

no. 269

BIBLIOTECA MUSEULUI 1431

P.I-4

BISERICĂ ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL XCII - Nr. 1-2, IANUARIE - FEBRUARIE 1974
BUCUREȘTI

COMITETUL DE REDACȚIE :

Președinte : *Prea Fericitul Părinte JUSTINIAN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.*

Membri : *P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor ; P. C. Pr. SCARLAT PORCESCU, vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Iașilor ; P. S. EMILIAN RĂȘINĂREANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii de Alba Iulia și Sibiu ; P. S. NESTOR SEVERINEANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Craiovei ; P. Cuv. Arhim. TIMOTEI SEVICIU, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Timișoarei și Caransebeșului.*

Redactor responsabil : *P. C. Pr. IOAN GAGIU, directorul Administrației Patriarhale.*

COLABORATORI

Inalt Prea Sfinții Mitropoliți, Prea Sfinții Episcopi ; Profesorii Institutelor teologice, ai Seminariilor teologice și ai Școlilor de țințăreți bisericești ; Prea Cucernicii Consilieri administrativi patriarhali și eparhiali, protopopii, preoții, candidații la titlul de doctor în teologie ș. a.

Tei
Sch

Sc

Al
Pr
Sc

A.

V.

Sc

A

A

C
E
L

L

C U P R I N S U L

Pag.

TELEGRAME OFICIALE

<i>Telegrame oficiale</i>	5
<i>Schimb de telegrame între Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și: Maiestatea Sa Haile Selassie I, împăratul Etiopiei; Maiestatea Sa Regina Elisabeta a II-a a Marii Britanii; Maiestatea Sa Regele Baudouin al Belgiei</i>	9

SCRISORI IRENICE

<i>Scrisori irenice, telegrame și scrisori de felicitare primite de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian cu prilejul Crăciunului și Anului nou</i>	11
---	----

VIAȚA BISERICESCĂ

<i>Anul nou la reședința patriarhală</i>	28
<i>Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian la 73 de ani</i>	33
<i>Schimb de telegrame între Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Makarios al Ciprului</i>	37
<i>Alegerea, hirotonirea și instalarea P. Cuv. Arhim. Adrian Hrițcu în funcția de episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor</i>	38
<i>Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de o delegație a Episcopiei Ortodoxe-Catolice a Franței</i>	48
<i>Sărbătorirea «Zilei hramului» la Școala de cântăreți bisericești și Seminarul teologic din București și la Seminarul teologic special din Curtea de Argeș</i>	50
<i>Alegerea și întronizarea noului Arhiepiscop al Atenei și Primat al Bisericii Ortodoxe a Greciei</i>	53
<i>Activitatea Bisericii Ortodoxe Române în întruniri intercreștine: A doua întrunire a Comisiei pregătitoare pentru Adunarea generală a Conferinței Bisericilor Europene («Nyborg VII»); a Treia întrunire a Comitetului de program pentru pregătirea Adunării generale a Conferinței Bisericilor Europene «Nyborg VII» (Pr. Conf. Ștefan C. Alexe)</i>	55
<i>Cronică</i>	62
<i>Din viața comunităților ortodoxe române de peste hotare</i>	63
<i>Din viața Bisericilor Ortodoxe surori</i>	70

INSEMNĂRI DIN VIAȚA PATRIEI

<i>Un mesaj de rodnice înfăptuiri și luminoase perspective; Întâlnirea Domnului Nicolae Ceaușescu cu participanții la Seminarul internațional «Studentii și securitatea europeană»; Domnul Emil Bodnaraș la vârsta de 70 de ani; Vizita Regelui Hussein al Iordaniei în România; Vizita Domnului Nicolae Ceaușescu în unele țări arabe</i>	87
--	----

ÎNDRUMĂRI PASTORALE

<i>Temeiurile evanghelice ale Nașterii Domnului și legătura lor cu viața credincioșilor. Spicuri din Pastoralele de Crăciun ale Ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române, de Pr. Dumitru Soare</i>	93
<i>Sensul «Apostolatului social» în vremea noastră, de Pr. Ilie Moldovan</i>	104

DIN TRECUTUL BISERICII NOASTRE

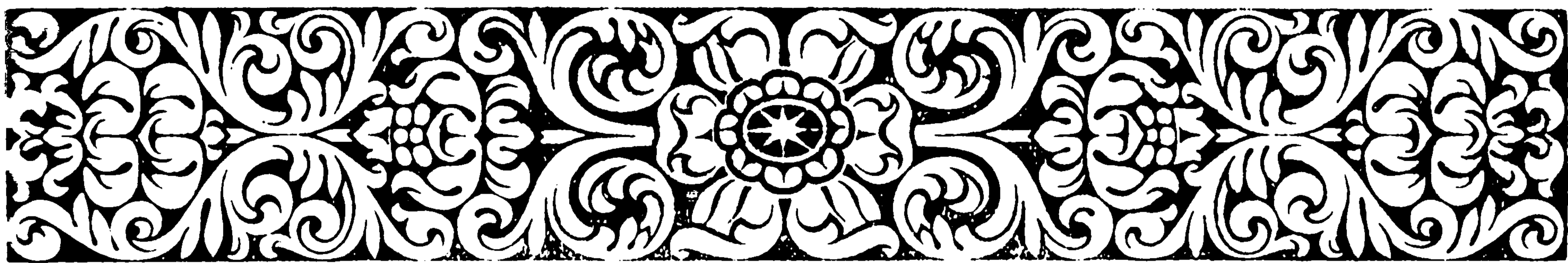
<i>Schituri-metocuri ale Mînăstirii Sfîntul Pantelimon, de Pr. Doctorand Constantin Voicescu</i>	110
<i>Din istoricul Bisericii ortodoxe române din comuna Battonia-Bătania — (R. P. Ungaria), de Pr. Doctorand Teodor Mesaroș</i>	122

DOCUMENTARE

<i>Izvoare ale cîntării psaltice în Biserica Ortodoxă Română. Manuscrisele muzicale vechi bizantine din România (grecești, românești și româno-grecești), pînă la începutul secolului al XIX-lea. Teză de doctorat în teologie, de Diac. Asist. Nicu Moldoveanu</i>	131
<i>Ghid bibliografic, pe teme și probleme, din publicațiile revistelor bisericești patriarhale, de Pr. Alex.-Armand Munteanu</i>	281

RECENZII

<i>Vasile Barbu, Tomis, orașul poetului exilat, București, 1972, de Pr. Prof. Ioan Rămureanu</i>	302
<i>Valeriu Anania, Poeme cu măști, București, 1972, de Pr. Gh. Cunescu</i>	305
<i>«Buletinul Monumentelor Istorice», nr. 3 și 4/1973, de Radu Crețeanu</i>	307
<i>Revista revistelor mitropolitane, de Pr. Tudor Popa</i>	312

TELEGRAME OFICIALE

Cu prilejul aniversării a 26 de ani de la proclamarea Republicii și cu ocazia sărbătoririi Anului nou — 1974, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a adresat Conducătorilor Republicii Socialiste România, — în numele ierarhilor, clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române, — următoarele telegrame :

*Domnului NICOLAE CEAUȘESCU,
Președintele Consiliului de Stat
al Republicii Socialiste România*

Cu prilejul celei de a 26-a aniversări a proclamării Republicii noastre, care se sărbătorește în prag de An nou, însuflețiți de sentimente de înaltă prețuire și deosebită dragoste, adresăm Consiliului de Stat și Domniei Voastre personal, alese felicitări și calde urări din partea ierarhilor, preoților și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române și a Noastră personal.

Bucuroși de prestigiul în continuă creștere de care se bucură Patria noastră în rîndul țărilor lumii, de dezvoltarea temeinică și rodnică a tuturor sectoarelor sale de activitate și de climatul sănătos de muncă entuziastă și pașnică, în care își trăiesc viața fiii poporului român, urăm din toată inima Republicii noastre ca și în anul care vine, sigură de atașamentul necondiționat și de eforturile neprecupețite ale tuturor cetățenilor săi, să-și urmeze cu spor și succes deplin drumul său înainte, spre împlinirea destinului său istoric.

Iar Domniei Voastre personal și colaboratorilor Domniei Voastre Vă urăm sănătate, fericire și puteri reînnoite, spre a conduce și în viitor cu aceeași înțelepciune și aceeași neobosită dăruire interesele Patriei noastre, pentru înălțarea sa pe noi culmi de strălucire și înflorire, pentru propășirea întregului popor român și pentru promovarea păcii și cooperării frățești cu toate popoarele lumii.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

*

*Domnului ION GHEORGHE MAURER,
Președintele Consiliului de Miniștri
al Republicii Socialiste România*

Cu prilejul aniversării Republicii noastre și în prag de An nou, adresăm Consiliului de Miniștri și Domniei Voastre personal cele mai alese felicitări și urări din partea ierarhilor, preoților și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române și a Noastră personal.

Dorim Republicii noastre continuă dezvoltare și înflorire, iar Conducătorilor poporului nostru român și Domniei Voastre personal, Vă urăm sănătate deplină, fericire și putere de muncă, asigurându-Vă că și în noul an ne vom uni eforturile noastre cu ale tuturor fiilor Patriei spre a sprijini inițiativele și activitatea închinată sporirii prestigiului Republicii noastre în mijlocul țărilor lumii și promovării păcii și conlucrării frățești cu toate popoarele lumii.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

*

*Domnului EMIL BODNARAȘ,
Vicepreședinte al Consiliului de Stat
al Republicii Socialiste România*

Cu prilejul aniversării Republicii noastre, și în pragul Noului an, Vă urăm din toată inima sănătate deplină, fericire și puteri reînnoite, spre a Vă continua cu bogate realizări munca de mare răspundere în slujba Patriei și a poporului român.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

*

*Domnului ȘTEFAN VOITEC,
Președintele Marii Adunări Naționale
al Republicii Socialiste România*

La cea de a 26-a aniversare a proclamării Republicii noastre și în prag de An nou, cu deosebită prețuire și afecțiune Vă urăm sănătate, ani mulți de viață, fericire și realizări tot mai bogate în activitatea de înaltă răspundere ce desfășurați în slujba Patriei și a poporului român.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

La aceste telegrame, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit răspunsuri de mulțumire și urări cordiale din partea Conducătorilor de Stat.

*

* *

Cu același prilej — al aniversării a 26 de ani de la proclamarea Republicii și al sărbătoririi Anului nou — 1974 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a adresat Domnului Președinte al Departamentului Cultelor, Prof. Dumitru Dogaru și Domnului Vicepreședinte al Departamentului Cultelor, Gheorghe Nenciu, următoarele telegrame :

*Domnului Profesor DUMITRU DOGARU,
Președintele Departamentului Cultelor*

Cu prilejul celei de a 26-a aniversări a proclamării Republicii Socialiste România, adresăm Domniei Voastre personal și colaboratorilor din Departamentul Cultelor alese felicitări și calde urări din partea ierarhilor, preoților și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române și a noastră personal.

Evocînd cu bucurie, împreună cu întregul popor, rezultatele de importanță istorică obținute de Patria noastră prin munca neobosită și înțelepciunea Conducătorilor săi, Noi Întîistătătorii, slujitorii și credincioșii Cultelor religioase din țara noastră dorim Republicii Socialiste România continuă înflorire și dezvoltare, asigurînd că vom sprijini și noi din toate puterile eforturile Conducătorilor Patriei în scopul sporirii prestigiului ei și în scopul propășirii poporului român.

Pentru Noul an — 1974 — din toată inima Vă urăm, Domniei Voastre personal și tuturor colaboratorilor Domniei Voastre: sănătate, fericire și putere de muncă, spre tot mai bogate realizări în activitatea ce desfășurați. La mulți ani!

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

La această telegramă, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit următorul răspuns:

În numele meu personal și al colaboratorilor mei, Vă mulțumesc, atât Dvs. cât și ierarhilor, preoților și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române, pentru felicitările adresate cu prilejul aniversării proclamării Republicii Socialiste România și a Noului an 1974.

Exprimîndu-mi satisfacția pentru sentimentele de loialitate arătate față de Conducerea Patriei noastre, Vă adresez cele mai calde urări de sănătate, fericire și de succes în activitatea pe care o desfășurați la conducerea Bisericii Ortodoxe Române.

Prof. Dumitru Dogaru

Președintele Departamentului Cultelor

*

*Domnului GHEORGHE NENCIU,
Vicepreședintele Departamentului Cultelor*

Cu prilejul aniversării Republicii noastre și în prag de An nou, din toată inima Vă urăm sănătate, fericire și ani mulți de viață, spre noi și rodnice realizări în activitatea ce desfășurați în promovarea armonioasei cooperări între toate Cultele religioase, spre binele și înfrățirea întregului popor român.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

La această telegramă, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit următorul răspuns :

Cu prilejul Noului an, Vă rog să primiți cele mai bune urări de sănătate, fericire și noi satisfacții în activitatea Prea Fericirii Voastre de îndrumare patriotică a clerului și credincioșilor. La mulți ani !

Gheorghe Nenciu

Vicepreședintele Departamentului Cultelor

*

* *

Cu prilejul aniversării zilei de naștere a Domnului Nicolae Ceaușescu, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a trimis următoarea telegramă de felicitare :

*Domnului NICOLAE CEAUȘESCU,
Președintele Consiliului de Stat
al Republicii Socialiste România*

Cu prilejul aniversării zilei de naștere a Domniei Voastre, Vă felicităm cu sentimente de aleasă prețuire și din toată inima Vă urăm ani mulți de viață în sănătate, fericire și putere de muncă, spre a duce la strălucită împlinire istorica misiune de Conducător al destinelor Republicii noastre și ale poporului român.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

La această telegramă de felicitare, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit următorul răspuns :

*Prea Fericitului JUSTINIAN MARINA
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*

Mulțumesc pentru felicitările adresate cu prilejul zilei mele de naștere.

Nicolae Ceaușescu

Președintele Consiliului de Stat
al Republicii Socialiste România

SCHIMB DE TELEGRAME
ÎN TRE PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN
ȘI MAIESTATEA SA HAILE SELASSIE I, ÎMPĂRATUL ETIOPIEI

Cu prilejul sărbătorilor Nașterii Domnului din anul 1973 și Anului nou 1974, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a adresat Maiestății Sale Haile Selassie I, Împăratul Etiopiei, următoarea telegramă de felicitare :

*Maiestății Sale HAILLE SELASSIE I,
Împăratul Etiopiei*

Rugăm pe Domnul cel întrupat să dăruiască Maiestății Voastre sănătate, viață îndelungată și fericire, să conduceți destinele țării Voastre cu strălucire și prosperitate, să ajute credinciosul Vostru popor să trăiască în pace și conlucrare frățească cu toate popoarele în curgerea Noului an.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

La această telegramă, de felicitare, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit următoarea telegramă de răspuns :

Toate bunele urări pentru Crăciun și Noul an.

Haile Selassie I
Împăratul Etiopiei

*

* *

ÎN TRE PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN
ȘI MAIESTATEA SA REGINA ELISABETA A II-A A MARII BRITANII

Cu ocazia sărbătorilor Nașterii Domnului din anul 1973 și Anului nou 1974, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a adresat Maiestății Sale Regina Elisabeta a II-a a Marii Britanii, următoarea telegramă de felicitare :

*Maiestății Sale ELISABETA a II-a,
Regina Marii Britanii*

Rugăm pe Domnul nostru cel întrupat să dăruiască Maiestății Voastre sănătate, viață îndelungată și fericire, pentru ca să conduceți destinele țării Voastre cu strălucire și prosperitate și să ajute credinciosului Vostru popor să trăiască în pace și cooperare frățească cu toate popoarele în Noul an.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

La această telegramă de felicitare, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit următorul răspuns :

Trimit Prea Fericirii Voastre sincerele mele mulțumiri pentru amabilele Voastre urări cu prilejul Anului nou și la rîndul meu Vă exprim aceleași calde doriri de pace și cooperare între toate popoarele.

Elizabeth R

*
* *

**ÎNTRE PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN
ȘI MAIESTATEA SA REGELE BAUDOUIN AL BELGIEI**

Cu ocazia sărbătorilor Nașterii Domnului din anul 1973 și a Anului nou 1974, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a adresat Maiestății Sale regelui Baudouin al Belgiei, următoarea telegramă de felicitare:

*Maiestății Sale BAUDOUIN,
Regele Belgiei*

La începutul Noului an, rugăm pe Domnul Cei întrupat să dăruiască Maiestății Voastre și augustei Voastre familii sănătate, viață îndelungată și fericire, să Vă ajute să conduceți țara Voastră în strălucire și prosperitate, să ajute poporul Vostru să trăiască în pace și în conlucrare frățească cu toate popoarele lumii.

† Justinian

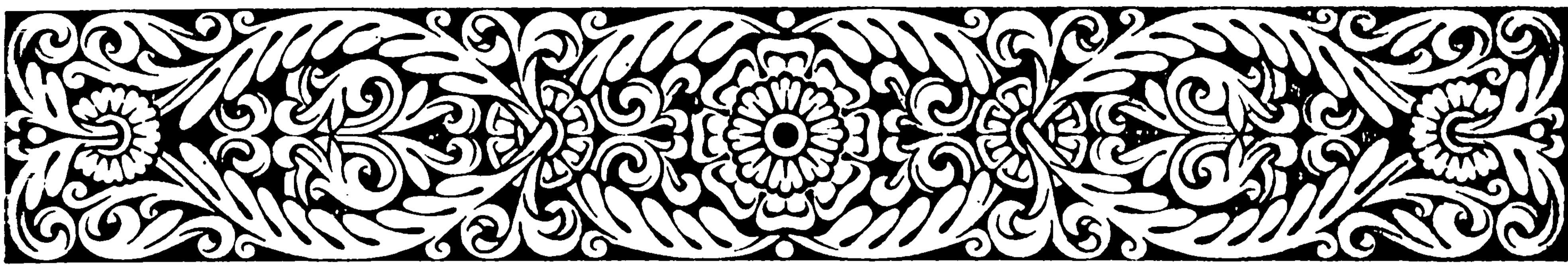
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

La această telegramă de felicitare, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit următorul răspuns :

Mulțumesc din toată inima Prea Fericirii Voastre pentru amabilul mesaj cu urări.

Imi este plăcut să Vă adresez, la rîndul meu, cele mai bune doriri de fericire și sănătate.

Baudouin
Regele Belgiei

• PĂSTORALE-SCRISORI-IRENICE •

SCRISORI IRENICE

TELEGRAME ȘI SCRISORI DE FELICITARE
PRIMATE DE PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN
CU PRILEJUL CRĂCIUNULUI ȘI ANULUI NOU

Cu prilejul sfintelor sărbători ale Nașterii Domnului din anul 1973 și ale Anului nou — 1974, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit următoarele scrisori irenice, telegrame și scrisori de felicitare :

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale DIMITRIOS, Arhiepiscop al Constantinopolului și Patriarh ecumenic :

Prea Fericite Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlăniei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Autocefale a României, frate mult iubit și prea dorit în Hristos Dumnezeu și împreună-slujitor al Smereniei noastre, D. D. Justinian, îmbrățișându-Vă frățeste în Domnul, cu multă bucurie Vă întâmpinăm.

Sărbătorind în biserici, împreună cu turma creștină din orașul acesta și de sub toată stăpînirea Domnului, cu multă evlavie sufletească și cu bucurie adîncă, așa după cum ne este dat, Nașterea trupească în timp, din Sfînta Fecioară, a Fiului și Cuvîntului celui născut mai înainte de timp din Dumnezeu-Tatăl și înălțînd fierbinte mulțumire Stăpînului tuturor, Dumnezeu cel întrupat, pentru mîntuirea pe care ne-a adus-o, cu mult dor frățesc am primit doritele rînduri cu prilejul acestei sfinte și mari sărbători, ale mult doritei și prea iubitei Voastre Prea Fericiri, primind cu dragoste urările Voastre frățesti pe care ni le-ați făcut.

Cu multă bucurie și noi salutînd la rîndul nostru pe Venerabila Voastră Prea Fericire, cu prilejul acestei zile pline de bucurie a Nașterii lui Hristos și felicitîndu-Vă, la rîndul nostru, Vă urăm din toată inima ca Domnul și Dumnezeul nostru, care pentru noi oamenii s-a făcut om și a petrecut printre oameni, să Vă dăruiască Vouă și prea sfinței Biserici în fruntea căreia Vă găsiți bucuria și pacea nesfîrșită pe care au cîntat-o îngerii din cer deasupra peșterii sfinte și totodată viață îndelungată, cu sănătate neîmpuștinată, ca să sărbătoriți cît mai mulți

ani amintirea dumnezeieștei Întrupări, spre slava lui Hristos și zidirea turmei celei dreptcredincioase.

Tot El să dăruiască Venerabilei Voastre Prea Fericiri, Bisericii și lumii întregi Noul an, care se apropie, al bunătății Sale, plin de binecuvântări cerești și promovator al dragostei și păcii între oameni și popoare.

Vă îmbrățișăm din nou pe Prea Fericirea Voastră în Mîntuitorul cel născut în Betleem și rămînem, cu dragoste frățească și cu cinstire deosebită, al mult doritei Voastre Prea Fericiri iubitor frate în Hristos,

† **Dimitrios**
al Constantinopolului

*

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale NICOLAE al VI-lea, Papă și Patriarh al Alexandriei și al întregii Africi :

Însetat-a odinioară lumea de venirea pe pămînt a Dumnezeuului celui viu și numai de la El aștepta mîngîiere și ușurare, în această vale amarnică a plîngerii, întrucît umbla într-o noapte plină de ceață și înăbușitoare, mergînd după zei străini, care făgăduiau o fericire mincinoasă. Domnul a dat ascultare suspinelor adînci și vaietelor făpturilor raționale, celor create de El și, în zilele cele mai de pe urmă, cînd a venit plinirea vremii, a trimis pe Fiul Său, care a venit din femeie, făcut sub lege, ca pe cei de sub lege să-i răscumpere, ca să ne bucurăm de înfiere (Gal. IV, 4).

Saltă și se veselește pentru aceasta toată lumea, că Domnul Dumnezeu lui Israil a cercetat și a făcut mîntuire poporului Său...

Către El, care are puterea să reînnoiască lumea prin renașterea oamenilor în Duhul Sfînt și în foc (Matei II, 11) se îndreaptă acum mai mult decît oricînd privirea omenirii, cu speranță și se mîngîie văzînd strălucind steaua pe care a pierdut-o în negura patimilor și se umple de bucurie ascultînd imnul îngeresc : «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire» (Luca II, 14).

Primind deci și noi astăzi pe Fiul lui Dumnezeu, cel ce s-a născut în iesle, care a sărăcit pentru noi, pentru ca să ne îmbogățească pe noi cu sărăcia Sa, ne grăbim împreună cu păstorii care priveghem la Betleem, cu dragoste frățească, să felicităm din adîncul inimii pe mult iubita Voastră Prea Fericire și Sfîntul și Sfințitul Sinod din jurul Vostru, cu prilejul acestor zile pline de bucurie ale sărbătorii Crăciunului și ale Noului an care vine, urîndu-Vă ca Hristos cel ce a venit pe pămînt să Vă dăruiască în Noul an care vine, sănătate deplină și liniște sufletească și să întărească puterile Voastre sufletești și trupești spre buna păstorire a prea sfintei Biserici în fruntea căreia Vă găsiți.

Îmbrățișîndu-Vă iarăși, în Hristos cel ce s-a născut, rămînem al Venerabilei Voastre Prea Fericiri, prea iubitor frate în Hristos și cu totul devotat,

† **Nicolae**
al Alexandriei

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale ILIE al IV-lea, Patriarhul Antiohiei și al întregului Orient :

Prea Fericite,

Prea Iubit frate și împreună-rugător al dumnezeieștilor Taine, Întruparea lui Dumnezeu se actualizează din nou în sufletele noastre. Cu întruparea Fiului lui Dumnezeu se întrupează dragostea și modestia, aceasta din urmă fiind medicament contra păcatului, iar aceea hrană din veșnicie conducând către veșnicie.

Această întrupare, care unește omenirea cu Creatorul ei, trebuie să fie compătimitoare în aceste vremuri. Lumea creștină din zilele noastre este chemată să se adape din izvoarele Cuvântului făcut Om, de unde izvorăsc dragostea și libertatea care duc la mântuire, la îndumnezeire.

Este regretabil să vedem că unii credincioși se îndepărtează de Întrupare, și, în loc de a se adăposti sub arborile răcoritor al Paradisului spiritual, se expun sub razele arzătoare și aride ale deșertului păcatului. Tocmai de aceea, rugăciunile noastre trebuie să se intensifice și dragostea noastră să fie plină de ardoare, pentru ca noi, în calitate de apostoli ai Întrupării lui Dumnezeu, să putem atrage pe cel ce rătăcește în păcat spre ieslea iubirii și a modestiei. Acesta este singurul mijloc care duce la mântuirea credinciosului, la propria noastră mântuire.

Rugăciunile Prea Fericirii Voastre și cele ale Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române au o mare semnificație, Prea Fericite; și credem cu fermitate că Dumnezeu cel Atotputernic va veni în ajutorul tuturor oamenilor cu inima și sufletul purificate și va sprijini împlinirea tuturor sfintelor noastre urări.

Urăm din toată inima : slavă cerurilor și bunăvoință pe pământ și ne rugăm fierbinte Celui care s-a născut în iesle să întărească pe Prea Fericirea Voastră, prea iubit frate, în îndeplinirea nobilei sarcini ce aveți pentru mântuirea credincioșilor.

Vă îmbrățișăm frățeste în Pruncul Iisus, Mântuitorul nostru și rămânem al Prea Fericirii Voastre frate iubit în Hristos,

† Ilie al IV-lea

Patriarhul Antiohiei și al întregului Orient

*

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale BENEDICT, Patriarh al Ierusalimului și al întregii Palestine :

Prea Fericitului Patriarh al Bisericii Ortodoxe a României, Locțiitor al Cezareei Capadociei, Mitropolit al Ungrovlahiei și Arhiepiscop al Bucureștilor, D. D. Justinian, fratelui iubit în Hristos și împreună-slujitorului Smereniei noastre, îmbrățișare sfântă în Hristos Iisus.

Prea sfânta mamă a Bisericilor, în strigătele de biruință ale cetelor cerești, va întâmpina sărbătoarea bucuriei celei mari, care va fi pentru tot poporul, privind plină de nădejdi către steaua cea conducătoare și plină de mîngîiere «care a stat deasupra unde era Pruncul», Marele Înger al sfatului.

Plini deci și noi de voie bună, venim din munții lui Iuda să îmbrățișăm pe Venerabila și prea iubită Voastră Prea Fericire «întru Hristos cel ce s-a născut», bucurându-ne laolaltă «că pentru îndurările Dumnezeului nostru ne-a cercetat pe noi Răsăritul cel de sus» și urînd fierbinte Prea Fericirii Voastre să sărbătoriți în bucurie, pace și multă sănătate, ani cât mai îndelungați, aceste zile sfinte.

Rugându-ne din tot sufletul și din toată inima Părintelui veacurilor să Vă hărăzească Noul an cu sănătate, pașnic, plin de binecuvîntări și de haruri dumnezeiești și de tot darul mîntuitor, învrednicind pe Prea Fericirea Voastră să conduceți, ani îndelungați, pe binecredincioșii creștini cei încredințați din mila lui Dumnezeu Vouă, către pășunile cele mîntuitoare și să contribuiți spre întărirea întregii Biserici și spre înălțarea Ortodoxiei, Vă rugăm să transmiteți aceste salutări sărbătorești și urările noastre și întregului Sfînt Sinod din jurul Vostru.

Scrîndu-Vă acestea cu multă dragoste și dîndu-Vă sărutarea frățească în Hristos cel ce s-a născut, rămînem al Venerabilei Voastre Prea Fericiri, iubitor frate în Hristos, pururea devotat,

† **B e n e d i c t**
al Ierusalimului

*

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale PIMEN, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia :

Prea Fericirea Voastră,

Iubite întru Domnul Prea Fericite Părinte,

În această zi plină de bucurie și de mîntuire a Nașterii Domnului Hristos, cînd din nou aniversăm venirea pe pămînt a Domnului nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, mai înainte de veci născut din Tatăl, Vă felicit din inimă, Prea Fericite, cu prilejul prea slăvitului triumf al păcii și al dumnezeieștii iubiri față de oameni.

Îmi exprim frățeasca dorință ca Atotmilostivul Dumnezeu să Vă dăruiască Prea Fericirii Voastre și turmei de Dumnezeu-păzite pacea și dragostea, vestite în sfînta noapte a Nașterii de către îngeri, păstorilor din Betleem și, prin ei, omenirii întregi.

Să Vă umple Hristos, Dătătorul de viață, Cel ce a venit în lume, inima Voastră de veșnica bucurie cerească ce întotdeauna conlucrează în ostenele Voastre de Întîisfințit, spre binele Sfintei Biserici.

Atotbunul Pronietor, Domnul, să Vă întărească și să Vă binecuvînteze pe slăvitul ogor al zidirii păcii și al dobîndirii dragostei frățești.

Cu frățească dragoste întru Hristos Cel ce s-a născut.

† **P i m e n**

Patriarhul Moscovei și a toată Rusia

*

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale DAVID, Patriarhul-Catolicos al Gruziei :

Prea Fericirea Voastră,

Iubite întru Domnul Prea Fericite Părinte,

Cu toată sinceritatea, cu frățească dragoste Vă salut din inimă și Vă felicit cu prilejul sărbătorii păcii creștinești, Nașterea Domnului Hristos.

Pruncul dumnezeiesc Hristos, care a venit pe pământ să aducă pacea, dragostea, frățietatea și unitatea, să ne trimită nouă tuturor puterea Sa plină de har, pentru dobândirea păcii dorite.

Căci Dumnezeu nostru este «Dumnezeul păcii» (I Cor. XIV, 33). Iar «roadele Duhului» sînt dragostea, bucuria, pacea (Gal. V, 22).

Biserica Ortodoxă din Gruzia crede în triumful păcii pe pământ și susține programul păcii trasat de Congresul Mondial al tuturor forțelor iubitoare de pace din Moscova.

Felicitîndu-Vă pe Prea Fericirea Voastră, îl rog pe Domnul, acum în ajunul Anului nou, să fie acest an nou — 1974 — un an plin de pace și de binecuvîntare dumnezeiască, iar Hristos cel născut în Betleem să ne dea harul de a sluji slavei lui Dumnezeu și să Vă păzească întru mulți ani.

Cu dragoste în Hristos,

† David

Patriarhul-Catolicos al Gruziei

*

Scrisoarea irenică a Prea Fericitului GHERMAN, Patriarhul Serbiei:

Prea Fericite Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei, Locțiitor al Cezareei Capadociei și Patriarh al României, scump și iubit întru Hristos frate și împreună-slujitor al Smereniei noastre, D. D. Justinian, cu dragoste în Domnul felicităm din toată inima pe Prea Fericirea Voastră.

În așteptarea mult bucuroasei sărbători a Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos, îndreptăm către Prea Fericirea Voastră, către toți arhiepiscopii, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române surori, urare plină de dragoste : «Hristos se naște !».

Cu această ocazie ne rugăm călduros Mîntuitorului nostru care s-a născut în Betleem să întărească puterea fizică și morală a Prea Fericirii Voastre, să Vă ajute în toate acțiunile întreprinse și să încununeze cu succese pe Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române.

Dorim sincer Prea Fericirii Voastre ca Noul an 1974 să fie plin de roade și binecuvîntat de Domnul. Fie ca Hristos să dăruiască lumii pace, dragoste și bunăvoire, să stăpînească trainic lumina pentru binele întregului neam omenesc.

Felicitîndu-Vă încă o dată cu ocazia acestor sărbători, încredințăm pe Prea Fericirea Voastră de rugăciunile noastre, rămîinînd pentru totdeauna al Prea Fericirii Voastre devotat frate întru Hristos Mîntuitorul și împreună-slujitor,

† Gherman

Patriarhul Serbiei

*

Scrisoarea irenică a Prea Fericitului MAXIM, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare :

Prea Fericirea Voastră,

Prea Fericite Întîistătător, iubite frate în Domnul Iisus Hristos,

Cu prilejul luminatelor sărbători ale Nașterii lui Hristos, Vă salutăm cu dragoste în dumnezeiescul Prunc născut din Prea Sfînta Fecioară și Vă îmbrățișăm frățeste.

Nașterea Domnului este o mare sărbătoare pentru cei care iubesc pe Hristos. Toți cei care au fost botezați în Hristos sînt înfiorați de smerenie, laudînd pe Domnul și roagă cu căldură, preamărind pe Tatăl ceresc prea milostivul, «căci un Prunc s-a născut nouă, un Fiu ni s-a dat nouă. Și se va chema Sfetnic minunat, Dumnezeu tare, Părinte al veacului ce va să fie, Domn al păcii» (Isaia IX, 5).

Cînd zorile atît de mult dorite ale «buneivori între oameni» vor străluci anul acesta pe pămînt, aducîndu-ne nădejdi bune de pace și de dreptate pentru toate popoarele, steaua de la Betleem va străluci cu o strălucire și mai mare pe calea binelui, pentru ca împreună cu magii, avînd inimile luminate, să preamărim pe Soarele dreptății.

În rugăciune, Vă urăm un An nou bun și fericit, binecuvîntat de Dumnezeu cu o pace fierbinte, dorită de toate popoarele lumii.

Ne încredințăm sfintelor Voastre rugăciuni de Întîislujitor și rămînem al Prea Fericii Voastre frate prea devotat în Hristos Domnul nostru,

† **Maxim**

Patriarhul Bulgariei

*

Scrisoarea irenică a Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop MAKARIOS al Ciprului :

Prea Fericite Patriarh al României, Mitropolit al Ungrovlahiei și Arhiepiscop al Bucureștilor, frate mult iubit și prea dorit și împreună-slujitor al Smereniei noastre, D. D. Justinian, îmbrățișîndu-Vă frățeste în Domnul, cu multă bucurie Vă întîmpinăm.

Dumnezeu cel ce există mai înainte de toți vecii, se întrupează și se naște ca prunc tînăr din Fecioară. Cel fără de trup se întrupează. Cel nevăzut se face văzut. Cuvîntul și Fiul lui Dumnezeu cel mai presus de fire, Fiu al Omului se face. Iar omenirea cea căzută are în mijlocul ei pe mult așteptatul Mîntuitor Hristos. Toată făptura astăzi este îmbrăcată în lumină și cele pămîntești împreună cu cele cerești se ve-selesc. Îngerii și oamenii se bucură laolaltă și împreună dănuiesc, pentru marea minune a Întrupării lui Dumnezeu.

Sărbătorind și noi, laolaltă cu toată făptura, înălțăm pe de o parte mulțumire și slavă lui Dumnezeu întru cei de sus, pentru nesfîrșita Sa milostivire față de noi și iubire de oameni, iar pe de altă parte cu multă voie bună, luînd contact pe calea gîndului cu Venerabila Voastră Prea Fericare, Vă îmbrățișăm cu dragoste frățescă și Vă felicităm, rugînd

din toată inima bunătatea Celui ce pentru noi s-a făcut Prunc, să păzească pe Prea Fericirea Voastră în sănătate și voie bună, ocrotindu-Vă sub mâna Sa cea sfântă, întărindu-Vă în strădaniile Voastre de zi și de noapte pentru Biserică și pentru turma credincioșilor și dăruindu-Vă totodată Noul an, care se apropie, plin de mîntuire și de pace și întru toate plin de abundență și de tot felul de daruri cerești, atît pentru Prea Fericirea Voastră cît și pentru preasfînta Biserică a României.

Rugîndu-Vă să transmiteți salutările noastre sărbătorești și urările noastre și Venerabililor Ierarhi care alcătuiesc Sfîntul Sinod din jurul Înălțimii Voastre, iubiților frați ai noștri, Vă dăm din nou sărutarea sfîntă în Hristos cel ce s-a născut și rămînem al Venerabilei Voastre Prea Fericiri, iubitor frate în Hristos.

† **Makarios**

Arhiepiscop al Ciprului

*

Scrisoarea irenică a Înalt Prea Sfințitului VASILE, Mitropolitul Varșoviei și a toată Polonia :

Prea Fericirea Voastră,

Iubite întru Domnul, Prea Fericite Părinte,

Cînd s-a născut Hristos, îngerul Domnului, binevestind această naștere, a spus păstorilor din Betleem : «Nu vă temeți ; vă vestesc bucurie mare, care va fi pentru tot poporul» (Luca II, 10).

Sfînta Biserică, veselindu-se, cîntă : «Astăzi toate se umplu de bucurie, Hristos din Fecioara se naște» (Utrenia Nașterii Domnului).

Cu inima înfrîntă și cu sufletul smerit, stînd cu gîndul în fața ieslei din Betleem, îi mulțumim Tatălui ceresc pentru dragostea arătată neamului omenesc, pentru mîntuirea ce ne-a dăruit-o prin mijlocirea iubitului Său Fiu și prin lucrarea Sfîntului Duh.

El, Atotbunul, trimițîndu-L la noi și arătînd printrînsul chipul «unui singur om nou» (Efes. II, 15), dorește ca noi să ne înnoim, să devenim oameni noi și «să ne îmbogățim prin sărăcia Lui» (II Cor. VIII, 9). Această bucurie prilejuită de Cel ce s-a născut pentru noi, de Domnul nostru Iisus Hristos, să umple tot pămîntul, orice inimă iubitoare, să pătrundă pînă în adîncul sufletului...

Cu asemenea simțăminte și gînduri, felicităm pe Prea Fericirea Voastră cu prilejul sărbătorii Nașterii lui Hristos, dorind în clipe de rugăciune, ca Dumnezeu să reverse multe și bogate milostiviri asupra Prea Fericirii Voastre, asupra sfintei turme pe care o păstoriți și asupra slăvitei Voastre Patrii.

Al Prea Fericirii Voastre smerit rugător către Dumnezeu și iubitor frate întru Hristos,

† **Vasile**

Mitropolit al Varșoviei și a toată Polonia

*

Scrisoarea irenică a Înalt Prea Sfințitului DOROTEI, Mitropolit de Praga și a toată Cehoslovacia :

Prea Fericirea Voastră,

Prea Milostive, Prea Sfințite Părinte,

Timpul anului ce trece ne-a învrednicit să intrăm în norul prăznuirii universale, venirea Mântuitorului lumii pe pământ. În această sărbătoare de mântuire a lumii, sîntem plini de veselie duhovnicească, ne adîncim smeriți în meditație asupra tainei divine în care Dumnezeu s-a unit în Hristos cu omul, l-a răscumpărat și l-a înfiat Părintelui cereșc. De atunci a apărut în lume Adevărul desăvîrșit, dreptatea și indescriptibila frumusețe. Prin El se deschide o lume nouă, Împărăția lui Dumnezeu, în care sînt chemați toți credincioșii care se împărtășesc în credință și dragoste de Dumnezeu și care își îndreaptă viața pe calea păcii și a evlaviei. Hristos este pentru noi marele trimis al lui Dumnezeu-Tatăl (Ioan XX, 21), iar în persoana Apostolilor Săi înșiși creștinii sînt trimiși în misiunea de slujire activă a păcii, a binelui și a adevărului, spre folosul fraților care încă se află asupriți, pentru ca prin aceasta să slujească omenirii întregi, care caută un ajutor la timpul potrivit. Închiderea creștinilor în ei înșiși înseamnă trădarea lui Hristos, căci la Sfîntul Botez ei au făgăduit să-L slujească în cuvioșie, dreptate și adevăr.

Împărtășind bucuria comună împreună cu Prea Fericirea Voastră, cea vrednică de cinstire, am plăcuta datorie, din partea Sfîntului Sinod, din partea mea și din partea clerului nostru, să salut și să felicit pe Prea Fericirea Voastră și pe Arhipăstorii iubitori de Dumnezeu ai surorii noastre duhovnicești — Sfînta Biserică Ortodoxă Română — cu prilejul sărbătorii Nașterii Domnului, a Anului nou și a Botezului Domnului. Dătătorul păcii, Hristos, să Vă păzească în deplină sănătate, în neîncetată bucurie duhovnicească, în pace și bunăstare, încă mulți ani.

Bunăvoirea dumnezeiască să conlucreze cu Sfintele Voastre osteneți, spre binele Bisericii și Ortodoxiei universale. «Pacea lui Dumnezeu care covîrșește toată mintea» (Filip. IV, 7) să sălășluiească din belșug în noi toți și în toată lumea, «ca să trăim o viață liniștită și fără tulburare, întru toată evlavie și curăția» (I Tim. II, 2), proslăvind fără tăcere milostivirea lui Dumnezeu și pogorămîntul Său spre noi.

Al Prea Fericirii Voastre smeritul rugător către Dumnezeu, care Vă iubește din toată inima, împreună-slujitorul devotat întru Domnul.

† **Dorotei**

Mitropolit de Praga și a toată Cehoslovacia

Scrisoarea irenică a Înalt Prea Sfințitului PAAVALI, Arhiepiscopul Careliei și a toată Finlanda :

Prea Fericirea Voastră,

Cu prilejul sărbătoririi Nașterii Domnului și Mântuitorului nostru, trimit Prea Fericirii Voastre respectuoasele mele urări de Crăciun. Inimile noastre sînt pline de bucurie și preamărim pe Domnul împreună

cu îngerii : «Și deodată s-a făcut împreună cu îngerul mulțime de oștiri cerești, preamărind pe Dumnezeu și zicînd : Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace» (Luca II, 13—14).

Dar unii oameni se întrebă cu tristețe unde este această «pace pe pămînt», cînd există încă război și oprinare între oameni. Căutînd un răspuns, găsim în parabola lui Iisus următoarele : «Neghina și grîul vor crește împreună pînă la seceriș» (Matei XIII, 30), — tot astfel cei buni și cei răi vor fi împreună aici pînă la deplina maturitate.

Profețiile lui Hristos despre evenimentele care vor preceda sfîrșitul lumii sînt în concordanță cu cele de mai sus (Matei XXIV, 3—14). Dar după cum «Împărăția lui Hristos nu este din această lume» (Ioan XVIII, 36) și cum «Împărăția lui Dumnezeu vine neobservată» (Luca XVII, 20), tot astfel pacea lui Dumnezeu «întrece orice pricepere» (Filip. IV, 7) și Hristos dă pacea Sa «nu cum o dă lumea» (Ioan XIV, 27).

Sfîntul Serafim de Sarov învață : «Aveți pacea sufletului și mii de oameni în jurul vostru vor fi mîntuiți». Această pace a lui Dumnezeu descăsată nouă de Hristos, sîntem chemați să o proclamăm și prin ea să fim făcători de pace în această lume.

În acest timp, noi simțim recunoștință pentru toate darurile date nouă de Domnul în anul ce a trecut. Sînt recunoscător că Domnul mi-a ajutat ca după o boală grea să mă restabilesc cu puteri reînnoite, pentru lucrarea mea pastorală, după o absență de patru luni. Eu cred că Dumnezeu mi-a prelungit misiunea mea, datorită sfintelor rugăciuni înălțate pentru mine. De aceea îmi exprim profunda mea recunoștință față de Prea Fericirea Voastră, pentru ajutorul dat prin rugăciune.

Doresc ca Domnul să dăruiască Prea Fericirii Voastre sănătate și să binecuvînteze lucrarea Voastră cu succes, spre slava lui Dumnezeu.

Al Prea Fericirii Voastre smerit frate în Hristos,

† **P a a v a l i**

Arhiepiscopul Careliei și a toată Finlanda

*

* *

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale VASKEN I, Patriarhul suprem și Catolicosul tuturor armenilor :

Prea Fericirea Voastră,

Lumea creștină și toți credincioșii întîmpină încă odată cu bucurie vestea cea bună a Nașterii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos și ascultă trîntul de pace care le este trimis din cer : Pace întregii omeniri, pace tuturor popoarelor, tuturor celor de departe și celor de aproape !

În această oră sfîntă, cu inima plină de simțăminte de dragoste frătească, salutăm pe Prea Fericirea Voastră și facem urările cele mai calde pentru ca, cu darurile și harurile sfintei Nașteri a Domnului, să strălucească și să crească și mai mult în inima oamenilor și în viața popoarelor dragostea reciprocă și duhul coexistenței pașnice, pentru

care și Sanctitatea Voastră nu încetați a Vă ruga și a trudi cu ardoare și inspirație.

Dumnezeu să Vă ajute întotdeauna și să încununeze cu succes sfânta misiune a Bisericii Voastre istorice.

Rămînem cu simțăminte de dragoste frățească în Domnul,

† **V a s k e n I**

Catolicos al tuturor armenilor

*

Scrisoarea irenică a Prea Fericitului ABUNA THEOPHILOS, Patriarhul Etiopiei :

Cu prilejul sărbătoririi binecuvîntatei Nașteri a Domnului nostru în această lume și primirii mesajului Său de pace și bunăvoire între oameni, îmi revine marea bucurie de a trimite felicitări Prea Fericirii Voastre și Bisericii Voastre și de a Vă dori multă fericire de Crăciun și prosperitate în Noul an. Fie ca Domnul, prin umila Sa naștere în trup omenesc în ieslea cea săracă, să ne facă pe noi bogați duhovnicește, primindu-ne în Împărăția Sa cea veșnică, revărsînd asupra Prea Fericirii Voastre și asupra Bisericii pe care o păstoriți harul Său bogat și milele Sale și să Vă învrednicească, prin îndrumarea Sa sfîntă, să duceți mai departe cu folos misiunea Sa în lume.

Rog pe Dumnezeu ca aceste sărbători să fie un prilej pentru noi toți ca să medităm din nou asupra căilor prin care am putea împlini voia Sa și prin aceasta să fim mai strîns uniți unii cu alții în duhul Său.

Al Vostru de tot binele rugător în Hristos,

† **Abuna Theophilos**

Patriarhul Etiopiei

*

* * *

Scrisoarea Sanctității Sale Papa PAUL al VI-lea :

Mulțumim din toată inima Prea Fericirii Voastre pentru călduroasele și frățeștile urări adresate cu prilejul sărbătorii Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos.

Cu o încredere reînnoită în Acela care s-a născut pentru mîntuirea noastră, precum și în acțiunea dătătoare de viață a Duhului Său în Biserică, sărbătorim arătarea Sa în lume. Într-adevăr, Duhul Său, care încălzește inimile noastre cu dragostea Fiului pentru Părintele Său și ne face să iubim pe toți oamenii ca pe niște frați, este singurul care poate să răspîndească și să facă să crească această dragoste care este miezul mesajului creștin.

O astfel de dragoste ne îndeamnă să fim credincioși misiunii de care vorbiți Prea Fericirea Voastră, adică de a ajuta pe cei săraci și pe cei care suferă de nedreptate, de prigoană și de lipsa de libertate sau de pace. În mod special, noi ne rugăm și nu neglijăm nici un efort pentru ca toți să-și poată exprima credința în Domnul și atașamentul față

de Biserică, în deplină libertate de conștiință și în respectul tradițiilor lor religioase.

Ca și Prea Fericirea Voastră, avem și noi dorința vie ca toți creștinii să se pună de acord pentru a sărbători împreună strălucitul praznic al Paștilor. Potrivit directivelor trasate de Conciliul Vatican II, noi reînnoim exprimarea voinței noastre de a colabora cu comunitățile creștine și îndeosebi, în mod special, cu venerabilele Biserici Ortodoxe, în scopul de a ajunge la un acord asupra datei sărbătoririi Învierii lui Hristos, temelia credinței noastre creștine.

Asigurînd pe Prea Fericirea Voastră că ne vom ruga Domnului să Vă acorde din belșug binecuvîntările Sale, Vouă, clerului și credincioșilor Voștri, în curgerea anului care începe, Vă reînnoim sentimentele Noastre de frățescă dragoste în Domnul.

† Paulus P. P. VI

*

* *

Scrisoarea Grației Sale Dr. MICHAEL RAMSEY, Arhiepiscop de Canterbury, Primat al Angliei și Mitropolit :

Prea Fericirea Voastră,
Iubite frate în Hristos,

Minunea Crăciunului este că slava lui Dumnezeu este descoperită oamenilor. «Cuvîntul s-a făcut trup și s-a sălășluit printre noi, plin de har și de adevăr ; noi am văzut slava Sa, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl» (Ioan I, 14). Și iarăși : «În multe și felurite chipuri Dumnezeu a vorbit în trecut părinților noștri prin profeți ; iar în zilele acestea din urmă ne-a vorbit nouă prin Fiul Său ... care este strălucirea slavei lui Dumnezeu» (Evrei I, 1—2). Cînd păstorii au venit la Betleem, au văzut slava lui Dumnezeu în Pruncul Iisus, numit astfel pentru că «El va izbăvi pe poporul Său de păcatele sale» (Matei I, 21). Ca urmare a «cunoașterii slavei lui Dumnezeu în fața lui Iisus Hristos» (II Cor. IV, 6), ei s-au întors «preamărind și lăudînd pe Dumnezeu pentru toate cîte auziseră și văzuseră» (Luca II, 20).

Cu prilejul sărbătorii Crăciunului, poporul creștin merge cu duhul la Betleem, ca să vadă acest lucru care s-a întîmplat, pe care Domnul l-a făcut cunoscut nouă» (Luca II, 15). În Betleem «lumina luminează în întuneric» (Ioan I, 5). Slava lui Dumnezeu este descoperită credincioșilor prin Nașterea lui Iisus Mîntuitorul...

Slava lui Hristos strălucește în lume, unde Dumnezeu lucrează în inimile oamenilor, aducînd pace și iertare, împăcare și «izbăvire poporului Său din păcatele sale» (Matei I, 21). Plini de recunoștință pentru această continuă descoperire a slavei lui Dumnezeu prin Hristos și mai presus de toate pentru promițătoarele progrese pe care le-am văzut anul acesta în cauza unității creștine, să ne unim cu păstorii din Betleem în a «preamări și lăuda pe Dumnezeu pentru toate cîte am auzit și văzut» (Luca II, 20).

În acest spirit de mulțumire și preamărire, felicit pe Prea Fericirea Voastră în această sfântă sărbătoare a Crăciunului și cer binecuvântarea lui Dumnezeu pentru Voi și pentru credinciosul Vostru popor.

Al Prea Fericirii Voastre iubitor frate în Hristos,

† **Michael**

Arhiepiscop de Canterbury,
Primat a toată Anglia și Mitropolit

*

Scrisoarea Eminenței Sale Cardinalului FR. KÖNIG, Arhiepiscop al Vienei și Primat al Bisericii Romano-Catolice din Austria :

Prea Fericirea Voastră,

Vă mulțumesc din toată inima pentru frumoasa scrisoare pe care am primit-o zilele acestea de la Prea Fericirea Voastră cu ocazia Crăciunului. M-a bucurat foarte mult.

Vă rog să primiți și din partea mea cele mai sincere urări, prin care vă doresc un Crăciun binecuvântat și un An nou fericit. Fac aceste urări deosebitei Dvs. personalități, iar prin faptul că sînteți Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române o fac și tuturor colaboratorilor Prea Fericirii Voastre în preoție, precum și tuturor acelor prieteni buni pe care i-am cunoscut în timpul ultimei mele vizite.

† **Fr. König**
Cardinal

*

Scrisoarea Eminenței Sale Cardinalul JULIUS DÖPFNER, Arhiepiscop de München și Freising și Președinte al episcopilor romano-catolici din R. F. Germania :

Prea Fericirea Voastră,

Mă grăbesc să mulțumesc pentru amabilă scrisoare în care Prea Fericirea Voastră mi-ați exprimat urări pentru Crăciun și Noul an.

Scrisoarea de față Vă va aduce urările mele cele mai afectuoase și gândurile mele, cu prilejul sărbătorii Întrupării Domnului nostru. La rîndul meu Vă urez din toată inima un an bun și fericit și împlinirea a tot ceea ce puteți dori pentru Voi și pentru Biserica Voastră. Bunul Dumnezeu să binecuvînteze pentru Voi acest moment solemn. Urările cu adevărat de folos sînt acelea pe care le însoțește rugăciunea ; fiți deci încredințat că mă voi ruga în aceste zile pentru toate cele de folos Prea Fericirii Voastre și Bisericii Ortodoxe Române.

Binevoiți a primi, Prea Fericirea Voastră, expresia sentimentelor mele cele mai respectuoase în Hristos,

† **Julius Döpfner**
Cardinal

*

Scrisoarea Eminenței Sale Cardinalului L. J. SUENENS, Arhiepiscop de Malines-Bruxelles și Primat al Bisericii Romano-Catolice din Belgia :

«Eliberați de orice teamă, să slujim pe Domnul în dreptate și sfințenie, înaintea feții Sale, în toate zilele vieții noastre» (Luca I, 74—75).

Aceste cuvinte din imnul lui Zaharia să Vă însoțească în tot timpul anului 1974, an al dreptății, an sfânt !».

† **Suenens L. J.**
Cardinal

*

Scrisoarea Excelenței Sale Episcopului HERMANN DIETZFELBINGER, Președintele Consiliului Bisericii Evanghelice-Luterane din R. F. Germania :

Prea Fericirea Voastră,

Mult stimate și iubite frate în Hristos,

Ați avut marea amabilitate să mă salutați, cu prilejul sărbătorii Nașterii Domnului. Pentru aceasta Vă mulțumesc, în numele Bisericii Evanghelice-Luterane din Bavaria. Cu plăcere și în chip viu îmi amintesc de vizita pe care ați făcut-o, la vremea potrivită, în Germania și de zilele pline de impresii pe care le-am trăit în România, ca oaspete al Prea Fericirii Voastre.

Cu scrisoarea Voastră de Crăciun, ne-ați amintit de descoperirea fundamentală a dragostei lui Dumnezeu care s-a făcut prin Întruparea lui Iisus Hristos, despre care ne încredințează în multe feluri Sfânta Scriptură și în care noi credem în același spirit cu Voi și cu Biserica Voastră. Reformatorul nostru, Martin Luther, a dat expresie credinței acesteia într-un cântec, care, în comunitățile ce urmează Confesiunea de Augsburg, se va cânta și anul acesta, în Germania, în România și pretutindeni :

*Fii lăudat, al nostru Domn,
Că Te-ai născut în chip de om
Dintr-o Fecioară-adevărat
Și îngerii s-au bucurat.
Kyrie eleison !.*

Această credință în Fiul lui Dumnezeu și Fiul Omului ne leagă și ne obligă să trăim și să acționăm la fel. Astfel, nouă, tuturor creștinilor, indiferent de Biserica sau confesiunea căreia îi aparținem, trebuie să ne stea la inimă, în comuniunea ecumenică, să întărim forțele păcii, care își au rădăcina lor în pacea cu Dumnezeu. O astfel de pace începe în inimile credincioșilor care primesc împăcarea lui Dumnezeu. Ea trebuie să se adeverească în casele și în familiile noastre, pentru ca de acolo să se răspândească în lume. Noi cunoaștem puterea păcatului, a egoismului și, din nefericire, și pe aceea a supărării altuia și a urii, care continuu stau împotriva păcii. Pentru aceasta ne rugăm lui Dumnezeu să lumineze pe toți oamenii, pentru a învinge puterile întunericului și

ale nedreptății. Noi ne străduim de asemenea, cu slabele noastre puteri, să dăm dovezi de o astfel de pace, în fapte de dragoste și de întruajutorare.

Cu un viu interes citesc despre strădaniile Voastre de a găsi o dată uniformă pentru sărbătoarea Învierii Domnului, care să unească temporal pe toți credincioșii laolaltă. Sărbătoarea noastră de Paști o vom prăznui la 14 aprilie 1974, adică în același moment în care și Voi o sărbătoriți. Asemenea semne de comunitate crescîndă în creștinătate noi le acceptăm cu bucurie.

Salutările și urările Prea Fericirii Voastre, ale episcopilor, preoților și tuturor credincioșilor pe care mi le-ați trimis, le înapoiez, la rîndul meu, cu multă recunoștință, în același spirit venerabilei Biserici Ortodoxe Române.

Cu dragostea frățească ce ne leagă în Hristos, al Prea Fericirii Voastre,

H. Deitzfelbinger D. D.

Episcop

*

* *

Pe lîngă aceste scrisori irenice și scrisori de felicitare primite din partea Întîistătătorilor și conducătorilor de Biserici creștine, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit scrisori și telegrame de felicitare din partea unor ierarhi și slujitori ai Bisericilor Ortodoxe surori și ai unor Biserici neortodoxe; din partea unor personalități din conducerea diferitelor culte de peste hotare; din partea conducătorilor de culte religioase din țara noastră; din partea cîrmuitorilor comunităților ortodoxe române de peste hotare; din partea unor slujitori și credincioși ai Bisericii Ortodoxe Române.

*

Dintre ierarhii și slujitorii Bisericilor Ortodoxe surori au trimis telegrame ori scrisori de felicitare :

- *Înalt Prea Sfințitul IACOBOS, Primatul Bisericii Ortodoxe Grecești în America de Nord și de Sud;*
- *Înalt Prea Sfințitul ATHENAGORAS, Arhiepiscopul Tiatirelor și al Marii Britanii;*
- *Înalt Prea Sfințitul DAMASKINOS, Mitropolit de Tranoupolis;*
- *Înalt Prea Sfințitul BARNABAS al Peluziei — Alexandria;*
- *Înalt Prea Sfințitul ELIE SALIBY, Mitropolitul Beyrutului;*
- *Prea Sfințitul MARC, Episcopul Bisericii Ortodoxe Albaneze din Statele Unite ale Americii;*
- *Înalt Prea Sfințitul NICODIM, Mitropolitul Leningradului și Novgorodului;*
- *Înalt Prea Sfințitul JUVENALIE, Mitropolitul de Tula și Belevsk și Președintele Serviciului Patriarhiei din Moscova pentru relații externe bisericești;*

- Înalt Prea Sfințitul FILARET, Mitropolitul Kievului și Galiției și Exarhul Ucrainei ;
- Înalt Prea Sfințitul NICOLAE, Mitropolitul Lvovului ;
- Înalt Prea Sfințitul SERGHIE, Mitropolitul Kersonului și Odesei ;
- Înalt Prea Sfințitul ALEXEI, Mitropolitul Talinului și Estoniei ;
- Înalt Prea Sfințitul LEONID, Arhiepiscopul de Riga și Letonia ;
- Înalt Prea Sfințitul PITIRIM, Arhiepiscopul de Volokolamsk ;
- Înalt Prea Sfințitul GRIGORIE, Arhiepiscopul de Mukacev ;
- Înalt Prea Sfințitul MIHAIL, Arhiepiscopul de Vologda ;
- Înalt Prea Sfințitul NICODIM, Arhiepiscopul de Harkov ;
- Înalt Prea Sfințitul LEONTIE, Arhiepiscopul de Simferopol ;
- Înalt Prea Sfințitul VLADIMIR, Arhiepiscopul de Dimitrovsk și rectorul Academiei duhovnicești din Moscova ;
- Înalt Prea Sfințitul PAVEL, Arhiepiscopul de Kislovodsk ;
- Înalt Prea Sfințitul IONATHAN, Arhiepiscopul Chișinăului și al Moldovei.
- Înalt Prea Sfințitul FILARET, Arhiepiscopul rus al Berlinului și al Europei Centrale ;
- Prea Sfințitul HRISOSTOM, Episcopul de Zaraisk și Locțiitorul președintelui Relațiilor externe bisericești ale Patriarhiei Moscovei ;
- Prea Sfințitul Pimen, Episcopul de Saratov și Volgograd ;
- Prea Sfințitul TEODOSIE, Episcopul de Smolensk și Veazemsk ;
- Prea Sfințitul PETRU, Episcopul de Kerson ;
- Înalt Prea Sfințitul CHIRIL, Mitropolitul sîrb al Americii, Canadei și Australiei ;
- Înalt Prea Sfințitul DOSITEI, Arhiepiscopul de Ohrida și Macedonia ;
- Înalt Prea Sfințitul NAUM, Mitropolitul de Zletovsk și Strumski ;
- Prea Sfințitul VISARION, Episcopul Banatului sîrbesc ;
- Înalt Prea Sfințitul SOFRONIE, Mitropolitul Durostorului și Ceroveniei ;
- Înalt Prea Sfințitul NICODIM, Mitropolitul de Sliven ;
- Prea Sfințitul NICOLAE, Episcopul Macariopolei și rector al Academiei teologice din Sofia ;
- Înalt Prea Sfințitul IACOBOS, Mitropolitul de Mytilene, Președintele Comitetului Sinodal Permanent al Relațiilor externe al Bisericii Ortodoxe a Greciei ;
- Înalt Prea Sfințitul GHEORGHIOS, Arhiepiscopul Kalavritelor și Aighialeei ;
- Înalt Prea Sfințitul SPIRIDON, Mitropolitul Rodosului ;
- Înalt Prea Sfințitul CONSTANTIN, Mitropolitul Alexandroupolei ;
- Înalt Prea Sfințitul CONSTANTIN, Mitropolitul Didymotheiului și Orestiadiei ;
- Înalt Prea Sfințitul BARNABAS, Mitropolitul Kitrusului ;
- Înalt Prea Sfințitul ANTONIE, Mitropolitul Xantei ;
- Prea Sfințitul ALEXEI, Episcopul de Wroclaw și Sceținsk.

Dintre personalitățile bisericești din cadrul altor Biserici și comunități creștine de peste hotare au trimis mesaje de felicitare :

- Excelența Sa Dr. MIROSLAV NOVAK, Patriarhul Bisericii Naționale Cehoslovace ;
- Excelența Sa A. TOOMING, Arhiepiscopul Bisericii Protestante din Estonia ;
- Eminența Sa Cardinalul J. WILLEBRANDS, Președintele Secretariatului Vaticanului pentru promovarea unității creștinilor ;
- Mgr PIERRE PASLEAU, Arhiepiscopul de Tongres-Belgia ;
- Mgr RUDOLPH GRABER, Episcopul de Regensburg ;
- Excelența Sa JOHN, Episcopul de Fulhalm și Gibraltar ;
- Excelența Sa GERALD GÖTTING, Președintele Uniunii Creștine Democrate din R. F. Germania ;
- Prea Sfințitul GERMAIN, Episcopul Bisericii Catolice-Ortodoxe din Franța.

*

Din partea Cultelor religioase din Republica Socialistă România au trimis telegrame și scrisori de felicitare :

- Mgr MARTON ARON, Episcopul romano-catolic din Alba Iulia ;
- Mgr JAKAB ANTAL, Episcopul auxiliar romano-catolic din Alba Iulia ;
- Mgr FRANCISC AUGUSTIN, Conducătorul Arhiepiscopiei romano-catolice din București ;
- Mgr PETRŪ PLEȘCA, Provicar general al Arhiepiscopiei romano-catolice din București ;
- Excelența Sa ALBERT KLEIN, Episcopul Bisericii Evanghelice C.A. din Sibiu ;
- Excelența Sa GHEORGHE ARGAY, Episcopul Bisericii Evanghelice-Luterane S. P. din Cluj ;
- Excelența Sa NAGY GYULA, Episcopul Bisericii Reformate din Cluj ;
- Excelența Sa LASZLO PAPP, Episcopul Bisericii Reformate din Oradea ;
- Excelența Sa KOVACS LAJOS, Episcopul Bisericii Unitariene din Cluj ;
- Înalt Prea Sfințitul IOASAF, Mitropolitul Bisericii creștine de rit vechi ;
- Prea Sfințitul DIRAYR MARDICHIAN, Episcopul Eparhiei Armeano-Gregoriene ;
- Excelența Sa MOZES ROSEN, Șef-rabinul Cultului Mozaic ;
- Domnul NICOLAE COVACI, Președintele Cultului Baptist ;
- Domnul IOAN TĂCHICI, Președintele Cultului Adventist de ziua a șaptea ;
- Domnul PAVEL BOCHIAN, Președintele Cultului Penticostal ;

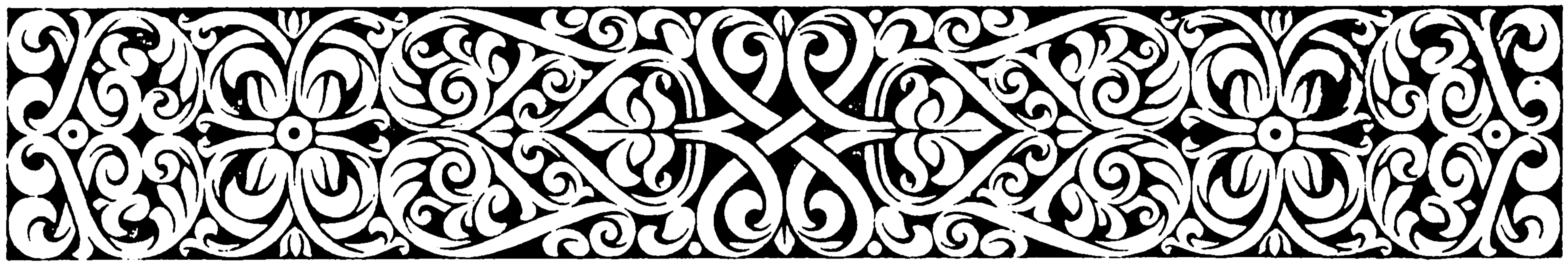
- Domnii IOAN GIUREA, GH. LEANCU și AL. ALEXANDRESCU, în numele Uniunii Cultului creștin după Evanghelie ;
- Prea Cucernicul GHEORGHE HRANISAVLIEVICI, Vicarul Vicariatului ortodox sîrb din Timișoara ;
- Prea Cucernicul Protoiereu NICOLAE GORANOV, Superiorul bisericii ortodoxe bulgare din București ;
- Prea Cuviosul Arhimandrit ZAREH BARONIAN, Vicarul Eparhiei Armeano-Gregoriene.

*

În numele comunităților ortodoxe române de peste hotare au trimis mesaje de felicitare :

- Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop VICTORIN, conducătorul Episcopiei Misionare Ortodoxe Române în America ;
- Prea Sfințitul TEOFIL, Episcopul românilor ortodocși din Franța și Europa Occidentală ;
- Prea Cucernicul Prot. ALEXANDRU MUNTEANU, parohul bisericii ortodoxe române din Sofia ;
- Prea Cucernicul Pr. Prof. GHEORGHE MOISESCU, parohul Bisericii ortodoxe române din Viena ;
- Prea Cucernicul Pr. VASILE ȘTEFAN, parohul capelei ortodoxe române din Baden-Baden.

• VIATA • BISERICESCA •

ANUL NOU LA REȘEDINȚA PATRIARHALĂ

În pragul Noului an, luni 31 decembrie 1973, la orele 12, personalul de conducere și salariații superiori ai Administrației Patriarhale și ai Arhiepiscopiei Bucureștilor — P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal; P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor; P. C. Pr. Ioan Gagiu, directorul Administrației Patriarhale; P. C. Pr. Traian Ghica, directorul Casei de Pensii și Ajutoare a salariaților Bisericii Ortodoxe Române; P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicarul administrativ al Arhiepiscopiei Bucureștilor; P. C. Pr. N. Cazacu, secretarul Cabinetului patriarhal; PP. CC. Preoți consilieri; inspectorii și șefii de serviciu s-au prezentat la Cabinetul patriarhal, pentru a felicita pe Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române cu prilejul tradiționalei întâmpinări a Anului nou.

Luînd cuvîntul în numele celor prezenți, *P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul*, vicar patriarhal, a făcut o retrospectivă a evenimentelor bisericești mai importante din anul 1973, — an în care ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române au avut bucuria de a sărbători împlinirea a 25 de ani de la întronizarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Înaltul vorbitor a scos în evidență realizările îndeplinite pe planul vieții bisericești interne și externe în timpul arhipăstoririi Prea Fericitului Patriarh Justinian și a prezentat Întâistătătorului Bisericii Ortodoxe Române respectuoase urări de sănătate, fericire și noi puteri de muncă, asigurîndu-l de întreg devotamentul și dragostea ierarhilor, clerului și credincioșilor ortodocși români.

Răspunzînd, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian* a mulțumit pentru urările aduse și și-a exprimat mulțumirea pentru activitatea desfășurată de Biserica noastră în anul 1973, subliniind că acesta a fost un an constructiv, iar realizările dobîndite se datoresc colaborării strînse dintre ierarhie, cler și credincioși. Mulțumind colaboratorilor săi apropiați, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a făcut apel la unirea energiilor tuturor slujitorilor Bisericii noastre, pentru a duce și mai de-

parte viața Bisericii Ortodoxe Române și pentru a sprijini, în continuare, opera de propășire multilaterală a patriei. În încheiere, Prea Fericirea Sa a urât tuturor un an bun și spornic, cu bucurii trainice, sănătate și pace.

În prima zi a Anului nou 1974, urmînd unei frumoase tradiții, salariații superiori ai Administrației Patriarhale, Arhiepiscopiei Bucureștilor, Casei de Pensii și Ajutoare, profesorii Institutului și Seminarului teologic din București, precum și preoții din Capitală au urcat cu emoție dealul Patriarhiei, pentru a ura Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române mulți ani și pentru a primi binecuvîntări, sfaturi și îndrumări în activitatea pe Noul an.

Acest lucru constituie totodată și un bun prilej ca preoții între ei să-și împărtășească urări, impresii din activitatea pastorală a clerului din Capitală.

La orele 18, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, după ce a fost anunțat de către P. C. Pr. Secretar N. Cazacu, a intrat în sala de festivități a palatului patriarhal, însoțit de : PP. SS. Episcopi Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, Roman Ialomiteanul, vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor ; P. C. Pr. Ioan Gagiu, directorul Administrației patriarhale ; P. C. Pr. Traian Ghica, directorul Casei de Pensii și Ajutoare a salariaților Bisericii Ortodoxe Române ; P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor ; P. C. Pr. N. Cazacu, secretarul Cabinetului patriarhal ; PP. CC. Consilieri patriarhali și ai Arhiepiscopiei Bucureștilor ; P. C. Protoierei din Capitală.

Cei prezenți au întîmpinat pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian cu Imnul Patriarhal.

După anunțarea concertului de către P. C. Pr. Teodor Rădulescu, de la biserica «Schitul Măgureanu», corala preoților din Capitală, sub conducerea P. C. Pr. Ioan Runcu, a executat un program de colinde din care au făcut parte : concertul-colind, *Magii de la Răsărit* (partea I) și *Noaptea de Crăciun*, compoziție de P. C. Pr. Ioan Runcu ; *Praznic-Laminos*, de T. Popovici ; *O, Iroade împărate*, prelucrare de Sabin Drăgoi ; *La puntea lui Ștefan Vodă*, de Costache Palade ; *La poartă la Țarigrad*, de V. Popovici. O parte din colinde au fost dirijate de P. C. Pr. Nicolae Marinescu, de la Parohia Pucioasa.

Datorită muncii neobosite a preoților din Capitală, concertul de colinde, executat cu multă măiestrie și adîncă sensibilitate, s-a bucurat de un real succes, fiind apreciat și aplaudat în mod deosebit de cei ce față.

În numele preoților din Capitală, a luat cuvîntul P. C. Pr. Teodor Mirescu de la biserica «Apostol», care, în numele preoților din Capitală și al celorlalți participanți, a prezentat Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian urări de sănătate și viață îndelungată, un respectuos omagiu de recunoștință pentru bogatele Sale înfăptuiri pentru Biserica Ortodoxă Română și credincioșii ei.

Vorbitorul a subliniat că bucuria întâlnirii preoțimii cu Întâistătorul Bisericii Ortodoxe Române este marcată și de faptul că în anul ce a trecut, activitatea Prea Fericitului Părinte Patriarh a fost încununată de împlinirea unui sfert de veac de la întronizare (1948 — iunie — 1973). Acest sfert de veac a fost o experiență unică în viața preoțimii ortodoxe românești. «Atașamentul preoțimii — a subliniat vorbitorul — după sfaturile și îndemnul Prea Fericirii Voastre — față de orînduirea cea nouă, înțelegerea de către ei a schimbărilor cu care Conducerea de Stat a venit împotriva formelor vechi, însușirea și îmbrățișarea pînă la angajarea totală a tuturor acțiunilor obștești de ridicare a nivelului de trai pentru întreaga masă a poporului, s-a concretizat în sprijinirea măsurilor inițiate de Stat, făcînd-o necesară și utilă. A fost prețuit și recunoscut sprijinul de mai multe ori în deceniile care au trecut. Noi, slujitorii Bisericii am simțit intențiile și dorințele pe care le-ați nutrit, le-am înțeles și v-am urmat și a fost bine ... Cei 25 de ani care s-au împlinit de cînd vă aflați la cîrma Bisericii strămoșești sînt mult ca timp, dar sînt și mai mult ca înfăptuiri».

Trecînd la prezentarea activității externe a Bisericii, vorbitorul a elogiat realizările pe acest tărîm ale Prea Fericitului Patriarh. În continuare a subliniat marea cinste de care se bucură țara noastră pe planul vieții internaționale. Vizitele reciproce între Conducătorii de Stat, încrederea și contactele se reflectă și în viața poporului român.

În ceea ce privește activitatea internă, conferențiarul a mulțumit Prea Fericirii Sale pentru toate binefacerile atît de mari în toate domeniile vieții bisericești. Răspunsul preoților la această grijă a fost la nivelul cerințelor Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Mai mult, numai în acest an au fost recompensați, prin acordarea rangului bisericesc de iconom stavrofor și a crucii patriarhale, peste 140 de clerici, «care s-au distins prin deosebită activitate și vrednicie». Pentru toate acestea, și multe altele, Prea Fericirea Voastră lăsați preoților și posterității un scump tezaur de gîndire, cuprins în volumele de «Apostolat Social», care va fi ghidul călăuzitor al generațiilor ce ne vor urma. Sînteți cel mai iubit ierarh, pentru că ați avut fața îndreptată către nevoile preoților : urechea le-a ascultat nevoile și necazurile, ochii și inima i-au mîngîiat și i-au încurajat, buzele i-au sărutat, le-au dat încredere și le-au șters amărăciunile...».

În continuare, P. C. Pr. Teodor Mirescu, în numele preoțimii Capitalei a luat noi angajamente pentru cît mai bogate rezultate spre bucuria Întîiuluiistător.

În încheiere, P. C. Sa a spus : «Smerit, vă rugăm, Prea Fericirea Voastră, să ne permiteți să depunem în numele tuturor celor de față și al credincioșilor noștri — acum în cea dintîi zi care s-a desprins din filele calendarului pe 1974 — cele mai sincere urări, sentimente și doriri de sănătate, sporire a puterilor, îndelungare de zile și urări de fericire pentru a conduce și mai departe destinele Bisericii noastre strămoșești, iar pe noi avîndu-ne fii credincioși, ascultători și devotați, cu rugă caldă către Cel Atotputernic : «Întîi pomenește, Doamne, pe Prea Feri-

«Totul Părintele nostru Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, pe care îl dăruiește Bisericii Tale întreg, cinstit, sănătos, îndelungat pe zile, drept învățînd cuvîntul adevărului Tău». Întru mulți ani Prea Fericite Părinte Patriarh!».

Reprezentantului preoțimii Capitalei i-a răspuns, ca de obicei, cu multă simțire și generozitate *Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian*.

Prea Fericirea Sa a adus călduros cuvînt de mulțumire lui Dumnezeu pentru cei 25 de ani de activitate în slujba Bisericii Ortodoxe Române. Mulțumiri au fost adresate tuturor celor de față: «Vă mulțumesc din toată inima că și în anul acesta v-ați luat osteneala de a urca dealul Patriarhiei, pentru ca împreună să ne aducem cuvinte de urări, de sănătate, de spor în activitatea noastră pentru Noul an, 1974. Ne întâlnim pentru a douăzeci și șasea oară și a devenit o tradiție această întâlnire mult așteptată. Vă mulțumesc din toată inima pentru urările pe care mi le-ați făcut și pentru angajamentele pe care vi le-ați luat prin delegatul Sfințiilor Voastre în legătură cu activitatea care se desfășoară în cadrul Administrației Patriarhale și al Arhiepiscopiei Bucureștilor. Apoi Prea Fericitul Părinte Patriarh a trecut în revistă unele evenimente interne și internaționale legate de viața cotidiană a Bisericii creștine.

«În ceea ce privește activitatea Noastră pe anul încheiat, a spus Prea Fericirea Sa, țin să vă informez că prin ședința Adunării Eparhiale s-a constatat un progres destul de mare și o activitate destul de avansată cu multe roade culturale și administrative, precum și economice. În ceea ce privește activitatea noastră pe tărîm extern, Părintele delegat al Dvs. a arătat în cea mai mare parte roadele, dar mai cu seamă sporul de prestigiu pe care l-a adus anul 1973 Bisericii Ortodoxe Române».

Prea Fericirea Sa a împărtășit și colaboratorilor Săi bucuria și succesele obținute în cursul anului 1973, aducîndu-le aminte de aleasa cinstită și împreună-satisfacție: «Mulțumindu-vă din toată inima pentru felul cum ați activat în anul trecut și în anii ceialți, țin să precizez că, fără ajutorul preoților mei, fără concursul Administrației noastre, protopopi, consilieri, vicari, arhieriei-episcopi etc. nu ar fi fost posibilă sporirea aceasta duhovnicească în viața Bisericii noastre. De aceea permanent îmi întorc mulțumirile mele și către colaboratorii mei cei mai apropiați de la Administrația Patriarhală și de la Arhiepiscopia Bucureștilor, care au dat ascultare sfaturilor și îndrumărilor Noastre, care au contribuit la analizarea problemelor care s-au ivit în cursul anului și care, la fața locului, au aplicat cele hotărîte pentru ca totul să iasă bine. Împart, deci, omagiile pe care mi le aduceți, și mi le aduc totdeauna preoții mei, cu colaboratorii mei cei mai apropiați, fiindcă fără ajutorul lor, așa și este natural, singur, Patriarhul, nu poate să ducă o sarcină atît de mare cum este aceea de Patriarh al României, care este conducătorul Administrației Patriarhale, conducătorul Arhiepiscopiei și Mitropoliei Ungrovlahiei».

După aceasta, Prea Fericirea Sa s-a adresat preoților din Capitală și fraților lor din cuprinsul Mitropoliei, spunînd: «Vă mulțumesc din

toată inima și în același timp mă întorc către Dvs. toți, făcându-vă din inimă călduroase urări pentru anul 1974, de o deplină sănătate, de mai multe sporuri duhovnicești în viața Bisericii noastre, cu depline satisfacții în activitatea pe care o desfășurați, cât și în ceea ce privește activitatea pastorală pe tărîm parohial, la locul de muncă al fiecăruia... Astăzi ne felicităm reciproc și mulțumim în primul rînd lui Dumnezeu că ne-a dat deplină sănătate și ne-a ajutat în anul care a trecut să ajungem la rezultatele de care amintea mai cu seamă delegatul Dvs., vorbitorul din această seară. Din toată inima vă binecuvîntez, vă felicit și vă urez spor duhovnicesc în activitatea pe care o desfășurați».

Un prinos de omagii și mulțumire a fost adus de Prea Fericirea Sa Coralei preoților din Capitală, dirijorilor ei și compozitorilor de coruri, concerte religioase și prelucrări psaltice sau de colinde.

Plin de satisfacție și mulțumire, Prea Fericitul Părinte Patriarh a spus : «Să-mi dați voie acum să mulțumesc din toată inima Coralei preoților din București și dirijorilor ei, însuflețitorului ei, Părintele Runcu, pentru frumosul program de colinde pe care le-a executat, transformînd întîlnirea noastră într-o solemnitate deosebită. Compoziția Părintelui Runcu mi s-a părut extraordinar de frumoasă și vom căuta să o publicăm, pentru ca să o aibă toată preoțimea la îndemînă. Să știți părinților, membri ai Coralei, că preoțimea din București are un prestigiu deosebit față de preoțimea altor reședințe de municipii, episcopii și mitropolii, prin faptul că ea este constituită într-o corală și este o corală foarte bine orientată și foarte bine instruită. De aceea vă mulțumesc pentru dragostea cu care ați executat colindele din seara aceasta și vă doresc o deplină sănătate și încă mai mult spor, în activitatea Dvs. de executarea concertelor religioase, legate de obiceiurile noastre strămoșești. Să continuați cît mai intens munca în cadrul Coralei preoților din București, gîndindu-vă că aveți datoria multă de a întări și a păstra prestigiul la care ați ajuns prin executarea concertelor de pînă acum în fața delegațiilor străine, precum și în fața membrilor Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Și acum vă adresez tuturor : *Mulți ani cu sănătate !*».

La această urare întreaga asistență a cîntat *Imnul patriarhal*.

Apoi Prea Fericitul Patriarh Justinian s-a întreținut cu toți cei prezenți, coborînd în mijlocul acestora și schimbînd cu fiecare urări de sănătate și prosperitate în Noul an, 1974.

PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN LA 73 DE ANI

Ca în fiecare an, ziua de 22 februarie a devenit prilej de adîncă emoție și bucurie duhovnicească a credincioșilor, clerului și ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române pentru acela care este Întîistătător. Este ziua în care s-a născut Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. Acest eveniment este sărbătorit de fiecare credincios, cleric sau ierarh în parte, rugînd pe milostivul Dumnezeu pentru sănătatea Părintelui duhovnicesc al tuturor. Este și un prilej unic de a arăta respectul deosebit pentru viziunea și realizările sale spre cîntea Bisericii Ortodoxe Române, pentru credincioșii ei.

Dar, pentru Centrul patriarhal, pentru Conducerea Arhiepiscopiei Bucureștilor bucuria este și mai mare, cînd slujitorii apropiați, colaboratorii de fiecare zi ai Prea Fericirii Sale vin personal pentru a felicita și ura sănătate deplină Conducătorului lor.

În anul acesta, pe lîngă sectoarele menționate mai sus, au fost de față reprezentanți ai Sfîntului Sinod ai Bisericii Ortodoxe Române și P. S. Episcop Germain, conducătorul Bisericii Ortodoxe Catolice din Franța, reprezentanți ai Casei de Pensii și Ajutoare a salariaților Bisericii Ortodoxe Române și ai Instituțiilor de învățămînt teologic din București, PP. CC. Protopopi ai Capitalei etc.

La orele 12, în paraclisul din Palatul patriarhal s-a oficiat, după tipic, un Tedeum, de către un sobor de slujitori de la catedrala patriarhală, în frunte cu P. S. Roman Ialomîțeanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, de PP. Cuv. Arhim. Benedict Ghiuș și Grigore Băbuș, PP. CC. Protodiaconi Petre Zamfira și Constantin Dumitrescu. Răspunsurile stranei au fost date de slujitorii catedralei și întreaga asistență.

La slujba aceasta de mulțumire, au participat, alături de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian ; II. PP. SS. lor Teoctist, Mitropolitul Olteniei ; Nicolae, Mitropolitul Banatului ; P. S. Antim, Episcopul Buzăului ; P. S. Adrian Botoșeneanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor ; P. S. Emilian Rășinăreanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei de Alba Iulia și Sibiu ; P. S. Nestor Severineanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei ; P. S. Justinian Maramureșeanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Clujului ; P. S. Gherasim Constanțeanul, Arhiereu-vicar la Episcopia Dunării de Jos ; P. C. Pr. Aurel Uroș, vicarul Vicariatului ortodox român din R. S. F. Iugoslavia ; P. C. Pr. Philippe Laroche de la Relațiile externe bisericești ale Bisericii Ortodoxe Catolice din Franța ; P. Cuv. Arhim. Daniel Jelsi din Mînăstirea Chevetogne (Belgia) ; Pr. Egon

Kappellari, spiritualul Universității din Gratz (Austria), Prof. dirijor și compozitor Remus Țincoca (Canada) și mulți alții.

De asemenea, au participat : P. C. Pr. Ioan Gagiu, directorul Administrației Patriarhale ; P. C. Pr. Traian Ghica, directorul Casei de Pensii și Ajutoare a salariaților Bisericii Ortodoxe Române ; P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor ; PP. CC. Consilieri Patriarhali și ai Arhiepiscopiei Bucureștilor ; profesori de la Institutul teologic de grad universitar din București și de la Școala de cântăreți bisericești și Seminarul teologic din București ; salariați superiori de la Administrația Patriarhală și de la Arhiepiscopia Bucureștilor ; preoți din Capitală.

După săvârșirea Tedeum-ului, — în cadrul căruia cei prezenți au mulțumit lui Dumnezeu pentru binefacerile revărsate asupra Întâistătorului Bisericii Ortodoxe Române în cei 73 de ani de viață, cerînd, cu stăruință și evlavie într-un singur glas, Celui atotputernic să-i dăruiască și de aici înainte depline puteri de muncă, sănătate și lungime de viață, pentru călăuzirea dreptcredincioșilor pe calea împlinirii poruncilor evanghelice —, în acordurile Imnului patriarhal, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a trecut în cabinetul său de lucru, unde, cu bucurie și aceeași bunăvoință de a revedea vechi cunoștințe și noi felicitatori, a primit cele convenite într-un asemenea prilej.

Plin de emoție, ca ucenic apropiat, ca membru al Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și colaborator al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, în numele Sfîntului Sinod și al participanților la această înaltă sărbătoare, I. P. S. Teoctist, Mitropolitul Olteniei, a adresat Prea Fericirii Sale un călduros și plin de sens cuvînt omagial.

Referindu-se la evenimentul în sine, I. P. Sa a arătat că «ziua de astăzi este pentru fiecare dintre noi o adevărată sărbătoare cu o însemnătate deosebită». Că este așa o constituie și faptul general-cunoscut al realizărilor Întâistătorului Bisericii Ortodoxe Române în toate sectoarele de activitate bisericească. «Știm că Prea Fericirea Voastră, a accentuat vorbitorul, an de an nutriți gîndul noului, gînduri înălțătoare pentru sfînta noastră Biserică... De aceea, ziua aniversării nașterii, pentru ierarhi, cler, colaboratori, preoțime ne dă prilejul să ne împărtășim de faptele izvorîte din personalitatea și zestrea Voastră, sufletească»...

Asigurînd pe Prea Fericitul de devotament și ascultare desăvîrșită, în numele său personal și al celor de față, I. P. S. Mitropolit Teoctist a spus : «...în numele celor de față, în numele credincioșilor și preoților din cuprinsul Patriarhiei Române și în numele Sfîntului Sinod, Vă rog să ne îngăduiți să Vă prezentăm cele mai călduroase și respectuoase felicitări cu ocazia zilei de naștere. Vă garantăm că viața Prea Fericirii Voastre, strădania și munca neprecupețită spre cinstea Bisericii noastre strămoșești ne sînt exemplu grăitor ... Preoțimea noastră,

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian intrînd în paraclisul patriarhal, pentru Tedeum cu ocazia celei de a 73-a aniversări a zilei sale de naștere

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian asistînd la slujba Tedeum-ului cu ocazia sărbătoririi zilei de naștere

credincioșii noștri sînt pururea cu ochii ațintiți spre Prea Fericirea Voastră. Toți găsim în cuvîntul, realizările cu care ați împodobit Biserica noastră, mai bine de treizeci de ani, un îndemn, o îndrumare și călăuze trainice în activitatea zilnică».

Cuprins de reală emoție, I. P. S. Sa a încheiat: «Din inimi curate și cu sinceritate, astăzi, Vă înconjurăm cu aceeași dragoste și încă o dată, în numele tuturor celor de față, Vă urăm mulți și fericiți ani în fruntea Sfintei noastre Biserici Ortodoxe Române».

Cu o sfială obișnuită și cu trăirea evenimentului, a răspuns Prea Fericirea Sa, spunînd: «Înalt Prea Sfințiților Mitropoliți, Prea Sfințiților Episcopi, Prea Sfințiților Arhieri, Prea Cucernicilor Părinți colaboratori ai noștri de la sediul patriarhal și de la Arhiepiscopia Bucureștilor, iubiți profesori ai Institutului teologic și ai Seminarului teologic, vă mulțumesc din toată inima că ați fost împreună cu mine la mulțumirea adusă lui Dumnezeu, astăzi cînd pășesc pragul celui de al șaptezeci și patruilea an. Am mulțumit lui Dumnezeu că ne-a ajutat să împlinim această vîrstă. Ne-am rugat pentru a avea ajutorul Său și în continuarea vieții noastre, începînd cu anul al șaptezeci și patrulea.

Gîndul meu se îndreaptă, apoi, către I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei căruia îi mulțumesc din toată inima pentru urările făcute în numele celor de față și ale Sfîntului Sinod; mai ales Sfîntului Sinod care de peste douăzeci și cinci de ani colaborează cu mine în duhul frăției și al dragostei reciproce.

Mulțumesc tuturor că v-ați luat osteneala de a urca dealul Patriarhiei și a aduce urări de sănătate Patriarhului, Părintelui dumneavoastră.

Mulțumesc din toată inima Delegației venite din Paris, în frunte cu Prea Sfințitul Episcop Germain de Saint Denis al Episcopiei Catolice-Ortodoxe din Franța, care s-a ostenit să ia parte la solemnitățile sărbătoririi Mele și la rugăciunile cu acest prilej.

Mulțumesc din toată inima delegației venită din Austria, Vicariatului ortodox român din Serbia.

Vă mulțumesc tuturor și vă asigur că pun la inimă urările și rugăciunile pe care le faceți întru sănătatea mea și pentru anii care urmează, fiindcă, așa cum știți înaintea lui Dumnezeu, cele mai bine primite rugăciuni sînt acelea pe care le fac alții pentru tine, pe lîngă cele pe care le faci tu, pentru tine. De aceea, conform tradiției și credinței noastre ortodoxe, zilele de naștere sînt întotdeauna zile de popas duhovnicesc și mai cu seamă zile de meditație, de sfat și de stat de vorbă cu Dumnezeu, mai cu seamă cînd pășești încă un an al vieții tale.

Mulțumindu-vă din suflet, la rîndu-mi, vă urez și eu sănătate deplină și să ne întîlnim tot așa de voioși și dă sănătoși la anul și la mulți ani!»

Cu vioiciunea caracteristică, cu dragostea părintească, cu înțelegerea specifică personalității Sale, cu gînduri senine și pline de încre-

dere, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian s-a întreținut cu fiecare în parte, a făcut tuturor celor prezenți aceleași urări de bine și sănătate, dorindu-le izbândă și bogate înfăptuiri în sectoarele de muncă respective ale fiecăruia și încheind cu tradiționala urare românească: «Să auzim numai de bine unii de alții, pînă la anul și la mulți ani!»

Întreaga asistență a intonat cu însuflețire «Imnul patriarhal» și «Mulți ani trăiască...» în cinstea înaltului sărbătorit, după care cei prezenți au semnat în *Cartea de aur* aflată la Cabinetul patriarhal.

După aceasta, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian s-a întreținut cu înalții ierarhi, cu colaboratorii Săi apropiați, într-o atmosferă plină de bucurie duhovnicească.

Din partea Departamentului Cultelor, Prea Fericitul Patriarh Justinian a primit felicitări de la Domnul Prof. Dumitru Dogaru Președintele Departamentului Cultelor, și Domnul Gheorghe Nenciu Vicepreședintele Departamentului Cultelor, care au fost de față.

Prea Fericirea Sa, Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a primit numeroase telegrame și scrisori de felicitare din țară și din străinătate.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian la a 73-a aniversare a zilei sale de naștere

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian ascultînd «Cuvîntul festiv» rostit de Înalt Prea Sfințitul Teoctist, Mitropolitul Olteniei

SCHIMB DE TELEGRAME

ÎNTRE PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN ȘI ÎNALT PREA SFINȚITUL ARHIEPISCOP MAKARIOS AL CIPRULUI

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a adresat Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Makarios al Ciprului, cu prilejul zilei sale onomastice, următoarea telegramă de felicitare :

Cu prilejul zilei Voastre onomastice, Vă felicităm cu dragoste frățească și Vă urăm din toată inima prosperitate, fericire, pace și succes deplin în înalta Voastră misiune în slujba Sfintei Biserici surori a Ciprului și a poporului cipriot.

† **Justinian**

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

La această telegramă de felicitare, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit următorul răspuns :

Foarte mișcat de felicitările frățesti ale Venerabilei Voastre Prea Fericiri, cu prilejul onomasticii Noastre, Vă exprimăm cordiale mulțumiri, rugînd stăruitor pe Dumnezeu să Vă păzească în sănătate ani cît mai îndelungați.

† **Makarios**

al Ciprului

ALEGEREA, HIROTONIREA ȘI INSTALAREA P. CUV. ARHIM. ADRIAN HRIȚCU ÎN FUNCȚIA DE EPISCOP-VICAR AL ARHIEPISCOPIEI IAȘILOR

La recomandarea I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei și la propunerea Sinodului Permanent, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a ales — în ședința din 17 decembrie 1973 — pe Prea Cuviosul Arhimandrit *Adrian Hrițcu* în funcția de episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, hotărînd, în urma examinării canonice, să i se acorde rangul de arhieru.

La propunerea I. P. S. Mitropolit Iustin, Sfântul Sinod a aprobat ca noul-ales să poarte titlul de «Botoșăneanul».

Invitînd în sala de ședințe pe P. Cuv. Arhim. Adrian Hrițcu, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian i-a adus la cunoștință această alegere, apoi l-a felicitat pentru promovarea sa în rîndul ierarhiei superioare a Bisericii Ortodoxe Române și i-a făcut urări de rodnică activitate.

Răspunzînd, P. Cuv. Arhim. Adrian Hrițcu a mulțumit I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei pentru încrederea acordată și pentru părinteasca sa purtare de grijă, precum și Sfîntului Sinod, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, pentru aprobarea acestei alegeri, făgăduind că în noua sa activitate va depune strădanii neobosite pentru a fi de folos Bisericii și Patriei.

De asemenea, P. C. Sa a exprimat sentimente de adînc respect și călduroasă recunoștință Conducerii Departamentului Cultelor, pentru înțelegerea și sprijinul ce i s-a acordat.

În încheiere, a asigurat pe I. P. S. Mitropolit Iustin că va fi sîrguincios împlinitor al îndatoririlor ce-i vor reveni și a încredințat pe membrii Sfîntului Sinod că va face totul pentru ca lucrarea ce-i stă înaintea să fie la înălțimea pildei înțelepților ierarhi ai Bisericii noastre.

*

P. Cuv. Arhim. Adrian Hrițcu s-a născut la 22 februarie 1926, în comuna Știubeeni, județul Botoșani, dintr-o familie de țărani, purtînd ca mirean numele de Aurel.

După absolvirea Seminarului teologic de la Mînăstirea Neamț, a urmat cursurile practice de pictură bisericească de la Mînăstirea Plumbuita, apoi în anul 1957 a obținut diploma de licențiat al Institutului teologic din București.

A fost tuns în monahism la 9 noiembrie 1950, la Mînăstirea Neamț. În același an a fost hirotonit ierodiacon, iar la 6 ianuarie 1958 a fost

hirotonit ieromonah; la 18 decembrie 1965 i s-a conferit rangul de arhimandrit.

A deținut următoarele funcții: cîntăreț bisericesc, ierodiacon la Mînaștirile Neamț și Plumbuita, egumen la Mînaștirea Slatina-Suceava, stareț la Mînaștirile Dîrău-Neamț și Slatina Suceava, exarh al mînaștirilor din Arhiepiscopia Iașilor, slujitor și mare eclesiarh la catedrala mitropolitană din Iași.

În anul 1973 a urmat cursuri de specializare teologică la Facultatea de teologie din Fribourg și la Institutul ecumenic de la Bossey-Eiveția.

A publicat diferite studii, articole, reportaje, note și însemnări în revista «Mitropolia Moldovei și Sucevei».

Conducerea de Stat, apreciindu-i activitatea pe tărîm social-obștesc, i-a acordat medalia «A XXV-a aniversare a Republicii Socialiste România».

*

Prin Decretul nr. 709/1973, Consiliul de Stat al Republicii Socialiste România a recunoscut alegerea P. Cuv. Arhim. Adrian Hrițcu în funcția de episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor.

În ziua de 24 ianuarie 1974, a avut loc la Departamentul Cultelor înmînarea Decretului de recunoaștere noului ales.

La festivitate au luat parte: Dl. Președinte al Departamentului Cultelor, Prof. Dumitru Dogaru împreună cu Dl. Vicepreședinte Gheorghe Nenciu, directori și personal superior din Departamentul Cultelor; I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei; PP. SS. Episcopi Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal și Roman Ialomiteanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor; P. S. Arhieru Eftimie Bîrlădeanul, vicarul Episcopiei Romanului și Hușilor; P. C. Pr. Ioan Gagi, directorul Administrației Patriarhale; P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicarul administrativ al Arhiepiscopiei Bucureștilor; vicarul și consilierii administrativi de la Arhiepiscopia Iașilor, reprezentanți ai altor Culte ș.a.

Dl. Director Eugen Munteanu a dat citire Decretului de recunoaștere; acesta a fost înmînat apoi noului ales de către Dl. Prof. Dumitru Dogaru, președintele Departamentului Cultelor.

Luînd cuvîntul, P. Cuv. Arhim. Adrian Hrițcu a mulțumit, în cuvinte călduroase, Conducerii de Stat — în frunte cu Dl. Președinte Nicolae Ceaușescu — pentru cinstirea acordată, dînd asigurarea că va depune neobosite eforturi în slujirea cu loialitate a Patriei. A mulțumit de asemenea Conducerii Departamentului Cultelor pentru sprijinul constant de care s-a bucurat întotdeauna. A încredințat totodată pe I. P. S. Mitropolit Iustin și pe ceilalți membri ai Sfîntului Sinod — în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian — că va munci cu tot elanul și devotamentul în noua misiune ce i s-a încredințat. În încheiere, a asigurat pe reprezentanții celorlalte Culte, prezenți la festivitate, de prețuirea sa și de dorința de a întreține bune raporturi cu celelalte confesiuni, pentru promovarea binelui comun și pentru propășirea Patriei noastre.

Dl. Președinte al Departamentului Cultelor, Prof. Dumitru Dogaru, a felicitat pe P. Cuv. Arhim. Adrian Hrițcu cu prilejul înmînării Decretului de recunoaștere al Consiliului de Stat. Remarcînd că această solemnitate are loc în ziua de 24 ianuarie, cînd se împlinesc 115 ani de la Unirea Principatelor Române, D. Sa a subliniat că acest fapt e merit să constituie «un îndemn important pentru unire și solidaritate, fără care nu poate exista un popor». În încheiere, Dl. Președinte al Departamentului Cultelor a făcut noului ales urări de izbîndă deplină în viitoarea sa activitate.

În aceeași zi, la orele 14, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a oferit, la reședința patriarhală, o masă oficială în cinstea noului ales episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor. Au participat toți cei ce au asistat la solemnitatea înmînării Decretului de recunoaștere, la Departamentul Cultelor.

*

Duminică, 27 ianuarie 1974, a avut loc la catedrala mitropolitană din Iași hirotonirea întru arhiereu a P. Cuv. Arhim. Adrian Hrițcu și instalarea sa în funcția de episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, după ce în ajun, în cadrul slujbei vecerniei, s-a săvîrșit îndătinata rînduială a ipopsifierii, în prezența I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, a P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal și a P. S. Arhiereu Eftimie Bîrlădeanul, vicarul Episcopiei Romanului și Hușilor.

În cadrul sfintei liturghii, cei trei ierarhi au săvîrșit hirotonirea întru arhiereu a P. Cuv. Arhim. Adrian Hrițcu.

La sfîrșitul sfintei liturghii, I. P. S. Mitropolit *Iustin* al Moldovei și Sucevei a rostit următoarea cuvîntare :

După o scurtă, dar bogată în roade slujire arhierească, vrednicul de neuitată pomenire episcopul Irineu Suceveanul a încetat din viață.

La cererea noastră de a împlini această lipsă, Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian, a ales în demnitatea de episcop-vicar al eparhiei noastre pe Prea Cuviosul Arhimandrit Adrian Hrițcu, exarhul mînăstirilor noastre, iar Dl. Nicolae Ceaușescu a binevoit să semneze decretul de recunoaștere a acestei alegeri. Se cuvîne deci ca în numele nostru și al dvs., să adresăm cuvînte calde de mulțumire, cinstire și devotament Domnului Nicolae Ceaușescu, președintele Consiliului de Stat, precum și membrilor Sfîntului Sinod în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian.

Astăzi, împreună cu Prea Sfințitul Episcop Antonie, vicar patriarhal și cu Prea Sfințitul Arhiereu Eftimie, vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor, am ridicat în treapta de arhiereu pe Prea Cuviosul Arhimandrit Adrian Botoșăneanul, așezîndu-l totodată ca episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor. Dacă instalarea în demnitatea de episcop-vicar este un act solemn administrativ, ridicarea la treapta de arhiereu este un act sacramental, o lucrare sfîntă prin care, în chip văzut, se împărtășește harul dumnezeiesc nevăzut al slujirii preoțești în treapta ei cea mai înaltă.

P. S. Episcop Adrian Boloșăneanul, vicarul Arhiepiscopiei Iașilor

Soborul ierarhilor și participanții la hirotonirea noului Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, la ieșirea din catedrala mitropolitană

Fără nici o îndoială, toți credincioșii se fac părtași ai darurilor dumnezeiești, ai harului de multe feluri al lui Dumnezeu. Spre deosebire de cei nebotezați, care de altfel se învrednicesc și ei într-un anumit chip de darul lui Dumnezeu, toți credincioșii — ca membri ai trupului tainic al Domnului — se împărtășesc de roadele întreitei lucrări a Mântuitorului în lume, ca învățător, arhiereu și împărat. Primind adevărul de credință și mărturisindu-l, ei participă la lucrarea de învățător; aducând jertfe duhovnicești (I Petru II, 5) bineplăcute lui Dumnezeu, prin Iisus Hristos, ei participă la lucrarea de arhiereu; fiind ridicați de Mântuitorul la mărirea Sa dumnezeiască, ei participă la lucrarea lui de împărat. De aceea, Sfântul Apostol Petru spune că toți cei care constituie trupul tainic al Domnului sînt: «seminție aleasă, preoție împărătească, neam sfînt» (I Petru II, 9). Această participare la roadele întreitei lucrări a Mântuitorului nu înseamnă însă chemare dumnezeiască la slujire preoțească. Slujitorii celor sfînte au desigur împreună cu toți credincioșii harul sau duhul înfierii; cu toții sîntem fii ai lui Dumnezeu, casnicii lui, sîntem temple în care locuiește Sfîntul Duh. Fiind chemați însă la slujirea tainelor lui Dumnezeu, cei ce intră în preoție dobîndesc, prin hirotonie, harul sau duhul puterii (II Tim. I, 7) și al dragostei și al minții sănătoase spre a se sluji «de el în folosul tuturor, ca niște buni iconomi ai darului celui de multe feluri al lui Dumnezeu». Cînd propovăduiesc adevărul, cuvintele lor sînt cuvinte ale lui Dumnezeu, cînd săvîrșesc o slujbă sfîntă, lucrarea lor se face cu puterea lui Dumnezeu (I Petru IV, 10). Desigur, slujitorul într-una din treptele preoției săvîrșește nu slujba sa, ci pe aceea a Mântuitorului, în Biserică.

Astfel, slujitorul bisericesc, prin hirotonie, se identifică pe de o parte cu Hristos, participînd la lucrarea lui mîntuitoare, ca iconom al harului lui Dumnezeu, iar pe de altă parte se identifică cu credincioșii, purtîndu-i duhovnicește în ființa sa. El împărtășește bucuriile și durerile lor, își însușește idealurile lor și mijlocește cu Hristos pentru ei la Dumnezeu-Tatăl. El este părintele duhovnicesc al credincioșilor, iar ei sînt fiii lui duhovnicești. El are sarcina de a purta grijă nu numai în general de turma încredințată lui spre păstorie, dar și de fiecare dintre ei. Sfîntul Apostol Pavel, care avea pe umerii săi marea povară a propovăduirii Evangheliei pentru neamuri, spune la un moment dat: «În fiecare zi sînt îmbulzit și port grijă de toate Bisericile. Cine este slab și eu să nu mă simt slab cu el? Cine se zdruncină în credință și eu să nu mă aprind de focul lui?» (II Cor. XI, 28—29).

Desigur, privit prin prisma marilor răspunderi pe care le comportă, în fața lui Dumnezeu și a oamenilor, jugul preoției în cumpănă cu puterile omenești este greu, fiindcă — zice Sfîntul Ioan Gură de Aur — «mai multe sînt furtunile care zguduie sufletul preotului decît vînturile care zbuciumă marea». Mîntuitorul însă gîndindu-se la puterile dumnezeiești care însoțesc și împlinesc puterile omului în slujirea preoțească, spune însă că «jugul Meu e bun și povara Mea este ușoară» (Matei XI, 30).

Este adevărat că, săvârșind lucrarea de sfințire, de învățatură religioasă și de păstorire a credincioșilor pe calea mântuirii, slujitorul bisericesc împlinește în chip văzut lucrarea pe care Mântuitorul însuși o săvârșește în chip nevăzut. După slăvita Sa înviere din morți, Domnul nostru Iisus Hristos a dat, desigur, apostolilor Săi puterea de a lega și dezlega (Matei XVIII, 18); El le-a poruncit apoi să meargă la propovăduire, spunându-le: «Datu-mi-s-a toată puterea în cer și pe pământ. Drept aceea, mergînd, învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, învățîndu-i să păzească toate cîte v-am poruncit vouă. Și iată: Eu sînt cu voi în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului» (Matei XXVIII, 18—20). Evident, apostolii, ca și urmașii lor, trebuiau să propovăduiască, dar învățătura era a Mântuitorului; ei botezau, dar o făceau în numele Tatălui, al Fiului și al Sfîntului Duh; ei slujeau credincioșilor, dar o făceau cu Mântuitorul care, prin Sfîntul Duh, este cu noi în toate zilele.

Fără îndoială, Dumnezeu ține neîncetat sub acoperămîntul Său întreaga făptură văzută și nevăzută. Prin botez însă omul se apropie de Dumnezeu, se unește cu El, pătrunde în puterea sau ipostaza Tatălui; el se «afundă» în persoana sau ipostaza Fiului și în persoana sau ipostaza Sfîntului Duh. El se integrează — dacă poate fi îngăduit cuvîntul — în fiecare din persoanele Sfintei Treimi, pentru a se bucura de viața dumnezeiască.

Dacă toți credincioșii se unesc strîns cu Dumnezeu, prin taina Botezului, slujitorii bisericești sînt însă chemați, prin hirotonie, să împlinească împreună cu Hristos lucrarea de mîntuire a lumii. De aceea a spus Mântuitorul apostolilor Săi că va fi cu ei, în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului. Așadar, toți credincioșii sînt uniți strîns sau «afundați» în Dumnezeu. Hristos însă împlinește lucrarea Sa mîntuitoare în lume în chip deosebit cu slujitorii Săi. Acesta este înțelesul adînc al rugăciunii pe care preotul o rostește înainte de a se împărtăși, zicînd: «Ia aminte, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, din sfînt locașul Tău și de pe scaunul slavei împărăției Tale și vino să ne sfințești pe noi, Cel ce sus împreună cu Tatăl șezi și aici, în chip nevăzut, împreună cu noi ești. Și ne învrednicește prin mîna Ta cea puternică a ni se da nouă preacuratul Tău trup și scumpul Tău sînge și prin noi la tot poporul».

Merită să fie pomenit aici faptul că în vechile icoane referitoare la Pogorîrea Sfîntului Duh în ziua Cincizecimii, cei 12 apostoli sînt așezați de zugrav pe scaune, 6 de o parte, iar 6 de cealaltă parte, la mijloc aflîndu-se un scaun pe care nu este așezat nimeni. Este acesta scaunul lui Hristos. Pe el, în chip nevăzut șade Mântuitorul cu apostolii, cu urmașii lor, împlinind împreună cu ei lucrarea Sa mîntuitoare în lume.

Slujitorul bisericesc împlinește lucrarea sa sfîntă nu în locul Mîntuitorului, adică singur, prin puterea sa, ci în numele Mîntuitorului, adică cu puterea Mîntuitorului. Dătătorul harului Sfîntului Duh este, așadar, Domnul nostru Iisus Hristos; slujitorul este numai «iconom al

tainelor lui Dumnezeu» (I Cor. IV, 3). Această împreună-lucrare a slujitorului cu Dumnezeu pune în evidență marea depărtare dintre puterile noastre limitate și nemărginirea puterii dumnezeiești. De aceea Sfântul Apostol Pavel, cugetînd la slăbiciunea puterii sale în fața atotputerniciei harului care lucra prin el, se lăuda «mai ales cu neputințele sale pentru ca să locuiască în el puterea lui Hristos» (II Cor. XII, 9), întrucît, așa cum se spune într-o rugăciune de la taina hirotoniei, «dumnezeiescul har totdeauna pe cele neputincioase le vindecă și pe cele cu lipsă le plinește».

Astfel, lucrarea bisericească pe care o săvîrșesc slujitorii din ierarhia Bisericii nu este de la oameni, nici nu stă în cumpănă cu puterile lor omenești. Ei sînt în adevăr oameni, dar lucrarea lor este dumnezeiască.

Prea Sfințite Episcop Adrian,

Prin punerea mîinilor noastre arhieresti și înălțarea de rugăciuni, ați dobîndit plinătatea slujirii preoțești. Aveți de acum puterea de prozovăduire deplină a adevărului de credință. Să săvîrșiți deci «lucrul evanghelistului», cum zice Sfântul Apostol Pavel (II Tim. IV, 5). Pe calea cea dreaptă a mîntuirii să îndrumați pe credincioși. Întărindu-i cu puterea harului dumnezeiesc ca bun iconom în casa lui Dumnezeu, «slujba voastră să o faceți deplin» (II Tim. IV, 5).

La inima Prea Sfinției Voastre să stea lucrarea de împăcare a tuturor cu Dumnezeu, ca poruncă dintîi, iar asemenea acesteia să păziți ca poruncă dumnezeiască lucrarea de înfăptuire și păstrare a păcii dintre oameni și popoare. Cu timp și fără timp, în tot locul, împerechind carul lui Dumnezeu cu agonisita omenească a Prea Sfinției Voastre, slujirea arhierescă să o împliniți cu vrednicie dumnezeiască.

Prea Sfințite Episcop Adrian,

Zestrea pe care o purtați în ființa omenească a Prea Sfinției Voastre, în momentul ridicării în treapta cea mai înaltă a slujirii lui Dumnezeu, în folosul credincioșilor noștri din bătrîna și mereu tînăra Moldovă, o constituie truda strămoșilor și părinților Prea Sfinției Voastre pe mînoasele ogoare ale Botoșanilor, învățătura de carte și chipul îmbunătățit de evlavie al Prea Sfinției Voastre, dragostea fierbinte de patrie și popor, iubirea de Dumnezeu și de Biserică.

Să cinstiți deci truda părinților prin muncă rodnică în noua lucrare a Prea Sfinției Voastre; dragostea de patrie să vă încălzească neîncet inima, străduindu-vă să aduceți aportul Prea Sfinției Voastre la lucrarea de zidire a României noi ce se înfăptuiește acum de întregul nostru popor; din iubire statornică de Dumnezeu «slujirea voastră să o faceți din plin». În slujba lui Dumnezeu și a poporului nostru să puneți toată agonisita cărturărească pe care ați strîns-o în școală, aici în țară și în străinătate; chipul ales al sîrguințelor monahale să-l înfrumusețați neîncetat prin strădanii de viață aleasă, în evlavie, curăție și păstrare de sine. În toate să vă faceți pildă pentru credincioși «cu cuvîntul, cu purtarea, cu dragostea, cu credința, cu curăția, ...» după în-

demnul Sfântului Apostol Pavel (I Tim. IV, 12—16). Să luați aminte la citit, la îndemnat, la învățătură. Nu fiți nepăsător față de harul ce este întru Prea Sfinția Voastră și care vi s-a dat prin punerea mâinilor arhieresti. Cugetați la acestea, țineți-vă de acestea, ca înaintarea voastră în treapta arhieriei să fie învederată pentru toți. Păziți-vă de rele și păstrați învățătura; stăruiți în ea, căci făcând acestea vă veți mîntui atît Prea Sfinția Voastră cît și credincioșii pe care-i păstoriți. Potrivit cu îndemnul Sfântului Ioan Gură de Aur: siliți-vă să vă păstrați sufletul mai curat decît înseși razele soarelui, pentru ca Sfîntul Duh niciodată să nu-l lase nelocuit și ca să puteți spune, împreună cu Sfîntul Apostol Pavel: «De acum nu mai trăiesc eu, ci trăiește în mine Hristos».

Incheind cuvîntul meu, vă îmbrățișez cu frățească dragoste, Prea Sfințite Adrian, iar tuturor celor care s-au adunat astăzi cu noi aici le împărtășesc arhierescă binecuvîntare.

Noul episcop-vicar, P. S. *Adrian Botoșăneanul*, a răspuns în cuvinte calde și emoționante, făcînd mai întîi un elogiu al slujirii arhieresti și al ierarhilor care și-au desfășurat activitatea pe pămîntul Moldovei. A făgăduit să slujească, cu toată ființa sa, Biserica și Patria, consacrîndu-și toate strădaniile «pentru unitatea credinței și duhul păcii, pentru statornicirea dreptății, pentru sporirea dragostei». În încheiere, a asigurat pe I. P. S. Mitropolit Iustin de întregul său devotament. De asemenea, a asigurat înalta Conducere de Stat și Onoratul Departament al Cultelor că va sluji cu sporită rîvnă năzuințele poporului român, cu convingerea că astfel își îndeplinește una din cele mai însemnate îndatoriri ale noii sale misiuni.

În aceeași zi, la orele 14, I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei a oferit o masă oficială la reședința mitropolitană, în cinstea noului episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor.

Au participat înalții ierarhi și preoții slujitori la sfînta liturghie, membrii Consiliului eparhial, familia P. S. Episcop-vicar Adrian Botoșăneanul, Mgr Petru Pleșca, Provicar general al Arhiepiscopiei Romano-Catolice din București, precum și alți invitați.

Au participat de asemenea: Dl. Gheorghe Nenciu, vicepreședintele Departamentului Cultelor, împreună cu colaboratori apropiați din Departamentul Cultelor, reprezentanți ai Consiliului Popular Județean și ai Consiliului Popular Municipal Iași și alți oaspeți.

În cadrul mesei oficiale, s-au rostit toasturi.

I. P. S. Mitropolit *Iustin* al Moldovei și Sucevei s-a referit la raporturile armonioase dintre Biserică și Stat, subliniind că Biserica Ortodoxă Română a fost și este prezentă în toate împrejurările din viața poporului român. Mulțumind celor prezenți pentru participare, a adresat tuturor urări de sănătate și fericire.

Dl. Gh. *Brehuescu*, prim-vicepreședinte al Consiliului popular județean Iași, a felicitat pe noul episcop-vicar, exprimîndu-și nădejdea că acesta va desfășura o activitate închinată traducerii în viață a idea-

lurilor de pace și progres ale poporului român, precum și colaborării, păcii și prieteniei între toți oamenii.

P. S. Episcop *Antonie Ploieșteanul*, vicar patriarhal, a transmis noului episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor binecuvîntarea și felicitările Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, remarcînd apoi că P. S. Episcop-vicar *Adrian Botoșăneanul* își începe activitatea arhierescă în condiții de viață înfloritoare atît pentru Patria cît și pentru Biserica noastră.

Eminența Sa Mgr *Petru Pleșca* și-a exprimat bucuria pentru invitația de a participa la această solemnitate și a felicitat în mod călduros pe noul colaborator apropiat al I. P. S. Mitropolit Iustin.

P. S. Arhieriu *Eftimie Bîrlădeanul*, vicarul Episcopiei Romanului și Hușilor, a făcut o cuprinzătoare caracterizare a calităților morale și intelectuale ale noului episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, căruia i-a adresat în încheiere, urări de sănătate și izbîndă în noua sa activitate.

Dl. Acad. Prof. Dr. *Vasile Rășcanu*, în calitate de cel mai vechi membru al Adunării Eparhiale, a felicitat pe P. S. Episcop-vicar *Adrian Botoșăneanul*, exprimîndu-și nădejdea că acesta va urma pilda I. P. S. Mitropolit Iustin, care — printr-o muncă stăruitoare — a contribuit la restaurarea și punerea în valoare a celor mai importante monumente istorice din Moldova.

P. C. Pr. *Scarlat Porcescu*, vicar administrativ al Arhiepiscopiei Iașilor, a felicitat pe noul episcop-vicar, în numele Consiliului eparhial și al Cancelariei mitropolitane.

Călduroase urări au prezentat noului episcop-vicar și P. C. Pr. *Teodor Bodnar*, inspector bisericesc eparhial, în numele clerului din Arhiepiscopia Iașilor, P. C. Pr. *C. Nonea*, fost vicar administrativ, P. C. Diac. *Orest Bucevschi*, fost profesor al înăltului sărbătorit, P. Cuv. Arhim. *Dionisie Velea*, starețul Mînăstirii Bistrița și P. Cuv. Arhim. *Pimen Zainea*, în numele obștei de la Mînăstirea Putna.

A luat apoi cuvîntul Dl. *Gheorghe Nenciu*, vicepreședintele Departamentului Cultelor, care a spus :

Este o plăcere pentru mine ca, în numele Departamentului Cultelor, al președintelui acestuia, Prof. Dumitru Dogaru și al meu personal să aduc un călduros salut Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Iustin, Adunării Eparhiale din Arhiepiscopia Iașilor, protopopilor, preoților și tuturor celor prezenți cu prilejul festivității de astăzi, a instalării Prea Sfințitului Episcop-vicar Adrian Hrițcu.

Vă rog să-mi permiteți ca din bogăția de idei ce s-a putut desprinde din cuvîntările celor ce au vorbit astăzi în biserică — începînd cu I. P. S. Mitropolit Iustin — să mă opresc doar la două din ele, pe care le consider semnificative pentru ceea ce noul arhieriu de la Arhiepiscopia Iașilor a vrut să mărturisească în legătură cu responsabilitatea pe care și s-a încredințat.

Rețin mai întâi, ca o voce unanimă, ca o vibrație a fiecăruia dintre dvs., sentimentele patriotice pe care le-ați exprimat. Am înțeles că Biserica Ortodoxă dorește și azi — ca și în trecut — să se identifice, prin tot ceea ce are mai bun, cu lupta și idealurile de mai bine ale poporului român. Ea vrea să trăiască actualul moment istoric din viața poporului român la aceeași tensiune și cu aceeași răspundere ca toți fiii țării, alăturându-se la solidaritatea activă a întregului popor în construirea noii noastre vieți. Grandiosul efort colectiv național din vremea noastră este rezultatul mobilizării tuturor energiilor poporului nostru, din toate sectoarele vieții sociale. Sîntem bucuroși să constatăm că la acest efort cultele își aduc și ele aportul lor sincer și activ.

V-ați referit, Prea Sfințite Episcop Adrian — în cuvîntul Dvs. rostit la Departamentul Cultelor, cu prilejul înmînării Decretului Consiliului de Stat — la semnificația sărbătoririi celor 115 ani care au trecut de la Unirea Principatelor, subliniind însemnătatea acestei pilde de solidaritate, de unitate națională, pe care ne-o reamintește în fiecare an — de 24 ianuarie — această sărbătoare scumpă poporului român.

Sînt sigur că fiecare din dvs. își dă seama cîtă importanță, cîtă grijă, cît fierbinte patriotism pune Conducerea noastră de Stat, și personal Președintele Consiliului de Stat, Nicolae Ceaușescu, pentru afirmarea principiilor de independență și suveranitate națională, pentru deschiderea celor mai frumoase perspective viitorului României socialiste. Garanția acestui viitor fericit, stă în strîngerea și mai mult a rîndurilor poporului nostru în jurul Conducerii de Stat, în unitatea noastră a tuturor.

M-aș referi, de asemenea, la cel de-al doilea gînd pe care mi l-a sugerat sărbătoarea de azi și al cărui ecou, cred eu, trebuie să-și găsească o adîncă rezonanță în inimile și în conștiințele noastre. Ne găsim într-o eparhie a Moldovei, în Moldova mînăstirilor care sînt mîndria trecutului nostru național și a căror valoare e cunoscută în lumea întregă. Această mîndrie națională, aceste manifestări armonioase de sinteză arhitectonică originală, aceste mărturii ale unei vetre de civilizație românească, cum a fost totdeauna această parte a țării, se află în grija și sub ochii dvs.

Sînt prezenți la această masă stareți și starețe, călugări și călugărițe de la aceste mînăstiri. Sub conducerea I. P. S. Mitropolit Iustin, dvs. faceți acolo o ascultare bisericească — cum spuneți dvs. —, dar totodată prin devotamentul și strădaniile dvs. faceți o muncă patriotică de o deosebită valoare. A ști să redai cu emoție, a ști să tîlmăcești vibrația istorică, națională și în același timp valoarea artistică a acestor biserici și mînăstiri este o muncă de înaltă conștiință cetățenească. Într-un fel fiecare dintre dvs., care își pune ceva din ființa sa pentru păstrarea și valorificarea acestor forme de civilizație românească, sînteți depozitari ai unui filon de simțire ce vine din trecutul nostru istoric și se integrează idealurilor de azi ale poporului nostru care vrea să-și afirme personalitatea sa în lume. Un mare scriitor al nostru spunea că în universalitate nu poți intra decît pe poarta ta proprie, prin

afirmarea specificului actual. El afirma totodată dreptul la existență al valorilor autohtone ca o completare a tezaurului universal. În adevăr, noi putem aduce la acest tezaur al universalității și aceste minuni ale creației noastre din trecut, prezente pe pământul Moldovei, care sînt sigur că își vor găsi și din partea P. S. Episcop-vicar Adrian aceeași grijă stăruitoare ca și din partea I. P. S. Mitropolit Iustin.

Prea Sfințite Episcop Adrian,

Vă începeți azi un nou rost la Mitropoliă Moldovei. Vrednicia și devotamentul de care ați dat dovadă pînă acum v-au recomandat acestei înalte chemări. V-ați cîștigat aici o experiență de muncă, sub îndrumarea permanentă și grija atentă a I. P. S. Iustin.

Dvs. ne-ați arătat că știți să prețuiți îndrumările patriotice ale înalților Dvs. ierarhi, și să indentificați cu însăși ființa dvs. Avem încrederea că munca pe care veți depune la Arhiepiscopia Iașilor va sporii aportul Dvs. patriotic de pînă acum. Așa cum frumos ați spus în cuvîntul rostit la Departamentul Cultelor, nu veți precupeți nimic pentru a aduce Patriei pîrga muncii și dăruirii dvs.

Sîntem siguri că dvs. înțelegeți valoarea muncii constructive a poporului nostru și că oriunde vă veți afla, în mijlocul credincioșilor din această eparhie, veți ști să fiți îndemn bun și însuflețitor. Pe lîngă îndrumarea I. P. S. Mitropolit, dvs. aveți sprijin din partea celor ce se străduiesc aici la centrul eparhial, în frunte cu părintele vicar Scarlat Porcescu, precum și din partea distinșilor protopopi, stareți și starețe din eparhia dvs. Sînt încredințat că veți face să rodească prin faptele Dvs. rezultatele pe care le așteaptă cei care vă înconjoară cu prețuire în acest moment.

Vă doresc, Prea Sfințite, multă sănătate și viață îndelungată, pentru a putea să contribuiți cu spor la mai binele Patriei noastre.

Vă felicit încă o dată pentru noua încredințare pe care ați primit-o, dorindu-vă să fiți un ajutor devotat și prețios al Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Iustin și să aveți satisfacția că preoții și credincioșii să vadă în dvs. un episcop vrednic și un cetățean demn, însuflețit de ales devotament patriotic.

Încheind seria cuvîntărilor, P. S. Episcop Adrian Botoșăneanul, vicarul Arhiepiscopiei Iașilor, și-a reînnoit angajamentul de a sluji cu convingere și devotament Biserica și Patria. A adus călduroase mulțumiri I. P. S. Mitropolit Iustin, pentru cinstirea acordată, precum și Sfințitului Sinod, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, pentru alegerea sa ca episcop-vicar.

De asemenea, a mulțumit Conducerii de Stat și Conducerii Departamentului Cultelor pentru încrederea acordată.

În încheiere, noul episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, a mulțumit călduros tuturor celor ce au participat la hirotonirea și instalarea sa.

Preot DUMITRU SOARE

VIZITA FĂCUTĂ BISERICII ORTODOXE ROMÂNE DE O DELEGAȚIE A EPISCOPIEI ORTODOXE-CATOLICE A FRANȚEI

Între 20 și 26 februarie 1974, o delegație a Episcopiei Ortodoxe-Catolice a Franței, aflată sub jurisdicția canonică a Bisericii Ortodoxe Române, a făcut o vizită în România, la invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Delegația a fost alcătuită din Prea Sfințitul Episcop Germain de Saint Denys, conducătorul acestei Episcopii, P. C. Protoiereu Michel-Philippe Laroche, de la serviciul de relații externe al Episcopiei Ortodoxe-Catolice a Franței și Dr. Ponsoye, președintele laic al Asociației culturale a acestei episcopii.

Scopul vizitei delegației Episcopiei Ortodoxe-Catolice a Franței a fost acela de a participa la aniversarea a 73 de ani ai Întâistătorului Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

Miercuri 20 februarie 1974, delegația Episcopiei Ortodoxe-Catolice a Franței a sosit la București pe calea aerului, fiind întâmpinată la aeroport de P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor și P. C. Pr. Ilie Georgescu, consilier patriarhal la serviciul de relații externe al Patriarhiei Române.

În aceeași zi a avut loc o întrevedere între oaspeții francezi și P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar-patriarhal, șeful serviciului de relații externe al Patriarhiei Române, împreună cu P. S. Episcop-vicar Roman Ialomițeanul, PP. CC. Pr. Consilieri Ilie Georgescu și C. Pârvu.

Joi 21 februarie 1974, delegația franceză însoțită de P. S. Episcop-vicar Roman Ialomițeanul și P. C. Pr. Consilier Ilie Georgescu, a vizitat Mănăstirea Cernica. În după-amiaza aceleiași zile, oaspeții francezi au fost primiți de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, fiind prezenți P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, P. C. Pr. N. Cazacu, secretar patriarhal și P. C. Pr. Consilier C. Pârvu.

Cu ocazia acestei vizite, s-a precizat că titulatura exactă a acestei episcopii, care la 28 aprilie 1972 a fost primită, la cerere, sub jurisdicția canonică a Bisericii Ortodoxe Române, este următoarea: «Episcopia Ortodoxă-Catolică a Franței», și nu «Biserica Catolică-Ortodoxă a Franței». Episcopia se bucură de autonomie ca orice eparhie dependentă de o autoritate canonică superioară, are gestiune proprie, dar în marile probleme dogmatice, morale și cultice, ca și în problemele ecumenice, trebuie să aibă asentimentul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Vineri 22 februarie 1974, P. S. Episcop Germain de Saint Denys și ceilalți doi membri ai delegației Episcopiei Ortodoxe-Catolice a Fran-

ței au luat parte la Tedeumul și la recepția de la palatul patriarhal cu ocazia împlinirii de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a vârstei de 73 ani.

Sîmbătă 23 februarie 1974, delegația Episcopiei Ortodoxe-Catolice a Franței a vizitat tipografia Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă a Patriarhiei Române, fiind însoțită de P. C. Pr. Ilie Georgescu, consilier patriarhal și de Dl. Cezar Vasiliu, de la serviciul de relații externe al Patriarhiei Române, ca interpret de limbă franceză. Oaspeții au primit aici lămuriri de la P. C. Pr. Sabin Verzan, consilier patriarhal.

A urmat o scurtă vizită la Seminarul teologic din București unde oaspeții francezi au fost primiți de P. C. Pr. Vasile Bria, directorul Seminarului. După vizitarea bisericii Radu Vodă, paraclisul Seminarului, oaspeții francezi au vizitat clasa a V-a de studii, cu care ocazie P. C. Pr. Director V. Bria și P. S. Episcop Germain de Saint Denys au rostit câteva cuvinte. A urmat o discuție cu membrii corpului didactic al Seminarului teologic din București, în sala profesorală.

În aceeași zi, la ora 11,30, delegația Episcopiei Ortodoxe-Catolice a Franței a făcut o vizită la Institutul teologic de grad universitar din București. După un scurt cuvînt de bun-venit rostit de P. C. Pr. Mircea Chialda, rectorul Institutului, corul Institutului teologic, dirijat de compozitorul Nicolae Lungu și Diac. Asistent Nicu Moldovanu, a prezentat câteva imne religioase. În sala profesorală a urmat o întâlnire cu corpul didactic al Institutului teologic, în numele căruia P. C. Pr. Conf. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului, a informat pe oaspeți despre organizarea Institutului, materiile de studii, cursurile de licență și doctorat etc. P. S. Episcop Germain de Saint Denys după ce a elogiat conferințele recent ținute la Institutul teologic ortodox «Saint Denys» din Paris de P. C. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae s-a referit și la un eventual schimb de studenți teologi și de profesori între cele două Institute.

În aceeași zi, oaspeții francezi, însoțiți de P. C. Pr. Consilier Ilie Georgescu, au vizitat Mănăstirile Căldărușani și Țigănești.

Duminică 24 februarie 1974, P. S. Episcop Germain de Saint Denys și Pr. Michel Philippe Laroche au slujit, împreună cu preoții ortodocși români, la biserica «Sfîntul Elefterie» din București, sfînta liturghie, în limbile franceză și română. La sfîrșit, P. C. Pr. M. Bulacu, parohul bisericii, a prezentat credincioșilor pe clericii francezi, iar P. S. Episcop Germain a adresat acestora un scurt-cuvînt.

Luni, 25 februarie 1974, oaspeții francezi au vizitat Atelierele de la Schitul Maicilor, iar în după-amiaza aceleiași zile au făcut o vizită la sediul Asociației «România», unde au fost primiți de Dl. Prof. Virgil Cîrdea, președintele Asociației.

Marti 26 februarie 1974, delegația Episcopiei Ortodoxe-Catolice a Franței a părăsit capitala pe calea aerului, fiind condusă la aeroport de P. S. Episcop-vicar Roman Ialomîțeanul; P. C. Pr. Ilie Georgescu și P. C. Pr. Constantin Pîrvu, consilieri patriarhali.

**SĂRBĂTORIREA «ZILEI HRAMULUI»
LA ȘCOALA DE CÎNTĂREȚI BISERICEȘTI ȘI SEMINARUL TEOLOGIC
DIN BUCUREȘTI ȘI LA SEMINARUL TEOLOGIC SPECIAL
DIN CURTEA DE ARGEȘ**

La Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul teologic. — La data de 25 ianuarie, calendarul nostru ortodox are înscrisă pomenirea Sfîntului Ierarh Grigorie Teologul, arhiepiscopul Constantinopolului.

Pentru curăția vieții sale și pentru activitatea neobosită pusă în slujba dreptei învățături despre Dumnezeu și a semenilor săi, ca fii ai aceluiași unic Dumnezeu și Tată al tuturor, marele Ierarh Grigorie Teologul a fost ales, de cîțiva ani, ocrotitor sau patron ceresc al Școlii de cîntăreți bisericești și Seminarului teologic din București. Așa se face că în fiecare an, în această zi calendaristică, are loc la această școală popasul festiv de pomenire a marelui ei ocrotitor ceresc, Sfîntul Ierarh Grigorie Teologul. Ea a devenit «ziua de hram» a școlii.

Ca de obicei, și anul acesta, pomenirea Sfîntului Ierarh Grigorie Cuvîntătorul de Dumnezeu a început încă din ajun, prin oficierea slujbei vecerniei cu priveghere în biserica Mînăstirii Radu-Vodă, paraclisul Școlii de Cîntăreți bisericești și Seminarului teologic din București.

A doua zi, dimineața, în aceeași biserică a fost oficiată slujba utreniei și a sfintei liturghii de către un sobor alcătuit din : P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, P. C. Pr. Prof. onorar Ioan G. Coman, P. C. Arhim. Grigorie Băbuș, P. C. Prof. Vasile Bria, directorul Școlii de Cîntăreți bisericești și Seminarului teologic, P. C. Pr. Prof. Anatolie Zarea, P. Cuv. Ierom. Iasim Neagu, împreună cu trei diaconi. Erau de față P. C. Pr. Vicar Al. Ionescu, PP. CC. Părinți Petre Alexandru, Mihai Marinescu, Ioan Neamu, Ioan Popa, Oct. Iatan și Ioan Cristache, consilieri administrativi ai Arhiepiscopiei Bucureștilor ; PP. CC. Părinți Const. Pârvu, consilier patriarhal și Ioan Ionescu, inspector patriarhal bisericesc, profesori de la Institutul teologic universitar în frunte cu P. C. Pr. Prof. Rector Mircea Chialda ; profesorii și elevii seminarului teologic, precum și alți invitați și credincioși veniți la slujbă.

Răspunsurile stranei au fost date omofon de elevii seminaristi sub îndrumarea D-lui Chiril Popescu, titularul catedrei de muzică psaltică.

Predica zilei a fost rostită de elevul Ciulei Marin din clasa a V-a, care a înfățișat viața și activitatea Sfîntului Grigorie Teologul.

La sfîrșitul sfintei liturghii s-a cîntat un polihroniu, după care s-a oficiat slujba parastasului pentru profesorii și elevii adormiți în Domnul.

Partea a doua a programului, care s-a desfășurat tot în biserică, a fost deschisă cu un scurt *Cuvînt ocazional* rostit de P. C. Pr. Prof. Vasile Bria, directorul școlii. P. C. Sa după ce a salutat prezența oaspeților oficiali și și-a exprimat «bucuria revederii prilejuite de acest moment festiv, care este «ziua hramului» școlii pe care o conduce, a dat cuvîntul P. C. Pr. Prof. Gheorghe Calciu-Dumitreasa, care a rostit dizertația *Poezia cu conținut religios a Sfîntului Grigorie Teologul*, din care desprindem cîteva idei.

Începută timid și stîngaci în perioada literaturii apologetice din primele trei secole, poezia religioasă patristică cunoaște o înflorire deosebită în secolul următor, cînd se afirmă o serie de personalități de înaltă spiritualitate și profundă sensibilitate poetică, atît în Răsărit cît și în Apus: Efrem Sirul, Ambrozie de Milan, Paulin de Nola și alții. Deasupra tuturor se situează însă Sfîntul Grigorie de Nazianz. Acesta a scris circa 20.000 de versuri. Tematica poeziei gregoriene are în centrul ei pe Dumnezeu. Ea reflectă frămîntările unui suflet sensibil, însetat după frumusețile și liniștea divină a paradisiului. De aceea uneori poezia sa religioasă respiră un aer de tristețe, de melancolie, fără a cădea însă în pesimism. Dimpotrivă, din unele versuri ale sale se desprinde un optimism sănătos, ca rezultat al luptei neîncetate a creștinului, creștin convins, cu păcatul omorîtor de suflete. În sensul acesta se poate vorbi chiar de un eroism spiritual creștin, iar rezultatul luptei cu păcatul înseamnă *triumful virtuții*.

În poezia sa religioasă, Sfîntul Grigorie Teologul n-a neglijat nici una din marile probleme ale teologiei și filozofiei patristice răsăritene, iar soluțiile date acestor probleme sînt juste.

Teologia din poezia religioasă a Sfîntului Grigorie de Nazianz, prin problemele abordate, chiar sub forma poetică, este o «anticipare» a teologiei de mai tîrziu a lui Dionisie Pseudo-Areopagitul și a Sfîntului Grigorie Palama.

O tematică așa de bogată ca aspect și așa de densă după conținut a impus Sfîntului Grigorie eforturi mari pentru găsirea de mijloace și procedee de exprimare de mare finețe artistică. Cunoscător bun al versificației poetice clasice, marele poet creștin a depășit uneori șabloanele acestei tehnici, adoptînd procedee și tehnici noi: creează versuri în care accentul tonic, muzical ia locul cantității silabelor din versificația clasică. Prin aceasta el este un precursor al versificației moderne. După dizertația P. C. Pr. Prof. Gh. Calciu, corul elevilor seminariști condus de P. C. Pr. Ioan Popescu, titularul catedrei de muzică liniară a interpretat mai multe bucăți muzicale: *Troparul Sfîntului Grigorie Teologul*, *Eu sînt învierea* de I. Brătianu, *De sus din cer* de E. Mehül și *Deschideți mari a cerului porți* de Schumann, iar mai mulți elevi au citit din opera poetică a Sfîntului Grigorie de Nazianz următoarele bucăți: *Despre deșertăciune*, versuri, *Despre preoție*, fragmente în proză și *Mulțumire Creatorului*, versuri — toate în traducerea P. C. Pr. Prof. Ioan G. Coman.

La sfîrșitul programului, P. S. Episcop-vicar Roman Ialomîțeanul a făcut aprecieri elogioase asupra desfășurării programului festiv, felici-

tînd călduros conducerea școlii, pe profesori și elevi, cărora le-a împărțit arhieresti binecuvîntări în numele Prea Fericitului Patriarh Justinian și al P. S. Sale personal. Praznicul ocazionat de «ziua hramului» Școlii de cîntăreți bisericești și Seminarului teologic s-a încheiat cu tradiționala agapă festivă.

La Seminarul teologic special de la Curtea de Argeș. — Sărbătorirea zilei hramului a avut loc la 30 ianuarie, zi în care Biserica Ortodoxă prăznuiește pe Sfinții Trei Ierarhi Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură de Aur.

Serbarea a fost patronată de P. S. Vasile, episcopul Oradiei, sosit aici încă în ajun — prilej de a se întreține cu elevii școlii, cărora le-a ținut o «oră de educație», în cadrul căreia a dezvoltat tema: *Întărirea și apărarea unității desăvîrșite a Bisericii Ortodoxe Române.*

Seara, P. S. Vasile împreună cu profesorii și elevii a luat parte la slujba vecerniei și a privegherii, în paraclisul Mînăstirii Curtea de Argeș, unde funcționează școala.

A doua zi dimineața, P. S. Episcop Vasile, în fruntea unui sobor de preoți dintre profesorii școlii, a oficiat slujba sfintei liturghii. Răspunsurile stranei au fost date omofon de elevi, iar predica zilei a rostit-o elevul Chirilă Gavril. La sfîrșitul slujbei, P. S. Episcop Vasile a mulțumit elevilor pentru modul cum au cîntat la strană și pentru predica ținută.

În continuare, în sala de festivități a avut loc programul artistic, pregătit de Pr. Victor Frangulea, profesor de muzică și de Dl. Ioan Rizescu, profesor de limba română.

Alături de P. S. Episcop Vasile, în sală se aflau, P. C. Pr. Ioan Ionescu, inspector patriarhal, P. C. Pr. Constantin Dejan, protoiereul Protopopiatului Pitești și alți invitați.

Programul artistic a fost deschis de P. C. Pr. Ioan Negruțiu, directorul Seminarului teologic special, care a rostit un scurt cuvînt festiv, după care P. Cuv. Arhim. Prof. Chesarie Gheorghiescu a ținut dizertația «*Însemnătatea preoției creștine după învățătura Sfinților Trei Ierarhi*».

În continuare, corul elevilor, dirijat de Pr. Prof. Victor Frangulea, a interpretat mai multe cîntece — religioase și laice —, dintre care amintim: *Cămara Ta Mîntuitorule*, melodie psaltică, armonizată de Prof. N. Lungu; *Miluieste-mă Dumnezeu*, psalm biblic, armonizat de G. Cucu; *Du-te dor*, melodie populară armonizată de N. Gane, cu solo; *Mama*, cor de I. Chirescu, cu solo; *La Cozia, pe Olt*, poem coral de Prof. N. Lungu, cu recitator; *Voința neamului*, imn patriotic de I. Danielescu. Au fost citite de către elevi fragmente din operele Sfinților Trei Ierarhi și au fost recitate poezii.

După partea artistică propriu-zisă a programului, a luat cuvîntul P. C. Pr. Inspector patriarhal Ioan Ionescu, care a făcut aprecieri elogioase asupra disertației P. Cuv. Arhim. Prof. Chesarie Gheorghiescu și a modului cum au fost interpretate bucățile muzicale, fragmente de lectură și poeziile de către elevi.

În încheierea festivității a luat cuvîntul P. S. Episcop Vasile al Oradiei.

După ce a împărtășit tuturor celor prezenți înaltele arhieresti binecuvântări ale Prea Fericitului Patriarh Justinian, pe care îl reprezintă la această serbare, și a făcut aprecieri elogioase cu privire la întregul program de desfășurare a «Zilei hramului», subliniind seriozitatea, conștiinciozitatea și nivelul artistic al organizatorilor și interpreților — profesori și elevi —, P. S. Episcop Vasile, pornind de la preoția înțeleasă și trăită la nivel superior și deplin ortodox de Sfinții Trei Ierarhi, a arătat elevilor, în prag de absolvire a acestor cursuri seminariale și de pășire în activitatea preoțească, îndatoririle ce le stau în față, ca propovăduitori ai cuvântului evanghelic și ca îndrumători ai credincioșilor încredințați spre păstorire.

Serbarea s-a terminat într-o atmosferă de frățească comuniune și elevație spirituală. Au fost trimise telegrame omagiale Prea Fericitului Patriarh Justinian și Conducerii Departamentului Cultelor.

Oaspeții au părăsit sala în acordurile *Imnului arhieresc*.

ALEGEREA ȘI ÎNTRONIZAREA NOULUI ARHIEPISCOP AL ATENEI ȘI PRIMAT AL BISERICII ORTODOXE A GRECIEI

La 12 ianuarie 1974, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe a Greciei (Adunarea episcopală) a ales pe I.P.S. Mitropolit *Serafim de Ioanina* ca Arhiepiscop al Atenei și Primat al Bisericii Ortodoxe a Greciei.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a luat cunoștință de acest act din următoarea telegramă ce i-a fost adresată de I.P.S. Mitropolit *Gheorghios de Calavria*, locțiitorul scaunului vacant :

Cu bucurie Vă vestim alegerea canonică a Prea Fericirii Sale *Serafim de Ioanina* ca nou Arhiepiscop al Atenei.

Intronizarea va avea loc miercuri, 16 ianuarie, ora 11 a.m.

† **Gheorghios**

Mitropolit de Calavria — Locum tenens

Primind această știre, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a adresat noului Arhiepiscop al Atenei și Primat al Bisericii Ortodoxe a Greciei, Prea Fericitul Arhiepiscop *Serafim*, următoarea telegramă de felicitare :

În duhul dragostei frățești care unește Bisericile Ortodoxe surori Română și Greacă, adresăm Prea Fericirii Voastre felicitările Noastre cele mai bune, cu prilejul întronizării Voastre ca Arhiepiscop al Atenei și rugăm pe Domnul nostru cel întrupat să Vă dăruiască îndelungată și fericită arhipăstorire.

† **Justinian**

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Prea Fericitul Arhiepiscop Serafim s-a născut în anul 1913, în localitatea Karditsa din Grecia. După ce a absolvit cursurile Facultății de teologie a Universității din Atena, a fost hirotonit diacon (1938), apoi preot (1942).

A funcționat apoi câțiva ani ca secretar al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe a Greciei.

În anul 1949, a fost ales Mitropolit de Arta, iar în anul 1959, a fost transferat la Mitropolia de Ioanina. În cele două eparhii pe care le-a condus, s-a remarcat ca bun organizator al vieții bisericești și ca ales păstor sufletesc. De asemenea, pe tărîmul vieții sociale a depus o activitate stăruitoare, plină de dăruire.

Pe linie bisericească externă, a reprezentat în mai multe rînduri Biserica Ortodoxă a Greciei. A făcut parte din delegația oficială care a vizitat Biserica Ortodoxă a Serbiei, precum și din delegația care a participat la lucrările primei Conferințe panortodoxe de la Rodos, din anul 1961.

Intronizarea Prea Fericitului Arhiepiscop Serafim a avut loc în ziua de 16 ianuarie, în catedrala arhiepiscopală din Atena.

În discursul său programatic, noul Arhiepiscop al Atenei și Primat al Bisericii Ortodoxe a Greciei și-a manifestat hotărîrea de a promova interesele actuale ale Bisericii, urmărind îndeosebi: revizuirea Statutului Bisericii Ortodoxe din Grecia, restabilirea legăturilor canonice cu celelalte Biserici Ortodoxe surori, completarea eparhiilor vacante și alegerea de episcopi-vicari, reorganizarea organismelor bisericești etc.

Pe linie bisericească externă, Prea Fericitul Arhiepiscop Serafim a dat asigurări că va pune în valoare toate forțele teologice ale Bisericii Ortodoxe a Greciei, în vederea stabilirii unor contacte interortodoxe și intercreștine tot mai strînse.

ACTIVITATEA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN ÎNTRUNIRI INTERCREȘTINE

A DOUA ÎNTRUNIRE A COMISIEI PREGĂTITOARE PENTRU ADUNAREA GENERALĂ A CONFERINȚEI BISERICILOR EUROPENE «NYBORG VII» (București, 24—28 ianuarie 1974)

La invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, Comisia pregătitoare pentru Adunarea generală a Conferinței Bisericilor Europene «Nyborg VII» și-a ținut a doua întrunire a sa la București, între 24—28 ianuarie 1974. Lucrările Comisiei s-au desfășurat în sala Sfântului Sinod de la Mănăstirea Antim. Au luat parte 19 din cei 20 membri. De asemenea, au participat Past. Dr. Glen Garfield Williams, Secretar general al Conferinței Bisericilor Europene, precum și P. C. Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman și Lector Pr. Dr. Gabriel Popescu de la Institutul teologic din București, observatori din partea Bisericii Ortodoxe Române și Conf. Pr. Dr. Ștefan Alexe, membru în Comisia pregătitoare.

La ședința de deschidere, precedată de oficierea unui Te Deum în biserica Mănăstirii Antim, au mai fost de față: I.P.S. Mitropolit Dr. Iustin Moiescu al Moldovei și Sucevei, P. S. Episcop Dr. Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal și Domnul Gh. Nenciu, Vicepreședinte al Departamentului Cultelor, care au rostit cuvântări de salut; P. C. Pr. Prof. Dr. Mircea Chialda, Rectorul Institutului teologic din București împreună cu un grup de profesori; P. C. Pr. Ioan Găgiu, directorul Administrației Patriarhale; P. C. Pr. Ilie Georgescu și P. C. Pr. Const. Pîrvu, consilieri patriarhali, precum și alte persoane din Serviciul Relațiilor Externe Bisericești din cadrul Patriarhiei Române. De asemenea, au fost de față reprezentanți ai Cultelor creștine din București.

În cuvântările de salut menționate s-a exprimat bucuria că această întrunire a Comisiei se ține la București. P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, a făcut o scurtă expunere asupra situației bisericești din România și asupra organizării Bisericii Ortodoxe Române.

Exprimând mulțumiri pentru invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh, atât Secretarul general G. G. Williams, cât și Prof. G. Nagy, Președintele Comisiei pregătitoare, au subliniat faptul că Adunarea generală «Nyborg VII» este pregătită și se va ține într-un climat favorabil destinderii și păcii.

În continuare, Secretarul general a prezentat un raport asupra activității desfășurate de Secretariatul Conferinței Bisericilor Europene în legătură cu documentul elaborat de Comisia pregătitoare în aprilie 1973, la Engelberg-Elveția (Vezi reportajul privind această întrunire, în «Biserica Ortodoxă Română», XCI (1973), nr. 3—5, p. 305—308). Documentul pregătitor a fost trimis Bisericilor și Confesiunilor creștine membre, precum și altor organizații ecumeniste, care l-au cerut, și unor persoane cu experiență ecumenistă. S-a constatat că atenția Bisericilor și Confesiunilor creștine membre se concentrează tot mai mult asupra Adunării generale «Nyborg VII». Prezi-

diul și Comitetul Consultativ ale Conferinței Bisericilor Europene au apreciat direcția nouă trasată de documentul pregătitor, prin introducerea unui studiu biblic în fiecare zi și prin accentuarea problemei păcii, la care s-a remarcat aportul deosebit al Bisericii Ortodoxe. Unele Biserici membre și-au exprimat în mod tacit acordul cu documentul pregătitor, dar Secretariatul Conferinței a primit și un număr de 19 comentarii. Pentru cercetarea acestora, Secretarul general a convocat în luna noiembrie pe Pastorul Daniel von Allmen și Prof. Milan Opocensky și în urma unor analize a textelor a rezultat o nouă versiune a documentului. Această versiune a făcut obiectul discuțiilor Comisiei pregătitoare la întrunirea din București, care a avut ca misiune îmbunătățirea textului și redactarea într-o formă clară a acestuia, spre a da posibilitate participanților la cea de-a VII-a Adunare generală a Conferinței Bisericilor Europene să poarte convorbiri eficiente.

Președintele Comisiei pregătitoare, Prof. Gyula Nagy, a făcut o expunere generală asupra documentului, în noua versiune. S-a constatat că noului document i s-au adăugat două părți: 1. *Introducere generală la temă* și la sfârșit: 2. *Nyborg VII se îndreaptă către Djakarta*.

În ziua de 25 ianuarie 1974, membrii Comisiei pregătitoare au discutat fiecare capitol în parte. S-au făcut propuneri interesante privind echilibrul dintre capitole; referințele bibliografice; împărțirea materialului pentru subsecțiunile care vor lucra la Adunarea generală «Nyborg VII»; alcătuirea unei liste de probleme clare, la fiecare capitol și subcapitol; refacerea ultimei părți în așa fel, ca să nu se dea impresia că Conferința Bisericilor Europene nu și-ar păstra identitatea. De asemenea, s-au făcut propuneri ca la capitolul *Unitate în Hristos* să se vorbească și despre cooperarea dintre creștini și necreștini în ceea ce privește rezolvarea problemelor de interes general uman, iar la capitolul *Pace în lume* să se adauge un paragraf intitulat: *Bisericile și Conferința pentru securitate și cooperare în Europa*.

După discuția în plen asupra textului, membrii Comisiei s-au împărțit în trei grupe de lucru, *biblică*, *ecumenică* și *pace*, pentru redactarea definitivă a textului. Delegații Bisericii Ortodoxe Române au lucrat astfel: Lector Pr. Gabriel Popescu în grupa biblică, Conf. Pr. Ștefan Alexe în grupa ecumenică și Prof. Pr. Ioan G. Coman, în grupa pace. În grupe, a fost analizat fiecare paragraf, ținându-se seama atât de observațiile Comisiei, cât și de comentariile făcute documentului în prima versiune. În ziua de 28 ianuarie, textul a fost citit din nou în ședință plenară, discutat și aprobat. Cu această ocazie, s-a constatat că sînt unele idei paralele. S-a luat hotărîrea ca Secretarul general G. G. Williams să formeze o grupă restrînsă pentru a controla textul și traducerea acestuia în limbile franceză, germană și engleză.

În mare, documentul pregătitor pentru «Nyborg VII» cuprinde următoarele:

I. *Introducere generală la temă*. — Se arată că a VII-a Adunare generală a Conferinței Bisericilor Europene se ține într-o atmosferă de destindere europeană, ca rezultat al eforturilor pe scară mondială pentru ca lumea să devină mai dreaptă, mai umană, pentru toate popoarele și toate rasele. În ceea ce privește contextul ecleziastic, se constată că eforturile ecumeniste au dus la unele înțelegeri, dialoguri și acțiuni creștine comune. Tema Adunării generale «Nyborg VII»: *Fiți implinatorii Cuvîntului* (Iacob I, 22), tratată în cele două secțiuni: *Unitate în Hristos* și *Pace pe pămînt* — *speranță creștină și făgăduință evanghelică*, polarizează întreaga problematică a creștinismului și umanismului paneuropean, astăzi. Unitatea creștinilor în Mîntuitorul

Iisus Hristos trebuie să stea la temelia slujirii comune în Biserică și societate. Și invers. O adevărată acțiune diaconală apropie Bisericile și pe creștini ajutându-i să se cunoască mai bine și să formeze o comunitate ecumenistă autentică, a cărei notă dominantă să fie pacea.

II. *Studiile biblice.* — Fiecare zi se va deschide la Adunarea generală cu un studiu biblic în plen (20—30 minute), care constă în explicarea textului programat. Aceste introduceri biblice au drept scop să ajute pe participanți să lămurească diferite aspecte ale problemelor discutate în Conferință. Au fost stabilite următoarele texte: 1. Iacob I, 22 completat cu Luca X, 38—42; 2. Ier. VII, 1—15; 3. Matei XI, 16—19; 4. II Cor. V, 14—21; 5. Rom. XII, 1—21; 6. Is. II, 2—5 și 7. Matei VII, 15—27. Aceste texte au fost explicate pe scurt. La alegerea acestora s-a avut în vedere faptul, ca ideile cuprinse să fie un îndemn la concretizarea credinței în lucrare și la traducerea adevărului biblic în dragostea activă.

III. *Unitate în Hristos.* — Acest capitol și următorul vor sta la baza discuțiilor din subsecții. De aceea, sînt împărțite în 9 subcapitole pentru cele 9 subsecții prevăzute pentru «Nyborg VII». Capitolul *Unitate în Hristos* se împarte în următoarele secțiuni: 1. *Vestirea unei singure Evanghelii în Europa de azi împărțită din punct de vedere confesional*; 2. *Factorii interni și externi care interpelează teologia europeană*; 3. *Interpelări etico-sociale* și 4. *Mijloace și căi ecumenice*.

În Europa există o gamă de tradiții și confesiuni creștine. Vestirea Evangheliei se face în condiții diferite, dar ea trebuie să tindă către ieșirea din izolarea confesională, din separare, și să aibă în vedere unitatea și pacea. Teologia europeană confruntă diverse probleme ca: înnoirea spirituală, drepturile omului, raporturile cu locuitorii din Lumea a Treia, sistemul educației teologice, critica teologiei contextuale. De asemenea, Bisericile trebuie să țină seama de factorii neteologici care acționează în societate, ca: secularizarea, mișcarea populației, calitatea vieții, conviețuirea creștinilor cu necreștinii. În ultima vreme s-a înregistrat un anumit progres pe calea ecumenismului creștin în Europa. La acest lucru a contribuit activitatea Consiliului Ecumenic al Bisericilor, a Conferinței Bisericilor Europene, a Conferinței Creștine pentru Pace și a altor organizații creștine cu profil ecumenist. S-au inițiat unele contacte bilaterale între Biserici și Confesiuni sau numai între Confesiuni, s-a dezvoltat conștiința solidarității ecumeniste pe plan local. Conferința Bisericilor Europene trebuie să țină seama de toate aceste progrese și să încurajeze dialogul interconfesional.

IV. Capitolul *Pacea în lume* este împărțit în secțiunile următoare: 1. *Pacea lui Dumnezeu — Pacea oamenilor*; 2. *Bisericile în mijlocul tensiunilor existente în Europa*; 3. *Pacea este indivizibilă*; 4. *Sarcinile concrete pentru pace ale Bisericilor în procesul destinderii* și 5. *Bisericile și Conferința pentru securitate și cooperare în Europa*.

Slujirea creștinilor pentru pace își are temelia în alianța dintre Dumnezeu și oameni și plinirea în Domnul nostru Iisus Hristos. Slujirea păcii se dezvoltă în comuniune-koinonia și are aspect hristologic pentru că Mîntuitorul Iisus Hristos este «Domn al Păcii» și lucrează în comunitate prin Sfîntul Duh, care este «Duhul Păcii». Cînd Mîntuitorul spune: «Am venit pentru ca ei viață să aibă și încă din belșug» (Ioan X, 10), se arată aspectul pozitiv, creator al păcii. De asemenea, pacea are și un aspect eshatologic, cînd se va împlini făgăduința. Noțiunea de șalom exprimă «re-

«lații» și ea este consecința unei alianțe (berit). Șalom presupune pace, dreptate, comuniune, cunoașterea lui Dumnezeu de către credincioși și cunoașterea acestora de către Dumnezeu.

Pacea trebuie înțeleasă în contextul de libertate, de demnitate umană, de dreptate socială. Adevărata pace vizează o viață cu adevărat umană pentru toți locuitorii pământului, dezvoltarea și realizarea fiecărei persoane sau a fiecărei comunități. Pacea trebuie să domnească în case, în societate, în mijlocul națiunii, între popoare. Eforturile în slujba păcii înseamnă educație, formare și informare, ucenicie care face să fie surmontate tensiunile și piedicile care stau în calea păcii. Pacea este una singură. Nu poate fi pace în Europa dacă nu e pace în lume și invers. Toate discuțiile și măsurile luate pe plan european sau mondial care au drept scop destinderea, trebuie încurajate. Bisericele pot contribui la crearea unui climat de încredere, la dezvoltarea conștiinței că oamenii trebuie să coexiste și să colaboreze în mod pașnic. Cum trebuie să acționeze ele în diferite împrejurări? Iată o întrebare centrală care-și așteaptă răspuns de la cei ce vor lucra în această subsecție.

O atenție deosebită s-a acordat Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa. Bisericele și Confesiunile creștine din Europa trebuie să sprijine eforturile depuse în această Conferință pentru a se ajunge la rezultatele scontate.

V. *Ultimul* capitol, redactat de Secretarul general al Conferinței Bisericilor Europene, G. G. Williams, se intitulează: *De la Nyborg VII înainte*. Participanții la Adunarea generală Nyborg VII pot să adauge la materialul documentar pus în discuție experiența lor personală și toate izvoarele ce le sînt cunoscute cu privire la problemele tratate. De asemenea, ei pot găsi în acest document idei, concepte și subiecte, care le vor servi în dialogul ecumenist, la diferite niveluri. Există o sumedenie de probleme în Europa. Cum poate «Nyborg VII» să ajute Bisericele ca să-și aducă contribuția lor, cu mai multă vigoare, la luminarea și soluționarea acestor probleme? Unele dintre temele de la «Nyborg VII» se vor discuta și la a V-a Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, care se va ține la Djakarta — Indonezia, între 23 iulie — 8 august 1975. «Nyborg VII», ca Adunare generală a Conferinței Bisericilor Europene, se va ocupa cu probleme specifice Europei. Totuși ea va pune la dispoziție rezultatele sale pentru slujirea lumii întregi.

La sfîrșitul lucrărilor, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, după ce a descris atmosfera de adevărată sărbătoare creștinească în care a fost hirotonit P. S. Episcop Adrian Hrițcu, vicarul Mitropoliei Moldovei și Sucevei, a vorbit pe scurt despre posibilitățile ce le au membrii Comisiei de a cunoaște unele aspecte din viața Bisericii Ortodoxe Române. După aceea a urât succes participanților și i-a salutat din partea Prea Fericitului Patriarh Justinian, a I.P.S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei și din partea Prea Sfinției Sale.

Din partea Comisiei pregătitoare a prezentat mulțumiri Dr. Alexandros Pappaderos, Directorul Academiei Ortodoxe din Creta. Lucrările au fost închise de Prof. Gyula Nagy, Președintele Comisiei, care a mulțumit tuturor pentru contribuția rodnică adusă în Comisie. Un cuvînt aparte de mulțumire a fost adresat P. C. Pr. Ilie Georgescu, consilier patriarhal și colaboratorilor săi pentru buna organizare a acestei întruniri.

Participări și vizite. 1. În seara zilei de 24 ianuarie, după terminarea lucrărilor din acea zi, membrii Comisiei pregătitoare au putut cunoaște prin intermediul fil-

mului «Comori de artă românească», frumoasa biserică de la Curtea de Argeș și minunatele picturi de la câteva biserici din Nordul Moldovei.

2. Duminică, 27 ianuarie, toți membrii Comisiei au asistat la Sfânta Liturghie săvârșită în Catedrala patriarhală, în prezența Prea Fericitului Patriarh Justinian. După slujbă, Prea Fericitul Părinte Patriarh a invitat pe oazeți în Palatul patriarhal, le-a servit o gustare și s-a întreținut cu fiecare dintre aceștia. Mulțumind pentru că această întrunire s-a ținut la invitația Prea Fericirii Sale și sub auspiciile Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române, Pastorul G. G. Williams, Secretar general al Conferinței Bisericii Europene, a mărturisit că nicăieri nu s-ar fi putut găsi un mediu mai adecvat pentru discutarea problemelor de unitate și pace, ca în cadrul Bisericii Ortodoxe Române, deoarece aceste probleme stau la inima Prea Fericitului Patriarh, a membrilor Sfântului Sinod, a clerului și a credincioșilor ortodocși români. În semn de recunoștință, Secretarul general a oferit Prea Fericitului Patriarh un album cu reproduceri ale celebrelor picturi din Ravenna, pe care l-au semnat toți membrii Comisiei pregătitoare.

3. Majoritatea participanților la această întrunire au rămas încă două zile în București ca oazeți ai Patriarhiei Române. În ziua de 29 ianuarie, ei au vizitat Tipografia, expoziția cu obiectele lucrate în atelierele de la Schitul Maicilor și minăstirile Cernica și Țigănești. La minăstirea Țigănești au vizitat atelierele de țesătorie și au asistat la slujba vecerniei cu Litie. Împreună cu duhovnicul minăstirii Țigănești au oficiat și preoții Ilie Georgescu, consilier patriarhal și Ștefan Alexe de la Institutul teologic din București.

Miercuri, 30 ianuarie, oazeții au fost invitați la Institutul teologic din București, care-și sărbătorea hramul. După Sf. Liturghie, Te Deum și Parastas, oficiate de P. S. Episcop Roman Ialomiteanul, arhieru-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, împreună cu un sobor de preoți și diaconi, profesori la Institutul teologic, a urmat o foarte reușită serbare a studenților teologi și o agapă frățească.

Pretutindeni, unde au avut prilejul să cunoască viața Bisericii Ortodoxe Române, oazeții și-au manifestat admirația față de buna organizare administrativă, față de comorile de artă bisericească și românească, față de evlavia credincioșilor ortodocși români, față de optimismul robust al românilor și față de generoasa și delicata ospitalitate românească.

Intrunirea membrilor Comisiei pregătitoare pentru Adunarea generală «Nyborg VII», la București, a constituit pentru Biserica Ortodoxă Română o contribuție ecumenistă de seamă la lucrările Conferinței Bisericii Europene și un minunat prilej de a împărtăși altora din bogăția sa spirituală.

A TREIA INTRUNIRE A COMITETULUI DE PROGRAM PENTRU PREGĂTIREA ADUNĂRII GENERALE A CONFERINȚEI BISERICILOR EUROPENE «NYBORG VII» (Engelberg — Elveția, 21—22 februarie 1974)

Potrivit hotărârii luate la cea de-a doua întrunire de la Cartigny — Elveția (26—27 septembrie 1973), Comitetul de program pentru pregătirea Adunării generale a Conferinței Bisericii Europene «Nyborg VII» s-a reunit pentru a treia oară în orașelul elvețian Engelberg, între 21—22 februarie 1974.

În afară de cei cinci membri ai Comitetului de program, și anume: Pastor Joachim Ludwig (Franța), Pastor P. A. Diserens (Elveția), OKR Claus Kemper (R. F. Ger-

mania), Pastor Dr. Eduard Wildbolz (Elveția) și Pr. Conf. Dr. Ștefan Alexe (România), au mai luat parte următorii: Pastor Dr. Glen Garfield Williams, Secretar general al Conferinței Bisericilor Europene, D-șoara Ada Silenzi, membră în personalul CEB, Dl. Andreas Schneider, trezorerul CEB, Dl. Charles Day de la Consiliul Ecumenic al Bisericilor și trei interprete.

Agenda acestei întruniri a fost destul de încărcată, deoarece trebuiau rezolvate diferite probleme legate de buna desfășurare a Adunării Nyborg VII, care, după cum se știe, va avea loc între 16—23 septembrie 1974, la Engelberg.

Secretarul general al Conferinței Bisericilor Europene, Pastor Dr. G. G. Williams a adus la cunoștință că Prof. Gyula Nagy, Președintele Comisiei pregătitoare a documentului pentru «Nyborg VII» nu poate participa la această întrunire. De asemenea, anunță că a avut o convorbire cu Praeses Wilm, care a transmis salutări și urări și căruia propune să i se trimită o vedere semnată de toți cei prezenți.

De asemenea, Pr. Conf. Dr. Ștefan Alexe, după ce a prezentat binecuvântările și urările de bine din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh, a adus la cunoștința celor prezenți că în ziua de 22 februarie Prea Fericirea Sa își sărbătorește aniversarea zilei de naștere. Toți cei prezenți au fost de acord să se trimită Prea Fericitului Părinte Patriarh o telegramă cu urări de sănătate și viață îndelungată cu prilejul acestui eveniment.

După cuvântările de salut, Pastorul Joachim Ludwig, Președintele Comitetului de program, a informat că a prezentat Prezidiului și Comitetului Consultativ ale Conferinței Bisericilor Europene, întrunite la Bad-Soden — R. F. Germania, între 15—19 octombrie 1973, un referat asupra lucrărilor celei de a doua întruniri de la Cartigny — Elveția. Cele două foruri ale Conferinței Bisericilor Europene au aprobat activitatea desfășurată pînă acum de Comitetul de program și a recomandat să se continue pe aceeași linie pregătirile Adunării generale «Nyborg VII».

Dr. G. C. Williams a prezentat pe scurt planul general al documentului întocmit de Comisia pregătitoare și cu acest prilej a vorbit despre primirea călduroasă făcută membrilor Comisiei la București, despre condițiile bune de lucru, precum și despre ospitalitatea românilor.

Problemele de seamă care au făcut obiectul unor îndelungate dezbateri au fost: Sosirea și instalarea delegaților, cazarea, masa, efectuarea plății participanților, definitivarea sălilor pentru adunarea generală, ședințele în cele două secții, ședințele în cele 9 subsecții, activitatea stewardeselor, mesajul final, decorarea sălilor, presa, anunțuri, biroul de informații, raportul financiar, programul, data și locul unei noi întruniri a Comitetului.

— S-a insistat asupra faptului ca să se găsească o soluție potrivită pentru ca membrii participanți să poată lua masa și la un alt hotel decît cel în care locuiesc, pentru înlesnirea luării de contact și a discuțiilor și în afara ședințelor. Dl. Charles Day de la Consiliul Ecumenic al Bisericilor, însărcinat cu contractarea hotelurilor din Engelberg și cu repartizarea tuturor sălilor de lucru, a făcut o largă expunere asupra posibilităților existente, iar în ziua de 22 februarie, toți participanții au vizitat fiecare hotel.

În ziua de 21 februarie, participanții la întrunire s-au întreținut cu Pastorul Christen, Directorul societății de turism din Engelberg, care va face legătura cu autoritățile din localitate și va coopera la rezolvarea unor probleme organizatorice. De asemenea, în aceeași zi, după amiază, a participat la ședință D-na Luscher din Luzern, care a fost invitată să decoreze sala pentru adunarea generală.

— În privința programului se pot observa următoarele: În fiecare zi se va face un studiu biblic în ședință plenară, timp de o jumătate de oră, care se va continua în subsecții; vor avea loc ședințe zilnic, între orele 9—12,45; 15,30—18,30 și 20—21,30; introducerea la secții va fi făcută de doi vorbitori: unul din Est și altul din Vest; la cerea Bisericii Ortodoxe Ruse va fi prezentat luni, 17 sept. orele 16—17, un comentariu alcătuit de un delegat al acestei Biserici; pentru problemele economice și sociale vor fi invitați experți. Secretarul general, Dr. G. G. Williams a opinat ca să fie invitat un expert din România; miercuri, 18 septembrie este prevăzută o recepție dată de Episcopul de Coire împreună cu oficialitățile cantonale; organizarea unei excursii în ziua de 20 septembrie între orele 14,45—18,15, în orașelul Stansstad.

— Dl. Andreas Schneider de la Consiliul Ecumenic al Bisericilor, care se ocupă cu problemele financiare ale Conferinței Bisericilor Europene, a prezentat un raport asupra bugetului aprobat de Comitetul de Finanțe la Bad-Soden în R. F. Germania. Potrivit calculelor, bugetul pentru «Nyborg VII» se ridică la suma de lei 356.000 franci elvețieni. Față de bugetul Conferinței Bisericilor Europene, se constată un deficit de 123.000 franci elvețieni. În această situație, Secretarul general a anunțat că a alcătuit deja o scrisoare pe care o va trimite tuturor Bisericilor membre pentru a obține noi contribuții în vederea acoperirii sumei respective.

Secretarul general al Conferinței invită Bisericile membre ca să trimită listele cu participanții la Adunarea generală «Nyborg VII», cu cinci luni înainte de Adunare, cu specificarea limbii preferate a participanților (una din limbile: franceză, engleză, germană). Lista participanților este necesară și pentru a fi desemnați conducătorii secțiilor și subsecțiilor.

— În sfârșit, Secretarul general a anunțat că înaintea Adunării generale vor fi următoarele întruniri: Prezidiul, în ziua de 12 sept.; Comitetul Consultativ și Comitetul de Finanțe în ziua de 13 sept. și Comitetul de program împreună cu conducătorii secțiilor în ziua de 14 sept. 1974.

În ziua de 24 februarie, duminică, Pr. Conf. Ștefan Alexe a oficiat Sfânta Liturghie la Geneva, la care au luat parte un grup de români din localitate și din orașul Lausanne. Slujba a fost oficiată în biserica vechilor catolici «St. Germain». Răspunsurile au fost date de Pr. Prof. Dr. Ion Bria, secretar pentru problemele ortodoxe în cadrul secției «Misiune și Evanghelizare» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, împreună cu Preoții doctoranzi: C. Grigoraș și N. Stoleru, bursieri ai Consiliului Ecumenic în Geneva.

În cele trei întruniri de până acum, Comitetul de program s-a străduit ca să creeze condiții optime pentru ca cei aproximativ 360—400 participanți prevăzuți pentru a VII-a Adunare generală a Conferinței Bisericilor Europene, să poată avea discuții utile în legătură cu cele două probleme centrale puse spre studii: unitatea în Hristos și pacea pe pământ.

Pr. Conf. Ștefan C. ALEXE

C R O N I C Ă

Duminică, 27 ianuarie 1974, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a luat parte la sfânta liturghie, în Catedrala patriarhală, unde au fost prezenți și membrii Comisiei pregătitoare a celei de a VII-a Adunări generale a Conferinței Bisericilor Europene (Nyborg VII), întruniți în conferință la București, de la 24 pînă la 28 ianuarie.

După sfânta liturghie, Prea Fericirea Sa a primit pe oaspeți la reședința patriarhală. Cu acest prilej Secretarul general al Conferinței Bisericilor Europene, Glen Garfield Williams, a oferit un album religios, iar Prea Fericirea Sa a oferit tuturor membrilor Comisiei broșuri despre Biserica Ortodoxă Română.

Au mai fost de față: P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal și P. C. Pr. Consilier Ilie Georgescu.

Luni, 28 ianuarie 1974, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit pe Dl. Alexandru Papaderos, directorul Academiei Ortodoxe din Creta și reprezentantul Patriarhiei Ecumenice în Conferința Bisericilor Europene, venit cu un mesaj pentru Prea Fericirea Sa, din partea Sanctității Sale Patriarhului ecumenic Dimitrios I.

Au fost de față: P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul și P. C. Pr. Consilier Ilie Georgescu.

Miercuri, 13 februarie 1974, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit pe Dl. Patrick Le Mahec, ziarist francez, care pregătește o lucrare cu tema «Locul omului în societatea românească».

La întrebările oaspetelui, Prea Fericirea Sa a făcut o expunere asupra vieții cultelor religioase din țara noastră, precum și a libertății de conștiință și a libertății religioase, înscrise în Constituția țării și garantate de către Stat.

Prea Fericirea Sa a oferit oaspetelui albumul și broșura «Biserica Ortodoxă Română».

Marti, 19 februarie 1974, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit pe P. Cuv. Arhim. Daniel Gelsi de la Mănăstirea Chevetogne — Belgia, și pe Rev. Egon Kappelari, din Graz — Austria, veniți în vizită în țara noastră.

Joi, 21 februarie 1974, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit pe P. S. Episcop Germain Hardy, conducătorul Episcopiei Ortodoxe-Catolice din Franța și pe însoțitorii P. S. Sale: Rev. Philippe Laroche și Dr. Em. Ponsoye, veniți în vizită în țara noastră.

DIN VIAȚA COMUNITĂȚILOR ROMÂNE DE PESTE HOTARE

EPISCOPIA MISIONARĂ ORTODOXĂ ROMÂNĂ ÎN AMERICA

Spicuri din revista «Credința», nr. 12/1973. — Pe prima pagină a acestui număr al revistei este publicată pastorală I. P. S. Arhiepiscop Victorin adresată, cu ocazia Sfintelor Sărbători ale Nașterii Domnului din anul 1973, clericilor și credincioșilor din cuprinsul eparhiei sale.

În partea introductivă a pastoralei, Înalt Prea Sfinția Sa se oprește asupra momentului minunat al Nașterii Domnului, petrecut acum 1973 de ani când, la ieslea din Betleem, orașul lui David, pruncul Iisus era slăvit de îngeri, păstori și de cei trei magi din Răsărit. Dar Nașterea Domnului a semănat totodată minie în inima împăratului Irod, minie care s-a convertit în uciderea tuturor pruncilor care erau în Betleem și în toate hotarele lui, de la vârsta de doi ani în jos.

În acest context în care Nașterea lui Iisus a fost întâmpinată cu osanale de laudă și cu vărsare de sînge de către alții, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Victorin se întreabă cum îl întâmpinăm noi, în anul 1973, pe Iisus Hristos: cu imn de slavă asemenea îngerilor, păstorilor și magilor sau cu ură ca împăratul Irod care s-a tulburat ca și toți locuitorii Ierusalimului împreună cu el. Punîndu-ne această întrebare, vom vedea că adevărata cale spre Hristos este calea păcii, a dreptății și a iubirii față de Dumnezeu și față de aproapele.

În ultima parte a pastoralei, I.P.S. Arhiepiscop Victorin adresează tuturor îndemnul de a participa la slujbele religioase, care sînt expresia iubirii noastre față de Dumnezeu, cel ce din marea Sa dragoste pentru noi a trimis pe Unicul Său Fiu să ne mîntuiască.

În *Sabia lui Irod*, Arhim. B. V. Anania consideră că furia lui Irod asupra pruncului Iisus e «primul semnal al martiriului creștin». Uciderea pruncilor nu e numai o reacție politică — apărarea tronului împotriva unui pretendent — ci e și un conflict între două «dumnezeiri». Împăratul Irod, luînd exemplul lui August care e primul cezar ce-și reclamasă încă din viață «apoteoza unui *divus*, se visa și el adorat în efigie, întocmai ca un zeu. Desigur «dumnezeirea» împăratului Irod e asumată, pe cînd cea a Domnului Iisus Hristos e însumată.

Arhimandritul Felix Dubneac în articolul «*Hristos din ceruri, întâmpinați-L!*» subliniază faptul că acea stea luminoasă care a condus pe cei trei magi spre peștera din Betleem constituie un mesaj al păcii și al înfrățirii între popoare. Steaua minunată, descoperită și urmată de magi, vestea omenirea că pe pămînt a venit Omul păcii și al dreptății, Mesia neamurilor. Datori sîntem și noi ca în toți anii cînd îl întâmpinăm pe Domnul Iisus Hristos să fim cu conștiințele împăcate că sîntem ambasadorii păcii și ai înfrățirii între oameni și popoare.

Articolul *Pacea Betleemului*, semnat de Pr. Dr. Dumitru Bodale, redă un edificator exemplu de dragoste și păciuire între oameni, de iertare și trăire creștină.

Rev. Dr. Șt. Slevoacă în «*God with us*» arată că în noaptea sfântă a Crăciunului creștinii trăiesc în prezența și puterea lui Dumnezeu, sub binecuvîntarea mîinilor Sale. Datoria noastră este să acceptăm această prezență și inimile noastre să se umple de lumina din Betleem. După cum Fecioara Maria a fost chemată de Dumnezeu ca să-I dea un trup omenesc, tot așa El ne cere fiecăruia din noi să-I dăm inimile noastre.

Dintre știrile publicate în acest număr al revistei «Credința» menționăm:

— *Președintele Ceaușescu în Statele Unite. Recepția din Cleveland, Ohio.* Se arată că între 2 și 7 decembrie 1973, Domnul Nicolae Ceaușescu Președintele Republicii Socialiste România, împreună cu soția și o delegație guvernamentală română, a făcut o vizită oficială în Statele Unite ale Americii, la invitația Președintelui Richard Nixon. Se remarcă faptul că Președintele Richard Nixon este primul președinte al Statelor Unite ale Americii care a vizitat România (în anul 1967). Domnul Nicolae Ceaușescu se află la a doua sa vizită în Statele Unite.

În programul acestei vizite a fost inclusă și recepția oferită de primarul orașului Cleveland în cinstea oaspeților români, în seara zilei de 6 decembrie. La această recepție, care s-a desfășurat într-o atmosferă de caldă prietenie, au participat și numeroși americani de origine română, atât din Cleveland cât și din alte orașe americane. Programul cuvîntărilor a fost condus, în calitate de «chairman» de avocatul Nicolas A. Bucur, jr., președintele Consiliului pentru Comerțul mondial de pe lângă primăria orașului Cleveland.

În cuvîntările rostite s-a accentuat rolul României în politica internațională precum și rezultatele fructuoase ale relațiilor româno-americane.

— *Un nou succes al coralei «România».* Se remarcă succesul pe care l-a avut această corală, care ființează pe lângă catedrala «Sfînta Treime» din Detroit — Michigan, cu ocazia programului prezentat la festivitățile de inaugurare a noii Bibliotecii publice principale a orașului Windsor.

— «*Steaua Zimbrului*» la Baia Mare. Se semnaleză faptul că poemul dramatic, inspirat de momentul istoric al descălecatului lui Dragoș și Bogdan și crearea primului stat moldovean independent, a treia piesă scrisă de P. C. Arhim. B. V. Anania, a fost prezentat, în premieră, la teatrul din Baia Mare. Publicul băimărean a aplaudat spectacolul cu entuziasm.

La rubrica «Din viața Eparhiei» semnalăm:

— *Aniversări parohiale. La Worcester și Southbridge, Mass.* În ziua de 9 decembrie 1973, sub conducerea Î. P. S. Arhiepiscop Victorin, s-a serbat la biserica «Sf. Nicolae» din Worcester, Mass evenimentul comemorativ al celei de-a 24-a aniversări a existenței acestei biserici.

Tot sub conducerea I. P. S. Arhiepiscop Victorin s-a serbat, la Southbridge, cel de-al 49-lea hram al bisericii «Sf. Mihail».

— În ziua de duminică, 9 decembrie 1973, sub conducerea P. C. Prot. D. Diaconescu, a avut loc la Kayville un program de coruri populare și patriotice, recitări, colinde și dansuri naționale românești, prezentat de studenții de la Școala de limba română din acel oraș. Cu această ocazie s-au dat premii studenților celor mai merituoși la limba română.

Revista mai publică rubrica «*Familia noastră*» în care sînt consemnate botezuri, cununii și diferite aniversări, precum și rubrica «*News from here and here*».

AŞEZĂMINTELE ROMÂNEŞTI DE LA IERUSALIM

«*Invierea*» (*The Resurrection*), revistă de teologie și cultură românească editată de Reprezentanța Patriarhiei Ortodoxe Române în Ierusalim, nr. 2/1973. — «*Locurile sfinte*» de Arhim. Lucian Florea. După cum fiecare religie își are «locurile sale sfinte» de care e legată amintirea fondatorului sau vreun moment important din istoria sa, tot așa și religia creștină respectă anumite locuri din Țara Sfântă, care au corelație cu activitatea și episoadele mai însemnate din viața Domnului Iisus Hristos. Între acestea sînt menționate: Biserica Sfântului Mormînt, Biserica Nașterii și Peștera din Betleem, Foișorul, Iordanul, Taborul etc.

Dimitrie Cantemir și vocația mesajului enciclopedic de Eugen Stănescu. Se subliniază importanța și personalitatea complexă a cărturarului și omului de stat Dimitrie Cantemir. Operele lui Dimitrie Cantemir, luate fiecare în parte, pot fi considerate în cultura românească drept început sau cele dintîi în genul literar pe care îl reprezintă. Ba mai mult, datorită vocației mesajului enciclopedic, Dimitrie Cantemir a fost însumat și de cultura universală, fiind primul român ales membru al unei Academii străine.

Patria și poezia de Ion Alexandru, subliniază ideea că poezia, e cunoașterea prin sentiment și nu poate fi deslipită de natura, locul și oamenii căreia aparține. Ea se confundă cu însăși simțirea și sufletul oamenilor, care trăiesc în comunitatea celorlalți. Or, poezia, implicînd lumea în care trăiește, este o poezie a Patriei. Așadar «poezia patriotică este o poezie întrupată în ogorul unui neam, plămădită în tradiția locului în amănunt». Înstrăinarea în poezie înseamnă înstrăinare de neam, ignorarea pămîntului strămoșesc.

P. C. Pr. Prof. Ioan G. Coman semnează studiul *Dionisie cel Mic — învățat iaco-român — punte ecumenică între Răsăritul și Apusul creștin în sec. V—VI*, în care arată că, prin numeroasele sale traduceri latinești din operele unor mari părinți bisericești, dar mai ales a colecțiilor de canoane ale Sfinților Apostoli, părintele bisericesc născut în Scitia Mică în jurul anului 470, a consolidat cu elemente noi legăturile între Răsăritul și Apusul creștin.

În afară de faptul că Dionisie a lăsat o operă de seamă pentru creștinătate — întemeierea științifică a erei creștine —, el ne dă informații foarte prețioase și despre trăirea duhovnicească a oamenilor din patria sa, Scitia (Dobrogea).

Revista publică de asemenea articolul Pr. Dr. Gabriel Popescu, intitulat «*Ortodoxia noastră*».

Redacția semnează articolul *1 Decembrie 1918 — evoluția și finalizarea sa istorică*. Această dată constituie o piatră de hotar în istoria națională a țării noastre. La 1 decembrie 1918, pe cîmpia lui Horia, la Alba Iulia, «s-a finalizat preocuparea seculară întreprinsă de conducători, cărturari și de mari cugetători ai neamului nostru, care și-au oferit întreaga capacitate pentru binele și unitatea poporului român».

Monahia Eufrasia Sîrbu face o prezentare a modului în care se serbează Nașterea Domnului la Betleem. Programul slujbelor legate de acest praznic se desfășoară, atît în ajun cît și în ziua sărbătoririi propriu-zise, cu totul deosebit față de celelalte datini care au loc în țările ortodoxe. Articolul se intitulează *Crăciunul la Betleem*.

La rubrica «Actualități arheologice» sînt semnalate ultimele descoperiri mai importante, din Țara Sfântă, între care amintim :

— La Tel Kșiba, lângă Ramat Aviv, s-au descoperit ruinele unui templu filis-tean și mai multe vestigii din acea epocă, iar la Arad, lângă Ber Șeba, resturile unor așezări din vremea canaanită.

La Tel Afec, lângă Tel Aviv, au fost descoperite urmele unui palat și a unor așezări deosebite de cele obișnuite, ceea ce dovedește că ele au aparținut unor pă-turi sociale de seamă.

— În apropiere de Ber Șeba s-au descoperit ruinele orașului Haluța, fostă ca-pitala nabatiană a Neghevului.

— În peștera Sfântul Ilie de pe muntele Carmelului, din Haifa, s-au descoperit niște inscripții săpate în pereții peșterii, care reprezintă invocări adresate Sfântului Ilie.

— Sub lespedeaa mormântului Sfintei Fecioare Maria s-a găsit sarcofagul din piatră în care a fost pusă Maica Domnului după Adormirea Sa.

Revista mai cuprinde și următoarele știri :

— În ziua de 2 august 1973, când se prăznuiește pomenirea dreptului Justinian, la Biserica ortodoxă română din Ierusalim s-a oficiat Sfânta liturghie și un Te-Deum, înălțându-se rugăciuni de mulțumire și cereri de îndelungată înziliră pentru Prea Fe-ricitul Părinte Patriarh Justinian.

— În ziua de 19 august, la Tel-Aviv, s-a deschis expoziția «România de astăzi», cu care prilej au rulat filme românești și s-a prezentat un program artistic.

— Întrevederea pe care a avut-o Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu cu papa Paul al VI-lea, la 26 mai 1973, cu care ocazie s-au discutat probleme care preocupă pacea în lume.

— Între 23 și 30 mai 1973 Prea Fericitul Maxim, patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare a făcut un pelerinaj la «locurile sfinte», cu care ocazie a făcut și o vizită la Reprezentanța Patriarhiei Române din Ierusalim.

Revista mai cuprinde rubrica *Ne scriu cititorii*, în care unii abonați își exprimă primele impresii despre această publicație, precum și rubrica *Participări la servicii religioase, conferințe și invitații oficiale ale reprezentantului Patriarhiei Române din Ierusalim*, în care este expusă activitatea P. C. Arhim. Lucian Florea, începând de la 7 iunie pînă la 27 decembrie 1973.

BISERICA ȪRTODOXĂ ROMÂNĂ DIN PARIS

Publicația religioasă, morală și națională a Bisericii Ortodoxe Române din Paris «Vestitorul». — Numărul 1 pe anul 1974 începe cu articolul «Să le urmăm pilda», semnat de I.B.G. Ziua de 24 ianuarie 1859, când a avut loc mărețul eveniment al unirii Principatelor române — Moldova și Muntenia —, s-a întipărit adînc în conștiința românilor de pretutindeni. Pentru totdeauna această zi va constitui prilej de întîlnire a românilor în istoria zbuciumată a strămoșilor, care și-au jertfit viața pe altarul pămîntului românesc.

În acele zile zbuciumate, un rol însemnat l-a avut și emigrația românească din capitalele europene care a reușit să întegreze cauza unirii Principatelor române în mișcarea europeană de emancipare a popoarelor asuprite.

Alături de unioniști a fost și arhimandritul Melchisedec Ștefănescu care, ori de cîte ori a avut prilejul, a îndemnat clerul și pe credincioși să se jertfească «pentru viitorul fericit al nației».

Strămoșii noștri și-au vărsat sîngele ca să ne păstreze nouă Patria aceasta, publicat în acest număr al revistei «Vestitorul», constituie un edificator exemplu de felul cum arhimandritul Melchisedec Ștefănescu a gîndit despre unire și a luptat pentru ea.

Sub semnătura N. B. apare în continuare articolul intitulat *Dimensiune și sens în Hora Unirii*. Autorul remarcă faptul că Hora Unirii nu reprezintă numai un moment episodic din viața poporului român, ci ea perpetuează peste ani și generații coeziunea tuturor sentimentelor de dragoste frățească și a aspirațiilor spre unitate a românilor conștienți de prezența lor în istorie. Hora Unirii în dimensiunea ei istorică capătă o valoare de simbol. Hora Unirii a fost și rămîne o chemare de înfrățire între toți «cei cu inima română».

O. M. în articolul *Eternul Moș Ion Roată* subliniază ideea că, datorită activității de propagandă a pașoptiștilor, în conștiința românilor, unirea devenise ceva necesar și natural. Moș Ion Roată, reprezentantul păturilor de jos ale românilor, rămîne simbolul omului de rînd, românului adevărat, legat de pămîntul strămoșilor noștri, trăind și simțind unitatea sufletului românesc, iar continua dezbinare ar fi însemnat o rană nevindecabilă.

Eterna pildă a lui Moș Ion Roată, care e o frumoasă lecție despre unire, după cum conchide autorul în finalul articolului, trebuie să fie un exemplu necesar de urmat pentru toți românii, dar mai ales pentru cei de pe Sena.

În paginile următoare este reprodus articolul *O nouă victorie a medicinei românești — Boicil*, semnat de Constantin Vintilescu și care a apărut în revista «Flacăra» din noiembrie 1973. Articolul consemnează încă unul din succesele medicinei românești. După 20 de ani de muncă și cercetări, de dezamăgiri și bucurii, medicul Boicil a descoperit medicamentul «Boicil forte», brevetat la 8 noiembrie 1973, care ajută, cu o eficiență maximă, la tratamentul paraliziei.

Profesorul G. V. N. la rubrica *Rînduri pentru «Vestitorul»* adresează cu ocazia sărbătorii Crăciunului, felicitări și urări de bine ostentitorilor revistei «Vestitorul».

Despre celelalte materiale publicate în acest număr al revistei mai amintim: poezia lui Vasile Alecsandri, *Dorul de țară*, cea a lui Octave Barbu, intitulată *Solie* și cea de sub semnătura P. S. T., *Călugărul sihastru*.

PAROHIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DIN SUECIA

Începînd cu anul 1973, această parohie editează publicația religio-culturală «Candela». Redăm, pe scurt, cuprinsul numărului 4/1973 al acestei reviste.

Paginile revistei se deschid cu poezia lui George Coșbuc *Colindătorii*, în care redă atmosfera din noaptea sfîntă a Crăciunului, cînd, îngerii din cer și oamenii de pe pămînt, contopiți într-un singur glas, aduc slavă Pruncului din Betleem.

În continuare este publicat textul Evangheliei ce se citește la sărbătoarea Nașterii Domnului (Matei II, 1—12).

Mesajul Crăciunului ieri... și azi semnat de Părintele Alexandru, face în partea de început o paralelă între felul de a percepe mesajul mării sărbători a Nașterii Domnului în copilărie și felul de a percepe același mesaj la o vîrstă mai matură. În perioada copilăriei fiecare din noi vedeam această sărbătoare prin prisma satisfacerii unor nevoi materiale. Cu timpul însă, pe măsură ce gîndim mai bine, o vedem sub alte aspecte, materiale și spiritual, iar înțelegerea noastră se ridică către o desfrîngere mai adîncă și mai înaltă a sensului vieții noastre pe pămînt.

În continuare articolul se referă la unele localități, numiri și date legate de sărbătoarea Crăciunului, cum ar fi: *Betleem, Crăciun, colinde, magi, aur, tămîie, smirnă* arătându-se originea lor semantică cât și însemnătatea lor pentru cei ce-L primesc pe Iisus Hristos. Nașterea Sa aduce solia smereniei și păcii pe pământ, care devine cultul și jertfa obligatorie a credincioșilor față de Ființa Supremă.

Revista publică în paginile următoare câteva colinde legate de sărbătoarea Nașterii Domnului.

În articolul *Pe firul neîntreruptei datini străbune...*, inginerul Vladimir Mărgineanu își amintește, cu emoție, de obiceiurile legate de sărbătorile de iarnă pe meleagurile sale natale din Bucovina. Aceste trăiri au rămas adînc întipărite în sufletul său, răscolindu-i în memorie amintiri de neuitat despre locurile natale.

În cadrul rubricii *Popasuri aniversare* se semnalează:

— *55 de ani de la unirea Transilvaniei cu România*. Eveniment de o deosebită însemnătate istorică și cu o importanță considerabilă pentru unitatea sufletească a neamului românesc, actul unirii Transilvaniei cu Patria mamă are o incontestabilă semnificație pentru poporul de la Dunăre și Carpați, constituind momentul cel mai de seamă al desăvîșirii unificării statului național român. Autorul articolului conchide că prin această unire «dreptatea a triumfat încă o dată».

— Aici semnează articolul *300 de ani de la apariția Psaltirii în versuri a Mitropolitului Dosoftei (1673—1973)*, în care arată importanța atât a lucrării cât și a autorului, figură nemuritoare, pentru cultura noastră bisericească și națională.

La rubrica *Din activitatea parohiei* sînt inserate slujbele religioase, reuniunile culturale și activitatea ecumenică și interortodoxă pe care a desfășurat-o Parohia ortodoxă română din Suedia în cursul lunii noiembrie și decembrie a anului 1973.

În continuare, sub semnătura D-lui Sandu Ștefan, cîntărețul parohiei ortodoxe române din Suedia, sînt semnalate câteva știri privitoare la activitatea acelei parohii și care au apărut în ziarele și revistele bisericești suedeze ca: «*Ortodoxkyrkotidning*», nr. 92/1973 (p. 238, 239, 241, 242 și 243); nr. 93/1973 (p. 253, 254, 255); nr. 94/1973 (p. 272); «*Sundbybergs Församling*», nr. 4/1973 (p. 5—7); «*Ortodox Arsbok*» 1974 (p. 96).

În cadrul rubricii *Prezentare de cărți*, Dl. Sandu Ștefan redă în rezumat darea de seamă a D-lui Thomas Nordquist, membru în Comitetul de redacție al revistei suedeze «*Ortodoxkyrkotidning*» asupra călătoriei pe care D. Sa a făcut-o, în vara anului 1972, în România.

VICARIATUL ORTODOX ROMÂN DIN R. S. F. IUGOSLAVIA

«*Calendar bisericesc pe anul comun 1974*». — Pe coperta calendarului este înfățișată biserica din Iancaid (Iankov Most), cu hramul «Nașterea Născătoarei de Dumnezeu», zidită în anul 1888.

În partea de început a acestei publicații, se află calendarul propriu-zis împreună cu îndrumările tipiconale obișnuite, precum și *Sematismul Vicariatului* cuprinzînd date statistice privitoare la Consistoriul vicarial, Consiliul vicarial și Consiliul disciplinar și la parohiile din cuprinsul celor trei protopopiate (Panciova, Toracul Mic și Vîrșeț) care alcătuiesc acest Vicariat.

În cadrul rubricii *Parohiile noastre* sînt prezentate două din aceste unități administrative bisericești, aparținînd de Vicariatul ortodox român din R. S. F. Iugoslavia — Iancaid (Iankov Most) și Sîn Mihai (Locve).

O legendă spune că, după terminarea construcției cetății Timișoarei, căpetenia a hotărât ca fiecare din căpitani să încalce pe calul său și să alerge pînă ce oalul va cădea jos și va muri. Între acești căpitani era și Iancu, al cărui cal a murit pe malul Begheiului, unde se află așezat astăzi Iancaidul.

Legenda însă nu exclude ipoteza că aceste locuri mlăștinoase să fi fost populate de oierii «mioritici», date fiind pășunile bogate ce existau în acele părți. Acestora li s-au adăugat, mai tîrziu, cei urmăriți pentru participarea la răscoala lui Horia, Cloșca și Crișan.

Oricum, potrivit unei notițe a istoriografului Francisk Milleker, Iancaidul exista încă din 1221. Precizează de asemenea faptul că în 1333—1335, Iancaidul avea un preot ortodox, pe nume Petru.

Prima biserică ce a existat aici datează din 1740, rămășițele ei dăinuind pînă astăzi, în imediata apropiere a primăriei din acea localitate. În 1758 se ridică o nouă biserică ce se va ruina în 1888. În același an, din inițiativa preotului Vasile Popovici, se ridică clădirea bisericii masive care dăinuiește și astăzi, fiind sfințită în 1939. Slujitor al acestei biserici este preotul Teodor Frențiu.

Și Sîn Mihai-ul a fost locuit de la început de ciobanii «mioritici», care coborîseră pe acele meleaguri propice pășunatului turmelor încă de timpuriu. Apoi de la 1740 pînă la 1768 acestora li s-au adăugat și alții.

În această localitate ar fi existat anterior biserițe, despre existența cărora doar cronica orală păstrează diverse versiuni. Dealtfel nici despre actuala biserică nu se știe precis dacă a fost zidită înainte de 1810 sau în 1814.

Românii din Sîn Mihai (Locve) sînt buni păstrători ai tradițiilor românești și buni credincioși.

La rubrica *Partea duhovnicească* cu care se încheie «Calendarul» sînt publicate cîteva articole de zidire sufletească a credincioșilor :

— *Iisus Hristos*, se intitulează fragmentul reprodus din lucrarea «Iisus Hristos» a lui Em. Bougáud, în care se argumentează dumnezeirea Fiului Omului.

— *Familia*, un scurt catehism care arată ce este familia creștină, care sînt însușirile, scopul ei și datoriile reciproce ale soților.

— *Biblia, cartea vieții noastre*, e un îndemn pentru toți credincioșii de a cerceta Sfînta Scriptură, care e cartea și lumina vieții noastre. Este un extras din «Biblia și intelectualii» de Nicolae Colan.

DIN VIAȚA BISERICILOR ORTODOXE SURORI

PATRIARHIA ECUMENICĂ

VIZITA UNEI DELEGAȚII ROMÂNNO-CATOLICE LA PATRIARHIA ECUMENICĂ. — Cu prilejul prăznuirii Apostolului Andrei cel dintâi chemat, sărbătoarea patronală a Scaunului ecumenic, a sosit la Istanbul, la 28 noiembrie 1973, o delegație oficială a Bisericii Romano-Catolice. Aceasta este prima vizită oficială a unei delegații a Vaticanului de la întronizarea, în luna iulie 1972, a Patriarhului Dimitrios.

Delegația a fost formată din Cardinalul Jean Willebrands, președintele Secretariatului Vaticanului pentru unitatea creștinilor și Pr. Eleuthere Fortunio, membru al biroului.

În timpul audienței oficiale acordate delegației romano-catolice, la 29 noiembrie, de către Patriarhul ecumenic, Dimitrios, Cardinalul Willebrands a remis Patriarhului un mesaj din partea Papei Paul al VI-lea.

În timpul șederii sale la Istanbul, delegația romano-catolică a avut discuții și schimburi de păreri în comisia sinodală pentru problemele pancreștine prezidată de Mitropolitul Maxim de Sardes. Un rezumat al acestor convorbiri va fi supus în viitor unei cercetări atât la Roma cât și la Constantinopol.

Înainte de a se reîntoarce la Roma, la 2 decembrie, Cardinalul Willebrands, însoțit de ceilalți membri ai delegației, a vizitat Mănăstirea Zoodochos Pighi din Balukli, unde sînt înmormîntați patriarhii ecumenici și s-a rugat la mormîntul defunctului patriarh Atenagora.

REVENIREA SEMINARULUI TEOLOGIC DIN CRETA SUB JURISDICȚIA PATRIARHIEI ECUMENICE. — Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe a Greciei a căzut de acord cu trecerea Seminarului teologic ortodox din Creta sub jurisdicția Patriarhului ecumenic Dimitrios.

După cum se știe, cele opt episcopii din Creta, conduse de Arhiepiscopul de Heraklion, prezintă o provincie bisericească semiautonomă a Constantinopolului din afara Bisericii Ortodoxe a Greciei. Seminarul ei teologic din Mănăstirea «Sfînta Treime» de lîngă Chania a fost încredințat, pînă în anul 1970, conducerii duhovnicești a Patriarhiei Ecumenice și îngrijirii pedagogice a ministerului de învățămînt din Atena. Acesta a cedat apoi toate împuternicirile sale asupra instituțiilor de învățămînt teologic ale Constantinopolului, din Grecia (în afară de cele din Creta, Patmos, Atos și Macedonia), conducerii bisericești din Atena. Pentru a asigura o mai mare propășire Seminarului din Creta, Patriarhia Ecumenică a preluat acum și responsabilitatea pedagogică asupra acestei instituții de învățămînt teologic.

AL 7-LEA EPISCOP-VICAR AL PATRIARHULUI ECUMENIC DIMITRIOS. — Patriarhul ecumenic Dimitrios a hirotonit un nou episcop ajutător, al șaptelea, pe diaconul Ioachim Nerantzoulis. Acesta a primit titlul de «episcop de Melitine», o

dioceză din Turcia răsăriteană, care în epoca bizantină avea însemnătate, dar de la izgonirea creștinilor anatolieni — din anul 1920—1922 —, rămăsese fără episcop.

Episcopul ajutor Ioachim va prelua postul de conducător al cancelariei patriarhale.

PATRIARHIA ALEXANDRIEI

NUMIREA ARHIMANDRITULUI IOACHIM BALASAKIS CA ADMINISTRATOR AL MITROPOLIEI MISSIONARE ORTODOXE DIN AFRICA. — Arhimandritul Ioachim Balasakis, fost slujitor al catedralei din Johannesburg, a fost instituit ca administrator al Mitropoliei grecești din diaspora, în Africa Centrală, și al Misiunii Congo, unită cu aceasta din 1960. În același timp sediul mitropoliei (care are credincioși în Zair, Ruanda, Burundi, Republica Africa Centrală, Congo-Brazzaville și Gabon) a fost mutat din nou de la Kinshasa (capitala Republicii Zair) la Lumbubaschi, în Katanga, unde se aflase la început. Schimbarea aceasta este în legătură cu «africanizarea» crescîndă a Bisericii Ortodoxe din Africa Centrală, al cărei centru de greutate s-a deplasat de la colonia greacă contopită din Kinshasa, în ținutul de misiune din Shaba (fostă Katanga). Acolo există deja șase comunități cu 2.000 de ortodocși africani.

BISERICA ORTODOXĂ A GRECIEI

ARHIEPISCOPUL IERONIM S-A RETRAS DIN FUNCȚIA DE ARHIEPISCOP AL ATENEI ȘI PRIMAT AL BISERICII ORTODOXE DIN GRECIA. — La 15 decembrie 1973, Arhiepiscopul Ieronim a prezentat Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe a Greciei demisia sa din funcția de arhiepiscop al Atenei și primat al Bisericii Grecești. Înainte de aceasta, înaltul ierarh a rostit o cuvîntare în catedrala mitropolitană din Atena, din care spicuim: «Dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh» să fie cu voi cu toți ... Același har și binecuvîntare o doresc tuturor fiilor lui Dumnezeu, independent de rasă, culoare, vîrstă, cultură, stare socială și credință. O doresc tuturor fiilor Săi, așa încît să dispară ura, vrăjmășia antagonismele, nedreptățile, forța, asuprirea, războaiele și să domnească în lume ceea ce s-a rugat Acela în cea din urmă noapte a Lui pe pămînt: «pacea și dragostea, care să se înscăuneze în inimile tuturor».

ARHIEPISCOPUL SERAFIM, NOUL PRIMAT AL BISERICII ORTODOXE DIN GRECIA. — La 12 ianuarie 1974, Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe a Greciei a ales pe Mitropolitul Serafim din Ianina ca arhiepiscop al Atenei și primat al acestei Biserici. Alegerea sa de către sinodul episcopilor a fost ratificată de generalul Fedon Gizikis, președintele Republicii.

Arhiepiscopul Serafim, cu numele civil de Visarion Tikas, s-a născut în 1913 în Karditsa, un sat de munte din Grecia centrală; a făcut studiile de teologie la Universitatea din Atena. A fost hirotonit diacon în 1938 apoi preot în 1942. Secretar

al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe din Grecia, din 1942 pînă în 1949, a fost numit mitropolit de Arta în 1949, apoi de Ianina, capitala provinciei Epir, în 1958. Arhiepiscopul Serafim a avut numeroase activități filantropice și a fost președintele mai multor fundații cu caracter social.

PATRIARHIA MOSCOVEI

SCRISOAREA ADRESATĂ CONSILIULUI ECUMENIC AL BISERICILOR DE CĂTRE SANCTITATEA SA PATRIARHUL PIMEN. — La 25 august 1973, s-au împlinit 25 de ani de la înființarea Consiliului Ecumenic al Bisericilor, eveniment care a fost sărbătorit în chip solemn la sediul Consiliului de la Geneva.

Cu acest prilej Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen al Moscovei și a toată Rusia a adresat Secretarului general, Pastorul Dr. Philipp Potter, o scrisoare de felicitare, în care se spune :

«În numele Bisericii Ortodoxe Ruse vă transmit, Dvs. și tuturor participanților la sesiunea jubiliară a Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, călduroase felicitări cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la înființarea acestui organism de colaborare ecumenică.

Noi prețuim în chip deosebit eforturile Bisericilor membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor pentru grăbirea înlăturării unității reale a întregii lumi creștine. Sîntem convinși că în această acțiune Consiliul Ecumenic al Bisericilor va folosi la maximum toate posibilitățile sale, căutînd noi căi pentru o mai efectivă împingere a Bisericilor membre spre țelul propus ... Sîntem convinși că Bisericile Ortodoxe locale pot face mult pentru adîncirea acestui proces prin valorile lor duhovnicești și prin bogăția tradiției lor bisericești.

Totodată noi prețuim în chip deosebit slujirea actuală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor pentru satisfacerea nevoilor întregii comunități omenești. Iubirea compătimitoare pe care o manifestă Consiliul Ecumenic prin numeroasele lui programe orientate spre întărirea păcii și a colaborării între popoare, pentru buna lor dezvoltare socială și economică, corespunde felului nostru de a înțelege țelurile religioase ale slujirii aproapelui, care este fiecare om. Și noi credem că această slujire a aproapelui va contribui la atingerea de către creștini a unității în credință».

Scrisoarea se încheie cu încredințarea că Biserica Ortodoxă Rusă va face și în viitor tot ceea ce depinde de ea, pentru succesul activității Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

VIZITA SANCTITAȚII SALE PATRIARHULUI PIMEN LA SEDIUL CONSILIULUI ECUMENIC AL BISERICILOR. — Între 16 și 19 septembrie 1973, Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen al Moscovei și a toată Rusia — în fruntea unei delegații sinodale formată din : Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului (președintele Comisiei sinodale pentru problemele unității creștine și pentru legături interbisericești, și membru al Comitetului Central al Consiliului Ecumenic), Mitropolitul Juvenalie de Tula și Belevsk (președintele Serviciului Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericești externe, și membru al Comitetului Central al Consiliului Ecumenic), Arhiepiscopul Pitirim de Volocolamsk (președintele Serviciului pentru editură al Patriarhiei din Moscova), Arhimandritul Kiril Gundeaev (reprezentantul Bisericii Orto-

doxe Ruse pe lângă Consiliul Ecumenic al Bisericilor) și alți colaboratori — a vizitat la sediul Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Geneva diferitele organisme de lucru ale Consiliului.

Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a fost întâmpinat la aeroport de Pastorul Dr. Philipp Potter, secretarul general al Consiliului Ecumenic și de Pastorul Dr. W. A. Visser't Hooft și de conducătorii organismelor de lucru ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

În timpul șederii la Geneva, Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen și delegația sinodală care-l însoțea au vizitat diferitele organisme ale aparatului de conducere ale Consiliului Ecumenic, întreținându-se cu conducătorii acestora; au asistat la săvârșirea sfintei liturghii în capela Consiliului Ecumenic al Bisericilor și în biserica reprezentanței Bisericii Ortodoxe Ruse de pe lângă Consiliul Ecumenic al Bisericilor, unde s-au întreținut cu credincioșii la sfârșitul slujbei; au vizitat Institutul ecumenic de la Bossey, unde s-au întreținut cu membrii corpului didactic și cu studenții.

În ziua de 17 septembrie 1973, în sala de conferințe a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a rostit o amplă cuvîntare, ale cărei idei au jalonat discuțiile purtate între Pastorul Dr. Philipp Potter și conducătorii aparatului Consiliului Ecumenic al Bisericilor, de o parte, și delegația sinodală ortodoxă rusă condusă de Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen, de altă parte.

La început Sanctitatea Sa a evidențiat faptul că, deși Biserica Ortodoxă Rusă este membră a Consiliului Ecumenic abia din 1961, totuși problemele care se pun Mișcării ecumenice în prezent — precum: înnoirea Bisericii, reorganizarea comunităților creștine în vederea unei mai efective mărturii despre Hristos în lumea contemporană, problema unității creștine, a raporturilor cu necreștinii și cu cei necredincioși — au fost puse, dezbătute și studiate în teologia, în cercurile religioase-filozofice și în cele bisericești-sociale, ca și în însăși viața Bisericii Ortodoxe Ruse încă din a doua jumătate a veacului al XIX-lea, cu mult înainte ca asemenea probleme să fie puse în Apus și în problematica Mișcării ecumenice. Iar când Biserica Romano-Catolică a început înnoirea sa la al doilea Conciliu de la Vatican, «noi am constatat cu uimire că multe din problemele acestui «aggiornamento» fuseseră puse și dezbătute în Biserica noastră cu multe decenii înainte».

Și întrucît în încercările de rezolvare a acestor probleme, Biserica Ortodoxă Rusă a întâmpinat piedici, a săvârșit greșeli și a avut insuccese, Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a înfățișat experiența Bisericii Ortodoxe Ruse în problemele înnoirii Bisericii și a raporturilor cu oamenii de alte credințe, de alte convingeri și ideologii, pentru a constitui un exemplu pentru Consiliul Ecumenic al Bisericilor că «înnoirea Bisericii poate și trebuie atinsă în chip exclusiv pe cale bisericească și prin mijloace bisericești prin dezvoltarea și adîncirea tradiționalei sobornicități ființiale a Bisericii; de aceea teologia ortodoxă propune învățătura sa despre sobornicitate ca exemplu de unire pancreștină». Întrucît sobornicitatea nu constă numai în sistemul de conducere și de comuniune bisericească pe calea rezolvării tuturor problemelor importante la Sinoade Ecumenice ori locale, ci sobornicitatea este însușire ontologică, ființială Bisericii, dată ei de Intemeietorul ei, rezolvînd în chip liber și unanim problemele bisericești în duhul frăției, iubirii și respectului reciproc în deplină subordonare față de adevărul revelat și față de Duhul Sfînt, Care trăiește și activează în Biserică, orientînd cugetarea și voința ei sobornicească.

În perspectiva acestor idei, Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a înfățișat apoi foloasele pe care Consiliul Ecumenic al Bisericilor le poate trage pentru activitatea sa de experiență Bisericilor Ortodoxe — Rusă în special, și a celor din țările socialiste în general — în domeniul înnoirii Bisericii, ținând seama atât de orientarea verticală cât și de cea orizontală în activitatea sa, în domeniul înfăptuirii unei Biserici cu adevărat vie, active și efectiv împlinitoare a misiunii ei, numai fiind atentă la viața, gândurile, nevoile și năzuințele poporului în care activează, slujind cu fidelitate mai binele poporului, întrucât numai așa se poate rezolva problema raporturilor dintre Biserică și lume și dintre lume și Biserică.

Trecînd la problema unei ideale colaborări între Consiliul Ecumenic al Bisericilor cu Bisericile Ortodoxe, pentru ca unitatea de gândire și de acțiune a Ortodoxiei să imprime un caracter mai eficace activității ecumenice, Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a arătat necesitatea colaborării Consiliului Ecumenic al Bisericilor cu teologii ortodocși la convocarea diferitor consfătuiri, consultații, conferințe asupra unor probleme importante ale ecumenismului și pentru studii ecumeniste, îndeosebi în vremea de pregătire a acestora; și cu cât consultările cu teologii ortodocși vor fi mai dese cu atât mai de folos se va dovedi poziția ortodoxă în lucrările Consiliului Ecumenic al Bisericilor în problemele de credință și organizare. De asemenea Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a subliniat necesitatea ca să se realizeze o mărire substanțială a reprezentării Ortodoxiei la toate nivelurile structurii organismelor aparatului Consiliului Ecumenic — și în conducere, și în execuție și în serviciile tehnice.

În partea ultimă a cuvîntării Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen s-a ocupat pe larg despre necesitatea unei mai bune înțelegeri, unei mai bune cunoașteri, a unei mai mari încrederi și a raporturilor frățești între toate Bisericile membre ale Consiliului Ecumenic, îndeosebi în atitudinea Bisericilor Apusene față de Bisericile din țările socialiste.

În discuțiile purtate, într-o atmosferă prietenească, au fost abordate probleme care prezintă interes și preocupări reciproce.

O atenție deosebită a fost acordată lărgirii participării teologice ortodoxe ruse la viața Consiliului Ecumenic al Bisericilor și contribuției Bisericilor Ortodoxe la Mișcarea ecumenică.

S-a căzut de acord asupra importanței deosebite ce trebuie dată lucrării Comisiei pentru «Credință și Constituție» în problemele privitoare la unitatea bisericească, și asupra faptului că slujirea unității Bisericii trebuie să fie legată de slujirea tuturor oamenilor, și să fie găsite căile pentru adîncirea lucrării Consiliului Ecumenic în slujba păcii și a colaborării între popoare, îndeosebi între popoarele din Europa.

În legătură cu aceasta Secretarul general al Consiliului Ecumenic, Pastorul Dr. Philipp Potter, a susținut teza că pacea este indivizibilă și îmbrățișează întreaga viață a tuturor ființelor omenești din toate părțile lumii; de aceea grija de drepturile omului, de dreptatea socială și rasială și pentru încetarea oricăror forme de înrobire trebuie să fie de asemenea indivizibilă și generală.

În cinstea Sanctității Sale Patriarhului Pimen au fost organizate diferite recepții, iar Sanctitatea Sa a organizat o recepție în cinstea Conducerii Consiliului Ecumenic al Bisericilor la care au luat de asemenea parte și reprezentanții corpului diplomatic, ai Bisericilor locale din Geneva și ai autorităților orașului și Cantonului Geneva, cărora Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen le făcuse vizite protocolare.

SARBATORIREA ZILEI ONOMASTICE A SANCTITĂȚII SALE PATRIARHULUI PIMEN. — Ca în fiecare an, în ziua de 9 septembrie, Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen al Moscovei și a toată Rusia a luat parte la slujbele privegherii, litiei și a utreniei, și a săvârșit sfânta liturghie în biserica din Moscova, cu hramul Preacuviosul Pimen cel Mare, al cărui nume îl poartă Sanctitatea Sa.

Soborul arhieresc, în fruntea căruia Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a săvârșit sfânta liturghie, a fost format din: Mitropoliții: Filaret al Kievului și Galiției, Exarh al Ucrainei, Meletie de Buenos-Aires și Argentina (din Biserica Antiohiei), Juvenalie de Tula și Belevsk și Serghie al Chersonului și Odesei; Arhiepiscopii: Antonie al Minskului și Belorusiei și Vladimir de Dmitrovsk; și Episcopii: Emoghien de Kalinin și Kașinsk și Hrisostom de Zaraisk.

Iar slujba Tedeum-ului solemn în cinstea Sanctității Sale Patriarhului Pimen a fost săvârșită de același sobor arhieresc, sub protia Mitropolitului Filaret al Kievului și Galiției, Exarh al Ucrainei.

La sfârșitul Tedeum-ului, în numele întregului Sfânt Sinod, al clerului și credincioșilor a adresat cuvânt de felicitare Întâistătătorului Bisericii Ortodoxe Ruse, Mitropolitul Filaret al Kievului și Galiției, Exarh al Ucrainei, căruia a răspuns Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen.

În aceeași zi, în catedrala patriarhală Bogoiavlensk din Moscova slujba sfintei liturghii și slujba Tedeum-ului în cinstea Sanctității Sale Patriarhului Pimen a fost săvârșită de către Arhiepiscopul Pitirim de Volokolamsk, care a rostit și cuvântarea ocazională de omagiere a Înaltului sărbătorit. De asemenea, în toate bisericile parohiale ale Bisericii Ortodoxe Ruse au fost săvârșite slujbe de mulțumire în cinstea Sanctității Sale Patriarhului Pimen.

Cu acest prilej, la reședința patriarhală din Moscova a fost organizată o recepție, la care au participat Înalți Ierarhi, clerici, conducători și funcționari superiori ai serviciilor patriarhale; Mitropolitul Meletie de Buenos-Aires și Argentina, un grup de clerici din Biserica Ortodoxă Autocefală în America, Secretarul general al Consiliului național al Bisericilor lui Hristos din Statele Unite ale Americii, Dr. Edwin Espi, Prot. Alexandru Turințev, parohul bisericii Sfintii Trei Ierarhi din Paris. De asemenea a participat vicepreședintele Consiliului pentru treburile religiei de pe lângă Consiliul de Miniștri al Uniunii Sovietice, P. V. Makarțev.

În timpul recepției au rostit cuvântări Mitropolitul Juvenalie de Tula și Belevsk, Mitropolitul Meletie de Buenos-Aires și Argentina, Arhiepiscopul Pitirim de Volokolamsk, Arhiepiscopul Vladimir de Dmitrovsk, Prot. Alexandru Turințev, Prot. A. Voronețki (conducătorul grupului de clerici din America), Dr. Edwin Espi și Dl. P. V. Makarțev.

În răspunsul său Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen, pornind de la faptul că Preacuviosul Pimen cel Mare — al cărui nume îl poartă — constituie «exemplu de iubire activă față de aproapele» și constatând că slujirea ierarhilor și clericilor pentru mântuirea credincioșilor și slujirea pentru mai-binele omenirii contemporane este expresia unei astfel de iubiri, a spus:

«Străduindu-ne după puterile noastre să aducem contribuția noastră la statornicirea păcii și la colaborarea rodnică între popoare, noi, oamenii Bisericii, nu uităm că cea dintâi datorie a noastră este să slujim cu dragoste poporului din care facem parte. Noi ne bucurăm că în marile înfăptuiri, dobândite cu eforturi jertfelnice de

către poporul nostru, este inclusă și munca cetățenilor care cred în Dumnezeu din patria noastră.

Ne dăm seama că valorile organizării socialiste a societății sînt, cu părere de rău, prea puțin cunoscute în cercurile religioase din Apus. Totuși sîntem mîhniți din cauza reprezentărilor denaturate despre viața societății, pe care le au unii dintre frații noștri apuseni și din pricina faptului că ei se lasă ispitiți uneori să ponegrească cuceririle indiscutabile ale poporului nostru.

Noi sîntem însă convinși că intensele legături frățești existente în prezent între reprezentanții religioși din țara noastră și din alte țări pot contribui cu succes la stingerea focarelor de «război rece» în sferile religioase internaționale. De aceea noi ne vom strădui, după puterile noastre, să contribuim la aceasta».

În continuare, Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a mulțumit fiecărui vorbitor și a adresat urări tuturor celor prezenți.

SARBĂTORIREA ÎMPLINIRII A TREIZECI DE ANI DE LA REAPARIȚIA «REVISTEI PATRIARHIEI DIN MOSCOVA». — La 12 septembrie 1943, odată cu întronizarea Patriarhului Serghie ca Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Ruse, a apărut și primul număr din «Revista Patriarhiei din Moscova», care reapărea ca organ oficial al Bisericii Ortodoxe Ruse.

Cu prilejul sărbătoririi, la 12 septembrie 1973, a împlinirii a treizeci de ani de la reapariția acestei reviste, Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen al Moscovei și a toată Rusia a adresat «Președintelui Serviciului de editură al Patriarhiei din Moscova și redactor responsabil al «Revistei Patriarhiei din Moscova», Arhiepiscopul Pitirim de Volocolamsk» și colaboratorilor redacției o scrisoare de felicitare în care afirma că: «Organul oficial al Bisericii Ortodoxe Ruse îndeplinește cu cinste sarcina ce i s-a dat de a reflecta viața lăuntrică și activitatea externă a Bisericii Ortodoxe Ruse, istoria ei și slujirea pe care ea o împlinește față de Dumnezeu și față de om ... Iar editarea, paralel cu «Revista Patriarhiei din Moscova», a Sfintei Scripturi, a cărților de cult și a altor lucrări aduce un mare și real folos clerului în activitatea lor pastorală.

Revista servește interesele unității sobornicești a Bisericii Ortodoxe cu toate Bisericile Ortodoxe locale, ca mărturie a legăturii vii a tuturor Bisericilor Ortodoxe în duhul iubirii lui Hristos. În acest sens în paginile revistei se reflectă și viața și activitatea celorlalte Biserici Ortodoxe.

În slujirea unirii tuturor creștinilor, Revista constituie un exemplu de fidelitate față de învățătura ortodoxă și contribuie efectiv la întărirea legăturilor Bisericii Ortodoxe Ruse cu creștinii de celelalte confesiuni creștine.

Cu bucurie constatăm că Revista este vestitoare permanentă a înaltului duh patriotic propriu de totdeauna Bisericii Ortodoxe Ruse și a participării ei la acțiunea făcătoare de pace după porunca lui Hristos».

De asemenea au felicitat colectivul redacției «Revistei Patriarhiei din Moscova» Înalții Ierarhi conducători ai serviciilor sinodale, administrative și de învățămînt, ai Exarhatelor din străinătate, ca și redactorii altor reviste ale Patriarhiei din Moscova, care apar în străinătate.

Cu acest prilej Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a acordat multora din membrii colectivului editorial ordine și medalii.

FESTIVITĂȚILE DE TOAMNĂ LA LAVRA TROIȚA-SERGHIEVA DE LA ZAGORSK. — În ziua de 8 octombrie 1973 a fost prăznuită în chip deosebit de solemn pomenirea Preacuviosului Serghie de Radonej, întemeietorul Lavrei Sfânta Treime de la Zagorsk, care apoi s-a numit Lavra Sfintei Treimi și a Sfântului Serghie (Lavra Troița-Serghieva).

Slujbele vecerniei, privegherii (din ajun), utreniei, sfintei liturghii ale acestui praznic de seamă al Lavrei, au fost săvârșite în toate bisericile din Lavră de largi soboruri arhieresti formate din Înalții Ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Ruse, prezenți în majoritate la aceste festivități. Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a săvârșit slujba sfintei liturghii în biserica Sfintei și de viață făcătoarei Treimi.

După terminarea sfintei liturghii, a fost scoasă icoana Preacuviosului Serghie de Radonej în curtea Lavrei unde, sub protia Mitropolitului Nicodim al Leningradului și Novgorodului, un larg sobor de arhieriei a săvârșit Tedeumul praznical, după care credincioșii s-au închinat la icoana Preacuviosului Serghie de Radonej.

Cu acest prilej Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a organizat o recepție la care au luat parte Înalții Ierarhi prezenți și mulți vizitatori din străinătate.

La 14 octombrie 1973, a fost prăznuit Acoperământul Maicii Domnului, care este și patronul Academiei și al Seminarului duhovnicești din Moscova, care funcționează și în cadrul Lavrei Troița-Serghieva din Zagorsk.

Praznicul Acoperământului Maicii Domnului din anul 1973 a fost sărbătorit în chip cu totul festiv, întrucât constituia oarecum o sărbătorire jubiliară: cu 25 de ani în urmă, în 1948, cu binecuvântarea patriarhului Alexei, Academia duhovnicească și Seminarul duhovnicesc s-au întors în cuprinsul Lavrei și au început, în luna octombrie, cursurile de învățămînt teologic.

Sfintele slujbe au fost săvârșite în chip solemn în sobor de Înalții Ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Ruse, în bisericile din Lavră.

După terminarea sfintelor slujbe, Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen și oaspeții au vizitat expoziția «Sanctitatea Sa Patriarhul Serghie», organizată cu prilejul împlinirii a treizeci de ani de la întronizarea sa ca Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Ruse.

În aula Academiei duhovnicești a urmat ședința festivă la care Rectorul Academiei, Arhiepiscopul Vladimir de Dmitrovsk, a rostit cuvîntarea închinată comemorării Patriarhului Serghie la împlinirea a 30 ani de la întronizarea lui, în 1943. Cuvîntarea a înfățișat pe scurt și limpede toate laturile slujirii Patriarhului Serghie, care, în calitate de locțiitor de Patriarh, a reușit ca, în epoca de noi condiții în viața Bisericii și a întregului popor sovietic, să găsească hotărîrea corectă ca Biserica Ortodoxă Rusă să rămîna alături de popor și de țară pe drumul nou ales de întregul popor. Corectitudinea acestei hotărîri a fost demonstrată de comportarea clerului și credincioșilor ortodocși ruși în timpul războiului al doilea mondial.

A vorbit apoi Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen, adresîndu-se îndeosebi corpului profesoral, studenților și elevilor școlilor duhovnicești care-și serbau patronul.

Au rostit de asemenea cuvîntări ocazionale: Episcopul Meliton al Tihvinului, rectorul Academiei și Seminarului duhovnicești din Leningrad, Arhim. Prof. Serafim Gacicovski în numele Seminarului duhovnicesc din Odesa, și oaspeții finlandezi, care au adus cuvîntul de salut al Arhiepiscopului Paavali al Careliei și al întregii Finlande.

Serbarea a continuat cu un program artistic executat de studenții Academiei duhovnicești și de elevii Seminarului duhovnicesc, și s-a încheiat cu o agapă, în cursul căreia s-au rostit cuvîntări.

VIZITAREA UNIUNII SOVIETICE ȘI A BISERICII ORTODOXE RUSE DE CĂTRE MITROPOLITUL MELETIE DIN BISERICA ORTODOXĂ A ANTIOHIEI. — Între 18 august și 10 septembrie 1973, a vizitat Uniunea Sovietică, în calitate de oaspete al Bisericii Ortodoxe Ruse, Mitropolitul Meletie Svaiti de Buenos-Aires și Argentina de sub jurisdicția canonică a Patriarhiei Antiohiei și a întregului Orient.

În timpul șederii sale în Uniunea Sovietică Mitropolitul Meletie a vizitat în orașele Moscova, Leningrad, Kiev, Pscov și Zagorsk și în unele comune rurale biserici și mânăstiri, monumente de cultură, de artă și istorice, și instituții bisericești, administrative; a stat de vorbă cu clerici și cu credincioși putînd astfel cunoaște viața bisericească și religioasă din Uniunea Sovietică.

În duminici și sărbători Mitropolitul Meletie a asistat la slujbe religioase, iar la praznicul Adormirii Maicii Domnului și la 9 septembrie, în ziua prăznuirii Preacuviosului Pimen cel Mare, Mitropolitul Meletie a slujit sfînta liturghie împreună cu Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen.

În ziua de 20 august 1973, Mitropolitul Meletie a fost primit de Mitropolitul Juvenalie de Tula și Belevsk, președintele Serviciului Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericești externe, în prezența Arhiepiscopului Nicodim de Harcov și Bogoduhovsk, a Episcopului Hrisostom de Zaraisk, vicepreședintele Serviciului pentru relații bisericești externe și a Arhimandritului Macarie Taiar, conducătorul reprezentanței Patriarhiei Antiohiei la Moscova.

Iar în ziua praznicului Adormirii Maicii Domnului și la sărbătorirea zilei onomastice a Sanctității Sale Patriarhului Pimen, Mitropolitul Meletie a luat parte la recepțiile organizate la reședința patriarhală.

În timpul șederii sale la Moscova, Mitropolitul Meletie a vizitat reprezentanța Patriarhiei Antiohiei la Moscova, săvîrșind sfînta liturghie în biserica reprezentanței, unde în cinstea sa a fost organizată o recepție.

VIZITAREA UNIUNII SOVIETICE ȘI A BISERICII ORTODOXE RUSE DE CĂTRE MITROPOLITUL DOROTEI DE PRAGA ȘI AL ÎNTREGII CEHOSLOVACII. — La invitația Sanctității Sale Patriarhului Pimen, Mitropolitul Dorotei, Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia (însoțit de Episcopii Nicolae de Prešov și Kiril de Mihailov, Prot. Irji Novac — conducătorul treburilor Consiliului mitropolitan, Prot. Pavel Axmann — secretarul Eparhiei Olomouřk-Briensc și de Prot. Dr. Andrei Mihailov — decanul Facultății de teologie din Prešov a vizitat, între 26 august și 5 septembrie 1973, Uniunea Sovietică și Biserica Ortodoxă Rusă, fiind întîmpinat la aeroport de către Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen înconjurat de înalți Ierarhi.

În zilele de 27 și 28 august Mitropolitul Dorotei și însoțitorii săi s-au aflat în Lavra Troița-Serghieva de la Zagorsk săvîrșind în sobor cu Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen sfînta liturghie la praznicul Adormirii Maicii Domnului. La sfîrșitul slujbei cei doi Întîistătători de Biserici au rostit cuvîntări.

În ziua de 29 august Înalții oaspeți au vizitat Eparhia Rostov-Iaroslav, iar în zilele de 30 și 31 august au vizitat în orașul Moscova diferite biserici, monumente istorice și de artă, muzee, Universitatea Lomonosov și instituții bisericești administrative.

Între 1 și 4 septembrie Mitropolitul Dorotei și însoțitorii săi au vizitat orașul Odesa, ca oaspeți ai Mitropolitului Serghie al Chersonului și Odesei. Cu acest prilej Înalții oaspeți au vizitat pe fostul Întîistătător al Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia, Mitropolitul Ioan, retras la odihnă în orașul Odesa.

În ziua de 4 septembrie Mitropolitul Dorotei și însoțitorii săi au fost primiți, de către Vicepreședintele Consiliului pentru treburile religioase de pe lângă Consiliul de Miniștri al Uniunii Sovietice, P. V. Makartev.

În aceeași zi Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a organizat în cinstea Înaltului oaspete o recepție, în cursul căreia Mitropolitul Dorotei de Praga și Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen au rostit cuvântări.

VIZITAREA UNIUNII SOVIETICE ȘI A BISERICII ORTODOXE RUSE DE CĂTRE O DELEGAȚIE RELIGIOASĂ DIN SIERRA-LEONE. — Între 30 iulie și 11 august 1973, delegația Comitetului regional al Conferinței Creștine pentru Pace din Sierra-Leone, condusă de locțiitorul Președintelui Comitetului regional, Amos Ieremia Koul-Willson, vicepreședinte al Consiliului creștin unit din Sierra-Leone, parohul bisericii anglicane din Frytown.

Delegația a vizitat biserici, mănăstiri, instituții bisericești administrative și de învățămînt, monumente de artă și istorice din orașele: Moscova — unde, în ziua de 8 august, Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a organizat o recepție în cinstea oaspeților; Leningrad — unde oaspeții au fost primiți de către Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului, președintele Conferinței Creștine pentru Pace; Kiev și Zagorsk, — unde delegația Comitetului regional al Conferinței pentru Pace din Sierra-Leone a asistat la una din ședințele de lucru ale Comitetului executiv al Comisiei Consiliului Ecumenic al Bisericilor pentru «Credință și Constituție».

UN GRUP DE CATOLICI DIN SICILIA VIZITEAZĂ BISERICA ORTODOXĂ RUSĂ. — Între 17 și 27 august 1973, a vizitat Biserica Ortodoxă Rusă un grup de catolici din Sicilia, din care făceau parte Cardinalul Francesco Carpino, arhiepiscop de Palermo, Episcopul Guido Sperandes de Calvis și Tzanos, Episcopul vicar Calogero Mauricelo, Arhimandritul Piana, reprezentînd grupa de credincioși din Eparhia catolică albaneză în Sicilia, precum și mireni deputați în Parlamentul italian, ziariști și alte persoane.

Grupul de catolici au vizitat în orașele Moscova, Leningrad, Kiev, Novgorod, Vladimir și Zagorsk, biserici, mănăstiri, instituții de învățămînt teologic și monumente culturale și istorice; s-au întretinut cu clerici și cu credincioși putînd astfel cunoaște viața religioasă în Uniunea Sovietică.

În ziua de 21 august, Mitropolitul Juvenalie de Tula și Belevsk, președintele Serviciului Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericești externe, a organizat un prînz oficial în cinstea vizitatorilor catolici, la care au luat parte și vicepreședinții Serviciului, Episcopul Hrisostom de Zaraisk și Prot. Nicolae Gundeaev. În timpul mesei au rostit cuvântări Cardinalul Francesco Carpino și Mitropolitul Juvenalie de Tula și Belevsk.

La plecarea din Uniunea Sovietică, în numele membrilor grupului, Cardinalul Francesco Carpino a adresat Mitropolitului Juvenalie de Tula și Belevsk o scrisoare în care mulțumește pentru atenția și ospitalitatea ce li s-a arătat în toate orașele vizitate și încheie cu afirmația că: «Asemenea întîlniri contribuie la apropierea creștinilor și la întărirea păcii în toată lumea».

VIZITAREA UNIUNII SOVIETICE ȘI A BISERICII ORTODOXE RUSE DE CĂTRE DR. EDWIN ESPI. — În calitate de oaspete al Bisericii Ortodoxe Ruse, Secretarul general al Consiliului Național al Bisericilor lui Hristos din Statele Unite ale Ame-

ricii, Dr. Edwin Espi, a vizitat Uniunea Sovietică și Biserica Ortodoxă Rusă, între 31 august și 12 septembrie 1973.

Oaspetele a vizitat monumentele, instituțiile și locurile importante din punct de vedere bisericesc și istoric din orașele Moscova, Leningrad, Kiev, Volgograd și Zagorsk. La Lavra Troița-Serghieva oaspetele a asistat la sfintele slujbe și s-a întreținut cu conducătorii așezămintelor mănăstirești și de învățămînt teologic.

În zilele de 3 și 12 septembrie 1973, Dr. Edwin Espi a fost primit de Mitropolitul Juvenalie de Tula și Belevsk, președintele Serviciului Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericești externe, cu care a purtat discuții, în prezența Preotului anglican de pe lângă Ambasada Statelor Unite la Moscova, Raymond Oppenheim, și a Secretarului Serviciului pentru relații bisericești externe, A. S. Buevski.

În ziua de 9 septembrie 1973, Dr. Edwin Espi a asistat la slujba solemnă din biserica Sfîntul Pimen cel Mare din Moscova, unde au avut loc festivitățile sărbătoririi zilei numelui Sanctității Sale Patriarhului Pimen. În aceeași zi Dr. Edwin Espi a fost primit în audiență de către Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen, în prezența Mitropolitului Juvenalie de Tula și Belevsk, președintele Serviciului Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericești externe.

Tot în aceeași zi, Dr. Edwin Espi a luat parte la recepția organizată de către Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen cu prilejul zilei sale onomastice. În timpul recepției, Dr. Edwin Espi a adresat un călduros cuvînt de felicitare Sanctității Sale.

DIN ACTIVITATEA REPREZENTANȚILOR BISERICII ORTODOXE RUSE ÎN ÎNTRUNIRI INTERCREȘTINE ȘI INTERNAȚIONALE. — Credincioasă hotărîrii sale de a folosi orice prilej în care se poate aduce o mărturie ortodoxă și o contribuție la promovarea acțiunilor pentru unitatea creștină și pentru angajarea Bisericilor creștine și a creștinilor în lupta pentru pace internațională, pentru progres social în viața tuturor popoarelor și pentru colaborare între state, Biserica Ortodoxă Rusă trimite — prin organismele sale: Sfîntul Sinod permanent, Comisia sinodală pentru problemele unității creștine și pentru legături interbisericești și Serviciul Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericești externe — pe reprezentanții săi (ierarhi, clerici și mireni teologi) să ia parte activă la întrunirile întrecreștine ori internaționale care se preocupă de asemenea acțiuni, și totodată să facă cunoscută celor ce vizitează Uniunea Sovietică realitatea vieții religioase și bisericești a credincioșilor ortodocși ruși.

Vom semnala în cele ce urmează momente din această activitate desfășurată în lunile iunie—octombrie 1973.

Pe plan extern :

— La sesiunea Grupei de lucru pentru știință și teologie a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, care a avut loc la Zürich, între 29 iunie și 3 iulie 1973, s-au discutat următoarele teme: 1. Natura, știința, ecologia și eshatologia în perspectivă creștină în viitor; atitudinea teologiei față de hotărîrile etice concrete și față de valorile fundamentale; 2. Tehnologia, istoria și eliberarea omului; 3. Calitatea vieții — criteriu pentru conducere; 4. Atitudinea omului față de natură și față de mediul de locuit; 5. Responsabilitatea față de populația viitoare; 6. Traducerea teologiei creștine și obligația ideologică în raport cu lumea tehnică.

Din partea Bisericii Ortodoxe Ruse la lucrări a luat parte Prof. N. A. Zabolotski, de la Academia duhovnicească din Leningrad, al cărui studiu («Interpretarea creștină a problemelor ecologiei actuale») a fost luat ca material de lucru al sesiunii.

— Între 4 și 9 iulie 1973, la Leienberg, lângă Basel, a avut loc sesiunea Comitetului grupei de lucru «Biserica și Societatea» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, care a dezbătut teme: «1. Programul de studii pe 1974—1975; 2. Acțiunile violente și neviolente în lupta pentru dreptate socială; 3. Populația planetei», pregătind referatul pentru sesiunea Comitetului Central. De asemenea a fost discutată și programarea Conferinței mondiale pentru «Biserică și Societate» în 1974.

Din partea Bisericilor Ortodoxe din Uniunea Sovietică, la lucrările sesiunii au participat: Prof. N. A. Zabolotski, de la Academia duhovnicească din Leningrad și Mitropolitul Ilie Șioloșvili de Suhum și Abuhaz (Gruzia).

— La cea dintâi Consfătuire a Comisiei teologice anglicano-ortodoxe pentru dialogul între Biserica Ortodoxă și Biserica Anglicană, care a avut loc la Oxford, între 6 și 13 iulie 1973, au fost dezbătute referate prezentate de ambele părți (precum: teoria anglicană despre atotcuprindere (comprehensiveness); Sfântul Duh ca tâlcuitor al Evangheliei și ca dătător de viață în Biserica contemporană; natura acțiunii răscumpărătoare a lui Hristos pe Cruce și în înviere); răspunsurile la probleme ridicate de latura ortodoxă (precum: în ce fel Biserica Anglicană înțelege unirea ei cu Biserica Ortodoxă; în ce fel înțeleg anglicanii unitatea cu ortodocșii după ce Biserica Anglicană a ajuns la intercomuniune cu diferitele confesiuni luterane; în ce fel hotărârile dialogului teologic pot deveni obligatorii pentru întreaga Comuniune bisericească Anglicană; locul și autoritatea celor 39 de Articole în tradiția anglicană și anglicanismul actual); desemnarea subcomisiilor pentru discutarea temelor ce vor fi dezbătute la viitoarea întrunire a Comisiei teologice anglicano-ortodoxe, în 1976 (Inspirația și Revelația în Sfânta Scriptură; Autoritatea Sinoadelor; Biserica în calitate de comunitate euharistică).

La aceste lucrări din partea Bisericii Ortodoxe au participat: Arhiepiscopul Vasile Krivoșein de Bruxelles și Belgia și Prot. Prof. Liveriu Voronov, de la Academia duhovnicească din Leningrad.

— La a doua întâlnire consultativă internațională pentru pregătirea Congresului Mondial al forțelor iubitoare de pace, care a avut loc la Moscova, între 7 și 9 iulie 1973, Biserica Ortodoxă Rusă a fost reprezentată de Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului, președintele Conferinței Creștine pentru Pace, și Prot. Nicolae Gundeaev, membru al Comitetului Consultativ al Conferinței.

— La Adunarea europeană a tineretului, care a avut loc la Pisa, între 21 și 22 iulie 1973, dezbătând tema: «să creăm o civilizație pașnică. Tinerii pentru schimbarea raporturilor internaționale», din partea Bisericii Ortodoxe Ruse a luat parte Ieromonahul Iosif Pustoutov, membru al Secretariatului Internațional al Conferinței Creștine pentru Pace.

— În perioada de la 24 iulie pînă la 29 august 1973 în tabăra pentru tineret organizată în Franța de Exarhatul pentru Europa Occidentală, a îndeplinit activitate pastorală Ieromonahul Iosif Pustoutov, referent al Serviciului Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericești externe.

— Între 30 iulie și 5 august 1973, la centrul ecumenic de la Mînăstirea Penteli de lângă Atena a avut loc sesiunea subcomitetului unit pentru pregătirea întâlnirii oficiale a Comisiilor teologice pentru dialogul între Bisericile Ortodoxe și Bisericile Vechi Orientale, la care, din partea Bisericii Ortodoxe Ruse, au luat parte Ar-

hiepiscopul Pitirim de Volocolamsk, președintele Serviciului de editură al Patriarhiei din Moscova și Prof. N. A. Zabolotski, de la Academia duhovnicească din Leningrad.

Iar între 5 și 12 august 1973, Arhiepiscopul Pitirim de Volocolamsk și Prof. N.A. Zabolotski au vizitat localități din Grecia unde se păstrează moaștele a diferiți Sfinți precum și mănăstirile din Sfântul Munte Atos.

— Între 17 și 29 august 1973, la Geneva, la sediul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, s-au desfășurat lucrările organismelor Consiliului Ecumenic al Bisericilor și festivitățile pentru sărbătorirea împlinirii a 25 de ani de la înființarea Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

La aceste lucrări și festivități, din partea Bisericii Ortodoxe Ruse, au luat parte : Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului, Mitropolitul Juvenalie de Tula și Belevsk, Mitropolitul Antonie de Surog, Exarh pentru Europa de Apus, Arhiepiscopul Vladimir de Irkutk și Cita, Arhiepiscopul Pitirim de Volocolamsk, Prot. Prof. Vitalie Borovoi, Prot. Nicolae Gundeaev ; A. S. Buevski și Arhim. Kiril Gundeaev.

— Între 30 august și 2 septembrie 1973, la Galina, lângă Varșovia, s-au desfășurat lucrările Secretariatului Internațional al Conferinței creștine pentru Pace, la care, din partea Bisericii Ortodoxe Ruse, au participat A. S. Buevski, membru al Comitetului executiv al Conferinței Creștine pentru Pace și Ieromonah Iosif Pustoutov, membru al Secretariatului Internațional.

— Între 3 și 5 septembrie 1973, la Salamanca în Spania, a avut loc întâlnirea reprezentanților facultăților de teologie catolice, la care s-au dezbătut probleme legate de structura și organizația facultăților și sarcinile ce stau în fața lor. Din partea Bisericii Ortodoxe Ruse au participat, ca observatori, Prot. Prof. Alexei Ostapov și Prot. Docent Vladimir Sorokin, inspector la Academia duhovnicească din Moscova.

— Între 10 și 17 septembrie 1973, la Moscova, au avut loc lucrările Simpozionului științific internațional, organizat de Institutul Internațional și de Institutul pentru etică și științe sociale ale Universității din Viena, pentru a dezbate tema : «Căile și mijloace de rezolvare a problemelor referitoare la evoluția socială din punctul de vedere al diferitor concepții despre lume și viață».

Din partea Bisericii Ortodoxe Ruse la lucrările simpozionului au participat Arhiepiscopul Vladimir de Dmitrovsk, rectorul Academiei duhovnicești din Moscova și Prot. Prof. Vitalie Borovoi, de la Academia duhovnicească din Moscova, consultant al Serviciului Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericești externe.

— Între 23 și 28 septembrie 1973, în Canada (la Sedar-Glayn, lângă Toronto) s-au desfășurat lucrările Comitetului executiv al Conferinței Creștine pentru Pace, la care — în afară de problemele specifice activității Comitetului executiv — a fost luat în discuție referatul «Organizația Națiunilor Unite și contribuția creștinilor la pacea mondială», ajungându-se la constatarea apropierii de țeluri ale Organizației Națiunilor Unite și ale Conferinței Creștine pentru Pace și s-au făcut propuneri concrete pentru colaborarea creștinilor și a Bisericilor din cadrul Conferinței Creștine pentru Pace pentru sprijinirea Organizației Națiunilor Unite.

Din partea Bisericii Ortodoxe Ruse au participat la lucrări : Episcopul Macarie al Umanului, A. S. Buevski, membru al Comitetului executiv și Ierom. Iosif Pustoutov, membru al Secretariatului Internațional al Conferinței.

— Între 23 septembrie și 2 octombrie 1973, la Salamanca în Spania a avut loc consultația — organizată de Comisia Consiliului Ecumenic al Bisericilor pentru «Credință și Constituție» — pentru dezbaterea temei «Înțelesul unității și modele ale unirii».

La consultație au participat peste 60 de teologi reprezentând diferite Biserici din multe țări ale lumii. Din partea Bisericii Ortodoxe Ruse au participat Prof. Prof. Vitalie Borovoi de la Academia duhovnicească din Moscova și Arhimandrit Kiril Gundeaev, reprezentantul Bisericii Ortodoxe Ruse pe lângă Consiliul Ecumenic al Bisericilor.

Pe plan intern:

— Menționăm, în primul rând că, în perioada iunie—septembrie 1973, cu prilejul praznicelor Sfânta Treime, aflarea moaștelor Preacuviosului Serghie de Radonej, Schimbarea la Față, Adormirea Maicii Domnului și altele, Biserica Ortodoxă Rusă a fost vizitată de grupuri de pelerini ortodocși ruși din: parohiile patriarhale din Canada și Statele Unite ale Americii, Exarhatul pentru Europa Occidentală, Exarhatul pentru Europa Centrală, parohia ortodoxă rusă din Viena și altele; clerici și mireni din Biserica unită a lui Hristos din Japonia și clerici din Biserica Ortodoxă din Cehoslovacia.

Pelerinii au vizitat centrele duhovnicești, s-au închinat la sfintele moaște, au asistat la sfintele slujbe, s-au întâlnit cu ierarhii, cu clericii și cu credincioșii; au vizitat monumente de artă și istorice și au cunoscut diferite laturi ale vieții poporului sovietic.

— La 10 august 1973, Președintele Serviciului Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericești externe, Mitropolitul Juvenalie de Tula și Belevsk, a primit pe Exarhul Patriarhiei Alexandriei pe lângă Patriarhia Moscovei, Arhimandritul Hrisostom Papadopulos, conducătorul reprezentanței Patriarhiei Alexandriei la Odesa.

— La 14 august 1973, Mitropolitul Juvenalie de Tula și Belevsk a primit pe Directorul Comisiei Consiliului Ecumenic al Bisericilor pentru «Credință și Constituție», Pastorul Dr. Lukas Fischer, în prezența Episcopului Hrisostom de Zaraisk, vicepreședintele Serviciului pentru relații bisericești externe.

— La 15 august 1973, a avut loc ședința Biroului de conducere al Fondului Sovietic al păcii, pentru pregătirea Congresului Mondial al forțelor iubitoare de pace, la care, din partea Bisericii Ortodoxe Ruse a luat parte Mitropolitul Alexei al Tallinului și Estoniei, conducătorul treburilor Patriarhiei din Moscova.

— La 31 august 1973, Vicepreședintele serviciului pentru relații bisericești externe, Episcopul Hrisostom de Zaraisk, a primit pe Secretarul general al Uniunii baptiștilor din Suedia, Dr. Lagergrem, pe Directorul Comunității baptiste Dr. Svensen și pe Dl. Hom din conducerea acestei comunități; de asemenea a primit pe Georg Stein din Republica Federală Germania, care, la 6 septembrie 1973, a fost primit și de Mitropolitul Juvenalie de Tula și Belevsk, președintele Serviciului.

— La 4 septembrie 1973, Vicepreședintele Serviciului Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericești externe, Episcopul Hrisostom de Zaraisk a primit pe Pastorul baptist Edislav Pavlik, membru al Secretariatului Internațional al Conferinței creștine pentru Pace și secretar al Consiliului ecumenic al Bisericilor din Polonia.

— La 6 septembrie 1973, vicepreședintele serviciului Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericești externe, Prot. Nicolae Gundeaev, a primit delegația Uniunii creștin-democratice din R. D. Germană, condusă de Bernard Schniber.

— Între 2 și 10 octombrie 1973, s-a aflat în Uniunea Sovietică Arhiepiscopul Vasile Krivoșein de Bruxelles și al Belgiei. În timpul șederii în patrie, Arhiepiscopul Vasile Krivoșein a săvârșit sfinte slujbe la prăznuirea Preacuviosului Serghie de Radonej și a participat la recepția organizată de Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen la Lavra Troița-Serghieva de la Zagorsk.

De asemenea Arhiepiscopul Vasile Krivoșein a fost primit și a purtat discuții cu Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului, președintele Comisiei sinodale pentru problemele unității creștine și pentru legături interbisericești și cu Mitropolitul Juvenalie de Tula și Belevsk, președintele Serviciului Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericești externe.

— La 8 octombrie 1973, cu prilejul prăznuirii Preacuviosului Serghie de Radonej, Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a primit la reședința Sa de la Lavra Troița-Serghieva de la Zagorsk: un grup de preoți din Biserica Ortodoxă din Cehoslovacia, condusă de Arhimandritul Andrei Kolomațki; pe Canonicele Raymond Gor din Belgia, pe Secretarul Comisiei Internaționale a juriștilor din Irlanda, S. Mac-Brait, pe M. Karger, ziarist din Berlinul de Apus, și pe M. D. Șeremetiev, credincios ortodox rus din parohia ortodoxă rusă din Rabat — Maroc.

BISERICA ORTODOXĂ BULGARĂ

UN NOU PROFESOR LA ACADEMIA TEOLOGICĂ «SFÎNTUL CLIMENT DE OHRIDA» DIN SOFIA. — Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Bulgare, în ședința sa din 1 noiembrie 1973, a numit pe Protoiereul Blagoi Dimitrov Cifleanov ca profesor de liturgică la Academia teologică «Sfântul Climent» de Ohrida din Sofia.

Cercetătorul științific protoiereu Blagoi Cifleanov a obținut meritul și recunoașterea de profesor datorită strădaniilor îndelungate, a unei munci pe tărâm teologic și educativ, îmbogățind pe parcursul celor șase ani — ca docent — teologia ortodoxă bulgară cu articole și studii liturgice valoroase.

SĂRBĂTORIREA «ZILEI HRAMULUI» LA ACADEMIA TEOLOGICĂ DIN SOFIA. — Ziua Sfinților Trei Ierarhi Vasile, Grigore și Ioan, hramul tuturor instituțiilor de învățământ teologic superior ortodox, a fost ca de obicei plină de bucurie duhovnicească pentru profesorii și studenții Academiei teologice din Sofia.

În ajunul sărbătorii, în paraclisul Academiei s-a oficiat slujba privegherii, la care au luat parte profesorii și studenții teologi.

A doua zi, miercuri 30 ianuarie, s-a săvârșit sfânta liturghie de către P. S. Episcop Ioan Dragovitiiski, rectorul Academiei teologice, înconjurat în sobor de către: P. Cuv. Arhim. Dometian, secretarul Sfântului Sinod; P. Cuv. Arhim. Iosif, protosinghelul Mitropoliei de Sofia; P. C. Prot. Arcadii Tisciuk, reprezentantul Patriarhiei Ruse pe lângă Patriarhia Bulgară; P. C. Prot. Alexandru Munteanu, reprezentan-

luj Patriarhiei Române pe lângă Patriarhia Bulgară ; P. C. Prot. Prof. Vasili Nicolov și P. C. Prot. Prof. Radco Potpodorov.

Panegiricul în cinstea Sfinților Trei Ierarhi a fost rostit de un student din anul IV. Răspunsurile liturgice au fost date de corul studenților, dirijat de Asist. Simion Dimitrov. Citirea Apostolului și parte din răspunsurile solo din sfânta liturghie au fost executate de către doctorandul în teologie Marcel Manole, cântăreț la biserica ortodoxă română din Sofia.

După terminarea slujbei, soborul slujitorilor, oaspeții și profesorii Academiei au fost invitați în sala Consiliului profesoral, unde P. S. Episcop rector Ioan s-a întreținut cu cei prezenți.

Serbarea a continuat în sala de festivități a Academiei, unde P. S. Episcop Ioan, rectorul Academiei, a adresat un cuvânt de bun-venit tuturor participanților. A urmat apoi cuvântul festiv *Sfântul Ioan Gură de Aur ca exeget*, rostit de către docentul Gheorghe Tarev.

SAPTĂMÎNA PENTRU UNITATEA CREȘTINĂ LA SOFIA. — În cadrul acțiunilor ecumenice ce au avut loc în Biserica Ortodoxă Bulgară, se înscrie și organizarea de către Serviciul Relațiilor ecumenice de pe lângă Sfântul Sinod a unei rugăciuni închinată «Săptămîni pentru unitatea creștină», duminică 3 februarie 1974, la Academia teologică «Sfântul Climent de Ohrida» din Sofia.

Sfânta liturghie a fost oficiată de către P. S. Episcop Ioan Dragovitiiski, rectorul Academiei, înconjurat în sobor de către preoți profesori ai Academiei. După terminarea sfintei liturghii, s-a oficiat un Te-Deum, după care P. S. Episcop Ioan a arătat, într-o scurtă cuvîntare, rolul și importanța acestei rugăciuni comune pentru unitatea creștină și pentru biruința păcii în lume.

La această slujbă cu caracter ecumenic local au participat, pe lângă reprezentanții Bisericii Ortodoxe Bulgare : P. S. Chiril Kurtev, episcop unitat din Sofia ; P. C. Prot. Arcadii Tisciuc, reprezentantul Patriarhiei Ruse pe lângă Patriarhia Bulgară ; P. C. Prot. Alexandru Munteanu, reprezentantul Patriarhiei Române pe lângă Patriarhia Bulgară ; Asen Simionov, pastor protestant din Sofia.

Oaspeții au fost invitați apoi în cancelaria Academiei, unde s-au întreținut cu membrii corpului profesoral.

INTRUNIREA LA ACADEMIA TEOLOGICĂ DIN SOFIA A REPREZENTANȚILOR CULTELOR RELIGIOASE CARE AU PARTICIPAT LA SEȘIUNEA CONGRESULUI MONDIAL AL PĂCII, LA SOFIA. — Cu prilejul sesiunii Congresului Mondial al Păcii care a avut loc la Sofia între 16 și 19 februarie 1974, reprezentanții cultelor religioase, participanți la acest forum, au organizat o întîlnire frățească, în ziua de 17 februarie, la inițiativa Prea Fericitului Patriarh Maxim al Bulgariei.

La întîlnire, care a avut loc în aula Academiei teologice «Sfântul Climent de Ohrida», au luat parte reprezentanții în Congres ai cultelor religioase, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Pimen al Moscovei și a toată Rusia și Prea Fericitul Patriarh Maxim al Bulgariei. Au fost de față II. PP. SS. Mitropoliți membri ai Sfîntului Sinod și PP. SS. Episcopi ai Bisericii Ortodoxe Bulgare, membri ai corpului profesoral al Academiei teologice și preoți din Sofia.

De asemenea au luat parte : P. S. Metodie Stratiev, episcop uniat din Sofia ; P. C. Prot. Arcadii Tesciuc, reprezentantul Patriarhiei Ruse pe lângă Patriarhia Bulgară ; P. C. Prot. Aléxandru Munteanu, reprezentantul Patriarhiei Române pe lângă Patriarhia Bulgară ; P. C. Mesrob Avramean, preotul armean din Sofia și Asen Semionov, pastor protestant din Sofia.

Deschiderea întrunirii a făcut-o I.P.S. Mitropolit Pancratie al Starei Zagora, președintele Serviciului pentru relații bisericești externe și probleme ecumenice de pe lângă Patriarhia Bulgară, care a urat bun-venit participanților.

Au luat cuvîntul apoi Prea Fericitul Patriarh Maxim al Bulgariei, Prea Fericitul Patriarh Pimen al Moscovei și a toată Rusia și mulți reprezentanți ai diferitelor Biserici și culte, care au arătat că pentru slujitorii cultelor religioase lupta pentru pace și dreptate este o datorie morală și socială de frunte, precum și un imperativ sfînt.

În încheiere, a fost adoptat un comunicat în care participanții la acest forum, reprezentanți ai diferitelor religii din întreaga lume, cu sentimentul profundeii responsabilități sociale și religioase față de soarta omenirii, își exprimă atașamentul lor față de lupta pentru pace și se angajează să sprijine viitoarea activitate obștească în vederea făuririi păcii, în situația reducerii tensiunii internaționale și a înseninării atmosferei politice din lume.

• ÎNSEMĂRI DIN VIAȚA PĂTRII •

UN MESAJ DE RODNICE ÎNFĂPTUIRI ȘI LUMINOASE PERSPECTIVE

Înainte de a păși pragu noului An 1974, cetățenii patriei noastre au ascultat cu atenție deosebită tradiționala cuvîntare pe care Domnul Nicolae Ceaușescu, președintele Consiliului de Stat, a rostit-o la posturile de radio și televiziune. Mesajul adresat țării a înfățișat un bilanț cuprinzător al realizărilor dobîndite de poporul român, în diferitele domenii de activitate, în cursul anului 1973, precum și perspectivele îmbucurătoare ce se deschid patriei noastre în viitor.

Astfel, Președintele Consiliului de Stat a remarcat că în anul 1973 s-au obținut progrese de mare însemnătate în industrie, în agricultură și în celelalte ramuri ale economiei naționale. În domeniul învățămîntului, al științei, artei și culturii și al creșterii nivelului de trai material și spiritual al populației, s-au realizat de asemenea importante succese. Toate acestea demonstrează realismul prevederilor actualului plan cincinal și posibilitatea împlinirii lui înainte de termen.

În ceea ce privește desfășurarea vieții internaționale în anul 1973, aceasta a confirmat încă o dată justetea politicii externe a țării noastre, de dezvoltare a colaborării și prieteniei cu celelalte țări socialiste, cu statele ce au pornit spre dezvoltarea de sine stătătoare și cu toate țările lumii, fără deosebire de orînduire socială. România a acționat și în acest an, în mod consecvent pentru afirmarea pe scară internațională a principiilor de egalitate deplină în drepturi între state și popoare, pentru respectarea suveranității și independenței fiecărei națiuni, pentru crearea unui climat în care toate țările — indiferent de mărimea lor — să-și poată aduce contribuția activă la rezolvarea marilor probleme ale omenirii contemporane.

Președintele Consiliului de Stat a remarcat, în acest context, că vizitele pe care D. Sa le-a făcut în anul 1973 într-o serie de state din Europa și de pe alte continente au adus o importantă contribuție la afirmarea noilor principii de relații între state și la adîncirea colaborării, înțelegerii și apropierii dintre popoare, făcînd totodată să crească și mai mult prestigiul țării noastre pe plan mondial». *«Fie ca anul 1974 — se spune în Mesaj — să intre în istorie prin noi și mari succese în lupta popoarelor, a forțelor progresiste pentru dezvoltarea colaborării*

între state, fără deosebire de orînduire socială, pentru promovarea unor relații noi, democratice în viața internațională, pentru dezvoltarea cursului destinderii și păcii, ... pentru afirmarea dreptului fiecărei națiuni de a fi stăpîină pe bogățiile sale, pe propriul său destin, de a-și făuri o viață liberă și prosperă».

ÎNTÎLNIREA DOMNULUI NICOLAE CEAUȘESCU
CU PARTICIPANȚII LA SEMINARUL INTERNAȚIONAL
«STUDENȚII ȘI SECURITATEA EUROPEANĂ»

În cursul lunii ianuarie, capitala țării noastre a găzduit o importantă reuniune internațională: seminarul «Studentii și securitatea europeană», la care au participat reprezentanți ai universităților din o serie de țări europene, din Statele Unite și Canada. Dezbaterile au pus în lumină preocupările tinerei generații pentru instaurarea unui climat de pace și securitate în Europa și, în același timp, au arătat modalitățile prin care studenții și organizațiile lor pot aduce contribuții la destinderea încordării internaționale.

O dovadă a atenției deosebite pe care țara și poporul nostru au acordat-o acestei reuniuni universitare o constituie întîlnirea D-lui Nicolae Ceaușescu, președintele Consiliului de Stat, cu participanții la lucrări, în sala de marmură a Casei de cultură din Sinaia, în ziua de 14 ianuarie a.c. Delegații tineretului universitar și-au exprimat în mod cordial bucuria pentru posibilitatea acestei întîlniri, precum și pentru condițiile optime create la reuniunea din București. Ei au subliniat că tineretul din întreaga lume are nevoie de pace, pentru a fi fericit; în vederea îndeplinirii acestui lucru este necesară însă o acțiune solidară a tuturor forțelor democratice care luptă pentru abolirea războiului și pentru instaurarea unor relații noi — de egalitate, colaborare și respect reciproc — între state și popoare.

În cuvîntarea rostită cu prilejul acestei întîlniri, Dl. Nicolae Ceaușescu a subliniat rolul activ pe care îl are tineretul în imprimarea noului curs spre destinderea relațiilor internaționale. D. Sa a arătat că locul tineretului universitar este alături de masele largi populare, în unire cu care trebuie dusă lupta pentru lichidarea vechii orientări în raporturile dintre state și pentru așezarea relațiilor interstatale pe baze noi. Securitatea europeană — a menționat președintele Nicolae Ceaușescu — înseamnă conlucrarea dintre țările cu diferite orînduiri sociale din Europa, în mod liber, pe principiul egalității, în așa fel încît continentul european să devină «*un continent al păcii și colaborării*». Amintind că preocuparea de căpetenie a studenților este aceea de a învăța, D. Sa a atras atenția că, în același timp, tineretul universitar nu trebuie să rămîină în afara preocupărilor privind dezvoltarea societății umane, spunînd: «*Preocupîndu-vă de a vă însuși tot ce e mai înaintat în știința și cultura universală, trebuie să fiți, totodată, în primele rînduri ale luptei pentru afirmarea în lume a principiilor de egalitate, de umanism, de dreptate socială. În acest spirit am dori noi să se dezvolte conlucrarea între popoare, între tineret, între tineretul uni-*

versitar din Europa și din întreaga lume. Și dacă într-o anumită măsură această reuniune din București a contribuit la aceasta, atunci într-adevăr putem spune că ea are rezultate pozitive».

Cuvîntarea Președintelui Consiliului de Stat a fost subliniată cu vii și îndelungi aplauze de către participanții la reuniune, și-au exprimat adîncul lor respect față de eforturile țării noastre pentru edificarea unei lumi a păcii, înțelegerii și conlucrării între state și popoare.

DOMNUL EMIL BODNARAȘ LA VÎRSTA DE 70 DE ANI

În ziua de 9 februarie 1974, Dl. Emil Bodnaraș, vicepreședinte al Consiliului de Stat, a împlinit vîrsta de 70 de ani. Cu acest prilej, ca dovadă a înaltei stime și a prețuirii deosebite pe care fiii patriei noastre le acordă îndelungatei sale activități desfășurate în slujba făuririi înaltelor idealuri ale poporului român, D. Sa a fost sărbătorit de conducerea de stat, într-un cadru festiv.

Felicîtînd în mod cordial pe înaltul sărbătorit, Dl. Nicolae Ceaușescu, președintele Consiliului de Stat, a înmînat acestuia o scrisoare din partea Comitetului Central al Partidului Comunist Român și a Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România. În scrisoare, înaltele foruri de conducere transmit D-lui Emil Bodnaraș călduroase urări de sănătate, viață îndelungată și fericire, asigurîndu-l de aleasa prețuire a activității și devotamentului cu care D. Sa s-a dăruit cauzei libertății, independenței și propășirii patriei. De asemenea, se subliniază contribuția valoroasă pe care Dl. Emil Bodnaraș a adus-o la înlăptuirea insurecției naționale antifasciste armate din august 1944, precum și pasiunea cu care și-a îndeplinit sarcinile de mare răspundere ce i-au fost încredințate. În încheiere, se spune: *«Îți dorim în continuare multă sănătate și putere de muncă, pentru a putea încununa cu noi succese activitatea rodnică pe care o desfășori spre binele și prosperitatea României socialiste, pentru bunăstarea și fericirea întregului popor».*

La masa oficială oferită în cinstea D-lui Emil Bodnaraș a luat cuvîntul Dl. Nicolae Ceaușescu, președintele Consiliului de Stat, care a remarcat că în cei 40 de ani de activitate în rîndurile mișcării revoluționare din țara noastră Dl. Emil Bodnaraș *«a servit cu devotament cauza socialismului, interesele vitale ale întregului nostru popor, atît în domeniul politicii interne cît și internaționale».*

În cuvîntul său de răspuns, Dl. Emil Bodnaraș, făcînd un bilanț al activității sale, și-a exprimat bucuria de a fi putut face parte din rîndurile celor ce au organizat și condus lupta pentru răsturnarea orînduirii nedrepte din țara noastră și pentru instaurarea puterii clasei muncitoare și a asigurat conducerea de stat de adîncă recunoștință și nemărginit devotament față de țara și poporul nostru.

*

Cu prilejul acestei sărbătoriri, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a adresat D-lui Emil Bodnaraș următoarea telegramă de felicitare:

La popasul împlinirii a 70 ani de viață, cu sentimente de aleasă prețuire Vă adresăm călduroase felicitări și din toată inima Vă urăm

să Vă bucurați încă mulți ani de o sănătate robustă și susținută putere de muncă, spre a Vă continua cu noi și fericite realizări misiunea de înaltă răspundere în slujba Patriei și a poporului român.

La această telegramă de felicitare, Dl. Emil Bodnaraș a răspuns Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian cu mulțumiri călduroase.

VIZITA REGELUI HUSSEIN AL IORDANIEI ÎN ROMÂNIA

La invitația D-lui Nicolae Ceaușescu, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Maiestatea Sa Hussein Ibn Talal, regele Regatului Hașemit al Iordaniei, a făcut o vizită oficială în țara noastră, între 29 și 30 ianuarie 1974. Expresie a bunelor relații de prietenie româno-iordaniene, vizita s-a desfășurat sub semnul dorinței comune de a dezvolta pe multiple planuri colaborarea dintre cele două țări și de a contribui la instaurarea în lume a unui climat de pace, încredere și conlucrare armonioasă între state.

În timpul acestei vizite, între Dl. Nicolae Ceaușescu și Maiestatea Sa Regele Hussein au avut loc convorbiri, la care au participat delegați din cele două țări. Convorbirile au evidențiat posibilitățile existente pentru dezvoltarea multilaterală a relațiilor româno-iordaniene și au exprimat interesul reciproc al celor două părți pentru realizarea obiectivelor prevăzute în acordurile de cooperare economică încheiate anterior și pentru inițierea în viitor a altor acorduri reciproc avantajoase.

Totodată cei doi șefi de stat au avut un larg schimb de păreri cu privire la unele probleme internaționale actuale și au subliniat afirmarea tot mai puternică în raporturile dintre state a principiilor egalității depline, respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, renunțării la forță și la amenințarea cu forța: Întărirea rolului Organizației Națiunilor Unite în soluționarea problemelor internaționale, participarea activă a tuturor statelor, indiferent de mărime sau orînduire socială, la rezolvarea problemelor care frământă omenirea contemporană, situația din Orientul Mijlociu, înfăptuirea securității și întărirea cooperării în Europa — au fost probleme pe care cele două părți — română și iordaniană — le-au dezbătut.

Acest prim dialog la nivel înalt româno-iordanian a constituit un moment remarcabil în dezvoltarea relațiilor dintre cele două țări, aducînd contribuții de seamă la consolidarea prieteniei și colaborării dintre țara noastră și țările arabe, precum și la intensificarea conlucrării pentru cauza păcii și cooperării internaționale. În acest sens, exprimîndu-și satisfacția pentru vizita în România, Maiestatea Sa Regele Hussein al Iordaniei a declarat, într-un interviu acordat revistei «Lumea»: *«Sînt convins că vizita actuală va duce la o întărire a cooperării în diverse domenii — în primul rînd, cooperarea în probleme de interes reciproc, în al doilea rînd, dar nu mai puțin importantă, cooperarea în arena internațională — servind idei și principii identice și străduindu-se spre aceleași țeluri».*

Poporul român a urmărit cu viu interes această vizită și și-a exprimat convingerea că ea a marcat un moment de seamă în evoluția

ascendentă a relațiilor româno-iordaniene, aducînd în același timp o contribuție însemnată la cauza păcii, a destinderii și a colaborării internaționale.

VIZITA DOMNULUI NICOLAE CEAUȘESCU ÎN UNELE ȚĂRI ARABE

Timp de 10 zile, între 12 și 21 februarie 1974, Dl. Nicolae Ceaușescu, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, a vizitat patru țări din Orientul arab; *Libia, Liban, Siria și Irak*. Prin amploarea și prin rezultatele ei deosebit de rodnice, această prestigioasă vizită la nivel înalt a marcat un eveniment de însemnătate istorică, pe linia consolidării relațiilor de prietenie româno-arabe, a promovării prieteniei și înțelegerii între state și a întăririi solidarității cu țările angajate pe calea dezvoltării de sine stătătoare. Ea a oglindit prezența activă a României în arena mondială, reliefînd contribuțiile de seamă ale acesteia la adîncirea cooperării dintre state, la promovarea idealurilor de progres, apropiere și înțelegere între națiuni, la stabilirea unor relații interstatale bazate pe echitate și legalitate.

În cele patru țări vizitate, Dl. Nicolae Ceaușescu s-a bucurat de o primire călduroasă, plină de simpatie, iar convorbirile oficiale pe care le-a purtat cu președintele Libiei, Moamer El Geddafi, cu președintele Libanului, Suleiman Frangieh, cu președintele Siriei, Hafez Al-Assad, și cu președintele Irakului, Ahmed Hassan Al-Bakr, au adus o contribuție deosebită la dezvoltarea relațiilor țării noastre cu țările arabe. Evidențiind acest lucru, Președintele Libiei a declarat: *«În numele poporului libian, mulțumesc președintelui Ceaușescu pentru faptul că a acceptat să facă această vizită. Este prima vizită pe care o întreprinde în Libia un conducător din țări ale Europei răsăritene. Salutăm asemenea acțiuni și dorim ca ele să aibă continuitate»*. Iar Președintele Siriei, adresîndu-se șefului statului român, a spus: *«Această vizită este o dovadă a dorinței dumneavoastră sincere de întărire a prieteniei dintre popoarele noastre, a dorinței de a dezvolta cooperarea dintre cele două țări; ea constituie pentru noi toți o ocazie fericită de a proceda la un schimb de păreri, de a accentua înțelegerea problemelor noastre reciproce»*.

În timpul celor patru vizite au fost alcătuite și semnate numeroase documente — comunicate comune, acorduri de colaborare și cooperare în domeniile economic, tehnico-științific, agricol, cultural etc., înțelegeri și convenții — menite să deschidă noi perspective în promovarea relațiilor dintre România și țările arabe.

Pe lângă convorbirile oficiale, Dl. Nicolae Ceaușescu a avut numeroase întrevederi cu oameni politici și reprezentanți ai vieții economice, culturale și științifice, precum și cu masele de cetățeni din țările arabe vizitate. Primirea deosebit de călduroasă pe care aceștia au făcut-o șefului statului român a demonstrat încă o dată înalta considerație de care se bucură țara noastră pe plan mondial. La aceasta s-au adăugat profundul respect și înalta considerație față de personalitatea excepțională a D-lui Nicolae Ceaușescu, căruia i s-au decernat cele

mai înalte distincții de stat din țările vizitate și i s-a atribuit titlul de «Doctor honoris causa» al Universității din Beirut.

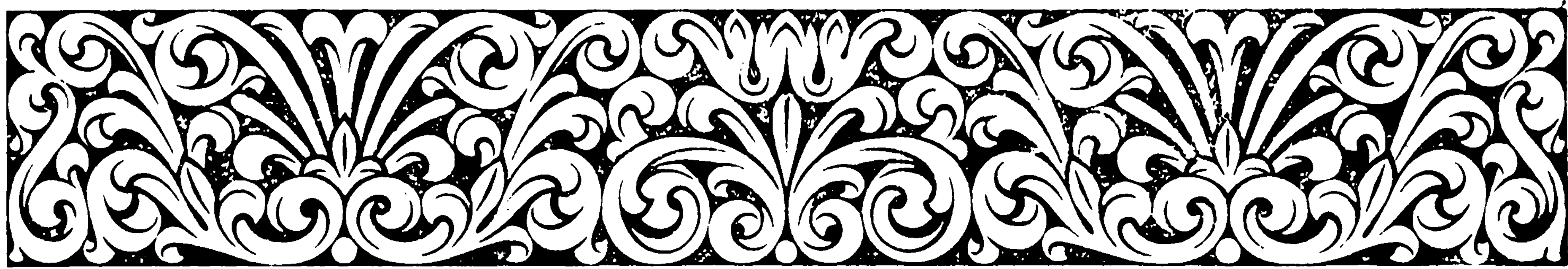
Cu prilejul vizitei, au fost luate în discuție și unele probleme majore ale vieții internaționale actuale și îndeosebi situația din Orientul Apropiat. Conducătorii țărilor arabe vizitate au apreciat în modul cel mai înalt eforturile depuse de România și, personal, de conducătorul statului nostru pentru reglementarea efectivă, constructivă și pașnică a situației din Orientul Apropiat, devenit în ultimul timp zonă de încordare și conflicte generatoare de primejdii grave pentru popoarele din această parte a lumii și, în general, pentru pacea și securitatea internațională.

Poporul român a urmărit cu viu interes desfășurarea vizitei D-lui Nicolae Ceaușescu în cele patru țări arabe și și-a exprimat în mod unanim — prin mesaje, scrisori și telegrame adresate conducerii de stat — satisfacția pentru remarcabilele rezultate ale vizitei și pentru importanta contribuție adusă la dezvoltarea prieteniei româno-arabe, la înțelegerea între popoare și la cauza păcii în lume. În acest sens, exprimând sentimentele întregului nostru popor, Hotărîrea Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. acordă o înaltă apreciere activității remarcabile desfășurate de șeful statului român, *«ca sol al prieteniei și solidarității poporului român cu popoarele țărilor vizitate, pentru promovarea politicii internaționale a partidului și statului, precum și modului strălucit în care a acționat pentru dezvoltarea relațiilor de colaborare dintre România și țările arabe, în interesul deplin al poporului român și al acestor popoare, al cauzei păcii și colaborării internaționale»*.

*

În numele Sfîntului Sinod, al clerului și al credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a adresat Domnului Nicolae Ceaușescu, președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, — după întoarcerea sa în țară din călătoria în Orientul arab — următoarea telegramă :

Patriarhul cu Ierarhii Sfîntului Sinod, preoții și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române Vă roagă să primiți expresia marei bucurii cu care au urmărit, împreună cu întregul popor român, importante vizite oficiale făcute de Domnia Voastră conducătorilor celor patru țări arabe : Libia, Liban, Siria și Irak, ca sol al păcii și cooperării frățești între popoarele lumii și Vă urează din toată inima sănătate, puteri continuu reînnoite și ani mulți de viață, ca să aveți satisfacția de a vedea rodind din belșug, atât în țara noastră cît și în țările vizitate, strădaniile depuse în comun în scopul realizării unei vieți mai bune, mai drepte și mai fericite pentru omenirea întreagă.

• I N D R U M Ă R I • P Ă S T O R A L E •

**TEMEIURILE EVANGHELICE ALE NAȘTERII DOMNULUI
ȘI LEGĂTURA LOR CU VIAȚA CREDINCIOȘILOR**

SPICUIRI DIN PASTORALELE DE CRĂCIUN
ALE IERARHILOR BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Implinindu-și cu râvnă și părintească dăruire una din îndatoririle de mare răspundere ale slujirii lor arhieresti, Înalții Ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române au adresat și în acest an clerului și credincioșilor cuvânt temeinic de învățătură și stăruitoare îndemnuri duhovnicești, în tradiționala *Pastorală la Nașterea Domnului*, tilcuind sensurile marelui praznic al întrupării Fiului lui Dumnezeu și punându-le în legătură cu viața și îndatoririle celor ce le-au fost încredințați spre păstorie.

Așteptate, an de an, cu multă bucurie de către credincioși, scrisorile pastorale ale Înalților Chiriarhi, citite de către preoți din fața sfințelor altare în ziua Nașterii Domnului, au adus și de rîndul acesta prinos de bucurii curate și îndemnuri duhovnicești înălțătoare, contribuind la întărirea în credință și la propășirea morală a fiilor sfintei noastre Biserici. Totodată, fiind puse în legătură cu viața de fiecare zi a credincioșilor, care sînt și fii ai patriei, ele au constituit prețioasă îndrumare pentru buna comportare cetățenească a acestora și pentru împlinirea îndatoririlor obștești menite să contribuie la propășirea materială și spirituală a poporului nostru și la sprijinirea aspirațiilor nobile de pace, progres și colaborare ale omenirii contemporane.

*
* * *

Prea Fericitul Părinte JUSTINIAN, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Locțiitor al Scaunului din Cezareea Capadociei, Mitropolit al Ungrovlahiei și Arhiepiscop al Bucureștilor, își propune — în Pastorală adresată clerului și credincioșilor din Arhiepiscopia Bucureștilor, cu ocazia sfințelor sărbători ale Nașterii Domnului din anul 1973 — să tilcuiască fiilor săi duhovnicești preaslăvita «taină ascunsă din veacuri» (Colos. I, 26) a venirii în lume a Domnului nostru Iisus Hristos.

Amintind că nădejdea venirii «Celui așteptat de toate neamurile» a fost întreținută neconținut în sînul poporului ales de către profetii care au vestit împlinirea făgăduinței dată primilor oameni de Dumnezeu, Prea Fericirea Sa analizează temeurile scripturistice privitoare la genealogia Mîntuitorului, la locul și la timpul nașterii Sale. La acestea adaugă temeurile istorice ale Nașterii Domnului, cuprinse în Sfintele Evanghelii, precizînd: «...Noi, fiii Bisericii, credem că ceea ce stă scris în Sfintele Evangheli sînt fapte, întîmplări istorice, petrecute cu adevărat și istorisite de cei ce le-au văzut».

Nimeni altcineva nu a putut să cunoască mai bine faptele privind nașterea lui Iisus decît Maica Domnului, Sfînta Fecioară Maria. Ea, care «*păstra toate aceste cuvinte* (în legătură cu nașterea lui Hristos) *în inima sa*» (Luca II, 19), a mai trăit cîtiva ani după înălțarea la ceruri a Mîntuitorului, în mijlocul ucenicilor Acestuia, povestindu-le toate în legătură cu nașterea dumnezeiescului său Prunc; iar «ucenicii au fost în măsură să scrie în Sfintele Evangheli istoria acestei sfinte nașteri, din cele auzite de la însăși Sfînta Fecioară».

În continuare, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian înfățișează mărturiile Sfintelor Evangheli cu privire la împrejurările, locul și data nașterii Mîntuitorului Iisus Hristos, relatînd: drumul Sfintei Fecioare Maria și al dreptului Iosif la Betleem, nașterea Pruncului Iisus într-un staul de vite, vestirea făcută de îngeri păstorilor, apariția unei stele neobișnuite, călătoria magilor și discuția acestora cu Irod, aflarea Pruncului, reîntoarcerea pe altă cale a magilor, fuga în Egipt a dreptului Iosif, a Pruncului și a mamei Lui, venirea lui Iisus în Nazaret, după moartea lui Irod.

După ce a înfățișat, cu cuvintele Sfintei Scripturi, întreaga istorie a Nașterii Domnului, Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române trece — în ultima parte a Pastoralei la aplicarea învățăturilor desprinse din sărbătorirea acestui mare eveniment creștin. Amintind cuvintele proorocului Isaia cu privire la întruparea Fiului lui Dumnezeu: «*Poporul care locuia în întuneric va vedea lumină mare și voi, cei ce locuiți în latura umbrei morții, lumină va străluci peste voi*» (Isaia IX, 1), precum și alte mărturii scripturistice care adevăresc că «*Dumnezeu este lumină*» (I Ioan I, 5), iar Mîntuitorul a venit ca «*Lumină în lume*» (Ioan XII, 46), pentru ca noi «*să ne facem părtași firii dumnezeiești*» (II Petru I, 4) și «*să dobîndim înfierea*» (Gal. IV, 5), Prea Fericirea Sa îndeamnă pe clerici și pe credincioși: «Să cugetăm, iubiții mei, la rostul întrupării Domnului Iisus Hristos, la lumina pe care El a adus-o și să rămînem, cei ce credem în El, în lumina Evangheliei Sale, făcîndu-ne împlinitori ai învățăturii cuprinse în ea și pe care ne-o propovăduiește Biserica noastră».

În încheiere, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian binecuvîntează pe păstoriții săi, rugînd pe Dumnezeu să reverse asupra tuturor darurile Sale cele bogate, iar peste lumea întreagă «duhul înțelegerii depline, al păcii și al înfrățirii tuturor oamenilor și popoarelor».

Înalt Prea Sfințitul IUSTIN, Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei, își începe Pastorală adresată clerului, cinului monahal și dreptcredincioșilor creștini din Arhiepiscopia Iașilor, cu prilejul sărbătorilor Nașterii Domnului, cu constatarea că «pogorîrea din ceruri, întruparea și arătarea Fiului lui Dumnezeu pe pământ, ca om, constituie pentru noi piatra de temelie a vieții noastre creștine». Scopul venirii Mîntuitorului în lume a fost acela de a izbăvi făptura căzută în păcat. De aceea ziua Nașterii Domnului este «sărbătoare a unirii pămîntului cu cerul, ... praznic al împăcării făpturii cu Făcătorul ei, praznic al buneîntelegeri între oameni, praznic al păcii între popoare».

I. P. S., Mitropolit Iustin atrage luarea-aminte că Mîntuitorul, făcîndu-se om, nu a încetat să fie Dumnezeu. El este Dumnezeu-Omul care cuprinde în Sine «*toată plinătatea*» zidirii văzute și nevăzute (Colos. I, 16—20). Prin El s-a revărsat din plin dragostea cerească asupra întregii creații și îndeosebi asupra oamenilor, care — potrivit învățaturii creștine — sînt cununa făpturilor lui Dumnezeu. Prin întruparea Sa, ca și prin învățătura și faptele Sale minunate, prin jertfa, învierea și înălțarea Sa, Domnul nostru Iisus Hristos ne-a adus mîntuirea și a făcut din noi «*făptură nouă*», împăcîndu-ne cu Dumnezeu (II Cor. V, 17—18). El ne-a făcut părtași nu numai jertfei, ci și slavei Sale, întărind puterile noastre sufletești, pentru a ne duce la asemănarea cu Dumnezeu.

În cea de a doua parte a Pastoralei, Înaltul Chiriarh îndeamnă pe fiii săi duhovnicești să-și păstreze vrednicia de fii ai lui Dumnezeu, împodobindu-și sufletul cu cugete curate și fapte vrednice de mîntuire. «Viețuind în unire cu Hristos, Domnul păcii desăvîrșite, să punem la temelie tuturor năzuințelor noastre înalte, dragostea între oameni și pacea în lume. Frați unii cu alții și împreună fii ai aceluiași Părinte ceresc, întru toate să fim uniți, unii pe alții să ne ajutăm și împreună să înaintăm pe calea desăvîșirii fiecăruia dintre noi și a înfloririi patriei noastre comune. Sprijin statornic și cuvinte de aleasă cinstire să aducem înaltei cîrmuirii a țării, pentru strădaniile pe care le depune, fără încetare, pentru fericirea poporului nostru și înscăunarea păcii trainice în întreaga lume». Credincioșii sînt îndrumați să se ferească de păcate — îndeosebi de nedreptățirea semenilor și de păgubirea bunurilor obștești —, împodobindu-și viața cu faceri de bine, omenie și hărnicie și sporindu-și strădaniile pentru propășirea și întărirea continuă a patriei.

În încheiere, I. P. S. Mitropolit Iustin îndeamnă pe păstoriții săi să păzească «*toate cîte sînt adevărate, cîte sînt cuviincioase, cîte sînt drepte, cîte sînt curate, cîte sînt vrednice de iubit*» (Filip. IV, 8) și roagă pe Dumnezeu să coboare asupra tuturor darurile Sale cele bogate.

*

Înalt Prea Sfințitul NICOLAE, Arhiepiscop al Arhiepiscopiei ortodoxe române de Alba Iulia și Sibiu și Mitropolit al Ardealului, tâlcuiește — în Pastorală adresată clerului și credincioșilor din eparhia sa,

cu prilejul sfintelor sărbători ale Nașterii Domnului — sensurile citatului evanghelic: «Cuvîntul trup s-a făcut și s-a sălășluit între noi și am văzut mărirea Lui, mărirea ca a unuia născut din Tatăl, plin de har și de adevăr» (Ioan I, 14). Prin întrupare, Hristos este lucrător — în primul rînd — în Biserica Sa, întemeiată pe credința în El. Biserica este «trupul lui Hristos», iar El este «capul Bisericii» (Efes. V, 23, 29). De aceea viața credincioșilor — care sînt «mădulare ale trupului» lui Hristos — este viață în Hristos și în Biserică. Toți sînt chemați să lucreze pentru zidirea trupului lui Hristos, care e Biserica și să se iubească unii pe alții.

Nașterea în Hristos și în Biserică se înfăptuiește prin Sfînta Taină a Botezului. «Biserica este mama noastră spirituală, care ne naște în Hristos și astfel devenim fii ai Tatălui, după asemănarea lui Hristos, și fii ai Bisericii, mădulare ale trupului lui Hristos, care este Biserica».

Credincioșii au datoria de a face roditor prin fapte harul divin pe care Hristos ni-l împărtășește în Biserică nu numai prin Botez, ci prin toate celelalte Sfînte Taine. Avînd ca model pe Hristos, sîntem datori să ne asemănăm Lui prin fapte bune, prin muncă rodnică și cinstită și prin slujirea intereselor obștești.

Hristos nu a trăit pentru Sine, ci s-a jertfit pentru mîntuirea tuturor. «Așa și noi — îndeamnă înaltul ierarh —, ca fii ai lui Dumnezeu după har, ca ucenici ai lui Hristos, să facem ceea ce a făcut Hristos, să ne iubim unii pe alții, să ne iubim Biserica, să ne iubim Patria, să iubim omenirea și să ne împlinim toate datoriile în spirit de dăruire de sine pentru binele celorlalți», fiind mîndri de propășirea continuă a țării noastre și de prestigiul poporului român în lume.

În ultima parte a pastoralei, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului îndeamnă pe fiii săi duhovnicești să-și împlinească atît îndatoririle lor spirituale cît și pe cele obștești, fiind buni fii ai Bisericii și fii vrednici ai poporului, contribuind la întărirea păcii în toată lumea, «avînd ca țintă desăvîrșirea vieții noastre și a vieții tuturor».

*

Înalt Prea Sfîntul TEOCTIST, Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei, aduce clerului, cinului monahal și binecredincioșilor creștini din Arhiepiscopia Craiovei — în Pastorală adresată cu prilejul Nașterii Domnului — vestirea că acest mare praznic este sărbătoarea plină de slavă a bucuriei. Orice naștere e prilej de bucurie pentru o familie. Venirea în lume a Fiului lui Dumnezeu este temeiul unei deosebite bucurii pentru întreaga creștinătate, deoarece El nu s-a întrupat pentru o singură familie, ci pentru mîntuirea tuturor.

Pentru ca bucuria creștinilor, prilejuită de întruparea lui Iisus, să fie deplină, avem datoria să credem în El și să-l mărturisim, după îndemnurile pe care le desprindem din Sfînta Scriptură și după pilda pe care ne-au dat-o Sfîntii Apostoli, dovedindu-ne vrednici de harul pe care Domnul nostru Iisus Hristos ni l-a adus în toată plinătatea.

În continuare, I. P. S. Mitropolit Teoctist înfățișează fiilor săi duhovnicești îndatorirea de a-și rîndui viața după pilda pe care ne-a adus-o Mîntuitorul, care «*n-a venit în lume să I se slujească, ci ca El să slujească și să-și dea viața răscumpărare pentru mulți*» (Matei XIX, 28) și a concentrat toate poruncile Sale în porunca iubirii. Iubirea trebuie arătată prin fapte de bunătate și dragoste față de toți semenii.

Atrăgînd atenția că în lume mai sînt încă semeni care suferă lip-suri, boli și nedreptăți, unii căzînd pradă războaielor, iar alții neputînd să-și împlinească năzuințele de libertate și dreptate socială, Înaltul Ierarh mărturisește : «... Noi știm că în orice om stă simțul demnității și dorul de libertate ; că fiecare popor vrea să-și trăiască viața liber și suveran. Iar istoria ne învață că nimic nu poate zăgăzui calea libertăților și a drepturilor firești ale acestora».

Amintind că anul care s-a scurs a fost pentru poporul nostru un an îmbelșugat și plin de înfăptuiri mărețe, I. P. S. Mitropolit Teoctist îndeamnă pe păstoriții săi : «Să dăm slavă lui Dumnezeu că noi toți, fiii Bisericii strămoșești, ne-am aflat și stăm în slujba poporului nostru și a înaltelor sale năzuinți, contribuind cu puterile noastre la înflorirea scumpei noastre Patrii. Să sporim aceste bunuri. Să fim pătrunși că pe aceste temelii se înalță viitorul țării noastre, a tuturor».

*

Înalt Prea Sfințitul NICOLAE, Arhiepiscop al Timișoarei și Caransebeșului și Mitropolit al Banatului, amintind clerului și dreptcredincioșilor creștini din Arhiepiscopia Timișoarei — în Pastorală adresată cu prilejul Nașterii Domnului — pericopa evanghelică cu privire la întruparea Fiului lui Dumnezeu, se oprește la episodul care relatează că magii, aflînd pe Pruncul Iisus, s-au întors «pe altă cale» în țara lor, pentru a înlătura primejdia venită din partea lui Irod. În legătură cu aceasta, I. P. S. Sa analizează *calea* sau felul de viață pe care trebuie să meargă creștinii.

Sfînta Scriptură vorbește de existența a două căi : a vieții și a morții (Proverbe XII, 28), sau a binelui și a răului. Adevăratul creștin are datoria de a merge pe calea binelui, biruind ispitele și înclinările rele, deoarece acest drum duce la Hristos, pe cînd drumul răului duce la ucigașul Irod, pricinuitoarea morții. «Să nu uităm — se spune în pastorală — că de ne-am simți cumva ispitiți să trecem încă o dată pe la Irod, exemplul magilor ne obligă la profundă chibzuire și întorcîndu-i spatele să alegem calea vieții, a luminii și a bunelor făptuiri».

Aplicînd această învățătură la drumul vieții credincioșilor ortodocși români, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului remarcă «cu îndreptățită mulțumire ... că el a fost asemenea celui al magilor de odinioară». Îndeosebi astăzi, cînd întregul popor român și-a întemeiat o viață nouă, angajîndu-se într-o uriașă operă constructivă, fără precedent, «simțîndu-ne una cu țara, noi ortodocșii români sîntem datori să ne aducem aportul la îmbogățirea patrimoniului ei spiritual și material».

În încheiere, credincioșii sînt îndrumați să cugete cît mai adînc la sensul căii pe care au străbătut-o odinioară înțelepții magi, în căutarea Pruncului Iisus și să urmeze acestora, cu convingerea că astfel «Nașterea lui Hristos va fi nouă tuturor spre folos».

*

Înalt Prea Sfințitul TEOFIL, Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, tîlcuiește — în Pastorală adresată la Nașterea Domnului clerului și dreptcredincioșilor creștini din Eparhia sa — învățătura potrivit căreia «...dragostea lui Dumnezeu față de noi s-a arătat prin faptul că Dumnezeu a trimis în lume pe singurul Său Fiu, ca noi să trăim prin El» (I Ioan IV, 9).

Prima dovadă a iubirii lui Dumnezeu față de noi s-a arătat prin hotărîrea Sfintei Treimi de a zidi pe om. Dumnezeu a zidit pe om după chipul și asemănarea Sa (Fac. I, 26), călăuzindu-l spre bine, adevăr și frumos. Păcatul strămoșesc a avut însă ca urmări slăbirea chipului lui Dumnezeu în om, înclinarea spre rău și moartea. Fiul lui Dumnezeu s-a întrupat pentru a ne izbăvi din robia păcatului și a morții și pentru a ne ridica la fericirea veșnică.

În partea a doua a pastoralei, analizînd împrejurarea în care dreptul Iosif și Sfînta Fecioară Maria nu au găsit loc în casa de oaspeți (Luca II, 7), I. P. S. Arhiepiscop Teofil îndeamnă pe fiii săi duhovnicești să primească pe Iisus în casa sufletului lor, prin spovedanie și prin cuminecarea cu vrednicie, precum și prin adăpostirea și ajutorarea celor aflați în suferință. Făcînd bine semenilor noștri aflați în nevoi, îndatorăm pe însuși Iisus, care ne va răsplăti însutit binefacerile și actele de milostenie.

În această lumină — a iubirii față de Dumnezeu și față de semenii — trebuie înțeleasă chemarea Conducerii noastre de Stat de a munci neconținut pentru binele obștesc și pentru fericirea tuturor oamenilor. Credincioșii ortodocși români sînt datori să continue a sprijini cu toate puterile mărețele realizări din anii puterii populare, cu bucuria că țara noastră propășește neconținut în toate sectoarele de activitate.

În ultima parte a pastoralei, I. P. S. Arhiepiscop Teofil, amintind de actul istoric al ridicării în acest an a Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului la treapta de arhiepiscopie, consideră acest eveniment drept «o chemare nobilă la un spor de rîvnă și devotament în slujba Bisericii străbune și a Patriei noastre iubite». În încheiere, Înaltul Ierarh adresează îndemnuri la pace și bunăvoire, înțelegere și colaborare între toți oamenii de toate rasele și de toate religiile, «pentru triumful măreței cauze a păcii și a vieții fericite pe pămînt».

*

Prea Sfințitul IOSIF, Episcopul Rîmnicului și Argeșului, își începe Pastorală adresată clerului și credincioșilor din Eparhia sa, cu prilejul sfintelor sărbători ale Nașterii Domnului, cu troparul praznicului: «Naș-

terea Ta, Hristoase», subliniind că în această cântare Mîntuitorul este numit *Lumina cunoștinței și Soarele dreptății*.

Intr-adevăr — tîlcuiește Prea Sfințitul Chiriarh — Domnul nostru Iisus Hristos ne-a adus lumina învățaturii că sufletul nostru este nemuritor; iar credința în veșnicie este aceea care luminează rostul acestei vieți, în sensul că viața pămîntească este pentru creștini o treaptă sau o cale de pregătire pentru veșnicie; iar la aceasta se ajunge prin împlinirea poruncilor evanghelice, «a curăției și a blîndeții, a iubirii și a credinței, a nădejzii și ascultării de voia lui Dumnezeu». Prin întruparea Sa, Mîntuitorul ne-a lămurit taina purtării de grijă a lui Dumnezeu față de fiecare viață omenească. De aceea, prăznuind Nașterea Domnului, avem datoria de a păstra cît mai vie lumina credinței, de a trăi în credință și de a pleca cu credință în Dumnezeu din viața pămîntească în viața veșnică.

În ultima parte a cuvîntului său pastoral, P. S. Episcop Iosif urează fiilor săi duhovnicești să aibă parte de sănătate și pace cu toți oamenii, muncind cu drag, respectînd legile țării și înconjurînd cu dragoste și loialitate pe Conducătorii patriei, care se străduiesc neîncetat pentru liniștea, belșugul și propășirea poporului nostru. «Și astfel — încheie P. S. Sa — luminați de *Lumina Domnului Hristos*, încălziți de *Soarele dreptății* și sărutați de *Răsăritul cel de Sus*, să ne ducem viața în duh de pace și gînd de înfrățire generală, spre lauda lui Dumnezeu, Domn și izvor al păcii și spre cel mai mare bine al nostru, al tuturor».

*

Prea Sfințitul PARTENIE, Episcopul Romanului și Hușilor, evocă — în Pastorală adresată clerului și dreptslăvitorilor creștini din Eparhia sa, cu prilejul marelui praznic al Nașterii Domnului — înseninarea, mulțumirea și bucuria duhovnicească pe care le aduc în sufletele și în casele credincioșilor sărbătorile Crăciunului.

Sfintele Evanghelii dau mărturie despre locul, timpul și împrejurările în care s-a petrecut minunatul eveniment al nașterii Domnului. Întruparea Fiului lui Dumnezeu a avut drept scop să ne izbăvească din păcat și din moarte. Iisus s-a făcut asemenea nouă, pentru a ne aduce mîntuirea. «El nu a venit în lume ca un vizitator, ci s-a îmbrăcat în trupul nostru pentru totdeauna», rămînînd pururea prezent în Biserica Sa, după cum a făgăduit: «*Iată, Eu sînt cu voi în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului*» (Matei XXVIII, 20).

Cîntările Crăciunului, colindele duioase, obiceiurile și datinile noastre curate ne cheamă să ne bucurăm an de an, la praznicul Nașterii Domnului. Pentru creștini, această bucurie nu este trecătoare și nu se reduce la grija față de trup și la mesele de sărbătoare, ci ea pornește și ancorează în credință. În troparul Nașterii, credincioșii sînt chemați să întîmpine pe Hristos cu darul inimilor curate — așa cum cei trei magi L-au întîmpinat cu aur, smirnă și tămîie — și să tindă neîncetat spre desăvîrșirea morală a vieții lor.

În concluzie, P. S. Episcop Partenie îndeamnă pe păstoriții săi: «Să slăvim Nașterea Domnului cu inimă curată și cu pace, după datina

noastră străbună, cu gândul și hotărîrea de a sluji cu credință atît patria de aici, pămîntul și lumea aceasta, cît și patria cerească, la care sîntem chemați. Ca fii ai acestei patrii pămîntești, spre fericirea noastră de azi și de mîine și spre slava celor ce ne-au lăsat-o moștenire, să o facem cu brațele și mintea noastră mereu mai frumoasă, mai puternică, mai fericită». Învățătura creștină ne dă îndemn neîncetat la sfințenie și desăvîrșire morală: «*Fiți desăvîrșiți, precum și Tatăl vostru cel ceresc este desăvîrșit*» (Matei V, 48). Ca atare, să sprijinim — cu gândul, cu cuvîntul și cu fapta — toate strădaniile spre pace și desăvîrșire, pentru a dobîndi mila, pacea și binecuvîntarea lui Dumnezeu, — îndeamnă, în încheiere, Prea Sfințitul Chiriarh.

*

Prea Sfințitul ANTIM, Episcopul Buzăului, relatează — în prima parte a Pastorelei adresată clerului de mir, cinului monahal și binecredincioșilor creștini din eparhia sa, cu prilejul Nașterii Domnului — împrejurările în care a avut loc venirea în lume a Fiului lui Dumnezeu, după mărturiile Sfintei Scripturi, ale Sfinților Părinți, ale cărților de slujbă și ale colindelor străbune. Deși, întrupîndu-se, Fiul lui Dumnezeu a venit în chip smerit și în cea mai adîncă tăcere, totuși El nu a încetat a fi Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat. De aceea, la acest praznic al Crăciunului, Biserica îndeamnă pe credincioși să primească cu bucurie venirea Fiului lui Dumnezeu, să se pregătească pentru a-L primi cu vrednicie și să-I fie adînc recunoscători pentru iubirea și purtarea Sa de grijă față de noi.

În continuare, Prea Sfințitul Chiriarh învață că noi nu ne putem apropia de Hristos decît prin și în Biserica Sa, care «*asemenea stelei celei minunate care a călăuzit pe magi, ne călăuzește și pe noi și ne arată căile mîntuirii prin Sfintele Taine și învățăturile descoperite de Dumnezeu și lămurite de Sfinții Apostoli și de Sfinții Părinți*». Biserica este cea care ne ferește de rătăcirile de la credință și ne călăuzește pe calea mîntuirii. În Biserica lui Hristos toți creștinii «*trebuie să fie uniți unii cu alții, căci toți sîntem frați, toți avem un tată în cer, care ne dăruiește atît cele pămîntești cît și cele cerești*».

În ultima parte a pastorelei, P. S. Episcop Antim amintește clerului și credincioșilor din Eparhia Buzăului de datoriile lor cetățenești, îndemnîndu-i să fie fii devotați ai patriei: «*Să fim oameni și făpturi noi. Să ne prindem în hora muncii cu tot elanul, spre binele și fericirea tuturor, cum ne îndeamnă ocîrmuitorii noștri*». Subliniind că «*pacea este mai presus de minte*» (Filip. IV, 7), iar țara noastră se străduiește pentru sălășluirea unei păci trainice pe pămînt și pentru apropierea popoarelor, P. S. Sa scoate în evidență faptul că și Biserica noastră duce o activitate susținută pentru apropierea interconfesională și interreligioasă și pentru «*pacea lumii*». De aceea — se spune în încheiere — credincioșii au datoria de a fi «*mădulare de laudă ale sfintei noastre Biserici*» și împlinitori ai datoriilor față de Patrie, iar preoții, ca păstori sufletești, sînt datori să privegheze asupra credincioșilor și să-i călăuzească pe calea mîntuirii.

*

Prea Sfințitul ANTIM, Episcopul Dunării de Jos, în Pastorală adresată cu prilejul Nașterii Domnului, împărtășește arhierescă binecuvântare întregului cler și tuturor dreptcredincioșilor din această eparhie, cu care se întâlnește pentru prima dată prin mijlocirea cuvântului pastoral, ca nou arhipăstor al lor. În această calitate, P. S. Sa tâlcuiește păstoriților câteva din sensurile marelui praznic al Nașterii Domnului, subliniind că venirea lui Hristos pe pământ a avut drept scop slujirea lumii și a oamenilor, fiind un act de adâncă smerenie. Important pentru noi este că — prin întrupare — Domnul nostru Iisus Hristos a luat, pe lângă firea Sa dumnezeiască și firea noastră omenească, «iar prin această unire, firea noastră s-a îndumnezeit și a devenit nemuritoare, părtașă învierii și fericirii veșnice».

Analizând cuvintele din condacul praznicului: «*Că pentru noi s-a născut Prunc. Dumnezeu cel mai înainte de veci*», Prea Sfințitul Chiriarh îndeamnă pe credincioși să întâmpine cu vrednicie pe Pruncul Iisus și să transpună în faptă învățăturile Acestuia. Îndeosebi creștinii sînt îndemnați să activeze credința în viața de familie, deoarece «*Nașterea Domnului este și sărbătoarea familiei, a părinților și a copiilor, adunați mai ales astăzi în jurul aceleiași vetre*». Întemeiată de Dumnezeu, familia stă la temelia vieții umane, iar copiii sînt o binecuvântare pentru părinți și o garanție pentru viitorul luminos al țării. «*Copiii — spune P. S. Sa, tâlcuind rostul familiei în vremea noastră — nu sînt ai noștri, ei sînt ai întregului popor. Viitorul țării noastre stă în mîinile lor, căci după generația noastră ei sînt cei care vor duce mai departe munca și aspirațiile noastre spre noi împliniri pentru scumpa noastră patrie*». De aceea sîntem datori să purtăm grijă de educația lor, să facem din ei fii de nădejde ai Patriei.

În ultima parte a pastoralei, P. S. Episcop Antim al Dunării de Jos, făcînd un bilanț al bogatelor realizări cu care poporul român încheie anul 1973 și întâmpină Anul nou, își exprimă nădejdea că fiii săi sufletești vor continua să sprijine cu rîvnă munca poporului nostru pentru înălțarea patriei și pentru pace în lume. În încheiere, P. S. Sa urează păstoriților ca praznicul Nașterii Domnului să le aducă sănătate și mulțumire sufletească, iar «*Anul nou, pe care îl așteptăm, să fie bogat în împliniri folositoare pentru noi și pentru țara noastră, an de belșug, de prosperitate, an de bucurie, de bună înțelegere și de pace între toate popoarele*».

*

Prea Sfințitul VISARION, Episcopul Aradului, Ienopole și Hălmașului, adresează clerului și binecredincioșilor creștini din această eparhie primul său cuvînt pastoral în calitate de nou chiriarh, instalat cu patru luni în urmă, potrivit rînduielilor noastre bisericești și de stat. Mărturisindu-și prețuirea și dragostea față de preoții slujitori și credincioșii din Eparhia Aradului, P. S. Sa le tâlcuiește sensul de «teofanie» al întrupării Mîntuitorului Iisus Hristos, apoi se oprește asupra importanței religioase și teologice a acestui praznic.

Din învățătura Sfintei Scripturi și a Sfinților Părinți se desprinde că arătarea în lume a lui Iisus Hristos înseamnă *împăcare și pace*, aduse «pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire». Mesajul vestit de îngeri la nașterea Pruncului Iisus: «*Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire*» (Luca II, 14) ne-a arătat ce trebuie să facem pentru a trăi în pace și fericiți. El este totodată o poruncă ce ne obligă la strădania pentru înfăptuirea păcii pe pămînt și a înțelegerii între oameni și popoare. Referindu-se la acest lucru, Sfîntul Ioan Gură de Aur spunea: «*Pacea este maica tuturor bunurilor și temelul bucuriei, căci dacă lipsește pacea, toate sînt de prisos*».

În ultima parte a cuvîntului de învățătură adresat în noua sa calitate de episcop al Aradului, P. S. Visarion îndeamnă pe clericii și credincioșii din Eparhia sa să-și împlinească și în anul ce vine înaltele lor îndatoriri cetățenești față de patrie, sprijinind cu însuflețire eforturile ocîrmuirii de Stat pentru binele poporului și înflorirea țării noastre și depunînd cu zel și conștiinciozitate o muncă tot mai stăruitoare în slujba binelui obștesc. «Să fim cu toții pe deplin convinși, iubiiții mei fii sufletești — spune P. S. Sa — că munca statornică, făcută din dragoste și devotament, este aducătoare de belșug și fericire și că eforturile noastre, mereu în creștere, le dăruim înălțării patriei și vieții fericite a poporului nostru, ele fiind cheazășia sigură a biruinței cauzei sfinte a păcii și înțelegerii pe pămînt».

În încheiere, Prea Sfințitul Chiriarh îndeamnă pe păstoriții săi să se roage și să lucreze neîncetat pentru statornicirea păcii pe pămînt și pentru înfrățirea între popoare.

*

Prea Sfințitul VASILE, Episcopul Oradiei, tâlcuiește — în prima parte a Pastoralii adresate clerului și dreptcredincioșilor creștini din Eparhia sa, cu ocazia sfintelor sărbători ale Nașterii Domnului — cuvintele evanghelice: «*Căci Dumnezeu așa de mult a iubit lumea, încît pe Fiul Său cel Unul-Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică*» (Ioan III, 16). În contextul acestora se aduc și alte citate evanghelice care argumentează faptul întrupării Fiului lui Dumnezeu și justifică bucuria credincioșilor pentru acest praznic înălțător.

Venirea în lume a Mîntuitorului Iisus Hristos, în smerenie, slujirea și jertfa Sa sînt semnul iubirii nemărginite a lui Dumnezeu față de oameni. Iubirea este legată de însăși ființa lui Dumnezeu. Din iubire El a creat lumea și pe om. Biserica ne învață că între om și firea înconjurătoare este o strînsă legătură, ca fapte ale Ziditorului, menite să fie împreună. Cuvintele cu care Dumnezeu a binecuvîntat prima pereche de oameni: «*Fiți rodnici și vă înmulțiți și umpleți pămîntul și-l stăpîniți*» (Fac. I, 28) arată legătura dintre om și lume, precum și menirea pe care o are omul în lume. Lumea este bună, ca una care a fost zidită de Dumnezeu spre a fi de folos omului. Din iubire față de lume și față de om Dumnezeu a trimis pe Fiul Său. «Venirea în lume a Domnului nostru Iisus Hristos, pe care o prăznuim la Crăciun, ne arată, pe

de o parte, refacerea legăturii dintre noi și Dumnezeu, pe de altă parte, legătura de dragoste ce se cuvine să fie între oameni, precum și datoria de a ne îngriji și a munci pentru bunăstarea lumii, «pentru îmbelșugarea roadelor pământului», pentru propășirea și pentru pacea a toată lumea». Datoria noastră de căpetenie față de lume este slujirea, adică munca pentru înfrumusețarea ei și pentru fericirea semenilor.

În cea de a doua parte a Pastoralei, P. S. Episcop Vasile face un scurt dar cuprinzător bilanț al realizărilor obținute de poporul român în anul 1973, precum și înfăptuirile Bisericii Ortodoxe Române, sub îndrumarea Sfântului Sinod. În încheiere, P. S. Sa îndeamnă pe clerici și credincioși să-și împlinească îndatoririle față de semenii și față de patrie, să se iubească unii pe alții și să fie «împreună-lucrători ai lui Dumnezeu (I Cor. III, 9) la împlinirea păcii, a dreptății și a bunei înțelegeri între oameni».

*

* *

Pastoralele adresate de Ierarhii Bisericii Ortodoxe Române clerului și credincioșilor, cu prilejul sfintelor sărbători ale Nașterii Domnului din anul 1973, tâlcuiesc sensurile adânci ale întrupării Fiului lui Dumnezeu, folosind îndeosebi argumentarea evanghelică a acestui unic eveniment, pentru a aduce în sufletele ascultătorilor spor de credință și adâncire a dragostei față de Dumnezeu și față de semenii.

Înălții Ierarhi au în vedere pe păstoriții lor în dubla calitate a acestora : de fii credincioși ai Bisericii străbune și de cetățeni loiali ai Patriei. De aceea temeiurile desprinse din Sfintele Evanghelii în legătură cu realitatea și rostul venirii în lume a Mântuitorului Iisus Hristos urmăresc, pe lângă împlinirea rolului lor misionar și pastoral-duhovnicesc, și transpunerea în viața socială a înaltelor comandamente de slujire a semenilor, de apropiere, înfrățire și pace între toți oamenii. Astfel scrisorile pastorale ale Înălților Chiriarhi se dovedesc a fi ancorate adânc în realitate, răspunzând cerințelor spirituale firești ale clerului și credincioșilor și aducând în același timp contribuții de seamă la sprijinirea nobilelor năzuințe de pace și progres ale omenirii contemporane.

Pr. DUMITRU SOARE

SENSUL «APOSTOLATULUI SOCIAL» ÎN VREMEA NOASTRĂ*

Felul în care Biserica înțelege să slujească unei omeniri contemporane, aducând la sporirea binelui obștesc contribuția sa de intenții și fapte religios-morale, constituie o formă specifică de pastorație, cunoscută sub denumirea de «apostolat social» ce i s-a dat de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian¹.

Noțiunea de «apostolat» are sensul unei acțiuni de transpunere în viață a poruncilor Mântuitorului, adică sensul aplicării învățaturii Sale la condițiile concrete ale existenței pămîntești (Matei XXVIII, 18—20). În cele două porunci de la Matei XX, 36—40, în care Domnul rezumă toată legea și profeții, deopotrivă de importante, una se referă la viața socială. Trimiterea la apostolat are ca temei încredințarea unui mandat divin pe care ucenicii îl primesc de la Hristos: «Precum M-a trimis pe Mine Tatăl și Eu vă trimit pe voi...» (Ioan XX, 21—22). Trimiterea Apostolilor în misiune și continuarea acestei misiuni, prin care Biserica însăși e așezată într-o stare de slujire permanentă față de Dumnezeu și față de credincioși, devine temeiul esențial al apostolatului social. Viața deobște a celei dintâi comunități creștine apare în istorie ca o mărturie a credinței în Hristos cel înviat, dar și ca o dovadă a spiritului misionar de care Biserica este animată (Fapte II, 42; IV, 36). Colectele ce se fac pentru săraci, dar mai ales organizarea comunității pe principiu folosirii în comun a bunurilor materiale, reprezintă formele pe care le îmbracă apostolatul carității la începutul vieții creștine².

Prin dragostea Sa față de făptură, Domnul Iisus Hristos este modelul după care se orientează concepția apostolatului social în vremea Sfinților Părinți. Mântuitorul este o prezență divină în lume, menită să facă din realitatea cerească a prezenței Lui o realitate pămîntească. Sfinții Părinți propovăduiesc împărăția lui Dumnezeu, prin care înțeleg transfigurarea reală a omului și a lumii, un cer nou și un pământ nou. Creștinismul Sfinților Părinți este o forță creatoare și mobilizatoare, iar apostolatul lor social atinge noi culmi. Caritatea creștină patristică a vindecat multe suferințe materiale și a mîngîiat multe amărăciuni sufletești. Ea a înlăturat și multe nedreptăți. A făcut din sclavul-obiect ființă-om și a sprijinit drumul către instaurarea unei umanități noi, în care oamenii să fie toți egali și să se bucure deopotrivă de bunurile acestei lumi³.

* Referat la conferința teologică interconfesională de la Sibiu, (29 noiembrie 1973).

1. În cele unsprezece volume intitulate «*Apostolat Social*», 1948—1973, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a îndrumat practica misionară a Bisericii Ortodoxe Române, tîlmăcind sensul ei în cuvîntările ținute cu prilejul celor mai de seamă momente ale vieții bisericești. «Doctrina Apostolatului Social, scrie Prea Fericirea Sa, s-a născut din integrarea mea în realitățile vieții bisericești și naționale ale poporului român». *Apostolat Social*, vol. VII, 1961, p. 8.

2. Tema este tratată de către P. S. Episcop Antonie Plămădeală, vicar patriarhal, în teza de doctorat, *Biserica slujitoare*, partea I: *Temeiurile slujirii în Sfînta Scriptură — Slujirea în Noul Testament* —, în «*Studii Teologice*», XXIV (1972), nr. 5—8, p. 355—381.

3. *Ibidem*, p. 384—428; vezi și Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Creștinismul și bunurile materiale după Sfinții Părinți*, în «*Studii Teologice*», I (1949), nr. 3—4, p. 174.

Apostolatul social al zilelor noastre continuă misiunea Bisericii din epoca apostolică și patristică, în condiții noi de viață. Sensul vieții creștine constă în realizarea Evangheliei în actualitate. Biserica lui Hristos, prin însuși faptul existenței sale, ține seama de toate aspectele și împrejurările istoriei în care lucrează, avînd menirea să armonizeze cerințele omenești ale credincioșilor ei cu preceptele evanghelice. Mîntuirea însăși nu e o calitate de ordin contemplativ a sufletului, ci un produs al dinamismului spiritual care înseamnă atît asemănare cu Dumnezeu, cît și deschidere către oameni și comunitatea omenească.

În Biserica Ortodoxă Română, doctrina apostolatului social în vremea noastră a fost formulată, în toată întinderea ei, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. Apostolatul social e înțeles ca o ancorare a Bisericii în năzuințele și preocupările veacului. «Biserica lui Hristos, scrie Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, are marea datorie de a fi permanent mobilizată la munca uriașă de refacere a omenirii»⁴. În adevăr, Biserica noastră se alătură, în lucrarea ei actuală, mișcării care tinde să facă societatea umană stăpînă pe destinul ei. De aceea apostolatul social al zilelor noastre, așa cum a fost conceput de către Prea Fericitul Părinte Patriarh, imbină într-o singură și cuprinzătoare responsabilitate umană slujirea lui Dumnezeu și slujirea credincioșilor⁵. El angajează atît pe preoți cît și pe mireni⁶. Apropierea strînsă și colaborarea dintre cler și credincioși creează un echilibru stabil care face ca Biserica în întregul ei să fie o Biserică slujitoare⁷. Avînd rădăcini infiltrate în solul sfintei tradiții apostolice și asigurînd în Biserica de azi continuitatea mării Biserici una, a epocii Sinoadelor Ecumenice acest apostolat social aspiră spre realizarea unității creștine primordiale⁸. Încadrat în ritmul și specificul vremii noastre, el înlesnește evaluarea bunurilor spirituale propovăduite de creștinism, dar totodată și aprecierea valorilor etice și umane pe care le impune experiența istorică⁹.

Doctrina apostolatului social din Biserica noastră, cuprinsă în cele unsprezece volume ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, e străină de ideea unui creștinism inert, împietrit în literă și rutină. Realismul, dinamismul și optimismul sînt elementele unei gândiri creștine pline de viață, care dovedesc și ilustrează o justă și viguroasă concepție despre natura Bisericii lui Hristos și a rolului ei în lume. Structurile sociale ale Bisericii sînt supuse și ele evoluției și progresului uman. În-

4. *Apostolat Social*, vol. I, Ed. II, 1949, p. 91.

5. «A sluji lui Dumnezeu ca preot este într-adevăr cea mai de seamă dintre toate vrednicile omenești, dar a sluji lui Dumnezeu înseamnă a sluji pe oameni, a te dăruia cu toată puterea ființei tale pentru mai binele și fericirea lor, căci «nu este dragoste mai mare decît aceea ca cineva să-și dea sufletul pentru prieteni», iar «păstorul cel bun viața și-o pune pentru oile sale» (Ioan XV, 13 ; X, 11). Am numit lucrarea preoțimii pe tărîmul acesta «Apostolat Social», cerînd tuturor să readucă în actualitate și să întrupeze în realități de viață doctrina socială a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, a Sfinților Apostoli, a Sfinților Părinți ai Bisericii» (*Apostolat Social*, vol. X, p. 84).

6. *Ibidem*, p. 42.

7. *Ibidem*, p. 83 ; vezi și P. S. Episcop Antonie, *Biserica slujitoare*, p. 598—601.

8. «Chemarea noastră pentru adîncirea laturii sociale a mesajului evanghelic și întruparea lui în viața noastră de toate zilele, trebuie considerată... nu ca o noutate teologică, ci ca o dezgropare a unor comori vechi, părăsite și uitate între scoarțele Sfintei Scripturi și ale Sfintei Tradiții creștine. Actualizarea acestor preocupări a fost și o necesitate a vremii» (*Apostolat Social*, vol. VIII, p. 56—57. Vezi și vol. X, p. 104).

9. «Trăim începutul unei ere noi în istorie, o eră nouă nu numai prin avîntul ce l-a luat știința și tehnica, ci și prin formele cu mult mai umane pe care le iau relațiile dintre oameni și dintre popoare» (*Apostolat Social*, vol. X, p. 271).

noirea vieții în Biserică și din Biserică nu e însă tot una cu înnoirea Bisericii înseși, cu reforma teandrismului ei. Biserica venind de la Dumnezeu, numai din partea Lui ar putea veni și schimbarea naturii și a funcțiilor ei. Depinzînd în întregime de lucrarea Duhului, Biserica e cerul pe pămînt, iar pămîntul e sfințit prin ea. Prezența divină în Biserică nu e numai o revelație continuă, în sensul că este actualizarea descoperirii lui Hristos, ci, pentru făptură, ea este o *palingeneză* (Matei XIX, 28; Tit III, 5). Sfîntul Duh care circulă ca seva în organismul Bisericii și o face să crească și să rodească, explică atît îmbunătățirea și sporirea lucrului Bisericii în mijlocul credincioșilor, cît și participarea ei la sprijinirea năzuințelor lumii contemporane. Biserica creștină nu e o zidire terminată, ci ea se construiește neconținut, cu fiecare veac și cu fiecare generație de credincioși. Orice înfăptuire care se însușmează în marele edificiu al vieții bisericești, trebuie să fie un element nou din punct de vedere al înnoirii creștine. La fel de nou trebuie să fie și apostolatul social pentru a corespunde spiritului care animă prezența Bisericii în lume, ca și spiritului și cerințelor epocii pe care o trăim. Analizînd cele mai de seamă trăsături ale apostolatului social inițiat încă de acum un sfert de veac de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și promovat cu consecvență de Biserica noastră, în ele aflăm însuși sensul Ecclesiei în lumea de azi, care de fapt este și sensul apostolatului ei.

Aprofundarea învățăturii care formează temeiul teologic al Apostolatului Social.

— Preocuparea Bisericii creștine de a ieși în întîmpinarea unei lumi noi, mai bune și mai drepte, se poate traduce prin nevoia de a interpreta mai adînc Evanghelia lui Hristos și în general învățătura creștină.

a) În ce privește *actul creației*, Sfînta Scriptură ne spune că omul este zidit după chipul lui Dumnezeu și este «chemat» la asemănare cu El (Facere I, 26). După Sfîntul Grigore de Nisa, «natura umană în totalitatea ei este chipul lui Dumnezeu»¹⁰. Umanitatea are de la început desăvîrșirea ei «cea după Dumnezeu», dar, istoric, chipul lui Dumnezeu, pleroma, nu va exista decît la sfîrșitul veacurilor. De aceea și Biserica, în îndeplinirea misiunii ei, trebuie să intre în circuitul vieții istorice, în vasta mișcare de realizare a idealurilor de dreptate și libertate umană¹¹.

b) Prin *întrupare*, Iisus Hristos se arată «Apostolul și Arhiereul mărturisirii noastre». El este persoana divin-umană în care se concretizează conștiința supremă a trimiterii divine, a misiunii responsabile și slujitoare. În noțiunea apostolatului său, Biserica creștină trebuie să lege de credința în Dumnezeu credința în Om, în Dumnezeu-Omul. Dintre toate religiile lumii, numai creștinismul afirmă că Dumnezeu se coboară pînă la om, iar omul se ridică pînă la Dumnezeu. Unindu-se cu Hristos, creștinul este deschis lucrării dumnezeiești, iar lucrarea divină nu este niciodată în afară de realitatea creației, ruptă de concret și de momentul istoric. Prin această activitate a sa, se continuă de fapt întruparea Mîntuitorului atît pe plan social, cît și pe plan cosmic¹².

10. P. G. XLIV, 185, C.

11. «Bisericile sînt și rămîn răspunzătoare în și față de lumea actuală. Ele nu se pot sustrage în nici un chip de la această răspundere, oricare ar fi complexitatea problemelor de rezolvat... Bisericile creștine trebuie să încerce totul pentru a asigura înțelegerea și a aduce împăcarea și pacea» (*Apostolat Social*, vol. X, p. 93).

12. «Dintru început Biserica a avut sensul de comuniune, de viață în duh familial, de trup tainic al cărui cap este Hristos-Domnul (Efes. I, 22—23)» (*Apostolat Social*, vol. X, p. 327).

c) *Jertfa și învierea* sînt semnele care descoperă slava Dumnezeuului-Om. Biruința crucii și a învierii, care a făcut să dispară moartea din creație, arată cum e cu putință ca munca tuturor generațiilor umane să nu fie nimicită, ci dimpotrivă, lumea să fie transformată treptat, transfigurîndu-se, pînă în momentul Parusiei. Prin apostolatul său, Biserica răspunde chemării Domnului de a revendica lumea pentru această operă pe care El însuși o săvîrșește¹³.

d) *Pogorîrea Sfîntului Duh* la Rusalii e o altă dovadă a comuniunii divine dată oamenilor în Iisus Hristos. Acest eveniment asociază întreaga Biserică — păstori și turmă — la slujba iubirii de oameni, căci Dumnezeu le-a dat ucenicilor, la toți împreună, deplinătatea darurilor, care este o Cincizecime perpetuă. Apostolatul este încredințat ierarhiei, dar nu fără o referire la toată Biserica¹⁴.

Înțelegerea semnelor vremii. — Inițiată în «taina cea ascunsă din veac» a întrupării lui Hristos, Biserica creștină cunoaște scopul suprem în vederea căruia Dumnezeu, în planul Său veșnic, a rînduit toate lucrurile, ne învață Sfîntul Maxim Mărturisitorul¹⁵. Prin această inițiere ea înțelege într-adevăr și semnele vremii, iar ideile și evenimentele istoriei contemporane capătă astfel relevanță pentru apostolatul creștin. Apreciind valoarea marilor transformări sociale ale veacului al XX-lea, dezvoltarea socialismului, colaborarea dintre națiuni, ridicarea popoarelor subdezvoltate, revoluția tehnico-științifică, recunoașterea pe scară largă a demnității omului și a drepturilor femeii etc., Biserica creștină înțelege să sprijine înfăptuirea lor. Menirea Bisericii creștine este să susțină ridicarea relațiilor dintre oameni la un nivel superior. Dumnezeu însuși voiește ca știința și tehnica, cultura și civilizația să contribuie la dobîndirea unei vieți mai fericite. Lumea de azi prezintă însă și cîteva neajunsuri mari, care amenință însăși existența ei. Primejdia armelor nucleare, plaga subalimentării a sute de milioane de oameni, obsesia discriminării rasiale, care în general se referă la ideea unui nou război identic cu o catastrofă universală, sînt toate metehne ale veacului nostru, de care lumea cinstită de azi se vrea eliberată. Biserica creștină nu poate rămîne nepăsătoare în fața lor, ci înțelege să sprijine toate acțiunile de ordin mondial pentru înlăturarea cauzelor ce le generează¹⁶.

Biserica creștină ca slujitoare a operei de înnoire și transformare socială. — Numai un creștinism dinamic, angajat în vîltoarea vieții și animat de rîvna de a sluji permanent năzuințele sănătoase ale contemporaneității, poate sprijini năzuința popoarelor pentru progres social. Dar aceasta nu înseamnă că Biserica ar deține ea însăși forțele dezvoltării societății și nici că s-ar ocupa ea direct de rezolvarea problemelor sociale¹⁷. Afirmarea unei responsabilități supreme față de umanitate derivă dintr-o unitate care nu exclude deosebirea Bisericii de lume, de organizarea societății. În raport cu lumea, Ecclesia își descoperă calitatea ei de Biserică slujitoare¹⁸. Prin slujire ea își îndeplinește rostul ei de trimitere către oameni. Deși se află într-o corelație strînsă cu realitățile vieții sociale, Biserica e consacrată misiunii morale și spirituale.

13. *Apostolat Social*, vol. XI, p. 30 și p. 150. 14. *Apostolat Social*, vol. X, p. 270—272.

15. *Centuriile gnostice*, I, 66, P. G. XC, 1108, A—B.

16. «Apărarea păcii și a vieții tuturor oamenilor constituie pentru noi creștinii porunca de căpetenie a învățaturii Mîntuitorului Hristos, Domnul Păcii». (*Apostolat Social*, vol. X, p. 169).

17. † Nicolae Mladin, Mitropolitul Ardealului, *Studii de teologie morală*, Sibiu, 1969, p. 11.

18. Ortodoxia ca Biserică a slujirii e tratată de către P. S. Episcop Antonie, în *op. cit.*, p. 51—602.

Recunoașterea și aprecierea valorilor sociale și morale ale umanismului vremii noastre. — Conștiința că numai prin slujirea reală a credinciosului poate fi slujit Dumnezeu, iar credinciosul e liber în manifestările sale, duce Biserica creștină la recunoașterea autonomiei profanului și a valorilor umane profane. Orice formă de activitate socială propriu-zisă — cum e aceea privitoare la interzicerea armelor atomice sau aceea privitoare la securitatea europeană — ca și orice formă de activitate economică, științifică sau artistică, se referă la organizarea sănătoasă a universului material și a felului de conviețuire omenească. De aceea nu poate scăpa atenției creștinismului, care este și el o «filozofie a faptelor»¹⁹. Condamnând șovinismul, rasismul, colonialismul sau neocolonialismul, precum și orice mod de exploatare a omului de către om, Biserica se alătură prin activitatea sa de slujire umanismului etic al zilelor noastre.

Afirmarea patriotismului. — În practica sa misionară, Biserica creștină se dovedește a fi indisolubil legată de poporul și patria în care trăiește. Pentru a sluji acest popor, ea se apleacă asupra nevoilor și trăirilor lui cele mai intime. În acest fel, Biserica noastră își însușește patriotismul militant al poporului român. E vorba de acel profund sentiment cărui îi sînt proprii cele mai înalte idealuri umane, ca și o cuprindere plenară, complexă a tuturor țelurilor legate de înflorirea patriei. Marile comandamente ale propășirii Patriei noastre socialiste — de la modestia personală la puritatea raporturilor familiale, și de la strîngerea la timp a recoltei și pînă la realizarea cincinalului înainte de termen — cheamă pe toți fiii Patriei s-o slujească necondiționat, ca România să fie mereu mai puternică și mai înfloritoare. Biserica lui Hristos, la rîndul ei, cere credincioșilor să sporească în desăvîrșire prin fapte concrete de real patriotism, căci prin aceste fapte pămîntul pe care îl locuiesc e încărcat cu o frumusețe nouă, care echivalează cu o tot mai deplină străbatere a lui de prezența lui Hristos. Astfel, apostolatul social este și o actualizare a mesajului Evangheliei pe planul iubirii față de patrie²⁰.

Căutarea formelor concrete de apostolat social la nivelul vieții contemporane. — Cele dintîi mijloace de care se folosește Biserica în vederea realizării idealurilor evanghelice sînt cele de natură sacramentală. Sfintele Taine au ca origine filantropia divină și în ele se concretizează iubirea lui Dumnezeu față de oameni. Ele țin de constituția Bisericii și au un rol esențial în activitatea ei misionară internă. Acestea pot dobîndi în zilele noastre, la nivelul parohiei, o semnificație social-misionară nouă. În cadrul sfintei liturghii se fac rugăciuni pentru «cei ce se ostenesc», iar credincioșii de azi trebuie să înțeleagă faptul că viața liturgică le pretinde să transfigureze munca lor zilnică în acte continui de mîntuire, străduindu-se să le facă creatoare. A aprecia activitatea umană înseamnă, din punct de vedere soteriologic, a aprecia în om inițiativa lui creatoare, care găsește în societatea de azi un cîmp de dezvoltare nelimitat. Predica smereniei trebuie transferată pe un plan nou, spiritual, ca să nu rămînă sterilă și inoperantă. Smerenia creștină nu e un act social, ci un act spiritual, iar caritatea autentică nu poate fi exprimată în zilele noastre decît prin realizarea vocației sociale a persoanei umane, în cadrul muncii comune²¹. De fapt,

19. † Nicolae Mladin, Mitropolitul Ardealului, *op. cit.*, 89—105.

20. «Credincioșii Bisericii sînt în același timp cetățenii statului. Ei urmează și susțin doctrina, atitudinea și acțiunea (Bisericii, slujind deopotrivă unitatea și binele statului» (*Apostolat Social*, vol. X, p. 43).

21. † Nicolae Mladin, mitropolitul Ardealului, *op. cit.*, p. 57—59.

caritatea creștină trebuie să dobândească structuri corespunzătoare vremii noastre. La nivel regional sau universal, Bisericile creștine de azi ar putea veni cu ajutorul lor la rezolvare problemelor generale ale omenirii, asociindu-se eforturilor constructive depuse de state și de marile organizații internaționale. În lupta pentru pace, bunăstare și progres social s-au constituit organisme interbisericești, cum sînt Conferința Creștină pentru Pace și Conferința Bisericilor europene²².

Incadrarea apostolatului social într-un orizont ecumenic. — În doctrina apostolatului social e cuprinsă deopotrivă ideea responsabilității Bisericii față de lume și ideea responsabilității ei față de unitatea creștinătății. Pacea și prosperitatea omenirii depind și de buna înțelegere dintre confesiunile creștine. În actuala situație istorică, sprijinirea năzuințelor contemporane pentru fericirea omului și pentru pacea dintre popoare, este cel mai important motiv de colaborare intercreștină. Împreunarea străduințelor de slujire creștină cu cele de refacere a unității de credință a creat ideea și dinamica ecumenismului integral. Convinsă de adevărul că lumea creștină de azi nu va putea ajunge la restaurarea unității sale decît în măsura în care înțelege să participe la realizarea celor mai de seamă deziderate ale omenirii contemporane, Biserica noastră promovează în spirit evanghelic misiunea sa²³.

Incadrarea apostolatului social al Bisericilor creștine din țara noastră într-un adevărat orizont ecumenic, care derivă din îngemănarea concepției acestui apostolat cu ideea ecumenică, nu e pentru credincioșii acestor Biserici numai o preocupare teologică, ci exprimă însuși sensul diferitelor întâlniri interconfesionale inițiate de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian încă de acum un sfert de veac. Aprofundarea acelor învățături pe care se reazemă misiunea creștină în zilele noastre, aprecierea justă a semnelor vremii, înțelegerea rolului spiritual ce revine Bisericii slujitoare, recunoașterea însemnătății ce o are umanismul etic pentru lumea de azi, deci și pentru Biserică, afirmarea patriotismului poporului român, ca și afirmarea dragostei creștine în forme noi și la nivelul vieții contemporane, nu sînt numai însușiri ale apostolatului social în vremea noastră, ci sînt căi ce apropie tot mai mult pe creștini între ei. Ele sînt căi ce duc spre unica Biserică a lui Hristos, bine știind că Hristos este cu Biserica Sa «în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului» (Matei XXVIII, 20).

Pr. ILIE D. MOLDOVAN

22. † Antonie Ploieșteanul, *op. cit.*, p. 517—539.

23. «Refacerea unității creștinismului nu va fi... cu puțință într-o lume sfîșiată de neînțelegeri, amenințări de războaie și învrăjbită cu ea însăși. Orice casă care se dezbină, spre Domnul Hristos, nu poate să dăinuiască. De aceea, noi socotim că năzuințele generale spre refacerea unității creștine trebuie să meargă mîna în mîna cu slujirea păcii între oameni și popoare, să se împletească strîns cu lupta împotriva politicii de război și să însemne o contribuție reală la triumful marilor idealuri morale ale omenirii de pretutindeni și de totdeauna: egalitatea între oameni și popoare, dreptatea socială, pacea, frățietatea și dragostea». *Apostolat Social*, vol. X, p. 48—49).

DIN • TRECVTVL • BISERICII • NOASTRE

SCHITURI-METOCURI ALE MÎNĂSTIRII SFÎNTUL PANTELIMON*

În prima jumătate a secolului al XVIII-lea, au luat naștere, pe lângă mănăstirile Oltea, Sfântul Pantelimon și Sfântul Spiridon-Iași, primele spitale moderne din țările românești. Ele reprezentau — după cîteva veacuri de așteptare — continuarea spitalului religios bizantin, fiind o manifestare firească a ceea ce Nicolae Iorga numea «instinctul bizantin» al poporului român¹.

Între 1735—1752, generosul domn Grigore al II-lea Ghica a ctitorit, lângă București, Mănăstirea cu spital Sfântul Pantelimon, pentru bolnavii «ce ar pătimi de boale cronice». Lângă mănăstire a mai ridicat și «alte osebite spitale» pentru izolarea bolnavilor de ciumă și lingoare, «ca să-și aibă căutare și chivernisirea lor», zidindu-le acolo, pentru asistența lor religioasă, și o bisericuță cu hramul Sfântului Visarion. Prin hrisovul-testament din iulie 1752, domnitorul a hotărît ca așezămîntul să fie condus de o epitropie care să aibă ca președinte pe Mitropolitul Neofit și i-a rînduit cu amănunțime normele de chivernisire și funcționare, stabilind ca îngrijirea, tratarea și hrănirea bolnavilor internați să fie gratuită².

Pentru susținerea Mănăstirii și spitalului Sfântul Pantelimon, ca și a «spitalurilor» pentru ciumați, Sfântul Visarion, domnitorul Grigore al II-lea Ghica s-a îngrijit să le asigure și o puternică bază economică, întrucît acest așezămînt avea rostul ca multă vreme să adăpostească «săracii bolnavi», «ori de ce treaptă ar fi»³ și să-i îngrijească pe seama mănăstirii.

De aceea a înzestrat acest sfînt locaș și «nosocomion» cu bogate «danii mișcătoare și nemișcătoare», și cu «altă milă deosebită pe an, de la cămara domniei mele», «ca să fie sfintei mănăstiri de întărire și bolnavilor și poslușnicilor de hrană și de chivernisire»⁴.

Pe lângă numeroase moșii hărăzite de către voievod, din averea personală sau din proprietățile domnești, cît și de alți donatori, Grigore Vodă a afierosit ctitoriei sale unsprezece mănăstiri și schituri, care au devenit, astfel, metocuri ale Mănăstirii

* Lucrare de seminar susținută în cadrul pregătirii doctoratului în teologie și întocmită sub îndrumarea P. C. Pr. Prof. Niculae Șerbănescu, care a dat și avizul de publicare.

1. Conf. Dr. B. Dușescu și Nicolae Marcu, *Bolnițe și spitale românești în secolul al XVIII-lea*, p. 37, în *Semnificația medico-istorică a bolnițelor mănăstirești*, Craiova, 1970.

2. Al. Găleşescu, *Eforia spitalelor civile*, București, 1900, p. 179.

3. *Ibidem*, p. 180.

4. *Ibidem*, p. 169, 170, 172.

Sfântul Pantelimon. La acestea s-au mai adăugat încă două, închinare aceluiași așezământ, în timpul domniei fiului său, Scarlat Grigore Ghica.

O seamă de mănăstiri și schituri din Țara Românească, neînchinare la nici o mănăstire mai mare din țară sau din alte țări, erau în grija mitropolitului Ungro-Vlahiei. Unele dintre ele erau sărace și scăpătate. Pentru că nu puteau să ajute mereu vistieria, se îndatorau, dintre ele «chiar pustiindu-se»⁵.

Aceste mănăstiri și schituri, domnitorul Grigore al II-lea Ghica, «cu blagoslovenia și voința adică a părintelui mitropolitului și cu sfatul dumnealor veliților boeri, s-au socotit de s-au așezat a fi metohuri la sfântul locaș și nosocomion al Sfântului Pantelimon».

Pe de o parte ele aveau să sprijine Mănăstirea și spitalul Sfântul Pantelimon «după slaba lor putință», hotărîndu-se, pentru fiecare, o sumă anuală, «în chip de embatic, adică la o ruptoare a ajuta spre hrana și chivernisirea săracilor bolnavi și spre plata poslușnicilor lor». Pe de altă parte, această afierosire a schiturilor, cum mărturisește domnitorul în testamentul său, a fost făcută «și pentru a lor ușurare, întregime și întremare».

S-a alcătuit astfel un adevărat organism, în care aceste schituri, pînă atunci singure fiind, ajunseseră, unele, la scăpătate sau chiar la pustiire: acum unite, chivernisite și patronate de Mănăstirea Sfântul Pantelimon, s-au refăcut și s-au întărit, putînd la rîndul lor să fie de folos «săracilor bolnavi» internați în spitalele mănăstirii.

O primă măsură luată de Grigore al II-lea Ghica cu privire la schiturile pe care le-a închinat Pantelimonului a fost ca «de dajdiile vistieriei să fie slobode și în pace»⁶. «Pentru mai buna lesnire a sfintelor metohuri», embaticul trebuia adus la casa epitropiei Mănăstirii Sfântului Pantelimon în două rînduri: la Sfântul Gheorghe și la Sfântul Dumitru⁷.

În hrisovul-testament, îngrijindu-se de viitorul acestor metocuri, Grigore-Vodă, îndeamnă pe urmași să păzească «fără de scădere aceste orînduite tocmiri și așezămînturi și schituri ale sfîntului mai sus pomenitului locaș și al spitalurilor»⁸.

Mănăstiri și schituri închinare de Grigore al II-lea Ghica. — Mănăstirea Fedeleșoiu (Fedeleșciori)⁹, fiind ctitorie a familiei, domnitorul Grigore al II-lea Ghica, socotindu-se «ctitor și clironom» și «toată volnicia avînd asupra ei», a închinat-o Pantelimonului «cu tot ce are sfînta mînăstire», prin hrisovul din 20 august 1750, întărit și prin hrisovul-testament din iulie 1752.

5. *Ibidem*, p. 216—217.

6. *Ibidem*.

7. *Ibidem*, p. 221.

8. *Ibidem*, p. 189.

9. N. Ghica-Budești, *Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia*, XXIX (1926), p. 69, 70, 106; Virgiliu N. Drăghiceanu, *Monumentele istorice din Oltenia*, în «Bul. Com. Mon. Ist.», XXIV (1931), p. 127—128; Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România, I-Țara Românească*, vol. I, București, 1970, p. 302, 303, 319, notele 8, 9. Biserica în formă de cruce bine «proporționată» și de o înfățișare elegantă», cu pridvor în față și coloane, avînd capitele decorate, a fost făcută de un meșter român, care-și înseamnă numele în piatra ferestrelor; «Oprea meșter, 1680». Deasupra intrării, cu chenar sculptat, se află pisania. Ușa de lemn este bogat sculptată în stil brîncovenesc. Pictura care se păstrează și azi, este cea făcută de Mitropolitul Varlaam la 1702. Pe peretele ctitorilor, în afară de Grigore Ghica și Maria Doamna cu copiii lor, se mai află zugrăviți: Varlaam Mitropolitul, Onisifor Monahul, ispravnic, Ghenadie Arhimandritul de Argeș, Ion Arhiereul. Incinta era pătrată, înconjurată de ziduri înalte. Au fost acolo case domnești cu un caten și pivnițe acînci.

Mînăstirea Fedeleşoiu, avînd hramul «Preaobreenii Domnului nostru Is. Hr.» — se arată în pisanie — «din temelie s-au zidit și s-au împodobit cu zugrăveala ... și s-au făcut cu toată cheltuiala a Mării sale răposatului domnului Io Grigore Ghica Voievod», în domnia «după urmă» (1660—1664). Grigore I Ghica nu a terminat-o însă, de aceea «au rămas asupra preasfințitului mitropolitului chir Varlam și s-au nevoit de au isprăvit aceste toate cîte să vād cu toată podoaba ei, întru slava lui Dumnezeu, amin, în zilele lui Io Constantin Basarabă voivod, ... 1700»¹⁰.

Mînăstirea a fost închinată la Sfîntul Pantelimon «cu toate împrejuririle, cu moșiile, cu viile, cu morile, cu țigani, cu dobitoacele și cu orice alt ar avea mînăstirea mișcătoare și nemișcătoare și cu tot venitu din toate și dupretutindenea».

În afară de vatra schitului Fedeleşoiu-Runcu, dăruită de Mitropolitul Varlaam și Zamfir, schitul mai avea proprietățile: Muntele Clăbucetul-Bușteni, danie a egumenului Ghenadie, Livada din Vîlsan, afierosită de Ioana, soția lui Tudor Vătaful, precum și moșiile: Dăngești, Întorsura și Ciomăgești. Mînăstirea mai lua și «vinăriciul din dealul Goleștilor, i Fedeleșoi, i Blecis sud Argeș»¹¹.

Grigore II Ghica a rînduit ca Mînăstirea Fedeleşoiu să fie «cu totuși tot slobodă și în pace de toate dajdiile și orînduielele». «I-am iertat domnia mea toate dajdiile, — spune voievodul în hrisovul din 1750, — pentru ca să poată fi pentru chivernisirea săracilor bolnavi de la spitaluri»¹².

Fiind ctitorie a familiei, voievodul a unit acest schit la noul său așezămînt, astfel ca «niciodinioară, cu niciun fel de mijloc, să nu fie desliptă și dezbinată de la mai sus zisul lăcaș al Sfîntului Pantelimon». Se hotărăște ca mînăstirea să nu mai aibă egumen, ci numai ispravnic «ca un dichiu», care să fie ori călugăr ori mirean, însă «vrednic și iconom bun». Acesta avea să depîndă de iconomul și epitropii de la Mînăstirea Sfîntului Pantelimon, unde avea să «dea seama și toată socoteala de toate și pentru toate». În 1750, «pentru purtarea de grijă și iconomia a toate împrejuririle și veniturile sale», Ghica vodă a rînduit «pe cuviosul arhimandrit Kir Varlam să fie epitrop și econom peste toate cîte sînt și vor fi ale mai sus numitei Mînăstiri Fedeleşoiu», urmînd ca el să rămînă în această funcție «cîtă vreme se va arăta și se va cunoaște de harnic și de bun chivernisitor». Cînd însă, «au din slăbiciunea sa, au din nehărnicie, sau după obșteasca datorie se va muta din lumea aceasta», atunci iconomii și epitropii de la Sfîntul Pantelimon să aleagă «alt obraz pe care l-ar ști ... a fi vrednic de econom bun și chivernisitor»¹³.

Cu gîndul la rostul pe care-l avea metocul, Grigore al II-lea Ghica roagă pe urmașii în scaun ca, avînd «dumnezeiască rîvnă, să li se umilească inima mai mult asupra săracilor «bolnavi» și să întărească și ei așezămîntul în legătură cu mînăstirea Fedeleşoiu»¹⁴.

Schitul Cornetu «ot sud Argeș»¹⁵, din Lovișteea, cu hramul Tăierea capului Sfîntului Ioan Botezătorul, a fost «zidit și înălțat din temelii» de Mareș Băjescu mare vornic

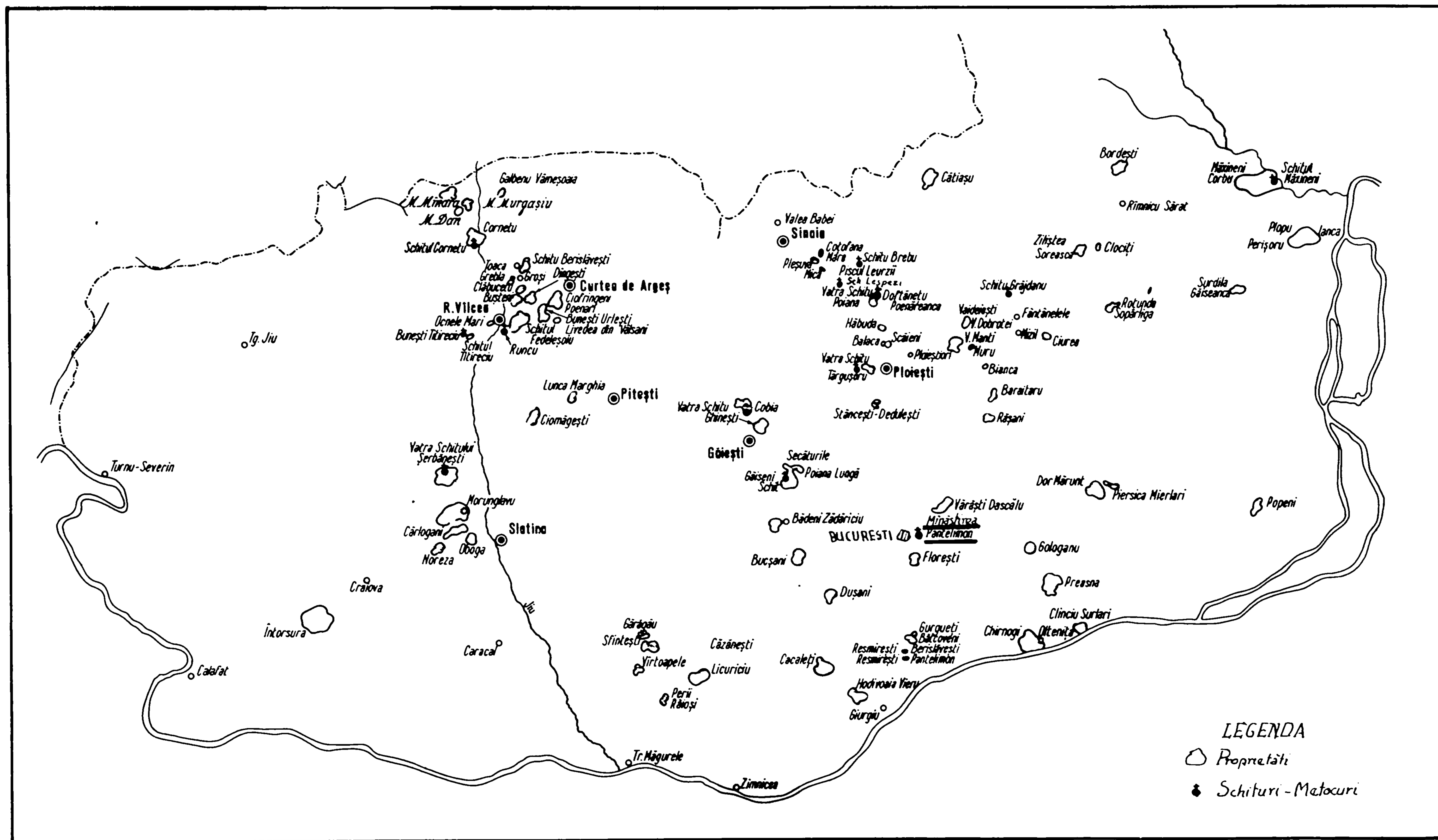
10. În unele documente, contemporane ridicării minăstirii, se arată că mitropolitul Varlaam a început zidirea ei; cf. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 319, nota 8.

11. Al. Găleşescu, *op. cit.*, p. 217, 235, 945; *Eforia spitalelor civile 1832—1932*, București, 1932, p. 51. 12. Al. Găleşescu, *op. cit.*, p. 236.

13. *Ibidem*, p. 217—218, 234—235, 271; Nicolae Iorga, *Studii și documente*, V, p. 494.

14. Al. Găleşescu, *op. cit.*, p. 236.

15. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 197, 260, nota 215; menționată în documente la 1666 martie 7 și martie 15. Data de 30 august din pisanie indică probabil data terminării zidirii; Al. Găleşescu, *op. cit.*, p. 219, 960; *Eforia... 1832—1932*, p. 52.

Aria de răspîndire a schiturilor — metocuri ale Așezămintelor Pantelimon

și de «suprujnița ego Măriea... în zilele luminatului Domnu Io Radul Leon Voevod ... vă leat 7174» (1666).

Biserica Schitul Cornetu este «una din cele mai frumoase biserici oltene»¹⁶. Chiliile se sprijineau pe zidurile exterioare, groase, cu metereze, care formau o adevărată cetate patrulateră, prevăzută cu un foișor și cu trei turnuri pentagonale la colțuri.

Fiind în regiune montană, averea schitului a fost constituită din munți. În afară de vatra schitului, dăruită de vornicul ctitor, schitul mai avea proprietățile: Toaca, Grebla și Groșii din județul Argeș, danie a lui Oreste Călugăru și a fratelui său Popa Vilcu; muntele Mîndra-Stînișoara, județul Vîlcea, dăruit de moșnenii Oprea și Cristea; o parte din munții Murgăș și Dan și muntele Cornetu.

Schitul Cornetu a fost închinat așezămintelor Sfîntului Pantelimon prin testamentul lui Grigore al II-lea Ghica din 1752, urmînd să plătească anual un embatic de 30 de taleri.

«Mînăstirea Titireciul ot sud Vîlcea»¹⁷, cu hramul Sfîntul Ion Zlataust, datează din secolul al XVI-lea. Este amintită în documente la 1597 iulie 3; la 1674 ianuarie 22 era atît de veche că nu se mai știa ce ctitori a avut. A fost refăcută la începutul secolului al XVIII-lea, «din temelie, cu toate cele denprejur ziduri, de dumnealui jupan Mihai Cantacuzino vel spătar». Biserica, «una din frumoasele tipuri arhitecturale» ale genului, era construită în formă de cruce, cu pridvor pe stîlpi, pronaosul boltit cu calotă, naosul cu tambur. Reparată «prin nevoița părintelui catehumenului chir Ioan Ursache», în 1729, sub ocupația austriacă a Olteniei, «în zilele prea luminatului împărat al Romei Carol, carele au pus despre Turci hotar Oltul» ..., a fost zugrăvită prin grija egumenului Damaschin Cernavodeanu la 1746—1747, zugrav fiind «popa Gheorghe», devenit călugăru Gherontie.

Cu voia nepoților și moștenitorilor noului ctitor, Mihail Cantacuzino, clucerul Dumitrache Racovița și vistierul Ionița Racovița, «fiind și mînăstioara săracă și neînchinată la nici o mînăstire, s-a rînduit a fi metoh la Sfîntul Pantelimon», fapt înțărit de hrisovul-testament al lui Grigore al II-lea Ghica din 1752. Mînăstirea avea proprietățile: Lunca-Mărghia, din județul Argeș, dăruită de spătarul Mihail Cantacuzino; Bunești-Titireciu din județul Vîlcea, dăruită de Costache cel căpitan și Urlu-ești¹⁸. Din veniturile sale, mînăstirea Sfîntul Pantelimon primea 45 taleri pe an.

Schitul Șerbănești-Morunglavu¹⁹ «ot sud Romanăți», cu hramul Sfîntul Matei, a fost zidit «din temelie cu toată cheltuiala dumnealui jupan Matei, snă Dumitrașco Morunglav i jupînița Mariia, în zilele luminatului D(o)mnu Io Constandin Nicolae Voevod»,

16. Virgil N. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei*, în «Bul. Com. Mon. Ist». (XXIV), 1933, p. 70—71. Biserica are formă de cruce, cu altar semicircular în interior, pentagonul pe din afară, cu naosul despărțit de pronaos printr-un zid, în exterior fiind splendid decorată cu cărămizi smălțuite în culori și cu dale de cărămidă arsă, așezate în brfuri. Chiliile au fost refăcute în 1850, dar au fost dărîmate toate la 1889, cu prilejul construirii tunelului de sub curtea mînăstirii, pe unde trece calea ferată. Se mai păstrează acelea ale arhondaricului de sub foișor. Cupola și partea din altar, au fost dărîmate în timpul războiului din 1916—1918, și au fost refăcute între 1923—1925, cînd s-a refăcut exteriorul bisericii cu ancadramentul ferestrelor. În 1960 mînăstirea a fost restaurată de D. M. I. Se află în satul Călinești, com. Racovița, județul Vîlcea.

17. N. Stoicescu, *op. cit.*, vol. II, p. 357—458; Virgil N. Drăghiceanu, *Monumentele istorice din Oltenia*, în «Bul. Com. Mon. Ist.» XXIV (1931), p. 131, 132.

18. Al. Găleşescu, *op. cit.*, p. 220, 957; *Eforia...*, 1832—1932, p. 51. Impreună cu 17 pogoane din jur, schitul a fost pus de către Eforie, în 1870, la dispoziția cătunului Lunca, din comuna Ocna, spre a servi ca biserică acestui cătun. Se află în Ocnele Mari, județul Vîlcea.

la anul 1746. În documentul din 1751 ianuarie 13 și iulie 1, ctitorul mărturisește că, neavînd copii; «am făcut acest schit în loc de feciori».

Matei Morunglăveanu (întîlnit în documente și cu numele călugăresc Metodie) «însuși el au venit ... și din bună voia lui» a închinat schitul la Mînăstirea Sfîntul Pantelimon, «după cum cartea lui adeverează ot leat 7259, iscălit de el și de femeia lui și de alți boieri mari mărturii». Grigore Vodă a întărit această afierosire prin testamentul său din iulie 1752.

Din veniturile proprietăților lui : Vatra schitului, Morunglava, Ciomăgești, Cîrlogeni, Horezu și Oboga, Mînăstirea Sfîntul Pantelimon lua embaticul anual de 50 taleri.

Mînăstirea Cobia²⁰, din județul Dîmbovița, a fost ridicată de stolnicul Badea Boloșin la 1572, «în zilele binecinstitorului și de Hristos iubitorului Domnului nostru Io Alexandru Voevod și a fost sub vlădica chir Eftimie» cum arată pisană.

O inscripție de pe peretele despărțitor dintre naos și pronaos arată starea de neatîrnare pe care trebuia să o aibă ctitoria : «Întru numele lui Dumnezeu și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos s-a pus ctitor Badea, iar după moartea lui să nu așeze nici voevod, nici vlădică, nici boier pe egumen, iar dacă așează, acel om să fie anatema, cî să puie ctitorii și călugării pe vreunul din ei».

Mînăstirea a fost reparată după 1680 de către Pîrvu Cantacuzino, apoi după 1723—1724, cînd s-au prăbușit bolțile bisericii.

Grigore al II-lea Ghica, care în 1750 ajutase mînăstirea Cobia, în urma plîngerii arhimandritului Onufrie, hotărăște prin testamentul său ca și aceasta, împreună cu moșiile ei : Vatra Schitului, dăruită de Badea Stolnicul și Cacaletii (județul Vlașca) dată de «Constantin Basarab vv», să fie afierosită metoh al mînăstirii și spitalului Sfîntul Pantelimon și embaticul ei să fie de 50 de taleri anual.

Schitul Găiseni²¹ «ot sud Dîmbovița» (azi în județul Ilfov) cu hramul Sfîntul Nicolae, «zidire veche boierească», construită între 1512—1521, după cum rezultă dintr-un

19. Al. Găleşescu, *op. cit.*, p. 620, 626, nota 6 ; Virgil N. Drăghiceanu, *Monumentele istorice din Oltenia*, în «Bul. Com. Mon. Ist.», XXIV (1931), p. 121. Biserica a fost zugrăvită în 1753, reparată în 1880, 1904 și 1936 ; se păstrează zidul de incintă, clopotnița și un corp de chiliă din secolul al XVIII-lea ; în biserică se află icoane împărătești pictate de G. Tattarăscu.

20. (Ghenadie Enăceanu), A 545 (fost ms. rom. 2409) de la Biblioteca Academiei R. S. R., f. 323. În acest manuscris se află și o copie a unui pomelnic ce s-a găsit, la 1880, în mînăstire : «Mihai vv., Nicolae vv., Șerban vv., Radu vv., Alexandru vv., Constantin vv., Gligore vv., Radu vv., Antonie vv., Duca vv., Șerban vv., Mihai vv., Costandin vv., Gligore Ghica vv.» apoi : Luca arh., Gligore arh., Teofil arh., Ștefan arh., Teodosie arh., Varlaam arh., Iosif arh.» ; N. Iorga, *Două mînăstiri dîmbovițene*, în «Bul. Com. Mon. Ist.», 1929, ian.-mart., p. 20—23. N. Stoicescu, *op. cit.*, vol. 1, p. 182, 258, notele 166, 167, 168 ; Acad. R. S. R. ; *Documente privind relațiile agrare în secolul al XVIII-lea, vol. I, Țara Românească*, p. 497 ; Al. Găleşescu, *op. cit.*, p. 219 ; *Eforia...*, 1832—1932, p. 52. Biserica «o zidise înaltă și îngustă, de o eleganță deosebită» ; avea formă treflată, abside pentagonale, în exterior îmbrăcată de cărămizi smălțuite cu verde și cu galben, așezate în straturi succesive. Restaurată în 1938 de Com. Mon. Ist., se află în satul Mînăstirea, comuna Cobia de jos, județul Dîmbovița.

21. N. Stoicescu, *op. cit.*, vol. 1, p. 325, 359, nota 4 ; Al. Găleşescu, *op. cit.*, p. 218—219. Marele Ban Stroe, fiul Marelui Vornic Dobre, nu este ctitor fondator, așa cum este indicat la Al. Găleşescu, *op. cit.*, p. 958. Reparată în 1894, biserica mai dăinuiește chiliile însă sînt ruine. Clement, egumen în 1827 la Găiseni, unde «s-a ostenit de a făcut multe lucruri vrednice de pomenire», își zicea «patriot de la Mînăstirea spitalului Sfîntul Pantelimon» și a ajuns episcop de Argeș, fiind «un arhieru în sensul vechimii evlavioase și muncitoare» (Cf. N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, vol. II, București, 1930, p. 238).

document din 1605, de către Drăghici, mare vornic, în timpul lui Neagoe Basarab. O piatră de mormânt din 1520 dovedește și ea acest fapt.

Schitul Găiseni a avut numeroase proprietăți : Ghinești, dăruită de Patrulea Stolnicul, Secăturile, Poiana Lungă, din județul Dîmbovița ; Bunești-Urluești, Muntele Galben și Vămeșoaia din Județul Argeș și Valea Babei din județul Prahova, dăruite de jupîneasa Stanca, soția lui Drăghici Vornicul de la Florești, fata lui Stroe Bugheanu ; Bădeni Zădăriciu, Onceasca din județul Vlașca ; Clinciu Surlari din județul Ilfov, cumpărată de schit ; Surdila Găiseanca din județul Brăila, dăruită de jupîneasa Ana ; Fîntinele, din județul Buzău.

În 1752, cum se arată în hrisovul-testament al lui Grigore Ghica, mînăstirea era «scăpătată și săracă», de aceea, «nefiind închinată la nici o mînăstire mai mare ... s-au dat a fi metoh la Sfîntul Pantelimon», plătind drept embatic 125 taleri pe an».

*Mînăstirea Tîrșor*²² «ot sud Prahova a avut probabil, drept ctitor, pe Antonie Vodă din Popești (1669—1672). La 1672 aprilie 12, se spune într-un document, voievodul «a-au apucat ca să o miluiască nici cu moșii, nici cu țigani, nici cu nici di unele, ci iaste numai piatră». Biserica mînăstirii a fost zugrăvită de Constantin Brîncoveanu.

În afară de vatra mînăstirii, i-au mai fost afierosite moșiile : Vaideești, Valea Dobrotei de către Popa Drăghici, Albu Drăghici și Rafael, precum și Rășcanii din Județul Prahova, de către Ruxandra Văcărescu.

În anul 1752, Grigore al II-lea Ghica a închinat acest locaș Mînăstirii și spitalului Sfîntul Pantelimon. Embaticul rînduit era de 100 taleri pe an. Pentru a ajuta metocul ajuns la «multă scăpătare» domnitorul a hotărît ca acest locaș să-și completeze trebuințele, luînd «milă din vama domnească de la tîrgul Ploieștilor».

*Schitul Poiana*²³, din județul Prahova, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, a fost zidit la anul 1690 de către biv vel spătarul Toma Cantacuzino împreună cu soția sa Maria. În 1711 ctitorul a pribegit în Rusia. Pînă la această dată nu reușise să termine decît biserica, care a fost pictată de vestitul Pîrvu Mutu (Pictura a fost refăcută în 1940). Ctitorie a Cantacuzinilor, în 1731 ea a fost despărțită de Mînăstirea Snaia — metoc al Mînăstirii și spitalului Colțea, — «ca să se poată chivernisi mînăstirile mai bine».

În testamentul său din 1752, Grigore al II-lea Ghica, arătînd că acestei mînăstiri «verămînîndu-i moștenitori, ctitori a chivernisi și a-i purta de grijă, și nefiind închinată la nici o mînăstire, s-au dat a fi metoh la Sfîntul Pantelimon».

Schitul Poiana avea proprietățile : Vatra schitului, Doftănețu-Poencăreanca, Muru, Valea Mantei, Pantazi și Nisipoasa din județul Prahova — ultimele trei fiind dăruite de Protopopul Nicolae și Dinu Nisipeanu — precum și moșia Preasna (Ilfov).

Embaticul către Mînăstirea Sfîntul Pantelimon era de 150 taleri.

*Schitul Brebu*²⁴ «ot sud Prahova», cu hramul Sfinții Arhangheli, era ctitorie domnească, înălțată de către Matei Vodă Basarab «de iznoavă de în temeiu» în anul 1640, și cum arată un document, luna noiembrie, acel an, deși pisania este din 1650.

22. Al. Găleşescu, *op. cit.*, p. 219 ; *Eforia... 1832—1932*, p. 52 ; N. Stoicescu, *op. cit.*, vol. II, p. 673, nota 98.

23. Al. Găleşescu, *op. cit.*, p. 218 ; *Eforia 1832—1932*, p. 52 ; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 503, nota 127.

24. Al. Găleşescu, *op. cit.*, p. 217—218, 965 ; *Eforia... 1832—1932*, p. 52 ; N. Stoicescu *op. cit.*, vol. I, p. 97, 123 nota 158. Se află în comuna Brebu, satul Brebu Mînăstirii, județul Prahova.

În testamentul din 1752 al lui Grigore Ghica se spune că Matei Vodă «neputînd să o înzestreze a rămas slabă și foarte săracă». De altfel, dintr-un document din 1689 februarie 24, rezultă că mînăstirea nu fusese terminată. De aceea și această mînăstire «s-a rînduit a fi metoh la Sfîntul Pantelimon».

Schitul Brebu, pe lîngă vatra schitului, dania lui Matei Basarab, mai avea proprietățile : Bianca, Podul Cheii, Baraictaru, Valea Mantei Pantazi, Nisipoasa, Piscul Leurzii, dăruită de Pantazi velmedelnicer, în județul Prahova ; Șopîrliga, Rotunda și Șopîrliga Brebu în județul Buzău.

Embaticul datorat de către metoc Mînăstirii și spitalului Sfîntul Pantelimon era de 25 taleri anual.

«Mînăstioara Lespezi ot sud Prahova»²⁵, din comuna Comarnic, satul Posada, a fost ridicată de Drăghici Cantacuzino spătarul, cu soția sa Păuna și Pîrvu Cantacuzino stolnicul, cu soția sa Elena.

Schitul Lespezi, cu proprietățile sale — printre care muntele Coțofana din județul Prahova, moșia Cuvă, din județul Buzău, viile de la Voevozi din județul Dîmbovița, hanul cu locul lui din Cîmpina — a fost închinat ca metoh, Mînăstirii și spitalului Sfîntul Pantelimon, de «însăși moștenitorii și ctitorii nepoții» biv vel stolnicului Pîrvul Cantacuzino, anume Pîrvul Măgureanu biv vel medelnicer și Mihai Măgureanu biv vel armaș», așa cum indică testamentul din iulie 1752 al lui Grigore al II-lea Ghica.

Mînăstirea Măxineni²⁶ «ot sud Slam Rîmnic» a fost zidită, în locul unei biserici de nuiele, înainte de 1637, «de iznoavă de în temeiu» de către «răposatul și bătrînul domn Matei Vodă» Basarab și «s-au tîrnosit mînăstirea la 1639 aprilie 23».

Sfîntul locaș, «din multele întîmplări a vremurilor», era, la mijlocul secolului al XVIII-lea, «la multă scăpătare și sărăcie și cu toate stricate și dărăpănate». Grigore Matei Ghica, constatînd că nu-i poartă nimeni de grijă și, «pentru ca să nu se prăpădească desăvîrșit», a dat-o «întru stăpînirea, purtarea de grijă ot cîrmuirea și chivernisirea cuviosului egumen Kir Teoctist, de la ctitoricească noastră mînăstire din Focșani a Sfîntului Ioan Preditei».

În 1752, domnitorul a afierosit-o Mînăstirii Sfîntul Pantelimon, căruia i-a devenit metoh. Din venitul proprietăților Corbul, vatra schitului, danie a lui Matei Basarab, și Bordeasca, metohul trebuia să dea 100 de taleri pe an, ca embatic.

*Schituri închinat în timpul domniei lui Scarlat Grigore Ghica. — Schitul Grăjdana*²⁷ din județul Buzău, cu hramul Nașterea Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu a fost fundat cam pe la 1690, de către călugărița Catrina, al cărei nume, ca mireancă fusese Grăjdana și care era fata Jipei căpitanul Vernescu.

Schitul a fost ridicat pe o moșioară a ei, Lunceni, de pe apa Nișcovului. Numele ei mirenesc, Grăjdana, sub care era cunoscută și ca maică, s-a extins și asupra schitului, a moșiei și apoi asupra satului care a luat ființă în jurul schișorului.

25. Efrem Enăcescu, *Pe urmele strămoșilor*, București, 1938, p. 94 ; N. Stoicescu, *op. cit.*, vol. 1, p. 399, 406 nota 19 ; *Eforia... 1832—1932*, p. 219. Schitul a fost ars de turci la 1788, refăcut de egumenul Sava în 1793. A fost restaurat în 1906 și 1952.

26. Al. Găleşescu, *op. cit.*, p. 220 ; *Eforia... 1832—1932*, p. 52 ; N. Stoicescu, *op. cit.*, vol. II, p. 423, 439 notele 42, 43. Mînăstirea a fost dărîmată în 1917.

27. I. Ionașcu, *Un fost metoh al Pantilimonului : Schitul Grăjdana (Buzău)*, Buzău, 1936, p. XXIV—XXVIII ; N. Stoicescu, *op. cit.*, vol. 1, p. 349, 362 nota 93. Vînzînd moșia Grăjdana, Eforia a oferit satului biserița schitului, cu 18 pogoane de pămînt în jurul ei ; cf. I. Ionașcu, *op. cit.*, p. XXVII ; Al. Găleşescu, *op. cit.*, p. 947.

Fiind sărac, schitul a fost ajutat de stăpîntorii țării. Constantin Brîncoveanu în 1691 și Ștefan Vodă Cantacuzino în 1714 scutesc de dări bunurile sfîntului locaș. Dionisie, fostul patriarh al Constantinopolului, a dat în 1691 iulie 20, o carte «aceștii sărace de călugări(ă) anum(e) Catrina, împreună cu călugări(ă) care vor fi cu dînsa... ca să aibă odihnă eal(e) și preotul care va fi la acel schit de către toate dajdiile țării»²⁸.

După 1714 nu mai sînt știri în legătură cu schitul timp de cîteva decenii. Se pare că a rămas pustiu și, fiind de lemn, a putrezit.

Prin anul 1743, arhimandritul Cosma, nepot prin alianță al monahiei Grăjdana, întia fondatoare, a refăcut bisericuța de lemn, a clădit o clopotniță în furci, unde a pus un clopot mic și o toacă de lemn, și a mai construit «două chilioi cu cămară»²⁹.

Socotind că acest schitișor are nevoie de sprijin și protecție, și că numai instituțiile de caracter religios și filantropic de la Pantelimon ale generosului voievod Grigore al II-lea Ghica pot îndeplini acest rol important, Arhimandritul Cosma l-a închinat, «din bunăvoința sa», ca metoh, Mînăstiri Sfîntul Pantelimon, la 20 decembrie 1758, în timpul domniei lui Scarlat Grigore Ghica³⁰.

Domnitorul a întărit afierosirea «ca să fie Sfintei Mînăstiri și spitalurilor cu săraci bolnavi» prin hrisovul său din 9 iulie 1759.

Din acest zăpis și dintr-o condică a Pantelimonului, putem știi care erau averile schitului: moșia Obrejești, «pe care iaste schitul, cu cîrciumă la drum»; moșia Luneni, pe Nișcov, «cu pometul»; «parte de moșie din Clociții, ce este într-un hotar cu moșia Mînăstirii lui Vintilă Vodă, cu loc de pădure»; «pogoane cu vie lucrătoare» la Valea Teancului, i la Cîrlomănești, i doi boi, i două vaci, i un car, i zece stupi». Parte din acestea erau «agoniseală dreaptă a părintelui arhimandrit Cosma.

Embaticul ce trebuia să-l dea Pantelimonului era de 20 de taleri pe an și «toată purtarea de grijă a schitului acesta» urma să o aibă «epitropii mînăstirii»³¹.

*Schitul Berislăvești*³² din județul Argeș, cu hramul și «spre lauda Sfîntilor Trei Erarhi Vasile cel Mare și Grigore Bogoslovul și Ioan Zlataustul și Sfîntul Mucenic Gheorghe» a fost zidită «din temelie și s-au înfrumusețat cu zugrăveala» de către «Dumnealui răposatul Sandu Bucșenescu biv vel pa(h)ar(ni)c, leat 7262 (= 1754), în zilele Mării sale Io Grigore Ghica Vv.»³³. Clopotul cel mare cu care Sandu Bucșenescu a înzestrat ctitoria sa «au stat pînă la leatul 1788, în războiu ce au avut poarta otomănicească cu poarta chesaricească». Atunci, odată cu Cozia, «s-au ars și Berislăveștii cu totul». Clopotul fiind spart, «s-au prefăcut, mai băgîndu-se într-însul două clopote», de către părintele Teodosie arhimandritul Coziei, în 1801.

Zidurile din jurul bisericii rămînînd neterminate, «s-au isprăvit de preacuviosul Kir Nicodim, ieromonahul Beligrădeanul», 1762, cel prin care «s-au prefăcut» unul dintre clopote.

În biserică, în partea dreaptă, mormîntul ctitorului, acoperit cu o lespede ornată cu flori săpate și o stemă cantacuzinească, are o inscripție mai nouă din 1870, în care

28. I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 32, 33. 29. *Ibidem*, p. XXIX, 62.

30. *Ibidem*, p. XXX. 31. *Ibidem*; Al. Găleşescu, *op. cit.*, p. 275.

32. Azi se află în județul Vâlcea. T. G. Bulat, *Mînăstirea Berislăvești, județul Argeș*, în «Bul. Com. Mon. Ist.», XVII (1924), aprilie-iunie, p. 78; N. Stoicescu, *op. cit.*, vol. 1, p. 65, 120, nota 71.

33. Pisania este scrisă mai tîrziu, cum este însemnat pe un stîlp al pridvorului, la dreapta intrării: «Această pisanie s-au scris acum de Sfinția Sa părintele Arh. Teodosie, că era nescris(ă), 1804».

Isidor Ieromonahul elogiază pe fondator: «ca soarele luminează faptele celor buni, precum și ale dumnealui Sandu Bucșenescu»³⁴.

Sandu Bucșenescu, care l-a sprijinit pe Grigore al II-lea Ghica în acțiunea de zidire a Mănăstirii și spitalului Sfântul Pantelimon, a închinat acestui așezământ, ca metoc, ctitoria sa, cu toate averile sale mișcătoare și nemișcătoare.

Scarlat Grigore Ghica, prin hrisovul său din 20 aprilie 1760, a întărit această danie a ispravnicului de la Pantelimon, pe care, — «ispitit și adevărat în toate credincios, ... a căruia dreaptă și osîrdnică slujbă știind-o și cunoscînd-o», l-a făcut stolnic mare, căci, motivează domnitorul, «cei ce slujesc bine treaptă bună lor și-o dobîndesc, după spusa apostolului»³⁵.

Cea mai mare parte a proprietăților schitului au fost afierosiri ale lui Sandu Bucșenescu: moșia unde se află vatra schitului; moșia Ciofrîngeni-Poenari; moșia Rădăcinești, moșia Rocni-Stănilăveanca din județul Argeș și moșia Răsmirești-Berislăvești din județul Ilfov³⁶.

*

Închinarea schiturilor și mănăstirilor, ca metocuri, către Mănăstirea și spitalul Sfântul Pantelimon a fost întărită de mai toți urmașii lui Matei Ghica: așa au făcut: Matei vodă Ghica (1752—1753), prin zapisul din 1 februarie 1753; Constantin Racoviță (1753—1756) în septembrie 1753; Scarlat Grigore Ghica (1758—1761); (1765—1766) prin hrisovul din 9 iulie 1759, hrisov întărit și de Constantin Mavrocordat (1756—1758; 1761—1763); Alexandru Scarlat Ghica (1766—1768) prin hrisovul din 15 septembrie 1767³⁷. De asemenea, și în perioada următoare, pînă la începutul secolului al XIX-lea, cînd familia Ghica nu a mai avut reprezentanți în scaunul de domnie al Țării Românești, metocurile mănăstirii și spitalului Sfântul Pantelimon au fost în atenția celorlalți domnitori care le-au întărit afierosirile prin hrisoave: Alexandru Ipsilanti la 27 aprilie 1776, Mihai Constantin Șuțu la 30 ianuarie 1784 și Alexandru Moruzi la 9 mai 1793, hrisovul acestuia din urmă fiind întărit și de Constantin Hangherli la 5 iunie 1798 și Constantin Alexandru Ipsilanti la 22 septembrie 1803.

Pînă la 1795 embaticul metocurilor era cel stabilit de Grigore al II-lea Ghica și de Scarlat Grigore Ghica (pentru Grăjdana și Berislăvești). În urma unei mari epidemii de ciumă, numărul bolnavilor internați la «spitalurile» de la Sfântul Visarion, care erau întreținuți din fondurile Mănăstirii Sfântul Pantelimon, crescuse mult. Clucerul Dumitrache, cronicarul evenimentelor de la 1769—1775, ca episcop al Pantelimonului, se plînge domnitorului că din pricina scumpirii lucrurilor nu-i ajunge bugetul pentru hrana bolnavilor de ciumă și propune ca, pentru acești suferinzi, să dea ajutoare și celelalte mănăstiri ale țării, iar embaticul metocurilor să se mărească.

Domnitorul a acceptat propunerea și prin pitacul din 30 aprilie 1795 s-a hotărît suma de bani pe care fiecare mănăstire trebuia s-o dea în acest scop. Sumele erau

34. V. Brătulescu și R. Ilie, *Mănăstiri și biserici din județul Ilfov*, București, 1935, p. 14, nota 1.

35. Al. Găleşescu, *Situația documentară a domnului Lascăr Catargiu ca for al spitalelor civile din București*, București, 1926, p. 5.

36. Idem, *Eforia spitalelor civile*, p. 948, 949. Mănăstirea a fost arsă în 1788, reparată în 1804; cf. N. Stolcescu, *op. cit.*, vol. 1, p. 65.

37. I. C. Filitti, *Hrisov pentru Pantelimon de la Alexandru Scarlat Ghica voievod*, 15 sept. 1767, București, 1941, p. 5; Al. Găleşescu, *op. cit.*, p. 239, 243, 260, 279; Idem; *Drepturile Familiei Ghica, ca membrii în administrația averii Mănăstirii Pantelimon și a metoacelor sale*, București, 1889, p. 8.

vărsate prin eparhiile respective, și totalizau: eparhia Mitropoliei 950 lei, eparhia Rimnicului 760 lei, eparhia Buzăului 150 lei, eparhia Argeșului 100 lei³⁸. Prin același pîtac s-a încuviințat o adăugire la embaticurile metocurilor Mînăstirii Sfîntul Pantelimon și s-a ordonat egumenilor acestora să dea ca embatic, de acum înainte: Poiana 150 lei, Tîrgșorul 100 lei, Brebu 50 lei, Lespezile 150 lei, Măxinenii 120 lei, Găisenii 150 lei, Cobia 25 lei, Fedeleșoiu 150, Berislăveștii 100 lei, Șerbănești-Morunglavul 120 lei, Tichircenii (Titireciu) 20 lei³⁹.

Din pricina aceluiași greutate pe care le avea Pantelimonul cu bolnavii de ciumă, urmașul la epitropie al clucerului Dumitrache, vornicul Ioniță Florescu, a propus domnitorului să aprobe ajutoarele ce de bună voie vor să dea Mînăstirii Pantelimon egumenii metocurilor mînăstirii. Au donat atunci: Dionisie arhimandritul de la Tîrgșor 650 taleri, Anania de la Poiana 1500 taleri, Sofronie de la Brebu 250 taleri, Amfilochie de la Lespezi 250 taleri, Rafael de la Șerbănești-Morunglavu 1500 taleri, Nicodim de la Găisenii 750 taleri, episcopul de la Argeș, pentru metocul Berislăvești 500 taleri, arhimandritul de la Focșani, pentru metocul de la Măxinenii, 300 taleri și Dionisie de la Fedeleșoiu 300 taleri⁴⁰.

În 1824, domnitorul Grigore D. Ghica ca efor al Pantelimonului, socotind că și veniturile și cheltuielile au crescut, a mărit embaticul schiturilor afierosite: «...au crescut spre sporire și adaus, și adică veniturile s-au înmulțit și cheltuielile s-au adăugat ... de aceea și darea metoacelor de ajutor la acest spital s-au adăugat...». S-a întocmit și o «osebită foaie» cu indicațiile acestor creșteri, hotărîndu-se ca «acea dare să se păzească fără de a se mai încărca». În hrisovul din 10 octombrie 1824, prin care se întăreau daniile Pantelimonului și s-a luat și hotărîrea măririi embaticului de la metocuri, domnitorul cerea ca toate aceste așezăminte «să se păzească cu nestrămutare», ca să fie spre veșnică pomenire a ctitorilor și pentru ca «și milostivul Dumnezeu să se îndure și să se întoarcă cu milostivire spre noi toți și spre binele și folosul acestui pămînt»⁴¹. Grigore D. Ghica hotărîse ca unele din metocuri să plătească jumătate, iar altele trei sferturi din veniturile lor, pentru «săracii bolnavi».

Situația aceasta a rămas, în mare, neschimbată, și după înființarea în 1832 a Eforiei spitalelor, constituită din așezămintele de la Mînăstirea Sfîntul Pantelimon, Colțea și Filantropia, care continuau să-și păstreze și să-și administreze bunurile, fiecare, de către o epitropie independentă. Din raportul înaintat de Epitropia Pantelimonului către Bibescu Vodă, în 1846, rezultă că schiturile-metocuri ale Pantelimonului se cîrmuiau «de egumenașii lor ... care se orînduiesc cu voia, iscălitura și blagoslovenia Preaosfinției sale Părintelui Mitropolit al țării, cu iscălitura ctitoriceștilor Eforii și a Epitropilor». că acești egumeni, la orice nevoie cer ajutor epitropiei și că, moșiile se arenduiesc prin forma mezatului»⁴².

Din socotelile Pantelimonului pe anii 1834—1846, supuse controlului obștesc de Bibescu vodă, rezultă care au fost, în timpul acela, obligațiile metocurilor⁴³. Schiturile Fedeleșoiu, Brebu, Șerbănești-Morunglavu, Cornetu, Cobia și Măxinenii erau date «cîstavnicilor» prin «contracturi» pe toată viața, afară de schitul Cobia care era încredințat pe soroc mărginit de 12 ani. La Mînăstirea Sfîntul Pantelimon plăteau o

38. V. A. Urechia, *Istoria României*, III, p. 442, 443.

39. *Ibidem*, VI, p. 717, 718.

40. *Ibidem*, p. 718.

41. Al. Găleşescu, *Eforia Spitalelor Civile*, p. 304, 955; Idem, *Situația documentară a Eforiei Lascăr Catargiu ca efor al spitalelor civile din București*, p. 6.

42. Idem, *Eforia spitalelor civile*, p. 413.

43. *Analele parlamentare ale României*, XV, I, București, 1831—1852, p. 404 ș. u.; Al. Găleşescu, *Eforia spitalelor civile*, p. 955.

treime din venit, excepție făcând Măxinenii care da numai un sfert. La Titireci și Grăjdana, nefiind egumeni, un timp «să caută venitul lor prin epistați», dându-se la Pantelimon ce rămânea în urma cheltuielilor pentru schiturile respective ⁴⁵.

Dintr-o notă în creion de pe un manuscris al lui Bibescu-Vodă, despre care se crede că aparține domnitorului, rezultă că majoritatea veniturilor metocurilor intrau în casa epitropiei Sfântul Pantelimon. Informația poate fi pusă sub semnul întrebării, dat fiind faptul că Bibescu persecuta familia Ghica și desființase în 1847 autonomia Pantelimonului în cadrul Eforiei. Același domnitor găsisse că afierosirile unor schituri la Mănăstirea Sfântul Pantelimon (Găiseni, Cobia, Cornetu, Tîrgșor, Măxineni, Brebu, Poiana) nu aveau o bază legală, întrucât fuseseră închinat afirmă el, «numai prin procură domnească, fără consimțământul familiei» ⁴⁶.

Între 1859 și 1864 bunurile metocurilor, ca și ale întregii Eforii, au fost administrate de stat. În 1859 la 22 aprilie, Domnitorul Cuza a decis ca epitropia Pantelimonului și schiturile sale — cărora le redase independența, la 1856, caimacamului Al. D. Ghica — să fie readuse sub conducerea Eforiei, care fusese etatizată. Prin legea secularizării averilor mănăstirești din 17 decembrie 1863, odată cu toate averile mănăstirilor din România, statul a secularizat și averile Mănăstirii Sfântul Pantelimon și ale schiturilor sale, veniturile lor trecînd în bugetul statului ⁴⁷.

În 1864, în urma intervenției lui Mihail Kogălniceanu, Domnitorul Cuza a semnat legea prin care s-a reconstituit Eforia ca administrație specială și independentă, averile schiturilor închinat ieșind de sub regimul secularizării și adăugindu-se proprietarilor Mănăstirii Sfântul Pantelimon, de care vor depinde, de acum înainte, în mod direct, căreia, astfel, i-au mărit forța economică și posibilitatea de binefacere pentru cei suferinzi ⁴⁸.

Legea din 1864 prevedea, printre altele, ținerea în bună stare a bisericilor și a schiturilor aflătoare pe domeniile Eforiei ⁴⁹. Îndeplinirea aceasta o îndeplinesc și pînă atunci Epitropia Sfântului Pantelimon, care făcuse multe cheltuieli la metocurile sale, cărora le purtase de grijă și le restaurase și le reparase ori de cîte ori acestea fuseseră deteriorate de cutremure, de incendii, de vreme sau de alte pricini ⁵⁰. În șe-

44. În 1841, arhimandritul Serafim «îngrijitorul» schitului Tîrgșorul o vărsat Pantelimonului 3200 lei pentru neîndeplinirea contractului ce a avut cu spitalul; cf. *Anale parlamentare*, p. 448.

45. Pentru că în 1787 schitul Grăjdana «au ajuns la rea stare» stolnicul Dumitrache, epitropul Pantelimonului, dă schitul în purtare de grijă a lui Stanciu post. Gogălniceanu, rudă cu arhimandritul Cosma, al doilea ctitor. De-abia în 1843 s-a revenit la conducerea de ordin monahal, cînd s-a numit «vremelnicește» singhelul Ruvîn Budiștean, care era egumen la Tîrgșor. La 1850 conducerea schitului o avea arhimandritul Melchisedec, iar în 1852, vrednicul ieromonah Chiprian, cf. I. Ionașcu, *op. cit.*, p. XXXII; *Anale parlamentare*, p. 410.

46. Gh. Bibescu, *Domnia lui Bibescu II*, p. 622.

47. Al. Găleşescu, *op. cit.*, p. 955; Idem, *Situația documentară...*, p. 7.

48. *Ibidem*; *Eforia spitalelor civile*, p. 956.

49. *Ibidem*, p. 479, 483, 544; Idem, *Drepturile familiei Ghica, ca membrii în administrația averii Monastirii Pantelimon și a metoselor sale*, p. 21.

50. La schitul Grăjdana, în 1787, Mănăstirea Sfântul Pantelimon a încuviințat cererea lui Stanciu post. Gogălniceanu ca să nu plătească timp de doi ani embaticul de 20 taleri anual, cu condiția de a înveli biserica și a repara celelalte imobile. Epitropii Pantelimonului Vornicul Florescu și Căminarul Nestor, vestitul legist, s-au îngrijit de aproape de schitul Grăjdana, înlocuind pe epistați atunci cînd nu-și făceau datoria.

Cînd epistații Marin Tabacu și Radu Năstăsescu nu și-au îndeplinit obligația de a plăti embaticul contractat de 120 taleri pe an și de a face toate reparațiile necesare sfîntului lăcaș și acareturilor, au fost înlocuiți în urma plîngerii către înaltul divan, în 1811, a epitropului de la Pantelimon C. Predescu.

dința de la 2 martie 1848 a adunării obștești se citise raportul asupra socotelilor Pantelimonului pe 14 ani (1832—1846) făcându-se referire și «asupra sumei ce se vede trecută în conturile spitalului Pantelimon pentru clădiri și îmbunătățiri la schiturile închinat acestui spital». S-a făcut atunci, după cum rezultă din actele ședinței din 6 martie 1848, și o «cercetare asupra stării clădirilor și îmbunătățirilor pe la schiturile închinat la spitalul Pantelimon». Socotelile au corespuns, căci la 20 martie s-a dat un opis domnesc întăritor socotelilor Pantelimonului în perioada celor 14 ani cercetați⁵¹.

Mînăstirea Sfîntul Pantelimon își ajutase metocurile și împrumutîndu-le cu bani, atunci cînd era cazul. Astfel, în 1841, schitului Poiana i se dăduse cu împrumut 20.000 lei pentru diferite trebuințe, «cu zapis fără dobîndă și cu îndatorirea de a-i da înapoi, dînd cîte 5000 lei anual»⁵². În 1845 fusese împrumutat și schitul Cornetu, de asemenea fără dobîndă, urmînd ca o parte din datorie să fie înapoiată la casa Pantelimonului, «treptelnicește din an în an», iar restul să rămînă metocului, «pentru preînnoiri, meremeturi și alte îmbunătățiri»⁵³.

Legătura Mînăstirii Sfîntul Pantelimon cu metocurile sale avea și aspectul sărbătoresc al împreună-prăznuirii hramului. A doua zi după Sfîntul Pantelimon, la 28 iulie, se serba hramul și la schituri, cu cheltuiala pe seama Pantelimonului⁵⁴.

După ce, în 1926, așezămîntul Sfîntul Pantelimon, împreună cu metocurile și proprietățile rămase în urma exproprierii din 1922, a trecut sub administrarea Ministerului sănătății publice, și după ce spitalele au intrat în sistemul național de asistență socială, fiind întreținute de către stat⁵⁵, misiunea avută de aceste metocuri, la susținerea operei filantropice organizată la Mînăstirea Sfîntul Pantelimon a încetat.

Dar, dacă așezămîntul Sfîntul Pantelimon a avut un rol atît de însemnat în istoria asistenței medicale și a instituțiilor de caritate din Țara Românească, trebuie subliniat faptul că aceasta se datorează, în bună parte, și metocurilor sale. Acestea, cu averile lor și prin strădania ostentitorilor de acolo, au adus o importantă contribuție la susținerea și sprijinirea așezămîntului ctitorit de Grigore al II-lea Ghica.

Așadar, ctitorii și miluitorii acestor metocuri au devenit, de fapt, și ei ctitori și sprijinitori ai așezămîntului de adîncă omenie de la Mînăstirea Sfîntul Pantelimon.

Pr. Doctorand CONSTANTIN VOICESCU

De încălcările făcute asupra moșilor schitului și de hotărnicia lor s-a îngrijit tot Pantelimonul, prin episcopul N. Trăsnea. Ieromonahul Chiprian, numit în 1852 la conducerea schitului, a început clădirea unei noi biserici, terminată la 1856, construită din cărămidă pe temelie de lespezi de piatră, cu trei turlă de lemn, învelită cu șindrila», făcînd încă și un rînd de case cu șase încăperi bine mobilate. Continuîndu-se tradiția schitului, care în sălile bisericuței de lemn primea pe copii să învețe carte, a fost găzduită pînă în 1906. școala satului, în clădirea ridicată de Chiprian (I. Ionașcu, *op. cit.*, p. XXXIII—XXXVII; *Anale parlamentare*, p. 122).

La schitul Cobia, Eforia a făcut restaurări reparînd altarul și pronaosul. Cf. N. Iorga, *Despre mînăstiri dîmbovițene*, p. 23.

În legătură cu reparațiile făcute la Brebu, Berislăvești. Găiseni, Șerbănești, Poiana, Măgior, deteriorate de cutremure, arse sau ruinate, cf. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 97, 325, 331, 520, 651. 51. *Anale Parlamentare*, p. 404 și următoarele. 52. *Ibidem*, p. 449.

53. *Ibidem*, p. 483. Chiliile schitului au fost refăcute în 1850; cf. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 135. 54. *Anale parlamentare*, p. 437.

55. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, *Biserica slujitoare*, București, 1972. p. 134.

DIN ISTORICUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE DIN COMUNA BATTONYA — BĂTANIA R. P. UNGARĂ*

Una dintre parohiile Vicariatului ortodox român din Gyula (Ungaria) este frunzașă biserică ortodoxă română din comuna Bătania — Battonya, care pe timpuri a făcut parte din episcopia Aradului. Despre istoricul acestei biserici, pînă în prezent, nu a apărut nici un studiu, care să fi dat la iveală evenimentele mai importante din trecutul ei¹.

Scopul prezentei lucrări este de a umple acest gol, căci ea va înfățișa pe scurt istoricul acestei parohii și al bisericii ei.

Istoricul comunei. — Comuna Bătania — Battonya se găsește pe teritoriul R. P. Ungare, situată în una din cele mai bogate și fertile părți ale Ungariei, în județul Békés, pe ambele maluri ale «Szárázérului». Acest «ier» — cum se numește el de locuitori — este o ramură moartă a Mureșului.

Comuna, existentă încă în prima jumătate a secolului al XV-lea, s-a format pe lângă un drum foarte important, care trecea prin Szentes — Pereg — Battonyaegyháza (una din denumirile comunei de pe vremuri) și Arad. De aici, prin valea Mureșului, mergea spre interiorul Transilvaniei.

În izvoarele documentare numele ei apare sub următoarele forme: Bathonya, Batonnya și Batonia.

În legătură cu originea acestei numiri s-au emis mai multe păreri.

Cea mai răspîndită din ele și mai susținută de locuitori este următoarea: Prin secolul XIII, cînd tătarii au trecut pe aceste meleaguri, hanul lor Batu, găsind aici pășune bogată și apă stîmpărătoare de sete pentru armata lui, a făcut o tabără militară statornică pe cele două maluri ale «ierului». Din numele Batu, împreună cu cuvîntul maghiar «tanya» (sălaș), s-ar deriva numele de azi al comunei: Battonya.

Primele știri în legătură cu vechimea comunei datează din prima jumătate a secolului al XV-lea. În acel timp Nădlacul și Turnu, așezări din apropiere, erau niște orășele, de care țineau mai multe sate. Ele erau astfel un fel de centre, ce cuprindeau mai multe moșii. În anul 1427 centrul Nădlac era în posesia unui Ioan Jánk². Acesta, murind fără succesori, moșia a trecut în stăpînirea unui nou proprietar. În legătură cu această schimbare de proprietar s-au ivit unele probleme de drept de proprie-

* Lucrare de seminar în cadrul pregătirii pentru doctorat în teologie, întocmită sub îndrumarea P. C. Prof. Nicolae Șerbănescu, care a dat și avizul pentru publicare.

1. Arhiva Vicariatului ortodox român din Gyula (R. P. Ungară), Procesul verbal de constituire, înregistrat sub nr. 1/1946.

2. Regretabil este faptul, că nu avem documente din care să se poată constata că numele de Jánk este identic cu românescul Iancu. În acest caz am ajunge, să știm despre primul român din comună.

tate. În actele ce s-au întocmit cu acest prilej, pentru prima oară se amintește — împreună cu alte câteva localități — și comuna Bătania³.

O dată foarte importantă din viața acestei localități este anul 1455. În acest an ea ajunge, să fie una din moșiile, lui Ioan Huniadi și a fiilor săi. Apoi, în anul 1463, fiul cel mai mic al acestuia, Matei Corvin, a dăruit-o mamei sale, văduva lui Ioan Huniadi, ca aceasta să-și poată susține curtea sa domnească⁴.

Secolul al XVI-lea a adus multe neazuri asupra acestei așezări. Primul, pe care a trebuit să-l îndure, au fost urmările răscoalei lui Gheorghe Doja din anul 1514, după care raporturile cu nobilii erau foarte crude, deoarece iobagii de aici trecuseră de partea lui Doja⁵.

Răzbumarea fără margini a clasei feudale a avut un rol decisiv în pierderea de către Ungaria a războiului cu turcii la Mohács în anul 1526. Acest fapt a făcut ca invaziile turcești pe pământul Ungariei să se facă fără rezistență. Folosindu-se această stare, beglerbegul Bali, pornind în anul 1529 de la Belgrad, a pătruns pe valea Mureșului, a ocupat teritoriul dintre Mureș și Crișuri, și a distrus multe localități, între ele fiind și Bătania, în care se găseau pe acele vremi și mulți sârbi, refugiați dinaintea turcilor⁶.

De la această dată și pînă în anul 1643 nu se mai amintește nimic despre comună. Aceasta înseamnă că ea a fost arsă și părăsită în tot acest interval de mai bine de un veac⁷.

Comuna începe să fie refăcută în secolul al XVII-lea de către sârbi, care în acei timp, din pricina războaielor cu turcii, în tot mai mari grupuri emigrau din țara lor. Mulți dintre ei așezându-se în aceste părți. Din consemnarea vastă a lui Mihail Szeli și Ferenc Doboczi reiese, că în anul 1643 comuna Bătania era locuită numai de sârbi și că ea le fusese dăruită drept răsplată pentru vitejia lor în războaie. Acești doi stăpîni au plătit și dare către împărat, anume: 40 de taleri, 2 giguri de pînză și un covor⁸.

În anul 1699, localitatea Battonya ajunge în proprietatea Curții Vieneze⁹. Cam în acest timp are loc și cea mai însemnată emigrare a sîrbilor sub conducerea patriarhului Arsenie Cernoievici, care cu cca. 40.000 de sârbi s-a refugiat în Ungaria. Dintre acestea o parte s-a stabilit pe aceste meleaguri. În vederea stabilirii lor definitive Curtea le-a asigurat diferite privilegii, care au dus la scopul dorit¹⁰.

Stabilindu-se, ei numaidecît au început reconstruirea așezărilor vechi distruse. Mulțumită lor, cu anul 1720, în comuna refăcută începe o viață înfloritoare. Din consemnarea populației din acest an se pot afla următoarele: Comuna avea 24 case construite și 24 capi de familie plăteau contribuție regală¹¹. Majoritatea acestora, după etimologia numelor lor, erau de origine sîrbă, trei erau maghiari și doar Petru Vlah și Martin Vlah, împreună cu familiile lor, erau români.

Împrejurările pașnice ce au urmat, timp de 14 ani, au făcut ca în anul 1734 să se găsească aci 109 familii, dintre care 12 erau de români. Între ei se găseau nume ca: Petru Vlah, Alexandru Munteanu, Martin Vlah, Nistor Ardelean, Gavril Ardelean,

³ Samu Borovszky, *Csanád vármegye története 1715-ig — Monografia județului Csanád până la anul 1715*, t. I, Budapesta, 1896, p. 105. ⁴ *Ibidem*, p. 117.

⁵ Iván Jaksity, *A szerbek letelepedése Battonyán — Stabilirea sîrbilor în comuna Battonya*, 1965, p. 15. ⁶ *Ibidem*, p. 17; Samu Borovszky, *op. cit.*, p. 168.

⁷ Iván Jaksity, *op. cit.*, p. 36. ⁸ *Ibidem*, p. 38. ⁹ *Ibidem*, p. 45.

¹⁰ *Ibidem*, p. 45—52. ¹¹ *Ibidem*, p. 62.

Teodor Moldovan etc.¹², care atestă cu certitudine existența românilor pe acele vremi în comuna Bătania.

Frumoasa dezvoltare din acest interval de timp s-a întrerupt în anul 1734. Nemijlocita cauză a acestei întreruperi a fost răscoala căpitanului sîrb Per Segheidinaț din localitatea învecinată Pecica¹³. Pentru a scăpa de atrocități, mulți din locuitori au părăsit satul și astfel numărul lor s-a redus simțitor. Din această pricină și ca urmare și a ciumei, adusă de comercianții greci, refugiați din cauza războaielor și abătută în anul 1737 asupra acestor regiuni, numărul locuitorilor s-a redus aproape la jumătate¹⁴.

Încetînd aceste lovituri, au urmat din nou timpuri pașnice, creindu-se condiții prielnice pentru normalizarea vieții. Stăpînirea, pentru a readuce pe cei refugiați, le-a asigurat din nou anumite favoruri (ca scutire de impozite etc.). În urma acestor favoruri, locuitorii s-au întărit în așa fel, încît în anul 1784 și-au construit o biserică, care a servit ca locaș de închinare atît pentru ortodocșii sîrbi, cît și pentru cei români.

După această succintă prezentare a evenimentelor din trecutul comunei Bătania, în cele ce urmează, se va înfățișa *istoricul bisericii ortodoxe române din cuprinsul ei*.

În comuna Bătania, din cele mai vechi timpuri, pe lîngă locuitorii maghiari, s-au găsit atît sîrbi, cît și români. Românii și sîrbii, avînd aceeași credință, și viața lor bisericească și-au trăit-o împreună.

Această împreună-trăire, pentru românii de aici într-o măsură oarecare a fost binefăcătoare.

Prima biserică, construită în anul 1784, a fost biserica de lemn, despre care locuitorii comunei amintesc, că a fost clădită în partea dreaptă a «Szâraz-érului». Acest locaș de închinare a fost de scurtă durată, deoarece el a fost mistuit de un incendiu.

În locul acestuia s-a zidit între anii 1793—1797 impozanta biserică comună — actuala biserică ortodoxă sîrbă —, avînd hramul «Nașterea Preacuratei Fecioara Maria». Ea i-a adăpostit pe românii ortodocși din această comună în perioada de grele încercări dintre anii 1800—1868.

Este cunoscută starea grea a Bisericii ortodoxe române din Transilvania din acest timp. În urma «uniației» din 7/21 octombrie 1698¹⁵, românii transilvăneni, statornici în ortodoxie, au rămas fără organizație bisericească, fără vlădică, lăsați în voia sorții. Abia în anul 1761, Curtea din Viena le-a trimis un episcop de neam sîrb¹⁶. Tot în același timp românii din Banat, din părțile Zărandului, ale Aradului și Bihorului au fost supuși ierarhiei sîrbești a mitropoliei de Carloviț. Ca una ce se afla în părțile Aradului, biserica din Bătania a fost trecută sub jurisdicția Carlovițului.

Starea aceasta a fost un scut împotriva prigonirilor crunte, ce au fost lansate față de bisericile, care nu voiau să primească legea împăratului.

Dar această conviețuire a avut și părți umbroase. Românii și pe mai departe au rămas fără drepturi, impilați și ținuți în întuneric. Ba chiar de multe ori nici setea lor duhovnicească nu o puteau satisface pe deplin, pentru că în bisericile comune

12. *Ibidem*, p. 74—75.

13. *Ibidem*, p. 83.

14. *Ibidem*, p. 85.

15. Ioan Lupaș, *Istoria Bisericească a Românilor*, Sibiu, 1918, p. 101.

16. *Ibidem*, p. 109.

nu aveau posibilitatea de a asculta sfintele slujbe în fiecare duminică în limba lor, ci poate numai tot a doua sau a treia săptămână. În asemenea situație se găseau și românii ortodocși din această comună, unde în biserica folosită împreună numai tot a treia săptămână se liturghisea în limba română. Nu este de mirare, dacă — precum toate bisericile române supuse ierarhiei sârbești — și în această biserică se căuta scăparea de sub acest jug.

În asemenea timpuri de grele încercări, ca un trimis al providenței dumnezeiești, apare Andrei Șaguna, care, prin grele lupte și jertfe a chemat din neființă la viață vechea mitropolie, reînființându-o prin scoaterea ei de sub jurisdicția de la Carloviț la data de 24 decembrie 1864. El a devenit primul mitropolit al acestei reînviată mitropolii, și în anul 1868 i-a dat acea admirabilă organizație, prin vestitul Statut organic, care a încheiat într-o comunitate de simțire întregul popor ortodox din Transilvania și Ungaria de pe acele vremi¹⁷.

În sfârșit, după un timp de mai bine de un veac și jumătate a sosit ziua, în care biserica transilvăneană și-a reprimis mult dorita autonomie, încorporând toate parohiile ortodoxe române din Ardeal și Ungaria, deci și pe aceea din comuna Bătănia.

În cele ce urmează, se va arăta despărțirea românilor de sârbi, în această comună.

Temeiul despărțirii îl constituie circulara nr. 696 din 23 august 1865¹⁸, trimisă de către episcopul Procopie Ovacicovici (1853—1873)¹⁹ tuturor parohiilor aparținătoare episcopiei sale «Procopie. Din îndurarea lui Dumnezeu dreptcredinciosul Episcop Eparhial al Aradului, Orăzii-Mari, Ienopolei și al Halmagiului, precum și al părților adnectate din Bănatul Timișorii.

Preacinstiților Protoprezbiteri, Cinstiților Parohi, Administraților Parohiali, Căleșari și Diaconi, Onoraților Domni Directori civili și militari de orice rang și stare, Onoraților Antisti Comunali, Epitropilor Bisericești, Învățători școlari și tuturor credincioșilor dreptcredincioși din eparhia cea de Dumnezeu ocrotită a Aradului. Dar și de la Dumnezeu Tatăl și Domnul nostru Is. Hr. prin preasfântul și de viață făcătorul Duh.

Dorința cea mai încordată a poporului român greco-răsăritean din ținuturile Austriei cu ajutorul atotputernicului Dumnezeu o vedem a fi împlinită prin preamărită rezoluțiune din 24 decembrie 1864 când preaumilitele rugăminte ale poporului român sau îndurat a încuviința propunerile Ierarhiei bisericești și a reînvia vechea Mitropolie națională cu scaun la Sibiu; deodată de întâiul Mitropolit în scaun reînscut scaun a denumi pre Escelenția Sa înaltpreasfințitul Domn Andrei Bătaș de Șaguna, pînă atunci Episcopul Transilvaniei, iară acum Arhiepiscopul și Mitropolitul românilor greco-răsăriteși din Transilvania și Ungaria, dându-se la acea Mitropolie națională Eparhia Aradului și alia reînființata a Caransebeșului.

Actul acesta preagrațiosu aducători de atîta mîngăere și bucurie, fu mai apoi măritat prin Rezoluțiunea Împărătească din 6 iulie a. c., prin care Maiestatea Sa Imperială-Regescă și Apostolică sau îndurat a dispune la susatinsele două episcopii suspinate: a Aradului și Caransebeșului, cu privire atîta la Jurisdicțiune, cît și la

¹⁷ *Istoria Bisericii Române*, manual pentru Institutele teologice, vol. II. Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1958, p. 482—490; Ioan Lupaș, *op. cit.*, p. 140.

¹⁸ Arhiva parohiei din Bătănia, Registrul circularilor.

¹⁹ *Istoria Bisericii Române*, p. 513.

benefiții dela 15 iulie a.c., nainte să se privească de constituite în așa chip : ca încetând legătura, în care au fost el până acuma către Mitropolia Sârbească a Karlovițului, să fie aceleași Eparhii atârinate de nou reînviată Mitropolie națională română.

Osebita purtare de grije de poporul român greco-răsăritean, care până acum a fost sub Jurisdicțiunea Episcopilor Sârbești din Bănat, au produs aceia preafinală hotărîre ; ca comunitățile bisericii române din protoprezbiteratele : Hațegului, Lipovei, Timișorii, Cenadului, Kikindei și Becicherchiului-Mare, dela 15 Iulie a.c., înainte să se țină de Eparhia noastră Arădană.

După ce dară la aceasta nouă stare a trebilor noastre bisericești s-au dat și din partea competentei Ierarhii bisericești forma trebuincioasă ; și anume : după ce Noi cu Eparhia Nouă încredințată sîntem și canoniceste deslegați din legătura ce o am avuțo mai nainte cu Mitropolia Karlovițului, cu această hîrtie Arhiepiscopescă Venim a vă saluta și a vă vesti Vouă tuturor Iubiților mei Eparhioți ; că Noi am și pășit în corelăcie ca Episcop Sufragane cu Mitropolia noastră națională, și anume cu Ecselenția Sa Înalt Preasfințitul Domn Arhiepiscop și Mitropolit Andrei Baron de Șaguna, pre înaltcarele și voi ca pre Mitropolitul Vostru național veți ave a-l cunoaște și a-l cinsti, iară deosebi cucernica Preoțime va ave numele înaltaceluiși al induce a se pomeni în diptihul Arhieresc. Dealtminte dându-vă tuturor arhipăstoria a sa binecuvîntare sînt al vostru Voitoriu de bine. Arad, în 23 august 1865. Procopiu Ivacicovici Episcop». ²⁰.

Drept urmare acestui ordin episcopesc, s-a făcut și ieșirea românilor din această comună din biserică sîrbă.

Este fapt regretabil, că nu ne-a rămas nici un act oficial, din care să rezulte data sigură a acestei despărțiri. Acest fapt s-a putut întîmpla pe la sfîrșitul anului 1868, așa cum ar reieși din textul unui antimis vechi, sfîntit și dăruit acestei biserici de către episcopul Procopie Ivacicovici deabia la 23 decembrie 1868.

Data aceasta este susținută și de către Simion Cornea, preot în comuna Bătania între anii 1895—1932, care în anul 1907, cînd oficiul protopopesc i-a cerut «...copia documentului de împăciuire, referitor la despărțirea Hierarhică a credincioșilor grec-orientali români de sârbi...» raporta că în anul 1903, cînd a preluat arhiva parohiei, nu a aflat între actele ei și acest «act de despărțire», dar adaugă că «...Privatim știu, că românii de aici s-au despărțit în timpul de după datul 1868 decembrie 23, însemnat pe Antimisul aflător în sfînta biserică, preot fiind Moise Grozescu bătr...» ²¹.

După despărțire biserică-comună, folosită și de români aproape 100 de ani, a rămas în posesia ortodocșilor sîrbi. Deci s-a pus problema construirii de biserică aparte. Înainte de toate a fost nevoie de teren potrivit. Acest teren a fost luat din lărgimea unei străzi, situată la o distanță de aproape 150 m spre miazănoapte de biserică sârbească, pe partea dreaptă a șoselei, care duce spre Mezökovácsháza. El are o întindere de 900 m pătrați.

Fiind asigurat terenul potrivit, s-au căutat resursele materiale necesare pentru construire. Ținîndu-se seama de posibilitățile destul de mici, pe care se putea conta, edificătorii au plănuit-o mai modestă, decît biserică sîrbilor.

20. Arhiva parohiei ortodoxe române din Bătania, Registrul circulărilor. Circulara nr. 696. din 23 august 1865.

21. Arhiva parohiei din comuna Bătania, Raportul oficiului parohial nr. 353/1907.

Lucrările s-au început în anul 1869²². Pe parcurs au survenit și unele greutăți materiale, pentru că suma de 25.000 coroane (12.000 florini), primită la despărțire drept despăgubire de la biserica ortodoxă sîrbă²³, a acoperit numai în parte cheltuielile de zidire. S-a făcut colectă. În această colectă s-a dat dovadă de spiritul de jefelnicie a fiilor bisericii, care s-au grăbit, a-și da tot obolul lor pentru realizarea scopului măreț la care s-au angajat. Mulțumită lor, biserica, ce are hramul Sfîntul Marele Mucenic Gheorghe, a fost isprăvită, și în anul 1872, în ziua hramului, a fost sfințită și predată spre a-și îndeplini sublima ei menire, pentru care a fost ridicată.

Descrierea bisericii. — Biserica ortodoxă română din comuna Battonya se găsește pe Str. Hunyadi. La intrarea principală, în față se află o cruce înalt de 3 metri, ridicată cu «spesele văd. Simina Derjan și fiul ei din Bătania, în 14 oct. 1873».

La 6 m spre răsărit se înalță clădirea bisericii. Ea are în exterior o lungime de 26 m, iar lățimea este de 11 m. Înălțimea clădirii este de 10 m, cu acoperișul 17 m. Deasupra clădirii, în partea din spre apus, se ridică turla înaltă de 8 metri. Așa dar, crucea așezată deasupra turlei este la o înălțime de 32 metri.

Biserica este construită din cărămidă, acoperită cu țigle, iar turla cu tablă.

Accesul în interiorul Sfintei biserici se face pe trei uși, anume: intrarea principală și două uși laterale, una la sud, alta la nord. Toate trei sînt cu cîte două aripi, în dimensiune de 2,5x1,5 m. din lemn de gorun. La toate trei ușile, peste prag, se găsește cîte un mic antreu și apoi încă cîte o ușă tot cu cîte două aripi.

Intrînd prin ușa principală, se trece printre doi piloni, care susțin turla. Deasupra lor se găsește un balcon. În partea dreaptă a pronaosului este cristelnița, iar de-a stînga o ușă, care duce la scara ce urcă în turlă.

În naos, partea femeiască se desparte de partea bărbătească printr-un zid înalt de 1,20 m. Atît în partea bărbătească, cît și în cea femeiască a naosului sînt așezate scaune, lucrate frumos, vopsite în gri închis. În mijloc, lîngă solee, este un amvon rotund, în dreapta jețul arhieresc, iar în stînga tronul Născătoarei de Dumnezeu. Deasupra tronului se găsește icoana Maicii Domnului cu pruncul Iisus în brațe, avînd următoarea inscripție: «Bucură-te ceea ce ții în brațe pe Acela, care toate le ține. 1836».

Pe solee, la locurile obișnuite, sînt cele două strane. În fața icoanelor Domnului și a Maicii Sfinte, stă cîte un sfeșnic din lemn, sculptat frumos.

În altarul spațios, mai înalt cu o treaptă decît naosul, toate sînt așezate după catina bisericilor ortodoxe.

Întreaga biserică este pardosită cu lespezi de piatră în diferite culori, în mărime de 20x20 cm.

Între altar și naos se află iconostasul, capodoperă de sculptură și pictură. Este un adevărat giuvaer, plin de strălucirea auriturii bogate. Cu o floare uimitoare de jos și pînă sus, plină de măreție și împletită cu o iscusință de neîntrecut, dă un aspect de rară frumusețe.

Icoanele sînt așezate în cinci rînduri. De desubt, de la ușile împărătești la dreapta: icoana Domnului nostru Iisus Hristos, la stînga a Sfintei Fecioare Maria. Pe ușile împărătești este zugrăvită icoana Bunei-Vestiri. În colț, de-a dreapta este icoana Sf. Ioan Botezătorul, la stînga, în colț, Sf. Ierarh Nicolae.

22. *Ibidem.*

23. *Ibidem.*

În rîndul al doilea sînt praznicele împărătești. Deasupra ușilor împărătești, în mijloc este icoana Sfîntului Marelui Mucenic Gheorghe, care este hramul sfintei biserici. La stînga sînt: Nașterea, Botezul și Învierea Domnului nostru Iisus Hristos, iar la dreapta: Înălțarea Domnului, Pogorîrea Duhului Sfînt și Schimbarea la Față a Domnului.

În rîndul al treilea, în mijloc se găsește icoana Sfintei Treimi, alături de care, atît în dreapta, cît și la stînga sînt cîte trei icoane ale Sfîntilor Prooroci.

În rîndul al patrulea sînt așezate opt icoane ale Sfîntilor Apostoli.

În rîndul al cincilea, în mijloc se înalță Sfînta Cruce, reprezentînd Răstignirea. Lîngă ea, la dreapta și la stînga icoana Maicii Domnului, respectiv a Sfîntului Apostol și Evanghelist Ioan. Mai spre margine, tot în acest rînd, se găsesc la dreapta și la stînga, cîte doi Apostoli.

Între icoane, peste tot, se ridică coloane artistic lucrate. Deasupra fiecărei icoane strălucește cîte o ornamentație de frunze și trandafiri, sculptate din lemn, poleite cu aur. Dealtfel, toate chenarele sînt poleite cu aur.

Iconostasul este făcut în anul 1908, precum rezultă din inscripția sculptată sub icoana Sfîntului Ioan Botezătorul, unde se pot citi următoarele: «Acest iconostas s-au rădicat în anul 1908, lucrat de sculptorul Ioan Cotîrla din Oravița, pictat de B. Deliomini pictor în Caransebeș».

Acesta este al doilea iconostas al Sfintei bisericii, așezat în locul aceluia, care a fost făcut din scînduri slabe încă din timpul construirii ei. În urma stricăciunilor făcute de carii, s-a impus înlocuirea aceluia prea simplu iconostas, cu altul, acesta de acum, impozant. Fostul iconostas avea doar abia două rînduri de icoane vopsite pe lemn. Dintre ele s-au păstrat următoarele: Maica Sfîntă, Sfîntul Ioan Botezătorul, Nașterea Sfîntului Ioan Botezătorul, Sfînta Treime cu Maica Sfîntă. Data pictării și numele pictorului acestora nu sînt cunoscute.

Tavanul Sfintei biserici este făcut din scînduri și trestie. Este tencuit și se sfîrșește într-o boltitură de semicerc. Pe cele trei arcade ale tavanului se găsesc cinci fresce frumoase, anume: Pe arcada dinaintea iconostasului Sfînta Treime, pe de laturi cu cei patru evangheliști, pe arcadele din partea de nord: Învierea tînărului din Nain și Iisus la 12 ani în biserică, iar pe cele din partea de sud: Învierea lui Lazăr și Iisus cu femeia samarineancă.

Iconostasul împreună cu frescele de pe tavan formează un ansamblu captivant și de mare valoare artistică.

În altar, pe semicercul din răsărit, sînt atîrnate pe perete prăznicarele, 25 la număr, 23 din ele sînt în mărimea de 30x20 cm, lucrate în anul 1936, iar două în mărime de 32x18 cm, din anul 1880. Toate aceste icoane sînt făcute pe lemn.

Biserica este înzestrată cu 11 prapori, lucrați din mătase și stofă, în mijloc, la toate, de ambele părți, sînt icoane lucrate în ulei. Doi din prapori, de culoare neagră, au fost dăruiți de către «Pelerinii din Bătania la Sf. Mănăstire, H. Bodrog. 1906».

De asemenea în zestrea bisericii se află toate obiectele necesare cultului, precum și cărțile trebuincioase. Între ele atrage atenția un exemplar din Sfînta Evanghelie, tipărită în anul 1723, la București, cu purtarea de grijă și cu toată cheltuiala mitropolitului Daniil al Ungrovlahiei (1719—1731).

Iconostasul bisericii din Comuna Battonya (Bătania) — R. P. Ungară

O altă podoabă, care se găsește la această sfântă biserică este epitaful cu text slavon, sfințit în anul 1756, de către Pavel Nenadovici, fostul mitropolit de Carloviți între 1749—1768.²⁴

O adevărată frumusețe a bisericii este candelabrul din sticlă șlefuită, cu figuri minuțioase, — între ele clopoței, imitații de perle ș.a. — așezate în formă de lumânări, 12 la număr și cu tot atâtea becuri.

În turlă sînt instalate cele trei ciopote ale bisericii, cu sunet frumos armonizat.

Preoții care au slujit la parohie. — După cum s-a relatat mai sus, biserica este de-sine-stătătoare numai din anul 1868. Înainte, în biserica comună, preoții, cunoscînd ambele limbi, slujeau atît pentru ortodocșii sîrbi, cît și pentru cei români. Abia din anul 1866, aceștia din urmă, au ajuns să aibă preotul lor separat în persoana lui Moise Grozescu bătr., care a servit pînă în anul 1889. Lui i-a revenit greaua, dar frumoasa sarcină, de a construi prima biserică ortodoxă română din comuna Bătania²⁵.

Pe el l-a urmat, între anii 1889—1905, nepotul său, tot cu acest nume. În ultimul timp al vieții sale acesta a suferit foarte mult din cauza unei boli incurabile²⁶. Aceasta a făcut, ca în anul 1895 să ajungă slujitor al bisericii Simion Cornea, care a deținut acest post pînă la 1 ianuarie 1905, cînd a devenit paroh²⁷ și a slujit pînă în anul 1932. A fost unul dintre cei mai vrednici preoți ai acestei biserici. În anii de după primul război mondial, el n-a precupețit nici o ostenală pentru a satisface, nevoile duhovnicești ale credincioșilor din parohii. Încă de la început a luptat ca parohiile rămase în Ungaria fără nici o organizare, să fie organizate într-un vicariat, dar împrejurările vitrege de atunci l-au împiedicat să se poată bucura de realizarea scopurilor nobile, pentru care a depus atîta efort.

După moartea lui, parohia a rămas vacantă pînă la data de 16 decembrie 1934, cînd a fost ales părintele Ioan Magdu, actualul paroh al acestei biserici.

Școala confesională. — Pe lîngă biserică, a existat și o școală întreținută de parohie. Primul învățător a fost sîrbul Vasile Simonovici²⁸, bun cîntăreț și tipicar, care a instruit pe mulți tineri în cele ale stranei. El a deținut acest post pînă în anul 1897, cînd i-a urmat Gheorghe Popovici, care a funcționat pînă în 1910. În anul școlar 1910—1911 școala a fost condusă de învățătorul Terențiu Ciorogari, iar între anii 1911—1919 de către Mihail Nicoară²⁹.

După terminarea primului război mondial, această școală a mai funcționat cu întreruperi, pînă în anul școlar 1939—1940, perindîndu-se în această perioadă învățătorii Alexandru Andron, Aurelia Luțai și Zaharia Uncu.

Cimitirul parohiei. — Unul dintre factorii, care din cînd în cînd a tulburat pașnica conviețuire de după despărțirea dintre cele două biserici ortodoxe din Bătania, a fost cimitirul, pe care cele două confesiuni, încă din cele mai vechi timpuri, l-au folosit în comun. Deoarece în vremea despărțirii nu a fost declarat cimitir confesio-

24. Prot. Gh. Cotoșman. *Antimisele Mitropoliei Banatului. Contribuții la istoria Mitropoliei Banatului din sec. XVIII și XIX*, în «Mitropolia Banatului», anul XV, (1965), p. 719.

25. Arhiva parohiei din comuna Bătania. Raportul oficiului parohial nr. 353/1907.

26. *Ibidem.*

27. *Ibidem.*

28. *Ibidem.*

29. *Ibidem.*

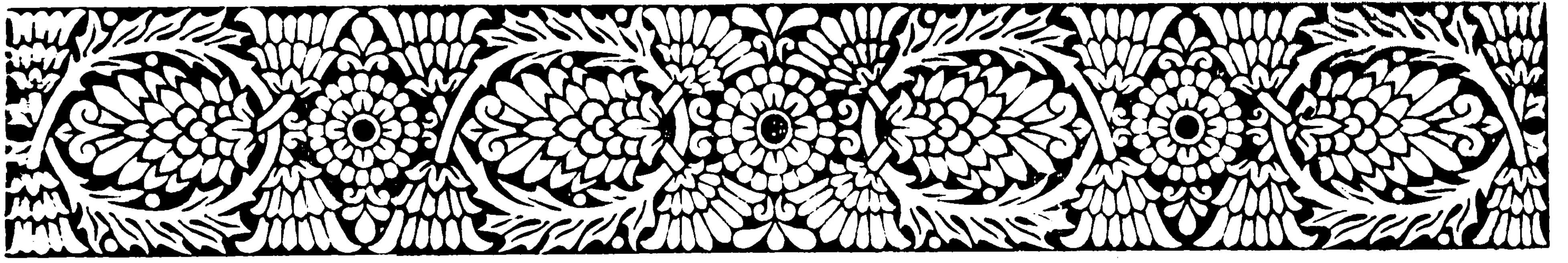
nal, și nici nu era întabulat în favoarea vreuneia dintre cele două biserici ortodoxe, s-a menținut uzul, care s-a practicat în decursul celor aproape 100 de ani petrecuți împreună, pe baza căruia cei mai avuți își cumpărau în cimitir locuri, iar cei mai puțin înstăriți se înmormântau în rând. De aici s-au ivit unele divergențe, care pe parcurs s-au rezolvat, restabilindu-se buna înțelegere între cele două biserici, care s-a păstrat între fiii lor pînă în ziua de azi.

La biserică se păstrează *registrele* pentru botezați, cununați și răposați, care încep cu anul 1845, și continuă, fără întrerupere, pînă în prezent.

Casa parohială. — Lîngă biserică, se găsește casa parohială, într-o stare bună, cu încăperi spațioase, care este dată în folosință, ca beneficiu, parohului.

Prin cele expuse, s-a căutat a se face cunoscute evenimentele mai de seamă din trecutul bisericii din comuna Bătănia, una din bisericile fruntașe ale Vicariatului ortodox român din Ungaria. Din cursul veacurilor, dăinuie și azi, fiind o instituție sacră, care vestește cu fidelitate cuvîntul adevărului, depozitat în legea noastră strămoșească.

• D O C U M E N T A R E •

IZVOARE ALE CÎNTĂRII PSALTICE ÎN BISERICA ORTODOXA ROMANA

MANUSCRISELE MUZICALE VECHI BIZANTINE DIN ROMÂNIA
(GRECEȘTI, ROMÂNEȘTI ȘI ROMÂNNO — GRECEȘTI),
PÎNĂ LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XIX-LEA

TEZĂ DE DOCTORAT ÎN TEOLOGIE

Diac. Asist. NICU MOLDOVEANU

P r e f a ț ă

În ansamblul cercetărilor care se întreprind, mai ales în secolul nostru, în mai toate institutele de muzicologie și îndeosebi de către oameni cu preocupări de muzicologie bizantină, în vederea descoperirii și stabilirii surselor sau izvoarelor muzicii universale, și, în mod special, în domeniul muzicii bizantine comparate, România este în măsură să aducă o reală și importantă contribuție la aceste eforturi, prezentând monumentele de artă muzicală medievală care se află pe teritoriul său.

Mai ales că ea este într-un fel moștenitoarea directă a Bizanțului în ceea ce privește comorile de artă bizantină (pictură, sculptură, arhitectură, literatură, drept, muzică etc.), peste care spiritul românesc și-a pus din vreme și pecetea sa specifică.

Și dacă moștenirea bizantină în ce privește artele majore și minore a făcut în România obiceiul unor studii ample și de mare valoare științifică, în domeniul muzicii, dimpotrivă, n-a fost abordată problema decât cu totul special și sporadic.

Răposatul preot Ioan D. Petrescu († 1970) s-a străduit toată viața sa să elucideze pe cât posibil aceste probleme.

El are marele merit de a fi depășit stadiul abordat al teoriilor muzicale, dînd în lucrările sale de paleografie muzicală, apărute, fie în

limba română, fie într-una din limbile de circulație mondială, în special cea franceză, pe care o stăpînea cel mai bine, numeroase transcrieri comparative, deschizînd astfel un drum sigur celor de după el în ceea ce privește reînvierea vechiului cînt liturgic, devenit însă inaccesibil cu vremea, fie din cauza evoluției firești în muzica bizantină, ca în toate celelalte arte, fie din cauza influențelor străine tîrzii, pătrunse în cîntarea bizantină.

Dar părintele Petrescu nu s-a ocupat de manuscrisele muzicale care se află în țara noastră și aceasta poate că din motive întemeiate, căci într-adevăr, la noi nu există manuscrise muzicale din secolele X—XIII, așa cum se găsesc în bibliotecile mari din Paris, Londra, Roma, Grottaferrata etc. Or, tocmai acestea l-au ajutat foarte mult pe el și pe unii muzicologi apuseni să dezlege semnificația semnelor neumatice și a modurilor bizantine.

Fără rezultatele obținute de acești vrednici muzicologi nu s-ar fi putut merge mai departe la studierea manuscriselor din România, decît cu foarte mare greutate.

Cu cel de al XIV-lea Congres de studii bizantine ținut la București între 6—12 septembrie 1970 s-a dat o nouă direcție, acordîndu-se o importanță deosebită muzicologiei bizantine, figurînd chiar în lucrările Congresului o secție de muzicologie, ceea ce este semnificativ. Trebuiau însă identificate și izvoarele principale ale cîntării psaltice din România, căci fără o catalogare precisă, fără stabilirea numărului aproximativ de manuscrise vechi (pînă la 1814) existente în bibliotecile mai însemnate din țară (de obicei aceste manuscrise au fost adunate de pe la mînăstiri și parohii și depozitate în fondurile de manuscrise ale bibliotecilor mai mari) și fără un studiu general asupra lor, nu se poate trece mai departe, anume la elaborarea unor ediții critice cu reproducerea în facsimile a celor mai importante manuscrise muzicale grecești și românești — monumente muzicale medievale și izvoare principale ale modului de cîntare în Biserica Ortodoxă Română.

Acest lucru încearcă să-l facă cu multă conștiinciozitate și pricepere P. C. Diac. asistent Nicu Moldoveanu în teza sa de doctorat prezentată acum sub titlul: Izvoare ale cîntării psaltice în Biserica Ortodoxă Română — manuscrisele muzicale vechi bizantine (grecești, românești și româno-grecești) pînă la începutul secolului al XIX-lea.

De altfel, și eu însumi l-am sfătuit și l-am încurajat întotdeauna să se axeze asupra acestui capitol cu totul necunoscut din istoria muzicii românești. Sigur că și el a dovedit o deosebită pasiune pentru tot ce este vechi și important între documentele muzicale bisericesti de la noi.

Așa se face că preocupările sale, de cînd era încă student, au fost canalizate în acest sens, deși ca student și ca doctorand l-a preocupat mult un alt capitol important din istoria muzicii noastre, anume: cîntarea corală din Biserica Ortodoxă Română, asupra căreia și-a întocmit

teza de licență și apoi a publicat două interesante studii în revistele noastre bisericești, în 1967.

Nu a neglijat nici partea pur practică a dirijoratului și a compoziției, prelucrării și armonizării cântărilor bisericești, publicînd în sensul acesta compoziții, prelucrări și armonizări, mai ales pentru cor bărbătesc, de muzică bisericească și folclor religios, în 1968, iar altele sînt în curs de apariție; în total cca. douăzeci de piese muzicale pentru cor bărbătesc și cor mixt.

Nu mai amintim de recenzii și alte studii de muzicologie elaborate în cadrul normei științifice de cînd este asistent.

În ultima vreme și-a concentrat însă atenția în mod serios către acest capitol al muzicii bisericești de pe meleagurile noastre.

Precizăm cu satisfacție că P. C. Diac. Asist. Nicu Moldoveanu este autorul primului catalog general al manuscriselor muzicale vechi bizantine din România, care va apărea în Editura Bibliotecii Centrale de Stat din București. De asemenea, colaborează, pentru termenii muzicali bisericești, la *Enciclopedia muzicală*, care va apărea în Editura Enciclopedică. Amintim că tot el a susținut, la cel de al XIV-lea Congres de studii bizantine (București, 6—12 septembrie 1970), o interesantă comunicare în legătură cu manuscrisele muzicale vechi bizantine din România — comunicare viu discutată și apreciată de participanții români și străini. De asemenea, va participa la cel de al III-lea Congres de Studii sud-est europene (București, 4—10 sept. 1974).

În teza aceasta de doctorat reușește să aprofundeze anumite aspecte strict-speciale, depășind astfel stadiul pur statistic al catalogului general de care am amintit.

Autorul ne introduce mai întîi, folosind o importantă bibliografie străină și românească, în lumea muzicii bizantine, făcînd o privire generală asupra noțiunii de muzică bizantină, asupra evoluției și a pătrunderii acesteia la români, apoi asupra notațiilor muzicale bizantine, de la cea ecfonetică pînă la cea neobizantină asupra modurilor de cîntare etc. Într-un alt capitol special, care constituie dealtfel miezul lucrării, se ocupă de manuscrisele muzicale vechi bizantine cu text grecesc și românesc (pînă la 1814) existente în bibliotecile din țara noastră, pe care le clasifică pe secole, insistînd asupra celor din secolul al XVI-lea provenite din vestita școală de la Putna, cărora le consacră un subcapitol ceva mai mare.

Fiindcă teza de doctorat nu putea să fie prea extinsă, autorul, la sugestia referenților, a renunțat la prima formă în care prezenta fiecare manuscris în parte. În forma ultimă ne dă doar lista acestor manuscrise pe fonduri și cronologic. După considerații de ordin general, autorul acordă atenție unor probleme legate de aceste manuscrise ca: titluri originale și convenționale, autori de cîntări pentru care prezintă voluminos și interesant indice alfabetic în care, pe lîngă identifi-

cărilor de rigoare, încearcă să fixeze, pentru cei mai mulți și epoca în care au activat : copiiști, datare, localități, filigrane, cuprins etc.

După cum se vede, autorul nu s-a rezumat la o simplă catalogare a manuscriselor existente, deși și acest lucru ar fi fost îndeajuns de important — ci abordează și alte aspecte ca : circulația manuscriselor în toată țara, contribuția lor la menținerea unității naționale și spirituale a românilor ; cîntarea bisericească din Transilvania și Banat căreia muzicologul Gheorghe Ciobanu îi închină un capitol special într-un studiu publicat în revistele noastre bisericești în care autorul prezintă numeroase exemple muzicale foarte concludente la care face trimitere și candidatul (P. C. Diac. Nicu Moldoveanu. Nu insistă asupra acestui capitol tocmai pentru că studiul Profesorului Gh. Ciobanu este destul de recent. P. C. Asist. Nicu Moldoveanu dă în schimb numeroase exemple, pe care le transcrie și în notația liniară, din diverse manuscrise vechi și din diferite epoci, urmărind evoluția cîntării bisericești, păstrarea caracterului bizantin și influențele autohtone etc., precum și unificarea și uniformizarea cîntărilor bisericești din vremea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

Pentru ca să realizeze toate acestea, autorul lucrării a cercetat de cîțiva ani de zile, în timpul său liber, prin toată țara, răscolind fondurile de manuscrise ale bibliotecilor din România, beneficiind pentru aceasta de trimitere specială, în calitate de colaborator permanent al Bibliotecii Centrale de stat din București.

Referenții tezei de doctorat P. C. Pr. Prof. Gheorghe Șoima, P. C. Pr. Prof. Ene Branîște, P. C. Pr. Prof. Alexandru Moisiu și subsemnatul sîntem convinși că prin lucrarea de față și prin cercetările care vor urma se va aduce din ce în ce mai multă lumină în negura unui capitol important din istoria muzicii bisericești la români, asupra căreia nu avem pînă în momentul de față un studiu general complet. Sîntem, de asemenea, convinși că prin aceasta se împlinește un act de cultură națională și bisericească, scoțîndu-se în evidență aportul cîntării bisericești de factură bizantină la dezvoltarea și menținerea culturii în general, și a celei muzicale în special, la toți românii. Făcînd abstracție de aceste monumente muzicale bisericești, care sînt manuscrisele, nu se poate vorbi de o cultură muzicală medievală la români și ar însemna să rămîna o pată albă în istoria muzicii noastre bisericești, mai ales că acestea sînt primele documente cu notație muzicală precisă.

Ținem să precizăm că atît candidatul cît și noi, referenții, ne asumăm o răspundere deosebită, întrucît aceasta este *prima teză întocmită la catedra de muzică bisericească*.

Pentru faptul acesta, meritul cel mare revine în primul rînd Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, ctitorul conferinței de cîntare bisericească și ritual de la Institutul teologic din București și Sibiu. Cu cîțiva ani în urmă, Prea Fericirea Sa a luat hotărîrea înțeleaptă de a se acorda atenție, în cadrul cursurilor de doctorat, și catedrei de muzică,

sfătuindu-se totdeauna să formăm cât mai mulți discipoli, care să se specializeze în direcția aceasta și să asigure în viitor învățămîntul nostru teologic.

Dintre cei care s-au învrednicit de harul muzicii — și numărul lor este apreciabil — singurul care și-a dus munca și osteneala pînă la capăt cu o voință și o tenacitate vrednice de toată lauda încheind cu o teză de doctorat — prima, repet, de acest fel în specialitatea respectivă — pentru obținerea titlului științific suprem, este P. C. Diac. Asist. Nicu Moldoveanu. De altfel, el s-a învrednicit ca, imediat după terminarea cursurilor de doctorat, în 1968, să fie însărcinat cu funcția de asistent la Secția practică — specialitatea Cîntare bisericească și ritual de la Institutul teologic universitar din București, sarcină pe care și-o onorează cu toată conștiinciozitatea, bucurîndu-se de stima și respectul unanim al studenților, precum și de simpatia, ajutorul și încurajarea tuturor membrilor corpului didactic, pe care de altfel i-a avut îndrumători, începînd de la colegii săi de acum asistenți și pînă la profesorii plini.

Concludem, deci, că teza P. C. Diac. Asist. N. Moldoveanu este o lucrare muzicală științifică de mare interes pentru Biserică, pentru muzicieni și muzicologi care sînt dornici să cunoască aceste manuscrise muzicale vechi — adevărate comori de artă — prin indicațiile sigure de tot felul consemnate de autor.

Lucrarea deschide noi drumuri de cercetare a manuscriselor muzicale bizantine din țara noastră și constituie un stimulent pentru cei ce vor să-și închine viața și munca acestei nobile arte.

Alături de regretatul mare muzicolog Pr. I. D. Petrescu — Visarion și de P. C. Diac. Prof. Grigore Panțîru care au dat lucrări de mare valoare în acest domeniu, P. C. Diac. Asist. Nicu Moldoveanu se înscrie ca al treilea cleric al Bisericii Ortodoxe Române care ne înfățișează lucrarea de față și, alături de ea, pe cele amintite mai înainte.

De aceea, noi cei patru referenți de la București și Sibiu ne facem plăcuta datorie de a recomanda Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian tipărirea acestei lucrări într-una din revistele Bisericii Ortodoxe Române, pentru a putea fi susținută apoi ca teză de doctorat în teologie, specialitatea *Cîntare bisericească și ritual*, și pentru a pune în valoare preocupările nobile ale unuia dintre cei mai buni cunoscători — după cuvîntul P. C. Pr. Prof. Gheorghe Șoima — ai scrierii muzicale bizantine ca și ai celei psaltice contemporane.

Nicolae Lungu
Conferențiar universitar
Referent principal

Introducere

Că orice disciplină, muzica — știință și artă — are izvoare principale și izvoare secundare. În ceea ce privește muzica bisericească, incontestabil că izvoarele de prim rang sînt manuscrisele muzicale care ne transmit de veacuri melodiile cîntărilor religioase. După acestea vin documentele istorice privitoare la școli de muzică bisericească, persoane importante în creația și evoluția muzicală (imnografi, melozi, melurgi, protopsalți, psalți etc.), reforme, evoluție etc.

«În legătură directă cu stratificarea genurilor folclorice se desfășoară sub cele trei mari valuri de cultură, — roman, slav și grec — cîntecul religios creștin. În acest domeniu ni se învederează pentru prima dată posibilitatea scrisului muzical, a fixării gândirii muzicale pentru posteritate. Cercetările sumare asupra manuscriselor slavone și grecești ce se află pe teritoriul patriei noastre și la care se adaugă, bineînțeles, ca o încununare cele românești, semnaleză un teren pînă în prezent aproape cu totul necercetat... Se uită mereu că pentru acestea avem nevoie de specialiști. De aceea, problema cercetării și descifrării manuscriselor de muzică bizantină rămîne una din carențele cele mai grave ale muzicologiei noastre», spunea de curînd muzicologul Liviu Rusu¹.

În orice caz, nu se poate face abstracție de manuscrisele muzicale bisericești cînd se vorbește de muzica românească cultă. Nu se poate începe eventual o acțiune de editare critică a «monumentelor» muzicale la români pînă nu se cunosc — măcar statistic — aceste comori, care nu trebuie și nu pot fi sortite uitării, căci ele sînt o parte din creația culturală a poporului român.

Iată ce mărturisește muzicologul și compozitorul Doru Popovici: «Cercetînd arhaica muzică bizantină, datorită studiilor oferite de I. D. Petrescu — acest autentic și original maestru al istoriei muzicii medievale, — am compus lucrările mele *Poem bizantin*, *Simfonia a III-a Bizantina*, *Două arii bizantine* și *Imnuri bizantine*.

Mulți s-ar putea întreba: Ce v-a determinat să vă adresați vechilor manuscrise muzicale românești? O întrebare foarte firească: de ce aceste sublime melodii modale ale vechilor codice ar sta uitate și pline de colb, în loc de a intra în circulația muzicală curentă? Pentru acest motiv am prelucrat și aranjat aceste melodii în cele patru lucrări menționate, reliefînd simplitatea modală și varietatea lor ritmică într-un veșmînt armonic, polifonic și timbral la fel de simplu»².

1. Liviu Rusu, *Valorificarea moștenirii noastre muzicale*, în «Muzica», XX (1970), 6, p. 1.

2. Doru Popovici, *Ramificații bizantine în muzica românească*, în «Mitropolia Olteniei», XXIII (1971), nr. 9—10, p. 759.

De aceea, am socotit că facem un lucru util cînd ne-am gîndit să prezentăm în această lucrare manuscrisele muzicale vechi bizantine din România, începînd cu Lecționarul evanghelic de la Iași (sec. VIII—X) și sfîrșind cu cele de la începutul secolului al XIX-lea — vechi izvoare principale ale cîntării psaltice în Biserica Ortodoxă Română.

Ne-am oprit la reforma muzicală a mitropolitului Hrisant și a celor împreună cu dînsul (1814), fiindcă după aceasta manuscrisele muzicale existente în țara noastră depășesc poate cifra de o mie, deși de la 1820 începe la noi tipărirea cărților de muzică bisericească. Poate că studiul acestora din urmă (în sistema nouă) va face obiectul altei lucrări.

Prezentarea manuscriselor muzicale vechi o facem, după cum se va vedea, global, urmărind cîteva probleme de ordin general și apoi trecînd la cele de ordin special, mai ales în ultimul capitol completat cu exemple muzicale.

Titlurile manuscriselor le-am redat în original, iar unde acestea lipsesc am fixat titluri convenționale, avînd în vedere cuprinsul lor. Le prezentăm în ordinea alfabetică a titlurilor menționînd în dreptul fiecăruia manuscrisele respective.

Am găsit că-i foarte important să prezentăm și un indice alfabetic de autori, în care se va vedea în ce manuscrise și cu cîte cîntări figurează fiecare dintre aceștia. Tot aici facem și identificările de rigoare ale autorilor, care apar sub diferite forme (ex: Μπαλασιος ιερευς και νομοφίλαξ της μεγαλης εκκλησίας, sau Μπαλασιος ιερευς και νομοφίλαξ, sau, simplu, Μπαλασιος, ori Balasie), iar pe cît va fi posibil vom fixa și epoca fiecărui dintre autorii mai cunoscuți. Fiindcă sînt autori și români și greci, precum și pentru ușurarea cercetării, i-am așezat pe toți în ordinea alfabetului român, păstrînd totuși caracterele grecești, chirilice și latine, unde a fost cazul. La fel am procedat și în cazul copiștilor etc. În ordinea alfabetică a autorilor există și cîteva adverbe ca : άγιορευτικον, άγιοσοφικον, άρχαίον, εκκλησιαστικον, παλαιον, precum și cîteva nume de Sfinți Părinți care au compus textele cîntărilor respective, dar nu și melodiile acestor cîntări (de ex. : Teodor Studitul, Sf. Ioan Damaschin, Sf. Ioan Hrisostom, monahia Kasia și alții).

Cînd a fost cazul să redăm texte (titluri, nume) grecești le-am redat exact așa cum le-am găsit în manuscrise, necorectînd nimic, fiindcă păstrarea formei grafice originale poate fi în ultimă instanță un indiciu dacă manuscrisul a fost copiat de un grec cult, mai puțin cult sau chiar agramat, ori de un român. Cotele manuscriselor din dreptul fiecărui autor sînt așezate în ordinea alfabetică a bibliotecilor depozitare, iar fiecare cotă are menționat, în paranteze mici, numărul de cîntări cu care figurează fiecare autor.

În cercetările pe care le-am făcut la fața locului în fondurile cele mai importante, fie ele publice, mînăstirești sau de altă natură (exclu-

siv fondurile particulare) din toată țara, am identificat pînă acum două sute trei manuscrise muzicale vechi bizantine plus două foto-manuscrise din secolul al XVI-lea, ale căror originale se află la Moscova și la Sofia. Dintre aceste manuscrise două sînt cu notație ekfonetică, două cu notație mediobizantină, șapte cu notație de tranziție de la cea mediobizantină la cea cucuzeliană (cele de la Putna), douăzeci și patru cu notație cucuzeliană din secolul al XVII-lea, una sută patruzeci și cinci tot cu notație cucuzeliană din secolul al XVIII-lea și douăzeci și cinci cu notație cucuzeliană și de tranziție spre cea chisantîcă, de la începutul secolului al XIX-lea pînă pe la 1831.

Pe fonduri situația se prezintă astfel :

1. București — Biblioteca Academiei R.S.R. (B-BAR), Calea Victoriei nr. 125, sectorul 2.

Ms. gr. 18, 33, 39, 41, ms. rom. 61, ms. gr. 89, 93, 100, ms. gr.-rom. 101, ms. gr. 102, 106, 120, 125, 130, 133, 136, ms. gr.-rom. 142, ms. gr. 143, ms. gr.-rom. 146, ms. gr. 147, 150, 152, 153, ms. gr.-rom. 158, ms. gr. 159, 160, 161, ms. gr.-slav. 283, 284, ms. gr. 363, 367, 379, 415, 416, ms. rom. 551, ms. gr. 564, ms. gr.-rom. 576, ms. rom. 578, ms. gr. 589, 599, 622, 626, ms. gr.-rom. 634, ms. gr. 636, 640, 641, ms. gr.-rom. 642, ms. gr. 643, 644, 645, 648, 649, 657, 660, 661, 670, ms. gr.-rom. 678, ms. gr. 686, 691, 693, 742, 760, 762, 763, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 778, 782, 783, 784, 785, 786, 790, 791, 792, 793, 794, ms. gr.-rom. 795, ms. gr. 819, 821, 830, 832, 833, 835, ms. gr.-rom. 837, ms. gr. 838, 839, ms. gr.-rom. 840, ms. gr. 841, 850, 867, 879, 883, 888, 898, 899, 904, 923, 925, 927, 953, 954, 955, 956, 961, 1096, 1193, 1229, 1261, 1298, 1321, ms. gr.-rom. 1322, 1350, ms. gr. 1355, 1414, 1424, 1460, 1477, 1479, 1499, 1506, 1507, 1508, 1509, 1510, 1511, 1519, 1879, ms. rom.-gr. 2219, 3210, ms. rom. 4305, ms. gr. 4233, ms. rom. 4443, 5970.

2. București — Biblioteca Centrală de Stat, Str. Ion Ghica 4, sect. 4.

Ms. gr. 4858, ms. gr.-rom. 4947, ms. gr. 27820, 27821, 27822, 28529.

3. București — Biblioteca Palatului Patriarhal, Aleea Marii Adunări Naționale nr. 12, sect. 5.

Ms. gr. 185, 206, 235.

4. București — Biblioteca Sf. Sinod, Str. Antim nr. 29, sect. 6.

Ms. gr. 10, 28, 43, 46.

5. București — Biblioteca Uniunii Compozitorilor Str. Calea Victoriei nr. 141, sect. 2.

Ms. gr. 4693, 4694, 4695, 4696, 4697.

6. Cluj — Biblioteca Academiei, B-dul V. I. Lenin nr. 9.

Ms. gr. 0.356, 0.359, 0.362.

7. Cluj — Biblioteca Centrală Universitară, Str. Clinicilor 2.

Ms. rom. 1106, ms. gr. 4323, ms. gr.-rom. 4392.

8. Craiova — Arhivele Statului, Str. Libertății nr. 34.

Ms. gr. 25, 27.

9. Craiova — Muzeul Olteniei, Str. Maxim Gorki nr. 44.
Ms. gr. 52, 73, 76, 83, ms. gr.-rom. 91, ms. gr. 94, 99.
10. Iași — Arhivele Statului, Str. Cuza Vodă nr. 51.
Ms. gr. 198, 199, 201, ms. gr.-rom. 202, ms. gr. 203, 204, 206, ms. gr.-rom. 207.
11. Iași — Biblioteca Centrală Universitară, Str. Păcurari nr. 4.
Ms. gr. I—19, I—20, ms. gr.-rom. I—21, ms. gr. I—22, I—24, ms. gr.-slav. I—26, ms. gr. IV—39, IV—40, III—85, III—86, III—87, III—88, III—89, III—93, ms. gr.-rom. III—94, ms. gr. III—95, III—96, 160.
12. Mânăstirea Dragomirna — Muzeu, Județul Neamț.
Ms. gr.-slav. 1886.
13. Mânăstirea Neamț—Muzeu, Județul Neamț.
Ms. gr.-rom. 3, Ms. gr.-slav. 8, ms. 14. ms. gr.-rom. 15, ms. gr. 21.
14. Mânăstirea Putna — Muzeu, Județul Suceava.
Ms. gr.-slav I—544.

La acestea se adaugă cele două foto-manuscrite amintite, ale căror originale se află la Moscova și la Sofia, ele provenind de la Putna, din secolul al XVI-lea (B—BAR f. ms. gr.-slav. 101 și B—BCS f. ms. 816).

De altfel, Biblioteca Centrală de Stat din București, din inițiativa muzicologului Radu Stan, a reușit pînă acum să realizeze fotocopii foarte bune de pe manuscritele muzicale vechi bizantine din țara noastră, pînă la cele din sec. al XVIII-lea. Cercetările și înregistrările continuă.

CAPITOLUL I

MUZICA BIZANTINĂ

1. Generalități. — Prin termenul «muzică bizantină» se înțelege cântarea bisericească orientală practică la Bizanț și, în general, în imperiul bizantin, la care se adaugă melodiile poemelor de ceremonial care erau executate de un grup numeros în cinstea împăratului, familiei imperiale sau în cinstea înalților demnitari ai Bisericii Ortodoxe, precum și cîntecul teatral.

Prin urmare, adevăratul sens al cuvîntului este muzica bisericească și laică din imperiul roman de Răsărit³. E adevărat că muzica bizantină nu este numai un produs al Bizanțului, ci este vorba de muzica răspîndită, sub diferite forme, în regiunile supuse vechii dominații bizantine.

În decursul timpului, cîntarea bizantină a urmat legile celorlalte arte, aparținînd aceleiași civilizații, adică produsul muzical al Egiptului, Siriei, Asiei Mici și al Vechii Elade, turnat în tiparul bizantin, a dat o nouă formă de cîntare mai unitară, mai conformă cu cerințele unei cîntări divine, care va fi supusă, la rîndul ei, unor neîncetate transformări⁴.

Înainte de anul 330, cînd împăratul Constantin cel Mare va muta capitala imperiului de la Roma la Bizanț, Alexandru cel Mare (Macedon) extinsese granițele imperiului aproape în toată lumea cunoscută atunci.

Așa că civilizația orientală va fi un amestec de influențe semitice, iraniene, asiatice, indiene etc., precum și latine, căci limba oficială a imperiului pînă în secolul al VI-lea a fost cea latină; deci elementele apusene, rămase dinainte de 330 și menținute pînă tîrziu, s-au contopit și ele cu cele orientale, peste care și-a pus pecetea creștinismul⁵.

În multe tratate de istoria muzicii bizantine se vorbește de contribuția filozofilor Platon, Pitagora, Aristide Quintilianus (care a și scris o lucrare despre muzică: *Περὶ μουσικῆς*) în elucidarea unor probleme de ordin muzical special, de influența neoplatonică și gnostică în teoria muzicală bizantină, precum și de fondul păgîn pe care s-a clădit întreaga teorie muzicală; apoi de atitudinea Bisericii cu privire la muzică în viața publică, edicte bisericești împotriva muzicii păgîne (Sinodul local din Laodiceea — 360: canoanele 53 și 54; Sinodul Trulan (691): canoanele 24, 51, 62, 71 etc.).

3. Egon Wellesz, *A history of Byzantine Music and Hymnography* (second edition), Oxford, 1961, p. 1 (Introducere).

4. Amédée Gastoué, *L'Ancienne Musique Byzantine et sa Notation*, Paris, 1907, p. 1.

5. Karl Krumbacher, *Geschichte der Byzantinische Literatur*, ediția a II-a, München, 1897.

Se vorbește apoi de formele de manifestare muzicală : teatrul, pantomima, sărbătorile păgâne (sărbătorile sau petrecerile olimpice, calendele etc.), muzica instrumentală (atestată și de Sf. Scriptură a Vechiului Testament și de Sf. Tradiție), precum și de lupta între muzica nepotrivită (pernicioasă) și idealul creștin ⁶.

Iată ce spunea muzicianul și teoreticianul român Dimitrie Cuclin la Congresul de studii bizantine și neoelenice (Roma, 1940), vorbind despre rolul cântului gregorian din trecut pînă în zilele noastre și al cântului bizantin în viitor : «În lupta dîrză angajată între Occident la începutul erei creștine cu privire la introducerea muzicii în cultul religios, cei care au afirmat caracterul divin și originea divină a muzicii au triumfat asupra contradictoriilor care se mărgineau numai la a releva toate efectele urâte, toate efectele în aparență destructive ale aceleiași muzici asupra sufletului și spiritului uman. De aceea ei (Sf. Părinți) s-au străduit să găsească un sistem care să corespundă riguros dogmelor creștine fundamentale. Astfel, primii părinți ai Bisericii creștine din Occident au adoptat sistemul muzical al grecilor, căci ei încă nu aveau vreun sistem ; dar pentru a-l face curat și accesibil, ei elimină cromatismul și implicit enarmonia ; pentru a face stilul calm (liniștit), ei elimină ritmul, mai precis ritmul agitat și activ, ca cel care rezultă din diviziunea sau fuziunea timpilor. Astfel, plain-chantul sau cantus planus a fost creat. Or, tocmai această simplificare a permis ca plain-chantul să fie supus procedeelelor contrapunctului și armoniei» ⁷.

Prin urmare, vom vedea că muzica bisericească creștină din primele secole era creația Sfinților părinți ai Bisericii creștine, fixată în urma multor discuții și ezitări. Mulți considerau muzica în general și inspirația muzicală ca ceva rău. Dar au învins cei care o considerau ca fiind de origine divină, străduindu-se să creeze o muzică strict potrivită cu dogmele creștine și cu atmosfera de religiozitate promovată de Biserică. Dovadă că muzica bisericească, ca și celelalte arte religioase, are nota ei specifică, are ceva de ordin divin în esența ei. Și meritul mare în această fixare a tiparelor unei arte sacre în cel mai înalt sens al cuvîntului revine Bizanțului, căci aici s-au contopit toate producțiile lumii orientale cu valorile artistice ale lumii greco-romane.

2. Evoluția muzicii bizantine. — O mare dezvoltare a cunoscut muzica bisericească odată cu răspîndirea creștinismului, prin apariția imnelor creștine, mai ales a formelor poetice : tropar, condac și canon.

În primele secole se practica modul de *cîntare responsorial*. În Confesiunile sale, Fericitul Augustin menționează participarea poporului la cîntarea bisericească : «Evodius luă deci Psaltirea în mîină și începu să

6. Egon Wellesz, *op. cit.*, cap. II—III, p. 46 passim.

7. Dimitrie Cuclin, *Le rôle du chant Grégorien dans le passé jusqu'à nos jours et du présent: Byzantin, dans l'avenir*, în «Studi Bizantini e neoellenici» (Atti del Congresso Internazionale di Studi Bizantini, Roma 20—26 settembre 1936), Roma, 1940, p. 474—480.

cînte un psalm. Noi i-am răspuns cu toată casa: Voi cînta, Doamne, milostivirea Ta și dreptatea Ta»⁸.

Spre sfîrșitul secolului al IV-lea, o altă practică a fost adoptată. Cei prezenți, separați în două grupuri, cîntau alternativ. Acest mod de a executa cîntarea bisericească, venit din Orient și cunoscut sub numele de *cîntare antifonică*, s-a răspîndit foarte repede în Grecia și de acolo în Occidentul latin și în țările slave. Tot Fericitul Augustin zice că «nu i-a trebuit mult timp ca Biserica din Milan să adopte această practică mîngîietoare și edificatoare, în care vocile și inimile tuturor fraților se unesc cu o mare ardoare într-un singur cînt» și apoi precizează că «se cîntau imnele și psalmii cum se făcea în Orient»⁹.

Sfîntul Vasile atestă că metoda cîntării antifonice era întrebuintată în secolul al IV-lea în multe regiuni din Africa și Asia. Mulți alți Sfinți Părinți vorbesc despre cîntarea în comun practică în primele secole. În această privință excelează Sfîntul Niceta de Remesiana în lucrarea «De psalmodie bono»¹⁰.

Participarea din ce în ce mai intensă a poporului la serviciile religioase și dorința psalților de a-și arăta virtuozitatea au neliniștit totuși pe Sfinții Părinți, fiindcă începea să pătrundă elementul profan în imnografia sacră, fixată cu multă grijă și după multă chibzuință. Înaltul cler lupta acum să împiedice pătrunderea în bisericile creștine a tot ce era străin în muzica sacră. Sinodul din Laodiceea, prin canonul 15, s-a văzut nevoit să ia măsuri împotriva acestor influențe păgîne, recoman-dînd poporului să se abțină de la cîntarea în biserică și să lase cîntăre-ților executarea cîntărilor religioase; credincioșii se vor mulțumi să răspundă la psalmi și la sfîrșiturile imnelor.

Formularea unor astfel de canoane era determinată și de nevoia de a apăra ortodoxia credinței, împotriva ereticilor, care își strecurau adesea învățăturile greșite în imne proprii, pe care le cîntau în adunările liturgice. De aceea, canonul 59 al aceluiași sinod interzice întrebuintă-rea «imnelor particulare» în biserici. A fost o măsură impusă, deci, de acest pericol.

În secolul al IV-lea se pune baza liturghiilor bizantine, prin Sf. Va-sile cel Mare și Sf. Ioan Hrisostom, care erau partizani ai cîntării bi-sericești pe care o considerau ca un mijloc de propovăduire a dreptei credințe creștine.

Mulți Sfinți Părinți au compus imne religioase care întreceau cu mult pe cele păgîne.

Evoluția imnului creștin va atinge apogeul în secolul al VI-lea, cu Roman Melodul, considerat ca cel mai mare poet creștin.

Nu se știe însă precis dacă melodia acestor imnuri religioase creș-tine, sub toate formele cunoscute, era compusă de Sfinții Părinți poeți.

8. Fericitul Augustin, *Confesiuni*, c. IX, cap. XII și Raina Palikarova-Verdeil, *La musique bizantine chez les bulgares et les russes* (du IX-e au XIV-e siècle), Chopenhague, 1953, p. 21.

9. Idem, *op. cit.*, c. IX, cap. VII, p. 220 și R. Palikarova-V., *ibidem*.

10. Ștefan Alexe, *Sf. Niceta de Remesiana și ecumenicitatea din secolele IV—V* (teză de doctorat), București, 1969, p. 56—57 ; 101—108.

Se presupune că cei care le compuneau le și cântau, dar nu se găsesc dovezi care să ne facă să credem că le fixau în scris sau s-ar fi transmis ceva din ele, fie și pe cale orală.

Și chiar presupunând că melodia era a vreunui imnograf dintre aceștia, este însă foarte probabil că munca de aranjare și înfrumusețare a melurgilor și maiștrilor i-a schimbat caracterul. Numai lectura notației paleobizantine și kontakariene din manuscrisele grecești și slave ne va permite să găsim melodiile originale ale marilor imnografi din epoca anterioară secolului al IX-lea.

În secolul al VII-lea și al VIII-lea un mare imnograf a fost Sf. Andrei Criteanul († 1726), creatorul marelui canon de pocăință (250 strofe) din Postul mare.

Sf. Ioan Damaschin (sec. VIII) este considerat creatorul Octoihului, aranjarea cântărilor învierii pe cele 8 glasuri (4 autentice și 4 plagale), deși se pare că Octoihul exista mai de mult, Sf. Ioan fiind doar reformatorul acestuia. Fixând muzica religioasă în cele opt moduri, o va feri de schimbări și o va izola de influențele externe.

Perioada următoare nu aparține numai creatorilor, ci și imitatorilor: melurghi și maiștri. Aceștia, spre deosebire de melozi, care compuneau și poezia și muzica, nu creau nimic sau foarte puțin. Aceste imitații au fost numite «*prosomia*», pentru a le distinge de cântările originale ale poezilor-melozi numite *idiomele*¹¹. Un rol important în această operă l-au jucat mai ales călugării sabaiți (de la mănăstirea Sf. Sava de lângă Ierusalim), în frunte cu Sf. Ioan Damaschin († 749), Sf. Cosma de Maiuma, Sf. Theodor, Theofan Graptul și mulți alții.

Fapt cert este că în epoca Comnenilor (sec. XII) typiconul sau rîncuiala liturgică a mănăstirii Sf. Sava a fost introdusă în Constantinople, dar obiceiurile particulare ale Bisericii grecești au fost definitiv abrogate și în parte încorporate în liturghia oficială a Bizanțului¹².

Prin urmare, alături de cântarea propriu-zis bizantină, găsim la început și melodia, notația și tradiția haghopolită (ierusalimiteană = ἁγία πόλις).

Toate acestea s-au contopit în așa măsură, încât prin secolul al XII-lea au dat o nouă muzică, perpetuată în mare măsură pînă astăzi și aceasta nu numai în ceea ce privește autenticitatea și transmiterea textului, ci și cu privire la stilul melodic al numeroaselor piese muzicale. Alături de un repertoriu curent, foarte puțin variat, maiștrii bizantini n-au încetat să modifice, să aranjeze, să înfrumusețeze, urmînd metoda consacrată a cântărilor în uz și compunînd în sensul acesta altele noi.

Astfel, puneau în circulație operele lor ca înfrumusețători (καλλοπισμοί), acestea fiind mai apoi înlocuite prin cele ale melurgilor (μελουργοί) și ale maiștrilor (μαϊστορες), cum se numea prin excelență Ioan Cucu-

11. R. Palikarova-Verdeil, *op. cit.*, p. 30. Mai clar și mai pe larg la Pr. Prof. Petre Vințescu, *Despre poezia imnografică și muzica bisericească*, București, 1937, p. 132 ș. u.

12. Amédée Gastoué, *op. cit.*, p. 3.

zel, căci el este promotorul înfrumusețătorilor și maiștrilor (sec. XIII). Acesta, monah în Sf. Munte Athos, apoi protopsalt la Bizanț este autorul unui nou tratat și al unei propedii (gramatică, metodă muzicală), în care nu numai că sînt codificate cele existente, ci publică noi caractere muzicale, mai ales în ceea ce privește ritmul cîntărilor, împărțirea timpilor, caractere care nu se cunoșteau pînă la el, deși poate că ritmul se practica. Tot Ioan Cucuzel a reglementat sistemul ftoalelor, care deschid calea modulațiilor celor mai îndepărtate de tonalitatea principală, fiindcă pînă atunci se cunoșteau numai cîteva ftoale, al căror rol nu era bine precizat. De-a lungul veacurilor a fost nevoie de unele reforme spre a se face întrucîtva lumină în mulțimea de semne muzicale, mai ales ornamentale, ajungîndu-se la reforma de la 1814.

3. Izvoarele muzicii bizantine. — Există trei grupuri de surse pe care se bazează cunoașterea în acest domeniu :

1. Manuscrisele care conțin : a) colecții de imne bisericești cîntate la cele șapte laude bisericești și alte melodii liturgice, și b) aclamații și Polychronia (cîntări de urare la mulți ani), executate de coruri alternativ, în cinstea împăratului, a împărătesei și a înalților demnitari ai Statului sau ai Bisericii.

2. Tratat de teorie muzicală și notație.

3. Descrierile ceremoniilor laice și bisericești cu tot fastul lor, însoțite de imne, cîntece și chiar de muzica instrumentală¹³.

Ca și în toate celelalte studii înrudite, progresul în cunoașterea istoriei muzicii medievale depinde de doi factori :

a) Existența unui număr suficient de mare de manuscrise conținînd notații muzicale din perioade diferite și

b) Posibilitatea fixării unor concluzii, ca și descifrarea notației din perioadele vechi, prin compararea cu cea din perioada mai nouă pe care interpretarea directă ne-o oferă fără dificultăți.

Multe manuscrise muzicale vechi vor fi fost distruse de lupta iconoclastă. Se păstrează însă manuscrise din perioada a II-a de înflorire a artei bizantine (sec. XI—XIII) pînă la 1453.

4. Notația muzicală bizantină. — Cu privire la periodizarea notației bizantine—*ecfonetică* și *neumatică* — sînt păreri diferite¹⁴.

A. *Notația ecfonetică* (sec. VI—XIV) a cunoscut în general patru perioade : arhaică (sec. VI—VII), de fixare și consolidare (sec. VIII—IX), clasică (sec. X—XII), de decadență și dispariție (sec. XIII—XIV).

Din acest sistem de notație derivă celelalte notații neumatice.

B. *Notația neumatică* este periodizată de specialiști astfel :

a) *Paleobizantină* — Constantinopolitană : sec. VIII—XII (R. Palikarova) ; sec. IX—XII (E. Wellesz) ; sec. X—XII (I. D. Petrescu) ;

13. Egon Wellesz, *op. cit.*, p. 1.

14. Amédée Gastoué, *op. cit.*, p. 4 ; R. Palikarova-V., *op. cit.*, cap. V, p. 80 ș. u. ; Egon Wellesz, *op. cit.*, cap. XX, p. 246 ș. u. ; Pr. I. D. Petrescu, *Études de Paléographie musicale byzantine*, București, 1967 p. 14.

Τὸ κριθὸν
κείνον· ἀνα
στάς οἰκοκ
νεκρῶν· ἐ
στηνιεν
τὸν μαθητῶ
αὐτῶν· καὶ ἐ
πελάτισεν·

ΕΙΡΗΝΗ ΥΜΙΝ ✠
ΠΤΩΘΕΝΤΕ
ΔΕ ΚΛΙΕΜΟΦΟ
ΒΟΙΓΕΝΟΜΕ
ΝΟΙ· ΕΔΟΚΟΝ·
ΠΝΕΥΜΑ ΘΕ
ΩΡΕΙΝ ✠
ΚΑΙ ΕΙΠΕΝ ΑΥΤΟΙ ✠

Una dintre cele 18 planșe ale manuscrisului

ΠΑΡΧΗ·ΗΝΘ
ΛΟΓΟΣ·Π
ΑΥΘΟΛΟΓΟΣ
ΗΝΤΡΟΣΤΟ
ΘΗ·ΚΙΘΟΘΗ
ΙΘΛΟΓΟΣ
ΕΥΤΟΣ·ΗΝΘ
ΠΑΡΧΗ·ΗΝΘ

Fragment din Evanghelia Sfințelor Paști
(prima Evanghelie)

b) *Mediobizantină* — haghopolită : sec. XII—XV (R. Palikarova); sec. XII—XIV (E. Wellesz) ; sec. XIII—XV (I. D. Petrescu).

c) *Neobizantină* — cucuzeliană : sec. XV—XIX (R. Palikarova) ; sec. XIII—XIX (Egon Wellesz).

d) *Modernă*. — (de la 1814 pînă azi).

Alte periodizări-: *Notația veche bizantină* (paleobizantină) sec. X—XI. *Notația medio-bizantină* (haghopolită, rotundă) sec. XII—XIV. *Notația neobizantină* (cucuzeliană, psaltică) sec. XIV—XIX sau : *Notație Constantinopolitană* (sec. XI). *Notația haghopolită* (sec. XIII). *Notația cucuzeliană* (sec. XIII—XIX).

A. *Notația ecfonetică* — însoțea lecturile biblice existente în structura slujbelor bisericești, mai ales a Sf. Liturghii, în epoca veche. Se foloseau semne sau neume așezate deasupra, dedesubt sau pe linia textului, scrise de obicei cu cerneală roșie sau violet, pentru a fi mai ușor observabile și deosebite de alte accente textuale, abreviații etc.

Denumirea vine de la cuvîntul ἐκφώνησις = citire cu voce înaltă. Ea servea ca «aide — memoire» pentru citirea solemnă din Biserica greacă și avea forma obișnuită a unui recitativ, uneori puțin monoton, altădată însoțit de mici ornamentații muzicale, care erau mai frecvente la sfîrșitul frazelor. Scopul acestei notații era ușurarea citirii textelor sacre, marcînd diferitele părți ale bucăților scripturistice și indicînd felul de a modula după importanța și locul lor ¹⁵.

Muzicologul danez Carsten Höeg susține că notația ekfonetică indică formule melodice, iar părintele Grigore Panțîru dimpotrivă, afirmă că nu-i vorba de formule melodice, ci de un recitativ melodic simplu și semnele capătă înțeles după cum sînt așezate — deasupra, dedesubtul, la mijlocul textului sau la sfîrșit — și după raportul pe care îl are fiecare grup cu sunetul de bază al recitativului ¹⁶. Credem că și aici adevărul este la mijloc, dacă se lămurește mai bine termenul de «formulă melodică» în recitativul liturgic ¹⁷.

Amedée Gastoué spune că semnele ecfonetice sînt cea mai veche mărturie a unui sistem din care a ieșit, în Orient și în Occident, întreaga varietate de scrieri muzicale din Evul Mediu. Cînd cineva va compara neumele latine și mozarabe cu cele bizantine, se va izbi de asemănarea lor incontestabilă, de semnificațiile lor adesea identice, de toate caracteristicile pe care le poartă o origine comună.

Trebuie plasată originea lor la Bizanț sau la Roma, la Antiohia sau Alexandria? Poate în nici o parte și pretutindeni. Toate aceste notații sînt în sfîrșit manifestări ale aceleiași mentalități, ale aceleiași concepții care caracterizează o epocă ¹⁸.

15. Pr. I. D. Petrescu, *Les Idiomèles et le Canon de l'Office de Noël*, Paris, 1932, p. 39.

16. Grigore Panțîru, *Notația și ehurile muzicii bizantine*, București, 1971, p. 10.

17. Cel mai vechi manuscris care ne-a transmis semnele ekfonetice este palimpsestul Ephraemi (pergament ce cuprinde Vechiul și Noul Testament, copiate după ce s-a șters o scriere anterioară), editat de Tischendorf. Se află la Bibl. Națională din Paris, fond grec 9. Textul datează din sec. IV—V, iar semnele muzicale, după părerea specialiștilor, nu sînt contemporane textului, dar nici nu depășesc secolul al VI-lea și nici nu coboară mai jos de acesta. Doar Carsten Höeg îl plasează în sec. VIII.

18. A. Gastoué. *op. cit.*, p. 790—791.

Iată semnele notației ekfonetice, etimologia și acțiunea lor ¹⁹ :

Semne simple :

Oxia / accent ascuțit — ridică o secundă de la sunetul de bază.

Varia \ accent grav — coboară o secundă de la sunetul de bază.

Syrmatiki ~ ondulație — ornament reprezentând un grup de sunete.

Cathisti ˘ accent circumflex — sunetul de bază al recitativului.

Cremasti ˆ cîrlig mic — ridică o secundă accentuată de la sunetul de bază.

Synemba ˘ trăsătură de unire — legato care unește două cuvinte.

Paraklitiki ˆˆ înclinare — ascendentă ornamentată cu un mordent (m).

Apostrof ˆ întors în sens contrar — coboară o secundă de la sunetul de bază și poate reprezenta mai multe sunete, după locul pe care îl ocupă.

Telia + lucru terminat — semnul final al frazelor, revine la sunetul de bază.

Semne compuse :

Oxii duble // ridică o secundă accentuată, prelungind durata și rărind puțin recitativul.

Varii duble \ \ coboară o secundă accentuată și prelungeste durata.

Chentime ••• puncte — ridică o secundă, brodată cu nota superioară, după care revine la sunetul de bază.

Apeso exo ˆ... / secundă inferioară care trece la secunda superioară prin sunetul de bază.

Hypocrisis ˆˆ explicare, răspuns — o cvartă descendentă de la sunetul de bază.

B. Notația neumatică (diastematică) bizantină

Dacă notația ekfonetică era o sinteză a unei fraze muzicale (recitată), notația neumatică reprezintă analiza melodică a unei fraze muzicale, adică nu se mai face economie de semne muzicale, ci dimpotrivă, acestea se vor înmulți enorm, încît vor fi necesare mai multe reforme.

Prin urmare, notația aceasta indică fiecare sunet, fiecare inflexiune, încît semnele folosite acum pot reda cele mai mici nuanțe, sau, cu alte

19. I. D. Petrescu, *Les Idiomèles...*, p. 38 ; Grigore Pantîru, *op. cit.*, p. 10—11 ; E. Wellesz, *op. cit.*, p. 246—260. Părintele Gr. Pantîru recurge la relația dintre recitativul vechi și tradiția bisericească păstrată pînă azi : «Această interpretare a semnelor ne este sugerată de mersul melodic al recitativului tradițional al Evangheliei și al celorlalte citiri biblice, așa cum s-a păstrat prin biserici și mai ales în mînăstiri. Fără contribuția tradiției, semnele rămîn mai departe o enigmă».

La Bibl. Naț. din Paris se păstrează cca. 67 manuscrise cu notație ekfonetică ; se mai găsesc și în Bibl. din Londra, Oxford, Ierusalim, Atena, Viena, Grottaferrata, Leningrad, Sofia, Lesbos, Patmos și Iași.

cuvinte, melodia în amănuntele ei. Dacă sistemul ekfonetic — intermediar între stilul declamator și adevărata cântare — putea să execute recitativul cu o notație incompletă dar suficientă pentru citirile biblice din Evanghelii și Epistole, nu era suficient însă pentru cântarea imnelor. Odată cu dezvoltarea imnografiei creștine a trebuit ca notația aceasta rudimentară să se îmbogățească mereu, devenind astfel capabilă să exprime ritmul, nuanțele și mișcarea generală a unei linii melodice mult mai bogată în ornamentații.

a. *Notația paleobizantină* este cunoscută din epoca anterioară pătrunderii în Bizanț a obiceiurilor haghiopolite (sec. XII). Notația aceasta este încă nedescifrată complet. Se numește paleobizantină fiindcă ea reprezintă încă școala athonită din acea epocă. S-au păstrat foarte puține manuscrise care conțin această notație veche.

Amedée Gastoué redă 62 de semne: 11 fonetice, comune notațiilor posterioare, și 6 hypostaze. Acestea formează fondul primitiv al tuturor notațiilor diastematice bizantine folosite după aceea. Patruzeci și cinci de semne sînt specifice acestei epoci, iar 8 dintre ele sînt direct derivate din notația ekfonetică²⁰.

Notația paleobizantină se împarte în: a) Notația cea mai veche «esphigmeniană», după manuscrisul din mînăstirea Esphigmenion din Muntele Athos; b) Notația Chartres, după cîteva file din alt manuscris de la Athos, aflată în Biblioteca din Chartres (distrus de ultimul război mondial); c) Notația andreatică, după Codex 18 al schitului Sf. Andrei din Muntele Athos²¹.

Tot din această epocă datează și *notația kontakariană* (sec. VIII—X), transmisă de cîteva manuscrise grecești de la Chartres, Athos și vreo 5 manuscrise slave. A fost întrebuințată în Bizanț, fiind creată pentru cîntările prin excelență melismatice. A cunoscut trei faze: a) În prima fază folosea semne mai mari decît cele paleobizantine simple:

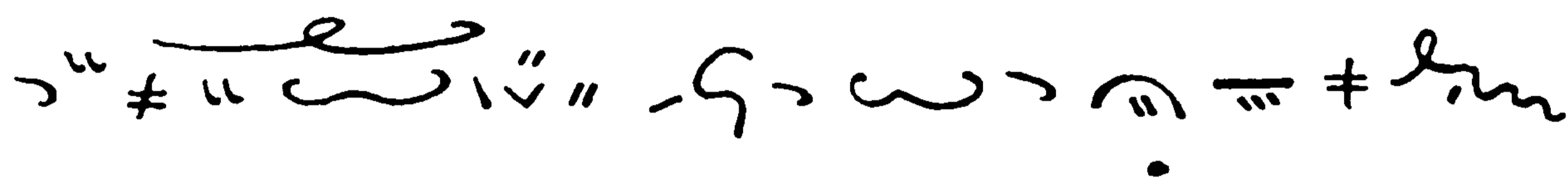

20. A. Gastoué, *op. cit.*, p. 798. Această notație este cunoscută sub numiri multiple: J. Tabaut a numit-o mai întii constantinopolitană, apoi haghiopolită primitivă. A. Gastoué i-a dat numele de paleobizantină, împărțind-o în mixtă și constantinopolitană, ca și Lorenzo Tardo și I. D. Petrescu. Germanii o numesc «Strichpunkt» sau «frühbyzantinische Notation», iar rusii «krjukovoe pismo». Abia în 1931 într-o conferință, la Copenhaga, C. Höeg, J. W. Tillyard și E. Wellesz au adoptat denumirea de paleobizantină (*Stiherarium*, p. 8), susținînd că epoca de întrebuințare a acestei notații în cîntările liturgice ar fi între anii 900—1200.

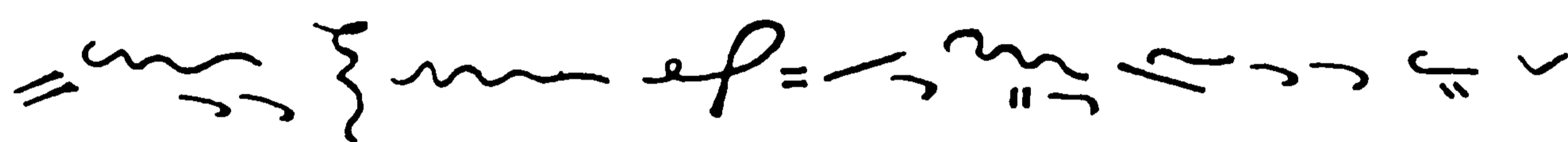
Nici această notație nu era destul de precisă. Astfel, unele semne puteau să indice o semă o terță sau o cvintă. Ea indica sunetele ascendente și descendente, dar fără a fixa cu precizie intervalele. Probabil înălțimea exactă a acestor semne era indicată de mișcarea ritmică a domesticului (R. Palikarova, *op. cit.*, p. 105—106).

21. E. Wellesz, *op. cit.*, p. 272; J. W. Tillyard, *Handbook of the middle Byzantine music notation*, Copenhaga, 1935, p. 14—19. A se vedea tabloul semnelor muzicale din această notație la Gr. Panțiru, *op. cit.*, p. 18—21. Întrucît în țara noastră nu se păstrează nici un manuscris cu notație paleobizantină, nu vom da exemplificări. Cei interesați vor găsi la Pr. I. D. Palikarova în *Études de Paléographie musicale byzantine*, București, 1967.

Alte semne erau de mici dimensiuni și plasate dedesubtul marilor semne kontakariene ²² :

β) În faza a doua semnele kontakariene sînt combinate cu cele paleobizantine simple :

Grecii au abandonat notația kontakariană din a doua fază probabil spre sfîrșitul secolului al X-lea ²³.

γ) *Notația Coislin* este ultima fază a notației paleobizantine simple, transmisă de Codex Coislin 220 din Biblioteca Națională din Paris — sec. XI—XII-lea ; ea va fi înlocuită de notația mediobizantină, cu care, de altfel un timp a conviețuit ²⁴.

b. *Notația mediobizantină* are un sistem foarte complicat, dar prin sensul ei foarte precis reușește să detroneze notația primitivă. Crearea și difuzarea acestui sistem aparține, se spune, Sf. Ioan Damaschin, principalul melod al orașului sfînt. Mulți însă nu atribuie Sf. Ioan Damaschin un rol muzical prea mare, decît acela de a fi fost organizator al Octoihului ²⁵. Manuscrisul reprezentativ al acestui stadiu de notație este manuscrisul grec 360 de la Bibl. Naț. din Paris, intitulat «Hagiopolitis» (sec. XIV).

c. *Notația neobizantină (cucuzeliană)* și-a luat denumirea de la Ioan Cucuzel care a trăit, se pare, în sec. al XIII-lea ²⁶. Așadar, începînd de la sfîrșitul secolului al XIII-lea notația se complică mult, înmulțindu-se semnele muzicale, mai ales cele ornamentale. Copiștii au început să confunde semnele vechi fundamentale cu cele chironomice și invers. A început decadența, interpretarea semnelor fiind la bunul plac al copiștilor și psalților. La acestea se mai adaugă și secretul descifrării manuscriselor originale, practicat cu mult egoism de către unii proto-psalți ai Evului Mediu. Este și epoca înfrumusețătorilor.

Notația cucuzeliană este puțin diferită de cea precedentă și după părerea unora, n-are o bază științifică, fiindcă a apărut într-o epocă în care adevărata tradiție era deja, în parte, uitată ²⁷. Copiștii de mai târziu, uitînd sau necunoscînd notația muzicală veche, reproduceau adesea ca fundamentale semnele chironomice și invers (exemplu: elafro-nul și epistroful erau pentru cei vechi semne chironomice, iar pentru cei de după Ioan Cucuzel erau considerate ca semne principale coborîtoare, așa cum au rămas, de altfel, pînă azi) ²⁸.

22. R. Palikarova, *op. cit.*, p. 113—114.

23. *Idem, ibidem.*

24. A se vedea semnele paleobizantine, cu explicația lor la J. Thibaut, *op. cit.*, și J. W. Tillyard *op. cit.* ; apud R. Palikarova, *op. cit.*, p. 128—130.

25. A. Gastoué, *op. cit.*, p. 801—802.

26. A. Gastoué îl plasează în secolul al XII-lea, E. Wellesz în sec. al XIV-lea, iar alții chiar în sec. al XV-lea (vezi Pr. P. Vintilescu, *op. cit.*, p. 243—244).

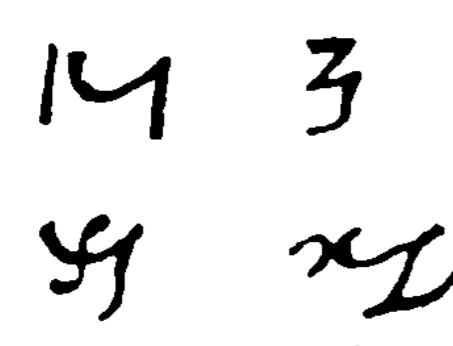

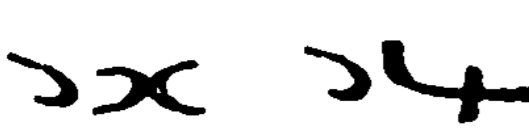

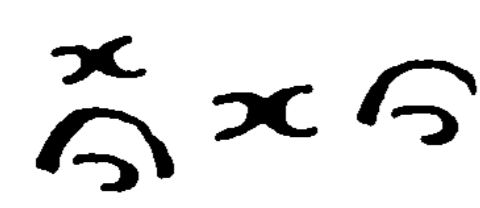
27. R. Palikarova *op. cit.*, p. 82.

28. A. Gastoué, *op. cit.*, p. 805.

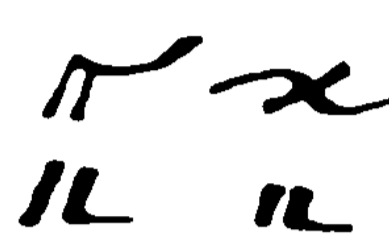

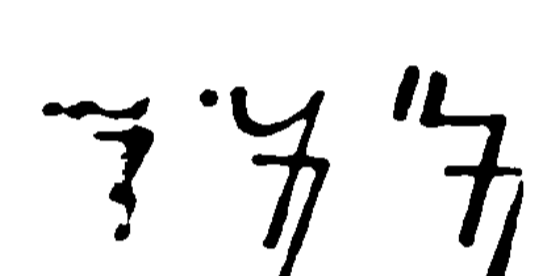

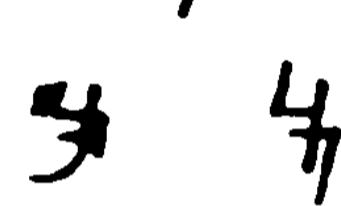

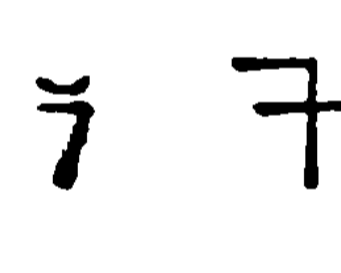

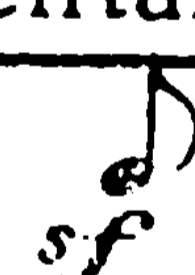

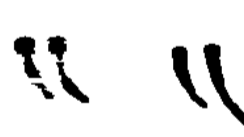

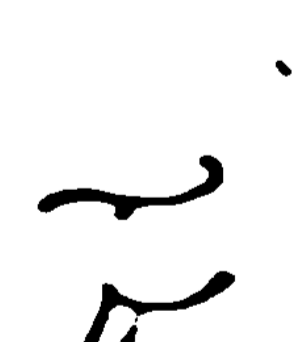

Notăția muzicală mediobizantină și neobizantină*

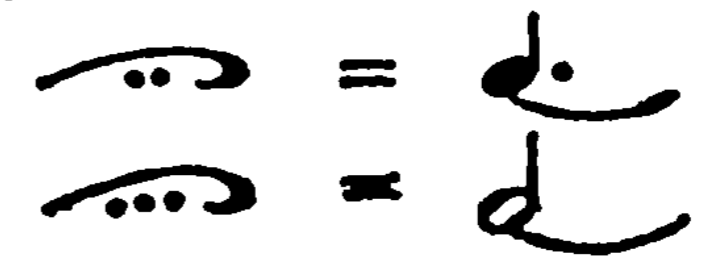

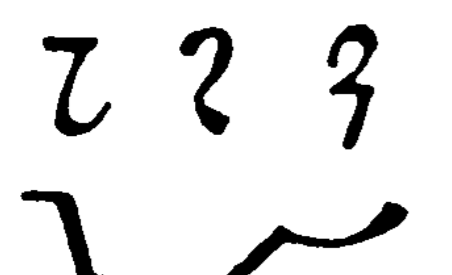

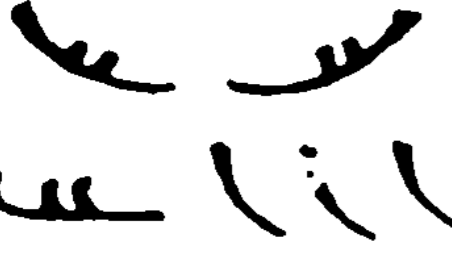

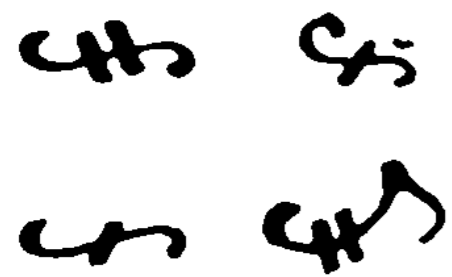

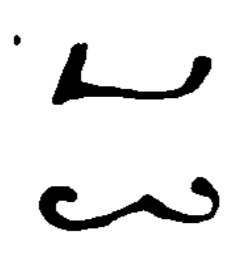

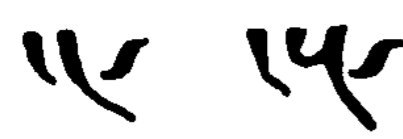

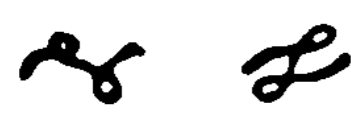

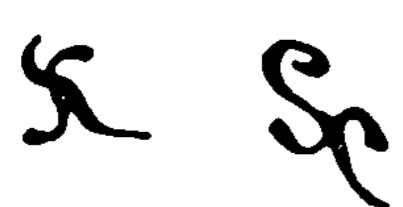

Semnul	Denumirea	Intervalul reprezentat	Transcrierea	Observații
1	2	3	4	5
Semnele ascendente simple				
—	Oligon	o secundă		
/	Oxia	idem, accent.		
✓	Petasti	idem, mai accent.		
⋈ ⋈ ⋈	Kufisma	idem, ușoară și prelungită puțin		Unii o transcriu:
4 4	Pelaston	idem, mai accent.		
.. "	Două chentime	idem, neaccent.		Combinatii:
..	Chentima	o terță sau o cvartă		Combinatii: etc.
↙ ↘ ↙ ↘	Hypsili	cvintă sau sextă		Combinatii: etc.
Semnele ascendente combinate				
— —	oligon și chentima	o terță		vezi mai sus la chentimă
— —	oligon sau petasti cu chentima	o cvartă		vezi mai sus la chentimă
— —	oligon sau petasti cu hypsili	o cvintă		vezi la hypsili
— —	oligon sau petasti cu hypsili	o sextă		" " "
— —	oligon, chentima, hypsili	o septimă		
— —	oligon sau petasti cu chentima și hypsili	o octavă		

* A se vedea : Grigore Panțiru, *Notăția și ehurile muzicii bizantine*, București, 1971, p. 2-4.

1	2	3	4	5
Semnele descendente simple				
	Apostrof	o secundă		
	Apostrofi syndesmi (îngemănați)	idem, cu valoare dublată		sau
	Elafronul	o terță sărită		
	Elafron cu apostrof	idem, prin glissando, atingând ușor nota intermediară		
	Hyporroii	două secunde treptate		
	Hamili	o cvintă sărită		
	cu apostrof înainte	idem		
	cu doi apostrofi înainte	idem, cu valoare dublată		sau
	Kratimo-Hyporron	două secunde treptate cu primul sunet prelungit		
Semnele descendente combinate				
	Apostrof cu elafron înainte	o terță		vezi mai sus
	Elafron combinat cu Apostrof	o cvartă		
	Apostrof cu Hamili	o cvintă		
	Apostrof cu Hamili	o sextă		
	Hamili cu Elafron	o septimă		
	Hamili, elafron, Apostrof	o octavă		

Semne hironomice

Semnul	Denumirea	Funcția	Transcrierea	Observații
1	2	3	4	5
Semnele temporale				
	Kratima	dublează durata și adaugă semi-coroană		Apusenii transcriu
	Tachisma (clasma micron)	prelungeste sunetul cu un timp		Apusenii transcriu
	Apoderma	coroană cu punct		
	Gorgon Argon	grăbește execuția scurtează primul timp, lungindu-l pe al doilea		accelerando ritardando
	Argo-syntheton	rărește execuția		dublu argon
	Gorgo-syntheton	accelerează execuția unui grup de 4 note		
	Dipli	prelungeste cu doi timpi		Apusenii transcriu
Semnele ornamentale				
	Psifiston	accentuează		
	Varia	accent		La apuseni:
	Piasma	accent		La apuseni diminuendo
	Paraklitiki	implorare, rugăciune, ardoare; legato expresiv		
	Xironclasma	grup de sunete puțin accentuat, cu o ușoară respirație după prima sau a doua notă		
	Antikenoma	Atingere scurtă a notei superioare ce urmează		Glissando; staccato glissando

1	2	3	4	5
	Antikenoma cu apli	legato și dublează sunetul		
	Antikeno- kylisma	primul sunet ușor întârziat, iar ultimul puțin accentuat		
	Ekstrepton sau Strepton	execuția grupului de neume bine legată		
	Enarxis, Anarxis, Diamfismos	marchează înce- putul unei fraze dintr-o nouă tonalitate (mod)		vezi Anixandarele de la Putna
	Epegherma	accentuează tot grupul de neume		
	Horevma	execuție cu vioi- ciune	accel.	
	Heteronul parakalesma	legato expresiv		
	Kylisma	exec. a 4-5 sunete ușor accel.		
	Lyghisma	mlădiere+tremolo		
	Omalonul	execuție egală cu broderie superioară		
	Parakalesma	execuție cu pietate	implorare	
	Stavros	respirație scurtă	,	
	Sisma	Tremolo, mordent		
	Synagma	legato		
	Tromikon- synagma	tremolo și legato		
	Tromikon- parakalesma	idem		
	Tromikon- homalon	idem		

1	2	3	4	5
	Tromiko- psifiston	tremolo și accent	<i>tr ; sf</i>	
	Tromikon	tremolo	<i>tr</i>	
	Uranisma	crescendo- descresc.		
Semnele ftorale				
	Thema- tismos eso	cromatizează un grup de neume	La, Do \sharp , Sib, La	
	Thema- tismos exo	idem	La, Re \sharp , Do, Si	
	Thes kai apothos	însemnare ne- precisă		
	Thema haplun	restabilește dia- tonismul modului		
	Enarxis			vezi mai sus
	Nenano	cromatizează grupul de neume	La, Sol \sharp , Fa, Mi	
	ftoraua modului 1	modulație în modul 1		
	ftoraua modului 2	modulație în modul 2		
	ftoraua modului 3	modulație în modul 3		
	ftoraua modului 4	modulație în modul 4		
	ftoraua modului 5	modulație în modul 5		
	ftoraua modului 6	modulație în modul 6		
	ftoraua modului 7	modulație în modul 7		
	ftoraua modului 8	modulație în modul 8		
	Hemi- phonon	funcție neprecisă		
	Hemiforon	idem		

5. Modurile bizantine. — «Modurile sînt pilonii muzicii bizantine. Nu se poate învăța sau concepe fără a începe prin studiul coloanelor acestei arte»²⁹.

Lucru perfect adevărat, căci încă din secolul al VIII-lea, Sf. Ioan Damaschin s-a văzut nevoit să precizeze, să sistematizeze cele opt moduri (4 autentice sau principale și 4 derivate sau plagale), care s-au păstrat pînă astăzi. Dar modurile nu sînt invenția Bisericii creștine, ele existau în diferite provincii ale imperiului bizantin, ale căror nume, de altfel, le poartă și astăzi (dorian, lidian, frigian, mixolidian, sau milezian). Sf. Părinți, în frunte cu Sf. Ioan Damaschin, n-au făcut altceva, decît să le adopte și să le dea o destinație precisă. Se știe de altfel, că Biserica n-a abrogat totalmente cultul păgîn, ci a preluat și a transformat, după convingerile și necesitățile sale, bogatul patrimoniu al unei civilizații milenare, cel puțin în ceea ce privește muzica. De aceea, dacă pătrundem bine fondul muzical liturgic, nu vom fi surprinși de asemănările uneori izbitoare ale cîntecului bisericesc cu unele melodii foarte vechi. Manuscrisele postmedievale conțin piese care imită un cîntec sau altul, neavînd vreo contingentă cu stilul bisericesc, imitații chiar ale unor instrumente, piese scrise în game străine: persane, turcești etc., sau cîntece specifice unei regiuni, purtînd numele provinciei de origine, orașului sau poporului în sînul căruia au luat naștere³⁰.

Nu vom insista asupra structurii și particularităților acestor moduri, fiindcă în ultima vreme au apărut lucrări competente și concludente³¹.

Părintele I. D. Petrescu clarifică problema *modurilor mijlocăse*.

Cînd spune că «sîntem în prezența unei afirmații categorice privind existența a patru moduri mijlocăse născute din patru plagale»³², se referă la ms. gr. 360 — Paris (Hagiopolitis) și altele. Problema o lămuresc însă manuscrisele din secolele XVII—XVIII. În concluzie, modurile mijlocăse sînt scurte etape în desfășurarea melodiilor bisericești. Ele derivă din modurile autentice, coborînd tonica cu o terță și din cele plagale, urcînd tonica cu o terță — știindu-se că modurile plagale vechi erau cu o cvintă mai jos decît cele autentice. De aceea se numeau mijlocăse (Ex. glas. III autentic care pornea din Do (Fa) și glas. III plagal (VII) care pornea din Si aveau ca mijlocăș modul de Re (protovaris).

De asemenea, nu vom insista asupra unor capitole privind *Apechemata* (grup de neume care însoțea cifra fiecărui glas și care reprezentau uneori o formulă mnemotehnică sau indica din ce notă trebuie să se înceapă cîntarea)³³;

29. I. D. Petrescu, *Études de Paléographie...*, p. 17.

30. Idem, *op. cit.*, p. 17—18.

31. A se vedea pe larg, despre modurile bizantine, următoarele lucrări: I. D. Petrescu, *op. cit.*, p. 19—177; Grigore Panțiru, *op. cit.*, p. 79—136, 210—260; Gheorghe Ciobanu, *Istoricul clasificării modurilor*, în «Muzica», IV (1954), 3, p. 5—10; p. 7—11; R. Palikarova, *op. cit.*, p. 80—93; A. Gastoué, *op. cit.*, p. 814—ș.u.; E. Wellesz, *op. cit.*, p. 300—303 etc.

32. I. D. Petrescu, *op. cit.*, p. 168.

33. E. Wellesz, *op. cit.*, p. 300 ș.u.; I. D. Petrescu, *op. cit.*, p. 181—193; Gr. Panțiru, *op. cit.*, p. 131—136.

Formule de intonație ³⁴ (Ananeanes, Neanes, Nana, Haghia; Aneanes, Neeanes. Aaes, Neagie); *Ftorale, Mărturii, Cadențe* ³⁶.

6. Pătrunderea muzicii bizantine la români. — Cîteva mențiuni privitoare la muzicalitatea strămoșilor noștri :

Literatura antică conține numeroase mențiuni privitoare la muzica Tracilor. Strabo afirmă că «după melodie, după ritm, după instrumentele muzicale și întreaga muzică se cheamă că este tracă și asiatică... iar cei ce au cultivat muzica mai înainte vreme, sînt traci: Orfeu, Museu, Thamyris, Eumolpios». Aceste nume sînt considerate a fi nume tracice. Thamyris este menționat în Iliada lui Homer, iar lira lui Orfeu este instrument tracic etc. Aristide Quintilianus în cartea sa «Despre muzică» amintește și despre traci, încadrîndu-i în categoria acelor popoare în care educația muzicală este nefirească, împotriva naturii, fără nici o valoare, contrară artei, alături de întregul popor al Celților... Herodot numește pe Geți «cei mai viteji și cei mai cinstiți dintre Traci».

Agatîrșii (locuitori din Transilvania de azi) cîntau legile lor pentru a le fixa în memorie, transmițîndu-le mai ușor și urmașilor lor (Herodot, Plinius). Titus Livius relatează că «Tracii excelau printr-o veselie fără măsură, întorcîndu-se din luptă cu cîntece...». Tracii credeau că numai prin muzică și dans se pot ridica la înălțimea zeului lor Zamolxis.

Se spune chiar că modul frigian ar fi cel tracic ³⁶.

Creștinismul și-a pus pecetea sa peste cultura muzicală a strămoșilor noștri, făcînd ca aceasta să se dezvolte de-a lungul veacurilor.

Epoca formării poporului român coincide cu încreștinarea lui, el neavînd o dată fixă de încreștinare, ca popoarele vecine. Aceasta pentru că românii s-au plămădit și au crescut odată cu glia acestor ținuturi, pe care au apărut-o și au păstrat-o cu însuși sîngele lor.

Istoricii Bisericii române sînt unanimi în a crede că religia creștină a pătruns pe teritoriul locuit azi de români chiar din secolul I, fiind favorizați și de existența cetăților grecești în Dobrogea încă din secolul al VII-lea a. Hr., care aveau legături cu tot Orientul.

Nici nu se poate vorbi de un creștinism popular, cum susține N. Iorga, nici de un creștinism al protipentadei, cum spun alții, ci de un creștinism general. În orice caz, sigur este faptul că noi am primit un creștinism de factură Orientală (bizantină), chiar dacă termenii erau latini, pînă la venirea slavilor (sec. VII), apoi slavi și bizantini etc.

Dar aceasta nici n-are importanță, fiindcă cel puțin în primul mileniu creștinismul a fost unul și același în toată lumea, unde a pătruns, fie Orient, fie Occident. Important este că românii au ținut sincer la acest creștinism ortodox, pe care l-au primit dintru început și au rezistat oricăror încercări: ariene, catolice etc. ³⁷.

Începînd cu secolul III—IV se cunosc la noi martiri, misionari, vestigii bisericești, obiecte de cult, inscripții etc. Dar, argumentul cel mai

34. E. Wellesz, *op. cit.*, p. 412; I. D. Petrescu, *op. cit.*, p. 168—176; Gr. Panțiru, *op. cit.*, p. 131—136.

35. I. D. Petrescu, *op. cit.*, p. 178—180; Gr. Panțiru, *op. cit.*, p. 37—40;

36. M. Breazul, *Istoria muzicii românești*, București, 1956 (dactilografiat), p. 7—9.

37. P. P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii românești*, București, 1969, p. 96—114.

puternic în favoarea adoptării creștinismului de către români înainte de a avea contact cu lumea slavă, ni-l oferă limba română. Noțiunile creștine fundamentale sînt de origine latină, ca și limba însăși (Dumnezeu, înger, creștin, cruce, credință, rugăciune, închinare, botez, cuminecare, sărbătoare, păresimi, Paști, Florii, Rusalii, duminică, preot, biserică, altar, tîmplă etc.)³⁸. Încet-încet românii, se înțelege clasa stăpînitore care începe să apară din sec. X—XI, au adoptat ca limbă liturgică și de cancelarie limba slavă — în redacția medio-bulgară, — aceasta fiind în legătură cu crearea primului imperiu româno-bulgar. Poporul român însă și-a vorbit totdeauna limba lui, limbă neolatină cea mai apropiată de limba latină vulgară — mamă³⁹.

Fără menținerea doctrinei pur ortodoxă și a cultului liturgic ortodox de factură bizantină, cu siguranță că nici muzica religioasă bizantină n-ar fi existat în bisericile românești.

Dacă se admite că imnografia n-a început decît în secolul al V-lea și că pînă în acel secol nu s-au putut difuza cărțile de cult, decît începînd cu octoihul Sfîntului Ioan Damaschin, atunci sigur că muzica religioasă n-a fost cunoscută de creștinii români. Dar cum odată cu cultul se admite în mod cert că a pătruns și muzica religioasă bizantină, înseamnă că și la noi exista o astfel de muzică. Ce formă avea aceasta nu se știe, fiindcă nici pentru Bizanț nu s-au păstrat documente. Deci dacă admitem — și trebuie — că muzica n-a lipsit niciodată din practica religioasă, atunci admitem că n-a lipsit nici din practica creștină la străromâni. S-au copiat multe manuscrise slave pentru români între sec. XI—XIV (numai text), dar nici unul nu s-a scris pe teritoriul României în perioada aceasta. Cele care se păstrează și azi în diverse biblioteci din țară sînt aduse ulterior din alte părți în țara noastră.

Documentele vechi privitoare la viața muzicală a românilor nu s-au păstrat, decît de pe la sfîrșitul secolului al XIII-lea și începutul celui de-al XIV-lea. În secolul al XIV-lea cronicarul bizantin Ducas ne semnalează existența la curtea lui Baiazid Fulgerul, printre tinerii care-l distrau, și a cîtorva prizonieri valahi, care-i cîntau sultanului cîntece valahe. La 1 septembrie 1399 în Marienburg documentele vremii identifică prezența unui muzicant din Valahia «spilman us der Walechyen».

Tot din secolul al XIV-lea ni s-au transmis «Pripelile» lui Filothei de la Cozia — iscusitul logofăt al lui Mircea cel Bătrîn (1386—1418). «Facerea lui Kir Filotei monahul» purta vestea cîntării bisericesti din bisericile strămoșilor creștini din Valahia, prin mănăstiri moldovenesti și pînă la Moscova și Arhanghelsc⁴⁰.

Pripelile acestea au constituit primul rod al culturii muzicale românești. Ele circulau la români și la toate comunitățile slave ortodoxe. Deosebirea structurală netă față de glasul I actual, ca și structura asemănătoare cu a ehuhului I medieval, care începea și termina adesea pe treapta Ia, reprezintă dovada certă a vechimii melodiei.

38. Idem, *op. cit.*, p. 103—106 ; *Istoria Bisericii Române* (manual pentru Institututele teologice), vol. 1, București, 1957, p. 43—46 ; Gh. Ciobanu, *Muzica bisericească la români*, în «B.O.R.», XC (1972), 1—2, p. 162.

39. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 260.

40. George Breazul, *Pagini din istoria muzicii românești*, București, 1966, p. 87—88 (ediție îngrijită și prefațată de Vasile Tomescu).

Influența secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea se face simțită doar în maniera de ornamentare. Unii au afirmat, în frunte cu episcopul Melchisedek, că aceste mărimuri (veliceanii) ar fi o rămășiță a vechiului cînt slavon «bulgăresc sau sîrbesc»⁴¹. Se cunosc pînă acum circa 24 de manuscrise care conțin aceste pripeli — 13 în țară și 11 în bibliotecile din străinătate. — Printre acestea se numără și manuscrisul grec-slav 283 din secolul al XVI-lea (Putna) de la Biblioteca Academiei R.S.R.⁴².

Vom prezenta, în cele ce urmează, ceva mai amănunțit manuscrisele cele mai vechi care, de altfel, sînt destul de puține, anume: manuscrisele în notație ekfonetică — cel de la Iași (ms. gr. 160) din secolele VIII—X și cel de la București (B.C.S. ms. gr. 28529) care conține o singură filă. Numerotarea acestei file cu cifra grecească (ϛ) 16 dovedește că ea a fost desprinsă dintr-un manuscris mai mare, dar care probabil —, s-a pierdut sau, fiind din pergament, filele i-au fost utilizate drept coperte pentru alte manuscrise, fie muzicale, fie de altă natură.

De asemenea, am acordat un spațiu special, prezentîndu-le pe fiecare în parte, manuscriselor din secolele XIII—XIV, în notația mediobizantină ca și celor din secolul al XVI-lea în notația de tranziție de la cea mediobizantină la cea cucuzeliană, provenite de la Putna, existente în bibliotecile din țara noastră, fie în original, fie în fotocopii.

41. Episcopul Melchisedek, *Memoriu pentru cîntările bisericesti din România*, în «Bis. Rom.», VI, nr. 1, p. 22. Prof. Gh. Ciobanu, cercetînd mai îndeaproape acest aspect, ajunge la următoarele concluzii: «Muzicologii slavi — în primul rînd cei bulgari — sînt mai mult în căutarea unei muzici bisericesti proprii, care ar fi luat naștere încă de la adoptarea slavonei ca limbă de cult. Cele mai multe — relativ vorbind, pentru că numărul lor se ridică, pare-se, doar la șapte manuscrise anterioare secolului al XIV-lea — se găsesc, din cît se cunoaște pînă acum, la Moscova».

Vechea limbă slavă aparținea, începînd din secolul al IX-lea, unui grup de slavi macedoneni, devenind generală pentru Biserică și administrație dar nu la toate populațiile slave, de diferențierea între limbile slave era abia, la început (vezi și P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 25). După aproximativ un secol de existență, ca stat independent, bulgarii au reintrat, pentru aproape două secole, sub stăpînire bizantină. O atît de lungă stăpînire a dus inevitabil la precizarea slujbei bisericesti, cel puțin din punct de vedere muzical (vezi și R. Palikarova, *op. cit.*, p. 213). Limba poate duce, indiscutabil, la impunerea unor trăsături specifice muzicii, dar numai o limbă vie și doar în timp, ceea ce nu a fost cazul cu limba slavonă bisericască. La noi s-a produs o transformare aproape radicală a vechii cîntări bizantine, dar numai prin secolul al XVI-lea. La bulgari n-a avut cum să se producă o asemenea transformare și deci nu a avut cum să se nască o muzică proprie de biserică. Ca urmare, nu a putut exista o influență a muzicii bulgare asupra celei românești, de moment ce și aceasta este tot bizantină (vezi: Gh. Ciobanu, *Muzica bisericască la români...*, p. 167—169).

42. Teodor Sîmedrea, *Filotei monahul de la Cozia — imnograf român*, în «Mitropolia Olteniei» VI (1954), 1—3, p. 20—35; 4—6, p. 177—190. Pripelile (imne de laudă) sînt niște tropare care se cîntă cu stihuri alese din psalmi, întocmite de Nichifor Vlemidis la polieleul împăraților împărătești, ale Maicii Domnului și ale sfinților mari. Aurelian Sacerdoțeanu, *Proza cel Bătrîn și Biserica din țara sa*, în «B.O.R.» LXXXVI (1968), 1—2, p. 100—106; George Ștefănescu, *Un muzicant român peste hotare în secolul al XIV-lea*, în «Muzica» X (1960), 2, p. 3—4. Pripelile lui Filotei monahul au fost tipărite pentru prima oară la Veneția în 1536, incluse într-un *Zbornic*, editate de Bojidar Vuković (vezi și *Istoria României în date* (în colaborare). București, 1972, p. 119).

CAPITOLUL II

MANUSCRISELE MUZICALE BIZANTINE VECHI DIN ȚARA NOASTRĂ

1. Manuscrise cu notație ekfonetică (sec. VIII—XII)

a. I—U, ms. gr. 160. (Lectionarul evanghelic de la Iași). — *Titlu* : Lectionar evanghelic. *Autor* : Sf. Ioan evanghelistul (textul). *Copist* ? *Loc* : Posibil Bizanț. *Data* : Secolele VIII—X. *Pergament*. *Format* : 20x16 cm. *File* : 167. *Fascicule* : 21x8 file. *Rînduri pe pagină* : 8. *Notație* : ekfonetică cu text în limba greacă medievală; literele scrise cu majuscule aurite, iar notația cu cerneală roșie; ilustrații reprezentînd coperta evangheliei Sf. Ioan pe f. 4v, 12v, 19v, 28v, 37v, 49v, 67v, 74v, 80v, 94v, 106v, 113v, 125v, 139v, 147v, 166v. Legătură veche de lemn, îmbrăcat în piele, cu scene biblice — medalioane — în centru, scena învierii și în cele 4 colțuri cei 4 evangheliști; pe verso, scena răstignirii; ultima filă cariată. *Însemnări* ulterioare pe f. 1r, în limba greacă, conținînd semnătura lui Ghenadie Scolarios, (?) primul patriarh ecumenic la Constantinopol, după căderea imperiului sub turci (1453). *Cuprins* : (f. 1v-2r albe); f. 2v-3r : tabla de materii. f. 4v — ilustrații cu coperta evangheliei; f. 5r-11v : text; f. 12r albă; f. 12v ilustrații; f. 13r-18r : text; f. 18v albă; f. 19r albă; f. 19v ilustrație; f. 20r-27v : text; f. 28r albă; f. 28v ilustrație; f. 29r-36v : text; f. 37r albă; f. 37v ilustrație; f. 49r-67r : text; f. 67v — ilustrație; f. 68r—73r : text; f. 73v—74r albe; f. 74v — ilustrație; f. 75r—79v : text; f. 79v — albă; f. 80v ilustrație; f. 81r-93r : text; f. 93v-94 : albe; f. 94v — ilustrație; f. 95r-106r : text; f. 106v — ilustrație; f. 107r-112r : text; f. 112v-113r : albe; f. 113v ilustrație f. 114r-124r : text; f. 124v-125 : albe; f. 125v ilustrație; f. 126r-137v : text; f. 138r albă; f. 138v ilustrație; f. 139v-146r : text; f. 146—147r albe; f. 147v ilustrație; f. 148r-157r : text; f. 157v-158r albe; f. 159r-165v : text; f. 166r albă; f. 166v ilustrație; f. 167r-167v : text.

Observații : Notația ekfonetică, despre care am vorbit pe scurt în capitolul precedent, a durat din secolul VI pînă în secolul XIV și a cunoscut, cum ne-o dovedesc manuscrisele păstrate în Bibliotecile mari ale lumii, patru etape: 1. arhaică, sec. VI—VII; 2. de fixare și consolidare, sec. VIII—IX; 3. clasică, sec. X—XII; 4. etapa de decadență și dispariție, sec. XIII—XIV.

Cel mai vechi manuscris cu notație bizantină care se păstrează în țara noastră — Lectionarul evanghelic de la Iași — se încadrează, după unii, în etapa a II-a, de fixare și consolidare, iar după alții în etapa a III-a, clasică. Unii au în vedere materialul: pergamentul, sistemul de prelucrare a acestuia, precum și faptul că manuscrisul nu conține ilustrații iconografice, cum ne-am fi așteptat. În locul acestora găsim aproape după fiecare pericopă evanghelică (sînt 18) cîte o ilustrație foarte frumoasă dar avînd ca subiect, foarte simplu, coperta evangheliei după Sf. Ioan. Acest lucru a făcut pe mulți să creadă că manuscrisul datează din epoca iconoclasmului (VIII—IX), cînd nu erau permise asemenea manifestări artistice, fie și miniaturale. Profesorul V. Gheorghiu mai găsea un argument în sprijinul acestei afirmații: a des-

—frat pe una din paginile manuscrisului numele (posibil posesori) Constantin și Maria? și emite ipoteza că ar fi vorba de Constantin V Copronim, împăratul Bizanțului (741—775), pentru care l-a scris cineva, dedicându-i-l⁴³. Părintele Gr. Panțiru îl situează între secolele VIII—X, avînd probabil în vedere aspectul notației. Dar aceasta este o problemă mai specială, care pentru muzicologi prezintă mai puțină importanță. Important este conținutul muzical al manuscrisului și aici remarcăm meritul profesorului Panțiru de a fi descifrat notația ekfonetică din acest manuscris, chiar cu riscul de a nu fi de acord cu muzicologul Danez Carsten Höeg și alții, găsind o altă semnificație a acestei notații⁴⁴.

b. B—BCS ms. gr. 28529. — De curînd s-a găsit la BCS o filă de pergament care conține o parte din pericopa evanghelică ce se citește în joia mare, cu notație ekfonetică. Provine din biblioteca părintelui I. D. Petrescu *Titlu*: Τῆ ἀγία ἑ πρωῖ [— în sînta joi dimineața].

Autorul notației, copistul, localitatea nu se cunosc. Poate fi datat în secolele X—XII. Format: 22×15,5 cm. Conține 24 de rînduri pe pagină. Cuprinde pericopa evanghelică Sf. Luca, 22,1—19a.

2. Manuscrisele muzicale bizantine din secolele XIII—XIV

Cu notația paleobizantină, (aghiopolită, constantinopolitană, Kontakariană, Coislin, Chartre) nu s-a păstrat în țară la noi nici un manuscris, acestea fiind, de altfel, foarte puține la număr în cîteva biblioteci mari din Europa.

Cu notația mediobizantină (antecucuzeliană) însă ni s-au păstrat doar două manuscrise muzicale cu text grecesc, provenite probabil din Grecia (ms. gr. 953 de la Biblioteca Academiei R.S.R. și ms. gr. IV-39 de la Biblioteca Centrală Universitară din Iași), ambele datînd, cu aproximație, din secolele XIII—XIV. Pentru aceasta pleacă structura melodică aproape identică cu cea din manuscrisele muzicale aparținînd secolelor XI—XII, care se caracterizează printr-o notație clară, linie melodică dreaptă, liniștită, cu întindere foarte mică și fără înfrumusețările specifice epocii cucuzeliene. Chiar semnele timporale (gorgoane, argoane, clasma, argosinthetonul, gorgosinthetonul) ca și cele florale apar extrem de rar sau deloc. Or, se știe că acestea existau probabil în execuție și înainte de Ioan Cucuzel, acestea precizîndu-le în text. Ele încep să apară mai frecvent în cîntările bisericești de pe la sfîrșitul secolului al XIII-lea. Materialul pe care au fost copiate cele două manuscrise de care ne ocupăm este hîrtie groasă (cea a manuscrisului IV—39 nici n-are filigran, ceea ce înseamnă că datează înainte de apariția filigranelor). Interesantă ni se pare înscrisura posesorului acestui manuscris de pe fila 6r: „ἐκ των τοῦ Καλλίστου ἱερομοναχοῦ τῆς Μοναστηρίου”, pe care îl mai întîlnim ca posesor și al altor manuscrise vechi, ca cel de la Muzeul Olteniei (ms. gr. 52 din 1695) pe care îl folosește și Pr. I. D. Petrescu⁴⁵ și cel de la Biblioteca Academiei R.S.R. (ms. gr. 1477) etc. Cine era acest Kallistos? Apare, de altfel, și în unele manuscrise grecești de la Ianina (Macedonia)? Cumva macedo-român? Este posibil. Cert este că a trăit pe la sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul celui de al XVIII-lea. Ms. gr. 52 (1695) de la Muzeul Olteniei ni-l

⁴³ Vasile Gheorghiu, *Lectionarul evanghelic grecesc din Iași* (Ms. 194 cu planșe). Academia Română. Studii și cercetări, vol. 4, București, Monitoriul Oficial 1940.

⁴⁴ Grigore Panțiru, *Un manuscris muzical de vîrstă milenară*, în «Muzica» nr. 3, 1967, p. 3—5; Idem, *Notația și ehurile muzicii bizantine*, București, 1971, p. 10—16.

⁴⁵ I. D. Petrescu, *Études de paléographie...* p. 675.

prezintă ca dascăl al lui Constantin Psaltul Mitropoliei (?). Interesant este faptul că unele însemnări sînt în românește cu litere chirilice și semnate de Kalist ieromonahul. Cu siguranță că a fost un bun protopsalt, un iubitor de muzică psaltică și un colecționar de manuscrise muzicale bisericești mai importante. Sau poate a fost el însuși copist-caligraf ⁴⁶.

a. B—BAR ms. gr. 953. — *Titlu*: Στιχηράριον περιέχων τὰ στιχηραρια τῆ ὄλου ἐνιαυτοῦ των τε δεσποτικων ἑορτων καὶ θεομητορικῶν καὶ πάντων τῶ[ν] ἁγιων. *Autor*: Anonim (1166). *Loc*: Posibil Grecia. *Data*: secolele XIII-XIV. *Format*: 19×12 cm; *File*: 348. *Rînduri pe pagină*: 17. *Notație*: Medio-bizantină și cucuzeliană (filele înlocuite) cu text în limba greacă medievală; cerneală neagră, roșie și cafenie; inițialie împodobite, ornamentații color la f. 1r, 22r-v, 133r. Legătură veche de lemn îmbrăcat în piele cu chenare geometrice și florale avînd în centru, în medalion încadrat de un romb, scena răstignirii; urme de închizători. Început de carie, file desprinse.

Însemnări ulterioare pe coperta 1v, f. 218v, 266v. Valoare are cea de la f. 218v: „Τὸ παρον ὑπαρχει τς μουσικωτατς κυρίς Αθανασίς τς εκ Θεσσαλονίκης“ sau: „Τὸ παρον εστι ποιημα κυρ Διονισίου“.

Observații: Două file tăiate între f. 134—135; patru între f. 184—185; două între 189—190; două între f. 195—196; două între f. 305—306; două între f. 322—323. File înlocuite în sec. XVIII: 1—3, 131—134, 164—168, 192—195, 322.

Cuprins: f. 1r—218v: Stihirile de la Vecernia și Utrenia sărbătorilor împărătești și sfinților mari și mici din perioada Octoihului. f. 219r—304v: Stihirile din perioada Triodului. f. 305r—336v Stihirile din perioada Penticostarului. f. 337r—348: Stihirile evangheliilor (voscesnele sau eotinalele) și alte stihiri theotocare (în cinstea Fecioarei Maria) ⁴⁷.

b. I—U ms. gr. IV—39. — Stihirar. *Autor*: Anonim (1177) (nu se cunoaște autorul fiindcă lipsește începutul și sfîrșitul manuscrisului). *Copist*: ? *Loc*: ? *Data*: Secolele XIII—XIV. *Format*: 24—17 cm. *File*: 5 albe + 346 + 2 albe = 353. *Fascicule*: 44x8 file. *Rînduri pe pagină*: 18. *Notație*: medio-bizantină cu text în limba greacă medievală, cerneală neagră și roșie; ornamentații simple (cu roșu) pe filele 73r, 94r 128v și ornamentație florală pe f. 169r, iar pe f. 58v o ilustrație reprezentînd un cleric stînd pe scaun și scriind cu pana pe o carte „ΑΓΑΠΗ“ (= AGAPE), iar deasupra se vede o mîină și aripa unui înger. La f. 210v un chenar frumos, executat în roșu, încadrează titlul și însemnarea cu tuș negru. Legătură de carton îmbrăcat în piele, cu chenar și medalion în centru — presate. *Însemnări*: pe f. 6r (sus), cu tuș negru, din partea posesorului: „ἐκ των τοῦ Καλλίστου ἱερομωαχς τῆ μουσικῆ; pe f. 7 însemnare îndescifrabilă; pe f. 58v (sus): „ΟΑΓΙΩΧΡ“ (cu litere suprapuse) și o însemnare interesantă, se pare, în 5 versuri cu rimă încrucișată și ici-colo cu alfabet cifrat, dar din păcate greu de descifrat; f. 210v o însemnare asemănătoare celei de la f. 58v. *Ex libris*: Καλλιστος ἱερομωναχος ὁ μουσικος.

46. Vezi manuscrisele grecești: IV—39 (Iași, Bibl. Centr. Univ.), 52 (Craiova, Muz. Olteniei), 1477 (București, Bibl. Acad. Rom.).

47. N. Camariano, *Catalogul manuscriselor grecești din Bibl. Acad. Rom.*, vol. II, București, 1940, ms. gr. 953; Gr. Panțiru, *Manuscrisul 953 de la Bibl. Acad. Rom.* (studiu dactilografiat).

Handwritten text in a medieval script, likely a liturgical book. The text is arranged in approximately 20 lines. A large, decorative initial letter is visible on the left side, marking the beginning of a section. The script is dense and characteristic of the period.

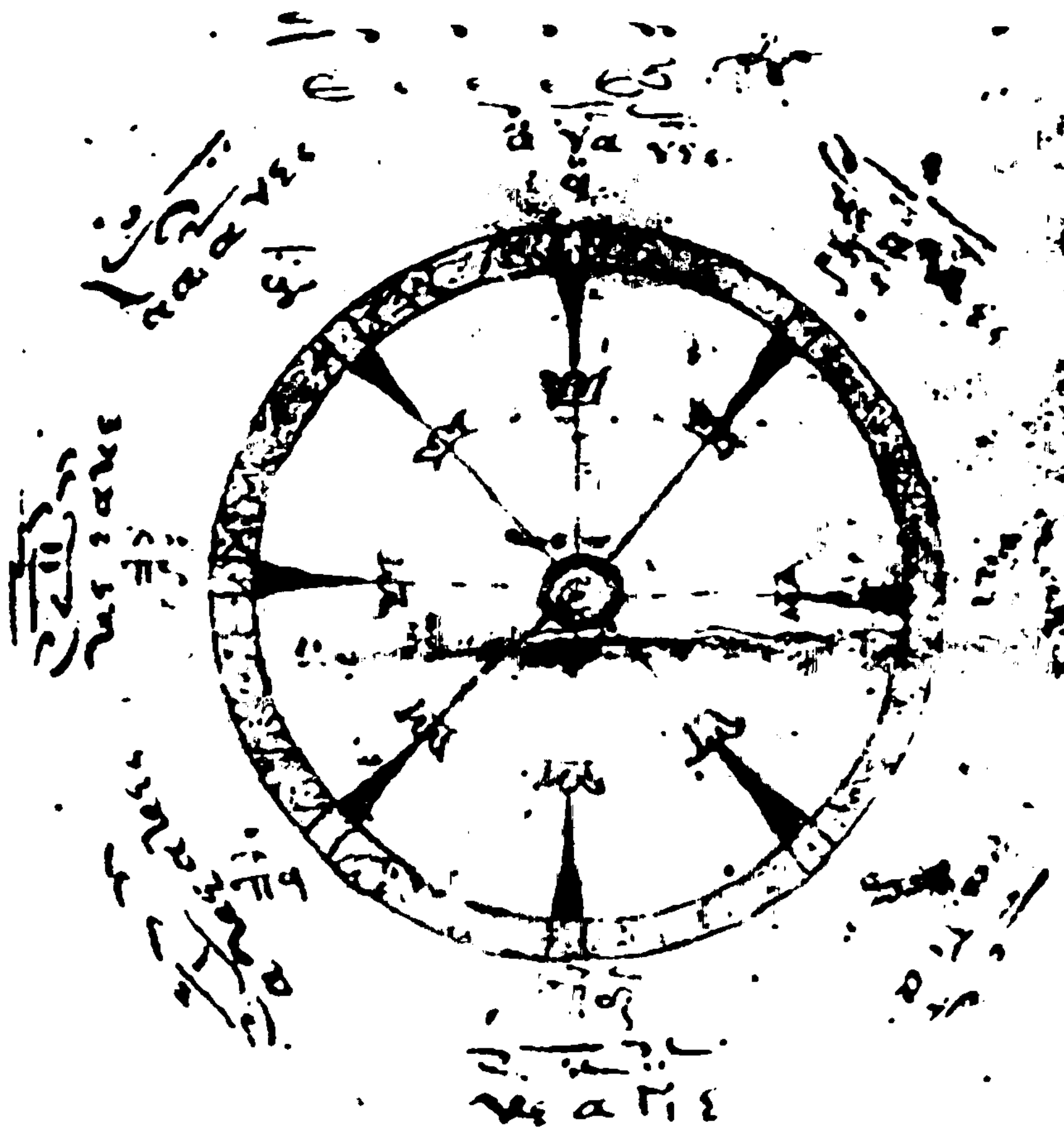

Constantin Brîncoveanu (Ms. rom. 61, f. 4 v. — Bibl. Acad. R. S. România)

Handwritten text in a cursive script, likely a title or header, possibly containing the name of the manuscript or a reference number.

Симолънаи ѿ ѿ, ѿ. т. а. а. ѿ. р. ѿ.

Handwritten musical notation consisting of six lines of text with rhythmic markings and symbols, possibly representing a specific chant or prayer.

Cîteva exerciții și roata glasurilor (Ms. rom. 61, f. 24 v. — Bibl. Acad. R. S. România)

οι περσων βασιλεισ· επιγοντες σου φως
τομ επιγοντε χθοντω βασιλεισ ουρανου
υπο λαμπρου αερος ελκομενοι εφθασα
εν μηθλεβν δωρπροφρεροντε περιτα
χεισον κελιαρον κισμαρμαφ· και πεσον
περσε κυληνησφ· ειδον γαρ εν τωσφ
λαιω· κριφον κειμενον τον αχρονονι
κατωληποτον· τοτε λουμνονθμ μηθλεβν
σημνον μυσριον· ο ουραντος οραται
ο σαρκος σαρκουτα· ο λογος παχιαβη
και ο κρημετα ο ουκιν· παρθνον
πικτε ενσφλαιω· κριφον κειμενον τον πχ
δουσφ φουσεως· φωνη εκ τυπουτα· οιν
θερονθπουρανιον· κτημησφικαβειχα
ρουμικη κρημετασφ· ποιμνθφ θασκω
σι· μαγοι δωρπροφρεσφσφ· σφτελοι
αφουμνοωτεσφ λεγουσφ· δεξω εμω φησφ

Magii, împărației persilor... Slava de la Stihovă, glas 5. Praznicul Nașterii Domnului (Ms. gr. 953, f. 99r. — Bibl. Acad. R. S. România).

ΙΗΣΟΥΣΤΥΡΕΩΣΜΥ

... λ,,
... ΠΥ
... ΙΣΙC.
... Η
... Ι
... ΝΗ
... λ,,
... ΠΥ

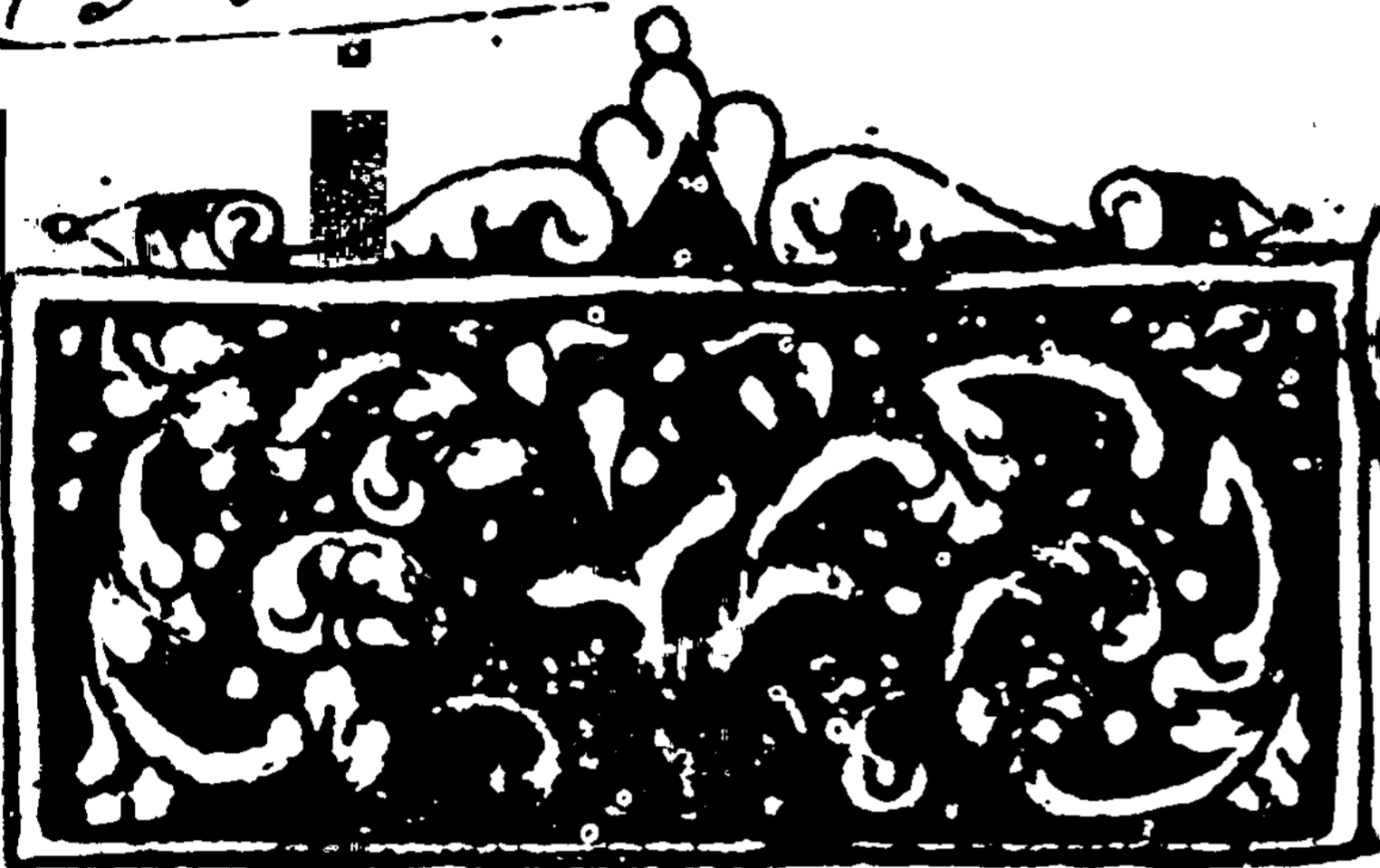
ΗΜΕΡΟCΤΒΟ ΕΨΗ: +

ΚΒ

Handwritten text in a medieval script, likely Church Slavonic, arranged in approximately 15 horizontal lines. The text is enclosed in a rectangular border. At the bottom of the page, there are two distinct markings: a cross-like symbol on the left and a vertical line with a small hook on the right.

1
+ Cula tot tipa
Zaia jwan, y
Muzis: de

73 Manus.

ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ ἁγίου
καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ ἁγίου
Ἰωάννου τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου

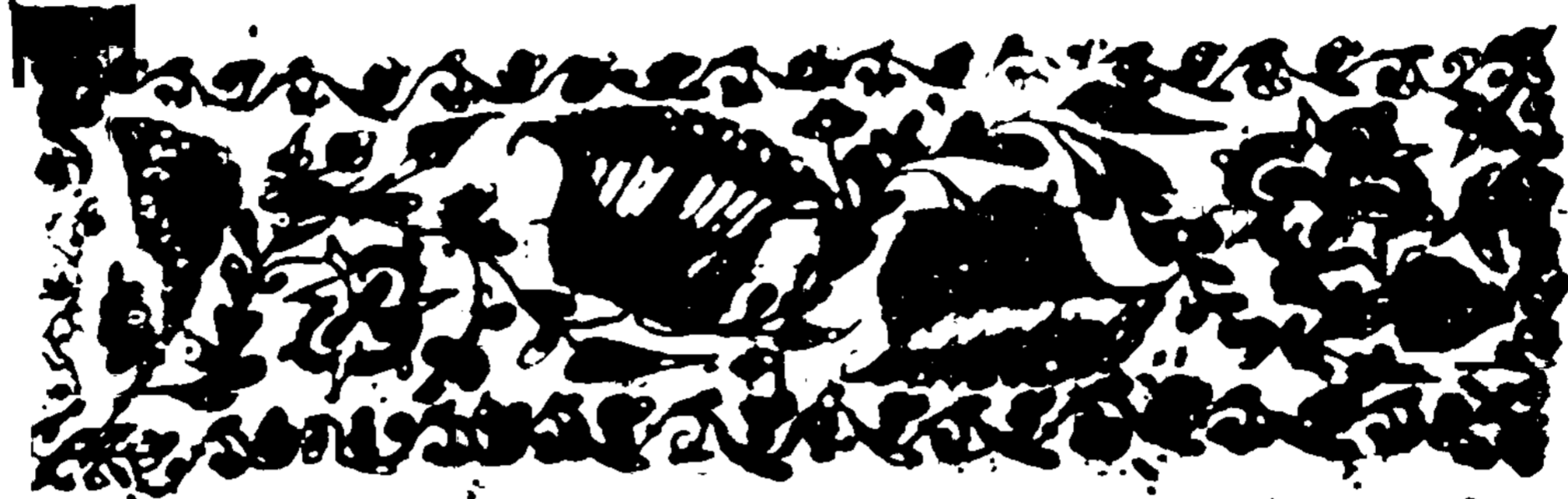
τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ ἁγίου
Ἰωάννου τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου

τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ ἁγίου
Ἰωάννου τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου

τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ ἁγίου
Ἰωάννου τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου

τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ ἁγίου
Ἰωάννου τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου

τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ ἁγίου
Ἰωάννου τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου

Handwritten text in a cursive script, likely a medieval manuscript. The text is arranged in several lines, with some lines starting with large, decorated initials. The script is dense and characteristic of the period.

Handwritten text in a cursive script, likely Arabic or Persian, arranged in approximately 15 horizontal lines. The text is highly stylized and difficult to decipher due to the high contrast and some ink bleed-through. The script features large, flowing characters with prominent loops and flourishes. There are several dark, irregular ink blotches scattered throughout the text, particularly in the middle and lower sections, which obscure some of the underlying characters. The overall appearance is that of an aged manuscript page with significant ink saturation and some physical damage or staining.

Ms. I — 26, f. 2 r (Bibl. Univ. Iași)

Handwritten text in Chinonic duminical script, featuring a large initial letter on the left side. The script is a form of shorthand used in medieval manuscripts, often for liturgical or legal texts. The text is arranged in several lines, with some words appearing to be in a different script or language, possibly Latin or Greek, interspersed with the main Chinonic text.

Chinonic duminical (bilingv). Ms. I — 26, f. 103 v (Bibl. Univ. Iași)

Handwritten musical notation in three staves, featuring neumes on a four-line staff with a red clef and various rhythmic values.

Handwritten text in Church Slavonic script, likely a liturgical or biblical passage.

Handwritten text in Church Slavonic script, continuing the previous section.

Εἰσαφά, ἀνδρὶν ἡν φαχρῶν. ἐξω
δὴν ἑρομονάχοι ἀνδρῶν, ἡ
τάχης, ὁμονασθεῖς ἡς ἐδρας.
ὅτι ἡ. 7053: ἡ ὅτι ἡμεῖς
ἡμεῖς ἡ ἐξω ἡμεῖς ἡμεῖς

7055
7056
7057

Handwritten text in a medieval script, likely Church Slavonic, with some Latin characters interspersed. The text is arranged in several lines, with some words appearing to be in a different script or language, possibly Latin, such as "SAGGUA" and "SAGGUA".

Ms. I — 26, f. 236 v (Bibl. Univ. Iași)

ἐν τῶν ἱεραδουμίων
ννοζα'α αννάαα

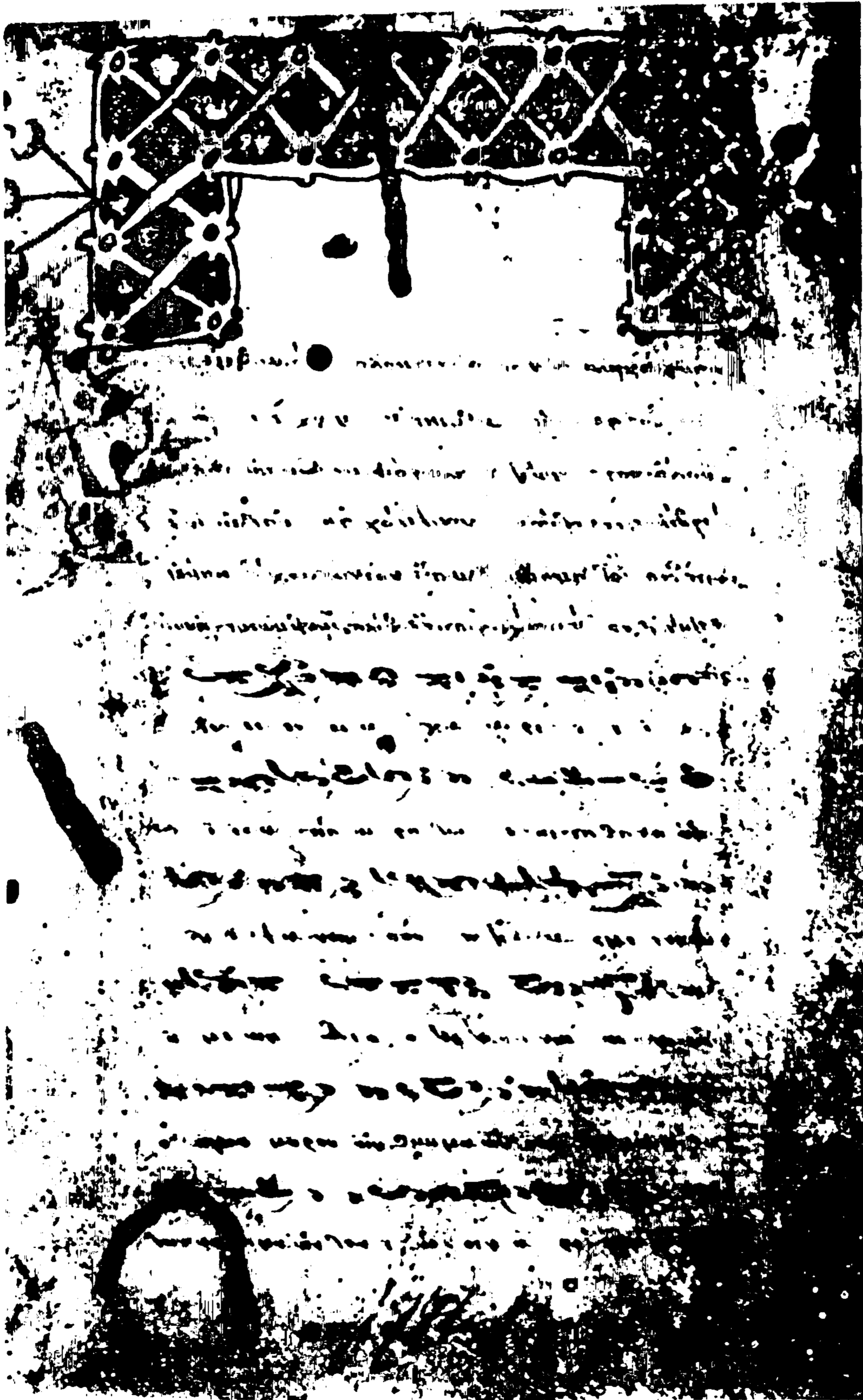
Μακάριος

ἀγαθὰ καὶ ἀγαθὰ
ἐν τῶν ἱεραδουμίων

ἡ ἀγαθὴ καὶ ἀγαθὴ

καὶ ἀγαθὰ καὶ ἀγαθὰ

ἐν τῶν ἱεραδουμίων
τὸ 27

Ms. gr. 203 f. 1 r (Arhiv. St. Iași)

Observații: A se compara cu ms. gr. 953 de la Biblioteca Academiei R.S.R.; începutul și sfârșitul lipsesc; la f. 333r: στοιχαναστο ἀνατολικι... (=stohiraria anastasia anatoliki); f. 94v albă și o însemnare marginală maghiară (un fragment incomplet dintr-un imn bisericesc). Cuprins: f. 6r—210r: Stihiri de la vecernia și utrenia sărbătorilor împărătești și sfinților mai mari din perioada Octoihului, începînd de la septembrie. f. 210—296r: Stihiri din perioada Triodului. ('Arhe sun Theoj tes agi tes tes[ra]k[ostes]) f. 296r—351v: Stihiri din perioada Penticostarului⁴⁸.

3. Manuscrisele muzicale bizantine din secolul al XVI-lea

Dintre manuscrisele psaltice greco-slave din secolul al XVI-lea, produsul vestitei școli de la Putna (cca. 1485—cca. 1580), se cunosc pînă acum doar cinci existente în țară și anume: două la Biblioteca Academiei R. S. R. (ms. 283 și 284); unu la mînăstirea Dragomirna (ms. 1886); unu la mînăstirea Putna (ms. I 544) și unu la Biblioteca Universității din Iași (ms. I/26). Adăugăm că la Biblioteca Academiei R.S.R. există fotocopia ms. lui Eustatie protopsaltul (f. ms. 101) de la Putna (1511), pe care vom prezenta alături de celelalte⁴⁹.

a. B—BAR F. Ms. gr. -slav 101. — Originalul acestuia se află la Muzeul din Moscova și este datat de însuși compozitorul, protopsaltul și copistul Eustatie de la Putna: 1511, iunie 11, dată pe care o găsim într-o notă la sfârșitul manuscrisului, f. 101 și pe care o redăm mai jos: „Протоψалта Евстатіе въ пѣтенскаго монастырѣ исписа сіа о пѣтн, въ творенна своя, въ днѣ благочестиваго и Христолюбиваго господина Нашего Іоуана Богдана воеводи господарѣ Земли молдавлячнском въ лѣтоседьмо тисѣчное и девѣтнадцѣто мѣсеца юніа еднннадцѣте днѣ“. (= «Protopsaltul Eustatie de la mînăstirea Putna a scris această carte de cîntări din creația sa, în zilele binecinstitorului și de Hristos iubitului domnului nostru Ioan Bogdan Voevod, domnul țării Moldo-Vlahiei, în anul mii nouăsprezece (= 1511), în luna iunie, ziua 11»⁵⁰).

Manuscrisul acesta provine din muzeul de istorie din Moscova și Academia de Științe din Leningrad, care posedă fiecare cîte o parte din el (colecția V. I. Sçiukin,

⁴⁸ George Breazu, *Invățămîntul muzical în Principatele Române de la primele începuturi pînă la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, în «Anuarul Conservatorului din București pe anul 1941—1942», p. 3—42 (publicat sub îngrijirea lui Mihail Jora); Gr. Panțiru *Notația și ehurile muzicii bizantine*.

⁴⁹ Ștefan Bîrsănescu, *Școala greco-slavo-română de la Putna*, în «Revista de Pedagogie», 1966, 6, p. 20—31; Gh. Ciobanu și Cristian C. Ghenea, *Un creator de muzică la începutul secolului al XVI-lea*, în «Muzica», XIV (1964), 5—6, p. 60—62; Gh. Ciobanu, *Școala muzicală de la Putna*, în «Muzica», XVI (1966), 9, p. 14—20; Cr. C. Ghenea, *Creații muzicale și recururile trecute*, în «Muzica» XIV (1964), 5—6, p. 62—66; R. Pava, *Cartea de cîntece a lui Eustatie de la Putna*, în «Studii și materiale de istorie medie», vol. 5, 1962, p. 335—347; E. Pennington, *Eustatie's Song Book of 1511: Some observations*. In «Revue des Études Sud-Est Européennes», tome IX—1971, nr. 3, Edition de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie, p. 565—583; *Idem*, A. Polychronion in Honour of John Alexander of Moldavia. «The Slavonic and East European Review», Published by Cambridge University Press, p. 91—99.

⁵⁰ R. Pava, *op. cit.*, p. 339 și 341; A. I. Iațimirski, în lucrarea: «Kirilovskie Notnie i slova s glagoljaskimi tainopisimi», în colecția: Drevnosti trudı slavjanskoi komisii. Russkaja Arheologiceskaja Obșcestva, Moscova, 1901, vol. III, p. 155, comite o mică greșelă transcriind «luna mai», în loc de luna «iunie», deși textul manuscrisului este clar și așa cum îl găsim descifrat și de R. Pava.

nr. 350 — Moscova și colecția A. I. Iațimirski, nr. 16 — Leningrad). Iațimirski afirmă că cele două părți ale manuscrisului în cauză ar fi două copii independente, provenite una de la Putna și cealaltă de la Dragomirna. În realitate ambele fragmente fac parte din unul și același manuscris original al lui Eustație Protopsaltul de la Putna și domestic — cum se mai numește el însuși — adică șef de coruri sau dirijor al celor două coruri: din strana dreaptă, care cânta în grecește și din strana stîngă, care cânta în slavonește⁵¹.

F. ms. 101 este o antologie de cîntări bisericești — unele cu text grecesc, altele cu text slavon — începînd cu Anixandarele pe glasul VIII și sfîrșind cu chinonice duminicale, praznicale etc., conținînd chiar cîntări cu specific românesc, cum este cîntarea (cratima) în cinstea Sf. Ioan cel Nou de la Suceava (f. 140, jos) în criptogramă, care în transcripție slavă zice: „Крѣпѣцъ кратимѣ светомѣ Іоанѣмъ Сѣдѣвѣмъ” și al cărei text, în traducere românească, sună astfel: «Cei ce țineți țara de la miazănoapte, bucurați-vă și vă veseliți, săltați, căci aveți în mijlocul vostru steaua care nu apune și aurora mult strălucitoare a soarelui care se ridică, pe Ioan, cel cu nume mare, binecredinciosul din rădăcina mucenicilor, veșnic roditoare și aleasă, care mult a iubit pe Hristos și a fost mult iubit de Dînsul și care ne dăruiește nouă mare milă»⁵². Manuscrisul acesta a fost semnalat acum 87 de ani de Emil Kalužniaki în «Beiträge zur älteren Geheimschritte der Slawen», Viena 1883, pe care însă nu l-a interesat decît textele cifrate (criptogramele) care sînt destul de numeroase în această carte de cîntări.

(Iațimirski găsește în aceste criptograme trei feluri de litere, iar R. Pava descoperă cinci feluri). După 18 ani Iațimirski publică un studiu mai complet asupra manuscrisului, însoțit de numeroase facsimile și de transcrierea slavonă a textelor criptografiate.

Cercetările de după acesta s-au redus numai asupra slovelor glagolitice folosite pe alocuri în acest manuscris⁵³.

Muzicologii noștri au ignorat această lucrare de o mare importanță pînă în 1964. Doar Raina Palikarova — Verdeil (Bulgaria) în teza sa de doctorat în litere, susținută la Sorbona în 1949, intitulată: «La musique byzantine chez les bulgares et les russes (du IX-e au XIV-e siècle)» și tipărită la Copenhaga în 1953 sub direcția Uniunii Academice Internaționale «Monumenta Musicae Byzantinae, Subsidia», vol. III, studiază în treacăt cîteva pagini reproduse în facsimile de Iațimirski, repetînd părerea acestuia că lucrarea ar fi o simplă copie după un model bulgăresc, părere desigur neîntemeiată și neargumentată nici pînă astăzi⁵⁴. Lucrurile stau însă astfel:

51. De precizat că prin cîntare grecească și slavonă nu se înțeleg două moduri de cîntare deosebite ca structură melodică, ci ca text, căci cîntarea în sine avea aceeași proveniență bizantină. A se vedea și manuscrisele slave cu notație rombică: 10845 și 10846 de la Bibl. Centr. de Stat din București, datînd din 1676 și 1685, traduse după Sf. Ioan Damaschin și alți sf. Părinți, în care găsim și cîntări cu text grecesc scris cu literă slavonă.

52. R. Pava, *op. cit.*, p. 345. Părintele Grigore Panțiru a transcris această *kratimă* pe ambele notații și a analizat-o din punct de vedere muzical (vezi: *Un vechi imn despre Sf. Ioan cel Nou de la Suceava*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXX (1970), 5—6, p. 602—607.

53. Ilie Bărbulescu, *Felurile de scriere la români*, în «Fonetica alfabetului cirilic în textele române din secolele XV—XVII», București, 1904; D. P. Bogdan, *Din paleografia slavo-română*, în «Documentele privind istoria României», Introducere, I, p. 106 ș. u.

54. R. Palikarova afirmă că bulgarii refugiați în sec. XIV—XV s-au stabilit în nordul Moldovei și în Rusia, unde au dus cu ei și manuscrise muzicale bizantine, pe care le-

Scoala de la Putna era un așezământ cultural — muzical bine organizat pentru epoca aceea, școală care după părerea domnului prof. Gh. Ciobanu, ar fi influențat cîntarea rusească din acea perioadă⁵⁵.

Unii se îndoiesc că la Putna ar fi existat vreo formație corală bisericească (în sens omofon). Știm însă că titlul de domestic înseamnă dirijorul corurilor din strana dreaptă și stîngă, coruri care aveau cîte un conducător (protopsaltii), dar domesticul rînduia cîntările într-o anumită ordine, dînd directive celor două strane.

Credem că la Putna a fost posibilă o asemenea organizare muzicală, căci acești protopsalți (copiști, executanți, compozitori), ca Eustatie, Agalian, Agathon în mod firesc vor fi angajat și vor fi antrenat și pe ceilalți călugări la executarea frumoasă și măiastră a cîntărilor în comun, căci, după cum se știe, Putna era un așezământ călugăresc bine organizat, așa cum mai tîrziu, pe la 1558, la Suceava, pe timpul lui Alexandru Lăpușneanu, exista o școală de muzică religioasă, căci printre scrisoare (care ni s-a păstrat în limba franceză) erau invitați tineri cu voci frumoase din Cracovia și Peremiszl să învețe aici la Suceava «Cîntarea grecească și sîrbească» (termenii se referă la cîntarea bizantină cu textul în limba greacă și slavă).

Despre Eustatie nu știm decît ceea ce ne spune el însuși în diferitele însemnări din cuprinsul manuscrisului, anume că era protopsalt, domestic, copist, cunoscător al celor patru arte liberale ale Evului Mediu: muzica, gramatica, retorica și filtele (arta scrierii secrete). În tot cazul era un om cu o cultură destul de frumoasă pentru epoca sa.

În listele de protopsalți (imnografi) întocmite de Amedée Gastoué, Egon Wellesz, Ghiorghios Papadopulos, ms. gr. 923 etc. nu figurează acest nume și nici numele celor împreună lucrători cu el: Agathon și Agalian, Serpina, Demetian Vlahul și alții. Ne întrebăm dacă nu cumva Eustatie, Agathon și Agalian s-au nevoit un timp cu viața monahicească la mînăstirea Bistrița (Moldova), unde îi întîlnim în poezie la rînd?. Nu cumva Eustatie acesta — personalitate de vază, cu o cultură superioară pentru timpul său, căci într-o criptogramă cruciformă ne spune că stăpînea patru arte: gramatichia, viatia, ritoria și filtele, (adică gramatica meșteșugurilor psaltichiei, arta interpretării muzicale, oratoria sau darul predicării frumoase și pro-

meu deja traduse din sec. IX—X. Documentează aceasta cu faptul că bulgarii refugiați au mîneiat chiar mînăstirea Neamțului Nou și că manuscrisele de la Putna folosesc limba medio-bulgară, dar că copistul, spune autoarea, manifesta interes mai mult pentru limba greacă. Aceasta fiindcă manuscrisul conține 1/3 cîntări cu text slav și 2/3 cu text grecesc. Odată spune că Eustatie ar fi fost bulgar, altă dată crede că era român. Noi credem, pînă la proba contrarie, că Eustatie, Agalian, Agathon, Dometian Vlahul și alți cîțiva protopsalți, precum și cu cîte o piesă muzicală sau mai multe în manuscrisele de la Putna, sînt români (călugări putneni). O dovadă în acest sens este că în fondul lexical al lui Eustatie se observă unele inadvertențe, înclinînd, chiar și atunci cînd cuvintele sînt grecești, spre gramatica române, articulîndu-le românește, astfel: *Kratimele*, *filtele*, *aliluiarele*. Dacă cei de la Putna erau bulgari, și cîntarea lor s-ar fi numit *bolgarskij raspev*, ceea ce nu întîlnim în aceste manuscrise decît o singură dată, cînd spune că un axion este scris cu text grecesc și bulgăresc, atunci ce facem cu expresiile: *putnenskij raspev* (cîntare putneană) pe care îl întîlnim în manuscrisele muzicale slave, alături de «*bolgarskij raspev*», «*Kievskij raspev*», «*Pecerskij raspev*» sau «*nemetkij raspev*» (adică așa cum se cîntă la bulgari, la Kiev, la mînăstirea Pecerska, la mînăstirea Neamț (Moldova) etc.

55. Gheorghe Ciobanu, «Școala muzicală de la Putna», în «Muzica», XVI (1966), nr. 1 — 14—20.

abil secretul criptogramelor care erau la modă în Evul Mediu) — este starețul mănăstirii Bistrița la sfârșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea, căruia Ștefan cel Mare îi face o danie și-i pomenește numele într-un act public?⁵⁶. Lămine o problemă deschisă de care istoricii sînt invitați să se ocupe. Cert este că Eustație era un abil caligraf, cu un simț artistic destul de dezvoltat, pe lângă limba slavonă cunoștea și limba greacă, deși era cu siguranță moldovean, așa cum afirmă toți cei care s-au ocupat de manuscrisele de la Putna. Pe lângă toate acestea era un iscusit cîntăreț și compozitor, căci iată o criptogramă care conține o adevărată carte de vizită a lui Eustație: Pornind de la centru în oricare direcție, citim: „*ГНА ТВОРЕННА БЕСТАТНЕВА*“

(«Aceasta este lucrarea (creația) lui Eustație» (f. ms. 101, f. 140).

Referindu-se la numele de protopsalți întîlnite în aceste manuscrise, găsim foarte interesant faptul că alături de ceilalți compozitori putneni ca Eustație, Agalian, Agathon apare și Demetian Vlahul (τς Δεμετιαν τς βλαχ.) dovadă că nu numai grecii aveau mari compozitori, ci și vlahii, căci în alte manuscrise grecești mai întîlnim un vlah pe nume Ghiovascu Vlahul (autor al unei doxologii), menționat de altfel în lista imnografilor (greci) de către Gh. Papadopoulos, precizînd acesta că a trăit în sec. XIII^{57 a}. Cu privire la celelalte nume de protopsalți întîlnite în aceste manuscrise precizăm că unele se mai întîlnesc în manuscrise mai vechi sau din aceeași epocă sau în liste de imnografi, altele nu. Așa, de exemplu, Xeniu Koroneus, Hrisafes, Ioan Glikes, Balasie sînt arhicunoscuți în istoria muzicii bizantine, și în listele lui G. Papadopoulos și în cele din ms. gr. 923 (1780): Theodor Agalian și Manuil Agalian (ms. 923) și numai Theodor Agalian la Papadopoulos († 1453). Iar nume ca Teodosie Zotikas, Serpina, Redestinos, Lampadarie nu le întîlnim înainte de sec. XVI—XVII (Redestinul Melchisedec sec. XVII, Gh. Redestinul cel vechi † 1680) și celelalte de loc și nicăieri (Teodosie Zotica, Serpina, Demetian Vlahul, Gherasim ș.a.), ceea ce înseamnă că sînt români^{57 b}.

În ceea ce privește partea muzicală, manuscrisele de la Putna sînt destul de greu de descifrat, dar nu imposibil, și aceasta din cauza utilizării unor semne (mai ales mărturiile) după anumite reguli necunoscute, derutante, ceea ce înseamnă că afirmația cardinalului J. Pitra, reprodusă de R. Palikarova — Verdeil, este adevărată: «Le secret des neumes, dit le cardinal Pitra, fut pendant cinq ou six siecles au moins, le secret des clerics de toutes les écoles cathédrales»⁵⁸.

«După mărturiile din secolele XVI—XVII, dacă un elev se arăta mai dotat, profesorul îi ascundea manuscrisul corect și-i dădea unul copiat greșit. Manuscrisele voluntar eronate trebuie să fi fost numeroase, deși unele mănăstiri găseau necesar să pregătească copii bune și să le păstreze ca model. Alte mănăstiri însă se fereau ca manuscrisele lor să se răspîndească. Acest procedeu era obișnuit, iar dezordinea care rezulta de aici era atît de mare încît Sinodul celor o sută de capitole de la 1551 s-a

56. Documente slavo-române cu privire la relațiile Țării Românești și Moldovei cu Ardealul în secolul XV—XVI, București, 1905, p. 145—146.

57a. Gheorghios Papadopoulos, Συμβολοὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῶν Ἑκκλησιαστικῆς μουσικῆς, Atena, 1890.

57b. Anne Pennington, Ștefan the Serb in Moldavian Manuscripts, în «The Slavonic and East European Review», 1937, p. 107—112.

58. J. Pitra, *Hymnographie de l'Eglise greque*, Roma, 1867, p. 29, apud R. Palikarova-Verdeil, *op. cit.*, p. 71.

văzut nevoit să oblige pe profesorii de cîntare să învețe tot ce știu ei înșiși fără a ascunde nimic elevilor lor»⁵⁹.

Așa se explică poate și secretul acesta al mărturiilor care în mod normal arată sunetul sau nota cu care se sfîrșește o frază muzicală și care în manuscrisele de la Putna nu indică întotdeauna acest lucru, ci de multe ori arată modul (echul) și sunetul (nota) cu care trebuie să înceapă fraza următoare. Apoi, unele semne vocale și temporale n-au o regulă precisă în ortografia lor muzicală. Dacă nu se dezleagă secretul mărturiilor în aceste manuscrise, se poate risca întinderea melodiei la două sau chiar trei game, ceea ce practic este imposibil, ori cîte de mari «virtuozi» ar fi fost acei monahi de la Putna. F. ms. gr.-slav are 158 de file cu notație bizantină de tranziție între cea mediobizantină și cea cucuzeliană, unele cîntări avînd text slavon, altele grecesc, dar cîntarea, ca structură melodică, indiferent de textul folosit, este bizantină și în nici un caz slavonă sau bulgărească, cum s-a spus; deoarece, referindu-ne la epoca de cultură slavonă la români, precizăm că nu e vorba de muzică slavă, ci de text slavon, cîntarea fiind cea bizantină, pe care au împrumutat-o și popoarele slave, traducînd din secolul X doar textul, fără a schimba melodia care s-a păstrat un timp și la ei nealterată.

Cuprinsul : f. 1r-v : Propedie (incompletă); f. 2r-7r : Anixandare (gr.) f. 7v-11v : Pericit bărbatul (gr.); f. 11v-13r : Prochimenul «Îmbrăcatu-s-a Domnul...» (gr.); f. 13v-23v : Dumnezeu este Domnul și troparele învierii și ale Născătoarei-învierii pe cele opt glasuri (cu text slavon); f. 24v-35r : Fie numele Domnului, o cîntare cu text criptografic, o însemnare cruciformă criptografiată, prochimene, pasapnoare (scrită suflarea) pe glasurile V—VI, în cîte două variante (cu text slavon); f. 35v-45r : Sfinte Dumnezeule, Cîți în Hristos, Crucii Tale, «Aliluiaarele», un heruvic a lui Agathon scris de domesticul Eustatie de la Putna⁶⁰; f. 46r-62v : heruvice (gr.), o cîntare cu alfabet cifrat; f. 63r+o criptogramă care dezlegată, sună astfel : „СЪН ДУС-КЪН НАРЕУСА ЕСТЬ БЪЛГАРСКИ И ГРЕСКИ“ (= «Acest axion este în grai bulgăresc și grecesc») ⁶¹; f. 64v-80v : cîntări din Liturgia Sf. Ioan, a Sf. Vasile și a Darurilor mai-nainte sfîntite (gr.); f. 81r-104v : Chinonice duminicale (Lăudați pe Domnul stîrnînd cu Paharul mintuirii) pe toate glasurile, la unele sărbători împărătești și la sfinți mari (gr. și slav); f. 105r-157v : „ЗДЕ ГОУННАЕТСА КРАТНМЕЛЕ“ (= «Aici încep cratimalele») ⁶², stihiri pe larg la unele praznice împărătești și la sfinți (gr. și

59. R. Palikarova-Verdeil, *op. cit.*, p. 71.

60. Probabil Agathon și Agalian erau protopsalți, fiecare avînd în grijă cîntarea la una din cele două străni, iar Eustatie era șeful, conducătorul ambelor. Poate că cei doi protopsalți nu erau tocmai așa de pricepuți în a nota cîntările învățate de ei sau create în spiritul cîntării bizantine și atunci le nota Eustatie care și compunea și copia frumos și scria pe note cîntările compuse de cei doi colegi.

61. Deci, este vorba numai de text în primul rînd, în al doilea rînd, ce rost avea această mențiune expresă numai într-un singur loc, dacă manuscrisul ar fi fost copiat după un original bulgărești, — cum afirmă unii? Copistul, ori ar fi spus la început că este copiat după manuscrise bulgărești, ori n-ar fi spus nicăieri, fiindcă s-ar fi subînțeles. Acest fapt se vede foarte simplu, avînd în vedere cele spuse la nota 55. Se întimplă aici același lucru ca și cu compozițiile lui Eustatie, Agalian, Agaton care sînt semnalate precis, ceea ce înseamnă că toată cartea este copiată după manuscrise mai vechi bizantine (cu text grec și slav), iar acolo unde spune precis «aceasta este a lui Eustatie...» sau ... «a lui Agalian...» sau «Agat...» se înțelege că acestea sînt compuse de ei și că astfel nu s-ar face mențiune expresă numai pentru unele cîntări.

62. «Cratimă este un termen grecesc care desemnează în muzica bizantină cîntare pe largă, mai întinsă, dar este și un semn muzical bizantin care dublează sunetul

slav.)⁶³; f. 158 formula de încheiere a lucrării (cruciformă) pe care am dat-o în transcriere mai la început.

b. B—BAR ms. gr.-slav. 283. — *Titlu*: Reguli pentru săvîrșirea celor șapte laude bisericești + Propedie + Liturghier + Kratimatar + Pascalie + Pripelile lui Filotei de la Cozia.

Dintre autori, menționăm numai câțiva: Monahos Eustatie, Korones, Monahos Agathonos, Hrisafes, Agalianos, Monahos Anthim, Blațiros, Serpina, Demetianos Blahos și alții. Copistul nu se cunoaște. *Loc*: Mînăstirea Putna. *Data*: Secolul XVI. *Format*: 17x10 cm. *File*: 240. *Notație* cucuzeliană cu text în limba greacă medievală și în limba slavă (titlurile și textul unei singure cîntări de la f. 139—140); cerneală neagră și roșie; ornamentații geometrice-florale, avînd deasupra crucea, pe f. 4r, 7r, 140r; inițiale împodobite. Legătură veche de lemn îmbrăcată în piele cu chenare presate.

Ex libris: Muzeul de Antichități.

Insemnare pe f. 72v (în slav). «V liato tisiaciah sedmogo gubnoe desiato gubna piatorita sugubo i debiatița pakî vă sugubo kupi sia kniga o pianioh kir Mitrofan episkopă Romansii i dade ia svoemu uceniku ieromonah Varlaam biti emu na slavoslovie ije vă Troiția slavimomu Bogu, dondeje on bondet, vă mrătăvniam sem tialese i komu asce hoșcet ia dati ili oak prodati, dobro volen biti emu priati ili priariakjet, toi na glavია ego da sãnidet i ot Gospoda neproșcen da est. Liata je slătu togda ot gaonșciu vîșe pișanoe cislo i vtoro knoșenie proznavaașe sia iavia iako». *Cuprins*: f. 1r-3r: Reguli tipiconale; f. 4r-6v: Propedie; f. 7r-25r: Anixandare; f. 25r-139v: Cîntări din sf. liturghie (heruvice, răspunsuri, chinonice); f. 140r—230v: Kratime la sărbătorile mari; f. 231r—233v: Pasapnoare (toată suflarea); f. 234v-235r: Pashalie; f. 236r—240v: Pripelile lui Filotei (text slavon).

c. B—BAR ms. gr.-slav. 284. — *Titlu*: Liturghier. *Autori*: Monahos Agathonos, Agalianos, Anthimos, Eustatie, Manuel Argiropulos, Redestinos, Hrisafes și alții. Copistul nu se cunoaște. *Loc*: Mînăstirea Putna. *Data*: Secolul XVI. *Format*: 14x10,5 cm. *File*: 88. *Notație* cucuzeliană cu text în limba greacă medievală, (numai titlurile în limba slavă); cerneală neagră și roșie; inițiale puțin împodobite. Legătură veche de lemn îmbrăcat în piele cu chenare și ornamentații geometrico-florale presate. *Ex libris*: Muzeul de Antichități. *Cuprins*: f. 1r-11v: Anixandare; f. 11v-88v: Cîntări din Sf. Liturghie⁶⁴.

și adaugă o semicoroană neumei pe care sau sub care se așează. Acestea încep cu o cratimă (stihiră) din săptămîna lăsatului sec de carne gls. VIII și continuă cu cratime la duminica sfinților părinți, Nașterea Sf. Ioan Botezătorul, Sf. Apostoli, Sf. Ilie, Sf. Arhangheli, Intrarea în Biserică, Crăciun, Bobotează, Întîmpinare, Sf. Gheorghe, Sf. Dimitrie, Sf. Procopie, Sf. Ioan cel Nou de la Suceava etc.

63. R. Pava, *op. cit.*, p. 340; Grigore Panțiru a transcris kratima Sf. Ioan cel Nou pe ambele notații (vezi: *Un vechi imn*, ...«Biserica Ortodoxă Română», 170, 5—6, p. 602—607.

64. Aceste două manuscrise sînt menționate de A. I. Iațimirski în: «Sbornikă otdjalenija ruskago iazika islovesnosti imperatorski Akademii Naukă», vol. 79, Sankpetersburg, 1905, p. 430.

Manuscrisului 283, Iațimirski i-a dat numărul 126, iar ms. 284, nr. 127. La Muzeul de antichități, unde le-a găsit filologul rus, aveau cotele: 1186 și respectiv 1171.

Ambele manuscrise au fost semnalate sub titlul foarte general: «книга пѣвчяя XVI вѣка» și respectiv XVII вѣка.

P. P. Panaitescu le datează însă greșit în secolul al XVII-lea (Mss. slave din Bibl. Acad., vol. 1, 1959, p. 377—378. Eroarea sa pleacă probabil de la o însemnare în limba slavă din ms. 283, f. 72 v, conținînd anul 7118/=1610/, cînd a fost cumpărat de către Mitrofan,

d. I—U ms. gr. - slav. I—26. — *Titlu* : Antologhion. Dintre autori, amintim câțiva dintre cei mai cunoscuți : Kukumas, Monahos Eustatie, Agathonos, Agalianos, Anthimos, Blatiros, Hrisafes, Dementianos Blahos, Ioasaf Kukuzel, Xenos Korones și alții.

Copist : Antonios ieromonahos. *Loc* : Putna. *Data* : 1545. *Format* : 17x13 cm. *File* : 236. *Notație* cucuzeliană cu text în limba greacă medievală și limba slavă (titlurile și câteva cîntări); cerneală neagră și roșie, inițiale puțin împodobite; ornamentații simple (cu roșu) pe f. 7r, 129r. Legătură veche de lemn îmbrăcat în piele cu ornamentații presate, *Însemnări* pe f. 7r (în românește cu litere chirilice): «psaltikie scrisă la anul 1543 de protopsaltul Putnei Antonie» și semnează : M. Kogălniceanu; f. 126r (în limba slavă): «ispisa sia kniga o piati oh ermonah Andonie tah i piabetă vă putensko-monastiria vă liato 3nr (7053=1545 n.n.), adică (— s-a scris această carte de cîntări de către ieromonahul Antonie tahigraf și cîntăreț al mînăstirii Putna la anul 7053). Însemnarea este tradusă și în limba greacă pe aceeași filă : f. 126r : „ἔγραψα αὐτὴν τὴν ψαλτικὴν ἐψῶ ὁ ἐν ἱερομοναχὸς Ἀντωνίος καὶ ἄ ψαλτῆς μοναστηρίου τῆς Πυτνας ἐν ἔτη 7053 εἰς τοῖς ἡμέρης τῆ Γεωργίᾱ ἀρχιμανδρίτῃς». (vezi traducerea de mai sus); f. 236v (în limba slavă): «Ermonah Daniil bî klisjarhă vă dni Blgo cinstivago Ioana Duka Voevoda v liat z (—?) (= Ieromonah Daniil al doilea cîntăreț — ekleziarh în zilele de Dumnezeu cinstitorului Ioan Duca Voevod la anul 7???)». *Ex libris* : Academia Mihăileană.

Cuprins : f. 1r—6v : Propedie muzicală (lipsește începutul); f. 7r—25r : Cîntări la Vecernia mare (Anixandare glasul VII); f. 25v—56r : Polieleu, Prochimene; f. 56r—92r : Cîntări din liturghie (Sfinte Dumnezeule, Crucii Tale, Heruvice, Răspunsuri mari, Axioane); f. 92v—128v : Chinonice duminicale, Heruvice speciale; f. 129r—230v : Chinonice pentru tot anul; f. 230v—235r : O cîntare cu text slavon.

e. MrD—Mz, ms. gr. - slav. 1886. — *Titlu* : Liturghier + Kratimatar. *Autori* : Eustatie monahos, Agalianos, Domentianos Blahos, Korones, Agathonos, Monahos Theodoulos și alții. *Copist* : ? *Loc* : Putna. *Data* : Secolul XVI (început). *Format* : 17x10 cm. *File* : 140. *Fascicule* 17x3 file. *Rînduri pe pagină* : 11. *Notație* : cucuzeliană cu text în limba greacă medievală și în limba slavă veche (titlurile), cerneală neagră și roșie, ornamentații (frontispicii) pe filele : 3r, 37r; unele inițiale împodobite. Legătură veche de lemn îmbrăcat în piele cu chenare geometrico-florale. *Însemnări* : pe coperta I o etichetă cu : «Sucsavitza Hurmologhion Octoih... 115»; coperta IV : N. 313, Bukowinae gr.-or. Diözesen — Kirchenmuseum in Czernowitz. *Ex libris* : Muzeul diocesan din Cernăuți.

Cuprins : f. 2r-v : Cîntare kalofonică; f. 3r-36v : Liturghia Sf. Ioan (Aghios, Cîți în Hristos, Fie numele Domnului, Heruvice, Chinonice); f. 37r-127v : Kratime la praznicile împărătești, ale Maicii Domnului și la sărbătorile sfinților mari de peste tot anul; f. 127v-140v : Megalinare.

Episcopul Romanului (1608—1613). («În anul de șapte ori o mie, de zece ori cinci, de două ori și nouă iarăși de două ori a cumpărat această carte de cîntări Kir Mitrofan, episcopul Romanului și a dat-o ucenicului său, ieromonahul Varlaam...»). De șapte ori o mie=7000; de zece ori cinci de două ori=10x5x2=100; nouă de două ori=18=7118.

Această dată a cumpărării nu trebuie luată ca an de copiere, fiindcă se presupune că pentru a fi fost cumpărat de către un episcop, însemna că manuscrisul respectiv să fi avut o oarecare vechime (cel puțin 50 dacă nu 100 de ani) și o importanță deosebită, probabil aceea că provenea din vestita școală de la Putna (cca. 1485—1585). Vezi : R. Pava, cf. cit.

f. MrP—Mz, ms. gr.-slav. I/544. — *Titlu*: Liturghier + Kratimatar. *Autori*: Koukoumas, Korones, Monahos Agathonos, Monahos Longhin, Eustatios protopsaltes, Dositheos ieromonahos, Maistor Ioannes Koukouzeles, Ioan Kladas, Theodoulos monahos și alții.

Copist:? *Loc*: Putna. *Data*: 1556. *Format*: 17x13cm. *File*: 160. *Fascicule*: 20x8 file. *Rînduri pe pagină*: 13—14. *Notație*: cucuzeliană cu text în limba greacă medievală și în limba slavă veche, cerneală neagră și roșie, frontispiciu pe f. 89r, inițiale împodobite. Legătură veche de lemn îmbrăcat în piele cu chenare și ornamente geometrico-florale presate. *Însemnare* pe coperta IIv: Z.X.d (7064=1556 n.n.); O șampilă cu «ex libris» pe filele: 1, 3r, 5r, 7r, 20r, 24r, 28r, 40r, 42r. *Ex libris*: «Din cărțile bibliotecii a sânteii monastirii Putna a Eroului Ștefan cel Mare zidită în anul 1466». *Observații*: Doar cca. zece cîntări și titlurile celorlalte cîntări sînt în limba slavă veche. Între filele 27—28 lipsesc file. *Cuprins*: f. 1r-15r: Polieleu; f. 15v-88r: Liturghia Sf. Ioan (Aghios, Heruvic, Chinonice); f. 88v albă; f. 89r-130r Kratime din perioada Octoiului; (f. 130v-131v albe); f. 132r-139v: Kratime din perioada Triodului; f. 139v-153r: Kratime din perioada Penticostarului; (f. 153v-154v albe); f. 155r-160v: Megalinare în cinstea Maicii Domnului.

La aceste cinci, respectiv șase (socotind și f. ms. 101 de la B.A.R.) manuscrise muzicale provenite din vestita școală de la Putna, se mai adaugă fotocopia a 14 file, al căror original se află la Biblioteca Academiei de Științe din Leningrad. Prin amabilitatea tinerei cercetătoare engleze, Anne E. Pennington, Biblioteca Centrală de Stat din București a intrat de curînd în posesia acestei fotocopii. S-a constatat că aceste 14 file s-au desprins din manuscrisul lui Eustatie de la Putna, al cărui original se află la Arhivele Statului din Moscova⁶⁵.

De asemenea, Biblioteca Centrală de Stat din București, tot prin amabilitatea domnișoarei Anne E. Pennington (cercetătoare engleză), a intrat în posesia unei fotocopii de pe manuscrisul grec-slav 816 care se află în fondul de manuscrise de la Țarschii Muzeu din Sofia (Bulgaria).

Manuscrisul seamănă foarte bine cu cele provenite de la Putna și în special cu manuscrisul I—26 de la Biblioteca Centrală Universitară din Iași, cîntările și chiar autorii fiind aceiași. Este datat tot în secolul al XVI-lea.

4. Manuscrisele muzicale bizantine din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea

Deoarece numărul manuscriselor din aceste două secole sînt cele mai numeroase, (dintre cele studiate în teză) nu vom insista asupra fiecăruia în parte, ci le vom analiza global, urmărind anumite probleme de ordin foarte general, ca: Titluri, autori, copişti, datare, material, filigrane, cuprins etc.

Manuscrisele din secolele acestea se caracterizează prin faptul că ele conțin cîntări mai bogate și ca număr și ca dezvoltare melodică și mai variate; este epoca în care melismele își spun cuvîntul.

Copiștii, în general protopsalți vestiți și chiar compozitori (melurgi), caută ca manuscrisele copiate de ei să cuprindă cîntările absolut necesare în cît mai multe împrejurări. Așa se face că se înmulțesc Antologiile sau Antologhioanele (culegeri de cîntări din aproape toate slujbele bisericești).

65. George Breazu, *Învățămîntul muzical în Principatele Române...*, p. 3—42; G. Ciobanu, *Școala muz. de la Putna...*, p. 14—20; Petre Brîncuși, *Istoria muzicii românești (compendiu)*, București, 1969, p. 59—63; Anne E. Pennington, *Eustatios song Book...*, p. 570 ș. u.

Dar linia melodică, în esența ei, lăsînd la o parte înfrumusețările melismatice care și ele s-au născut fie din dorința de afirmare componistică a unor protopsalti, fie din nevoia de a îmbrăca și chiar de a lungi slujbele, mai ales în mănăstiri, s-a menținut și în aceste veacuri aproape de forma ei primară. Se va vedea acest lucru din exemplificările de la sfîrșitul lucrării.

a. Numărul manuscriselor muzicale din secolul al XVII-lea se ridică la 24 și sînt răspîndite în fondurile mari din țară astfel: 15 la Bibl. Acad. R.S.R.,⁶⁶ 1 la Bibl. Centr. de Stat, 1 la Uniunea Compozitorilor (București), 1 la Cluj — Bibl. Acad., 2 la Craiova — Muzeul Olteniei, 4 la Iași: 1 la Arhivele Statului și 3 la Bibl. Centr. Univ. Ca și cele din secolele precedente și următoare, manuscrisele din sec. al XVII-lea nu toate poartă o dată certă. Pentru cele care nu au asemenea dată, am stabilit doar secolul, conducîndu-ne după anumite criterii.

Notația se complică oarecum prin înmulțirea semnelor ornamentale. Melodiile devin mai frumoase într-un fel, dar cer mai multă pregătire muzicală din partea cântăreților. Totuși părăsind simplitatea melodică din manuscrisele secolului XI—XV, căscă pierd ceva din frumusețea aceea izvorîtă din simplitate. Dar transformările datorate influențelor și gustului oamenilor sînt inerente nu numai în muzică, ci și în celelalte arte. Și cu toate acestea, muzica bisericească a secolului al XVII-lea nici nu poate fi delimitată exact, întrucît nu există deosebiri esențiale în structura ei față de veacul precedent sau de cel ce urmează, cu deosebirea că se clarifică multe probleme, căci manuscrisele de la Putna prezintă destul de multe greutăți în descifrare. Poate că acestea constituie și un caz aparte datorită modei aceleia din Evul Mediu de a ascunde ucenicului manuscrisul adevărat și punîndu-i la dispoziție unul fals, sau poate metodei mnemotehnice cînd protopsaltii memorau unele formule pentru fiecare glas și acestea se schimbau poate în decursul vremii, nemaifiind memorate corect de către ucenici. Și astfel lucrurile se schimbau, se complicau. Acum în secolul al XVII-lea, zic, nu mai poate fi vorba de asemenea greutăți.

b. Din totalul general al manuscriselor muzicale vechi bizantine (202), 145 sînt din secolul al XVIII-lea, 29 avînd dată certă (între 1700—1799), 14 aproape certă, 101 fără o dată sigură, dar care, după hîrtie, filigrane, sistem de notație etc., se încadrează în secolul al XVIII-lea.

În ceea ce privește limba textului, 116 sînt grecești, 9 românești, 19 greco-române și româno-grecești și 1 greco-slav, cele mai multe aflîndu-se la Bibl. Acad. R.S.R. De manuscrisele cu text românesc și bilingv ne vom ocupa într-un capitol aparte. Acestea apar din 1714, începînd cu «Psaltikia rumânescă» a lui Filotei sîn Agăi Jipei.

Manuscrisele din secolul al XVIII-lea au fost copiate fie în Grecia, fie la Constantinople, fie în Țările Române, copiiștii fiind de asemenea și ei ori greci, ori români.

Autorii cîntărilor, în majoritate cei cunoscuți, sînt, în general, din tot Orientul ortodox sau autohtoni.

În ceea ce privește pe autorii români, pe lîngă cei de la Putna din secolul al XVII-lea, apar mai ales acum în sec. al XVIII-lea nume noi, ca: Iosif monahul de la Mănăstirea Neamț, Mihalache Moldoveanul (sau Moldovlahul), Șerban de la Colțea, Iacu de la Colțea, K. Don din Buzău, Ioniță Pralea, Ioan Amartolos și alții. Alături de aceștia apar nume de autori mai rare, ne mai întîlnite pînă în acest secol, ca: Ni-

⁶⁶ Constantin Lizica, *Catalogul manuscriptelor grecești din Biblioteca Acad. Rom., Buc.,*

kolaos Komninos, Ioan Amartolos, Anastasios Larsinos (sau Larises), Kir Parthenios ieromonahos (numai în ms. gr. 0.362 de la Bibl. Acad. din Cluj), Nikolaos Asan, Niki-for Hios, arhidiaconul din Antiohia, Dionisios Batahos ek Paleon Patron (= din Patrasul Vechi), Kallistos ieromonahos și mulți alții (a se vedea Indexul de autori).

5. Manuscrisele muzicale vechi bizantine cu text românesc, româno — grecesc și greco — românesc

«Pre glasul cel rumânesc că iaste mai lesne și mai frumos» (Filotei sin Agăi Jipei, Psaltikie rumânească-canonul Floriilor, f. 19r).

Ce se înțelege prin expresia aceasta ?

1. În primul rând înțelegem traducerea textului grecesc sau slavon în dulcea limbă națională, care începuse în textele religioase încă din sec. XV—XVI. Iată câteva date :

Cea mai veche știre referitoare la existența scrisului în limba română datează de prin anul 1420, fiind menționată într-un manual de ortografie chirilică al lui Constantin Kostenetchi⁶⁷, iar cel mai vechi manuscris românesc datat (1560) este Apostolul popii Bratu din Brașov cu text alternativ slavon și român, urmat de alte manuscrise considerate ca primele monumente ale literaturii române: Psaltirea Scheiană, Psaltirea Hurmuzaki, Psaltirea Voronețeană, Codicele Voronețean, Codex Sturdzanus și altele⁶⁸. Din 1404—1405 se cunoaște cel mai vechi manuscris slavo-român cu dată certă păstrat pînă astăzi: Tetraevanghelul lui Nicodim, copiat probabil în Țara Românească⁶⁹. Prima carte în limba română este Catehismul românesc al lui Filip Moldoveanul (1544), urmat de un Evangheliar cu text slavon și român, apărut la Sibiu în 1551—1553⁷⁰. În 1564 Coresi tipărește la Brașov Tilcul Evangheliilor în limba română, iar în 1582 apare *Palia de la Orăștie* (prima traducere românească a Pentateuhului) făcută de către Șerban Coresi, fiul diaconului de la Brașov, și diaconul Marian⁷¹.

În Țara Românească prima carte în limba română s-a tipărit la anul 1640: *Pravila de la Govora*, tradusă de Mihail Moxa din limba slavă, urmată în Moldova de *Mărturisirea Ortodoxă* a lui Petru Movilă, în 1642 și tot în Moldova, la Iași, în 1646, de *Cartea românească de învățătură de la pravilele împărătești și de la alte giudețe*⁷².

În 1559 se introduce învățămîntul în limba română la școala din Scheii-Brașovului, iar în 1657 Suzana Lorántffy, văduva lui Gheorghe Rakoczi I, înființează școala română din Făgăraș. Cu Psaltirea în versuri (Uniew, 1673) și cu Liturghierul (Iași, 1679), tipărite de mitropolitul Dosoftei se poate vorbi cu adevărat de un început al introducerii limbii române în cultul bisericesc, care va avea o umare hotărîtoare pentru cultivarea limbii vorbite de întregul popor. Toate aceste încercări de traduceri, de altfel reușite, vor fi încununuate de tipărirea Bibliei lui Șerban (București, 1688), urmată de tipărirea Mineelor la Buzău, de prima carte didactică în limba română tipărită la Alba Iulia în 1699, de către Mihai Ștefanovici, trimis de către Con-

67. *Istoria României în date* (în colectiv), Editura Enciclopedică Română, București, 1972, p. 87. 68. *Idem*, p. 123. 69. *Idem*, p. 84. 70. *Idem*, p. 121.

71. *Idem*, p. 125. 72. *Idem*, p. 134, 136, 137.

stantin Brîncoveanu, iar de la 1700 începe rodnică activitate a mitropolitului Ananșiu Ivireanul, prin tipăriturile cărui limbă românească este definitiv consacrată în muzicalul cultului.

2. În al doilea rând, prin expresia amintită la început și raportată la muzica bisericească, se înțelege traducerea textului cântărilor pe note psaltice în limba română. Această acțiune a fost mult mai grea, fiindcă trebuia să se țină seamă de numărul silabelor din textul grecesc, neschimbându-se prea mult melodia cântărilor. Prin urmare, munca era dublă din partea protopsaltilor: să traducă textul cât mai exact și să potrivească cuvintele românești cu linia melodică bizantină. Aceasta presupunea pricepere și fantezie creatoare, căci nu de puține ori trebuia ajustată și linia melodică. Și aici intervin influențele autohtone. Prima încercare reușită se face cu «Psaltichia românească» a lui Filotei sîn Agăi Jipei din Sf. Mitropolie, la 1714, în care întâlnim cântări care păstrează melodia grecească aproape intactă (de aici și nepotrivirea accentelor tonice ale cuvintelor românești în cântare), altele însă au fost puțin modificate, ținând seama de textul românesc, iar altele sînt creații autohtone (a se vedea Canonul Floriilor pe glasul IV și altele)⁷³.

Desigur că nu s-a introdus dintr-o dată cântarea în limba română, ci s-a continuat cîntva timp să se cînte, mai ales în bisericile de catedrale, în limba greacă și slavonă și apoi în limba română⁷⁴. Din a doua jumătate a secolului al XVII-lea găsim cântări deja cu mențiunea «vlahică» (B—BAR ms. rom. 142)⁷⁵. De altfel, se poate urmări comparativ evoluția cântării psaltice la români începînd cu secolul al XVII-lea. Există cântări care s-au transmis aproape intacte din secolul al XI-lea pînă la cel de-al XVIII-lea⁷⁶, iar altele dovedesc transformările rapide care au intervenit de-a lungul timpului (A se vedea exemplele muzicale de la sfîrșit).

Menționăm că la Biblioteca Academiei R.S.R. există și cîteva manuscrise muzicale grecești din secolul al XVIII-lea care conțin cîntece laice pe notație psaltică:

73. Gh. Ciobanu, *Originea canonului Stilpărilor alcătuit de dascălul Șărbănuțu*, în «Mitropolia Olteniei», 7—8, 1970, p. 778—784; Idem, *Muzica bis. la români...*, p. 166—167. (Canonul Floriilor trebuie să fie românesc, afirmă d-l G. Ciobanu, căci iese puțin din comun. Cadentele perfecte sînt finale pe Fa, imperfecte pe Sol și Si bemol mărturisesc că nu-i vorba de un mod IV pur bizantin, obișnuit, ci că melodia aceasta cursivă, frumoasă, se apropie de folclorul și amintește de vechile colinde românești. Influențele populare sînt evidente și în canonul Bunevestiri — sec. XVII — dar mai puțin. Deși aceste două canoane sînt pe glasul IV, diferența este netă între ele).

74. Arhidiaconul Paul de Alep, fiul patriarhului Macarie Zaim al Antiochiei, relatează în «jurnalul său de călătorie» prin Țările Române pe la 1653, că «la Tîrgoviște, la slujba Învierii, s-a cîntat canonul pe psaltikie», la strana dreaptă în grecește, iar la strana stîngă în românește. Din păcate, însă, nu ni s-a păstrat nici un manuscris muzical românesc din perioada aceea (Vezi: *Voyage du Patriarche d'Antioche, texte arabe et traduction française par Basile Radu*, în R. Graffin-Patrologia Orientalis, tome XXIV, fasc. 4, Paris, 1933; Mihail Gr. Poslușnicu, *Istoria muzicii la români*, București, 1928, p. 68; Gh. Ciobanu, *Muzica bisericească la români...* p. 171).

75. Manuscrisul gr. rom. 142 de la Bibl. Acad. Rom., f. 17r. Ieromonahul Macarie se plîngea la începutul secolului al XIX-lea că printre acuzațiile aduse de grecii românilor era și aceea că nu aveau «proforă de Țarigrad» și cîntă «vlahiká». (Vezi: Macarie Ieromonahul, *Prologhion*, Viena 1823, p. X). Și Anton Pann se va referi adesea la «vechiul ifos românesc», afirmînd că «muzica religioasă cîștigase de mult timp un caracter național» (Vezi: Anton Pann, *Bazul teoretic și practic...*, București, 1845, p. XXXVIII; G. Ciobanu, *op. cit.*, p. 173).

76. I. D. Petrescu, *Etudes de Paléographie...*; Gh. Ciobanu, *op. cit.*, p. 172.

Ms. gr. 784: Cuvintele sînt ale postelnicului Gheorghe Suțu, iar melodiile de arhidiaconul din Antiohia, Nikifor Hios. Tot aici întîlnim nume de autori români ca: Nikolake, Dimitrake, Gheorghe dragumanake. Șuțu, Nikolake Iliescu, Theodorake Negri ș.a.

Ms. gr. 923: Gramatica muzicii bisericești și laice pe note psaltice (1780). Este dedicat mitropolitului Samuil din Derkon — oraș în Tracia, la 33 km. N-V de Bizanț și 2 km. de la Marea Neagră (vezi litera D din Grand dictionnaire universel de P. Larousse).

Ms. gr. 925 și 927 conțin cîntece laice cu text grecesc.

Totodată precizăm că se află în bibliotecile cercetate un număr de manuscrise datînd de la începutul secolului al XIX-lea (între 1800 și 1831), deci imediat înainte și după Reforma muzicii psaltice de la 1814, în notația de tranziție (de la cea cucuzeliană la cea chrisantică).

Din lipsă de spațiu, însă, nu le putem prezenta mai pe larg, ci ne mulțumim doar să menționăm că :

Sînt 18 manuscrise de acest fel, dintre care 13 sînt precis date de către copiiști, iar 5 nu conțin nici o datare, dar cu siguranță se încadrează în perioada de care aminteam.

Aceste manuscrise-grecești, românești și româno-grecești, păstrează anumite semne, mai ales ornamentale, din notația veche, ca piasma (U), lighisma (L), apoderma (P), kratima (oL) etc.

Era firesc să fie așa, pentru că unii psalți români sau greci, mai în vîrstă, obișnuiți cu «sistema veche», nu se puteau debarasa chiar așa de ușor și dintr-o dată de aceasta. De aceea ei au continuat să cînte și să copieze manuscrise în notație de tranziție pînă chiar pe la 1831 (a se vedea B—BAR ms. gr. — rom. 678) în care, printre autori figurează și Icsif monahul de la Neamț. În general, aceste manuscrise păstrează linia melodică a cîntărilor din manuscrisele secolelor anterioare⁷⁷.

77. I. Bianu, *Catalogul manuscriselor românești din Bibl. Acad. Rom.*, vol. I, București, 1907; I. D. Petrescu, *Din vremea lui Constantin Brîncoveanu (Psaltichia românească-Filothei Ieromonahul)*, în ziarul «Universul» an. 50, nr. 103, 16 apr. 1933; Barbu Bucur. Sebastian, *Monumente muzicale, Filotei sin Agăi Jipei — cea dintîi psaltichie românească cunoscută pînă acum*, în «Biserica Ortodoxă Română» LXXXV (1969), 9—10, p. 1066—1075.

CAPITOLUL III

ANALIZA TEHNICĂ A MANUSCRISELOR MUZICALE DIN ȚARA NOASTRĂ

1. Titlurile manuscriselor studiate. — Le-am împărțit în titluri originale și titluri convenționale (date de noi, avînd în vedere conținutul) și le vom prezenta în ordinea alfabetului românesc.

Ca și în alte împrejurări (autori, copiiști, însemnări etc.), vom păstra grafia din manuscris, fie că este corectă, mai puțin corectă sau chiar eronată. Fiindcă după acest lucru ne putem da seama eventual care manuscrise au fost copiate de greci și care de români, căci deosebiri există chiar și între copiiștii greci, ținînd seamă de gradul lor de cultură; la fel și între cei români.

În lista alfabetică de titluri, cînd două sau mai multe manuscrise coartă același titlu l-am notat o singură dată, menționînd însă fondul depozitar și cota manuscriselor respective.

Cînd un titlu este mixt (adică conținutul manuscrisului este divers: Anastasimatar + Liturghier + Kalofonicon etc.) am făcut trimiteri la fiecare dintre acești termeni.

Urmează acum lista alfabetică de titluri originale și convenționale.

A. INDEX DE TITLURI ORIGINALE

— A —

„'Αναστασιματάριον συντεθεν κατά το ὕφος τῆς του Χριστοῦ μεγάλης εκκλησίας παρά τοῦ μουσικολογιωτάτου κυρ Περτρῆ Λαμπαδαρίου διὰ προστατῆς τοῦ πανιερωτάτου καὶ θεοπροβλήτου μητροπολίτου Περσης κύριου Μελετίου. Β — BAR ms. gr. 152, 1460 (vezi și Anastasimatar).

„'Ανθολογία καλόφωνα ψαλομένην εἰς τὰς δεσποτικὰς ἑορτάς τε ἑορταζόμενων ἁγίων ποιηθεῖσα παρά τοῦ κυρ Γερμανῆ ἀρχιερέως Νέων Πατρῶν, ἀρχῆ σὺν Θεῷ ἁγίῳ τῆς ὁγδόῃς τῆς σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ γεννέσιου τῆς ὑπεραγίας θεοτοκῆς“. Β — BAR ms. gr. 626 (vezi și Antologhion, Stihirar).

„'Ανθολογία περιέχον ὅλα τὰ τῆς Χρόνου τῆς εκκλησίας ποιηθεῖς παρά διαφόρων ποιητῶν τῶν παρῶν κυρ Περτρῆ λαμπαδαρίου τῆς Πελοποννησοῦς“. C — MzO ms. gr. 83 (vezi și Antologhion, Stihirar).

„'Ανθολογία περιέχουσα τινῶν αναγκαιοτέρων τῆς θεῆς καὶ ἱερας λειτουργίας“ + Cîntări Kalofonice. I — ArS ms. gr. 199 (vezi și Antologhion, Kalofonicon, Liturghier).

„'Ανθολογία πλουσιωτάτην τον παναμομιον περιέχων τὰ πάντα τῶν ἑορτῶν καὶ... διαφόρων ἁγίων τοῦ ὅλου ἑνιαίου“. I — ArS ms. gr. 203 (vezi și Antologhion, Stihirar).

„'Ανθολογία στιχηραρίου περιέχουσα πάντα τὰ δοξαστικά τῆς ἑνιαυτῆς, τῶν τε δεσποτικῶν [καὶ] θεομητορικῶν ἑορτῶν [καὶ] ἄλλων ἑορταζόμενων ἁγίων, συντεθέντα παρά τοῦ μουσικολογιωτάτου κυρ Γερμανῆ ἀρχιερέως τῆς μεγάλης εκκλησίας κυρ Πέτρῆ τῆς πελοποννησοῦς [καὶ] ἰδίαν ἐπιχοίνην ωφελειαν“. I — ArS ms. gr. 198 (vezi : Antologhion, Doxastar).

„'Ανθολόγιον τῆς μουσικῆς περιέχον μερικόν ἁγίων καὶ δεσποτικῶν ἑορτῶν δοξαστάρια κυρ Γερμανῆ ἀρχιερέως Νέων Μπατρῶν /.../ + ... καὶ μέρος ἄνθος τῆς τριοδίου + ... τοῦ πεντιχοστάρου“. C—A1, ms. gr. 0.356 (vezi : Antologhion, Doxastar).

„'Ανθολόγιον περιέχον τα δοξαστικά των δεσποτικῶν ἑορτῶν καὶ θεομετορικῶν καὶ ἑορ[τ]αζομένων ἁγίων τῶ ὅλου ἑνιαυτοῦ καλοπισμος κυρ Γερμανε ἀρχιερέως Νεων Πατρῶν“. Cr — Mz O ms. gr. 76. (vezi : Antologhion, Doxastar).

„'Αρχη καὶ τῆ πολυελεου, ποιημα κῦρ Χρυσάφη τῆ νέε καὶ πρωτοψαλτε τῆς μεγάλης ἐκκλησίας“ B—BAR ms. gr. 93. (vezi și Anastasimatar).

„'Αρχη μεση... τέλος καὶ σησεμα πάντων τῶν σημαδιων τῆς μουσικῆς...“ + „'Αρχη σὺν Θεῷ ἁγίῳ τῶν κεκραγαριων συντοῖς κατευθυνθηης ποιημα Ἰω[ανν]ου τοῦ Γλυκέος“ + Αρχε... τῶ ἀναστάσιμα τῶ σαββάτῳ ἔσπερας“. I—U ms. gr. I—24 (Vezi și Propedie, Anastasimatar).

„'Αρχη σὺν Θεῷ ἀναστασιματάριον σὺντεθέν κατὰ τὸ ἦφος τῆς τῆ Χη[Χριστου] μεγάλης ἐκκλησίας παρὰ μσαικολογιωτάτε λαμπαδαρίε κηρ Πητρῆ Πελοπονι / ... / τῆ δια προστατισ τῆ πανιερωτάτε καὶ θεοπροβλητε μητροπολητε ἀγῆς Προσίε κηρ Μελετίε“... + Heruvico-chinonicar. Cr — ArS ms. gr. 25 (vezi și Anastasimatar, Heruvico-Chinonicar, Liturghier).

„'Αρχη σὺν Θεῷ ἁγίῳ εἰρμολογιον καλοφωνικόν μελουργιθεν ὑπο πολλῶν ποιητων διδασκάλων“. B—BAR ms. gr. 657 (vezi și Kalofonicon).

„'Αρχη σὺν Θεῷ ἁγίῳ καὶ τῶν κατηλων θεοτοκίον ποιηθεν ὑπο διαφορον ποιητῶν παλαιον τε καὶ νεον“ + Mathimatar + Kratimatar + Kalofonicon. B — UC ms. gr. 4693. (vezi și Kalofonikon, Kratimatar, Mathimatar, Theotokar).

„'Αρχη σὺν Θεῷ ἁγίῳ καὶ τῶν κεκραγαρίων ποιηθεντα παρὰ τῆ ἐν ἀγίοις πρ[πατρο]ς ἡμων Ἰω[ανν]ου τῆ Δαμασκυνου“ + Catavasier + Anastasimatar + Liturghier. B—BAR ms. gr. 640 (vezi și Anastasimatar, Irmologhion, Liturghier).

„'Αρχη σὺν Θεῷ ἁγίῳ καὶ τῶν πασαπνοαρίων“ + „ἀρχη... καὶ τῶν δοξολογιῶν“ + Liturghier. B—BAR ms. gr. 644 (vezi și Anastasimatar, Liturghier).

„'Αρχη σὺν Θεῷ ἁγίῳ παντων τῶν σημαδιων τῆς μουσικῆς τελνῆς τῶν ἀνιωντων καὶ κατιώντων σωμάτων τε καὶ π[νευ]μάτων μετὰ πάσης χειρονομίας τε καὶ ἀκολοθείας σὺντεθειμένην εἰς αὐτην παρὰ τῶν κατὰ καιρεε ἀναφανέντων ποιητων καὶ σοφοτατων ἀνδρῶν παλαιῶν τε καὶ νέων“ + „ἀρχη... τῆ μεγάλε ἔσπερινου“. B—BAR ms. gr. 879 (vezi și Propedie Anastasimatar).

„'Αρχη σὺν Θεῷ ἁγίῳ τῆς ἀνθολογίας τοῦ καλοφονε νέε στιλιραρίε τοῦ πρωτοψαλτου κῦρ Χρυσάφου“... B—BAR ms. gr. 899 (vezi și Antologhion, Kalofonicon, Stihirar).

„'Αρχη σὺν Θεῷ ἁγίῳ τῆς ἐξηγησεωε τῆ μεγάλε ἔσπερινῆ παρὰ κῦρ Πητρῆ λαμπαδαρίε τῆ πελοποννησίε τῆς τῆ Χη[Χριστου] + Δοξαστικάριον σὺν Θεῷ ἁγίῳ περιέχον πάντα τὰ δοξαστικά τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἑορταζομένων ἁγίων, σὺντεθέντα κατὰ συντομωτερον τρόπων ἐκθεσεων στιληρῶν τε καὶ εἰρμολογιων, παρὰ τῆ μσαικολογιωτάτε καὶ μακαρίτε διδασκάλε πρωτοψαλτε τῆς τῆ Χη[Χριστου] μεγάλης ἐκκλησίας, κυρίε κυρίε Ἰακῶβε δι ἀιτησεωε τῆ πανιερωτάτου μιτροπολίτε ἀγίου Δημητριάδοε καὶ ζαγόραε κυρίε κυρίε Ἀθανασίε φιλομωσῶ γνωμη κινηθέντοε πρ[παρα]πλείονα καλλωπισμόν τῆε εκκλησιαστικῆε ἀκολοθείαε“... B—BAR ms. gr. 18,956 (vezi și Anastasimatar, Doxastar).

„'Αρχη σὺν Θεῷ ἁγίῳ τῆς θείαε καὶ ἱεραε λειτουργίαε τῆ ἐν ἀγίοιε π[ατ]ρ[ο]ε ἡμῶν Ἰωαννε ἀρχιεπισκόπε κονσταντινπολεωε τῆ Χρυσοστομῆε“ + Liturghia Sf. Vasile și a daturilor mai-nainte sfintite + Anastasimatar + Kalofonicon. B—BAR ms. gr. 1509 (vezi și Anastasimatar, Kalofonicon, Liturghier).

„'Αρχη σὺν Θεῷ ἁγίῳ τῶ ἐν Τριάδι ἁγίῳ μονῶ Θεῷ τῶν κατ'ἡλων κεκραγαρίων“ + Anastasimatar + Liturghier + Kalofonikon + Doxastar. B—BAR ms. gr. 693 (vezi și Anastasimatar, Doxastar, Kalofonicon, Liturghier).

„'Αρχη σὺν Θεῷ ἁγίῳ τῆ ἀναστασιματαρίε σὺντεθέντοε κατὰ τὸ ἦφος τῆε τῆ Χριστῆ μεγάλης ἐκκλησίαε παρὰ κηρ Πητρῆ λαμπαδαρίε τῆ πελοποννησίε ἐπ'ὠφελεία τῶν Χριστιανῶν“... B—BAR ms. gr. 904.

„'Αρχη σὺν Θεῷ ἁγίῳ τῶν ἀπάντων ποιημάτων τῆ μουσικωτάτου κυρίε κῦρ Πητροῦ τῆ Κονσταντινπολιτε ὅστιε τουρχιστι ὀνομάζεται Μπερεχετεηε“... B—BAR ms. gr. 1414 (vezi Antologhion).

„'Αρχή σὺν Θεῷ ἁγίῳ τῶν δοξαστικῶν τῆ τριοδίε“... + „ἀρχή... τῆ πεντηχοσταρίε“... + Κεκραγαρια τοῦ αὐτοῦ (?) σὺντετμημένα ἐκ τῶν παλαιων καὶ θεοτοκία τα πρωτα τῆε ὀκτωῆε καὶ πασαπνοάρια τῶν ἀίνων“. B—BAR ms. gr. 841 (vezi și Anastasimatar, Doxastar, Theotocar).

„'Αρχη σὺν Θεῷ ἁγίῳ τοῦ εἰρμολογίε περιέχον ἀπανταε τοιε εἰρμοιε τῆ ὅλου ἑνιαυτοῦ καλοπιστησαν παρὰ τινῶν νέων διδασκαλων“. B—BAR ms. gr. 791.

„Αρχη σύν Θεῷ ἁγίῳ τοῦ ειρμολογίς τὸ καλωπισθέν ὄραϊων παρὰ τὸν ἐν ιερευσιν κύρ Παλαδίου“... B—BAR ms. gr. 888.

„Αρχη συν Θεῷ ἁγίῳ τῶν Χερσβικῶν καὶ κοινοτικῶν καὶ ἄλλων παρομοίων“ + Anastasimatar. B—BAR ms. gr. 833 (vezi și Anastasimatar, Heruvico-chinonicar).

„Αρχη συν Θεῷ ἁγίῳ τῶν κατ' ἤλῳν καλοφονικῶν καὶ πανυγιρικῶν θ[εωτο]κίων μαθεμάτων ποιητεντων παρὰ διαφόρων ποιητῶν παλαιῶν καὶ νέων“... B—BAR ms. gr. 415 (vezi și Kalofonicon, Mathimatar, Theotocar).

„Αρχη συν Θεῷ ἁγίῳ καὶ τῶν κατ' ἤλῳν θεοτόχιον μαθημάτων“... + Anastasimatar + Liturghier. B—BCS ms. gr. 27.821 (vezi și Anastasimatar, Liturghier).

„Αρχη συν Θεῷ ἁγίῳ τῶν προσομία σύντομα ποίημα κύρ Πέτρῃ λαμπαδάρῃ τῆ Πελονισίς“ + Prohodul Domnului și al Maicii (numai text) + Immologhion + Liturghier — Anastasimatar. B—BAR ms. rom. 576 (vezi și Anastasimatar, Immologhion, Liturghier, Podobier).

„Αρχη σύν Θεῷ ἁγίῳ τῶν σημαδίων τῆς μουσικῆς ἐπιστεμῆς τῶν τε ἀνιωντῶν καὶ κατιώντων σωμάτων τε καὶ πνευμάτων τῆς πάσης χειρονομίας τε καὶ ἀκολουθίας τῆς τεθημένης εἰς αὐτὴν παρὰ τῶν κατὰ καιροῦς ἀναδειχθέντων ποιητῶν παλαιῶν τε καὶ νέων“ + Propedie, + Anastasimatar + Liturghier + Theotocar + Mathimatar). B—BAR ms. gr. 760 (vezi și Anastasimatar, Liturghier, Mathimatar, Propedie, Theotocar).

„Αρχη συν Θεῷ ἁγίῳ τῶν σημαδίων τῆς μουσικῆς τέχνης, τῶν τε ἀνιόντων καὶ κατιόντων σωμάτων τε καὶ πνευμάτων καὶ πάσης χειρονομίας τε καὶ ἀκολουθείας συντεθειμένης εἰς αὐτὴν παρὰ τῶν κατὰ καιροῦς ἀναφανέντων ποιητῶν καὶ σοφοτάτων αἰδρῶν παλαιῶν τε καὶ νέων“ + „ἀρχη... τῶν μεγαλῶν κεκραγαρίων τῆ κύρ Ἰωάννης Δαμασκηνῆς συν τοῖς ἀναστρέψιμοις τῷ σαββάτῳ ἐσπέρας“. B—BAR ms. gr. rom. 840. (vezi și Anastasimatar, Propedie).

„Αρχη συν Θεῷ ἁγίῳ τῶν σημαδίων τῆς μουσικῆς τέχνης τῶν τε ἀνιόντων καὶ κατιόντων σωμάτων τε καὶ πνευμάτων τῆς πάσης χειρονομίας, τε καὶ ἀκολουθείας τοῦ αὐτὴν παρὰ τῶν κατὰ καιροῦς ἀναδειχθέντων ποιητῶν παλαιῶν τε καὶ νέων“ + Anastasimatar. B—BAR ms. gr. 1506. (vezi și Anastasimatar, Propedie).

„Αρχη συν Θεῷ ἁγίῳ τῶν σημαδίων τῆς μουσικῆς τέχνης τῶν τε ἀνιόντων καὶ κατιόντων σωμάτων τε καὶ πνευμάτων καὶ πάσης ἄλλης χειρονομίας τε καὶ ἀκολουθείας συντεθειμένης εἰς αὐτὴν παρὰ τῶν κατὰ καιροῦς ἀναδειχθέντων ποιητῶν παλαιῶν τε καὶ νέων (f. 9r). B—BAR ms. gr. 1507. (vezi și Anastasimatar, Propedie).

„Αρχῆ σύν Θεῷ ἁγίῳ τῶν σημαδίων τῆς μουσικῆς τέχνης“ + Μαθηματάριον... περιέχον τὰ μαθηματὰ τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ θίαν πλουσιωτάτα ποιήματα διαφορῶν διδασκαλῶν παλαιῶν καὶ νέων“... I—U ms. gr. III—88 (vezi și Mathimatar, Propedie).

„Αρχη σύν Θεῷ ἁγίῳ τῶν σημαδίων τῆς ψαλτικῆς τέχνης“ + Anastasimatar + Liturghier. B—BAR ms. gr. 648 (vezi și Anastasimatar, Liturghier, Propedie).

„Αρχη σύν Θεῷ ἁγίῳ τῶν σημαδίων τῆς ψαλτικῆς τέχνης τῶν ἀνιόντων καὶ κατιόντων σωμάτων, σωμάτων τε καὶ πνευμάτων καὶ πάσης χειρονομίας καὶ ἀκολουθείας συντεθειμένης παρὰ τῶν κατὰ καιροῦς ἀναδειχθέντων ποιητῶν παλαιῶν τε καὶ νέων“. B—BAR ms. gr. 661, (vezi și Anastasimatar, Propedie).

„Αρχῆ σύν Θεῷ ἁγίῳ τῶν σημαδί[ων] τῆς ψαλτικῆς τέχνης τῶν ἀνιῶν τῶν καὶ κατιόντων σωμάτων τε καὶ πνευμάτων καὶ πάσης χειρονομίας συντεθειμένης κατὰ καιροῦς ποιητῶν παλαιῶν τε καὶ νέων συντεθεν τῶν καλῶς“... + Ἀναστασιμα καλοπισμος κύρ Χρυσάφῃ πρεσβυτέρῳ νεοῦ προτοφαλτοῦ + Αρχη τῆς θείας καὶ ἱερας λειτουργίας: B—BAR ms. gr. 622. (vezi și Anastasimatar, Liturghier, Propedie).

„Αρχη σύν Θεῷ ἁγίῳ τῶν σημαδίων τῆς ψαλτικῆς τέχνης τῶν τε ἀνιόντων καὶ κατιόντων σωμάτων τε καὶ πνευμάτων καὶ πάσης χειρονομίας, συντεθείσης παρὰ τῶν κατὰ καιροῦς ἀναδειχθέντων ποιητῶν παλαιῶν τε καὶ νέων“ + Liturghier + Anastasimatar. B—BAR ms. gr. 830 (vezi și Anastasimatar, Liturghier, Propedie).

„Αρχη συν Θεῷ ἁγίῳ τῶν σημαδίων τῆς ψαλτικῆς τέχνης τῶν τε ἀνιόντων καὶ κατιόντων σωμάτων καὶ πνευμάτων καὶ πάσης ἀκολουθείας αὐτὴν συντεθείσοι παρὰ τῶν κατὰ καιροῦς ἀναδειχθέντων ποιητῶν παλαιῶν τε καὶ νέων“ + Anastasimatar. B—BAR ms. gr. 839. (vezi și Anastasimatar, Propedie).

„Αρχη συν Θεῷ ἁγίῳ τῶν σημαδίων τῆς ψαλτικῆς τέχνης τῶν τε ἀνιόντων καὶ κατιόντων σωμάτων καὶ πνευμάτων, καὶ πάσης χειρονομίας, συντεθείσης παρὰ τῶν κατὰ καιροῦς ἀναδειχθέντων ποιητῶν παλαιῶν τε καὶ νέων“... B—BAR ms. gr. rom. 4233. (vezi și Anastasimatar, Propedie).

„Αρχη συν Θεῷ ἁγίῳ τῶν σημαδίων τῆς ψαλτικῆς τέχνης τῶν τε ανισων καὶ κατῖσων σωμάτων τε καὶ πνευματων καὶ πάσης χειρονομίας τε καὶ ἀκολουθίας συντεθημένης εἰς αὐτὴν παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἀναδειχθέντων ποιητῶν παλαιῶν καὶ νέων“. Cf. — AFS ms. gr. 27. (Vezi și Anastasimatar, Propedie).

„Αρχή σύν Θεῷ ἁγίῳ τῶν σημαδίων τῆς ψαλτικῆς τέχνης, τῶν τε ανιόντων καὶ κατιόντων, σωμάτων τε καὶ πνευμάτων καὶ πάσης χειρονομίας καὶ ἀκολουθίας συντεθημένης εἰς αὐτὴν παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἀναδειχθέντων ποιητῶν, παλαιῶν τε καὶ νέων“ + „Αρχη... τὴς ἀκολουθίας τῆς ὄρθρου“... + „Αρχη... ἱερα λειτουργία“... B—BCS ms. gr. 27820 (vezi și Anastasimatar, Liturghier, Propedie).

„Αρχη συν Θεῷ ἁγίῳ τῶν σημαδίων τῆς ψαλτικῆς τέχνης τῶν τε ανιόντων καὶ κατιόντων, σωμάτων τε καὶ πνευμάτων, καὶ πάσης χειρονομίας, συντεθείσης παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἀναδειχθέντων ποιητῶν παλαιῶν καὶ νέων“ + „Αναστασιματάριον“... + Liturghier. I—U ms. gr. I—19 (vezi și Anastasimatar, Liturghier, Propedie).

„Αρχη συν Θεῷ ἁγίῳ τῶν σημαδίων τῆς ψαλτικῆς τέχνης τῶν τε ανιωντων καὶ κατιωντων σωμάτων τε καὶ πνευμάτων καὶ πάσης χειρονομίας ἀκολουθείας συντεθειμένοις εἰς αὐτὴν παρὰ τῶν κατακαιροὺς ἀναδειχθέντων διδασκαλῶν παλαιῶν τε καὶ νέων“... + Anastasimatar + Stihirar. Cf MZO ms. gr. 73 (vezi și Anastasimatar, Propedie, Stihirar).

„Αρχη σύν Θεῷ ἁγίῳ τῶν σημαδίων τῆς ψαλτικῆς τέχνης τῶν τε ανιωντων καὶ κατιωντων σωμάτων τε καὶ πνευματων συντεθειμένης εἰς αὐτὴν παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἀναδειχθέντων ποιητῶν παλαιῶν τε καὶ νέων“ + Anastasimatar + Liturghier. Cf MZO ms. gr. -rom. 91 (vezi și Anastasimatar, Liturghier, Propedie).

„Αρχη συν Θεῷ ἁγίῳ τῶν σημαδίων τῆς ψαλτικῆς τέχνης τῶν ανιόντων καὶ κατιόντων τῶν σωμάτων καὶ πνευμάτων τε καὶ πάσης χειρονομίας τε καὶ ἀκολουθείας συντεθειμένης εἰς αὐτὴν παρὰ τῶν κατα καιροὺς ἀναδειχθέντων ποιητῶν παλαιῶν τε καὶ νέων“. (Propedie + Anastasimatar + Liturghier + Mathimatar). I—U ms. gr. III—89. (Vezi și Anastasimatar, Liturghier, Mathimatar, Propedie).

„Αρχη συν Θεῷ ἁγίῳ τῶν σημαδίων τῆς ψαλτικῆς τέχνης τῶν τε ανιωντων καὶ κατιόντων, σωμάτων τε καὶ πνευματων καὶ πάσης χειρονομίας τε καὶ ἀκολουθείας συντεθειμένης εἰς αὐτὴν παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἀναδειχθέντων ποιητῶν παλαιῶν τε καὶ νέων“ + „αρχη... τοῦ μεγάλου ἑσπερινῶ“... B—BAR ms. gr. 867 (vezi și Anastasimatar, Propedie).

„Αρχη συν Θεῷ ἁγίῳ τῶν σημαδίων τῆς μουσηλῆς... καὶ πάσης ἀκολουθείας συντεθειμένης εἰς αὐτὴν παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἀναδειχθέντων ποιητῶν παλαιῶν τε καὶ νέων“ + Anastasimatar + Liturghier. B—BAR ms. gr. 102. (Vezi și Anastasimatar, Liturghier, Propedie).

„Αρχη συν Θεῷ ἁγίῳ τῆς εἰρημολογίου τοῦ καλλοπισθέντος παρὰ τοῦ τιμιοτατοῦ νομοφυλακῆς τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἐν ἱερευσι κυρ Μπαλασίς ἱερέως“. B—BAR ms. gr. 1510.

„Αρχη συν Θεῷ ἁγίῳ τοῦ νεόν στιλιραρίῃς ἤτοι δοξαστικῶς τοῦ ἑσπερινῶ αποστι[χου] τε καὶ αἰνῶ τοῦ ὅλες ἐνιαυτοῦ τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομηωρικῶν ἑωρτων καὶ εορταζομένων ἁγίων ἅτινα συνετεθησαν ἐκκλησιαστικῶς παρὰ τῆς μισιχολογιωτάτης ἡμετέρας διδασχάλης λαμπαδαρίῃς τῆς τῆς λω? μεγάλης ἐκκλησίας κυρ Πέτρου τοῦ πελοποννησίῃς δι ἰδίαν καὶ (καὶ νυν) ὠφελειαν“ B—BAR ms. gr. 159. (Vezi și Doxastar, Stihirar).

„Αρχη συν Θεῷ τοῦ παρόντος βραχίτῃς τοῦ ψαλτικῶ βιβλίῃς περιεχον ἐν αὐτῶ τα αναγκέστερα ἐν τε τῶ ἑσπερινῶ, ὄρθρου τε καὶ λειτουργία... B—BCS ms. gr. 4858. (Vezi și Anastasimatar, Liturghier).

„Αρχη σύν Θεῷ ἁγίῳ τῆς παρόντος εἰρημολογίῃς ποιηθέντος παρὰ τῆς κυρ Πέτρου τοῦ πελοποννησίῃς“... B—BAR ms. gr. 367.

„Αρχη σύν Θεῷ ἁγίῳ τοῦ στιλιραρίου περιέχοντα στιχειρά του ὅλες ἐνιαυτοῦ καλοπηστέν παρὰ κυρ Γερμανοῦ ἀρχιερέως Νέων Πατρῶν“... B—BAR ms. gr. 762.

„Αρχη συν Θεῷ ἁγίῳ τοῦ τριωδίου“... B—BAR ms. gr. 763. (Vezi și Stihirar).

„Αρχη συν Θεῷ ἁγίῳ τοῦ τριωδίου“... + ... καὶ πεντηχοστάριον ποιηθῆν παρὰ τοῦ κύρ Γερμανοῦ Νέων Πατρῶν“... + Heruvicar. I—U ms. gr. III—93. (Vezi și Heruvicar, Stihirar).

„Αρχη συν Θεῷ τοῦ στιλιραρίῃς καλλοπισμός κυρ Γερμανοῦ ἀρχιερέως Νέων Πατρῶν“... B—BAR ms. gr. 954.

„Αρχη τῶν δοξαστικῶν τῶν εορταζομένων ἁγίων“... + Heruvico-chinonicar + Catavasier. B—BAR ms. gr. 645. (Vezi și Catavasier, Heruvico-chinonicar).

„Αρχη τῆς Δοξαστικῆς κυρ Πέτρου“... B—BAR ms. gr. 821.

„Αρχη τοῦ δοξαστικῶ τοῦ ἑσπερινῶ αποστιχῶν τε καὶ αἰνῶν τῆς ὅλες ἐνιαυτοῦ, τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομηωρικῶν εορτῶν καὶ εορταζομένων ἁγίων ἅτινα συνετεθησαν ἐκκλησιαστικῶς“

ως παρά τῆ μουσικολογιοτατε λαμπαδαρίσ της τῆ Χρί[στοῦ] μεγάλης εκκλησίας κυρ Πέτρῆ λαμπαδαρίσ τῆ πελοποννησίσ δι' ἴδιαν καὶ κοινὴν ὠφελειαν των φιλομαθῶν": I—U ms. gr. II—95. (Vezi și Anastasimatar, Doxastar).

— B —

„Βιβλος μουσικῆς καλουμένη συνοψις παπαδικῆς νέας, περιέχουσα νέα μαθηματα τῆ ἐνι-
στῆ ὄλε συμπεριχοντας καὶ τινα παλαια... εξαγησις κυρ Πέτρῆ λαμπαδαρίσ“ (= Anastasi-
matar + Liturghier + Mathimatar + Kratimatar). MrN-Mz ms. gr. 21. (Vezi și Anas-
tasimatar, Kratimatar, Liturghier, Mathimatar).

— D —

„Δοξαστικάριον συν Θεῷ ἁγίῳ περιέχων πάντα τὰ δοξαστικὰ τῶ[ν] ἐσπερινῶν ἀποστιχῆ
τε καὶ αἰνων πάντων των δεσποτικων καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν καὶ τῶν ἑορταζόμενων ἁγίων,
συντεθέν κατὰ εἰρμολογικῶν τρόπον παρα κύρ Πέτρῆ λαμπαδαρίσ [τῆς] τῆ Χρυ[στοῦ] μεγάλης
ἐκκλησίας τῆ πελοποννησίσ μετὰ γραφέν δε ἐκ τῆ προτοτύπῆ παρά κάμῆ ἀποστόλε τῆ πυκλῆν
κωνστα λισ ἐν ἔτι σωτηριῷ α.ω.γ. [1803] κατὰ μένα αὔγιστον“. I—U ms. gr. IV—40. [Vezi
și Anastasimatar].

— E —

„Εἰρμοὶ καλοφωνικοὶ κυρ Πέτρῆ καὶ ἀλλων“. B—BAR ms. gr. 150 (vezi și Kalofonicon).

„Εἰρμολόγιον σύν Θεῷ ἁγίῳ νεωστηκαλωπισθέν παρά τοῦ τημιωτατου νομοφύλακος τῆς
μεγάλης εκκλησίας ἐν ἱερευσιν κυρ παλασίου“ I—U ms. gr. III—96.

„Εἰρμολόγιον σύν Θεῷ ἁγίῳ νεωστικαλωπισθέν παρά τοῦ τιμιωτατου νομοφύλακος τῆς
μεγάλης εκκλησίας τοῦ ἐν ἱερευσιν κυρ Μπαλασίου συντέθη δέ καθῶς τὰ νῦν ασματομελοδεῖται
ἐν Κωνσταντινπόλει μετὰ πληστησις επιμελείας“... B—BAR ms. gr. 160; C—A1 ms. gr. 0359.

„Εἰρμολόγιον σύν Θεῷ ἁγίῳ, περιέχων παντους τους εἰρμους τοῦ οκτωήλε τῶν τε δεσ-
ποτικων καὶ τῶν θεομητορικων ἑορτῶν καὶ ὄλου τοῦ ἐνιαυτοῦ; ἀρχῆ τῶν εἰρμῶν τῆ πρωτου
ἔλε καλωπισθέν παρά τοῦ νομοφύλακος τῆς μεγάλης εκκλησίας ἐν ἱερευσι κύρ Μπαλασίου“
— ἀρχῆ... τῶν καταβασιῶν τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν“...
B—BAR ms. gr. 686.

„Εἰρμολόγιον σύν Θεῷ ἁγίῳ ποιηθέν παρα τῆ μουσικολογιοτατε λαμπαδαρίσ κύρ Πέτρῆ τῆ
Πελοποννησιου κατὰ τὸ ὕφος τῆς ἁγίας Χ[ρ]υ [στοῦ] μεγάλης εκκλησίας“... B—BAR ms.
gr. 838.

„Εἰρμολόγιον σύν Θεῷ περιέχων παντας τῆς καλωφωνήκῆς εἰρμους παντων των διδασκα-
λῶν τῆς μουσικῆς τεχνῆς μεταγραφθέν δε μετὰ πᾶσης ἐπί μελείας παρά ἀποστόλε κωνσταλῆς
ἐν ἔτοι τῷ σωτηριῷ ἀψηστ [1796] ἐν Κωνσταντινπόλη“. B—BAR ms. gr. 898 (vezi Kalo-
fonicon).

„Εἰρμολόγιον σύν Θεῷ συντεθέν κατὰ τὸ ὕφος τῆ Χριστῆ μεγάλης εκκλησίας παρα μουσ-
ικολογιοτατε λαμπαδαρίσ τῆς τῆ Χριστῆ μεγάλης εκκλησίας κυρ Πέτρῆ τῆ Πελοποννησίσ“ :
— Prosomii (podobii) + Catismele (Sedelne). I—ArS ms. gr. 201. (Vezi Anastasimatar,
Podobier).

„Εἰρμολόγιον συντεθέν κατὰ τὸ ὕφος τῆς Χριστῆ μεγάλης εκκλησίας, παρά τῆ μουσικολο-
γιοτατε κυρ Πέτρῆ λαμπαδαρίσ τῆ Πελοποννησίσ ἐπ' ὠφελεία τῶν Χριστιανῶν,“... B—BAR ms.
gr. 1321 (vezi și Anastasimatar).

„Εἰρμολόγιον συντεθέν κατὰ τὸ ὕφος τῆς Χριστοῦ μεγάλης εκκλησίας παρά τοῦ λαμπα-
δαρίσ κυρίσ Πέτρῆ τοῦ Πελοποννησίσ περιέχων τας καταβασίας ὄλων τῶν δεσποτικων καὶ θεο-
μητορικων ἑορτων,“ + Anastasimatar + Liturghier. B—UC ms. gr. 4696 (vezi și Anas-
tasimatar, Liturghier).

„Εἰρμολόγιον σύν Θεῷ ἁγίῳ περιέχων τῆς ὕρμους τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν
ἑορτῶν καὶ ἑορταζόμενον ἁγίων ὄλε ἐνιαυτῆ συντεθέν δε παρά κυρ Πέτρῆ Βυζαντίσ κατὰ τὸ
ὕφος τῆς τῆ Χριστῆ μεγάλης εκκλησίας, ὕφος δε σύντομον“. B—BAR ms. gr. 133 (filele
gr. 35—96).

„Εἰρμολόγιον συντεθέν παρά κυρίου Πέτρου Πελοποννησίου τοῦ λαμπαδαρίου τῆς μεγάλης
εκκλησίας“... B—BAR ms. gr. 363 (vezi și Anastasimatar).

— H —

„Χερσδικά κατ' ἔχον συντεθέντοι παρ' ἐμῆ Διονυσίς τῆ εκ Παλαιῶν Πατρῶν τῆς εν Πελοποννησαλαι... B—BAR ms. gr. 768 (vezi și Liturghier).

„Χερυβικὰ συντομα κυρ Πετρῆ λαμπαδαρίς + Κοινωνικὰ + Καταβασίαι τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομετορικῶν ἑορτῶν συντεθεῖσαι κατὰ το ὕφος τῆς τῆ Χριστῆ μεγάλης ἐκκλησίας, παρὰ τῆ μσικολογιωτάτῆ κυρ Πετρῆ λαμπαδαρίς τῆ Πελοποννησίς ἐπ' ὠφελεία τῶν Χριστιανῶν“ + Polieleie + Slavoslovii. B—BAR ms. gr. 783 (vezi și Anastasimatar).

— I —

«Începutul cu Dumnezeu cel sfînt a semnelor meșteșugului psaltichiei, al glasurilor celor suitoare și celor pogorîtoare»... + Anastasimatar. C—U ms. rom. 1106. (vezi Anastasimatar, Propedie).

«Începutoul kou D(ou)mnezeou cel sfînt al siamnelor meșteșou(gou)lou psaltikiei al glasurilor celor souitoare și celor pogorîtoare și a toată daria îndemîină și urmarea kare s-au alcătuit întrînsa de cei vechi și de cei noi făcători kare doupă vreme s-au arătat» + Anastasimatar. B—BAR ms. gr. rom 1350. (vezi și Anastasimatar, Propedie).

«Începutul cu Dumnezeu cel sfînt al siamnelor meșteșugului psal[...]kiei al glasurilor celor suitoare și celor pogorîtoare al trupurilor și al duhurilor și a toată darea îndemîină și urmarea karia s-a alcătuit întrînsa de cei vechii și noi făcători karii după vreme s-au arătat». B—BAR ms. gr. rom. 3210. (vezi și Anastasimatar, Propedie).

«Începutul, mijlocul, sfîrșitul și adunarea tuturor siamnelor»... + «începutul cu Dumnezeu al siamnelor, adekā meșteșugul psaltikiei ce să numește anastasimatarion, ce să cuprînde toate stihirile învierii kare s-au alcătuit de cei vechi însă și altele după toată osteneala noastră s-au mai alcătuit»... B—BAR ms. rom. 5970. (Vezi Anastasimatar, Propedie).

«Îmosoul înălțării ce se cîntă pănă la odobanie» + „Καταβάσις τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν συντεθεσαι κατὰ τὸ ὕφος τῆς τῆ Χριστῆ μεγάλης ἐκκλησίας παρὰ τῆ μσικολογιωτάτῆ κυρ Πετρῆ λαμπαδαρίς“ «+ Prosomii. B—BAR ms. gr. rom. 839 (vezi și Imologhion, Podobier).

— K —

„Καταβασία τῶν ἀγίων θεοφανίων“ + Polieleu. B—BAR ms. gr. 1298 (F. 1r—20r) (vezi și Anastasimatar).

„Καταβασίαι τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν συντεθεσαι κατὰ το ἦφος τῆς τῆ Χριστῆ μεγάλης ἐκκλησίας παρὰ τῆ μσικολογιωτάτῆ κύρ Πέτρῆ λαμπαδαρίς τῆ πελοποννησίς ἐπὶ ὠφελεία τῶν Χριστιανῶν“... B—BAR ms. gr. 636.

„Καταβασίαι τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορε[κων] ἑορτῶν συντεθεσαι κατὰ το ὕφος τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας παρὰ τοῦ μουσικοτάτῆ κυρ Πέτρῆ λαμπαδαρίς τοῦ πελοποννησίς“. B—BAR ms. gr. 819.

„Καταβασίας σὺν Θεῷ ἀγίῳ δεσποτικῶν, καὶ θεομετορικῶν ἑορτῶν συντεθέντες κατὰ τὸ ὕφος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, παρα κύρ Πετρῆ λαμπαδαρίς τῆ πελοποννησίς“ + Kalofonicon. B—BAR ms. gr. 106 (vezi și Kalofonicon).

„Κεκραγάρια ἐκκλησιαστικά“ + «Începutoul kou ajoutoriul lui D(ou)mnezeou al slavelor stihirare al menéiului și al pendekostariului începîndouse de la Ioua lui Sept., pănă la sfîrșitul Iouei lui abg»... B—BAR ms. rom.—gr. 2219 (vezi Anastasimatar, Doxastar).

„Κεκραγάρια ἐκκλησιαστικά σύντομα μετὰ τῶν δογματικῶν αὐτῶν ψαλλόμενα κατ' ἔχων εἰρμολογίως“ + „Εἰρμολόγιον σὺν Θεῷ ἀγίῳ περιέχον πάντας τὰς καταβασίας προσόμια καὶ ἀλατινὰ ἀναγκαιοσυνθεσις κυρ Πέτρῆ λαμπαδαρίου“ + Eotinale + Stihirar + Chinonicar. B—BAR ms. gr. 100 (vezi și Anastasimatar, Chinonicar, Stihirar).

„Κεκραγάρια κατ' ἔχον παλαιὰ: ἄτηνα ἐξηγήθησαν παρα τοῦ κύρ Πέτρου λαμπαδαρίου τῆ Πελοποννησίς“ + „Ἡ θεία καὶ ἱερὰ λειτουργία τῆ μεγαλοῦ Βασιλῆς συντεθεσαι παρα τῆ μσικολογιωτάτῆ κυρ Πετρῆ λαμ[παδαρίου] καθὰ ψάλλεται τὴν μεγαλὴ ἐκκλησία“ + „Ἡ θεία καὶ ἱερὰ λειτουργία τῶν προγιασμένων“. B—BAR ms. gr. 143 (vezi și Anastasimatar, Liturghier).

„Κεκραγαρια συν Θεῷ ἀγίῳ τα κατ οἶλον ποιημα τῆ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωαννοῦ μαρτυροῦντος“ + Στιχηράριον... περιέχον τα στιχειρά τῆ ὄλου ἐνιαυτῆ καλλοπισθέν παρὰ κύριον Ἰωαννοῦ ἀρχιερέως Νέων Πατρῶν“... B—BAR ms. gr. 883 (vezi și Anastasimatar, Stihirar).

„Κιάρη (?). Γραμματα και μέλος ἄρχοντος ποστελνικου Γεωργίου Σατξου ἐτονίσθη δε παρὰ Νικηφόρου Χίσι τῆς Ἀντιοχείας ἀρχιδιακόνου“... B—BAR ms. gr. 784 (vezi și Cîntece de pace).

„Κρατιματάριον σὺν Θεῷ ἐκλημένοι πλουσιότα τὸν ἀρχατίον οὖν ἐκ τῆς κορονίδος τῶν μαρτυρῶν“ (το παρον ἐστι τοῦ Δοκιανοῦ ἃ ψαλτης). I—U ms. gr. I—22.

— M —

„Μεγάλα σεμάδια, ψαλόμενα πανοφελεμα ποιηθεν παρα Ἰωαννης μαῖστορος τῆ Κεκραζέλου“... — ἀρχη συν Θεῷ ἀγίῳ τῶν σημαδίων τῆς ψαλτικῆς τέχνης, τῶν τε ἀνιοντον καὶ κατιόντον μαρτυρῶν, σοματων τε καὶ πνευμάτων καὶ πάσης χειρονομίας καὶ ἀκολουθίας συντεθημένες, εἰς αὐτὴν παρὰ τῶν κατα καιρους ἀναδειχθεντων ποιητων, παλαιοντων καὶ νεων“ + „ἀρχη... τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀσματων τῆ ἐνιαυτῆ ἀνευμεντῶν τῶν κανόνων καὶ τῶν ιδιομελων“... + „ἀρχη... τοῦ μεγάλου ἐσπερίνου“... B—BAR ms. gr. 1096. (vezi și Anastasimatar, Propedie, Stihirar).

„Μέγας ἐσπερινός εἰρηολογικός, ἦτοι τὰ λεγόμενα ἀνοιξανταρια, κατὰ τὴν παπαδικοῖν, εἰς πολυέλεος ὅμοι ποιηθεντες, κατ' ἐπιταγὴν τῆ πανιερωτάτου γέροντος καὶ σεβαστου μοι αὐθέντου δεσπότη ἀγίου Μολδαβίας Κυρίου κυρίου Βενιαμιν, παρ' ἐμοῦ τῆ δι' τελεῆς ἀρχιδιακόνου τῆς Ἀντιοχείας Νικηφόρου τῆ Χίσι. B—BAR ms. gr. 835 (vezi și Anastasimatar).

— P —

„Παπαδική νέα περιέχουσα ἅπαντα τὰ νέων ποιητῶν διδασκάλων μαθηματα τοῦ τε κύριου Ἰωαννου κυρου Δανιηλ καὶ κυρου Πητροῦ σὺν τῆ τοις καὶ ἑτεροις πολλῶν, εἰς τομῆς δύο διειρημένη τομος δευτέρου: ἡ θεία λειτουργία, τυρικα“... B—BAR ms. gr. 955 (vezi și Liturghier, Mathiariar, Propedie).

„Παπαδική νέα συντεθεισα παρα διαφόρων νέων διδασκάλων... συνθέματα διειρημένη εἰς δύο τομῆς, ὧν ὁ πρῶτος ἔρχεται ἐκ τῆ μεγάλου ἐσπερινου, μέχρι τελεῆς τῆ ὄρθρου“... B—BAR ms. gr. 33 (vezi și Anastasimatar, Propedie).

„Πολιέλεος ἐντελῆνος ποιημα κύριου Διονισίου τῆ ἐκ Παλαιῶν Πατρῶν τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Ἀλφίας“ + Doxologii. B—BAR ms. gr. — rom. 1322 (f. 212r-236r) (vezi și Anastasimatar).

„Προκείμενα τῆς ἀγίας τεσσαρακοστες“ + „Καταβασίαι δεσποτικῶν καὶ θεομετορικῶν ποιητων, συντεθεισε κατὰ τὸ εἶφος, τῆς τῆ Χριστῆ μεγάλης ἐκκλησίας παρὰ τῆ μισιχολογιωτάτου κυρου Πητροῦ λαμπαδαρίου τῆ Πελοποννησίς ἐπι ὠφελεια τῶν Χριστιανων“. B—BAR ms. gr. 641 (vezi și Triod).

«Psaltekie rumânească care cuprinde întru sine Catavasiariul cu toate trebuincioasele cîntări ale Besearicii care se cîntă peste tot anul, Anastasima cu propedie și cu tot meșteșugul, cu Eotinale și Kekragare, Stihirariul cu toate samoglasnicile prasnicele celor stăpînești și ale sfinților celor mari, carii să prăznuiesc peste tot anul. Stihirariul Pentikostarului, cu sărbătorile Paștilor, de la Sîmbăta lui Lazăr pînă la Duminica mare. Așezate cu meșteșugul Psaltikiei pe glasurile grec(ești). În zilele pre luminației și de Dumnezeu înălțatului Domn Ioan Constantin B. Bășarab Voevodă la al 12-lea an al dăruitei de Dumnezeu domnii Măriei Sale. Păstorind în arhierescu scaunul Mitropoliei pre sfințitul și de Dumnezeu trimisul Mitropolit Kyr Anthim Iverénulu. 12 ani de la facerea lumii 7222. Dekembrie 24. De smeritul între irmonahi Filothei Agăi Jipei, în Sfînta Mitropolie». B—BAR ms. rom. 61 (vezi și Anastasimatar, Antiphonion, Propedie, Stihirar).

«Psaltekie rumânească caria kuprinde întru sine Anastasima cu propedie și cu tot meșteșugul, cu eotinale și cu kekragare; stihirariul cu toate samoglasnicile prasnicele celor stăpînești și ale sfinților celor mari, care se prăznuiesc peste tot anul. Stihirariul Pentikostarului cu sărbătorile Paștilor de la Sîmbăta lui Lazăr pînă la duminica mare. Katavasiariul cu toate trebuincioasele cîntări ale bisericii ce se cîntă peste tot anul. Așezăte cu meșteșugul psaltikiei pe glasurile grecești în zilele pre luminației și de Dumnezeu înălțatului Domn Ioan Grigore Chika voevod, păstorind

în arhierescul scaun al Mitropoliei preasfințitul și de Dumnezeu trimisul kur Neofit : La anul de la facerea lumii ≠35HΘ (7259n.n.), iar de la Hristos ≠4ΦH4 (1751 n.n.), luna lui August a (1)». B—BAR ms. rom. 4305. (vezi Anastasimatar, Antologhion, Propedie, Stihirar).

— S —

„Σημαδια εις τους οκτωήλους πανυ τεχνα συντεθεντα παρὰ του μαϊστορος κυρ Ιωαννης Κεκεξέλη“ + „Αρχη συν Θεῷ άγιῳ των κατ' ήλων κεκραγαρίων και έτερων περιεχόμεν εν ταυτη τη διβλίῳ“ B—BAR ms. gr. 832. (vezi Anastasimatar, Propedie).

„Σημάδια ψαλλομενα κατ' έλον συντεθέντα εν τεχνας παρὰ τς μαϊστορος κῦρ Ιωαννης του Κεκεξέλη“ + αρχε... του μεγάλου έσπερινοῦ ποιηθεντος παρὰ διαφορον παιητων παλατων και νέον“. B—BAR ms. gr. 742. (Vezi și Anastasimatar, Propedie).

„Στιχηρारιον : — Δοξαστικά τς έσπερινῃ αποστίλς και άίνς τῃ ὄλου ενιαντῃ των δεσποτικῶν και θεομητορικῶν έορτων και έορταζομένον άγιῳν, συντεθησαν εκκλησιαστικῶς παρὰ τῃ μσεικολογιωτάτς κυρ Πέτρς λαμπαδαρίς τῃς τῃ Χριστῃ μεγάλης εκκλησίας, δι' ιδιαν και κοινήν ὠφέλειαν παντων“... B—BAR ms. gr. 416.

„Στιχηράριον καλοφώνον ποιηθέν παρὰ κυρ Γερμανοῦ άρχιερεως Νέων Πρν[πατρῶν]“... I—U ms. gr. III—86.

„Στιχηρарιον περιέλων άπαντα τὰ ιδιομελα τς ὄλου ενιαντοῦ μετα των λυτων αποστιχων και άινων, καλοπισθέν παρὰ τῃ πανιερωτάτς και μσεικοτατς κῦρ Γερμανοῦ Νέων Πατρῶν“... B—BAR ms. gr. 130.

„Στιχηρарιον περιέλον άπασαν τήν άκολσθειαν ὄλς τῃ ενιαυτῃ“... B—BAR ms. gr. 1499.

„Στιχηράριον περιέλον τὰ στιχηρарια του ὄλου ενιαυτοῦ των τε δεσποτικων έορτων και θεομετορικῶν και παντων τω[ν] άγιῳν“. B—BAR ms. gr. 953.

„Στιχηράριον συν Θεῷ άγιῳ περιέλων τὰ στιχिरά τῃ ὄλου ενιαντου“. I—Ar S ms. gr. 206.

„Στιχирάριον συν Θεῷ άγιῳ, περιέλων τα στιχирα του ὄλου ενιαντοῦ παρα του ὠρέως καλοπισθεντος κυρ Γερμανου νε [Νεων] Πατρῶν“. I—U ms. gr. III—85.

„Στιχηράριον συν Θεῷ άγιῳ περιέλων τα στιχηρα του ὄλς ενιαντοῦ ὄμου μετα του τριοδῆς και πεντηχοσταρίς καλλοπισμοί κυρίου Γερμανου Ηεων Πατρων“... B—BCS ms. gr. 27.822.

„Στιχηράριον συν Θεῷ άγιῳ πλουσιωτατον [και] καλλοφωνικόν περιέλων άπασαν τήν άκολσθειαν των τροπάριον τῃ ενιαυτοῦ κατὰ τάξιν συντεθεν παρὰ του λογιωτατου [και] προτοφαλτς τῃς άγιώτας του Χριστου μεγαλλη εκκλησίας“ + Liturghier. I—ArS ms. gr. 204. (vezi Liturghier).

„Στιχηράριον συνοπτικῶν και καλοπισμένων παρὰ κυρ Γερμανος αρχιερεως Νεων Πατρῶν“... B—BAR ms. gr. 660.

— T —

„Таυτα μοι τῷ δομστικῷ Πετρῷ συντοαχται προς τὰς εν τη τῃς Κονσταντινσπόλεος μεγαλε τῃ Χ[ρ]υ[σ]του] εκκλησία καταβασίας των δεσποτικῶν και θεομετορικων έορτων“. MrN-Mz ms. gr. 14 (vezi și Irmologhion).

„Тριόδιον και πεντηχοστάριον ποιηθέν παρὰ του κύρ Γερμανοῦ Νε[ων] Πατρῶν“ + Pentecostar. Cr — MzO ms. gr. 52 (vezi și Stihirar).

„Тропάρια ψαλλομενα τῃ παραμονε των Χ[ρ]υ[σ]του] γένων“ + Troparele ceasurilor împărătești de la Bobotează și de la Paști. B—BAR ms. gr. 1508 (vezi și Ceasurile)

B. TITLURI CONVENȚIONALE

— A —

Anastasimatar : B—BAR ms. gr. 18, 33, ms. rom. 61, ms. gr. 93, 100, 102, 120, 133, ms. gr. — rom. 142, ms. gr. 143, 152, ms. rom. 551, ms. rom. — gr. 576. ms. rom. 578, ms. gr. 622, 640, 644, 648, 661, 693, 742, 760, 783, 830, 833, 835, ms. gr. — rom. 840, ms. gr. 841, 867, 879, 883, 904, 956, 1096, 1298, ms. gr. — rom, 1322, 1350, ms. gr. 1460, 1506, 1707, 1509, 1519, ms. rom. — gr. 2219, 3210, 4233, ms. rom. 4305, 5970 ;

3—BCS ms. gr. 4858, 27820, 27821; B—UC ms. gr. 4696; C—U ms. rom. 1106; Cr — ArS ms. gr. 25, 27; Cr — MzO ms. gr. 73, ms. gr. — rom. 91; I — ArS ms. gr. 201; I—U ms. gr. I—19, I—24, III—89; MrN—Mz ms. gr. 21.

Anastasimatar + Doxastar. C—U ms. gr. 4323.

Anastasimatar + Heruvicar. B—BAR ms. gr. 1479.

Anastasimatar + Heruvico-chinonicar. B—BAR, ms. gr. 1511.

Anastasimatar + Liturghier: B—BAR ms. gr. 147, ms. gr. — rom. 158, ms. gr. 643, 782, 790, 793, ms. rom. — gr. 1229, ms. gr. — rom. 1879; C—U ms. gr. — rom. 4392; Cr—MzO ms. gr. 94; MrN — Mz ms. gr. — rom. 15.

Anastasimatar + Liturghier + Catavasier. B—BAR ms. gr. 670.

Anastasimatar + Liturghier + Kalofonikon. B—BAR ms. gr. 564, ms. gr. — rom.

Anastasimatar + Liturghier + Kratimatar. B—BAR ms. gr. 766.

Antologhion: B—BAR ms. rom. 61, ms. gr. — rom. 146, ms. gr. 161, ms. gr. 626, ms. gr. — rom. 634, ms. gr. 769, 778, ms. gr. — rom. 837, ms. gr. 1414, 1477, ms. rom. 1005; C—A1 ms. gr. 0.356, Cr—MzO ms. gr. 76, 83; I — ArS ms. gr. 198, 199, ms. gr. — rom. 202, ms. gr. 203, ms. gr. — rom. 207; I—U ms. gr. — rom. I—21, ms. gr. — rom. I—26, ms. gr. III—87. (Vezi Anastasimatar, Anthologia, Doxastar, Heruvico-chinonicar, Irmologhion, Kalofonikon, Liturghier).

— C —

Catavasier: B—BAR ms. rom. 61, ms. gr. 100, 106, 133, 160, 363, 367, 636, 640, 645, 686, 783, 791, 819, 833, 838, ms. gr. — rom. 839, ms. gr. 888, 898, 1298, 1321, 1510; B—UC ms. gr. 4696; C—A1 ms. gr. 0.359; I—U ms. gr. III—96; MrN—Mz ms. gr. 14.

Ceasuri: B—BAR ms. gr. 1508.

Cîntece laice grecești cu notație psaltică: B—BAR ms. gr. 784, 925, 927.

Chinonicar: B—BAR ms. gr. 39, 89, 100, 125, 153, 691, 767, 786, 794, 1261; B—BCS ms. gr. — rom. 4947; Mr N—Mz ms. gr. — rom. 3.

Chinonice (în Anastasimatar): B—BAR ms. gr. 125 (filele 33—34).

Chinonicar + Anastasimatar + Liturghier + Antologhion. B—BAR ms. gr. 39.

Chinonicar + Mathimatar (f. 6r—13v) B—BAR ms. gr. 1261 (miscelaneu).

Chinonicar + Mathimatar + Theotocar. B—BAR ms. gr. 691.

Chinonicar + Polieleie + Doxologii. B—BAR ms. gr. 767 (vezi și Anastasimatar).

— D —

Doxastar: B—BAR ms. gr. 18, 159, 416, 645, 693, 841, 956; C—A1 ms. gr. 0.356; Cr—MzO ms. gr. 76; I—ArS ms. gr. 198, I—U ms. gr. IV—40, III—95. (vezi și Stihirar).

— G —

Gramatica muzicii bisericesti și laice pe note psaltice. B—BAR ms. gr. 923 (vezi: Procedie).

— H —

Heruvicar: B—BAR ms. gr. 1479; I—U ms. gr. III—93.

Heruvico-chinonicar: B—BAR ms. gr. 100, 645, 783, 786, 794, 833; Cr—ArS ms. gr. — rom. 1005; I—U ms. gr. III—93.

Heruvico-chinonicar + Kratimatar + Polieleie + Liturghier. B—BCS ms. gr. — rom. 2947.

Heruvico-chinonicar + Polieleie + Pasapnoare. B—BAR ms. gr. 89 (vezi și Anastasimatar, Liturghier).

— I —

Irmologhion : B—BAR ms. gr. 100, ms. gr. — rom. 101, 106, 133, 160, 363, 367, ms. rom. — gr. 576, ms. gr. 636, 640, 641, 686, 791, 792, 819, 838. ms. gr. — rom. 839, ms. gr. 888, 898, 1298, 1321, 1510 ; B—UC ms. gr. 4696 ; C—A1 ms. gr. 0.359 ; I—ArS ms. gr. 211 ; I—U ms. gr. III—96 ; MrN—Mz ms. gr. 14.

Irmologhion + Liturghier. B—BAR ms. gr. 792.

Irmologhion + Prosomii + Catismale (sedelne) B—BAR ms. gr. — rom. 101 (vezi și Anastasimatar, Podobier).

— K —

Kalofonicon : B—BAR ms. gr. 106, 150, 415, 657, 693, 898, 899, 1509 ; B—UC ms. gr. 4693 ; C—A1 ms. gr. 0362 ; I—ArS ms. gr. 199 ; I—U ms. gr. III—86.

Kalofonicon + Prochimene. I—U ms. gr. I—20.

Kalofonicon + Kratimatar. B—BAR ms. gr. 1424.

Kratimatar : B—UC ms. gr. 4693 ; I—U ms. gr. I—22 ; MrN—Mz ms. gr. 21.

— L —

Liturghier : B—BAR ms. gr. 102, 143, ms. gr. — slav, 284, ms. gr. — rom. 576, ms. gr. 622, 640, ms. gr. — rom. 642, 644, 648, 693, 760, 785, 786, 830, 955, 1355, 1509 ; B—BCS ms. gr. 4858, 27820, 27821 ; B—UC ms. gr. 4694, 4696 ; Cr — ArS ms. gr. 25 ; Cr—MzO ms. gr. — rom. 91 ; I—ArS ms. gr. 199, 204 ; I—U ms. gr. I—19, III—89 ; MrD — Mz ms. gr. — slav. 1886 ; MrN—Mz ms. gr. — slav. 8. ms. gr. 21 ; MrP — Mz ms. gr. I—544.

Liturghier + Anastasimatar. B—BAR ms. gr. — rom. 642 ; B—UC ms. gr. 4694.

Liturghier + Irmologhion. B—BAR ms. gr. 785.

Liturghier + Irmologhion + Anastasimatar. B—BAR ms. gr. 1355.

Liturghier + Kratimatar. MrD — Mz ms. gr. — slav. 1886 ; MrP — Mz ms. gr. — slav I—544.

Liturghier + Propedie + Anastasimatar. MrN — Mz ms. gr. — slav. 8.

— M —

Mathimatar : B—BAR ms. gr. 415, 760, 955 ; B—BCS ms. gr. 27821 ; B—UC ms. gr. 4693 ; I—U ms. gr. III—88, III—89 ; MrN—Mz ms. gr. 21.

— P —

Penticostar : B—BAR ms. rom. 61, ms. gr. 100, 130, 416, 660, 686, 841, 883, 954, 1499, ms. rom. — gr. 2219, ms. rom. 4305 ; B—BCS ms. gr. 27822 ; Cr—MzO ms. gr. 52 ; I—ArS ms. gr. 204, 206 ; I—U ms. gr. IV—40, III—85, III—93, III—95. (vezi Stihirar).

Podobier : B—BAR ms. gr. — rom. 839 ; I—ArS ms. gr. 201.

Propedie : B—BAR ms. gr. 33, ms. rom. 61, ms. gr. 102, 136, 153, 599, 622, 648, 649, 661, 742, 760, ms. gr. — rom. 795, ms. gr. 830, 832. ms. gr. — rom. 840, ms. gr. 850, 867, 879, 955, 961, 1096, 1506, 1507, 1519, ms. gr. — rom. 1350, 3210, 4233, ms. rom. 4305, 4443, 5970 ; B—BCS ms. gr. 27820 ; B—UC ms. gr. 4695 ; C—U ms. rom. 1106 ; Cr—ArS ms. gr. 27 ; Cr—MzO ms. gr. 73, ms. gr. — rom. 91, 99 ; I—U ms. gr. I—19, I—24, III—88, III—89, ms. gr. — rom. III—94 ; MrN—Mz ms. gr. — rom. 3.

Propedie (metode de paralaghisire) + Anastasimatar + Kalofonicon + Liturghier + Irmologhion. B—BAR ms. gr. 136.

Propedie + Anastasimatar + Liturghier + Kalofonicon. I—U ms. gr. rom. III—94.

Propedie + Anastasimatar + Liturghier + Theotocar. B—BAR ms. gr. 599 ; Cr — MzO ms. gr. 99.

Propedie + «Αρχή σύν Θεῷ ἁγίῳ τῶν κατ'ἡλῶν κεκραγαριῶν καὶ ἀναστασιμῶν» — Heruvic-chinonice. B—BAR ms. gr. 649 (vezi și Anastasimatar).

Propedie + Chinonicar + Irmoase kalofonice. MrN — Mz ms. gr. — rom. 3 (miscelaneu).

Propedie + Liturghier + Catavasier + Chinonicar. B—BAR ms. gr. 153.

— R —

Reguli pentru săvârșirea celor șapte laude bisericesti + Propedie + Liturghier — Kratimatar + Pascalie + Pripelile lui Filotei de la Cozia. B—BAR ms. gr. — slav. 283.

— S —

Stihirar : B—BAR ms. gr. 41, ms. rom. 61, ms. gr. 100, 130, 159, 379, 416, 626, 660, 762, 763, 883, 899, 953, 954, 1096, 1193, 1499, ms. rom. — gr. 2219, ms. rom. 4305 ; B—BCS ms. gr. 27822 ; B—UC ms. gr. 4697 ; Cr—MzO ms. gr. 52, 73, 83 ; I—ArS ms. gr. 203, 204, 206 ; I—U ms. gr. IV—39, III—85, III—86, III—93. (vezi și Anastasimatar, Penticostar, Triod).

Stihirar (începînd de la Crăciun) + Antifoane + Prosomii + Heruvicar. B—UC ms. gr. 4697.

— T —

Theotocar : B—BAR ms. gr. 415, 760, 841 ; B—BCS ms. gr. 27821 ; B—UC ms. gr. 4693.

Triod : B—BAR ms. gr. — rom. 61, ms. gr. 100, 130, 416, 641, 660, 686, 763, 841, 883, 953, 954, 1499, ms. rom. 4305 ; B—BCS ms. gr. 27822 ; Cr—MzO ms. gr. 52 ; I—ArS ms. gr. 204, 206 ; I—U ms. gr. IV—40, III—85, III—93, III—95. (vezi și Stihirar).

2. AUTORII DE CÎNTĂRI DIN MANUSCRISELE CERCETATE

În perioada de care ne ocupăm autorii cîntărilor bisericesti sînt în majoritate greci din diferite părți ale imperiului bizantin și mai puțini români.

Ca să ne facem o idee generală, îi vom prezenta pe toți în ordinea alfabetului român, menționînd fondurile depozitare și cotele manuscriselor în care îi întîlnim, precum și numărul de cîntări cu care figurează fiecare în diverse manuscrise.

Am păstrat caracterele alfabetului grecesc și ale alfabetului chirilic, unde a fost cazul, și n-am corectat nimic, ci am păstrat forma grafică, cîteodată corectă și de mai multe ori incorectă.

Pentru autorii mai importanți am fixat, pe cît a fost posibil, și epoca în care au trăit și au activat.

Am redat toate formele de nume cu care apare un autor sau altul făcînd trimitere la forma principală ; deci am făcut identificările de rigoare, fără de care s-ar îngreuija recunoașterea aceluiași autori.

Întîlnim un număr destul de mare de autori, precum se va vedea în indexul care urmează, de la Sf. Ioan Damaschin și pînă la Petru Lampadarie Peloponezul († 1777) și alții.

Ținem să amintim cîteva dintre cei mai însemnați autori de cîntări de origine română, ca : Ghiovascu Vlahul (sec. XIII) ; Dometian Vlahul,

Eustatie Protopsaltul, Gheorghie, Agalian, Agathon, toți monahi de la Putna din secolele XV—XVI; Iosif Monahul de la Neamț, Mihalache Moldoveanul, Filothei Ieromonahul sîn Agăi Jipei, Radu Duma Brașoveanul, Naum Rîmniceanul, Nil Poponea Sibianul și mulți alții.

Urmează lista alfabetică completă a autorilor din această perioadă.

INDEX ALFABETIC DE AUTORI

- Α ψαλτης Χρυσαφης : B—BAR ms. gr. 867(30) [vezi : Χρυσαφης ὁ νέος († după 1680)].
 După un studiu recent al lui H. G. Patrinelis, Hrisafes cel nou a activat ca protopsalt la Sf. Sofia din Bizanț între anii 1655—1680].
- Αβασισωτος : I—U ms. gr. I—22(1).
- Αδηλος : B—BAR ms. gr. 784(15).
- Αγαλεανος : I—U ms. gr. III — 89(66). [vezi : Αγαλλιανος — sec. XV—XVI].
- Αγαλιανος : I—U ms. gr.-slav I — 26(1); MrD—Mz 1886(1); B—BAR 283(1), 284(1). ms. gr. 760(17), 193(2). [vezi : Αγαλλιανος].
- Αγαλλιανος : B—BAR ms. gr. 136(5), 599(6), 661(1), 742(7), 867(9), 879(9), 1477(1), B—BCS ms. gr. 27820(3); Cr—MzO ms. gr. 99(2). [Alte forme de scriere a numelui : Αγαλεανος, Αγαλιανος].
- Αγαθονος : I—U ms. gr.-slav I—26(1); MrD—Mz 1886(7); B—BAR 284(1), ms. gr. 136(3), 599(1) 742(6), 760(7). 766(1), 867(4), 879(6), 898(2), 956(2); B—BCS ms. gr. 27820(1); I—U ms. gr. III—89(2). [vezi : Μοναχος Αγαθονος — sec. XV—XVI].
- Αγαθονος και αδελφος του Κορω̄νι : B—BAR ms. gr. 879(2). [vezi mai jos].
- Αγαθονος ὁ αδελφος του Κορωνη : B—BAR ms. gr. 742(2); B—BCS ms. gr. 27820(5). [Alte forme de scriere a numelui : Αθαθονος και αδελφος του Κορω̄νι, Αγαθονος ὁ αδελφος του Κορωνου, Αγαθονος ὁ αδελφος του Κορονους].
- Αγαθονος ὁ αδελφος του Κορωνου : B—BAR ms. gr. 867(1). [vezi mai sus].
- Αγαθονος ὁ αδελφος του Κορονους : B—BAR ms. gr. 1477(2). [vezi mai sus].
- ἀγιορητικὰ : I—ArS ms. gr.-rom. 202(1).
- ἀγιορετικον : B—BAR ms. gr. 867(3); B—BCS ms. gr. 27820(3), 27821(3); MrN—Mz ms. gr.-slav. 8(1).
- αγιορητικον — εκκλησιαστικον : B—BAR ms. gr. 1477(4).
- ἀγιοριτικὰ B—SfS ms. gr. 28(16) [vezi : αγιορητικον].
- αγιοριτικον : B—BAR ms. gr. 742(2); B—PPh ms. gr. 206(8). [vezi : αγιοριτικὰ].
- Ἅγιος νομοφυλαξ : B—UC ms. gr. 4693(1).
- αγιοσοφικων : B—BAR ms. gr. 867(4), 879(4).
- Αργυροπουλος : B—BAR ms. gr.-slav. 284(2), ms. gr. 760(1).
- Αλυατος : B—BAR ms. gr. 760(1), 867(1); I—U ms. gr. I—22(2). [vezi : Γρεγοριος Μπουνης Αλυατος]
- Αμπελος Κυπριος : I—U ms. gr. III—89(5).
- Αμπελος Κοπιος : B—BAR ms. gr. 18(2).
- Αμαρτολος Ιωαννης : B—BCS ms. gr.-rom. 4947(2) [vezi : Ιωαννης Αμαρτολος — sec. XVIII].
- Αμπελοκης πιωτης : B—BAR ms. gr. 136(2), 742(2) 766(3), 898(2), 956(2); B—BCS ms. gr. 27820(1). [vezi : Αμπελοκης ποιωτης].
- Αμπελοκης ποιωτης : B—BAR ms. gr. 867(1), 879(2). [Alte forme de scriere a numelui : Αμπελοκης πιωτης].
- Ανανεος : B—BAR ms. gr. 867(3), 879(3) († 830) [vezi : Μιχαηλ Ανανεος].
- Ανανιος : B—BAR ms. gr. 742(3). [vezi : Μιχαηλ Ανανεος].
- Ανεος : B—BAR ms. gr. 760(7). [vezi : Μιχαηλ Ανανεος].
- Ανασιος : B—BCS ms. gr. 4858(1).

Αναστασιος: B—BAR ms. gr.-rom. 146(20), 158(18), ms. gr. 641(42), 769(10), 819(3), ms. gr.-rom. 837(40); B—BCS ms. gr. 4858(4); I—U ms. gr.rom. I—21(40), III—94(46); Mr N—Mz ms. gr.-rom. 15(5).

Ἰναστασι δε λα Παρσα: B—BCS ms. gr.-rom. 4947(7). [vezi: Αναστασιος Ααρσινῶ — sec. XVIII].

Αναστασιος διδασκαλος: B—BAR ms. gr.-rom. 1879(1).

Αναστασιος ιερευσ: B—BAR ms. gr. 641(1), ms. gr.-rom. 1879(2); B—BCS ms. gr.-rom. 4947(1).

Αναστασιος λαρσινῶ: B—BAR ms. gr. 641(3), 819(2); B—BCS ms. gr.-rom. 4947(20). [Alte forme de scriere a numelui: Ἰναστασι δε λα Παρσα, Αναστασιος λαρσινος, Ἰναστασιε Παρσις].

Αναστασιος λαρσινος: Mr N—Mz ms. gr. 3(1). [vezi: Αναστασιος λαρσινῶ].

Ἰναστασιε Παρσις: Mr N—Mz ms. gr.-slav. 8(1), [vezi: Αναστασιος λαρσινῶ].

Αναστασιος μοναχος: B—BAR ms. gr. 888(1).

Αναστασιος εκ 'Ραψανθ: B—BAR ms. gr. 761(2). [vezi: Αναστασιος Ραψανιοτος].

Αναστασιος Ραψανιοτος: B—BAR ms. gr. 33(30), 833(40); B—BCS ms. gr. 4858(1); I—ArS ms. gr.-rom. 202(84); B—PPh ms. gr. 206(1). [Alte forme de scriere a numelui: Αναστασιος εκ 'Ραψανθ, Αναστασιος Ραψανος, Αναστασιος Ραψιωτος].

Αναστασιος Ραψανος: B—BCS ms. gr.-rom. 4947(1). [vezi: Αναστασιος Ραψανιοτος].

Αναστασιος Ραψιωτος: B—BCS ms. gr.-rom. 4947(1). [vezi: Αναστασιος Ραψανιοτος].

Ἰνατωλιε: B—BAR ms.-rom. 61(40), ms. gr.-rom. 2219(16), ms.-rom. 4305(51). [vezi: Ανατολιος. Sînt trei Anatolios: patriarhul Bizanţului † 458, alt patriarh tot al Bizanţului din sec. VIII şi episcop de Tesalonic, sec. IX. Despre care-i vorba aici, nu ştim].

ανατολικον: B—BAR ms. gr. 130(2).

Ανατολιος: B—BAR ms. gr. 730(175), 379(178), 1193(21). [Alte forme de scriere a numelui: Ἰνατωλιε].

Ἰναδωνη πρεωτδλ: B—BCS ms. gr.-rom. 4947(1).

Ανδρειος: I—U ms. gr. III—89(1). [vezi: Ανδρεος].

Ανδρεος: B—BAR ms. gr. 130(5), 379(5), 742(1), 760(8), 867(9). [Alte forme de scriere a numelui: Ανδρειος, Ανδρηος, Ανδριος].

Ανδρηος: B—BCS ms. gr. 27820(1). [vezi: Ανδρεος].

Ανδριος: B—BCS ms. gr. 27820(1). [vezi: Ανδρεος].

Ἰναδρει Ιερεμιτδλ: B—BAR ms. rom. 61(4).

Ανδρεος ιεροσολιμιτος: B—BAR ms. gr. 130(32), 379(100). [Alte forme de scriere a numelui: Ἰναδρει Ιερσλημητδλ].

Ἰναδρει Ιερσλημητδλ: B—BAR ms. gr.-rom. 2219(1), ms. rom. 4305(4). [vezi: Ανδρεος ιεροσολιμιτος].

Ἰναδρει Κρητιανδλ: B—BAR ms. rom. 61(7), ms. gr.-rom. 2219(1), ms. rom. 4305(6). [vezi: Ανδρεος Κριτος — † 740].

Ανδρεος Κρητης: B—BAR ms. gr. 379(2). [vezi: Ανδρεος Κριτος].

Ανδρεος Κριτος: B—BAR ms. gr. 130(3). [Alte forme de scriere a numelui: Ἰναδρει Κρητιανδλ, Ανδρεος Κρητης].

Ανδρεος Πειρος: B—BAR ms. gr. 379(7). [vezi: Ανδρεος Πιρος — sec. IX].

Ανδρεος Πιρος: B—BAR ms. gr. 130(33). [Alte forme de scriere a numelui: Ανδρεος Πειρος, Ἰναδρει Πῦρουλ, Ἰναδρει Πῦρ].

Ἰναδρει Πῦρουλ: B—BAR ms. rom. 61(4). [vezi: Ανδρεος Πιρος].

Ἰναδρει Πῦρ: B—BAR ms. rom. 4305(13). [vezi: Ανδρεος Πιρος].

Ανδρεος Σηγηρος: B—BAR ms. gr. 760(5) [vezi: Ανδρεος Σιγηρος sec. XVIII].

Ανδρεος Σιγηρος: B—BAR ms. gr. 867(6), 879(5). [Alte forme de scriere a numelui: Ανδρεος Σηγηρος, Ανδριος Σιγηρος, Ανδρεος Συγρος].

Ανδριος Σιγηρος: B—BCS ms. gr. 27820(3). [vezi: Ανδρεος Σιγηρος].

Ανδρεος Συγρος: B—BAR ms. gr. 742(14). [vezi: Ανδρεος Σιγηρος].

Ανδριανος: I—U ms. gr. III—89(5).

Anonim: I—U ms. gr.-slav I—26(42); MrP—Mz I—544(5); MrD—Mz 1886 (30); B—BAR ms. gr. 953(1166), 283(76), 284(22), ms. gr. 41(437), 102(232), 136(27), 33(41).

93(6), 100(40), ms. gr.-rom. 101(300), ms. gr. 120(304), 125(4), 130(520), 133(5), ms. gr.-rom. 142(56), 146(108), ms. gr. 147(65), 152(66), 153(124), ms. gr.-rom. 158(72), ms. gr. 161(54), 367(1), 379(1040), 415(16), ms. rom. 551(928), ms. gr. 564(36), ms. rom.-gr. 576(40), ms. rom. 578(400), 599(90), 622(7), ms. gr.-rom. 634(21), ms. gr. 640(4), 641(49), ms. gr.-rom. 642(17), ms. gr. 643(56), 644(9), 645(170), 648(35), 649(248), 657(1), 661(42), 670(337), 691(2), 693(550), 742(131), 760(136), 763(154), 766(652), 768(126), 770(126), 771(237), 778(387), 782(26), 783(44), 784(8), 785(50), 786(108), 791(523), 792(181), 793(55), 794(7), ms. gr.-rom. 795(208), ms. gr. 821(106), 830(118), 832(31), ms. gr.-rom. 837(97), 839(2), ms. gr. 841(33), 850, 867(166), 879(26), 904(11), 923(68), 925(72), 927(112), 955(44), 961, 1096(51), 1193(123), 1229(206), 1261(1), 1298(2), 1321(3), ms. gr.-rom. 1350(208), ms. gr. 1355(426), 1460(64), 1477(114), 1506(208), 1507(208), 1508(40), 1509(33), 1510(44), 1511(236), 1519(160), ms. gr.-rom. 1879(59), ms. gr.-rom. 2219(130), 3210(60), 4233(200), ms. rom. 4305(606), ms. rom. 4443(180), 5970(204); B—BCS ms. gr. 4858(26), 27820(5), 27821(4); B—PPh ms. gr. 235(177); B—SfS ms. gr. 10(105), 43(160); B—UC ms. gr. 4694(40), 4695(222), 4697(201); C—A1 ms. gr. 0632(1); C—U ms. rom. 1106(208), ms. gr. 4323(602), ms. gr.-rom. 4392(86); Cr—ArS ms. gr. 27(246); Cr—MzO ms. gr. 73(238), ms. gr.-rom. 91(221), ms. gr. 94(234), 99(165); I—U ms. gr. IV—39(1177); I—ArS ms. gr. 199(1), ms. gr.-rom. 202(44), ms. gr. 203(458), ms. gr.-rom. 207(72); Mr N—Mz ms. gr. 3(16), ms. gr.-slav. 8(85), ms. gr.-rom. 15(136), ms. gr. 21(54).

(Alte forme de scriere a numelui: Ανονιμος, Ανονουμος τινος).

Ανονιμος: B—BAR ms. gr. 39(20), 657(1), 693(2), 898(1); B—BCS ms. gr.-rom. 4947(2); B—UC ms. gr. 4693(1). [vezi: Anonim].

Ανονουμος τινος: B—BAR ms. gr. 39(1), 657(1). [vezi: Anonim].

Ανθημος I—U ms. gr.-slav. I—26(1); ms. gr.-slav. 284(1), ms. gr. 760(1). [vezi: Ανθιμος ιερομοναχος].

Ανθιμος: B—BAR ms. gr. 867(1). [vezi: Ανθιμος ιερομοναχος].

Ανθιμος δομεστικος: B—BAR ms. gr. 742(2). [vezi: Ανθιμος ιερομοναχος].

Ανθεμος ιερομοναχος: B—BAR ms. gr. 599(1). [vezi: Ανθιμος ιερομοναχος].

Ανθιμος ιερομοναχος: B—BAR ms. gr. 790(20), 879(1); B—BCS ms. gr. 27820(2); B—UC ms. gr. 4694(1); Cr—MzO ms. gr. 99(2). [Alte forme de scriere a numelui: Ανθημος, Ανθιμος, Ανθιμος δομεστικος, Ανθεμος ιερομοναχος, Ανθιμος ιερομοναχος και δομεστικος, Ανθιμος ιερομοναχος δομεστικος λαυρος, Αντυμος, Αντυμος ιερευσ, Ανθυμος μοναχος].

Ανθιμος ιερομοναχος δομεστικος λαυρος: B—BAR ms. gr. 879(1). [vezi: Ανθιμος ιερομοναχος].

Ανθιμος ιερομοναχος και δομεστικος: B—BAR ms. gr. 867(1). [vezi: Ανθιμος ιερομοναχος].

Ανθιμος μοναχος: Cr—MzO ms. gr. 94(1). [vezi: Ανθιμος ιερομοναχος].

Ανθυμος μοναχος: B—BAR ms. gr. 1096(1), 1477(2). [vezi: Ανθιμος ιερομοναχος].

Αντυμος: I—U ms. gr. III—89(1). [vezi: Ανθιμος ιερομοναχος].

Αντυμος ιερευσ: I—U ms. gr. III—89(1). [vezi: Ανθιμος ιερομοναχος].

Αντωνιος: B—BAR ms. gr. 93(7), ms. gr.-rom. 158(8), ms. gr. 379(6), ms. rom. 576(1), ms. gr. 640(1), 641(12), ms. gr.-rom. 642(5), ms. gr. 644(3), 661(1), 760(5), ms. rom. 2219(2); B—BCS ms. gr.-rom. 4947(7); MrN—Mz ms. gr.-slav. 8(13), ms. gr.-rom. 15(9). [vezi: Αντωνιος ιερευσ — sec. XV].

Αντωνιος ιερευσ: B—BAR ms. gr. 622(28), ms. gr.-rom. 642(2), ms. gr. 643(8), 644(1), 661(1), 742(3), ms. gr.-rom. 1879(8); B—BCS ms. gr. 4858(1), ms. gr.-rom. 4947(1); I—U ms. gr. I—19(8), III—19(6); B—SfS ms. gr. 43(8). [Alte forme de scriere a numelui: Αντωνιος, Αντωνιος, Αντωνιος ιερευσ και οικονομος της μεγαλης εκκλησιας, Αντωνιος ιερευσ και νομοφυλαξ, Αντωνιος ιερευσ ο μεγας οικονομος, Αντωνιος ιερευσ και μεγας οικονομος].

Αντωνιος ιερευσ και μεγας οικονομος: B—BCS ms. gr. 4858(1). [vezi: Αντωνιος ιερευσ].

Αντωνιος ιερευσ και νομοφυλαξ: I—U ms. gr. I—24(16); Cr—MzO ms. gr. — rom. 91(15). [vezi: Αντωνιος ιερευσ].

Αντωνιος ιερευσ και οικονομος: B—BAR ms. gr. 693(14), 830(14). [vezi: Αντωνιος ιερευσ].

- Αντωνιος ιερευς και οικονομος της μεγαλης εκκλησιας: B—BAR ms. gr. 93(1). [vezi: Αντωνιος ιερευς].
- Αντωνιος ιερευς ο μεγας οικονομος: B—BAR ms. gr. 879(14). [vezi: Αντωνιος ιερευς].
- Αργιριαπος Ροδος: I—U ms. gr. I—22(1).
- Αργυροπουλος: I—U ms. gr. III—89(2). [vezi: Αργυροπουλος].
- Αργυροπουλος: B—BAR ms. gr. 599(3). [Alte forme de scriere a numelui: Αργυροπουλος].
- Αργυροπελος: B—BAR ms. gr. 18(2), 136(1), 742(2), 760(1), 867(1), 1477(1); I—U ms. gr. III—89(2). [vezi: Αργυροπουλος].
- Αργυροπουλος Ροδιος: B—BAR ms. gr. 879(1). (sec. XVIII).
- αρχαιον: B—BAR ms. gr. 136(8), 661(1), 742(19), 760(13), 766(2), 778(4), 830(7), 867(2), 1477(5); B—BCS ms. gr. 27820(7); I—U ms. gr. III—89(14); MrN—Mz ms. slav 8(2).
- Αρχιδιακονος: B—BAR ms. gr. 784(3). [vezi: Νηκηφορ αρχιδιακονος Αντιοχιας s. IVIII].
- Αρχιδιακονος Νηκηφορ: B—BAR ms. gr. 784(29). [vezi: Νηκηφορ αρχιδιακονος Αντιοχιας].
- Αρχιδιακονος της Αντιοχιας Νηκηφορ χιος το λεγομενος τερχιστι Μαλῆρι: B—BAR ms. gr.-rom. 837(1). [vezi: Νηκηφορ αρχιδιακονος Αντιοχιας].
- Αρχιερευς Κυριλος: B—BCS ms. gr. — rom. 4947(1). [vezi: Κυριλος αρχιερευς Τινος].
- Αρχιερευς Νεων Πατρων: B—BCS ms. gr. — rom. 4947(2). [vezi: Γερμανος αρχιερευς Νεων Πατρων — † 1670].
- Αρχιερευς θεσσαλονικιος: B—BCS ms. gr. — rom. 4947(1).
- Αρχιερευς Τινος: B—BAR ms. gr. 819(3). [vezi: Κυριλος αρχιερευς Τινος].
- Αρχιερευς Τινος Μαρμαρινος: B—BAR ms. gr. 819(1). [vezi: Κυριλος αρχιερευς Τινος].
- Αρχαδικης: B—BAR ms. gr. 18(2).
- Αρχαδιος μοναχος: B—BAR ms. gr. 136(2), 742(2), 760(5), 766(1), 867(1), 879(2); B—BCS ms. gr. 27820(2); I—U ms. gr. III—89(4). [Alte forme de scriere a numelui: Αρχαδιος].
- Αρχαδιος: B—BAR ms. gr. 898(2), 956(2). [vezi: Αρχαδιος μοναχος].
- Αρσενᾶκος: B—BAR ms. gr. 564(1).
- Αρσενακεις: B—BAR ms. gr. 670 (1).
- Αρσεναχι: I—U ms. gr. I—22(2).
- Αρσενιε: B—BAR ms. rom. 61(8), 4305(4) [vezi: Αρσενιος ιερομοναχος ο μικρος].
- Αρσενιος: B—BAR ms. gr. 130(2), 739(2), 640(1), 691(1), 760(3), 1414(1); B—UC ms. gr. 4693(3); I—U ms. gr. III—89(7). [vezi: Αρσενιος ιερομοναχος ο μικρος].
- Αρσενιος ιερομοναχος: B—BAR ms. gr. 742(1), 760(1), 832(3), 867(2); B—BCS ms. gr. 4858(1); B—PPh ms. gr. 206(4); B—UC ms. gr. 4693(1); Cr-MzO ms. gr. 99(1). [vezi: Αρσενιος ιερομοναχος ο μικρος].
- Αρσενιος ιερομοναχος ο μικρος: B—BAR ms. gr. 93(1), 147(7), 415(5), 670(1), 867(1), 879(3); B—BCS ms. gr. 4858(1), 27820(4), 27821(5). [Alte forme de scriere a numelui: Αρσενιε, Αρσενιος, Αρσενιος μοναχος, Αρσενιος ιερομοναχος, Αρσενιος μοναχος ο μικρος, Αρσενιος ο μικρος].
- Αρσενιος Κυδωνιανος: B—BAR ms. gr. 760(1). [Alte forme de scriere a numelui: Αρσενιος Κυδωνιος].
- Αρσενιος Κυδωνιος: B—BAR ms. gr. 661(1). [vezi: Αρσενιος Κυδωνιανος].
- Αρσενιος μοναχος ο μικρος: B—BAR ms. gr. 742(7). [vezi: Αρσενιος ιερομοναχος ο μικρος — † 1600].
- Αρσενιος ο μικρος: B—BAR ms. gr. 693(5), 760(3), 769(1), 867(4), 879(1), 898(1); B—BCS ms. gr. 4858(2); B—PPh ms. gr. 206(1); B—UC ms. gr. 4693(2). [vezi: Αρσενιος ιερομοναχος ο μικρος].
- Αθανασιος: B—BAR ms. gr. 661(1), 790(4); B—BCS ms. gr. 4858(1); I—U ms. gr. III—89(1).
- Αθανασιος Ανδριανουπολεος: B—BAR ms. gr. 693(2), 1509(1); B—BCS ms. gr. — rom. 4947(1). [vezi: Αθανασιος Ανδιανοπολης εις τον Νικομιδιας].

Αθανασιος Ανδριανοπολης̄εις Νικομιδίας: B—BAR ms. gr. 742(4). [Alte forme de scriere a numelui: Αθανασιος Ανδριανσπολεος].

Αθανασιος αρχιερευς: B—BAR ms. gr. 661(1).

Αθανασιος Δημητριάδης: B—BAR ms. gr. 33(43). [vezi: Αθανασιος Πατριάρχος Δημητριάδης].

Αθανασιος Ιβηρητος: B—BAR ms. gr. 147(1). [vezi: Αθανασιος Ιβεριτος].

Αθανασιος Ιβεριτος: B—BAR ms. gr. 760(2); B—UC ms. gr. 4693(3). [Alte forme de scriere a numelui: Αθανασιος Ιβηρητος, Αθανασιος Ιβιριτος].

Αθανασιος Ιβιριτος: B—BAR ms. gr. 93(2); I—U ms. gr. III—89(1). [vezi: mai sus].

Αθα[να]σιος ιερομοναχος: B—BAR ms. gr. 670(20), 742(2), 760(1), 879(22); B—BCS ms. gr. 27820(1); I—U ms. gr. III—89(1). [Alte forme de scriere a numelui: Αθανασιος ιερομοναχος και ημετεργ̄ διδασχλου εκ της μονη των Ιβηρων].

Αθανασιος ιερομοναχος και ημετερου διδασχαλου εκ της μονης των Ιβηρων: B—BAR ms. gr. 564(13). [vezi: Αθανασιος ιερομοναχος].

Αθανασιος Κωνσταντινουπολεως: B—UC ms. gr. 4695(1).

Αθανασιος μητροπολητης: I—U ms. gr. III—89(1). [vezi: Αθανασιος μητροπολιτης Νικεας].

Αθανασιος μιτροπολιτης Νικεας: B—BAR ms. gr. 742(1). [Alte forme de scriere a numelui: Αθανασιος μιτροπολιτης].

Αθανασιος μοναχος: B—BAR ms. gr. 136(2), 742(2), 760(1), 867(3), 879(2); B—BCS ms. gr. 27820(1); I—U ms. gr. III—89(3).

Αθανασιος πατριάρχος: B—BAR ms. gr. 93(2), 415(2), 640(1), 657(1), 693(2), 742(2), 760(2), 769(2), 830(1), 879(1), 898(2), 1414(4); B—BCS ms. gr. 4858(1); B—BCS ms. gr. 27820(1); B—PPh ms. gr. 206(2); B—UC ms. gr. 4693(2); I—U ms. gr. I—19(2), ms. gr. III—89(1);

Αθανασιος πατριάρχος Διμητριάδης: B—BAR ms. gr. 33(42). [Alte forme de scriere a numelui: Αθανασιος Δημητριάδης].

Αθανασιος πατριάρχος των Ίεροσολύμων: B—BAR ms. gr. 657(1).

Αθανασιος πατριάρχος Κωνσταντινουπολης κριτος: B—BCS ms. gr. 4858(1).

Αθανασιος πατριάρχος πρωϊν Κωνσταντινουπολεως: B—BCS ms. gr. 27820(2) [sec. XVIII].

Αθανασιος προιν Ανδριανουπολις: I—U ms. gr. III—89(1), sec XVI [Alte forme de scriere a numelui: Αθανασιος τερνοβος μεγας, Αθανασιος τερνοβος νυν Αδριανουπόλεως, Αθανασιος τερνοβος].

Αθανασιος τερνοβος μεγας: B—BAR ms. gr. 790(1). [vezi: mai sus].

Αθανασιος τερνοβος νυν Αδριανουπόλεως: B—BAR ms. gr. 790(18). [vezi: mai sus].

Αθανασιος τερνοβος: B—BAR ms. gr. 790(6). [vezi: mai sus].

Αθανασιος τερνοβος: B—BAR ms. gr. 879(2). [vezi: mai sus].

— B —

Βαηλειος: B—BAR ms. gr. 130(1).

Βαλασιος: B—BAR ms. gr. 657(1). [vezi: Μπαλασιος ιερεις και νομοφυλαξ — sec. XVII].

Βαλασιος ιερεις: B—BAR ms. gr. 657(6). [vezi: Μπαλασιος ιερεις και νομοφυλαξ].

Βαλασιος ιερεις και φοιτιτης αυτε ο νομοφυλαξ: B—BAR ms. gr. 657(1). [vezi: Μπαλασιος ιερεις και νομοφυλαξ].

Βαλασιος ιερεις ο νομοφυλαξ: B—BAR ms. gr. 657(13). [vezi: Μπαλασιος ιερεις και νομοφυλαξ].

Βαλασιε προετδλ царігρѣдеанδл: B—BAR ms. rom. 61(40). [vezi: Μπαλασιος ιερεις και νομοφυλαξ].

Βαρθολομαιος: I—U ms. gr. III—88(2). [†c. 1040].

Βασηλιε Μοναχ: B—BAR ms. rom. 4305(1).

Βασιλευς Δεον ο̄σφορος: B—BAR ms. gr. 1519 (11—textul). [vezi: Δεον ο̄ σοφος—886—912 — împărat bizantin care a compus textul celor 11 eotinale].

Βασιλαρε : B—BAR ms. gr. 769(4).

Βασιλιος : I—U ms. gr. — rom. I—21(3), ms. gr. — slav. I—26). [vezi : Βασιλιος Βυζαντιος].

Βασιλιος Βυζαντιος : B—BAR ms. gr. 33(8), 641(8), 794(8), 955(8), ms. gr.-rom. 379(7); I—U ms. gr.-rom. I—21(1); MrN — Mz ms. gr. 3(1). [Alte forme de scriere a numelui : Βασιλιος, Βασιλειος μοναχος, Βασιλιε μοναχου, Βασιλιος Στεφανος Βυζαντιος, Βηζαντιε, Βηζαντιος, Βειζαντιος, Βυζαντιος.

Βασιλειος μοναχος : B—BAR ms. gr. 379(1). [vezi : Βασιλιος Βυζαντιος].

Βασιλιε μοναχου : B—BAR ms. rom. 61(1). [vezi : Βασιλιος Βυζαντιος].

Βασιλιος Στεφανος Βυζαντιος : B—BAR ms. gr. 39(8), 778(8), ms. gr. — rom. 837(20); I—U ms. gr. — rom. III—94(8); MrN — Mz ms. gr. — rom. 15(7). [vezi : Βασιλιος Βυζαντιος].

Βασκος μαθιτης Νεων Πατρων : B—BAR ms. gr. 760(20).

Βηζαντιε : B—BAR ms. rom. 61(49), ms. gr. — rom. 2219(14), ms. rom. 4305(60). [vezi : Βασιλιος Βυζαντιος].

Βηζαντιος : B—BAR ms. gr. 1193(2). [vezi : Βασιλιος Βυζαντιος].

Βειζαντιος : B—BAR ms. gr. 379(33). [vezi : Βασιλιος Βυζαντιος].

Βυζαντιος : B—BAR ms. gr. 130(90). [vezi : Βασιλιος Βυζαντιος].

Βυζαντος : B—BAR ms. gr. 379(32). [vezi : Βασιλιος Βυζαντιος].

Βηζαντιε Δασκαλου : B—BAR ms. rom. 4305(2). [vezi : Βασιλιος Βυζαντιος].

Βιζυης : I—U ms. gr. I—24(1). [vezi : Βυζιης].

Βιζιοις : MrN — Mz ms. gr. — slav 8(4). [vezi : Βυζιης].

Βλατερος : B—BAR ms. gr. 867(1); B—BCS ms. gr. 27820(1). [vezi : Βλατιρος — sec. VII].

Βλατιρος : B—BAR ms. gr. — slav. 283(1), ms. gr. 760(1); I—U ms. gr. — slav I—26(1).

Βυζιης : B—BAR ms. gr. 693(1). [Alte forme de scriere a numelui : Βιζιης, Βιζιοις, Βυζιεις].

Βυζιεις : B—BAR ms. gr. 760(1); I—U ms. gr. III—89(7). [vezi : Βυζιης].

— D —

Δαβιδ : I—U ms. gr. III—89(1).

Δαβιδ Ρεδεστινος : B—BAR ms. gr. 415(1).

Δαμασκινος : B—BAR ms. gr. 539(1). [vezi : Δαμασκυνος].

Δαμασκυνος : B—BAR ms. gr. 641(2); I—U ms. gr. III—89(6).

Δαμασκινος αλλος : B—BCS ms. gr. — rom. 4947(1).

Δαμασκινος μοναχος : B—BCS ms. gr. — rom. 4947(7). [vezi : Δαμασκυνος μοναχος].

Δαμασκυνος μοναχος : B—BAR ms. gr. — rom. 1879(2). [Alte forme de scriere a numelui : Δαμασκινος μοναχος, Δαμασκινος μοναχος δε λα σφ. μηντε δε λα Ιερως, Δαμασκινος παντοκρατορος].

Δαμασκινος μοναχος δε λα σφ. μηντε δε λα Ιερως : B—BCS ms. gr. — rom. 4947(3). [vezi : Δαμασκυνος μοναχος].

Δαμασκινος παντοκρατορος : B—BCS ms. gr. — rom. 4947(1). [vezi : Δαμασκυνος μοναχος].

Δαμιανος : B—BAR ms. gr. 641(1), 644(1), 661(6), 760(2), 766(7), 769(2), 832(1), 898(2); B—UC ms. gr. 4693(1). [vezi : Δαμιανος ιερομοναχος Βατοπαιδινος — + 1740].

Δαμιανος Βαπαιδινος : B—BAR ms. gr. 147(2). [vezi : Δαμιανος ιερομοναχος Βατοπαιδινος].

Δαμιανος Βατοπαιδινος : B—BCS ms. gr. — rom. 4947(2). [vezi : Δαμιανος ιερομοναχος Βατοπαιδινος].

Δαμιανος Βατοπεδινος : I—U ms. gr. III—89(1). [vezi : Δαμιανος ιερομοναχος Βατοπαιδινος].

Δαμιανος διδασκαλος : B—BAR ms. gr. 830(1).

Δαμιανος ιερομοναχος: B—BAR ms. gr. 93(1), 415(1), 564(2), 657(2), 670(2), 879(8), 1414(2), 1424(2), 1509(10); B—BCS ms. gr. 4858(1); I—U ms. gr. I—19(1), III—89(16); B—PPh ms. gr. 206(1). [vezi: Δαμιανος ιερομοναχος Βατοπαιδινος].

Δαμιανος ιερομοναχος Βατοπαιδινος: B—BAR ms. gr. 93(1), 415(1), 645(2), 657(1), 693(2), 742(9), 760(1), 832(4), 879(1), 1510(1); B—BCS ms. gr. 4858(1), 27820(3). [Alte forme de scriere a numelui: Δαμιανος, Δαμιανος Βαπαιδινος, Δαμιανος μοναχος Δαμιανος ιερομοναχος].

Δαμιανος ιερομοναχος Ιβηρετος: B—BAR ms. gr. 742(1).

Δαμιανος μοναχος: B—BCS ms. gr. — rom. 4947(1).

Δανιηλ: B—BAR ms. gr. 33(8), 39(1), ms. rom.-gr. 576(55), 641(21), ms. gr.-rom. 642(2), ms. gr. 644(8), 760(1), 766(1), 770(1), 778(7), 794(32), 819(10), 833(169), 835(23), ms. gr.-rom. 837(25), ms. gr. 898(6), 955(9), 1239(14), 1261(2), 1355(216), ms. gr.-rom. 1879(23); B—BCS ms. gr.-rom. 4947(5); C—U ms. gr.-rom. 4392(12); Cr—MzO ms. gr. 83(17); I—U ms. gr.-rom. I—21(4), ms. gr. III—87(44), III—89(515); I—U ms. gr.-rom. I—21(4), ms. gr. III—87(44), III—89(51), ms. gr.-rom. III—94(3); I—ArS ms. gr. 199(1); MzN—Mz ms. gr.-rom. 3(1), ms. gr.-slav 8(50), ms. gr.-rom. 15(14), ms. gr. 21(20). [vezi: Δανιηλ λαμπαδαριος πρωτοψαλτης — + 1789].

Δανιηλ αγιωριτος: B—BAR ms. gr. 760(1); B—PPh ms. gr. 206(1); B—UC ms. gr. 4693(2).

Δανιηλ μοναχος: B—BCS ms. gr. — rom. 4947(1); B—UC ms. gr. 4693(1); I—U ms. gr. III—89(4). [vezi: Δανιηλ λαμπαδαριος πρωτοψαλτης].

Δανιηλ μοναχος αγιωριτος: B—UC ms. gr. 4693(3).

Δανιηλ α ψαλτης: B—BAR ms. gr. 100(8), 158(26), 778(1), 783(42); I—ArS ms. gr. — rom. 207(130). [vezi: Δανιηλ λαμπαδαριος πρωτοψαλτης].

Δανιηλ λαμπαδαριος: B—BAR ms. gr. 100(12), 641(4), 835(43), 898(15), 1424(5), ms. gr.-rom. 1879(1); B—BCS ms. gr.-rom. 4947(19); I—U ms. gr. III—87(4), ms. gr.-rom. III—94(45); MzN—Mz ms. gr.-rom. 15(100); B—PPh ms. gr. 206(1). [vezi: Δανιηλ λαμπαδαριος πρωτοψαλτης].

Δανιηλ λαμπαδαριος τῆς μεγαλης εκκλησιας: B—BAR ms. gr. 819(6). [vezi: Δανιηλ λαμπαδαριος πρωτοψαλτης].

Δανιηλ λαμπαδαριος πρωτοψαλτης: B—BAR ms. gr. 819(5); B—BCS ms. gr. — rom. 4947(1). [Alte forme de scriere a numelui: Δανιηλ, Δανιηλ α ψαλτης, Δανιηλ λαμπαδαριος, Δανιηλ λαμπαδαριος τῆς μεγαλης εκκλησιας, Δανιηλ πρωτοψαλτης, Δανιηλ πρωτοψαλτης της μεγαλης εκκλησιας, Δανιηλ πρωτοψαλτης τῆς Χριστου μεγαλης εκκλησιας].

Δανιηλ πρωτοψαλτης: B—BAR ms. gr. 33(92), 39(98), 89(26), 150(2), ms. rom. 576(8), ms. gr. 641(67), ms. gr.-rom. 642(48), ms. gr. 657(3), ms. gr.-rom. 678(3), ms. gr. 782(8), 819(1), 821(5), 835(9), 837(8), 838(40), 955(1), 1321(1), ms. gr. -rom. 1879(3), 3210(2); B—BCS ms. gr.-rom. 4947(7); B—SfS ms. gr. 10(37); B—UC ms. gr. 4696(40); I—U ms. gr.-rom. I—21(28), III—94(65); I—ArS ms. gr. 199(27), ms. gr.-rom. 202(30); Cr—MzO ms. gr. 83(70); MzN—Mz ms. gr.-rom. 3(12), ms. gr.-rom. 15(8), ms. gr. 21(61). [vezi: Δανιηλ λαμπαδαριος πρωτοψαλτης].

Δανιηλ πρωτοψαλτης της μ[εγαλης] εκ[κλησιας]: B—BAR ms. gr. — rom. 158(24), 634(8), ms. gr. 1229(16). [vezi: Δανιηλ λαμπαδαριος πρωτοψαλτης].

Δανιηλ πρωτοψαλτης τῆς του Χριστου μεγαλης εκκλησιας: B—BAR ms. gr. 955(24). [vezi: Δανιηλ λαμπαδαριος πρωτοψαλτης].

διαφωνων ποιητων: I—U ms. gr. III—89(15).

Δεμετιανος Βλαχος: B—BAR ms. gr. — slav 283(1). [vezi: Δομεντιανος Βλαχος — sec. XVI].

Δεμεντιανος Βλαχος: I—U ms. gr. — slav I—26(1). [vezi: Δομεντιανος Βλαχος].

Δεμετριος Βλατιρος: B—PPh ms. gr. 206(1). [sec. XVI].

Δεμητρακη μαθητῆ: B—BAR ms. gr. — rom. 678(1).

Δημητρακε: B—BAR ms. gr. 784(2), ms. gr. — rom. 837(14).

Δημητριάδης: B—BAR ms. gr. 33(42). [vezi: Αθανασιος πατριαρχος Διμητριάδης].

Δημητριος: B—BAR ms. gr. 769(2).

Δημητριος Δοχιανος: B—BAR ms. gr. 136(2), 742(2), 760(1); B—BCS ms. gr. 27820(6); I—U ms. gr. I—22(1) [sec. XVIII].

Δημητριος δομεστικος: B—BAR ms. gr. 645(2), 670(1) 769(1), 832(11), 898(2), 1414(2) 1424(1); B—BCS ms. gr. 4858(1); B—UC ms. gr. 4693(2); I—U ms. gr. I—19(1). [vezi: Δημητριος δομεστικος τῆς μεγαλης εκκλησιας].

Δημητριος δομεστικος τῆς μεγαλης εκκλησιας: B—BAR ms. gr. 415(2), 657(2). [Alte forme de scriere a numelui: Δημητριος δομεστικος].

Δημητριος εξαθυνῶν: B—BAR ms. gr. 742(1).

Δημητριος λαμπαδαριος: B—BAR ms. gr. 693(2).

Δημητριος Μητιληνεως: B—BAR ms. gr. 760(1); B—BCS ms. gr. 4858(1); B—SfS ms. gr. 43(1).

Δημητριος Πλυμαριτος: B—BAR ms. gr. 161(2).

Δημητριος Ρεδεστινος: B—BAR ms. gr. 599(1), 742(2), 760(1), 879(1), 1096(1), 1477(1); B—BCS ms. gr. 27820(1); Cr—MzO ms. gr. 99(1). [Alte forme de scriere a numelui: Δημητριος Ρεδεστινος].

διδασκαλος: B—BAR ms. gr. 1477(2); I—U ms. gr. III—88(1).

Διμητριος: B—BAR ms. gr. 641(2); I—U ms. gr. — rom. I—21(2).

Διμητριος λαμπαδαριος: I—U ms. gr. III—89(1).

Διμητριος κς?: I—U ms. gr. III—89(1).

Διμητριος Δεκιανος: I—U ms. gr. III—89(1). [vezi: Δημητριος Δοκιανος].

Διμητριος Ρεδεστινος: B—BAR ms. gr. 564(1), 867(1). [vezi: Δεμετριος Ραιδεστινος].

διονισιατικον: B—UC ms. gr. 4694(1).

Διονισιος: B—BAR ms. gr. 33(11), 769(82), 794(1); B—BCS ms. gr. 27820(1).

Διονισιος Βαταχος: B—PPh ms. gr. 185(755). [sec XVIII—XIX] [Alte forme de scriere a numelui: Διονισιος Βαταχος ὁ ἐκ Παλαιῶν Πατρῶν τῆς Πελοποννησος, Διονισιος Παλαιῶν Πατρῶν, Διονισιος ὁ ἐκ τοῦ Πατρῶν τῆς Αἰχαιας ἐν Πελοποννησῳ, Διονισιος ἐκ Παλαιῶν Πατρῶν τῆς Πελοποννησῳ Αἰχαιας, Διονισιος Πελοπονησιος].

Διονισιος Βαταχος ὁ ἐκ Παλαιῶν Πατρῶν τῆς Πελοποννησος: B—BAR ms. gr. 767(295). [vezi: mai sus).

Διονισιος Ἑρακλειας: B—BAR ms. gr. 867(1). [vezi: Διονισιος μητροπολιτης Ἑρακλειας].

Διονισιος μητροπολιτης Ἑρακλιας: B—BAR ms. gr. 670(1). [Alte forme de scriere a numelui: Διονισιος Ἑρακλειας].

Διονισιος ἐκ τῶ ὄρει Ὀλυμπος: B—BAR ms. gr. 33(2).

Διονυσιος ὁ ἐκ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν τῆς Αἰχαιας τῆς ἐν Πελοποννησῳ: B—BAR ms. gr. — rom. 642(14). [vezi: Διονυσιος Βαταχος].

Διονυσιος ἐκ Πατρῶν τῆς ἐν Πελοποννησῳ Αἰχαιας: B—BAR ms. gr. — rom 678(18). [vezi: Διονυσιος Βαταχος].

Διονυσιος ἐκ Παλαιῶν τῆς Πελοποννησῳ Αἰχαιας: B—BAR ms. gr. 769(18). [vezi: Διονυσιος Βαταχος].

Διονυσιος ἐκ Παλαιῶν Πατρῶν τῆς ἐν Πελοποννησῳ Αἰχαιας: B—BAR ms. gr. 778(41), 784(11); Cr—MzO ms. gr. 83(17). [vezi: Διονυσιος Βαταχος].

Διονυσιος ὁ ἐκ Παλαιῶν Πατρῶν Πελοποννησιος: B—BAR ms. gr. 955(21), [vezi: Διονυσιος Βαταχος].

Διονυσιος Πλαιῶν Πατρῶν ἐν Πελοποννησῳ Αἰχαιας: B—BAR ms. gr. — rom. 1322(152). [vezi: Διονυσιος Βαταχος].

Διονυσιος Πελοποννησιος: B—BAR ms. gr. 33(130), ms. gr. — rom. 678(47), ms. gr. 955(2). [vezi: Διονυσιος Βαταχος].

Δοκιανος: B—BAR ms. gr. 136(2), 742(7), 760(10), 867(7), 879(8); I—U ms. gr. I—19(1), III—88(1), III—89(9). [sec. XV—XVI]. [Alte forme de scriere a numelui: Δοκιανος φητοιτης τς Κςκςζελους, Δοκιανος πρωτοφαλτης].

Δοκιανος καὶ φητοιτης τς Κςκςζελους: B—BAR ms. gr. 766(12). [vezi: Δοκιανος].

Δοκιανος πρωτοφαλτης: I—U ms. gr. I—22(1) [vezi: Δοκιανος].

Δομεντιανός Βλαχος: MrD—Mz ms. gr. — slav. 1886(10). [Alte forme de scriere a numelui: Δεμετιανος Βλαχος, Δεμεντιανος Βλαχος — sec. XVI].

δομεστικος: B—BAR ms. gr. 760(1), 867(1).

- δομestικός Ιωάννης: MrP—Mz ms. gr. — slav. I—544(1).
δομestικός Ιωάννης Ευρος: B—BAR ms. gr. 879(2).
δομestικός κατακαλος: B—BAR ms. gr. 742(1).
δομestικός καρακαλος: B—BCS ms. gr. 27820(1).
Δοσιθειος: B—BAR ms. gr. 693(1). [vezi: Δοσιθεος ιερομοναχος].
Δοσιθεος: B—BAR ms. gr. 1477(1). [vezi: Δοσιθεος ιερομοναχος].
Δοσιθεος ιερομοναχος: MrP—Mz ms. gr. — slav. I—544(2). [Alte forme de scriere a numelui: Δοσιθειος, Δοσιθεος].
Δουκας λαμοσυναπτος: B—BAR ms. gr. 742(2), 760(4), 867(1), 879(2); B—BCS ms. gr. 27820(1); I—U ms. gr. III—89(2).
Δουχος Σερωπουλος: B—BAR ms. gr. 793(1). [vezi: Δουκας Συροπουλος].
Δουκας Σιροπουλος: Cr—MzO ms. gr. 99(1). [vezi: Δουκας Συροπουλος].
Δουκας Συροπουλος: B—BAR ms. gr. 760(1). [vezi: Δουκας Συροπουλος].
Δεκας Συροπουλος: B—BAR ms. gr. 879(1); B—BCS ms. gr. 27820(1). [vezi: Δουκας Συροπουλος].
Δουκας Συροπουλος: B—BAR ms. gr. 867(1). [Alte forme de scriere a numelui: Δουκας Σερωπουλος, Δουκας Σιροπουλος, Δουκας Συροπουλος, Δεκας Συροπουλος].
Δυμιτριος Μιτιλινεος: B—BCS ms. gr. — rom. 4947(1).
Δυουσιος μοναχος: MrN—Mz ms. gr. — rom. 15(2).
Δυουσιος Πελοποννησιος: I—ArS ms. gr. — rom. 202(20). [vezi: Διουσιος Βαταχος].

— E —

- Εφραιμ Μαχαριος: B—BAR ms. gr. 130(1).
Εφραιμ Καρίας: B—BAR ms. gr. 379(5). [sec. IX]. [Alte forme de scriere a numelui: Εφρεμ, Εφρεμ Καρίας].
Εφρεμ: B—BAR ms. gr. 130(5). [vezi: Εφραιμ Καρίας].
Εφρεμ Καρίας: B—BAR ms. rom. 61(5), 4305(6). [vezi: Εφραιμ Καρίας].
Εφρεμ Καρίκος: B—BAR ms. gr. — rom. 2219(1). [vezi: Εφραιμ Καρίας].
Εφρεμ πατριαρχος: I—U ms. gr. III—89(1).
Ηκασια: B—BAR ms. gr. 379(3). [vezi: Ηκασια μοναχια — sec. IX].
Ηκασια μοναχια: B—BAR ms. gr. 379(4). [Alte forme de scriere a numelui: Ηκασια, Ηκασια κληρικος, Ηκασια].
εκκλησιαστικά: B—BAR ms. gr. 830(22).
εκκλησιαστικά — αγιοριτικά: B—BAR ms. gr. 879(16).
εκκλησιαστικον: B—BAR ms. gr. 742(1), 1096(6); B—BCS ms. gr. 27820(1); B—PPh ms. gr. 206(3); B—UC ms. gr. 4694(2).
εχ τῆ παλαις: B—BAR ms. gr. 955(5).
εχ τῶν τῆ μαχαριτε διδασκαλε: B—BAR ms. gr. 770(6).
Ελαχιστος καὶ ἀμαρτολος Νανος: B—BAR ms. gr. 161(1). [vezi: mai jos].
Ελαχιστος Νανος ὁ ἀμαρτολος: B—BAR ms. gr. — rom. 839(6).
Ελευθεριος: I—U ms. gr. III—88(1).
Εμμανουηλ Αγαλλαιανος: I—U ms. gr. I—22(2). [vezi: Αγαλλαιανος].
Εμμανουηλ Χρυσαφης: I—U ms. gr. I—22(4). [vezi: Μανουηλ Χρυσαφης — sec. XVI].
ἡμετερου: B—BAR ms. gr. 830(38).
Επισκοπος Κορινθου: I—U ms. gr. III—89(1).
Επισκοπος Ρεδεστινος: B—BAR ms. gr. 102(22).
Ηθικος: B—BAR ms. gr. 830(1); I—U ms. gr. III—88(3). [vezi: Νικεφορ Ηθικος].
Ευαγγιος Σχοπελιτης: B—BAR ms. gr. 93(1).
Ευαγγελίνος Παναγιωτος βαϊνογλος Σχοπελιτης: B—BAR ms. gr. 93(1). [vezi: Ευαγγινος Σχοπελιτης].
Ενγενικος: MrP—Mz ms. gr. — slav. I—544(1).

Ευστατίε: B—BAR ms. gr. — slav. 284(16). [vezi: Ευστατιος πρωτοψαλτης — sec. XV — XVI].

Ευστατιος: MrP—Mz ms. gr. — slav. I—544(29). [vezi: Ευστατιος πρωτοψαλτης].

Ευστατιος μοναχος: MrD—Mz ms. gr. — slav. I—544(6). [vezi: Ευστατιος πρωτοψαλτης].

Ευστατιος πρωτοψαλτης: MrP—Mz ms. gr. — slav. 1866(1). [Alte forme de scriere a numelui: Ευστατιε, Ευστατιος, Ευστατιος μοναχος].

Ευγενικος: MrD—Mz ms. gr. — slav. 1886(1) (vezi: Ευγενικος).

Εξαγχιαλος: B—BAR ms. gr. 760(2), 793(1), 832(1); Cr—MzO ms. gr. 99(1).

Εξανχιαλος: I—U ms. gr. III—89(1). [vezi mai sus].

Εξαθηνον: I—U ms. gr. III—89(1).

Εξαθονον ορειον: B—BCS ms. gr. rom. 4947(6).

— F —

Φαρδιβουκης: Cr—MzO ms. gr. 99(18). [vezi mai jos].

Φερδιβουκος: B—BAR ms. gr. 1096(14).

Φιλιπος Γαβαλλας: B—BAR ms. gr. 415(1); B—UC ms. gr. 4693(1).

Φιλοθει ιερομοναχος „Гитеситоридл ачестеи владкомсикии“: B—BAR ms. rom. 4305(1). [vezi: Φιλοθει ειη Αγγη Ζιπει — sec. XVII — XVIII].

Φιλοθει ειη Αγγη Ζιπει: B—BAR ms. rom. 61(560). [Alte forme de scriere a numelui: vezi mai sus].

Φωκας: MrP—Mz ms. gr. — slav. I—544(2); B—BAR ms. gr. 760(1). [vezi: Φωκας δομεστικος † dură 1578].

Φωκας δομεστικος: B—BAR ms. gr. 742(1), 867(1), 879(1); B—BCS ms. gr. 27820(1). [Alte forme de scriere a numelui: Φωκας, Φοκας λαμπαδαριος, Φοκας και λαμπαδαριος].

Φοκας και λαμπαδαριος: B—BAR ms. gr. 691(1); B—UC ms. gr. 4693(1). [vezi: Φωκας δομεστικος].

Φωκας λαμπαδαριος: B—BAR ms. gr. 415(1), 760(1), 867(1); B—BCS ms. gr. 27820(1) I—U ms. gr. III—89(1). [vezi: Φωκας δομεστικος].

Φρατζης Ροδιος: B—PPh ms. gr. 206(53). [sec. XVIII].

— G —

Γαβριηλ: B—BAR ms. gr. 640(1), 648(3), 1096(1), 1477(3), B—UC ms. gr. 4694(1) I—U ms. gr. I—22(1).

Γαβριηλ Εξαγχιαλος: B—BAR ms. gr. 93(20), 564(1), 691(2), 879(2), 1477(5). [vezi: Γαβριηλ ιερομοναχος Εξαγχιαλος — sec. IX].

Γαβριηλ επισκοπος: I—U ms. gr. III—89(1).

Γαβριηλ ιερομοναχος: B—BAR ms. gr. 867(2), 879(1); B—BCS ms. gr. 27821(1). [vezi: Γαβριηλ ιερομοναχος Εξαγχιαλος].

Γαβριηλ ιερομοναχος Εξαγχιαλος: B—BCS ms. gr. 27820(1). [Alte forme de scriere a numelui: Γαβριηλ, Γαβριιλ Εξαγχιαλος, Γαβριηλ ιερομοναχος, Γαβριηλ ιερομοναχος, Γαβριηλ μοναχος Εξαγχιαλος].

Γαβριηλ ιερομοναχος εκ τῆς μονῆς Ξανθοπελων: B—BCS ms. gr. 27820(1). [vezi: Γαβριηλ Ξανθοπουλος].

Γαβριηλ ιερομοναχος εκ της μονης Ξανθοπελος: I—U ms. gr. I—22(1). [vezi: Γαβριηλ Ξανθοπουλος].

Γαβριηλ ιερομοναχος: Cr—MzO ms. gr. 99(1). [vezi: Γαβριηλ ιερομοναχος Εξαγχιαλος].

Γαβριηλ μοναχος Εξαγχιαλος: B—BAR ms. gr. 147(1), 742(1), 867(1), 1096(18). [vezi: Γαβριηλ ιερομοναχος Εξαγχιαλος].

Γαβριηλ Ξανθοπελος: B—BAR ms. gr. 136(1), 742(1), 760(1), 766(1), 867(1), 879(1), 1477(1); I—U ms. gr. III—89(1). [Alte forme de scriere a numelui: Γαβριηλ ιερομοναχος εκ τῆς μονῆς τῶν Ξανθοπελος, Γαβριηλ ιερομοναχος εκ της μονης Ξανθοπουλος].

Γαζης: B—BAR ms. gr. 33(1), 102(19), 147(1), 415(1), 599(16), 643(5), 648(1), 640(4), 661(9), 693(1), 742(15), 760(3), 766(4), 778(1), 830(1), 867(1), 879(15), 1477(13); I—U ms. gr. I—19(1), III—89(12); B—SfS ms. gr. 43(13).

Γαζης τινέν δὲ φασὶ τοῦ Κουκουζελους: B—BAR ms. gr. 1509(1).

Γεναδιος: B—BAR ms. gr. 867(3); I—U ms. gr. III—89(23). [vezi mai jos].

Γεναδιος Εξαγλιαλος: B—BAR ms. gr. 102(6), 136(29), 742(30), 760(20), 766(10), 867(38), 879(36); B—BCS ms. gr. 27820(2). [Alte forme de scriere a numelui: Γεναδιος].

Γεναδιος πατριαρχος Σχολαριος: B—BAR ms. gr. 899(7). [sec. XV].

Γεοργιος: B—BAR ms. gr. 18(3); 760(2), 766(1), 898(2); B—BCS ms. gr. — rom. 4947(1); I—U ms. gr. III—89(2); MrP ms. gr. III—89(2). [† după 1620].

Γεοργιος ἄ ψαλτης: B—BAR ms. gr. 879(1).

Γεοργιος ἄ ψαλτης Γανος: B—BAR ms. gr. 742(1), 867(1). [Alte forme de scriere a numelui: Γεοργιος Γανος].

Γεοργιος Αργυροπελος: B—BAR ms. gr. 691(1), 742(1), 867(1), 879(1); B—BCS ms. gr. 27820(1). [Alte forme de scriere a numelui: Γεοργιος δομεστικος Αργυροπελος].

Γεοργιος καὶ δομεστικος: B—BAR ms. gr. 1477(2).

Γεοργιος δομεστικος Αργυροπελος: B—BAR ms. gr. 879(1). [vezi: Γεοργιος Αργυροπελις].

Γεοργιος δομεστικος Σγυποπελος: B—BAR ms. gr. 742(1).

Γεωργιος δραγμαναχε Σατζε: B—BAR ms. gr. 784(1).

Γεοργιος Γανος: B—BAR ms. gr. 760(1). [vezi: Γεοργιος ἄ ψαλτης Γανος].

Γεωργιος καὶ ἄ ψαλτης: B—BCS ms. gr. 27820(2).

Γεοργιος Κρετος: B—BAR ms. gr. 657(8), 835(23), 1355(5); I—ArS ms. gr. — rom. 202(20). [Alte forme de scriere a numelui: Γεοργιος Κριτος — † 1816].

Γεοργιος Κριτος: B—BAR ms. gr. — rom. 678(25), ms. gr. 778(7). [vezi: Γεργιος Κρητος].

Γεοργιος Κοντοπετρης: B—BAR ms. gr. 18(2), 136(5), 742(5), 867(1), 879(1), 956(3); B—BCS ms. gr. 27280(7); MrN—Mz ms. gr. 21(2). [sec. XII].

Γεοργιος Κουτριχας: B—BAR ms. gr. 760(1). (vezi mai jos).

Γεωργιος Κουτριχας Εξαθωνον: B—BCS ms. gr. — rom. 4947(1).

Γεοργιος Μπουνης: B—BAR ms. gr. 136(2).

Γεωργε αλ Ηηκομηδιη: B—BAR ms. rom. 4305(2). [vezi: Γεοργιος Νιχομιδίας].

Γεωργε αλ Ηηκομιδιει: B—BAR ms. rom. 61(3). [vezi: Γεοργιος Νιχομιδίας].

Γεοργιος Νιχομηδίας: B—BAR ms. gr. 379(6). [Alte forme de scriere a numelui Γεωργε αλ Ηηκομηδιη, Γεωργιε αλ Ηηκομιδιει].

Γεοργιος Παρενετος: B—BAR ms. gr. 760(1).

Γεοργιος Παναρετος: B—BAR ms. gr. 867(1); B—BCS ms. gr. 27820(3). [Alte forme de scriere a numelui: Παναρετος — sec. X].

Γεοργιος Πλαγιος: B—BAR ms. gr. 742(1), 760(1), 867(1), 879(1); B—BCS ms. gr. 27820(1); I—U ms. gr. III—89(1).

Γεωργιος Ρεδεστινος: B—BAR ms. gr. 93(1), 147(10), 415(3), 564(10), 670(1), 691(8), 693(1), 742(15), 760(18), 832(2), 867(28), 879(12); B—BCS ms. gr. 4858(3), 27820(18), 27821(3); B—UC ms. gr. 4693(5). [vezi: Γεοργιος Ραιδεστινος πρωτοψαλτης — † cca. 1680].

Γεοργιος Ρεδεστινος ἄ ψαλτης τῆς μεγαλης εκκλησιας: B—BAR ms. gr. 879(8). [vezi: Γεοργιος Ραιδεστινος πρωτοψαλτης].

Γεοργιος Ρεδεστινος καὶ πρωτοψαλτης τῆς μεγαλης εκκλησιας: B—BAR ms. gr. 742(4). [vezi: Γεοργιος Ραιδεστινος πρωτοψαλτης].

Γεοργιος Ρεδεστινος καὶ πρωτοψαλτης: I—U ms. gr. I—22(1). [vezi: Γεοργιος Ραιδεστινος πρωτοψαλτης].

Γεοργιος Ρεδεστινος ὁ ἄριστος διδασκαλος: B—BAR ms. gr. 147(1). [vezi: Γεοργιος Ραιδεστινος πρωτοψαλτης].

Γεωργιος Ραιδεστινος πρωτοψαλτης: B—BAR ms. gr. 832(1). [Alte forme de scriere a numelui: Γεωργιος Ραιδεστινος ἄ ψαλτης τῆς μεγαλης εκκλησιας, Γεωργιος Ραιδεστινος καὶ πρωτοψαλτης, Γεωργιος Ραιδεστινος ὁ ἄριστος διδασκαλος].

Γεωργιος Ραιδεστος: I—U ms. gr. III—89(9). [vezi: Γεωργιος Ραιδεστινος πρωτοψαλτης].

Γεωργιος Σγυροπυλος: B—BAR ms. gr. 742(2), 867(1), 879(1); B—BCS ms. gr. 27820(1); I—U ms. gr. I—22(3). [Alte forme de scriere a numelui: Γεωργιος Σγυροπουλος].

Γεωργιος Σικελιωτης: B—BAR ms. gr. 379(2). [Alte forme de scriere a numelui: Γεωργιος Σικελιωτης].

Γεωργιε Σικελιωτης: B—BAR ms. rom. 61(1), 4305(1). [vezi mai sus].

Γεωργιος Συροπυλος: B—BCS ms. gr. 27820(1); Cr-MzO ms. gr. 99(1).

Γεωργιος Ζγυροπουλος: B—BAR ms. gr. 136(2). [vezi: Γεωργιος Σγυροπυλος].

Γερασιμος: B—BAR ms. gr. — slav. 283(3), ms. gr. 691(2), 742(3), 760(4), 867(2), 1477(9); I—U ms. gr. III—88(1); I—U ms. gr. III—89(6). [vezi: Γερασιμος ιερομοναχος ἁγιωριτος].

Γερασιμος ἁγιωριτος: B—BAR ms. gr. 766(1), 867(1); B—BCS ms. gr. 27820(1) [vezi: Γερασιμος ιερομοναχος ἁγιωριτος].

Γερασιμος Χαλκεοπουλος: B—BAR ms. gr. 599(2); I—U ms. gr. III—88(1). [vezi: Γερασιμος ιερομοναχος Χαλκεοπουλος].

Γερασιμος ιερομοναχος: B—BAR ms. gr. 742(5), 760(2), 867(3), 879(6); B—BCS ms. gr. 27820(6); I—U ms. gr. III—89(3). [vezi: Γερασιμος ιερομοναχος ἁγιωριτος].

Γερασιμος ιερομοναχος ἁγιωριτος: B—BAR ms. gr. 879(1). [Alte forme de scriere a numelui: Γερασιμος, Γερασιμος ιερομοναχος, Γερασιμος ἁγιωριτος].

Γερασιμος ιερομοναχος εκ των Ξανθοπουλων: B—BAR ms. gr. 879(3). [vezi: Γερασιμος Ξανθοπουλος].

Γερασιμος ιερομοναχος Χαλκεοπουλος: I—U ms. gr. III—88(1). [Alte forme de scriere a numelui: Γερασιμος Χαλκεοπουλος].

Γερασιμος ιερομοναχος ὁ μαθητης κυριου Μανσηλου Χρυσου: B—BAR ms. gr. 879(1). [vezi: XVII].

Γερασιμος μοναχος: B—BAR ms. gr. 415(1), 1096(1); Cr-MzO ms. gr. 99(1)

Γερασιμος Ξανθοπουλος: B—BAR ms. gr. 599(2). [Alte forme de scriere a numelui: Γερασιμος ιερομοναχος εκ των Ξανθοπουλων].

Γερμαν: B—BAR ms. rom. 61(162), ms. gr. — rom. 2219(9), ms. rom. 4305(43). [vezi: Γερμανος αρχιερευσ Νεων Πατρων — † cca. 1670].

Γερμανος: B—BAR ms. gr. 130(106), 379(53), 415(1), 564(2), 640(6), 643(1), 644(22), 693(1), 760(1), 867(1), 888(26), 1193(10), 1414(2); B—UC ms. gr. 4693(1); I—U ms. gr. III—89(5). [vezi: Γερμανος αρχιερευσ Νεων Πατρων].

Γερμανος αρχιερευσ: B—BAR ms. gr. 102(10), 147(1), 415(1), 661(1), 693(16), 742(12), 867(2), 898(2), 1424(2), 1510(7); B—BCS ms. gr.-rom. 4947(2); I—U ms. gr. III—89(7); MrN—Mz ms. gr. 21(1); B—PPh ms. gr. 206(3) [vezi: Γερμανος αρχιερευσ Νεων Πατρων].

Γερμανος αρχιερευσ Νεων Πατρων: B—BAR ms. gr. 93(30), 136(153), 147(27), 451(451), 643(22), 644(1), 657(4), 660(235), 661(21), 742(48), 760(1), 762(1240), 830(20), 867(5), 879(2), 883(833), 888(17), 898(2), 954(804), ms. gr.-rom. 3210(20); B—BCS ms. gr. 4858(6), ms. gr.-rom. 4947(8) ms. gr. 27820(5), 27821(2); B—PPh ms. gr. 206(2); B—UC ms. gr. 4693(6); I—U ms. gr. I—19(20), III—86(1140), III—88(2), III—93(2); Cr-Ai ms. gr. 0.356(211); Cr-MzO ms. gr. 76(75), ms. gr.-rom. 91(1). [Alte forme de scriere a numelui: Γερμανος, αρχιερευσ Νεων Πατρων, Γερμανος αρχιερευσ, Γερμανος αρχιερευσ Νεων Πατρων, Γερμανος αρχιερευσ ὁ μελοδος, Γερμανος μητροπολιτης Νεων Πατρων, Γερμανος Νεων Πατρων].

Γερμανος αρχιερευσ ὁ μελοδος: B—BAR ms. gr. 867(1). [vezi mai sus].

Γερμανος μητροπολιτης Νεων Πατρων: B—BCS ms. gr. 27820(1). [vezi mai sus].

Γερμανος μοναχος: B—BAR ms. gr. 415(2).

Γερμανος Νεων Πατρων: B—BAR ms. gr. 33(1), 93(9), 130(7), 136(22), 147(3), 152(1), 19(19), 564(9), 657(1), 661(4), 686(66), 691(1), 693(30), 760(2), 879(65), 888(9), 955(1), 1509(29), 1510(15); B—BCS ms. gr. 4858(3), 27820(14), 27821(8), 27822(1260);

B—PPh ms. gr. 206(6); B—UC ms. gr. 4693(10); Cr—MzO ms. gr. 52(468); I—ArS ms. gr.-rom. 207(21); I—U ms. gr. I—19(2), III—85(1298), III—83(3), III—89(13), III—93(366), ms. gr.-rom. III—94(20). [vezi: Γερμανος αρχιερευς Νεων Πατρων].

Γερμανος Παλαιῶν Πατρῶν?: B—BAR ms. gr. 784(2).

Γερμανος πατριάρχος: B—BAR ms. gr. 130(45), 379(80). [† 1240].

Γερμανη πατριάρχη: B—BAR ms. rom. 61(6), 4305(9). [vezi mai sus].

Γιακυμακης πρωτοψαλτης της μεγαλης εκκλησιας: B—BAR ms. gr. 766(1).

Γιανακε ὁ εν τω βουκρεστή: B—BAR ms. gr. 670(20). [sec. XVIII].

Γιοβανος Βλαχος: B—BAR ms. gr. 790(1).

Γιδασκος Βλαχος: B—BAR ms. gr. 93(20), 693(24).

Γλυκης: B—BAR ms. gr. 415(5), 742(6), 760(16), 766(3), 793(1), 867(16), 1096(1); B—BCS ms. gr. 27820(2); B—UC ms. gr. 4693(2); I—U ms. gr. I—22(3), III—89(7); MIP—Mz ms. gr.-slav I/544(6) [vezi: Ιωαννης Γλυκης].

Γλυκης πρωτοψαλτης: I—U ms. gr. I—22(1). [vezi: Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].

Γλυκυτατος διδασκαλος Πετρος Βυζαντινος: B—BAR ms. gr. 879(40). [vezi: Πετρος Μπερεκετης Βυζαντινος — sec. XVIII].

Γλυκυτατος κυριος Πετρος Μπερεκετης: B—BCS ms. gr. 4858(5); B—UC ms. gr. 4693(2). [vezi: Πετρος Μπερεκετης Βυζαντινος].

Γλυκυτατος Πετρος: B—UC ms. gr. 4693(5).

Γουτας: B—BAR ms. gr. 641(1); I—U ms. gr. III—89(1); B—SfS ms. gr. 43(1); B—PPh 206(1).

Γουτας θεσσαλλον[ιχιος]: B—BAR ms. gr. 1414(1).

Γρεγοριος Μπουνης: B—BAR ms. gr. 742(1). [vezi: Γρηγοριος Μπουνης Αλυατος].

Γρηγοριος: B—BAR ms. gr. 742(6), 766(3), 879(5). [† 1821].

Γρηγοριος Αλυατος: B—BAR ms. gr. 1096(1), 1477(2); Cr—MzO ms. gr. 99(1). [vezi: Γρηγοριος Μπουνης Αλυατος — sec. XV].

Γρηγοριος δομεστικος: B—BAR ms. gr. 742(2), 867(12), 879(12).

Γρηγοριος λαμπαδαριος: B—BAR ms. gr. 657(1), 784(1).

Γριγοριος: B—BAR ms. gr. 760(10), 867(2); B—BCS ms. gr. 27820(3);

Γριγοριος Αλυατος: B—PPh ms. gr. 206(1); I—U ms. gr. III—88(2). [vezi: Γρηγοριος Μπουνης Αλυατος].

Γριγοριος Αλυατος: B—BAR ms. gr. 760(1). [vezi: Γρηγοριος Μπουνης Αλυατος].

Γριγοριος ιερομοναχος: B—BAR ms. gr. 760(1); I—U ms. gr. III—88(1).

Γριγοριος ιερομοναχος Μπουνης Αλυατος: B—BCS ms. gr. 27820(1); [vezi: Γρηγοριος Μπουνης Αλυατος].

Γρηγοριος Μπουνης Αλυατος: B—BAR ms. gr. 760(1), 867(5), 879(3), 1096(2); B—BCS, ms. gr. 27821(3); I—U ms. gr. I—22(1). [Alte forme de scriere a numelui. Γρηγοριος, Γρηγοριος Αλυατος, Γρηγορος Μπουνης, Γριγοριος Μπουνης Αλυατος].

Γριγοριος λαμπαδαριος: B—BAR ms. gr. — rom. 678(34), ms. gr. 821(26), ms. gr.-rom. 837(1).

Γριγοριος Μπουνης Αλυατος: B—BAR ms. gr. 415(4). [vezi: Γρηγοριος Μπουνης Αλυατος].

Γριγοριος Παναρετος: B—BAR ms. gr. 18(2), 898(2), 956(2).

Γριγοριος πρωτοψαλτης: B—BAR ms. gr. — rom. 678(26).

Γρηγοριος Σαββαιτος: B—BAR ms. gr. 93(1), 147(1), 760(1), B—BCS ms. gr. 4858(1).

Γροιγοριος: B—UC ms. gr. 4693(1).

— H —

Χαλατζογλος: B—BAR ms. gr. 833(1); I—U ms. gr. III—89(2). [vezi: Παναγιωτος Χαλατζογλος].

Χαλιβουρης: B—BAR ms. gr. 136(14), 599(2), 742(16), 760(12), 867(7), 879(11), 1096(2), 1477(6); B—BCS ms. gr. 27820(5); I—U ms. gr. III—89(10).

- Χαλκιδονος: I—U ms. gr. III—89(1).
 Χατζης Μπερεκετης: B—BAR ms. gr. 888(1).
 Χατζιμανος: B—BAR ms. gr. 640(87).
 Χιλλιδης: B—BAR ms. gr. 670(1).
 Χερμυζης πανευλαβεστατος ιερευς: B—BAR ms. gr. 970(1). [vezi: Χουρμουζιος ιερευς — † 1848].
 Χερμυζης: B—BAR ms. gr. 835(28), 1424(1); B—UC ms. gr. 4693(1); I—U ms. gr. III—89(1). [vezi: Χουρμουζιος ιερευς].
 Χουρμουζιος: B—BCS ms. gr. — rom. 4947(1). [vezi: Χουρμουζιος ιερευς].
 Χερμυζιος, Χαρτοφυλαξ τῆς τῆ Χριστῆ μεγαλης εκκλησιας: B—BAR ms. gr. — rom. — 53(31). [vezi: Χουρμουζιος ιερευς].
 Χουρμουζιος ιερευς; B—BAR ms. gr. 643(1); B—BCS ms. gr. 4858(3), 27821(2); I—U ms. gr. I—19(2), III—89(1). [Alte forme de scriere a numelui: Χερμυζης, Χουρμουζιος, Χερμυζιος Χαρτοφυλαξ τῆς τῆ Χριστῆ μεγαλης εκκλησιας, Χουρμουζιος].
 Χρησαφι: B—BAR ms. gr. — rom. 4305(37). [vezi: Μανουηλ Χρυσαφης — sec. XVII].
 Χρησαφι ΠΗΤΑΙΔΑ ΚΛΗΤΑΡΕΥ: B—BAR ms. gr. — rom. 61(44). [vezi: Μανουηλ Χρυσαφης].
 Χρησαφεις: I— ms. gr. — slav. I—26(3). [vezi: Μανουηλ Χρυσαφης].
 Χρησαφης: B—BAR ms. gr.-slav. 284(6), ms. gr. 102(9), 564(19), 640(62), 643(12), 54(7); B—SfS ms. gr. 43(4); B—UC ms. gr. 4694(52). [vezi: Μανουηλ Χρυσαφης].
 Χρησαφης και γλυκυτατος: I—U ms. gr. III—88(2).
 Χρησαφης ο νεος: B—BCS ms. gr. — rom. 4847(17). [vezi: Χρυσαφης ο νεος + după 150].
 Χρησαφης ο νεος α ψαλτης: B—BAR ms. gr. 661(11). [vezi: Χρυσαφης ο νεος].
 Χρησαφι: B—BAR ms. gr. — slav. 283(1). [vezi: Μανουηλ Χρυσαφης].
 Χρησανθος: B—BAR ms. gr. 794(2).
 Χρησοβεργης: I—U ms. gr. III—89(6). [vezi: Χρησοβεργης].
 Χρηστοφορος I—U ms. gr. III—89(1). [vezi: Χρηστοφορος Μυστακονος].
 Χρηστοφορος Μυστακονος: B—BAR ms. gr. 867(3). [Alte forme de scriere a numelui: Χρηστοφορος, Χρηστοφορος Μυστακης, Χρηστοφος Μυστακονος].
 Χρηστοφορος Μυστακης: B—BAR ms. gr. 742(5). [vezi: Χρηστοφορος Μυστακονος].
 Χρουμουζιος: B—BAR ms. gr. 792(1). [vezi: Χουρμουζιος ιερευς].
 Χρουμυζης ιερευς: B—BAR ms. gr. 415(2), 564(22), 661(1), 742(1); B—PPh ms. gr. 102(2); B—UC ms. gr. 4693(1). [vezi: Χουρμουζιος ιερευς].
 Χρυσαφης: B—BAR ms. gr. 93(1), ms. gr.-rom. 142(2), ms. gr. 152(1), 415(5), 599(6), 52(212), 641(6), 661(15), 670(7), 691(2), 693(37), 742(3), 760(40), 763(70), 792(57), 793(12), 50(29), 832(21), ms. gr.-rom. 837(4), ms. gr. 867(9), 879(8), 1906(28), 1477(27), 1509(7), 5 gr.-rom. 1879(2); B—BCS ms. gr. 4858(2), ms. gr.-rom. 4947(12), ms. gr. 27820(3); B—PPh ms. gr. 206(7); B—UC ms. gr. 4695(6), 4697(1); I—U ms. gr. I—19(40), I—20(4), I—22(2), III—88(11), III—89(13); Cr-MzO ms. gr. 73(1), 94(12), 99(18); MrN Mz ms. gr. 11(1). [vezi: Μανουηλ Χρυσαφης].
 Χρυσαφης α ψαλτης: B—BAR ms. gr. 564(12); B—SfS ms. gr. 28(208). [vezi: Χρυσαφης ο νεος].
 Χρυσαφης και ευαγους τε βασιλικῆ κληρου: B—BAR ms. gr. 879(1).
 Χρυσαφης και λαμπαδαριος: B—BAR ms. gr. 136(2), 742(5); I—U ms. gr. III—88(3).
 Χρυσαφης και νυν πρωτοψαλτης: B—BAR ms. gr. 867(2).
 Χρυσαφης και πρωτοψαλτης: B—BAR ms. gr. 102(10); I—U ms. gr. I—19(2).
 Χρυσαφης λαμπαδαριος: B—BAR ms. gr. 867(2).
 Χρυσαφης Μανουηλ: B—BAR ms. gr. 599(3).
 Χρυσαφης ο ναιος (sic.): B—UC ms. gr. 4695(1).
 Χρυσαφης ο νεος: B—BAR ms. gr. 18(2), 93(25), 100(1), 102(16), 136(62), 147(35), 54(40), 643(4), 644(2), 661(40), 670(3), ms. gr.-rom. 678(1), ms. gr. 691(18), 693(37), 50(130), 760(113), 766(49), 830(2), 832(32), ms. gr.-rom. 837(2), ms. gr. 867(29), 879(82), 54(4), 956(3), 1509(1), ms. gr.-rom. 2219(1); B—BCS ms. gr. 4858(7), 27820(40), 27821(30);

B—PPh ms. gr. 206(43); B—UC ms. gr. 4693(30), 4695(15); I—U ms. gr. I—19(47), I—24(35), III—89(107); I—ArS ms. gr. 204(1328); Cr—MzO ms. gr. 94(4); Mr N Mz ms. gr.-slav. 8(2). [Alte forme de scriere a numelui: Χρυσαφης ὁ νεος, Χρυσαφης ᾧ ψαλτης, Νεος Χρυσαφης, Χρυσαφης ὁ νεος καὶ ᾧ ψαλτης μεγάλης εκκλησίας, Ὁ νεος Χρυσαφης, πρωτοψαλτης Χρυσαφης].

Χρυσαφης ὁ νεος ᾧ ψαλτης: B—UC ms. gr. 4693(2).

Χρυσαφης ὁ νεος καὶ ᾧ ψαλτης: B—BAR ms. gr. 742(22); B—BCS ms. gr. 27820(2); B—UC ms. gr. 4693(2). [vezi: Χρυσαφη ὁ νεος].

Χρυσαφης ὁ νεος καὶ ᾧ ψαλτης τῆς μεγάλης εκκλησίας: B—BAR ms. gr. 415(10). [vezi: Χρυσαφης ὁ νεος].

Χρυσαφης ὁ νεος καὶ ᾧ [ψαλτης] τοῦ Χ[ρ]υ[στοῦ] μεγάλης εκκλησίας: Cr—MzO ms. gr. 73(191). [vezi: Χρυσαφης ὁ νεος].

Χρυσαφης ὁ νεος καὶ πρωτοψαλτης: B—BAR ms. gr. 147(18), 640(235); B—BCS ms. gr. — rom. 4947(2), ms. gr. 27820(3), 27821(3); I—U ms. gr. III—89(34); B—PPh ms. gr. 206(2). [vezi: Χρυσαφης ὁ νεος].

Χρυσαφης ὁ καὶ πρωτοψαλτης τῆς μεγάλης εκκλησίας: B—BAR ms. gr. 93(105), 867(48). [vezi: Χρυσαφης ὁ νεος].

Χρυσαφης ὁ νεος πρωτοψαλτης: B—BAR ms. gr. 879(23), [vezi: Χρυσαφης ὁ νεος].

Χρυσαφης ὁ παλαιος: B—BAR ms. gr. 879(1); I—U ms. gr. III—88(1). [vezi: Μανουηλ Χρυσαφης].

Χρυσαφης πρωτοψαλτης: B—BAR ms. gr. 899(485); B—BCS ms. gr. 4858(2). [vezi: Χρυσαφης ὁ νεος].

Χρυσαφης πρωτοψαλτης της μεγάλης εκκλησίας: B—BAR ms. gr. 661(1), 693(43), 830(1), 832(30). [vezi: Χρυσαφης ὁ νεος].

Χρυσανθος ιεροδιακονος Χυπριοςτος: B—BAR ms. gr. 1414(2).

Χρυσανθος λαυριοτος: B—BAR ms. gr. 760(1).

Χρυσοβεργης: B—BAR ms. gr. 760(2), ms. gr. rom. 1879(1); B—BCS ms. gr. rom. 4947(2); I—U ms. gr. III—89(1). [Alte forme de scriere a numelui: Χρυσοβεργης].

Χρυστοφορος Μυστακονος: B—BAR ms. gr. 766(3); B—BCS ms. gr. 27820(1). [vezi: Χρυστοφορος Μυστακονος].

— I —

Ιακωβος: B—BAR ms. gr. 821(404).

Ιακωβος Βυζεις: I—U ms. gr. III—89(9).

Ιακωβος επισκοπος Εδεσσας: B—BAR ms. gr. 879(25. (†710)

Ιακωβος πρωτοψαλτης: B—BAR ms. gr. 18(530), 33(11), 39(11), 152(11), 657(3), ms. gr-rom. 678(27), ms. gr. 766(10), 784(3), 794(2), 835(176), 955(1), 956(549); MrN—Mz ms. gr. 21(11). [Alte forme de scriere a numelui: Ιακωβος καὶ πρωτοψαλτης της τοῦ Χριστοῦ μεγάλης εκκλησίας, Ιακωβος πρωτοψαλτης τῆς μεγάλης εκκλησίας...].

Ιακωβος καὶ πρωτοψαλτης της τοῦ Χριστοῦ μεγάλης εκκλησίας: B—BAR ms. gr. rom. 142(11). [vezi: Ιακωβος πρωτοψαλτης].

Ιακωβος πρωτοψαλτης τῆς μεγάλης εκκλησίας: B—BAR ms. gr. 771(11), 778(256). [vezi Ιακωβος πρωτοψαλτης].

Ιακωβος πρωτοψαλτης τῆς τῆς Χριστῆ μεγάλης εκκλησίας: B—BAR ms. gr. 1460(11). [vezi: Ιακωβος πρωτοψαλτης].

Ιβεριτος: B—UC ms. gr. 4693(2). [vezi: Κοσμος Ιβεριτος?].

Ιερεμιας: B—BAR ms. rom. gr. 576(1), ms. gr. rom. 642(1), 1879(6); I—U ms. gr. rom. III—94(1). [vezi: Ιερεμιας ψαλτης μοναχος].

Ιερεμιας μακεδονος: B—BAR ms. gr. 742(1).

Ιερεμιας μοναχος: B—BAR ms. gr. rom. 1879(4); B—BCS ms. gr. rom. 4947(1). [vezi Ιερεμιας ψαλτης μοναχος].

Ιερεμιας ψαλτης μοναχος: B—BAR ms. gr. 819(1). [Alte forme de scriere a numelui: Ιερεμιας, Ιερεμιας μοναχος, Ιερεμιας ψαλτης].

Ιερεμιας μοναχος: MrN—Mz ms. gr. rom. 15(2). [vezi: Ιερεμιας ψαλτης μοναχος].

- Ιερευσ Πλουσιαδινος : B—BAR ms. gr. 1477(2). [vezi : Ιωαννης ιερευσ Πλουσιαδινος].
- Ιερεμιας ψαλτης : B—BAR ms. gr. 641(3), 819(1) ; B—BCS ms. gr. rom. 4947(5). [vezi : Ιερεμιας ψαλτης μοναχος].
- Ιεροτατος μιτροπολιτης Κοριντου Μαρκος : I—U ms. gr. III—88(1).
- Ιγνατιος : MrN—Mz ms. gr. rom. 15(2). [vezi mai jos].
- Ιγνατιος ιερομοναχος : B—BCS ms. gr. rom 4947(1) ; I—U ms. gr. III—89(1).
- Ιωακειμ αρχιερευσ Βυζύης : B—BAR ms. gr. 641(1). [Alte forme de scriere a numelui ;
- Ιωακειμ αρχιερευσ Βιζηεις, Ιωακειμ Βυζηης, Ιωακειμ Βυζειεις, Ιωακειμ Βυζηης].
- Ιωακειμ αρχιερευσ Βιζυεις : B—BCS ms. gr. rom. 4947(3). [vezi mai sus]
- Ιωακειμ Βυζηης : B—BAR ms. gr. 415(6). [vezi : Ιωακειμ αρχιερευσ Βυζυης].
- Ιωακειμ Βυζειεις : B—BAR ms. gr. 661(1). [vezi : Ιωακειμ αρχιερευσ Βυζυης].
- Ιωακειμ Βυζηης : B—SfS ms. gr. 43(3). [vezi : Ιωακειμ αρχιερευσ Βυζυης].
- Ιωακειμ αρχιερευσ Βυζειεις : B—BAR ms. gr. 93(1). [vezi : Ιωακειμ αρχιερευσ Βυζυης].
- Ιωακειμ Βιζυης : B—BAR ms. gr. 830(1). [vezi : Ιωακειμ αρχιερευσ Βυζυης].
- Ιωακειμ Βιζηης : B—BAR ms. gr. 742(3). [vezi : Ιωακειμ αρχιερευσ Βυζυης].
- Ιωακειμ Βυζηεις : B—BCS ms. gr. rom. 4947(2). [vezi : Ιωακειμ αρχιερευσ Βυζυης].
- Ιωακειμ ιερομοναχος : B—BAR ms. gr. 879(1).
- Ιωακειμ λευδιος : B—BAR ms. gr. 415(1), 879(1).
- Ιωακειμ Σαλπασης : B—BAR ms. gr. 693(1).
- Ιωαννης : B—BAR ms. gr. 33(9), 106(2), ms. gr.-slav 283(1), ms. gr. 641(6), 768(1), 778(42), 1261(2) ; B—BCS ms. gr. 4858(1), ms. gr.-rom. 4947(1) ; I—U ms. gr. III—89(1) ; MrP—Mz ms. gr.-slav I—544(1) ; MrN—Mz ms. gr.-rom. 15(8), ms. gr. 21(6).
- Ιωαννης ᾱ ψαλτης : B—BAR ms. gr. — rom. 146(42), 158(68), ms. gr. 768(2), 1229(4), 1321(1).
- Ιωαννης ᾱ ψαλτης Ανανιοτος : B—BAR ms. gr. 879(1). [vezi : Ιωαννης Ανανιοτος].
- Ιωαννης ᾱ ψαλτης ο καικοινος διδασκαλος ημετερς : B—BAR ms. gr. 830(1).
- Ιωαννης Αμαρτολος : B—BCS ms. gr. — rom. 4947(11). [sec. XVIII].
- Ιωαννης Ανανιοτος : B—BAR ms. gr. 742(1). [Alte forme de scriere a numelui : Ιωαννης ᾱ ψαλτης Ανανιοτος].
- Ιωαννης αρχιεπισκοπος : B—BAR ms. gr. 130(16).
- Ιωαννης ο νυν α ψαλτης : B—BCS ms. gr. 27820(1).
- Ιωαννης Βλαχος : B—BAR ms. gr. — rom. 146(1).
- Ιωαννης Βατατζης : B—BAR ms. gr. 760(1). [† 1222].
- Ιωαννης βελ δαλας : B—BAR ms. rom. 4305(11). [vezi : Ιωαννης Γλυκης].
- Ιωαννης Δαμασκηνος : B—BAR ms. gr. 840 (219), 1477(2) ; B—BCS ms. gr. 27820(5), 27821(1) ; I—U ms. gr. III—89(21). († 749).
- Ιωαννης Δαμασκιнос : B—BAR ms. gr. 147, (415(1), 760(6) ; B—BCS ms. gr. — rom. 4947(1) ; B—UC ms. gr. 4693(1). [Alte forme de scriere a numelui : Ιωαννης Δαμασκηνος, Ιωαννης Δαμασκηνης, Ιωαννης Δαμασκυνος, Ιωαννης εκ Δαμασκου].
- Ιωαννης Δαμασκυνος : B—BAR ms. gr. 640(2), 691(1), 742(5), 766(4), 771(1), 778(4), 867(7), 879(20), 883(16). [vezi : Ιωαννης Δαμασκιнос].
- Ιωαννης διακονος : MrP—Mz ms. gr. — slav I—544(3).
- Ιωαννης Δουκας λαοσυναπτος : B—BAR ms. gr. 599(2). [vezi : Δουκας λαοσυναπτος].
- Ιωαννης εκ Δαμασκου : B—BAR ms. gr. 1096(1) ; I—U ms. gr. III—89(1). [vezi : Ιωαννης Δαμασκινω].
- Ιωαννης Γλυκης : B—BAR ms. gr. 93 (12), 102 (11), 136 (3), 415 (5), 564 (11), 622 (13), 640(11) 648(11), 649(11), 661(11), 742(13), 760(3), 793(11), ms. gr. — rom. 795(1), 811(1), ms. gr. 832 (11), 867 (16), 879 (18), 1096 (9), 1355 (11), 1506 (11) ; B—BCS ms. gr. 4858 (1), 27820 (15) ; B—SfS ms. gr. 28 (11), 43 (11) ; B—PPh ms. gr. 206 (1) ; B—UC ms. gr. 4693(2) ; C—U ms. rom. 1106(11) ; Cr—MzO ms. gr. 73(14), 94(1), 99(1) ; I—ArS ms. gr. 204 (11) ; I—U ms. gr. I—22(7), I—24(283), III—88(8), III—89(43). [Alte forme de scriere a numelui : Ιωαννης Γλυκεως, Ιωαννης Γλυκης και πρωτοψαλτης, Ιωαννης

Γλυκης καὶ διδασκαλος τῆς Κεκεζελ, Γλυκης, Κλυκεως [† 900 (G. Papadopoulos), sec. XIV (E. Wellesz)].

Ιωανη Γλικεως : B—BAR ms. rom. 61(11). [vezi : Ιωαννης Γλυκης].

Ιωαννης Γλυκης καὶ διδασκαλος τῆς Κεκεζελη : B—BCS ms. gr. 4858(11). [vezi : Ιωαννης Γλυκης].

Ιωαννης Γλυκης καὶ πρωτοψαλτης : B—BAR ms. gr. 599(1). [vezi : Ιωαννης Γλυκης].

Ιωαννης Χρυσοβεργης : B—BCS ms. gr. — rom. 4947(4). [vezi : Χρυσοβεργης].

Ιωαννης Χρυσοβεργης ἔξ Ιωανινων : B—BCS ms. gr. — rom. 4947(1). [vezi : Χρυσοβεργης].

Ιωαννης Χρυσοβεργης : B—BAR ms. gr. 760(4), 888(25), ms. gr. — rom. 1879(1). [vezi : Χρυσοβεργης].

Ιωαννης Χρυσοβεργης ναυπλιος : B—BAR ms. gr. 93(1).

Ιωαννης Χρυσαφης : B—BAR ms. gr. 136(3). [vezi : Χρυσαφης ὁ νεος?].

Ιωαννης Χρισστομος : B—BAR ms. gr. 760(1).

Ιωαννης ιερευσ ορφανοτροφος : B—BAR ms. gr. 1477(2).

Ιωαννης ιερευσ Πλουσιαδινος : B—BAR ms. gr. 760(4); B—BCS ms. gr. 27820(3); I—U ms. gr. III—89(3). [Alte forme de scriere a numelui : Πλουσιαδινος, Πλουσιαδινος ιερευσ, ιερευσ Πλουσιαδινος].

Ιωαννης ιεροδιακονος Σγροπελος : B—BAR ms. gr. 879(1).

Ιωαννης Κλαδας : B—BAR ms. gr. 18 (4), 93 (1), 136 (22), 147 (3), 161 (2), 415 (10), 564 (2), 640 (3), 641 (1), 643 (10), 644 (1), 661 (1), 670 (4), 691 (6), 693 (3), 742 (47), 760 (28), 766 (4), 778 (5), 830 (3), 832 (2), 867 (26), 879 (43), 898 (6), 956 (4), 1096 (9), 1477 (10), 1509 (1); B—BCS ms. gr. 4858 (4), 27920 (22), 27821 (1); B—PPh ms. gr. 206 (3); B—UC ms. gr. 4693 (15), 4695 (1); Cr—ArS ms. gr. 27 (1); I—U ms. gr. I—19 (12), I—22 (3), III—88 (4), III—89 (45); I—ArS ms. gr. 27 (1); I—U ms. gr. I—19 (12), I—22 (3), III—88 (4), III—89 (45); I—ArS ms. gr. — rom. 202 (2); Cr—MzO ms. gr. 99 (2); MrN—Mz ms. gr.-slav. 8 (2), 21 (8); MrP—Mz ms. gr.-slav. I—544 (2). [Alte forme de scriere a numelui : Ιωαννης Κλαδας, λαμπαδαριος, Ιωαννης Κλαδας εξαθονον, Ιωαννης Κλαδας καὶ λαμπαδαριος, Ιωαννης Κλαδας καὶ πρωτοψαλτης, λαμπαδαριος Κλαδας — sac. XIV — XV].

Ιωαννης Κλαδας ἔξαθονον : B—BCS ms. gr. — rom. 4947(1). [vezi : Ιωαννης Κλαδας].

Ιωαννης Κλαδας καὶ λαμπαδαριος : B—BAR ms. gr. 136(2), 867(2), B—UC ms. gr. 4693(1). [vezi : Ιωαννης Κλαδας].

Ιωαννης Κλαδας καὶ πρωτοψαλτης : B—BAR ms. gr. 742(1). [vezi : Ιωαννης Κλαδας].

Ιωαννης Κλαδας λαμπαδαριος : MrP—Mz ms. gr. — slav. I—544(1); B—BAR ms. gr. 742(7). [vezi : Ιωαννης Κλαδας].

Ιωαννης Κονσταντινος μεγας : I—U ms. gr. III—89(1).

Ιωαννης Κεκεμας : B—BAR ms. gr. 879(12).

Ιωαννης Κουκουζελης : B—BAR ms. gr. 18(8), 33(4), 93(5), 100(2), 102(1), 136(20), 147(1), 153(1), 415(28), 564(1), 599(14), 640(2), 643(2), 648(1), 661(1), 670(8), 691(5), 693(3), 742(63), 760(58), 766(15), 778(6), 830(1), 832(6), 867(119), 879(130), 898(6), 955(8), 956(10), 1477(3), 1519(1); B—BCS ms. gr.-rom. 4947(1), 27820(22), 27821(6); I—U ms. gr. I—19(1), I—22(16), ms. gr.-slav. I—26(6), III—88(52), III—89(36); I—ArS ms. gr. 204(50); Cr—MzO ms. gr. 99(3); MrN — Mz ms. gr. 21(1); B—PPh ms. gr. 206(4); B—SfS ms. gr. 10(16). [Alte forme de scriere a numelui : Ιωαννης Κεκεζελης καὶ μαϊστορ, Κουκουζελης καὶ μαϊστορ, Μαϊστορ Κουκουζελης, Ιωαννης Κουκουζελης διδασκαλος τῶν διδασκαλων, Ιωαννης Κουκουζελης παναρετος, Ιωαννης καὶ μαϊστορ, Ιωαννης μαϊστορ, Ιωαννης μαϊστορ Κοζκουζελης — sec. XII — XIII].

Notă : După G. Papadopoulos, Ioannes Glikes a murit pe la anul 900, iar după Egon Wellesz, acest protopsalt ar fi trăit în sec. XIV.

În ms. 4858 de la BCS întâlnim expresia : «Ioannes Glikes kai didaskalos tu Kukuzele», ceea ce înseamnă că adevărul e la mijloc.

Ιωαννης Κεχαζελης και μαϊστορ: B—BAR ms. gr. 136(10); 147(6), 415(1), 742(3), 760(1), 766(4), 867(13) 879(4); B—BCS ms. gr. 27821(1); ms. gr. 4858(1), 27822(7); B—PPh ms. gr. 206(1); B—UC ms. gr. 4693(11), 4695(1); I—U ms. gr. III—88(13), III—89(2). [vezi: Ιωαννης Κουκουζελης].

Ιωαννης Κεχαζελης ο διδασκαλος των διδασκαλων: B—BAR ms. gr. 742(1). [vezi: Ιωαννης Κουκουζελης].

Ιωαννης Κεχαζελης Παναρετος: B—BAR ms. gr. 742(1). [vezi: Ιωαννης Κουκουζελης].

Ιωαννης λαμπαδαριος: B—BAR ms. gr. 18(6), 136(3), 599(2), 641(1), 691(1), 742(1), 760(5), 867(4), 879(9), 956(6), 1477(7); B—BCS ms. gr. 4858(1); B—PPh ms. gr. 206(1); B—UC ms. gr. 4693(1); Cr—MzO ms. gr. 94(1), 99(5); I—U ms. gr. I—22(7), III—88(4), III—89(41). [vezi: Ιωαννης Κλαδας λαμπαδαριος].

Ιωαννης λαμπαδαριος Κλαδας και ευαγους βασιλικου κληρου: B—BCS ms. gr. 27821(1). [vezi: Ιωαννης Κλαδας λαμπαδαριος].

Ιωαννης λαμπαδαριος και Κλαδας: B—BAR ms. gr. 599(1). [vezi: Ιωαννης Κλαδας λαμπαδαριος].

Ιωαννης λαμπαδαριος Κλαδας: B—BAR ms. gr. 415(7), 693(1), 742(18), 760(2), 832(3), 867(7), 879(2), 1096(11), 1477(32); B—BCS ms. gr. 27820(10), 27821(8); B—PPh ms. gr. 206(2); B—UC ms. gr. 4693(4); I—U ms. gr. I—19(5), III—88(2), III—89(2). [vezi: Ιωαννης Κλαδας λαμπαδαριος].

Ιωαννης λαμπαδαριος Περσικος: Cr—MzO ms. gr. 99(2).

Ιωαννης λαμπαδαριος της μεγαλης εκκλησιας: B—BAR ms. gr. 643(43).

Ιωαννης λασκαρης: B—BAR ms. gr. 599(3), 670(1), 760(5), 1477(1); B—UC ms. gr. 4693(2); I—U ms. gr. III—89(2); MrP—Mz ms. gr.-slav. I—544(1).

Ιωαχιμ λενδιος: I—ArS ms. gr. 199(26). [vezi: Ιωαχειμ ληνδιος].

Ιωαννης και μαϊστορ: B—BAR ms. gr. 742(1). [vezi: Ιωαννης Κουκουζελης].

Ιωαννης Μαγουλας: I—U ms. gr. III—88(1). [Alte forme de scriere a numelui: Μαγουλας].

Ιωαννης μαϊστορ: B—BAR ms. gr. 742(2), 867(4); I—U ms. gr. III—88(2). [vezi: Ιωαννης Κουκουζελης].

Ιωαννης μαϊστορ και διδασκαλος των διδασκαλων: I—U ms. gr. III—88(1). [vezi: Ιωαννης Κουκουζελης].

Ιωαννης μαϊστορ και Κεχαζελης: B—BAR ms. gr. 742(11). [vezi: Ιωαννης Κουκουζελης].

Ιωαννης μαϊστορ Κουκουζελης: B—BAR ms. gr. 136(4), 867(3), 1096(17), 1477(1); I—U ms. gr. III—88(8), III—89(6). [vezi: Ιωαννης Κουκουζελης].

Ιωαννης μοναχ: B—BAR ms. rom. 61(38), ms. gr.-rom. 2219(10), ms. rom. 4305(83). [vezi: Ιωαννης μοναχος].

Ιωαννης μητροπολιτης: B—BAR ms. gr.-rom. 158(2).

Ιωαννης μοναχος: B—BAR ms. gr. 130(83), 379(208), 835(5), 1193(5). [Alte forme de scriere a numelui: Ιωαννης μοναχ, Ιωαννης μον[α]χ].

Ιωαννης ουρανωτος: B—BCS ms. gr. 27820(1). [vezi: Ιωαννης πρωτοψαλτης Ουρανωτος].

Ιωαννης Ουρανωτος: B—BAR ms. gr. 760(1). [vezi: Ιωαννης πρωτοψαλτης Ουρανωτος].

Ιωαννης πρωτοψαλτης: B—BAR ms. gr. 33(136), 39(129), 100(42), 161(24), 640(1), 641(40), 760(40), 766(2), 782(66), 794(4), 819(88), 898(18), 955(11); B—BCS ms. gr.-rom. 4947(2); I—ArS ms. gr. 198(6), ms. gr.-rom. 202(65), 207(1); MrN—Mz ms. gr.-slav. 8(41), ms. gr.-rom. 15(80), ms. gr. 21(106).

Ιωαννης πρωτοψαλτης Ουρανωτος: B—BAR ms. gr. 867(1). [Alte forme de scriere a numelui: Ιωαννης Ουρανωτος, Ιωαννης ουρανωτος].

Ιωαννης πρωτοψαλτης της μεγαλης εκκλησιας: B—BAR ms. gr. 657(5), ms. gr.-rom. 210(1).

Ιωαννης πρωτοψαλτης της της X[ρ]υ[στου] μεγαλης εκκλησιας: B—BAR ms. gr. 768(3). [vezi mai sus].

Ιωαννης Σγουροπουλος: B—BAR ms. gr. 760(3); B—BCS ms. gr. 27820(1). [Alte forme de scriere a numelui: Σγουροπουλος, Ζγουροπουλος, Ιωαννης Σγουροπουλος και διακοπος, Ιωαννης Σγουροπουλος και διδασκαλος].

Ιωαννης Σγυροπελος καὶ διακονος: B—BAR ms. gr. 742(1). [vezi: Ιωαννης Σγυροπελος].

Ιωαννης Σγυροπουλος καὶ διδασκαλος: B—BAR ms. gr. 867(1). [vezi: Ιωαννης Σγυροπουλος].

Ιωαννης Ξηρος: B—BAR ms. gr. 867(1); B—BCS ms. gr. 27820(4).

Ιωαννης Ευρος: B—BAR ms. gr. 760(1). [vezi mai sus].

Ιωασαφ: B—BAR ms. gr. 415(1), 693(1), 760(2), 867(2); B—UC ms. gr. 4693(1), 4695(1); I—U ms. gr. I—19(1), ms. gr-slav. I—26(14), III—89(1). [vezi: Ιωασαφ Κουκουζελης — sec. XIV—XV].

Ιωασαφ Βατοπαιδυνος: B—BCS ms. gr.-rom. 4947(1).

Ιωασαφ Κουκουζελης: B—BAR ms. gr. 136(1), 640(1), 691(1), 742(1), 1477(1). [vezi mai jos].

Ιωασαφ Κουκουζελης ὁ νεος: B—BAR ms. gr. 1096(1). [Alte forme de scriere a numelui: Ιωασαφ, Ιωασαφ Κουκουζελης ὁ νεος, Νεος Κουκουζελης, Ιωασαφ ὁ νεος, Ιωασαφ ὁ νεος Κουκουζελης].

Ιωασαφ Μητιληνεος: I—U ms. gr. III—89(1).

Ιωασαφ μοναχος: B—BAR ms. gr. 742(1); B—UC ms. gr. 4693(1).

Ιωασαφ ὁ νεος: I—U ms. gr. III—89(1). [vezi: Ιωασαφ Κουκουζελης ὁ νεος].

Ιωασαφ ὁ νεος Κερχεζελης: B—BAR ms. gr. 879(1); B—BCS ms. gr. 27820(1), 27821(1); Cr.—MzO ms. gr. 99(1). [vezi: Ιωασαφ Κουκουζελης ὁ νεος].

Ιωσηφ ιερομοναχος: B—BAR ms. gr. 661(2). [vezi: Ιωσηφ μοναχος Μολδοβανελ sec. XVIII].

Ιωσηφ μοναχος Μολδοβανελ: I—U ms. gr.-rom. III—94(2). [Alte forme de scriere a numelui: Ιωσηφ⁹ ιερομοναχος, Ιωσηφ Μολδοβανελ, Ιωσηφ μοναχος, Ιωσηφ προτοψαλτης τῆς αγίας Κοινοβίας τε οσις Παῖσις, Ιωσιφ μοναχος ἀπό μοναστηρη Νεαμτζε].

Ιωσηφ Μολδοβανελ: I—U ms. gr.-rom. III—94(23). [vezi: Ιωσηφ μοναχος Μολδοβανελ].

Ιωσηφ μοναχος: B—BAR ms. rom.-gr. 576(21), ms. gr.-rom. 642(20). [vezi: Ιωσηφ μοναχος Μολδοβανελ].

Ιωσηφ πρωτοψαλτης τῆς αγίας κοινοβίας του οσις Παῖσις: B—BAR ms. gr.-rom. 837(20). [vezi: Ιωσηφ μοναχος Μολδοβανελ].

Ιωσιφ μοναχος: B—BAR ms. gr.-rom. 101(18). [vezi: Ιωσηφ μοναχος Μολδοβανελ].

Ιωσιφ μοναχος ἀπό μοναστηρη Νεαμτζε: B—BAR ms. gr.-rom. 678(49). [vezi: Ιωσηφ μοναχος Μολδοβανελ].

Ιωηицъ Пpалe: B—BAR ms. gr. 840(116 traduse). [sec. XVIII].

Ιθηχος: B—BAR ms. gr. 760(77). [vezi mai jos].

Ιθικος: B—BAR ms. gr. 415(4), 599(5), 742(18), 867(16), 879(21), 1477(4); B—UC ms. gr. 4693(2); I—U ms. gr. I—22(2). [vezi: Νικηφορ Ἡθικος sec. X].

— K —

Καλλεστος: B—PPh ms. gr. 206(1). [vezi: Καλλιστος ιερομοναχος].

Καλλινικος διδασκαλος: B—BAR ms. gr. 778(22).

Καλιστος: B—BAR ms. gr. 760(1). [vezi: Καλλιστος ιερομοναχος].

Καλλιστος ιερομοναχος: B—BCS ms. gr.-rom. 4947(2); I—U ms. gr. III—89(1). [Alte forme de scriere a numelui: Καλλεστος, Καλιστος, Καλιστος ιερομοναχος και ημετέρου διδασκαλος].

Καλλιστος ιερομοναχος και ημετέρου διδασκαλος: I—U ms. gr. III—88(1). [vezi: Καλλιστος ιερομοναχος].

Καμπανης: B—BAR ms. gr. 879(2); B—BCS ms. gr. 27820(2).

Καρεικης: Cr.—MzO ms. gr. 99(15). [vezi: Καρικης].

Notă: După Amedée Gastoué, a trăit în secolul XIII, iar după G. Papadopoulos, în sec. XVIII. Egon Wellesz credem că-i mai aproape de adevăr cînd îl fixează în secolul XIV.

Καριχης:—BAR ms. gr. 415(2), 644(1), 691(1), 693(1), 742(2), 760(1), 792(1), 793(1), 832(2), 1477(7); B—PPh ms. gr. 206(1); B—UC ms. gr. 4693(1); I—U ms. gr. III—89(2), III—93(4). [Alte forme de scriere a numelui: Καρειχης, Καρηχης, Καρικως, Καρυχης].

Καρικως: B—CS ms. gr. 27821(1). [vezi: Καριχης].

Κασια: B—BAR ms. rom. 61(1), ms. gr. 1193(3), ms. gr.-rom. 2219(1), ms. rom. 4305(1). [vezi: Κασια μοναχια — sec. IX].

Κασια κληδγρια: B—BAR ms. rom. 61(3), ms. gr.-rom. 2219(3), ms. rom. 4305(6). [vezi Κασια μοναχια].

Κηπριαη: B—BAR ms. rom. 61(8), ms. gr.-rom. 2219(1).

Κηπριαη δεσποτδλ: B—BAR ms. rom. 4305(1).

Κιριλος αρχιερευς δε λα Μαρμαρα: B—BCS ms. gr.-rom. 4947(1). [vezi: Κυριλλος αρχιερευς τινος — sec. XVIII].

Κιριμλλης: B—BAR ms. gr. 1506(5).

Κλαδας: B—BAR ms. gr. 18(8), ms. gr.-rom. 136(6), 415(1); MrP Mz ms. gr.-slav. I—544(3), ms. gr.-rom. 642(1), ms. gr. 670(1), 691(3), 742(7), 760(16), 766(4), 778(4), 867(24), 898(2), 956(8), 1096(26), 1477(11); B—BCS ms. gr. 27820(6), 27821(1); B—UC ms. gr. 4693(3); I—U ms. gr. I—22(4), III—89(11); C—A1 ms. 0.362(1). [vezi: Ιωαννης Κλαδας λαμπαδαριος].

Κλαδας και λαμπαδαριος: B—BAR ms. gr. 1096(2). [vezi: Ιωαννης Κλαδας λαμπαδαριος].

Κληχεως: B—BAR ms. gr.-slav. 283(1). [vezi: Ιωαννης Γλυχης].

Κλημεντ: B—BAR ms. gr. 564(1), 760(1), 766(8), 867(3), 879(1); I—U ms. gr. III—89(5). [vezi: Κλημεντ ιερομοναχος].

Κλημεντ αγιοριτος: B—BAR ms. gr. 760(1). [vezi: Κλημεντ ιερομοναχος].

Κλεμεντ αγιοριτος Μητιληνεος: B—BAR ms. gr. 867(1). [vezi: Κλημεντ ιερομοναχος].

Κλημεντ ιερομοναχος: B—BAR ms. gr. 93(2), 415(1), 661(1), 670(2), 691(1), 693(1), 742(12), 760(5), 867(16), 879(4); B—BCS ms. gr. 27820(4), 27821(1); I—U ms. gr. III—89(4). [Alte forme de scriere a numelui: Κλημεντ, Κλιμεντ, Κλυμεντ, Κλημεντ αγιοριτος Μητιληνεος, Κλημεντ ιερομοναχος αγιοριτος, Κλημεντ ιερομοναχος Ιδηριτος, Κλημεντ ιερομοναχος Μετιληνεος, Κλημεντ εκ λεσβος].

Κλημεντ ιερομοναχος αγιοριτος: B—BAR ms. gr. 867(1), 879(1); B—BCS ms. gr. 27820(2). [vezi: Κλημεντ ιερομοναχος].

Κλημεντ ιερομοναχος Ιδηριτος: B—BAR ms. gr. 147(1). [vezi: Κλημεντ ιερομοναχος].

Κλημεντ εκ λεσβος: B—BAR ms. gr. 760(2). [vezi: Κλημεντ ιερομοναχος].

Κλημεντ ιερομοναχος λεσβιος: B—BAR ms. gr. 742(2), 867(1), 879(1); B—BCS ms. gr. 27820(4). [vezi: Κλημεντ ιερομοναχος].

Κλημεντ ιερομοναχος Μετιληνεος: B—BAR ms. gr. 867(1), 879(9).

Κωνσταντινος: B—BAR ms. gr. 415(1), 640(8), 691(1), 742(1), 760(15); I—U ms. gr.-rom. I—21(30). [vezi: Κωνσταντινος Εξαγλιαλος].

Κωνσταντινος α ψ[αλτης] Αγλιαλος: B—BAR ms. gr. 415(1). [vezi: Κωνσταντινος Εξαγλιαλος].

Κωνσταντινος α ψαλτης Εξαγλιαλος: B—BAR ms. gr. 564(8). [vezi: Κωνσταντινος Εξαγλιαλος].

Κωνσταντινος α ψαλτης: B—BAR ms. gr. 867(1). [vezi: Κωνσταντινος Εξαγλιαλος].

Κωνσταντινος α ψαλτης Εξαγλιαλος: B—BAR ms. gr. 1477(13). [vezi: Κωνσταντινος Εξαγλιαλος].

Κωνσταντινος Εξαγλιαλος: B—BAR ms. gr. 147(1), 415(1), 670(1), 691(1), 693(8), 742(13), 760(2), 766(1), 832(13), 867(13), 879(13); B—BCS ms. gr. 27820(8), 27821(1); B—UC ms. gr. 4693(5); Cr—MzO ms. gr. 99(2); I—U ms. gr. I—22(9), III—88(2), III—89(6). [Alte forme de scriere a numelui: Κωνσταντινος, Κωνσταντινος α ψαλτης Αγλιαλος, Κωνσταντινος α ψαλτης Εξαγλιαλος, Κωνσταντινος α ψαλτης].

Κωνσταντινος ιερευς: I—U ms. gr. III—89(8).

Κωνσταντινος Μαγδλας: B—BAR ms. gr. 93(1), 102(3), 136(1), 147(1), 415(2), 564(5), 899(2), 693(1), 742(5), 760(2), 867(5), 879(15), 1096(13), 1477(14); B—BCS ms. gr. 27820(2), 27821(2); B—UC ms. gr. 4693(1); I—U ms. gr. I—22(1), III—88(1).

- Κωνσταντίνος Μολτοβλαχος πρωτοψαλτης: B—BAR ms. gr. 794(8). [sec. XVIII].
- Κωνσταντίνος Μοσχίανος: B—BAR ms. gr. 760(1).
- Κωνσταντίνος πρωτοψαλτης: B—BAR ms. gr.-rom. 1879(6).
- Κωνσταντίνος πρωτοψαλτης Εξαγχλιαλος: B—BAR ms. gr. 1096(38). [vezi: Κωνσταντίνος Εξαγχλιαλος].
- κωνσταντινουπολιτης: I—U ms. gr. III—89(7).
- Κοντοπετρης: B—BAR ms. gr. 136(1), 599(2), 742(2), 760(8), 778(2), 867(5), 879(6), 1096(2), 1477(2); I—U ms. gr. I—22(1), III—89(13).
- Κοπος έξαθωνων: B—BCS ms. gr.-rom. 4947(1).
- Κορνηλος ό ονομαζομενος 'Ασαν': B—BAR ms. gr. 760(1).
- Κορνιλιος: B—BAR ms. gr. 760(1).
- Κορνιλιος ιερομοναχος: B—BAR ms. gr. 879(1).
- Κορνιλιος ιερομοναχος αγιοριτος: B—BAR ms. gr. 742(1). [Alte forme de scriere a numelui: Κορνιλιος, Κορνιλιος ιερομοναχος Κορνιλιος μοναχος, Κορνιλιος μοναχος αγιοριτος].
- Κορνιλιος μοναχος: B—BAR ms. gr. 766(10). [vezi mai sus].
- Κορνιλιος μοναχος αγιοριτος: B—BAR ms. gr. 867(1); B—BCS ms. gr. 27820(1); I—U ms. gr. III—89(1). [vezi mai sus].
- Κορω: B—BAR ms. gr. 18(8). [vezi: Ξενος Κωρωνης — sec. XI (G. Papadopoulos); sec. XIV—XV (E. Wellesz)].
- Κορονες: B—BAR ms. gr. 18(4), 33(16), ms. rom. 61(4), ms. gr. 93(6), 136(4), 147(10), 415(2), 599(18), 661(5), 691(4), 693(9), 742(20), 760(74), 766(12), 778(8), 832(7), 867(68), 879(36), 898(12), 955(12), 956(12), 1096(18), 1477(25), 1509(1); B—BCS ms. gr. 27820(12); B—SfS ms. gr. 43(1); B—UC ms. gr. 4693(6); I—U ms. gr. I—19(6), I—22(31), I—26(31), III—88(1), III—89(39); ms. gr.-rom. 94(6); Cr.—MzO ms. gr. 99(3), Cr—ArS ms. gr. 27(5); MrD — Mz ms. gr.-slav. 1886(11); MrN — Mz gr. 21(5); MrP — Mz ms. gr.-slav. I—544(5); C—A1 ms. gr. 0.362(2). [vezi: Ξενος Κωρωνης].
- Κωρωνης Ξενος: B—BAR ms. gr. 879(1). [vezi: Ξενος Κωρωνης].
- Κωρωνι: B—BAR ms. gr.-slav. 283(12). [vezi: Ξενος Κωρωνης].
- Κοσμας: B—BAR ms. gr. 130(16), 379(31), 644(1), 661(1), 691(2), 760(1), 790(4), 879(1), 888(8).
- Κοζμα: B—BAR ms. rom. 4305(1). [vezi mai sus].
- Κοσμας διδασκαλος: I—U ms. gr. I—22(2).
- Κοσμας διδασκαλος παναγιος: B—BAR ms. gr. 879(1).
- Κοσμας Ιθεριτος: B—BAR ms. gr. 93(1), 693(6), 760(7); I—U ms. gr. III—89(2). [vezi: Κοσμας ιερομοναχος Ιθεριτος].
- Κοσμας ιερομοναχος: B—BAR ms. gr. 564(5), 742(2); B—BCS ms. gr. 4858(1).
- Κοσμας ιερομοναχος Ιθεριτος: B—BAR ms. gr. 888(16). [Alte forme de scriere a numelui: Κοσμας Ιθεριτος — Sec. XVII].
- Κοσμας ιερομοναχος μακεδονος και δομestικος: B—BAR ms. gr. 686(16). [vezi mai jos].
- Κοσμας μακεδονος: B—BAR ms. gr. 147(1), 742(4), 879(2). [Alte forme de scriere a numelui: Κοσμας ιερομοναχος μακεδονος και δομestικος].
- Κοσμας μοναχος: B—BAR ms. gr. 130(7), 1193(7).
- Κοζμα μοναχλ: B—BAR ms. rom. 61(56), ms. gr.-rom. 2219(3), ms. rom. 4305(60). [vezi mai sus].
- Κεκμας: B—BAR ms. gr. 793(40), 766(52), 867(12), 879(62), 1096(14), 1477(11); B—BCS ms. gr. 27820(3); I—U ms. gr.-slav. 26(43), ms. gr. III—89(8); Cr—MzO ms. gr. 99(14); MrP — Mz ms. gr.-slav. I—544(40). [sec. X—Plusiadinος].
- Κουκουμας και μαϊστορ: B—BAR ms. gr. 742(47), 760(60). [vezi mai sus].
- Κουκουζελης: B—BAR ms. gr. 18(2), 136(9), 147(1), 415(5), 564(5), 643(5), 742(2), 760(31), 766(34), 778(2), 867(4), 879(6), 1096(14), 1477(7); B—BCS ms. gr. 27820(10); B—PPh ms. gr. 206(3); B—UC ms. gr. 4695(5); Cr—MzO ms. gr. 99(7); I—U ms. gr. I—22(25), III—88(7), III—89(43). [vezi: Ιωαννης Κουκουζελης].

Κουκουζελής και μαΐστορ: B—BAR ms. gr. 1477(16); I—U ms. gr. III—88(6). [vezi: Ιωάννης Κουκουζελής].

Κραλής ιερέυς: B—BAR ms. gr. 1414(1); B—BCS ms. gr. 27821(1).

Κυδονίας: B—BAR ms. gr. 136(1). [vezi: Κυδονιανός].

Κυδονιανός: B—BAR ms. gr. 760(3).

Κυπριανός: B—BAR ms. gr. 130(27), 379(23), 1193(4).

Κυρίλος: B—BAR ms. gr. 794(7), ms. gr.-rom. 1879(1).

Κυρίλος Δαλ...?: B—BAR ms. gr.-rom. 158(8).

Κυρίλος αρχιερέυς: B—BAR ms. gr. 794(2), ms. gr.-rom. 1879(1); B—BCS ms. gr.-rom. 4947(1). [vezi: Κυρίλος αρχιερέυς Τίνος — sec. XVIII].

Κυρίλος αρχιεπισκοπός Αλεξανδρίας: B—BAR ms. gr. 693(55).

Κυρίλος αρχιερέυς Μαρμαρινός: B—BAR ms. gr. 100(20), 819(2); I—U ms. gr.-rom. III—94(1); MrN—Mz ms. gr.-rom. 15(1). [vezi: Κυρίλος αρχ. Τίνος].

Κυρίλος αρχιερέυς προεν Τίνος Μαρμαρινός: B—BAR ms. gr. 33(21). [vezi: Κυρίλος αρχιερέυς Τίνος].

Κυρίλος αρχιερέυς πρώην Τίνος: B—BAR ms. gr. 955(1). [vezi: Κυρίλος αρχιερέυς Τίνος].

Κυρίλος αρχιερέυς Τίνος: B—BAR ms. gr. 33(1), 955(1), ms. gr.-rom. 1879(4); B—BCS ms. gr.-rom. 4947(12). [Alte forme de scriere a numelui: Αρχιερέυς Κυρίλος, αρχιερέυς Τίνος μαρμαρινός, Κιρηλός αρχιερέυς, Κυρίλος αρχιερέυς Μαρμαρινός, Κυρίλος αρχιερέυς προεν Τίνος Μαρμαρινός, Κυρίλος αρχιερέυς πρώην Τίνος, Τίνος αρχιερέυς, Κυρίλος πρώην Τίνος].

Κυρίλος αρχιερέυς Τίνος Μαρμαρινός: B—BAR ms. gr.-rom. 642(8). [vezi mai sus].

Κυρίλος αρχιερέυς ό μαρμαρινός: B—BCS ms. gr.-rom. 4947(2). [vezi: Κυρίλος αρχιερέυς Τίνος].

Κυρίλος Ιβεριτός Μιτυληναίος: MrN—Mz ms. gr. 21(8).

Κυρίλος πρώην Τίνος: B—BAR ms. gr. 33(2); B—PPh ms. gr. 206(1). [vezi: Κυρίλος αρχιερέυς Τίνος].

Κυρίλος Τίνος: B—BCS ms. gr.-rom. 4947(1). [vezi: Κυρίλος αρχιερέυς Τίνος].

Κυρίλος Τίνος αρχιερέυς: B—BCS ms. gr.-rom. 4947(2). [vezi: Κυρίλος αρχιερέυς Τίνος].

— L —

Δαλετζός: B—BAR ms. gr. 147(10), 742(9), 760(8), 867(8), 879(5), 1096(1), 1477(6); B—BCS ms. gr. 27820(2); I—U ms. gr. III—89(7).

Δαμπαδαριός: B—BAR ms. gr. 39(69), 89(35), 136(4), ms. gr.-slav. 283(3), 284(1), 39(22), 691(1), 742(8), 760(18), 835(24), 867(3), 879(6), 1096(4), 1477(8); B—UC ms. gr. 1693(1); I—U ms. gr. I—22(6), III—88(7), III—89(10); MrP—Mz ms. gr.-slav. I—544(3); MsN—Mz ms. gr. 21(4).

Δαμπαδαριός Δανιηλ: B—BAR ms. gr. 782(40).

Δαμπαδαριός διδασκαλός: I—U ms. gr. I—20(58).

Δαμπαδαριός Χρυσάφης: B—BAR ms. gr. 867(3); I—U ms. gr. III—89(4). [vezi: Χρυσάφης ό νεός].

Δαμπαδαριός Ιωάννης: B—BAR ms. gr. 564(1). [vezi: Ιωάννης Κλαδάς λαμπαδαριός].

Δαμπαδαριός Ιωάννης και Κλαδάς: B—BAR ms. gr. 1477(1). [vezi: Ιωάννης Κλαδάς λαμπαδαριός].

Δαμπαδαριός Ιωάννης Κλαδάς: I—U ms. gr. I—22(1); MrP—Mz ms. gr. — slav. I—544(1). [vezi: Ιωάννης Κλαδάς λαμπαδαριός].

Δαμπαδαριός Κλαδάς: B—BAR ms. gr. 742(2); 1477(3). [vezi: Ιωάννης Κλαδάς λαμπαδαριός].

Δαμπαδαριός μακαρίτος Πέτρος Πελοποννησίος: B—BAR ms. gr. 1229(6). [vezi: Πέτρος λαμπαδαριός Πελοποννησίος].

Δαμπαδαριός Μανουηλ Χρυσάφης: I—U ms. gr. III—89(16). [vezi: Μανουηλ Χρυσάφης].

Λαμπαδαριος Πετρος : B—BAR ms. gr. 39(72), 641(1), 778(8). [vezi : Πετρος λαμπαδαριος Πελοποννησιος].

Λαμπαδαριος Πετρος Βυζαντιος : B—BAR ms. gr. 39(1), 778(2), 898(8). [vezi : Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].

Λαμπαδαριος Πετρος Πελοποννησιος : B—BAR ms. gr. 39(13). [vezi : Πετρος λαμπαδαριος Πελοποννησιος].

Λασχαρης : B—BAR ms. gr. 693(1), 760(6), 793(1), 1096(1); B—UC ms. gr. 4693(1), I—U ms. gr. I—22(1), Cr—MzO ms. gr. 99(3), [† *după* 1269].

Λασχαρης Πηγονιτος : B—BAR ms. gr. 879(1). [vezi posibil : Κωνσταντινος λασχαρης Πογονατος sec. XV].

Λασκαρης Πιγουνιτος : B—BAR ms. gr. 742(1), 867(1); B—BCS ms. gr. 27820(1). [Alte forme de scriere a numelui : Λασκαρης Πηγονιτος, λασκαρης Πιγουνιτος, λασκαριος Πιγουνιτος].

Λατρινον : B—BAR ms. gr. 879(18). [vezi mai jos].

Λατρινωσ : B—BAR ms. gr. 742(32), 1477(22); B—BCS ms. gr. 27820(4).

Λαυρεντιος : I—U ms. gr. III—89(1).

Λαυρεντιος ιερομοναχος : B—UC ms. gr. 4693(1).

Λεων : B—BAR ms. gr. 130(1), 379(1), 1193(1). [vezi : Λεων ο σοφος 886 — 912].

Λεον βασιλευσ : B—BAR ms. gr. 147(11), 643(11), 648(11), 649(11), 693(11), [vezi : Λεων ο σοφος — numai textul].

Λεον βασιλευσ ο σοφος : B—BAR ms. gr. 742(11); C—U ms. gr. — rom. 1106(11). [vezi : Λεων ο σοφος — numai textul].

Λεων δεσποτδλ : B—BAR ms. rom. 61(1), ms. gr. — rom. 2219(3). [vezi : Λεων ο σοφος].

Λεον δεσποτης : B—BAR ms. gr. 379(2). [vezi : Λεων ο σοφος].

Λεων μαηστορδλ : B—BAR ms. gr. — rom. 2219(1), ms. rom. 4305(2). [sec. IX].

Λεον μαϊστορ : B—BAR ms. gr. 130(9), 379 (105), 1193(1). [vezi mai sus].

Λεων μαϊστοροδλ : B—BAR ms. rom. 61(2). [vezi mai sus].

Λεον ο βασιλευσ : B—BAR ms. gr. 879(11-text). [vezi : Λεων ο σοφος].

Λεων ο σοφος : B—BAR ms. gr. 102(11), 564(11), 599(11), 622(11), 793(11), 867(11), 1096(11), 1355(11)1506(11); B—BCS ms. gr. 4858(11), 27820(11); B—SfS ms. gr. 43(11) [Alte forme de scriere a numelui : Βασιλευσ Λεων ο σοφος, Λεον βασιλευσ, Λεον δεσποτης, Λεων δεσποτδλ, Λεον βασιλευσ ο σοφος, Λεον ο σοφος βασιλευσ, Λεον ο σοφος και βασιλευσ, Λεων πρεσ Αηιυελεπτδλ Αηηπδρατ].

Λεον ο σοφος βασιλευσ : B—BAR ms. gr. 93(11), 661(11), 1477(11). [vezi : Λεων ο σοφος].

Λεον ο σοφος και βασιλευσ : I—ArS ms. gr. 204(11). [vezi : Λεων ο σοφος].

Λεων πρεσ Αηιυελεπτδλ Αηηπδρατ : B—BAR ms. rom. 61(11), 4305(11). [vezi : Λεων ο σοφος].

Λογγινοσ : B—BAR ms. gr. 644(1), 742(1), 867(1), 879(1), 1096(1), 1477(1). [vezi : Λογγινοσ μοναχοσ — sec. XVI].

Λογγινοσ μοναχοσ : B—BAR ms. gr. 599(1), 691(1), 760(1); B—BCS ms. gr. 4858(1), 27820(1); Cr—ArS ms. gr. 27(1); I—U ms. gr. III—89(1). [Alte forme de scriere a numelui : Λογγινοσ, Λογγινοσ μοναχοσ και νεοσ Κεκχεζελησ, Λογγινοσ μοναχοσ].

Λογγινοσ μοναχοσ και νεοσ Κεκχεζελησ : B—BAR ms. gr. 1509(1). [vezi : Λογγινοσ μοναχοσ].

Λογγινοσ μοναχοσ : B—BAR ms. gr. 564(3), 670(1). [vezi : Λογγινοσ μοναχοσ].

Λουκασ ιερομοναχοσ αγιοριτοσ : B—BAR ms. gr. 691(1).

— M —

Μαγουλασ : B—BAR ms. gr. 760(1), 766(1); 793(1); B—BCS ms. gr. — rom. 4947(1); B—UC ms. gr. 4694(4).

Μαγουλασ — Γαζησσ? : Cr—MzO ms. gr. 99(3).

Μαϊστορ : MrP — Mz ms. gr. — slav I—544(23), ms. gr. 599(18), 760(20), 867(1), 879(4), 1477(4); B—BCS ms. gr. 27820(3); I—U ms. gr. — slav I—26(18), ms. gr. III—88(1). [vezi : Ιωαννησ Κουκουζελησ].

Μαΐστορ Ιωαννης Κεκεζελης: MrP — Mz ms. gr. — slav. I—544(4); B—BAR ms. gr. 50(5), 867(8); I—U ms. gr. I—22(3). [vezi: Ιωαννης Κουκουζελης].

Μαΐστορ καὶ διδασκαλος: I—U ms. gr. III—88(3). [vezi: Ιωαννης Κουκουζελης].

Μαΐστορ Κεκεζελης: B—BAR ms. gr. 742(1), 1477(3); I—U ms. gr. III—88(1). [vezi: Ιωαννης Κουκουζελης].

Μακαριος: B—BAR ms. gr. 778(1).

Μακαριος ιερομοναχος Κυπριος: B—BAR ms. gr. 33(29).

Μακαριτος Δανιιλ: B—BAR ms. gr. — rom. 1879(12).

Μακαριτος Πετρος: B—BCS ms. gr. — rom. 4947(3). [vezi mai jos].

Μακαριτος Πετρος δομεστικος: B—BAR ms. gr. — rom. 1879(1).

Μακαριτος Χρυσαφης: B—BAR ms. gr. 415(2).

Μακαριτος οικονομος: B—BCS ms. gr. 27820(16); I—U ms. gr. I—19(6).

Μακαριτος Πετρος λαμπαδαριος: B—BAR ms. gr. — rom. 146(23), 158(12), ms. gr. 5(1), ms. gr. — rom. 634(5), 1879(2); B—BCS ms. gr. — rom. 4947(6). [vezi: Πετρος λαμπαδαριος Πελοποννησιος].

Μακαριτος Πετρος λαμπαδαριος Πελοποννησιος: B—BAR ms. gr. 89(8), ms. gr. — rom. 54(23). [vezi: Πετρος λαμπαδαριος Πελοποννησιος].

Μακαριτος Παναγιωτης πρωτοψαλτης: B—BCS ms. gr. 27821(1).

Μαλαχιος: B—BAR ms. gr. 879(1).

Μανσηλ: B—BAR ms. gr. — slav. 283(1), ms. gr. 670(3), 691(6), 693(3), 742(1), 707(7), 766(5), 768(1), 1477(2); I—U ms. gr. III—88(29), III—89(35); MrN Mz ms. gr. 21(1). [vezi: Μανουηλ Χρυσαφης].

Μανουηλ Αγαλλιανος: B—BAR ms. gr. 760(1), 766(1), 867(2), 879(2); B—BCS ms. 27820(4). [vezi: Αγαλλιανος].

Μανουηλ ᾱ ψαλτης Κορωνης: B—BAR ms. gr. 867(1), 879(1).

Μανουελ Αργυροπουλος: I—U ms. gr. III—89(1). [vezi mai jos].

Μανουηλ Αργυροπολος: B—BAR ms. gr. — slav. 284(1), ms. gr. 742(4), 760(3), 867(1), 834(4), 1477(2); B—BCS ms. gr. 27820(5); B—UC ms. gr. 4693(1).

Μανουηλ Βλατερος: B—BAR ms. gr. 760(3), 879(3), 1477(1); I—U ms. gr. III—89(1), [vezi: Βλατηρος].

Μανσηλ Βλατιρος: B—BAR ms. gr. 742(4), 867(2); B—BCS ms. gr. 27820(3). [vezi: Βλατηρος].

Μανουηλ Βλατυρος: B—BAR ms. gr. 691(1). [vezi: Βλατηρος].

Μανουηλ Βλατιρος θεσσαλονικεος: B—BAR ms. gr. 867(1), 879(1). [vezi: Βλατηρος].

Μανουηλ Γαζης: B—BAR ms. gr. 693(1), 760(4), 832(29), 867(13), 879(1), 1096(13); B—BCS ms. gr. 4858(1), 27820(2); I—U ms. gr. I—19(1), III—88(1), III—89(1).

Μανουηλ Γουτας: B—BAR ms. gr. 147(4), 641(1), 819(1); B—BCS ms. gr. 4858(3), ms. gr. — rom. 4947(3); I—U ms. gr. III—89(1).

Μανουηλ Γουτας θεσσαλονικης: B—BAR ms. gr. 93(1). [vezi: mai sus].

Μανσηλ Χρυσαφης: B—BAR ms. gr. 760(66), 956(14); B—UC ms. gr. 4693(1). [vezi: Μανουηλ Χρυσαφης].

Μανσηλ Χρυσαφι: B—BAR ms. rom. 61(1), 4305(1). [vezi: Μανουηλ Χρυσαφης].

Μανουηλ Χρυσαφης: B—BAR ms. gr. 18(14), 102(1), 136(21), ms. gr. — rom. 146(1), 103, 778(2), 898(12), 1193(1), 1499(1282); I—U ms. gr. I—19(1), III—89(70). [vezi: Μανουηλ Χρυσαφης].

Μανουηλ Χρυσαφης: B—BAR ms. gr. 33(1), 93(10), 106(1), 130(1), 147(12), 379(1), 453(8), 564(8), 599(6), 643(1), 661(1), 670(13), ms. gr. — rom. 678(1), ms. gr. 691(36), 803(3), 742(84), 821(11), 830(4), 832(4), ms. gr. — rom. 837(16), ms. gr. 866(18), 867(90), 893(30), 955(1), 1096(37), 1477(27), 1509(1); B—BCS ms. gr. 4858(1), ms. gr. — rom. 867(18), ms. gr. 27820(80), 27821(29); B—SfS ms. gr. 10(2), 43(5); B—PPh ms. gr. 13(13); B—UC ms. gr. 4693(34); 4694(1); I—U ms. gr. III—88(39), III—89(31); I—ArS; ms. gr. 204(1); Cr—MzO ms. gr. 94(5), 99(22); [Alte forme de scriere a numelui:

Χρυσ αφης, Χρυσ αφι, Χρυσ αφης ὁ παλαιος, Μανουηλ Χρυσ αφης λαμπαδαριος, Μανουηλ λαμπα-
δαριος Χρυσ αφης, Μανουηλ ὁ μεγας ῥητορ, Μανουηλ Παλαιος Χρυσ αφης,

Μανουηλ Χρυσ αφης καὶ λαμπαδαιος: B—BAR ms. gr. 599(1); B—UC ms. gr. 4693(6).
[vezi: Μανουηλ Χρυσ αφης].

Μανουηλ Χρυσ αφης λαμπαδαριος: B—BAR ms. gr. 136(2), 415(1), 742(27), 879(1). [vezi: Μανουηλ Χρυσ αφης].

Μανουηλ Χρυσ αφης καὶ μαῖστορ: B—BAR ms. gr. 136(2). [vezi: Μανουηλ Χρυσ αφης].

Μανουηλ Χρυσ αφης καὶ πρωτοψαλτης τῆς μεγαλης εκκλησιας: B—BAR ms. gr. 742(4). [vezi: Μανουηλ Χρυσ αφης].

Μανουηλ Χρυσ αφης λαμπαδαριος καὶ εὐαγης τῆ βασιλικῆ κληρη: B—BAR ms. gr. 879(8).
[vezi: Μανουηλ Χρυσ αφης].

Μανουηλ Χρυσ αφης καὶ γλυκυτατος: I—U ms. gr. III—88(4). [vezi: Μανουηλ Χρυσ αφης].

Μανουηλ Χρυσ αφης ὁ μεγας ῥητορ: B—BAR ms. gr. 147(2). [vezi: Μανουηλ Χρυσ αφης].

Μανουηλ Κωρωνης: B—BAR ms. gr. 760(2); B—BCS ms. gr. 27820(1).

Μανουελ λαμπαδαριος: B—BAR ms. gr. 691(1), 742(2), 760(9), 879(1); I—U ms. gr. III—88(8), III—89(4). [vezi: Μανουηλ Χρυσ αφης].

Μανουηλ λαμπαδαριος: B—BAR ms. gr. 415(4), 691(1), 742(29), 867(33), 879(27); B—BCS ms. gr. 27820(5), 27821(3); I—U ms. gr. III—89(4). [vezi: Μανουηλ Χρυσ αφης].

Μανουελ λαμπαδαριος Κλαδας: B—BAR ms. gr. 691(1).

Μανουελ ιερευσ Κῆκχλας: B—BAR ms. gr. 742(1).

Μανουηλ μαῖστορ: B—BAR ms. gr. 742(2).

Μανουηλ μαῖστορ Αργυροπελος: B—BAR ms. gr. 415(1), 742(1), 867(1); B—BCS ms. gr. 27821(1).

Μανουηλ ὁ μεγας ῥητορ: B—BAR ms. gr. 147(4), 742(3), 760(15), 867(3), 879(3).
[vezi: Μανουηλ Χρυσ αφης † 1551].

Μανουηλ ὁ μεγας ῥητορ: B—BCS ms. gr. 27820(1).

Μανουηλ παλαιος Χρυσ αφης: I—U ms. gr. III—88(2). [vezi: Μανουηλ Χρυσ αφης].

Μανουηλ πρωτοψαλτης της μεγαλης εκκλησιας ἐν τῇ δευτερα Πατριαχια τῆ Παναγιω-
τάτῃ κυρίῃ Καλλινίχῃ: B—BAR ms. gr. 784(1).

Μανουηλ θεβαιος: B—BAR ms. gr. 760(1).

Μανουηλ θεσαλονικεος: B—BAR ms. gr. 898(1).

Μαρκος: B—BAR ms. gr. 599(3), 760(5), 766(1).

Μαρκος επισκοπος: B—BAR ms. gr. 763(30). [vezi mai jos].

Μαρκος επισκοπος Κορινθου: B—BAR ms. gr. 1096(2). [Alte forme de scriere a nume-
lui: Μαρκος επισκοπος Κορυνθου, Μαρκος επισκοπος Κοριντου, Μαρκος Κορινθου, Μαρκος
Κοριντος, Μαρκος μητροπολιτης Κορινθου].

Μαρκος επισκοπος Κορυνθου: B—BAR ms. gr. 670(1), 1477(2); I—U ms. gr. I—22((2)).
[vezi: mai sus].

Μαρκος Ευγενικος: B—BAR ms. gr. 136(5), 691(1), 742(2), 879(2); B—BCS ms. gr. 27820(7); I—U ms. gr. III—89(6).

Μαρκος Ευγενικος εκ της μονης Ξανθοπουλου: B—BAR ms. gr. 742(8), 760(9), 879(9).
[vezi: Μαρκος Ξανθοπουλος].

Μαρκος Ευγενικος Ξανθοπουλος: B—BAR ms. gr. 867(3). [vezi: Μαρκος Ξανθοπουλος].

Μαρκος ιερομοναχος: B—UC ms. gr. 4693(1); B—BAR ms. gr. 760(1), 867(2), 1477(1).

Μαρκος Κορινθος: I—U ms. gr. III—88(1). [vezi: Μαρκος επισκοπος Κορινθου].

Μαρκος Κοριντιος: I—U ms. gr. III—89(1). [vezi: Μαρκος επισκοπος Κορινθου].

Μαρκος μητροπολιτης Κορινθου: B—BAR ms. gr. 564(1), 599(1), 742(4), 867(2), 879(2),
1477(1); B—BCS ms. gr. 27820(2). [vezi: Μαρκος επισκοπος Κορινθου].

Μαρκος Ξανθοπουλος: B—BAR ms. gr. 867(3). [Alte forme de scriere a numelui: Μαρ-
κος Ευγενικος εκ της μονης Ξανθοπουλου, Μαρκος Ευγενικος Ξανθοπουλος].

Μαυρολεον: B—BAR ms. gr. 130(15).

Μηλαηλ απο την Φόκεαν: B—BAR ms. gr. 136(2).

Μηλαηλ ιερευσ Κεκουλας: B—BAR ms. gr. 879(1).

Μηλαηλ Μολδοβανη: B—BAR ms. gr. 89(4). [sec. XVIII—XIX].

Μηχαηλος: B—BAR ms. gr. 794(45).

Μηχαϊλ ιερευς: I—U ms. gr. III—89(1).

Μηχαλαχη: I—ArS ms. gr.-rom. 202(1). [vezi: Μηχαλαχε Μολδοβαν].

Μηχαλάχε: B—BAR ms. gr. 833(2). [vezi: Μηχαλαχε Μολδοβαν].

Μηχαλαχι: B—BAR ms. gr. 1355(1). [vezi: Μηχαλαχε Μολδοβαν].

Μηχ[αηλ] Γιασιωτος: B—BAR ms. gr.-rom. 158(4).

Μηχαλακε Κτητηρευσα σφιντελορ μ[τηκτιρι] δε μαϊχι: B—BAR ms. gr. 1229(42). [vezi: Μηχαλαχε Μολδοβαν].

Μηχαλαχε Μολδοβαν: B—BAR ms. gr.-rom. 1879(2). [Alte forme de scriere a numelui Μηχαλαχε, Μεχαλαχι, Μεχαλαχε, Μηχαλακε Κτητηρευσα σφιντελορ μ[τηκτιρι] δε μαϊχι, Μηχαλαχε Μολδοβλαχ].

Μηχαλαχε Μολδοβλαχ: B—BAR ms. gr.-rom. 1879(18). [vezi mai sus].

Μειτροφανος ιερομοναχος: I—U ms. gr. III—89(1).

Μελχισεδεχ: B—BAR ms. gr. 644(22), 766(1); I—U ms. gr. III—89(15), I—ArS ms. gr. 204(37). [vezi: Μελχισεδεχ επισκοπος Ρεδεστινος].

Μελχισεδεχ επισκοπος Ραιδεστος: B—BAR ms. gr. 693(20). [vezi: Μελχισεδεχ επισκοπος Ρεδεστινος].

Μελχισεδεχ επισκοπος Ραιδεστινος: B—BAR ms. gr. 147(21), 832(20). [vezi: Μελχισεδεχ επισκοπος Ρεδεστινος].

Μελχισεδεχ επισκοπος Ρεδεστινος: B—BAR ms. gr. 102(18), 93(20), 136(20), 661(20), 760(20), 793(20), 867(20), 879(20); B—BCS ms. gr. 4858(1), 27820(1). [Alte forme de scriere a numelui: Μελχισεδεχ, Μελχισεδεχ Ρεδεστινος, Μελχισεδεχ επισκοπος Ρεδεστος, Μελχισεδεχ Ρεδεστος].

Μελχισεδεχ Ρεδεστινος: B—BAR ms. gr. 648(20). [vezi mai sus].

Μελχισεδεχ Ρεδεστος: I—U ms. gr. I—22(1). [vezi mai sus].

Μελετιος: B—BAR ms. gr. 835(1); B—PPh ms. gr. 206(2); C—U ms. gr.-rom. 292(14); MrN-Mz ms. gr. 21(1). [vezi: Μελετιος ιερομοναχος Σιναϊτος].

Μελετιος ιερομοναχος: B—BAR ms. gr. 643(1), 898(2), 1414(3), 1424(13); B—BCS ms. gr.-rom. 4947(1); B—UC ms. gr. 4693(3); I—U ms. gr. I—19(2); MrN-Mz ms. gr. 21(1). [vezi: Μελετιος ιερομοναχος Σιναϊτος].

Μελετιος ιερομοναχος Κριτος και Σιναϊτος: B—BAR ms. gr. 641(40), ms. gr.-rom. 340(40). [vezi: Μελετιος ιερομοναχος Σιναϊτος].

Μελετιος ιερομοναχος Σιναϊτος: B—BAR ms. gr. 33(21), 415(4), 1414(1), 693(2); Cr—U ms. gr.-rom. 91(1). [Alte forme de scriere a numelui: Μελετιος, Μελετιος ιερομοναχος Κριτος και Σιναϊτος, Μελετιος Κριτος ο Σιναϊτος, Μελετιος Σιναϊτος ο παλαιος, Μελετιος Σιναϊτος].

Μελετιος ιερομοναχος Σιναϊτος Κριτος: B—BAR ms. gr. 33(43). [vezi: Μελετιος ιερομοναχος Σιναϊτος].

Μελετιος Κριτος ο Σιναϊτος: B—BAR ms. gr. 770(43). [vezi: Μελετιος ιερομοναχος Σιναϊτος].

Μελετιος Σιναητος: B—BAR ms. gr.-rom. 1879(2). [vezi: Μελετιος ιερομοναχος Σιναϊτος].

Μελετιος Σιναϊτος: B—BAR ms. gr. 640(5), 760(1), 766(1), 769(3), 955(1); I—U ms. gr. III—89(1); I—ArS ms. gr.-rom. 202(1). [vezi: Μελετιος ιερομοναχος Σιναϊτος].

Μελετιος Σιναϊτος Κριτος: B—BAR ms. gr. 33(1). [vezi: Μελετιος ιερομοναχος Σιναϊτος].

Μελετιος Σιναϊτος ο παλαιος: B—BAR ms. gr. 657(3). [vezi: Μελετιος ιερομοναχος Σιναϊτος].

Μελετιος Σιναϊτος: B—BAR ms. gr. 106(1), 136(2); B—BCS ms. gr. 4858(2); B—UC ms. gr. 4695(2). [vezi: Μελετιος ιερομοναχος Σιναϊτος].

Μελοδιος: B—BAR ms. gr. 130(5).

Μελοδος Πετρος: B—BAR ms. gr. 661(5). [vezi: Πετρος Μπερεκετης Βυζαντινος].

Μητοφανος Βλεμυδες: B—BAR ms. gr. 760(1).

Μητροφανος ιερομοναχος: B—BAR ms. gr. 742(1), 879(1).

- Μητροπολητης : I—U ms. gr. III—89(1).
- Μιχαηλ : B—BAR ms. gr. 835(1) ; B—BCS ms. gr. 27820(1). [după 1629].
- Μιχαηλ Ανανεοτος : B—BCS ms. gr. 27820(1). [† 830]. [Alte forme de scriere a numelui : Ανανεοτος, Ανανιοτος].
- Μιχαηλ Αμυρουτζος : B—BAR ms. gr. 1096(2).
- Μιχαηλ ιερευσ Κεκεθλας : B—BAR ms. gr. 867(2) ; B—BCS ms. gr. 27820(1).
- Μιχαηλ Φωκεαν : B—BAR ms. gr. 742(2), 867(1), 879(2). [Alte forme de scriere a numelui : Μιχαηλ λαμπαδαριος Φωκεαν, Φοκεαν, λαμπαδαριος Φωκεαν].
- Μιχαηλ λαμπαδαριος Φωκεαν : I—U ms. gr. III—89(3). [vezi mai sus].
- Μιχαλακε : B—BAR ms. gr.-rom. 1879(1).
- Μιχαλης ποστελνικος : B—BAR ms. gr. 136(1).
- Μιτροφανης Καρικης : B—BCS ms. gr.-rom. 4947(1).
- Μη ? : B—BAR ms. gr.-rom. 158(1). [vezi : Μιχαλακη ?].
- Μκ. ? : B—BAR ms. gr.-rom. 158(1). [vezi : Μιχαλακη ?].
- Μοναχος Ανθημ : B—BAR ms. gr.-slav. 283(1). [vezi : Ανθιμος μοναχος].
- Μοναχος Αγαθονος : B—BAR ms. gr.-slav. 283(4), MrP-Mz ms. gr.-slav. I—544(2). [vezi : Αγαθονος μοναχος].
- Μοναχος Ευστατιος : B—BAR ms. gr.-slav. 283(4) ; I—U I—26(13) ; MrP-Mz I—544(29) [vezi : Ευστατιος πρωτοψαλτης].
- Μοναχος Κορνιλιος : B—BAR ms. gr. 599(73). [vezi : Κορνιλιος μοναχος].
- Μωναχος Δωγειν : I—U ms. gr.-slav. I—26(6). [vezi : Δογγινος μοναχος].
- Μοναχος Δογγινος : B—BAR ms. gr.-slav. 283(8) ; MrP-Mz ms. gr.-slav. I/544(5). [vezi : Δογγινος μοναχος].
- Μοναχος Θεωδωλος : B—BAR ms. gr.-slav. 283(3) ; MrP-Mz I/544(2) ; MrD-Mz 1886(5).
- Μοραητος : B—BAR ms. gr. 641(1).
- Μοραϊτος : B—BCS ms. gr.-rom. 4947(1).
- μοσχαλη ρομαϊκά ? : I—U ms. gr. III—89(1).
- Μοχλιανος : B—BAR ms. gr.-slav. 283(1). [vezi : Μοσλιανος].
- Μοσληανος : I—U ms. gr. III—89(3). [vezi : Μοσλιανος].
- Μοσλειανος : B—BAR ms. gr. 564(2). [vezi : Μοσλιανος].
- Μοσλιανος : B—BAR ms. gr. 136(1), 599(4), 691(2), 742(4), 867(1), 879(1) ; B—BCS ms. gr. 27820(1) ; MrP-Mz ms. gr.-slav. I—544(11). [Alte forme de scriere a numelui : Μοχλιανος, Μοσληανος, Μοσλειανος, Μοσλοιανος].
- Μοσλοιανος : B—BAR ms. gr. 670(1). [vezi mai sus].
- Μοσιχοτατος Κουκουμας : I—U ms. gr. III—89(40). [vezi : Κουκουμας].
- Μπαλασιος : B—BAR ms. gr. 93(4), 102(5), 106(1), 136(14), ms. gr.-rom. 146(31) ; ms. gr. 415(21), 564(2), 640(98), 641(61), ms. gr.-rom. 642(10), ms. gr. 643(4), 644(97), 661(110), 691(29), 742(219), 766(88), 769(12), 794(2), 830(64), 832(7), 835(1), ms. gr.-rom. 837(3), ms. gr. 867(3), 879(53), 888(906), 898(1), 1414(23), ms. gr.-rom. 1879(1) ; B—BCS ms. gr. 4858(29), ms. gr.-rom. 4947(12) ; C—A1 ms. gr. 0.359(950) ; Cr—MzO ms. gr.-rom. 91(2) ; Cr—ArS ms. gr. 27(17) ; MrN-Mz ms. gr. 21(4) ; B—PPh ms. gr. 206(19) ; B—UC ms. gr. 4693(22), 4697(3) ; I—U ms. gr. III—89(500). [vezi : Μπαλασιος ιερευσ — † cca. 1660].
- Μπαλασιος αρχιερευσ και νομοφυλαξ : B—BAR ms. gr. 693(22). [vezi : Μπαλασιος ιερευσ].
- Μπαλασιος ιερευσ : B—BAR ms. rom. 61(60), ms. gr. 102(8), 136(140), 147(40), 415(44), 564(43), 640(30), 642(20), 643(30), 645(1), 649(2), 661(9), 670(30), 691(8), 693(94), 742(51), 760(305), 790(1), 830(8), 832(54), 867(30), 879(130), 888(77), 898(14), 1229(20), 1424(24) ; B—BCS ms. gr. 4858(24), ms. gr.-rom. 4947(9), ms. gr. 27820(80), 27821(36) ; B—SfS ms. gr. 43(2) ; B—PPh ms. gr. 206(31) ; B—UC ms. gr. 4693(46), 4695(51) ; Cr—MzO ms. gr.-rom. 91(1) ; MrN-Mz ms. gr. 21(81) ; I—ArS ms. gr. 204(20), ms. gr.-rom. 207(4) ; I—U ms. gr. III—88(1), III—89(1), III—93(2), ms. gr.-rom. III—94(20). [Alte forme de scriere a numelui : Μπαλασιος, Μπαλασιος ιερευσ και νομοφυλαξ, Βαλασιος, Παλασιος, ποπα Βαλασι, Μπαλασιος αρχιερευσ ? και νομοφυλαξ, Μπαλασιος ιερευσ εμου διδασκαλος, Μπαλασιος ιερευσ ο νεος Γλυκης, Μπαλασιος νομοφυλαξ πρεσβυτερος, Νομοφυλαξ...].

- Μπαλασιος ιερευς έμοϋ διδασκαλος : B—BAR ms. gr. 867(1). [vezi mai sus].
- Μπαλασιος ιερευς και νομοφυλαξ : B—BAR ms. gr. 136(8), 147(51), 160(1168), 415(8), 564(57), 643(33), 657(1), 661(2), 867(2), 867(230), 898(9); B—BCS ms. gr. 4858(5), ms. gr.-rom. 4947(3), ms. gr. 27821(2); B—PPh ms. gr. 206(15); B—UC ms. gr. 4693(6); I—U ms. gr. I—19(60), III—96(1099). [vezi : Μπαλασιος ιερευς].
- Μπαλασιος ιερευς και νομοφυλαξ της μεγαλης εκκλησιας : B—BAR ms. gr. 93(58), 686(1190), 742(111), 830(4), 832(98), 879(64), 1510(1139), ms. gr.-rom. 3210(25); B—SfS ms. gr. 46(1109). [vezi Μπαλασιος ιερευς].
- Μπαλασιος ιερευς νομοφυλαξ : B—UC ms. gr. 4693(1).
- Μπαλασιος ιερευς ο νεος Γλυκης : B—BAR ms. gr. 867(2). [vezi : Μπαλασιος ιερευς].
- Μπαλασιος — Χρυσ αφης (?) : B—BAR ms. gr. 645(1).
- Μπαλασιος και φοιτητης αυτου : B—PPh ms. gr. 206(1). [vezi : Μπαλασιος ιερευς].
- Μπαλασιος και νομοφυλαξ : B—BAR ms. gr. 564(1). [vezi : Μπαλασιος ιερευς].
- Μπαλασιος νομοφυλαξ πρεσβυτερος : B—BAR ms. gr. 867(1). [vezi : Μπαλασιος ιερευς].
- Μπαλασιος ο μαθητης Γερμανου : B—BAR ms. gr. 742(1). [vezi : Μπαλασιος ιερευς].
- Μπερεκετης : B—BAR ms. gr. 102(5), 106(1), 136(2), 150(8), 415(84), 643(1), 657(1), 733(37), 760(1), 766(27), 778(32), 879(305); B—BCS ms. gr.-rom. 4947(1); B—PPh ms. gr. 206(52); B—UC ms. gr. 4695(1); I—U ms. gr.-rom. I—21(6); ms. gr. III—89(1). [vezi : Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].
- Μπερεκετης Μελωδος : B—BAR ms. gr. 93(1), 879(9). [vezi : Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].
- Μπερεκετης νεος Γλυκης : B—BAR ms. gr. 415(5). [vezi : Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].
- Μπερεκετης ο βυζαντιος : B—PPh ms. gr. 206(1). [vezi : Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].
- Μπερεκετης ο γλυκυτατος : B—BAR ms. gr. 879(4). [vezi : Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].
- Μπερεκετης ο νεος Γλυκης : B—BAR ms. gr. 879(2). [vezi : Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].
- Μπερεκετης Τζελεπης : B—UC ms. gr. 4695(6).
- Μπουνης Αλυατός : B—UC ms. gr. 4693(1).
- Μουσικοτατος Δημητριός : B—BAR ms. gr. 790(3).
- Μουσικολογιοτατος διδασκαλος κυρ Πετρος πρωτοψαλτης της τῆς χριστῆ μεγαλης εκκλησιας τῆς Βυζαντις : B—BAR ms. gr.-rom. 837(8). [vezi : Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].
- Μουσικοτατος εν δυδασκαλοις κυρ Γηοργις εις το την δεησινμ του ειρμοντου : B—BAR ms. gr. 778(1).
- Μουσικοτατος και λογιωτατος εν ιερομοναχοις Δαμιανος Βατοπαιδινος : B—BAR ms. gr. 779(1). [vezi : Δαμιανος ιερομοναχος Βατοπαιδινος].
- Μουσικοτατος κυρ Πετρος : B—UC ms. gr. 4693(1).
- Μουσικοτατος Μπερεκετης : B—BAR ms. gr. 879(2). [vezi : Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].
- Μουσικοτατος Πετρος ο νεος Γλυκης : B—UC ms. gr. 4693(1). [vezi : Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].
- Μουσικολογιωτατος Πετρος λαμ[παδαριος] : B—BAR ms. gr. 143(18), 152(25). [vezi : Πετρος λαμπαδαριος Πελοποννησιος].
- Μυχαϊλ Κεκελας : B—BAR ms. gr. 760(1).
- Μυχαλαχυ : I—U ms. gr.-rom. I—21(1). [vezi : Μηχαλαχε Μολδοβαν].

— N —

- Νανος : B—BAR ms. gr. 838(15).
- Ναθαναηλ : B—BAR ms. gr. 760(1). [vezi : Ναθαναηλ μητροπολιτης Νικαιας].
- Ναθαναηλ μ[ετ]ρο[πολιτης] : B—BAR ms. gr. 670(2). [vezi mai sus].
- Ναθαναηλ μητροπολιτης Νικαιας : B—BAR ms. gr. 691(2), 742(1), 879(1); B—BCS ms. gr. 27820(1). [Alte forme de scriere a numelui : Ναθαναηλ, Ναθαναηλ μητροπολιτης,

Ναθαναηλ μητροπολιτης Νικαιας, Ναθαναηλ Νικαιας, Ναθαναηλ Νικαιας Κρητος, Ναθαναηλ Νικαιας Κριτος].

Ναθαναηλ μητροπολιτης: I—U ms. gr. III—89(1). [vezi mai sus].

Ναθαναηλ μητροπολιτης Νικαιας Κριτος: B—BAR ms. gr. 867(4). [vezi mai sus].

Ναθαναηλ Νικαιας: B—BAR ms. gr. 760(1); B—BCS ms. gr. 27820(1). [vezi: Ναθαναηλ μητροπολιτης Νικαιας].

Ναθαναηλ Νικαιας Κριτος: B—BAR ms. gr. 415(1), 879(1); B—UC ms. gr. 4693(1). [vezi: Ναθαναηλ μητροπολιτης Νικαιας].

Νηκηφορος: B—BAR ms. gr.-rom. 678(13), 837(19).

Νηκηφορος αρχιερευς Αντιοχιας: I—U ms. gr.-rom. 94(2).

Νεκταριος ιερομοναχος: B—BCS ms. gr.-rom. 4947(1). [vezi mai jos].

Νεκταριος ιερομοναχος μητηλινεος: B—BCS ms. gr. 4858(1).

ННЛЪ ДНН ЕДНΘΟΠΔЛ: B—BAR ms. rom. 61(12) [† 1005].

ННЛЙ ДНН ЕДНΘΟΠΔЛ: B—BAR ms. rom. 4305(12). [vezi mai sus].

Νεοφητος ιερομοναχος: B—BCS ms. gr. 4858(8).

Νεοφιτος ιερομοναχος Κετλαμσιανος: B—BCS ms. gr. 4858(3). [vezi mai sus].

Νεων Πατρων: B—BAR ms. rom. 61(5), ms. gr. 93(3), 136(6), 147(1), 564(12), 640(20), 643(1), 670(4), 691(3), 693(2), 760(60), 766(3), 769(6), 792(1), 888(47), 1424(9), ms. rom. 4305(37); B—BCS ms. gr. 4858(12), ms. gr.-rom. 4947(4), ms. gr. 27820(4), 27821(2); B—PPh ms. gr. 206(2); B—UC ms. gr. 4693(2); Cr—MzO ms. gr. 73(8); MrN—Mz 21(20); I—ArS ms. gr. 206(401); I—U ms. gr. I—19(1), ms. gr.-rom. I—21(20), ms. gr. III—89(33). [vezi: Γερμανος αρχιερευς Νεων Πατρων].

Νεων Πατρων Γερμανος: B—BAR ms. gr. 564(1), 1229(20); Cr—MzO ms. gr. 73(10). [vezi: Γερμανος αρχιερευς Νεων Πατρων].

Νεος Χρυσαφης: B—BAR ms. gr. 136(2), 670(40), 691(7); B—BCS ms. gr. 4858(6); B—UC ms. gr. 4693(2); Cr—ArS ms. gr. 27(2); Cr—MzO ms. gr. 94(7); I—U ms. gr. III—88(1). [vezi: Χρυσαφης ο νεος].

Νεος Μπερεκετης: B—UC ms. gr. 4693(1).

Νικηφορος: B—BAR ms. gr. 784(48), 790(18), 879(16); Cr—MzO ms. gr. 94(3). [vezi: Νικηφορος ιερομοναχος].

Νικηφορος αρχιδιακονος: B—BAR ms. gr. 784(16). [vezi mai jos].

Νικηφορος αρχιδιακονος Αντιοχιας: MrN—Mz ms. gr. 21(2). [Alte forme de scriere a numelui: Νικηφορος, Νικιφορος, Νικηφορος αρχιδιακονος Αντιοχιας τ̄ε χ̄ις, Νικηφορος αρχιδιακονος τ̄ε τ̄ης Αντιοχιας εκκλησιας — sec. XVIII — XIX].

Νικηφορος αρχιδιακονος Αντιοχιας τ̄ε χ̄ις: B—BAR ms. gr.-rom. 678(127). [vezi mai sus].

Νικηφορος αρχιδιακονος τ̄ε τ̄ης Αντιοχιας εκκλησιας: B—BAR ms. gr. 778(4). [vezi mai sus].

Νικηφορος 'Ηθικος: B—BAR ms. gr. 691(1), 832(1), 1096(6). [Alte forme de scriere a numelui: Νικηφορος ιερομοναχος, Νικιφορος ιερομοναχος 'Ηθικος, Νικυφορος ιερομοναχος, Ιθικος — sec. X].

Νικηφορος ιερομοναχος: B—BCS ms. gr. 27820(1). [vezi: Νικηφορος 'Ηθικος].

Νικιφορος ιερομοναχος 'Εθικος: B—BCS ms. gr. 27820(6). [vezi: Νικηφορος 'Ηθικος].

Νικυφορος ιερομοναχος: I—U ms. gr. III—89(3). [vezi: Νικηφορος 'Ηθικος].

Νικηφορος χ̄ιος αρχιδιακονος τ̄ης Αντιοχιας: B—BAR ms. gr. 784(67), 835(121). [vezi: Νικηφορος αρχιδιακονος Αντιοχιας].

Νικιφορος Ιθηκος: B—BAR ms. gr. 93(1), 415(1), 742(1), 760(2), 867(5), 879(2), 1477(2); B—UC ms. gr. 4693(1), 4695(1); I—U ms. gr. I—22(2). [vezi: Νικηφορος 'Ηθικος].

Νικυφορος Μοραητος: B—BAR ms. gr. 778(12).

Νικολαχε: B—BAR ms. gr. 784(1).

Νικολαχε 'Ηλιασχε: B—BAR ms. gr. 784(2). [sec. XIX].

Νικολαος: B—BAR ms. rom.-gr. 576(1), ms. gr. 641(2), ms. gr.-rom. 642(1), 1872(8); B—BCS ms. gr.-rom. 4947(1); MrN—Mz ms. gr.-rom. 15(10).

Νικολαος Ανδριανοπολιτης: B—PPh ms. gr. 206(1).

Νικολαος Ασαν : B—BAR ms. gr. 867(1), 879(1); B—BCS ms. gr. 27820(1) I—U ms. gr. III—89(1). [sec. XVIII].

Νικολαός Κομνηνος : B—BAR ms. gr. 641(20), 819(4), ms. gr.-rom. 1879(11); B—BCS ms. gr.-rom. 4947(6); I—U ms. gr.-rom. III—94(5); MrN-Mz ms. gr.-rom. 15(52). [sec. XVIII].

Νικολαος Κομνηνος τοῦ ἑξαγίας : B—BAR ms. gr. 641(1). [vezi : Νικολαος Κομνηνος].

Νομοφυλαξ : B—BAR ms. gr. 867(1). [vezi : Μπαλασιος ιερευσ].

Νομοφυλαξ ἡμετερου διδασκαλος : B—BAR ms. gr. 867(63). [vezi : Μπαλασιος ιερευσ].

Νύφιος (?) : I—ArS ms. gr. 199(3).

— O —

Ὁ εμοῦ διδασκαλος : B—BAR ms. gr. 867(2).

Ὁ μαθητης τοῦ αὐτοῦ : B—BAR ms. gr. 867(4).

Ὁ νεος Χρυσαφης : B—BAR ms. gr. 102(9), 147(2), 564(1); 867(9); B—BCS ms. gr. 27820(1). [vezi : Χρυσαφης ο νεος].

Ὁ νυν πρωτοφαλτης : B—BAR ms. gr. 867(3); B—BCS ms. gr. 27820(1).

Ὁ παλεος μακαριτος Χρυσαφης : B—BAR ms. gr. 867(1). [vezi : Μανουηλ Χρυσαφης].

— P —

Παγκρατιος : B—BAR ms. gr. 670(1), 793(1), 879(1); B—BCS ms. gr. 27820(1).

Παγκρατιος ιερομοναχος : B—BAR ms. gr. 742(3), 867(5), 879(5); B—BCS ms. gr. 27820(4).

Παγκρατιος μοναχος : B—BAR ms. gr. 760(2), 832(1).

Παγρατιος : B—BAR ms. gr. 760(2).

Παῖσιος ιερομοναχος : B—BAR ms. gr. 742(3). [sec. XVII—XVIII].

Παῖσιος μοναχος : B—BAR ms. gr. 867(1); B—BCS ms. gr. 27820(1); I—U ms. gr. III—89(1).

Παλαδιος ιερευσ : B—BAR ms. gr. 888(162).

Παλαγιος εκ μελενικου : B—BAR ms. gr. 640(20).

παλαιον : B—BAR ms. gr. 136(4), 599(6), 742(2), ms. gr.-rom. 837(1), ms. gr. 867(2), 879(4); B—BCS ms. gr. 27820(4); I—ArS ms. gr. 199(1); MrN-Mz ms. gr. 21(192); MrN-Mz ms. gr.-slav. I/544(5).

Παλαιος Χρυσαφης : I—U ms. gr. III—88(3). [vezi : Μανουηλ Χρυσαφης].

Παλασιε : I—ArS ms. gr.-rom. 202(2). [vezi : Μπαλασιος ιερευσ].

Παλασιος : B—BAR ms. gr. 33(2); I—U ms. gr.-rom. I—21(17), III—94(9); C—Ar ms. gr. 0.362(1). [vezi : Μπαλασιος ιερευσ].

Παλασιος ιερεος : B—BAR ms. gr. 153(2), 833(43). [vezi : Ππαλασιος ιερευσ].

Παλατιος : B—BAR ms. gr. 691(1).

Παναγιωτης : B—BAR ms. gr. 33(1), 640(3), 641(1), 661(1), 760(3), 790(2), 830(1); B—UC ms. gr. 4695(1); I—U ms. gr. III—89(1); MrN-Mz ms. gr. 21(1). [vezi : Παναγιωτης Χαλατζογλος † 1748].

Παναγιωτης διδασκαλος : B—BAR ms. gr. 693(2). [vezi : Παναγιωτης Χαλατζογλος].

Παναγιωτης ᾱ φαλτης : B—BAR ms. gr. 742(1), 1414(1). [vezi : Παναγιωτης Χαλατζογλος].

Παναγιωτης διδασκαλος και ᾱ φαλτης τῆς μεγαλης ἐκκλησιας : B—BAR ms. gr. 1224(1). [vezi : Παναγιωτης Χαλατζογλος].

Παναγιωτης Χαλατζογλος : B—BAR ms. gr. 106(1), 136(2), 661(1), ms. gr.-rom. 1414(1); B—BCS ms. gr. 4858(2), ms. gr.-rom. 4947(1); B—UC ms. gr. 1224(1). [Alte forme de scriere a numelui : Παναγιωτης, Παναγιωτης διδασκαλος, Παναγιωτης ᾱ φαλτης, Παναγιωτης διδασκαλος και ᾱ φαλτης τῆς μεγαλης ἐκκλησιας, Παναγιωτης Χαλατζογλος και πρωτοφαλτης τῆς μεγαλης ἐκκλησιας, Παναγιωτης και πρωτοφαλτης, Παναγιωτης λαμπαδαριος, Παναγιωτης πρωτοφαλτης, Παναγιωτης φαλτης...].

Παναγιότης Χαλατζογλος και πρωτοψαλτης τῆς μεγάλης εκκλησίας: B—PPh ms. gr. 206(1). [vezi: Παναγιότης Χαλατζογλος].

Παναγιότης και πρωτοψαλτης: B—PPh ms. gr. 206(1). [vezi: Παναγιότης Χαλατζογλος].

Παναγιότης λαμπαδαριος: B—BAR ms. gr. 150(1), 415(2). [vezi: Παναγιότης Χαλατζογλος].

Παναγιότης πρωτοψαλτης: B—BAR ms. gr. 643(2), 657(2), 898(1); B—BCS ms. gr. 27821(1); B—UC ms. gr. 4693(1); MrN-Mz ms. gr. 3(1); I—U ms. gr. I—19(2). [vezi: Παναγιότης Χαλατζογλος].

Παναγιότης πρωτοψαλτης Χαλατζογλος: B—BAR ms. gr. 657(2), 898(1). [vezi: Παναγιότης Χαλατζογλος].

Παναγιότης πρωτοψαλτης τῆς μεγάλης εκκλησίας: B—BAR ms. gr. 835(1). [vezi: Παναγιότης Χαλατζογλος].

Παναγιότης Σχοπελιτης: B—BAR ms. gr. 93(1), B—BAR ms. gr. 599(1).

Παναγιότης ψαλτης: B—BAR ms. gr. 778(1).

Παναρετος: B—BAR ms. gr. 136(1), 599(1), 742(5), 760(5), 766(1), 778(2), 867(4), 879(4), 1096(1), 1477(2); B—BCS ms. gr. 27820(1); I—U ms. gr. III—89(2). [vezi: Γεωργιος Παναρετος — sec. X].

Πανγκρατιος: B—BAR ms. gr. 742(1); I—U ms. gr. III—88(1). [vezi: Πανκρατιος ιερομοναχος δομεστικος].

Πανκρατιος: B—BAR ms. gr. 691(1); I—U ms. gr. III—89(3). [vezi: Πανκρατιος ιερομοναχος δομεστικος].

Πανκρατιος ιερομοναχος δομεστικος: B—BAR ms. gr. 742(1), 879(1). [Alte forme de scriere a numelui: Πανγκρατιος, Πανκρατιος, Πανκρατιος μοναχος].

Πανκρατιος μοναχος: Cr—MzO ms. gr. 99(1). [vezi mai sus].

Παπα Χρουμουζος: B—BAR ms. gr. 790(1). [vezi: Χουρμουζιος ιερευσ].

παρακλητικον: I—U ms. gr. III—89(2).

Παρθενιος ιερομοναχος: C—A₁ ms. 0.362(244). [Lista lui Papadopoulos cuprinde un Parthenios în sec. XVII].

Πατριαρχος Καρικης: B—BAR ms. gr. 147(1). [vezi: Θεωφανος Καρικης].

Παυλος ιερευσ: B—BAR ms. gr. 93(3), 641(2), 693(2), 742(2); I—U ms. gr. III—89(3).

Πρασινος: B—BAR ms. gr. 415(1); I—U ms. gr. I—22(1); B—PPh ms. gr. 206(1).

Πετρος: B—BAR ms. gr. 33(147), 39(6), 93(5), 102(21), 106(3), ms. gr.-rom. 146(2), 150(1), ms. gr.-rom. 158(32), 415(10), ms. gr. 640(69), 641(19), ms. gr.-rom. 642(34), ms. gr. 643(68), 644(26), 661(5), 693(56), 742(106), 760(275), 766(54), 768(2), 778(1), 782(1), 784(20), 790(92), 794(65), 819(12), 821(9), 830(45), 833(224), 837(13), 841(106), 898(4), 904(48), 955(109), 1414(44), 1424(5), 1507(11), 1510(8), ms. gr.-rom. 1879(28); B—BCS ms. gr. 4858(15), ms. gr.-rom. 4947(8); B—SfS ms. gr. 10(2), 43(50); B—PPh ms. gr. 206(45); B—UC ms. gr. 4695(13), 4696(22); C—A₁ ms. gr. 0362(2); C—U ms. gr.-rom. 4392(69); Cr—MzO ms. gr. 83(6); I—ArS ms. gr. 199(14), ms. gr.-rom. 202(5), 207(20); I—U ms. gr. I—19(31), III—89(220), ms. gr.-rom. III—94(21); MrN-Mz ms. gr.-rom. 3(9), ms. gr.-slav. 8(102), ms. gr.-rom. 15(11), ms. gr. 21(24).

Πετρος Βυζαντιος: B—BAR ms. gr. 33(19), 93(1), 147(6), 693(14), 742(9), 760(1), 784(3), 790(5), 835(16), 867(1), 898(24), 955(2), 956(8); B—BCS ms. gr. 4858(1); I—ArS ms. gr.-rom. 202(40), 207(8); MrN-Mz ms. gr.-rom. 15(8). [vezi: Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος — † *dură* 1805].

Πετρος Βυζαντιος και αριστος διδασκαλος: B—BAR ms. gr. 742(1). [vezi: Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].

Πετρος Βυζαντιος λαμπαδαριος: B—BAR ms. gr. 33(1), 39(16). [vezi: Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].

Πετρος Βυζαντιος — Κορονης?: B—BAR ms. gr. 768(2).

Πετρος Βυζαντιος Μελοδος: B—BAR ms. gr. 93(42). [vezi: Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].

Πετρος Βυζαντιος Μπερεκετης: B—BAR ms. gr. 693(193), 742(2); I—U ms. gr. III—87(387). [vezi: Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].

Πετρος βυζαντιος ὁ λεγομενος Μπερεκετης: B—BAR ms. gr. 147(49), 657(1). [vezi: Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].

Πετρος Βυζαντιος ὁ Μπερεκετης: B—BAR ms. gr. 657(3). [vezi: Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].

Πετρος δομεστικος: B—BAR ms. gr. 100(8), 641(4), 643(6), 785(8), ms. gr.-rom. 379(1); B—BCS ms. gr.-rom. 4947(13); MrN-Mz ms. gr.-slav. 8(5), 14(283). [vezi: Πετρος λαμπαδαριος Πελοποννησιος].

Πετρος δομεστικος Πελοποννησιος: B—BAR ms. gr. 100(42), 782(80). [vezi: Πετρος λαμπαδαριος Πελοποννησιος].

Πετρος δομεστικος τῆς μεγαλης εκκλησιας: B—BAR ms. gr. 819(4). [vezi: Πετρος λαμπαδαριος Πελοποννησιος].

Πετρος Γλυκης: B—BAR ms. gr. 102(3), 742(9), 790(107), 1477(67); B—BCS ms. gr.-rom. 4947(3); B—UC ms. gr. 4695(59); I—U ms. gr. I—19(2). [vezi: Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].

Πετρος καὶ ἄ δομεστικος τῆς αγίης Κωνσταντινης: B—BAR ms. gr. 790(11). [vezi: Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].

Πετρος Κωνσταντινιμπολιτης ὅστις τερχιστι ονομάζεται Μπερεκετης: B—BCS ms. gr. 321(144). [vezi: Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].

Πετρος Κυριλος Τινος: B—BCS ms. gr.-rom. 4947(1).

Πετρος λαμπαδαριος: B—BAR ms. gr. 18(2), 33(97), 39(136), 89(22), 100(93), 158(126), 161(1), 416(443), 641(483), ms. gr.-rom. 642(75), ms. gr.-rom. 678(1), ms. gr. 657(3), 657(3), 769(2), 771(16), 778(45), 782(20), 783(90), 794(50), 833(6), 835(134), 837(69), 838(1), ms. gr.-rom. 839(311), ms. gr. 898(12), 904(20), 955(1), 1229(70), 1261(1), 1321(1), 1355(5), 1460(208), ms. gr.-rom. 1879(12), 4233(5); B—BCS ms. gr.-rom. 4947(3); B—SfS ms. gr. 1035), B—PPh ms. gr. 235(4); B—UC ms. gr. 4696(1); C—U ms. gr.-rom. 4392(13); Cr—MzO ms. gr. 83(23); I—ArS ms. gr. 198(207), 199(23), 201(113), ms. gr.-rom. 202(284), 207(165); I—U ms. gr.-rom. I—21(68), III—94(194); MrN-Mz ms. gr.-rom. 15(193), ms. gr. 21(34). [vezi: Πετρος λαμπαδαριος Πελοποννησιος].

Πετρος λαμπαδαριος Βυζαντιος: B—BAR ms. gr. 33(27), 39(17), 794(10), 955(1). [vezi: Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].

Πετρος λαμπαδαριος καὶ Πελοποννησιος: B—BAR ms. gr. 147(3). [vezi mai jos].

Πετρος λαμπαδαριος Πελοποννησιος: B—BAR ms. gr. 18(2), 33(198), 39(154), 100(13), 161(315), 143(33), ms. gr.-rom. 146(16), ms. gr. 152(152), ms. gr.-rom. 322(32), ms. gr. 159(420), ms. rom.-gr. 576(194), 636(313), ms. gr.-rom. 642(65), 657(4), 782(99), 783(235), 785(133), 794(9), 819(226), 833(20), ms. gr.-rom. 837(29), 838(317), 898(64), 904(208), 955(28), 956(3), 1229(120), 1298(41), 1321(213), 1460(166); B—SfS ms. gr. 10(82); B—UC ms. gr. 4696(239); I—U ms. gr. IV—40(411), III—93(197), ms. gr.-rom. III—94(86); I—ArS ms. gr. 199(20); Cr—MzO ms. gr. 83(56). [Alte forme de scriere a numelui: Πετρος, Πετρος λαμπαδαριος, Πετρος Πελοποννησιος, Πετρος δομεστικος λαμπαδαριος Πετρος, Πετρος λαμπαδαριος Πελοποννησιος τῆς μεγαλης τοῦ Χριστοῦ εκκλησιας, πρωτοψαλτης, Πετρος πρωτοψαλτης — † 1777].

Πετρος λαμπαδαριος Πελοποννησιος τῆς μεγαλης τοῦ Χριστοῦ εκκλησιας πρωτοψαλτης: B—BAR ms. gr. 89(44). [vezi mai sus].

Πετρος λαμ[παδαριος] τ[ης] μ[ε]γ[α]λ[η]ς εκκλησία[ς]: B—BAR ms. gr.-rom. 158(8). [vezi mai sus].

Πετρος λαμπαδαριος της μεγαλης εκκλησιας Βυζαντιος: B—BAR ms. gr. 955(8). [vezi: Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].

Πετρος λαμπαδαριος της μεγαλης εκκλησιας: B—BAR ms. gr.-rom. 3210(15). [vezi: Πετρος λαμπαδαριος Πελοποννησιος].

Πετρος λαμπαδαριος της του Χριστου μεγαλης εκκλησιας Πελοποννησιος: B—BAR ms. gr. 3210(15), 955(34); B—SfS ms. gr. 10(3). [vezi: Πετρος λαμπαδαριος Πελοποννησιος].

Πετρος μακαριτος: B—BCS ms. gr.-rom. 4947(7). [vezi: Πετρος λαμπαδαριος Πελοποννησιος].

Πετρος Μελοδος: B—BAR ms. gr. 33(4), 102(3), 641(42), ms. gr.-rom. 642(40), ms. gr.-rom. 643(16), 657(4), 661(52), 742(137), 760(2), 766(1), 782(40), 790(8), ms. gr.-rom. 837(22),

ms. gr. 879(1), 1424(20), ms. gr.-rom. 3210(2); B—BCS ms. gr.-rom. 4947(2); B—PPh ms. gr. 206(1); C—U ms. gr.-rom. 4392(42); I—U ms. gr. III—87(48); MrN—Mz ms. gr. 3(1), ms. gr.-slav. 8(3). [vezi : Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].

Πετρος Μελοδος και Γλυκης : B—BAR ms. gr.-rom. 634(3). [vezi : Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].

Πετρος Μελοδος και νεος Γλυκης : B—BAR ms. gr. 879(1). [vezi : Πετρος Μπερεκετης Μελοδος].

Πετρος Μελοδος Μπερεκετης : B—BAR ms. gr. 742(1). [vezi : Πετρος Μπερεκετης Μελοδος].

Πετρος μουσικοτατος : B—BAR ms. gr. 742(14), 830(2).

Πετρος Μπαλασιος ? : B—BAR ms. gr.-rom. 1879(1).

Πετρος Μπερεκετης : B—BAR ms. gr. 39(20), 93(70), 106(1), 136(104), 147(2), 150(6), 415(1), 641(9), 644(14), 645(4), 657(28), 661(2), ms. gr.-rom. 678(13), ms. gr. 693(7), 742(146), 760(77), 769(25), 778(6), 794(1), 833(3), 835(17), 898(38), 1321(3), 1414(454), ms. gr.-rom. 1879(3); B—BCS ms. gr. 4858(31), ms. gr.-rom. 4947(39); B—PPh ms. gr. 206(3); B—UC ms. gr. 4693(33); Cr—MzO ms. gr. 76(42) 83(2); I—ArS ms. gr.-rom. 202(10); I—U ms. gr. III—89(65); MrN—Mz ms. gr. 3(1), ms. gr.-slav. 8(22), ms. gr. 21(80). [vezi : Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].

Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος : B—BAR ms. gr. 93(1). [Alte forme de scriere a numelui : Πετρος, Πετρος Μελοδος, Πετρος Γλυκης, Πετρος Μπερεκετης, Πετρος Βυζαντιος, γλυκυτατος Πετρος Βυζαντινος, Πετρος Μπερεκετης και ἄριστος διδασκαλος, Πετρος Μπερεκετης και μελοδος, Πετρος Μπερεκετης πρωτοφαλτης της μεγαλης εκκλησιας, Πετρος ο νεος Γλυκης, Πετρος Περεκετης, Πετρος Μπερεκετης ο νεος Γλυκης, Πετρος ο μουσικος].

Πετρος Μπερεκετης και ἄριστος διδασκαλος : B—BCS ms. gr. 4858(1). [vezi mai sus].

Πετρος Μπερεκετης και μελοδος : B—BAR ms. gr. 742(1). [vezi mai sus].

Πετρος Μπερεκετης μελοδος : B—BAR ms. gr. 93(13), 645(1), 657(4), ms. gr.-rom. 678(2). [vezi mai sus].

Πετρος Μπερεκετης ο νεος Γλυκης : B—UC ms. gr. 4693(2).

Πετρος Μπερεκετης πρωτοφαλτης της μεγαλης εκκλησιας : B—SfS ms. gr. 43(42). [vezi : Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].

Πετρος ο μουσικος : B—PPh ms. gr. 206(2), B—BAR ms. gr. 641(2); MrN—Mz ms. gr. 3(1) [vezi : Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].

Πετρος ο νεος Γλυκης : B—UC ms. gr. 4693(1). [vezi : Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].

Πετρος ο νεος Γλυκης μελοδος : B—BAR ms. gr. 693(40) [vezi : Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].

Πετρος Πελοποννησιος : B—BAR ms. gr. 33(134), 158(34), 367(314); ms. gr.-rom. 678(1), ms. gr. 794(10), 833(2), 835(7), 898(28), 955(51); Cr—ArS ms. gr. 25(330); I—ArS ms. gr. 201(214), ms. gr.-rom. 202(62); MrN—Mz ms. gr. 21(150). [vezi : Πετρος λαμπαδαριος Πελοποννησιος].

Πετρος Πελοποννησιος και λαμπαδαριος : MrN—Mz ms. gr. 21(36). [vezi : Πετρος λαμπαδαριος Πελοποννησιος].

Πετρος Πελοποννησιος λαμπαδαριος : B—BAR ms. gr. 363(283). [vezi : Πετρος λαμπαδαριος Πελοποννησιος].

Πετρος Περεκετης : B—BAR ms. gr. 33(5), 640(42). [vezi : Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].

Πετρος Πολιτος Τηνος : MrN—Mz ms. gr.-slav. 8(2).

Πετρος πρωτοφαλτης : B—BAR ms. gr.-rom. 837(1).

Πετρος πρωτοφαλτης Βυζαντιος : B—BAR ms. gr.-rom. 678(1); I—ArS ms. gr.-rom. 202(8). [vezi : Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].

Πετρος πρωτοφαλτης της μεγαλης εκκλησιας Βυζαντιος : B—BAR ms. gr. 766(30). [vezi : Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].

Πετρος Τζελεπες Μπερεκετης Βυζαντιος : B—BAR ms. gr. 693(7). [vezi : Πετρος Μπερεκετης Βυζαντιος].

Πλσιαδινος : B—BAR ms. gr. 766(1), 1096(1); I—U ms. gr. III—89(1). [vezi : Ιωαννης ιερευς Πλσαιαδινος — sec. X].

Πλουσιαδινος ιερευς : B—BAR ms. gr. 742(1), 867(1), 879(1); B—BCS ms. gr. 27820(1). [vezi : Ιωαννης ιερευς Πλουσιαδινος].

Ποπα Βαλασι : B—BAR ms. rom. 4305(11). [vezi : Μπαλασιος ιερευς].

Ποπα Δαμιαη Βατοπειδισα : B—BAR ms. rom. 4305(1). [vezi : Δαμιανος ιερευς βατοπειδινος].

Ποροτιος ? : B—BAR ms. gr. 1477(1).

Ποστελνικος Γεωργιος Σετζς : B—BAR ms. gr. 784(8). [sec. XVIII].

Πρω[ην] Τινος : B—BAR ms. gr. 794(1), 955(1). [vezi : Κυριλος αρχιερευς Τινος].

Πρωιν πρωτοφαλτης : B—BAR ms. gr. 33(2).

Πρωτοφαλτης : B—BAR ms. gr. 415(8).

Πρωτοφαλτης Χρυσαφης : B—BAR ms. gr. 564(23), 661(34), 832(4), 1193(5). [vezi : Χρυσαφης ο νεος].

Πρωτοφαλτης Χρυσαφης ο νεος : B—BAR ms. gr. 807(34). [vezi : Χρυσαφης ο νεος].

Πρωτοφαλτης Πετρος : B—BAR ms. gr. 778(1).

— R —

Ραδος : B—BAR ms. gr. 794(2).

Ραδος Ωγγροβλαχος : B—BAR ms. gr. 794(1). [vezi : posibil Radu protopsaltul de la Coltea sec. XVIII].

Ρεδεστινος : B—BAR ms. gr.-slav. 283(5), 284(3), ms. gr. 742(1), 793(4), 867(3); B—UC ms. gr. 4694(2); I—U ms. gr.-slav. I—26(8), ms. gr. III—89(8).

Ρεδεστος : I—U ms. gr. III—89(11). [vezi mai sus].

— S —

Σεραφιμ λαμπαδαριος λαυριotos : B—BAR ms. gr.-rom. 642(16).

Σεραφιμ λαυριotos : I—U ms. gr.-rom. III—94(15); I—ArS ms. gr.-rom. 207(28); MN—Mz ms. gr.-rom. 15(14), ms. gr. 21(36). [vezi mai sus].

Σεραφιμ λαυριotos μητιλυνεος : B—BAR ms. gr. 33(42). [vezi mai sus].

Σεργιος : B—BAR ms. gr. 130(1), 1193(6).

Σεργιε αγιοπολιτδλ : B—BAR ms. rom. 61(2), ms. gr.-rom. 2219(2), ms. rom. 4305(4).

Σεργιος πολητης : B—BAR ms. gr. 130(2). [vezi mai sus].

Σερπινα : B—BAR ms. gr.-slav 283(1). [sec. XVI].

Σγουροπσλος : B—BAR ms. gr. 760(1), 766(1), 898(2), 956(2). [vezi : Ιωαννης Σγουροπσλος].

Σωφρονιος πατριαρχος : B—BAR ms. gr. 379(22), 1499(71). [vezi : Σωφρονιος πατριαρχος Ιεροσολημων].

Σοφρωνιε πατριαρχδλ Ιερσλεμδλδλ : B—BAR ms. gr.-rom. 2219(27), ms. rom. 4305(30). [vezi : Σωφρονιος πατριαρχος Ιεροσολημων].

Σοφρονιος πατριαρχος Ιερδσαλιμδλδλ : B—BAR ms. rom. 61(28). [vezi : Σωφρονιος πατριαρχος Ιεροσολημων].

Σωφρονιος πατριαρχος Ιεροσολημων : B—BAR ms. gr. 130(48), 660(41), 693(170); C—MzO ms. gr. 73(41). [Alte forme de scriere a numelui : Σωφρονιος πατριαρχος, Σοφρωνιε πατριαρχδλ Ιερδσαλιμδλδλ, Σοφρωνιε πατριαρχδλ Ιερσλεμδλδλ — † 638].

Σαλπασης : B—BAR ms. gr. 693(1).

Σεροπουλος : B—BAR ms. gr. 1096(1).

Σταυριανος : B—BAR ms. gr.-rom. 146(17), 158(18).

Στηλιανος ιερευς : B—BAR ms. gr. 136(6), 742(6), 760(4).

Στιλιανος : I—U ms. gr. III—89(5). [vezi mai sus].

Στιλιανος ιερευς : B—BAR ms. gr. 867(3), 879(4). [vezi mai sus].

Στυλιανος ιερευς : B—BCS ms. gr. 27820(2). [vezi mai sus].

ΣΤΔΕΤ : B—BAR ms. rom. 4305(6). [vezi : Στουδιτος].

ΣΤΔΕΤδλδλ : B—BAR ms. rom. 61(3). [vezi : Στουδιτος].

Στουδίτος : B—BAR ms. gr. 130(40), 379(45). [Alte forme de scriere a numelui : ΓΤ8-
ΔΕΤ, ΓΤ8ΔΕΤ8ΔΙ].

Συκεωτ : B—BAR ms. rom. 61(1).

Cūxūot : B—BAR ms. gr-rom. 2219(4).

Γίμεωη δίν μίνδνατδλ μδντε : B—BAR ms. rom. 4305(3). [sec. IX].

Σιμεων θαυμαστοριτος : B—BAR ms. gr. 379(2).

Γήμεωη : B—BAR ms. rom. 4305(2).

Γήμεωη δίν μίνδνατδλ μδντε : B—BAR ms. rom. 61(3). [vezi mai sus].

Στεφάνος πατριάρχος Καριχης : B—BAR ms. gr. 742(1).

Στεφανος Σρπινα : I—U ms. gr.-slav. I—26(2). [vezi : Σρπινα].

Στεφανος Σερπινα : MrP—Mz ms. gr.-slav. I/544(4). [vezi : Σρπινα].

Συνεσιος Ιθρηητος και αγιωριτος : B—BAR ms. gr. 778(185).

Συροπουλος : I—U ms. gr. III—89(2).

— § —

Шѣрван даскѣлδλ λδι Δδμηεζεδ ѿ κ'ηητѣрец : B—BAR ms. gr. 1229(15) [sec. XVIII].

Шѣрван ѿητѣлδλ κ'ηητѣрец шѿ ал мѿеδ даскѣл : B—BAR ms. rom. 4305(4). [vezi mai sus].

Штефан агіωποληтδλ : B—BAR ms. rom. 4305(5).

— Th —

Θηβαιος : B—BCS ms. gr. 27820 (2).

Θηβρος : B—BAR ms. gr. 760(1).

Θεοδορακε Νεγρι : B—BAR ms. gr. 784(1).

Θεοδωρος : B—BAR ms. gr. 867(4), 879(1) ; I—U ms. gr. III—89(1).

Θεοδορος δομεστικος Καλλικρατειας : B—BAR ms. gr. 742(1), 867(1), 879(1).

Θεοδωρος Καλικρατίας : B—BCS ms. gr. 27820(1). [vezi mai sus].

Θεοδορος Γλαβας : B—BAR ms. gr. 415(1), 867(1) ; B—BCS ms. gr. 27821(1).

Θεοδορος Κλαδας ? : B—UC ms. gr. 4693(1).

Θεοδορος Στουδίτος : B—BAR ms. gr. 1477(1) [759—826].

Θεωδορακες τυρναβιστης : B—BCS ms. gr.-rom. 4947(5).

Θεοδοσιος Γλαβας : B—BAR ms. gr. 742(1).

Θεοδοσιος Γετας : B—BAR ms. gr. 760(1).

Θεοδωσιος Ζοτηκας : B—BAR ms. gr.-slav. 283(1).

Θεοδουλος : B—BAR ms. gr. 599(5), 622(1), 644(3), 760(4), 766(1), 879(1) ; ms. gr.-
rom. 2219(1) ; B—BCS ms. gr.-rom. 4947(1) ; B—UC ms. gr. 4693(1), 4694(1), 4695(1) ;
Cr—ArS ms. gr. 27(1) ; Cr—MzO ms. gr. 88(1), 94(1) ; I—U ms. gr. III—89(9).

Θεοδουλος δομεστικος Καλεικρατίας : B—BAR ms. gr. 760(1).

Θεοδοῦλος Ενιτος : B—BAR ms. gr. 760(2).

Θεοδουλος Γλαβας : I—U ms. gr. III—89(1).

Θεοδουλος ιερομοναχος : B—BAR ms. gr. 742(2), 867(3).

Θεοδουλος μοναχος : B—BAR ms. gr. 93(1), 136(1), 599(2), 661(1), 693(1), 742(3), 879(2),
1509(1) ; B—BCS ms. gr. 27820(3) ; PPh ms. gr. 206(1) ; B—UC ms. gr. 4695(1) ; MrP—Mz
ms. gr.-slav. I—544(1).

Θεοδβλος μοναχος αγιωριτος : B—BAR ms. gr. 771(5). [vezi mai sus].

Θεοφανη : B—BAR ms. rom. 61(12), ms. gr. — rom. 2219(5), ms. rom. 4305(12).

Θεοφανης : B—BAR ms. gr. 130(35), 379(9), 1193(8) ; Cr—MzO ms. gr. 94(1). [vezi
mai sus].

Θεοφανης αρχιερευς Καριχης : B—BAR ms. gr. 742(2). [vezi mai sus].

Θεοφανης Καρυχης : B—BAR ms. gr. 93(1), 661(1), 1096(1) ; B—BCS ms. gr
4858(1), ms. gr.-rom. 4947(1) ; M—PPh ms. gr. 206(1) ; B—UC ms. gr. 4693(2) ; I—U
ms. gr. III—89(1). [Alte forme de scriere a numelui : Θεοφανης αρχιερευς Καριχης, Θεοφα-
νης πατριάρχος Καριχης, Θεοφανης πατριάρχος και Καριχης, Θεοφανης πατριάρχος — † 1595].

- Θεοφανης πατριάρχος Καρικης : B—BAR ms. gr. 147(2), 415(2), 693(1), 760(2), 867(1), 879(3); B—BCS ms. gr. 4858(3), 27820(1), 27821(3). [vezi : Θεοφανης Καρικης].
 Θεοφανης πατριάρχος καὶ Καρικης : B—BAR ms. gr. 670(1). [vezi : Θεοφανης Καρικης].
 Θεοφανης πατριάρχος : B—BAR ms. gr. 742(1). [vezi : Θεοφανης Καρικης].
 Θεοφυλακτος Αργυροπουλος : B—BAR ms. gr. 867(2), 879(1); I—U ms. gr. III—89(1).
 Θεοφυλακτος δομestικος Αργυροπουλος : B—BAR ms. gr. 742(1), 872(1); B—BCS ms. gr. 27820(1). [vezi mai sus].
 Θεωνας ιερομοναχος : B—BAR ms. gr. 136(1); B—BCS ms. gr. 4858(1).
 Θεσσαλονικαιον : B—BAR ms. gr. 760(1), 879(1); I—U ms. gr. III—89(1).
 Θεσσαλονικιον : B—BAR ms. gr. 691(1), 742(1), 867(1).

— T —

- Τιμίωτατος μεγας οικονομος της μεγαλης εκκλησιας κυρ Αντωνιος : B—UC ms. gr. 4693(1).
 Τιμιωτατος νομοφυλαξ εν ιερεισιν Μπαλασιος : B—BAR ms. gr. 879(40). [vezi : Μπαλασιος ιερεις].
 Τινος : B—BAR ms. gr. 641(18), 819(6), ms. gr. — rom. 1879(2); I—U ms. gr. — rom. III—94(1); MrN-Mz ms. gr.-rom. 15(8). [vezi : Κυριλος αρχιερεus Τινος].
 Τινος ανουμος διδασκαλος : B—BAR ms. gr. 879(1).
 Τινος αρχιερεus : B—BAR ms. gr. 641(1), 819(2); B—BCS ms. gr. — rom. 4947(4). [vezi : Κυριλος αρχιερεus Τινος].
 Τινος αρχιερεus Μαρμαρινος : B—BCS ms. gr. — rom. 4947(2). [vezi : Κυριλος αρχιερεus Τινος].
 Τινος (?) μοναχος : B—BAR ms. gr. 564(1).
 του ωργανικω ? : B—BAR ms. gr. — slav. 283(6).
 Traducător anonim : B—BAR ms. gr. — rom. 101(132), ms. rom. gr. 576(40).
 Τραγουδιος Ιωαννης Χρυσοβεργης : B—BAR ms. gr. 888(1). [vezi : Ιωαννης Χρυσοβεργης].
 Τζακνοπουλος : B—BAR ms. gr. 136(2), 742(2), 760(2), 867(1), 879(2); B—BCS ms. gr. 27820(1).
 Τυβαιος : B—BAR ms. gr. 742(2), 867(2).
 Τυβδιος : B—BAR ms. gr. 879(1).
 Τυνος : B—BCS ms. gr. — rom. 4947(5). [vezi : Κυριλος αρχιερεus Τινος].

— U —

- Υπατιος ο μαθητης του Νέου Χρυσου : B—BAR ms. gr. 760(1). [sec. XVII].

— X —

- Ξενοφον : B—BCS ms. gr. 27820(1).
 Ξενοφοντος : B—BAR ms. gr. 742(2), 760(5), 867(2), 879(3).
 Ξενος : B—BAR ms. gr. 644(10); I—U ms. gr. III—89(1). [vezi : Ξενος Κωρωνης — sec. XI (G. Papadopoulos); sec. XIV—XV (E. Wallesz)].
 Ξενος Κωρωνης : B—BAR ms. gr. 18(2), 147(6), 415(14), 622(1), 640(4), 644(2), 742(61), 760(18), 766(7), 782(2), 867(23), 830(10), 879(50), 956(2), 1096(6), 1477(2); B—BCS ms. gr. 27820(25), 27821(11); B—UC ms. gr. 4693(9), 4694(6); Cr—MzO ms. gr. 15(6); I—U ms. gr. I—22(5), III—88(2); MrN-Mz ms. gr. — slav. 8(5). [Alte forme de scriere a numelui : Κορω, Κωρωνης, Κορονη, Κορονης Ξενος, Ξενος Κορονεus, Ξενος Κορονης, Ξενος Κωρωνης, Ξενος Κωρωνης και ᾱ ψαλτης, Ξενος Κωρωνης και ᾱ ψαλτης της αγίας Σοφίας].
 Ξενος Κορονεus : B—BAR ms. gr. 102(1), ms. gr. 136(20). [vezi : Ξενος Κωρωνης].
 Ξενος Κορονης : B—BAR ms. gr. 564(1). [vezi : Ξενος Κωρωνης].
 Ξενος Κωρωνης : I—U ms. gr. III—89(32). [vezi : Ξενος Κωρωνης].
 Ξενος Κορονης και ᾱ ψαλτης : B—BAR ms. gr. 879(2). [vezi : Ξενος Κωρωνης].
 Ξενος Κορωνης και ᾱ ψαλτης της αγίας Σοφίας : B—BAR ms. gr. 879(2). [vezi : Ξενος Κωρωνης].

Ἐενος Κορῶνες καὶ πρωτοψαλτης: B—BAR ms. gr. 136(2), 742(6); B—BCS ms. gr. 4858(2) [vezi: Ἐενος Κωρωνης].

Ἐηρος: B—BAR ms. gr. 742(1).

Ἐιρος: B—BAR ms. gr. 136(1). [vezi mai sus].

Ἐυρος: B—BAR ms. gr. 760(6), 867(6), 879(2). [vezi mai sus].

— Z —

Ζαχαρίας: B—BAR ms. gr. 33(17), 898(1); Cr—MzO ms. gr. — rom. 91(1).

Ζαχαρίας Χανεντέ: B—BAR ms. gr. 100(3). [sec. XVIII].

Ζαχαρίας Χανενδε: B—BAR ms. gr. 766(1).

3. COPIȘTII MANUSCRISELOR

La cele mai multe manuscrise copiștii nu sînt specificați. De aceea îi vom menționa pe cei cunoscuți și manuscrisele copiate de ei, așezîndu-i tot în ordine alfabetică.

— A —

Agapie Ieromonahul: B—BAR ms. rom. 5970.

Anania Lavriotul: B—BAR ms. gr. 622.

Anastasia Vaias: Mr. N—Mz ms. gr. 14.

Antonios Ieromonahos: I—U ms. gr.-slav I—26.

Apostolos Konstahios: I—U ms. gr. 898.

Apostolos Piklen Kostahios: I—U ms. gr. IV—40.

Athanasios Ierodiaconos: I—U ms. gr. I—20.

— D —

Damaskinos Ieromonahos dohianos: I—U ms. gr. III—85.

Dionisios Batahos: B—PPh ms. gr. 185.

Dionisios Palaion Patron (din Patrasul vechi): B—BAR ms. gr. 767.

— E —

Eustatie Protopsaltul: B—BAR f. ms. gr.-slav 101.

— F —

Filothei Ieromonahul sîn Agăi Jipei: B—BAR ms. rom. 61.

Fratzis Rodios: B—PPh ms. gr. 206.

— G —

Germanos Ieromonahos Olpiados: B—BAR ms. gr. 1510.

Gheorghe, fiul lui Boiagi, elevul dascălului Șerban: B—BAR ms. gr. 130.

Gianache sîn popa David din Sf. Episcopie a Buzăului: B—BAR ms. gr. 158, 159.

— H —

Hristoforos Hios: B—BAR ms. gr.-rom. 678.

— I —

Iakobos arhiereus: B—BAR ms. gr. 1096.

Iane Dâmboviceanu: B—BAR ms. gr. 379.

Ignatios Ieromonahos: B—BAR ms. gr. 954; I—ArS ms. gr. 204.

Ioan sîn Radului Dumei brașovian: B—BAR ms. rom. 4305.

Ioannes Amartolos: B—BCS ms. gr.-rom. 4947.

Ioannes Hrisoberghes (și Nikolaos iereus Mihalises): B—BAR ms. gr. 888.

Ioasaf ierodiaconos: B—BAR ms. gr. 1414.

Ioniță Pralea: B—BAR ms. rom.-grec. 576.

— K —

Kallistos ieromonahos: Cr.-MzO ms. gr. 52.

Kesarie: B—BAR ms. gr.-rom. 1350.

Konstantinos Tiros: B—SfS ms. gr. 43.

— L —

Lavrentios ierodiakonos: I—U ms. gr. III—88.

— M —

Macarie ieromonahul: I—U ms. gr.-rom. III—94.

Matake Manuil psaltu (Slăvescul): B—BAR ms. gr.-rom. 1322.

Melhisdek ierodiakonos: B—BAR ms. gr. 147.

Mihalake : B—BAR ms. gr. 830.

— N —

Nanos Kastorianos: B—BAR ms. gr. 1506.

Nikolaos iereus Mihalises (și Ioannes
Nicoberges): B—BAR ms. gr. 888.

— P —

Parthenios ieromonahos : C—A₁ ms. gr.

~~032~~

4, Datarea copierii manuscriselor. — Vom prezenta o listă a manu-

scriselor cercetate așezate în ordine strict cronologică din care se vor
vedea manuscrisele cu dată certă (menționată de copist), cele cu dată
puțin certă (ante... sau post...), precum și celelalte cu dată incertă.
Pentru acestea din urmă am putut fixa totuși secolul după anumite cri-
terii, ca : forma grafică a textului, a neumelor (semnelor muzicale), pro-
veniența hîrtiei, filigrane, autori etc.

În lista care urmează se vor putea urmări, deci, manuscrisele pe
secole, iar în cadrul unui secol, pe ani.

SECOLELE VIII—X

I—U ms. gr. 160

B—BCS ms. gr. 28529

SECOLELE XIII—XIV

B—BAR ms. gr. 953.

I—U ms. gr. IV—39

SECOLELE XV—XVI

B—BAR f. ms. gr.-slav 101 (1511); I—U
gr.-slav I—26 (1545); MrP—Mz ms.
gr.-slav I—544 (1556); B—BAR ms. gr.-
slav 283; B—BAR ms. gr.-slav 284; MrD—
Mz ms. gr.-slav 1886; B—BCS f. ms. gr.-
slav 816.

SECOLUL XVII

B—BAR ms. gr. 1096 (1624); Cr—MzO
ms. gr. 52 (1695); B—BAR ms. gr. 791
(ante 1665); B—BAR ms. gr. 564 (ante
1710); B—BAR ms. gr. 832 (ante 1710);
I—BAR ms. gr. 41; B—BAR ms. gr. 102;
B—BAR ms. gr. 136; B—BAR ms. gr.-rom.
B—BAR ms. gr. 660; B—BAR ms. gr.
B—BAR ms. gr. 686; B—BAR ms.
B—BAR ms. gr. 762; B—BAR
B—BAR ms. gr. 867; B—BAR ms. gr. 899; C—A₁
0.356; Cr—MzO ms. gr. 99; I—ArS
I—U ms. gr. III—86; I—U
III—96.

SECOLUL XVIII

I—U ms. gr. III—85 (1700—3); I—U ms.
I—U ms. gr. III—88 (1710); B—BAR ms. rom. 61
B—BAR ms. gr. 1510 (1716);
B—BAR ms. gr. 888 (1718); B—BAR ms.
B—BAR ms. gr. 147 (1729); I—ArS ms. gr. 204 (1730);

— T —

Theofilos ieromonahos : B—BAR ms.
gr.-rom. 839, 840.

— V —

Vasile, ucenicul psaltului Mihalake Ef-
timovici : B—BAR ms. rom. 551.

— X —

Xantos Enitos : B—BAR ms. gr. 33.

B—BAR ms. gr. 130 (1733); I—ArS ms. gr.
206 (1736); B—BAR ms. rom. 4305 (1751);
B—PPh ms. gr. 206 (1758); B—BAR ms.
gr. 622 (1762); B—BAR ms. rom.-gr. 2219
(1767); B—BAR ms. rom.-gr. 1506 (1770);
I—U ms. rom.-gr. III—87 (1772); MrN—
Mz ms. rom.-gr. 14 (1772); B—BAR ms.
gr. 923 (1780); B—BAR ms. gr. 153 (1780-2);
B—SfS ms. gr. 43 (1782); B—BAR ms.
gr. 819 (1784); B—BCS ms. gr.-rom. 4947
(1785); B—BAR ms. gr. 159 (1788);
B—BAR ms. gr. 152 (1790); B—BAR ms.
gr.-rom. 795 (1792); I—U ms. gr. III—89
(1794); I—ArS ms. gr. 201 (1795); B—BAR
ms. gr. 898 (1796); B—BAR ms. rom. 551
(1798); B—BAR ms. gr. 33 (1799); B—BAR
ms. gr. 1477 (ante 1722); Cr—MzO ms.
gr. 94 (ante 1722); C—A₁ ms. gr. 0.362
(ante 1726); B—BAR ms. gr. 1193 (ante
1728); Cr—MzO ms. gr. 73 (ante 1739);
B—SfS ms. gr. 46 (ante 1742); B—BAR
ms. gr. 879 (ante 1757); B—BAR ms. gr.
830 (ante 1762); B—BAR ms. gr. 379 (ante
1763); B—SfS ms. gr. 28 (ante 1787);
B—BAR ms. rom.-gr. 3210 (ante 1788);
B—BAR ms. gr. 954 (ante 1790); B—BAR
ms. gr. 661 (ante 1792); B—BAR ms. gr.
1414 (ante 1797); B—BAR ms. gr. 18;
B—BAR ms. gr. 39; B—BAR ms. gr. 93;
B—BAR ms. gr. 100; B—BAR ms. gr.-rom.
101; B—BAR ms. gr. 106; B—BAR ms. gr.
125; B—BAR ms. gr. 143; B—BAR ms.
rom. 146; B—BAR ms. gr. 150; B—BAR
ms. gr.-rom. 158; B—BAR ms. gr. 160;
B—BAR ms. gr. 161; B—BAR ms. gr. 363;
B—BAR ms. gr. 367; B—BAR ms. gr. 415;

B—BAR ms. gr. 415; B—BAR ms. gr. 416; B—BAR ms. gr. 599; B—BAR ms. gr. 626; B—BAR ms. gr.-rom. 634; B—BAR ms. gr. 636; B—BAR ms. gr. 640; B—BAR ms. gr. 641; B—AR ms. rom. 642; B—BAR ms. gr. 643; B—BAR ms. gr. 644; B—BAR ms. gr. 645; B—BAR ms. gr. 648; B—BAR ms. gr. 649; B—BAR ms. gr. 657; B—BAR ms. gr. 691; B—BAR ms. gr. 693; B—BAR ms. gr. 742; B—BAR ms. gr. 763; B—BAR ms. gr. 770; B—BAR ms. gr. 782; B—BAR ms. gr. 784; B—BAR ms. gr. 792; B—BAR ms. gr. 793; B—BAR ms. gr. 821; B—BAR ms. gr. 835; B—BAR ms. gr.-rom. 837; B—BAR ms. gr. 838; B—BAR ms. gr. 841; B—BAR ms. gr. 883; B—BAR ms. gr. 925; B—BAR ms. gr. 927; B—BAR ms. gr. 955; B—BAR ms. gr. 956; B—BAR ms. gr. 961; B—BAR ms. gr. 1321; B—BAR ms. gr. 1424; B—BAR ms. gr. 1479; B—BAR ms. gr. 1499; B—BAR ms. gr. 1507; B—BAR ms. gr. 1508; B—BAR ms. gr. 1509; B—BAR ms. ȃr. 1511; B—BAR ms. gr.-rom. 4233; B—BAR ms. rom. 4443; B—BCS ms. gr. 4858; B—BCS ms. gr. 27820; B—BCS ms. gr. 27821; B—PPh ms. gr. 235; B—UC ms. gr. 4693; B—UC ms. gr. 4695; B—UC ms. gr. 4696; B—UC ms. gr. 4697; C—A₁ ms. gr. 0.359; C—U ms. rom. 1106; C—U ms. gr. 4323; C—U ms. gr.-rom. 4392; Cr—ArS ms. gr. 25; Cr—ArS ms. gr. 27; Cr—MzO ms. gr. 76; Cr—MzO ms. gr. 83; Cr—MzO ms. gr.-rom. 91; I—ArS ms. gr. 198; I—ArS ms. gr. 199; I—ArS ms. gr.-rom. 207; I—U ms. gr. I—19; I—U ms.

gr. I—20; I—U ms. gr.-rom. I—21; I—U ms. gr. I—24; I—U ms. gr. III—93; I—U ms. gr. III—95; MrN—Mz ms. gr.-rom. 3; MrN—Mz ms. gr.-slav 8; MrN—Mz ms. gr.-rom. 15; MrN—Mz ms. gr. 21.

SECOLELE XVIII—XIX

B—BAR ms. gr. 120; B—BAR ms. gr. 768; B—BAR ms. gr. 769; B—BAR ms. gr. 778; B—BAR ms. gr. 790; B—BAR ms. gr. 833; B—BAR ms. rom.-gr. 1229; B—BAR ms. gr. 1928 (f. 1—20); B—BAR ms. gr.-rom. 1322 (f. 212—236); B—BAR ms. gr. 1519; B—BAR ms. gr.-rom. 1879; I—ArS ms. gr.-rom. 202.

SECOLUL XIX

(cu notația de tranziție către cea chrisantinică

I—U ms. gr. IV—40 (1803); B—BAR ms. gr.-rom. 783 (1803); B—BAR ms. gr. 767 (1804); B—BAR ms. gr.-rom. 766 (1805); B—BAR ms. gr.-rom. 1350 (1808); B—PPh ms. gr. 185 (1809); B—BAR ms. gr.-rom. 576 (1810); B—BAR ms. gr. 89 (1813); I—U ms. gr.-rom. III—94 (1813); B—SfS ms. gr. 10 (1817); B—BAR ms. gr. 133 (1819); B—BAR ms. gr. 850 (1819); B—BAR ms. gr.-rom. 839 (1819); B—BAR ms. gr.-rom. 840 (1821); B—BAR ms. rom. 5970 (1821); B—BAR ms. gr.-rom. 678 (1831); B—BAR ms. rom. 578; B—BAR ms. gr.-rom. 771; B—BAR ms. gr. 785; B—BAR ms. gr.-rom. 786; B—BAR ms. gr.-rom. 794; B—BAR ms. gr. 904; B—BAR ms. gr. 1261; B—BAR ms. gr.-rom. 1355; B—BAR ms. gr. 1460.

5. Locul copierii unor manuscrise. — Ca și în cazul copiștilor sau al datărilor, pentru cele mai multe dintre manuscrisele studiate nu se cunoaște precis locul unde au fost copiate. Ținem totuși să menționăm localitățile sau provinciile specificate în manuscrisele respective. Vom proceda, ca și în capitolele precedente, alfabetic, iar la fiecare localitate vom specifica în paranteze cotele manuscriselor.

Athos (vezi Sf. Munte) (B—BAR ms. gr. 1510); Bizanț [vezi Konstantinopole] (I—U ms. gr. 160); Brașov (B—BAR ms. rom. 4305); București (B—BAR ms. gr. 33, 1096, ms. rom. 61; C—U ms. rom. 1106); Buzău (B—BAR ms. gr.-rom. 158, 159, 1322). Furna (—BAR ms. gr. 1414). Kastoria (B—BAR ms. gr. 1506); Konstantinopole [vezi Bizanț] (B—BAR ms. gr. 898, 923). Mitropolia Ungro-Vlahiei (B—BAR ms. gr. 1096); Mânăstirea Banului (B—BAR ms. gr. 153); Mânăstirea Cernica (B—BAR ms. gr. 626, ms. gr.-rom. 795, 837, ms. gr. 783); Mânăstirea Cozia (B—BAR ms. gr. 1519); Mânăstirea Dohiarion (I—U ms. gr. III—85); Mânăstirea Ivir (I—ArS ms. gr. 206); Mânăstirea Kăldărușani (B—BAR ms. gr.-rom. 1350, ms. rom. 5970); Mânăstirea Putna (B—BAR f. ms. gr.-slav 101, ms. gr.-slav 283, 284; B—BCS f. ms. gr.-slav 816; I—U ms. gr.-slav I—26; MrD—Mz ms. gr.-slav 1886; MrP—Mz ms. gr.-slav I—544); Mânăstirea Slatina (I—U ms. gr.-rom. III—94); Mânăstirea Vatoped (B—BAR ms. gr. 147); Moldova (B—BAR ms. gr. 551, ms. gr.-rom. 642, ms. gr. 643, 819, 835, ms. gr.-rom. 1879, MrN—Mz ms. gr. 14); Moshopoleos (Moskopole în Macedonia) (B—SfS ms. gr. 43); Oltenia (B—BAR ms. gr. 379, Cr—ArS ms. gr. 25). Peloponez (B—BAR ms. gr. 888).

Roman (B—BAR ms. gr. 678). Munte [vezi Athos] (B—BAR ms. gr. 1510 [vezi și minăstirile din Sf. Munte]; Socola (B—BAR ms. gr.-rom. 576, 839, 840). Țara Românească (B—BAR ms. gr. 4947, ms. gr.-rom. 794, Cr—ArS ms. gr. 27).

6. Materialul folosit. — Materialul folosit la copierea manuscriselor este *pergamentul* (I—U ms. gr. 160, B—BCS ms. gr. 28529, I—U ms. gr.-slav I—26, f. 7 și 14) și *hîrtia* de diferite calități (groasă, velină semi-velină, poroasă, ceruită etc.), cu dungi albe pe vertical sau pe orizontal, de proveniență străină sau autohtonă, cu diverse filigrane (marca fabricii respective imprimată în hîrtie). Vom da ca exemple cîteva filigrane din fiecare secol.

A. NOTAȚIA MUZICALĂ A MANUSCRISELOR CERCETATE

7. Felurile notației

a) *Notația ekfonică* o întîlnim numai în Lectionarul evanghelic de la Iași (I—U ms. gr. 160) și în fila descoperită la BCS (B—BCS ms. gr. 28259).

b) *Notația mediobizantină* în două manuscrise din secolele XIII—XIV (B—BAR ms. gr. 953 și I—U ms. gr. IV—39).

c) *Notația de tranziție* între cea mediobizantină și cea cucuzeliană o conțin manuscrisele muzicale din secolele XV—XVI provenite de la Putna.

d) *Notația cucuzeliană* (neobizantină). În această notație au fost copiate toate manuscrisele muzicale începînd cu jumătatea a doua a secolului al XVI-lea pînă la reforma lui Chrisant (1814) și chiar cu cîteva ani după aceasta.

e) *Notația de tranziție de la cea cucuzeliană la cea chrisantică* o folosesc unele manuscrise copiate la începutul secolului al XIX-lea pînă pe la 1831.

8. Limba textului cîntărilor din manuscrisele cercetate este cea greacă medievală, pentru cele mai multe, limba română cu caractere chirilice, precum și limba slavă veche bisericească, pe care o întîlnim, de altfel, în proporție foarte mică în manuscrisele de la Putna și într-unul din secolul al XVIII-lea de la mînăstirea Neamț (ms. gr. slav 8).

Cerneala folosită la copierea manuscriselor muzicale este în general de culoare neagră și roșie, de nuanțe diferite, cu excepția unor ornamentații reprezentînd motive geometrico-florale sau zoomorfe etc., unde mai întîlnim și alte culori.

9. Cuprinsul manuscriselor este foarte variat, cum arată și titlurile; în general manuscrisele conțin propedii sau gramatici ale meșteșugului psaltichiei; cîntările învierii de sîmbătă seara și duminică dimineața pe cele opt glasuri; stihirile sărbătorilor de peste an, fie numai ale celor mari (împărătești), fie și ale sfinților mari și mici; irmoasele sărbătorilor împărătești, precum și irmoasele Octoihului; catavasii; slave de la sărbătorile mari și mici (Doxastare); cîntări kalofonice; cîntări din Triod, din Penticostar; cîntările sfintei liturghii a Sf. Ioan Hrisostom,

a Sf. Vasile cel Mare, a Darurilor mai-nainte sfințite, fie numai heruvimice, chinonice, răspunsuri, axioane, fie toate cîntările necesare sfintei liturghii, pentru tot cursul anului.

Antologhiile sau Antologhioanele muzicale conțin în general aproape toate cîntările amintite pînă aici, desigur selecționate.

Cele mai multe manuscrise muzicale, dintre cele studiate, au conținut fix.

Ca număr de file, manuscrisele muzicale cercetate conțin între o sută și nouă sute, ceea ce înseamnă că sînt destul de voluminoase.

În ce privește formatul acesta variază între 10×5 cm și 35×20 cm.

Foarte multe manuscrise conțin diverse însemnări de ordin istoric sau de altă natură. Acestea sînt făcute, fie de copişti, menționînd de obicei și anul copierii, fie ulterior, de către posesori.

Aceste însemnări, în limba greacă sau română, pe lîngă importanța lor istorică de necontestat, pot ajuta și la stabilirea provenienței manuscriselor muzicale.

CAPITOLUL IV

ANALIZA STRICT MUZICALĂ A MANUSCRISELOR CERCETATE

1. Circulația manuscriselor muzicale bizantine în toată țara; Însemnătatea acestora pentru cultura românească și contribuția lor la menținerea unității noastre. Muzica bisericească în Transilvania și Banat, raportată la cîntarea psaltică bizantină din principate. Ca și cărțile de cult — manuscrise sau tipărite — manuscrisele de muzică psaltică au circulat la românii din toate colțurile țării. Am întîlnit manuscrise muzicale vechi identice la București și Cluj, la Iași și Craiova, la mînăstirea Neamț și în alte părți.

Cultul și muzica bisericească au jucat un rol deosebit în menținerea unității noastre, știindu-se că românii din Transilvania, care au fost siliți să treacă la uniație, au pus o primă condiție căpeteniilor catolice, aceea de a-i lăsa să-și facă slujba lor de rit ortodox și să-și cînte melodiile lor de proveniență bizantină. «...Toată legea noastră, slujba bisericească, liturghia... să stea pe loc ... ca nu cumva să se schimbe ritul»⁷⁸. «Preoții și cărturarii români, pentru a se feri de acest pericol, învățau la modestele școli sătești de pe lîngă biserici și mînăstiri: scri-sul, cititul și cîntările cu tipicul necesar unui slujitor bisericesc»⁷⁹. Căci «dulcea cîntare de strană în duminici și sărbători, mîngîia sufletul bietului iobag în asprele lui dureri cauzate de cei ce voiau înstrăinarea lui religioasă și națională»⁸⁰.

Cîntarea bisericească era susținută și de răspîndirea cărților de cult, tipărite de regulă în Muntenia și în Moldova, cu care românii din Transilvania au fost în permanentă legătură⁸¹. Istoria menționează nume de călugări, cîntăreți, dieci, care treceau din Moldova și Țara Românească în Transilvania, ducînd cărți copiate de cele mai multe ori cu multă trudă de însăși mîna lor și dăruite cu dragoste bisericilor care aveau nevoie de ele.

În 1770 magistratul de Timișoara, în raportul său despre școlile românești din Banat, spunea că în timp de doi ani, tinerimea învăță Ceaslovul, Psaltirea și irmoasele, dar trebuie să cînte exact după glasurile Bisericii Orientale, dacă voiesc să cînte la strană; cine știe să citească și să cînte toate acestea, trage nădejdea să ajungă popă⁸².

78. Ștefan Meteș, *Istoria Bisericii românești din Transilvania*, vol. I, Sibiu, 1935, p. 326.

79. Idem, *op. cit.*, p. 495; Petru Gherman, *Muzica bisericească în Ardeal*, Sibiu, 1940, p. 4.

80. Ștefan Meteș, *op. cit.*, p. 503.

81. Idem, *op. cit.* p. 308, 343, 349, 367. Vezi și Mircea Păcurariu, *Legăturile Bisericii Ortodoxe din Transilvania cu Țara Românească și Moldova, în secolele XVI—XVIII*, Sibiu, 1968 (teză de doctorat). Mihail Gr. Poslușnicu, *op. cit.*, p. 110.

Așadar, cîntarea bisericească a avut un rol important în susținerea credinței ortodoxe și de aceasta și-au dat seama la timp vlădicii ortodocși din Transilvania, unde pericolul era mai mare, și au hotărît înființarea de școli în cît mai multe sate, sau cînd împrejurările politice nu îngăduiau, organizau cursuri de pregătire a învățătorilor, cărora li se preda și cîntarea bisericească⁸³.

De fapt, se știe că manuscrisele de muzică bisericească au circulat pe toată aria balcanică pînă în secolul al XVIII-lea. Nu pot exista îndoieli că pînă în acest secol s-au folosit și în Transilvania asemenea manuscrise, cel puțin prin mînaștirile ortodoxe care vor fi desființate în a doua jumătate a aceluiași secol⁸⁴. La menținerea circulației cîntării bizantine în Transilvania și Banat au contribuit în mare măsură, cum spuneam, contactele cu Principatele Române :

a. Domnitori ai țărilor române stăpîneau ținuturi de peste munții, ca : Banatul-Severinului, Almașul, Făgărașul, Ciceu, Cetatea de Baltă etc.

b. Zidirea de biserici și mînaștiri de către unii domnitori ai Țării Românești în Transilvania.

c. Tipăriturile de cărți bisericești, despre care am mai amintit, duceau cu ele, se presupune, și modul de a cînta, cu atît mai mult cu cît răspîndirea lor dincolo de munți se făcea prin călugări.

d. Mulți episcopi transilvăneni au fost hirotoniți în țările române, unii fiind chiar originari de aici. Ei păstrau legătura permanentă cu Principatele, primind totdeauna ajutorul moral și material.

e. Mulți transilvăneni mergeau la învățătură în centrele culturale din țările române sau chemau profesori din aceste țări. Unii au devenit protopsalți renumiți, lăsînd creații și manuscrise valoroase. Amintim numai pe Ioan sîn Radului Duma Brașovan (B—BAR ms. rom. 4305 din 1751), Nicolae Poponea Sibianul, Gheorghe Ucenescu și alții⁸⁵.

Deci, pînă la începutul secolului al XVIII-lea a fost o singură cîntare bisericească de tip bizantin în toate ținuturile românești. Cauza principală a diversificării acestei cîntări și a deosebirilor existente azi atît între Transilvania și Principate, cît și între diferitele eparhii transilvănene, a fost unirea cu Roma (1701).

Banatul a fost influențat de muzica bisericească a sîrbilor, care ca și la ruși, prin adoptarea notației pe portativ și a părăsirii definitive celei neumatice, își pierduse mai demult caracterul bizantin.

În Bucovina diferențele sînt ceva mai mici față de cîntarea psaltică din Moldova, fiindcă această provincie a căzut sub stăpînire străin mai tîrziu (1775), cînd muzica psaltică era în plin progres⁸⁶.

83. *Anuarul Institutului pedagogic teologic*, Sibiu, 1885—1894, p. 15, 19.

84. G. Ciobanu, *Muzica bisericească la români*, p. 185—186.

85. Idem, *op. cit.*, p. 186 ; Diac. Ion G. Popescu, *Învățămîntul muzical în Biserica Ortodoxă Română*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVII (1969), 9—10, p. 1040 și urm. ; Gheorghe Alexe, *Un prețios manuscris psaltic «Tractatu teoretico-practicu de musica ecclesiastica greco-orientală de George Ucenescu»*, în «Mitropolia Olteniei», VIII (1956), 10—12, p. 688—696.

86. D-l prof. G. Ciobanu, folosind pentru comparație mai multe colecții de cîntări bisericești din Transilvania, Banat și Bucovina, arată precis, pentru fiecare glas, în ce con

O altă cauză a deosebirilor în cântare a fost și concepția muzicienilor transilvăneni și bănățeni asupra sistemului muzical bisericesc pe care ei îl văd prin prisma teoriei tonale, cu care, desigur, nu are nici o legătură. Apoi «oralitatea», adică păstrarea cântării pe cale orală în această parte a țării, din cauza lipsei de școli cu profil muzical bisericesc, mînăstiri etc., a dus de asemenea la diversificare.

De aceea, cînd prof. Dimitrie Cunțan și alții ca el au simțit nevoia să fixeze în scris — numai pe notația liniară — cele opt glasuri bisericești, așa cum se mai păstrau ele în memoria unor cîntăreți bătrîni, ca Simion Florea din Daneș și alții, pe la sfîrșitul veacului trecut și începutul veacului nostru, au făcut o mare operă de cultură națională, și aceasta poate din marea dorință a ardelenilor de a păstra cîntarea bizantină, măcar în formele specifice pe care le căpătase în decursul secolilor în această parte a țării ⁸⁷.

În concluzie, ca și folclorul în general, care s-a plămădit pe o arie destul de întinsă, pe zone destul de largi și care cu timpul și-a căpătat un specific propriu fiecărui popor, tot așa și cîntarea bisericească de origine bizantină, răspîndită în toată zona balcanică, a căpătat unele forme specifice, dar nu prea depărtate de izvorul bizantin.

În secolul al XIX-lea — de care însă nu ne putem ocupa pe larg, fiindcă depășește cadrul acestei lucrări — prin vestita școală de la biserica Sf. Nicolae din Scheii-Brașovului, cîntarea bisericească bizantină, de data aceasta în «sistema nouă» (notația chrisantică), cunoaște un reviriment și în zona subcarpatică din Transilvania. Aici a activat un timp marele Anton Pann, protosinghelul Varlaam Barancescu de la Ciolanu, G. Ucenescu, «studentul» lui A. Pann, originar din Sibiu și mulți alții, care au trudit la răspîndirea cîntării bisericești în Transilvania și totodată pentru «românirea» acestei cîntări ⁸⁸.

2. Păstrarea structurii melodice bizantine și influențele autohtone. —

Muzicologii bizantiniști români, în special regretatul Pr. Ioan D. Petrescu-Visarion, au dovedit, cu exemple concludente, transmiterea unor cîntări bisericești aproape intacte din secolul al XI-lea pînă în cel de al XVIII-lea ⁸⁹. Alte cîntări, cum spuneam în capitolul precedent, au suferit oarecare transformări sub influența autohtonă, mai ales prin tra-

influența populară și în ce constă reminiscența psaltică bizantină. Se constată încă o dată că de regulă generală, în aceste regiuni, modurile cromatice au fost diatonizate, mai puțin modul II plagal (VI), pe care, de exemplu, Dimitrie Cunțan îl păstrează aproape de cel psaltic, cu tetracordul II diatonic. Glasurile diatonice și cele enarmonice au cam aceeași structură cu cele psaltice din Principate. (Vezi: Dimitrie Cunțan, *Cîntări bisericești, după melodile celor opt glasuri, culese și publicate în 1890*, ed. IV, îngrijită de Timotei Popovici, Sibiu, 1943—44; Atanasie Lipovan, *Cîntări bisericești pentru toate sărbătorile de peste an, întocmite pe baza vechilor melodii obișnuite în Banat și Crișana, puse pe note liniare*, vol. I, Arad, 1944; Terentius Bugariu, *Sentinela cîntărilor bisericești-române*, Temesvar, 1908; Celestin Gherebețiu, *Cele opt versuri bisericești*, Cluj, 1930; Trifon Lugojan, *Cîntări bisericești ed. III*, vol. I, Arad, 1929; Silvestru Morariu Andrievici, *Psaltichia bisericească...*, Wien, 1879 și altele).

87. Dim. Cuntan, *op. cit.*

88. Diac. I. G. Popescu *op. cit.* p. 1027—1061.

89. I. D. Petrescu, *op. cit.* (exemplele).

ducerea textului în limba română și poate prin dispariția metodei mnemotehnice, conform căreia psaltii memorau formule precise pentru fiecare glas. Deci cîntarea bisericească începe să se întrepătrundă într-o oarecare măsură cu cîntarea populară (cu unele moduri populare apropiate ca structură) și să se influențeze reciproc.

Apoi, la accentuarea influențelor autohtone a contribuit în bună măsură și faptul că, începînd încă de la 1714, cu Filotei ieromonahul din Sfînta Mitropolie, cîntările suferă oarecare prescurtări. Acțiunea va fi continuată în secolul următor de către Macarie ieromonahul, Anton Pann, Dimitrie Suceveanu și alții.

3. Unificarea și uniformizarea cîntării bisericești în timpul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, fundamentată pe cîntarea tradițională de tip bizantin din Biserica Ortodoxă Română.

Scurtarea și stilizarea cîntărilor, începînd de la 1950 încoace nu-iceva ieșit din linia tradițională, așa cum am văzut mai sus. Chiar în «Psaltikia rumânească» de la 1714 găsim mențiunea «Heruvice prescurtate de popa Filotei pentru zăbavă și neputința oamenilor».

Așadar, acțiunea de unificare și uniformizare a cîntărilor bisericești săvîrșită în timpul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, de oameni competenți și cu multă experiență, sub directa supraveghere a Prea Fericirii Sale (Prof. Nicolae Lungu, Pr. Prof. Grigore Costea, Prof. Ioan Croitoru, Pr. Prof. Ene Branște, Prof. Chiril Popescu și alții) este pe linie tradițională. Aceasta urmărește accesibilitatea cîntărilor bisericești celor mai uzuale pentru toți credincioșii ortodocși, ca prin cîntarea în comun în sfintele biserici, românii să se simtă mai apropiați de Dumnezeu și între ei.

Puterea incontestabilă a cîntării comune pentru păstrarea conștiinței unității sufletești a românilor este accentuată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian în multe împrejurări, dintre care ținem să amintim numai una. Cu prilejul sfințirii paraclisului din reședința episcopiei Aradului, la 23 octombrie 1967, Prea Fericirea Sa spunea: «Aici am observat un lucru deosebit de frumos: cîntarea tuturor credincioșilor la sfintele slujbe... Am introdus cîntarea omofonă a tuturor credincioșilor în bisericile noastre cu convingerea fermă că ea ajută și întărește pe credincioși în păstrarea dreptei credințe și îi apără față de prozelitismul altora. Poporul drept credincios s-a bucurat mult de această hotărîre a Sf. Sinod și astăzi, mai toate bisericile ortodoxe române au cîntarea omofonă, care — deși este de origine bizantină — a fost adaptată în curgerea vremii specificului românesc, fiind ferită de influențele străine»⁹⁰.

4. Însemnătatea trecută și prezentă a manuscriselor muzicale bisericești din punct de vedere liturgic.

Muzica bisericească este legată inestructibil de Liturgică, deși fiecare constituie o disciplină aparte și pot fi studiate separat. Și într-un domeniu și în altul există numeroase manuscrise.

90. P. F. Patriarh Justinian, *Apostolat social*, vol. IX, p. 277.

Manuscrisele muzicale au avut și au încă un rol deosebit, poate ceva mai accentuat decât cele pur liturgice. De ce? În primul rând cărțile liturgice încep să se tipărească mult mai devreme decât cele muzicale cu aproape trei sute de ani, timp în care manuscrisele liturgice devin din ce în ce mai rare, pierzându-și absoluta necesitate pe care o aveau până la ivirea tiparului, pe când cele muzicale continuă să fie, până la 1820 și chiar până mai târziu, manuale muzicale, cărți de strană absolut indispensabile psaltilor.

În al doilea rând textele liturgice au fost traduse cu circa două sute de ani mai devreme decât textele cântărilor, acestea fiind mai greu de tradus căci trebuia potrivit textul cu melodia, așa cum va face Filothei sîn Agăi Jipei la 1714 și ceilalți de după el.

Manuscrisele liturgice, cu câteva excepții, conțin — ca text — aceleași cântări de la aceleași slujbe bisericești ca și cele muzicale, numai că primele cuprind doar textul cântărilor și al rugăciunilor, iar cele din urmă au în plus notația — fie cea neumatică bizantină, fie notația krjuki, fie cea liniară pe portativ: rombică, pătrată, rotundă etc. — dacă ne referim la toate manuscrisele muzicale bisericești și nu numai la cele cercetate în lucrarea de față.

Dacă avem în vedere stilul larg melismatic al cântărilor din manuscrisele secolelor XV—XVIII, ne putem da seama că în general slujbele se săvârșeau mai pe-ndelete, fără grabă. Doar din secolul al XVIII-lea începe să se pună cumva problema unei anumite scurtări a cântărilor. Asemenea dovadă găsim, cum spuneam și în alt loc, chiar în «Psaltikia rumânească» a lui Filothei sîn Agăi Jipei, la 1714, când referindu-se la niște heruvice, spunea: «prescurtate de popa Filothei pentru zăbavă și neputința omenească».

Apoi, cu vremea, copiii au început să selecționeze cântările.

De exemplu, Irmologhioanele nu vor mai cuprinde toate cântările celor nouă pesne, ci numai irmoasele sau, în cazul sărbătorilor împărătești, numai catavasiile; Stihirarele nu vor mai cuprinde stihirile tuturor sfinților de peste an, ci numai pe ale celor mai însemnați.

Interesant că în unele manuscrise întâlnim și unele rugăciuni de la anumite slujbe pe note (ex. Învrednicește-ne Doamne, Acum slobozește, Psalmul 50, Psalmii de la antifoanele sfintei Liturghii etc.).

O mare însemnătate jucau Chinonicele la Sf. Liturghie, căci întâlnim adevărate colecții cu asemenea cântări, pe toate glasurile și pentru toate timpurile din cursul unui an bisericesc. Foarte bogate erau și Heruvicile și Axioanele și multe alte cântări.

Așadar, și manuscrisele muzicale bisericești ne pot «relata» o anumită stare de lucruri în decursul vremii din domeniul Liturgicii: evoluția sau involuția unor reguli tipiconale, reducerea unor slujbe ca dimensiune etc.

De fapt nu este nimic anormal, căci s-a mers către o oarecare sistematizare și concentrare a anumitor slujbe, iar astăzi asistăm cu toții la asemenea tendințe manifestate de aproape întreaga Ortodoxie, așteptând să fie oficializate de un viitor sinod panortodox.

CONCLUZII

PERSPECTIVE DE VALORIFICARE A VECHILOR CÎNTĂRI BIZANTINE

Din cele expuse în lucrarea de față reiese că fondurile de manuscrise muzicale bizantine din țara noastră sînt destul de bogate. Dacă adăugăm la manuscrisele vechi studiate aici și pe cele de după 1814 în «sistema nouă» — chrisantică, numărul lor depășește cifra de o mie⁹¹.

Toate acestea împreună cu numeroasele informații de ordin istoric dovedesc că pe teritoriul țării noastre s-a desfășurat, de-a lungul veacurilor, o vie și bogată activitate muzicală bisericească și că există o veche cultură muzicală bizantină, alături de cea populară, care-și află originile în trecutul îndepărtat al traco-geto-dacilor.

Ce interes prezintă astăzi manuscrisele muzicale vechi bizantine?

Desigur, întocmai ca și limba care a evoluat mereu așa încît «limba vechilor cazanii», deși plină de mireasmă, ni se pare nouă celor de azi cu totul depășită, tot astfel și cîntarea religioasă practică în Biserica creștină a fost și ea supusă unor neîncetate transformări, deși nu substanțiale, totuși destul de evidente. Dar și într-una și în alta vedem o parte din trecutul poporului nostru.

Cîntarea a fost mereu stilizată și adaptată gustului epocilor pe care le-a străbătut, suferind unele influențe populare autohtone, care i-au dat anumite forme specifice fiecărei țări și chiar fiecărei regiuni sau provincii. Și cu toate acestea, esența bizantină s-a păstrat pînă astăzi. Aceasta ne-o dovedesc tocmai manuscrisele vechi.

Manuscrisele acestea au făcut obiectul multor cercetări muzicologice (mai puțin cele existente în țara noastră), precum și al unor încercări, uneori foarte reușite, de prelucrare simfonică sau vocal-simfonică a anumitor melodii sau pe motive inspirate din acestea. Am vrea să amintim lucrările de mari proporții ale regretatului Paul Constantinescu, lucrările menționate și în prefață ale compozitorului Doru Popovici și încă ale multor alora care, atrași de balsamul înmiresmat al cîntului bizantin, și-au ales ca teme tocmai melodiile frumoase din aceste manuscrise pline de colb.

De fapt unele melodii vechi pot fi executate fie solistic, fie în colectiv de către diverse formații vocale și chiar simfonice.

Biblioteca Centrală de Stat din București are în bogata ei discotecă și fonotecă înregistrări cu asemenea melodii, executate de Pr. I. D.

91. G. Clobanu, *Les manuscrits musicaux en notation byzantine dans la République Populaire Române*, în «Musik des Ostens», nr. 5, 1969, p. 23—24.

Petrescu, de Diac. Gr. Panțiru, de formația artistică a medicilor din Capitală etc.

Melodiile vechi bizantine sînt, de asemenea, valorificate substanțial în cadrul simpozioanelor și congreselor internaționale de bizantinologie, de studii Sud-Est Europene, sau pur și simplu de muzicologie.

S-ar putea valorifica foarte bine, fără pretenția de a intra în uz, și în Seminariile și Institutele teologice, interpretîndu-se de către grupuri de elevi și studenți, fie monodic, fie aranjate polifonic, făcînd astfel subiectul unor seminarii sau chiar al unor programe festive.

Cel mai important lucru ar fi însă pentru început reproducerea în facsimile și transcrierea celor mai importante manuscrise muzicale vechi, ceea ce, dealtfel, se și preconizează.

În sensul acesta poate fi urmat exemplul Academiei de Studii Internaționale «Monumenta Musicae Bizantinae» cu sediul la Copenhaga, care a editat pînă acum unele dintre cele mai vechi manuscrise muzicale bizantine din secolele XI—XIII, care se află în marile biblioteci ale lumii.

ANEXE

EXEMPLE MUZICALE

Exemplele muzicale care urmează au un dublu scop: 1. pe de o parte să arate sistemul de notație utilizat în epoca notației ekfonetice, (ex. I), a celei mediobizantine și neobizantine (cucuzeliene), 2. iar pe de altă parte să dovedească păstrarea liniei melodice, cu mici excepții, începând din secolele XIII—XIV (căci din epoca aceasta avem cele mai vechi manuscrise în țară, în alăra celui în notație ekfonetică), pînă în secolele XVIII—XIX. La Slava de la Stihovna Crăciunului «Magii, împărații Perșilor», pe glasul 5 și la Stihir ade la 1 sept. pe glasul 4, se observă clar înmulțirea semnelor ornamentale, temporale și florale și o oarecare tendință de îmbogățire a liniei melodice în varianta din manuscrisul din sec. XVIII, față de cea din sec. XIII—XIV (ex. II, III).

Un exemplu și mai concludent în ceea ce privește transmiterea melodiei unor cîntări existente în manuscrisele de la Putna (sec. XVI), pînă în secolul al XIX-lea, îl constituie fragmentul din stihul 1 al Anixandarelor pe glasul 8 (vezi ex. IV).

Interes deosebit prezintă și troparele învierii pe cele opt glasuri pe care le-am redat în întregime, din ms. 670 (sec. XVIII) și care se găsesc, ca și celelalte cîntări, în mai multe manuscrise din sec. XVIII, în aceeași formă, precum și troparul Bobotezei din ms. rom. 61 al lui Filotei. Tonalitățile de plecare sînt cam aceleași ca și azi la aceste tropare, cu excepția troparului glasul 5 la care întîlnim indicația λ^{η} — ceea ce înseamnă că pleacă din Sol și, interesant, sfîrșește tot în sol. Troparul glasului 1 începe din Re, dar poate începe și din La, al glasului 2 din Sol sau Si, al glasului 3 din Fa sau din Do, al glasului 7 din Fa sau din Si (ex. V, VII).

Am redat cîte un fragment din axioanele praznicale din ms. rom.-gr. 576 copiat la începutul secolului al XIX-lea de Ioniță Prălea, dascăl la Socola. Și aici se vede clar, pentru majoritatea axioanelor, că melodia s-a transmis pînă la Macarie ieromonahul care pe unele le-a tradus, păstrînd aproape neschimbată linia melodică de la început pînă la sfîrșit, în altele însă a intervenit cu influențe autohtone, așa cum s-au păstrat pînă azi (ex. VI). De asemenea, melodia Prohodului Domnului s-a transmis, cu mici modificări aduse de geniul popular, în bună măsură pînă la noi, aproape așa cum o găsim în manuscrisele secolului XVIII (ex. VIII).

Exemplul acesta și cele care urmează (ex. IX, X, XI, XII) dovedesc și faptul că în primele traduceri românești cele mai multe cîntări sînt servile originalelor grecești și numai mai tîrziu se vor stiliza, prin potrivirea textului cît mai exact cu linia melodică ce se va româniza din ce în ce, nedepărtîndu-se însă prea mult de sistemul modal bizantin și aceasta tocmai datorită existenței manuscriselor muzicale. Căci se știe că lipsa acestor manuscrise în Transilvania și Banat a dus la o depărtare destul de accentuată de melodia modală bizantină.

Și, în sfîrșit, un exemplu (XIV) care reprezintă un fragment din pesna I a Canonului Floriilor — creație pur românească a ieromonahului Filothei sîn Agăi Jipei din Sf. Mitropolie, la 1714, «pre glasul cel rumănesc, căci iaste mai lesne și mai frumos» — melodie care iese din specificul modurilor bizantine și pe care, de altfel, n-o întîlnim decît la români.

Cu siguranță că asemenea cîntări specifice românești mai există încă multe în repertoriul psaltic de strană, dar ele nu se depărtează prea mult de formele cîntului bizantin și, în plus, sînt ceva mai noi (sec. XIX).

Exemplul I^{*})

I. NOTAȚIE EK FONETICĂ

(Fragment din evanghelia de la Paști)

I-U
ms.gr.160
(Lect. ev.
sec.VIII-IX)

Θν· οὐδείς ἐώρακεν πώποτε † ὁ μονογενῆς υἱ· ὁ ὢν εἰς

τὸν κόλπον τοῦ πατρ· ἐκεῖνος ἐξηγήσατο † καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ

μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου· ὅτε ἀπέστειλαν οἱ ἰουδαῖοι ἐξ Ἱεροσολύμων

ἱερεῖς καὶ λευίτας· ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν· οὐ τίς εἶ· καὶ ὡμολό-

γησεν καὶ οὐκ ἠρνήσατο· καὶ ὡμολόγησεν· ὅτι οὐκ εἰμι ἐγὼ

ὁ Χρ †

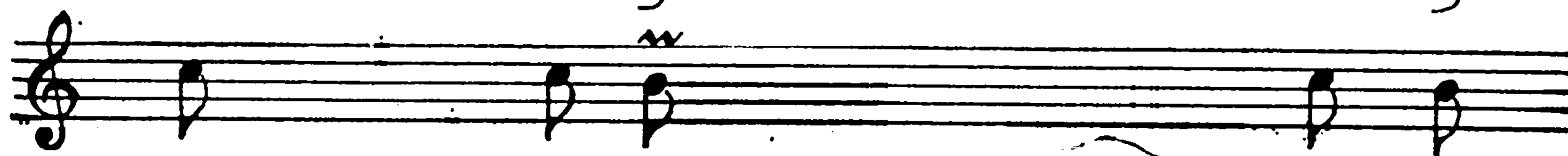
* Fragment din Lecțiionarul evanghelic de la Iași (vezi și Gr.Panțiru, *Teoria și ehurile muzicii bizantine* p.15)

Exemplul II

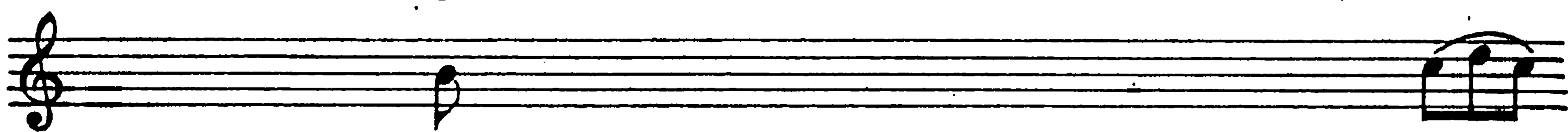
ΤΗ ΑΓΙΑ Ἐ πρωϊ

În sfînta Joi dimineața
(fragment)B-BCS
ms gr. 28529

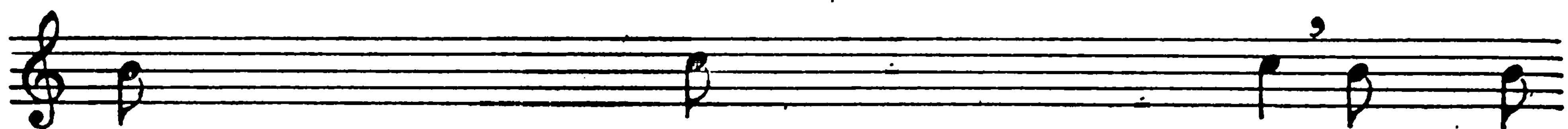
Τῷ καιρῷ ἐκεῖνῳ ἤρξεν ἡ εορτὴ τῶν ἀζύμων ἡ

λεγομένη Πασχα· καὶ ζιτοῦν οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς...

τὸ πῶς ἀνέμωσιν τὸ υἱὸν· ἐφοβοντο γὰρ τὸν λαὸν † εἰσηλθῆς

δὲ ὁ σατανᾶς εἰς Ἰουδᾶς τὸν ἐπικαλούμενον Ἰσκαριώτην ὃν τὰ

ἕκτου ἀριθμοῦ τῶν δωδεκά †

Exemplul III

II. NOTATIE MEDIOBIZANTINA

Μαγοι Περσων βασιλεις... π̇ ḡ (glasul V)

(fragment)

B-B A R
ms.gr. 953
f. 99^r
(sec.XIII-XIV)

Ma - γοι περ-σων — βα σι λεις — ε -

B-B A R
ms.gr. 27822
f. 73^r
(sec.XVII)

B-B A R
ms.gr. 130
f. 104^r
(sec.XVIII)

B-B A R
ms.gr. 379
f. 95^r
(sec.XVIII)

B-B A R
ms.gr. 762,
f. 138^v
(sec.XVIII)

B-B A R
ms.gr. 1463
f. 26^r
(sec.XVIII)

B-B A R
ms.gr. 1499
f. 129^r
(sec.XVIII)

953
-πλη-ρον — τες σα φως του ε - πι ρης τεχ-

27822

130

379

762

1463

1499

The musical score consists of two systems of staves. Each system includes a vocal line (treble clef) and a piano accompaniment line (treble clef). The lyrics are in Greek and are placed below the vocal line. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings like 'sfz'.

The image shows a musical score with eight systems. Each system consists of a vocal line with Greek lyrics and a piano accompaniment line. The lyrics are: -θεν τα βα-σι-λε-α ου — ρα-νι — ον. The score includes handwritten musical notation above the staves, such as notes, rests, and dynamic markings like 'f' and 'mf'. The piano accompaniment features complex rhythmic patterns and arpeggiated figures. The vocal line is written in a standard musical notation with a treble clef and a key signature of one flat.

953
υ πο λαμ-πρου ασ-τε-ρος

27822

130

379

762

1463

1499

The image shows a musical score for voice and piano. It consists of seven staves of music. The first staff (953) has the Greek lyrics "υ πο λαμ-πρου ασ-τε-ρος" written below it. Above the first staff is a line of neumes. The second staff (27822) has a piano dynamic marking "sf" above it. The third staff (130) has a piano dynamic marking "p" above it. The fourth staff (379) has a piano dynamic marking "p" above it. The fifth staff (762) has a piano dynamic marking "p" above it. The sixth staff (1463) has a piano dynamic marking "p" above it. The seventh staff (1499) has a piano dynamic marking "p" above it. The music is written in a single system with a key signature of one flat and a common time signature. The notes are mostly eighth and sixteenth notes, with some rests and ties. The neumes are written in a traditional style above the staves.

ελ κο με νοι ε φθα σαν εν βη θλε

353

22

33

33

32

53

33

This musical score consists of eight staves of music. The first staff (labeled 353) contains the Greek lyrics 'ελ κο με νοι ε φθα σαν εν βη θλε'. The second staff (labeled 22) continues the melody. The third, fourth, fifth, and sixth staves (labeled 33, 33, 32, 32) continue the musical notation. The seventh staff (labeled 53) shows a change in the melodic line. The eighth staff (labeled 33) concludes the passage. Above each staff is a line of neumes, which are a form of musical notation used in ancient Greek manuscripts. The music is written in a single system with a key signature of one flat and a common time signature.

953 εμ δωρα προσ -

27822

130

379

762

1463

1499

The musical score consists of seven staves. The first staff (953) is a vocal line with the lyrics "εμ δωρα προσ -". The second staff (27822) is a piano accompaniment. The third staff (130) is a vocal line. The fourth staff (379) is a piano accompaniment. The fifth staff (762) is a vocal line. The sixth staff (1463) is a piano accompaniment. The seventh staff (1499) is a vocal line. The score includes various musical notations such as treble clefs, notes, rests, and dynamic markings like *sf* and *mf*. There are also some handwritten annotations above the staves.

953
φε — ρου — τες εγ κρι — ται

27822

730

379

762

763

899

The image shows a musical score with eight staves. Each staff contains a line of musical notation in a treble clef with a key signature of one flat. Above each staff is a line of Greek text. The text is: φε — ρου — τες εγ κρι — ται. The first staff has a measure number 953. The second staff has a measure number 27822. The third staff has a measure number 730. The fourth staff has a measure number 379. The fifth staff has a measure number 762. The sixth staff has a measure number 763. The seventh staff has a measure number 899. The musical notation includes various note values, rests, and dynamic markings such as *mf* and *sf*. There are also some markings that look like 'V' above notes. The Greek text is written in a stylized font.

λι - ου - μεν ο - τι φως - εκ φω - τος ε -

πε - δη - μη - σας εις τα

λαι - πο - ρον κοσ - μον - σου

Exemplul V

 ANI ΞΑΝΤΑΡΙΑ*) $\chi \lambda \eta \pi \omega$
 (fragment)

 B-BAR
 F. ms.gr. slav 101,
 f. 2^r (1511)

A - νοι - οι - ξαν - το - ος εσ - ς

 B-BAR
 ms. gr. 1096
 f. 53^v
 (sec. XVII-XVIII)

A - νοι - ξαν - το - ος εσ - τιν

 Cr-MzO
 ms. gr. 99,
 f. 9^r
 (sec. XVII-XVIII)

A - νοι - ξαν - το - ος σου - ου

 B-BAR
 ms. gr. 1477
 f. 57^r
 (sec. XVIII)

A - νοι - ξαν - τος εσ -

 B-BCS
 ms. gr. 27.820
 f. 13^r
 (sec. XVIII)

A - νοι - οι - ξαν - τος εσ - ς

 B-BAR
 ms. gr. 1500
 f. 9^r
 (sec. XIX)

A - νοι - οι - οι - οι - οι - ξαν -

 B-BAR
 ms. gr. rom. 576
 f. 133^r
 (sec. XVIII)

Δε σκι - ζι - ι - ι - ι - ι - τδ

*) Într-o formă aproape identică se găsesc și în alte manuscrise de la Putna din sec. XVI:
 (B-B.A.R. ms. gr. slav 283, 284, Mr. P. Mz. I-544, Mr. D. Mz. 1866 etc.)

Exemplul VI

TROPARELE ÎNVIERII

B-BAR
ms.gr. 670,
f: 27^v - 35^v
(sec. XVIII)

Glas I (\dot{q})

Τον λι - θον σφρα - γι - σθεν - τος. υ -
 πο - ο - ο των ι - ου - δαι - ων και ζρα - τι - ω - των φυ -
 λα - σον των το α - α - χραν - τον σου σω - μα α - νε - ζης
 τρι η - με - ρος σω - τηρ δω - ρου - με - νος τω κο - σμω την ζω - ην
 δι - α τον - το - ο αι δυν - α - μεις των ου - ρα - νων ε -
 βο - ων σοι ζω - ο - δο - τα δο - ξα τη α - να - ζα
 σει σου Χρι - ζε δο - ξα τη θα - σι - λει - α - σου

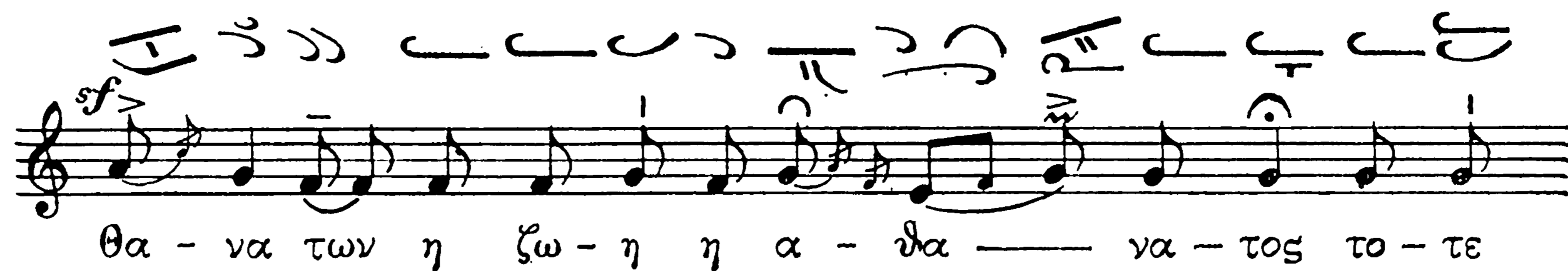
δο - ο - ο - ξα τη οι - κο - νο - μι - α σου μο -

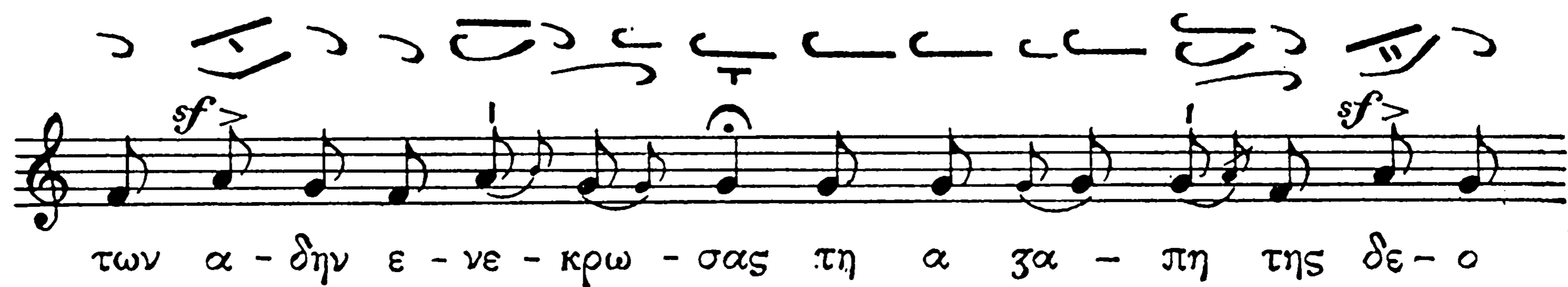
νε φι - λαν - θρω - ω - πα .

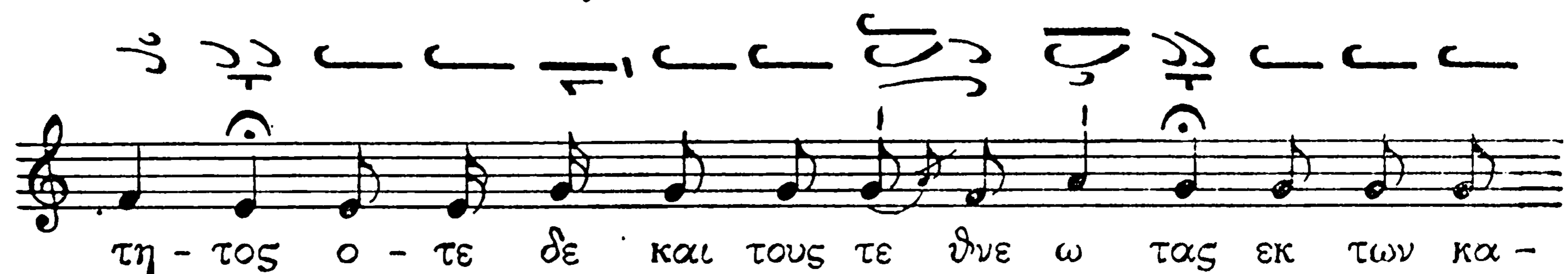
Glas II (sol) Ο - τε κα - τη - ηλ δες προς τον

θα - να των η ζω - η η α - θα - να - τος το - τε

των α - θην ε - νε - κρω - σας τη α ζα - πη της δε - ο

τη - τος ο - τε δε και τους τε θνε ω τας εκ των κα -

τα χθο - νι - ων α - νε - ζη - σας πα - σα ε θυ - να . μεις των

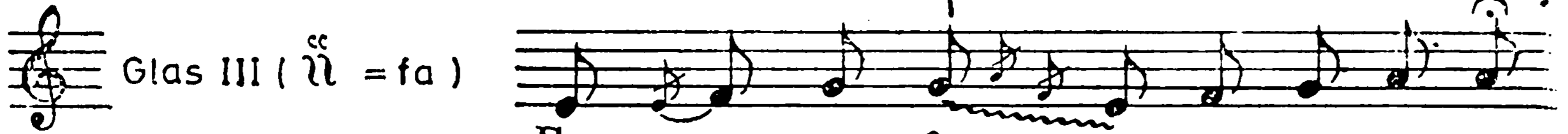

ε που ρα - νι - ων εκ ραν - γα - ζον ζω - ο - δο - τα Χρι -

ζε ο θεος ημων δο-ο - ο - ξα σοι.

Glas III ($\tilde{\iota}$ = fa)

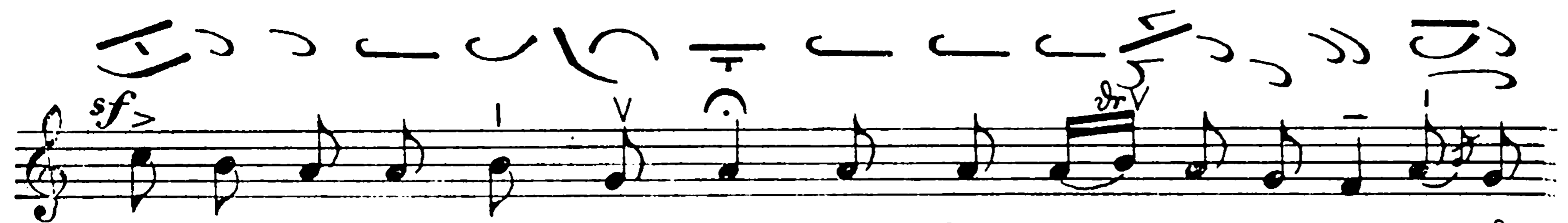
Εκ φραι-νε-σθω τα ου-ρα-νι-α

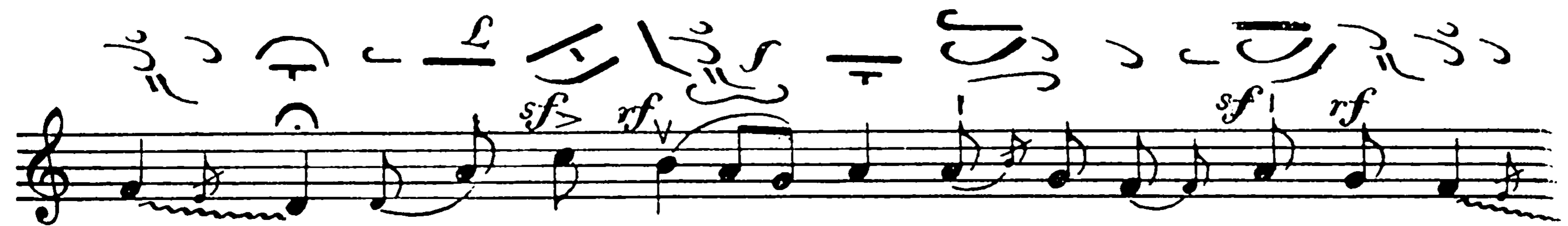
α - γα - λλι - α - σθω τα ε - πι - ρει - α ο - τι ε - ποι -

η - σε κρα - τος εν θρα-χι - ο - νι - αυ - του ο

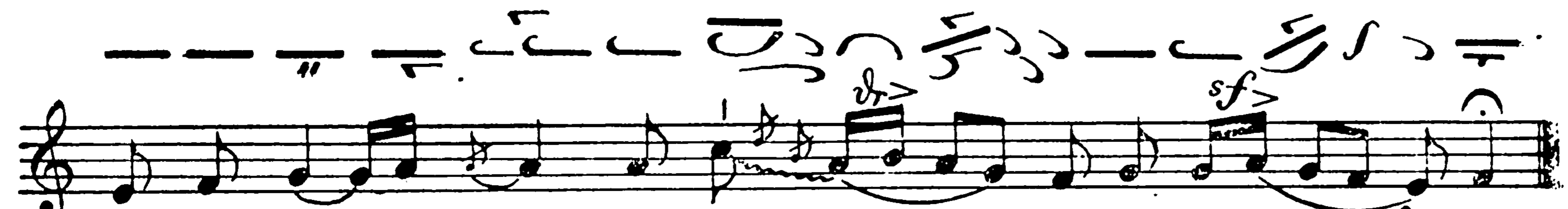
κυ-ρι-ος ε - πα - τη - σε τω θα - να - α - α - τω τον-θα -

να - τον πρω - το - το - ο - κος των νε-κρων ε - γε - νε -

το εκ κοι-λι-ας α α δου-ου ε-ρυ-σα-το η - μας

κοι πα-ρε - ε - σχε το κο - σμω - ω το με-γαν ε - λε-ος

Glas IV

Το φαι - δρον της α - να - θα - σε - ως κη ρυ ρμα
 εκ του α - γρε - λου μα - θου - σαι - αι τδ κυ - ρι - ου μα -
 θη - τρι - αι και την προ - γο - νη - κην α - πο - φα - σιν
 α - πο - ρι - ψα - σαι τοις α πο το - λοις και - χω - με - ναι
 ε - λε - γον ε - σκυ - λευ - ται ο θα - να τος η
 γερ - θε - χρι - στος ο θε - ος ορ - ρου - με - νος
 τω κο - σμω το με - γα ε - λε - ος.

Glas V (π̇ ḡ -)

Τον συν αν-αρ-χον λο-γον πα-τρι και

πνευ-μα-τι τον εκ παρ-θε νου τεχ-θεν-τα εις σω-

τη-ρι-αν η-μων α-νυ-μνη-σω-μεν πι-ζοι και

προ σκυ νη σω μεν ο-τι ηυ-δο-κυ-σε σαρ-κη

α-νελ-θειν εν τω ζαυ-ρω και θα-να-των υ-

πο-μει-ει-ναι και ε-γει-ρε τους τε ε-θνε

ω τας εν τη εν δο-ξα α-να-βα-σι-ου του..

Glas VI (π λ μ)

A - γγε · λι και αι δυν - α - μεις ε - πι - το -

μη - η - μα σου και οι φυ - λα - σπον - τες α - πε - νε - κρω -

ω - δη - σαν και ι ζα - το μα - ρι - α εν τω τα - φω ξη -

σα το α - χραν - τον σου - σω - ω - μα ε - σκυ - λευ

σα τον α δην μη πει - ρα - θεις υ - παυ - τς υ - πη - ην - τη - σας

παρ - θε - νω δω - ρου - με - νος την ζω - ην ο α - να - ζας

των νε - κρων κυ - ρι = ε δο - ο - ξα σοι.

Glas VII (Ψ)

Κα-τε-λη-σας τω ζαυ-ρω σου τον

θα - να - τον η - νε - ω - ξας τω λη - ζη τον πα - ρα -

α - δει - σον των μη - ρο - φο - ρων τον θρη - νον με -

τε - θα - λεις και τοις σοις α - πο - σο - ο - λοις

κυ - ρυ - υτ - τειν ε - πε - ε - τα ξας ο -

τι α - νε - ζης χρι σε ο θε - ος πα - ρε - χων τω

κοσ - μω το με - γα ε - ε - ε - λε ε - ε - ος

La Rusalii
glas IV leghetos

Χαίρει α-να-σσα μη-τρο παρ-θε-ε - ε - νων κλε-ος...

La Adormirea
Maicii Domnului
glas I

Αι γε νε αι πα-α-σε - ε μα-κα-ρι-ζο - με-ε-

ε-εν σε την μο - ο - νην θε - ο - το - ο - κον ε - νι - ι - ι -

ι κη ην ται της φυ-σε-ως οι ο - ο - ο - ρει...

La Nașterea
Maicii Domnului
glas VIII

Α-λο-τρι - ον των μη-τε ρων υ̅ παρ-θε-νι - ι - α

και ξε-νον τες παρ-θε-νεις υ̅ πε-δο ποι - η - η - η - α.

La Înălțarea
Sf. Cruci
glas VIII

Μυ-ζι - κως ει θε-ο-το-ο - κε πα-ρα-δει-σος α-γε

ωρ - γη - τος βλα - ψη — σα - σα χρι - ζον υ φθ' το τσ ζαυ - ρσ

La Intrarea
in Biserica
glas IV

A - γγε - λου την ει - σο - δον της πα - να γνσ ο ρων

ταις ε ξε πλη τιον το πως η παρ - θε - νος ει - ση —

ε - θεν εις τα α α - ρι - α των α - ρι - ι - ι - ων.

La Buna Vestire
glas IV

Eu - α - γγε - λι - ι - ι - ι - ζσ τη χα - ραν με -

ρα - α - λην αι - νει - τε σ - ρα - νοι θε - σ την δο - ο - ο - ξαν.

La Nasterea
Comnului
glas I

Με - ρα — λυν - ον ψυ - χη - η - μα - σ - σ - τιν τι —

μι - ω - τε - ε - ε ραν και εν δο - ξο - τε - ε - ε -

ραν των α α νω - ζρα τευ - μα - α - των.

La Bobotează
glas VI

Με-γα-λυ-ν-ον ψυ-χη η - μα την τη-μι-ω-τε-ε-ραν

και εν δο-ξο-τε-ε - ραν των α-νω-ζρα-τευ - μα - α - των

La Întîmpinare
glas III

θε-ο-το-κε η η ελ - πισ — παντωντων χρι ζι α α νων

La Florii
glas IV

θε-ος κυ - ρι - ο — ος και ε-πε-φα - εν η μιν συ -

ζι σας ται αι ε - ο - ορ — την και α-γα-λο-με — νοι.

Exemplul VIII

TROPARUL BOBOTEZII

Glasul I

B-B A R
ms. rom. 61
f. 14^r

În I - or - dan bo - te - zîn du - te Doam -
ne s - au a - ră - tat în - chi - na - rea tro - i - i - ți
că gla - sul pă - rin - te - lui măr - tu - ri - sind și - e fiu
iu - bit pre Ti - nè nu - mi - in - du - u - te și
Du - hul închi de po - rumb a - de - ve - rind în - tă - ri - rea cu -
vî - în - tu - u - lui cel ce te - ai a - ră - tat Hri - stoa - se
Dum - ne - ze - u - le și ai lu - mi - nat lu - mea sla - vă Ți - e .

PRIMA STIHIRĂ DE LA VECERNIA GLASULUI I

(„Rugăciunile noastre cele de seară...)

Exemplul X

-fragment-

♩ (La)

Ξ - B A R
 3. 91, 92
 XVII-XVIII)

Ξ - Mz O
 Tom. 91,
 sec. XVIII)

Ξ - B A R
 Tom. 61,
 91
 4)

Ξ - B A R
 Tom. 4305
 3)

Tax ε σπε - ρι - vac η - η - η - μων ευ -

Ru - gă - ciu - - ni - i - i - le noas -

χα - α - α - α - α -

tre - e - e - e - ce le de sea - ră

TROPARUL „IATĂ MIRELE VINE ÎN MIEZUL NOPTII”.

Glasul VIII (π̂ ς̂)
(fragment)

Exemplul XI

Cr-AFS
ms.gr.27
f.183^v 184^r
(sec.XVIII)

λ π̂ ς̂ (̂̂) (=Fa)

I - δου ο νυμ - φι - ο - ος ε - ερ - χε

B-BAR
ms.gr-rom.576
f.147^r
(sec.XIX)

λ π̂ ς̂ (=Do)

Η α μ β μι - ρι - ι - λε βι - ι - ι - ι -

B-BAR
ms.gr-rom.142
f.17^r - 18^r
(sec.XVIII -
„vlahikà”)

λ π̂ ς̂ (=Do)

ερ - χε - ται - αι - αι εν τω με - σω της

27

ερ - χε - ται - αι - αι εν τω με - σω της

576

ε - εν το με - σο τη - ης

142

ΗΕ Ε Ε Ε Ε Î ÎN MIE ΖΩ ΒΑ ΝΟ Ο Ο ΟΠ

υῦ — κτος και μα — κα — ρι — ος ο δου — ς — λος

υυ — υ — υ της υυ — κτος και μα — κα α α α . α α

уиі ши фє ρи ти и и и ть ъ ъ

ρι — ο ο ο ος ο δο — ο — ς — λος

εс тє слѡ — ѡ — га прє ка — а — а — а

27

ον ευ ρη — σει ρρη — ρο —

576

ον ευ — ρη-η-η — η — η — σει ρρη — ρο

142

α — α ρς θα α α α φλα πρι —

27

ρου — ου — ουν — τα α — να — ξι — ο — ος

576

ρου — ρρη ρο ρϣ — ντα α — να — ξι — ο — ο —

142

βε — πρι — βε ΓΙΝΑ ΚΑΡ ΝΕ ΒΡΕ ΔΝΙ — Ι — ΚΒ Ъ

27

δε πα-α α λιν ον ευ ρη — σει ρα —

576

ο-ος δε πα — λιν ευ-ρη η η η η η η η

742

ε σπε κη-α α - ρυη προ κα α α α α

27

θυ — μου — ου — ουν-τα

576

η-η — σει-ει ρα θυ-μη ε αν ρα θυ μη εν τα

742

α α ρη θα α φλα λε νη η . δε ε ε ε ε ε

27

βλε — πε ουν . ψυ — χη — η — μου μη τω

576

βλε — πι ς — ς — αν ψυ — χη — — μω μη τω υ — υ — υ —

142

θεζι δα — — αϋ ςα φλε — πε αλ μιερ κω σο — ο — ο —

27

υ — — πνω κα — τε — ε — νε — — ε — χθης

576

υ — υ — — πνω κα — α — τε — ε — νε κα τε νε χθης

142

ο ομ ιϋ ςβ ηϋ πε ιν γρε ε ω ςβ ηϋ πε γρε ω εζι

Exemplul XII

ZIUA ÎNVIERII
(Slava de la Paști), glas V
(fragment)

3-BAR
s.rom.61
229^v
(1714)

3-BAR
s.rom.gr.
2219
234^v-295^v
(1767)

Zi-ua-n-vi-e-rii și să ne lu-mi-năm cu prăz-
nu - i - - - - - rea si u -
nii pre al - - - - - ții . să îm - bră -
- - - - - ti - șăm să zi - - - - - cem...

Exemplul XIV

CANONUL FLORIILOR

peasna I, glas IV
(fragment)B-B A R
ms.rom. 61
(1713)

A - ră - ta - tu - s - au a - le a - din - cu - lui

Macarie
irmologhion -
Viena, 1823
glasul III

Ne A - ră - ta - tu - s - au a - le a - din - cu - lui

Mr N Mz
ms.rom. 3
sec. XVIII

Ne e A - ră - ta - tu - s - au a - le a - din - cu - lui

D. Suceveanu
irmologhion -
1848

A - ră - ta - tu - s - au a - le a - din - cu - lui

iz - voa - re, u - me - ju - nii ne - m - păr - tă - și

iz - voa - re, u - me - ju - nii ne - m - păr - tă - și

iz - voa - re, u - me - ju - nii ne - m - păr - tă - și

iz - voa - re, u - me - ju - nii ne - m - păr - tă - și

-te — și s-au des - co - pe - rit mă - rii

-te — și s-au des - co - pe — rit mă - rii

-te — și s-au des - co - pe - rit — mă - rii ce

-te și s-au des - co - pe - rit mă - rii

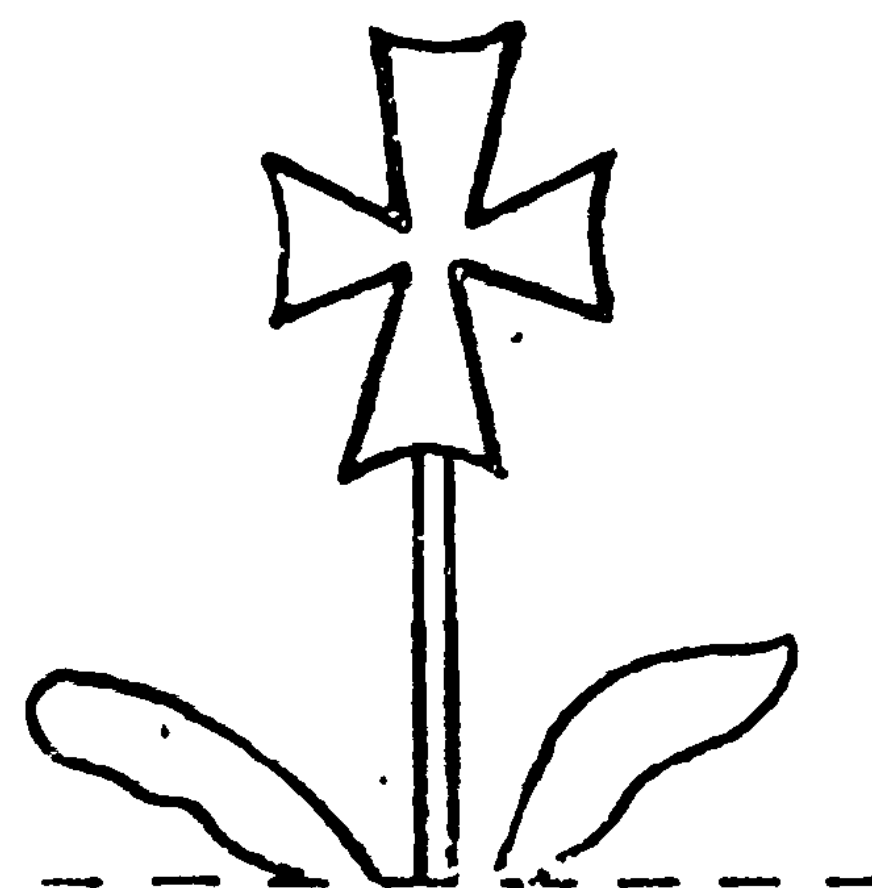
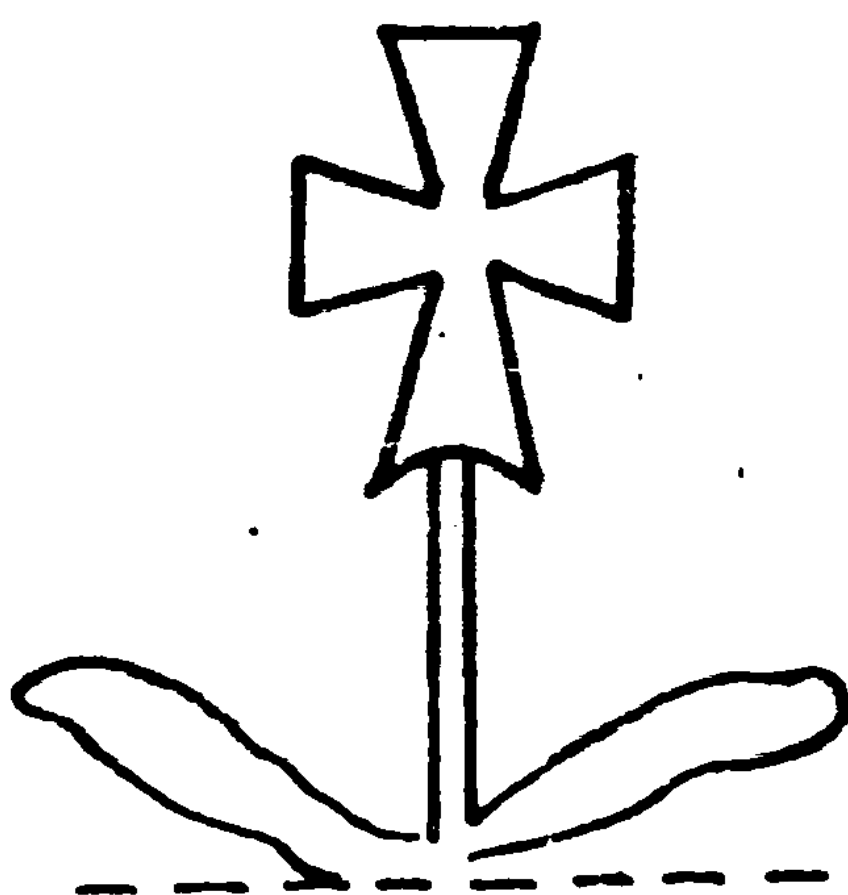
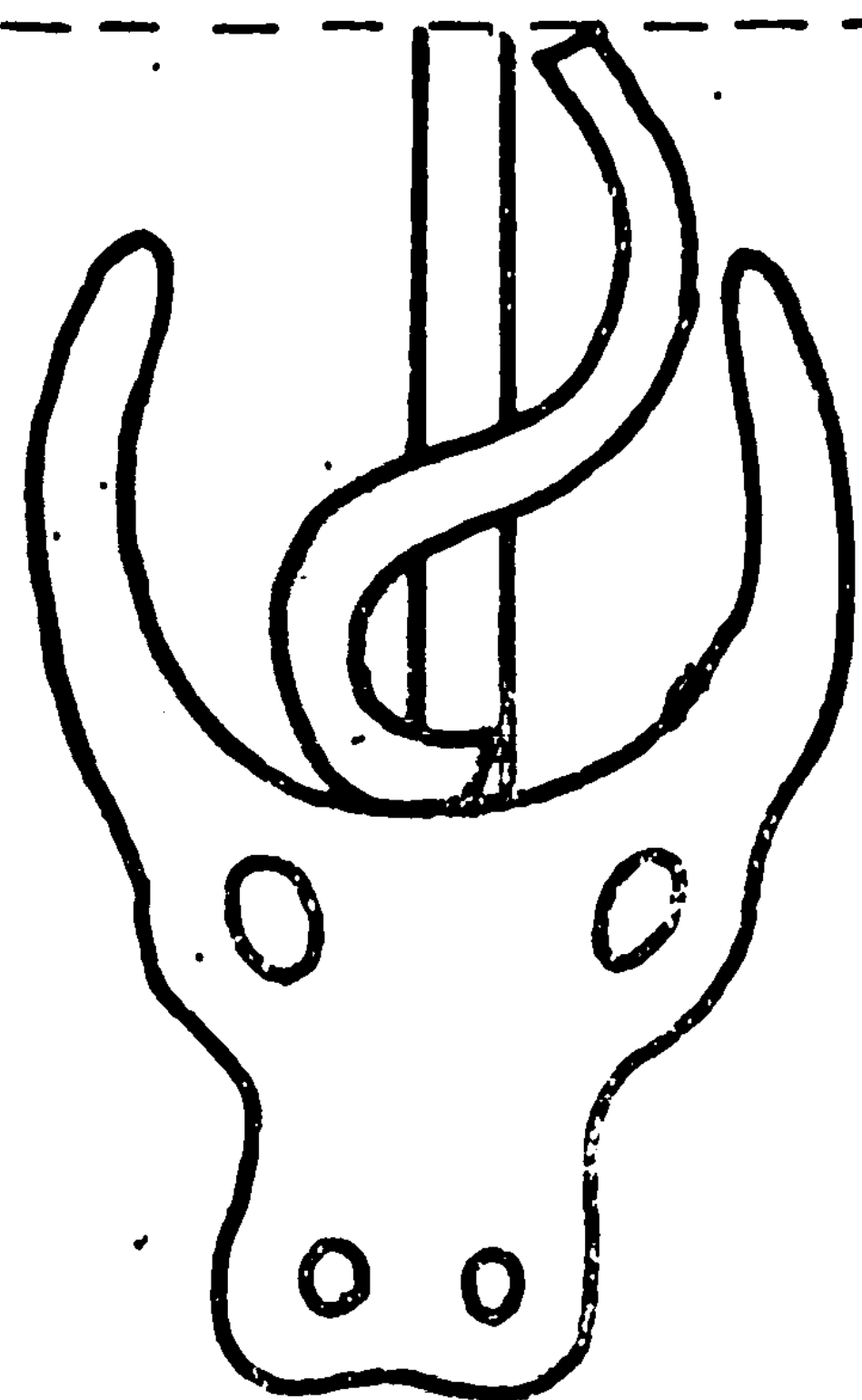
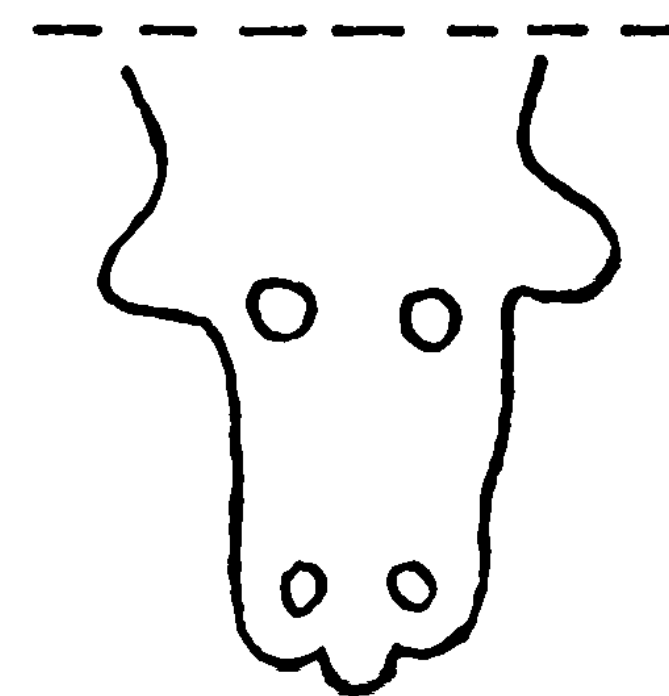
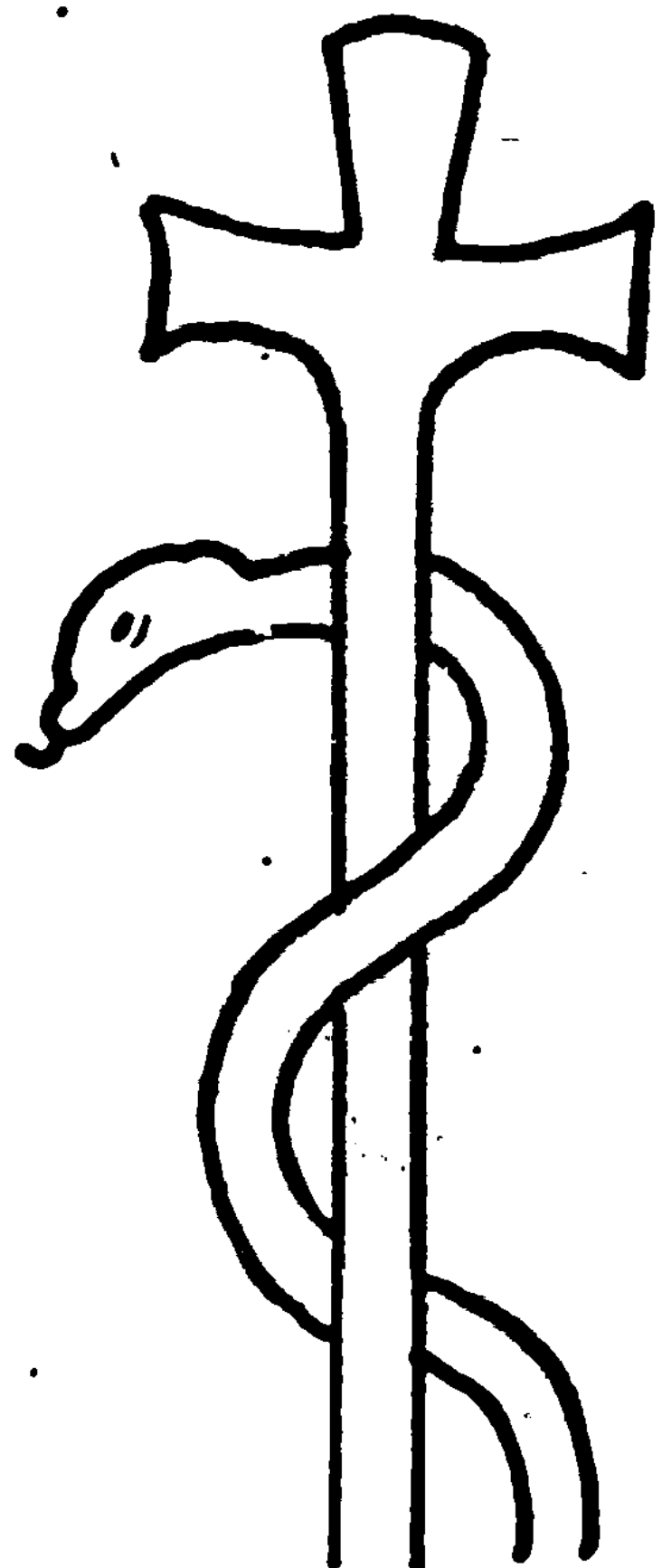
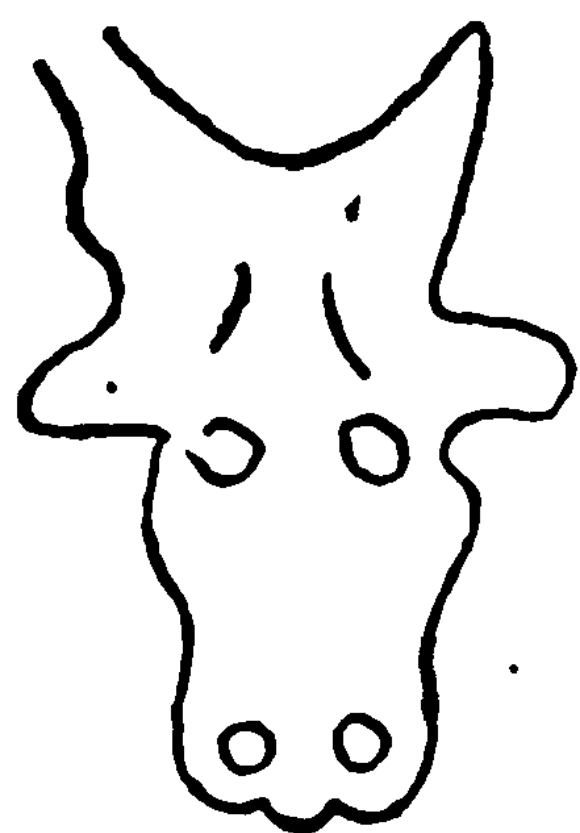
cei în - vă - lu - i - te — te - me — li - i - le

cei în - vă — lu - i — te — te - me — li - i - le

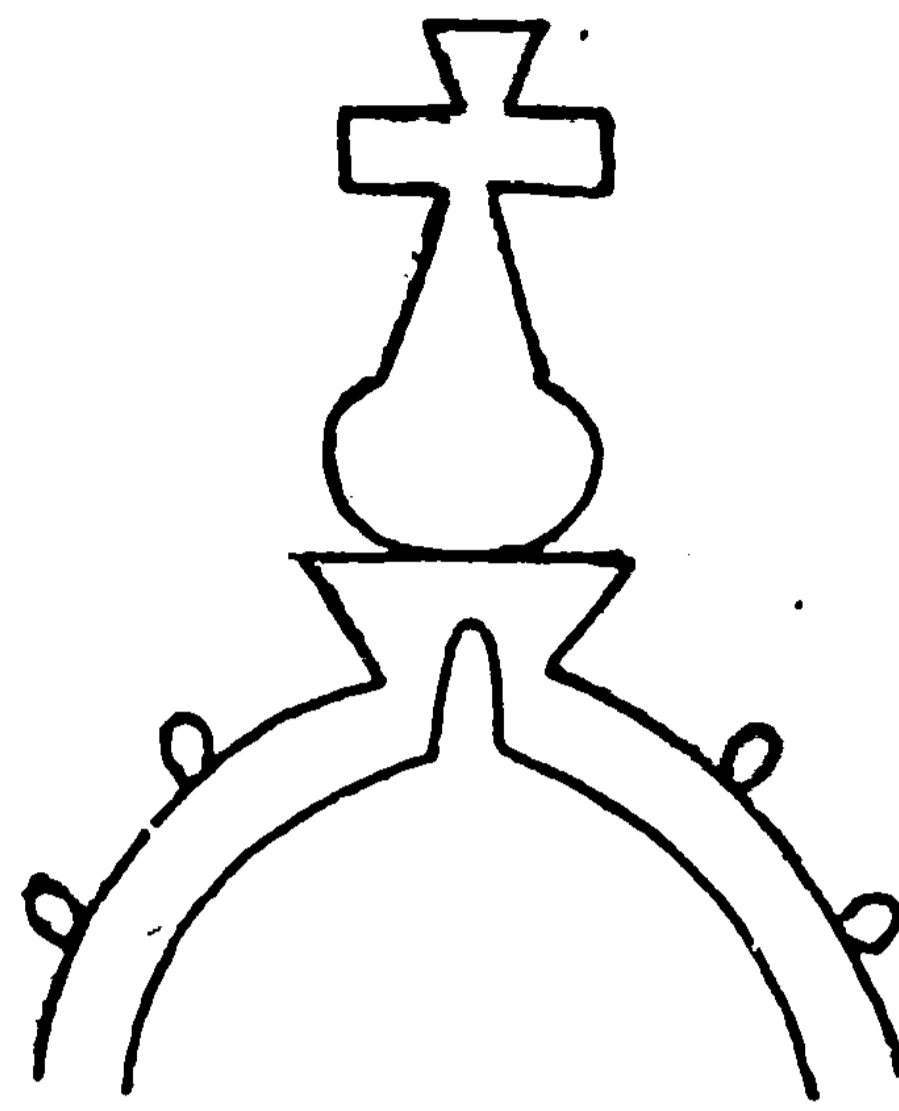
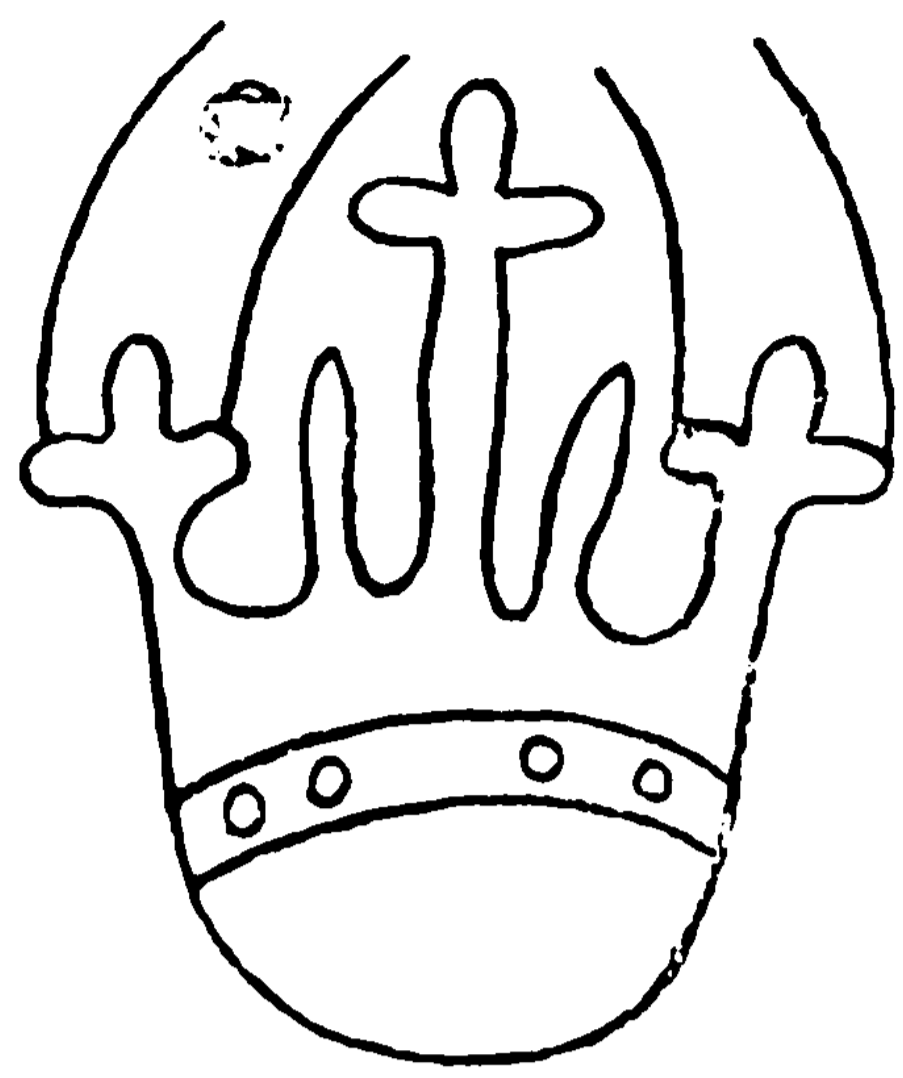
- i în - vă - lu - i — te — te - me — li — i - le

cei în - vă - lu - i - te te - me - li - i - le

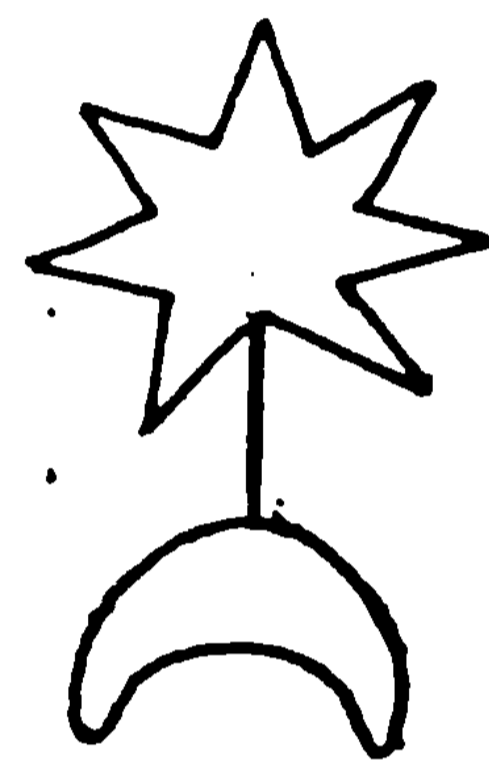
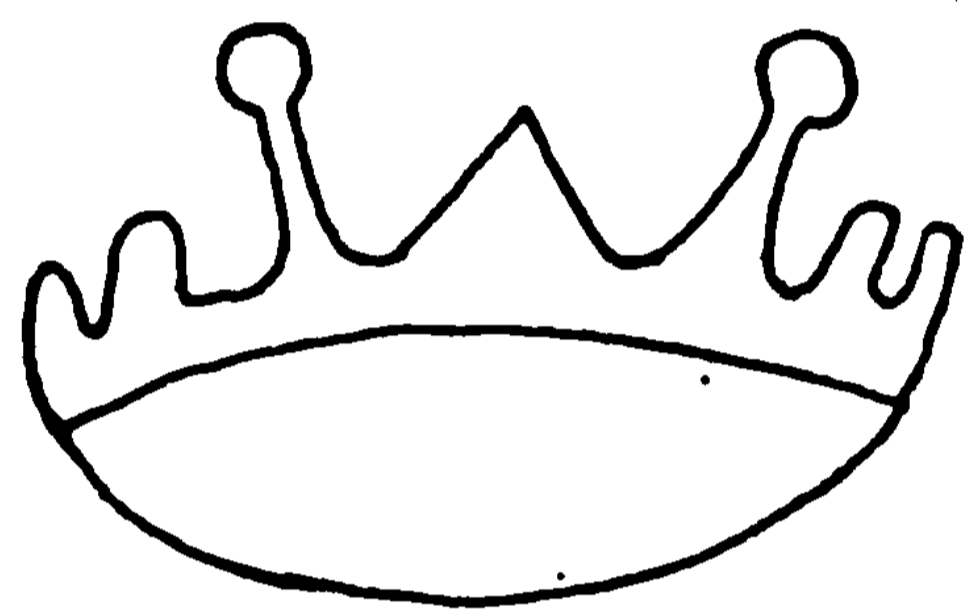
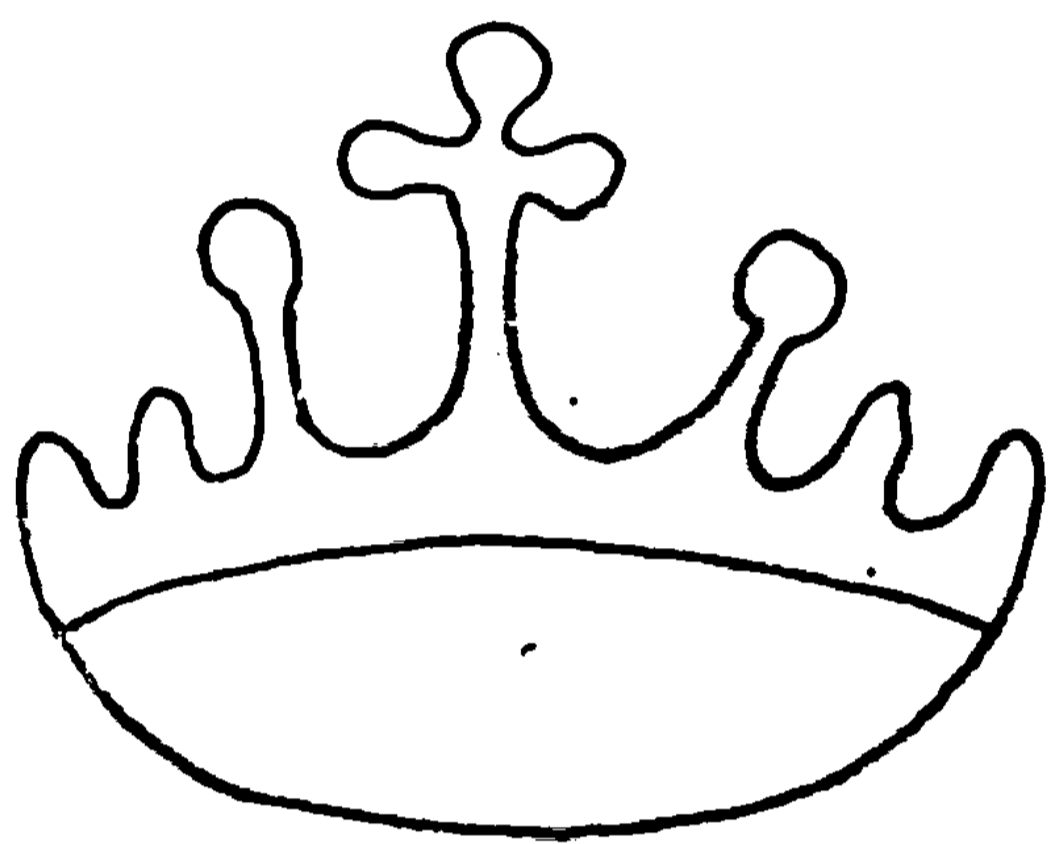
CÎTEVA FILIGRANE DIN MANUSCRISELE MUZICALE STUDIAE

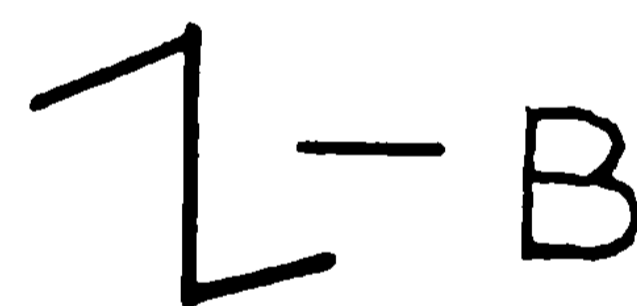
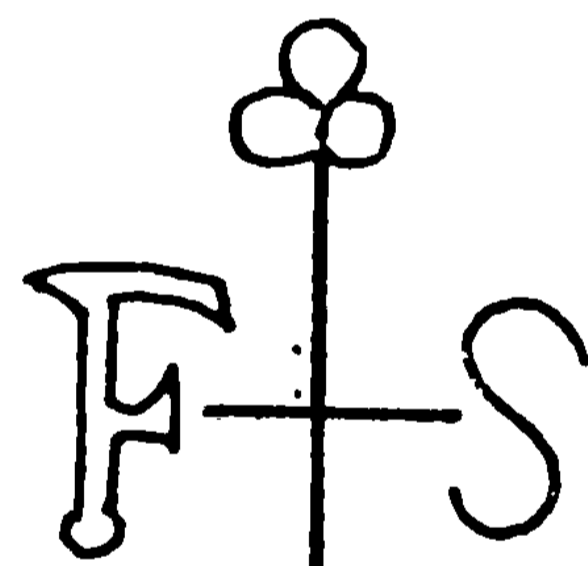
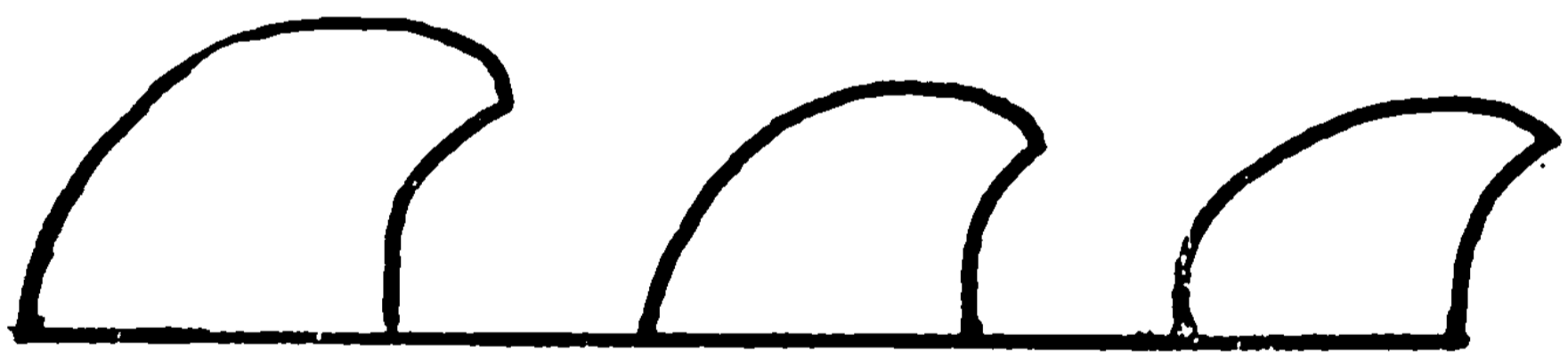
Mr P-Mz, ms. gr.-slav I-544 (56/26) (sec. XV-XVI)

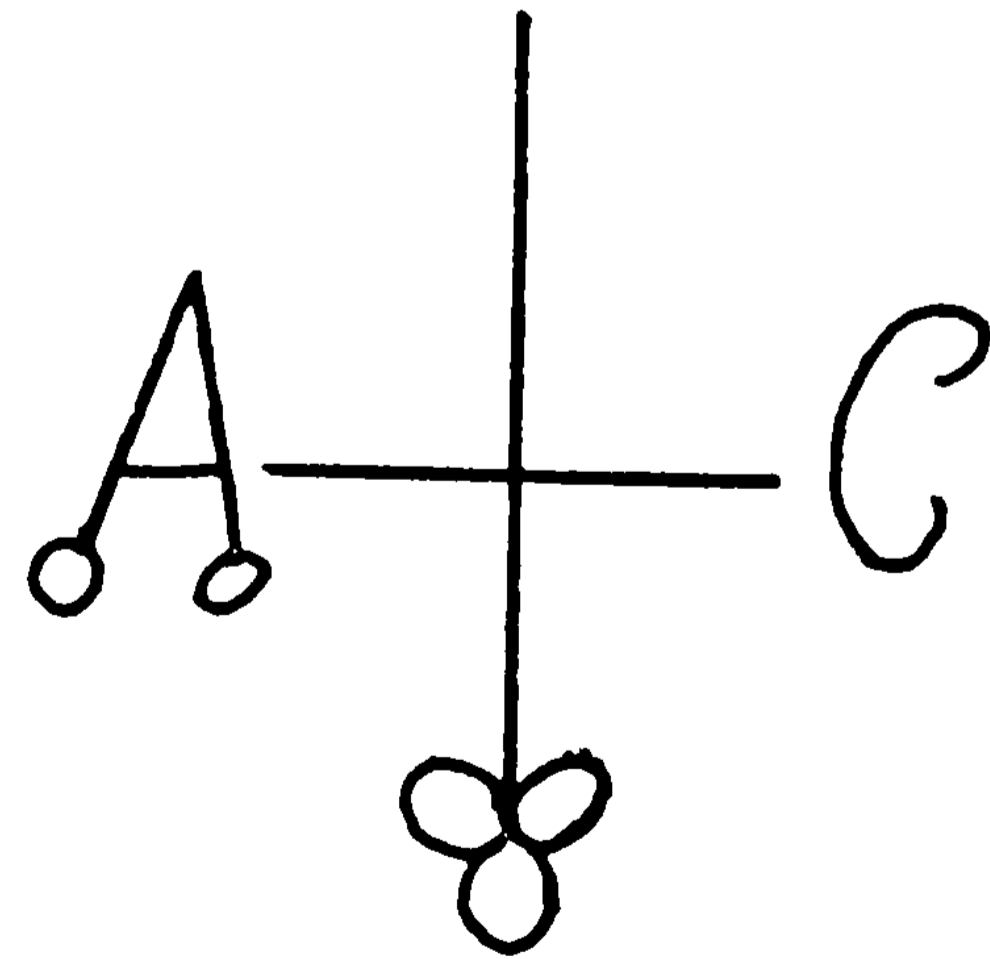
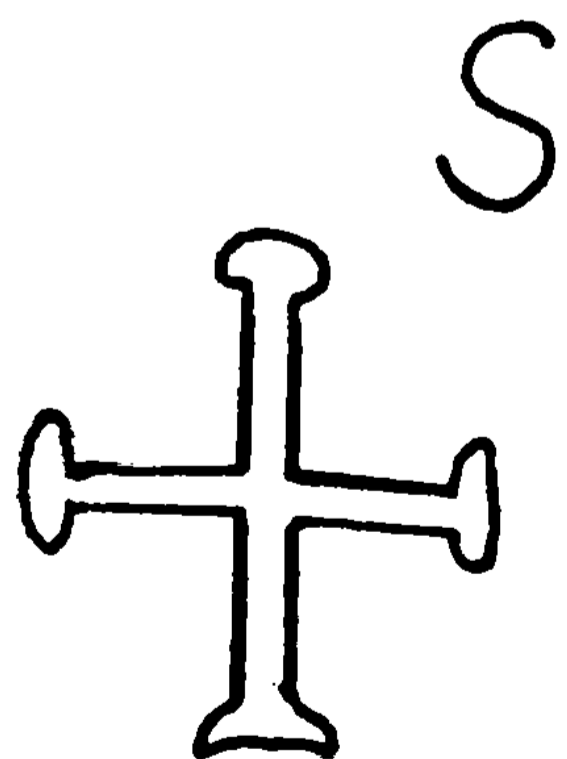
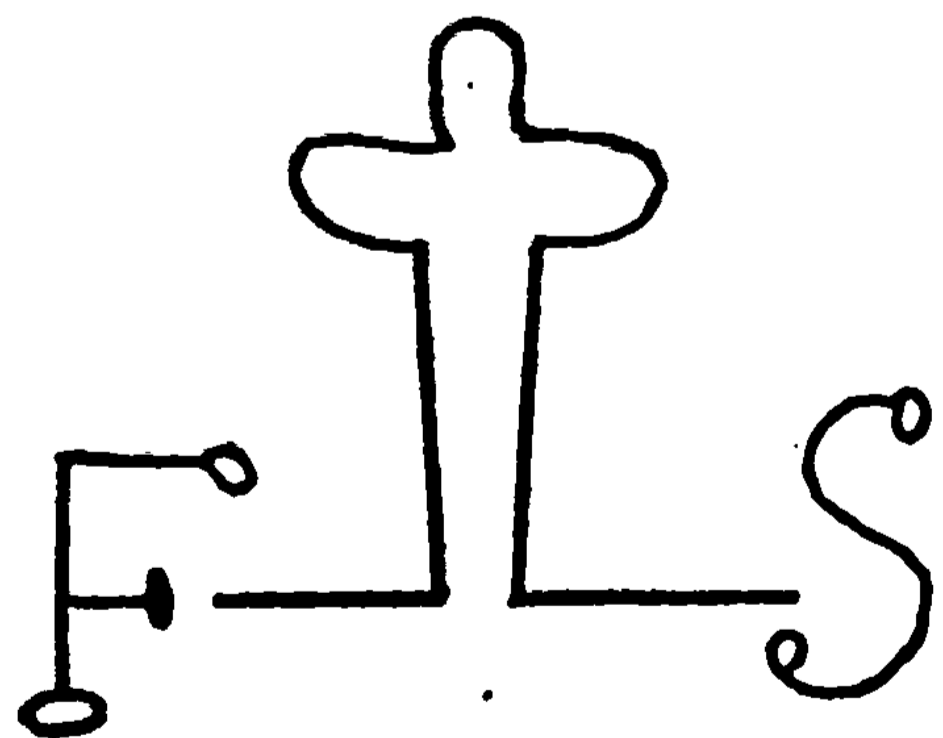
I-U ms.gr.-slav I-26 (1545)

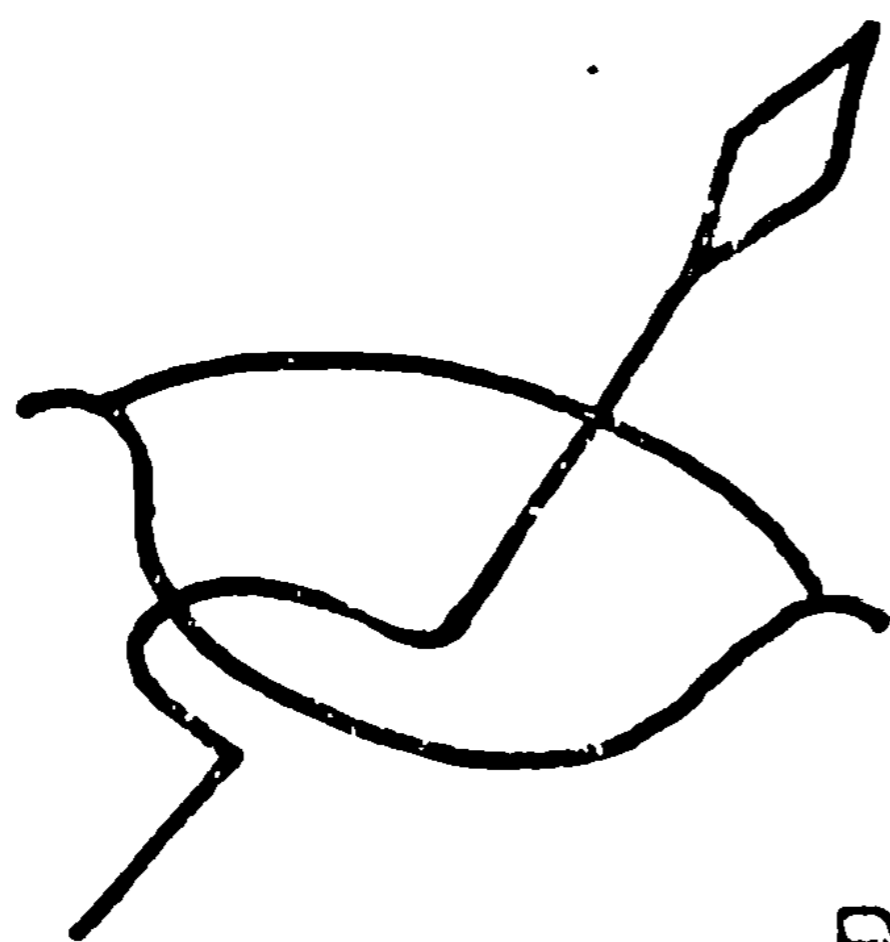
B-BAR ms.gr.1096 (1624)

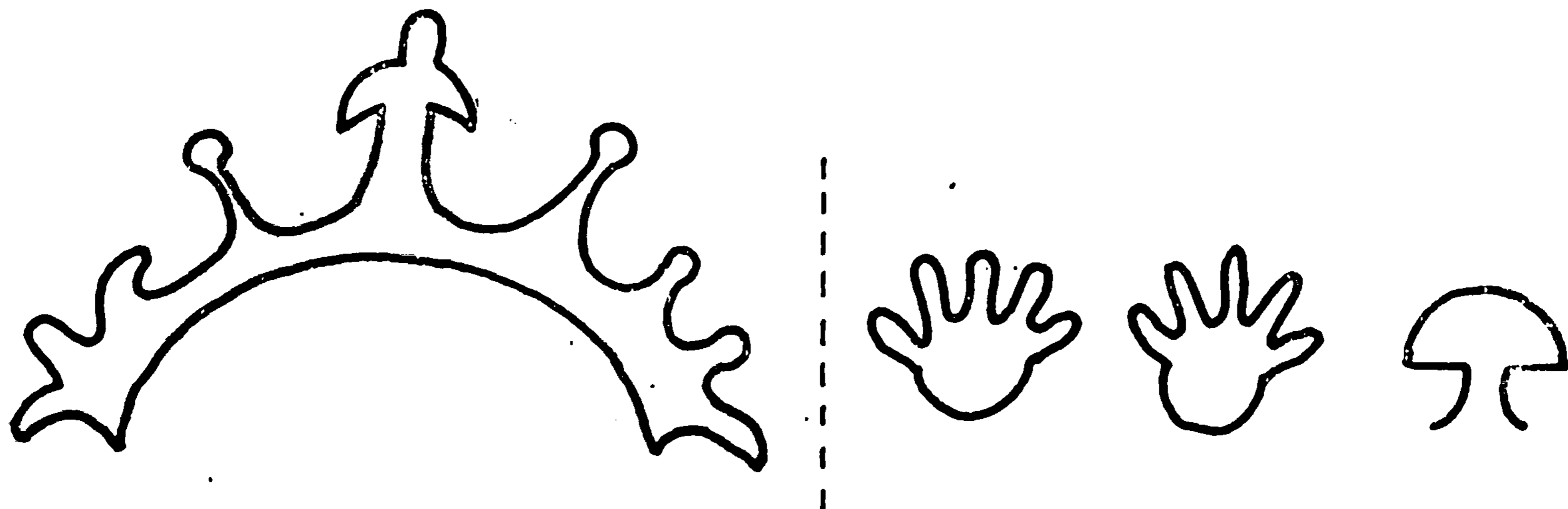
C-A₁ ms.gr.0.356 (sec.XVII-XVIII)

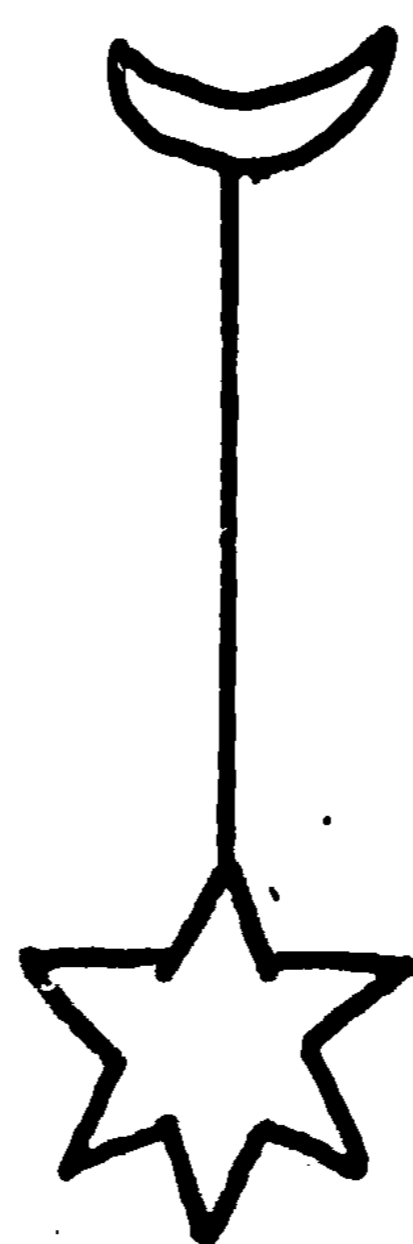
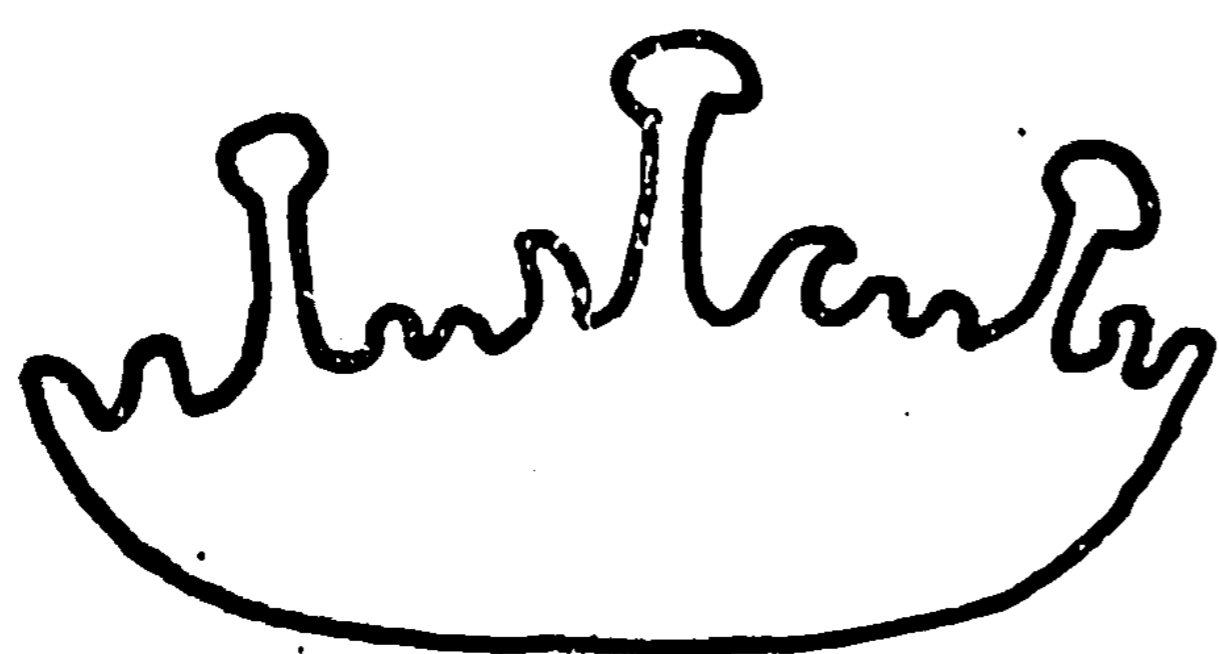
Cr.-MzO ms.gr.52 (1695)

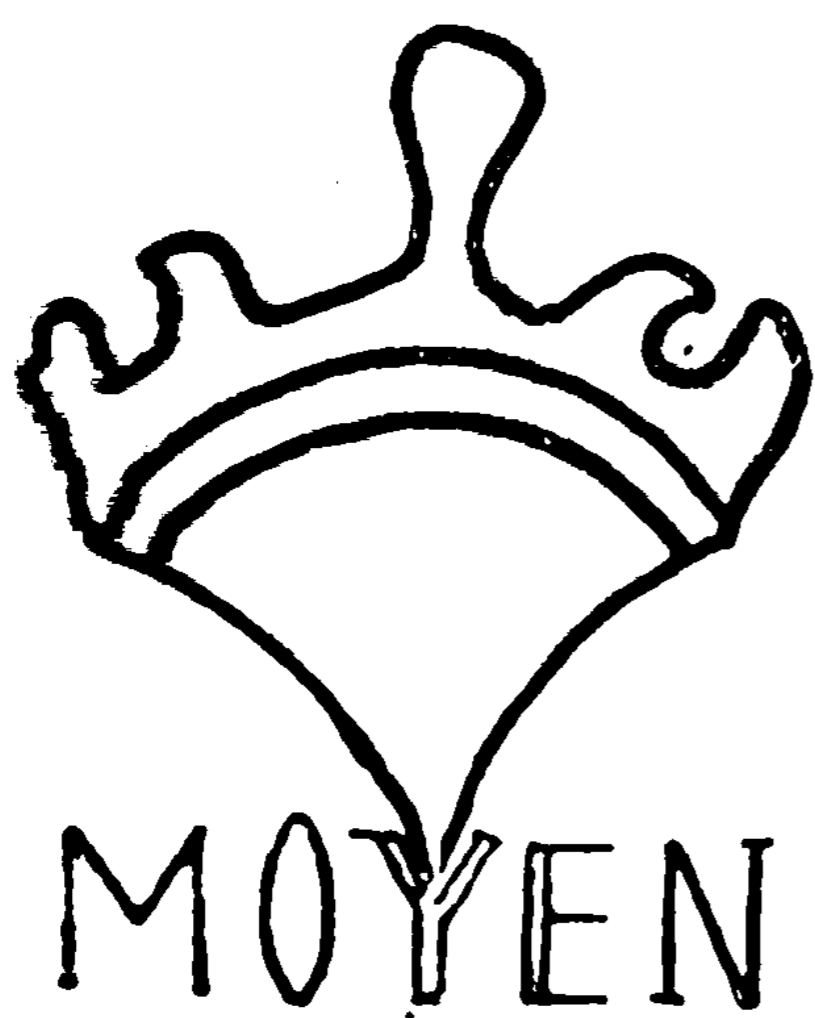
B-BAR ms.gr.791 (ante 1665)

B-BAR ms.gr.564 (sec.XVII)

I-U ms.gr. I-22 (sec. XVII)

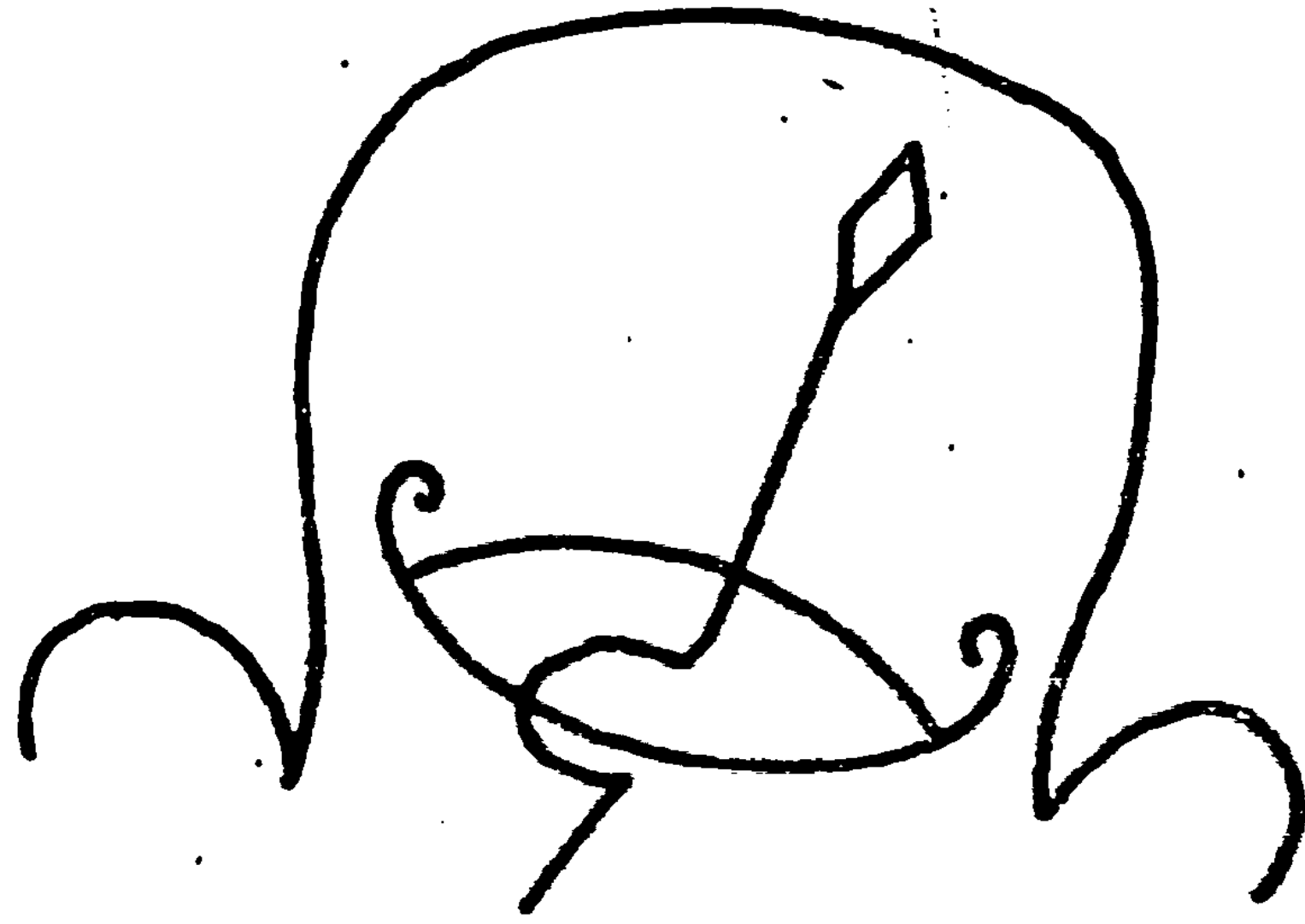
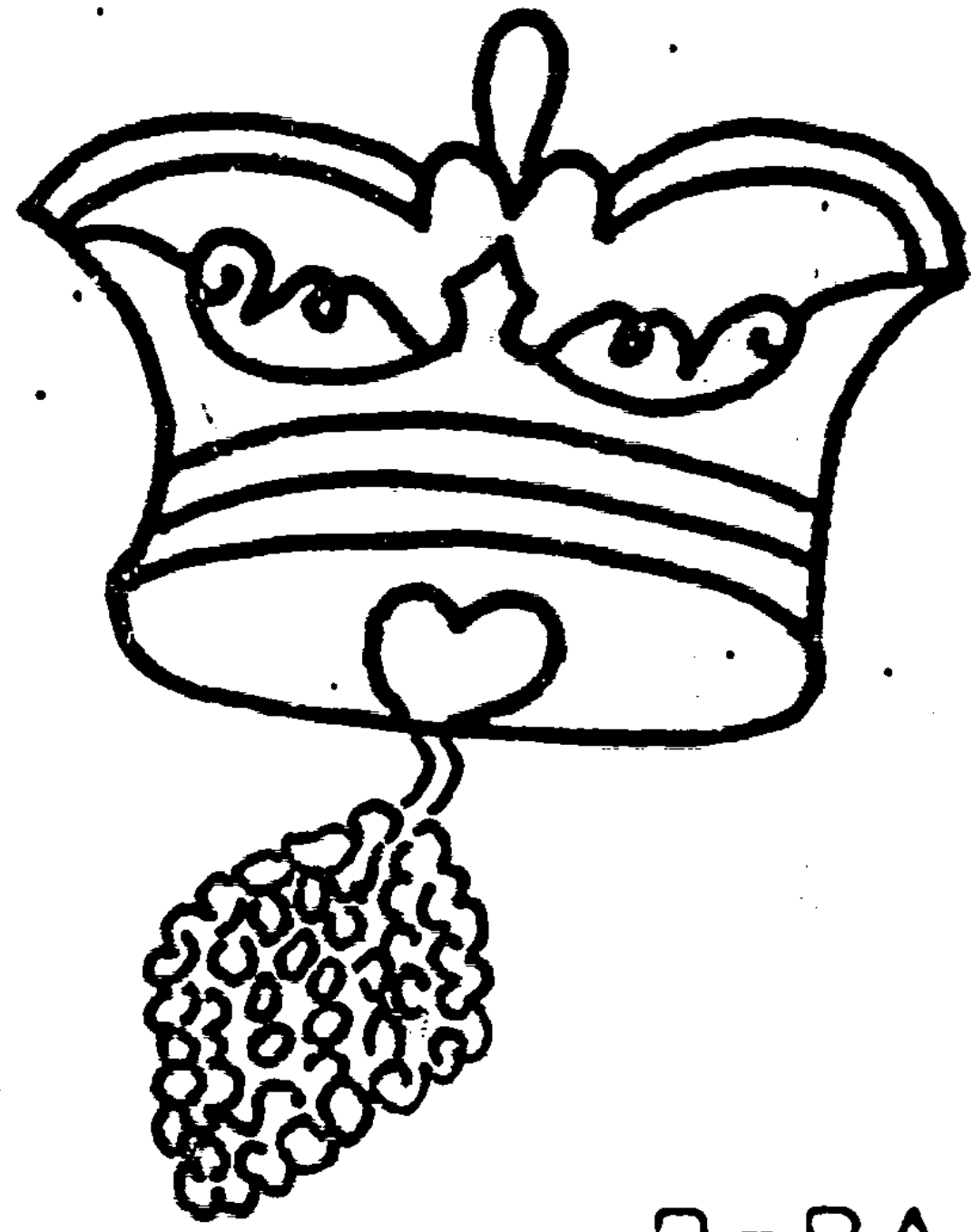
MOYEN

PFABRE

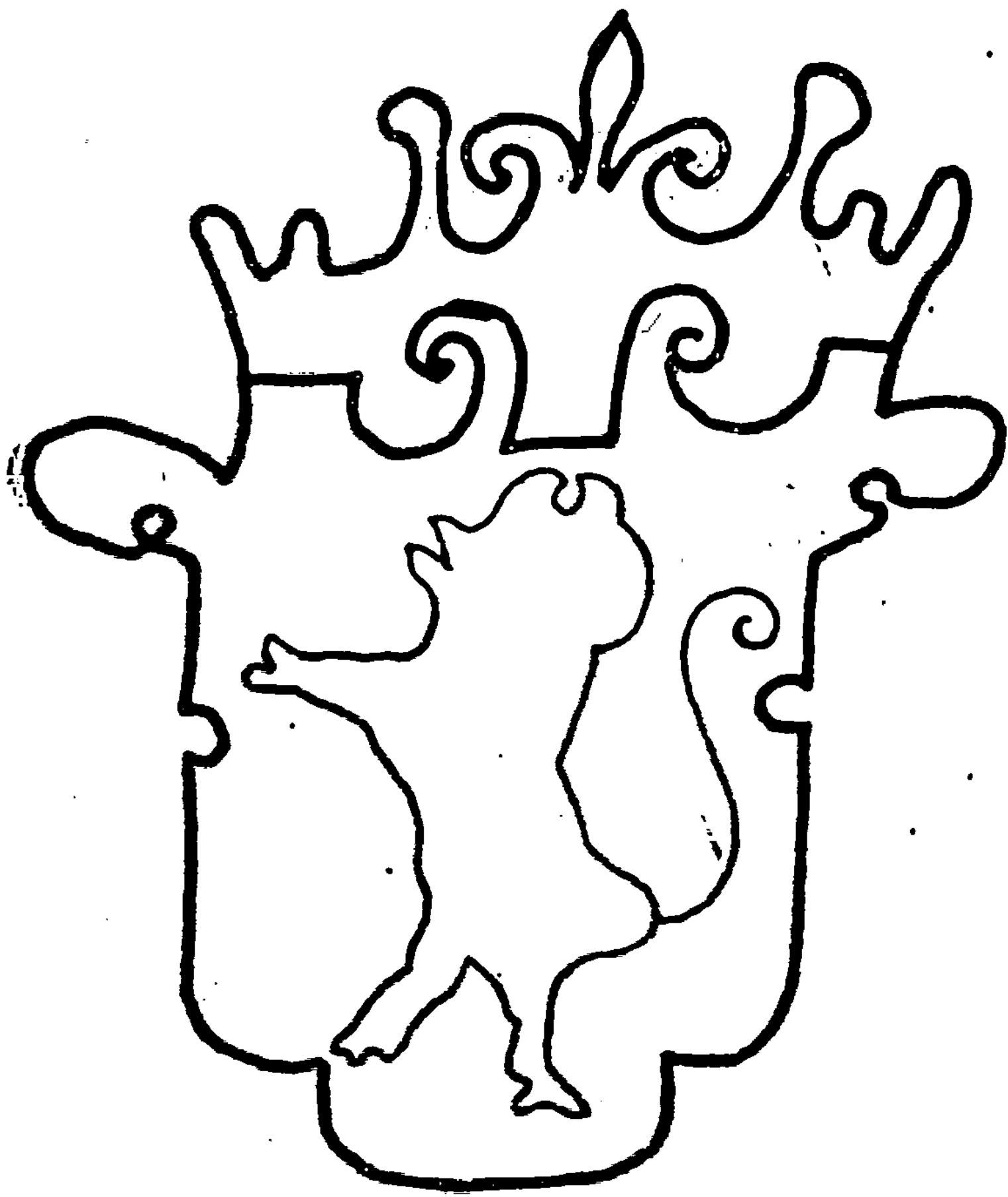

LANGVEDOC

B-BAR ms.gr.760 (sec.XVII-XVIII)

B - BAR ms. gr. 1510 (1716)

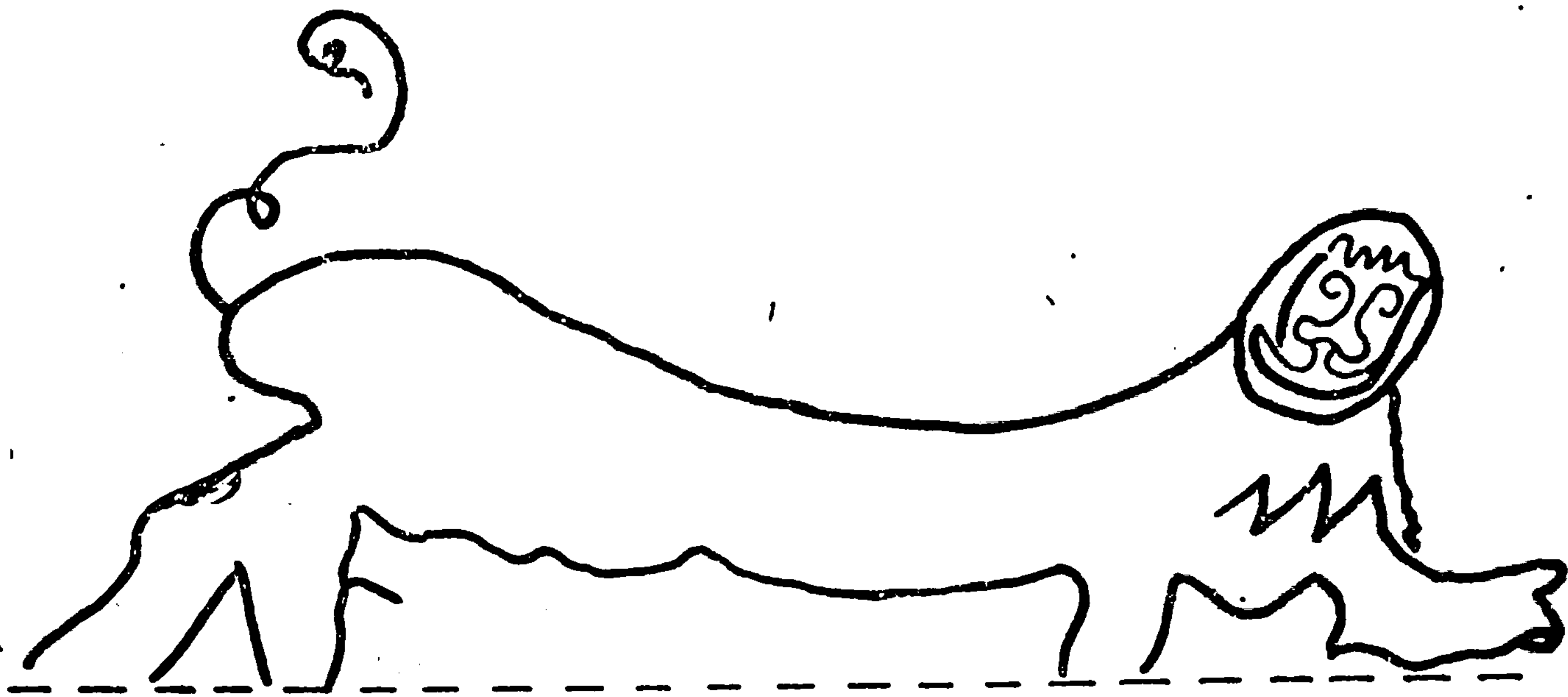

R

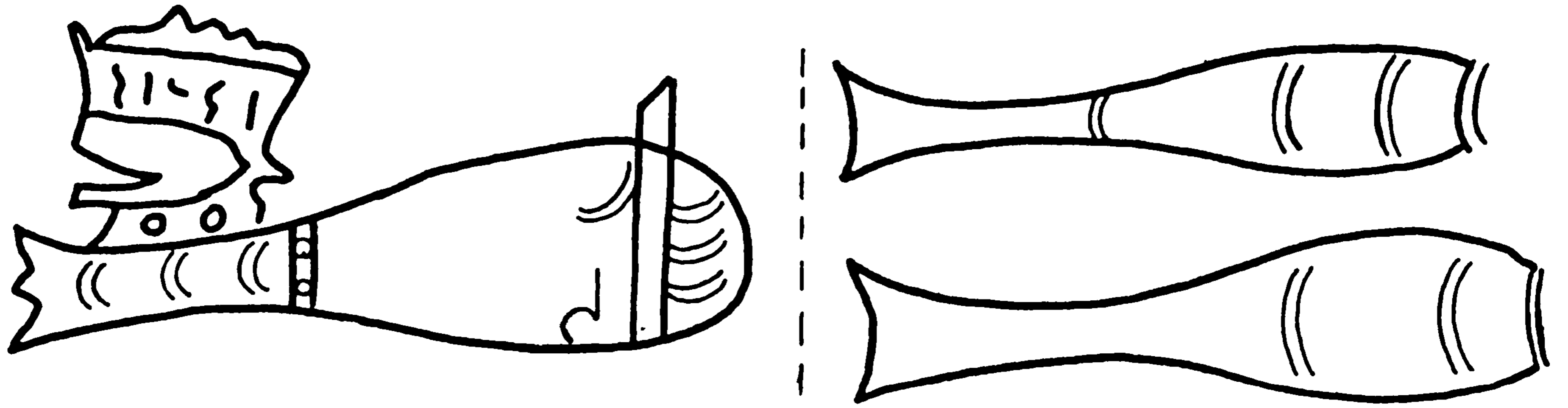
C

A

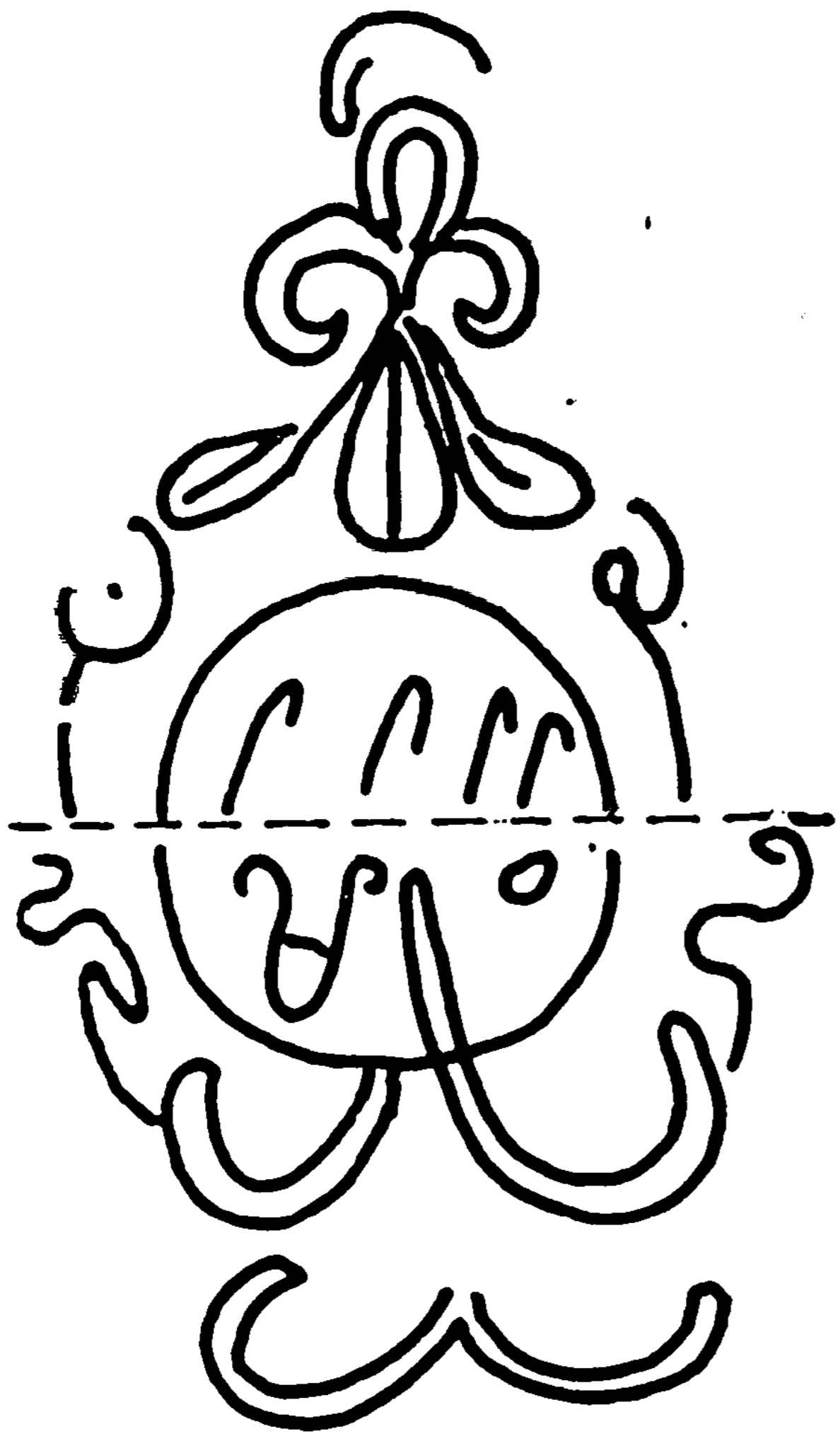
B - PPh ms. gr. 206 (1758)

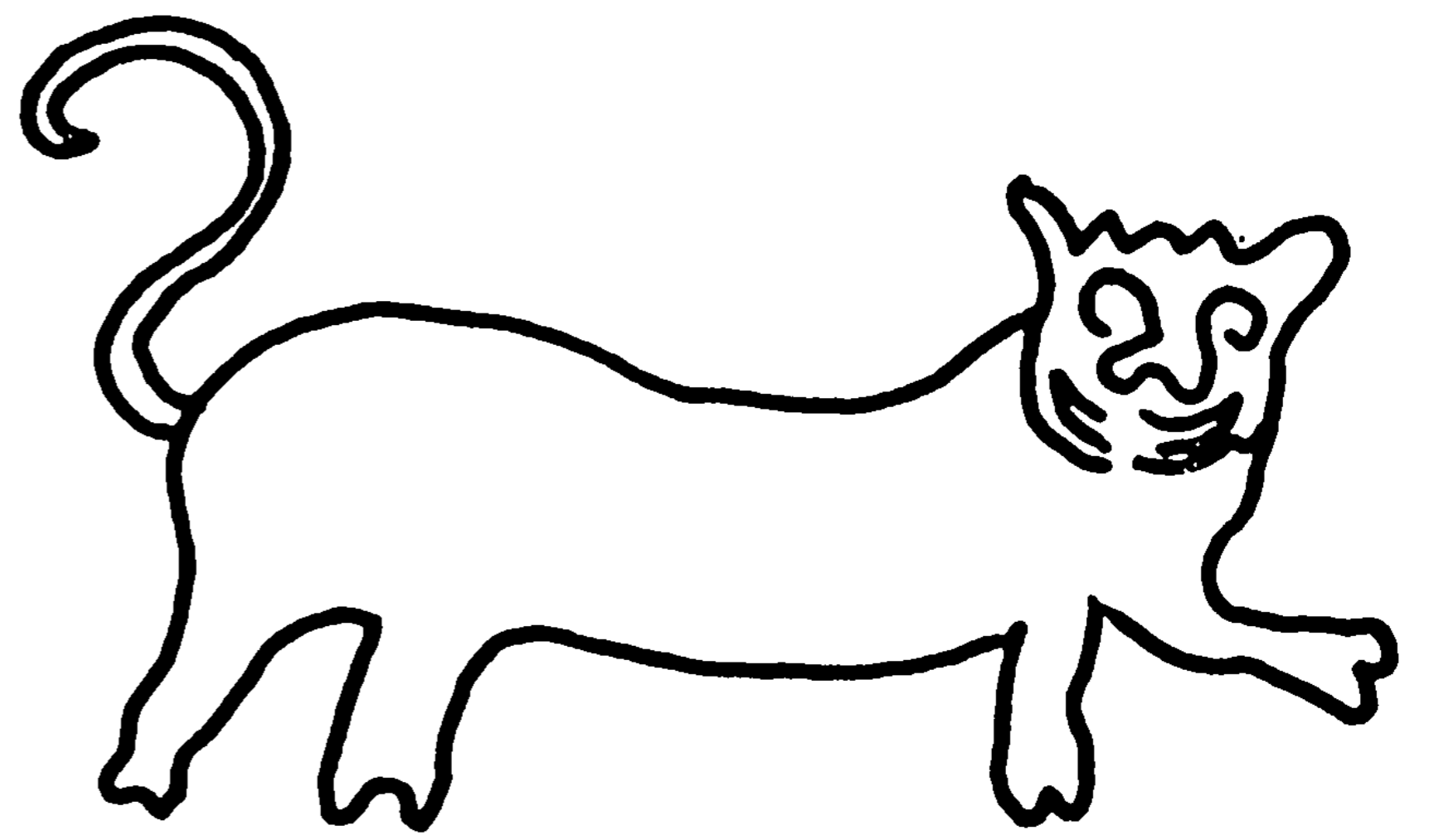
B - Sf S ms. gr. 43 (1782)

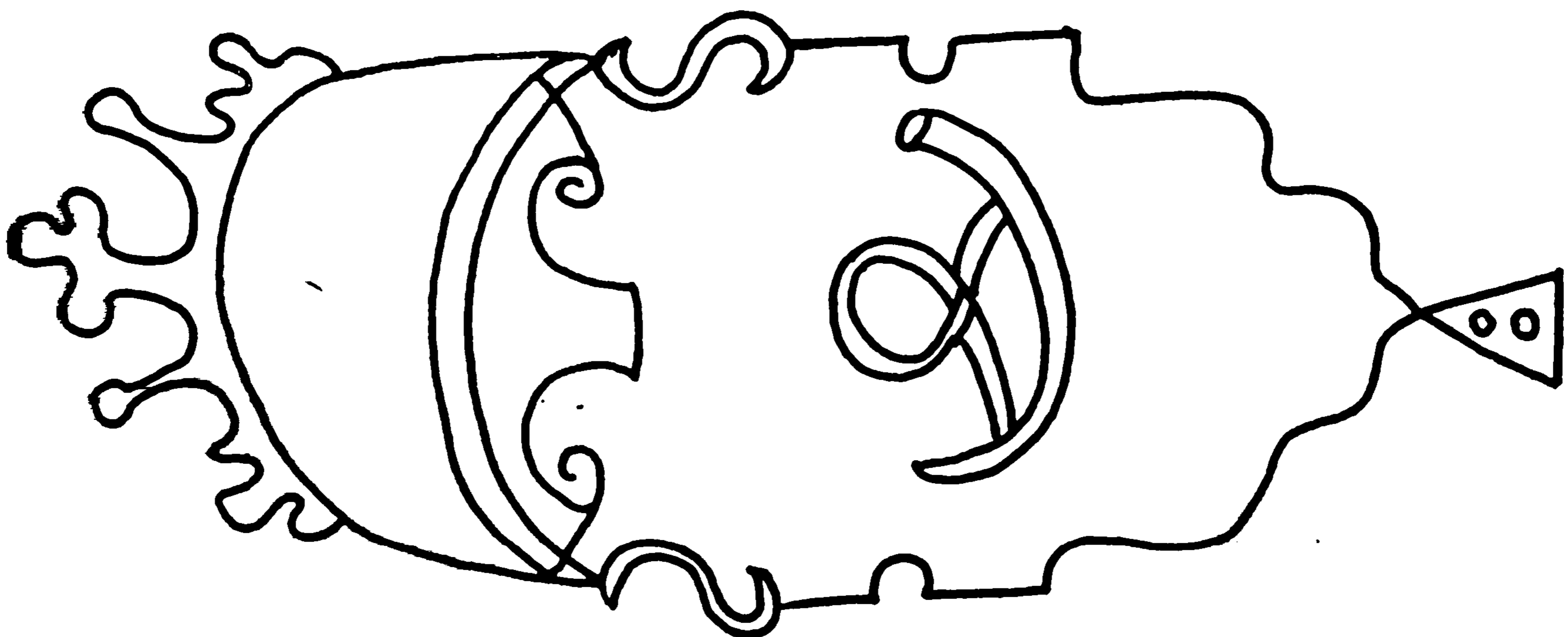
B-BAR ms.rom.551 (1798)

Gr-Mz 0 ms.gr.73 (1739)

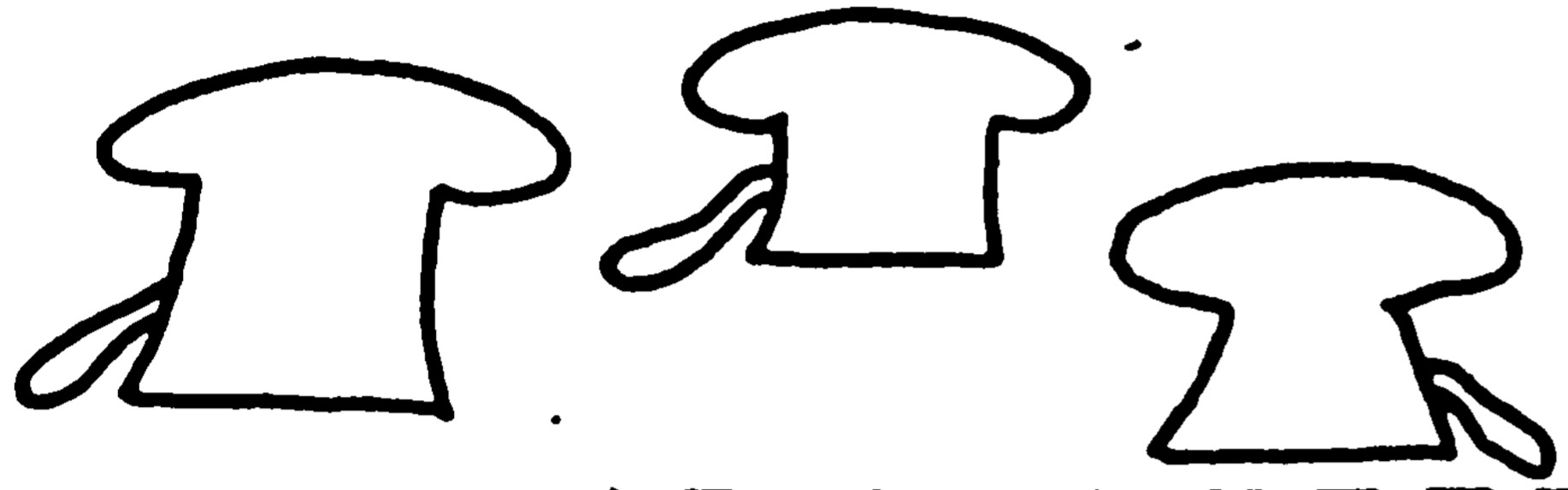
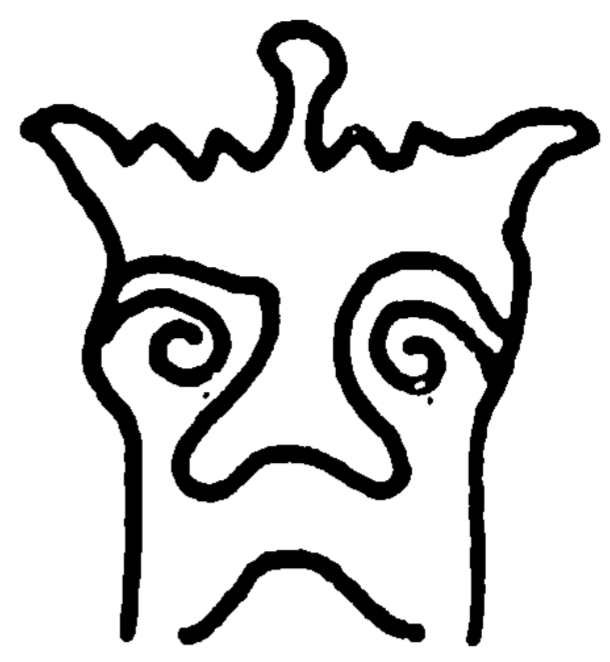
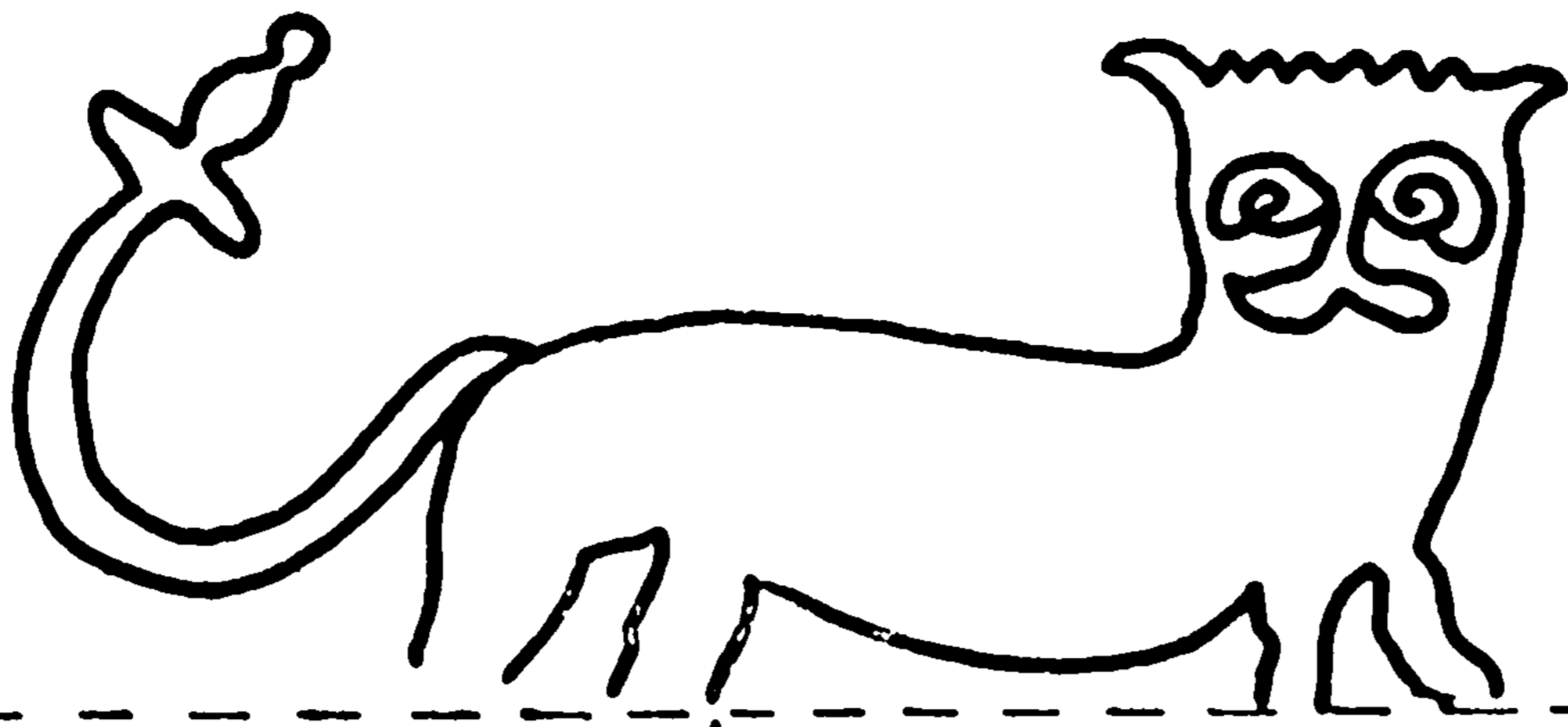

B-BAR ms.gr.416 (sec.XVIII)

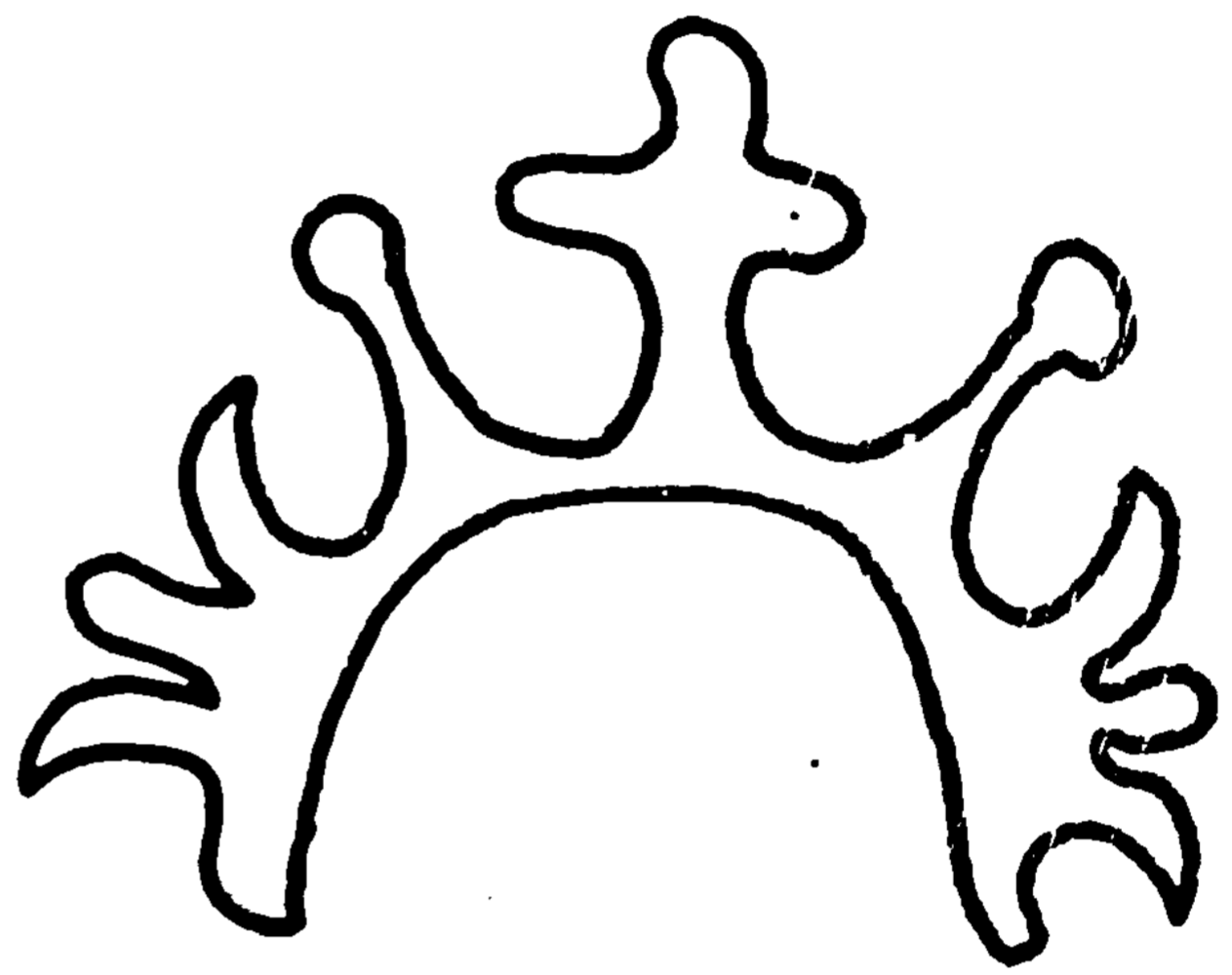
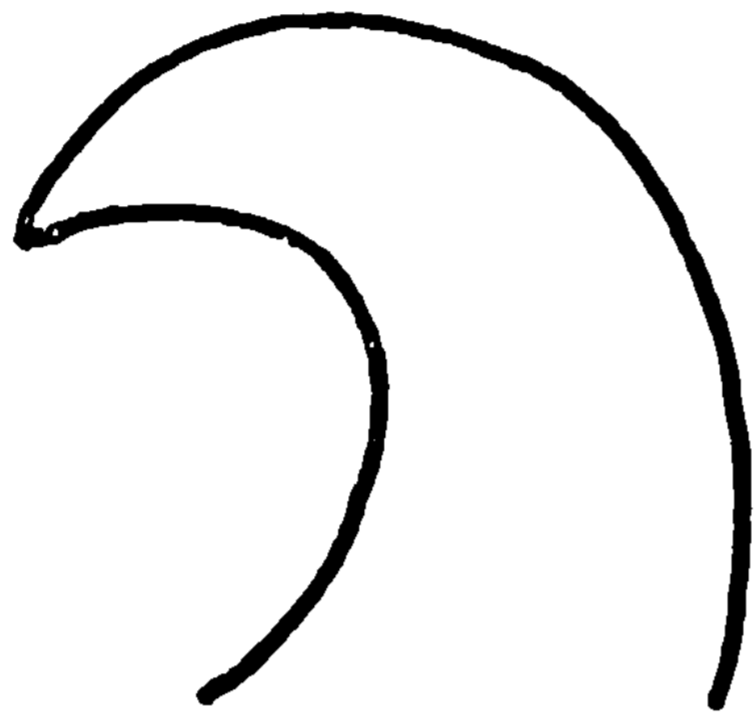
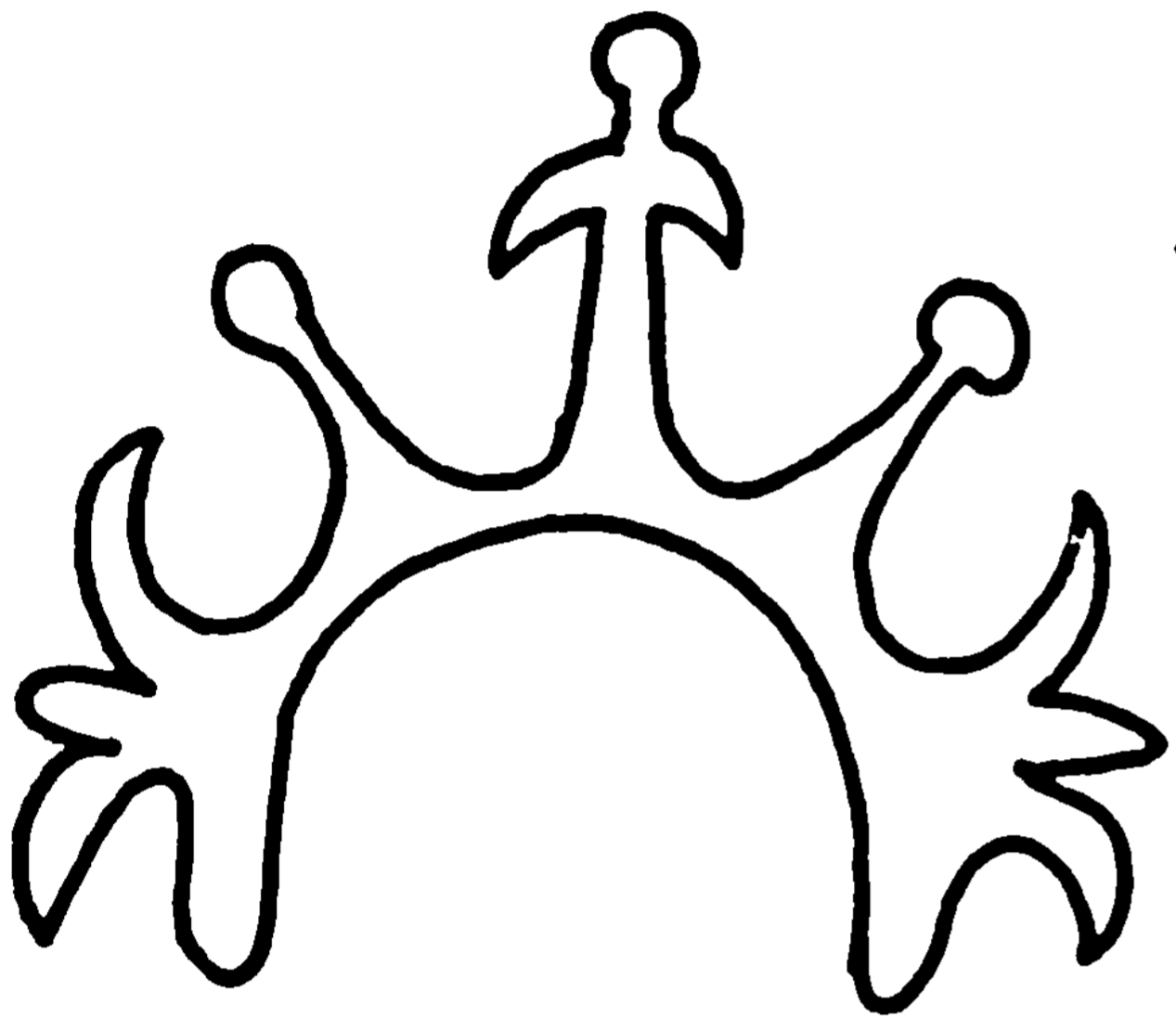

B-BAR ms.gr.955 (sec.XVIII)

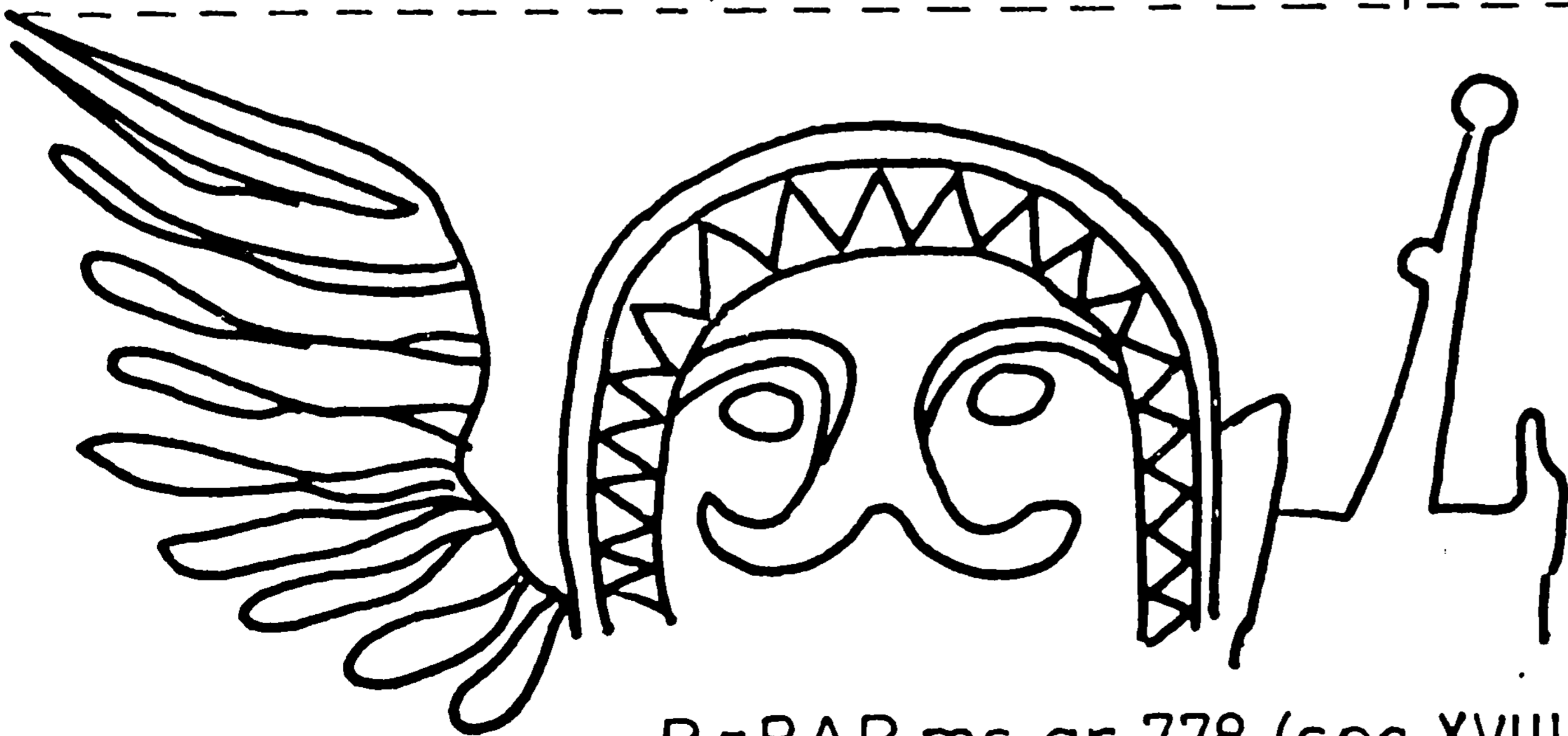
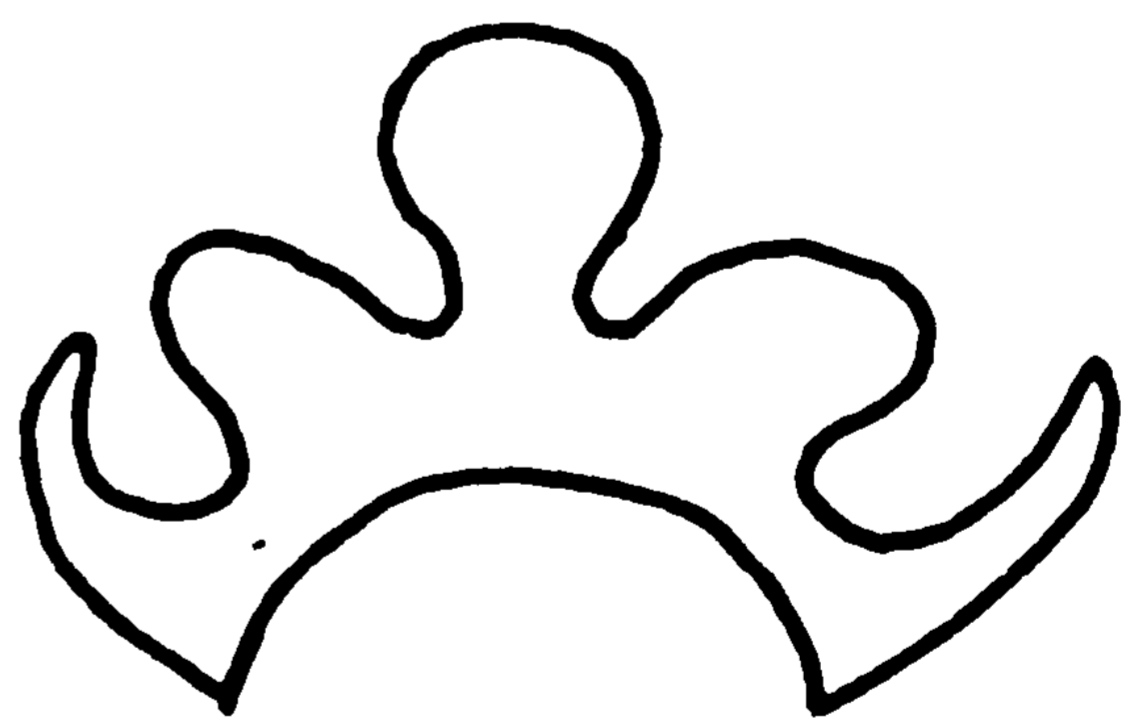
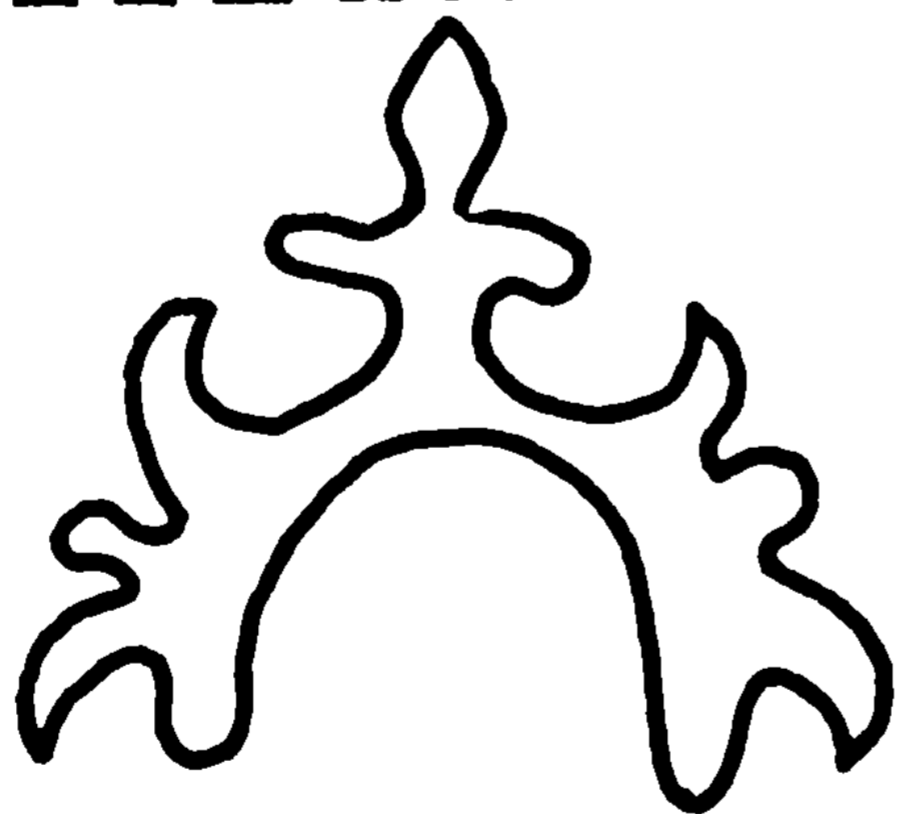
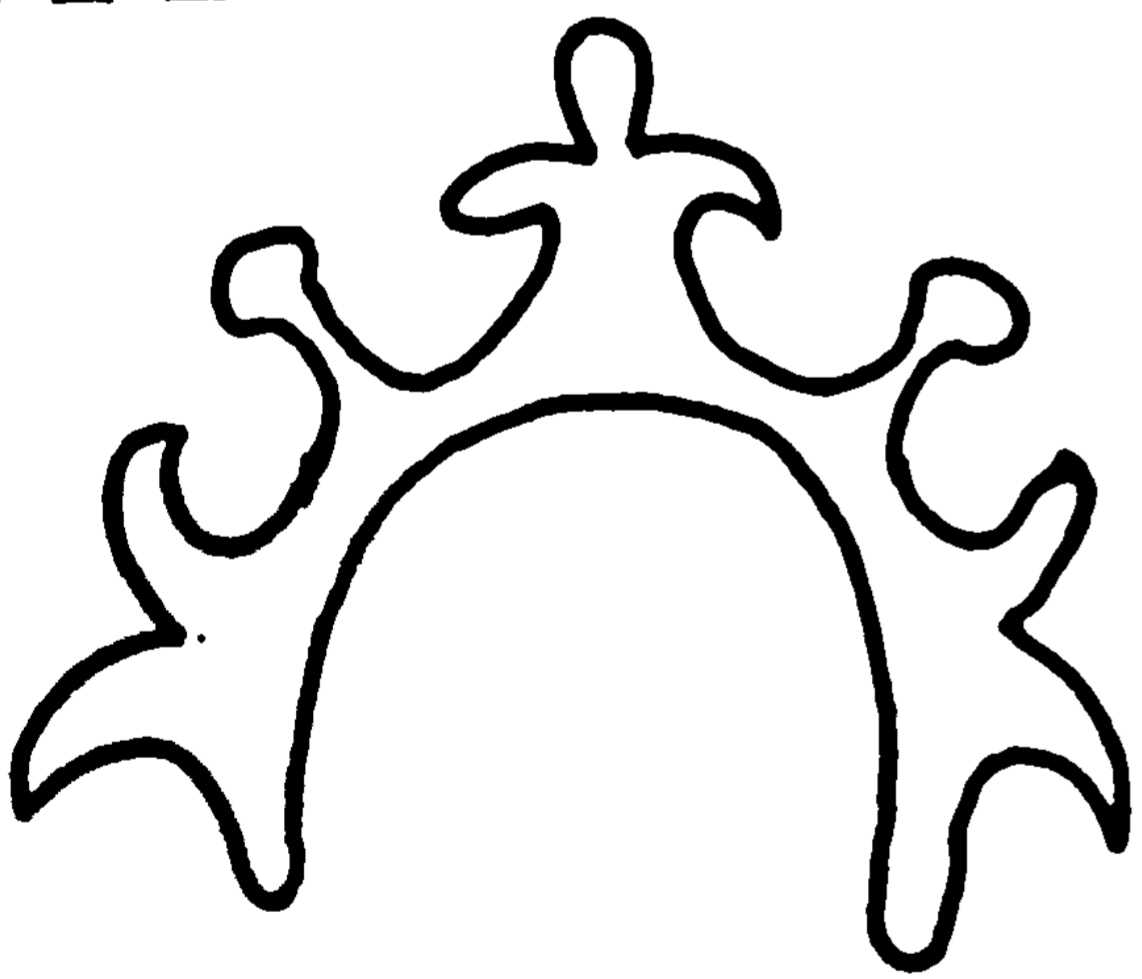
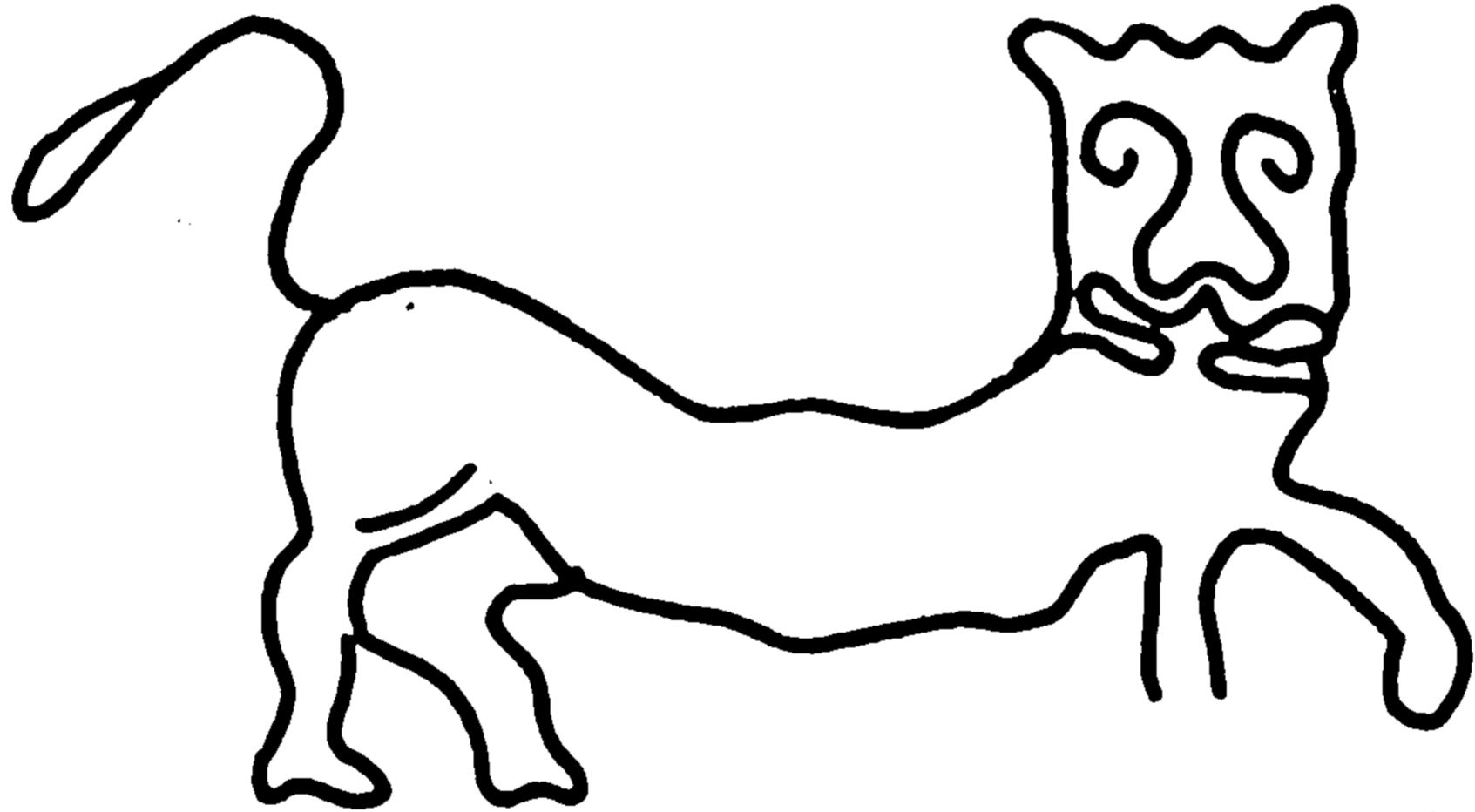
GA

M & P

FAC

B-BAR ms.gr.778 (sec.XVIII)

BIBLIOGRAFIE

CĂRȚI, STUDII, ARTICOLE ETC.

- Alexe, Ștefan, *Sf. Niceta de Remesiano și ecumenicitatea secolelor IV—V*, (teză de doctorat), Edit. Inst. Biblic, București, 1969.
- Andreescu, C., *Evoluția învățămîntului în Moldova*, Iași, 1935.
- Antim Tîrgovișteanul, Episcop-Vicar Patriarhal, *Despre cîntarea credincioșilor în biserică*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXI (1953), nr. 11—12, p. 1118—1123.
- Bianu, Ioan, *Catalogul Manuscriselor Românești din Bibl. Acad. Rom.*, vol. I, București, 1907.
- Bianu, Ioan și Caracaș, R., *Catalogul Manuscriselor Românești din Bibl. Acad. Rom.*, vol. II, București, 1913.
- Bianu, Ioan și Hodoș, Nerva, *Bibliografia veche românească*, vol. I—II, București, 1903, 1910.
- Birsănescu, Ștefan, *Școala greco-slavo-română de la Putna*, în «Revista de Pedagogie», 1966, nr. 6, p. 20—31.
- Braniște, Ene, Pr. Prof., *Temeiuri biblice și tradiționale pentru cîntarea în comunitate a credincioșilor*, în «Studii Teologice», VI (1954), nr. 1—2, p. 17—38.
- Breazul, George, *Muzica primelor veacuri ale Creștinismului*, în «Raze de lumină», An. VI, nr. 5, 1934.
- Idem, *Învățămîntul muzical în Principatele Românești de la primele începuturi pînă la sfîrșitul sec. al XVIII-lea*, în «Anuarul Conservatorului din București» pe anii 1941—1942.
- Idem, *Istoria muzicii la români*, București, 1956.
- Idem, *Pagini din Istoria muzicii românești*, București, 1966.
- Idem, *Patrium Carmen I. Contribuții la studiul muzicii românești*, Craiova, f. a.
- Brediceanu, Tiberiu, *Muzica și compozitorii români ai Transilvaniei*, București, 1926.
- Idem, *Histoire de la musique roumaine en Transylvanie*, București, 1938.
- Idem, *Cîntarea bisericească de strană*, în «Mitropolia Banatului», XVII (1967), nr. 1, p. 496—497.
- Brîncuși, Petre, *Istoria muzicii la români*, București, 1969.
- Bucur Barbu, Sebastian, *Monumente muzicale. Filotei sîn Agăi Jipei — cea mai veche psaltichie românească cunoscută pînă acum*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVII (1969), nr. 9—10, p. 1066—1075.
- Bugariu, Terentius, *Sentinela cîntărilor bisericești-române*, Temesvar, 1908.
- Bourgault-Ducoudray, L. A., *Etudes sur la musique ecclésiastique grecque*, Paris, 1877.
- Camariano, N., *Catalogul manuscriselor grecești*, vol. II, București, 1940.
- Ciobanu, Gheorghe, *Cultura muzicală bizantină pe teritoriul României pînă la sfîrșitul secolului XVIII*, în «Glasul Bisericii», XXV (1966), nr. 11—12, p. 1052—1060.
- Idem, *Istoricul clasificării modurilor*, în «Muzica», 3/1954, p. 5—10; 4, p. 7—11.
- Idem, *Un creator de muzică la începutul sec. al XVI-lea*, în «Muzica», 5—6, 1964, nr. 1, p. 5—62.
- Idem, *Aspecte ale culturii muzicale în epoca feudală. Cîteva manuscrise bizantine*, în «Muzica», 5—6/1964, p. 57—60.
- Idem, *Școala muzicală de la Putna*, în «Muzica», 9/1966, p. 14—20.
- Idem, *Manuscrisele psaltice românești din sec. al XVIII-lea*, în «Glasul Bisericii», LXXVII (1967), nr. 11—12, p. 1118—1128.
- Idem, *Un Kyrie eleison à quatre voix sur notation byzantine, du commencement du XIII-e siècle*, în «Revue Roumaine d'Histoire des Arts». Série Théâtre, Musique, LXXXI, 1970, VII, p. 45—52.

- Idem, *Originea Canonului Stîlpărilor alcătuit de dascălul Șerban*, în «Mitropolia Olteniei», XXII (1970), nr. 7—8, p. 778—787.
- Idem, *Muzica bisericească la Români*, în «Biserica Ortodoxă Română», XC (1972), 1—2, p. 162—195.
- Ciobanu, Gh. și Ghenea, Cr., *Un creator de muzică la începutul sec. XVI — Eustație de la Putna*, în «Muzica», 1964, nr. 2.
- Cioran, Emilia, *Călătoriile Patriarhului Macarie din Antiochia în Țările Române*, București, 1900.
- Cireșanu, Badea, dr., *Tezaurul liturgic*, vol. I—III, București, 1910.
- Cosma, Octavian Lazăr, *Hronicul muzicii românești*, Edit. Muz. a Uniunii Compozitorilor, București, 1973.
- Cosma, Viorel, *Aspecte ale culturii muzicale pe teritoriul României între sec. XIV—XVIII*. Bydgoszcz, 1966, p. 403—418, în «Musica Antiqua Europae Orientalis».
- Idem, *Mențiuni istorice românești cu privire la interpretarea muzicii bizantine (sec. XIV—XVIII)*, în «Musica Antiqua Colloquium», Brno, 1967, p. 53—60.
- Idem, *Cultura muzicală românească în epoca Renașterii*, în «Musica Antiqua», Bydgoszcz, 1969, p. 221—241 și în «Muzica», XIX (1969), 12, p. 21—25.
- Idem, *Musique ancienne en Roumanie*, în «Journal musical français», nr. 170—171, 1968.
- Cunțanu, Dimitrie, *Cîntări bisericești, după melodiile celor opt glasuri*, ed. IV, Sibiu, 1943—1944.
- Dobrescu, N., *Introducerea creștinismului la români*, Vălenii de Mune, 1910.
- Enăceanu, Ghenadie, *Creștinismul în Dacia și creștinarea românilor*, în «Biserica Ortodoxă Română», București, 1875—1878.
- Encyclopedie de la pléiade. Histoire de la musique*, Paris, 1960, p. 619—635.
- Gaïsser, Dom Ugo, *Le système musical de l'Église greque d'après la tradition*, Roma, 1901.
- Gastoué, Amédée, *Catalogue des manuscrits de musique byzantine de la Bibliothèque Nationale de Paris et des bibliothèques publiques de France*, Paris, 1907.
- Idem, *Introduction à la Paléographie musicale byzantine*, Paris, 1906.
- Idem, *L'ancienne Musique Byzantine et sa Notation*, Paris, 1907.
- Gelineau, Joseph, *Chant et musique dans le culte chrétien...* Paris, 1962.
- Gerbert, M., *De cantu et musica sacra e prima Ecclesiae aetate ad praesens tempus*, St. Blasien, 1774.
- Gérolde, Théodore, *Les Pères de l'Église et la musique*, Strasbourg, 1931.
- Ghenea, Cristian, *Din trecutul culturii muzicale românești*, București, 1965.
- Idem, *Creații muzicale din veacurile trecute*, în «Muzica», 5—6, 1964, p. 62—66.
- Idem, *Documente privitoare la viața muzicală pe teritoriul României în epoca Renașterii*, în «Muzica», 1, 1970, p. 14—19.
- Gherman, Petru, diac., *Muzica bisericească din Ardeal*, Sibiu, 1940.
- Ghircorașiu, Romeo, *Contribuții la istoria muzicii românești*, București, 1963.
- Giurescu, C.C., *Istoria Românilor*, București, 1942.
- Idem, *Formarea poporului român*. Editura Scrisul românesc, Craiova, 1973.
- Höeg, C., *La notation ekphonétique*, Kopenhagen, 1935. (Monumenta Musicae Byzantinae. Subsidia, vol. I, fasc. 2).
- Iațimirschi, A. I., *Catalogul manuscriselor slave*, Moscova, 1905.
- Ivan, Ioan, *Manuscrisele de muzică psaltică de la mînăstirea Neamț*, în «Mitropolia Moldovei», XXXVI (1960), nr. 9—12, p. 602—614.
- Ionașcu, I., *Școala de la Colțea în veacul al XVIII-lea*, în «Biserica Ortodoxă Română», LII (1938), nr. 11—12.
- Ionescu, G. M., *Istoria Bisericii Românilor din Dacia Traiană*, București, 1905.
- Iordănescu, A., *Observațiuni asupra originilor creștinismului daco-român*, în «Revista Clasică», XI—XII, 1939—1940.
- Iorga, N., *Istoria învățămîntului românesc*, București, 1928.
- Idem, *Istoria Românilor și a civilizației lor*, București, 1928.
- Istoria Bisericii Române (în colectiv)*, vol. I, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1956.
- Istoria României în date (în colectiv)*, Editura Enciclopedică, București, 1970.

Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Apostolat Social*, vol. 3—11, Edit. Inst. Biblic și de Misiune Ortodoxă.

Lepădatu, Alex., *Doi cărturari brașoveni din sec. al XVIII-lea: Ioan și Radu Duma*, în «Biserica Ortodoxă Română» XXXIX (1915), 9, p. 952—966.

Lipovan, Atanasie, *Cântări bisericești pentru toate sărbătorile de peste an, scrise pe baza vechilor melodii obișnuite în Banat și Crișana, puse pe note liniare*, vol. I, Arad, 1944.

Litzica, Constantin, *Catalogul manuscrisurilor grecești din Bibl. Acad. Rom.*, București, 1909.

Luca, Alexandru, *Priviri generale asupra muzicii din Biserica Ortodoxă de Răsărit de la începutul creștinismului până în zilele noastre*, București, 1898.

Lungu, Nicolae, *Cântarea în comun a poporului în Biserică*, în «Studii Teologice», II (1951), 1—2, p. 28—35.

Maximilian, Costin, *Muzica românească*, Tg. Mureș, 1934.

Machabey, O., *Histoire et évolution des formules musicales du I-er au XV-e siècles de l'ère chrétienne*, Paris, 1928.

Melpo, Merlier, *Études de musique byzantine*, Paris, 1935.

Meș, Ștefan, *Școlile de muzică și cântare bisericească din Iași (1558) și București (1711—1823) și românii din Transilvania*, în «Mitropolia Ardealului», X (1965), nr. 7—8, p. 511—520.

Idem, *Istoria Bisericii românești din Transilvania*, vol. I, Sibiu, 1935.

Mihălcescu, I., *Muzica religioasă în genere și muzica noastră bisericească*, în «Biserica Ortodoxă Română», XLIII (1925) nr. 5, p. 276—278.

Moldoveanu, Nicu, *Indice bibliografic al studiilor, articolelor și altor lucrări mari privind muzica bisericească, publicate în revistele bisericești — centrale și mitropolitane — și în editura de stat, între anii 1950—1970*, în «Glasul Bisericii», XXIX (1970), 5—6, p. 555—565.

Idem, *Manuscrisele muzicale bizantine vechi din România* (comunicare la al IV-lea Congres de Studii Bizantine, București, 1971). Vezi și «Mitropolia Olteniei», XXIII (1971), nr. 9—10, p. 759—769.

Idem, *Manuscrisele muzicale din secolul al XVI-lea de la Biblioteca Academiei R.S.R.* (studiu dactilografiat).

Idem, *Manuscrisele muzicale vechi bizantine din Biblioteca Sf. Sinod și a Palatului Patriarhal* (studiu dactilografiat).

Idem, *Catalogul general al manuscrisurilor muzicale vechi bizantine din România* (în curs de apariție în editura Bibliotecii Centrale de Stat).

Monumenta Musicae Byzantinae: — Manuscrise vechi bizantine din secolele VI—XIII, reproduse în facsimil; transcrise și tipărite de Asociația Academică Internațională (*Monumenta Musicae Byzantinae*) cu sediul la Copenhaga. Ediderunt Carsten Höeg, H. J. W. Tillyard, Egon Wellesz: *Sticherarium*, Copenhaga, 1935; *Die Stimmen des Sticherarium für September*, Copenhaga, 1936; *The Hymns of the Sticherarium for November*, Copenhaga 1938; *The Hymns of the Hirmologion*, Copenhaga 1955 (vol. VIII); *The Akathistos Hymn*, Copenhaga 1957 (vol. IX); *The Hymns of the Pentecostarius*, Copenhaga, 1960 și altele.

Nițulescu, P., Prof., *Muzica românească de azi*, București, 1939.

Onciul, George, *Din trecutul muzical al Bucovinei*, Cernăuți, 1932.

Idem, *Franz Sulzer despre muzica noastră în anul 1781*, Cernăuți, 1937.

Palikarova-Verdeil, Raina, *La musique byzantine chez les bulgares et les russes (du IX-e au XIV-e siècle)*, Copenhague, 1953.

Panaiteșcu, P. P., *Catalogul manuscrisurilor slave din Biblioteca R.P.R.*, vol. I, București, 1959.

Idem, *Introducere la istoria culturii românești*, București, 1969.

Panțiru, Grigore, *Un manuscris muzical de vîrstă milenară*, în «Muzica», 1967, nr. 20—25.

Idem, *Necesitatea și actualitatea cercetării științifice a muzicii vechi bizantine*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVII (1969), 3—4, p. 434—441.

Idem, *Notația și ehurile muzicii bizantine*, Edit. Muz. a Uniunii Compoz., București, 1971.

Idem, *Un vechi imn despre Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVIII (1970), 5—6, p. 602—607.

Idem, *Manuscrise muzicale inedite de la mănăstirea Putna*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVII (1969), 11—12, p. 1257—1264.

Papadopoulos, Giorgios, *Συμβολοὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς*, Atena, 1890.

Idem, *Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς*, Athen, 1904.

Patrinelis, Hristos C., *Πρωτοφαλται, λαμπαδαριοὶ καὶ δομεστικοὶ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας*, în „Μνημοσύνη“ II (1969), p. 64—93.

Pava, R., *Cartea de cîntece a lui Eustatie de la Putna*, în «Studii și materiale de istorie medie», vol. V, 1962, p. 335—347.

Pennington, Anne E., *Evstatie's Song Book of 1511: Some observations*, în «Revue des Études Sud-Est Européennes», tome IX, 1971, nr. 3. Edition de l'Academie de la R.S.R., p. 565—583.

Idem, *A Polychronion in Honor of John Alexander of Moldavia*, în «The Slavonic and East European Review», Published by Cambridge University Press. p. 91—99.

Idem, *Stefan the Serb in Moldavian Manuscript*, în «The Slavonic and East European Review», 1973, p. 107—112.

Petrescu, Ioan D., pr., *Les modes et les signes musicaux byzantins d'après manuscrits grecs des XI-e — XVIII-e siècles. Étude de paléographie musicale byzantine comparée*, Bucarest, 1958.

Idem, *L'Office de la Semaine Sainte. Étude de musicologie comparée d'après trois manuscrits byzantins de Paris et de Grottaferrata*, București, 1964.

Idem, *Les idiomèles et le canon de l'Office de Noël*, Paris, 1932.

Idem, *Condacul nașterii Domnului — Studiu de muzicologie comparată*, București, 1940.

Idem, *Principiile cîntării bisericești bizantine*, în «Biserica Ortodoxă Română», LII (1934), 9—10.

Idem, *Manuscrise psaltice grecești din veacul al XVIII-lea*, în «Biserica Ortodoxă Română», LII (1934), 3, p. 180—188.

Idem, *Études de Paléographie musicale byzantine*, București, 1967.

Pitra, J. E., *L'hymnographie de l'Église grecque*, Roma, 1867.

Pleurox, Paul Huot, *Histoire de la musique religieuse des origines à nos jours*, Paris, 1957.

Popescu-Spineni, Ilie, *Vechimea creștinismului la Români*, București, 1934.

Idem, *Contribuții la studiul creștinismului daco-roman în sec. I—IV d. Chr.*, București, 1936.

Popescu, Ioan G., *Învățămîntul muzical în Biserica Ortodoxă Română*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVII (1969), 9—10, p. 1027—1061.

Popovici, Doru, *Ramificații bizantine în muzica românească*, în «Mitropolia Olteniei», XXIII (1971) nr. 9—10, p. 753—759.

Poslušnicu, Mihail Gr., *Istoria muzicii la Români ...*, București, 1928.

Radu, Basile, *Voyage du Patriarche Macaire d'Antioche*, în R. Graffin — F. Nau: *Patrologia Orientalis*, Tome XXIV, fasc. 4, Paris, 1933.

Rămureanu, Ioan, Pr. Prof., *Sinodul de la Sardica din 343. Importanța lui pentru istoria pătrunderii creștinismului la geto-daco-romani*, în «Studii Teologice», XIV (1962), nr. 3—4, p. 146—182.

Reinach, Théodore, *La musique grecque*, Paris, 1926.

Rusu, I., *Materiale arheologice paleo-creștine din Transilvania*, în «Studii Teologice», X (1958), nr. 5—6, p. 311—340.

Rusu, Liviu, *Valorificarea moștenirii noastre muzicale*, în «Muzica», XX (1970), 6.

Sacerdoțeanu, Aurelian, *Mircea cel Bătrîn și Biserica din țara sa*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVI (1968), 1—2, p. 100—106.

Simedrea, Teodor, *Filotei monahul de la Cozia — imnograf român*, în «Mitropolia Olteniei», VI (1954), 1—3, p. 20—35.

- Simonescu, Dan, *Literatura românească de ceremonial. Condica lui Gheorghachi*, București, 1939.
- Simonis, G., *Din începuturile muzicii românești. Ion Căianu (1629—1687)*, Craiova, 1936.
- Sulzer, F. Y., *Geschichte des transalpinischen Daciens*, Viena 1781—1783.
- Șoima, Gheorghe, *Funcțiunile muzicii liturgice*, Sibiu, 1945.
- Tardo, Lorenzo, *La musica bizantina, ei codici di melurgia della Biblioteca di Grottaferrata Academie e Biblioteca d'Italia*, Roma, 1931.
- Idem, *L'antica melurgia bizantina*, Roma, 1938.
- Tillyard H. J. W., *Byzantine music and Hymnography*, Londra, 1923.
- Thibaut, J. B., *Monuments de la notation ékphonétique et hagiopolite de l'Église grecque*, St. Petersburg, 1913.
- Тонцева, Елена, *Музикалните текстове в палазовия препис на синодика на цар Борил*. în «Buletinul Institutului de Muzică», vol. XII, Sofia, 1967, p. 57—159.
- Vancea, Zeno, *Istoria muzicii universale și românești (curs)*, Tg. Mureș, 1938.
- Velea, Marin, *Originea și evoluția semiografiei psaltice de la începuturi până în zilele noastre*, în «Studii Teologice», XVII (1965), 9—10, 593—620.
- Velimirović, Milos, *Present Statut of Research in Byzantine Music*, Madison Wisconsin, 1971.
- Idem, *Preparation of an Inventory of Sources of Old Slavic Music*, în *Anfänge der slavischen Musik*, Bratislava, 1966.
- Vintilescu, P., Pr. Prof. *Despre poezia imnografică din cărțile de ritual și cântarea bisericească*, București, 1937.
- Welleśz, Egon, *A History of Byzantine Music and Hymnographie*, Oxford, 1949, (ed. I), 1961 (ed. II).

DECLARAȚIE

Subsemnatul diacon Nicu Gr. Moldoveanu, asistent la Institutul teologic universitar din București, declar că teza de doctorat intitulată *IZVOARE ALE CÎNTĂRII PSALTICE ÎN BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ — MANUSCRISELE MUZICALE VECHI BIZANTINE DIN ROMÂNIA (grecești, românești și româno-grecești), PÎNĂ LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XIX-lea* îmi aparține în întregime și la alcătuirea ei n-am utilizat altă bibliografie decît cea menționată în note și în lista bibliografică.

Diacon asistent universitar,
NICU MOLDOVEANU

CURRICULUM VITAE

Sînt al șaptelea din cei unsprezece copii ai lui Grigore și Ioana Moldoveanu, din comuna Scînteia, județul Ialomița, unde m-am născut la 20 octombrie 1940. În 1956 am reușit ca bursier la Seminarul teologic din Curtea de Argeș, (în 1957 s-a mutat la București), pe care l-am absolvit în 1961. În toamna aceluiași an am susținut examenul de admitere la Institutul teologic universitar din București, unde am obținut titlul de licențiat, în 1965. Între 1965—1968 am urmat cursurile de doctorat la Secția Practică — specialitatea Cîntarea bisericească și ritual, iar la 1 noiembrie 1968 mi-am susținut examenul oral aprofundat de admisibilitate. De la 1 octombrie 1968 funcționez ca asistent la Institutul teologic de grad universitar din București (Secția Practică). La 5 octombrie 1969 am fost hirotonit diacon de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

GHID BIBLIOGRAFIC, PE TEME ȘI PROBLEME, DIN PUBLICAȚIILE REVISTELOR BISERICEȘTI PATRIARHALE

(Continuare)

PILDE CREȘTINEȘTI

L. P r e d e s c u, *Udriște Năsturel și răspîndirea romanului religios «Varlaam și Ioasaf»*: Apologia și evlavie creștinismului (B.O.R., LXXXIII (1965), nr. 1—2, p. 77—78).

(Același autor), *Influența romanului «Varlaam și Ioasaf» în folclorul românesc*: Reproducerea unor pilde creștinești din romanul «Varlaam și Ioasaf și influența lor în literatura străină și românească (B.O.R., LXXXIV (1966), nr. 1—2, p. 201—206).

POPOARE ALE LUMII VEHI ȘI NOI

I. — POPOARE SEMITE

(Israelitii, sirienii, arabii etc.)

Pr. At. N e g o i ț ă, *Manuscrite de gramatici semite în Biblioteca Patriarhiei Române*: Cîteva considerații despre semiți și limbile vorbite de ei (grupul oriental și grupul occidental). Manuscrisele de gramatici din Biblioteca Patriarhiei Române: gramatica limbii ebraice; manual de gramatică ebraică (1881). Gramatica limbii siro-haldaice. Manual format din notițele de la clasă și alte adnotațiuni etc. Gramatica limbii arabe (S. T., XVII (1965), nr. 1—2, p. 100—116).

Al. A. B o t e z, *Din cronica celui de al treilea templu*: Însemnări și precizări despre cele trei temple ale poporului evreu din Ierusalim, dar mai ales despre istoria celui de-al treilea templu iudaic... (B.O.R., LXXXII (1964), nr. 7—8, p. 775—784).

Drd. Teodor B u r c u ș, *Rugăciunea lui Solomon la sfințirea templului și caracterul ei universalist*: Considerații generale privind pe Solomon și templul zidit de el. Pregătiri pentru sfințirea templului. Rugăciunea de sfințire. Aspectul universalist al rugăciunii de sfințire. Ultimile ceremonii de la sfințirea templului. Templul ca centru al vieții religioase (S. T., XIX (1967), nr. 3—4, p. 173—188).

II. — GRECII

André B o n n a r d, *Civilizația greacă (vol. I—II)*: (Recenzie, de Diac. Prof. Em. Vasilescu, după trad. rom. a Prof. Univ. Dr. Iorgu Stoian) (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 11—12, p. 1424—1426).

III. — SLAVII

Ion N i s t o r, *Slavii pe teritoriul R.P.R., în lumina documentelor arheologice*: (Notă bibliografică, de C.B.) (S.T., XII (1960), nr. 1—2, p. 134—135).

IV. — POPORUL ROMÂN

1. Despre începuturile, formarea și continuitatea poporului român

Diac. Prof. Emilian V a s i l e s c u, *Pe urmele străbunilor*: (Recenzie, la studiul lui Hadrian Daicoviciu, *Dacii*) (B.O.R., LXXXIII (1965), nr. 7—8, p. 788—790).

Magistr. Nicolae Maxim, *Religia vechilor popoare Carpato-Danubiene în opera lui Vasile Pârvan: Vasile Pârvan și protoistoria Daciei...* (S.T., XVIII (1966), nr. 5—6, p. 318—334).

I. I. Rusu, *Limba traco-dacilor: O sinteză a cercetărilor și rezultatelor referitoare la limba traco-geto-dacă* (Recenzie, de Pr. Prof. I. Rămureanu) (Ort., XII (1960), nr. 1, p. 143—150).

Drd. Alexandru I. Stan, *Religia tracilor sud-dunăreni: Considerații generale. Divinitățile trace. Manifestări de cult* (S.T., XX (1968), nr. 7—8, p. 576—588).

Octavian Mărculescu, *Instituția «Marelui-Profet» la geto-daci: Deceneu-Marele preot. Clerul geto-dac. Marii-preoți după Deceneu. Teocrația geto-dacă* (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 1—2, p. 210—222).

Radu Vulpe și Ion Barnea, *Romanii la Dunărea de Jos: (Recenzie, de Pr. Prof. Ioan I. Rămureanu)* (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 3—4, p. 454—460).

Mariano Baffi, *Dacia preromana e Romania protochristiana: Despre gradul înalt de dezvoltare la care ajunsese cultura materială dacă în perioada războaielor cu romanii, atât în domeniul construcțiilor cât și în acela al prelucrării fierului — precum și o importantă viață spirituală* (Recenzie, de T. Pârvulescu) (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1278—1280).

H. Mihăescu, *Limba latină în provinciile dunărene ale imperiului roman: Despre formarea poporului român* (Recenzie, de Pr. Prof. I. Rămureanu) (Ort., XIII (1961), nr. 3, p. 446—453).

C.B., *O sinteză despre formarea poporului român: (Recenzie)* (B.O.R., LXXXI (1964), nr. 7—8, p. 785—788).

Silviu Dragomir, *Vlahii din nordul Peninsulei Balcanice în Evul Mediu: Aceștia ar fi, după opinia autorului, urmașii vechii populații traco-ilirice, romanizată pînă în secolul al VII-lea d. Hr.* (Recenzie, de Pr. Prof. I. Rămureanu) (Ort., XIII (1961), nr. 3, p. 600—608).

Diac. Prof. Em. Vasilescu, *Noi dovezi ale continuității elementului autohton în Dacia: (Recenzie, la studiul Prof. Dr. D. Protase, Problema continuității în Dacia, în lumina arheologiei și numismaticii)* (B.O.R., LXXXIV (1966), nr. 9—10, p. 1007—1010).

Eugen Stănescu, *Numele poporului român și primele tendințe umaniste interne în problema originii și continuității: (Recenzie, de C. Bărbulescu)* (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 7—8, p. 852—853).

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Primul volum al Istoriei României: (Recenzie)* (B.O.R., LXXX (1962), nr. 1—2, p. 146—154).

2. Profilul spiritual al poporului român, ideea și lupta lui seculară pentru unitate și independență națională

Athanase Joja, *Profilul spiritual du peuple roumain: (Recenzie, de C. B.)* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 979—982).

Pr. Prof. Liviu Stan, *Sprijinirea luptei de independență a poporului român în lupta Bisericii pentru autocefalie: Orizont canonic și istoric. În Dacia Felix. În cuprinsul României* (Ort., XX (1968), nr. 4, p. 611—618).

A. Răduțiu și P. Teodor, *Ideea de unitate politică la români: (Recenzie, de Pr. Dumitru Soare)* (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 1—2, p. 225—229).

Mircea Basarab, *Conștiința originii și a unității naționale în opera mitropoliților Varlaam și Dosoftei: (Notă bibliografică, de T.M.P.)* (S.T., XX (1968), nr. 3—4, p. 307—308).

(Un colectiv de autori), *Cincizeci de ani de la unirea Transilvaniei cu România. — Contribuția clerului român la luptele poporului român pentru libertate națională și unitate: Contribuția clerului român la menținerea și intensificarea conștiinței naționale. Revendicarea de drepturi pentru poporul român prin «Supplex Libellus Valachorum» ...* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 11—12, p. 1292—1295, 1307—1308).

Acad. D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum: Despre lupta seculară a poporului român pentru libertate, dreptate socială și independență (cu privire specială la cei din Transilvania) în secolul al XVIII-lea — luptă în care Biserica Ortodoxă*

Română și preoțimea ei a fost alături de popor, un ajutor credincios și un model de slujire (Recenzie, de Pr. Prof. Al. I. Ciurea) (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1265—1271).

Aurelian Sacerdoțeanu, *Sigiliul domnesc și stema țării. Conceptul de unitate a poporului român pe care îl reflectă și rolul avut în formarea ideii de unire*: (Recenzie, de O. Popescu) (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 7—8, p. 862—863).

Vezi și — *Despre Răscoala populară antifeudală ... de la Bobîlna (1437)*; *Din vremea lui Mihai Viteazul ...*; *Despre Răscoala iobagilor români din Transilvania (1784)...*; *Despre Mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu (1821)*; *Despre Revoluția ... de la 1848*; *Din vremea lui Alexandru Ioan Cuza (Unirea Principatelor)...*; *Despre proclamarea independenței de stat a României (1877)*; *Despre primul război mondial (1916—1918)*; *Despre unirea Transilvaniei cu România (1918)*; 23 August 1944; 30 Decembrie 1947.

3. Pagini însemnate din viața și istoria poporului român, de la întemeierea Principatelor pînă la actul istoric de la 23 August 1944

a) *Din vremea lui Mircea cel Bătrîn, domnitorul Țării Românești (1386—1418)*

Pr. Nicolae Șerbănescu, *550 de ani de la moartea lui Mircea cel Bătrîn (1418 — 31 ianuarie — 1968)*: Fapte și evenimente din vremea domnitorului. Sfirșitul pămîntesc și vremelnice de glorie al lui Mircea cel Bătrîn (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 86—99).

Aurelian Sacerdoțeanu, *Mircea cel Bătrîn și Biserica Ortodoxă a țării sale*: Însemnări și date din viața și epoca de domnie a acestui domnitor român (Rev. cit., p. 100—106).

b) *Despre Răscoala populară antifeudală (a țăranilor români și unguri) de la Bobîlna (1437—1438)*

Prof. Mariana Vasilescu, *Unele probleme în legătură cu Răscoala de la Bobîlna. — Anatema, excomunicare sau interdict?* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 189—198).

c) *Din vremea lui Ștefan cel Mare, domnitorul Moldovei (1457—1504). 450 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare. Expunerea Acad. Prof. P. Constantinescu-Iași în ședința comemorativă de la Ateneul R.P.R.* (B.O.R., LXXII (1954), nr. 7, p. 691—699).

(Un colectiv de autori), *Ștefan cel Mare binecredincios domn și apărător al dreptei credințe. — Cu prilejul împlinirii a 450 ani de la moartea lui* (Rev. cit., p. 703—742).

Episcop Theoctist Botoșăneanu, vicar-patriarhal, *Cu prilejul împlinirii a 500 de ani de la înscăunarea lui Ștefan cel Mare și Sfînt* (B.O.R., LXXV (1957), nr. 5, p. 410—413).

Teodor N. Manolache, *Ștefan cel Mare și viața religioasă din vremea sa* (Rev. cit., p. 414—437).

Pr. Virgil Godeanu, «*Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*» (Recenzie) (B.O.R., LXXVII (1959), nr. 3—4, p. 413—420).

A. V. Boldur, *Biserica în timpul domniei lui Ștefan cel Mare. — Cu prilejul împlinirii a 460 de ani de la moartea marelui voievod* (B.O.R., LXXXII (1964), nr. 7—8, p. 717—729).

d) *Din vremea lui Radu cel Mare, domnitorul Țării Românești (1495—1508)*

Constantin C. Giurescu, *La 450 de ani de la moartea lui Radu cel Mare, domnul Țării Românești* (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 3—4, p. 366—386).

e) *Din vremea lui Mihai Viteazul, domnitor al Țării Românești (1593—1601), al Transilvaniei (1599—1600) și al Moldovei (1600)*

(Un colectiv de autori), *Cincizeci de ani de la Unirea Transilvaniei cu România. — Contribuția clerului român la luptele poporului român pentru libertate națională*

și unitate: ...Lupta pentru unitatea neamului sub Mihai Viteazul... (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 11—12, p. 1295—1299).

f) *Din vremea lui Matei Basarab, domnitorul Țării Românești (1632—1654)*

Stelian Metzulescu, *Stema lui Matei Basarab în cărțile bisericești* (B.O.R., LXXVII (1959), nr. 3—4, p. 322—342).

g) *Din vremea lui Șerban Cantacuzino, domnitorul Țării Românești (1678—1688)*

Magistr. Nicolae C. Turcu, *Biserica din Țara Românească în timpul domniei lui Șerban Cantacuzino (1678—1688)* (B.O.R., LXXXIV (1966), nr. 1—2, p. 100—128).

h) *Din vremea lui Constantin Brîncoveanu, domnitorul Țării Românești. (1688—1714).*

Ștefan Ionescu și Panait I. Panait, *Constantin Vodă Brîncoveanu. Viața — Domnia — Epoca: (Recenzie, de Pr. Prof. Al. I. Ciurea)* (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1287—1293).

Pr. Nicolae Șerbănescu, *Constantin Brîncoveanu, ctitor de cultură românească* (B.O.R., LXXXII (1964), nr. 9—10, p. 879—899).

G. Popescu-Vîlcea, *Inițiator și protector al unui nou stil în arta românească: stilul brîncovenesc* (Rev. cit., p. 900—915).

Pr. Prof. Ioan I. Rămureanu, *Constantin Brîncoveanu, sprijinitor al Ortodoxiei* (Rev. cit., p. 916—930).

T. G. Bulat, *Daniile lui Constantin Vodă Brîncoveanu pentru Orientul ortodox* (Rev. cit., p. 931—944).

George Potra, *Cîteva documente inedite de la Constantin Brîncoveanu* (Rev. cit., p. 945—952).

(Același autor), *O cruce puțin cunoscută ridicată de voievodul Constantin Brîncoveanu* (Rev. cit., p. 953—954).

Diac. Prof. Gheorghe I. Moiescu, *240 de ani de la mucenicia drept credinciosului voevod Constantin Brîncoveanu* (Ort., VI (1954), nr. 4, p. 610—624).

(Autorul nesemnat), *Două sute cincizeci de ani de la moartea de martir a lui Constantin Brîncoveanu: Descrierea împrejurărilor istorice legate de martirajul lui Brîncoveanu. Două versiuni rezumate din corespondența unor ambasadori, martori culari la martirajul domnitorului român, a băieților săi și a vistierului Văcărescu* (B.O.R., LXXXII (1964), nr. 9—10, p. 869—878).

(Autorul nesemnat), *Mărturii: Cînd și cum a primit vestea mazilirii sale Constantin Brîncoveanu. Patimile și martirajul acestuia și ale familiei sale* (Rev. cit., p. 960—963).

Gabriel Popescu și Ioan F. Sînculescu, *Sfîrșitul lui Brîncoveanu în repertoriul dramatic popular din Nordul Transilvaniei* (Rev. cit., p. 955—958)

Pr. Prof. M. Chialda, «L'Osservatore Romano» *despre tragedia lui Constantin Brîncoveanu* (Notă) (Ort., XXI (1969), nr. 2, p. 328—329).

i) *Din vremea lui Alexandru Ipsilanti, domnitorul Țării Românești.*

(1774—1782, 1796—1797).

Pr. Drd. Mihai Manolache, *Biserica din Țara Românească în timpul domnitorului Alex. Ipsilanti (1774—1782)* (B.O.R., LXXXII (1966), nr. 7—8, p. 808—835).

(Același autor) *Biserica din Țara Românească în timpul celei de-a doua domnii a lui Alexandru Ipsilanti (2 nov. 1796—24 nov. 1797)* (S. T., XIX (1967), nr. 6, p. 347—358).

Despre Răscoala iobagilor români din Transilvania condusă de Horea, Cloșca și Crișan (1784)

Prof. G. Potra, *Două foi volante inedite din secolul al XVIII-lea referitoare români din Transilvania: Date despre înăbușirea Răscoalei iobagilor români din 1784 condusă de Horea, Cloșca și Crișan, precum și despre situația politică după*

moartea lui Iosif al II-lea, împăratul austroungar (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 9—10, p. 1045—1050).

(Un colectiv de autori), *Cincizeci de ani de la unirea Transilvaniei cu România. — Contribuția clerului român la luptele poporului român pentru libertate națională și unitate: ...Acțiuni de revendicare de drepturi pentru poporul român pînă la 1784 (Răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan)...* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 11—12, p. 1299—1307).

k) *Despre Mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu (1821)*

(Un colectiv de autori), *Cincizeci de ani de la unirea Transilvaniei cu România. — Contribuția clerului român la luptele poporului român pentru libertate națională și unitate: ...Atitudinea clerului ortodox român față de Răscoala lui Tudor Vladimirescu...* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 11—12, p. 1308—1312).

1) *Despre Revoluția burghezo-democratică de la 1848*

Teodor N. Manolache, *Centenarul Revoluției de la 1848: (Note bibliografice la studiul lui Petru Comarnescu, Popa Șapcă, omul poporului, printre revoluționarii de la 1848; la studiul Prof. P. Constantinescu-Iași, Trei pictori români în Revoluția de la 1848: Negulici, Rosental și Iscovescu; la studiul lui I. Gh. Georgescu-Buzău, Preoți luptători: din timpul Revoluției de la 1848; la studiile lui Teodor N. Manolache, Preoții și călugării Bisericii strămoșești în Revoluția de la 1848; și Chipuri de revoluționari din 1848: ieromonahul Ambrozie (Popa Tun), preotul Neagu Benescu, arhimandritul Ghenadie Pârvulescu (Poenaru), preotul Gheorghe Bodescu și arhimandritul Ioasa Zăgoveanu; la studiul lui Ion Marin Sadoveanu, Figuri de la 1848. De la un mitropolit reacționar la preoți revoluționari; la studiul Pr. Prof. Virgil Țurcanu, Preoți ardeleni, luptători. — Contribuții la Revoluția de la 1848; și la studiul Diac. Prof. Emilian Vasilescu, O latură necercetată a Revoluției române din 1848)* (B.O.R., LXVI (1948), nr. 5—8, p. 363—378).

(Un colectiv de autori), *Cincizeci de ani de la unirea Transilvaniei cu România. — Contribuția clerului român la luptele poporului român pentru libertate națională și unitate: Revoluția de la 1848* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 11—12, p. 1312—1320).

m) *Din vremea lui Alexandru Ioan Cuza, primul domnitor al Principatelor Unite (1859—1862) și al statului național România (1862—1866)*

— *Date din viața și opera domnitorului*

Prof. Constantin C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă: (Recenzie, de P. I. David)* (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 237—240).

— *Unirea Principatelor*

(Autorul nesemnat), *Un veac de la Unirea Țărilor Române* (B.O.R., LXXVII (1959), nr. 1, p. 37—43).

Pr. Gabriel C o c o r a, *Episcopul Filotei al Buzăului luptător pentru Unirea Țărilor Române* (Rev. cit., p. 44—52).

Pr. N. D r a g o m i r, *Un preot din Roman, luptător pentru Unirea Țărilor Române* (Rev. cit., p. 53—58).

(Autorul nesemnat), *Sărbătorirea centenarului Unirii Țărilor Române la Institutul teologic universitar din București și la centrul de îndrumare de la Curtea de Argeș* (Rev. cit., p. 59—61).

(Autorul nesemnat), *Sărbătorirea Unirii Principatelor Române. — La Institutul și Seminarul teologic din București: Despre condițiile în care s-a făcut Unirea Principatelor. Atitudinea adoptată de clerul ortodox față de lupta dusă de poporul român pentru înfăptuirea unirii* (B.O.R., LXXXIV (1966), nr. 1—2, p. 74—84).

(Autorul nesemnat), *Sărbătorirea Unirii Principatelor Române. — În cadrul Administrației patriarhale și Arhiepiscopiei Bucureștilor: Reproducerea lecturii consacrată «Unirii» de Neofit Scriban: «O salutare României din 1859 ianuarie 24»* (Rev. cit., p. 84—88).

(Autorul nesemnat), *Sărbătorirea Unirii Principatelor Române: În cadrul Administrației patriarhale, Arhiepiscopiei Bucureștilor, Institutului și Seminarului teologic din București și a altor instituții bisericești* (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 71—72).

Mircea Păcurariu, *Atitudinea slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române față de actul Unirii Principatelor* (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 73—94).

Pr. Prof. Al. Ciurea, *La aniversarea Unirii Principatelor* (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 1—2, p. 165—169).

— *Despre Mihail Kogălniceanu, istoric, scriitor... prim ministru în Moldova (1860—1861) și prim ministru al României (1863—1865)*.

Prof. Dr. Dan Simonescu, *Istoricul Mihail Kogălniceanu*: (Notă bibliografică, de P. V. I.) (S. T., XX (1968), nr. 7—8, p. 606).

(Același autor), *La 150 de ani de la nașterea lui Mihail Kogălniceanu (Bibliologul, muzeologul)*: (Notă bibliografică, de Ioan F. Stănculescu) (S. T., XX (1968), nr. 9—10, p. 757—758).

Arhim. Nestor Vornicescu, *Mihail Kogălniceanu la Rîșca în 1844*: (Notă bibliografică, de C. B.) (Rev. cit., p. 758).

n) *Despre proclamarea independenței de stat a României (9 Mai 1877)*

(Autorul nesemnat), *Aniversarea a 75 de ani de la proclamarea independenței de stat a României..* (B.O.R., LXX (1952), nr. 4—5, p. 166—176).

Mircea Păcurariu, *90 de ani de la proclamarea independenței de stat a României: Împrejurările istorice în oare s-a făcut proclamarea independenței de stat a României și atitudinea Bisericii Ortodoxe Române față de războiul de independență* (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 5—6, p. 602—617).

(Un colectiv de autori), *Cincizeci de ani de la unirea Transilvaniei cu România. — Contribuția clerului român la luptele poporului român pentru libertate națională și unitate: Revendicarea dreptului de autodeterminare pentru poporul român și lupta lui pentru unirea politică într-un singur stat național. Contribuția clerului român la purtarea războiului de independență* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 11—12, p. 1320—1326).

o) *Răscoala țărănească de la 1907*

Pr. Conf. Al. I. Ciurea, *Preoți ortodocși români în revoluțiile țărănimii, cu specială privire asupra Răscoalei din 1907* (S. T., V (1953), nr. 9—10, p. 677—706).

Pr. Nicolae Șerbănescu, *50 de ani de la Răscoala din 1907. — Atitudinea preoțimii ortodoxe față de dreptele năzuințe ale poporului* (B.O.R., LXXV (1957), nr. 3—4, p. 220—242).

Pr. Grigore N. Popescu, Al. A. Botez și C. Rădulescu, *50 de ani de la ... — Preoțimea ortodoxă și Răscoala din 1907* (Rev. cit., p. 243—275).

Pr. Conf. Al. I. Ciurea, *50 de ani de la... — Atitudinea elevilor seminariști față de Răscoala din 1907* (Rev. cit., p. 275—296).

Prof. T. M. Popescu, *O discuție în jurul atitudinii Bisericii Ortodoxe Române față de Răscoala din 1907* (Rev. cit., p. 296—309).

(Autorul nesemnat), *Comemorarea Răscoalei țărănești din 1907 la Institutul teologic universitar din București* (Rev. cit., p. 218—219).

p) *Despre primul război mondial (1916—1918)*.

(Un colectiv de autori), *Cincizeci de ani de la unirea Transilvaniei cu România. — Contribuția clerului român la luptele poporului român pentru libertate națională și unitate: ...Primul război mondial (1916—1918). Participarea clericilor români la primul război mondial...* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 11—12, p. 1329—1335).

r) *Despre unirea Transilvaniei cu România (1 decembrie 1918)*

Ioana Cristache-Panait, *Contribuții privitoare la rolul Bisericii în relațiile dintre Țara Românească și Transilvania* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 950—958).

(Autorul nesemnat), *Cu prilejul sărbătoririi simecentenarului unirii Transilvaniei cu România. — Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la unitatea poporului român* (S. T., XX (1968), nr. 9—10, p. 623—635).

(Autorul nesemnat), *O țară, un popor, o istorie! — La o jumătate de veac de la înfăptuirea unității de stat a poporului român* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 11—12, p. 1233—1246).

(Un colectiv de autori), *Cincizeci de ani de la unirea Transilvaniei cu România. — Contribuția clerului român la luptele poporului român pentru libertate națională și unitate ... Pregătirea unirii poporului român prin activitate culturală. Unirea Transilvaniei cu România. Împlinirea deplină a năzuințelor de veacuri* (Rev. cit., p. 1326—1329, 1335—1342).

— *Desăvîrșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie*: (Recenzie, de Pr. Prof. Al. I. Ciurea) (Rev. cit., p. 1415—1421).

(Autorul nesemnat), *Lucrările Adunării Naționale Bisericești. — Spicuri din procesul-verbal al ședinței din 15 decembrie 1968: Cuvîntarea solemnă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian în legătură cu evenimentul istoric de la 1 decembrie 1918...* (Rev. cit., p. 1429—1432).

— G. P., *Sărbătorirea zilei de 1 decembrie în cadrul Administrației Patriarhale și Arhiepiscopiei Bucureștilor* (Rev. cit., p. 1272—1276).

V. Curticăpeanu, *Mișcarea culturală românească pentru unirea din 1918: Notă bibliografică*, de M. Păcurariu (S. T., XXI (1969), nr. 7—8, p. 610—611).

4. Pagini însemnate din viața contemporană a poporului român (De la 23 August 1944 încoace)

a) 23 August 1944 — ziua eliberării poporului român de sub jugul fascist

Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, 23 August, marea sărbătoare a poporului român (B.O.R., LXXII (1954), nr. 8, p. 787—790).

(Autorul nesemnat), *Zece ani de la eliberarea Patriei noastre* (Rev. cit., p. 791—797).

(Autorul nesemnat), 23 August, sărbătoarea națională a poporului român (B.O.R., LXXV (1957), nr. 8—9, p. 631—636; — LXXVI (1958), nr. 7—8, p. 796—798).

Cuvîntul Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Romîne, cu prilejul aniversării a 25 ani de la eliberarea României (B.O.R., LXXVII (1959), nr. 7—10, p. 617—618).

(Autorul nesemnat), *Pe calea înfloririi patriei. Gînduri cu prilejul celei de a 25-a aniversări a eliberării Romîniei* (Rev. cit., p. 624—629).

(Autorul nesemnat), 23 August, marea sărbătoare națională a poporului român. A 16-a aniversare a eliberării României de sub jugul fascist (B.O.R., LXXVIII (1960), nr. 7—8, p. 571—574).

(Autorul nesemnat), 23 August — sărbătoarea națională a poporului român (B.O.R., LXXIX (1961), nr. 7—8, p. 589—592).

(Autorul nesemnat), 23 August, marea sărbătoare a poporului nostru (B.O.R., LXXX (1962), nr. 7—8, p. 581—583; — LXXXI (1963), nr. 7—8, p. 587—590).

(Autorul nesemnat), *Două decenii de la eliberarea patriei noastre (23 August 1944—23 August 1964)* (B.O.R., LXXXII (1964), nr. 7—8, p. 605—617).

(Autorul nesemnat), 23 August 1944—23 August 1964. — *După douăzeci de ani de la eliberarea României* (Ort., XVI (1964), nr. 3, p. 327—333).

(Autorul nesemnat), *Marea sărbătoare națională a poporului român: 23 August* (B.O.R., LXXXIII (1965), nr. 7—8, p. 609—612).

(Autorul nesemnat), 23 August, sărbătoarea națională a poporului român (B.O.R., LXXXIV (1966), nr. 7—8, p. 625—626).

(Autorul nesemnat), 23 August — simbol al continuității și al împlinirii (B.O.R., LXXXIV (1967), nr. 7—8, p. 665—667).

Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Un sfert de veac de viață nouă a patriei și a Bisericii noastre* (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 7—8, p. 645—648).

(Autorul nesemnat), *Chipul nou al Patriei la împlinirea a 25 de ani de la eliberare (1944—1969)* (Rev. cit., p. 651—665).

(Autorul nesemnat), *Prestigiul României în lume la aniversarea unui sfert de veac de la eliberarea ei de sub jugul fascist* (Ort., XXI (1969), nr. 3, p. 339—342).

b) 30 Decembrie 1947 — Proclamarea Republicii

(Autorul nesemnat), *Zece ani de la proclamarea Republicii Populare Române* (B.O.R., LXXV (1957), nr. 11—12, p. 1255—1260).

(Autorul nesemnat), *12 ani de viață nouă. Însemnări la aniversarea proclamării Republicii Populare Române* (B.O.R., LXXVII (1959), nr. 11—12, p. 1030—1032).

(Autorul nesemnat), *30 Decembrie — ziua Republicii. A 13-a aniversare a proclamării Republicii Populare Române* (B.O.R., LXXVIII (1960), nr. 11—12, p. 1025—1027).

(Autorul nesemnat), *La 14 ani de la proclamarea Republicii Populare Române* (B.O.R., LXXIX (1961), nr. 11—12, p. 946—947).

(Autorul nesemnat), *15 ani de la proclamarea Republicii Populare Române* (B.O.R., LXXX (1962), nr. 11—12, p. 969—972).

(Autorul nesemnat), *La a XVI-a aniversare a Republicii noastre* (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 11—12, p. 1027—1030).

(Autorul nesemnat), *A XVII-a aniversare a proclamării Republicii Populare Române* (B.O.R., LXXXII (1964), nr. 11—12, p. 981—983).

(Autorul nesemnat), *Sărbătoarea Republicii* (B.O.R., LXXXIII (1965), nr. 11—12, p. 985—987).

(Autorul nesemnat), *30 Decembrie — ziua Republicii* (B.O.R., LXXXIV (1966), nr. 11—12, p. 1025—1027).

(Autorul nesemnat), *La a XX-a aniversare a Republicii* (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 11—12, p. 1077—1080).

(Autorul nesemnat), *A XXII-a aniversare a Republicii* (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1101—1104).

POSTUL ÎN CREȘTINISM

I. — DESPRE POSTUL CREȘTIN ÎN GENERAL

1. Postul oglindit în Sfânta Scriptură

Pr. Prof. Ene Braniște, *Posturile din cursul anului bisericesc : Ce este postul. Originea lui. Postul în diferite religii. Postul în Vechiul Testament. Postul în creștinism...* (B.O.R., LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 120—122).

Pr. Lect. At. Negoiaș, *Texte din Vechiul Testament interpretate fals de către sactanți :... Postul...* (S. T., II (1950), p. 277—278).

Pr. Silviu Hărbuș, *O carte de doctrină și pietate ortodoxă — Evanghelia cu învățătură (1581) :... Postul...* (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 7—8, p. 768—769).

2. Postul la Părinții Apostolici și Sfinții Părinți

Magistr. Vasile Prescure, *Doctrina morală a Părinților Apostolici :... Despre post...* (S. T., XV (1963), nr. 9—10, p. 551).

Magistr. Simion S. Caplat, *Unele aspecte omiletice în cuvântările morale și panegirice la Sfântul Vasile cel Mare : Cuvântările sale despre post...* (S. T., XVII (1965), nr. 7—8, p. 462—465).

Pr. Magistr. Mircea Nișcoveanu, *Doctrina Sfântului Ioan Gură de Aur în Comentariul său la «Predica de pe munte» (Matei V—VII) :... Postul...* (S. T., XVII (1965), nr. 9—10, p. 550).

Pr. Magistr. Gheorghe A. Nicolae, *Țeluri morale în predicile despre pocăință ale Sfântului Ioan Gură de Aur :... Postul...* (S. T., XVIII (1966), nr. 1—2, p. 93).

3. Postul după învățătura creștină, în general

Pr. Pavel Grosu, *Rostul postului : Ce este, necesitatea și rostul lui în viața creștinilor* (S. T., III (1951), nr. 3—4, p. 214—222).

Arhim. Ilie Cleopa, *Cuvînt de lămurire în legătură cu rătăcirile stilistilor :... Despre posturi...* (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 3—4, p. 269).

Magistr. Ioan I. Ică, *Importanța dogmatică a răspunsurilor Patriarhului Ieremia al II-lea :... Despre post...* (Ort., XIII (1961), nr. 3, p. 388).

II. — DESPRE FELURILE POSTULUI

Pr. Prof. Ene Branîște, *Posturile din cursul anului bisericesc: Felurile postului. Posturile de o zi. Posturile de durată* (B.O.R., LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 125—138).

(Același autor), *Cultul Bisericilor creștine vechi din Orient. — Liturghiile riturilor orientale :...* Despre postul de miercuri și vineri... (Ort., XVII (1965), nr. 1, p. 84).

Magistr. Armand C. Munteanu, *Chestiuni de cult în Sfintele Canoane :... Norme privitoare la: postul Paștilor, postul Nașterii Domnului, ajunul Bobotezii, postul Adormirii Maicii Domnului, postul Sfinților Apostoli..* (B.O.R., LXXVIII (1960), nr. 3—4, p. 279—281).

Arhim. Ilie Cleopa, *Cuvînt de lămurire în legătură cu rătăcirile stiliștilor : ...Postul Sfințelor Paști. Postul Adormirii Maicii Domnului. Postul Nașterii Domnului. Cum stau lucrurile cu postul Sfinților Apostoli?...* (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 3—4, p. 269—272).

PREDICĂ ȘI PREDICATOR

I. — DESPRE PREDICA CREȘTINĂ

1. Predica apostolică

Drd. Sebastian Șebu, *Forma și conținutul predicii creștine în primele trei veacuri : Forma și conținutul predicii în veacul apostolic. Omilia catehetică apostolică. Forma omiliei catehetice apostolice...* (S. T., XIX (1967), nr. 3—4, p. 206—214).

2. Predica la Părinții Apostolici

Drd. Sebastian Șebu, *Forma și conținutul predicii creștine în primele trei veacuri : ...Forma și conținutul predicii în secolul al II-lea...* (S. T., XIX (1967), nr. 3—4, p. 214—217).

3. Predica la Sfinții Părinți

Drd. Sebastian Șebu, *Forma și conținutul predicii creștine în primele trei veacuri : ...Forma și conținutul predicii în secolul al III-lea* (S. T., XIX (1967), nr. 3—4, p. 217—221).

Magistr. Simion S. Caplat, *Problema formei în predica Sfântului Ioan Gură de Aur* (B.O.R., LXXXIII (1965), nr. 7—8, p. 703—714).

Drd. Sebastian Șebu, *Contribuția Sfântului Efrem Sirul la dezvoltarea predicii creștine : Considerații generale. Caracterizarea operei predicatoriale a Sfântului Efrem Sirul : conținutul și forma cuvîntărilor (predicilor); un gen nou de cuvîntare bisericească (predica dramatică); stilul predicilor Sfântului Efrem. Concluzii* (S. T., XIX (1967), nr. 7—8, p. 467—481).

Sfântul Grigore de Nazianz, *Cele cinci cuvîntări despre Dumnezeu : (Recenziile de N. C.)* (B. O. R., LXVI (1948), nr. 11—12, p. 633—635).

Magistr. Gabriel Popescu, *Psalmii în predica Fericitului Augustin : ...Caracterul moralizator al cuvîntărilor studiate. Metoda folosită de Fericitul Augustin pentru analiza și predicarea psalmilor* (S. T., XV (1963), nr. 3—4, p. 160—172).

Drd. Simion S. Caplat, *Sfînta Scriptură a Vechiului Testament, ca izvor al predicii : Vechiul Testament în predica Sfinților Părinți* (S. T., XIX (1967), nr. 1—2, p. 73—77).

4. Izvoarele predicii creștine

Drd. Simion S. Caplat, *Sfînta Scriptură a Vechiului Testament, ca izvor al predicii : Considerații generale. Sfînta Scriptură a Vechiului Testament, ca izvor dogmatic, moral și istoric al predicii. Elocvența Vechiului Testament. Elocvența predicii profetilor...* (S. T., XIX (1967), nr. 1—2, p. 64—77).

Magistr. Mihai-Gabriel Popescu, *Cărțile de cult ca izvor al predicii*: Importanța cărților de slujbă pentru conținutul predicii: cărțile de cult, ca izvor dogmatic al predicii; cărțile de slujbă, ca izvor moral al predicii. Importanța cărților de cult pentru forma predicii (S. T., XIV (1962), nr. 5—6, p. 350—362).

5. Caracteristicile predicii creștine

Pr. Prof. Grigore Cristescu, *Indrumări omiletice*: Considerații generale. Teemeiurile scripturistice pentru îndatorirea de a învăța credincioșii, de a predica. Predica: cum trebuie să fie, ce trebuie să cuprindă și de ce condiții să țină seama predicatorul la pregătirea și întocmirea ei. Felurile predicii: *predica* (omilia) *tematică* (sintetico-analitică) și părțile unui plan de acest fel de predică; *omilia* (predica) *exegetică* (analitico-sintetică) și părțile planului ei. Adaptarea predicii la vreme. Metode bune folosite în predică. Durata predicii. Care fel de predică se recomandă mai mult: cea exegetică... (B.O.R., LXXI (1953), nr. 7—8, p. 689—704).

Magistr. Anatolie Zarea, *Predica și ascultătorii ei*: Cuvântul și rolul său în predică. Cele două momente ale comunicării: «vorbitor-ascultător». Finalitatea lor. Aspectele procesului de înțelegere. Condițiile esențiale ale predicii. Ascultătorii ei (S. T., XVIII (1966), nr. 5—6, p. 355—373).

(Autorul nesemnat), *Cultul divin și pastorația creștină, factori de promovare a vieții religioase în Ortodoxie*:... Predica, mijloc de pastorație colectivă: importanța și necesitatea ei... (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 11—12, p. 1200—1201).

Magistr. Anatolie Zarea, *Figurile biblice de stil și predică*: Despre stil. Stilul biblic. Figurile de stil în propovăduirea Mântuitorului. Metafora ca formă generală a figurilor biblice de stil. Figurile de stil în predica Sfinților Părinți. Funcțiunile metaforei. Figurile de stil și predica. Cîteva reguli călăuzitoare în legătură cu exprimarea metaforică în predică (S. T., XVII (1965), nr. 9—10, p. 556—570).

Drd. Simion S. Caplat, *Sfînta Scriptură a Vechiului Testament, ca izvor al predicii*:... Figuri de stil în Vechiul Testament... (S. T., XIX (1967), nr. 1—2, p. 66—70).

Magistr. Gheorghe Papuc, *Principii ermeneutice în Cazaniile românești*: Considerații generale. Valoarea Sfintei Scripturi. Sfînta Scriptură este lipsită de contradicții. Folosirea locurilor paralele. Uzul vorbirii. Consensusul Sfinților Părinți. Sensurile Sfintei Scripturi: sensul literar, sensul tipic, sensul alegoric. Aplicații practice: dragostea, îndatoriri sociale, îndatoriri religioase (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 3—4, p. 311—324).

6. Predica creștină în zilele noastre

Pr. Prof. Gr. Cristescu, *Predica și predicator în vremea noastră*: Predica creștină în zilele noastre... (S. T., II (1950), p. 137—157).

Prot. Prof. Hr. Dimitrov, *Predica și munca*: (Recenzie, de Pr. Prof. Cristescu) (Ort., V (1953), nr. 1, p. 154—156).

Pr. Sebastian Chilea, *Considerații omiletice actuale*: Predica zilelor noastre la confesiunile creștine (Ort., XIX (1967), nr. 1, p. 65—78).

7. Exemple și modele de predici creștine

a) Predici românești

Mihail-Gabriel Popescu, *Mitropolitul Ungrovlahiei Antim Ivireanul, cîrmuitor bisericesc și propovăduitor al Evangheliei*: ...Considerații omiletice asupra Didahiilor mitropolitului Antim Ivireanul... (S. T., XXI (1969), nr. 1—2, p. 46—70).

Pr. Tudor Demian, *Jertfa laudei. Predici liturgice pentru toate Duminicile de peste an*: (Recenzie, de Diac. Ene Branște) (B.O.R., LXVI (1948), nr. 1—2, p. 84—86).

Pr. Sebastian Chilea, *Cum poate fi prezentată în predici învățătura ortodoxă despre mîntuire*: O sumară prezentare a învățăturii creștine ortodoxe despre mîntuire: etapele în opera de mîntuire și explicarea lor. Exemplificări (schite de planuri de predică) (B.O.R., LXXVII (1958), nr. 9, p. 878—885).

Prot. A. Radu, *Opera omiletică a lui Petru Maior* (S. T., XIX (1967), nr. 9—10, p. 656—673).

b) *Predici străine*

Nicolae, Mitropolitul Crutișelor și Colomnei, *Cuvântări bisericesti (vol. I—II)*: (Recenzie, de Pr. D. Fecioru și Pr. Grigorie Cristescu, după trad. rom. a Pr. Prof. Niculae M. Popescu) (*Ort.*, I (1949), nr. 4, p. 175—184; — III (1951), nr. 1, p. 142—147).

(Același autor) *Predici și cuvântări (vol. III: 1950—1954)*: (Recenzie, de Prof. I. Negrescu) (*Ort.*, VIII (1956), nr. 2, p. 277—278).

(Același autor), *Cuvântări, discursuri și pastorale*: (Recenzie, de Pr. Dr. Al. Serin) (*B.O.R.*, LXVI (1948), nr. 1—2, p. 78—80).

(Același autor), «*Cuvântări și discursuri*» (tom. II): (Recenzie, de V. Niconov, după trad. rom. a Pr. Prof. Niculae M. Popescu) (*Ort.*, V (1953), nr. 2, p. 305—309).

II. — DESPRE PREDICATORUL CREȘTIN

1. Cerințele unui predicator creștin

a) *După Sfinții Părinți*

Pr. Prof. D. Belu, *Predicatorul în concepția Sfântului Ioan Gură de Aur: Considerații generale. Cine este îndreptățit să predice. Zestrea nativă a predicatorului. Pregătirea profesională a predicatorului. Umanismul predicatorului. Orientarea socială a predicatorului. Concluzii* (*B.O.R.*, LXXVII (1959), nr. 3—4, p. 357—384).

Drd. Simion S. Caplat, *Profilul predicatorului creștin după Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Grigore Dialogul și Fericitul Augustin: Considerații generale. Calitățile predicatorului creștin* (*S. T.*, XVIII (1966), nr. 7—8, p. 489—506).

b) *După unii specialiști contemporani*

Pr. Prof. Gr. Cristescu, *Predica și predicator în vremea noastră: ...Predicatorul creștin al zilelor noastre* (*S. T.*, II (1950), p. 137—157).

(Același autor), *Lucrarea pastorală și misionară: Personalitate. Idealism și realism pastoral. Metodă* (*B.O.R.*, LXIX (1951), nr. 3—6, p. 1566—172).

(Același autor), *Îndrumări omiletice: ...Decalogul predicatorului* (*B.O.R.*, LXXI (1953), nr. 7—8, p. 704—705).

Pr. Prof. D. I. Belu, *Predica prin exemplul personal* (*B.O.R.*, LXXII (1954), nr. 5, p. 560—583).

2. Exemple și modele de predicatori

a) *Dintre Sfinții Părinți*

Diac. Prof. Nicolae Balca, *Cîteva trăsături ale Sfântului Ioan Hrisostom, ca predicator* (*S. T.*, XX (1968), nr. 7—8, p. 498—511).

Prof. Univ. Dr. P. Olteanu, *Sfântul Chiril-Constantin «Filozoful», ca omilet și scriitor* (*B.O.R.*, LXXXVII (1969), nr. 5—6, p. 538—547).

b) *Dintre predicatorii români*

Pr. Conf. Al. I. Ciurea, *Antim Ivireanul, predicator și orator* (*B.O.R.*, LXXIV (1956), nr. 8—9, p. 775—817).

Mihail-Gabriel Popescu, *Mitropolitul Ungrovlahiei Antim Ivireanul, cîrmuitor bisericesc și propovăduitor: ...Mitropolitul Antim Ivireanul, model al predicatorului creștin ortodox...* (*S. T.*, XXI (1969), nr. 1—2, p. 81—85).

Arhim. Magistr. Justinian Dalea, *Ilie Miniat: Viața și opera sa omiletică* (*S. T.*, XV (1963), nr. 9—10, p. 577—596).

c) *Dintre predicatorii străini*

Prof. N. Doktsov, *Nicolae Mitropolit de Krutișki și Kolomenski, orator bisericesc-social: (Trad. rom., de Pr. Niculae M. Popescu)* (*Ort.*, IV (1952), nr. 3—4, p. 526—538).

Pr. Prof. Grigorie Cristescu, *Metoda omiletică a I.P.S. Mitropolit Nicolae Krutișki* (*Ort.*, V (1953), nr. 3, p. 464—471).

PRIETENIA

I. — PRIETENIA DUPĂ ÎNVĂȚĂTURA CREȘTINĂ

1. *Prietenia oglindită în Sfînta Scriptură*

Pr. Magistr. Gh. B e j g u, *Prietenia după Sfînta Scriptură* : Noțiunea de prietenie în Sfînta Scriptură. Învățături despre prietenie în Vechiul Testament: originea, criteriile și limitele prieteniei. Exemple de prietenie în Vechiul Testament. Învățături despre prietenie în Noul Testament. Exemple de prietenie în Noul Testament (S. T., IX (1957), nr. 1—2, p. 68—85).

Drd. Emil C o r n i ț e s c u, *Concepția despre prietenie în cărțile didactice ale Vechiului Testament* : Noțiunea de prietenie. Izvorul, sensul și extinderea prieteniei după cărțile didactice ale Vechiului Testament. Calitățile și foloasele prieteniei după cărțile didactice ale Vechiului Testament: statornicia, credincioșia, sinceritatea și răbdarea. Foloasele și valoarea prieteniei după cărțile didactice ale Vechiului Testament. Păcatele contra prieteniei după cărțile didactice ale Vechiului Testament (S. T., XIX (1967), nr. 9—10, p. 600—612).

Diac. Lect. M. C h i a l d a, *Învățături morale-sociale în Cartea Proverbelor lui Solomon* : Prietenia dintre oameni, bazată pe dragoste, încredere, dreptate și sinceritate, pe care o dorește înrădăcinată în inima fiecăruia (S. T., VII (1955), nr. 1—2, p. 19).

Pr. Prof. Vladimir P r e l i p c e a n, *Actualitatea învățăturilor moral-sociale din Cartea lui Isus fiul lui Sirah* : ...Morala socială în Cartea lui Isus fiul lui Sirah — despre prieteni și prietenie... (S. T., VIII (1955), nr. 9—10, p. 597—598).

Magistr. Sorin C o s m a, *Prietenia în morala creștină: Considerații teologice generale privind prietenia ca virtute și cum se oglindește ea în Noul Testament...* (B.O.R., LXXXII (1964), nr. 5—6, p. 496—497).

2. *Prietenia la Sfinții Părinți și Scriitorii bisericești*

Pr. Marin M. B r a n i ș t e, *Elogiul prieteniei și păcii la Sfinții Părinți capadocieni* : Ființa și rolul prieteniei după Sfinții Părinți capadocieni... (S. T., IX (1957), nr. 7—8, p. 453—464).

(Același autor). *Concepția Sfîntului Ioan Gură de Aur despre prietenie și dragoste* : Temeiurile prieteniei — factori naturali; temeiuiri relative; coexistența celor trei chipuri de prietenie. Cum se cultiva prietenia: virtutea; mediul prielnic al prieteniei; cercul prietenilor; cum se câștigă și se păstrează prietenii. Foloasele prieteniei... (S. T., IX (1957), nr. 9—10, p. 648—661).

Magistr. Traian S e v i c i u, *Valoarea prieteniei în viața și opera Fericitului Augustin* : Izvorul, trăsăturile și datorii prieteniei: sentimentul, intelectul, voința, unitatea, credincioșia, ajutorul reciproc, discreția, îndreptarea prietenului, îngăduința, rugăciunea. Formele prieteniei și alegerea prietenilor: prietenia copilărească, prietenia trupească, prietenia lumească, prietenia spirituală. Cauzele destrămării prieteniei. Necesitatea și foloasele prieteniei (Ort., XII (1960), nr. 3, p. 374—388).

Prof. N. I. Ș t e f ă n e s c u, *Epopoea și istoria în opera lui Clement Alexandrinul* : ...Prietenia alături de ospitalitate — virtuți eroice care aduc bine și astăzi lumii... (Ort., XII (1960), nr. 4, p. 594—596).

3. *Concepția moral-creștină despre prietenie, în general*

Magistr. Sorin C o s m a, *Prietenia în morala creștină* : ...Sensul moral creștin al prieteniei. Însușirile prieteniei creștine. Foloasele prieteniei din punct de vedere moral-creștin: pentru individ și pentru colectivitate. Pacea și prietenia în lumina moralei creștine — unitatea lor firească (B.O.R., LXXXIII (1964), nr. 5—6, p. 496—510).

Diac. Prof. Orest B u c e v s c h i, *Pace și prietenie* : ...Prietenia, alături de pace element constitutiv al învățaturii creștine și obiectiv al misiunii Bisericii în lume (S.T., V (1953), nr. 7—8, p. 447—453).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Încrederea și prietenia între oameni și popoare condiții pentru coexistența pașnică între state și porunci ale învățaturii creștine: ...Necesitatea și valoarea prieteniei între oameni și popoare...* (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 5, p. 438—450).

Pr. Serafim F. Morozan, *Temeiuri patristice în gândirea, trăirea și slujirea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian: ...Prietenia «floarea socială a dragostei»...* (B.O.R., LXXIX (1961), nr. 5—6, p. 474—476).

III. — PRIETENIA OGLINDITĂ ÎN LITERATURA POPULARĂ ROMÂNEASCĂ

Pr. Magistr. Filaret Costea, *Idei moral-sociale în proverbele românilor: ...Problema prieteniei...* (S. T., XIII (1961), nr. 7—8, p. 500).

PROFANARE

Magistr. Armand C. Munteanu, *Chestiuni de cult în Sfintele Canoane: ...Despre profanarea bisericii...* (B.O.R., LXXVIII (1960), nr. 3—4, p. 285).

PROFEȚIE ȘI PROFEȚI

Pr. Prof. Vladimir Prelipcean, *Profeți și profeții false, după Vechiul Testament* (S. T., I (1949), nr. 5—6, p. 326—332).

Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *Actualitatea Epistolei I-a către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel: ...Profeția este superioară glosolaliei (XIV, 1—33)...* (S. T., III (1951), nr. 1—2, p. 200—202).

Prof. N. Chițescu, *Despre predestinație: ... Dacă proorociile pot fi tâluite ca semne ale destinului și ale predestinării* (S. T., VI (1954), nr. 7—8, p. 433—436).

PROGRESUL

I. — IDEEA DE PROGRES ÎN ÎNVĂȚĂTURA CREȘTINĂ

1. Ideea de progres în lumina Sfintei Scripturi

Prof. N. Chițescu, *Atitudinea principalelor religii ale lumii față de problemele vieții pămîntești: ... Spiritul progresist în Noul Testament (Ort., IV (1952), nr. 2, p. 256—259).*

Diac. Prof. N. Nicolaescu, *Sfântul Apostol Pavel și creștinătatea actuală: ... Îndatorirea creștinilor de a depune eforturi pentru progresul societății în care trăiește* (S. T., III (1951), nr. 7—8, p. 456—461).

2. Ideea de progres la Sfinții Părinți

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Prezența Mîntuitorului Hristos în noua creație după Învățătura Sfinților Părinți: ... Stimularea ideii de progres tehnic, social, economic, spiritual și cultural...* (Ort., XVIII (1966), nr. 4, p. 509—510).

(Același autor), *Opera Fericitului Augustin și critica personală teologică din Re:tractările sale: ... Principiul progresului...* (S. T., XI (1959), nr. 1—2, p. 15—16).

3. Ideea și atitudinea față de progres în creștinism, în general

Diac. Prof. Em. Vasilescu, *Ideea de progres în diferite religii: ... În creștinism* (S. T., I (1949), nr. 1—2, p. 11—16).

(Același autor), *Atitudinea Bisericii Ortodoxe față de progresul cultural* (S. T., IV (1952), nr. 9—10, p. 516—530).

Pr. Prof. Isidor Todoran, *Creștinismul și tehnica* (S. T., VIII (1956), nr. 7—8, p. 422—436).

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Biserica și problemele societății actuale: ... Progresul științific și tehnic...* (Ort., XVIII (1966), nr. 3, p. 477—479).

Vezi și — *Slujirea Bisericii*

II. — IDEEA DE PROGRES ÎN ALTE RELIGII NECREȘTINE

Diac. Prof. Em. Vasilescu, *Ideea de progres în diferite religii*: Considerații generale despre noțiunea și aplicarea progresului. Ideea de progres la religiile primitive. Ideea de progres la religiile necreștine contemporane... (S.T., I (1949), nr. 1—2, p. 1—11).

PROVIDENȚA (PRONIA) DUMNEZEIASCĂ

1. *Providența dumnezeiască la Sfinții Părinți și Scriitorii bisericești*

Sfântul Grigorie de Nyssa, *Contra destinului*; — Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre destin și providență*: (Recenzie, de Pr. Ioan G. Coman) (S. T., I (1949), nr. 5—6, p. 449—450).

Pr. Magistr. Ioan Turcu, *Aspecte dogmatice din corespondența cu Isidor Pelusiotul*: ... Pronie și liber-arbitru, nu destin... (Ort., XIII (1961), nr. 2, p. 245—247).

2. *Providența dumnezeiască după învățătura Bisericii Ortodoxe*

Pr. Magistr. Constantin Galeriu, *Pronie, har și libertate după Teofan, fostul episcop de Vladimir*: Considerații generale. Privire generală despre pronia dumnezeiască... (Ort., XI (1959), nr. 3, p. 398—402).

PROZELITISM RELIGIOS

(Combaterea și condamnarea lui)

(Autorul nesemnat), *Noua lege a cultelor*: ... Prozelitismul religios — acțiune protivnică libertății religioase (B. O. R., LXVI (1948), nr. 5—8, p. 380).

Pr. Prof. Liviu Stan, *Legea cultelor în R.P.R.*: ... Nepermiterea prozelitismului religios... (S.T., I (1949), nr. 9—10, p. 863—864).

R

RASISMUL

(Combaterea și condamnarea lui)

Învățătura și atitudinea Bisericii creștine față de problema rușinoasă și neumană a rasismului

Pr. Dr. Olimp N. Căciulă, *Ura de rasă, păcat strigător la cer* (Ort., IV (1952), nr. 3—4, p. 338—352).

Pr. Lect. D. Fecioru, *Biserica Ortodoxă sprijină strădaniile credincioșilor săi pentru o viață mai bună*: ... Se analizează și se întemeiază biblic acțiunile Bisericii Ortodoxe pentru înlăturarea din societatea omenească a urei de rasă, care generează și permanentizează starea spirituală și materială proastă a poporului... (S. T., IV (1952), nr. 9—10, p. 490—492).

Prof. Teodor M. Popescu, *Rasism și creștinism*: Comentarea manifestărilor rasiale, din unele țări, în raport cu doctrina creștină care dezaprobă și condamnă astfel de acte inumane (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 9, p. 886—895).

Pr. Prof. D. I. Belu, *Ortodoxia și discriminările etnico-rasiale*: Rasă și rasism. Concepția ortodoxă despre rase. Atitudinea Ortodoxiei față de rasism. Concluzii (Ort., XV (1963), nr. 1, p. 39—51).

(Autorul nesemnat), *Creștinii din lumea întreagă osîndesc rasismul și se ridică împotriva discriminărilor rasiale* (B.O.R., LXXI (1953), nr. 9—10, p. 938—944).

(Autorul nesemnat), *Din viața Bisericilor Ortodoxe de peste hotare. — Patriarhia Alexandriei*: Acțiuni împotriva discriminării rasiale... (B.O.R., LXXVIII (1960), nr. 9—10, p. 840).

Friedrich-Wilhelm Krummacher, *Ruf zur Entscheidung (Apel la hotărîre)*: ... Să ne împotrivim discriminărilor sociale și rasiale care nu corespund iubirii și învățăturii lui Dumnezeu... (Ort., XVIII (1966), nr. 3, p. 469).

RĂUL (în raport cu binele)

1. În concepția și viața creștină

Pr. Prof. I. G. Coman, *Dumnezeu nu e autor al răului: Considerații generale despre problema răului. Care este natura răului și care este originea lui. În ce chip și în ce fel răul, ca și binele, depinde de Dumnezeu, fără a fi autorul lui* (S. T., V (1953), nr. 1—2, p. 38—50).

Drd. Teodor Burcuș, «Căutați binele și nu răul ca să fiți vii...» (S. T., XIX (1967), nr. 7—8, p. 492—503).

Diac. Prof. N. Nicolaescu, *Sfântul Apostol Pavel și creștinătatea actuală... Îndatorirea creștinului de a lupta continuu pentru împuținarea răului și înmulțirea binelui...* (S. T., III (1951), nr. 7—8, p. 456—457).

Magistr. Mihai Georgescu, *Idei morale și sociale în Comentariul la Psalmii Sfântului Vasile cel Mare... Puterea de a deosebi binele de rău. Cele două căi...* (S. T., X (1958), nr. 7—8, p. 465—466).

Magistr. Constantin I. Cornițescu, *Studiu comparativ între «Marele cuvânt catehetic» al Sfântului Grigorie de Nissa și Manualul către Laurențiu al Fericitului Augustin... Problema răului...* (Ort., XVI (1964), nr. 1, p. 116—118).

Magistr. Traian Sevițiu, *Aspecte dogmatice ale concepției augustiniene după «Manualul către Laurențiu»:... Învățătura sa despre rău...* (Ort., XI (1959), nr. 2, p. 235—237).

Pr. Magistr. Mircea Nișcoveanu, *Teologia lui Pseudo Dionisie Areopagitul în opera «Despre numele divine»: ... Probleme morale — binele și răul...* (Ort., XVI (1964), nr. 2, p. 257—259).

Pr. Magistr. Gh. Butnariu, *Temeiurile doctrinei ale optimismului creștin: Problema răului în creștinism...* (S. T., IX (1957), nr. 5—6, p. 326—329).

Vezi și: *Binele*

2. Problema răului în literatura populară românească

Pr. Magistr. Filaret Costea, *Idei moral-sociale în proverbele românilor... Facerea de rău, oglindită în proverbele românilor...* (S. T., XIII (1961), nr. 7—8, p. 495).

REÎNCARNAREA

(Combaterea și condamnarea ei)

Gheorghe C. Alexe, *Nașterea Domnului în concepția teosofică despre reîncarnare... Ce este reîncarnarea?* (S. T., VIII (1956), nr. 1—2, p. 31—39).

Pr. Magistr. Gh. Butnariu, *Teoria reîncarnării și eshatologia creștină... Examinarea doctrinei despre reîncarnare...* (S. T., VIII (1956), nr. 3—4, p. 181—183).

(Același autor), *Lipsa de temeinicie a spiritismului... Marea amăgire a timpului — reîncarnările...* (S. T., VIII (1956), nr. 5—6, p. 327).

REÎNTREGIREA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE DIN TRANSILVANIA

I — DESPRE ACTUL ISTORIC AL «UNIĂȚIEI» DIN TRANSILVANIA (1697—1701)

Nicolae, Mitropolitul Ardealului, *Suferințele pricinuite de catolicism poporului român din Transilvania* (Ort., I (1949), nr. 2—3, p. 59—61).

Diac. Asist. Al. I. Ciurea, *Rezistența Bisericii Românești față de prozelitismul catolic... În Transilvania...* (S. T., I (1949), nr. 3—4, p. 217—221).

Pr. Prof. Grigorie Marcu, *Papalitatea și românii din Ardeal* (Ort., IX (1957), nr. 4, p. 662—670).

(Același autor), *Lupta lui Petru Maior împotriva papalității...: Starea Bisericii Ardelene în vremea lui Petru Maior...* (Ort., IV (1952), nr. 3—4, p. 491—494).

Prot. Prof. Ștefan Lupșa, *Biserica Ardeleană și «Unirea» în anii 1697—1701: Împrejurări istorice care au pregătit calea «Unirii»* (situația Transilvaniei în cadru istoric general; starea economică, politică, religioasă și culturală a românilor ardeleni înainte de «unire»). Cauzele unirii și ale menținerii ei. Primele acte ale unirii. Unire sub Teofil? Mitropolitul Atanasie și unirea în 1698. Unirea ardeleană în 1699. Biserica Română Ardeleană și unirea în 1700. Procesul lui Atanasie. Convertirea lui Atanasie. Unire în 1700 (B.O.R., LXVI (1948), nr. 9—10, p. 465—500; — nr. 11—12, p. 541—571; — LXVII (1949), nr. 1—2, p. 35—64).

Prof. Teodor M. Popescu, *Cum s-a făcut «Unirea» cu Roma* (Ort., I (1949), nr. 2—3, p. 120—142).

(Același autor), *Uniația în lumina adevărului istoric. — Cauzele ei sociale și politice* (Ort., I (1949), nr. 4, p. 19—46).

(Același autor), *Adevăruri istorice care nu pot fi răstălmăcite: Despre istoria «unirii» din Transilvania* (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 9—10, p. 856—879).

Pr. Dr. Leon Pădureanu, *Adevărul asupra «unirii» religioase de la 1700: Formula unirii. Seria unirilor. Scopurile și urmările unirilor. Unirea de la 1700: cauzele specifice ale unirii; cum s-a făcut «unirea»; denaturarea caracterului inițial al unirii; urmările unirii asupra dezvoltării istorice a poporului român (suferințele ortodocșilor din Ardeal); strângerea «unirii»* (Ort., I (1949), nr. 4, p. 47—103).

Pr. Niculae Șerbănescu, *«Unirea cu Roma», înșelăciune și silnicie pentru românii din Ardeal* (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 10—11, p. 1038—1056).

Silviu Dragomir, *Românii din Transilvania și unirea cu Biserica Romei: Documentele apocrife privitoare la începuturile unirii cu catolicismul roman (1697—1701)* (B.O.R., LXXX (1962), nr. 9—10, p. 863—937).

Prot. Dr. Gh. Cotoșman, *Românii din Banat și unirea cu Biserica Romei: Încercări de unire între 1690—1697. Începuturile unirii după anul 1700. Rolul Mitropoliei Ungrovlahiei în stăvilirea curentului de unire* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 9—10, p. 1113—1128).

V. Mihoșdea, *O scrisoare a mitropolitului Teodosie al Ungrovlahiei în problema unirii cu Roma* (Rev. cit., p. 1129—1136).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Uniatismul din Transilvania opera unei întreprinderi silnicii: Silnicia unei asupriri sociale și economice. Silnicia administrativ-militară a statului austriac. Silnicia iezuiților și a vîrfurilor clerului unit. Începutul uniației și falsurile de documente care însoțesc originea ei. Lupta poporului din Transilvania pentru a rămînea în Biserica strămoșească și persecuțiile neîntreprinse suportate din cauza aceasta. Lupta românilor uniți pentru unitatea în credință cu românii ortodocși și dorința după reîntregirea cu aceia în Biserica strămoșească* (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 3—4, p. 355—390).

V e z i și : *Capitolul imediat următor*

II. — SITUAȚIA BISERICII «UNITE» CU ROMA DIN TRANSILVANIA. DUPĂ 1700 ȘI ÎNCERCĂRILE ÎNTREPRINSE PENTRU REÎNTREGIREA EI LA BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ÎN DECURSUL TIMPULUI PÎNĂ LA 1948

Prof. Dr. Liviu Patachi, *Românii ortodocși în lupta cu catolicismul după 1700* (S. T., II (1950), p. 218—235).

Pr. Prof. Sp. Căndea, *Limba veche liturgică și inovațiile introduse în ea de fosta Biserică unită* (S. T., IV (1952), nr. 9—10, p. 531—560).

Pr. Prof. N. Mladin, *Din lupta clerului greco-catolic pentru legea strămoșească* (S. T., VIII (1955), nr. 9—10, p. 600—611).

Teofil, Episcop al Romanului și Hușilor, *Episcopatul ortodox și cel greco-catolic față de problemele religioase și naționale ale poporului român, de-a lungul celor 250 ani de la «unirea» cu Roma* (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 10—11, p. 1001—1011).

Adrian Popescu, *Statornicia poporului român din Transilvania în legea străbună* (B.O.R., LXXIXVI (1968), nr. 9—10, p. 1079—1094).

Pr. Prof. Șt. Lupșa, *Încercări de reîntregire a Bisericii Române după 1700* (B.O.R., LXXV (1957), nr. 10, p. 1036—1042).

Mircea Păcurariu, *Încercări și reveniri de preoți și parohii unite în sinul Bisericii strămoșești pînă în anul 1948* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 9—10 p. 1095—1112).

V e z i și : *Capitolul imediat următor*

III. — REÎNTREGIREA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE DIN TRANSILVANIA (21 octombrie 1948)

Din cuvîntul de la instalare al Prea Fericitului Patriarh Justinian (în biserica Sfîntului Spiridon-Nou) :... Amintirea unor apescte ale unirii românilor ortodocși din Ardeal cu Biserica Romei în anul 1700 și exprimarea dorinții și necesității imperioase a reîntregirii Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania (B.O.R., LXVI (1948), nr. 5—8, p. 251—255).

Act sinodal : 3 octombrie 1948, în legătură cu reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din Ardeal (B.O.R., LXVII (1949), nr. 7—10, p. 77—79).

Pr. Prof. Onorar Nicolae M. Popescu, *Întoarcerea acasă : Însemnări și precizări cu caracter istorico-bisericesc despre «unirea» din 1700 și actul bisericesc al «reîntregirii» de la 21 octombrie 1948* (B.O.R., LXVI (1948), nr. 9—10, p. 405—412).

(Același autor), *În Alba-Iulia odinioară (1698) și acum (1948)* (B.O.R., LXVI (1948), nr. 11—12, p. 608—620).

(Autorul nesemnat), *Legămînt și împlinire. Un an de la înscăunarea înalt Prea Sfîntitului Patriarh Justinian :...* Reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din Ardeal... (B.O.R., LXVII (1949), nr. 5—6, p. 41—46).

(Autorul nesemnat), *Înfăptuiri :...* Revenirea greco-catolicilor din Ardeal la Biserica Ortodoxă Română... (B.O.R., LXVII (1949), nr. 7—10, p. 62—65).

La «21 octombrie 1949». — *Cuvîntul înalt Prea Sfîntitului Patriarh Justinian* (Ort., I (1949), nr. 4, p. 7—12).

P. S. Teofil Herineanu, *Acasă la noi... — Popas duhovnicesc, la plinirea unui an de la revenirea noastră în vatra Bisericii străbune* (Rev. cit., p. 13—16).

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Revenirea uniților la Ortodoxie* (Rev. cit., p. 104—115).

D. V. Sădeanu, *21 octombrie 1948 — 21 octombrie 1949* (Rev. cit., p. 213—219).

(Același autor), *Aniversarea unui an de la actul reîntregirii Bisericii Românești din Ardeal* (B.O.R., LXVII (1949), nr. 11—12, p. 70—91).

(Autorul nesemnat), *Aniversarea unui an de la actul reîntregirii Bisericii Ortodoxe Române din Ardeal* (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 3—6, p. 309—310).

(Autorul nesemnat), *Hotărîrile Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române : În legătură cu reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române* (Ort., II (1950), nr. 3, p. 489—492).

(Autorul nesemnat), *Sărbătorirea a doi ani de la reîntregirea Bisericii Ortodoxe din Ardeal. — Ședința festivă a Sfîntului Sinod* (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 10, p. 495—518).

Ierom. Dr. Nicolae Mîla din, *Reîntregirea Ortodoxiei românești* (B.O.R., LXIX (1951), nr. 3—6, p. 225—234).

Prof. N. Chițescu, *Păstrător al tradiției Bisericii Ortodoxe :...* Reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române... (Rev. cit., p. 254—255).

(Autorul nesemnat), *Sărbătorirea a doi ani de la reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania* (B.O.R., LXIX (1951), nr. 10—12, p. 475—476).

(Autorul nesemnat), *Trei ani de la reîntregirea Ortodoxiei românești* (B.O.R., LXIX (1951), nr. 10—12, p. 419—422).

(Autorul nesemnat), *Sărbătorirea a cinci ani de la reîntregirea Bisericii Ortodoxe din Transilvania. — Impunătoarea festivitate de la Alba-Iulia* (B.O.R., LXXI (1953), nr. 9—10, p. 809—851).

(Autorul nesemnat), *Puternicul răsunset pe care l-a avut festivitatea de la Alba-Iulia în rîndurile clericilor și credincioșilor ortodocși din Transilvania* (Rev. cit., p. 852—857).

Prof. N. M l a d i n, *Rolul preoțimii în reîntregirea bisericească* (Rev. cit., p. 858—867).

(Autorul nesemnat), *Cinci ani de la reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române* (Ort., V (1953), nr. 4, p. 503—513).

(Autorul nesemnat), *Viața Bisericii Ortodoxe Române în cei zece ani de la eliberarea patriei noastre. — Reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania* (B.O.R., LXXII (1954), nr. 8, p. 815—818).

(Autorul nesemnat), *Zece ani de slujire arhierescă a Prea Fericitului Patriarh Justinian: ...Reîntregirea Bisericii Ortodoxe din Ardeal...* (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 8—9, p. 769—772).

Pr. Gh. S o a r e, *Dare de seamă asupra activității Administrației Patriarhale pe anul 1955: ...Aniversarea a șapte ani de la reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române...* (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 3—4, p. 327).

(Autorul nesemnat), *Opt ani de la reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române* (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 10—11, p. 993—1000).

Prot. Traian B e l a ș c u, *Preotul ortodox — slujitor lui Hristos și al poporului în duh evanghelic: Mărturii personale despre actul reîntregirii Bisericii Ortodoxe Române din Ardeal* (Rev. cit., p. 1013—1016).

Prot. Sabin T r u ț i a, *Refacerea unității religioase a românilor ardeleni o poruncă a istoriei* (Rev. cit., p. 1017—1037).

Pr. Prof. D. S t ă n i l o a e, *Liturghia și unitatea religioasă a poporului român: Temă axată pe actul istorico-bisericesc: 21 octombrie 1948* (Rev. cit., p. 1078—1087).

Pr. Prof. Ene B r a n i ș t e, *Datoriile preoțimii în lucrarea de consolidare a reîntregirii Bisericii Ortodoxe Române și mijloace pentru împlinirea lor* (Rev. cit., p. 1088—1100).

Ierom. Prof. Dr. Nicolae M l a d i n, *Pe drumul unității — opt ani de la reîntregirea bisericească* (Ort., VIII (1956), nr. 4, p. 643—646).

(Același autor), *Sărbătorirea a nouă ani de la reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din Ardeal* (B.O.R., LXXV (1957), nr. 11—12, p. 1252—1254).

(Același autor), *«Ca toți să fie una»* (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 5—6, p. 482—490).

Prot. Iuliu M a n, *Zece ani de la reîntregirea Bisericii Românești din Ardeal* (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 10—11, p. 899—903).

Pr. V. Ș t e f a n, *Sărbătorirea a zece ani de la reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din Ardeal* (Rev. cit., p. 904—928).

Pr. V. A ș t i l e a n u, *La cea de-a XI-a aniversare a reîntregirii Bisericii Ortodoxe Române* (B.O.R., LXXVII (1959), nr. 11—12, p. 1026—1029).

Pr. Prof. O. M o r a r u, *12 ani de la reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române* (B.O.R., LXXVIII (1960), nr. 9—10, p. 786—790).

Prot. Iuliu M a n, *21 octombrie 1948: Precizări în legătură cu actul reîntregirii Bisericii Ortodoxe din Ardeal și comemorarea lui la 13 ani de la împlinire* (B.O.R., LXXIX (1961), nr. 9—10, p. 895—899).

† Dr. Visarion P l o i e ș t e a n u l, vicar patriarhal, *Reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române, expresie a adevărului și dreptății divine* (B.O.R., LXXX (1962), nr. 9—10, p. 853—862).

Arhim. Prof. Dr. Nicolae M l a d i n, *După 15 ani de la reîntregirea Bisericii Ortodoxe din Transilvania: Aceeași «lege strămoșească». Viață înfrățită* (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 9—10, p. 821—827).

(Autorul nesemnat), *O biruință a adevărului și frățietății creștine. — 16 ani de la reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române* (B.O.R., LXXXII (1964), nr. 9—10, p. 829—833).

(Autorul nesemnat), *Prea Fericitul Patriarh Justinian a primit pe Dl. Hubert Beuve Mery, directorul ziarului francez «Le Monde» (la 12 aprilie 1968): ...Precizări în legătură cu actul istoric al reîntregirii Bisericii Ortodoxe Române și cu felul interpretării lui de către Biserica Romano-Catolică...* (B.O.R., LXXXVII (1968), nr. 3—5, p. 320—321).

Visarion P l o i e ș t e a n u l, vicar patriarhal, *Reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 6, p. 710—724).

(Autorul nesemnat), *Două decenii de unitate bisericească (1948—1968). — Festivitățile aniversare de la Alba Iulia* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 9—10, p. 1001—1031).

Teofil, Episcopul Vadului, Feleacului și Clujului, XX de ani de la reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania. — Dezbinarea a fost de suprafață (Rev. cit., p. 1069—1072).

Pr. T. Belășcu, *Condițiile care au înlesnit reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania și binefacerile reîntregirii bisericești* (Rev. cit., p. 1073—1078).

(Autorul nesemnat), *La 21 de ani de la reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania* (B.O.R., LXXXVIII (1969), nr. 9—10, p. 869—870).

Vezi și — *Nicolae, Mitropolitul Ardealului, Se rup pecețile...* (Recenzie, de E. V.) (Ort., I (1949), nr. 1 p. 151—152).

(Același autor), *Suntem iarăși una* : (Recenzie, de E. V.) (Rev. cit., p. 152).

Al. C. Rădulescu și D. V. Sădeanu, *Reîntregirea Bisericii Românești din Ardeal. — Biserica Greco-Catolică revine în sânul Bisericii Ortodoxe Române* : (Recenzie, de E. V.) (Rev. cit., p. 153—154).

D. V. Sădeanu, *21 octombrie 1948, ziua reîntregirii Bisericii Românești din Ardeal. — Adunarea bisericească de la Alba-Iulia* : (Recenzie, de E. V.) (Rev. cit., p. 154).

Nicolae, Mitr. Ardealului, *Biserica Ortodoxă Română, una și aceeași în toate timpurile* : (Recenzie, de O. Popescu) (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 9—10, p. 1215—1223).

RELAȚIILE DINTRE BISERICĂ ȘI STAT

I. — TEMEIURI DOCTRINARE DESPRE RELAȚIILE CE TREBUIE SĂ EXISTE ÎNTRE BISERICĂ ȘI STAT

Pr. Prof. Sofron Vlad, *Atitudinea Bisericii Ortodoxe față de problemele sociale. — Principii cu caracter social desprinse din Sfintele Evanghelii* : ...Biserica Ortodoxă binecuvintează pe conducătorii de state, care dau dovadă că se socotesc în slujba celor care i-au ales cîrmuitori. Care trebuie să fie atitudinea noastră față de stat ... (S. T., VI (1954), nr. 3—4, p. 165—166, 168).

Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *Îndatoriri sociale, după Noul Testament* : ...Încătorirea de supunere și ascultare față de conducerea de stat în treburile publice ... (S. T., VI (1954), nr. 7—8, p. 349—355).

Pr. Prof. Sofron Vlad, *Principii misionare și sociale în epistolele Sfântului Apostol Pavel* : ... Respectul și supunerea liber consimțită față de conducătorii statului și reprezentanții legilor pămîntești ... (S. T., VII (1955), nr. 5—6, p. 302—303).

Pr. Prof. Gr. Marcu, *Sfântul Apostol Pavel despre modelul de viață creștinească* : Atitudinea față de autoritatea de stat (S. T., IX (1957), nr. 1—2, p. 13—17).

Arhim. Magistr. M. Șuparschi, *Idei moral-sociale în epistolele Sfântului Apostol Petru* : Datoriile față de stăpînirea pămîntească (S.T., VIII (1956), nr. 3—4, p. 171—173).

Magistr. V. Pietreanu, *Principii de morală socială în epistolele sobornicești* : Respectarea ierarhiei în viața de stat și cea bisericească ... (S. T., IX (1957), nr. 5—6, p. 362—363).

III.—RELAȚIILE BISERICII CU STATUL ÎN DECURSUL TIMPULUI

Pr. Prof. Liviu Stan, *Relațiile dintre Biserică și Stat. — Studiu istorico-juridic* : Preliminarii. Principii. *Orînduirea sclavagistă* : viața materială-economică a Bisericii; viața religioasă și doctrina; organizația Bisericii. După Constantin cel Mare; viața materială-economică a Bisericii; viața religioasă și doctrina; organizarea Bisericii. *Orînduirea feudală* : considerații generale; viața materială-economică a Bisericii; viața religioasă și doctrina; organizarea Bisericii. *Orînduirea burgheză* ... (Ort., IV (1952), nr. 3—4, p. 353—446).

(Același autor), *Importanța canonică-juridică a Sinodului al IV-lea* : ... Cu privire la relațiile Bisericii cu Statul ... (Ort., III (1951), nr. 2—3, p. 456—457).

Magistr. I. F. Stănculescu, *Reforme, rînduiri și stări bisericești în epoca fanariotă* : Domnitorii și Biserica în acea epocă (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 5—6, p. 526—529).

III. — RELAȚIILE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE CU STATUL ÎN CONTEMPORANEITATE

Pr. Prof. Liviu S t a n, *Relațiile dintre Biserică și Stat. — Studiu istorico-juridic : ... În orînduirea socialistă* (Ort., IV (1952), nr. 3—4, p. 447—457).

(Autorul nesemnăt), *Colaborarea Bisericii Ortodoxe Române cu Autoritatea de Stat* (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 3—6, p. 323—324).

(Autorul nesemnăt), *Raporturile dintre Stat și Biserică* (B.O.R., LXIX (1951), nr. 10—12, p. 494—495).

Diac. Prof. Emilian V a s i l e s c u, *Biserica și problemele societății actuale : ... Biserica și Statul ...* (Ort., XVIII (1966), nr. 3, p. 481—482).

Diac. Drd. Iulian A. Ș c h i o p u, *Norme pastorale pentru preoțimea ortodoxă română de azi în activitatea și opera scrisă a Prea Fericitului Patriarh Justinian : ... Supunerea față de legile Statului* (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1169).

IV. — FAPTE ȘI EVENIMENTE DIN VIAȚA POPORULUI ROMÂN, DE LA 1944 ÎNCOACE, CARE ILUSTREAZĂ PRACTIC BUNELE RELAȚII DINTRE BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ȘI AUTORITATEA DE STAT A ȚĂRII NOASTRE

(Autorul nesemnăt), *Proiectul de Constituție al R.P.R. — Atitudinea Bisericii Ortodoxe Române față de proiectul noii Constituții a Statului nostru democrat-popular* (B.O.R., LXX (1952), nr. 6—8, p. 390—399).

(Autorul nesemnăt), *Noua Constituție a R.P.R.* (B.O.R., LXX (1952), nr. 9—10, p. 514—516).

(Autorul nesemnăt), *I.P.S. Patriarh Justinian și alți reprezentanți ai clerului ortodox au fost decorați cu ordine ale R.P.R.* (B.O.R., LXXI (1953), nr. 5—6, p. 423—431).

(Autorul nesemnăt), *Clerul și credincioșii ortodocși au datoriat să sporească neîncetat contribuția lor în lupta pentru apărarea păcii : Solemnitatea decorării Prea Fericitului Patriarh Justinian și a altor ierarhi și clerici ortodocși români cu ordine de stat pentru merite dobândite în activitatea lor social-patriotică* (Rev. cit., p. 568—586).

Pr. I. G a g i u, *Darea de seamă a sectorului studii și învățămînt asupra activității pe anul 1952 : ... Fapte și acțiuni ce ilustrează raporturile Bisericii noastre cu conducerea de Stat ...* (B.O.R., LXXI (1953), nr. 7—8, p. 744—746).

(Autorul nesemnăt), *Prezidiul Marii Adunări Naționale a R.P.R. a conferit I.P.S. Patriarh Justinian medalia jubiliară cu prilejul împlinirii a zece ani de la înființarea primelor unități ale armatei populare române* (B.O.R., LXXI (1953), nr. 9—10, p. 807—808).

(Autorul nesemnăt), *O înaltă îndatorire patriotică : participarea la alegerile de deputați pentru Staturile Populare* (Rev. cit., p. 974—981).

Pr. Prof. Grigorie M a r c u, *Lupta pentru pace și preocupările actuale ale Bisericii Ortodoxe Române, oglindite în scrierile I.P.S. Patriarh Justinian... : Raporturile dintre Biserica Ortodoxă Română și Statul nostru democrat ...* (Rev. cit., p. 985—988).

Pr. Gh. I. S o a r e, *Dare de seamă asupra activității Administrației Patriarhale pe anul 1953 : Raporturile Bisericii cu Statul nostru* (B.O.R., LXXII (1954), nr. 7, p. 760).

D. V. S ă d e a n u, «*Biserica Ortodoxă Română nu are alt drum decît drumul pe care merge poporul întreg*» (B.O.R., LXXII (1954), nr. 8, p. 872—874).

Pr. Gr. B u r l u ș a n u, *Dezvoltarea agriculturii e o îndatorire a întregului popor. — Clerul Bisericii Ortodoxe Române sprijină măsurile luate de conducerea Statului* (B.O.R., LXXII (1954), nr. 10, p. 1066—1077).

(Autorul nesemnăt), *Sărbătorirea D-lui Dr. Petru Groza, președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale cu prilejul împlinirii a 70 de ani* (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 3—9).

(Autorul nesemnăt), *Îndemnurile Sinodului Permanent către clerul Bisericii Ortodoxe Române : Privind viața și îndatoririle cetățenești ale țărănimii noastre* (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 3—4, p. 199—203).

(Autorul nesemnăt), *Funeraliile Dr. Petru Groza, președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale* (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 5—28).

(Autorul nesemnat), *Alegerea noului președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale* (Rev. cit., p. 36—38).

(Autorul nesemnat), *Decorarea unor ierarhi și preoți ai Bisericii Ortodoxe Române* (Rev. cit., p. 123—124).

Declarația Marii Adunări Naționale a R.P.R. cu privire la Apelul Sovietului Suprem al U.R.S.S. în problema încetării experiențelor cu arma nucleară: Cuvîntul Î.P.S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, în calitate de deputat în Marea Adunare Națională (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 3—4, 358—360).

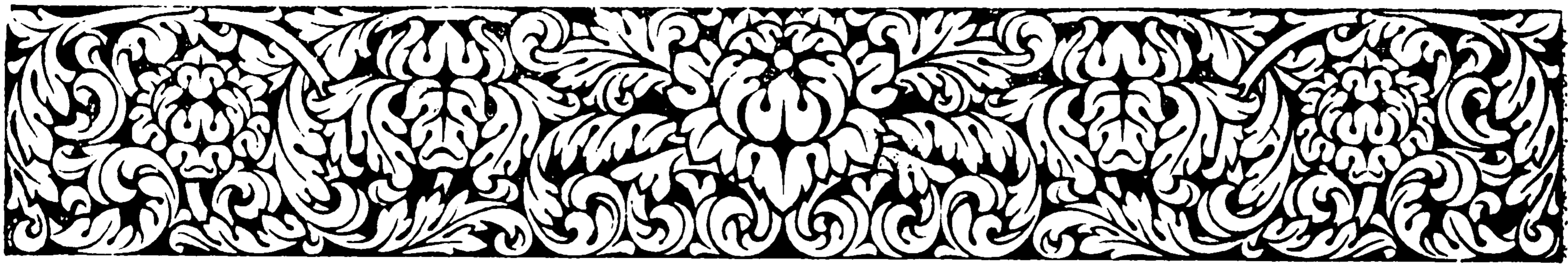
(Autorul nesemnat), *Conferirea de ordine ale R.P.R. unor reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române pentru activitate rodnică pe țărîm obștesc* (B.O.R., LXXVII (1959), nr. 7—10, p. 661).

(Autorul nesemnat), *Amintirea președintelui Gheorghe Gheorghiu-Dej va trăi veșnic în inima poporului român* (B.O.R., LXXXIII (1965), nr. 3—4, p. 173—178).

(Autorul nesemnat), *Primirea la Consiliul de Stat a conducătorilor cultelor religioase din Republica Socialistă România*: Delegația Bisericii Ortodoxe Române și cuvîntul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian cu acest prilej. Cuvîntul de răspuns al D-lui Nicolae Ceaușescu, președintele Consiliului de Stat al R.S.R. (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 17, 18—20, 24—26).

Schimb de telegrame și scrisori ocazionale și aniversale între conducerea Bisericii Ortodoxe Române și Autoritatea de Stat a țării noastre (B.O.R., LXX (1952), nr. 11—12, p. 710—711; — LXXII (1954), nr. 1, p. 16, 17; nr. 6, p. 600—601, 603—604; — LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 24—25; — nr. 5, p. 392; — nr. 6, p. 490—491; — nr. 8—9, p. 699—700, 811, 812, 813; — LXXIV (1956), nr. 1—2, p. 22, 23—24, 25—26; — nr. 3—4, p. 211—212; — LXXV (1957), nr. 1—2, p. 9—10; — nr. 6—7, p. 486, 487, 488; — nr. 11—12, p. 1054—1055, 1056, 1261; — LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 39—40; — nr. 3—4, p. 275; — nr. 7—8, p. 793, 794, 795; — nr. 9, p. 803—804; — nr. 12, p. 1081, 1082—1083, 1084; — LXXVII (1959), nr. 1, p. 5, 6, 7, 8, 9, 10; — nr. 2, p. 129—130, 135—136; — nr. 7—10, p. 619—620, 621, 656; — nr. 11—12, p. 992—993; — LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 5, 6, 7—8, 30, 34—35, 50—51; — nr. 5—6, p. 409; — nr. 7—8, p. 575, 576; — nr. 11—12, p. 977—980, 1028—1029; — LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 14, 15, 16, 17, 24, 25, 32, 33, 34; — nr. 3—4, p. 213, 214, 215, 216; — nr. 7—8, p. 593, 594, 595, 597; — nr. 9—10, p. 789—790; — nr. 11—12, p. 945, 948—949; 956—958; — LXXX (1962), nr. 1—2, p. 5—8, 54—55; — nr. 3—4, p. 185—188; — LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 5—7, 47; — nr. 5—6, p. 473, 474; — nr. 7—8, p. 591—593; — nr. 11—12, p. 1031—1033; LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 5—8, 46—47; — nr. 7—8, p. 618—621; — nr. 11—12, p. 984—985, 993—1001; — LXXXIII (1965), nr. 1—2, p. 37; — nr. 3—4, p. 179—180; — nr. 7—8, p. 613—615; — nr. 11—12, p. 998—999, 1002—1004, 1161—1162; — LXXXIV (1966), nr. 1—2, p. 20—23; — nr. 5—6, p. 608; — nr. 7—8, p. 627; — nr. 11—12, p. 1028—1029, 1042—1043, 1060—1061; — LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 59, 64; — nr. 6, p. 529—530, 545—546; — LXXXVII (1969), nr. 7—8, p. 649—650; — nr. 11—12, p. 1294—1295, 1314—1315).

Vezi și — *Pacea și războiul; Popoare ale lumii vechi și noi (Poporul român: 23 August, ziua eliberării țării noastre...; 30 Decembrie — proclamarea Republicii); Slujirea Bisericii; Statul.*

• R E C E N Z I I •

Vasile B a r b u, *Tomis, oraşul poetului exilat*, Bucureşti, 1972.

Autorul prezintă o interesantă monografie a oraşului Tomis, începînd cu întemeierea lui în secolul al VII-lea î. d. Hr. de către grecii din Milet pînă în epoca romano-bizantină, cînd acest oraş decade.

După o legendă păstrată de poetul Ovidiu, numele de *Tomis* derivă de la verbul grec τέμνω («a tăia»), dat fiind faptul că aici nemiloasa Medeea, îndrăgostită de Iason, conducătorul expediţiei argonauţilor, şi-a tăiat pe fratele ei Absyrtos, care se opunea căsătoriei lor.

Pe teritoriul Tomisului (Constanţa de azi) au trăit oameni încă din neolitic (5500—2200 î. d. Hr.), apoi în epoca fierului.

Tomisul a fost martorul evenimentelor din Dobrogea dintre anii 514—513 î. d. Hr., cînd Darius, puternicul rege al perşilor, a trecut pe aici cu ocazia expediţiei contra sciţilor. Cu această ocazie, Herodot menţionează că geţii trăiau în Scythia Minor (Dobrogea) şi la sudul Dunării. Istoricul caracterizează pe geţi, numîndu-i «cei mai viteji, şi cei mai drepti dintre traci» (*Ist.*, IV, 93).

În anul 339, Filip al II-lea, regele Macedoniei, a făcut o incursiune în Dacia Pontică (Dobrogea). Fiul său, Alexandru cel Mare (336—323 î. d. Hr.), a făcut o incursiune pe la 335, iar Zopyrion, generalul său a făcut o altă incursiune, pe la 326. Lysimach, succesorul lui Alexandru cel Mare la conducerea Macedoniei, a asuprit populaţia cetăţilor din Scythia Minor, punînd-o la biruri grele, între 313 şi 281 î. d. Hr.

După informaţiile istoricului grec Memnon, pe la 260 î. d. Hr., Tomisul era încă un *emporion*, o *factorie* sau un *tîrg comercial* nu *polis*, cetate. După 250 î. d. Hr. Tomisul a luat o mare dezvoltare şi a devenit metropola Scythiei Minor pînă la distrugerea ei de către avari, în anul 599 d. Hr.

Din secolul al II-lea î. d. Hr., s-a ivit pentru provinciile sud-dunărene şi Scythia Minor sau Dacia Pontică pericolul ocupaţiei romane. În 146 î. d. Hr., romanii au transformat Macedonia în provincie romană şi toate eforturile lor s-au îndreptat spre nord, pentru a face din Dunăre frontiera naturală a Imperiului roman. Conştient de pericolul uriaş pe care-l reprezenta vecinătatea romanilor, Buerebista, marele rege al geto-dacilor, a realizat în anul 55 î. d. Hr. unitatea lor politică, creînd un stat centralizat în spaţiul care se întindea de la Munţii Haemus (Balcani) şi Scythia Minor (Dobrogea) pînă în Panonia şi Slovacia. După asasinarea lui Buerebista, statul geto-dac se destramă. În anul 27 î. d. Hr., romanii desfiinţează micile state clientelare din Dacia Pontică, întinzîndu-şi stăpînirea pînă la Gurile Dunării. În anul 46 d. Hr., Dacia Pontică a fost încadrată în provincia romană Moesia, care, în anul 86 d. Hr., a fost împărţită în Moesia Superior şi Moesia Inferior.

Dacia Pontică (Dobrogea) a făcut parte din Moesia Inferior, între anii 86 şi 292, cînd Diocleţian (285—305), o desprinde de la Moesia Inferior, creînd o provincie aparte sub numele de *Scythia Minor*.

O deosebită atenţie acordă autorul Scythiei Minor şi cetăţii Tomis în perioada romană.

Între anii 9—16 d. Hr., a trăit la Tomis poetul Ovidius Naso, exilat de împăratul Augustus, probabil în urma unor intrigi de palat cu substrat politic. Motivele exilului invocate de poet sînt «carmen» și «error». *Carmen* este o parte din lucrarea sa *Ars amandi* (Arta iubirii), dar nu acesta este motivul principal sau real, pentru că ordinul de exil s-a produs la 10 ani după apariția lucrării. Rămâne *error*. De multe ori Ovidiu lasă să se întrevadă că acel «error» (eroare) înseamnă că ochii lui au văzut ce nu trebuia să vadă: «De ce-mi greșiră ochii, privind nelegiuirea? De ce, din întîmplare, păcatul l-am știut?» (*Tristia*, II, v. 103—114). Ce i-au văzut ochii și ce păcat a știut, a rămas pînă azi o taină.

Autorul se ocupă apoi de cultele religioase la Tomis. În religie, în afară de zeitățile grecești și romane au fost introduse la Tomis, în secolele al II-lea-al III-lea, noi culte și zeități, precum: cultul lui Serapis și al zeiței Isis din Egipt; cultul zeiței Cybela-Magna Mater și al lui Attis, din Frigia; cultul lui Mithra, zeul soarelui, din Persia; cultul lui Jupiter Dolichenul.

Împăratul Adrian (117—138), comandantul legiunii a V-a Macedonica sub împăratul Domițian (81—96), a vizitat ca împărat în două rînduri Dacia Pontică (Dobrogea).

În secolul al III-lea, începe pentru Dobrogea și Metropola ei Tomis o perioadă de crîncă grea, din cauza atacurilor carpilor și a popoarelor asociate cu ei la nordul Dunării. Pe la 238, carpii din Moldova, în unire cu goții, au făcut o incursiune în Dobrogea, iar la nordul Dunării au ajuns pînă în Oltenia.

În 242, goții pătrund în Moesia Inferior. În 248, carpii, goții, bastarnii și vandalii invadară Dobrogea, în frunte cu doi conducători goți, Gunthericus și Argathus, ajungînd pînă la Marcianopolis (Devna), pe care o asediază. Cetatea Histria din Scythia Minor a fost distrusă. Tomisul însă, a rezistat.

Altă invazie a goților a avut loc în 249—250. Împăratul Deciu (249—251) a căzut în lupta cu goții la Abrittus (Razgrad), fiind primul împărat roman care moare eroic pentru apărarea Imperiului. Cea mai mare expediție în sudul Dunării au făcut-o goții în anul 269, dar au fost bătuti la Naïssus (Niș) de Claudius II Gothicus. Tomisul a rezistat și atacului din 269.

În timpul lui Dioclațian (284—305) și Constantin cel Mare (306—337), Dacia Pontică și metropola ei Tomis cunoaște o perioadă de mare înflorire. Autorul afirmă că un cartier al Tomisului se numea *Constantiana*, de la care se trage numele actual al Constanței. (Prof. Radu Vulpe și Ion Barnea socotesc însă că numele Constanței derivă de la o așezare întărită din apropiere de Tomis, numită *Constantiana*, ridicată de Constantin cel Mare sau de fiul său Constanțiu (337—361), care a înlocuit vechiul ei nume, Tomis (*Romanii la Dunărea de Jos*, București, 1968 p. 391).

În a doua jumătate a secolului al IV-lea, atacurile goților sînt tot mai puternice în sudul Dunării. În lupta care s-a dat cu goții la 9 august 378, la Adrianopol, armata romană a fost învinsă, iar împăratul Valens a pierit pe cîmpul de luptă. Teodosie cel Mare (379—395) reușește cu greu să liniștească pe goți, fie prin forța armelor, fie așezînd pe goții creștini în sudul Dunării, pe teritoriul Imperiului roman, ca federați (aliați) ai romanilor.

În secolele al V-lea și al VI-lea, Scythia Minor s-a putut menține, cu toate atacurile hunilor în secolul al V-lea. Împăratul Justinian (527—565) a căutat să consolideze granița Imperiului de răsărit la Dunărea de Jos. La Tomis, s-a refăcut zidul de apărare al cetății.

În continuare, autorul tratează despre problema pătrunderii creștinismului la Tomis. După o veche tradiție, păstrată de Origen († 254) și de Eusebiu de Cezaarea († 340), în Scythia Minor, în metropola ei Tomis precum și în celelalte cetăți de pe țărmul Mării Negre, Histria, Gallatis (Mangalia), Dionysopolis (Balcic) a fost dedicat Sfîntul Apostol Andrei.

La sfîrșitul secolului al II-lea, sînt menționați la Halmiris (Cetatea Zaporojenilor) cîrmii martiri cunoscuți pe teritoriul Dobrogei și al patriei noastre, preotul *Epictet* și tînărul *Astion*, ucenicul acestuia, decapitați sub Dioclațian. În actul lor martiric este menționat primul episcop de Tomis, *Evangelicus*.

Tradiția creștină cunoaște că la 7 martie 304 a murit ca martir *Etrem*, episcop de Tomis. Episcopul de Tomis depindea direct de Patriarhia de Constantinopol. În 368,

cunoaştem pe episcopul *Bretanion* (Vetranion), care a devenit celebru prin apărarea ortodoxiei niceene în faţa împăratului Valens, care voia să impună credincioşilor din Tomis arianismul (Sozomen, *Ist. Bis.*, VI, 21). Acestuia i-a urmat *Gerontius*, mai sigur *Terentius*, care a participat în 381 la Sinodul al II-lea Ecumenic de la Constantinopol. După el a urmat *Teotim I* (392—402), scriitor, prietenul Sfântului Ioan Gură de Aur († 407), predicator printre goţi şi huni. Istoricul Sozomen spune despre el că «barbarii huni din jurul Istrului îl numeau Dumnezeuul romanilor» (*Ist. bis.*, VII, 26).

Urmaşul lui Teotim a fost *Timotei*, care a scris tratate în formă de dialog şi a participat la Sinodul al III-lea Ecumenic de la Efes, în 431. Înainte de 448, era episcop al cetăţii Tomis *Ioan*, care a scris latineşte, combătând erezia lui Nestorie şi monofizitismul lui Eutihie. În 449, episcopul *Alexandru* al Tomisului semnează condamnarea lui Eutihie la Sinodul din Constantinopol. Către 458, episcopul Tomisului *Teotim al II-lea* apără credinţa ortodoxă stabilită în 451 la Sinodul al IV-lea Ecumenic de la Calcedon, contra ereziei monofozite, într-o scrisoare trimisă împăratului Leon (457—474). În 518, cunoaştem, după inscripţia latină pusă pe un disc de argint, numele episcopului *Paternus*. Urmaşul său, episcopul *Valentinian de Tomis*, a purtat corespondenţă cu papa Virgilius al Romei, în chestiunea «Celor trei capitole», pe cînd papa se afla la Constantinopol. Arhiepiscopia de Tomis mai este menţionată şi pe la 650. Tomisul, atacat de avari şi bulgari, a căzut la 680 (p. 68—72).

Autorul dă bogate şi utile informaţii despre *monumentele istorice* descoperite pe teritoriul cetăţii Tomis. Dintre acestea, mai importante sînt: 1. Zidul de apărare al cetăţii Tomis, construit probabil pe la jumătatea secolului al II-lea d. Hr.; 2. Edificiul român cu mozaic, descoperit în vara anului 1969, în Piaţa Ovidiu. Monumentul, aşezat în trei terase, face parte dintr-un complex arhitectonic de edificii construite pe faleza de vest şi sud-vest la începutul secolului al IV-lea d. Hr.

Importanţa cetăţii Tomis, în epoca romană o arată *bazilicile creştine*. În ultimii 10 ani, s-au descoperit la Tomis patru bazilici din secolele al V-lea şi al VI-lea d. Hr. După arhitectura lor, ele se încadrează în tipurile clasice paleo-creştine greceşti.

Prima bazilică se află pe faleză, în apropierea porţii nr. 1 a portului. Este un mic lăcaş de 8,70 m lăţime, ridicat în a doua jumătate a secolului al V-lea, funcţionînd pînă către sfîrşitul secolului al VI-lea.

A doua bazilică se află pe str. Traian, în curtea Liceului nr. 2, în apropiere de faleza portului, ridicată spre finele secolului al IV-lea. Ea se numără printre bazilicile mari din Dobrogea. Nu este exclus ca în această bazilică să fi slujit episcopul Bretanion (Vetranion) şi în ea să fi produs conflictul cu împăratul Valens, care voia să impună tomitanilor erezia lui Arie.

A treia bazilică, «bazilica mică», a fost descoperită în sectorul de vest al cetăţii Tomis, cu ocazia săpăturilor unui cvartal de blocuri, între Str. Traian şi B-dul Republicii. Este situată în apropierea laturii de nord a zidului de apărare în cartierul atelierelor şi meşteşugarilor, fiind ridicată în secolele al V-lea—al VI-lea. Bazilica are mărimea medie de 18,80 m lăţime, pe cca 35 m lungime.

A patra bazilică, numită «bazilica mare», se află în vecinătatea bazilicei a 3-a, lîngă poarta cetăţii spre Callatis (Mangalia). Are o formă trapezoidală, cu lăţimea laturii de vest de 23,45 m faţă de 22,60 m latura de est, pe o lungime de 48,10 m. Naosul era împărţit în 3 nave prin coloane. Această mare bazilică avea o criptă-martiricon, compusă din 7 încăperi dispuse în formă de cruce, acoperind un spaţiu interior de 50 m², pentru adăpostirea moaştelor martirilor din Tomis. Ea a existat pînă în secolul al VI-lea şi a servit drept catedrală episcopală a metropolei Tomis.

Autorul se ocupă pe larg de *Muzeul de arheologie*, fără îndoială una din realizările cu care se mîndreşte Constanţa de azi. Muzeul, înfiinţat în 1879, s-a îmbogăţit treptat, cuprinzînd ceramică, vase de uz casnic, statuete şi figurine, vase de sticlă, monede, podoabe, sarcofage, sculpturi etc. din diferite epoci.

Cel mai important rămîne fără îndoială grupul de statui şi reliefuri descoperite în 1962, cunoscut sub numele de *Tezaurul de sculpturi de la Tomis*, 24 de statui, statuete şi reliefuri de marmură, descoperite la un loc. Toate piesele reprezintă divinităţi locale şi orientale păgîne, şi anume: Cybela (Magna Mater), Fortuna cu zeul

Pontos, Dionysos, Aclepios, Isis, Hermes, Diana, Selene, Hecate, Nemesis, Dioscurii, Gratiile, Mithras, Șarpele Glycon (divinitate asiatică adorată pe timpul lui Antonius Pius (138—161), ca un nou Asclepios), Cavalerul Trac.

Autorul a reușit să pună la contribuție în lucrarea sa rezultatele cercetărilor istorice și arheologice noi, fapt care o face interesantă, actuală și utilă pentru orice om de cultură care dorește să cunoască trecutul îndepărtat al cetății Tomis — Constanța și al Dobrogei.

Pr. Prof. IOAN RĂMUREANU

Valeriu Anania, *Poeme cu măști*, Editura Cartea Românească, București, 1972, 570 p.

P. Cuv. B. V. Anania este binecunoscut clerului ortodox român atât ca slujitor al altarului cât și ca mînuitor al condeiului. Încă de tînr, din clasele Seminarului Central din București, a început să scrie versuri și piese de teatru. Una din piesele din acești ani, un poem dramatic *Dochia*, s-a jucat la Studioul Teatrului Național. După terminarea Seminarului, a publicat poezii, a editat reviste literare, a scris piese de teatru, afirmîndu-se și impunîndu-se ca poet și dramaturg cu certe posibilități și creații literare personale. A tipărit un volum de poezii — *Geneze* — și cinci piese de teatru, respectiv cinci cărți: *Miorița* — poem dramatic în cinci acte, cu Predoslavie de Tudor Arghezi (1966); *Meșterul Manole* — cinci acte în versuri (1968); *Du-te vreme, vino vreme!* — poem dramatic (1969); *Păhărelul cu nectar* — fantezie dramatică în versuri (1969); *Steaua Zimbrului* — cinci acte în versuri (1971). Dintre acestea, *Miorița* și *Meșterul Manole* s-au prezentat pe scenele din București, Pitești, Craiova.

Patru piese: *Du-te vreme, vino vreme!*, *Miorița*, *Steaua Zimbrului* și *Meșterul Manole* le-a retipărit în volumul *Poeme cu măști*, în texte revăzute și rescrise, texte definitive, pe care le recomandă, modest, deopotrivă «lecturii singuratică și reprezentării publice, precum și oricărui fel de referință», cum precizează în nota ce a însoțit volumul.

Aceste patru piese au fost regîndite și rescrise, pentru că, zice autorul: «Am vrut să fac mai limpede ideea că poemele mele dramatice pornesc, ca inspirație, nu de la mituri, cum s-a înțeles și s-a afirmat, ci de la pre-mituri, de la «metafora germinatoare» a mitului după fericita expresie a unui comentator — de la un nucleu primar care a procedat miturile («Vatra» — Tg. Mureș, nr. 9/1972).

Elementul nou al acestor piese, «re-gîndite» este, după cum declară însuși autorul, adîncirea ideii morții ca sacrificii consimțit, a acceptării morții ca premisă a vieții, ca biruință a vieții. Moartea convertită în viață, drama în bucurie, înfrîngerea în biruință, sfîrșitul în început. Moldav din *Miorița* moare împăcat știind că a zămislit mugure de om, prin care va continua să trăiască, să supraviețuiască. Același credință o are și Cătălina, mama lui Moldav. Și ca o concluzie de final, tot ea exclamă cu accente de acatist, stînd între Moldav și Mioara: «Bucură-te, cel ce mori / Cu vecia-n subțiori! / Bucură-te rădăcină / Care birui-n lumină! Bucură-te, cîlce fiu! / Bucură-te, cîntec viu! / Bucură-te, că-n comînd / Ți-aud inima bătînd! / Da, aici, ca-ntr-o cetate, / Ți-o aud cum bate, bate ...».

La fel în *Meșterul Manole*. Autorul formulează axiomatic nevoia de sacrificiu, de jertfire, de jertfire a vieții, ca o lege a creației, a vieții, a continuării vieții, o formulează într-o frază cu ghilimele, pe care o repetă: «Cînd firea izvodește frumosul / E osîndit izvodul să piară-n ce-a rodit».

S-a observat că acest mit, sau pre-mit, al creației și al jertfei creatoare, exprimat în balada *Meșterului Manole*, are legături cu Biblia și creștinismul, încît acestea sînt matricea lui germinatoare. Antroponimicul legendar Manole a preve-nit din biblicul Emmanuel, care etimologic înseamnă zidar, ziditor, constructor. Cu acest nume proorocii și îngerul Domnului au anunțat că va veni Mîntuitorul lumii, Fiul lui Dumnezeu, care a participat la crearea lumii și a fost trimis pe pămînt să

reclădească lumea, să zidească împărăția lui Dumnezeu, prin sacrificiul vieții lui. Acest sens de zidar, de constructor, îl are antroponimicul Manole (Manoli) în folclorul popoarelor balcanice și în folclorul românesc.

Preot și teolog, Valeriu Anania nu este străin de această filiație biblică a legendei, cu semnificația de simbol, a Meșterului Manole. Face și P. C. Sa corelație între meșterul Manole și Dumnezeu ziditorul cerului și al pământului. Privind cum i se prăbușesc bolțile bisericii, Manole declară: «Nimic nu se dărîmă-n cer / că, cheia boltii nu-i ca-n zidul meu ... / A socotit-o bine Dumnezeu ... / A socotit-o bine ... Totul stă ... / Bine-a socotit-o».

Are în piese și alte referințe biblice și evanghelice, imagini, cuvinte. Pomeneste de Sfînta Carte (Biblia) și numește pe nume pe cei patru Evangheliști. Voievodul Bogdan (piesa *Steaua Zimbrului*), gustînd din pîinea și sarea cu care l-a întîmpinat poporul, mărturisește solemn că se împărtășește: «Neam valah, norod al Tainei, adunat aici în miez. / Mă cuminec azi cu Tine, ca prin Tine să viez» (p. 426). Tot' Bogdan, cînd s-a proclamat Domn al Moldovei, liber și independent, el, țara și poporul, a declarat că a venit în numele lui Hristos: «Eu, Bogdan de Maramureș, prin puterea lui Hristos / Zdrobitor a toată vrajba și-mpplinirea» (p. 426).

Steaua Zimbrului, piesă istorică, constituie în procesul creației dramaturgului «trecerea de la protoistorie la istorie, de la mît la simbol». Este «un poem al independenței, libertății și suveranității naționale». Autorul își exprimă dorința s-o vadă prezentată pe scena Teatrului Național din Iași și din Cluj. «Mi-ar plăcea să aud un actor mare spunînd, în finalul piesei, monologul voievodului Bogdan, adresat lui Argay, soful regelui Ludovic:

«Argay, mergi la crai și spune-i că aceasta mi-i moșia!
Spune-i craiului că slobod sînt acum de legăminte,
Azi, cînd alte juruințe sînt mai drepte și mai sfinte.
Spune-i craiului: norodul ce-mi stă astăzi la picioare
Slobod s-a născut, și slobod e crescut, și va să zboare
Ca un bogat și slobod peste vremile obștești...
Spune-i craiului că astăzi nu mi-i domn, ci megieș!
Spune-i că ni-i dragă pacea, cîtă vreme ne-o da pace...» (p. 428—429).

Du-te vreme, vino vreme! are personaje din basme: Făt-Frumos, Cosînzeana, Sfarmă-Piatră, Strîmbă-Lemne, Împăratul Fulger, Juma'de om, Dor ... Este piesa la care a lucrat cel mai stăruitor și a refăcut-o cel mai radical. «Am început-o acum treizeci de ani și am scris-o de șapte ori. De data aceasta am topit-o din nou și returnat-o într-o versiune care abia mai seamănă cu cea apărută în 1969. Este o carte, aș putea spune, nouă».

În piesă vorbește de nevoia omenească de basme, de o lume a fanteziei, în care omul proiectează visele, idealurile, dezideratele lui, ale omenirii, ale vieții; o lume transcendentă, însă contigentă și coreală cu viața, cu viața socială contemporană. «Vreau să încep alt soi de lupte, declară Făt-Frumos ajuns împărat. Pun tocmire nouă-n lume și-n divanul meu». Tocmire nouă de dreptate, cinste, bine, îndestulare și fericire pentru toată lumea. Imaginile apocaliptice cu potopul de viermi și fluturi hidoși și înfiorători sînt de forța celor ale lui Goya.

Limba literară a pieselor, vocabularul, este accentuat arhaizat, cu numeroase cuvinte vechi, îneșite din uz. Pentru cuvintele, precum *picnit*, *dîlnui*, *zăgan*, *gămani*, *năvleag*, *încurcăli*, *rătutită* și altele de felul acesta, n-ar fi stricat explicații de glosar.

Cît privește titlul volumului de piese *Poeme cu măști*, Părintele V. Anania ne-a deslușit: «Poeme», pentru că în fiecare personaj e și ceva din mime, și «cu măști» pentru că așa umblu eu pe scenă ...

Și într-adevăr, piesele de teatru ale P. Cuv. Arhim. B. V. Anania sînt ceva din simțirea, gîndirea și ființa sa de fiu al poporului și al satului, cum a rămas, deci din simțirea, gîndirea și ființa poporului, din viața și istoria lui. Piese de teatru ale P. C. Sale au sigiliul literar și istoric al zestrei naționale românești. A avut toată dreptatea Tudor Arghezi să declare de la prima piesă că «Valeriu Anania s-a

ivit, zvîcnind, din fulgere și piatră, printre șoimi, brad» — brad de rezonanță, din care poporul și țara și-au făurit vioară ce-i cîntă legendele și basmele. Meritul personal al poetului și dramaturgului V. Anania este că a găsit noi corzi bătrînei cetere care cîntă trecutul poporului român. «În literatura poeziei e nou — certifică poetul, neîntrecut al *Cuvintelor potrivite*, — ca o efigie de aur, scoasă din pămîntul oltenesc».

Pr. GHEORGHE CUNESCU

«BULETINUL MONUMENTELOR ISTORICE», nr. 3/1973, 80 p. + numeroase ilustrații.

Prezentul număr al «Buletinului» prezintă o alcătuire mai neobișnuită, fiind compus din numai două materiale masive, fără obișnuitele rubrici de note, cronică și recenzii.

Primul subiect abordat este *Aedicula funerară în Dacia romană* (p. 3—52), autori Dr. Octavian Flocca și Wanda Wolski, cuvînt înainte de Prof. D. M. Pippidi. Nu vom stăruia asupra acestui studiu fundamental, care umple un gol în arheologia din România, dar care iese oarecum din preocupările cititorilor revistei noastre. Totuși, avînd în vedere că obiceiurile funerare care s-au practicat pe teritoriul țării noastre nu pot lăsa indiferenți nici pe teologi, nici pe cei interesați în istoria religiilor, vom arăta pe scurt conținutul studiului. După necesara introducere, autorii publică un amănunțit catalog al ediculelor din Dacia, în total 94 piese, din care una singură întregă (aflată la Micia, cel mai important centru). Urmează concluziile autorilor, cuprinse în următoarele capitole: caracteristici arhitectonice; reprezentările figurative și motivele ornamentate; ornamentarea acoperișurilor de edicule; atributele personajelor și accesorii; îmbrăcăminte, podoabe, coafură; originea și calea de pătrundere a ediculei funerare în Dacia; răspîndirea ediculei funerare în Dacia (numai în Transilvania); monumente funerare înrudite cu edicula. Textul este însoțit de 129 ilustrații + 4 planșe, într-o ireproșabilă prezentare grafică.

Cel de al doilea subiect cuprinde, sub titlul general *Șantierul pilot de restaurare pictură de la biserica fostei mînăstiri Humor* (p. 53—80), o serie de articole consacrate diverselor aspecte ale acestei lucrări de mare anvergură, care marchează o cotitură în istoria restaurărilor de pictură murală din țara noastră. Astfel, într-un scurt articol introductiv intitulat *Însemnări marginale la campania anului 1972*, Vasile Drăguț, directorul Direcției monumentelor istorice și de artă, arată cum, în urma deplasării în România, în toamna anului 1970, a unei echipe de specialiști constituită sub egida UNESCO, care să se informeze la fața locului, în primul rînd, asupra problemelor specifice de restaurare a picturii murale a mai multor biserici din nordul Moldovei, s-a stabilit un program de colaborare între DMIA și Centrul internațional UNESCO de la Roma pentru protecția și conservarea bunurilor culturale, primul obiectiv al acestui program fiind organizarea unui șantier-pilot. În vara anului 1971 s-a și organizat acest șantier-pilot la biserica fostei mînăstiri Humor (vezi BMI, nr. 4/1971, p. 74—76 și recenzia noastră din BOR, nr. 3—4/1972, p. 424). Lucrările astfel începute s-au continuat prin campania din anul 1972 ce face obiectul prezentului material, campanie efectuată de data aceasta de către o echipă de restauratori din țara noastră sub conducerea pictorului Constantin Blendea, absolvent al unui curs de specializare în domeniul restaurării picturilor murale urmat în Italia în anul 1971, asistat de pictorul Nicolae Sava, de inginerul chimist Ion Istudor și de istoricul de artă Al. Efremov; a mai luat parte la campanie grupul de pictori restauratori din DMIA, ajutați de cîțiva studenți din Institutul de Arte Plastice «Nicolae Grigorescu» din București. Autorul trece apoi în revistă principalele obiective urmărite de șantierul de la Humor, care sînt analizate pe larg în studiile de specialitate ce urmează.

Ing. Ion Istudor lămurește *Unele probleme privind curățirea, dezinfectarea și curățirea picturilor murale, apărute cu prilejul restaurării bisericii fostei mînăstiri Humor*; Ion Neagu face unele *Considerații asupra operațiilor de consolidare*; Nicolae

Sava, Daniel Dumitrache și Oliviu Boldura scriu despre *Restaurarea cupolei pro-naosului*; Casian Labin ne informează despre *Decaparea și înlăturarea unor tencuieli anterioare*; Jenő Bartos analizează *Probleme de chituire apărute în cursul lucrărilor*; Viorel Grimalschi și Ștefania Grimalschi, *Probleme de curățire a picturii și de consolidare a peliculei de culoare emfoliate*, iar pictorul Matei Lăzărescu, *Probleme de cercetare în procesul de restaurare*. Nu putem intra aici în amănuntul acestor studii de un pronunțat caracter tehnic, trebuie însă să subliniem că pentru prima oară astfel de probleme au fost abordate la noi cu o asemenea amploare, ca urmare a unor lucrări executate nu numai cu râvnă, competență și înaltă conștiință profesională, dar și cu toate mijloacele pe care știința ni le pune astăzi la îndemână.

Seria de articole se încheie cu o interesantă expunere a lui Al. Efremov intitulată *Restaurarea picturii privită prin prisma istoricului de artă*, în care autorul, după ce subliniază caracterul neapărat interdisciplinar al unei restaurări de pictură murală moderne, științifice («empirismul în restaurare este astăzi, pe plan mondial, de domeniul istoriei», p. 76), se oprește asupra foloaselor pe care istoricul de artă le poate trage din colaborarea cu specialiștii restauratori. Primul folos este, bine-înțeles, posibilitatea de a studia, în condiții optime de lumină și de acces, o pictură curățită uniform și științific, ceea ce a dus, de pildă, în gropnița bisericii din Humor, la identificarea sau descoperirea unor scene neidentificate sau chiar necunoscute pînă acum, ca *Minunea de la Chones din ciclul arhanghelului Mihail* sau *Ruga în grădină*. Apoi analiza în condiții științifice atât a picturii, cât și a pigmentilor, a stratului suport etc. poate avea ca rezultat determinarea unor diferențe de datare în cadrul ansamblului de pictură ce au fost trecute pînă atunci cu vederea. Astfel, la Humor, tabloul votiv al marelui logofăt Toader Bubuiog și scena *Deisis*, amîndouă din gropniță, apar astăzi în mod indiscutabil ca pictate după restul ansamblului, pe un strat suport nou. Deosebit de importante sînt constatările prilejuite de analiza portretului egumenului Paisie de pe peretele exterior nordic al bisericii, deoarece pe baza acestui portret, ce poartă data 1535, autorii de pînă acum au datat întregul ansamblu de pictură de la Humor. Or s-a putut observa cu ocazia recentelor lucrări de restaurare că și acest portret a fost adăugat, ceea ce îl îndreptățește pe Al. Efremov să presupună că anul 1535 din inscripție reprezintă probabil nu data pictării bisericii, ci cea a morții egumenului. În consecință, biserica a putut fi pictată în orice moment din intervalul cuprins între anii 1530 (anul terminării construcției, conform pisaniei) și 1535 (acela al executării picturii menționate).

Materialul privitor la restaurarea bisericii fostei mînăstiri Humor este bogat ilustrat prin fotografii semnificative, arătînd printre altele modul de executare a unor operații de restaurare, deosebirile de structură ale stratului suport între pictura originală și scenele executate ulterior, picturi înainte și după restaurare, altele văzute în lumină razantă etc. Două critici mărunte: prea multe fotografii fără legendă, ceea ce îl obligă pe cititor să se refere permanent la text pentru deslușirea subiectului; apoi caracterul prea vag al legendei superbeii fotografii color de pe copertă: «detaliu de pictură din gropniță»! Mărturisim că nici noi, pe baza datelor de iconografie, nu am putut identifica această scenă ieșită din comun; numai consultînd pe unii din autorii restaurării am aflat că este vorba de *Îngerul apărînd sfîntului Ioachim* (reprezentat fără aureolă) din ciclul vieții Sfintei Fecioare. Prima observație este valabilă și pentru studiul consacrat ediculelor funerare din Dacia.

«BULETINUL MONUMENTELOR ISTORICE», nr. 4/1973, 80 p. + numeroase planuri și ilustrații.

Ultimul număr pe 1973 al «Buletinului Monumentelor Istorice» are ca miez trei importante studii consacrate, în întregime sau parțial, unor monumente religioase.

Primul studiu, avînd ca autori pe arh. Ion Dumitrescu și pe semnatarul prezentelor rînduri, se referă la *Trei conace boierești din prima jumătate a veacului al XVIII-lea aflate în județul Ilfov* (p. 3—26). După încadrarea celor trei ansambluri studiate — Drugănești (com. Florești-Stoenești), Frunzănești și Micșunești Mari —

în evoluția social-economică din prima jumătate a veacului al XVIII-lea, favorabilă dezvoltării agriculturii și deci vieții la țară și întocmirii unor noi așezări, se arată că prefacerile survenite în cea de a doua jumătate a veacului și în veacurile următoare au desființat treptat modul de viață feudal, ceea ce a dus la distrugerea sau la transformarea radicală a celor mai multe din aceste așezări ajunse fără rost. «Cel mai fidel și-au păstrat aspectul inițial lăcașurile de cult, devenite biserici parohiale, încât astăzi aceste subiecte arhitecturale dau impresia cea mai deplină a concepției și nivelului artistic al vremii». Pentru fiecare ansamblu în parte autorii expun împrejurările în care ele au luat ființă și locul ocupat de ctitori în societatea timpului, trecând apoi la descrierea amănunțită a elementelor componente.

La Drugănești, piesa cea mai valoroasă la ora actuală este casa de reședință (azi sediul Muzeului etnografic al Cîmpiei Dunării), pe care unii autori, izbiți de asemănarea ei cu palatul din Mogoșoaia, au dat-o în epoca construirii acestui monument, adică în primii ani ai veacului al XVIII-lea, fără să fi observat că aparenta asemănare este mai mult rezultatul amplei restaurări din anii 1939—1942. Pornind de la premisa că, «principal și pînă la dovada contrară, părțile componente ale unui ansamblu feudal trebuie considerate sincrone», autorii consideră că, după toate probabilitățile, casa a fost ridicată odată cu biserica, în jurul anilor 1723—1725. Și biserica este un valoros monument de arhitectură, ce prezintă interesul de a continua tradiția bisericilor boierești de curte cu plan dreptunghiular și fără turlă, din păcate a fost desfigurată prin modificările neadecvate suferite în veacul trecut, în urma cutremurului din 1838. În consecință, autorii au propus restituirea formelor originale, printr-un proiect ce diferă de acela publicat anterior de V. Brătulescu (BCMI, 1939). Pictura originală a bisericii face obiectul unui amplu comentariu, cu ocazia căruia se rectifică unele inadvertențe ale scrierilor mai vechi.

Ansamblul din Frunzănești prezintă valoare în primul rînd prin biserica, începută de Radu Dudescu (ginerele stolnicului Constantin Cantacuzino) în anii 1714—1715 și terminată de Constantin Dudescu în 1732. Cu toate transformările suferite în cursul anilor, biserica rămîne o clădire impunătoare, cu elemente decorative de mare valoare artistică: portalul cu pișania originală și stema dezvoltată a familiei Dudescu, o admirabilă tîmplă de lemn sculptat și poleit în stil brîncovenesc, colimvitra purtînd stemele alăturate a Țării Românești și a Moldovei, sigla lui Constantin Mavrocordat și data 1754, precum și, în deosebi, pictura originală de foarte bună calitate. Se remarcă în special pictura din pronaos, dedicată în întregime cultului Maicii Domnului (inclusiv scena mai rar întîlnită a *Închinării către icoana Maicii Domnului*, inspirată din rugăciunea Paraclisului Maicii Domnului și care nu trebuie confundată nici cu *Închinarea către Născătoarea de Dumnezeu* din Acatist, nici cu tema *Duminica Ortodoxiei*), precum și aceea din pridvor, cea mai bine conservată, care cuprinde între altele unul din puținele exemplare complete ale ciclului înfățișînd *Sfîrșitul Apostolilor*, într-o execuție remarcabilă atît sub raportul artistic cît și al exactității iconografice.

Conacul din Micșuneștii Mari cuprinde biserica (construită în anul 1743), fosta casă boierească, grajdurile și intrarea monumentală în curte. Biserica prezintă interes mai cu seamă prin bogatele sculpturi ale portalului și ale ancadramentelor de ferestre, precum și prin pictura originală, opera cunoscutului zugrav Dima ereu, autorul ansamblurilor picturale ale bisericilor din Schitul Balamuci și din Tunari, strămoșul lui Nicolae Bălcescu. Exponent al tendințelor inovatoare ale vremii, Dima ereu a înlocuit aici, de exemplu, reprezentările Raiului și Iadului ce încadrează mai întodeauna intrarea în pronaos prin șase scene din viața sfîntului Nicolae, hramul bisericii, și, respectiv, printr-o vastă compoziție înfățișînd principalele momente din viața sfîntului Eustatie Plachida, patronul vînătorilor, temă neîntîlnită vreodată în Țara Românească la un loc atît de important și într-o atît de amplă tratare. Printre numeroasele persoane ce compun tabloul votiv, se recunosc, în rînd cu celelalte ctitori, Constantin Brîncoveanu și Marica doamna, înfățișați în calitate de

bunici ai ctitorei Smaranda Greceanu-Micșunescu, precum și Asan, cămărașul lui Brîncoveanu, tatăl ctitorului Iordache Micșunescu.

Bine documentat și bogat ilustrat prin planuri, fotografii și tabele genealogice, studiul celor doi cercetători scoate în evidență interesul unor monumente istorice care, deși aflate la porțile Bucureștiului, sînt prea puțin cunoscute chiar de bucureșteni, aducînd totodată o contribuție de seamă cunoașterii modului de viață și a evoluției artistice din epoca postbrîncovenească.

În articolul *Punerea în valoare a bisericilor de lemn din nordul Moldovei prin restaurarea și încadrarea lor în circuitul turistic* (p. 27—44), arhitectul Titu Elian — un bun cunoscător al acestei categorii de monumente de arhitectură populară (vezi BMI, nr. 2/1972, precum și recenzia noastră din BOR, nr. 9—10/1972, p. 1105—1106) — oferă o binevenită sinteză a activității depuse în ultimii ani de către forurile de specialitate în direcția conservării, restaurării și valorificării turistice a bisericilor de de lemn din nordul Moldovei, inclusiv propuneri în vederea extinderii lucrărilor la o nouă serie de valoroase monumente. La capitolul «Principii de restaurare», arh. Elian arată că lucrările se pot împărți în două categorii: lucrările care se reduc la înlocuiri de materiale și cele la care intervin modificări de volume și forme, pentru readucerea clădirii la aspectul inițial; și într-un caz sau altul, formele originale ale structurii se mențin. În continuare, autorul aduce date amănunțite privind tehnica lucrărilor la fundații și soclu, pereți, bolți, pardoseli, precum și la eventualele instalații electrice. În a doua parte a studiului, arh. Elian analizează lucrările de restaurare efectuate pînă acum la un număr de cinci biserici de lemn. În sfîrșit, ultimul capitol al lucrării cuprinde propunerile autorului pentru restaurarea și integrarea în circuitul turistic a unei alte serii de 23 de obiective, repartizate în două etape în funcție de valoarea lor istorică, arhitectonică și artistică, de starea lor de conservare și de posibilitățile de acces. Deși studiul este axat mai mult pe probleme concrete de execuție, el aduce totodată o prețioasă contribuție cunoașterii în sine a bisericilor de lemn din această parte a țării, datorită datelor istorice înfățișate, descrierilor amănunțite și, mai cu seamă, admirabilelor desene și relevee care însoțesc expunera. Prin aceste calități, studiul substanțial al arh. Elian se înscrie prin acele lucrări de temeinică analiză care, încet încet, vor duce la posibilitatea întocmirii unei lucrări științifice de sinteză asupra bisericilor de lemn din România, așteptată cu interes de cercurile științifice atît din țara noastră cît și de peste hotare.

Restaurarea picturilor murale de la Ghelița (jud. Covasna, p. 45—54) a oferit lui Vasile Drăguț prilejul de a-și îndrepta cercetările spre un nou capitol din istoria picturii bisericești transilvănene. Drept vorbind, picturile acestei modeste biserici de țară de la sfîrșitul veacului al XIII-lea nu erau necunoscute, dar recenta lor restaurare a scos la iveală numeroase elemente inedite, care permit azi o mai bună înțelegere a ansamblului pictural. Principalele teme reprezentate sînt: ciclul hristologic, legenda sfîntului Ladislau (problemă de mare interes, asupra căreia autorul își propune să revină într-un viitor studiu), Judecata de apoi și legenda sfintei Ecaterina din Alexandria. Studiul confirmă constatările anterioare privind lipsa de unitate stilistică a ansamblului, dar pe baza noilor observații făcute, anume a desfășurării ciclului christologic pe o bandă continuă jur împrejurul navei și a perfecte continuități a stratului suport între diferitele zone de pictură, autorul demonstrează unitatea cronologică a întregului ansamblu, pe care îl datează în jurul anului 1330. Deosebirile stilistice se datorează divergențelor de manieră ale celor patru zugrăvi identificați pe cale stilistică de autor.

Tot în legătură cu preocupările cititorilor revistei noastre, menționăm două note documentare: *Dosar de restaurare a panoului «Fecioarei» din Biserica Neagră din Brașov* (p. 61—66), întocmit de Institutul central de restaurare din Roma în colaborare cu Direcția monumentelor istorice și de artă, precum și *Informare asupra săpăturilor de cercetare arheologică efectuate la Putna în anii 1969—1970* (p. 70—72),

de arheologul Nicolae Pușcașu, asupra căruia nu vom insista acum, deoarece urmează a fi publicat în anul 1974 raportul amănunțit al aceluiași săpături.

Alte articole sau note din cuprinsul bogatului sumar al «Buletinului»: Dinu V. Rosetti și Lucian Chițescu, *Cetatea geto-dacică de la Cetățeni, jud. Argeș* (p. 55—58); Mihai Sâmpetru, *Precizări cronologice în legătură cu edificiul roman cu mozaic de la Constanța* (p. 59—60); Petre Oprea, *Vila Matilda* (p. 67—69).

La rubrica Cronică, recenzii, notăm: *Obiective și perspective în activitatea de restaurare* (interviu cu Vasile Drăguț, directorul DMIA, realizat de Tereza Sinigalia); *Conferința de la Zürich pentru «Anul european al patrimoniului arhitectural»*, de Vasile Drăguț; *Colocviu ICOMOS — Salonic, octombrie 1973*, de Vasile Drăguț; *Campania de relevé a studenților Institutului de arhitectură «Ion Mincu» din timpul practicii de vară*, de arh. Grigore Ionescu și prof. arh. Sanda Voiculescu; *Din activitatea DMIA* (dare de seamă a sesiunilor de comunicări), de T. S.; *Unele probleme privind arhitectura populară de lemn din Polonia*, de Ioana Cristache Panait; «*The Architectural Review*» despre România, de Mihail Ștephănescu; Nicolae Boșcaiu și Alexandru Filipașcu, «*Reintegrarea în peisaj a unor monumente istorice din județul Suceava*», de Oliver Velescu; S. Mnațakanian și N. Stepanian, «*Architectural Monuments in the Soviet Republic of Armenia*», de Tereza Sinigalia.

RADU CREȚEANU

REVISTA REVISTELOR MITROPOLITANE

«GLASUL BISERICII», revista oficială a Sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei, an. XXXII (1973) :

Numărul 1—2,

pe lunile ianuarie-februarie, cuprinde :

— Redacția, *De Anul nou la palatul patriarhal* (p. 5—7) [—o scurtă dare de seamă asupra tradiționalei primiri a clerului Capitalei, în ziua de Anul nou, de către Preafericitul Patriarh Justinian].

În rubrica «Aniversări» :

— Redacția, *Sărbătorirea celei de a 72-a aniversări a nașterii Preafericitului Părinte Patriarh Justinian* (p. 8—9).

În rubrica

«Alegerea noului Mitropolit al Olteniei» :

— Cezar Vasiliu, *Alegeră, recunoașterea și înscăunarea I. P. S. Teoctist Arăpașu, ca Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei* (p. 10—11).

În rubrica

«Îndrumări pastorale și omiletice» :

— Pr. David Popescu, *Predică la Duminică a XVI-a după Rusalii* (p. 12—15) ;

— Pr. Dionisie Stamatoiu, *La Duminică a XXXIII-a după Rusalii* (p. 16—20) ;

— Pr. Dionisie Stamatoiu, *La Duminică Fiului risipitor* (p. 20—26) ;

— Pr. Prof. Anatolie Zarea, *Omilie la Psalmul CXX* (p. 26—29) ;

— Pr. Al. N. Constantinescu, *Ziua Domnului — Duminică* (p. 29—31).

În rubrica

«Pentru pacea a toată lumea» :

— Redacția, *In slujba păcii* (p. 32—36).

— Cezar Vasiliu, *Conferința interteologică de la Sibiu* (p. 37—38).

— Diac. Prof. O. Bucevschi și Cezar Vasiliu, *Știri ecumenice* (p. 38—44).

În rubrica «Articole și studii» :

— Pr. Constantin N. Galeriu, *Jertfă și Răscumpărare. Teză de doctorat în teologie* (p. 45—203) [— «...o lucrare grea de cuprins», așa caracterizează referentul principal teza de

doctorat a Părintelui Galeriu. Și în adevăr, lectura atentă a lucrării te face să asști — așa cum spune referentul principal — parcă la o îndoită experiență pe care o face în biserică preotul ca teolog angajat într-o rodnică lucrare pastorală, în care se înfăptuiește procesul de pătrundere din ce în ce mai adâncă a formulelor doctrinare, ceea ce devine cu puțință prin tâlcuirea pe care viața duhovnicească — individuală și colectivă — o dă acestor formule, și prin înălțarea și îmbogățirea continuă a acestei vieți duhovnicești prin belșugul de frumusețe, pe care Părintele Galeriu o trăiește într-o lume spirituală de amploare neobișnuită în care se simte prezența profundă a «strălucirii fulgerătoare a frumuseții divine înăuntru oricărui lucru» (după cuvântul Sfântului Maxim Mărturisitorul).

În interpretarea pe care Părintele Galeriu o dă Răscumpărării ca jertfă, el depășește interpretarea «statică și ontologică, scolastică» și trece la o interpretare «dinamică și existențială», după principiul înnoirii continue a teologiei ortodoxe în străbaterea vremurilor și a mileniilor. În acest fel Răscumpărarea este dăruire totală, necondiționată, din dragoste, pentru reintegrarea lumii în dragoste. Prin dragostea atotprisitoare, după modelul Fiului lui Dumnezeu întrupat, credincioșii pot să se dăruiască cu adevărat lui Dumnezeu, să ajungă a fi de un gând cu El și să fie asemănători Lui. În acest fel Jertfa, înrădăcinată în solul firesc al dragostei, este actul fundamental în Răscumpărare ca și în creație — opera comună a lui Dumnezeu și a omului în viața Bisericii și a lumii.

După «Introducerea» în care înfățișează principiile acestei interpretări a Jertfei și Răscumpărării, lucrarea se dezvoltă după următorul plan :

A. — *Premisele jertfei și Răscumpărării* (p. 15—67) : — I. «Fundamentarea jertfei» (— Jertfa act originar ; — Ființa jertfei ; — Subiectul și materia jertfei ; — Sensurile jertfei ; — Intemeierea jertfei în viața divină). II. «Creația ca dar și jertfă» (—Creația, operă

a Sfintei Treimi ; — Creația prin Logos în Duhul Sfânt ; — Intemeierea creației în har ; — Creația «după chip» ; — Conștiință și libertate ; — Conștiința originară a jertfei). — III. «Căderea lui Adam din sfera valorilor și aspirația după refacerea unității pierdute» (— Interdependența între lume și valori ; — Pierderea unității lăuntrice ; — Jertfa ca instrument de lucru în aspirația după refacerea unității pierdute ; — Jertfa ca act specific religios ; — Jertfa Vechiului Testament).

B. — *Plinirea jertfei și Răscumpărării în Iisus Hristos* (p. 68—151) : — I. «Darul întrupării» (—Manifestarea darului — chenoza ; — Nașterea din Fecioara ; — Persoana, principiul de comunicare a firilor) ; — II. «Răscumpărarea ca jertfă» (—Fiul Omului a venit să slujească ; — Semnul Fiului Omului ; — Taborul și Golgota ; — Aspectele Răscumpărării în relație cu jertfa : recapitularea în Iisus Hristos, sfințirea firii în Iisus Hristos, moartea Domnului ca jertfă supremă ; — Jertfa Domnului ca jertfă supremă ; — Jertfa Domnului în opera Răscumpărării la romano-catolici și protestanți ; — Moartea și învierea Domnului ca unitate în opera Răscumpărării). — III. «Jertfa și învierea în viața Bisericii» (—Iconomia Sfântului Duh în Biserică ; — Consensusul sacrificial și pascal al Tainelor Bisericii).

Concluziile, după ce reliefează principalele poziții demonstrate în lucrare, se finalizează cresc în afirmația că ; «Revelația ne învață că Dumnezeu este dragoste. Existența își are începutul de asemenea în dragoste ca dar al lui Dumnezeu. Răscumpărarea și nașterea noastră din nou s-a făcut tot prin dragoste, cu dragoste atât de mare, încât a dus la jertfa Fiului lui Dumnezeu. Semnele Răscumpărării trebuie să reveleze în cele din urmă și în noi «chipul» lui Dumnezeu, această realitate fundamentală, pentru a putea spune că : «Omul este dragoste».

Incheiem această prezentare succintă cu cuvântul referentului principal că Părintele Constantin Galeriu ne oferă în teza sa de doctorat «o operă măreață, excepțională, care exemplifică, oarecum, teologia românească din vremea noastră, a vieții, a apostolatului social, proclamat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian»].

— Pr. Prof. Ioan Bria, *Invățătura ortodoxă despre Dumnezeu-Sfânta Treime* (p. 204—225) [—pornind de la adevărul, exprimat succint de Sfântul Chiril al Ierusalimului, că «... în primul loc să fie pusă ca temelie în sufletul nostru dogma despre Dumnezeu», autorul expune, bine documentat, în chip condensat și

foarte cursiv : *Invățătura despre Sfânta Treime*, demonstrând că «Dumnezeu este unul în ființa Sa și subzistă întreit în Ipostasele Sale» ; căci «Dumnezeirea nu este o fire compusă din trei Ipostase, ci o singură ființă în trei Ipostase desăvirșite». Că Dumnezeu este «ființa personală atotprezentă, care are existență de Sine și care se manifestă în afara ființei Sale, împărtășind viața și puetrea Sa îndumnezeitoare» ; că «Dumnezeu este Duh, adică ființă vie, personală, netrupească și nematerială, care este însăși viața noastră și care împărtășește sufletul vieții noastre» ; că «Dumnezeu este iubire», care se «manifestă în sfințenia, bunătatea și dreptatea lui Dumnezeu» ; că «activitatea «în afară» a lui Dumnezeu constituie o lucrare comună, dar ea a fost împărțită între cele trei Persoane».

După ce exemplifică faptul că «Invățătura despre Sfânta Treime are o însemnătate deosebită pentru viața duhovnicească a credincioșilor» cu reproducerea cuvântului Sfântului Vasile cel Mare din *Omilia XV despre credință*, — autorul înfățișează pe larg : *invățătura despre Dumnezeu-Tatăl*, «*invățătura despre Dumnezeu-Fiul*» și «*invățătura despre Dumnezeu Sfântul Duh*»].

— Arhim. Ieronim Motoc, *Martirii, martiriconul și bazilica de la Niculițel-Tulcea* (p. 226—228) [— scurtă prezentare din care reiese că descoperirea arheologică de la Niculițel aduce o lumină nouă asupra cunoașterii vieții sociale, politice, culturale și religioase a populației din Scitia Mică și legăturile acesteia cu populația daco-romană din stînga Dunării, în epoca migrației popoarelor].

După rubrica «Viața bisericească în cuprinsul Mitropoliei» (p. 229—247), revista se încheie cu rubrica «Recenzii» (p. 248—256).

*

Numărul 3—4,

pe lunile martie-aprilie, cuprinde :

— Redacția, *De Paști la palatul patriarhal* (p. 261—263) [— o scurtă dare de seamă asupra tradiționalei întîlniri a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, în prima zi de Paști, cu preoții Capitalei, cu conducătorii serviciilor Administrației Patriarhale și ai Arhiepiscopiei Bucureștilor, și cu membrii corpului didactic al Instituțiilor de învățămînt teologic din București, în prezența Episcopilor vicari pentru Administrația Patriarhală și pentru Arhiepiscopia Bucureștilor.

La această întâlnire a fost de față și un grup de profesori și cercetători ai Academiei teologice din Sofia, care vizita țara noastră, sub conducerea Episcopului Nicolae al Macariopolei].

În rubrica «Pastorale» :

- † Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Pastorală la Învierea Domnului*, 1973 (p. 264—268) ;
- † Antim, Episcopul Buzăului, *Pastorală la Învierea Domnului*, 1973 (p. 269—272) ;
- † Chesarie, Episcopul Dunării de Jos, *Pastorală la Învierea Domnului*, 1973 (p. 274—276).

În rubrica

«Îndrumări pastorale și omiletice» :

- Pr. David Popescu, *Predică la Duminica Ortodoxiei* (p. 277—289) ;
- Diac. Prof. Orest Bucevschi, *Spre Emaus* (p. 281—284) ;
- Pr. Prof. A. Zarea, *Cu pace, Domnului să ne rugăm !* (p. 284—286).

În rubrica

«Pentru pacea a toată lumea» :

- Redacția, *În slujbă păcii* (p. 287—290).
- Cezar Vasiliu, Pr. Anatolie Lefter, *Știri ecumenice* (p. 291—299).

În rubrica «Articole și studii» :

— Pr. Petre F. Alexandru, *Unificarea spirituală a Bisericii Ortodoxe Române datorie sfântă pentru toți slujitorii bisericești* (p. 300—306) [— pornind de la faptul că Biserica Ortodoxă Română are îndatorirea de a păstra neschimbată învățătura creștină și ca învățătura creștină să fie exprimată fidel în viața spirituală a credincioșilor săi, autorul demonstrează că, așa cum în toate timpurile a urmărit cu atenție această problemă, Biserica Ortodoxă Română se preocupă în prezent, — când strânge la sînul ei și pe acei fii care, din cauza vitregiei vremurilor fuseseră trecuți, peste voia lor, la o altă Biserică, străină de aspirațiile lor, de desăvirșirea unității spirituale a credincioșilor ei.

În articolul său, autorul se oprește pe larg asupra următoarelor două mijloace folosite pentru atingerea acestui țel : uniformizarea cultului și cîntarea în comun a credincioșilor, ca mijloace de întărire a evlaviei și a legăturii credincioșilor cu Biserica lor, în fața atacurilor celor ce vor să facă prozești în rîndul ortodocșilor români].

— Arhim. Prof. Chesarie Gheorghiescu, *Sfînta Euharistie — Paharul vieții, Paharul comuniunii* (p. 307—313) [— o folosită preluare după articolul cu același titlu publicat de N. Ivanov, în «Revista Patriarhiei din Moscova» (nr. 2/1966), în care se demonstrează că «Paharul vieții», pe care Domnul l-a încredințat Apostolilor Săi la Cina cea de taină, a fost în același timp și «Paharul comuniunii», pentru cei care aveau să urmeze învățătura Domnului nostru Iisus Hristos. Căci, în adevăr, unindu-se cu Domnul lor prin Taina Euharistiei, creștinii sînt uniți și între ei în cea mai strînsă comunitate — Biserica, în care devin părtași la roadele jertfei Mîntuitorului, pe care a fost întemeiată Biserica].

— Doctorand Constantin Țuțuianu, *Raporturile între Patriarhia de Constantinopol și Patriarhatele apostolice orientale în secolele al IX-lea — al XI-lea* (p. 314—327) [— lucrare de seminar, susținută în cadrul pregătirii doctoratului în teologie, care pornește de la constatarea că perioada aceasta din istoria Bisericii de Răsărit coincide cu vremea în care a domnit la Bizanț dinastia macedoneană, socotită una din cele mai vrednice dinastii din Imperiul bizantin. În această perioadă de strălucire a puterii imperiale bizantine nu putea fi vorba — în raporturile dintre Patriarhatul Constantinopolului, de o parte, și Patriarhatele Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului, de altă parte — de o dominare a Constantinopolului asupra celorlalte Patriarhate orientale pe plan bisericesc, ci doar pe planul politic-imperial.

Analizînd, bine documentat, diferite momente și aspecte ale raporturilor dintre aceste părți în perioada studiată, autorul arată că deși nu se poate vorbi de o egalitate normală între Patriarhatul de Constantinopol și celelalte Patriarhate orientale, totuși atașamentul acestora față de Constantinopol a fost permanent, deoarece Bizanțul constituia ajutor, speranță continuă de eliberare de sub stăpînirea otomană și pavază a dreptei credințe].

-- Doctorand Manu Dănuț, *Activitatea patriarhului ecumenic Ieremia al II-lea pentru întărirea Ortodoxiei* (p. 328—338) [— lucrare de seminar, susținută în cadrul pregătirii doctoratului în teologie, în care autorul prezintă în chip sistematic activitatea vastă desfășurată în scopul unității Ortodoxiei de patriarhul Ieremia al II-lea (1530 ori 1536—1595), în cele trei păstoriri ca patriarh ecumenic.

În vederea înlăturării unității Ortodoxiei, patriarhul Ieremia al II-ea a întreprins călătorii în majoritatea țărilor ortodoxe, consolidând astfel legăturile între Patriarhia Ecumenică și Bisericile Ortodoxe locale. Iar pentru afirmarea prestigiului Ortodoxiei în lumea creștină, patriarhul Ieremia a întreținut legături și discuții cu romano-catolicii și cu protestanții (îndeosebi cu teologii de la Tübingen). Orientarea acestor relații spre descoperirea către teologii Bisericilor creștine Apusene a fundamentelor teologiei ortodoxe și a unor laturi mai puțin cunoscute ale acesteia s-a impus și s-a menținut de atunci pînă astăzi în atitudinea Ortodoxiei față de celelalte confesiuni creștine.

În dezvoltarea sa lucrarea grupează materialul în paragrafele: «Contribuția patriarhului ecumenic Ieremia al II-lea la înălțarea Bisericii Ruse la rangul de Patriarhie»; «Legăturile patriarhului Ieremia al II-lea cu romano-catolicii»; «Începutul legăturilor dintre Biserica Ortodoxă și protestanți»].

În rubrica
«*Pagini din Sfinții Părinți*»:

— *Omiliile catehetice ale lui Teodor de Mopsuestia*. Explicarea Simbolului de credință: Omiliile a V, VI, VII, VIII-a. — Traducere de Ion V. Paraschiv (p. 339—366) [—continuînd pe cele publicate în aceeași revistă (nr. 11—12/1972, p. 1165—1187), cele patru omilii publicate acum explică, sub toate laturile, articolele din Simbolul de credință care se referă la Întruparea Fiului lui Dumnezeu, la activitatea și învățătura Lui, la învierea și înălțarea Lui la cer, precum și aspectele teologice ale Întrupării].

— Sfântul Grigorie Teologul, *Poeme dogmatice*. Traducerea de Pr. Dr. Gh. Tilea (p. 367—374) [—continuînd partea publicată în aceeași revistă (nr. 5—6/1971, p. 482—488), sînt publicate acum în traducere poemele: «Despre existențele cugetătoare»; și «Despre suflet», care se încadrează în capitolul al doilea al dogmaticii creștine, privitor la: creația lumii spirituale sau raționale și cea a lumii materiale a universului.

Traducătorul precede textul tradus de prezentarea sistematică a concepției teologice despre creație a Sfântului Grigorie Teologul, așa cum reiese din cuprinsul celor două poeme dogmatice].

— Pr. Prof. Vasile Gh. Sibiescu, *Activitatea misionară a Sfântului Ioan Hrisostom printre goți* — *Omilia a VIII-a* (p. 375—388)

[—textul Omiliei, tradus după cel editat în *Patrologia Greacă* (tom. LXIII, col. 499—510), este procedat de o succintă prezentare a împrejurărilor istorice în care s-a încadrat activitatea misionară a Sfântului Ioan Hrisostom printre goții din Constantinopol, ca și printre goții așezați, ori «rătăcitori» în ținuturile Bosforului Cimerian, ale Sciției Mici și ale Chersonesului Tauric. În analizarea aspectelor acestei activități misionare sînt evidențiate principiile înlăturării învrăjbirilor eretice dintre creștini și statornicirii între popoare a păcii și înțelegerii necesare pentru viața de muncă și de realizări cultural-spirituale și materiale, principii care stau la baza activității Mișcării ecumenice contemporane].

În rubrica «*Medalioane biblice*»:

— Pr. Al. N. Constantinescu, *Isaia și Ieremia* (p. 389—402) [—prezentarea sumară a cuprinsului celor două profeții, cu specială stăruință asupra pasajelor referitoare la Mesia].

— Pr. Emanuel Copăceanu, «*Viața lui Iisus*» în *literatura ortodoxă* (p. 403—412) [—analizarea conținutului și prezentarea pozițiilor de pe care este cercetată viața Mintuitorului — în comparație cu lucrările apusene, îndeosebi protestante — în următoarele lucrări ortodoxe: Dimitrie Merejkovski, *Drumul către Emaus și Iisus necunoscut*; Sergiu Bulgakov, *Mielul lui Dumnezeu*; Sterie Diamandi, *Fiul lui Dumnezeu, Fiul Omului*; Prof. D. Stăniloae, *Iisus Hristos sau Restaurarea Omului*; precum și trecerea în revistă a altora (Prof. Grigorie Marcu și I. Furma, *Procesul Mintuitorului*; Sofron Vlad, *Mărturia lui Pavel despre viața și învățătura lui Iisus*; Al. Ciurea, *Viața lui Iisus*; Emanuel Copăceanu, *Viața lui Iisus*). Analizarea duce la justificarea afirmației lui Giovanni Papini: «Nici o Viață a lui Iisus, chiar de ar făuri-o un scriitor de geniu cum nu s-a mai aflat, nar putea fi mai frumoasă și mai desăvîrșită ca Evangheliile»].

— Al. A. Botez, «*Învățătorule, privește ce pietre și ce clădiri*» (p. 413—421) [—pornind de la textul din *Evanghelia după Marcu* (XIII, 1), autorul face o impresionantă incursiune asupra unor laturi mai puțin cunoscute ale istoriei Templului din Ierusalim].

După rubrica «*Viața bisericească în cuprinsul Mitropoliei*» (p. 422—428; și p. 439—440), revista se încheie cu rubrica «*Chipuri de preoți*» (p. 429—438), în care sînt publicate diferite panegirice.

«MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI», revista oficială a Arhiepiscopiei Iașilor și a Episcopiei Romanului și Hușilor, an. XLIX (1973) :

Numărul 3—4,
pe lunile martie-aprilie, cuprinde :

În rubrica «Pastorale» :

— † Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Pastorală la învierea Domnului, 1973* (p. 173—178) ;

— † Partenie, Episcopul Romanului și al Hușilor, *Pastorală la învierea Domnului, 1973* (p. 179—183).

În rubrica «Studii» :

— Prof. Dr. I. Serafimceanu,, *Principiul divin trinitar unității Bisericii, în lumina Sfintei Scripturi a Noului Testament* (p. 184—219) [— constatarea că teologii de toate confesiunile creștine se străduiesc să fundamenteze învățătura despre Biserică în primul rând pe datele Revelației cuprinse în cărțile Noului Testament (ca fiind recunoscute de toți creștinii) și în al doilea rând pe mărturii patristice, a îndemnat pe autor să cerceteze însușirea ființială primară a Bisericii — «unitatea» —, în lumina Sfintei Scripturi a Noului Testament.

În deosebit de interesantul și de folositorul său studiu, autorul precizează la început că în cărțile nouetestamentare este afirmată unitatea Bisericii, atât în sensul numeric al cuvântului (după care Biserica este *unică*), cât și în sensul de legătură sau comuniune egală și integrală de viață a credincioșilor Bisericii cu Mântuitorul, și între ei (după care Biserica este *unitară*), ceea ce face ca, în realitate, unitatea Bisericii să se identifice cu însăși ființa Bisericii, însușiri aflate într-un raport de interdependență.

Trecând la demonstrarea temei sale, autorul înfățișează datele nouetestamentare și înțelesul lor, mai întâi, în legătură cu raportul între învățătura despre Dumnezeu Tatăl și Biserică.

După aceea sînt înfățișate pe larg datele nouetestamentare în legătură cu raportul între învățătura despre Dumnezeu Fiul și unitatea Bisericii, raport precizat în următoarele principii pauline : — principiul hristocentric al unității Bisericii ; — principiul «recapitulării» sau al recuprinderii virtuale a tuturor în Hristos ; — principiul «recreării» firii omenești și al restaurării în nestricăciune, a întregii creații în Hristos ; — formula «Trupul lui Hristos» și semnificația ei multivalentă (după care Hristos este începutul și sfîrșitul,

ținta spre care tinde viața Bisericii și a credincioșilor ei) ; — Hristos — principiul instituțional unic al unității Bisericii. Iar dintre principiile teologiei Sfîntului Evanghelist Ioan asupra unității Bisericii sînt analizate : — imaginea viței de vie și a ramurilor ei, care exprimă adevărul esențial al misterului unirii lui Hristos cu Biserica, prin încorporarea de către Hristos a tuturor celor ce cred în El, într-o legătură perfectă de viață ; — principiul divin intratrinitar și înțelesul profund al unității Bisericii, exprimat limpede în cele trei părți ale rugăciunii arhieresti (Ioan XVII) ; — că principiul prim al unității Bisericii trebuie căutat în taina vieții dumnezeiești intime în Sfînta Treime (Ioan XVII, 2) ; — că principiul suprem și modelul unității de viață a creștinilor îl reprezintă taina vieții veșnice între Dumnezeu Tatăl și Dumnezeu Fiul (Ioan XVII, 6—9) ; — că legătura prin care se realizează unitatea creștinilor cu Dumnezeu Tatăl constă în unirea lor cu Fiul lui Dumnezeu, Care viețuiește în ei și prin care ei posedă viața dumnezeiască.

În acest fel principiul hristocentric al unității Bisericii — creată de Mîntuitorul ca instrument al reunirii oamenilor cu Dumnezeu și între ei — afirmă că în centrul religiei creștine, concretizată în Biserica creștină, stă Fiul lui Dumnezeu întrupat.

În al treilea rând datele nouetestamentare demonstrează că unitatea Bisericii se realizează prin Duhul Sfînt, Care a coborît asupra Apostolilor la Cincizecime și Care sălășluiește permanent în Biserică. De aceea principiul pnevmatologic al unității Bisericii este strîns legat de ființa Bisericii ca Trup al lui Hristos, încît — datorită lucrării Lui permanente în Biserică — Duhul Sfînt poate fi numit principiul actual sau evenimential al unității Bisericii, adică principiul activ al unificării creștinilor în comuniunea lor de viață cu Dumnezeu Tatăl și între ei, în Fiul. Însă unitatea comuniunii personale a oamenilor cu Dumnezeu și între ei, comuniune creată și menținută de Duhul Sfînt în Biserică, este o unitate în diversitate, ca urmare a dezvoltării aptitudinilor personale ale membrilor, adică punerea în valoare a capacităților lor intelectuale, spirituale, religioase și morale, îndeosebi sub influența harului Sfîntului Duh prin împărtășirea cu Sfintele Taine.

Ca urmare, autorul precizează că din datele nouetestamentare reiese că unitatea Bi-

sericii își are principiul în unitatea de viață a Dumnezeirii treimice, izvorită din Dumnezeu Tatăl, mijlocită și oferită în dar oamenilor prin Fiul în Trupul Său cel tainic și îndeplinită prin lucrarea Duhului Sfânt în sufletele credincioșilor Bisericii.

În partea ultimă, autorul înfățișează consecințele doctrinare ce decurg din reflectarea și extensiunea vieții dumnezeiești intratremice în viața Bisericii, instituite ca unitate de viață, în diversitatea darurilor naturale și supranaturale ale credincioșilor ei, în Hristos.

Autorul încheie cu prezentarea felului cum este concretizată în Ortodoxie unitatea în diversitate].

— Doctorand Nicolae Maxim, *Eshatologie și sacramentalism în viața Bisericii*. Pe marginea tezelor lui Edward Schweitzer (p. 220—225) [— audiind cursul susținut pentru studenții teologi de la Bossey-Geneva, în vara anului 1970, de către teologul Edward Schweitzer, «figură proeminentă în teologia biblică protestantă mai nouă», autorul face interesante comentarii îndeosebi asupra discursului — *Unele reflecții asupra eshatologiei Noului Testament* —, în care Edward Schweitzer, analizând textele noutestamentare cu caracter eshatologic, manifestă în chip pregnant orientarea sa nouă în spirit demitologizant, «negînd orice idee de împărăție a lui Hristos cosmic și afirmînd că totul în viața și opera lui Hristos trebuie interpretat în sensul împlinirii Sale divine de viitor», în care tensiunea între «deja» și «încă nu» constituie o manifestare eshatologică concretă în viața Bisericii.

În încheiere este prezentată concepția ortodoxă în care *teandria* lui Hristos este veritabilă Teofanie (Hristos cel care a venit «deja»); iar Teofania este cheazășie a eshatofaniei (Hristos cel care vine, Care «încă nu» a venit) sau Parusie, care se situează la sfîrșitul cosmosului creștin, la punctul de tranziție între fenomenal și cosmosul transfigurat, teoforic și hristoforic].

— Alexandru Zub, *Preocupări de istorie ecleziastică la Mihail Kogălniceanu* (p. 226—244) [— autorul prezintă sistematic preocupările lui Mihail Kogălniceanu pentru istoria Bisericii, fie din interes politic și reformator (probleme legate de secularizarea averilor mînaștirilor închinat, de elaborarea de legi și regulamente și dispoziții privitoare la cler, la învățămîntul religios, de biserici, mînaștiri, schituri, de libertatea cultelor, de administrarea așezămintelor bisericesti și altele), fie din interes științific-istoriografic,

intrucit; «în domeniul cercetării trecutului bisericesc, M. Kogălniceanu deține o certă prioritate».

Perspectiva ortodoxă sub care M. Kogălniceanu abordează istoria Bisericii face ca în toate cele scrise de el în legătură cu istoria Bisericii Române să fie just sesizată integrarea Bisericii în efortul general de conservare a naționalității și de înălțare a nivelului cultural al poporului român.

În prezentarea judicioasă a preocupărilor lui M. Kogălniceanu de problemele istoriei bisericesti, autorul se ocupă de aria, de sursa acestor probleme, de natura informațiilor de care dispunea cercetarea lui istorică, precum și aportul efectiv pe care el l-a adus la cunoașterea trecutului nostru bisericesc].

În rubrica «Predici»:

— Pr. Dumitru Matei, *Despre minie* (p. 245—247);

— Pr. Teodor Lificiu, *Despre cumpătare* (p. 248—249).

În rubrica «Însemnări»:

— Pr. Ilie Gheorghiiță, *Un dascăl model — profesorul Ion Mitru* (p. 250—253) [— momente alese din viața și activitatea profesorului și directorului Școlii Normale «Vasile Lupu» din Iași, Ion Mitru (16. XI. 1867—6. I. 1947), evidențiind concepția lui despre învățămînt, prin reproducerea mai multor rapoarte scrise de el către autorități].

— Constantin Turcu, *Știri despre evenimentele din anul 1848, în Moldova, din cîteva scrisori contemporane* (p. 253—256).

— N. Grigoraș, *Dimitrie Onciul (1856—1923)* (p. 256—258) [— articol comemorativ, la împlinirea a 50 de ani de la încetarea din viață, în care autorul demonstrează meritul principal al marelui istoric de a fi susținut și de a fi creat critică istorică, în vremea cînd școala învechită nu-și impunea disciplina de a se consacra cercetării obiective, și munca și dragostea depuse de Dimitrie Onciul în cercetarea trecutului poporului nostru].

— Prof. M. Șesan, «Capela Sixtină» a Carpaților (p. 258—260) [— sumară prezentare a unora dintre Mînaștirile cu pictură exterioară, oprindu-se îndeosebi asupra Mînaștirii Voroneț (numită de către vizitatorii străini «Capela sixtină» a Carpaților), exemplu tipic al stilului moldovenesc, în care constructorii și mai ales pictorii moldoveni au înmuțiat asprimea goticului și a iconografiei bizantine prin formele locale țărănești ale patriei lor].

— Diac. Prof. I. Ivan, *Cărți de ritual, de cuprins noutestamentar, tipărite la Mănăstirea Neamț, în secolul al XIX-lea* (p. 260—266) [— articol bine întocmit în care, după prezentarea aspectelor generale ale cărților de cult și ale tipăririi lor în limba română, autorul se oprește îndeaproape la: «Amănunte asupra cărților de ritual noutestamentare tipărite la Mănăstirea Neamț (*Evangheliile* de la: 1821, 1834, 1845, 1857—1858; și *Apostolul* de la 1851); și la: «Valoarea cărților de ritual noutestamentare nemțene»].

Articolul este însoțit de publicarea, ca anexe, a «Scrisorii lui Ghervasie ieromonahul tipograful Mănăstirii Neamț către duhovnicul Serafim de la Hangul — din noiembrie 1821»,

și a textului «Insemnări» de pe exemplarul Evangheliei de la 1821, păstrat în Biblioteca Mănăstirii].

— Ion Solcânu, *Insemnări vechi pe cărți religioase la biserica «Sfinții Voievozi» din comuna Bogdănești — Suceava* (p. 266—267).

— Diac. Prof. O. Bucevschi, *Profesor universitar onorar Dr. Romulus Cândea (1886—1973); — Profesorul Dr. Teodor M. Popescu (1893—1973); — Preotul Profesor Dr. Liviu Stan (1910—1973)* (p. 267—270).

După rubrica «Recenzii» (p. 270—281), revista se încheie cu rubrica «Cronica bisericească»: — A. Bisericele Ortodoxe surori; — B. Arhiepiscopia Iașilor; — C. Episcopia Romanului și Hușilor (p. 282—292).

«MITROPOLIA ARDEALULUI», revista oficială a Arhiepiscopiei Sibiului și a Episcopilor Clujului și Oradiei, an. XIX (1973):

Numărul 1—2,
pe lunile ianuarie-februarie cuprinde:

În rubrica

«La o aniversare aleasă»:

— Redacția, *Ocîrmuitor al țării și al conștiinței noastre patriotice* (p. 3—8) [— articol omagial închinat Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Consiliului de Stat, la împlinirea vârstei de 55 de ani și a 40 de ani de activitate luptătoare pentru libertatea și propășirea poporului român].

— † Nicolae, Mitropolitul Ardealului, «*Telegraful Român*» la 120 de ani de continuă apariție (1858—1973) (p. 9—12) [— articol festiv în care sînt înfățișate succint cele trei etape din viața «Telegrafului Român»: 1853—1918; 1918 — 23 August 1944; 1944 pînă astăzi, — cu precizarea că, de la 1956, din organ al Arhiepiscopiei române de Alba Iulia și Sibiu el devine «Foaie religioasă» cu abonați din Transilvania].

În rubrica «Studii»:

— Pr. Prof. Dr. Grigore Marcu, *Profilul noutestamentar al teologiei împăcării în desfășurările lui actuale* (p. 13—27) [— după ce arată că echivalentul real al noțiunii de *împăcare* presupune existența unei stări anterioare de armonie; că teologic restaurarea armoniei — compromise de păcat dintre Dumnezeu și om, dintre oameni și din om, prin jertfa Domnului face parte din soteriologia creștină; și că terminologia împăcării este problemă de teologie specific paulină, autorul precizează că doctrina paulină despre împăcare are ca surse textuale Rom. V, 10—

11; XI, 15; II Cor. V, 18—20; Col. I, 19—21 și Efes. II, 16.

În dezvoltarea temei, autorul demonstrează că teologia textelor pauline privitoare la împăcare îngăduie o gradare a lor nu după conținut, nici de profunzimea gândirii teologice, ci o gradare pur expozitivă, datorită caracterului ocazional — misionar și pastoral — al Epistolelor Sfântului Apostol Pavel.

În perspectiva țelului lucrării apostolice (de unitate în Hristos, adică în unitatea trupului Său — Biserica), lucrarea de împăcare are etape de manifestare, dintre care semnaleză: o etapă potențială (în care Dumnezeu pentru Fiul Său jertfit nu mai ține socoteală de păcatele noastre) și o etapă de actualizare (în care credinciosul intrat în unitatea Bisericii este introdus în angrenajul soteriologic al împăcării). În acest fel se actualizează și se personalizează lucrarea de împăcare. De aceea în procesul de împăcare se întîlnesc trei factori: — Cel ce concepe împăcarea și oferă (poziția lui Dumnezeu-Tatăl); — Cel ce o aduce la împlinire potențial (poziția Fiului întrupat, mort și înviat); — cel ce beneficiază în mod liber consimțit de împăcare (poziția omului credincios).

În perspectiva actualizării, împăcarea se înfăptuiește prin Biserică — Trupul tainic al lui Hristos, Capul ei. În adevăr lucrarea Bisericii pentru realizarea armoniei universale se săvîrșește ca lucrare a lui Dumnezeu pentru lume, în colaborare cu omul, care este beneficiarul principal al ei. De aceea împăcarea presupune ca suport: — o *inițiativă* (cea a Tatălui ceresc); — o *chemare* (a Bisericii,

care duce mai departe, pînă la Parusie, mesajul apostolic) ; și un *răspuns* (cel al omului credincios). Lucrarea aceasta de împăcare nu se limitează însă numai la om, ci se extinde la toată făptura, întrucît relația «Dumnezeu-om» este depășită și absoarbe în sfera ei de înriurire cosmosul întreg.

În partea a doua a studiului, autorul analizează diferite momente din istoria mai veche și contemporană a Bisericii creștine arătînd că nu totdeauna slujitorii bisericești și credincioșii au corespuns chemării de «ambasadori ai cuvîntului împăcării» cu privire fie la unitatea Bisericilor, fie la organizarea societății, fie la integritatea «taliei» umane.

Avînd în vedere însă că «învățătura creștină de credință și morală nu este un «steril minier» inutil și incomod, ci filon metalifer» din care se pot extrage valori care fructifică viața apropiind-o de frumusețea cea dintîi, autorul socotește că teologia contemporană — vie și înnoită — poate pune în lumină permanenta actualizare a Evangheliei lui Hristos. Însă eficiența «diaconiei de împăcare», pe care o practică teologia — Bisericile în general —, este dependentă de fidelitatea cu care este interpretat și comunicat «cuvîntul împăcării».

Împărtășirea cuvîntului împăcării și exercitarea diaconiei împăcării sînt îndatoriri ce revin Bisericilor și altor organisme active în lumea contemporană. Autorul precizează însă că aceste îndatoriri revin în primul rînd acestor instituții dar nu exclusiv ; căci îndatoririle acestea coboară de la instituție la ins, de la general la special, de la întregul comunității constituite la partea ei constitutivă, adică la om, la credincios].

— Maria Protase, *Opera omiletică a lui Petru Maior* (p. 28—38) [— o interesantă demonstrare a faptului că predicile, propovedaniile și didahiile lui Petru Maior au constituit un moment cardinal în istoria omileticii românești, întrucît el a realizat o predică vie, convingătoare, inspirată din realitatea socială românească, o predică menită să contribuie, în spirit luminist la schimbarea radicală a realității sociale, prin pătrunderea creptată în structura intimă a spiritualității românești].

— Pr. Prof. Dr. Corneliu Sîrbu, *Sfinții Vasile, Grigorie și Ioan, îndrumători ai teologiei actuale* (p. 39—44) [— din analiza cu pricepere a concepțiilor celor trei mari dascăli ai Bisericii, autorul precizează că în aspectele ei fundamentale teologia actuală — înemeiată, inspirată și călăuzită de gîndirea Sfinților Trei Ierarhi — trebuie să fie : o teolo-

gie izvorîită din viața creștină și să stea întru totul în slujba vieții creștine ; o teologie ancorată adînc, ca fond și ca formă, în spiritul epocii noastre ; o teologie integrată organic în problemele creștinismului de azi ; o teologie care să gîndească și să orienteze în spiritul epocii pe care o trăim].

— Pr. Prof. Dr. Dumitru Călugăr, *Răspunderea preotului în administrarea bunurilor parohiale, expresie a grijii față de bunurile colectivității* (p. 45—53) [— textul conferinței ținută studenților Institutului teologic de grad universitar din Sibiu, la 9 și 12 ianuarie, 1973].

— Pr. Prof. Dr. Alexandru Moisiu, *Biserica Ortodoxă Română îndrumătoare și călăuzitoare a vieții preoților și credincioșilor ei spre împlinirea înaltelor idealuri în viața morală și socială a poporului nostru* (p. 54—62) [— o expunere făcută în lumina principiilor cuprinse în cele zece volume ale lucrării *Apostolat social* a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian].

— Ilie-Dan Ciobotea, *Chemare preoțească* (p. 63—72) [— pornind de la faptul că în slujba Bisericii noastre se află o mulțime de preoți tineri sau tineri care vor deveni preoți, autorul înfățișează în chip temeinic și avîntat gîndurile sale despre ceea ce constituie tinerețea și preoția, care pot și trebuie să fie armonizate într-o unitate organică, datorită compatibilității ce există între tinerețe și misiunea preoției slujitoare.

La început autorul se ocupă îndeaproape de «Anii de ucenicie», pentru ca apoi să stăruiască asupra «Tinărului păstor de suflete».

În rubrica «*Îndrumări omiletice*» :

— Arhim. Emilian Bîrdaș, *Predică de Anul nou* (p. 73—77) ;

— Pr. Prof. Dr. Grigorie Marcu, *Predică la Sfinții Trei Ierarhi* (p. 78—82) ;

— Prot. Ion Boțocan, *Anul nou* (Predică) (p. 82—84) ;

— Ierom. Veniamin Miclă, *Sfinții Trei Ierarhi* (Predică) (p. 84—87) ;

— Diac. Gheorghe Papuc, *Predică la Duminica XXIX-a după Rusalii* (p. 87—89) ;

— Pr. Filaret Costea, *Predică la Duminica Vameșului și a Fariseului* (p. 90—92) ;

— Prot. Dr. Simion Radu, *Sfînta Preoție — chemare cerească* (Predică) (p. 92—95).

— † Nicolae, Mitropolitul Ardealului, *Cuvîntări ocazionale* : — «La Anul nou», la reședința mitropolitană (p. 129—133) ; — «La solemnitatea decorării unor slujitori ai cultelor cu prilejul aniversării a 25 de ani de la proclamarea Republicii noastre» (p. 134—136) ;

— «La aniversarea a 120 de ani de apariție continuă a «Telegrafului Român» (p. 144—146).

— † Teofil, Episcopul Clujului, «Cuvîntare la deschiderea lucrărilor Adunării Eparhiale», în ziua de 3 decembrie 1972 (p. 157—158).

— † Visarion Rășinăreanul, «Cuvîntare la Anul nou la reședința mitropolitană» (p. 128—129).

În rubrica «Comemorări» :

— Reporter, † Episcopul-vicar Irineu Crăciunaș-Suceveanul (p. 96—98).

— Prot. Nichifor Todor, Episcopul Policarp Morușca (p. 99—101).

În rubrica «Urme din trecut» :

— Pr. Gheorghe Cuneșcu, *Cărți vechi românești pe valea superioară a Mureșului : Deda-Reghin* (p. 102—110) [— prezentarea următoarelor cărți românești descoperite în a-

ceastă regiune : *Cazania lui Varlaam*, de la 1643 ; *Chiriadromionul*, Bălgrad, 1699 ; *Moltivelnicul*, Bălgrad, 1684 ; *Cazania de la Tîrgoviște*, ed. II, 1732 ; *Evanghelia*, București, 1742 și 1750 ; *Antologhion* slavo-român, Rîmnic, 1705 ; *Ceaslovul*, Tîrgoviște, 1715 ; *Liturghierul*, Tîrgoviște, 1713 ; *Triodul Săptămîinii Mari*, București, 1726 ; *Liturghierul*, București, 1729 ; *Mărgăritare*, București, 1746 ; *Antologhion*, Rîmnic, 1731 ; *Triodul*, Rîmnic, 1735 ; *Evanghelia*, Rîmnic, 1750 ; *Octoihul*, Rîmnic, 1750].

— Pr. Lector Chiril Pistrui, *Spicuri din manuscrise* (p. 111—114).

— După rubrica «Recenzii» (p. 115—127) și rubrica «Viața bisericească» (p. 128—171), revista se încheie cu rubrica «Însemnări» (p. 172—186), semnată de : Redacție, Cezar Vasiliu, Ioan I. Ică, I. Z., M. Șesan și N. Neaga.

«MITROPOLIA OLTENIEI», revista oficială a Arhiepiscopiei Craiovei și a Episcopiei Rîmnicului și Argeșului, an. XXV (1973) :

Numărul 1—2,

pe lunile ianuarie-februarie, cuprinde :

— Redacția, *Marele nostru Conducător* (p. 3—4) [— articol omagial, închinat Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, la împlinirea a 55 de ani de viață și a 40 de ani de activitate revoluționară].

În rubrica

«Noul Mitropolit al Olteniei» :

— Pr. Justin Popescu, Pr. D. Bălașa, *Noul Mitropolit al Olteniei. Alegerea, validarea, recunoașterea și instalarea Înalt Prea Sfințitului Teoctist, noul Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei. Date bio-bibliografice* (p. 5—53) [— reportajul evenimentelor petrecute între 28 ianuarie și 25 februarie 1973, în care Arhiepiscopia Craiovei și Mitropolia Olteniei a primit un nou Întîistătător, în locul regretatului Mitropolit Firmilian.

Reportajul prezintă la început momentul alegerii de către Colegiul electoral bisericesc, la 28 ianuarie 1973, a P.S. Teoctist Arăpașu, Episcopul Aradului, Ienopolei și Hălmagiului, ca Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei. În cadrul dării de seamă asupra acestui moment sînt inserate : cuvîntarea rostită de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian la deschiderea lucrărilor Colegiului Electoral ; Cuvîntul adresat de Prea Fericirea

Sa nou-alesului Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Craiovei, precum și Cuvîntarea I.P.S. Mitropolit Teoctist.

În continuare este înfățișat momentul validării de către Sfîntul Sinod, la 29 ianuarie 1973, a alegerii I.P.S. Teoctist ca Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei.

Reportajul trece apoi la prezentarea solemnității recunoașterii de către Consiliul de Stat a I.P.S. Teoctist Arăpașu în funcția de Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei. În cadrul înfățișării solemnității care s-a desfășurat, la 22 februarie 1973, la Departamentul Cultelor este inserată și Cuvîntarea rostită cu acest prilej de către I.P.S. Teoctist.

Apoi reportajul se oprește pe larg asupra festivităților întronizării I.P.S. Teoctist în postul de Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei, care s-au desfășurat, în ziua de 25 februarie 1973, în catedrala mitropolitană Sfîntul Dumitru, în prezența Prea Fericitului Patriarh Justinian și a altor Înalți Ierarhi precum și a D-lui Profesor Dumitru Dogaru, Președintele Departamentului Cultelor și a altor reprezentanți ai autorităților de stat centrale și locale .

În cadrul dării de seamă asupra acestui moment, sînt inserate : textul *Gramatei patriarhale de înscăunare* ; Cuvîntările rostite : de

Prea Fericitul Patriarh Justinian, de P. C. Pr. Ion Iordache în numele clerului și credincioșilor din Arhiepiscopia Craiovei, și de I.P.S. Mitropolit Teoctist.

Este apoi înfățișată atmosfera înălțătoare în care s-a desfășurat masa oficială organizată în Blocul administrativ, ridicat prin stăruința și jertfelnicia regretatului Mitropolit Firmilian, a preoțimii și a credincioșilor ortodocși din Oltenia. În timpul mesei au rostit cuvântări: Pr. Nicolae Păunescu, membru al Adunării eparhiale, Pr. Solomon Motoc, protoiereu din Tîrgu-Cărbunești, Pr. Leopold Hohenecker, Dr. Sava Lăzărescu, Pr. Petre Constantinescu, directorul Seminarului teologic, Pr. Prof. Isidor Todoran, rectorul Institutului teologic din Sibiu, P.S. Episcop Vasile al Oradiei, Dl. Petre Poroineanu, secretarul Comitetului executiv al Consiliului popular județean Dolj, I.P.S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, Dl. Prof. Dumitru Dogaru, președintele Departamentului Cultelor. Tuturor a răspuns I.P.S. Mitropolit Teoctist.

Reportajul, frumos ilustrat cu redarea fotografică a momentelor principale, se încheie cu o «Scurtă biografie a I.P.S. Mitropolit Teoctist, în care este inclusă și lista lucrărilor și articolelor publicate de I.P.S. Sa].

În rubrica «*Studii*»:

— Pr. Prof. Ioan G. C o m a n, *Spiritul critic în literatura patristică* (p. 54—65) [— în următoarele patru paragrafe ale valorosului său studiu: 1. «Există un spirit criticist patristic?»; 2. «Geneza spiritului critic la Sfinții Părinți»; 3. «Cîmpul criticii patristice»; 4. «Note specifice ale criticii patristice» —, autorul demonstrează că spiritul critic întîlnit în operele patristice este format prin exigențele rațiunii și ale credinței, spirit critic ce trebuia să admită și să instrumenteze formal dogma însăși, folosind bunul raționalism al antichității pentru structura externă a gândirii teologice. Sfinții Părinți militau pentru o critică precisă în probleme de revizuire și editări de texte, în chestiuni de istorie și de formulare a anumitor adevăruri. Ei aplicau însă și manifestărilor vieții și creațiilor spiritului și ale creației o critică echilibrată, complexă, ținînd seama de acel «logos orthos», adică rațiunea sau critica echitabilă, care evita și greșelile și excesele dreptății, întrucît ei derivau această critică din viața și din opera Logosului întrupat].

— Arhim. Ilias M a s t r o g h i a n n o p o u l o s, *Bizanț — o lume a spiritului și a dragostei* I (p. 66—87) [— traducerea primei părți a cărții cu același titlu, apărută în grecește,

la Atena, în 1967, făcută de Pr. Dr. Olimp Căciulă.

Lucrarea începe cu o introducere intitulată «Civilizația dragostei» și continuă cu capitolele: «I. — *Episcopii*: Vasile cel Mare, primul organizator; Cei doi Grigorie; Ioan Gură de Aur, «de aur și în fapte»; Continuatori ai lui Ioan Gură de Aur»].

— Pr. I. I o n e s c u, *Problema gemelor gnostice descoperite pe teritoriul României* (p. 88—96) [—textul comunicării pe care autorul a susținut-o în limba franceză în cadrul «Conferinței Internaționale a XII-a a Comitetului *Eirene*», ale cărei lucrări s-au desfășurat la Cluj, în ziua de 4 octombrie 1972.

Comunicarea prezintă pe larg cele șapte geme gnostice, descrise de specialiști, care pun încă în discuție probleme, asupra cărora autorul își spune părerea. Sînt prezentate la început «cele șase geme gnostice basilidiene sau «abraxas»-uri: 2 geme de la Parolissum, 1 gemă de la Dinogetia, 1 gemă de la Orlea, 1 gemă de la Romula și 1 gemă din Muzeul Regiunii Porților de fier, Drobeta-Turnu Severin; apoi este prezentată «gema gnostică ophită» din Cabinetul numismatic al Muzeului de arheologie din Constanța.

După prezentarea istoriei, concepțiilor dogmatice și morale, și a răspîndirii gnosticismului și a raporturilor lui cu creștinismul, autorul afirmă că gemele gnostice descoperite pe teritoriul țării noastre neavînd pe ele nici un element de simbol creștin nu pot fi socotite că ar fi aparținut unor creștini din secta gnosticilor, și deci nu constituie decît *documente indirecte* în legătură cu vechimea creștinismului la poporul român.

Reproducerea fotografică a celor șapte geme însoțește textul].

— Pr. B ă l a ș a, *Cuvîntul românesc «crăciun» în antroponomie, toponimie, folclor și etimologie* (p. 97—140) [—autorul reia, în dezvoltatul și bogat documentatul său studiu, problema mult dezbătută de lingviști și de istorici a vechiului cuvînt românesc *Crăciun*, care prezintă un deosebit interes pentru istoria romanității noastre orientale și pentru continuitatea neamului nostru pe aceste locuri, din stînga Dunării.

În dezvoltarea studiului, autorul organizează materialul în următoarele capitole: I. — *Cuvîntul românesc «crăciun»* (1. Antroponimul Crăciun-Crăciuna; 2. Toponimul Crăciun, Crăciuna; 3. Crăciun, sărbătoare creștină românească); II. — *Colindele* (1. Scurte date istorice, etimologie; 2. Crăciunul în colinde; 3. Crăciun sau Moș Crăciun; 4. Crăciun iden-

tic cu Iisus Hristos); III. — *Crăciun și Crăciunoaia*, o creație românească tîrzie; IV. — *Etimologia cuvîntului Crăciun*. Sărbătoarea Născutului; V. — *Sărbătorile în Calendar, Sinaxar și în cărțile de cult*; VI. — *25 Decembrie — Crăciunul — Nașterea Domnului*. Moș Crăciun — personaj mitologic eminent românesc, identic cu «Le Père Noël» al francezilor.

Concluzia studiului este că termenul *Crăciun* nu este numele unui zeu slav, nici o sărbătoare personificată, ci este numele popular (de la latinul vulgar *creatiun* <*creatio-nem*, crăciunul <Creacium fiind sărbătoarea «creatului», înlocuită la 325 cu sărbătoarea Născutului) al Logosului divin, al Cuvîntului lui Dumnezeu-Crăciun, identic cu Hristos, plămădit în concepția mitologică a secolelor al II-lea-al III-lea, cimentat în protoromână, și păstrat pînă astăzi în limba română. În acest fel «cuvîntul Crăciun constituie un fir de borangic latin urzit în pînza neîntreruptă a continuității neamului daco-roman, pe aceste meleaguri»].

— Pr. Prof. Nic. Petrescu, *Principii didactice în opere patristice și aplicarea lor în școlile teologice* (p. 143—145) [—la început sînt prezentate principiile didactice cele mai cunoscute și folosite în prezent în școlile noastre teologice: principiul *psihologic* și principiile: *intuiției, naturalității* învățămîntului, *interesului, activismului, practicității, învățămîntului educativ, însușirii conștiente și temeinice a cunoștințelor*. După aceea sînt prezentate *spicuri* din operele Sfinților Grigorie de Nazianz, Ioan Gură de Aur și Vasile cel Mare, în care se reflectă principiile didactice enumerate mai înainte, cu observația că la ele pedagogia Sfinților Părinți adaugă și principiile: *ecleziocentric* și *hristocentric*, obligatorii pentru școlile teologice].

În rubrica «Însemnări»:

— Pr. T. N. Popescu — Urluieni, *Scurtă biografie a Sfîntului Evanghelist Luca* (p. 146—149) [—prelucrare în care sînt prezentate: «Panegiricul Sfîntului Luca», «Sfîntul Luca și Sfîntul Apostol Pavel»; «Sfîntul Luca și Sfînta Fecioară»; și «Sfîntul Luca și Biserica»].

— Pr. Ioan Băjeu, *Sfînta Euharistie în unitatea creștinilor* (p. 149—150).

— Pr. Em. E. Săvoiu, *Elemente sociale în predica mitropolitului Antim Ivireanul* (p. 150—155).

— Ion Pătrașcu, *Un valoros om de cultură: Preotul Nicolae Birzednu* (p. 155—156).

În rubrica «Documentar»:

— Diac. P. I. David, *Evlavie străbună în lut și piatră* (p. 157—163) [—după ce prezintă

pe larg următoarele trei descoperiri arheologice recente: 1. *Castrul roman «Aruleta»* de pe malul stîng al Oltului, Cozia (jud. Vîlcea); 2. *Vasul dacic de cult cu inscripția «REB»* de la Ocnița (jud. Vîlcea); și 3. Zeița «Dardania» — o divinitate feminină necunoscută în istoria religiilor — descoperită la Romula-Malva (jud. Olt), — autorul făcînd interesante observații cu caracter general pe baza informațiilor furnizate de materialul istoric în legătură cu aceste descoperiri arheologice].

În rubrica «Documente»:

— Vasile Cărbăbiș, *Documente din județul Gorj — secolul al XVII-lea* (p. 164—168) [—reproducere zece documente inedite, dintre 10 iunie 1639 și 14 august 1659, evidențiind interesul pe care-l prezintă din punct de vedere istoric, onomastic și social].

În rubrica «Folclor»:

— Colindele: *Bun gînd și-a gînditu și De cînd și-a-n dumblatu Domnul*, culese și transcrise (muzică și text) de Al. Buzerea].

În rubrica «Drumar omiletic»:

— Pr. N. Nicolaescu, *Credință și stăruință în rugăciune*. Predică la Duminica a XXXI-a după Rusalii (p. 171—174);

— Alexandru Stănculescu, «Păstor». *Cuvînt al praznicului Sfîntului Grigorie Teologul* (p. 174—178);

— Pr. Ioan V. Covercă, *Predică la Înțîmpinarea Domnului* (p. 179—182);

— Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Prietenia și iubirea de oameni* (traducere de Pr. Aristide N. Geamănu) (p. 182—183).

După rubrica «Recenzii» (p. 184—189), revista se încheie cu «*Revista revistelor*» (p. 190).

*

Numărul 3—4,

pe lunile martie-aprilie, cuprinde »

În rubrica «Pastorale»:

— † Teoctist, Arhiepiscop al Craiovei și Motropolit al Olteniei, *Pastorală la Învierea Domnului, 1973* (p. 195—199);

— † Iosif, Episcop al Rîmnicului și Argeșului, *Pastorală la Învierea Domnului, 1973* (p. 199—202).

În rubrica «Studii și articole»:

— Paul Barbu, *Curtea și biserica domnească din Caracal* (p. 203—205) [—scurtă schiță monografică asupra bisericii domnești din Caracal, important monument istoric prin elementele arhitectonice, prin vechime și prin faptul că a făcut parte din complexul de clădiri al fostei «Curți domnești» ridicate de Mihai Viteazul, la sfîrșitul veacului al XVI-lea

însemnată într-un document dat la «18 ianuarie 1598 din Scaunul Caracal»).

Reproducerea fotografică a bisericii domeniului însoțește textul].

— Prot. Dr. Gheorghe Cotoșman, *Biserica de la Orșova* (p. 206—219) [— succintă și temeinic documentată monografie asupra bisericii «Sfântul Nicolae» din vechiul oraș Orșova (înainte de reconstituirea ei — între 1 septembrie 1969 și 10 octombrie 1971 — pe locul unde a fost strămutat întregul oraș), care prezintă la început date istorice asupra localității Orșova și asupra vieții religioase a războinicilor care au locuit, străjuit și apărat orașul Orșovei de-a lungul veacurilor.

În partea a doua a studiului său, autorul se ocupă îndeaproape de istoricul bisericii «Sfântul Nicolae», zidită pe temelii străvechi ale bisericii (întemeindu-se pe extrase din documente) și de descrierea bisericii, oprindu-se asupra bisericii în exterior; bisericii în interior: altarul, iconostasul, naosul, pronaosul — cu prezentarea picturii; curtea].

Șase reproduceri fotografice din interiorul și exteriorul bisericii însoțesc textul acestui valoros studiu documentar].

— Luca Dinu, *Considerații cu privire la mișcarea socială, culturală și bisericească din Oltenia între anii 1916—1918* (p. 220—232) [— sofer deosebit de binevenită această introducere și valoroasă prezentare a unor momente și aspecte ale acțiunii de rezistență pentru apărarea țării, pentru eliberarea teritoriului ocupat, în care s-au angajat masele muncitorești de la sate și orașe, cu deosebire populația rurală din Oltenia, în timpul ocupației germane din 1916—1918.

Temeinic documentat, autorul evocă, deosebit de sobru, formele deosebite pe care le-a luat acțiunea de rezistență din Oltenia purtată sub conducerea intelectualilor rămași în teritoriul ocupat de dușman, precum: atitudine net anticolaboraționistă, întreținerea unei agitații antigermane în rîndul populației de la orașe și de la sate, propagandă anti-germană, sabotarea ordinilor inamicului, strîngerea de informații cu privire la mișcările trupelor inamice și transmiterea informațiilor comandamentului român, deținerea ilegală de arme și muniții, organizarea și conducerea luptelor de partizani în nordul Olteniei etc.].

— Prof. Alexie A. Buzerea, *Chiriță Rosescu — cîntăreț bisericesc și poet craiovean* (p. 233—239) [— în articolul său omagial, închinat lui Chiriță Rosescu (1845—1912), autorul prezintă opera acestuia, a cărei valoare literară-artistică și documentar-istorică s-a pă-

strat în mare măsură pînă astăzi. Pe lângă lirica patriotică, opera lui Chiriță Rosescu cuprinde cîntece populare și de lume, care constituie o frescă a vieții folclorice din Craiova veacului al XIX-lea].

În rubrica «Însemnări»:

— Pr. Marin M. Braniște, *Monografii de cultură feudală și monumente de cult argeșene* (p. 240—246) [— pornind de la «originala și merituosă inițiativă de a organiza o expoziție a monografiilor întocmite asupra așezărilor și monumentelor istorice argeșene», autorul prezintă pe scurt următoarele patru din aceste monografii: — 1. Dan Simonescu, *Viața literară și culturală a Mîinăstirii Cîmpulung (Muscel) în trecut*, Cîmpulung, 1926; — 2. Pr. Ioan Mușeteanu, *Mîinăstirea Glavacioc, Monografie istorică*, teză de doctorat, București, 1933; — 3. Tatiana Bobancu, *Album religios. Bisericele din orașul Pitești, cu un mic istoric*, Pitești, 1933 (în legătură cu conținutul acestui Album religios, autorul face interesante observații și utile completări); — 4. *Monografia satului și stațiunii balneo-climaterice Brădet-Argeș*, București, 1934].

— Pr. D. Bălașa, *Însemnări diverse* (p. 247—253) [— sub acest titlu autorul grupează următoarele însemnări: 1. Romanii au fost în Dacia înainte de anul 106?; 2. Vlad Țepeș-Draculea; 3. Vlad Țepeș și Draculea, sau de la realitate la ficțiune; 4. (Pr.) Marin Braniște, *Un document necunoscut de la Radu Mihnea, domnul Țării Românești*; 5. Cele mai vechi culegeri folclorice din Bran; 6. La izvoarele basmelor; 7. «La mulți ani»; 8. Încă o revistă ortodoxă română peste hotare («Învierea», publicată de reprezentanța Patriarhiei Ortodoxe Române la Ierusalim].

— Diac. P. I. David, *Mărturiile unor locașuri de cult la Porțile de Fier* (p. 250—253) [— interesante observații asupra datelor scoase la iveală cu ocazia săpăturilor și evacuărilor de locuitori cu prilejul construirii hidrocentralei de la Porțile de Fier, în legătură cu: «Urme ale religiei înainte de creștinism» și cu «Apariția și organizarea creștinismului»].

În rubrica «Documente»:

— Corneliu Tamaș și Petre Bardășu, *Situația social-economică a slujitorilor Bisericii din plasa Oltul de Jos, județul Olt, în catagrafia din 1838* (p. 255—266) [— spre deosebire de Catagrafiile din 1808, 1824, 1832, 1845, care conțin date importante cu privire la mîinăstiri, schituri și biserici de mir, Cata-

grafia din 1838 oglindește îndeosebi situația social-economică a slujitorilor fiecărei biserici (preoți, diaconi și ȋrcovnici) în raport cu restul populației. Pentru aceasta, publicarea Catagrafiei privitoare la bisericile din cele 36 de sate din plasa Oltul de Jos la 1838 (deservite de 80 de preoți, 16 diaconi și 15 ȋrcovnici) prezintă deosebit interes].

— Alex. Stănculescu, *Un document privitor la satele Colibași și Gîrbovăț din județul Mehedinți* (p. 266—267) [— transcrierea documentului din 13 octombrie 1852, emis de deputații satului Gîrbovăț-Moșneni, și păstrat acum în Colecția Mitropoliei Olteniei, din Craiova].

— Prof. Violeta Cernătescu și Cornelia Stăncuț, *Rarități artistice și documentare : un pergament din anul 1933* (p. 267—268) [— prezentarea în facsimil și în transcriere a pergamentului din 17 august 1933, referitor la punerea temeliei sediului «Societății Preoțești Renașterea» din Craiova, păstrat în Arhivele Statului din Craiova].

— Pr. D. Bălașa, *Documente privitoare la Mînăstirea Coșuna-Bucovățul Vechi* (p. 269—307) [— prezentarea în transcriere a 46 de documente (dintre 15 aprilie 1638 și 7 ianuarie 1814) — după textul din *Condica Mînăstirii Bucovățul*, alcătuită de cronicarul Dionisie Eclisiarhul. Dintre acestea 33 de documente sînt în legătură cu Moflenii, un sat nou, format din «slujitorii» Mînăstirii Coșuna ce s-a dezvoltat în jurul acestui așezămînt, ca sat de oameni liberi].

În rubrica «Folclor» :

— Popa Stoica din Fărcaș (*Baladă*), text și melodie culese și transcrise de Dl. Buzerca (p. 308—309).

În rubrica «Drumar omiletic» :

— Pr. Ioan Iordache, *Predică la Duminica a doua din Postul Mare : Mărturisirea* (p. 310—314) ;

— Pr. Nicolae M. Bălă, *Predică la Duminica Floriilor : Intrarea Domnului în Ierusalim* (p. 314—317) ;

— B. Gh., *Meditație pentru Sfînta Inviere* (p. 317—319) ;

— Pr. Vasile Prodea, *Cinstirea Sfîntelor icoane* (p. 319—322).

— Pr. Prof. Nic. Petrescu, *Explicarea Apostolului duminical : I. Apostolul din ziua de Paști*, Fapte I, 1—18 (p. 322—326).

În rubrica

«Însemnări pe file de cronică» :

— T. N. M., *Acțiuni și înfăptuiri din patria noastră și din alte țări ale lumii : ianuarie-aprilie 1974* (p. 327—334).

În rubrica «Cronica» :

— Pr. I. Ionescu, *A XII-a Conferință internațională a Comitetului «Eirene»* (p. 335).

După rubrica «Cronica bisericească» : — Biserica Ortodoxă Română ; — Mitropolia Olteniei ; — Arhiepiscopia Craiovei ; — Episcopia Rîmnicului și Argeșului ; — Mișcarea ecumenică (p. 336—364), revista se încheie cu rubrica «Recenzii» (p. 365—364).

Pr. TUDOR POPA

BISERICĂ ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE

ANUL XCII - Nr. 3-4, MARTIE - APRILIE 1974

BUCUREȘTI

COMITETUL DE REDACȚIE :

Președinte : *Prea Fericitul Părinte JUSTINIAN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.*

Membri : *P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor ; P. C. Pr. SCARLAT PORCESCU, vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Iașilor ; P. S. EMILIAN RĂȘINĂREANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii de Alba Iulia și Sibiu ; P. S. NESTOR SEVERINEANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Craiovei ; P. Cuv. Arhim. TIMOTEI SEVICIU, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Timișoarei și Caransebeșului.*

Redactor responsabil : *P. C. Pr. IOAN GAGIU, directorul Administrației Patriarhale.*

COLABORATORI

Inalt Prea Sfinții Mitropoliți, Prea Sfinții Episcopi ; Profesorii Institutelor teologice, ai Seminariilor teologice și ai Școlilor de cântăreți bisericești ; Prea Cucernicii Consilieri administrativi patriarhali și eparhiali, protopopii, preoții, candidații la titlul de doctor în teologie ș. a.

C U P R I N S U L

	<u>Pag.</u>
<i>Domnul Nicolae Ceaușescu, Întâiul Președinte al României</i>	329

PASTORALE, SCRISORI IRENICE

<i>Pastorala de Sfintele Paști a Prea Fericitului Patriarh Justinian</i>	331
<i>Scrisoare irenică cu ocazia Învierii Domnului</i>	335

VIAȚA BISERICESCĂ

<i>Primirea preoților din Capitală de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, în ziua întâi de Paști</i>	337
<i>Activitatea Bisericii Ortodoxe Române în întruniri intercreștine: Lucrările celui de al șaptelea Colegiu pastoral al Uniunii Bisericilor Evanghelice pentru teologia și istoria Bisericilor răsăritene; Vizitarea unor comunități ortodoxe române din Europa occidentală de către P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal</i>	341
<i>Cronică</i>	350
<i>Din viața Comunităților ortodoxe române de peste hotare</i>	352
<i>Din viața Bisericilor Ortodoxe surori</i>	361

INSEMNĂRI DIN VIAȚA PATRIEI

<i>O sesiune istorică a Marii Adunări Naționale; O nouă solie a păcii. Vizita Președintelui Nicolae Ceaușescu în Liberia, Argentina și Guineea; Pe drumul ascendent al prieteniei româno-costaricane; Un însemnat eveniment în evoluția colaborării prieteniei dintre România și Finlanda; Conferința pe țară a cadrelor de conducere din unitățile agricole de stat și cooperatiste; Începutul unei noi etape a activității Academiei R. S. România</i>	367
--	-----

ÎNDRUMĂRI PASTORALE

<i>Răspunderea pastorală și misionară a preotului, după Noul Testament, de Diac. Prof. N. I. Nicolaescu</i>	375
<i>Învierea lui Hristos spre deosebire de învierea lui Lazăr, de Mitropolitul Serghe</i>	391
<i>Lucrări omiletice în Biserica Ortodoxă Română din secolul al XIX-lea pînă în prezent, de Diac. Doctorand Marin Pană</i>	399

DIN TRECUTUL BISERICII NOASTRE

<i>Danii românești pentru Orientul creștin în epoca fanariotă târzie (1774—1821) din țara noastră</i> , de T. G. Bulat	412
<i>Manuscrise slave în Transilvania</i> , de Pr. Lector Chiril Pistrui	425
<i>O veche carte românească puțin cunoscută: «Poslania» canonicului Nichita Horvat (Viena, 1787)</i> , de Pr. Gh. Lițiu	436
<i>Acțiunea de transformare a învățămîntului la sate într-un serviciu public în Țara Românească</i> , de G. A. Iscru	440

DOCUMENTARE

<i>Aspectul național în evoluția Bisericii Armene</i> , de Lect. Mihai Rădulescu	447
<i>Contribuții noi istorice și arheologice cu privire la religia dacilor</i> , de Pr. Prof. Petru Rezuș	452
<i>Conflictul din balada «Meșterul Manole»</i> , de Pr. Ion Ionescu	458
<i>«Prăvilioara» de la Iași din 1784</i> , de Stelian I. Marinescu	469
<i>Din inventarul de manuscrise, cărți și obiecte de cult de la biserica ortodoxă română din Körösszakal-Săcal (R. P. Ungară)</i> , de Pr. Doctorand Teodor Misaroș	476
<i>Ghid bibliografic, pe teme și probleme, din publicațiile revistelor bisericesti patriarhale (Relații — religiozitate)</i> , de Pr. Alexandru-Armand Munteanu	489

RECENZII

<i>Date noi despre Constantin Vardalahos</i> , de Prof. Alexandru Elian	536
<i>Gala Galaction</i> , de Pr. Gheorghe Cunescu	538
<i>Revista revistelor mitropolitane</i> , de Pr. Tudor Popa	542

DOMNUL NICOLAE CEAUȘESCU ÎNȚIUL PREȘEDINTE AL ROMÂNIEI

Ziua de 28 martie 1974 a rămas înscrisă cu litere de aur în istoria contemporană a patriei noastre. În această zi memorabilă, supremul for al țării — Marea Adunare Națională — a consfințit instituirea funcției de președinte al Republicii Socialiste România și a proclamat, într-un cadru solemn și într-o atmosferă de entuziasm unanim, alegerea în această înaltă funcție a celui mai vrednic fiu al poporului român: Domnul Nicolae Ceaușescu.

Sprijinită de dragostea și încrederea nețărmurită a tuturor cetățenilor patriei, alegerea înțiiului președinte al Republicii Socialiste România a constituit o nouă dovadă a recunoașterii muncii stăruitoare pe care Dl. Nicolae Ceaușescu a depus-o, cu pasiune și abnegație, în slujba împlinirii celor mai alese năzuințe ale poporului român și a ridicării țării noastre pe tot mai înalte trepte de prestigiu și lumină. Votul unanim al Marii Adunări Naționale a exprimat voința întregii națiuni, unită în aceeași simțire, de a avea în fruntea sa pe cel care întruchipează virtuțile cele mai alese ale poporului nostru: hărnicia, înțelepciunea, exigența, dragostea fierbinte pentru om și pentru glia străbună.

În conștiința tuturor cetățenilor din patria noastră au pătruns, cu adânci rezonanțe, ecourile jurământului solemn pe care înțiiul președinte al României l-a rostit în fața reprezentanților poporului: «Jur să slujesc cu credință patria, să acționez cu fermitate pentru apărarea independenței, suveranității și integrității țării, pentru bunăstarea și fericirea întregului popor ... Jur să respect și să apăr Constituția și legile țării, să fac totul pentru aplicarea consecventă a principiilor democrației socialiste, pentru afirmarea în viața societății a normelor eticii și echității socialiste ... Jur că îmi voi face întotdeauna datoria cu cinste și devotament pentru strălucirea și măreția națiunii noastre socialiste, a Republicii Socialiste România!» Toți fiii patriei noastre cred cu ne-strămutată convingere în împlinirea acestui legământ, întrucât el constituie propriul lor angajament de cetățeni încrezători în destinele unei țări libere și puternice, aflată în procesul unei multilaterale dezvoltări.

Cuvîntarea rostită de Dl. Nicolae Ceaușescu, cu prilejul alegerii sale în funcția de președinte al Republicii Socialiste România, a constituit de asemenea un document de mare însemnătate, care ilustrează în mod strălucit semnificația acestui moment istoric. Domnia Sa a subliniat că toate înfăptuirile obținute în ultimul timp în țara noastră rezintă opera întregului popor și a unității sale de granit în jurul conducătorilor săi. «Voi face totul — a spus Domnia Sa — pentru a fi demn de cinstea și încrederea ce mi s-a acordat. Voi servi întotdeauna, în orice împrejurare, interesele poporului, voi acționa pentru dezvoltarea economico-socială a țării, pentru întărirea independenței și suveranității sale. Sînt cuvinte care vor rămîne în memoria fiilor patriei noastre ca un document de mare însemnătate, sintetizînd identitatea preo-

cupărilor și aspirațiilor conducătorului statului român cu înseși preocupările și aspirațiile întregului popor.

Dând expresie prețuirii și deosebitului respect față de cel ce a fost ales întâiul președinte al României, oamenii muncii din țara noastră au adresat Domnului Nicolae Ceaușescu, numeroase telegrame, scrisori și mesaje pline de căldură, prin care apreciază investirea sa în cea mai înaltă funcție de stat drept urmare a contribuției sale deosebite aduse la transformarea înnoitoare a României. Din toate orașele și satele țării, oamenii de vârste diferite, de toate profesiile și de diferite naționalități au ținut să-și aștearnă pe hîrtie adeziunea lor la acest act istoric, dând expresie sentimentelor lor de prețuire, dragoste și încredere față de înaltele calități ale întâiului fiu al țării. Aceste mesaje evocă stăruințele pilduitoare ale Domnului Nicolae Ceaușescu în cei peste 40 de ani de activitate stăruitoare pentru propășirea patriei și marile realizări dobîndite de oamenii muncii din Patria noastră în anii puterii populare, oferind totodată o imagine amplă a încrederii și a unității de granit a întregului popor român în jurul conducătorului său.

Vestea alegerii Domnului Nicolae Ceaușescu în funcția de președinte al Republicii a fost primită cu vie satisfacție de ierarhii, clerul și credincioșii din patria noastră. Exprimînd sentimentele de aleasă prețuire ale acestora, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a adresat întâiului președinte ale Republicii Socialiste România, Dl. Nicolae Ceaușescu, următoarea telegramă de felicitare :

«Cu prilejul înfăptuirii actului istoric al alegerii Domniei Voastre în înalta funcție de Președinte al Republicii Socialiste România, însuflețiți de sentimente de înaltă cinstire și patriotic atașament, Vă adresăm cele mai alese felicitări în numele ierarhilor, preoților, credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române și al Nostru personal.

Din toată inima, Vă urăm ani mulți de viață, cu sănătate deplină și puteri reînnoite de muncă, spre a continua și în noua demnitate de mare răspundere, în care ați fost înălțat de încrederea și dragostea întregului popor român, să lucrați cu neobosit zel și totală dăruire pentru înălțarea și înflorirea Patriei noastre, pentru fericirea tuturor fiilor săi, pentru dezvoltarea cooperării frățești cu toate popoarele și pentru triumful definitiv al păcii în lume.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Dl. Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, a răspuns Prea Fericirii Sale, Prea Fericitului Părinte Justinian :

Mulțumesc pentru felicitările adresate cu prilejul alegerii mele în funcția de Președinte al Republicii Socialiste România.

Nicolae Ceaușescu

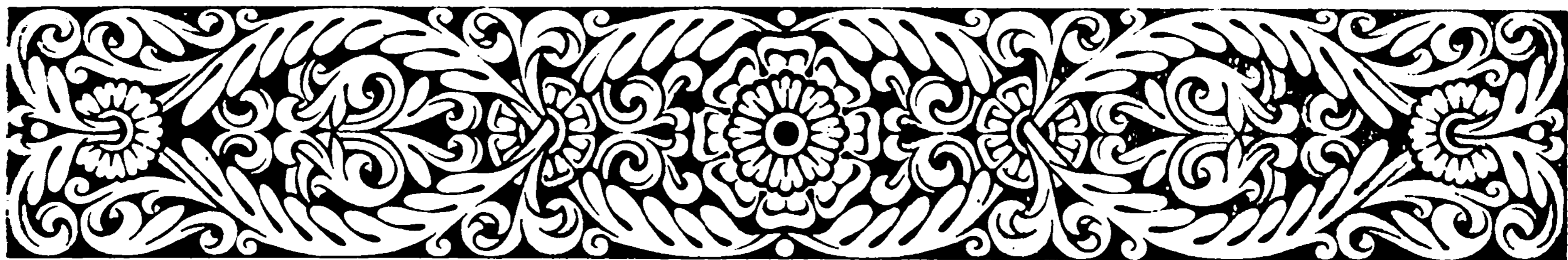
Președintele Republicii Socialiste România

Domnul NICOLAE CEAUȘESCU, Întîlul Președinte
al Republicii Socialiste România

Domnul NICOLAE CEAUȘESCU depunând jurământul în calitate de primul
Președinte al României

• PASTORALE-SCRISORI IREHICE •

PASTORALĂ TRIMISĂ CLERULUI ȘI CREDINCIOȘILOR DE PREA FERICITUL PATRIARH JUSTINIAN CU PRILEJUL SFINTELOR SĂRBĂTORI ALE ÎNVIERII DOMNULUI DIN ANUL 1974

*Crucii Tale, ne închinăm Stăpîne și Sfin-
tă Învierea Ta o lăudăm și o mărim.*

Iubiții mei fii duhovnicești,

Marele și Dumnezeiescul Praznic al Învierii Domnului, pe care El ne-a învrednicit să-l ajungem și în acest an în pace și sănătoși, este întotdeauna prilej de aleasă și deosebită bucurie duhovnicească pentru credincioșii Bisericii noastre. La această bucurie ne îndeamnă însăși Biserica prin cântările sale, spunîndu-ne: «Ziua Învierii, popoare, să ne lăminăm. Paștile Domnului, Paștile! Că din moarte la viață și de pe pământ la cer, Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi, cei ce cântăm cântare de biruință» (Catavasiile Învierii).

Dar Învierea Domnului nu este, iubiții mei, numai prilej de veselie duhovnicească, ci este în aceeași măsură prilej de adîncă cugetare, prin care să ne îmbogățim sufletele cu multe sfinte învățături, atît de folositoare pentru viața noastră creștinească, pentru mîntuirea noastră.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Sfînta Înviere îmi dă astăzi îndemn să vă grăiesc cîteva cuvinte despre una din învățăturile de seamă ale noastre, despre Sfînta Cruce. Nu se poate prilej mai potrivit pentru a cugeta asupra Sfintei Cruci decît acum în ziua cînd sărbătorim învierea Domnului. Cruce și înviere, răstignire și înviere sînt două cuvinte, două evenimente care nu sînt despărțite unele de altele. Toți trebuie să știm că fără cruce n-am fi avut învierea Domnului și că fără cruce și înviere n-am fi fost mîntuiți. Cînd spui cruce, gîndul ți se duce îndată la răstignirea Domnului

și mîntuirea pe care El ne-a adus-o. Cînd spui cruce, spui răstignirea, jertfa Domnului pentru noi. Însuși Sfîntul Apostol Pavel, înlocuind cuvîntul jertfa de răscumpărare a Domnului, cu crucea Domnului, spune într-un loc : «Ca nu cumva să rămîină zadarnică Crucea lui Hristos» (I Corinteni I, 17).

Crucea, iubiții mei, are pentru noi creștinii o însemnătate deosebit de mare. Pe cruce Domnul răstignindu-se «a purtat păcatele noastre în trupul Său, pentru ca noi, murind față de păcate să viețuim dreptății. Cu ranele Lui v-ați vindecat», spune Sfîntul Apostol Petru (I Petru II, 24), «Cuvîntul crucii, pentru cei ce pier, este nebunie ; iar pentru noi cei ce ne mîntuim, este puterea lui Dumnezeu», ne spune Sfîntul Apostol Pavel (I Corinteni I, 18). Și tot el spune că dacă mulți «se poartă ca dușmani ai crucii lui Hristos» (Filipeni III, 18), «mie să nu-mi fie a mă lăuda decît numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos» (Galateni VI, 14).

Iată deci, că apostolii Domnului, martori ai crucii și învierii lui Hristos și cu ei, de la început, Biserica însăși și credincioșii săi au dat cea mai mare cinstire crucii, care a devenit prin răstignirea Domnului pe ea, din obiect de tortură și de ocară, cum era socotită pînă atunci, obiect de cinstire, întrucît pe ea Domnul și-a vărsat sîngele pentru mîntuirea noastră.

Iubiții mei, Sfînta Scriptură a Noului Testament ne vorbește adesea despre crucea Domnului. Îl vedem pe Domnul Hristos purtîndu-și crucea, pînă sus «la locul numit al «Căpățînei», pe Golgota» (Ioan XIX, 17). Pe drum, obosit de greutatea crucii, cei ce-L osîndiseră la moarte «au găsit un om din Cirene, cu numele Simon ; pe acesta l-au silit să ducă crucea Lui» (Matei XXVII, 32). Răstignit pe cruce între doi tîlhari, hulit de unul dintre aceștia, dar binecuvîntat de celălalt, Domnul îi adresează acestuia din urmă cuvintele : «adevăr grăiesc ție, astăzi vei fi cu Mine în rai» (Luca XXIII, 43). Tot pe cruce, văzînd batjocura la care era supus, Domnul a spus : «Părinte, iartă-le lor, că nu știu ce fac!» (Luca XXIII, 34).

Văzînd pe Maica Sa sfîntă, îndurerată, plîngînd la picioarele crucii și pe Sfîntul Apostol Ioan lîngă ea, Domnul i s-a adresat ei și i-a spus : «Femeie, iată fiul tău!» și adresîndu-se Apostolului Ioan i-a spus : «Iată mama ta!». «Și din ceasul acela, ucenicul a luat-o la sine» (Ioan XIX, 27).

Sfîntul Său sînge curge pe cruce ; puterile îi slăbesc ; simte că sfîrșitul a venit, de aceea spune : «Săvîrșitu-s-a!» și continuă zicînd : «Părinte, în mîinile Tale încredințez duhul Meu!» (Luca XXIII, 46). Apoi și-a dat duhul.

Cum să nu cinstească Apostolii Domnului, Biserica și dreptmăritorii creștini, sfînta cruce, iubiții mei, cînd ea este altarul, jertfelnicul pe care El s-a jertfit pe Sine? Cum să n-o cinstească pe ea care este cea prin care Hristos a biruit moartea, a omorît păcatul și prin care noi am fost mîntuiți?

De la începutul viețuirii creștine, sfînta cruce a fost semnul prin care creștinii s-au deosebit de necreștini. O casă cu un semn al crucii

la poartă, un mormînt cu un semn al crucii, toate acestea arătau că acolo erau creștini.

Nu mai vorbim de lăcașurile de închinăciune, de sfintele biserici, care au fost și sînt împodobite cu sfînta cruce. Ea domină pe înălțimea turelor bisericii ; și intrat în biserică, creștinul o vede întîi pe ea, așezată deasupra catapetesmei.

Știutor sau neștiutor de carte, orice creștin vede zugrăvit pe ea chipul Domnului Hristos răstignit pentru păcatele noastre. Și privind și cugetînd în fața ei, sfînta cruce devine pentru toți creștinii o carte deschisă în care vede și citește toată istoria mîntuirii noastre și din care scoate atîtea învățături.

Privind crucea, orice creștin trebuie să-și dea seama că stă în fața celei mai sfinte icoane, că stă în fața Mîntuitorului Însuși, în fața celei mai mari jertfe și suferințe. Crucea, într-adevăr, este semnul suferinței și al jertfei.

Privind crucea, ai viu în minte toată drama mîntuirii noastre, dar odată cu aceasta trebuie să-ți dai seama cîtă recunoștință datorezi acestei mari jertfe.

Privind crucea, știi ce este ascultarea, umilința, smerenia, căci cine s-a smerit pe sine mai mult ca Fiul lui Dumnezeu ? — așa cum spune Sfîntul Apostol Pavel, că Hristos «S-a smerit pe Sine, ascultător făcîndu-se pînă la moarte și încă moarte pe cruce» (Filipeni II, 8).

Privind crucea, în sfîrșit, ne dăm seama că ea este și semn al biruinței, căci crucea suferinței Domnului a devenit la înviere semnul biruinței. Într-adevăr, oricine privește icoana învierii Domnului va vedea pe Hristos ieșind din mormînt, după ce a biruit moartea, cu steagul biruinței în mînă, pe care este zugrăvită sfînta cruce.

Dar Biserica îi învață pe creștini, iubiții mei, că sfînta cruce nu este numai cea prin care Domnul ne-a izbăvit de moartea păcatului, ci ea este în același timp pentru fiecare din noi o armă puternică împotriva ispitelor și ucigătorului de suflete : duhul cel rău. «Doamne, armă asupra diavolului, crucea Ta ne-ai dat-o nouă», se roagă creștinii. De aceea, la orice necaz și în orice împrejurare, cînd își dă seama că este sub ispita duhului rău, sau că acesta îi stă împotrivă, creștinul își face semnul crucii și cere ajutorul lui Dumnezeu, harul Său.

Iubiții mei, semnul sfintei cruci este arma creștinului, puterea sa în necazuri, în ispite, în suferințe. Făcînd semnul sfintei cruci creștinul se duce cu gîndul la Dumnezeu, căruia îi cere ajutor și pentru viața de aici și pentru mîntuirea lui. Dacă pe brațele crucii Domnul s-a coborît în iad ca să mîntuiască pe omul căzut acolo din cauza păcatului, — pe aripile ei, cu ajutorul ei, creștinul se poate ridica la ceruri, se poate mîntui. Însuși Domnul ne-o spune : «Dacă vrea cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie» (Matei XVI, 24), crucea aceasta însemnînd strădania de a trăi învățătura Mîntuitorului, devenind astfel fiii și ucenicii Săi.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Mulți învățați și teologi ai Bisericii au cugetat la picioarele sfintei cruce și au scris nenumărate pagini pline de frumusețe și înțelepciune, vorbind despre rostul ei în viața Bisericii și a creștinilor. Oricând despre cruce se poate vorbi mult. În scurtul cuvânt de acum, însă, am dorit numai să vă arăt că sfânta cruce, pe bună dreptate, este cinstită de Biserică dreptmăritoare, ea fiind cea prin care Domnul ne-a mântuit și în același timp fiind o școală pentru credincioșii ortodocși, la care ei își însușesc atâtea învățături sfinte și care îi îndeamnă să trăiască virtuțile creștine.

Să nu uităm iarăși că sfânta cruce nu este numai simbolul suferinței și al jertfei, dar că în același timp ea este simbolul biruinței, al victoriei. Ea ne învață că prin muncă, prin jertfe de tot felul, prin suferințe, se poate ajunge la cele mai mari biruințe, fie în ceea ce privește desăvârșirea vieții sufletești, devenind buni creștini, fie în ceea ce privește viața noastră pămîntească. Lucrul acesta este verificat nu numai în viața personală a oamenilor, dar și în cea a comunităților mari, a popoarelor.

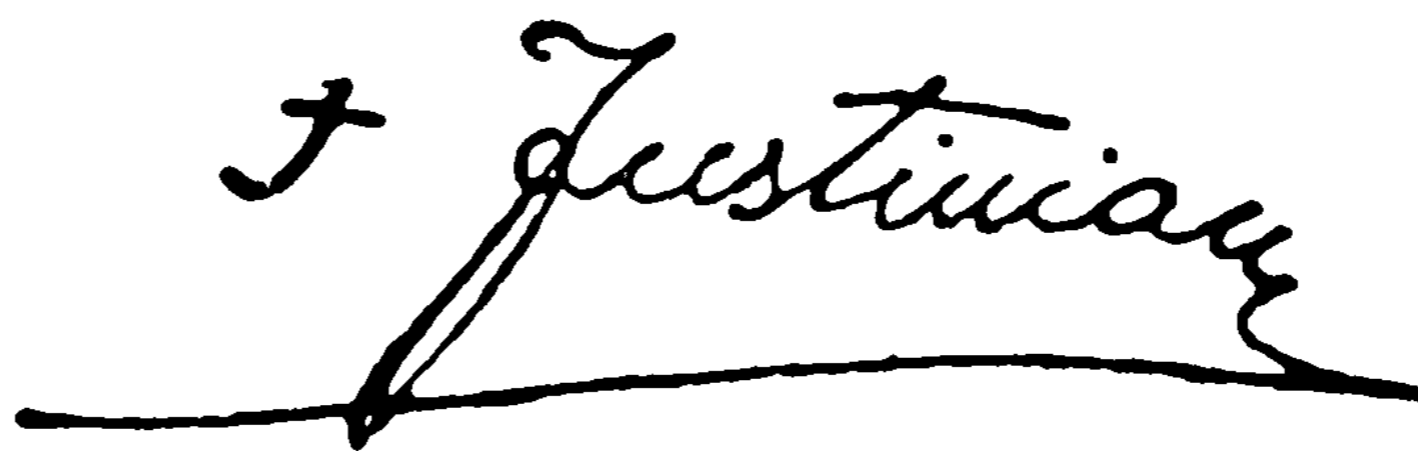
Să ne gândim numai la poporul nostru, care în istoria sa a încercat multe suferințe și a dat multe jertfe. Iubitor de muncă, de libertate, de progres, de pace, după secole de luptă, a reușit să trăiască astăzi liber, dobîndu-și un viitor cât mai înfloritor. Pe zi ce trece el progresează și ne bucurăm că stadiul de organizare socială la care a ajuns acum de curînd, stadiu sărbătorit cu puține zile mai înainte, prin alegerea Președintelui Țării noastre, pecetluiește o biruință a jertfelor și muncii sale și-l așează în rîndul popoarelor înaintate.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Bucurîndu-mă împreună cu voi de bucuria Sfintei Învieri pe care sărbătorim acum, vă îndemn, ca așa precum moșii, strămoșii și părinții voștri au cinstit sfânta cruce, care i-a întărit și i-a ajutat, și voi, buni creștini, să o cinstiți, avînd mereu în minte cuvîntul Sfîntului apostol Pavel pe care vi l-am amintit mai sus, că «pentru noi cei ce vrem să ne mîntuim, crucea este puterea lui Dumnezeu» (I Corinteni 18).

Binecuvîntîndu-vă pe voi toți și pe toți cei dragi ai voștri și încreștinîndu-vă că sînt mereu același Părinte iubitor și rugător pentru voi către Dumnezeu, vă urez tuturor «la mulți ani» și vă spun din toată inima :

«HRISTOS A ÎNVIAT !»

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

SCRISOARE IRENICĂ

ADRESATĂ DE PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN
PATRIARHILOR ȘI ÎNTÎISTĂTĂTORILOR DE BISERICI CREȘTINE
CU PRILEJUL SFINTELOR SĂRBĂTORI ALE ÎNVIERII DOMNULUI
DIN ANUL 1974

Prea Fericirea Voastră,

Mult iubite frate în Hristos cel Înviat,

Iată cât este de bine și cât este de frumos când credincioșii tuturor Bisericilor creștine prăznuiesc Învierea lui Hristos în aceeași sfântă zi — «pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim întru ea» — unindu-și glasurile cu ale îngerilor din ceruri pentru a cânta imnurile pascale : «Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcând și celor din mormânturi viață dăruindu-le. Învierea Ta, Hristoase, Mîntuitorule, îngerii o laudă în ceruri ; și pe noi, pe pămînt, ne învrednicește cu inimă curată să o preamărim !».

Această neasemănată bucurie, de a prăznuși toate Bisericile creștine Învierea lui Hristos în aceeași zi, să ne rugăm Domnului Celui Înviat și să ne străduim cu puteri unite, ca s-o avem în fiecare an în viitor, cu convingerea că prin aceasta facem încă un pas important spre realizarea unității creștine, plăcută lui Dumnezeu și dorită de creștinii de pretutindeni.

Se cuvine, cu adevărat, să fie sărbătorită în acest fel Învierea lui Hristos, de vreme ce ea constituie temelia de nezdruncinat a Bisericii creștine, de vreme ce lucrarea tuturor Bisericilor creștine se săvîrșește în lume cu ajutorul neîntrerupt al lui Hristos Cel Înviat, care este izvorul vieții celei noi, după cum Însuși spune : «Eu sînt viu și voi veți fi vii» (Ioan XIV, 19) ; «Iată Eu sînt cu voi în toate zilele pînă la sfîrșitul veacului !» (Matei XXVIII, 20).

Pentru Bisericile creștine, sărbătoarea Paștilor înseamnă comemorarea a două mari acte, indisolubil unite : Jertfa de pe cruce a lui Hristos și Învierea Sa din morți, prin reînnoirea în fiecare an a recunoștinței pentru marea iubire a Fiului lui Dumnezeu față de credincioșii Săi, și prin preamărirea Învierii Sale din morți, care este garanția învierii pentru toți cei ce cred în El.

Sărbătorirea Învierii Domnului ne oferă nouă, Conducătorilor Bisericilor creștine, fericit prilej de a intensifica eforturile noastre pentru

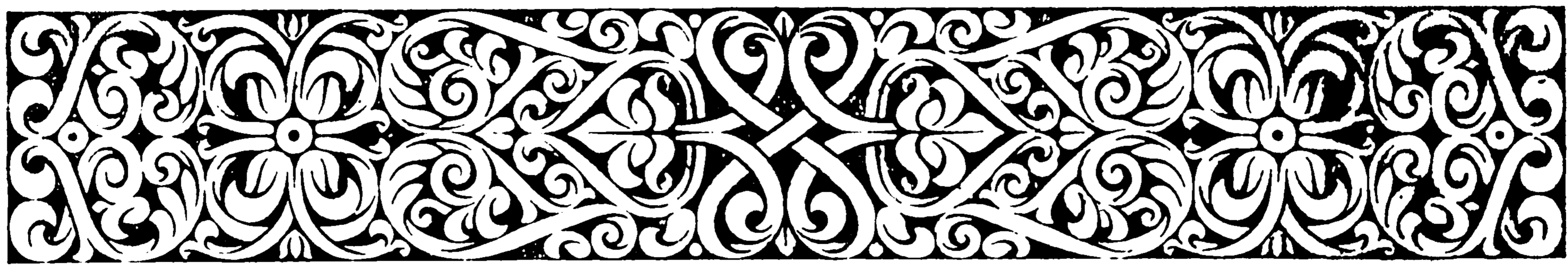
a face ca darurile și binefacerile Învierii lui Hristos să fie din belșug folosite de clericii și credincioșii noștri, atât în viața lor, cât și în relațiile cu clericii și credincioșii celorlalte Biserici, ba chiar cu toți oamenii fără deosebire de rasă și de credință religioasă, cu scopul de a contribui la buna înțelegere și cooperarea frățască a tuturor popoarelor lumii.

Din toată inima, Vă urăm, Prea Iubite Frate, să serbați Învierea Domnului, cu sănătate, bucurie duhovnicească, prosperitate și pace, împreună cu Ierarhii, clericii și credincioșii Sfintei Voastre Biserici, și Vă îmbrățișăm cu sărutarea sfântă în Hristos Cel ce cu adevărat a înviat.

† **Justinian**

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

• VIATA • BISERICESCA •

PRIMIREA PREOȚILOR DIN CAPITALĂ DE CĂTRE PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN, ÎN ZIUA ÎNTÎI DE PAȘTI

Potrivit unei frumoase datini, în prima zi de Paști a acestui an — duminică 14 aprilie — preoții din Capitală s-au îndreptat spre reședința patriarhală, pentru a prezenta Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian urări de sănătate, viață îndelungată și noi izbândiri în lucrarea sa de ocîrmuire a Bisericii străbune și de călăuzire a credincioșilor pe calea mîntuirii. Alături de preoțimea Capitalei au venit și profesorii Institutului teologic și Seminarului teologic din București, precum și salariați ai Administrației Patriarhale și ai Arhiepiscopiei Bucureștilor, dornici să prezinte omagiile lor Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române și să primească de la Prea Fericirea Sa binecuvîntare și sfat părintesc.

La ora 18, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a intrat în sala Adunării Naționale Bisericești, fiind întîmpinat de Corala preoților din Capitală cu *Imnul patriarhal*. Alături de Prea Fericirea Sa se aflau: P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal; P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor; P. C. Pr. Ioan Gagi, directorul Administrației Patriarhale; P. C. Pr. Traian Ghica, directorul Casei de Pensii și Ajutoare a salariaților Bisericii Ortodoxe Române; P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicarul administrativ al Arhiepiscopiei Bucureștilor; P. C. Pr. Nițisor Cazacu, secretarul Cabinetului patriarhal; PP. CC. Consilieri patriarhali și mitropolitani; PP. CC. Protoierei din Capitală.

Au mai fost de față: Pastorul Dr. Teodor Schober, președintele organizației «Diakonisches Werk, Innere Mission und Hilfswerk», a Bisericii Evanghelice din R. F. Germania; Rev. Phillip Ursell, capelanul Universității din Cardiff; Pr. Octavian Popescu, parohul bisericii ortodoxe române din Paris; Pr. Nicolae Goranov, superiorul bisericii ortodoxe bulgare din București.

A participat și reprezentantul Departamentului Cultelor.

Corala preoților din Capitală a interpretat două lucrări polifonice pascale ale compozitorului Pr. Ion Popescu-Runcu : *Să-nvize Dumnezeu și Hristos a înviat* (în limbile română, greacă și slavonă). A dirijat compozitorul. Concertul s-a încheiat cu imnul patriarhal *Părinte din ceruri*, dirijat de P. C. Pr. Nicolae Marinescu.

În numele preoțimii din Capitală, P. C. Pr. *Ioan Hagiu*, de la parohia Cuțitul de Argint, a adresat Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian un cuvânt omagial, în care a zugrăvit mai întâi bucuria aleasă revărsată în sufletele clerului și ale credincioșilor de luminatul praznic al Învierii Domnului. În atmosfera înălțătoare a acestei «sărbători a sărbătorilor», credincioșii, adunați în număr mare în sfintele locașuri de închinare, au primit cu toată cuviința și dragostea filială cuvântul pastoral al Întâistătorului Bisericii Ortodoxe Române și binecuvântarea acestuia, transmisă prin preoții slujitori. La rîndul lor, preoții, după ce și-au primenit și înaripat puterile spirituale la jertfa liturgică din noaptea sfîntă a Învierii, au venit în fața arhipăstorului lor iubit, pentru a-i prezenta recunoscătoare mulțumiri și călduroase urări de bine.

Reprezentantul preoțimii a caracterizat cîteva din înfăptuirile Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, stăruind asupra gîndirii luminate și a muncii neobosite pe care acesta le-a închinat în slujirea lui Dumnezeu și a semenilor. Între altele, amintind de grija Prea Fericirii Sale, pentru promovarea cîntării omofone și polifone bisericești, vorbitorul a remarcat că și clerul, la rîndul său, a immortalizat figura Întâistătorului Bisericii Ortodoxe Române în creații muzicale de înaltă valoare, între care la loc de frunte se situează fresca muzicală *Balada vremilor străbune* a preotului Ioan Popescu-Runcu. Executarea acesteia de către Corala preoților din Capitală a impresionat adînc prin sensibilitatea artistică și a întrunit aprecierile multor personalități bisericești de peste hotare, care ne-au vizitat țara.

În partea a doua a cuvîntării sale, P. C. Pr. Ioan Hagiu a adus respectuoase mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru înțelepciunea și purtarea de grijă cu care a orientat preoțimea și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române în contextul marilor transformări ivite în viața patriei noastre în ultimul sfert de veac. «Prea Fericirea Voastră — a spus vorbitorul — ați fost prea înțeleptul nostru îndrumător, sprijinind din toate puterile spiritul înnoitor și creator al orînduirii drepte din patria noastră, învățîndu-ne și pe noi, preoții, cum să facem în chipul cel mai fericit aceasta, pentru ca și noi să fim un sprijin în mersul ascendent al poporului nostru și în prestigiul internațional mereu sporit al patriei noastre, prestigiu ce va lua o amploare și mai mare în urma fericitei alegeri a primului Președinte al Republicii Socialiste România, Dl. Nicolae Ceaușescu, — act solemn la care ați fost invitat să participați și Prea Fericirea Voastră, ca un semn al prețuirii ce vi se acordă de către conducătorii țării».

În încheiere, reprezentantul preoțimii Capitalei a adresat Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian respectuoase urări de sănătate și viață îndelungată.

Răspunzînd cuvîntului omagial, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a rostit următoarea cuvîntare :

Prea Sfințiți Părinți Episcopi,
Prea Cucernici Părinți Consilieri,
Cucernici Părinți,
Onorată asistență,

Așa cum poate vă aduceți aminte, încă acum 25 de ani noi am stabilit bune raporturi de prietenie și colaborare cu toate cultele religioase din România. Între aceste culte se află și Biserica Evanghelică-Luterană. În vremea de acum 25 de ani, ea avea drept conducător pe episcopul Friedrich Müller, cu care am colaborat frățeste aproape 20 de ani. Și episcopul actual, Dl. Albert Klein, a continuat să meargă pe același drum al înaintașului său și întreține cu noi raporturi din cele mai bune.

Vă mai amintiți desigur că în vizita pe care am făcut-o în anul 1970 în Republica Federală Germania, fiind invitat și de conducerea Bisericii Evanghelice din această țară, în frunte cu Dl. Episcop Hermann Dietzfelbinger, am avut prilejul unor întâlniri cu multe organisme ale acestei Biserici. După aproape doi ani, Excelența Sa Dl. Episcop Dietzfelbinger, în fruntea unei delegații, ne-a întors vizita și cu acest prilej s-au consolidat raporturile noastre de dragoste frățescă și de bună colaborare în cadrul promovării ecumenismului creștin.

Cu prilejul vizitei în Republica Federală Germania am vizitat și organizația «Diakonisches Werk». Și atunci, ca și în prezent, președinte al acestei organizații este Dl. Pastor Dr. Schober. La întâlnirea noastră de astăzi, în ziua Sfințelor Paști, D. Sa este prezent în mijlocul nostru, luînd parte la această tradițională întâlnire. Vă rog să-mi permiteți ca, în numele meu și al Dvs., să-l salut cu toată dragostea, urîndu-i din toată inima să fie bine-venit în mijlocul nostru.

În al doilea rînd, aș vrea să subliniez momentul important petrecut cu puține zile în urmă în viața politică și socială a țării noastre. A amintit și Părintele Hagiu în cuvîntul său, și eu amintesc la fel, că sîntem încă sub ecoul importantei solemnități în cadrul căreia Marea Adunare Națională a ales ca Președinte al Republicii Socialiste România pe Dl. Nicolae Ceaușescu. Alegerea aceasta a celui mai bun fiu al poporului român, atît de mult rîvnitor pentru binele și prosperitatea țării noastre, atît de strădalnic pentru propășirea vieții poporului nostru, atît de mult iubit de întregul popor, ne-a umplut inimile de bucurie. Folosesc acest prilej pentru a vă îndemna din toată inima, la întâlnirea noastră de astăzi, să urăm Domnului Nicolae Ceaușescu, primul Președinte al Republicii Socialiste România, mulți și fericiți ani, cu deplină sănătate și noi realizări, tot mai bogate, spre binele patriei și fericirea întregului popor.

Mulți ani trăiască !

Revenind la momentul sărbătoresc ce ne-a reunit astăzi, țin să vă mărturisesc că m-a impresionat adînc cuvîntarea Părintelui Hagiu, care

a evocat atâtea momente din istoria mîntuirii noastre, din drama mîntuirii noastre creștine, ca ființe omenești pe acest pămînt. Căci deși ori de cîte ori sărbătorim Sfintele Paști, bucuria Învierii Domnului este neșpus de mare, totuși gîndurile noastre merg spre această dramă atît de dureroasă, care ne face să ne punem întrebarea : De ce a trebuit să fie atîta durere, atîta întristare, pentru ca să se săvîrșească actul mîntuirii noastre ?

Sigur că nu se poate da în cîteva cuvinte un răspuns adecvat. Totuși, gîndindu-ne că pricinuitorul răului în lume, diavolul, a mers pînă acolo încît a îndrăznit să ispitească pe însuși Mîntuitorul Hristos, arătîndu-I de pe aripa templului bogățiile lumii și făgăduindu-I-le dacă îl va urma, ne încredințăm că în lumea aceasta există o luptă între bine și rău. Iar în calitate de creștini păstrăm convingerea că în lupta aceasta, avînd ajutorul lui Dumnezeu și depunînd strădanii susținute, vom birui răul cu binele și ne vom împlini astfel menirea pe acest pămînt.

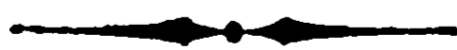
De aceea și poporul român, care a avut de suferit atîtea dureri și atîtea neazuri, atîtea cîmpiri și atîtea subjugări în viața lui, a dus cu răbdare și perseverență o luptă grea și a ajuns la stadiul de care s-a amintit aici, ca stat liber și independent, cu un înalt prestigiu în rîndurile popoarelor lumii și cu o conducere care este înconjurată de întregul popor cu nețărmurită dragoste și desăvîrșit atașament.

Momentele evocate de Părintele Hagiu sînt pentru fiecare preot momente vrednice de ținut minte. De aceea, iubiții mei, să nu uităm niciodată, așa cum am amintit și în pastorală, însemnătatea deosebită a dramei mîntuirii noastre, pe care a purtat-o — suferind pînă și răstignirea și moartea pe cruce — însuși Fiul lui Dumnezeu. Să ne aducem aminte neconținut de acest lucru, pentru ca să ne dăm seama cîtă recunoștință datorăm lui Dumnezeu, Celui care a suferit atît de mult pentru mîntuirea neamului omenesc.

Mulțumesc pentru urările făcute în numele Dvs. de părintele Hagiu și la rîndul meu vă urez din toată inima să aveți parte de sărbători cu bucurie și cu sănătate. Vă binecuvîntez pe Dvs., pe toți cei dragi ai Dvs., precum și pe credincioșii pe care îi păstoriți. Dumnezeu să vă dăruiască sănătate, ani mulți și plini de bucuria mîntuirii sufletești.

La mulți ani !

După această cuvîntare — care a fost ascultată cu multă luare-aminte de întreaga asistență — Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian s-a întreținut cu cei de față în mod cordial, împărtășindu-le părintești urări de bine, într-o atmosferă sărbătorească înălțătoare, plină de dragoste și de bucurie duhovnicească.

ACTIVITATEA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN ÎNTRUNIRI INTERCREȘTINE

LUCRĂRILE CELUI DE-AL ȘAPTELEA COLEGIU PASTORAL
AL UNIUNII BISERICILOR EVANGHELICE PENTRU
TEOLOGIA ȘI ISTORIA BISERICILOR RĂSĂRITENE

Uniunea Bisericilor Evanghelice din Republica Democrată Germană a organizat, între 4 și 8 martie 1974, cel de-al VII-lea Colegiu pastoral pentru teologia și istoria Bisericilor Răsăritene, în Casa Misiunilor din Berlin. Conducătorul Colegiului, pastorul Eugen Meckel, a invitat la lucrările proiectate un număr de profesori universitari, docenți și asistenți, de la diferite facultăți de teologie protestantă din R.D.G., precum și un număr de pastori și studenți teologi, spre a ține referate și a participa la discuții. Au participat în total 21 de teologi și pastori germani, dintre care menționăm pe profesorii Döpman — Berlin și Onasch — Halle, pe docenții Ullman — Naumburg, Goltz — Halle și Schulz — Schafstädt și pe asistentul Hümme — Greifswald.

La lucrările acestui Colegiu au fost invitați și au participat patru ortodocși: Pr. Prof. Ioan G. Coman, de la Institutul teologic universitar din București, Mitropolitul Filaret — Moscova, exarh al Patriarhiei Moscovei în Germania, Prof. Pantelovski de la Academia teologică din Sofia și Asist. Jan Anchimiuk de la Facultatea de teologie ortodoxă din Varșovia.

Au fost invitați și au participat la lucrări trei preoți romano-catolici, ca observatori.

Tema centrală a sesiunii a fost: *Spiritualitatea în Ortodoxie*, tratată în șase conferințe, dintre care trei au fost acoperite de ortodocși și trei de protestanți. Tema a fost susținută și în cadrul unui număr de ședințe de seminar, pe texte patristice, la care, dintre ortodocși, a participat numai delegatul român.

Doctrină și orientare bisericească. — Vom prezenta, în ordinea programului de lucru, unele idei sau rezumate ale conferințelor duhovnicești care s-au ținut la acest Colegiu pastoral, cum și informațiile date de delegați asupra Bisericilor lor, inclusiv elemente din timpul recepțiilor.

Pr. Prof. Ioan G. Coman a ținut conferința intitulată: *Sensul și lucrarea ecumenică a Sfântului Duh la Sfinții Părinți*, subliniind, între altele: ființa și lucrările Sfântului Duh; aspectele practice ale lucrării Sfântului Duh în epoca patristică și astăzi; teologia Sfântului Duh; darurile Sfântului Duh, împărțite în trei grupe: intelectuale, morale și duhovnicești, apropiere ecumenică prin înțelepciune, sfințenie, dragoste și jertfă. Conferința a avut numeroase aplicații la eforturile Mișcării ecumenice de astăzi și a interesat pe ascultători prin densitatea ideilor, noutatea și eficiența perspectivelor patristice, sistematizarea problemelor și aspectele dinamice ale lucrării Sfântului Duh în viața credincioșilor prin efectele harului.

Asistentul H. G. Thümmel a susținut comunicarea: *Isihasmul și pictura icoanelor*, cu diapozitive. După o introducere elementară în isihasm, autorul a înfățișat auditorilor icoane sau picturi murale din diferite epoci și școli bizantine și slave: rusești, bulgărești, sârbești și Muntele Atos. Delegațul Bisericii Ortodoxe Române s-a referit, în completare, la iconografia românească, arătând valoarea ei deosebită și notorietatea mondială.

Mitropolitul Filaret, exarhul Patriarhiei Moscovei în Germania, a vorbit despre *Spiritualitate înseamnă a rămâne în har*. I. P. S. Sa a fost de acord cu Pr. Prof. Ioan G. Coman, că Sfântul Duh săvârșește o deosebită lucrare în Mișcarea ecumenică. Spiritualitatea este nucleul credinței ortodoxe. Harul se manifestă prin smerenie, ascultare, dragoste și rugăciune. Rugăciunea sinceră este rodul harului și ea aduce dăruire și îmbunătățire. Rugăciunea se face din inimă, în genunchi, ca în cazul lui Daniil (VI, 10), și al lui Iisus în grădina Ghetsimani. Se cuvine ca rugăciunea să fie sub răstignire. Ea implică procese somatice și psihice.

Prof. Panciovski a vorbit despre *Ideile Renașterii și ale Iluminismului în «Istoria slavo-bulgară» a lui Paisie de Hilandar* (secolul XIX). Acest Paisie a contribuit la renașterea poporului bulgar, prin idei luate din Renașterea occidentală, ca: omul nou, destinul acestuia în lume, patriotismul, dorința de a ridica poporul bulgar la rangul de națiune, legături cu umanismul francez, democrație, unitate națională. Paisie protestează continuu contra persecutorilor poporului bulgar.

Prof. Onasch a ținut comunicarea: *Vechea pictură de icoane rusești și influența ei asupra evlaviei*, cu diapozitive. Vorbitorul a susținut că într-o icoană se întâlnește noeticul (metafizicul în sens platonice și patristic) cu esteticul (materia), încercând să coboare sfințenia în materie și să ridice materia umană în sfera divinității, lucru contingent cu poezia, care precedează și ea la fel. Afirmarea a fost exemplificată cu numeroase chipuri de icoane, îndeosebi cu arătarea Sfintei Treimi la Stejarul din Mamvri, — icoană care, prin potirul euharistic de pe masa din fața celor trei îngeri, dă scenei și sens hristologic. Ideea a fost subliniată și prin icoane ale Maicii Domnului și a diferiți sfinți. La discuții despre iconografia românească, a vorbit Pr. Prof. Ioan G. Coman care a făcut apoi observația că expresia folosită de vorbitor: «unirea noeticului cu esteticul» în icoană, este redată în Ortodoxie prin formula patristică de *teandrie* sau *teantropie*, termeni care exprimă unirea firii divine cu cea umană în actul întrupării Logosului, termeni folosiți prima dată de Origen și reluați apoi de Pseudo-Dionisie Areopagitul și Sfinții Sofronie al Ierusalimului și Maxim Mărturisitorul.

Docentul Schulz a ținut o comunicare despre *Rugăciunea isihastă și autogenes training*. Vorbitorul a explicat termenul de isihasm după cartea lui Hausherr: *Hèsychasme et prière*, *Orientalia Christiana Analecta*, 176, Roma, 1966 și a arătat că rugăciunea «Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă» nu are nimic comun cu Yoga. El a rezumat concepțiile despre rugăciune și filocalie ale Părinților din secolele IV—VI, începând cu Evagrie Ponticul și continuând cu Pseudo-Macarie, Diadoh al Foticeei, Arsenie, Mesalienii, Sfinții Dorotei, Casian, Benedict, Maxim Mărturisitorul și Simeon Noul Teolog. Acesta din urmă este predecesorul propriu-zis al isihasmului. Începând din secolele XIII—XIV, rugăciunea se face, în cercurile monahale și ascetice, cu exerciții de voință și concentrare. Se insistă asupra poziției trupului și a legăturii acestuia cu rugăciunea «Iisuse Hristoase, Fiul

lui Dumnezeu, miluiește-mă». Se vorbește, de asemenea, despre Grigorie Sinaitul și lumina ca însoțitoare a rugăciunii, apoi despre Meyendorff și palamism, despre isihasmul în Rusia, Paisie Velicickovski din Moldova și mișcarea neopalamită. Se subliniază defectele isihasmului și se stăruie asupra rugăciunii ecumenice și a altor forme de rugăciune. Au participat la discuții Pr. Prof. Ioan G. Coman, Prof. Ullmann și Asist. Thümmel. Delegatul român a arătat geneza îndepărtată a isihasmului, influența lui Origen asupra lui Evagrie Ponticul și a altora, precum și importanța fundamentală a lui Simeon Noul Teolog pentru acest curent. El a notat că rolul trupului în procesul rugăciunii isihaste era determinat, probabil, și de Renaștere, care reabilitează materia (cf. Mihail Choniatul, *Prosopopeia trupului și a sufletului*, sfârșitul secolului XIII și începutul secolului XIV).

Sedințele de seminar. — În cele 4 ședințe de seminar (5, 6, 7, 8 martie 1974), dirijate de Prof. Ullmann, s-au tradus și comentat din *Scara Sfântului Ioan Scărilor* (cap. 29), și din *Despre spovedanie* a Sfântului Simeon Noul Teolog (cap. XVII ș.u.), fragmente în legătură cu desăvârșirea sufletului prin nepățimire și prin combaterea continuă a celor 8 păcate capitale prin virtuțile contrarii, îndeosebi prin cugetul smerit, apoi în legătură cu puritatea și vrednicia celor ce pot ierta păcatele oamenilor prin rugăciune și puterea harului de la Dumnezeu. Delegatul român a luat des cuvântul în ședințele acestui seminar, punând întrebări și dând explicații asupra fondului, asupra unor idei și termeni speciali ca: *nepățimire-apatheia* în filosofia păgână și creștinism, conținutul nou al acestui termen la Sfinții Părinți, *unirea totală* cu Dumnezeu prin Înviere, *trăsăturile* duhovnicului îmbunătățit — în stare să dea păcătoșilor dezlegare de păcate, trăsături care sînt roada Duhului (Gal. V, 22). El a explicat, de asemenea, pe larg termenul și ideea de *Filocalie* la Origen, la Sfinții Părinți Capadocieni și la Fericitul Augustin (*Retractări*, I, 13, P.L., XXXII, 586—597; *Contra academicilor*, II, 3, 7, P. L., XXXII, 922) și a stăruit asupra lungului și complicatului proces al îmbunătățirii duhovnicești, care urmărește recăpătarea chipului lui Dumnezeu prin efortul pentru realizarea asemănării. El a enumerat elementele chipului lui Dumnezeu în om, după teologia patristică, în comparație cu dispariția totală a acestui chip la Luther.

Informații asupra Bisericilor, oaspeților și a specificului spiritualității lor. — În programul de salutări și informații asupra Bisericilor oaspeților, Pr. Prof. Ioan G. Coman a prezentat Colegiului pastoral mai întâi binecuvîntările Prea Fericitului Patriarh Justinian și salutările Institutului teologic din București și apoi conferința: *Aspecte actuale ale Bisericii Ortodoxe Române*.

1. *Organizație și legături cu lumea creștină.* — Este pentru mine o deosebită bucurie duhovnicească să salut acest Colegiu Pastoral, care are la inimă, printre altele, spiritualitatea ortodoxă și să mulțumesc călduros conducerii Uniunii Bisericii Evanghelice pentru invitația ce mi-a făcut de a participa la lucrările acestei sesiuni. Cunoașterea reciprocă a Bisericilor este o condiție a apropierii și reînnoirii în unitatea lor de la început.

Aduc aici binecuvîntările Prea Fericitului Patriarh Justinian pentru succesul deplin al schimbului de idei din timpul acestei sesiuni, precum și salutul profesorilor și studenților Institutului teologic universitar din București.

Biserica noastră are rang de patriarhie din 1925, este acum la al treilea patriarh — Prea Fericitul Justinian — și este împărțită în 12 eparhii. Ea dispune de

un complex aparat administrativ, meticulos organizat, mergînd de la patriarhie pînă la parohie. Ea are două Institute teologice de grad universitar, unul la București, altul la Sibiu; are de asemenea șase seminarii teologice, plus un seminar special (la Curtea de Argeș), o școală de pictură bisericească, cursuri de îndrumare și înnoire misionară pentru preoți, 10 reviste sau publicații periodice în interior, patru publicații ale Bisericilor românești de peste hotare; dispune de tipografii, case de odihnă, așezăminte sanatoriale, casă de pensii.

În bisericile Patriarhiei Române se fac slujbe frumoase, în frunte cu sfînta liturghie, oficiate de un cler de vocație și cu pregătire superioară. Aceste slujbe, ajutate de cîntarea în comun a tuturor credincioșilor prezenți sau de coruri de înalt nivel muzical, le întîlnim în mînăstiri, în catedralele eparhiale și în bisericile patriarhale din București. Se rostesc predici pregătite cu grijă.

În 1955 s-a procedat la canonizarea a 8 sfinți români și la generalizarea cultului mai vechi al altora. Au avut loc, cu acest prilej, manifestări ample ale evlaviei credincioșilor, în prezența reprezentanților tuturor Bisericilor Ortodoxe.

Se publică studii, articole, recenzii, traduceri, în revistele bisericești, relativ la aproape toate problemele intrînd în perimetrul actual al teologiei cu cele patru secții ale ei: biblică, istorică, sistematică și practică. Se analizează, în aceste publicații, cu grijă, printre altele, problemele actuale ecumenice și cele de pe agenda Sinodului Panortodox pe care Ortodoxia îl pregătește. Teologii noștri participă la diverse congrese internaționale de specialitate, sau în felurite comisii de lucru ale organizațiilor creștine mondiale și colaborează la diverse publicații intercreștine. S-au publicat și se publică manuale pentru institute și seminarii, culegeri de texte patristice, cărți de cult revizuite, cărți de rugăciune, mai multe ediții ale Noului Testament, iar acum, de curînd, o nouă ediție a sfîntei Scripturi.

Biserica Ortodoxă Română întreține legături frățești cu toate Bisericile Ortodoxe surori, adică cu Patriarhia Ecumenică și cu Patriarhiile Alexandriei, Antiohiei, Ierusalimului, Rusiei, Serbiei, Bulgariei, cu Bisericile Greciei, Ciprului, Poloniei, Cehoslovaciei, Finlandei, apoi cu Muntele Atos și alte așezăminte ortodoxe din lume. Ea a participat la sesiunile Conferinței Panortodoxe de la Rodos (1961, 1963, 1964), se află în continuu contact cu toate aceste Biserici în lucrarea de pregătire a Sinodului Panortodox, a poziției comune în dialogul ecumenic și a rezolvării altor probleme comune. Biserica noastră face schimb de profesori și studenți cu aceste Biserici. Au loc destul de des vizite frățești la cel mai înalt nivel.

Biserica Ortodoxă Română are legături, la toate nivelurile, cu Vechile Biserici Orientale necalcedoniene: coptă, etiopiană, armeană și siriană. Aceste biserici au fost vizitate de curînd de către Prea Fericitul Patriarh Justinian, de ierarhi, de profesori și de studenți teologi ortodocși români. Ele însele au trimis delegați să viziteze Biserica noastră. Convorbirile neoficiale de la Aarhus, Bristol și Geneva au pregătit dialogul pe care-l așteptăm să înceapă curînd.

Biserica Ortodoxă Română a inițiat și menține raporturi prietenești cu toate cultele neortodoxe din țara noastră, inclusiv cu mozaismul și cu islamismul. Ea se află în contact cu Bisericile Protestante din R. F. Germania, îndeosebi cu Biserica Evanghelică, cu Bisericile Reformate din Franța, Statele Unite ale Americii, cu Federația Mondială Reformată, cu Federația Mondială Luterană, cu Biserica Evanghelică din R. D. Germană, cu Biserica Romano-Catolică din R. F. Germania

și Austria, cu Biserica Anglicană cu care, alături de celelalte Biserici Ortodoxe, a reluat dialogul început acum 40 de ani (1935), și Biserica Veche-Catolică cu care, alături de celelalte Biserici Ortodoxe, a inițiat dialogul teologic, în iulie 1973. Ea participă la lucrările Consiliului Ecumenic al Bisericilor, la acelea ale Conferinței Bisericilor Europene, ale Conferinței Creștine pentru Pace, unde are reprezentanți permanenți și colaboratori constanți. Teologi și studenți ortodocși români iau parte la diverse întâlniri teologice interconfesionale, cum este cea de față.

Această activitate a Bisericii Ortodoxe Române se datorește dragostei lui Dumnezeu și puternicei personalități creatoare, organizatoare și stimulative a Preafericitului Patriarh Justinian, autor al unei cărți de bogată teorie și practică pastorală contemporană, în 11 volume, intitulată *Apostolat social*, precum și activității febrile și înțelepte a membrilor Sfântului Sinod, dintre care unii au fost străluciți profesori de facultate sau de seminar. Lucrul acesta se datorește și libertății depline de care se bucură cultele în Republica Socialistă România.

2. *Elemente ale spiritualității ortodoxe române.* — Spiritualitatea Ortodoxiei române, de aceeași esență cu aceea a întregii Ortodoxii, are unele trăsături proprii, deși ea ține să fie și să rămână evanghelică și patristică. Trăsăturile proprii se referă la un anumit etos și la un specific în practicarea acestei spiritualități. Iată câteva din aceste trăsături.

Credincioșii români ortodocși practică o *evlavie* izvorită dintr-o credință caldă, prin rugăciune, prin inima deschisă către Dumnezeu și către semenii săi, printr-un sentiment deosebit al milei și generozității creștine. Credincioșii frecventează în tot cursul anului bisericile și mănăstirile. Cu prilejul sfintelor sărbători, îndeosebi ale Paștilor, afluența este impresionantă. La fel cu ocazia serbării hramurilor de biserică. Se ascultă cu multă atenție predicile, slujbele speciale și mai ales pastorelele ierarhilor.

Prezența și pregătirea studenților în institute și elevilor în seminariile teologice au la bază *vocația* sau chemarea preoțească pe care o simt în inimile lor. Identificarea acestei vocații e un lucru delicat, dar de o importanță deosebită pentru recrutarea clerului și a monahilor. Majoritatea licențiaților sau a absolvenților se hirotonească. În mănăstiri se găsesc părinți cu viață îmbunătățită de rugăciune, de înțelepciune și de fapte frumoase.

Umanismul Ortodoxiei românești s-a manifestat de-a lungul istoriei prin bucuria credincioșilor de a fi chipul lui Dumnezeu și de a-și putea modela viața spirituală după aceea a lui Iisus Hristos, închinându-se toți la icoana Lui; apoi prin iubirea cu căldură a Maicii Domnului, a sfinților, prin râvna zidirii de biserici și mănăstiri dintre care unele sînt împodobite cu picturi vestite în toată lumea, prin iubirea cu căldură a Maicii Domnului, a sfinților, prin râvna zidirii de biserici și alte locașuri la Sfintele Locuri și la Muntele Atos, prin sprijinirea tuturor de aproape și de departe și în tot felul de a trăi o viață omenească demnă, în pace și frățească înțelegere.

Dorința de a progresa continuu în *desăvîrșirea spirituală* sau în *filocalie*, adică iubirea de frumusețe duhovnicească este dorința tuturor credincioșilor noștri. Această dorință privește pe de o parte sufletul, care ține să se înfrumusețeze nu numai cu cunoștințe, ci și cu flori ale virtuții ca: bunătaea, blîndețea, munca, răbdarea, iertarea, dragostea necondiționată. La aceste flori vor să ajungă mulți

monahi, clerici și credincioși. Pe de altă parte, această rivnă după frumos privește Biserica însăși, pe care credincioșii o doresc strălucitoare și fără pată. Acești credincioși împodobesc biserica cu minunate picturi murale și cu icoane portative, cu flori la aceste icoane și pe sfântul altar, cu odoare, cu coruri, cu ofrande pentru nevoiași. Rugăciunile ei calde și caritatea ei profundă prin lucrarea Sfântului Duh în Sfintele ei Taine fac din Biserică un izvor neîntrerupt de sfințenie. E o sfințenie care urcă mereu muntele fericit al sublimului dumnezeiesc, ca mireasa după mirele ei în Cântarea Cântărilor. Unirea cu Dumnezeu e un pisc pe care noi credincioșii ne urcăm numai după purificare desăvârșită.

Teologii ortodocși români promovează o *viziune* a mântuirii lumii prin Logosul întrupat, care, recapitulând în El pe toți semenii, îi unește și-i face egali promovându-i din iarna păcatului în primăvara și vara umanității, în drum spre desăvârșire. Iarna păcatului nu poate fi îndepărtată decât prin căldura drepte credințe, a dreptății interumane, a muncii, a răbdării și a dragostei, elemente creatoare care stimulează și promovează sinergia divino-umană, conlucrarea continuă, a omului cu Dumnezeu.

Credința trebuie păstrată neatinsă, căci ea este axa și izvorul sfințeniei, în care, totuși, «dreapta judecată» își are rolul ei de echilibru. Excesele înălțării pe piscurile duhovnicești implică riscul devierii sau al căderii, atunci când sufletul își uită limitele sau când rațiunea tace. E necesar ca cel credincios, trup și suflet, să se unească cu Hristos prin Sfintele Taine sau în contemplație, așa cum El însuși, ca Logos, a binevoit să se facă om întreg, trup și suflet, spre a se uni cu noi. Prin unirea Lui cu noi, noi am devenit toți «logikoi», aparținători ai Logosului (Sfântul Atanasie). Ca «rațiuni» creatoare și mântuitoare, chipuri ale Logosului, noi sfințim mintea, inima și viața noastră și, biruind patimile, depășim «întunericul luminos» și «beția sobră» prin puterea crucii, adică a jertfei și a dragostei, care dărîmă zidul despărțitor și între noi oamenii, și între noi și Dumnezeu.

Asistentul Ian Anchimiuk a dat informații interesante despre Biserica Ortodoxă din Polonia, ale cărei origini urcă pînă în secolul IX. Limba liturgică este slava veche, dar se încearcă introducerea limbii polone în cult. În materie ecumenică, preoții ortodocși se înțeleg cu preoții catolici și pastorii protestanți.

Profesorul Panciovski a adus salutul Bisericii Ortodoxe Bulgare și a vorbit despre structura sfințeniei în această Biserică, sfințenie reprezentată de personalități ca Metodiu și Chiril, Boris, Teodosie și Eftimie de Tîrnovo, martiri cunoscuți și necunoscuți, apoi Gheorghe și Nicolae de Sofia, Ioan Bulgarul, Onufrie, — toți sfinți populari. Au fost și eremiți ca Ioan de Rila, Paisie de Hilandar și alții. Aceștia s-au impus prin slujire, patriotism, dragoste de Dumnezeu și de oameni. Ei au fost luminători și redeșteptători ai poporului, cu scrisul și cu viața.

Cultul. — Cultul a fost săvîrșit în fiecare dimineață în Biserica Sfântul Bartolomeu, din apropierea Casei Misiunilor, iar seara în sala de ședințe a sesiunii de lucru. Miercuri, 6 martie a.c., toți membrii Colegiului pastoral, inclusiv oaspeții, au asistat la oficierea Liturghiei Darurilor mai înainte sfințite, de către mitropolitul Filaret, în capela ortodoxă de la reședința sa din Berlin. În timpul sfintei slujbe s-au urmărit cu atenție cîntările de către toți, inclusiv de către protestanți, care apreciază liturghia bizantină drept seva credinței ortodoxe.

Recepții. — La recepția dată de mitropolitul Filareț, inclusiv la dejunul oferit de el oaspeților ortodocși, s-a discutat pe larg poziția teologiei germane actuale, mai ales a lui Bultmann, cu privire la istoricitatea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. S-a făcut confruntarea cu datele patristice, îndeosebi cu acelea ale lui Origen din opera sa *Contra Iulius Cels* și ale altor scriitori bisericești. Delegatul român a stărunit asupra îmbinării datelor istorice cu kerygma. Realismul și spiritualismul ortodox exprimă teandria Logosului întrupat.

La celelalte recepții date de înaltul consilier bisericesc Eugen Meckel, în propria sa locuință, la reședința oficială a Uniunii Bisericilor Evanghelice și la restaurantul hotelului «Hospis», s-au discutat probleme teologice ecumenice, situația învățămîntului bisericesc din diferite țări, vocația preotească, dorința fierbinte a protestanților de a întări sau de a iniția legături cu Bisericile Ortodoxe, îndeosebi cu Biserica Ortodoxă Română. Delegatul român a subliniat deschiderea ecumenică a Bisericii Ortodoxe Române și desele ei contacte, la toate nivelurile, cu majoritatea Bisericilor creștine.

Informații despre Ortodoxie. — Docentul Schulz a dat informații bogate asupra Ortodoxiei din momentul de față: activitatea ecumenică a Bisericilor Ortodoxe, mișcări ale personalului ortodox în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor și al altor organizații ecumenice, diverse sesiuni de lucru în cadrul acestor organizații și Biserici, publicațiile lor, relevîndu-se cu frumoase aprecieri «Buletinul extern» al Bisericii noastre, tematica numeroaselor sesiuni de lucru, atitudinea Ortodoxiei la Djakarta, în 1975, intensificarea dialogului cu teologii ortodocși ruși, bulgari și români, întîlnirile de la începutul anului 1975.

*

— Întîlnirea dintre ortodocși, protestanți și romano-catolici la Colegiul Pastoral al Uniunii Bisericilor Evanghelice din R. D. G. marchează un moment pozitiv în relațiile ecumenice actuale dintre ortodocși și neortodocși.

— Tema principală a sesiunii: *Spiritualitatea în Ortodoxie* a fost și rămîne o temă centrală a vieții creștine de azi și a provocat un interes deosebit printre participanți. Lucrarea Sfîntului Duh în viața creștină, harul, sfințenia, dragostea, rugăciunea, postul, nepătimirea și sfintele icoane au constituit și constituie tot atîtea probleme vii ale ecumenismului actual. Harul, rugăciunea, viața liturgică, ascetică și mistică a Ortodoxiei interesează în chip deosebit pe protestanți. Senzualului și frumuseții cultului icoanelor, acest mare tezaur al Ortodoxiei, protestanții le pun în față, zic ei, missa sollemnis a lui Beethoven.

— Protestanții din Uniunea Bisericilor Evanghelice din R.D.G. doresc să intensifice legăturile cu Ortodoxia română, primind delegații ale Bisericii noastre și trimițînd delegații de teologi protestanți la noi. Ei doresc să studieze Ortodoxia și literatura teologică ortodoxă română.

Teologia, arta și viața noastră bisericească constituie capitole bogate și originale pentru cercetătorii din acest domeniu.

— S-ar putea pune la dispoziția cercetătorilor străini neortodocși, opera teologică a mitropolitului Irineu Mihălcescu, aceea a profesorilor Vasile Găină, Teodor Tarnavschi, Nicolae Dobrescu, Vasile Gheorghiu, Teodor M. Popescu, Pr. Petre

Vintilescu, opera teologică și literară a Părintelui Gala Galaction, *Apostolatul social* al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și sutele de studii și articole de istorie, patristică, dogmatică și liturgică, publicate în cele 10 reviste ale Bisericii Ortodoxe Române. Biserica și teologia noastră ar câștiga mult să fie văzute și din afară, de neortodocși, care țin cu dinadinsul să le cunoască.

Pr. Prof. IOAN G. COMAN

VIZITAREA UNOR COMUNITAȚI ORTODOXE ROMÂNE
DIN EUROPA OCCIDENTALĂ DE CĂTRE P. S. EPISCOP ANTONIE PLOIEȘTEANUL,
VICAR PATRIARHAL

În Anglia. — Între 23 februarie și 2 martie 1974, P. S. Episcop Antonie a vizitat comunitatea ortodoxă română din Londra, condusă de Pr. Lucian Gafton, și s-a întâlnit cu membrii Consiliului parohial condus de Dl. Barbu A. Călinescu.

La 27 februarie 1974, P. S. Sa a fost primit la Lambeth Palace de Grația Sa Michael Ramsey, arhiepiscop de Canterbury și primat al Angliei, cu care prilej i-a predat Grației Sale o scrisoare din partea Prea Fericitului Patriarh Justinian și au discutat probleme privind relațiile dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Anglicană.

P. S. Episcop Antonie a mai avut întrevederi în Anglia cu I. P. S. Arhiepiscop Athenagora de Tyatira și Marea Britanie, președintele Comisiei Ortodoxe de dialog cu Biserica Anglicană, cu I. P. S. Mitropolit Antonie Bloom, exarh al Patriarhiei Moscovei pentru Europa Occidentală, cu P. S. Episcop John Satterthwaite, episcop de Fulham și Gibraltar, cu P. S. Episcop Robert Runcie, episcop de St. Alban, președintele Comisiei anglicane de dialog cu Biserica Ortodoxă, cu Rev. Michael Moore, președintele Consiliului pentru Relații Externe al Arhiepiscopului de Canterbury, cu Rev. Colin Davey, care se ocupă cu problemele schimburilor de burse studentești în cadrul Consiliului Relațiilor Externe al Bisericii Anglicane, cu Rev. Edward Shotter ș.a.

*

În Franța. — La Paris P. S. Antonie a avut mai multe întrevederi cu I. P. S. Episcop Teofil Ionescu, conducătorul episcopiei din Europa Occidentală și cu membrii Consiliului eparhial și a stat de vorbă cu studenții români de la Paris.

La 6 martie 1974, P. S. Episcop Antonie l-a vizitat și a avut o întrevedere la Paris cu I. P. S. Mitropolit Meletios, exarh al Sanctității Sale Patriarhul ecumenic, mitropolit al Bisericii Ortodoxe Grecești din Franța și președinte al Comitetului interepiscopal ortodox din Franța. Au discutat probleme de interes reciproc.

P. S. Antonie l-a vizitat la Paris și pe P. S. Episcop Pierre l'Huillier (jurisdicția Patriarhiei Moscova) și pe P. S. Episcop Germain de Saint Denys. A avut o întâlnire cu Prof. Olivier Clement, iar la Institutul Catolic, unde a fost invitat să vorbească studenților, cu Prof. Bobrinskoy și Kamengiser.

*

În Elveția. — În zilele de 12 și 13 martie 1974, P. S. Episcop Antonie a participat la ședințele de lucru ale CICARNS (Comitetul de întrajutorare de pe lângă Consiliul Ecumenic al Bisericilor) care a avizat asupra ajutoarelor cerute de unele Biserici din Europa.

P. S. Sa a avut întâlniri cu Dr. G. G. Williams, secretarul general al Conferinței Bisericilor Europene, cu I. P. S. Mitropolit Damaskinos, șeful Centrului Patriarhiei Ecumenice de la Chambésy și secretar al Comisiei Pregătitoare a Sfântului și Marelui Sinod Ortodox, cu I. P. S. Mitropolit Emilianos, reprezentantul Patriarhiei Ecumenice pe lângă Consiliul Ecumenic al Bisericilor și cu P. S. Episcop Leon Gauthier, episcopul Bisericii Vechi-Catolice din Elveția.

P. S. Antonie a asistat la slujba oficiată de Pr. I. Bria, funcționar la Consiliul Ecumenic al Bisericilor pentru românii din Geneva și Lausanne, în biserica St. Germain din Geneva, și s-a întreținut cu comunitatea.

Misiunea română din Geneva a dat o recepție în cinstea vizitei P. S. Sale, la care au luat parte înalți funcționari ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ai Conferinței Bisericilor Europene, ai Bisericii Vechi Catolice din Elveția etc.

*

În Suedia. — Între 14 și 21 martie 1974, P. S. Episcop Antonie a vizitat Parohia ortodoxă română din Stockolm. A luat parte la slujba oficială pentru comunitatea română din Stockolm și împrejurimi, la biserica din Huddinge, de către Pr. Prof. Dr. Al. Ciurea. A avut convorbiri cu Dl. Ing. Cantacuzino, Secretarul Comitetului parohial și cu alți membri ai comunității.

Parohia ortodoxă română din Suedia are câteva filiale în diferite orașe din sudul Suediei și anume: la Jönköping, la Göteborg, la Malmö, la Vaxjö.

În ziua de 19 martie, P. S. Antonie a fost primit la Uppsala de către Excelența Sa Dr. Olof Sundby, arhiepiscop de Uppsala și primat al Suediei, căruia i-a reînnoit invitația din partea Prea Fericitului Patriarh Justinian de a face în 1975 o vizită oficială Bisericii Ortodoxe Române, și cu care a avut convorbiri interesând cele două Biserici și în special parohia ortodoxă română din Suedia.

*

* *

Vizitele făcute de P. S. Episcop Antonie comunităților ortodoxe române de peste hotare au prilejuit o cunoaștere nemijlocită a felului cum se desfășoară viața acestor comunități, a nevoilor și problemelor ce le frământă, și a constituit o contribuție însemnată la rezolvarea unor doleanțe de care depinde buna desfășurare a vieții lor religioase.

Contactele avute cu diferite personalități bisericesti și civile din țările vizitate, expunerile făcute de P. S. Sa despre Biserica Ortodoxă Română și despre viața credincioșilor ei au constituit o contribuție însemnată la creșterea prestigiului Bisericii Ortodoxe Române.

C R O N I C Ă

Luni, 18 martie 1974, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit pe Dl. Secretar General al Ministerului Afacerilor Externe al Greciei, Anghel Blahos, aflat în vizită în țara noastră împreună cu Directorul General al Afacerilor Politice și cu un consilier din Ministerul Afacerilor Externe al Greciei. Au fost prezentați Prea Fericirii Sale de către Excelența Sa Aristote Phridas, ambasadorul Greciei la București.

A fost de față, ca interpret pentru limba greacă, P. C. Pr. Olimp Căciulă.

Marti, 19 martie 1974, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit pe D-na Mariapia Vecchi Tavazzani, din Italia, care a oferit noua sa lucrare, constând din text și fotografii, despre țara noastră, intitulată *Romania mondo latino*. Ca interpret a fost de față P. C. Pr. Secretar N. Cazacu.

Joi, 21 martie 1974, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit pe Rev. Pastor Jean-Jacques Von Allmen, rectorul Institutului Ecumenic de la Ierusalim, venit în vizită în țara noastră, împreună cu soția sa, ca invitați ai Patriarhiei Române, pentru a ține conferințe la Institutele teologice ale Bisericii Ortodoxe Române din București și Sibiu.

Au fost de față: P. C. Pr. Rector Mircea Chialda, P. C. Pr. Prorector D. Popescu, P. C. Pr. Director Ioan Gagiu, P. C. Pr. Cons. Ilie Georgescu și P. C. Pr. Secretar N. Cazacu.

S-a făcut o expunere asupra modului de activitate al Institutului Ecumenic.

S-au oferit oaspeților daruri, iar la ora 14 a avut loc o masă oficială.

Luni, 25 martie 1974, după amiază, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, împreună cu P. S. Episcop-vicar Roman Ialomițeanul și P. C. Pr. Secretar N. Cazacu, au mers la recepția oferită de Ambasada Greciei, cu prilejul Sărbătorii Naționale a Republicii Elene.

Joi, 28 martie 1974, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, împreună cu I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului și cu P. S. Episcop-vicar Roman Ialomițeanul, au luat parte la lucrările Marii Adunări Naționale în sesiunea din acest an.

Miercuri, 10 aprilie 1974, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit pe P. Cuv. Arhim. Photios Nicolaidis, venit din Grecia să slujească de Sfintele Paști la biserica ortodoxă elenă din București. A fost însoțit de Dl. Secretar al Ambasadei Greciei la București.

Prea Fericirea Sa a primit, de asemenea, pe Rev. Philip Ursell, capelanul Universității Anglicane din Cardiff, venit să slujească la biserica anglicană din București, cu prilejul Sfintelor Paști. Acesta a prezentat o scrisoare irenică din partea Grației Sale Arhiepiscopului Michael Ramsey de Canterbury.

Sâmbătă, 13 aprilie 1974, la ora 11, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit pe Dl. Ambasador al Greciei la București, Aristote Phridas, care a prezentat felicitări de Sfintele Paști.

La ora 12, Prea Fericirea Sa a primit pe Rev. Theodor Schober, președintele activităților de misiune și ajutoare ale Bisericii Evanghelice din Stuttgart.

Miercuri, 17 aprilie 1974, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit pe P. Cuv. Arhim. Photios Nicolaidis, care a slujit de Sfintele Paști la biserica ortodoxă elenă din București, pentru rămas-bun de înapoiere în Grecia. A fost însoțit de Dl. Secretar al Ambasadei Greciei.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian i-a oferit *Albumul Bisericii Ortodoxe Române* și o icoană și l-a îndatorat să transmită salutări frățești Prea Fericitului Arhiepiscop Serafim al Atenei.

Luni, 22 aprilie 1974, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit pe Rev. Albert Rauch, împreună cu 4 călugărițe de la Regensburg, Stareța Pia Halsbeck, Johanna Lang, Mechtild Bodensteiner și Petra Lehner, veniți în țara noastră pe linia schimburilor de vizite între clerici.

Oaspeții au fost prezentați de P. C. Pr. Director I. Gagiu, P. C. Pr. Consilier Sabin Verzan și Maica Heruvima Timaru, stareța Mănăstirii Tigănești.

În aceeași zi, între orele 12,45—13,30, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a fost primit la Consiliul de Stat de Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, cu care a avut o întrevedere.

Joi, 25 aprilie 1974, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a prezidat ședința sesiunii de primăvară a Sfântului Sinod.

Ședința a fost consacrată participării Bisericii Ortodoxe Române la activitatea Frontului Unității Socialiste din R. S. România, desemnări delegaților Bisericii Ortodoxe Române la Congresul Frontului Unității Socialiste, care se va ține la 23 mai și desemnării reprezentanților Bisericii Ortodoxe Române în Consiliul Frontului Unității Socialiste.

Între orele 18—20, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, însoțit de P. S. Episcop-vicar Antonie Ploieșteanul, a participat la recepția oferită de Dl. Ambasador al Israelului la București.

DIN VIAȚA COMUNITĂȚILOR ORTODOXE ROMÂNE DE PESTE HOTARE

EPISCOPIA MISIONARĂ ORTODOXĂ ROMÂNĂ ÎN AMERICA

Revista «Credința», nr. 1/1974. — Sub titlul *Colindători români în California*, George Ion Triteanu înfățișează aspecte din viața spirituală a locuitorilor de origine română din aria mării metropole Los Angeles, legate de sărbătorile Nașterii Domnului și Anului nou. Pentru românii din acele părți, aceste sărbători sînt un prilej deosebit de a se aduna și a înnoda firul frumoaselor obiceiuri și datini românești, «de acasă», din patria lor de origine. O grupă de nouă tineri români a organizat o «ceată» de colindători. La auzul colindelor, cei vizitați și-au amintit că aceste datini și obiceiuri strămoșești nu trebuie uitate ci transmise generațiilor următoare, ca pe niște sfinte comori de spiritualitate românească.

Articolul *Mesaje de sărbători* subliniază semnificația pe care o au mesajele și telegramele trimise de ierarhi unii altora cu prilejul sfintelor sărbători de peste an. Ele sînt manifestări ale dragostei frățești, expresie a comuniunii lor spirituale pe care au moștenit-o de la înaintașii lor în Hristos Domnul. De aceste semne de frățescă dragoste și apreciere s-a bucurat și Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Victorin al Episcopiei Misionare Ortodoxe Române în America. Înalt Prea Sfinția Sa a răspuns cu aceleași dovezi de apreciere și stimă.

Dintre știrile privind viața ortodocșilor români din cuprinsul Episcopiei Misionare Ortodoxe Române în America consemnăm următoarele:

Sărbătoare la Montreal de Dumitru Ichim. Este vorba de hirotonirea în treapta de preot a diaconului Gheorghe Chișcă, în ziua de 19 noiembrie 1973. Slujbă hirotonirii a fost oficiată de Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Victorin în catedrala «Sfântul Gheorghe» din Montreal. După slujbă a avut loc o masă comună, în timpul căreia s-a înmînat noului hirotonit în preot sfântul Antimis, cu care ocazie Înalt Prea Sfinția Sa, luînd cuvîntul, a subliniat importanța și însemnătatea acestui obiect liturgic și a exprimat bucuria pentru reușita realizării unui mare deziderat: cumpărarea unei biserici și a unei săli de către parohie.

Același autor înserează în articolul *Centru românesc la Kitchener* cîteva aspecte din viața românilor ortodocși din orașul Kitchener — Ontario (Canada). Românii din acel oraș au reușit înainte de sărbătorile Crăciunului să devină proprietarii unui centru românesc, denumit «Lakéview Lodge Romanian Center», loc care capătă o semnificație simbolică.

Aici se adună în fiecare duminică români tineri și bătrîni cîntînd, jucînd și petrecînd potrivit obiceiurilor pămîntului strămoșesc. Pentru ei acest loc a devenit «acasă» și întotdeauna se întorc cu sentimentul și bucuria de a reveni și a se revedea cu cei de-un neam și de-o limbă. Un aport deosebit la reușita acestor

reuniuni românești îl aduce orchestra «Trei culori», alcătuită din câțiva tineri români entuziaști.

În această «casă nouă» a fost instalat și împodobit cu daruri «pomul de Crăciun»; cei mici au primit diferite daruri împărțite de Dl. Dumitru Ichim.

Despre sărbătorirea Crăciunului de către românii ortodocși din Hamilton ne relatează Părintele Nicolae Ciurea care conchide că pentru toți cei prezenți în sala clubului local «Doina», seara de 16 decembrie 1973 a fost o seară plină de farmecul amintirilor din copilărie pentru cei vîrstnici.

Alte știri consemnează sărbătorirea Sfîntului Nicolae la catedrala Sfîntul Gheorghe din Windsor și a Anului nou la Philadelphia.

Pe pagina a doua a revistei «Credința», Arhim. Paulin Popescu, în articolul *Prea Sfințitul Antim Nica la 30 ani de arhierie*, apreciază activitatea Prea Sfințitului Episcop al Dunării de Jos, Antim Nica, în slujba Bisericii Ortodoxe Române.

Nicholas (Neagu) Caragata în *I was transformed back to my boyhood days* ne mărturisește că vizita pe care a făcut-o, în vara anului 1971 în România, i-a dat posibilitatea de a regăsi simțirea de român, de a retrăi în sufletul său chemarea străbunilor.

Izvor de gândire ortodoxă este reproducerea cuvîntării rostită de Arhim. Paulin Popescu cu ocazia concertului de colinde prezentat de corala «România» în catedrala «Sfîntul Gheorghe» din Windsor, în ziua de 23 decembrie 1973. Arhim. Paulin Popescu, apreciînd activitatea acestei corale, consideră că ea îndeplinește «o acțiune nobilă, românească și creștinească», fiind «izvorul de gândire creștinească, de simțire și de teologie ortodoxă română».

Amintim de asemenea, rubricile: «News from here and there», «Familia noastră», «Donații la Episcopie», «Donații la Tipografie» și «Abonamente».

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DIN PARIS

Revista «Vestitorul», nr. 2/1974: — Dumitru Troțușeanu, cu articolul *Țara de peste pădure*, deschide paginile acestui număr al revistei «Vestitorul». Autorul, suflet de român adevărat, își mărturisește gândurile sale nostalgice despre țara natală, pentru care inima se bate într-un fel aparte.

În articolul *Sfînta Tradiție* se scrie despre izvorul, conținutul și caracterul viabil al Sfintei Tradiții în Biserica creștină din toate timpurile. Învățătura transmisă prin Sfînta Tradiție este strîns legată de viața spirituală, de transformarea credinciosului și pregătirea mîntuirii acestuia. Din totdeauna s-a acordat o grijă deosebită pentru păstrarea identității tradiției cu adevărul dumnezeiesc. La aceasta ne îndeamnă și Sfîntul Apostol Pavel cînd scrie corintenilor (I Cor. XI, 2) sau lui Timotei (I Tim. VI, 20; II Tim. I, 14) să țină și să păzească ceea ce li s-a încredințat.

Prin originea și conținutul lor Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție formează o unitate, avînd aceeași importanță pentru mîntuirea creștinilor.

Simbolul de credință (*Crezul*) este formula cea mai cunoscută în care se exprimă, pe scurt, învățătura cuprinsă de Sfînta Tradiție.

Unirea cu Hristos prin lucrarea Duhului Sfînt în Biserică constituie înțelegerea și trăirea în sensul cel mai înalt al Sfintei Tradiții.

Articolul *Datini creștinești* remarcă frumusețea și rolul important în transmiterea din generație în generație a învățaturii creștine prin datinile legate de marile sărbători de peste an: Nașterea Domnului, Boboteaza, Sfântul Ioan, Sfântul Lazăr, Florii, Sfintele Paști.

Autoarea articolului *Les roumains accuellanis*, Brigitte Rouse, profund impresionată de ceea ce-a văzut în vizita pe care a făcut-o în România, mărturisește că această țară ocupă un loc important în inima ei. Frumusețea patriei noastre, folclorul nostru, oamenii, tot ce a văzut în România au lăsat impresii adânci în sufletul ei și au determinat-o să învețe limba română pentru a înțelege și mai bine pe acești oameni «primitori, surizători și care știu să trăiască».

În articolul *Din viața și activitatea românilor canadieni* remarcă, cu entuziasm, reapariția publicației «Vestitorul român canadian», editată de parohia ortodoxă română «Sfinții Apostoli Petru și Pavel» din Kitchener — Waterloo — Ontario (Canada), care se află sub jurisdicția Episcopiei Misionare Ortodoxe Române în America.

I. D. Ștefănescu, în articolul *L'art byzantin et l'art lombard en Transylvanie. Peintures murales de Valachie et de Moldavie*, face câteva considerații pe marginea unor monumente din Transilvania și Moldova, care păstrează elemente de artă bizantină și influențe din arta lombardă. Între alte monumente autorul citează bisericile din Criscior, Densuș, Prislop, Hunedoara, Sadu, Streiu, Rîșnov etc.

În acest număr al revistei «Vestitorul» mai sînt publicate poeziile: *Limba românească*, *Noapte de iarnă* (Octave Barbu), *Jalea frunzei* precum și o listă a centrelor de difuzare a presei românești în Franța.

PAROHIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DIN VIENA

Almanahul Parohiei ortodoxe române din Viena pe anul 1974, editat de Parohia ortodoxă română din Viena, 208 p.

Almanahul pe anul 1974, al 13-lea de la apariție, se deschide printr-un cuvînt de îndemn «*Sîrguiți-vă cu tărie spre cele bune și de folos*» (Tit III, 8), semnat în autograf de Prea Fericitul Patriarh Justinian, prin care «socotindu-i vrednici de dragoste și prețuire (...) pentru strădaniile de a da la lumină și acest al XIII-lea Almanah pe anul mîntuirii 1974, și pentru celelalte bune realizări culturale înfăptuite în cursul anului trecut»: inaugurarea bibliotecii Coloniei române din Austria, editarea noii publicații culturale, revista trimestrială «*Luceafăr Nou*» etc., — Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române binecuvintează sîrguința fiilor duhovnicești, «strînși în jurul bisericii ortodoxe române din Viena» și îi sfătuiește «să se silească neconținut spre o cît mai temeinică zidire sufletească», spre a se dovedi «fii vrednici» ai neamului din care se trag.

În continuare urmează partea calendaristică propriu-zisă, care cuprinde casele cu sfinții din fiecare zi, marile sărbători și praznice bisericesti din cele douăsprezece luni ale anului. Într-o altă rubrică, proprie pentru fiecare lună, sînt consemnate «spre aducere aminte» o serie de date mai importante din istoria politică, socială și culturală a poporului român, iar un mic spațiu este rezervat — pentru fiecare lună a anului — unor scurte «însemnări». Tot de partea calendaristică pro-

priu-zisă țin și unele indicații privind diferite rînduiri și practici tipiconale-bisericești.

Partea cultural-literară a *Almanahului* pe anul 1974, foarte bogată și variată, se deschide cu articolul *Năzuiri și gânduri tănuite* al Pr. Prof. Dr. Gheorghe Moiescu, parohul bisericii ortodoxe române din Viena. Sînt exprimate în aceste rînduri sentimente și gânduri reflectînd stările sufletești deosebite prin care a trecut autorul în perioada cînd lucra la redactarea acestui *Almanah* și a revistei «Luceafăr Nou».

Rubrica «Făclii pentru suflet» cuprinde două articole. Primul, *Consiliul Ecumenic și menirea lui în lumea creștină*, semnat de Dr. Iustin Moiescu, mitropolitul Moldovei și Sucevei, este de fapt cuvîntarea ținută în ziua de 25 august 1973, în catedrala din Lausanne, cu prilejul celei de-a 25-a aniversări a Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Înaltul ierarh, după o scurtă incursiune în istoria modernă a acestui organism ecumenic — căci «spiritul ecumenic impregnează viața Bisericii în tot timpul existenței sale» —, se ocupă mai pe larg de activitatea teoretică și practică contemporană a acestui organism. Citind cuvintele lui Visser't Hooft privitoare la scopul și rostul Consiliului Ecumenic al Bisericilor: «ajutînd pe cei ce se simt în nevoie (...), luptînd pentru o societate conștientă de răspunderile sale, căutînd să orienteze desfășurarea prefacerilor sociale grăbite către scopuri constructive, și arătînd că «prin participarea la toate aceste lucrări în sînul Consiliului Ecumenic, Bisericile mari sau mici au dobîndit laolaltă conștiința universalității creștine și (...) simțămîntul răspunderii lor comune», — I. P. S. Mitropolit Iustin abordează problema «unității Bisericii», făcînd considerații în lumina învățaturii noutestamentare și a doctrinei ortodoxe asupra modului cum este înțeleasă și cum trebuie să fie înțeleasă de fapt această unitate.

Apelînd la citate noutestamentare din evangheliști și epistolele pauline, I.P.S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei își încheie cuvîntarea cu aceste cuvinte: «...Păstrăm în adîncul sufletului nostru și înaintea fraților noștri încredințarea despre puțina noastră credință, despre necunoașterea adevărului desăvîrșit (...). Să nu uităm însă că «Dumnezeu este lumina (...) și dacă umblăm întru lumină, noi sîntem în comuniune unii cu alții» și toți în comuniune cu El (I Ioan I, 4—7). În sfîrșit, supunînd voința noastră voii lui Dumnezeu, puterea pe care o avem de a merge împreună pe calea Domnului va fi întărită, pentru că puterea lui Dumnezeu este pe măsura voii Sale. Astfel, cînd fiecare din noi va îndrăzni să zică, cu Sfîntul Pavel, că: «Nu mai sînt eu care trăiesc, ci Hristos trăiește întru mine» (Gal. II, 20), unitatea Bisericii lui Hristos va ajunge o realitate».

Cel de-al doilea articol din această rubrică poartă titlul *Învierea Domnului — izvorul vieții veșnice* și este scris de Dr. Nicolae Mladin, mitropolitul Ardealului. I.P.S. Sa tâlcuiască semnificația cuvintelor: «Eu sînt învierea și viața. Cel ce crede întru Mine, de va și muri, viu va fi» (Ioan II, 25). Reținem din articol următoarele idei: «învierea lui Hristos nu este întoarcerea la viața obișnuită, ci este înălțarea și a trupului în zona vieții veșnice, pătrunderea lui în viața divină, care nu cunoaște moarte, căci, după învățatura creștină, există Viața și viață, am putea spune trepte ale vieții» ... «Mai presus însă de viața sufletului omenesc este Dumnezeu, viața cea veșnică și absolută, izvorul a tot ce există, a tot ce viază și al nemuririi sufletului însuși, al nemuririi vieții spirituale, al nemuririi noastre ... Din cele de mai sus vedem că viața noastră este un mare dar al lui Dumnezeu, că ea se sprijină pe viața veșnică, că învierea lui Hristos este izvorul învierii noastre, al veșniciei noastre...».

Rubrica «Însemnări și amintiri» cuprinde șapte articole.

Sub titlul *Amintiri vieneze*, dr. Nicolae Hozan evocă fapte și oameni din Viena, orașul său natal, despre trecutul căreia îi vorbea adesea tatăl său, Dr. Ioan Hozan, «animatorul «României june» și al Coloniei române din Viena (...), prietenul poetului Mihai Eminescu, al prozatorului Ion Slavici și al ziaristului Aurel Mureșanu...». Iar în contextul amintirilor personale legate de Viena anilor săi de studii la Facultatea de medicină, Dr. Nicolae Hozan, evocă mai multe evenimente și fapte semnificative, legate de viața românilor vienezi stabili sau a celor pasageri — aceștia veniți fie la studii, fie cu diferite alte treburi aici — din primul pătrar al veacului nostru. Sînt însemnări și amintiri despre: mitingul-concurs aviatic cu participarea printre concurenți și a lui Aurel Vlaicu, la care au venit «toți studenții români» precum și o «mare parte din membrii Coloniei române; sentimentele deosebite, expresie a unui puternic patriotism, cu care românii vienezi au întâmpinat actul unirii Transilvaniei cu România, în 1918; momente particulare din prezența și activitatea marelui cîntăreț de operă, bănățeanul Traian Grozăvescu, la Viena, unde «își completa studiile» etc. În încheiere, autorul subliniază «importanța conferințelor publice» ținute la sediul societății «România jună» sau în localul capelei române, «la care participau nu numai membrii societății, ci și întreaga Colonie română din Viena», și unde conferențiau «cele mai marcante personalități ale vieții românești de pretutindeni: Lucian Blaga, Tudor Vianu, Silviu Dragomir» și alții.

Sub titlul *Omagiu magistrului. Ani de studenție la Viena*, Prof. Dr. Caius Lepa evocă personalitatea «magistrului» său, profesorul W. Schmidt din timpul anilor de studenție la Universitatea din Viena. Erudit și encicloped, savantul W. Schmidt, spune autorul, avea preocupări vaste și variate: de lingvistică și filologie comparată, de etnologie, sociologie și istoria religiilor, de geografie etc., astfel încît «moștenirea științifică lăsată în urmă de «Pater Schmidt» este impresionantă: ea cuprinde 710 lucrări, dintre care o bună parte au ca tematică etnografia religiilor, ca de pildă celebra *Ursprung der Gottesidee*, apărută în 12 volume.

Prof. Ion Vîrtosu semnează articolul *Romänen — Ball. Viena 1889*, în care, evocînd niște amintiri personale legate de un proiectat bal al societății «România jună» din anul 1899, care nu s-a putut ține, dezvăluie de fapt «o parte din aspectele vieții românilor» vienezi. «Romänen-Ball» din Viena anului 1889 urmărea «un scop propagandistic de mîndrie națională...»; el «constitua o formulă bine chibzuită pentru ca românii să pătrundă mai adînc în atenția generală a lumii culte, să dea naștere unui subiect mai larg de discuție». În contextul evocării apar relatări despre o serie de oameni și fapte românești de la sfîrșitul veacului trecut, între care de reținut sînt mai ales două: popasul compozitorului și dirijorului român Iosif Ivanovici la Viena, în drum spre Paris și ecoul și semnificația prezenței României la expoziția internațională de la Paris, din anul 1889.

Amintiri muzicale din Viena de altădată de Traian Cavassi, aduce în prim plan momente și oameni români din Viena anilor 1913—1914: baritonul Ionel Crișan, student la secția Canto a Conservatorului vienez, tenorul liric Vasile Rădulescu, venit la Viena pentru «a-și perfecționa tehnica vocală», basul Aurel Medrea, venit «pentru a lua lecții de canto aici», tenorul Ștefan Mărcuș, soprana Anca Barbu. Momentul evocat este legat de împrejurările în care s-au pus bazele «cuartetului vocal bărbătesc al Societății academice «România jună», care «și-a dat concursul» la diferite serbări și manifestări ale Coloniei române din Viena de altădată.

Victor Hoștiuc în *Popas românesc în viața muzicală austriacă* vorbește despre succesele muzicale ale unor cîntărețe și cîntăreți români de operă pe scenele vieneze de altădată: Darclée, Traian Grozăvescu, Viorica Ursuleac, Maria Cebotari, sau din vremea noastră: Ioana Nicola, Ileana Cotrubaș, Ioan Buzea, George Ionescu și alții, — cu toții mesageri de frunte ai muzicii de operă românești pe scenele muzicale ale Vienei și altor orașe austriece.

Sub titlul *Rolul Parohiei ortodoxe române din Viena în strîngerea legăturilor intercreștine*, Franz Hummer subliniază însemnătatea Parohiei ortodoxe române din Viena în ceea ce privește «dezvoltarea multilaterală a relațiilor interbisericești», — însemnătate pe care o ilustrează cu o serie de date și fapte prin care Parohia a fost prezentă: participarea activă în cadrul «ecumenismului local», contacte multilaterale cu Consiliul Mondial al Bisericilor și cu Biserica Romano-Catolică; rolul Parohiei în strîngerea legăturilor bisericești dintre Patriarhia Română și Biserica Romano-Catolică din Austria, legături concretizate în vizitele făcute de cardinalul Dr. König (în 1967) în România și de Prea Fericitul Patriarh Justinian (în 1968) în Austria.

Rubrica «Mărturii din trecut» se deschide cu articolul omagial *Dosoftei — cîntor al versului nostru cult*, scris de Dr. Iustin Moiescu, mitropolitul Moldovei și Bucuvei, cu prilejul împlinirii a 300 de ani de la tipărirea *Psaltirii în versuri* (1673). După, ce arată truda depusă de mitropolitul Dosoftei pentru versificarea psalmilor în românește precum și importanța acestei cărți în istoria literaturii și limbii române și a versificației noastre culte — *Psaltirea în versuri* fiind «actul de naștere al poeziei culte românești» —, autorul precizează că «importanța *Psaltirii în versuri* nu trebuie limitată, însă, la valoarea ei literară», ci ea «își are desigur și semnificația ei istorică»: prin lărga ei folosire de mulțimea credincioșilor, *Psaltirea în versuri* a contribuit puternic și efectiv la «afirmarea unității de simțire religioasă și de grai strămoșesc pe pămîntul românesc».

Tot omagial este și articolul *Rolul lui Dimitrie Cantemir în cultura românească*, scris de Dr. Virgil Cîndea cu prilejul tricentenarului nașterii lui Dimitrie Cantemir. Articolul este o reușită sinteză a vieții, personalității și activității scriitoricești, cu scoaterea în relief a principalelor date și idei elaborate în vastul și variatul cîmp de preocupări în care s-a manifestat, la înălțimea marilor spirite europene ale veacului luminilor, savantul și cărturarul enciclopedist român Dimitrie Cantemir.

Prof. Alexandru Domșa, sub titlul *O contribuție la istoria Societății «România jună»*, publică, însoțită de unele date introductive lămuritoare, o dare de seamă din 11 Iulie 1929 a comitetului societății «România jună», al cărei președinte era autorul.

Un istoric almăjean, student al Universității din Viena: Dr. Ioan Sârbu (1865 — 1922) este titlul unui medalion monografic, pe care Prof. Liviu Smeu îl închină cărturarului bănățean Ioan Sârbu, care la răscrucea dintre secolul trecut și secolul nostru (1899) își trecea cu succes doctoratul la Universitatea vieneză cu o dizertație despre Matei Basarab (*Mateiu Vodă Basarab's auswärtige Beziehungen, 1632—1654*).

În *Țărancele iconărese din Maieri — Alba Iulia*, Ion Apostol Popescu elogiază îndemînarea plină de talent artistic de care dau dovadă unele dintre femeile țărance din Maieri în zugrăvirea icoanelor pe sticlă, — meșteșug care, tematic, își are strînse legături cu colindele populare din partea locului.

Doi voievozi români la Viena: Petru Cercel și Mihai Viteazul, de Pr. Prof. Lola Sterie Chiracu sînt pagini legate de popasurile la Viena ale lui Petru Cercel și Mihai Viteazul, domnii Țării Românești, veniți în capitala imperiului cu treburi legate de domnie și de lupta antiotomană. Sînt deosebit de interesante relațiile privind capacitatea intelectuală a lui Petru Cercel — cunoștea șapte limbi —, ca și prestața și impresia deosebită lăsată de Mihai Viteazul, căruia i se făcuse o primire cu adevărat princiară.

Sub titlul *Eminescu la Viena* este republicat un articol al profesorului Vasile Gherasim (1893—1923) apărut în 1923 în revista «Junimea literară», în care se dau o mulțime de date menite să ducă la cunoașterea mai bine a vieții lui Mihai Eminescu la Viena. Unele dintre aceste date privesc momente interesante din viața particulară a poetului.

Alfred Reiner închină o schiță monografică vieții și activității *Primului medic român stabilit la Viena: dr. Sterie N. Ciurcu. (1848—1917)*, din care aflăm de asemenea, interesante date despre activitatea profesională a acestuia, despre activitatea culturală și politică a Societății «România jună», al cărei membru fondator a fost, alături de Slavici, Eminescu și alți tineri studenți români.

În articolul *Cum a venit Arom Pumnul în Bucovina* sînt reproduse amintiri ale lui Iraclie Porumbescu (1823—1896), tatăl marelui compozitor Ciprian Porumbescu, despre venirea cărturarului ardelean Aron Pumnul în Bucovina și stabilirea lui ca profesor în capitala acestei provincii, precum și despre activitatea culturală alături de ceilalți cărturari români bucovineni de aci.

Rubrica «Cuvinte din bătrîni» cuprinde un fragment de cronică despre *Domnia lui Dumitrașco Cantemir Voevod (1711)*, așa cum a consemnat-o Ioan Neculce, precum și un articol, *Acum o sută de ani. În mormîntarea domnitorului Alexandru Ioan Cuza*, semnat de Radu Țiulescu, de fapt un reportaj legat de aducerea în țară de la Heidelberg a corpului neînsuflețit al lui Cuza Vodă și îngroparea lui în pămîntul străbun, la Ruginoasa.

Rubrica «Chipuri de cărturari» se deschide cu articolul *Gheorghe Lazăr. 150 de ani de la moartea lui*, material omagial semnat de Gh. Sereda, care prezintă viața, personalitatea și activitatea marelui pionier din perioada de început a culturii noastre naționale moderne, fondatorul învățămîntului superior în limba română.

Tot rînduri de omagiere cuprinde și articolul *Ioan Codru-Drăgușanu, «Peregrinul transilvan»*, semnat de Aurel M. Alicu, «la 90 de ani de la moartea» acestui cărturar ardelean. «Peregrin» prin mai multe țări europene, acesta și-a notat și publicat impresiile despre oamenii, faptele și locurile vizitate — îmbogățind astfel literatura noastră de călătorii, destul de săracă în acea vreme.

Un frumos medalion literar închină și Pr. Mihai Mănuță din Iași cărturarului și patriotului *Aron Pumnul 1818—1866*, una din acele «sfinte firi vizionare», de care se leagă începuturile poetice ale lui Mihai Eminescu, al cărui elev a fost și care avea să-i eternizeze memoria într-o mișcătoare odă funebră, *La mormîntul lui Aron Pumnul*.

Rubrica «Spicuri literare» se deschide cu două *Autografe-Inedite* ale lui Tudor Arghezi, dedicate «părintelui profesor Gheorghe Moiescu», pe niște *Scrieri* ale poe-

tului și în *Cartea de aur* a Parohiei, cu prilejul vizitei acestuia — în două rînduri — la Viena.

După o odă-meditație *E sărbătoare*, versuri de Oct. Goga, sînt reproduse cîteva *Impresii din romanul «Thaïs» de Anatole France*, consemnate de Gala Galaction în *Jurnalul său*.

Două poezii — *Casa mea și Pace* de Ion Apostol Popescu — sînt expresia unor stări sufletești ale poetului legate de micul univers domestic și de pacifice năzuințe.

Sub titlul *Pro Eminescu*, Horia Oprescu reproduce «cîteva extrase concentrate din ceea ce s-a vorbit ori s-a scris atunci» (e vorba de conferințe, reuniuni, articole, studii, comentarii ținute sau scrise de «scriitorii, cărturarii, oamenii de cultură» din deceniile trecute), în scopul strîngerii de fonduri pentru ridicarea grupului statuar al lui Eminescu, pe malul mării, la Constanța. Toate aceste «extrase» vădesc marea personalitate și excepționala valoare a operei poetice și a gîndirii eminesciene.

Gh. Năstase în *Fiii satului* deapănă impresii legate de revederea locurilor natale și de întîlnirea cu «fiii satului» Dealurile din Argeș, întînire transformată într-un adevărat «eveniment cultural-social cu adînci semnificații, dar și cu rezultate concrete revelatoare».

Cu rubrica «Pe firul vremii» intrăm propriu-zis în partea «oficială» a *Almanahului*. Materialele publicate în această parte consemnează idei, fapte și aspecte din viața și activitatea desfășurată în cadrul Parohiei și al Coloniei române din Austria sau legate direct de acestea, în cursul anului trecut.

Astfel, *Cronica Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române*, semnată de Teodor N. Manolache, consemnează «fapte și întîmplări mai de seamă din viața Bisericii Ortodoxe Române în anul 1973», grupate astfel: *Din viața internă a Bisericii Ortodoxe Române*; *Popas sărbătoresc la împlinirea a 25 de ani de arhipăstorire a Prea Fericitului Patriarh Justinian*; *Noi ierarhi și înălțări în trepte ierarhice*; *Restaurări și slințiri de biserici. Învățămintul teologic. Conferințe și cursuri de îndrumare a clerului. Comemorări. Tipărituri*; *Activitatea Bisericii Ortodoxe Române în diferite întruniri ecumenice și intercreștine*; *Vizite în țară și peste hotare*; *Vața comunităților ortodoxe române de peste hotare* etc.

Sub titlul *In memoriam*, G. I. M. închină patru necrologuri unor personalități de seamă ale științei și culturii românești: Acad. Prof. Constantin Daicoviciu și Acad. Prof. Horia Hulubei și ale Bisericii și teologiei ortodoxe: Pr. Prof. Liviu Stan și Prof. Teodor M. Popescu, foste distinse cadre didactice ale Institutului teologic universitar din București.

Cronica Parohiei ortodoxe române din Viena pe anul 1973, semnată de Pr. Prof. Gheorghe Moiescu, se referă la: *Anul nou*; *Almanahul Parohiei pe 1973*; *Prăznuirea Sfintelor Paști*; *Aniversarea a 25 de ani de patriarhicească arhipăstorire a P. F. Părinte Justinian*; *Pelerinajul la mormintele ostașilor români aflate în cimitirele din Tulln și Zwentendorf — Donau*; *Slujba de pomenire a ostașilor români înmormîntați în Cimitirul central din Viena*; *Spectacolul de colinde și datini românești pentru Crăciun și Anul nou*; *Viața Parohiei*.

O substanțială dare de seamă, semnată de G. Sereda, privește *Activitatea Coloniei române din Austria în cursul anului 1973* și cuprinde însemnări despre: Re-

uniunile lunare ; Tradiționalul bal al Coloniei ; A XVI-a adunare generală a Coloniei ; Revista «Luceafăr Nou» ; Aniversarea a 125 de ani de la Adunarea națională de pe Cîmpia Libertății din ziua de 3/15 mai 1848 ; Sărbătorirea poetului Eugen Jebeleanu ; Excursie la castelul Kreuzenstein ; Comemorarea la Graz a 100 de ani de la moartea domnitorului Alexandru Ioan Cuza ; Sărbătorirea Zilei naționale a României ; Comemorarea a 150 le ani de la moartea lui Gheorghe Lazăr ; Sărbătoarea națională a Austriei ; Expoziția «Dimitrie Cantemir în cultura românească și universală» ; Aniversarea a 300 de ani de la nașterea domnitorului Dimitrie Cantemir și, în fine, Cursurile de limbă română.

Rubrica «Zusammenfassung» cuprinde un rezumat în limba germană al materialelor românești dezvoltate în rubricile acestui *Almanah*. Rezumatul este semnat de G. Beermann.

Ca de obicei, și *Almanahul pe 1974* este presărat cu numeroase *Cuvinte înțelepte*, scoase din Sfînta Scriptură, din Sfinții Părinți și din diferiți gînditori români și străini, mai îndepărtați sau mai apropiați de vremea noastră.

Sub raport estetic, numeroase fotografii — instantanee, portrete, peisaje etc. — risipite în tot cuprinsul său, precum și o splendidă copertă în culori măresc valoarea cultural-instructivă și educativă a acestei cărți, tipărită în condiții grafice excepționale. — (Adrian N. Popescu).

DIN VIAȚA BISERICILOR ORTODOXE SURORI

PATRIARHIA CONSTANTINOPOLULUI

ALEGERE ȘI INSTALARE DE NOI EPISCOPI. — Arhiepiscopia Americii de Nord și de Sud a Patriarhiei Ecumenice a primit la începutul acestui an doi noi episcopi: pe P. S. Timotei Negrepontis, pentru funcția de episcop auxiliar la Buenos Aires (cu cca. 150.000 de credincioși) și pe P. S. Sotirios Atanasoulas ca episcop eparhiot de Montreal (pentru cei 180.000 de credincioși ortodocși de origine greacă din Canada). Alegerea celor doi episcopi fusese făcută de către Sfântul Sinod al Patriarhiei Constantinopolului încă de la 18 decembrie 1973, iar sfințirea în episcopi a noilor aleși, la care a luat parte însuși Arhiepiscopul Iacobus al celor două Americi, a avut loc la Boston, în ziua de 20 ianuarie 1974, pentru P. S. Negrepontis, și la Montreal, în ziua de 27 ianuarie a.c. pentru P. S. Atanasoulas.

PATRIARHIA IERUSALIMULUI

UN TRIMIS SPECIAL AL PATRIARHULUI BENEDICT AL IERUSALIMULUI VIZITEAZĂ PE PATRIARHUL ECUMENIC DIMITRIOS I. — La 17 martie a.c., Arhiepiscopul Vasilios de Iordan, trimis al Patriarhului Benedict al Ierusalimului, a fost primit în audiență de către Patriarhul Constantinopolului Dimitrios I. Această vizită a constituit primul contact oficial al Patriarhiei de Ierusalim cu Patriarhia Ecumenică, de la alegerea Patriarhului Dimitrios I.

În cuvîntul adresat Patriarhului Ecumenic cu acest prilej, P. S. Vasilios a scos în evidență activitatea Patriarhiei de Constantinopol în vederea ușurării situației tuturor patriarhiilor ortodoxe istorice din Orientul Apropiat, precum și grija deosebită pentru locurile sfinte ale Patriarhiei de Ierusalim.

În răspunsul său, Patriarhul Dimitrios I a afirmat că Scaunul Patriarhiei de Constantinopol urmează fidel marea lui tradiție de strîngere și apărare a unității Ortodoxiei și a exprimat hotărîrea neabătută de a face totul pentru păstrarea privilegiilor frăției Sfîntului Mormînt, pe care este gata să-l apere pe plan mondial.

În cursul vizitei sale oficiale, Arhiepiscopul Vasilios de Iordan a înmînat Sanctității Sale Patriarhului Dimitrios I, din partea Patriarhului Ierusalimului, medalia «Marea Cruce» și ordinul «Stavroforilor ortodocși ai Sfîntului Mormînt». Cu aceleași distincții a fost onorat și I.P.S. Mitropolit Meliton de Calcedon, decanul ierarhiei Scaunului Ecumenic, în semn de recunoștință pentru sprijinul pe care acesta l-a acordat Patriarhiei de Ierusalim și pentru serviciile aduse cauzei unității Ortodoxiei.

BISERICA ORTODOXĂ A GRECIEI

ARHIEPISCOPUL SERAFIM AL ATENEI ȘI PRIMAT AL BISERICII ORTODOXE DIN GRECIA ÎN VIZITĂ LA PATRIARHIA ECUMENICĂ. — I. P. S. Serafim, Arhiepiscop al Atenei și Primat al Bisericii Greciei, însoțit de cinci episcopi a vizitat

între 16—20 martie Patriarhia Ecumenică și personal pe Patriarhul Constantinopolului, Dimitrios I.

Această vizită a avut drept scop, după cum a declarat Arhiepiscopul Serafim la plecarea sa de la Atena, să marcheze strângerea legăturilor de dragoste creștină și de respect dintre Patriarhia Ecumenică și Biserica Greciei.

La Constantinopol, Întâistătătorul Bisericii Greciei a fost primit la Patriarhia Ecumenică în sunet de clopote și în cinstea sa s-a oficiat un Te-Deum în Catedrala patriarhală după care a fost primit de Patriarhul Dimitrios I.

A doua zi, duminică 17 martie, cei doi întâistătători ortodocși au săvârșit împreună Sfânta Liturghie la sfârșitul căreia Patriarhul Dimitrios I a salutat pe oaspetele Bisericii Greciei printr-o alocuțiune de bun-venit. În cuvântul de răspuns, I.P.S. Serafim a spus, între altele, că a venit pentru a transpune în faptă și pentru a manifesta devotamentul nemărginit al Bisericii Greciei, față de Scaunul Constantinopolului.

În zilele următoare I.P.S. Serafim și delegația care-l însoțea au vizitat pe prefectul orașului Istanbul, diferite instituții cultural-istorice din acest oraș etc.

Delegația Bisericii Greciei a participat, de asemenea, la ședințele de lucru care au avut loc cu diferitele comisii patriarhale în probleme de interes reciproc.

Pînă în prezent, lucrările acestor comisii au fost conduse de Mitropolitul Meliton de Calcedon, ca președinte al grupului Patriarhiei Constantinopolului și de Mitropolitul Barnabas de Kitros ca președinte al grupului Bisericii Greciei, ajungîndu-se la un acord perfect asupra unor probleme importante printre care următoarele:

— Mitropoliții Bisericii Greciei, în viitor, vor putea să fie aleși clerici ai Patriarhiei Ecumenice.

— Mînăstirile patriarhale, Vlatadon (Tesalonic) și Sfîntul Atanasie (Ierisos) rămîn sub jurisdicția Patriarhiei de Constantinopol.

— În cazul unor neînțelegeri, mitropoliții Bisericii Greciei vor putea face apel la Patriarhia Ecumenică.

Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe din Grecia, I. P. S. Serafim, împreună cu delegația pe care a condus-o, s-a întors la Atena în ziua de 22 martie.

*

La începutul lunii aprilie a.c., în cercurile bisericești de la Atena s-a anunțat că I.P.S. Serafim, Arhiepiscop al Atenei și Primat al Bisericii Greciei, va începe cu data de 4 mai a.c. un șir de vizite, mai întîi la Patriarhia Ierusalimului și apoi în celelalte patriarhii apostolice, de Alexandria și de Antiohia, în scopul de a pune în aplicare hotărîrea pe care o anunțase încă de anul trecut, cu prilejul alegerii sale în scaunul de întâistătător al Bisericii Greciei, în vederea strîngerii legăturilor dintre Biserica Sa și celelalte Biserici Ortodoxe.

BISERICA ORTODOXĂ DIN CEHOSLOVACIA

I.P.S. MITROPOLIT DOROTEI ȘI CONFERINȚA CREȘTINĂ PENTRU PACE. — În legătură cu sesiunea Comitetului de lucru al Conferinței Creștine pentru Pace, ținută la Praga, în zilele de 12—16 martie 1973, I.P.S. Mitropolit Dorotei, ca președinte al Consiliului Ecumenic Local al Bisericii și Cultelor din Cehoslovacia, a

convocat sesiunea acestui organism local pentru a fi luate măsurile organizatorice în vederea acestei întruniri.

VIZITA I.P.S. MITROPOLIT DOROTEI LA PATRIARHIA RUSĂ. — Vizita s-a desfășurat de la 26 august pînă la 5 septembrie 1973; din delegație au mai făcut parte PP. SS. Episcopi Nicolae din Prešov și Chiril din Michalovițe, A. J. Novak, decanul Facultății de teologie din Prešov, A. Michalov și consilierul eparhial O. Axman din Olomouț. A fost vizitată mai întîi Lavra Troița Sergheeva din Zagorsk, unde a avut loc și întîlnirea cu Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen al Moscovei. Au fost săvîrșite sfinte liturghii și slujbe în sobor și au avut loc convorbiri pentru adîncirea legăturilor dintre cele două Biserici autocefale.

ANIVERSARE ECUMENICĂ. — La 6 septembrie 1973, Consiliul Ecumenic Local al Bisericilor și Cultelor din Cehoslovacia, prezidat de I.P.S. Mitropolit Dorotei, a sărbătorit 25 de ani de la prima adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Geneva. Potrivit statutului acestui consiliu local, ca la prezidarea lui să se succedă întîistătătorii Bisericilor și Cultelor membre, I.P.S. Mitropolit Dorotei a avut cinstea prezidării lui.

JUBILEUL I.P.S. MITROPOLIT DOROTEI. — La 20 octombrie 1973, I.P.S. Mitropolit Dorotei de Praga și al întregii Cehoslovacii a împlinit vîrsta de 60 de ani. Cu acest prilej Consiliul Ecumenic Local al Bisericilor și Cultelor din Cehoslovacia, al cărui președinte activ este, a organizat o festivitate frățească și de omagiere. În acest cadru P. S. Episcop Nicolae de Prešov a subliniat activitatea neobosită a înaltului ierarh pentru Biserica Ortodoxă din Cehoslovacia, ca monah la Mînăstirea Sfîntul Nicolae pe Iza, începînd din 1939, apoi ca preot în diferite parohii și ca episcop de Prešov, din 1955, și ca mitropolit, începînd din 1964. S-a arătat că înaltul ierarh al Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia este un exemplu de stăruință apostolică neobosită, de iubire sinceră față de credincioși și de rîvnă pastorală, de promovare însuflețită și neclintită a Sfintei Evanghelii a Mîntuitorului și a Ortodoxiei tradiționale în sinul Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia.

MESAJUL DE NAȘTEREA DOMNULUI. — Cu prilejul praznicului Nașterii Domnului, I.P.S. Mitropolit Dorotei și PP. SS. Episcopi Nicolae și Chiril au adresat credincioșilor pastorală festivă bazată pe textul: «Cu adevărat mare este taina creștinătății: Dumnezeu s-a arătat în trup, s-a propovăduit între neamuri, a fost crezut în lume și s-a înălțat întru slavă» (I Tim. III, 16). Prin urmare, dacă Dumnezeu nu ne-a înlăturat de la milele sale, atunci nici credincioșii nu se pot îndepărta de la slujirea semenului pentru ca astfel să placă lui Dumnezeu și să plinească porunca iubirii și a virtuții; acest îndemn și dorință să fie vii în viața credincioșilor în tot noul an.

PREGĂTIRI PENTRU SFÎNTUL ȘI MARELE SINOD PANORTODOX. — La 9 noiembrie 1973, s-a ținut la Praga a doua conferință de lucru a Consiliului Ecumenic al Bisericilor și Cultelor din Cehoslovacia, sub președinția I.P.S. Mitropolit Dorotei. Cu acest prilej P. C. Vicar Dr. A. J. Novak a vorbit despre pregătirile pentru Sfîntul și marele sinod panortodox, indicînd totodată și contribuția Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia în pregătirea și elaborarea temelor propuse. În încheiere, I.P.S. Mitropolit Dorotei a îndemnat la activitate pozitivă ecumenică, potrivit îndemnului Mîntuitorului ca «toți să fie una» (Ioan XVII, 11).

ACTIVITATEA ADMINISTRATIVĂ. — La 11 decembrie 1973, I.P.S. Mitropolit Dorotei de Praga și al întregii Cehoslovacii a întrunit Consiliul plenar mitropolitan pentru a fi prezentate dările de seamă anuale. După citirea proceselor verbale anterioare, directorii cancelariilor eparhiale din eparhiile Praga, Olomouț-Brno, Prešov și Michalovițe au prezentat rapoartele de activitate ale acestor eparhii, iar decanul Facultății de teologie ortodoxă din Prešov a prezentat referatele asupra sectorului presei bisericești și a secției economice. La sfârșit a fost citit referatul special asupra sesiunii Congresului Mondial al Forțelor Păcii de la Moscova.

La 17 decembrie 1973, a avut loc la Praga ședința plenară a Eparhiei locale, la care au fost prezentate referate despre activitatea acestei eparhii. La 18 decembrie s-a ținut Adunarea pentru pace a clerului din Eparhia de Praga. După citirea referatului principal, I.P.S. Mitropolit Dorotei a amintit obligațiile creștinești ce izvoresc din învățătura ortodoxă.

PATRIARHIA MOSCOVEI

PARTICIPAREA DELEGAȚIEI BISERICII ORTODOXE RUSE LA LUCRĂRILE CONSILIULUI MONDIAL AL PĂCII. — Între 25 și 31 octombrie 1973 s-au desfășurat la Moscova lucrările sesiunii Consiliului Mondial al Păcii, la care Biserica Ortodoxă Rusă a fost reprezentată de o delegație, formată din: Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen al Moscovei și a toată Rusia (ales membru al Prezidiului), Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului (în calitate de președinte al Conferinței Creștine pentru Pace), Mitropolitul Juvenalie de Tula și Belevsk și Mitropolitul Filaret al Kievului și Galiției, Exarh al Ucrainei.

Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen și membrii Sfântului Sinod permanent au adresat Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii o scrisoare în care asigură Consiliul de sprijinul integral al clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Ruse.

În timpul lucrărilor Consiliului, Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen, împreună cu Întâistătători și Înalți Ierarhi ai altor Biserici Ortodoxe surori a săvârșit slujbe solemne, la care au asistat participanți la lucrările Consiliului.

*

În vremea lucrărilor la Moscova ale Consiliului Mondial al Păcii, în ziua de 29 octombrie 1973, a avut loc în Lavra Troița-Serghieva de la Zagorsk întâlnirea a peste 300 de reprezentanți ai diferitelor religii din lume. La întâlnire au fost dezbătute sarcinile, căile și mijloacele prin care Bisericile și organizațiile religioase pot contribui efectiv la înfăptuirea păcii în toată lumea, precum și posibilitățile pentru dezvoltarea colaborării între religii și oameni de bunăvoință din toată lumea în vederea slujirii păcii.

În urma dezbaterilor purtate în duhul fraternității și al responsabilității a fost dat un comunicat asupra lucrărilor în care participanții la întâlnire recunosc în unanimitate că raporturile reciproce între toate popoarele trebuie să fie întemeiate pe principiile păcii și dreptății. Participanții la întâlnire socotesc că cercurile religioase din toată lumea trebuie să acorde sprijin integral tuturor manifestărilor pozitive

avînd ca țel statornicirea păcii și a colaborării între popoare, și a slăbirii încordării în situația internațională.

În vederea acestui scop participanții la întîlnire au arătat necesitatea sprijinirii activității Consiliului Mondial al Păcii și a altor organisme internaționale și a celor intercreștine pentru promovarea păcii, precum și cerința colaborării între reprezentanții tuturor religiilor din lume cu toți oamenii de bunăvoință care luptă pentru statornicirea unei păci drepte și statornice pe pămînt.

În cadrul lucrărilor acestei întîlniri a rostit o cuvîntare și Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen.

PARTICIPAREA BISERICII ORTODOXE RUSE LA A 56-A ANIVERSARE A REVOLUȚIEI SOCIALISTE DIN OCTOMBRIE. — La 5 noiembrie 1973, cu prilejul împlinirii a 56 de ani de la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen, în numele întregii Bisericii Ortodoxe Ruse, a adresat Președintelui Consiliului de Miniștri al Uniunii Sovietice o telegramă în care exprimă urări pentru înlăptuirea de noi realizări pentru binele poporului sovietic și statornicirea păcii pe pămînt. Totodată telegrama asigură autoritatea de stat că Ierarhii, clericii și credincioșii Bisericii Ortodoxe Ruse vor sprijini cu dăruire înlăptuirea acestor țeluri, mărturisind prin aceasta voința lor neclintită de a participa în chip activ la lupta pentru pace, socotind că prin acestea își împlinesc datoria față de conștiința lor religioasă și cetățenească.

La această telegramă de felicitare, autoritatea de stat a răspuns printr-o telegramă de mulțumire, publicată în «Revista Patriarhiei din Moscova».

La marea recepție organizată la Kremlin, în ziua de 7 noiembrie 1973, din partea Bisericii Ortodoxe Ruse au luat parte Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen al Moscovei și a toată Rusia și membri ai Sfîntului Sinod permanent: Mitropolitul Serafim al Crutișelor și Kolomnei, Mitropolitul Alexei al Talinului și Estoniei și Mitropolitul Juvenalie de Tula și Belevsk.

VIZITAREA BISERICII ORTODOXE RUSE DE CĂTRE MITROPOLITUL DOROTEI DE PRAGA ȘI AL ÎNTREGII CEHOSLOVACII. — Ca răspuns la vizita oficială făcută Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia de către Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen al Moscovei și a toată Rusia, în luna februarie 1973, Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia, Mitropolitul Dorotei — însoțit de Episcopii: Nicolae de Prešov și Kiril de Mihailovo, pe Prot. Andrei Mihailov, decanul Facultății de teologie din Prešov, de Prot. Gheorghe Novak, conducătorul Consiliului mitropolitan și de Prot. Pavel Aksman, directorul Eparhiei Olomansk-Briensk — a vizitat Biserica Ortodoxă Rusă între 26 august și 5 septembrie 1973.

Oaspeții au fost întîmpinați de către Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen însoțit de Înălții Ierarhi membri ai Sfîntului Sinod permanent, de reprezentanți ai unor Biserici Ortodoxe surori la Moscova și de reprezentanți ai autorității de stat.

În zilele de 27 și 28 august 1973, Înălții oaspeți au participat la sfintele slujbe ale praznicului Adormirii Maicii Domnului. La sfîrșitul liturghiei, Mitropolitul Dorotei, Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia, a rostit o cuvîntare în care a înfățișat strînsele raporturi frățești care unesc Biserica Ortodoxă din Cehoslovacia cu Biserica Ortodoxă Rusă în toate domeniile lor de activitate: pentru întărirea unității Ortodoxiei, pentru bunăstarea lăuntrică a fiecăreia dintre ele și mai ales în eforturile lor comune pentru unitatea tuturor creștinilor și pentru statornicirea unei păci drepte pe pămînt.

Tot în ziua de 28 august 1973, au avut loc discuții între Mitropolitul Dorotei și însoțitorii săi, de o parte, și Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen, Arhiepiscopul Vladimir de Dmitrovsk, rectorul Academiei duhovnicești din Moscova, Arhiepiscopul Pitirim de Volocolamsk, președintele Serviciului de editură al Patriarhiei din Moscova și locțiitorul de stareț al Lavrei Troița-Serghieva, Arhimandritul Ieronim, de altă parte.

În ziua de 4 septembrie înalții oaspeți din Cehoslovacia au fost primiți de vicepreședintele Consiliului pentru treburile religioase de pe lângă Consiliul de Miniștri al Uniunii Sovietice, P. V. Macarțev.

În aceeași zi Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen al Moscovei și a toată Rusia a organizat o recepție în cinstea Mitropolitului Dorotei de Praga și al întregii Cehoslovacii, la care au participat însoțitorii Mitropolitului Dorotei, ierarhi ortodocși ruși conducători ai diferitor instituții bisericești administrative și de învățămînt, conducătorii reprezentanțelor Bisericilor Ortodoxe surori la Moscova, colaboratori ai Ambasadei Cehoslovace la Moscova și Vicepreședintele Consiliului pentru treburile religioase de pe lângă Consiliul de Miniștri al Uniunii Sovietice, P. V. Macarțev, și alții.

În timpul recepției au rostit cuvîntări Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen și Mitropolitul Dorotei de Praga și al întregii Cehoslovacii.

SĂRBĂTORIREA ÎMPLINIRII A 25 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA REPREZENTANȚEI BISERICESȚI BULGARE LA MOSCOVA. — Înființată în urma discuțiilor purtate între cele două Biserici Ortodoxe surori, în anul 1948, în timpul lucrărilor Consfătuirii Bisericilor Ortodoxe locale de la Moscova, reprezentanța bisericească bulgară la Moscova a împlinit 25 de ani de funcționare.

Evenimentul a fost sărbătorit cu fast deosebit la 1 noiembrie 1973, cu participarea Prea Fericitului Maxim, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare și a celorlalți membri ai delegației bulgare la lucrările sesiunii Consiliului Mondial al Păcii, desfășurate la Moscova între 25 și 31 octombrie 1973.

La sfîrșitul liturghiei au rostit cuvîntări ocazionale Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen și Prea Fericitul Patriarh Maxim, evidențiind rolul pozitiv pe care-l îndeplinesc reprezentanțele bisericești între Bisericile Ortodoxe surori. Cu acest prilej Prea Fericitul Patriarh Maxim a acordat ordine și medalii bisericești slujitorilor reprezentanței; iar între cei doi Întîistătători de Biserici Ortodoxe s-au schimbat daruri.

*

PARTICIPAREA REPREZENTANȚILOR BISERICII ORTODOXE RUSE LA LUCRĂRILE CONFERINȚEI BISERICILOR EUROPENE. — La lucrările sesiunii comune a Prezidiului și a Comitetului Consultativ ale Conferinței Bisericilor Europene, care s-au desfășurat în localitatea Bad-Soden din regiunea Hessen-Nassau (Republica Federală Germania), între 16 și 19 octombrie 1973, pentru studierea situației actuale în Europa și în lume și pentru pregătirea Adunării generale «Nyborg VII» (ce urmează să aibă loc între 16 și 23 septembrie 1974, în Elveția), din partea Bisericii Ortodoxe Ruse au participat Prof. N. A. Zabolotski, de la Academia duhovnicească din Leningrad, membru al Comitetului Consultativ și Conferențiarul K. M. Komarov, de la Academia duhovnicească din Moscova, ales membru al Comitetului consultativ în locul decedatului Prof. Pavel Socolovski.

♦ ÎNSEMHĂRI DIN VIAȚA PĂTRII ♦

O SESIUNE ISTORICĂ A MARII ADUNĂRI NAȚIONALE

Intrunită în a XII-a sesiune a celei de-a VI-a legislaturi în ziua de 28 martie 1974, Marea Adunare Națională organul suprem al puterii de Stat și legislativ al țării în care sînt reprezentanți muncitorii, țărani, intelectualii, toți oamenii muncii din țara noastră, români, maghiari, germani sau de alte naționalități, a proclamat președinte al Republicii Socialiste România pe Domnul Nicolae Ceaușescu, președinte al Consiliului de Stat. În urma înfăptuirii acestui măreț act, ziua de 28 martie rămîne adînc întipărită în istoria patriei, în conștiința poporului nostru.

După ședința solemnă consacrată alegerii și investirii Domnului Nicolae Ceaușescu în înalta funcție de președinte al Republicii Socialiste România, Marea Adunare Națională a continuat lucrările acestei sesiuni istorice, după ce, înainte adoptase în unanimitate, prin vot secret, *Legea privind modificarea Constituției Republicii Socialiste România* și apoi, ca urmare, *Legea privind modificarea unor prevederi ale regulamentului de funcționare a Marii Adunări Naționale*.

Marea Adunare Națională a aprobat eliberarea Domnului Ion Gheorghe Maurer, la cererea sa, din funcția de președinte al Consiliului de Miniștri, adoptînd totodată o hotărîre prin care se exprimă înalta apreciere a forului legislativ suprem față de activitatea desfășurată de Domnia Sa.

În funcția de președinte al Consiliului de Miniștri, în urma propunerii Domnului Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, a fost ales în unanimitate Domnul Manea Mănescu.

Aprobînd eliberarea Domnului Miron Constantinescu din funcția de vicepreședinte al Consiliului de Stat și a Domnului Ștefan Voitec din funcția de președinte al Marii Adunări Naționale, forul suprem al țării a ales pe Domnul Ștefan Voitec în funcția de vicepreședinte al Consiliului de Stat și pe Domnul Miron Constantinescu în funcția de președinte al Marii Adunări Naționale.

În continuarea lucrărilor, după dezbateri constructive și fructuoase, deputații au votat în unanimitate: *Legea presei din Republica Socialistă România; Legea privind atribuțiile și răspunderile consiliilor de conducere, președinților, inginerilor-șefi, contabililor-șefi, ale celorlalte cadre tehnice și economice din cooperativele agricole de producție, precum și ale direcțiilor generale județene pentru agricultură, industria alimentară și ape; Legea privind atribuțiile și răspunderile comite-*

telor oamenilor muncii, directorilor, inginerilor-șefi, contabililor-șefi, șefilor de ferme și ale celorlalte cadre tehnice și economice din unitățile agricole de stat, precum și ale organelor de conducere colectivă și directorilor din trusturile județene de întreprinderi agricole de stat; Legea privind principalele atribuții ale consiliilor populare în domeniul agriculturii; Legea cu privire la realizarea, exploatarea, întreținerea și finanțarea amenajărilor de irigații și a celorlalte lucrări de îmbunătățiri funciare; Legea apelor; Legea privind controlul financiar preventiv și Legea privind rechizițiile.

În încheierea lucrărilor din cea de a doua zi a sesiunii, deputații au adoptat propunerea Biroului Marii Adunări Naționale ca proiectul de lege privind remunerarea după cantitatea și calitatea muncii, proiectul de lege privind sistematizarea teritoriului și localităților urbane și rurale, precum și proiectele de legi pentru aprobarea decretelor cu putere de lege emise de Consiliul de Stat, incluse pe ordinea de zi a sesiunii, să fie supuse dezbaterii în cadrul unor viitoare ședințe plenare, a căror dată va fi stabilită ulterior.

O NOUĂ SOLIE A PĂCII: VIZITA PREȘEDINTELUI NICOLAE CEAUȘESCU ÎN LIBERIA, ARGENTINA ȘI GUINEEA

La puțin timp după încheierea cu succes a vizitei făcute în unele țări arabe, președintele țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, a întreprins o nouă și constructivă misiune de pace și de colaborare, vizitând, împreună cu soția, Doamna Elena Ceaușescu, Liberia, Argentina și Guinea, la invitația conducătorilor acestor țări.

Desfășurată între 3 și 5 martie a.c., vizita președintelui Nicolae Ceaușescu în Republica Liberia, prima vizită a unui șef de Stat român în prima republică independentă fondată pe pământul Africii, reprezintă un eveniment major, deschizând largi perspective evoluției viitoare a relațiilor dintre țara noastră și Liberia.

Oaspeții români s-au bucurat de o primire caldă și prietenească, expresie a sentimentelor de stimă reciprocă nutrită de către popoarele celor două țări, iar în cursul discuțiilor, care s-au desfășurat într-o atmosferă cordială, cei doi șefi de Stat, președintele Nicolae Ceaușescu și președintele William R. Tolbert jr., așa cum se spune în comunicatul comun, «au constatat cu satisfacție dezvoltarea continuă a relațiilor dintre Republica Socialistă România și Republica Liberia și au căzut de acord să acționeze în strinsă legătură pentru a accelera cooperarea bilaterală în domenii de interes reciproc și pentru a întări legăturile de prietenie care există în prezent între cele două țări și popoare».

Hotărîrea celor două state de a dezvolta și consolida relațiile de cooperare dintre ele și de a reafirma adeziunea țărilor lor la principiile fundamentale ale dreptului internațional a fost consfințită prin semnarea unei Declarații solemne comune, semnîndu-se totodată, în timpul vizitei, mai multe acorduri și înțelegeri de cooperare economică între cele două țări, în domeniile mineritului, metalurgiei, industrializării lemnului și prelucrării cauciucului natural.

Începută sub aceleași auspicii favorabile, vizita în Argentina a președintelui Nicolae Ceaușescu și a soției sale, Doamna Elena Ceaușescu, desfășurată între 5 și 8 martie într-o atmosferă de sinceră prietenie caracterizată prin manifestații deosebit de călduroase, a avut bogate și valoroase rezultate, punîndu-se astfel te-

melia unei ample dezvoltări a colaborării pe multiple planuri între România și Argentina, prin care se contribuie la consolidarea raporturilor de prietenie dintre popoarele respective, la cauza înțelegerii și cooperării internaționale.

Profunda simpatie a argentinienilor față de poporul român s-a concretizat prin toate manifestațiile din timpul vizitei înalților oaspeți români, cinstindu-i în mod deosebit. «Vă mulțumesc profund pentru amabilitatea pe care ați avut-o venind aici, pentru a vă putea îmbrățișa, ceea ce vă datorez de câțiva ani, — a spus președintele Argentinei, Juan Domingo Peron, adresându-se președintelui Nicolae Ceaușescu la întâmpinare, pe aeroport. Vă rog să vă simțiți aici ca în propria dumneavoastră casă. Sintem aici spre a face totul pentru dumneavoastră. Va fi pentru noi o imensă plăcere să vă arătăm puținul pe care îl avem și să vă acordăm atenția, cu totul deosebită, pe care dumneavoastră o meritați cu prisosință». Președintele Nicolae Ceaușescu și Doamna Elena Ceaușescu s-au bucurat din partea gazdelor de cele mai mari onoruri de stat: acordarea celor mai înalte distincții, proclamarea ca oaspeți de onoare ai orașelor vizitate, conferirea titlului de Doctor Honoris Causa al Universităților din Buenos Aires și din Sud-Bahia Blanca.

Atât în sfera relațiilor bilaterale, cât și pe plan internațional, «Tratatul de prietenie și cooperare între Republica Socialistă România și Republica Argentina» și «Comunicatul comun», semnate de președinții Nicolae Ceaușescu și Juan Domingo Peron, au o mare însemnătate, punându-se astfel bazele unei ample extinderi a colaborării româno-argentinieni în toate domeniile, așa cum se poate constata și din încheierea în timpul vizitei a unor acorduri și înțelegeri concrete în domeniile comercial, industrial și tehnic, completarea acordurilor culturale și de cooperare științifică și tehnologică, la care se adaugă o convenție privind transportul maritim și un acord de cooperare turistică.

După plecarea din Buenos Aires, în drum spre Guineea, președintele Nicolae Ceaușescu și Doamna Elena Ceaușescu au făcut o escală în Brazilia, la Rio de Janeiro, unde au fost primiți cu onoruri militare de guvernatorul statului Guanabara, Antonio de Padua Freitas.

Între 9 și 11 martie, președintele Nicolae Ceaușescu, împreună cu Doamna Elena Ceaușescu, au efectuat o vizită oficială de partid și de stat în Republica Guineea, la invitația secretarului general al Partidului Democrat din Guineea, președintele Republicii Guineea, Ahmed Sekou Touré.

În dorința de a dezvolta, în continuare, pe toate planurile, relațiile de prietenie dintre statele și popoarele respective, cei doi președinți au semnat un tratat de prietenie și cooperare între Republica Socialistă România și Republica Guineea, iar în legătură cu relațiile economice bilaterale, au afirmat hotărîrea comună de a extinde și diversifica schimburile comerciale, cooperarea economică, industrială și tehnico-științifică în domeniile minier, cercetărilor geologice, extracției și prelucrării bauxitei, metalurgiei, construcției de mașini, agricol și pescuitului.

În timpul vizitei în Guineea, președintelui Nicolae Ceaușescu și Doamnei Elena Ceaușescu le-au fost conferite cele mai înalte distincții ale țării, în semn de înaltă prețuire și de apreciere pentru activitatea în slujba prieteniei româno-guineze, pentru colaborarea pașnică între popoare, pentru pace și progres.

Dialogurile purtate cu prilejul recentului turneu, de președintele Nicolae Ceaușescu cu cei mai înalți reprezentanți ai Liberiei, Argentinei și Guineei se înscriu în cadrul eforturilor permanente ale României pentru instaurarea unor noi relații între țări și popoare, pentru crearea unei lumi a păcii și înțelegerii.

Poporul nostru, care a urmărit întreaga desfășurare a vizitei cu legitimă mândrie, și-a exprimat aprobarea deplină față de rezultatele ei rodnice, care au ridicat pe o treaptă mai înaltă prestigiul patriei noastre și al președintelui ei.

PE DRUMUL ASCENDENT AL PRIETENIEI ROMÂNNO-COSTARICANE

Între 22 și 25 aprilie a.c. poporul nostru a avut ca oaspete pe președintele Republicii Costa Rica, José Figueres Ferrer, venit în vizită oficială în țara noastră, la invitația Domnului Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România.

Această vizită, expresie a bunelor relații statornicite între România și Costa Rica, îndeosebi în urma vizitei efectuate de președintele Nicolae Ceaușescu în Costa Rica în septembrie 1973, a prilejuit noi și fructuoase convorbiri între cei doi șefi de stat, care, cum se spune în Comunicatul comun, «au trecut în revistă stadiul actual și perspectivele româno-costaricane... Ei au scos în evidență rolul pozitiv al contactelor bilaterale care au avut loc în domeniul economic, reliefând necesitatea amplificării relațiilor economice, diversificării structurii acestora prin cooperarea economică și tehnică».

Înaltul oaspete costarican s-a bucurat de o călduroasă primire din partea poporului nostru pe întregul itinerar al vizitelor sale, la București, la Craiova și în județul Argeș, unde a luat cunoștință cu deosebit interes de realizările din țara noastră în diferite domenii de activitate.

«Acelor persoane care m-au întrebat de ce venim în România, le-am răspuns: Mergem în România care a inițiat o nouă societate și care a cunoscut o mare renaștere, să ne adăpăm din izvoarele inspirației sale, să ne educăm, să învățăm», — a spus președintele José Figueres Ferrer în toastul rostit la dineul oferit de președintele Nicolae Ceaușescu în onoarea sa, iar într-un interviu acordat revistei «Lumea», a declarat, printre altele: «Am venit încântat și mulțumit de această vizită încă din avion. Am venit, dacă vreți, cu idei preconcepute! Aici ne-am simțit tratați ca și cum am reprezenta o țară mare! Eu cred că nici unul din membrii delegației nu cunoștea pînă acum o țară socialistă. Ei vor vorbi celor ce ne vor urma la conducerea statului despre felul cum am fost primiți. Deși peste câteva zile, în țara mea va fi investit un alt președinte (Daniel Oduber Quiros *n.n.*) și un alt guvern, același partid va rămîne la putere și va asigura, deci continuitatea».

Prin însemnătatea problemelor abordate, prin concluziile puse în evidență, prin întreaga ei desfășurare, vizita președintelui José Figueres Ferrer înscrie o nouă filă în cronică raporturilor de prietenie și colaborare româno-costaricane, iar opinia publică din țara noastră salută cu căldură rezultatele acestei vizite prietenești.

UN ÎNSEMNAT EVENIMENT ÎN EVOLUȚIA COLABORĂRII PRIETENIEI DINTRE ROMÂNIA ȘI FINLANDA

Printre oaspeții de seamă ai poporului român s-a numărat și primul ministru al Finlandei, Dl. Kalevi Sorsa, care, la invitația primului ministru al guvernului Republicii Socialiste România, Dl. Manea Mănescu, a făcut în perioada 25—29 aprilie 1974, o vizită oficială în țara noastră împreună cu soția.

În cadrul convorbirilor dintre cei doi prim-miniștri s-a hotărît dezvoltarea cooperării în multiple domenii, semnându-se și un acord de colaborare în domeniile culturii, științei și în alte domenii aferente.

În timpul vizitei, primul ministru finlandez Kalevi Sorsa a fost primit de președintele Republicii Socialiste România, Domnul Nicolae Ceaușescu, avînd loc un schimb de vederi cu privire la relațiile bilaterale și unele probleme internaționale.

Premierul finlandez și persoanele care l-au însoțit au vizitat obiective industriale și așezăminte culturale din București și din județele Craiova, Iași și Suceava.

La Iași, oaspeții au făcut un scurt popas și la biserica Sfinții Trei Ierarhi, monument deosebit de valoros prin arhitectura sa, iar în județul Suceava au vizitat mînăstirile Humorul, Voroneț, Moldovița, Sucevița și Dragomirna, unde au fost întîmpinați de I.P.S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei.

Vizita premierului Kalevi Sorsa în România marchează un însemnat și nou stadiu în dezvoltarea colaborării româno-finlandeze, în strîngerea relațiilor comerciale, în extinderea cooperării pe multiple planuri, în cadrul convorbirilor fiind subliniată importanța continuării contactelor și schimburilor de păreri.

CONFERINȚA PE ȚARĂ A CADRELOR DE CONDUCERE DIN UNITĂȚILE AGRICOLE DE STAT ȘI COOPERATISTE

Timp de 3 zile, 27—28 februarie și 1 martie a.c., s-au desfășurat la București lucrările Conferinței pe țară a cadrelor de conducere din unitățile agricole de stat și cooperatiste, eveniment important în viața satului românesc, la care au participat peste 8000 de lucrători din agricultură, care și-au împărtășit experiența, au scos în evidență noi și bogate rezerve ale agriculturii, s-au sfătuit gospodărește în vederea sporirii contribuției agriculturii la dezvoltarea continuă a economiei naționale, pentru asigurarea unei vieți îmbelșugate, fericite.

Așa cum a subliniat însuși președintele țării, Domnul Nicolae Ceaușescu, «conferința a dezbătut un șir de documente menite să creeze un cadru mai corespunzător întregii activități de dezvoltare a producției agricole, de ridicare a satului socialist, a nivelului de trai material și spiritual al țărănimii noastre, al tuturor oamenilor muncii».

Lucrările Conferinței au fost axate și orientate îndeosebi prin prisma amplei analize făcute de președintele Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea rostită la deschiderea Conferinței asupra drumului parcurs de agricultura noastră, a căilor și mijloacelor de creștere în continuare a producției agricole, a perfecționării activității în acest important sector al economiei naționale, cuvîntarea constituind un document istoric, în care se face un strălucit elogiu țărănimii noastre, se ilustrează adîncile prefaceri economice și sociale petrecute în ultimii 25 de ani în agricultura țării și se proiectează perspectivele largi de dezvoltare ale satului românesc, subliniindu-se că «factorul determinant al progresului și dezvoltării continue a agriculturii, a întregii economii naționale» este munca, «singura sursă a ridicării bunăstării țărănimii și a întregului popor. Civilizația însăși e rezultatul muncii! Progresul viitor e legat de muncă!».

Lucrările Conferinței s-au desfășurat atît în plen, cît și pe secții, la dezbateri luînd parte un mare număr de vorbitori care, după cum a subliniat președintele:

Nicolae Ceaușescu, în cuvîntarea de încheiere a Conferinței, «au făcut propuneri numeroase, deosebit de valoroase».

Au fost adoptate în unanimitate trei importante documente: Statutul asociației intercooperatiste, Statutul consiliilor intercooperatiste și Statutul cooperării și asocierii dintre unitățile de stat și cooperativele agricole de producție, care, așa cum a spus președintele țării, «reglementează probleme deosebit de importante pentru dezvoltarea pe o nouă bază superioară a cooperării, specializării, industrializării producției agricole, a perfecționării conducerii și îndrumării agriculturii», creîndu-se un cadru mai corespunzător întregii activități de sporire a producției agricole.

A fost, de asemenea, adoptată Chemarea Conferinței pe țară a cadrelor de conducere din agricultură, adresată tuturor oamenilor muncii din agricultură, «de a acționa cu toate forțele pentru a asigura îndeplinirea cu succes a sarcinilor stabilite de Congresul al X-lea și de Conferința Națională ale partidului în vederea dezvoltării agriculturii, apelul de a face totul pentru desfășurarea în cele mai bune condiții a lucrărilor agricole din acest an, pentru îndeplinirea și depășirea prevederilor înscrise în planul de stat pe 1974». Chemarea «se adresează, în același timp, și muncitorilor, cadrelor tehnice din industrie, de fapt oamenilor muncii din toate sectoarele de activitate din România; realizarea programului de dezvoltare a agriculturii noastre socialiste nu poate fi garantată decît în măsura în care toate celelalte sectoare și, în primul rînd, industria socialistă, cercetarea științifică, transporturile își vor aduce contribuția activă la soluționarea multiplelor probleme de care depind creșterea producției agrare și ridicarea vieții satelor», a precizat președintele Nicolae Ceaușescu.

Arătînd încă o dată, în mod categoric, hotărîrea oamenilor muncii de peogoare de munci neabătut pentru a asigura continua înflorire a patriei, recenta lor conferință marchează totodată o nouă etapă în dezvoltarea agriculturii românești, și anume, trecerea la o agricultură intensivă, de înaltă productivitate și eficiență economică, la crearea condițiilor pentru industrializarea producției agricole, obiectiv pentru a cărui atingere există toate condițiile.

ÎNCEPUTUL UNEI NOI ETAPE A ACTIVITĂȚII ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

La sfîrșitul lui februarie și începutul lui martie a.c. (28 II—2 III 1974) a avut loc o importantă manifestare științifică, de o deosebită însemnătate pentru viața noastră academică: o sesiune extraordinară a Adunării generale a Academiei Republicii Socialiste România, reunind în istorica aulă a Academiei membri titulari și corespondenți, profesori universitari, cercetători din institutele academice și departamentale.

Lucrările au fost conduse de acad. Miron Nicolescu, președintele Academiei, sesiunea avînd înscrise pe ordinea de zi analiza activității pe ultimii ani (1970—1973), aprobarea planului de activitate pe anul în curs (1974), aprobarea noului Statut pentru organizarea și funcționarea Academiei, alegerea de noi membri și a organelor de conducere a Academiei și decernarea premiilor Academiei pe anii 1969—1972.

Prezentată de președintele Academiei, darea de seamă asupra activității din perioada 1970—1973 a relevat faptul că activitatea științifică din țara noastră a cu-

noscut o amplă dezvoltare, caracterizată prin concentrarea eforturilor de cercetare, apropierea științei de practica socială, integrarea directă a științei în procesul creșterii forțelor de producție și contribuția ei la perfecționarea organizării și conducerii vieții sociale. Ținându-se seama de aceste cerințe majore proprii lumii contemporane, de importante transformări organizatorice care au fost făcute și în țara noastră cu privire la activitatea de cercetare, o parte din institutele de specialitate, create și dezvoltate în cadrul Academiei, au fost trecute sub tutela unor ministere și au fost înființate academii de științe: Academia de științe sociale și politice, Academia de științe medicale și Academia de științe agricole și silvice. Funcționează, de asemenea, institute centrale de cercetare în numeroase domenii. În această situație, rolul Academiei a devenit cu totul altul decât cel de până în anul 1970. După această dată, activitatea de bază a Academiei se desfășoară pe secții și comisii, membrii Academiei efectuând o muncă de cercetare propriu-zisă în institute care aparțin altor unități centrale.

Darea de seamă a relevat, în continuare, intensa activitate a Academiei desfășurată în perioada respectivă, concretizată prin organizarea de congrese și sesiuni științifice, prin participarea membrilor săi la numeroase reuniuni științifice în străinătate, prin publicarea a numeroase lucrări de sinteză în care se reflectă finalizarea cercetărilor în diferite domenii de activitate: matematică, astronomie, geografie — domeniu în care au fost concentrate eforturi deosebite la elaborarea Atlasului geografic național și a monografiilor județelor patriei —, lingvisticii — unde au fost străbătute etape importante în elaborarea Dicționarului, tezaur al limbii române, operă de interes național a cărei realizare constituie o sarcină de bază a Academiei încă de la înființarea ei.

Totodată, Academia a urmărit, în această perioadă, dezvoltarea cercetărilor cu caracter aplicativ ale căror rezultate sînt folosite în practica social-economică.

Academia a avut o remarcabilă activitate și în domeniul relațiilor internaționale, colaborînd la cercetarea unor teme în cadrul planurilor de colaborare științifică încheiate cu instituțiile similare din alte țări.

A fost subliniată, de asemenea, în darea de seamă, activitatea Editurii Academiei, precum și a Bibliotecii Academiei, instituție venerabilă al cărei rol în viața științifică și culturală a țării noastre este bine cunoscut.

Planul de activitate pe anul 1974, dezbătut pe larg, prevede efectuarea de cercetări privitoare îndeosebi la dezvoltarea economică și socială a țării, punîndu-se accentul pe cooperarea între diversele ramuri ale științei.

De altfel, definirea și rolul Academiei Republicii Socialiste România sînt precizate în noul ei Statut, dezbătut pe larg și aprobat de Adunarea generală, ca și darea de seamă asupra activității din anii 1970—1973 și planul de activitate pentru anul 1974.

În primul articol, Statutul definește Academia drept cel mai înalt for de știință și cultură al țării, iar în articolul 3, se precizează sarcinile principale ale Academiei: a contribui direct, prin efortul colectiv al membrilor săi, la progresul științei și culturii, în concordanță cu progresul științific contemporan; a asigura, ca rezultat al acestui efort, dezvoltarea continuă a societății noastre socialiste și afirmarea științei și culturii românești pe plan internațional; a se preocupa cu precădere de dezvoltarea cercetărilor științifice efectuate sub egida sa; a cultiva

tradițiile progresiste; a continua munca de elaborare a tezaurului lexical și de cultivare a limbii române.

Potrivit prevederilor noului Statut, valorificându-se tradițiile creatoare, între manifestările publice viitoare ale Academiei vor fi incluse și ședințe consacrate primirilor cu caracter solemn ale noilor academicieni, prin discursuri de recepție urmate de un răspuns din partea unui membru delegat de prezidiu.

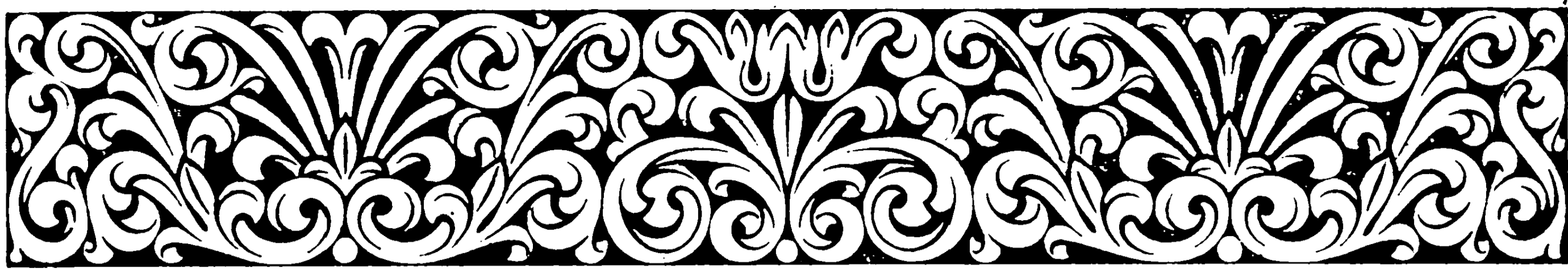
Adunarea generală a Academiei Republicii Socialiste România a ales noi membri titulari ai celui mai înalt for științific al țării, personalități recunoscute, oameni de știință, de artă, și de cultură: Gheorghe Marinescu (matematici), Paul Petrescu, Ioan Ursu (fizică); Emilian Bratu, Elena Ceaușescu, Ecaterina Ciorănescu-Nenițescu (chimie); Ion Anton, Octav Doicescu, Cristea Mateescu, Dan Mateescu (tehnică); Radu Codreanu, Petru Jitariu, Victor Preda (biologie); Nichifor Ceapoiu, Nicolae Giosan (agricultură); Dan Giușcă, Vintilă Mihăilescu (geologie-geografie); Ana Aslan, Ion Bruckner, Octavian Fodor (medicină); Miron Constantinescu, Manea Mănescu, Gheorghe Zane (economie-sociologie); Traian Ionașcu, Vasile Pavelcu, Dumitru Roșca (filozofie-psihologie-științe juridice); Constantin C. Giurescu, Ștefan Pascu (istorie); Șerban Cioculescu, Ion Coteanu, Eugen Jebeleanu, Istvan Nagy și Virgil Vătășianu (filologie-literatură-arte). Au fost aleși, de asemenea, și un însemnat număr de membri corespondenți, dintre fruntașii științei și culturii române.

În ședințele lor, secțiile și filialele Academiei și-au ales noile organe de conducere, confirmate apoi de Adunarea generală, care, la rândul ei, a ales Prezidiul și Biroul Prezidiului Academiei. Președinte al Academiei a fost ales academicianul Miron Nicolescu, vicepreședinți: academicienii Cristofor Simionescu, Șerban Țițeica, Ștefan Peterfi și Ion Anton, iar secretar general, Prof. George Ciucu, membru corespondent al Academiei.

Ca expresie a recunoștinței față de prețuirea și încrederea pe care statul nostru le acordă slujitorilor științei și culturii, participanții la sesiune au adresat o telegramă C.C. al P.C.R., Domnului Nicolae Ceaușescu, arătând că «Academia Republicii Socialiste România a înmulțit, în ultimii ani, formele de dezbateră a ideilor științifice, a lărgit cadrul de afirmare a științei în lume și a intensificat colaborarea științifică și culturală pe plan internațional», angajându-se solemn să contribuie cu întreaga «capacitate creatoare la edificarea societății socialiste românești multilateral dezvoltate».

Sesiunea s-a încheiat cu festivitatea decernării premiilor Academiei Republicii Socialiste România pe anii 1969, 1970, 1971 și 1972, printre valoroasele lucrări premiate fiind și «Ediția critică a Liturghierului lui Coresi», lucrată și prezentată de Alexandru Mareș.

• I N D R U M Ă R I • P Ă S T O R Ă L E •

RĂSPUNDEREA PASTORALĂ ȘI MISIONARĂ A PREOTULUI, DUPĂ NOUL TESTAMENT

Religia creștină dispune, de la origine, de toate elementele fundamentale constitutive: o revelație divină completă și autentică, un mijlocitor desăvârșit între Dumnezeu și oameni și un ceremonial liturgic corespunzător structurii psiho-fizice și nevoilor credincioșilor. Potrivit ființei sale, ea se exteriorizează printr-o învățătură dogmatică și morală, printr-o preoție ierarhică și printr-un ansamblu de acte sacramentale care unesc cerul cu pământul.

Creștinismul, fiind întemeiat de însuși Dumnezeu-Tatăl — care ni s-a descoperit mai întâi prin patriarhii și proorocii de odinioară și care ne-a grăit apoi prin însuși Fiul Său, Domnul nostru Iisus Hristos (Evrei I, 1—3) — este o religie adevărată, deplină și desăvârșită. În tezaurul său doctrinar și practic se află toate mijloacele necesare mântuirii noastre: cuvântul lui Dumnezeu, păstrat fără schimbare în Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție și propovăduit fără întrerupere de Sfânta Biserică; o preoție ierarhică, instituită anume de Domnul Hristos și investită de Duhul Sfânt cu puterea harică de a învăța, de a sfinți și de a păstori pe credincioși; un cult sacramental: Sfintele Taine și Ierurgii, prin care însuși Fiul lui Dumnezeu este prezent în Biserică și prin care Sfântul Duh face din fiecare credincios un mădular al Trupului tainic al lui Hristos, care este Biserica (Col. I, 12—22; I Cor. XII, 4—14 etc.).

S-a spus adesea — și nu fără oarecare temei — că valoarea unei religii poate fi apreciată după nivelul intelectual, viața personală și rîvna misionară a acelor care o reprezintă și o slujesc, adică după calitatea sacerdoțiului de care dispune. Domnul Hristos ne-a lăsat, în această privință, câteva porunci de covârșitoare importanță și neîncetată actualitate: «Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încît să vă vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri» (Matei V, 16); — «Poruncă nouă vă dau: să vă iubiți unul pe altul. Precum v-am iubit Eu, așa să vă iubiți și voi unul pe altul. După aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste între voi» (Ioan XIII, 34—35); — «Aceasta este porunca Mea, ca să vă iubiți unul pe altul, precum v-am iubit Eu. Mai mare dragoste decît aceasta, ca cineva să-și pună sufletul pentru prietenii săi, nimeni nu are. Voi sînteți prietenii Mei, de veți face cîte vă poruncesc» (Ioan XV, 12—14).

La aceste porunci sfinte, care au fost adresate, ca un testament, Sfinților Apostoli și urmașilor lor, în seara Cinei celei de Taină și care nu sînt altceva decît apli-

care a poruncii generale din Predica de pe Munte, de a iubi pe semenii noștri după modelul iubirii lui Dumnezeu-Tatăl față de toți oamenii (Matei V, 43—48), Domnul Hristos a adăugat, în repetate rînduri, îndemnul de a urma propriul Său exemplu: «Luați jugul Meu asupra voastră și învățați-vă de la Mine că sînt blînd și smerit cu inima» (Matei XI, 29); — «Ajunge ucenicului să fie ca dascălul său» (Matei X, 25); — «Și întorcîndu-se către ucenici deosebi, a zis: Fericiți ochii care văd cele ce vedeți voi. Căci zic vouă: Mulți prooroci și împărați au voit să vadă cele ce vedeți voi și n-au văzut și să audă cele ce ați auzit și n-au auzit» (Luca X, 23—24).

În același mod au procedat și Sfinții Apostoli, cu privire la îndrumarea ucenicilor lor: arătîndu-le ei înșiși calea pe care să-i urmeze și cerîndu-le ca, la rîndul lor, și ei să unească învățătura cea sănătoasă cu exemplul vieții personale. Astfel, Sfîntul Apostol Pavel scrie ucenicului său Timotei, pe care-l așezase episcop al Bisericii din Efes și din împrejurimi: «Poruncește acestea și învață-le. Nimeni să nu disprețuiască tinerețele tale, ci fă-te pildă credincioșilor cu cuvîntul, cu purtarea, cu dragostea, cu duhul, cu credința, cu curăția ... Acestea cugetă-le, de acestea să te ții, pentru ca propășirea ta să fie învederată tuturor» (I Tim. IV, 11—15); — «Silește-te să te arăți înaintea lui Dumnezeu încercat, lucrător care nu are de ce să se rușineze, învățînd drept cuvîntul adevărului» (II Tim. II, 15); — «Tu ai urmat învățăturii mele, purtării, năzuinței, credinței, îndelungii-răbdări, dragostei, stăruinței. ... Rămii în cele ce ai învățat și te-ai încredințat, știind de la cine ai învățat» (II Tim. III, 10—14). Ucenicului său Tit, pe care-l așezase episcop al Bisericii din insula Creta, Apostolul îi scrie: «Grăiește cele convenite învățăturii sănătoase ..., arătîndu-te pe tine în toate ca pildă de fapte bune, în învățătură neschimbată, în cuviință ..., pentru ca cei protivnici să se rușineze, neavînd de zis nimic rău de noi» (Tit II, 1—8); — «Vrednic de credință este cuvîntul — și voiesc să adeverești (prin purtarea ta) aceasta, pentru ca cei ce au crezut să poarte grijă să fie în frunte la fapte bune» (Tit III, 8, 14).

De cînd lumea, faptele sînt mai convingătoare decît vorbele, iar exemplul vieții personale întrece în eficacitate orice perorație despre frumusețea și folosul virtuții. De aceea, aceluia care căutau cu sinceritate calea mîntuirii, Domnul Hristos le-a oferit, pe lîngă predica Sa orală, și propriul Său exemplu de bunătate, binefacere și sfințenie (Matei XI, 4—6; 28—30; XIV, 14—21; XV, 32; XX, 25—28; Ioan XI, 33 etc.), iar aceluia care-L urmăreau cu gînduri viclene și dușmănoase, le-a adresat întrebarea (rămasă fără răspuns): «Cine din voi Mă vedește de păcat?» (Ioan VIII, 46). Tuturor oamenilor, Domnul Hristos s-a arătat atît ca Învățător (Matei XXIII, 8; XXVI, 25, 49; Marcu IX, 5; XI, 21; Ioan I, 38, 49; III, 2, 26; IV, 31; VI, 25; IX, 2; XI, 8; XX, 16 etc.), cît și ca Păstorul cel bun care-și conduce turma mergînd înaintea ei, cunoscînd-o nemijlocit și fiind cunoscut, iubit și urmat de fiecare din oile care o alcătuiesc: «Cel ce intră pe ușă, păstor este oilor. Acestuia portarul îi deschide și oile ascultă glasul lui și oile sale le cheamă pe nume și le scoate. Și cînd scoate oile sale, merge înaintea oilor și oile merg după el, căci cunosc glasul lui ... Eu sînt Păstorul cel bun. Păstorul cel bun își pune sufletul pentru oi ... Eu sînt Păstorul cel bun și cunosc pe ale Mele și pe ale Mele cunosc (Ioan X, 2—14).

Aceeași metodă pedagogică caracterizează și ostenele misionare ale Sfîntului Apostol Pavel. Fiilor săi sufletești din Tesalonic, acest neîntrecut vestitor al credinței creștine între neamuri le scrie: «Știți, frați iubiți de Dumnezeu, că Evanghelia noastră n-a fost la voi numai în cuvînt, ci și cu putere și cu Duh Sfînt și cu adevăritate

multă, așa cum știți ce fel am fost la voi pentru voi. Și voi v-ați făcut următori nouă și Domnului ..., încît, la rîndu-vă, v-ați făcut pildă tuturor credincioșilor din Macedonia și din Ahaia» (I Tes. I, 4—7); — «Am fost blînzi în mijlocul vostru, ca o doică ce-și îngrijește copilașii» (I Tes. II, 7); — «Voi înșivă și Dumnezeu sînteți martori, cu cîtă sfințenie și cît de drept și fără prihană am fost față de voi, care ați crezut. Precum știți cum pe fiecare din voi, ca un părinte pe copiii săi, v-am rugat și v-am mîngîiat și v-am îndemnat stăruitor» (I Tes. II, 10—12); — «Căci știți voi înșivă cum trebuie să ne urmați, căci noi n-am umblat fără rînduială între voi ..., ci muncind (cu brațele) fără preget ..., ca să ne dăm pe noi pildă vouă spre a ne urma» (II Tes. III, 7—9). Creștinilor din capitala provinciei Ahaia, același mare Apostol le scrie: «Fiți următori mie, precum și eu sînt lui Hristos. Vă laud, fraților, că vă aduceți aminte de toate ale mele și țineți predaniile precum vi le-am dat» (I Cor. XI, 1—2); — «Iar noi, lucrînd împreună ..., n-am dat întru nimic nici o sminteală, pentru ca slujirea noastră să nu fie defăimată, ci în toate înfățișîndu-ne ca slujitori ai lui Dumnezeu» (II Cor. VI, 1—4). Creștinilor din orașul macedonean Filipi, le scrie: «Fiți împreună următori mie, fraților și uitați-vă la cei ce umblă așa cum ne aveți pildă pe noi» (Filip. III, 17); — «Cele ce ați și învățat și ați primit și ați auzit și azi văzut la mine, acestea să le faceți» (Filip. IV, 9). Iar preoților Bisericii din Efes și din împrejurimi, cu prilejul întrevederii din Milet, Sfîntul Apostol Pavel le adresează întîi îndemnul de a păstra cu fidelitate cuvîntul lui Dumnezeu și de a păstori cu toată luarea aminte turma ce li s-a încredințat de Duhul Sfînt și, după aceea, le aduce aminte de propriul său exemplu: «Argintul sau aurul sau haina nimănui n-am poftit. Voi înșivă știți că mîinile acestea au slujit trebuințelor mele și celor ce sînt cu mine. Toate vi le-am arătat, că așa ostenindu-vă se cade să ajutați celor slabi» (Fapte XX, 33—35).

Sînt numeroase, precise și clare textele biblice care atestă, în epoca Vechiului Testament, instituirea, prerogativele speciale și rolul tagmei preoțești în viața poporului evreu pe care Dumnezeu îl alesese dintre celelalte neamuri, îl declarase poporul Său și-i încredințase misiunea sfîntă de a păstra credința monoteistă și nădejdea mesianică. Sînt numeroase, precise și clare și textele biblice care atestă instituirea preoției creștine de către însuși Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat și care adevăresc că, pe lîngă «preoția universală», cu care prin Sfintele Taine sînt investiți toți creștinii și care-i constituie în noul «popor ales» al lui Dumnezeu (I Petru II, 5—10), Domnul Hristos a instituit — prin chemare, pregătire, alegere și sfințire — preoția sacramentală și că numai membrilor acesteia le-a încredințat puterea și misiunea de a învăța, de a sfinți și de a conduce spre mîntuire pe ceilalți credincioși, prin păstrarea, propovăduirea și apărarea dreptei credințe, prin săvîrșirea și administrarea Sfintelor Taine și Ierurgii și prin îndrumarea pastorală a credincioșilor laici pe calea virtuților religioase și morale cerute membrilor Împărăției cerurilor (Matei V, 13—16; X, 1 ș.u.; XVI, 18—19; XXVIII, 16—20; Luca IX, 1—6; X, 1 ș.u.; XXII, 19—20; XXIV, 45—50; Ioan VI, 66—71; XX, 20—23; Fapte VI, 1—7; VIII, 28—40; XIV, 23; Filip. I, 1; I Tim. III, 1—10; II Tim. II, 1—7; Tit I, 3—4; 7—14; II, 1—10; III, 1—3 etc.).

Aceste textele biblice arată, cît se poate de lămurit, că în cadrul «preoției universale» și dintre membrii (bărbați) acesteia, însuși Întemeietorul creștinismului — Capul suprem al Bisericii (Col. I, 18), Mai-marele păstorilor (I Petru V, 4) și Păstorul

cel mare al oilor (Ioan X, 1—18; Evrei XIII, 20) — a instituit, după o îndelungată și temeinică pregătire, preoția sacramentală și că numai membrilor acestei preoții sacramentale (episcopi, preoți și diaconi) le-a încredințat misiunea specială de a-I continua, pînă la a doua Sa venire, opera soteriologică pentru care s-a întrupat, a propovăduit, a murit pe Cruce, a fost îngropat, a înviat și s-a înălțat cu trupul la Dumnezeu-Tatăl.

Slujirea preotească derivă deci în chip nemijlocit din însăși rînduiala lui Hristos. Ea își trage astfel autoritatea din voința și lucrarea specială a lui Dumnezeu, nu din inițiativa sau hotărîrea obștii credincioșilor, cum învață aceia care admit doar «preoția universală» și care cred că Sfintele Taine ar putea fi săvîrșite și de laici.

Noul Testament și istoria Bisericii primare stau mărturie faptului că preoția, ca Taină, își trage ființa, puterea și răspunderea chiar de la Domnul Hristos, căci nu tuturor aceluia care vor crede într-însul, ci numai sfinților Săi Apostoli și Ucenici — și urmașilor acestora: episcopi, preoți și diaconi — le-a adresat El cuvintele: «Datu-Mi-s-a toată puterea în cer și pe pămînt. Drept aceea, mergînd, învățați toate neamurile, botezîndu-le ... și învățîndu-le să păzească toate cîte am poruncit vouă. Și iată Eu sînt cu voi în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacurilor» (Matei XXVIII, 18—20; — «Cel ce vă primește pe voi, pe Mine Mă primește și cel ce Mă primește pe Mine, primește pe Cel ce M-a trimis pe Mine» (Matei X, 40); — «Amin, amin grăiesc vouă: Cel ce primește pe cel ce voi trimite Eu, pe Mine mă primește» (Ioan XIII, 20); — «Nu voi m-ați ales pe Mine, ci Eu v-am ales pe voi și v-am rînduit să mergeți și roadă să aduceți și roada voastră va rămînea, ca orice veți cere de la Tatăl în numele Meu, să vă dea» (Ioan XV, 16); — «Eu voi ruga pe Tatăl și alt Mîngîietor vă va da, ca să rămînă cu voi de-a pururi, Duhul adevărului» (Ioan XIV, 16—17; XVI, 12—15); — «Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi. Acestea zicînd, a suflat asupra lor și le-a zis: «Luați Duh Sfînt; cărora veți ierta păcatele se vor ierta și cărora le veți ține vor fi ținute» (Ioan XX, 21—23) etc.

Astfel stînd lucrurile, este de la sine înțeles că membrii ierarhiei bisericești n-au de îndeplinit, în obștea celor credincioși, un mandat primit de la aceștia, ci o însărcinare sfîntă primită, prin Taina Hirotoniei, direct de la Iisus Hristos și că, din această cauză, ei au a răspunde, în cele referitoare la misiunea lor sacerdotală, înaintea episcopului respectiv, în viața aceasta și înaintea lui Hristos Mai-marele tuturor păstorilor, în viața viitoare. «Așa să ne socotească pe noi fiecare om — precizează Sfîntul Apostol Pavel —, ca pe niște slujitori ai lui Hristos și iconomi ai tainelor lui Dumnezeu. Iar ceea ce se caută mai mult la iconomi, este ca fiecare să fie găsit credincios. Pentru mine este deci prea puțin ca să fiu judecat de voi sau de judecată omenească» (I Cor. IV, 1—3); — «Noi (Apostolii) sîntem împreună-lucrători cu Dumnezeu» (I Cor. III, 9); — «Voi sînteți Trupul lui Hristos și mădulare în parte. Și pe unii i-a pus Dumnezeu în Biserică: întîi apostoli, al doilea prooroci, al treilea învățători ... Au doară toți sînt apostoli? Au doară toți sînt prooroci? Au doară toți sînt învățători?» (I Cor. XII, 27—30); — «Iisus Hristos a dat pe unii apostoli, pe alții prooroci, pe alții evangheliști, iar pe alții păstori și învățători, spre desăvîrșirea sfinților, pentru lucrul slujirii, pentru zidirea Trupului lui Hristos» (Efeseni IV, 11—12); — «Nimeni nu-și ia singur cinstea pentru sine, ci chemat de Dumnezeu, ca și Aaron» (Evrei V, 4) etc.

Fiind instituită cu scopul de a continua lucrarea mîntuitoare a lui Iisus Hristos în viața credincioșilor, slujirea sacerdotală trebuie să îmbrățișeze trei domenii de

activitate: cea învățătoarească sau predicatorială, cea sacramentală sau sfințitoare și cea conducătoare sau pastorală. Între acestea, după înseși cuvintele Mântuitorului, pe locul întâi se află, pentru Apostoli, cea învățătoarească, predicatorială sau catehetică: «Mergînd, învățați toate neamurile, botezîndu-le ... și învățîndu-le să păzească toate cîte am poruncit vouă» (Matei XXVIII, 19—20).

Necesitatea predicii care să genereze credința în Hristos și să determine pe catechumeni a cere botezul, precum și misiunea încredințată membrilor ierarhiei bisericești în această privință, sînt precizate de Sfîntul Apostol Pavel prin cuvintele: «Oricine va chema numele Domnului, se va mîntui. Dar cum vor chema pe Cel în care n-au crezut? Și cum vor crede în Cel despre care n-au auzit? Și cum vor auzi fără propovăduitor? Și cum vor propovădui, de nu se vor trimite? ... Deci credința este din auzire, iar auzirea prin cuvîntul lui Dumnezeu» (Rom. X, 13—17).

Biserica creștină a luat ființă, în ziua Cincizecimii, ca urmare a faptului că cei dintîi ascultători ai predicii apostolice, auzind cele despre Iisus Hristos, n-au rămas indiferenți, ci «au fost pătrunși la inimă și au zis către Petru și către ceilalți Apostoli: Ce să facem, bărbați frați? Iar Petru a zis către ei: Pocăiți-vă și să se boteze fiecare din voi ... Deci primind ei cu dragoste cuvîntul, s-au botezat și în ziua aceea s-au adăugat (grupului celor 12 Apostoli, care primiseră în chip direct pe Duhul Sfînt) ca la trei mii de suflete» (Fapte II, 37—41). Nu mult după aceea, predica misionară a Sfinților Apostoli în cetatea Ierusalimului a mai adus la credință și la botez alte două mii de ascultători, iudei și prozeliți veniți din mai toate ținuturile vastului Imperiu roman (Fapte III, 12 — IV, 4). Iar cînd predica apostolică s-a izbit de obstacole de netrecut, însuși «îngerul Domnului» a venit în sprijinul Sfinților Apostoli și le-a poruncit zicînd: «Mergeți și stînd grăiți în templu poporului toate cuvintele vieții veșnice. Și auzind aceasta, au intrat de dimineață în templu și învățau ... Și în toată ziua, în templu și prin case, nu încetau a învăța și a binevesti pe Iisus Hristos ... Și din ce în ce mai mult se adăugau cei ce credeau în Domnul, mulțime de bărbați și de femei» (Fapte V, 18—21, 42, 44).

Predicarea Evangheliei a fost hotărîtoare și pentru aducerea la credință și la botez a famenului etiopian, căruia diaconul Filip i-a tîlcuit profețiile mesianice din Vechiul Testament și i-a binevestit pe Hristos (Fapte VIII, 31—40). Vestirea lui Hristos s-a dovedit decisivă și pentru convertirea sutașului Corneliu din Cezareea Palestinei, primul păgîn primit la botez fără a mai fi fost trecut prin ritualul tăierii împrejur după Legea lui Moise (Fapte X, 33—48). Tot așa s-au petrecut lucrurile oriunde au luat ființă, de-a lungul veacurilor, noi comunități creștine.

Cel dintîi exemplu de neîncetată propovăduire a cuvîntului lui Dumnezeu ni l-a dat însuși Domnul Hristos, care îndată după Botez și după întreita ispitire s-a înapoiat în Galileea și «a început a propovădui și a zice: Pocăiți-vă, că s-a apropiat împărăția cerurilor» (Matei IV, 12—17) și care, după aceea, timp de trei ani și jumătate, a străbătut în lung și în lat toate ținuturile Palestinei, «învățînd în sinagogi» (Matei IV, 23), adresîndu-se mulțimilor în cele mai felurite condiții de loc și de timp — pe munte» (Matei V, 1); «la loc șes» (Luca VI, 17); pe malul lacului Ghenizaret, stînd «în corabie» (Matei XIII, 2); în «locuri pustii» (Matei XI, 7); în cursul călătoriei (Luca XVIII, 31); în timpul mesei (Luca VII, 36—50); în sinagogi (Matei XIII, 54); în templul cel mare din Ierusalim (Matei XXI, 23); în case particulare (Ioan XII, 1—2); ziua și noaptea (Matei XXVI, 55; Ioan III, 2) — și determinînd pînă și pe slujitorii Sinedriului, trimiși de mai-marii preoților să-L aresteze, să mărturisească:

«Niciodată nu a vorbit un om ca omul acesta» (Ioan VII, 46). Într-adevăr, Iisus Hristos a uimit pe toți ascultătorii Săi cu profunzimea, claritatea și eficacitatea predicii Sale, căci «îi învăța ca Cel ce are putere, iar nu ca învățații lor» (Matei VII, 29).

Cele dintîi exemple de păstrare, de propovăduire și de apărare a dreptei credințe descoperite lumii de însuși Fiul lui Dumnezeu întrupat ni le-au dat Sfinții Apostoli și Ucenici. Aceștia, învingînd cele mai grele obstacole, au vestit Evanghelia în toate ținuturile Imperiului roman din vremea lor, iar unii dintre ei au ajuns cu propovăduirea pînă în India, Etiopia, Sciția Minor (Dobrogea noastră) și alte locuri îndepărtate. Cel mai neobosit misionar a fost, între Sfinții Apostoli, marele Pavel, care a dus pentru întîia oară cuvîntul mîntuirii și a întemeiat primele comunități creștine în Cipru, Asia Mică, Macedonia, Tracia, Grecia, Ahaia, Iliria, Italia și Spania.

Sfîntului Apostol Pavel îi revine și meritul de a fi sesizat încă în fașă primele erezii și schisme și de a fi prevenit pe credincioși în privința lor. El a făcut parte din delegația Bisericii din Antiohia Siriei la Sinodul Apostolic din Ierusalim (în anul 49), care a pus capăt controverselor provocate de unii creștini proveniți din tagma fariseilor, în legătură cu pretinsa obligativitate a tăierii împrejur pentru păgînii care, crezînd în Hristos, cereau să li se administreze Taina Botezului; în discuțiile asupra acestei probleme, el a istorisit «cîte minuni și semne a făcut Dumnezeu la neamuri», în cursul primei sale călătorii misionare în afara Palestinei și a demonstrat, cu exemple concrete, că Duhul Sfînt s-a coborît cu îmbelșugare și asupra celor netăiați împrejur dintre credincioșii foști păgîni (Fapte XV, 2, 12). Apostolului Pavel i-a revenit, în anii care au urmat, meritul incontestabil de a fi demascat la vreme, de a fi combătut cu pricepere și de a fi desființat cu totul erezia iudaizantă, care făcuse unele victime și provoca certuri între creștinii din ținutul Galatiei (Gal. III, 1—3; IV, 9—11; V, 7—12, 15) și care încerca să cîștige adepți și între credincioșii din Filipi (Filip. III, 2—4) și din Corint (II Cor. X—XIII).

Sfîntul Apostol Pavel a știut să-și ferească păstoriții și de alte abateri doctrinare și practice de la dreapta credință, ca: erezia iudeo-gnostică din Colose, care așeza pe Iisus Hristos în rîndul creaturilor, acordîndu-i o cinstire mai mică decît cea oferită unor cete de îngeri și care atribuia o importanță nejustificată unor practici religioase lipsite de orice semnificație sau utilitate pentru creștini (Col. I, 13—20; II, 16—23); — credința deșartă că s-ar fi apropiat Parusia lui Hristos și sfîrșitul lumii, care făcuse pe unii creștini din Tesalonic să-și părăsească lucrul, să cadă pradă unei tensiuni religioase dăunătoare și să aducă astfel grave prejudicii prestigiului Evangheliei față de necreștini (I Tes. V, 1—11; II Tes. III, 9—13); — îngăduința față de creștinii care nu se lecuiseră de păcatele morale dinainte de convertire și mai ales față de un creștin vinovat de incest (acesta trăia în concubinaj, în văzul comunității, cu soția de a doua a defunctului său tată, sfidînd pînă și moravurile lumii greco-romane), creștin pe care Apostolul l-a eliminat din sînul Bisericii și l-a lăsat în voia diavolului pînă cînd se va căi și îndrepta (I Cor. V, 1—5; 9—13; VI, 9—10; 18; II Cor. II, 4—11); — înclinarea unora spre basme, superstiții și practici religioase retrograde, inutile, dăunătoare (I Tim. IV, 3—5; V, 13—15; VI, 3—5; II Tim. II, 14—21; Tit. I, 9—16; III, 9—11) și altele.

De la Sfîntul Apostol Pavel ne-au rămas, ca testament al său pentru toți propovăduitorii dreptei credințe, cîteva sfaturi, îndemnuri și porunci izvorîte atît din conștiința unei profunde răspunderi misionare, cît și dintr-o îndelungată experiență pastorală. Cu cîteva zile înainte de arestarea sa din primăvara anului 58, care avea

să-l trimită, pentru mai mult de cinci ani, în închisorile din Ierusalim, Cezareea Palestinei și Roma, el a convocat la Milet pe preoții Bisericii din Efes și din împrejurimi și, printre altele, le-a adresat îndemnul: «Drept aceea, luați aminte la voi înșivă și la toată turma în care Duhul Sfânt v-a pus preoți, ca să păstoriți Biserica lui Dumnezeu, pe care a cîștigat-o cu sîngele Său. Căci știu aceasta, că după plecarea mea vor intra între voi lupi răi, care nu vor cruța turma; și dintre voi înșivă se vor ridica bărbați, grăind lucruri sucite, ca să tragă pe ucenici după ei. Pentru aceea privegheați, aducîndu-vă aminte că trei ani n-am încetat, învățînd cu lacrimi noaptea și ziua pe fiecare din voi» (Fapte XX, 28—31). Ucenicului său Timotei, pe umerii căruia, ca episcop, apăsa răspunderea conducerii Bisericii din Efes și din împrejurimi, i-a scris de la Roma, cu puțin înainte de moartea sa martirică: «Să ai pildă cuvintele sănătoase, pe care le-ai auzit de la mine ... Păzește bunul încredințat prin Duhul Sfânt, care locuiește în noi ... Silește-te să te arăți înaintea lui Dumnezeu încercat, lucrător care nu are de ce să se rușineze, învățînd drept cuvîntul adevărului. Iar de deșartele vorbe lumești ferește-te ... Fugi de poftete tinerețelor și urmează dreptatea, credința, iubirea, pacea cu cei ce cheamă pe Domnul din inimă curată. Iar de întrebările nesocotite și fără noimă ferește-te, știind că nasc certuri și că un slujitor al Domnului nu trebuie să se certe, ci să fie plăcut cu toți, învățător, îngăduitor, certînd cu blîndețe pe cei ce stau împotriva ... Tu însă ai urmat învățăturii mele, purtării ... Rămîi deci în cele ce ai învățat și te-ai încredințat, știind de la cine le-ai învățat și că din pruncie cunoști Sfintele Scripturi ... Eu te îndemn deci stăruitor înaintea lui Dumnezeu și a Domnului Iisus Hristos...: Propovăduiește cuvîntul, stăruie asupra lui cu timp și fără timp, muștră, ceartă, îndeamnă cu toată îndelunga-răbdare și stăruința ... Fii treaz la toate, îndură rău, fă lucru de evanghelist, slujba ta fă-o deplin» (II Tim. I, 13—14; II, 15—16, 22—25; III, 10, 14—15; IV, 1—2, 5). Iar ucenicului său Tit, căruia îi încredințase, prin hirotonia în episcopi dificila sarcină de a conduce Biserica din Insula Creta, i-a scris, cu un an înainte: «Pentru aceea te-am lăsat în Creta, ca să faci rînduială în cele ce mai lipsesc și să pui preoți în fiecare oraș, cum ți-am poruncit ... Dar tu grăiește cele convenite învățăturii sănătoase ... arătîndu-te pe tine în toate ca pildă de fapte bune, în învățatură neschimbată, cuviință, cuvînt sănătos, fără vină, pentru ca cei protivnici să se rușineze, neavînd de zis nimic rău de noi ... Iar de întrebările nebunești ... și de certuri ... ferește-te, căci sînt nefolositoare și deșarte. De omul eretic, după întîia și a doua povățuire, ferește-te, știind că s-a abătut unul ca acesta și păcătuiește, fiind de la sine osîndit» (Tit I, 5; II, 1, 7—8; III, 9—11).

Sfîntul Apostol Petru, la rîndul său, a prevenit pe păstoriții săi împotriva acelorora care tăgăduiau dogma creștină despre divinitatea și mesianitatea lui Iisus Hristos (II Petru II, 1), despre a doua venire a Domnului (II Petru III, 3—5) și despre urmările negative ale păcatului (II Petru II, 3—6). El a adresat membrilor ierarhiei bisericești din ținuturile Pont, Galatia, Capadocia, Asia proconsulară și Bitinia îndrumări misionare și pastorale ca acestea: «De vorbește cineva, să spună cuvinte ca ale lui Dumnezeu; dacă slujește cineva, slujba lui să fie ca din puterea pe care o dă Dumnezeu, pentru ca întru toate să se mărească Dumnezeu prin Iisus Hristos» (I Petru IV, 11); — «Pe preoții voștri îi rog, ca unul ce sînt împreună preot și martor al patimilor lui Hristos și părtaș al măririi ce va să se descopere: Păstoriți turma lui Dumnezeu care vi s-a încredințat, veghind asupra ei nu cu silnicie, ci de bunăvoie, după Dumnezeu, nu pentru cîștig urît, ci din dragoste, nu ca stăpîni ai păstoriților,

ci pildă făcîndu-vă turmei, pentru ca, atunci cînd se va arăta Mai-marele păstorilor, să luați cununa cea neveștejită a măririi» (I Petru V, 1—4).

Iar îndelungata sa experiență pastorală i-a arătat că, pentru a da roadele convenite, învățăturile necesare credincioșilor se cer repetate, cu stăruință și răbdare, pînă cînd se întipăresc temeinic în sufletul lor și creează deprinderile convenite unor adevărați creștini. În legătură cu metoda sa pastorală și misionară, Sfîntul Apostol Petru scrie păstoriților săi: «Siliți-vă, fraților, să faceți temeinică chemarea și alegerea voastră, căci făcînd aceasta nu veți greși niciodată ... În ceea ce mă privește, eu voi avea mereu grija ca să vă aduc aminte de acestea, măcar că le știți și sînteți întăriți în adevărul acesta. Căci socotesc că este drept, cîtă vreme sînt în acest cort (trup pămîntesc), să vă țin treji prin aducerea aminte ... Mă voi sili deci ca, și după plecarea mea, în orice timp să vă puteți aduce aminte de acestea» (II Petru I, 10—15).

La rîndul său, Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan, ucenicul cel mai iubit al Mîntuitorului, a prevenit la vreme pe păstoriții săi din ținutul Efesului împotriva ereziilor profesate de Cerint, care făcea distincție între Hristos — considerat a fi o ființă cerească emanată din divinitate — și omul Iisus, cu care eonul Hristos s-ar fi unit doar de la botez la răstignire și i-ar fi dat puterea de a învăța pe oameni și a face minuni; de docheți, care susțineau că Fiul lui Dumnezeu a luat, prin întrupare, nu un trup real, ca al nostru, ci unul aparent, eteric și de nicolaiți, care pretindeau că nici un păcat n-ar putea întina și despărți de Hristos pe credincioșii re-născuți prin botez și întăriți prin celelalte Sfinte Taine (I Ioan I, 10; II, 1—2; III, 4—10; IV, 2—3; 14—15; 5, I; 5—8).

În privința atitudinii creștinilor față de aceia care se abat de la adevărata credință și răspîndesc învățături greșite, Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan a adresat păstoriților săi următoarea îndrumare pastorală: «Dacă vine cineva la voi și nu aduce învățătura cea adevărată, să nu-l primiți în casă și să nu-i spuneți: Bun venit! Căci cel ce-i zice: Bun venit! se face părtaș la faptele lui cele rele» (II Ioan 10—11).

Pătruns de aceeași înaltă răspundere misionară față de creștinii din raza sa de activitate și pe baza experienței dobîndite în relațiile cu cei ce se abătuseră de la dreapta credință. Sfîntul Iuda, fratele Domnului, a prevenit pe toți păstoriții săi, clerici și laici, împotriva învățătorilor mincinoși care, sub masca evlaviei, «schimbau harul lui Dumnezeu în desfrînare» și care prin viața lor nelegiuită «tăgăduiau pe singurul Stăpîn și Domn, pe Iisus Hristos» (Iuda 4). Sfîntul Iuda, adînc cunoscător al psihologiei umane și al caracterului ereticilor, împarte pe cei rătăciți de la «credința cea dată sfinților o dată pentru totdeauna» (Iuda 3) în trei categorii deosebite, fiecare avînd a fi tratată diferit de păstori de suflete.

Din prima categorie făceau parte, după Sfîntul Iuda, credincioșii care, din neatenție, din neștiință sau din altă pricină străine de voința lor, au căzut sub influența propagandei eretice și au început să șovăie, să se clatine în credință. Pe aceștia, preotul este îndatorat să-i îndrepte la vreme, muștrîndu-i cu blîndețe, readucîndu-i cu dragoste în sînul comunității bisericești din care fac parte și purtînd grijă ca pe viitor să fie feriți de orice contact cu ereticii (Iuda 22).

În categoria a doua se aflau creștinii care au și căzut în mreaja ereticilor, abătîndu-se de la dreapta credință și acceptînd, fără discernămint, ideile sau practicile

rătăcite susținute de eretici. Pe aceștia preotul trebuie «să-i smulgă din foc» (Iuda 23) adică să procedeze ca păstorul cel bun față de oaia cea rătăcită (Luca XV, 3—7), folosind cu abnegație toate mijloacele spirituale pentru a-i scoate de sub influența dăunătoare a ereticilor și a-i readuce, cu bucurie, la sânul de mamă al Bisericii.

Pentru oricare din aceste două categorii de victime ale propagandei eretice, păstorul de suflete se întreabă dacă nu cumva răul s-a putut produce și din vina sa personală — nu și-a păzit cu toată atenția turma și nu s-a îngrijit cum trebuie de întărirea ei în credință, spre a o face imună față de orice deviere de la adevărata credință — și a se strădui din toate puterile ca pe viitor să nu se mai ivească nici o lipsă în activitatea sa pastorală și misionară.

Categoria a treia de rătăciți o formau ereziarhii, adică învățătorii mincinoși care — prin cuvântul lor meșteșugit și din invidie sau ură față de Biserica Ortodoxă, ori mînați de ambiții și interese ascunse ce nu aveau nimic comun cu rîvna pentru mîntuirea altora — se străduiesc zi și noapte să facă prozeliți dintre fiii Bisericii celei una, sfîntă, sobornicească și apostolească. «De aceștia — scrie Sfîntul Iuda, fraatele Domnului — să vă fie milă cu frică, urînd și cămașa mînjită de trupul lor» (Iuda, 23), expresie metaforică a îndemnului ca credincioșii să-i compătimizească pentru osînda sub care se află, dar să se ferească, cu teamă, de orice contact cu ideile, cu obiceiurile și cu planurile lor viclene. Acest îndemn pastoral se întemeiază, desigur, pe porunca Mîntuitorului, care ne-a spus: «Feriți-vă de proorocii mincinoși, care vin la voi în haine de oi, iar înăuntru sînt lupi răpitori. După faptele lor îi veți cunoaște» (Matei VII, 15—16); — «Vedeți să nu vă amăgească cineva .. Că mulți prooroci mincinoși se vor scula și vor amăgi pe mulți» (Matei XXIV, 4, 11).

Roadele ostanelilor misionare nu depind numai de pregătirea teologică, de iscusința în cuvînt și de bunele intenții ale păstorilor de suflete. Orice bun gospodar știe că, pentru a obține recolta dorită, nu este de ajuns să pună în pămînt sămînța cea bună; și după semănat, ogorul trebuie întreținut cu toată atenția. Pomii din livezile neîngrijite sînt năpădiți de dăunători și nu pot aduce roada dorită. La fel se petrec lucrurile și în activitatea misionară și pastorală încredințată de Domnul Hristos membrilor ierarhiei bisericești. Cînd cei însărcinați cu paza ogorului își neglijează îndatoririle, vine vrăjmașul și-i împeștriază cu neghină (Matei XIII, 24—28, 38—40). Cînd sufletul nu este osîrduitor, în zadar se ostenește trupul (Matei XXVI, 41). Dar oricît ar fi de osîrduitor, sufletul nu se poate mîntui, dacă nu-și asociază și trupul, în vederea unirii rugăciunii cu faptele cele bune: «Nu oricine îmi zice: Doamne! Doamne! va intra în împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu, carele este în ceruri», ne-a spus Domnul Hristos (Matei VII, 21).

Acest adevăr se confirmă și în activitatea predicatorilor Evangheliei. Cuvîntul lui Dumnezeu, o dată semănat prin propovăduire în sufletul credincioșilor, încolțește și crește de la sine, prin lucrarea tainică a Duhului Sfînt (Marcu IV, 26—29). Dar el nu poate aduce roada mîntuirii, dacă ogorul duhovnicesc în care a fost semănat este lăsat în părăsire. Cînd preotul, ca lucrător al ogorului, îl lasă la voia întîmplării, vin pe furis învățătorii mincinoși și seamănă neghina ereziei. Cînd păstorul își neglijează turma, vin lupii s-o prade și s-o risipească.

Misiunea de propovăduitor al Evangheliei și de păstor de suflete cere deci preotului o conștiință a răspunderii mereu trează și activă, o rîvnă deosebită, gata în tot momentul să facă față oricărei situații misionare, să satisfacă orice nevoie spirituală a credincioșilor, să preîntîmpine orice încercare de prozelitism a eterodocșilor.

Și este de la sine înțeles că, pentru a-și «îndeplini desăvârșit slujirea sa» (II Tim. IV, 5) păstorul de suflete trebuie să se afle permanent în mijlocul turmei sale. (Matei VI, 24; VIII, 21—22; Luca IX, 59—62; II Tim. II, 4—5 etc.).

Pentru ca preotul să corespundă cât mai deplin misiunii sale, i se cere să ofere păstoriților și exemplul vieții sale personale, bine știind că pilda vieții preotului și a familiei lui poate avea asupra acestora o mai mare influență decât predica însăși. «Verba docent, exempla trahunt», spune un străvechi proverb latin. Acelora care doreau să-și schimbe viața, în vederea mântuirii, Domnul le-a oferit, odată cu predica Evangheliei, și propriul Său exemplu, spunându-le: «Veniți la Mine ... Luați jugul Meu asupra voastră și învățați-vă de la Mine că sînt blînd și smerit cu inima» (Matei XI, 28—29). Păstoriților săi, Apostolul Neamurilor obișnuia să le spună: «Fiți următori mie, precum și eu sînt lui Hristos» (I Cor. XI, 1); — «Fiți următori mie, fraților și luați aminte la cei ce se comportă așa cum ne aveți pildă pe noi» (Filip. III, 17), sau: «Voi și Dumnezeu sînteți martori, cu cîtă sfințenie și cît de drept și fără prihană am fost față de voi» (I Tes. II, 10; comp. și II Tes. III, 7—9). Ucenicului său Timotei, Apostolul îi adresează sfatul, pe care el mai întîi îl urmase cu sfințenie: «Fă-te pildă credincioșilor cu cuvîntul, cu purtarea ... cu curăția ... pentru ca propășirea ta să fie învederată tuturor» (I Tim. IV, 12—15). Ucenicului său Tit, Sfîntul Pavel îi dă, cu autoritatea morală pe care i-o asigurau viața sa ireproșabilă ca om și ca Apostoli al lui Hristos, același înțelept și realist sfat: «Arată-te pe tine în toate ca exemplu de fapte bune, în învățătură neschimbată, în cuviință ... pentru ca cei protivnici să se rușineze, neavînd de zis nimic rău de noi» (Tit II, 7—8).

Toți Sfinții Părinți ai Bisericii, începînd cu Bărbații Apostolici și cu Apologetii, și-au consacrat viața propovăduirii dreptei credințe, feririi creștinilor de erezii și schisme și întăririi vieții bisericești. La strădaniile lor misionare, pastorale și cărturărești, s-au adăugat, mai totdeauna, și cele referitoare la formarea clerului căruia i-au recomandat, pe lîngă însușirea unei bune pregătiri teologice, o viață personală cît mai curată, mai pilduitoare și un zel neobosit în predicarea Evangheliei și apărarea dreptei credințe.

Autorul cunoscutei scrieri *Învățătura celor 12 Apostoli*, apărută spre sfîrșitul veacului apostolic, dă creștinilor sfatul: «Pe cel ce vine și vă învață calea adevărului, primiți-l. Dar dacă învățătorul însuși s-a abătut de la ele și predică o învățătură diferită și vătămătoare, să nu-l ascultați. Dacă însă învață spre sporirea dreptății și a cunoașterii, primiți-l ca pe Domnul» (XI, 1). Clement Romanul, în Epistolele adresate Bisericii din Corint, ia apărarea episcopilor și preoților care «au slujit turmei lui Hristos fără prihană, cu smerenie, în liniște și cu multă pricepere și care au dobîndit de la toți o bună mărturie» (*I-a Epistolă*, XLIV). Sfîntul Ignatie Teoforul îndeamnă pe credincioși să asculte de preoți ca de Apostoli și de episcopi ca de Domnul Hristos (*Epist. către Efeseni*, VI; *Epist. către Smirneni*, VIII) și-i laudă că «și-au astupat urechile» față de încercarea unor învățători mincinoși de a împrăștia între ei sămînța cea rea (*Epist. către Efeseni*, IX). Sfîntul Vasile cel Mare numește «ucigaș de oameni» pe preotul care neglijează predica, iar Sfîntul Ioan Gură de Aur îndeamnă pe preoți să predice și atunci cînd nu sînt ascultați, urmînd exemplul pescarilor care aruncă mreaja în mare și atunci cînd, prin încercările anterioare, n-au prins nimic și pilda izvorului care continuă să curgă și atunci cînd nimeni nu ia apă din el. Canonul 58 Apostolic afurisește pe clericii absenți de la îndatorirea propovăduirii, iar

canonul 19 al Sinodului al VI-lea Ecumenic poruncește ca toți membrii ierarhiei bisericești să învețe pe credincioși cuvintele mântuirii din Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție.

Sfinții Părinți relevă de asemenea necesitatea imperioasă ca la predica orală să se adauge totdeauna predica faptei, a bunului exemplu. «Dacă nu ai fapte — scrie Sfântul Ioan Gură de Aur într-una din Omiliile sale la cartea Faptele Apostolilor — nu aduci nici un folos prin vorbire». «Nu ar mai fi nevoie de cuvântări, dacă viața ne-ar străluci în chip desăvârșit, căci însuși Domnul ne-a poruncit zicînd: Așa să lumineze viața voastră înaintea oamenilor, încît văzînd faptele voastre cele bune, să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri», — spune același Sfînt Părinte într-o Omilie la Epistola I-a către Timotei. — «Preoții să propovăduiască Evanghelia și cu cuvîntul, dar mai ales cu pilda cea bună», îndeamnă și Sfîntul Grigorie Teologul în *Apoloogia* sa. Iar Sfîntul Ambrozie, episcopul Mediolanului, în tratatul său de morală destinat mai ales clerului: *De officiis ministrorum*, recomandă preoților străduința ca viața lor personală să fie atît de curată și de nepătată, încît să oglindască înaintea tuturor sfințenia și frumusețea Bisericii lui Hristos.

Factorul care a asigurat păstrarea dreptei credințe, în confruntările cu ereticii și cu vicisitudinile veacului, a fost, desigur, activitatea misionară desfășurată fără întrerupere de membrii ierarhiei bisericești, sub conducerea canonică a episcopatului. Dar nu învățătura singură, ci unită totdeauna cu exemplul vieții personale a predicatorilor. Marii făclieri ai drepte credințe din epoca ereziilor: Sfîntul Ipolit, Sfîntul Irineu, Sfîntul Ciprian, Sfîntul Dionisie Alexandrinul, Sfîntul Atanasie cel Mare, Sfîntul Chiril al Ierusalimului, Sfîntul Efrem Sirul, Sfîntul Epifanie de Salamina, Sfinții Trei Ierarhi, Sfîntul Ambrozie de Mediolan, Sfîntul Grigorie cel Mare, Sfîntul Ioan Damaschin și atîția alții ca ei sînt cinstiți de întreaga creștinătate nu numai pentru rîvna și priceperea cu care au propovăduit, au apărat și au răspîndit învățătura cea adevărată a Evangheliei, ci și pentru viața lor ireproșabilă, pilduitoare, bine plăcută lui Dumnezeu și vrednică de urmarea tuturor credincioșilor. Scrierile patristice despre preoție și îndrumările adresate clerului de către Sfinții Părinți sînt rodul unor experiențe pastorale și misionare din care clerul din veacurile următoare — ca de altfel și cel din zilele noastre — a avut și de învățat ca teologie a slujirii sacerdotale, dar și de urmat întocmai în activitatea lor practică de fiecare zi.

Unii Sfinți Părinți au primit Taina Hirotoniei nu la cererea lor, ci cu mare teamă și numai la stăruința altora, deoarece erau convinși că preoția nu este o simplă profesiune, ci o chemare divină ce se cere urmată cu neasemuită pricepere, cu totală dăruire de sine, cu nepătată curăție morală și cu conștiința unei înfricoșate răspunderi înaintea lui Dumnezeu. Ei puneau înainte, în cumpăna aprecierii, nu cinstea cîvenită demnității, ci îndatorirea slujirii, luînd aminte la pilda Domnului Hristos, care «n-a venit în lume ca să I se slujească, ci ca El să slujească și să-și dea sufletul răscumpărare pentru mulți» (Matei XX, 28). Ei se gîndeau la ostenele misionare depuse pe altarul credinței de sacerdoți ca marele Pavel, care a fost chemat la apostolat printr-un act de constrîngere divină și care după aceea a dat Bisericii cea mai strălucită pildă de rîvnă misionară. În sufletul lor stăruiau, ca un avertisment cutremurător, cuvintele lui Hristos: «Vai lumii din pricina smintelilor! Că smintelile trebuie să vină, dar vai de omul acela prin care vine sminteala! (Matei XVIII, 7). Sfinții Părinți se temeau ca nu cumva, din pricina slăbiciunii firii omenești și a lip-

surilor lor personale, să fie copleșiți de greutatea sarcinii și să nu izbutească a fi totdeauna la înălțimea chemării.

Sfântul Grigorie de Nazianz spunea, cu amărăciune, că Iulian Apostatul a făcut Bisericii mai puțin rău decât mulți dintre clericii nedemni de misiunea lor. Această tristă constatare s-a adeverit, adesea, și în veacurile următoare și trebuie să ne dea de gândit și nouă, slujitorilor de astăzi ai Evangheliei lui Hristos, dacă voim să fim la înălțimea chemării noastre. Dintr-o astfel de constatare au purces, în epoca patristică, hotărârile canonice referitoare la disciplina clerului: canoanele Sinoadelor locale și ecumenice care pedepsesc cu asprime pe clericii care-și neglijează îndatoririle, lăsând turma «pradă lupilor răpitori», ori aducând altora sminteală, prin viața lor necorespunzătoare.

Pentru ca nici un preot să nu cadă sub greaua osîndă a acestor canoane date în sobor de Sfinții Părinți, Sfântul nostru Sinod a înscris în *Statutul de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Române*, în *Regulamentul pentru numirea și transferarea clerului* și în alte legiuiri bisericești, texte referitoare la răspunderile personalului clerical, obligația ca fiecare să se îngrijească, cu toată luarea aminte, atât de îndeplinirea corectă și la vreme a tuturor îndatoririlor liturgice, pastorale și misionare ce-i revin prin hirotonie și trimitere la parohie, cât și de viața sa personală, care trebuie să fie tuturor pildă vie de credință, de pietate, de curăție, de abnegație, de urmare sinceră și jertfelnică a lui Hristos.

Și pentru ca aceste înțelepte măsuri de prevedere să poată fi aduse la îndeplinire, Sfântul Sinod a pus la îndemîna preoțimii noastre și mijloacele trebuitoare: publicarea de studii teologice, îndrumări pastorale-misionare, indemnuri chiriarhale, predici și cateheze model, în revistele centrale editate de Administrația Patriarhală pentru întreaga Biserică și în cele editate de Centrele mitropolitane pentru parohiile și clerul din eparhiile respective; — editarea și difuzarea scrierilor de strictă necesitate pentru activitatea clerului și cultivarea evlaviei în rîndul credincioșilor; Cartea de învățătură creștină ortodoxă, Noul Testament, Biblia, Psaltirea, Cazania, Catehisme, Cărți de rugăciuni, Almanahuri și Calendare, Îndrumătoare tipiconale și altele; — organizarea cursurilor de îndrumare pastorală, misionară și socială a clerului, cursuri destinate reîmprospătării cunoștințelor teologice fundamentale, înviiorării vocației sacerdotale prin slujbe comune și schimb de experiență și orientării fiecăruia în problemele de actualitate din viața Bisericii, a Patriei și a lumii contemporane; — conferințele protopopești de orientare, care sînt prezidate de delegații Centrului eparhial; — vizite canonice în parohii, din partea Chiriarhilor și diverse alte întîlniri ale acestora cu preoții, în ședințe festive și de lucru.

După învățătura Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții, membrii clerului nu exercită o profesiune liberă, în cadrul căreia să se comporte cum le este voia, ci se află în slujba lui Hristos și a Bisericii, fiind deci îndatorați să se supună în toate Evangheliei și legiuirilor bisericești. Ei trebuie să-și facă datoria nu de frica pedepsei, ci din imboldul cugetului (Rom. XIII, 5), luînd aminte la exemplul Sfântului Apostol Pavel, care declara: «Dacă binevestesc Evanghelia, nu-mi este mie laudă, pentru că sînt îndatorat la aceasta și vai mie de nu voi predica» (I Cor. IX, 16), care și-a îndeplinit misiunea cu atîta rîvnă și dăruire de sine încît a spus că «nici necazul, nici strîmtorarea, nici prigoana, nici foametea, nici golătatea, nici sabia și nici moartea nu l-au putut despărți de dragostea lui Hristos» (Rom. VIII, 35—39) și care s-a identificat atît de mult cu misiunea ce i-a fost încredințată, încît a mărtu-

risit: «Pentru mine viața este Hristos, iar moartea un câștig. Dar dacă a vieții în trup este de folos pentru lucrul meu, nu știu ce voi alege. Sînt însă strîns de amîndouă, avînd dorința de a mă desface (de trup) și a fi împreună cu Hristos ..., dar este mai de trebuință pentru voi ca să rămîn în trup» (Filip. I, 21—24).

Condițiile necesare bunei îndepliniri a slujirii preoțești sînt bine cunoscute preoțimii, din anii de școlaritate trăiți pe băncile Seminarului și Institutului teologic, din prelegerile audiate la cursurile de îndrumare, din literatura de specialitate ce-i stă la îndemînă, din îndrumările ce-i sînt adresate periodic de către Chiriarhi, din experiența pastorală și misionară dobîndită la parohie. Scuza neștiinței nu va putea fi deci invocată de nici un slujitor al altarului, ca circumstanță atenuantă, atunci cînd se va afla, la judecată, înaintea Domnului Hristos, Mai-marele păstorilor (I Petru V, 2—4), căci El pe toți ne-a avertizat spunînd: «Sluga aceea care a cunoscut voia Stăpînului său și n-a făcut după voia lui, se va bate mult ... Căci oricui i s-a dat mult, mult i se va cere și cui i s-a încredințat mult, mai mult i se va pretinde» (Luca XII, 47—48).

Cea dintîi condiție cerută preotului, ca «slujitor al lui Hristos și iconom al tainelor lui Dumnezeu» (I Cor. IV, 1) este așadar de ordin interior, privind adică propria sa conștiință misionară. El trebuie să ia aminte, din acest punct de vedere, la avertismentul dat de Domnul, prin pana Sfîntului Apostol și Evanghelist Ioan, întîistătătorul Bisericii locale din Laodiceea: «Acestea zice Cel ce este amin, martorul credincios și adevărat, începutul zidirii lui Dumnezeu: Știu faptele tale, că nu ești nici rece nici fierbinte. O, de a fi rece sau fierbinte! Astfel, fiindcă ești căldice! nici rece nici fierbinte — te voi vărsa din gura mea» (Apoc. III, 15—16).

Dintre condițiile externe cerute slujitorilor altarelor, cele mai de seamă sînt următoarele: Cunoașterea temeinică a cuvîntului lui Dumnezeu din Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție; săvîrșirea cu evlavie și solemnitate a tuturor serviciilor divine, pentru ca acestea să-și îndeplinească, pe lîngă funcția lor sacramentală, și pe cea catehetică; întărirea predicii prin exemplul personal oferit credincioșilor; sprijinirea autorităților locale, în acțiunile de interes obștesc; cultivarea patriotismului și a virtuților civice în rîndul credincioșilor, potrivit moralei evanghelice și bunelor tradiții ale Bisericii noastre strămoșești, care și-a împletit totdeauna viața cu aceea a întregului nostru popor.

De mult folos sufletesc pentru credincioși sînt: — săvîrșirea cu evlavie și solemnitate a sfintelor slujbe — mai cu seamă a vecerniei, utreniei, sfintei liturghii, botezului, cununiei, înmormîntării, la care asistă un mare număr de credincioși — și explicarea importanței și semnificației acestora, pentru ca ele să fie înțelese de enoriași, să-i atragă și să le sporească atît evlavia, cît și frecvența la biserică în duminici și sărbători; — antrenarea tuturor credincioșilor în a da împreună, prin cîntare omofonă, răspunsurile liturgice rezervate stranei (adică laicilor), potrivit străvechii tradiții ortodoxe și dispozițiilor generale date anume de conducerea noastră bisericească încă de acum aproape un sfert de veac; — cultivarea, în rîndurile credincioșilor, a dragostei pentru datinile noastre strămoșești cu caracter religios, pe primul plan aflîndu-se obiceiurile tradiționale legate de naștere, lehuzie, botez, cununie, înmormîntare, pomenirea morților, colinde, acestea din urmă constituind și perle de profundă inspirație creștină și de aleasă frumusețe artistică; — combaterea de către preot, cu prilejul administrării Tainei Spovedaniei și în discuții particulare, a scăderilor morale și religioase ale enoriașilor, care trebuie să știe că

«nici nedreptii, nici desfrânații, nici slujitorii idolilor, nici preacurvarii, nici malahienii, nici sodomțiții, nici furii, nici lacomii, nici bețivii, nici batjocoritorii, nici răpitorii nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu» (I Cor. VI, 9—10).

Dar niciuna din aceste activități pastorale și misionare nu-și va atinge deplin scopul, dacă preotul și membrii familiei sale (soția, în primul rând), nu oferă enoriașilor un bun exemplu de credință, evlavie, curăție morală, cinste, hărnicie, vrednicie cetățenească.

Preoții care nu-și fac datoria cum trebuie ar trebui să se cutremure citind cuvintele Mîntuitorului: «Vai omului prin care vine sminteala!» (Matei XVIII, 7) și rechizitoriul paulin: «Deci tu, care înveți pe altul, nu te înveți și pe tine? Tu, cel care propovăduiești să nu fure, furi? Tu, cel care zici altora să nu preacurvească, precurvești? ... Tu, cel care te lauzi cu Legea, necinstești pe Dumnezeu prin călcarea legii?» (Rom. II, 21—23). Este de prisos să adăugăm că preotului care, prin purtarea lui, devine piatră de poticnire pentru alții, i se adresează pe de-a-ntregul avertismentul rostit de Domnul Hristos: «Iar celui ce va sminti pe unul din acești mai mici, care cred în Mine, mai de folos i-ar fi să-și atîrne de gît o piatră de moară și să fie aruncat în adîncul mării» (Matei XVIII, 6).

Orice slujitor al altarului trebuie deci să fie călăuzit toată viața de conștiința înfricoșatei răspunderi ce-l apasă, bine știind că, prin actul hirotoniei, el a devenit proprietatea și slujitorul lui Hristos și că din clipa aceea hotărîtoare a luat asupra-și greaua sarcină de a reprezenta înaintea credincioșilor pe Iisus Hristos și Biserica creștină. El este chemat a realiza, în persoana sa, atît cît îl ajută puterile și întărindu-se neostenit prin studiu, rugăciune și trăiri spirituale, modelul de viață pe care ni l-a arătat Domnul Hristos ca om și pe care l-au urmat cu credință mai întii Sfinții Apostoli și după aceea Sfinții Părinți.

Sfîntul Grigorie de Nazianz, teolog și ierarh cu bogată experiență pastorală, spune că acela care are misiunea de a vindeca patimile altora trebuie să-și vindece mai întii pe ale sale, că cel ce vrea să lumineze pe alții trebuie să se umple de lumină mai întii pe sine, că cel ce vrea să aducă pe alții la desăvîrșire trebuie să le arate, în persoana sa, chipul desăvîrșirii. Iar Dionisie Areopagitul scrie că, după pilda cea de obște, ochii sînt mai de credință decît urechile, ceea ce face ca păstoririi să creadă mai mult ceea ce văd înfăptuindu-se de către păstor în viața lui personală, decît ceea ce aud din gura lui.

Casă zidită pe nisip va fi, așadar, pastorația neînsoțită de pilda cea bună, iar o asemenea casă se va prăbuși cu ușurință cînd va fi lovită de ploaia, de vîntul și de puhoaiile propagandei sectante (Matei VII, 21—27). Căci, la aceste lovituri vrăjmașe, însuși preotul va adăuga, cu neiertată vină, sprijinul său puștiitor, dacă va fi cunoscut de credincioși ca aflîndu-se robit de goana după avere, de înclinarea spre desfătări lumești, de lipsă de evlavie personală, de alte păcate și lipsuri morale, ale lui sau ale membrilor familiei sale.

Chemarea sacerdotală și primirea Tainei Hirotoniei presupun convingerea adîncă despre necesitatea Evangheliei și a Bisericii pentru mîntuirea noastră. Pentru modul în care s-a achitat de misiunea sfîntă ce i s-a încredințat, preotul va da seama nu înaintea credincioșilor săi, ci înaintea lui Iisus Hristos, Păstorul cel mare al oilor, al cărui trimis, reprezentant și slujitor este.

Dar preotul își va spori mult roada ostenelilor sale pastorale și misionare, dacă va ști și va izbuti să cîștige stima, dragostea și sprijinul colaboratorilor săi

aproiați din parohie: cîntăreții, membrii Consiliului și ai Comitetului parohial, paracliserul, și al credincioșilor. Iar dacă, dimpotrivă, în loc să și-i apropie, preotul întreține raporturi rele cu colaboratorii săi din parohie, grea osîndă își va agonisi, deoarece în loc să adune risipește, în loc să unească dezbină, în loc să zidească dărîmă, în loc să înmulțească dragostea, prilejuiește vrajba și dezamăgirea (Matei XII, 30; I Cor. III, 17).

Relația preoți și mireni trebuie să se întemeieze pe învățătura și pilda lui Hristos, care a spus ucenicilor Săi: «Cel care vrea să fie mai mare între voi, să fie slujitorul tuturor» (Matei XX, 27). Sentimentul dominant în inima preotului trebuie deci să fie dragostea față de toți. Biserica nu este a preotului, ci a lui Dumnezeu și a credincioșilor. A lui Dumnezeu, căci El a întemeiat-o prin Fiul Său și o conduce prin Duhul Sfînt; a credincioșilor, căci pentru mîntuirea lor a fost întemeiată. De aceea preotul și enoriașii săi trebuie să fie una în bucurii și necazuri, legea supremă a relațiilor dintre membrii Bisericii fiind buna înțelegere, dragostea și întrajutorarea frățească. În inima preotului, ca părinte sufletească al enoriașilor și chivernisitor al tainelor dumnezeiești, trebuie să găsească ecou și remediu păsurile, grijile, întrebările și toate preocupările religioase ale credincioșilor. Cu sfatul, cu exemplul și cu fapta, preotul trebuie să se afle totdeauna și cel dintîi lîngă orice enoriaș al său care trece printr-un necaz, printr-o decepție, printr-o frămîntare sufletească, sau printr-o ispită, potrivit exemplului Sfîntului Apostol Pavel, care scria Corintenilor: «Pe lîngă cele din afară, ceea ce mă împresoară în toate zilele este grija de toate Bisericile ... Cine este slab, și eu să nu fiu slab? Cine suferă vreo sminteală, și eu să nu ard?» (II Cor. XI, 28—29); «Drept aceea, m-am făcut tuturor toate, ca măcar pe unii să-i dobîndesc» (I Cor. IX, 22).

Preotul va da seama, înaintea lui Dumnezeu, nu numai pentru sine, ci și pentru fiecare dintre credincioșii pe care i-a păstorit. El va fi mîntuit sau osîndit, la înfricoșata judecată, după ceea ce a făcut s-au n-a făcut pentru păstorții săi. Bine ar fi ca, în clipa aceea hotărîtoare, cînd va fi confruntat cu foștii săi fii duhovnicești, să se bucure de dragostea și recunoștința lor și să le poată spune, ca oarecînd Sfîntul Apostol Pavel păstoriiților săi din Ahaia: «Scrisoarea mea de recomandare sinteți voi, scrisoare scrisă în inimi, cunoscută și citită de toți oamenii, scrisoare a lui Hristos și slujită de mine, scrisă nu cu cerneală, ci cu Duhul lui Dumnezeu celui viu, nu pe table de piatră, ci pe tablele de carne ale inimii» (II Cor. III, 2—3).

Preotul nu este, între credincioși, ca unul dintre ei. El nu este, în nici o împrejurare, un membru oarecare al comunității bisericești, ca un număr dintr-o sumă, ci este solul și slujitorul lui Hristos, deținătorul unui har special, administratorul Sfintelor Taine, crainicul cuvîntului lui Dumnezeu, păstorul duhovnicesc al multora. Lui nu-i sînt îngăduite lipsurile și păcatele pe care este chemat a le îndrepta la alții. În grija și răspunderea lui se află mîntuirea fiecăruia dintre credincioșii ce i-au fost încredințați de Chiriarh prin hirotonie și trimitere la parohie. De conduita lui depinde, în mare măsură, și prestigiul tagmei preoțești și chiar al Bisericii. De aceea i se cere să fie mereu și în orice împrejurare la înălțimea chemării sale, să se străduiască din toate puterile ca viața lui să fie pentru toți o predică vie, un apostolat al slujirii, un amvon al credinței, o oglindă a virtuții.

Vocația sacerdotală implică prin ea însăși angajamentul total de a urma lui Hristos pe calea luptei cu ispitele, a smereniei, a slujirii, a jertfelniciei. Primirea

hirotoniei cere, ca și tunderea în monahism, lepădare de sine și luarea «jugului lui Hristos» (Matei XI, 29), jug de blîndețe, ascultare și servire. Din acel moment, preotul are de urmat, ca și Domnul Hristos, nu voia sa, ci voia Aceluia care l-a trimis (Ioan V, 30). Iar urmarea vocii lui Hristos de către ucenicii lui se face «pe calea cea strîmtă și îngustă» (Matei VII, 13—14) a stăpînirii de sine, a efortului pentru depășirea slăbiciunilor proprii, a gimnasticii spirituale descrise de Sfîntul Apostol Pavel prin cuvintele: «Fiecare dintre cei ce participă la o luptă sau la o întrecere de alegare în stadion se înfrînează de la toate: ei ca să ia cununa stricăcioasă, iar noi nestricăcioasă. Eu deci așa alerg, nu ca la întîmplare; așa lovesc, nu ca și cum aș bate văzduhul; ci îmi chinuiesc trupul și îl supun robiei, ca nu cumva propovăduind altora, eu însumi să mă fac netrebnic» (I Cor. IX, 24—37); — Fraților, eu numai una fac: uitînd cele dinapoi și tinzînd la cele dinainte, alerg la țintă, spre răsplata chemării celei de sus a lui Dumnezeu în Hristos Iisus» (Filipeni III, 13—14).

De aici, înfricoșata întrebare pe care preoții ar trebui să și-o pună în fiecare zi: Oare, în amurgul vieții pămîntești, putea-va fiecare spune, cu conștiința împăcată, ca oarecînd Apostolul Pavel: «Lupta cea bună m-am luptat, credința am păzit. De acum mi s-a gătit mie cununa dreptății, pe care mi-o va da Domnul, judecătorul cel drept, în ziua aceea; și nu numai mie, ci și tuturor aceluia care vor fi iubit arătarea lui?» (II Tim. IV, 7—8). Sau, dimpotrivă, cînd se va afla în fața scaunului de judecată și i se vor cîntări faptele, va răspunde, rușinat, ca sluga cea nepăsătoare și leneșă din parabolă: «Doamne, temîndu-mă, m-am dus de am ascuns talantul tău în pămînt» și ca atare va auzi rostindu-se împotriva sa sentința cea fără de apel: «Pe sluga cea netrebnică aruncați-o în întunericul cel mai din afară, unde va fi plînsul și scrișnirea dinților» (Matei XXV, 24—30).

Iată de ce, în monumentală lucrare *Apostolat Social* și cu prilejul oricăror întîlniri și relații cu preoțimea, ale Prea Fericirii Sale Părintelui Patriarh Justinian — urmat, în această privință, de către toți ceilalți Înalt Prea Sfinții și Prea Sfințiți membri ai Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române — sînt atît de des repetate, de călduroase și înălțătoare cuvintele de învățătură, de povățuire și de îndemn adresate tuturor slujitorilor altarelor străbune, cu scopul ca fiecare să se arate pătruns de conștiința răspunderii ce-i revine și «să-și facă deplin slujba» ce i s-a încredințat, pentru ca «toți într-un gînd — clerici și credincioși — să proslăvească cu o inimă și o gură pe Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos» (Rom. XV, 6).

Diac. Prof. N. I. NICOLAESCU

ÎNVIEREA LUI HRISTOS, SPRE DEOSEBIRE DE ÎNVIEREA LUI LAZĂR *

După Evanghelia după Ioan învierea lui Lazăr a fost motivul imediat pentru triumful de la Intrarea Domnului Iisus Hristos în Ierusalim (Ioan XII, 18), iar această intrare a fost parcă, la rîndul ei, pregătirea începutului Patimilor Domnului și a Învierii care i-a urmat.

În strictă conformitate cu istorisirea evanghelică, orînduiala cultică a Bisericii noastre Ortodoxe stabilește că învierea lui Lazăr să se prăznuiască sîmbătă, în ajunul Intrării Domnului în Ierusalim, și statornicește cea mai strînsă legătură între aceste două prăznuiri. Pentru amîndouă praznicele este rînduit un singur tropar («Învierea cea de obște...»); dar în general în slujba acestor praznice amîndouă evenimentele par a se împleti între ele. Totodată slujbele acestor două praznice par a constitui prologul la slujbele Săptămîinii Patimilor și a fi prevestitoare ale prealuminatelor Paști.

Neoprindu-se numai la legătura dintre învierea lui Lazăr cu ultimele zile ale vieții pămîntești a Domnului și cu învierea Lui, Biserica în cultul său descoperă în același timp și legătura dintre aceste evenimente. Prin ridicarea lui Lazăr din morți, Domnul a voit ca «mai înainte de Patimile Sale» «să încredințeze» — să demonstreze că neapărat va exista — învierea de obște. Și întrucît «începătura» învierii de obște o constituie învierea lui Hristos, prin învierea lui Lazăr Domnul a încredințat, a dat mărturie și despre învierea Sa. Așa cum pe Muntele Taburului Domnul «a demonstrat ucenicilor Săi slava Sa», pentru ca ei să nu se lase ispitiți atunci cînd «îl vom vedea răstignit», tot așa și acum, în vederea iminentelor Patimi, Domnul s-a arătat pe Sine «Biruator al morții» pentru ca Patimile și moartea pe Cruce să nu poată întuneca în ucenici credința în învierea lui Hristos, și, ca urmare, și în viitoarea înviere de obște. În acest fel învierea lui Lazăr constituie demonstrarea Dumnezeirii lui Hristos și a faptului că El este «Domn și al celor vii și al celor morți».

Cu toate acestea strînsa legătură dintre învierea lui Lazăr și învierea lui Hristos nu trebuie să ascundă pentru noi deosebirea cu totul esențială dintre aceste două evenimente, deosebire ce face din ele manifestări aparținînd fiecare unei ordini diferite, aproape contrarii.

Lazăr a fost înviat pentru lumea de aici, pentru ca să continue viața pămîntească, trupească de mai înainte în condițiile ei prezente. Pentru aceasta el a înviat cu trupul său dinainte de moarte. În trupul lui a fost doar înterupt pro-

* Acest studiu a fost scris de locțiitorul de patriarh al Moscovei și a toată Rusia, mitropolitul Serghie Stragorodski, în aprilie 1933, și a fost publicat pentru prima dată în «Revista Patriarhiei din Moscova», nr. 16—17/1933, p. 4—7; de curînd a fost retipărit în «Revista Patriarhiei din Moscova» (nr. 10/1973, p. 61—66), de unde a fost tradus de Ion V. Georgescu.

cesul de stricăciune care începuse, însă trupul însuși nu a fost făcut nestricăcios: după aceea Lazăr a murit din nou, și trupul lui a fost supus într-o măsură sau alta stricăciunii. În calitate de manifestare din lumea de această parte, în starea lui prezentă de supus blestemului, trupul lui Lazăr posedă toate însușirile ființiale lucrurilor materiale, și era accesibil percepției prin simțurile externe ale omului. Pentru aceasta martori ai învierii lui Lazăr au fost toți cei prezenți, indiferent de starea lor sufletească, fie că ei doreau sau nu acest eveniment; au văzut trupul lui Lazăr și cei ce credeau în Hristos și dușmanii lui Hristos (Ioan XI, 45—46). În același fel se putea încredința de învierea lui Lazăr oricine: pentru aceasta era nevoie doar să se ducă în Betania și să vadă pe cel înviat în persoană (Ioana XII, 9—11). Nu este de mirare deci că dușmanilor lui Hristos le-a venit gândul să ucidă pe Lazăr pentru a înlătura această dovadă — în sensul strict al cuvântului — pe care o săvârșise Hristos.

Faptul că învierea lui Lazăr face parte din manifestările din lumea aceasta a dat și Evanghelistului putința să descrie învierea lui Lazăr în toate amănuntele, ca și pe orice alt eveniment din viața pămîntească a Domnului Iisus Hristos. De exemplu, pentru ca Lazăr să fie chemat din mormînt, a fost nevoie ca mai întii să fie răsturnată piatra care închidea intrarea în mormînt: trupul lui Lazăr era supus ca și mai înainte condițiilor de viață materială. Ca răspuns la cuvîntul creator: «Lazăre, vino afară», în adevăr Lazăr a ieșit din mormînt, cu toate că era legat cu giulgiurile de înmormîntare («încredințînd minunea prin minuni»), însă a se elibera din aceste giulgiuri el nu a putut fără ajutorul altora.

Istorisirea evanghelică despre învierea lui Lazăr a dat o temă precis definită și pentru iconografia bisericească. Imaginația pictorului poate, desigur, înflori această temă cu unele detalii secundare. De exemplu, să înfățișeze tulburarea iadului, și a morții, care primiseră porunca să libereze pe Lazăr și care presimțeau că aceasta va duce la necesitatea să libereze după aceea și pe alți morți; să încerce să descrie frămîntările lăuntrice ale lui Lazăr cel înviat și altele asemenea. Însă toate aceste detalii se reduc la tema fundamentală și nu mai pot adăuga nimic la ea. Tema aceasta este, în special, pentru iconograf pe deplin concretă: mormîntul deschis și Lazăr înfășurat în giulgiuri ieșind din mormînt în fața ochilor poporului care era prezent. În legătură cu problema cum a ieșit Lazăr din mormînt nu pot exista nici un fel de îndoieli sau scornituri, întrucît istorisirea evanghelică dă la această întrebare un răspuns precis.

Nu același lucru se întîlnește în legătură cu învierea lui Hristos. În primul rînd nici un Evanghelist nu spune cum a înviat Hristos. Evangheliștii istorisesc doar despre arătările Domnului deja înviat, evenimentul învierii înseși nu îl descriu.

Pare că Sfîntul Evanghelist Matei se apropie mai mult decît toți de momentul însuși al învierii lui Hristos, cînd istorisește despre pogorîrea îngerului cu înfățișarea ca de fulger, care «a răsturnat piatra de pe ușa mormîntului și a șezut pe ea...». Iar de spaima lui s-au cutremurat stăjerii și au devenit ca morți» (Matei XXVIII 2—4).

Această istorisire evanghelică a dat iconografilor de mai tîrziu tema pentru înfățișarea lui Hristos. În conformitate cu Evanghelia, iconografiile înfățișează pe înger șezînd pe piatra răsturnată de pe ușa mormîntului și pe străjeri prăvăliți

de spaimă sau fugind în diferite părți. La acest material cu adevărat evanghelic iconografii fac adăugiri cu totul esențiale, de la sine, din născocirea lor, înfățișând în același timp și pe Însuși Cel înviat ieșind din mormânt cu steagul de biruință. În acest fel se produce impresia că piatra a fost răsturnată de pe mormânt pentru ca să se dea posibilitatea Celui înviat să iasă din mormânt, așa cum a fost necesar acest lucru la învierea lui Lazăr și că ostașii — străjeri necredincioși — ar fi fost martori ai învierii lui Hristos și că ar fi fost înspăimântați nu atât de vederea îngerului, cât de vederea a Însuși Celui înviat.

Nu este greu de văzut cât de adânc este denaturată istorisirea evanghelică printr-o astfel de redare iconografică, sau, mai precis, printr-o astfel de reinterpretare arbitrară. După Evanghelie, îngerul a răsturnat piatra de pe ușa mormântului nu pentru ca să facă liberă ieșirea Domnului cel înviat, ci, dimpotrivă, pentru a dovedi că El nu mai este în mormânt: «Nu este aici; ci a înviat», și pentru a da posibilitatea «celor ce căutau pe Iisus cel răstignit» să se încredințeze cu ochii lor de faptul că mormântul este gol, privind la locul «unde fusese pus Domnul». Adică învierea se săvârșise deja înainte de pogorîrea îngerului, înainte de a fi răsturnată piatra, — se săvârșise fără ca să fie percepută și accesibilă vreunei priviri. Pentru aceasta ostașii nu au putut fi martori ai învierii. Evanghelistul lasă să se înțeleagă limpede că femeile mironosițe care veniseră la mormânt au fost martore nu numai ale cutremurului, pogorîrii îngerului și a celorlalte, ci au fost martore și ale spaimei ostașilor care fugeau. Mironosițele erau acolo; iar îngerul — parcă opunându-le pe ele ostașilor înspăimântați — le spune: «Nu vă temeți», și îndată făgăduiește mironosițelor că ele vor vedea pe Domnul în viitor. Dacă mironositele nu au văzut învierea, cu atât mai mult nu au putut s-o vadă ostașii. Dealtfel comportarea ulterioară a ostașilor ar fi fost puțin înțeleasă, dacă ei ar fi fost martori ai învierii. Sutașul, care a fost martor numai al morții Celui răstignit, a ajuns la convingerea că: «În adevăr Fiul lui Dumnezeu a fost Acesta». Ar fi putut atunci rămîne impasibili în indiferența lor martorii învierii? În orice caz, după cele ce înduraseră (adică ar fi văzut învierea) ar fi greu de crezut că s-ar fi lăsat așa de ușor cumpărați. Căci nu există temeiuri să se presupună și la ostași aceeași îndirjire ca la arhierii și la cărturari. Ostașii, ca și sutașul, își împlineau mai degrabă doar slujba lor fără să fie interesați în chip personal, cum erau interesați dușmanii lui Hristos. Altfel se prezintă însă lucrurile dacă ostașii nu văzuseră pe Cel înviat, căci atunci ei știau cu tărie doar un singur lucru: că trupul Celui răstignit nu se găsea în mormânt. Rămînea doar de lămurit cum se explică dispariția trupului, cine și cum l-a scos din mormânt. Și nu a fost desigur prea greu, mai ales pentru arginți, să-și convingă conștiințele să încline spre basmul cărturarilor.

Așadar, în opoziție cu învierea lui Lazăr, Evangheliile nu ne dau material faptic pentru zugrăvirea sau descrierea evenimentului însuși al învierii lui Hristos: nimeni nu a văzut cum a înviat Domnul și cum a ieșit El din mormânt, — în cel mai bun caz Evangheliile transmit doar ideea evenimentului, nu latura lui faptică.

Biserica noastră Ortodoxă în textul ei cultic și în iconografia ei rămîne permanent credincioasă istorisirii evanghelice.

În Canonul Paștilor (Cîntarea a 6-a, stihira I), cîntăm: «Păzind pecetea întregă, Hristoase, ai înviat din mormînt». Nu numai că piatra nu fusese răsturnată, ci nici pecețile puse pe piatră nu fuseseră atinse cînd s-a săvîrșit învierea lui Hristos. Și «Viața din mormînt a strălucit» încă «fiind pecetluit mormîntul». Cel înviat așa cum a ieșit din mormînt, așa a și intrat la Apostoli nedeschizînd «ușile» care erau «încuiate»; a ieșit din mormînt fără nici un fel de semne (exterioare pe care le-ar fi putut remarca un observator străin. «În mormînt a fost închis trupul Tău cel mărginit (supus formelor obișnuite de spațiu și celorlalte condiții ale vieții de pe această parte), nemărginit (liber de formele de pe această parte și neaccesibil cercetării omenești) a înviat, Hristoase» (Canonul la Duminica Tomii, Cîntarea a 3-a, stihira a II-a). Îndeosebi «N-au simțit cînd ai înviat ostașii care Te străjuiau». Asemenea cu nașterea din Fecioară, învierea lui Hristos rămîne taină «pecetluită» pentru cei care o cercetează» (nefiind accesibilă cercetării pămîntești) și se manifestă, ca minune, doar «celor care se închină cu credință tainei învierii» (stihira laudelor, glasul al 5-lea). Cercetătorul obișnuit al mormîntului gol poate descoperi doar ceea ce știau și ostașii: că Cel îngropat deja nu mai este în mormînt, ci El a înviat, dar cum a înviat aceasta constituie o minune care se descoperă doar celor ce cred.

În conformitate cu aceasta, adevărata iconografie bisericească, ocupîndu-se — după cum am văzut — de latura fizică a învierii lui Lazăr (ieșirea lui Lazăr din mormînt), aproape că uită o asemenea temă (ieșirea din mormînt) cînd trece la înfățișarea învierii lui Hristos și înfățișează de preferință esența învierii de pe cealaltă parte: coborîrea Domnului Biruitor la iad, slobozirea lui Adam și a Evei și a celorlalți întemnițați în iad și altele asemenea.

Fără să vorbească despre felul cum a înviat Domnul, Evangheliștii istorisesc despre arătările Celui înviat. Însă și în legătură cu aceasta se vedește diferența esențială între Domnul cel înviat și Lazăr. Pe Lazăr după înviere l-a putut vedea oricine. Poate chiar s-a mers în special la Betania pentru a privi la el. În timp ce despre arătările Domnului înviat Apostolul Petru spune direct că: «Dumnezeu l-a dat Lui să se arate nu tuturor oamenilor, ci numai nouă, martorii mai dinainte rînduiți de către Dumnezeu» (Fapte X, 40—41).

Domnul Iisus Hristos s-a arătat numai acelorora cărora voia El și care, prin comuniunea cu El în vremea vieții Lui pămîntești de umilință, s-au pregătit și pentru contemplarea slavei lui Hristos și pentru împărăția Lui (cei 11 Apostoli, Maica Domnului, mironosițele și alți ucenici), sau aceleia «a cărui pornire îndărătnică împotriva darurilor» harului El voia să o înfrîngă și pe care hotărîse să-l preschimbe din prigonitor în vas ales al Său (Fapte IX, 5—15).

Pe de altă parte, Domnul, arătîndu-se cui voia El, putea — dacă ne putem exprima așa — să dirijeze starea Sa de a fi văzut. Cu Luca și Cleopa El a călătorit, a discutat, s-a așezat la cină și dintr-o dată s-a făcut nevăzut pentru cei cu care vorbea (Luca XXIV, 31). Uneori Domnul se arăta așa ca la început să nu-L recunoască chiar cei foarte apropiați Lui, care îl văzuseră încontinuu înainte de Patimi, și nu-L recunoșteau pînă cînd El însuși nu le dădea semn, prin vreo acțiune obișnuită pentru ei. De exemplu, ruperea pîinii a amintit lui Luca și Cleopa vechile întruniri împreună cu Domnul, și «s-au deschis ochii lor și L-au cunoscut pe El»; pescuirea minunată după porunca de a arunca mreaja de partea

dreaptă a corăbiei (Ioan XXI, 6; cp. Luca V, 4—5) a slujit ca semn de recunoaştere pentru Apostolii care pescuiau în Marea Tiberiadei; iar obișnuita chemare pe nume (Ioan XX, 16) a slujit ca semn de recunoaştere pentru Maria Magdalena.

Odată cu această capacitate de a fi văzut ori nevăzut nu în toate amănuntele obișnuite, trupul înviat al Mântuitorului avea capacitatea de a pătrunde prin orice fel de obstacole materiale fără să le distrugă. Așa cum Mântuitorul a ieșit neîmpiedicat de ceva din mormîntul pecetluit, fără să atingă nici piatra nici pecețile, tot așa El a intrat la Apostoli «ușile fiind încuiate», fără să le deschidă. În general trupul preaslăvit al Fiului lui Dumnezeu era — din punct de vedere omenesc — atât de fin, din punct de vedere material și atât de liber de obișnuitele pentru noi imperfecțiuni grosolane și mărginiri materiale, încît la cea dintîi arătare a Domnului Apostolilor la început «li s-a părut că văd un duh» (Luca XXIV, 37). Pentru a împrăști această părere a fost nevoie ca ei nu numai «să vadă mîinile și picioarele Lui», nu numai «să-L pipăie și să vadă... că are trup și oase», ci a fost nevoie ca Cel ce se arătase «să ia și să mănînce în fața lor... o bucată de pește fript și dintr-un fagure de miere» (Luca XXIV, 39, 42, 43), pe care i le dăduseră Apostolii înșiși. Numai după aceasta «Ucenicii s-au bucurat (convîngîndu-se pe deplin) că văd pe vechiul lor Învățător — Domnul», cel răstignit, îngropat și deci înviat (Ioan XX, 20).

În acest fel reiese că deși Domnul înviat s-a întors pentru o anumită vreme la viața pămîntească, însă El deja nu mai aparținea, în realitate, lumii din această parte nici după firea Sa trupească. Este adevărat că trupul preaslăvit al Dumnezeu-Omului rămăsese și după înviere trupul Lui cel de mai înainte, trupul împrumutat de Adam cel dintîi, cel vechi, cu toate caracteristicile lui individuale de mai înainte (înfățișarea exterioară, glasul și inclusiv pînă la «rănile cuielor» la mîini și la picioare și pînă la coasta împunsă); însă acest trup era deja transfigurat, înduhovnicit, eliberat de materialitatea lumii din această parte ca și de celelalte urmări ale blestemului strămoșesc; cu un cuvînt acesta era deja trupul lui Adam cel de al doilea, al lui Adam cel nou, trup care trecuse de la stricăciune la nestricăciune, trup care pusese început veacului viitor. Evangheliștii, care aveau înainte de toate sarcina să aducă mărturii despre adevărul învierii, nu vorbesc în chip special despre această stare de transfigurare a firii omenești a Dumnezeu-Omului înviat; prin istorisirile lor ei doar lasă să fie presupusă această stare. Această problemă este înfățișată mai direct și amănunțit de către Sfîntul Apostol Pavel, în Epistola I către Corinteni, capitolul XV.

Înainte de toate Apostolul statornicește legătura strînsă, sau, mai bine spus, legătura indisolubilă dintre învierea lui Hristos și învierea viitoare a morților și dependența reciprocă a credinței în prima înviere (a lui Hristos) și a credinței în «doua înviere (a morților): «Dacă morții nu înviază, atunci nici Hristos nu a înviat» (XV, 16). Fără învierea morților, învierea Lui Hristos nu are nici țel, nici sens, după cum de asemenea devin lipsite de țel și de sens și propovăduirea Apostolilor și în general întreaga credință creștină, și anume: pentru Hristos însuși nu era necesară nici întruparea, nici învierea, iar dacă «Hristos a înviat din morți», aceasta s-a făcut pentru ca să fie «începătură celor adormiți» (XV, 20), adică să fie cel dintîi din șirul nesfîrșit al celor adormiți care vor învia pentru viața veșnică. Așa cum de la Adam toți au primit firea muritoare și mor, tot

aşa cei ce s-au unit cu Hristos «toți vor învia». Însă neapărat «fiecare în cinul său: începătura este Hristos (în afară de Hristos nu există înviere), apoi cei ai lui Hristos (în grecește «οἱ τοῦ Χριστοῦ», în slavonește textul nu este total precis: «cei ce au crezut în Hristos», — XV, 23), adică cei ai Lui, care aparțin în întregime Lui, care s-au alipit în chip vital cu El. Adică «învierea vieții» (Ioan V, 29) nu este un fel de consecință obiectivă a învierii lui Hristos, care se răspîndește în chip mecanic la întreg neamul omenesc, indiferent de atitudinea personală a oamenilor față de Hristos: învierea vieții poate fi «partea» numai a «celor ai lui Hristos» a celor care s-au unit cu Hristos în umanitatea nouă, renăscută, care a înviat pentru viața veșnică, iar mai departe restaurarea generală (ἀποκατάστασις), cînd Fiul «va preda lui Dumnezeu și Tatălui împărăția», «ca să fie Dumnezeu totul în toți» (XV, 24, 28).

În Evanghelia după Ioan, Domnul Iisus Hristos arată mult mai concret cine sînt acești «cei ai lui Hristos», cum au devenit ei astfel și pentru ce ei pot participa la înviere. «Trupul Meu este cu adevărat hrană și sîngele Meu este cu adevărat băutură», care introduc în om începutul noii vieți veșnice. Și anume: «Cel ce mănîncă trupul Meu și bea sîngele Meu petrece în Mine și Eu în el», ca deplinătate și izvor al vieții. Pentru aceea «Cum M-a trimis pe Mine Tatăl cel viu și eu trăiesc pentru Tatăl; iar cel ce Mă mănîncă pe Mine și acela va fi viu pentru Mine». Adică «Cel ce mănîncă trupul Meu și bea sîngele Meu va avea viață veșnică», pentru că Mă are în sine pe Mine — Izvorul vieții, întrucît va deveni în chip organic una cu Mine; și tocmai fiind el asemenea «Eu îl voi învia pe El în ziua cea de apoi» (Ioan XVI, 25, 24, 27).

«Însă va spune cineva: cum vor învia morții? Cu ce trup vor veni?» (I Cor. XV, 35). La aceasta Apostolul răspunde prin comparația: «se seamănă grăuntele gol», o nimica după mărime și neavînd nici înfățișare, nici bunătate; dar «Dumnezeu îi dă trup... și fiecărei semințe îi dă un trup al ei». Planta care iese din grăunte este una cu grăuntele, chiar una cu el după esență, dar de necomparat cu grăuntele după bogăția formelor, după frumusețe, după dezvoltare; planta trăiește deja o cu totul altă viață. Așa este și învierea morților: se seamănă în stricăciune, înviază în nestrăicăciune; se seamănă în rușine, înviază în mărire; se seamănă în neputință, înviază în putere; se seamănă trup sufleteș, înviază trup duhovnicesc» (XV, 36, 42—43). Desigur omul înviază cu firea lui trupească de mai înainte, însă o fire transfigurată, eliberată de toate neputințele și imperfecțiunile (ca urmări ale păcatului) și — ceea ce este principal — nestrăicăcioasă, aparținînd deja nu lumii sufletești (trupești, muritoare), ci celei duhovnicești.

Lumea cea dintîi își are începutul de la Adam cel dintîi, iar lumea cea de a doua, de la Adam cel de al doilea. Adam cel dintîi «fiind cu suflet viu», după firea sa trupească aparținea lumii animalice și întrucît (ca urmare a păcatului) nu se ridica deasupra țărîinii, din care fusese creat, era supus morții, întoarcerii în țărînă. Adam cel de al doilea, Cel înviat este Duh de viață făcător. El și după firea Sa omenească este cu desăvîrșire liber de toate imperfecțiunile și marginirile vieții animalice sau sufletești, și nu numai că nu este rob al țărîinii, ci este «Domn în ceruri» (XV, 45, 47—48). «Cum este cel pămîntesc așa sînt și cei pămîntești, și cum este Cel ceresc așa sînt și cei cerești».

Născindu-se din Adam cel dintîi, oamenii urmînd lui slujesc țărîinii și mor, dimpotrivă, urmînd lui Hristos cel înviat, oamenii sînt datori să devină cerești și să trăiască veșnic.

Opoziția între aceste două lumi sau împărății este atît de mare și de neîmpăcat, încît nu este cu putință ca «aparținînd celei dintîi, să devii părtaș sau membru al celei de a doua. «Trupul și sîngele nu pot moșteni împărăția lui Dumnezeu, nici stricăciunea nu moștenește nestricăciunea» (XV, 50). A înțelege aceasta în sens moral, în sensul vieții după principiile trupului sau în sensul fizic direct, în sensul îmbrăcării cu firea pămîntească, muritoare, trupească, și într-un caz și în altul omul nu va intra în împărăția lui Dumnezeu. Pentru a intra în împărăția lui Dumnezeu «se cade ca cel ce este stricăcios să se îmbrace în nestricăciune, și celui ce este muritor să se îmbrace întru nemurire». Atunci se va împlini și cuvîntul Scripturii: «A fost înghițită moartea prin biruință. Unde-ți este, moarte, boldul; unde-ți este, iadule, biruința» (XV, 53—55).

Adevărata biruință asupra morții constă nu în aceea ca cel mort să învieze din nou și să se întoarcă la viața pămîntească de mai înainte, ci în aceea ca trupul mort să se înduhovnicească, să se purifice de tot ce este pămîntesc și muritor într-atît încît moartea să nu mai aibă putere asupra lui, așa cum nu a avut nici asupra lui Hristos cel înviat. «Hristos înviat din morți, de acum nu mai moare: moartea nu mai are de acum stăpînire asupra Lui» (Rom. VI, 9). Trupul înviat era într-atît de transfigurat încît el a încetat să mai aparțină lumii pămîntești, a devenit pur și simplu neaccesibil pentru forțele și legile care acționează în lumea pămîntească (între acestea și pentru moarte).

Prin aceasta se lămurește pentru ce Lazăr cel înviat în trup stricăcios nu a putut ieși din mormînt fără răsturnarea prealabilă a pietrei; pentru ce giulgiurile, cu care fusese înfășurat trupul lui la înmormîntare, au rămas pe trup și continuau să-l țină înfășurat și după înviere și a fost nevoie ca giulgiurile să fie desfășurate de alții, pentru a elibera pe Lazăr. Spre deosebire de aceasta trupul înviat al Dătătorului de viață a ieșit în chip liber din mormînt și din giulgiuri, chiar neatingîndu-le: toate acestea au rămas undeva departe jos și au pierdut puterea de a reține pe Cel înviat, Care aparținea deja unei alte lumi. Nu este îngăduit să ne reprezentăm că Domnul cel înviat, ridicîndu-se de pe mormînt, a aruncat de pe Sine giulgiurile de înmormîntare, așa cum se aruncă îmbrăcămintea — sau cum a fost eliberat Lazăr de giulgiuri. Dacă este îngăduită în acest caz o analogie oarecare, atunci este mai degrabă îngăduit să ne reprezentăm gheața înfășurată cu giulgiuri. Din pricina căldurii gheața se topește și apa se scurge din giulgiuri, pe care le lasă înfășurate ca și mai înainte, ele neputînd reține apa. Tot așa și giulgiurile lui Hristos cel înmormîntat au rămas înfășurate în felul în care ele îmbrăcau trupul Celui înmormîntat, însă Acesta nu mai era în ele. Oare, nu aceasta vrea să indice istorisirea evanghelică atunci cînd amintește că «mahrama care fusese pe capul Lui era aruncată înfășurată într-un loc». Nu înseamnă, oare, aceasta că mahrama a rămas înfășurată în legătura care înfășura capul lui Hristos? Atunci ar deveni pe deplin de înțeles pentru ce «celălalt ucenic» de la prima privire la giulgiurile zăcînd «a văzut și a crezut» (Ioan XX, 8). El a văzut dintr-o dată că se petrecuse cu totul altceva decît ceea ce crezuse la început Maria Magdalena: nu era deloc vorba că «au luat pe Domnul din mormînt și nu știm unde L-au pus» (Ioan XX, 2).

În limitele posibilităților pămîntești nu era cu putință să fie luat Cel înmormîntat din giulgiuri (care dealtfel erau îmbibate cu material lipicios și probabil se întăriseră) fără a fi dezlegat giulgiurile (ba chiar să le fi și rupt). Adică, Domnul «a ieșit din mormînt în învierea vieții» (Ioan V, 39), și giulgiurile de înmormîntare au pierdut pur și simplu putința de a reține în ele trupul transfigurat al Celui înviat, întrucît acesta deja trecuse în altă lume.

Această apartenență a trupului înviat lumii de cealaltă parte explică și faptul pentru ce Domnul a fost văzut numai de aceia cărora El a voit să se arate, și numai atunci cînd El a voit aceasta. Pe de altă parte El s-a arătat doar «celor mai înainte rînduiți de Dumnezeu» (Fapte X, 41), care erau deja «οἱ τοῦ Χριστοῦ» — ai lui Hristos; deși aceștia se aflau încă în trup muritor, însă cu sufletul trăiau deja viața veacului ce va să vină și pentru aceea erau pregătiți pentru primirea descoperirilor Lui. Și totuși și acești oameni au văzut, de fiecare dată, pe Cel înviat numai sub influența harului Său, care le dădea posibilitatea pentru această primire a descoperirilor.

Iată pentru ce sfînta Biserică începe Canonul Paștilor cu îndemnul «Să ne curățim simțurile (de tot ce este păcătos, de tot ce este deșertăciune, de tot ce este stricăcios, pentru ca numai atunci) și să vedem, măcar cu gîndul, duhovnicește pe Hristos, pe Hristos Care strălucește cu lumina cea neapropiată (pentru trup și sînge) a învierii. În asemenea contemplare a slavei Domnului cel înviat și în comuniunea total sinceră cu El constă, propriu-zis, fericirea vieții veșnice în împărăția cerurilor. De aceea în Cîntarea a 7-a se menționează: «Veniți... în ziua cea vestită a învierii să ne împreunăăm cu împărăția lui Hristos». Însă întrucît noi încă sîntem îmbrăcați în trup muritor și aparținem lumii pămîntești, și toate aceste contemplări, orice desfătare duhovnicească de împărăția lui Hristos reprezintă doar zarea zilei ce va veni, doar o slabă pregustare a bunurilor viitoare, Canonul Paștilor se încheie cu rugăciunea: «O, Paștile cele mari și prea-sfîntite, Hristoase! O, Înțelepciunea și Cuvîntul lui Dumnezeu și Puterea! Dă-ne nouă să ne împărtășim mai adevărat cu Tine, în ziua cea neînserată a împărăției Tale».

† SERGHIE MITROPOLIT

LUCRĂRI OMILETICE ÎN BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DIN SECOLUL AL XIX-LEA PÎNĂ ÎN PREZENT

1. — Secolul al XIX-lea

Pînă în secolul al XIX-lea «cazania cea bătrînă» s-a bucurat în ochii credincioșilor și ai preoților, de un mare prestigiu, de autoritatea unei cărți sfinte. Acest fenomen s-a petrecut nu numai în Biserica noastră, ci și în cea apuseană într-o anumită perioadă a istoriei, cu așa-numitele *Homiliaria* și *Postilliară*. Desigur că și «cazaniile» și-au avut rostul lor într-o anumită vreme, dar prin caracterul lor general și stereotip, nu mai corespundeau vremurilor noi. Cel care își dă seama de aceasta după ce lăudase cazaniile, pentru că «multe frumoase cuvinte se cuprind în sînul lor» este Petru Maior. El constată că acestea nu mai corespund cerințelor noilor vremuri, fiind insuficiente «să poată îndupleca cerbicia multor creștini de acum într-o vreme în care s-au rătăcit nu numai dragostea, ci cu totul e înghețată și inima lor ca ghețul în carele se prefăcu femeia lui Lot». De aceea el înlocuiește nu numai cuvîntul «cazanie» cu cel de «predică», ci dă și modele de predici și îndrumări adecvate de modul în care trebuie rostite.

Așadar, între cultivatorii de izvoare și lucrări omiletice din secolul al XIX-lea, locul prim îl ocupă Petru Maior¹.

Rolul proeminent pe care Petru Maior l-a avut în cadrul Școlii ardelenе, cît și meritele sale pentru poporul român, l-a făcut pe N. Iorga să numească sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, «epoca lui Petru Maior». Cercetătorii mai noi îl consideră «personalitatea cea mai complexă, care a avut cea mai mare influență asupra contemporanilor și asupra posteriorității»². Firește că marea lui faimă de istoric și filolog, au putut să estompeze, meritele lui ca teolog, dar nu l-au putut desființa³. Ceea ce l-a făcut pe teologul Petru Maior îndeosebi «celebru» a fost lucrarea sa din tinerețe, *Procanonul*. Popular însă l-au făcut *Propovedaniile*, *Idahiile* și *Predicile*.

1. Dr. Isidor Marcu, *Teologia pastorală*, Blaj, 1902, p. 340. Amintim și pe următorii ostentitori în propovăduirea cuvîntului lui Dumnezeu: Călugărul Dimitrie Tichindel care traduce și tipărește materiale omiletice sirbești, după Dositei Ogramovici; Cu binecuvîntarea Mitropoliei din Carloviț, se tipăresc apoi la Buda predici în limba română culese și alcătuite de Sigismund Papp, Ioan Papp și Teodor Aron (1847). Din anul 1832 ni se păstrează cuvîntarea episcopului Maxim Mihailovici al Aradului la sfințirea bisericii ortodoxe a românilor din Oradea, în care se continuă îndemnul stăruitor la păstrarea legii străbune. De la Prof. Dr. Gh. Popovici din Lugoj ni se păstrează 25 de cuvinte bisericesti, apărute la Caransebeș 1898, iar Prot. Zaharia Boiu publică în 1889, trei volume de predici originale, din practica sa pastorală (Vezi Diac. Dr. Gh. Comșa, *Istoria predicii la români*, București, 1921, p. 150—168; și Pr. Dr. Gabriel Popescu, *Predică și predicator în Biserica Ortodoxă Română*, în «Studii Teologice», XXIII (1971), nr. 1—2 p. 106—107.

2. D. Macrea, *Lingviști și filologi români*, București, 1959, p. 47.

3. Prot. A. Radu, *Opera omiletică a lui Petru Maior*, în «Studii Teologice», XIX (1967), nr. 9—10, p. 656.

Aproape un sfert de veac cît a fost paroh în Reghin și protopop al Gurghiului, «Petru Maior a desfășurat o bogată activitate predicatorială. O spune el însuși într-un stil retoric în *Propovedania 32-a*, care de fapt zugrăvește propria sa activitate, cînd scrie: «așa părintele nostru protopop (N) necurmat era pururea, și fără osteneală întru propoveduirea cuvîntului lui Dumnezeu nu numai în biserica poporului său, ci prin toate bisericile protopopiatului său. Că cercetînd bisericile țînutului său, nu făcea pe acolo zăboviri deșarte, nici cerca ospete, ce petrecerea lui era pururea și de obște, și deosebi întru propoveduirea cuvîntului lui Dumnezeu ... ci nici întregile lui propovedanii nici decum nu se pot număra». Într-adevăr rîvna sfîntă a propevăduirii l-a făcut pe acest neobosit și luminat bărbat, ca îndată ce a ajuns la Buda «crăesc revizor», să tipărească și să trimită în țară, primul rod al ostenețelor lui: *Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morți*. Acest prim volum apărut în 1809 cuprinde un *Cuvînt înainte*⁴, în afară de text, 40 «propovedanii» și 11 «ier-tăciuni». E scris cu litere chirilice în 304 pagini și la sfîrșit nu are tabla cuprinsului⁵.

În același an mai publică un al doilea volum de predici funebre ca o completare la primul, intitulat *Didahii*. Volumul e mai mic decît primul și cuprinde un scurt *Cuvînt înainte* în afară de text, după care urmează 15 cuvîntări. Are 145 de pagini. E scris tot cu litere chirilice și la sfîrșit nu are cuprinsul. De obicei aceste volume sînt legate împreună.

În anul următor, 1810, dă la lumină partea întîi și a doua din *Predicile sau Învățăături la sărbătorile anului*, avînd 92 de pagini. Și aceste volume sînt tipărite cu caractere chirilice și n-au tabla de materie la sfîrșit⁶.

Prin urmare Petru Maior a lăsat o lucrare omiletică valoroasă și destul de voluminoasă, cuprinzînd 129 cuvîntări bisericești, respectiv 130, dacă includem în ele și *Cuvînt înainte* de la *Propovedanii*, care în realitate e tot o predică adresată preoților, și că ele «au avut cea mai mare răspîndire nu numai în Biserica unită cu Roma, ci și în Biserica Ortodoxă Română»⁷. Asupra cuvîntărilor lui Petru Maior s-au făcut numeroase aprecieri: «Cuvîntările sînt sistematic lucrate, tratarea materiei e făcută cu cunoștință de cauză și aplicarea potrivită a Sfintei Scripturi, stilul e simplu și clar, iar limba destul de corectă și mlădioasă»⁸. Predicile lui Maior sînt foarte frumoase. El a luminat nu numai o anumită clasă — să zicem cea preoțească — sau oameni de o anumită vîrstă dintre poporeni săi, ci după vorba poetului, bătrîni, juni, tineri⁹.

4. În care arată «că e foarte potrivit lucru a ține propovedanii la îngropăciunea oamenilor morți, fiindcă sufletul omului e mai accesibil pentru învățătură. Precuvîntarea atrage atenția preotului să aleagă bine predicile, cînd vorbește către poporul mai de rînd, fiindcă cele făcute «după ritoricească măiestrie» se potrivesc mai mult pentru împrejurările de la orașe.

5. Motivele care l-au determinat pe autor să nu fixeze scara cuprinsului, le arată în prefață cînd spune: «Sînt unii așa de cu puțină grijă întru păstornica sa chemare cît necum ale multe cărți să cetească, de unde să poată minuitoare învățăături și Didahii pentru folosul sufletelor popoarelor sale, de care grea seamă nu a da înaintea Păstorului celui mare Hristos, culegere și scoate, ci și acele propovedanii care sînt cu osteneala altora culese și îmbinate, încă se lenevesc cu adîns a le citi, fără atunci cînd au a zice propovedania la popor, se uită la scară și unde îi mîină scara, deschide cartea».

6. I. Bianu-Hodoș, *Bibliografia românească veche*. t. III, p. 6.

7. Diac. Dr. Gh. Comșa, *op. cit.*, p. 161.

8. Dr. Isidor Marcu, *op. cit.*, p. 350—351.

9. «Telegraful Român», nr. 18, 1906.

Prin opera sa, Petru Maior a urmărit două obiective principale: să vină în ajutorul preoților, instruindu-i și în ajutorul poporului, luminându-l, fiindcă mult a dorit ca îndeosebi *Predicile duminicale* și *Didahiile* să fie citite și de popor.

Dar importanța și valoarea predicilor lui Petru Maior rezultă mai ales din conținutul lor bogat, din ideile sociale, morale și religioase pentru care luptă el, idei destul de înaintate pentru vremea lui. Lucian Blaga a intuit just valoarea predicilor lui Petru Maior, când a scris că: «Oricâtă materie călătorească ar cuprinde aceste predici, toate au o unitate de stil, de ton, de organizare, în care simți prezența modelatoare a unuia singur, a lui Petru Maior¹⁰. Într-adevăr, predicile lui au fost pentru preoțime «un fel de școală de stilistică și retorică»¹¹, «aducând servicii din cele mai mari predicatorilor, dându-le în mână cuvântări alcătuite într-o așa de curgătoare limbă»¹².

Traducerea omiliilor din epoca patristică cât și a distinșilor predicatori s-a continuat și mai departe în secolul al XIX-lea. Seria celor ce se nevoiesc pentru a împodobi aceste izvoare omiletice cu noi traduceri, o deschide mitropolitul Grigorie Alinculescu (ales mitropolit în anul 1823), traducând din limba grecească *Chiriacodromionul* lui Nichifor Teotoke¹³, care apare la București în 1801, sub domnia a doua a lui Alexandru Constantin Moruzzi, la porunca mitropolitului Dositei Filitti. Are 7 foi nenumerotate, 248 numerotate și conține 110 predici, fiind ilustrat cu două profețe. În cea dintâi mitropolitul Dositei este lăudat că se îngrijește de propovăduirea cuvântului în biserică; în cea de a doua, care aparține mitropolitului Dositei, se recomandă cartea «ca folositoare și îndreptar al vieții celor ce vor auzi învățăturile ei».

Chiriacodromionul lui Teotoke, tradus de mitropolitul Dositei, pe când era diacon, este cartea care alături de *Cazania* lui Varlaam, s-a bucurat de cea mai mare răspândire în bisericile românești¹⁴. Se retipărește apoi în anul 1839 la Buzău, în 1840 la Iași, în 1855 la Sibiu și din nou la București în 1857, 1876 și 1912. În ediția de la Sibiu — 1855, mitropolitul cărturar Andrei Șaguna, adaugă volumului «ale sale cuvinte la praznice împărătești și la sfinții mai mari», căci, spune el, «s-a aprins în mine dorul ca să dau această carte creștinilor noștri într-un chip desăvârșit, adică îmbogățită cu cuvântări pentru toate sărbătorile de peste an»¹⁵.

La această valoroasă traducere, mitropolitul Grigorie adaugă tezaurului omiletic românești¹⁶ în anul 1828 la București, *Zece cuvinte ale episcopului Teodorit al Antiohiei*. Cartea are 286 pagini și e scrisă cu litere chirilice.

Același Grigorie, cunoscător desăvârșit al limbii grecești, traduce și tipărește la Buzău în anul 1832, *Două cuvinte ale lui Grigorie Palama*; și tot la Buzău în

10. L. Blaga, *Gîndirea românească în Transilvania în sec. XVIII*, Editura științifică, București, 1966, p. 205.

11. Gh. Bogdan-Duică, *Petru Maior, un studiu biografic*, Cernăuți, 1903, p. 21.

12. N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, vol. II, 1909, p. 212.

13. Nichifor Teotoke, de origine grecească, se naște în anul 1731, în insula Corfu, într-o familie evlavioasă. După terminarea studiilor, devine «retor prea dulce vorbitor» al Marelui Biserici din Constantinopol. În acest timp cunoaște pe domnul Moldovei, Grigore Ghica cu care se împrietenește. Invitat de acesta, vine la Iași spre a fi retor al școlii domnești.

14. Diac. Dr. Gh. Comșa, *op. cit.*, p. 121.

15. Cf. Pr. Dr. Gabriel Popescu, *op. cit.*, p. 103.

16. Vezi și traducerea din 1799, *Carte folositoare de suflet*, iar după ce a ajuns mitropolit a tradus *Viețile Sfinților, Pentru erezul armenilor*, precum și *Pateric sau cuvinte învățătoare ale sfinților bătrâni*, în 1828.

1833, *Puțul lui Ioan Gură de Aur și Împărțirea de grâu*, în 430 pagini cu 48 cuvântări. În *Prefața* acestei cărți mitropolitul Grigorie spune că a făcut traducerea pe cînd se afla în surghiun și o recomandă tuturor spre citire. Aceste cuvântări au o putere de argumentare neîntrecută, o calitate impecabilă și o compoziție măiastră.

Traducerea *Împărăția de grâu*, conține 59 predici pe 489 pagini, avînd bogate și felurite învățături despre: judecata viitoare, rugăciune, pocăință, descîntece și vrăji, slava deșartă, creșterea copiilor, despre preoție, ș.a.m.d. Amintim de asemenea și tipăritura din anul 1825, apărută la București cu următorul titlu: *Două cuvinte ale Sfîntului Casian Rîuleanul*, «plină de tot felul de folos duhovnicesc».

Un alt mitropolit care s-a ilustrat prin muncă intensă în domeniul omileticii, a fost Veniamin Costachi al Moldovei, care dă la lumină *Tîlcuirea celor patru Evanghelii după Teofilact al Ohridei*, Iași, 1805; apoi la Neamț în 1811, *Chiriadromion-ul la Apostol* al lui Nichifor Totoke, — carte de mare valoare pentru omiletică, dar mai puțin răspîdită. Ea conține, «tîlcuiri» și «cazani» la pericopele duminicale din *Apostol*, adică omilii exegetice și omilii tematice. Fiecare cazanie constituie o unitate omiletică de valoare intrinsecă, de același nivel cu cazaniile la *Evanghelie* și cîteodată chiar superioare acestora. Parcurgerea lor este atît de atractivă și de curcitoră, încît, la prima lectură nu știi, pentru moment, asupra cărei laturi să te oprești mai întîi¹⁷. Din punct de vedere omiletic ele sînt omilii tematice, în general, predici catehetice, alcătuite pe baza unui text din pericopele duminicale ale *Apostolului*, sau se inspiră din ideea generală a unui șir de pericope dintr-o săptămîină. Ele tratează idei noi în raport cu cele ale cazaniilor la *Evanghelii*, dezvoltînd și amplificînd tematica curentă a predicilor, sau abordînd teme noi în raport cu tematica tradițională a predicii din bisericile noastre de enorie.

Motivele tematice ale cazaniilor la *Apostol* se referă la: credință, fapte bune, grija de mîntuire, dezbrăcarea de omul vechi, răstignirea poftelor, omul vechi și omul nou, datoria de a deveni sfinți. Cele mai multe cazanii se ocupă de cîte o virtute morală: rîvna, răbdarea, milostenia, evlavia, umilința, armonia între oameni, postul, pocăința, bucuria, unirea de cuget; unele cazanii se ocupă de un viciu: clevetirea, beția, desfrîul, lăcomia; altele au ca temă folosul meditării Sfintei Scripturi. După cum se vede, în cazaniile la *Apostol* predomină tematica morală. În ansamblul *Chiriadromion-ului* temele Cazaniilor constituie o succesiune de faze ale unui sistem de învățături scoase din ceea ce am numi «planul ortodox» de lecturi biblice duminicale, în esența și în succesiunea sa diferit de planul corespunzător catolic și protestant. Pericopele de la *Apostol* sînt în general un comentariu sau o aplicare a textului *Evangheliei* duminicale, de aceea și cazaniile pe care le-au prilejuit se caracterizează prin caracterul lor moralizator — în înțelesul duhovnicesc al cuvîntului.

Prin aceeași osîrdie a venerabilului mitropolit Veniamin Costachi, văd lumina tiparului «*Cuvintele și Învățăturile Părintelui nostru Etrem Sirul*», tot în tipografia de la Neamț, în trei volume. Primul volum apare în 1818, cuprinzînd 54 de predici pe 479 pagini, dintre care primele 60 au numere arabe iar celelalte numere cu caractere chirilice. La sfîrșitul cărții se află o «scară» despre cuvintele cuprinse în acest prim tom. Volumul al doilea, apare în 1819, cuprinzînd 87 cuvinte pe 496 pagini,

17. Magistrand Anatole Zarea, *Incheieri la Cazaniile lui Nichifor Teotoke*, în «Studii Teologice» XVIII (1966), nr. 3—4, p. 218.

Însă nu toate sînt cuvîntări, căci găsim și rugăciuni, maxime etc. Al treilea volum din cuvintele lui Efrem Sirul apare la anul 1823. Activitatea omiletică și-o încheie mitropolitul Veniamin prin publicarea la Iași în 1837 a *Predicilor* lui Ilie Miniat la duminicile sfintelor Păresimi și la sărbătorile împărătești¹⁸.

Și prin aceste lucrări, omiletica noastră și-a îmbogățit izvoarele¹⁹, împodobind amvoanele bisericilor și mîngîind auzul credincioșilor cu «cuvintele cele dulci ca un fagure de miere» ale Sfintei Scripturi.

Printre ostenitorii în ogorul omileticii din secolul al XIX-lea, se numără și profesorul muntean Eufrosin Poteca, născut la anul 1786 în satul Nucșoara din județul Prahova. Terminîndu-și studiile generale în comuna natală, continuîndu-le apoi la școala grecească din București și desăvîrșindu-le în Apus, îl întîlnim pe la anul 1825 profesor de filozofie la colegiul național de la Sfîntul Sava, iar în anul 1829, egumen la Mînăstirea Motru. Traduce numeroase opere ale gînditorilor și teologilor apuseni (Bossuet, Massillon), folosindu-și cea mai mare parte din timpul său în traducerea din grecește a lucrărilor de teologie ortodoxă și a manualelor pentru folosința seminaristilor la îndemnul ierarhilor români²⁰. Era stimulat la această lucrare de traducere, de mitropolitul Neofit, care scrie în cuvîntul către cititori din *Sfînta Scriptură pe scurt* (Buzău 1836) că s-a îngrijit să dea cărți pentru pravoslavnică învățătură a tuturor creștinilor.

Dintre numeroasele sale traduceri²¹ amintim *Cuvintele înțeleptului Massillon*, sau *Petit Carême* tălmăcite și tipărite cu voia și blagoslovenia mitropolitului Neofit, în anul 1846, la București. Această traducere, este dedicată voievodului Gheorghe Dimitrie Bibescu, și o consideră «ca un semn de adevărată recunoștință ce am către patria mea, ce m-a năcut, m-a crescut, m-a învățat»²². În anul 1829, apare în traducerea sa la Buda, *Eufrosia (Logica și etica)* cu un număr de 399 pagini. Dar el știa să fie original și în predici²³. Astfel publică la Buzău în anii 1839, 1840 și 1841, în «Vestitorul bisericesc» mai multe predici originale; trei dintre cuvintele sale le publică separat în broșura intitulată: *Cuvinte panegirice și moralnice*, București, 1826. Toate aceste trei cuvîntări au fost ținute în școală, la Sfîntul Sava, în zile de sărbătoare, de față fiind și mitropolitul Grigorie. Cuvîntările sînt originale, clare și scurte²⁴.

Pentru acest secol, mai semnalăm un codice manuscris cuprinzînd 31 de predici originale românești, aflat în Biblioteca Academiei²⁵. Autorul este necunoscut.

Între anii 1834—1850, avem mai multe necrologuri originale și foarte frumoase, precum și traduceri din Sfinții Părinți, ca cele ale medelnicerului Papazoglu sub titlul:

18. Vasile Mitrofonovici, *Omiletica*, Cernăuți, 1875, p. 116.

19. Menționăm și tipăritura din anul 1814, în tipografia Mînăstirii Neamț intitulată: *Scara preacuviosului părintelui nostru Ioan*, egumenul Sfintei Mînăstiri a Sinaiului. Nu este carte de predici propriu-zis, ci mai mult de învățături pentru monahi, dar de bună seamă a fost și este întrebuițată de predicatori, fiindcă cuprinde o mulțime de sfaturi practice. Amintim și cartea de predici pentru monahi, tipărită în 1817 de starețul Silvestru la Neamț, cu titlul: *Adunare cuvintelor celor pentru ascultare, de la mulți sfinți și dumnezeiești părinți*.

20. G. Dem. Teodorescu, *Viața și operele lui Eufrosin Poteca (1786—1859)*, în «Revista pentru istorie, arheologie și filologie», II (1883), p. 1—28.

21. Pe noi ne interesează numai cele cu cuprins omiletic.

22. «Revista pentru istorie...», p. 12. Cf. Diac. Dr. Gh. Comșa, *op. cit.*, p. 131.

23. Diac. Dr. Gh. Comșa, *op. cit.*, p. 131. 24. *Ibidem*, p. 133.

25. *Ibidem* p. 137.

Elocvență bisericească sau Cuvinte ale celor dintru slinți Atanasie cel Mare, Vasile cel Mare și Ioan Gură de Aur, precum și cele de la 1838 sub titlul Cuvintele lui Grigorie de Nisa.

Tot pentru prima jumătate a secolului al XIX-lea, menționăm și manuscrisul funebru în versuri²⁶ al preotului Petru Varga din Nădlag, fost profesor la Institutul teologic din Arad, datînd din 1854. Manuscrisul cuprinde (33 de pagini, in-folio, cu versuri, pe care autorul le numește «predică generalnică a îngropăciunilor»). Această predică generalnică a preotului Petru Varga începe cu un *Exordiu* în care viața omului e asemănată cu norul de ploaie. Ploaia din nor se revarsă asupra pămîntului cu care se unește, apoi, prin evaporare, iar se urcă la nor; așa și sufletul, care este de la Dumnezeu, se împreună cu trupul care e din pămînt, ca la moarte să se întoarcă iarăși, la Dumnezeu de unde a fost dat, spre viață veșnică. Drept teme teologic, reproduce, versificîndu-le, cuvintele Mîntuitorului Hristos, din Evanghelia după Ioan (V, 24 ș.u.).

Acest manuscris în versuri al preotului Petru Varga pare o lucrare neterminată, iar partea lucrată deși are o formă pe deplin încheiată, dovadă multe rînduri tăiate și corecturi, totuși prezentîndu-se ca un studiu în versuri, reflectînd cunoștințele teologice și de cultură generală ale clerului nostru, oferă material suficient pentru mai multe predici cu conținut dogmatic și moral.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, găsim suficiente izvoare omiletice, ca dovadă că epoca învățăturilor din *Cazanii* și-a îndeplinit întru totul menirea. În acest răstimp întîlnim clerici și profesori de seminar bine pregătiți, unii din ei cu studii în străinătate la Kiev, Atena sau Pesta. Unor asemenea preoți, episcopii le cereau acum ca, pentru luminarea credincioșilor, să nu se mai rezume la *Cazanie*, ci, îndeletnicindu-se cu cititul Sfintei Scripturi și a altor cărți de învățătură, la sărbători și la alte ocazii, să rostească predici.

Pe această latură a dezvoltării omileticii, mitropolitul Iosif Naniescu al Moldovei rostește diferite predici în perioada 1846—1892, la anumite ocazii; iar episcopul Filotei al Buzăului, în anul 1851, cere tuturor preoților săi ca, în vederea exersării în această direcție «fiecare să-și ia cîte o temă sau subiect..., spre exemplu: despre dragoste, pizmă, mîndrie, smerenie sau despre orice alte asemenea însușiri și pentru oricare și-ar lua-o să-și aștearnă fiecare pe hîrtie cîte un cuvînt în care să trateze despre dînsa, pe larg, tot ce s-ar pricepe dacă este bună pentru introducerea și dacă este rea pentru biciuirea și depărtarea ei, la care aceste cuvinte să se slujească iarăși cu pilde din Sfintele Scripturi afară de temă și pe care să le arate anume de unde le-au luat, din Sfînta Scriptură veche sau nouă²⁷.

Aceste predici erau cerute o dată pe an, dar în anul următor, 1852, trebuiau alcătuite trimestrial «ca în chipul acesta — sublinia episcopul Filotei — avînd noi în vedere scrierile tuturor, să putem face deosebire între leneș și străduitor, între în-

26. Manuscrisul n-a ajuns să vadă lumina tiparului. Autorul a murit nu după multă vreme, dar nici împrejurările (e vorba de anii absolutismului habsburgic 1850—1860) nu erau favorabile tipăririi de cărți românești (Vezi, Pr. Dr. Gheorghe Lițiu, *Un manuscris inedit cu predică funebră în versuri din 1854*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 106—112).

27. Ec. Gh. Ionescu, *Viața și activitatea lui Filotei*, episcopul Buzăului, ed. II-a, București, 1941, p. 132.

vățat și mai puțin învățat, și pe care cuvînt îl vom găsi bine alcătuit și temeinic să-l dăm în tipar spre luminarea clerului...».

Cum această preocupare omiletică nu era izolată, o figură de harnic lucrător în cîmpul omileticii a fost și episcopul Dionisie Romano al Buzăului, care, în diversele sale funcții, ce le-a avut în viață, ca învățator, profesor și director de seminar, stareț la Mînaștirile Sadova și Neamț și apoi episcop dar și gazetar și editor, a desfășurat o notabilă activitate omiletică. În tot timpul cît a fost episcop, Dionisie a pus mult accent pe latura învățătorească a preotului, pentru că spunea el — «una dintre cele mai de căpetenie datorii ale preotului este de a învăța pe enoriașii săi. El ca părinte sufletesc al poporanilor săi să nu-i scape aceasta un moment din vedere ci, ori de cîte ori se va ivi ocazia să învețe și să propoveduiască»²⁸.

Convins că disciplina omileticii pune la îndemîină slujitorilor altarului utile metode pentru întocmirea cuvîntărilor bisericești, el ia osteneala de a alcătui și tipări în anul 1859, *Principii de Retorică și Elogvența amvonului și Modele de elocvență bisericească*, VIII + 179 p.

Volumul al doilea, în 160 pagini, are caracter practic și potrivit titlului, cuprinde modele de cuvîntări bisericești²⁹, «fiind folositoare pentru vremea în care a apărut și folosește și acum. Are multe pilde din marii predicatori francezi și chiar în ce privește bucățile literare, care nu sînt bucăți de retorică sau omiletică, tot sînt folositoare ca bucăți de cultură, ca unelte de îmbogățire a limbii, de rostire frumoasă, pe care predicatorul totdeauna trebuie s-o aibă în grijă»³⁰.

În preocuparea sa permanentă de a da material omiletic, a tipărit de asemenea, și un buchet de cuvîntări, rostite de el sau de alții, sub titlul: *Adunarea de cuvinte sărbătorești, funebre și la alte ocazii*, în anul 1859, pe 130 pagini, cuprinzînd: cuvînt la Duminica Floriilor, la Duminica Învierii, tradus și rostit de I. Eliade Rădulescu în Biserica Colegiului Sfîntul Sava; Cuvînt funebru rostit de Arhim. Dionisie la înmormîntarea marelui clucer Serghie Sisanopol, 28 dec. 1843; Propunerea deputaților săteni, de la 26 oct. 1857; Cuvînt rostit în Divanul Ad-hoc de deputatul V. Mălinescu ș.a.m.d.

Cu un conținut variat și important, din punct de vedere documentar, această colecție cuprinde, pe lîngă cîteva discursuri interesante, și unele pagini de talent, demne de figurat într-o antologie sau crestomație³¹.

În afară de cuvîntări sau predici, cerute de anumite împrejurări, episcopul Dionisie, convins fiind de marele rol al propovăduirii cuvîntului dumnezeiesc în biserică și deci de pregătirea omiletică a preoțimii, a tradus și a prelucrat, în acest scop, un bogat material omiletic, încît în anul 1858 afirma că avea gata de tipar «mai mult de 200 cuvinte panegirice, funebre și la alte ocazii»³². Ele însă nu numai că n-au fost tipărite, dar s-au pierdut³³.

28. Arh. St. Buzău, *Episcopia Buzăului*, dos. 49/868, f. 65.

29. *Cuvînt pentru întrebuițarea timpului; În ce stă adevărata fericire* (Matei XVII); *Pentru Sfînta Cuminicare* (Matei XXI, 5); *Pentru ziua Paștelui* (Rom. VI, 4) ș. a.

30. Arhim. I. Scriban, *Priveliști din cîmpul omileticii*, București, 1936, p. 13.

31. N. Iorga, *Cărți neașteptate*, Acad. Română, Memoriile sec. istorice, III-a, XXII, Mem. 13, București, 1940, p. 11.

32. *Manualul adevărului religios...*, Iași, 1859, p. XIV; Episcopul Melchisedec, *Biografia prea sfințitului Dionisie Romano, episcopul de Buzău*, București, 1882, p. 65.

33. Pr. Gabriel Cocora, *Episcopul Dionisie Romano și dezvoltarea omileticii românești*, în «Mitropolia Olteniei», XXI (1969), nr. 3-4, p. 207-243, grupîndu-le în: funebre, de instalare, la diferite ocazii, la sfințiri de biserici și predici.

După un interval de câțiva ani, Neofit Scriban³⁴, unul din sprijinatorii Unirii Principatelor Române, tipărește la București, în 1868, principala sa operă de oratorie bisericească³⁵ intitulată: *Cuvinte bisericești compuse și rostite la diferite ocazii*. Cartea cuprinde o prefață și 28 cuvântări pe 360 pagini.

În continuare, Nicolae Bădescu, publică discursuri bisericești, București 1869; iar Arhim. Inocențiu Moisiu, la anul 1872, în Huși, tipărește un volum de predici sub titlul: *Predicator sau carte de predici, pentru toate duminicile, sărbătorile anuale și alte ocazii*. Încă două izvoare omiletice însemnate apar în București la 1893: *Șasezeci și patru de cuvinte sau predici, din ale Sfântului Ioan Gură de Aur* (texte orînduite de Hefel și traduse de episcopul Melchisedec al Romanului) și la Huși în 1896, *Cartea de predici* a lui Teodor Ghica, cuprinzînd 46 cuvântări, în 206 pagini.

Din cele expuse se poate vedea cum, de-a lungul veacului al XIX-lea³⁶ care a fost pentru Biserica noastră veacul organizării, datorită unor figuri bisericești, care, conștiente de necesitatea pregătirii clerului și luminarea credincioșilor, au căutat, pe măsura mijloacelor intelectuale și materiale de care dispuneau, să contribuie la realizarea și îmbunătățirea materialului omiletic românesc.

2.— Secolul al XX-lea

Pentru secolul al XX-lea, aceste izvoare și lucrări omiletice devin atît de numeroase, încît redarea lor în întregime, ar necesita rezervarea unui spațiu mai larg.

Ne-am străduit, pe cît a fost posibil, să cercetăm fișierele unor biblioteci³⁷ și să redăm o listă bibliografică cît mai completă constînd din traduceri, predici originale, reviste bisericești cu cuprins omiletic, manuale și studii, — prezentînd sumar anumite volume, pentru a avea o imagine mai clară asupra celor ce s-au ostenit în ogorul omileticii noastre.

Traduceri. Omilii ale Sfântului Ioan Gură de Aur, traduse și tipărite de episcopul Teodosie Atanasiu al Romanului între anii 1901 și 1911; *Cuvîntări asupra învățăturilor fundamentale ale religiei creștine ortodoxe*, scrise de arhiepiscopul Sergiu de Vladimir și traduse de Arhim. Nicodim Munteanu, București, 1905; *Tîlcuirea Crezului* (26 predici) a lui Stratilatov Constantin, traducere de Nicodim Băcăoanu, București, 1912; *Omilii duhovnicești* ale Sfântului Macarie Egipteanul, traducere de Cicerone Iordăchescu, Chișinău, 1932; *Predici despre pocăință și despre Sfîntul Vasile*, ale Sfîn-

34. Din familia Scriban, pentru jumătatea secolului al XIX-lea, mai avem pe Filaret Scriban, un ilustru bărbat al bisericii, și pe Teoctist Scriban orator de seamă, care, la anul 1856, tipărește la Iași, *Omiletica*, iar la 1867, în București, *Cuvinte bisericești*.

35. Prima lui cuvîntare tipărită a apărut în anul 1859, la Iași. Este vorba de un *Cuvînt la înmormîntarea presbiterii Safta Isăcescu*, rostit în Biserica Sfinților Ierarhi din Iași.

36. Amintim aici și următoarele lucrări: *Vrienie 22 cuvinte pentru Duhul Sfînt*, Neamț, 1832; Gh. Munteanu, *Meditații religioase*, Buzău, 1839; S. Andrievici, *Cuvîntări bisericești*, Cernăuți, 1860; Gh. Meteșu, *Cuvîntări morale bisericești*, Sibiu, 1863; Arhim. Inocențiu Moisiu, *Predicator*, Huși, 1872; I. Ardeleanu, *Cuvîntări bisericești și funebre*, Arad, 1878; Nifon Diacon, *Cuvîntare funebră*, Brașov, 1882; Ioan Papiu, *Cuvîntări bisericești*, Gherla, 1885; I. Berariu, *Colecțiuni de predici*, Cernăuți, 1887; C. Erbiceanu Rotaru, *Cuvintele bisericești*, București, 1891; St. Ctin. Brîncoveanu, *Patru cuvinte bisericești*, București, 1891; Dr. Em. Elefterescu, *Predici*, Gherla, 1894; Episcopul Silvestru, *Predica*, București, 1897; V. Costachi, *Didahii sau cuvinte de învățătură*, București, 1897; Dr. Gh. Popovici, *Cuvîntări bisericești*, Caransebeș, 1898.

37. A Sfîntului Sinod și a Institutului teologic universitar din București; a Episcopilor Buzău și Arad; a Mînăstirii Sinaia și oriunde am avut posibilitatea să întîlnim un volum din domeniul omileticii.

tului Ioan Gură de Aur, traduse de Șt. Bezdechi, Sibiu 1938; *Comentar la Psalmi* al Sfântului Vasile cel Mare (omilii), traducere de Pr. Dr. Ol. N. Căciulă, București, 1939; *Predica de pe munte*, zece omilii ale Sf. Ioan Gură de Aur, traducere de Ghenadie episcopul Buzăului, Buzău, 1938; *Cuvîntări la praznice împărătești* ale Sfântului Ioan Iirisostom, București, 1942 și *Omilii și predici* ale lui Asterie al Amasiei, București, 1946, traduceri de Pr. D. Fecioru; *Cuvîntări bisericesti* de mitropolitul Nicolae Krutițki, traduse de Nicolae M. Popescu, București, 1949.

Predici originale: Dr. C. Chiricescu, și C. Nazarie, *20 cuvîntări*, București, 1900; Ioan Nicorescu, *Amvonul — predici*, Arad, 1902; David Vaniga, *Cuvîntări bisericesti pentru duminici și sărbători*, Timișoara, 1903 și *Cuvîntări ocazionale și funebre*, Orăștie, 1908, în 248 pagini. Volumul se împarte în două părți: partea I-a cuprinde cuvîntări ocazionale (la instalări de preoți, la botezuri, cununii, la sfințiri și la diferite ocazii); partea a II-a, cuprinde cuvîntări funebre. Cuvîntările conțin o mulțime de învățături, sfaturi, îndemnuri morale, toate privind împrejurărilor, ocaziilor, și gradului de pricepere al ascultătorilor.

Pr. Ic. Ilarie Teodorescu, *101 cuvîntări bisericesti*, pentru duminici, sărbători și alte ocaziuni, București, 1903 și *Semințe pentru ogorul lui Hristos*, București, 1915; Pr. Ic. Stav. V. Predeanu, *Predici exegetico-morale*, București, 1906; Pr. Ic. A. Cristea, *Colecțiuni de predici populare*, București, 1906; N. Iorga, *Cuvîntări de înmormîntare și pomenire*, Vălenii de Munte, 1909; Dr. Teodor Tarnavschi și Dr. E. Voiutschi, *Predici pentru toate duminicile anului bisericesc*, Caransebeș, 1909—1911, în trei tomuri. Tomul I, cuprinde 64 predici, și anume cîte patru pentru fiecare duminică din ciclul de duminici, începînd cu Duminica Vameșului și a Fariseului și sfîrșind cu Duminica I-a după Rusalii; tomul II, cuprinde 62 predici și tratează materia omiletică potrivită pentru ciclul de la Duminica a II-a pînă la Duminica a XVI-a după Rusalii, publicînd pentru fiecare duminică tot cîte patru predici, iar pentru Duminica a XV-a și a XVI-a, cîte cinci; tomul III, cuprinde 73 predici pentru duminicile a XVII-a și a XXXVII-a după Rusalii, apoi pentru duminicile înainte și după Nașterea și înainte și după Botezul Domnului. Așadar, iată un material foarte bogat pentru un păstor sufletesc, servindu-i drept normativ pentru împărțirea și prelucrarea materiei omiletice. Pr. Ic. Dimitrie Georgescu, *Predici la duminicile Triodului, ale Pentecostarului și ale sărbătorilor de peste an*, București, 1910; Pr. Ic. Ioan Țincoca, *Predicatorul*, predici duminicale, 2 volume, Vălenii de Munte, 1911; Episcopul Ghenadie Piteșteanul, *Pășune duhovnicească*, București, 1912; Dr. Ștefan Cioroianu, *Brazde în ogorul lui Hristos*, Arad, 1913; *Dar de Lumină*, Arad 1917; *Un trup și un suflet*, cuvîntări la cununii, Arad 1930; *Nu plînge*, cuvîntări funebre, Arad, 1930 și *Lauda crinilor*, cuvîntări la Sfînta Taină a Botezului, Timișoara, 1942; Petru Popa, *Cuvîntări la Sfîntul Botez și cununii*, Arad, 1913; Pr. Ic. Gr. Popescu-Breasta, *Predici și cuvîntări ocazionale*, Craiova, 1914, și a doua ediție, Craiova, 1922; Pr. Ic. Ioan Mălăescu, *Predici*, Tg. Jiu, tom. I, 1914 și tom. II, 1922; Pr. N. Runcanu, *Predici la sărbători*, București, 1915 și *Predici la duminicile Triodului și Pentecostarului*, 1921; Episcopul Nicodim, *Ca să crezi și cum să trăiești*, București, 1916; *Dumnezeu și dreptatea lui*, Neamț, 1930; *Semințe evanghelice pentru ogorul Domnului*, Neamț, 1932—1936 în XII volume; *Mîna lui Dumnezeu în lumea văzută*, cuvîntări, Neamț 1931 și *Călăuza creștinului la biserică*, Neamț, 1936; Dr. I. Broșu, *Casa de la Terihon*, omilii și cuvîntări bisericesti, Arad, 1917; Iacob Marga, *Ciclu dublu de predici*, Gherla, 1918; Dr. Gh. Comșa și Gh. Maior, *Predici pentru toate duminicile de peste an și*

alte ocaziuni, Arad, 1918, pe o întindere de 329 pagini. Volumul conține 74 predici, dintre care 29 aparțin preotului Gh. Maior, iar 45 lui Gh. Comșa. În prefața care precede volumul se menționează că stilul predicilor e scurt și condensat; autorii ferindu-se de bombasticisme și de oratorism zadarnic, acomodînd predicile trebuințelor sufletești ale auditorilor de la orașe cit și de la sate: «Noi ne-am apropiat de viață, ne-am atins de realitate, pînă unde s-a putut apropia și țăranul, ca în felul acesta să vorbească mai convingător glasul lui Dumnezeu»³⁸. *Predici la sărbători bisericești și Păstor și turmă*, Arad, 1925; *Haina de nuntă*, predici, Arad, 1935. Predicile sale nu prezintă lungi tratate de știință și erudiție teologică, ci e o apropiere la viață, la realitate, pe înțelesul tuturor³⁹. Gan Vasile, *Ușile pocăinței, predici din perioada Triodului*, Arad, 1925 și *Spre Noul Ierusalim*, cuvîntări din perioada Pentecostarului, Arad, 1927; N. Hodoroabă, *Din Fața altarului*, Iași, 1925; N. Donoș, *Modele de cuvîntări bisericești*, Huși, 1927; Pr. Gh. Mînzat, *Pus-ai pe capetele lor cunună*, 23 cuvîntări la cununii, Cluj, 1927; Pr. Dr. Marin Ionescu, *Inimă și suflet și Lumină lină*, București, 1938.⁴⁰; Botoșăneanu Grigore Leu, *Cuvîntări ocazionale*, 1928; Iosif Trifa, *Spre Canaan*, Arad, 1920; V. Puiu, *Predici*, 1920; Ilarion Mircea, *Cuvîntări bisericești*, Roman, 1921; Dr. Miron Cristea, *Cuvîntări și pastorale*, București, 1923 și *Cuvîntări și predici*, București, 1928; Tudor Popescu, *Veniți la Isus și Isus vă cheamă*, predici, București, 1923; P. Procopovici, *Predici pentru duminicile Triodului*, 1928; F. Codreanu, *Haina de nuntă*, predici, Arad, 1929; Miron Patriarhul, *Predici*, București, 1931; I. Mihăescu, *63 cuvîntări ocazionale*, Rîmnicu Vîlcea, 1931; Pr. N. Dragomirescu, *Veniți la mine*, București, 1932 și *Pocăiți-vă*, predici București, 1932; Pr. Toma Chiricuță, *Chemări de sus*, predici și omilii, București, 1923 și *Predici*, București, 1935; Nifon Criveanu, *Pămînt sfînt*, cuvîntări, Rîmnicu Vîlcea, 1933; Teodor Ciuruș, *Pilde de Mîntuire*, Cluj 1934; A. Buzdug, *Merinde pentru sufletele credincioase*, predici la sărbători, Cluj, 1934; Pr. Andrei Eftimie, *Din fața Sfîntului Altar*, Cluj, 1935; Dr. Vasile Lăzărescu, *Pîrga Domnului*, cuvîntări, Caransebeș, 1936; Pr. Teodor Lăzescu, *Izvoare pentru predicile și omiliile din duminici și sărbători*, Roman, 1936; T. Petrovici, *Convorbiri despre sărbătorile mari bisericești*, 1937; Pr. Ioan Frăsineanu, *Semințe evanghelice*, predici în vremea Triodului; *Duh și adevăr*, predici în vremea Pentecostarului, Buzău, 1938 și *Pe cărările mîntuirii*, Buzău, 1939; Tănase I. Bratu, *Sad de viață nouă*, Buzău, 1939; Preot. Olivian Soroceanu, *Predici festive*, Suceava, 1939; V. Loichiță, *Cuvîntări inaugurale și ocazionale*, 1939; A. Lupșa, *Semințe duhovnicești*, Oradea, 1939; Pr. Melinte Sora, *Îndemnuri duhovnicești*, Timișoara, 1943; Pr. Petru Bogdan, *Viața în Hristos*, predici morale pentru toate duminicile și sărbătorile anului, Arad, 1943; Protos. Dr. Vasile, *Cerurile grăiesc*, București, 1943; Pr. Ioan Miclea, *Ecouri din veșnicie*, vol. I. Blaj, 1944 și vol. II, Blaj, 1945; Nicolae, Arhiepiscop și Mitropolit, *Mîntuiește Doamne poporul Tău*, Sibiu, 1945; Pr. Demian Tudor, *Jertfa Laudei*, predici liturgice, Arad, 1945; Pr. Ștefan Slevoacă, *Popasuri duhovnicești*, Craiova, 1945; Prof. Dr. Mladin Nicolae, *Prin zbu-ciumul vremii*, predici, Sibiu, 1947; Codrean Florea, *Fă și tu asemenea*, Arad, 1948; Gala Galaction, *Ziua Domnului*, București 1958.

38. Dr. Gh. Comșa și Gh. Maior, *Predici...*, Arad, 1918, p. 8.

39. Dr. Gh. Comșa, *Veniți la Hristos*, Arad, 1926, p. 3.

40. Vezi și «Din publicațiile Sfintei Episcopii a Buzăului»: *Sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel și Înmulțirea pîntilor*.

Dar un izvor omiletic de mare valoare pentru preotul zilelor noastre, îl constituie opera predicatorială în unsprezece volume a Prea Fericitului Patriarh Justinian *Apostolat Social*. Aici sînt înmănușiate sute de cuvîntări remarcabile, rostite de-a lungul întregii sale vieți, cu diferite prilejuri⁴¹. «Fără îndoială, spune Prea Fericitul Patriarh, întrucît avem misiunea să facem cunoscute pilda, învățătura și slujirea Domnului Hristos între credincioșii noștri și în lume, trebuie să cucerim pe toți membrii Bisericii pentru urmarea pildei lui Hristos». Preocuparea permanentă a preotului trebuie să fie însușirea bogatelor cunoștințe teologice și o cultură luminată fiindcă «puterea în cuvînt se cîștigă cu osteneală și cu pregătire».

Reviste bisericești cu cuprins omiletic. — Încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea, anumite reviste bisericești, au publicat în paginile lor material omiletic și predici. În ordinea apariției lor amintim: «Vestitorul bisericesc», Buzău, 1839; «Preotul», Iași 1861; «Predicatorul moralului evanghelic și al umanității», Iași, 1864; «Vocea bisericii»⁴², București, 1870; «Biserica Ortodoxă Română»⁴³, București, 1874; «Amvonul», București, 1892; Ziarul bisericesc «Lumina», București, 1900; «Telegraful român», Sibiu, 1853; «Predicatorul», București; «Candela», «Raze de Iumină», București ș.a.

În vremurile noastre, un bogat material omiletic și predici pentru duminici și sărbători publică revistele patriarhale și cele cinci reviste mitropolitane: «Glasul Bisericii», «Mitropolia Moldovei și Sucevei», «Mitropolia Ardealului», «Mitropolia Olteniei» și «Mitropolia Banatului». Întrucît predicile publicate în aceste reviste sînt numeroase, unii autori au alcătuit călăuze și indice pentru aflarea și utilizarea cu ușurință a lor. Astfel Ioan Floca, cercetînd cuprinsul celor trei reviste centrale bisericești («Ortodoxia», «Studii Teologice» și «Biserica Ortodoxă Română») și a celor cinci reviste mitropolitane, publică un indice bibliografic și tematic de predicile publicate în periodicele bisericești (1949—1964)⁴⁴. Aci se găsește «un indice bibliografic și tematic al bogatului material cuprins în mii de pagini de revistă»⁴⁵.

Un alt indice îl constituie articolul Pr. Alexandru Armand Munteanu, care grupează în chip sistematic materialul omiletic publicat în revista «Glasul Bisericii»⁴⁶, realizînd în acest fel un ghid folositor pentru orientarea omiletică în ultimele decenii. Indicarea bibliografică a fiecărei pastorale, predici și cuvîntări ale ierarhilor din Mitropolia Ungrovlahiei și a fiecărei predici publicate de profesorii instituțiilor de învățămînt teologic din București și de unii din clericii din parohiile eparhiale este însoțită de redarea pe scurt a cuprinsului și ideilor ce dezvoltă fiecare material⁴⁷.

41. *Apostolat Social*, X, p. 335—338.

42. Predicile apărute în această revistă se datoresc lui Teoctist Scriban și vărului său Neofit Scriban.

43. În care se publicau predicile fostului arhiepiscop al Argeșului, Ghenadie, predicatorul bisericii Sfîntul Gheorghe din București.

44. Vezi «Mitropolia Ardealului», XI (1966), nr. 11—12.

45. Materialul sintetizat se prezintă astfel: I. «Predici la praznicele de peste an (sărbători fixe)»: A. Sărbători legate de date fixe calendaristice; B. Praznice legate de data sărbătoririi Paștilor; II. «Predici la duminicile de peste an (sărbători mobile)»: A. Ciclul pascal; a) periodul Penticostarului; b) periodul Octoiului; c) periodul Triodului; B. — Ciclul înălțării Sfintei Cruci; C. — Ciclul Nașterii Domnului; D. — Ciclul Botezului Domnului; III. — «Predici tematice» (în ordinea alfabetică a temelor).

46. Pr. Alexandru-Armand Munteanu, *Călăuză omiletică*, în «Glasul Bisericii», XXVII (1968) nr. 5—6.

47. Materialul omiletic publicat în diferite numere din revistă este grupat sistematic astfel: 1. Pastorale și predici la sărbătorile cu dată fixă din anul calendaristic; 2. Pastorale

Manuale și studii omiletice. — Cea dintîi omiletică în limba română este *Retorica*, alcătuită de Ioan Pinariu Molnar, fiul vestitului «Popa Tunsu» din Sadu, tipărită la anul 1798 în crăiasca tipografie orientalistică a Universității Peștii. Lucrarea, deși lasă afară capitole întregi specifice omileticii (de exemplu, retorica nu tratează despre obiectul predicii, izvoarele predicii, felurile predicii, calitățile predicatorului etc.) totuși a putut da oricărui preot orientări fundamentale privitoare la propovăduire⁴⁸. Îi urmează *Principii de retorică și elocvența amvonului și Modele de elocvență bisericească*, ale episcopului Dionisie Romano al Buzăului, tipărite în zilele înălțimii sale Alexandru Ioan I, Domnul Principatelor Unite, cu binecuvîntarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit al Moldovei D. D. Sofronie Miclescu, Iași, 1859, precum și *Teologia pastorală* a Arhim. Melchisedec, la 1862, care cuprinde și un mic tratat omiletic; de asemenea amintim și cele două studii publicate de V. Alexandrescu-Ureche, *Elocința română*, la 1867 și *Stilistica*, Ghenadie Enăchescu, la 1874.

Lucrarea cea mai de seamă este însă *Omiletica Bisericii dreptcredincioase răsăritene*, întocmită de V. Mitrofanovici și tipărită în 1875. *Omiletica* lui V. Mitrofanovici pe o întindere de 771 pagini tratează amănunțit domeniul oratoriei bisericești, împărțind materia în secțiuni și articole (despre materia cuvîntării; izvoarele generale pentru desfășurarea predicii; calitățile predicatorului). Așa cum mărturisește autorul în *Precuvîntare*, lucrarea sa «deduce regulile așezate din însăși viața și le dă iarăși pentru viață».

În anul 1875 se tipărește la Iași, *Retoria* lui Gusti Dimitrie; iar în 1883 la Ploiești, *Retoria* lui Negoescu Cristu, ca apoi în 1902 Dr. Constantin Chiricescu, decanul Facultății de teologie din București și Pr. Iconom C. Nazarie, directorul Seminarului Central din București, să editeze *Călăuza predicatorului*, în 317 pagini, în care dreptarul biblic pentru viața teoretică și practică a creștinismului este rezumat în cele 295 de titluri ce se cuprind și se dezvoltă în ea. Este intitulată astfel, pentru că, pune la îndemîna predicatorului toată bibliografia de care are trebuință, pe lîngă Sfînta Tradiție, în alcătuirea cuvîntului. Pe lîngă expunerea sistematică pe titluri a doctrinei religioase-morale cuprinsă în întreaga Sfîntă Scriptură, cu arătarea locurilor pe care se bazează fiecare învățătură, *Călăuza predicatorului*, se prezintă și ca un comentariu pe scurt al locurilor respective din Sfînta Scriptură. Cartea este de un mare folos predicatorilor.

În 1907, la Orăștie, apare *Omiletica* de Pr. D. Voniga în 236 pagini, iar în 1911 *Curs de omiletică pentru seminarii* alcătuit de profesorul George Aramă, care în 1930 tipărește o nouă lucrare intitulată *Elemente de omiletică specială*.

Alte studii de specialitate: Dr. Gh. Comșa, *Istoria predicii la români*, București, 1921; Ilarie Teodorescu, *Îndrumări omiletice*, București, 1923; Dr. C. A. Teodorescu, *Studii omiletice*, București, 1925; Dr. N. Chiriac-Dimancea, *Istoria elocinței creștine de la Iisus Hristos pînă azi*, Craiova, 1927; Pr. Marin Ionescu, *Inimă și su-*

și predici la duminicile și sărbătorile de peste an dependente de data Sfințelor Paști: a. periodul Triodului; b. periodul Penticostarului; c. periodul Octoiului. 3. Predici la duminicile dependente de praznicile împărătești: a. ciclul duminical al Nașterii Domnului b. ciclul duminical al Botezului Domnului; c) ciclul duminical al Înălțării Sfintei Cruci. 4. Alte pastorale și predici tematice: a) Cuvîntări rostite de Prea Fericitul Patriarh Justinian la diferite solemnități; b) cuvîntări la predica Mîntuitorului; c) predici la virtuțile teologice; d) predici la Sfintele Taine; e) predici despre post; f) predici despre rugăciune; g) predici pe diferite alte teme; h) predici catehetice; i) predici la alte probleme; j) necrologuri.

48. Pr. Prof. D. Belu, *Cea dintîi Omiletică în limba română*, în «Mitropolia Ardealului», VIII (1963), nr. 9—10, p. 736.

Ilet, București, 1927 și *Inima e cîrmaciul minții*, București, 1927; Pr. M. Bulacu, *Omilia exegetică biblică*, Oradea, 1929; Pr. Prof. Petre Procopovici, *Omilia și predica*, Oradea, 1933; Arhim. Iuliu Scriban, *Priveliști din cîmpul omileticii*, București, 1936; Lăzărescu Teodor, *Izvoare pentru predici și omilii*, Roman, 1936; Pr. Victor N. Popescu, *Predica în cultul creștin*, București, 1944; Pr. M. Bulacu, *Omilia despre predică a Sfîntului Ioan Hrisostom*, București, 1946; Pr. D. Fecioru, *Un nou gen de predică în omiletica ortodoxă*, București, 1946; Pr. Prof. Grigore Cristescu: *Omilie sau predică*, în «Mitropolia Ardealului», (1957), nr. 3—4, *Iconografia ca izvor al predicii*, în «Mitropolia Ardealului», XXXIII (1958), nr. 11—12; *Predicatorul în concepția Sfîntului Ioan Gură de Aur*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVII (1959), nr. 3—4, *Sfinții Părinți ca izvor omiletic*, în «Mitropolia Ardealului», IV (1959), nr. 7—8, *Imnele liturgice ca izvor omiletic*, în «Mitropolia Ardealului», V (1960), nr. 3—4.

*

La finele acestei lucrări, facem mențiunea că, și cărțile de ritual au avut rolul lor în domeniul religiozității, nu numai prin frumusețea cîntărilor, al căror text cucerește inima și mintea, ci și prin învățăturile care se citeau și se citesc și azi în biserici din aceste cărți. De bună seamă, *Mineiele* și *Penticostarul* conțin mărgăritare prețioase pentru alcătuirea cuvîntărilor bisericești, fiind un izvor nesecat al omileticii, căci la fiecare zi a lunilor de peste an găsim învățături frumoase.

În *Penticostar* este și mai lămurit caracterul predicilor. De pildă, la Duminica Învierii, în afară de sinaxar, se găsește și un Cuvînt de învățătură al celui întru sfinți părintele nostru Ioan Gură de Aur, în sfînta și luminata zi a măritei și mîntuitorii Învieri a lui Hristos Dumnezeuul nostru.

Sinaxarele înseși încă sînt tot predici în înțelesul riguros al cuvîntului.

Predicile din cărțile noastre de ritual sînt deci o comoară nesecată pentru omiletică, și nu rămîne, decît ca preoțimea noastră să le utilizeze ca material pentru cuvîntările ce le vor întocmi și rosti credincioșilor.

*

Cunoscători ai limbajului și gîndirii teologice sau ostenitori în ogorul omileticii ortodoxe romîne, acești dascăli, au încălzit cu focul dragostei lor generații de clerici. Moștenirea lor scrisă a fost preluată și îmbogățită de gîndirea teologică a zilelor noastre.

Diac. Doctorand MARIN PANĂ

DIN • TRECVTVL • BISERICII • NOASTRE

DANII PENTRU ORIENTUL CREȘTIN ÎN EPOCA FANARIOTĂ TÎRZIE (1774—1821) DIN ȚARA NOASTRĂ

Precizăm, din capul locului, că știrile privitoare la daniile și ajutoarele acordate locașurilor de închinare ortodoxe din Orientul creștin, în epoca fanariotă tîrzie, din țara noastră, se bazează exclusiv pe datele furnizate de o scriere veche, din a doua jumătate a veacului trecut, *Istoria românilor*, în mai multe volume, a istoricului V. A. Urechia (1837—1901) și nu este exclus ca unele dintre date să fie eronate. Aceste știri nu au fost încă utilizate pînă acum decît într-o mică măsură, dar ele vădesc nesfîrșita dărnicie a domnitorilor din această perioadă față de ortodocșii aflați sub stăpînire otomană. Daniile și ajutoarele românești erau făcute în primul rînd mînăstirilor și bisericilor, dar de ele se bucurau și școlile și spitalele. Aceste ajutoare se răspîndeau pe întinse regiuni cuprinzînd Peninsula Balcanică, cu toate neamurile ei, trecînd apoi în insulele arhipelagului și Asia Mică și de aici mai departe, la Sfîntul Mormînt, în Palestina.

Astfel, biserica din Pivatele¹, din drumul Țarigradului, primește danii de la domnitorii Alexandru Moruzi² și Ioan Vodă Caragea³ în trecere către capitala sultanilor.

Eparhia Varna, de pe coasta Mării Negre, avînd conducător în această vreme pe mitropolitul Grigore, primește la 24 iunie 1803, o milă domnească de la Constantin Vodă Ipsilanti. Aceasta era de .150 de taleri, «după cum am avut această rînduială și de la alți frați Domni»⁴.

La 25 aprilie 1803, același domnitor, Constantin Vodă Ipsilanti reînnoiește, prin hrisovul cu leat 1776 februarie, mila făcută de înaintașii săi, între care era și părintele său, Alexandru Ipsilanti, mînăstirii Șişman din munții Tîrnovei. Mila era de 6000 de bani; aceasta pentru că «mînăstirea se afla la mare slăbiciune, neavînd ajutor sau venit de altundeva, și a dorit prin ajutorul facerei de bine» să ajungă și dînsul ctitor⁵.

1. Este localitatea Epivata, locul de naștere al Sfintei Parascheva, patroana Moldovei.

2. V. A. Urechia, *Istoria Românilor*, t. VIII, p. 411—412.

3. *Ibidem*, X, p. 313.

4. *Ibidem*, VIII, p. 406—407.

5. *Ibidem*, VIII, p. 399—400.

Ținutul Trapezuntului de lângă Marea Neagră este ajutat de Constantin Moruzi Voievod, care dă la 7 mai 1793 un hrisov mînăstirii Runele, «care este către eparhia Trapezonului» și care, ajungînd la mare lipsă, călugării de aici au venit în Țara Românească să ceară «eleimosină». Domnitorul Grigore Ghica a dăruit acestora, prin hrisov, să ia în fiecare an de la cămara domnească 100 taleri, iar călugărilor care vor veni să-i ridice, taleri 10 pentru cheltuieli⁶.

Alexandru Ipsilanti, în a doua domnie (1796 august — 1797 mai), întărește mila mînăstirii Sumla din eparhia Trapezuntului. El arată că Grigore Ghica Voievod a dat acestei mînăstiri, de la cămara domnească, pe tot anul taleri 100, iar 10 lei să se dea călugărilor care veneau să-i primească. Această milă s-a păstrat de atunci neconținut; iar Alexandru Ipsilanti, în întia domnie, a mai adăos 50 taleri de la cămara ocnelor. Alexandru Moruzi la rîndul său adaugă încă 50 taleri, pe fiecare an, prin hrisovul de la 1783, mai 7. Așadar, la această dată de 5 iunie 1797, mînăstirea Sumla urma să primească suma totală de 200 taleri pe an⁷.

Biserica Kurucișmé de lângă Țarigrad este miluită de Alexandru Moruzi Voievod la 10 noiembrie 1793, cu 250 taleri din vama domnească și de la ocne iarăși cu 250 taleri⁸.

Spre interiorul Peninsulei Balcanice, lipsurile erau tot așa de simțite. Aceasta determină pe domnitorul Mihail Constantin Șuțu a da în a doua sa domnie, la 18 aprilie 1792, un hrisov, mînăstirii Sfîntul Naum de lângă Ohrida, prin care domnul reînnoia dania făcută mai înainte de el în prima sa domnie, asemenea înaintașilor săi în scaun, Alexandru Vodă Ipsilanti și Constantin Vodă Caragea⁹, iar la 10 iunie 1793, Alexandru Constantin Moruzi întărește vechile hrisoave de danie, prin care mînăstirea Sfîntul Naum primea 60 de taleri; mai mult, pentru evlavia ce are pentru moaștele Sfîntului Naum, «care se păzesc într-această sfîntă mînăstire», adaugă peste cei 60 de taleri, încă 20, ca să ia de acum înainte pe tot anul cîte optzeci de taleri de la vistierie, «cu pecetluit»¹⁰. După trei ani, și anume la 10 iunie 1796, Alexandru Ipsilanti da un hrisov de întărire a milelor mînăstirii Naum de la Ohrida, făcute de Alexandru Moruzi la 10 iunie 1793¹¹.

În 1816, domnitorul Ion Gheorghe Caragea reînnoiește milele mînăstirii Megaspoleon din Moreea, care consta din vinăriciul din sud Vilcea, cîte cinci bani de vadră de la «popoarele» din plasa Oltului de sus și de jos (după cum ne încredințează și hrisovul dat la 20 iulie 1798 de voievodul Constantin Hangerli (1797—1799)¹²; «atît de in viile ce se află acum sădite, cît și din cele ce într-aceste popoare după vremi se vor mai sădi». Din acești bani «numai zeciuiala cutiei podurilor are să se dea, iar alt nimic să nu se oprească»¹³.

Printr-un hrisov din 23 mai 1803, Constantin Vodă Ipsilanti spune cum a fost înștiințat «pentru sfînta și dumnezeiasca mînăstire Sfîntii Voievozi din Moreea, care este stavropighie nouă... cum că această sfîntă mînăstire fiind scăpătată au avut milă, atît de la frații Domni de mai înainte, cît și de la Măria sa părintele Domnici mele, ca să ia această sfîntă mînăstire pe tot anul cîte taleri 70, însă taleri 35 din vamă și taleri 35 de la ocne». În evlavia pe care o are pentru sfîntul lăcaș,

6. *Ibidem*, IV (VI), p. 236—238.

8. *Ibidem*, IV (VI), p. 249—250.

10. *Ibidem*, IV (VI), p. 229—230.

12. *Ibidem*, VII, p. 447—449.

7. *Ibidem*, VII, p. 317.

9. *Ibidem*, II, p. 96.

11. *Ibidem*, VII, p. 233.

13. *Ibidem*, X, p. 281—282.

el spune că a înnoit și întărit această milă pentru minăstirea Sfinții Voievozi din Moreea ¹⁴.

Astfel, Constantin Vodă Ipsilanti reînnoiește dania făcută de tatăl său Alexandru Ipsilanti pentru minăstirea Dochiarul, de la Atos, prin hrisovul din 21 iulie 1778. Ea consta din 100 taleri de la ocne și 100 taleri din vama de la vel vameș «cu care bani să se ajute la trebuințele și cheltuielile ce are, cari mili s-au întărit și de către ceilalți frați Domni» ¹⁵, iar la 21 octombrie 1797, Alexandru Ipsilanti reînnoiește acest hrisov din întâia sa domnie, privitor la mila făcută minăstirii Dochiarul de la Sfetagora, privitor la 100 taleri de la ocne și 100 taleri de la vamă, pe tot anul ¹⁶.

Același domnitor confirma, la 3 octombrie 1797, hrisovul lui Alexandru Moruzi din 6 mai 1793 dat unei alte minăstiri atonite, aceea a Sfântului Pavel ¹⁷.

La 7 septembrie 1797, Alexandru Ipsilanti da carte de înzestrare a minăstirilor Grigore ot Sfetagora și Precistei de la Țarigrad, pentru vinăriciul din mai multe daruri.

Fiul acestui domnitor, Constantin Ipsilanti, reînnoiește la 13 septembrie 1803, minăstirii Grigoriu de la Muntele Atos mila ce avea de la alți domni, «cît și de la Măria sa părintele Domniei mele, precum din hrisovul Măriei sale fratelui Alexandru Vodă Moruzi cel văzum, cu leat 1793». Această milă era de 500 taleri «cu pecetluit de la ocne», asemenea să aibă a lua și vinăriciul din Dealul Scheilor ot sud Saac. Dar din același vinărici mai lua minăstirea Sfinții Apostoli, cîte 2 bani de vadră cu pârpaial «iar din ceilalți cîte trei bani de vadră, hotărîm să ia sfînta minăstire Grigoriu cîte doi bani de vadră și minăstirea Proti un ban de vadră, iar vinăriciu domnesc să nu se amestece întru nimica aici» ¹⁸.

La 26 aprilie 1803, același domnitor, Constantin Vodă Ipsilanti, reînnoiește mila pe care a avut-o minăstirea Ivirul «ce-i zic portărița» de la alți Domni de mai -nainte, «i dela Măria sa părintele Domniei mele, precum din hrisovul Domniei sale fratelui Alexandru Moruzi ce văzum cu leat 1799 mai, întărit și la leat 1799 august 22», a aflat. Mila Ivirului era, pe tot anul, de 200 taleri de la ocne, iar de la vameși, din banii carasaralei, taleri 300, pe care trebuia să-i ia la 20 ale lunii iulie, «ca să fie sfîntei minăstiri de ajutor și întărire, părinților de hrană și chivernisire; iar Domniei mele și părinților Domniei mele vecinica pomenire» ¹⁹.

În anul 1797, Alexandru Ipsilanti întărește minăstirii Lavra din Muntele Atos, unde se găsește capul Sfântului Mihai episcopul, pe care-l aduceau românii spre a se scăpa de lăcuste și «prin mijlocirea și ajutorul sfîntiei sale au cîstigat folos de izbăvire». Domnitorul reînnoiește milele ce le-a avut această minăstire de la foștii domnitori, mile care erau 400 taleri pe tot anul, de la vistierie; iar Mihai Șuțu a mai adăugat taleri 100, adică în total să ia minăstirea, în tot anul, «cîte tal. 500». El adaugă: «cînd se va întîmpla să vină lăcuste iarăși, să nu întîrzie părinții călugări a veni cu capul Sfântului Mihail, să facă rugăciuni în țară» ²⁰.

Ioan Gheorghe Vodă Caragea da, la 14 martie 1817, un hrisov în care se spune că la minăstirea Xeropotam din Sfîntul Munte se află «partea cea mai mare

14. *Ibidem*, VIII, p. 404—405.

15. *Ibidem*, VIII, p. 418. Nu se dă anul hrisovului lui Constantin Ipsilanti, care domnește prima dată din august 1802, pînă în august 1806, iar în a doua domnie, din octombrie, 1806, pînă în mai 1807.

16. *Ibidem*, VII, p. 333.

17. *Ibidem*.

18. *Ibidem*, VII, p. 328.

19. *Ibidem*, VIII, p. 407—408, tom VIII, p. 400—401.

20. *Ibidem*, VII, p. 337.

din cîte se află în lume» din sfînta și dumnezeiasca cruce «dată danie de pururea pomenitul pravoslavnic Romano împărat, precum se adeverează dintr-al împărăției sale hrisov, carele sfînt lemn aducîndu-se aici în țară cînd se afla Domn răposatul întru fericire, Domnia sa Scarlat Ghica Voievod ... după datoria ce se cuvenea a se face un ajutor acestei sfînte mînăstiri dintru această țară .. bine au voit Domnia sa de au făcut milă acestei sfînte mînăstiri pe an cîte taleri 500, care milă a fost întărită și de Domnia sa răposatul Constantin Vodă Mavrocordat». Acesta din urmă orînduiește epitrop pe mitropolitul Grigorie ca să poarte grijă să se trimită acești bani la mînăstirea Xeropotam în toți anii în luna martie la 9, în ziua prăznuirii Sfinților 40 de Mucenici. Această milă a fost întărită și de urmașii săi în scaun, iar de Alexandru Ipsilanti prin două hrisoave, unul de la 10 martie 1775 și altul din 2 martie 1797. Caragea Vodă întărește această milă, banii urmînd să se ia de la ocne și să se trimită tot de mitropolitul țării²¹.

La 15 septembrie 1797, Alexandru Ipsilanti reconfirmă hrisovul de milă al mînăstirii Xenofon, dat de Alexandru Moruzi la 6 iunie 1793; conținutul este identic²², iar la 2 octombrie 1797, reînnoiește hrisovul dat de Alexandru Moruzi la 30 mai 1793, aceleiași mînăstiri²³.

Pentru mînăstirea Xenofon din Muntele Atos, Constantin Vodă Ipsilanti da, la 12 august 1803, un hrisov deosebit de impresionant. El spune aici: «am binevoit pentru sfînta mînăstire ce de vreo douăzeci de ani încoa s-au așezat chinovion de părinți sihaștri, precum din vechime fusese și de mulți ani se stricase, unde s-au strîns și îndestulat număr de părinți călugări, cari sihăstresc și se silesc cu sîrguință spre bunile fapte, cu multă rîvnă și supunere, păzind cu neclintire orînduielele sfinților marilor părinți chinoviați, Sava, Antonie și Eftimie și fiindcă la astfel de petrecere nu este slobod părinților de a îmbla după milostenii în alte părți, decît numai a-și păzi datoria orînduiei la mînăstire și a-și implini canonul rugăciunii și a-și petrece viața în singurătate, unde nu pentru mîncare sau îmbrăcăminte, ci pentru obicinuitele cereri ale haraciului, care sînt știute, nu pot trăi fără de un venit la cheltuiala trebuincioasă; de aceea, fiind dar cuviincios în adevăr acestor părinți ajutorul cu oareșcare deosebire de alte mînăstiri...». Pentru aceste motive domnitorul întărește mila ce a avut mai înainte, alt și adaosul ce i s-a făcut de Alexandru Moruzi Voievod prin hrisovul de la 11 ianuarie 1800, adică, să ia pe fiecare an vinărici din dealurile domnești ot sud Buzău, Negrești, Bădeni și Muscelul, de vadră cîte trei bani cu pîrpărul. În plus mai dă să ia de la ocna Telega, pe an 200 bolovani de sare, «spre a putea ține chinovionul în starea cea bună»²⁴.

Biserica, căreia i se zice și mînăstire în documente, de la Arnăutchioi, s-a bucurat de o deosebită atenție din partea domnitorilor Țării Românești. Astfel, Alexandru Moruzi înnoiește și întărește mila ce a avut «prin hrisoavele fraților Domni de mai înainte» de a lua pe tot anul cîte 200 taleri de la domnie. Domnul hotărăște a i se da de la carvasaraua domnească, «ca să fie sfîntei biserici de ajutor și de întărire». Hrisovul este dat la 14 aprilie 1794²⁵.

Alexandru Ipsilanti da un hrisov la 2 iulie 1797, aceleiași mînăstiri Arnăutchioi, prin care este împuternicită să ia pe tot anul cîte 200 taleri de la carva-

21. *Ibidem*, X, p. 309—310.

22. *Ibidem*, VII, p. 329.

23. *Ibidem*, VII, p. 330.

24. *Ibidem*, VIII, p. 405—406.

25. *Ibidem*, IV (VI), p. 254—255.

saraoa domnească, după hrisovul lui Moruzi de la 14 aprilie 1794. El adaugă că, deoarece nu pot veni călugării să ia această sumă, să li se dea acești bani de către boierii capuchehaiele din Țarigrad²⁶.

Domnitorul Constantin Gheorghe Hangerli nu uită biserica de la Arnăutchioi cu hramul Sfântul Mihail și Gavril, care rămăsese «la multă lipsă și scăpăciune», și o miluiește dându-i pe fiecare an 200 taleri, de ajutor și de întărire. «Și fiindcă le este peste putință de a veni părinții de acolo «în toți timpii, pentru cheltuială și pentru grija călătoriei», domnitorul hotărăște ca banii să-i primească prin capuchehaiele din Țarigrad. «Care această milă au avut-o sfânta biserică aceasta, atît de la Domnia sa Mihai Vodă Racoviță Vod (1730, octombrie — 1731, octombrie și 1741, septembrie — 1744, iulie) și de la Domnia sa Ștefan Mihai Racoviță Vodă (1764 ianuarie — 1765 august) i de la Domnia sa Alexandru Ipsilanti Vod, atît dintru întîia domnie (1774 septembrie — 1782 ianuarie) cît și dintr-a doua domnie (1796 august — 1797 noiembrie) ...precum din hrisov ne-am adevărit». Hrisovul poartă data de 18 ianuarie 1799²⁷.

Constantin Vodă Ipsilanti întărește hrisovul lui Alexandru Moruzi, din 14 aprilie 1794, prin care se dau 200 taleri mînăstirii de la Arnăutchioi pe fiecare an. Această sumă se lua de la carvasara, iar hrisovul lui Ipsilanti poartă data de 13 februarie 1803²⁸.

La 19 decembrie 1816, Ioan Gheorghe Caragea «învoește și întărește» mila de 200 taleri pe care-i lua biserica de la Arnăutchioi prin hrisoave de la Domnii de mai înainte. Banii se dau de la carvasaraua domnească, «ca să fie sfintei biserici de ajutor și de întărire»²⁹.

Pentru locașurile bisericesti din Constantinopol, au fost făcute, de asemenea, danii abundente. Astfel, într-un hrisov de la 20 mai 1795, Alexandru Constantin Moruzi hotărăște ca metohul Bebechioi din Țarigrad aparținînd mînăstirii Ivirul din Sfântul Munte să ia pe fiecare an, din vama Bucureștiului, de la carvasara o sută taleri și de la ocnă, cincizeci de bolovani, ca să fie acestor călugări de ajutor și de întărire³⁰.

La 24 noiembrie 1797 Alexandru Ipsilanti, în a doua domnie a sa, întărește milele metohului Bebechioi, din Țarigrad, care fuseseră făcute întîi de Alexandru Moruzi și care constau din 100 taleri, luați de la vama Bucureștiului, de la carvasara, și de la ocnă, cincizeci bolovani de sare. Alexandru Ipsilanti, după ce întărește această danie, adaugă încă 50 bolovani de sare³¹.

Constantin Vodă Ipsilanti reinnoiește și el mila și adaugă noi danii pentru metohul Bebekioi din Constantinopol, printr-un hrisov ce-l dă la 28 aprilie 1803³².

La 28 iunie 1797, domnitorul Alexandru Ipsilanti da un hrisov bisericii «din năuntru la marea și lăudata cetate a Țarigradului, în mahalaoa Canavi, la care se cinstește și se prăznuiește hramul Sfîntului Dumitru, unde se află aghiasma ce se numește Vlaherna minunată și izbăvitoare» — hrisov prin care el reinnoiește următoarele mili: «200 taleri pe tot anul, de la ocnele țării, însă 70 să se dea la biserica Vlaherna, la Sfîntul Dumitru, iar taleri 130 să se dea la paraclisul ce este tot acolo, numit Precista Vlahernii, care se prăznuiește la 20 iulie, pentru

26. *Ibidem*, VII, p. 323.

27. *Ibidem*, VII, p. 451—452.

28. *Ibidem*, VIII, p. 399.

29. *Ibidem*, X, p. 305.

30. *Ibidem*, IV (VI), p. 256—257.

31. *Ibidem*, VII, p. 334.

32. *Ibidem*, VIII, p. 401—402.

candelele de la aghiasmă, ca să fie pururea nestinse», iar călugării la toate slujbele să se roage pentru răposații domni «și pentru bunăstarea și liniștea acestei țări creștine»³³.

La 5 noiembrie 1797, Alexandru Vodă Ipsilanti reîntărește milele mînăstirii Balicul din Țarigrad, cu hramul Sfînta Maria, ca să ia mînăstirea pe toți anii «cîte tal. 50 de la Cămărășia de ocne», milă ce a avut mînăstirea de la foștii domni, cît și de la el însuși, Alexandru Ipsilanti, în întîia domnie³⁴.

«Sfintei și dumnezeieștii biserici de la Egricapi de la împărăteasca și vestita cetate a Țarigradului» îi da voievodul Alexandru Moruzi, la 14 aprilie 1794, un hrisov în puterea căruia să primească de la carvasaraua domnească cîte 120 taleri pe tot anul, fiindcă numita biserică este fără nici un venit³⁵.

Alexandru Ipsilanti, prin hrisovul de la 21 octombrie 1797, confirma hrisovul de milă al mînăstirii Egricapi din Țarigrad, dat de Alexandru Moruzi la 14 aprilie 1794³⁶. Alte amănunte găsim în hrisovul lui Ioan Vodă Caragea, dat aceleiași biserici, la 15 iunie 1816. El spune că biserica Egricapi din Constantinopol primise în decursul vremurilor de la diferiți stăpînitori ai Țării Românești milă, care consta din 250 taleri de la carvasara, 30 oca ceară și 60 oca untdelemn, precum se arată în hrisovul lui Constantin Ipsilanti voievod, de la 11 martie 1803. Ioan Gheorghe Caragea Voievod întărește și el aceste mili³⁷.

Intr-un hrisov de la 18 ianuarie 1799, voievodul Constantin Hangerli, pentru «ușurarea din datoriile ei care ne sînt nouă cunoscute», înnoiește și întărește milele bisericii Sfîntul Dimitrie din Kurúcișmé «ce a avut de a lua din venitul ocnelor 100 taleri și din venitul vămilor cîte 50 taleri». În plus adaugă alți 350 taleri din venitul ocnelor și 150 taleri de la carvasaraua domnească, pe tot anul, pe care să-i ia «la vremea cînd iau și alte mînăstiri și biserici. Pentru care să fie datori preoții acestei sfinte biserici a ruga pururea pre milostivul Dumnezeu... pentru bună starea și vieața Domniei mele și pentru îndestularea și buna norocire a acestei pravoslavnice țări»³⁸.

Mînăstirea Maguliotisa «care este înlăuntrul vestitei cetăți a Țarigradului», primește de la Alexandru Ipsilanti la anul 1779, drept milă, pe fiecare an 100 taleri de la cămara domnească. Alexandru Constantin Moruzi întărește mila aceasta la 30 martie 1794³⁹.

Pentru respectarea privilegiilor mînăstirilor Vlahsarai și Megaspoleon, la 4 noiembrie 1790, divanul intervine către împuternicitul Austriei, Enzenberg, pentru «planarea unui conflict bănesc iscat între aceste mînăstiri și spătarul Geanoglu, conflict avînd drept cauză niște cote de «vinăriciuri județene». Judecînd pricina, divanul cere să fie obligat Geanaglu să restituie banii acestor două mînăstiri⁴⁰.

Un hrisov din 18 septembrie 1791 al domnitorului Mihail Șuțu confirmă un vechi hrisov al acestuia, din prima sa domnie și vine cu o serie de precizări «supra unor proprietăți, venituri și danii acordate mînăstirii Vlahsarai⁴¹.

La 9 mai 1793, Alexandru Constantin Moruzi, după ce întărește mila de vinăriciu din «popoarele» cunoscute din județele Romanați și Gorj, și care sînt «foarte numeroase», obligă egumenul mînăstirii Vlahsarai să dea din aceste venituri la

33. *Ibidem*, VII, p. 322.34. *Ibidem*, VII, p. 337.35. *Ibidem*, IV (VI), p. 253—254.36. *Ibidem*, VII, p. 333.37. *Ibidem*, X, p. 300.38. *Ibidem*, VII, p. 452—453.39. *Ibidem*, IV (VI), p. 255.40. *Ibidem*, II, p. 510.41. *Ibidem*, II, p. 86.

«spitalurile cele nouă care s-au făcut la satul Terapia câte taleri 200 pe an, cu care să poată ținea un duhovnic pentru parigoria și trebuința bolnavilor de acolo», «fiind faptă de pomenire, și alți taleri două sute să se dea la școala de la Terapia», iar restul pentru podoaba bisericii. Aceste mile, spune hrisovul, fuseseră făcute și mai înainte, cum s-a adevărit din hrisovul lui Mihai Vodă Șuțu, cu leat 1792 noiembrie 20⁴².

La 16 iunie 1797, Alexandru Ipsilanti întărește mila de vinărici a mînăstirii Vlahsarai, printr-un hrisov analog cu al lui Alexandru Moruzi din mai 1793; șterge însă obligația pusă de Moruzi, ca mînăstirea să dea pe fiecare an câte 200 taleri la spitalele noi făcute în satul Terapia și alți 200 taleri la școala de la Terapia⁴³.

La 3 septembrie 1815, Caragea Vodă înnoiește vechea danie făcută de înaintașii săi în domnie mînăstirii Vlahsarai. Aceasta consta din vinăriciul multor «popoare» din județul Gorj. Vlahsarai lua trei bani de vadră, «fiindcă ceilalți doi bani și părpărul s-au închinat la altă mînăstire»⁴⁴. Acest domnitor schimba oarecum destinația vechilor danii pe care le-am constatat mai sus.

Prin hrisovul dat la 22 decembrie 1805, Constantin Vodă Ipsilanti arăta cum «înăuntru și la împărăteasca și prea slăvita cetate a Țarigradului, în locul ce se zice Stavrodin (drion), s-au zidit o sfîntă biserică din nou ... și cunoscută fiind multa și greaoa datorie în care au intrat la zidirea ei, cum și trebuința ce are sfînta biserică de ajutor, de aceea, după pilda altor biserici și mînăstiri de la depărtate locuri, care se împărtășesc cu milă dintru această țară... i-am orînduit milă, ca să ia pe fieșcare an, de aici, din țară, însă de la trei huzmeturi, adică oerit, dijmărit și din vinărici» ... «să dea cumpărătorii de la ei, de un județ câte taleri 10 ajutor la această sfîntă biserică». Porunca se da vistieriei să arate aceasta, cumpărătorilor⁴⁵.

La 14 octombrie 1813, domnitorul Ioan Gheorghe Caragea întărește, printr-un nou hrisov, hrisovul dat «ot leatul 1805 decembrie 22» de Constantin Ipsilanti și adaugă că de la anul viitor înainte «să ia și de la ocne taleri 100 pe an și de la vămi taleri 150». Domnitorul fixa și modalitatea cum se vor plăti acești bani, în orice fel de împrejurări, dînd poruncă marelui logofăt să facă cunoscute toate acestea și vistieriei⁴⁶.

La 4 august 1813, Ioan Vodă Caragea da un hrisov bisericii de la Niohor din Catastenon-ul Țarigradului, despre care aflase că era «în multă lipsă și trebuință de ajutor», prin care îi hărăzește «mila de vinărici, câte un ban de vadră, din trei popoare ot sud Buzău», anume Viespești, Vădeni și Muscelu, de la care are și mînăstirea Xenofon «cîte trei bani de vadră și părpărul». Domnul îi mai hărăzește 100 taleri de la vămi și alți 100 taleri pe an, de la ocne. «Însă acești taleri câte 100 de la aceste două huzmeturi, să înceapă a se da de la anul viitor»⁴⁷.

Ajutoarele mergeau și la locașurile de închinare din Rumelia. Astfel, Alexandru Moruzi înnoiește hrisovul de danie dat de Matei Basarab mînăstirii Castrachi din Rumele și adaugă și el alți bani, astfel încît această mînăstire să primească pe tot anul 4600 băni de la vistierie⁴⁸. Cartea poartă data de 3 decembrie 1793.

42. *Ibidem*, IV (VI), p. 230—232.

43. *Ibidem*, VII, p. 231.

44. *Ibidem*, V, p. 202.

45. *Ibidem*, VIII, p. 413—414.

46. *Ibidem*, X, p. 213—215.

47. *Ibidem*, X, p. 210—211.

48. *Ibidem*, IV (VI), p. 253.

La 10 octombrie 1797, Alexandru Ipsilanti reînnoiește printr-un hrisov, identic cu cel dat de Alexandru Moruzi la 3 decembrie 1793, milele mînăstirii Castrachi de la Rumele ⁴⁹.

Tot în părțile Rumeliei se găsea și mînăstirea Dusco, cu care însuși neamul nostru a avut adesea legături.

Alexandru Moruzi, la 6 august 1795 ⁵⁰, Alexandru Ipsilanti, la 30 septembrie 1797 ⁵¹ și Constantin Ipsilanti, la 4 decembrie 1804 ⁵², dau fiecare hrisoave de danii și de ajutoare în bani sau de scutiri mînăstirii Castrachi din Rumelia.

Ajutoarele românești mergeau și la lumea creștină din mulțimea de insule răspîndite în Arhipelag. Astfel, la 8 octombrie 1797, Alexandru Ipsilanti da hrisov mînăstirii de la ostrovul Patmos «unde se afla și școala de învățătura cărții elinești», prin care se reînnoia hrisovul din întîia sa domnie și de la urmașii săi în domnie, cît și hrisovul lui Alexandru Moruzi din 10 octombrie 1793. Din acestea știm că se dădeau «60 taleri anual de la cămărășia ocnelor, vinărici din 27 popoane din județul Dolj, cîte 2 bani de vadră și pârparu după obicei». Din banii vinăriciului urma să se dea de egumen «pe tot anul, la biserica ce se numește Izvorul vieții, unde locuiesc maici călugărițe, cîte 100 taleri; iar ceilalți să se cheltuiască la dresul mînăstirii și al școlii de la Patmos și la hrana cea trebuitoare ucenicilor care se nevoiesc la învățatură la această școală» ⁵³.

La 24 iulie 1798, Gheorghe Hangerli Voievod înnoiește hrisovul de milă mînăstirii din ostrovul Patmos cu hramul Sfîntul Ioan Evanghelistul, «unde se află și școala de învățătura cărții elinești», care mînăstire se află «în scăpătăciune și lipsă, mai vîrtos încă fiind starea acestei mînăstiri la loc cu nevoile a hranei părinților de acolo». De aceea ea a avut milă prin hrisovul dat de Alexandru Vodă Moruzi, cu leat 1793, august 10, cît și prin acela al lui Alexandru Ipsilanti Voievod, cu leat 1797 octombrie 8, prin care se rînduiesc a lua pe fiecare an de la cămărășii de ocne cîte tal. 60 așjderea și vinăriciul de la 27 «popoare» din județ «să ia de la toți cei ce plătesc vinăriciu cîte doi bani de vadră și pârparul după obicei». Domnitorul poruncește apoi ca egumenul să dea pe tot anul 100 taleri la biserica ce se numește Izvorul vieții «unde locuiesc maice călugărițe», iar ceilalți să se cheltuiască la dresul școlii de acolo de la Patmos și la hrana și trebuința ucenicilor care se nevoiesc la învățatură la această școală» ⁵⁴.

Constantin Vodă Ipsilanti nu uită comunitatea creștină din Patmos, cît și componentele ei. El spune: «Mînăstirea din insula Patmos, la care se cinstește hramul Sfîntului Apostol și de Dumnezeu cuvîntătorul Ioan Evanghelistul, unde se află și școala de învățătura cărții elinești, aflîndu-se «în scăpăciune și lipsă» a avut mili de la foștii domni ai Țării Românești, între care era și Alexandru Vodă Ipsilanti, pe fieșcare an, de la cămărășul ocnelor 60 de taleri». De asemenea mai avea cîte 2 bani din vinăriciul de la 27 de «popoare» din sud Dolj. Egumenul mînăstirii trebuia să dea din aceste mile 100 taleri pe tot anul la biserica ce se numește Izvorul vieții unde locuiesc maici călugărițe, iar ceilalți să-i cheltuiască la dresul mînăstirii și al școlii de acolo din Patmos și la hrana și trebuința ucenicilor care se nevoiesc pentru învățatură la această școală. Această mînăstire mai primea din averea lăsată de Hagi Dumitrachi Papazoglu «etision» cîte 400

49. *Ibidem*, VII, p. 332.

50. *Ibidem*, VII, p. 238—239.

51. *Ibidem*, VII, p. 332.

52. *Ibidem*, VIII, p. 410—411.

53. *Ibidem*, VII, p. 330—331.

54. *Ibidem*, VII, p. 449—451.

taleri pe an. Se mai dă și venitul fumăritului al tuturor prăvăliilor hanului lui Papazoglu, tot mînăstirii de la Patmos. Era un dar însemnat ce se făcuse insulei Sfîntului Ioan, pe care Constantin Vodă Ipsilanti îl înnoia și îl întărea, prin hrisovul său de la 12 iunie 1803⁵⁵.

Caragea Vodă întărește, la 26 iulie 1813, daniile vechi făcute de domnii de mai înainte mînăstirii din ostrovul Patmos și face și el unele scutiri⁵⁶.

Biserica și școala din ostrovul Andros sînt ajutate, la 5 aprilie 1817, cînd domnitorul Ioan Gheorghe Caragea da un hrisov, în care spune că «însciințindu-ne pentru patrierșasca școală de la sfînta biserică din ostrovul Andras ... că se află la multă lipsă și trebuință de ajutor, și după pilda ce avem pentru multe școale și sfînte mînăstiri și biserici, că se ajută de aici din pămîntul țării, nu am trecut cu vederea și pe această școală și biserică, ci să se poată ajutara ... hotărîm ca să ia aceasta școală și biserică ... pe fieșcare an, de la ocne, taleri 100 și de la carvasaraua vamei Bucureștilor alți taleri 100» ... de la anul înainte. Roagă pe urmașii săi în scaun a înnoi și a întări această milă⁵⁷.

La 15 martie 1795 domnitorul Alexandru Ghica voievod dă un hrisov bisericii Chiuk-Chioiu din insula Cipru prin care i se rînduia, pe fiecare an, de la ocnele țării, o sută de taleri. Alexandru Constantin Moruzi întărește această danie și hotărăște să se dea numitei biserici, cei o sută de taleri, la 20 ale lunii iulie, cînd se prăznuiește Sfîntul Ilie, hramul acesteia⁵⁸.

Doi ani mai tîrziu, la 12 iulie 1797, Alexandru Ipsilanti Voievod da un hrisov mînăstirii Chicul din Cipru, prin care se spune: «Și fiindcă această sfîntă mînăstire se află la multă sărăcie și scăpătăciune au avut mila domnească, ca să ia pe fieșcare an de la cămărașii de ocne cîte tal. 50, precum și hrisovul răposatului Domn Grigore Ghica Vvod ce-l văzurăm cu leatu 7257 octombrie 5» = 1748, nu numai că întărește vechea danie domnească, dar mai adaugă 150 taleri, ca să ia de acum înainte pe fiecare an: 50 taleri vechea danie plus 150 taleri noua danie; în total cîte taleri 200. Și pentru ca să nu fie «vreo zăticnire, de a nu merge această milă la vremea ei acolo», Domnul orînduiește ea epitrop pe egumenul ce după vreme va fi la sfînta mînăstire Mărcuța. El trebuia să ia orînduita milă pe fieșcare an de la cămărașii ocnelor, «la luna lui martie și s-o trimeată la mînăstirea Chicul prin oameni de ispravă și să ia adevărîță de la mîna călugărilor de acolo»⁵⁹.

Cițiva ani mai tîrziu, la 26 aprilie 1803, domnitorul Constantin Ipsilanti dă un hrisov prin care se reinnoiesc milele mînăstirii Chicul din Cipru; egumenul mînăstirii Mărcuța era însărcinat să ia dania în bani, pe care să-i trimită părinților de la mînăstirea Chicu «prin mijlocirea oamenilor de ispravă și vrednici de credință»⁶⁰.

La 23 iunie 1813 Caragea Vodă întărește hrisoavele foștilor domni și văzînd și pe acela al lui Alexandru Vodă Moruzi, de la 15 mai 1795, nu numai că înnoiește mila ce avea biserica Cuciuc-Chioi de 100 de taleri de la ocnă, și mai adaugă încă 100, ca să ia de acum înainte cîte 200 taleri pe an, de la ocne, la vremea cea orînduită, adică la 20 ale lunii lui iulie⁶¹.

55. *Ibidem*, VIII, p. 414—417.

56. *Ibidem*, X, p. 208—210.

57. *Ibidem*, X, p. 311.

58. *Ibidem*.

59. *Ibidem*, VII, p. 336.

60. *Ibidem*, VIII, p. 402—404.

61. *Ibidem*, X, p. 198—199.

La 13 septembrie 1816, Ioan Caragea Vodă da mînăstirii Caripi de la ostrovul Antigon, «mila de vinărici, cîte doi bani de vadră din trei popoare din sud Buzău, anume Viespești, Bădeni și Muscelu, unde are și mînăstirea Xenofonul cîte trei bani de vadră». Vinăricerii domnești vor participa la scrisul, măsuratul și la luatul banilor «fără de a opri ceva», «fără de numai zeciuiala cutiei podurilor să plătească»⁶².

La 10 mai 1813 Ioan Caragea Vodă dă un hrisov mînăstirii sfîntul Spiridon din cetatea Corfului prin care întărește dania făcută de «domnii de mai înainte». Dania era de 100 taleri ce se luau de la cămărașii de ocnă, la vremea ce primeau și alte mînăstiri. Domnul nu numai că înnoiește mila de 100 taleri, dar mai hărăzește vinăriciul de la sud Slam-Rîmnic, «unde are mila și mînăstirea i spitalurile ot Sfîntul Pantelimon» să ia mînăstirea «de la ostrovu Cherchira cîte un ban de vadră»⁶³.

Același domnitor Caragea da un hrisov, la 24 ianuarie 1817, prin care se reinnoiește mila ce a avut biserica de la muntele «ot ostrovu Sifnu» și care consta din 150 taleri luați de la carvasaraua vămii București și de la ocne alți 250 taleri, «urmărindu-se darea de la anul viitor înainte». Aceasta o face fiind îndemnat și de faptul că a auzit că această biserică era veche și dărăpănată și ieromonahul Gherasim Avramopulo, cu însăși a sa cheltuială, a ridicat-o din nou, ajungînd la grea datorie. «După rugăciunea ce ne-au făcut ca precum alte sfinte dumnezeiești lăcașuri din părțile acelea se află miluite cu ajutor din veniturile domnești ale țării ... am rînduit mila ce se arată mai sus»⁶⁴.

Nici locurile îndepărtate unde a trăit Sfîntul Ierarh Nicolae, nu au fost lipsite de asemenea ajutoare. Astfel, pentru mînăstirea Sfîntului Ierarh Nicolae din eparhia Mira Lichiei, Mihai Vodă Șutu a hotărît, în prima sa domnie (1783—1786), să aibă milă de vinărici din trei popoare anume: Răchițele, Răzlețu și Cocul din plasa Săpații ot sud Argeș ce nu erau pînă atunci închinat la nici o altă mînăstire. Aceasta să ia de vadră cîte doi bani, iar ceilalți trei bani să-i ia vinăricerii domnești. În a doua a sa domnie, Mihai Șutu întărește această danie prin hrisovul său cu leatul 1792, mai 17. Alexandru Constantin Moruzi face la fel, la 23 iunie 1793⁶⁵.

În sfîrșit, nici cetatea sfîntă a Ierusalimului nu este trecută cu vederea. Domnul Ioan Caragea Vodă (1812 august — 1818 septembrie), poruncește boierilor și egumenu-lui Gavriil, epitrop al Patriarhiei de Ierusalim să îndemne egumenii mînăstirilor închinat la Sfîntul Mormînt să mărească embaticul către acesta. Ca urmare, aceia adăugau în plus peste embaticul ce plăteau pînă atunci: Mînăstirea Sfîntul Gheorghe încă taleri 2000, Sfîntul Sava încă 250, Răzvanul încă 50, Gruiful încă 200, Văcărești încă 1000 taleri, Comana încă 400, Călușul încă 500, Țințăreni. i Plătărești încă taleri 250, Negoești încă 50, Stelea din Tîrgoviște încă 50 și Asanachioaea încă 50. Din acestea aflăm și numele mînăstirilor închinat Sfîntului Mormînt și existente încă în Țara Românească la această dată. Porunca se da la 17 septembrie 1818⁶⁶.

La 17 septembrie domnitorul Caragea Vodă recunoștea că în urma îndemnu-rilor făcute egumenilor de la mînăstirile închinat la Sfîntul Mormînt, acestea au mărit embaticul, «dîndu-le a înțelege marea trebuință a Sfîntului Mormînt i datoria ce are fieșcare în parte către obștea acelu sfînt locaș»⁶⁷.

62. *Ibidem*, X, p. 283.63. *Ibidem*, X, p. 193.64. *Ibidem*, X, p. 308.65. *Ibidem*, tom. IV (VI), p. 248—249.66. *Ibidem*, X, p. 283.67. *Ibidem*.

Dar pe lângă mănăstiri și biserici, comunitățile creștine țineau și școli, care, de asemenea, au fost ajutate cu multă bunăvoință de români.

Alexandru Vodă Ipsilanti se ocupase mult de școlile din noua sa patrie, adică din Valahia, dar nu uita nici școlile din Orient, în interesul influenței ce voia să-și păstreze la Constantinopol. Astfel în aprilie 1775 el da, printr-un hrisov, 300 taleri Patriarhiei din Constantinopol, ca să țină cele două școli: elină și arabă. Domnitorul mai adăuga: «și avînd noi mare dragoste ca să vedem sporind și izbutind învățătura nu numai aceea unde Dumnezeu ne-a dăruit această oblăduire, ci și în altă parte, care are trebuință»⁶⁸.

În ianuarie 1780, același domnitor dăruia, pe fiecare an, 1200 lei epitropiei școlii din Țarigrad «pentru ucenicii ce sînt la învățatură, după cum pe larg se arată prin osebit grecesc hrisov alu Domniei mele»⁶⁹. «...Socolit-am Domniea Mea, căci după cum alte școli i mănăstiri și biserici din multe părți au mili și ajutor dintr-această creștinească țară, prin hrisoavele și cărțile fraților domni, cu atît mai deosebit se cuvine a avea această numită școală a Țarigradului vreun ajutor de aici la curgătoare cheltuieli», declară domnitorul Ioan Gheorghe Caragea într-un hrisov, la 22 iulie 1814. Mai departe el spune că «cercetîndu-se cu dinadinsul în condicele divanului», s-a găsit hrisovul lui Alexandru Vodă Moruzi de la 1 mai 1793, prin care se hotărăște a se da școlii vinăriciul de la cîteva «popoare» și 750 taleri de la ocne și vămi. Iar domnitorul adăuga, «să se mai ia pentru această școală pe an și 500 bolovani de sare și de la carvasaraua vămilor pe an cîte taleri 250». «Cu aceste venituri să se ajute școala pe tot anul la cheltuielile ce are». Pentru strînsul și trimiterea acestor venituri se orînduiește epitrop mitropolitul de pe vremi, vel vistierul și vel postelnicul țării⁷⁰.

Pentru școala elinească de la Arnăuț-Chioi, Alexandru Ipsilanti înnoiește hrisovul dat de Alexandru Moruzi, la 14 aprilie 1794, prin care i se dă pe tot anul, să ia parte la carvasaraua domnească cîte taleri 200, spre a se cheltui la trebuința școlii. Întărirea se făcea la 22 iunie 1797⁷¹.

La 19 februarie 1803, Constantin Vodă Ipsilanti reînnoiește mila dată școlii elinești de la Arnăuț-Chioi de către Alexandru Mouzi prin hrisovul său din 14 aprilie 1794. Aceasta consta din 200 taleri luați de la carvasaraua domnească a vămii Bucureștilor «cu care să se ajute la trebuințele ei». Roagă pe viitorii domni să nu uite această danie la acest loc, «unde se face silință la învățatură și luminarea spre cunoscință de Dumnezeu»⁷².

La 29 august 1819 Alexandru Nicolae Șuțu da un hrisov școlii elinești de la Arnăuț-Chioi în care spune că acesta a avut «de la frații domni de mai înainte» o milă de a lua de aici din țară de la carvasaraua domnească a vămii Bucureștilor, cîte 200 taleri pe an. El întărește această milă și roagă pe urmașii, în scaunul domnesc «a învoi și a întări această milă»⁷³.

Constantin Vodă Ipsilanti într-un hrisov de la 1 decembrie 1804, după ce lăuda binefacerile învățaturii adaugă: «înștiințîndu-ne acum că la Trapezunda s-au înălțat din nou o școală de învățatură elinească ... am lăudat dară și în fapta aceasta... i-am orînduit printr-acest al nostru domnesc hrisov, a se da de aici din țară la

68. *Ibidem*, I, p. 93.

69. *Ibidem*, I, p. 178.

70. *Ibidem*, X, p. 238—240.

71. *Ibidem*, VII, p. 321—322.

72. *Ibidem*, VIII, p. 417—418.

73. *Ibidem*, XII, p. 117.

numita școală, pe tot anul, câte taleri 400, însă jumătate 200 taleri de la vamă și jumătate 200 taleri, din ocne, care acest ajutor cu mult l-am fi făcut mai îndestulat, după fierbințele ce avem la acest fel de fapte bune, de ne-ar fi înlesnit trebile». Roagă pe urmașii în scaun să facă la fel⁷⁴.

Prin hrisovul din 6 noiembrie 1814, Ioan Vodă Caragea spune cum s-a înștiințat «că de câțiva ani la Trapezunda s-a înălțat din nou o școală de învățatură elinească prin fierbinte silință și osîrdnică epistasie a duhovnicescului și iubitorului de învățături, păstor al locului»; și făcînd cercetare a găsit rînduiala făcută de Constantin Vodă Ipsilanti. Acesta prin hrisovul cu data de 1 decembrie 1801 a dat zisei școli «mila de 400 taleri, însă 200 de la vama de la carvasara și 200 taleri de la ocne». Vodă Caragea întărește această danie și roagă pe urmașii săi în scaun să facă și ei la fel⁷⁵.

Alexandru Nicolae Șuțu, prin hrisovul de la 14 octombrie 1819, se ocupa de școala elinească de la Trapezunda, spunînd: «înștiințîndu-ne domnia mea, că de câțiva ani la Trapezunda s-a înălțat din nou o școală de învățatură elinească ... prin fierbinte silință ... a duhovnicului și iubitorului de învățături păstor al locului, găsit-am rînduiala făcută de Domnia sa Constantin Vodă Ipsilanti» ca să aibă de aici o milă pe an 400 taleri, «întărim această orînduială și hotărîm ca să ia pe tot anul acești taleri 400, spre a fi ajutor, de întărire și chiverniseală școlii acesteia». Roagă pe viitorii domnitori să înnoiască această danie⁷⁶.

Printr-un hrisov de la 10 martie 1814, Ioan Vodă Caragea arată cum locuitorii de la Terapia au arătat lui Alexandru Vodă Moruzi cum că mila de vinărici ce o au din țară spitalul și școala de acolo din Terapia, fiind cuprinse tot într-un hrisov cu minăstirea Vlașarai, nu au mai avut folos de această milă încă din domnia întii a răposatului Mihai Vodă Șuțu. Ei au rugat să aibă un hrisov deosebit. Ca urmare, domnitorul Alexandru Moruzi ia din cele 126 de pogoane de vie ce aveau împreună și le împarte, lăsînd 91 popoare la Vlașarai, iar 32 din plasa Jiului sud Gorj le-au dat ca să fie spitalului și școlii de la Terapia, din care să ia câte doi bani de vadră și pîrpărul numai pe seama spitalului și școlii de la Terapia. În plus, același domnitor a mai dat pe tot anul câte 200 taleri din venitul ocnelor, iar răposatul Alexandru Vodă Ipsilanti la înnoirea ce a făcut acestor mili, au mai adaos de la ocne încă 100 taleri, ca să ia pe tot anul taleri 300 și deosebit să ia pe tot anul și din vama de la carvasara taleri 200, «care mili s-au înnoit și s-au întărit de Constantin Vodă Ipsilanti prin hrisovul său cu leat 1803, aprilie 11». Caragea Vodă înnoiește și întărește toate aceste mili și orînduiește ca epitrop pe marele logofăt de Țara de Sus și pe marele postelnic, care vor avea grijă să trimită banii «cu siguranță bună pe tot anul»⁷⁷.

Pe bulgari îi ajută Mihail Constantin Șuțu Vodă (1783—1786), cînd face o danie școlii de la Drăgoi-Chioi. Acesta era un sat «sîrbesc» de la drumul Țarigradului ... unde totdeauna conăcesc și găzduiesc boieri și alți slujbași domnești ce se trimit de aici la Țarigrad cu trebile Domniei și ale Țării ... în care sat fiindcă locuiesc mulți creștini pravoslavnci bulgari ... au avut și dascăl la școală în limba grecească pentru învățatură, care dascăl a avut și milă de la domnii țării acesteia ...

74. *Ibidem*, VIII, p. 417.75. *Ibidem*, X, p. 252—253.76. *Ibidem*, XII, p. 111—112.77. *Ibidem*, X, p. 218—220.

cîte tal. 60 de la ocne, pentru plata ostenelii lui; care această milă făcînd acum rugăciune domniei mele locuitorii de la mai sus numitul sat», Vodă Șuțu înnoiește și întărește mila rugînd pe urmași să facă la fel⁷⁸.

În dărnicia sa nemărginită, Ioan Vodă Caragea nu uita nici școala elinească din insula Hios. În hrisovul său de la 12 iulie 1817, el spune cum locuitorii din acest ostrov au ridicat o școală «la care și de alte multe locuri merg cei ce voiesc a se învăța» ... «care școală mergînd spre sporire nu am trecut-o cu vederea îndemnîndu-ne am socotit, precum și în alte locuri ale Eladei, așa școlii de acolo să dăm orișicare ajutor dintr-această țară». Domnul hotărăște ca numita școală să ia în fiecare an 200 taleri de la vamă, de la caravasara, «după cum și alte școli din alte părți au dintr-această țară creștinească, ajutor⁷⁹.

În insula Patmos exista o școală, cum s-a văzut mai sus, care a fost ajutată din plin de domnitori. Astfel, la 1778, Constantin Vodă Moruzi, domnul Moldovei îi dăruiește 700 lei pe an. O danie se făcuse aici și de Hagi Dumitrache Papazoglu. Cum am amintit cînd am vorbit de insula Patmos pentru această din urmă danie se ridică și discuții.

Astfel, Gheorghe Filipescu, vel logofăt, arată că la 27 februarie 1815, s-a judecat reclamația făcută de epitropul de la școala de la ostrovul Patmos cu clironomii răposatului Hagi Dumitrache Papazoglu «pentru etision». Clironomii au fost găsiți îndatorați a plăti banii pe patru ani, «ce n-au fost plătiți pînă acum», și «s-a și plinit precum se arată prin acest zapis»⁸⁰.

T. G. BULAT

78. *Ibidem*, p. 122.

79. *Ibidem*, X, p. 311—312.

80. *Ibidem*, X, p. 262.

Pe o filă volantă se află însemnarea : «1905 sept. Profesorii Alexiu Vuiu și T. Negruțiu cu D. Greg. Crețiu din București, făcând excursie în Bucerdea grînoasă aduseră din biserica de acolo un evangheliar slavonesc. Ms in-folio legat în table tari, fără început și fără sfârșit, foile din urmă roase de șoareci — și plin de paie și semințuri, încît tabla deasupra sta deschisă, formînd unghi drept cu cea din urmă. Etatea manuscrisului slavonic nu este atestată, nici locul scrierii».

Ms a fost dat uitării, fiindcă nimeni dintre localnici nu-l înțelegeau.

În fruntea fiecărei Evanghelii se află cîte un frontispiciu, desenat în culori șterse : verde, maron, roșu și alb. Pe lîngă frunze de arbori, pe unele frontispicii s-au desenat porumbei, un cățel și șerpi mari cu gura căscată. De remarcat este faptul, că titlul Evangheliilor începe din interiorul frontispiciului, ca și cum acele vietăți desenate ar aduce bunavestire⁷.

Înălțimea literei în titluri este de 10—18 mm. Copistul a folosit inițiale mari ornate, unele cît înălțimea a 5—6 rînduri din text. Semne didactice și prescurtări sînt puține, în mică măsură s-a folosit virgula, punctul s-a pus în partea de jos a rîndului.

Titlurile, regulile tipiconale și inițialele sînt scrise cu roșu. Scris în slava bisericească de redacție medio-bulgară în uncială, copistul a folosit material mediocru în lucrarea sa. Legătura veche în piele și lemn.

Filigran : 1. Ancora în cerc cu stea deasupra (f. 16, 28, 84). 2. Cap de bou, purtînd un toiag sprijinit între coarne, pe vîrfurile căruia se află un trifoi (f. 101, 104 ș. a.); se aseamănă cu cele din Dicționar⁸, de ex. nr. 478 (în anul 1502) nr. 14725 (în anul 1453).

Forma simplă a ms ca expunere și material de scris (cerneală, hîrtie), forma frontispiciilor, ductul literelor, semne diacritice puține, forme de exprimare ca : *проос-щениемъ* în loc de *богоуявлениюмъ*, *главнзиръ* — *главы*, *коликко* — *сколькo* ș. a. сѣ тръпеніе caz. N. sg. în loc de *сѣ тръпѣніемъ* — În. sg. ș. a., filigranede — toate acestea ne indică, că ms de care ne ocupăm este mai vechi decît cel de la cota nr. 9 și cu toată posibilitatea putem admite că acest manuscris a fost scris în sec. XV-lea sau la începutul celui de al XVI-lea, în Transilvania, în ținuturile Clujului.

Proveniența : Bucerdea grînoasă.

II — <Apostol> Cota nr. 12. Lipsesc f. de la începutul și sfârșitul ms cu prefață sau postfața lui. Suprafața scrisă : 220×140 mm, 22 rînduri pe pag.; ms n-a fost numerotat, în prezent are 207 f.

f. 2. *déanii apslscyh sapisana stym evglistom lucoo. v̄ stoe velicoe ned pashy.*

(= Faptele apostolilor scrisă de Sfintul Apostol și Evanghelist Luča. În Sfînta și Marea Duminică a Paștilor).

f. 66. *scazanie iacovlé sãbornago poslanie.*

(= Îndrumare despre Epistola Sobornicească a lui Iacov).

f. 84v. *scazanie iji c̄ rimplénom poslanie stogo apsla pavla.*

(= Îndrumare despre Epistola cea către Romani a Sf. Apostol Pavel).

f. 117. «Repartizarea pericopelor din ms pe zile și luni, din cursul anului».

Pericopele din acest Apostol sînt împărțite ca și celelalte din Evangheliare, începînd cu Duminica Paștilor.

Însemnări :

f. 1. În partea de sus a f. s-au scris 8 rînduri în 1. slavă de *поп симион* (popa Simion), din care reiese că acest ms a fost al lui popa Simion din Ștefănești. Tot pe prima pag. a f. s-au făcut și alte însemnări, dar fără dată și autor.

Pe f. 1v se află însemnarea, pe care o dăm în transliterație : «aceasta carte îi a doroița popa ióanașka de salva di vidicului b bistriței lui popa gravril (= Gavril) di

7. Vezi *planșele nr. 1 și 2.*

8. C. M. Briquet, *Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier, Jubilé edition, Amsterdam 1968, 4 tom : nr. 478 a lucrat la Bergame în an. 1502, nr. 14725 la Winterthur în an. 1453.*

a) ↑ = ii ; b) aproape peste tot semnul «u» se redă prin «v» (ijița) ;

c) ⊖ = f ; d) B = f ; e) se folosește «r» în loc de «n» — rotacism.

șivrești în cesta chipu îi a doroi_к dirtre (= dinspre) popo motyeș_к di salua (=Salva) ca so no aibo nime nice o socotalo: co e forato liiu popa iónaș_к nește corți și nește ha(i)ne de biserico și patrafiroc acestea ó fostod a lui popa ionaș_к și ... a viritate la mire la popa gravril_к di șidrești popa iónaș_к cu popa motyeș_к de mau rugatu să mărgo cu dîși. și de leri dobodi tu popa gravril_к eu țoiu doroi acest_к pracsou ție ditre popa motyeș_к și am_к morso și lam_к dobodito. tote atyta am_к îmblatu... eu popa iónaș_к am_к scrisu ... v_к leto 3.р.н.д. (7151=1643).

«Eanos pop Szalva Bistrei».

În ms mai sînt și alte însemnări, dar fără importanță istorică.

Din carte lipsesc mai multe file și multe sînt volante. Între f. 101—102 — 1 f. tăiată, f. 1 a fost albă.

Inițialele, titlurile, regulile tipiconale sînt scrise cu roșu. Semne diacritice — puține, punctul este pus în partea de jos a rîndului, într-o mică măsură se folosește virgula. Legătura veche în piele și lemn, pielea e deteriorată.

Scris în slava bisericească de redacție medio-bulgară, în uncială, cu influențe ale școlii efitimiene de la Tîrnovo, ex. СТЖА, ВЕЛНЖА -f. 1. ș. a. Elementele decorative lipsesc.

Filigran: Mistreț (f. 27, 140, 186); se aseamănă cu nr. 13578 din Dicționar⁹ (a funcționat în an. 1544).

Avînd în vedere filigranul, ductul literelor, elementele ortografice și comparîndu-l cu ms de la cota nr. 13, acest manuscris a putut fi alcătuit în sec. al XVI-lea, în Transilvania.

Ca exemplu de scriere vezi planșa nr. 3.

Proveniența — necunoscută.

III. — <Octoih> Cota nr. 16. Lipsesc f. de la începutul și sfîrșitul ms., de asemenea și titlul cărții. În prezent are 283 f. numerotate în caiete a cîte 8 f., purtînd signatura pe prima și ultima f a caietului în partea de jos, prima la dreapta și ultima la stînga filei. Suprafața scrisă este de 145x95 mm, cu 20 de rînduri pe pagină.

f. 10 v sob vece na veleței vecerni (= Sîmbătă seara la Vecernia cea Mare).

f. 15 v. v sob vece na gi vazvah sthry vascsny.

(= Sîmbătă seara la «Doamne strigat-am», stihirile Învierii).

f. 31 v sob vece na veleței vecerni (= Sîmbătă seara la Vecernia cea Mare).

Urmează: stihiri, voscresne, glas 1—8.

f. 36. canon stéi i jivonacelnei troiți.

(= Canonul Sfintei și de viață începătoarei Treimi).

f. 57 v—191 v. «Canonul Sfintei și de viață începătoarei (jivonacelnéi) Treimi, pesna 1, glas 2».

f. 191 v—238. Slujbele de Duminică, luni, marți, miercuri, joi, vineri, seara: stihiri glas 1 ale fericiților și prea lăudaților mucenici, Sf. Apostoli, ale Sf. Cruci și alți mucenici.

f. 248 v svételny evglscy vascsresny (= Sfetilnele evanghelice ale Învierii).

f. 263. apslb evglie izbrany (= Apostoli și Evanghelii deosebite la praznice mari). mari).

f. 277. evglie vascsresny (1—11) (= Evangheliile Învierii).

Între f. 275—276 s-a aflat fila cu postfață care a fost tăiată. Pe f. 276 a rămas ultima parte din postfață în care se fac blesteme pentru cei care vor înstrăina cartea, iar preotul slujitor pe această carte să fie obligat a pomeni pe «Pașco».

Pe fila 276 jos, însemnarea: (în transliterație) «scrisam de cându au fost totaro... «ΨΑΙ (ΨΥΙ — scris fără titlă) = 1714 scrisam eu popa vasili din ludoș».

Pe fila 276 v, fiind albă, s-au făcut unele însemnări dar fără importanță istorică.

f. 179 a fost ruptă, se păstrează o mică parte din cotorul ei. Între f. 278—279 — 3 f. tăiate; la sfîrșitul ms 3 f. tăiate. Filele 279—283 — scrise de altă mînă.

Titlurile, regulile tipiconale și inițialele sînt scrise cu roșu. Legătura veche în lemn și piele, din ultima scoarță se mai păstrează doar pielea. Elemente decorative lipsesc. Se folosește punctul pus în partea de jos a rîndului și sporadic virgula, semne

9. C. M. Briquet, *op. cit.*, nr. 13578 a lucrat în an 1544, în Bromberg.

diacritice — puține. Scris în slava bisericească, de redacție medio-bulgară, în semi-uncială, cu influențe ale Școlii efitimiene de la Tirnovo, ex. *УМРАЧЕНЖА* f. 201^v *Запѣст-ѣвшѣа*-f. 202, *Ковчегъ* ș.a.

Copistul a făcut probabil parte din școala lui Macarie de la Putna, care a scris Tetraevanghelul de la Suceava în 1529, fiindcă literele *ρ.γ.μ.* scrise pe ultimul rând al paginii, se aseamănă cu ale lui Macarie.

Filele 1 și 2 din acest ms au aparținut unui liturghier, din care au fost cîndva detașate de ex. f. 1 v — *mltva* antifona a — go. (=Rugăciunea antifonului întii). f. 2 v — *molitva nad stym dar...* (= Rugăciunea Sfințelor daruri).

Filigran: Mistreț (f. 181, 191, 261); se aseamănă cu nr. 13.574 din Dicționar¹⁰ (a funcționat în an. 1503).

Avînd în vedere ductul literelor, filigranul și semne diacritice puține, putem admite că acest ms a putut fi alcătuit în sec. al XVI-lea, în Transilvania.

Proveniența — necunoscută.

IV. — <Octoih> Sec. XVI. Hîrtie, Cota nr. 17. Lipsindu-i f. ms n-are date privitoare la identitatea lui, a fost numerotat în caiete a 8 f., purtînd signatura pe prima f. jos la dreapta și pe ultima filă la stînga. În prezent are 265 f., suprafața scrisă e de 155x105 mm cu 20 rînduri pe pagină.

f. 1 v *сѣ бógóm nacinem otki.* (=Cu ajutorul lui Dumnezeu începem octoihul).

f. 22. v *к sub vecerѣ sthry văscresny.* (= Sîmbătă seara, stihirile Învierii).

f. 43 «Sîmbătă seara, la «Doamne strigat-am» punem pe 8 și cîntăm stihirile Învierii».

f. 88—154 v. La slujbele de sîmbătă seara, la «Doamne strigat-am» se cîntă stihirile Învierii pe glasul de rînd al zilei (5, 6, 7, 8).

f. 177 v «Duminică seara, stihirile de umilință a Domnului Dumnezeului nostru, gl. 2».

f. 192 v—260 v. Slujbele de strană din zilele: luni, marți, miercuri, joi, vineri seara, punem stihirile zilelor conform tipicului: stihirile crucii și Maicii Domnului, Apostolilor și ale Mucenicilor etc.

f. 260 v—263 «Evangheliile utreniei ..., vascesne».

Insemnare: ... pisał pop Ión ót fedeștѣ¹¹... roc boj *αληθ.* (= A scris popa Ion din Fedești ... Anul Domnului 1659).

f. 1—6 au fost scrise de altă mînă, probabil cînd s-a reparat, legat și completat cartea (1659). Între f. 204—205 — lipsesc file, la fel și de la sfîrșitul cărții. f. 227—263 în partea de jos, colț exterior au fost roase de șoareci.

f. 219—220. Pe restavul din stînga și de jos s-au scris rugăciunile mici în l. română cu expresii vechi.

De remarcat este faptul că la sfîrșitul fiecărei slujbe se află «Apostol» și «Evanghelie» cu svetilnele de rînd.

Titlurile, regulele tipiconale și inițialele sînt scrise cu roșu. Ms. f. 7—263 s-a scris de o singură mînă, în slava bisericească, de redacție medio-bulgară, în uncială, ex. *«УВРѢЗЕСѦ — f. 43, ДРѢЖАВОУ — f. 94, ВЪСЕДРѢЖИТЕЛЮ — f. 189* ș.a. fără elemente decorative în text; legătura veche în lemn și piele, din ultima scoarță a rămas doar pielea, punctul ține loc și pentru celelalte semne de punctuație, semne diacritice s-au folosit în măsură redusă.

Filigran: Mistreț (f. 75.131, 198); se aseamănă cu nr. 13.574 din Dicționar¹² (a funcționat în an. 1503).

Avînd în vedere filigranul, ductul literelor, semne diacritice puține, copistul și-a putut alcătui manuscrisul în sec. al XVI-lea, în Transilvania.

Proveniența — necunoscută.

V. — <Octoih mic> Sec. XVI. Hîrtie. Cota nr. 24, Lipsesc 8 f. de la început și cîteva de la sfîrșitul ms, deci și datele despre el. Cartea a fost numerotată în caiete

10. C. M. Briquet, *op. cit.*, nr. 13574 a funcționat în an. 1503 la Breslau (Wroslau).

11. Cuvintele șterse de timp și folosire.

12. C. M. Briquet, *op. cit.*, nr. 13574 a funcționat în an. 1503 la Breslau (Wroclav) și identic cu aceasta la Naisse, în 1505.

a câte 8 f., purtînd signat_ura pe prima f. a caietului, jos la dreapta și pe ultima — jos, la stînga f. În prezent are 239 f. Suprafața scrisă de 155x110 mm., cu 22 rînduri pe pagină.

f. 1—35 — cuprînd îndrumări tipiconale cu fragmente din slujbele bisericesti de strană, anume: Cum trebuie să tragi clopotele și toaca în fiecare zi, cînd trebuie să cădească preotul sau diaconul, despre slujba cu polieleu, despre prima zi a Nașterii Domnului, despre pavecerniță, cînd trebuie să se cînte liturghia Sf. Vasile, despre odovania praznicelor Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, la Sfinți cu vohod, despre utrenie, liturghie ș.a.

f. 35—176 v. «Culegerea și succesiunea cîntărilor bisericesti din tot cursul anului, începînd cu luna septembrie și se termină cu august».

f. 176—239 v. Slujba styo i velicye mto. (= Slujba la o Sfîntă și Mare Muceniță).

Din cele menționate mai sus reiese că ms cuprinde îndrumări date pe zile și luni cu fragmente din slujbele bisericesti, începînd cu Duminica Vameșului și a Fariseului pînă la Duminica Tuturor Sfinților.

Titlurile, regulile tipiconale, inițialele sînt scrise cu roșu. Legătura veche în lemn și piele, ultima copertă a rămas fără piele. Ms este scris de o singură mînă. Copistul a folosit foarte puține semne diacritice și prescurtări. Scris în slava bisericască de redacție medio-bulgară în uncială, fără elemente decorative. Pe f. 4 s-a însemnat, pe care o dăm în transliterație: «aceaste carte iaste a besericei Maerilor din Belgrad (scris Velgrad)».

Filigran: Mistreț (f. 26, 130, 166); se aseamănă cu nr. 13.577 din Dicționar¹³ (a funcționat în an. 1542—1546).

Avînd în vedere ductul literelor, al semnelor diacritice puține și filigranul, copistul a putut să-și alcătuiască ms în sec. al XVI, în Transilvania.

Proveniența: Alba Iulia.

VI. — <Triod> Cota nr. 9. De la începutul și sfîrșitul ms lipsesc file. Nu are prefață sau postfață. Inițial, ms a fost numerotat în caiete, purtînd signat_ura pe prima f. a caietului jos la dreapta și pe ultima — jos la stînga f. Ulterior, probabil în 1722, 1725, altcineva a numerotat ms în file cu cifre slavone, purtînd signat_ura sus la dreapta f. În prezent are 353 f., suprafața scrisă este de 250 × 145 mm., cu 30 rînduri pe pagină.

f. 1. v₁ pec s ned vecer na gi vâzvah. (= Vineri săptămîna a 6-a seara la «Doamne strigat-am»).

f. 13 v₁ sob vecer stogo pravednago lăzaré.

(= Sîmbătă seara, Sfîntul și Dreptul Lazăr).

f. 65 v. slujba styh strstei. (= Slujba Sfintelor Patimi).

f. 95 v. «În Sîmbăta Mare seara».

f. 112 v. v₁ stuiu veliciu nedeliu pashi. (= În Sfînta și Marea Duminică a Paștilor).

f. 154. «Duminica III-a, a Femeilor Mironosițe».

f. 186. «Duminica Slăbănogului».

f. 217 v. «Duminica Samarinencii».

f. 244. «Duminica Slăbănogului».

f. 280. «Duminica Sfinților Părinți».

f. 314. [Duminica Rusaliilor]¹⁴.

f. 338 v. «Duminica Tuturor Sfinților».

Însemnări: pe verso primei scoarțe:

«Donată muzeului din Blaj, de parohia Suci_ de susu dioceza Gherla, proto-popiatul Lăpușului, 1900».

Cel ce a reparat și a completat cartea a făcut următoarele însemnări:

f. 48. ms₁ mar 20 dn₁ v lét ót rojd hva $\tilde{\alpha}\psi\kappa\tau$ = 1723.

(= Luna martie în 20 zile, în anul 1723 de la Nașterea Domnului).

f. 240. (În translit.): scrisam în lun lui mar în 10 dzl: an 1722.

(semnătura indescifrabilă)

(= Scris-am în lun martie în 10 dzile, anul 1722).

13. C. M. Briquet, *op. cit.*, nr. 13577 a funcționat în an. 1542—1546 la Possen.

14. Lipsesc f. și titlul sărbătorii.

f. 244. pis ms̄ măr v_h let $\alpha\psi\kappa\epsilon\tau$ 10 dn = 1722.

(semnătura indescifrabilă)

(= Am scris în luna lui martie în 10 zile, în anul 1722).

f. 301. (În translit.): Scrisam în mar în 13 dzl: an 1722 v... pop simion de la poian porcomala diacul de la macico să te sterești (păzești) în Hs amin_h.

f. 309. (În translit.): dascălul de la maci pis (a scris) ms̄ta mar v_h (în) 14 dzl ot roj Hsvo 1722.

Titlurile, inițialele, regulile tipiconale sînt scrise cu roșu, de o singură mînă. Copistul n-a folosit elemente decorative. Scris în slava bisericească, de redacție medio-bulgară în semiuncială. Legătura veche în piele și lemn, se află în stare bună.

Filigrane: 1) Mistreț (f. 169, 251, 312); se aseamănă cu nr. 13.577 din Dicționar¹⁵ (a funcționat în an. 1542—1546). 2) Coroană (f. 82, 127, 130) — neidentificată.

Luînd în considerare filigranul, ductul literelor, folosirea semnelor diacritice destul de rar; în 1722, cartea a avut deja lipsă de reparație capitală, copistul nostru și-a putut alcătui opera în sec. al XVI-lea, în Transilvania (Vezi planșa nr. 4).

Proveniența: Blaj.

BIBLIOTECA ARHIEPISCOPIEI ORTODOXE ROMÂNE A CLUJULUI

VII. — <Tetraevanghel> 1540. Hîrtie. Cota 63. De la începutul ms lipsesc file și titlul cărții. În prezent ms. are 212 f., numerotate în caiete a câte 8 f., purtînd signatura pe prima și ultima f. a caietului, pe restavul de jos, în partea exterioară a filei. Suprafața scrisă este de 205—135 mm, cu 21 rînduri pe pagină. Textul a fost scris de o singură mînă, cu înălțimea literei de 4 mm.

Titlul Evangheliei după Matei lipsește. Din această Evanghelie au rămas 56 f.

f. 56 v. «Sfînta Evanghelie după Matei s-a scris în anul al optulea după Înălțarea Domnului».

f. 57. Diferite îndrumări privitoare la Evanghelii și simbolurile evangheliștilor.

f. 57 v. Frontispiciu din linii curbe simple (145 × 70 mm). Sub frontispiciu: eje ot marca stoe evgle. (= Sfînta Evanghelie cea după Marcu).

f. 97 v. «Sfînta Evanghelie cea după Marcu s-a scris în anul al 10-lea după Înălțarea Domnului».

f. 98. Frontispiciu simplu (146 × 60 mm). Sub frontispiciu: eje ot lucy stoe evglie. (= Sfînta Evanghelie cea după Luca).

f. 171. «Sf. Evanghelie cea după Luca s-a scris în anul al 15-lea după Înălțarea Domnului».

f. 172. Frontispiciu simplu (145 × 60 mm.) Sub frontispiciu: eje ot Ióanna stoe evglie (= Sfînta Evanghelie cea după Ioan).

Din caietul I există numai o f. din interiorul caietului; din caietul II există prima f.; din caietul IX lipsesc ultimele 2 f.; din interiorul caietului XV lipsesc 2 f., din f. 115 lipsă 1/3 din f., colț exterior sus, fiind ruptă; din caietul XXIV lipsă 4 f.; din f. 181 lipsă 1/6 din f. colț exterior sus; fila 212 a făcut parte dintr-un caiet următor; lipsesc mai multe file de la sfîrșitul ms, apoi lipsesc mai multe semnături ale caietelor, probabil s-au tăiat la legatul cărții.

Insemnări:

f. 171 v. Pe restul pag. albă s-a scris (dăm în transliterație): «această carte este a lui ute măriian din ferice: să naibă nime a u (o) vinde: eră cine o a fura să fii procllet: și treclet: și să fie blăstămat de cei: $\tau\eta\iota$ (318) de părinți din nizie: eră cine va sluji de pe carte: să aibo a pomeni: pe măriia: și a lecsan măriuță și tot rodul (neamul) lor».

Tot pe aceeași pagină, mai jos, scris de altă mînă, s-a însemnat: «izvoleniem oța i pospeșeniem sna i săvărșenieem_h stgo dha ... ЗМН ¹⁶.

15. C. M. Briquet, *op. cit.*, nr. 13577 a funcționat în an. 1542—1546, la Posseș.

16. Cineva a anulat însemnarea cu roșu, iar peste ea s-a lipit cu hîrtie, după care fapt, probabil, de altcineva, hîrtia a fost dezlipită, însă, în cea mai mare parte, textul a rămas ilizibil. Importantă e data de 1540.

(= Cu voia Tatălui și ajutorului Fiului și cu săvârșirea Duhului Sfânt ... 7048 = 1540, luna ...).

La începutul fiecărei Evanghelii, copistul a folosit inițială mare puțin înflorată, cît înălțimea a 7 și 5 rînduri din text. El a folosit semne diacritice, prescurtări, virgula și punctul pus în partea de jos a rîndului.

Titlurile, regulile tipiconale, frontispiciile, inițialele sînt scrise cu roșu. Elemente decorative — puține. Scris în limba slava bisericească, de redacție medio-bulgară în uncială, cu influențe ale Școlii efitimiene de la Tîrnovo, ex. БУЛАВИКА — f. 8 v, въ четрѣтѣа — f. 21 v ș.a.; ms a fost legat, în prezent îi lipsesc scoarțele.

Filigranele: Mistreț (f. 120, 173, 202, ș.a.) și coroană (f. 13, 105, 119 ș.a.).

Ca dată a alcătuirii acestui ms, rămînem la anul 1540, menționat în însemnarea de mai sus, căci, dacă nu în acest an, după filigran, ductul literelor, a formelor gramaticale, manuscrisul a putut fi alcătuit nu departe de această dată, în Transilvania.

Vezi planșa nr. 5.

Proveniența — necunoscută.

VIII. — <Minei> (Prăznicar) Sec. XVI. Hîrtie. Cota nr. 60. Din ms lipsește fila cu titlul cărții. Inițial, cartea a fost numerotată în caiete a cîte 8 f., purtînd signatura pe prima și ultima f. a caietului, în partea de jos, la mijlocul f.; a avut 41 caiete. Ulterior, cînd a fost reparată și legată, a fost numerotată în file, cu signatura în partea de sus, la dreapta filei, avînd 323 f. Compactorul a scris deasupra textului: luna, ziua și numele sărbătorii, repetîndu-le pe fiecare pag. cît durează slujba sărbătorii respective, de ex. mșta: mar: ke: și în continuare pe pag. din dreapta: na blagovește (Luna martie în 25 zile, la Blagoveștenie). Cu aceste amănunte adăugate, s-a îmbunătățit folosirea ms la slujbele bisericești.

Ms începe cu slujbele de strană din ziua de 1 sept. și se termină cu ziua de 29 august. El cuprinde slujbele de la sărbătorile mari din cursul anului, însă mai dezvoltate față de alte cărți similare (646 pag.).

Dăm cîteva titluri:

f. 1. mșta septevrie въ a. naceatoc indictu, siréciа novomu létu. (= Luna septembrie în 1. Începutul indictului, adică a anului nou).

f. 99 v. mscia dekevria ke (25). ije po ploti rojdeatvo ga nașego Iis Ha. (= Luna decembrie în 25. Nașterea după trup a Domnului nostru Iisus Hristos).

f. 186 v. slujba styhа strastei. (= Slujba Sfintelor Patimi).

f. 195. въ styi velicy petocа. (= În Sfînta și Marea Vineri).

f. 208. въ stuo vелеcuo ned pashy. (= În Sfînta și Marea Duminică a Paștilor).

f. 320 v. mscia avgusta kаθ usécnovenie cestnye glavy stgo proroca prđcia i crstle Ioanna (= Luna august în 29. Tăierea cinstitului cap a Sfîntului Prooroc, Înainte-mergător și Botezător Ioan).

f. 74 v.—80 și 320—321 v. — au fost scrise de altă mînă.

Însemnări:

f. 10—37. Pe restavul de jos se află însemnarea pe care o dăm în transliterație: «de aceasta facem în știre tuturor / cui să cuvine a ști de rîndul aceștii / cărți că aou zălojit georgie cu bartăș / ion din vima turdăi de la vasilie lui popa lupe ѵ (Ion) din vima dărgiasco frate lui popa ion celui mic / drept 3 (7) horgoșк: și au keltuit cu legătura se / alți 3 (7) horgoși: în mîna lui popa cozmă / din macica deptа a) cît óu b) legat și ou zălojit să fie în besereca vimei turdăi ca să le / fie pomană șo lorа și soșilorа lorа ... să nu fie sabad (slobod) a ó lua ... să nu fie sabad a o lua din mîna lui ... până nu vorа pune acee bani în măna... și eu popo cozmă din macica mărturisesc că cu sufletul meu că eu ó am legat carte aceasta / cu multă usteniало că au fostа foarte / rău spartă carte aceasta și au dat / în măna me 3 (7) horgoși pentru keltuia/la legăturii de aceasta facemа știre tuturorа și să vă spășiți (mîntuiți) în Hs amin: scrisam / în macica: anul de la Hs аψиη (= 1738) mșta mar а (4) zil.

a) drept, b) ó au.

f. 323 v. Postfața, pe care o dăm în transliterație: «Slava săvârșiteliu bu po nacialé conet, bljn, bodi pisavy i spsen bodi iméa cniga sia. amin amin amin:

Pisana bys cniga sia rocoo mnogogrésnago s, mirenago narcenago v, sštenitéh ósštenago Ióanna popa pociata bys v, óbite[le]... (= Mărire lui Dumnezeu celui ce a desăvârșit după început sfârșitul. Fericit va fi cel ce a scris și mîntuit va fi cel ce va avea cartea aceasta, amin, amin, amin.

Cartea aceasta a fost scrisă cu mîna multpăcătosului, smeritului, numit în preoție Ioan Popa, începută în mînăstirea...).

Lipsesc file și de la sfârșitul cărții.

Încă doi clerici ieșiți din anonim, cari s-au ostenit în ogorul culturii românești: preotul Cozma din Macica, ținutul Turzii compactor iscusit și preotul Ioan Popa — copist neobosit (ms are 646 pag.), dintr-o mănăstire tot de prin acele locuri.

Inițialele, titlurile și regulile tipiconale sînt scrise cu roșu, elemente decorative — foarte puține. Ms este de redacție medio-bulgară și scris cu caractere unciale. El are suprafața scrisă de 240 × 150 mm, cu 30—32 rînduri pe pagină.

Filigrane: Cap de bou cu un pandantiv atîrnînd de bot și o rozetă înălțată pe o bară între coarne (f. 42, 305, 322 ș.a.) și Cap de bou cu un toiag sprijinit între coarne, cu o cruce în vîrf, iar deasupra o stea formată din linii, sprijinită pe o bară (f. 225, 227, 242). A fost legat și reparat de popa Cozma în 1738, dată cînd se afla foarte rupt. Semne diacritice și prescurtări s-au folosit puține, punctul este pus la mijlocul înălțimii literelor din text. Copistul a folosit o literă mărunță, cu înălțimea de 3 mm.

Dacă în anul 1738, ms era foarte distrus, probabil că s-a folosit un timp mai îndelungat la slujbele bisericești, pînă să ajungă într-o astfel de situație. A trebuit să treacă un timp oarecare, cel puțin 80—100 de ani. Luînd în considerare filigranul, ductul literelor, semnele de punctuație puțin evolute, semnele diacritice destul de rar folosite, prescurtări puține, forma ms voluminoasă față de alte cărți similare (646 pag.), nu încapă îndoială că ms de care ne ocupăm a fost scris în sec. al XVI-lea de preotul Ioan Popa, într-o mănăstire din împrejurimile Turzii.

Proveniența ms în Biblioteca Episcopiei Ortodoxe Române a Clujului nu se cunoaște.

IX. — < Minei > (Prăznicar) Sec. XV sau începutul celui de al XVI-lea. Hîrtie. Cota nr. 62. Fila cu titlul cărții lipsește. Inițial ms n-a fost numerotat, în prezent are 270 f. Ulterior (probabil în 1728), cînd a fost reparată și ilegată, cartea a fost numerotată în file, purtînd signatura în partea de sus, la dreapta filei; pe restavul deasupra filei: s-a scris luna, ziua și denumirea sărbătorii, acestea repetîndu-se pînă se termină slujba sărbătorii din luna și ziua respectivă.

Ms cuprinde slujbele de strană la praznicele mari din cursul anului. El începe cu 1 sept. și se termină cu 15 august (= Adormirea Maicii Domnului). Acest ms (270 f.) are o formă mai restrînsă față de ms de la cota nr. 60, care are 323 f.

Dăm cîteva titluri:

f. 35. mșt, oct, di prepodobnyia matre nașee paraskevii. (= Luna octombrie în 14. Fericita Maica noastră Parascheva).

f. 44 v.—52 v. mșta óctomvrie θI prpdbnago óta nașego Ioana ryiscago. (= Luna octombrie în 19. Fericitul părintele nostru Ioan de la Rila).

f. 129 v. mșta ginoarie s stogo bogoevlenia gda ba i spsa nașego li Ha. (= Luna ianuarie în 6. Sfînta Arătare a Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos).

f. 264 mșta avgusta ei uspenie prpodobnyia vldța nașa bța.

(= Luna august în 15. Adormirea Preafericitei Stăpînei noastre Născătoare de Dumnezeu).

f. 20—50. Pe restavul de jos s-a însemnat (în transliterație):

«în numele tatălui și a / fiului și a duhului / svint, această svonto / carte au cumporat / todoran luca pintru pocatele sale și a soțusou pala/gie și ... pinte dumitru ... și pintru po/catele a totorodul pono a șapte rodenie șo dat în mono lui popa mihaiu ... și am dat, troi morieș eu popa mihaiu din văleni lui buț simionnic (blesteme, pomeniri) ... cam dat, lui beș, siminic din vașgeni and (anul Domnului) «ψκκ = 1728».

f. 77 v.—80. Tot pe restavul de jos s-a însemnat (în translit.): «vă ime oța i sima i sfetago dha (În numele Tatălui...) această sfîntă carte ó au cumpărat șe robu

11
C
P
C
C
189
Pr
sau
beș

Buz
din

lui Dmnedzeu anume tođoran toma din sat din vupușenii cu soțusău... și a tot rodul pono alu șepatele rod».

f. 1—15. Pe restavul de jos, în chirilică, se menționează numele unor cumpărători ai cărții, ca : Simion și Maria și părinții Dumitru ... Anisie, dar fără dată și loc.

Între f. 20—21 și de la sfârșitul ms lipsesc file.

Elemente decorative lipsesc. Inițialele, titlurile, regulile tipiconale sînt scrise cu roșu. Suprafața scrisă : 245 × 135 mm, cu 27 rînduri pe pag., cu litera de 4 mm înălțime. Legată în piele și lemn, probabil în 1828, se păstrează foarte bine. În ms există f. volante, ex, f. 1, 2, 259, 267, 269. Scris în slava bisericească, de redacție medio-bulgară, în uncială, de un copist și după un izvod sud-slav. El a scris slujba Sf. Ioan de la Rila (f. 44 v.—52 v.) în rînd cu sărbătorile mari ale anului, însă pe alți sfinți naționali sud-slavi nu mai amintește; cuvinte ca : ДУНО (= dostoino), ЗЛАТУСТЕЦЬ — (= zlatoust) — f. 74 v. ș. a.; amestecă elemente ale școlii efitimiene¹⁷ cu cele vechi, ex. СТЖА — f. 72 — ДВІКЖА — f. 19, ИЦЪЛАЛА — f. 32 v., НЕСТАПАЖИРЕМСА f. 140 ș. a.; se amestecă ierurile, ex. ВРАГЪ — f. 32, ШЕРЪТЕМЪ — f. 45 v., ТРЪПА ПОТРЪПЪХ — f. 44 v., ДЛАГОТРЪПЕЛНВЕ — f. 47, БЧИСЛЪНЪ — f. 32 ș. a.

Însăși cartea are un format deosebit 320 × 170 mm față de celelalte cărți (lungimea dreptunghiului cu mult mai mare față de lățime). Nu încapе îndoială că gramaticul a fost de origine sud-slavă, dar și-a scris opera pe teritoriul Țărilor Române, probabil în Banat.

Filigrane: Vezi tabelul cu filigrane: nr. 1 — f. 254, 256, 267; nr. 2 — f. 258, 259; nr. 3 — f. 88; nr. 4 — f. 2, 7, 21 și coroană 60 × 50 mm (f. 155, 269 ș. a.)¹⁸. Copistul a folosit o hîrtie străină, probabil din sudul Dunării.

Pe restavul manuscrisului mai există și alte însemnări, dar fără dată și loc. Singura dată e «Anul 1728» f. 50, probabil că atunci s-a reparat și legat cartea.

În text, copistul a folosit termeni ca : ИСКОНН, ВЪ — f. 34, ІВАННА ЗЛАТОСЛОВНАГО — f. 74 v., ЕРДАНН Ш ІЕРДАНСКЪА — f. 131 v, semnele ж, ѡ, ѣ, neiotate, ex. ВОЛЕЖ f. 150 v., ПОЖ — f. 47 ș. a., se amestecă ierurile (vezi mai sus). S-a folosit scrierea continuă, semne diacritice și prescurtări puține. Toate acestea ne sugerează ideea că ms. a fost alcătuit într-o epocă mai veche, probabil în sec. al XV-lea sau începutul celui de al XVI-lea.

Proveniența : Parohia ort. rom. Văleni prot. Lăpuș.

X. — < 7 file detașate dintr-un Minei pe luna aprilie > Sec. XVI. Hîrtie. Cota nr. 64. Suprafața scrisă e de 230x150 mm cu 28 rînduri pe pagină.

În partea de sus a filei, pe restavul din stînga s-a scris ulterior : СТЪ [ѡ]ТЦЪ (= a Sfinților Părinți), iar pe pag. următoare : „ГІѡРГІІѣ” (= Ghiorghie).

Filele cuprind pesne și irmoase scrise în cinstea Sf. Gheorghe. Fila 7 cuprinde alte cîntări, referitoare la alte slujbe bisericești, de unde reiese că a fost detașată din alt caiet, dar tot din același ms, avînd aceeași caligrafie.

Regulile tipiconale și inițialele sînt scrise cu roșu, elemente decorative lipsesc. Scris în slava bisericească, de redacție medio-bulgară, în uncială, cu influențe ale Școlii efitimiene de la Tîrnovo, caligrafia simplă. Semne diacritice și prescurtări puține; nu s-a folosit virgula, iar punctul e pus în partea de jos a rîndului.

Filigran : Balanță în cerc cu stea deasupra (f. 2, 3, 5). Se aseamănă cu cel din Dicționar¹⁹, de ex. nr. 2454 (în anul 1476).

După ductul literelor, a semnelor de punctuație folosite și a filigranului, acest ms a putut fi alcătuit în sec. al XVI-lea, în Transilvania.

Proveniența — necunoscută.

XI. — < Octoih > Sec. XVII. Hîrtie. Cota 59. Din ms lipsesc : primele 32 f., între 34—39 — 5 f.; între 159—173 — 14 f.; între 231—243 — 22 f., în total 73 file lipsă. Ms a fost numerotat în file, purtînd signatura sus în partea dreaptă. De la sfârșit, de aseme-

17. Este cunoscut că elemente ale Școlii efitimiene s-au folosit numai pe teritoriul Țărilor Române.

18. N-am reușit să identific nici unul după Dicționarul de Briquet.

19. C. M. Briquet, *op. cit.*, nr. 2454, a funcționat în an. 1476 la Wiener.

nea, lipsesc file. În prezent are 174 f. De filele 48, 74, 86, 102, 103, 180, care sînt mai subțiri, s-a lipit cîte o filă și s-a scris ca pe o singură filă; dezlipindu-se unele, interiorul lor a rămas alb. Suprafața scrisă este de 155 × 110 mm, cu 23 rînduri pe pagină. Textul s-a scris de o singură mîna cu înălțimea literei de 3 mm. Semne diacritice și prescurtări s-au folosit foarte puține.

Ms cuprinde slujbele bisericești de strană, conform tipicului, după cele 8 glasuri.

Regulile tipiconale, inițialele și titlurile s-au scris cu roșu. Copistul a folosit puține elemente decorative. Legătura este veche în piele și lemn, din care se păstrează numai prima scoarță. În ms sînt mai multe file volante. El a fost scris în slava bisericească, de redacție medio-bulgară, în uncială, cu influențe ale Școlii efitimiene de la Tîrnovo, ex. *ωΔΕΣΗЖА* — f. 113, *МНОГОСВѢТДЖА* — f. 114 v. etc. Filele 244—247 sînt deteriorate de timp și multă folosire.

Filigran: Coroană²⁰ mare frumos împodobită (f. 17, 87). Avînd în vedere grafia, semnele de punctuație, ceva mai evolute față de manuscrisul nr. 61, este posibil ca, grămăticul să fi alcătuit acest manuscris în sec. al XVII-lea, undeva în nord-estul Transilvaniei.

Proveniența — necunoscută.

XII. — <Octoih> Sec. XVI. Hîrtie. Cota nr. 61. Lipsesc f. de la începutul și sfîrșitul ms, lipsă și titlul cărții. În prezent are 172 f., numerotate în caiete a cîte 8 f., purtînd signatura pe prima și ultima f. a caietului, în partea de jos la mijlocul filei.

Manuscrisul cuprinde slujbele de strană, distribuite după cele 8 glasuri.

Suprafața scrisă este de 220 × 140 mm, cu 28 rînduri pe pagină. Textul a fost scris de o singură mîna, cu înălțimea literei de 3 mm. Semne diacritice și prescurtări s-au folosit puține, punctul este pus la mijlocul înălțimii literelor din rînd. Există cîteva însemnări, mai bine zis încercări de condei.

Titlurile, inițialele și regulile tipiconale sînt scrise cu roșu. Scris în slava bisericească, de redacție medio-bulgară, în semiuncială, cu influențe ale Școlii efitimiene de la Tîrnovo, de ex. *БЖТВЕНЖА* — f. 100, *СЖЦЖА* — f. 105 v. etc. Copistul a folosit puține elemente decorative. Legătura veche în piele și lemn. Între f. 39—40 — 1 f. tăiată și între 50—51 — 2 f. tăiate. Din f. 1 și 2 a mai rămas 1/4, din f. 170 și 171 — 1/3 de f. în partea de la cotorul cărții. Filele 120, 121, 166—172 sînt deteriorate în partea de jos.

Filigrane: 1) Balanța în cerc cu stea deasupra (f. 87, 88, 89); 2) Cap de bou, cu coarne lungi, între care e sprijinită o bară cu o rozetă în vîrf, iar de bot atîrnă un pandantiv (f. 107, 108, 146); 3) Cap de bou cu un toiag sprijinit între coarne, care are o rozetă în vîrf, iar pe toiag e încolăcit un șarpe (f. 103, 104, 137).

Avînd în vedere cele descrise mai sus, ca: ductul literelor, filigranele, semnele diacritice și prescurtări puține, semnele de punctuație puțin evolute, putem admite, cu toată probabilitatea, că acest manuscris a fost alcătuit în secolul al XVI-lea, în Transilvania, nu departe de celelalte țări române.

Proveniența necunoscută.

XIII. — <Psaltirea> Sec. XVI. Hîrtie. Cota nr. 65. Lipsesc file de la începutul și sfîrșitul manuscrisului. Inițial ms n-a fost numerotat, în prezent are 240 f., suprafața scrisă de 140×105 mm., cu 16 rînduri pe pag.

f. 1—208 cuprind psaltirea (psalmii lui David).

f. 209. *пѢСН МОУСЕУВА* (= Cîntarea lui Moise).

f. 234. «Luna septembrie în 8 zile. Nașterea Preasfintei Stăpînei noastre Născătoare de Dumnezeu».

Titlurile sînt scrise cu roșu, inițialele — cu roșu și negru. Ornamentația săracă. Menționăm o singură inițială înflorată: „Б“ de înălțimea a 9 rînduri din text (f. 200 v.), desenată în roșu și negru. Filele 114—137 v au fost scrise de altă mîna. Între f. 144—145, 1 f. ruptă. f. 234—240 — scrise de o altă mîna, avînd un scris cu litera pe jumătate mai mică față de text. f. 239 și 240 — în partea de jos sînt deteriorate. Legătura veche în piele și lemn, din care se mai păstrează ultima scoarță și aceasta fără piele. Prescurtări și semne diacritice s-au folosit puține, punctul este

20. Neindentificată.

8
1
16
18
Ce
Pr
Cu
Co
189;
Pre
sau
beș,
Buzi
din

pus la mijlocul înălțimii literelor din rînd; scris în slava bisericească de redacție medio-bulgară, în semiuncială.

Filigrane: 1) Balanța în cerc, fără stea deasupra (f. 11, 14, 19) și 2) Coroana (f. 23, 138, 237).

Luînd în considerare filigranele, ductul literelor și formele gramaticale, manuscrisul de care ne ocupăm a putut fi alcătuit în sec. XVI, în părțile de nord ale Transilvaniei.

Proveniența — necunoscută.

În concluzie: Manuscrisele prezentate vădesc influențe ale școlii efitimiene, cu gramatica îndreptată de patriarhul Eftimie de la Tîrnovo, fapt ce nu apare nici la bulgari nici la sîrbi și nici în mss bănățene (scrise la măn. Bodrag ș.a.). Probabil că în Banat, în sec. XV—XVI, a existat o altă influență, curentul sîrb.

Din punct de vedere lingvistic se pot lua în considerare însemnările marginale de pe mss prezentate, ex. ms cota nr. 13, cota nr. 12 ș.a. Aci, se vedește graiul românesc din acele secole (15—16). De ex. praxău = cartea Apostol; de, di = din; Gravril = Gavril; ditre = dinspre; salua = Salva; viritu la mire (rotacism); rugăciunile mici în l. română cu expresii vechi (ms cota 17, f. 219—220); rodul = neamul ș.a. Din mss apar copişti și legători de cărți noi — necunoscuți cercetătorilor, ca popa Iovan ș.a.

Copiștii noștri, fiind oameni culți, au alcătuit mss mai complexe față de alte cărți similare cu Evangheliile, Apostoli, pentru uzul practic al preotului de enorie. Ei nu se țineau numai de tipic, ci urmăreau un scop practic, introducînd într-o carte mai multe slujbe. Mss prezentate se recomandă cercetătorilor.

Pr. Lector CHIRIL PISTRUI

○ VECHE CARTE ROMÂNEASCĂ PUȚIN CUNOSCUTĂ : «POSLANIA» CANONICULUI NICHITA HORVAT (VIENA, 1787)

Biblioteca Municipiului Oradea păstrează o interesantă carte veche românească provenind din biblioteca fostei Episcopii greco-catolice din Oradea, cu titlul: *Poslanie sau Dreaptă oglindă a păcii, dragostii și unimii — prin carele cu drepte dovediri cei uniți se mîntuiesc de hulele care lor li se aruncă. Iar neuniții nici iritici a fi nici schismatici, mai ales în neamul românesc a nu să putea aieva zice, să arată. Acum întîi tipărită în împărăteasca cetate Vienna prin cinstitul și de (bun) neam Iosif de Kurțbek tipograful împărătesc, la anul de la H(risto)s 1787. Pentru a neamului românesc folos și mîngăiere.*

Autorul nu și-a însemnat numele pe coperta cărții ci la sfîrșitul paginii întitulată: *Însemnarea celor ce se cuprind în această carte, unde putem citi: «carele smeritul între preoți Ecclesiarh Nekita Horvat a beserecii catedralnice Episcopiei Orăzii Mari de legea grecească o închină neamului său românesc».* Bianu-Hodoș (*Bibliografia românească veche (1508—1830)*, tom. II, București 1910, p. 317), notează: «N-am văzut cartea». Descrierea se face după o relatare provenind de la Biblioteca fostei Facultăți de teologie din Cernăuți. Pe un exemplar care a fost la expoziția din Sibiu din 1905 se află următoarea notiță: «Mai anteu latinește tipărit în Viena, în 1786, opul lui Niceta Horvat canonicul eclasiarcu a beserecii catedrale a Orăzii Mari».

Se pare că această carte a avut o primă versiune în limba latină, a cărei existență e confirmată de istoricul fostei Episcopii greco-catolice a Orădiei, Dr. Iacob Radu, care dă chiar titlul acestei versiuni, și anume: *Sermo seu verum speculum pacis, concordiae atque unitatis in comodum cunctorum Christi fidelium maxime populi graeci ritus et disuniti, Viennae 1786*. Istoricul amintit dă și titlul complet al versiunii românești, mai tîrzie cu un un, fără a sesiza deosebirea semnificativă dintre titlurile celor două versiuni. Cea latină, făcută probabil pentru ochii stăpînilor din Viena, nu cuprinde mențiunea din titlul menită a capta bunăvoința «neuniților» «ă adică aceștia «nici iritici a fi, nici schismatici mai ales în neamul românesc a nu să putea aieva zice». Iacob Radu mai adaugă: «Nu am studiat mai de aproape

această scriere, dar cred că merită o deosebită atențiune din partea acelor pe care îi preocupă chestiunea reunirii bisericilor». Despre autorul *Poslaniei* ne dă această notiță scurtă: «Nichita Horvat (1777—1789) canonic ecles(i)arh sau custode, preposit. A studiat în Oradea și la numirea sa de canonic era paroh în Beliu. După moartea lui I. Aron a fost ales vicar capitular și numit prepozit, dar nu peste mult a răposat în 8 februarie 1789».

Este vorba deci de o raritate bibliografică, necunoscută direct de Bianu-Hodoș, ignorată de Iacob Radu. Exemplarul de la Oradea, destul de bine conservat, are pe copertă semnătura «N. Almasij Gergely» — probabil unul dintre posesori. Caracterele cirilice românești sînt cele cunoscute de tipografiile din Viena, din Blaj, ca și din țările române în veacul al XVIII-lea.

Într-un fel de prefață intitulată: *Celor ce s-ar întîmpla a cetpravoslavnici creștini, bucurie și spăsănie*, autorul declară că «cu această poslanie pre neamul meu cel întristat și dosădit a-l îmbucura am prepus» și că dorește «a fi de folos neamului nostru cel cu neștiința întunecat...»; pretinde să fie socotit imparțial: «pre mine nici în partea unora nici într-altora ci în singură dreptate a grăi să mă socotești, de lipsă iaste...». Deși înfățișază o ținut ăirenică și, pe alocuri, precum vom vedea, punctele florentine le înfățișază într-o manieră moderată, el nu este liber de prejudecăți confesionale și de o anumită aroganță din vîrfurile căreia privește clerul neunit drept incapabil să înțeleagă «punctele» deosebitoare.

Autorul află patru pricini care «mai ales strică dragostea și pacea între creștini»: rîvna de a învinge pe altul și fanatismul religios, pofta de mărire deșartă, tendința de supremație și egoismul. Pilde grăitoare pentru astfel de atitudini află numai în persoanele care au participat la luptele hristologice din Orientul creștin, ereticii Arie, Nestorie, Eutihie, Dioscur și alții. Din istoria mai nouă nu află nici unul. Pledînd pentru unirea Bisericilor, autorul scrie: «Iar de ar fi o pace, o dragoste și o unime a inimelor întru neamul nostru, au bisericile n-ar fi mai împodobite... și așa n-ar fi atîta prostime și întunecare în neamul nostru». Răul dezbinărilor este arătat cu exemple din istoria poporului roman, din istoria evreilor, ba și cu pilda snopului cu săgeți dată de «Craiul Sciției» la moartea sa, pe care nimeni nu l-a putut frînge decît luînd una cîte una și frîngîndu-le pe rînd. *Prefața* se încheie patetic: «Drept aceea, o voi fii luminați a(i) sfintei sobornicești și apostolicești a răsăritului besereci, cu dragoste o primiți (poslania), fără fățarie o cetiți, despre al vostru bine vă gîndiți ... ca să dobîndiți partea celor mîntuiți în Ierusalimul cel de sus care iaste maica noastră a tuturor».

Capitolul intitulat: *Descoperirea puntumurilor care aduc dejghinare* începe printr-o aluzie la începuturile uniației în Transilvania și la luptele între uniți și neuniți și arată că «puntumurile acelea care se socotesc a fi toată pricina dejghinării... din ustavul Beserecii Răsăritului care în toate zilele în besereci se citesc și să cîntă din cărțile în Moldova și Țara Românească tipărite, culese și pe înțeles, precum în izvodurile sale se găsesc, vouă înainte vi le-am pus, care sînt pe larg tilcuite în *Floarea Adevărului* prin basilitanii din mănăstirea Sf. Treimi din Blaj alcătuite și acolo în anul răscurpărării 1750 tipărită și într-altele mai multe se pot afla».

Acest pasaj arată că autorul a cunoscut tipăritura blăjană, despre care se știe că, îndată după apariție, a fost combătută cu competență de un anonim ortodox, poate de la Rîmnicul Vilcea (A se vedea: Dr. T. Bodogae, *Despre cunoștințele teologice ale preoților români de acum 200 de ani*, *Semnificația unui manuscris*, Sibiu, 1944, unde descrie un manuscris din secolul al XVIII-lea care combate temeinic tipăritura blăjană). Provocarea la cărțile tipărite în Moldova și Țara Românească urmărea să-i asigure autorului o autoritate și o ortodoxie indiscutabilă atunci cînd susține că adevărul dogmelor noi catolice se află mărturisit în cărțile de cult ortodoxe. Aceasta este, de altfel, tendința întregii expuneri a canonicului-ecclesiarh Nichita Horvat care declară sentențios: «noi toți, oriuniți ori neuniți, ne zicem fiii Beserecii Răsăritului, ne numim și a ne numi vrem». Scopul arătat al cărții este acela de a lămuri pe ortodocși asupra punctelor deosebitoare, pe care le expune astfel: «Cum că noi credem că Duhul Sfînt purcede de la Tatăl și de la Fiul, sau prin Fiul, ca dintr-un izvor; Cum că noi cunoaștem pe patriarhul Romei vechi următoriu a fi Sfîntului Petru, cap văzut săborniceștii Besereci; Cum că cunoaștem pîinea azimă a fi destulă

Sc
185
la
1832
Ceri
Prec
Cuv
Cole
1891;
Predt
sau c
beș, 1
Buzău
din d

materie a Sf. Cuminecături la Rîmleani precum cea dospită iaste la noi, și așa cum la Rîmleani în pîine azimă se preface trupul Domnului Hristos precum și la noi în pîine dospită; 'cum că zicem sufletele dreptilor sînt în cer și văd pe Dumnezeu, a celor ce mor în păcate de moarte nepocăiți sînt în iad, unde prin rugăciunile, milosteniile și alte fapte bune ale viilor nu să pot ajuta și slobozi, iar a celor ce mor în păcat mai lesne iertător, sau deși au fost și în păcat de moarte, n-au plinit canonul, sînt într-un loc unde pînă la o vreme se muncesc, de unde prin rugăciunile, milosteniile și alte fapte bune ale viilor, se pot ajuta și folosi».

Fiecare dintre cele patru puncte formează obiectul cîte unui capitol. Astfel, capitolul I: *Despre purcederea Duhului Sfînt* (p. 9—25); capitolul II: *Despre cinstea și puterea patriarhului Romei vechi* (p. 26—54); capitolul III: *Despre materia Slintei Cuminecături* (p. 55—70); capitolul IV: *Despre purgatoriu* (p. 71—109).

În afară de expunerea primatului papal, expunerea celorlalte puncte nu aduce elemente noi în dezbatere. Argumentele sînt luate fie din Sfinții Părinți răsăriteni, cu texte trunchiate sau interpretate arbitrar, fie din sinoadele unioniste, mai ales cel de la Florența (1439) la care — după părerea autorului — întreaga Biserică ar fi recunoscut cele patru puncte. Pentru «obiectivitatea» autorului e destul să menționăm, între altele, că pe Maxim Peloponezianul îl numește «la minte întunecat» și zice: «Nu vă lăsați amăgiți de Maxim Peloponezianul, căci el din pismă, ca un amețit de vin, precum asupra celorlalte punctumuri cu cuvinte de hulă se ridică, așa și împotriva purcederii Duhului Sfînt și de la Fiul». În alt loc: «Arătați vreun sfînt Părinte care să zică cumcă Duhul Sfînt purcede de la Tatăl singur, arătați săbor pravoslavnic sau de al lui Fotie, în care să se fi așezat cumcă Duhul Sfînt purcede de la singur numai Tatăl». Scriind aceasta autorul dă dovadă de mare îndrăzneală, de parcă n-ar fi cunoscut sinoadele niceo-constantinopolitan care au alcătuit «Crezul» fără Filioque, ca și întreaga istorie a introducerii acestui adous în «Crezul» Bisericii Apusene.

Mai interesantă ni s-a părut expunerea din capitolul II: *Despre cinstea și puterea patriarhului Romei vechi*. De observat că nu folosește niciodată termenul de papă, neplăcut la urechile ortodocșilor, ci pe cel de patriarh. Vom da cîteva extrase mai semnificative din acest capitol, cu sublinierile noastre. Părerile canonicului orădean în această privință se apropie mult de concepția ortodoxă.

«Acesta (adică primatul papal) bine știm fraților, a fi piatra cea de sminteală care rău înțelegîndu-l și strîmb vouă propovăduindu-vă, mult pre voi vă smintește și de la pace și unime vă înstrăinează, căci voi învățătorilor străini (aluzie la ierarhii sîrbi care păstoreau în Bihor) care nu pre voi ci ale voastre le caută plecîndu-vă, gîndiți cumcă noi care ne numim uniți, cumcă pe patriarhul Romei ca pe un Dumnezeu pre pămînt îl cinstim; cum că pre el singurul cap, ispravnic și stăpînitoriu și togma următoriu lui Hristos să deslege și să lege, să schimbe din dogme, să scoată și să adauge și nimenea să nu aibă putere a-i zice au rău au bine face, îl cunoaștem; cum că nici patriarh nici episcop, nici un lucru în toată beserica fără voia și porunca lui a face nu poate și de ar face cineva afară de voia și porunca lui, măcar să nu fie împotriva pravoslavnicelor învățături, nimic să nu plătească (să nu valoreze), cu un cuvînt cum că de la el au toți patriarhii, vlădicii și ceilalți puterea sa și cum că lui nimenea pe pămînt a-i porunci nu poate. Acestea și mai multe decît acestea, înșelîndu-vă voi fraților, despre noi cugetați; ci amăgitori sînt acestea, huli și deșarte cuvinte prin care pacea și dragostea se tulbură». Mai departe autorul ține să precizeze că ei, adică uniții «nu dau altă cinste patriarhului Romei, nici altă putere pre el a avea nu-l cunoaștem fără care (adică numai acelea pe care) sfinții Părinți, sfintele săboare a toată lumea la Răsărit adunate a avea mărturisesc». În sprijinul afirmației sale aduce hotărîrea Sinodului al II-lea Ecumenic din Constantinopol care hotărăște ca «episcopul Țarigradului să aibă cinstea cea mai întii după episcopul Romei», că este aceasta «cetatea noului Rîm».

Autorul este deci pentru un primat de onoare a episcopului Romei, întemeiat numai pe calitatea de episcop al cetății de scaun al împărăției romane, pentru același temei episcopul «noului Rîm» primind rangul al doilea, ca episcop, adică, al noului oraș de reședință imperială. Că este vorba numai de un primat onorific întemeiat numai pe organizarea geografică-politică a Imperiului roman și nici de cum

un primat jurisdicțional întemeiat pe succesiunea Sfântului Apostol Petru ca prim episcop al Romei, cum se susține în general în teologia apuseană, dovadă sînt cuvintele următoare ale autorului, în care se arată — drept concluzie — că grecii recunosc scaunului Romei întîietatea «însă nu precum unii gîndesc și pre noi ne năpăstuiesc ca(și)cum singur patriarhul Romei ar fi cap văzut, învățator și păstor al beserecii lui Hristos, ci fiește care episcop este cap văzut, învățator și păstor în eparhia sa. Nu ca(și) cum singur patriarhul Romei ar avea de la Hristos puterea (de) a lega și dezlega și toți patriarhii, mitropoliții și vlădicii o ar avea de la el, ci precum el are putere de la însuși Domnul Hristos ... așa toți episcopii au puterea sa întocmai cu patriarhul Romei însuși de la Domnul Hristos (de) a lega și dezlega și întru aceasta sînt asemenea cu patriarhul Romei. Nu ca (și) cum singur Petru Apostolul după Hristos ar fi piatra Beserecii și, în urma lui, singur patriarhul Romei, ci după Hristos, toți apostolii sînt piatra Beserecii și, în urma lor, toți legiuiții episcopi. Nu ca(și) cum patriarhul Romei ar fi cap văzut dătător de viață și desăvîrșit al Beserecii căzute iar Domnul Hristos să fie cap nevăzut».

Mai departe autorul mărturisește pe Hristos cap și al Bisericii văzute și al celei nevăzute, iar noi toți, deci și episcopul Romei, «mădular, oaie și ucenic este. Nu ca și cum el nu ar greși și ar avea domnie și stăpînie peste toată Besearea și peste toată adunarea păstorilor ar fi mai mare ci, precum mitropolitul săborului de țară, așa el săborului a toată lumea supus este. Nu ca(și) cum lui după a sa voie i-ar fi slobod a lucra, legi a face și a desface, ci precum legilor firești și dumnezeiești, așa și legilor săboarelor cu voia tuturor de obște întărite ca și ceilalți vlădici supus este și acelor păzitoriu nu domn și stăpîn este. O astfel de cinste — se întrebă autorul — a-i da lui ce ne poate împedeca?».

Într-adevăr primatul astfel prezentat și înțeles seamănă mai mult cu concepția ortodoxă a primatului onorific întemeiat pe poziția geografică-politică a metropolelor din Imperiul roman. Nichita Horvat contestă de asemenea un primat jurisdicțional sfîntului Apostol Petru față de ceilalți apostoli, lipsind astfel de fundament primatul episcopului Romei. El contestă poziția de suprapunere a episcopului Romei față de soborul episcopilor, folosind analogia poziției mitropolitului față de soborul de țară.

Dealtfel, precum se cunoaște, aceeași concepție o aveau și corifeii «Școalei ardelenene» ca și întreaga direcție tradiționalistă din fosta Biserică greco-catolică, ce a dovedit o alipire statornică și plină de curaj față de așezămintele și spiritul Bisericii Ortodoxe. Aceste afirmații ale canonicului Nichita Horvat nu ar mai fi putut fi susținute după sinodul din 1872, cînd mitropolitul Vancea și cei din jurul său au împins fosta Biserică greco-catolică tot mai mult pe povîrnișul latinizării treptate, nu numai în dogmă și morală ci și în cult, pretinzînd ca toți membrii clerului să fie datori să depună mărturisirea credinței după formula prescrisă de Sfîntul Scaun Apostolic pentru orientali (papa Urban al VIII-lea și Benedict al XIV-lea).

Nichita Horvat respinge categoric infailibilitatea papală și monarhia sa absolută, prin cuvintele «nu ca(și)cum el nu ar greși și ar avea domnie și stăpînie peste toată Besearea și peste toată adunarea păstorilor ar fi mai mare». Astfel de afirmații n-ar mai fi putut să fie susținute de un canonic după Sinodul I de la Vatican (1870) care — precum se știe — a decretat infailibilitatea papală cu urmările ei atît de nefaste chiar pentru unitatea Bisericii Romane, din care s-a desprins Biserica vechilor catolici.

Capitolul al VI-lea din «Poslanie» este intitulat: *Pentru îndreptarea neamului românesc, prin care se arată cum că neamul românesc batăr că (cu toate că) se zice neunit, dar nici eretic nici aievea schismatic cu cuvîntă nu se poate zice.*

Acest capitol era menit să capteze bunăvoința ortodocșilor. Autorul declară că scrie numai mînat de iubirea frățească; din această pricină nu-i numește pe aceștiaeretici, «că eretic este tot și singur acela care cu îndărătnicie tăgăduiește ceva adevăr carele în cuvîntul lui Dumnezeu scris sau de la apostoli luat să descoperă și prin soborniceasca Besearecă cu dumnezeiască credință a să crede se poruncește». Neuniții nu sînteretici, pentru că nu au călcat hotarele Sfînților Părinți și ale sinoadelor ecumenice, afară de cele patru «punctumuri» care sînt cu adevărat «peretele cel de vrajbă». Dar după această măgulire a ortodocșilor urmează o în-

fruntare. Ortodocșii, respectiv neuniții, nu pot fi numiți nici schismatici, pentru că ignoranța lor nu le permite să înțeleagă punctele deosebitoare: «De lipsă este să mărturisim cumcă întru atîta a neștiinței întunecare întru această vreme ați căzut cît (ne cereți) ca nemica să nu zicem despre punctumurile mai sus însemnate, carele cu mintea a le cuprinde nu puteți». Autorul se arată foarte îngrijorat de mîntuirea fraților săi «neuniți», căci cei mai mulți nici despre cele patru puncte «fără de care nimeni nu se poate spăși», dar «nici cîți Dumnezei sînt, încă nici cruce care e semnul creștinilor bine a face nu știe».

Punctele, în înțelesul arătat, se află întemeiate în cărțile de ritual ale Bisericii Răsăritului. Necunoașterea se datorează ignoranței, neputinței de a le înțelege, deci nu pot fi numiți eretici sau schismatici. Chiar de ar fi între ortodocși de cei care ar înțelege aceste dogme, nu sînt eretici, după părerea autorului, dacă se supun celor hotărîte de sfintele soboare. Șubrezenia argumentării e evidentă.

Toate acestea erau menite să-i facă pe cititorii ortodocși să înțeleagă «adevărata și fierbîntea dragoste cu care pe voi vă cuprindem», dragoste pe care autorul nu se sfiște a o asemăna cu aceea a lui Moise pentru poporul său, sau a lui Pavel Apostolul, care aceeași pildă o urmează «dorind și de viață a se lipsi pentru binele neamului său». Concluzia capitolului e limpede: «De vreme ce nu vă propovăduim altă credință nici alt obicei ...decît acela care de la mai marii voștri l-ați luat, a ținea vouă înainte nu vă punem, învățați-vă că nici o pricină a acestei vrednice de lacrimi dejghinări prin care laolaltă învrăjbindu-ne slăbim și ne stricăm, nu este».

Ultimul capitol al cărții este intitulat: *Pentru păzirea păcii, dragostei și a unimii, din care se dovedește cîtu-i de lipsă pacea, dragostea și unimea nu numai spre cîștigarea binelui acesta vremelnice și a binelui sufletesc*. Acest capitol este un apel la unitatea Bisericii întregi. Citind textele pauline în care Biserica este numită «Trupul lui Hristos», iar credincioșii «mădulare» fiecare în parte, autorul insistă asupra foloaselor ce decurg din realizarea unității Bisericii. Copitolul se încheie patetic: «Aceasta ne-o poruncește Dumnezeu; aceasta pofteste binele neamului; aceasta voiește și Cezarul (e vorba desigur de Habsburgi, protectorii uniației) precum și din milostivele lui porunci se dovedește și atunci Dumnezeul păcii și al dragostei va fi cu noi, care ne-a ajutat de am început și am sfîrșit acest lucru».

Se pare că opera canonicului Nichita Horvat era menită să îndeplinească în Bihor rolul tipăriturii blăjene *Floarea Adevărului*. El a cunoscut desigur această carte, la care se și referă, căci în 1754, Episcopia latină din Oradea distribuia, între alte cărți, 80 de exemplare din ea, pentru atragerea ortodocșilor la uniație. Apariția *Poslaniei* la numai cîțiva ani de la întemeierea Episcopiei greco-catolice din Oradea, avea drept scop să cîștige sufletele bihorenilor și să-i facă să creadă că prin unirea cu Roma nu se schimbă nimic din legea strămoșească, atît de scumpă tuturor românilor.

Nichita Horvat este unul dintre primii canonici ai nou-înființatei Episcopii. Deși a studiat numai în Oradea, el pare destul de bine informat în literatura teologică a punctelor florentine. Dar dacă în prezentarea adausului Filioque, a purgatoriului și a azimei el se situează strict în cadrul dogmei Bisericii Romano-Catolice, în expunerea dogmei despre primatul papal el se îndepărtează simțitor de acest cadru, apropiindu-se de concepția ortodoxă. În anii cînd el își scria *Poslania* nu era dogmatizată infailibilitatea și nici primatul nu ajunsese la formulările de mai tîrziu. Totuși tendințele ultramontane care aveau să se concretizeze în Sinodul Vatican (1870) existau și pe atunci și e de mirare că lucrarea lui a putut apare cu astfel de formulări. Ea reprezintă profesiunea de credință a Bisericii unite din veacul al XVIII-lea.

Formularea canonicului Nichita Horvat, acum aproape două sute de ani, după care «precum mitropolitul săborului de țară, așa și el (papa)săborului a toată lumea supus este» sau că «legilor săboarelor cu voia tuturor de obște întărite, ca și ceilalți vlădici supus este și acelora păzitoriu, nu domn și stăpîn este» — ni se pare pe cît de ortodoxă, pe atît de semnificativă și de actuală. Este ecoul credinței celor

ce au semnat manifestul unirii din 1700 cu Roma, care stăruia ca «toată legea (ortodoxă) să stea pe loc». Atașamentul față de Ortodoxie e oglindit nu numai în păstrarea termenilor: patriarh, săbor, spăsănie, parvoslavnic etc., ci mai ales în declarația categorică: «noi toți, ori uniți, ori neuniți, ne zicem fiii Beserecii Răsăritului, ne numim și a ne numi vrem».

El vede răul dezbinării în «ura și zavistia care pe neamul nostru îl desparte și dintr-un neam două neamuri face», dar ar vrea să vindece acest rău făcându-i pe «neuniți» să accepte cele patru puncte care, după părerea lui, nu ar schimba întru nimic legea strămoșească. Prețul împăcării era de bună seamă prea mare. Dezvoltarea ulterioară a evenimentelor, alunecarea treptată a fostei Biserici greco-catolice pe povârnișul latinizării complete, care a dus la îndepărtarea de tradiția ortodoxă, la care autorul și toată generația lui ținea încă, a dat dreptate celor ce au rămas statornici pe făgașul Ortodoxiei strămoșești. Tocmai atașamentul credincioșilor față de tradiția ortodoxă a făcut cu puțință refacerea unității bisericești — parte integrantă a unității naționale a poporului român, în zilele noastre în care Dumnezeu a adus «plinirea vremii» și pentru această dorință a celor mai buni fii din ambele Biserici ale neamului românesc.

Cartea canonicului Nichita Horvat, prin vechimea ei, prin unele poziții în problemele unității bisericești, reprezintă un monument al gândirii teologice a clerului român din jumătatea secolului al XVIII-lea, plin de semnificație și actualitate.

Pr. GHEORGHE LIȚIU

ACȚIUNEA DE TRANSFORMARE A ÎNVĂȚĂMÎNTULUI LA SATE ÎNTR-UN SERVICIU PUBLIC ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ

Etatizarea învățămîntului, ca problemă a cărei rezolvare nu putea să mai întârzie fără a se aduce grave prejudicii progresului societății, nu s-a putut pune decît la începutul epocii moderne și ea a fost strîns legată de celelalte transformări menite să înlocuiască vechea stare de lucruri cu una nouă, mai înaintată. De la ideea iluministă, *istoricește determinată*, a instruirii maselor, s-a trecut, firesc și repede, la aceea a etatizării. Suveranitatea poporului presupunea, înainte de toate, responsabilitatea față de situația fiecărui individ și de a tuturor deopotrivă. Și instrucția trebuia să fie una din grijile de căpetenie, așa cum se constată și la alte state¹.

În țările în care majoritatea populației trăia la sate, cuprinderea tuturor locuitorilor în rețeaua școlară publică a fost și mai dificilă, dificultatea crescînd cu cît majoritatea respectivă era mai mare. Iar acolo unde problema națională complica încă raporturile social-politice, creștea gradul de dificultate. Cazul Transilvaniei este elocvent în acest sens.

În Țara Românească, se puneau mari speranțe în școală. «Fără școală — scria Eliade Rădulescu, în 1840, marelui vornic M. Ghica — să nu aștepte nimeni nici părinți buni, nici fii buni, nici slujbași buni și prin urmare nici stat bine organizat și păstorit»². Nu este, poate, întîmplător că în programul mișcării de la 1821 — *Cererile norodului rumânesc din Valahia* — se prevedea (punctul 2) obligația mitro-

1. J. Dulk, *L'Enseignement en Grande Bretagne*, Paris, 1968, p. 46—47; Eug. Rendu, *De l'éducation populaire dans l'Allemagne du Nord et de ses rapports avec les doctrines philosophiques et religieuses*, Paris, 1885, p. 134—137; A. Prost, *L'Histoire de l'enseignement en France, 1800—1967*, Coll. «U», Paris, 1968, p. 205.

2. «Curierul românesc», XI (1840), nr. 34/20. IV., p. 131: «Domnului marelui ban M. Ghica...».

1
le
di
(2)
19
dă
—
Scri
1856,
la în
1832 ;
Cernă
Predic
Cuvint
Colecți
891 ;
Predic
cu cu
ș, 189
37.
izău ș
dom

poliei, episcopiiilor și a mînăstirilor mari «de a ține școli în care «să strîngă copii de neamul rumânesc atît dintre cei evgheniși și săraci și dintre cei proști, ca să învețe cu cheltuiala mînăstirii...»³. Ideea de a învăța în școli și copiii celor «proști» nu era nouă, dar este foarte important că mișcarea de la 1821, ca deschizătoare a epocii moderne în Principate, și-a propus înfăptuirea acestui deziderat. După 1821 ideea cîștigă tot mai mult cercurile politice și în 1826 se preconiza numirea în fiecare reședință de județ a unui «dascăl național pentru învățătura copiilor la carte românească» și a altuia pentru «învățătura cîntărilor»⁴. Rezultatele au fost slabe, datorită greutăților și lipsurilor, dar preocuparea a rămas în atenția elementelor înaintate. La 15 decembrie 1827, Eufrosin Poteca, profesorul de filosofie de la Sfîntu-Sava», alcătuia o *Însemnare de trebuința și așezarea școalelor și învățăturilor într-un stat întemeiat pe dreptate*. Nu știm dacă era un discurs sau un proiect al acestui incisiv și temut gînditor al vremii sale. Școala era, în concepția lui Poteca, aceea care pregătea oamenii necesari statului în toate domeniile — și el arăta, în detaliu, cum trebuie organizată rețeaua școlară. În același manuscris, *Însemnarea* este urmată — și faptul nu este întîmplător — de *Rînduiala la alegerea unui cîrmuitoriu politicesc*, în care profesorul pornește de la teza lui J. J. Rousseau despre suveranitatea poporului și apoi arată cum ar putea fi ales un astfel de cîrmuitor care să corespundă tezei amintite. Evident, acest cîrmuitor fiind, dintre toți, «cel mai drept, mai vrednic și mai bun», numai sub «oblăduirea» lui, într-un stat «întemeiat pe dreptate» se putea organiza și învățămîntul în mod corespunzător⁵. Raționamentul era logic, revoluționar și viza, desigur, întreaga alcătuire social-politică a statului în acel timp, pe care o categorisea, în mod indirect, ca nedreaptă. Iar pentru nedreptatea față de popor, un alt coleg al lui Poteca, profesorul N. Marcovici, într-un discurs din 15 septembrie același an, ținut la deschiderea «Școlii naționale» de la «Sfîntu-Sava»⁶, amenințase pe tirani cu judecata istoriei: «Istoria ține în mîna sa cumpăna dreptății, cu care cumpănind faptele fieștecăruia, slăvește pe eroi, iar pe mormîntul tiranilor scrie, cu sîngele noroadelor, blestemul veacurilor». Probabil același S. Marcovici este autorul unui proiect, de data aceasta publicat (1830), despre «Cum ar putea să se împrăstie învățătura în toată Țara Rumânească». Deja se redactase proiectul Regulamentului Organic — care conținea prevederea instituirii învățămîntului public în limba națională — și fusese trimis, pentru întărire, la Petersburg. Profesorii de la «Sfîntu-Sava» nu erau, desigur, străini de modul în care se pusese problema învățămîntului în proiectul Regulamentului. S. Marcovici (?), în acest proiect școlar, venea cu o soluție în întîmpinarea prevederii respective din Regulament. După părerea sa erau necesare 3 feluri de școli: 1. școli «întîistătă-

3. N. Gr. Stețcu și I. Vataman, *Un manuscris necunoscut al ponturilor lui Tudor Vladimirescu*, în «Revista Arhivelor», XLVII (1970), nr. 2, p. 601—602. Curioasă rămîne prevederea ca aceste școli să fie «de limbă turcească».

4. V. A., Urechia, *Istoria școalelor de la 1800—1864*, București, 1892, I, p. 141; V. Papacostea, și M. Regleanu, *Seminarul central. 1836—1936*, București, 1938, p. 21—22.

5. † Iacov, *Un manuscris cu două scrieri rătăcite ale învățabului arhimandrit Eufrosin Poteca*, în «Buletinul Episcopiei Hușilor», II (1926), nr. 9 (septembrie), p. 79—82.

6. «*Biblioteca românească sau adunării de multe lucruri folositoare*», partea a III-a, Iuda, 1830, p. 25—31. Redactarea atît a discursului lui S. Marcovici cît și a proiectelor lui E. Poteca la o distanță de cîteva luni pune în evidență stăruința și seriozitatea cu care în Sfîntu-Sava se discutau, între profesori, problemele școlare în strînsă legătură cu celelalte probleme majore ale timpului.

toare», în care să se învețe citire, scriere, aritmetică elementară, catehism, geografie și istoria patriei pe scurt, ele urmau să se înființeze — una sau mai multe — la toate orașele și satele mari; 2. școli «pregătitoare» (de grad mediu); 3. școli «săvârșitoare sau a științelor mai înalte»⁷. Prin «Curierul românesc» Eliade Rădulescu informase deja cititorii despre eforturile pe care le făceau guvernele diverselor state ale lumii pentru crearea și extinderea rețelei școlare după «metodul lui Lancaster». Informații se dăduseră nu numai pentru Europa, ci chiar pentru Africa și «păminturile Australe». «Printr-această arătare — conchidea corespondența din Paris a «Curierului» — vede cineva câtă silință au pus stăpînirile în acești ani după urmă pentru ca să înlesnească învățătura în starea săracilor»⁸. Concluzia era, totodată, un reproș și o sugestie la adresa «stăpînirii» Țării Românești.

În sfîrșit, Regulamentul organic (cap. VIII, secția 4) dispunea: «Învățătura publică trebuie asemenea a fi obiectul îngrijirii și privigherii stăpînirii, ca creșterea tinerilor să fie întemeiată pe începuturile celui mai sănătos moral» (art. 364). Etatizarea învățămîntului fusese astfel proclamată oficial, prin legea fundamentală a statului, lege care prevedea în continuare măsuri pentru punerea în aplicare a principiului. Legea școlară din 1833, elaborată ca urmare a prevederilor regulamentare, nu a dat numai cadrul organizatoric pentru o primă etapă pe calea etalizării (crearea de școli în reședințele județelor și reorganizarea celor din București și Craiova), ci a dezvoltat totodată principiile generale de organizare modernă a instrucției școlare. Deci, și la sate, deși legea nu avea nici o prevedere concretă pentru sate.

Organizarea învățămîntului public presupunea, categoric, în concepția legiuitorilor și întocmirea unui învățămînt la sate. Dar aceasta era, în 1833, o întreprindere dintre cele mai grele, pentru care nimeni nu și-ar fi luat răspunderea. Regulamentul Organic, apoi discutarea relațiilor agrare în sesiunile ulterioare ale Adunării obștești încordaseră mult situația la sate. Dacă în orașe negustorii, meseriașii etc. puteau susține, material, școala, în interesul lor, în schimb, pentru satele țării — multe risipite, sărace — foarte puțini boieri — puternicii zilei! — ar fi sprijinit, în Adunare sau practic, înființarea de școli. N-au făcut-o nici mai tîrziu — cei mai mulți. Apoi, mai era și altă greutate: Eforia de-abia găsea învățători și profesori pentru școlile din orașele-reședințe de județ. Unii din elevii acestor școli, absolvind peste cîțiva ani, puteau să meargă și la sate, să deschidă școli. Lipseau, de asemenea, localurile și toate celelalte condiții materiale. V. A. Urechia — el însuși organizator de școală, la vremea sa — deși cunoștea greutatea unei asemenea întreprinderi, nu și-a putut opri accentul de critică la adresa boierimii. Apreciind importanța etalizării învățămîntului prin Regulamentul Organic, el considera totuși că acesta a «păcătuit» atunci cînd n-a prevăzut școli și pentru șate. «S-ar părea — observa ironic — că pentru boierii care au redactat Regulamentul Organic poporul începe abia cu tîrgoveții»⁹. Critică îndreptățită, desigur, căci boierimea, în situația ei de clasă dominantă, conducătoare, purta principala vină, iar prin Regulamentul Organic se îngrijise foarte mult de menținerea poziției sale privilegiate în dauna celorlalte categorii sociale și, în ultimă instanță, în dauna interesului țării. De aceea, misiunea celor chemați să pună în aplicare principiul cuprins în Regulament era

7. Cum ar putea să se împrăștie învățătura în toată Țara Rumânească, în «Curierul românesc», II (1830), nr. 25/1 iunie, p. 91—92.

8. *Ibidem*, II, 1829—1830, nr. 93/23 febr., 1830, p. 412: «Paris 1 fevr.».

9. *Istoria școalelor...*, p. 160.

Ti
lo
di
(26
191
dăc
—
Scri
1856,
la m.
1832 ;
Cernău
Predica
Cuvînta
Colecțiu
891 ; S
redict,
tu cuv
eș, 1898,
37.
izău și
dome

cu atât mai grea. Ei trebuiau să fie oameni realiști și, oricât de mare le-ar fi fost dorința extinderii rapide a învățaturii în popor, trebuiau să pornească de la condițiile pe care le aveau atunci, să găsească, adică, o soluție a momentului.

Și soluția exista. O cunoșteau, căci nu era nouă. Biserica dispunea de mari resurse materiale, de un număr considerabil de oameni cu știință de carte și, pe deasupra, de o deosebită autoritate morală. Pe de o parte în mod sincer, pe de altă parte din nevoia combaterii cu arme egale a împotrivilor, își făceau un aliat din învățătura creștină atunci când își sprijineau acțiunea și pe principiile acesteia. Aliatul moral putea oferi și condiții materiale. Putea oferi, deopotrivă, oameni cu știință de carte. Preotul satului sau cîntărețul, cum o mai făcuseră, de altfel, și pînă atunci, în destule cazuri, puteau să predea copiilor de țărani un minimum de cunoștințe. Dar pe lîngă preoții și cîntăreții în slujbă existau și alții, mulți, care ori nu împliniseră vîrsta necesară ori încă nu-și găsiseră o parohie. În 1834, de pildă, în județul Dolj, erau orînduiți în slujbă 371 de preoți în timp ce 217 preoți și diaconi «au rămas pã dinafar»¹⁰. Un caz particular: în 1835, la Celei (Romanați) au fost orînduiți în slujba bisericii 2 preoți (Radu sin Dobre Șapcă și Stan sin Andrei), dar în sat mai existau alți 3 preoți, probabil tineri, neorînduiți încă în slujbă, încă 2 preoți bătrîni și 3 diaconi¹¹. În întreg Principatul, în 1834 erau, după date oficiale, 9065 de preoți și diaconi¹² la un număr de circa 3.000 de așezări rurale. În catagrafia periodului al 2-lea (1838) sînt frecvente cazurile de sate cu 2 și mai mulți preoți, cîntăreți, diaconi, paraclisieri. Ca și în Transilvania în secolul al XVIII-lea și mai tîrziu, unii din preoții sau cîntăreții etc. neorînduiți în slujbă se ocupau, desigur, în lipsa altor surse de venit, cu treburi «lumești», obișnuite; putem admite însă că mulți dintre ei se ocupau și cu învățătura cel puțin a cîtorva copii din sat. Or, pentru școală, elementul de bază îl formează învățătorul, profesorul. Fără el nu se poate începe învățătura. Biserica putea oferi asemenea oameni, pentru început.

Spre o asemenea soluție s-au orientat, deci, organizatorii învățămîntului public în anii 1832—1835. Legea din 1834 de organizare a seminariilor teologice, considerînd pe preoți «dascăli ai norodului», asigura acestora condiții bune de trai pentru a se putea dedica exclusiv slujbei bisericești și educării sătenilor. Ei urmau a primi pămînt de la «proprietar» cît țărani fruntași, beneficiau de scutire de clacă, dijmă, de cei 4% «slujbași volnici» iar din magazia de rezervă a satului trebuiau să primească 3 kile de bucate pe an (cca. 1.200 ocale). Erau ajutați, în slujbă, de un cîntăreț și un paracliser, a căror capitație era suportată de cutiile satelor. Aceste două ajutoare mai primeau de la sat cîte două kile de bucate (cc. 800 ocale) pe an, iar cîntărețul urma să primească încă 2 lei pe an de la fiecare enoriaș, fiind dator, în schimb, «a învăța copiii satului carte și cîntări»¹³. Cîtă carte? Ce cîntări? Legea nu mai prevedea nimic în plus.

Dîndu-și seama de insuficiența acestei prevederi, ca și de slaba pregătire a cîntăreților (chiar și a multor preoți de pînă atunci), legiuitorii au căutat să aducă îmbunătățiri cu prilejul discutării în Adunare a următorului proiect, cel privind organizarea învățaturii în seminarii. Articolul al 16-lea din proiect prevedea: «Din

10. Arh. St. Buc., *Arhiva istorică centrală, Catagrafii*, ds. 38/1834, f. 16.

11. Arh. St. Caracal, *Ocîrmuirea*, ds. 6585/1834, f. 278.

12. *Analele parlamentare ale României*, vol. V, partea I, București, 1895, p. 237.

13. *Proiect pentru seminaruri, protopopi și preoți* în «Buletin, gazetă oficială», nr. 21/5 Iulie 1834, p. 95—97.

preoții fieșcăruia sat care va eși din seminare, cel mai tânăr va fi dator a ținea în satul său școală pentru citire, scriere și pentru lucrări ale aritmeticei. Într-această școală toți lăcuiitorii își vor trimite pe copii, avînd a plăti fieșcare părinte de copil cîte lei 6 pe an». Proiectul acesta era semnat de marele logofăt al «bisericeștilor», Barbu Știrbei¹⁴.

Dealtfel, în cuvîntul (dare de seamă) ținut în Adunarea obștească la 16 noiembrie 1834, după ce, cel de al doilea proiect (cu articolul 16, citat mai sus) fusese elaborat, Barbu Știrbei declarase că prin organizarea seminarilor se va dobîndi, printre altele, și «rezultatul cel mai neprețuit de a se înființa școale începătoare în toată întinderea Prințipatului»¹⁵.

Comisia care a primit spre cercetare proiectul a înlăturat însă prevederea de mai sus. Pus apoi, proiectul, în dezbaterea Adunării, în ședința din 9 mai 1835, articolul 16 — menționa jurnalul ședinței — «după cele mai multe glasuri s-au găsit de cuviință a se ridica cu totul»¹⁶, astfel încît legea din 27 mai 1835 apărea fără acest articol. Boierii din Adunare au refuzat să dea o organizare mai bună învățaturii la sate. A rămas numai prevederea din legea de organizare a seminarilor (art. 8) și acesta va fi singurul temei legal pentru instituirea, în 1838, a învățămîntului public la sate.

Probabil, o mișcare, fie și limitată, pentru înființarea de școli prin sate a început după votarea legilor respective. În decembrie 1835, Vornicia dinlăuntru a trimis, se pare, circulară la toate ocîrmuirile, în care cerea urgent relații clare despre toate școlile existente, inclusiv cele particulare (căci nu se înființaseră cele publice) de prin sate¹⁷. Egumenul Ghenadie Pîrvulescu nota în însemnările sale, la anul 1835: «Tot în acest an s-a proiectat facerea școlilor prin sate fără zăbavă și punerea în lucrare la obște și învățători de copii. La 20 octomv<rie> mai toate școlile din Prințipat început a lucra. O, ce bucurie mare era pă bieții lăcuiitori cînd auzeau pe fiii lor pronunțând și slovenind din carte»¹⁸. Cel puțin la județul Buzău, însemnările egumenului Ghenadie par să se confirme documentar. În rapoarte ale inspectoratului școlar N. Echimescu, din 1863 și 1864, apare — atunci cînd vorbește de localuri — expresia: «din cele de la 1836». În două asemenea rapoarte, pentru 10 școli din sate se fac astfel de mențiuni¹⁹, ceea ce ar putea să însemne că în acel an, 1836, s-au construit mai multe școli, unele din ele rezistînd chiar și după aproape trei decenii. Pentru aceste școli, nu numai pentru cea din oraș, tipărise Dionisie Romano, profesorul școlii publice din Buzău, «Abecedarul» din 1835. O spune într-o adresă, din 21 februarie 1838, către Eforie²⁰. Și în alte județe s-au înființat școli pe cheltuiala sătenilor, a boierilor sau a mînăstirilor. «Curierul românesc» menționa, în 1836, că s-au clădit școli la Vadu Lat (de hatmanul Al. Vilaru), Cîmpina (de col. I. Cîmpineanu), Benești (de frații Gh. și Gr. Oteteleşanu), Scăeni (de porucicul M. Bălăceanu), Dărăști (de dragomanul P. Serafim)²¹. V. A. Urechia a re-

14. *Anaiele parlamentare...*, V; partea I-a, p. 232.

15. *Ibidem*, p. 237.

16. *Ibidem*, p. 31.

17. Arh. St. Caracal, *Ocîrmuirea*, ds. 2572/1835, f. 1; Arh. St. Turnu-Severin, *Ocîrmuirea*, ds. 3410/1836, f. 5.

18. Arh. St. Buc., *Arhiva istorică centrală*, ms. 793, f. 107.

19. M. I., ds. 455/1864, f. 49 și 104.

20. M. I. T. R., ds. 6704/1837, f. 49. Nu este exclusă și o confuzie cu Casele de Școală, care se constituiau în acel timp, sau chiar o confundare a anului 1836 cu anul 1838.

21. Știri dinlăuntru, București, în «Curierul românesc», VII (1836), nr. 47/20. VII, p. 180.

Te
lor
din
(26
1914
dăcl

Scribi
1856,

la trim
3

1832 ;

Cernăuț

Predicat

Cuvîntar

Colecțun

1891 ; St.

Predict,

sau cuvînt

reș, 1898.

37. A

Buzău și

in domen

produs știrea în sinteza sa²². Mai multe însă nu cunoștea. Cercetările ulterioare²³ și mai ales cele recente au semnalat și alte școli în sate între 1831—1838. În 1835, în jud. Dolj este menționată școala de la Cacaletii (azi Castranova), cu 30 de copii din satul respectiv și alți 10 din satele vecine; mai este semnalată, de asemenea, școala de la Sadova²⁴, iar în 1836 știm că s-a construit școală la Poiana²⁵. În județul Gorj existau, în 1835, 26 de școli în sate, mai multe în satele de munte, cu țărani liberi, mai puține spre șes, în satele de clăcași; împreună cu școala din Tg. Jiu, totalizau 327 de elevi²⁶. În județul Mehedinți, o frumoasă activitate a început să desfășoare, de la venirea sa la mînăstirea Gura Motrului, arhimandritul Eufrosin Poteca. Încă din 1832, de pildă, a pus să se clădească la Buicești (plasa Motrului) case de școală, după terminarea cărora, în 1836, a angajat dascăl pe Băluță Popescu, cu 450 lei leafă anuală de la mînăstire. Veneau aci copii din 5 sate (30 de copii), învățătura lor fiind «de pomană»²⁷. Mai funcționau în Mehedinți alte 4 școli în aceeași plasă a Motrului: la Cernaia (15 școlari, dascăl Constantin Zgondea, luînd 1 leu pe lună de la fiecare școlar), Iliești (10 școlari, cu Dumitru Dascălu, tot cu 1 leu de școlar), Stolojani (9 școlari, învățînd «de pomană» cu Barbu Dascălu) și Gîrbovățu (5 școlari, cu dascălul Mihai Drăgan, tocmit cu 20 de lei pe an)²⁸. Încă de la începutul anului 1833 copiii sătenilor din Mehedinți erau, de asemenea, invitați să frecventeze școala din Cerneți, invitație repetată în 1837²⁹, poate și în alți ani pînă atunci. O lucrare recentă nominalizată, fără a cita cota informației, 28 de școli la sate în județul Muscel deja deschise atunci cînd s-a trecut la înființarea școlilor publice³⁰. În județul Romanați sînt menționate 7 școli în 1836 cu 95 de școlari, școala de la Vulpeanca (azi orașul Balș) fiind deschisă la 6 noiembrie 1833³¹.

Din imbold oficial, dar mai ales datorită necesităților curente, s-au înființat, deci, școli la sate și după Regulamentul organic ori și-au continuat existența cele vechi. Cu totul deosebită, neobișnuită pentru un sat, urma să fie organizarea învățaturii la Scăeni (Saac)³². Filantropia luminist-creștină cedase locul argumentului real: necesitatea. Din școlile publice ale orașelor ca și din seminarii începeau să iasă anual tineri cu știință de carte. Atenția deosebită dată satelor de domnitorul Al. Ghica și de Sfatul Administrativ începînd mai ales din toamna anului 1837, cînd

22. *Istoria școalelor...*, I, p. 322.

23. C. Rășcanu, *Istoria învățămîntului particular în România din timpurile cele mai vechi pînă în zilele noastre*, București, 1906, p. 80.

24. Popescu-Teiușan, *Unele documente cu privire la înființarea de școli sătești în Oltenia de către sătenii înșiși*, în «Revista arhivelor», nr. 2/1964, p. 158.

25. V. L. T. R., ds. 5390 I. B/1838, f. 1137—1138.

26. Popescu-Teiușan, I., *loc. cit.*, p. 157 și 159.

27. Arh. St. Turnu-Severin, *Ocîrmuirea*, ds. 3410/1836, f. 4.

28. *Ibidem.*, f. 1—3 și 7.

29. *Ibidem.*, ds. 1853/1831, f. 35—36; ds. 3410/1836, f. 16—17.

30. G. Pârnuță, Ion T. Radu și Ion Lupu, *Învățămîntul în Muscel în secolele XVII—XIX*. Ed. didactică și pedagogică, București, 1968, p. 148. În recenta sa lucrare, *Istoria învățămîntului și gîndirea pedagogică din Țara Românească — Sec. XVII—XIX*. Edit. didactică și pedagogică, București, 1971, p. 236—239, Gh. Pârnuță menționează și alte școli în mediul rural înainte de 1838.

31. Arh. St. Caracal, *Ocîrmuirea*, ds. 2572/1835, f. 19, 28—30 și 37; ds. 5452/1835, f. 7; vezi și I. Popescu-Teiușanu, *loc. cit.*, p. 158.

32. I. Cojocaru, și Z. Ornea, *Falansterul de la Scăeni*, Ed. Politică, București, 1966, p. 149—159.

s-a elaborat jurnalul privind înlesnirea strămutării clăcașilor, va fi impulsionat instituirea învățămîntului public în sate. Eforia avea în frunte boieri luminați și mai ales îl aveau director pe unul din cei mai de seamă oameni ai vremii sale Petrache Poenaru. Iar la conducerea Vorniciei dinlăuntru era fratele domnitorului, Mihail Ghica. Aceste două instituții centrale — Eforia și Vornicia — cunoșteau necesitatea școlilor în sate, ca și realizările totuși slabe de pînă atunci. Vor fi considerat, poate, că sosise momentul — așteptat de mult, legiferat sumar în 1834 — care să facă din învățăturile elementare «avutul celor mai săraci copii», cum va spune P. Poenaru peste doi ani³³.

Fiind însă vorba de o acțiune de cea mai mare importanță și amploare din cîte cunoscuse istoria învățămîntului românesc pînă atunci, era firesc să se elaboreze o lege specială, cu prevederi precise, sumară prevedere a legii din 1834, amintită mai sus, fiind cu totul insuficientă. Au încercat P. Poenaru sau alți animatori ai învățămîntului public să propună Adunării ori să sugereze domnitorului o asemenea lege? S-ar putea, însă pînă acum nu cunoaștem documentar, încercarea. Dar sîntem de părere că o lege specială pentru organizarea învățămîntului public la sate nu avea sorți să fie votată în Adunarea obștească între anii 1837—1842, ani în care s-a desfășurat cunoscutul conflict dintre aceasta și domnitorul Alex. Ghica pe tema raporturilor dintre țărani și boieri, domnitorul fiind, din rațiuni superioare de stat, de partea celor dintii. Dealtfel, în acești ani s-au întezit intrigile și bîrfelile, chiar printre membrii Adunării, pe seama învățămîntului național în general³⁴. Cît privește atitudinea Adunării față de țărani, P. Poenaru scria în 1842 că deputații «n-au primit nici o îmbunătățire a soartei țaranului» și propunerile ce se făcuseră au pierit «în adîncurile negrului egoism»³⁵. În această atmosferă de ostilitate mai putea oare să fie votată o lege școlară pentru sate?

Organizatorilor învățămîntului public la sate le rămîne o singură cale: conducerea unei acțiuni de asemenea proporții prin circulări și instrucțiuni care să suplinească, parțial, legea, fără a avea puterea acesteia. Întotdeauna greoaie și neindicată, o astfel de conducere a influențat, atunci, cu atît mai negativ dezvoltarea învățămîntului la sate, cu cît probleme majore — de pildă: construirea localurilor sau condiția socială a învățătorului — au fost lăsate în incertitudine. Dar altă cale neexistînd, trebuia încercată și aceasta.

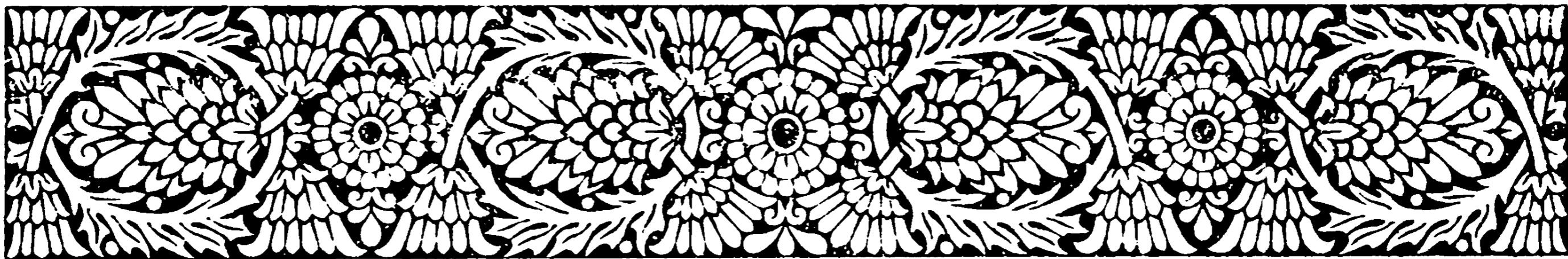
Trebuia făcut începutul!

G. D. ISCRU

33. *Cuvînt al d-lui Comisului P. Poenaru* în «Curier românesc», X (1839), nr. 111/7. VII, p. 373—377.

34. G. Potra, *Petrache Poenaru, ctitor al învățămîntului în țara noastră, 1799—1875*. Ed. științifică, București, 1963, p. 133—136.

35. *Ibidem*, p. 182.

• D O C U M E N T A R E •

ASPECTUL NAȚIONAL ÎN EVOLUȚIA BISERICII ARMENE

Sînt cunoscute presupunerile tradiției în ceea ce privește legătura dintre apariția creștinismului pe teritoriul armean și viața Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. De asemenea, nu este necesar să mai insistăm asupra momentului crucial semnat de prezența marelui răsturnător de ideologii Grigorie Iluminătorul, plugarul erei noi și sfărîmătorul de idoli. Dar trebuie încă o dată subliniat rolul politic al lui Trdat, soțul de luptă al fostului său vrăjmaș Grigorie, geniul politic ce a știut conduce, printre zăbrelile înscrise pe hotare de umbrele gigantilor învecinați, destinele cu atît de amplă respirație ale neamului său. El a înțeles că Armenia nu poate exista atîta vreme cît are o organizare similară celei persane și o religie influențată atît de Persia cît și de Imperiul Roman. A înțeles cel dintîi dintre conducătorii lumii că sclavagismul nu poate constitui o bază pentru un stat ce vrea să supraviețuiască. Creștinismul îi punea la dispoziție armele ideologice pentru a se descotorosi de aceste trei impedimente majore și îi asigura și o bază materială lărgită cu avuțiile templelor precum și un cler pe care îl visa aliat și supus tronului.

Toate s-au dovedit a fi așa cum și le-a visat. Dar asta urmează să se demonstreze în decursul veacurilor.

Pentru moment, că Trdat a avut dreptate o mărturisește războiul religios purtat împotriva lui de împăratul Maximianus Daja în anul 311, adică la numai 10 ani de la convertirea întregului popor, cu surle și fanfare ale căror sunet a clătinat baldachinele zeilor de mult adormiți în templele păgînității și cu atît mai mult, pe ale *imperatorului* ce a întrevăzut definitivul lor apus (și al unei stări de lucruri ce legăna, de veacuri și veacuri, somnul leneș al aristocrației) pregătit pentru imperiu la numai doi ani după ciocnirea oștilor păgîne cu cele ale noii credințe, adică în 313.

Nu îndrăznim să afirmăm că dacă Armenia nu s-ar fi creștinat ca stat în 301 soarta credinței celei noi ar fi fost alta, dar se prea poate ca, în lipsa acestei țări de avangardă, întronarea europeană a creștinismului să fi fost mult întîrziată, secole chiar. Și, cu siguranță, acest război al împăratului va fi mișcat atît de mult sufletele numeroșilor oșteni romani ce în taină așteptau a doua venire, încît pericolul ce îl constituia armata, obligată să verse sîngele pe care îl considera ca aparținînd unor frați, atîrnă mult în balanța politicii religioase a strălucitului imperiu.

Și, probabil, experiența temerară a armenilor era una reușită din moment ce oamenii din popor ce au cunoscut-o, datorită generalilor ce i-au condus s-o sugruma, au mărturisit rămânerea lor pe poziții doi ani mai târziu, atunci când propria lor țară hotărî s-o preia.

Importanța gestului politic al lui Trdat este cu atât mai mare cu cât el a fost cel dintîi ce a acceptat datele noii orientări pe care o presimțea a fi îmbrățișată de omenire, pe cînd Constantin, să n-o uităm, deși, în 313, decretează creștinismul religie de stat, prin Edictul din Milan, nu se botează el însuși decît pe patul de moarte, adică în 337. Astfel, intuiția lui Trdat a depășit cu mult atitudinea precaută a uriașului său vecin și rival întru posteritatea istoriei ce o scriau ambii *d-a capo*.

Uns episcop de arhiepiscopul Leontius, din Cesareea Capadociei, în 302, ca ierarh al unei Biserici apostolice, după tradiția armenescă, nesubordonată deci nici unei alte Biserici, timp de un sfert de veac el se va preocupa de organizarea instituției în fruntea căreia se afla, ducînd o vastă activitate legislativă, pastorală și liturgică. De asemenea, s-a dovedit plin de energie în continuarea operei sale de evanghelizare patronînd creștinarea Georgiei, Albaniei, Caspice și a Atropatenei. Decedînd în anul 325, cînd se întrunea Conciliul din Nicea, fu urmat pe scaunul episcopal de trei fii ai săi, apoi de către un nepot, sistem succesoral ce amintește de acela vechi testamentar al patriarhilor. Dacă Grigorie însuși, și contemporanii, și înaintașii săi își făceau studiile în limba greacă, la Cezareea sau în siriană, la Edessa, el hotărăște înființarea primelor școli armenesti dar, din lipsă de specialiști, cu dascăli străini. Pentru moment, în primul veac creștin, adică al patrulea al erei noastre, în biserică se slujea în greacă și siriană, dar seriozitatea cu care se avîntase Armenia în noua credință făcu necesară, de la bun început, traducerea slujbei, în limba poporului. În vederea scopului acestuia se înființă un ordin eclesiastic special, acela al *thargmanicilor*, adică al traducătorilor.

Nu este de mirare că Mezrob Maștoț obține, în 401, de la regele Vramșapuh, prin influența patriarhului Sahag (387—439), fondurile necesare pentru crearea alfabetului național. Elanului acestui bărbat inegalabil trebuie să i se adauge protecția directă pe care a arătat-o învățatul filolog, Catolicosul Sahag, în realizarea acestei opere de epopee; cea din urmă era dictată și de un interes legat direct de prosperitatea și chiar ființa instituției în fruntea căreia se afla Catolicosul. Să nu uităm că mai mulți dintre înaintașii săi pe scaun căzuseră victime ale păgînității încă prezentă în ținuturile muntoase și încurajată de satrapii cu simpatii persane; sfîntul Aristakes, ucis de satrapul din Dzovk, sfîntul Vrtanes își privi moartea cu ochii, izbutind totuși să scape de urmăritorii săi din Sim (celebrul Sasun, renumit pentru vitejia locuitorilor săi în timpul masacrelor moderne), ațîțați de însăși regină, sfîntul Husig mort în torturi, sub regele Tiran, ca și sfîntul Daniel din Aștișat. Numai o panoplie de texte în limba poporului putea contribui eficace la stabilirea definitivă a creștinismului, la izolarea acelor elemente ale aristocrației care își puneau nădejde în adulara străinătății, folosind orice mijloace pentru a sugruma din fașă spiritul noilor vremi, ce triumfau. Poporul l-a răsplătit pe patriarhul Sahag cu titlul de spirituală noblețe: Iluminătorul Cunoașterii.

Se pare că la traducerea excepțională a Bibliei realizată de patriarh și Mezrob au participat o sută de cărturari, aleși dintre *thargmanici*, ucenici ai celor dintîi. Traducerea ulterioară a cărților de cult a ridicat noi probleme. Poporul întregise litur-

ghia tradițională cu imnuri de influență păgînă și cu ecouri profund naționale (*șarakanuri*) pe care traducătorii le adoptă în textul național.

Apariția unei literaturi istorice originale datorată eforturilor lui Mezrob, întărește credința în destinul neamului. Ceea ce nu-i împiedică pe nobili să contribuie din umbră la împărțirea țării în două și să prefere un guvernator persan (*Vehmihr-șapuh*) regelui armean de drept, implicîndu-l pe patriarh într-un presupus complot naționalist, drept care acesta, *Sahag*, este exilat și înlocuit de *Surmag*, antipatriarhul (428).

Venalitatea antipatriarhilor se vedește în ritmul în care își răpesc scaunul, prin intrigi și plocoane, unul altuia: *Surmag* (428), *Brkišo* (429), *Șmuel* (432), din nou *Surmag* (437) care se îndulcise la avantajele autorității. Fostul patriarh se întoarce între timp din exil și viețuiește în preajma lui Mezrob. Condamnarea nestorienilor de către Conciliul din Efes (431) atrage atenția lui *Sahag* asupra faptului că *Teodor* din *Mopsuestia*, predecesorul nestorienilor, scăpase neatins de evenimente. El izbutește să intrunească Conciliul din *Aștișat* (435) în vederea limpezirii acestei erori. Pe temeiul unei epistole adresate de către el lui *Proclus* se va întruni Conciliul din *Constantinopol* din 553.

Comportarea antipatriarhilor și slugărnicia nobililor dădu apă la moară perșilor să încerce a isprăvi o dată pentru totdeauna cu problema armeană. Împingîndu-i pe aceștia într-un război cu barbarii din Caucaz, se dă, în același timp, un decret (449) prin care zoroastrismul e impus tuturor cetățenilor. Acest decret ne îngăduie să descifrăm, încă o dată, rolul progresist pe care îl juca religia creștină, în acea epocă, în încheierea unei conștiințe naționale, rol de care asupra lor se temeau. Într-adevăr, evenimentele se dovediră a fi în contradicție cu nădejdiile persane. Nu are rost să enumerăm martirii. E interesant de menționat, însă, că zeci de satrapi de origine armeană fură chemați în Persia și obligați să abjure credința, lucru pe care îl făcură, cumiți, pentru a se putea înapoia între cei care îi așteptau și a trece în fruntea acestora, ridicîndu-se, înarmați, împotriva călăilor lor, în cîmpia *Bagrevandului*. Următoarea bătălie, cea de la *Avarair* (26 mai 451) constitui o catastrofă pentru neamul acesta care-și iubea independența mai mult decît viața. Patriarhul *Hovseb* fu socotit vinovatul moral esențial al acestei lupte, drept care fu la rîndul său martirizat (454).

Deoarece mișcările de mai mică ori mai mare importanță continuară, noul rege al Persiei, *Valarse*, se arăta mai larg în privința libertății religioase, acesta îngăduind armenilor un *șăgaz* pentru reorganizare și reechilibrare.

În timp ce Armenia era împărțită între grecii creștini și persanii păgîni, în timp ce patriarhii și cărturarii ei călcau pe calea torturilor, a mazilirii și a morții, în timp ce satrapii de origine armeană, ce-și păstrasera simțămintele firești nealterate, erau puși la stîlpul infamiei, în timp ce întreg norodul se zbătea sub călcîiul oprîmării, omenirea creștină, victimă a ambițiilor politice a scaunelor patriarhale cele mai de seamă, se împărțea în tabere schismatice și tradiționaliste care se anatemizau reciproc, într-un vîlmășag de opinii contradictorii, toate apelînd la dreptul divin al harului adevărul, toate socotindu-se emisari ai înțelepciunii cerești, cu sau fără dreptate.

Nestorie, patriarhul Constantinopolului, predicator al unei unități strict morale între firea dumnezeiască și cea omenească, în Iisus Hristos, fusese condamnat de către Sinodul din Efes din 431, cu prilejul căruia triumfase formula sfîntului *Ciril* al

Alexandriei: o natură unită în Cuvîntul întrupat. În 447, Eutichie, din același Constantinopol, după ce a combătut nestorianismul, ce l-a dus pe propovăduitor lui să moară în pustiile Libiei, a trecut pe o poziție opusă, afirmînd o desăvîrșită unire a celor două firi, în care triumfă firea dumnezeiască, trupul însuși al lui Hristos fiind, în opinia sa, de sorginte cerească. Flavian, patriarh al mereu citatei capitale, întrunește un nou Consiliu în Constantinopol, în 448, pentru a-l condamna pe Eutichie. Dioskor al Alexandriei, de teama unei reîntoarceri la nestorianism, convoacă un alt sinod, în Efes în 449, pentru a-l scoate vinovat pe Flavian, ceea ce și reușește. Lucrul acesta dispăcu papei Leon I (acela care îl va convinge pe Atila în 461, să se retragă de sub zidurile Romei) care în Sinodul din Roma din 450 îl pune sub acuzație, cu succes, pe Dioskor. Conciliul din Calcedon (451) întărește această ultimă hotărîre, la insistențele împăratului Marcian. E limpede că principalul motor al acestor dispute era ambiția pentru întîietatea patriarhală, întîi-stătătorii Noii Rome luptînd pentru supremație pe orișice poziție s-ar fi aflat, pe cînd Alexandria căuta să reziste prin gloria înaintașilor săi.

Deși Roma se aliase cu Constantinopolul, în urma Calcedonului, se temu de noua putere din Răsărit, așa că ratifică numai parte din canoanele Sinodului. În 476, Sinodul din Antishia arată îndoieli asupra aceluiași sinod. În *Henotikonul* împăratului Zenon, din 482, în baza canoanelor din Efes (431) e respinsă total doctrina din Calcedon. În 491, împăratul Anastasie reîntărește această atitudine printr-un nou decret. Și, în timp ce prelați și împărați luptau, cum s-a văzut, împotriva nestorianismului, acesta înflorea în Persia și prin ea, în Siria, retrăgîndu-se din centrul divergențelor în tărîmuri mai pașnice.

Armenia e implicată direct în aceste probleme care, prin readoptarea finală a dogmelor din Efes, se dovediseră false, abia în anul 506 cînd, la cererea sirienilor, dezorientați de exportul de idei din Persia, Babguen convocă Sinodul din Dvin, la care participau episcopi armeni, georgieni și caspio-albanezi. Acest sinod trăgînd învățăminte din hilera campanie a conciliilor alergînd în cerc vicios, reproclamă credința efesană, blestemînd pe Arie, Macedon, Nestorie și Eutichie și condamnînd Calcedonul. Iată, însă, că doctrina calcedoniană fu din nou îmbrățișată de biserica greacă și latină în 553. Răspunsul Armeniei fu o confirmare a poziției adoptate, cu prilejul unui nou sinod din Dvin, din 554.

Dealtfel, nici pînă acum, nici ulterior, Armeniei nu îi dădea mîna să participe la furtunile intelectuale ce măcinau restul lumii creștine. Să nu uităm că între 428 și 633 ea a fost condusă de satrapi numiți de regele persan, între 633 și 693, de acei *curopalatesi* ai împăraților bizantini, iar din 693 pînă în 862 de califi arabi. Aproape jumătate de mileniu esențiala preocupare a catolicoșilor a fost trezirea sentimentului național amorțit de inciziile asupra și grija față de obidiți.

Totuși, în anul 633, catolicosul Ezer din Parajnakert ajunge la o înțelegere cu grecii în cadrul Sinodului din Karin (Erzerum), ce consta în confirmarea credinței armenesti fără pomenirea Calcedonului în nici un fel. Deoarece această înțelegere s-a realizat sub Heracle care-i susținea pe monoteliți (doctrină a epocii ce susținea că în Iisus exista o singură voință și nu una divină și alta umană), numele lui Ezer a ajuns urit din toate veacurile următoare, deși catolicosul n-a scris în nici un fel la adoptarea acestei doctrine, nepomenită, de altfel, în Sinodul menționat.

Nu vom insista asupra luptelor ulterioare date împotriva sectelor iulianiștilor și severianilor, generate de monfizitism, nici asupra încercărilor ulterioare ale Bise-

ricii constantinopolitane de a calcedoniza Armenia, așa cum izbutise să o facă cu Georgia în 608.

Dacă am discutat aceste probleme pînă aici — se datorează, întii, pentru a explica secretul perpetuării acestui mult încercat neam prin grija cu care s-a apărat de influențele imperialiste străine, în al doilea rînd, pentru a înlesni înțelegerea artei sale. Pentru ca acest obiectiv să fie atins pe deplin se cuvine să prezentăm cît mai succint dogmatica Bisericii armene.

Ce înseamnă o dogmă? «O afirmație derivată din cărțile sfinte și exprimată într-o formulă limpede și deslușită». «Dogma este învățătura Bisericii»*. Deoarece tradițiile Bisericilor sînt diferite, ele fiind acelea care colorează specific înțelegerea textelor sacre, sinoadele ecumenice, întrunind reprezentanții tuturor Bisericilor, sînt datoare, cu ajutorul Harului făgăduit, să stabilească în unaminitate adevăratele dogme.

Biserica Romano-Catolică acceptă douăzeci de sinoade generale (pînă la adoptarea dogmei Primatului Papal); cea greco-ortodoxă numai șapte sinoade ecumenice (ultimul fiind cel de la Niceia din 787, îndreptat împotriva iconoclaștilor). Biserica armeană validează numai cele dintii trei sinoade: cel din Niceea (325) în care este condamnat arianismul, cel din Constantinopole, din același veac și Sinodul din Efes, din secolul următor (431), mult pomenit mai sus. Argumentele de bază ale absenței și inacceptării sinoadelor următoare este lipsa unanimității (în cadrul respingerii arianismului dacă opiniile au diferit era vorba de opinii strict individuale, nu reprezentînd glasul vreunei Biserici), apariția disputelor pentru supremație spirituală și organizatorică și faptul că Sinodul din Calcedon nu mai afirma dogme ci, explicînd, formula doctrine, lucru ce incumbă printre altele, sinoadelor.

Crezul Bisericii Armene este monofizit (în sensul efesian, nu în cel peiorativ, ulterior: «Unitatea naturii, ori monofizitismul, care este acceptată de Biserica Armeană, este identică cu formula efesiană, care este aceea a Sfîntului Chiril: *O natură în Cuvîntul întrupat*. Dacă, în taina Încarnării, divinitatea și umanitatea — adică cele două naturi — și-ar fi păstrat dualitate, această circumstanță ar fi fost fatală virtuții prezentă în pătîmirea lui Iisus Hristos, care e într-o singură Persoană neîmpărțită, Dumnezeu și Om»**.

Este de datoria noastră să menționăm că dacă Biserica Armeană nu acceptă următoarele patru sinoade, recunscute de Biserica Greco-Ortodoxă, ea nici nu le neagă *ipso-facto*. Cele două principii care au stat la baza gîndirii Bisericii Armene sînt: *Unitas in necesariis* (unitate în lucruri esențiale) și *Libertas in dubiis* (libertate în problemele îndoielnice).

Lector MIHAI RĂDULESCU

* Malachia Ormanian, «The Church of Armenia, Her History, Doctrine, Rule, Discipline, Liturgy, Literature and Existing Condition», translated by G. Marcar Gregory, A. R. Nowbray & Co. Limited, London, 1955, p. 90.

** Malachia Ormanian, idem, p. 96.

CONTRIBUȚII NOI ISTORICE ȘI ARHEOLOGICE CU PRIVIRE LA RELIGIA DACILOR

Cunoașterea religiei dacilor are o deosebită importanță în contextul mai larg al cunoașterii culturii spirituale a străbunilor noștri. În această privință, cum era și de așteptat, s-a scris foarte mult și s-au emis multe ipoteze cu privire la zeitățile geto-dace, la cultul ce li s-a adus, la credința lor în nemurire, la riturile de înmormântare, la religiozitatea și moravurile geto-dace¹. Se observă, în general, pînă la importantele descoperiri arheologice din zilele noastre, o servitute a istoricilor religiei geto-dace, care au urmat mai mult sau mai puțin drumul trasat de marele istoric Vasile Pîrvan în memorabila sa lucrare «Getica»².

Descoperiri noi arheologice și lucrări de sinteză, cum sînt cele ale lui C. C. Giurescu, Dinu Giurescu³, P. P. Panaitescu⁴ și în special ale lui C. Daicoviciu⁵ și Hadrian Daicoviciu⁶ au adus noi contribuții la cunoașterea religiei dacilor, care interesează, în largă măsură, pe teologi și pe preoți, pentru că îi ajută să cunoască mai bine viața spirituală a străbunilor. Mai adăugăm că acest fond ancestral religios are o continuitate folcloric neîntreruptă pînă în zilele noastre, care se manifestă prin reminiscențe în toate zonele vieții spirituale ale poporului nostru, așa cum am arătat într-un studiu anterior⁷.

În cele ce urmează ne vom opri numai la concluziile noi, la care au ajuns istoricii și arheologii cu privire la religia geto-dacilor, insistînd asupra aspectelor care depășesc lucrările anterioare marilor campanii și șantiere arheologice, inaugurate în țara noastră în ultimii ani. Pînă nu demult, cunoașterea religiei geto-dace se baza mai ales pe operele scriitorilor greci și latini, care ne-au păstrat informații fragmentare. Aceste opere s-au comentat în fel și chip. Descoperirile arheologice au venit cu un spor de cunoaștere, dar au și ele o limită, fiindcă este vorba de cu-

1. Vezi Pr. Prof. I. Coman, *Zalmoxis*, în «Zalmoxis», II, 1, Paris, 1939 ; Idem, *Decenée*, Paris, 1943 ; Idem, *Zalmoxis et Orphé*, Sardicae, 1950 ; Ion Rusu, *Religia geto-dacilor. Zei, credință, practici religioase*, Cluj, 1947 ; Prof. Diac. Em. Vasilescu, *Problema religiei geto-dacilor în lumina noilor cercetări istorice și arheologice*, în «Ortodoxia», V (1953), nr. 4, p. 634—650 ; Radu Vulpe, *Așezări getice din Muntenia*, București, 1964 ; D. Protase, *Considérations sur les rites funéraires*, în «Dacia», N. S., VI (1962) ; M. Macrea, Oct. Flóca, N. Lupu și I. Berciu, *Cetăți dacice din sudul Transilvaniei*, București, 1966 ; N. Gostar, *Cetăți dacice din Moldova*, București, 1969 ; C. Daicoviciu, *Dacia. Studii și articole privind istoria veche a pămîntului românesc*, vol. I, Cluj, 1969 ; Idem, *Dacia liberă și Dacia romană*, București, 1964 ; C. Daicoviciu și H. Daicoviciu, *Sarmisegetusa*, 1962 ; H. Daicoviciu, *Dacii*, București, 1963 etc.

2. *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1926, p. 155 ș. u.

3. *Istoria Românilor*, București, Editura Albatros, 1971, p. 76.

4. *Introducere la istoria culturii românești*, București, 1969, p. 45.

5. Vezi C. Daicoviciu, *Dacia liberă și Dacia romană*, București, 1964, p. 6 ș. u.

6. *Dacii*, București, 1965, p. 163—198.

7. Vezi Pr. Prof. Petru Rezuș, *Folclorul religios și importanța lui*, în «Glasul Bisericii» XXIX (1970), nr. 11—12, p. 1132—1145.

noaşterea unei culturi spirituale, care nu se lasă descifrată în întregime. Totuşi, interpretând rezultatele preţioase, putem face paşi importanţi înainte.

Istoricii C. C. Giurescu şi Dinu C. Giurescu afirmă că «elementul esenţial al culturii geto-dace a fost religia. Ea a impresionat profund pe toţi scriitorii lumii vechi, începînd cu Herodot, în secolul al V-lea î.d.Hr., şi isprăvind cu Iulian Apostatul, în secolul al IV-lea d. Hr.⁸. Într-adevăr, pentru a-i cunoaşte pe geto-daci, din punct de vedere spiritual, trebuie să le cunoaştem religia.

1. Monoteism sau politeism

Istoricul Vasile Pîrvan a susţinut monoteismul, fără a considera contextul religios al lumii antice. Înconjuraţi de popoare politeiste, dacii reprezintă, după V. Pîrvan, un caz unic. Ei au un singur zeu, pe Zamolxis⁹. Gebeleizis se confunda, la cei mai mulţi istorici, cu Zamolxis. Scriitorii greci şi latini şi-au dat contribuţia lor la această confuzie prin informaţiile lor fragmentare.

În lumea antică însă, politeismul era în floare şi geto-dacii nu se puteau sustrage acestei influenţe. Este clar că şi ei erau politeişti, nicidecum monoteişti sau dualişti. «Încă în 1945, Constantin Daicoviciu stabilea, pe baza interpretării corecte a unui cunoscut şi mult dezbătut pasaj din *Istoriile* lui Herodot, că religia daco-getică era politeistă. Tot atunci, dar într-o altă lucrare, acelaşi autor sublinia caracterul urano-solar al religiei daco-getilor. Cîţiva ani mai tîrziu, I. I. Rusu publica un studiu în care analiza cu competenţă şi minuţiozitate toate ştirile literare antice, precum şi părerile cercetătorilor moderni asupra religiei daco-getice»¹⁰.

Pe ce se întemeiază susţinerile cercetătorilor moderni că religia daco-getică a fost politeistă? Bineînţeles pe numărul zeilor, care au putut fi identificaţi. Mai întîi este considerat, ca mărime şi popularitate, zeul *Zamolxis*, despre care se spune că era un zeu htonian, după relatarea lui Herodot: «În ce priveşte pe Zamolxis şi locuinţa subterană, eu nu sînt nici neîncrezător, dar nici nu mă încred prea mult. Mi se pare însă că acest Zamolxis a trăit cu mulţi ani înainte de Pytagora. Dar fie că Zamolxis a fost om, fie că a fost o divinitate, să lăsăm lucrurile aşa»¹¹.

Dealtfel ipoteza unui Zamolxis-om o aflăm şi la Strabon, după care «la început Zamolxis a fost făcut preot al zeului celui mai slăvit la aceştia, iar după aceea a fost intitulat şi zeu»¹². Problema unui Zamolxis, om sau zeu, nu poate fi lămurită satisfăcător, deşi sînt semnificative relatările lui Herodot că Zamolxis a fost «om, sclav din Samos şi anume sclavul lui Pytagora, fiul lui Mnesarchos, şi ajungînd liber a strîns mari bogăţii şi s-a întors astfel învăţat în ţara sa»¹³. Ar fi interesantă ipoteza unui Zamolxis-om, care a reformat religia daco-getă, dar reforma sa este greu de stabilit în amănunte. Pentru a fi un personaj istoric, sînt necesare coordonate fixe şi ele lipsesc. A broda conjectural, înseamnă a rămîne în imprecizie.

Zamolxis este însă considerat de toţi cercetătorii zeu şi această soluţie trebuie să ne menţină atenţia. Caracterul htonian nu este exclusiv. Zeii politeişti erau multilaterali în concepţia popoarelor antice. Fără a depăşi izvoarele literare antice, acest

8. *Istoria Românilor*, Bucureşti, Editura Albatros, 1971, p. 76. 9. *Getica*, p. 155.

10. Hadrian Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Cluj, 1972, p. 204.

11. Herodot, *Istoriile*, trad. de A. Piatkowski şi F. Vanţ-Stef, Bucureşti, 1961, p. 98.

12. Strabon, VII, 3, 5. 13. Herodot, IV, 95.

zeu era mare preot, mare învățat, trăitor ascetic în subterane. Să fi suferit un proces de zeificare, ținând seama de evhemerismul grec, să fi fost un om, care s-a întors cu un prestigiu inegalabil din Grecia, fiind discipolul lui Pytagora și să fi ajuns zeu în țara sa, iată întrebări fără răspuns, care sînt strîns legate de izvoarele literare antice. Noi înclinăm să-i atribuim titlul de zeu, care nu este contestat de nimeni și să nu susținem istoricitatea sa, neexistînd dovezi pentru dovedirea ei, ipotezele neinteresîndu-ne.

Al doilea zeu, ca importanță, este considerat de către toți cercetătorii moderni *Gebeleizis*, zeu uranic, zeu al fulgerului, după I. I. Rusu¹⁴. Stăpîn al cerului, acestui zeu îi trimiteau străbunii noștri solii, care erau primiți în sulii, sau săgețile amenințătoare, cînd veneau furtunile sau se întuneca soarele și luna. După Herodot, Zamolxis ar fi identic cu *Gebeleizis*: «Ei cred că nu mor și că cine își dă ultima suflare merge la Zamolxis, pe care zeu unii dintre ei îl numesc și pe *Gebeleizis*»¹⁵.

Două nume pentru același zeu este prea puțin probabil că au întrebuintat daco-geții. Erau deci două zeități diferite. Trimiterea solilor și săgetarea cerului sînt acte de cult, după mentalitatea antică. *Gebeleizis* era un zeu independent cu atribute uranice. Soluțiile etimologice, date de Tomaschek, după care numele lui *Gebeleizis* ar avea ca rădăcină tracicul *zebel-lumină*, ca și *Zbelsurdos*, e problematică, deși se bazează pe originea indo-europeană a cuvintelor¹⁶. Se scoate însă în evidență că acest zeu era un zeu al luminii, al cerului, al fulgerului.

Pe lîngă acești zei, istoricul Hadrian Daicoviciu mai înșiră o divinitate feminină corespunzătoare *Hestiei-Vesta*, un zeu războinic asemănător lui *Ares-Mars*, o zeiță *Bendis*, corespunzătoare *Artemidei* și *Diane*, zeități care vor deveni mai tîrziu, în provincia Dacia, prin fenomenul de *interpretatio romana*, *Liber*, *Libera*, *Hercules*, *Terra*, *Dacia*, *Genius (Di et Deae) Daciae*, *Terra Mater* etc., precum și diferiți «eroi» și «cavaleri»¹⁷.

După cum se constată, politeismul daco-get a făcut casă comună cu politeismul greco-roman. Faptul este semnificativ și nu a fost observat încă cu seriozitate de susținătorii monoteismului. Zeii romani s-au suprapus sau au înlocuit pe unii dintre zeii daco-geți. Iarăși nu mai știm nimic de soarta lui *Zamolxis* și *Gebeleizis*. Au mers anihilați de zeii puternici ai cuceritorilor, au fost înlocuiți de *Zeus-Jupiter*, de *Mars*, de *Demeter*, de *Artemis*, de *Diana* etc.? Tot ce se poate, susținerile istoricilor și arheologilor fiind categorice. Noi opinăm însă că dacii învinși nu și-au trădat așa de ușor zeii tutelari, și cultul lui *Zamolxis*, al lui *Gebeleizis* și al celorlalți zei necunoscuți ai dacilor a durat și sub stăpînirea romană.

La atît se reduce cunoașterea zeilor daco-geți. Alți zei decît *Zamolxis* și *Gebeleizis*, zei autentici ai daco-geților, nu cunoaștem. Ceilalți vin prin filiera greco-romană. Este interesantă și concluzia istoricului Hadrian Daicoviciu: «Sîntem, din păcate, departe de a avea o confirmare arheologică a tuturor informațiilor antice privind religia daco-geților. Totuși, săpăturile au confirmat, credem, două teze dintre cele mai importante: aceea a caracterului politeist și aceea a caracterului predominant urano-solar al religiei daco-getice. Confirmarea a venit mai cu seamă datorită dezvelirii a numeroase sanctuare ale dacilor»¹⁸.

14. I. I. Rusu, *op. cit.*, p. 103 ș. u.

15. Herodot, IV, 94.

16. H. Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, p. 219 ș. u.

17. *Ibidem*, p. 204 ș. u.

18. *Ibidem*, p. 205.

2. Riturile de înmormântare

Descoperirile arheologice ne aduc date prețioase despre riturile funerare ale daco-geților, despre sanctuarele lor, atît cît se pot descifra din ceea ce mîinile oamenilor de știință au scos din adîncul mileniilor la suprafață. Numeroasele sanctuare ale dacilor, care au fost descoperite, sînt înșirate de istoricul Hadrian Daicoviciu: patru sanctuare patrulater la Costești, cîte un sanctuar patrulater la Blidaru, Piatra Roșie, Bănița, Bărboși, cîte două sanctuare la Piatra Craivii și Bîtca Doamnei, dintre care cîte unul circular, opt sanctuare patrulater la Sarmizegetusa și unul circular pe terasa a XI-a a Dealului Grădiștii etc.¹⁹.

Aceste sanctuare patrulater și circulare ne dovedesc existența unui cult religios la daco-geți, adus diferiților zei de către preoți. Cultul era urano-solar, fiindcă sanctuarele erau fără acoperișuri. Sanctuarele mai dovedesc că dacii erau politeiști, altfel nu ne putem explica existența numeroaselor temple într-aceeași așezare, ca la Costești și Sarmizegetusa. Să presupunem că li se aducea cult lui Zamolxis și lui Gebeleizis în sanctuare separate, mai rămîn însă două sanctuare la Costești, vreo șapte la Sarmizegetusa, cîte unul sau două în alte așezări, care nu putem presupune cui erau închinare.

Dacii cunoșteau și un cult al soarelui prin secolele I î.d.Hr. — I.d.Hr. La concluzia aceasta s-a ajuns datorită descoperirii pe terasa a XI-a a Dealului Grădiștii, în imediata apropiere a marelui sanctuar circular de aici, a unui pavaj de andezit, reprezentînd soarele²⁰. Cultul dacilor consta din rugăciuni aduse zeilor și din rituri funerare, care aveau o mare dezvoltare, datorită credinței lor în nemurire. Este greu de precizat mai amănunțit cultul zeilor și diferența dintre ei, cît și riturile funerare.

În special, ritul de înmormîntare a atras și atenția scriitorilor antici, dintre care Herodot spune «că tracii, după ce jelesc mortul, îl expun timp de trei zile, apoi jertfesc diferite animale și fac un mare ospăț funerar. Abia după aceea îngroapă cadavrul, arzîndu-l în prealabil sau nu, și-i ridică un tumul deasupra mormîntului. Ceremonialul se încheie cu întreceri călare, dotate cu premii de preț. Dar aceste obiceiuri se practică numai la moartea celor bogați; sărăcimea nu are parte de rituri atît de complexe»²¹.

Asemenea practici funerare erau comune, cu mici deosebiri, întregii lumi antice, deci ele au existat cu siguranță și la străbunii noștri, care iarăși confirmă teza că, în mijlocul popoarelor politeiste, dacii nu puteau fi monoteiști, nici nu puteau avea alte rituri de înmormîntare, deși credeau în nemurire. Dar în nemurire mai credeau și alte popoare antice. Să cercetăm dar și de astă dată descoperirile arheologice din ultimul timp, care ne vor ajuta, ca și în cazul politeismului, să venim cu precizări noi.

Înainte de descoperirile arheologice recente, se știa că dacii au preoți, conduși de marele preot, că aveau un munte, Cogaionon, unde într-o peșteră el se ruga și se supunea unor reguli stricte de viață, dar despre sanctuare numai se presupunea că au existat. Or, actual, se cunosc 19 sau 20 de sanctuare de tipul aliniamentelor de coloane. Nesiguranța în ceea ce privește numărul lor total se datorește lipsei de cercetări la presupusul sanctuar patrulater D de la Sarmizegetusa²². În aceste sanctuare slujeau alți preoți, decît cei însingurați pe culmi. De bună seamă că ei îndeplineau și riturile funerare.

19. *Ibidem*, p. 205—214.

20. *Ibidem*, p. 215.

21. *Ibidem*, p. 223.

22. *Ibidem*, p. 212.

Expunerea timp de trei zile a celor morți este probabil că s-a făcut în sanctuare, iar dacă s-a făcut la casele celor morți, unele slujbe funerare se făceau în incinta sanctuarelor. Mormintele descoperite pînă acum ne aduc un spor de cunoștințe și în ceea ce privește riturile funerare. Un studiu al lui D. Protase²³ se ocupă cu tipurile de morminte dacice. Din acest studiu rezultă că mormintele de incinerare sînt cele mai numeroase. Mormintele de inhumație sînt mai rare și sînt în formă de tumuli, ca acei de la Zimnicea. Se pare că aceste morminte au aparținut unor conducători, dar ele datează din secolele IV—II î.d.Hr. și nu sînt definitorii pentru riturile de înmormîntare²⁴.

Mormintele de incinerare însă predomină. «Arderea mortului s-a făcut la un *ustrinum* asupra mormintelor cu ardere pe loc. Merită relevat faptul că în cazul folosirii unui *ustrinum*, mormintele sînt întotdeauna plane; excepție fac numai cîțiva tumuli săpați la Zimnicea, dar aceștia datează din secolele IV—II î.d.Hr., iar camera lor mortuară subterană cu coridor de acces ne face să ne gîndim mai degrabă la traci decît la geți»²⁵.

Mormintele de incinerare sînt astfel obișnuite la daci, de aceea este așa de greu de reconstituit tipul antropologic al strămoșilor noștri, singurele mărturii rămînînd cele de pe Columna lui Traian. Cenușa celor arși era, de obicei, pusă într-o groapă plană, altele într-o urnă, la cei mai înstăriți, care-și puteau permite cumpărarea unei urne. Tot aceștia foloseau și casete de piatră. Uneori gropile sînt în formă de butoi, ca niște cuptoare, în care se incinerau morții²⁶.

E destul de greu de precizat astăzi dacă incinerarea și tipurile de morminte sînt legate de concepția despre nemurire a dacilor. Important este că exista obiceiul de a aduce anumite jertfe cu prilejul înmormîntării, de a așeza pe groapă și în groapă obiectele de care mortul ar putea avea nevoie în viața de apoi, precum și vase cu mîncare și băutură. Herodot spune că tracii, după ce jelesc mortul, fac un mare ospăț funerar²⁷.

Considerînd aceste obiceiuri la înmormîntare ale dacilor, putem constata că și mult discutata problemă a nemuririi se prezintă, în urma descoperirilor arheologice, într-o formă nouă. Afirmațiile lui Vasile Pîrvan, după care s-au luat atîția alți cercetători, că dacii aveau o concepție despre nemurire, superioară popoarelor antice, nu se mai pot susține. Viața de dincolo era concepută ca o prelungire a vieții de aici de pe pămînt. Mortul avea nevoie și în cealaltă viață de obiectele sale, de mîncare și de băutură, după cum o dovedesc jertfele cu prilejul înmormîntării. Asemenea uzanțe se află în riturile funerare ale tuturor popoarelor antice.

Credința în nemurire a dacilor a suferit însă mutații explicabile, care cu greu se mai pot descifra. În acest sens, istoricul Hadrian Daicoviciu spune: «La daci, încă la sfîrșitul epocii hallstattiene și la începutul vîrstei Latene, ezitarea între inhumație și incinerare făcuse loc ritului incinerării, acest fenomen oglindind, probabil, anumite modificări, greu de precizat, în concepțiile despre nemurire ale geto-dacilor pe care le amintește Herodot (IV, 93—94). Cunoscînd disputa dintre Zamolxis și Gebeleizis pentru domnia asupra morților, s-ar putea încerca să se explice trecerea

23. D. Protase, *Considérations sur les rites funéraires des Daces*, în «Dacia» N. S., VI (1962), p. 173 ș. u. 24. *Ibidem*.

25. H. Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, p. 222.

26. *Ibidem*, p. 222 ș. u.

27. D. Protase, *Riturile funerare la daci și daco-romani*, București, p. 80.

generală de la incinerație prin evoluția întregii religii geto-dacice. Ne-am putea gândi că nemurirea făgăduită de Zamolxis credincioșilor săi era completă, cuprinzând adică și corpul și sufletul. Omul murea, însă un dublet al lui, poate mai puțin carnal, real totuși și cu nevoi asemănătoare celor din timpul vieții, continua să trăiască în împărăția zeului subpămîntean, bucurîndu-se de toate bunurile. S-ar putea presupune că, treptat, pe măsură ce se impunea cultul uranicului Gebeleizis, ideea nemuririi trupului dispare sau în orice caz se modifică: acum se pune problema fie de a elibera sufletul imaterial și nemuritor de învelișu-i corporal, fie de a reduce trupul însuși la o stare cît mai puțin materială. Oricare ar fi fost ideea, soluția era una singură: arderea cadavrelor»²⁸.

Incinerația generală ar dovedi astfel o concepție despre nemurire și la geto-daci, care a suferit modificări ca și la alte popoare, fără a fi singulară, istoria religiilor fiindu-ne martoră în această privință.

Acestea ar fi contribuțiile noi ale istoricilor și arheologilor cu privire la religia geto-dacilor. Nu ne îndoim că în urma marilor campanii de dezgropare a trecutului strămoșilor noștri, care au luat o amploare deosebită în ultimii ani, se vor descoperi alte dovezi despre cultura spirituală a geto-dacilor. Așa încă nu avem precizuni asupra unui bust de bronz, găsit la Piatra Roșie, care înfățișează, fără îndoială, o zeităte feminină (poate zeița Bendis, corespondenta traco-dacică a Artemidei), sau poate altă zeiță, al cărui nume nu se mai cunoaște. În orice caz, descoperirile continuă și numai ele au cuvîntul hotărîtor. Tot numai ele au avut darul să aducă un spor de cunoaștere în ceea ce privește politeismul daco-geților și concepția lor despre nemurire, care au fost confirmate astfel și arheologic.

Pr. Prof. PETRU REZUȘ

28. H. Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, p. 220 ș. u.

CONFLICTUL DIN BALADA „MEȘTERUL MANOLE“

— Cîntecul bătrînesc al Mănăstirii Argeșului —

Încă din 1905, N. Iorga afirma despre balada *Meșterul Manole* că este «cea mai frumoasă baladă românească»¹.

În vremea noastră, esteticianul Liviu Rusu o consideră că «reprezintă culmea piramidei de gândire și simțire (a poporului român n.n.), în care a prins formă concretă un suprem sens al vieții, sens legat de realitățile terestre pe care omul simte nevoia să le depășească pentru a se înălța deasupra condițiilor date ale existenței»².

Poetul american W. D. Snodgrass, afirma într-un interviu³ că, proiectul cel mai drag, pe care îl are acum, este traducerea în limba engleză a «Meșterului Manole», unul dintre cele mai frumoase mituri din cultura universală.

Eroul baladei *Meșterul Manole* a făcut obiectul unei comunicări în cadrul celui de-al XIV-lea Congres internațional de studii bizantine de la București din 1971⁴.

Una din temele preferate ale studiilor lui Mircea Eliade despre culturile arhaice, este, după cum se știe, și mitul baladei *Meșterul Manole*⁵.

Ion Taloș i-a consacrat, în ultimul timp, o monografie documentată⁶. Considerații personale asupra baladei a adus și Al. Alexianu⁷. Ghizela Sulițeanu a înregistrat, cât s-a mai păstrat, și muzica baladei⁸.

Meșterul, Manole de M. Pop⁹, A. Fochi¹⁰, Ovidiu Papadima¹¹ și Ovidiu Bîrlea¹²,

Dacă menționăm și articolele scrise în ultimul timp în legătură cu balada constatăm că cercetările asupra acestei capodopere a epocii noastre populare,

1. N. Iorga, *Geschichte des rumänischen Volkes*, 1905, p. 179.

2. Liviu Rusu, *Viziunea lumii în poezia noastră populară*, București, 1967, p. 296.

3. «Contemporanul» din 11 mai 1973, p. 9.

4. Pr. I. Ionescu, *L'histoire d'un nom chrétien-byzantin*, traducere în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1262—1267; *Legendă și adevăr istoric în cîntecul bătrînesc al mînăstirii Argeșului — Balada Meșterul Manole*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 191—214; *Despre Cîntecul bătrînesc al Mănăstirii Argeșului — Balada Meșterul Manole*, în «Mitropolia Olteniei», XXII (1970), nr. 3—4, p. 188—211.

5. Ne referim, în special, la lucrarea sa *De Zalmoxis a Gengis Ehan. Etudes comparatives sur les religions et la folklore de la Dacie et de l'Europe Orientale*; Paris, Payot, 1970 p. 162—185.

6. Ion Taloș, *Meșterul Manole*, București, 1973. A se vedea și Gheorghe Vrabie, *Balada populară română*, București, 1966, p. 67—108.

7. Al. Alexianu, *Acest ev mediu românesc*, București, 1973, p. 19—36.

8. Ghizele Sulițeanu, *Muzica baladei «Meșterul Manole» — coordonate ale unei structuri muzicale lirico-narative*, în «Revista de etnografie și folclor», tom. 16, 1971, nr. 2, p. 97—115.

9. Mihai Pop, *Nouvelle variantes roumaines du chant du maître Manole*, în «Romanoslavica», IX, 1963, p. 427—445.

10. A. Fochi, *Versuri extra-balcanice ale legendei despre «jertfa zidirii»*, în *Limbă și literatură*, vol. XII, 1966, p. 373—418.

11. Ovidiu Papadima, *Neagoe Bașarab, Meșterul Manole și «Vinzătorii de umbre»*, în «Literatură populară română», 1968, p. 605—618.

12. Ovidiu Bîrlea, *Meșterul Manole*, în *Limbă și literatură*, 1973, p. 547—556.

apărute în țară ca și în străinătate, au sporit, ceea ce dovedește interesul mereu actual ce-l prezintă, fără ca problemele pe care le ridică să fie încă epuizate.

Într-o operă epică, ceea ce constituie dinamismul ei, am zice forța care îi pune în mișcare singele ce-i dă viață, este conflictul declanșat între personajele care antrenează acțiunea. Conflictul acțiunii baladei *Meșterul Manole* este foarte dinamic, cu tensiunea gradată pînă la deznodămîntul tragic al jertfei eroului principal, ceea ce face ca această operă epică populară să fie una dintre cele mai desăvîrșite exemple ale acestui gen, pe plan universal. Conflictul acțiunii reflectă însă și o realitate social-istorică, din care se naște motivul operei de artă.

Vom căuta să arătăm că acest conflict nu este numai o creație a ficțiunii artistice a geniului popular, ci el are la bază și o realitate, în general, una mitică românească și, alta specifică locală, istorică-socială, legată de orașul Curtea de Argeș, din care a crescut, cum crește în grădină, sub umbrar de lună, firul de nalbă sau de rosmarin, fără să te întrebi cine l-a adus aici de l-a sădit și l-a udat.

În urma cercetărilor de pe teren ale lui Ion Taloș, se cunoaște astăzi că stadiul cel mai vechi al poeziei despre jertfa zidirii se prezintă sub formă de colind în nordul și vestul Transilvaniei, în Sălaj, pe valea Someșului și în Bihor, formînd stratul cel mai arhaic din țara noastră, ce coboară la același nivel cu variantele grecești, considerate a fi cele mai vechi.

Considerațiile cu privire la vechimea, geneza și funcția cîntecului epic despre femeia zidită, sînt astăzi reconsiderate în lumina acestor descoperiri de pe teren, în sensul că, tipul colindă din nord-vestul Transilvaniei dovedindu-se tot atît de arhaic ca și variantele grecești, ipoteza că balada despre soția zidită ne-ar fi venit din sudul Dunării nu-și mai are suport. Fondul ei se dovedește a fi autohton, în elaborare românească.

Soarta literară a baladei *Meșterul Manole* de la colind, colind-bocet la baladă, o întîlnim și la Miorița, aria colindului mioritic fiind aproximativ aceeași cu cea a colindului despre soția zidită de meșter¹³.

Cele 165 de variante românești ale baladei despre zidirea femeii, cîte se cunosc, și care se grupează regional în 12 tipuri, la rîndul lor, din punctul de vedere al motivelor și al funcționalității textului, se împart în trei mari grupe: 1. tipurile din Transilvania nordică; 2. cele din Transilvania sudică și din Banat și 3. cele din Oltenia, Muntenia și Moldova. Variantele din afara teritoriului României se asociază uneori celor din Banat, iar altele celor din Oltenia, Muntenia și Moldova.

Cum arată Ion Taloș, grupa nordică și cea din Oltenia-Muntenia-Moldova sînt puternic individualizate: în nord, textele au aproape totdeauna funcția de colind și se cîntă în perioada sărbătorilor de iarnă, pe cînd în sud, textul circulă sub formă de baladă și se cîntă la ospețe, nunți, șezători etc.; în nord, textul are un caracter pronunțat liric, în vreme ce în sud, are unul epic; în nord, în centrul acțiunii se află soția zidarului principal, iar în sud, acțiunea e dominată de figura complexă a meșterului; în nord, acțiunea nu e localizată decît în cazuri excepționale, în timp ce în sud aproape toate variantele prezintă clădirea mănăstirii de la Curtea de Argeș.

Pe cînd variantele din nord cuprind doar miezul epic al temei, cele din sud adaugă numeroase alte motive și creează un al doilea conflict — cel dintre domnitor și zidari — imprimînd textului un caracter mai dramatic și dînd o mai amplă

13. *Idem*, p. 547.

desfășurare acțiunii. Ion Taloș explică această situație, prin faptul că textul n-a cunoscut din totdeauna aceste diferențieri. Altădată el trebuie să fi circulat pe întreg cuprinsul țării în variante, cum sînt cele pe care le găsim astăzi în Transilvania: scurte, fără localizare sau cu localizări mai puțin însemnate. Textul își caută însă localizarea la un edificiu important. El tindea să explice cum a fost ridicat acesta. În timp ce în Transilvania nu și-a găsit o localizare corespunzătoare, în Țările Române, care dispuneau de numeroase monumente arhitecturale în stare să înaripeze imaginația populară, el și-a ales pe cel mai impresionant dintre acestea; mănăstirea de la Curtea de Argeș. Faptul s-ar fi petrecut după ce împrejurările istorice ale ridicării mînăstirii au fost uitate, poate într-o epocă de renaștere culturală ca aceea din timpul lui Șerban Cantacuzino sau Constantin Brîncoveanu, după cum presupunea și Alexandru Odobescu¹⁴.

Tipurile românești de la sud și răsărit de Carpați cuprind două conflicte: unul între zidari și forțele misterioase ce nu îngăduiau ridicarea mînăstirii fără o jertfă umană, iar altul între zidari și domnitorul care, de teamă că lucrătorii ar putea clădi o mînăstire mai frumoasă decît a lui, hotărăște să-i suprimă¹⁵.

Ion Taloș, ca în general toți folcloriștii, consideră că balada *Meșterul Manole* a luat naștere din fantezia poporului de a-și explica frumusețea arhitecturală a mînăstirii, pentru care a creat motivul conflictului între voievod și meșterii zidari, inexistent în versiunile sud-dunărene.

Al. Alexianu consideră că balada *Meșterul Manole* ar fi luat naștere în secolul al XV-lea, legată de construirea mării biserici domnești de la Curtea de Argeș, Sfîntul Nicolae Domnesc, pentru care afirmă: «pe vechea temă a jertfei se grefează noul eveniment, pentru a celebra fapta voievodului și pentru a vesti impunătoarea zidire»¹⁶.

Cum în toate variantele baladei din Oltenia, Muntenia și Moldova, adică de la sud și răsărit de Carpați este vorba de clădirea unei mînăstiri, și cum biserica Sfîntul Nicolae Domnesc n-a fost niciodată mînăstire, teza lui Al. Alexianu, preconizată de fapt la timpul său și de Vasile Alecsandri, iese din discuție.

Am arătat cu alt prilej, identificarea personajului *Negru Vodă* cu *Neagoe Basarab*, fixarea timpului și a locului acțiunii baladei *Meșterul Manole*¹⁷ în orașul Curtea de Argeș.

Se tot insistă că «nici un element constitutiv al baladei nu oferă vreun indiciu cît de neînsemnat că balada ar conține aluzii la împrejurările care a fost ridicată ctitoria lui Neagoe Basarab»¹⁸.

Pentru a vedea că nu aceasta este realitatea, să ne referim, îndeosebi, la varianta C. N. Mateescu (1909), culeasă din apropierea orașului Curtea de Argeș, la cîțiva kilometri în spre nord, din satul Albești, ale cărei prime momente le enumerăm, spre a le putea urmări mai ușor:

a) *Domnul că-mi venea, / Și iar că-mi venea, / Și iar îmi căuta, / Pînă ce-mi afla / D-un dalb luminiș, / Frumos poeniș / În sus pe Argiș, / La cetinu-nalt, / Nalt și răsirat, / Cum nu era alt / Și aci-mi venea, / Și aci-mi alegea / Loc de mănăstire / Și de pomenire, / Și de case bune.*

b) *Și ce-mi mai făcea? / Domnu-mi poruncea, / Icoană puneă, / Sus o anina, / În cetinu-nalt, / Nalt și răsirat, / Cum nu era alt. / Ziua mi-o puneă, / Noaptea că-mi*

14. Ion Taloș, *op. cit.*, p. 264.

15. *Ibidem*, p. 384.

16. Al. Alexianu, *op. cit.*, p. 24.

17. Pr. I. Ionescu, *Legendă și adevăr istoric în cîntecul bătrînesc al mînăstirii Argeșului...*, nota 4.

18. Ovidiu Bîrlea, *op. cit.*, p. 551.

piecea, / În iezer venea, / Aci mi-o găsea, / Și iar mi-o punea, / Și iar că-mi piecea : / O dată și iară, / Pîn-a treia oară. /

c) Domnul ce-mi făcea? / El se minuna / Și mi se-ngrija, / Dar n-avea ce făcea, / Că Dumnezeu vrea. / Domnul de-mi vedea, / N-avea ce făcea, / Oameni că-mi chema, / Pădure tăia, / Cărbuni că-mi făcea, / Care încărcă, / În iezer băga, / Apa de-mi seca /.

d) Și ce-mi mai făcea? / Și iar că-mi pornea, / Și iar porunca, / Șanțuri mari săpa, / Iezeru-mi seca. /

e) Fauri mi-aducea, / Grătare-mi făcea, / Frumos le-așeza, / Lucru de-ncepea. /

f) Și ce-mi mai făcea? La zid că-ncepea, / Zidea și zidea, / Mereu că-mi zidea, / Pînă se-nsera, / Pînă se-nopta, / Dar ce ziua zidea, / Noaptea se surpa...

Analizînd aceste momente ale acțiunii variantei Mateescu, care, de fapt, se încadrează în prima parte a baladei, ce s-a încorporat vechiului cîntec al jertfei zidirii, ce va fi circulat la noi și înainte de Neagoe Basarab, sub formă de colind de doliu, bocet etc., constatăm că putem identifica personajul Negru Vodă, ca și timpul și locul acțiunii baladei.

Cine poate fi voievodul pe care-l indică versurile: «Domnul că-mi venea, / Și iar că-mi venea, / Și iar îmi căuta, / Pînă ce-mi afla / D-un dalb luminiș, / Frumos poeniș, / În sus pe Argiș, / La cetinu-nalt / Nalt și răsfiat, / Cum nu era alt...»?

După mutarea capitalei Țării Românești din Curtea de Argeș la Tîrgoviște, se știe că, voievodul cel mai legat de Curtea de Argeș este Neagoe Basarab. Potrivit documentelor ieșite din cancelaria lui, aproape jumătate din domnie și-a petrecut-o la Argeș și la Pitești.

Documentele interne arată că Neagoe Basarab este *Domnul care vine și iar vine* în Curtea de Argeș, în cinci rînduri, constatat în anii: 1512, 1514, 1515, 1517, adică înainte de începerea lucrărilor zidirii mînăstirii, în timpul lucrărilor și la sfințirea ei¹⁹.

Neagoe Basarab este Domnul Negru Vodă care vine cu fastul domnesc «pe dalba-i moșie» sau, cum îi spun documentele, «în scaunul (sedes = reședința) vechilor domni din Curtea de Argeș»²⁰ și caută locul de mînăstire și de pomenire «În sus pe Argiș», adică în partea de sus sau de nord a orașului Argiș. În baladă este vorba de orașul Argeș cum, prescurtat, îi spune pînă astăzi poporul orașului Curtea de Argeș și nu de râul Argeș, cum, în general, greșit, se consideră²¹.

Neagoe Basarab și-a ales orașul Argeș pentru înălțarea ctitoriei sale, ca să-i fie lui și familiei sale locașul de veci spre pomenire, și dintr-un scop politic, adică de a-și consolida domnia în țară, pe care o parte din boieri i-o contestau, să dovedească legătura și continuitatea cu Basarabii, întemeietori ai Țării și ctitori în fosta ei capitală, și, în același timp, ctitoria sa să fie un nou Sion și o nouă Sfîntă Sofie, ca un stindard de mobilizare a conștiinței întregii creștinătăți ortodoxe împotriva cotropirii otomane, pe care voievodul și țara lui se pregăteau s-o înfrunte eroinic.

În orașul Curtea de Argeș, în afară de mînăstire și de ansamblul clădirilor ei din jur, numite în baladă «case bune», Neagoe Basarab a restaurat palatul domnesc

19. 17 august 1512; 14 iulie 1514; 3 august 1514; 26 iulie 1515; 15—17 august, 23 august, 1 septembrie, 29 și 30 octombrie 1517. Cf. D.I.R., B., XVI, H. passim; E. Hurmuzaki, XVI, nr. CI., p. 221; nr. CLXXIX, p. 233; nr. CLXXXI, p. 236. 20. D.I.R., B., XVI, I, 129, 130.

21. Pr. I. Ionescu, *Legendă și adevăr istoric...*, p. 196.

și a adus reparații bisericii Sfântul Nicolae Domnesc, încît grandoarea construcțiilor sale a dat din nou strălucirea de odinioară a Argeșului din timpul Basarabilor, pe care caligraful Florea îl numea acum «minunata Curte de Argeș»²².

Pentru asemenea fapte de ctitorie, poporul l-a înveșmîntat și pe Neagoe Basarab cu același supranume legendar de *Negru Vodă*, ca și pe ctitorul sau ctitorii Țării Românești de odinioară din străvechiul Argeș²³.

Versurile baladei precizează că Negru Vodă, adică Neagoe Basarab, *aci-mi venea / Și-aci-mi alegea / Loc de mînăstire / Și de pomenire / Și de case bune /*²⁴. Acest loc este în orașul Argeș, cu precizarea, în toate variantele din Muntenia că locul ales este în partea de sus sau de nord a orașului: «*În sus pe Argiș*»²⁵.

Acțiunea baladei se petrece, cum spun versurile: «*Pe Argiș în sus, / Pe Argiș în jos*». Versurile semnifică partea de sus a orașului sau, în graiul documentelor: «*din șus de oraș*»²⁶, unde Neagoe Basarab clădește mînăstirea, și partea «*din jos*», unde voievodul a restaurat palatul domnesc, curtea domnească cu ziduri, ceea ce se poate înțelege și prin versurile «*case bune*», și-a adus reparații și lucrări de întreținere Bisericii Sfântul Nicolae Domnesc²⁷. În acest spațiu din orașul Curtea de Argeș, precizat de versurile baladei și identificat istoricește și topografic, se petrece acțiunea voievodului și a meșterilor săi zidari, adică acțiunea baladei.

Sfînta monastire, / Pentru pomenire, sediul vechii mitropolii a Țării Românești, în care se pomeniseră Basarabii, voievozii întemeietori ai țării, rămăsese acum niște ziduri părăsite și ruinate: *Un zid de demult, / Un zid părăsit / Și neisprăvit, / Vechi și mucezit...* (var. Teodorescu); *Un zid părăsit / Și neisprăvit...* (var. Alecsandri).

Neagoe Basarab, în una din cele două pisanii așezate pe fațada de apus a bisericii mînăstirii sale, în partea dreaptă a intrării, consemnează starea în care a aflat vechiul locaș al mînăstirii: «*...pe care l-am găsit domnia mea la Curtea de Argeș, dărîmată și neîntărită..., am hotărît acest mai sus pomenit templu de la temelie a-l zidi și a-l înălța și a-l întări...*»²⁸.

Ne-o spune și Gavriil Protul: «*Și sparse mitropolia din Argeș din temelia ei și zidi în locul ei altă sfîntă biserică tot de piatră cioplită și netezită și săpată cu flori*»²⁹.

A reda viața fostei biserici a mînăstirii, în care își avusese sediul mitropolia țării, a o ridica din ruină și din «blestem», cum spune balada, nu era un fapt obișnuit, ca să nu fi impresionat pe contemporani și să nu-l fi transmis sub formă poetică.

Dărîmarea bisericii fostei mitropolii a Țării Românești și încercările anterioare lui Neagoe Basarab de a o repune în ființă, constituia pentru vremea aceea un fapt ieșit din comun, care va fi fost cunoscut în toată țara și, pentru care se va fi căutat o explicație, ce nu putea fi atunci decît superstițios-magică. Zidurile s-au dărîmat,

22. D.I.R., B., XVI, Țara Românească, vol. I, p. 111.

23. Pr. I. Ionescu, *op. cit.*, p. 200.

24. *Balade populare românești*, 1964, vol. III, p. 36.

25. Pr. I. Ionescu, *op. cit.*, p. 195—197.

26. D.I.R., B., XVII, I, 273, 293—296.

27. Pavel Chihaia, *Data construirii casei domnești de lângă Biserica Sfântul Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș*, în «Glasul Bisericii», XXVI (1967), nr. 9—10, p. 967—1000.

28. În «Mitropolia Olteniei», XII (1960), nr. 1—2, p. 16.

29. *Istoria Țării Românești, 1290—1690. Letopisețul Cantacuzinesc*, București, 1960, p. 34.

fiindcă au fost blestemate. Ca să fie din nou ridicate și să dureze, să aibă viață, va trebui ca în ele să fie zidită o ființă omenească, al cărei suflet să treacă în ziduri și să le însuflețească.

Considerăm că acesta a fost motivul din care a luat naștere legenda mînăstirii Argeșului și din care, după ridicarea mînăstirii, se va fi încheșat și dezvoltat balada, prin acțiunea impresionant de înălțătoare a eroului popular, *Manole*.

Împlinirea ritualului jertfei zidirii era atît de imperios cerut de conștiința superstițioasă și datina timpului, încît nu se putea concepe zidirea unei biserici fără respectarea acestui ritual magic, fiindcă zidurile trebuia să li se transmită, prin jertfă, viață. Ecolul acestei superstiții magice animiste supraviețuiește prin zidirea umbrei pînă în zilele noastre, și, îndeosebi, în regiunea Argeșului³⁰. Cel care avea obligația să îndeplinească ritualul magic al jertfei zidirii era mai-marele meșter și nu ctitorul. De aici, conflictul imaginar între zidari și forțele misterioase ce nu îngăduiau ridicarea mînăstirii fără o jertfă umană, care are la bază o realitate mitică românească³¹ și care a făcut parte din vechiul cîntec, în circulație la noi și înainte de Neagoe Basarab.

Poporul român a conceput că, pentru realizarea măreței mînăstiri a Argeșului, nu putea fi decît un meșter cu însușiri și calități sufletești excepționale. Numele unui asemenea meșter, cu circulație în aria folclorică a culturii creștino-bizantine, din care făceau parte și Țara Românească și Moldova, mai mult decît Transilvania, a fost, îndeosebi pentru secolele al XVI-lea — al XVII-lea, *Manoli(-e)*.

Ținînd seama de funcția folclorului, care însoțește istoria, consemnînd atmosfera și faptele, în felul său, nu în sens mecanic, noțional, științific, ci cu ajutorul imaginii artistice³², nu putem afirma că *Manoli(-e)* ar fi fost numele real-istoric al mai-marelui meșter al zidarilor mînăstirii lui Neagoe Basarab. Ca și la greci, cum a arătat prof. P. Caraman, «*Manoli este un nume consacrat pentru arhitectul ideal, un nume simbol*»³³.

Așa cum am arătat, sensul acestui simbol a făcut obiectul comunicării noastre, în cadrul celui de al XIV-lea Congres internațional de studii bizantine, asupra căruia nu insistăm aici³⁴.

Istoricii au căutat să-i dea Meșterului *Manole* din balada noastră populară un suport istoric, o identificare în timp și o origine etnică, dar el a rămas tot «meșterul necunoscut»³⁵, fiindcă în baladă are o funcție artistică, de a comunica un sentiment, o idee, un mesaj, și nu să comunice un nume informativ istoric.

Meșterul *Manole* este personajul cu substratul creștin-bizantin: Emanuel, care întruchipează calitățile ideale ale Ziditorului, ce-și jertfește din iubire, cu conștiința

30. Pr. I. Ionescu, *Despre cîntecul bătrînesc al Mănăstirii Argeșului. Balada Meșterul Manole*, în «*Mitropolia Olteniei*», XXII (1970), nr. 3—4, p. 194—195, notele 37 și 41; Ovidiu Papadima, *Literatura populară română*, 1968, p. 665—618; Ion Taloș, *Rituri de construcții la romani*, în vol. «*Folclor literar*», vol. II, Timișoara, 1968, p. 221—262.

31. Pr. I. Ionescu, *Legendă și adevăr istoric...*, p. 210—213.

32. Ovidiu Birlea, *Folclor și istorie*, în «*Reviste de etnografie și folclor*», rom. II (1966), nr. 1, p. 13.

33. P. Caraman, *Considerații critice asupra genezei și răspîndirii baladei Meșterului Manole în Balcani*, în «*Buletinul Institutului de filologie română «Al. Philippide»*, Iași, I, 1934, p. 91. 34. București, 6—12 septembrie 1971.

35. Emil Lăzărescu, *Biserica Mînăstirii Argeșului*, București, 1967, p. 29.

îndeplinirii misiunii sale tot ce are mai scump, însăși viața, ca să dea viață operei sale și s-o realizeze desăvârșită și nemuritoare.

Zidirea Mînăstirii Argeșului, poporul n-a putut s-o conceapă decît clădită de acest mai-mare meșter, supranumit Manole, care a trebuit să-i aducă aici ca jertfă a zidirii, tot ce el avea mai scump și drag pe lume, însăși soția sa, ca mînăstirea să poată avea viață, zidurile ei să întrupeze un suflet nemuritor, ca să nu se mai poată surpa niciodată, să rămînă: *Falnică zidire, / Monastire'naltă, / Cum n-a mai fost altă...*

Pe linia acestei înțelegeri, Mînăstirea Argeșului este numită de popor pînă astăzi *Mînăstirea lui Manole*, nu pentru că în realitate ar fi zidit-o el, așa cum presupunem în timpul nostru, concepție străină de înțelesul vechi și adevărat al baladei noastre populare.

În acest sens, se conturează explicația primului conflict al baladei, care gradează în intensitate al doilea conflict, cel dintre domnitor și zidari, ce dă cîntecului epic acordurile unui puternic dramatism, cuprins într-o desfășurare amplă a acțiunii, care nu se găsește în variantele sud-dunărene.

Din versurile citate ale variantei Mateescu, se vede că domnul, și nu Meșterul Manole, se îngrijește de mersul lucrărilor zidirii mînăstirii și el conduce personal lucrările de asanare a iezerului și de consolidare a terenului pentru fixarea temelilor bisericii mînăstirii, ca să nu se mai surpe în viitor. Domnul este cel care cheamă oamenii să taie pădure și să facă din ea cărbuni, să-i încarce în care și să-i bage în iezer să absoarbă apa; aduce fauri să facă grătare de fier pe care le așează să consolideze temelile. Toate aceste elemente rediate în baladă vorbesc de o lucrare de inginerie, am zice, după toate regulile asanării și consolidării unui loc mlăștinos, așa cum a fost locul pe care a zidit Mînăstirea Argeșului Neagoe Basarab, după planul conceput de el.

Despre realitatea acestor elemente constructive, păstrate de varianta Mateescu, avem mențiunea, cea mai veche, de la Paul din Alep și confirmarea lor pe teren de către inginerul-arhitect N. Gabrielescu, în timpul restaurării bisericii din anii 1875—1885³⁶.

În legătură cu participarea activă a lui Neagoe Basarab la unele lucrări ale ctitoriei sale ne informează și Gavriil Protul, cu prilejul sfințirii bisericii, la 15 august 1517: «Și tocmi în altariu sfîntul prestol Neagoe Vodă cu mîinile lui, spre sfințire, în lauda Adormirii Stăpînei de Dumnezeu Născătoare și pururea Fecioară Maria. Și duse și făcătoarea de minuni icoană a lui Pantocrator, de care s-au zis mai înainte și o puseră de-a dreapta în biserică ... Așijderea și alte sfinte icoane...»³⁷.

Paul din Alep, care a vizitat Mînăstirea Argeșului la 14 ianuarie 1657, vorbește despre tradiția icoanei făcătoare de minuni pe care Neagoe Basarab a găsit-o în mijlocul lacului unde a înălțat mînăstirea și pe care îl «umplu cu pietre și cărbuni...»³⁸.

36. Virgil Drăghiceanu, *In legătură cu Biserica Domnească de la Argeș*, în «Mitropolia Olteniei», VII (1955), nr. 10—12, p. 559. A se vedea și Aurel Sacerdoțeanu, *Mînăstirea Curtea de Argeș la 450 de ani*, în «Revista Muzeelor», nr. 6/1967, p. 582.

37. *Istoria Țării Românești 1290—1690*, p. 1—39.

38. Emilia Cioran, *Călătoriile Patriarhului Macarie de Antiohia în Țările Române, 1653—1658*, București, 1900, p. 145—146; Silvestru D. Voinescu, *Mînăstirea Curtea de Argeș. Impresii*, Pitești, 1967, p. 11—15. În realitate, aici erau două pîrîiașe care înconjurau terenul pe care s-a înălțat «biserica lui Neagoe». În anumite epoci ale anului aceste pîrîiașe, din cauza

În versurile variantei Mateescu se spune că, la începutul lucrărilor zidirii mănăstirii, *Domnu-mi poruncea, / Icoana puneă, / Sus o anina / În cetinu-nalt, / 'Nalt și răsfirat, / Cum nu era alt. / Ziua mi-o puneă, / Noaptea că-mi pierea, / În iezer venea, / Aici mi-o găsea, / Și iar mi-o puneă / Și iar că-mi pierea ; / O dată și iară, / Pîn-a treia oară...».*

Versurile sînt o aluzie la icoana făcătoare de minuni a Pantocratorului, ce aparținuse fîntîinii Samarinencii bisericii Sfînta Sofia din Constantinopol, și la legenda ei consemnată în grecește pe margini, care fusese junghiată de un evreu și ascunsă de el într-un puț (iezer), iar rana sîngerase și pătase făptașului hainele și prefăcuse apele fîntîinii în sînge și icoana ieșise la iveală³⁹.

La 25 septembrie 1515, Neagoe Basarab venea la Constantinopol ca să îndeplinească ceremonialul de vasalitate⁴⁰. La Constantinopol luă legătură și cu patriarhul ecumenic Teolipt, de la care primea binecuvîntarea tradițională de domnie, și pe care l-a invitat în Țara Românească să sfințească ctitoria sa, Mînăstirea Argeșului, cum acesta a și făcut, lucru ce nu se mai petrecuse pînă atunci, ceea ce a ridicat în ochii contemporanilor prestigiul domnului și al ctitoriei sale. Cu justificată mîndrie, Neagoe Basarab spunea: «Mi-am chemat tot poporul la serbare»⁴¹.

De la patriarhie, Neagoe Basarab aducea ca dar și această icoană făcătoare de minuni, cunoscută în lumea ortodoxă, și sub acoperămîntul ei începea voievodul zidirea ctitoriei sale, încredințînd pe contemporani că zidirea Mînăstirii Argeșului are binecuvîntarea Patriarhiei Ortodoxe a Constantinopolului și ocrotirea lui Dumnezeu, sau cum spun versurile baladei, «Că Dumnezeu vrea»⁴².

Elementul înălțării icoanei protectoare la începutul lucrărilor mînăstirii îl păstrează numai varianta Mateescu, culeasă din apropierea orașului Argeș, și foarte vag alte variante, cum este cea din Făurești, de fapt tot din ținutul Argeșului⁴³, ceea ce dovedește că și acest element, ca și elementele asanării și consolidării locului mlăștinos de către voievodul ctitor, Neagoe Basarab, *În sus pe Argiș*, unde și-a zidit mănăstirea, provin din amintirea zidirii mînăstirii în orașul Argeș, iar creiatorii versurilor care transmit aceste elemente, n-au putut fi decît din aceste locuri ale Argeșului.

Afirmația că «nici un element constitutiv al baladei nu oferă vreun indiciu cît de neînsemnat că balada ar conține aluzii la împrejurările în care a fost ridicată ctitoria lui Neagoe Basarab»⁴⁴ nu se poate justifica, după cum nu ea poate justifica nici afirmația despre cîntecul jertfei zidirii că, în timp ce în Transilvania el nu și-a găsit nici o localizare corespunzătoare, în Țările Române, care dispuneau de numeroase monumente arhitecturale în stare să înaripeze imaginația populară, el și-a ales pe cel mai impresionant dintre acestea: mînăstirea de la Curtea de Argeș, iar

ploilor, se transformau în adevărate mlaștini Cf. Pavel Chihăia, în «Mitropolia Olteniei», XIV (1962), p. 458, nota 30.

39. *Istoria Țării Românești, 1290—1690...*, p. 34—35 ; Tit Sîmedrea, *Icoana junghiată de la Argeș. Glosă pe marginea vieții Sfîntului Nifon*, în «Omăgiu I.P.S. Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului», 1940, p. 710—718 ; Pr. I. Ionescu, *Legendă și adevăr istoric...*, p. 201—202.

40. Manole Neagoe, *Despre politica externă a lui Neagoe Basarab*, în «Studii, revistă de istorie» nr. 4/1966, p. 749.

41. Romeo Crețu, *Prezențe românești la Istanbul*, București, 1973, p. 23.

42. N. Iorga, *Istoria Domnilor Țării Românești, Compilare alcătuită de Constantin Căpitanul Filipescu*, București, 1902, p. 39, nr. 3, se arată că icoana Pantocratorului a fost mutată de Neagoe Basarab de la Țarigrad la Argeș, în anul 7023 (=1515).

43. Mihai Pop. *op. cit.*, p. 433. 44. Nota 18.

faptul s-ar fi putut petrece numai după ce împrejurările istorice ale ridicării mînăstirii au fost uitate⁴⁵. Se dovedește că aceste împrejurări istorice n-au fost uitate, iar balada Meșterul Manole n-a putut lua naștere într-o epocă cînd aceste împrejurări istorice au fost uitate, ci s-a născut datorită tocmai acestor împrejurări istorice. Motivul istoric al Mînăstirii Argeșului s-a altoit ușor pe un fond mitologic existent deja în popor. Cum spunea George Coșbuc, «fapte inedite nu cîntă și nici nu poate cînta poporul, și astfel nu avem în toată literatura lui nici o rapsodie al cărui subiect să fie curată născocire a fanteziei, cum sînt subiectele celor mai multe rapsodii ale literaturii culte»⁴⁶.

Ținînd seama de aceste împrejurări istorice, vom putea înțelege și nașterea conflictului dintre voievodul ctitor și meșterii zidari, care a dus la tragedia meșterului Manole, care conflict nu se găsește, după cum se știe, în variantele sud-dunărene⁴⁷.

În varianta Mateescu, la care ne-am referit, ca provenind din partea locului unde se petrece acțiunea, fiind cea mai apropiată de vechiul tip al baladei care s-a încheșat și a pornit din orașul Argeș, nu se arată motivul pentru care Negru Vodă pedepsește cu moartea «*Pe cei meșteri mari*» și pe căpetenia lor, pe *Meșterul Manole*, cum se găsește în majoritatea variantelor.

Versurile spun că, după ce mînăstirea a fost zidită, *Domnul de-mi vedea, / Mult se-nveselea / Ș-apoi porunca / Schele de-mi strica, / Scări de ridica, / Și sus că-mi lăsa / Pe cei meșteri mari, / Dascăli și primari, / Și Manole zece, / Care și-i întrece*».

Aceste versuri dovedesc, cum vom arăta, o realitate istorică din care s-a născut în baladă conflictul dintre domnitor și meșterii zidari.

Motivul ambiției voievodului de a rămîne singur cu gloria celei mai frumoase mînăstiri, suprimînd pe meșterii zidari, ca să nu mai clădească alta mai frumoasă, nu va fi făcut parte de la început din balada propriu-zisă, argeșeană, ci va fi un adaos, o amplificare mai tîrzie, născută pe întinsa ei arie de circulație, din ficțiunea de a da înțeles frumuseții unice a Mînăstirii Argeșului.

Căutînd să explicăm substratul istoric al conflictului dintre domnitor și meșterii zidari, constatăm că documentele timpului vorbesc despre existența unui conflict real între Neagoe Basarab și orășenii argeșeni, generat de zidirea Mînăstirii Argeșului, care a durat apoi mai multe secole, și, care conflict, considerăm că explică pe plan poetic deznodămîntul tragic al baladei.

Din timpul lui Mircea cel Bătrîn, orășenii argeșeni aveau privilegii speciale pentru hotarul orașului și proprietățile lor. Neagoe Basarab este voievodul care le uzurpă aceste drepturi. Clădind mînăstirea sa pe moșia Flămînzeștilor, îi deposedează și le dă în schimb Partea Sasului⁴⁸. Deposedarea orășenilor de moșia lor îi nemulțumește profund, pentru care se judecă mai multe secole la domnie cu mînăstirea, începînd din vremea lui Pătrașcu cel Bun (1554—1557) și pînă în a doua ju-

45. Ion Taloș, *Meșterul Manole*, p. 264.

46. G. Coșbuc, *Baladele populare*, în «Albina», VII (1903), p. 10—11. Cf. Gh. Vrabie, *Balada populară românească*, București, 1966, p. 18.

47. În tratatul de *Istoria literaturii române*, I, 1964, p. 127, se consideră că este vorba de un conflict de clasă între patronul feudal și mai marele meșter zidar.

48. Înspre locul numit «Groape», spre nord-est de Mînăstirea Argeșului, în afară de oraș.

mătate a secolului al XVIII-lea. Ultimul proces pare să fi avut loc la 15 februarie 1762⁴⁹.

În documentul din 6 iulie 1560 al lui Petru cel Tânăr se amintește de o judecată a orășenilor argeșeni cu mînăstirea înaintea divanului lui Pătrașcu cel Bun. Orășenii reclamă că «au avut și ei sus-zisa ocină (Flămînzești) pe din două, însă le-a luat-o răposatul Basarab și nu le-a plătit nimic...», dar domnul constată că «Basarab le-a dat Partea Sasului...». Nemulțumiți cu hotărîrea de la 6 iulie, orășenii vin din nou înaintea divanului lui Petru în ziua de 15 septembrie 1560 și învinuiesc pe călugări că le-a cotropit moșia⁵⁰.

Documentul din 9 februarie 1608 de la Radu Șerban menționează printre daniile făcute de Neagoe Basarab «ocina care a fost a orașului, de la Valea Flămînzeștilor din sus, pentru că a cumpărat răposatul Basarab Vodă de la fiii lui Costea ocina Zigonenilor, de a dat-o domnia lui orășenilor în locul ocinei de la Flămînzești»⁵¹.

Pe moșia Flămînzeștilor se găsea, cînd s-a clădit mînăstirea, și un număr de săteni care, după schimbul efectuat, au devenit rumânii mînăstirii, adică din oameni liberi au devenit șerbi⁵².

Egumenia mînăstirii avea judecata orașului Argeș și veniturile lui, între care se socoteau și ale bîlciurilor (tîrgurilor) de Sfînta Maria Mare și de Sfîntul Dumitru. Poliția sau «pîrcălăbia» tîrgului era dată tot pe seama egumenului mînăstirii, care o exercita prin «pîrcălabii și mostasipii mînăstirii», «încît nu-i putea sta în cale nici Cancelarul țării (marele logofăt)»⁵³.

Egumenii abuzau în situația lor de judecători ai «tîrgului de la Curtea de Argeș». Constantin Brîncoveanu era informat «că se fac multe lucruri necuviincioase și să închid oameni pen mînăstiri»⁵⁴.

Orășenii erau obligați să-și vîndă bucatele în tîrg cu știrea egumenului «și aspră certare aștepta pe cei care umblau cu furișul», se spune în cartea lui Antioh Vodă din 23 mai 1669⁵⁵.

Matei Basarab, la 11 ianuarie 1641, da carte egumenului Leontie «să fie volnici călugării să fie judecata orașului cu tot venitul cu bună pace de cătră tot omul... *niminilea* fără știrea egumenului să nu tragă, nici să judece, fără numai egumenul să-i judece și să le scoată el datoriile cum iaste dată judecata de în zilele altor domni bătrîni»⁵⁶. Nimeni nu avea voie «au să fie slugă domnească, ori slugă boierească, sau orășan să vînză bucate cu furișul...»⁵⁷.

La 11 martie 1642, da din nou carte aceluiasi egumen, Leontie, să-i fie judecată și adăuga: «și vama den oraș din Argeș dată și miluită de răposatii Basarab Voevod și de Mihnea Vodă și de Mihai Voevod și de Șerban Voevod și de alții». Poruncă se da pîrcălabilor și bănișorilor de județ: «să vă feriți de judecata și de vama den oraș; amestecătură cu orașul să nu aibă»⁵⁸. La 10 ianuarie 1646, Matei

49. I. Ionașcu, *Din relațiile mînăstirii Curtea de Argeș cu orășenii argeșeni*, în «Revista istorică română», 1944, vol. XIV, fasc. IV, p. 458—466.

50. D.I.R., B., III, XVI, III, p. 129, 138, 154, 167.

51. *Idem*, XVII, I, p. 159, 133; cf. Pavel Chihaiia, *Cele două locașuri ale Mitropoliei din Curtea de Argeș, deduse din hrisoavele bisericii lui Neagoe Basarab*, în «Mitropolia Olteniei», XIX (1967), nr. 7—8, 597—612; *Idem*, *Procesul moșiei Flămînzești de lângă Curtea de Argeș*, în «Studii și comunicări», Muzeul Pitești, 1972, p. 259—269.

52. I. Ionașcu, *op. cit.*

53. Virgil Drăghiceanu, *Curtea Domnească din Argeș*, în «Bul. Com. Ist.»; X—XVI (1917—1923), p. 28—29.

54. *Ibidem*; I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 464.

55. I. Ionașcu, *op. cit.*

56. Fondul Arhivelor Statului, *Mănăstirea Argeș*, LXIX/7.

57. *Ibidem*.

58. *Ibidem*, p. XLII/4.

Basarab întărea Mînăstirii Argeşului vama oraşului dăruită de Basarab Vodă, Mihnea Vodă, Şerban Vodă, Alexandru Vodă Ilieş⁵⁹.

Toate aceste acte istorice ne duc la concluzia existenţei unui conflict real între ctitorul Mînăstirii Argeşului şi locuitorii oraşului Argeş, care, vor fi făcut parte dintre cei care au contribuit la zidirea Mînăstirii şi, ca răsplătire, erau deposedaţi forţat de moşia oraşului lor, li se luau toate drepturile şi libertăţile orăşeneşti şi erau aserviţi Mînăstirii.

Neagoe Basarab, după ce şi-a clădit mînăstirea, a ridicat orăşenilor argeşeni libertăţile şi privilegiile lor din vechime sau, cum am transpune situaţia în figuraţia poetică, le-a ridicat scările şi i-a lăsat să moară. Din oameni liberi deveniseră oameni aserviţi mînăstirii, pentru care s-au judecat apoi secole de-a rîndul cu domnia.

Ecoul acestui proces, argeşenii l-au transpus în cîntecul Mînăstirii Argeşului în conflictul declanşat între voievodul ctitor, Domnul Negru Vodă, adică Neagoe Basarab, şi Meşterul Manole, cu «cei meşteri mari».

Ca şi partea de la început a baladei, şi partea ultimă, a treia, ne conduce la concluzia că, elemente poetice ale baladei *Meşterul Manole* au contingentă cu realitatea obiectiv-istorică, ceea ce ne îndreptăţeşte să putem afirma că, aceste părţi, de la început şi de la sfîrşit, sînt încorporate vechiului cîntec mitologic al jertfei zidirii, cum s-a arătat şi de Ion Taloş. Cîntecul a circulat pe tot întinsul ţării noastre, cuprinsă în aria de cultură a Peninsulei Balcanice şi înainte de Neagoe Basarab, din care mai păstrăm unele urme şi astăzi în Transilvania, dar pe care geniul nostru popular prelucrîndu-l, i-a dat o nouă semnificaţie şi o nouă valoare estetică, legat de zidirea celei mai frumoase opere arhitectonice a pămîntului românesc, izvodind astfel cea mai frumoasă baladă românească, alături de balada *Mioriţa*.

Dacă procesul social-juridic, născut din vremea lui Neagoe Basarab avea să fie cîştigat cu timpul de orăşenii argeşeni o dată cu secularizarea averilor mînăstireşti, procesul literar al baladei *Meşterul Manole* avea să continue, fără să se fi închis nici în zilele noastre, prin amploarea problemelor care le ridică.

Considerăm că, este timpul, cînd avem toate «probele» care pledează pentru localizarea baladei în oraşul Argeş, legată de evenimentele istorice ale zidirii Mînăstirii Argeşului de către Neagoe Basarab, care l-a dus în conflict cu orăşenii argeşeni, să înţelegem că, acest conflict, este însuşi izvodul conflictului din procesul acţiunii baladei *Meşterul Manole*, iar orăşenii argeşeni, dornici de libertate, vor fi fost cei dintîi, care vor fi cîntat procesul acestui conflict al dramei vieţii lor sociale.

Pr. I. IONESCU

59. *Ibidem*, P. XLII/5.

„PRĂVILIOARA“ DE LA IAȘI DIN 1784

Începînd cu tipărirea cărții moldovene *Șapte taine a Besearicii*, din 1644 și a celei muntene *Mistirio* din 1651, s-au publicat în românește o serie de *Pravile* și *Prăvilioare*¹, al căror cuprins privește dezlegarea de chestiuni, atât canonice, cât și mirenești, de toate nuanțele. Aceste *Pravile* și *Prăvilioare* în afară de partea pur canonică mai cuprindeau și o serie de norme cu caracter juridic. În alcătuirea sau competența executării lor, înalții ierarhi, stareții de mînăstiri ca și clerul obișnuit, au avut un rol important: erau persoane oficiale de primă importanță.

În 1784 apărea la Iași *Prăvilioară în care cuprinde cele șapte taine bisericești*, cu care să se deprindă preoții mai ales duhovnicii, «ca să știe începerea și săvîrșirea tainei cum să o facă, și s-au mai adus ofeștenia cea mică, cum și citeva molifte spre folosul creștinescului norod. Cu blagoslovenia prea sfîntului Mitropolit al Moldovei Kiriu Kir Gavriil², întru a sînției sale Mitropolie în Iași. În zilele luminatului domnului Nostru Alexandru Voievod³. Întru întîia domnie a mării sale. În anu de la Adam 7292, iar de la nașterea lui Hristos 1784 Oct. 24, s-au tipărit de popa Mihaiu Strablinschii⁴ și exarh din Mitropolia Iașului»⁵.

Pe verso-ul titlului se află reprezentat Iisus Hristos blagoslovind lumea, într-o gravură semnată «Proto Ierei Mihail S(ti)rilb(i)țchi». Sînt exemplare în care această gravură este înlocuită cu alta, a aceluiași gravor, reprezentînd pe mitropolitul Moldovei Gavriil Calimachi în odăjdii și slujind. Volumul mai cuprinde și alte ornamente, dintre care unul cu literele M. S.

Urmează apoi prefața și scara cărții.

1. *Învățătura bisericască a lui Antim Ivireanul* din 1710, *Capete de poruncă* din 1714, retipărite în 1775, unde se arată că clericii au să alcătuiască foile de zestre și testamentele; *Adunarea celor șapte taine*, Iași, 1751; *Adunarea de multe învățături ale Mitr. Iacob Putneanul*, Iași, 1757; *Învățături pentru ispovedanie* ale Mitr. Grigorie, București, 1764; *Prăvilioară de taina ispovedaniei*, București; *Datoria și stăpînirea blagocinilor și protopopilor*, Iași, în limba rusă și limba română, 1791, reeditată în 1808; *Tîlcuirea celor șapte Taine din 1807*; *Manualul de pravilă bisericască*, București, 1852, reeditată de Mitr. Nifon cu adăugiri; cf. Șt. Gr. Berechet, *Legătura dintre dreptul bizantin și românesc*, vol. 1, part. 1; *Izvoadele*, Vaslui, 1937, p. 141—142; *Prăvilioarele care vorbesc de «ispovedanie»* sînt indicate de C. Erbiceanu în «*Biserica Ortodoxă Română*», XVI, 1891—1893, p. 769 și 912 și XVII, 1894, p. 130 și 225.

2. Gavriil Calimachi frate cu volevodul Ioan Teodor Calimachi, care domnește în Moldova (1758—1761), păstorește între 20 februarie 1760 și 20 februarie 1786; fusese mitropolit de Salonic; cf. V. Laurent, *L'élection de Gabriel Callimachi à la Métropolie de Moldovalachie. Date et circonstances*, București, 1945.

3. Alexandru Mavrocordat I, zis Deli-Beiu (Prințul nebun), fiul lui Constantin Mavrocordat, a domnit între 8 iunie 1782—12 ianuarie 1785.

4. Emile Picot, *Notice bibliographique sur le Protopope Mihail Strilbisky, graveur et imprimeur à Iassi, à Mogilev de Podolie et à Dubassar*, Paris, 1905.

5. *Pravila* sau *Prăvilioara* este de format mic cu 3+64 de foi; acestea din urmă sînt numerotate, Bianu-Hodoș, *Bibliografia românească veche*, vol. 2, București, 1910, p. 292—294; cf. și Gh. Chirică, *Cercetări istorice asupra legislației Bisericii Române din sec. XVII și XVIII*, București, 1895, reproduce partea a XII-a din *Prăvilioară*, p. 72—78.

Analizînd cuprinsul *Prăvilioarei din 1784*, constatăm că ea cuprinde dispozițiuni canonice și de drept laic în materie de redactare a testamentelor și a foilor de zestre.

Primele cărți de legi în limba română, *Pravila de la Govora*, 1640, *Cartea românească de învățătură*, Iași, 1646; *Îndreptarea legii*, Tîrgoviște, 1652, erau destinate judecătorilor de la centru, organelor de judecată locale.

Totuși, față de ideea cunoașterii legilor de către tot poporul se ridicau îndoieli și se făceau rezerve⁶. De pildă, cercetîndu-se aplicarea *Îndreptării legii* (1652), se va observa că a fost folosită mai mult de conducători⁷, deci nu a circulat în toată societatea feudală românească.

*Capete de poruncă*⁸ este prima carte care conține dispoziții canonice și juridice, scrisă în limba română, care s-au aplicat în toată societatea românească, reprezentînd deci o etapă pentru formarea și dezvoltarea limbajului juridic românesc.

Cuprinsul *Prăvilioarei din 1784* are o mare asemănare cu dispozițiunile cuprinse în *Capete de poruncă* în materie de redactare a testamentelor și a foilor de zestre.

Prăvilioara din 1784 și *Capete de poruncă* au constituit izvoare ale vechiului drept românesc scris. Deși ambele nu au fost promulgate de vreo autoritate domnească, totuși prin faptul că obligau pe preoți să respecte dispozițiunile lor la redactarea unor acte civile — testamente și foi dotale —, au avut o îndelungată aplicare.

Potrivit *Prăvilioarei din 1784* preoții și diaconii nu aveau voie să se amestece în lucruri mirenești, în mărturiile mincinoase, în jurăminte; nu au voie să facă negustorie, să frecventeze cîrciumile, la a doua abatere fiind lipsiți de harul preoției și trecuți în rîndul țăranilor etc.

Prăvilioara interzicea, de asemenea, preoților de a cununa pe un pămîntean cu un străin, sau oameni străini de parohia respectivă, pînă nu va cerceta dacă nu sînt căsătoriți în altă parte, dacă au mai fost căsătoriți. Pentru aflarea adevărului, preotul era obligat să ceară scrisoare de la preotul din parohia de unde aparțin părțile; de nu vor putea aduce această scrisoare se va întrebuița jurămîntul. Numai după aducerea adevărului sau depunerea jurămîntului, numai «atuncea-i veți cununa foarte ferindu-vă de a patra cununie ca să nu îndrăzniți a cununa»⁹.

6. P. P. Panaitescu, *Inceputurile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965, p. 198.

7. C. A. Spulber, «*Îndreptarea Legii*», *Le Code Valaque de 1652*, București, 1938, p. XLIX; *Istoria Țării Românești*, în «Magazinul istoric pentru Dacia», vol. 5, București, 1847, p. 124.

8. Bianu-Hodoș, *op. cit.*, tom. 1, București, 1903, p. 493; I. Peretz, *Curs de istoria dreptului românesc*, vol. 2, partea 2, București, 1927, p. 9; Em. Săvoiu, *Contribuțiuni la studiul succesiunii testamentare în vechiul drept românesc*, Craiova, 1942, p. 119; Pr. Nicolae Șerbănescu, *Antim Ivireanu tipograf*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXIII (1965), nr. 8—9, p. 745. Transcrieri din *Capete de poruncă* găsim la: Em. Săvoiu, *Capete de poruncă ale lui Antim Ivireanu*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXIV (1966), nr. 9—10, p. 1001—1006; Idem, *Capete de poruncă*, în «Renașterea», 1944, nr. 10, p. 533—541; Gabriel Ștrempel, *Antim Ivireanu*, București, 1972, p. 385—393.

Unele din istoriile literaturii române nu trec *Capete de poruncă* printre operele lui Antim Ivireanu. Astfel: Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române*, Sibiu, 1930, p. 150; Nicolae Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, vol. III, București, 1945; G. Călinescu, *Istoria literaturii române*, București, 1941, p. 15; *Istoria literaturii române*, Edit. Academiei, vol. 1, București, 1964, p. 560; Al Piru, *Literatura română veche*, ed. II, București, 1962, p. 286; Prof. I. D. Lăpădat, *Istoria literaturii române vechi*, part. II, București, 1963, p. 152; Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, vol. 1 etc.

De asemenea este oprit preotului de a cununa pămînteni fugiți din alte sate sau județe «pînă nu se face cercare, ca nu cumva să fie rudenie de sînge»¹⁰. Se interzicea apoi preotului de a desfăce căsătoria, dar avea obligația să înștiințeze pentru aceasta pe protopopul respectiv care, la rîndul lui, îi trimitea pe cei în cauză la Mitropolie¹¹.

Prăvilioara interzicea preotului de a face frați de cruce, de a cununa doi țigani care aparțin la doi stăpîni diferiți fără adeverință scrisă dată de ambii stăpîni: «și acea adeverință, ce să zice mai sus foarte la păstrare bună să fie».

În ceea ce privește regimul succesoral și cel matrimonial, *Prăvilioara din 1784* prevede că testamentul trebuie făcut cu bună credință atît din partea testatorului cît și din partea celui care îl redactează, cerîndu-se ca acestea să fie, în primul rînd, în depline facultăți mintale.

Ni se pare, de asemenea, relevant faptul că se accentuează că redactorii testamentelor trebuie să împiedice pe cît este posibil înlăturarea de la moștenire a rudelor apropiate. Să o împiedice chiar cînd testatorul invocă în susținerea hotărîrii sale faptul că rudele i-au fost necredincioase sau nu l-au îngrijit la boală. Aceleași dispozițiuni sînt prevăzute și de *Capete de poruncă*.

Grija aceasta, atît în *Capete de poruncă*, cît și în *Prăvilioara din 1784* și recomandările stăruitoare care se fac alcătuitoarelor de testamente, ne dau dreptul să credem că înlăturarea rudelor apropiate de la succesiune devenise un sistem ce alarma pe acei care purtau grija de soarta familiei ca instituție și în special împiedicarea fărâmițării bunurilor familiale.

Preotul care redacta testamentul trebuia să îl semneze punîndu-și și pecetea și să specifice din ce sat este. De asemenea se arăta că testamentul se face în prezența a «7 martori, după porunca pravilii; iar la vreme de nevoie fie și 4». Acești martori trebuiau să semneze testamentul în urma preotului care îl redactase.

Ca și *Capetele de poruncă*, *Prăvilioara din 1784* conține formulare pentru redactarea unui testament și a unei foi dotale. Prin indicarea acestor norme se înlăturau procesele, redactîndu-se corect aceste acte. Pentru prima oară, aceste îndreptări procedurale se întîlnesc în istoria dreptului vechi românesc scris în *Capete de poruncă*, ceea ce indică și o valoare juridică a acestei cărți.

Testatorul trebuia să specifice în testament că înainte de împărțirea averii, soția sa va primi zestrea adusă la contractarea căsătoriei, conform specificației din foaia dotală¹², precum și darurile dinaintea nunții¹³ împreună cu darurile primite a doua zi după nuntă.

Se specifica în testament și achitarea datoriilor «cu zapise ori fără zapise».

Ultima parte a testamentului se referea la împărțirea averii mișcătoare și nemîșcătoare între descendenți legali sau rude apropiate, colaterale.

Testamentul se încheia cu consemnarea dorinței testatorului de a rămîne testamentul său neatacat de nimeni.

9. Cap. XIII, *Învățătura către preoți cuprinzînd 12 puncte*; punct. II.

10. *Ibidem*, punct. V. 11. *Ibidem*, punct. III.

12. *Carte românească de învățatură* din 1646 a lui Vasile Lupu. Pricina 15 zac. 181 prevede: «Care muiare va fura pre bărbatu-și să nu aibă certare, nici să aibă strînsoare să întorcă ce-au luat, ce să se împace cu bărbatu-ș; iară de să va prileji să să despartă, sau să moară muiarea, atunce bărbatul să-și facă plată din zestrele ei». După «Ediția critică» a Acad. R.P.R., București, 1961, p. 73.

Privitor la regimul matrimonial, *Prăvilioara din 1784* cuprinde modul după care preoții trebuiau să redacteze foile de zestre.

Ca formă, vechiul drept românesc cunoaște «foaia de zestre» sau «izvodul» numit astfel pentru că are un caracter de înșirare. Dimitrie Cantemir¹⁴ spune că după cununie, la mijlocul mesei «un scriitor citește cu glas tare din izvod zestrea, ale cărei părți toate, care mai înainte fuseseră aranjate într-o odaie ca să fie expuse la privirea tuturor, se pun în cară și se duc la mire».

O reglementare propriu-zisă a foii de zestre în Moldova o găsim sub Alexandru Ipsilante în *Pravilniceasca Condică* din 1780¹⁵.

Prăvilioara arată, referitor la conținutul foilor de zestre, că hainele, sculele și altele ce se dau ca zestre trebuiau să fie prețuite în bani înaintea căsătoriei cu cel puțin 40 zile sau cel mult 60 zile, afară de țigani și vite care nu se prețuiau. Gine-rele primind foaia de zestre o iscălea, după care se trecea în condica de la reședința eparhiei respective. Ea trebuia să fie întărită de un arhiereu al locului și iscălită de martori de credință; nu se preciza numărul martorilor.

În cazul când nu se făcea prețuirea în bani, nu erau datori nici bărbatul nici moștenitorii ca să restituie zestrea cuprinsă în foaia dotală, soția sau moștenitorii ei trebuiau să se mulțumească cu ce se mai găsea din zestre.

Când deceda femeia fără copii, soțul nu putea cheltui cu înmormântarea mai mult decît a treia parte din zestrea ei; celelalte două părți le luau rudele ei, soțul nu moșteneau decît așternutul patului.

După aceste indicații procedurale urma formularul după care se redacta foaia de zestre.

În materia foilor de zestre *Prăvilioara din 1784* reproduce dispozițiile din *Capete de poruncă* ale lui Antim Ivireanul din 1714 și din *Pravilniceasca Condică a Moldovei* a lui Alexandru Ipsilante din 1780.

Acest împrumut din *Capete de poruncă* arată încă o dată circulația lor în ambele Principate cît și unitatea legislativă din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea.

Pentru importanța lor documentară, reproducem mai jos trei anexe.

STELIAN I. MARINESCU

A N E X E

ANEXA 1. — *Predoslovie Prăvilioarei*

Gavriil, cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop și Mitropolit Moldovii, cucernicilor Preoți și Duhovnici din eparhia Mitropoliei Noastre, molitfă și arhierească blagoslovenie. Iată cărticiaoa aceasta care și mică Pravilă poate să se numească fiind trebuincioasă pentru luminarea științii cucerniciei, și povățuitoare la cunoștința și lucrarea mîntuitoarelor taine ale sfintei Biserici. Căci, ca unii ce sînteți aleși povățuitori a obștii creștinești, aveți cu deadînsul datorie a vă îmbogăți mintea, ca și voi înșivă să vă luminați, și pe fiii voștri cei duhovnicești să-i puteți povățui la

13. Dumitru Mototolescu, *Darurile dinaintea nunții în dreptul vechiu românesc comparat cu cel romano-bizantin și slav*, București, 1921.

14. Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, partea a II-a : Despre ceremoniile pe care Moldovenii le observă la logodne și la nunți, București, 1923, p. 162.

15. *Pravilniceasca Condică* 1780, cap. XIX : Pentru zestre, după Ediția critică a Acad. R.P.R., București, 1957, p. 92—98.

calea adevărului cea mîntuitoare, pentru care răsplătirea iaste multă precum zice psalmistul. Drept aceea noi, după dorirea ce avem în tot chipul a folosi sufletește pe duhovniceștii fii ai păstoriei aciasta și să se împărtășească cucerniciilor voastre, preoți și duhovnici de supt a noastră păstorie. Deci cu deadinsul vă poruncim ca să vă îndălețniciți adeasă ori la cetirea acestor folositoare învățături, din care povățuindu-vă la ceale ce datorii preotească și duhovnicească cere, să lucrați cu toată cuviința lucrul Domnului ce vi s-au încredințat, silindu-vă cu sîrguință și osîrdie pentru a voastră și a duhovniceștelor voștri fii îndreptare și sufletească mîntuire, ca să scăpați de blestăm, ce iaste arătat la Sfînta Scriptură, Ieremie, capu 48, v. 10, unde zice: «Blestămat cel ce face lucrurile Domnului cu nepurtare de grijă». Și să vă învredniciți cereștilor răsplătiri și părții celor aleși, în zioa cea mare a Domnului Dumnezeu și mîntuitorului nostru Iisus Hristos a căruia Dumnezăescul dar și bogata milostivire rugăm să fie cu toți pururea. Amin».

ANEXA 2. — Cap. XIII. Învățătura către preoți cuprinzînd 12 puncte.

I. Veri care preot afară de enoria lui, va face liturghie sau ofiștanie sau va cununa, sau va ispovedui sau va cuminica pe cineva și după ce va muri îl va îngropa sau veri ce altă lucrare bisericească va face fără de voia preotului aceluia a căruia va fi enoria; pe unul ca acela după pravila sinților părinți îl vom lipsi de darul preotesesc; iar de se va întîmpla cuiva nevoie de moarte și preotul enoriei de va fi lipsind undeva departe sau nu va fi lipsind, ci va fi bolnav, atunci de nevoia morței, preotul din enoria care va fi mai aproape să aibă voe să-l ispoveduiască și să-l cuminice și de va muri să-l îngroape (așisderea și la botez) pentru că de se va afla omul în cumpăna morței cînd va lipsi preotul vre-unei enorii, și preotul acelei alte enorii chemîndu-se de oamenii bolnavului, de nu va vrea să meargă, ci de va pune pricină că are treabă sau vrajbă cu preotul enoriei și de se va întîmpla a muri acel bolnav negrijit, un preot ca acela se va lipsi de darul preoției că a murit cu suflet și a perit, pentru a căruia mîntuire Dumnezeu s-a făcut om și a primit moartea, că se cade ear și preoților ce au enoriile aproape să dea unul altuia înștiințare cînd vor vrea să meargă undeva.

II. Nici unul din voi, preoților să nu îndrăsnească a cununa vre un om, vreo muere streină dintr-altă țară, au măcar și din țara aceasta, ce sunt neștiuți, pînă ce nu veți cerceta pentru că, poate să se întîmple unii ca aceia a avea mueri pe la locurile lor, sau muerile au bărbați și lăsîndu-i au fugit sau sunt a treia cununie și vin aicea, ca să ia a patra muere, sau muerea să ia al patrulea bărbat, care totu este curvie și fără de lege, ci pe unii ca aceștia fără de scrisoare de mărturie de la preotul locului să nu-i cununați; iar de nu va fi cu puțință de acest fel de lucruri, atunci întîiu să puneți pe fiește-care dintr-înșii la jurămînt și de vor putea jură cum că nu au la locul lor nici bărbatul muere, nici muerea bărbat și de n-au fost însurați nici cum sau de au fost odată sau de două ori și le-au murit soțiile, tot cum vor mărturisi de veți vedea că, nu este nici o pricină, atuncea-i veți cununa foarte ferindu-vă de a patra cununie ca să nu îndrăsniți a cununa.

III. Să nu cutezați, preoților, a despărți bărbat de muere, sau muere de bărbat, și să vă uniți la un gînd cu aceea ce se chibzuesc a face această fără de lege, și de va fi de despărțit să-i dați în știre protopopilor și ei să-i trimită aici la mitropolie, ca după pravilă să se facă despărțeala.

IV. În vre-un sat de vor veni niscai preoți sau călugări înșelători dintr-altă țară și vor vrea să slujească ale preoției fără de cartea noastră, pe unii ca aceștia vom să nu-i primiți voi preoților, ci să-i și dați în știre protopopilor și ei să-i trimită la noi ca, să le luăm seama de sunt adevărați preoți.

V. Fiind-că se întîmplă de fug unii de prin județele și satele lor după năravul lor și vin într-alte județe și sate pînă a se întoarce iarăși la locul lor, de vor veni și vor cere ispovedanie să nu fie opriți, ci să se ispoveduiască și să se cuminice ca niște creștini; iar nunta de s-ar întîmpla să facă să nu cutezați voi preoților a cununa, pînă nu se face cercare, ca nu care cumva să fie rudenie de sînge sau alte întîmplări de care s-au zis mai sus, că fără ispovedanie și fără cuminicătură nu se poate mîntui omul; iar fără împreunarea nunței se poate mîntui.

VI. Fiește-care preot în enoria sa să dea învățatură poporenilor săi ca: Duminele peste tot anul și sărbătorile domnești și ale Maicei Precestei și sinților celor

mari să păzească la biserică seara la vecernie, dimineața la utrină și mai virtos la sfânta liturghie și la toate rugăciunile și între acele zile nici să lucreze, nici să vînză, nici să cumpere nimic, fără din bucate de mîncare, că ce se lucrează într-acele zile oprite, lucrul acela este afurisit.

VII. Vă poruncim, preoților, și pentru frații de cruce nici cu un mijloc să nu lăsați să se facă căci, multe lucruri necuvioase prin mijlocul acelei frății să întîmplă, și mai virtos că și pravila oprește această faptă; iar de va îndrăzni cine-va din preoți a slobozi, se va pedepsi și el, și acei ce s-au făcut frați de cruce.

VIII. Să știți că aceasta că de se va întîmpla unul să boteze pe cine-va, la vremea căsătoriei celui botezat, poate să-l cunune altul că biserica nu oprește aceasta nici o prigonire să nu se facă.

IX. Vă facem știre și pentru țigani ca să nu se întîmple prigoniri între stăpînii țiganilor cununindu-se fără știrea stăpînilor lor, de aceea de acum înainte, voi preoților, prea să fiți cu luare aminte, că în vreme ce este să se cunune cu soție țigancă care sunt sub stăpînirea la doi stăpîni, pînă nu vor lua adeverență în scris de la amîndoi stăpînii aceea; dînd voe a se cununa, să nu care cumva să-i cununați că, oricare preot va îndrăzni a face într-acest chip nu va scăpa de bisericăscă pedeapsă și acea adeverență, ce se zice mai sus foarte la păstrare bună să fie și să nu care cumva să îndrăzniți a cununa vre-un român cu țigancă sau țigan cu româncă că, în foarte grea pedeapsă bisericăscă veți cădea.

X. Nimeni din voi preoților să nu îndrăsnească să facă biserică undeva pînă nu veți lua blagoslovenia de la arhiereul locului, nici să lăsați pe alții să facă pînă nu va face știre ca să li se dea voe cu blagoslovenie după porunca pravilii.

XI. Atît voi preoților cît și diaconilor să nu vă amestecați în lucrări mirenești, adică în mărturii mincinoase viclene, în jurămînturi, în chizeșii și între altele asemenea ca ceste ce aduc scandale la norod și bănuială, să vă feriți foarte și de negustorie și de băutură bețivă că, apoi veți cădea în grea pedeapsă, ci fieștecare nu-și va purta cinstea darului cum se cade, acela bine să știe că, după întîia și a doua învățătură se va lipsi de tot darul preoției, și se va pune în rîndul țărănilor la bir și să nu socotească că, cu vreme iarăși își va lua cinstea, au cu niscai mite, au cu rugăciunile cui va rămîne pînă la sfîrșit într-acea pedeapsă, hulă și ocară.

XII. Nici un preot să nu îndrăsnească să vîndă vin sau rachiu la casa lui, nici să pue pe preoteasa lui să vînză, nici slujnica lui, ce de va îndrăzni cineva a face acest lucru necuvios și fără lege se va lipsi de darul preoției și se va pune în rîndul țărănilor.

ANEXA 3. — *Cap. XIV. Mijloacele cu care poate să rămîie diatele temeinice și neștrămutate.*

Diata să cuvene să se facă cu frica lui Dumnezeu, fără nici un vicleșug sau pizmă asupra cuiva atît despre partea celui ce rînduiește cît și despre partea celui ce o scrie; și să se facă cînd sunt mințile întregi iară nu cînd ajunge la ceasul morții pentru că atuncea să turbură mintea omului și nu se știe ce rînduiește.

Să se rîdice de la mijloc obiceiul cel rău ce au cei de nu vor să lase nimica rudelor punînd pricină cum că nu i-au cătat la vremea de nevoie și de boală, sau pentru că au avut între dînșii vrajbă. Și lasă în pizmă averile la alții, și pre rude le lasă fără moștenire, că unii ca aceia bine să știe că de acea orînduială nu vor avea nici o plată de la Dumnezeu. Și diata lor pe urmă să va strica și rudele ce vor rămînea fără moștenire, vor moșteni averile lor, și aforiseniile ce să pricinuesc pe urmăle asupra lor vor cădea.

Veri care din preoți va fi chemat să scrie diata cumva și va vedea cum că cel ce rînduiește să poartă cu pizmă asupra rudelor lui, au să-l îndemne să facă ceia ce iaste dreptul, au să nu-i scrie diata, că apoi va cădea în pedeapsă. Și la sfîrșitul dietii să-și puie preotul numele lui și din ce sat iaste. Și împreună cu dînsul să se iscălească 7 martori, după porunca pravilii sau...; iară la vreme de nevoie fie și 4.

Izvodul dietii

De vreme ce întîmplarea cea viitoare iaste nevăzută și însuși ingerilor necunoscută, pentru că numai la Dumnezeu sînt cunoscute drept aceea eu (cutare) sin (cutăruia) din (cutare loc) am socotit mai nainte pînă a nu mă cuprinde sfîr-

șitul vieții mele și pînă îmi sînt mințile întregi și sănătoase, să fac diată, și să dovedesc gîndul meu către moștenitorii mei cei aleși, cu care voiesc să chivernisească ei averea mea, mișcătoare, după petreacerea mea din viață. Cei întii mă rog lui Dumnezeu ca celui milostiv să-mi iarte mulțimea păcatelor mele cele ce am greșit ca un om într-această lume. Mă rog și tuturor creștinilor cui ce voi fi greșit să mă erte. Și de mine încă să fie iertați toți cîți îmi vor fi greșit, și veri ce rău mi-ar fi făcut. După aceasta mai întii de toate să-și ia soția mea cea după lege (cutare) zestrile ei deplin, după cum înscrie foaea, și darurile ceale dinaintea nunții. Încă și podoabele ce i-am dat a doua zi de nuntă, care sînt (cutare), a doua să plătească datoriile ce sînt datoriu (cutăruia) și (cutăruia) cu zapise ori fără zapise, a treia să mi se facă pogrebanie și pomenirile ceale obișnuite pînă la împlinirea de trei ani.

Așijderea milele, sărindarele ce las (la cutare besearică) și la (cutare obraz) să se dea deplin. Iară după acestea fii și moștenitorii mei cu adevărați (cutare, cutare) să împartă toată averea mea între dînșii frățește, și cu pace însă (cutare) să-și ia partea, iată ce și iată ce, și (cutare, iată ce, iată ce). Ert și pe robul meu (cutare) pentru mîntuirea sufletului meu iată ce.

Acestea voiesc să facă moștenitorii miei după moartea mea, precum cu dreptatea minții mele am rînduit și limba mea au grăit, și cu mîna mea am iscălit.

De va ști carte să zici să iscălească.

Înaintea acestor mărturii vreadnice de credință cari s-au aflat față (cutari) și ori care din moștenitorii miei care au zis mai sus s-au din judecători și din boieri, sau din cei bisericești, sau din cei lumești, s-ar ispiti a-mi strica diata, să aibă a da seama și răspuns la înfricoșata ziua aceea a răsplătirii, înaintea judecătorului celui drept și nefățarnic Domnul nostru Iisus Hristos, Dumnezeuul cel adevărat.

Și să iscălească atît cel ce rînduiește punîndu-și și pecetea, cît și martorii ce se vor întîmpla față, să iscălească anume.

Mijloacele cu care pot să rămîie foile zestrilor temeinice și nestrămutate.

Veri ce lucru se vor încheia părinții să dea fetelor lor, cum scule de argint sau de aur, sau arămuri, sau haine, și orice alte asemenea acestora, să se prețuiască: ori înaintea nunții cu 40 de zile sau cel mult 60. Iar țigani sau vitele aceste să nu se prețuiască și primindu-se foaia de către ginere să o iscălească, însuși cum că s-au mulțumit pe acea zestre, și să fie întărită acea foaie și de către vre un arhiereu al locului, sau iscălită de martori vrednici de credință spre dovadă. Cînd s-ar întîmpla a fi trebuință, și mai vîrtos să se treacă foaia în condică, care condice după hotărîrea din *Prăvilnicească Condică* Dumnezeiască, să aibă a să păzi pe la mînăstirile cele mari în orice eparhie să va face nunta, ca să nu să întîmple vreo dinioacă, prigonire și jurămînturi pentru răpunerea foaielor de zestre.

Iară cînd de acum înainte nu să va face această prețuire la orînduita vreme, să nu aibă nici o datorie bărbatul nici moștenitorii lui, să îplinească deplin zestrea ce să cuprinde în foaie «ci muierea sau moștenitorii ei să-și ia numai cîte lucruri de ale zestrii ce să vor găsi în cele mișcătoare ce am zis mai sus ca să se prețuiască. Iar celelalte ce să vor fi stricat cu purtarea de multă vreme, fiindcă s-au lenevit de nu au făcut prețuirea la vremea cea orînduită să le piarză, după hotărîrea ce să cuprinde în pravilă.

În știință să vă fie și aceasta cînd să va întîmpla moartea muierei și copii nu va fi făcut să n-aibă volnicie bărbatul să cheltuiască la moartea ei mai mult decît a treia parte din zestrele ei. Iar celelalte două părți să stea deplin, pentru ca să ia rudele ei, după cum o pohtește dreptatea de vreme ce el după porunca pravilii, altă parte n-are să ia din zestrea muierei sale fără numai așternutul patului.

Izvod foii de zestre

Fie Doamne mila ta spre noi precum am nădăjduit pre tine. Făcutu-s-au această foaie de zestre ce s-au dat ficei noastre (cutare) precum scrie în jos anume. Să fie întru cea mai de pre urmă înștiințare și încredințare la cu ce s-ar cuveni întărită cu iscălitura noastră și cu a martorilor ce s-au tîmplat la această tocmeală.

Leat... lună...

DIN INVENTARUL DE MANUSCRISE, CĂRȚI ȘI OBIECTE DE CULT DE LA BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DIN KÖRÖSSZAKAL — SĂCAL (R. P. UNGARIA)*

Una din chemările esențiale ale Bisericii este și aceea de a învăța pe credincioși atât prin viu grai, cât și prin scris.

Biserica Ortodoxă Română încă din timpurile cele mai vechi și-a îndeplinit această înaltă misiune prin ierarhii ei luminați, care mai ales și-au dat seama, ce înseamnă cartea în viața neamului. Prin truda lor, izvorită din dragostea fără margini pentru neam, au luat ființă tiparnițele din Țara Românească, Moldova și Transilvania.

Roadele bogate ale tipografiilor din Țara Românească, în întregul secol al XVIII-lea mai ales, împotriva tuturor celor mai severe măsuri, ce s-au luat pentru oprirea pătrunderii lor în părțile ocupate de Austria¹ — prin cutezanța călugărilor, au ajuns nu numai la stranele bisericilor de aici, ci și în casele credincioșilor, unde și-au îndeplinit cu prisosință rosturile, pentru care au fost menite.

Tot în acest secol apar și cărțile ieșite din nou-înființata tipografie de la Blaj². Multe din acestea au ajuns și în bisericile rămase credincioase legii strămoșești.

În bisericile din cuprinsul Vicariatului ortodox român din Gyula (R. P. Ungară) se face acum depistarea și inventarierea cărților și obiectelor bisericesti vechi. Această acțiune are rezultate frumoase mai ales în parohiile din părțile bihorene, unde se găsește și biserica din comuna Körösszakál-Săcal, care este una din cele mai bogate în cărți vechi bisericesti.

Istoricul comunei: Comuna Körösszakál-Săcal se află pe teritoriul R. P. Ungare, în partea dreaptă a Crișului Repede.

Pe timpuri se numea Szokol, mai târziu Szakál, iar mai pe urmă, pentru a se deosebi de alte comune cu acest nume, i s-a zis Körösszakál.

Este o așezare veche³. Deja pe timpul stăpînirii romane ea a fost o așezare locuită, se dovedește prin cei 296 de arginți, descoperiți în anul 1965, în imediata apropiere a comunei. Aceste monede datează din timpul lui Iuliu Cezar (60 î.d.H.)⁴, și azi se păstrează în Muzeul Déry din Debrecen.

Mai târziu — pe timpul migrațiunilor — comuna Szakál a ajuns în stăpînirea a diferite popoare migratoare, din cauza cărora a suferit foarte mult.

* Lucrare de seminar în cadrul pregătirii pentru doctorat în teologie, întocmită sub îndrumarea P. C. Pr. Prof. Niculae Șerbănescu, care a dat și avizul pentru publicare.

1. N. Dobrescu, *Istoria Bisericii Române din Oltenia în timpul ocupațiunii austriace*, București, 1906, p. 57—60.

2. Preot Gheorghe Lițiu, *Cărți vechi de slujbă bisericască în biserica din Roit, Jud. Bihor*, în «Legea Românească», Organul Episcopiei Ortodoxe Române a Oradiei, XXIX (1949) nr. 1—2, p. 7.

3. Pál Rész, *Körösszakál helyorténete — Monografia comunei Korösszakál*, manuscris, p. 1. 4. Pál Rész, *op. cit.*, p. 3.

După istoricul maghiar Zoltán Nadányi, prima însemnare în legătură cu vechimea comunei este din anul 1248. În aceasta se amintește, că ea a aparținut familiei Szakali⁵.

Pe la sfârșitul secolului al XIII-lea comuna a avut și un preot cu numele Ioan, care a plătit zeciuială episcopescă în sumă de 16 bani⁶.

La sfârșitul evului mediu se găseau aici două așezări apropiate: Felső-Zakál (Săcalul de Sus) și Egyházas-Sakal. Aceasta din urmă este comuna de azi, care în anul 1552 a ajuns în proprietatea familiei Csáki.

În cursul vremii, dezvoltarea comunei a fost stânjenită de multe greutăți, care s-au abătut asupra ei. Prima dată a fost distrusă de tătari (în secolul XIII), iar mai târziu, în secolele al XVI-lea — al XVII-lea, ea a ajuns sub ocupație turcească. În timpul acesteia s-a depopulat aproape complet, deoarece locuitorii, care au scăpat de cruzimea turcilor, s-au retras spre munți, rămânând acolo, iar alții s-au refugiat în alte părți. Aceasta se dovedește din unele însemnări turcești, în care se amintește de populația refugiată și stabilită în preajma comunei Komádi (la o distanță de 8 km de la Körösszakál)⁷.

După izgonirea turcilor, mulți dintre urmașii populației băștinașe s-au reîntors pe pământul strămoșesc. Nu peste mult timp însă rîndurile lor s-au rărit și mai mult din pricina unei ciume, care s-a abătut asupra lor, iar în anii 1709—1710 din pricina răscoalei lui Francisc Racoți⁸.

În asemenea împrejurări, pentru a se asigura brațe de muncă, moșierii — la începutul secolului al XVIII-lea — au adus din regiunea Munților Apuseni români, pe care i-au angajat și așezat pe moșiile lor ca iobagi. Acești români au adus cu sine și credința strămoșească. Pentru satisfacerea necesităților sufletești, din sărăcia lor, și-au construit o bisericuță pe locul numit Mártonffy-tanya. În locul acesteia, în anul 1788⁹ s-a construit din material solid actuala biserică, dar fără turn, din pricină, că legile de atunci nu îngăduiau «schismaticilor» zidirea bisericilor cu turn. Turla s-a construit abia în anul 1837, precum reiese dintr-o inscripție aflată sub tencuiala de la intrarea principală a bisericii și scoasă la iveală cu prilejul lucrărilor de înnoire efectuate în anul 1970 la acest locaș de închinare.

Prezența românilor ortodocși încă dinaintea anului 1788 (data zidirii actualei biserici) în Săcal o atestă și unele însemnări din anul 1781, păstrate la biserica reformată din această comună, în care se spun următoarele: «Lîngă pământul învățătorului are pământ un om, cu numele Drăgoiu. Tot acolo, în partea numită Dombi, este pământul preotului valah»¹⁰.

Preoții de pe acele vremuri s-au îngrijit de înzestrarea bisericii cu cele trebuincioase pentru săvîrșirea sfintelor slujbe, în primul rînd cu Sfîntul Antimis și cu cărți de cult pentru strană, unele în manuscris, iar altele tipărite. Dintre acestea, azi la biserica ortodoxă română din Săcal se mai păstrează cîteva exemplare.

În cele ce urmează, vom face prezentarea lor, aducînd prin aceasta o mică contribuție la circulația vechii cărți românești de slujbă bisericească. Vom începe mai întîi cu :

5. Zoltán Nadányi, *Magyar városok és vármegyék monográfiája, Bihar vármegye — Monografia orașelor și județelor Ungariei, județul Bihor*, Budapesta, 1938, p. 493.

6. *Ibidem*.

7. Pál Rész, *op. cit.*, p. 23.

8. *Ibidem*, p. 24.

9. *Müemlékjegyzék — Consemnarea monumentelor de artă*, Budapesta, 1960, p. 236.

10. *Arhiva bisericii reformate din Körösszakál*; Pál Rész, *op. cit.*, p. 23.

1. Manuscrisul din anul 1707

Dintre comorile vechi, pe care le are biserica ortodoxă română din Körösszahál, cea mai prețioasă este un miscelaneu manuscris din anul 1707, care cuprinde «...slujbe la praznic(ele) dumn(e)zăești ș-ale sf(i)nților mari... cu slujba la Vec(e)rnice... și cu (toată) slujba de a doua zi cu canóne cu toate...», îmbogățit cu câteva «învățăături» (omilii) pentru unele sărbători.

Este scris pe «limba rumânească», cu chirilice, format tipar.

Nu are un titlu special. Întrucît însă în cele câteva rînduri de la început, în care grămăticul indică pe scurt cuprinsul lucrării ce prescrie și într-o însemnare făcută tot de el pe ultima ei filă — a 166-a — se arată că ea este un «Minei izbran» (ales), considerăm că aici avem de a face cu un «Antologhion bogat» și de acest titlu ne vom folosi în cele ce urmează.

Nu are nici prefață, nici postfață.

De remarcat este, de asemenea, faptul că din manuscris lipsesc câteva file.

a) *Proveniența manuscrisului.* — Manuscrisul, fără adaosele de la început și de la sfîrșit, precum reiese din conținut, a fost una dintre cele mai necesare cărți, folosită la strană. Este știut faptul că, după apariția primelor tipărituri scrise în limba înțeleasă de popor, fiecare biserică a dorit să le aibă. Cum însă cele mai multe din ele erau lipsite de mijloace materiale necesare procurării a astfel de cărți și cum slujitorii lor, pentru folosul sufletesc al credincioșilor, ce păstoreau, doreau ca sfintele slujbe să fie întru totul înțelese de aceștia, s-au apucat și au copiat părțile mai esențiale, după cărțile tipărite, aflate pe la bisericile mai înstărite.

Manuscrisul, de care ne ocupăm, este desigur rezultatul unei asemenea năzuinți.

A fost copiat în două etape. Anume: *Antologhionul*, care este corpul principal al manuscrisului, a fost terminat în anul 1707, iar omiliile de la începutul și sfîrșitul lui au fost copiate de un copist necunoscut după anul 1737 pe colile goale, adăugate cu prilejul compactării din acel an.

Referitor la proveniența *Antologhionului*, în carte avem o însemnare foarte importantă, din care reiese cu certitudine atît numele grămăticului, cît și locul și data, unde și cînd s-a scris. Însemnarea menționată, scrisă de copist cu chirilice format tipar, se găsește pe ultima filă (f. 166) și în cuprinsul său se pot citi următoarele: «Scris-amî eu pop(a) Ștefan ot zemle Ardelescoie¹¹: lăcuioriu în Ghingheliag¹²: acest Mineiu izbran: Ce voiu hi greșit au slova neînplută sau cuvântulî nesăvărșit, să nu blăstămați. Ce s(ă) ziceți să iarte D(umne)zău: ca s(ă) fiți iertați și voi: Ro(j)d(estîva) H(risto)va 1707: Întru zilele lui Racoți Freanți: — isp(i)tsi duhe, aminî»¹³.

Acest Ștefan a îndeplinit slujba preoțească în comuna Ghingheleag, «în pămîntul Ardealului». Numele lui de familie nu se cunoaște. Menționăm totuși că pe f. 6 v. din prima parte a manuscrisului, care-i mai nouă, se află o însemnare, în care apare un preot Ștefan Radoslavlevici. Dacă acesta este una și aceeași persoană cu copistul *Antologhionului* este greu de precizat din lipsă de alte izvoare.

Din comuna Ghingheleag încă înainte de anul 1737, *Antologhionul* a ajuns în posesia lui D. Ardelean și soției sale Maria, domiciliați în comuna Sînicolau (jud.

11. Din pămîntul Ardealului.

12. Coriolan Suciu, *Dicționar Istoric al localităților din Transilvania*, vol. I., A—N, București, 1967, p. 360: Ghingheleag = Dindeleag, jud. Cluj. în apropierea orașului Gherla, Actulmente: Livada.

13. Vezi planșa nr. 3.

Bihor). Ei, pentru a-l proteja de distrugere, în anul 1737 l-au dat la compactare. Această familie, după compactare l-a dăruit bisericii din Sînicolau. Acest lucru reiese din o însemnare aflată pe f. 7-a tot din prima parte, al cărui cuprins este următorul: «Anii D(o)mnului 1737, mșă feurarie în patrusprezece zile, s-au legat și au dat de cît o au legat 7 Mariași. Dirept aceia o am dat la sf(i)nta pravoslavniică din Simiclăuș besearecă, să-i fie pomană până al șaptele(a) neam. Nimeni să n-aibă îndîr(ă)-zneață a o clăti de la sf(i)nta și pravoslavnica besearecă din Simiclăuș. Pentru că de la părinții noștri și moși încă iaste dată de pomănaniiie pentru sufletele prestăviților noștri. Acuma ține de dînsa Ardelean Dumitru cu soțul dumisale Măriia. Până vor fi vii de aici înainte încă să se știe den coconii și de feația de carele i-au dat D(u)mn(e)zeu încă și alt neam al nostru, că-i dată d(u)mn(e)zeirę pentru sufletele tuturor, neamului nostru».

De aici, cine știe prin cîte mîini va fi trecut și prin ce împrejurări va fi ajuns la biserica ortodoxă română din Körösszakál acest manuscris bisericesc românesc inedit, unde — alături de alte cărți vechi bisericești, salvate din atîtea vicisitudini — se păstrează acum cu grija cuvenită.

b) *Descrierea manuscrisului.* — Precum s-a arătat mai sus, manuscrisul are trei părți. Prima și ultima parte este opera unui grămătic necunoscut, iar Antologhionul aparține preotului Ștefan din Ghingheleag (Ardeal). Din această pricină și textul manuscrisului diferă.

Este scris în «limba rumânească», lucrat cu multă îngrijire și diligență, avînd unele particularități de limbă, anume: în loc de «Înaintemergătorul» peste tot se folosește «Alergătorul înainte».

O altă particularitate a limbii este, că troparul Învierii Domnului peste tot se scrie în felul următor: «Hristos învis diîn morți, și cu moartea sa çălcă pre moarte, și celora ce eria în gropi, viață le dăruî».

Este frecventă folosirea verbelor la perfectul simplu în forma de: plecași, alergași, te dedeși, fuși mărturisit etc.

Textul pricesnei praznicului Botezului Domnului este următorul: «Ivitu-s-a darul cel bun dumnezeiesc, mîntuitornic tuturor oaminilor».

Manuscrisul își are originea în timpul tranziției. Nu este de mirat, dacă în multe locuri este pestrițat cu slavisme. Se găsesc în el, mai ales în partea omiliilor, și cîteva cuvinte preluate din limba maghiară, dîndu-li-se forme românești, ce se poate explica prin proveniența lui din Ardeal.

Dintre slavisme mai frecvent se folosește Gi sau Gdi văzvah (Doamne strigat-am), pe care îl întîlnim pe f. 1, 11, 18 v, 27 v, 35, 43 v, 51 v, 59, 68, 77, 85, 94 v, 100 v, 106, 111 v, 114, 118 v, 123, 138, 144 v, 151, 158, 162.

În loc de doxologie peste tot se găsește slavoslovie.

Cîteva din sărbători sînt indicate în limba slavă, ca: Văvedenie (Intrarea în Biserică a Maicii Domnului); Obrezania Domnului (Tăierea împrejur a Domnului); Preobrejanie Domnului (Schimbarea la Față a Domnului), precum și unele din pricesne: Cease sp(ș)nie priimu (Păharul mîntuirii voi lua).

Terminarea unei părți se indică prin cuvîntul «koneț» (sfîrșit), pe care îl găsim la f. 10 v, 18, 35 etc.

S-a amintit mai sus, că în partea omiliilor se găsesc și cîteva cuvinte preluate din limba maghiară, ca: inaș = ucenic (f. 14), alenșig = dușman (de la ellenség),

f. 2, șohan (de la soha) = niciodată (f. 3 v), beseadă (beszéd) = cuvînt (12 v), probulească (próbalni) = a încerca (f. 3 v), mă ciudesc (csodálkozom) = mă mir (f. 4).

Manuscrisul este scris cu alfabetul chirilic. Forma literelor este cea de tipar, frumos așezate. În Antologhion sînt atît de frumoase, încît par a fi rezultatul tiparului, indicînd mîna unui copist priceput.

Ca semne de punctuație s-au folosit punctul, două puncte și foarte rar virgula.

În manuscris se întîlnesc o serie de abrevieri, dintre care cele mai frecvente sînt: Is. Hs. (pentru Iisus Hristos), Dzău (pentru Dumnezeu), Gi sau Gdi (pentru Gospodi), St. (pentru Sfînt).

Unele părți din text au fost șterse printr-o linie trasă peste ele, ca de ex. f. 57 în întregime și jumătate din f. 57 v, iar pe f. 83 v, 115 v, și 138 cîte 3—4 rînduri. La fel unele cuvinte au fost tăiate tot printr-o linie și înlocuite cu altele. De ex. pe f. 39 v: pnter este tăiat și înlocuit printr-u, iar pe f. 145 în loc de toamne este trecut toate.

În unele locuri grămăticul a comis greșeli de copiere, omițînd cîte un cuvînt. Rectificarea o face pe margine, introducînd cuvîntul în diferite desene și cu un deget se indică locul, de unde a rămas¹⁴. Așa de ex. pe f. 28 v, 31 v, 32 v, 39, 57 v, 61, 123 v, 133 v, 136 v, 150 v.

c) *Materialul* folosit este hîrtie groasă, coli 290×190 mm, care pe parcurs s-au îngălbenit, avînd diferite filigrane¹⁵.

Dimensiunea textului pe pagină este: 230 × 140 mm.

Cerneala folosită este de culoare neagră, în unele locuri consistentă, în altele mai diluată. Cele mai multe din titluri, indicațiile tipiconale, inițialele și ornamentația sînt scrise cu cerneală roșie.

În prezent manuscrisul cuprinde 202 file, distribuite în 18 caiete cu cîte 10 file, 2 caiete (în partea primă f. 1—6 și în Antologhion f. 161—166) cu cîte 6 file, 1 caiet (în partea primă f. 7—14) cu 8 file, și în prima parte 2 file (f. 15—16) adăugate, care și ele fac parte din corpul manuscrisului.

Din manuscris lipsesc în total 11 file. Din caietul 15 (f. 121—130) lipsește ultima filă, din caietul 16 (f. 131—140) lipsesc 2 file, din caietul 19 (f. 1—10 din partea a treia) și din caietul 20 (tot din partea a treia) lipsesc cîte 4 file.

Numărul rîndurilor pe pagină variază de la 18 pînă la 32.

d) *Paginația*: Numerotarea paginilor se face pe file, în colțul drept superior al primei pagini. Este originală, cu cifre chirilice, numai în *Antologhion*. Partea întîi și a treia a fost numerotată de noi cu arabe. Controlarea textului s-a putut face ușor, pentru că în partea de jos a fiecărei pagini este trecut primul cuvînt, sau prima silabă, cu care începe pagina următoare.

Este de notat, că la numerotarea făcută de grămătic, s-au comis cîteva greșeli, pe care el însuși le-a corectat. Anume: f. 84, 85 și 122, 123 figurează de două ori, dar în continuare — observîndu-le — a făcut rectificarea cuvenită.

e) *Ornamentația*. — Manuscrisul nu se remarcă prin miniaturi. El păstrează regulile de copiere împămîntenite în școlile românești. Titlurile și numele sărbătorilor sînt indicate cu majuscule în cerneală roșie (f. 11, 18 v, 27 v, 85, 100 v, 158 și 162 v, sau neagră (f. 68, 77, 94 v, 106, 111 v, 114, 118 v, 123, 144 v), iar uneori cu ambele (f. 1, 35, 43 v, 51 v, 59, 151), decorate cu migăloase ornamentații¹⁶.

14. Vezi planșa nr. 5.

15. Vezi planșa nr. 1.

16. Planșele nr. 2, 4, 5.

Terminațiile de capitole sînt marcate prin diferite desene frumos lucrate cu cerneală neagră (f. 61, 68, 106, 111 v, 114, 144 v), combinate în mai multe locuri cu cerneală roșie (f. 43 v, 51 v, 59, 77, 94 v)¹⁷.

Cîntările cuprinse în manuscris încep cu majuscule. Unele litere de început sînt decorate cu ornamentații florale, lucrate cu cerneală neagră combinată cu cerneală roșie¹⁸.

Îndrumările tipiconale în general sînt amănunțite, scrise cu cerneală roșie.

f) *Însemnările* cele mai importante din manuscris sînt cele de pe f. 7 din partea primă și aceea, de pe f. 166 din *Antologhion*, amintite mai sus, din care rezultă numele copistului, locul și data copierii, precum și numele donatorului. În afară de acestea se mai găsesc următoarele însemnări :

f. 1 v—2: din partea primă: Deasupra textului grămaticului, cu un scris frumos, cu chirilică cursivă se găsesc următoarele: «Într-o cetate era o muiere ce o chema Marie. Iară ea are la ea un prunc micu și zice: o sărace pruncule, cît te ținui întru aceasta foamete ce încă tot știu, că râmleilor îi fi rob. Ce dară mai bine să-mi fi mie iliș (mîncare). Iară ea-l omorî și-l tăia». Însemnarea s-a făcut de o mîină mai tîrzie, probabil, cu intenția, de a completa filele dispărute de la începutul omi-liei. S-ar putea presupune că, prin aceste cuvinte s-a introdus citirea «povestei», ca apoi să se treacă la textul ce s-a păstrat.

f. 7 tot din partea primă: «Veste noo minunată: astăzi Maria Precurata născutu-l-au fecioriță, prunc tânăr, l-au scăldat și în brațele șale ținu-l și așa grăiește: Dar hodinești și cu rudu crești, pre dulce feciore».

Tot în partea primă, pe f. 16 se pot citi următoarele: «Aceasta carte o dat pomană Iova Toader (numele este tăiat printr-o linie) Andor Crăciun pentru o vrășmășie, carea s-a timplat de a făcut pre Iova Pătru de l-au omorât. Apoi iară au făcut pace și au dat aceasta carte. Pe într-acea în ce mână va fi aceasta carte să-i pominească. Pominește Doamne pe robul Iova Pătru și Toader, Găvrilă, Ana, Mărie».

f. 122 v din *Antologhion*, în partea dreaptă de sus se află următoarea însemnare: «Scris-am eu Găvril a popii Ioan aceasta carte și bătrînul de la biserica din Sînicolau». Aceasta nu înseamnă că acest Găvril a popii Ioan ar fi vreunul din copiiști, ci și-a scris numele pentru eternizare, precum reiese aceasta dintr-o altă însemnare făcută tot de el (în partea a treia, f. 3), unde se găsesc următoarele: «Scris-am eu Găvril a popii Ioan 1774», deci la o dată de tot tîrzie.

Pe f. 141 tot din *Antologhion*, printre cîteva însemnări indescrifrabile se menționează: «Cînd au fost anii 1765 două... săptămîni pînă la Sângiorzu, au fost săcara înspicată».

Pe dosul f. 20 din partea a treia a manuscrisului se află următoarele: «Adamu sirgu Cainanu, Malel ilu Iaredu, Enoh, Matusalu, Lamehu, Noe, Sim, Ham, Iafet. Ilu Iafet Gameru, Magogu, Madai. Adam au custat (trăit) 900 și 30 de ani și murit, Sit au custat 912 și murit, Cainanu au custat 905 și murit, Malaleil au custat 890 și 5 și murit, Iared au custat 960 și doi și murit, Enoh au custat 360 și 5 și bine plăcut Enoh lui D(u)mnezeu și nu să află, pintru că l-au mutat pe dânsul D(u)mn(ezeu). Și au custat Matusalu 960 și murit. Și au custat Lamehu 188, și născu și pus numele lui Noe».

g) *Cuprinsul manuscrisului*. — Așa cum s-a amintit mai sus, acest miscelaneu constă din o parte mineială, adică rînduiala sfintelor slujbe ale sfintelor sărbători,

17. Vezi planșa nr. 4.

18. Planșele 2, 4.

și din «învățătură» folositoare la anumite praznice, care se găsesc în parte la începutul, în parte la sfârșitul Antologhionului.

Potrivit acestora, manuscrisul are trei părți, anume :

I. — *Partea primă are următorul cuprins :*

f. 1—4 : un fragment dintr-o omilie necunoscută. Deoarece lipsesc câteva file, nu se poate constata sărbătoarea, pentru care s-a făcut.

f. 4—6 v și 15 v—16 : «Învățătura lui S(fîn)tu(l) Ilie prorocul în luna Cuptoru în 20 zile», în care se istorisește trimiterea de către Domnul a Sfântului Prooroc Ilie la împăratul Ahab, pentru a-l scoate din rătăcirea idolatriei. Învățătura se încheie cu îndemnuri pentru viața cumpătată, pentru îndreptarea prin rugăciune, potrivit învățăturii Evangheliei.

Învățătura este întreruptă în două locuri prin două intercalări, anume : La f. 6 v prin «Învățătura la uciderea celor 14 mii de copii uciși de către Irod», iar pe f. 16 se găsește însemnarea citată mai sus în legătură cu restabilirea păcii în urma uciderei lui Iova Petru. Copistul atrage atenția, asupra întreruperii prin semnul unei cruci, cu următoarea indicație : De ici înainte pasă păstă noastră (hîrtii = file) că îi afla sfârșitul povesti că-i acolo, că-i cruce».

f. 7 v—15 v : «Mșta dichevrie 28 dnă. Iară aceasta când au tăiat Irodu cele 14 mii întunerece de prunci mici câte de doi ani și mai mici». Învățătura începe cu prezentarea furiei lui Irod, care, după ce a aflat, că a fost batjocorit de magi, pentru a-l pierde pe noul împărat, pe Iisus Hristos, a trimis ostași cu ordinul, ca pe toți copiii de doi ani și mai mici, aflați în Vifleem și împrejurul lui, să-i ucidă fără cruțare și excepție. Se descrie plîngerea și jalea mamelor, care-și pierd copilașii lor nevinovați. Între ele se găsește și Rahila, fata lui Irod¹⁹, care și ea a trebuit să vadă sfârșitul celor doi fii ai săi. Rahila, căreia în vis i se arată pedeapsa cea grea, ce are să vină asupra tatălui ei, îi comunică lui Irod, că șase «zbiciuiri și bătăi vor veni peste capul, sufletul și trupul lui», în urma cărora, ca răsplată dreaptă de la Dumnezeu, împăratul își va găsi sfârșitul.

Învățătura arată, că «...vrășmașilor și tuturor făcătorilor de rău nu totdeauna să îngăduiește până după cap să aibă putere în lumea aceasta, ...că răul nu rămâne nepedepsit».

Pe f. 16 v se găsesc următoarele 14 întrebări și răspunsuri, scrise de o altă mână :

«Ce iaste cându să (aud) văiturii din plînsurile lui, Cainu că a ucis pre frate-său Avel».

«Ce copaciu fu mainainte în lume, perghie adecă trestia».

«Ce iaste în ceriu, este apă, mai în sus iaste focu, deasupra scaunul lui D(u)m(ne)zău, de acolo în sus iaste lumină neatinsă».

«Cîtu iaste ceriu de pământu departe, de zece mii de palme dumnezești, Cîtu ține o palmă dum(ne)zăiască, ține zece mii de palme omenești».

«Cîte cete de îngerii sânt prejurulu scaunulu Dumnăzău. Sântu doo sprezece cete. Dară din ceriu câte au căzut. O ceată. Cătu-i o ceată... + întunerece, iară de aci nu să ști numărul».

19. La numele fetei lui Irod, copistul, sau autorul omiliei a greșit, deoarece Rahila, care își plîngea cei doi fii ai săi este Rahila din Vechiul Testament (Ieremia XXXI, 15; Matei II, 18).

«Cine fu mainainte sămnat în lume. Cain cînd ucisă pre frate-său Avel».

«Cine plînsă la răsărit și să auzi la apus. Eva cînd ieși din raiu».

«Cine zisă aliluia întâi. Satana cine zisă înt(r-un) minut Dumnezău».

«Ce cetate iaste și nu-i cale la ea. Corabia lui Noe».

«Pe ce stă pămîntul, stă pre apă, Apa stă pre focu, focul stă pe un copaciu cu patru cleangurii, ce-i acela. Dumnezău stă pe E(van)gh(e)lii».

«În ce locu iaste diacul, în locul mucenicilor. Dară popa, în locul îngerilor. Dară călugărulu, în locul Hirovimilor. Iară vlădica în locul lui Hs.».

«Cât șizu Adamu în raiu, 3 ceasuri, din 6 ceas până la al 9 ceas».

«Dară în iadu câtu au șezut Hs. 30 de ceasuri și 3».

«Cum chemă pe cel jidov ce vre să răstórne sicriiul Precestei, Ofonal... (indescifrabil)».

II. — Corpul propriu-zis al manuscrisului îl constituie partea mineială, sau *Antologhionul*, care cu excepția unor părți mai mici, ca f. 121—122 v, 123—127 și 131—141 v, este opera unui copist. Are 166 file numerotate de grămătic. Partea aceasta cuprinde rînduiala sfintelor slujbe ale sărbătorilor. Slujba Vecerniei și a Utreniei este dezvoltată cu parimiile/ prescrise, indicații privitoare la Apostolul și Evanghelia sărbătorii, precum și cu îndrumări tipiconale.

Incepe cu «Mșta se(p)te(m)vrie 1. Endiction, Ce s(ă) înc(e)p(e) anul nou: și Pomenirea Părintelui Simion Stîlpnic», între f. 1—10 v.

f. 11—18: «Septemvrie 8 Nașterea Priac(in)stitei Marii».

f. 18 v—27 v: Septemvrie 14: Înălțare(a) Ci(n)stitei și de viață făcătoarei Cruci..

f. 27 v—35: Mșta Octo(m)vrie în 14 zile: La Petca (Cuvioasa) Paraschiva.

f. 35—43 v: Sf(î)ntul și slăvitul și Marele M(u)c(e)n(i)c Dimitrie și pomenirea Cutremur(ului) în Mșta Octo(m)vrie 26 de zil(e).

f. 43 v—51 v: Mșta Noemvrie 8 zile. La săborul sf(î)ntilor îngeri: Arhangh(e)l Mihail și Gavriil.

f. 51 v—59: Văved(e)nie: în 21 de zile în noemvrie.

f. 59—68: Luna Indrale 6 zile: z(i)ua c(e)a slăvită a sf(î)ntului și de ciude (minuni) făcătoriu părintele Niculae.

f. 68—77: La Naștere(a) Domnului nostru: Is. Hs: Mșta Dic(i)vrie 25 de zile..

f. 77—85: Luna lui Călindariu 1: Obrezanie Domnului nostru Is. Hs.: și pomenirea părintelui nostrului Sf(î)nt(u)l Vasilie marelui.

f. 85—94 v: Mșta Ghenvarie 6 zil(e): La Botezul Domnului nostru Is. Hs.

f. 94 v—100 v: Luna lui Fevruarie 2: Întâmpinarea Domnului nostru Is. Hs.

f. 100 v—106: M(a)r(tie) 9 zile: La M (patruzeci) Mc (Mucenici).

f. 106—111 v: Mșta M(a)r(tie) 25.

f. 111 v—114: Începuiu Cano(n): La Flurii.

f. 114—118 v: Întru sf(â)nta și Mare(a) Duminecă a Paștilor.

f. 118 v—123: Luna lui Prier 23 de zile: a sf(î)ntului și Marelui M(u)c(e)n(i)c Gheorghe. Aici se menționează, că pe f. 122 — ca o intercalare — se găsește Sfînta Evaghelia, care se citește în duminica Sfintelor Paști, la vecernie.

f. 123—129 v: Miercuri seara spre z(i)ua de Ispas (În text mai figurează și Văsneșenie).

f. 129 v—138: Slujba Sf. Rusalii (Prima pagină a sărbătorii lipsește).

f. 138—144 v : Luna lui iunie 24. La Nașterea Sf(i)ntului Ioan Botezătorul lui Hs.

f. 144 v—150 v : Mșta iun 29 de zile : La Sf(i)nții Ap(o)s(to)li Petru și Pavel.

f. 151—158 : Luna lui Avgust 6 zile : La preobrazaniia Domnului nostru Is. Hr.

f. 158—162 v : Luna lui avgust 15 zile : La Durm(i)re Maiceii Sf(i)nte.

f. 162 v—166 : Luna lui avgust 29 : La tăierea capului a Sf(i)ntului Ioan Botezătorul.

III. — După *Antologhion* urmează partea a treia a muncrisului, cuprinzând 20 file, cu următorul conținut :

Începe cu «Cartea despre ruditul (facerea) lumii» și conține primele trei capitole din Cartea Facerii (f. 1—10).

La f. 9 urmează o învățătură eshatologică, cu titlul : «Cuvîntul de vreme de apoi», în care se descriu cele 12 visuri ale împăratului Săhanciu și dezlegarea lor de către filozoful Mamer. Din păcate din cele 12 visuri și dezlegarea lor nu ni s-au păstrat decît 3, deoarece din cele patru file, pe care se tratează această învățătură, ulterior au dispărut trei file, unde se găseau cele 9 visuri, care lipsesc. Partea aceasta a fost copiată de un alt grămătic, cu un scris mai frumos.

Între f. 15—20 se găsește panegiricul : «Povestea Sfintului Chiric și a Maicii sale Iulita, ce să prăznuiește în luna lui iulie în 15 zile», în care se descrie martiriul lor, suferit în timpul ighemonului Alexandru al Tarsului Chilichiei. Acesta, prinzînd-o pe mucenița împreună cu fiul ei, care avea abia trei ani, cu orice preț a voit să o constrîngă, să se lepede de Hristos, dar ea s-a opus. Văzînd ighemonul statornicia muceniței în credință, s-a înfuriat în așa măsură, încît pe băiat l-a aruncat de pe scări, care lovindu-se cu capul de peretele zidului, a murit pe loc, iară muceniței, după multe schingiuri, i s-a tăiat capul.

Manuscrisul, atît, cît se păstrează, se află în stare bună, afară de mici defecțiuni provocate de carii și umezeală, stînd undeva mult timp nefolosit. Cîteva file rupte au fost lipite de noi.

Se semnaleză faptul, că manuscrisul nu este cunoscut cercetărilor.

2. Activitatea binefăcătoare a tipografiilor din *Țara Românească* este bine-cunoscută. Roadele lor au fost răspîndite și folosite în toate locurile locuite de români. Nu știm, dacă se găsește vreo biserică, care să nu fi avut vreuna din cărțile ieșite din aceste tipografii pînă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea.

Dintre cărțile apărute pînă la 1800 în tiparnițele Țării Românești biserică ortodoxă română din *Körösszakál* are următoarele exemplare :

a) **Oktoih.** — Cartea cea mai valoroasă, pe care o are această biserică, este *Octoihul* mitropolitului Antim Ivireanul, tipărit în anul 1712, avînd următorul titlu :

«Acum întâi tălmăcit pe limba rumânească, spre înțelegerea de obște și tipărit întru al 24 ani, a înălțatei domnii a prealuminatului oblăduitoriu a toată Țara Rumânească Ioann Konstandin B(rîncoveanu) Basarab Voevod. Cu toată cheltuiala pre sfîntitului Mitropolit al Uggrovlahiei Kir ANTIM IVIREANUL. La sfînta Mitropolie a Tîrgoviștii. La anul de la Hs. 1712». Sub chenar : «De Gheorghie Radovici».

Importanța cărții constă în faptul, că după ce ea a fost pentru prima dată «tălmăcită de pe vorba cea grecească și slavonească pe limba noastră rumânească»,

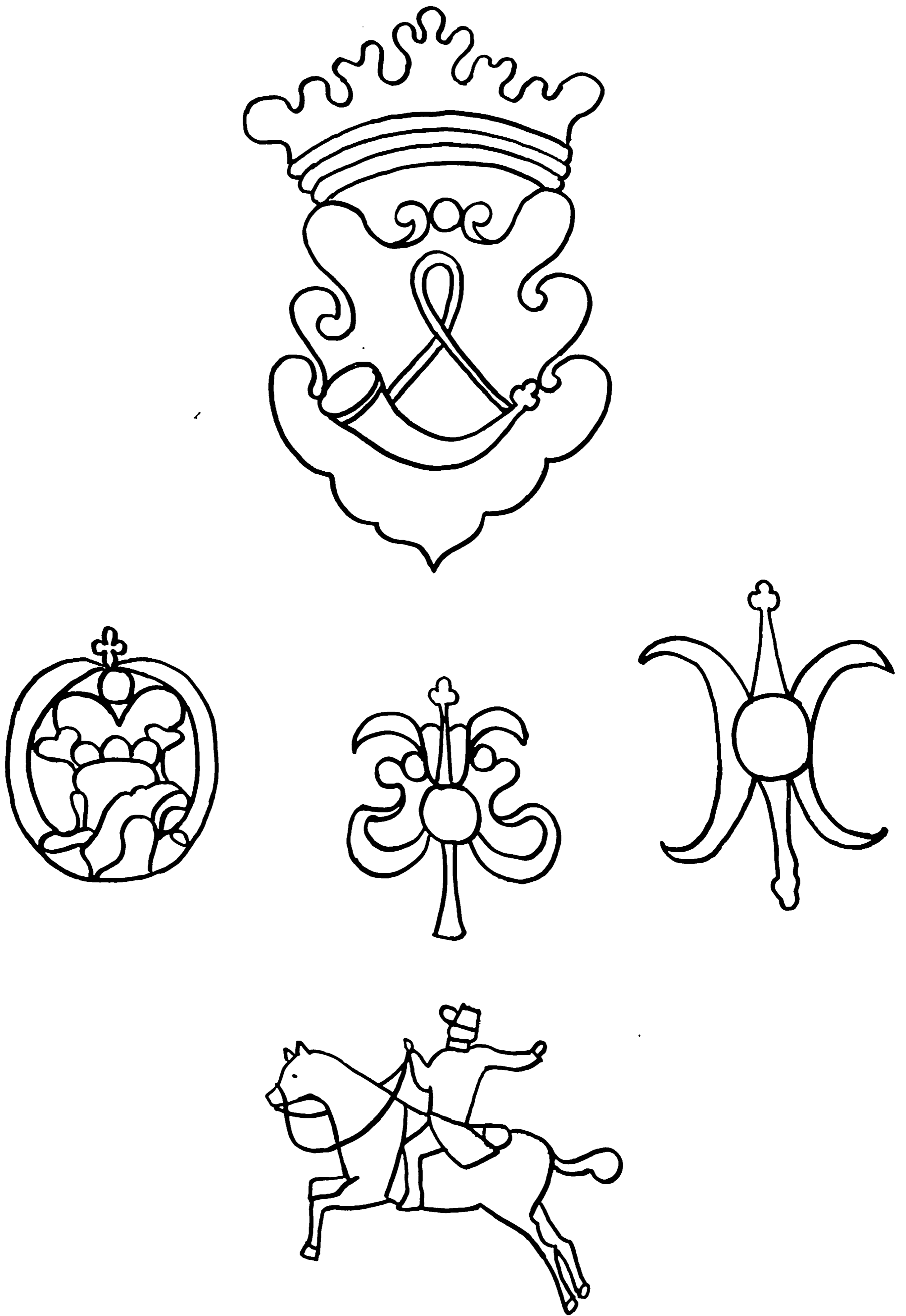

Fig. 1 – Diferite filigrane din *Manuscrisul* din 1707

МЦА :
карска рдѣтз . ѡмъи пуръ . ѡмъи ѡмъи
стѣ свѣстѣ неода тре . ѡмъи ѡмъи ѡмъи

МЦА :
карска рдѣтз . ѡмъи пуръ . ѡмъи ѡмъи
стѣ свѣстѣ неода тре . ѡмъи ѡмъи ѡмъи
МЦА :
карска рдѣтз . ѡмъи пуръ . ѡмъи ѡмъи
стѣ свѣстѣ неода тре . ѡмъи ѡмъи ѡмъи

АВІАМЪІ ПРІВІА : S. sine :
Сара : Авіа : Сара : Авіа : Сара : Авіа :
Сара : Авіа : Сара : Авіа : Сара : Авіа :
Сара : Авіа : Сара : Авіа : Сара : Авіа :
Сара : Авіа : Сара : Авіа : Сара : Авіа :
Сара : Авіа : Сара : Авіа : Сара : Авіа :
Сара : Авіа : Сара : Авіа : Сара : Авіа :
Сара : Авіа : Сара : Авіа : Сара : Авіа :

Fig. 5. — Fila 150 v—151 din Antologhion

numaidecît a cunoscut o largă răspîndire, pentru că ea «este împodobită cu tot felul de bunătate, care atît preoții cît și ceilalți creștini pot să ia din ea»²⁰.

Din însemnarea de pe f. 98 se cunoaște și donatorul: «Aceasta sfîntă carte Octoih o au cumpărat Filip Gheorghe la beseareca din Homorog. Să fie în veci pomenirea lui și a părinților lui și a tot neamul lui în veci să fie pomenire. Și așa o dă, ca nime să nu o poată lua, nici pruncii, nici frații lui, nici nime din neamul lui, fără în veci a besearecii să fie... Scris-am eu Ioan Roćsin paroh în Săcal și M. Homorog»²¹.

b) De la vrednicul urmaș al lui Antim, *Mitropolitul Daniil*, care scoase tiparnița lui Antim de sub sechestru și o așează în mînăstirea Antim, reluînd tipărirea cărților de slujbă în românește, la această biserică se păstrează cîte un exemplar din *Evanghelia* din 1723 și *Triodul* tipărit în anul 1726.

Evanghelia. — «Sf(î)nta și D(u)mnezeiasca Evanghelie. Cu voia prea luminatului și înălțatului D(o)mn și oblăduitoriu a toată Țara Românească Io Nicolae Alexandru Voevod Mavrocordat. Cu bl(a)g(o)sloveniia și cu toată cheltuiala purtătorului pravoslaviei prea sfințitul Kir Daniil, Mitropolitul a toată Țara Rumânească și exarhu plaiurilor. Acum întracestaș chip tipărită și diortosită, în scaunul D(o)mniei în București. La anul de la spseniia lumii 1723. De cucernicul intru preoți, popa Stoica Iacovici». Tipograf, deci este acum preotul de mir popa Stoica Iacovici, cu osteneala căruia s-au tipărit și alte multe cărți.

Este legată în piele pe carton și se găsește în stare foarte bună.

În anul 1790 *Evanghelia* se găsea la biserica din comuna Bedeu, la o distanță de abia 20 km de Săcal. Aceasta reiese din relatarea de pe prima pagină albă a cărții: «Pomenește Doamne pe robii tăi morți și pe toți făcătorii tăi de bine. Jiroș Ion moștean în Bedeu au dat. Întru dumnezeiesc ... au dat doi florinți. Întru numele lui Dumnezeu și Dumn(ezeu) să-i pomenească. 1790». Nu se știe, cum a ajuns de la această biserică la parohia din Körösszakál.

Triodul. — Iată și foaia de titlu a *Triodului*:

«Triodin (adecă) Trei cîntări, ce cuprinde întru șine slujba cei să cuvine, a Săptămîinii Sf(i)ntelor Patimi, din sîmbăta dreptului Lazăr pîna în seara sf(i)nteii și luminatei zi a Învierii D(o)mnului nostru Is. Hs. Acum întru întăiu tîlmăcită pe limba rumânească, întru folosul tuturor preoților și spre înțelesul credincioșilor. În zilele prealuminatului și prea înălțatului d(o)mn Io Nicolae Alexandru Voevod Mavrocordat, cu blagosloveniia prea Sf(i)ntitului Mitropolit al Ungrovlahiei Kir DANIL. În anul de la facerea lumii 7234 (1726). De cucernicul între preoți popa Stoica Iacovici tipograf». Această carte, care este cea dintîi parte din *Triod* tipărită în românește, s-a imprimat cu cheltuiala popii Nicolae protopopul Bucureștilor²².

3. Din seria tipăriturilor rîmnicene, la această biserică se găsesc următoarele:

a) **Penticostarul.** — De la *Climent* se păstrează un *Penticostar*, tipărit în anul 1743, legat în piele pe lemn, avînd următorul titlu:

PENTICOSTARION «ce cuprinde întru sine slujba cei să cuvine. Carele mai înainte s-au tîlmăcit de Ep(i)scopul Damaschin de plin pe limba rumânească. Iară,

21. Filia bisericii ortodoxe române din Săcal.

22. Preoții Gheorghe Moisescu — Ștefan Lupșa — Aleandru Filipescu, *Istoria Bisericii Române*, Manual pentru Institutele teologice vol. II., București, Editura Institutului de Misiune Ortodoxă, 1958, p. 182.

acum s-au tipărit în zilele prea luminatului domn Io Mihai Racoviță Voevod. Fiind mitropolit țării Kir Neofit. Cu nevoița și cu toată cheltuiala iubitorului de D(u)mnezeu Kir CLIMENT Ep(i)scopul Râmnicului. În sf(i)nta ep(i)scopie a Râmnicului. La leat 7251. Iară de la Hs. 1743. De cucernicul între preoți popa Mihai Atanasievici tipograful».

Cartea a fost dăruită de către popa Ilie, precum reiese din însemnarea făcută după predoslovie: «Aceasta sfântă carte anume Penticostar este a lui popa Ilie din Săcel și a pruncilor lui, și o au dat întru canonul de spovedanie».

Se găsește în stare bună.

b) **Ceaslovul.** — Din timpul păstoririi lui *Grigorie* s-a păstrat un *Ceaslov*, tipărit în anul 1753. Este legat în piele pe tăblie de lemn, puțin deteriorat, avînd următorul titlu: CEASLOV «după rânduiala sf(i)ntelor Mănăstiri ale Ierusalimului. Acum a tréia oară tipărit în zilele luminatului domn Io Constantin Racoviță Voevod. Cu cheltuiala sf(i)ntiei sale de D(u)mnezeu iubitorului Kir GRIGORIE episcopul Râmnicului. Prin diortosirea lui Laurentie Ieromonah de la mănăstirea Hurezii. La anii de la Hs. 1753. Și s-au tipărit de cucernicul între preoți popa Constantin Atanasievici tipograful Râmnicianul».

4. Biserica ortodoxă română din Körösszakál posedă un număr considerabil și din cărțile tipărite la Blaj, anume :

a) **Catavasier.** — *Catavasierul*, 1769, avînd următorul titlu: KATAVASIARIU «cu multe peste toț anul trebuincioasă cântări. Acum a douo oară așezat și tipărit supt stăpînirea prea înălțatei împărătesei Râmleanilor, prințesei Ardealului iproci: Domn: Domnei Mariei Teresiei. Cu blagosloveniia Celor mai mari. În tipografia Mănăstirii Bunei Vestiri: în Blaj. Anii de la Hs. 1769. De Petru Papavici tipograf Râm(nicean)».

b) **Triodul.** — *Triodul*, 1771 este legat în piele pe tăblie de lemn și are titlu: TRIODION. «Acum întăiu așezat și tipărit, după rânduiala Besearicii Răsăritului supt stăpînirea prea înălțatei împărătesei Râmleanilor, prințesei Ardealului iproci: Doamnei Doamnei Mariei Teresii. Cu bl(a)gosloveniia Celor mai mari. Tipărit în Blaj în Tipografia Bunei Vestiri. Anii de la Hs. 1771. De Petru Papavici tipograf Râmnicianul».

c) **Evanghelia.** — *Evanghelia* lui Grigorie Maier din 1776 este legată în piele pe lemn. Inscricția de pe foaia de titlu: «Sf(i)nta și D(u)mnezeiasca a lui Is. Hs. EVANGHELIE. Acum a douo oară tipărită supt stăpînirea prea înălțatei împărătesei Râmleanilor, prințesei Ardealului. Iproci. Iproci Maririei Teresii. Cu bl(a)gosloveniia Exțelenției Sale prea luminatului și preaosf(i)ntitului D(o)mnului D(o)mn G. GRIGORIE MAIER vlădicăi Făgărașului și al prea înălțatei chesaro-crăieștii și apostoliceștii Măririi sfeatnic. Iproci. Iproci. În tipografia M. Bunei Vestiri în Blaj. Anii de la Hs. 1776. De popa Petru Atanasievici Râmnicianul tipograf».

În carte se găsesc următoarele însemnări: Pag. 39: «Anul 1819 luna lui iunie? de zile seara la cină vreme, s-a văzut steaua cu coadă spre miazănoapte. Scris-am eu Popa Constantin din Inand, am fost la Roit și a murit maica de 7 ani».

Pe pag. 192: «În anul 1804 ianuarie în 30 au pierit soarele la 2 ceasuri după miazăzi».

Cartea se găsește în stare bună.

d) **Minologhinul** din 1781, editat tot de Grigorie Maier, se găsește într-o stare deteriorată. Îi lipsesc învelitoarea și câteva pagini. Iată și foaia de titlu a Minologhinului: MINOLOGHION «care cuprinde întru sine rânduiala d(u)mnezeștilor Praznicelor și ale Stăpânei de D(u)mnezeu Născătoarei și pururea Fecioarei Mariei și ale Sfântilor celor numiți, ce să prăznuiesc peste an, și ale sfântilor de obște în fiește care zi. Acum întâiu tipărit în rumânește supt stăpânirea prea înălțatului împărat al Romanilor Iosif al Doilea Craiului apostolicesc, mare prințip al Ardealului. Iproci: Cu blagoslovenia Exțelenției sale prea luminatului Domn GAVRIIL GRIGORIE MAER episcopul Făgărașului și al prea înălțatei chesaro-crăieștii Măririi sfeatnic din lăuntru. În Blaj, la mitropolie. Anul de la Nașterea lui Hs.: 1781».

e) **Octoihul** blăjan din 1783 are următoarea foaie de titlu: OCTOIH și slujbele Sfântilor de obște «Acum întâia oară așezat și tipărit după rânduiala Besearecii Răsăritului supt prea fericita împărăție a preainălțatului împărat al Romanilor, marelui prinț Ardealului și cela: Domnului Domnului Iosif al Doilea. Cu voia Celor mai mari. Anul de la Hs. 1783. În Blaj. Cu tiparul Seminarului».

Octoihul cu Catavasier

5. Ultima carte de care ne ocupăm este *Octoihul cu Catavasier*, tipărit în Buda în anul 1826 cu binecuvîntarea mitropolitului Ștefan Stratimirovici. Ne ocupăm de ea nu pentru că ar fi o raritate bibliofilă, ci pentru *prefața* lui, în care renumitul dascăl de Preparandie din Arad, Constantin Diaconovici Loga arată, că melodiile răspîndite în Banat, Crișana și Maramureș sînt o îmbinare a melodiilor psaltice ale grecilor cu cele de tip italian ale rușilor²³.

Titlul este următorul: OCTOIH cu CATAVASIERIU «Întâia oară întru acest chip așezat și tipărit după rânduiala Besearecii Răsăritului, sub stăpânirea prealuminatului și stăpânitoriului împărat și crai Franțisc Întâiul, cu blagoslovenia Exțelenției Sale Preaosfințitului Domn Ștefan Stratimirovici arhiepiscopul și mitropolitul Besearecii Răsăritului din Carloveț. La Buda în Crăiasca Tipografie a Universității din Pesta. La anul de la Hs. 1826».

Odoare și obiecte liturgice

6. Printre odoarele și obiectele liturgice ale Bisericii Ortodoxe, ANTIMISUL ocupă locul de frunte. Este mai important chiar decît însuși edificiul bisericii, căci fără el nu se poate oficia sfînta liturghie, iar cu el episcopul sau preotul poate aduce jertfa liturgică oriunde și pretutindeni, în și afară de biserică.

Pe cît de mare este rolul și importanța liturgică a antimiselor, pe atît de mare este valoarea lor istorică și documentară în general și în special pentru această literatură, care găsește în el cel mai puternic argument în favoarea vechimii ei.

Antimisul, care se păstrează la această biserică, își are originea încă din timpul episcopului, mai tîrziu mitropolitul Carlovițului, Pavel Nenadovici²⁴.

Este făcut din pînză de in alb, căptușit cu același fel de pînză de culoare verde. Dimensiunile: lung 54 cm, lat 44 cm, plus chenarul de 8 cm lat. Tabloul

23. Preot Gheorghe Lițiu, *Contribuții la studiul circulației vechilor cărți bisericești*, în «Mitropolia Banatului», XVIII (1968), nr. 7—9, p. 472.

24. Prot. Gh. Cotoșman, *Antimisele Mitropoliei Banatului, Contribuții la Istoria Mitropoliei Banatului din sec. XVIII și XIX*, în «Mitropolia Banatului», XV (1965); Paul Nenadovici mitropolitul Carlovițului (1749—1768), p. 719.

este expresiv, cu figurile stilizate natural și artistic. În planul dinții Mântuitorul culcat, cu mâinile întinse spre picioare, deasupra mormintului dreptunghiular, pe un giulgiu lat, ținut la cap de Nicodim, iar la picioare de Iosif. Maica Domnului «MR ΘU» cu brațele întinse, are la dreapta pe Maria Mağdalina și pe Marta, iar la stînga un înger, pe Ioan și încă un înger. Pe planul al doilea sfînta Cruce cu cununa de spini, cu tăblița, cu inițialele «I.N. Ț.I.», sulita și trestia cu buretele, răzimate de brațul orizontal al Crucii. Sub brațul orizontal al Crucii cîte trei Serafimi de fiecare parte, iar deasupra cîte trei Heruvimi în trei cercuri înlănțuite, avînd la margine cîte o cădelniță. În cele patru colțuri, sf. Evangheliști cu simboalele lor. Deasupra celor doi Evangheliști de sus, la dreapta, dealul Golgotei cu cele trei cruci, la poalele muntelui toate uneltele torturii, iar la stînga cetatea Ierusalimului. Între evangheliștii Marcu și Luca, în partea de jos, lîngă mormînt doi îngeri îngenunchiați cu aripile ridicate țin în mîini partea de jos a giulgiului, deasupra căruia se află trupul mort al Mîntuitorului.

Tabloul întreg este încadrat într-un chenar de 3 cm lat. În partea de jos a chenarului se află inscripția slavonă, din care redăm următoarea parte descifrabilă: «Sei b(o)jestvenni Antimins ijdivenom preosvessenneisago Gdin Pavla Nenadovicia Fravoslavnago Arhiepisc(o)pa Karlovicicago ... eje soversatisia na nemă Svesennomu Taino...». În românește: «Acest dumnezeiesc Antimis s-a tipărit cu cheltuiala Prea Sfîntului Domn Pavel Nenadovici Arhiepiscopul ortodox al Carlovițului ... pentru a săvîrși pe el sfintele Taine...».

Din textul scris cu cerneală nu se poate constata, dacă acest antimis a fost sfințit pe seama bisercii din Săcal. Ceea ce se poate spune cu siguranță este, că pînă în anul 1966 el a fost întrebuintat la săvîrșirea sfintei Liturghii, în acest sfînt lăcaș.

*

Din această succintă prezentare a comorilor aflate la biserica ortodoxă română din Körösszakál-Săcal, se poate constata intensa viață bisericească, care a existat aici încă din cele mai vechi timpuri.

Prezența cărților din Țara Românească, tipărite în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, prin larga lor răspîndire, rămîn mărturii de netăgăduit despre strînsa legătură a fiilor Bisericii strămoșești de pretutindeni.

Datorită conștiinciozității preoților de la această parohie, aceste opere culturale de mare valoare, au putut dăinui peste veacuri, ajungînd pînă în zilele noastre.

Urmează, ca ele să fie depozitate spre păstrare și îngrijire la Vicariatul ortodox român din Gyula (R. P. Ungaria).

Pr. Doctorand TEODOR MISAROȘ

GHID BIBLIOGRAFIC, PE TEME ȘI PROBLEME, DIN PUBLICAȚIILE REVISTELOR BISERICEȘTI PATRIARHALE

(c o n t i n u a r e)

RELAȚIILE INTERORTODOXE CONTEMPORANE ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

A. — RELAȚIILE INTERORTODOXE ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE (Privire de ansamblu)

Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Biserica Ortodoxă Română în lumea creștină contemporană*: Consemnări sumare despre relațiile interortodoxe contemporane ale Bisericii Ortodoxe Române (*Ort.*, XX (1968), nr. 2, p. 189—190).

Prof. N. Chițescu, *Relațiile interortodoxe ale Bisericii Ortodoxe Române*: În vremea arhipăstoririi Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian (*Rev. cit.*, p. 195—208).

B. — RELAȚIILE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE CU BISERICILE ORTODOXE AUTOCEFALE, ÎN PARTE

I. — CU PATRIARHIA ECUMENICĂ

1. Schimb de scrisori irenice, telegrame și felicitări, cu prilejul marilor praznice ale Ortodoxiei și ale creștinătății întregi

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXVII (1949), nr. 1—2, p. 1—2; — nr. 5—6, p. 49—51; — nr. 11—12, p. 1—2; — LXVIII (1950), nr. 1, p. 6—7; — nr. 3—6, p. 253—254; — LXIX (1951), nr. 1—2, p. 15—16, 17; — LXX (1952), nr. 1—3, p. 11—12, 13; — nr. 4—5, p. 102—103; — nr. 11—12, p. 713—715; — LXXI (1953), nr. 4, p. 295—296, 297; — nr. 11—12, p. 1007—1008; — LXXII (1954), nr. 2—3, p. 219—220; — nr. 4, p. 407—408; — nr. 5, p. 499—500; — LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 10—12; — nr. 5, p. 375—377; — LXXIV (1956), nr. 1—2, p. 3—6; — nr. 5, p. 383—384, 385—386; — nr. 12, p. 1107—1108; — LXXV (1957), nr. 1—2, p. 3—4; — nr. 3—4, p. 199—200; — nr. 5, p. 371—372; — nr. 11—12, p. 1052—1053; — LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 41—42, 54; — nr. 3—4, p. 247—248, 249—250, 262; — nr. 12, p. 1079—1080; — LXXVII (1959), nr. 1, p. 11—12, 24—25, 26; — nr. 11—12, p. 989—991; — LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 9—10; — nr. 3—4, p. 192—193; — nr. 5—6, p. 379—380; — nr. 11—12, p. 975—976; — LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 35—36; — nr. 3—4, p. 221—222; — nr. 5—6, p. 405—406; — nr. 11—12, p. 954—955; — LXXX (1962), nr. 1—2, p. 9—10; — nr. 3—4, p. 193—194; — nr. 5—6, p. 385—386; LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 8—9; — nr. 3—4, p. 190—191, 192—193; — nr. 11—12, p. 1038—1039; — LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 9—10, 20; — nr. 3—4, p. 225—226; — nr. 5—6, p. 405—406; — nr. 11—12, p. 991—992; — LXXXIII (1965), nr. 1—2, p. 5—6, 15—17; nr. 3—4, p. 186—187, 198; — nr. 11—12, p. 991—992; — LXXXIV (1966), nr.

1—2, p. 24—25, 35—36; — nr. 3—4, p. 245—246, 254, 260; — nr. 11—12, p. 1034—1035; — LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 10—11, 25—26, 27, 35; — nr. 3—4, p. 251—252; — nr. 5—6, p. 493—494; — nr. 11—12, p. 1086—1087; — LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 27—28; — nr. 3—5, p. 242—243, 244—245; — nr. 11—12, p. 1252—1253; — LXXXVII (1969), nr. 1—2, p. 15—16; — nr. 3—4, p. 252—253, 254—255; — nr. 11—12, p. 1109—1110).

2. Schimb de telegrame și felicitări, cu prilejul altor sărbători și perioade liturgice importante, din timpul anului

La începutul Postului Mare (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 3—4, p. 199—201).

La început de an bisericesc (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 9—10, p. 819—820; — LXXXIV (1966), nr. 9—10, p. 845; — LXXXVII (1969), nr. 9—10, p. 898—899).

3. Felicitări și scrisori cu prilejul unor aniversări și evenimente din viața celor două Biserici Ortodoxe și a întîistătătorilor lor

a) La unele aniversări

La aniversarea înscăunării Prea Fericitului Părinte Justinian, ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R., LXXI (1953), nr. 5—6, p. 595; — LXXIII (1955), nr. 6, p. 492; — LXXXVI (1968), nr. 6, p. 531—532, 542).

La praznicul zilei numelui Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 8—9, p. 700; — LXXVI (1958), nr. 9, p. 812; — LXXVII (1959), nr. 7—10, p. 657; — LXXVIII (1960), nr. 7—8, p. 597; — LXXIX (1961), nr. 7—8, p. 711; — LXXX (1962), nr. 7—8, p. 593; — LXXXIII (1965), nr. 7—8, p. 661; — LXXXIV (1966), nr. 7—8, p. 754; — LXXXV (1967), nr. 7—8, p. 669; — LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 809; — LXXXVII (1969), nr. 7—8, p. 672—673).

La aniversarea zilei întronizării patriarhului ecumenic Atenagora (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 48—49; — LXXXVII (1969), nr. 1—2, p. 11—14).

La praznicul zilei numelui patriarhului ecumenic Atenagora (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 3—5, p. 265; — LXXXVII (1969), nr. 3—4, p. 270).

b) La diferite evenimente bisericești

În legătură cu unele gesturi frățești și colegiale (B.O.R., LXVI (1948), nr. 1—2, p. 30; — nr. 11—12, p. 517; — LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 108—109; — LXXX (1962), nr. 9—10, p. 813—814).

În legătură cu încetarea din viață a unor ierarhi (B.O.R., LXXX (1962), nr. 9—10, p. 813—814).

Cu prilejul marilor festivități religioase ale Bisericii Ortodoxe Române din octombrie 1955 (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 11—12, p. 1002—1003, 1242—1243; — LXXIV (1956), nr. 12, p. 1139—1140).

Cu aprecieri elogioase la adresa publicațiilor revistelor bisericești ale Patriarhiei Române (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 3—6, p. 263—264; — LXX (1952), nr. 1—3, p. 20; — nr. 11—12, p. 712; — LXXVII (1959), nr. 3—4, p. 245—246; — LXXVIII (1960), nr. 7—8, p. 602—604).

4. Vizite frățești ale întîistătătorilor celor două Biserici Ortodoxe sau ale unor delegații bisericești ale acestora

(Autorul nesemnat), *Marile festivități religioase ale Bisericii Ortodoxe Române din octombrie 1955 (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 11—12, p. 991—1243).*

Pr. N. C a z a c u, *La un an de la serbările Bisericii Ortodoxe Române din octombrie 1955* (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 12, p. 1139—1140).

(Autorul nesemnat), *Un prieten al Bisericii și poporului român, Mitropolitul Iacob de Malta* (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 6—7, p. 533—534).

Pr. Alexandru I o n e s c u, *Însemnări dintr-o călătorie* (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 125—127).

Pr. Prof. Ioan G. C o m a n, și Pr. Dr. Olimp N. C ă c i u l ă, *Sărbătorirea mileniului Sfântului Munte și participarea Bisericii Ortodoxe Române la festivitățile comemorative* (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 7—8, p. 598—649).

(Autorul nesemnat), *Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Atenagora I al Constantinopolului a vizitat Biserica Ortodoxă Română și pe Întâistătorul ei, Prea Fericitul Patriarh Justinian* (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 9—10, p. 848—915).

(Autorul nesemnat), *Primire de Anul nou la Palatul patriarhal din București: ...Din cuvântul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian în legătură cu vizita făcută Bisericii noastre de către fostul patriarh ecumenic Atenagora* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 10, 11).

(Autorul nesemnat), *Vizita Prea Fericitului Patriarh Justinian la Patriarhia Ecumenică din Constantinopol (2—6 mai 1968)* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 3—5, p. 268—301).

5. Pentru diferitele ocazii ale relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Patriarhia Ecumenică

Vezi și: Diac. Lect. I. P u l p e a, *Sub semnul ecumenicității ortodoxe. Strângerea legăturilor cu Biserica Ortodoxă Rusă și cu celelalte Biserici Răsăritene: Cu Patriarhia de Constantinopol* (B.O.R., LXIX (1951), nr. 3—6, p. 217—224).

(Același autor), *Viața Bisericii Ortodoxe Române în cei zece ani de la eliberarea Patriei noastre. — Dezvoltarea legăturilor cu celelalte Biserici Ortodoxe Autocelele: Cu Patriarhia de Constantinopol* (B.O.R., LXXII (1954), nr. 8, p. 858—859).

Pr. N. C a z a c u, *Încrustări pe răbojul legăturilor frățești dintre Bisericele Ortodoxe: Cu Patriarhia Ecumenică* (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 108—109).

II. — CU PATRIARHIA DE ALEXANDRIA

1. Schimb de scrisori irenice, telegrame și felicitări cu prilejul marilor praznice ale Ortodoxiei și ale întregii creștinătăți

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXVII (1949), nr. 1—2, p. 1; — nr. 5—6, p. 49—50, 52—53; — nr. 11—12, p. 1—2; — LXVIII (1950), nr. 1, p. 8; — nr. 3—6, p. 253—254, 256—257; — LXIX (1951), nr. 1—2, p. 15—16, 19—21; — LXX (1952), nr. 1—3, p. 11—12, 15; — nr. 4—5, p. 102—103, 106—107; — nr. 11—12, p. 713—715; — LXXI (1953), nr. 1, p. 11; — nr. 4, p. 295—296, 299—300; — nr. 11—12, p. 1007—1008; — LXXII (1954), nr. 1, p. 4; — nr. 4, p. 407—408; — nr. 5, p. 500—501; — LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 10—12, 13; — nr. 5, p. 375—376, 377—378; — LXXIV (1956), nr. 1—2, p. 3—5, 6—7; — nr. 5, p. 383—384; — nr. 12, p. 1107—1108; — LXXV (1957), nr. 1—2, p. 4—5; — nr. 3—4, p. 199—200; — nr. 5, p. 373; — nr. 11—12, p. 1052—1053; — LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 42; — nr. 3—4, p. 247—248, 251—252; — nr. 12, p. 1079—1080; — LXXVII (1959), nr. 1, p. 13; — nr. 11—12, p. 989—991; — LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 10—11; — nr. 3—4, p. 192—193; nr. 5—6, p. 380—381; — nr. 11—12, p. 975—976; — LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 36—37; — nr.

3—4, p. 221—222; — nr. 5—6, p. 406—407; — nr. 11—12, p. 954—955; — LXXX (1962), nr. 1—2, p. 10—11; — nr. 3—4, p. 193—194; — nr. 5—6, p. 386—387; — nr. 11—12, p. 981—982; — LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 9—10; — nr. 3—4, p. 190—191, 193; — nr. 11—12, p. 1038—1039; — LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 10, 35—36; — nr. 3—4, p. 225—226; — nr. 5—6, p. 406—407; — nr. 11—12, p. 991—992; — LXXXIII (1965), nr. 1—2, p. 6—7; — nr. 3—4, p. 186—187, 188; — nr. 11—12, p. 991—992; — LXXXIV (1966), nr. 1—2, p. 26; — nr. 3—4, p. 245—246, 249; — nr. 11—12, p. 1034—1035; — LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 12; — nr. 5—6, p. 491—492, 496; — nr. 11—12, p. 1086—1087; — LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 30; — nr. 3—5, p. 242—243, 246—247; — nr. 11—12, p. 1252—1253; — LXXXVII (1969), nr. 1—2, p. 16—18; — nr. 3—4, p. 252—253, 255—256; — nr. 11—12, p. 1109—1110).

2. Schimb de telegrame și scrisori la alte sărbători și perioade liturgice importante din timpul anului

La începutul Postului Mare (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 3—4, p. 199—201).

3. Felicitări și scrisori cu prilejul unor aniversări și evenimente din viața celor două Biserici Ortodoxe și a întîistătătorilor lor

a) La unele aniversări

La aniversarea zilei înscăunării Prea Fericitului Părinte Justinian, ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 6, p. 542).

La aniversarea zilei hirotonirii întru arhiereu a patriarhului Hristofor al Alexandriei (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 12, p. 1092—1094).

La aniversarea zilei întronizării patriarhului Hristofor al Alexandriei (B.O.R., LXXV (1957), nr. 6—7, p. 534; — LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 71; — nr. 7—8, p. 719; — LXXVIII (1960), nr. 7—8, p. 621—622).

b) La diferite evenimente

In legătură cu unele gesturi frățești și colegiale (B.O.R., LXVI (1948), nr. 1—2, p. 30; — nr. 11—12, p. 517—523, 525—529; — LXXIII (1955), nr. 110).

Cu prilejul marilor festivități religioase ale Bisericii Ortodoxe Române din octombrie 1955 (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 11—12, p. 1003—1004).

Cu prilejul sărbătoririi a 450 de ani de la sfințirea bisericii mînăstirii Curtea de Argeș (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 7—8, p. 728).

Cu prilejul alegerii noului papă și patriarh al Alexandriei, în persoana Mitropolitului Nicolae de Irinopole (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 3—5, p. 266).

4. Vizite frățești ale întîistătătorilor celor două Biserici Ortodoxe sau ale unor delegații bisericești ale acestora

(Autorul nesemnat), Sărbătorirea a zece ani de la înscăunarea Prea Fericitului Patriarh Justinian: Participarea, cu acest prilej, a unei delegații a Patriarhiei de Alexandria, în frunte cu fostul patriarh Hristofor (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 5—6, p. 564—581).

(Autorul nesemnat), Vizita în țara noastră a Prea Fericitului Patriarh Hristofor al Alexandriei (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 7—8, p. 632—649).

Pr. Conf. Al. I. Ciurea, Sărbătorirea a 75 de ani de existență a Facultății și Institutului teologic din București: Vizita, cu acest prilej, a unei delegații a Bisericii Ortodoxe de Alexandria (Rev. cit., p. 697—718).

5. Pentru diferitele ocazii ale relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Patriarhia de Alexandria

Vezi și: Diac. Lect. I. Pulpea, *Sub semnul ecumenicității ortodoxe. Strângerea legăturilor cu Biserica Ortodoxă Rusă și cu celelalte Biserici Răsăritene: Cu Patriarhia de Alexandria* (B.O.R., LXIX (1951), nr. 3—6, p. 217—224).

(Același autor), *Viața Bisericii Ortodoxe Române în cei zece ani de la eliberarea Patriei noastre. — Dezvoltarea legăturilor cu celelalte Biserici Ortodoxe Autocefale: Cu Patriarhia de Alexandria* (B.O.R., LXXII (1954), nr. 8, p. 863—864).

(Același autor), *Legăturile Patriarhiei de Alexandria cu Țările Române: Legăturile Patriarhiei de Alexandria cu Biserica Ortodoxă Română după primul și al doilea război mondial* (S.T., VIII (1956), nr. 1—2, p. 80).

III. — CU PATRIARHIA DE ANTIOHIA

1. Schimb de scrisori irenice, telegrame și felicitări cu prilejul marilor praznice ale Ortodoxiei și ale întregii creștinătăți

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXVII (1949), nr. 1—2, p. 7—8; — nr. 5—6, p. 49—50; — nr. 11—12, p. 1—2; — LXVIII (1950), nr. 1, p. 8; — nr. 3—6, p. 253—254, 256—257; — LXIX (1951), nr. 1—2, p. 15—16, 18—19, 32; — LXX (1952), nr. 1—3, p. 11—12, 14; — nr. 4—5, p. 102—103, 104; — nr. 11—12, p. 713—715; — LXXI (1953), nr. 1, p. 10—11, 13; — nr. 4, p. 295—296, 298—299; — nr. 11—12, p. 1007—1008; — LXXII (1954), nr. 1, p. 3—4; nr. 4, p. 407—408; — nr. 5, p. 501; — LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 10—12, 13—14; — nr. 5, p. 375—376, 378; — LXXIV (1956), nr. 1—2, p. 3—5, 8; — nr. 5, p. 383—384, 386; — nr. 12, p. 1107—1108; — LXXV (1957), nr. 1—2, p. 5; — nr. 3—4, p. 199—200; — nr. 5, p. 374; — nr. 11—12, p. 1052—1053; — LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 43; — nr. 3—4, p. 247—248, 252, 269; — nr. 12, p. 1079—1080; — LXXVII (1959), nr. 1, p. 13—14; — nr. 11—12, p. 989—991; — LXXVIII (1960), nr. 3—4, p. 192—193; — nr. 5—6, p. 381; — nr. 11—12, p. 975—976; — LXXIX (1961), nr. 3—4, p. 221—222; — nr. 5—6, p. 407; — nr. 11—12, p. 954—955; — LXXX (1962), nr. 1—2, p. 11—12; — nr. 3—4, p. 193—194; — LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 10—11; — nr. 3—4, p. 190—191, 194; — nr. 11—12, p. 1038—1039; — LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 11; — nr. 3—4, p. 225—226; — nr. 11—12, p. 991—992; — LXXXIII (1965), nr. 1—2, p. 7; nr. 3—4, p. 186—187, 189; — nr. 11—12, p. 991—992; — LXXXIV (1966), nr. 1—2, p. 25; — nr. 3—4, p. 245—246, 247—248; — nr. 11—12, p. 1034—1035; — LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 11—12; — nr. 5—6, p. 491—492, 494—495; — nr. 11—12, p. 1086—1087; — LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 28—29; — nr. 5, p. 242—243, 245; — nr. 11—12, p. 1252—1253; — LXXXVII (1969), nr. 1—2, p. 16; — nr. 3—4, p. 252—253, 256; — nr. 11—12, p. 1109—1110).

2. Schimb de telegrame și scrisori la alte sărbători și perioade liturgice importante, din timpul anului

La începutul Postului Mare (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 3—4, p. 199—201).

3. Felicitări și scrisori cu prilejul unor aniversări și evenimente din viața celor două Biserici Ortodoxe și a întîistătorilor lor

a) La unele aniversări

La praznicul zilei numelui Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian (B.O.R., LXXVII (1959), nr. 7—10, p. 657; — LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 809; — LXXXVII (1969), nr. 7—8, p. 673).

La aniversarea înscăunării patriarhului Antiohiei, Alexandru al III-lea (B.O.R., LXXII (1954), nr. 1, p. 18; — LXXIV (1956), nr. 3—4, p. 204; — nr. 12, p. 1109—1110; LXXV (1957), nr. 1—2, p. 32).

La aniversarea înscăunării patriarhului Antiohiei, Teodosie al VI-lea (B.O.R., LXXVII (1959), nr. 11—12, p. 996; — LXXVIII (1960), nr. 11—12, p. 982; — LXXIX (1961), nr. 11—12, p. 961).

b) *La diferite evenimente bisericesti*

În legătură cu decorarea Prea Fericitului Patriarh Justinian cu «Ordinul Sfinților Apostoli Petru și Pavel» (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 10, p. 520—523).

În legătură cu unele gesturi frățești și colegiale (B.O.R., LXVI (1948), nr. 1—2, p. 31; — nr. 11—12, p. 517—523, 529—532; — LXIX (1951), nr. 1—2, p. 58; — LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 114; — LXXIV (1956), nr. 10—11, p. 889; — LXXVI (1958), nr. 7—8, p. 756—757; — nr. 12, p. 1090).

4. *Vizite sau întâlniri frățești ale întîistătătorilor celor două Biserici Ortodoxe sau ale unor delegații bisericesti ale acestora*

(Autorul nesemnat), *Înalt Prea Sfințitul Patriarh Justinian a fost distins cu ordinul Sfinților Apostoli Petru și Pavel, de către Prea Fericitul Patriarh Alexandru al III-lea al Antiohiei*: Prin trimisul său special Arhim. Vasile Samaha (actualmente episcop) (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 10, p. 520—523).

(Autorul nesemnat), *Constătuirea de la Moscova a întîistătătorilor Bisericilor Ortodoxe din Antiohia, Rusia, Georgia, România și Bulgaria* (B.O.R., LXIX (1951), nr. 7—9, p. 285—302).

(Autorul nesemnat), *Vizita Înalt Prea Sfințitului Patriarh Alexandru III al Antiohiei în țara noastră* (Rev. cit., p. 305—321).

(Autorul nesemnat), *Patriarhul Antiohiei în țara noastră* (B.O.R., LXX (1952), nr. 6—8, p. 460).

(Autorul nesemnat), *Vizita unor reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe din Siria și Liban în țara noastră* (B.O.R., LXXI (1953), nr. 5—6, p. 605—608).

Pr. N. C a z a c u, *Înalt Prea Sfințitul Patriarh Alexandru III al Antiohiei și a tot Orientul a vizitat pentru a doua oară țara noastră* (B.O.R., LXXII (1954), nr. 9, p. 932—945).

(Autorul nesemnat), *Vizita Prea Sfințitului Vasile Samaha* (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 3—4, p. 276—288).

(Autorul nesemnat), *Întîlnirea dintre Prea Fericții Patriarhi, Justinian al Romîniei și Teodosie VI al Antiohiei și al întregului Orient* (B.O.R., LXXVII (1959), nr. 7—10, p. 659—660).

(Autorul nesemnat), *Cronică: Vizita în țara noastră a două călugărițe ortodoxe din Liban, cu binecuvîntarea patriarhului Teodosie al VI-lea* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 3—5, p. 339).

5. *Pentru diferitele ocazii ale relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Patriarhia de Antiohia*

Vezi și: Diaç. Lect. I. P u l p e a, *Sub semnul ecumenicității ortodoxe. — Strîngerea legăturilor cu Biserica Ortodoxă Rusă și cu celelalte Biserici Răsăritene: Cu Patriarhia de Antiohia* (B.O.R., LXIX (1951), nr. 3—6, p. 217—224).

(Același autor), *Viața Bisericii Ortodoxe Române în cei zece ani de la eliberarea Patriei noastre. — Dezvoltarea legăturilor cu celelalte Biserici Ortodoxe Autocefale: Cu Patriarhia de Antiohia* (B.O.R., LXXII (1954), nr. 8, p. 861—863).

IV. — CU PATRIARHIA DE IERUSALIM

1. Schimb de scrisori irenice, telegrame și felicitări cu prilejul marilor praznice ale Ortodoxiei și ale întregii creștinătăți

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXVII (1949), nr. 1—2, p. 1; — nr. 5—6, p. 49—50, 51—52; — nr. 11—12, p. 1—2; — LXVIII (1950), nr. 1, p. 7; — nr. 3—6, p. 253—254, 255; — LXIX (1951), nr. 1—2, p. 15—16, 17—18; — LXX (1952), nr. 1—3, p. 11—12; — nr. 4—5, p. 102—103, 104—105; — nr. 11—12, p. 713—715; — LXXI (1953), nr. 4, p. 295—296, 300; — nr. 11—12, p. 1007—1008; — LXXII (1954), nr. 4, p. 407—408; — nr. 5, p. 502; — LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 10—12; — nr. 5, p. 375—376, 378—379; — LXXIV (1956), nr. 1—2, p. 3—5, 6; — nr. 5, p. 383—384; — nr. 12, p. 1107—1108; — LXXV (1957), nr. 3—4, p. 199—200; — nr. 5, p. 372—373; — nr. 11—12, p. 1052—1053; — LXXVI (1958), nr. 3—4, p. 247—248, 250—251; — nr. 12, p. 1079—1080; — LXXVII (1959), nr. 1, p. 18; — LXXVIII (1960), nr. 3—4, p. 192—193; — nr. 5—6, p. 382; — nr. 11—12, p. 975—976; — LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 41; — nr. 3—4, p. 221—222; — nr. 5—6, p. 408; — nr. 11—12, p. 954—955; — LXXX (1962), nr. 1—2, p. 12; — nr. 3—4, p. 193—194; — nr. 5—6, p. 387—388; — nr. 11—12, p. 981—982; — LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 11; — nr. 3—4, p. 190—191, 195—196; nr. 11—12, p. 1038—1039; — LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 11; — nr. 3—4, p. 225—226; — nr. 5—6, p. 407—408; — nr. 11—12, p. 991—992; — LXXXIII (1965), nr. 1—2, p. 7—8; — nr. 3—4, p. 186—187, 189—190; — nr. 11—12, p. 991—992; — LXXXIV (1966), nr. 1—2, p. 26—27; — nr. 3—4, p. 245—246, 248—249; — nr. 11—12, p. 1034—1035; — LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 13, 26—27; — nr. 5—6, p. 491—492, 495—496; — nr. 11—12, p. 1086—1087; — LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 29; — nr. 3—5, p. 242—243, 245—246; — nr. 11—12, p. 1252—1253; — LXXXVII (1969), nr. 1—2, p. 18; — nr. 3—4, p. 252—253, 256—257; — nr. 11—12, p. 1109—1110).

2. Schimb de scrisori și telegrame la alte sărbători și perioade liturgice importante din timpul anului

La începutul Postului Mare (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 3—4, p. 199—201).

3. Felicitări și scrisori cu prilejul unor aniversări și evenimente din viața celor două Biserici Ortodoxe și a întiiistătorilor lor

a) La unele aniversări

La aniversarea a 1500 de ani de la Sinodul de la Calcedon (B.O.R., LXIX (1951), nr. 10—12, p. 418).

b) La diferite evenimente bisericesti

Cu prilejul instalării Prea Fericitului Părinte Justinian, ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R., LXVI (1948), nr. 11—12, p. 517—523, 536—540).

În legătură cu unele gesturi frățești și colegiale (B.O.R., LXVI (1948), nr. 1—2, p. 31; — nr. 11—12, p. 517—523; — LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 109; — LXXIV (1956), nr. 1—2, p. 73; — LXXV (1957), nr. 1—2, p. 30—31; — nr. 5, p. 393—394).

Cu prilejul sărbătoririi a 450 de ani de la sfințirea bisericii mînăstirii Curtea de Argeș (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 7—8, p. 727—728).

4. Vizite frățești ale întîistătătorilor celor două Biserici Ortodoxe sau ale unor delegații bisericești ale acestora

(Autorul nesemnat), *Festivitățile celei de a XX-a aniversări a întronizării Prea Fericitului Patriarh Justinian*: Participarea delegației Patriarhiei de Ierusalim condusă de Sanctitatea Sa Patriarhul Benedict (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 6, p. 549—648).

5. Pentru diferitele ocazii ale relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Patriarhia de Ierusalim

Vezi și: Diac. Lect. I. Pulpea, *Sub semnul ecumenicității ortodoxe. — Strîngerea legăturilor cu Biserica Ortodoxă Rusă și cu celelalte Biserici Răsăritene: Cu Patriarhia de Ierusalim* (B.O.R., LXIX (1951), nr. 3—6, p. 217—224).

(Același autor), *Viața Bisericii Ortodoxe Române în cei zece ani de la eliberarea Patriei noastre. — Dezvoltarea legăturilor cu celelalte Biserici Ortodoxe Autocefale: Cu Patriarhia de Ierusalim* (B.O.R., LXXII (1954), nr. 8, p. 859—861).

V. — CU BISERICA ORTODOXĂ RUSĂ

1. Schimb de scrisori irenice, telegrame și felicitări cu prilejul marilor praznice ale Ortodoxiei și ale întregii creștinătăți

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXVII (1949), nr. 1—2, p. 1, 3; — nr. 5—6, p. 49—50, 54; — nr. 11—12, p. 1—2; — LXVIII (1950), nr. 1, p. 8, 13; — nr. 3—6, p. 253—254, 257, 259; — LXIX (1951), nr. 1—2, p. 15—16, 21, 24—25; — LXX (1952), nr. 1—3, p. 11—12, 16; — nr. 4—5, p. 102—103, 105; — nr. 11—12, p. 713—715; — LXXI (1953), nr. 1, p. 12, 13, 14, 18; — nr. 4, p. 295—296, 301, 304, 305, 306, 307—308; — nr. 11—12, p. 1007—1008; — LXXII (1954), nr. 1, p. 5, 9, 13, 14; — nr. 4, p. 407—408; — nr. 5, p. 503, 506, 507; — LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 10—12, 14, 19; — nr. 5, p. 375—376, 379, 384—385; — LXXIV (1956), nr. 1—2, p. 3—5, 8—9, 13—14; — nr. 5, p. 383—384, 386—387; — nr. 12, p. 1107—1108; — LXXV (1957), nr. 1—2, p. 6, 16—17; — nr. 3—4, p. 199—200; — nr. 5, p. 374—375, 381—382, 389; — nr. 11—12, p. 1052—1053; — LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 43, 55, 60, 62, 63; — nr. 3—4, p. 247—248, 252, 262—263, 265, 266—267, 269—270; — nr. 12, p. 1079—1080; — LXXVII (1959), nr. 1, p. 14—15, 23—24, 29—30, 31—32, 33; — nr. 11—12, p. 989—991; — LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 11, 18—20, 23, 24, 25, 27; — nr. 3—4, p. 192—193; — nr. 5—6, p. 382, 390—391, 397—398, 399—400; — nr. 11—12, p. 975—976; — LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 37, 47—48, 52, 54, 55, 56; — nr. 3—4, p. 221—222; — nr. 5—6, p. 409, 418, 420—421, 427—428, 430; — nr. 11—12, p. 954—955; — LXXX (1962), nr. 1—2, p. 13, 23—25, 26, 28—29, 30—31, 33; — nr. 3—4, p. 193—194; — nr. 5—6, p. 388—389, 398—400, 404—405, 407—408; — nr. 11—12, p. 981—982; — LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 11, 22, 23—25, 33; — nr. 3—4, p. 190—191, 196, 206—207, 208; — nr. 11—12, p. 1038—1039; — LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 11—12, 22—23, 27—28, 29—30, 32—33, 36; — nr. 3—4, p. 225—226; — nr. 5—6, p. 408, 416—417, 421, 422—423, 424, 429, 430; — nr. 11—12, p. 991—992; — LXXXIII (1965), nr. 1—2, p. 8, 18—19, 22—24, 26—27, 42; — nr. 3—4, p. 186—187, 191, 200—201, 203, 205, 206, 207, 210—211; — nr. 11—12, p. 991—992; — LXXXIV (1966), nr. 1—2, p. 27, 37, 38, 39—40, 41—42, 43; — nr. 3—4, p. 245—246, 249—250, 262—263, 264—265, 266—268; — nr. 11—12, p. 1034—1035; — LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 13, 28—31, 37; — nr. 5—6, p. 491—492, 497; — nr. 11—12, p. 1086—1087; — LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 30—31; — nr. 3—5,

p. 242—243, 247; — nr. 11—12, p. 1252—1253; — LXXXVII (1969), nr. 1—2, p. 18; nr. 3—4, p. 252—253, 257—258; — nr. 11—12, p. 1109—1110).

2. Felicitări și scrisori cu prilejul unor aniversări și evenimente din viața celor două Biserici Ortodoxe și a întîistătătorilor lor

a) La unele aniversări

Cu prilejul aniversării a 25 de ani de la înființarea Patriarhiei Române (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 3—6, p. 252).

La aniversarea zilei înscăunării Prea Fericitului Părinte Justinian, ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 3—6, p. 283—284; — LXX (1952), nr. 6—8, p. 372—373; — LXXI (1953), nr. 5—6, p. 597; — LXXXII (1964), nr. 5—6, p. 445).

La aniversarea zilei de naștere a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 8—9, p. 701).

La aniversarea zilei de naștere a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian (B.O.R. LXXVI (1958), nr. 3—4, p. 275; — LXXVII (1959), nr. 2, p. 135; — LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 22—23; — LXXX (1962), nr. 1—2, p. 52—53; — LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 45—46).

Cu prilejul aniversării slujirii arhieresti și a înscăunării patriarhului Bisericii Ortodoxe Ruse, Alexei (B.O.R., LXVI (1948), nr. 1—2, p. 107—108; — LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 112; — LXXIV (1956), nr. 3—4, p. 205; — LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 32; — LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 59—60; — LXXX (1962), nr. 1—2, p. 50; — LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 48; — LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 51; — LXXXIII (1965), nr. 1—2, p. 38—39; — LXXXIV (1966), nr. 1—2, p. 70; — LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 49; — LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 52—53; — LXXXVII (1969), nr. 1—2, p. 122—123).

Cu prilejul sărbătoririi zilei numelui patriarhului Alexei (B.O.R., LXX (1952), nr. 1—3, p. 34—35; — LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 113; — LXXIV (1956), nr. 3—4, p. 206; LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 72; — LXXVII (1959), nr. 2, p. 125—126; — LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 33; — LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 60; — LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 52; — LXXXIII (1965), nr. 1—2, p. 39; — LXXXIV (1966), nr. 1—2, p. 71; — LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 53; — LXXXVII (1969), nr. 1—2, p. 123).

Cu prilejul aniversării zilei de naștere a patriarhului Alexei (B.O.R., LXX (1952), nr. 9—10, p. 513; — LXXV (1957), nr. 11—12, p. 1057; — LXXVII (1959), nr. 11—12, p. 994—995; — LXXVIII (1960), nr. 11—12, p. 981; — LXXIX (1961), nr. 9—10, p. 959—960; — LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 49; — nr. 11—12, p. 1040—1041; — LXXXII (1964), nr. 11—12, p. 1003—1004; — LXXXIV (1966), nr. 11—12, p. 1037; — LXXXV (1967), nr. 11—12, p. 1090; — LXXXVI (1968), nr. 11—12, p. 1255; — LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1115).

b) La diferite evenimente bisericesti

Cu prilejul alegerii Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, ca membru de onoare al Academiei teologice din Moscova (B.O.R., LXVII (1949), nr. 11—12, p. 2—3).

In legătură cu vizita unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la Moscova (B.O.R., LXVI (1948), nr. 3—4, p. 195—196).

In legătură cu publicațiile religioase ale Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 3—6, p. 265—266; — Ort., II (1950), nr. 3, p. 481—484).

Cu prilejul marilor festivități religioase ale Bisericii Ortodoxe Române din octombrie 1955 (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 11—12, p. 1004, 1007, 1239—1240).

În legătură cu unele gesturi frățești și colegiale (B.O.R., LXVI (1948), nr. 1—2, p. 31; — nr. 11—12, p. 517—523; — Ort., I (1949), nr. 2—3, p. 189—198; — B.O.R., LXXIII (1955), nr. 8—9, p. 853—856; — LXXIV (1956), nr. 1—2, p. 77—78; — nr. 10—11, p. 889—890; — LXXVII (1959), nr. 11—12, p. 997).

În legătură cu încetarea din viață a Dr. Petru Groza, președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 30).

În legătură cu proclamarea autocefaliei Bisericii Ortodoxe din Polonia (B.O.R., LXVII (1949), nr. 11—12, p. 3—5).

Cu prilejul decorării patriarhului Alexei și a mitropolitului Nicolae al Krutițelor, cu ordinul «Steagul roșu al Muncii» (B.O.R., LXX (1952), nr. 9—10, p. 513; — LXXIII (1955), nr. 8—9, p. 858).

Despre omagiu adus, de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, patriarhului Alexei (B.O.R., LXXXI (1953), nr. 5—6, p. 475—480).

3. Corespondență reciprocă pentru comunicarea unor acte și hotărâri, interesând bunele relații dintre cele două Biserici Ortodoxe

În legătură cu acțiunea comună pentru apărarea Păcii (Ort., II (1950), nr. 3, p. 353).

În legătură cu o comunicare a Bisericii Ortodoxe Ruse către conducătorii Consiliului Mondial al Bisericilor (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 3—4, p. 284—286).

4. Vizite frățești ale întîistătătorilor celor două Biserici Ortodoxe sau ale unor delegații bisericești ale acestora

Diac. Prof. Gh. I. Moiescu, Vizita rectorului Academiei teologice din Moscova la Institutul teologic universitar din București (S.T., II (1950), p. 651—659).

(Autorul nesemnat), Alianța încheiată de Bisericile Ortodoxe Rusă și Română, în vederea desfășurării unei acțiuni comune pentru apărarea Păcii (Ort., II (1950), nr. 2, p. 173—198).

(Autorul nesemnat), Consfătuirea de la Moscova a întîistătătorilor Bisericilor Ortodoxe din Antiohia, Rusia, Georgia, România și Bulgaria (B.O.R., LXIX (1951), nr. 7—9, p. 285—302).

(Autorul nesemnat), Vizita rectorului Academiei teologice din Moscova (B.O.R., LXIX (1951), nr. 10—12, p. 479—480).

(Autorul nesemnat), La Moscova s-a ținut Conferința pentru Pace a tuturor Bisericilor și comunităților religioase din U.R.S.S.: Participarea și cuvîntarea fostului mitropolit Sebastian Rusan, cu acest prilej (B.O.R., LXX (1952), nr. 4—5, p. 122—138).

(Autorul nesemnat), Vizită la Moscova (B.O.R., LXX (1952), nr. 6—8, p. 459—460).

(Autorul nesemnat), Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a conferit Înalt Prea Sfințitului Nicolae, Mitropolitul Krutiței și Colomnei, titlul de «Doctor în teologie» (B.O.R., LXXII (1954), nr. 9, p. 883—931).

Pr. Prof. Ioan G. Coman, Călătoria delegației Bisericii Ortodoxe Române în U.R.S.S. (București-Moscova-Leningrad-Chiev-Odesa, 16 iulie—4 august 1955) (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 8—9, p. 814—852).

(Autorul nesemnat), Marile festivități religioase ale Bisericii Ortodoxe Române din octombrie 1955: A luat parte și o delegație a Bisericii Ortodoxe Ruse, cu acest prilej (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 11—12, p. 991—1243).

(Autorul nesemnat), *Vizita înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae Krutițki în țara noastră. — Conferirea titlului de «doctor honoris causa» Mitropolitului Nicolae Krutițki, de către Institutul teologic protestant de grad universitar din Cluj* (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 1—2, p. 89—109).

(Autorul nesemnat), *Vizita Sanctității Sale Alexei, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia, în Republica Populară Bulgaria: Pe aeroportul Băneasa, în trecere, și la înapoierea din această vizită a delegației Bisericii Ortodoxe Ruse* (B.O.R., LXXV (1957), nr. 10, p. 895—901)

(Autorul nesemnat), *Sărbătorirea a zece ani de la înscăunarea Prea Fericitului Patriarh Justinian: Vizita unei delegații a Bisericii Ortodoxe Ruse, cu acest prilej* (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 7—8, p. 564—581).

Pr. Simion Neaga, *Vizita delegației Bisericii Ortodoxe Române în Uniunea Sovietică. — Sărbătorirea a 40 de ani de la reînființarea Patriarhatului Bisericii Ortodoxe Ruse* (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 7—8, p. 587—631).

Pr. S. N., *Vizita în țara noastră a delegației Bisericii Ortodoxe Ruse* (Rev. cit., p. 650—658).

Pr. Conf. Al. I. Ciurea, *Sărbătorirea a 75 de ani de existență a Facultății și Institutului teologic din București: Vizita unei delegații a Bisericii Ortodoxe Ruse, cu acest prilej* (Rev. cit., p. 697—718).

(Autorul nesemnat), *Sanctitatea Sa Alexei, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia, oaspete al Bisericii Ortodoxe Române* (B.O.R., LXXX (1962), nr. 5—6, p. 418—450).

(Autorul nesemnat), *Prietenie sinceră și rodnică* (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 9—10, p. 944—950).

Episcop Antim Tîrgovișteanul, *Pe drumul unității creștine și al păcii. — Participarea Prea Fericitului Justinian la festivitățile de la Moscova, cu prilejul împlinirii a 50 de ani de slujire arhierescă a Sanctității Sale Alexei, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii* (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 7—8, p. 650—689).

(Autorul nesemnat), *Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a vizitat... și pe Sanctitatea Sa Alexei, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia* (B.O.R., LXXXIV (1966), nr. 9—10, p. 878—894).

(Autorul nesemnat), *În fruntea unei delegații sinodale Prea Fericitul Patriarh Justinian a vizitat Biserica Ortodoxă Rusă* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 3—5, p. 302—315).

(Autorul nesemnat), *Festivitățile celei de-a XX-a aniversări a întronizării Prea Fericitului Patriarh Justinian: Participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Ruse* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 6, p. 549—648).

(Autorul nesemnat), *Cronică* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 9—10, p. 1058).

5. Pentru diferitele ocazii ale relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Rusă

Vezi și: Diac. Lect. I. Pulpes, *Sub semnul ecumenicității ortodoxe. — Strângerea legăturilor cu Biserica Ortodoxă Rusă și cu celelalte Biserici Răsăritene: Cu Biserica Ortodoxă Rusă* (B.O.R., LXIX (1951), nr. 3—6, p. 205—217).

Prof. N. Chițescu, *Păstrător al tradiției Bisericii Ortodoxe: Păstrarea legăturilor de dragoste frățească cu Biserica Ortodoxă Rusă* (Rev. cit., p. 251—252).

Pr. I. G a g i u, *Darea de seamă a sectorului studii și învățămînt asupra activității pe anul 1952: Sărbătorirea în Biserica noastră a patriarhului Moscovei și a toată Rusia, Alexei* (B.O.R., LXXI (1953), nr. 7—8, p. 732).

V a l e r i a n, Episcopul ortodox al Oradiei, *Prietenia româno-sovietică va trăi în veac: Strîngerea legăturilor de prietenie cu Biserica Ortodoxă Rusă* (B.O.R., LXXXI (1953), nr. 9—10, p. 888—895).

D i a c. L e c t. I. P u l p e a, *Viața Bisericii Ortodoxe Romîne în cei zece ani de la eliberarea Patriei noastre. — Dezvoltarea legăturilor cu celelalte Biserici Ortodoxe Autocefale: Cu Biserica Ortodoxă Rusă* (B.O.R., LXXII (1954), nr. 8, p. 852—857).

VI. — CU BISERICA ORTODOXĂ GRUZINĂ (GEORGIANĂ)

1. Schimb de scrisori irenice, telegrame și felicitări, cu prilejul marilor praznice ale Ortodoxiei și ale întregii creștinătăți

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXVII (1959), nr. 1—2, p. 1, 3—4; — nr. 5—6, p. 49—50, 55; — nr. 11—12, p. 1—2; — LXVIII (1950), nr. 3—6, p. 253—254, 257—258; — LXIX (1951), nr. 1—2, p. 15—16, 21—22; — LXX (1952), nr. 1—3, p. 11—12, 16; — nr. 4—5, p. 102—103, 107; — nr. 11—12, p. 713—715; — LXXI (1953), nr. 1, p. 12; — nr. 4, p. 295—296, 301; — nr. 11—12, p. 1007—1008; — LXXII (1954), nr. 1, p. 5—6; — nr. 4, p. 407—408; — nr. 5, p. 503—504; — LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 10—12, 14—15; — nr. 5, p. 375—376, 380; — LXXIV (1956), nr. 1—2, p. 3—5, 9; — nr. 5, p. 383—384, 387; — nr. 12, p. 1107—1108; — LXXV (1957), nr. 1—2, p. 6—7; — nr. 3—4, p. 199—200; — nr. 5, p. 375; — nr. 11—12, p. 1052—1053; — LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 44—45; — nr. 3—4, p. 247—248, 253—254; — nr. 12, p. 1079—1080; — LXXVII (1959), nr. 1, p. 15; — nr. 11—12, p. 989—991; — LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 12—13; — nr. 3—4, p. 192—193; — nr. 5—6, p. 383; — nr. 11—12, p. 975—976; — LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 38; — nr. 3—4, p. 221—222; — nr. 5—6, p. 409—410; — nr. 11—12, p. 954—955; — LXXX (1962), nr. 1—2, p. 14—15; — nr. 3—4, p. 193—194; — nr. 5—6, p. 389; — LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 8—9, 12—13; — nr. 3—4, p. 190—191, 197—198; — nr. 11—12, p. 1038—1039; — LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 13; nr. 3—4, p. 225—227; — nr. 5—6, p. 410; — nr. 11—12, p. 991—992; — LXXXIII (1965), nr. 1—2, p. 10; — nr. 3—4, p. 186—187, 192—193; — nr. 11—12, p. 991—992; — LXXXIV (1966), nr. 1—2, p. 29; — nr. 3—4, p. 245—246; — nr. 11—12, p. 1034—1035; — LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 15; — nr. 5—6, p. 491—492, 497—498; — nr. 11—12, p. 1086—1087; — LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 31—32; — nr. 3—5, p. 242—243, 247—248; — nr. 11—12, p. 1252—1253; — LXXXVII (1969), nr. 1—2, p. 18—19; — nr. 3—4, p. 252—253, 258; — nr. 11—12, p. 1109—1110).

2. Felicitări și scrisori cu prilejul unor aniversări și evenimente din viața celor două Biserici și a întîistătorilor lor

a) La unele aniversări

La aniversarea zilei înscăunării Prea Fericitului Părinte Justinian, ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R., LXXI (1953), nr. 5—6, p. 596).

b) La diferite evenimente bisericesti

În legătură cu unele gesturi frățești și colegiale (B.O.R., LXVI (1948), nr. 11—12, p. 517—523; — LXX (1952), nr. 1—3, p. 39, 111—112; — LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 60—61).

3. Vizite frățești ale întîistătătorilor celor două Biserici Ortodoxe sau ale unor delegații bisericești ale acestora

(Autorul nesemnat), *Consfătuirea de la Moscova a întîistătătorilor Bisericilor Ortodoxe din Antiohia, Rusia, Georgia, România și Bulgaria* (B.O.R., LXIX (1951), nr. 7—9, p. 285—302).

Firmilian, Mitropolitul Olteniei, † Kalistrat Patriarhul — Katolicos al Gruziei (B.O.R., LXX (1952), nr. 1—3, p. 36—38).

(Autorul nesemnat), *La moartea Prea Fericitului Kalistrat, Patriarhul Katolicos al Gruziei* (Rev. cit., p. 39—44).

Pr. I. Găgiu, *Darea de seamă a sectorului studii și învățămînt asupra activității pe anul 1952: Încetarea din viață a patriarhului-catolicos Calistrat al Georgiei și alegerea Prea Fericitului Patriarh Melchisedec* (B.O.R., LXXI (1953), nr. 7—8, p. 733).

(Autorul nesemnat), *Festivitățile celei de-a XX-a aniversări a întronizării Prea Fericitului Patriarh Justinian: Participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Gruzine, cu acest prilej* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 6, p. 549—648).

4. Pentru diferitele ocazii ale relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Georgiană

Vezi și: Diac. Lect. I. Pulpea, *Sub semnul ecumenicității ortodoxe. Strîngerea legăturilor cu Biserica Ortodoxă Rusă și cu celelalte Biserici Răsăritene: Cu Biserica Ortodoxă Gruzină* (B.O.R., LXIX (1951), nr. 3—6, p. 217—224).

(Același autor), *Viața Bisericii Ortodoxe Romîne în cei zece ani de la eliberarea Patriei noastre. — Dezvoltarea legăturilor cu celelalte Biserici Ortodoxe Autoctone: Cu Biserica Ortodoxă a Georgiei* (B.O.R., LXXII (1954), nr. 8, p. 864).

VII — CU BISERICA ORTODOXĂ SIRBA

1. Schimb de scrisori irenice, telegrame și felicitări cu prilejul marilor praznice ale Ortodoxiei și ale creștinătății întregi

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXVII (1949), nr. 1—2 p. 1, 3; — nr. 6, p. 49—50; — nr. 11—12, p. 1—2; — LXIX (1951), nr. 1—2, p. 15—16, 22—23; — LXX (1952), nr. 4—5, p. 102—103; — nr. 11—12, p. 713—715; — LXXI (1953), nr. 4, p. 295—296, 301; — nr. 11—12, p. 1007—1008; — LXXII (1954), nr. 1, p. 6; — nr. 4, p. 407—408; — nr. 5, p. 504; — LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 10—12, 15—16; — nr. 5, p. 375—376, 380; — LXXIV (1956), nr. 1—2, p. 3—5, 9—10; — nr. 5, p. 383—384, 387—388; — nr. 12, p. 1107—1108; — LXXV (1957), nr. 1—2, p. 7, 20—21, 24; nr. 4, p. 199—200; — nr. 5, p. 376, 386—387, 389, 390—391; — nr. 11—12, p. 1052—1053; — LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 44, 53, 57, 61, 64; — nr. 3—4, p. 247—248, 253, 261, 267, 271; — nr. 12, p. 1079—1080; LXXVII (1959), nr. 1, p. 16, 26—27, 30; — nr. 11—12, p. 989—991; — LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 12, 21, 22—23, 25—26; — nr. 4, p. 192—193; — nr. 5—6, p. 384, 395—396, 398, 400; — nr. 11—12, p. 975—976; — LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 38, 39, 50, 51, 54; — nr. 3—4, p. 221—222; — nr. 5—6, p. 410—411, 423—424, 428, 430; — nr. 11—12, p. 954—955; — LXXX (1962), nr. 1—2, p. 13—14, 29—30; — nr. 3—4, p. 193—194; — nr. 5—6, p. 389—390, 402, 405; — nr. 11—12, p. 981—982; — LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 12, 30, 31—32, 33; — nr. 3—4, p. 191, 197, 213—214, 217, 219; — nr. 11—12, p. 1038—1039; — LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 12—13, 24—25, 30—31, 33—34; — nr. 3—4, p. 225—226; — nr. 5—6, p.

408—409, 419—420, 422—423, 425—426, 428—429; — nr. 11—12, p. 991—992; — LXXXIII (1965), nr. 1—2, p. 8—9, 19, 24, 27; — nr. 3—4, p. 186—187, 191, 201, 202—203, 206, 207, 208—209, 211; — nr. 11—12, p. 991—992; — LXXXIV (1966), nr. 1—2, p. 27—28, 38, 40, 43—45, 47; — nr. 3—4, p. 245—246, 250, 268—271, 274—275; — nr. 11—12, p. 1034—1035; — LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 13—14, 32, 33, 35; — nr. 5—6, p. 491—492, 498; — nr. 11—12, p. 1086—1087; — LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 32—33; — nr. 3—5, p. 242—243, 248—249; — nr. 11—12, p. 1252—1253; — LXXXVII (1969), nr. 1—2, p. 19—20; — nr. 3—4, p. 252—253, 258—259; — nr. 11—12, p. 1109—1110).

2. Felicitări și scrisori cu prilejul unor aniversări și evenimente din viața celor două Biserici Ortodoxe și a întîistătătorilor lor

a) La anumite aniversări

La aniversarea zilei înscăunării Prea Fericitului Părinte Justinian, ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 6, p. 542).

La praznicul zilei numelui Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian (B.O.R., LXXIX (1961), nr. 7—8, p. 712; — LXXX (1962), nr. 7—8, p. 594; — LXXXVII (1969), nr. 7—8, p. 673).

Cu prilejul aniversării zilei înscăunării Prea Fericitului Patriarh Gherman al Bisericii Ortodoxe Sîrbe (B.O.R., LXXVII (1959), nr. 7—10, p. 662—663; — LXXVIII (1960), nr. 11—12, p. 982—983; — LXXXV (1967), nr. 9—10, p. 846).

b) La diferite evenimente bisericești

Cu prilejul marilor festivități religioase ale Bisericii Ortodoxe Române din octombrie 1955 (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 11—12, p. 1004—1005).

În legătură cu unele gesturi colegiale și frățești (B.O.R., LXVI (1948), nr. 1—2, p. 31; — nr. 11—12, p. 517—523, 532—533; — LXVIII (1950), nr. 7—9, p. 485; — LXXVI (1958), nr. 7—8, p. 764—765; — nr. 9, p. 805—806; — LXXXI (1963), nr. 7—8, p. 594—597; — LXXXIII (1965), nr. 3—4, p. 177; — LXXXVII (1969), nr. 9—10, p. 901).

3. Schimb de studenți între cele două Biserici Ortodoxe

Pr. D. Găină, Organizarea schimbului de studenți între Biserica Ortodoxă Română și celelalte Biserici: Cu Biserica Ortodoxă Sîrbă (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 6, p. 769).

4. Vizite frățești ale întîistătătorilor celor două Biserici Ortodoxe sau ale unor delegații bisericești ale acestora

(Autorul nesemnat), Vizita Prea Fericitului Patriarh Vichentie și a altor reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Sîrbe, la Patriarhia Romînă (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 12, p. 1111—1115).

Episcop Teoctist Botoșăneanu, vicar-patriarhal, și Pr. Prof. Ioan G. Coman, Vizita delegației Bisericii Ortodoxe Romîne în Iugoslavia (B.O.R., LXXV (1957), nr. 8—9, p. 659—768).

Pr. I. G., Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Romîne între 23 octombrie și 5 noiembrie 1962 de o delegație a Bisericii Ortodoxe Sîrbe, în frunte cu Sanctitatea Sa Gherman, Arhiepiscop de Ipec și Patriarh al Serbiei și Macedoniei (B.O.R., LXXX (1962), nr. 11—12, p. 986—1071).

5. Pentru diferitele ocazii ale relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Sîrbă

Vezi și: Diac. Lect. I. Pulpea, *Sub semnul ecumenității ortodoxe. — Strîngerea legăturilor cu Biserica Ortodoxă Rusă și cu celelalte Biserici Răsăritene: Cu Biserica Ortodoxă Sîrbă* (B.O.R., LXIX (1951), nr. 3—6, p. 217—224).

(Același autor), *Viața Bisericii Ortodoxe Române în cei zece ani de la eliberarea Patriei noastre. — Dezvoltarea legăturilor cu celelalte Biserici Ortodoxe Autoctone: Cu Biserica Ortodoxă Sîrbă* (B.O.R., LXXII (1954), nr. 8, p. 864).

VIII. — CU BISERICA ORTODOXA BULGARA

1. Schimb de scrisori irenice, telegrame și felicitări cu prilejul marilor praznice ale Ortodoxiei și ale creștinătății întregi

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXVII (1949), nr. 1—2, p. 1, 5, 6; — LXVIII (1950), nr. 1, p. 9—10, 15; — nr. 3—6, p. 259, 260—261; — LXIX (1951), nr. 1—2, p. 25, 26, 28—29; — LXX (1952), nr. 1—3, p. 17—18; — nr. 4—5, p. 102—103, 109; — LXXI (1953), nr. 1, p. 15—16, 17; — nr. 4, p. 303; — nr. 11—12, p. 1007—1008; — LXXII (1954), nr. 1, p. 7, 12, 14, 15; — nr. 4, p. 407—408; — nr. 5, p. 505, 509—510; — LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 10—12, 16; — nr. 5, p. 375—376, 381; — LXXIV (1956), nr. 1—2, p. 3—5, 10, 15—16; — nr. 5, p. 383—384, 388; — nr. 12, p. 1107—1108; — LXXV (1957), nr. 1—2, p. 8, 11, 18—20, 22—23, 24; — nr. 3—4, p. 199—200; — nr. 5, p. 376—377, 384—385, 386, 389, 390; — nr. 11—12, p. 1052—1053; — LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 45—46, 53, 57—58, 59—60, 62, 64, 66, 67; — nr. 3—4, p. 247—248, 254, 265, 266, 269, 270; — nr. 12, p. 1079—1080; — LXXVII (1959), nr. 1, p. 16—17, 18—19, 28—29, 30—31, 32, 34, 35—36; — nr. 11—12, p. 989—991; — LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 13, 14, 22, 26, 27, 30; nr. 3—4, p. 192—193; — nr. 5—6, p. 384—385, 386, 394—395, 398, 399—400; — nr. 11—12, p. 975—976; — LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 39—40, 41—42, 49, 55; — nr. 3—4, p. 221—222; — nr. 5—6, p. 411, 412, 413, 422, 423, 429, 432; — nr. 11—12, p. 954—955; — LXXX (1962), nr. 1—2, p. 15—16, 17, 25, 26, 30, 31, 32; — nr. 3—4, p. 193—194; — nr. 5—6, p. 390—401, 392, 401, 406, 409; — nr. 11—12, p. 981—982; — LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 13, 14, 15, 26, 27—28, 33—34; — nr. 3—4, p. 190—191, 198, 199, 209—211, 215; — nr. 11—12, p. 1038—1039; — LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 13—14, 15—16, 23—24, 29, 32, 36—37; — nr. 3—4, p. 225—226; — nr. 5—6, p. 409—410, 418, 419, 427, 428; — nr. 11—12, p. 991—992; — LXXXIII (1965), nr. 1—2, p. 9—10, 20—21, 25—26, 27; — nr. 3—4, p. 186—187, 192, 201—202, 209, 212, 213; — nr. 11—12, p. 991—992; — LXXXIV (1966), nr. 1—2, p. 28, 38—39, 45; — nr. 3—4, p. 245—246, 251, 275—276; — nr. 11—12, p. 1034—1035; — LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 14—15, 32—33, 37; — nr. 5—6, p. 491—492, 498—499; — nr. 11—12, p. 1086—1087; — LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 33; — nr. 3—5, p. 242—243, 249; — nr. 11—12, p. 1252—1253; — LXXXVII (1969), nr. 1—2, p. 20; — nr. 3—4, p. 252—253, 259—260; — nr. 11—12, p. 1109—1110).

2. Felicitări și scrisori cu prilejul unor aniversări și evenimente din viața celor două Biserici Ortodoxe și a întîistătorilor lor

a) La unele aniversări

La aniversarea zilei înscăunării Prea Fericitului Părinte Justinian, ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R., LXXI (1953), nr. 5—6, p. 596; — LXXIII (1955),

nr. 6, p. 493; — LXXIV (1956), nr. 6—7, p. 488; — LXXVI (1958), nr. 7—8, p. 583—584, 585, 586; — LXXVIII (1960), nr. 5—6, p. 408; — LXXX (1962), nr. 5—6, p. 416; — LXXXII (1964), nr. 5—6, p. 445; — LXXXIV (1966), nr. 5—6, p. 423; — LXXXV (1967), nr. 5—6, p. 564; — LXXXVI (1968), nr. 6, p. 532—534; — LXXXVII (1969), nr. 5—6, p. 479).

La praznicul zilei numelui Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 8—9, p. 700—701; — LXXVI (1958), nr. 9, p. 813; — LXXVII (1959), nr. 7—10, p. 658; — LXXVIII (1960), nr. 7—8, p. 597—598; — LXXIX (1961), nr. 7—8, p. 712; — LXXX (1962), nr. 7—8, p. 594; — LXXXI (1963), nr. 7—8, p. 691; — LXXXIV (1966), nr. 7—8, p. 754; — LXXXV (1967), nr. 7—8, p. 669; — LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 809; — LXXXVII (1969), nr. 7—8, p. 673).

La aniversarea zilei de naștere a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 3—4, p. 213; — LXXV (1957), nr. 1—2, p. 32; — LXXVI (1958), nr. 3—4, p. 274; — LXXVII (1959), nr. 2, p. 135; — LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 50; — LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 22—23; — LXXX (1962), nr. 1—2, p. 53; — LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 45—46; — LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 49—50; — LXXXIII (1965), nr. 1—2, p. 36; — LXXXIV (1966), nr. 1—2, p. 19; — LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 63; — LXXXVII (1969), nr. 1—2, p. 120—121).

Cu prilejul aniversării zilei înscăunării patriarhului Chiril al Bisericii Ortodoxe Bulgare (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 5, p. 402—403; — LXXV (1957), nr. 5, p. 394—396; — LXXVII (1959), nr. 5—6, p. 429—430; — LXXIX (1961), nr. 5—6, p. 436—437; — LXXXI (1963), nr. 5—6, p. 481—482, 483—484).

Cu prilejul prăznuirii zilei numelui patriarhului Bisericii Ortodoxe Bulgare, Chiril (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 5, p. 403; — LXXVIII (1960), nr. 5—6, p. 405; — LXXIX (1961), nr. 5—6, p. 438; — LXXX (1962), nr. 5—6, p. 415—416; — LXXXII (1964), nr. 5—6, p. 438; — LXXXIV (1966), nr. 5—6, p. 424; — LXXXV (1967), nr. 5—6, p. 528; — LXXXVII (1969), nr. 5—6, p. 487).

Cu prilejul aniversării zilei de naștere a patriarhului Chiril (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 3—4, p. 207; — LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 70; — LXXVII (1959), nr. 2, p. 127—128; — LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 31; — LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 72—73; — LXXXII (1962), nr. 1—2, p. 51; — LXXXIV (1966), nr. 1—2, p. 72—73; — LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 50—51; — LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 51).

b) *La diferite evenimente bisericesti*

In legătură cu unele gesturi frățești și colegiale (B.O.R., LXVI 1948), nr. 1—2, p. 31, 35—36; — nr. 11—12, p. 517—523; — LXXI (1953), nr. 1, p. 19—20; — LXXIII (1955), nr. 11—12, p. 1240—1241; — LXXIV (1956), nr. 10—11, p. 890; — nr. 12, p. 1158—1160; — LXXV (1967), nr. 5, p. 396—397; — LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 30; — LXXVIII (1960), nr. 7—8, p. 624; — LXXIX (1961), nr. 5—6, p. 539, 540—541; — LXXXIV (1966), nr. 5—6, p. 480; — LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 51; — nr. 3—4, p. 274).

La prăznuirea patronilor Bisericii Ortodoxe Bulgare — Sfinții Metodie și Chiril (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 5, p. 393).

La praznicul hramului bisericii române «Sfânta Treime» de la Solia și la cel al bisericii bulgare «Sfântul Ilie» din București (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 6, p. 498; — LXXX (1962), nr. 5—6, p. 417).

In legătură cu publicațiile religioase ale Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R., LXXI (1953), nr. 11—12, p. 1009; — LXXIX (1961), nr. 5—6, p. 443).

Cu prilejul reînființării Patriarhiei **Bisericii Ortodoxe Bulgare** (B.O.R., LXXVIII (1960), nr. 5—6, p. 404—405; — LXXX (1962), nr. 5—6, p. 414—415; — LXXXII (1964), nr. 5—6, p. 437—438; — LXXXV (1967), nr. 5—6, p. 527; — LXXXVI (1968), nr. 3—5, p. 267).

Firmilian, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, *Omagiu: În cinstea fostului patriarh Chiril al Bulgariei* (B.O.R., LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 74—76).

3. Schimb de profesori și studenți între cele două Biserici Ortodoxe

Prof. N. Chițescu, *Sărbătorirea Profesorului Ștefan Țancov* (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 12, p. 1145—1157).

Pr. Prof. Gh. I. Moiescu, *Prin Bulgaria de azi. — Însemnări din călătoria de studii făcută în cadrul schimbului de profesori între Academia teologică din Sofia și Institutele teologice din București și Sibiu* (B.O.R., LXXV (1957), nr. 8—9, p. 788—838).

Pr. Prof. Gh. I. Moiescu și Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *Vizita în țara noastră a unor profesori de la Academia teologică din Sofia* (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 88—114).

4. Vizite frățești ale întîistătorilor celor două Biserici Ortodoxe sau ale unor delegații bisericești ale acestora

(Autorul nesemnat), *Constătuirea de la Moscova a întîistătorilor Bisericilor Ortodoxe din Antiohia, Rusia, Georgia, România și Bulgaria* (B.C.R., LXIX (1951), nr. 7—9, p. 285—302).

Pr. I. Găgiu, *Darea de seamă a sectorului studii și învățămînt asupra activității pe anul 1952: Vizite de ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Bulgare în țara noastră* (B.O.R., LXXI (1953), nr. 7—8, p. 735).

Pr. Gh. I. Soare, *Dare de seamă asupra activității Administrației Patriarhale pe anul 1953: Vizita Prea Fericitului Patriarh Justinian, în fruntea unei delegații, la Sofia cu prilejul ridicării la treapta de patriarh a întîistătorului Bisericii Ortodoxe Bulgare* (B.O.R., LXXII (1954), nr. 7, p. 754).

Pr. N. Șerbănescu, *Vizita Prea Fericitului Patriarh Chiril și a altor reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Bulgare în țara noastră* (B.O.R., LXXII (1954), nr. 11—12, p. 1092—1118).

Pr. Conf. Al. Ciurea, *Vizita delegației Bisericii Ortodoxe Bulgare în Moldova* (Rev. cit., p. 1119—1163).

Diac. Prof. Gh. I. Moiescu, *Vizita delegației Bisericii Ortodoxe Bulgare în Mitropolia Olteniei* (Rev. cit., p. 1164—1201).

Pr. N. Șerbănescu, *Festivitățile religioase de la București* (Rev. cit., p. 1201—1260).

(Autorul nesemnat), *Marile festivități religioase ale Bisericii Ortodoxe Române din octombrie 1955: A luat parte și o delegație a Bisericii Ortodoxe Bulgare* (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 11—12, p. 991—1243).

I. Iufu, *Vizita Prea Sfințitului Episcop Nicolae al Macariopolei, rectorul Academiei teologice din Sofia* (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 7—8, p. 728—730).

Pr. Olimp N. Căciulă, *Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române a vizitat Bulgaria, cu prilejul sărbătoririi a 13 ani de la reînfiin-*

țarea Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Bulgare și de la înscăunarea ca patriarh a Prea Fericitului Chiril (B.O.R., LXXXIV (1966), nr. 5—6, p. 425—479).

(Autorul nesemnat), *Festivitățile celei de-a XX-a aniversări a întronizării Prea Fericitului Patriarh Justinian*: Participarea, cu acest prilej, a unei delegații a Bisericii Ortodoxe Bulgare în frunte cu fostul patriarh Chiril (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 6, p. 549—648).

5. Pentru diferitele ocazii ale relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Bulgară

Vezi și: Diac. Lect. I. Pulpea, *Sub semnul ecumenicității ortodoxe. — Strângerea legăturilor cu Biserica Ortodoxă Rusă și cu celelalte Biserici Răsăritene: Cu Biserica Ortodoxă Bulgară* (B.O.R., LXIX (1951), nr. 3—6, p. 217—224).

(Același autor), *Viața Bisericii Ortodoxe Române în cei zece ani de la eliberarea Patriei noastre. — Dezvoltarea legăturilor cu celelalte Biserici Ortodoxe Autocefale: Cu Biserica Ortodoxă Bulgară* (B.O.R., LXXII (1954), nr. 8, p. 864—865).

(Autorul nesemnat), *Pe calea unei prietenii de veacuri. Semnificația vizitei delegației Bisericii Ortodoxe Bulgare în țara noastră* (B.O.R., LXXII (1954), nr. 11—12, p. 1087—1091).

IX. — CU BISERICA ORTODOXĂ GREACĂ (ELENA)

1. Schimb de scrisori irenice, telegrame și felicitări cu prilejul marilor praznice ale Ortodoxiei și ale întregii creștinătăți

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXVII (1949), nr. 1—2, p. 1; — LXX (1952), nr. 4—5, p. 102—103, 108; — LXXI (1953), nr. 1, p. 14; — LXXII (1954), nr. 2—3, p. 220; — nr. 5, p. 505—506; — LXXIV (1956), nr. 5, p. 389—390; — LXXV (1957), nr. 1—2, p. 11—12; — nr. 5, p. 378—379, 383; — LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 47—48, 56, 63; — nr. 3—4, p. 255—256, 263, 264; — LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 14—15, 20, 21; — nr. 5—6, p. 386—387, 392—394; — LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 42—43, 48, 49, 50, 52; — nr. 5—6, p. 413—414, 425—426; — LXXX (1962), nr. 1—2, p. 19, 27; — nr. 5—6, p. 393, 403, 406—407; — LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 17, 28, 29, 30; — nr. 3—4, p. 200—201; — LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 17, 25—27, 28, 35, 36; — nr. 5—6, p. 411—412, 420—421, 423, 430; — LXXXIII (1965), nr. 1—2, p. 12—13, 21, 22, 24; — nr. 3—4, p. 195, 203—205, 212—213; — LXXXIV (1966), nr. 12, p. 31—32, 42, 48; — nr. 3—4, p. 253, 255—256, 263, 272—273; — LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 8, 17, 33—35, 36; — nr. 5—6, p. 491—492, 499—500; — LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 33—35; — nr. 3—5, p. 242—243, 240; — nr. 11—12, p. 1252—1253; — LXXXVII (1969), nr. 1—2, p. 20—22; — nr. 3—4, p. 252—253, 260—261; — nr. 11—12, p. 1109—1110).

2. Felicitări și scrisori cu prilejul unor aniversări și evenimente din viața celor două Biserici Ortodoxe și a întîistătorilor lor

a) La unele aniversări

La aniversarea zilei înscăunării Prea Fericitului Părinte Justinian, ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 6, p. 535—536, 546).

La praznicul zilei de naștere a Prea Fericitului Patriarh Justinian (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 9, p. 813; — LXXIX (1961), nr. 7—8, p. 712; — LXXXI (1963), nr. 7—8, p. 691—692; — LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 856; — LXXXVII (1969), nr. 7—8, p. 673—674).

Cu prilejul aniversării înscăunării arhiepiscopului Atenei, Teoclitos (B.O.R., LXXVII (1959), nr. 7—10, p. 664; — LXXVIII (1960), nr. 7—8, p. 623; — LXXIX (1961), nr. 7—8, p. 714).

b) *La diferitele evenimente bisericesti*

Cu prilejul marilor festivități religioase ale Bisericii Ortodoxe Române din octombrie 1955 (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 11—12, p. 1005—1006, 1241).

In legătură cu unele gesturi frățești și colegiale (B.O.R., LXVI (1948), nr. 11—12, p. 517—523, 535—536; — LXVII (1949), nr. 5—6, p. 56—57; — LXXIV (1956), nr. 3—4, p. 271—272; — nr. 5, p. 418—423; — LXXV (1957), nr. 5, p. 399—400, 402—409; nr. 8—9, p. 868; — nr. 11—12, p. 1058—1060; — LXXVII (1959), nr. 7—10, p. 633—634; — LXXX (1962), nr. 1—2, p. 60—61; — LXXXV (1967), nr. 9—10, p. 843—845).

3. *Schimb de profesori și studenți între cele două Biserici Ortodoxe*

Pr. Conf. Al. I. Ciurea, *Studenți străini la Institutul teologic din București: Studenți teologi greci* (B.O.R., LXXV (1957), nr. 3—4, p. 216).

Il. I. G., *Cinstirea teologiei ortodoxe române de către teologia ortodoxă greacă* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 3—5, p. 330—332).

Pr. D. Găină, *Organizarea schimbului de studenți între Biserica Ortodoxă Română și celelalte Biserici: Studenți teologi din Grecia la Instituțiile noastre de învățămînt teologic* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 6, p. 768—770).

4. *Vizite frățești ale întîistătorilor celor două Biserici Ortodoxe sau ale unor delegații bisericesti ale acestora*

(Autorul nesemnăt), *Marile festivități religioase ale Bisericii Ortodoxe Române din octombrie 1955* (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 11—12, p. 991—1243).

Pr. N. C a z a c u, *Vizita făcută de Ambasadorul Greciei la București, Prea Fericitului Patriarh Justinian* (B.O.R., LXXV (1957), nr. 1—2, p. 103—104).

Pr. Alexandru I o n e s c u, *Însemnări dintr-o călătorie: Prin Atena* (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 125).

(Autorul nesemnăt), *Ambasadorul Greciei la București a vizitat pe Prea Fericitul Patriarh Justinian* (B.O.R., LXXVIII (1960), nr. 11—12, p. 999—1000).

(Autorul nesemnăt), *Festivitățile celei de-a XX-a aniversări a întronizării Prea Fericitului Patriarh Justinian: Participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe a Greciei* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 6, p. 549—648).

Vasile Costin, *Vizita în România a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Iacov de Mitilene, Președintele Comisiei sinodale grecești pentru relații bisericesti externe* (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 9—10, p. 924—925).

(Autorul nesemnăt), *Lucrările Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1969: Darea de seamă asupra vizitei făcute Bisericii Ortodoxe Române de către I. P. S. Mitropolit Iacov al Mitilenei* (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1298).

5. *Pentru diferitele ocazii ale relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Greacă*

Vezi și: Diac. Lect. I. P u l p e a, *Sub semnul ecumenicității ortodoxe. — Strîngerea legăturilor cu Biserica Ortodoxă Rusă și cu celelalte Biserici Răsăritene: Cu Biserica Ortodoxă Greacă (Elenă)* (B.O.R., LXIX (1951), nr. 3—6, p. 217—224).

(Același autor), *Viața Bisericii Ortodoxe Române în cei zece ani de la eliberarea Patriei noastre. — Dezvoltarea legăturilor cu celelalte Biserici Ortodoxe Autocefale : Cu Biserica Ortodoxă Greacă (B.O.R., LXXII (1954), nr. 8, p. 866).*

Pr. N. C a z a c u, *Încrustări pe răbojul legăturilor frățești dintre Bisericile Ortodoxe (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 110—111).*

X. — CU BISERICA ORTODOXA A CIPRULUI

1. Schimb de scrisori irenice, telegrame și felicitări cu prilejul marilor praznice ale Ortodoxiei și ale întregii creștinătăți

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXVII (1949), nr. 1—2, p. 1, 4; — nr. 5—6, p. 49—50, 54—55; — LXVIII (1950), nr. 1, p. 11; — nr. 3—6, p. 258—259; — LXIX (1951), nr. 1—2, p. 27—28; — LXX (1952), nr. 1—3, p. 17, 18—19; — nr. 4—5, p. 102—103, 107—108, 109; — LXXI (1953), nr. 4, p. 304—305; — LXXII (1954), nr. 1, p. 11—12; — nr. 5, p. 508—509; — LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 18—19; — nr. 5, p. 383; — LXXIV (1956), nr. 1—2, p. 12—13; — LXXV (1957), nr. 1—2, p. 16; — LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 50; — nr. 3—4, p. 258—259; — LXXVII (1959), nr. 1, p. 20—21; — LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 15; — nr. 5—6, p. 388—389; — LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 43—44; — nr. 5—6, p. 414—415; — LXXX (1962), nr. 1—2, p. 18; — nr. 5—6, p. 393—394; — LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 16; — nr. 3—4, p. 200; — LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 16; — nr. 5—6, p. 412—413; — LXXXIII (1965), nr. 1—2, p. 11—12; — nr. 3—4, p. 194; — LXXXIV (1966), nr. 1—2, p. 30—31; — nr. 3—4, p. 254—255; — LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 16—17; — nr. 5—6, p. 491—492, 500—501; — LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 35—36; — nr. 3—5, p. 242—243, 250—251; — nr. 11—12, p. 1252—1253; — LXXXVII (1969), nr. 1—2, p. 22; — nr. 3—4, p. 252—253, 261—262; — nr. 11—12, p. 1109—1110).

2. Felicitări și scrisori cu prilejul unor aniversări și evenimente din viața celor două Biserici Ortodoxe și a întîistătătorilor lor

a) La unele aniversări

La aniversarea zilei întronizării Prea Fericitului Părinte Justinian, ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 6, p. 534).

La praznicul zilei numelui Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian (B.O.R., LXXVIII (1960), nr. 7—8, p. 597; — LXXIX (1961), nr. 7—8, p. 713; — LXXXI (1963), nr. 7—8, p. 692; — LXXXIII (1965), nr. 7—8, p. 662; — LXXXIV (1966), nr. 7—8, p. 754; — LXXXV (1967), nr. 7—8, p. 670; — LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 809).

b) La diferite evenimente bisericesti

În legătură cu unele gesturi frățești și colegiale (B.O.R., LXVI (1948), nr. 1—2, p. 31; — nr. 11—12, p. 517—523, 533—535; — LXVIII (1950), nr. 10, p. 542—544).

3. Vizite frățești ale întîistătătorilor celor două Biserici Ortodoxe sau ale unor delegații bisericesti ale acestora

(Autorul nesemnat), *Festivitățile celei de-a XX-a aniversări a întronizării Prea Fericitului Patriarh Justinian: Participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe din Cipru (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 6, p. 549—648).*

4. Pentru diferitele ocazii ale relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă din Cipru

Vezi și: Diac. Lect. I. Pulpea, *Sub semnul ecumenicității ortodoxe. — Strângerea legăturilor cu Biserica Ortodoxă Rusă și cu celelalte Biserici Răsăritene: Cu Biserica Ortodoxă a Ciprului* (B.O.R., LXIX (1951), nr. 3—6, p. 217—224).

(Același autor), *Viața Bisericii Ortodoxe Române în cei zece ani de la eliberarea Patriei noastre. — Dezvoltarea legăturilor cu celelalte Biserici Ortodoxe Autocefale: Cu Biserica Ortodoxă a Ciprului* (B.O.R., LXXII (1954), nr. 8, p. 864).

XI. — CU BISERICA ORTODOXĂ ALBANEZĂ

1. Schimb de scrisori irenice, telegrame și felicitări cu prilejul marilor praznice ale Ortodoxiei și ale întregii creștinătăți

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXVII (1949), nr. 1—2, p. 1; LXVIII (1950), nr. 1, p. 14; — nr. 3—6, p. 260; — LXIX (1951), nr. 1—2, p. 25; — LXX (1952), nr. 4—5, p. 102—103; — LXXI (1953), nr. 1, p. 13, 16; — nr. 4, p. 307; — LXXII (1954), nr. 1, p. 12; — nr. 5, p. 510; — LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 18; — nr. 5, p. 383; — LXXIV (1956), nr. 1—2, p. 13; — LXXV (1957), nr. 1—2, p. 15; — nr. 5, p. 381; — LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 51; — nr. 3—4, p. 259; — LXXVII (1959), nr. 1, p. 22; — LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 17; — nr. 5—6, p. 389; — LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 46; — nr. 5—6, p. 417; — LXXX (1962), nr. 1—2, p. 22; — nr. 5—6, p. 396; — LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 18; — LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 18; — LXXXIV (1966), nr. 3—4, p. 259; — LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 19).

2. Felicitări și scrisori cu prilejul unor aniversări și evenimente din viața celor două Biserici Ortodoxe și a întîistătătorilor lor

În legătură cu unele gesturi frățești și colegiale (B.O.R., LXVI (1948), nr. 1—2, p. 32; — nr. 11—12, p. 517—523; — LXX (1952), nr. 1—3, p. 46).

3. Vizite frățești ale întîistătătorilor celor două Biserici Ortodoxe sau ale unor delegații bisericești ale acestora

(Autorul nesemnat), *Vizita Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe din Albania în țara noastră* (B.O.R., LXX (1952), nr. 1—3, p. 45—46).

Pr. I. Găgiu, *Darea de seamă a sectorului studii și învățămînt asupra activității pe anul 1952: Vizita fostului arhiepiscop ortodox al întregii Albanii, Paisie, în țara noastră* (B.O.R., LXXI (1953), nr. 7—8, p. 734).

4. Pentru diferitele ocazii ale relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă din Albania

Vezi și: Diac. Lect. I. Pulpea, *Sub semnul ecumenicității ortodoxe. — Strângerea legăturilor cu Biserica Ortodoxă Rusă și cu celelalte Biserici Răsăritene: Cu Biserica Ortodoxă Albaneză* (B.O.R., LXIX (1951), nr. 3—6, p. 217—224).

(Același autor), *Viața Bisericii Ortodoxe Române în cei zece ani de la eliberarea Patriei noastre. — Dezvoltarea legăturilor cu celelalte Biserici Ortodoxe Autocefale: Cu Biserica Ortodoxă Albaneză* (B.O.R., LXXII (1954), nr. 8, p. 866).

XII. — CU BISERICA ORTODOXĂ DIN FINLANDA

1. Schimb de scrisori irenice, telegrame și felicitări cu prilejul marilor praznice ale Ortodoxiei și ale întregii creștinătăți

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXVII (1949), nr. 1—2, p. 1; — LXVIII (1950), nr. 1, p. 14; — LXIX (1951), nr. 1—2, p. 30; — LXX (1952), nr. 1—3, p. 17;

— nr. 4—5, p. 102—103; — LXXI (1953), nr. 1, p. 13, 17; — nr. 4, p. 302; — LXXII (1954), nr. 1, p. 12; — nr. 5, p. 508; — LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 18; — nr. 5, p. 383; — LXXIV (1956), nr. 1—2, p. 13; — nr. 5, p. 392; — LXXV (1957), nr. 1—2, p. 15, 24; — nr. 5, p. 380; — LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 50; nr. 3—4, p. 259; — LXXVII (1959), nr. 1, p. 21—22; — LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 17; — nr. 5—6, p. 389; — LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 46; — nr. 5—6, p. 417; — LXXX (1962), nr. 1—2, p. 21—22; — nr. 5—6, p. 396; — LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 19—20; — nr. 3—4, p. 202—203; — LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 19; — nr. 5—6, p. 414—415; — LXXXIII (1965), nr. 1—2, p. 14—15; — nr. 3—4, p. 197; — LXXXIV (1966), nr. 1—2, p. 35; — nr. 3—4, p. 259; — LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 19—20; — nr. 5—6, p. 491—492, 503; — LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 36—27; — nr. 3—5, p. 242—243, 253—254; — nr. 11—12, p. 1252—1253; — LXXXVII (1969), nr. 1—2, p. 23; — nr. 3—4, p. 252—253, 264; — nr. 11—12, p. 1109—1110).

2. Felicitări și scrisori cu prilejul unor aniversări și evenimente din viața celor două Biserici Ortodoxe și a întîistătorilor lor

a) La unele aniversări

La praznicul zilei de naștere a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian (B.O.R., LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 23).

b) La diferite evenimente bisericesti

Cu prilejul sărbătoririi a 40 de ani de la proclamarea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Finlandeze (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 12, p. 1095).

În legătură cu unele gesturi frățești și colegiale (B.O.R., LXIX (1951), nr. 1—2, p. 56—57; — LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 111).

3. Schimb de studenți între cele două Biserici Ortodoxe

(Autorul nesemnat), *Din activitatea Institutelor teologice ale Bisericii Ortodoxe Române. — Studenți ortodocși din Finlanda* (B.O.R., LXX (1952), nr. 9—10, p. 569—570).

Pr. I. Găgiu, *Darea de seamă a sectorului studii și învățămînt asupra activității pe anul 1952*: Doi studenți ortodocși finlandezi la Institutul teologic din București (B.O.R., LXXI (1953), nr. 7—8, p. 735).

Pr. Conf. Al. I. Ciurea, *Studenții străini la Institutul teologic din București* (B.O.R., LXXV (1957), nr. 3—4, p. 213—215).

Pr. D. Găină, *Organizarea schimbului de studenți între Biserica Ortodoxă Română și celelalte Biserici*: Studenți teologi finlandezi la Institutele noastre teologice (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 6, p. 768—770).

4. Vizite frățești ale întîistătorilor celor două Biserici Ortodoxe sau ale unor delegații bisericesti ale acestora

Autorul nesemnat), *Festivitățile celei de-a XX-a aniversări a întronizării Prea Fericitului Patriarh Justinian*: Participarea, cu acest prilej, a unei delegații a Bisericii Ortodoxe Autocefale a Finlandei (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 6, p. 549—648).

Pr. Ilie I. Georgescu, *Vizita înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Paavali al Finlandei în România* (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 7—8, p. 684—689).

(Autorul nesemnat), *Festivitățile celei de-a XX-a aniversări a întronizării Prea sesiunea ordinară a anului 1969*: Darea de seamă asupra vizitei I. P. S. Arhiepiscop Paavali al Careliei și a toată Finlanda, la Patriarhia Română (7—14 august 1969) (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1297—1298).

5. Pentru diferitele ocazii ale relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă a Finlandei

Vezi și: Diac. Lect. I. Pulpea, *Sub semnul ecumenicității ortodoxe. — Strângerea legăturilor cu Biserica Ortodoxă Rusă și cu celelalte Biserici Răsăritene: Cu Arhiepiscopia Ortodoxă Autocefală a Careliei și a toată Finlanda (B.O.R., LXIX (1951), nr. 3—6, p. 217—224).*

(Același autor), *Viața Bisericii Ortodoxe Române în cei zece ani de la eliberarea Patriei noastre. — Dezvoltarea legăturilor cu celelalte Biserici Ortodoxe Autocefale: Cu Biserica Ortodoxă Autocefală din Finlanda (B.O.R., LXXII (1954), nr. 8, p. 866—867).*

XIII. — CU BISERICA ORTODOXĂ DIN POLONIA

1. Schimb de scrisori irenice, telegrame și felicitări cu prilejul marilor praznice ale Ortodoxiei și ale întregii creștinătăți

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXVII (1949), nr. 1—2, p. 1, 5; — LXVIII (1950), nr. 1, p. 10, 14; — nr. 3—6, p. 260, 261; — LXIX (1951), nr. 1—2, p. 26, 29; — LXX (1952), nr. 1—3, p. 17; — nr. 4—5, p. 102—103; — LXXI (1953), nr. 1, p. 13, 16; — nr. 4, p. 306; — LXXII (1954), nr. 1, p. 9—10; — nr. 5, p. 507; — LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 17; — nr. 5, p. 381—382; LXXIV (1956), nr. 1—2, p. 11; — nr. 5, p. 390—391; — LXXV (1957), nr. 1—2, p. 12—13; — nr. 5, p. 379; — LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 48—49; — nr. 3—4, p. 257; — LXXVII (1959), nr. 1, p. 19; — LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 16; — nr. 5—6, p. 387—388; — LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 45; — nr. 5—6, p. 415—416; — LXXX (1962), nr. 1—2, p. 20; — nr. 5—6, p. 394—395; — LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 18; — nr. 3—4, p. 207; — LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 17—18; — nr. 5—6, p. 413; — LXXXIII (1965), nr. 1—2, p. 13, 26; — nr. 3—4, p. 195—196, 209; — LXXXIV (1966), nr. 1—2, p. 32—33, 46; — nr. 3—4, p. 257, 271; — LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 18; — nr. 5—6, p. 491—492, 501; — LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 36; — nr. 3—5, p. 242—243, 251—252; — LXXXVII (1969), nr. 3—4, p. 252—253, 262).

2. Felicitări și scrisori cu prilejul unor aniversări și evenimente din viața celor două Biserici Ortodoxe și a întiiistătorilor lor

a) La unele aniversări

La aniversarea zilei înscăunării Prea Fericitului Părinte Justinian, ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R., LXXI (1953), nr. 5—6, p. 597; — LXXXVI (1968), nr. 6, p. 543).

b) La diferite evenimente bisericesti

În legătură cu unele gesturi frățești și colegiale (B.O.R., LXVI (1948), nr. 1—2, p. 32; — nr. 11—12, p. 517—523; — LXXX (1962), nr. 5—6, p. 484; — LXXXVII (1969), nr. 3—4, p. 275).

3. Vizite frățești ale întiiistătorilor celor două Biserici Ortodoxe sau ale unor delegații bisericesti ale acestora

Episcop Antim Tîrgovișteanu, vicar-patriarhal, Instalarea Prea Fericitului Macarie în scaunul de Mitropolit și Întiiistător al Bisericii Ortodoxe Autocefale din Polonia: Participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române, cu acest prilej (B.O.R., LXIX (1951), nr. 7—9, p. 322—327).

(Același autor), *O nouă vizită de cunoaștere și prietenie făcută Bisericii Ortodoxe din Polonia, de reprezentanți ai Patriarhiei Române, în zilele de 17—25 mai 1961* (B.O.R., LXXIX (1961), nr. 5—6, p. 487—503).

4. Pentru diferitele ocazii ale relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă din Polonia

Vezi și: Diac. Lect. I. Pulpea, *Sub semnul ecumenicității ortodoxe. — Strângerea legăturilor cu Biserica Ortodoxă Rusă și cu celelalte Biserici Răsăritene: Cu Biserica Ortodoxă Autocefală din Polonia* (B.O.R., LXIX (1951), nr. 3—6, p. 217—224).

(Același autor), *Viața Bisericii Ortodoxe Române în cei zece ani de la eliberarea Patriei noastre. — Dezvoltarea legăturilor cu celelalte Biserici Ortodoxe Autocefale: Cu Biserica Ortodoxă Autocefală din Polonia* (B.O.R., LXXII (1954), nr. 8, p. 867).

XIV. — CU BISERICA ORTODOXĂ DIN CEHOSLOVACIA

1. Schimb de scrisori irenice, telegrame și felicitări cu prilejul marilor praznice ale Ortodoxiei și ale întregii creștinătăți

Lă Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXVII (1949), nr. 1—2, p. 1, 7; — LXVIII (1950), nr. 1, p. 13; — nr. 3—6, p. 260; — LXIX (1951), nr. 1—2, p. 26; — LXX (1952), nr. 1—3, p. 17; — nr. 4—5, p. 102—103, 109; — LXXI (1953), nr. 1, p. 13, 15; — nr. 4, p. 305—306; — LXXII (1954), nr. 1, p. 10; — nr. 5, p. 508; — LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 17—18, 22; — nr. 5, p. 382, 386—387; — LXXIV (1956), nr. 1—2, p. 12; — nr. 5, p. 391—392; — LXXV (1957), nr. 1—2, p. 13—14; — nr. 5, p. 380, 387; — LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 49; — nr. 3—4, p. 257—258, 268; — LXXVII (1959), nr. 1, p. 20, 30; — LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 16—17, 24; — nr. 5—6, p. 388; — LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 44—45; — nr. 5—6, p. 416; — LXXX (1962), nr. 1—2, p. 20—21; — nr. 5—6, p. 395; — LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 19; — LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 18—19; — nr. 5—6, p. 414, 429; — LXXXIII (1965), nr. 1—2, p. 13—14; — nr. 3—4, p. 196—197, 210; — LXXXIV (1966), nr. 1—2, p. 33—35; — nr. 3—4, p. 258—259, 271; — LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 18—19; — nr. 5—6, p. 491—492, 501—503; — LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 37; — nr. 3—5, p. 242—243, 252—253; — nr. 11—12, p. 1252—1253; — LXXXVII (1969), nr. 1—2, p. 24; — nr. 3—4, p. 252—253, 263—264; — nr. 11—12, p. 1109—1110).

2. Felicitări și scrisori cu prilejul unor aniversări și evenimente din viața celor două Biserici Ortodoxe și a întîistătorilor lor

a) La unele aniversări

La aniversarea zilei înscăunării Prea Fericitului Părinte Justinian, ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R., LXXI (1953), nr. 5—6, p. 597—598; — LXXXVI (1968), nr. 6, p. 543).

b) La diferite evenimente bisericesti

În legătură cu unele gesturi frățești și colegiale (B.O.R., LXVI (1948), nr. 11—12, p. 517—523; — LXXIV (1956), nr. 8—9, p. 864—865).

Cu prilejul Consultației Conferinței Creștine pentru Pace de la București (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 38).

3. Vizite frățești ale întîistătătorilor celor două Biserici Ortodoxe sau ale unor delegații bisericești ale acestora

Prof. M. Ș e s a n, *Proclamarea autocefaliei Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia. — Festivitățile de la Praga din 8—9 decembrie 1951* (B.O.R., LXIX (1951), nr. 10—12, p. 423—434).

(Autorul nesemnat), *Vizita în Cehoslovacia: O delegație a Bisericii Ortodoxe Române în vizită la Biserica Ortodoxă Autocefală din Cehoslovacia* (B.O.R., LXX (1952), nr. 6—8, p. 461).

4. Pentru diferitele ocazii ale relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă din Cehoslovacia

Vezi și: Diac. Lect. I. P u l p e a, *Sub semnul ecumenicității ortodoxe. — Strîngerea legăturilor cu Biserica Ortodoxă Rusă și cu celelalte Biserici Răsăritene: Cu Biserica Ortodoxă din Cehoslovacia* (B.O.R., LXIX (1951), nr. 3—6, p. 217—224).

(Același autor), *Viața Bisericii Ortodoxe Române în cei zece ani de la eliberarea Patriei noastre. — Dezvoltarea legăturilor cu celelalte Biserici Ortodoxe Autocefale: Cu Biserica Ortodoxă Autocefală din Cehoslovacia* (B.O.R., LXXII (1954), nr. 8, p. 867—868).

C. — RELAȚIILE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE CU BISERICILE ORTODOXE AUTONOME

I. — CU ARHIDIOCEZA GREACĂ-ORTODOXĂ A CELOR DOUĂ AMERICI

1. Schimb de scrisori irenice, telegrame și felicitări cu prilejul marilor praznice ale Ortodoxiei și ale întregii creștinătăți

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 22; — nr. 5—6, p. 392; — LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 46—47; — nr. 5—6, p. 419; — LXXX (1962), nr. 1—2, p. 22; nr. 5—6, p. 397; — LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 20—21; — nr. 3—4, p. 203—204; — LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 20—21; — LXXXIII (1965), nr. 1—2, p. 15; — nr. 3—4, p. 198—199; — LXXXIV (1966), nr. 3—4, p. 260; — LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 25; — nr. 3—4, p. 251—252; — nr. 5—6, p. 504; — nr. 11—12, p. 1086—1087; — LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 43; — nr. 3—5, p. 257; — nr. 11—12, p. 1252—1253; — LXXXVII (1969), nr. 1—2, p. 27; — nr. 3—4, p. 252—253, 267; — nr. 11—12, p. 1109—1110).

2. Felicitări și scrisori cu prilejul unor aniversări și evenimente din viața celor două Biserici Ortodoxe și a întîistătătorilor lor

a) La unele aniversări

Cu prilejul aniversării înscăunării Prea Fericitului Părinte Justinian, ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 6, p. 535—536).

Cu prilejul sărbătoririi zilei onomastice a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian (B.O.R., LXXIX (1961), nr. 7—8, p. 713; — LXXXI (1963), nr. 7—8, p. 693; — LXXXIII (1965), nr. 7—8, p. 662; — LXXXIV (1966), nr. 7—8, p. 775; — LXXXV (1967), nr. 7—8, p. 670; — LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 810; — LXXXVII (1969), nr. 7—8, p. 674).

II. — CU BISERICA ORTODOXĂ AUTONOMĂ DIN CHINA

Schimb de telegrame și felicitări cu prilejul marilor praznice ale Ortodoxiei și ale întregii creștinătăți

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXXV (1957), nr. 1—2, p. 15—16; — nr. 5, p. 381; — LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 51; — nr. 3—4, p. 268; — LXXVII (1959), nr. 1, p. 22; LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 18; — nr. 5—6, p. 390; — LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 53; — nr. 5—6, p. 419—420; — LXXX (1962), nr. 1—2, p. 27—28; — nr. 5—6, p. 397; — LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 20; nr. 3—4, p. 203; — LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 19—20; — nr. 5—6, p. 415).

III.—CU BISERICA GREACA-ORTODOXĂ AUTONOMĂ DIN LIBAN

1. *Schimb de telegrame și felicitări cu prilejul marilor praznice ale Ortodoxiei și ale întregii creștinătăți*

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXX (1952), nr. 1—3, p. 17; — LXXI (1953), nr. 1, p. 13; — nr. 4, p. 306; — LXXII (1954), nr. 1, p. 11; — nr. 5, p. 509; — LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 20; — nr. 5, p. 386; — LXXIV (1956), nr. 1—2, p. 16; — nr. 5, p. 394; — LXXV (1957), nr. 1—2, p. 18; — nr. 5, p. 383—384; — LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 57; — nr. 3—4, p. 264; — LXXVII (1959), nr. 1, p. 26; — LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 18; — nr. 5—6, p. 394; — LXXIX (1961), nr. 1—2, p. 48; — LXXX (1962), nr. 1—2, p. 23; — nr. 5—6, p. 398; — LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 21—22; — nr. 3—4, p. 204, 205; — LXXXII (1964), nr. 1—2, p. 21—22; — nr. 5—6, p. 415, 416; — LXXXIII (1965), nr. 1—2, p. 17; — nr. 3—4, p. 199—200; — LXXXIV (1966), nr. 1—2, p. 36—37; — nr. 3—4, p. 261, 262; — LXXXV (1967), nr. 1—2, p. 27—28).

2. *Telegrame sau scrisori cu prilejul unor evenimente din viața celor două Biserici Ortodoxe*

In legătură cu unele gesturi frățești și colegiale (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 1—2, p. 110—111).

3. *Schimburi de studenți între cele două Biserici Ortodoxe*

Pr. I. G a g i u, *Darea de seamă a sectorului studii și învățămînt asupra activității pe anul 1952: Un student teolog libanez la Institutul teologic din București* (B.O.R., LXXI (1953), nr. 7—8, p. 735).

Pr. Conf. Al. I. C i u r e a, *Studenți străini la Institutul teologic din București: Studenți teologi libanezi* (B.O.R., LXXV (1957), nr. 3—4, p. 215—216).

Pr. D. G ă i n ă, *Organizarea schimbului de studenți între Biserica Ortodoxă Română și celelalte Biserici: Studenți teologi libanezi la Institutele teologice* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 6, p. 768—770).

RELIGIOZITATE

(Problemă privită interconfesional)

Pr. Prof. Petru R e z u ș, *Experiența religioasă din punct de vedere interconfesional: Religiozitatea. Experiența religioasă. Experiența religioasă romano-catolică, protestantă și ortodoxă* (Ort., X (1958), nr. 3, p. 367—381).

Magistr. Dumitru Gh. R a d u, *Structura actului religios după doctrina ortodoxă: Ontologia și fenomenologia actului religios — se manifestă ca o cunoaștere religioasă; prin elementul voluțional; prin sentiment; subiectul actului religios, obiectul actului religios; specificul actului religios creștin. Trăirea religioasă adevărată:*

individuală și colectivă. Manifestări religioase nesănătoase și unilaterale (S.T., VI (1954), nr. 3—4, p. 130—157).

Magistr. Aug. Alex. Bidian, *Ideea de transcendență în teologia dialectică protestantă*: Transcendență și religie în teologia protestantă (S.T., VIII (1956), nr. 3—4, p. 195—200).

Pr. Matei Pîslaru, *Johann Wolfgang Goethe despre religie în general și creștinism în special*: Despre religie în general... (S.T., IX (1957), nr. 3—4 p. 282—296).

Vezi și: *Creștinismul* (Religia creștină; viața creștină).

RESPONSABILITATEA MORALĂ

Ierod. Magistr. Irineu Crăciunaș, *Responsabilitatea morală*: Natura, felurile, temeiurile și evoluția responsabilității. Responsabilitatea morală personală: față de Dumnezeu, față de semenii și față de sine. Responsabilitatea morală colectivă. Măsura și gradele responsabilității morale. Responsabilitatea morală și datoria de a repara greșelile. Conștiința responsabilității ca factor de progres moral (S.T., VII (1955), nr. 3—4, p. 182—196).

REVELAȚIA DIVINĂ

I. — REVELAȚIA DIVINĂ — DAR ȘI FĂGĂDUINȚA LA POPORUL IUDEU ȘI ÎN CREȘTINISM

1. PROBLEMA REVELAȚIEI DIVINE PRIVITĂ INTERCONFESIONAL

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Învățătura creștină despre structura revelației divine din punct de vedere interconfesional*: Autorul revelației divine. Primitorul revelației divine. Mijlocitorul adevărilor revelate (Ort., VIII (1956), nr. 1, p. 58—70).

Pr. Prof. Corneliu Sîrbu, *Revelație și inspirație*: Scurt istoric al problemei raportului dintre revelația divină și inspirație. Inspirația revelației divine. Conceptul de revelație divină. Raportul dintre revelație divină și inspirație în general. Raportul dintre revelația divină și inspirația biblică (Ort., IX (1957), nr. 1, p. 41—66).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Revelația prin acte, cuvinte și imagini*: Revelația prin acte și cuvinte. Revelația prin imagini. Felurile imaginilor prin care se revelează Dumnezeu (Ort., XX (1968), nr. 3, p. 347—377).

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Învățătura creștină despre cuvînt, mijloc de expresie în cele trei confesiuni*: Revelație și cuvînt (Ort., XI (1949), nr. 1, p. 49—51).

Pr. Prof. Isidor Todoran, *Asupra revelației primordiale*: Precizări dogmatice asupra revelației primordiale (Ort., VIII (1956), nr. 1, p. 44—57).

Pr. Prof. Ion Pop, *Dezvoltarea istorică a Revelației divine*: Justificarea revelației istorice. Revelația religioasă primordială. Revelația Vechiului Testament. Revelația Noului Testament. Caracterul religiei creștine (S.T., IV (1952), nr. 1—2, p. 77—107).

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Învățătura ortodoxă despre dezvoltarea și împlinirea Revelației divine*: Dezvoltarea doctrinară a revelației divine. Dezvoltarea istorică a revelației divine (Ort., XVIII (1966), nr. 1, p. 35—53).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Revelația ca dar și ca făgăduință*: Predominarea caracterului profetic și a tipurilor în revelația Vechiului Testament. Revelația Noului Testament, ca arvună și făgăduință a deplinei sălășluiri a lui Dumnezeu între oameni și desăvîșirii umane (Ort., XXI (1969), nr. 2, p. 179—196).

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Problema interconfesională a Revelației divine*: Despre revelația dumnezeiască privită interconfesional (Ort., II (1950), nr. 2, p. 233—259).

Drd. Viorel Mehedintu, *Apostolicitatea Sfintei Tradiții: Revelație și Tradiție* (S.T., XIX (1967), nr. 9—10, p. 613—619).

Magistr. Gh. Drăgulin, *Revelație și eshatologie: Însemnări și precizări despre revelație și eshatologie, și raportul de legătură dintre acestea* (S.T., XI (1959), nr. 1, p. 46—56).

Drd. Nicolae N. Vîlcu, *Terminologia revelațională în teologia contemporană: Revelația divină — dialog între Dumnezeu și om. Revelația și expresia sa formală, graiul și accesibilitatea sa terminologică. Atitudini față de terminologia revelațională în teologia contemporană: în Protestantism; în Biserica Anglicană; în Biserica Romano-Catolică; în Ortodoxie. Importanța terminologiei revelaționale în ecumenismul contemporan* (S.T., XXI (1969), nr. 9—10, p. 686—698).

Pr. Barbu Gr. Ionescu, *A treia sesiune a Conciliului al II-lea de la Vatican: Schema despre revelație* (Ort., XVI (1964), nr. 4, p. 488—489).

Walter M. Abbot, S. J. Very, Msgr. Joseph Gallagher, *The Documents of Vatican II: Constituția dogmatică asupra revelației divine (Dei Verbum)* (Recenzie, de Al. B. Ștefănescu) (Ort., XIX (1967), nr. 1, p. 115).

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Constituția dogmatică «Dei Verbum» a Conciliului al II-lea de la Vatican și învățătura ortodoxă despre Revelația divină* (Ort., XXI (1969), nr. 3, p. 364—381).

(Același autor), *Învățătura protestantă despre cuvântul lui Dumnezeu față de învățătura ortodoxă: Concepția ortodoxă și cea protestantă despre revelația divină* (Ort., VII (1955), nr. 2, p. 230—240).

Magistr. Aug. Alex. Bidian, *Ideea de transcendență în teologia dialectică protestantă: Transcendență și revelație* (S.T., VIII (1956), nr. 3—4, p. 205—208).

Pr. Silviu Hărăbuș, *O carte de doctrină și pietate ortodoxă — Evanghelia cu învățătura (1581): Despre revelație* (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 7—8, p. 754—755).

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Teologi, probleme și curente noi în protestantismul contemporan: Rudolf Bultmann, demitologizarea și terminologia teologică — revelație. Paul Tillich și delimitarea teologiei — revelație* (S.T., XIX (1967), nr. 5—6, p. 259—261).

Heinz Zahnt, *Die Sache mit Gott (Problema în legătură cu Dumnezeu); Karl Barth, Rudolf Bultmann și Paul Tillich (prestigioși teologi protestanți din secolul al XX-lea) — despre revelația lui Dumnezeu* (Recenzie, de Ioan Ștruc) (Ort., XX (1968), nr. 1, p. 123, 124, 125—126, 126—127).

2. REVELAȚIA DIVINĂ (ADEVĂRATA) ȘI FALSELE TEOFANII

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Criteriile revelațiunii divine și combaterea falselor teofanii* (S.T., I (1949), nr. 5—6, p. 345—364).

Pr. Prof. N. Mladin, *Combaterea falselor revelații: Deosebirea și distincția revelației divine de revelațiile particulare (false)* (S.T., II (1950), p. 178—181).

Vezi și: *Teofanii false (închipuite)*

II. — A EXISTAT SAU EXISTĂ REVELAȚIE DIVINĂ ÎN AFARA IUDAISMULUI ȘI CREȘTINISMULUI?

Etienne Cornelis, *Valeurs chrétiennes des religions non chrétiennes: Dacă a existat sau există revelație în afara iudaismului și creștinismului. A existat în*

lume măcar un presentiment, o presimțire a Cuvîntului lui Dumnezeu (Recenzie, de Diac. Prof. Emilian Vasilescu) (*Ort.*, XX (1968), nr. 3, p. 458—460).

RUGĂCIUNEA ÎN CREȘTINISM

1. DESPRE RUGĂCIUNE, ÎN GENERAL

Magistr. Mircea Basarab, *Psalmul LI (L). Ideea de rugăciune și jertfă*: Ideea de rugăciune (*S.T.*, XIII (1961), nr. 7—8, p. 416—424).

Diac. Prof. Orest Bucevschi, *Hristos în viața socială*: Rugăciunea (*Ort.*, VII (1955), nr. 1, p. 144—145).

Drd. Leon Gh. Arion, *Unitatea și universalitatea Bisericii după epistolele pauline*: Rugăciunea, factor de unitate a Bisericii (*S.T.*, XIX (1967), nr. 1—2, p. 55—56).

Pr. Magistr. Mircea Nișcoveanu, *Doctrina Sfântului Ioan Gură de Aur în Comentariul său la «Predica de pe munte» (Matei V—VII)*: Rugăciunea (*S.T.*, XVII (1965), nr. 9—10, p. 549—550).

Pr. Magistr. Gheorghe A. Nicolae, *Țeluri morale în predicile despre pocăință ale Sfântului Ioan Gură de Aur*: Rugăciunea (*S.T.*, XVIII (1966), nr. 1—2, p. 93).

Sfântul Ambrozie al Milanului, *De Sacramentis (Despre Sfintele Taine)*: Cum trebuie să ne rugăm (*Trad. rom. și introducere, de Pr. Prof. Ene Braniște*) (*S.T.*, XIX (1967), nr. 9—10, p. 595—599).

Pr. Magistr. Mircea Nișcoveanu, *Teologia lui Pseudo-Dionisie Areopagitul în opera «Despre numele divine»*: Rugăciunea (*Ort.*, XVI (1964), nr. 2, p. 249—260).

Ierom. Magistr. Antonie Plămădeală, *Rugăciune și cunoaștere în învățătura ortodoxă* (*S.T.*, X (1958), nr. 3—4, p. 216—224).

Pr. Magistr. Ioan Gh. Chirvasie, *Pentru care păcătoși se roagă Biserica: Temeiul rugăciunii pentru cei păcătoși. Biserica și păcătoșii. Pentru care păcătoși se roagă Biserica? Mila lui Dumnezeu și păcătoșii* (*S.T.*, X (1958), nr. 9—10, p. 557—568).

Pr. Silviu Hărăbuș, *O carte de doctrină și pietate ortodoxă — Evanghelia cu învățătură (1581)*: Rugăciunea (*B.O.R.*, LXXXVII (1969), nr. 7—8, p. 768—769).

Pr. Serafim F. Morozan, *Temeiuri patristice în gândirea, trăirea și slujirea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian*: Rugăciunea și munca, cei doi poli ai vieții (*B.O.R.*, LXXIX (1961), nr. 5—6, p. 466—468).

Pr. Dr. Olimp N. Căciulă, *Să ști ce să ceri în rugăciune* (*B.O.R.*, LXX (1952), nr. 9—10, p. 623—626).

Prof. N. Chițescu, *Opera teologică a lui A. S. Homiacov (la un veac de la moartea lui)*: Despre rugăciune (*Ort.*, XIII (1961), nr. 1, p. 50—51).

Pr. Matei Pîslaru, *Johann Wolfgang Goethe despre religie în general și creștinism în special*: Opinie personală și maxime despre rugăciune (*S.T.*, IX (1957), nr. 3—4, p. 285).

2. DESPRE FELURILE RUGĂCIUNII

Pr. Magistr. Gheorghe A. Nicolae, *Cele mai frumoase rugăciuni din «Confesiunile» Fericitului Augustin*: Rugăciunea de cerere. Rugăciunea de mulțumire în Confesiunile Fericitului Augustin. Rugăciunea de laudă în aceleași Confesiuni (*S.T.*, XVI (1964), nr. 7—8, p. 469—476).

Pr. Prof. Dumitru Belu, *Caracterul social al rugăciunii Domnești* (*S.T.*, III (1951), nr. 9—10, p. 542—551).

Pr. Matei Pîslaru, *Johann Wolfgang Goethe despre religie în general și creștinism în special*: Rugăciunea «Tatăl nostru» (*S.T.*, IX (1957), nr. 3—4, p. 290).

3. COLECȚII DE RUGĂCIUNI

Pr. Prof. Ene Braniște, *O valoroasă colecție de rugăciuni ale Bisericii vechi* (Ort., XVII (1965), nr. 3, p. 419—425).

S

SACRIFICIUL

Pr. Magistr. Dumitru Soare, *Ideea de sacrificiu în religiile monoteiste: Considerații generale. Ideea de sacrificiu în islamism, în iudaism și în creștinism. Concluzii* (S.T., XI (1959), nr. 1—2, p. 34—45).

SĂRBĂTORILE CREȘTINE

I. — DESPRE SĂRBĂTORILE CREȘTINE, ÎN GENERAL

Magistr. Chițu I. Viorel, *Raportul dintre cultul Vechiului Testament și cultul creștin: Sărbătorile creștine* (S.T., XIII (1961), nr. 5—6, p. 305—308).

II.—DESPRE SĂRBĂTORILE CREȘTINE, ÎN SPECIAL

1. Sărbători săptămânale

Duminica

Pr. Lect. At. Negoită, *Despre Sabat: Originea Duminicii. Analiza textelor invocate de adventiști cu privire la sabat. Mai trebuie păstrată simbăta ca sărbătoare? Cei ce păstrează simbăta ar trebui să păzească și celelalte sărbători israelite ale Legii Vechi, că și ele tot sabate se numesc. De ce noi, creștinii, nu mai prăznuim simbăta, ci Duminica, ca zi de sărbătoare săptăminală?* (S.T., III (1951), nr. 9—10, p. 516—541).

2. Sărbători mari de peste an

a) Învierea Domnului (*Sfintele Paști*)

Pr. Lect. Atanasie Negoită, *Ce evanghelii citim în săptămânile ce preced Triodul. Contribuții la întocmirea calendarului anual: Sfintele Paști ca sărbătoare liturgică cu dată schimbătoare* (B.O.R., LXX (1952), nr. 1—3, p. 93—95).

Arhim. Ilie Cleopa, *Cuvînt de lămurire în legătură cu rătăcirile stiliștilor: Paștile nu s-a prăznuit, întotdeauna, la aceeași dată în toată Biserica. Pentru care pricini nu ne mai ținem de calculul pascal evreesc? Sfinții Părinți de la Niceea nu au întocmit o Pascalie de toți anii. Oare se mai găsesc adevăratele practice ale Soborului I de la Niceea? Datele întîrziate ale vechii Pascalii. Despre iconomia (pogorămîntul) Bisericii care s-a făcut în privința vechii Pascalii și a calendarului îndreptat. Despre Sfînta lumină de la Mormîntul Domnului* (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 3—4, p. 261—269, 272—278).

Pr. Prof. Ene Braniște, *Problema unificării calendarului liturgic în Bisericile Ortodoxe: Sărbătoarea Sfintelor Paști. Chestiunea datei Paștelui la Sinodul I Ecu-
menic* (Ort., VII (1955), nr. 2, p. 184—187).

Magistr. Armand C. Munteanu, *Chestiuni de cult în Sfintele Canoane: Despre sărbătoarea Sfintelor Paști* (B.O.R., LXXVIII (1960), nr. 3—4, p. 282—284).

Teodor M. Popescu, *Problema stabilizării datei Paștilor. — Privire istorică asupra divergențelor și computurilor pascale. Încercări de îndreptare. Greutatea și necesitatea unui acord. Propuneri și posibilități actuale* (Ort., XVI (1964), nr. 3—4, p. 334—444).

b) Sărbători în cinstea Maicii Domnului

Vezi și: *Sfințenie și sfinți în creștinism*

c) Sărbători în cinstea sfinților Bisericii Ortodoxe

Vezi și: *Sfințenie și sfinți în creștinism*

SCHISMELE ÎN BISERICĂ

Prof. Teodor M. Popescu, *Privire istorică asupra schismelor, ereziilor și sectelor. — Cauzele sociale ale apariției lor: Schismele și cauzele apariției lor în trecutul istoric* (S.T., II (1950), p. 347—394).

SCLAVIA

(O realitate tristă a trecutului istoric)

Magistr. Paul Bălă, *Sclavia în lumea greco-romană* (S.T., XII (1960), nr. 9—10, p. 652—662).

Pr. Lect. At. Negoită, *Ideile umanitare ale creștinismului: Despre instituția sclaviei. Sclavia la greci, la romani și la evrei. Atitudinea creștinismului față de sclavie* (S.T., III (1951), nr. 5—6, p. 336—344).

(Același autor), *Instituții sociale în Vechiul Testament: Instituțiile sau orânduirile (care au avut o mare influență asupra vieții sociale a poporului) limitate mai mult la legislația Pentateuhului — sclavia...* (S.T., II (1950), nr. 9—10, p. 581—584).

Prof. N. Chițescu, *Atitudinea principalelor religii ale lumii față de problemele pămîntești: Atitudinea mozaismului și creștinismului față de sclavagism* (Ort., IV (1952), nr. 2, p. 240—241, 247—248).

Diac. Prof. Orest Bucevschi, *Hristos în viața socială: Sclavia* (Ort., VII (1955), nr. 1, p. 142—143).

Pr. Prof. Grigorie Marcu, *Sfântul Apostol Pavel despre modelul de viață creștinească: Instituția sclaviei* (S.T., IX (1957), nr. 1—2, p. 19—20).

Arhim. Magistr. M. Suparschi, *Idei moral-sociale în epistolele Sfântului Apostol Petru: Situația sclavilor din vremea Sfântului Apostol Petru* (S.T., VIII (1956), nr. 3—4, p. 173—175).

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Lupta Sfinților Părinți împotriva sclaviei* (S.T., V (1953), nr. 3—4, p. 165—187).

Pr. Dr. Gh. Soare, *Aspecte din legislația bizantină în legătură cu ocrotirea omului: Ocrotirea sclavului* (S.T., X (1958), nr. 1—2, p. 46—63).

SINCRETISM RELIGIOS

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Sincretismul religios în vremea noastră* (S.T., XIX (1967), nr. 3—4, p. 144—156).

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Originalitatea creștinismului: Sincretismul religios* (Ort., XI (1959), nr. 4, p. 523—524).

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Tendențe sincretiste în cugetarea religioasă indiană* (Ort., XI (1959), nr. 3, p. 430—457).

Drd. Alexandru I. Stan, *Theos Megas Derzelas și cultul său sincretist* (S.T., XXI (1969), nr. 1—2, p. 111—121).

SFINȚENIE ȘI SFINȚI ÎN CREȘTINISM

I. — DESPRE SFINȚENIE ȘI CINSTIREA SFINȚILOR (CULTUL SFINȚILOR) ÎN BISERICA ORTODOXĂ

Prof. Teodor M. Popescu, *Doctrina Bisericii Ortodoxe despre cultul sfinților față de secta «Tudoristă»*: Învățătura Bisericii Ortodoxe despre sfințenie și cultul sfinților în raport cu secta «Tudoristă» (S.T., III (1951), nr. 5—6, p. 292—320).

Ierom. Prof. N. Mladin, *Sfinții în viața morală ortodoxă*: Ce sînt sfinții. Despre sfințenia divină. Sfințenia sacramentală. Sfințenia morală. Imitarea sfinților (S.T., VIII (1956), nr. 1—2, p. 3—25).

Pr. Magistr. Dumitru Soare, *Concepția despre sfințenie în Islamism și creștinism*: Concepția despre sfințenie în creștinism: preliminarii; noțiunea de sfințenie; caracterele generale ale sfințeniei creștine (hristocentric, bisericesc și universalist); modelele sfințeniei creștine — sfinții ca imitatori ai lui Hristos, ca întrupări ale iubirii creștine, comuniunea sfinților (Ort., IX (1957), nr. 3, p. 449—459).

Pr. Magistr. Gh. Iordăchescu, *Sfinții, ca obiect al cultului creștin-ortodox*: Cuvîntul «sfînt» în terminologia liturgică. Temeiul istoric și dogmatic al venerării sfinților în Biserica Ortodoxă. Formele de exprimare ale venerării sfinților în Biserica Ortodoxă. Cinstirea sfinților. Invocarea sfinților. Imitarea sfinților. Considerații generale asupra venerării sfinților (S.T., X (1958), nr. 9—10, p. 610—618, 620).

Magistr. Dumitru Popescu, *Sfințenia după Sfîntul Chiril al Alexandriei* (Ort., XIII (1961), nr. 2, p. 230—241).

Pr. Magistr. Ioan Turcu, *Cinstirea sfinților ca expresie a unității creștine*: Duhovnicia hristologică și ecleziologică. O distincție obiectivă. «A cinsti» și «a iubi». În comuniune cu Hristos. Diversitatea de răsfrîngeri divine din semeni și din sfinți în lumina cinstirii și iubirii. A-i iubi pe «mulți» și deplin (S.T., XIII (1961), nr. 3—4, p. 150—165).

Magistr. Armand C. Munteanu, *Chestiuni de cult în Sfintele Canoane*: Despre cultul martirilor (B.O.R., LXXVIII (1960), nr. 3—4, p. 284).

Pr. Serafim F. Morozan, *Temeiuri patristice în gîndirea, trăirea și slujirea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian*: Sfinții sînt «părinți și frați ai noștri prea aleși» (B.O.R., LXXIX (1961), nr. 5—6, p. 476—478).

Magistr. Ioan I. Ică, *Importanța dogmatică a răspunsurilor patriarhului Ieremia al II-lea*: Despre invocarea sfinților (Ort., XIII (1961), nr. 3, p. 388).

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Sensul ecumenic al lucrării Sfîntului Duh în teologia Sfinților Părinți*: Ecumenism al sfințeniei — ca urmare a lucrării Sfîntului Duh asupra vieții creștine în epoca patristică (Ort., XVI (1964), nr. 2, p. 225—226).

Pr. Silviu Hărăbuș, *O carte de doctrină și pietate ortodoxă — Evanghelia cu învățatură (1581)*: Învățătura despre cinstirea Fecioarei Maria și a sfinților (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 7—8, p. 760).

Diac. Drd. M. Sava, *Idei dogmatice și morale în opera episcopului Asterie al Amasiei*: Cinstirea sfinților (S.T., XXI (1969), nr. 9—10, p. 718).

II. — CANONIZAREA SFINȚILOR ÎN BISERICA ORTODOXĂ

1. DESPRE CANONIZAREA SFINȚILOR ÎN BISERICA ORTODOXĂ

Pr. Prof. Liviu Stan, *Despre canonizarea sfinților în Biserica Ortodoxă. — Noțiuni introductive*: Noțiunea de canonizare. Privire istorică asupra canonizării. Probleme și controverse. Precizări asupra actului de canonizare: condițiile de fond; actele formale. Sfinți naționali (Ort., II (1950), nr. 2, p. 260—278).

Pr. Magistr. Gh. Iordăchescu, *Sfinții, ca obiect al cultului creștin-ortodox: Canonizarea sfinților în Biserica Ortodoxă* (S.T., X (1958), nr. 9—10, p. 619—620).

B. Florin, *Contribuții la dezvoltarea Dreptului bisericesc român în veacul XX: Canonizarea sfinților* (S.T., XI (1959), nr. 9—10, p. 573—574).

Pr. Prof. Liviu Stan, *Canonizarea sfinților după învățătura și după rînduielele Ortodoxiei: (Notă bibliografică, de C. B.)* (S.T., XXI (1969), nr. 1—2, p. 148).

2. DESPRE CANONIZAREA SFINȚILOR ORTODOCȘI ROMÂNI

Prof. Teodor M. Popescu, *Însemnătatea canonizării sfinților români: Considerații generale privind realizările Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și în privința canonizării de sfinți români. Însemnări despre sfinții cu moaștele în țara noastră. Date din viața și faptele sfinților români canonizați. Criteriile și condițiile în care s-au ales și s-au canonizat sfinții români. Importanța canonizării lor* (B.O.R., LXXI (1953), nr. 5—6, p. 493—502).

(Același autor), *O sărbătoare a întregii Ortodoxii. — Însemnătatea festivităților noastre bisericești din octombrie 1955: Însemnări și precizări în legătură cu festivitățile bisericești prilejuite de canonizarea unor sfinți români, în octombrie 1955* (Ort., VII (1955), nr. 4, p. 633—640).

Pr. Prof. Gr. T. Marcu, *Proclamarea canonizării Sfinților Ierarhi și Mărturisitori Iorest și Sava, a Cuvioșilor Mărturisitori Visarion Sarai și Sofronie de la Cioara și a Sfântului Mucenic Oprea din Săliștea Sibiului* (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 11—12, p. 1121—1136).

Pr. N. Șerbănescu, *Canonizarea Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica* (Rev. cit., p. 1137—1185).

(Același autor), *Festivitățile religioase ale Bisericii Ortodoxe Române din octombrie 1955: Însemnări privind canonizarea sfinților români, din octombrie 1955* (Rev. cit., p. 991—1066).

Prot. Dr. Gh. Cotoșman, *Marile festivități religioase de la Timișoara. — Proclamarea solemnă a canonizării și instituirea cultului Sfântului Ierarh Iosif II, cel Nou, de la Partoș* (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 10—11, p. 893—928).

Pr. Prof. Isidor Todoran, *În legătură cu canonizarea sfinților români* (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 5—6, p. 465—472).

(Autorul nesemnat), *Ecoul festivităților religioase ale Bisericii Ortodoxe Române din octombrie 1955. — Scrisori, impresii, epicuri din presa bisericească de peste hotare: În legătură cu canonizarea sfinților români din octombrie 1955* (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 1—2, p. 28—50).

Pr. Prof. Liviu Stan, *Canonizarea sfinților români* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 6, p. 725—735).

3. DESPRE CANONIZAREA UNOR SFINȚI ORTODOCȘI NAȚIONALI STRĂINI

(Autorul nesemnat), *Canonizare de sfinți* (B.O.R., LXIX (1951), nr. 10—12, p. 480—491).

Pr. Olimp N. Căciulă, *Canonizarea Sfântului Nicodim Aghioritul: Însemnări privind actul canonizării, în general, și al canonizării Sfântului Nicodim Aghioritul, în special, săvârșit la 14 iulie 1955, de către Patriarhia Ecumenică* (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 5, p. 424—430).

4. CINSTIREA RELICVELOR SAU MOAȘTELOR SFINȚILOR ORTODOCȘI

Pr. Mihai Mănuță, *O cutie de moaște din secolul al XVII-lea: Precizări în legătură cu cinstirea și conservarea moaștelor sfinților* (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 7—8, p. 792—802).

Vezi și: *Despre canonizarea sfinților ortodocși români*

III. — DESPRE SFINȚENIE ȘI CINSTIREA SFINȚILOR
ÎN BISERICA ROMANO-CATOLICĂ

Ierom. Magistr. Antonie Plămădeală, *Ideea de sacru la R. Otto, din punct de vedere catolic și ortodox* (Ort., X (1958), nr. 3, p. 430—440).

(Autorul nesemnat), *Episcopatul Vechi-Catolic și noua rătăcire a papalității* (Ort., III (1951), nr. 1, p. 166—168).

Pr. Matei Pîslaru, *Jahann Wolfgang Goethe despre religie în general și creștinism în special: Cinstirea Maicii Domnului în Biserica Romano-Catolică* (S.T., IX (1957), nr. 3—4, p. 284—290).

Pr. Barbu Gr. Ionescu, *A treia sesiune a Conciliului al II-lea de la Vatican: Despre cinstirea Fecioarei Maria* (Ort., XVI (1964), nr. 4, p. 472—473).

Walter M. Abbott..., *The Documents of Vatican II: Rolul Sfintei Fecioare Maria, Maica Domnului, în viața creștină* (Ort., XIX (1967), nr. 1, p. 115).

IV. — DESPRE VIAȚA ȘI ACTIVITATEA UNOR SFINȚI ORTODOCȘI

(După o ordine cronologic-calendaristică)

SFÎNTUL VASILE CEL MARE (1 ianuarie)

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Studiile universitare ale Părinților Capadocieni: Unele capitole și aspecte de ansamblu ale studiilor făcute de Sfântul Vasile cel Mare: studii începătoare; studiile la Atena; după Atena; modul însușirii culturii prin studii* (S.T., VII (1955), nr. 9—10, p. 531—554).

Magistr. Vasile Prescure, *Personalitatea morală a Sfântului Vasile cel Mare: Sfântul — personalitate religios-morală: Sfântul Vasile, mlădiță crescută din trunchiul creștinismului autentic; formația sa. Dascăl al virtuții: cuvânt și faptă. Atenție la tine însuși. Realismul și dinamismul vasilian. Concepția vasiliană despre valorile culturii păgâne. Atitudinea selectivă și improprierea acestor valori. Identificarea cu săracii vremii. Atitudinea față de săraci* (S.T., XIV (1962), nr. 5—6, p. 283—299).

Gheorghe Alexe, *Sfântul Vasile cel Mare în colindele religioase românești: Icoana Sfântului Vasile cel Mare, cu totul originală, în viziunea colindelor românești — cu totul familiar duhului Ortodoxiei noastre populare, umanizat și transfigurat de aureola sfințeniei, crescut și asimilat spațiului nostru etnic și spiritual* (S.T., XI (1959), nr. 1, p. 73—84).

Pr. Magistr. Mihai Georgescu, *Idei morale și sociale în Comentariul la Psalmi al Sfântului Vasile cel Mare: Introducere și scurtă caracterizare la această lucrare a sfântului* (S.T., X (1958), nr. 7—8, p. 463—464).

Nicolae Vătămanu, *1600 de ani de la întiințarea Vasiliadei, cel dintâi așezământ de asistență socială și sanitară: Date și însemnări despre viața și opera Sfântului Vasile cel Mare* (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 3—4, p. 297—311).

Vezi și: *Sfinții Trei Ierarhi — Vasile cel Mare, Grigorie Cuvîntătorul de Dumnezeu și Ioan Gură de Aur* (30 ianuarie)

SFÎNTUL PROOROC IOAN BOTEZĂTORUL (7 ianuarie)

Mitropolit Tit Sîmedrea, *Sfîntul Ioan Botezătorul în lumina descoperirilor de la Qumran: Comunitățile eseniene. Truda cărturărească și rugăciunea esenienilor. Obîrșia Sfîntului Ioan Botezătorul. Fost-a oare Sfîntul Ioan printre esenieni? Propovedania Sfîntului Ioan Botezătorul* (S.T., X (1958), nr. 3—4, p. 139—161).

Arhim. Sergiu Iazadjieff, *A putut oare face parte Sfîntul Ioan Botezătorul din comunitatea esenienilor de la Qumran?: O scurtă analiză a principalelor argumente citate în favoarea pretenției influențe a esenianismului asupra Sfîntului Ioan Botezătorul — cu concluzia: o astfel de influență este imposibilă și de fapt și logic* (S.T., XVI (1964), nr. 3—4, p. 172—182).

Magistr. Ioan Săbăduș, *Descoperirile de la Marea Moartă și raportul lor cu Noul Testament: Secta qumranită și Sfîntul Ioan Botezătorul* (S.T., XVII (1965), nr. 3—4, p. 225—228).

SFÎNTUL ANTONIE CEL MARE (17 ianuarie)

Protos. Prof. Ioasaf Popa, *1600 ani de la moartea Sfîntului Antonie cel Mare (251—356): Considerații generale despre viața și lucrarea duhovnicească a sfîntului așa cum sînt ele oglindite în unele publicații. Viața sfîntului. Învățătura sa (cu aspecte teoretice și practice) și influența pe care a avut-o în Egipt, în celelalte părți ale Răsăritului și în Apus* (S.T., VIII (1956), nr. 9—10, p. 641—671).

SFÎNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL (21 ianuarie)

Magistr. Ioan I. Ică, *Probleme dogmatice în dialogul Sfîntului Maxim Mărturisitorul cu Pyrrhus: Însemnări sumare din viața și activitatea teologică a sfîntului* (Ort., XII (1960), nr. 3, p. 352—356).

SFÎNTUL GRIGORIE TEOLOGUL (CUVÎNTĂTORUL DE DUMNEZEU) (25 ianuarie)

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Studiile universitare ale Părinților capadocieni: Unele capitole și aspecte de ansamblu ale studiilor făcute de Sfîntul Grigorie de Nazianz: studii începătoare; studii la Atena; după Atena. Modul însușirii culturii prin studii* (S.T., VII (1955), nr. 9—10, p. 531—554).

(Același autor), *Poezia Sfîntului Grigorie de Nazianz: Considerații generale. Mobilele poeziei Sfîntului Grigorie de Nazianz. Tematica generală și după cuprins a poeziei gregoriene. Specificul poeziei gregoriene sub raportul tonalității spirituale. Izvoarele poeziei gregoriene* S.T., X (1958), nr. 1—2, p. 68—92).

Magistr. Constantin I. Cornițescu, *Sfîntul Grigorie de Nazianz despre familia sa: Sfîntul Grigorie cel Bătrîn. Sfînta Nona. Gorgonia. Cezar. Sfîntul Grigorie* (S.T., XVI (1964), nr. 5—6, p. 350—366).

Paul Gallay, *La vie de Saint Grégoire de Nazianze* (Recenzie, de Pr. Ioan G. Coman) (Ort., III (1951), nr. 1, p. 152—153).

Diac. Drd. Marin Sava, *Profilul teologului după Sfîntul Grigorie de Nazianz: Sfîntul Grigorie de Nazianz, model de teolog* (S.T., XXI (1969), nr. 5—6, p. 387—391).

Vezi și: *Sfinții Trei Ierarhi: Vasile cel Mare, Grigorie Cuvîntătorul de Dumnezeu și Ioan Gură de Aur* (30 ianuarie)

SFÎNTUL IOAN GURĂ DE AUR (27 ianuarie și 13 noiembrie)

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Personalitatea Sfîntului Ioan Gură de Aur: Nivelul sacerdoțiului hrisostomic. Orizontul înnoirilor hrisostomice. Omul hrisostomic. As-*

pecte ale cugetării teologice a Sfântului Ioan Gură de Aur. Profilul literar al Sfântului Ioan Gură de Aur (S.T., IX (1957), nr. 9—10, p. 595—616).

Prof. Teodor M. Popescu, *Epoca Sfântului Ioan Gură de Aur: Considerații generale*. Epoca în care a trăit sfântul, privită în general și în special: păgînismul ereticii, curtea imperială, Aelia Eudoxia, Eutropiu, mediu și moravuri, clerul creștin (Ort., IX (1957), nr. 4, p. 531—554).

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Actualitatea Sfântului Ioan Gură de Aur (354—1954): Date din viața și opera sfântului* (S.T., VII (1955), nr. 7—8, p. 403—422).

(Autorul nesemnat), *Sfântul Ioan Gură de Aur, ca păstor de suflete: Din viața și activitatea pastorală a sfântului* (B.O.R., LXXV (1957), nr. 10, p. 922—927).

Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre preoție: Una din cele mai importante lucrări teologice ale sfântului* (Trad. rom., de Pr. D. Fecioru) (B.O.R., LXXV (1957), nr. 10, p. 928—1011).

Magistr. Vasile I. Bria, *Imnul dragostei (I Corinteni XIII, 1—13) în Omiliile Sfântului Ioan Gură de Aur: Un aspect al operei literar-teologice a sfântului — comentator al epistolelor pauline* (S.T., XIII (1961), nr. 7—8, p. 427—429).

Pr. Ioan Șt. Cristache, *Activitatea omiletică a Sfântului Hrisostom la Antiohia: (Notă bibliografică, de C. B.)* (S.T., XXI (1969), nr. 1—2, p. 149).

Diac. Prof. Nicolae Balca, *Cîteva trăsături ale Sfântului Ioan Hrisostom ca predicator* (S.T., XX (1968), nr. 7—8, p. 498—511).

Pr. D. Fecioru, *Cuvinte de laudă la Sfântul Apostol Pavel ale Sfântului Ioan Gură de Aur: Din activitatea culturală a Sfântului Ioan Gură de Aur* (Trad. rom.) (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 5—6, p. 593—601).

Vezi și: *Sfinții Trei Ierarhi: Vasile cel Mare, Grigorie Cuvîntătorul de Dumnezeu și Ioan Gură de Aur (30 ianuarie)*

SFINTUL EFREM SIRUL (28 ianuarie)

Drd. Ion Caraza, *Imnele Sfântului Efrem Sirul despre Maica Domnului: Din viața și opera sfântului* (S.T., XIX (1967), nr. 7—8, p. 456—459, 464—466).

SFINȚII TREI IERARHI: VASILE CEL MARE, GRIGORIE CUVÎNTĂTORUL DE DUMNEZEU ȘI IOAN GURĂ DE AUR (30 ianuarie)

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Idei misionare, pastorale și sociale înnoitoare la Sfinții Trei Ierarhi* (S.T., III (1951), nr. 1—2 p. 100—107).

Prof. Teodor M. Popescu, *Sfinții Trei Ierarhi în slujba Bisericii* (B.O.R., LXX (1952), nr. 1—3, p. 60—73).

(Autorul nesemnat), *Sărbătoarea patronului Institutului teologic din București: Cuvîntul festiv despre viața, învățătura și opera teologică ale Sfinților Trei Ierarhi* (B.O.R., LXXI (1953), nr. 2—3, p. 191—201).

(Autorul nesemnat), *Sărbătorirea patronului Institutului teologic din București: Însemnări, date și caracterizări privind viața și activitatea Sfinților Trei Ierarhi* (B.O.R., LXXII (1954), nr. 1, p. 33—37, 39—40).

(Autorul nesemnat), *Sărbătorirea patronului Institutului teologic din București: Cuvînt festiv despre Sfinții Trei Ierarhi* (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 1—2, p. 64—70).

(Autorul nesemnat), *Sărbătoarea patronului Institutului teologic universitar din București: Cuvînt festiv despre Sfinții Trei Ierarhi* (B.O.R., LXXV (1957), nr. 1—2, p. 86—94).

Asist. M. C., *Sărbătorirea patronilor Institutului teologic universitar și Seminarului teologic din București: Scrisoarea a XIV-a a Sfântului Vasile cel Mare către*

Sfântul Grigorie Teologul, care ilustrează opera și legăturile strânse de colaborare și frățescă dragoste dintre Sfinții Trei Ierarhi (*Trad. rom.*, de Pr. Prof. Ioan G. Coman) (*B.O.R.*, LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 120—121).

Pr. Prof. Ene Braniște, *Sfinții Trei Ierarhi în cultul creștin*: Considerații generale despre pomenirea celor trei sfinți ierarhi. Realizări ale Sfinților Trei Ierarhi în domeniul cultului creștin: ca maestrii ai rugăciunii și îndrumători ai vieții religioase creștine; ca autori ai Liturghiilor ortodoxe; ca autori ai diferitelor rugăciuni din cultul ortodox; texte din scrierile Sfinților Trei Ierarhi întrebuintate în cultul ortodox; Sfinții Trei Ierarhi și cultul sfinților martiri; alte contribuții ale Sfinților Trei Ierarhi în domeniul dezvoltării cultului creștin. Cinstirea Sfinților Trei Ierarhi în cultul creștin (*B.O.R.*, LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 171—193).

(Autorul nesemnat) *Sărbătorirea patronului Institutului teologic universitar și Seminarului teologic din București*: Cuvânt festiv, cu tema «Ideile sociale în operele Sfinților Trei Ierarhi» (*B.O.R.*, LXXVII (1959), nr. 1, p. 66—70).

(Autorul nesemnat), *Sărbătorirea patronilor Institutului teologic și Seminarului teologic din București*: Cuvânt festiv, cu tema «Ideea de pace în opera Sf. Trei Ierarhi» (*B.O.R.*, LXXVIII (1960), nr. 1—2, p. 56—58).

Pr. Prof. Gheorghe I. Moiescu, *Sfinții Trei Ierarhi în Biserica Românească*: Însemnări și date din viața și opera Sfinților Trei Ierarhi. Cinstirea și pomenirea lor în Biserica Ortodoxă Română (*Ort.*, XII (1960), nr. 1, p. 3—33).

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Sfinții Trei Ierarhi și cultura vremii lor*: Atitudinea Sfinților Trei Ierarhi față de cultura vremii lor — normativă și pentru teologii de astăzi (*S.T.*, XIII (1961), nr. 1—2, p. 55—65).

Prof. N. Chițescu, *Aspecte ale eclesiologiei la Sfinții Trei Ierarhi*: Învățătura lor despre ființa Bisericii (*S.T.*, XIV (1962), nr. 7—8, p. 395—410).

(Autorul nesemnat), *Prăznuirea hramului Seminarului și Institutului teologic din București*: Cuvânt festiv cu tema «Sfinții Trei Ierarhi și cultura elină» (fragmente) (*B.O.R.*, LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 66—70).

(Autorul nesemnat), *Sărbătorirea hramului la Institutul și la Seminarul teologic din București*: Aspecte din viața și activitatea Sfinților Trei Ierarhi, menționate cu acest prilej (*B.O.R.*, LXXXVII (1969), nr. 1—2, p. 124—125, 125—126, 126—127).

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Aspecte ale artei literare în operele Sfinților Trei Ierarhi*: Considerații generale. Cuvântul sau expresivitatea literară: putere, prețuire, artă. Genurile literare în proză și poezie slujite și promovate de sensibilitatea și tehnica literară. Domenii ale existenței ca obiect ale artei literare: natura, lumea, viața, omul. Aprecieri critice antice și moderne asupra operelor Sfinților Trei Ierarhi (*S.T.*, XXI (1969), nr. 3—4, p. 164—178).

Vezi și: *Sfântul Vasile cel Mare* (1 ianuarie); — *Sfântul Grigorie Teologul* (25 ianuarie); — *Sfântul Ioan Gură de Aur* (27 ianuarie)

SFÎNTUL CHIRIL AL IERUSALIMULUI (18 martie)

Pr. Magistr. Mihai Georgescu, *Sfintele Taine după Catehezele Sfântului Chiril al Ierusalimului*: Scurte date biografice despre Sfântul Chiril al Ierusalimului (*S.T.*, XI (1959), nr. 7—8, p. 428—429).

Magistr. Viorel Chițu, *Catehezele Sfântului Chiril al Ierusalimului ca izvor pentru istoria cultului creștin*: Autorul, locul și data alcătuirii catehezelor (aspecte din opera sfântului) (*S.T.*, XII (1960), nr. 3—4, p. 161—163).

SFÎNTUL IOAN SCĂRARUL (SINAITUL) (30 martie)

Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, *Ecouri tîrzii ale Simbolului creștin al Scării*: Opera Sfîntului Ioan Scărarul (S.T., XIV (1962), nr. 1—2, p. 3—12).

† Nicolae, Mitropolitul Banatului, *Contribuții ale talmăcitorilor romîni la cunoașterea «Scării» Sfîntului Ioan Sinaitul*: Cum s-a răspîndit «Scara» Sfîntului Ioan Sinaitul între credincioșii ortodocși romîni, apelînd la mărturiile pe care le oferă istoria (S.T., XVI (1964), nr. 3—4, p. 144—158).

Svetozar Dușanici, *Branicevski Prevod Lestvite Iovana Sinaita (Traducerea de la Branicevo a Scării lui Ioan Sinaitul)*: (Notă, de Pr. Dr. N. Corneanu) (S.T., XI (1959), nr. 3—4, p. 241—244).

BUNĂVESTIRE (25 martie)

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Mariologia ortodoxă*: Bunăvestirea Preacuratei Fecioare Maria... (Ort., II (1950), nr. 4, p. 527—531).

Magistr. C. Pîrvu, *Temeiurile ortodoxe ale cultului Maicii Domnului*: În Vechiul și Noul Testament. În Sfînta Tradiție. Cultul Maicii Domnului în comparație cu cultul de adorare și cu cultul celorlalți sfinți. Istoria și dezvoltarea cultului Maicii Domnului de la origine pînă la Sinodul III Ecumenic (Efes, 431); cultul Maicii Domnului de la Sinodul III Ecumenic pînă la iconoclastism; cultul Maicii Domnului de la Sinodul VII Ecumenic pînă în zilele noastre (S.T., VI (1954), nr. 3—4, p. 189—218).

Magistr. Gheorghe Alexe, *Maica Domnului în colindele religioase românești*: ...Supravegherea sau hiperdulia Maicii Domnului (S.T., V (1953), nr. 9—10, p. 674—676).

Vezi și: *Adormirea Maicii Domnului* (15 august); *Nașterea Maicii Domnului* (8 septembrie); — *Intrarea în Biserică a Maicii Domnului* (21 noiembrie); — *Zămislirea Sfintei Fecioare* (9 decembrie); — *Soborul Maicii Domnului* (26 decembrie).

SFÎNTUL IERARH CALINIC, DE LA CERNICA (11 aprilie)

Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *O sută de ani de la mutarea către Domnul a Sfîntului Ierarh Calinic de la Cernica*. — *Unul din cele mai luminoase chipuri de ierarhi români* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 3—5, p. 347—352).

Pr. Nicolae Șerbănescu, *Sfîntul Ierarh Calinic de la Cernica, episcopul Rîmnicului*: Insemnări privind viața, activitatea și pomenirea sfîntului (B.O.R., LXXII (1954), nr. 5, p. 528—532).

(Același autor), *Canonizarea Sfîntului Ierarh Calinic de la Cernica* (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 11—12, p. 1137—1185).

(Același autor), *Sfîntul Ierarh Calinic de la Cernica, episcopul Rîmnicului (1868—11 aprilie — 1968)*: Familia Sfîntului Calinic. Sfîntul Calinic la mînăstirea Cernica: călugăr și stareț la această mînăstire. Sfîntul Calinic, episcop de Rîmnic. Activitatea sfîntului în eparhia Rîmnicului. Sfîntenia vieții Sfîntului Calinic. Aprecieri asupra vieții Sfîntului Calinic. Paretisis-ul Sfîntului Calinic. Sfîrșitul vieții sfîntului. Despre «rămasurile» Sfîntului Calinic (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 3—5, p. 353—395).

Magistr. Eugen Marina, *Contribuții la cunoașterea operei canonice a Sfîntului Ierarh Calinic de la Cernica*: Cîteva date despre viața și activitatea sfîntului, ca organizator al vieții bisericești. Scrierile în care se găsesc părerile și îndemnurile canonice ale Sfîntului Ierarh Calinic (B.O.R., LXXXIII (1965), nr. 5—6, p. 533—558).

Prof. T. G. B u l a t, *Tipografia și tipăriturile Sfântului Ierarh Kallinik de la Cernica* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 3—5, p. 398—409).

G. D. I s c r u, *O facere de bine a Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica: Înființarea unei școli în incinta mănăstirii, pe cheltuiala ei, în condițiile extrem de grele ale vremii (după un document anexat)* (Rev. cit., p. 396—397).

N. I. Ș., *Casa memorială «Sfântul Ierarh Calinic» din mănăstirea Cernica* (Rev. cit., p. 410—415).

Vezi și : *Despre canonizarea sfinților ortodocși români*

SFINȚII IERARHI IOREST ȘI SAVA (24 aprilie)

Pr. Prof. Gr. T. M a r c u, *Proclamarea canonizării Sfinților Ierarhi și Mărturisitori Iorest și Sava* (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 11—12, p. 1121—1136).

Victor C î m p e a n u, *Mitropolitul Sava Brancovici* (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 6, p. 551—570).

Vezi și : *Despre canonizarea sfinților ortodocși români*

SFÎNTUL APOSTOL ȘI EVANGHELIST IOAN (8 mai și 26 septembrie)

B. A. A l e x a n d r u, *În Patmos, la peștera Apocalipsei: Așezarea geografică a insulei Patmos. Însemnări despre mănăstirea Sfântului Ioan Evanghelistul din această insulă. Venirea și stabilirea Sfântului la Efes. Misiunea apostolică a Sfântului Ioan în împrejurimile Efesului și în toate ținuturile Asiei Mici. Refugiul și trăirea lui în peștera din Patmos. Martirajul și trecerea din această viață a Sfântului Apostol Ioan* (B.O.R., LXXVIII (1960), nr. 9—10, p. 929—938).

Vezi și : *Apostolii Domnului*

SFINȚII CUVIOȘI CHIRIL ȘI METODIE (apostolii slavilor : † 869 și † 885) (11 mai)

Pr. Prof. Ioan I. R ă m u r e a n u, *Unsprezece secole de la activitatea misionară a Sfinților Chiril și Metodie* (Ort., XIX (1967), nr. 1, p. 17—31).

'Εκκλησία (nr. 16—17/1966): Număr închinat Sfinților Chiril și Metodie (Recenzie, de Pr. Olimp N. Căciulă) (Ort., XIX (1967), nr. 2, p. 255—263).

(Autorul nesemnat), *Din viața Bisericilor Ortodoxe de peste hotare. — Biserica Ortodoxă a Greciei: Despre originea greacă a Sfinților Metodie și Chiril* (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 5—6, p. 528—529).

(Autorul nesemnat), *Din viața Bisericilor Ortodoxe de peste hotare. — Mitropolia Ortodoxă Cehoslovacă: Comemorarea împlinirii a 1100 de ani de la moartea Sfântului Chiril* (Rev. cit., p. 529).

(Autorul nesemnat), *Sărbătorirea împlinirii a 1100 de ani de la moartea Sfântului Chiril* (Rev. cit., p. 530—533).

Dr. N i c o l a e al Makariopolei, *Sfinții frați Metodie și Chiril, luminătorii slavilor. — La împlinirea a 1100 de ani de la moartea Sfântului Chiril* (Rev. cit., p. 533—538).

Prof. Univ. P. O l t e a n u, *Sfântul Chiril-Constantin «Filozoful», ca omilet și martir* (Rev. cit., p. 538—547).

SFÎNTUL MUCENIC IOAN ROMÂNUL (VALAHUL) (12 mai)

Pr. Conf. Al. I. C i u r e a, *Trei sute de ani de la moartea de mucenic a Sfântului Ioan Valahul (12 mai 1662—12 mai 1962): Considerații generale privind viața și canonizarea sfântului. Aniversarea a 300 de ani de la mucenicia Sfântului Ioan*

Valahul. Probleme, referințe și precizări noi în legătură cu Sfântul Ioan Valahul: numele, locul și data nașterii; timpul robiei și data muceniciei; felul morții; câteva precizări cu privire la cadrul istoric; viața sfântului în grecește și românește. Texte și ediții (B.O.R., LXXX (1962), nr. 5—6, p. 493—514).

Vartolomeu Diacul, *Sfântul Mucenic Ioan Românul: Viața, lucrarea și pomenirea sfântului* (B.O.R., LXXII (1954), nr. 5, p. 532—539).

Diac. Prof. Gh. I. Moiescu, *Generalizarea cultului... Sfântului Ioan Valahul* (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 11—12, p. 1186—1203).

SFÎNTUL IUSTIN MARTIRUL ȘI FILOZOFUL (1 iunie)

Pr. Asist. Ioan I. Rămureanu, *Concepția Sfântului Iustin Martirul și Filozoful despre suflet: Din învățătura și opera sfântului* (S.T., X (1958), nr. 7—8, p. 403—423).

Pr. Magistr. Simeon Stoica, *Liturghia creștină, din secolul II, descrisă de Sfântul Iustin Martirul și Filozoful, în raport cu Liturghia ortodoxă de astăzi: Cîteva date despre viața și opera sfântului* (Ort., XII (1960), nr. 1, p. 74—76).

FERICITUL AUGUSTIN (15 iunie)

H. I. Marou, *Saint Augustin et l'Augustinisme: Date din viața și opera marelui teolog apusean* (Recenzie, de Pr. Gh. I. Drăgulin) (Ort., XX (1968), nr. 4, p. 580—583).

SFINȚII APOSTOLI PETRU ȘI PAVEL (29 iunie)

Vezi: *Apostolii Domnului*

SFÎNTUL ATANASIE ATONITUL (5 iulie)

Dom Olivier Rousseau, *La vie de Saint Athanase l'Athonite: O variantă a vieții Sfântului Atanasie Atonitul* (Recenzie, de Prof. Teodor M. Popescu) (Ort., XVI (1964), nr. 4, p. 555—557).

SFÎNTA MARIA MAGDALENA (22 iulie)

V. Saxon, *Les Saintes Marie Magdeleine et Marie de Béthanie dans la tradition liturgique et omilétique orientale: Date și precizări despre sfintele femei miroșite* (Maria Magdalena și Maria din Betania, sora lui Lazăr) (Recenzie, de Pr. Prof. Ene Braniște) (Ort., X (1958), nr. 3, p. 443—446).

SFÎNTUL IPOLIT ROMANUL (10 august; vezi și: 30 ianuarie)

Pr. I. Vesa, *Așa-zisa «Anafora» a Sfântului Hipolit Romanul: Cine este autorul?* (S.T., XIII (1961), nr. 7—8, p. 438—440).

SFÎNTUL NIFON, PATRIARHUL CONSTANTINOPOLULUI (11 august)

Pr. Prof. Gheorghe I. Moiescu, *Viața Sfântului Nifon, patriarhul Țarigradului. — Cu prilejul împlinirii a 450 de ani de la mutarea sa către Domnul: Date istorice din viața și activitatea sfântului* (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 9, p. 860—872).

Constantin Grecescu, *Rostul «vieții lui Nifon» în «Istoria Țării Românești de cînd au descălecat românii»* (Rev. cit., p. 873—877).

ADORMIREA MAICH DOMNULUI (15 august)

Comunicatul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române: În legătură cu decretarea de către papa Pius al XII-a a noiei dogme — «înălțarea Sfintei Fecioare cu trupul la cer» (Ort., II (1950), nr. 4, p. 497—502).

Pr. Dr. Olimp N. Căciulă, *În legătură cu noua dogmă a papalității: «Assumptio corporea beatæ Mariæ virginis in coelum»* (Rev. cit., p. 503—514, 610—619).

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Mariologia ortodoxă: Adormirea Maicii Domnului* (Ort., II (1950), nr. 4, p. 549—558).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Învățătura despre Maica Domnului la ortodocși și catolici: Înălțarea Fecioarei Maria cu trupul la cer* (Rev. cit., p. 591—603).

Vezi și: *Bunavestire* (25 martie); — *Nașterea Maicii Domnului* (8 septembrie); — *Intrarea în Biserică a Maicii Domnului* (21 noiembrie); — *Zămislirea Sfintei Fecioare Maria* (9 decembrie); — *Soborul Maicii Domnului* (26 decembrie).

TĂIEREA CAPULUI SFÎNTULUI IOAN BOTEZĂTORUL (29 august)

Vezi: *Sfântul Prooroc Ioan Botezătorul* (7 ianuarie)

SFÎNTUL CUVIOS SIMEON STILPNICUL (1 septembrie; — vezi și: 24 mai și 21 iulie)

Magistr. Dan Zamfirescu, *Probleme teologice și hagiografice legate de supranumele Sfântului Simeon Noul Teolog: Scurt istoric al problemei. Posibilitatea și necesitatea stabilirii «forme» celei mai îndreptățite a supranumelui Sfântului Simeon. Forma ὁ Νέος Θεολόγος și traducerea «Noul Teolog» sînt consacrate de întreaga Ortodoxie drept numele tradițional al Sfântului Simeon* (Ort., X (1958), nr. 3, p. 395—429).

(Același autor), *Manuscrise slave cu traduceri din Simeon Noul Teolog: Însemnări și date din viața și opera sfântului* (Ort., XI (1959), nr. 4, p. 535—566).

NAȘTEREA MAICII DOMNULUI (8 septembrie)

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Mariologia ortodoxă: Nașterea Preacuratei Fecioare Maria* (Ort., II (1950), nr. 4, p. 516—524).

Magistr. C. Pârvu, *Temeiurile ortodoxe ale cultului Maicii Domnului: Lipsa de păcate personale ale Maicii Domnului* (S.T., VI (1954), nr. 3—4, p. 197—198).

Vezi și: *Bunavestire* (25 martie); — *Adormirea Maicii Domnului* (15 august); — *Intrarea în Biserică a Maicii Domnului* (21 noiembrie); — *Zămislirea Sfintei Fecioare* (9 decembrie); — *Soborul Maicii Domnului* (26 decembrie)

SFÎNTUL NICETA DE REMESIANA SAU NICHITA ROMÂNUL († 414) (15 septembrie)

Pr. Prof. Ioan G. Coman, «Aria misionară» a Sfântului Niceta de Remesiana (B.O.R., LXVI (1948), nr. 5—8, p. 337—356).

Magistr. Ștefan C. Alexe, *Foloasele cîntării bisericești în comun după Sfântul Niceta de Remesiana: Din viața, învățătura și activitatea sfântului* (B.O.R., LXXV (1957), nr. 1—2, p. 164—173).

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Operele literare ale Sfântului Niceta de Remesiana* (S.T., IX (1957), nr. 3—4, p. 200—232).

Asist. Ștefan C. Alexe, *Sfântul Niceta de Remesiana și ecumenicitatea patristică din secolele al IV-lea și al V-lea: Viața și activitatea Sfântului Niceta de Remesiana. Învățătura teologică de nivel ecumenic a Sfântului Niceta de Remesiana. Trăirea creștină după acest sfînt. O nouă ediție a operelor sfîntului. Sfîntul Niceta de Remesiana în teologia ortodoxă română* (S.T., XXI (1969), nr. 7—8, p. 467—588).

SFÎNTUL IOSIF CEL NOU DE LA PARTOȘ (15 septembrie)

Prot. Dr. Gh. Cotoșman, *Marile festivități religioase de la Timișoara. — Proclamarea solemnă a canonizării și instituirea cultului Sfântului Ierarh Iosif II/ cel Nou de la Partoș* (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 10—11, p. 893—928).

Pr. Grigore N. Popescu, *Viața Sfântului Iosif cel Nou, mitropolitul Timișoarei și a toată Țara Banatului* (Rev. cit., p. 929—937).

SFÎNTUL MUCENIC CIPRIAN (2 octombrie)

Pr. Prof. Ioan G. C o m a n, *Personalitatea Sfântului Ciprian: Considerații generale. Viața sfântului. Opera sa literară. Aspecte ale doctrinei Sfântului Ciprian* (S.T., XI (1959), nr. 5—6, p. 267—296).

(Același autor), *Chipul Sfântului Ciprian în panegiricile Sfântului Grigorie de Nazianz și Prudențiu: Chestiuni generale despre personalitatea Sfântului. Chipul Sfântului Ciprian: elemente istorice și cvasistorice ale unui chip complex; elemente neistorice și de edificare* (S.T., XIII (1961), nr. 3—4, p. 123—149).

(Același autor), *Les deux Cyprian de Saint Grégoire de Nazianze: Eseu publicat cu prilejul celui de-al XVII-lea centenar al morții Sfântului Ciprian — în care se precizează că în panegiricul Sfântului Grigorie de Nazianz ținut la moartea Sfântului Ciprian (3 octombrie 379) este vorba de două sfinte personaje cu același nume: Sfântul Ciprian din Antiohia și Sfântul Ciprian din Cartagina* (Recenzie, de Gh. Alexe) (Ort., XIV (1962), nr. 1—2, p. 208—209).

Diac. Drd. Marin I. S a v a, *Atitudinea Sfântului Ciprian față de problema unității Bisericii și actualitatea ei* (S.T., XXI (1969), nr. 3—4, p. 210—219).

SFÎNTUL APOSTOL TOMA (6 octombrie și Duminica Tomii)

Vezi: *Apostolii Domnului*

SFÎNTA CUVIOASA PARASCHEVA (14 octombrie)

Pr. C. N o n e a și Pr. S. P o r c e s c u, *Generalizarea cultului Sfintei Cuvioase Parascheva* (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 11—12, p. 1066—1096).

(Autorul nesemnat), *Prăznuirea Sfintei Parascheva: Cuvîntul festiv al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, cu acest prilej* (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 10—11, p. 940—943).

Vezi și: *Despre canonizarea sfinților ortodocși români*

CUVIOȘII MĂRTURISITORI VISARION SARAI, SOFRONIE DE LA CIOARA ȘI MUCENICUL OPREA DIN SĂLIȘTE (21 octombrie)

Pr. Prof. Gr. T. M a r c u, *Proclamarea canonizării... Cuvioșilor Mărturisitori Visarion Sarai și Sofronie de la Cioara și a Sfântului Mucenic Oprea din Săliștea Sibiului* (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 11—12, p. 1121—1136).

Vezi și: *Despre canonizarea sfinților ortodocși români*

SFÎNTUL MARE MUCENIC DIMITRIE, IZVORÎTORUL DE MIR (26 octombrie)

Pr. I. G., *Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române între 23 octombrie și 5 noiembrie 1962 de o delegație a Bisericii Ortodoxe Sârbe, în frunte cu Sanctitatea Sa Gherman, Arhiepiscop de Ipec și Patriarh al Serbiei și Macedoniei: Cuvîntul festiv închinat vieții și activității Sfântului Mare Mucenic Dimitrie, izvoritorul de mir* (B.O.R., LXXX (1962), nr. 11—12, p. 1003—1005).

SFÎNTUL DIMITRIE BASARABOV (CEL NOU) (27 octombrie)

Pr. Nicolae Ș e r b ă n e s c u, *Generalizarea cultului Sfântului Dimitrie Basarabov* (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 11—12, p. 1203—1221).

(Același autor), *Festivitățile de la Catedrala patriarhală pentru prăznuirea Sfântului Mucenic Dimitrie și a Sfântului Cuvios Dimitrie Basarabov: Despre viața și sfintele moaște ale Sfântului Dimitrie Basarabov (cuvînt festiv)* (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 10—11, p. 946, 958—959).

Arhim. Benedict Ghiuș, *Panegiric în cinstea Sfântului Dimitrie Basarabov* (Rev. cit., p. 959—965).

SFÎNTUL GRIGORIE DECAPOLITUL (20 noiembrie)

Pr. Emil Nedeleșcu, *Generalizarea cultului Sfântului Grigorie Decapolitul* (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 11—12, p. 1109—1120).

Vezi și: *Despre canonizarea sfinților ortodocși români*

INTRAREA ÎN BISERICĂ A MAICII DOMNULUI (21 noiembrie)

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Mariologia ortodoxă: Intrarea în Biserică a Preacuratei Fecioare Maria* (Ort., II (1950), nr. 4, p. 524—527).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Maica Domnului, mijlocitoare* (Ort., IV (1952), nr. 1, p. 79—129).

Magistr. Gheorghe Alexe, *Maica Domnului în colindele religioase românești: Maica Domnului ca rugătoare și mijlocitoare* (S.T., V (1953), nr. 9—10, p. 671—674).

Magistr. C. Pârvu, *Temeiurile ortodoxe ale cultului Maicii Domnului. Maica Domnului, mijlocitoare* (S.T., VI (1954), nr. 3—4, p. 198—201).

Vezi și: *Bunavestire* (25 martie); — *Adormirea Maicii Domnului* (15 august); — *Nașterea Maicii Domnului* (8 septembrie); — *Zămislirea Sfintei Fecioare Maria* (9 decembrie); — *Soborul Maicii Domnului* (26 decembrie)

SFÎNTA MUCENIȚA FILOTEIA (7 decembrie)

Prof. C. Pîrvu și Prof. D. Radu, *Generalizarea cultului Sfintei Filoteia* (B.O.R. LXXIII (1955), nr. 11—12, p. 1096—1109).

Vezi și: *Despre canonizarea sfinților ortodocși români*

ZĂMISLIREA SFINTEI FECIOARE MARIA (9 decembrie)

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Învățătura despre Maica Domnului la ortodocși și catolici: Despre imaculata concepție («nepătata zămislire») la romano-catolici — și punctul de vedere ortodox în această problemă. Maria «împreună răscumpărătoare» («corredemptrix») cu Hristos a neamului omenesc — la romano-catolici — și punctul de vedere ortodox în această problemă* (Ort., II (1950), nr. 4, p. 559—609).

Vezi și: *Bunavestire* (25 martie); — *Adormirea Maicii Domnului* (15 august); — *Nașterea Maicii Domnului* (8 septembrie); — *Intrarea în Biserică a Maicii Domnului* (21 noiembrie); — *Soborul Maicii Domnului* (26 decembrie)

PREA CUVIOSUL PĂRINTELE NOSTRU NICODIM, DE LA TISMANA (26 decembrie)

Diac. Prof. Gh. I. Moiescu, *Generalizarea cultului Cuviosului Nicodim de la Tismana...* (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 11—12, p. 1186—1203).

Vezi și: *Despre canonizarea sfinților ortodocși români*

SOBORUL MAICII DOMNULUI (26 decembrie)

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Mariologia ortodoxă: Fecioara naște. Maica Domnului* (Ort., II (1950), nr. 4, p. 531—549).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Maica Domnului, mijlocitoare* (Ort., IV (1952), nr. 1, p. 79—129).

Magistr. Gheorghe Alexe, *Maica Domnului în colindele religioase românești: «Că la Betleem Maria, săvârșind călătoria». «Fecioara Maria naște pe Mesia». Maica Domnului* (S.T., V (1953), nr. 9—10, p. 662—671).

Magistr. C. Pîr v u, *Temeiurile ortodoxe ale cultului Maicii Domnului: Sfânta Fecioara Maria, Născătoare de Dumnezeu. Pururea Fecioria Maicii Domnului* (S.T., VI (1954), nr. 3—4, p. 191—196).

Magistr. Stan R. C o m a n, *Consecințele uniunii ipostatice în iconografia Bisericii Ortodoxe: Maica Domnului, Născătoare de Dumnezeu* (Ort., X (1958), nr. 1, p. 86—88).

Ierom. Magistr. Apostolos Dimelis, *Genealogia Mîntuitorului după Sfinții Părinți: Atitudinea față de Maica Domnului* (S.T., X (1958), nr. 9—10, p. 577—579).

Pr. Dumitru C r i s t e s c u, *Opera teologică și apologetică a spătarului Nicolae Milescu: Istoria despre icoana Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, Maria, 1665...* (Ort., X (1958), nr. 4, p. 496—497).

Magistr. Traian S e v i c i u, *Hristologia și soteriologia Sfântului Ioan Damaschin, după canoanele Invierii, Înălțării și Cincizecimii: Maica Domnului este Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioară* (Ort., XI (1959), nr. 4, p. 572—573).

Pr. Magistr. Ioan T u r c u, *Aspecte dogmatice din corespondența cu Isidor Pelusiotul: Maica Domnului, Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioară* (Ort., XIII (1961), nr. 2, p. 254—256).

Prof. Ioan Gh. S a v i n, *Rolul Dreptului Iosif în iconomia răscumpărării și locul său în hagiografia creștină: Se comentează tendința Bisericii Romano-Catolice de a alinia pe Dreptul Iosif întru totul Sfintei Fecioare Maria, ridicîndu-l pe același plan grațial cu dînsa, sub motivul că tot ceea ce aparține Sfintei Fecioare Maria revine, pe drept, și logodnicului ei legal, Dreptul Iosif* (S.T., XVI (1964), nr. 5—6, p. 303—333).

Pr. Prof. Ioan G. C o m a n, *Momente și aspecte ale hristologiei precalcedoniene și calcedoniene: Despre Sfânta Fecioară Maria* (Ort., XVII (1965), nr. 1, p. 61—63).

Magistr. Const. I. C o r n i ț e s c u, *Idei dogmatice în cuvîntările Sfântului Ioan Hrisostom la praznicile împărătești: Măriologia* (S.T., XVII (1965), nr. 7—8, p. 444—445).

Drd. Ion C a r a z a, *Doctrina hristologică a lui Leonțiu de Bizanț: Despre Sfânta Fecioara Maria* (S.T., XIX (1967), nr. 5—6, p. 331—333).

(Același autor), *Imnele Sfântului Efrem Sirul despre Maica Domnului: Sfânta Maria este Maică a lui Dumnezeu. Sfânta Maria este Fecioară înainte de naștere și după naștere* (S.T., XIX (1967), nr. 7—8, p. 459—466).

V. — DIN VIAȚA ȘI ACTIVITATEA UNOR SFINȚI PRĂZNUIȚI LA DATE VARIABILE (după data Sf. Paști)

SFÎNTUL GRIGORIE PALAMA

(Duminica a II-a din Postul Mare; — vezi și: 14 noiembrie)

A. V a s i l i v, *Andrei Rubliov și Grigorie Palama: Însemnări și precizări despre învățătura Sf. Grigorie Palama* (Recenzie, de C. B.) (Ort., XIII (1961), nr. 4, p. 614—618).

SFINTELE FEMEII MIRONOSIȚE (Duminica a III-a după Sfintele Paști)

V. S a x e r, *Les Saintes Marie Madeleine et Marie de Béthanie dans la tradition liturgique et omilétique orientale: Date și precizări despre femeile mironosițe* (Recenzie, de Pr. Prof. Ene Braniște) (Ort., X (1958), nr. 3, p. 443—446).

VI. — INDICE ALFABETIC CU SFINȚII DE PESTE AN PRĂZNUIȚI ÎN BISERICA ORTODOXĂ

Pr. Gr. P o p e s c u, *Calendar cu toți sfinții din an prăznuiți în Biserica Ortodoxă a Răsăritului, întocmit după Viețile Sfinților scrise de arhiepiscopul Dimitrie al Rostovului, după Minee și alte lucrări* (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 1—2, p. 151—196).

SINOADELE ÎN BISERICĂ

I. — PRINCIPIUL SOBORNICITĂȚII ÎN CONDUCEREA BISERICII

Vezi: *Autoritatea în Biserică*

II. — DESPRE SINODUL APOSTOLIC

Vezi: *Autoritatea în Biserică*

III. — DESPRE SINOADELE LOCALE DIN PRIMELE SECOLE CREȘTINE

1. FELURILE LOR

Vezi: *Autoritatea în Biserică* (Autoritatea în Bisericile autonome și autocefale)

2. DESPRE UNELE SINOADE LOCALE DIN BISERICA VECHĂ

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Definiția dogmatică de la Calcedon*: Sinodul de la Constantinopol (448). Sinodul de la Efes (449) (*Ort.*, III (1951), nr. 2—3, p. 373—391).

Pr. Prof. I. Rămureanu, *Sinodul de la Sardica din anul 343*: Considerații generale. Pregătirile pentru convocarea Sinodului din Sardica. Sinodul din Sardica (cum a decurs) (*S.T.*, XIV (1962), nr. 3—4, p. 146—175).

(Același autor), *Sinoadele de la Sirmium dintre anii 348 și 258. Condamnarea lui Fotin de Sirmium* (*S.T.*, XV (1963), nr. 5—6, p. 266—316).

Pr. Nicolae Șerbănescu, *S-a ținut un sinod antiunionist la Iași în anul 1595?* (*H.O.R.*, LXXXI (1963), nr. 7—8, p. 768—780).

IV. — DESPRE SINOADELE LOCALE ALE BISERICILOR ORTODOXE NAȚIONALE AUTOCEFALE, DIN TRECUȚ ȘI PREZENT

Magistr. Eugen C. Marina, *Organizarea sinoadelor permanente în Bisericile Autocefale*: Considerații istorice privind sinoadele permanente. Felul în care funcționează sinoadele permanente în Bisericile Autocefale Ortodoxe: Sinodul permanent în Biserica Ortodoxă Rusă. Sinodul permanent în Biserica Ortodoxă Greacă. Sinodul permanent în Biserica Ortodoxă Bulgară. Sinodul permanent în Biserica Ortodoxă Albă. Sinodul permanent în Biserica Ortodoxă Română. Concluzii (*S.T.*, XVIII (1966), nr. 5—6, p. 337—354).

Magistr. Stelian Izvoranu, *Sinoadele de sub regimul legilor lui Cuza Vodă* (*H.O.R.*, LXXVIII (1960), nr. 7—8, p. 658—682).

Vezi și: *Orînduirea canonică și administrativă a Bisericii Ortodoxe Române, în contemporaneitate* (Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române).

V. — DESPRE SINOADELE ECUMENICE

Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *Sinodul al II-lea Ecumenic de la Constantinopol (451)*. — *Invățătura despre Sfîntul Duh și Biserică. Simbolul constantinopolitan*: Situația politică și religioasă în care s-a întrunit Sinodul al II-lea Ecumenic. Convocarea sinodului. Episcopii participanți la sinod. Dezbaterile Sinodului al II-lea Ecumenic. Canoanele Sinodului al II-lea Ecumenic. Autoritatea Sinodului al II-lea Ecumenic în Biserica Universală (*S.T.*, XXI (1969), nr. 5—6, p. 341—386).

Justinian, Patriarhul României, *Valabilitatea actuală a canonului 28 al Sinodului IV Ecumenic de la Calcedon* (*Ort.*, III (1951), nr. 2—3, p. 173—187).

Prof. Teodor M. Popescu, *Importanța istorică a Sinodului al IV-lea Ecumenic*: Considerații generale. Sinodul de la Calcedon. Urmările Sinodului al IV-lea. Importanța Sinodului de la Calcedon (*Rev. cit.*, p. 188—294).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Definiția dogmatică de la Calcedon: Sinodul Ecumenic de la Calcedon. Definiția dogmatică de la Calcedon* (Rev. cit., p. 391—415).

Pr. Prof. Liviu Stan, *Importanța canonic-juridică a Sinodului al IV-lea Ecumenic: Preliminarii*. Cu privire la organizarea internă a Bisericii sinodul a confirmat canoanele date de sinoadele anterioare, a întărit principiul ierarhic, a introdus demnitatea de patriarh în Biserică, a întărit principiul sinodalității în Biserică, a luat măsuri pentru buna organizare a unităților administrative ale Bisericii, a luat măsuri pentru buna organizare a eparhiilor, a luat măsuri pentru reglementarea situației clerului inferior și pentru disciplinarea lui, a luat măsuri pentru buna organizare a societăților bisericești, s-a ocupat de calificarea abaterilor, abuzurilor și în genere a infrațiunilor bisericești și de pedepsirea lor, a luat o serie de măsuri cu privire la reorganizarea justiției bisericești (Rev. cit., p. 441—458).

Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *Sinodul al patrulea ecumenic și organizarea vieții monastice* (Rev. cit., p. 459—479).

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Poziția actuală a celor nemulțumiți de hotărârile Sinodului IV Ecumenic* (Rev. cit., p. 480—491).

(Autorul nesemnat), *1500 de ani de la Sinodul IV Ecumenic din Calcedon (451—1951)* (B.O.R., LXIX (1951), nr. 10—12, p. 409—412).

Cuvîntarea festivă rostită de I. P. S. Firmilian al Olteniei, cu prilejul comemorării a 1500 de ani de la Sinodul IV Ecumenic din Calcedon (Rev. cit., p. 413—418).

(Autorul nesemnat), *Comemorarea a 1500 ani de la Sinodul IV Ecumenic de la Calcedon* (B.O.R., LXX (1952), nr. 6—8, p. 457—458).

Karekin Sarkissian, *The Council of Chalcedon and the Armenian Church*: (Recenzie, de Diac. Asist. Ion Bria) (Ort., XXI (1969), nr. 3—4, p. 281—287).

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Problemele dogmatice ale Sinodului V Ecumenic: Despre convocarea Sinodului al V-lea Ecumenic* (S.T., V (1953), nr. 5—6, p. 312—318).

Pr. Prof. Liviu Stan, *Împăratul Justinian, Sinodul V Ecumenic și papalitatea* (Rev. cit., p. 347—364).

Pr. Magistr. Aurelian I. Catrina, *Canoanele Sinodului convocat ca al VIII-lea ecumenic: Imprejurările istorice și factorii care au determinat convocarea Sinodului zis al VIII-lea ecumenic. Scopul lui și cuprinsul esențial al canoanelor ce au fost elaborate de acest sinod* (Ort., XVII (1965), nr. 4, p. 536—549):

Spre al VIII-lea Sinod ecumenic, autentic

(Autorul nesemnat), *Cu privire la un viitor sinod ecumenic. — Preliminarii: Congresul panortodox de la Constantinopol (1923). Comisia de la Vatoped (1930). Congresul de la Atena (1936). Consfătuirea de la Moscova (1948)* (Ort., IV (1952), nr. 3—4, p. 583—603).

(Autorul nesemnat), *Spre al VIII-lea Sinod Ecumenic: Încercări și strădanii contemporane ale Bisericii Ortodoxe pentru convocarea și ținerea unui viitor sinod ecumenic* (Ort., XIII (1961), nr. 4, p. 633—639).

Pr. Prof. Liviu Stan, *Problema unui viitor sinod ecumenic și poziția Bisericii Ortodoxe Române față de el* (Ort., XX (1968), nr. 2, p. 331—337).

Mitropolitul Emilian al Calabriei, *În vederea Prosinodului: (Notă bibliografică, de T.M.P.)* (S.T., XX (1968), nr. 3—4, p. 314—315).

VI. — DESPRE CONFERINȚELE PANORTODOXE

(Autorul nesemnat), *Înfăptuiri: ...Consfătuirea de la Moscova...* (B.O.R., LXVII (1949), nr. 7—10, p. 65—67).

Pr. Dr. Gh. Soare, *De la Vatoped la Rhodos: Obiectivele adunărilor panortodoxe de la Constantinopol (1923) și de la Vatoped (1930). Reluarea și amplificarea lor la Conferința panortodoxă de la Rodos. Necesitatea, convocarea și desfășurarea acesteia* (B.O.R., LXXIX (1961), nr. 9—10, p. 844—853).

Prof. N. Chițescu, *Note și impresii de la Conferința panortodoxă de la Rhodos: Considerații generale. Pregătirea Conferinței panortodoxe de la Rodos. Deschiderea, solemnitatea și lucrările ei. Temele: credință și dogmă; cultul divin; administrația și ordinea bisericească; raporturile Bisericilor Ortodoxe între ele; raporturile Bisericii Ortodoxe cu cealaltă lume creștină; Ortodoxia în lume. Însemnătatea Conferinței panortodoxe de la Rodos pentru Biserica Ortodoxă și pentru năzuințele de azi ale omenirii. Mesajul ei* (Rev. cit., p. 854—889).

Episcop Antim Nica-Tîrgovișteanul, vicar patriarhal, *A doua Conferință panortodoxă de la Rodos (26—29 septembrie 1963): Rostul și scopul primei Conferințe de la Rodos: strângerea legăturilor frățești dintre Bisericile Ortodoxe Autocefale și alcătuirea listei temelor, care urmează să fie discutate de Prosinodul ortodox. Rostul și scopul celei de-a doua Conferințe de la Rodos: relațiile Ortodoxiei cu celelalte confesiuni creștine și în special cu Biserica Romano-Catolică. Luarea unei atitudini comune cu privire la aceste obiective de necesitate contemporană* (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 9—10, p. 898—915).

Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *A treia Conferință panortodoxă de la Rodos: Cum s-a desfășurat ea și ce hotărîre s-a luat. Mesajul celei de a treia Conferințe panortodoxe* (B.O.R., LXXXII (1964), nr. 11—12, p. 1005—1018).

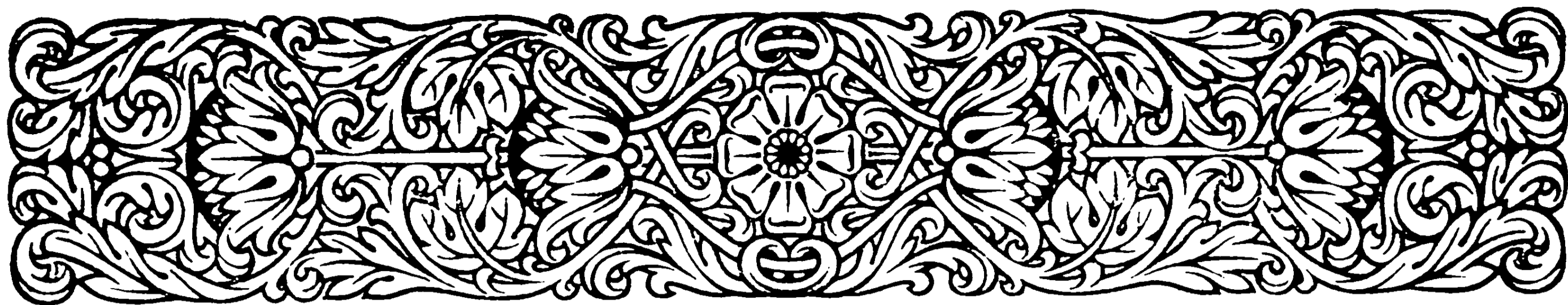
Pr. Prof. Liviu Stan, *A patra Conferință panortodoxă (Geneva-Chambesy, 8—16 iunie 1968): S-a discutat și s-au luat hotărîri în legătură cu alcătuirea unui plan de stabilire a modului de pregătire, prin colaborare interortodoxă, a lucrării Sfîntului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe, care urmează să se pronunțe asupra temelor din catalogul primei Conferințe panortodoxe* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 870—881).

VII. — CONCILIILE DE LA VATICAN ALE BISERICII ROMANO-CATOLICE

Vezi: *Autoritatea în Biserică* (Autoritatea în Biserica Romano-Catolică)

Pr. ALEXANDRU-ARMAND MUNTEANU

RECENZII

DATE NOI DESPRE CONSTANTIN VARDALAHOS

Se cunoștea și pînă acum rolul pe care Constantin Vardalahos l-a jucat în învățămîntul superior, în limba greacă, de la Academia domnească din București. Elev și urmaș al marelui Lambru Fotiadi, în două rînduri director al acestei Academii, Vardalahos care se născuse în Egipt și făcuse studii temeinice în Italia (Padova), s-a făcut vestit mai ales prin întinsele sale cunoștințe în domeniul științelor pozitive (matematici, științe fizico-chimice, medicină) și prin prețuirea pe care a dat-o, cu orice prilej, științei și filozofiei din epoca modernă, pe care le socotea superioare celor din antichitate. Produs distins al epocii luminilor, Vardalahos a contribuit esențial la ridicarea prestigiului Academiei domnești din București, care — în vremea directoratului său — putea sta alături de oricare din înaltele școli al Apusului.

În ultima vreme, personalitatea marelui dascăl grec s-a bucurat de un număr de contribuții care au pus în lumină mai vie laturi din viața și activitatea sa cărturărească. După studiul Elenei Kukku, *Constantin Vardalahos (1755—1830)*, publicat în «Byzantinischneugriechische Jahrbücher», 19 (1966), p. 123—126, figura lui Vardalahos este evocată în numeroase pagini din valoroasa lucrare a Ariadnei Camariano-Cioran, *Academiile domnești din București și Iași*, București, 1971, care scoate în relief rolul înnoitor jucat de neuitatul profesor și director al Academiei din București în organizarea învățămîntului superior din Țara Românească, în primele decenii ale secolului al XIX-lea.

Concomitent, cercetătoarea greacă Maria Mantuvallos dădea la lumină două contribuții privitoare la Vardalahos, asupra cărora ne vom opri în cele ce urmează. Vom începe cu cea din urmă, care are contingente cu teologia și merită cu deosebire să ne rețină atenția. Studiul Mariei Mantuvallos a fost prezentat mai întîi la cel de al XIV-lea congres internațional de studii bizantine, ținut la București, în septembrie 1971. Puțin mai tîrziu, comunicarea a apărut în revista «Παπασσός» din Grecia, seriă a doua, t. XIII (1971), p. 682—697, sub titlul care, în traducere românească, este următorul: *Constantin Vardalahos și scholiile sale inedite la Grigorie Teologul*.

După ce, în cîteva cuvinte, evocă etapele carierei didactice a marelui dascăl grec, autoarea relevă prețuirea de care Vardalahos s-a bucurat printre elevii săi de la școala greacă de comerț din Odesa, unde a profesat după plecarea sa din București și pe care a părăsit-o, chemat în Grecia de Kapodistria, în 1830. Se știe, însă că ilustrul dascăl avea să piară, tocmai cu acest prilej, într-un naufragiu, în apropiere de Egina.

Deși orientat mai cu deosebire către științele pozitive, Vardalahos n-a trecut cu vederea nici studiile cu caracter teologic. Solicitat de igumenul metohului Sinaiților din Constantinopol, Ilarion, viitorul mitropolit de Adrianopol, Vardalahos a alcătuit scholii și a «parafrazat» întreaga operă a Sfântului Grigorie de Nazianz, după cum ne informează Gh. Ghennadios.

Prin 1806 — deci pe cînd era directorul Academiei din București — învățatul grec s-a adresat marelui său compatriot, Adamantios Covay, care pe atunci se afla la Paris, în nădejdea că lucrarea sa să se publice acolo, cu cheltuiala mitropolitului de pe atunci al Ungrovlahiei, Dositei Filitti. Încercarea lui Vardalahos n-a izbutit însă și — după zece ani — el s-a îndreptat din nou către sprijinul unui compatriot. De data aceasta s-a adresat lui Chiril, patriarhul ecumenic al Constantinopolului, căruia i-a trimis manuscrisul în nădejdea că va vedea lumina în teascurile tipografiei patriarhale. Patriarhul ecumenic îi răspunde într-o lungă scrisoare, plină de laude, prin care se confirmă primirea manuscrisului și se arată că a fost trimis — după rînduială — Sfântului Sinod, care trebuia să-și dea avizul. Nu se știe din ce pricini manuscrisul lui Vardalahos rămîne, și de data aceasta, netipărit. Autorul scholiilor la Grigorie Teologul nu se dă, totuși, bătut. Trecînd, în 1820, prin Iași, Vardalahos lasă manuscrisul său unei edituri, asupra căreia nu ne-au parvenit, din nefericire, amănunte. Pînă la sfîrșit, întreg materialul pe care îl datorăm strădaniei lui Vardalahos a ajuns în arhivele Asociației literare grecești «Παρουσιός», însoțit însă și de o corespondență prețioasă, în legătură cu drepturile căpătate de autor și cu alte împrejurări legate de manuscrisul lui Vardalahos.

Așa de pildă, într-o scrisoare datată Iași, 25 august 1820, și semnată de arhiepiscopul titular Grigorie Irinupoleos, cu un post-scriptum al dicheofilaxului Nicolae Levidis, aflăm că manuscrisul fusese cumpărat cu 8000 groși, care au fost achitați, în două rate, lui Vardalahos, prin mijlocirea marelui vistier din Țara Românească, Ioan Hagi Moscu, pînă la sfîrșitul anului amintit. Dintr-o însemnare din aprilie 1828 a lui Grigorie al Irinupolei reiese, iarăși, că plănuita tipărire a scholiilor la Grigorie Teologul, care trebuia să se săvîrșească în 1821, a fost zădărnicită din pricina împrejurărilor politice bine știute. Doi ani mai tîrziu, dintr-o însemnare, din mai 1830, a vestitului profesor ieșean Dimitrie P. Govdelas, se vede că acesta, umblînd prin cărțile din biblioteca Mitropoliei ieșene, a deschis, din nebăgare de seamă, pachetul unde se păstra manuscrisul lui Vardalahos. Govdelas l-a înmînat însă, de îndată, mitropolitului Veniamin Costache, ca să fie investit cu pecetea acestuia și păstrat în bună pază. După care, manuscrisul cumpărat (sau răscumpărat) de N. Levidis a ajuns în Grecia și, mai tîrziu, de la familia Levidis, împreună cu alte cărți și manuscrise, și-a găsit un adăpost mai statornic în colecțiile Societății literare «Παρουσιός».

Maria Mantuvallos descrie, apoi, manuscrisul și prezintă metoda după care s-a călăuzit Vardalahos cînd și-a alcătuit scholiile sale, avînd în față edițiile operelor lui Grigorie Teologul, imprimate la Paris, în 1609 și 1630. Scholiile lui Vardalahos, de importanță și întindere diferită, sînt de natură: lingvistică, literară, istorico-geografică, teologică și etnografică. După părerea autoarei, «observațiile aceluia dascăl înțelept își păstrează neștirbită valoarea lor literară și alcătuiesc încă și azi o contribuție valoroasă la studiul operei lui Grigorie». În nădejdea că ele se vor publica, totuși, Maria Mantuvallos reproduce scholiile lui Vardalahos la scrisoarea a VII-a a Sfântului Grigorie de Nazianz.

Am amintit că aceeași autoare, cu un an înainte, mai dăduse la lumină o contribuție, nu lipsită de interes, cu privire la ecoul stîrnit de moartea neașteptată a lui Constantin Vardalahos, sub titlul *Un necrolog necunoscut închinat lui Constantin Vardalahos*. Maria Mantuvallos publică în aceeași limbă și în același periodic, «Παρουσιάζει», seria a doua, t. XII (1970), p. 667—675, pe lîngă o serie de date — de altfel cunoscute — despre viața, activitatea și publicațiile marelui dascăl, și o cuvîntare funebră — redactată în franțuzește și apoi tradusă în grecește de N. D. Levidis — a profesorului francez Louis Repé, care îl cunoscuse îndeaproape pe Vardalahos și colaborase cu acesta, în vremea cînd dascălul grec funcționase ca profesor și director al școlii comerciale grecești din Odesa.

Desigur că nu ne putem aștepta ca, într-o cuvîntare cu caracter ocazional, să aflăm elemente de un interes excepțional cu privire la marele dispărut. Totuși, datele pe care ni le indică profesorul francez vor trebui luate în considerare, începînd cu anul nașterii lui Vardalahos, pe care Repé îl socotește a fi 1753, pe cînd N. Levidis socotea că dascălul și prietenul său se născuse în 1755. În ce privește orașele italiene în care a studiat Vardalahos, Levidis menține numai Padova, unde acesta ar fi studiat medicina, pe cînd panegiristul francez amintește, în primul rînd, Pisa, precum și «alte orașe», alături de Padova. Datele lui Repé mai au încă nevoie să fie verificate și Maria Mantuvallos ne făgăduiește că o va face într-un viitor studiu, în care se vor cerceta, pe lîngă date pur biografice, și etapele carierei didactice a lui Vardalahos.

Se știe, într-adevăr că, pe lîngă activitatea desfășurată, în două rînduri, în cadrul Academiei domnești din București, precum și la Odesa, după revoluția din 1821 din Grecia, Vardalahos a fost, vreme de cîtiva ani, profesor la gimnaziul din Hios — el însuși fiind de obîrșie hiotă, deși născut în Egipt — unde a predat, în primul rînd, fizica experimentală, domeniu în care se evidențiasse prin publicarea, în 1812, la Viena, a unui manual cu totul remarcabil. Este ușor de văzut, prin urmare, cîte laturi pline de interes prezintă activitatea marelui profesor, atît de legat de învățămîntul superior în limba greacă din București, în ultimele decenii ale perioadei fanariote.

Vardalahos a acordat o susținută atenție și studiilor teologice și a stăruit să i se publice contribuțiile sale la o mai bună înțelegere a operei Sfîntului Grigorie Teologul. De aceea am socotit că figura inimosului dascăl stins din viață acum aproape un veac și jumătate merită să fie evocată în aceste cîteva rînduri.

Prof. ALEXANDRU ELIAN

Gala Galaction, *Jurnal*, vol. I. Ediție îngrijită de Mara Galaction Țuculescu și Teodor Vîrgolici. Prefață și note de Teodor Vîrgolici. Editura Minerva, București, 1973, 716 p.

Se cunoaște că Gala Galaction a scris un *Jurnal* particular. A vorbit de cîteva ori despre el. A publicat din el, cu mențiunea «Pagini din jurnal». După moartea scriitorului (1961), cînd urmașii săi au hotărît tipărirea *Jurnalului*, au publicat, în reviste, capitole întregi din el.

Atît paginile destăinuie de scriitor cit și fragmentele postume vesteau și adevereau valoarea excepțională, biografică, literară și socială, a *Jurnalului* lui Gala, ceea ce a făcut ca tipărirea lui să fie urmărită și așteptată cu un interes deosebit.

În prefața, cuprinzătoare și documentată, Teodor Vârgolici biograful și editorul competent al lui Galaction, arată împrejurările biografice în care scriitorul a început și a întreținut *Jurnalul*, precum și valoarea, cu adevărat excepțională, a cărții. Citează câteva cărți de felul acesta: *jurnale* (al lui Vasile Alecsandri, al lui C. A. Rosetti, *Insemnările zilnice* ale lui Titu Maiorescu, *jurnalele* lui Mateiu I. L. Caragiale, Camil Petrescu, Mihail Sebastian...) și afirmă că «*Jurnalul* lui Gala Galaction este unic, deocamdată, în literatura română». Unic, prin valoarea lui documentară, prin precizia datelor și informațiilor, prin sinceritatea totală (chiar când este în defavoarea scriitorului!) prin obiectivitate. Unic, prin spațiul mare de timp ce-l cuprinde: aproape șase decenii de viață personală, de viață literară, de viață publică, cu evenimente și schimbări epocale: răscoala din 1907, două războaie mondiale, lupta revoluționară pentru lumea nouă socialistă, biruința lumii noi. Unic, în sfârșit, prin stilul literar atât de original, care face din *Jurnal* o veritabilă carte literară.

Manuscrisul *Jurnalului* numără nouă volume, cuprinzând următoarele perioade: vol. I: 11 septembrie 1898 — 22 iunie 1899; vol. II: 10 august 1899 — 30 decembrie 1900; vol. III: 13 iunie 1904 — 12 noiembrie 1905; vol. IV: 13 ianuarie 1906 — 12 iulie 1912; vol. V: 16 aprilie 1917 — 29 decembrie 1927; vol. VI: 24 aprilie 1935 — 30 noiembrie 1940; vol. VII: 1 decembrie 1940 — 18 martie 1947; vol. VIII: 1 mai 1947 — 22 aprilie 1949; vol. IX: 12 august 1952 — 11 ianuarie 1955.

Am avut și noi în mână și am citit, câteva din aceste volume de *Jurnal*, bucurându-ne de încrederea scriitorului care ne-a fost profesor și care ne-a dat *Jurnalul* pentru lectură documentară (biografic-literar). Dăm unele informații complementare. Cele 9 volume sînt 8 caiete și 1 registru. Gala Galaction și-a scris *Jurnalul* în 8 caiete dictando, tip școlar, groase de cîte 300 de foi, unele broșate, altele legate. Pe eticheta de pe copertă le-a numerotat și a indicat perioada de timp pe care o cuprinde fiecare caiet. Excepție a făcut volumul 9, pe care l-a scris într-un registru gros. Ne-a explicat că se gîndise să încheie *Jurnalul* și să scrie «Amin», la caietul 8, respectiv în aprilie 1949, la 75 de ani de viață și 50 de ani ai *Jurnalului*. Dar, în 1952 l-a redeschis. «Ciurul memoriei mele mai reținînd cîte ceva din apele tulburi ale vremii», cum îmi spunea. A scris în el, cît a mai putut să țină condeiul în mână (pînă la începutul anului 1955).

De observat câteva goluri mai mari din cursul *Jurnalului* (31 decembrie 1900 — 13 iunie 1904; 29 decembrie 1927 — 24 aprilie 1935). Gala Galaction informa în 1942, într-o convorbire tipărită: «Lacunele din *Jurnalul* meu se completează în chip ciudat cu literatura mea. De pildă romanul meu *Roxana* ține loc de un caiet de *Jurnal*, tot așa schițele mele «Sub nouri», «Grădina de lingă lac», «Narcișii», «Crinii» și volumul «Răboji pe bradul verde». A precizat, și cu acest prilej valoarea autobiografică a *Jurnalului* său: «Voi, care sînteți niște copii acum, veți putea găsi povestea vieții mele, în *Jurnalul* meu intim... Veți împăca multe din curiozitățile voastre și din întrebările pe care le-ați mai avea de pus, citind *Jurnalul* meu». Se gîndea să-l lase moștenire Academiei Române («Vremea», nr. 652 din 14 iunie 1942).

Mara Galaction, fiica scriitorului și legătara *Jurnalului*, relatează cu strîngere de inimă, cum «tata» scria în caietele *Jurnalului* în chilia de sus, în orele tîrzii ale nopților sau cele de dimineață ale zilelor atîtor ani, «agonia unei crucificări pe Golgota a șase ani»... (În 1959, la octogenatul scriitorului, Mara Galaction a publicat în «Biserica Ortodoxă Română» nr. 3—4 o mișcătoare evocare literară, sub același titlu: *Tata*). Reproduce o scrisoare ce i-a adresat-o «tata», cînd, în 1950, i-a predat să citească și să păstreze *Jurnalul*, cu clauza că, dacă se va hotărî să-l publice, s-o facă după 50 de ani... Mara Galaction cere dezlegare să-l tipărească mai curînd. Motivează: «În 1999, cîți vor mai fi cei care te-au zărit măcar în copilăria lor?... Pentru cei care își mai aduc aminte, pentru cei care și-au simțit inima încălzită cu de o rază fierbinte de soare în plină iarnă, primindu-ți îmbrățișarea, pentru cei care te-au zărit fugăr în grădinile Academiei, pe treptele unei biserici, sau te-au ascultat într-o oră de zguduire și revizuire sufletească — la picioarele unui amvon—, pentru toți cei care, mai de aproape sau mai departe, au avut revelația personalității tale extraordinare, m-am hotărît să public caietele mai curînd decît data pusă hotăr».

Primul volum tipărit însumează în el primele patru caiete, respectiv perioada de timp 11 septembrie 1898 — 12 iulie 1912. S-ar părea că lipsește textul a doi ani. În iunie 1904 a început caietul al treilea în felul următor: «Tu, cel ce mă vei citi,...

știi că ultima dată proprie din *Jurnalul* meu (vol. II), este 5 august 1902 subl. ns.)». În volumul tipărit, caietul al doilea sfârșește însă cu data de 30 dec. 1909, nu cu 5 aug. 1902.

Volumul începe cu înscrierea autorului la Facultatea de litere și filozofie din București. După un an universitar, în vacanța de vară 1899, a stat o lună de zile la Mănăstirea Agapia. A văzut viața călugărească, a cunoscut câteva exemple de credință creștină, și, toamna, a lăsat literele și filozofia și a trecut la Facultatea de teologie, cu hotărârea de a se călugări. O cotitură decisivă, cu semnificații de convertire. Din referințele teologice rezultă că studia Evanghelia și teologia biblică creștină cu deosebită sîrguință. Noul Testament l-a citit în textul original grecesc, iar pentru comentarii a învățat, din primii ani de teologie, limba germană.

Teolog cu neastîmpăr literar, încă în anii de teologie bucureșteană, urzea să scrie studii serioase asupra Bisericii și a clerului, cărți de filozofie și de credință, pe care «cred că am menirea să le scriu», cum menționează în *Jurnal*.

În ziua de 22 noiembrie 1903 a luat titlul de licențiat în teologie, cu lucrarea *Minunea de pe drumul Damascului*, argument apologetic, în care a prezentat într-un fel personal convertirea Sfântului Apostol Pavel ca argument pentru dovedirea învierii Mîntuitorului Iisus Hristos. A tipărit-o. Un recenzent literar a remarcat «accentele de convingere, și certitudine ale prozei teologice a tînărului licențiat».

Hotărît pentru călugărie, la începutul teologiei, și-a ales și nume monahal: Galaction. Ne-a spus că l-a văzut scris pe un perete, la Mănăstirea Neamțu. În *Jurnal* l-a încopciat într-un distih de creație proprie: «Monahicescu-ți nume Galaction să fie; / Ca laptele de albă viața ta să fie!» Deși nu s-a călugărit, a păstrat numele monahal, pe care, adăugîndu-i prenumele Gala, o plăsmuire personală, l-a însușit ca pseudonim literar: *Gala Galaction*.

În decembrie 1903 și-a început studiile teologice superioare, încheiate, în mai 1909, cu un strălucit doctorat în teologie. Odiseea acestor ani formează cuprinsul caietului III și IV de *Jurnal*. Este o adevărată odisee, cu capitole impresionante de stăruințe și încordări pentru aprofundarea adevărurilor teologice, de luptă cu sărăcia, împovărat cu soție și copii, de mărturisiri de credință în încercări teologico-literare, de experiențe sociale, de lupte cu ispitele literare, care, pînă la urmă, au fost mai puternice și au răbufnit în năvalnice creații literare personale, doctorul în teologie Grigorie Pișculescu devenind scriitorul literar Gala Galaction. Sînt caietele de *Jurnal* cele mai pline de date personale și mai interesante.

În primul an (1904), de studii teologice superioare a început să scrie și să tipărească seria de *Scrisori către Simforoza* (pe semne proiectatele *Scrisori către Edgar* din anii teologiei bucureștene), o creație proprie teologico-literară. «Trebuia să-mi explic mie însumi și să explic tuturor celor ce voiau să mă asculte, care sînt argumentele, care sînt puterile care m-au obligat să iau asupra mea fericitul jug al lui Iisus Hristos!» Directorului revistei, căruia i-a trimis, spre publicare, primele *Scrisori către Simforoza*, îi deslușea: «În Galaction și în Simforoza aveți două coarde deosebite, pe care le-am dezrăsucit din una și aceeași coardă: conștiința mea creștină, sub arcușul filozofiei și al științelor păgîne. Este o despărțire într-un fel de extrema dreaptă și extrema stîngă, pe care o operez asupra unui cinstit cuget de creștin, convins pe deplin că Iisus Hristos a înviat din morți și că tronează, în ceruri, de-a dreapta Tatălui. Galaction este inima arzătoare și stăpînită de adevărul Evangheliei; Simforoza e glasul filozofiei vechi și noi...» A citit foarte multă literatură teologică germană și a fundamentat adînc învățăturile teologice ale Ortodoxiei sale. În una din primele *Scrisori către Simforoza*, mărturisea: «Eu am găsit certitudinea și adevărul. Am găsit calea, adevărul și viața».

I-au fost de binecuvîntat folos teologic eminentii profesori de la Facultatea de teologie bucovineană, îndeosebi profesorii preoți Eusebiu Popovici, Vasile Tarnavski, Vasile Găină. În *Jurnal* le aduce florile elogiilor maxime. În primul rînd, era o nouă tate pentru el că acești profesori și teologi savanți erau preoți și slujeau duminica la altar! «Ieri am fost la catedrală. Oficia profesorul meu de limba ebraică, Vasile Tarnavski. O impresie cu totul nouă — pe care mi-au dat-o acești preoți doctori. Un om pe care îl vezi pe catedră, zilnic, deslușindu-ți, cu erudiție, versetele Scripturii, să mai fie și preotul credinței pe care o servește ca profesor și să-l vezi liturghisind sub podoaba ieratică, e un ce nemaivăzut de mine, pînă la veni-

rea în Cernăuți. O încredere deosebită și un respect emoționant te cuprind înaintea savantului care astăzi e preot și binecuvintează». La fel a însemnat despre profesorul preot Eusebiu Popovici: «Prezența lui, în altar, e reconfortantă și o frază sacramentală rostită de el e sfântă fără nici o îndoială». Acești profesori au fost impresionați, la rîndul lor, de cultura excepțional de vastă, a candidatului de la București. În ziua de 30 mai 1909 l-au proclamat doctor în teologie, cu calificativul suprem: «Ausgezeichnet mit Stimmeneinhelligkeit» (Excelent, cu unanimitate), — calificativ cu care n-a fost onorat nici un doctor în teologie din România de atunci.

Jurnalul a înregistrat și oferă numeroase date literare și istorice-literare. Astfel, cuprinde împrejurările în care scriitorul a scris nuvelele sale «Adamova» (cerșetoarea Adamova și pastorul Hermann au existat în realitate), «Copca Rădvanului», «De la noi la Cladova», «Mi-e dragă Nonora!», «În pădurea Cotoșmanei», «Gloria Constantini», «Dionis Grecoteiul», împrejurările bisericești în care a scris și tipărit în 1909, vara, cartea-manifest *Apologia unei legi* și mai presus de ea a unui principiu, împrejurările în care, în aprilie 1909, a fost avansat defensor ecleziastic. Dorea totuși să se facă preot. A notat, în ziua de 20 iulie 1909: «Rămînea-voi multă vreme defensor ecleziastic?... Am venit la Cernăuți ferm convins, ferm decis să îmbrac haina bisericească și să cer episcopului hirotonia. Am spus aceasta tuturor amicilor și binevoitorilor și, înaintea tuturor, mitropolitului primat».

A notat și oferă date, foarte prețioase și precise, despre prietenul său Tudor Arghezi; călugărirea acestuia (la începutul anului 1900), diaconirea (8 septembrie 1900), ieșirea din monahism (la sfîrșitul anului 1905), plecarea în Elveția, întoarcerea în țară (1910).

Aprecieri de lector asupra lui Mihail Sadoveanu, după lectura cărților *Șoimii* (1904) și *Haia Sanis* (1908). Încă de atunci, cu o instituție literară fără greș, a prevestit că «autorul care a scris la 26—27 de ani (în realitate 24—25, — n.n.) această carte, va scrie la 37 lucruri de trainică valoare, va fi romancierul pe care-l așteaptă zadarnic, de zeci de ani, literele române».

A trăit drama națională a răscoalei țărănești din anul 1907. A fost de partea răsculaților justițiar. Scrie în *Jurnal* despre pactizarea partidelor rivale, pentru reprimarea sîngeroasă a răscoalei: «Vîrfurile piramidei noastre sociale s-a clătinat de spaimă, de minie și de energie reînviată. În Parlamentul țării, au avut loc ședințe memorabile, în care cele două partide inimice și-au spus cuvinte de împăcare și de solidaritate. Primejdia comună le-a apropiat și le-a înfrățit. Șefii și-au dat mîna! Asistenții au lăcrimat! Sărmană țărănime, cutremură-te! Stăpînii tăi, uitînd vrajba dintre ei, și-au dat mîna împotriva ta!»

Un număr de 106 note și un *Indice* de nume încheie volumul.

Jurnalul lui Gala Galaction este, într-adevăr, o operă literară de excepție, atît prin cuprins, cît și prin felul cum este scrisă. El este o diagramă reală a simțirii, gîndirii și vieții lui Gala a unei simțiri voit creștină, a unei gîndiri precumpănitor teologică, însă totodată și totdeauna independentă și cutezătoare; a unei vieți de om cinstit, iubitor de oameni și de idealuri, a unei vieți de poet.

Jurnalul ajută la cunoașterea și înțelegerea *marii enigme* care era și este Gala Galaction, această paradoxală figură a culturii și literaturii române din secolul douăzeci, cum a fost caracterizat: intelectual superior și credincios mistic; teolog și scriitor literar; preot și gazetar militant; creștin și socialist revoluționar; patriot și umanist universal...

Ca și viața, inima și gîndirea omului, *Jurnalul* lui Gala Galaction este o împletire de lumini și umbre, de înălțări și de căderi, de vise și de realități, de ceresc și de pămîntesc, de divin și de omenesc, învăluite în horbotă literară, într-o notă, din mai 1948, la recitirea caietelor sale, Gala Galaction ruga: «O, amici necunoscuți, opriți, din toate ce veți citi (în *Jurnal*, — n.n.), numai atîta: am voit să fiu mai bun și să mă simt mai aproape de Mîntuitorul ... Mai aproape de Tine, Doamne!» Îndeosebi, noi preoții să reținem numai acestea.

Pr. Gheorghe Cunescu

REVISTA REVISTELOR MITROPOLITANE

«GLASUL BISERICII, revista oficială a Sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei,
an. XXXII (1973) :

Numărul 5—6, pe lunile mai-iunie,
cuprinde :

În rubrica «Aniversări» :

— Redacția, *Un sfert de veac de arhi-păstorire* (p. 445—453) [— editorial omagial la împlinirea a 25 de ani de rodnică activitate a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian ca întăistător al Bisericii Ortodoxe Române].

— Cronicar, *Sărbătorirea celei de a 25-a aniversări a intronizării Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian* (p. 454—459) [— o succintă dare de seamă asupra festivităților ce au avut loc în ziua de 6 iunie 1973, în paraclisul patriarhal «Sfântul Spiridon Nou» și la palatul patriarhal, cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la intronizarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian ca întăistător al Bisericii Ortodoxe Române.

În cadrul dării de seamă este publicat textul : «Actului sinodal de aniversare la împlinirea a 25 de ani de activitate a Prea Fericitului Patriarh Justinian al Bisericii Ortodoxe Române»].

— Cronicar, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian răsplătește munca și vrednicia preoțească* (p. 460—461) [— scurtă dare de seamă asupra solemnității ce a avut loc în catedrala patriarhală, în ziua de 5 iunie 1973, când Prea Fericitul Patriarh Justinian a acordat multor slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române — preoți și mireni — ranguri și distincții].

În rubrica

«Îndrumări pastorale și omiletice» :

— Pr. David Popescu, *Predică la Duminica Mironosițelor* (p. 462—464) ;

— Pr. Conf. Ștefan C. Alexe, *La Duminica a V-a după Paști* (p. 465—467) ;

— Prof. N. Chițescu, *La Duminica a VII-a după Paști* (p. 468—471) ;

— Arhim. Prof. Chesarie Gheorghescu, *La Cincizecime* (p. 472—477) ;

— Pr. Prof. D. Stăniloae, *La Sfânta Treime* (p. 477—479) ;

— Pr. Gabriel Popescu, *Sfinții Apostoli Petru și Pavel* (p. 480—483).

În rubrica

«Pentru pacea a toată lumea» :

— Redacția, *Acțiuni în slujba păcii* — lunile mai-iunie 1973 (p. 484—488).

— Cezar Vasiliu, *Știri ecumenice* (p. 489—497).

În rubrica

«Pagini din Sfinții Părinți» :

— Omiliile catehetice ale lui Teodor de Mopuestia. *Explicarea Simbolului de credință* (p. 498—518) [— în continuare din nr. 3—4/1973, p. 338—366, sînt publicate, în traducerea lui Ion V. Paraschiv, ultimele două omilii (a noua și a zecea) la Explicarea Simbolului de credință].

În rubrica

«Medalioane biblice» :

— Pr. Prof. Athanasie Negoită, *Biblia și Orientul antic* (p. 519—526) [— o prezentare întemeiată pe lucrări de specialitate și pe rezultate ale descoperirilor arheologice din ultimele decenii a celor două bazine de civilizație care constituiau Orientul Apropiat (sau Orientul antic) : Egiptul, Mesopotamia și a platonului Canaanului așezat între aceste două bazine].

— Pr. Al. Constantinescu, *Daniel cap. I, 1—XII, 13* (p. 527—530) [— sumare tîlcufri asupra cîte unui text de importanță deosebită din fiecare capitol al profetiei lui Daniel].

În rubrica

«Articole și studii» :

— Augustin Z. N. Pop, «*Psaltirea în versuri*» după trei veacuri (p. 531—538) [— articol comemorativ închinat împlinirii a trei veacuri de la apariția *Psaltirii în versuri* a Mitropolitului Dosoftei al Moldovei, operă care «afirmă din partea Bisericii naționale dreptmăritoare, odată cu conștiința artistică elevată, capacitatea limbii noastre pentru poezie și efortul de a turna în limba română în «formă nouă» a

versului cult, nu numai traducerea, ci și re-crearea cu mijloace proprii a unuia din monumentele capitale ale poeziei universale». Analizarea literară a operei mitropolitului Dositei este întemeiată pe elocvente extrase din *Psaltirea în versuri*].

— Doctorand Nicolae F e r, *Invățătura ortodoxă despre «plinirea timpului» (Galateni IV, 4) (p. 538—555)* [— o deosebit de meritorie lucrare, caracterizată prin gândire logică și limpezime în exprimare, în care autorul, pornind de la adevărul că problema trupului este problema fundamentală a existenței create, întrucât destinul existenței umane se împlinește în timp, e plasat sub semnul timpului —, înfățișează la început perspectivele sub care a fost privit și interpretările ce au fost date timpului în filozofie (de la Plato și pînă la Heidegger și Sartre). Însă cu toate încercările făcute în domeniul ontologiei (timpul istoric și timpul mitologic, timpul fizic și timpul biologic, timpul lumii și timpul individual) nu s-a ajuns încă la o definiție unanim acceptată a esenței timpului.

Autorul se ocupă apoi îndeaproape de învățătura proprie despre timp pe care și-a precizat-o creștinismul, arătând că, dacă doctrina catolică deschide astăzi porțile evoluționismului și dacă gândirea protestantă despre timp se pierde în litera Scripturii și se abate de la învățătura creștină, teologia ortodoxă, în perspectiva ei doctrinară, dă timpului sensul de realizare a împărăției lui Dumnezeu, de plenitudine slăvită și de transfigurare pe care o caută spiritul creștin.

Demonstrarea temei este făcută în următoarele paragrafe: — «Timpul ciclic» și timpul liniar al Vechiului Testament»; — «Hristos și timpul»; — «Timpul transfigurat al Bisericii».

Concluzia la care ajunge autorul este că Ortodoxia vede în întruparea Fiului lui Dumnezeu o împlinire a timpului. În Iisus Hristos timpul își atinge culmea sa de desăvîrșire, devenind receptacolul vieții dumnezeiești. Trăirea ortodoxă e orientată spre transfigurarea credinciosului și a timpului. Timpul sfințit prin Cruce nu mai e un timp regenerat printr-o revenire la timp primordial sau paradisiac, ci un timp plinar și liniar, îndumnezit prin prezența lui Hristos. În timpul liturgic nu se face actualizarea unui timp mitic, ci a unui timp real. Patimile, moartea și învierea lui Hristos se petrec real în timpul liturgic, în prezența credincioșilor. În înțelesul creștin, timpul are o valoare unică pentru că numai în el creștinul se poate mîntui. De aceea sensul timpului transfigurat în Hristos și trăit sub formă sacramentală în Biserică

este acela de realizare a împărăției lui Dumnezeu, de plenitudine slăvită în care Hristos va fi «cel dintîi și cel de pe urmă»].

— Arhim. Prof. Chesarie G h e o r g h e s c u, *Preacinstirea Maicii Domnului în Biserică* (p. 556—566) [— un meritos studiu-meditație asupra cultului de preacinstire a Sfintei Fecioare, cult care pune pecetea lui pe toată antropologia și cosmologia creștină, pe toată viața de rugăciune și de pietate a Bisericii.

După ce arată legătura între definiția dogmatică «Theotokos» și învățătura hristologică a Bisericii, autorul demonstrează strînsa legătură dintre dogmă și viața duhovnicească, dintre învățătură și evlavie pe mărturiile Sfintei Sripturi și ale Sfintei Tradiții, constatînd că în afara Tradiției, teologia nu poate explica preacinstirea adresată Sfintei Fecioare, în persoana căreia se poate vedea trecerea de la cea mai înaltă treaptă a sfințeniei vechitamentare la sfințenia Bisericii, adică la întreaga sfințenie cu putință unei ființe create.

Autorul precizează, la sfîrșit, că Biserica Ortodoxă ne sfătuiește să păstrăm tăcerea și să nu ne avîntăm a face precizări dogmatice cu privire la preacinstirea Maicii Domnului].

— Pr. Prof. A. Z a r e a, *Concepția ortodoxă despre lucrarea sfințitoare a preoției* (p. 566—576) [— prezentarea analitic-critică a studiului Pr. Prof. Liveriu Voronov, *Concepția creștină despre lucrarea sfințitoare a preoției*, studiu care «constituie o contribuție ortodoxă importantă, plină de sugestii în ce privește discuțiile actuale asupra preoției].

— Doctorand Vasile M u n t e a n u, *Pictura religioasă bizantină în epoca Paleologilor* (p. 577—589) [— încadrînd epoca Paleologilor (începînd din a doua jumătate a veacului al XIII-lea) în așa-numita «a treia renaștere bizantină» (veacul al VIII-lea — al XV-lea) și comparînd cultura bizantină cu cea apuseană, autorul subliniază că aportul adus de cultura bizantină la primul umanism italian a fost mult mai substanțial decît se pare, căci «umanistii» și operele bizantine care au ajuns în Apus au trezit interesul și gustul pentru civilizația antică.

Autorul studiază felul cum se încadrează pictura în acest proces de regenerare culturală insistînd îndeosebi asupra picturii religioase bizantine care a manifestat în această epocă o neașteptată înflorire artistică.

Sînt urmărite îndeaproape fazele — picturală și grafică — prin care au trecut în această epocă școala mitropolitană constantinopolitană și toate școlile provinciale, cu exemplificări pentru fiecare școală. Pentru ca

apoi să fie urmărită influența pe care au exercitat-o aceste școli în lumea creștină și îndeosebi în lumea ortodoxă, precum și procesul de evoluție în pictura din epoca Paleologilor atât în frescă și mozaic, cât și în icoane și miniaturi, în care se evidențiază stilul paleolog, matur și adânc, precizat în veacul al XIII-lea.

Autorul încheie remarcând faptul că odată cu veacul al XIII-lea a fost depășită faza numită liturgică a artei bizantine, care cultiva o deosebită rigiditate în privința canonului stilistic și a programului iconografic. De această libertate relativă, caracteristică pentru epoca Paleologilor, aveau să profite «școlile naționale» care în dezvoltarea lor aveau să depășească știutele cadre ale artei bizantine].

— Eugen Gh. Popescu, *Icoanele catapetesmei de la biserica Mânăstirii Cotroceni opera zugravului Pârvu Mutu* (p. 590—600) [— în lucrarea sa cu caracter monografic, întemeiată pe lucrări de specialitate, dar mai ales pe studierea atentă a icoanelor de pe catapeteasma bisericii Mânăstirii Cotroceni, autorul ajunge la concluzia că aceste icoane sînt «originale» și că au fost numai restaurate în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, cînd a fost restaurată întreaga catapeteasmă, fiind cea mai veche serie de icoane zugrăvite de Pârvu Mutu, căruia Șerban Cantacuzino îi încredinșase pictarea ctitoriei sale.

Aceste icoane, pe lângă că ajută la conturarea mai precisă și mai completă a personalității zugravului Pârvu Mutu, îmbogățesc galeria operelor reprezentative ale începuturilor școlii de pictură din Țara Românească].

— Pr. Gheorghe Drăgulin, *Din relațiile românești cu Epirul în veacul al XIX-lea* (p. 600—610) [— în cadrul legăturilor care au unit pe creștinii din sudul Dunării (aflați sub jugul otoman) cu românii din nordul Dunării (care se bucurau de oarecare libertate) în acțiunea de eliberare și de organizare de state libere și independente, autorul cercetează, temeinic documentat, aspectele culturale și bisericesti ale activității celor doi veri — Evanghelie Zappa (1800—1865) și Constantin Zappa (cca. 1813—1892), originari din Epirul aflat sub ocupație otomană și care au fost siliți de împrejurări să pibegească din locurile lor de obîrșie și să se stabilească în Țara Românească].

După rubrica «Viața bisericască», în Arhiepiscopia Bucureștilor, în Episcopia Buzăului și în Episcopia Dunării de Jos (p. 611—631), revista se încheie cu rubrica «Recenzii și note bibliografice» (p. 632—644).

Ca Anexă sînt publicate diferite «Axioane» prelucrate și armonizate de Prof. Nicolae Lungu.

«MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI», revista oficială a Arhiepiscopiei Iașilor și a Episcopiei Romanului și Hușilor, an. XLIX (1973) :

Numărul 5—6,
pe lunile mai-iunie, cuprinde :

În rubrica
«Popas aniversar» :

— † Eftimie Luca-Bîrlădeanul, Arhiepiscop-vicar, *Un sfert de veac de dăruire în slujba Bisericii și a Patriei* (p. 295—299) [— articol omagial închinat Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian cu prilejul sărbătoririi împlinirii a 25 de ani de la înscăunarea ca întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române].

— Mitropolia Moldovei și Sucevei, *Un pătrar de veac de la întronizarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian (1948—1973)* (p. 300—303) [— editorial omagial în care «la împlinirea a 25 de ani de rodnică arhipăstorie, ierarhii, toți clericii și credincioșii dreptmăritori din Mitropolia Moldovei și Sucevei aduc Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian prinos de aleasă cînstire pentru strădaniile închinare cu rîvnă sfîntă și hotărîre neclintită Bisericii și Patriei»].

În rubrica

«Pentru pacea a toată lumea» :

— Doctorand Marcel Ciucur, *Pace, securitate și cooperare internațională* (p. 304—306) [— considerații în legătură cu strădaniile ce se depun de către toți conducătorii de state în vederea asigurării păcii și securității internaționale, a apropierei și cooperării între oameni și popoare].

În rubrica «Oaspeți» :

— Redacția, *Oaspeți* (p. 307—312) [— scurte știri asupra vizitării Mitropoliei Moldovei și Sucevei, îndeosebi a mînaștirilor cu picturi exterioare din nordul Moldovei, de către diferite personalități politice și religioase, de la 22 februarie 1973 pînă la 18 iunie 1973].

În rubrica «Studii» :

— Pr. Prof. M. Șesan, *Din relațiile anglicano-ortodoxe* (p. 313—321) [— după o scurtă prezentare istorică a «începuturilor» — de la 1862 pînă la 1935 —, autorul prezintă succint

«tratativele noi»: între anglicani și ortodocșii ruși (1947—1956); conferința anglo-ortodoxă de la Lambeth (1958); vizitele Arhiepiscopului de Canterbury, Dr. Michael Ramsey, în diferite Biserici Ortodoxe (între 1961 și 1966); sesiunea Comisiei teologice interortodoxe de la Belgrad (1966); Conferința anglo-ortodoxă de la Lambeth (1966); sesiunea Comisiei teologice interortodoxe de la Chambesy (1970).

Autorul se oprește apoi mai pe larg asupra «problemelor noi din anglicanism», pentru ca să înfățișeze, sub titlul «Continuarea dialogului anglicano-ortodox», sesiunile de lucru ale Comisiei teologice interortodoxe (din 1971 și 1972) și vizita Arhiepiscopului de Canterbury în Biserica Ortodoxă Bulgară, în iunie 1972].

— Prof. N. A. Zabolotski, *Natura și omul creștin* (p. 322—330) [— pornind de la textul din Epistola către Romani (cap. VIII) despre «suspînul naturii» după desăvîrșirea și mîntuirea prin oameni și despre nădejtile noastre după «mîntuirea trupului nostru», Prof. N. A. Zabolotski meditează asupra problemei legate de ecologie, de om și de mediul ce-l înconjoară.

Observațiile, temeinic documentate, asupra acestor aspecte ale problemei, sînt grupate în următoarele paragrafe: — «Omul în univers»; — «Problema actuală»; — «Ortodoxia și lumea lui Dumnezeu»; — «Natura activă»; — «Armonia naturii și rolul omului»; — «Păcatul împotriva naturii»; — «Cauzele obiective ale dezarmoniei»; — «Activitatea creștină»; — «Colaborarea în rezolvarea problemei»; — «Prioritate».

Articolul a fost tradus din «Revista Patriarhiei din Moscova» (nr. 4/1972) de Ion V. Georgescu].

— Pr. Prof. I. Zugrav, *Cărți de preoție păstrate în bibliotecile Mînăstirilor Sfîntului Ioan cel Nou-Suceava și Dragomirna* (p. 331— [—interesante considerații asupra formei și conținutului celor «trei singhelii» păstrate în biblioteca Mînăstirii Sfîntul Ioan cel Nou din Suceava și asupra celor «40 de documente bisericești, 5 cărți de preoție și 4 de duhovnicie de la episcopul Dositei Herăscul de Rădăuți și a celor 18 singhelii de la episcopul Daniil Vlavovici» păstrate la Mînăstirea Dragomirna].

— Doctorand Matei Corugă, *Activitatea de bizantinolog a lui Constantin Erbiceanu* (p. 341—352) [— autorul demonstrează că C. Erbiceanu în zeci de articole — în care surprindea diferite fenomene specifice «Bizanțul

după Bizanț» — a pus mult material istoric la dispoziția cercetătorilor ce i-au urmat, făcînd astfel bizantinologiei românești un serviciu deosebit de meritoriu].

În rubrica «Comemorări- aniversări»:

— N. Grigoraș, *Alexandru Ioan I Cuza, La o sută de ani de la moarte (1873—1973)* (p. 353—368) [— o caldă prezentare a omului nou, omului momentului, care a fost primul domnitor al României, care în activitatea sa a dat dovadă de mult tact diplomatic, de îndrăzneală, de abilitate și de inteligență. Este subliniat faptul că prin eforturile lui Alexandru Ioan Cuza a fost sudată unitatea poporului, care l-a sprijinit și l-a susținut dezinteresat. În acest fel a fost pusă piatra de temelie la Edificiul României moderne, care a fost pentru românii aflați în afara granițelor României de atunci, izvorul speranțelor eliberării și a devenit calea către actul de la 1 decembrie 1918].

— Diac. Prof. I. Ivan, *Dimitrie Cantemir. Trei veacuri de la naștere: 1673—1973*. Contribuția Mînăstirii Neamț la tipărirea celei dinții ediții în limba română a operei lui Dimitrie Cantemir: *Descriptio Moldaviae* (p. 369—375) [— după ce prezintă împrejurările în care a fost tipărită, la 1825, în tipografia de la Mînăstirea Neamț, lucrarea lui Dimitrie Cantemir *Descriptio Moldaviae* — sub titlul *Scrisoarea Moldovei* —, autorul analizează îndeaproape cuprinsul Prefetei: «Cătră iubitorii de știință cititori» (publicată integral ca Anexă), scrisă de cunoscutul meșter tipograf nemțean Gherontie ieromonahul, întrucît «multe lucruri ar fi rămas tainuite dacă nu am avea această prefață». Sînt evidențiate opt aspecte de importanță deosebită a Prefetei.

După analizarea presupunerii că ar fi existat două ediții nemțene ale lucrării *Descriptio Moldaviae* (1825 și 1868), autorul precizează că *Scrisoarea Moldovei* în ediția nemțeană din anul 1825 este opera colectivă a unor personalități care, după origine, sînt fie din Moldova, fie din celelalte provincii românești; și că această ediție nemțeană a lucrării *Descriptio Moldaviae* a stat la temelia celorlalte ediții care au apărut în decursul timpului în limba română].

În rubrica «Predici»:

— Pr. Dr. P. Deheleanu, *Predici*: — *La Duminică Tomii* (p. 376—378); — *La Duminică Mironosițelor* (p. 378—380); — *La Duminică Slăbănogului* (p. 380—382); — *La Duminică Samarincii* (p. 382—384).

În rubrica «Însemnări»

— Pr. Prof. Eugen D. Neculiau, *Un das-căl de la Semnarul «Veniamin», Profesorul Gheorghe Gr. Gheorghiu* (p. 385—392) [— un vibrant medolion, întocmit pe baza materialului interesant cuprins în «Caietul de amintiri» lăsat de fostul profesor de matematică, între 1899 și 1932, la Seminarul Veniamin din Iași].

— N. Grigoraș, *Meșteri constructori ai bisericii fostei Mânăstiri Aroneanu* (p. 392—394) [— după descrierea sumară a bisericii zidite în anul 1593 cu cheltuiala domnitorului Aron Vodă, sînt analizate inscripții (una de pe perețele nordic al absidei altarului, deasupra soclului și alta în arcatura din mijloc dintre ferestrele de sud ale pronaosului) din care reiese că doi meșteri (Gheorghe și Gligori), lucrînd sub conducerea unui meșter din Bistrița («Ioan fiul lui Marodin din Iași») au realizat în acest monument de remarcabilă originalitate, o interesantă sinteză de arhitectură cultă cu elemente de artă populară, după care s-au inspirat și meșterii de la biserică

Trei Ierarhi din Iași. Trei reproduceri fotografice însoțesc textul].

— Monahia H. Hristofora, *Forme de învățămînt la Mânăstirea Văratice* (p. 394—398) [— prezentarea, pe baza datelor culese din Arhiva Mânăstirii Văratice, a formelor de învățămînt ce au existat în această mânăstire pînă în anul 1868 inclusiv. Ca anexă este publicat cuvîntul rostit de stareța Mânăstirii Văratice la deschiderea Școlii de fete din această mânăstire, la 18 decembrie 1860].

— T. M., *Contribuții la Bibliografia sîrbă din secolul al XVIII-lea* (p. 399) [— prezentarea următoarelor două tipărituri sîrbe aflate în România: *Descrierea orașului Ierusalim*, tipărită la Viena «în 1781» și *Psaltirea sîrbă*, tipărită la Veneția în 1761, care au circulat în România].

— Gh. Burcă, *Publicații de spiritualitate ortodoxă editate de comunitățile românești de peste hotare* (p. 399—401).

După rubrica «Recenzii și note bibliografice» (p. 402—424), revista se încheie cu rubrica «Cronica bisericească», în Arhiepiscopia Iașilor (p. 425—433) și în Episcopia Romanului și Hușilor (p. 432—434).

«MITROPOLIA ARDEALULUI», revista oficială a Arhiepiscopiei Sibiului și a Episcopiiilor Clujului și Oradiei, an. XVIII (1973) :

Numărul 3—4,

pe lunile martie-aprilie, cuprinde :

În rubrica «Pastorale» :

— † Nicolae, *Mitropolitul Ardealului, Pastorală la Învierea Domnului, 1973* (p. 191—196) ;

— † Teofil, *Episcopul Vadului, Feleacului și Clujului, Pastorală la Învierea Domnului, 1973* (p. 197—201) ;

— † Vasile, *Episcopul Oradiei, Pastorală la Învierea Domnului, 1973* (p. 202—207).

În rubrica «Studii» :

— Diacon Ioan I. Ică, *Mărturisirea de credință a lui Mitrofan Kritopulos*. Însemnătatea ei istorică, dogmatică și ecumenică. Teză de doctorat în teologie, cu o prefață de Prof. Dr. Nicolae Chițescu ; Anexă ; *Mărturisirea de credință a lui Mitrofan Kritopulos*, traducere în limba română (p. 208—473) [— Dacă «Mărturisirile de credință reprezintă în toate Bisericile creștine modul lor de reprofile și oarecum de acomodare la nevoile interconfesionale ale vremii apariției lor», era

firesc ca un cercetător pasionat, ca Diaconul Ion Ică, pătruns de înaltele idei de unitate ale întregului neam omănesc și ale ecumenismului creștin contemporan, să fie atras de cercetarea îndeaproape a *Mărturisirii de credință a lui Mitrofan Kritopulos*, în care «locul polemicii interconfesionale a fost luat de deschiderea spre punctul de vedere al celuilalt». Pentru ideile sale ecumeniste — înfățișate atît în *Mărturisirea de credință* cît și în corespondența întreținută intens cu diferite foruri și personalități protestante, Mitrofan Kritopulos a fost declarat «pionier al ecumenismului» și «cel mai mare ecumenist al veacului al XVII-lea». Dacă însă în această perspectivă acele idei prin care Mitrofan Kritopulos voia să minimalizeze și să îndulcească în acest fel deosebirile dintre ortodocși și protestanți în vederea unei uniri «imnente» sînt ușor de înțeles, «mai ales în epoca noastră», ele nu rămîn însă «mai puțin inaccesibile», și de aceea *Mărturisirea de credință a lui Mitrofan Kritopulos* trebuie folosită numai «cu spirit critic». De aceea — dacă (așa cum se precizează în Prefața lucrării) nimeni nu trebuie să se îndoiască de dragostea fierbinte și to-

tală a lui Mitrofan Kritopulos față de Biserica Ortodoxă, sentiment care străbate ca un fir roșu de la un capăt la altul opera sa, și că din dragostea de a o vedea puternică și mândră s-a actualizat la el ideea evanghelică a unirii Bisericilor, după ce trăise mai bine de zece ani printre neortodocși — cercetarea și precizarea folosului pe care-l poate aduce teologiei ortodoxe contemporane *Mărturisirea de credință a lui Mitrofan Kritopulos* prezintă foarte mari greutăți și ispite primejdioase.

Diaconul Ioan Ică s-a pregătit îndeaproape și ani îndelungați pentru ducerea la bun sfârșit a acestei cercetări. Și a reușit în adevăr să dea «o rezolvare înțeleaptă problemei metodei ecumenice pe care o pune *Mărturisirea de credință a lui Mitrofan Kritopulos*, cu păstrarea integrală a comorilor Ortodoxiei, dublată de o deschidere și de o evaluare pozitivă a tot ce e valabil în ea în lumina Tradiției dumnezeiești, dincolo de granițele ei canonice, în neconținutele strădanii și năzuințele de apropiere doctrinară».

Teza de doctorat constă de fapt în *traducerea în limba română a Mărturisirii de credință a lui Mitrofan Kritopulos*, precedată de un vast studiu introductiv, însoțit (ca și traducerea) de note subliniare întemeiate pe folosirea a sute de cărți și reviste.

De aceea vom prezenta în continuare conținutul mai întâi al traducerii — deși ea este publicată ca anexă a tezei — și apoi al studiului introductiv.

Introducerea (făcută după colecția critică și completă a textelor autoritative în Biserica Ortodoxă, editată de Prof. Ioan Karmiris) *Mărturisirea Bisericii Sobornicești și Apostolice de Răsărit, scrisă pe scurt de Mitrofan Kritopulos, ieromonah și protosinhal patriarhal*, cuprinde: — Dedicăția — Prefață; și 23 de capitole despre: Învățătura Bisericii; Creație; Iconomia lui Dumnezeu față de noi; Cunoașterea mai dinainte; Taine; Porunci; Biserică; Sfântul Mir; Cina Domnului; Ceremoniile din Taina Pocăinței; Preoție; Cununie; Maslu; Celelalte tradiții ale Bisericii; Sfintele icoane; Sfintele moaște; Invocarea Sfinților; Post; Monahi; Rugăciunile pentru cei adormiți; Rugăciunea către Răsărit; Neaplecarea genunchiului duminică și în tot timpul Cincizecimii; Starea Bisericii Răsăritene.

Studiul introductiv cuprinde: o *Introducere* în care înfățișează cadrul istorico-teologic al problemei (p. 217—224) și două părți.

Partea întâi, intitulată *Mitrofan Kritopulos și Mărturisirea sa de credință* (p. 225—328) înfățișează:

In cap. I: «Personalitatea și opera lui Mitrofan Kritopulos în general» (1. Începuturile activității sale și călătoriile cu patriarhul Ciril Lukaris în țările române; — 2. Studiile și activitatea ecumenistă desfășurată de Mitrofan Kritopulos ca trimis patriarhal în Anglia, Germania și Elveția; — 3. Activitatea sa ca patriarh al Alexandriei, atitudinea sa față de protestanți și față de patriarhul Ciril Lukaris în chestiunea Mărturisirii calvinizante; — Sfârșitul lui în Țara Românească și opera sa scrisă, în general).

In cap. II: «Mărturisirea de credință a lui Mitrofan Kritopulos. Considerații generale» (— 1. Împrejurările, cauzele și scopul scrierii Mărturisirii. Problema autenticității; — 2. Metoda de expunere, cuprinsul și împărțirea Mărturisirii; — 3. Izvoarele și raportul «Mărturisirii» lui Kritopulos cu «Răspunsurile sale către teologul anglican Thomas Goad, problema originalității; — 4. Textul original, ediții critice și traduceri ale Mărturisirii lui Mitrofan Kritopulos).

In cap. III: «Învățătura dogmatică a Mărturisirii lui Mitrofan Kritopulos» (— 1. Teologia și împărțirea ei; — 2. Izvoarele învățăturii bisericești; — 3. Dumnezeu Unul-în-treit (relațiile treimice, purcederea Duhului Sfânt); 4. Creația, omul și căderea; — 5. Iconomia mântuirii în Hristos; — 6. Persoana divină și predestinația relativă; — 7. Rolul faptelor bune în procesul mântuirii și creșterii în viața lui Hristos; — 8. Dezvoltarea învățăturii ortodoxe despre Biserică; — 9. Sfintele Taine; — 10. Despre lucrurile ultime).

In cap. IV: «Mărturisirea lui Mitrofan în raport cu celelalte mărturisiri de credință ortodoxe» (— 1. În raport cu Răspunsurile patriarhului Ieremia al II-lea; — 2. În raport cu Mărturisirea ortodoxă a lui Petru Movilă; — 3. În raport cu Mărturisirea lui Dositei).

Partea a doua, intitulată *Insemnătatea istorică, dogmatică și ecumenică a Mărturisirii lui Mitrofan Kritopulos* (p. 329—404) înfățișează:

In cap. V: «Insemnătatea Mărturisirii lui Mitrofan Kritopulos în raport cu momentul istoric al ambelor Biserici» (— 1. Cauzele obiectiv-istorice ale ignorării reciproce între cele două Biserici; — 2. Nevoia și eforturile

de a se apropia din partea protestantă și ortodoxă în timpul patriarhului Ciril Lukaris și Mitrofan Kritopulos ; — 3. Rezultatul activității lui Mitrofan Kritopulos în Apus și ecoul *Mărturisirii* sale).

În *cap. VI* : «Intemeierea dogmatic-simbolică a *Mărturisirii lui Mitrofan Kritopulos*» (— 1. Contribuția dogmatic-simbolică a lui Mitrofan Kritopulos la precizarea învățaturii Bisericii Ortodoxe în raport cu învățătura protestantă și romano-catolică ; — 2. Aprecieri ortodoxe și eterodoxe asupra *Mărturisirii lui Mitrofan Kritopulos* ; — 3. Locul *Mărturisirii* lui Mitrofan Kritopulos în teologia dogmatică și simbolică ortodoxă și eterodoxă).

În *cap. VII* : «Însemnătatea ecumenică a *Mărturisirii lui Mitrofan Kritopulos*» (— 1. Concepția ortodox-ecumenică a lui Mitrofan Kritopulos despre apropierea și puțința unirii celor două Biserici ; — 2. Valoarea ecumenică a *Mărturisirii* lui Mitrofan Kritopulos ; — 3. Mitrofan Kritopulos precursor al ecumenismului teologic contemporan).

În *cap. VIII* : «Problema *Mărturisirilor* de credință în teologia ortodoxă și ecumenică actuală» (— 1. *Mărturisirile* de credință ortodoxe din veacurile al XVI-lea și al XVII-lea, expresie și terminus ad quem al tradiției dogmatice în Biserica Ortodoxă ; — 2. *Mărturisirile* de credință ortodoxe din veacul al XVII-lea și dezvoltarea dogmelor în teologia ortodoxă ; — 3. Simboale de credință, cărți simbolice sau *Mărturisiri* de credință ? ; — 4. Problema influențelor eterodoxe asupra *Mărturisirilor* de credință ortodoxe din veacul al XVI-lea — al XVII-lea ; — 5. Problema necesității compunerii unei *Mărturisiri* de credință ortodoxe unice ; — 6. Problema *Mărturisirii* de credință în teologia ortodoxă și ecumenică actuală).

În *Concluzii* (p. 405—413), autorul precizează că eforturile depuse astăzi de toate Bisericile creștine ca și de ecumenismul contemporan de a se ajunge la un consens în mărturisirea credinței creștine ca bază a conlucrării și slujirii lor comune în lume, și de a se ajunge la formularea unei noi *Mărturisiri* de credință ortodoxă unică în conformitate cu cerințele, problemele și imperativele epocii noastre (idee promovată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian încă de la începutul păstoririi sale), au ridicat în centrul atenției tuturor teologilor problema însemnătății și sensului *Mărturisirilor* de cre-

dință istorice în contextul preocupărilor teologice și ecumenice actuale.

În această perspectivă s-a impus cercetării *Mărturisirea* de credință a lui Mitrofan Kritopulos, care prezintă un interes deosebit pentru teologia ortodoxă și ecumenică de azi prin contextul istoric-ecumenist în care a apărut și prin valoarea ei istorică, teologică și ecumenică. Valoare care se întemeiază pe faptul că Mitrofan Kritopulos a teologhicit în general pe terenul vechii teologii patristice grecești și de pe această poziție a căutat el să răspundă la noile probleme ale Apusului creștin, în spirit autentic ecumenist și ținând seama de pozițiile cele mai avansate protestante irenice din vremea aceea.

Pe de altă parte însemnătatea ecumenică a *Mărturisirii* de credință a lui Mitrofan Kritopulos (de la apariția căreia se împlinesc 350 de ani) se impune atât prin modul pozitiv, constructiv și irenic de expunere, cât și prin concepția sa ecleziologică despre adevărata Biserică Sobornicească și Apostolică și despre puțința unirii Bisericilor, prin «conlucrarea» lor cu harul divin și între ele pînă vor ajunge «să mărturisească unanim dogmele evlaviei creștine».

Aprecieră generală a acestei impresionante lucrări pentru titlul de doctor în teologie nu poate fi mai succint exprimată decît în cuvîntul profesorului-îndrumător, Dr. N. Chițescu : «Lucrarea Părintelui Diacon Ioan Ică însemnează un spor pentru stadiul teologiei românești de astăzi, întîi prin traducerea *Mărturisirii* de credință a lui Mitrofan Kritopulos în limba românească — corectă în perspectiva originalului, cursivă și plăcută la citit în limba noastră — și în al doilea rînd prin largă perspectivă istorică, teologică și ecumenică în care o încadrează și în sfîrșit prin erudiția și modul științific în care folosește cu discernămint un material vast»].

În rubrica «*Redacționale*» :

— Redacția, *Inalt Prea Sfinția Sa Teocist, noul mitropolit al Olteniei* (p. 474—478).

În rubrica «*Îndrumări omiletice*» :

— Pr Prof. Corneliu Sîrbu, *Predică la Bunavestire* (p. 479—481).

După rubrica «*Viața bisericească*» (p. 482—494), revista se încheie cu rubrica «*Insemnări*» (p. 495—503).

«MITROPOLIA OLTENIEI», revista oficială a Arhiepiscopiei Craiovei și a Episcopiei Râmnicului și Argeșului, an. XXV (1973) :

Numărul 5—6,
pe lunile mai-iunie, cuprinde :

În rubrica «Aniversări» :

Sub titlul general «25 de ani de la întronizarea Prea Fericitului Patriarh Justinian», sînt grupate următoarele studii și articole omagiale :

— † Teoctist, Arhiepiscop și Mitropolit, *Sărbătoarea Bisericii* (p. 379—384) ;

— † Iosif, Episcop, *Prea Fericitul Justinian Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române* (p. 385—386) ;

— I. B., «*Ale Tale dintru ale Tale...*» (p. 387) ;

— † Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Pagini din Apostolat social* (p. 388—393) ;

— Pr. Teodor Popescu-Urlueni, «*Sintem trimiși să servim lumii*». *Preoțimea Bisericii Ortodoxe Române sub arhipăstoria Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian* (p. 394—403) ;

— Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian* (p. 404—414).

— Pr. Dumitru Sandu, *Omagiul celor de la Râmnic* (p. 415—418).

În rubrica
«Studii și articole» :

— Pr. D. Bălașa, *Cermegești și Suești, două sate vilcene* (p. 419—437) [— studiul reprezintă fragmente din lucrarea *Dicționar istoric. Satele, mahalalele și orașele din Oltenia*, pe care autorul o are în manuscris.

În fragmentele publicate acum, autorul prezintă — întemeiat pe documente editate și needitate, din care face largi extrase, ca și pe date culese pe teren — cronică satelor Cermegești și Suești. În legătură cu satul Cermegești din județul Vâlcea, atestat documentar de la 20 iulie 1526, este înfățișată la început dezvoltarea lui în timp, apoi este descrisă sub toate aspectele biserica satului, cărțile și însemnările de pe ele păstrate la biserica satului, banca populară. O schiță de plan de la 1850 a satului Cermegești, planul bisericii, două reproduceri fotografice și desenul a cinci cruci de mînă însoțesc textul.

În legătură cu satul Suești din județul Vâlcea, atestat de la anul 1723, sînt înfățișate : istoricul satului ; descrierea bisericii cu obiectele de artă și cărțile de cult cu însemnările de pe ele ; capela Cuvioasa Pa-

rascheva și fîntîna ctitorită în 1936. Schițele de plan ale bisericii și capelei, reproducerea fotografică a bisericii, a inscripției de pe placa din temelia altarului, a capelei și a fîntîni însoțesc textul].

— Pr. D. Bălașa, și Pr. V. Bălănescu, *Biserica Sfîntul Gheorghe din Rîmnicu-Vâlcea* (p. 438—457) [— o dezvoltată, bine documentată și completă monografie a Bisericii Sfîntul Gheorghe din Rîmnicu-Vâlcea.

Primele paragrafe prezintă : «Orașul Rîmnicu-Vâlcea» și «Bisericele din Rîmnicu-Vâlcea», iar monografia bisericii Sfîntul Gheorghe este împărțită în următoarele paragrafe : — «O ctitorie mai veche» ; — «Reparația din 1737—1738» ; — «Zugrăvirea bisericii la 1764. Refacerea tindei și zugrăvirea amvonului la 1769» ; — «Casele, zidul dimprejurul bisericii și alte adăugiri de inventar» ; — «Redeschiderea bisericii în anul 1791» ; «Icoanele din 1801» ; — «Renovări în 1810» ; — «Icoana Sfîntului Nicolae cca. 1810» ; — Restaurări între anii 1812—1813» ; — «O cutie de argint» ; — «Reînnoirea acoperișului bisericii în 1826» ; — «Icoana Sfîntului Gheorghe» ; — «Icoana Sfîntului Spiridon, 1824» ; — «Rezidirea dintre anii 1857—1860» ; — «Domnitorul Alexandru Ioan Cuza (în 1859) și Ioan Heliade Rădulescu (în 1866) la biserica Sfîntul Gheorghe» ; — «Restaurarea făcută de Preotul Ioan Marina, actualul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române» ; — «Clopotnița» ; — «Casele vechi» ; — «Personalul».

Douăzeci de reproduceri fotografice întregesc textul].

— Pr. Ilie D. Brătianu, *Valori artistice la Mînăstirea Bucovățul vechi (Coșuna)* (p. 458—465) [— articolul înfățișează diferitele aspecte ale valorilor artistice de la ctitoria lui Ștepan Ban și Pîrvu Mare Clucer din 1572, oprindu-se îndeaproape asupra arhitecturii și picturii bisericii (din altar, din naos, din pro-naos, de pe catapeteasmă) precum și asupra pietrelor funerare.

Autorul concludă : «Cu toate inegalitățile ei, cu toate degradările suferite, pictura bisericii de la Bucovățul Vechi prezintă un interes viu pentru istoria picturii și a culturii românești, față de celelalte picturi ale secolului al XVI-lea, putînd să ne dea probe de ceea ce a determinat pictura de la Cozia și Curtea de Argeș pe firul preluărilor bizantine, despre ceea ce a dezvoltat bolnița Coziei sau Tismana»].

— Prot. Dr. Gh. C o t o ș m a n, *Preoți din Oltenia și Țara Românească la parohiile din Banat. Contribuții la unitatea culturală a poporului român în secolul al XVIII-lea* (p. 466—476) [— pornind de la constatarea că s-a scris mult despre larga circulație în Banat, a tipăriturilor românești de la centrele mitropolitane și episcopale din Țara Românească și din Moldova, dar că s-a scris prea puțin despre venirea din Oltenia și din Țara Românească și chiar din Moldova a preoților și a candidaților la preoție și despre angajarea lor ca slujitori la bisericile din comunele și orașele din Banat, autorul înfățișează datele privitoare la această problemă aflate în unele «Conscripții» din veacul al XVIII-lea.

La început sînt prezentate datele din însemnările protosinghelului Arsenie Radivoievici de la Carloviț, administratorul Eparhiei Timișoarei, în urma vizitării în 1758 a 70 de parohii din cele 308 din Banat. El constată prezența în parohiile Banatului a 16 preoți precis identificați a fi din Oltenia și Țara Românească și a multor alții ale căror nume fuseseră schimbate (în general sîrbizate).

Apoi sînt prezentate datele din două «Conscripții»: una, din 1767, asupra Eparhiei Caransebeșului și Vîrșețului, alta, din 1787, asupra Eparhiei Timișoarei și Lipovei, din care se constată prezența, între cei 971 de preoți din Banat, a 116 preoți români din «Valahia» (Oltenia și Țara Românească). Acest fapt constituia pentru românii din Banatul subjugat mărturia că ei nu ereau uitați de românii din țările române, cu care formau un singur neam].

— Arhim. Timotei Sevicu, *Valoarea hristologiei Sfîntului Chiril în contextul teologiei actuale. Promovarea ecumenismului creștin* (p. 477—481) [— articolul este reproducerea capitolului al IX-lea din lucrarea *Doctrina hristologică a Sfîntului Chiril al Alexandriei, în lumina tendințelor actuale de*

apropiere dintre Biserica Ortodoxă și Vechile Biserici Orientale, susținută de autor ca teză de doctorat în teologie].

În rubrica «Însemnări» :

— *Interviul acordat de I.P.S. Mitropolit Teoctist al Olteniei revistei «La Roumanie d'aujourd'hui»* (p. 482—487) [— prezentare și traducere de Pr. Ilie D. Brătan].

— Pr. Anastasie Bădiță, *O audiență la Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române* (p. 487—488).

În rubrica «Documente» :

— *Un document (copie) privitor la satul Cérmegești și împrejurimi* (p. 489—497) [— prezentare de Pr. D. Bălașa a documentului : «1850—1851 noiembrie. Carte de hotărnicie cu alegerea moșiei moșnenilor Cérmegești, județul Vîlcea», față de asupra ce face Petrache Sutescu și Ioniță Năstăsoiu. Se prezintă acte de proprietate, începînd cu anul 1557—1558].

În rubrica

«Drumar omiletic» :

— Pr. I. M. Stoian, *Predică la Duminica Tomii* (p. 498—503) ;

— Pr. M. Neamțu, *Predică la Duminica Mironosițelor* (p. 503—508).

— Pr. Prof. Ilie D. Brătan, *Cuvînt la praznicul Sfintei Treimi* (p. 509—513).

În rubrica

«Însemnări pe file de cronică» :

— *Acțiuni și înfăptuiri din patria noastră și din alte țări ale lumii : mai—iunie 1973* (p. 514—520).

După rubrica «Cronica bisericească» : în Biserica Ortodoxă Română, în Mitropolia Olteniei, în Arhiepiscopia Craiovei ; Mișcarea ecumenică, Organizații bisericești și Buletin informativ (p. 521—547), revista se încheie cu rubrica «Recenzii» (p. 548—550).

«MITROPOLIA BANATULUI», revista oficială a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului și a Episcopiei Aradului, an. XXIII (1973) :

Numărul 4—6,

pe lunile aprilie-mai-iunie, cuprinde :

— «Mitropolia Banatului», *Omagiu virtuții românești* (p. 195—198) [editorial omagial închinat Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Consiliului de Stat, cu prilejul împlinirii vârstei de 55 de ani].

În rubrica

«Dreapta învățătură a Bisericii» :

— Prot. Dr. Gheorghe Lițiu, *Ce trebuie să știe creștinul ortodox despre Parusia Domnului și despre «cele din urmă» ale lumii ?* (p. 199—203) [— ținînd seama de faptul că apropierea sfîrșitului celui de al doilea mi-

leniu creștin dă prilej pentru speculații eshatologice celor care nu se sfiesc să tulbure „...le oamenilor simpli, să-i sustragă de îndatoririle lor zilnice, înfricoșându-i cu viața împlinire a unor cataclisme unice. Așadar, autorul lămurește credincioșilor ortodocșii înțelesul adevărat al cuvintelor Sfintei Scripturi care vorbesc de «sfârșitul» lumii și a doua venire (Parusia) Domnului].

— Ion V. Georgescu, «Și a înviat a treia zi după Scripturi» (p. 204—222) [— studiul urmărește să demonstreze adevăratul înțeles al expresiei «Și a înviat a treia zi după Scripturi», care are la bază textul biblic despre «enigmaticul» semn al lui Iona: «... Că precum a fost Iona în pîntecele chitului trei zile și trei nopți, așa va fi Fiul Omului în inima pămîntului trei zile și trei nopți» (Matei XII, 40). Și cum în cultul Bisericii creștine momentele Patimilor Domnului au fost rînduite fără a se ține seamă în amănunt de cronologia faptelor, cele trei zile și trei nopți de ședere a Domnului în stăpînirea morții au dat naștere la o problemă nedezlegată, pentru rezolvarea căreia s-au format diferite ipoteze, la baza cărora a stat orînduirea cultică a momentelor Patimilor (cu prinderea Mîntuitorului în noaptea de joi spre vineri).

Descoperirea în ultimele decenii a existenței în viața iudeilor palestinieni contemporani cu Mîntuitorul a două calendare: calendarul îndreptat — respectat în general — cu Paștile iudaice din anul morții Mîntuitorului în ziua de vineri (cum arată Evanghelistul Ioan) și calendarul vechi — respectat în special în Galileea —, cu Paștile iudaice din acel an în ziua de miercuri, cînd a avut loc Cina cea de Taină, deschide o nouă perspectivă în care încadrarea în timp a momentelor Patimilor — prinderea, judecarea, răstignirea, moartea și îngroparea — poate fi făcută cu ușurință. Însă aceasta nu dă și dezlegarea problemei celor «trei zile și trei nopți» de ședere a Domnului în inima pămîntului.

Autorul socotește că dezlegarea acestei probleme trebuie căutată nu pe terenul faptelor, ci numai pe planul mai înalt al înțelegerii faptului unitar al Răscumpărării ca luptă purtată sub diferite chipuri între Fiul Omului și diavolul, pentru slobozirea omului și a întregii făpturi de sub puterea diavolului, de sub stăpînirea morții și din legăturile iadului. Și cum punctul central al Răscumpărării constituie o acțiune unică ce cuprinde prinderea, Patimile, moartea, îngroparea, coborîrea la iad (pentru sfărîmarea porților iadului, dezlegarea celor ferecați și înfrîngerea definitivă a diavolului) și învierea, în tot timpul acestei acțiuni

unice Fiul lui Dumnezeu întrupat s-a supus de bunăvoie puterii diavolului, adică renunțînd a face uz în folosul Său de puterea Sa dumnezeiască.

De aceea, în perspectiva luptei Fiului Omului cu diavolul, punctul central al faptului Răscumpărării începe cu momentul vinderii (de către Iuda, care nu mai acționa el însuși, ci Satana care intrase în el, încît Iuda «era atunci diavol») și prinderii Mîntuitorului în grădina Ghetsimani, de cînd Fiul Omului s-a dat de bunăvoie în puterea diavolului și a uneltelor lui, și a rămas în această stare în tot timpul desfășurării momentelor acțiunii finale de răscumpărare, adică timp de trei zile și trei nopți, din noaptea de miercuri spre joi, straja a treia, pînă în noaptea de sîmbătă spre duminică, straja a treia.

Prin urmare expresia «Și a înviat a treia zi după Scripturi» trebuie înțeleasă că Mîntuitorul a înviat după ce, ca Fiul Omului, se aflase timp de trei zile și trei nopți în stăpînirea diavolului și a uneltelor lui, moartea și iadul, timp în care se poate afirma că Mîntuitorul s-a aflat în adevăr «în inima pămîntului», precum Iona s-a aflat tre zile și trei nopți în pîntecele chitului].

— Pr. Emanuel Copăceanu, *Biserica Ortodoxă Română în vremea lui Alexandru Ioan Cuza* (p. 223—230) [— prezentarea împrejurărilor în care au fost promulgate în vremea domniei lui Al. I. Cuza legile fundamentale de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Autocefale Române și analiza opoziției întîmpinate din partea unora dintre oamenii Bisericii Române și din partea Patriarhiei Ecumenice, opoziție care uneori a căpătat aspecte ample și de durată, cum a fost așa-numita «problemă a canonicității»].

— Prof. Atanasie Popa, *Texte vechi ale Canonului Paștilor. Manuscrisele lui popa Ursu din Cotlițet-Bihor* (p. 231—256) [— manuscrisul 4151 din Biblioteca Academiei R. S. România, *Molitvenic*, dinaintea de 1676, cuprinde și «Canonul Paștilor» care este deosebit de formele de mai tîrziu ale Canonului Paștilor, ca și de formele lui în alte manuscrise.

În studiul său autorul reproduce textul mai redus al «Canonului Paștilor» întocmit de popa Ursu, transcriindu-l integral și punînd alături texte comparative din alte manuscrise sau tipărituri din veacurile al XVI-lea — al XVIII-lea și încheind cu cel al lui Antim Ivireanul care a definitivat versiunea cea mai răspîndită în cărțile de cult. În note este dată lista manuscriselor și a cărților tipărite care sînt texte asemănătoare sau identice cu «Canonul» lui popa Ursu].

— Prof. Alexandru Elian, *Studiul muzicii ecleziastice în Grecia de azi* (p. 257—265) [— o interesantă și instructivă prezentare a inițierii, în Grecia, a unei munci colective, bine organizate, de cercetare a muzicii bisericești grecești, acțiune sprijinită de Consiliul național de cercetări al Greciei].

— Viorel Țicu, *Dascălul Nedelcu Popovici Zugravul* (p. 266—274) [— în veacul al. XVIII-lea a activat mai mult de o jumătate de veac zugravul Nedelcu Popovici. Talent autentic și adânc cunoscător al tradiției artistice din Banat, el a dat o interpretare personală elementelor asimilate din arta europeană, ceea ce a dat naștere așa-numitului «caz al zugravului Nedelcu»].

Intrucât lipsesc dovezile documentare contemporane cu Nedelcu Popovici privitoare la activitatea lui, autorul analizează în paralel afirmațiile diferiților autori (îndeosebi sârbi) asupra vieții și activității lui Nedelcu Popovici și analizează de asemenea lucrările rămase de la el, pentru elucidarea «cazului zugravului Nedelcu»].

În rubrica

«Îndrumări omiletice și catehetice» :

— Pr. Ieremia B. Ghita, *Predică la Duminica a V-a din Postul mare*. Despre stăpânirea de sine (p. 275—277) ;

— Diac. Prof. Sorin Cosma, *La Duminica a VI-a din Postul mare : Intrarea Mîntuitorului în Ierusalim* (p. 277—279) ;

— Prot. Dr. Teodor Voștinariu, *La Duminica a II-a după Paști*. Despre îndoiala izvoritoare de credință (p. 280—282) ;

— Prot. D. Teodor Voștinariu, *La Duminica a III-a după Paști*. Despre privilegiul mironosițelor (p. 282—284).

În rubrica

«Probleme liturgice» :

— Pr. Vasile Petrică, *Observarea unor practici la serviciul înmormîntării* (p. 285—

289) [— cercetarea critică a următoarelor practici legate de ierurgia înmormîntării : — turnarea vinului amestecat cu delemn peste trupul mortului ; — înmormîntul, precizînd că aceste practici exprimă adevăratul cult creștin].

În rubrica «Comemorări»

— Redacția, *În amintirea mitropolitului Șaguna*. La 100 de ani de la moarte (p. 291).

— Prof. Iosif E. Naghiu, *Activitățile culturale a mitropolitului Șaguna* (p. 292—294).

— Prot. Dr. Gheorghe Lițiu, *Șaguna, mitropolitul Andrei Șaguna : Sinoale parhiale de la Sibiu și Arad din 1850* (p. 295—298).

În rubrica

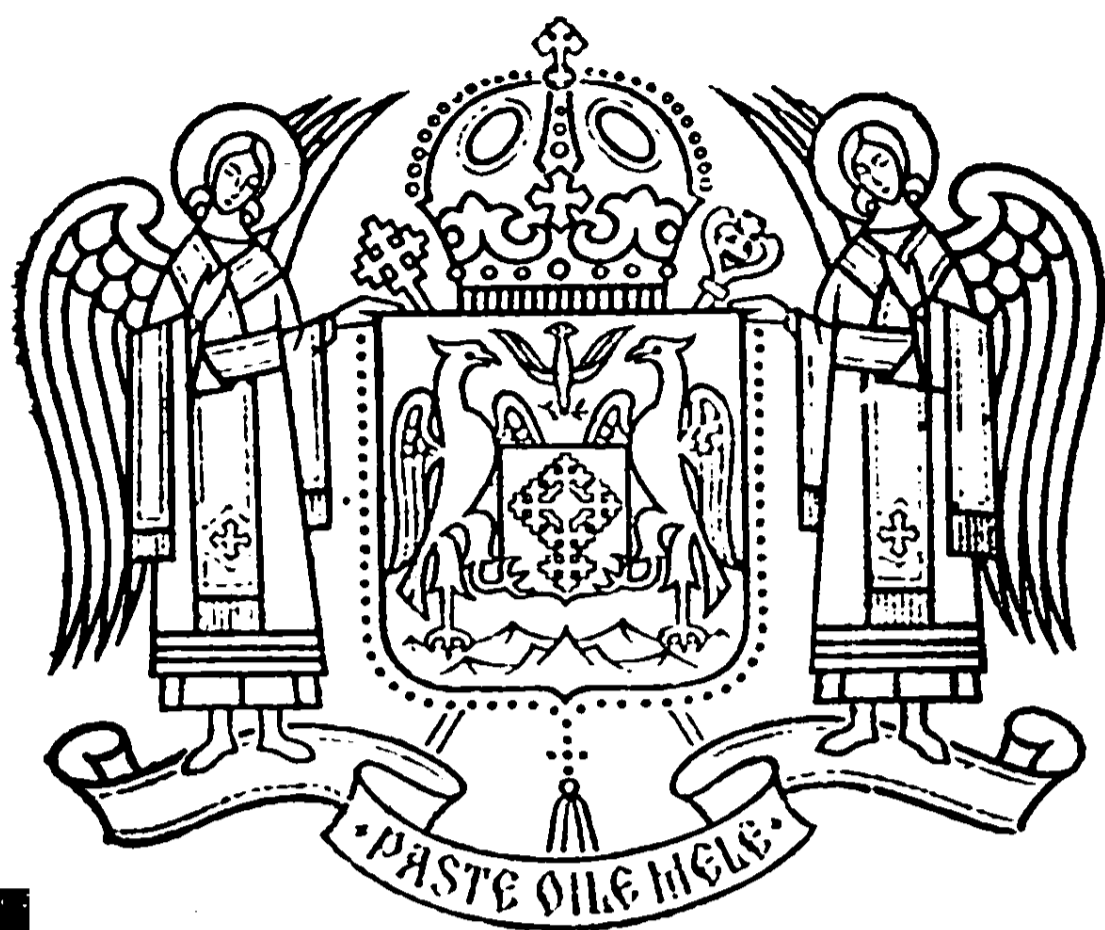
«Urme din trecut» :

— Pr. Ion B. Mureșianu, *Un document bănățean din 1853 privind ridicarea culturală a maselor* (p. 299—300) [— prezentarea împrejurărilor în care a fost scris, în 1853, documentul semnat de «popa Ivante Popovici, notarul Georgie Gașa și obștea din Coșava», din cuprinsul căruia se desprinde înțelegerea rolului dascălului în pregătirea tineretului român].

— Costin Feneșan, «Socotelile» și inventarul unei biserici bănățene de acum un veac și jumătate (p. 300—307).

După rubricile : «Trepte ale dezvoltării Patriei» (p. 303—318) ; rubrica «Cronica bisericească» (p. 319—330) ; «Note și comentarii» p. 331—334) ; «Viața bisericească în cuprinsul Mitropoliei Banatului» (p. 335—348), revista se încheie cu rubrica «Prezentări bibliografice» (p. 349—368).

Pr. TUDOR POPA

BISERICĂ ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL XCII - Nr. 5-6, MAI-IUNIE 1974
B U G U R E Ş T I

COMITETUL DE REDACȚIE :

Președinte : *Prea Fericitul Părinte JUSTINIAN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.*

Membri : *P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor ; P. C. Pr. SCARLAT PORCESCU, vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Iașilor ; P. S. EMILIAN RĂȘINĂREANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii de Alba Iulia și Sibiu ; P. S. NESTOR SEVERINEANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Craiovei ; P. Cuv. Arhim. TIMOTEI SEVICIU, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Timișoarei și Caransebeșului.*

Redactor responsabil : *P. C. Pr. IOAN GAGIU, directorul Administrației Patriarhale.*

COLABORATORI

Inalt Prea Sfinții Mitropoliți, Prea Sfinții Episcopi ; Profesorii Institutelor teologice, ai Seminariilor teologice și ai Școlilor de cântăreți bisericești ; Prea Cucernicii Consilieri administrativi patriarhali și eparhiali, protopopii, preoții, candidații la titlul de doctor în teologie ș. a.

C U P R I N S U L

Pag.

TELEGRAME OFICIALE

- Telegrama trimisă de către Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Domnului Manea Mănescu, cu ocazia alegerii sale ca prim-ministru al guvernului Republicii Socialiste România* 557
- Schimb de telegrame între Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și Domnul Ștefan Voitec, vicepreședinte al Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România* 558
- Schimb de telegrame între Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și Sanctitatea Sa Pimen, patriarhul Moscovei și a toată Rusia* 559
- Schimb de telegrame între Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și Eminența Sa Dr. Moses Rozen, șef-rabinul Cultului Mozaic din Republica Socialistă România* 560

PASTORALE, SCRISORI IRENICE

- Scrisori irenice, telegrame și scrisori de felicitare primite de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian cu prilejul sărbătorilor Învierii Domnului* 561

VIAȚA BISERICESCA

- A XXVI-a aniversare a întronizării Prea Fericitului Părinte Justinian ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române* 578
- Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de o delegație a Federației Luterane Mondiale* 581
- Conferința teologică interconfesională de la Cluj (13 mai 1974)* 584
- Vizita la Institutul teologic din București a unor participanți la «Consultația ortodoxă» care a avut loc la Mănăstirea Cernica (București), iunie 1974* 594
- Inchiderea anului școlar 1973—1974 la Școlile de cântăreți bisericești și Seminariile teologice din Patriarhia Română* 596
- Activitatea Bisericii Ortodoxe Române în întruniri intercreștine : interne și ecumenice : Festivitățile aniversării a 16 veacuri de la moartea Sfântului Atanasie cel Mare* 605
- Consultația ortodoxă de la Mănăstirea Cernica (București)* 609
- Continuarea în subcomisii a dialogului ortodoxo-anglican* 623
- † Preotul Prof. Petre Vintilescu** 630
- Cronică* 635
- Din viața Bisericilor Ortodoxe surori* 637
- Din activitatea comunităților ortodoxe române de peste hotare* 646

INSEMNĂRI DIN VIAȚA PATRIEI

Pag.

- Participarea Bisericii Ortodoxe Române la activitatea «Frontului Unității Socialiste» din Republica Socialistă România* 656
- Sărbătoarea primăverii și a muncii ; Vizite de lucru și dialoguri ale Președintelui Nicolae Ceaușescu cu oamenii muncii ; Pe linia tradiționalelor legături de prietenie româno-bulgare ; Șefi de stat, oaspeți ai țării noastre în a treia decadă a lunii iunie 1974 ; A XXV-a aniversare a Mișcării pentru pace ; Vizita ministrului Afacerilor externe al României la Vatican ; Asociația de prietenie româno-franceză* 676

ANIVERSĂRI — COMEMORĂRI

- 50 de ani de la îndreptarea calendarului (1924—1974), de Pr. Prof. At. Negoită* 684

INDRUMĂRI PASTORALE

- Biserica creștină — Biserica învierii. Spicuri din Pastoralele de Săptămâna Pașii — 1974 ale ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române, de Diac. P. I. David* 688

DIN TRECUTUL BISERICII NOASTRE

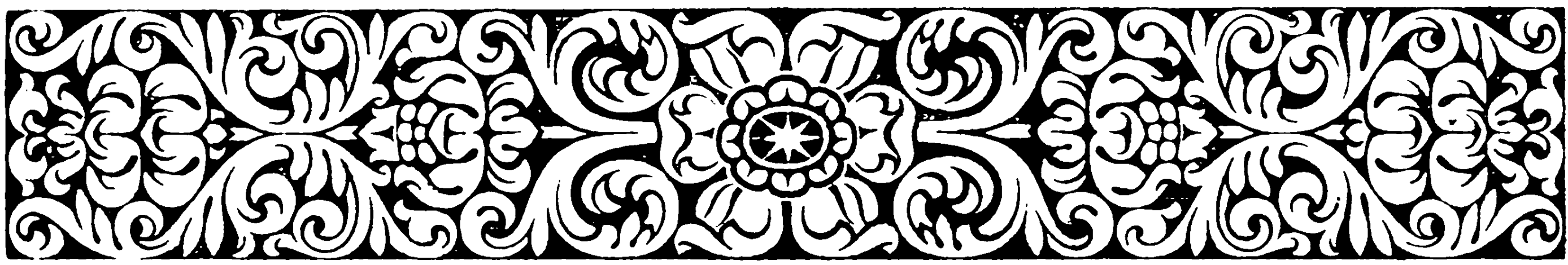
- Biserica Moldovei în vremea lui Petru Vodă Rareș (1527—1538 și 1541—1546), de T. G. Bulat* 704
- Mitropolitul gruzin Ionă Ghedevanișvili și Biserica Moldovei între 1790—1792, de Pr. Paul Mihail* 711
- Relațiile româno-bizantine în opera lui A. D. Xenopol, de Doct. V. Ionescu* 721

DOCUMENTARE

- Programul iconografic al bisericilor ortodoxe. Îndrumător pentru zugravii de biserici, de Pr. Prof. Ene Braniște* 730
- Alți clerici musceleni participanți la Revoluția din Țara Românească din 1848, de Oct. Mărculescu* 772
- Manuscrise românești și slave în Biblioteca Episcopiei Ortodoxe Române a Oradei, de Pr. C. Pistrui* 776
- «Cratoriul bizantin», de Paul Constantinescu, în lumina presei străine, de Eugen Vicos* 791
- Ghid bibliografic, pe teme și probleme, din publicațiile revistelor bisericești patriarhale, de Pr. Alexandru-Armand Munteanu* 791

RECENZII

- Noul Testament cu Psalmii, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1972, de Pr. C. Voicescu* 818
- Ion Gheție, Începuturile scrisului în limba română, 1974, de Pr. I. Ionescu* 819
- C. C. Giurescu, Formarea poporului român, Craiova, 1973, de Pr. Gh. Cunescu* 822
- Revista revistelor mitropolitane* 826

TELEGRAME OFICIALE

TELEGRAMA TRIMISĂ DE
PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN
DOMNULUI MANEA MĂNESCU CU OCAZIA ALEGERII SALE
ÎN FUNCȚIA DE PRIM-MINISTRU
AL GUVERNULUI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Cu ocazia alegerii Domnului Manea Mănescu în funcția înaltă de Prim-ministru al Guvernului Republicii Socialiste România, Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, i-a adresat următoarea telegramă :

*Domnului MANEA MĂNESCU
Prim-ministru al Guvernului
Republicii Socialiste România*

Alegerea Domniei Voastre în funcția de Prim-ministru al Guvernului Republicii Socialiste România, prin votul unanim al Marii Adunări Naționale, constituie un prilej de aleasă bucurie și pentru noi, Patriarhul, ierarhii, preoții și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române.

Drept aceea, în unire cu simțămintele întregului popor român, Vă felicităm și noi cu deosebită considerație și din toată inima Vă urăm viață îndelungată, cu sănătate și putere de muncă, spre a Vă îndeplini cu succes sarcina de înaltă răspundere ce V-a fost încredințată, pentru continua propășire și înflorire a Patriei noastre, pentru bunăstarea și fericirea harnicului popor român.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

*

La această felicitare, Domnul Manea Mănescu, Prim-ministru al Guvernului Republicii Socialiste România, a răspuns, mulțumind Prea Fericirii Sale, Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, pentru felicitările adresate.

SCHIMB DE TELEGRAME

INTRE PREA FERICITUL PĂRINTE JUSTINIAN, PATRIARHUL
BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ȘI DOMNUL ȘTEFAN VOITEC,
VICEPREȘEDINTE AL CONSILIULUI DE STAT
AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

*Domnului ȘTEFAN VOITEC
Vicepreședinte al Consiliului de Stat,
al Republicii Socialiste România,*

Cu prilejul aniversării zilei de naștere a Domniei Voastre, Vă felicităm cu statornică prietenie și aleasă prețuire și Vă urăm din toată inima încă mulți ani de viață, cu sănătate, fericire și noi succese în activitatea ce desfășurați în slujba Patriei și a poporului român.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

*

La această telegramă, Domnul Ștefan Voitec, Vicepreședinte al Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, a răspuns :

*Prea Fericitului Părinte JUSTINIAN
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,
Vă mulțumesc călduros pentru urările trimise.*

Ștefan Voitec

SCHIMB DE TELEGRAME

ÎNTRE PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN
ȘI SANCTITATEA SA, PIMEN, PATRIARHUL MOSCOVEI
ȘI A TOATĂ RUSIA

Cu prilejul celei de a treia aniversări a întronizării Sanctității Sale, Pimen, ca Patriarh al Moscovei și al întregii Rusii, Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a trimis următoarea telegramă :

*Sanctitatea Voastră,
Iubite frate întru Hristos,*

Cu prilejul celei de a treia aniversări a întronizării Voastre, ca Patriarh al Moscovei și a toată Rusia, Vă felicităm cu simțăminte de înaltă considerație și frățească dragoste și Vă urăm sănătate deplină, viață îndelungată și rodnică arhipăstorire, îmbrățișându-Vă cu sărutare sfântă în Hristos cel preaslăvit.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

*

La această telegramă, Sanctitatea Sa, Patriarhul Pimen a răspuns :

*Prea Fericirii Sale
Prea Fericitului JUSTINIAN
Patriarhul României*

Mulțumesc Prea Fericirii Voastre pentru felicitările adresate cu prilejul zilei întronizării mele.

La rîndul meu Vă urez sănătate deplină și ajutor de la Dumnezeu în apostolatul Vostru.

† Pimen

Patriarhul Moscovei și a toată Rusia

SCHIMB DE TELEGRAME

ÎNTRE PREA FERICITUL PĂRINTE JUSTINIAN,
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ȘI EMINENȚA SA,
DR. MOSES ROZEN, ȘEF-RABINUL CULTULUI MOZAIC DIN ROMÂNIA

*Eminenței Sale,
Dr. MOSES ROZEN
Șef-rabinul Cultului Mozaic*

Cu prilejul aniversării instalării Eminenței Voastre în funcția de Șef-rabin al Cultului Mozaic din R. S. România, Vă felicităm cu sentimente de veche prietenie și Vă adresăm călduroase urări pentru continui realizări fericite în sacra misiune ce îndepliniți și pentru noi contribuții în cooperarea frățească dintre Cultele religioase, în scopul înfloririi Patriei comune și al biruinței păcii în lumea întreagă.

† **Justinian**

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

*

Vădit mișcat de această atenție a Întâistătorului Bisericii Ortodoxe Române, Eminența Sa Dr. Moses Rozen, Șef-rabinul Cultului Mozaic din R. S. România, a răspuns prin următoarea telegramă :

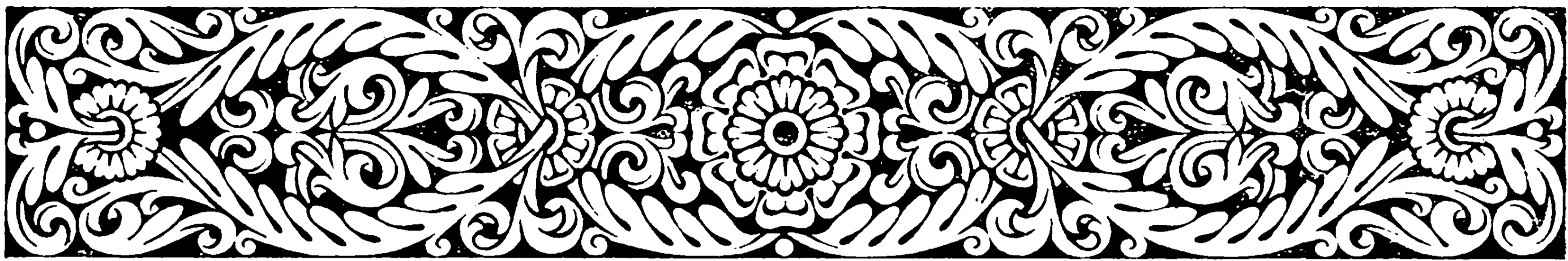
*Prea Fericirii Sale
Prea Fericitului Părinte JUSTINIAN
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*

Adânc mișcat de frumoasele sentimente ce ați binevoit a-mi exprima cu prilejul aniversării instalării mele ca Șef-rabin al Cultului Mozaic din Republica Socialistă România, Vă transmit, odată cu mulțumirile mele călduroase, și urări pentru o sănătate deplină și puteri sporite de muncă în nobila misiune ce o împliniți în slujba Bisericii, Patriei și Păcii.

Vă încredințez de profundul meu respect și sincera mea prietenie.

Dr. Moses Rozen
Șef-rabinul Cultului Mozaic

• PĂSTORĂLE-SCRISORI IRENICE •

SCRISORI IRENICE

TELEGRAME ȘI SCRISORI DE FELICITARE PRIMITE DE PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN CU PRILEJUL SĂRBĂTORILOR ÎNVIERII DOMNULUI

Ca în fiecare an, cu prilejul sfintelor sărbători ale Învierii Domnului din anul 1974, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit următoarele scrisori irenice, telegrame și scrisori de felicitare din partea întîistătătorilor de Biserici creștine și a unor conducători de organisme creștine, ca o dovadă a frățietății și respectului de care se bucură Prea Fericitul Patriarh Justinian în cercurile largi ortodoxe și confessionale.

*

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale DIMITRIOS, Arhiepiscop al Constantinopolului și Patriarh ecumenic :

Prea Fericite și Înalt Prea Sfințite Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Autocefale a României, frate mult iubit și preadorit și împreună-slujitor al smereniei noastre, D. D. Justinian, îmbrățișîndu-Vă frățeste în Domnul, cu multă bucurie Vă întîmpinăm.

Cu satisfacție sărbătorească și cu adîncă bucurie duhovnicească, împreună cu mulțimea credincioșilor, intonînd cîntări de biruință, cu prilejul strălucitei și cu adevărat mîntuitoarei învieri a lui Hristos, în care avem și chezășia nezdruncinată a nemuririi și învierii noastre spre viața cea veșnică, am primit cu voie bună cinstita scrisoare frățească a mult iubitei Voastre Prea Fericiri de această strălucită și sfîntă zi și, împreună cu venerabilii frați din jurul nostru am luat cunoștință de salutarea și îmbrățișarea pascală pe care ni le-ați trimis și care au făcut să sporească bucuria noastră în ceea ce privește mărturia pe care ne-ați dat-o despre trainica unitate și legătură a păcii dintre noi.

Ca urmare, cu dragoste frățească și multă cinstire, dîndu-Vă, la rîndul nostru, prea doratei Voastre Prea Fericiri îmbrățișarea noastră

sărbătorească și răspunzându-Vă cu prea dulcele «Adevărat a înviat», cerem de la Cel ce cu strălucire a înviat din mormânt și cu moartea Sa a călcat moartea și a nimicit iadul, adică de la Mîntuitorul Hristos, să învrednicească pe Prea Fericirea Voastră să faceți împreună cu turma Voastră credincioasă amintirea sfintei Sale învieri, timp de ani îndelungați și să binecuvînteze și să facă să sporească dragostea dintre noi, spre slava cinstului Său nume și al Sfintei Biserici.

Și îmbrățișându-Vă iarăși pe Prea Fericirea Voastră în Hristos cel înviat, rămînem cu dragoste frățească și deosebită cinstire.

Al Venerabilei Voastre Prea Fericiri, iubitor frate în Hristos,

† **Dimitrios**
al Constantinopolului

*

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale NICOLAE al VI-lea, Papă și Patriarh al Alexandriei și al întregii Africi :

Prea Fericitului Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei, Locțiitor al Cezareei Capadociei și Patriarh al României, D. D. Justinian.

Cel ce prin puterea Tatălui, plin de slavă, a înviat din morți și moartea a călcat, Domnul nostru, Care a făgăduit să fie cu noi în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacurilor, găsindu-se în chip neîndoielnic cu noi, iată, a ajuns din nou ca, prin lumina și bucuria sfintei Sale învieri să sprijine credința noastră și nădejdea noastră și mîngîindu-ne în întunericul necazurilor, care înconjură în momentul acesta lumea întreagă și pe noi.

Cu prilejul acestei zile vestite și sfinte a strălucitei învieri a Domnului nostru, plini de bucurie și de dragoste frățească trimitem Prea Fericirii Voastre îmbrățișarea noastră și Vă întîmpinăm cu sărbătorecul *Hristos a înviat!*, înălțăm rugăciuni fierbinți ca Soarele dreptății cel ce a răsărit din mormânt, prin lumina și bucuria sfintei Sale învieri, să reverse pururea din abundență asupra Bisericii Sale lumina Sa pentru ca să împrăștie prilejurile de poticnire ridicate de vrăjmașul binelui și să lumineze Biserica Sa întru toate și în tot timpul pe calea voii Sale sfinte.

Felicitînd din nou pe Prea Fericirea Voastră și întreaga obște a credincioșilor de sub purtarea de grijă a Voastră, cu prilejul învierii Domnului, ne rugăm din tot sufletul ca Cel ce a pătimit, a fost înmormîntat și a treia zi cu strălucire a înviat din morți, Domnul nostru, să Vă păzească cu sănătate, ani îndelungați, ca să puteți sărbători, cu bucurie, întotdeauna această zi renumită și sfîntă a Paștilor, spre bună starea Preasfintei Sale Biserici și slava binecuvîntatului Său nume.

Grăind Prea Fericirii Voastre Venerabile, cele de mai sus, din toată inima și îmbrățișându-Vă frățeste în Hristos, cel înviat, rămînem, al Venerabilei Voastre Prea Fericiri frate preaiubitor în Hristos și pururea devotat.

† Nicolae VI
al Alexandriei

*

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale ILIE al IV-lea, Patriarhul Antiohiei și al întregului Orient :

Prea Fericirea Voastră,

Frater prea iubit și împreună-slujitor al tainelor dumnezeiești.

Cugetînd la învierea lui Hristos, prăznuim din nou amintirea învierii noastre și ne închinăm în fața slavei ocrotitoare a Mîntuitorului nostru, spre a cuprinde slava dragostei și a primi adevărul dumnezeiesc pentru o slavă omenească transfigurată. Această închinare este urmarea unității dumnezeiești și omenești și reflectarea smereniei lui Dumnezeu, ale cărei roade sînt lumina, adevărul și mîntuirea.

Prăznuind învierea Domnului nostru Iisus Hristos cu veselie și bucurie, dăm dovadă de înțelegere față de această taină și ne convîngem că toată dorirea neamului omenesc după mîntuire și libertate, se înfăptuiește și se întrupează în lumina lui Hristos Cel înviat, că fără această lumină nu e nici libertate, nici mîntuire și fără sfînta înviere omenească va rămîne departe de orice bucurie și stăpînită de întunericul copleșitor al păcatului.

În bucuria duhovnicească se împlinesc sfintele noastre doriri, căci bucuria creștină își are izvorul în libertatea și iubirea lui Dumnezeu.

În această lume, în care pornirile distructive se ciocnesc între ele și puterile diavolești, care caută să subjuge orice năzuință spre mîntuire și libertate, seucid între ele, învierea se apropie pentru a turna untdelemn pe rănilor mortale, pentru tămăduire și renaștere.

Folosim marele praznic al învierii Domnului pentru a ne îndrepta gîndul spre Prea Fericirea Voastră mult iubită, spre a Vă îmbrățișa frățeste strigînd *Hristos a înviat din morți* și să Vă urăm fierbinte bucuria împărtășită în adevărata viață pe care Domnul a dăruit-o prin învierea Sa și dragostea divină care să se sălășluiască în noi.

Al Prea Fericirii Voastre mult iubitor frater în Hristos cel înviat,

† Ilie IV

Patriarhul Antiohiei și al întregului Orient

*

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale BENEDICT, Patriarh al Ierusalimului și al întregii Palestine :

Prea Fericitului JUSTINIAN Patriarh al Bisericii Ortodoxe a României, Locțiitor al Cezareei Capadociei, Mitropolit al Ungrovlahiei și Arhiepiscop al Bucureștilor.

Sărutare sfîntă în Hristos cel înviat !

Astăzi toate s-au umplut de lumină, cerul și pământul și cele de dedesubt și s-a îmbrăcat în slavă Sionul cel sfânt și toată zidirea cerească luminată de frumusețe, sărbătorește învierea lui Hristos din morți și începătura altei vieți, veșnice.

De lumina cea neapropiată a învierii fiind și noi luminați și plini de bucurie fiind, cu prilejul acestei mari zile de sărbătoare și pline de lumină, pe care, cu mila lui Dumnezeu ne-am învrednicit să o sărbătorim în acest loc sfânt, în care Jertfa cea vie și nejertfită, Mântuitorul nostru, aducându-Se pe Sine Tatălui, a înviat împreună cu Sine pe Adam cu tot neamul, am adus cîntări de mulțumită de toată noaptea Biruitorului morții și Dătătorului de viață, înconjurînd mormîntul cel primitor de Viață, împreună cu toți evlavioșii închinători care s-au adunat în cetatea noastră și aducînd, apoi, pe mormîntul cel izvorîtor de viață Jertfa cea fără de sînge, am pomenit, cu multă dragoste și cinstitul nume al Venerabilei Voastre Prea Fericiri, rugîndu-ne fierbinte pentru Voi Mântuitorului Hristos, Celui înviat din morți.

Reluînd acum, aceleași urări, prin această scrisoare, frățească a noastră de Paști, venim din cetatea lui Dumnezeu cea sfîntă, să Vă vizităm pe calea gîndului și întîmpinîndu-Vă cu cuvintele mîntuitoare și pline de mîngîiere, Vă rostim *Hristos a înviat!*, dîndu-Vă sărutarea cea sfîntă în Hristos cel înviat și rugîndu-ne din tot sufletul Celui ce a ridicat în chip minunat pe omul cel căzut, cu învierea Lui, să Vă învrednicească să sărbătoriți, în sănătate deplină, cît mai îndelungat sărbătorile cele pline de lumină ale dumnezeiescului și preasfîntului Paște și să aveți ca roadă pe care să o aduceți lui Dumnezeu Părintelui, mîntuirea turmei cuvîntătoare ce V-a fost încredințată, spre bucuria tuturor sfintele Sale Biserici și slava numelui Său celui vrednic de închinare.

Urîndu-Vă acestea din toată inima, Vă rugăm frățește să împărtășiți salutările noastre frățești tuturor celor care alcătuiesc Sfințitul Sinod din jurul Vostru și îmbrățișîndu-Vă iarăși pe frăția Voastră, în Hristos Cel înviat, rămînem,

Al Venerabilei Voastre Prea Fericiri mult-dorite, iubitor frate în Hristos cel înviat din morți și pururea devotat

† **Benedict**
Al Ierusalimului

*

Scrisoarea Sanctității Sale PIMEN, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia :

Prea Fericirea Voastră, Prea Fericite Stăpîne, Iubite în Hristos frate, *Hristos a înviat!*

În această sfîntă zi, Vă salut cu frățească sărutare a bucuriei pascale a Mîntuitorului, Cel ce a înviat și în persoana Voastră felicit și sfînta de Dumnezeu-păzită a lui Hristos Biserică Română.

Cerul și pământul se bucură astăzi, slăvind pe Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, Cel ce a înviat și ne-a adus chezășia nemuririi noastre, deschizându-ne nouă luminată cale spre viața veșnică în fericita legătură de dragoste și pace.

În luminata zi a învierii Sale dumnezeiești Vă aduc, Iubite în Domnul Frate, împreună și fiilor iubitei Voastre Biserici sincerul salut pascal. Mântuitorul lumii, Cel ce a înviat, să Vă umple de bucurie duhovnicească și să Vă învrednicească a slăvi totdeauna învierea Sa.

Sărbătorirea creștină din aceste zile ale sfintei învieri a lui Hristos să ne fie sprijin Bisericilor noastre în activitatea sîrguincioasă pentru binele unității Ortodoxiei și a păcii în lumea întreagă.

† **Pimen**

Patriarhul Moscovei și a toată Rusia

*

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale DAVID V, Patriarhul Bisericii Ortodoxe a Gruziei :

Prea Fericirea Voastră,

Scump în Hristos Prea Fericite Părinte, Prea iubite în Domnul și confrate conslujitor al smereniei noastre, D. D. JUSTINIAN

Hristos a înviat !

Primiți, Prea Fericirea Voastră, sincerele mele felicitări cu ocazia «praznicului praznicelor și sărbătorii sărbătorilor», ziua Sfințelor Paști.

Mă rog Domnului, Celui ce a înviat să Vă dăruiască Prea Fericirii Voastre, arhipăstorilor și păstorilor patriarhatului încredințat Vouă, viață îndelungată, zile pașnice, ajutor dumnezeiesc în activitatea Voastră de întîistătător și semănător al păcii, spre slava Sfintei Biserici și a Patriei.

«Dumnezeul păcii să fie cu Voi» (Filip. IV, 9).

Adevărat a înviat Hristos !

Cu neschimbată dragoste frățească în Hristos, Cel înviat,

† **David V**

Arhiepiscop al Tbilisului
Catolicos-Patriarh al întregii Gruzii

*

Scrisoarea irenică a Prea Fericitului Patriarh GHERMAN, al Bisericii Ortodoxe Sîrbe :

Prea Fericite Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlăniei, locțiitor al Cezareei Capadociei și Patriarh al României, Preadorît și Preaiubit în Hristos frate și conslujitor al smereniei noastre, D. D. JUSTINIAN, frățește îmbrățișez în Domnul pe Prea Fericirea Voastră și din toată inima Vă felicit cu salutare pascală,

Hristos a înviat !

Cu bucurie înălțăm rugăciune de preaslăvire Întâistătorului nostru și Domnului nostru Iisus Hristos pentru tot ce a dăruit neamului omenesc de la început pînă în zilele noastre, preaslăvind învierea Sa luminoasă. Prin jertfa de pe cruce, Domnul și Mîntuitorul a împăcat, în sfîrșit, cerul cu pămîntul (Col. I, 20) și prin nețarmurita Sa dragoste a dăruit celor ce L-au primit, puterea de a se numi fii ai lui Dumnezeu (Ioan I, 12 ; Gal. IV, 5). Ca și aceia, noi recunoaștem și ne bucurăm de acea necuprinsă lumină a praznicului învierii lui Hristos și trimitem de acest praznic al învierii Mîntuitorului Hristos mai ales preacinstitei și prearespectatei de noi Prea Fericirii Voastre, cele mai cordiale felicitări. Cei ce au urechi să înțeleagă cuvintele Sfîntului Apostol Pavel că : «Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este credința noastră» (I Cor. XV, 17), să se trezească singuri la realitatea că Domnul Iisus Hristos prin puterea Sa dăruiește celor ce cred în El viața și învierea (Ioan XI, 25) și că mîntuirea sufletelor noastre numai prin El poate să se înfăptuiască (Fapte IV, 12).

Fie ca luminosul și slăvitul praznic al învierii lui Hristos să fie pentru Prea Fericirea Voastră izvor nesecat de puteri duhovnicești pentru scumpa și luminoasa slujire la primul prestol al scumpei noastre surori, Biserica Ortodoxă Română.

Sărutînd frățeste și respectuos pe Prea Fericirea Voastră, Vă dorim cele mai alese realizări, de asemenea arhierilor, clerului și încredințatei Voastre turme, cîntînd imnul pascal : «Să ne luminăm cu prăznuirea și unul pe altul să ne îmbrățișăm».

Rămînem pentru totdeauna devotați Vouă frate și conslujitor în Hristos Domnul, Cel ce a înviat.

† **Gherman**

Patriarhul Serbiei

*

Scrisoarea irenică a Prea Fericitului MAXIM Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare :

Prea Fericirea Voastră,
Multiubite și Prea Fericite Întâistător în Domnul nostru, cel înviat din morți !

Luminoasa zi a Paștilor strălucește, ziua învierii lui Hristos a sosit. Să ne îmbrățișăm și împreună să strigăm : Bucurați-vă, Hristos a înviat !

Mormîntul nu era în stare să țină pe Hristos, căci Hristos era viața. Mormîntul n-a putut să țină lumina care strălucea în ziua învierii și care s-a răspîndit în lumea întreagă. Din întunericul mormîntului a țîșnit o lumină — Hristos. Această lumină a lui Hristos strălucea cu o strălucire netrecătoare în inimile, gîndurile și viața celor credincioși.

Cuvintele lui Hristos s-au împlinit : «Eu sînt învierea și viața, Cel ce crede în Mine, viu va fi, chiar de va și muri» (Ioan XI, 25). Iar Sfîn-

tul Apostol ne învață : «Așa cum Hristos a înviat din morți... și noi întru înnoirea vieții să umblăm» (Romani VI, 4).

Să rugăm pe Biruitorul morții să dăruiască din belșug putere și înțelepciune tuturor oamenilor, spre a lucra pentru fericirea și pacea tuturor.

Ne recomandăm sfintelor Voastre rugăciuni de Întâistător și, cu dragoste în Dătătorul de viață, Cel înviat, în rugăciune, rămînem al Veneratei Voastre Prea Fericiri, prea devotat frate și împreună-slujitor,

† Maxim

Patriarhul Bulgariei

*

Scrisoarea irenică a Prea Fericitului SERAFIM, Arhiepiscop al Atenei și Primat al Bisericii Ortodoxe din Grecia :

Prea Fericite Patriarh al României,
Locțiitor al Cezareei Capadociei,
Mitropolit al Ungrovlahiei și Arhiepiscop al Bucureștilor,

Frater iubit în Hristos Dumnezeu și împreună-slujitor al smereniei noastre, D. D. JUSTINIAN, îmbrățișându-Vă în Domnul, cu multă bucurie Vă întâmpinăm.

Iată, ca o cheazășie a învierii noastre, Iisus Hristos a înviat din morți, căci mormîntul, din care viața a răsărit, a rămas după aceasta gol.

Să ne grăbim, deci, și să primim lumină din lumina cea neînserată și să salvim pe Hristos, cel ce a înviat din morți. Această sărbătoare și sfîntă zi va rămîne unică și mare pînă la sfîrșitul veacurilor, pînă cînd Domnul va veni din nou.

Adîncă este deci și deplină bucuria și veselia noastră, de care fiind luminați și dînd aripi cugetului nostru ne grăbim, din hotărîre sinodală, să întâmpinăm precum se cuvine pe Venerabila Voastră Prea Fericire și ceata Sfințiților Arhieriei din jurul Vostru, cîntînd cîntare de biruință «*Hristos a înviat !*».

Noi nu mai sîntem frămîntați, întocmai ca mironosițele, de gîndul «cine ne va prăvăli piatra de pe ușa mormîntului», căci intrarea mormîntului a fost deschisă și acolo unde moartea s-a semănat din cauza păcatului, vedem acum cu cugetele noastre curățite, din nou, plin de lumină, locul unde a zăcut Domnul și sîntem întâmpinați de înger, izbăviți de moștenirea șarpelui celui blestemat. Căci Mîntuitorul nostru, făcîndu-se preț de răscumpărare și blestem pentru noi s-a pogorît pînă în iad și ne-a scos de acolo pe toți, către pășunile mîntuirii.

Orbiți, deci, de lumina cea mîntuitoare a învierii, întocmai ca în epoca paradisiacă, văzînd neînserată zi a opta, să ne îmbrățișăm unii pe alții cu bucurie negrăită și să ne dăm unii altora plăcuta sărutare a păcii și a frățietății.

Și este bine să ne reamintim cu toții nu numai de darurile cele mîntuitoare de pe urma crucii, ci și de crucea aceasta, care a devenit premisa învierii lui Hristos și a noastră, gîndul acesta fiind necesar și

pentru timpurile în care trăim astăzi și în care vom trăi pînă la sfîrșitul săptămîinii veacului 'acestui și pînă la răsăritul zilei aceleia a opta, pe care a sfințit-o Domnul cel ce a înviat, întru care ne vom veseli și ne vom bucura.

Dar nu mai puțin și acum, în viața prezentă, pe marea cea adînc-tulburată a amărăciunilor de tot felul, fiind asigurați în corabia Bisericii-Mame, noi plutim cu hotărîre duhovnicească, deoarece conducătorul corăbiei noastre este Hristos cel înviat, care a biruit moartea și fie ca Domnul, cel ce a zdrobit capul șarpelui, să ne ajute și pe noi să vedem ridicarea noastră din mormîntul luptei cu problemele de tot felul ale timpului nostru.

Cu acestea, însuflețiți de bucuria învierii Domnului, îmbrățișăm cu sărutarea sfîntă pe mult-iubita Voastră Prea Fericire și rămînem, Iubitor frate în Hristos, pururea devotat,

† Serafim
al Atenei

*

Scrisoarea irenică a Înalt Prea Sfințitului VASILE, Mitropolitul Varșoviei și a toată Polonia :

Prea Fericirea Voastră, Prea iubite frate în Domnul, Prea Sfințite Părinte !

Hristos a înviat !

Salutînd pe Prea Fericirea Voastră cu această salutare de bucurie pentru Domnul cel înviat, cu smerenie Vă rog să primiți de la mine frățești doriri de bine.

Harul învierii lui Hristos celei purtătoare de lumină să întărească pe Prea Fericirea Voastră și sfînta Voastră turmă, spre mai mare slavă a lui Dumnezeu și pentru făurirea păcii, dorită în această lume. «Iată a venit prin cruce bucurie la toată lumea ... Lăudăm învierea Lui» !

Adevărat a înviat !

Al Prea Fericirii Voastre smerit rugător și iubit în Hristos frate mai mic,

† Vasile
Mitropolitul Varșoviei și a toată Polonia

*

Scrisoarea irenică a Înalt Prea Sfințitului DROTEI, Mitropolit de Praga și a toată Cehoslovacia :

Sanctitatea Voastră,

Hristos a înviat !

Acest mesaj pascal este un izvor inepuizabil de bucurie și mîngîiere, întărind credința noastră în înviere, prin care omenirea întregă

a primit belșug de nemurire și viață veșnică, Hristos a biruit moartea prin moarte, și în El și prin El toți aceia care au crezut în El și umblă în legea Domnului (Ps. CXIX), biruiesc moartea lor spirituală.

Noi mărturisim că Hristos, Cel înviat, este începutul vieții veșnice pentru aceia care au fost răscumpărați prin scump sîngele Său. În milostivirea Sa, Biruitorul răului și al păcatului, dă neamului omenesc dreptul la viață veșnică.

Sărbătorind acest luminos eveniment, Vă felicit din adîncul inimii mele și Vă doresc bucurie continuu înnoită, izvorînd din viața care a ieșit din mormîntul Domnului nostru.

Cu frățească dragoste în Hristos,

† **Dorotei**

Mitropolitul de Praga și a toată Cehoslovacia

Scrisoarea irenică a Înalt Prea Sfințitului MAKARIOS, Arhiepiscopul Ciprului :

Prea Fericite Patriarh al României, Mitropolit al Ungrovlahiei și Arhiepiscop al Bucureștilor,

Frate mult iubit și preadorit și împreună-slujitor al smereniei noastre, D. D. Justinian, îmbrățișîndu-Vă frățeste în Domnul, cu multă bucurie Vă întîmpinăm :

Hristos, Fiul și Cuvîntul lui Dumnezeu, călcînd cu moartea pe moarte, a înviat a treia zi din mormînt, eliberînd din stricăciune chipul cel căzut al lui Adam și înnoind toată făptura. Domnul și Mîntuitorul nostru cel ce cu strălucire a înviat, ne-a dat viață veșnică și mare milă și a umplut toate de bucurie și de veselie.

Cu bucurie sărbătorind azi învierea cea purtătoare de viață a Domnului, înălțăm cîntări pline de mulțumire preamilostivului Dumnezeu pentru toate cele ce a săvîrșit pentru a noastră mîntuire și purtînd pe buzele noastre sărutarea frățească împreună cu mesajul cel vestit de îngeri : *Hristos a înviat !*, venim să Vă vizităm pe calea gîndului, aducînd Prea Fericirii Voastre cele mai calde salutări sărbătorești de felicitare. Și Vă adresăm urarea pornită din adîncul inimii, ca Domnul Hristos cel înviat să dăruiască mult iubitei Voastre Prea Fericiri, întotdeauna, harul și ajutorul Său și să Vă păzească în sănătate, ca să puteți sărbători ani îndelungați strălucita zi a învierii spre folosul și bucuria Prea Sfintei Biserici care V-a fost încredințată, ca și spre folosul întregii Ortodoxii.

Cerînd frățeste, Prea Fericirii Voastre, să transmiteți salutările noastre pascale și urările noastre de bine și Înalt Prea Sfințiților Arhieriei care alcătuiesc Sfințitul Sinod din jurul Vostru, Vă îmbrățișăm din nou, în Hristos cel ce a înviat și rămînem

Al Venerabilei Voastre Prea Fericiri, iubitor frate în Hristos,

† **Makarios**

Arhiepiscopul Ciprului

Scrisoarea Sanctității Sale VASKEN I, Patriarhul Suprem și Catolicosul tuturor armenilor :

Sanctitatea Voastră,
Hristos a înviat din morți! |

Cu inima plină de bucurie, plină de dragoste frățească, ne este foarte plăcut să Vă salutăm astăzi, când vestea cea bună a învierii Domnului și Mântuitorului nostru ne vine din înălțimea cerurilor și umple sufletele noastre de nădejde.

Cu căldură ne rugăm ca darurile sfintei învieri să se răspîndească din plin și din belșug asupra lumii și lumina acestor daruri să facă pe oameni și pe popoare înfrățiți și uniți ca să coopereze în spirit de bună-voire unii față de alții, solidari într-o sfântă alianță pentru o pace trainică.

Rugăm, de asemenea, pe Domnul să dăruiască Sanctității Voastre o sănătate deplină și să Vă ajute întotdeauna să continuați calea sfintei Voastre misiuni, pentru slava marei Voastre Biserici istorice, care constituie una din coloanele creștinătății în lumea zilelor noastre.

În această împrejurare solemnă, sîntem fericiți să vă reînnoim dragostea noastră respectuoasă și frățească în Hristos.

«Fie ca Dumnezeuul nădejdi să Vă umple de toată bucuria și pacea în credință, pentru ca nădejdea să prisosească în voi prin puterea Duhului Sfînt» (Rom. XV, 13).

† **Vasken I**

Catolicosul tuturor armenilor

*

Scrisoarea Sanctității Sale ȘENUDA al III-lea, Papă și Patriarh al Bisericii Copte :

Prea Fericirea Voastră,
Prea Fericite Părinte și frate în Hristos cel înviat,

Cu prilejul învierii Domnului nostru, trimitem Sanctității Voastre sincerele noastre felicitări și cele mai bune urări de sănătate și putere, spre a Vă îndeplini Sfînta Voastră misiune spre slava numelui Său.

† **Șenuda III**

Papă și Patriarh

*

Scrisoarea Prea Fericitului ABUNA THEOPHILOS, Patriarhul Bisericii Etiopiei :

Sanctitatea Voastră,

Și în anul acesta Atotputernicul Dumnezeu ne-a învrednicit să sărbătorim binecuvîntatul Praznic al Paștilor și consider drept un prilej plăcut pentru mine să trimit Sanctității Voastre și Bisericii Voastre urările pline de bucurie pentru această mare zi, din partea Bisericii Etiopiei și din partea smereniei mele.

Cînd chemăm în cuget marele act al salvării noastre, inimile se înalță spre Tronul milostivirilor în deplină recunoștință față de Părin-

tele ceresc pentru ceea ce El ne-a dat prin Fiul Său deopotrivă veșnic și prin Duhul Său cel Sfânt. Cu toate că marea taină care învăluie moartea și învierea Domnului nostru este mai presus de înțelegerea noastră în această viață, prezența Lui vie cu noi, în mijlocul multor încercări și probleme ce ne stau în față, ne dă nouă mângâiere și îmbărbătare, așa cum Apostolul spune : «Aici pe pământ, noi suspinăm în adevăr și dorim să ne îmbrăcăm în locașul nostru cel din cer ; numai de am fi găsiți îmbrăcați și nu goi» (II Cor. V, 2, 3). În aceasta nădăjduim noi să preamărim pe Dumnezeu care ne-a făcut părtași ai Fiului Său.

Cred că pe noi, cei ce prăznuim sărbătoarea Paștilor, Dumnezeu ne va învrednici să devenim uniți în această minunată nădejde. Fie ca binecuvântările Sale să fie cu Sanctitatea Voastră și cu Biserica Voastră în această sărbătoare și în vecii vecilor.

Al Vostru în Domnul,

† **Abuna Theophilos**
Patriarhul Etiopiei

*

Scrisoarea Înalt Prea Sfințitului BASELIUS AUGEN I, Catolicosul Scaunului apostolic al Sfântului Toma și Mitropolit de Malankara :

Sanctitatea Voastră,

Cu adevărat Hristos a înviat. El a adus bucurie și pace aceluia care zăceau în umbră și în întuneric, biruind moartea prin învierea Sa triumfătoare, din mormânt.

Mulțumim Sanctității Voastre pentru amabilele și bunele Voastre urări adresate cu ocazia Praznicului plin de bucurie al învierii Domnului nostru și din toată inima Vă adresăm și noi aceleași bune urări.

Noi și Biserica noastră trecem acum prin momente extrem de grele și avem nevoie de rugăciunile speciale și mijlocirile Sanctității Voastre pentru noi.

Dumnezeu să dăruiască Sanctității Voastre deplină bucurie, sănătate și linie sufletească. Bucuria și pacea lui Hristos să fie totdeauna cu episcopii Voștri, preoții și credincioșii Bisericii Voastre. Vă rugăm să ne pomeniți și pe Noi în rugăciunile și sfintele slujbe ale Sanctității Voastre.

Al Vostru în Hristos,

† **Baselius Augen I**
Catolicosul de Răsărit, Kerala-India

*

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale Papa PAUL al VI-lea :

Iubite frate în Domnul cel înviat,
Prea Fericirea Voastră,

Prea Fericite Părinte Justinian, Mitropolit al Ungrovlahiei, locțiitor al Cezareei Capadociei, Arhiepiscop al Bucureștilor și Patriarh al României,

«Așa cum Hristos a înviat din morți prin slava Tatălui, tot așa și noi trebuie să ducem o viață nouă» (Rom. VI, 4).

Vă adresăm această salutare plină de bucurie, acum când sărbătorim împreună cu creștinii din întreaga lume glorioasa înviere a lui Iisus Hristos, unicul nostru Mîntuitor.

Astăzi prăznuim în această sărbătoare solemnă realitatea pe care o trăim în fiecare zi, în bucurie ca și în întristare. Astăzi, într-adevăr, sărbătorim pe Hristos intrat în slava Tatălui, care ne cheamă neîncetat din întuneric la lumina Sa minunată (I Petru, II, 9).

Astăzi sărbătorim pe Dumnezeu lui Avraam, al lui Isaac și al lui Iacob, Dumnezeu nostru, care merge înaintea noastră într-un stîlp de foc, pentru a ne dărui lumina Sa (Ieșire, XII, 21).

Astăzi sărbătorim adevărata lumină, pe Fiul prea iubit, Iisus Hristos, Domnul cel înviat, Marele nostru Preot «în care avem deplină încredere că vom ajunge în cele sfinte prin sîngele Său. Căci avem o cale nouă și trainică, pe care El ne-a deschis-o prin perdeaua, care este Trupul Său» (Evr. X, 19—20).

Fie ca această sărbătorire să umple inimile noastre de bucurie acum când prin cuvintele și prin faptele noastre preamărim învierea Domnului. Totodată să ne încurajeze pentru a dori și a nădăjdui rezolvarea problemelor încă nesoluționate dintre Biserica Voastră și Biserica Romei.

Anul acesta, iubite frate în Hristos, sărbătorim Paștile în aceeași zi, ceea ce constituie pentru noi un nou prilej de bucurie. Nu este oare un prilej de a spori eforturile noastre pentru ca această comună sărbătorire să devină posibilă în fiecare an ?

N-ar trebui să încercăm a face ca toți creștinii să poată, în aceeași zi și într-un singur glas și o singură inimă, să preamărească faptele bune ale Dumnezeului nostru, mărturisind în comun, într-o lume care are atîta nevoie de răscumpărare și de mîntuire, că slava și iubirea lui Dumnezeu pentru oameni s-au făcut cunoscute ? (Tit III, 4). Dacă noi am putea să dăm întotdeauna această mărturie, lumea ar vedea în aceasta fără nici o îndoială, un semn deosebit de grăitor care s-o ajute să recunoască mai bine pe acest Dumnezeu, care ne-a iubit atît de mult, încît a trimis pe Însuși Fiul Său, pentru a ne da viața veșnică (Ioan III, 16).

Acestea sînt, frate mult iubit, gîndurile care ne vin în cuget cu prilejul acestei comune sărbătoriri.

Ținem să Vă spunem că sîntem gata să colaborăm la orice efort, în vederea atingerii acestui scop.

Cu aceste sentimente, cerem Domnului celui înviat, să dăruiască din belșug bucuria și lumina Sa Prea Fericirii Voastre, clerului și credincioșilor Voștri și Vă reînnoim profunda și frățeasca noastră dragoste.

Paulus P P. VI

Scrisoarea Grației Sale MICHAEL RAMSEY, Arhiepiscop de Canterbury, Primat al Angliei și Mitropolit :

Prea Fericirea Voastră, Iubite Frate în Hristos, «Domnul meu și Dumnezeuul meu» (Ioan XX, 28).

Cu aceste cuvinte, Sfântul Apostol Toma își mărturisește credința în Domnul cel înviat. El s-a îndoit de vestea despre înviere, pe care ceilalți ucenici i-o împărtășiseră. El așteptase să aibă o dovadă de ne-tăgăduit, care i s-a și arătat. Iisus plin de slava învierii a stat înaintea lui și i-a spus să vadă și să pipăie rănila Sale.

I-a mai spus să nu se mai îndoiască și să creadă.

Sfântul Apostol Toma și-a făcut mărturisirea credinței sale. El se alătură celorlalți ucenici la credința lor. Și ei socotiseră pe Iisus învins și distrus. Ei socotiseră că puterile întunericului biruiseră și că pecetluirea mormântului era sfârșitul vieții Învățătorului lor. Bucuria învierii, dimineața, a fost a lor. Noi ne rugăm ca această bucurie să fie și a Voastră.

«Domnul meu și Dumnezeuul meu». Cât de adesea am fost noi înșine cuprinși de îndoială în vreme de întristare sau disperare! Cât de adesea n-am dorit noi să putem avea o dovadă despre iubirea Domnului nostru pentru noi? Cât de adesea în momente grele, nu ne-am rugat noi ca să fie susținută credința noastră? În acest timp al sărbătorilor, noi însoțim pe Apostoli în foisor, pe drumul calvarului crucii și la întâmpinarea învierii. Întristarea noastră, de asemenea, s-a transformat în bucurie, când am împărtășit credința pe care Sfântul Apostol Toma a exprimat-o atât de simplu și de înălțător.

Cu prilejul acestor sărbători, felicităm pe Prea Fericirea Voastră cu bucuria învierii Domnului și Dumnezeuului nostru și-L rugăm să Vă binecuvânteze din belșug cu harul Său dătător de viață și să se sălășluiască în inimile tuturor celor ce se află sub arhipăstoreasca Voastră grijă.

Al Prea Fericirii Voastre frate cu statornică iubire în Hristos,

† **Michael**

Arhiepiscop de Canterbury,
Primat a toată Anglia și Mitropolit

*

Telegrama Pastorului Dr. PHILIP POTTER, Secretarul general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor :

Prea Fericirea Voastră,

Preamărit fie Atotputernicul Dumnezeu, care a învrednicit Biserica Sa, din Răsărit și din Apus, să serbeze în anul acesta împreună învierea lui Hristos.

Fie ca această coincidență să constituie un început nou pentru Biserici în a regăsi unitatea lor pierdută și în a manifesta apartenența lor la unul Domn cel înviat.

Cu prilejul acestei sărbătoriri, pline de bucurie, felicit respectuos pe Prea Fericirea Voastră și Vă doresc fierbinte putere și viață îndelungată pentru slava numelui Său.

Al Vostru în bucuria Domnului cel înviat,

Philip Potter
Secretar general

*
* *

În afară de scrisorile-pastorale și telegramele-mesaje, Prea Fericitul Patriarh Justinian a mai primit numeroase scrisori și telegrame de felicitare cu prilejul Sfințelor Paști, 1974. Toate acestea au sosit din partea ierarhilor și slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române, din partea, ierarhilor, slujitorilor și credincioșilor Bisericilor Ortodoxe surori de pretutindeni, din partea unor înalți ierarhi, clerici, conducători și pastori ai Bisericilor, confesiunilor și denominațiunilor creștine; conducători, reprezentanți ai cultelor religioase de peste hotare, din partea cultelor religioase din țara noastră; din partea comunităților ortodoxe românești de peste hotare, din partea unor organisme creștine sau ne-creștine, din partea unor conducători de instituții de învățămînt religios de binefacere de peste hotare, precum și din partea slujitorilor și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române, fie din eparhia Sa, fie din toată țara.

Vom menționa, în continuare, pe cele mai importante:

*

Dintre ierarhii și slujitorii Bisericilor Ortodoxe surori au felicitat anul acesta pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian:

— Înalt Prea Sfințitul IACOBOS, Primatul Bisericii Ortodoxe Grecești în America de Nord și de Sud;

— Înalt Prea Sfințitul MELETIOS, Mitropolitul Bisericii Ortodoxe Grecești din Franța;

— Înalt Prea Sfințitul ATENAGORA al Tiatirelor;

— Înalt Prea Sfințitul ELIE SALIBY, Mitropolit de Beirut;

— Înalt Prea Sfințitul CHIRIL, Mitropolit de Canada, America și Australia;

— Înalt Prea Sfințitul SPIRIDON, Mitropolit de Rodos;

— Înalt Prea Sfințitul IAKOBOS, Mitropolit de Mitilene;

— Înalt Prea Sfințitul CONSTANTINOS, Mitropolit de Didoteih;

— Înalt Prea Sfințitul BARNABA, Mitropolit de Kitrus;

— Înalt Prea Sfințitul TIMOTHEOS, Mitropolit de Marona;

— Înalt Prea Sfințitul DAMASCHINOS, Mitropolit de Navpakt;

— Înalt Prea Sfințitul HRISOSTOMOS, Mitropolit de Kitiu;

— Înalt Prea Sfințitul DAMIANOS, Mitropolit al Sinaiului;

— Înalt Prea Sfințitul DAMASKINOS, Mitropolit de Tranupolis;

- Înalt Prea Sfințitul KONSTANTINOS, Mitropolit de Alexandropol ;
- Înalt Prea Sfințitul NICODIM, Mitropolitul Leningradului și Novgorodului ;
- Înalt Prea Sfințitul FILARET, Mitropolitul Kievului ;
- Înalt Prea Sfințitul JUVENALIE, Mitropolitul Tulei ;
- Înalt Prea Sfințitul SERGHIE, Mitropolitul Kersonului și Odesei ;
- Înalt Prea Sfințitul ALEXEI, Mitropolitul Talinului ;
- Înalt Prea Sfințitul SOFRONIE, Mitropolitul Durostorului ;
- Înalt Prea Sfințitul NICODIM, Mitropolitul Slivenului ;
- Înalt Prea Sfințitul NICOLAE, Mitropolitul Lvovului ;
- Înalt Prea Sfințitul VLADIMIR, Arhiepiscop de Dmitrovsk, Rectorul Academiei teologice din Moscova ,
- Înalt Prea Sfințitul PITIRIM, Arhiepiscop de Volokolamsk ;
- Înalt Prea Sfințitul GRIGORIE, Arhiepiscop de Mukacev ;
- Înalt Prea Sfințitul LEONID, Arhiepiscop de Riga ;
- Înalt Prea Sfințitul MIHAIL, Arhiepiscop de Vologda ;
- Înalt Prea Sfințitul CIPRIAN, Arhiepiscop de Moscova ;
- Înalt Prea Sfințitul PAVEL, Arhiepiscop de Kislovodsk ;
- Înalt Prea Sfințitul DOSITEI, Arhiepiscop de Ohrida ;
- Înalt Prea Sfințitul IEZECHIEL, Arhiepiscop al Australiei ;
- Înalt Prea Sfințitul BORIS, Arhiepiscop de München ;
- Prea Sfințitul HRISOSTOM, Episcop de Zari ;
- Prea Sfințitul PIMEN, Episcop de Saratov ;
- Prea Sfințitul TEODOSIE, Episcop de Smolensk ;
- Prea Sfințitul MELITON, Episcop de Tigvin, Rectorul Academiei teologice din Leningrad ;
- Prea Sfințitul MAKARIE, Episcop de Sremsk ;
- Prea Sfințitul VISARION, Episcop de Banat (Iugoslavia) ;
- Prea Sfințitul ANTONIE, Episcop de Provațk ;
- Prea Sfințitul NICOLAE Makariopolski, Rectorul Academiei teologice din Sofia ;
- Prea Sfințitul ALEXEI, Episcop de Wroclaw ;
- Prea Sfințitul GIUSEPPE PERNICIARO, Episcop de Palermo.

*

Dintre personalitățile bisericești din cadrul altor Biserici și comunități creștine de peste hotare au trimis mesaje de felicitare Întâistătorului Bisericii Ortodoxe Române, printre alții :

- Excelența Sa Dr. MIROSLAV NOVAK, Patriarhul Bisericii Huseite Cehoslovace ;
- Eminența Sa JULIUS DÖPFNER, Arhiepiscop de München și Freising ;
- Eminența Sa L. J. SUENENS, Arhiepiscop de Malines-Bruxelles ;
- Eminența Sa Cardinalul J. G. M. Willebrands, Președintele Secretariatului pentru promovarea unității creștinilor de pe lângă Vatican ;
- Eminența Sa Cardinalul FR. KÖNIG, Arhiepiscopul Vienei ;

- Eminența Sa GERMAIN, Episcop de Saint-Denis ;
- Eminența Sa PIERRE, Episcop de Chersones ;
- Eminența Sa PIERRE PASLEAU, Belgia ;
- Excelența Sa D. A. WISCHMANN, Președintele Bisericii Evanghelice (R. F. Germania) ;
- Excelența Sa H. DIETZFELBINGER, München ;
- Excelența Sa E. J. De SMEDT, Episcop de Bruges ;
- Excelența Sa RUDOLF GRABER, Episcop de Regensburg ;
- Excelența Sa JOHN E. HINES, Episcop-președinte al Bisericii Episcopale din Statele Unite ale Americii ;
- Excelența Sa TIBOR BARTHA, Episcop al Bisericii Reformate din Ungaria ;
- Eminența Sa, Pastor KAROLY TOTH, Secretarul general al Conferinței Creștine pentru Pace ;
- Revd EDWARD SHOTTER, Relațiile externe ale Bisericii Angliei ;
- Dl. GERALD GOETTING, Președintele Uniunii Creștine Democratice din R. F. Germania ;
- D-na Prof. BOZENA TOMACZ, Universitatea catolică Lublin (Polonia).

*

Din partea cultelor religioase din Republica Socialistă România au trimis telegrame și scrisori de felicitare :

- Mgr MARTON ARON, Episcopul romano-catolic din Alba Iulia ;
- Mgr IACOB ANTAL, Episcop auxiliar de Alba Iulia ;
- Mons. FRANCISC AUGUSTIN, Conducătorul Arhiepiscopiei romano-catolice din București ;
- Mgr PETRU PLEȘCA, Provicar al Arhiepiscopiei romano-catolice din Iași ;
- Înalt Prea Sfințitul IOASAF, Mitropolitul Bisericii creștine de rit vechi ;
- Prea Sfințitul DIRAIR MARDICHIAN, Conducătorul Episcopiei Armeano-gregoriene din București ;
- Excelența Sa ALBERT KLEIN, Episcopul Bisericii Evanghelice C.A. ;
- Excelența Sa GHEORGHE ARGAY, Episcopul Bisericii Evanghelice Luterane S.P. ;
- Excelența Sa NAGY GYULA, Episcopul Bisericii Reformate din Cluj ;
- Excelența Sa LASZLO PAPP, Episcopul Bisericii Reformate din Oradea ;
- Excelența Sa KOVACS LAJOS, Episcopul Bisericii Unitariene din Cluj ;
- P. C. Vicar GH. HRANISLAVLIEVICI, Vicariatul ortodox sîrb din Timișoara ;
- P. C. Pr. NICOLAE GORANOV, Parohul bisericii ortodoxe bulgare din București și reprezentantul Patriarhiei Bulgare pe lângă Patriarhia Română ;

- Dl. NICOLAE COVACI, Președintele Cultului Baptist ;
- Dl. PAVEL BOGHIAN, Președintele Cultului Penticostal ;
- Excelența Sa Dr. MOSES ROSEN, Șeful Cultului Mozaic ;
- Eminența Sa Muftiul MEHMET IACUB, Șeful Cultului Musulman.

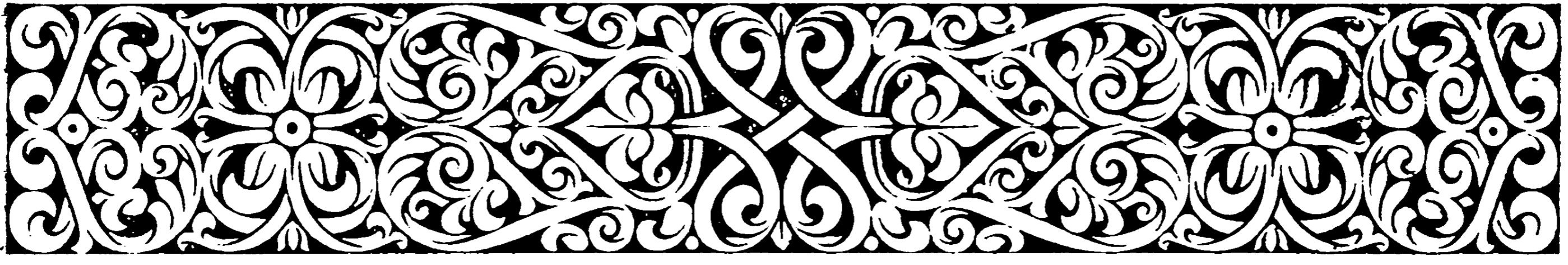
*

În numele comunităților ortodoxe române de peste hotare au trimis mesaje de felicitare :

- Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop VICTORIN al Episcopiei Misionare Ortodoxe Române în America ;
- Prea Sfințitul TEOFIL, Episcopul românilor ortodocși din Franța și Europa Occidentală ;
- Prea Cuviosul Arhim. LUCIAN FLOREA, superiorul bisericii ortodoxe române din Ierusalim ;
- P. C. Pr. Prof. GH. MOISESCU, parohul bisericii ortodoxe române din Viena ;
- P. C. Prot. ALEX. MUNTEANU, parohul bisericii ortodoxe române din Sofia ;
- P. C. Pr. VASILE ȘTEFAN, parohul capelei ortodoxe române din Baden-Baden ;
- P. C. Pr. LUCIAN GAFTON, parohul bisericii ortodoxe române din Londra ;
- P. C. Pr. Prof. ALEX. CIUREA, parohul bisericii ortodoxe române din Suedia ;
- P. C. Pr. DUMITRU GĂINĂ, parohul bisericii ortodoxe române din Australia ;
- P. C. Pr. GH. SPERANȚA, parohul bisericii ortodoxe române din Noua Zeelandă ;
- P. C. Pr. PETRU MÂNDRUȚĂU, vicar eparhial (Ungaria).

11

• VIAȚA • BISERICĂȘĂ •

A XXVI-A ANIVERSARE A ÎNTRONIZĂRII PREA FERICITULUI PĂRINTE JUSTINIAN CA PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Ca în fiecare an, ziua de 6 iunie, ziua întronizării Prea Fericirii Sale, Prea Fericitului Părinte Justinian, ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, a fost sărbătorită și anul acesta cu aleasă bucurie de ierarhii, clerul și credincioșii sfintei noastre Biserici, această aniversare constituind un popas duhovnicesc de o deosebită importanță în viața Bisericii Ortodoxe Române.

Deși Prea Fericitul Părinte Patriarh era plecat de la reședință, aflându-se într-o localitate balneară pentru tratament, la ora 11,30, în catedrala patriarhală, s-a oficiat un Te-Deum, de mulțumire, de către un sobor de preoți și diaconi ai catedralei, avînd în frunte pe P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, de la Arhiepiscopia Bucureștilor.

Au fost de față P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, P. C. Pr. Ioan Gagi, directorul Administrației Patriarhale; P. C. Pr. Traian Ghica, directorul Casei de Pensii și Ajutoare a salariaților Bisericii Ortodoxe Române; PP. CC. Consilieri și funcționari superiori ai Administrației Patriarhale și Arhiepiscopiei Bucureștilor; profesori de la Institutul teologic de grad universitar din București, stareți de mînăstiri, protoierei și preoți din Capitală.

Au fost de asemenea de față oaspeți ai Bisericii noastre, veniți la întrunirea: «Mărturisind pe Hristos astăzi», din cadrul Comisiei *Biserică și Evanghelizare* a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, care a avut loc la Sfînta Mînăstire Cernica, între 4—8 iunie a.c.

La sfârșitul Tedeumu-lui a luat cuvîntul Prea Sfințitul Roman Ialomițeanul, care, omagiind pe Prea Fericitul Părinte Patriarh, a spus că și anul acesta, care se adaugă la cei 25 de ani de patriarhat, se înscrie în activitatea Prea Fericirii Sale ca un an bogat, un an plin de însemnate realizări pentru securitatea Română.

«Deși nu este de față, noi sărbătorim pe Întîistătătorul nostru, ca și cînd ar fi între noi, rugînd pe Dumnezeu să-i dea sănătate, îndelungate zile și spor întru toate.

Realizările Prea Fericirii Sale, faptele Sale și planurile Sale de viitor sînt cu adevărat mărețe și noi ne angajăm a duce la îndeplinire toate sarcinile pe care ni le trasează pentru buna chivernisire a lucrurilor bisericești, pentru folosul credincioșilor noștri, pentru binele și fericirea Patriei noastre.

Să ne rugăm bunului Dumnezeu să reverse mila Sa peste noi toți și să-i dea Prea Fericitului deplină sănătate și spor întru toate, iar din partea noastră să-i urăm din toată inima : «Întru mulți și fericiți ani !», a încheiat vorbitorul.

Asistența a intonat imnul : «Pre Sfăpînul și Patriarhul nostru...»

*
* *

Cu prilejul celei de a XXVI-a aniversări a întronizării Sale, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit telegrame și scrisori de felicitare din partea unor înalte personalități bisericești din țară și de peste hotare, precum și din partea a numeroși clerici și credincioși ai Bisericii Ortodoxe Române.

Printre acestea menționăm :

Telegrama Sanctității Sale PIMEN, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii :

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte Justinian,
Patriarhul României*

Cu frățească dragoste felicit din toată inima pe Prea Fericirea Voastră cu prilejul celei de a 26-a aniversări a întronizării Voastre patriarhale.

Binevoiți a primi sincerele mele urări de sănătate deplină, viață îndelungată și bogată binecuvîntare de la Dumnezeu pentru lucrarea Voastră arhipăstorească, iar pentru de Dumnezeu-păzita Voastră turmă cuvîntătoare, belșug de daruri dumnezeiești.

Intotdeauna cu multă dragoste în Hristos, Prea Fericite Părinte Patriarh,

† **Pimen**

Patriarhul Moscovei și a toată Rusia

*

Telegrama de felicitare a Grației Sale, MICHAEL RAMSEY, Arhiepiscop de Canterbury, Primat a toată Anglia și Mitropolit :

Prea Fericitului Părinte Justinian,

Patriarhul României

Cu prilejul celei de a 26-a aniversări a întronizării Prea Fericirii Voastre ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Vă adresăm felicitările noastre cele mai călduroase și ne rugăm pentru continua binecuvîntare a Atotputernicului Dumnezeu, îmbrățișînd pe Prea Fericirea Voastră, cu dragoste în Hristos.

† **Michael**

Arhiepiscop de Canterbury

VIZITA FĂCUTĂ BISERICII ORTODOXE ROMÂNE DE O DELEGAȚIE A FEDERAȚIEI LUTERANE MONDIALE

Între 8 și 11 mai, Biserica Ortodoxă Română a primit vizita unei delegații a Federației Luterane Mondiale, alcătuită din: Excelența Sa Episcopul Martin Lindström (Suedia); Excelența Sa Episcopul Albert Klein (România); Rev. André Appel, secretar general al Federației Luterane Mondiale (Franța) și Dl. Peder Hojen, secretar pentru relații ecumenice (Danemarca).

Delegația — care venea de la Istanbul, unde făcuse o vizită Patriarhiei Ecumenice — a fost întâmpinată la Aeroportul Internațional Otopeni de P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal și P. C. Pr. Dumitru Soare, consilier patriarhal la Serviciul Relațiilor Externe Bisericești.

A fost de față Dl. Eugen Munteanu, director la Departamentul Cultelor.

În ziua de 9 mai, oaspeții au vizitat Catedrala patriarhală, Tipografia Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, Atelierele de la Schitul Maicilor, Mănăstirea Antim și complexul muzeului din incinta acestui așezământ.

În aceeași zi, în sala sinodală de la Mănăstirea Antim a avut loc o convorbire neoficială între delegația Federației Luterane Mondiale și o Comisie a Bisericii Ortodoxe Române, alcătuită din: I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei; P. S. Episcop Antim al Dunării de Jos; P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal; Pr. Prof. Dumitru Stăniloae; Pr. Conf. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului teologic din București și Diac. Lector Ion Ică, de la Institutul teologic din Sibiu.

Ședința a fost deschisă printr-un cuvânt de salut adresat oaspeților de către I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, la care a răspuns Excelența Sa Episcopul Martin Lindström.

Past. André Appel a făcut o dare de seamă asupra demersurilor întreprinse de Federația Mondială Luterană pentru intrarea în dialog cu romano-catolicii, anglicanii și ortodocșii și asupra rezultatelor obținute pînă în prezent.

În centrul discuțiilor s-a situat problema raporturilor dintre Federația Luterană Mondială și Bisericile Ortodoxe subliniindu-se importanța unor contacte mai ales la nivel regional, național. S-a arătat că între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică-Luterană din România există deja o apropiere, datorită îndelungatei conviețuirii în aceleași realități sociale, culturale și naționale și, mai ales, colaborării ecumenice locale. În această privință, cele 18 conferințe teologice interconfesionale care s-au ținut pînă acum în România au constituit momente de pregătire în vederea apropierii dintre Bisericile creștine din țara noastră. Acest lucru poate fi considerat drept o bază deja existentă pentru dezvoltarea unor viitoare relații ecumenice, mai aprofundate.

S-au evidențiat, de asemenea, bunele rezultate obținute în ce privește relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu luteranii din alte țări, îndeosebi cu Biserica Evanghelică din R. F. a Germaniei și cu Biserica Luterană din Suedia.

Delegația Federației Luterane Mondiale a luat hotărîrea de a prezenta în viitorul apropiat un raport de sinteză asupra tuturor documentelor ce au rezultat din întîlnirile ortodoxe-luterane de pînă acum, pentru a-l aduce la cunoștința celorlalte Biserici.

În concluzie, cele două delegații au stabilit că este indicat ca relațiile să continue, deocamdată pe plan național, între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din România.

Perioada predialogului va trebui să aibă în vedere o cunoaștere reciprocă mai adîncită, prin schimburi de profesori, de studenți și de publicații și prin studierea în comun a unor teme mai concrete decît pînă acum.

După ce diferitele Biserici locale își vor împărtăși reciproc experiențele, se va putea trece la dialogul propriu-zis, care va trebui să abordeze temele teologice în litigiu, asupra cărora este nevoie de înțelegere, în vederea realizării unității doctrinare, fără de care nu se poate concepe unirea Bisericilor.

Întrevederea s-a încheiat într-o atmosferă de optimism cu privire la dezvoltarea viitoarelor relații dintre Biserica Ortodoxă Română și Bisericile Luterane, atît la nivel local cît și internațional.

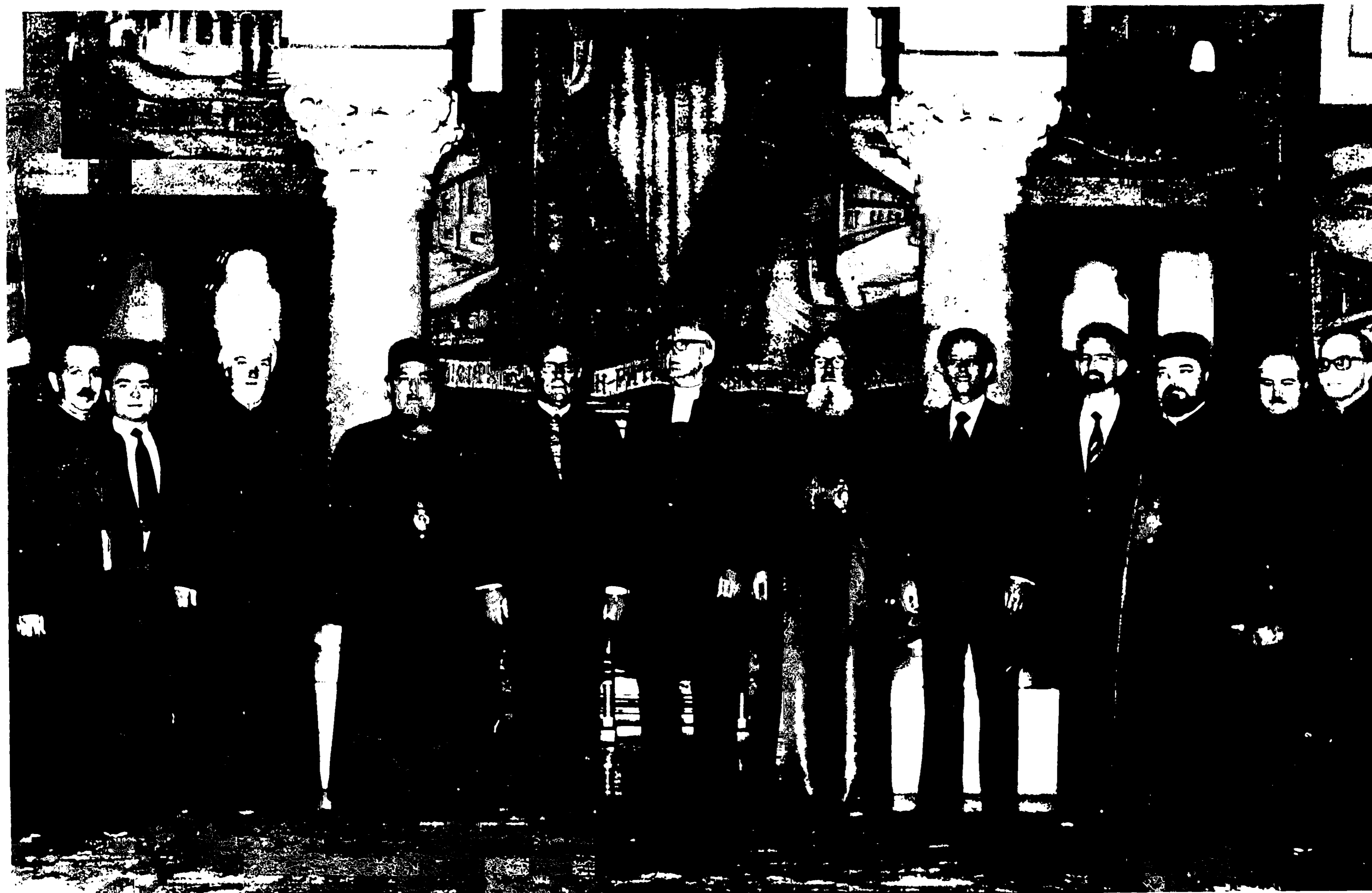
În după-amiaza aceleiași zile, delegația Federației Luterane Mondiale, însoțită de P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, și Pr. Dumitru Soare, consilier patriarhal, a vizitat mînaștirile Țigănești și Căldărușani, din apropierea Capitalei.

La Țigănești, înalții oaspeți au fost întîmpinați de maica Heruvima Timaru, stareța mînaștirii, care i-a invitat să participe la slujba vecerniei. În biserică, după săvîrșirea slujbei religioase, P. S. Episcop-vicar patriarhal Antonie Ploieșteanul a rostit un cuvînt ocazional, în cadrul căruia a prezentat viețuitoarelor mînaștirii pe oaspeții străini, subliniind însemnătatea vizitei acestora pentru cultivarea legăturilor de apropiere și colaborare intercreștină. Oaspeții au vizitat apoi muzeul mînaștirii și atelierelor de țesătorie pentru stoffe și veșminte bisericești.

La mînaștirea Căldărușani — unde s-au aflat de față și I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, împreună cu P. S. Episcop Antim al Dunării de Jos — delegații Federației Luterane Mondiale au fost întîmpinați de P. Cuv. Arhim. Veniamin Nicolae, starețul mînaștirii, care le-a adresat un cuvînt de bun-venit. S-a vizitat biserica și muzeul din incinta mînaștirii, față de care oaspeții au vădit un viu interes. În cadrul discuțiilor care au avut loc, vizitatorii străini au primit explicații amănunțite cu privire la desfășurarea vieții religioase din mînaștirile ortodoxe române.

Vineri, 10 mai, delegația Federației Luterane Mondiale a fost primită la Departamentul Cultelor de către Dl. Președinte al Departamentului Cultelor, Prof. Dumitru Dogaru, Dl. Vicepreședinte Gheorghe Nenciu și Dl. Director Eugen Munteanu. În discuțiile care au avut loc cu acest prîleț, oaspeții străini s-au informat cu privire la situația cultelor religioase din România, raporturile dintre culte și Stat etc. Întrevederea a decurs într-o atmosferă cordială.

În aceeași zi, oaspeții au vizitat cîteva biserici din Capitală, apoi s-au oprit la Seminarul teologic. Întîmpinați și conduși de Pr. Director Vasile Bria, au făcut cunoștință cu profesorii Seminarului, apoi au vizitat cîteva săli de clasă, primind explicații cu privire la obiectele de studiu și desfășurarea învățămîntului teologic

Comisia Relațiilor externe bisericești a Bisericii Ortodoxe Române și Delegația Federației Luterane Mondiale, înainte de începerea discuțiilor oficiale

Aspect din timpul lucrărilor celor două Delegații

seminarial. Au vizitat, de asemenea, și biserica Radu Vodă din incinta Seminarului, unde opera de restaurare înfăptuită prin grija Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian se continuă în momentul de față cu lucrările pregătitoare pentru executarea picturii.

În continuare, înalții oaspeți au vizitat Institutul teologic din București. În holul Institutului au fost salutați de P. C. Pr. Rector Mircea Chialda, după care a avut loc o întâlnire cu studenții Institutului. P. S. Episcop-vicar patriarhal Antonie Ploieșteanul a prezentat pe delegații Federației Luterane Mondiale, apreciind vizita acestora drept o contribuție de seamă la stabilirea unui viitor dialog între Biserica Ortodoxă Română și Bisericile Luterane. Răspunzând, Rev. André Appel, a făcut o succintă prezentare a Federației Luterane Mondiale și a stadiului dialogului dintre luterani și ortodocși. În cancelaria profesorală a avut loc apoi o discuție amicală între membrii corpului didactic al Institutului teologic și membrii delegației. Cu acest prilej, oaspeții au putut cunoaște realizările și preocupările învățământului nostru teologic; s-au făcut, de asemenea, unele schimbări de păreri cu privire la problematica unui viitor dialog ortodox-luteran.

În aceeași zi, la ora 13,30, delegații Federației Luterane Mondiale au fost primiți în audiență de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. Prea Fericirea Sa i-a întâmpinat cu multă dragoste și bunăvoință, interesându-se de aproape de activitatea și realizările lor. Cu acest prilej, conducătorul delegației, Excelența Sa Episcopul Martin Lindström a prezentat Întâistătorului Bisericii Ortodoxe Române un mesaj de salut din partea Eminenței Sale Arhiepiscopului Olaf Sundby din Uppsala. În semn de prețuire deosebită, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a conferit oaspeților străini Crucea patriarhală. De asemenea, la sfârșitul audienței, le-a oferit tradiționale daruri.

În după-amiaza aceleiași zile, oaspeții au vizitat biserica evanghelică din București, unde au fost primiți de pastorul Günther Ambrozie, în fruntea unui grup de credincioși ai comunității.

În dimineața de 11 mai 1974, delegația Federației Luterane Mondiale și-a încheiat vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române. Oaspeții au fost conduși la Aeroportul Internațional Otopeni de către P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, Pr. Dumitru Soare, consilier patriarhal și Dl. Rus Remus de la Serviciul Relațiilor Externe Bisericești.

La aeroport a fost de față și Dl. Eugen Munteanu, director al Departamentului Cultelor.

Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de delegația Federației Luterane Mondiale a constituit — prin obiectivele urmărite și prin întreaga sa desfășurare — un pas înainte în sprijinirea efortului ecumenist contemporan îndreptat spre unitate, apropiere și colaborare intercreștină.

CONFERINȚA TEOLOGICĂ INTERCONFESIONALĂ DE LA CLUJ (13 MAI 1974)

Institutul teologic protestant unic de grad universitar din Cluj a găzduit în ziua de 13 mai 1974 cea de a doua conferință interteologică din acest an. Conferința a întrunit o largă participare a teologilor de diferite confesiuni din țara noastră.

Astfel, din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat următorii ierarhi: I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului; I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului; I. P. S. Arhiepiscop Teofil al Clujului; P. S. Episcop Vasile al Oradiei; P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal; P. S. Episcop Emilian Rășinăreanul, vicarul Arhiepiscopiei de Alba Iulia și Sibiu; P. S. Episcop Justinian Maramureșeanul, vicarul Arhiepiscopiei Clujului.

Din partea Institutului teologic din București: Pr. Prof. Rector Mircea Chialda; Pr. Conf. Prorector Dumitru Popescu; Pr. Prof. Dumitru Fecioru; Pr. Conf. Ștefan Alexe și Pr. Lector Dumitru Radu.

Din partea Institutului teologic din Sibiu: Pr. Prof. Rector Isidor Todoran; Pr. Prof. Grigore Marcu; Pr. Prof. Milan Șesan; Pr. Prof. Ioan Zăgrean; Pr. Lector Ion Ică; Diac. Lect. Constantin Voicu; Pr. Dumitru Abrudan, spiritual al Institutului.

Au participat, de asemenea: Pr. Dumitru Soare, consilier patriarhal la Serviciul relațiilor externe bisericești; Pr. Vasile Costin, vicarul episcopiei Oradiei; PP. CC. Directori ai Seminarilor teologice din: București, Buzău, Mănăstirea Neamț, Cluj, Craiova, Caransebeș și Curtea de Argeș.

Din partea Episcopiei Reformate din Cluj au participat: Excelența Sa Episcopul Nagy Gyula; Dr. Csutak Csaba; Nagy Károly; Dr. Nagy József; Dr. Mózes András; Gabri Sándor, redactor la revista «Reformatus Szemle».

Din partea Episcopiei Evanghelice CA din Sibiu au fost de față: Excelența Sa Episcopul Albert Klein, Hochmeister Albert, membru în Senat; Konrad Breckner, curator general; Dr. Julius Stenzel, consilier.

Din partea Episcopiei Evanghelice, SP din Cluj: Dl. Szedressy Pál, vicar.

Din partea Episcopiei Unitariene: Dr. Barabássy, Laszlo, curator general; Kolcsár Sándor, protopop.

Din partea Episcopiei Romano-Catolice din Alba Iulia: Dr. Nemcsek Jozsef, rectorul Institutului teologic romano-catolic din Alba Iulia.

Institutul teologic protestant unic din Cluj-Sibiu a fost reprezentat de profesorii: Rapp Karoly, rector; Hermann Binder, prorector; Erdő Janos; Géréb Pál; Juhász István; Ludwig Binder; Szöcs Endre; Pitters Hermann; Lengyel Lóránd; Tökes István; Galfi Zoltan ș. a., împreună cu studenții Institutului.

Din partea Departamentului Cultelor au fost de față: Dl. Director Eugen Munteanu; Dl. Director adjunct Iulian Sorin ș. a.

Conferința a fost deschisă de Prof. Rapp Károly, rectorul Institutului teologic protestant unic din Cluj, care a adresat participanților un cuvânt de bun-venit. La

Participanții la Conferința teologică interconfesională de la Cluj (13 mai 1974)

propunerea acestuia, s-a alcătuit următorul prezidiu al Conferinței: P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal; Pr. Prof. Isidor Todoran, rectorul Institutului teologic ortodox din Sibiu; Pr. Prof. Mircea Chialda, rectorul Institutului teologic din București; Pr. Prof. Nemecek József, rectorul Institutului teologic romano-catolic din Alba Iulia; Prof. Károly Rapp, rectorul Institutului teologic protestant unic din Cluj; Pr. Conf. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului teologic din București; Prof. Hermann Binder, prorectorul Institutului teologic din Cluj.

În timpul prezentării referatelor a prezidat P. C. Pr. Prof. Mircea Chialda, rectorul Institutului teologic din București.

Referatul principal, cu tema: «*Fiți împlinitori ai cuvîntului*» (Iacob I, 22). *Unitate în Hristos și pace pe pămînt*, a fost susținut de Pr. Conf. Ștefan Alexe de la Institutul teologic din București.

Arătînd că subiectul referatului îl constituie însăși tema viitoarei Adunări Generale a Conferinței Bisericilor Europene (Nyborg VII) conferențiarul a făcut o prezentare amănunțită a documentului alcătuit în acest sens de Comisia pregătitoare. Acest document cuprinde 5 capitole:

1. *Tema. Introducere generală* — tratînd despre atmosfera în care se situează Nyborg VII și despre actualitatea temei generale, ancorată în prezent, dar orientată și spre viitor.

2. *Studiile biblice* — urmărind să plaseze într-o perspectivă biblică tema și subtemele conferinței.

3. *Unitate în Hristos* — problemă extrem de complexă, în cadrul căreia se atrage atenția asupra următoarelor puncte: Propovăduirea unei singure Evanghelii, față de diversitățile actuale în Europa; Teologia europeană interpelată din interior și exterior; Interpelări de ordin social-etic; Căi și mijloace ecumenice.

4. *Pace pe pămînt* — cu subdiviziunile: Pacea lui Dumnezeu — pacea oamenilor; Bisericile în mijlocul tensiunilor acute care există în Europa; Pacea este indivizibilă; Sarcini concrete în vederea destinderii; Bisericile și Conferința pentru securitate și cooperare în Europa.

5. *După Nyborg VII...*, capitol în care se fac considerații generale asupra contribuției Bisericilor europene la ecumenismul mondial și se subliniază unele idei în legătură cu continuarea dialogului ecumenic, la diferite niveluri.

Conferențiarul a remarcat că tematica Adunării Nyborg VII are tangențe cu cea de a V-a Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor care va avea loc la Djakarta (Indonezia), în anul 1975. Apoi, în încheiere, a dat amănunte cu privire la pregătirea tehnică a Adunării Nyborg VII și la activitatea pe care urmează să o desfășoare la această Adunare reprezentanții Bisericilor din țara noastră.

Al doilea referat, intitulat *Făgăduință și împlinire* a fost susținut de Dl. Prof. Istvan Tökes de la Institutul teologic protestant unic din Cluj.

Conferențiarul a făcut mai întîi o exegeză a textului biblic «*Fiți împlinitori ai cuvîntului!*» (Iacob I, 22), arătînd că acceptarea acestei porunci a lui Hristos este o problemă de conștiință ecumenică. Fiecare creștin trebuie să fie împlinitor al cuvîntului lui Dumnezeu, sau («făcător») («poet») al acestui cuvînt. A fi făcător al cuvîntului înseamnă a te identifica cu Mîntuitorul și cu învățătura Sa.

În contextul temei, «cuvîntul», înseamnă mărturia sau voința lui Dumnezeu, iar împlinirea acesteia presupune o ascultare multilaterală. În sens mai larg, a fi împli-

nitor al cuvîntului, înseamnă a depune o mărturie continuă în slujba vieții, în societate și în familie, despre ascultarea față de Hristos. Această ascultare are menirea de a uni pe toți creștinii, de a face să dispară contradicțiile dintre creștini și antagonismul dintre credință și faptă.

Referindu-se la aspectul concret al unității creștine, vorbitorul a subliniat necesitatea de a adînci unitatea ecumenică și de a nu rămîne la rezultate superficiale pe tărîm creștin sau social.

Analizînd a doua parte a citatului biblic, Prof. Istvan Tökes a arătat că pacea pe pămînt înseamnă o viață nouă, cu respectarea demnității, libertății și egalității tuturor oamenilor. În țara noastră s-au instituit în această privință condiții juste, de conviețuire pașnică între toți fiii patriei și de respectare a drepturilor umane.

În încheiere, conferențiarul a făcut apel la îndatorirea creștină de a examina în modul cel mai serios problema păcii sub toate aspectele ei și și-a exprimat speranța de a se ajunge la o cunoaștere tot mai aprofundată a poruncii «Fiți implinitori ai cuvîntului», raportată la unitatea și pacea întregii lumi.

Al treilea referat, *Unitate în Hristos și pace pe pămînt*, a fost susținut de Pr. Lector Dumitru Abrudan, spiritual la Institutul teologic ortodox din Sibiu.

Analizînd același text din Iacob I, 22, conferențiarul a arătat că Mîntuitorul ne-a împăcat, prin jertfa Sa, cu Dumnezeu, dar și întredalță, devenind astfel un al doilea părinte al lumii, care a refăcut unitatea dintre oameni, stricată prin păcat. Unitatea în Hristos constituie pentru creștini o condiție esențială a mîntuirii. Ea se realizează nu atît prin mărturisirea verbală a credinței, cît prin împlinirea cuvîntului lui Dumnezeu, rămînînd în legătură cu Biserica și păstrînd în toată curăția adevărul revelat.

În continuare, s-a argumentat cu citate biblice și patristice, precum și cu exemple din istoria bisericească, necesitatea mărturisirii lui Hristos și a unității creștine bazată pe iubire, subliniind condițiile de care trebuie să se țină seama pentru ca unitatea noastră în Hristos să fie cît mai reală și mai trainică.

Datoria creștină de a sprijini înfăptuirea marilor aspirații ale omenirii trebuie îndreptată în primul rînd spre slujirea păcii. În acest sens, conferențiarul a exemplificat cu citate biblice și patristice temeiurile acțiunilor creștine pentru pace, pentru respectarea drepturilor omului și pentru apropiere între oameni.

În încheiere, Pr. Dumitru Abrudan a subliniat că în țara noastră credincioșii cultelor au asigurate condiții favorabile pentru a-și desfășura lucrarea lor în duhul unității.

În partea a doua a conferinței, au avut loc discuții pe marginea celor trei referate. A prezidat Pr. Prof. Isidor Todoran, rectorul Institutului teologic ortodox din Sibiu, care a făcut o succintă analiză a referatelor și a subliniat necesitatea unui întreg angajament creștin, cu privire la slujirea efectivă a păcii.

În cadrul discuțiilor, au luat cuvîntul I. P. S. Mitropolit Nicolae Mladin al Ardealului; I. P. S. Mitropolit Nicolae Corneanu al Banatului; P. S. Episcop Vasile Coman al Oradiei; P. S. Episcop-vicar Justinian Chira-Maramureșeanul; P. S. Episcop-vicar Emilian Birdaș-Rășinăreanul; Prof. Hermann Binder; Pr. Prof. Mircea Chialda; Prof. István Juhász; Pr. Prof. Géréb Pál; Pr. Prof. Milan Šesan; Pr. Conf. Dumitru Popescu; Diac. Lector Constantin Voicu; Pr. Prof. Dumitru Fecioru și Prof. Nagy Jozsef.

Vorbitorii au analizat diferite aspecte ale temei puse în discuție, subliniind îndeosebi următoarele idei: cuvântul lui Dumnezeu este pentru creștini o realitate vie; a fi împlinitori ai cuvântului înseamnă a avea pe Hristos în noi și a pune în practică imperativul divin al slujirii semenilor; între unitatea creștină și slujirea lumii nu există opoziție, ci ambele sînt rezultate din voința lui Dumnezeu; după cum există o unitate în Dumnezeu, tot așa trebuie să existe unitate și între oameni; în țara noastră, marile aspirații ale omenirii se bucură de o largă apreciere, iar cultele religioase sînt chemate să sprijine aceste idealuri; creștinii au datoria de a lupta pentru deplina instaurare a păcii pe pămînt; pentru a face din credincioșii lor împlinitori ai cuvântului lui Dumnezeu, Bisericile trebuie să-și înnoiască metodele de lucru, în conformitate cu mijloacele omenirii contemporane, alegînd căile cele mai potrivite și mai eficiente.

Concluziile conferinței au fost expuse de P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, care a rostit următoarele:

Urmează să fac, potrivit obiceiului deja intrat în uz la conferințele noastre interteologice, o sinteză asupra referatelor și a discuțiilor ce s-au purtat aici, discuții care au venit cu completări, cu considerații personale și cu aprecieri remarcabile. Nu știu ce aș mai putea spune nou față de ceea ce s-a spus aici, fiindcă într-adevăr atît coreferatele, cît și discuțiile care au urmat au cuprins foarte larg toate sau aproape toate aspectele pe care le-ar putea comporta tema propusă spre discuție astăzi. La întrunirea pe care am avut-o cînd am stabilit tema acestei întîlniri, mai ales tema lui Nyborg VII, tocmai pentru ca mai întîi să discutăm pe plan local cu cei care nu vor participa la Nyborg VII, iar în al doilea rînd, ca ea să constituie și o amplă pregătire pentru cei ce vor participa la Adunarea Generală a Bisericilor Europene Nyborg VII, care se va ține în septembrie la Engelberg în Elveția.

Voi încerca deci, o sinteză a celor prezentate aici și cer dinainte iertare acelorora dintre vorbitori pe care nu voi avea timp să-i menționez în cursul acestei sinteze, asigurîndu-vă însă pe toți, că v-am ascultat cu foarte multă atenție și am putut remarca în intervențiile fiecăruia, cel puțin o idee interesantă, cel puțin o idee nouă, care a venit să completeze cele trei referate pe care le-am ascultat.

Dar dați-mi voie, înainte de a intra în sinteza propriu-zisă, să vă informez că aceste conferințe interteologice, tradiționale deja în țara noastră, s-au bucurat în zilele trecute de o apreciere deosebită din partea unei delegații a Federației Luterane Mondiale, care a vizitat Biserica Ortodoxă Română, o delegație alcătuită din Dl. Episcop Martin Lindström din Suedia, Dl. André Appel, din Geneva, Dl. Episcop Albert Klein de la Sibiu și Dl. Peder Hojen din Danemarca. Am avut cu această delegație, acum cîteva zile, la București, convorbiri foarte interesante în ceea ce privește dialogul posibil în viitor între Biserica Ortodoxă și Federația Luterană Mondială, sau între Bisericile locale luterane și Bisericile Ortodoxe locale. Am constatat cu toții cît de utile sînt pentru acest dialog conferințele noastre interteologice din România și vă pot asigura că ele au fost apreciate ca o experiență locală de foarte mare importanță. S-a exprimat speranța că ceea ce se va face mai departe, trecerea la dialog, pe baza acestor conferințe interteologice, va putea constitui de asemenea o experiență foarte utilă pe care delegații Federației Luterane Mondiale s-au obligat să o comunice tuturor Bisericilor ca fiind o experiență unică și foarte utilă.

Din discuțiile purtate la București — discuții care din partea română au fost purtate de I. P. S. Mitropolit Iustin Moiescu al Moldovei și Sucevei, președintele Comisiei pentru relații externe din Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, de P. S. Episcop Antim Nica al Dunării de Jos, de subsemnatul, de Pr. Prof. D. Stăniloae, Pr. Prof. Dumitru Popescu și diac. Lector Ioan Ică de la Sibiu — aș putea rezuma câteva idei.

În primul rând aceasta pe care deja v-am spus-o. Conferințele interteologice din țara noastră sînt considerate ca o fază importantă și utilă pentru viitorul dialog. A doua idee emisă este aceea că nu vom putea trece imediat la dialog, dar pe baza experienței acestor conferințe, vom putea în cel mai scurt timp trece la o perioadă pe care am putea-o numi a «predialogului», această perioadă vrînd să însemne un schimb mai organizat, mai adînc, de studenți, de profesori, de publicații, de teme tratate în comun, care să ne apropie și mai mult, și care să deschidă apoi calea dialogului propriu-zis, teologic. Acest lucru se va face probabil la început — potrivit înțelegerii avute cu delegația Federației Luterane Mondiale — între Biserica Ortodoxă Română și între Biserica Evanghelică din România. Vom putea trece apoi la un predialog și cu celelalte Biserici Protestante din România. În ceea ce privește dialogul propriu-zis, s-a emis ideea ca pînă atunci să încercăm să trecem de la teme care au fost socotite oarecum marginale și prea generale la studierea unor teme mai speciale, mai concrete, care să ne angajeze cu adevărat, în tratarea unor probleme importante pentru realizarea unității propriu-zise. Astfel, s-au dat exemple: ar putea fi studiate Tainele în general, sau Tradiția. Pentru că s-a spus în timpul convorbirilor că, spre exemplu, noi ortodocșii spunem: avem șapte Taine, protestanții spun: avem două. Dar dacă stăm să ne gîndim mai adînc, vedem că și la protestanți există pastori, vedem că și la ei există episcopi, vedem că și la ei există un ceremonial al căsătoriei și așa mai departe.

Dacă am adînci toate aceste lucruri, într-un spirit teologic de onestitate și de dragoste, cine știe dacă nu am ajunge la niște concluzii surprinzătoare, concluzii care multă vreme, pînă acum, au fost imposibile; poate și din cauză că nu ne-am abordat unii pe alții cu toată onestitatea și într-un duh de adevărată dragoste creștină. S-a emis ideea că trebuie să procedăm la aceste lucruri cu mai mult curaj, cu mai multă îndrăzneală, spre soluții mai concrete.

Acestea am vrut să vi le spun, considerînd că veți fi interesați să le aflați, în legătură cu ultima vizită a Federației Luterane Mondiale făcută Bisericii Ortodoxe la București, și am crezut că vă interesează, întrucît sîntem aici într-o școală protestantă, care va fi și ea, poate, angajată în acest predialog și în viitorul dialog între noi.

Astăzi am tratat aici tema lui Nyborg VII: «Fiți implinitori ai cuvîntului...». O temă noutestamentară. Părintele Chialda ne-a arătat că nu e numai noutestamentară, ci că o găsim și în Vechiul Testament. Tema aceasta va reuni la Engelberg, în septembrie, aproape toate Bisericile europene, care vor încerca să gîndească în comun și să găsească soluții comune unor probleme cu care sînt confruntate toate Bisericile azi.

Referatul părintelui Alexe n-a făcut altceva decît să ne prezinte pregătirile care s-au făcut pînă în prezent, pentru organizarea Adunării Generale Nyborg VII

și să expună cum a evoluat pregătirea temei în diferitele comisii, care s-au întrunit în acest sens. Pot să vă informez că ultima din ele s-a întrunit la București, în sala sinodală, în luna ianuarie a anului acesta. Tema aceasta a lui Nyborg VII e într-un fel revoluționară, dacă o gândim în contextul confesional, în care apare ea, fiindcă e vorba de «fiți împlinitori ai cuvîntului», sau așa cum s-a tradus aici «fiți făcători ai cuvîntului»; deci e vorba de fapte.

Tema aceasta a mai fost tratată și înainte, cînd a fost enunțată ca «Slujitori ai lui Dumnezeu, slujitori ai oamenilor». La unul din Nyborg-urile trecute s-a avut în vedere oarecum și acest lucru, dar de data aceasta s-a venit cu o concretizare, cu precizări, despre fapte ca element determinant în relația om-Dumnezeu, om-om, Biserică-lume, om-mîntuire.

Nyborg VII, prin această temă, a ales ca exemplificare, ca concretizare a acestei teme a împlinirii cuvîntului, două lucruri. Și nu le-a ales la întîmplare, căci eu am fost unul dintre cei care au participat, chiar la prima ședință, care foarte greu de altfel a ajuns la elaborarea acestei teme, după cîteva zile de discuții. Acestea sînt: unitate în Hristos și pace în lume. Deci: «*Fiți împlinitori ai cuvîntului: Unitate în Hristos și pace în lume*». Este o condiționare, sau cei care au stabilit această temă au avut în vedere o condiționare între unitatea în Hristos și pacea în lume? Fără îndoială că au avut în vedere o astfel de condiționare. Pentru că, așa cum a remarcat P. S. Episcop Vasile Coman, unitatea în Hristos mărturisește pe Dumnezeu. Deci noi ne prezentăm, în gîndirea noastră despre pace, ca mărturisitori ai aceluiași Dumnezeu, ca mandatarî ai aceluiași Dumnezeu. Dar ca să ne prezentăm credibil, ca mandatarî ai lui Dumnezeu, trebuie să ne prezentăm în unitate, pentru că dacă nu ne prezentăm în unitate, atunci nu cîștigăm crezămînt. După cum știți, în teologia contemporană, acest cuvînt e din ce în ce mai prezent: credibilitate (credibilité, credibility) din care se face un lucru esențial nu numai în teologie, ci și în viața Bisericilor.

Noi creștinii trebuie să pornim în primul rînd de la ideea că trebuie să realizăm unitatea dintre noi. Chiar dacă n-o putem realiza imediat, trebuie să o avem imediat în vedere, trebuie s-o afirmăm ca pe țelul nostru. Trebuie să afirmăm că acest ideal profetic, proclamat de Mîntuitorul, este idealul nostru, pentru că altfel lumea nu ne va crede. Așa și spune Mîntuitorul. Acest lucru a fost remarcat de mulți dintre vorbitorii care au luat cuvîntul astăzi, după referate (între care și P. S. Episcop-vicar Justinian, Părintele Alexe, Părintele Fecioru și Părintele Voicu), ceea ce înseamnă că ideea aceasta a prins, a avut audiență în rîndul participanților la această conferință.

Avem nevoie de o teologie, care să ne situeze creatori în lumea de astăzi. Ne interesează tot ce se petrece, tot ce se întîmplă în lume. De aceea ne interesează pacea, ne interesează ca noi creștinii să promovăm în lume iubirea între oameni, pentru că noi credem că toți oamenii sînt frați, pentru că noi credem că toți oamenii sînt fiii lui Dumnezeu.

Această idee a revenit în multe dintre intervențiile dumneavoastră de astăzi, și aș putea să-l citez pe P. S. Vasile, pe Părintele Prof. Todoran, pe Părintele Prof.

Şesan, pe P. S. Episcop-vicar Emilian, pe I. P. S. Mitropolit Nicolae Mladin și pe I. P. S. Mitropolit Nicolae Corneanu. Biserica deci, în acest răspuns pozitiv pe care are să-l dea interpelării, trebuie să fie o Biserică pentru alții, așa cum Hristos este un Hristos pentru alții, nu o Biserică pentru sine. Dl. Binder, de lângă mine, cu care am avut o scurtă convorbire pe această temă în timpul uneia din conferințe, mi-a notat pe o hîrtiuță aici: «Pars pro toto». Pentru că Hristos s-a întrupat aici în lume pentru toți oamenii, și pentru această lume, cum remarca I. P. S. Mitropolit Nicolae Mladin. Și noi deci sîntem chemați să existăm, să lucrăm unii pentru alții.

Ce înseamnă întruparea lui Hristos ?

Înseamnă o preocupare deosebită de lume, înseamnă și o preocupare de lumea de azi și de problemele lumii de azi. Cuvîntul nu a venit numai pentru dincolo, ci s-a întrupat aici, în istorie. Putea să ne trimită o carte din cer. Putea să nu vină El; putea să ne trimită acea carte plină de învățături și să ne spună: luați-vă după cuvintele acestei cărți. Sau putea să ne vorbească, pur și simplu din înălțimea norilor cerului: «...Ascultați...», dar a venit și s-a întrupat în lumea de aici, pentru aici și pentru dincolo.

Prin acestea aș vrea să mă introduc în acea dilemă, la care s-a referit părintele Dumitru Popescu — și despre care critica dînsului, cred că a fost bună — dilema vertical-orizontal despre care se vorbește astăzi atîta. În contextul situației Bisericii față de lume, să ne păstrăm un moment tot în situația Bisericii interpelate. Oare dilema aceasta orizontal-vertical, despre care — după cum știți — se discută și în cadrul Consiliului Ecumenic, este o dilemă adevărată, sau este o falsă dilemă? După părerea mea este o falsă dilemă. Nu trebuie să se spună una sau alta, ci trebuie spus: una și alta. Simbolul acestei complementarități dintre orizontal și vertical este însăși crucea lui Hristos, care este simbolul existenței noastre, simbolul lui Dumnezeu cel răstignit, pe o orizontală și o verticală. Ar însemna să ne plasăm în abstract. Iisus a venit pentru amîndouă. Există însă o condiție, bineînțeles, pentru ca această complementaritate dintre vertical și orizontal să fie bine înțeleasă. Să ne situăm bine într-însa. Această condiție constă în criteriul nostru, care trebuie să rămînă de data aceasta unic. Și anume: Dumnezeu, cuvîntul lui Dumnezeu, învățătura lui Dumnezeu. Pe aceasta ne situăm noi. În felul acesta depășim și ispita slujirii la doi domni. La acest lucru s-a referit mi se pare și Dl. Prof. Tökés. Doi domni ar însemna doi numai atunci cînd am avea două criterii absolute, cînd criteriul nostru de gîndire ar fi dublu. Despre aceasta spune Iisus Hristos că ar fi o contradicție în termeni; despre aceasta spune Iisus Hristos că ar fi un scandal logic. Și ar fi cu adevărat un scandal logic, cînd răul și binele s-ar autonomiza fiecare în parte și ar deveni criterii autonome. Nyborg VII, după părerea mea, va trebui să abordeze această problemă care frămîntă lumea ecumenică de astăzi și va trebui să țină seama de o bună teologie a acestei complementarități între vertical și orizontal, pe care s-o definească foarte bine; și cred că cei dintre noi care vor participa la această Adunare Generală, vor avea poate un cuvînt de spus în legătură cu aceasta.

Engelbergul va trebui de asemenea să precizeze ce înseamnă «împlinirea». Și va trebui să precizeze acest lucru din punctul de vedere al tuturor celor pre-

zenți acolo. Va trebui să ajungem acolo, să spunem lucruri comune, să nu se emită opinii separate, ca nu cumva în procesul verbal al Adunării cineva să spună: Vă rog să mă iertați, eu am o opinie separată în legătură cu această problemă, și vă rog s-o consemnați ca atare.

Care este «cuvîntul» care trebuie împlinit? S-a spus în referatele prezentate și în intervențiile dumneavoastră: cuvîntul lui Dumnezeu în primul rînd. Și cuvîntul însușit de noi prin credință. Credința este adeziunea la cuvînt. Dar credința fără faptă este moartă. Deci nu numai ascultători ai cuvîntului, ci și împlinitori, și făcători ai cuvîntului. Cuvîntul fără împlinire prin faptă, care nu se acoperă de faptă, este acela care provoacă incredibilitatea Bisericii, a teologiei și a religiei în general. Nu tot cel ce rostește cuvîntul «Doamne, Doamne», ci tot cel ce face, cel ce împlinește. Pe linie ecumenică, îndrăznesc să spun și să propun, dacă vreți: așteptăm de la participanții protestanți un cuvînt hotărîtor în această privință, care să aducă noi lumini în doctrina despre mîntuire. Eu sînt deja sigur, din contactele avute pînă acum cu lumea și cu teologia protestantă, chiar din contactele și din intervențiile din această sală, că «sola fide» nu mai este ceea ce s-a crezut a fi în teologia clasică din secolele trecute. Eu sînt sigur că ne putem întîlni în această privință într-o doctrină comună. Numai că lucrurile trebuie adîncite onest, trebuie adîncite împreună și în duh cu adevărat de iubire, în duh cu adevărat evanghelic, în duhul unei exegeze evanghelice științifice.

Am ascultat cu mult interes — și cred că toți ortodocșii au ascultat cu interes, de altfel au și spus lucrul acest — pe Dl. Prof. Tökés de la Institutul teologic protestant. Și mie mi s-a părut la început, cum spunea Părintele Fecioru, că dînsul ar fi intenționat să prezinte un referat confesional. După aceea mi-am schimbat această părere. Așa cum spunea și I. P. S. Mitropolit Nicolae Corneanu, a pus în acest referat, cu adevărat, niște probleme foarte interesante. A deschis o cale interesantă, care merită o aprofundare curajoasă. Exegetic prin excelență, așa cum remarca și Dl. Prof. Geréb, profesorul Tökés a arătat că «făcător al cuvîntului» înseamnă ascultare globală, nu numai o anumită faptă vizibilă, ci rugăciune, mărturie, ascultare. Făcător al cuvîntului e acela care depune mărturie prin credință și facere, în societate și în viața individuală, despre ascultarea Domnului.

Aceasta îi unește pe toți creștinii. «Fiți ascultători...» a fost foarte bine delimitat de: «fiți împlinitori...». I. P. S. Mitropolit Nicolae Corneanu a subliniat acest lucru: «împlinitori», ca «făcători ai cuvîntului». Pentru că făcătorul va fi ascultător și propovăduitor. Un lucru mi-a plăcut foarte mult și el trebuie reținut din referatul D-lui Tökés: «Există — a spus D-sa — și un ascultător neproductiv», și la lucrul acesta s-au referit cam în același sens și Domnii Dr. Binder, Juhasz și Nagy. Domnul Binder a început și dînsul, pe linia teologiei clasice protestante, să spună că aceasta este munca lui Dumnezeu cu noi, e Dumnezeu în acțiune, e Dumnezeu care are un plan; dar a venit dintr-o dată cu o completare care a luminat lucrurile. A spus că Dumnezeu ne integrează și pe noi ca și colaboratori ai Săi în această acțiune a Sa.

S-a propus ca acest lucru să fie aprofundat, să fie studiat și eu cred că această propunere trebuie însușită, pentru că și ea va duce, fără îndoială, pe linie ecumenică, la un teren comun de înțelegere a acestei probleme. Același lucru l-a propus Dl. Prof. Juhász: să ne ocupăm de lege și de Duhul Sfânt. Nu separarea — a propus dînsul — să fie însușită ca metodă ecumenică, ci întrepătrunderea. Iar Dl. Prof. Nagy a spus la fel, accentuînd că trebuie să fim implinitori ai cuvîntului prin credința asociată cu faptele. Eu vă pot spune că am credința că ortodocșii prezenți în această sală, care au ascultat această conferință și aceste intervenții, au putut să-și dea acordul la acest lucru și sînt toți doritori pentru un studiu mai aprofundat al acestui aspect al teologiei noastre creștine.

Iată ceea ce ar putea fi o contribuție foarte importantă și o contribuție nouă din partea noastră la Engelberg VII, mai ales din partea unui delegat protestant.

S-a spus că în ecumenism ne păstrăm adesea la lucruri superficiale — a spus tot Dl. Tökés — și e adevărat. D-sa a făcut apel, provocîndu-ne tot printr-un cuvînt biblic: să mergem «mai la adînc»; cu adevărat, dacă vom merge mai la adînc, vom găsi soluții noi.

Referatul părintelui Abrudan a arătat că «a fi implinitori ai cuvîntului» înseamnă a dovedi concret adeziunea noastră la cuvînt. «Cine mă iubește, împlinește cuvîntul». Iar cea care deține cuvîntul Mîntuitorului este Biserica, a mai spus P. C. Sa. Deci să păzim cuvîntul dat Bisericii.

Eu mi-am pus o întrebare în legătură cu aceasta, făcînd din nou o asociație cu referatul D-lui Tökés: oare ce ar putea zice protestanții despre acesta? Poate că ar zice: Nu! Pentru că chiar Dl. Tökés a vrut să se limiteze oarecum numai la cuvîntul lui Dumnezeu din Scriptură, lăsînd oarecum de o parte Biserica. Dar și protestanții au o Biserică. Dacă am merge «mai la adînc», oare n-am descoperi că și protestanții au o Biserică? Nu se cheamă ea chiar «Biserică Protestantă», «Biserică Luterană», «Biserică Reformată»? Și oare cuvîntul lui Dumnezeu nu e interpretat și de Biserica Protestantă? Practic așa e, deși poate teoretic se mai zice încă, că e interpretat numai de insul care ține Scriptura în mîină. Dar e vorba de fapt, de un grup de inși care țin Scriptura în mîină. Și de foarte multe ori, fiindcă sînt un grup care formează o Biserică, ei interpretează cuvîntul Scripturii în același fel. Grupul e deci deja Biserică. Poate că e vorba aici și de o altă teamă, aceea că Biserica ar putea presupune *tradiție*. Dar protestantismul însuși are o tradiție de patru secole. Și dacă o are de patru secole, de ce n-ar avea-o în vedere și pe cea anterioară? Spun toate acestea pentru că în spirit ecumenic, și mergînd «mai la adînc», deosebiri pierd mult din forța lor despărțitoare. Grupul care interpretează Scriptura la fel devine o Biserică; și această interpretare devine implicit o tradiție. Eu nu vreau să intru în detaliile acestei probleme; am vrut numai să sugerez și să fac o invitație de cercetare, și din partea ortodoxă, și din partea protestantă, a acestor probleme, în spirit ecumenic. Profesorul Cullmann cerea în ecumenism din partea ortodocșilor și a romano-catolicilor, într-un studiu recent, o mai mare întoarcere la Scriptură. Noi, vă mărturisesc, sîntem foarte receptivi la această invitație. Sperăm aceeași receptivitate și din partea celorlalți cînd noi îi invităm la întoarcerea la tradiție în ceea ce are ea valabil pentru toți. Și avem toate semnele că ea se produce.

Am văzut din vorbirea D-lui Tökés această receptivitate, dar am văzut-o și din partea ortodocșilor. Probabil ați remarcat cât de mult în vorbirile ortodocșilor, în referatele lor și în intervențiile lor s-au adus drept argumente cuvinte ale Scripturii. Poate că această diferență care s-a făcut în trecutul neecumenic al confesiunilor, când s-a spus: «noi sîntem numai cu Scriptura, voi sînteți numai cu Tradiția» și invers, a fost prea radicală, n-a fost întotdeauna adevărată. Poate că ar trebui și această problemă s-o abordăm din nou într-un spirit mai ecumenic.

Dați-mi voie să închei această concluzie a mea la discuțiile și referatele prezentate azi cu aprecierea că această conferință a noastră de astăzi a marcat un pas înainte. Poate că n-a fost încă un pas concret, pentru că n-am purces aici la elaborarea unei teologii. Au fost numai niște exprimări de opinii, dar această conferință a pus niște premise pentru eventuale discuții ce trebuie adîncite mai tîrziu, la care îmi permit să fac o invitație, atât ortodocșilor cât și protestanților prezenți în această sală, ierarhilor și școlilor noastre teologice. Iată, conferințele noastre interteologice, interconfesionale, devin experiențe ecumenice foarte utile. Eu cred, așa cum s-a remarcat și în discuțiile avute cu Federația Luterană Mondială la București, că există într-adevăr premisele trecerii la o perioadă de predialog. Sper să în urma acestei conferințe de astăzi ne vom prezenta la Nyborg VII bine pregătiți și vom lua din ceea ce a fost sugerat astăzi de către vorbitori, anumite teme în cercetare, pe care le vom adînci pînă atunci și vom fi în stare să ne prezentăm acolo cu niște lucruri noi, care să dea de gîndit și altora. Să ne întîlnim cu bine la următoarea conferință.

Pr. DUMITRU SOARE

VIZITA LA INSTITUTUL TEOLOGIC DIN BUCUREȘTI A UNOR PARTICIPANȚI LA „CONSULTAȚIA ORTODOXĂ” CARE A AVUT LOC LA MÎNĂSTIREA CERNICA

(iunie 1974)

În ziua de 4 iunie 1974, la orele 10 dimineața, Institutul teologic de grad universitar din București a primit vizita a 17 oaspeți de peste hotare, sosiți în România cu ocazia Consultației ortodoxe de la Mînăstirea Cernica. Aceștia au fost: Mitropolitul Emilianos Timiadis de Calabria — reprezentantul Patriarhiei Ecumenice la Geneva; Mitropolitul George Khodr din Patriarhia Antiohiei; Episcopul Daniel de Marcha — din Biserica Ortodoxă Sîrbă; Prof. Nikos Nissiotis cu soția — directorul Institutului Ecumenic de la Bossey; Pr. M. V. George — din Kerala — India; Arhim. Gundiaev și N. Skobei din Biserica Ortodoxă Rusă; Pr. Aram Keshishian — din Catolicosatul Armean din Liban; Dr. C. Patelos — din Patriarhia Alexandriei; Arhim. Romanciuk — din Biserica Ortodoxă Poloneză; Pr. Prof. N. Shivarov — din Biserica Bulgară; Pr. Sidoroff — din Biserica Ortodoxă Finlandeză; Prof. Ziziculas — din Patriarhia Ecumenică; Dr. Thomas Wieser, D-ra Bray din Comitetul de conducere al C.E.B. și D-ra Ilse Friedeberg interpretă.

Oaspeții au fost însoțiți de P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul — Vicar patriarhal și de P. C. Pr. Prof. Ion Bria — Secretar pentru cercetări și relații cu Bisericile Ortodoxe în Comisia pentru Misiune și Evanghelizare din cadrul C.E.B. de la Geneva.

În sala de festivități a Institutului oaspeții au fost întâmpinați de corul studenților cu imnul arhieresc și «Bine-ați venit», de față fiind membrii corpului didactic al Institutului, studenți și doctoranzi. În numele tuturor, P. C. Pr. Prof. Mircea Chialda, rectorul Institutului teologic din București, adresează oaspeților un cuvînt de salut, cu care prilej P. C. Sa a reliefat interesul care se manifestă în zilele noastre pe plan intercreștin, pentru o mai bună cunoaștere, înțelegere și colaborare, mai ales în problemele majore ale omenirii precum și aportul Bisericii Ortodoxe Române la lucrarea ecumenică. În continuare P. C. Sa a înfățișat oaspeților principalele aspecte ale organizării și activității învățămîntului teologic din Patriarhia Română. După ce a evidențiat personalitatea Prof. Nikos Nissiotis și după ce a adresat călduroase cuvinte de bun-venit oaspeților, P. C. Părinte Rector a rugat pe Profesorul N. Nissiotis să împărtășească celor de față cîteva gânduri din bogata sa experiență teologică și ecumenică.

Răspunzînd cu amabilitate acestei invitații Prof. N. Nissiotis a ținut o disertație, vorbind despre Teologia radicală și poziția Bisericii Ortodoxe față de ea.

În cuvîntul introductiv Prof. N. Nissiotis și-a mărturisit satisfacția și recunoștința pentru invitația și onoarea ce i s-a făcut de a vizita Institutul teologic din București, cu care de mai multă vreme a avut relații prietenești în special prin tinerii teologi români care au urmat în ultima vreme cursurile Institutului de studii ecumenice de la Bossey și care au excelat în ceea ce privește pregătirea și orien-

lărea teologică. În continuare Domnia Sa transmite celor de față salutări din partea Institutului Ecumenic de la Bossey al cărui director este și din partea D-lui Potter Secretarul General al C.E.B. De asemenea transmite salutări și din partea Facultății de teologie de la Atena, care de-a lungul vremii a păstrat frumoase legături cu Facultatea de teologie și apoi cu Institutul teologic din București. În încheierea cuvântului introductiv, Prof. N. Nissiotis a prezentat pe delegații străini aflați în sală și a precizat că scopul consultării de la Mănăstirea Cernica este să se ajungă la un punct de vedere comun al ortodocșilor în perspectiva Adunării Generale a C.E.B. care se va ține la Djakarta — Indonezia.

După terminarea expunerii D-lui Prof. Nikos Nissiotis, a luat cuvântul P. S. Episcop *Antonie Ploieșteanul* Vicar Patriarhal care a subliniat interesul deosebit pentru cele expuse de Prof. N. Nissiotis care a prezentat Ortodoxia în fața unora din curentele și tendințele radicale din teologia contemporană. P. S. Sa a subliniat sarcina teologilor ortodocși de a se confrunta cu aceste noi curente teologice radicale, dintr-o necesitate teologică și pastorală.

În continuare au luat cuvântul Pr. Prof. *Dumitru Stăniloae* care își exprimă satisfacția și bucuria față de analiza atât de clară pe care vorbitorul a făcut-o acestor curente și tendințe teologice moderne, precizând poziția autentic ortodoxă în fața acestora.

A vorbit în continuare Mitropolitul *Keorge Khodr* din Liban, apoi Pr. M. V. *George* din Kerala-India. În continuare a luat cuvântul Prof. Nicolae Chițescu, Pr. Prof. Ioan Rămureanu, Pr. Conf. Dumitru Popescu, Pr. Lector Gabriel Popescu, Pr. Prof. Ioan G. Coman.

Din nou ia cuvântul Prof. Nikos Nissiotis revenind asupra unor probleme ridicate de vorbitori.

În încheiere în numele Institutului teologic din București, P. C. Pr. Rector M. Chialda mulțumește D-lui Prof. N. Nissiotis pentru expunerea sa ca și pentru ospitalitatea cu care a întâmpinat totdeauna pe profesorii și bursierii noștri care au mers la Institutul Ecumenic de la Bossey și care s-au întors de acolo cu cele mai frumoase impresii, rugându-l să transmită un salut frățesc colaboratorilor D-sale și Facultății de teologie de la Atena. Mulțumind apoi tuturor oaspeților și în mod deosebit P. S. Episcop *Antonie Ploieșteanul*, vicar patriarhal pentru prezidarea acestei întâlniri, Oaspeții au luat masa de prânz la Institut împreună cu profesorii Institutului, exprimându-și satisfacția pentru atenția și dragostea cu care au fost înconjurați.

Diac. ION BANĂȚEANU

INCHIDEREA ANULUI ȘCOLAR 1973 — 1974 LA ȘCOLILE DE CÎNTĂREȚI BISERICEȘTI ȘI SEMINARIILE TEOLOGICE DIN PATRIARHIA ROMÂNĂ

Cu anul școlar 1973—1974 s-a încheiat cel de-al 26-lea an de cînd învățămîntul seminarial funcționează — grație înțeleptei rectitoriri a lui de către Prea Fericitul Patriarh Justinian — sub directa oblăduire a Bisericii Ortodoxe Române. Ca și altădată și anul acesta, sfîrșitul anului școlar a fost marcat de tradiționalele serbări de sfîrșit de an, desfășurate în prezența chiriarhilor locului sau a delegaților acestora.

Desprindem în rîndurile de mai jos cîteva relatări din dările de seamă întocmite și prezentate cu acest prilej.

La Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul teologic din București. — Încheierea festivă a cursurilor anului școlar 1973—1974 a avut loc la 25 iunie 1974. După slujba sfintei liturghii, oficiată în sobor în biserica Mînăstirii Radu Vodă, paraclisul școlii, cu participarea profesorilor, elevilor școlii și părinților și rudelor acestora — într-o sală de clasă gătită sărbătorește s-a desfășurat programul festiv în prezența P. S. Episcop vicar Roman Ialomîțeanul, delegatul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, a P. C. Pr. Petre F. Alexandru, consilier la Sectorul cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor, a P. C. Pr. Prof. Petru Rezuș de la Institutul teologic universitar din București, care a prezidat examenele de diplomă pentru Școala de cîntăreți bisericești și pentru Seminarul teologic și a altor oaspeți.

După intonarea imnului arhieresc *Pre Stăpînul*, a luat cuvîntul P. C. Prof. Vasile Bria, directorul școlii, care a salutat prezența la această serbare a distinșilor oaspeți. După aceea, P. C. Sa a făcut o amănunțită expunere asupra activității desfășurate în cursul anului școlar 1973—1974.

În altă ordine de idei, vorbitorul a arătat că «în contextul marilor evenimente care au pus în circuit și această școală se înscriu și înaltele vizite făcute aici de unele personalități de peste hotare ale teologiei și ecumenismului contemporan», — prilej pentru elevii școlii de a-și da mai bine seama «cît de bogată și variată este activitatea Bisericii Ortodoxe Române».

În ultima parte a cuvîntării sale, P. C. Pr. Director Vasile Bria a prezentat situația elevilor la sfîrșitul acestui an școlar. S-au făcut aprecieri comparative cu anii școlari precedenți, conchizîndu-se o îmbunătățire generală a desfășurării procesului de învățămînt. La examenele pentru diploma de cîntăreț bisericesc și pentru diploma de seminarist s-au obținut, de asemenea, bune rezultate.

După prezentarea situației anuale a elevilor, în încheierea cuvîntării sale, Părintele Director a exprimat mulțumiri și recunoștință Prea Fericitului Părinte Patriarh, P. S. Episcop vicar Roman Ialomîțeanul, delegatul Prea Fericirii Sale la această festivitate, precum și conducerii Departamentului Cultelor.

A urmat apoi un scurt program coral, alcătuit din bucăți de muzică religioasă, patriotică și populară susținut de corul elevilor seminariști sub îndrumarea P. C.

Pr. Prof. Ioan Popescu, titularul catedrei de muzică liniară, după care s-au împărțit premii și mențiuni elevilor care s-au distins la învățătură și purtare.

La sfârșitul festivității a luat cuvîntul P. S. Episcop vicar Roman Ialomîțeanul, care a făcut aprecieri pozitive asupra activității școlare și administrativ-gospodărești din acest an școlar, felicitînd călduros conducerea școlii, pe profesori și elevi, cărora le-a dat îndrumări și sfaturi privitor la modul cum să-și petreacă zilele de vacanță, la îndatoririle ce le revin ca elevi seminariști. Tuturor celor de față le-a împărțit arhieresti binecuvîntări din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și a sa personal.

La Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul teologic din Buzău. — Festivitatea de închidere a cursurilor anului școlar 1973—1974 a avut loc în ziua de 25 iunie 1974, după-amiază, în prezența P. S. Antim Angelescu, episcopul Buzăului, „ P. Cuv. Arhim. Ieronim Motoc, delegatul P. S. Antim Nica, episcopul Dunării de Jos, a P. C. Pr. Gabriel Cocora, vicarul administrativ al Episcopiei Buzăului, a PP. CC. Consilieri eparhiali, a profesorilor și elevilor școlii, precum și a altor invitați.

La intrarea în sala de festivități, oaspeții au fost întîmpinați cu *Imnul arhieresc*, după care programul festiv a fost deschis cu cîntecul patriotic, *Republică, mareață vatră*, de I. Chirescu, interpretat de corul elevilor seminariști. A urmat apoi o suită de cîntece religioase și laice și de poezii, interpretate cu multă pricepere de către coriști și recitatori. Amintim dintre acestea: *Doamne, Doamne*, melodie psaltică armonizată de A. V. Uncu, *Psalmul mîntuirii mele*, versuri de Pr. V. Lăudatu, *Foaie verde bob secară*, cor de Mihail Jora, *Cîntec soldățesc*, cor de Nelu Ionescu, *Luceafărul* (fragment), versuri de Mihai Eminescu, *Pe a binelui cărare*, cor de Al. Podoleanu, *Cei ce muncesc*, versuri de George Călinescu și *Rapsodii de toamnă*, versuri de George Topîrceanu.

La sfârșitul programului artistic a luat cuvîntul P. C. Pr. Prof. Dimitrie Luca, directorul Școlii de cîntăreți bisericești și Seminarului teologic, care a prezentat o amplă dare de seamă asupra activității desfășurate în școală în cursul anului încheiat, în care a trecut în revistă toate sectoarele de activitate, arătînd realizările, lipsurile și greutățile întîmpinate și exprimînd deziderate pe deplin justificate. Privitor la desfășurarea procesului instructiv-educativ, s-a arătat că acesta s-a desfășurat normal, potrivit Regulamentului și cerințelor didactico-pedagogice.

În ceea ce privește latura educativă a procesului de învățămînt, aceasta s-a făcut atît de la catedră, la orele de curs, cît și după program special (ore de duhovnicie, meditații religioase, spovedire și împărtășire în postul Crăciunului și al Sfințelor Paști etc.). Deosebită atenție s-a dat, de asemenea, educației cetățenești-patriotice. Aceasta a fost organizată potrivit instrucțiunilor primite de la secția de învățămînt a Sfîntului Sinod și de la Departamentul Cultelor. În afară de ora săptămînală prevăzută în programul fiecărei clase, oră în cadrul căreia au fost prezentate diferite subiecte cu tematică social-patriotică (aniversări, comemorări etc.), educația patriotic-cetățenească a elevilor s-a făcut și practic, prin efectuarea de către aceștia a multor ore de muncă voluntară, atît în gospodăria școlii, în parcul Episcopiei, cît și în diverse alte locuri din oraș; s-au efectuat un număr de peste 3000 de ore. Programele selectate de la televizor precum și excursiile de documentare și agrement turistic făcute la diferite obiective prin împrejurimi din București au fost, de asemenea, mijloace de educare social-patriotică a elevilor.

În încheierea dării de seamă, P. C. Pr. Director a prezentat situația elevilor la finele anului.

Adresându-se noilor absolvenți ai Seminarului teologic, Părintele Director le-a dat sfaturi și îndemnuri pentru viitoarea lor activitate: de preoți pentru cei ce se vor hirotoni, de studenți teologi pentru cei ce vor urma studii superioare la Institutul teologic.

După cuvîntarea P. C. Pr. Director, a vorbit P. Cuv. Arhim. Ieronim Motoc, delegatul P. S. Antim al Dunării de Jos. P. Cuv. Sa și-a exprimat mulțumirea pentru rezultatele obținute la studii și purtare de către elevi și i-a felicitat — și pe ei și pe profesorii școlii — pentru munca depusă, împărtășindu-le arhieresti binecuvîntări ale Chiriarhului pe care îl reprezintă. A dat elevilor din Eparhia sa indicații asupra modului cum să-și îndeplinească pe timpul vacanței îndatoririle ce le revin ca seminariști.

În numele proaspeților absolvenți a vorbit premiantul seriei, Neculai Gh. Vasile, care a exprimat recunoștința pentru cunoștințele și educația primite în timpul celor cinci ani de studii, precum și bucuria terminării cursurilor seminariale, dar și regretul că se desparte de ceilalți colegi și de profesori.

La sfîrșitul festivității a luat cuvîntul P. S. Antim, episcopul Buzăului. După ce și-a exprimat deplina mulțumire pentru reușita programului festiv, a felicitat pe profesori și pe elevi pentru munca depusă și pentru rezultatele obținute. Reamintind elevilor îndatoririle pe timpul vacanței, tuturor le-a împărtășit arhieresti binecuvîntări și le-a urat vacanță plăcută.

Au fost distribuite apoi premii și mențiuni elevilor merituosi, după care a urmat o agapă de despărțire.

La Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul teologic de la Mînăstirea Neamț. — Serbarea de sfîrșit de an școlar a avut loc, potrivit tradiției, în ziua de 29 iunie 1974, praznicul Sfinților Apostoli Petru și Pavel. În ajunul praznicului, elevii și profesorii au participat la slujba privegherii, iar a doua zi la slujba sfintei liturghii și a Tedeum-ului oficiate în biserica Înălțarea Domnului din incinta Mînăstirii, de un sobor de slujitori în frunte cu P. Cuv. Stareț Arhim. Epifanie Norocel. Răspunsurile stranei au fost date de elevi sub conducerea absolventului Rusu Eugen, iar predica zilei a fost rostită de elevul Lica Vasile.

După slujba religioasă, a urmat programul festiv, desfășurat în prezența P. C. Pr. Scarlat Porcescu, vicar administrativ, delegatul I. P. S. Iustin, mitropolitul Moldovei și Sucevei, a P. Cuv. stareț Epifanie Norocel, protopopului de județ, a profesorilor, elevilor, părinților și rudelor elevilor și a altor invitați.

Programul festiv a fost deschis cu imnul patriotic *Republică, măreață vatră* interpretat de corul elevilor, după care a luat cuvîntul P. C. Director Const. Sârbu, care a rostit o cuvîntare, în care a înfățișat activitatea desfășurată în școală în cursul anului, subliniind succesele obținute, în urma strădaniilor intelectuale și duhovnicești ale profesorilor și elevilor. Scopul școlilor teologice, a spus printre altele P. C. Director, este de a da Bisericii și societății în care trăim, oameni bine pregătiți, care să slujească poporul și patria, așa cum a spus I. P. S. Mitropolit Iustin la Congresul Frontului Unității Socialiste: «Întreaga noastră lucrare sacro-umană se desfășoară în scopul slujirii Patriei noastre socialiste; ea are loc aici, pe pămîntul nostru străbun și acum, în etapa de construire a socialismului». Un

loc aparte în cuvîntare l-au ocupat îndemnul și sfaturile date absolvenților Seminarului teologic, pe noul drum al vieții pe care fiecare din ei va merge de acum încolo. Le-a cerut ca oriunde își vor desfășura de acum încolo activitatea, să fie muncitori, să fie cinstiți, demni, oameni de omenie».

În continuare, corul elevilor a interpretat mai multe cîntece și au fost recitate poezii.

În numele absolvenților de seminar a vorbit fostul elev Toc Vasile, care a mulțumit călduros tuturor celor ce s-au străduit cu instrucția lor intelectuală și cu formarea lor morală.

P. C. Vicar administrativ Scarlat Porcescu, delegatul I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei, luînd cuvîntul, a vorbit despre rolul învățămîntului seminarial în viața Bisericii noastre și a recomandat elevilor ca în timpul vacanței să participe la slujbele bisericești precum și la diferite alte activități cetățenești patriotice. La sfîrșit a transmis profesorilor, elevilor și celorlalți ostenitori ai școlii binecuvîntări din partea I. P. S. Mitropolit Iustin, purtătorul de grijă direct al Școlii de cîntăreți bisericești și Seminarului teologic de la Neamț.

Din partea P. S. Partenie, episcopul Romanului și Hușilor a vorbit P. C. Pr. Ermil Bărbieru, inspector eparhial, care a mulțumit profesorilor și elevilor pentru rezultatele obținute în munca desfășurată în cursul anului, împărtășindu-le binecuvîntările Chiriarhului.

În final, a avut loc premiarea elevilor merituoși la studii și purtare.

La Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul teologic din Craiova. — Festivitatea de sfîrșit de an școlar a avut loc în ziua praznicului Sfinților Apostoli Petru și Pavel. În dimineața praznicului, în catedrala mitropolitană a fost oficiată slujba sfintei liturghii de un sobor de slujitori în frunte cu I. P. S. Teoctist, mitropolitul Olteniei. Au participat toți elevii și profesorii școlii. Răspunsurile stranei au fost date de corul elevilor seminariști sub conducerea P. C. Pr. Teofil Sanda, profesor de muzică, iar absolventul de seminar Drigă Mihai a rostit un frumos panegiric închinat Sfinților mari Apostoli Petru și Pavel. După slujba religioasă a avut loc un program festiv, ce s-a desfășurat în sala de conferințe a căminului eparhial, în prezența I. P. S. Mitropolit Teoctist, a P. C. Pr. Gh. Nicolaescu, vicarul administrativ al Arhiepiscopiei Craiovei, a P. C. Pr. I. Dumitrescu, vicar administrativ al Episcopiei Rîmnicului și Argeșului, delegatul P. S. Iosif, episcopul Rîmnicului și Argeșului, a PP. CC. Preoți Consilieri eparhiali și a altor invitați.

După întonarea imnului arhieresc *Pre Stăpînul și a urării Bine-ați venit, voi, oaspeți scumpi și dragi!*, P. C. Diac. Prof. Const. Negoescu, directorul școlii, a rostit un cuvînt festiv de bun-venit și a făcut o dare de seamă cu privire la activitatea desfășurată în școală în anul școlar 1973—1974. Relevînd spiritul instructiv-educativ în care s-a desfășurat munca didactică, precum și formele și metodele folosite, vorbitorul a subliniat că predarea cunoștințelor s-a îmbinat metodic cu formarea elevilor ca viitori slujitori ai Bisericii și cetățeni devotați ai patriei. Pe firul unei pregătiri atente și complexe, educația religioasă s-a unit cu educația cetățenească patriotică. «Am urmărit ca în școala noastră, învățămîntul să corespundă întru totul cerințelor actuale de pregătire multilaterală a elevilor, lecțiile avînd un conținut bine documentat și sistematic legat de muncă și viață».

În dezvoltarea acestei idei, Părintele Director a amintit de organizarea procesului de învățămînt după criterii pedagogice actuale, pe comisii metodice: co-

misia cercului pedagogic al școlii, comisia de educație cetățenească ș. a. Munca intelectuală a elevilor a fost legată și împletită cu munca manuală și de folos obștesc. În afara lucrărilor din grădina școlii, elevii au efectuat peste 7.000 ore muncă patriotică pe plan local.

Programul festiv a continuat cu coruri și poezii patriotice, interpretate la un înalt nivel artistic.

În numele elevilor absolvenți, a vorbit șeful promoției, Iorgulescu V. Vasile, exprimând gânduri și năzuințe din pragul despărțirii și în deosebi caldă recunoștință față de corpul profesoral, pentru dragostea și purtarea de grijă în instruirea și educarea lor. Se angajează înaintea I. P. S. Mitropolit Teoctist că el și colegii lui absolvenți vor sluji cu devotament Biserica și Patria noastră.

Luând cuvântul după aceea, Dl. Prof. Dr. Iorgu Ivan, președintele comisiei examenului de diplomă pentru cele două cicluri, a făcut frumoase aprecieri cu privire la munca didactică desfășurată în școală, concretizată în rezultatele obținute la examenele pe care le-a prezidat, unde toți cei prezentați au fost declarați reușiți. D. Sa și-a exprimat convingerea că, sub înalta păstorire a I. P. S. Mitropolit Teoctist, rezultatele vor fi tot mai frumoase, datorită rîvnei neobosite și a purtării de grijă arătate de înaltul Ierarh.

În continuare a luat cuvântul P. C. Vicar Ion Dumitrescu, delegat al P. S. Episcop Iosif, care, la începutul cuvîntului său, a adus I. P. S. Mitropolit Teoctist un respectuos omagiu, plin de admirație pentru rîvna și munca depusă ca Seminarul eparhial să se situeze la loc de frunte, așa cum s-a afirmat azi...

Adresîndu-se elevilor, le-a îndreptat luarea-aminte spre necesitatea unei cît mai temeinice pregătiri, ca preoți și cetățeni ai zilelor noastre.

Ultimul vorbitor, I. P. S. Mitropolit Teoctist, a spus, printre altele: «Tradiționala serbare de sfîrșit de an, ne-a adunat astăzi ca să ascultăm roadele unui an de muncă, prezentate aici de cei în drept. În calitatea mea de conducător al acestei Arhiepiscopii a Craiovei și direct răspunzător pentru bunul mers al acestui așezămînt de cultură teologică, pepinieră a celor două Eparhii surori, am trăit astăzi împreună cu Dvs. toți, clipe înălțătoare; am trăit mulțumirea unor roade modeste deocamdată, dar cu convingerea că strădaniile noastre de viitor vor fi încununete cu rod tot mai bogat».

Subliniind chipul preotului zilelor noastre și datoria lui de a păstra și cultiva strîns legătura cu poporul și enoriașii săi, I. P. S. Sa a spus: «Nu creăm un preot rupt de popor; nu modelăm un slujitor al altarului pentru alte vremuri sau pentru alte locuri, pentru alte meridiane. Pentru noi, cei care răspundem, Ierarhi și profesori, trebuie să fie foarte limpede îndrumarea Sfîntului Sinod de a modela preoți pentru zilele noastre, pentru credincioșii noștri de azi și de mîine; de a modela preoți a căror inimă trebuie să bată împreună cu inima poporului nostru românesc, ale căror simțiri trebuie să zboare mereu odată, cu simțirile și năzuințele poporului nostru, ale căror dorințe să se împletească neconținut, să se contopească cu dorințele și năzuințele poporului întreg... Seminaristul de astăzi, preotul de mîine, trebuie să fie conștient de aceste coordonate pe care se desfășoară întreaga noastră viață, întreaga noastră spiritualitate». Amintind de marea sărbătoare a poporului nostru — aniversarea a trei decenii de la eliberarea patriei noastre de sub dominația fascistă —, I. P. S. Mitropolit Teoctist a arătat că Biserica Ortodoxă Română

a fost mereu alături de popor, în toți acești ani, sub îndrumarea clarvăzătoare a Sfântului Sinod, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian. Pilde ne stau în față cele două mari coordonate întru care se desfășoară învățămîntul nostru teologic: serbarea patronului și praznicul Sfinților Apostoli Petru și Pavel.

Legînd sfaturile și însemnările sale de praznicul zilei, I. P. S. Mitropolit Teoctist a arătat că «Sfinții Apostoli Petru și Pavel, sărbătoriți astăzi, ne călăuzesc mereu pe drumul apostolatului, pe drumul iubirii, pe drumul rîvnei apostolice pe care ei au avut-o, pe care ei au predicat-o, pe care ei au lăsat-o peste veacuri ca pildă de urmat...».

Adresîndu-se în chip special elevilor, I. P. S. Sa le-a îndreptat luarea-aminte spre datoria de a avea o cît mai frumoasă comportare în satele lor, conștienți fiind că duc cu ei «grija noastră a tuturor și încrederea autorității de stat» investită în dînșii.

Cu părintească bucurie I. P. S. Mitropolit Teoctist a înmînat apoi premiile școlare elevilor merituoși la învățătură și purtare.

S-au expediat telegrame, exprimînd profunde sentimente de respect și devotament patriotic, Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, Prea Sfințitului Episcop Iosif al Rîmnicului și Argeșului, D-lui Prof. Dumitru Dogaru, președintele Departamentului Cultelor, și D-lui Gheorghe Nenciu, vicepreședinte al Departamentului Cultelor.

A urmat tradiționala agapă de despărțire.

La Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul teologic din Cluj. — Festivitatea de încheiere a anului școlar 1973—1974 a avut loc la 18 iunie 1974, după ce toți elevii au participat la slujba sfintei liturghii care s-a săvîrșit în catedrala Sfintei Arhiepiscopii a Clujului. Serbarea propriu-zisă a început la orele 12 în sala festivă a Seminarului teologic, de față fiind I. P. S. Arhiepiscop Teofil al Vadului, Felea-cului și Clujului, P. S. Episcop-vicar Justinian Maramureșanul, P. C. Diacon Gh. Papuc, reprezentantul delegat al I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, P. C. Pr. Prof. Ioan Zăgrean, de la Institutul teologic de grad universitar din Sibiu, Dl. Rapp Károly, rectorul Institutului teologic protestant unic de grad universitar din Cluj, numeroși asistenți și toți elevii Școlii de cîntăreți bisericești și Seminarului teologic.

Au fost de față reprezentanții Departamentului Cultelor.

După *Imnul arhieresc* cu care au fost primiți înalții ierarhi, corul elevilor a intonat *Imnul de stat al R. S. România* și *Rugăciunea domnească* pe melodie de A. Pann, apoi a luat cuvîntul P. C. Diacon Prof. Const. Breadea, care a arătat importanța anului 1974 ca an jubiliar, cel de al 30-lea an de la eliberarea patriei noastre de sub dominația fascistă. Vorbitorul a scos în evidență faptul că profesorii Seminarului teologic sînt profund preocupați de a forma din elevii lor atît preoți bine pregătiți pe linie profesională, cît și cetățeni demni ai scumpei noastre patrii, Republica Socialistă România. Dat fiind faptul că în lunile de vară elevii sînt în vacanță, în programul serbării de sfîrșitul anului școlar s-a introdus un referat privind însemnătatea zilei de 23 August 1944, ca un moment care a marcat o cotitură radicală în istoria României și a constituit premisa tuturor realizărilor grandioase din cele trei decenii de construcție a socialismului în patria noastră.

În continuarea programului festiv, a fost recitată poezia *Terra Daciae* de I. Brad și s-a intonat imnul patriotic *Trei culori* de Ciprian Porumbescu, după care

a luat cuvîntul P. C. Diac. Prof. I. Bria, directorul Școlii de cîntăreți bisericești și Seminarului.

Dpă o scurtă dare de seamă cu caracter statistic, în care s-a arătat numărul celor înscriși, promovați și corigenți, P. C. Sa a mulțumit Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului și P. S. Episcop Vasile al Oradiei, pentru grija părintească pe care acești înalți ierarhi o arată față de bunul mers al acestei școli. Părintele Director a adresat mulțumiri deosebite I. P. S. Arhiepiscop Teofil pentru supravegherea și ocrotirea directă a acestui așezămînt de pregătire teologică. Cuvinte de mulțumire au fost adresate și conducerii Departamentului Cultelor.

După ce a fost recitată poezia *Poetul* de G. Coșbuc, în numele absolvenților Seminarului teologic a luat cuvîntul fostul elev Crăciun Ioan care a mulțumit înalților ierarhi și tuturor celor ce le-au purtat de grijă pentru a forma din ei preoți vrednici și cetățeni loiali ai patriei noastre.

În numele I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului a luat cuvîntul în continuare P. C. Pr. Consilier Gh. Papuc. P. C. Sa a scos în evidență bucuria pe care o simte generația noastră ca fiind martoră a realizărilor și împlinirilor pe care le-au visat și prevestit marii noștri înaintași, luptători pentru făurirea unei Români libere și fericite, ca Tudor Vladimirescu, Nicolae Bălcescu și alții.

La sfîrșit, a luat cuvîntul I. P. S. Arhiepiscop Teofil, care a mulțumit cadrelor didactice pentru efortul depus în decursul anului școlar pentru instruirea elevilor și a urat tuturor multe succese în activitatea viitoare. I. P. S. Sa a scos în evidență faptul că elevii seminariști sînt datori să cultive și în timpul vacanței rugăciunea și citirea Sfintei Scripturi cu aceeași rîvnă ca și în timpul anului școlar.

Festivitatea s-a încheiat cu împărțirea de premii elevilor merituoși.

La Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul teologic din Caransebeș. — Ca și în anii trecuți, și în acest an, încheierea anului școlar s-a desfășurat într-un cadru festiv, în ziua de 24 iunie 1974, în prezența P. S. Episcop Visarion al Aradului, P. C. Arhim. Vicar Timotei Seviciu și P. C. Pr. Consilier Constantin Comșulea, din partea Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, P. C. Pr. Vicar Vasile Costin din partea Eparhiei Oradiei, P. C. Pr. Prof. Al. Moisiu de la Institutul teologic universitar din Sibiu, președintele comisiei pentru examenul de diplomă de cîntăreț bisericesc și de seminar.

Sfînta liturghie a fost oficiată la biserica Sfîntul Gheorghe din localitate, de către P. C. Vicar Vasile Costin, înconjurat de un sobor de preoți dintre profesorii școlii, de preoții parohi, în prezența P. S. Episcop Visarion al Aradului.

Răspunsurile au fost date de corul școlii, care a interpretat «Sfînta Liturghie în Si bemol major» compusă de Prot. Prof. Ioan Teodorovici, directorul Seminarului teologic.

Predica zilei a fost rostită de P. C. Diac. Director Ioan Teodorovici, care a reliefat personalitatea Sfîntului Ioan Botezătorul, ca model de slujire a lui Hristos și oamenilor.

În după-amiaza aceleiași zile, a urmat în sala de festivități a Seminarului teologic, în prezența unei numeroase asistențe, un program festiv, la care, pe lîngă înalții oaspeți menționați mai sus, a luat parte și reprezentantul Departamentului Cultelor.

După ce corul elevilor a intonat cîntecul *Bine ați venit* de Nicolae Lungu, a luat cuvîntul Părintele Director, Prof. Ioan Teodorovici, care a prezentat un raport de activitate, arătînd că: «Ne găsim într-un popas în care avem prilejul de a privi la munca desfășurată în școala noastră, de a ne reculege și a ne odihni, ca în orice drum al vieții, de a ne bucura de roadele ostanelilor noastre, pentru ca astfel, cu forțe noi să mergem mai departe spre idealul căruia ne-am închinat viața și ne-am dăruit întreaga putere de muncă. Drumul pe care îl facem noi nu este al nostru personal, ci al Bisericii, al Patriei și al omenirii întregi. Ne-am străduit să sădăm în inimile elevilor noștri dragostea față de instituția sfîntă căreia îi slujim, față de poporul nostru și de țara în care trăim. De asemenea, ne-am nevoit să-i facem să crească și să se dezvolte în duhul înțelegerii, al frățietății și al păcii, care se înstăpînește tot mai mult în lume, promovînd și accentuînd tot mai mult necesitatea dragostei între oameni și popoare... În toate și peste tot, am făcut să strălucească măreția chipului luminos al Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, care nu a venit pe lume să I se slujească, ci ca să slujească El, dîndu-și viața ca «preț de răscumpărare pentru mulți...».

După prezentarea datelor școlare, Părintele Director a reliefat «sprijinul de care s-a bucurat școala noastră din partea eparhiilor oblăduitoare ale școlii, a înalților Ierarhi personal, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian, ca și din partea Departamentului Cultelor și al Consiliului Popular din localitate, exprimînd tuturor alese simțăminte de mulțumire și recunoștință».

A urmat apoi un program artistic, în care corul și orchestra școlii și-au dovedit virtuozitatea.

Astfel, corul a interpretat Antifonul, glas VIII («Cît de bine este și cît e de frumos, să locuiască frații în unire...»), prelucrare din muzica psaltică de I. Teodorovici, după care elevul din clasa a V-a, Moca D. a recitat poezia *Țării mele*, de Nicodim Ganea. Poezia *Rugăciune* de Octavian Goga a fost recitată de elevul Iazea Petru din clasa a IV-a.

După aceasta, în cuvîntul său, tinărul absolvent al Seminarului, Bude Ioan, a dat expresie simțămintelor de emoție pe care le trăiesc cei ce părăsesc școala, cît și a dorinței de a se afirma în viață conform principiilor în care au fost crescuți și educați în seminar, urmînd să dovedească faptul că sămînța pe care au semănat-o profesorii și educatorii lor, a căzut în pămînt bun. Exprimînd sentimentele de mulțumire și recunoștință conducerii eparhiale, profesorilor și conducerii școlii, precum și delegatului Departamentului Cultelor, în numele promoției sale, vorbitorul a adresat o caldă urare de succes colegilor săi din anii mai mici.

Corul și orchestra școlii au încheiat programul festiv interpretînd imnul «Măreț pămînt al patriei iubite» de I. Chirescu.

La sfîrșit a luat cuvîntul P. S. Episcop Visarion al Aradului, relevînd responsabilitatea pe care o au absolvenții Seminarului teologic de a deveni preoți-slujitori ai vieții celei noi din patria noastră, slujitori ai credincioșilor care îi așteaptă și care îi vor la înălțimea chemării lor. De aceea, un preot trebuie să îndeplinească și calitatea de «preot-cetățean», adică să fie apt să slujească la altarul Bisericii strămoșești și în același timp să poată răspunde la chemarea credincioșilor, cetățenii ai patriei în continuă înnoire, spre progres. Îndemnurile părintești adresate de P. S. Sa noilor absolvenți au meritul de a le prezenta aspecte ale vieții concrete

din parohie, cu care vor fi confrunțați și pe care trebuie să o privească în permanență cu un dezvoltat spirit de maturitate și responsabilitate.

După împărțirea premiilor, P. Cuv. Arhim. vicar Timotei Seviciu a adresat un cuvânt de mulțumire din partea I. P. S. Părinte Mitropolit Nicolae al Banatului, pentru bunăvoința de a se fi deplasat la Seminarul teologic din Caransebeș, la acest sfârșit de an școlar, pentru a binecuvînta roadele muncii desfășurate în cursul anului de învățămînt 1973—1974, creînd un cadru festiv pe măsura importanței acestui moment din viața școlii.

La cursurile seminariale speciale de la Curtea de Argeș. — Din darea de seamă de la sfârșitul anului școlar 1973—1974 desprindem cîteva constatări. Procesul de învățămînt și educativ s-a desfășurat în condiții normale fiind îndeplinite toate cerințele și prevederile regulamentare atît din partea corpului profesoral în frunte cu P. C. Pr. Prof. I. Negruțiu, directorul acestor cursuri, cît și a personalului de educație și administrativ.

Din cuvîntarea I. P. S. Arhiepiscop Teofil cu prilejul examenelor de sfârșit de an școlar se constată aprecieri frumoase atît cu privire la munca profesorilor cît și la munca și rezultatele obținute de elevi. Comparînd această serie de elevi cu seria precedentă, I. P. S. Arhiepiscop Teofil a tras concluzia că «această serie se prezintă mai bine pregătită decît prima serie.. Dacă preoții proveniți din prima serie s-au achitat pînă acum onorabil de sarcinile lor în parohii — cu foarte puține excepții — speranțele ce ne-am pus în această serie, după cum ne-am încredințat de la examenele la care am asistat, trebuie în mod logic să fie mai mari, și într-adevăr sînt mai mari, și credem că nu vom fi dezmințiți și amăgiți din partea noilor preoți. I. P. S. Arhiepiscop și-a manifestat în finalul cuvîntării sale, mulțumirea și satisfacția pentru mersul general al activității pe anul școlar încheiat, asigurînd pe absolvenți de purtarea de grijă și de sprijinul ce-l vor primi noii preoți la parohiile unde vor merge.

ACTIVITATEA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE LA INTRUNIRILE INTERCREȘTINE

LA FESTIVITĂȚILE ANIVERSĂRII A 16 VEACURI DE LA MOARTEA SFÎNTULUI ATANASIE CEL MARE

În mai 1973, s-au împlinit 1600 de ani de la adormirea în Domnul a Sfântului Atanasie cel Mare (328—373), fost patriarh al Alexandriei și una dintre cele mai remarcabile figuri din istoria gândirii și a vieții creștine primare. Diferite Biserici și instituții de învățămînt teologic superior din lumea creștină au consacrat momente și chiar sesiuni festive acestei comemorări.

În Egipt, Patriarhia Ortodoxă a Alexandriei a pregătit asemenea festivități în cursul anului 1973, iar comemorarea Sfântului Atanasie (între 16 și 23 iunie 1974) în cerc strict ortodox, cu ajutorul unora din membrii Sinodului său, îndeosebi al P. S. Timotei de Eleusis și al profesorilor Facultății de teologie din Atena.

Au participat la festivități următoarele delegații: I.P.S. Mitropolit Hrisostom al Mirelor Lichiei, reprezentantul Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol, I.P.S. Mitropolit Gheorghe Khodr, al Byblosului și Botryonului și I.P.S. Mitropolit Ignatie Hazim, reprezentanți ai Patriarhiei de Antiohia, I.P.S. Arhiepiscop Filaret al Berlinului însoțit de preotul Petru Ratna al comunității ruse din Alexandria și de Profesorul Boris Nelubov din Moscova, reprezentanți ai Patriarhiei Moscovei, I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului și Pr. Prof. Ioan G. Coman, reprezentanți ai Patriarhiei Române, P. S. Episcop Ilarion de Traianopolis, reprezentant al Patriarhiei Bulgariei, P. C. Arhimandrit Hristostom Zafiris, reprezentant al Patriarhiei Ierusalimului, P. C. Ieromonah profesor Atanasie Jevtici, reprezentant al Patriarhiei Serbiei, I.P.S. Mitropolit Hrisostom al Kitios-ului din Cipru, I.P.S. Mitropolit Hrisant al Morfosului din Cipru, Dr. Andrei Mitidis, directorul cancelariei personale a Arhiepiscopului cipriot. Din Biserica Greciei au luat parte P. S. Cosma de Derbi și P. C. Arhim. Hrisostom Synetos, egumenul Mînăstirii Penteli împreună cu profesorii: Evangelos Teodoru, decanul Facultății de teologie din Atena cu doamna, Ioan Anastasiu de la Facultatea de teologie din Tesalonic, Stylianos Papadopoulos de la Facultatea de teologie din Atena.

Prea Fericitul Patriarh Nicolae VI a fost înconjurat de 14 arhieri și episcopi aparținînd Scaunului Patriarhal al Alexandriei și anume: arhieri: P. S. Synesios al Nubiei, P. S. Partenie al Cartaginei, P. S. Barnaba al Pelusium-ului, P. S. Pavel al Hermopolei, P. S. Pavel al Ioanopolei, P. S. Pavel al Frumoasei Speranțe, P. S. Chiril al Rodesiei, P. S. Metodie al Axum-ului; P. S. Nicodim al Africii Centrale și P. S. Dionisie al Memfis-ului; Episcopi: P. S. Timotei al Eleusisului, P. S. Irineu al Nicopolei, P. S. Petru al Babilonului, P. S. Teoctist al Iliopolei.

Festivitățile au început duminică, 16 iunie, printr-o sfîntă liturghie solemnă la care au participat toți membrii clerici ai delegațiilor. Sfînta liturghie s-a săvîrșit în Catedrala Sfinților Constantin și Elena din Cairo și a fost urmată de o cuvîntare

de bun-venit din partea Prea Fericitului Nicolae VI, Papă și Patriarh al Alexandriei și al Întregii Africi, cuvîntare la care au răspuns reprezentanții Bisericilor Ortodoxe, aducînd salutul acestora.

Partea expozitivă

I. — Conferințele în cinstea Sfîntului Atanasie au fost ținute în zilele de 17, 18 și 19 iunie la Cairo, în Catedrala Sfinților Constantin și Elena, iar în zilele de 20 și 21 iunie la Alexandria, în Catedrala Bunavestire, nu departe de fosta biserică în care slujea Sfîntul Atanasie și care acum e înlocuită de o geamie. Conferințele aveau loc seara între orele 19—21, diminețile fiind dedicate vizitării de muzee, biserici, mînăstiri și alte monumente.

Au susținut conferințe următorii :

1. I. P. S. Hrisostom, Mitropolit al Mirelor Lichiei, despre *Termenii «ὁὐσία» (φύσις) și «ὁπόστασις» după Sfîntul Atanasie.*

2. I.P.S. Metodie, Mitropolit al Axumului din Patriarhia Alexandriei.

3. P. C. Arhim. Prof. Dr. Hrisostom Zafiris despre *Logosul ca izvor al vieții.*

4. Profesorul Boris Nelubov de la Academia teologică din Moscova despre *Sfîntul Atanasie și Apusul.*

5. P. C. Arhim. Atanasie Jevtici de la Facultatea de teologie din Belgrad, despre *Semnificația tacticii Sfîntului Atanasie față de homoiousieni în 362 și după aceea.*

6. Pr. Prof. onorar Ioan G. Coman de la Institutul teologic din București, despre *Concepția despre creație și antropologie în operele Sfîntului Atanasie*, în care, după o introducere generală asupra importanței și actualității Sfîntului Atanasie și asupra evoluției de ansamblu la zi a studiilor străine și românești despre patriarhul Alexandriei, vorbitorul, analizează gîndirea atanasiană despre Logos ca autor al creației, în care se pune accentul pe atributul său fundamental de izvor permanent al ființei sau existenței, pe energiile sale vitale inepuizabile, pe capacitatea sa de a combina principiile oricărei ființe sensibile, de a armoniza totul și de a iubi. Logosul creator este identic cu Logosul Mîntuitor.

7. P. S. Ilarion de Traianopolis, din Patriarhia Bulgară, despre *Metoda exegetică a Sfîntului Atanasie.*

8. Prof. Ioan Anastasiu de la Facultatea de teologie din Tesalonic, despre *Părintele Ortodoxiei: ofranda totală a Sfîntului Atanasie făcută Bisericii și Teologiei.*

9. Prof. Evangelos Teodoru, decanul Facultății de teologie din Atena, despre *Sfîntul Atanasie și opera sa socială.*

10. Prof. Stylianos Papadopoulos, de la Facultatea de teologie din Atena despre *Teologie Sfîntului Atanasie despre, sinod.*

Conferințele au înregistrat, cum se vede, cîteva probleme din viața și gîndirea Sfîntului Atanasie.

Sfîrșitul serbărilor

II. — Duminică 23 iunie 1974, s-au încheiat festivitățile oficiale printr-o sfîntă liturghie solemnă sub protia Prea Fericitului Patriarh Nicolae VI, înconjurat de un sobor de 15 Ierarhi, 10 preoți și 2 diaconi.

Delegații români au făcut parte din acest sobor. La ieșirea cu Sfintele Daruri, I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului a pomenit pe Prea Fericitul Patriarh Justinian.

La sfârșitul slujbei, Prea Fericitul Patriarh Nicolae VI a ținut cuvînt de mulțumire și încheiere a festivităților în cinstea Sfîntului Atanasie cel Mare. S-a trecut, apoi, în sala tronului patriarhal, unde au rostit cuvînt de mulțumire conducătorii delegațiilor care au participat la festivități, oferind fiecare cîte o amintire Prea Fericitului Patriarh Nicolae VI.

Cuvîntul de mulțumire al I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului a atras atenția în mod deosebit.

A urmat decorarea tuturor delegațiilor cu ordinul «Sfîntul Apostol Marcu».

Prea Fericitul Patriarh Nicolae VI a mulțumit încă o dată tuturor participanților pentru cinstirea adusă Sfîntului Atanasie și și-a exprimat dorința ca Bisericele Ortodoxe să se roage pentru Patriarhia Alexandriei.

Program pentru cunoaștere și dezvoltare

III. — S-au vizitat unele mînăstiri și biserici interesante; printre altele: *Mînăstirea Sfîntul Mina*, în Mareotica (vestul Alexandriei), unde s-a aflat că acest așezămînt monahal din care se păstrează ruini datînd din secolele V—VI a luat ființă în vremea împăratului Dioclețian și că Sfîntul Atanasie l-a consolidat în epoca arhiepiscopatului său; din ceea ce a rămas se distinge o basilică în centru-stînga, mormîntul Sfîntului Mina în mijlocul unor catacombe, unde sînt înmormîntați și alți monahi. Spre dreapta se află așa-numitul «oraș al pelerinilor» cu o basilică, iar mai spre nord un baptisteriu. Se văd în toată așezarea tuburi pentru aducțiunea apei. În apropiere, se ridică o mare mînăstire coptă, cu ziduri și biserică frumoasă.

La dus și la întors spre Mînăstirea Sfîntul Mina, mergem un timp paralel cu Nilul, Valea bătrînului fluviu se prezintă, între Cairo și Marea Mediterană, cu osebire în deltă, ca o adevărată grădină încărcată cu tot felul de culturi: legume, cereale, fructe, bumbac, grădină străbătută în toate sensurile de nenumărate canale de irigație.

S-a vizitat apoi, complexul școlar grecesc din Alexandria, avînd în funcție grădiniță de copii, școală elementară și gimnaziu bine organizat, cu publicații unde se păstrează la zi o minuțioasă arhivă bibliografică a tuturor cărților și a întregii prese grecești apărute în Egipt în ultima sută de ani; tot aici se află și oficiul consulatului grecesc din Alexandria. E în curs de construire un palat al Patriarhiei Ortodoxe pe locul vechii Patriarhii. Alături se află o biserică veche numită a Sfinților Apostoli, apoi a Sfîntului Sava, pe vatra unui templu al zeului Apollon. Biserica construită în 325 își păstrează stîlpii originari, care sînt, poate, chiar aceia ai templului lui Apollon; se indică, în acest templu, locul unde a fost martirizată Sfînta Ecaterina și o icoană-copie după aceea originală a Sfîntului Marcu, aflătoare în biserica-catedrală a Patriarhiei.

Vechea biserică a Sfîntului Atanasie este înlocuită cu moscheea Attarin.

Grație domnului Sorandino, delegația română a putut vizita Mînăstirea Sfîntul Gheorghe, fostă fortăreață romană, în marginea de sud-est a orașului Cairo și care servește drept reședință oficială a Patriarhului. Această reședință e un adevărat muzeu cu numeroase obiecte vechi și noi; aici a fost găzduit și Prea Fericitul Patriarh Justinian cînd a vizitat Cairo. Biserica are galerii și balcoane în cerc, la trei nivele.

Muzeul de antichități din Cairo e unul din cele mai mari și mai prețioase depozite de vestigii a mai multor civilizații care s-au suprapus și uneori s-au combinat:

veche egipteană, elenistică, romană, creștină și islamică. Se văd aci numeroase perechi de statui: coloși de faraoni, de zei, statui normale de dregători, figuri de o infinită varietate și semnificație în piatră, metal, marmoră, ceramică, sarcofage goale, sau pline cu mumii (oameni, animale), nesfârșite papirusuri cu hieroglife de o mare frumusețe și prospețime a culorilor, mozaicuri elenistice și creștine, cruci, chipuri de împărați romani, textul faimoasei Rozete descifrat de Champollion. Se păstrează intacte mumiile faraonului Ramses II (1340—1292 î. Hr.), și a soției sale. Fotografiiile lui Masperc, Champollion, Peyron, Brugsch, Lipsius etc., arheologi și istorici, chipuri de savanți care s-au ocupat cu istoria vechilor civilizații egiptene și elenistice, — străjuiesc pe unele ziduri ale muzeului.

Piramidele mărețe și solemne în tăria și muțenia lor, evocă o muncă, o măiestrie și o credință care nu vor putea fi niciodată îndeajuns de elogiate pentru ceea ce reprezintă și simbolizează ele. O operă de aproape 5.000 de ani ne avertizează că geniul și mâna omului pot realiza cuceriri aproape nemuritoare. Privirea și urechile Sfinxului absorb aproape toate tainele vieții și ale morții.

Considerații finale

IV. — Festivitățile în cinstea Sfântului Atanasie au ocazionat patrologilor ortodocși aflători la Alexandria convorbiri în legătură cu aniversarea, în 1979, a 16 veacuri de la moartea Sfântului Vasile cel Mare (379—1979), iar, în 1981, cu aniversarea a 16 veacuri de la ținerea Sinodului II ecumenic (381—1981). S-a propus crearea unui comitet inter-ortodox de organizare și invitarea și a specialiștilor neortodocși la festivitățile care ar putea avea loc în postul Paștelui anului 1979, sau în iulie același an. Locul de desfășurare a comemorării acestei aniversări va fi Facultatea de teologie din Atena și eventual întreaga Universitate ateniană, întrucât Sfântul Vasile a făcut studiile sale cele mai aprofundate și mai strălucite la Universitatea din Atena. El a fost, împreună cu colegul său, Sfântul Grigorie de Nazianz, studentul Universității din Atena, nu al unei Facultăți de teologie care nu exista pe atunci în marele centru universitar elenic.

S-a recomandat alcătuirea unui volum de studii și comunicări consacrate acestei comemorări. Volumul va înfățișa diverse aspecte ale geniului teologic, al marelui Arhiepiscop al Cezareei Capadociei. Nu vor lipsi analize asupra activității misionare a Sfântului Vasile, prin trimișii săi, în părțile Sciției Minor. Fără îndoială că Bisericele Ortodoxe vor consacra momente și studii comemorative, în 1979, sau chiar înainte de această dată, marelui Părinte bisericesc, Sfântul Vasile cel Mare, căruia creștinismul îi datorează aștia.

*

Festivitățile aniversării Sfântului Atanasie s-au desfășurat într-un cerc pur ortodox. Numai la liturghiile solemne de la începutul și sfârșitul festivităților au fost prezenți un episcop romano-catolic, unul copt și unul armean.

Intr-o atmosferă ecumenică, ca aceea de azi, în care Bisericele creștine depun eforturi să se înțeleagă și să se apropie, o aniversare ca aceea a Sfântului Atanasie a fost binevenită și utilă. Varietatea temelor putea fi mai largă, tratându-se și despre Persoana divino-umană a Logosului Iisus Hristos, despre influența învățăturii Sfântului Atanasie în Apus, despre sensul ecumenic al teologiei și activității marelui arhiepiscop, despre ceea ce a transmis el Sfinților Părinți de după el, îndeosebi Capadocienilor.

Alexandria evocă bogata viață creștină din primele veacuri și mai ales celebra școală alexandrină a lui Panten, Clement, Origen, Dionisie, Atanasie, Chiril etc., creatori de înaltă teologie și cultură și atleți nebiruiți pentru adevărurile de credință.

Festivitățile au fost utile pentru că au avut în mijlocul lor spiritul unei personalități așa de dinamice ca aceea a Sfântului Atanasie, sinteză de credință, teologie, curaj și pricepere într-o luptă de jumătate de veac pentru Ortodoxie, pentru că întâlnirea ortodocșilor în numele și în jurul unui asemenea sfânt e un câștig în multe privințe, mai ales în domeniul coeziunii și al metodei ecumenice de prezentare a adevărurilor de credință, pentru că Ortodoxia iese totdeauna întărită din confruntările cu marile ei colonne de credință, de viață, de flacără mistuitoare a răului și luminătoare a inimilor drept-credincioase.

Prea Fericitul Patriarh Nicolae VI a organizat și a condus frumos festivitățile împreună cu Prea Sfântul Timotei de Eleusis, tratînd tot timpul pe oaspeți cu deosebită atenție și dragoste, înconjurîndu-i cu cinste și aducîndu-și aminte cu bucurie de vizitele făcute la Bisericele Ortodoxe surori, îndeosebi de aceea realizată în România și în Biserica Ortodoxă Română, la invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

Delegații români au contribuit substanțial la reușita festivităților în cinstea Sfântului Atanasie prin elementele dense de filokalie ecumenică ale cuvîntărilor I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, prin sublinierea de către Pr. Prof. Ioan G. Coman, în conferința sa, a originalității gîndirii atanasiene în cosmologie și antropologie, prin participarea activă a ambilor la slujbele religioase și la celelalte puncte ale programului, prin convorbiri teologice de fond cu ceilalți delegați și printr-o ținută de obiectivitate și echilibru față de toți.

Pr. Prof. IOAN G. COMAN.

CONSULTAȚIA ORTODOXĂ DE LA MÎNĂSTIREA CERNICA (4—8 iunie 1974)

I. — Comisia Misiune și Evanghelizare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor a organizat, la Mînăstirea Cernica, cu sprijinul Bisericii Ortodoxe Române, consultația ortodoxă cu tema: «Mărturisirea lui Hristos astăzi», pentru exprimarea poziției ortodoxe asupra acestei teme care urmează să fie abordată și dezbătută în cadrul viitoarei adunări generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Consultația s-a deschis marți, 4 iunie 1974, orele 17, cu un Tedeum în Biserica Mînăstirii Cernica, oficiat de P. S. *Episcop Antonie Ploieșteanul*, vicar patriarhal, cu un sobor de arhimandriți și diaconi, în prezența I. P. S. Iustin, mitropolitul Moldovei și Sucevei, a P. S. *Episcop Roman Ialomițeanul*, vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, a întregului sobor al mînăstirii, de față fiind participanții la Consultație. La sfîrșitul acestui Tedeum, luînd cuvîntul, I. P. S. *Mitropolit Iustin* a salutat, în numele Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, în numele Bisericii Ortodoxe Române și în numele său personal, pe participanții la Consultație. A exprimat bucuria Bisericii Ortodoxe Ro-

mâne de a fi găzduit această Consultație, aici, la Cernica, și a urat succes deplin lucrărilor Consultației.

Răspunzând din partea Comitetului de conducere al Comisiei Misiune și Evanghelizare, din partea Comitetului de organizare al Consultației și în numele tuturor participanților la această Consultație, *Dr. Emilio Castro*, directorul Comisiei Misiune și Evanghelizare, din Consiliul Ecumenic al Bisericilor, mulțumind Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, pentru găzduirea acordată acestei Consultații, Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Iustin pentru salutul călduros adresat în numele Bisericii Ortodoxe Române, a adus Bisericii noastre și Întâistătorului ei, Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, cele mai bune urări din partea Secretarului general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, *Dr. Philip Potter*. În finalul cuvântului său, *Dr. Emilio Castro* și-a exprimat speranța că această Consultație va aduce o importantă contribuție la pregătirea temei generale a celei de a V-a Adunări a Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Trecând în sala de ședințe plenare, președintele acestei Consultații, *Profesorul Nikos Nissiotis*, a salutat pe participanți și i-a prezentat pe fiecare: 1. *Arhiepiscopul Ajemian Shahe*, reprezentantul Patriarhatului armean de Ierusalim; 2. *Pr. Argenti Chiril* din Marseille, din partea Patriarhiei Ecumenice; 3. *Pr. Avramides Stefan*, din Atena, reprezentant al Bisericii Greciei; 4. *Pr. Prof. Bobrinskoy Boris*, din Boulogne, Franța, din partea Patriarhiei Ecumenice; 5. *Episcop Krstic Daniel*, Belgrad, Iugoslavia, din partea Bisericii Ortodoxe Sârbe; 6. *Pr. George V. M.*, din Kerala, India, reprezentant al Bisericii Siriene din India; 7. *Arhim. Gundiaev Chiril*, Geneva, din partea Bisericii Ortodoxe Ruse; 8. *Mitropolitul Emilianos de Calabria*, din Geneva, reprezentant al Patriarhiei Ecumenice; 9. *Pr. Dr. Harakas S. Stanley*, din Brookline S.U.A., reprezentant al Arhiepiscopiei Ortodoxe Grecești din America de Nord, dependentă de Patriarhia Ecumenică; 10. *Pr. Keshishian Aram*, din Liban, reprezentant al Catolicatului din Cilicia; 11. *Mitropolitul Khodr George*, din Liban, reprezentant al Patriarhatului Ortodox din Antiohia; 12. *Pr. Prof. Jean Meyendorff*, din New York, profesor la Seminarul ortodox Sfântul Vladimir din New York, S.U.A.; 13. *Dr. Mitsides Andreas*, din Nicosia, reprezentant al Arhiepiscopiei Ortodoxe din Cipru; 14. *Prof. Nikos Nissiotis*, din Atena, reprezentant al Bisericii din Grecia, director al Institutului Ecumenic din Bossey și președinte al Consultației de la Cernica; 15. *Dr. Patelos Constantin*, din Geneva, reprezentant al Patriarhiei Ortodoxe din Alexandria; 16. *Pr. Conf. Popescu Dumitru*, delegat al Bisericii Ortodoxe Române; 17. *Pr. Lect. Radu Dumitru*, delegat al Bisericii Ortodoxe Române; 18. *Arhim. Romanctciuk Simon*, din Varșovia, Polonia, reprezentant al Bisericii Ortodoxe din Polonia; 19. *Prof. Shivarov Nicolae*, din Viena, reprezentant al Bisericii Ortodoxe Bulgare; 20. *Pr. Sidoroff Matti*, din Kuopio, reprezentant al Bisericii Ortodoxe din Finlanda; 21. *Skobei G. N.*, din Geneva, reprezentant al Bisericii Ortodoxe Ruse; 22. *Pr. Prof. Stăniloae Dumitru*, delegat al Bisericii Ortodoxe Române; 23. *Arhim.*

Zafeiris Chrysostomos, din Ierusalim, reprezentant al Patriarhatului Ortodox din Ierusalim ; 24. *Prof. Dr. Zizioulas John*, din Glasgow, Scoția, reprezentant al Patriarhiei Ecumenice.

Ca invitați, din partea Bisericii Ortodoxe Române, au participat ; 1. *I. P. S. Iustin*, mitropolitul Moldovei și Sucevei ; 2. *P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul*, vicar patriarhal, și 3. *P. S. Episcop Roman Ialomitanul*, vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Din partea Comisiei Misiune și Evanghelizare au fost prezenți următorii : 1. *Dr. Emilio Castro*, directorul Comisiei Misiune și Evanghelizare ; 2. *Dr. Thomas Wieser*, secretar pentru studii ; 3. *Pr. Prof. Dr. I. Bria*, secretar pentru cercetări și relații cu ortodocșii și 4. *D-ra Anna-
bel Bray*, secretară.

Profesorul Nikos Nissiotis a arătat celor prezenți că această Consultație are drept obiectiv să stabilească poziția ortodoxă în tema : *Hristos liberează și unește*. Domnia Sa își exprimă speranța că și această Consultație va întocmi un document care să fie primit tot așa de bine ca și cel întocmit cu doi ani în urmă la Penteli, pentru Bangkok.

În cuvântul său, *Dr. Emilio Castro* a arătat că Consiliul Ecumenic al Bisericilor așteaptă din partea acestei Consultații interortodoxe o contribuție reală, care să constituie un corectiv la tradiția misionară prea protestantă a Comisiei Misiune și Evanghelizare. Este momentul să studiem împreună, afirmă vorbitorul, problema misiunii Bisericilor Creștine în lumea de astăzi, să mărturisim împreună pe Hristos astăzi. Consultația de la Cernica va trebui să dea răspuns la trei întrebări : a) Care este, din punct de vedere ortodox, factorul dinamic al mărturisirii astăzi a lui Hristos ? b) Care este factorul specific al mărturisirii lui Hristos astăzi ? c) Care sînt criteriile pentru a recunoaște adevărata mărturisire a lui Hristos, în contextul lumii contemporane ?

II. — După acestea s-a trecut la susținerea referatelor în ședințe plene care să constituie baza de lucru pentru cele patru comisii și teme : I. *Centralitatea lui Hristos* ; II. *Unitate și misiune* ; III. *Mărturisirea lui Hristos prin liturghie* ; și IV. *Mărturisirea evanghelică a Bisericii Ortodoxe*.

Primul referat susținut, chiar în prima zi de lucru, seara, a fost referatul : «Locul central al lui Hristos în teologia, spiritualitatea și misiunea ortodoxă», ținut de *Prof. Pr. D. Stăniloae*, de la Institutul Teologic Universitar din București. În referat, conferențiarul a scos în evidență trei idei majore :

1) *Logosul divin este prezent în simfonia ontologică a rațiunilor lucrurilor și în simfonia spiritual-virtuală a rațiunilor umane*. «Logosul este în întregime în fiecare lucru și în întregime în toate lucrurile diferite, pentru că toate lucrurile sînt imagini ale rațiunilor Logosului. Ele reprezintă diversificarea rațiunilor Logosului și, în același timp, legătura și unitatea lor într-un ansamblu armonios, care își are izvorul lui în unitatea nediferențiată a Logosului personal. În mod deosebit, Logosul este prezent în subiectul rațional uman. În timp ce lucrurile sînt imagini plasticizate ale rațiunilor diversificate și ale cugetărilor Logosului, subiectul uman este imaginea Logosului însuși ca subiect cugetător. Lucrurile, ca rațiuni plasticizate ale Logosului divin, sînt cuvintele adresate de către Logos oamenilor, pentru

a-i ridica pe aceștia, printr-un dialog, de la un conținut comun la o deplină cunoștință a Logosului divin și la un deplin acord cu El, care nu este numai un acord intelectual, ci, de asemenea, și un acord al iubirii, prin faptul că oamenii pot ajunge, prin acest dialog, la cunoștința multor bunuri materiale și spirituale, pe care Logosul le oferă prin lume și mai ales prin faptul că, prin toate aceste bunuri, El le arată lor iubirea Lui, și îi călăuzește pe oameni spre o profundă comuniune cu El».

2) *Logosul întrupat este prezent în modul cel mai intim, dar încă nu suficient actualizat în sînul umanității, ca ipostas și rațiune divino-umană centrală a umanității și lucrurilor. ...«Prin puterea acestei noi prezențe mai intime, mai evidente, ca persoană plină de Duhul lui Dumnezeu care se comunică, Logosul a început să refacă și să desăvîrșească legătura dintre El și lume, și mai ales legătura Sa dialogică cu omul, temelia acestui dialog fiind pusă prin creație». «În felul acesta Logosul este centrul nostru în dublă manieră: a) ca Logos divin, izvor și model al rațiunii noastre și partener totdeauna inițiator al dialogului nostru cu El, și b) ca ipostas divino-uman fundamental sau central al nostru al tuturor, calitate în care El, Logosul întrupat, este mai intim prezent în planul lumii înseși, ca Rațiune divină, izvor și partener creator și proniator al dialogului lui Dumnezeu cu subiectele rațional-umane».*

3) *Puterea de spiritualizare sau de eliberare de patimi, și a progresului în iubire, iriază în noi din umanitatea Logosului întrupat. Această umanitate ne servește ca model, ca realizînd în noi această spiritualizare, să putem înainta în mod real către unirea noastră cu Dumnezeu și unirea dintre noi. Fiindcă această lucrare este o acțiune proprie Duhului Sfînt, inițiată și sporită prin rugăciune, a treia forță a unificării intercreștine și interumane este Duhul Sfînt, care vine în noi și sporește în noi rugăciunea. «Rolul și lucrarea importantă a Duhului Sfînt în procesul spiritualizării nu contrazic poziția centrală a lui Hristos, căci Duhul Sfînt nu face decît să ne orienteze spre Hristos, ca centru; acolo unde este Hristos ca persoană apropiată și izvoritoare de viață, în chip desăvîrșit, Duhul iriază din El».*

Acest referat, în dezbaterile largi pe care le-a provocat, a fost apreciat în unanimitate, datorită atît profunzimii de gîndire, fidelității față de tradiția răsăriteană, cît și forței lui de expresie, bogată și nuanțată în sensuri.

Al doilea referat a fost cel susținut de Rev. M. V. George, din Kerala, India, intitulat: *«Mărturisirea lui Hristos astăzi prin liturghie, ca formă și experiență»*. În acesta, s-a arătat că liturghia este o formă de mărturisire a lui Hristos și o experiență a plenitudinii mîntuirii. Acest referat, ca și cel prezentat de I. P. S. Mitropolit Emilian de Calabria, intitulat: *«Restaurarea și eliberarea omului în și prin comunitatea eclezială»*, a pus accentul mai mult pe dimensiunea verticală și personală a mîntuirii. În discuțiile angajate, s-a scos în evidență, pornind de la ideea centralității lui Hristos aspectul individual-personal și cel comunitar-sobornicesc al mîntuirii în Biserică.

Referatul *«Mărturisirea evanghelică a Bisericii Ortodoxe astăzi»*, susținut de Pr. St. Avramides din America, reprezentant al Bisericii Grecești, a prezentat, în manieră obiectivizantă, o serie de texte patristice, menite să ilustreze tema. La discuții, Pr. Prof. D. Stăniloae, a subliniat ideea kenoziei, a sensibilizării subiective a credincioșilor pentru prezența lui Hristos, ca ei să descopere în cei suferinzi și oprimați pe Hristos, precum și ideea comuniunii pentru înțelegerea și practicarea corectă a mărturisirii lui Hristos astăzi.

Referatul «Cum trebuie să mărturisim pe Hristos astăzi», prezentat de Pr. Prof. J. Meyendorff, a prilejuit largi dezbateri pe tema autocefaliei.

III. — *Documentele.* — După susținerea referatelor s-a trecut la lucru pe comisii, fiecare comisie fiind alcătuită dintr-un președinte, un secretar și membri. Împărțirea participanților la Consultație pe cele 4 comisii a fost următoarea: I. *Centralitatea lui Hristos*: 1. Pr. Conf. D. Popescu — președinte; 2. Dr. C. Patelos, secretar; 3. Pr. Prof. D. Stăniloae, membru; 4. Mitrop. Emilianos, membru; 5. Prof. N. Nissiotis, membru; 6. Pr. Lect. D. Radu, membru; 7. Arhim. Dr. Zafeiris Chrysostomos, membru; II. *Unitate și misiune*: 1. Pr. Prof. B. Bobrinskoi — președinte; 2. Prof. J. Zizioulas, secretar; 3. Pr. Prof. J. Meyendorff, membru; 4. Dr. N. Shivarov, membru; 5. Dr. A. Mitsides, membru; 6. Dr. T. Wieser, membru; III. *Mărturisirea lui Hristos prin Liturghie*: 1. Rev. A. Keshishian — președinte; 2. Rev. C. Argenti, secretar; 3. Episcop Daniel Krstic, membru; 4. Rev. M. Sidoroff, membru; 5. Rev. M. V. George, membru; 6. Rev. S. Romantciuk, membru; 7. Pr. Prof. I. Bria, membru; și IV. *Mărturisirea evanghelică a Bisericii Ortodoxe*: 1. Mitrop. George Khodr — președinte; 2. Rev. S. Harakas, secretar; 3. Arhiep. S. Ajemian, membru; 4. Rev. S. Avramides, membru; 5. Arhim. C. Gundiaev, membru; 6. G. N. Skobei, membru și 7. Dr. E. Castro, membru. Fiecare comisie a avut obligația să redacteze un proiect-document asupra temei dată în studiu, pe care să-l supună apoi discuției în ședință plenară, pentru eventuale completări și retușări. În forma lor definitivă, documentele privesc:

REFERATUL I: Centralitatea lui Hristos în teologia ortodoxă

1. *Locul central al lui Hristos în viața Bisericii este legat de tema noastră: «Mărturisirea lui Hristos astăzi».* În credința noastră, Hristos păstrează locul central în actul de mărturisire, căci El este factorul dinamic al mărturisirii creștine în lume. Potrivit cu tradiția biblică și kerigma Bisericii, noi mărturisim întruparea Logosului lui Dumnezeu-Tatăl, Mijlocitorul, prin lucrarea Duhului Sfânt, pentru renașterea omului și restabilirea comuniunii lui cu Dumnezeu, în persoana divino-umană a lui Hristos. Astfel, Logosul lui Dumnezeu nu este numai creator, ci și mîntuitor. El este centrul nostru sub două aspecte: a) ca Logos divin, izvor și model al rațiunii noastre și partener mereu inițiator al dialogului nostru cu El; b) ca ipostas divino-uman, El este centrul nostru al tuturor și al tuturor lucrurilor și partener și izvor creator și generator al dialogului cu El și între oameni. El este Logosul tuturor lucrurilor și Logosul este chipul Tatălui. Lumea are o bază ontologică în Dumnezeu, fiindcă toate lucrurile sînt legate cu Logosul. Lucrurile reprezintă diversificarea rațiunilor Logosului. Legătura și unitatea lor într-un ansamblu armonios își are izvorul ei în unitatea nediferențiată a Logosului personal. În timp ce lucrurile sînt imagini materiale, sensibile și inteligibile ale rațiunilor diversificate ale Logosului, subiectul uman este imaginea Logosului însuși, ca subiect gînditor.

2. *Pentru a stabili comuniunea sfișiată dintre Dumnezeu și om, din cauza căderii cu implicații cosmice, Logosul a pătruns mai adînc în creație și în istoria umană, în calitatea sa de persoană.* El s-a întrupat prin lucrarea Duhului Sfânt. Prin întruparea sa, El a descoperit sensul lucrurilor, a restaurat legătura cu oamenii și a reînnoit ființa umană. În Hristos, noi nu găsim doar rațiunea-sursă a rațiunii noastre comune, ci și întreaga noastră ființă, ridicată în întregime la chipul lui Dumnezeu,

prin participarea Duhului Sfânt. Prin același act, Logosul a stabilit o nouă relație între Ziditor și om, o relație ontologică, care nu este statică, ci dinamică, creată și desăvârșită prin energiile lui Dumnezeu, împărtășite prin Duhul Sfânt. Restaurând întreaga ființă umană în funcțiile sale, Logosul întrupat comunică omului puterea de a se elibera de egoismul său, pentru a înțelege pe ceilalți și pentru ca să intre în comuniune cu El și cu aceștia. Prin această funcție, Logosul devine centrul relațiilor interpersonale. Hristos este, astfel, omul prin excelență, centrul creației, acel om central care intră în relație cu toți. El cheamă omenirea prin noi să înțeleagă originea personală a rațiunii care este Hristos.

3. *Prin întruparea Logosului, omul rămâne mereu liber să accepte sau să refuze comuniunea lui Dumnezeu.* De aici, prezența păcatului și a răului care are o existență reală și se opune lucrării restauratoare a Logosului.

4. *Această prezență dinamică a Logosului, în comuniunea eclezială și în lume, înseamnă că istoria are o valoare unică pentru toți care mărturisesc pe Hristos.* Acest fapt implică astfel că Biserica există ca o comuniune mărturisitoare a centralității Logosului în toată creația. Actul de mărturisire nu semnifică însă o anumită atitudine dominantă, ci manifestă adevărul lui Hristos. Prin renașterea în Hristos care implică un proces dinamic de transformare spirituală, prin puterea Duhului Sfânt, creștinii sînt ajutați să se elibereze din robia patimilor și să se deschidă pentru comuniunea cu Dumnezeu și cu omul. Căci nu se poate vorbi de persoană fără comuniune cu alte persoane. Procesul către această comuniune cu Dumnezeu și cu oamenii are totdeauna un caracter comunitar. Duhul Sfânt ne face sensibili pentru unirea dintre creștini și pentru unirea creștinilor cu toți oamenii. Duhul Sfânt este cel care pătrunde prin stratul material al lucrurilor și ne deschide perspectiva către Dumnezeu și către taina fratelui. În același timp, aceasta înseamnă o sensibilitate pentru a descoperi Logosul în cei care suferă și sînt oprimați. Prin renașterea spirituală și prin delicatețe, creștinii realizează, după exemplul lui Hristos, kenoză existențială, așa cum a fost ea manifestată de Logosul întrupat, pentru ca aceștia, creștinii, să poată ieși în întâmpinarea celorlalți în condiția sa umană. Pe baza prezenței cosmice a Logosului sîntem chemați să aducem în lume o contribuție la dezvoltarea și progresul ei.

5. *Astăzi, ni se cere să fim o Biserică mărturisitoare.* Noi mărturisim credința Apostolilor care se perpetuează pînă astăzi. Centralitatea lui Hristos este viață eclezială care nu se închide în definiții și forme raționale. Biserica continuă să mărturisească pe Hristos prin devoțiunea ei totală față de Logosul smerit și slăvit. A mărturisi pe Hristos astăzi înseamnă pentru noi a chema pe toți credincioșii să devină sensibili față de lucrarea Duhului Sfânt în lumea întreagă, ca toți să devină chip al Cuvîntului întrupat prin asemănarea cu Dumnezeu.

6. *Totul va fi deplin revelat și realizat în «eshaton»,* la care Biserica deja participă prin arvuna Duhului Sfânt. Biserica mărturisește, deci, acest «essaton», deschis de Logos.

REFERATUL II: Unitate și misiune

I. — TEOLOGIE ȘI MISIUNE

1. *Misiunea Bisericii se întemeiază pe misiunea lui Hristos.* — Înțelegerea corectă a misiunii cere, în primul rînd, aplicarea teologiei trinitare. Trimiterea Apostolilor

de către Hristos se întemeiază pe faptul că însuși Hristos a fost trimis de către Tatăl în Duhul Sfânt (Ioan XX, 21—23). Semnificația acestor aserțiuni biblice pentru conceptul de misiune este că ele sînt recunoscute îndeobște numai în perspectiva teologiei trinitare pe care o implică și care merită mai multă atenție decît o permit în mod normal.

Teologia trinitară vizează faptul că Dumnezeu este în El însuși o viață de comuniune și intervenția lui în lume tinde să atragă omul și creația, în general, în această comuniune cu plenitudinea vieții lui Dumnezeu. Implicațiile acestei afirmații pentru înțelegerea misiunii sînt foarte importante. Misiunea nu tinde în primul rînd la propagarea sau transmiterea unor convingeri intelectuale, unor doctrine, precepte morale etc., ci la transmiterea vieții de comuniune care există în Dumnezeu. Trimiterea implicată de misiune este în mod esențial trimiterea Duhului (Ioan XIV, 26), care manifestă precis viața lui Dumnezeu ca o comuniune (II Cor. XIII, 13).

2. *Hristos n-a fost trimis în lume ca învățător, ca exemplu etc., ci ca un purtător al acestei vieți divine.* Înțelegerea lui Hristos ca Logos al lui Dumnezeu în Biserica primară a urmărit în acel timp să ilustreze două lucruri care sînt semnificative pentru misiune. Pe de o parte înseamnă că Hristos, ca Logos veșnic, existînd în Dumnezeu ca Unul din Treime, a fost trimis în lume ca purtătorul vieții trinitare și nu ca individ separat. Pe de altă parte, înseamnă că Hristos Logosul veșnic, puterea care susține lumea, a fost trimis în lume, înainte de toate, pentru a aduce lumea la viața lui Dumnezeu. Misiunea lui Hristos este, prin urmare, în mod esențial, dăruirea de Sine a Trinității, ca lumea să poată deveni părtașă la viața divină.

3. *Misiunea lui Hristos are loc în lumea «căzută» și s-a lovit de opoziția «puterilor și începătoriilor răului», și păcatului:* — Aceasta a făcut din Crucea lui Hristos un moment principal pentru misiune. Misiunea, prin urmare, are loc în contextul activității și implică o convertire, o trecere pascală și baptismală spre o «creație nouă». Aceasta nu este o lucrare ce se manifestă simplu în sufletele credincioșilor; ea pătrunde întreaga lor viață creștină.

4. În timp ce realitatea Crucii reprezintă inevitabilul context al misiunii, ca o confruntare între calea trinitară a existenței și puterile și începătoriile păcatului, *învierea lui Hristos aruncă lumină asupra misiunii pe două căi fundamentale.* — În primul rînd, ea vizează faptul că rezultatul misiunii este, dincolo de orice îndoială, înfrîngerea forțelor păcatului, atît în implicațiile lui sociale, cît și în cele naturale (înfrîngerea morții). Înălțarea lui Hristos de-a dreapta Tatălui și neconținuta Lui mijlocire susține această asigurare. De asemenea, deși vizează faptul că acest rezultat al misiunii nu poate fi controlat, totuși el există eshatologic în natură. Este Duhul lui Dumnezeu care a înviat pe Hristos din moarte (Rom. VIII, 10). Misiunea Bisericii nu poate zidi sau realiza împărăția; ea poate numai să anunțe venirea ei prin predica Învierii și țintește spre ea pe calea sacramentală.

II. — BISERICA ȘI MISIUNE

1. Dacă misiunea lui Hristos nu înseamnă nimic altceva decît autodăruirea vieții trinitare a lui Dumnezeu către lume, înseamnă că misiunea este posibilă, în ultimă instanță, numai și printr-un *eveniment al comuniunii care reflectă în istorie*

existența trinitară a lui Dumnezeu însuși. — Biserica este destinată să fie în mod precis aceasta. Misiunea, prin urmare, suferă și este serios distorsionată sau dispare ori de câte ori nu poate să vizeze o comunitate care reflectă această existență trinitară a comuniunii. Aceasta se întâmplă ori de câte ori Biserica este așa de distorsionată sau divizată, încît nu este mai departe posibil să fie recunoscută ca o astfel de comuniune sau ori de câte ori misiunea este exercitată fără referințe la Biserică. Erezia ecleziologică face imposibilă sau desfigurează misiunea.

Dacă plasăm misiunea în această perspectivă largă, devine evident că *misiunea nu poate fi raportată, în mod exclusiv, la «apostolicitate»,* ci la toate «notele» Bisericii, inclusiv la unitatea, sfințenia și catolicitatea ei. Aceasta afectează în mod decisiv conceptul de misiune, din momentul în care îl deplasează dintr-un domeniu al cantității spre a deveni o realitate calitativă.

3. Această perspectivă ecleziologică arată că *misiunea este, în ultimă instanță, preocupată de o calitate a existenței,* care o reflectă pe cea a Treimii. — În acest punct are loc sau pare să aibă loc o mare acțiune de dominare între sferele sociologice și antropologice actuale și cele ale Bisericii. Misiunea Bisericii vizează să depășească diviziunile care prevalează aici, prin năzuința ei spre evenimentul comuniunii pe care Dumnezeu îl oferă lumii ca trup al lui Hristos, adică Biserica. Specificitatea misiunii Bisericii însă nu trebuie să fie pierdută niciodată din vedere.

4. Dacă acesta este cazul, atunci la ce realitate poate să țintească misiunea Bisericii, ca să ofere «gustarea» comuniunii pe care ea o anunță? *Există numai o posibilitate și aceasta este comunitatea euharistică și, în măsura în care este determinată de ea, Biserica este, în structura ei canonică, ca un întreg.*

5. *Misiunea, așa cum a fost descrisă mai sus, aparține naturii înseși a Bisericii, indiferent de condițiile vieții sale (Bisericii).* — Totuși, de-a lungul istoriei sale, Biserica Ortodoxă a fost, de asemenea, implicată într-o lucrare misionară mai specifică predicînd cuvîntul lui Dumnezeu printre neamurile care niciodată nu-L auzi-seră. Vrem să indicăm îndeosebi două aspecte care caracterizează conceptul ortodox tradițional al misiunilor și care concept privește în mod special situația noastră de astăzi.

a) Misiunile ortodoxe au reușit de multe ori, cînd nu au fost organizate și duse cu sila, plănuite și suportate din afară, ci ca o mărturie spontană și personală a vieții creștine, ca o sfințenie și o comuniune cu viața divină. Uneori o astfel de mărturie a fost dusă de mireni sau de femei (Sfînta Nina în Georgia, Sfîntul Frumențiu în Etiopia). În alte cazuri, comunitățile monastice au vehiculat comunităților necreștine astfel de modele autentice ale vieții în comun în Hristos, ale rugăciunilor, ale muncii grele și ale serviciului, încît simpla lor prezență a fost suficientă ca mesajul creștin să fie primit și înțeles.

b) Fie că au fost organizate în mod sistematic sau au fost improvizate spontan, Misiunile ortodoxe au fost în general fundamentate pe încercarea de a face ca Scriptura și Liturgia să fie primite imediat de către noii creștini, prin traducerea lor în limbile lor vorbite și prin întemeierea unui cler indigen care să asume conducerea în «Bisericile tinere». Cel mai mare exemplu istoric al acestei întreprinderi este acela al Sfinților Chiril și Metodiu, în misiunea lor printre slavi. Exemplul lor a fost urmat în timpurile moderne. Cu toate acestea, în exemplele amintite mai sus,

Participanții la consultația ortodoxă din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, secția «Misiune și Evanghelizare», care a avut loc la Mănăstirea Cernica (București)

indigenizarea nu a fost privită niciodată ca un scop în sine; o atenție a fost dată, de asemenea, continuității culturii între Biserica mamă și Bisericile fiice ale ei (liturghia, arta, muzica etc.), care păstrează sensul unității universale a Bisericii.

Recunoscând succesele abordărilor tradiționale ale Misiunii, și mulțumind lui Dumnezeu pentru Harul lui atotputernic, trebuie să admitem, de asemenea, că în special în timpurile moderne misiunea și mărturia Bisericii Ortodoxe au fost împiedicate de o slăbire a sensului unității între Bisericile ortodoxe locale autocefale. A fost o tendință de a pierde sensul că unitatea și misiunea sînt inseparabile, că iubirea divină și unitatea nu pot fi predicate în mod convingător de către aceia care nu le adoptă ca pe un mod al vieții lor proprii.

REFERATUL III: **Mărturisirea lui Hristos astăzi prin liturghie**

1. *Aspectele semnificative ale Liturghiei.* — Liturghia euharistică este participarea atotcuprinzătoare a credincioșilor la mîntuirea realizată de întruparea Logosului divin și, prin aceasta, la mîntuirea întregii lumi. Prin autodăruirea și autooferea lui Hristos și a poporului său în mod mutual, prin sfințirea pîinii și a vinului și prin «hristificarea» celor care se împărtășesc, este mijlocul prin care noi experimentăm deplinătatea mîntuirii, comuniunea Sfîntului Duh, raiul pe pămînt. Prin smerita și chenoetica ascundere a Logosului divin, în taina pîinii, oferită, frîntă și adusă, «noi proclamăm moartea Lui și mărturisim învierea Lui, pînă cînd El va veni a doua oară.

Pentru aceasta, prin puterea crescîndă a Duhului Sfînt, pocăitul și iertatul lui popor este în taina Crucii și a Învierii. Suferința și bucuria, de aceea, devin inseparabile de mărturisirea lui Hristos: o suferință bucuroasă, fiindcă ea duce la biruința asupra diavolului».

2. *Biserică și lume.* — Liturghia este recunoștința lumii create și restaurarea în Hristos a lumii căzute. Ea este imaginea împărăției. Deși Euharistia constituie accesul cel mai desăvîrșit la iconomia mîntuirii, ea este mai degrabă scopul și, de asemenea, temelia și începutul Misiunii, decît sensul Misiunii.

Euharistia trebuie să descopere funcția de icoană a Bisericii.

Biserica, ca o instituție, vizează adunarea euharistică ca pe singura ei imagine autentică, ca pe icoana transparentă a lui Hristos.

Cu toate că Euharistia este numai pentru adunarea credincioșilor, pentru sfințirea lor, expresiile liturgice neeuharistice, rugăciunile liturgice neeuharistice, lecturile biblice liturgice, icoanele, imnologia etc., pot și trebuie să fie folosite, de asemenea, pentru proclamarea Evangheliei și mărturisirea lui Hristos lumii.

Prin urmare, folosirea Evangheliei de către noi și deschiderea noastră Duhului, prin împărtășirea cu Trupul și Sângele dumnezeiesc, sfințenia noastră proprie, rămînd cea mai bună metodă a misiunii.

Prezența lui Hristos în cei care se împărtășesc și rămîinerea neînteruptă a lui Hristos în ei prin ascetism, este calea esențială a mărturisirii lui Hristos.

Comunitatea creștină poate să proclame numai Evanghelia — și să fie ascultată — dacă ea este icoana vie a lui Hristos. În Liturghia euharistică, Biserica rămîne o comunitate care se roagă; invocînd Duhul Sfînt, ea introduce prezența lui Dumnezeu în contextul personal.

3. *Indigenizarea.* — Prin liturghie, credința creștină pătrunde în totala adîncime a vieții credincioșilor. Aceasta presupune că limba, muzica, icoanele și for-

mele gândirii folosite în liturghie să fie create de comunitățile adânc înrădăcinate în tradiția trăită a Bisericii.

4. *Liturghie și unitate.* — În Liturghie, noi toți, prin participarea la singura Pâine și la singurul Potir, cerem să fim uniți în comuniunea Duhului Sfânt Cel Unul (Liturghia Sfântului Vasile) și, stînd înaintea Sfintei Mese celei Una, prezidată de un singur episcop, noi ne rugăm împreună ca frați ai lui Hristos Tatălui nostru comun.

Persoanele noastre distincte, unite prin iubire, mărturisesc, într-un singur gând, unitatea celor Trei Persoane divine, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, Treime de o ființă și nedespărțită.

REFERATUL IV: Mărturie evanghelică a Ortodoxiei astăzi

1. *Ce este mărturia evanghelică?* a) Mărturia evanghelică nu constituie întreaga misiune a Bisericii. Ea are multe alte dimensiuni.

b) Mărturia evanghelică este o chemare la mîntuire, care înseamnă restaurarea relației dintre Dumnezeu și om, așa cum este înțeleasă în învățătura creștină ortodoxă a îndumnezeirii. Acest mesaj are izvorul lui în Scriptură care mărturisește răscumpărarea omenirii în Hristos Iisus; acum el include, de asemenea, o viziune despre lume care așază pe om vizavi de Dumnezeu, pe tovarășul său om ca individ și societate, precum și persoana lui proprie și destinul lui. El include atît relația dintre Dumnezeu și om, cît și relația credincioșilor între ei (vertical-orizontal).

c) Prin natura ei, mărturia evanghelică este totuși, înainte de toate, și în primul rînd, o confruntare a credinciosului cu mesajul, o judecată, o iubire, o prezență, o răscumpărare, o poruncă și o putere de transfigurare a energiilor Uneia, Sfinte și nedespărțite Treimi.

d) Mărturia evanghelică aduce credinciosului răspunsul adevărat la nevoia lui esențială, ca existență umană.

e) Din cauză că omul este căzut, mărturia evanghelică îi va apare lui, de asemenea, ca avînd un element de nebunie (moria) și ea va conține totdeauna în ea însăși un element de scandal, simplu, pentru că înțelepciunea noastră nu poate cuprinde pe deplin înțelepciunea transcendentă a lui Dumnezeu. Dar mărturia evanghelică prevede mai mult decît un mesaj al dimensiunilor dumnezeiești; ea comunică și un mod de viață aplicabil pe deplin în comunitatea Trupului credincioșilor, Biserica, și în parte pe un plan mai larg, în lume.

2. *De ce sîntem solicitați să facem o mărturie evanghelică?* a) Noi nu avem opțiunea de a păstra vestea cea bună numai pentru noi înșine. Participînd la Cuvînt și comunicînd Cuvîntul și mărturisind credința dată Sfinților este o parte integrantă a desăvîrșirii chipului și asemănării lui Dumnezeu și a realizării îndumnezeirii. Ca și Sfîntul Pavel, credinciosul trebuie să spună despre tot cel care nu cunoaște viața în Hristos, ceea ce el a spus despre compatrioții săi: «Dorința inimii mele și rugăciunea către Dumnezeu este ca ei să poată fi mîntuiți» (Rom. X, 1). Evanghelia care nu se comunică este o contradicție flagrantă.

b) Scopul mărturiei evanghelice — cu toate că poate trece prin multe stadii și poate zăbovi în multe locuri intermediare — este în final, unul: întoarcerea de la o viață caracterizată prin păcat, prin separarea de Dumnezeu, prin supunere față de diavol și nedeplină potențialitate a chipului lui Dumnezeu la o nouă viață

spirituală caracterizată prin iertare de păcate, ascultare față de poruncile lui Dumnezeu, legătură reînnoită cu Dumnezeu în Treime, creștere în restaurarea chipului dumnezeiesc și realizarea prototipului iubirii lui Hristos printre noi. Mai pe scurt, și mai concis spus, scopul final al mărturiei evanghelice înseamnă convertire și botez. Convertirea este întoarcerea deplină a voinței de la păcat, de la moarte și de la rău la viața adevărată în Dumnezeu. Botezul este primirea unui nou membru în viața nouă a comunității poporului lui Dumnezeu, Biserica.

c) Deși convertirea și botezul sînt scopul final al mărturiei evanghelice, trebuie să identificăm, de asemenea, alte multe scopuri intermediare. Sporirea iubirii printre creștini, intrarea în dialog și conversație frățească, formularea mesajului Evangheliei într-un limbaj și în forme de gândire ale semenilor, toate acestea colaborează la sarcina Mărturiei evanghelice și servesc în parte ca motiv pentru a comunica cuvîntul lui Hristos credincioșilor.

3. *În ce mod facem mărturia noastră evanghelică?* a) Este sarcina mărturiei evanghelice de a conduce persoanele la cunoașterea puterii mîntuitoare a lui Dumnezeu în viața lor. «Căci Acela este Domnul tuturor, care îmbogățește pe toți cei ce-L cheamă pe El». Dar acum «cum vor chema numele Aceluia în care încă nu au crezut? Și cum vor crede în Acela despre care n-au auzit? Și cum vor propovădui, dacă nu se vor trimite?» (Rom. X, 12, 14, 15).

b) Acum, fiecare an și toți la un loc cer de la noi o revizuire a concepțiilor noastre privind metodele mărturiei evanghelice. Pe de o parte, este clar că proclamarea nu este singura cale pe care se face mărturia evanghelică. Pavel nu ne spune ce trebuie să facem cînd Evanghelia a fost proclamată și respinsă sau, chiar mai mult, pur și simplu, ignorată! Acum, sîntem siguri de un singur lucru. Sîntem trimiși de Hristos să aducem mărturie despre El și despre adevărul Lui mîntuitor întregului neam omenesc.

c) Cum trebuie făcută astăzi? În primă instanță, această întrebare trebuie adresată atitudinilor și motivelor «celor care sînt trimiși». Cei care sînt trimiși trebuie, în primul rînd, să fie conștienți de pocăința lor proprie, de convertirea și mîntuirea lor proprie. Aceia care sînt înștiințați pe deplin despre noua viață a harului în comunitatea Sfintei Treimi și în realitatea comunității Bisericii, sînt capabili să comunice singuri mărturia mîntuitoare. Mai presus de toate (mărturia mîntuitoare) se realizează cunoscînd că noi nu putem face nimic fără puterea lucrătoare a Sfintei Treimi. Nu noi facem începutul mărturiei evanghelice. Noi știm că «Dumnezeu însuși este Cel care face chemarea Lui prin noi» (II Cor. V, 20).

d) Munca depusă pentru mărturia evanghelică poate părea grea și peste puterile noastre; atunci noi întreprindem această sarcină nu dintr-un duh al fricii sau al necorespondenței, sau din acel al insuficienței — cu toate că toate acestea, într-adevăr, există în noi —, ci din speranța că prin cele mai mari eforturi ale noastre aceasta ar putea fi asumată și întărită prin energiile harice ale lui Dumnezeu cel Unul în Treime, în numele căruia noi întreprindem această sarcină.

e) Și așa este că «cei care sînt trimiși» să fie martori ai Evangheliei să facă ca aceia care au trăit mîntuirea lui Dumnezeu și, în consecință, care lucrează cu o conștiință deplină a insuficienței lor proprii, așteptînd pe deplin harul lui Dumnezeu, «care să ajute creșterea». Aceasta va fi un duh continuu al «metanoiei» (pocăinței), cu conștiința deplină a limitelor proprii cînd facem mărturia noastră evanghelică.

f) Cum trebuie făcută astăzi, în mod obiectiv, această mărturie evanghelică? Sensul principal al mărturiei pentru Biserică astăzi nu este numai anunțarea lui Hristos, ca Mîntuitor. Prima și principala metodă a Mărturiei evanghelice este aceeași cu cea a Bisericii primare. Păgînii au văzut calitatea vieții primilor credincioși și au fost atît de atrași de puterea și frumusețea ei, încît ei au crezut că au și găsit puterea și izvorul ei (de exemplu: *Epistola către Diognet, Lauda lui Libanius la adresa mamei lui Ioan Gură de Aur*).

g) Prima metodă a mărturiei evanghelice este participarea la dragoste de către cei care n-au cunoscut dragostea lui Dumnezeu pentru ei. «Noi iubim, fiindcă El ne-a iubit întii» (I Ioan IV, 19). A fost o poruncă pentru mărturia evanghelică cînd Apostolul iubirii a îndemnat: «Iubiților, să ne iubim unul pe altul, pentru că iubirea este de la Dumnezeu, și ori cine iubește este născut din Dumnezeu și cunoaște pe Dumnezeu» (I Ioan IV, 7).

h) În mod special, același Apostol spune: «Căci aceasta este iubirea față de Dumnezeu. Să păzim poruncile Lui... Aceasta este biruința care a biruit lumea: credința noastră» (I Ioan V, 3 și 4). Ascultarea noastră față de voia Lui este în mod egal o formă puternică a mărturiei evanghelice. Noi am sărăcit, în trecut, Evanghelia, prin multă vorbire și practică puțină. Ascultarea noastră față de voia lui Dumnezeu, trebuie să fie acum vehiculul mesajului nostru.

i) Deși Liturghia dumnezeiască este în mod esențial și primar realizarea unității Bisericii cu Hristos, și tot așa este în și de la ea însăși — manifestare a realității Bisericii, totuși ea ar putea avea consecințe pentru Mărturia evanghelică a Bisericii. Din toate părțile lumii, noi aducem Mărturia puterii transformatoare și evanghelizatoare a dumnezeieștii Liturghii.

j) Mărturia evanghelică, trebuie înțeleasă în modul cel mai cuprinzător. În mod cert, ea va cuprinde o mărturie personală a puterii lui Dumnezeu în viața individuală a credinciosului. Istoriile Sfinților, sinaxarele, și scrierile Părinților încurajază pe creștinul trăitor să vorbească despre puterea Duhului Sfînt în viața lui.

k) Cuvîntul lui Dumnezeu însă nu poate fi cuprins numai în sfera personală, ci în comunitatea Bisericii.

4. Cui îi este adresată mărturia evanghelică? a) Cele relatate mai sus implică și răspunsul la această întrebare-titlu. Poate ar fi bine să fie articulată. Ar fi adevărat să spunem că mărturia evanghelică este îndreptată către toți cei care fac parte din *creația* care suspină și freamătă în căutarea adopțiunii și a mîntuirii (Rom. VIII, 22). Dar ce, în mod special, înseamnă aceasta?

b) În primul rînd, mărturia evanghelică a Bisericii este către creștinul care nu este un creștin. Sînt mulți cei care au fost botezați și care acum au stîns pe Hristos în ei, fie în mod deliberat, fie prin indiferență. Adesea, astfel de oameni mai găsesc posibil în mod sociologic, sau cultural, sau etnic să vorbească despre comunitatea creștină într-o oarecare măsură. Recreștinarea creștinilor este o sarcină importantă a mărturiei evanghelice a Bisericii.

c) Mărturia evanghelică este, prin urmare, îndreptată spre aceia care în mod superficial identifică creștinătatea ortodoxă cu cultura lor națională. Noi nu putem fi mulțumiți cu un proces de indigenizare care lasă mult din viața noastră națională și culturală neatinsă de duhul Evangheliei. Puterea transfiguratoare a Sfintei Treimi este menită să atingă cele mai îndepărtate unghere și ascunzișuri ale vieții

noastre naționale. Cei care trăiesc în țările tradițional-ortodoxe sau vin din aceste țări, sînt, în mod special, sensibili la această sfidare a mărturiei evanghelice.

d) Mărturia evanghelică se va adresa, de asemenea, structurilor acestei lumi: economice, politice, și social-instituționale. În mod special, este necesară mărturia dreptății sociale în numele săracului și al celui oprimat. Noi trebuie să reînvățăm lecția patristică că Biserica este gura și vocea săracului și a celui oprimat, în prezența puternicilor. În modul nostru, noi trebuie să învățăm încă o dată «cum să vorbim la urechea regelui», după vorba poporului.

e) În sfîrșit, mărturia evanghelică este îndreptată către noul om secularizat într-o lume ca niciodată mai secularizată. Puterile tehnologiei, ale succesului și controlului științific asupra mediului înconjurător, au stimulat pe oameni, printr-un control demn de invidiat deasupra condițiilor vieții lor. Astfel, acel control a avut, de asemenea, multe consecințe nedorite. El (controlul) a învățat pe om să reflecteze la el însuși ca fiind pe deplin suficient; el se concepe pe sine însuși, acum, în primul rînd, ca cînsomator: el este *homo-economicus*; scopurile mărginite ale vieții sale nu solicită raportări transcendente, nici iertare, nici restaurare a relației, nici viață sacramentală, nici îndumnezeire, nici Dumnezeu, astfel, și în mod exact, el stă în întuneric, el (omul) este obiectul mărturiei evanghelice a Bisericii.

5. *Cine execută sarcina mărturiei evanghelice?* a) Cel mai adevărat și adînc răspuns la această întrebare ar fi că este Dumnezeu, prin puterea Duhului Sfînt, care realizează munca mărturiei evanghelice. Sîntem făcuți «diakonoii» ai Evangheliei. «După darul harului lui Dumnezeu care ne-a fost dat prin lucrarea puterii Lui» (Efes. III, 7). Într-un alt sens, comunitatea întregă a lui Dumnezeu este cea care depune această muncă. Căci, «prin Biserică», «înțelepciunea lui Dumnezeu a fost făcută acum cunoscută Domniilor și Puterilor» (Efes. III, 10).

b) În mod particular, trei grupe sau clase dintre creștini sînt însărcinați cu sarcina mărturiei evanghelice, fiecare în felul său. În primul rînd se află cei ordinați (hirotoniți) slujirii Domnului. Evanghelizatorul cel mai de seamă este episcopul cu prezbiteriul și diaconatul lui, precum este în așezămîntul monastic. În istoria Bisericii, «acești profesioniști» ai mărturiei evanghelice au dus munca Bisericii cu mare succes. Și în măsura în care ei mai prezidează cultul, predică cuvîntul lui Dumnezeu, cercetează pe cei oprimați și pe cei suferinzi.

*

Consultația interortodoxă de la Cernica și-a dovedit utilitatea și contribuția ei reală în pregătirea temei generale: «*Hristos liberează și unește*», a celei de a V-a Adunări generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ce va avea loc în 1975, aprofundînd aici problema de interes creștin actual: «*Mărturisirea lui Hristos astăzi*».

Aceasta a suscitat un deosebit interes în rîndul participanților, care, prin discuțiile avute pe marginea referatelor susținute în ședințele plenary și pe grupe, au realizat un consens ortodox în tema dezbătută, formulat în cele 4 rapoarte-documente adoptate de Consultație.

Se impun însă, de la sine, cîteva concluzii:

1. În Hristos, creștinilor le este dată posibilitatea să găsească adevărata lor relație cu Dumnezeu cel în Treime închinat și cu semenii lor. — Această relație implică un adînc proces de transformare spiri-

tuală care generează, în ființa credinciosului, delicatețe și sensibilitate față de semenii săi și față de creație și lume în general, ca expresii concrete ale atitudinii și simțirii kenotice, însuflețite de pilda smereniei de sine a lui Hristos. Trăirea kenozei lui Hristos în Duhul Sfânt întemeiază și dezvoltă sensibilitatea și delicatețea credincioșilor ca să descopere pe Hristos în cei suferinzi și oprimați. Pe centralitatea lui Hristos se întemeiază relația autentic creștină a credinciosului și a Bisericii cu Dumnezeu și cu lumea, caracterizată printr-o profundă deschidere care zmulge omul din închisoarea lui egoistă, integrându-l în comunitate.

2. Accentuarea și aprofundarea centralității lui Hristos care a oferit o largă și cuprinzătoare viziune asupra relației dintre Dumnezeu, Biserică, om și lume, a dat posibilitate Consultației de la Cernica să depășească opoziția artificială dintre dimensiunea verticală și orizontală a mărturisirii lui Hristos astăzi. — În această situație, misiunea Bisericii nu mai apare ca o simplă problemă de organizare exterioară ci ca ceva mult mai complex, anume și ca o consecință firească a trăirii vieții în Hristos prin harul Duhului Sfânt.

Liturghia euharistică, realizând unirea credincioșilor cu Hristos, își are indiscutabil valoarea și lucrarea ei în câmpul Misiunii Bisericii. Și aceasta pentru trei motive :

a) Încălzește inimile noastre și înalță ochii noștri spre contemplația luminii necreate a Sfintei Treimi întru slava ei negrăită ;

b) coboară viața de comuniune intratrinitară a lui Dumnezeu în sînul comunității ecleziale, adîncind unitatea Trupului lui Hristos, Biserica ;

c) promovează relațiile intercreștine și interumane, în general, din care izvorăsc în mod firesc angajamentul social, prezența și lucrarea slujitoare a Bisericii.

Mărturia evanghelică nu trebuie să rămîna pe planul teoriei, ca o simplă declarație, ci ea trebuie să angajeze pe creștin, cu întreaga lui ființă și viață în mărturisirea lui Hristos, în contextul lumii noastre contemporane.

Misiunea Bisericii, întemeiată pe centralitatea lui Hristos, și care se exprimă atît prin Liturghie și Mărturie evanghelică, implică cu necesitate legătura indisolubilă dintre dimensiunea verticală și cea orizontală a mîntuirii, cu cele două aspecte esențiale ale ei : personal și comunitar-sobornicesc.

3. Experiența proprie și situația specifică unei Biserici locale trebuie luată în serios atît pe plan pastoral cît și pe cel teologic. — Fiecare Biserică Ortodoxă își poate aduce partea ei de contribuție la aprofundarea tezaurului revelațional după posibilitățile ei specifice. Dar contribuțiile și experiențele personale și locale nu trebuie să submineze unitatea doctrinară a Ortodoxiei și să promoveze un pluralism teolo-

gic, generator de confuzii și disensiuni teologice, căci Biserica trebuie să mărturisească pe Hristos cel Unul, cu o singură inimă și un gând. Contribuția teologică și pastorală a Bisericilor Ortodoxe locale și a teologilor acestora trebuie să se integreze firesc și armonios în tradiția apostolică și patristică a Bisericii, care asigură unitatea doctrinară. Căci «creația liturgică (și teologică) nu trebuie să fie niciodată realizată în detrimentul fidelității față de tradiția autentică».

4. Misiunea creștină trebuie să promoveze integrarea Bisericii în viața popoarelor, căci numai așa ea își poate îndeplini cu succes lucrarea ei mântuitoare prin identificarea ei cu aspirațiile spre mai bine ale credincioșilor și neamurilor cărora ea aparține și prin transfigurarea vieții credincioșilor. — *Lucrarea Bisericilor Ortodoxe locale pe aceste coordonate duce la crearea unei comunități sobornicești mai largi de credincioși capabilă să asigure atât identitatea și specificul fiecărei Biserici și neam, dar și împreună lor lucrare și îmbogățire reciprocă într-o unitate simfonică a diversității.*

5. Slujirea lui Dumnezeu trebuie să se arate în slujirea oamenilor. — *De aceea trebuie evitată atât izolarea Bisericii într-o zonă contemplativă, care uită responsabilitatea ei creștină față de om și lume, cât și alunecarea ei într-un secularism ce o separă de Dumnezeu și o dizolvă în lume.*

Responsabilitatea creștinilor față de Dumnezeu impune și fundamentează coresponsabilitatea lor față de semenii și de întreaga creație.

Pr. Conf. DUMITRU POPESCU și
Pr. Lector DUMITRU RADU

CONTINUAREA ÎN SUBCOMISII A DIALOGULUI ORTODOX-ANGLICAN

Cu ocazia întrunirii la Oxford, în iulie 1973, a primei sesiuni a «Comisiei ortodoxo-anglicane pentru discuții doctrinale comune» s-a hotărât ca lucrările privind pregătirea dialogului doctrinal dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Anglicană să fie continuate în 1974 și în 1975 în trei subcomisii, fiecare subcomisie având ca sarcină discutarea uneia din următoarele trei teme: 1. *Inspirație și Revelație în Sfânta Scriptură*; 2. *Autoritatea Sinoadelor* și 3. *Biserica, comunitate euharistică*.

Prima subcomisie anglicano-ortodoxă, Gonia (Creta)

Prima subcomisie și-a ținut lucrările în localitatea Gonia din insula Creta, între 1 și 6 iulie 1974. La lucrări au participat *din partea ortodoxă*: Mitropolitul Stelianos, starețul mănăstirii Vlatadon și titular al Miletoupolei, profesor la Salonic (copreședinte din partea ortodocșilor) și profesor G. Galitis de la Salonic; Profesor I. Voronov de la Leningrad; Prof. N. Chițescu, delegatul Bisericii Ortodoxe Române, iar *din partea anglicană*: Episcopul Graham Leonard de Truro (copreședinte anglican); Episcopul Prof. Richard Hanson; preotul Roger Beckwith și Pr. Colin Davey.

La lucrări au participat de asemenea și Dr. Papaderos, directorul Academiei din Kolimbarion a Patriarhiei din Constantinopol, iar ca secretari: Pr. Kallistos Ware (ortodox englez), Preotul Stephanos Avramidis de la sfântul Sinod din Atena, Arhim. Irineu directorul gimnaziului din Hania (din partea ortodoxă) și Pr. Colin Davey (din partea anglicană).

Lucrările au început cu un Tedeum după care I. P. S. Mitropolit Stelianos, directorul Papaderos și P. S. Episcop anglican Leonard de Truro au rostit scurte alocuții de bun-venit, adresate delegaților la conferință. După aceasta s-a stabilit programul de lucru pentru zilele următoare.

Marti, 2 iulie 1974 au început discuțiile pe marginea referatului profesorului Nicolae Chițescu, asupra temei *Inspirație și Revelație în Sfintele Scripturi*, document trimis tuturor membrilor delegației cu trei luni înainte.

La discuțiile asupra acestui document, în care era expus punctul de vedere tradițional al Bisericii Ortodoxe, au participat din partea anglicană mai ales Episcopii Graham Leonard și profesorul Richard Hanson. Acesta din urmă a tăgăduit justificarea doctrinară și autoritativă a cărților «bune de citit» și a pus întrebările cheie la problemele ridicate de «unicitatea» autorului Pentateuhului și a cărții Isaia.

Episcopul Leonard a pus problema eficacității autorității Bisericii pentru apărarea unor puncte atacate de critică, cum sînt cele relevate mai sus.

Dialogul s-a purtat cu profesorul Nicolae Chițescu, care a susținut punctele de vedere ortodoxe.

În continuare, Prof. George Galitis a făcut un rezumat verbal al referatului său, dîndu-i un cadru mai liberal pentru problema «Inspirației și Revelației în Scripturi». Prof. Roger Beckwith a analizat cele expuse de profesorul George Galitis în lumina documentului Prof. N. Chițescu. Aceeași atitudine a avut-o Episcopul Hanson.

Prof. Beckwith a accentuat ideea că criticismul biblic nu e o problemă anglicană, nici ortodoxă, ci occidentală în general: reluînd problema profesorului Chițescu, a reliefat că și Anglicanismul e o Biserică liturgică.

În aceeași zi, după-amiază, discuțiile s-au purtat în continuare asupra problemei inspirației în esență și asupra extinderii domeniului Revelației pe marginea referatului Prof. George Galitis. În această problemă Prof. Nicolae Chițescu, referindu-se la orientarea mai nouă a teologiei, a amintit că ea nu prezintă numai puncte de vedere privind relația Dumnezeu-om, ci demonstrează că comuniunea omului cu Dumnezeu cel nevăzut implică în mod obligatoriu comuniunea cu semenul său văzut; aceasta este, de altfel, atitudinea celei mai mari părți a teologilor contemporani și chiar a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, socotind că Biserica trebuie să ajute la rezolvarea problemelor sociale pornind de la propriile ei puncte de vedere. Este adevărat că de abia în vremea noastră, atît teologii în general cît și Consiliul Ecumenic al Bisericilor, în special, și-au schimbat atitudinea, — acesta din urmă subvenționînd, precum se știe, organizațiile autohtone de eliberare a Africii de Sud.

S-a discutat, de asemenea, despre inspirație, episcopul Hanson insistînd asupra faptului că Sfînta Scriptură se atestă pe ea însăși, ca o carte inspirată. Prof. Nicolae Chițescu a arătat că această mărturisire despre sine se face în contextul istoric al credinței întregii Biserici, de la începutul ei, — credință care se manifestă continuu prin păstrarea cu sfințenie a învățăturii și vieții Mîntuitorului.

În zilele de 3 și 4 iulie discuțiile s-au purtat asupra formulării unor «teze axiomatice» asupra Inspirației și Revelației, comune ambelor părți.

S-au definitivat următoarele «teze axiomatice», care urmează a fi trimise tuturor membrilor Comisiei precum și Bisericilor reprezentate.

TEZE AXIOMATICE

«1. Biblia are un îndoit caracter, fiind în același timp și dumnezeiesc și omnesc: Este cuvântul lui Dumnezeu expus în vorbire omenească.

2. În calitatea ei de cuvânt al lui Dumnezeu, Biblia e unică. Aproximarea noastră de Biblie se face cu supunere și ascultare față de Descoperirea de Sine însuși pe care Dumnezeu o dă prin ea.

3. Noi cunoaștem, primim și interpretăm Scriptura prin Biserică și în Biserică. Biserica nu poate să ignoreze rezultatele cercetărilor științifice privitoare la Biblie, din orice parte ar veni, ci le examinează (tests them).

4. Cărțile Scripturilor cuprinse în Canon sînt autoritative din pricină că Biserica recunoaște în ele Revelația autentică a lui Dumnezeu. Autoritatea lor nu e determinată de unele teorii particulare care privesc pe autorii acestor cărți, sau de împrejurările istorice în care au fost scrise.

5. Orice separare între Scriptură și Tradiție, care ar vrea să le trateze ca două izvoare izolate trebuie înlăturată. Ambele sînt corelative. Afirmăm și că Scriptura e criteriul prin care Biserica cercetează tradițiile ca să le hotărăscă dacă iac cu adevărat parte din Sfînta Tradiție sau nu; Că Tradiția completează Scriptura în sensul că asigură interpretarea adevărată a Bibliei»

În ziua de 5 iulie a avut loc ultima ședință a subcomisiei I, în cadrul căreia s-a stabilit ca următoarea sa sesiune să aibă loc la Londra între 7—11 iulie 1975, avînd ca temă de discuție: «Revelația în Sfînta Scriptură». Așadar, problema inspirației și revelației Sfintelor Scripturi, una dintre cele mai grele care deosebesc Biserica Ortodoxă de cea Anglicană, va fi dezbătută în continuare și anul viitor.

În timpul șederii în Creta, s-au organizat diferite excursii și vizite, membrii comisiei avînd prilejul să cunoască nemijlocit viața religioasă a credincioșilor din această insulă precum și frumusețile naturale și realizările locuitorilor de aici.

Duminică 7 iulie 1974, după săvîrșirea sfintei liturghii, a urmat o recepție oficială oferită de Arhiepiscopia Cretei, în cadrul căreia I. P. S. Arhiepiscop Evghenie a decorat, în numele Sfîntului Sinod Cretan, pe cei doi episcopi anglicani participanți la ședințele subcomisiei I și pe Prof. Nicolae Chițescu.

*

A doua subcomisie anglicano-ortodoxă, Rîmnicu-Vîlcea (România)

Cea de a doua subcomisie, însărcinată cu pregătirea temei referitoare la Autoritatea sinoadelor ecumenice s-a întrunit la Rîmnicu Vîlcea, între 9—14 iulie 1974. La această întrunire au participat din partea Bisericii Ortodoxe: I. P. S. Arhiepiscop Vasile de Bruxelles și a toată Belgia — copreședinte (Biserica Ortodoxă Rusă); I.P.S. Mitropolit Ioan de Helsinki (reprezentînd Patriarhia Ecumenică și Biserica Ortodoxă Autonomă din Finlanda); P. C. Pr. Lucian Gafton (Biserica Ortodoxă Română); P. C. Pr. Prof. Ioan Romanides (Patriarhia Antiohiei); Dl. Prof. Ioan Kaloghiru

(Biserica Greciei) și Dl. Remus Rus, delegat din partea Serviciului de Relații externe al Bisericii Ortodoxe Române.

Din partea Bisericii Anglicane au participat: P. S. Episcop Robert Runcie de St. Albans — copreședinte; P. S. Episcop John Satterthwaite de Gibraltar și Fulham; Canonul A. M. Allchin — Canterbury; Canonul Tdward Every — Ierusalim; Rev. Mark Santer (a înlocuit pe Rev. Dr. E. R. Hardy care nu a putut participa la întrunire din motive de sănătate) și Rev. John Backus, reprezentantul Arhiepiscopului de Canterbury pe lângă Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic.

Rev. John Backus și Dl. Remus Rus au fost aleși secretari ai lucrărilor.

În cadrul întrunirilor plenare au fost prezentate documente atât din partea ortodoxă cât și anglicană, care au format baza discuțiilor:

1. Autoritatea sinoadelor ecumenice — document prezentat de I. P. S. Mitropolit Ioan de Helsinki;

2. Izvoarele autorității și infailibilității sinoadelor ecumenice — document prezentat de I. P. S. Arhiepiscop Vasile de Bruxelles;

3. Anglicanii și hotărârile sinodului al 7-lea ecumenic — document prezentat de Canonul A. M. Allchin; și

4. Statutul sinoadelor ecumenice în gândirea anglicană — document întocmit de Prof. Henry Chadwick și prezentat pentru discuții de Rev. Mark Santer.

Ședința de lucru a fost deschisă cu rugăciuni rostite de I. P. S. Arhiepiscop Vasile și P. S. Episcop Robert de St. Albans, după care P. S. Episcop Robert a făcut o scurtă prezentare a hotărârilor Comitetului de Îndrumare (Steering Committee) care s-a întrunit la Londra și a rezultatelor la care a ajuns subcomisia I care a avut loc în Creta.

S-a luat hotărârea ca discuțiile subcomisiei să se axeze pe trei teme:

1. *Sinoadele ecumenice în general*; 2. *Sinodul al 7-lea ecumenic*; și 3. *Filioque*.

Datorită importanței și implicațiilor prezentate de clauza Filioque s-a luat hotărârea ca discutarea ei să fie amânată pentru altă dată când materiale documentare vor fi special pregătite în acest sens.

În urma dezbaterilor documentelor, membrii Subcomisiei au hotărât ca următoarele șase probleme să fie adâncite și clarificate.

HOTĂRIRI COMUNE

1. În tradiția ortodoxă cele Șapte sinoade ecumenice formează o unitate istorică, teologică și spirituală, care se axează pe propovăduirea credinței trinitare și hristologice a Bisericii, cu implicații esențiale pentru ecleziologie. În Anglicanism însă această formulare s-a crezut că a fost suficient exprimată de hotărârile primelor patru sinoade ecumenice. Este prin urmare nevoie să fie studiată problema consistenței interne și unitatea hotărârilor sinodale.

2. În tradiția ortodoxă, sinodul al 7-lea este considerat ca făcând parte integrantă din moștenirea sinodală, iar conținutul dogmatic al acestuia ca derivând direct din hotărârile sinoadelor care l-au precedat. Atitudinea Bisericilor Anglicane față de acest sinod a înclinat să fie negativă, în parte, datorită confuziilor privind împrejurările istorice în care a avut loc. În prezent această atitudine pare să se schimbe. O înțelegere profundă a principiilor teologice ale iconografiei ca arătând realitatea și implicațiile întrupării Cuvîntului lui Dumnezeu ar putea ajuta pe creștinii de astăzi să înțeleagă doctrina creștină despre om și universul material.

3. Relația dintre Scriptură și hotărârile sinoadelor este de importanță vitală. Scripturile pot fi înțelese ca fiind purtătoare ale unicei mărturii a evenimentului lui Hristos, iar experiența Bisericii apostolice și a sinoadelor ca elemente ce ne pun la dispoziție o interpretare inspirată a acestora. Scripturile și sinoadele pot fi, de asemenea, considerate ca fiind formulări inspirate ale unicei revelații dată în plinătatea sa în experiența de la Cincizecime.

4. Caracteristica Bisericii apostolice este aceea că ea transcende barierele lingvistice, culturale și sociale, creînd o nouă unitate între oameni. Aceasta a ridicat cîteva din probele care au căzut în sarcina Sinodului apostolic spre rezolvare. Această putere de a crea o nouă unitate între oameni, putere dată de Duhul Sfînt Bisericii trebuie să se facă vizibilă și astăzi.

5. Tradiția ortodoxă înțelege sinoadele ca fiind expresii supreme ale infailibilității Bisericii în totalitatea ei. În teologia anglicană s-a vorbit în mod obișnuit despre Biserică ca fiind infailibilă; această deosebire rezultă din insistența anglicanilor asupra recunoașterii imperfecțiunii umane în istoria Bisericii și este legată de distincția tradițională în gîndirea anglicană, dintre esențial și neesențial.

6. Problema *Filioque* trebuie să fie cercetată nu numai din punct de vedere istoric dar și teologic, în corelație cu ecleziologia noastră, cu doctrina despre taine și cu hotărârile sinoadelor. Este un fapt îndeobște recunoscut în Apus că învățătura despre Sfîntul Duh și experiența Sfîntului Duh au fost insuficient asimilate și formulate. Credem că problema clauzei *Filioque* este de importanță imediată. Membrii anglicani ai subcomisiei speră că Bisericele lor vor purcede mai activ la considerarea teologică a acestei probleme și la acțiuni consecvente.

Sîmbătă, 13 iulie 1974, P. S. Episcop Iosif Gafton, al Rîmnicului și Argeșului, a oferit o masă oficială în cinstea participanților la conferință. Această masă a fost onorată de prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și a Domnului Gheorghe Nenciu, vicepreședintele Departamentului Cultelor. În cuvîntările rostite cu acest prilej s-au făcut referiri elogioase la situația actuală a Bisericii Ortodoxe Române, s-a relevat importanța întîlnirilor dintre ortodocși și anglicani și s-a exprimat speranța de a se ajunge cît mai curînd la rezultatele dorite.

La sfîrșitul lucrărilor acestei subcomisii s-a dat un *Comunicat comun* în care sînt exprimate rezultatele discuțiilor întîlnirii și sînt fixate problemele ce urmează a fi pregătite în vederea întîlnirii din anul 1975 a subcomisiei.

În timpul liber participanții la întrunire au făcut vizite la mînaștirile Cozia, Ostrov, Hurezi și Dintr-un Lemn.

Duminică 14 iulie, la invitația I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, s-a făcut o vizită la Sibiu. Cu această ocazie membrii subcomisiei au participat la Sfînta Liturghie din catedrala mitropolitană și au vizitat muzeul de icoane pe sticlă de la Sibiel, unde au fost primiți de P. C. Pr. Zosim Oancea.

A treia subcomisie de dialog anglicano-ortodox, Garden City (New York)

A treia subcomisie s-a întrunit între 8 și 12 iulie la Garden City, New York, S.U.A. La această întrunire Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Pr. Conf. Ion Bria, secretar pentru Relații cu Bisericele Ortodoxe în cadrul Departamentului «Misiune și Evanghelizare» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Subcomisia a studiat tema *Biserica, comunitate euharistică*, pe baza unor referate prezentate de Mitropolitul Athenagoras și Mitropolitul Metodios, din partea ortodoxă, și de Rev. Canon Edward West din New York, din partea anglicană.

În cadrul discuțiilor avute la New York, delegații ortodocși au insistat să fie reactualizate acordurile realizate de anglicani și ortodocși la *Conferința de la București din 1935*, cerînd delegaților anglicani să recunoască acordul asupra euharistiei. O poziție încurajatoare în acest sens a fost deja exprimată după cum se va vedea din *Declarația comună* a prezentei subcomisii.

DECLARAȚIA COMUNA

I. Învățătura euharistică și spiritualitatea Bisericilor, reciproc mărturisită, constituie un factor esențial pentru înțelegerea care să conducă la reunirea Bisericilor Ortodoxă și Anglicană. Această înțelegere angajează ambele Biserici într-o interrelație ecleziologică, care, poate să pună la dispoziție baza pentru reconcilierea și unirea ultimă.

II. Deja în trecut a existat un acord substanțial între reprezentanții celor două Biserici cu privire la doctrina euharistiei, în special asupra celor șase puncte ale Conferinței din 1935. Noi ne exprimăm speranța că acest acord preliminar va fi ratificat de toate provinciile anglicane.*

III. Sîntem fericiți să putem raporta că în dezbaterile noastre, există puncte variate de reciprocitate și înțelegere.

1. Înțelegerea euharistică a Bisericii afirmă identitatea lui Iisus Hristos însuși, prezent atît în Trupul său mistic, care este Biserica, cît și în Euharistie. Prin lucrarea Sfîntului Duh, toți credincioșii care se împărtășesc devin părtași ai unicului Trup al lui Hristos, și devin un trup cu El.

2. Euharistia actualizează Biserica. Comunitatea creștină are un caracter fundamental sacramental. Toate tainele Bisericii arată spre Sfînta Euharistie în care ele sînt actualizate și împlinite. Biserica poate fi descrisă ca «sinaxis» sau «ecclesia», ceea ce este în esență o adunare cultică și euharistică. Biserica nu este constituită numai de euharistie, ci este și o condiție a ei. Prin urmare, pentru a primi euharistia în comun trebuie să fim membri credincioși ai aceleiași comunități euharistice de credință.

Oficiind euharistia, Biserica devine mai plină în sine însăși; adică, ea este koinonia, comuniune. Biserica săvîrșește euharistia ca pe un act central al existenței sale, în care comunitatea bisericească, ca realitate vie care își mărturisește credința, primește actualizarea ei cea mai intensă. Semnificația eclezială a euharistiei este actualizată de iconomia Duhului Sfînt.

Prin rugăciunea de sfințire, cunoscută la ortodocși sub denumirea de epicleză, adresată Tatălui, pîinea și vinul devin trupul și sîngele lui Hristos cel preamărit prin lucrarea Duhului Sfînt. Primind în acest fel pe Hristos, Biserica se reînnoiește

*) Amintim că Biserica Episcopală din Statele Unite ale Americii a luat (în anul 1969, la South Bend, Indiana) hotărîrea «să adnoteze raportul Conferinței de la București din 1935, care, în cuvintele Convocației de la Canterbury, consună cu formularea doctrinei anglicane și interpretarea legitimă a credinței Bisericii propovăduită de Comuniunea Anglicană».

Participanții celor două Subcomisii anglicano-ortodoxe la sesiunea de lucru, 9—14 iulie (Rm. Vlçcii), vizitînd catedrala mitropolitană din Sibiu

continuu și își împlinește însăși ființa ei. Biserica depinde de lucrarea Duhului Sfânt și este chipul și condiția în care Duhul este cunoscut.

3. În lucrarea sa euharistică, Biserica este trecerea de la cele vechi la cele noi. Ea anticipează și participă cu adevărat la Împărăția lui Dumnezeu. Urmînd învățătura patristică și apostolică, noi afirmăm că elementele euharistice devin, prin harul Duhului Sfânt, pîinea nemuririi, iertarea păcatelor, o creație nouă și viață veșnică pentru noi toți. Lucrarea Bisericii prin liturghie duce cu sine sensul realității eterne care o precede, care sălășluiește în ea și care va să vie.

4. În fiecare săvîrșire euharistică locală unitatea și sobornicitatea vizibilă a Bisericii se manifestă deplin. În acest fel preoția lui Hristos este perpetuată. Săvîrșitorul, în acțiunea sa liturgică, are o îndoită slujire: ca icoană a lui Hristos care lucrează în numele lui Hristos față de comunitate și ca reprezentant al comunității dînd expresie preoției credincioșilor.

5. Euharistia constrînge pe credincioși la acțiune concretă în misiunea și slujirea lumii. Biserica actualizată ca Trup al lui Hristos devine în euharistie trupul lui Hristos actualizat în lume. În slujirea euharistică, Biserica este o comunitate mărturisitoare care poartă mărturie transfigurării cosmice, eveniment în care Dumnezeu intră într-o situație personală și istorică ca Domn al creației și al istoriei. Euharistia devine kairos. Sfîrșitul pătrunde în mijlocul nostru, aducînd cu sine judecata și speranța Vieții celei noi. Eliberarea finală din liturghie nu este o dispensare de cult, ci o chemare la misiune activă din partea credincioșilor să vestească și actualizeze în lume lucrarea Duhului Sfânt pe care ei au văzut-o și trăit-o în euharistie.

Totodată au fost fixate viitoarele teme care urmează să fie luate în considerare în cadrul întrunirilor din anul 1975, și anume:

1. Rolul epiclezei în liturghia euharistică și relația ei cu Biserica ca comunitate care invocă Duhul Sfânt; 2. Esența relației dintre trupul sacramental al lui Hristos și Biserica ca trup mistic al lui Hristos; 3. Apostolicitatea preoției hirotonite și catolicitatea credinței ca bază pentru comuniunea euharistică.

*

Concluzii: Cele trei întruniri ale subcomisiilor mixte ortodoxo-anglicane care s-au întrunit în Creta, România și Statele Unite ale Americii au adus o contribuție pozitivă și esențială la apropierea și cunoașterea între Bisericile Ortodoxă și Anglicană. Acordurile realizate de principiu și care urmează să fie prezentate Comisiei mixte pentru dialogul doctrinal în anul 1976, arată dorința celor două Biserici de a găsi o cale comună de realizare a unității creștine.

PREOTUL PROFESOR DR. PETRE VINTILESCU

În noaptea de 11 spre 12 iunie a.c. s-a stins din viață Pr. Prof. Petre Vintilescu, ultimul din pleiada de mari dascăli ai fostei Facultăți de Teologie a Universității din București, transformată (din 1949) în actualul Institut teologic de grad universitar.

Născut la 25 septembrie 1887 în comuna Căteasca din sudul județului Argeș, dintr-o veche familie preoțească, s-a distins de timpuriu prin râvna sa la învățătură și printr-o seriozitate puțin obișnuită la vârsta copilăriei. După absolvirea școlii primare, a urmat primul an la vechiul seminar preoțesc de trei ani din Curtea de Argeș (1900—1901), după a căruia desființare a fost transferat la seminarul Central din București, pe care l-a absolvit în 1907. Înscriindu-se apoi la Facultatea de Teologie din București, a obținut titlul de licențiat în 1911, după care, căsătorindu-se, a fost hirotonit preot al unei modeste parohii din apropierea comunei sale natale, unde s-a distins repede printr-o intensă și rodnică activitate pastorală, contribuind și la îmbunătățirea condițiilor de trai ale enoriașilor săi. Remarcat de episcopul de atunci al fostei episcopii a Argeșului, a fost transferat la parohia «Maica Precista» din orașul Pitești (1914), apoi la biserica Sf. Ioan Botezătorul din același oraș (1917), încredințându-i-se totodată diferite sarcini în administrația eparhiei și fiind, rînd pe rînd, redactor al revistelor bisericesti eparhiale «Adevărul bisericesc» și «Păstorul ortodox», cărora le-a dat viață și prestigiu prin scrisul său, protoiereu de județ, membru și apoi președinte al Consistoriului eparhial și consilier episcopal la secția culturală.

Între 1924 și 1926 a făcut cursurile de doctorat la Facultatea de teologie din București, obținînd titlul de doctor în Teologie la 30 iunie 1926, cu teza intitulată *Cultul și ereziile*. Pe baza concursului depus, a fost numit profesor agregat la catedra de Liturgică și Pastorală de la acea Facultate, fiind apoi titularizat la 1 aprilie 1931. Transferat și cu postul de preot, la biserica Sfinții Voievozi din București, a continuat să activeze aci ca preot pînă în 1940. Între 1 ianuarie 1932 și 1 august 1933 a fost trimis ca preot slujitor al capelei ortodoxe române din Paris, cu concediu de la catedrală. A îndeplinit, de asemenea, în mai multe rînduri, sarcina de prodecan și pe cea de decan al Facultății de teologie și o vreme chiar după transformarea acesteia în actualul Institut.

În 1935 a fost membru al delegației Bisericii Ortodoxe Române la dialogul cu Biserica Anglicană, ținut la București în iunie din acel an, iar în iulie 1948 a făcut parte din delegația Bisericii noastre, condusă de Prea Fericitul Patriarh Justinian, la Consfătuirea interortodoxă de la Moscova, unde a avut un cuvânt important în formularea hotărârii acestei Consfătuiri cu privire la problema calendarului și a datei sărbătoririi Paștilor în Ortodoxie.

Pensionat pentru limită de vîrstă la 1 martie 1950, a continuat să activeze, totuși, neobosit, în domeniul scrisului teologic publicînd, în revistele noastre bisericești, părți din cursurile de la catedră netipărite pînă atunci, precum și o mulțime de studii din domeniul Liturgicii și Pastoralii și articole privitoare la diferite probleme de actualitate din viața Bisericii noastre. Între 1954 și 1966 a avut și funcția de președinte al Consistoriului Central Bisericesc.

Precum se vede din scurta schiță biografică de pînă aci, Părintele Prof. Petre Vintilescu a fost prezent, cu personalitatea și contribuția sa de muncă în mai toate sectoarele de lucru ale Bisericii noastre timp de peste 60 de ani. Activitatea principală a desfășurat-o încă în cadrul funcției sale de profesor, căreia i-a închinat cea mai mare parte din timpul său disponibil și din puterile sale de lucru, îndeplinindu-și în chip exemplar sarcinile didactice ale catedrei și îmbogățind literatura noastră teologică prin tipărirea unei mari părți din cursurile ținute la Facultatea de teologie și a unor numeroase studii din specialitatea catedrei.

Fiind profesor de Liturgică și Pastorală, adică două dintre disciplinele teologice cele mai intim legate de misiunea sacerdotală, Părintele Petre Vintilescu a format atîtea generații de studenți ai fostei facultăți și actualului institut teologic din Capitală, inspirîndu-le dragostea și respectul pentru preoție și împărtășindu-le cunoștințele teoretice necesare pentru îndeplinirea conștiințioasă a misiunii lor de păstori de suflete și slujitori ai sfintelor altare. În afară de aceasta, a lăsat în urma lui o bogată și variată operă scrisă, formată din lucrări care îmbogățesc nu numai literatura de specialitate a catedrei, ci și alte domenii ale scrisului nostru bisericesc.

Dintre cursurile ținute la Facultate amintim, de exemplu, pe cel de *Liturgică generală*, cu subtitlul *Principiile și ființa cultului creștin-ortodox* (apărut pînă acum numai în ediții litografiate pentru uzul studenților) și pe cel de *Istoria Liturghiei. Liturghia creștină în primele trei veacuri* (București 1930, extras din rev. «Studii Teologice»).

Dintre studiile monografice mai vechi, asupra diferitelor probleme de cult, se cuvine să fie amintite aci măcar trei: *Contribuții la revizuirea Liturghierului român* (București 1931), *Despre poezia imnografică din cărțile de ritual și cîntarea bisericească* (București 1937) și *Liturghiile bizantine privite istoric în structura și rînduiala lor* (București, 1943).

Din domeniul studiului pastoral se impun atenției noastre cele două volume, atît de cunoscute și folositoare preoțimii ortodoxe: *Preotul în*

fața chemării sale de păstor al sufletelor, care constituie prima parte a unui curs universitar de Pastorală sau Pimenica (București, 1934), și *Spovedania și duhovnicia* (București 1939), care înmănușiază, sistematic o vastă și prețioasă experiență a autorului pe terenul activității sale pastorale din acest domeniu.

Activitatea sa teologică acoperă aproape tot câmpul literaturii noastre liturgice din perioada dintre cele două războaie mondiale, continuându-se și după ieșirea sa la pensie (1950) pînă în ultimile zile din viață, alături de aceea a foștilor săi ucenici, formați ca specialiști sub îndrumarea sa directă. Multe dintre ultimele sale studii au apărut, după 1948, în revistele noastre bisericești. Dar opera sa, pe care o considerăm de culme, a fost scrisă și publicată abia în ultimii ani din viață (1972): este vorba despre *Liturghierul explicat* atît de repede epuizat după apariția sa. Prin aceasta, autorul a pus la îndemîna preoțimii noastre încă un prețios mijloc de informare și auxiliar în activitatea ei omiletică și catehetică.

Astfel de studii, la care se adaugă și altele (ca de exemplu: *Însemnări pentru o nouă ediție a Liturghierului*, București, 1947, 56 p.), au constituit baza unei alte realizări, de mare utilitate pentru întreaga noastră Biserică, și anume *revizuirea Liturghierului românesc* (edițiile din 1956, 1967 și 1974), lucrare la care a colaborat alături de Prea Fericitul Patriarh Justinian, care a adăugat experiența și practica sa îndelungată de slujitor al altarului, dîndu-ne astfel, incontestabil, cea mai bună și mai completă dintre toate edițiile de pînă acum ale acestei cărți de slujbă.

Pe lîngă volumele și articolele tipărite în revistele noastre bisericești asupra celor mai variate probleme din câmpul studiului teologic și al vieții noastre bisericești din ultimii 60 de ani, Părintele Petre Vintilescu a lăsat un mare număr de studii, articole, însemnări, recenzii și note bibliografice, predici și cuvîntări ocazionale, memorii autobiografice, toate rămase în manuscrise netipărite, pe care le-a strîns și le-a clasificat cu grijă în ultimii ani din viață, dăruindu-le bibliotecii Institutului teologic din București, împreună cu exemplare din lucrările sale tipărite.

Dar, viața, activitatea și personalitatea Părintelui Profesor Petre Vintilescu a lăsat urme trainice nu numai în domeniul învățămîntului nostru religios și al științei teologice, ci în mai toate sectoarele vieții noastre religioase și bisericești din ultimii cincizeci de ani. Nu se va putea vorbi niciodată despre această perioadă, fiindcă P. C. Pr. Prof. Petre Vintilescu ar fi putut spune, ca și poetul din antichitate: *Non omnis moriar* (nu voi muri cu totul)! Dacă trupul său a coborît de curînd în pacea mormîntului, numele și amintirea sa vor supraviețui printre noi, aceia care l-am cunoscut, l-am audiat ca profesor și ne-am împărtășit din comoara înțelepciunii și a științei lui. O parte din ființa sa va trăi

totdeauna în ființa noastră și a urmașilor noștri, prin ceea ce ne-a dăruit din sufletul, din mintea și din inima lui, din exemplul vieții sale și mai ales prin aportul operei sale teologice scrise, cu care a îmbogățit patrimoniul cultural și spiritual al Bisericii noastre și în care generațiile viitoare de teologi și clerici vor găsi totdeauna hrană pentru setea lor de cunoaștere și îndrumare pentru munca lor de îndrumători sufletești ai credincioșilor. S-a stins la o vîrstă venerabilă (87 ani), după o viață de muncă încordată și fecundă în roade și realizări, făcîndu-și pe deplin datoria de om, de cetățean al Patriei, de tată de familie, de preot și de profesor. De aceea, la ieșirea sa din viața pămîntească, venerabilul magistru poate spune, ca apostolul : «...Vremea despărțirii mele s-a apropiat. Lupta cea bună m-am luptat, călătoria am săvîrșit, credința am păzit. De acum mi s-a gătit cununa dreptății, pe care Domnul mi-o va da în ziua aceea, El, Dreptul Judecător, și nu numai mie, ci și tuturor celor care au iubit arătarea Lui» (II Tim. IV, 6—8).

Slujba prohodirii s-a oficiat în biserica «Sfîntul Elefterie» din Capitală, de către un sobor de clerici, prezidat de I.P.S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, ca delegat al P. F. Patriarh Justinian, și de P. S. Episcop-Vicar patriarhal Roman Stanciu. Din sobor au făcut parte profesori ai Institutului teologic din București, în frunte cu P. C. Pr. Prof. M. Chialda, rectorul Institutului, P. C. Pr. Traian Ghica, directorul Casei de Pensii, P. C. Pr. I. Brătan, consilier al Arhiepiscopiei Craiovei, P. C. Pr. M. Bulacu, parohul bisericii Sfîntul Elefterie, și alți preoți și diaconi, în majoritate foști studenți ai dispărutului.

După slujbă a luat cuvîntul I.P.S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, dînd citire următoarei telegrame de condoleanțe, trimisă familiei de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian : *Încetarea din viață a venerabilului Părinte Profesor universitar Petre Vintilescu m-a întristat adînc. Evocînd îndelungata și prodigioasa sa activitate didactică în cadrul învățămîntului teologic secundar și universitar, valoroasele sale scrieri, cu care a îmbogățit patrimoniul liturgic și pastoral al teologiei ortodoxe românești, prețioasele sale servicii aduse Bisericii în administrația superioară bisericească, cu o rară competență și o înaltă conștiință preoțească, exprimă îndureratei familii patriarhicești condoleanțe și rugăm pe milostivul Dumnezeu să primească sufletul său în rîndurile celor aleși în împărăția cerurilor.*

În calitate de fost student al celui prohodit, I.P.S. Mitropolit Teoctist a adăugat, din partea I.P.S. Sale personal, frumoase cuvinte de prețuire și omagiu pentru personalitatea, activitatea și opera scrisă a profesorului atîtor generații de studenți, azi preoți, călugări, profesori de teologie, iar unii dintre ei chiar membri ai înaltei ierarhii a Bisericii noastre.

În numele profesorilor și al studenților Institutului teologic a vorbit apoi Pr. Prof. Ene Braniște, succesorul la catedră al ilustrului dispărut, făcând bibliografia și elogiul magistrului.

Cuvinte de prețuire și regret pentru cel trecut în lumea dreptilor a rostit și P. C. Pr. M. Bulacu, în numele slujitorilor bisericii «Sfântul Elefterie», unde răposatul s-a îmbisericit și unde slujea uneori și se împărtășea în ultimii ani.

După ce o parte din preoții prezenți au ocolit biserica purtând sicriul cu trupul adormitului întru Domnul, acesta a fost transportat și depus în cripta familiei din cimitirul Sf. Vineri-Grivița din Capitală.

În numele tuturor foștilor săi studenți, risipiți astăzi pe întinsul ogor de muncă al Patriei și al Bisericii noastre strămoșești, aducem, prin aceste rînduri, odată cu lacrimile de tristețe ale despărțirii, cuvenitul nostru prinos de respect, de iubire și recunoștință pentru tot ceea ce datorăm ilustrului dispărut, pentru sporul de lumină, adevăr și frumos, pe care l-a semănat în mințile și în inimile noastre, ca și pentru întreaga sa viață de muncă încordată și neobosită, care ne va fi totdeauna pildă, stimulent și dreptar de urmat în propria noastră viață.

Dumnezeu să-l odihnească împreună cu dreptii, și veșnică să-i fie pomenirea!

C R O N I C Ă

Miercuri, 1 mai 1974: Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a luat parte la Adunarea populară, întrunită pentru sărbătorirea Zilei Solidarității internaționale a celor ce muncesc.

A fost însoțit de Prea Sfinții Episcopi-Vicari Antonie Ploieșteanul și Roman Ialomiteanul.

Vineri, 3 mai 1974: De la ora 9,30—11, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, însoțit de I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei și P. S. Sa Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, din partea Bisericii Ortodoxe Române, împreună cu toți conducătorii Cultelor religioase din România au fost primiți de Dl. *Emil Bodnaraș*, Vicepreședinte al Consiliului de Stat, la Președinția Consiliului de Stat.

În aceeași zi, la ora 11,30, Prea Fericitul Părinte Patriarh a primit pe *Reverendul Pastor Dr. Karoly Toth*, Secretarul general al Conferinței Creștine pentru Pace, venit în vizită în țara noastră, ca invitat, la întrevvedere fiind de față: I. P. S. Sa Dr. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului și P. C. Sa Pr. Ilie Georgescu.

Vineri, 10 mai 1974: Prea Fericitul Părinte Patriarh a primit pe membrii delegației Federației Luterane Mondiale, care între 8 și 12 mai 1974 s-au aflat în țara noastră ca oaspeți ai Bisericii Ortodoxe Române.

Au fost de față P. S. Sa Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal și P. C. Pr. Consilier Dumitru Soare.

Marți, 14 mai 1974: Prea Fericitul Părinte Patriarh a primit pe *Rev. John Moyer*, Capelanul Bisericilor Presbiteriene Unite din California, fost student în 1967—1968, la Institutul teologic universitar din București, pentru studii în vederea doctoratului în teologie.

Marți, 28 mai 1974: Prea Fericitul Părinte Patriarh a primit pe *Prof. Olivier Clément*, profesor de teologie ortodoxă la Facultatea rusă din Paris, venit în țara noastră, ca invitat, pentru a ține o serie de conferințe la Institutele teologice din București și Sibiu.

Au fost de față: P. S. Episcop-Vicar Antonie Ploieșteanul și P. C. Pr. Consilier Dumitru Soare.

Vineri, 31 mai 1974: La ora 10, Prea Fericitul Părinte Patriarh a primit un grup de arhimandriți și profesori de teologie greci, veniți în țara noastră, ca turiști în grup, fiind conduși de D-ra Maria Spyropoulos, care a făcut studii teologice la Institutul teologic din București.

Prea Fericirea Sa le-a oferit broșuri, portrete și albume.

Sâmbătă, 1 iunie 1974: Prea Fericitul Părinte Patriarh a primit pe *Rev. Ieromonah Gabriel Bunge*, din Mănăstirea Chevetogne — Belgia.

A fost de față P. S. Sa Antonie Ploieșteanul, Vicar Patriarhal.

Marți, 11 iunie 1974: Seara, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a oferit o cină oficială, în cinstea Excelenței Sale Episcopul-Președinte *Adolf Wischmann* și a Rev. *Consilier Hansfried Krüger*, Conducătorul Secției Ecumenice a Bisericii Evanghelice-Luterane din Frankfurt am Main — R. F. Germania, veniți ca oaspeți ai Bisericii Ortodoxe Române.

Miercuri, 12 iunie 1974: La ora 10,30 Prea Fericitul Părinte Patriarh a primit în audiență pe Excelența Sa Episcopul-Președinte *Adolf Wischmann* și pe Consilierul Rev. *Hansfried Krüger*.

Au fost de față: P. S. Sa Episcopul Antonie Ploieșteanul și Diac. Ioan Caraza.

În aceeași zi, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit de asemenea, pe tânărul student olandez *Lamfers Willem John*, aparținând Bisericii Reformate din Olanda și care face studii la Institutul teologic din Sibiu, ca bursier al Patriarhiei Române.

Joi, 13 iunie 1974: Prea Fericitul Părinte Patriarh a oferit o cină oficială, restrânsă, în cinstea I. P. S. Sale Mitropolitul *Emilianos de Calabria*, de la Geneva, Reprezentantul Patriarhiei Ecumenice la Consiliul Ecumenic al Bisericilor.

Sîmbătă, 29 iunie 1974: La orele 20, Prea Fericitul Părinte Patriarh a oferit o cină oficială la Institutul teologic universitar din București, în cinstea membrilor participanți la conferința Comisiei «Biserica și Societatea». Prea Fericitul a fost întîmpinat de cei circa 130 reprezentanți ai Bisericilor din lumea întreagă, în frunte cu Dl. *W. A. Visser't Hooft*, Secretarul General Onorar al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, care a adresat un cuvînt de grațitudine pentru ospitalitatea oferită de Biserica Ortodoxă Română participanților la Conferință, și a oferit un dar simbolic în numele tuturor, Prea Fericirii Sale.

Prea Fericitul Părinte Patriarh a răspuns, exprimîndu-și marea bucurie de a se găsi în mijlocul celor prezenți la Conferință, i-a felicitat pentru lucrările realizate și le-a mulțumit pentru atenția oferită.

DIN VIAȚA BISERICILOR ORTODOXE SURORI

PATRIARHIA CONSTANTINOPOLULUI

MUNTELE ATOS VIZITAT DE O DELEGAȚIE A PATRIARHIEI ECUMENICE. — O delegație a Patriarhiei Ecumenice, constituită din Mitropolitul Maxim de Stavroupolis și episcopii Dionisios din Grecia de nord și Titos de Rhethymon (Creta), a vizitat în cursul lunii aprilie a.c. Muntele Atos, unde au avut convorbiri cu cei 20 de stareți ai mănăstirilor atonite în vederea revizuirii regulilor Sfântului Munte, în sensul unei observări mai severe a lor, dar, în același timp, și pentru o deschidere ecumenică a comunităților monastice din Atos. De asemenea, cu acest prilej s-a acordat de către Patriarhia de Constantinopol titlul de «episcop de Eveneneia» arhimandritului Apostolos Dimelis care a făcut studii de teologie și la Institutul teologic din București, și stareț al Mănăstirii Sfânta Anastasia.

O DELEGAȚIE A FEDERAȚIEI LUTERANE MONDIALE VIZITEAZĂ PATRIARHIA ECUMENICĂ. — Între 4—8 mai a.c. Patriarhia Ecumenică a fost vizitată de o delegație a Federației Luterane Mondiale compusă din episcopii Martin Luendström (Suedia) și Albert Klein (România), pastorul André Appel, secretar general și pastorul Peder Hojen, secretar ecumenic al acestei organizații luterane mondiale. Vizita a avut un dublu obiectiv: pe de-o parte, acela de a manifesta interesul pe care Federația Luterană Mondială îl poartă Ortodoxiei și eforturilor Patriarhiei Ecumenice pentru unitatea creștină și, pe de altă parte, acela de a comunica oficial Patriarhiei de Constantinopol concluziile și hotărârile consultației panluterane care a avut loc în primăvara aceasta la Strassbourg (Franța).

La Constantinopol, delegația Federației Luterane Mondiale a avut convorbiri cu Comisia pentru problemele pancreștine ale Patriarhiei Ecumenice. Cu acest prilej, s-a hotărât să se continue și să se dezvolte contactele dintre luterani și ortodocși pe plan local, mai ales în Germania; să se procedeze de ambele părți la formarea de teologi competenți pentru conducerea dialogului ce urmează să fie angajat între luterani și ortodocși, iar viitoarele consultări panluterane privind Ortodoxia să fie pregătite și cu participarea ortodocșilor, aceștia urmînd a nu mai fie doar simpli observatori, ci participanți cu drepturi depline.

ARHIMANDRITUL PAVEL MENEVISOGLU, NOUL ARHIEPISCOP AL SUEDIEI ȘI A TOATĂ SCANDINAVIA. — Sfîntul Sinod al Patriarhiei Ecumenice a ales la 30 aprilie 1974 pe arhimandritul Pavel Menevisoglu pentru a ocupa scaunul de mitropolit al Suediei și a toată Scandinavia.

Eparhia Suediei și a toată Scandinavia, cu sediul la Stockholm a fost creată în 1969 și cuprinde pe ortodocșii de origine greacă și de alte naționalități intrați sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice și trăind în Suedia, Norvegia, Danemarca și Islanda.

Noul ei arhipăstor a fost secretar al Sfântului Sinod al Patriarhiei Ecumenice. Născut în 1935 la Istanbul, Mitropolitul Pavel Menevisoglu este licențiat al Școlii teologice de la Halki; în 1958, primește titlul de «doctor în teologia ortodoxă» în urma susținerii tezei de doctorat tratând despre *Monahismul potrivit rînduielilor Sfîntului Vasile cel Mare*.

NOUL MITROPOLIT DE TIANA. — Arhimandritul Panteleimon Rodopoulos, profesor la Facultățile de teologie din Tesalonic și Balamand (Liban), și rector al celei din urmă, a fost ales de curînd de către Sfîntul Sinod al Patriarhiei Ecumenice ca mitropolit de Tiana.

Noul arhipăstor al Mitropoliei de Tiana s-a născut în 1929 la Atena, unde a absolvit și Facultatea de teologie, după care a făcut un stagiu de studii la Oxford și, în 1958, a obținut titlul de doctor al Universității din Tesalonic. În același an a fost numit conducător al Cancelariei Mitropoliei de Tesalonic iar în 1960 a fost optat profesor auxiliar de liturgică și omiletică la Facultatea de teologie din același oraș.

În 1963, la cererea Arhiepiscopului Iacovos al Americii, preia conducerea Seminarului teologic «Cinstita Cruce» (Timies Stavros) din Boston. Reîntors în Grecia, de cîțiva ani, și-a reluat preocupările de profesor la Facultatea de teologie din Tesalonic, fiind solicitat încă din 1971 să țină cursuri și la Facultatea de teologie din Balamand (Patriarhia Antiohiei), unde, din 1973, exercită și funcțiile de rector al acestei școli superioare de teologie.

PATRIARHIA MOSCOVEI

VIZITAREA ETIOPIEI ȘI A BISERICII ETIOPIENE DE CĂTRE SANCTITATEA SA PATRIARHUL PIMEN AL MOSCOVEI ȘI A TOATĂ RUSIA. — Dînd urmare invitației făcute, la 2 decembrie 1973, de către Patriarhul Abuna Theophilos întîistătătorul Bisericii Vechi Orientale Etiopiene, și invitației făcute, la 14 decembrie 1973, de către Împăratul Haile Selassie, Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen al Moscovei și a toată Rusia — însoțit de: Mitropolitul Alexei al Talinului și Estoniei, conducătorul treburilor Patriarhiei din Moscova; Mitropolitul Juvenalie de Tula și Belevsk, președintele Serviciului Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericești externe; Arhiepiscopul Pitirim de Volocolamsk, președintele Serviciului de editură; Arhiepiscopul Vladimir de Dmitrovsk, rectorul școlilor duhovnicești din Moscova; Episcopul Simon de Reazan și Kasim; Episcopul Hrisostom de Zaraisk, vicepreședintele Serviciului Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericești externe, și alții — a vizitat Etiopia și Biserica Etiopiană, între 17 și 23 decembrie 1973.

Această vizită — cea dintîi vizită a unui întîistătător al Bisericii Ortodoxe Ruse în Etiopia — a fost rezultatul numeroaselor contacte, la diferite nivele, între cele două Biserici. Vizita a avut scopul ca, prin contactul direct la cel mai înalt nivel, să întărească raporturile tradiționale frățești între cele două Biserici și să contribuie la creșterea și unificarea eforturilor lor pentru instaurarea unei păci trainice și a dreptății în lume.

În timpul vizitei, Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a fost primit de două ori în audiență particulară de către Împăratul Haile Selassie, cu care a purtat discuții, și care i-a acordat ordinul «Sfînta Treime».

Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a avut mai multe convorbiri cu Patriarhul Etiopiei Abuna Theophilos, în legătură cu dezvoltarea în continuare a legăturilor frățești între cele două Biserici. Pentru aceasta s-a hotărât înființarea unui «Comitet permanent», format din: Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului, Mitropolitul Juvenalie de Tula și Belevsk și Arhiepiscopul Vladimir de Dmitrovsk —, din partea Bisericii Ortodoxe Ruse; și Arhiepiscopul Kiril, Episcopul Macarie și Episcopul Samuil — din partea Bisericii Etiopiene. Comitetul permanent are sarcina de a organiza: schimburi de păreri prin delegații bisericești; vizitarea reciprocă de către grupe de profesori, teologi, studenți și clerici; schimbul de informații și studii teologice; lărgirea efortului de slujire a unității creștine și a păcii în lume.

Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen și însoțitorii săi au asistat la festivitățile religioase legate de sărbătorirea praznicului Botezului Domnului; au vizitat biserici, mănăstiri, școlile teologice, Universitatea, spitale și instituții de binefacere, și monumente istorice și de artă din Addis Abeba și din mai multe Eparhii ale Bisericii Etiopiene; au avut convorbiri cu personalități laice și bisericești, cu clerici și credincioși, putând astfel cunoaște viața religioasă, bisericească și cultural-socială a poporului etiopian.

În timpul vizitei, în cinstea Sanctității Sale Patriarhului Pimen au fost organizate recepții.

Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a invitat pe Patriarhul Abuna Theophilos să viziteze Biserica Ortodoxă Rusă.

Vizita reprezentanților Bisericii Ortodoxe Ruse în Etiopia s-a desfășurat în spiritul unanim că, întrucât în lumea contemporană există multă neînțelegere care desparte pe oameni, toate Bisericile creștine — care sînt una în Hristos și care sînt întemeiate pe iubire și frățietate — sînt datoare să-și mobilizeze eforturile și să folosească influența lor pentru a face ca în lume să se statornicească colaborarea tuturor oamenilor pentru înfăptuirea înțelegerii reciproce și a dreptății sociale, ceea ce va duce la garantarea progresului social și a păcii în lume.

DIN HOTĂRÎRILE SFÎNTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE RUSE. — În ședințele sale de la 6 și 15 decembrie 1973, Sfîntul Sinod permanent, sub președinția Sanctității Sale Patriarhului Pimen, între alte hotărîri, a luat și pe cele următoare:

— A numit ca paroh al bisericii ortodoxe ruse «Sfîntul Nicolae» din Sofia și conducător al reprezentanței Patriarhiei din Moscova pe lângă Patriarhia Bulgară, pe Preotul Arcadie Tișciuc, din Eparhia Vladimir.

— A numit ca Episcop al Eparhiei Argentinei și Americii de Sud, din Exarhatul pentru America Centrală și de Sud — în locul Episcopului Maxim, eliberat de această sarcină — pe Arhimandritul Platon Udovenco, urmînd ca hirotonirea în arhieru și instalarea lui să aibă loc la Moscova.

— A apreciat ca pozitive rezultatele sesiunii Consiliului Mondial al Păcii, ținute între 25 și 31 octombrie în Lavra Troița-Serghieva de la Zagorsk; și a recunoscut însemnătatea deosebită a Consfătuirii ce a avut loc — din inițiativa Bisericii Ortodoxe Ruse — la 29 octombrie, între reprezentanții tuturor religiilor (participanți la sesiunea Consiliului Mondial al Păcii), pentru discutarea problemelor legate de contribuția religiilor la acțiunea pentru pace, prietenie și colaborare între toate popoarele lumii.

— A aprobat rezultatele celei de a șasea întîlniri între teologii Bisericii Evanghelice din R. F. Germania și teologii ortodocși ruși (care a avut loc în Lavra Troița-

Serghieva, între 26 și 29 noiembrie 1973) și a hotărât continuarea acestor întâlniri între reprezentanții celor două Biserici, întrucât întâlnirile de până acum au contribuit efectiv la cunoașterea reciprocă și apropierea între cele două Biserici.

MOMENTE FESTIVE LA ACADEMIA DUHOVNICEASCĂ DIN LENINGRAD. — În cursul lunii octombrie 1973, în cadrul Academiei duhovnicești din Leningrad au avut loc trei festivități deosebite.

— Astfel la 3 octombrie a fost sărbătorit cel mai în vârstă dintre profesorii Academiei — *Protoiereul Mihail Speranski*, profesor de Exegeza Noului Testament, care împlinea respectabila vârstă de 85 de ani, 50 de ani de slujire preotească și 21 de ani de profesorat, dintre care 14 ani și ca rector al școlilor teologice din Leningrad.

Slujba sfintei liturghii a fost săvârșită de sărbătorit, în prezența Mitropolitului Nicodim al Leningradului și Novgorodului, Episcopului Meliton de Tihvin, rectorul Academiei, a profesorilor și studenților Academiei. Iar slujba Tedeum-ului a fost săvârșită de către Mitropolitul Nicodim. Sărbătorirea s-a desfășurat în aula Academiei, unde Mitropolitul Nicodim a rostit cuvântul festiv, arătând că se adresează Prot. Prof. Mihail Speranski nu numai în calitate de Mitropolit al Leningradului, unde sărbătoritul își desfășoară activitatea, ci și în numele nenumăraților foști studenți ai lui, care în prezent slujesc cu demnitate Biserica Ortodoxă Rusă, de la scaune mitropolitane până la parohiile rurale, avînd ca model pe omul Mihail Speranski: simplu, iubitor și sincer.

La sfîrșitul cuvîntării Mitropolitul Nicodim a înmînat Prot. Prof. Mihail Speranski diploma de profesor emerit acordată de către Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen la propunerea Consiliului profesoral al Academiei din Leningrad. Iar Secretarul Consiliului profesoral, Prot. Prof. Conf. Vasile Stoicov, a dat citire «Scrisorii» adresate celui sărbătorit de Școlile duhovnicești din Leningrad.

Au rostit apoi cuvînt de felicitare Episcopul Meliton de Tihvin, rectorul Școlilor duhovnicești, și Prot. Petre Belavski în numele Consiliului eparhial.

Tuturor a răspuns Prot. Prof. Mihail Speranski.

— În ziua de 9 octombrie, în cadrul sărbătoririi patronului școlilor duhovnicești din Leningrad, a avut loc și festivitatea sărbătoririi împlinirii a zece ani de cînd *Mitropolitul Nicodim arhipăstorește Eparhia Leningradului și Novgorodului*.

Slujba sfintei liturghii a fost săvârșită de Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului în fruntea unui larg sobor arhieresc, din care făceau parte: Mitropolitul Juvenalie de Tula și Belevsk, președintele Serviciului Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericești externe, Episcopul Vladimir de Dmitrovsk, rectorul școlilor duhovnicești din Moscova, Episcopul Gherman al Vienei și Austriei, Episcopul Meliton, rectorul școlilor duhovnicești din Leningrad, Episcopul Damaschin de Tambov și Miciurin.

La slujba sfintei liturghii erau prezenți — pe lângă profesorii și elevii și studenții școlilor duhovnicești, conducătorii și colaboratorii serviciilor eparhiale și clerici din Leningrad — reprezentanții Uniunii tineretului ortodox din Finlanda, Secretarul general al Consulatului finlandez la Leningrad, delegația Seminarului duhovnicesc din Odesa, reprezentantul Departamentului Bisericii Etiopiene pentru informații misionare și membru al Comitetului executiv al Conferinței Creștine pentru Pace, Pr. Solomon Gerbe Selassie, și o grupă de clerici din Biserica Ortodoxă din Cehoslovacia în frunte cu Arhim. Andrei Kolomanski.

Predica zilei a fost rostită de către Prot. Prof. Liveriu Voronov, iar cuvântul de felicitare a fost adresat, — după săvârșirea slujbei Tedeum-ului —, în numele clerului și credincioșilor din Eparhia Leningradului și Novgorodului, de către Prot. Prof. Mihail Speranski, căruia a răspuns Mitropolitul Nicodim.

La adunarea festivă din aula Academiei duhovnicești au rostit cuvântări de felicitare rectorul școlilor duhovnicești din Leningrad, Episcopul Meliton de Tihvin, iar «scrisoarea» de felicitare din partea școlilor duhovnicești și «Scrisoarea» de felicitare din partea Sanctității Sale Patriarhului Pimen au fost citite de secretarul Consiliului profesoral, Prot. Conf. Vasile Stoicov; au vorbit apoi reprezentanții oaspeților din Finlanda, din Cehoslovacia și din Etiopia; reprezentanții școlilor duhovnicești din Moscova și Odesa. Tuturor a răspuns Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului.

— În cadrul sărbătoririi patronului Academiei și Seminarului duhovnicești din Leningrad, Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului a făcut cunoscută hotărârea Consiliului profesoral al Academiei de a alege ca «membru de onoare» al Academiei duhovnicești din Leningrad pe Mitropolitul Juvenalie de Tula și Belevsk, președintele Serviciului Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericești externe.

PELERINAJ LA LOCURILE SFINTE ALE CREȘTINISMULUI PRIMAR ÎN ITALIA. — O grupă de clerici și de membri ai Serviciilor Patriarhiei din Moscova, în frunte cu Episcopul Vladimir de Dmitrovsk, rectorul Școlilor duhovnicești din Moscova și cu Episcopul Hrisostom de Zaraisk, vicepreședintele Serviciului Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericești externe, a făcut, între 9 și 23 decembrie 1973, un pelerinaj la locurile sfinte pentru întreaga creștinătate din Roma, Neapole, Pompei, Subiaco, Asisi, Bari, Trani, Palermo, Monreale din Italia.

În timpul pelerinajului clericii ortodocși ruși au săvârșit sfinte slujbe în catacombe și în bisericile ortodoxe din unele orașe vizitate; au vizitat monumente istorice și de artă, catedrale și muzee, biblioteci și arhive, instituții administrative și de învățământ teologic ale Bisericii Romano-Catolice, între care și Colegiul papal «Russicum» din Roma.

La 13 decembrie grupa de clerici ortodocși ruși a fost primită în audiență particulară de către Sanctitatea Sa Papa Paul al VI-lea.

VIZITAREA UNIUNII SOVIETICE ȘI A BISERICII ORTODOXE RUSE DE CĂTRE DR. LEOPOLD NIILUS. — La invitația Serviciului Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericești externe, Directorul Comisiei Consiliului Ecumenic al Bisericilor pentru «probleme internaționale», Dr. Leopold Niilus, a vizitat Uniunea Sovietică și Biserica Ortodoxă Rusă între 13 noiembrie și 1 decembrie 1973.

În acest timp, oaspetele a vizitat, în orașele Moscova, Talin, Leningrad, Vladimir, Suzdal și Zagorsk, biserici ortodoxe și neortodoxe, întreținându-se cu credincioși, cu clerici și cu diferiți cetățeni sovietici, putând astfel cunoaște realitatea vieții religioase, sociale și culturale în Uniunea Sovietică.

De asemenea a fost primit și a purtat discuții cu conducătorii diferitelor servicii ale Patriarhiei din Moscova: — la 14 noiembrie la Serviciul Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericești externe; — la 14 noiembrie la Comisia sinodală pentru problemele unității creștine și pentru legături interbisericești; — la 23 noiembrie Dr. Leopold Niilus a fost primit de către Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen; — la 24 noiembrie la Academia duhovnicească din Leningrad; — la 27 noiembrie la

Consiliul unional al creștinilor evanghelici și bapțiști; — la 30 noiembrie la Consiliul pentru treburile de pe lângă Consiliul de Miniștri al Uniunii Sovietice.

MOMENTE DIN ACTIVITATEA REPREZENTANȚILOR BISERICII ORTODOXE RUSE ÎN ÎNTRUNIRI INTERCREȘTINE ȘI INTERNAȚIONALE. — Ierarhii, teologii și credincioșii laici pe care Sfântul Sinod permanent, Comisia sinodală pentru problemele unității creștine și pentru legături interbisericești și Serviciul Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericești externe îi delegă la diferitele sesiuni de lucru ale Organismelor interbisericești ori internaționale să reprezinte Biserica Ortodoxă Rusă și să participe activ la discuții, fac cunoscută poziția ortodoxă în problemele care frământă astăzi lumea și care preocupă Bisericile creștine. Semnalăm în continuare unele dintre aceste acțiuni.

Pe plan extern :

— La sesiunea Comitetului executiv al Conferinței Creștine pentru Pace, care a avut loc pentru întâia oară pe continentul american, în Canada, lângă Bolton, la sfârșitul lunii septembrie 1973, pentru discutarea temei: «Organizația Națiunilor Unite și contribuția creștinilor la acțiunea pentru pace în toată lumea», precum și «situația internațională în prezent», din partea Bisericii Ortodoxe Ruse au participat: Episcopul Macarie al Umanului (reprezentând și pe Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului, care era bolnav), A. S. Buevski, membru al Comitetului executiv și Ieromonahul Iosif Pustoutov, membru al Secretariatului Internațional al Conferinței.

— Intre 25 septembrie și 5 noiembrie 1973, Arhiepiscopul Nicodim de Harcov și Bogoduhovsk a întreprins — ca delegat al Sanctității Sale Patriarhului Pimen al Moscovei și a toată Rusia și în calitate de locțiitor al Exarhului pentru America Centrală și America de Sud — o vizită canonică la parohiile acestui Exarhat. În timpul vizitei, Arhiepiscopul Nicodim a avut întâlniri și a purtat discuții cu reprezentanții celorlalte Biserici creștine din America Centrală și de Sud. Întîlnirile și discuțiile au decurs într-o atmosferă de ecumenică înțelegere reciprocă.

— La sesiunea anuală a Grupei ecumenice de lucru pentru informații în Europa — care a avut loc la Varșovia între 2 și 4 octombrie 1974 — pentru a discuta tema: «Ce contribuție pot aduce ziaristii la asigurarea păcii», din partea Bisericii Ortodoxe Ruse au participat: Pr. Mihail Turcin, redactorul revistei «Glasul Ortodoxiei» și Pr. Victor Bekarevici, parohul bisericii ortodoxe ruse Sfântul Nicolae, din Viena.

— Intre 31 octombrie și 10 noiembrie 1973, Episcopul Hrisostom de Zaraisk, vicepreședinte al Serviciului Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericești externe a vizitat — în cadrul unei delegații a Uniunii societăților sovietice pentru prietenie cu alte țări — Republica Cipru, unde a săvârșit sfinte slujbe, a fost primit și a purtat discuții cu diferiți ierarhi din Biserica Ortodoxă a Ciprului.

— Intre 14 noiembrie și 11 decembrie 1973, Arhiepiscopul Pitirim de Volocolamsk, președintele Serviciului de editură al Patriarhiei din Moscova, a vizitat parohiile ortodoxe ruse din Franța și Belgia, săvârșind sfinte slujbe și întreținându-se cu credincioșii, cu clericii și cu Ierarhii ortodocși ruși din Exarhatul Patriarhiei din Moscova pentru Europa Occidentală.

În timpul șederii sale în Franța, Arhiepiscopul Pitirim de Volocolamsk a fost primit de Cardinalul François Marti, arhiepiscopul Parisului și Întîistătătorul Bisericii Romano-Catolice din Franța; de Exarhul Patriarhiei Ecumenice, Mitropolitul Meletie și de Arhiepiscopul Gheorghe al Siracuzei; de Arhiepiscopul Bisericii Armene în Franța, Serovbe Manukian; și la Ministerul de externe al Franței.

— La ședința Comitetului Consiliului Ecumenic al Bisericilor pentru reconstrucție și pace în Indochina, care a avut loc între 17 și 19 noiembrie 1973, în orașul Colombo (Șri Lanca), din partea Bisericii Ortodoxe Ruse a participat Arhim. Kiril Gundeaev, reprezentantul Bisericii Ortodoxe Ruse la Consiliul Ecumenic al Bisericilor.

• — La sesiunea Grupelor de lucru ale Conferinței Bisericilor Europene, care a avut loc, între 27 și 30 noiembrie 1973, în orașul Bukow din Republica Democrată Germană și care a dezbătut temele: «Problemele ecleziologice în societatea contemporană europeană» și «Acțiunea pentru pace în Europa», din partea Bisericii Ortodoxe Ruse au participat Prof. N. A. Zabolotski de la Academia duhovnicească din Leningrad și Conferențiarul K. M. Komarov, de la Academia duhovnicească din Moscova.

— La Consultația conducătorilor Comisiilor permanente ale Conferinței Creștine pentru Pace, care a avut loc la Praga (în ziua de 3 decembrie 1973), din partea Bisericii Ortodoxe Ruse a participat A. S. Buevski, vicepreședinte al Comisiei pentru probleme internaționale.

— La sesiunea de lucru a Secretariatului Internațional al Conferinței Creștine pentru Pace, care a avut loc la Praga, între 5 și 7 decembrie pentru analizarea rezultatelor lucrărilor Consiliului Mondial al păcii (25—31 octombrie 1973), Biserica Ortodoxă Rusă a fost reprezentată de Ieromonahul Iosif Pustoutov, membru al Secretariatului Internațional.

— La Consultația Conferinței Creștine pentru Pace, pentru femei, care a avut loc în Berlinul occidental, între 14 și 17 ianuarie 1974, pentru pregătirea participării Conferinței la «Anul internațional al femeii», fixat de Organizația Națiunilor Unite pentru anul 1975, din partea Bisericii Ortodoxe Ruse a participat N. S. Bobrova.

Pe plan intern :

— La 15 noiembrie 1973, Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a primit pe călugării benedictini din Mănăstirea Chevetôgne, în frunte cu starețul Mănăstirii, Pr. Michail van Paris, care a vizitat Uniunea Sovietică și Biserica Ortodoxă Rusă, între 10 și 19 noiembrie 1973.

Oaspeții au fost primiți de asemenea de Președintele Comisiei sinodale pentru problemele unității creștine și pentru legături interbisericești, Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului, și de Președintele Serviciului Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericești externe, Mitropolitul Juvenalie de Tula și Belevsk.

— În ziua de 23 noiembrie 1973, Mitropolitul Ioan de Helsingfors (Helsinki), din Biserica Ortodoxă autonomă din Finlanda, a fost primit de către Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen, de către Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului, președintele Comisiei sinodale pentru problemele unității creștine și pentru legături interbisericești, și de către Mitropolitul Juvenalie de Tula și Belevsk, președintele Serviciului Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericești externe.

— La 29 noiembrie 1973, Președintele Comisiei sinodale pentru problemele unității creștine și pentru legături interbisericești, Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului a primit, în prezența Episcopului Hrisostom de Zaraisk, pe Preotul anglican Michael Moore, capelanul Cancelariei Arhiepiscopului de Canterbury pentru relații externe, însoțit de Preotul Raymond Oppenheim, de pe lângă Ambasada Statelor Unite la Moscova. Iar la 30 noiembrie 1973, Preotul Michael Moore și Preotul Raymond Oppenheim au fost primiți la Serviciul Patriarhiei din Moscova pentru relații bisericești externe, de Mitropolitul Juvenalie de Tula și Belevsk, președintele Serviciului.

BISERICA ORTODOXĂ SÎRBĂ

ADUNAREA GENERALĂ A BISERICII ORTODOXE SÎRBE. — Între 14—20 mai a.c. la Belgrad s-a întrunit în sesiune anuală, Adunarea episcopală a Bisericii Ortodoxe Sîrbe sub președinția Patriarhului Gherman. În cursul ședințelor au fost aleși patru noi membri ai Sfântului Sinod al Patriarhiei Sîrbe, după cum urmează: Mitropolitul Danilo de Muntenegru și Litoral, Episcopul Emilian de Slavonia, Episcopul Andrei de Bania Luka și Episcopul Iovan de Sabaț-Volievo.

Potrivit regulamentului de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Sîrbe, Sfântul Sinod, care este prezidat de patriarh, constituie organul executiv al Adunării episcopale. Membrii Sfântului Sinod sînt aleși pentru o perioadă de un an, adică pentru intervalul dintre adunările episcopale.

În cursul sesiunii din luna mai, Adunarea Episcopală a Bisericii Ortodoxe Sîrbe a ales un nou episcop-vicar patriarhal, titular de Moravițe, în persoana ieromonahului Irineu Gavrilovici, fost rector al Seminarului «Sfinții Chiril și Metodie din Prizren. Noul Ierarh este în vîrstă de 44 de ani (născut în 1930) și a studiat teologia la Belgrad și Atena. După terminarea studiilor a fost mai întîi numit profesor la Seminarul din Prizren, apoi director al Seminarului monahal din Mînăstirea «Sfîntul Vasile» din Ostraog și, în cele din urmă, rector al Seminarului din Prizren.

NOI PREVEDERI PENTRU ADMITEREA ÎN SEMINARIILE TEOLOGICE. — Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Sîrbe urmează să aprobe în curînd noile prevederi privind admiterea în cele patru seminarii teologice ale sale, pentru anul școlar 1974—1975.

BISERICA ORTODOXĂ A GRECIEI

UN NOU PERIODIC SĂPTĂMÎNAL. — Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe a Greciei a hotărît în cursul lunii mai a.c. înființarea unui periodic săptămînal supraeparhial care să apară paralel cu cele două reviste lunare centrale existente: «Ecclesia» și «Teologia». Prin această hotărîre, Biserica din Grecia a urmat exemplul Arhiepiscopiei autonome din Creta unde cele opt eparhii din cadrul acestei Arhiepiscopii publică în comun de ani de zile revista «Apostolos Titos».

SEMINAR CATEHETIC INTERORTODOX. — La Atena s-a anunțat că în cursul lunii august a.c. va avea loc la centrul ortodox din Mînăstirea Pendeli de lîngă Atena un seminar catehetic interortodox la care vor participa profesori de teologie pastorală de la Facultățile din Halki, Atena, Tesalonic, Nicosia, Belamand, Belgrad, Sofia, București, Leningrad, Varșovia și Preșov (Cehoslovacia). Centrul ortodox Pendeli este cunoscut pentru inițiativele sale interortodoxe și ecumenice pe care le-a organizat și în anii trecuți.

BISERICA ORTODOXĂ DIN CIPRU

UN NOU REGULAMENT DE ORGANIZARE ȘI FUNCȚIONARE A BISERICII ORTODOXE DIN CIPRU. — În viitorul apropiat, Biserica Ortodoxă din Cipru va primi un nou regulament de organizare și funcționare. În vederea elaborării acestei noi legi bisericești, la 26 aprilie a.c. a fost constituită o Comisie sinodală compusă din mitropoliții Hrisostom de Pafos, Hrisostom de Kitium și arhiepiscopul Barnabas de Salamis, care, în colaborare cu specialiști în drept, vor redacta proiectul noului regulament ce urmează să fie supus aprobării unui viitor Sfânt Sinod.

NOUL DIRECTOR AL ȘCOLII TEOLOGICE «APOSTOLOS BARNABAS». — Școala teologică «Apostolos Barnabas» din Cipru a primit un nou director în persoana diaconului Dionisos Kitokis, fost profesor la aceeași școală. Noul director a fost numit la 26 aprilie a.c. printr-o decizie a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe din Cipru, înlocuind pe arhimandritul Grigorios Kitokis, ridicat la rangul de mitropolit de Kirenis.

MINĂSTIREA SFÎNTA ECATERINA DIN SINAI

I. P. S. Damianos al Sinaiului, cu prilejul unei întâlniri cu reprezentanți ai Agenției de colaborare spirituală din Atena, I. P. S. Damianos, Arhipăstorul Mînăstirii Sinai a arătat unele greutăți și probleme pe care trebuie să le rezolve de urgență comunitatea monastică din Muntele Sinai. După opinia sa: 1) este necesară o recrutare suficientă de călugări, în deosebi tineri cu studii, pentru a îndeplini sarcini ca: de skevofilax, bibliotecar, ghid, păstrător al operelor de artă, al manuscriselor, pictor de icoane etc; 2) se simte nevoie urgentă de a se construi chilii conforme cu exigențele vieții actuale a mînăstirii; 3) este necesară construirea în afara incintei a unui nou lăcaș de primire a vizitatorilor și pelerinilor; 4) Numeroase icoane, fresce, manuscrise și alte obiecte de valoare reclamă de urgență lucrări de întreținere, de refacere și de conservare; 5) Este necesară organizarea unui ajutor medical sistematic pentru cei 1200 de beduini nomazi care trăiesc pe lângă mînăstire și sînt considerați «frați» ai acestui așezămînt monahal. După cum se știe, Mînăstirea Sfînta Ecaterina din Sinai este autonomă și independentă de orice autoritate eclesiastică interioară sau exterioară.

Numărul locuitorilor ei este de circa 25 de călugări; posedă în total 12 dependințe din care 3 în Egipt și 9 în străinătate. Anual este vizitată de circa 50.000 de vizitatori.

DIN ACTIVITATEA COMUNITĂȚILOR ORTODOXE ROMÂNE DE PESTE HOTARE

EPISCOPIA MISIONARĂ ORTODOXĂ ROMÂNĂ ÎN AMERICA

Printre cele mai importante prezențe în această Episcopie se înscrie și apariția: *Calendarul «Credința» pe anul 1974.*

Paginile acestei publicații se deschid cu articolul Prea Fericitului Patriarh Justinian, *Pământ românesc, pământ al sfințeniei.*

Prea Fericirea Sa face amintită obârșia neamului nostru — geto-dacii, o ramură a mării familii trace —, obârșie care, corelată cu religiozitatea adânc-împlantată în sufletele strămoșilor noștri, va constitui fondul pe care se va grea, mai târziu, credința creștină. Tocmai acesta este elementul principal care susține afirmația că poporul nostru apare în istorie, dintru început, ca un popor creștin.

Înalt Prea Sfințitul Victorin, în articolul *«Legătura harului, legătură a păcii»*, atrage luarea aminte cititorilor acestui calendar de a se opri asupra paginilor 35 și 36 unde se află lista nominală a Patriarhilor și Întâistătorilor Bisericilor Ortodoxe Autocefale ca și lista Ierarhilor membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Cei opt patriarhi și cinci mitropoliți înscrși în lista respectivă reprezintă Patriarhiile și Bisericile Ortodoxe Autocefale care deși se conduc după legi administrative proprii, ele nu sînt totuși «independente» în sensul strict al cuvîntului. Ele depind de *legătura păcii și a comuniunii harului divin*, de legătura dragostei frățești...

Urmează *calendarul bisericesc* propriu-zis pe anul 1974, însoțit de rubricile «Date memorabile» și «Rînduiești bisericești», apoi dipticele de care a amintit Înalt Prea Sfințitul Victorin mai sus și lista parohiilor și a clerului din cadrul Episcopiei Misionare Ortodoxe Române în America.

Aceasta a constituit partea I a Calendarului.

Partea a II-a, intitulată «Cuvînt bun», începe cu articolul Înalt Prea Sfințitului Nicolae, Mitropolitul Banatului, *«Originea și semnificația unei vechi legende».*

Înalt Prea Sfinția Sa se referă la legenda devenită temă centrală a romanului scris de Henryk Sienkiewicz (1846—1916), cunoscută sub numele de «Quo vadis», care sînt cuvintele adresate Domnului nostru Iisus Hristos de Sfîntul Petru, cînd acesta, amenințat să-și piardă viața, ieșise din Roma să plece în altă parte.

Această legendă a fost pusă în circulație de scrierile numite «apocrife» de genul: *Faptele lui Petru, Povestirea pătimirii Sfîntului Petru, Faptele lui Petru și Pavel* etc.

Ulterior această relatare apocrifă privind întîlnirea lui Petru cu Mîntuitorul la Roma a trecut și în scrierile unor autori patristici. Un exemplu în acest sens îl constituie istoricul bisericesc Origen († 253). Așa se face că legenda a devenit pentru unii creștini pioși tradiție și a fost acceptată ca atare.

În încheiere, autorul remarcă faptul că deși legenda nu are un temei istoric, ea are o semnificație teologică, aceea că Iisus Hristos suferă din nou în fiecare din noi.

În articolul *Biserica*, P. C. Prot. Ioan Bugariu, după ce subliniază dublul înțeles al acestui cuvînt, se oprește asupra originii bisericii ca locaș de cult și a diferitelor stiluri arhitectonice și a planurilor de construcție a acestora.

În încheiere, Prea Cucernicia Sa atrage atenția asupra faptului că bisericile nu trebuie construite la întîmplare, ci după o rînduială canonică ce își are baza în tradiția bisericească.

Biserica creștină și unitatea omenirii se intitulează articolul semnat de Pr. Dr. Ștefan Slevoacă.

Lumea modernă — deși în unele locuri n-a încetat violența și cruzimea — în baza ideii că omenirea formează un întreg, este caracterizată tot mai pregnant de tendința spre unitate.

Pentru slujitorii și credincioșii Bisericii creștine această năzuință a lumii contemporane este o bucurie, fiind împlinirea vocii sfinte a lui Dumnezeu, un rod din sămînța Evangheliei lui Hristos. De aceea, mesajul și testamentul Domnului nostru Iisus Hristos «ca toți să fie una» trebuie să constituie deviza tuturor creștinilor, misiunea cea mai de preț a Bisericii creștine în epoca noastră.

Arhimandritul Felix Dubneac în articolul *Frumusețea familiei creștine subliniază importanța și rolul familiei creștine*.

Familia creștină este ștabela care transmite din generație în generație principiile și minunatele învățături ale Evangheliei. Aici se cultivă toate legăturile spirituale și naționale. Familia creștină dă începutul vieții și ea este leagănul omenirii, fiind cea dintâi școală sufletească. Ea are datoria să îplinească testamentul lăsat de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, de a străluci în dragoste și frumusețe morală. Iisus Hristos trebuie să fie mereu prezent în familia creștină. Cine îndeplinește acest testament va primi binecuvîntarea lui Dumnezeu.

În paginile următoare ale calendarului este redat *Cuvîntul la 7 ianuarie*, ținut de P. Arhim. Dr. Benedict Ghiuș. Prea Cuvioșia Sa scoate în evidență faptul că Sfîntul Ioan Botezătorul a avut o chemare cu totul specială, încredințîndu-i-se misiunea de profet prin însuși cuvîntul lui Dumnezeu. El a avut misiunea nu numai de a vesti că Mesia este aproape, ci El venise chiar, și că era de față, în mijlocul lumii. Dar pe lîngă misiunea sa el a îndeplinit un întreg apostolat de pregătire a conștiințelor.

Momentul de culme al vieții Sfîntului Ioan Botezătorul este atunci cînd atent la semnul de recunoaștere pe care i-l încredințase Dumnezeu, descoperă printre contemporanii lui, pe Hristos — Mesia pe care-L căuta. Din această clipă activitatea lui nu mai era o pregătire ci o fierbinte și vibrantă mărturisire. Această mărturisire devine supremă în clipa sacrificării sale pentru Hristos-Mielul, Hristos-Mirele.

Pregătire, descoperire, mărturisire, iată sensul activității Sfîntului Ioan Botezătorul.

În articolul *Despre unitatea Bisericii*, semnat de P. C. Pr. Dr. Ștefan Alexe se fac unele considerații privind izvorul unității Bisericii și trăirea în continuare în această unitate.

Unitatea Bisericii rezidă în constituția ei hristocentrică și este asigurată de legătura strînsă și reală a creștinilor cu Dumnezeu și a creștinilor între ei. Unitatea Bisericii trebuie să aibă chipul unității Sfintei Treimi și să se hrănească din unitatea acesteia.

Biserica este Trupul lui Iisus Hristos, iar Iisus Hristos este capul ei. Cel care susține viața Trupului lui Hristos în fiecare mădular și în totalitatea lui este Sfîntul Duh.

Pr. Dumitru Bodale, care semnează articolul *Zaharia și Elisabeta*, arată rolul deosebit pe care îl are familia creștină în perpetuarea omenirii și în modelarea generațiilor în duhul evanghelic.

Soții Zaharia și Elisabeta din istorisirea evanghelică, care se trăgeau dintr-o familie nobilă de preoți, constituie o pildă demnă de urmat pentru orice familie creștină.

În altă parte, P. C. Prot. Dumitru Diaconescu vorbește despre menirea Bisericii și rolul acesteia în creșterea spirituală a copiilor. Familia, școala și Biserica sînt factorii principali pentru educarea copiilor, ele reprezentînd taina vieții omenești și temelia moralității generațiilor viitoare. Articolul este intitulat *Biserica și creșterea copiilor*.

Preotul Remus Văleanu semnează articolul *Persoane liturgice: cler și popor*. Dintru început Biserica în ipostaza ei de unitate vizibilă ființează prin două categorii de credincioși, bine distincte: ierarhie conducătoare și turma sau comunitatea. Cele două elemente constitutive ale Bisericii trebuie să fie totdeauna una ca și Hris-

tos cu Biserica Sa. Această armonie liturgică trebuie păstrată și cultivată pentru că nu se poate concepe o Biserică fără prezența activă a celor două elemente.

Partea a III-a a Calendarului, intitulată *Pământ și suflet românesc*, se deschide cu articolul Arhim. Dr. Vasile Vasilache *E numai un miracol al istoriei?* Autorul se ocupă de oameni de seamă din istoria României.

Unul din aceștia este Dimitrie Cantemir (1673—1723). El s-a născut în satul Silișteni. Viitorul domnitor și cărturar a învățat și le-a coborât adânc în ființa sa, dragostea de neam, de țară și de credință.

Altă personalitate amintită în acest articol este Veniamin Costachi (1768—1846), născut în satul Roșiești, pe valea Idicului, din familia boierească a Costăcheștilor.

Episcop de Huși apoi de Roman, mitropolit al Moldovei din anul 1803 mare izvoditor de cărți pe care le-a răspândit în toate Principatele Române, întemeietor al Seminarului de la Socola, Veniamin Costachi a rămas o stea strălucitoare pe firmamentul culturii românești.

Alexandru Ioan Cuza (1820—1873) s-a născut în satul Bărboși. Prin persoana sa s-a realizat Unirea Principatelor și s-a dovedit un mare iubitor al poporului.

Din aceleași părți este și Mihail Kogălniceanu (1817—1891), care s-a născut în satul Rîpi. A fost un fervent susținător al marilor idealuri de iubire de neam și de țară și un strălucit bărbat de stat. «Unire, Dreptate și Cultură» a fost deviza lui în conducerea neamului românesc.

Toți acești bărbați luminați constituie comorile gloriilor trecute ale poporului nostru și postamentul celor prezente.

În continuare, cu ocazia împlinirii la 25 de ani de păstorire a Prea Fericitului Patriarh Justinian, P. C. Arhim. Grigore Băbuș, face o prezentare a bibliotecilor patriarhale. Articolul este intitulat *Organizarea bibliotecilor patriarhale*.

După ce remarcă rolul pe care l-au avut Bisericile Ortodoxe în emanciparea și dezvoltarea culturală a popoarelor, în general, și a Bisericii Ortodoxe Române pentru poporul nostru, în special, autorul se oprește asupra bibliotecii Sfântului Sinod și asupra bibliotecii din Palatul Patriarhal.

Biblioteca Sfântului Sinod, care a pornit la drum cu dania de circa 4000 volume a Mitropolitului Nifon, numără în prezent aproape 50.000 volume, reprezentând manuscrise, cărți vechi și altele de proveniență mai nouă.

Biblioteca din Palatul Patriarhal a fost întemeiată de mitropolitul primat Conon Aramescu-Donici și îmbogățită prin strădania patriarhilor Miron și Nicodim. În prezent această bibliotecă numără circa 20.000 volume dintre care 2000 de numere sînt cărți vechi și tipărituri rare.

Un merit deosebit de a duce la bun sfîrșit munca de organizare și îmbogățire a acestor biblioteci îl are Prea Fericitul Patriarh Justinian.

Gheorghe Cunescu, în articolul *În Dideștii lui Gala Galaction*, se oprește asupra vieții și activității literare a preotului-scriitor Gala Galaction.

Arhimandritul Paulin-Dimitrie Popescu, care semnează articolul, *Calendarul bisericesc ca almanah de cultură*, scoate în evidență rolul pe care îl îndeplinește Calendarul bisericesc anual editat de Episcopia Misionară Ortodoxă Română în America.

Protopopul George Nan, în articolul *Români în multiculturalismul canadian*, subliniază dreptul de care se bucură românii din Canada de a participa activ cu arta, cultura și spiritualitatea lor la această formulă originală și interesantă.

Cu articolul P. C. Pr. Dr. Dumitru Stăniloae, *The gifts of the Holy Spirit*, începe partea a IV-a a Calendarului «Credința» pe anul 1974.

Autorul insistă asupra faptului că sufletul omenesc nu poate poseda darurile Sfântului Duh aparte de Sfîntul Duh însuși. Unde este harul sau darul acolo este și Sfîntul Duh și de aceea expresiile «har» și «Sfîntul Duh» se pot înlocui una pe alta. Cele 7 daruri ale Sfîntului Duh izvorăsc unul din altul, ducînd la progres în trăirea harismatică, în prezența Sfîntului Duh.

În continuare, Diaconul Gheorghe Chișcă semnează articolul *Love and Justice in the social life of Orthodoxy*, unde subliniază ideea că soluția Ortodoxiei pentru realizarea dreptății sociale este bazată pe concepția creștină despre dragoste.

The ordination of women este titlul articolului publicat de Aurel Bucălae, în care autorul, remarcă rolul pe care îl au femeile în viața creștină.

Dumitru Ichim, în *Theological implications of ecology*, conchide că nu este reală afirmația unora că între teologie și ecologie nu ar exista nici o relație. Și teologia și ecologia au punctul de plecare de la ființa umană și toată firea înconjurătoare este părtașă atât la căderea cât și la ridicarea acesteia.

În *Lights of the World in this Generation*, preotul Henry Hill, profesor de istorie la Universitatea din Windsor-Canada, își amintește cu plăcere de unele persoane din Biserica Ortodoxă Română, precum și unele mănăstiri și monumente istorice pe care le-a vizitat cu ocazia celor trei excursii pe care le-a făcut în România, între anii 1969—1972.

Partea a V-a a Calendarului, intitulată *Romanian heritage*, are următorul cuprins :

— *From Boian, Bucovina, to Boian Alberta*, de Mike G. Toma.

În ultima parte a secolului al XIX-lea doi tineri români din Bucovina au emigrat în părțile Albertei-Canada, într-o localitate numită mai târziu Boian. Plăcându-le acea regiune care era bogată ei au atras și alți emigranți din România, care au întemeiat o mică colonie românească în acele părți.

La început le-a fost greu, dar cu timpul au reușit să se pună pe picioare. În 1905 au construit biserica «Sfânta Maria» iar în 1908 s-a deschis și o școală pentru copii români din Boian-Canada. Așa a apărut această localitate unde și astăzi se păstrează limba și vechile obiceiuri românești.

— *The Romanian Orthodox Church of Hairy Hill, Alberta*, de Mircea Panciuk. Se face un scurt istoric al prezenței românești în Hamlin precum și o descriere a bisericii ortodoxe române din acea localitate.

Partea a VI-a intitulată «*Meridian artistic*» cuprinde articolul *Helen de Silaghi — Sirag*, de P. C. Pr. Nicolae Ciurea. Un nume foarte bine cunoscut în lumea pictorilor, Helen-Sirag se situează printre principalele autorități în arta contemporană canadiană, alături de Iosif Iliu și Moni Năsturel. Helen-Sirag s-a născut la Turda în 1920 și a studiat pictura la București cu Tonitza și Cumpăna. A devenit celebră prin crearea unui gen nou de pictură, inspirat din literatura științifico-fantastică.

În partea intitulată *File de cronică* sînt înscrise evenimentele mai importante ale anului 1973 din viața Patriarhiei Române și a Episcopiei Misionare Ortodoxe Române în America.

Ultima parte a Calendarului, «*Patronii și sprijinătorii noștri*», cuprinde numele celor ce au contribuit, din punct de vedere material, la susținerea și propășirea vieții bisericești în cadrul Episcopiei noastre în America.

Revista românească de spiritualitate ortodoxă «Credința»

Numărul 2/februarie 1974. — Sensul Sfintei Cruci de Prof. Teodor M. Popescu. Spre deosebire de celelalte religii, care au diferite simboale și embleme, creștinismul a ridicat în fața lumii ca semn și ca sens al învățaturii și vieții sale, Sfânta Cruce. Sfânta Cruce deosebește creștinismul de toate celelalte religii, ea însemnînd izbăvirea de păcat a lumii. Ea este chemarea și izbăvirea noastră, este cauza și puterea lui Dumnezeu.

Pr. Dumitru Bodale, în învățătura duhovnicească *Învinuire îndreptățită*, arată că părinții au obligația morală de a-și crește copiii în credința și dragostea lui Dumnezeu și de Biserică. Un bun creștin este întotdeauna și un bun fiu al patriei. Istoria ne dovedește acest lucru cu prisosință.

Dintre știrile din viața Eparhiei menționăm :

— Cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la naștere, la Southbridge, Mass. a fost sărbătorită D-na Athena Yanka, dirijoarea corului parohiei ortodoxe române, «Sfântul Mihail» din acea localitate.

— La Hamilton, Edmonton, Southbridge și Detroit, în lunile ianuarie și februarie 1974, s-au ales noi consilii parohiale.

Revista mai cuprinde rubricile: «*Graduates*», «*News from here and there*», «*Familia noastră*» și «*Donații speciale*».

Numărul 3/martie 1974. — Preotul Dumitru Bodale, cum ne-a obișnuit, în articolul *Un an nou*, ne prezintă o pildă plină de învățătură pentru viața sufletească a credincioșilor. Cuvintele ce le-a auzit în biserică, unde a intrat după multe invitații ale preotului, a făcut dintr-un om devenit un tiran pentru familie, un tată și un soț care a rămas peste vremuri o pildă bună de urmat pentru copiii săi. Urmind calea Domnului vom fi buni creștini, fii ascultători ai Tatălui Ceresc.

P. C. Pr. Ștefan Slevoacă, în *Măririle și decăderile progresului*, arată felul cum trebuie utilizate descoperirile tehnice în zilele noastre. Progresul tehnic trebuie folosit la înfrumusețarea lumii, pentru fericirea oamenilor și nu pentru distrugerea lor.

Intr-o scurtă meditație, intitulată *Crucea sfântă*, P. C. Prot. Nicolae Bârsan arată însemnătatea Sfintei Cruci, pe care Mîntuitorul a purtat-o spre Golgota, pentru noi creștinii.

Pe pagina a doua a acestui număr este reprodus unul din îndemnurile preotului-scriitor Gala Galaction: *Cereți preoți neprihăniți*. Preotul, ca cel care modelează sufletele credincioșilor, trebuie să fie el mai întâi un om cu sufletul curat, bun, sfânt, exemplu de urmat prin faptele și viața lui.

Domnul Nicholas (Neagu) Caragata, în *Impressions from Romania*, ne mărturisește că a descoperit, cu ocazia vizitei sale în România, frumusețea și atracția pentru țara strămoșilor lui, România, ale cărei vestigii vorbesc de un trecut glorios, a realizat în ultimii ani progrese de admirat.

Dintre știrile privind viața Episcopiei Misionare Ortodoxe Române în America, sînt trecute vizitele canonice ale Înalț Prea Sfințitului Victorin.

Revista mai cuprinde rubricile: «News from here and there», «Știri diferite», «Graduates», «Familia noastră», «Donații la Episcopie» și «Donații la Tipografie».

Numărul 4/aprilie 1974. — Pe prima pagină este reprodusă Pastorală de Sfintele Paști a Înalț Prea Sfințitului Arhiepiscop Victorin Ursache. Înalț Prea Sfinția Sa îndeamnă pe toți clericii și credincioșii din Eparhia sa ca în această mare zi a Sfintei Învieri, potrivit cuvintelor Sfintei Evanghelii, «să zicem fraților și tuturor celor ce ne urăsc pe noi și să iertăm toate pentru Înviere...».

«De ziua învierii» de Pr. Dumitru Bodale, este o nouă pildă despre viața creștină care trebuie trăită în rugăciune și în frecventarea bisericii.

P. C. Arhim. Felix Dubneac, în *Mînăstirea Rohia izvor de lumină cu nespuse bucurii*, re trăiește cîteva momente din timpul cînt a fost viețuitor al acestei mînăstiri. Prea Cuvioșia Sa remarcă faptul că această mînăstire a dăruit Mitropoliei Ardealului și Arhiepiscopiei Clujului pe actualii Episcopi-vicari, P. S. Emilian Rășinăreanul și respectiv P. S. Justinian Maramureșanul.

P. C. Prot. Nicolae Bârsan în meditația *Sună clopotele Învierii*, ne face să re trăim bucuria Sfintei Învieri, care este puntea între veșnic și omenesc, regăsirea cu viața deplină.

Elena Surdu, în *The agony of a mother and her prayer*, remarcă sentimentul dragostei de mamă și al suferinței încercate de Sfînta Maria pentru Fiul ei și Domnul nostru Iisus Hristos.

Dr. Gheorghe Alexe face o prezentare a tezei de doctorat a Prea Sfințitului Episcop Antonie Ploieșteanul, *Biserica slujitoare*, subliniind faptul că această lucrare reprezintă o deosebită importanță pentru teologia ortodoxă românească cum și pentru contextul actual al creștinismului.

La rubrica *Din viața Eparhiei*, consemnăm știrea privind resfințirea catedralei, «Sfînta Treime» din Detroit. În anul 1973 catedrala a suferit un incendiu care a produs stricăciuni și pagube importante. Sub conducerea P. C. Arhim. Valeriu Anania au început lucrările de restaurare care s-au terminat în luna februarie a.c. La 24 martie a.c., în prezența unei mari mulțimi de credincioși, a avut loc resfințirea catedralei.

Numărul 4/1974 al revistei «Credința» mai cuprinde rubricile «News from here and there», «Familia noastră» și «Donații la Episcopie».

EPISCOPIA ORTODOXA PENTRU EUROPA OCCIDENTALA

«Vestitorul» Publicația religioasă, morală și națională a Bisericii ortodoxe române din Paris.

Numărul 3—4/martie—aprilie 1974. — Acest număr se deschide cu câteva cuvinte de pioasă amintire dedicate fostului președinte al Franței, Georges Pompidou, cuvinte înmănunchate sub titlul «In memoriam».

În continuare este publicată pastorală de Sfintele Paști a Prea Sfințitului Episcop Teofil Ionescu. Prea Sfinția Sa subliniază faptul că, după ce Vechiul Testament a fost un mare strigăt de speranță în venirea unui liberator din ghearele păcatului, la plinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său pentru ca, prin moartea Sa, să mîntuiască pe toți cei ce cred în El. Învierea Domnului Iisus Hristos a însemnat ruperea legăturii cu diavolul și asigurarea noastră că urmînd calea Celui născut din Sfînta Fecioară vom birui moartea trecînd la viață.

N. B. semnează articolul: *Hristos a înviat! Bucurați-vă!* Învierea este chezașia nădejzii noastre în viața de dincolo de moarte. Bucuria Învierii e un adevăr plin de putere. Învierea este biruința asupra morții și a păcatului, este adevărul că Hristos este Dumnezeu. Creștinii retrăiesc această bucurie în fiecare an de Sfintele Paști, cînd la chemarea «veniți de luați lumină!» toți se unesc și cîntă «Hristos a înviat din morți...».

Articolul *Bucuria Învierii*, care apare sub semnătura S.L.T. este o referire la marea taină a reînnoirii trupului nostru muritor din nou într-o nestricăciune, taină care ni se descoperă și ni se adevărează prin Hristos cel înviat. Prin Învierea Domnului nostru Iisus Hristos începe o nouă creație al cărui prim membru este El însuși și apoi, prin El, toți cei ce cred și mărturisesc numele Lui. În aceasta constă bucuria Învierii.

C. G. semnează articolul *Folclor și tradiții populare românești*. Folclorul este un neprețuit tezaur care înmănunchează spiritualitatea și experiența de viață cu rădăcini adînci în trecut, ale unui popor. Originalitatea și bogăția folclorului românesc face să trăiască în inima fiecărui român, dragostea și patriotismul, sentimentul strînsei legături cu pămîntul strămoșilor noștri.

I. G., în articolul: *Un român la Paris: Theodor Pallady*, subliniază rolul pe care l-a avut atmosfera și arta pariziană în formarea acestui mare pictor. Spiritul și metoda lui Aman Jean, apoi a lui Gustave Moreau, Aimé Marot și Fernand Cormont l-au influențat pe Theodor Pallady în definitivarea stilului creației sale artistice.

Profesorul G. V. N., făcînd o referință la pilda fiului risipitor, îndeamnă pe toți cei ce s-au rătăcit prin faptele lor de Biserică, să ia aminte la tînărul care, deși a păcătuit față de tatăl său, s-a întors la acesta, recunoscîndu-și greșeala. Această pildă trebuie să trezească în sufletele tuturor pocăința și hotărîrea reînțoarcerii.

Acest număr mai cuprinde poeziile «Răsar în zori» (din revista «Florile dalbe» 1919), «Cîntecul primăverii» (Prof. Octave Barbu), «Primăvara» (Gh. Tăutu), «Schitul Sihla» (Petre Pascu), «Deșertăciunea deșertăciunilor» (P. S. T.) precum și rubricile «Spre aducere aminte» și «Cîteva cugetări pentru V. Boldeanu».

VICARIATUL ORTODOX ROMÂN DIN BANATUL IUGOSLAVIEI

«Credința» — organul Asociației clerului ortodox român P.S.A. Voivodina.

Numărul 1/1974. — «Credem în înviere!... P. C. Pr. Vicar Aurel Uroș remarcă faptul că mucenicii au suferit martiriul nu din disperare sau pentru dezamăgirile vieții, ci pentru credința lor puternică în învierea cea de apoi. De aceea praznicul Sfintelor Paști este sărbătoarea sărbătorilor, care cheamă pe toți credincioșii să-și îndrepte privirile spre învierea cea de obște.

În pagina duhovnicească, P. C. Pr. Ionel Mojic publică articolul *Lumina tinerții curate: Hristos*. Sufletul creștinilor ca tot ce este viu, însetează după lumină și caută lumina. De aceea el dorește să vadă, să știe mereu cine este în apropierea lui.

Moise Ianeș semnează articolul *Cinstirea Maicii Domnului în Sfînta Evanghelie după Luca*. Sfîntul Evanghelist Luca ne arată că Sfînta Fecioară care este «plină de

har», «fericită» și «binecuvîntată între femei», a fost cinstită încă din vremea apostolică. Această cinstită a continuat în tot cursul istoriei creștine așa încît pînă astăzi Sfînta Maria ocupă un loc deosebit în cultul Bisericii lui Hristos.

Pr. Gheorghe Morariu în articolul, *Mîndria și smerenia*, arată că omul stăpînit de mîndrie nu are credință, mîndria fiind potrivnică credinței. Smerenia este cea care ne poate mîntui de mîndrie, și ne duce pe calea spre Hristos.

Articolul, *Oltenii din Banat* este reproducerea unui fragment din lucrarea lui Damian Izveniceanu, *Oltenii din Banat*. Existența oltenilor în Banat este atestată istoricește încă din anii 1641—1646.

Revista mai publică unele știri privind viața parohiilor din cadrul Vicariatului ortodox român din Banatul Iugoslav.

AȘEZĂMINTE ROMÂNEȘTI DE LA IERUSALIM

Revista de teologie și cultură românească «Învierea», editată de Reprezentanța Patriarhiei Române în Ierusalim

Numărul 1—3/ianuarie—martie 1974. Și în acest număr, P. C. Arhim. Lucian Florea, superiorul Așezămintelor românești de la Ierusalim, continuă să schițeze istoria Locurilor Sfinte în diferitele perioade ale istoriei.

De această dată autorul se referă la perioada cuprinsă între fondarea Bisericii creștine și pînă la stăpînirea persană (33—614).

După întemeierea ei de către însuși Mîntuitorul Hristos, Biserica creștină din Ierusalim, încă de la început, a avut o situație precară, suportînd multe persecuții.

În preajma anului 70 d. Hr. mulți creștini din Țara Sfîntă au emigrat, de preferință în Egipt. Reîntorcîndu-se, după liniștirea evenimentelor, o parte dintre ei s-au grupat în așezările lor, de unde plecaseră, iar alții pe Muntele Sionului în jurul Foișorului, unde au înălțat cea dintîi biserică din lume, ale cărei temelii și absidă se văd și astăzi.

Creștinii din Ierusalim au avut de suferit mai tîrziu, în timpul răscoalei lui Bar Kochba cînd la Roma conducerea împăratul Adrian (117—138), Ierusalimul fiind transformat în «Aelia Capitolina». Cu toate aceste greutăți, comunitatea creștină din Ierusalim reușește să se mențină și să aibă în fruntea ei episcopi de seamă, deveniți sufragani celor din Cezareea.

Cu edictul de la Milan (313) în istoria Bisericii din Palestina începe o nouă perioadă. Se refac edificiile de cult iar Sfîntul Mormînt, Golgota și peștera din Betleem devin sanctuare de înaltă pietate și centrul universal religios pentru toată creștinătatea.

Începînd din timpul episcopului Juvenalie (422—458), Biserica din Țara Sfîntă a fost ridicată la rangul de patriarhat.

Apogeul de ascensiune pentru Biserica de la Locurile Sfinte este secolul al VI-lea, cînd se ridică noi biserici, mînăstiri, cămine pentru pelerini, instituții de binefacere și școli.

Începînd cu secolul al VII-lea (614) Ierusalimul și Țara Sfîntă cad sub perși.

Sfîntul Ioan Sinaitul în cultul Bisericii Ortodoxe. Autorul, Înalt Prea Sfîntul Mitropolit Nicolae al Banatului, subliniază locul aparte pe care îl ocupă Sfîntul Ioan Scărarul († cca 649) în cultul ortodox, mai ales prin funcția rituală pe care a îndeplinit-o *Scara însăși*.

Cinstirea acordată *Scării* a mers pînă acolo încît această scriere se așeza în biserică spre a fi citită. Apoi chipul sfîntului și reprezentarea «scării virtuților» apar foarte des în iconografia răsăriteană și în concepția despre desăvîrșirea creștină — urcarea «treaptă» după «treaptă» pe drumul mereu ascendent către împărăția lui Dumnezeu.

Gala Galaction traducător al Bibliei de Teodor Vîrgolici. Preotul-scriitor, Gala Galaction, începînd din anul 1920 se dedică unei vaste și migăloase munci de traducere a Bibliei, întreprindere care va dura aproape două decenii.

De remarcat că pasiunea cu care, se dăruiește tălmăcirii Bibliei a determinat hotărîrea sa de a se hirotoni în preot (21 septembrie 1922) și de a face o vizită la Locurile Sfinte (1926) pentru a cunoaște la fața locului țara în care s-a născut și a propovăduit Mîntuitorul Iisus Hristos.

Diac. Prof. Ioan Ivan, care semnează articolul *Mînăstirea Neamț în istoria monahismului românesc*, prezintă un scurt istoric al acestei mînăstiri și scoate în evidență importanța acesteia pentru monahismul românesc.

Printre primii ctitori ai Mînăstirii Neamț se numără Petru I Mușat (sec. XIV), care pe locul unde trăiau pustnici chilioți, a ridicat biserica și a întemeiat o incintă, lucrare continuată de Ștefan I (sec. XIV), Alexandru cel Bun († 1432), Ștefan cel Mare († 1504).

Mînăstirea Neamț a fost un permanent loc, de unde s-a transmis neștirbită ortodoxia și unde s-a întreținut dragostea de neam și de patrie. De aici s-au ridicat mari personalități, aici s-a dezvoltat gustul pentru frumosul artistic. Mînăstirea Neamț a fost școala ortodoxiei și a ortopraxiei, încălzite de dragostea pentru pămîntul și neamul românesc.

Ea rămîne pentru totdeauna un trecut mereu grăitor și o podoabă a monahismului românesc.

24 Ianuarie — eveniment de seamă din istoria poporului român, de Diac. Emilian Cornițescu.

Acum 115 ani s-a împlinit dorința de multe veacuri a românilor din Moldova, Țara Românească și Transilvania de a se uni într-un stat unitar. Unirea Principatelor Române are o semnificație deosebită, fiind un patrimoniu sacru al națiunii noastre. Ea poate fi definită ca rezultatul firesc al dezvoltării treptate a conștiinței de obîrșie de limbă și de credință a românilor. Pentru poporul român actul de la 24 ianuarie 1859 rămîne una dintre cele mai glorioase pagini din istoria sa.

La rubrica «*Popasuri aniversare*» sînt consemnate două evenimente:

Sărbătorirea, la Patriarhia Română, a zilei de 22 februarie, ziua de naștere a Prea Fericitului Patriarh Justinian. (Cu acest prilej și la biserica ortodoxă română din Ierusalim s-a oficiat un Te Deum, adresîndu-se Prea Fericitului Patriarh Justinian o telegramă de felicitare.

La 14 martie a.c. s-a sărbătorit în cadrul Patriarhiei Ortodoxe a Ierusalimului, pomenirea Sfîntului Benedict, patronul Sanctității Sale Benedict, patriarhul Ierusalimului. Cu acest prilej, P. C. Arhim. Lucian Florea, luînd parte la festivitatea care a avut loc în Sala sinodală, a felicitat pe Sanctitatea Sa Benedict, în numele Prea Fericitului Patriarh Justinian, dăruindu-i din partea Prea Fericirii Sale o cruce cu dedicația specifică zilei.

Dintre preocupările ecumenice consemnate în acest număr de revistă menționăm:

— Intre 9 iulie și 15 august 1973, la Institutul Ecumenic de cercetări și studii teologice din Ierusalim, sub auspiciile «Fraternității de cercetări teologice» din Israel a avut loc «Seminarul nădejzii».

— În cadrul săptămîinii «Unitatea creștină», în luna ianuarie 1974 s-au desfășurat la Ierusalim mai multe sesiuni ecumenice ținute în bisericile catolică, anglicană, armeană și luterană. Programul acestei săptămîni s-a încheiat cu un serviciu religios oficiat la Foișor, pe Muntele Sinai și apoi în grădina Getsimani.

La 19 februarie a.c., în cadrul «Fraternității Ecumenice» a avut loc conferința «Experiența Sîmbetei».

Intre 2—5 martie a.c. s-a ținut la Ierusalim conferința mondială cu tema «Duhul Sfînt».

Sub titlul «Descoperiri arheologice și hidraulice» sînt inserate următoarele știri:

La Ein Arub s-a descoperit o peșteră care se presupune că a fost folosită ca adăpost de luptătorii evrei în anul 70 și apoi în timpul revoltei lui Bar Kochba, între anii 132—135.

Pe ruinele uneia dintre marile cetăți cananeo-israelite, Hațor, s-a descoperit o instalație hidraulică subterană.

În pustiu Sinai și Neghev s-a descoperit un bazin plin cu apă potabilă cu o suprafață de 15.000—20.000 km.².

Revista mai consemnează alegerea noului episcop vicar al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Prea Sfințitul Adrian Botoșeneanu precum și a noului titular al Bisericii Sinaiului, Înalt Prea Sfințitul Damianos Samartzis.

Sînt publicate, de asemenea, unele aprecieri la adresa celor ce se îngrijesc de editarea revistei «Invierea» precum și poeziile «Cîntec de bucurie» (Zaharia Stancu) și «Doina» (Ana Blandiana).

PAROHIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DIN SUECIA

Publicația religios-culturală «Candela», *Numărul 1/1974* se deschide cu articolul *Sfinții ortodocși români*, de Pr. Prof. Mircea Păcurariu. Autorul face referire la festivitățile care au avut loc, în luna octombrie 1955, în cadrul Bisericii Ortodoxe Române, cu prilejul canonizării unor sfinți români și a generalizării cinstirii unor sfinți ale căror moaște se găsesc în țara noastră și care erau cinstiți numai în anumite regiuni. Sînt redată, pe scurt, cîteva date din viața celor șapte sfinți români canonizați: Sfîntul Ierarh Calinic de la Cernica (11 aprilie), Sfinții Ilie Iorest și Sava Brancovici (24 aprilie), Sfîntul Iosif cel Nou de la Partoș (15 septembrie), Cuvioșii Mărturisitori Visarion Sarai și Sofronie de la Cioara împreună cu mucenicul Nicolae Oprea din Săliștea Sibiului (21 octombrie).

S-a generalizat cultul Sfîntului Dimitrie Basarabov (27 octombrie), al Cuvioasei Parascheva (14 octombrie), Sfîntului Grigore Decapolitul (20 noiembrie), Sfinților Nicodim de la Tismana și Sfîntului Ioan Valahul sau Românul (12 mai).

Pr. Prof. Dr. Alexandru Ciurea, în articolul *Acțiuni ale clericilor ortodocși-români din Moldova și Muntenia în favoarea unirii Principatelor de la 1859*, subliniază contribuția Bisericii Ortodoxe Române și a slujitorilor ei la realizarea actului Unirii din 1859.

Constantin-George Săndulescu propune tuturor cititorilor români din Suedia ai revistei «Candela» înființarea unei noi rubrici intitulată «Forum: Rostirea românească». Domnia sa subliniază faptul că această rubrică este deschisă «tuturor celor ce simt că au cîte ceva de spus despre rostirea românească».

Pr. Dumitru Bodale în meditația *Rugăciunea preotului Zaharia* scoate în evidență eficiența și puterea rugăciunii. Preotul Zaharia, ca să scape de batjocura de a nu avea copii s-a rugat toată viața ca Dumnezeu să-i dea bucuria de a fi tată. Și Dumnezeu i-a ascultat ruga sa. De aceea rugăciunea trebuie să fie una din preocupările de seamă ale sufletului nostru.

Pelerinaj la minunile bisericesti din România. Ing. Ștefan Cantacuzino face o scurtă prezentare a călătoriei pe care a făcut-o, împreună cu soția, în anul 1973, ca invitați ai Patriarhiei Române. Domnia sa a rămas adînc impresionat de tot ce-a văzut în România și mulțumește Preafericitului Patriarh Justinian pentru această mare bucurie sufletească.

Cu gîndul la Sfintele Paști ce se apropie Cristina Crișan re trăiește acele sentimente de înălțătoare bucurie duhovnicească pe care creștinii noștri le simt în noaptea Sfintei Învieri.

La rubrica *Din activitatea parohiei (1 I—31 III 1974)* consemnăm:

— *Slujbe religioase oficiate la Stockholm, Jönköping și Malmö.* La Malmö 10 martie 1974 s-a înființat filiala din Malmö a parohiei ortodoxe române din Suedia.

— *Participarea preotului paroh la diferite slujbe și reuniuni ecumenice.*

Dl. Sandu Ștefan, cîntărețul parohiei ortodoxe române din Suedia, recenzează studiul D-lui Lars Österlin *Den Lutherska Kyrkam i Rumänien*, apărut în «Missions Orientering», nr. 1—2/1973, p. 3—13. Dl. Lars Österlin de la Facultatea de teologie din Lund a scris acest studiu după o vizită în România și asistarea la o slujbă festivă și o predică a Episcopului Albert Klein la Biserica Neagră din Brașov cu prilejul comemorării tezelor lui Martin Luther. Autorul studiului prezintă unele aspecte mai importante din istoria și viața Bisericii Luterane din România.

Tot Dl. Sandu Ștefan face recenzie articolului *Den Ortodoxa Kyrkam i Dagens Sverige*, publicat de protopresbiterul Christofer Klasson în «Missions Orientering», 1—2, 1973, p. 14—21. Articolul constituie o prezentare rezumativă a vieții bisericesti ortodoxe din Suedia.

O altă recenzie, sub semnătura Alici, face o scurtă prezentare a *Almanahului Bisericii Luterane din insula Gotland*, tipărit pe o perioadă de cinci ani, oprindu-se în special asupra studiului Episcopului Olof Herrlin, intitulat *Den bibliska skapelse-tanken och moderna skapelse-teorier* (Creația după concepția biblică și teoriile mo-

derne). Autorul prezintă în acest studiu teoriile moderne despre apariția lumii și a universului în raport cu vechiul concept biblic despre crearea lumii.

Rubrica «Diferite știri» cuprinde :

— Înființarea la 8 septembrie 1973, la Stockholm, a clubului românesc «Dacia».

— În ziua de 25 ianuarie 1974, în cadrul clubului «Dacia» s-a comemorat 115 ani de la Unirea Principatelor Române. A conferențiat președintele clubului, Dl. Valentin Toca.

— Intre 14—21 martie a.c., parohia ortodoxă română din Suedia a avut oaspete pe Prea Sfințitul Episcop Antonie Ploieșteanul.

Revista mai cuprinde poeziile «Învăț de la toate» (din lirica norvegiană), «Justiție cu tâlc» (Cristea Budurea), precum și rubricile «Cuvinte din Sfânta Scriptură», «De la Sfinții Părinți», «Înțelepciunea românului» «Scrisori către Candela și Parohie» și «Filă de calendar».

PAROHIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DIN MELBOURNE (AUSTRALIA)

«Altarul străbun», publicație editată de parohia ortodoxă română «Sfinții Petru și Pavel» din Melbourne. Numărul 1/ianuarie—februarie 1974, începe cu *Devotament și slujire*, sub semnătura Redacției, și scoate în evidență modul cum Dl. Mircea Lăzărescu, președintele comitetului parohial din Melbourne, ajutat de Dl. Gheorghe Pantelimon, vicepreședinte și Dl. Florea Mihai, episcopul-casier al acelei parohii, sprijină și lansează problemele parohiale, punându-și în slujba parohiei întreaga lor capacitate și întregul lor suflet. Noul comitet parohial, ales la 10 februarie a.c., dorește să găsească căile cele mai eficace de comuniune și de organizare a parohiei.

P. C. Pr. Dumitru Găină în articolul *Contribuția clericului român din Transilvania la înființarea statului unitar național român*, subliniază rolul pe care l-au avut slujitorii Bisericii Ortodoxe Române de-a lungul veacurilor în istoria zbuciumată a patriei noastre.

Diac. Constantin Iana, semnează articolul *Respectul credinței și datinilor strămoșești*.

Pr. Dumitru Bodale, în *Mărturișiți pe Domnul*, remarcă puterea de convingere a faptelor bune pentru orice om robit de păcat.

Pr. Dumitru Găină, în *Dialog cu soții Sorani*, scoate în evidență importantul rol pe care îl au soții Eufrosina și Alfred Sorani la împlinirea năzuințelor parohiei ortodoxe române din Melbourne.

La rubrica Știri din viața parohiei sînt consemnate mai multe evenimente.

Numărul 2/martie—aprilie 1974. Mircea Lăzărescu publică articolul *Paștile 1974*, în care ne descrie modul cum s-au sărbătorit Sfintele Paști în anul 1974 la parohia ortodoxă română din Melbourne.

P. C. Pr. Dumitru Găină, continuînd articolul din nr. 1/1974, al publicației «Altarul străbun», intitulat *Contribuția clericului din Țara Românească și Moldova la înființarea statului unitar național român*, prezintă unele chipuri de clerici care au luptat și suferit pentru dobîndirea năzuințelor poporului român.

Sînt date apoi știrile privind viața parohiei.

♦ ÎNȘEBEHĂRI DIN VIAȚA PĂTRIEI ♦

PARTICIPAREA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN ACTIVITATEA «FRONTULUI UNITĂȚII SOCIALISTE» DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA *

Printre evenimentele cele mai importante ale anului 1974, la loc de frunte se situează și participarea în totalitate a ierarhilor, clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române la activitatea «*Frontului Unității Socialiste*». Zicem în totalitate, fiindcă de la început din acest for al țării au făcut parte reprezentanți ai ierarhiei și clerului Bisericii Ortodoxe Române.

Participarea efectivă nu este decît o confirmare a ceea ce, de fapt, s-a realizat încă de la constituire. Biserica Ortodoxă Română totdeauna a fost alături de popor și a contribuit la ridicarea nivelului de trai material și spiritual al credincioșilor. Așadar, nu este de mirare faptul că, participînd și la activitatea «*Frontului Unității Socialiste*», își face o datorie de onoare și confirmă loialitatea desăvîrșită față de aspirațiile credincioșilor ei.

«*Frontul Unității Socialiste*» este o rezultată a unității de gîndire și realizare a întregului popor român, a întregii națiuni socialiste, indiferent de naționalitate, religie sau convingeri religioase. În acest sens, Biserica Ortodoxă Română, consideră participarea sa la acest for ca o împlinire a misiunii sale și strîngerea pe mai departe a legăturilor cu poporul, așa cum au dorit toți înaintașii noștri luminați de un sincer și real patriotism.

1. Constituirea Frontului Unității Socialiste

Constituit la 19 noiembrie 1968, «*Frontul Unității Socialiste*» reprezintă un moment de mare importanță în viața poporului și a țării noastre, marcînd o nouă etapă în întărirea unității și solidarității fiilor Patriei noastre. El se afirmă ca o formă superioară de manifestare a unității de voință și de acțiune a întregului popor pentru propășirea lui

* *Textul integral a fost tipărit și trimis fiecărei parohii a Bisericii Ortodoxe Române sub formă de Circulară.*

Domnul *Nicolae Ceaușescu*, Președintele «Frontului Unității Socialiste»

materială și spirituală, pentru sporirea prestigiului țării noastre pe plan intern și extern.

Expresie a unității noastre naționale, «Frontul Unității Socialiste» asigură, în jurul Conducerii de Stat, participarea tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, de credință religioasă, a întregului popor la viața nouă din țara noastră. Caracterul profund democratic și reprezentativ al acestui organism se manifestă în însăși structura sa, căci unește în rîndurile sale «organizații de masă, obștești, profesionale, cooperatiste, consilii ale oamenilor muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare, uniuni ale creatorilor, asociații și societăți științifice, culturale și sportive, *Culte*, precum și alte organizații».

Frontul Unității Socialiste, fiind cel mai larg organism democratic, cu caracter reprezentativ, asigură cadrul organizatoric pentru mobilizarea energiei și capacității tuturor categoriilor sociale și organizațiilor obștești, în scopul înfloririi continue a Patriei și a creșterii prestigiului ei pe plan mondial. El promovează colaborarea și alianța strînsă dintre muncitori, țărani, intelectuali și celelalte categorii sociale și contribuie la crearea unei puternice alianțe frățești între români, maghiari, germani, sîrbi, ucrainieni și alte naționalități, între toți cei ce muncesc în România. Toți aceștia sînt hotărîți să asigure dezvoltarea liberă și independentă a țării și să contribuie la promovarea păcii, securității și cooperării între toate popoarele lumii. Acest lucru a fost subliniat de Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea ținută la deschiderea primului Congres al Frontului Unității Socialiste: «El constituie expresia unității întregului nostru popor în lupta pentru înfăptuirea politicii de construcție socialistă, de pace și colaborare internațională a României».

2. Biserica Ortodoxă Română alături de popor și aspirațiile lui

Biserica Ortodoxă Română și-a împlinit de-a lungul veacurilor, pe aceste meleaguri, destinele sale cu cele ale poporului român și a rămas strîns legată de preocupările acestuia spre mai bine. Ținînd seama de scopurile înalte pe care le urmărește Frontul Unității Socialiste, Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a luat în dezbatere, în ședința sa din 25 aprilie 1974, problema participării întregii Biserici Ortodoxe Române la activitatea acestui organism.

În cuvîntarea sa, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, subliniind importanța și lucrarea multilaterală a acestui organism în viața nouă a societății noastre românești, a arătat următoarele:

Așa cum vă este cunoscut, noi avem deja anumiți ierarhi și preoți care activează din partea Bisericii Ortodoxe Române în acest important organism. Considerăm însă că în contextul actual există condiții pentru a depăși stadiul unei participări parțiale, izolate sau sporadice. În calitatea noastră de for suprem de conducere al Bisericii Ortodoxe Române, ținînd seama de scopurile înalte pe care le urmărește Frontul Unității Socialiste, socotim că este o importantă datorie de conștiință să ne manifestăm în mod public voința și hotărîrea noastră de a proclama

participarea întregii Biserici Ortodoxe Române la activitatea Frontului Unității Socialiste. Această prezență își găsește temei în învățătura noastră de credință și în preceptele moralei creștine ortodoxe, care povăduiesc săvârșirea binelui, a iubirii, colaborării și păcii între oameni și popoare ... De aceea, vă rog să fiți de acord să prezentăm Președintelui Frontului Unității Socialiste, Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, hotărîrea noastră de a participa — de pe pozițiile și cu mijloacele noastre proprii — la acțiunile și scopurile urmărite de acest înalt for și organ de lucru și manifestare românească : Frontul Unității Socialiste.

Propunerea Întîistătătorului Bisericii a fost urmată de dezbateri, la care au luat cuvîntul : I.P.S. Iustin, mitropolitul Moldovei și Sucevei, I.P.S. Nicolae, mitropolitul Ardealului, I.P.S. Nicolae, mitropolitul Banatului ; I.P.S. Teoctist, mitropolitul Olteniei, I.P.S. Arhiepiscop Teofil al Clujului, P. S. Episcop Visarion al Aradului, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, P. S. Nestor Severineanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei.

Vorbitorii și toți membrii Sfîntului Sinod al Bisericii și-au exprimat deplinul lor acord cu propunerea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, subliniind rolul Frontului Unității Socialiste în viața poporului român. De aceea, «ținînd seama de scopurile înalte pe care le urmărește Frontul Unității Socialiste ca for și organ de lucru pentru promovarea solidarității cetățenilor Patriei noastre și întărirea unității socialiste, și pe care de la înființare l-am sprijinit», Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărît : a) «Biserica Ortodoxă Română participă la activitatea Frontului Unității Socialiste ; b) Biserica Ortodoxă Română va participa la Congresul Frontului Unității Socialiste prin 25 reprezentanți ; c) Biserica Ortodoxă Română va fi reprezentată în Consiliul Național al Frontului Unității Socialiste prin 5 reprezentanți». Sfîntul Sinod a delegat apoi, nominal, pe cei 25 de reprezentanți ai săi la Congres și a recomandat Congresului pe cei 5 reprezentanți ai săi pentru Consiliul Național al Frontului Unității Socialiste (Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române ; I.P.S. Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei ; I.P.S. Nicolae, Mitropolitul Ardealului ; I.P.S. Teoctist, Mitropolitul Olteniei și I.P.S. Nicolae, Mitropolitul Banatului).

3. Hotărîrea Bisericii Ortodoxe Române de a participa activ la «Frontul Unității Socialiste»

Cu însuflețire și entuziasm, Biserica Ortodoxă Română aduce la cunoștința Conducerii de Stat hotărîrea ei luată în Sfîntul Sinod, de a participa la activitatea Frontului Unității Socialiste. Astfel, în ziua de 3 mai 1974, Domnul Emil Bodnaraș, Vicepreședinte al Consiliului de Stat, a primit delegația Bisericii Ortodoxe Române, precum și pe toți șefii Cultelor din Republica Socialistă România în prezența Domnului Profesor Dumitru Dogaru, Președintele Departamentului Cultelor, și a Domnului Gheorșe Nenciu, Vicepreședinte al Departamentului Cultelor. Biserica

Ortodoxă Română a fost reprezentată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian însoțit de I.P.S. Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei și de P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, Vicar Patriarhal.

După prezentarea protocolară, a luat cuvântul *Domnul Profesor Dumitru Dogaru*, Președintele Departamentului Cultelor, care a prezentat Domnului Vicepreședinte al Consiliului de Stat, Emil Bódnaraș, hotărîrea unanimă a tuturor Cultelor din Republica Socialistă România de a participa la activitatea Frontului Unității Socialiste, ca expresie a patriotismului și a bunelor legături ale acestora cu poporul și cu interesele și năzuințele lui. Domnia Sa a arătat că această hotărîre a Cultelor este conformă cu întreaga activitate desfășurată de Culte, chiar de la începutul Orînduirii socialiste din țara noastră.

Din partea tuturor cultelor creștine a luat cuvântul *Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian*, care, printre altele, a spus :

Prezența noastră aici este determinată de un eveniment de o excepțională importanță și anume : comunicarea și pe această cale a actului participării tuturor cultelor religioase la activitatea Frontului Unității Socialiste din Republica Socialistă România ca organism democratic cu caracter larg reprezentativ, menit să polarizeze în jurul său toate capacitățile noastre, avînd în fruntea sa, ca președinte, pe însuși Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România. Exprimînd convingerile și sentimentele clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române precum și pe ale conducătorilor clerului și credincioșilor tuturor cultelor din țara noastră, doresc să vă asigur, Domnule Vicepreședinte, că participarea noastră la activitatea Frontului Unității Socialiste nu este un act de complezență, un răspuns formal la invitația cuprinsă în articolul 14 din Statutul Frontului. Hotărîrea noastră este rezultatul unei atente examinări a scopurilor urmărite de acest organism și a programului său de activitate. După cum în organismele intercreștine și bisericesti din care facem parte, noi am înțeles să slujim, odată cu scopurile religioase și interesele țării noastre, tot astfel înțelegem ca, participînd la munca Frontului Unității Socialiste, să ne îndeplinim o sarcină de mare răspundere : slujirea Patriei și sprijinirea eforturilor ei pentru ridicarea nivelului de viață a poporului nostru, pentru apropierea între popoare, pentru înțelegere, dreptate socială și pace trainică în lume ... Doresc să vă asigur, Domnule Vicepreședinte, că noi, Conducătorii Cultelor creștine, prin participarea la activitatea Frontului Unității Socialiste, ne luăm asupra noastră sarcina de a îndruma pe clericii și credincioșii noștri să ia parte activă la toate acțiunile întreprinse de forurile de conducere ale acestei organizații (Conferințele județene, municipale, orășenești, comunale și, respectiv adunarea generală sătească...). Cu aceste convingeri, mărturisiri și asigurări, Vă rugăm, Domnule Vicepreședinte, să vă faceți interpretul nostru al tuturor, pe lângă Domnul Președinte al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, spre a-i transmite, și cu acest prilej, expresia sentimentelor noastre de înaltă prețuire, și urările noastre de sănătate, viață îndelungată și putere de

muncă, pentru îndeplinirea cu succes a istoricei sale misiuni, în slujba Patriei noastre și a poporului român. De asemenea, Vă rugăm să primiți și Domnia Voastră, Domnule Vicepreședinte, urările noastre de sănătate, viață înalungată și continui realizări fericite în sarcina de mare răspundere ce îndepliniți pentru armonioasa și rodnică cooperare între Conducerea Statului nostru și Cultele religioase din România.

Din partea celorlalte culte au vorbit: *Domnul Moses Rozen, Șef-rabin al Cultului mozaic, în numele Federației Comunităților evreiești mozaice din Republica Socialistă România și Domnul Iakub Mehmet, șeful Cultului musulman din România.*

Răspunzând tuturor acestora, *Domnul Emil Bodnaraș, Vicepreședinte al Consiliului de Stat, a apreciat hotărîrea unanimă a Cultelor din România, de participare la activitatea Frontului Unității Socialiste, ca pe un act de înaltă conștiință cetățenească și ca pe o dovadă a prezenței active a cultelor în viața Patriei. Domnia Sa a asigurat pe reprezentanții cultelor că actul de participare la activitatea Frontului Unității Socialiste va fi apreciat la adevărata lui valoare și semnificație și că va comunica această hotărîre a cultelor Președintelui Republicii, care este în același timp și Președintele Frontului Unității Socialiste, Domnul Nicolae Ceaușescu. Idealurile, pentru care este chemat Frontul Unității Socialiste să militeze, sînt, pe teren intern: propășirea multilaterală a Patriei; iar pe teren extern: lupta pentru pace și egalitate, pentru suveranitate, independență și neamestec în treburile interne ale altor țări. Cultele, care se bucură la noi în țară de libertate și egalitate și nu sînt supuse nici unui fel de discriminări, vor putea să recunoască, în aceste idealuri, și propriile lor idealuri, de cetățeni loiali ai Patriei, care nu găsesc nici o contradicție între aceste idealuri și propriile lor convingeri religioase. Dealtfel, vorbitorii au accentuat că fiecare cult găsește în propria lui învățătură acele temeuri care îl îndreptățesc plenar să adere la ideile și scopurile urmărite de Frontul Unității Socialiste în țara noastră. De aceea, continuă Domnul Vicepreședinte Emil Bodnaraș, toți credincioșii sînt chemați să ia parte activă la această muncă de propășire a Patriei noastre, așa cum au făcut-o și în trecut.*

4. Primul Congres al Frontului Unității Socialiste

Lucrările și hotărîrile primului Congres al Frontului Unității Socialiste, care a avut loc în zilele de 23 și 24 mai 1974, în București în sala Palatului Republicii, constituie un eveniment grandios în viața social-politică a țării, care deschide calea unei și mai ample mobilizări a tuturor energiilor națiunii în ampla operă de făurire a societății noastre românești actuale.

Întrunind 2573 de delegați și peste 400 de invitați, Cultele din țară fiind reprezentate prin 77 de delegați, acest congres a oferit o impresionantă imagine a unității tuturor categoriilor sociale, a întregii obști a fiilor acestui pămînt, indiferent de profesii sau vîrstă, de naționalitate sau convingeri religioase. El este o expresie a dragostei și încrederii care sudează întregul popor în jurul Conducerii țării noastre una-

nim prețuită de toți cetățenii Patriei, pentru lucrarea ei istorică de dezvoltare a întregii economii, a bunăstării generale a celor de la orașe și sate pentru promovarea și dezvoltarea culturii, literaturii, artei, a științei și tehnicii, într-un cuvânt pentru progresul spiritual și material al întregului popor, în concertul tuturor popoarelor și statelor lumii.

Congresul a dat o înaltă apreciere și a aprobat în unanimitate expunerea *Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu*, privind «Rolul și sarcinile Frontului Unității Socialiste în îndeplinirea programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, a politicii externe a României de pace și colaborare».

Înfățișând marile succese obținute de poporul român în răstimpul celor 30 de ani care au trecut de la eliberarea Patriei, și realizările istorice, dobândite pe calea făuririi vieții celei noi, Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu a făcut o profundă și dezvoltată analiză a stadiului actual de dezvoltare a societății noastre românești și a problemelor esențiale ale mersului ei înainte. În contextul acestor realități, în expunerea făcută au fost definite cu claritate direcțiile principale în care Frontul Unității Socialiste trebuie să-și îndrepte activitatea, pentru a aduce o contribuție tot mai însemnată la îndeplinirea Programului de dezvoltare a Patriei și ridicarea nivelului de bunăstare și civilizație a întregului popor, la consolidarea coeziunii tuturor forțelor din țara noastră, la dezvoltarea democrației, la atragerea cetățenilor, de la orașe și sate, la conducerea Statului, a treburilor obștești.

Referindu-se la rolul important pe care Frontul Unității Socialiste trebuie să-l aibă în etapa actuală a dezvoltării societății românești, Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, a spus următoarele : *Prin unirea organizațiilor de masă și obștești, care reprezintă marea majoritate a populației țării ... în cadrul Frontului Unității Socialiste se creează un adevărat forum național, în care masele populare cele mai largi, toți oamenii muncii fără deosebire de naționalitate, participă efectiv la conducerea societății. Tocmai, de aceea, Frontului îi revin sarcini importante în coordonarea activității tuturor organizațiilor componente, astfel încât fiecare să-și poată îndeplini cât mai bine rolul ce-i revine în societate, să poată asigura o participare efectivă și cât mai activă a membrilor în viața politică și social-economică a țării. Frontul Unității Socialiste va trebui să asigure antrenarea la acțiunile pe care le întreprinde, a tuturor organizațiilor din care este alcătuit, precum și exercitarea unui control reciproc între acestea, în vederea realizării cu forțe comune a obiectivelor unice, care decurg din Programul de Stat ce corespunde intereselor vitale ale întregii noastre societăți socialiste.*

În cursul aceleiași expuneri, Domnul Președinte al Republicii Socialiste România a definit poziția și activitatea Cultelor în viața societății noastre actuale, la făurirea și dezvoltarea căreia au datoriat să participe activ toți cetățenii Patriei noastre, indiferent de convingerile religioase pe care le împărtășesc. Plecând de la realitățile existente în

viața socială a țării noastre, Domnul Președinte a subliniat rolul și lucrarea cultelor în următoarele cuvinte :

Noi pornim constant de la necesitatea respectării conștiinței, deci și a credinței religioase a tuturor cetățenilor țării. Desigur, fiind comuniști, promovăm concepția materialist-dialectică și istorică despre viață și lume și acționăm în toate împrejurările pe baza acestei concepții științifice. În același timp, am respectat și respectăm concepțiile altora, inclusiv credințele religioase și dreptul de a fi practicate. Dealtfel, după cum se știe, în spiritul acestui principiu, în Constituția țării există prevederi clare ce asigură desfășurarea normală a activității cultelor, practicarea religiei. În conformitate cu aceste prevederi, în România își desfășoară activitatea 14 culte religioase al căror statut este recunoscut de stat. Pe această bază, cultele își au locul lor bine definit în stat. Desigur, ele trebuie să se încadreze în normele fundamentale ale statului și societății noastre socialiste, să participe activ la îndeplinirea obiectivelor de dezvoltare economică și socială a țării. Dacă credința este o problemă de conștiință personală a fiecărui cetățean, iar statutul cultelor este recunoscut de stat în conformitate cu Constituția țării, asigurând practicarea de către cetățeni a uneia sau alteia dintre credințe, în același timp trebuie să spunem deschis că toți cetățenii indiferent de concepția lor filozofică sau de credința lor religioasă, trebuie să respecte cu sfințenie legile țării.

Aceste obligații, se înțelege, trebuie îndeplinite de către culte care, în activitatea lor, sînt chemate să respecte Constituția, legile țării, orînduirea socialistă din România. Pornind de la aceste principii, precum și de la relațiile sociale existente în țara noastră, am considerat că și cultele, reprezentanții lor pot, și este bine, să participe la activitatea Frontului Unității Socialiste. Dealtfel, trebuie să menționez că, prin aceasta, nu facem altceva decît să constatăm o realitate care se manifestă de mult timp tot mai puternică în societatea noastră socialistă. Ne situăm consecvent pe poziția că nu trebuie făcută, față de cetățenii țării, nici o deosebire de naționalitate, limbă, rasă sau concepție religioasă, că toți, fără nici o diferență, trebuie să se bucure de drepturi și îndatoriri egale.

O realitate a vieții noastre sociale este că toți cetățenii, fără nici o deosebire, acționează în strînsă unitate, pentru îndeplinirea programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, pentru întărirea suveranității și independenței țării, pentru bunăstarea și fericirea întregului nostru popor.

În spiritul acestor principii, Frontul Unității Socialiste creează un cadru organizatoric tot mai larg, mai corespunzător pentru unirea forțelor întregului popor, fără deosebiri de vreun fel sau altul, pentru participarea activă a tuturor cetățenilor la întreaga viață economică și socială, la conducerea tuturor domeniilor de activitate, la elaborarea și îndeplinirea politicii interne și externe a țării.

Prin bogăția de idei și măsuri concrete pe care le preconizează, expunerea Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii, consti-

tuie un important și cuprinzător program de acțiune pentru întreaga activitate a Frontului Unității Socialiste care contribuie la aplicarea intereselor poporului nostru, a colaborării între popoare, a statornicirii în viață a politicii interne și externe a României socialiste pusă în slujba păcii în lume, a făuririi unei lumi mai bune și mai drepte.

Atît în ședințele de lucru în comisii, cît și în ședințele plenare, Congresul a dezbătut, într-un spirit de înaltă responsabilitate, problemele cele mai importante ale dezvoltării actuale și de perspectivă ale societății românești, rolul și sarcinile ce revin Frontului Unității Socialiste în ansamblul vieții din țara noastră, în unirea forțelor și energiilor întregului popor, pentru realizarea programului de făurire a societății noi din Patria noastră.

Reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române, precum și ai altor culte, au participat la lucrările desfășurate în *Comisiile de politică externă, agricultură și controlul obștesc*.

La dezbaterile care au avut loc în Comisia de politică externă au luat cuvîntul Domnul Dr. Șef-Rabin Moses Rozen, al Cultului mozaic, Domnul Muftiu Mehmet Iacob al cultului musulman și Dl. Episcop Laszlo Papp al Bisericii Reformate care au subliniat în intervențiile lor, prestigiul României socialiste pretutindeni, în lume.

Participanții la dezbateri au evidențiat aportul Frontului Unității Socialiste și al organizațiilor componente la dezvoltarea și diversificarea relațiilor de prietenie și colaborare cu popoarele și statele lumii. De o înaltă apreciere s-a bucurat activitatea constructivă a statului nostru pentru soluționarea problemelor majore care confruntă astăzi omenirea, realizarea securității europene, rezolvarea pe cale pașnică a conflictelor din Orientul Mijlociu și Indochina, realizarea dezarmării pentru așezarea raporturilor dintre state pe bază de justiție și echitate internațională.

La lucrările *Comisiei pentru agricultură*, a luat cuvîntul I. P. S. Teoctist Arăpaș, Mitropolitul Olteniei, care a spus următoarele :

Vă rog să-mi îngăduiți să dau expresie bucuriei pe care o împărtășim noi, slujitorii cultelor, participînd la acest înălțător congres, alături de Dumneavoastră toți, neobosiți gospodari ai ogoarelor, care plămădiți din zori și pînă în noapte pîinea noastră cea de toate zilele. Prezența noastră în acest înalt forum al agriculturii este urmarea participării Bisericilor noastre la acțiunile și idealurile nobile ale Frontului Unității Socialiste, participare care a izvorît din atașamentul și patriotismul nostru fierbinte, ca fii ai harnicului nostru popor și, în același timp, cetățeni ai Patriei dragi. La sprijinirea mărețelor acțiuni obștești specifice orînduirii care transformă întreaga țară într-o grădină înfloritoare, ne-a îndemnat și neîncetat ne îndeamnă însăși învățătura noastră de credință.

Ne-a fost dat să ascultăm magistrala cuvîntare rostită la deschiderea Congresului de mult-stimatul Președinte al Republicii Socialiste România, Dl. Nicolae Ceaușescu. Nu putem să nu mărturisim impresia

vie ce ne-a stăpînit sufletele, pentru această deschidere a tuturor energiilor națiunii noastre, pentru avîntul și încrederea în viitorul strălucit și creșterea prestigiului scumpei noastre țări, urmărite cu atîta perseverență de către conducătorul poporului nostru. Prin bogăția cuprinsului, prin puternica și realista pătrundere a tuturor problemelor din viața omenirii și prin orizontul larg și luminos, pe care îl deschide pe calea avîntului creator, al belșugului și păcii în lume, această cuvîntare îmbogățește tezaurul de gîndire și de înfăptuiri cu care cel dintîi președinte al țării noastre a obișnuit întreaga suflare românească. Ne-a impresionat și ne-a mișcat adînc fiecare pasaj, fiecare frază, deoarece în miezul tuturor s-a resimțit puternic dragostea de popor, dăruirea pentru înfăptuirea a tot ceea ce înalță Patria pe noi culmi de înflorire și civilizație, grija continuă pentru formarea omului nou, a omului dreptății și cinstei, a făuritorului de bunuri materiale și spirituale. Înscrise în Statutul Frontului Unității Socialiste și în rezoluția pe care am ascultat-o, aceste țeluri epocale se vor transforma în realitate vie.

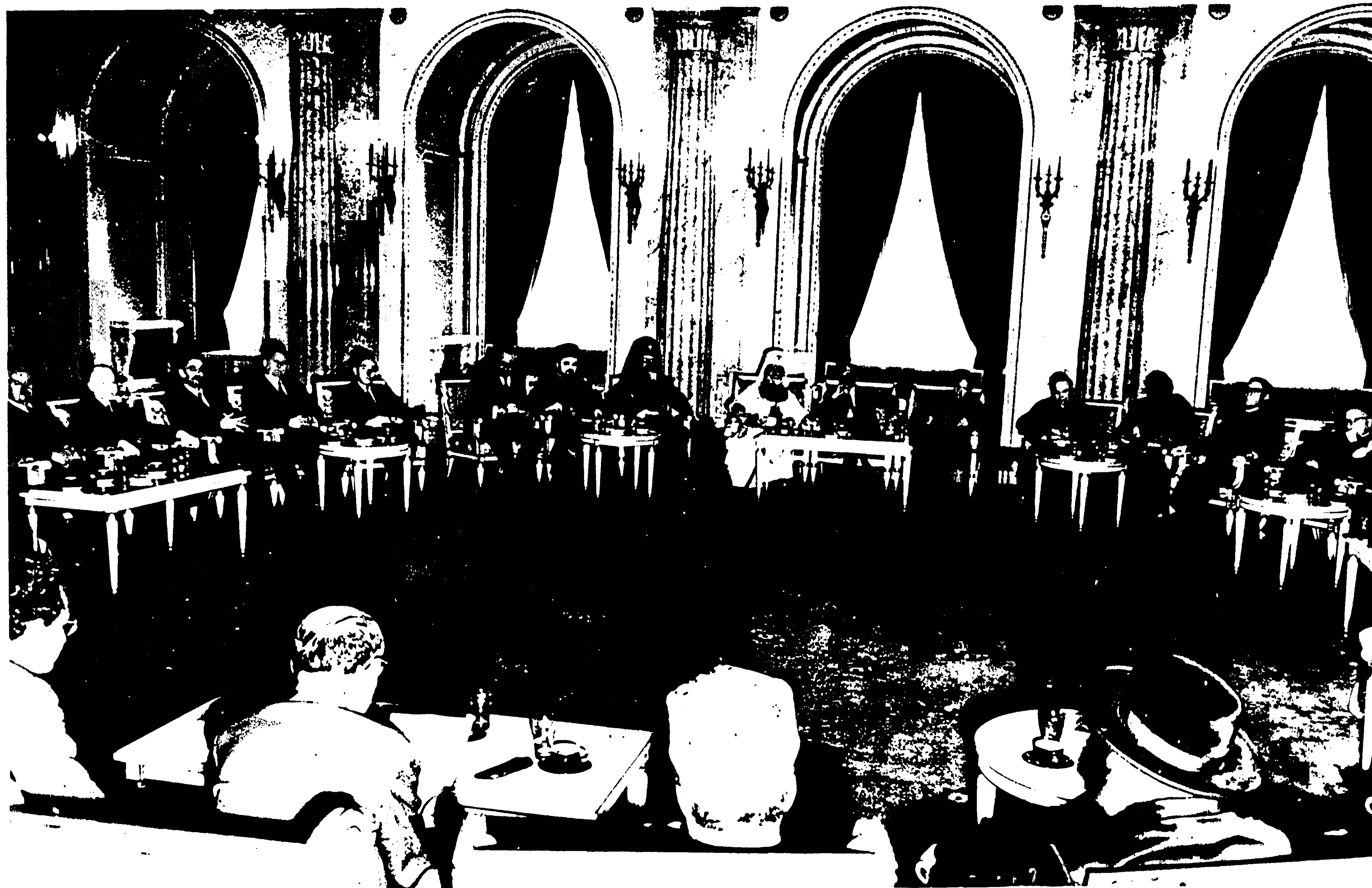
Imi exprim și de la această tribună deplina mea adeziune și respectuoasa admirație pentru aceste înălțătoare principii, atît ca reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române ai cărei slujitori trăiesc satisfacția sprijinului tot mai sporit acordat acțiunilor legate de înflorirea agriculturii și alături la aceasta, în același timp, aceleași simțăminte ale tuturor celorlalți delegați ai cultelor prezenți aici. Împreună deci, încredințăm Conducerea noastră de stat și personal pe Dl. Președinte al Republicii Nicolae Ceaușescu, de adîncă noastră recunoștință pentru cadrul atît de luminos și de limpede arătat activității cultelor din țara noastră.

Dîndu-ne seama de însemnătatea acestui fapt, care deschide tuturor slujitorilor și credincioșilor noștri posibilități largi pentru a-și mărturisii prin graiul faptelor — în chip cît mai plenar — atașamentul și patriotismul lor fierbinte, ne afirmăm și cu acest prilej hotărîrea de a sprijini și pe mai departe, cu sporit efort, acțiunile Frontului Unității Socialiste.

Ne vom strădui ca cinstea de a fi prezenți la acest mare Congres să o răsplătim prin răspunsul nostru hotărît și neabătut alături de hărnicul nostru popor român. Și acest adevăr se arată și mai plin de însuflețire, atunci cînd este vorba de înflorirea ogoarelor și a plaiurilor Patriei noastre. Cunoaștem prisosul de grijă ce se acordă de către stat și județe acestei ramuri a economiei noastre naționale, precum și spiritul gospodăresc de care sînteți însuflețiți. Folosim acest prilej pentru a exprima prețuirea și dragostea noastră pentru vrednicia brațelor și munca plină de hărnicie pe care o depuneți cu zel și pricepere îmbunătățind și înfrumusețînd, an de an, sfînta noastră glie strămoșească, frămîntată de-a lungul veacurilor de moșii și strămoșii noștri. Am dori să ne considerați și pe noi, slujitorii cultelor, părtași la titlul de noblețe ale «plugăriei» — care i-a ținut pe străbunii noștri legați strîns de brazdă, pe care au iubit-o și au apărut-o, la nevoie, cu trupurile și viața lor. Aici avem obîrșia mulți dintre noi. Și de pe orice treaptă ne-am afla, acolo ne

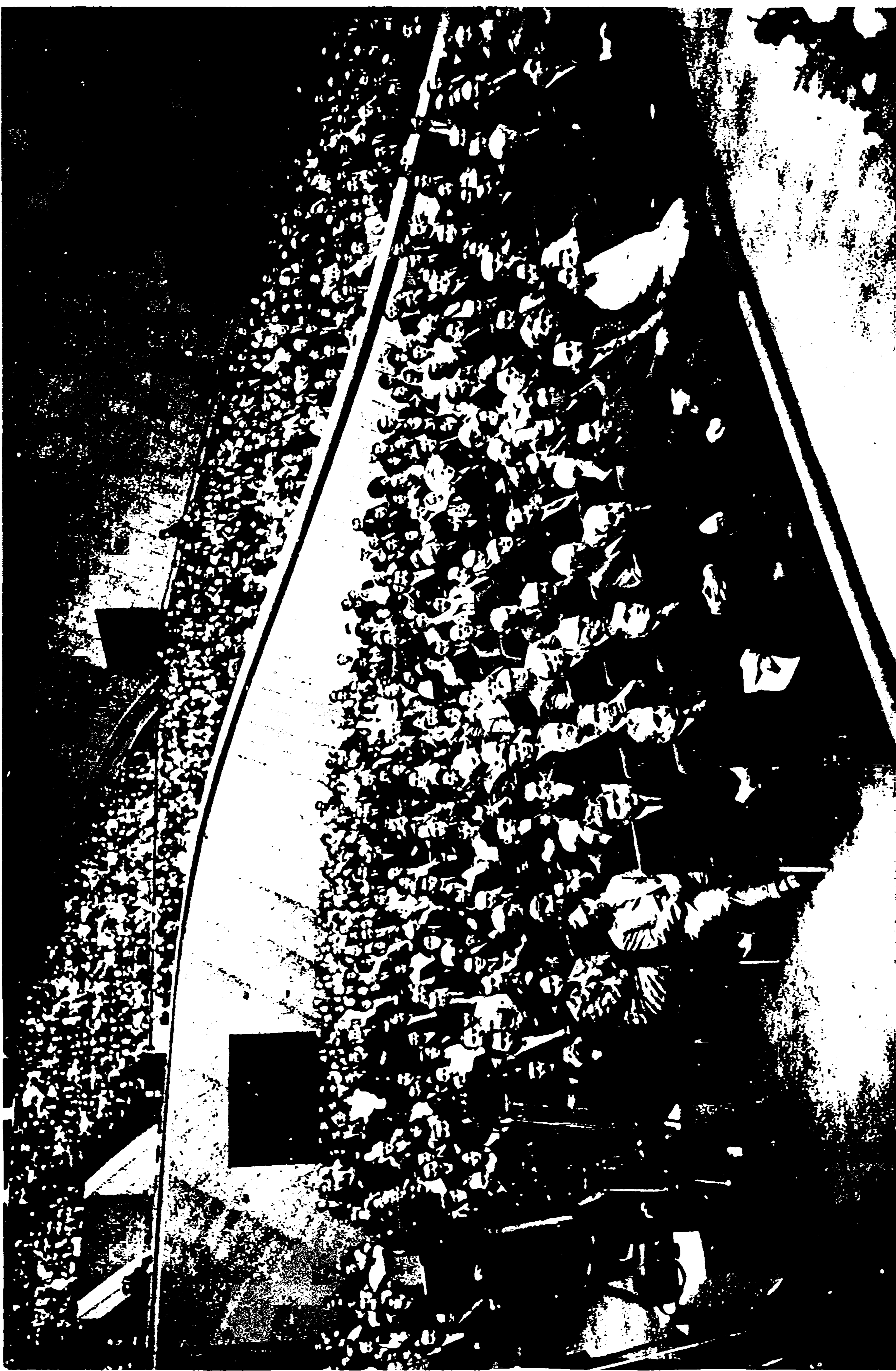
Întrevederea dintre Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și Domnul Emil Bodnaraș, Vicepreședinte al Consiliului de Stat cu ocazia participării Bisericii Ortodoxe Române la activitatea «Frontului Unității Socialiste»

Șefii Cultelor din R. S. România primiți de Domnul Emil Bodnaraș, Vicepreședinte al Consiliului de Stat, cu ocazia participării lor la activitatea «Frontului Unității Socialiste»

Tribuna oficială a Primului Congres al «Frontului Unității Socialiste» din care a făcut parte și Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și I. P. S. Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei

Aspect din sala de ședințe a Primului Congres al «Frontului Unității Socialiste»

poartă gândurile spre a ne desfăta din văzduhul primăverii și spre a simți acolo mireasma de proaspătă reveneală a ogorului. Trudind alături de părinții noștri la arat și semănat în condițiile nespuse de grele, specifice vremurilor apuse acum trei decenii, ne dăm seama bine de înlesnirile create agriculturii în vremea noastră și de viitorul acesteia, făcând din această muncă un mareț imn înălțător închinat vieții întregului nostru popor.

Inspirat de sentimentul dragostei pe care poetul de odinioară îl nutrește muncii de pe ogoare, el o cântă astfel :

«Sfântă muncă de la țară,
izvor sacru de rodire ;
tu legi omul cu pământul
într-o strînsă înfrățire !»

Într-un triptic minunat apare în aceste versuri ceea ce ne-a fost și ne va fi de-a pururi scump : țara, munca și omul. Dacă harul poetic a înveșmîntat atît de frumos legătura noastră cu glia, în condițiile vieții de astăzi a poporului nostru acest triptic și-a dobîndit luminile, strălucirea și valorile sale plene. Astăzi munca este izvor de satisfacții personale și obștești ; este cel mai prețios stimulent pentru dezvoltarea personalității umane ; este dragostea de viață și întruparea virtuții. Țara apare în toată măreția și strălucirea ei nemuritoare. Ea este nu numai imaginea satului și ogorului, ci este leagănul poporului român, al trecutului său glorios și al culturii sale ; este vatră caldă a moșilor și strămoșilor noștri ; este zestrea lăsată de înaintași ; este văzduhul spiritualității noastre, este poporul deplin stăpîn pe destinele lui, suveran și independent, iar omul epocii în care trăim este așezat pe treapta demnității, este creatorul și făuritorul propriului său viitor strălucit.

Aceste dimensiuni mărețe în care este înveșmîntată astăzi nobila îndeletnicire de pe ogoare, care asigură hrana întregii națiuni, ne sînt îndemnuri pentru a îndruma pe toți slujitorii cultelor în sprijinirea acțiunilor pe care le țintește Frontul Unității Socialiste, prin cuvîntarea Domnului Președinte și rezoluția Congresului. Știm bine că principiile credinței noastre nu numai că nu se opun binelui și fericirii, ci dimpotrivă ne înfrățesc întru sporirea slujirii obștei din care facem parte. Deși ne deosebim prin îmbrăcăminte sau prin forme de a ne mărturisi învățătura sfîntă, totuși ne strînge laolaltă adevărul că facem parte din marea familie a poporului nostru, simțim și nutrim conștiința părășiei la dezvoltarea impetuoasă a vieții poporului nostru harnic.

În numele Bisericii Ortodoxe Române și al reprezentanților cultelor prezenți aici, încredințăm Conducerea noastră de stat și personal pe Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, că ne vom spori eforturile în îndeplinirea acestor mărețe idealuri, vrednice de epoca pe care o trăim, menite să înalțe scumpa noastră țară și să ne aducă belșug și fericire întregului popor român».

În Comisia pentru agricultură au fost analizate pe larg îndatoririle ce revin Frontului Unității Socialiste cu privire la dezvoltarea agricul-

turii. S-a insistat asupra necesității organizării de către Consiliile comunale și organizațiile satești ale Frontului, a unor largi acțiuni pentru executarea lucrărilor de îmbunătățiri funciare, sporirea producției animale precum și pentru dezvoltarea economică și social-edilitară a localităților.

În Comisia pentru problemele controlului obștesc, s-a reliefat, de către vorbitori, grija Statului nostru pentru continua ridicare a nivelului de trai al populației, făcându-se observații critice și propuneri privind perfecționarea activității comerciale, studierea mai atentă a cererii de consum și extinderea serviciilor pentru satisfacerea cât mai deplină a cerințelor populației și măsuri pentru îmbunătățirea muncii de control obștesc.

În ședințele plenare, desfășurate în zilele de 23 și 24 mai, toți cei care au luat cuvântul au exprimat totala lor adeziune la programul dinamic și cuprinzător al Frontului Unității Socialiste, prezentat de Domnul Președinte al Republicii, Nicolae Ceaușescu. Expunerea făcută de șeful statului nostru, a spus unul dintre vorbitori, «constituie un document de o deosebită valoare principială și practică, care sintetizează în mod creator experiența dobândită și jalonează cu o deosebită clarviziune, științifică obiectivele de viitor ale Frontului Unității Socialiste».

Un alt vorbitor a subliniat semnificația pe care o au lucrările actualului Congres al Frontului Unității Socialiste și hotărârile lui istorice exprimându-și convingerea că lucrările și hotărârile acestui Congres «imprimă o nouă strălucire coeziunii națiunii române» în jurul înaltei Conduceri de stat și a Președintelui nostru iubit, Domnul Nicolae Ceaușescu.

Toți vorbitorii au subliniat importanța și eficiența programului pentru dezvoltarea armonioasă și cuprinzătoare a tuturor domeniilor de activitate ale vieții și activității poporului nostru. «Prin participarea largă, a spus un vorbitor, prin problematica de o deosebită importanță, care cuprinde toate domeniile vieții noastre materiale și spirituale, prin perspectiva deschisă asupra viitorului, acest Congres ce are loc într-un moment deosebit de semnificativ pentru istoria noastră contemporană, inaugurează prin programul său, o nouă etapă în unirea forțelor poporului nostru care va da o și mai mare vigoare mersului nostru înainte spre construirea societății socialiste multilateral dezvoltate».

De aceeași prețuire aleasă s-a bucurat, din partea participanților la Congres, programul Frontului Unității Socialiste, cu privire la politica externă a statului român: *Frontul Unității Socialiste*, a spus Domnul Prim-ministru Manea Mănescu, se manifestă ca un factor activ în înfăptuirea politicii externe a statului nostru, ale cărei trăsături esențiale — înaltă principialitate, clarviziune, realism, spirit dinamic — sînt indisolubil legate de personalitatea creatorului și promotorului ei consecvent Domnul Nicolae Ceaușescu, patriot înflăcărat și revoluționar internaționalist, militant pentru izbînda cauzei oamenilor muncii de pretutindeni, pentru făurirea unei lumi a dreptății și a păcii. Coordonatele distinctive ale acestei politici — respectul independenței și suveranității

naționale, deplina egalitate în drepturi, neamestecul în treburile interne — se bucură de o tot mai largă recunoaștere pe arena mondială. Toți vorbitorii au aderat cu multă însuflețire la programul politicii interne și externe al Frontului Unității Socialiste, prezentat la Congres de Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii, și și-au luat angajamentul de a nu precupeți nici un efort pentru îndeplinirea lui.

În numele Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și al întregii Biserici Ortodoxe Române, precum și în numele celorlalte culte din România, I.P.S. Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, luând cuvântul în ședința plenară a exprimat recunoștința Bisericii Ortodoxe și a celorlalte culte, recunoștință față de conducerea de stat, pentru libertatea religioasă de care se bucură și a arătat motivele pentru care Biserica Ortodoxă Română înțelege să-și aducă contribuția ei cinstită, statică și dinamică la zidirea României noi :

Participarea Cultelor religioase din țara noastră, a spus I.P.S. Sa, la Congresul Frontului Unității Socialiste, formă superioară de manifestare a unității și solidarității poporului român, are pentru noi semnificația trăirii aspirațiilor tuturor cetățenilor Patriei, înseamnă comuniunea noastră cu relațiile sociale în mijlocul cărora ne aflăm. Dealtfel, în tot cursul istoriei noastre naționale, Biserica Ortodoxă Română s-a simțit integrată în viața poporului nostru. Identificându-și misiunea cu slujirea credincioșilor ei, ea nu s-a lăsat niciodată ispășită de ideea de a domina poporul, nici n-a căzut în greșeala de a se izola de lume, refugiindu-se oarecum în sfera contemplației sau în zona noțiunilor abstracte. Pe lângă împlinirea lucrării sale proprii, religioase, ea a urmărit fără încetare întărirea dragostei de glia străbună și a împărțit cu poporul amărăciunea zilelor haine și bucuria zilelor frumoase.

În condițiile grele de viață ale trecutului nostru, Biserica Ortodoxă s-a dovedit vatră de cultură, sprijinind dezvoltarea literaturii și a artelor. Știința de carte se învăța odinioară în pridvoarele bisericilor; cele dintâi tipărituri în limba română au fost cărți religioase; mitropolitul Dosoftei de la Suceava din veacul al XVII-lea este socotit astăzi ctitorul poeziei noastre culte. Operele de arhitectură și sculptură sînt răspîndite în toate provinciile românești, iar frescele bisericilor din Bucovina sînt incluse în tezaurul de artă al întregii omeniri.

Ceea ce nu trebuie uitat este faptul că, în cadrul ajutorului frățesc interbisericesc, strămoșii noștri au sprijinit cultura unor popoare orientale, tipărindu-le cărți în limbile lor, iar pentru mînăstirile de la Muntele Athos ei au făcut mai multe dării decît toate celelalte popoare ortodoxe luate la un loc. Dar, și în alte domenii s-a manifestat conducerea Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici Ortodoxe și cu alte culte, în spiritul legăturilor frățești, păstrîndu-și, desigur, cu demnitate, independența și personalitatea ei proprie.

Pe tărîm social, în țara noastră Biserica a desfășurat, fără îndoială, o activitate de ajutorare, dar de o participare a ei la un program de edificare socială largă și de însănătoșire a întregii vieți obștești nu

poate fi vorba, fiindcă un asemenea program n-a existat niciodată în trecutul societății românești.

Această operă cuprinzătoare, fundamentată științific și urmărită consecvent, a început să se înlăptuiască abia odată cu înscăunarea regimului democrat la cîrma statului nostru și se desfășoară pe toate tărîmurile vieții obștești, în condițiile socialismului. Dacă astăzi fiecare sector de activitate de stat sau obștească poate înregistra înlăptuiri majore, în domeniul său propriu, contribuind astfel la propășirea Patriei, faptul acesta se datorează condițiilor de viață și de muncă pe care le creează fără încetare poporul nostru, neîntreput în hărnicie și omenie, sub îndrumarea înțeleaptă a cîrmuitorilor țării, în frunte cu Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România.

Ca și alte instituții, asociații sau organizații obștești, Biserica însăși beneficiază astăzi de noua orînduire statornicită în societatea noastră românească, în urma cuceririlor revoluționare ale poporului. Prin acordarea și garantarea libertății religioase de către stat, cultele își pot îndeplini acum atît îndatoririle lor religioase, în rîndurile credincioșilor, cît și datoriile cetățenești, în viața obștească.

Ne bucurăm, așadar, de libertate deplină; libertatea însă comportă responsabilitate. De aceea, libertatea nu poate fi socotită scut sau acoperămînt al dezordinii și anarhiei sau al izolării de societate. Dimpotrivă, ea trebuie înțeleasă ca bază a ordinii în societate, a colaborării dintre oameni și a sprijinirii binelui obștesc. Din acest context, se poate vorbi și de coordonarea libertății religioase cu îndatoriri cetățenești, legea fundamentală a bunelor relații dintre stat și Biserică.

Astfel, din libertatea care ne este acordată și garantată de Constituția țării izvorăsc nu numai drepturile noastre în domeniul religios, dar și angajarea noastră deplină și conștientă de a contribui la edificarea vieții celei noi, întemeiate pe dreptate și libertatea tuturor, pe egalitate și înfrățirea oamenilor, excluzîndu-se orice fel de discriminare.

Este bine știut că, încă din ziua eliberării Patriei, slujitorii și credincioșii cultelor din România au sprijinit înlăptuirea marilor reforme și contribuie cu elan patriotic la construirea socialismului în țara noastră. Avînd acum prilejul să sporim strădaniile noastre în slujba patriei, cu bucurie ne angajăm să participăm statornic la activitatea Frontului Unității Socialiste, să contribuim cu însuflețire la unitatea și solidaritatea obștească, la creșterea și lărgirea capacității creatoare a poporului nostru, în scopul propășirii patriei și apărării păcii în lume.

Noi, reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române la Congresul Frontului Unității Socialiste, ca dealtfel, și reprezentanții celorlalte culte religioase din țară, am venit aici pentru a mărturisi în fața Dvs. că învățătura noastră și tradiția vie a Bisericii ne obligă să ne îndeplinim atît datoriile noastre cetățenești, cît și datoriile noastre religioase. Noi ne simțim deplin integrați în Biserica noastră strămoșească, cît și în viața statului nostru actual și slujim idealurile poporului nostru nu numai din datorie patriotică, ci și din convingere religioasă.

Întreaga noastră lucrare sacro-umană, în domeniul obștesc, se desfășoară într-un anumit scop, adică în scopul slujirii patriei noastre socialiste ; ea are loc aici pe pământul nostru străbun și acum, în etapa de construire a socialismului. Înfrățiți cu toți fiii poporului nostru, noi sîntem călăuziți pe aceeași cale spre viitor, de aceeași lumină ; de la aceeași vatră aprindem cu toții văpaia comună a dragostei noastre de patrie ; același elan ne însuflețește spre întărirea și propășirea Republicii noastre Socialiste România.

Mulțumindu-vă pentru îngăduință și ascultare, în numele Bisericii Ortodoxe Române și al Întîistătorului ei, Prea Fericitul Patriarh Justinian, vă dau încredințarea deplină că înalta ierarhie, slujitorii bisericilor și toți credincioșii noștri vor sprijini cu întreg entuziasmul lor, împreună cu celelalte culte din țară, toate acțiunile pe care Frontul Unității Socialiste le va organiza pentru întărirea Patriei, pentru bunăstarea tuturor cetățenilor ei și apărarea păcii trainice în lume.

In încheiere, I. P. S. Mitropolit Iustin Moiescu a spus :

Cu recunoștință adîncă și aleasă prețuire îmi îndrept acum glasul către dumneavoastră, Domnule Președinte al Republicii, mulțumindu-vă călduros, în numele tuturor cultelor, pentru cuvintele rostite ieri cu privire la statutul cultelor religioase din țara noastră și asigurîndu-vă de întregul nostru devotament față de poporul nostru, de dragostea noastră fierbinte de Patrie și de hotărîrea noastră neclintită de a aduce contribuția noastră cinstită, statornică și dinamică la zidirea României noi, României socialiste, României fericite.

Incheindu-și șirul intervențiilor, Congresul a adoptat o cuprinzătoare rezoluție de perspectivă și apoi a procedat la desemnarea președintelui Frontului Unității Socialiste, a Consiliului său național și a Biroului Executiv al Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste.

În spiritul propunerii făcute de numeroși delegați, Congresul a aprobat, în unanimitate, includerea în Statutul Frontului a prevederii ca președintele Frontului Unității Socialiste să fie ales de către Congres.

Dînd glas voinței delegaților, a întregii noastre națiuni, Domnul Manea Mănescu, Prim-ministrul Guvernului, propune alegerea Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii, în funcția de președinte al Frontului Unității Socialiste.

Intr-o atmosferă de puternică însuflețire delegații au ales în unanimitate pe Domnul Nicolae Ceaușescu, în funcția de președinte al Frontului Unității Socialiste.

Cît privește Consiliul Național al Frontului Unității Socialiste, din cei 477 de membri ai săi, care reprezintă toate organizațiile, clasele și categoriile sociale, pe toți oamenii muncii, români, maghiari, germani și de alte naționalități, 23 dintre ei sînt reprezentanți ai tuturor cultelor religioase din țara noastră, iar dintre aceștia, cinci reprezintă Biserica Ortodoxă Română.

În încheierea lucrărilor Congresului, *Președintele Frontului Unității Socialiste, Domnul Nicolae Ceaușescu, a făcut o apreciere asupra lu-*

crărilor și asupra rezoluției Congresului, subliniind în finalul cuvântului său : *Doresc să exprim încă odată convingerea Conducerii Statului nostru, a mea personal, că toți participanții la Congres, că toți oamenii muncii fără deosebire de naționalitate, întregul nostru popor, vor face totul pentru realizarea planului cincinal înainte de termen, întâmpinând cea de a 30-a aniversare a eliberării țării noastre de sub dominația fascistă, cu succese tot mai mari, în toate domeniile de activitate.*

5. Componenta și scopul Frontului Unității Socialiste

Frontul Unității Socialiste este cel mai larg organism democratic permanent, cu un caracter larg reprezentativ care constituie cadrul organizatoric de unire a tuturor forțelor poporului nostru pentru participarea acestora la elaborarea și îndeplinirea tuturor obiectivelor vieții și a activității statului nostru pe plan intern și extern, precum și la conducerea tuturor domeniilor. Caracterul larg democratic și reprezentativ al acestui organism reiese chiar din structura și componența lui : el este constituit ... din organizații de masă și obștești, profesionale și cooperatiste, consilii ale oamenilor muncii aparținând naționalităților conlocuitoare, uniuni ale creatorilor, asociații și societăți științifice, culturale și sportive, culte, precum și alte organizații.

În cadrul Frontului Unității Socialiste se afirmă și se dezvoltă alianța clasei muncitoare cu țărănimea și intelectualitatea, a unității, prieteniei și frățietății dintre oamenii muncii români și cei care aparțin naționalităților conlocuitoare, precum și coeziunea socialistă a tuturor claselor și categoriilor sociale din Patria noastră, pentru participarea lor activă la înflorirea Patriei noastre.

Frontul Unității Socialiste este un organism deschis la care au aderat organizații de masă și obștești, profesionale și cooperatiste, culte precum și alte organizații care recunosc Statutul și participă activ la îndeplinirea sarcinilor ce revin acestui forum național.

Frontul Unității Socialiste se organizează pe principiul teritorial administrativ, cuprinzând toate organizațiile componente la nivel național, județean, municipal, orășenesc și comunal. Forma de organizare a Frontului Unității Socialiste în sate este organizația sătească, din care pot face parte toți locuitorii. Forul suprem al Frontului Unității Socialiste este Congresul care se convoacă de Consiliul Național o dată la cinci ani. Congresul se constituie din delegați, desemnați de organizațiile componente, și delegați aleși de conferințele județene ale Frontului Unității Socialiste.

Frontul Unității Socialiste este expresia concretă a tuturor forțelor politice și sociale și a coeziunii de nezdruccinat ce caracterizează societatea noastră socialistă. El participă la elaborarea și dezbaterile planurilor de dezvoltare a economiei țării, și acționează pentru mobilizarea capacităților și energiilor oamenilor muncii, în vederea dezvoltării continue a industriei, a agriculturii, învățământului, științei, culturii, gospodăririi raționale a bogățiilor țării și creșterii eficiente în toate domeniile construcției socialiste. În acest scop, Frontului Unității

Socialiste îi revin sarcini importante în coordonarea activității tuturor organizațiilor lui componente, pentru ca fiecare dintre acestea să-și poată îndeplini cât mai bine rolul ce-i revine în societate, să poată asigura antrenarea la acțiunile pe care le întreprinde, a tuturor organizațiilor din care este alcătuit. În domeniul politicii externe, Frontul Unității Socialiste acționează în direcția întăririi prieteniei cu forțele democratice progresiste din lumea întreagă cu țările socialiste, cu țările care au pășit pe calea dezvoltării independente cu toate țările lumii, indiferent de orînduirea lor socială. El militează activ pentru promovarea în relațiile dintre state a principiilor respectării independenței și suveranității naționale, a neamestecului în treburile interne, a egalității în drepturi și a avantajului reciproc, a dreptului fiecărui popor de a-și lăsa propriul său destin în conformitate cu voința și aspirațiile sale legitime. Acționînd pentru renunțarea la forță și violență și la amenințarea cu forța în relațiile și conflictele dintre state, pentru respectarea integrității teritoriului și a inviolabilității frontierelor, Frontul Unității Socialiste militează pentru cauza libertății, independenței, păcii, securității, cooperării, într-un cuvînt, a frățietății între popoare și a progresului social în întreaga lume.

In concluzie, după expresia concisă a Domnului Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, «Frontul Unității Socialiste simbolizează unitatea de voință și de acțiune a întregului popor, reflectă procesul, ce se accentuează continuu, de transformare a societății noastre socialiste într-o societate tot mai unitară, de făurire a poporului muncitor unic al societății noi».

6. Participarea efectivă a Bisericii Ortodoxe Române la activitatea Frontului Unității Socialiste

Participarea Bisericii Ortodoxe Române la activitatea Frontului Unității Socialiste a fost determinată de două motive principale: a) Programul cuprinzător al Frontului Unității Socialiste care urmărește continuă și susținută propășire materială și spirituală a țării noastre și b) Identificarea Bisericii Ortodoxe Române cu năzuințele și idealurile de bunăstare, de libertate, independență și unitate naționale ale poporului nostru, în cursul istoriei sale de două ori milenară, pe aceste meleaguri — întemeiată pe învățătura ei de credință și pe tradiția ei de misiune în slujba neamului pe care îl slujește.

După cum s-a văzut, Frontul Unității Socialiste reprezintă un moment de mare importanță în viața poporului român marcînd o nouă etapă în viața fiilor Patriei noastre. El exprimă o formă superioară de manifestare a voinței de muncă și de luptă a poporului nostru, a hotărînilor sale de a-și făuri un viitor luminos, de a ridica pe noi trepte progresul material și spiritual al țării. El urmărește să canalizeze energia și capacitatea tuturor organizațiilor obștești și a tuturor categoriilor sociale în scopul înfloririi continue a patriei și a creșterii prestigiului ei internațional. După cum s-a arătat, Frontul Unității Socialiste contribuie la «crearea unei puternice alianțe frățești între români, ma-

ghiari, germani, sîrbi, ucrainieni și alte naționalități, între toți cei ce muncesc în România, fără deosebire de naționalitate și credință religioasă, fiind toți hotărîți să asigure dezvoltarea liberă și independentă a țării noastre. Acest organism consfințește unitatea indisolubilă a tuturor celor ce muncesc din Patria noastră, hotărîrea lor de a asigura dezvoltarea și mai puternică a acestei unități.

Programul de activitate al Frontului Unității Socialiste prevede printre altele antrenarea tuturor cetățenilor la soluționarea problemelor obștești și a treburilor publice, mobilizarea capacității și energiei oamenilor muncii în vederea dezvoltării învățămîntului, științei și culturii, a punerii în valoare și a gospodăririi naționale a bogățiilor țării; pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei; coordonarea activităților cultural-educative; organizarea de acțiuni pentru constituirea Fondului de Solidaritate internațională. Pe plan extern, Frontul Unității Socialiste acționează pentru întărirea prieteniei și colaborării frățești a țării noastre cu țările socialiste și pentru dezvoltarea legăturilor de cooperare cu toate statele lumii, urmînd consecvent, promovarea în viața internațională a principiilor respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, a libertății, egalității în drepturi și a avantajului reciproc. Frontul Unității Socialiste dezvoltă relații cu organisme similare și organizații progresiste din alte țări, inclusiv cu asociațiile de prietenie cu diferite popoare, contribuind astfel la întărirea forțelor care acționează pentru cauza libertății, independenței, păcii și progresului social în lume. «Această operă cuprinzătoare, așa cum a declarat I. P. S. Iustin, mitropolitul Moldovei și Sucevei, în fața Congresului, fundamentată științific și urmărită consecvent a început să se înlăptuiască abia odată cu instaurarea regimului democrat la cîrma statului nostru și se desfășoară pe toate tărîmurile vieții obștești în condițiile socialismului. Dacă astăzi fiecare sector al vieții de stat poate înregistra înlăptuiri majore în domeniul său propriu, contribuind astfel la propășirea Patriei, faptul acesta se datorează condițiilor de viață și de muncă pe care le creează, fără încetare, poporul nostru, neîntrecut în hărnicie și omenie, sub îndrumarea înțeleaptă a cîrmuitorilor țării, în frunte cu Domnul Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii, ctitorul României socialiste».

Modul propriu al existenței creștine este trăirea credinciosului în comuniunea de iubire cu Dumnezeu și cu semenii săi, după cuvintele Mîntuitorului: «Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău. Aceasta este marea și cea dintîi poruncă, iar a doua, la fel cu aceasta: «Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși» (Matei XXII, 37—39). Iubirea ca relație între om și Dumnezeu și între oameni în Hristos este poruncă: «Poruncă nouă vă dau vouă: Să vă iubiți unul pe altul, precum Eu v-am iubit pe voi; întru aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii către alții» (Ioan XIII, 34—35). Potrivit acestui mesaj divin, Biserica Ortodoxă Română a înțeles să slujească poporul căruia ea îi aparține, de-a lungul veacurilor, pentru înlăptuirea binelui obș-

tesc, expresie a «credinței lucrătoare prin iubire» (Gal. V, 6) și «a râvinei pentru tot lucrul cel bun» (Gal. IV, 18) căci datorie avem «să nu încetăm a face binele» (Gal. VI, 9); iar împlinirea binelui trebuie să cuprindă întreaga obște a semenilor noștri (Gal. VI, 10).

Dar săvârșirea binelui și împlinirea iubirii față de toți duc la unitate și adâncesc unitatea de simțire, voință și acțiune a comunității, pentru care s-a rugat Mântuitorul în rugăciunea Sa către Tatăl, «ca toți să fie una» (Ioan XVII, 21). Împlinind îndemnul Sfântului Apostol Pavel: «Toți să vorbiți la fel și să nu fie dezbinări în sînul vostru; ci să fiți cu totul uniți în același cuget și în aceeași înțelegere» (I Cor. I, 10), izvorît din învățătura Mântuitorului, Biserica noastră a adus în cursul istoriei contribuția ei prețioasă la păstrarea și întărirea unității spirituale și naționale a poporului nostru.

Unitatea, iubirea și frățietatea se adâncesc și se manifestă plener în climatul rodnic al păcii, al prețuirii reciproce și al bunăvoirii între oameni și popoare. De aceea, Biserica noastră, cunoscînd că Mântuitorul nostru Iisus Hristos este «Domnul păcii» și că a venit să aducă pace pe pămînt (Ioan XIV, 27), și luînd aminte la sfatul Sfântului Apostol Pavel: «Căutați să propovăduiți unirea duhului în legătura păcii» (Efes. IV, 3), a propovăduit și a sădit în ființa credincioșilor ei dragostea pentru pace, omenie și înfrățire cu toți.

Trăind autentic Evanghelia Mântuitorului, Biserica noastră a rămas strîns legată de poporul ei pe care l-a slujit totdeauna cu devotament și credincioșie: «În tot cursul istoriei noastre naționale, spunea I. P. S. Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, în cuvîntul său la Congres, Biserica Ortodoxă Română s-a simțit integrată în viața poporului nostru. Identificîndu-și misiunea cu slujirea credincioșilor ei, ea nu s-a lăsat niciodată ispășită de ideea de a domina poporul, nici nu a căzut în greșeala de a se izola de lume ... Pe lîngă împlinirea lucrării sale proprii religioase, ea a urmărit fără încetare întărirea dragostei de glia străbună și a împărțit cu poporul amărăciunea zilelor haine și bucuria zilelor frumoase.

Cunoscînd, deci, că programul Frontului Unității Socialiste urmărește binele și fericirea poporului și a Patriei noastre și afirmarea lui multilaterală, la el acasă și pe plan mondial, și că aceste nobile năzuințe puse în slujba propășirii neamului nostru sînt în acord și chiar poruncite de învățătura noastră de credință fiindcă sînt năzuințe profund umane, Biserica noastră a aderat la acest forum național, angajîndu-se «să sprijine cu tot entuziasmul, împreună cu celelalte culte din țară, toate acțiunile pe care Frontul Unității Socialiste le va organiza pentru întărirea Patriei, pentru bunăstarea tuturor cetățenilor ei și apărarea păcii trainice în lume».

Cu acest act al adevăratei și încadrării în Frontul Unității Socialiste, Biserica Ortodoxă Română dovedește, o dată mai mult, că rămîne statornică pe linia bunelor ei tradiții de sinceră slujire a poporului român și își exprimă prețuirea ei față de cuprinzătoarea și neobosită lucrare a Domnului Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socia-

liste România, pusă în slujba dezvoltării și afirmării Patriei noastre în toate domeniile de activitate.

7. Îndatoririle și încadrarea Bisericii Ortodoxe Române în activitățile Frontului Unității Socialiste

Participarea și încadrarea Bisericii Ortodoxe Române în activitățile Frontului Unității Socialiste implică pentru clerul și credincioșii Bisericii noastre anumite îndatoriri :

a) Cuvintele Sfântului Apostol Pavel : «Să umblați cu vrednicie, după chemarea cu care ați fost chemați, cu toată smerenia și blîndețea, cu îndelungă-răbdare, îngăduiți-vă unii pe alții în iubire» (Gal. IV, 1—2) și «Faceți-vă pildă credincioșilor cu cuvîntul, cu purtarea, cu dragostea, cu duhul, cu credința, cu curăția» (I Tim. IV, 12) constituie un îndreptar pentru viața de toate zilele a clericilor și credincioșilor noștri. Prin cuvîntul și fapta vieții lor, ei trebuie să fie un exemplu grăitor și convingător pentru îndeplinirea îndatoririlor lor creștinești și cetățenești și să contribuie la zidirea unei vieți morale sănătoase în rîndurile semenilor lor și ale societății noastre, într-o muncă desfășurată în spiritul responsabilității : «Cine nu vrea să muncească, acela să nu mănînce» (II Tes. III, 10).

b) Este bine-știut rolul pe care îl are familia în societate și în structura socială a unui neam, precum și înalta prețuire acordată acesteia de Biserică. Sfântul Apostol Pavel, referindu-se la aceasta, cere slujitorilor Bisericii să fie buni chivernisitori în casele lor «căci dacă cineva nu știe să-și rînduiască casa sa, cum va purta grijă de Biserica lui Dumnezeu ?» (I Tim. III, 5). Iată de ce slujitorii și credincioșii Bisericii trebuie să poarte grijă de familia lor, care să constituie o pildă de urmat pentru toți cei din jurul lor. Prin aceasta ei aduc o valoroasă contribuție la întărirea propriilor lor familii și a mării familii a poporului român.

c) Binele propriu este strîns legat de binele obștesc. De aceea activitatea lor religioasă trebuie să se îndeplinească armonios cu activitatea pusă în slujba binelui obștesc, după cuvîntul Apostolului : «Cel ce seamănă cu dărnicie, cu dărnicie și seceră» (II Cor. IX, 6) ; «Iar facerea de bine și dărnicia nu le dați uitării» (Evr. XIII, 16), «avînd totdeauna rîvnă pentru lucrul cel bun» (Gal. IV, 18). Ca «împlinitori ai cuvîntului» (Iacob I, 22), preoții și credincioșii noștri sînt datori să participe activ la lucrările organismelor locale ale Frontului Unității Socialiste puse în slujba binelui obștesc, sprijinind, în acest sens, eforturile de ridicare a nivelului de viață și de împlinire a aspirațiilor spre mai bine ale întregului popor român. Cu toții trebuie să fim însuflețiți de același elan pentru zidirea cea nouă a țării noastre.

d) Participarea activă a preoților și credincioșilor noștri la programul Frontului Unității Socialiste, pentru înflorirea Patriei noastre, este o expresie a învățaturii noastre de credință care ne poruncește să respectăm din conștiință autoritatea de Stat, rînduită pentru binele tuturor : «Tot sufletul să se supună înaltelor stăpîniri, căci nu este stăpînire de-

cît de la Dumnezeu, iar cele ce sînt, de la Dumnezeu sînt rînduite ... Căci dregătorii nu sînt frică pentru fapta cea bună ci pentru cea rea. Voiești deci să nu-ți fie frică de stăpînire? Fă binele și vei avea laudă de la ea» (Rom. XIII, 1, 3). Prezența și lucrarea Bisericii noastre în Frontul Unității Socialiste constituie încă o expresie concretă a libertății religioase de care se bucură cultele în România.

e) Este bine cunoscută contribuția Bisericii noastre la promovarea conștiinței de sine și a unității spirituale și naționale a poporului român de-a lungul veacurilor. Această unitate a dobîndit, în timpul nostru, o nouă expresie și eficiență în cadrul Frontului Unității Socialiste. De aceea, preoții și credincioșii noștri, dînd ascultare învățaturii Bisericii care se roagă și lucrează permanent cu mijloacele ei specifice, pentru unirea tuturor, au datoria să contribuie la adîncirea unității spirituale a poporului și la înfrățirea tuturor cetățenilor Patriei noastre, indiferent de naționalitate și religie. Căci «cît este de bine și frumos să locuiască frații în unire» (Psalmul CXXXII, 1).

f) Pacea este bunul cel mai de preț și condiția esențială care face posibilă propășirea fiecărei națiuni în parte și a tuturor națiunilor împreună. Conștientă că pacea a devenit un imperativ categoric pentru existența umană în zilele noastre, fiindcă omenirea dispune astăzi de mijloace uriașe de distrugere în masă, Biserica Ortodoxă Română sub înțeleapta călăuzire a întîistătorului ei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, a sprijinit și sprijină orice acțiune pe care poporul și statul nostru o întreprind pentru promovarea păcii și bunelor relații dintre oameni și popoare. De aceea, preoții și credincioșii noștri să ia aminte la cuvîntul Evangheliei: «Trăiți în pace unii cu alții» (Marcu IX, 50) și la cel al Apostolului: «Trăiți în pace cu toți oamenii» (Rom. XII, 18), să sprijine acțiunile Frontului Unității Socialiste, îndreptate spre pace, dreptate, libertate, independență și suveranitate, colaborare și înfrățire între oameni și popoare.

In concluzie, participînd în mod activ, consecvent și eficient la realizarea acțiunilor din programul Frontului Unității Socialiste, clerul și credincioșii Bisericii noastre se dovedesc a fi vrednici slujitori ai lui Dumnezeu și ai oamenilor, contribuind de pe poziția lor și cu mijloacele de care dispun la propășirea multilaterală a Patriei noastre iubite, Republica Socialistă România.

SECRETARIATUL SFÎNTULUI SINOD
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

ÎNSEMNĂRI DIN VIAȚA PATRIEI

SĂRBĂTOAREA PRIMĂVERII ȘI A MUNCII. — Aleasă în anul 1889 de muncitori din numeroase țări ale lumii ca zi pentru acțiuni internaționale, ziua de 1 Mai a devenit Ziua solidarității internaționale a celor ce muncesc, fiind sărbătorită an de an potrivit conjuncturii politice specifice timpului și locului din țările respective.

Această zi, «Armindenul» strămoșilor noștri, a fost sărbătorită ca zi a muncii și în țara noastră, începând din anul 1890, dar primul 1 Mai liber a fost sărbătorit în anul 1946, după înfăptuirea actului istoric al eliberării, de la 23 August 1944.

Anul acesta, anul jubiliar al celei de a XXX-a aniversări a eliberării patriei, ziua de 1 Mai — ziua înfrățirii și solidarității în lupta pentru prefaceri înnoitoare în lumea întreagă — a fost sărbătorită în țara noastră sub semnul luptei pentru realizarea planului cincinal înainte de termen, luptă care vădește înaltul spirit de responsabilitate socială a muncitorimii române. De la un capăt la altul al țării, pretutindeni, oamenii muncii au sărbătorit în anul acesta ziua de 1 Mai prin muncă — cu noi și remarcabile succese.

În atmosfera acestei munci creatoare care însuflețește întregul nostru popor, mii de locuitori ai Capitalei au omagiat ziua de 1 Mai în cadrul unei entuziaste adunări populare, care a avut loc în sala Pavilionului Expoziției Economiei Naționale, în prezența Domnului Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii, a Doamnei Elena Ceaușescu, a membrilor Conducerii de Stat, a membrilor delegației Frontului Unit Național al Cambodgiei și Guvernului Regal de Uniune Națională al Cambodgiei condusă de Khieu Samphan, viceprim-ministru și ministrul apărării naționale al G.R.U.N.C., a membrilor delegației guvernamentale siriene în frunte cu Mohamed Haydar, vice-premierul pentru problemele economice ale guvernului sirian, delegații aflate în vizită în țara noastră. Au fost, de asemenea prezenți conducători de instituții centrale, ai organizațiilor de masă și obștești, șefi ai misiunilor diplomatice acreditați la București, atașați militari și alți membri ai corpului diplomatic, precum și delegați din partea Federației Sindicale Mondiale și ai organizațiilor sindicale din numeroase țări din toate continentele.

După cuvîntarea de deschidere a Adunării, rostită de Dl. Gheorghe Cioară, primarul general al Capitalei, și după cuvîntarea dedicată zilei de 1 Mai, rostită de Dl. Mihail Dalea, președintele Consiliului Central al Uniunii Generale a Sindicatelor din România, a urmat un spectacol cultural-sportiv, care a fost o minunată demonstrație de frumusețe, armonie și elan tineresc.

Coruri, recitări, demonstrații sportive, dansuri naționale — românești, maghiare, germane — culminînd cu o horă mare în care s-au prins toți dansatorii, simbolizînd frăția tuturor oamenilor muncii din patria noastră, indiferent de naționalitate, au încîntat pe cei prezenți, entuziasmați de măiestria și simbolismul lor, ca și pe milioanele de telespectatori de pe întregul cuprins al țării.

Sărbătoarea zilei de 1 Mai a prilejuit entuziaste adunări populare și în orașele reședință de județe, în municipii, precum și în alte centre importante ale țării, sub-

liniindu-se însemnătatea acestei sărbători și înfățișându-se izbînzile repurtate de poporul român în munca pe care o duc pentru o viață fericită.

Adunările organizate cu prilejul zilei de 1 Mai au constituit o nouă și vibrantă manifestare a unității de nezdruclinat a poporului în jurul Conducerii de Stat, în frunte cu președintele Republicii, Domnul Nicolae Ceaușescu.

VIZITE DE LUCRU ȘI DIALOGURI ALE PREȘEDINTELUI NICOLAE CEAUȘESCU CU OAMENII MUNCII. — În cursul lunilor mai și iunie a.c., Domnul Nicolae Ceaușescu a continuat seria vizitelor de lucru în județele țării și în Capitală, vizite care constituie unul dintre aspectele prodigioasei activități pe care o desfășoară președintele Republicii pentru prosperitatea și fericirea poporului, și care prilejuiesc ample dialoguri cu oamenii muncii, dînd noi impulsuri creatoare activității productive.

În ziua de 28 mai, mergînd în județul Constanța, după ce a asistat, în calitatea sa de comandant suprem al forțelor noastre armate, la un complex de exerciții militare cu diferite categorii de armament, președintele Nicolae Ceaușescu a mers din nou în mijlocul muncitorilor constănțeni, pe care-i vizitase nu de mult. A vizitat Șantierul naval, apreciind buna organizare a muncii și recomandînd să se urmărească cu mult spirit gospodăresc folosirea spațiului de producție. «Navele construite pînă acum pe acest șantier — a spus D-sa — au constituit o bună școală. Azi reușiți să faceți nave de 25 de ori mai mari ca în trecut».

A doua zi, 29 mai, președintele Republicii, Domnul Nicolae Ceaușescu, a făcut o vizită de lucru în județul Dolj. Primul obiectiv al vizitei de lucru a fost sistemul de irigații Sadova-Corabia, care este cel mai întins din țara noastră. Vizita a fost continuată la Craiova, la Combinatul chimic, unde au fost date prețioase indicații pentru dezvoltarea și perfecționarea întreprinderii. Au urmat apoi vizita la întreprinderea «Electroputere», unde au fost examinate unele lipsuri, analizîndu-se și unele probleme privind mai buna organizare și creșterea eficienței producției, vizita la întreprinderea de mașini agricole «7 Noiembrie», unde Conducătorul statului a cerut specialiștilor să elaboreze un program de diversificare a producției de tractoare, urmînd ca unele tipuri să fie fabricate în această întreprindere, vizita la întreprinderea de reparații auto (I.R.A.), una din marile unități cu acest profil din țară, și vizita la întreprinderea de confecții, unde au fost examinate cu atenție produsele realizate.

În cadrul unei mari adunări populare desfășurată în Piața Teatrului Național, Domnul Nicolae Ceaușescu, salutat cu îndelungi ovații de populația Craiovei, a rostit o cuvîntare în care, făcînd aprecieri generale asupra celor constatate în cursul vizitei, și-a exprimat convingerea că oamenii muncii din municipiul Craiovei și din județul Dolj vor face totul pentru a îndeplini în cele mai bune condiții marile sarcini pe care le au.

Vizitele de lucru au fost continuate în ziua de 30 mai în județele Gorj și Olt. Primit pretutindeni cu sentimente de dragoste și prețuire, Conducătorul statului s-a întîlnit cu oameni ai muncii, cu specialiști și cadre de răspundere, analizînd la fața locului probleme ale dezvoltării economico-sociale ale acestor județe.

În județul Gorj, președintele Nicolae Ceaușescu a vizitat Centrala termoelectrică Rovinari, aflată parțial în exploatare, cariera de lignit Tismana, una din sursele de exploatare pentru alimentarea termocentralei de la Rovinari, întreprinderea

mecanică Sadu, unde au fost apreciate perfecționările aduse frigiderelor cu absorbție, vizita încheindu-se în orașul de reședință al județului, municipiul Tg. Jiu, unde au fost făcute edililor recomandări cu privire la sistematizarea acestui oraș.

De la Tg. Jiu, Domnul Nicolae Ceaușescu a plecat în județul Olt, unde a vizitat Întreprinderea de osii și boghiuri din Balș, și apoi Întreprinderea de aluminiu, Întreprinderea de utilaje pentru industria alimentară și Întreprinderea de prelucrare a aluminiului, cu moderna fabrică de cabluri electrice, toate din Slatina, orașul de reședință al județului.

Atît în județul Gorj, cît și în județul Olt, vizitele de lucru s-au încheiat cu mari adunări populare, la Tg. Jiu și la Slatina, în cadrul cărora, în ovațiile și uralele zecilor de mii de cetățeni, a vorbit în legătură cu aceste vizite președintele Nicolae Ceaușescu.

Vizitele de lucru de la sfîrșitul lunii mai în județele Constanța, Dolj, Gorj și Olt, ca și cea de la 17 iunie a.c. în mijlocul constructorilor din Capitală, la Întreprinderea pentru mecanizarea construcțiilor industriale și la șantierul sălii polivalente de pe Dealul Piscului au ilustrat încă o dată, cu deosebită pregnanță, caracterul deosebit de fructuos al stilului de conducere concretă, profund democratic, al președintelui Republicii noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu.

PE LINIA TRADIȚIONALELOR LEGĂTURI DE PRIETENIE ROMÂNNO-BULGARE.
— Prietenia dintre popoarele român și bulgar își are izvoarele în trecutul relațiilor de bună vecinătate dintre ele și s-a dezvoltat neîncetat de-a lungul vremii, în luptele duse de atîtea ori, umăr la umăr, împotriva asupririi străine, pentru neatîrnare și suveranitate națională.

În anii socialismului, prietenia româno-bulgară a căpătat un conținut nou, continuînd să se dezvolte pe planuri multiple de colaborare, în interesul celor două popoare, al cauzei securității și păcii în Europa și în lume.

În acest context se înscrie și vizita făcută în Bulgaria, în zilele de 11 și 12 mai 1974, de Domnul Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, la invitația Domnului Todor Jivkov, președintele Consiliului de Stat al Republicii Populare Bulgaria.

Domnul Nicolae Ceaușescu, însoțit de Domnul Todor Jivkov, a vizitat orașul Varna și complexul industrial Devnia, unde a fost primit, salutat și aclamat cu multă căldură de zeci de mii de locuitori al Varnei, de toți oamenii muncii.

Cei doi șefi de stat au avut apoi, la reședința guvernamentală Voden, convorbiri, desfășurate în ambianță de cordialitate și înțelegere reciprocă. După cum se menționează în comunicatul cu privire la vizită, — în cadrul convorbirilor s-a relevat cu satisfacție că relațiile multilaterale și colaborarea rodnică dintre Republica Socialistă România și Republica Populară Bulgaria se dezvoltă cu succes pe baza internaționalismului socialist și a Tratatului de prietenie, colaborare și ajutor reciproc, subliniindu-se totodată dorința și hotărîrea comună de a dezvolta și adînci în continuare relațiile bilaterale în toate domeniile, în interesul ambelor țări, al creșterii bunăstării celor două popoare, al înțelegerii și păcii generale.

ȘEFI DE STAT, OASPEȚI AI ȚĂRII NOASTRE ÎN A TREIA DECADĂ A LUNII IUNIE 1974. — În răstimp de numai 14 zile, țara noastră a fost vizitată, succesiv, de trei șefi de stat, convorbirile la cel mai înalt nivel ridicînd Bucureștii, — după cum subliniază un comentator politic —, la rangul de capitală cu o autentică vo-

cație internațională, expresie dinamică și luminoasă a prestigiului politicii interne și externe a României socialiste. Cu prilejul acestor vizite, care vor intra în istoria vremii de azi, au fost încheiate documente de deosebită valoare privind relațiile României cu țările respective și însăși atmosfera internațională.

Între 20 și 26 iunie 1974 s-a aflat în țara noastră, în vizită oficială, președintele Republicii Islamice Mauritania, Domnul Moktar Ould Daddah, împreună cu soția, Doamna Marième Daddah.

Primit cu multă prietenie și entuziasm, președintele Mauritaniei a avut convorbiri cu președintele României, Domnul Nicolae Ceaușescu, care s-au desfășurat într-o atmosferă de cordialitate și deplină înțelegere, cu rezultate fructuoase și substanțiale. Cei doi șefi de stat au semnat o Declarație solemnă comună cuprinzând principiile care sînt puse la baza relațiilor bilaterale, ca și a relațiilor cu toate celelalte state, un Acord de cooperare economică și tehnică, prin care cele două țări stabilesc o cooperare pe termen lung într-o serie de domenii de interes reciproc: industrie extractivă, cercetări geologice, agricultură, pescuit ș.a., precum și mai multe documente privitoare la dezvoltarea relațiilor economice, hotărînd totodată crearea unei Comisii mixte guvernamentale de cooperare economică.

Prin numărul și natura lor, acordurile încheiate sînt semnificative pentru caracterul fructuos al dialogului purtat de cei doi președinți, în spiritul prieteniei și colaborării.

Vizita făcută între 27 și 30 iunie 1974 de președintele Republicii Arabe Egipt, Mohammed Anwar El Sadat, împreună cu Doamna Gihane Sadat, reprezintă — se poate spune — momentul cel mai înalt în evoluția relațiilor româno-egiptene, care au cunoscut un curs constant ascendent îndeosebi ca urmare a vizitei efectuate în Egipt, în aprilie 1972, de președintele Nicolae Ceaușescu împreună cu Doamna Elena Ceaușescu.

Bazate pe o sinceră prietenie și pe o strînsă colaborare între cele două popoare, convorbirile de la București și de la Sinaia dintre președintele Nicolae Ceaușescu și președintele Anwar El Sadat au deschis — cum spunea șeful statului egiptean după semnarea documentelor oficiale încheiate cu prilejul vizitei sale în România — o nouă pagină în istoria relațiilor româno-egiptene.

Principiile de bază ale relațiilor reciproce, ca și ale relațiilor cu alte state au fost proclamate în Declarația solemnă comună semnată de cei doi președinți, iar dezvoltarea cooperării și colaborării româno-egiptene a fost concretizată prin documente și hotărîri de o deosebită importanță, care deschid perspective noi și atotcuprinzătoare. Este de menționat, în această privință, Declarația cu privire la crearea unui comitet comun de cooperare între Republica Socialistă România și Republica Arabă Egipt.

În ziua de 29 iunie, cînd se aflau la Sinaia, Doamnele Elena Ceaușescu și Gihane El Sadat au vizitat orașul, primul obiectiv al vizitei fiind Mînăstirea Sinaia, monument religios datînd din secolul al XVII-lea, unde au admirat sculpturi vechi, în lemn și în piatră, manuscrise și cărți din diferite epoci, precum și două piese de muzeu, statui egiptene reprezentînd pe zeii Isis și Osiris, aduse de pe malul Nilului de spătarul Mihail Cantacuzino, ctitorul mînăstirii, piese care sînt totodată dovezi ale legăturilor statornicite în trecut între România și Egipt.

Excelența Sa domnul Alfonso López Michelson, ales la 21 aprilie 1974, președinte al Republicii Columbia, urmînd ca funcția de președinte s-o preia la data

de 7 august 1974, a făcut între 19 iunie și 2 iulie 1974 o vizită de prietenie în țara noastră, mergînd prin diferite regiuni, împreună cu soția, Doamna Cecilia Caballero de López.

În timpul vizitei a avut convorbiri cu președintele Nicolae Ceaușescu referitoare la relațiile româno-columbiene, precum și la principalele probleme internaționale de interes comun, exprimîndu-se dorința de a mări și diversifica schimburile comerciale, culturale și științifice, de a lărgi colaborarea tehnică în toate ramurile de interes comun, de care să beneficieze ambele națiuni.

Deși ne-a vizitat țara acum pentru prima oară, președintele ales Alfonso López Michelson este totuși un mai vechi promotor al relațiilor româno-columbiene: acum cinci ani, în calitate de ministru de externe, el a semnat, din partea columbiană, primele acorduri guvernamentale încheiate între România și Columbia: acordul de cooperare economică și tehnică, acordul comercial și de plăți și acordul în domeniul cultural.

Prin specificul, prin rezultatele și prin rezonanța lor internațională, convorbirile la nivel înalt de la București din iunie 1974 au confirmat încă o dată atașamentul României pentru cauza colaborării internaționale, pentru susținerea păcii și progresului în întreaga lume.

A XXV-A ANIVERSARE A MIȘCĂRII PENTRU PACE. — Între 20 și 25 aprilie 1949 s-au desfășurat, concomitent la Paris și la Praga, lucrările primului Congres mondial al partizanilor păcii, la care au participat 2350 de delegați din 72 de țări, din toate continentele și de toate rasele, din toate domeniile de activitate umană, reprezentînd 500 de milioane de luptători pentru pace. Și astfel, în primăvara anului 1949 a luat ființă, în mod organizat, mișcarea mondială pentru pace, care avea să desfășoare de-a lungul vremii o activitate bine definită, cu rezultate pozitive, reflectate în viața multor popoare de pe globul pămîntesc.

Au trecut de atunci 25 de ani. Dușmanii păcii s-au împușinat mult, armele au tăcut aproape pretutindeni în lume, dar încă n-au fost distruse. Pericolul războiului n-a fost, deci, înlăturat cu desăvîrșire, și, ca atare, mișcarea mondială pentru pace își continuă activitatea, în condițiile și în spiritul actualității.

Împlinirea unui sfert de secol de la înființarea Mișcării pentru pace a fost sărbătorită de oamenii păcii prin manifestări jubiliare desfășurate sub auspiciile Consiliului Mondial al Păcii sau organizate de Consiliu.

Astfel, la 20 aprilie a.c., adică la împlinirea exactă a 25 de ani de la deschiderea primului Congres al partizanilor păcii, la Helsinki, în capitala Finlandei, a fost dată publicității o declarație a Consiliului Mondial al Păcii, în care se arată că în cei 25 de ani de activitate a Consiliului, mișcarea partizanilor păcii a devenit o puternică forță a lumii contemporane, jucînd astăzi un rol activ în lupta popoarelor pentru înfăptuirea destinderii internaționale.

La 27 aprilie a.c. a avut loc în palatul «Finlanda» din Helsinki, sub auspiciile Consiliului Mondial al Păcii, o festivitate jubiliară, în cadrul căreia, luînd cuvîntul secretarul general al Consiliului, Romesh Chandra, a relevat rolul participanților din întreaga lume, în cadrul mișcării pentru pace, la lupta pentru continuarea cursului pozitiv în relațiile interstatale.

Manifestația principală jubiliară a constituit-o sesiunea festivă a Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii ale cărei lucrări s-au desfășurat la Palatul Luxemburg

din Paris, între 27 și 31 mai 1974. La lucrările acestei sesiuni au participat delegați din numeroase țări ale lumii, delegația țării noastre fiind formată din prof. univ. Tudor Ionescu, președintele Comitetului Național pentru Apărarea Păcii, și Sanda Rangheț, secretar al Comitetului.

În prima ședință plenară participanții au ascultat mesajele adresate Sesiunii de șefi de stat și șefi de guvern din numeroase țări ale lumii.

Cu o deosebită căldură a fost primit de delegați mesajul adresat de președintele Republicii Socialiste România, Domnul Nicolae Ceaușescu. «Lucrările actualei sesiuni — spune președintele Nicolae Ceaușescu în mesajul său — se desfășoară în condițiile unui amplu proces de transformări politice, economice și sociale în lume, al unor mutații majore în raportul de forțe pe plan mondial, care creează un cadru tot mai prielnic afirmării viguroase a voinței popoarelor de a fi stăpîne pe propriile destine, de a zădărnici vechea politică imperialistă de dominație, inegalitate și dictat, de asuprire și ingerințe în treburile altor state. În ultima perioadă, ca rezultat al activității forțelor progresiste, democratice, iubitoare de pace, a opiniei publice, în lume are loc un curs nou, de destindere și colaborare, pentru rezolvarea pe calea tratativelor a problemelor litigioase interstatale, pentru statornicirea unui climat de pace și înțelegere între națiuni. După părerea noastră, continuarea și aprofundarea acestui curs pozitiv, care se află abia la început, reclamă intensificarea eforturilor unite ale maselor largi populare, dezvoltarea acțiunilor și manifestațiilor tuturor partizanilor păcii». În continuare, președintele Nicolae Ceaușescu spune că mișcările de pace, masele populare, opinia publică trebuie să sprijine mai activ eforturile în vederea grăbirii și încheierii cu succes a Conferinței general-europene, să-și facă auzite glasul și voința pentru a impune trecerea la măsuri practice, concrete în domeniul dezarmării, reducerii trupelor și bugetelor militare, desființării bazelor străine și a blocurilor militare, să acționeze stăruitor în direcția reglementării politice a conflictului din Orientul Mijlociu, pentru a se ajunge la o pace dreaptă și trainică, să vină în ajutorul popoarelor care luptă pentru apărare și consolidarea independenței naționale, sau pentru înlăturarea jugului colonialist. În încheierea mesajului — care oglindește toate acțiunile posibile și necesare în favoarea păcii în situația actuală a omenirii — președintele României își exprimă speranța că sesiunea jubiliară a Consiliului Mondial al Păcii «va pune pe prim plan principalele probleme ale vieții internaționale contemporane și va impulsiona și mai mult lupta forțelor democratice, progresiste, antiimperialiste, activitatea mișcărilor naționale și internaționale de luptă pentru pace în direcția destinderii, securității și cooperării internaționale».

În încheierea lucrărilor sesiunii Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii prilejuită de împlinirea a 25 de ani de la primul Congres al acestei organizații mondiale, delegații au adoptat, în unanimitate, o declarație finală care cheamă toate forțele păcii din lume să depună eforturi pentru a face din cursul nou spre destindere un proces ireversibil.

Cea de-a XXV-a aniversare a mișcării naționale și mondiale pentru pace a fost sărbătorită în țara noastră printr-o adunare festivă ținută în Capitală, în ziua de 18 aprilie 1974, la care au luat parte membri ai conducerii unor instituții centrale și organizații obștești, personalități ale vieții științifice și culturale, oameni ai muncii din întreprinderile și instituțiile bucureștene, precum și reprezentanți ai cultelor.

Cuvîntarea festivă a fost rostită de prof. univ. dr. Tudor D. Ionescu, președintele Comitetului Național pentru Apărarea Păcii. În cei 25 de ani de activitate — a

spus vorbitorul — mișcarea pentru pace din România s-a străduit să reflecte aspirațiile profunde ale poporului nostru care, angajat într-o operă de construcție pașnică, este ferm atașat idealurilor păcii, prieteniei și colaborării internaționale. La temelia întregii activități a mișcării pentru pace din România stă politica externă a statului nostru, în a cărei elaborare și înlăptuire rolul decisiv îl are Domnul Nicolae Ceaușescu, președintele țării, care, preocupat neîncetat de înflorirea patriei, poartă, totodată, cu strălucire mesajul de pace, prietenie și colaborare al României socialiste pe toate meridianele, contribuind în mod esențial la creșterea continuă a prestigiului internațional al țării noastre. Accentuarea și consolidarea cursului destinderii internaționale nu se pot realiza fără intensificarea luptei maselor populare, întărirea unității și coeziunii lor, fără participarea activă a popoarelor, care reprezintă forța hotărâtoare a păcii în lume și de aceea, luptătorii pentru pace din țara noastră, întregul nostru popor, vor milita pentru înflorirea multilaterală a României socialiste, pentru triumful cauzei păcii, prieteniei și colaborării fructuoase între toate popoarele lumii.

Adunarea s-a desfășurat într-o atmosferă de adâncă simțire patriotică și umanitară.

VIZITA MINISTRULUI AFACERILOR EXTERNE AL ROMÂNIEI LA VATICAN. — Invitat de ministrul afacerilor externe al Italiei, Dl. Aldo Moro, ministrul afacerilor externe al României, Dl. George Macovescu, a făcut în zilele de 17 și 18 mai 1974 o vizită oficială în Italia.

În cadrul întrevederilor dintre cei doi miniștri au fost examinate posibilitățile concrete ale extinderii colaborării româno-italiene pe diferite planuri, iar între timp, ministrul afacerilor externe al României a fost primit de președintele Republicii Italiene, Domnul Giovanni Leone, precum și de președintele Consiliului de Miniștri al Republicii Italiene, Dl. Mariano Rumor.

În dimineața zilei de 18 mai, Dl. George Macovescu, ministrul afacerilor externe al României, a făcut o vizită cardinalului Jean Villot, secretar de stat al Vaticanului, având apoi o întâlnire și cu cardinalul Agostino Casaroli, secretarul Consiliului pentru problemele publice al Vaticanului. În convorbirile dintre ministrul de externe român și cei doi reprezentanți ai Vaticanului au fost discutate probleme din cadrul general al vieții internaționale, stăruindu-se îndeosebi asupra celor legate de Conferința pentru securitate și colaborare în Europa.

Amintim că la 26 mai 1973, în cursul vizitei pe care a efectuat-o în Italia, președintele Nicolae Ceaușescu a făcut o vizită specială Papei Paul al VI-lea la Vatican, iar într-un interviu acordat la 22 martie 1974 publicistului italian Franco Piccini, pentru un grup de ziare italiene, a precizat că, deși România nu întreține relații diplomatice cu Vaticanul, totuși «raporturile dintre România și Vatican sînt bune», iar «în lumina eforturilor pentru înlăptuirea securității europene, a unei lumi mai drepte, mai bune, sînt perspective de a extinde și dezvolta relațiile de colaborare dintre România și Vatican».

ASOCIAȚIA DE PRIETENIE ROMÂNNO-FRANCEZĂ. — «Pentru noi, francezii, cărora ne place ca la masa valorilor să dăm primul loc valorilor spirituale, România este înainte de toate un suflet, dar un suflet în care noi recunoaștem pe al nostru. Este un suflet de soră, care face din ea, pentru noi, o națiune soră». Așa scria, prin-

tre altele, despre țara noastră un francez, acum aproape 50 de ani, într-o revistă pariziană (C-te Sainte-Aulaire, în *La vie*, 15 iulie 1925, p. 234).

Legăturile de prietenie dintre popoarele român și francez sînt vechi și necurmăte, datorîndu-se atît afinităților de gîntă, cît și împrejurărilor istorice din decursul vremii, Franța fiind adesea, pentru români, a doua lor patrie.

Dînd expresie sentimentelor de totdeauna pe care poporul român le nutrește față de poporul francez, și pentru a avea și noi, ca francezii, o asociație prin mijlocirea căreia să se manifeste aceste sentimente, la 7 iunie a.c., în cadrul unei adunări care a avut loc în Capitală sub auspiciile Frontului Unității Socialiste și Institutului român pentru relațiile culturale cu străinătatea, s-a constituit *Asociația de prietenie româno-franceză*.

Dintre personalitățile franceze prezente la adunare sînt de menționat Pierre Paraf, președintele Asociației de prietenie Franța-România, Louis Vautier, secretar general al asociației, precum și Francis Levasseur, ambasadorul Franței la București și membri ai ambasadei.

După cuvîntul de deschidere, rostit de Andrei Vela, vicepreședinte al Institutului român pentru relațiile culturale cu străinătatea, care a evocat pe larg tradiționalele relații de prietenie statornicite în cursul veacurilor între România și Franța, între popoarele celor două țări, a fost constituit comitetul de conducere al Asociației de prietenie româno-franceze.

Ca președinte a fost ales acad. Miron Nicolescu, președintele Academiei Republicii Socialiste România, iar ca vicepreședinți: acad. Ana Aslan, directorul Institutului de geriatrie, Radu Beligan, artist al poporului, directorul Teatrului Național, acad. Șerban Cioculescu, directorul Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România, acad. Traian Ionașcu, vicepreședinte al Grupului parlamentar de prietenie România—Franța, și Dumitru Mihai, directorul general al grupului de autoturisme Pitești.

Acad. Miron Nicolescu a mulțumit pentru cinstea ce i-a fost acordată, exprimîndu-și totodată convingerea că asociația, prin activitatea ei, va contribui la dezvoltarea multilaterală a prieteniei româno-franceze, care are adînci rădăcini în trecut și în suflet.

A vorbit apoi ambasadorul Francis Levasseur, evidențiind vechimea și multitudinea legăturilor de prietenie existente între Franța și România, și exprimîndu-și totodată satisfacția pentru constituirea Asociației de prietenie româno-franceze, chemată să realizeze o și mai mare apropiere și cunoaștere reciprocă.

Președintele Asociației de prietenie Franța—România, Pierre Paraf, salutînd pe participanții la adunare, și-a exprimat totodată satisfacția deplină pentru faptul că în istoria secularei prietenii franco-române se adaugă un nou capitol, constituirea Asociației din România, al cărei nobil țel este de a contribui la promovarea schimbului de valori spirituale între popoarele celor două țări, la dezvoltarea relațiilor lor în toate domeniile de activitate.

Constituirea Asociației de prietenie româno-franceze este ea însăși o strălucită mărturie a acestei vechi și frățești prietenii.

• ANIVERSĂRI-COMEMORĂRI •

50 DE ANI DE LA ÎNDREPTAREA CALENDARULUI 1924 — 1974

Anul acesta se împlinește o jumătate de secol de la diortosirea (îndreptarea) calendarului iulian, ce rămăsese în urmă cu treisprezece zile față de cel astronomic. Vechile noastre calendare bisericești, dinainte de anul 1924, reflectau această situație indicînd pe două coloane atît data lunară pe stil vechi cît și pe cea pe stil nou¹. Situația aceasta era, oarecum, neplăcută iar utilizarea calendarului în acest fel era destul de greoaie, mai ales că țările europene apusene foloseau calendarul iulian îndreptat². Pentru a pune capăt acestei situații Bisericile Ortodoxe, în acord cu conducerea statelor din care făceau parte, s-au decis să soluționeze această problemă ce devenise destul de acută.

În acest scop, la 10 mai 1923, în urma invitației Patriarhiei Ecumenice, s-a întrunit la Constantinopol o conferință panortodoxă cu scopul precis de a îndrepta calendarul iulian. Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat arhimandritul profesor Iuliu Scriban. Conferința a hotărît eliminarea celor treisprezece zile, cu cît calendarul iulian rămăsese în urma calendarului astronomic³ și apoi, nestin-gherit, în rama noului calendar să fie introdusă Pascalia tradițională⁴.

1. De exemplu în coloana primă se citea cifra 1 pe stil vechi, iar în coloana a doua se citea 14, adică atunci cînd pe stil vechi avem zi întîi, pe stil nou ne aflăm la data de 14 ale lunii.

2. Calendarul apusean se numește *gregorian*, deoarece a fost introdus în timpul papei Grigorie al XIII-lea, la 1582. Mai corect el trebuie numit «calendarul iulian corectat», pentru că la 1582 s-au eliminat cele zece zile cu cît calendarul iulian rămăsese în urmă față de calendarul astronomic.

3. Pentru evitarea acestei rămîneri în urmă, potrivit calculelor profesorului iugoslav Trin-covici, s-a hotărît ca într-un period de 900 de ani, să nu mai fie bisecți fiecare an secular (1900, 2000, 2100 etc.), ci să fie bisecți numai secularii, care divizați prin 9, ne dau restul 2 sau 6. Așa de exemplu, secularul 200 este bisect, căci divizat cu 9 ne dă restul 2, dar secularul 2100 nu este bisect, căci divizat prin 9 ne dă restul 3. În felul acesta, reforma calendaristică ortodoxă este superioară celei apusene (gregoriene), care din patru ani seculari numai pe unul îl face bisect și anume pe cel care divizat prin 400 nu lasă nici un rest. Astfel, dintre anii seculari sînt bisecți 1600, 2000, 2400 etc. Din contra, anii seculari ce nu sînt divizibili prin 400, fără rest, devin ani comuni, adică de 365 de zile, cum de exemplu : 1700, 1800, 1900, 2100 etc.

4. Pascalia tradițională este arhicunoscută : Paștile să fie sărbătorit în prima duminică de după luna plină ce urmează imediat echinocțiului de primăvară. Sinodul I Ecume-

La Constantinopol s-a căzut de acord ca introducerea calendarului diortosit să aibă loc în anul următor, 1924, lucru ce s-a și efectuat de către greci în primăvara anului 1924, iar de către Biserica Ortodoxă Română în toamna aceluiași an⁵.

În rama acestui calendar a fost integrată Pascalia tradițională autentică și astfel în anul următor, 1925, Paștele a căzut la 12 aprilie. După calendarul neîndreptat, Paștile trebuia serbat la 19 aprilie, deci cu o săptămână mai târziu. Paștile s-a serbat atunci odată cu apusenii care l-au avut tot la 12 aprilie. Lucrul acesta a provocat nedumeriri, atât printre credincioșii Bisericii noastre, cât și printre cei ai altor Biserici surori, care introduseseră calendarul corectat⁶.

Intrucât, așa cum am amintit, nu toate Bisericile Ortodoxe introduseseră calendarul îndreptat, încât o parte serbau Paștile la o anumită dată, iar alții la o dată mai târzie, atunci Bisericile care îndreptaseră calendarul au decis ca Sfintele Paști să se serbeze de către întreaga Ortodoxie la aceeași dată, adică, în această privință Pascalia să fie aplicată la calendarul necorectat, pentru motivul «ca toți frații să fie împreună», măcar la sărbătoarea Învierii Domnului și la sărbătorile legate de aceasta. Faptul acesta a creat însă unele nepotriviri în desfășurarea calendarului bisericesc față de tradiția ortodoxă căci, într-adevăr, Pascalia veche⁷ nu se poate încadra just în rama calendarului celui nou. Astfel, în anii în care Paștile cade după 25 aprilie, se desființează postul Sfinților Apostoli Petru și Pavel. De asemenea, înainte de începerea Triodului, în anii în care Paștele cade după 25 aprilie, intervin una sau două duminici pe care Evanghelistarul ortodox⁸ nu le cunoaște și de aceea, nu se prevede ce anume pericope evanghelice și din apostol să se citească în ele. Astăzi fiecare Biserică Ortodoxă rânduiește pentru aceste duminici pericopele pe care le consideră cele mai adecvate.

Sărbătoarea Sfântului Gheorghe, după vechiul calendar, nu cădea niciodată mai devreme de sfânta și marea vineri. Aplicând Pascalia veche la calendarul îndreptat, sărbătoarea Sfântului Gheorghe ajunge pînă în săptămîna a șasea a sfîntului și marelui post.

nic de la Niceea n-a hotărît ca Paștile creștin să nu fie celebrat simultan sau mai înainte de Pasha iudaică.

5. Ziua de 1 octombrie 1924 a devenit automat 14 octombrie 1924 și s-a prăznuit sărbătoarea Sfintei Paraschiva.

6. Patriarhia de Ierusalim invoca în sprijinul cererii sale pretextul că, acceptînd noul stil, toate sărbătorile ortodoxe vor coincide cu cele catolice, ceea ce la Ierusalim, unde se adună mii de pelerini, mai ales de Paști, ar împiedica nebanuit celebrarea lor cu piozitatea necesară.

7. Cînd zicem Pascalia veche nu înțelegem că există și una nouă. Modul calculării datei Paștilor n-a suferit nici o modificare. El este același : prima duminică după lună plină ce urmează numaidecît echinocțiului de primăvară. Acest calcul dacă este aplicat după calendarul iulian necorectat înseamnă dintr-o dată că este cu treisprezece zile mai târziu. Apoi, calculul lunii pline de după echinocțiul de primăvară, fiind întocmit acum 1500 de ani, cînd nu se cunoștea cu precizia de astăzi mersul lunii, este și el depășit cu cel puțin patru zile. În această privință a se vedea mai pe larg lucrările publicate de subsemnatul în : «Mitropolia Banatului», XV (1965), nr. 4—6 ; «Glasul Bisericii», XXIX (1970), nr. 5—6 ; «Mitropolia Ardealului», XV (1970), nr. 11—12 ; «Mitropolia Banatului», XXI (1970), nr. 4—6 ; «Glasul Bisericii», XXX (1971), nr. 7—9 ; «Mitropolia Moldovei», XLVIII (1972), nr. 1—2 ; «Glasul Bisericii», XXXII (1973), p. 1199 etc.

8. Evanghelistarul este catalogul cu cele 35 de cazuri (22 martie — 25 aprilie) în care poate cădea Paștile ortodox, în funcție de luna plină de după echinocțiul de primăvară. Acest Evanghelistar se află la finele Sfintei Evanghelii și el arată succesiunea duminicilor anuale (52 sau 53) cu pericopele respective din sfintele evanghelii și apostoli.

Tot astfel, sărbătoarea Bunei Vestiri, după vechiul calendar, cădea cel mai des în săptămîna patimilor, dar nu rare erau cazurile cînd cădea și în ziua de Paști, data cea mai tîrzie fiind ziua a patra după Paști⁹. După calendarul îndreptat, sărbătoarea Bunei Vestiri nu mai cade niciodată în săptămîna patimilor, necum după Paști, ci ea poate cădea din prima săptămîna a postului¹⁰ pînă în săptămîna a șasea a postului¹¹, ca data cea mai tîrzie.

În sfîrșit, multe din regulile tipiconale, aflate la finele Triodului și pe ici pe colo chiar în filele Penticostarului, nu mai corespund astăzi, cînd mergem după calendarul îndreptat. Trebuie să menționăm că în ultima ediție a Triodului se arată cum să se pună de acord «capetele Sfîntului Marcu» cu noul calendar.

După cum este cunoscut, sărbătoarea Paștilor poate cădea într-un interval de treizeci și cinci de zile și anume între 22 martie și 25 aprilie. De aceea, dacă într-un an Paștile cade la 22 martie, atunci între duminica de după Botezul Domnului și cea a Vameșului și Fariseului, nu intervine nici o altă duminică. Dacă sărbătoarea Paștilor are loc la 29 martie, atunci între duminica de după Botez și cea a Vameșului și Fariseului se intercalează o duminică, a 29-a după Rusalii. Dacă Paștile cade la 7 aprilie, atunci se intercalează o a doua duminică, a 32-a după Rusalii. Dacă Paștele cade la 25 aprilie, atunci se intercalează patru duminici și ordinea lor este aceasta: a 29-a, a 31-a, a 32-a și a 17-a după Rusalii. După vechea practică ortodoxă, niciodată numărul de patru duminici intercalate nu putea să fie depășit.

Dacă cercetăm schema calendarului liturgic pe anul 1975 aflăm cinci duminici intercalate, adică pe lîngă cele amintite, mai este intercalată și duminica a 16-a după Rusalii¹². În anii în care Paștile cade după 6 mai, cum a fost cazul anului 1956¹³, între duminica de după Botezul Domnului și duminica Vameșului și Fariseului se mai intercalează și duminicile a 14-a și a 15-a după Rusalii.

Desigur, toate aceste probleme nu s-ar fi ivit dacă în pervazul calendarului îndreptat în 1924 se introducea Pascalia ortodoxă obișnuită, adică Paștile să nu mai fie sărbătorit după calendarul iulian neîndreptat.

În ce privește desfășurarea calendarului liturgic pe anul 1975 mai remarcăm următoarele: Postul Paștelui începe luni 17 martie, dată la care calendarul iulian nu ajungea niciodată. Data cea mai tîrzie a începerii postului Paștelui era 8 mar-

9. Cînd Paștile cădea la 22 martie, atunci 25 martie cădea miercuri, a patra zi de Paști.

10. În anii în care Paștile cade la 8 mai, postul cel mare începe la 20 martie, deci Buna Vestire în prima săptămîna a postului.

11. În anii în care Paștile cade la 4 aprilie, atunci 25 martie, Buna Vestire, cade joi în săptămîna a șasea a postului.

12. Duminica a 16-a după Rusalii era introdusă și înainte de corectarea calendarului în 1924. Era introdusă cînd 1, 2 sau 3 decembrie se întîmpla să fie o duminică sau mai bine-zis în anii cu 53 de duminici. În anii cu 53 de duminici 1 ianuarie cade în zi de duminică. În anul 1956, Duminica a 16-a după Rusalii a fost intercalată la 2 decembrie, fiindcă de obicei, cînd la 1, 2 sau 3 decembrie este o duminică, atunci Evanghelia ce se citește în ea este cea a duminicii a 31-a după Rusalii. Dar dacă duminica a 31-a după Rusalii a fost rînduită în una din duminicile dintre Botezul Domnului și cea a Vameșului și Fariseului, atunci la 1, 2 ori 3 decembrie se rînduiește duminica a 16-a după Rusalii. În 1975, neexistînd acest caz, această duminică a fost așezată între duminicile dintre Botez și Triod.

13. În anul 1956, ordinea duminicilor a fost aceasta: a 29-a, 31-a, 32-a, 14-a, 15-a și a 17-a după Rusalii. Deci au fost intercalate șase duminici în loc de patru cum prevede Evanghelistarul.

tie¹⁴. Această depășire se datorește aceleiași diferențe de treisprezece zile, pe care calendarul îndreptat trebuie să o respecte spre a se pune de acord cu calendarul neîndreptat.

Sărbătoarea Sfântului Gheorghe, în anul 1975, cade miercuri 23 aprilie, în săptămîna a cincea a sfîntului și marelui post. În mod obișnuit această sărbătoare ar fi trebuit să cadă cel mai devreme în sfînta și marea Vineri, adică în săptămîna a șaptea, iar slujba lui se oficia în ziua a doua de Paști. În anul 1975, căzînd în săptămîna a cincea, liturghia ce va fi săvîrșită va fi cea mai înainte sfînțită, cum prevede tradiția ortodoxă¹⁵.

Sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel, 29 iunie, în anul 1975 cade în prima duminică după Rusalii, adică exact în duminica lăsatului de sec pentru postul Sfinților Apostoli. Așadar, comemorarea lor are loc cu o zi mai înainte de a începe postul lor. Decalajul acesta provine din cauza utilizării Pascaliei în cadrul calendarului neîndreptat, paralel cu cel îndreptat, de către Biserica Ortodoxă, astăzi Paștile, fiind sărbătoare mobilă, iar festivitatea Sfinților Apostoli fiind sărbătoare fixă, atunci întîrzierea cu două săptămîni a sărbătorii Paștilor (4 mai în loc de 21 aprilie), a dus la desființarea postului întru cinstirea Sfinților Apostoli. Acest post cînd era mai scurt¹⁶ era de opt zile.

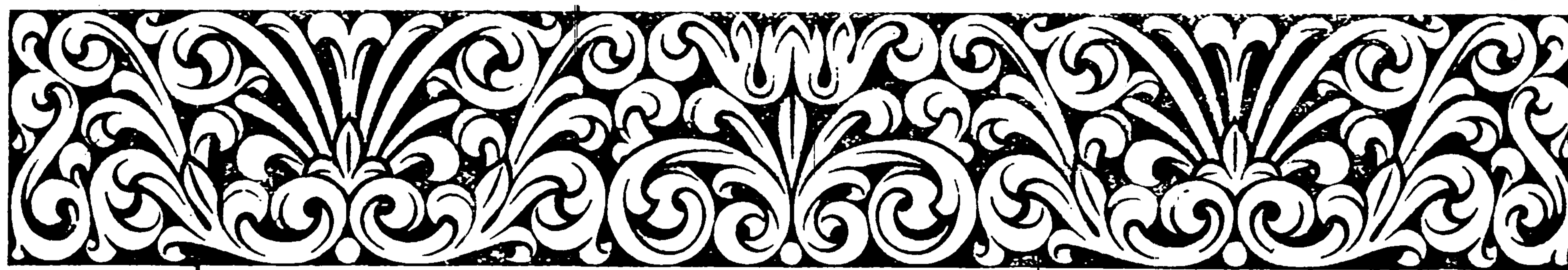
Desigur, ca și în anii precedenți, Sfîntul Sinod va rîndui cîteva zile pentru postul Sfinților Apostoli, însă situația aceasta e provizorie, pînă cînd toate Bisericile Ortodoxe vor găsi mijloacele cele mai potrivite pentru îndreptarea calendarului și pentru aplicarea tradițională a Pascaliei la acest calendar.

Pr. Prof. AT. NEGOIȚA

14. Cînd Paștile cădea la 25 aprilie.

15. Canonul 52 al Sinodului al VI-lea ecumenic.

16. Cînd Paștile se serba la 25 aprilie.

• ÎNDRUMĂRI • PASTORALE •

BISERICA CREȘTINĂ, BISERICA ÎNVIERII SPICUIRI DIN PASTORALELE DE SFINTELE PAȘTI — 1974 ALE IERARHILOR BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Ca în fiecare an, ierarhii și arhipăstorii Bisericii Ortodoxe Române, conștienți de misiunea lor arhierască și răspunzători în fața lui Dumnezeu și a credincioșilor pentru formarea duhovnicească și conducerea administrativă, ținând cont și de frumoase și instructive tradiții, au adresat atît, clerului, cît și credincioșilor avînt părintesc de sfat și învățătură. Prin scrisul lor, înalții ierarhi au demonstrat că merită sarcina luată și sînt conștienți în fața lui Dumnezeu și sînt convinși de adevărul învierii, piatra de temelie a credinței noastre.

Desigur, fiecare ierarh, la scara valorii și experienței sale, stăruie în *Scrisoarea pastorală*, pe lîngă explicațiile cuvenite, asupra acelor aspecte ale sărbătorii învierii Domnului legate de cultura, preocupările și înțelegerea credincioșilor din eparhia sa. Importanța crește și pentru faptul că, într-adevăr, credincioșii așteaptă ca prin cuvîntul ierarhului să le fie întărită credința lor și să poată să-și facă în continuare datoria față de Patrie, avînd și binecuvîntarea Bisericii strămoșești. Mai mult, fiecare scrisoare-pastorală orientează credința și cugetul credincioșilor în funcție de împrejurările și traiul lor, dovadă concretă că ierarhul cunoaște la fața locului realizările, dar și posibilitățile spirituale și materiale ale păstoriților săi: preoți și credincioși. Și acum, Pastorală aduce întărirea nădejzii lor și în fericirea veșnică, legată implicit de învierea Mîntuitorului.

Învierea lui Iisus Hristos constituie, pentru creștinii din toate locurile și timpurile, temeiul nu numai al credinței, ci și al existenței lui Dumnezeu și a realității întrupării Sale. Fără întrupare nu putea avea loc răscumpărarea, fără jertfă nu puteam fi iertați, fără patimă n-am fi înțeles răbdarea, fără îngropare și înviere nu puteam crede în veșnicie. Așadar, *învierea nu este numai o problemă dogmatică, ci însăși existența Bisericii.*

În zorii creștinismului, după ridicarea lui Iisus dintre morți Sfinții Apostoli erau «martorii învierii» lui Hristos, deci pecetluirea credinței celei adevărate.

Aplicînd cele de mai sus, în gîndirea și scrisul lor, înalții chiriarhi arată păstoriților lor că marea praznic al învierii trebuie să constituie pentru toți credincioșii un prilej de înnoire a vieții, de dăruire de împlinirea poruncilor lui Dumnezeu

de slujire a semenilor și de luptă permanentă pentru statornicirea deplină a păcii și a dreptății sociale în lume. Primul salut, după înviere, a fost «pace vouă», ceea ce înseamnă că pacea este un rezultat al învierii.

Pacea și liniștea trebuie să fie respectate fiecărui popor și atunci duhul încrederii se va instala în toți oamenii. Acest deziderat uman îl caută mai ales poporul român atât de încercat în decursul istoriei sale bimilenare.

Ne von strădui să prezentăm, în cele ce urmează, învățăturile mai importante ce se desprind din cuprinsul acestor Pastorale.

*

Pastorala Prea Fericitului Părinte Patriarh JUSTINIAN, adresată clerului și credincioșilor ortodocși din *Arhiepiscopia Bucureștilor*, cu ocazia sfințelor sărbători ale învierii Domnului, pornește de la constatarea că învierea Domnului nu ar putea fi înțeleasă fără jertfa unică și nerepetată, care a avut loc pe Sfânta Cruce. Prin jertfă înțelegem și învierea, dar și mântuirea noastră, fiind prilej de bucurie duhovnicească. «Ziua învierii, popoare, să ne luminăm. Paștile Domnului, Paștile! Că din moarte la viață și de pe pământ la cer, Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi, cei ce cântăm cântare de biruință».

Punînd în cumpănă dreaptă cugetele noastre, Prea Fericirea Sa pleacă de la exemplul cel mai concret; pentru a înțelege marea taină a învierii noastre era necesară învierea lui Hristos, înviere care a avut loc în urma ștergerii păcatului strămoșesc și pironirea zapisului prin jertfa Sa singeroasă: «Nu se poate prilej mai potrivit pentru a cugeta asupra sfintei cruci decît acum în ziua cînd sărbătorim învierea Domnului. Cruce și înviere, răstignire și înviere, sînt două cuvinte, două evenimente care nu pot fi despărțite unul de altul. Toți trebuie să știm că fără cruce n-am fi avut învierea Domnului și că fără cruce și înviere n-am fi fost mîntuiți. Cînd spui cruce, gîndul ți se duce îndată la răstignirea Domnului și mîntuirea pe care El ne-a adus-o. Cînd spui cruce, spui răstignirea, jertfa Domnului pentru noi. Însuși Sfîntul Apostol Pavel, subliniază Prea Fericirea Sa, înlocuind cuvîntul «jertfă de răscumpărare» a Domnului cu «crucea Domnului», spune: «Ca nu cumva să rămînă zadarnică crucea lui Hristos» (I Cor. I, 17).

Mai departe, Prea Fericitul Patriarh aduce nenumărate exemple pentru a convinge ascultătorii de rolul crucii în mîntuirea credincioșilor, fiindcă înșiși apostolii Mîntuitorului erau martorii «cruții și învierii», și ei «de la început — Biserica însăși și credincioșii ei au dat cea mai mare cinstire crucii, care a devenit prin răstignirea Domnului pe ea, din obiect de tortură și de ocară, cum era socotită pînă atunci, obiect de cinstire, întrucît pe ea Domnul și-a vărsat sîngele pentru mîntuirea noastră».

Dar, crucea este și un semn distinctiv, pe lîngă rolul ei de altar de jertfă. De aceea Prea Fericitul Părinte Patriarh arată: «...Sfînta cruce a fost semnul prin care creștinii s-au deosebit de necreștini. O casă cu un semn al crucii la poartă, un mormînt cu un semn al crucii, toate acestea arătau că acolo erau creștini. Nu mai vorbim de lăcașurile de închinăciune, de sfințele biserici, care au fost și sînt împodobite cu sfînta cruce. Ea domină pe înălțimea turelor bisericii; și, intrat în biserică, creștinul o vede întîi pe ea, așezată deasupra catapetesmei. Știutor sau neștiutor de carte, orice creștin vede zugrăvit pe ea chipul Domnului Hristos răstignit pentru păcatele noastre... Pe lîngă această latură, crucea Mîntuitorului este

părtaşa învierii, simbolul biruinţei «căci crucea suferinţei Domnului a devenit la înviere semnul biruinţei. Într-adevăr, oricine priveşte icoana învierii Domnului va vedea pe Hristos ieşind din mormînt, după ce a biruit moartea, cu steagul biruinţei în mînă, pe care este zugrăvită sfînta cruce».

În partea a doua a Pastoralei, Prea Fericitul Patriarh arată că sfînta cruce nu este numai cea prin care Domnul ne-a izbăvit de moartea păcatului, ci ea este în acelaşi timp pentru fiecare dintre noi o armă puternică împotriva ispitelor şi ucigătorului de suflete: duhul cel rău. Sfinţii Părinţi şi marii teologi şi-au alcătuit tratatele şi învăţăturile lor la picioarele sfîntei cruci. Deci crucea este un îndemn la muncă şi realizări şi prin aceasta devenim buni creştini. «Lucrul acesta este verificat nu numai în viaţa personală a oamenilor, dar şi în cea a comunităţilor mari, a popoarelor».

După acest îndemn, Prea Fericitul Patriarh aduce ca exemplu însuşi poporul român şi transformările din viaţa lui, transformări care au dus în mod sigur la alegerea *Primului Preşedinte al României: Dl. Nicolae Ceauşescu*, cel mai iubit fiu al ţării. Această alegere «pecetluieşte o biruinţă a realizărilor şi muncii poporului român şi-l aşează în rîndul popoarelor înaintate».

Înceind, Prea Fericirea Sa transmite îndemnul inimii şi sufletului Său tuturor celor de faţă: «Bucurîndu-mă împreună cu voi de bucuria Sfîntei Învieri pe care o sărbătorim acum, vă îndemn, că, aşa precum moşii, strămoşii şi părinţii voştri au cinstit sfînta cruce, care i-a întărit şi ajutat, şi voi, ca buni creştini, să o cinstiţi, avînd mereu în minte cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel: «...pentru noi cei ce vrem să ne mîntuim, crucea este puterea lui Dumnezeu» (I Cor. I, 18).

Cu acelaşi duh părintesc, Prea Fericirea Sa binecuvîntează şi salută pe ascultători, asigurîndu-i că este mereu «acelaşi părinte iubitor şi rugător către Dumnezeu», urîndu-le tuturor «la mulţi ani» şi «Hristos a înviat!»

*

Pastorala Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit IUSTIN al Moldovei şi Sucevei, adresată, cu prilejul sfîntelor sărbători ale învierii Domnului, clerului, cinului monahal şi binecredincioşilor creştini din *Arhiepiscopia Iaşilor*, începe cu o analiză teologică profundă a unor texte pauline, referitoare la «lumină». «Dumnezeu, care a zis: din întuneric lumină să strălucească, El a strălucit în inimile noastre spre luminarea cunoştinţei măririi Sale pe faţa lui Hristos» (II Cor. IV, 6). Astfel, învierea Mîntuitorului din morţi a vărsat în sufletele noastre lumina cunoştinţei Sale dumnezeieşti. Învierea este cununa dovezilor arătării Domnului nostru Iisus Hristos în lume ca Dumnezeu atotputernic.

Înaltul ierarh, cunoscut profesor de exegeză şi abil pătrunzător în sensul adevărat al Sfîntei Scripturi, demonstrează că, neîndoielnic, «Sfinţii Apostoli credeau că Iisus este Hristos, Fiul lui Dumnezeu cel viu» (Matei XVI, 16). Dar, abia după înviere, Sfîntul Toma, dînd mărturie de credinţa ucenicilor, a putut vesti din adîncul sufletului său cuvintele: «Domnul meu şi Dumnezeul meu» (Ioan XX, 28). Apoi, luminată de Mîngîietorul — Duhul adevărului, pe care Mîntuitorul L-a trimis ei de la Tatăl, Sfînta noastră Biserică, fără încetare, ne înfăţişează pe Capul ei îmbrăcat în plinătatea puterii Sale ca *Dumnezeu-Fiul, Domnul tuturor Hristos şi Arhiereu mare*, mijlocitor pentru noi la Dumnezeu pînă la sfîrşitul veacurilor». De

fapt și scopul învierii este tot răscumpărarea noastră: «Prin învierea din morți și înălțarea la cer, Domnul nostru Iisus Hristos s-a descoperit pe Sine ca Dumnezeu-Fiul îmbrăcat «cu mărirea pe care a avut-o la Tatăl mai înainte ca lumea să fie» (Ioan XVII, 5).

Continuând demonstrarea că Sfânta Treime a participat efectiv la actul răscumpărării, I. P. S. Mitropolit Iustin insistă asupra faptului că «Fiul s-a făcut om pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire», și practic a pus viața Sa pămîntească în slujirea omului prin cele trei demnități: învățătoarească, profetică-arhie-rească și împărătească.

În partea a doua a Pastoralei se face o paralelă între nașterea smerită și învierea glorioasă. Timpul petrecut pe pămînt a fost plin de fapte și minuni, ceea ce arată că Hristos este Fiul lui Dumnezeu, Mesia cel așteptat: «Așadar, Fiul lui Dumnezeu a venit în lume ca *Domn și Hristos*; dar numai la învierea Sa din morți a arătat în chip lămurit, pe de o parte, domnia Sa asupra tuturor prin învingerea răului, iar, pe de altă parte, ungera Sa deplină cu Sfîntul Duh, pentru mîntuirea noastră».

Întrupîndu-se pentru noi, Fiul lui Dumnezeu a împlinit lucrarea pe care Tatăl cerea «I-a dat-o să o facă», descoperind pe Dumnezeu în lume și ridicînd pe om la cer. Prin lucrarea Sa de mîntuire a lumii, Fiul «a preamărit pe pămînt» pe Tatăl cerea (Ioan XVII, 4), iar Tatăl a preamărit pe Fiul întrupat, ridicîndu-L la Sine împreună cu toți cei care cred în El. Într-adevăr, noi credincioșii sîntem convinși că «ridicîndu-ne de la moarte la viață și de pe pămînt la cer» împreună cu El, cu El împreună se cuvine să și viețuim. Duhul nostru în lumina Duhului Domnului nostru Iisus Hristos să-și gătească sălaş, iar «trupurile noastre să le înfățișăm ca jertfă vie, sfîntă, lui Dumnezeu bineplăcută, ca slujirea noastră duhovnicească» (Rom. XII, 1).

Trecînd la explicarea atributului păcii, ca izvor al tuturor împlinirilor și frăției între oameni. I. P. S. Iustin, mitropolitul Moldovei și Sucevei, subliniază mai ales faptul că «pacea dintre oameni, care izvorește din împăcarea tuturor cu Dumnezeu, prin Iisus Hristos, trebuie să rămîna pururea piatra de temelie a viețuirii noastre în lume». Însă conviețuirea are la baza ei munca permanentă, ca sursă de energii umane și chiar naționale: «Hărnicia noastră în muncă, să o împerechem cu dragostea noastră statornică pe pămîntul strămoșesc. Uniți în cugete și strădanii, cu toții pentru țară să muncim, la întărirea și propășirea ei neîncetat să gîndim, cu fapta și cuvîntul numele ei să-l cinstim».

Încrezător în forța spirituală și voința credincioșilor, I. P. S. Sa încheie: «Fii ai păcii, ca fii ai lui Dumnezeu, să ne dovedim adevărați făcători de pace. Pe toate căile să facem cunoscută pretutindeni voința poporului nostru de a trăi în pace cu toate popoarele. Să sprijinim cu tărie și căldură toate strădaniile pe care înalta Cîrmuire a Patriei noastre, în frunte cu Dl. Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, le depun fără încetare pentru buna înțelegere și prietenie între popoare, pentru sprijin și colaborare între state, pentru înfăptuirea deplină și păstrarea păcii statornice în lume»... iar ultimul gînd pentru păstoriții săi este acela de a-i întîmpina cu tradiționala salutare: Hristos a înviat!

Pastorala Înalt Prea Sfințitului Mitropolit NICOLAE al Ardealului, adresată la «sărbătoarea sărbătorilor» — clerului și dreptcredincioșilor creștini din cuprinsul Arhiepiscopiei de Alba Iulia și Sibiu, pornește de la constatarea că învierea Domnului este sursa permanentă a credinței: «Pentru că M-ai văzut ai crezut... Fericiți cei ce n-au văzut și au crezut» (Ioan XX, 1—29). Întîlnirile de după înviere cu Hristos cel înviat și sfaturile date sînt izvorul încrederii noastre în realitatea învierii «roada credinței în Iisus Hristos, Domnul cel înviat».

Plecînd de la o logică simplă și clară, I. P. S. Mitropolit Nicolae explică taina învierii prin prisma vieții morale, a comuniunii desăvîrșite de cuget și inimă, de dăruire sinceră, de devotament nemărginit: «Mîntuitorul însuși zice către Sfinții Apostoli: «Voi sînteți prietenii Mei» (Ioan XV, 14). Iisus cere de la ei și de la cei ce se apropiau de El ca aceștia să creadă în El.. Iisus Hristos voia ca toți să se apropie de El cu credința tare că El este Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, care s-a făcut om pentru mîntuirea noastră...». În sprijinul credinței în El, Mîntuitorul face minuni nenumărate, dar cea mai mare și copleșitoare este minunea învierii dintre morți și arătarea Sa ucenicilor și lui Toma.

Credința în Iisus Hristos n-a fost locală, mărginită, «ci ea s-a transmis mai departe prin propovăduirea Sfinților Apostoli și a ucenicilor acestora în Biserica Lui cea sfîntă». Mai departe, înaltul ierarh accentuează faptul că Biserica creștină este Biserica învierii, este trupul lui Hristos înviat: «Căci, după Sfîntul Apostol Pavel, Hristos cel înviat și înălțat la cer este capul Bisericii și Biserica este trupul lui Hristos» sau, cu o altă asemănare, Hristos este piatra de temelie, «piatra cea din capul unghiului» pe care e zidită Biserica cea sfîntă și mîntuitoare» (Efeseni I, 22—23; II, 20). De aceea, harul este cel ce ne luminează permanent în înțelegerea învierii și vieții duhovnicești.

Or, credința spre fericire, în decursul timpului, la noi românii ortodocși a fost și scut al națiunii, legătură strînsă între toți românii: «Se știe, subliniază I. P. S. Sa, că ierarhii, preoții și credincioșii au fost de-a lungul veacurilor alături de popor, de lupta lui pentru dreptate socială, pentru independență și unitate într-un singur stat național român. Ei au crezut în puterea de viață și creație a acestui popor și au avut convingerea neclintită că sub oblăduirea lui Dumnezeu și prin munca și lupta tuturor, mărețele visuri ale istoriei se vor împlini. Și în ceea ce au crezut s-a și împlinit». Toate aceste împliniri sînt un rezultat al eforturilor întregului popor. De aceea, sărbătorirea a treizeci de ani de la eliberare este un nou prilej de angajamente și realizări: «Niciodată România n-a strălucit cu atîta putere în întreaga lume ca în vremea noastră de mari transformări și uriașe progrese».

De ziua învierii, de Praznicul praznicului «încrezători în ocrotirea lui Dumnezeu peste viața noastră, încrezători în destinul luminos și tot mai înalt al poporului nostru, ne angajăm în fața sfintelor altare să mărturisim cu un gînd și un glas dreapta credință și dreapta făptuire a Bisericii dreptmăritoare și să ne dăruim toată ființa noastră pentru propășirea Patriei și pentru pacea a toată lumea».

Ca în fiecare an, I. P. S. Nicolae sfătuiește pe ascultători să aibă permanent vie, în sufletul lor, preocuparea pentru înfăptuirea planului, mai ales anul acesta, an jubiliar. Aceste realizări se datoresc întregului popor, dar mai ales conducătorilor săi în frunte cu cel mai încercat fiu al națiunii: Domnul Nicolae Ceaușescu.

În sfârșit, înaltul ierarh întâmpină pe credincioși cu solia bucuriei: Hristos a înviat! și nouă ne-a dăruit viață veșnică.

Pastorală Înalt Prea Sfințitului Mitropolit TEOCTIST al Olteniei trimisă clerului, cinului monahal și tuturor binecredincioșilor creștini din *Arhiepiscopia Craiovei*, cu prilejul sfintelor sărbători ale învierii Domnului, începe cu o imagine colorată și înmiresmată de anotimpul în care ne aflăm, primăvara: «Iarna a trecut..., flori pe câmp s-au arătat și a sosit vremea cîntării» (*Cînt. cînt.*, II, 10—11). Cu un asemenea anunț înaltul ierarh purcede la istorisirea praznicului învierii.

Cu imagini clare și convigătoare, cu argumente scripturistice și din viața obișnuită, I. P. S. Mitropolit Teoctist reușește să capteze sufletele ascultătorilor, să le plimbe pe locurile unde s-a întîmplat «minunea minunilor», învierea Domnului.

Biserica Ortodoxă este, înainte de toate, o Biserică a învierii: «Cel ce a înviat pe Domnul Iisus ne va învia prin Iisus și pe noi și ne va pune înaintea Sa» (I Cor. IV, 14). Această temă centrală, dar cu efectele dorite pentru credincioșii ortodocși, o dezbată cu deosebit simț practic și duhovnicesc înaltul ierarh: «Pentru Ortodoxie, nici un cuvînt mai adevărat decît cel scris cu inima strînsă de Sfîntul Apostol Pavel către corinteni, față de îndoielile ce cuprinseseră unele cugete: «Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică și credința voastră» (I Cor. XV, 14). Învierea nu este un fapt izolat, ci de ea — chiar înaintea ei — se leagă destinul răscumpărării noastre și siguranța învierii noastre: «...știind că nu cu lucruri stricăcioase, cu argint sau aur ați fost răscumpărați din viața voastră deșartă, lăsată de la părinți, ci cu scumpul sînge al lui Hristos, ca al unui miel nevinovat și neprihănit» (I Petru I, 18). De aceea, subliniază I. P. S. Sa, «legăm nemijlocit de patimile, moartea pe cruce și triumful învierii Mîntuitorului întemeierea pe pămînt a Bisericii, pe care «a cîștigat-o cu însuși sîngele Său» (Fapte XX, 28).

Mai departe se face istorisirea învierii Mîntuitorului, așa cum ne-o descriu Sfintele Evanghelii și martorii oculari ai învierii, Sfinții Ucenici și Apostoli. Dar martori ai învierii sîntem și noi credincioșii atunci cînd ne împărtășim cu trupul cel înviat al lui Hristos, pentru că El a spus: «Cel ce mănîncă trupul Meu și bea sîngele Meu are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi» (Ioan VI, 54).

Învierea, pe lîngă adevăr de credință, nu poate fi înțeleasă dacă nu trăim după Evanghelie: «Nu cel ce zice Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu» (Matei VII, 21). Numai așa înțelegem și cuvintele Mîntuitorului inspirate de natura însăși: «Adevăr grăiesc vouă: grăuntele de grîu, căzînd în pămînt, dacă nu moare, rămîne singur, dar dacă moare aduce multă roadă» (Ioan XII, 24). Același adevăr îl dezvăluie și Sfîntul Apostol Pavel, cînd scrie: «ce semeni tu nu prinde viață, dacă mai întîi nu moare» (I Cor. XV, 36). Plecînd de la acest fapt, I. P. S. Mitropolit Teoctist aduce, în continuare, cuvinte de laudă muncii de fiecare zi. «E poruncă dumnezeiască munca. Dator este omul să-și agonisească lucrînd pîinea cea de toate zilele, îmbrăcămîntea și adăpostul de care are trebuință pentru a-și duce în demnitate viața pe pămînt. Tot prin muncă, el făurește și lucrurile de ordin spiritual prin care să-și hrănească sufletul și să-și înfrumusețeze viața, s-o îmbroșeze». Așadar, toate forțele noastre trebuie angajate în folosul tuturor spre mai bine.

În ultima parte, scrisoarea-pastorală aduce cuvenite elogii noilor schimbări în viața publică a poporului nostru. «Avem în țara noastră create toate condițiile pentru a răspunde acestor chemări. Avem și exemple înalte din partea întregului nostru popor care, deplin stăpîn pe destinele sale, și-a înscris, în ziua de 28 martie 1974 o pagină luminoasă în istoria sa, prin alegerea celui mai iubit fiu al său, *Domnul Nicolae Ceaușescu*, în înalta demnitate de *Președinte al Republicii Socialiste România*!»

Împletind armonios preocupările zilnice, aspirațiile naționale cu cele duhovnicești și spirituale, credincioșii vor fi conștienți de menirea lor și vor spori în a-și face datoria față de Patrie și Biserică. Încredințat deplin de ascultarea și punerea la inimă a sfaturilor, I. P. S. Teoctist, Mitropolitul Olteniei, încheie «cu nemuritoare vestire: Hristos a înviat!

*

Pastorala Înalt Prea Sfințitului Mitropolit NICOLAE al Banatului, adresată preaiubitului cler și dreptcredincioșilor creștini din *Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului*, cu ocazia marelui praznic al învierii Domnului, tilcuiește, în prima parte, învățătura cu privire la «praznicul praznicelor și sărbătoarea sărbătorilor». Minunea sculării Domnului din morți a uimit și cutremurat pe credincioși din chiar clipa cînd s-a produs, punîndu-și pecetea asupra întregii lor ființe. De atunci fără încetare orice moment din viața unui creștin, orice act din lucrarea sfințitoare a Bisericii, stă sub semnul Învierii».

După acest început, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, cu recunoscuta-i abilitate catehetică și cu pătrunzătorul său sfat, subliniază atît adevărul de credință, dar și puterea lui în viața credincioșilor: «Crezul nostru creștin așa cum decurge din Evanghelii, din învățătura Sfinților Apostoli și a ucenicilor lor se reazemă pe faptul învierii... Din chiar primele începuturi ale existenței Bisericii, creștinii s-au considerat a fi nimic altceva decît «martori ai învierii lui Hristos». Și această poziție de «martori» i-a întărit în credință, încît însuși Sfîntul Apostol Pavel arată că: «acum nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine».

De aceea, pentru creștini «totul începe și se sfîrșește cu Hristos înviat, viața în întregul ei fiindu-le un neîntreput Paște. Însăși Scriptura ne poruncește: «...dacă ați înviat împreună cu Hristos... omoriți în mădularele voastre... desfrînarea, necurăția, patima, pofta rea și lăcomia...» din cauza cărora nu se poate înțelege învierea. «Lepădați de la voi mînia, iușimea, răutatea, hula, cuvîntul de rușine din gura voastră...» și continuă I. P. S. Sa cu sfaturi pentru toate vîrstele și categoriile de credincioși, socotindu-le «datorii decurgînd din trăirea fără încetare în duhul Paștilor. Astfel, înțelegînd praznicul învierii Domnului, adevăratul creștin trebuie să se dovedească cu acest prilej și mereu de-a lungul zilelor anului, cît timp trăiește, împlinitorul unor fapte asemănătoare celor ale lui Hristos».

Privită practic, sărbătoarea Sfintelor Paști trebuie să fie o sărbătoare de realizări, de împliniri și angajamente. În acest sens, înaltul ierarh arată că «...ceea ce se potrivește sărbătorilor bisericești, își găsește asemănare și în cazul altor zile importante». Creștinul ortodox și românul adevărat respectă cu sfințenie și datinile străbune și în același timp zilele sau evenimentele de glorie ale Patriei sale. Așa de exemplu: «23 August. Zi de amintire a momentului eliberării Patriei, cînd în urma insurecției naționale antifasciste armate am dobîndit deplina independență

și suveranitate, noi o sărbătorim în trei decenii de la împlinirea ei. Dar cine nu simte de pe acum zvicnirile-i îndemnătoare la muncă și dăruire patriotică? Și ecourile-i solemne nu se vor stinge nici după ce vom fi depășit-o, arătându-ne calea de urmat spre alte mărețe împliniri. Viața nouă a întregului popor se desfășoară sub semnul lui 23 August 1944 și nu poate fi atitudine mai potrivită decât aceea de a petrece toate zilele oa și când le-am închina aniversării atât de dragi sufletului nostru».

Experiența ecumenică a I. P. S. Sale, autoritatea Sa în întrunirile interbisericești sau interconfesionale, dau scrisorii-pastorale un impuls deosebit, o ieșire din cadrele obișnuite, însemnând prin aceasta, o mai largă înțelegere a praznicului învierii.

În încheiere, se vede permanenta preocupare de sufletele credincioșilor și de responsabilitatea de ierarh grijuliu: «Dorindu-vă cu nesfârșită dragoste ca luminatul praznic al Sfințelor Paști să-l petreceți cu toții sănătoși, în pace și cu îndestulată bucurie duhovnicească și să-l ajungeți întru mulți, fericiți ani, vă adresez străvechile noastre binețe creștinești: Hristos a înviat!

10.5

Pastorala Înalt Prea Sfințitului TEOFIL Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, adresată cu ocazia sfințelor sărbători ale învierii Domnului cucernicului cler și tuturor dreptmăritorilor creștini din eparhia sa, zugrăvește, în prima parte, învățătura Bisericii celei una și adevărată despre minuni. Minunea fiind unul din criteriile descoperirii lui Dumnezeu în lume. Și printre aceste minuni cea mai mare este învierea Mântuitorului. Această minune nu este mărginită numai la persoana Domnului Hristos, ci ea «ne cheamă și ne ajută să ne înnoim viața sufletească», să ne primenim trăirea noastră creștinească, fără contenire, așa cum o facem încă de la întreita afundare.

Cunoscînd realitatea din eparhia sa, preocupările credincioșilor precum și diferite practici baptismale, I. P. S. Arhiepiscop Teofil insistă asupra tainei botezului ca repetare permanentă a învierii celei de a treia zi: «Afundarea în apa botezului arată moartea omului vechi, a omului păcatului, iar ridicarea sau ieșirea din apă, închipuie scularea din moarte, învierea sufletească a noului creștin. Pentru că botezul este un dar și o poruncă a lui Hristos, o tainică rînduială duhovnicească a Celui mort pe cruce și înviat întru mărire a treia zi, afundarea și ieșirea din această apă aduce cu sine participarea celui ce se botează la moartea și învierea Mântuitorului nostru (Iisus Hristos)». Dar botezul nu este numai o ceremonie, ci o transformare duhovnicească, o înviere a noastră, o urmare a învierii lui Hristos. «În adevăr, dacă ne-am făcut una cu El, printr-o moarte asemănătoare cu a Lui, vom fi una cu El și printr-o înviere asemănătoare cu a Lui» (Rom. VI, 5). Așadar, învierea lui Hristos este baza credinței noastre în efectele harice ale botezului, este răscumpărarea permanentă. Pentru cei în vîrstă se adaugă încă o posibilitate a înțelegerii vieții în Hristos, adică pregătirea necesară (prin post și rugăciune). Aceste două căi înlesnesc nu numai înțelegerea învierii lui Hristos, ci justifică practic spălarea păcatelor prin primirea tainei botezului: «Cîți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și îmbrăcat», ne asigură Sfîntul Apostol Pavel (Gal. III, 27).

În partea a doua, I. P. S. Arhiepiscop Teofil indică noul botez și sfătuiește la participarea învierii lui Hristos prin curățirea sufletului nostru prin spovedanie.

«Spovedindu-ne și împărtășindu-ne cu vrednicie, am sporit și am întărit încrederea noastră în făgăduința cuprinsă în acest cuvînt dumnezeiesc, care ne mîngîie: «Cel ce a înviat pe Hristos Iisus din morți, va învia și trupurile voastre muritoare din pricina Duhului Său care locuiește în voi...» (Romani VIII, 11).

În ultima parte, I. P. S. Arhiepiscop Teofil își exprimă nădejdea că toți supușii săi, clerici și credincioși, vor contribui și la fericirea lor pămîntească, făcîndu-și datoria la locul de muncă al fiecăruia. Toți sîntem convinși că Orînduirea de stat este alături de poporul muncitor și își coordonează activitatea în funcție de realitățile din țară și de aspirațiile tuturor spre liniște și pace în toate sectoarele de activitate, interne și externe. «Este cuviincios lucru să mărim și noi hotărîrea noastră de a munci cu rîvnă și cu bună priveghere pentru sporirea binelui obștesc și pentru neconținută înălțare a Patriei noastre dragi».

Părtaș, făcîndu-mă la curată veselie voastră pascală și îmbrățișîndu-vă sufletește pe toți, cu dragoste părintească, rog pe «Dumnezeul păcii, Cel ce a sculat din morți pe Domnul nostru Iisus, să vă întărească în orice lucru bun, ca să faceți voia Lui și să lucreze în voi ceea ce este bineplăcut în fața Lui, prin Iisus Hristos, căruia fie slava în vecii vecilor. Amin» (Evr. XIII, 20—21).

Și din această scrisoare-pastorală nu lipsește tradiționalul: Hristos a înviat!

Pastorala Prea Sfințitului Episcop IOSIF al Rîmnicului și Argeșului, adresată cu ocazia sfintelor sărbători ale învierii Domnului, clerului și binecredincioșilor ascultători, anunță, la început, bucuria duhovnicească a celui mai mare praznic al Bisericii noastre: Învierea Mîntuitorului Hristos. Praznuirea a fost pregătită cu deosebită conștiinciozitate prin post și rugăciune, încît făcliile aprinse și salutul biruinței: Hristos a înviat! constituie o împlinire și o nădejde, totodată.

Pentru înțelegerea fenomenului învierii, în general, P. S. Episcop apelează la datele naturii: «iarba încolțește, pomii înfloresc, pădurile înfrunzesc, păsările cîmpesc, mieii zburdă, pîraiele îngîină cînt de veselie, pămîntul brăzdat zămislește roadă nouă, aerul se îmbălsămează de mirosuri plăcute de primăvară, după o iarnă întreagă în care natura părea ca și moartă, acum, ca la o poruncă tainică, este chemată și împinsă de forțe naturale și tainice, la o viață nouă, sîntem parcă îndemnați a face strînsă legătură între sărbătoarea Sfintelor Paști și pornirea la viață nouă a naturii ce ne înconjoară și sîntem atrași a le socoti ca atîrnînd unele de altele». Se înțelege, că învierea Domnului este peste măsura înțelegerii obișnuite, peste puterile firești și constituie o particularitate pentru fiecare creștin în parte «Hristos este Dumnezeu și Dumnezeu este pretutindeni viu». Mîntuirea însă se capătă numai în Biserică. «Biserica este Hristos, Hristos este Biserica și în afară de Biserică nu este creștinătate, nu este mîntuire». Praznicul Sfintelor Paști constituie un prilej pentru adevărații creștini să mărturisească prin viața lor minunea învierii, adică, poruncește Sfîntul Pavel «să trăiți frumos ca în timpul zilei, nu în chefuri și în beții, nu în desfrînări și în fapte de rușine, nu în certuri și în pismă, ci îmbrăcați în Domnul Hristos» (Romani XIII, 13).

Trăind după Scriptură, înțelegem mai bine și preocupările noastre în duh de frăție, de respect pentru semen și muncă. De aceea, P. S. Sa arată că «noi sîntem mădulare ale societății din care facem parte; pentru ca această societate să pro-

greseze, mădulele ei — care o compun — trebuie să fie fiecare în parte, mădulele sănătoase la trup și la suflet... fiecare să fie mare pe locul în care se află». Aceasta este înțelepciunea noastră strămoșească și bazându-ne pe ea prosperăm în fiecare zi. Și ca să exemplifice, P. S. Episcop Iosif subliniază faptul că: «Țara noastră, Republica Socialistă România, care a intrat în al 30-lea an de la eliberare și care își trăiește azi împliniri de seamă, punându-ne în stare de mulțumire nu numai pe noi care beneficiem de binefacerile acestor împliniri, ci și pe toate popoarele care o cunosc, țara noastră care acum de curînd — la 28 martie a. c. — și-a ales pe cel dintîi Președinte al Republicii, are nevoie de oameni, care, fiecare la locul de muncă în care este chemat, să onoreze în cel mai înalt grad încrederea ce s-a pus într-însul, iar credincioșii Bisericii noastre, care sînt și cetățeni ai Republicii se vor sîrgui să fie pildă vie de muncă, de cinste, de abnegație, de devotament, știind că alături și împreună cu ei, ajutîndu-i, încurajîndu-i și povățuindu-i spre tot lucrul bun, conlucrează statornic Iisus Fiul lui Dumnezeu, care biruind moartea (răul) a înviat și este pururea viu».

În sfîrșit, încheie scrisoarea-pastorală, «cu această nestrămutată încredințare și cu inima plină de cele mai duiosase sentimente părintești, vă îmbrățișez pe toți — mari și mici — și trimițîndu-vă tuturor binecuvîntări arhieresti, vă zic din nou: Hristos a înviat!

*

Pastorala Prea Sfințitului Episcop ANTIM, adresată iubitului cler și binecredincioșilor creștini din *Eparhia Buzăului*, cu ocazia Sfințelor Paști și învierii Domnului, începe cu vestea cea bună a împlinirii Scripturii: «Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim într-însa» (Psalmul CXVII, 24). Această bucurie trebuie pregătită în sufletele noastre, deoarece Paștile este «sărbătoarea sărbătorilor și praznicul praznicelor». Prilejul cel mai bun pentru a merita bucuria a fost participarea la slujbele specifice săptămîinii patimilor.

P. S. Episcop Antim face, în continuare, o trecere în revistă a evenimentelor premergătoare învierii Domnului. «Iosif și cu Nicodim, cu încuviințarea lui Pilat, au coborît de pe cruce trupul Domnului și L-au îngropat după obiceiul vremii în mormînt nou săpat în piatră, iar străjerii făceau de strajă la mormînt»... Dovadă că oamenii străini de credință și tradiții iudaice au fost primii martori cînd «un înger în veșminte strălucitoare sta pe piatra rostogolită de pe ușa mormîntului, iar ostașii s-au făcut ca niște morți și mai pe urmă au dat fuga în cetate și au spus toate cele ce s-au petrecut acolo, la mormîntul «cel de viață dătător».

Așadar, ostașii au fost martorii învierii, dar minunea a fost adevărată de mironosițele femeii și cercetată cu deamănuntul de înșiși apostolii Mîntuitorului Hristos.

Evenimentul morții și învierii n-a rămas ca o simplă întîmplare, ci «taina Golgotei ne grăiește lămurit că moartea nu mai este o noapte întunecoasă și nici o pedeapsă neînduplecată și fără de înțeles». Sfînta înviere, lămurește totul și în același timp pecetluiește învierea noastră. «Arătările Domnului, după înviere sînt cea mai elocventă dovadă de realitatea învierii și garanția sigură că și noi vom învia», se spune în *Pastorală*.

Arătînd laturile practice ale vieții creștine, P. S. Episcop Antim explică și sfătuieste pe ascultători: «Să păstrăm cu sfințenie unitatea de credință. Să nu ră-tăcim ca oile risipite din turmă, căci în afară de Biserică nu este mîntuire». Biserica a înțeles să fie a poporului și în slujba lui de-a lungul veacurilor, încît «a contribuit la unitatea de grai și de neam și își aduce din plin contribuția pentru viața cea nouă și fericirea obștească din Patria noastră».

Fiind încă viu evenimentul alegerii Primului președinte al României, 28 martie, scrisoarea-pastorală subliniază faptul că, pe lîngă satisfacțiile duhovnicești ale cre-dinței, Paștile ne oferă fericitul prilej de a ne ruga «pentru pacea a toată lumea și apropierea dintre popoare, dar să nu uităm niciodată Patria. Țara noastră și-a înscris titlul de glorie și de mîndrie patriotică prin strădaniile depuse pentru întro-narea în lume a păcii, colaborării și întrajutorării, la acestea contribuind și Biserica Ortodoxă Română. De aceea «nu vom da niciodată uitării datorile de cetățeni corecți și devotați pe care le avem cu toții de îndeplinit cu voie bună și completă dăruire pentru înflorirea scumpei noastre Patrii...».

Făcînd apel la conștiința credincioșilor pentru a se lepăda de rele și patimi, P. S. Episcop Antim asigură pe ascultători că se roagă Mîntuitorului celui înviat «să ne facă pe toți părtași bucuriilor și darurilor sfintei Sale învieri», și încheie cu: «Lăudăm Hristoase patima Ta cea mîntuitoare și slăvim învierea Ta» și tradițio-nalul salut: Hristos a înviat!

*

Pastorala Prea Sfințitului Episcop PARTENIE, adresată clerului și dreptcredin-cioșilor creștini din *Eparhia Romanului și Hușilor*, pleacă de la faptul că «două sînt sărbătorile Bisericii, pe care lumea creștină de pretutindeni le așteaptă, le pregă-tește și le serbează cu mare strălucire și bucurie, și anume: nașterea și învierea Domnului». Acestea sînt, de fapt două evenimente de capitală importanță; prin naștere, Dumnezeu a pus început mîntuirii noastre, iar prin moartea pe cruce și prin înviere, a desăvîrșit lucrarea pentru care a fost trimis.

Trecîndu-se peste datele obișnuite din slujbele specifice Patimilor, Pastorala insistă asupra actului de condamnare a atitudinii nedemne a arhierilor Ana și Caiafa, autorii morali ai instigatorilor din mulțime.

Se reliefează și atitudinea binevoitoare a lui Pilat față de Mîntuitorul. «Do-riința lui Pilat de a-l elibera pe Hristos s-a frînt, cînd i s-a strigat că nu este prieten al Cezarului dacă protejează pe un om care le strică legea lor». Sentința însă a fost clară fiind vorba de o neînțelegere religioasă, unde reprezentantul Romei nu avea voie să intervină. Cu toată batjocura și chinurile pricinuite Mîntuitorului, El s-a rugat pentru toți și cere pentru ei iertare de la Tatăl: «Părinte, iartă-le lor că nu știu ce fac!» (Luca XXIII, 34). Acesta este încă un argument al bunătății dumnezeiești, dumnezeire recunoscută chiar de sutașul răspunzător cu paza mormîntului: «Cu adevărat, Fiul lui Dumnezeu a fost Acesta!» (Matei XXVII, 54). Ca atare, «fără învierea din morți, suferințele și moartea Sa pe cruce ar fi rămas de neînțeles și fără nici un folos, pentru credința și mîntuirea noastră, oricît de mari au fost fap-tele, fără înviere ar fi rămas om, supus vremelniciei și morții, iar făgăduințele Lui privitoare la izbăvirea noastră de păcat și de moarte, ar fi rămas o tristă înșelare și o amară dezamăgire».

Revenind la altarul de jertfă, Pastorală pune crucea alături de înviere «în rugăciunile și cântările noastre ca două izvoare de lumină, de putere și de îmbărbătare». Crucii Tale ne închinăm Hristoase (Stăpîne) și sfântă învierea Ta o lăudăm și o mărim».

Bucuria învierii Domnului, pentru credincioși, are multiple aspecte de ordin spiritual, fiindcă venirea și activitatea Mântuitorului a fost publică, nu ascunsă. «Căci — scrie Apostolul Petru — v-am adus la cunoștință puterea Domnului nostru Iisus Hristos și venirea Lui, nu luându-ne după basme meșteșugite, ci văzînd slava Lui cu ochii noștri» (II Petru I, 16). Așadar, noi credem în «ceea ce au văzut și au auzit» înaintașii, însă viața noastră, comportarea, trebuie să fie mărturia credinței noastre.

În partea a doua a Pastoralei se fac referiri la preocupările zilnice ale credincioșilor și dorința lor fierbinte de a cultiva, pe toate laturile, glia străbună. «Dumnezeu a binecuvîntat neamul și pămîntul nostru cu daruri rare, iar îndrumarea înțeleaptă a Conducătorilor noștri duce Patria noastră și vrednicul ei popor pe trepte tot mai înalte de lumină, de progres și prosperitate.

Ca fii ai Bisericii lui Hristos și ca cetățeni de nădejde ai Patriei să ne îndeplinim datoriile și sarcinile încredințate fiecăruia ca niște fii ai luminii...». Această purtare constituie o dovadă că înțelegem timpurile pe care le trăim. De aceea «păstori și credincioși, uniți și neșovăitori, să mergem împreună cu întregul popor înainte pe drumul înălțării și desăvîrșirii noastre, lucrînd, cu rîvnă în numele Patriei și al lui Dumnezeu, faptele bune și de folos, fără de care nu putem rîvni la fericirea pe care o dorim».

Credința în Dumnezeu și bucuria învierii să lumineze calea vieții noastre și să ne fie de-a pururi izvor de nădejde și de îmbărbătare...

Hristos a înviat! sînt ultimele cuvinte ale Pastoralei.

*

Pastorală Prea Sfințitului Episcop ANTIM al Dunării de Jos, adresată clerului și credincioșilor din *Eparhia Galațiului*, cu prilejul marelui praznic al învierii Domnului, lămurește, în prima parte, rostul sărbătorii creștinești: Învierea Domnului, fiindcă «Paștile sînt sărbătoarea biruinței creștine, a biruinței vieții asupra morții, sărbătoarea luminii și a nădejzii, sărbătoarea bucuriei depline. Porțile iadului au fost sfărîmate, piatra de pe mormînt răsturnată și giulgiurile au fost găsite singure zăcînd». Așa s-a întîmplat cu aproape 2.000 de ani în urmă. «De atunci și pînă astăzi, învierea se propovăduiește de-a lungul veacurilor ca o lumină călăuzitoare în viață și ca un har ceresc care se împarte fiilor Bisericii prin Duhul Sfînt».

Învierea ca act personal al Mântuitorului, dar și ca adevăr de credință, a fost cuprinsă în Simbolul creștin, pe care îl rostim particular, sau în cadrul sfintei liturghii: «și a înviat a treia zi după Scripturi». Acest fapt ne îndreptățește, în calitate de fii ai Bisericii dreptmăritoare, să păstrăm cu statornicie vistieria adevărilor de credință pe care le-am moștenit și de a ne păzi de orice rătăcire vătămătoare. Și ca să fie mai convingătoare, Pastorală amintește de «urmele grăitoare ale vieții creștinilor de demult din aceste ținuturi ale Dunării de Jos. Descoperirile arheologice mai noi care au dat la iveală urme despre vechi biserici și mînăstiri creștine, de preoți, călugări și ierarhi, de odoare de cult și de sfinte moaște, ca cele

ale mucenicilor de la Niculițel, pătimitori pentru credința cea adevărată, sînt totodată dovezi neîndoielnice despre vechimea creștinismului la noi și despre locuirea neîntreruptă a poporului român în aceste părți».

Găsindu-se și unii creștini, foști dreptmăritori, depărtați de Biserică, Pastorală îi consideră, ca și Sfîntul Apostol Pavel «că și-au întors auzul de la adevăr» (II Tim. IV, 3—4), cu aceștia trebuie multă răbdare și înțelepciune: «Chiar de va cădea vreun om în greșală, voi cei duhovnicești îndreptați-l pe unul ca acesta cu duhul blîndeții» (Gal. VI, 1).

În partea a doua, Pastorală vorbește despre folosul și bucuriile învierii pentru adevărații credincioși. Aceste bucurii duhovnicești trebuie să fie permanente în viața noastră cucernică, fiindcă și Hristos «a înviat pentru îndreptarea noastră» (Rom. IV, 25). Totodată, viața duhovnicească, sau roadele în Duhul Sfînt, este arătată de Sfîntul Apostol Pavel astfel: «Dragostea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, blîndețea, înfrînarea, curăția» (Gal. V, 22—23). Ca să putem profita de aceste roade ni se cere încă la aceste sfinte sărbători, «să ne pătrundem pînă în adîncul inimii de cuvintele ce se rostesc în această mare zi: «Ziua învierii, să ne luminăm cu prăznuirea și unii și alții să ne îmbrățișăm; să zicem fraților și celor ce ne urăsc pe noi și să iertăm toate pentru înviere».

În încheiere, P. S. Sa sfătuiește clerul și credincioșii să-și facă datoria cu prisosință față de Patria lor pămîntească, depunînd tot efortul în propășirea și înflorirea ei. Ca și proorocul Ieremia, se spune: «Sîrguiți-vă pentru propășirea țării și rugați-vă Domnului, pentru ea, fiindcă de bunăstarea ei atîrnă și bunăstarea voastră» (XXIX, 7) și după ce subliniază cuvintele Sfîntului Apostol Pavel, «mărire, cinste și pace oricui lucrează binele» (Rom. II, 10), urează tuturor ascultătorilor tot binele și salutul tradițional: Hristos a înviat!

*

Pastorală Prea Sfințitului; VISARION, Episcop al Aradului, Ienopolei și Hăl-magiului, adresată iubiților binecredincioși creștini din eparhia sa cu ocazia luminății sărbători a învierii Domnului, tilcuiește, la început cuvintele «Veniți de luați lumină», preotul fiind acela care reprezintă pe Hristos. Mîntuitorul este lumina lumii, dar și lumina care luminează viața noastră și ea este «cea iubitoare de oameni, după care sufletul creștinului însetează, ca după o mireasmă a vieții celei fără de moarte».

Interesantă și constatarea, că anul acesta Sfintele Paști au fost serbate atît de ortodocși, de catolici, de anglicani și de majoritatea cultelor creștine la aceeași dată (14 aprilie) și acest fapt îl subliniază P. S. Episcop Visarion, ca cel ce are în eparhie atît frați-reveniți la Biserica-mamă, dar și preoți și credincioși catolici. «Pe lîngă negrăita bucurie și veselie a Paștilor pe care le trăim astăzi, în 14, luna lui aprilie, 1974, ne mai bucurăm și de aceea că, dimpreună cu noi credincioșii ortodocși, prăznuiesc învierea Domnului toate celelalte confesiuni creștine...». «Cît este de bine și de frumos, cînd frații sînt împreună» (Ps. CXXXII, 1). Referitor la aceasta credem și nădăjduim că nu este departe timpul care ne va aduce unitatea creștinilor și în ceea ce privește data sărbătoririi Paștilor. Sperăm acest lucru îmbucurător, în urma înțelegerii dintre teologi și conducătorii marilor confesiuni și Biserici.

În continuarea scrisorii-pastorale, plină de sens și fundament teologic, P. S. Episcop Visarion explică ascultătorilor rostul sfințeniei creștine, care decurge direct din înviere: «Prin învierea Sa, Hristos este mai presus de orice, este exemplu și culmea sfințeniei». Așa înțelegem și tilcul adînc al Fericitului Augustin, care scrie: «Hristos este calea noastră priviți-L! El a venit să sufere pentru a merita slava;

a venit să se smerească pentru a fi înălțat; să moară dar să și învieze, iar pe noi să ne facă părtași morții și învierii sale» (*Despre nemurirea sufletului*).

Luînd învierea Domnului drept exemplu al învierii noastre prin taina botezului, în Pastorală se insistă asupra cufundării de trei ori în apa curăției, «care înseamnă a muri păcatului și omului vechi, iar ridicarea din cristelniță ne aduce aminte că am înviat în Hristos și cu Hristos». De aceea, P. S. Sa sfătuiește pe preoți și ascultători: «Biserica Ortodoxă Română, prin Sfîntul său Sinod, cere tuturor preoților să respecte rînduiala afundării copilului în apa înduhovnicită a Botezului». Se înțelege, că, pe lîngă taina botezului, la loc de frunte în dobîndirea vieții veșnice, se află toate tainele și mai ales taina mărturisirii și taina euharistiei.

În partea ultimă, P. S. Visarion atrage atenția ascultătorilor asupra evenimentului 23 August, dată memorabilă în sanctuarul național al României. «La 23 August 1944... s-a înălțat steagul eliberării României de sub jugul fascist, iar prin insurtecția națională antifascistă armată s-a redat poporului român deplina libertate, devenind de acum singurul stăpîn pe soarta sa». La bunăstarea întregului popor trebuie să ne angajăm cu toată ființa, așa cum au făcut-o și înaintașii.

P. S. Episcop Visarion asigură — în încheiere — pe credincioși de dragostea sa părintească de stimă și prețuire, le împărtășește părintești mulțumiri și binecuvîntări, urîndu-le din toată inima ca praznicul învierii Domnului să-l petreacă în pace, sănătate, bucurie: «Bucurați-vă, deci pururea în Domnul, și iarăși zic, bucurați-vă pentru că, Hristos a înviat!».

*

Pastorală Prea Sfințitului Episcop VASILE al Oradiei, adresată clerului și drept-credincioșilor creștini din eparhia sa cu ocazia lunatei și slăvitei sărbători a învierii Domnului, pleacă de la istorisirea simplă, dar clară, a faptelor dinainte, din timpul și de după înviere, învierea avînd loc în prima zi a săptămîinii. Dragostea, curajul și pe deasupra credința femeilor mironosițe, devotamentul lor, le-a învrednicit ca să primească primele mesaje Mîntuitorului celui înviat «Bucurați-vă, nu vă spăimîntați...» (Marcu XVI, 6—7). Astfel s-a instituit și sărbătoarea în sine a învierii Mîntuitorului. «Sărbătoarea învierii Domnului este cea mai mare sărbătoare a creștinilor. Alta mai mare decît ea nu există. Ea este sărbătoarea pe care se întemeiază credința în viața cea veșnică; sărbătoarea luminii celei veșnice și sărbătoarea prin care am dobîndit împăcarea noastră cu Dumnezeu și dreptul de a moșteni împărăția lui Dumnezeu».

Anunțînd pe ascultători «că nu vrea să se repete», cu unele fapte relatate în alte pastorale, P. S. Episcop Vasile tilcuiește cu competență și precizie învierea ca «izvor al bucuriei pe care ne-o dă credința în Hristos, Domnul, Cel ce a înviat a treia zi din mormînt și ne-a dăruit viață veșnică».

Combinînd profețiile despre înviere, cu cîntările bisericești, Pastorală convinge pe ascultători de felul cum trebuie să-și ducă viața duhovnicească pentru înțelegerea menirii lor în împărăția cerurilor. «Noi toți năzuim spre bucurii, zice Sfîntul Ioan Gură de Aur, dar nu toți știm să găsim calea spre ele». Cea mai mare bucurie au avut-o și Apostolii cînd au văzut pe Învățătorul lor înviat... «și voi acum sînteți triști, dar iarăși vă voi vedea și se va bucura inima voastră, iar bucuria voastră nimeni nu o va lua de la voi» (Ioan XVI, 22). Așadar, credința creștină, mai ales prin înviere, este străbătută de optimism, de încredere de neclintit. Toate acestea nu trebuie să fie izolate de realitatea zilnică a vieții, de preocupările de trai, ci în concordanță cu aspirațiile semenilor. «Se cuvînte în această zi a bucuriei pascale să

ne amintim de bucuria împlinirii a treizeci de ani de la eliberarea Patriei noastre dragi de sub jugul fascist, eveniment de mare însemnătate în istoria poporului român... Eliberarea a însemnat și descătușarea spirituală, libertate de gândire, încredere în viitor. Pentru aceasta, zice P. S. Sa, «încă de la începutul eliberării, credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, îndemnați de păstorii lor sufletești, au sprijinit munca entuziastă și creatoare a întregului popor. Toate acțiunile însemnate din viața Patriei au fost sprijinite de fiii Bisericii noastre, care sînt însuflețiți de o puternică iubire de Patrie».

În continuare, Pastorală, al cărei autor este bine cunoscut pe teren obștesc și patriotic, subliniază că: «Patria este pămîntul părinților, loc în care s-au născut părinții, pe care l-au îngrijit și apărut și ni l-au lăsat nouă moștenire de mare preț. Dar Patria nu este numai pămînt, munți, ape și cîmpii. Patria este tot ceea ce crează un popor; este sufletul și geniul creator prin care un popor îmbogățește și înfrumusețează spațiul geografic în care trăiește».

Analizînd mai departe cuvintele Scripturii referitoare la munca în comun, Pastorală îndeamnă la acțiuni obștești neprecupețite, rezultatul lor fiind satisfacția tuturor. Dacă și pe acest plan se împlinesc nădejdi, cu atît mai mult pentru credincioși, ei își văd speranța mărită, mai ales că «Biserica transmite mereu fiilor ei bucuria adusă de Iisus» pentru că «Iisus Hristos, ieri și azi și în veci este același» (Evr. XIII, 8), iar bucuria adusă de El nu are sfîrșit: «Iată Eu cu voi sînt pînă la sfîrșitul veacurilor» (Matei XXVIII, 20).

Ajuns la capătul acestui interesant expozeu, P. S. Sa, ca și ceilalți ierarhi, asigură pe ascultători de îndestulare «din izvorul bunătăților și bucuriei cerești» și le urează tot binele, întîmpinîndu-i cu: Hristos a înviat!

*
* *
*

Desigur, ar fi încă multe de spus în legătură cu aceste pastorale de sfintele sărbători ale învierii Domnului. Fiecare ierarh a căutat să adapteze evenimentul la nivelul înțelegerii credincioșilor-ascultători, dar prin aceasta nu s-a scăzut nivelul teologic și nici nu s-a afectat dogma învierii. Mai mult chiar, din paginile fiecărei scrisori-pastorale se degajă mireasma duhovnicească a bucuriei sărbătorii, dar, în același timp, se caută întărirea nădejdi în înviere și viața veșnică. Acesta este, de fapt, ultimul scop al credinței în Dumnezeu cel înviat. Nădejdea este legată și de unele fapte ajutătoare în mîntuire, anume: Răscumpărarea de pe cruce, izbăvirea celor din iad și însuși actul învierii.

Se insistă asupra *învierii ca act unic în istoria Bisericii creștine*, avînd nu numai documentele vremii ca argumente, ci și istorisirea Evangheliei, ca mîntuire și nădejde a învierii...

Ierarhii ortodocși români își sfătuiesc turma cuvîntătoare și înțeleghătoare să se ferească de toți aceia care «seamănă vînt și vor culege furtună».

Biserica creștină este Biserica învierii, acesta este specificul ei, fiindcă dacă nu era înviere nu avea loc nici înălțarea, nici pogorîrea Sfîntului Duh. Acestea din urmă sînt efecte tot ale învierii. Așa se explică de ce Apostolii, la început «erau martorii învierii» și pentru acest fapt erau persecutați și li s-a interzis predica, dar «ceea ce au văzut cu ochii lor și au auzit cu urechile lor» (I Ioan I, 1—3) nu putea fi negat și nici oprit. Unul dintre înțelepții iudeilor, Gamaliil, a spus: «Lă-

sați pe oamenii aceștia în pace: dacă învățătura lor este de la oameni va dispărea, dar dacă este de la Dumnezeu, vă treziți luptându-vă cu Dumnezeu...» (Fapte V, 38—39).

Alt specific al Sfintelor Paști, 1974, *învierea Domnului a fost prăznuită în aceeași zi de către toată creștinătatea*, dovadă că dorința spre unitate prinde contur. Toți ierarhii sfătuiesc pe ascultători că *învierea Mântuitorului este în primul rînd o minune, un act dumnezeiesc, și de aceea timpul, sau data amintirii rămîne relativă.*

Fiind un act de credință și minune, învierea depășește granițele convenționale.

Apoi, perioada de timp, sau data Paștilor, nu poate fi încadrată precis din cauza poziției locale a credincioșilor (de exemplu nu coincide 14 aprilie, ca anotimp, din Europa cu 14 aprilie din America, Groenlanda sau Alaska).. pentru aceasta Sfinții Părinți, la Sinodul I Ecumenic, au lăsa «data Paștilor» pe seama cercetării științifice, astronomice, de la Alexandria (aici exista o școală superioară de cercetare a planetelor și stelelor atunci cunoscute), nu au fixat o zi precisă, de ce? Explicația este simplă, *Mîntuitorul a înviat în prima zi a săptămîinii, după calendarul iudaic, deci prima zi a devenit Ziua învierii, sau Ziua Domnului, ceea ce este valabil oricînd și în orice epocă.*

Învierea, așadar, este un act al răscumpărării și ultima nădejde a creștinilor. Ca efect al învierii Mîntuitorului a luat ființă și sărbătoarea Sfintelor Paști creștine, ca o moștenire din Vechiul Testament, consfințită de Domnul Hristos, care «a venit să plinească Legea» (Matei V, 17).

Pe planul vieții morale, învățătura despre învierea noastră, după exemplul Mîntuitorului, este un îndemn permanent la viață duhovnicească. Această trăire este în funcție și de semen, pentru aceasta, toți înalții ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române accentuează latura patriotică. În Patrie ne creăm fericirea pămîntească, în ea ne lucrăm mîntuirea, în ea ne desăvîrșim aptitudinile și munca. De aceea, loialitatea față de Patrie și Conducătorii ei este un act al înțelegerii menirii noastre și ca fii ai harului învierii și ca cetățeni luminați ai țării. Așa putem deveni și slujitori convinși ai păcii — pace care a fost prima binecuvîntare după înviere: Pace vouă! — iubitori ai frățietății, progresului și bunăstării întregii omeniri.

În sfîrșit, înalții ierarhi, prin pastoralele lor la praznicul învierii Domnului, zăbovind asupra pietrei de temelie a Bisericii creștine: *învierea Mîntuitorului și învierea noastră*, au oferit și de această dată o bogată hrană duhovnicească și un ales îndreptar de viață clerului și credincioșilor de sub jurisdicția lor.

Diac. P. I. DAVID

DIH • TRĂCVTVL • BISERICII • HOĂSTRĂ

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ÎN VREMEA LUI PETRU VODĂ RAREȘ (1527—1538 ȘI 1541—1546)

Petru Rareș e cel mai destoinic fiu al marelui Ștefan cel Mare, care completase tot ce lipsea din activitatea desfășurată de alt mare înaintaș care a fost Alexandru cel Bun. Acestea ar fi concluziile. Și totuși simțul său de domn creștin, pe care-l lauda, în termeni exagerați Macarie episcopul și cronicarul, l-a îndemnat să lase țării sale locașuri sfinte ca acela al Sfântului Dumitru din Suceava, Uspenia de la Baia, Sfânta Parascheva de la Tîrgu Frumos, Sfântul Dumitru de la Hîrlău, ridicată poate în amintirea mamei sale Maria care era de aci, soția unui «tîrgoveț din Hîrlău», cum spune cronicarul Grigore Ureche. «Dar mai departe nu se coboară ctitoriile lui Rareș: nu le aflăm nici la Piatra, nici la Iași, nici la Bacău, nici la Vaslui, nici prin unghiuri, potrivite pentru mînăstiri ale Țării de jos»¹.

Ar fi de adăugat însă, începerea bisericii Episcopiei Romanului, terminată de urmașul său, și mai ales Mînăstirea Pobrata, locul său de veci și al soției sale Elena, din familia Brancovicilor.

Cam la aceasta se reduceau pînă acum nu de mult știrile despre activitatea pe plan bisericesc al iscusitului fiu al marelui Ștefan.

Tipărirea noilor documente în Corpusul de istorie a românilor ne dau însă puțința de a cunoaște și alte dărnicii ale lui Petru Vodă Rareș față de Biserică. Acestea sînt știrile noi, pe care voim să le împărtășim cititorilor. Le dăm în chip cronologic. Astfel, la 3 martie 1527, din Hîrlău, Petru Vodă Rareș da mînăstirii Tazlău, egumen fiind Paisie, satul Pașcanii în cîmpul lui Dragoș, care sat îl pierduse în «hiclenie» Sima, «cînd s-a ridicat asupra nepotului său de frate Ștefan Voievod cel tînăr». În același document se mai spune că nepoții lui Maxim vînd lui Petru Vodă satul Cotești pe Tazlăul sărat cu moara pe Tazlău și cu celelalte venituri, pentru 580 zloți tătărești. Toate acestea le dăruiește domnitorul mînăstirii Tazlăul. De reținut: între martori este și un fiu al lui Petru Vodă, Bogdan Vodă, care pare să fi murit de vreme².

La 15 martie 1527 (7035) din Huși, Petru Vodă da Mînăstirii Neamț, egumen fiind Gherman, un sat, la gura Zaharnii, anume Copanca, cu gîrle și iezere, după hotarul vechi³. Într-un hrisov dat tot din Huși, la 16 aprilie 1527 (7035) domnitorul

1. N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, p. 109.

2. *Documente privind istoria României. Veacul XVI A. Moldova, vol. I (1501—1550)*, București, 1953, doc. 202, p. 228.

3. *Ibidem*, doc. 207, p. 235.

spune: «am zidit Mînăstirea Pobrata, și am înfrumusețat-o și am isprăvit-o și am miluit-o cu sate metoace și chiar din ziua sfințirii bisericii, am dat dar Sft. Jartvenic satul anume Dobrușa din ținutul Soroca și cu moșie pe Răut, la Pogor și cu tot venitul, — să fie după hotarul vechi»⁴.

Dar dărnicia voievodului ca și a mitropolitului Teoctist⁵ este imitată și de oameni mai modești. Astfel la 16 ianuarie 1528 (7036) monahul Nichifor dă, din Suceava, cu împlinirea morții mitropolitului Teoctist, o scrisoare, în care spune că văzînd că mitropolitul Teoctist a dat dreapta lui cumpărătură Mînăstirii Neamț, satul Ortești pe Moldova «și noi smeritul rîvnind osîrdia lui cea bună» dă zisei mînăstiri, «satul dat nouă de binecredinciosul Domn Petru Voievod, care este pe Somuz, anume Dolhești, cu iaz și moară». Iar chir Anastase și cu toți frații au făgăduit să ne facă pomenirea «întru totul de-o potrivă cu sfînt răposatul părintele nostru Teoctist, fost mitropolit neschimbat și din belșug, pînă cînd va sta și sfînta mînăstire. Martori erau: chir Dosothei episcop de tîrgul Romanului și chir Teofan episcop de Rădăuți, «și eromonahul chir Macarie egumen al Mînăstirii Bistrița, și duhovnicul proegumen de la Putna eromonah Acachie» și alți preoți și mireni «ce s-a aflat în mitropolie, la răposarea sfînt răposatului părintele nostru mitropolitul Teoctist». «S-a scris în mitropolie»⁶.

Petru Vodă se arăta generos și față de clerici. Astfel la 21 martie 1528 (7036) din Vaslui, el da o carte prin care miluiește «pe rugătorul nostru chir Popa Luca, din cetatea Sucevei», căruia «i-am dat de la noi slobozenie casei lui, care este în tîrgul Sucevei, pe ulița nouă, lîngă biserica Învierii lui Hristos, unde au fost Tătărății, ca să nu aibă a ne da nici o dare, nici mare, nici mică și nici o angherie, nici să lucreze la lucrul nostru și nici piatră de ceară să nu dea, uric lui și copiilor lui, nepoților și strănepoților și întregului lui neam»⁷.

Episcopul Romanului Dorotei apare des în actele lui Petru Vodă Rareș. La 17 martie 1529 (7037), Vodă dă un hrisov din Huși, prin care arată cum chiar Dorotei, «episcop de la mitropolia de jos din Tîrgul Romanului cu nepotul lui Pancio și cu fratele lui Toader» și-au schimbat dreptele lor ocini. Episcopul dă satul Idești pe Bîrlad, mai sus de gura Lozovei, iar nepoții lui Panco, un sat în ținutul Neamtului, anume Pănțești și cu moara⁸.

La începutul domniei lui Petru Vodă, episcopia Rădăuți era cîrmuită de Teofan, cum am văzut mai sus. Acestuia Domnul îi dă, la 23 aprilie 1529 (7037), un sat pe Prut, numit Grămești, sat luat de Ștefăniță Vodă «de la Luca Arbore, portar de Suceava, cînd l-a ucis». Între martori și fiul domnesc Bogdan⁹.

Din Hîrlău, la 29 aprilie 1529 (7037), Petru Vodă dă un hrisov prin care se făcea schimb între ocinile lui Evloghie, fost vistier și fratele său Ilea. Lui Evloghie îi cade satul Sălăgeni, pe care el îl dăruiește «bisericii sale ce a zidit el cu mîinile sale mînăstirii de la Sălăgeni». Domnul adaugă: «am întărit acest sat mai sus zis, anume Sălăgeni, ca să fie acesta sfîntei mînăstiri de la Sălăgeni, de la noi uric, cu tat venitul neschimbat niciodată în veci»¹⁰.

La 1 iunie 1530 (7038) domnitorul dă, din Suceava, un hrisov, prin care întărește Mînăstirii Neamț a patra parte din satul Ortești, pe care o cumpăraseră.

4. *Ibidem*, doc. 215, p. 243.

5. Teoctist al II-lea sau al III-lea (1510—1528). Prin acest document nu se confirmă data morții sale: N. Iorga pune 15 februarie; dania se face cu această tristă ocazie.

6. *Documente privind istoria României...* doc. 217, p. 246.

7. *Ibidem*, doc. 244, p. 278.

8. *Ibidem*, doc. 274, p. 307.

9. *Ibidem*, doc. 285, p. 319.

10. *Ibidem*, doc. 286, p. 320.

Teoctist mitropolitul, în 300 de galbeni tătărești; partea de jos, a patra parte, o cumpără călugării singuri de la Trifan, în 300 de galbeni tătărești¹¹.

Mînăstirii Humor, îi întărește Vodă, aflîndu-se la Huși, la 24 martie 1531 (7039) o prisacă la Bohotin «pe acea parte a Prutului, la Ulita, la capătul de jos al Ulitei, unde au fost stăpîn credinciosul nostru pan Toader logofătul, egumen fiind chir Filimon». «Iar hotarul acestei prisaci... ce este la Bohotin... să fie cît este obiceiul unei prisăci din destul»¹².

Faptul că soția sa, Doamna Elena, era o sîrboaică, l-a obligat pe Petru Vodă Rareș să facă danie și la ctitoria neamului sîrbesc, de la Muntele Atos (Mînăstirea Hilandar) vin aici la scaunul domnesc egumenul Macarie în anul 1533 (7041), luna martie și cu frații «cerînd ajutoare de care nu vor fi lipsiți». Petru Vodă Rareș dăruiește «cîte trei mii de aspri și trei sute de aspri cheltuiala celor trimiși», să «ia pe fiecare an, pînă cînd va fi și viața domniei mele. Iar dacă va binevoi Domnul Dumnezeu... și va face milă cu noi, ca să ne mîntuiască din mîinile neamurilor străine nu numai aceste mai sus scrise vom da, ci și mai multe... ca să fim ctitori mai sus zisei mînăstiri».

«Iar zisul egumen, chir Macarie și cu frații din zisa mînăstire m-au primit pe domnia mea și au făgăduit ca ei să cînte luni seara paraclisul Preacuratei, iar a doua zi marți Sfînta Liturghie și cu coliva și cu prilevcă și la masa prilevcă fraților și după rînduiala bisericească să strige: la mulți ani». Așa dar, voievodul Petru Rareș, strîns, cum o mărturisește, și de nevoi, își îndreaptă gîndul tot către Dumnezeu, să-l scape de tot felul de greutăți. Iar darul îl lega și cu condiția ca monahii din Hilandar să facă slujbe speciale, pentru persoana sa¹³. Mînăstirea Dobrovăț a înaintașilor lui se bucura de asemenea de atenția voevodală. Astfel, Petru Vodă întărește acestei mînăstiri și ieromonahului Grigore, starețul, din Suceava, la 28 martie 1533 (7041) dania făcută de pan Ion Lungu pitar în sat la Hovărlata, anume Bogdănești, cu moara pe Hovărlata. De asemenea ocina de la gura Ielanului anume Piscanii, un iezer și trei sălașe de țigani toate acestea dăruite de Ion pîrcălabul de la Soroca. Tot prin acest hrisov se întărește dania făcută de pan Sava, pîrcălabul de Balta, și care constă dintr-un sălaș de țigani și o țigancă văduvă. Credința și a fiului domnesc Bogdan¹⁴.

Pentru vechea Moldovița Petru Rareș Vodă dă din Iași, la 11 aprilie 1533 (7041), un hrisov, în care spune cum a venit sluga sa Corlat și a vîndut ocina sa dreaptă, satul Berchisești pe apa Moldovei cu o mînăstire, o topliță și o moară pe toplița pentru 480 de zloți tătărești. Vodă dăruiește acest sat Mînăstirii Moldovița, egumen fiind chir Ștefan ieromonahul¹⁵.

În anul 1534 (7042) domnitorul da un hrisov, din Hîrlău, prin care se fixează vatra Mînăstirii Moldovița. Ea se întinde de la gura pîriului Frumosul, pînă la obîrșia Deei. Se citează multe obcine și localități¹⁶.

La 18 ianuarie 1536 (7044) Petru Voievod, aflîndu-se la Suceava, întărește Mînăstirii Humor și egumenului acesteia «popa Paisie» daniile făcute de Ștefan cel Mare, Bogdan și Ștefăniță Vodă. La rîndul său, el dă un iezer anume Oreahovul și două «somoldoace» lîngă el, anume Beșelele și Ciuluițelul și gîrla Oreahovului, anume Topîleanu și cu iezerulele lor «ce sînt lîngă Oreahov». Se dau hotarele¹⁷. La 14 iunie 1538 (7046) Petru Vodă întărește Mînăstirea Neamț cu a patra parte din

11. *Ibidem*, doc. 289, p. 323.

14. *Ibidem*, doc. 328, p. 361

16. *Ibidem*, doc. 331, p. 366.

12. *Ibidem*, doc. 301.

15. *Ibidem*, doc. 330, p. 364.

17. *Ibidem*, doc. 347, p. 384.

13. *Ibidem*, doc. 323 p. 356.

satul Orțăști și din a treia parte două părți «ci s-au cumpărat de Teodosăi episcopul de Rădăuți, cu banii lui Dorothei, ci au fost episcop»¹⁸.

Aci se termină întâia parte a domniei lui Petru Rareș (1527, ian. — 1538, sept.). Urmează zile de restriște, pînă la anul 1541, februarie, cînd revine la scaun.

Din această a doua parte a stăpînirii sale, avem de însemnat :

Astfel, la 19 februarie 1542 (7050) Petru Vodă întărește episcopului Teodosie al Rădăuțului satul Albești, cumpărat de la Vasco Prigorie¹⁹.

Din Hîrlău, da Vodă, la 24 aprilie 1542 (7050), un hrisov mînăstirii Putna prin care-i dăruiește satul Petricani pe Bașeu cu venitul și cu iazul²⁰. La 25 februarie 1543 (7051) Petru Vodă dăruiește Moldoviței satul Săliști cu jumătate din Ezarul Oreahovului și jumătate de sat din Băliceni și cu moara²¹.

Ctitoria sa, care-i va fi gropniță domnească, Pobrata, primea un document bogat în avantagii. Astfel, Gligore egumenul, călugării și poslușnicii erau autorizați, la 24 aprilie 1543 (7051), să apere iezerul de la Belev și cu toate gîrlele care se varsă în Belev și ies din Belev — ele sînt nouă gîrle — ca nimeni să nu prindă pește și să taie lemne la acest mlajet, fără știrea egumenului Gligore. Pe cine vor prinde că face altfel, «să-i ia tot, și carul cu boi și securea și tot»²².

La 24 aprilie — 25 mai 1543 (7051) el dă satul Vălenii «în ținutul Chigecului», «sfintei noastre rugi, mînăstirea de la Pobrata». Și acest hrisov este dat tot de la Hîrlău²³.

Mînăstirea Moldovița nu era uitată de acest fiu ales al lui Ștefan cel Mare. În august 1543 (7051) el da acestei mînăstiri un sălaș de țigani : «Și acest țigan, cu femeia și cu cinci fii și cu o fică, mi i-am cumpărat doamniei mele de la birarul Reghin de la Bistrița pentru 40 de zloți ungurești și pentru un cal, ca să fie sfintei noastre rugi, de la noi cu tot venitul»²⁴. Se pare că Mînăstirea Moldovița se bucura de favoarea domnului nostru. Aceasta explică existența documentului următor, în care se dă și un arbore genealogic al Voievodului. Tot din Hîrlău la 17 septembrie 1544 (7053) Petru Vodă da Mînăstirii Moldovița «o topliță ce este în tîrgul Baia din obîrșie pînă la gură, unde cade în Moldova, care le-a fost lor danie de la străbunicul domniei mele de la Alexandru Voievod și un pîriu care a fost dat mînăstirii de la Neamț de părintele domniei mele Ștefan Vodă... de unde vor putea să scoată apă din Moldova, de asemeni pînă la gură, unde cade în Moldova, ca să-și facă mori și pive sau ce vor dori să-și facă pe topliță și pe acest pîriu. Iar sfintei mînăstiri a Neamțului i-am dat pentru acest pîriu în alt loc»²⁵.

Petru Vodă se ocupase și de lucruri mai mărunte, ca de exemplu atunci, cînd întărește la 6 aprilie 1546 (7054) o prisacă popii Gavril Secară, pe care acesta o cumpărase de la Lupe fiul lui Spiridon, nepotul lui Solomon diaconul, în hotarul Popeștilor, ținutul Cîrligătura pe 40 de zloți tătărești. Iar hotarul acestei prisăci ce este în hotarul Popeștilor să fie, cît este hotarul unei prisăci și cît va putea arunca un flăcău din mijlocul prisăcii, cu un băț în toate părțile»²⁶.

Intr-un hrisov dat, din Huși, la 11 aprilie 1546 (7054) Petru Vodă spune cum a luat în schimbul satului său Hănești, un alt sat Petricani, pe Bașeu, de la Sima fiul lui Pașa, iar de la sora acestuia Oleana, fiica lui Pașa, Petru Vodă primește în

18. *Ibidem*, doc. 353 p. 391.

20. *Ibidem*, doc. 369, p. 405.

22. *Ibidem*, doc. 373, p. 407.

24. *Ibidem*, doc. 376, p. 409.

26. *Ibidem*, doc. 409, p. 450.

19. *Ibidem*, doc. 368, p. 405.

21. *Ibidem*, doc. 372, p. 407.

23. *Ibidem*, doc. 374, p. 408.

25. *Ibidem*, doc. 377, p. 410.

dar o jumătate de sat din Petricani, care era al ei. «Și a cerut de la domnia mea haine de postav și vite și vin și miere curată și aspri și boi și multe alte lucruri de trebuință». Dania este făcută de bunăvoie... «iar domnia mea i-am dat și am miluit-o pre dînsa cu toate aceste lucruri mai sus scrise, cîte a vrut ea și ce a dorit de la noi, i-am împlinit voia dinaintea tuturor boierilor noștri moldoveni». Vodă dăruiește la rîndul său satul Petricani de pe Bașeu cu iaz și cu moară, mînăstirii Putna, egumen fiind chir Gheorǒge, pentru pomenirea sa, a Doamnei Elena și copiilor Ilieș, Ștefan și Constantin. Semnalăm aci apariția celui de al treilea copil al lui Rareș, Constantin, neuitînd pe Bogdan, de care am amintit mai sus, de care nu se știe mare lucru, admițînd doar, că se prăpădește de vreme. Documentul acesta prezintă așadar și acest element genealogic, care merită a fi reținut²⁷.

Petru Vodă da, din Huși, la 15 aprilie 1546 (7054) un hrisov prin care dăruiește «bisericii mitropoliei de jos din Tîrgul Romanului» și episcopului chir Macarie jumătate din satul Tăpești, «care este în Olteni pe Bîrlad cu gîrlele și cu a patra parte din iezerul Lozova, să fie din tot hotarul jumătate». Sînt menționați aceeași trei fii Ilieș, Ștefan și Constantin²⁸.

La 21 aprilie 1546 (7054) Petru Vodă Rareș dăruiește mînăstirii Sfîntul Ilie, care credem că este aceea din Suceava, jumătate din satul Costina.

El îi da, «partea de jos cu mori, care parte de jos a satului a fost a noastră din veci» zice domnitorul²⁹. În aceeași zi, un alt document menționează «mînăstire în Luncă», care poate fi aceeași cu acea «din pajiște», adică Pobrata³⁰. Daniile lui Petru Vodă continuau din aceeași reședință și aceeași primăvară a anului 1546 (7054).

Astfel la 24 aprilie el da un hrisov pompos ctitoriei sale de la Pobrata. Aici el spune: «am miluit mînăstirea noastră nou zidită, numită Pobrata cu trei sate: Pri-seaca, cu mori pe Siret și Protopopeni, iarăși cu mori pe Siret, al treilea sat Hireștii ce sînt aproape de Cîrstești, pe Moldova și cinci fâlci de vie pe Dealul Poroului, care vii au fost de cumpărătură ale Domnii mele de la Radul fost ureadnic de Hîrlău... după hotarele lor, pe unde am folosit în veac»³¹.

La 27 aprilie 1546 (7054) Petru Vodă întărește Mînăstirea Voroneț cu satul Leonti și cu iezăr, «care este al Mînăstirii Voroneț»³². Tot din Huși, și în aceeași primăvară a anului 1546 (7054), mai, iunie, domnitorul Rareș dă aceleiași Mînăstiri Voroneț, egumen al ei fiind Iosif, un sat în ținutul Dorohoiului, pe Bașeu, și cu iaz și cu mori la Bașeu, anume Balița, «ce a fost a lui Secuianu, fost ceașnic și l-a pierdut în hiclenie, cînd a ridicat și cu alți lotri, pe un lotru, asupra capului nepotului de frate al domniei mele Ștefan Voevod cel Tînăr»³³.

La 7 mai 1546 (7054) Petru Vodă dă Mînăstirii Humor jumătate din iezărul Oreahov și două «șămâldoace», «aproape de acel iezăr, anume Besilele și Ciulenițul și Gîrla Oreahovului, anume Topileana cu toate ezăreanile ce sînt aproape de Oreahov, ca toate aceste să fie în două cu Moldovicienii, ca și ezerul Oreahovului»³⁴.

La 10 martie 1546 (7054) Petru Vodă Rareș dă un hrisov de întărire, intervenit între Sima Bica și călugării de la Mînăstirea Dobrovăț. Cel dintîi dă mînăstirii un sat Tăuții și jumătate din Telejen și Gîrla Soarelui, iar călugării dau ocine mînăstirii din satul Bogdănești, ce o aveau de la Lungul pitar și l-a dat de bună voie mînăstirii³⁵.

27. *Ibidem*, doc. 415, p. 456.

29. *Ibidem*, doc. 431, p. 477.

31. *Ibidem*, doc. 434, p. 480.

32. *Ibidem*, doc. 435, p. 481.

34. *Ibidem*, doc. 444, p. 491.

28. *Ibidem*, doc. 420, p. 463.

30. *Ibidem*, doc. 430, p. 476.

33. *Ibidem*, doc. 443, p. 489.

35. *Ibidem*, doc. 448, p. 496.

Voievodul se simțea bătrîn și gîndul la cele veșnice îl ducea iarăși la ctitoria sa de la Pobrata. Ca urmare, la 11 mai 1546 (7054), din Huși, el dă acesteia și egumenului Grigore satul Vălenii din ținutul Chigheaci și iezerul Beleul și cu toate gîrlele sale «cîte intra în el și ies din el», «după hotarul vechi, pe unde au fost din veac»³⁶.

Anul 1546 (7054) este anul de mare devoțiune al energicului fiu al lui Ștefan cel Mare. La 12 mai, din aceeași localitate de predilecție, Hușiul, Petru Rareș, care începuse zidirea unei clădiri mărețe pentru Episcopia Roman, unde se găsea titularul cronicarului vieții sale, episcopul Macarie, face acesteia daruri însemnate. El da «sfintei noastre mitropolii de jos din Tîrgul Romanului, jumătate de sat la Olteni, pe Bîrlad, anume Tăpești, cu gîrlele și cu a patra parte din iezerul Lozova care această jumătate de sat din Tăpești, la Olteni, pe Bîrlad, cu gîrlele și cu a patra parte din iezerul Lozova le-a luat fratele domniei mele Bogdan Vodă de la Dragoș ce a fost portar la Arbure, în Cetatea Sucevei, pentru că acest Dragoș portar a stricat un tun de mare preț». Domnul mai dă «un loc... anume Lozovița, lîngă hotarul Tăpeștilor, ce a fost braniștea noastră din veac... și un loc de prisacă în braniște, la obîrșia pîriului Bohotinului». Petru Vodă mai dăruiește un țigan cu femeia și cu sălaşul lui «pe care l-a pierdut Petru Cărăbeș, în hîclenie, cînd s-a ridicat asupra nepotului de frate al domniei mele, Ștefan Voievod cel Tînăr»: să ne fie nouă veșnică pomenire... uric neclintit niciodată în veci». În același hrisov se mai spune cum a venit sluga domnească Pașco Nemișeanu și a dat, tot mitropoliei din Roman, a patra parte din siliștea lui Coman pe care o cumpărase de la Nichita cu 200 de zloți tătărăști, pe care-i plătitise înaintea Domnitorului. Se precizează hotarele tuturor acestor danii³⁷.

Într-un hrisov cu data de 13 mai 1546 (7054) domnul spune cum a venit înaintea sa și a boierilor săi Mateiaș feciorul lui Ioanăș, zicînd că are o mare greutate, «apucîndu-l cu mare strînsoare un agă turc al împăratului turcesc, anume Ionuz Beghiul, care îl trăgea, zicînd cum că i-ar fi ucis niște robi Mateiaș și cum că ar fi luat de la dînsii mulți bani». El este judecat de Domn și boieri, «cu dreapta judecată a noastră ceastă pămîntească» și a rămas Mateiaș de lege. El se scoală și ia de la Domnitorul Petru Voievod 3000 zloți tătărăști, «și s-au răscumpărat pe sine de acesta agă a împăratului turcesc... anume Ionuz Beghiul».

Pentru banii luați Mateiaș dă lui Petru Vodă Rareș, «o siliște pe Siret anume Sărbănești și cu moară în Siret de a lui bunăvoie și înaintea tuturilor veliților boieri ai Moldovei. Domnul dăruiește această siliște «ce am cumpărat de la dînsul cu curați și drepti bani ai domniei mele... acestei sfinte rugii noastre... mînăstirea Pobrata». El mai dă apoi «la sfînta mînăstire Pobrata, care a noastră zidire iaste de iznoavă», două sate pe Siret, anume Negoști și cu moară în Siret și Părtănoși «care siliști date au fost din zilele Domnilor celor bătrîni, ca să fie sfintei mînăstirii noastre ce-i zidită din nou Pobrata și de la noi, ca să aibă ei uric» egumenul Grigorie și rugătorii «din sfînta mînăstire noastră ce este zidită de iznoava Pobrata care o am zidit de iznoavă»³⁸.

Aceasta, credem, că era și un îndemn sufletesc pornit din convingerea că totul merge la Dumnezeu și prin Dumnezeu. Să nu se uite că acest an 1546 este și termenul final al vieții sale pămîntești. Și Pobrata, ctitoria sa zidită de dînsul «de iznoavă» sta în centrul preocupărilor sale. Dar, nici celelalte mînăstiri nu erau uitate. Astfel, în cursul aceleiași luni mai, înainte de 25 ale acestui mai, Petru Vodă

36. *Ibidem*, doc. 450, p. 498.

37. *Ibidem*, doc. 452, p. 501.

38. *Ibidem*, doc. 454, p. 505.

da Mînăstirii Moldovița jumătate din balta domnească Covor «care e la Dunăre și jumătate din tot venitul de la cei ce prind pește. De asemenea toate bălțile și gîrlele, împreună cu gîrta cea mare, care iese din Cohlu și se varsă în Ialpuh». «Și oricine va pescui cu năvodul, sau va plăti vamă, sau pentru certuri sau va primi pedepse, venitul în întregime să fie al mînăstirii»³⁹.

La 25 mai același an 1546 (7054), domnitorul dă mînăstirii sale «nou clădite» Moldovița încă un sat, Seliște, cu jumătate din balta Orehov. De asemenea mai dăruiește o baltă anume Covur, apoi jumătate din satul Bălăceana și o moară între morile de lângă Baia⁴⁰. Mînăstirea Moldovița pare a fi una din preferințele voievodului nostru. La 27 mai 1546 (7054), tot din Huși, pe care nu-l mai părăsește, Petru Vodă întărește Mînăstirea Moldovița cu un sat Berchișești pe Moldova, cu mînăstioara și o topoliță și moară pe topoliță cumpărate de la Corlat. Aceste mori fuseseră cumpărate de mînăstire, pe vremea egumenului Avramie. «Iar această mînăstioară și topoliță și moară, ce este pe topolița, le-a scos acel Ștefan Voievod numit Lăcustă, în zilele lui, din uricul domniei mele», încheie alesul fiu al lui Ștefan⁴¹.

La 27 mai 1546 (7054) Petru Vodă se găsea tot la Huși. De aici el da un hrisov de întărire prin care spune că a venit înaintea lui părintele Eremia, fost mare vistier «în monahie numit Ivloghie» care a făcut o mînăstire Salăgeani din averea sa dreaptă și satul Salăgeani și le-a închinat Mînăstirii Moldovița, «unde și vegheator a fost pus de domnia mea și groapa și-a săpat să aibă, să-i zacă oasele acolo». După dorința donatorului, domnitorul dispune că și «egumenașii de la Sașeni să se pună de la Moldovița cu binecuvîntarea mitropolitului, care va fi pentru aceasta». Cum se vede mînăstirea lui Evloghe de la Salăgeni ajunge un metoh al Moldoviței⁴².

La 2 iunie 1546 (7054), același an, Petru Vodă întărește episcopului Teodosie de la Rădăuți o bucată de pămînt din hotarul Lăslăuanilor pe Cracău, pe care o cumpărase de la Toader, fost vameș la Suceava, pentru patru sute de zloți tătarești⁴³.

Petru Vodă se găsea tot la Huși, la 4 iunie 1546, cînd întărește uric Episcopiei de Rădăuți, episcop fiind același Teodosie, un sat anume Havoroanele și Noua Suliță, în ținutul Dorohoiului și ou iaz și cu moară pe Bașeu «care sat a rămas domniei mele strămoșesc și n-a avut nimeni privilegiu asupra lui». Să fie aceste toate «uric neclintit niciodată în vecii vecilor»⁴⁴, încheie uricarul acestui hrisov. El crede, cu candoare de suflet în eternitatea lucrurilor și lucrărilor omenești. Iar alesul domnitor Petru Rareș, care mai avea de trăit doar două, trei luni credea, în egală măsură în veșnicia întocmirilor voievodale.

T. G. BULAT

39. *Ibidem*, doc. 465, p. 518.

41. *Ibidem*, doc. 472, p. 525.

43. *Ibidem*, doc. 475, p. 530.

40. *Ibidem*, doc. 467, p. 519.

42. *Ibidem*, doc. 473, p. 527.

44. *Ibidem*, doc. 477, p. 532.

MITROPOLITUL GRUZIN IONĂ GHEDEVANIȘVILI ȘI BISERICA MOLDOVEI ÎNTRE 1790-1792

Publicarea de către Valerian Maciaradze a călătoriei mitropolitului Iona prin Țările Române¹, prezintă un deosebit interes ca izvor pentru cunoașterea stărilor din Biserica Moldovei, între anii 1790—1792.

Manualele de *Istoria Bisericii Române*, ca și N. Iorga² menționează doar numele lui Ambrosie, arhiepiscopul Ecaterinoslavului, ca exarh al Moldovlahiei în timpul războiului ruso-turc (1788—1792), care s-a încheiat cu pacea de la Iași, din februarie 1792.

Informațiile călătorului gruzin nu numai că întregesc această mențiune, dar aduc și știri noi în legătură cu ea. Ele au deci o însemnătate de izvor istoric, dar și culturală bisericească, contribuind la cunoașterea relațiilor dintre gruzini și români. La legăturile pe care le-a avut mitropolitul Antim Ivireanul și Biserica din Țara Românească cu Gruzia, pot fi adăugate și notele lăsate de mitropolitul Iona Chedevanișvili despre poporul român și Biserica din Moldova.

Ionă s-a născut în 1737 și făcea parte din familia cneazului Gavriil Ghedevanișvili din Gruzia. A fost elevul cunoscutului învățat și demnitar, catolicosul Antonie I al Gruziei. Acesta a hirotonit diacon în 1756 pe cneazul Iona, în vîrstă de 16 ani. Peste douăzeci de ani, în 1776, cneazul Iona a fost ridicat la treapta de mitropolit, cu titlul de Ruissa sau Mroveli. În 1780 a fost depus din treapta de mitropolit și deportat, fiind amestecat într-un complot în legătură cu răsturnarea țarului Iraclie. A părăsit capitala țării, Tbilisi, la sfîrșitul anului 1782 și a pornit într-o lungă călătorie, pentru a vizita Locurile Sfinte și pe cei patru patriarhi ai lumii ortodoxe, de atunci. În 1783 a petrecut la Constantinopol patru luni, unde a cunoscut și a avut întrevederi cu patriarhul ecumenic Paisie. De la sfîrșitul anului 1783 și pînă în 1785 a călătorit în Grecia, în insulele din Marea Mediterană, apoi la Ierusalim și Damasc. În 1787 s-a înapoiat la Atena, apoi în Moreea și de acolo, prin Corfu și Triest, a ajuns la Veneția, unde a rămas trei luni. Reîntors la Triest, a stat aici șase luni, în care timp a fost primit în audiență de împăratul Austriei, care l-a invitat la Viena. În 1788, a sosit la Alexandria, trecînd prin Dalmația, Kefalonia și insula Creta. De acolo, prin Cairo, s-a dus la mînaștirea Sfînta Ecaterina din Muntele Sinai, unde a rămas patru luni. La înapoierea de la muntele Sinai, trecînd prin Alexandria și insula Rodos, a ajuns în Dalmația, în orașul Fiume. Apoi, prin Triest, a călătorit la Viena, unde s-a oprit timp de patru luni spre sfîrșitul anului 1789. În primăvara anului 1790, în aprilie, mitropolitul a ajuns la Iași. Aici a fost primit de autoritățile militare rusești, în plin război ruso-turc.

La Iași a cunoscut pe conaționalul său, diplomatul Bibiluri din anturajul cneazului Potemkin, precum și delegația gruzină a țarului Imeretii, alcătuită din poetul Gabașvili, arhimandritul Gaiaz și alții. Prin diplomatul Bibiluri a fost prezentat arhiepiscopului Ambrosie, exarhul Moldovlahiei, care după ce l-a cercetat, l-a recomandat

1. Lucrarea a apărut în «Revue des études sud-est européennes», 1970, nr. 3, p. 435—459. 2. Vezi *Istoria Bisericii Românești*, vol. II, ediția II-a, București, 1930, p. 186.

cneazului Potemkin. Cu încuviințarea acestuia, i s-a acordat pentru întreținere mînăstirea Pîngărați cu împrejurimile.

După aproape trei ani de ședere în Moldova (din aprilie 1790 pînă în decembrie 1792), mitropolitul Iona a primit ucazul pentru ședere la Kiev în Lavra Pecersca, unde i s-a acordat întreținere și salariu îndestulător. După un timp de ședere la Kiev, a obținut învoirea să vină la Moscova, unde s-a așezat la mînăstirea Ciudov. Mitropolitul Iona a rămas acolo pînă la moartea sa (4 august 1821) și a fost înhumat în mînăstirea Pocrov din Moscova.

Pe cînd se afla la Moscova, mitropolitul Ionă a scris «Călătoria» sa, în care vorbește despre localitățile vizitate și întîmplările trăite între anii 1782—1793. Manuscrisul autograf în limba gruzină l-a trimis rudelor sale, în Gruzia. «Călătoria» a fost redactată pe baza notelor vechi și pe alocuri ea nu este continuă. Ea n-a fost scrisă cu un scop definit, ci cuprinde doar notele și impresiile călătorului pelerin, care, fiind un om cult, s-a interesat nu numai de monumente, ci și de feluritele laturi ale vieții economice, sociale, politice, culturale ale țărilor pe care le-a vizitat. Informațiile sale prezintă interes deosebit pentru istoria Moldovei, pe care a iubit-o cu sinceritate și de care cu greu s-a despărțit. Însemnările mitropolitului Ionă cuprind informații despre întîlniri cu reprezentanții păturilor sociale ale societății locale, descrieri de orașe și știri referitoare la natură, obiceiuri, comerțul interior și exterior, raporturile sociale, gospodăria bisericească și mînăstirească etc.

Mitropolitul Ionă vorbește frumos despre poporul Moldovei. El scrie că «oamenii acelei țări sînt voinici, femeile și bărbații sînt frumoși». Cei din pătura de sus a societății «au case de piatră și palate, cunosc multe limbi: greaca, franceza, germana, italiana, iar unii chiar limba turcă». Mitropolitul subliniază «cît de roditor este pămîntul Moldovei și cît de mare este bogăția țării», unde, deși «80.000 de ostași stăteau în Moldova, dar și atunci nu era scumpete, ci numai ieftinătate». În *Călătoria* sa se găsesc informații despre îndatoririle țăranilor și situația țiganilor. Stările de fapt pe care le notează mitropolitul sînt grăitoare față de *Așezămîntul* lui Grigorie al III-lea Ghica, din 30 septembrie 1777 și sobornicescului *Hrisov* al lui Alexandru Mavrocordat din octombrie 1785. El dă informații despre diversele ramuri ale gospodăriei, despre «lacurile artificiale», despre fabricile de brînză care produc cașcaval, trimis și în țări străine, precum și despre comerțul cu mărfuri europene, aduse din Lipsca, și despre comercianți locali.

Ceremoniile referitoare la instalarea noului voievod moldovean la Iași, precum și la înscăunarea mitropolitului Moldovei, sînt relatate în pagini grăitoare ale unui adevărat cronicar care descrie cele văzute de el.

Mitropolitul Ionă se adaugă șirului de episcopi și mitropoliți orientali șezători în Moldova ospitalieră, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și în primele decenii ale secolului al XIX-lea, printre care strălucesc Grigorie al Irinopolei, Evghenie Vulgaris, Nichifor Teotoke și mitropolitul Ierotei al Angorei.

Pentru înfățișarea cît mai exactă a acestor stări de lucruri din viața Bisericii Moldovei, între 1790 și 1792, reproducem, în traducere, extrase din *Călătoria* mitropolitului Ionă în Moldova³.

3. Pentru traducere am folosit originalul lucrării, apărută la Tbilisi, în 1852, în limba gruzină și traducerea franceză.

De sărbătoarea Nașterii lui Hristos și a Bobotezei⁴, am fost acolo (în Viena) și în prima zi de post am plecat la Iași, în Moldova, adică Bogdania⁵.

Deoarece era luna aprilie⁶ și riul era plin cu apă, noi am trecut pe celălalt mal pe bac. A doua zi am plecat. Am trecut peste Prut. Această apă, după mărime, îmi amintește Riul Cura. Am ajuns în orașul Iași, unde m-am oprit la Mănăstirea Trei Ierarhi, în casa grecului Gheorghe. Acest om este bun și bogat și este negustor. Frațele lui a fost arhiereu în Macedonia. Am trăit la el, ca la fecior și frate. Casa era bună și frumos mobilată, cu fotolii. Am stat acolo oarecare timp.

După aceasta a venit (la Iași) trimisul țarului Imeretii, Besarion Gabaoni⁷ și vărul lui de al doilea Simon. L-am întrebat despre motivul venirii sale în această țară și el mi-a relatat tot despre prezența aici a luminatului cneaz Potemkin și a arhimandritul Gaiaz⁸, a secretarului Sulhan⁹, a ambasadorului Tumanov, trimisul țarului Iraclie și a mai multor alte persoane, între care și Ambrosie, arhiepiscopul Ecaterinoslavului și Poltavei, exarhul Moldovlahiei.

Mi-a făcut deosebită plăcere, când a venit arhimandritul Gaiaz și ne-am întâlnit. Ne-am îmbrățișat, iar arhimandritul Gaiaz a plîns. L-am întrebat: «de ce plîngi părinte și frate?» Mi-a răspuns: «Unde ne aflăm și unde ne-am întâlnit!» El a răsuflat, întîlnindu-se cu un pămîntean în străinătate. Puteam și eu să răsuflu.

Încă nu văzusem pe Arhiepiscopul Ambrosie, din cauza mîinii mele bolnave, când deodată generalul Serghei Bibiluri¹⁰ a trimis un om: «De ce șezi acasă? Voi trimite careta mea și vei vedea pe arhiepiscop». Am exprimat mulțumiri. Mi s-a trimis careta și am venit la arhiepiscopul Ambrosie. M-a primit cu dragoste. Acesta era un om cuminte, cu inimă bună și m-a întrebat: «Aveți scrisoarea vreunui patriarh?» Am făgăduit că i-o voi prezenta. Am venit acasă, la locuința mea și i-am prezentat scrisoarea lui Daniil, patriarhul Antiohiei. Citind scrisoarea, el a dat-o pentru traducere arhimandritului Gavriil¹¹, care acum este mitropolitul Kievului. La mine a

4. Este vorba de Boboteaza anului 1970.

5. Era numele dat de turci Moldovei.

6. Autorul se referă la luna aprilie a anului 1970.

7. Gabașvili s-a născut în 1750. Poet de mare popularitate, i se acordă titlul de cneaz, în 1778, de către țarul Imeretii Solomon I. În 1787, în timpul țarului David, este trimis în Rusia pentru încheierea tratatului de protecție. Între 1787—1791 se găsea la cartierul lui Potemkin, unde purta tratative cu privire la primirea țaratului Imeretii sub protecția Rusiei. În noaptea de 24 spre 25 ianuarie 1791, poetul a decedat la Iași, unde a fost înmormîntat.

8. Gaiaz (Gai) renumit învățat, diplomat, și activist bisericesc. A fost primul rector al Seminarului din Telavasc, inaugurat în 1782. Gaiaz a intrat în solia țaratului Cartalinsc-Cahetin (Gruzia Orientală) care, în 1783, a iscălit tratatul privitor la intrarea Gruziei Orientale sub protecția Rusei. În timpul anilor 1787—1791, Gaiaz era la Cartierul lui Potemkin împreună cu membrii misiunii țaratului Cartalinsc-Cahetin. Gaiaz a compus gramatica limbii gruzine, și este autorul primului manual al limbii osetine, pe care l-a publicat în 1798. A înființat o tipografie gruzină între 1798—1801 în orașul Mozdok, unde a tipărit opere originale și traduceri. În Rusia, Gaiaz a fost episcop de Astrahan și de Stavropol. A murit la Astrahan la 21 februarie 1821 unde este și înhumat.

9. Sulhan Tumanîșvili, conducea misiunea țaratului Cartalinsc-Cahetin.

10. Serghei Lazerevici Lașcarev (Bibiluri), cunoscut diplomat, de origină gruzină, al treilea ambasador la Congresul de la Iași din 1792.

11. Gavriil Bănulescu-Bodoni, născut în 1746, la Bistrița, în Transilvania, în familia răzeșului Grigorie și cea de a doua soție a lui Anastasia. După studii la Sibiu și Budapesta, în 1771 învață doi ani la Academia teologică din Kiev, unde se preda în limba latină. Pleacă apoi în Grecia unde rămîne trei ani. În 1776 se reîntoarce în Transilvania și este profesor la Năsăud un an de zile. În 1777 ajunge în Iași, iar mitropolitul Gavriil Calimachi îl numește profesor de limba latină la școala domnească din Iași. Profesor de limba greacă și filozofie

trimis un om. «Ce ai nevoie și vei dori a cere, spune-mi», «Nu pot răspunde și nimic nu știu, deoarece știți aceasta mai bine voi decât mine». Așa a fost răspunsul meu. El s-a îngrijit (de mine) precum se cade unei minți binefăcătoare.

Apoi a auzit despre prezența mea în acea țară, luminatul cneaz Grigorie Alexandrovici Potemkin. El a ordonat arhiepiscopului Ambrosie: «Se aude că aici a sosit un arhieru gruzin. Duminică, luați-l și veniți la mine împreună». Sîmbătă arhierul Ambrosie a trimis la mine: «Prințul dorește să te vadă. Mîine îți voi trimite careta mea, vino, dimineața, ascultă liturghia, iar după slujbă vom merge».

Cînd a sosit duminică dimineață, el a trimis careta sa, și am plecat. După liturghie, am mers împreună și am intrat în palat. M-a bucurat mult adunarea masivă a oștilor și mulțimea mare a ortodocșilor. Potemkin a venit și m-am închinat. M-a întreat amical și milostiv, spunînd arhierului Ambrosie că se cade să mă mîngie. Ambii s-au îngrijit de mine, ca buni ortodocși.

Cînd am venit aici, de la Duminica Tomei și pînă la Înălțare, nu am slujit, că se aștepta ucazul Sinodului. Cînd a venit ucazul în ajunul Înălțării, (arhiepiscopul) Ambrosie a dat dispoziție ca să se slujească a doua zi, zicînd că la serviciul divin va asista însuși luminatul cneaz.

În acel timp, pe cînd la mine se afla (arhimandritul) Gaiaz, care se ocupa cu o lucrare istorică, a sosit un om trimis de arhiepiscopul Ambrosie. Acest om ne-a anunțat că liturghia se va sluji mîine la Mînăstirea Golia¹². A doua zi, în timpul slujbei, am intrat amîndoi în mantii în biserică. Și mi-a zis arhimandritul Gaiaz: «Cum am văzut mai înainte liturghia ta, așa și oficiază». Cu mila lui Dumnezeu am săvîrșit serviciul divin. După liturghie, am luat gustarea și dejunul la Ambrosie, exarhul Moldovlahiei. Și după aceasta, de asemenea am săvîrșit serviciul divin.

La Iași este obiceiul ca atunci cînd moare chiar unul din cei mai mici boieri, prohodirea trebuie s-o facă un arhieru. A trecut un an, dar salariu nu mi s-a dat. Am spus aceasta lui Serghei Lazarev (Bibiluri)... El a ascultat spusele mele și mi-a răspuns: bine. Asemănător a fost și răspunsul lui Ambrosie, exarhul Moldovlahiei: «de la mine îți voi da o mînăstire, iar despre (rest) poartă grijă luminatul cneaz». Și mi-au dat salariu 1000 de curuși anual și mi s-a acordat mînăstirea Pîngărați¹³ cu biserica Sfîntul Nicolae pe malul rîului Bistrița. Acest rîu curge între maluri curate, pietroase, cu nisip fin, iar apoi curge în albie de piatră. Aici sînt mulți păstrăvi.

era în acea vreme, la aceeași școală, Nichifor Teotoke, cu care acesta se împrietenește. El îl înlesnește lui Gavriil plecarea la Constantinopol, pentru învățarea limbii grecești, unde rămîne trei ani, în care timp este tuns și în călugărie. Reîntors la Iași, mitropolitul Gavriil Calimachi îl numește profesor de limba greacă, în locul lui Evghenii Vulgaris. În 1782 arhiepiscopul Poltavei, Nichifor Teotoke (1779—1786) îl cheamă la Poltava și devine profesor de limbă greacă la Seminarul din Poltava și prefect. În 1787 voievodul Alexandru Mavrocordat al II-lea al Moldovei (1785—1787) ajunge la Poltava, unde Gavriil învață grecește pe copiii domnului. Voievodul Mavrocordat l-a recomandat pe Gavriil arhiepiscopului Ambrosie al Ecaterinoslavului și Poltavei și, prin ucazul din 17 ianuarie 1788, Gavriil este făcut arhimandrit și numit rector al Seminarului din Poltava.

Începîndu-se războiul ruso-turc (1787), cneazul Grigorie Potemkin îl cheamă pe arhiepiscopul Ambrosie pe lingă armata rusă și e numit exarh al Moldovlahiei, în 1788. Arhiepiscopul Ambrosie și-l alătură în suită pe Gavriil Bănulescu-Bodoni. Vezi A. Stadnik, *Gavriil Bănulescu Bodoni, exarh Moldovlahiiskii (1808—1812)*, 1894, p. 1—98.

12. Mînăstirea Golia din Iași, închinată mînăstirii Vatoped de la muntele Atos.

13. Mînăstirea Pîngărați, din județul Neamț.

Rîul este mai mic decît Cura, dar mai mare decît Aragva. Multe sate întărite, de munte, și neaccesibile pentru dușmani, sînt înșirate pe ambele maluri. Iar oamenii acelei țări sînt voinici. În istoria lor se relatează că în timpul migrațiilor, au venit multe popoare care au luptat împotriva Țării Moldovei și au cucerit-o, au stăpînit-o două sute de ani, dar n-au putut ajunge în acești munți, iar din munți poporul Moldovei a purtat lupte împotriva lor.

Cînd am vizitat localitatea mînăstirii mele și trecătoarea (Bicaz), mi-am amintit de trecătoarea Karciohi și rîul Ksani (din Gruzia) cu locuri asemănătoare acestora.

Mînăstirii Pîngărați îi aparțineau 13 sate mici și mari și era acolo muntele care este hotar cu Ungaria și un om stăpînea pășunea și pășteau acolo oile sale. Anual (gospodăria) îmi dădea: 150 oi cu miei, 100 ruble argint, 700 păstrăvi prăjiți și 700 ocă de brînză. Un sat dădea a zecea parte din toată recolta și 4000¹⁴ de stridii. Consider că tot așa (procedau) oamenii viețuitori în satele mele și în toată Moldova și Valahia.

Locuitorii aici se numesc «țărani»; ei aduc o zecime din pîine și vin. Din zece copaci fructiferi, recolta unuia aparține stăpînului moșiei. De asemenea, ei dau o zecime din morcovi, sfeclă, varză și din tot ce cultivă în sat. În plus, o zi pe lună ei lucrează în folosul mînăstirii. Cine nu lucrează 12 zile pe an plătește 12 ruble. În afară de aceste îndatoriri, este interzis a merge la ei și a-i ocări. Ei nu vor aduce (atunci) nici daruri, iar dacă vor voi, apoi cu totul se pot muta în alt sat și nimic nu vei putea spune la aceasta. Este interzis a bate pe «țărani»...

Aveam un sat Ivănești¹⁴ unde curgea un pîrăiaș în mărime ca Tezu. Acolo era o moară și un călugăr cu casă. Aveam de asemenea 200 stupi cu albine, 300 găște, iar găini, gîndesc că erau 600. Satul acesta îmi dădea 400 ruble de argint, pîine și orz, 4000 oboroace¹⁵ de porumb, iar fin atît cît aveam nevoie.

De la mînăstirea mea, mi s-au dat 400 capete de oi, 120 vaci, 200 porci și cîtiva cai. După plecarea mea, am lăsat acolo 520 capete de oi, 191 vaci, iar porci de două ori mai mult. Imi ziceau și mă sfătuiau să vînd totul, dar n-am făcut aceasta, ca să nu înjosesc numele meu și să insult țara mea natală. Totul era al meu. Cum aș fi dorit, așa aș fi făcut. Totul puteam să folosesc. După plecarea mea, — ar fi spus despre mine: acest om era gruzin și a vîndut totul, a prădat mînăstirea. Doi ani am stăpînit mînăstirea (1790—1792). În acești ani rușii s-au împăcat cu turci. Am lăsat totul mitropolitului Iașului, spunînd: Cum doriți (așa și faceți). În acești doi ani o singură dată am fost la mînăstirea Pîngărați.

În timpul șederii mele la Iași, acolo a sosit un prelat latin, care a dorit să officieze liturghia în biserica sa și a cerut luminatului cneaz (Potemkin) coriști și muzicanți. Prelatul a săvîrșit liturghia, conform ceremonialului său și obiceiului latinilor, cu instrumente muzicale. Era prezent luminatul cneaz, de asemenea (arhiepiscopul) Ambrosie, eu și Grigorie mitropolitul Irinopolei.

După o săptămînă, luminatul cneaz a dorit a arăta ceremonialul nostru și a dispus ca Ambrosie, eu și Grigorie al Irinopolei să slujim liturghia. Dimineața însuși luminatul cneaz a binevoit a veni, sfătuind: așa să mergeți, așa să faceți. După ce a dat aceste dispoziții asupra ceremonialului, cneazul a plecat. Cînd a venit timpul

14. Satul Ivănești, actualmente în zona lacului Bicaz.

15. Termenul gruzin codi desemnează o cantitate de 36 kg. echivalentă oborocului.

începerii liturghiei, s-au tras mult clopotele, s-au adunat toți, a venit cneazul aducînd cu sine pe prelatul latin la Mînăstirea Golia, unde locuia însuși arhiereul Ambrosie. S-au adus trei mantii pentru noi, iar șase arhimandriți au fost slujitori cu noi, arhimandritul lui Ambrosie, Gaiaz, Gavriil (Bănulescu-Bodoni), Iov și arhimandritul Goliei. Înaintea noastră mergeau coriștii, apoi veneau cîte doi arhimandriți, după ei se purta candela în sfeșnic de argint, și urmam noi — trei episcopi. Așa am intrat în biserică. Veșmintele noastre au fost cusute special pentru acea zi, din ordinul cneazului.

După vohodul cu evanghelia, a intrat în altar luminatul cneaz împreună cu arhiereul latin și traducea personal fiecare cuvînt prelatului latin. Un protodiacon a citit evanghelia și toate (ectenile) le-a rostit el, iar nu altcineva. Nici un preot n-a slujit liturghia, ● afară de cei șase arhimandriți, după cum am amintit mai sus. A fost de față o mulțime mare de oameni, iar ceremonialul a fost vrednic să fie amintit vreme îndelungată.

După dumnezeiasca liturghie, ne-am îndreptat toți spre palatul cneazului și am luat micul dejun. Apoi am mers la casa arhiereului Ambrosie, care ne-a ospătat, așezînd mesele conform ceremonialului festiv ca de sărbătoare. După ce s-au strîns mesele, oaspeții au plecat, am rămas noi și cîțiva arhimandriți. (Arhimandritul) Gaiaz s-a sculat, a făcut metanie arhiereului Ambrosie, spunînd că nu poate să nu-și exprime recunoștința sa pentru că a arătat atîta respect față de țara noastră, așezînd pe arhiereul nostru mai sus decît pe mitropolitul grec al Ierapolei.

Curînd a venit un curier, aducînd vestea victoriei asupra suedezilor și încheierii de îndată a armistițiului¹⁶. După aceasta cneazul și (arhiepiscopul) Ambrosie au plecat. Au resfințit moscheele și giamiile în orașul turcesc Bender, făcîndu-le biserici iar cîțva timp după aceea, au fost cucerite orașul și cetatea Ismail¹⁷.

Trecînd oarecare timp, luminatul cneaz a trimis o scrisoare chemîndu-mă la Bender pe mine și pe Grigorie al Ierapolei pentru hirotonia în arhiereu a arhimandritului Gavriil (Bănulescu-Bodoni). Pentru noi au făcut pregătiri și Divanul Moldovei, precum și logofătul țării lor și alți oameni mai mici. Ne-au dat carete, cîte 200 ruble de fiecare, cai de poștă, drept conducători ne-au însoțit boiernași moldoveni.

Plecînd din Iași, am trecut rîul Prut și am suit un deal cu pădure deasă. Am mers o zi și apoi ne-am oprit în pădure, unde sînt așezate sate mici. Dimineața am primit o scrisoare de la cneazul Potemkin. El ne scrie să ne întoarcem înapoi. Noi ne-am înapoiat sosind la Iași. După oarecare timp a venit acolo (la Iași) luminatul cneaz Potemkin și de asemenea prea sfințitul Ambrosie exarhul Moldovlahiei care a hirotonit pe arhimandritul Gavriil (Bănulescu-Bodoni) ca episcop de Akerman și Bender¹⁸ în prezența contelui Bezborodco, la acea dată cneazul Potemkin fiind decedat. Am slujit liturghia (arhiepiscopul) Ambrosie, eu și episcopul Ierapolei. Însuși cneazul a fost prezent acolo.

După moartea cneazului Potemkin (5 octombrie 1791) s-au început tratative de pace și ele au durat mult (de la 30 octombrie pînă la 29 decembrie 1791). După încheierea păcii de la Iași (arhiepiscopul) Ambrosie a slujit liturghia și Te-deumul în prezența noastră și cu ajutorul meu. Ministrul conte Bezborodco¹⁹, șeful delegației

16. Suedezii au fost învinși în mai—iunie 1790, iar pacea s-a încheiat la 3 august 1790.

17. Aceasta s-a întimplat la 11 decembrie 1790, prin victoria oștilor rusești, sub comanda lui A. Suvorov.

18. La 26 decembrie 1791 Gavriil a fost hirotonit ca episcop de Akerman și Bender.

19. Unul dintre favoriții împărătesei Ecaterina a II-a.

ruse, a organizat un mare banchet. Am primit și eu o invitație. Au fost prezenți (arhiepiscopul) Ambrosie, eu, Grigorie al Irinopolei și arhiereul armean Iosif²⁰, de asemenea multe persoane din țări străine, generali și alți demnitari polonezi.

După aceasta, turcii s-au retras, iar în Moldova a rămas voievod dragomanul Alexandru Constantin Moruzi. L-au ales pe Gavriil (Bănulescu-Bodoni), deja hirotonit episcop al Akermanului și Benderului, ca mitropolit al Iașului și Moldovei²¹ și a fost întărit mitropolit prin voința lui Bezborodco și a arhiepiscopului Ambrosie. A fost o mare ceremonie (instalarea mitropolitului Gavriil) în prezența lui Bezborodco. După această (instalare) la 40 zile l-au dezgropat pe luminatul cneaz (Potemkin) și însoțit de arhiereul Moisei al Hersonului, l-au transportat la Herson. Conte P. Rumianțev, care se afla lângă râul Jijia (în mai-iulie 1790), a plecat în Rusia. Apoi a început a se găti de plecare și contele Bezborodco²². Au venit toți preoții pentru a-și lua rămas bun. La mine au trimis pe arhiereul armean Iosif, care m-a sfătuit: «Nu ți se cade ție a rămîne aici, pleacă, e mai bine în Rusia decît cu turcii și în țara turcească. Această țară rămîne sub turci, iar pentru tine e mai bine a fi în Rusia». Eu am răspuns ca ei să decidă. El a plecat, spunînd: «în curînd va ieși ucaz pentru tine». M-am prezentat lui Bezborodco cu plecaciune adîncă. Am stat (de vorbă) mult. Mulți erau cei ce căutau miluire²³.

Cît timp oștile rusești s-au aflat în Iași și în Moldova, a rămas și (arhiepiscopul) Ambrosie. După oărecare timp oștile rusești au părăsit Iașul și toată Moldova. Arhiepiscopul Ambrosie încă nu plecase. L-am rugat să poftească pe malul râului Jijia și să ia dejunul la mine. Au venit în ospeție arhiepiscopul Ambrosie, mitropolitul Gavriil (al Moldovei), mitropolitul (Grigorie) al Irinopolei, arhimandritul Gaiaz, arhimandritul Iov, (Pavel Sergeevici) Potemkin²⁴ și alții. S-a petrecut bine, timpul a trecut în mîncare și prinderea peștilor. Apoi ne-am dus la minăstirea Aroneanu și acolo am petrecut cu folos pentru suflet.

După aceasta (arhiepiscopul) Ambrosie a plecat la Poltava și m-a rugat să merg cu el la Poltava. Iar eu n-am fost de acord cu acesta, (spunîndu-i) că pînă cînd nu voi primi ordin și ucaz, nu voi merge în Rusia. Pe (arhiepiscopul) Ambrosie l-au însoțit mitropolitul Gavriil al Moldovei și eu, pînă la râul Prut și acolo ne-am luat rămas bun.

Și a rămas Serghei Lazarevici (Bibiluri) în Iași. Nu mai era nici un rus acolo, în afară de consul. Și a venit Serghei Lazarevici, (gruzin), la mine, și-a luat rămas bun și a plecat la Peterburg, poruncindu-mi să nu mă tulbur, deoarece e vorba în curînd să vină ucazul. Și iată-mă singur.

Mitropolitul Gavriil (Bănulescu) al Moldovei era prietenul meu. Mă ajuta întru toate. Voievodul Moldovei încă nu venise în Iași și a trimis vorbă mitropolitului Gavriil: «pleacă de la mine și du-te în Rusia. Țarul nostru, sultanul, nu dorește ca tu să rămîi în această țară, deoarece tu ai fost numit de ruși. Ei te-au binecuvîntat».

20. Mai tîrziu a ajuns catolicosul Ecimiadzinului.

21. Gavriil a fost numit ca mitropolit al Iașului și al Moldovei la 11 februarie 1792, și a funcționat pînă la 19 iunie 1792.

22. După încheierea păcii de la Iași și iscălirea ei, la 9 februarie 1792, Bezborodco a părăsit Iași.

23. Reprezentanți ai diferitelor țări, între care solia țaratului Imeretii, în frunte cu S. Gabașvili, căpeteniile osetinilor și altele.

24. Maestru de ceremonie la moartea cneazului Grigorie Potemkin.

Mitropolitul Gavriil însă a răspuns: «rușii m-au numit, ei trebuie să mă și ridice». (Mitropolitul) nu se gîndea la pericol, avea nădejde în Rusia și zicea: deoarece ei s-au împăcat și între ruși și turci s-a încheiat pace, nu vor dori să mă transfere de aici. Domnul Alexandru Constantin Moruzi a trimis 100 călăreți din arnăuți, ei au închis toate intrările la mitropolit, interzicînd oricui să intre sau să iasă. Urmarea acestui fapt după cină; strîngîndu-se masa, au început a bea cafea mitropolitul, logofătul și arhidiaconul care erau la el. Una dintre slugi s-a îndreptat spre poartă și acolo a întîlnit oastea, care nu l-a lăsat să iasă. El s-a înapoiat și a înștiințat pe mitropolit de cele ce constatase. Atunci a fost îndreptat către poarta mică: Vezi și află ce este acolo? El s-a înapoiat și a raportat aceeași situație: acolo, sînt închise intrările și ieșirile. Mitropolitul s-a întristat și a zis: A sunat ceasul pericolului și întîmplărilor rele. Peste o oră ostașii s-au năpustit asupra lui, i-au legat mîinile, l-au luat prizonier și l-au dus, după ordinul vizirului, la Constantinopol, la patriarhul (ecumenic). Iar patriarhul i-a făgăduit altă eparhie în Rumelia, sau în Anatolia sau chiar în Arhipelag. Iar (mitropolitul Gavriil) a refuzat. Informat despre aceasta, mitropolitul Rusiei care se găsea la Stambul, imediat a trimis după mitropolit și l-a adus în casa sa. Fiind în Iași (mitropolitul nu ajunsese să primească de la maiestatea sa (Ecaterina a II-a) camilafcă albă și ministrul rus Kociubei i-a conferit camilafcă albă²⁵. Chiar aici l-a îmbrăcat și l-a trimis pe mitropolit cu corabia în Crimeea și a sosit la Herson. Chiar în acel timp a decedat Ambrosie arhiepiscopul Poltavei și Ecaterinoslavului și (fost) exarh al Moldovlahiei²⁶, om tînăr și înțelept.

Mitropolitului Gavriil al Moldovei i s-a dat eparhia Poltavei și Ecaterinoslavului²⁷.

După aceea a trecut din lumea aceasta Samuil mitropolitul Kievului, om bun și vrednic de laudă, credincios slujitor al lui Dumnezeu. Și i-au dat lui Gavriil (Bănulescu) mitropolia Kievului²⁸. După cîtiva ani, mitropolitul Gavriil a ieșit din eparhia sa și a plecat să viețuiască la Dubăsari²⁹. I-au dat atunci întreținerea și leafă de 1000 ruble anual.

Iar cînd eram în Iași, a intrat acolo, solemn și cu mare onor efendi-ul Moldovei sau voievodul pe care turcii îl numesc cu titlul de beg-prințul moldovean Alexandru Moruzi.

La moldoveni este un obicei: se adună toți boierii, adică demnitarii moldoveni, oameni aleși adunați din fiecare curte cîte un om și această adunare ei o numesc «alai», merg în carete și călări pe cai către dealurile înalte, de unde se vîd

25. La mijlocul secolului al XIV-lea, patriarhul ecumenic Ioan Caleca a dăruit o camilafcă albă mitropolitului Vasile al Novgorodului. Aceasta a constituit un eveniment excepțional. Mai tîrziu camilafca albă a fost purtată de mitropoliții Moscovei, Peterburgului și Kievului. Acordarea de camilafcă albă mitropolitului Gavriil la Constantinopol însemna recunoașterea în fața Patriarhiei ecumenice a meritelor sale excepționale.

26. Ambrosie a decedat la 13 octombrie 1792.

27. Gavriil a fost numit arhiepiscop al Poltavei la 10 mai 1793 și a funcționat pînă în 1799. 28. De la 29 septembrie 1799 pînă la 21 august 1803.

29. Gavriil a plecat la Dubăsari în 1804, după ce se retrăsese de la mitropolia Kievului și timp de un an locuise la Odesa, unde își construisese un palat, avînd o întreținere de 3000 de ruble anual și pensie de 300 de ruble. La Dubăsari rămîne pînă la 1808, cînd este numit exarh al Moldovlahiei. La Dubăsari funcționa de la 1794 o tipografie română condusă de M. Ștrilbițchi, mutată de la Mitropolia din Iași după încheierea păcii de la Iași.

Mitropolitul Gavriil moare la 30 martie 1821 și e înmormîntat la mînăstirea Căpriana.

Iașii și unde este înălțată o mînăstire. Acolo se află un izvor deosebit de bun și răcoritor. Această mînăstire se numește Galata și aparține (este închinată) Ierusalimului (Sfîntului Mormînt). Ea este foarte bogată. De la acel loc boierii însoțesc pe voievod cu mare alai, iar voievodul șade în careta înhămată cu șase cai. Careta este foarte bogată, iar caii sînt frumos împodobiți. Înaintea caretei merg călăreții în grupuri și duc mulți bogați și împodobiți cai de rezervă (presupun că erau pînă la 30 cai de rezervă)³⁰. (După ei) urmează caretele boierilor și cu așa alai a intrat (voievodul) în reședința sa, iar cu el și toți slujbașii lui.

Obiceiul așa este: înaintea curții se fac multe sălașe, unde se adună toată boierimea și celelalte fețe. Voievodul se așază, iar capi-bașa, stînd drept înaintea voievodului, citește ucazul sultanului, adică hațișeriful și ascultă (toți) acest ucaz în limbile greacă, tătară și (românească). După cetire, adunarea se risipește, iar voievodul invită boierimea.

Voievodul s-a aflat în mare cinste și a petrecut timpul în festivități, succesiv a asistat la liturghie în biserici și mînăstiri. (Voievodul) de asemenea a vizitat cu mare cinste, toate bisericile frumoase care au enorii.

Notez că nici un țar din Gruzia nu poate să fie în așa onoare, ca voievodul Moldovei sau Valahiei. Ei au în stăpînire oști și venituri cu mult mai mari decît țării noastre din apusul și răsăritul Gruziei.

Iașii este orașul unde se poate spune că încă nu s-au uscat bălțile. Împrejurimile Iașului sînt frumoase; în oraș și în afara orașului sînt multe mînăstiri cu moșii mari, bogate și întinse. Aceste mînăstiri aparțin Ierusalimului, Muntelui Sinai și Sfîntului munte Atos.

Notez o mînăstire a lui Dumnezeu, numită Trei Ierarhi, unde se află moaștele sfintei Parascheva, venerată de moldoveni. Această mînăstire are venit 40.000 pungi de argint. De asemenea și mînăstirea Galata, iar ațeasta nu mai puțin, ci mai mult are decît mînăstirea Frumoasa. Veniturile acestor mînăstiri merg la Ierusalim, Muntele Sinai și Sfîntul Munte Atos...

Țara aceasta este bogată foarte în pîine, vin, fructe care sînt foarte ieftine. Ieftinătatea am constatat-o eu însumi. Optzeci de mii de ostași ruși se aflau în Moldova, dar și atunci nu era scumpătate, ci numai ieftinătate. Nobilimea locală: demnitarii, boierii, bogătașii și stăpînii întinselor moșii se poartă cuviincios, merg în carete, au case și palate de piatră, cunosc multe limbi: greaca, franceza, germana, italiana, româna, iar cîtiva știu limba turcă, dar nu toți. Ei sînt ortodocși, de credința noastră, și... se poartă ca europenii. Bărbații și femeile poartă haine asemănătoare celor grecești. Muzicanții la ei, în majoritatea cazurilor, sînt țigani. Ei sînt bine învățați și cîntă în limba moldovenească, acompaniată de instrumente.

Aici se află multe iazuri artificiale, în care sînt mulți pești. Nobilimea primește multă pîine și vinde grîu, fin, vite și tot ce se recoltează. Are economii și agonisește bogății. Multă miere este aici. Dintre animale sînt herghelii de cai, cirezi de vaci și turme de oi. Numeroase vite se trimit de aici în alte țări din Europa.

Numind pe mitropolit, îl așază într-o caretă și doi demnitari moldoveni îl însoțesc pe ambele părți, șezînd pe cai în armuri grele. Arhidiaconul, călărînd un cal împodobit, ține în mînă cîrja arhiereului (adică paterița). Mitropolitul binecuvîntează

30. Obicei ceremonial cunoscut la romani, perpetuat și la domnii români.

poporul din toate părțile. Creștinii se închină lui, precum se cuvine la arătarea arhierelui în fața poporului său.

În această țară turcii nu locuiesc, exceptând negustorii. Locul așezării lor se numește Pandahu, adică locuința străinilor sau caravan-sarai.

(În Moldova) se află fabrici de fiert brinzeturile, cum este cașcavalul, brinzeturi care se trimit în țări străine.

Mitropolia de aici este foarte bogată, stăpânește multe sate și iazuri. Are venit mare din cantități de pîine și vin. Subordonată ei se află mii de biserici și multe minăstiri, pe care eu nu le pot enumera. (Mitropolia) are două episcopii sufragane: Romanul și Hușii. Arhierul Romanului are o eparhie întinsă, nu mai mică decît eparhia mitropolitului Moldovei. Orașul Roman este construit pe loc înalt, înaintea lui curge un rîu mare (Siret). În acest oraș locuiesc negustori moldoveni, de asemenea armeni și evrei.

Orașul Iași, cum am notat mai sus, este foarte mare. Acolo trăiesc greci, negustori bogați. Dughenele, care pe grecește se numesc argasterii, sînt bogate și frumos împodobite. Trăiesc aici negustori europeni, armeni, evrei și negustori moldoveni, care sînt creștini foarte bogați. Fac negoț mai ales cu mărfuri europene, pe care le aduc din orașul Lipsca, de asemenea și cu alte mărfuri. Acești negustori care importă mărfuri europene sînt în mai mare cinste decît alți negustori creștini și turci.

De la plecarea oștilor rusești din Țara Moldovei, au trecut 7 luni și la 8 decembrie (1792), de ziua sfîntului Spiridon-făcătorul de minuni, mi-a sosit ucazul și ordinul de plecare la Kiev.

...Am ajuns în unul din orașele Moldovei. Ne-au adăpostit bine, deoarece mă cunoșteau și mă iubeau mulți oameni din Moldova. A doua zi am intrat în eparhia Hușilor... Eparhia Hușilor se află în hotar cu Polonia. Cu păduri și cîmpuri întinse, ea întrece unele regiuni ale Moldovei.

Pr. PAUL MIHAIL

RELAȚIILE ROMÂNNO - BIZANTINE ÎN OPERA LUI A. D. XENOPOL

Relațiile româno-bizantine sînt astăzi în atenția multor istorici ai evului mediu românesc, ele constituind una din cele patru teme dezbătute la ultimul congres de bizantinologie ¹.

Pornind din veacul al XVI-lea cu acele stîngace relatări de cronică despre sinodul de la Florența — moment însemnat al contactelor dintre români și bizantini — unele relații au fost prezentate în aură de legendă, născută din dezvoltarea unor tradiții ce astăzi au trebuit să cedeze adevărului istoric. Este cazul veacurilor al XVII-lea și al XVIII-lea în care se ajunge la cunoscuta legendă a trecerii unui împărat bizantin prin Moldova lui Alexandru cel Bun ².

În veacul următor, mai precis în ultimele decade ale acestuia, cînd își vor face apariția personalități dintre cele mai de seamă ale științei istorice românești, aceste relații sînt înglobate preocupărilor legate de teme fundamentale ale istoriei naționale, cum ar fi aceea a continuității populației române la stînga Dunării.

Ne-am propus în cele ce urmează să prezentăm felul în care sînt înfățișate relațiile româno-bizantine în opera unuia dintre ctitorii istoriografiei românești, A. D. Xenopol. Despre însemnătatea operei și a prezenței acestuia în viața științifică românească s-au scris în timpul din urmă studii speciale, relevîndu-se meritele acestui istoric care a fost în același timp «un subtil filozof, un remarcabil economist și un valoros sociolog» ³. Subiectul nostru, în formularea de mai sus, ne va permite studierea unui aspect din opera lui Xenopol ce n-a format pînă acum obiectul vreunei cercetări speciale. *Teoria lui Rösler, Studii asupra stăruinței Românilor în Dacia Traiană* ⁴ și *Istoria Românilor din Dacia Traiană* ⁵, sînt lucrările de referință ale temei noastre.

Relațiile româno-bizantine încep ca primă fază principală în secolul al XIV-lea. Contacte însă ale românilor sau mai exact ale vlahilor cu bizantinii sînt anterioare

* Această lucrare de seminar a fost susținută în cadrul pregătirii doctoratului în teologie sub îndrumarea Domnului Prof. Al. Elian, care a dat și avizul pentru publicare.

1. Vezi *XIV-e Congrès International des Études Byzantines*, Bucarest, 1971 *Rapports : Quatrième thème : Byzance et la Roumanie*.

2. Pentru nașterea și evoluția acestei legende, creație interesantă a istoriografiei moldovene din veacurile amintite, vezi pe larg Al. Elian, *Moldova și Bizanțul în secolul al XV-lea* în volumul *Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*, București, 1964, p. 107—149.

3. Radu Vulpe, *Istoria veche a României în opera lui A. D. Xenopol*, în volumul A. D. Xenopol, *Viața și opera*, București, 1971, p. 35. Xenopol rămîne, înainte de toate un istoric. «Intotdeauna cînd s-a ridicat o personalitate mare spre notorietate și universalitate pe scena culturii noastre formația de istoric sau interesul pentru istorie au fost dominante în lăuntru gîndirii sale, oricît de vaste i-ar fi fost preocupările»; vezi Zoe-Dumitrescu Bușulenga, *Valori și echivalențe umanistice*, București, 1973, p. 7.

4. Apărută la Iași în 1884. Un an mai tîrziu această lucrare apare sub titlul: *Une énigme historique. Les Roumains au moyen-âge*, Paris, 1885.

5. Vom folosi ediția a 3-a, București, (1925—1929), volumele II și III.

acestui secol. În izvoarele bizantine vlahii sînt pomeniți pentru prima dată, după cum bine se știe, în secolul al X-lea. Informația bizantină de care dispune Xenopol privește mărturiile ale cronicarilor și istoricilor bizantini despre vlahii nord și sud-dunăreni.

Referindu-se la românii din nordul acestui fluviu în secolul al XII-lea Xenopol crede că află mărturiile despre aceștia la istoricii bizantini Ioan Cinnamos și Niceta Honiates. Pe primul îl citează în legătură cu campania din 1166⁷ desfășurată de Manuil Comnenul împotriva Ungariei. O parte a armatei bizantine urma să-i atace pe unguri din locuri de unde aceștia n-au mai fost atacați niciodată, anume din regiuni învecinate cu Marea Neagră. În acest corp de armată, după cum ne relatează Cinnamos, se afla și o trupă însemnată de vlahi despre care istoricul bizantin ne-a dat prețioasa informație că «sînt, se zice, coloni veniți odinioară din Italia»⁸. Învățatul român susține că acești vlahi din armata condusă de Leon Vatașes erau din părțile Moldovei, ei alipindu-se trupelor bizantine care urmau să-i atace pe unguri dinspre Moldova⁹. Afirmația lui Cinnamos că această armată, în care se afla contingentul de vlahi amintit, era lângă Marea Neagră, arată, credem, destul de clar că este vorba de vlahi de la sud de Dunăre. Despre apartenența sud sau nord-dunăreană a vlahilor lui Cinnamos s-au format de altfel în istoriografia română și străină, mai veche și mai nouă, opinii diferite¹⁰. Cei mai numeroși istorici sînt pentru originea sud-dunăreană a acestora. Textul lui Cinnamos vorbește de fapt numai de punctul de plecare al ofensivei bizantine, țărmul Mării Negre, nefăcînd o localizare a vlahilor amintiți¹¹. În ce ne privește socotim că textul nu poate fi invocat printre mărturiile care pomenesc de vlahii ce locuiau pe atunci în Moldova.

După Xenopol vlahii nord-dunăreni sînt pomeniți de istoricul Niceta Honiates în episodul prinderii lui Andronic Comnenul în Galiția. Întîmplarea este binecunoscută: Andronic Comnenul, amestecat într-un complot împotriva împăratului Manuil Comnenul, fuge în Galiția, ale cărei hotare însă nu-l pun la adăpost, pentru că în momentul cînd el atinsese frontierele acesteia și se credea în siguranță este capturat de niște vlahi care aflaseră de fuga sa și care-l trimit înapoi împăratului¹².

6. Xenopol afirmă despre Cinnamos că s-a născut la anul 1145; cf. *Istoria Românilor...*, vol. II, p. 216. Nici astăzi nu se știe decît că s-a născut după 1143. Cf. G. Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, ediția a 2-a, Oxford, 1968, p. 352.

7. Anul acestei campanii nu este 1161 cum crede A. D. Xenopol, *Teoria lui Rösler...*, p. 117 și *Istoria Românilor...*, p. 216, 218, ci, după cum bine se știe, 1166. Asupra acestei cronologii defectuoase atrăsese atenția încă D. Onciul, *Teoria lui Rösler, Studii asupra stăruinței românilor în Dacia Traiană. Dare de seamă critică*, în volumul Dimitrie Onciul, *Studii de istorie*, București, 1971. D. Onciul pune campania în 1167.

8. οἱ τῶν ἐξ, ἰταλίας ἀποικοὶ πάλαι εἶναι λέγονται; cf. Ioannes Cinnamus, *Epitome rerum ab Ioanne et Alexio Comnenis gestarum*, Bonn, 1836, p. 260. Xenopol traduce acest pasaj prin: «care se zice a fi colonie italică» cf. *Teoria lui Rösler...*, p. 117 și *Istoria Românilor...*, vol. II, p. 217.

9. A. D. Xenopol, *Teoria lui Rösler...*, p. 118; idem, *Istoria Românilor...*, p. 217—218.

10. Pentru bibliografia acestei probleme vezi E. Stănescu, *Les «βλάχοι» de Cinnamos et Choniates*, în «Revue des Études Sud-Est Européennes», IX (1971), nr. 3, p. 589, n. 13 și 14. 11. E. Stănescu, *art. cit.*, p. 589—590.

12. Nicetae Choniatae, *Historia*, Bonn, 1835, p. 271. Xenopol socotește că acest eveniment s-a întîmplat în 1167, cf. *Teoria lui Rösler...*, p. 129 și *Istoria Românilor...*, vol. II, p. 218. Întîmplarea însă are loc ceva mai devreme, prin 1164—1165. Cf. E. Muralt, *Essai de chronographie byzantine pour servir à l'examen des annales du Bas-Empire*, Saint Petersburg, 1855—1871, II, p. 183. F. Chalandon, *Essai sur le règne de Jean et Manuel Comnène*,

Hotarul Galiției, din episodul sus-menționat, este coborât de Xenopol în Moldova centrală, prin județele Vaslui, Roman și Bacău ¹³.

Textul din Cinnamos despre vlahi ar fi întărit de cele spuse de Niceta despre vlahii care l-au prins pe Andronic. Ambele ar demonstra faptul că vlahii se aflau în Moldova. Deși pasajul respectiv din Niceta este destul de ambiguu, vlahii amintiți cu acest prilej au mai multe șanse, credem, să fie nord-dunăreni decât cei la care face referire Cinnamos. Și astăzi pasajele respective din cei doi istorici bizantini suscită comentarii, avansându-se ipoteze interesante cu privire la rolul lor la nordul Dunării ¹⁴.

Tot pe linia argumentării continuității vlahilor la stînga Dunării este citat și un alt autor bizantin. Xenopol își scrisese lucrarea sa *Teoria lui Rösler*, în care pe baza izvoarelor cunoscute în acel timp combate teza imigrării târzii a poporului român pe teritoriul pe care-l locuiește, la puțin timp ce fusese editată opera unui scriitor bizantin din secolul al XI-lea. Este vorba de *Strategikonul* lui Kekavmenos în care se află un pasaj însemnat privind originea vlahilor ¹⁵. Istoricul român încearcă aici o analiză asupra informațiilor pe care Kekavmenos le dă despre vlahi. Așa cum va demonstra D. Onciul, Xenopol l-a cunoscut pe Kekavmenos nu direct ci din citatele lui Tomaschek ¹⁶, unul dintre adreversarii tezei continuității, atât de înflăcărat susținută de Xenopol. Onciul va arăta însemnătatea informației pe care ne-o dă autorul bizantin privitor la vlahi pe care-i consideră urmași ai dacilor lui Traian ¹⁷. Xenopol n-a valorificat astfel o informație care i-ar fi fost de un real

Paris, 1915, p. 482. Xenopol atrage atenția asupra afirmației lui W. Tomaschek, *Zur Walachischen Frage*, în «Zeitschrift für österreichische Gymnasium», 1876, p. 342, care pretindea că el ar fi atras primul luarea aminte asupra vlahilor amintiți de Niceta Honiates în legătura cu incidentul de la granița cu Galiția. Învățatul român arată că pasajul respectiv îi era deja cunoscut lui Gh. Șincai care-l amintește în cronica sa; cf. *Teoria lui Rösler...*, p. 66, n. 2. Vezi acest pasaj la Gh. Șincai, *Opere I. Hronicul Românilor*, vol. I, București, 1967, p. 340.

13. A. D. Xenopol, *Teoria lui Rösler...*, p. 120 și idem, *Istoria Românilor...*, vol. II, p. 218—219. Documentul pe care se sprijină Xenopol atunci când situează atât de jos granița Galiției, mergînd pînă în centrul Moldovei, s-a dovedit de mult a fi un fals. D. Onciul, *op. cit.*, p. 116, n. 97 contestă granița Galiției pe lângă Bîrlad. Nu înțelegem de ce E. Stănescu, *art. cit.*, după ce la p. 586 arătase că Xenopol socotea hotarele Galiției în Moldova centrală, în continuare (cf. p. 597, n. 7) îl include pe învățatul român printre istoricii care consideră că Niceta vorbește în episodul capturării lui Andronic Comenul despre vlahii din nordul Moldovei.

Înțelegînd că autorul nostru așează hotarele Galiției de la jumătatea veacului al XII-lea în Moldova centrală vom corecta afirmația din *Istoria Dobrogei*, vol. II, București, 1973, p. 157, unde se spune că A. D. Xenopol situează expediția lui Manuil I Comnenul împotriva cumanilor la hotarele cu Galiția adică «în nordul acestei ultime provincii» (Moldova n.n.) citîndu-se *Istoria Românilor...*, vol. II, p. 191.

14. Spre exemplu despre vlahii implicați în prinderea lui Andronic s-a afirmat foarte recent că aceștia, între anii 1164—1165, constituiau o prezență activă între Dunăre și Bucovina unde îndeplineau «o misiune militară în serviciul Bizanțului», vezi I. Stănescu, *art. cit.*, p. 588. În ce ne privește considerăm că nu s-a elucidat ce relație era între acești vlahi și Imperiul bizantin, în slujba căruia par a fi lucrat, cînd îl capturează pe Andronic.

15. Editat de V. Vasilevski la St. Petersburg în «Jurnal ministerva narodnogo prosvesceniia», nr. 215—216 (1881).

16. D. Onciul, *op. cit.*, p. 11, 119—120. Nu putem totuși împărtăși afirmația categorică făcută de un contemporan al lui Xenopol care susținea că «pe cronicarii bizantini, d-l Xenopol nu i-a citit, nu i-a studiat»; vezi N. Densușianu, *Note critice asupra scrierii lui A. D. Xenopol «Teoria lui Rösler»*, București, 1885, p. 31.

17. D. Onciul, *op. cit.*, p. 13.

folos împotriva adversarilor continuității. El găsisse datele furnizate de Kekavmenos ca nefiind suficient de clare pentru a le utiliza cu folos.

Acestea sînt mărturiile din autorii bizantini invocate de Xenopol în legătură cu vlahii nord-dunăreni. Învățatul român și-a dat seama de apariția tîrzie și de puținătatea știrilor despre vlahi în izvoarele bizantine. Căutînd să dea o explicație acestui fenomen el motivează cu un argument de ordin istoric. «Țările Daciei n-au avut în acest răstimp (sec. III—XIII), — ne spune el — un trai neatîrnat ci trecînd fără încetare din mîinile unor barbari în acelea ale altora primeau întotdeauna numele invadatorilor»¹⁸. Evident această explicație are un dram de adevăr. Cauzele sînt însă mult mai complexe.

Veacul al XIV-lea, în care se întemeiază cele două principate române, dă o altă perspectivă relațiilor româno-bizantine. Tot mai slăbit și mai strîmtozat teritorial, Bizanțul își extinde pe plan bisericesc jurisdicția sa asupra tinerelor formații politice de la nordul Dunării. Pentru Țara Românească și mai apoi pentru Moldova întinderea tutelei Marii Biserici asupra bisericilor lor însemna o recunoaștere politică a existenței acestora din partea celui mai autorizat «izvor al legitimității ce a fost în veacul de mijloc pentru întreaga Ortodoxie orientală, imperiul de Răsărit»¹⁹.

Xenopol se oprește prea puțin asupra constituirii mitropoliei Țării Românești, prilej însemnat de contacte bizantino-române. De altfel el pomenește de aceasta ca un moment în care Biserica din Muntenia a ieșit de sub «vechea ei ascultare de scaunul Ohridei»²⁰. Problema legăturilor bisericești cu Ohrida se împletește pe alocuri, la istoricul nostru, cu aceea a relațiilor dintre Patriarhia ecumenică și cele două mitropolii românești de curînd înființate. Xenopol scrie într-o epocă în care întreaga istoriografie română împărtășea credința unor legături ecleziastice ale Țării Românești și mai ales ale Moldovei cu autoritatea bisericească de la Ohrida. El însuși este unul dintre cei mai zeloși apărători ai acestor legături, cărora le dă un început legat de înființarea Arhiepiscopiei Justiniana Prima²¹.

18. A. D. Xenopol, *Teoria lui Rösler...*, p. 94. Se știe cum înregistrau istoricii bizantini și medievali evenimentele și viața diverselor popoare.. «și unii și alții se ocupă în lucrările lor, atunci cînd este vorba de regiunile noastre, numai de întîmplări războinice și de obicei numai de păturile dominante ale populației și atunci numai în măsura în care aceste pături interesează Imperiul bizantin sau țările apusene prin atitudinea lor dușmănoasă sau amicală»; cf. C. Daicoviciu, *Originea poporului român după cele mai noi cercetări*, în volumul: *Unitate și continuitate în istoria poporului nostru*, București, 1968, p. 91.

19. Al. Elian, *Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol și cu celelalte Biserici Ortodoxe*: a) *De la întemeiere pînă la 1800*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVII (1959), nr. 7—10, p. 904.

20. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor...*, vol. III, p. 195. Xenopol a susținut că Iachint a fost mitropolit al Vicinei din Albania (sic.). Plasarea Vicinei în Albania este astăzi respinsă de toată lumea, deși nu s-a putut localiza acest oraș, aflat undeva pe cursul inferior al Dunării. Ca o posibilă explicație, credem că situarea Vicinei atît de departe de românii de la nordul Dunării îi venea învățatului român în sprijinul tezei sale privind dependența noastră din totdeauna de Biserica Ohridei. Dacă ar fi găsit pentru Vicina un loc undeva pe Dunăre ar fi fost nevoit să amintească și de jurisdicția mitropoliei de Vicina care nu se putea să nu se întindă și la românii nord-dunăreni unde de fapt a și fost mutată, ceea ce ar fi complicat poziția Ohridei.

21. Vezi D. Onciul, *op. cit.*, p. 131—133 unde se face o critică amănunțită a tezei lui Xenopol în ce privește jurisdicția Justinianei Prima asupra nordului Dunării.

Xenopol găsea în supunerea Bisericii din cele două țări românești către Ohrida un argument forte care răsturna teoria lui Rösler, cf. *Teoria lui Rösler...*, p. 88. Tot în sprijinul

Întemeierea mitropoliei de Severin marchează un alt moment al relațiilor româno-bizantine, fiind în strînsă legătură cu evenimentul de la 1359. Această a doua mitropolie, fondată în 1370, la scurt timp după înființarea celei de la Argeș a avut drept scop, așa cum apreciază majoritatea istoricilor astăzi, de a stăvili propaganda catolică în Țara Românească²². Desigur că acest țel al patriarhului ecumenic Filotei n-a apărut în actul înființării decît sub un motiv plauzibil și inofensiv pentru politica unionistă a împăratului bizantin Ioan al V-lea Paleologul și pentru simpatia catolică a voievodului Vladislav-Vlaicu, anume înmulțirea populației Țării Românești. Xenopol socotește că această organizare din principatul muntean sub forma a două mitropolii «s-a impus... pentru ca prin rivalitatea ambelor scaune arhi-păstorești să se împiedice dezbinarea bisericii muntene de patriarhat»²³. Ipoteza este ingenioasă și nu este exclus să fi existat și acest motiv. Xenopol se sprijină însă pe o insuficientă interpretare a scrisorii lui Daniil Critopol din 1370²⁴. Motivul cel mai acreditat pentru crearea celei de a doua mitropolii îl constituia, așa cum am

dependenței bisericesti a românilor nord-dunăreni de Biserica Ohridei este invocat și hrisovul lui Vasile al II-lea. Pentru vlahii din hrisovul pomenit vezi discuție pe larg și bibliografie la E. Stănescu, *Byzantinovlachica, I: Les Vlaques à la fin du X-e siècle — debut du XI-e et la restauration de la domination byzantine dans la Péninsule Balkanique*, în «Revue des Études Sud-Est Européennes», VI (1968), nr. 3, p. 428—430. Din hrisovul lui Vasile al II-lea «nu rezultă în nici un chip că jurisdicția Ohridei se întindea și în stînga Dunării»; cf. A. Sacerdoțeanu, *Organizarea Bisericii Ortodoxe Române în secolele al IX-lea al XIII-lea*, în «Studii Teologice», XX (1964), nr. 3—4, p. 248.

Asupra jurisdicției sub care a stat Biserica din Țara Românească pînă la 1359 păreri sînt împărțite. Astfel I. Nistor, *Legăturile cu Ohrida și Exarhatul Plaiurilor*, în «Analele Academiei Române», Mem. Secț. Ist., seria a III-a, vol. XXVII (1945), extras, p. 139, consideră că prin tomul patriarhal din 1359 se curmau pentru totdeauna vechile legături ale Țării Românești cu Mitropolia Ohridei». A. Sacerdoțeanu, *Organizarea Bisericii Ortodoxe Române...*, p. 251 socotește că a existat un drept mai vechi al Patriarhiei ecumenice înainte de 1359 asupra Bisericii din Țara Românească, drept exercitat «prin prezența bizantină în Dobrogea, și întinderea eparhiei Vicinei la nordul Dunării». Totuși legăturile Țării Românești cu Ohrida au fost o realitate și nu pot fi contestate deoarece elemente în titlurile date arhiepiscopului de Ohrida dovedesc că aceste legături sînt cunoscute și afirmate de înalți ierarhi ai Răsăritului printre care însuși patriarhul ecumenic; vezi pe larg, Al. Elian, *Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei...*, p. 910.

22. Vezi N. Șerbănescu, *Mitropolia Severinului. Șase sute de ani de la înființare*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1194—1199. Însemnătatea creării mitropoliei de Severin și a hirotonirii lui Antim rezultă și din gramata sinodală de hirotonie a acestuia, gramată care apare pentru prima dată sub patriarhul Filotei tocmai în legătură cu hirotonia lui Antim Critopulos ca mitropolit de Severin; vezi Jean Darrouzès, *Sur la nomenclature des actes patriarcaux au XIV-e siècle*, în «Revue des Études Sud-Est Européennes», XI (1973), nr. 2, p. 247. Antim a fost un membru influent și prețuit la Constantinopol. Grav bolnav el îmbracă marea shimă în 1388, iar apoi, însănătoșindu-se, i s-a permis să fie arhieru ca și mai înainte lucru ce constituie «o excepție memorabilă de la practicile disciplinare ale Bisericii»; cf. Al. Elian, *Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei...*, p. 906.

23. A. D. Xenopol. *Istoria Românilor...*, vol. III, p. 195.

24. *Ibidem*. Xenopol apreciază că «instituirea acestui al doilea mitropolit era făcută în scopul de a menține pe celălalt în ascultare», aceasta rezultînd din scrisoarea lui Daniil (Antim). Scrisoarea respectivă, în care acesta promite să nu jignească și să rămână în comuniune cu Iachint i-a fost luată înainte de a fi tuns în monahism și hirotonit episcop tocmai cu scopul ca Iachint să fie ferit de viitoare neplăceri; cf. N. Șerbănescu, *art. cit.*, p. 1196. Xenopol interpretează defectuos textul din Miklosich-Müller, *Acta Patriarchatus Constantinopolitani*, vol. II, Viena, 1860, p. 532—533. Părerea lui Xenopol este împărțită, cu anumite corective, de Const. C. Giurescu, *Întemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVII (1959), nr. 7—10, p. 673, care afirmă că «scrisoarea pe care

spus mai înainte, oprirea prezelitismului catolic în pământ ortodox, scop pentru care patriarhul Filotei va desfășura o susținută activitate de întărire a Bisericii răsăritene prin crearea unei solidarități ortodoxe în primul rând cu țările și comunitățile ortodoxe din Europa ²⁵.

Expunerea relațiilor de început ale Bisericii din Moldova cu Patriarhia ecumenică urmează și la Xenopol o linie în genere corectă, cu excepția actului de împăcare dintre cele două biserici în care un rol deosebit l-ar fi avut, după învățatul român, voievodul Mircea cel Bătrîn. Domnul muntean «pentru a învinge uneltirile răzvrătitului său fiu Vlad», aflat la Constantinopol caută «să se îmbuneze cu bizantinii și face pe placul patriarhului de Constantinopol, care era atunci în o mare neînțelegere cu Iuga al II-lea, domnul Moldovei, de la mitropolia ei, intră în această țară, bate pe Iuga, îl prinde și așază în scaunul Moldovei pe fratele lui Iuga al II-lea Alexandru cel Bun care se împacă cu patriarhia» ²⁶. După Xenopol Mircea era în termeni buni cu patriarhul ecumenic ²⁷. Este bine știut că Alexandru cel Bun a urcat în scaun cu ajutorul lui Mircea cel Bătrîn. Este știut de asemenea că bizantinii adăposteau într-adevăr un pretendent român despre care și Chalcocondilas ne relatează că aceștia îi făgăduiseră să-l aducă la domnie ²⁸. Evenimentul se întâmplă însă în timpul luptelor dintre fii sultanului Baiazid când Bizanțul și Valahia duceau o politică ce le situau pe fronturi opuse, fiecare sprijinind pretendenți diferiți la scaunul de sultan. Numele acestui fiu al lui Mircea nu-l știm. Vlad, de care aminteste Xenopol ar putea fi boierul Vlad sub conducerea căruia se constituie în jurul anului 1395 o tabără de boieri nemulțumiți de Mircea cel Bătrîn și care va domni într-o parte a țării Românești pînă către sfîrșitul anului 1397 ²⁹. E posibil de asemenea ca învățatul român să fi făcut o confuzie între acel Vlad și Vlad Dracul, fiul lui Mircea care petrece un timp la Constantinopol, dar mult mai târziu, și care n-a făcut opoziție tatălui său.

După Xenopol, Mircea cel Bătrîn ar fi adresat patriarhului ecumenic o cerere prin care solicita binecuvîntarea unei căsătorii contracte de el ³⁰. S-a dovedit de mult că este o confuzie între principele muntean și un alt principe sîrb Mircea Zarcovici ³¹.

Înainte de a trece la cercetarea cunoștințelor lui Xenopol despre sinodul de la Florența — moment însemnat al legăturilor dintre români și bizantini — să con-

Antim o datora i-a fost cerută de... însuși patriarhul care putea mai ușor să-și exercite autoritatea, avînd doi subordonați opuși unul altuia».

25. O. Halecki, *Un empereur de Byzance à Rome. Vingt ans de travail pour la défense de l'Empire d'Orient : 1355—1375*, Varșovia, 1930, p. 235—241.

26. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor...*, vol. III, p. 86, 196, 198.

27. *Ibidem*, p. 124 ; P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrîn*, București, 1943, p. 278, n. 24 găsește pe drept cuvînt ciudată părerea lui Xenopol că Mircea l-ar fi scos pe Iuga din domnie din pricina conflictului Moldovei cu Patriarhia ecumenică.

28. L. Chalcocondylas, *Expuneri istorice*, trad. rom. V. Grecu, București, 1958, p. 114.

29. *Istoria României*, vol. II, București, 1962, p. 369—371.

30. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor...*, vol. III, p. 196. În răspunsul patriarhului se amintește de arhiepiscopul *vostru* de Ohrida. După Xenopol această mențiune ar fi un argument clar că Mitropolia Ungrovlahiei nu ar fi ieșit cu totul de sub dependența Ohridei.

31. Cf. Jirecek, în «Byzantinische Zeitschrift», XIII (1904), p. 197—198 citat după M. Lascaris, *Joachim métropolitte de Moldavie et les relations de l'église moldave avec le patriarcat de Peč et l'archeveché d'Achris au XV-e siècle*, în «Bulletin de la Section historique de l'Académie Roumaine», Bucarest, vol. XIII (1929), p. 139.

semnăm faptul că autorului nostru nu-i sînt străine două prilejuri mai deosebite ale legăturilor noastre cu Bizanțul. Primul se referă la prezența lui Dan al II-lea în capitala imperiului, unde cunoaște pe împăratul bizantin care-i și dă o corabie spre a ajunge acasă în Muntenia unde este proclamat domn și sprijinit de boierii țării în lupta pentru scaun purtată cu un fecior al lui Mircea³². Al doilea prilej semnifică faptul că Vlad Dracul s-ar fi bucurat de ajutor bizantin³³.

În legătură cu sinodul unionist amintit mai sus, Xenopol face o serie de afirmații care trebuie reluate și reconsiderate acum în lumina cercetărilor mai noi. Astfel nu vedem pe ce se bazează istoricul român cînd susține că mitropolitul Valahiei nu și-a dat consimțămîntul la invitația făcută de patriarhul ecumenic de a participa la sinodul de la Florența³⁴. Nu se poate ști dacă ierarhul din Țara Românească, al cărui nume nu-l cunoaștem, contemporan cu acest sinod, ar fi fost ostil politicii de unire religioasă dusă de Ioan al VIII-lea Paleologul³⁵.

În ce privește participarea Moldovei la acest sinod Xenopol este în bună parte tributar datelor din *Letopisețul Țării Moldovei* al lui Nicolae Costin. Autorul credea că-l citează pe Miron Costin, fiind indus în eroare de faptul că pasajul respectiv din Nicolae Costin era atribuit de Mihail Kogălniceanu, în ediția sa a cronicii lui Ureche, lui Miron Costin. Xenopol, folosind această ediție, a găsit textul respectiv sub numele, acestuia din urmă³⁶. Xenopol corectează timpul ținerii acestui sinod, socotit de cronicarii moldoveni, începînd cu Ureche, a fi pe vremea lui Alexandru cel Bun, dar este de acord asupra conducătorului delegației moldovene trimisă la Constantinopol, mitropoliul Grigore Țamblac³⁷. Acesta, împreună cu solia, n-ar fi aflat în capitala bizantină nici pe patriarh și nici pe împărat și pentru a nu fi mers degeaba s-au dus la Ohrida de unde au luat «și preoți și cărți sîrbești de toată rînduiala bisericii»³⁸. Acum intervine Xenopol cu motivarea că «Țamblac, care era protivnic unirii, dar trebuia să păstreze oarecari cruțări, întîrziase înadins ajungerea lui la Constantinopol, pentru ca să nu mai apuce acolo pe patriarhul și pe împăratul și apoi folosindu-se de această împrejurare, se dusesse la Ohrida care și ea refuzase unirea și reînnoiesc legăturile vechi cu acea țară»³⁹. Construcție ingenioasă,

32. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor...*, vol. III, p. 97. Învățatul român îl urmează în relatarea acestui episod pe istoricul Ducas, pe care nu-l citează.

33. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor...*, vol. III, p. 101. Ajutorul bizantin consta dintr-o corabie cu care Vlad ar fi venit pînă la Dunăre. Nicăieri însă în *Istoria* lui Ducas nu se spune că Vlad ar fi venit pe o asemenea corabie. E posibil ca aici Xenopol să facă o confuzie între Vlad Dracul și Dan al II-lea, ultimul venind, după cum ne spune Ducas, într-adevăr pe o corabie bizantină pe Marea Neagră. Vezi Ducas, *Istoria turco-bizantină*, ed. V. Grecu, București, 1958, p. 252—253. Pentru însemnătatea știrilor date de Ducas în legătură cu relațiile lui Dan al II-lea și Vlad Dracu cu Bizanțul vezi, Al. Elian, *Români despre bizantini-bizantini despre români*, în culegerea de studii «Lumea Bizanțului», București, 1972, p. 146—147.

34. A. D. Xenopol, *Teoria lui Rösler...*, p. 86.

35. Al. Elian, *Legăturile Mitropoliei Ungrovalahiei...*, p. 909.

36. Textul reprezintă o contopire neizbutită între «versurile lui Ureche și Miron Costin privitoare la delegația moldoveană în drum spre Florența»; Al. Elian, *Moldova și Bizanțul...*, p. 102, n. 1. Textul respectiv se află la M. Kogălniceanu «într-o redacție ușor prescurtată», cf. *ibidem*.

37. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor...*, vol. III, p. 199.

38. *Ibidem*.

39. *Ibidem*. Episodul «neparticipării» Bisericii moldovene la sinodul unionist constituia, după Xenopol, un argument pentru afirmarea, odată mai mult, a legăturilor bisericilor din Țările Române cu arhiepiscopia de Ohrida.

dar complet neadevărată⁴⁰. Țamblac murise cu aproape 30 de ani înainte de sinodul florentin, iar Moldova a fost prezentă la acest sinod, după cum bine se știe, prin mitropolitul Damian, protopopul Constantin și boierul Neagoe⁴¹. După Xenopol faptul că la Florența s-a aflat Damian semnat ca mitropolit al Moldovei, aceasta ar constitui un act de autoritate din partea patriarhului și a împăratului bizantin care văzînd răceala moldovenilor pentru unirea cu Roma le-ar fi rînduit ca reprezentant pe călugărul grec Damian⁴². Istorical acestui sinod, Syropulos, a cărui mărturie este greu de pus la îndoială, ne spune însă că însuși mitropolitul Damian primise însărcinarea din partea bizantinilor să mijlocească pe lângă voievodul Moldovei pentru o delegație la acest sinod⁴³.

*

A. D. Xenopol n-a avut preocupări speciale privind Bizanțul și relațiile acestuia cu românii și Principatele Române. Dar, scriind o lucrare întregă în care apără cu destul succes pentru cunoștințele de atunci teoria continuității poporului român și mai apoi angajîndu-se la realizarea «celei dintii forme sintetice a istoriei naționale» cum avea să definească Dimitrie Onciul *Istoria Românilor din Dacia Traiană* el a apelat, inevitabil, la izvoare bizantine și la evenimente comune istoriei Bizanțului și a celor două țări românești.

Xenopol forțează uneori mărturiile acestor izvoare despre vlahi în dorința sa sinceră de a argumenta teza continuității poporului nostru la stînga Dunării. Izvoarele bizantine erau cunoscute istoricilor români de demult. Le utilizase Dimitrie Cantemir și Gheorghe Șincai. Din păcate autorul nostru nu citează întotdeauna direct și corect din autorii bizantini.

Ceea ce credem că l-a împiedicat pe Xenopol să vadă limpede relațiile bisericești româno-bizantine, care constituie terenul cel mai fertil al contactelor noastre directe cu Bizanțul, a fost concepția vremii sale, însușită și apărută de el cu tenacitate, anume dependența noastră canonică de biserica Ohridei⁴⁴. El este tributar de asemenea informațiilor sărace și adesea inexacte luate din vechea istoriografie

40. Însăși stabilirea de legături canomice, care în chip neîndoielnic au existat între Biserica Moldovei și Ohrida nu pot fi puse imediat după sinodul de la Florența, ci numai «după conflictul cu Constantinopolul, provocat de izgonirea din Moldova a mitropolitului unionist Ioachim, deci numai începînd cu a doua jumătate a secolului al XVI-lea»; cf. Al. Elian, *Moldova și Bizanțul...*, p. 146 n. 2.

41. *Les «Mémoires» de Sylvestre Syropoulos sur le concile de Florence (1438—1439)*, ediție critică de V. Laurent, Paris, 1971, p. 162—163.

42. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor...*, vol. III, p. 199. Această răceală s-ar fi datorat lui Țamblac căruia papa i-ar fi scris în 1435 căutînd să-l ademenească la cauza unirii; cf. *ibidem*. În anul 1436 este amintit în documentele papale un mitropolit Grigorie al Moldovalahiei; cf. C. Auner, *La Moldavie au Concile de Florence*, Paris, 1904, p. 13, 15. Se pare că este vorba de un arhiepiscop ortodox al Moldovei trecut la catolicism; vezi P. S. Năsturel, *Cîteva însemnări despre sinodul de la Florența*, în «Mitropolia Olteniei», XI (1959), nr. 9—12, p. 644. Nu este, evident, nici o legătură între acesta și Grigore Țamblac așa cum susține Xenopol.

43. *Les «Mémoires» de Sylvestre Syropoulos...*, p. 162—163. Voievodului din Moldova i s-a scris din nou mai tîrziu cf. Fr. Dölger, *Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches von 565—1453. Teil 5: Regesten von 1341—1453*, München, 1965, nr. 3468.

44. Cercetările mai noi au dovedit că sînt temeuri serioase să nu respingem existența unor legături canonice cu Ohrida; vezi mai sus n. 21 și 40.

moldoveană în ce privește sinodul florentin⁴⁵. Ne întreb de ce învățatul român n-a consultat «Hronograful grecesc»⁴⁶ prețios izvor, ce i-ar fi dat posibilitatea unei alte opțiuni asupra evenimentelor legate de acest sinod și de contactele dintre Bizant și Moldova stabilite cu acest prilej.

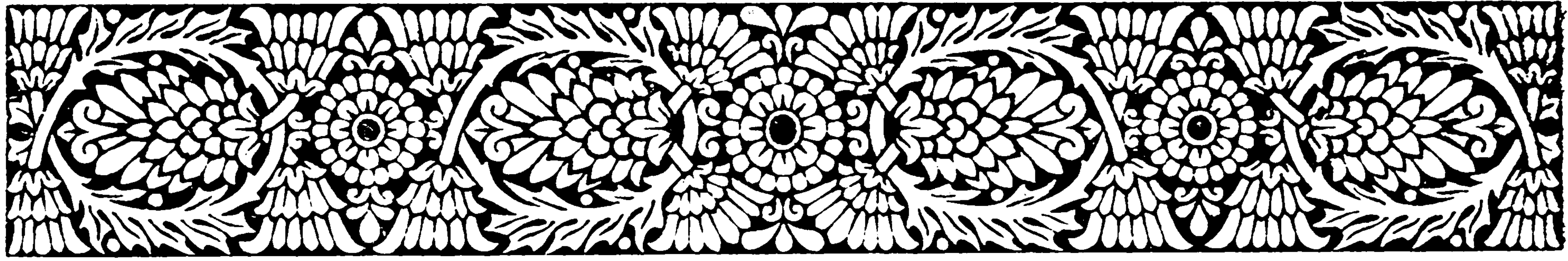
Făcînd asemenea observații nu trebuie să scăpăm din vedere ideea de la începutul acestor concluzii. Conștient de temeritatea gestului sau de a alcătui prima istorie a românilor concepută a cuprinde existența acestui popor de-a lungul secolelor, Xenopol, remarcabil teoretician și filozof al științei istorice, avea să scrie aceste memorabile cuvinte în prefața primei ediții a *Istoriei Românilor din Dacia Traiană*: «Istoria unui timp se clădește întotdeauna cu materialul adunat pînă atunci. Dacă ar fi să așteptăm ca tot material istoric al unui popor să fie descoperit n-am mai ajunge niciodată să expunem cursul vieții sale căci descoperirile se fac neîncetat; cunoștințele se întind și se adîncesc, mărind fără încetare orizontul istoriei. Timpurile din urmă îndreaptă necontenit cele ce se află greșite în expunerile de mai înainte, potrivit cu propășirea poporului și îmbogățirea cunoștințelor crește și se dezvoltă și arborele istoriei sale»⁴⁷.

Doctorand VIRGIL IONESCU

45. Xenopol folosește ediția necritică a lui M. Kogălniceanu, *Letopisițile Țării Moldovei*, Iași, 1852.

46. Care este, așa cum a arătat C. Auner, *op. cit.*, p. 40, acel βιβλίον ιστορικόν al lui Dorotei al Monembasiei apărut la Veneția în 1631 și urmat de numeroase ediții.

47. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor...*, ediția I-a, Iași, 1888, p. 7.

• D O C U M E N T A R E •

PROGRAMUL ICONOGRAFIC AL BISERICILOR OTODOXE

— ÎNDRUMĂTOR PENTRU ZUGRAVII DE BISERICI —

I. — PICTURA DIN SFÎNTUL ALTAR

1. În regulă generală, în centrul bolții altarului (pe semicalota absidei), deasupra Sfintei Mese, se zugrăvește chipul Maicii Domnului, cea «mai înaltă (mai cuprinzătoare) decât cerurile» (ἡ πλατυτέρα τῶν οὐρανῶν), reprezentată de obicei ca împărăteasă a cerurilor (Doamna îngerilor), adică stînd pe un jeț (tron) împărătesc și purtînd în brațele ei (ori pe genunchi) pe Pruncul Iisus; ea este încadrată de obicei de cei doi sfinți arhangheli (Mihail și Gavriil), stînd unul de-a dreapta și altul de-a stînga tronului, în atitudine de adorare. Unul din cei doi arhangheli poate fi înlocuit cu sfîntul care este hram sau patron al bisericii respective, iar dacă spațiul permite, fiecare dintre cei doi arhangheli poate fi însoțit de cîte un sfînt (ca, de ex.: sfinții Ioachim și Ana, părinții Maicii Domnului), ori de David și Solomon, purtînd ruloari (suluri) cu inscripții din profețiile lor referitoare la Sfînta Fecioară (a se vedea anexa nr. 6, cu texte din profețiile mesianice și mariale ale prorocilor din Vechiul Testament).

Chipul Maicii Domnului ca împărăteasă a cerurilor poate fi zugrăvit aci și sub forma de «orantă» (adică rugătoare), în atitudine de rugăciune, cu mîinile întinse, implorînd pe Dumnezeu și ocrotind, prin mijlocirile ei, pe credincioșii din biserică.

Pe spațiul rămas liber al semicupolei (bolții) altarului, în jurul chipului central al Sfintei Fecioare, se zugrăvește Sfînta Treime, scene din viața Sfintei Fecioare (din Acatistul ei), Iisus-Emanuel și Cel Vechi de zile din viziunea prorocului Daniel (Daniel VII, 9—10), înger și serafimi, ori medalioane cu chipuri de sfinți.

2. La bisericile mai mari, la care între registrul de jos al ierarhilor (vezi mai departe) și medalionul central de pe bolta altarului cu chipul Maicii Domnului rămîne un spațiu de zugrăvit, se zugrăvesc, dacă este posibil, pe trei registre (zone) orizontale paralele, următoarele trei subiecte care stau în legătură simbolică cu sfînta Liturghie săvîrșită în altar, și anume (începînd de sus în jos):

a) *Cortul mărturie* (Tabernacolul sau Arca alianței), adică altarul Legii vechi: în centrul compoziției o masă acoperită cu o față purtînd pe mijlocul poalei un mic medalion rotund cu chipul Maicii Domnului. Pe masă se înfățișează sfeșnicul cu șapte brațe, chivotul în care se păstrau tablele Legii și o amforă cu mana din care erau hrăniți evreii în pustie (vezi Ieșire, XVI), sub formă de pînișoare. Masa e încadrată în dreapta de Moise, iar în stînga de Aaron, amîndoi cădînd spre masă (poate fi zugrăvit și Mîntuitorul, înapoia mesei, între Moise și Aaron). De o parte și de alta a mesei din mijlocul scenei se zugrăvesc două grupe de cîte șase regi, care reprezintă pe cele 12 seminții ale lui Izrail, purtînd fiecare pe brațe ori pe umere ofrande pe care le aduc la altar: amfore mari ori chivote de aur. De o parte și de alta, deasupra fiecărei grupe, apar din niște mici medalioane rotunde profeti

Isaia și Ieremia, purtând fiecare câte un rulou cu inscripții din profețiile lor (vezi anexa nr. 6).

Dacă la extremitățile dinspre nord și sud ale registrului cu Cortul mărturiei mai rămâne spațiu liber de pictat, se pot zugrăvi și alte teme, ca de ex.: Sfânta Treime sub forma «Filoxeniei lui Avraam», adică a celor trei tineri sau îngeri poziți la stejarul din Mamvri și ospătați la masa lui Avraam, în jurul căreia sînt așezați (vezi Facere XVIII, 1—16), rugul în flăcări, care ardea și nu se mistuia (vezi Ieșire III, 2), simbol al focului dumnezeirii care n-a ars pîtecele Fecioarei din care se va întrupa Domnul, scara cerească din viziunea patriarhului Iacob la Betel (Facere XXVIII, 10—22), aducerea chivotului cu tablele Legii la Ierusalim (III Regi VI, 12—17) și apoi la templu (I Regi, VIII, 1—11 și II Cronici V, 2—14), ș.a.

b) *Liturghia îngerească (cerească)*, sau *Dumnezeiasca liturghie*, în care este înfățișat Mîntuitorul, în centrul compoziției, slujind ca mare arhieru, înconjurat în dreapta și stînga de îngeri-preoți și diaconi, în atitudine de mișcare și purtînd către altarul (Sfînta Masă) din centrul tabloului ori discul și potirul cu Sfintele Daruri (ca la vohodul mare al liturghiei arhieresti), ori Sfîntul Epitaf simbolizînd trupul mort al Domnului (ca la procesiunea înconjurării bisericii cu Sfîntul Epitaf la slujba Prohodului din noaptea Vinerii Sfintelor Patimi).

Cînd spațiul nu permite, această scenă se zugrăvește pe pereții turlei celei mari (Pantocratorul) de deasupra naosului (vezi mai departe).

c) *Împărtășirea Sfinților Apostoli* (Cina cea de taină sau Liturghia arhierescă): în mijlocul scenei (deasupra ferestrei dinspre răsărit a altarului) se zugrăvește Mîntuitorul ca Mare-Preot sau Arhieru, înveșmîntat în odăjdii arhieresti, slujind în fața Sfintei Mese (cu fața către privitorul scenei) și dînd Sfinților Săi Apostoli de o parte Sfîntul Trup, iar de alta Sfîntul Sînge (de aceea, Mîntuitorul poate fi zugrăvit de două ori: odată orientat spre grupul apostolilor din dreapta Sa, a doua oară orientat spre grupul apostolilor din stînga Sa). Sfinții Apostoli sînt înfățișați împărțiți în două grupe de câte șase, amîndouă îndreptîndu-se spre Sfînta Masă, în atitudinea de cuviincioasă așteptare, a celor ce se împărtășesc. O grupă (cea din stînga Mîntuitorului) are în frunte pe Sfîntul Apostol Petru și primește Sfîntul Trup; cealaltă (dinspre dreapta Mîntuitorului) vine în frunte cu Sfîntul Ioan, pentru a primi Sfîntul Sînge. Iuda trădătorul se așează de obicei la urma grupei din stînga fără nimb și întorcînd capul înapoi, ori plîngînd, pentru că nu e admis la împărtășire.

Pot fi zugrăviți aci și îngeri-diaconi purtînd ripide și asistînd pe Hristos, Marele Preot, ori umbrînd Sfintele Daruri (cum fac diaconii la liturghia arhierescă). Se pot scrie și cuvintele adresate apostolilor de către Mîntuitorul la Cina cea de taină: «Luați, mîncăți, acesta este trupul Meu...» (în stînga Mîntuitorului) și: «Beți dintr-acesta toți...» (în dreapta Mîntuitorului).

La bisericile mai mici, unde nu se poate zugrăvi decît una dintre cele trei scene principale enumerate aci, se va zugrăvi numai ultima (Împărtășirea Sfinților Apostoli), deoarece această scenă ilustrează de fapt momentul împărtășirii clericilor de către arhieru, la liturghia arhierescă, adică un rit liturgic care se săvîrșește numai în altar.

La bisericile mai mari, dacă rămîne un spațiu liber pe ultima zonă, în dreapta și în stînga Împărtășirii Sfinților Apostoli, el se umple cu alte scene înrudite, din istoria sfîntă, ca de ex.: intrarea în biserică (aducerea la templu a Sfintei Fecioare de către părinții ei), Cina cea de taină, ori Cina de la Emaus (Luca XXIV, 13 ș.u.), spălarea picioarelor ucenicilor de către Iisus la Cină (Ioan XIII, 1—15), rugăciunea din grădina Ghetsimani (Luca XXII, 39—46), pogorîrea la iad a Mîntuitorului, arătările Domnului după Inviere (ilustrarea celor 11 voscresne sau stihiri ale Evangheliei, din slujba Utreniei duminicilor), ș.a.

3. *Pe peretele hemiciclului (peretele de răsărit al absidei principale a altarului)*, în registrul de jos de pe suprafața verticală a peretelui, se zugrăvesc *chipuri de mari ierarhi (episcopi sau arhieru)*, înveșmîntați în sacos (felon *polistavrion* sau cu multe cruci) și omofor, înfățișați de regulă din profil, privind spre centrul hemiciclului, unde — de obicei sub fereastra de răsărit a altarului — este zugrăvit Mîntuitorul jertfindu-se la liturghie, fie sub chipul unui prunc, fie sub acela al unui miel jertfă, așezat pe sfîntul disc și străjuît de îngeri-diaconi sau serafimi, care îl

umbresc cu ripide, așa cum fac diaconii la liturghia arhierescă, după ce Sfintele Daruri sînt aduse de la proscomidiar la Sfînta Masă (după vohodul cel mare sau «intrarea cu Sfintele Daruri»). La bisericile mai mici și cu resurse materiale mai modeste, în locul acestei scene centrale, se poate zugrăvi, deasupra scaunului celui de sus (jețul arhieresc din spatele Sfintei Mese), chipul Mîntuitorului șezînd pe tron, ca împărat ori ca arhieru, singur, ori înconjurat în dreapta și în stînga de cei 12 apostoli șezînd pe scaune (vezi Matei XIX, 28), așa cum stă la liturghia arhierescă soborul slujitorilor în mijloc cu arhieru, la citirea Apostolului ori după împărțirea clericilor.

Numărul chipurilor de arhieru zugrăviți pe acest registru variază, după mărimea bisericii respective sau după suprafața disponibilă a registrului. Dar, indiferent de mărimea bisericii, printre ei trebuie să fie cel puțin cei trei sfinți autori ai liturghiilor ortodoxe: Sfîntul Ioan Gură de aur, arhiepiscopul Constantinopolului (de obicei în dreapta Sfintei Mese, adică spre nord de fereastră), Sfîntul Vasile cel Mare, arhiepiscopul Cezareei Capadociei (în stînga Sfintei Mese, adică spre sud) și Sfîntul Grigore cel Mare sau Dialogul, episcopul Romei. Pe lîngă aceștia, se pot adăuga, pe cît permite spațiul disponibil: Sfîntul Iacob, fratele Domnului și primul episcop al Ierusalimului, Sfîntul Chiril al Ierusalimului, Sfîntul Grigore de Nazianz sau Teologul, arhiepiscopul Constantinopolului, Sfinții Atanasie și Chiril, patriarhi ai Alexandriei, Sfîntul Spiridon, episcopul Trimitundei, Sfîntul Nicolae, arhiepiscopul Mirelor din Licia, Sfîntul Silvestru, episcopul Romei, Sfîntul Gherman, patriarhul Constantinopolului, Sfîntul Andrei Criteanul (episcopul Cretei), Sfîntul Petru, episcopul Alexandriei (chipul acestuia se așează de obicei ultimul din șirul episcopilor dinspre proscomidiar), ș.a. (vezi lista sfinților ierarhi din anexa nr. 18). Ierarhii țin în mîini Sfînta Evanghelie, ori cîte un rulou cu fragmente din anumite rugăciuni liturgice (la cei trei autori de liturghii, enumerați aci în fruntea listei ierarhilor, se pun texte din rugăciunile liturghiei respective, care pot fi luate din Liturghier). Toți ierarhii se zugrăvesc cu capetele descoperite și înconjurate de obișnuitul nimb luminos; numai Sfîntul Chiril, în calitate de patriarh al Alexandriei, este înfățișat purtînd pe cap o mitră simplă (ca un fes catolic), cu cruce albă în dreptul frunții.

La capătul dinspre nord și sud al șirului episcopilor, adică mai aproape de diaconicon și de proscomidiar, se zugrăvesc chipuri de sfinți diaconi, înveșmîntați în stihare și orare și purtînd în mîini cădelnițe, ori discuri de aur, acoperite cu văluri (acoperăminte liturgice sau pocrovețe) brodate. Numărul sfinților diaconi zugrăviți variază și el, în funcție de spațiul disponibil. La bisericile mai mici se zugrăvesc cel puțin doi (unul spre proscomidiar, celălalt spre diaconicon sau veșmîntar); unul dintre cei doi este totdeauna Sfîntul Ștefan protodiaconul și protomartirul (așezat de obicei spre proscomidiar), iar celălalt poate fi oricare dintre ceilalți șase diaconi din epoca apostolică (Fapte VI, 5), ori alți sfinți diaconi mai cunoscuți, de mai tîrziu, ca de ex.: Sfîntul Roman Melodul sau Dulce-Cîntărețul (marele imnograf al Bisericii răsăritene din veacul al VI-lea), Sfîntul arhidiacon și martir Laurentiu (Lavrentie) de la Roma († 258), Sfîntul mucenic Evplu din Sicilia († 304), Sfîntul mucenic Aithala Persul († 380), Sfîntul mucenic Chiril (sec. al IV-lea), ș.a. (vezi lista lor în anexa nr. 10).

4. La bisericile mai mari, care au în dreapta și în stînga absidei principale a altarului două încăperi laterale deosebite, adică: la nord *proscomidiarul sau pastoforionul* (unde preotul săvîrșește prima parte a liturghiei, adică proscomidia), iar spre sud *diaconiconul (schevofilachionul sau veșmîntarul)*, amîndouă comunicînd cu altarul (uneori și cu naosul) prin uși ori deschideri în formă de arcade, acestea se zugrăvesc astfel:

a) Pe bolta și pereții proscomidiarului se zugrăvesc chipuri sfinte și scene în legătură cu Nașterea și Patimile Domnului, care sînt simbolizate în ritualul proscomidiei, săvîrșit aci de către preot, ca de ex.: Răstignirea Domnului, Coborîrea de pe Cruce ori Punerea în mormînt (grec. *Epitafios*), scena numită «Christ de Piété» (*Pietà*) reprezentînd pe Mîntuitorul mort, așezat în picioare în sicriu și încadrat de Sfînta Fecioară și de Sfîntul Ioan Evanghelistul, Hristos ca victimă de jertfă sub forma de miel (vezi Isaia LIII, 7 și Ioan I, 29) ori sub cea de prunc așezat pe un disc, iar deasupra Hristos-Preot binecuvîntînd jertfa, ori Christ-copil în potir, instiu

mentele Patimilor (crucea, piroanele, ciocanul, trestia cu buretele pentru oțet, cununa de spini, sulița sau lancea). Se pot zugrăvi, de asemenea, scene ori figuri din Vechiul Testament, care sînt simboale (tipuri, preînchipuiri) ale jertfei Mîntuitorului pe Cruce, ca de ex.: jertfa lui Cain și Abel (vezi Facere IV, 3 ș.u.), jertfa lui Melchisedec, regele Salemului, adică Melchisedec oferind lui Avraam pîine și vin ca dar de recunoștință (Facere XIV, 17—20), «Filoxenia lui Avraam», jertfa lui Avraam adică momentul în care Avraam, conform poruncii primite de la Dumnezeu, se pregătea să junghie pe fiul său Isaac, dar Dumnezeu îl oprește (Facere XXII, 1—19), jertfa lui Manoe (Manoah), tatăl lui Samson (vezi Judecători, XIII), cei trei tineri în cuptorul de foc din Vavilon (Daniel, III), ș.a.

Acolo unde spațiul permite, se poate zugrăvi și viziunea Sfîntului Petru, episcopul Alexandriei: Iisus, tînar, în picioare pe o Sfîntă Masă, cu cămașa sfîșiată, e întreat de Sfîntul Petru: «Cine ți-a sfîșiat veșmîntul, Mîntuitorule?», la care Iisus răspunde: «Arie, nebunul!» (aluzie la erezia lui Arie, din secolul al IV-lea, care sfîșia divinitatea absolută a lui Iisus, susținînd că El n-a fost coexistent cu Tatăl din veci, ci s-a născut din Acesta în timp).

În bisericile de lemn din Ardeal, potrivit unei tradiții locale, se poate zugrăvi la proscomidiar Sfînta Euharistie sub forma aceasta: Hristos așezat pe o masă sau pe mormînt, are în spate Crucea; din coasta Lui dreaptă izvorăște o ramură de viță, care se încolăcește pe brațele Crucii sau pe trupul lui Iisus și își pleacă pînă la mîna Lui ciorchinii, din care El stoarce vin (Sîngele Său) în potir. Împrejur se pot scrie cuvintele Domnului: «Eu sînt vița cea adevărată...» (Ioan XV, 1 ș.u.). Zugravii mai iscusiți pot zugrăvi aci și ilustrarea troparului liturgic: «În mormînt cu trupul, în iad cu sufletul, în rai cu tîlharul și pe scaun împreună cu Tatăl și Duhul Sfînt ai fost, Hristoase...», tropar pe care preotul îl rostește în timpul cădirii cu care încheie ritualul proscomidiei; se poate lua ca model felul în care e ilustrată această temă la proscomidiarul bisericilor românești mai vechi, ca Sfîntul Nicolae-Domnesc din Curtea de Argeș (sec. al XIV-lea), Scaune din București (sec. al XVII-lea), Crețulescu din București (1722), ș.a.

În bisericile mai mici, unde proscomidiarul are forma unei simple firide în peretele de nord al absidei altarului, se zugrăvește în partea de sus ori Răstignirea, ori Coborîrea de pe Cruce, ori Punerea în mormînt a Domnului; la mijloc se zugrăvește peștera (ieslea) Nașterii din Vitleem cu închinarea magilor, iar în partea de jos se scrie pomelnicul cu numele ctitorilor ziditori, restauratori și binefăcători ai bisericii, precum și al slujitorilor ei din trecut (*dipticele*).

La bisericile mari, care au și *schevoilachion* (*diaconicon* sau *veșmîntar*) separat, în partea de sud a altarului, sus pe bolta lui se zugrăvește Maica Domnului, cea mai înaltă decît cerurile (vezi în urmă), ori Hristos sub forma «Îngerului de mare sfat», susținut în nori de patru îngeri, iar mai jos, pe pereții verticali, Moise privind rugul arzînd (Ieșire III, 1 ș.u.), ori Moise cu tablele Legii și Aaron ținînd în mîini năstrapa de aur și toiagul înflorit (vezi Numeri XVII), ambii fiind înfățișați ca arhieriei, precum și chipuri de diaconi (mai ales dacă ele nu au încăput pe registrul de jos al pereților altarului, vezi mai nainte). Dacă mai este spațiu, se mai pot zugrăvi și alte personaje ori evenimente mai importante din istoria Vechiului Testament, ca de ex.: Noe, David, Isaia, Daniel, Samuil, Melchisedec, Zaharia, Iov, trecerea minunată a Mării Roșii, Moise izbind cu toiagul stîncă din care a izvorît apă în pustie (vezi Ieșire XVII, 5—7 și Numeri XX, 7—13), ș.a., ori personaje și întîmplări din Noul Testament: bătrînul și dreptul Simeon purtînd în brațele sale pe pruncul Iisus-Mesia (Luca II, 26—35), Adormirea Maicii Domnului, Înălțarea Sfîntei Cruci de la 14 septembrie (vezi Sinaxarul din slujba Utreniei acestei zile, în Mineiul pe septembrie), Iisus-dormind, străjuit de doi îngeri ori de Sfînta Fecioară și de Sfîntul Ioan Botezătorul (cf. Numeri XXIV, 9), ș.a.

II. — PICTURA DE PE TIMPLĂ (CATAPETEASMA SAU ICONOSTAS), CARE DESPARTE ALTARUL DE NAOS

1. Incepînd de sus în jos, pe Crucea de deasupra catapetesmei se zugrăvește Hristos răstignit, iar la picioarele Crucii de o parte (în dreapta Mîntuitorului) Maica Domnului și de cealaltă (în stînga) Sfîntul Ioan Evanghelistul.

2. Corpul principal al tîmplei cu spațiul de pictat (între Crucea Răstignirii și nivelul de sus al ușilor altarului) se împarte în trei registre (zone) orizontale, paralele, în care se zugrăvesc următoarele :

a) *In primul registru de sus*, chipurile a doisprezece prooroci (vezi lista proorocilor Vechiului Testament în anexa nr. 5), avînd în mijloc pe Maica Domnului cu Pruncul dumnezeiesc în brațe. Proorocii sînt înfățișați întregi, stînd în picioare, ori (mai des) numai bust, orientați spre icoana centrală și purtînd în mîini rulouri cu versete din profețiile lor mesianice, ori simboale (vezi mai departe la pictura turlei mari).

b) *In registrul de la mijloc*, chipurile celor 12 Sfinți Apostoli (vezi lista apostolilor în anexa nr. 9), înfățișați în picioare, orientați spre icoana centrală din mijloc, unde e zugrăvit Mîntuitorul, fie singur, fie în cadrul grupului iconografic numit *Deisis* (grec. *δέσις* adică rugăciune de mijlocire) sau *Trimortion* (Cele trei fețe sau chipuri), adică Mîntuitorul încadrat de Maica Domnului și de Sfîntul Ioan Botezătorul, înfățișați ca mijlocitori pentru omenire.

c) *In registrul al treilea* (de jos), praznicele împărătești : Buna Vestire, Nașterea Domnului, Tăierea-împrejur, Botezul Domnului, Întîmpinarea Domnului, Floriile (Intrarea Domnului în Ierusalim), Înălțarea Domnului, Rusaliile (Pogorîrea Sfîntului Duh), Schimbarea la față, Adormirea Maicii Domnului, Nașterea Maicii Domnului, Înălțarea Sfintei Cruci și Intrarea în biserică sau Aducerea la templu a Sfintei Fecioare ; la mijlocul registrului se zugrăvește Învierea Domnului ori Cina cea de taină. Praznicele se așează simetric : șase de o parte și șase de alta a icoanei centrale, începînd de la stînga spre dreapta, în ordinea cronologică a evenimentelor sărbătorite (începînd cu Nașterea Maicii Domnului), ori în ordinea anului bisericesc (începînd cu luna septembrie). În cele mai multe biserici șirul lor începe cu Buna Vestire și se încheie cu Înălțarea Sfintei Cruci. Întrucît de fapt numărul total al praznicelor Mîntuitorului și ale Sfintei Fecioare este mai mare (14, dacă socotim și Învierea), pentru a avea numărul tradițional de 12, se poate lăsa la o parte fie Buna Vestire, care mai este reprezentată jos pe ușile împărătești (vezi mai departe), fie Intrarea în biserică a Maicii Domnului, fie Tăierea-împrejur, iar Învierea se zugrăvește fie la mijlocul registrului (în locul Cinei celei de taină), ori se lasă și ea la o parte, întrucît mai este zugrăvită pe bolta absidei de nord a naosului (vezi mai departe).

d) Dacă între șirul de jos al icoanelor (praznicele împărătești) și icoanele împărătești mai este un mic spațiu, în mijlocul șirului (sub icoana centrală) se așează icoana cea nefăcută de mîină a Domnului (sudarul sau năframa Sfintei Veronica, ori cărămida craiului Abgar al Edesei).

3. În registrul cel mai de jos al tîmplei, pe care se încadrează și ușile de comunicare între altar și naos, se zugrăvesc următoarele scene și chipuri sfinte :

a) *Pe ușile împărătești*, din mijloc, se zugrăvește icoana Bunei Vestiri, în așa fel încît cele două personaje principale ale scenei, adică Sfînta Fecioară și Sfîntul Arhanghel Gavriil, să fie față în față, unul pe un canat al ușii, al doilea pe celălalt canat. La cele patru colțuri ale tabloului, ori jos, sub scena principală, se zugrăvesc, în medalioane mici, chipurile celor patru sfinți evangheliști.

b) *Pe ușile laterale (diaconești)* se zugrăvesc chipurile sfinților arhangheli Mihail și Gavriil, unul pe o ușă, al doilea pe cealaltă, ori chipurile a doi sfinți diaconi (de obicei Sfîntul Ștefan și Sfîntul Laurențiu), înveșmîntați în stihar și orar, ori chipurile a doi dintre sfinții militari (de ex. Sfîntul Gheorghe și Sfîntul Dimitrie), în calitate de păzitori ai ușilor altarului.

c) *Pe spațiile dintre ușile împărătești și ușile laterale* se zugrăvește, în dreapta (adică spre sud) icoana împărătească a Mîntuitorului : Hristos ca împărat ori arhiepiscop șezînd pe tron, ori ca prooroc și învățător, cu Sfînta Evanghelie deschisă și binecuvîntînd ; în partea opusă (spre nord) se așează icoana împărătească a Maicii Domnului, înfățișată ca împărăteasă șezînd pe tronul măririi cerești, de obicei cu Pruncul dumnezeiesc pe brațe. Pe aceste icoane se poate scrie și începutul rugăciunilor care se rostesc de regulă în fața lor, și anume : la icoana Mîntuitorului :

«Prea curatului Tău chip ne închinăm, Bunule, cerînd iertare greșalelor noastre...»; la icoana Maicii Domnului: «Ceea ce ești izvorul milei, învrednicește pe noi milostivirii, Născătoare de Dumnezeu...», sau: «Ușa milostivirii deschide-o nouă, Născătoare de Dumnezeu...».

d) În continuarea aceluiași registru, în dreapta ușii laterale din spre sud, se așează icoana Sfîntului care este hramul sau patronul bisericii respective, iar în extremitatea opusă (spre nord) icoana (icoanele) unui sfînt (unor sfînți) care se bucură de o cinstire mai mare în regiunea respectivă, ca de ex.: Sfîntul Ioan Botezătorul, Sfîntul Nicolae, Sfîntul Gheorghe, Sfînta Paraschiva (în Moldova), Sfînții Atanasie și Chiril, Sfînții Trei Ierarhi Vasile cel Mare, Ioan Gură de aur și Grigore de Nazianz (Teologul), Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava (în nordul Moldovei), Sf. Iosif cel Nou de la Partoș (în părțile Banatului), ș.a.

e) În registrul cel mai de jos al catapetesmelor de dimensiuni mai mari, dacă mai este spațiu de pictat, se zugrăvesc (mai ales în bisericile din Transilvania și nordul Moldovei) scene și chipuri sfinte din istoria Vechiului Testament care sînt privite ca simboale sau preînchipuiri ale slujbelor sfinte săvîrșite în altarele bisericilor creștine, ca de ex.: slujirea preotului Zaharia, tatăl Sfîntului Ioan Botezătorul, la templul din Ierusalim (vezi Luca I, 5—23), șarpele de aramă din pustie, care vindeca pe evrei de mușcăturile șerpilor veninoși (Numeri XXI, 4—9), simbol al răstignirii Domnului pe cruce (vezi Ioan III, 14), jertfa lui Avraam (Facere XXII, 1—18), ofranda lui Melchisedec (Facere XIV, 18—20), ș.a.

III. — PICTURA INTERIOARĂ A TURLEI MARI (PANTOCRATORULUI) ȘI A NAOSULUI

1. a) *Sus, în vîrful turlei celei mari de deasupra naosului (Pantocratorul), pe calota (bolta) ei sferică, se zugrăvește, într-un medalion rotund, icoana numită Pantocrator, adică chipul lui Dumnezeu-Atotțiitorul, de obicei sub înfățișarea lui Hristos numai bust, cu fața severă și privirea scrutătoare și gravă, binecuvîntînd cu dreapta și ținînd în stînga Sfînta Evanghelie deschisă, pe care sînt înscrise inițialele simbolice α și ω (alfa și omega), adică prima și ultima literă a alfabetului grecesc, simbolizînd eternitatea și atotputernicia lui Dumnezeu (vezi Apoc. I, 8: «Eu sînt alfa și omega, Cel ce este, Cel ce era și Cel ce vine, Atotțiitorul...»).* În jurul curcubeului circular al medalionului se scriu diferite formule biblice ori liturgice, ca de ex.: «Din cer a privit Domnul, văzut-a pe cei ce locuiesc în lume...» (Vezi Psalm CXII, 5—6), sau: «Cerul este tronul meu și pămîntul scaun picioarelor mele» (Isaia LXVI, 1), sau: «Doamne, Doamne, caută din cer și vezi și cercetează via aceasta, pe care a sădit-o dreapta Ta și o desăvîrșește pe ea» (Psalm LXXIX, 15—16, verset folosit ca formulă liturgică pe care arhiereul slujitor o rostește dintre ușile împărătești cînd se cîntă «Sfinte Dumnezeule...»), ș.a. În jurul chipului central al Pantocratorului se zugrăvesc cele nouă cete îngerești (vezi *Anexa nr. 1*), în două roto-coale concentrice, ori într-unul singur, după cum permite spațiul; din gurile îngerilor ies cuvintele «Sfînt, Sfînt, Sfînt, Domnul Savaot...», cu care ei proslăvesc neconținut pe Dumnezeu Atotțiitorul (vezi Isaia VI, 1—3), sau: «Sfînt, Sfînt, Sfînt, Domnul Dumnezeu, Atotțiitorul, Cel ce era și Cel ce este și Cel ce vine» (Apoc. IV, 8). Între cetele îngerești se așează, de regulă, și chipul Maicii Domnului ca orantă (în partea dinspre răsărit) și acela al Sfîntului Ioan Botezătorul (în partea dinspre apus).

b) *Suprafața pereților verticali ai turlei (tamburului), care pot fi prismatici ori cilindrici, se împarte, dacă este de dimensiuni mai mari, în mai multe secțiuni (fîșii sau registre) orizontale, paralele, care se zugrăvesc astfel, începînd de sus în jos:*

Pe zona superioară, imediat sub medalionul Pantocratorului, se zugrăvește un nou curcubeu de îngeri, heruvimi, serafimi etc., între care se poate înfățișa și tronul «Etimasiei», adică scaunul, gol, al judecării universale, înconjurat de uneltele Patimilor Domnului (vezi Psalm IX, 8—10). Acest curcubeu poate lipsi, atunci cînd în jurul Pantocratorului au fost deja zugrăvite cele nouă cete îngerești.

Pe zona imediat următoare, ori imediat sub chipul central al Pantocratorului atunci cînd spațiul e mai mic, se zugrăvesc chipurile sfinților prooroci, de regulă 12

(vezi lista proorocilor Vechiului Testament în anexa nr. 5), înfățișați întregi, în picioare, în atitudine de mișcare (din profil), ori în atitudine statică (din față), purtând în mâini rulouri cu inscripții de versete sau texte din profețiile lor mesianice (vezi anexa nr. 6) ori instrumentele misiunii și pătimirii lor, ca de exemplu, Isaia cu cleștele cu care heruvimul din viziunea sa i-a pus pe buze cărbunele de foc, semn al misiunii lui profetice (Isaia VI, 6—7), ori cu fierăstrăul cu care a fost tăiat (Cp. Evrei XII, 37), Iezechieel cu porțile cu două turnuri ale templului din viziunea lui (Iezechieel X), Amos ca un păstor cu bătă și cu oile pe care le păștea înainte de chemarea lui la misiunea profetică (Amos I, 1), Maleahi cu ingerul din profeția lui (cap. III, vers. 1), ș.a.m.d. Între ei (dacă spațiul permite), ori în locul unora dintre proorocii propriu-ziși, pot fi înfățișate și alte figuri ilustre din istoria biblică a Vechiului Testament, adică patriarhi și drepti, care n-au fost prooroci decât în chip indirect, făcând profeții ocazionale, ca de ex.: David, Solomon, Ghedeon, Baruh, Moise, Melchisedec, și alții (vezi anexele nr. 3 și 4). Dacă tamburul este mic și cu mai puține laturi, se pot zugrăvi mai puțini prooroci (8 ori chiar 6).

Zona de sub chipurile proorocilor o ocupă *chipurile sfinților apostoli*, de regulă toți cei 12, ori mai puțini (8, ori 6) dacă turla este de dimensiuni mai mici și are mai puține laturi decât 12. Sfinții apostoli sînt reprezentați aci, ca și proorocii, în picioare, ținînd în mâini rulouri ori cărți cu inscripții din cuvintele propovăduirii lor, ori semnele (simboalele) vredniciei lor apostolice și ale muceniciei lor, ca de ex.: Sfîntul Petru cu cheile împărăției cerurilor (Matei XVI, 19) ori cu crucea pe care a fost răstignit cu capul în jos, Sfîntul Pavel cu cartea cu cuvinte din epistolele lui ori cu sabia cu care i s-a tăiat capul, Sfîntul Andrei cu crucea în formă de X pe care a fost răstignit, Sfîntul Ioan cu potirul în care, după tradiție, ar fi strîns sîngele scurs din rănile Mîntuitorului răstignit pe cruce, Sfîntul Matei cu lancea cu care ar fi fost străpuns, ș.a.m.d.

Pe registrul cel mai de jos al tamburului se zugrăvește, dacă este spațiu, *Dumnezeiasca liturghie (Liturghia cerească ori îngerească)* adică slujba săvîrșită în ceruri de către Mîntuitorul, ca mare arhieru înconjurat de îngeri-preoți și diaconi (vezi și la pictura altarului). Tabloul acesta poate fi zugrăvit și pe registrul cel mai de sus, între Pantocrator și zona proorocilor.

La bisericile cu turlă de dimensiuni mai mici, unde nu se pot zugrăvi toate aceste registre, se zugrăvesc numai proorocii și apostolii, mai ales dacă Dumnezeiasca liturghie a fost zugrăvită și în altar.

c) *Pe pandantivii (unghiurile sferice) de la baza turlei celei mari se zugrăvesc totdeauna chipurile celor patru sfinți evangheliști, cu simboalele lor: Matei cu un om, Marcu cu leul, Luca cu un vițel, Ioan cu un vultur (vezi Iezechieel I, 5—20 și Apoc. IV, 6—11), toate aceste patru ființe simbolice fiind înfățișate de obicei cu aripi. Evangheliștii sînt reprezentați de regulă șezînd, în atitudine de scriitori inspirați, cu privirea îndreptată spre ceruri și avînd în față cîte un pupitru (o masă mică) pentru scris și Evanghelia deschisă, pe care sînt scrise primele cuvinte cu care fiecare evanghelist își începe Evanghelia respectivă, și anume: la Sfîntul Matei: «Cartea neamului lui Iisus Hristos, fiul lui David, fiul lui Avraam...»; la Sfîntul Marcu: «Inceputul Evangheliei lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, precum este scris în prooroci...»; la Sfîntul Luca: «Deoarece mulți s-au încercat să alcătuiască o istorisire despre faptele deplin adevărate între noi...»; la Sfîntul Ioan: «La început era Cuvîntul și Cuvîntul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvîntul...». Chipul Sfîntului Ioan Evanghelistul poate fi însoțit, potrivit tradiției iconografice, de cel al ucenicului său, Sfîntul diacon Prochor, căruia Sfîntul Apostol îi dictează textul Evangheliei.*

d) *Pe suprafața arcurilor mari care susțin turla, între pandantivi, se zugrăvesc, la mijloc, cele patru înfățișări ale chipului Mîntuitorului: la răsărit chipul cel nefăcut de mîna de pe mahrama Sfintei Veronica (sudariul), la apus chipul nefăcut de mîna de pe cărămida trimisă craiului Abgar al Edesei, la miazăzi Hristos ținînd o Evanghelie pe care scrie: «Eu sînt vița; voi mlădițele» (Ioan XV, 5), iar spre nord Hristos-Emanuel, plutind pe nori și ținînd un sul, pe care scrie: «Duhul Domnului peste mine, pentru care m-a uns pe mine» (Isaia LXI, 1 și Luca IV, 18), ori Hristos înfățișat ca «Înger de mare sfat» («Îngerul sfatului celui mare», vezi Isaia*

IX, 5), purtînd sul cu inscripția: «Eu de la Tatăl am ieșit și am venit în lume» (Ioan XVI, 28). Unul dintre ultimele două chipuri poate fi înlocuit cu «Etimasia» (Tronul gol al judecării de apoi, însoțit de instrumentele Sfințelor Patimi). Din aceste chipuri principale lăstăresc ramuri de viță, care vin pînă dedesubtul evangheliștilor, la unghiurile turlei, iar printre încolăciturile lor se zugrăvesc chipurile unora dintre cei 70 de apostoli în sens larg (ucenici) ai Mîntuitorului, încadrate în mici medalioane rotunde (vezi lista lor în anexa nr. 11).

Pe intradosul (suprafața de jos) a arcurilor mari se zugrăvesc ori chipuri de personaje ilustre din istoria biblică a Vechiului Testament (ca de exemplu: Noe cu corabia, Avraam, Isac și Iacov, Moise cu tablele Legii, Aaron cu năstrapa de aur și toiagul înflorit, Samuil cu cornul untdelemnului și o cădelniță în mînă, Sfîntul Zaharia preotul, slujind la templu cu cădelniță în mînă, dreptul Iov purtînd coroană și ținînd în mînă sul de hîrtie pe care scrie: «Fie numele Domnului binecuvîntat!», David și Solomon), chipuri de prooroci mesianici (Isaia, Miheia, Zaharia Maleahi, ș.a.), Sfîntul Ioan Botezătorul în chip de înger (Cp. Marcu I, 2: «Iată eu trimit pe îngerul meu înaintea feței tale, care va pregăti calea ta»), Sfinții Ioachim și Ana (părinții Maicii Domnului), ori chiar diferite reprezentări ale Mîntuitorului (ca Pantocrator, Iisus-Emanuel, Cel Vechi de zile din viziunea proorocului Daniel, cap. VII vers. 9—10, Iisus ca miel de jertfă etc.).

2. La bisericile cu abside laterale la naos, *sus, pe bolțile (semicupolele) absidelor*, se zugrăvesc cele două mari praznice împărătești ale Mîntuitorului: Nașterea Domnului (pe semicupola absidei dinspre sud) și Învierea (pe cupola absidei dinspre nord). *Pe restul suprafeței absidelor și a pereților verticali ai naosului*, în același registru (pe zona superioară), se zugrăvesc scene ilustrînd momente principale din viața Mîntuitorului, ori din activitatea și din parabolele (pildele) și minunile Sale, în așa fel încît în jurul icoanei centrale a Nașterii, din semicupola absidei sudice, să fie grupate momente și evenimente în legătură cronologică cu Nașterea, ca de ex.: Buna Vestire (Luca I, 26—38), vizita Sfintei Fecioare la Sfînta Elisabeta (Luca I, 39—56), Recensămîntul lui Quirinus (Luca II, 1—5), Magii de la răsărituri (Matei II, 1—12), Visul lui Iosif, Fuga în Egipt și Uciderea pruncilor de către Irod (Matei II, 13—23), ș.a.; tot așa, pe perețele nordic, se vor grupa momente și episoade în legătură cu Patimile și Învierea, ca de ex.: Intrarea lui Iisus în Ierusalim (Matei XXI, 1—11 și Ioan XII, 12—19), Cina cea de taină și Spălarea picioarelor ucenicilor de către Mîntuitorul (Ioan XIII, 1—17), Rugăciunea «cea peste fire» din grădina Ghetsimani (Matei XXVI, 36—46), prinderea și arestarea lui Iisus, Judecata lui Iisus cu diferitele ei episoade, Biciuirea, Drumul Golgotei sau Purtarea Crucii, Răstignirea, Pogorîrea de pe Cruce, Pogorîrea la iad a Domnului, Arătările Mîntuitorului după înviere (mai ales cea din Duminica Tomii și cea de pe calea Emausului, vezi Ioan XX, 24—29 și Luca XXIV, 13 ș.u.), ș.a.

3. *În centrul (pe semicalota) bolții dinspre apus*, care leagă turla cea mare cu bolta longitudinală sau cu tavanul dinspre apus al naosului și pronaosului bisericii, la același nivel cu Nașterea și Învierea Domnului, se va zugrăvi chipul Sfîntului Ioan Botezătorul, fie înaripat, ca un înger premergător al Domnului («Iată eu trimit pe îngerul meu înaintea feței tale...», Maleahi III, 1; Marcu I, 2 și Luca VII, 27), fie ca pustnic și ascet, îmbrăcat în mantie de păr de cămilă și încins cu curea (Marcu I, 6), înconjurat de nori și purtînd în mînă un sul de hîrtie pe care scrie: «Gătiți calea Domnului, netede faceți cărările Lui» (Marcu I, 3), ori: «Pocăiți-vă, că s-a apropiat împărăția cerurilor!» (Matei III, 2). Sub acesta, se va zugrăvi cel de al treilea praznic împărătesc important, adică Botezul Domnului (vezi Matei III, 13—17; Marcu I, 9—11 și Luca III, 21—23), iar pe bolta longitudinală de deasupra naosului se vor zugrăvi Sfînta Treime și alte praznice împărătești decît cele amintite pînă aci, ca, de exemplu: Schimbarea la față (Matei XVII, 1—9; Marcu IX, 2—9; Luca IX, 28—36), Înălțarea Domnului, Pogorîrea Sfîntului Duh sau Rusaliile (Fapte, cap. II), Adormirea Maicii Domnului, Duminica tuturor Sfinților, ș.a., după spațiul pe care îl avem la dispoziție.

4. Dacă *suprafața de pictat a pereților verticali ai naosului* este mai mare, ea se poate împărți în mai multe fișii sau registre orizontale, paralele, pe care se zu-

grăvesc, în continuare, sub forma de tablouri separate (panouri) ori sub forma de friză continuă, scene sau momente din viața și activitatea Mântuitorului, care ocupă de regulă primele două registre mai de sus. Dintre evenimentele sau momentele mai importante din viața și activitatea lui Iisus, relatate în Sfintele Evanghelii, se zugrăvesc, de exemplu, pe cât îngăduie spațiul de pictat: Iisus în templu, în mijlocul cărturarilor și învățătorilor Legii, la vârsta de 12 ani (Luca II, 41—51), ispitirea Domnului de către diavol (Luca IV, 1—13), începutul propovăduirii sau predica de pe munte (Matei V, 1 și urm.), chemarea apostolilor (Matei X, 1 ș.u.), convorbirea nocturnă cu Nicodim (Ioan III, 1—21), convorbirea cu samarineanca la fântâna lui Iacov (Ioan IV, 5—42), banul dajdiei (Luca XX, 19—26 și Marcu XII, 13—17), Zaheu (Luca XIX, 1—10), izgonirea neguțătorilor din templu (Luca XIX, 45—46 și Ioan II, 14—22), binecuvîntarea copiilor (Matei XIX, 13—15 și Marcu X, 13—17), ungerea lui Iisus în Betania (Matei XXVI, 6—13 și Marcu XIV, 3—9), umblarea minunată pe mare (Marcu VI, 47—54), pescuirea minunată (Luca V, 1—10), femeia păcătoasă (Ioan VIII, 3—11), vizita în casa lui Lazăr din Betania (Luca X, 38—42), ș.a.

Dintre minunile Mântuitorului se zugrăvesc, de exemplu, prefacerea apei în vin la nunta din Cana Galileei (Ioan II, 1—11), învierea lui Lazăr (Ioan XI, 1—45), care se așează de regulă pe peretele de nord, învierea fiicei lui Iair (Matei IX, 18—26; Marcu V, 22—24, 35—43 și Luca VIII, 41—42, 49—56), care se așează de obicei pe peretele de sud, învierea fiului văduvei din Nain (Luca VII, 11—17), înmulțirea minunată a pîinilor și săturarea mulțimilor în pustie (Matei XIV, 13—21 și XV, 29—39; Marcu VI, 34—44; Luca IX, 16—17 și Ioan VI, 1—14), care se așează de obicei pe peretele de nord, vindecarea orbului din Ierihon (Luca XVIII, 35—43), vindecarea soacrei lui Petru (Matei VIII, 14—15 și Luca IV, 38—39), vindecarea slăbănogului de la Vitezda (Ioan V, 1—16), potolirea furtunii pe mare (Matei VIII, 23—27; Marcu IV, 35—41 și Luca VIII, 22—25), ș.a.

Dintre pildele (parabolele) Mântuitorului se zugrăvesc, de exemplu: Păstorul cel Bun (Ioan X, 1 ș.u.), Samarineanul milostiv (Luca X, 30—37), semănătorul și sămînța (Marcu IV, 1—20 și Luca VIII, 4—15), vameșul și fariseul (Luca XVIII, 9—14), fiul risipitor (Luca XV, 11—32), oaia cea pierdută (Luca XV, 1—7), talanții încredințați slugilor spre păstrare și fructificare (Matei XXV, 14—30 și Luca XIX, 11—27), bogatul nemilostiv și sărmanul Lazăr (Luca XVI, 19—31), nunta fiului de împărat (Matei XXII, 1—14), judecătorul și văduva stăruitoare în rugăciune (Luca VIII, 1—8), cele zece fecioare (Matei XXV, 1—13), ș.a.

Printre tablourile sau frizele reprezentînd viața, activitatea și învățătura Mântuitorului, enumerate mai-nainte, se pot intercala și scene care ilustrează momente și evenimente din viața Sfintei Fecioare ori din istoria Bisericii primare, care alcătuiesc subiectul marilor sărbători ale calendarului ortodox, dacă acestea nu s-au zugrăvit sus, pe bolta longitudinală de deasupra naosului, ca de ex.: Nașterea Sfintei Fecioare (8 septembrie), Presentarea ei la templu sau Intrarea în biserică (21 noiembrie), Sfînta Familie (Duminica de după Nașterea Domnului), Buna Vestire (25 martie), Adormirea Maicii Domnului (15 august), Întîmpinarea Domnului (2 februarie), Înălțarea la cer a Domnului (Joia săptămîinii a șasea după Paști), Pogorîrea Sfîntului Duh (Duminica Rusaliilor), Soborul Sfîntilor Apostoli (30 iunie), Duminica tuturor Sfîntilor (Duminica I-a după Rusalii), Uciderea cu pietre a sfîntului arhidiacon Ștefan (vezi Fapte VII, 54—60), uciderea sfîntului apostol Iacob (Fapte XII, 1—2), Sfîntul Petru în temniță la Ierusalim (Fapte XII, 3—11), convertirea eunucului etiopian de către Sfîntul Filip (Fapte VIII, 26—39), chemarea lui Pavel și convertirea lui pe drumul Damascului (Fapte IX, 1 ș.u.), momente din călătoriile misionare ale Sfîntului Apostol Pavel, Înălțarea Sfintei Cruci (14 septembrie), restabilirea cultului sfîntelor icoane după sinodul local din Constantinopol din 842—843 (Duminica I-a din postul mare sau a Ortodoxiei), ș.a. Pe cât este posibil se va căuta ca marele panou al Adormirii Maicii Domnului să fie zugrăvit pe suprafața interioară (dinspre răsărit) a timpanului arcului mare dinspre apus, care susține bolta naosului și care ține locul peretelui despărțitor dintre naos și pronaos din bisericile vechi, iar scenele celelalte care sînt în legătură cu viața Sfintei Fecioare sau cu minunile ei de după adormire (Izvorul Tămăduirii, Fecioara în slavă sau Încoronarea Mariei, ș.a.) se vor grupa în jurul panoului Adormirii.

Pe suprafața opusă (dinspre apus) a timpanului aceluiași arc (acolo unde el există) se va zugrăvi grupul *Deisis* sau *Trimorfion* (vezi în urmă), dar cu altă inscripție pe Evanghelia deschisă pe care o ține Mântuitorul: «Eu sînt ușa, prin Mine de va intra cineva, se va mîntui și va intra și va ieși și pășune va afla» (Ioan X, 9).

La extremitatea zonei de mijloc a pereților naosului se zugrăvește, pe peretele de sud (deasupra stranei drepte a cîntăreților) grupul numit *Deisis* sau *Trimorfion* (vezi în urmă, la pictura tîmplei sau catapetesmei), iar pe peretele de nord (deasupra stranei stîngi a cîntăreților) Maica Domnului ca împărăteasă a cerurilor, șezînd pe tron și străjuită de doi arhangheli; aceste două tablouri trebuie să fie simetrice și de aceeași dimensiune.

Pe registrul de jos al pereților naosului se zugrăvesc de regulă chipuri de sfinți, mai ales dintre sfinții militari sau ostași (vezi lista lor din anexa nr. 20); ei ocupă de obicei partea dinspre altar (răsărit) a acestei zone. Alături de ei se zugrăvesc chipuri de doctori (tămăduitori) fără de arginți, ca de exemplu: Sfinții Cozma și Damian, Chir și Ioan, Pantelimon și Ermolae, Talaleu, Sfînta muceniță Sofia doctorița (22 mai), Sfîntul Teodosie, noul doctor (7 aug.), Evprepie, fratele sfinților Cozma și Damian (17 octombrie), ș.a. Între sfinții zugrăviți în această zonă se așează, de regulă, în partea dinspre altar (fie pe peretele de nord fie pe cel de sud), și Sfinții împărați Costantin și maica sa Elena (21 mai), avînd între ei Crucea răstignirii, pe care o susțin amîndoi.

In bisericile fără sinuri (abside laterale) la naos, cu pereții verticali drepti, distribuția picturii rămîne în general aceeași ca și la bisericile cu abside laterale, făcîndu-se așa fel ca cele două scene (teme) principale ale iconografiei absidelor — adică Nașterea și Învierea Domnului — să ocupe locul central din zona superioară a pereților naosului, iar celelalte scene și chipuri sfinte să se grupeze în jurul lor, așa cum am arătat mai-nainte, la bisericile cu abside laterale.

In bisericile cu boltă longitudinală continuă peste întreg naosul și pronaosul, ori cu naosul acoperit cu tavan drept (orizontal), care acoperă deschiderea de jos a turlei (cazuri frecvente mai ales în Ardeal), se va picta pe boltă (ori pe tavan) tabloul central al Pantocratorului în locul din mijloc, unde ar fi trebuit să fie deschiderea turlei, iar chipurile proorocilor și ale apostolilor, ori Dumnezeiasca liturghie se vor zugrăvi în cercuri concentrice în jurul medalionului central al Pantocratorului, punîndu-se și chipurile celor patru sfinți evangheliști la colțurile patratului în care s-ar înscrie aceste cercuri.

In bisericile unde se află moaștele vreunui sfînt ori în regiunile unde un sfînt oarecare este mai mult venerat de către credincioși, se vor zugrăvi în naos și scene din viața și minunile sfîntului respectiv. De exemplu, în bisericile din Oltenia se vor zugrăvi scene din viața Sfîntului Nicodim de la Tismana și a Sfîntului Grigore Decapolitul, ale cărui sfinte moaște se păstrează în fosta mînăstire Bistrița din județul Vîlcea; în bisericile din părțile Argeșului se vor picta scene din viața Sfintei Filofteia, ale cărei sfinte moaște se păstrează în paraclisul mînăstirii lui Neagoe din Curtea de Argeș; în bisericile moldovenești va trebui să se vadă scene din viața și minunile Cuvioasei Paraschiva (ale cărei sfinte moaște sînt astăzi în catedrala metropolitană din Iași) și din viața Sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava (ale cărui sfinte moaște se păstrează în biserica Sfîntul Gheorghe a mînăstirii Sfîntul Ioan cel Nou din Suceava); în bisericile din jurul Bucureștilor se vor picta scene în legătură cu viața și minunile Sfîntului Dimitrie cel Nou (Basarabov), ale cărui sfinte moaște se păstrează în catedrala patriarhală din București. La fel se va proceda pentru sfinții care sînt hramuri sau patroni de biserici.

De aceeași atenție trebuie să se bucure din partea zugravilor noștri bisericestii *sfinții români*, canonizați în octombrie 1955, prin hotărîrea Sfîntului Sinod (vezi lista lor în anexa nr. 22); chipurile acestora va trebui să fie înfățișate în toate bisericile din regiunile în care sfinții respectivi au trăit și au activat, unde li se păstrează sfintele moaște, ori unde sînt cu deosebire venerați: Sfîntul Ioan Valahul sau Româmul și Sfîntul Calinic Cernicanul în bisericile din Muntenia și Oltenia, Sfîntul Iosif cel Nou în bisericile din Banat, Sfinții Iorest și Sava, Visarion Sarai, Sofronie de la Cioara și Oprea în bisericile din Ardeal. Locul chipurilor acestor sfinți în ansam-

blul picturii murale a naosului va fi determinat de calitatea lor în viață, ori de alte criterii. De exemplu, Sfinții Calinic Cernicanul, Iosif cel Nou de la Partoș și mitropolitii Iorest și Sava vor putea fi pictați chiar în altar, printre ierarhii din registrul de jos, deoarece au fost arhieriei (episcopi și mitropoliți); chipurile sfinților Visarion Sarai și Sofronie de la Cioara, care au fost ieromonahi (preoți-călugări), vor fi plasate în naos, printre sfinții zugrăviți în registrul inferior, mai aproape de pronaos, unde pot fi văzuți și venerați de credincioșii de ambele sexe. Sfinții Ioan Valahul (Românul) și Oprea Nicolae (Miclăuș), care au fost simpli mireni, vor fi zugrăviți ori în naos (mai înspre apus) ori în pronaos (vezi mai departe), în costume de epocă. Dacă spațiul de pictat din biserică este insuficient, chipurile acestora se vor zugrăvi pe icoane separate (mobile sau portative), care vor fi fixate pe iconostase (pupitre) speciale, în locuri accesibile din biserică, unde să poată fi văzute și venerate de către credincioși.

La bisericile care au și amvon special pentru citirea Evangheliei și pentru predică (catedrale chiriarhale, biserici mănăstirești și parohiale de orașe etc.), pe amvon se zugrăvesc chipurile sfinților evangheliști ori ale Sfinților Apostoli care au fost mari misionari sau propovăduitori ai Evangheliei, ca Sfântul Apostol Pavel, Sfântul Apostol Andrei (care, după tradiție, a predicat chiar prin părțile noastre), Sfântul Ierarh Niceta de Remesiana, apostolul daco-romanilor din părțile Dunării în secolele IV—V, ș.a., iar pe peretele de deasupra amvonului vor fi prezente chipuri de mari predicatori creștini, ca: Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Grigore de Nazianz, Sfântul Ambrozie al Milanului, Sfântul Gherman, patriarhul Constantinopolului, Sfântul Sofronie, patriarhul Ierusalimului, Sfântul Ioan Damaschinul ș.a.

IV. PICTURA DIN PRONAOSUL (NARTICA SAU TINDA) BISERICII

1. *În bisericile cu două turlă ori bolti pe pronaos (cazuri mai rare azi), pe prima boltă (cea dinspre sud), și anume pe calotă ori în vârful turlei, se zugrăvește panoul numit *Toată suflarea (să laude pe Domnul)*: un cer, în mijlocul căruia tronează Hristos, înconjurat de cete de îngeri și de sfinți de toate categoriile (prooroci, apostoli, ierarhi, cuvioși și sihaștri, mucenici și mărturisitori, cuvioase și sfinte femei), iar la periferia scenei se pot înfățișa și animale domestice și sălbatică de toate soiurile (pasări zburătoare, tîritoare, patrupede, pești și alte ființe acvatice etc.), pomi, copaci, flori, munți și dealuri, soarele, luna și stelele, ilustrîndu-se astfel participarea întregii firii create la proslăvirea lui Dumnezeu, alături de oameni (Biserica luptătoare) și de sfinți (Biserica triumfătoare). Pe marginea medalionului se pot înscrie cuvintele din psalmi: «Toată suflarea să laude pe Domnul, lăudați pe Dumnezeu întru sfinții Lui!» (Psalm CXLVIII—CL).*

Pe a doua boltă sau turlă (cea dinspre nord) se ilustrează *Axionul* liturghiei Sfântului Vasile cel Mare: «De tine se bucură toată făptura...». În mijlocul unui cer se zugrăvește Sfînta Fecioară ca orantă, cu mîinile întinse pentru rugă către Dumnezeu și pentru ocrotirea credincioșilor, avînd la pieptul ei un mic medalion cu Pruncul dumnezeiesc; ea e înconjurată de îngeri care o susțin și de rotoace de prooroci mesianici. Pe marginea rotoacolului se pot scrie cuvintele: «De mult proorocii te-au vestit pe tine, Curată Fecioară!...», ori: «De tine se bucură, ceea ce ești plină de daruri, toată făptura...».

Pe suprafața pereților verticali ai fiecărei turlă (dacă sînt), se zugrăvesc, în registrul de sus, chipuri de prooroci care au vestit pe Sfînta Fecioară și nașterea ei minunată, în rotoace (medalioane rotunde), ținînd fiecare în mîini rulouri cu proorociile lor despre Sfînta Fecioară (vezi anexa nr. 6) ori cu simboalele prin care ea a fost prevestită ori preînchipuită în Vechiul Testament: un toiag odrăslit, o năstrapă (vas cu mană), un chivot, ori un sfeșnic, o masă, un munte netăiat, o cădelniță de aur, o scară, o lîină peste care s-a pogorît rouă, un clește, rugul arzînd fără să se mistuie, etc. Sub registrul proorocilor se zugrăvesc chipuri de poezi bisericești (imnografi sau melozi) care au compus imnele din rînduiala slujbelor ortodoxe (vezi lista lor în anexa nr. 19). Ei sînt înfățișați șezînd și scriînd (ca și Evangheliștii de pe pandantivii de la baza turlei Pantocratorului). La fiecare dintre ei se scriu, pe ruloul purtat în mîini ori pe cartea din față, fragmente din cîntările lor cele mai caracte-

ristice; de exemplu, la Sfântul Ioan Damaschinul: «Cuvine-se cu adevărat să te fericiim pe tine, Născătoare de Dumnezeu...» (începutul Axionului liturghiei Sfântului Ioan Gură de Aur); ori: «Pe Cel mai dinainte de veci din Tatăl născut...» (una din cântările Octoihului); la Sfântul Roman Melodul: «Fecioara astăzi pe Cel mai presus de ființă naște...» (Condacul Crăciunului); la Sfântul Cosma de Maiuma: «Hristos Se naște, măriți-L, Hristos din ceruri, întîmpinați-L!...» (Canonul Crăciunului); la Sfântul Iosif Graptul (Imnograful): «Bucură-te, Fecioară, Mireasă dumnezeiască, îndreptarea lui Adam și omorîrea iadului...» (Din Canonul Născătoarei de Dumnezeu de la Utrenia sîmbetei din săptămîna a cincea a postului mare, în Triod), ș.a.m.d.

În partea de jos a suprafeței bolților, dacă mai avem spațiu, se zugrăvesc scene din viața Maicii Domnului, ca de exemplu: Nașterea Maicii Domnului, Ducerea ei la templu (Intrarea în biserică), Buna-Vestire, Nașterea Domnului, Adormirea Maicii Domnului etc.

Dacă peste pronaos se ridică o singură turlă sau boltă, în calota ei se zugrăvește chipul central al Maicii Domnului-Orantă, proslăvită de sfinți și îngeri (vezi în urmă); pe pereții tamburului se zugrăvesc chipuri de prooroci, iar pe pandantivi (pe unghiurile de la baza bolții) chipuri de imnografi; dacă zugrăvim numai patru dintre sfinții imnografi, aceștia vor fi: Sfântul Roman Melodul, Sfântul Ioan Damaschinul, Sfântul Cosma de Maiuma și Iosif Graptul (Imnograful sau Scriitorul de cântări).

Dacă pronaosul e acoperit numai cu boltă longitudinală continuă (fără calote sau turle) ori cu tavan drept (plafon orizontal, ca la unele biserici din Transilvania), în mijloc, pe axa longitudinală (est-vest) se va așeza chipul central al Maicii Domnului, proslăvită de îngeri și sfinți (vezi în urmă), iar restul scenelor și chipurilor sfinte se vor grupa în jurul lui, precum se va arăta mai departe.

Pe restul suprafeței bolții longitudinale de deasupra pronaosului și pe pereții verticali, dacă aceștia se pot împărți în mai multe registre sau fișii orizontale, paralele, ca și la naos, în registrul de sus se zugrăvesc sinoadele ecumenice (unul sau mai multe, de obicei primul, al patrulea și al șaptelea, care sînt cele mai importante), iar în registrele următoare se zugrăvește *Sinaxarul* (Mineiele), adică șirul Sfinților din toate lunile anului bisericesc ortodox, începînd cu luna septembrie și terminînd cu august. Cînd e posibil, în bisericile mari și cu posibilități materiale mai multe, se zugrăvesc sfinții din toate zilele anului bisericesc, înfățișîndu-se de regulă cîte un moment principal din viața și pătîmirea lor, în panouri (tablouri) mai mari ori mai mici, după cum e cazul. Dacă nu se poate zugrăvi întreg *Sinaxarul* (ca în unele dintre vechile biserici românești din secolele XIV—XVIII), se aleg Sfinții mai cunoscuți, ori mai mult venerați în partea locului. Șirul lor începe cu ziua de 1 septembrie, ori de pe zidul de sud al pronaosului de la răsărit spre apus, ori invers, de pe peretele de nord mergîndu-se de la apus spre răsărit și ocolindu-se astfel, într-un sens sau altul, întreg pronaosul, în fișii orizontale, paralele, de sus în jos. O inscripție sumară indică, la sfinții din fiecare zi, numele, calitatea (prooroc, apostol, ierarh, mucenic, mărturisitor, cuvios ori cuvioasă etc.), luna și ziua morții (muceniciei) și a serbării. Cînd este spațiu, se va acorda un loc mai mare *sfințului patron al bisericii*, zugrăvindu-se mai multe tablouri din viața și activitatea ori din minunile lui, dacă este cazul și dacă aceasta nu s-a făcut deja în naos (vezi în urmă).

Dacă spațiul permite, se poate zugrăvi și *Acatistul Sfintei Fecioare*, cu cele 24 icoase și condace ale lui (toate sau numai unele; a se vedea textul *Acatistului* în *Ceaslov* sau în cărțile de rugăciuni), ori marele panou al *Arborelui (Rădăcinii) lui Iesei*, care la bisericile cu pictură exterioară din nordul Moldovei (secolul al XVI-lea) se află afară, pe suprafața peretelui dinspre miazăzi, în dreptul naosului: Iesei, tatăl lui David, e înfățișat culcat pe spate, iar din pieptul lui răsare tulpina unei vițe, din care se desfac două sau trei ramuri principale, pornind fiecare în direcții deosebite și încolăcîndu-se din loc în loc în rotoace (medalioane) cu frunziș sărac sau în corole de flori, în care sînt zugrăvite chipurile miniaturale ale cîtorva dintre principalii strămoși după trup ai Domnului, enumerați în *Cartea neamului lui Iisus*, de la Matei I, 1—17 și Luca III, 23 și urm. (vezi *anexa nr. 4*) și ale unora dintre proorocii care au prezis întruparea și nașterea Domnului din Fecioară, precum și scene din

istoria biblică a Vechiului Testament conținând preînchipuiri sau simboale ale nașterii Domnului, ca de exemplu: scara din visul patriarhului Iacob (Facere XXVIII, 12 ș.u.), cei trei tineri în cuptorul de foc al Babilonului (Daniel, cap. III), rugul cel nestins văzut de Moise pe Horeb (Ieșire III, 1 ș. u.), întâmpinarea Domnului, adică dumnezeiescul Prunc ținut în brațe de către dreptul Simeon (Luca II, 22 ș.u.) ș. a.

Pe zona interioară a pereților de sud și nord se zugrăvesc de regulă, fie în cadrul Sinaxarului, fie independent de el, chipuri de sfinți cuvioși, sihaștri, pustnici și călugări, a căror viață de sfințenie și curăție morală poate servi ca pildă credincioșilor de ambe sexe (la bisericile de enorie) ori călugărilor (în bisericile mănăstirești). De aceea, de obicei, pe peretele dinspre sud (partea bărbaților) se zugrăvesc chipuri de cuvioși, pustnici și asceți (vezi lista lor în anexa nr. 16), iar în partea femeilor (pe peretele dinspre nord) chipuri de sfinte mucenite și cuvioase (vezi lista cu numele lor în anexele nr. 14 și 17). Chipurile sfinților pustnici și ale cuvioaselor femei sînt înfățișate ținînd în mîini rulouri cu inscripții de învățăminte din viața lor, iar mucenicii și mucenitele se înfățișează cu coroana de martir pe cap și în mîini cu simbolul martiric, adică unealta pătimirii sau a morții lor mucenicești, ca de exemplu: Sfîntul arhidiacon Ștefan cu grămada de pietre cu care a fost lapidat, Sfînta muceniță Ecaterina cu roata pe care i-a fost frînt trupul, Sfîntul Iacob cel Mare cu măciuca cu care i s-a zdrobit capul, Sfîntul arhidiacon Laurențiu cu grătarul înroșit în foc, pe care a fost ars, Sfîntul Sebastian cu arcul și săgețile cu care a fost săgetat, alții (ca Sfîntul Apostol Pavel) cu sabia cu care li s-au tăiat capetele, cu lancea cu care au fost străpunși (ca Sfîntul Apostol Matei), ori lîngă fiarele care i-au sfîșiat în circuri (ca de exemplu Sfinții Ignatie al Antiohiei și Policarp al Smirnei) ș.a.m.d.

Cînd spațiul permite, se pot zugrăvi în pronaos, pe suprafețe care sînt mai bine expuse privirii credincioșilor, chipuri și scene din istoria sfîntă a Vechiului Testament și din istoria Bisericii creștine ori pilde evanghelice dintre cele care îndeamnă la pocăință, smerenie și milostivire ori la alte virtuți creștine, mai ales dacă aceste pilde n-au avut loc în registrele respective din naos, ca de ex.: alungarea primilor oameni din rai sau plîngerea lui Adam (Facere, cap. III), pilda vameșului și a fariseului, pilda fiului risipitor, cea a datornicului nemilostiv (Matei XVIII, 25—35), pilda samarineanului milostiv, Cuvioasa Maria Egipteanca (vezi sinaxarul din slujba ei în Triod, la Duminica a cincea din Postul mare), Scara paradisiului sau a Sfîntului Ioan Scărarul (vezi sinaxarul din slujba acestui Sfînt în Triod, la Duminica a patra din postul mare), ș. a.

Pe zona de jos a peretelui dinspre apus al pronaosului, în care e încadrată ușa de intrare în biserică, de o parte și de alta a ușii se zugrăvește tabloul *motiv al ctitorului* principal al bisericii (de obicei prosternat în fața Mîntuitorului, Căruia îi oferă biserica zidită de el) sau *friza ctitorilor și a donatorilor* (restauratorilor) principali, cînd sînt mai mulți. De regulă, chipurile ctitorilor se așează în porțiunea dinspre sud a zidului, iar în partea opusă (spre nord) se zugrăvește chipul arhierelui locului (al episcopului sau mitropolitului) în timpul căruia s-a făcut sfințirea și zugrăvirea bisericii.

La bisericile care au cafas pentru cor, sub forma de estradă ridicată peste partea dinspre apus a pronaosului, pe suprafața superioară a pereților care delimitează spațiul acesta și pe plafon (tavan) se pot grupa chipuri și scene în legătură cu funcția cafasului și a celor ce cîntă în el, ca de exemplu: tabloul «Toată suflarea să laude pe Domnul...» (vezi în urmă, la pictura bolților pronaosului), ori corul îngerilor de la nașterea Domnului, care intonează în văzduh imnul «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace...» (Luca II, 13—14), chipul psalmistului David, cu coroana împărătească pe cap și cu harfa în mîină, însoțit de inscripții din psalmi, ca de exemplu: «Doamne, buzele mele vei deschide și gura mea va vesti lauda Ta» (Psalm L, 16), sau: «Laudă, suflete al meu, pe Domnul...» (Psalm XLV, 1), sau: «Cînta-voi Domnului în viața mea, cînta-voi Dumnezeului meu cît voi fi» (Psalm CIII, 34), ori chipuri de sfinți imnografi, cîte vor încăpea (vezi lista lor în anexa nr. 19), alegîndu-se dintre imnografii care au rămas nezugrăviți pe turla ori pe bolțile pronaosului (vezi în urmă).

V. — PICTURA DIN PRIDVORUL BISERICII (EXONARTEXUL SAU NARTICA EXTERIOARĂ, NUMITĂ UNEORI ȘI «SLONUL» BISERICII)

La bisericile din Moldova, la care pridvorul este închis, iconografia lui preia o parte din iconografia pronaosului, fiind de pictat o suprafață mai mare. Pe suprafața de sus a tavanului (ori pe bolți, dacă sînt), se zugrăvește atunci chipul Maicii Domnului ori al lui Iisus Emanuel, ori al lui Dumnezeu «Cel Vechi de zile» din viziunea proorocului Daniel (VII, 9—10), înconjurați de îngeri și prooroci, iar pe pereții verticali se zugrăvesc scene și figuri din istoria sfîntă a Vechiului Testament, chipuri de sfînți martiri, călugări și cuvioși, sinoadele ecumenice, Acatistul Sfintei Feccioare, scara din visul patriarhului Iacob (Facere XXVIII, 10 ș.u.), ori Scara Sfîntului Ioan Scărarul (Scara Paradisului), vămile văzduhului (drumul sufletelor spre cer), ș.a.

La bisericile din Mîntenia și Oltenia, care au de obicei pridvor deschis, nu avem de zugrăvit decît suprafața peretelui cu ușa de intrare în biserică și, cel mult, tavanul pridvorului (cînd are forma de plafon orizontal) ori bolta lui. Pe plafon (boltă) se zugrăvesc, în acest caz, în centru chipul lui Dumnezeu «Cel Vechi de zile», înconjurat de «tronuri», serafimi, heruvimi, îngeri și sfînți; mai jos chipuri de prooroci, iar la colțuri Sfînții Evangheliști ori patru dintre sfînții imnografi. Dacă este spațiu mai mult, se zugrăvesc sfînți militari și sfînții arhangheli, iar în partea mai dinspre răsărit (deasupra ușii de intrare) Intrarea în biserică a Maicii Domnului.

Pe suprafața peretelui cu ușa de intrare în biserică, deasupra ușii, pe frontonul bisericii, ori pe timpanul ușii de intrare, dacă acesta e mai mare, se zugrăvește de regulă icoana hramului (patronului) bisericii, ori panoul Venirii a doua a Domnului și Judecării din urmă, cu raiul și iadul, panou care la vechile biserici acoperă toată suprafața acestui perete, de o parte și de alta a ușii de intrare, de sus pînă jos (pentru sursele biblice de inspirație ale acestui panou vezi: Daniel VII, 9—10; Matei XXV, 31—46; I Tes. IV, 13—17; II Tes. I, 7—10; Apoc. VI, 12 ș. u.).

Deasupra ușii de intrare se așează, de regulă, și *pisania*, adică inscripția (săpată în piatră ori zugrăvită), în care se arată cînd, cum și de către cine s-a zidit, s-a reînnoit, s-a restaurat ori s-a reparat biserica, hramul ei, etc. (la bisericile din Moldova, unde intrarea în biserică se face de obicei prin partea de sud a pridvorului, inscripția se pune ori acolo, deasupra intrării, ori deasupra ușii de intrare din pridvor în pronaos).

VI. — PICTURA EXTERIOARĂ A BISERICILOR

Dacă se face și pictură exterioară (pe suprafața de afară a pereților bisericii), ea are de obicei înfățișarea unui șir (sau chiar două șiruri, paralele) de mici panouri sau medalioane rotunde, care înconjoară partea superioară a suprafeței zidurilor, imediat sub streășina bisericii sau sub cornișă, pentru ca pictura să fie protejată împotriva acțiunii distrugătoare a razelor solare, a zăpezii și a ploilor. În aceste panouri sau medalioane se zugrăvesc de regulă chipuri de filosofi sau înțelepți antici și chipuri de «sibile» sau profetese păgîne (vezi lista lor în anexa nr. 23) ori chipuri de personaje ilustre din Vechiul Testament (Noe, Natan și Aviud, Avraam, Isaac și Iacob, Iosif și frații săi, Ghedeon, Samson, Samuil sau alții dintre judecători, Iesei, David, Solomon, Ezra și Neemia, frații Macabei, ș.a.), ori scene din istoria Vechiului Testament, care n-au avut loc în pronaos sau pridvor, cade ex.: creația lumii și a primilor oameni, Adam și Eva în paradis, alungarea lor din paradis și blestemul, jertfa lui Cain și cea a lui Abel, Noe și potopul, Moise și izbăvirea evreilor din robia Egiptului, trecerea Mării Roșii, traversarea pustiei Sinaiului și așezarea în țara Canaanului, cucerirea Ierihonului, isprăvile «tarei» Samson, zidirea templului din Ierusalim, rezidirea lui de către Zorobabel, ș.a.

Pe peretele dinspre apus (deasupra frontonului bisericii), în acest șir de medalioane se pot zugrăvi și chipuri de sfînți, care sînt astfel expuși mai mult privirii credincioșilor care vin și intră în biserică.

Intrucît în pictura unora dintre bisericile noastre se întîlnesc uneori oarecare greșeli de scriere a numelor de sfinți ori de indicare a categoriei din care ei fac parte (nume scrise incorect, sfinți martiri trecuți ca ierarhi ori cuvioși și invers, ș.a.), dăm, în anexele care urmează, liste de sfinți de diverse categorii, începînd cu dreptii, patriarhii și proorocii Vechiului Testament, continuînd cu personajele sfinte din istoria biblică a Noului Testament și din istoria Bisericii primare (apostoli și evangheliști, cei 70 de ucenici ai Domnului, sfințele femei) și cu numeroșii sfinți de toate categoriile din istoria Bisericii, care au trecut în cultul creștin: mucenici și mucenițe, mărturisitori și mărturisitoare, cuvioși și cuvioase, ierarhi, sfinții români și cei cu moaște la noi în țară și încheind cu înțelepții păgîni și profetesele ale căror chipuri împodobeau suprafața exterioară a unora dintre vechile noastre biserici (ca cele din nordul Moldovei din secolul al XVI-lea) și care mai pot fi zugrăvite și astăzi, la bisericile la care se mai face încă pictură exterioară. Numele sfinților sînt înșirate în ordinea alfabetică, indicîndu-se și zilele pomenirii lor în cursul anului bisericesc ortodox, iar la unii și anul morții ori secolul în care au trăit. Dintre sfinții cuprinși în aceste liste, pictorii și zugravii vor alege pe cei care pot fi zugrăviți în fiecare biserică, după preferințele și indicațiile locale ale ctitorilor ori ale credincioșilor, după dimensiunile spațiului de zugrăvit, ori după alte criterii, respectîndu-se regulile generale ale programului iconografic, formulate aici.

I. — Sfinții îngeri

ANEXA Nr. 1: *Cele nouă cete îngerești* (se zugrăvesc de regulă în jurul chipului lui Dumnezeu — Atotțiitorul din bolta Pantocratorului, ori în jurul tronului dumnezeiesc).

Grupa (Triada) I (îngerii sfetnici, cei mai apropiați de Dumnezeu): 1. *Tronurile* (Scaunele): roți (inele) de fbc, avînd în jur aripi cu ochi (Cp. Iezechiel X, 12); 2. *Heruvimii*: capete de tineri cu diademă, cu cîte două aripi și ochi mulți; 3. *Serafimii*: capete de tineri, cu cîte șase aripi (cu două își acoperă fețele, cu două picioarele, cu două zboară), purtînd în mîini ripide cu cuvintele: «Sfînt, Sfînt, Sfînt» (cp. Isaia VI, 3).

Grupa (Triada) a II-a (îngerii stăpînitori): 4. *Domniile*; 5. *Puterile*; 6. *Stăpînirile*. (Chipuri întregi de tineri, îmbrăcați cu stihare lungi, încinși cu orare aurite, ținînd în dreapta toiag de aur, iar în stînga peceți rotunde cu monogramul lui Iisus).

Grupa (Triada) a III-a: îngerii executori (cei mai apropiați de oameni): 7. *Începătorii* (Principatele); 8. *Arhanghelii* (Arhistratigii sau Căpeteniile). Tineri oșteni, îmbrăcați în armură (platoșe) și cu sabie, ori sulite și scuturi în mîini); 9. *Îngerii*: tineri îmbrăcați în stihare diaconești lungi, albe și subțiri, purtînd în mîini sabie, ripide rotunde ori octogonale cu monogramul lui Iisus, ori stîlpări de finic.

ANEXA Nr. 2: *Nume de arhangheli și îngeri, cunoscuți din istoria biblică ori din tradiție și pomeniți în sinaxarele ortodoxe*

Gavriil arhanghelul, 25 și 26 martie, 8 noiembrie, 13 iulie, 11 iunie; Iegudiil arhanghelul, 26 martie; Mihail arhanghelul, 8 noiembrie, 6 septembrie; Rafail arhanghelul, 26 martie (cartea Tobit, V, 4 ș.u.); Selatiil arhanghelul, 26 martie; Uriil arhanghelul, 26 martie; Varahiil arhanghelul, 26 martie (Vezi și Soborul celor 10.000 îngeri, la 11 ianuarie, la sinaxarul din Minei).

II. — Personaje din istoria biblică a Vechiului Testament

(Dreptii, Patriarhii, Proorocii și Strămoșii după trup ai Domnului)

ANEXA Nr. 3: *Patriarhii Vechiului Testament* (toți au pomenire generală la slujba și sinaxarul din Duminica Sfinților strămoși sau Duminica dinaintea Naș-

terii Domnului, în Mineiul pe decembrie, iar câțiva se bucură de pomenire specială și în alte zile, indicate la fiecare):

Adam, strămoșul; Abel (Avel), fiul lui Adam; Avraam, 9 octombrie; Asir (Asthir), fiul lui Iacob (din Zilpa); Dan, fiul lui Iacob (din Bilha); Eliazar, fiul lui Aaron, 2 septembrie; Enoh; Gad, fiul lui Iacob (din Zilpa); Iacob, fiul lui Isaac și tatăl celor 12 patriarhi, începătorii semințiilor lui Izrail; Iosif, fiul lui Iacob (din Rahila); Isaac, fiul lui Avraam și tatăl lui Iacob; Isahar, fiul lui Iacob (din Lia); Iuda, fiul lui Iacob (din Lia); Levi, fiul lui Iacob (din Lia); Neftali, fiul lui Iacob (din Bilha); Ruben (Ruvim), fiul lui Iacob (din Lia); Simeon, fiul lui Iacob (din Lia); Veniamin, fiul lui Iacob (din Rahila); Zabulon, fiul lui Iacob.

ANEXA Nr. 4: *Dreptii și strămoșii după trup ai Domnului* (vezi «Cartea neamului lui Iisus Hristos», de la Matei I, 1 ș.u. și Luca III 23—38. Toți au pomenire generală în slujba și sinaxarul Duminicii Sfinților Strămoși sau Duminica dinaintea Nașterii Domnului, în Mineiul pe decembrie; numai câțiva au și pomenire separată, în alte zile, indicate la fiecare):

Ahaz împăratul, fiul lui Ioathan, 1 aprilie; Ahim, fiul lui Sadoc; Aminadab, fiul lui Aram; Ammon împăratul, fiul lui Manasi; Anania, Azaria și Misail (cei trei tineri din cuptorul Babilonului, prietenii lui Daniil (proorocul), 17 decembrie; Aram, fiul lui Esrom; Arfacsad, fiul lui Iafet; Asa împăratul, fiul lui Avia; Avia împăratul, fiul lui Roboam; Aviud, fiul lui Zorobabel; Azaria (vezi la Anania); Azor, fiul lui Eliachim; Booz, fiul lui Salmon; Cainan, fiul lui Enos; David împăratul, duminica după Nașterea Domnului; Eliachim, fiul lui Aviud; Eliazar, dascălul celor șapte frați Macabei, 1 august; Eliud, fiul lui Ahim; Enoh, fiul lui Iared; Enos, fiul lui Sith; Esrom, fiul lui Fares; Ever, fiul lui Sala, de la care s-au numit evreii; Ezechia împăratul, fiul lui Ahaz, 28 august; Falec, fiul lui Ever; Fares, fiul lui Iada; Ghedeon judecătorul; Iacob, fiul lui Mathan; Iafet, fiul lui Sim; Iared, fiul lui Maleleil; Iehonia împăratul, fiul lui Iosia; Iesei, tatăl lui David împăratul; Ioachim, tatăl Sfintei Fecioare, 9 septembrie; Ioathan împăratul, fiul lui Ozia; Ioram împăratul, fiul lui Iosafat; Iosafat împăratul, fiul lui Asa; Iosia împăratul, fiul lui Ammon; Iosif bătrînul, fiul lui Iacob, logodnicul și protectorul Sfintei Fecioare, 26 decembrie și Duminica după Nașterea Domnului; Iosua (Isus), fiul lui Navi, 1 septembrie; Iov, 6 mai; Iovia, fiul lui Amon; Lamek, fiul lui Mathusalem; Macabei (cei șapte frați), 1 august; Maleleil, fiul lui Cainan; Manasi împăratul, fiul lui Iezechia; Mathan, fiul lui Eliazar; Mathusalem, fiul lui Enoh; Melchisedec, regele Salemului; Misail (vezi la Anania); Naasan, fiul lui Aminadab; Nahor, fiul lui Seruh; Noe; Ovid, fiul lui Booz (din Rut); Ozia împăratul, fiul lui Ioram; Ragav, fiul lui Falec; Roboam, fiul lui Solomon; Sadoc, fiul lui Azor; Sala, fiul lui Cainan; Salathiel, fiul lui Iehonia; Salmon, fiul lui Naason; Seruh, fiul lui Ragav; Sim (Sem), fiul lui Noe; Simeon bătrînul, care a primit pe Pruncul dumnezeiesc în brațe, 3 februarie; Sith (Seth), fiul lui Adam; Solomon, împăratul și înțeleptul; Thara, fiul lui Nahor; Tobit, Tobie (Tobiia), fiul lui Tobit; Vooz (vezi Booz); Zara, fiul lui Iuda; Zorobabel, fiul lui Salathiel.

ANEXA Nr. 5: *Proorocii* (aproape toți au pomenire generală în slujba și sinaxarul Duminicii Sfinților Strămoși — Duminica dinaintea Nașterii Domnului — dar și zile de pomenire individuală, indicate la fiecare):

a) *Cei patru prooroci mari:* Isaia, 9 mai, Ieremia, 1 mai; Iezechiel, 21 iulie; Daniil, 17 decembrie.

b) *Cei 12 prooroci mici:* Amos, 15 iunie; Avacum (Habacuc), 2 decembrie; Avdie (Obadia), 19 noiembrie; Agheu, 16 decembrie; Ioil, 19 octombrie; Iona, 21 septembrie; Maleahi (Malahia), 3 ianuarie; Miheia (Mica), 14 august; Naum, 1 decembrie; Osea (Osie), 17 octombrie; Sofonie, 3 decembrie; Zaharia, 8 februarie.

c) *Alții, socotiți ca prooroci:* Aaron arhierul, fratele lui Moise; Ahia proorocul (sec. X a. Hr.), 12 noiembrie; Anina (Anania) proorocul, 27 martie; Azaria, fiul lui Adon, 3 februarie; Baruh (Varuh), 28 septembrie; David, împăratul și proorocul, duminica de după Nașterea Domnului; Elisei, fiul lui Safat, 14 iunie; Ghedeon judecătorul; Ilie Tesviteanul, 20 iulie; Ioad, cel ucis de leu, 30 martie; Ioan Botezătorul

și Înainte-Mergătorul Domnului, 23 septembrie, 24 iunie, 29 august, 7 ianuarie; Moise, izbăvitorul evreilor din robia Egiptului și legiuitorul, 4 septembrie; Natan, care a muștrătat pe David; Samas (Sameu) elamiteanul, 9 ianuarie; Samuil, judecătorul, 20 august; Solomon împăratul și înțeleptul; Valaam (Balaam); Zaharia, tatăl Sf. Ioan Botezătorul, preot la templul din Ierusalim, 5 septembrie.

ANEXA Nr. 6: *Texte profetice din Sfânta Scriptură a Vechiului Testament, care pot fi scrise pe rulourile (cărțile) diferiților prooroci, drepti și patriarhi, din listele precedente:*

Agheu: «În locul acesta voi sălășlui pacea, — zice Domnul Savaot» (II, 9).

Amos: «Căutați binele și nu răul, ca să fiți vii și așa Domnul Dumnezeu Savaot va fi cu voi» (V, 14). Sau: «Urâți răul și iubiți binele și hotărâți judecata cea dreaptă la porți ...» (V, 15).

— *Avacum (Habacuc):* «Dumnezeu vine din Teman și Cel Sfânt din Muntele cu umbra deasă» (III, 3). Sau: «Umple-se-va pământul de cunoștința slavei Domnului, întocmai ca apele care acoperă luciul mării» (II, 14). Sau: «Domnul este în templul Său cel sfânt; pământule întreg, taci înaintea Lui!» (II, 20).

— *Avdie (Obadia):* «Aproape este ziua Domnului pentru toate neamurile ... și împărăția a Domnului va fi!» (I, 15, 21).

— *Baruh (Varuh),* la Nașterea Domnului: «Acesta este Dumnezeul nostru ... Carele pe pământ s-a arătat și cu oamenii împreună a locuit» (III, 36, 38). Alta: «Doamne, caută din lăcașul Tău cel sfânt și ia aminte spre noi! Pleacă, Doamne, urechea Ta și ne auzi pe noi!» (II, 16); Sau: «Ridică-te, Ierusalime, înalță-te acum și caută spre răsărit și vezi pe fiii tăi adunați de la apus la răsărit, prin cuvântul Celui Sfânt, bucurându-se de slava lui Dumnezeu!» (IV, 37 și V, 5).

— *Daniel:* «Așezate au fost scaunele și Cel vechi de zile a stat; îmbrăcămintea Lui albă ca zăpada și părul capului Său curat ca lina, tronul Său flăcări de foc, iar roțile Lui foc arzător» (VII, 9). Sau: «Și iată pe norii cerului venea Fiul omului și a mers la Cel Vechi de zile și datu-I-s-a Lui stăpânire, slava și împărăția peste toate neamurile. Veșnică este stăpânirea Lui și împărăția Lui nu va avea sfârșit» (VII, 13—14). Sau: «După cele 62 de săptămâni Cel Uns va pieri fără vină, iar cetatea și templul vor fi nimicite — ... Și El va încheia un legământ cu mulți...» (IX, 26—27).

— *David* psalmistul, împăratul și proorocul (la icoana Bunei Vestiri): «Ascultă, fiică, și vezi și pleacă urechea ta și uită poporul tău și casa părintelui tău!» (Psalm. XLIV, 12). Sau (la icoana împărătească a Maicii Domnului de pe timplă): «Șezut-a împărăteasa de-a dreapta Ta, în haină aurită îmbrăcată și prea înfrumusețată» (Psalm. XLIV, 11). Sau: «Pogori-se-va ca ploaia peste lână și ca picăturile ce cad pe pământ» (Psalm. LXXI, 6). Sau (la icoana Botezului): «Văzutu-Te-au apele, Dumnezeule, văzutu-Te-au apele și s-au temut și s-au tulburat adâncurile, vuiet mare de ape» (Psalm. LXXVI, 15). Alta (la icoana Întrării Domnului în Ierusalim): «Din gura pruncilor și a celor ce sug ai săvârșit laudă ...» (Psalm. VIII, 2). Alta (la Patimile Domnului): «Ridicatu-s-au căpeteniile neamului și s-au adunat împreună, împotriva Domnului și a Unsului său» (Psalm. II, 2). Alta (la Învierea Domnului): «Să se scoale Dumnezeu și să se risipească vrăjmașii Lui, și să fugă de la fața Lui cei ce-L urăsc pe Dînsul» (Psalm. LXVII, 1). Alta (la Înălțarea Domnului): «Suitu-s-a Dumnezeu întru strigare, Domnul în glas de trâmbiță!» (Psalm. XLVI, 5). Alta (la Intrarea Maicii Domnului în biserică): «Aduce-se-vor Împăratului fecioare, în urma ei prietenele ei se vor aduce Ție, aduce-se-vor în locașul Împăratului» (Psalm. XLIV, 16—18). Alta (la intrarea în biserică, ori în cafasul corului): «Iată acum binecuvîntați pe Domnul toate slugile Domnului, care stați în casa Domnului, în curțile casei Dumnezeului nostru» (Psalm. CXXXIII, 1). Alta (la praznicul Învierii): «Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim într-însa» (Psalm. CXVII, 24). Alta (la Pogorîrea Duhului Sfânt): «Trimite-vei Duhul Tău și se vor zidi și vei înnoi fața pământului» (Psalm. CIII, 31). Alta (la Patimile Domnului): «Împărțit-au hainele mele între ei și pentru cămașa mea au aruncat sorți» (Psalm. XXI, 20).

— *Elisei*: «Pe cât e de adevărat că Domnul e viu, cum e viu și sufletul tău, tot atât de adevărat e că nu te voi lăsa» (IV Regi, IV, 30). Alta (la sfințirea apei și la Bobotează): «Iată am făcut apa aceasta sănătoasă și nu va mai pricinui nici vătămare, nici moarte, nici nerodire» (IV Regi, II, 21).

— *Ghedeon judecătorul*: «Iată eu întind aici în arie lina ce am tuns; și de va fi rouă numai pe lina, iar încolo peste tot locul uscăciune, atunci voi ști că vei izbăvi pe Izrail prin mina mea...» (Judecători VI, 37).

— *Iacob patriarhul*: «Nu va lipsi domn din Iuda și nici toiag de cîrmuitor din coapsele sale, pînă ce va veni Împăciuitorul, care e așteptarea neamurilor» (Facere, XLIX, 10).

— *Ieremia proorocul*: «Glas se aude în Rama, bocet și plîngere amară. Rahila își plînge pe fiii săi și nu vrea să se mîngie, pentru că nu mai sînt» (Ierem. XXXI, 15). Alta: «Iată vin zile — zice Domnul — cînd voi încheia cu casa lui Izrail și cu casa lui Iuda un legămint nou» (XXXI, 31). Alta (la Patimile lui Iisus): «Iar eu, ca un miel blînd dus la junghiere, nu știam că ei urzesc gînduri rele împotriva mea» (XI, 19). Alta (la Nașterea Domnului): «Înainte de a te zămisli în pîntece te-am cunoscut și înainte de a ieși din pîntece te-am sfințit și te-am rînduit prooroc pentru popoare» (I, 5).

— *Iezechiel proorocul* (la Botezul Domnului): «Așa grăiește Domnul Dumnezeu: Stropi-vă-voi cu apă curată și vă veți curăți de toate întinăciunile voastre ...» (Iezechiel, XXXVI, 25). Alta (la Nașterea Maicii Domnului): «Și m-ia zis Domnul: Poarta aceasta va fi închisă și nu se va deschide și nici un om nu va intra pe ea, căci Domnul Dumnezeu a intrat printr-însa» (XLIV, 2). Alta (la a doua venire a Domnului și învierea de obște): «Așa grăiește Domnul Dumnezeu: duhule, vino din cele patru vînturi și suflă peste morții aceștia și vor învia» (XXXVII, 9). Alta (la aceeași): «Așa grăiește Domnul Dumnezeu: vine, vine sfîrșitul asupra celor patru laturi ale pămîntului» (VII, 2).

— *Ilie Tesviteanul*: «Auzi-mă, Doamne, auzi-mă, ca să cunoască poporul acesta că Tu, Doamne, ești Dumnezeu ...» (III Regi, XVIII, 37).

— *Ioan Botezătorul și Înainte-mergătorul Domnului*: «Pocăiți-vă, că s-a apropiat împărăția cerurilor» (Matei III, 2). Alta (La Botezul Domnului): «Eu vă botez cu apă spre pocăință, dar Cel ce vine după mine vă va boteza cu Duh Sfînt și cu foc» (Matei III, 11). Alta: «Iată eu trimit pe îngerul meu înaintea feței tale, care va pregăti calea ta. Glasul celui ce strigă în pustie: Gătiți calea Domnului, drepte faceți cărările Lui» (Marcu I, 2—3). Alta (la Răstignirea Domnului): «Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii» (Ioan I, 29).

— *Ioil proorocul* (la Pogorîrea Duhului Sfînt): «Atunci vărsa-voi duhul meu peste tot trupul și fiii și fiicele voastre vor profeti, bătrînii voștri visuri vor visa, iar tinerii voștri vedenii vor vedea» (Ioil, III, 1). Alta (la a doua venire a Domnului și la judecata universală): «Să se trezească toate neamurile și să vină în valea lui Iosafat, căci acolo voi așeza scaun de judecată pentru toate popoarele» (Ioil IV, 12). Alta: «Și acum, zice Domnul, întoarceți-vă la mine din toată inima voastră, cu postiri, cu plîns și cu tînguire» (Ioil II, 12).

— *Iona proorocul*: «Strigat-am către Domnul în strîmtorarea mea, și El m-a auzit; din pîntecele iadului către El am strigat și El a luat aminte la glasul meu!» (Iona II, 3).

— *Iov dreptul*: «Gol am ieșit din pîntecele mamei mele și gol mă voi întoarce pe pămînt. Domnul a dat, Domnul a luat! Fie numele Domnului binecuvîntat!» (Iov I, 21).

— *Isaia proorocul*: «Ascultă, cerule, și ia aminte, pămîntule, că Domnul grăiește ...» (Isaia I, 2). Alta (la Buna-Vestire): «Iată, Fecioara va lua în pîntece și va naște fiu și vor chema numele lui Emanoil» (VII, 14). Alta (la Nașterea Domnului): «Căci prunc s-a născut nouă, un fiu s-a dat nouă, a căruia stăpînire e pe umărul Lui...» (IX, 5). Alta (la fuga în Egipt): «Iată Domnul vine pe nor ușor și ajunge în Egipt. Idolii Egiptului tremură înaintea feței Lui...» (XIX, 1). Alta (la Patimile Domnului): «Ca un miel spre junghiere s-a adus și ca o oaie fără de glas înaintea celor

ce o tund, așa nu și-a deschis gura Sa» (LIII, 7). Alta (la Răstignirea Domnului): «Acesta a luat asupra-și durerile noastre și cu suferințele noastre s-a împovărat» (LIII, 4). Alta (la izgonirea neguțătorilor din templu): «Casa mea, casă de rugăciune se va chema pentru toate popoarele» (LVI, 7). Alta (la Cartea neamului lui Iisus sau rădăcina lui Iesei): «O mlădiță va ieși din tulpina lui Iesei și un lăstar din rădăcinile lui va da» (XI, 1). Alta (la chipul lui Iisus — Păstorul cel bun sau la Pilda cu oaia cea pierdută): «El va paște turma sa ca un păstor și cu brațul său o va aduna. Pe miei îi va purta la sânul său și de cele ce alăptează se va griji» (XL, 11). Alta (la Pogorîrea Domnului la iad): «Iadul se mișcă în adîncurile sale, ca să iasă în întîmpinarea Ta» (XIV, 9). Alta (la Învierea de obște): «Morții vor trăi și trupurile lor vor învia! ... Din sânul pămîntului vor învia umbrele» (XXVI, 19).

— *Maleahi proorocul* (la Sfîntul Ioan Botezătorul și la Botezul Domnului): «Iată, eu trimit pe îngerul meu și va găti calea înaintea feței mele și va veni îndată în templul său Domnul pe care îl căutați și îngerul legămîntului pe care îl doriți» (III, 1). Alta (la Nașterea Domnului): «Și soarele dreptății va răsări pentru voi, cei ce vă temeți de numele meu, cu tămăduire venind în razele Lui ...» (III, 20). Alta: «Că de la răsăritul soarelui și pînă la apusul lui, mare este numele meu printre neamuri și în orice parte se aduc jertfe de tămîie pentru numele meu și prinoase curate...» (I, 11). Alta (la a doua venire a Domnului): «Cine va putea îndura ziua venirii Lui și cine se va putea ține bine cînd El se va arăta?» (III, 1).

— *Mariam (Miriam)*, sora lui Moise și Aaron: «Să cîntăm Domnului, că cu slavă s-a preamărit!» (Ieșire XV, 21).

— *Miheia proorocul* (la Nașterea Domnului): «Și tu, Vitleeme Efrata, nu ești între miile lui Iuda, dar din tine va ieși stăpînitor peste Izrail...» (V, 1). Alta: «Și vor preface săbiile lor în fiare de plug și lăncile lor în cosoare. Și nici un neam nu va mai ridica sabia împotriva altuia și nu vor mai învăța să facă război» (IV, 3).

— *Moise proorocul* (la Răstignirea Domnului): «Și va fi viața ta spînzurată înaintea ochilor tăi ...» (Deut. XXVIII, 66). Alta (la Întîmpinarea Domnului): «Să-mi sfințești pe tot întîiul-născut, pe tot cel ce se naște întîi la fiii lui Izrail» (Exod XIII, 2). Alta (la Tăierea-împrejur a Domnului): «În neamul vostru, tot pruncul de parte bărbătească să se taie împrejur în a opta zi» (Geneză XVII, 12).

— *Naum proorocul*: «Vai de cetatea cea vărsătoare de sînge, plină de minciună și de silnicie, din care nu se mai curmă jafu!» (Naum III, 1).

— *Osea proorocul*: «Milă voiesc, iar nu jertfă, și cunoașterea lui Dumnezeu mai mult decît arderile de tot» (Osea VI, 6). Alta (la fuga în Egipt): «Din Egipt am chemat pe fiul meu» (Osea XI, 1). Alta (la Învierea lui Lazăr și la Pogorîrea Domnului la iad): «Din stăpînirea iadului îi voi izbăvi și de moarte îi voi izbăvi» (Osea XIII, 14). Alta (la Învierea Domnului): «Și după două zile din nou ne va da viață, iar în ziua a treia ne va ridica iarăși și vom trăi în fața Lui» (VI, 2).

— *Sofonie proorocul* (la a doua venire a Domnului și la Dreapta judecată): «Aproape este ziua cea mare a Domnului, aproape este și zorește într-una» (Sofonie I, 14). Alta (la Îngroparea Domnului): «Pentru aceea, așteptați-mă, zice Domnul, pînă în ziua cînd mă voi scula ca mărturie!» (III, 8).

— *Solomon împăratul și înțeleptul* (la Buna Vestire): «Multe fete s-au dovedit harnice, dar tu le-ai întrecut pe toate» (Proverbe XXXI, 29). Alta (la Îngroparea Domnului): «De dormit dorm, dar inima mea priveghează» (Cîntarea Cîntărilor V, 2). Alta (elogiul înțelepciunii): «Înțelepciunea și-a zidit ei-și casă și și-a tăiat șapte stîlpi» (Proverbe IX, 1). Alta (la zidirea templului din Ierusalim): «Doamne Dumnezeu nostru, să fie deschiși ochii Tăi ziua și noaptea spre lăcașul acesta, ca să ascuți rugăciunea în care robii Tăi se vor ruga Ție în locul acesta» (II Cronici, VI, 20). Alta: «Teama de Dumnezeu este începutul înțelepciunii» (Proverbe, I, 7).

— *Tobia, fiul lui Tobit*: «Înger bun va merge împreună cu el și va avea izbîndă la drum și se va întoarce sănătos» (Tobit, V, 22).

— *Tobit* (la Înălțarea Domnului): «Preamăriți acum pe Dumnezeu, căci eu mă înalț la Cel ce m-a trimis, și scrieți într-o carte toate cele ce s-au săvîrșit» (Tobit XII, 20). Alta (la pilda Samarineanului milostiv): «Că milostenia izbăvește de la

moarte și nu te lasă să te pogori în întuneric» (Tobit IV, 10). Alta (la Cortul Mărturiei): «Popoare multe vor veni de departe în numele Domnului Dumnezeu cu daruri în mâini, cu daruri ce aduc Împăratului Cerului» (Tobit XIII, 11).

— *Valaam, fiul lui Beor*: «O stea va răsări din Iacob și un toiag se va ridica din Izrail» (Numeri XXIV, 17).

— *Zaharia proorocul* (La Pogorîrea Duhului Sfînt): «Atunci voi vărsa peste casa lui David și peste locuitorii Ierusalimului duh de milostivire și de rugăciune» (Zah. XII, 10). Alta (la Înălțarea Domnului): «În vremea aceea se vor sprijini picioarele Lui pe muntele Măslinilor, care este în fața Ierusalimului la răsărit ...» (XIV, 4). Alta (la Iuda vînzătorul): «Și mi-au socotit plata mea treizeci de arginți» (XI, 12). Alta (la spînzurarea lui Iuda): «Și am luat treizeci de arginți și i-am aruncat în vistieria templului Domnului, pentru olar» (XI, 13). Alta (la Duminica Floriilor): «Bucură-te foarte, fiica Sionului, veselește-te, fiica Ierusalimului, căci iată Împăratul tău vine la tine: drept și biruitor, smerit și călare pe asin, pe mînzul asinei» (IX, 9). Alta (la Botezul Domnului): «În ziua aceea vor izvorî din Ierusalim ape vii ...» (XIV, 8). Alta (la minunea de la locul Siloamului): «În vremea aceea va fi un izvor cu apă curgătoare pentru casa lui David și pentru locuitorii Ierusalimului, pentru curățirea de păcat și de orice altă întinare» (XIII, 1). Alta (la izgonirea neguțătorilor din templu): «În ziua aceea nu va mai fi nici un neguțător în templul Domnului; Savaot» (XIV, 21).

— *Zaharia, tatăl Mergătorului-înainte*: «Iar tu, pruncule, prooroc al Celui Prea Înalt te vei chema, că vei merge înaintea feței Domnului ca să gătești căile Lui» (Luca I, 76). Alta (la Minunile Mîntuitorului): «Cercetatu-ne-a pe noi Răsăritul Cel de sus, ca să lumineze pe cei care șed în întuneric și în umbra morții și să îndrepteze picioarele noastre pe calea păcii» (Luca I, 78—79).

ANEXA Nr. 7: *Dreptele femeii din Vechiul Testament* (Toate sînt pomenite în slujba și sinaxarul Duminicii Sfîntilor Strămoși sau Duminica dinaintea Nașterii Domnului, în Mineiul pe decembrie, iar cîteva sînt pomenite și în alte zile, arătate în dreptul fiecăreia):

Ana, soția lui Ioachim, mama Sfintei Fecioare, 9 septembrie, 9 decembrie, 25 iulie; Ana, mama proorocului Samuil, 20 august, 9 decembrie; Anonimă, femeia șunamiteancă, la care a stat proorocul Elisei (IV Împ. IV, 8 ș.u.); Anonimă, femeia din Sarepta Sidonului, la care a stat proorocul Ilie; Asineta, soția patriarhului Iosif cel frumos; Debora, judecător; Estir (Ester), care a izbăvit pe evrei de moarte; Eva, strămoașa; Iudita, care a ucis pe Olofern; Lia, prima soție a patriarhului Iacob; Marian (Miriam), proorocița, sora lui Moise și Aaron; Olda, proorocița; Rahela (Rahila), a doua soție a lui Avraam; Rebeca, soția lui Isaac; Rut; Sarra, soția lui Avraam; Solomoni, mama celor șapte frați Macabei, 1 august; Suzana (Sosanna).

III. — Persoane sfinte din istoria biblică a Noului Testament

ANEXA Nr. 8: *Slinții Evangheliști* (zugrăviți la baza turlei celei mari): *Matei* vameșul (apostol), 16 noiembrie (pe pandantivul din colțul de Nord-Vest); *Marcu* (ucenic), numit și Ioan, 25 aprilie (pe pandantivul din colțul de Nord-Est); *Luca* (ucenic), 18 octombrie (pe pandantivul din colțul de Sud-Est); *Ioan* (apostol), 26 septembrie (pe pandantivul din colțul de Sud-Vest).

ANEXA Nr. 9: *Slinții Apostoli* (vezi Matei X, 1 ș.u.; Marcu III, 16—19; Luca VI, 13—16 și Fapte I, 13). Soborul lor la 30 iunie; Andrei, cel dintîi chemat, fratele lui Simon Petru, 30 noiembrie; Filip din Betsaida Galileei, 14 noiembrie; Iacob al lui Alfeu sau Cel mic, fratele lui Matei, 9 octombrie; Iacob al lui Zevedeu sau Cel Mare, fratele lui Ioan, 30 aprilie; Ioan Evanghelistul sau Teologul, fiul lui Zevedei, 26 septembrie; Iuda Iscarioteanul, vînzătorul, care va fi înlocuit de Matia; Iuda Tadeu (Levi sau Lebeul), fratele lui Iacob, autorul epistolei sobornicești care îi poartă numele, 21 august; Matei vameșul, evanghelist, 16 noiembrie; Matia, care a înlocuit pe Iuda Iscarioteanul, după înălțarea Domnului (trecut și în-

tre cei 70 ucenici, vezi la *Anexa nr. 11*); Pavel, fost Saul, cel din urmă chemat, 29 iunie — (nu e socotit între cei 12); Simon-Petru (Chefa), fiul lui Iona și fratele lui Andrei, 29 iunie; Simon Zilotul sau Cananeul (din Cana Galileei), 10 mai; Toma, zis Geamănul (Didim), 6 octombrie; Vartolomeu (Natanael), 11 iunie.

ANEXA Nr. 10: Sfinții diaconi :

a) *Cei 7 sfinți diaconi din epoca apostolică* (Fapte VI): Ștefan, primul diacon și martir, 27 decembrie; Filip din Cezareea Palestinei, 11 octombrie; Prochor, devenit episcop al Nicomidiei, 28 iulie, 30 iunie; Nicanor, 28 iulie, 28 decembrie; Timon, 28 iulie; Parmena, 28 iulie, 30 iunie; Nicolae, 28 iulie.

b) *Alți diaconi (în ordine alfabetică)*: Agatopod din Tesalonic, 5 aprilie; Ait-hala din Persia († 380), 3 noiembrie; Ammun din Adrianopole, sec. IV, mucenic, 1 septembrie; Arhilaș din Roma, mucenic, sec. III, 30 ianuarie; Aviv din Edesa, mucenic, 15 noiembrie; Aza din Persia, mucenic, 1 aprilie; Chesarie din Africa († 303—305), 7 octombrie; Chiril din Iliopolis (sec. IV), mucenic, 29 martie; Dimitrian din Cipru († 306), 23 iunie; Elefterie mucenic (sec. I), 3 octombrie; Ermil, mucenic († 314), 13 ianuarie; Evplu din Catana — Sicilia († 304) mucenic, 11 august; Evsevie din Alexandria, mucenic (sec. III), 4 octombrie; Faust din Italia, mucenic († 305), 21 aprilie; Herimon din Alexandria, mucenic (sec. III), 4 octombrie; Iacov cel Nou, mucenic († 1520), 1 noiembrie; Irineu, mucenic († 304), 22 august; Isavru din Atena, mucenic, 17 iunie; Lavrentie (Laurențiu) arhid. din Roma († 258), mucenic, 10 august; Luca din Emesa — Siria, mucenic (sec. III), 29 ianuarie; Marian, mucenic († 283), 19 martie; Marin din Italia, mucenic (sec. IV), 17 martie; Papii din Tiatira († 250), mucenic, 13 octombrie; Procul din Italia († 305), 21 aprilie; Rodopian, din Caria, 3 mai; Romano din Cezareea Palestinei, 18 noiembrie; Rufin din Sinope († 310), 7 aprilie; Sanct din Lion, mucenic († 177), 25 iulie; Sina din Persia, mucenic († 341), 10 noiembrie; Soson din Italia, mucenic († 305), 21 aprilie; Teofil din Libia (sec. IV), mucenic, 8 ianuarie; Teofil din Nicomidia, mucenic († 287), 28 decembrie; Toma, mucenicul, 28 noiembrie; Valent din Ierusalim, mucenic († 309), 16 februarie; Vasile, mucenic, 28 noiembrie; Veniamin din Persia, mucenic († 424), 31 martie; Vichentie din Spania, mucenic († 303), 11 noiembrie; Zacheu, mucenic, 18 noiembrie.

ANEXA Nr. 11: Cei 70 (72) ucenici ai Domnului și Sfinții «Apostoli» în sensul larg al cuvântului (ucenici și colaboratori ai Sfinților Apostoli): Despre ei vezi Luca X, 1—24 și slujba zilei din Mineiul pe Ianuarie, ziua 4, când au pomenire comună sau «sobor», precum și datele menționate la fiecare în parte, când sînt pomeniți individual sau în grupuri mai mici, tot cu calificativul de «apostoli» :

Acvila (Achila), preot și colaborator al Sfîntului Pavel, 14 iulie, 4 ianuarie 13 februarie; Agav proorocul, mucenic, 4 ianuarie, 8 aprilie; Ahaic, episcop al Ataliei, mucenic, 4 ianuarie, 24 decembrie, 15 iunie; Alfeu, tatăl Sfîntului apostol Iacob cel Mic, mucenic, 26 mai; Amplie (Ampliat), episcop al Edesei, 4 ianuarie, 31 octombrie; Anania, preot și apoi episcop de Damasc, cel care a botezat pe Sfîntul Pavel, mucenic, 4 ianuarie, 1 octombrie; Andronic, ruda lui Pavel, episcop (17 mai); Apelie (Apelles), episcop (4 ianuarie, 31 octombrie); Apolo din Corint, episcop la Cezareea ori la Smirna, 8 decembrie, 4 ianuarie, 29 martie; Arhip, ucenic al Sfîntului Pavel, episcop la Colose, mucenic (19 febr., 22 nov.); Aristarh din Tesalonic, ep. Apameei din Siria, mucenic la Roma (4 ianuarie, 15 aprilie, 27 septembrie); Aristobul din Roma, episcop al Vretaniei (4 ianuarie, 31 oct.); Artemas sau Artemon, ucenicul Sfîntului Pavel, episcop de Listra (4 ianuarie, 30 octombrie); Asincrit, episcop al Ircaniei (4 ianuarie, 8 aprilie); Barnaba (Varnava) sau Iosie, episcop de Cipru, mucenic (11 iunie, 4 ianuarie); Carp, episcop de Bereia în Tracia (26 mai, 4 ianuarie); Chesar, episcop de Dirachium (4 ianuarie); Chifa (Chefa), 4 ianuarie, 29 martie; Clement, colaborator al Sfîntului Pavel (Filip. IV, 3), episcop de Sardes, 10 sept., 4 ian.; Cleopa, episcop de Ierus., 30 octombrie, 4 ianuarie; Codrat, apostolul, mucenic, 21 septembrie; Corneliu sutașul, 13 septembrie; Crescent (Crisc), episcop (4 ianuarie, 30 iulie); Crisp (us), episcop al Egeinei, 4 ianuarie; Cvartus (Quart), episcop de Berit (4 ianuarie, 10 noiembrie); Epafras, învățător al Colose-

nilor (4 ianuarie); Epafrodit, episcop de Adriania, 8 dec., 4 ian. 29 martie; Epenet (Epeneton), episcop de Cartagina (4 ianuarie, 30 iulie); Erast, episcop de Paneada în Galileea (4 ianuarie, 10 noiembrie); Ermis (Erma, Ermin, Hermes), episcop de Dalmația (4 ianuarie, 5 nov., 8 martie); Evodiu, colaborator al Sfântului Pavel, episcop de Antiohia, 4 ianuarie, 7 sept., 28 aprilie; Evul (II Tim. IV, 21), 28 februarie; Filimon, căruia Sfântul Pavel i-a scris o epistolă, episcop de Gaza, 4 ianuarie, 22 noiembrie, 19 februarie; Filolog din Roma, episcop de Sinope (4 ianuarie, 5 noiembrie); Flegon (Rom. XVI, 14), episcop al Traciei (4 ianuarie, 8 aprilie); Fortunat, episcop (4 ianuarie); Gaius, gazda lui Pavel, apoi episcop la Efes (4 ianuarie, 5 nov.); Hermas (Erma), ucenicul Sfântului Pavel (4 ianuarie, 8 mai); Iacob cel Mic (cel Tânăr), fratele Domnului (fiul lui Iosif), primul episcop al Ierusalimului, autorul epistolei sobornicești, 23 oct. și Duminica după Nașterea Domnului; Iason, pomenit la Rom. XVI, 21, episcop al Tarsului, 4 ianuarie, 28 aprilie; Ierotei, episcop la Atena (4 octombrie, 4 ianuarie); Iosie, unul din «frații Domnului» (2 aprilie); Iosif Arimateianul («cel cu bun chip»), 4 ianuarie, 31 iulie; Irodion, ruda lui Pavel (Rom. XVI, 11), mucenic, 4 ianuarie, 8 aprilie; Iuda, fratele Domnului (19 iunie); Iunias, ruda lui Pavel (Rom. XVI, 7), 17 mai; Lazăr din Betania, cel a patra zi înviat, Sîmbăta Floriilor, 17 octombrie, 4 ianuarie; Lidia, neguțătoreasă din Tiatira (28 martie); Linus, episcopul Romei, 4 ianuarie, 5 noiembrie; Luca, evanghelistul (4 ianuarie, 18 octombrie); Luciu (Luchie) episcop de Laodiceia în Siria (4 ianuarie); Marcu (Ioan), evanghelistul, primul episcop al Alexandriei (4 ianuarie și 25 aprilie); Matia din Betleem, apostol, ales în locul lui Iuda, după înălțarea Domnului (4 ianuarie, 9 august); Narcis din Roma, amintit în Rom. XVI, 11, episcop de Atena (4 ianuarie, 31 octombrie); Nicanor, unul din cei 7 diaconi (4 ianuarie); Nicodim fariseul, ucenic tănuit al Domnului (4 ianuarie); Nimfan, colaboratorul Sfântului Pavel, amintit la Col. IV, 15 (28 februarie); Olimpan din Roma, amintit la Rom. XVI, 15 (4 ianuarie, 10 noiembrie); Onisim (Onesim), fost sclav al lui Filimon, apoi episcop în Efes (15 februarie, 22 noiembrie); Onisifor, colaborator al Sfântului Pavel, episcop în Corfu, 7 septembrie, 4 ianuarie, 28 aprilie; Parmena, dintre cei 7 diaconi (28 iulie); Patrova din Roma (Rom. XVI, 14), episcop de Potiola (Neapole), 4 ianuarie, 5 noiembrie; Priscila, soția lui Acvila (Rom. XVI, 3), muceniță (13 februarie); Prochor, dintre cei 7 diaconi, apoi episcop de Nicomidia, 4 ianuarie, 28 iulie, 30 iunie; Pud (Pudențiu), amintit la II Tim. IV, 20 (4 ianuarie, 15 aprilie); Rodion, episcop de Patros (Patronia), 4 ianuarie, 10 noiembrie; Ruf, fiul lui Simon Cirioreanul, episcop de Teba (4 ianuarie, 8 aprilie); Sila, ucenic al Sf. Pavel, apoi episcop al Corintului (4 ianuarie, 30 iulie); Silvan, colaborator al Sf. Pavel, apoi episcop la Tesalonic (4 ianuarie, 30 iulie); Simeon, fratele Domnului, al 2-lea episcop al Ierusalimului (27 aprilie); Simon Niger (cel Negru) din Antiohia, episcop de Bostra în Armenia (4 ianuarie). Sosipatru (Rom. XVI, 21), episcop de Iconiu (4 ianuarie, 28 aprilie, 10 noiembrie); Sosten (e), episcop de Colofonia (4 ianuarie, 29 martie); Stahis (Stahie), amintit la Rom. XVI, 21, episcop (4 ianuarie, 31 octombrie); Ștefană din Corint, botezat de Sfântul Pavel (15 iunie); Tadeu (Iuda) apostolul (4 ianuarie); Terpnos (4 ianuarie); Terțius, caligraful din Corint, care a scris epist. către Romani, episcop de Iconiu, 4 ianuarie, 30 octombrie; Tihie, ucenicul Sfântului Pavel, episcop de Calcedon, 4 ianuarie, 8 decembrie; Timon, dintre cei 7 diaconi (4 ianuarie); Timotei, ucenicul Sfântul Pavel, primul episcop al Efesului (22 ianuarie); Tit, ucenicul Sfântului Pavel, episcop de Creta (4 ianuarie, 25 august); Trofim, ucenicul Sfântului Pavel (4 ianuarie, 15 aprilie); Urban, tovarăș de lucru al Sfântului Pavel (Rom. XVI, 9), episcop al Macedoniei (4 ianuarie, 31 octombrie); Varsava (zis Iosif sau Iust), episcop de Eleuteropolis (4 ianuarie, 30 octombrie); Zaheu vameșul, 20 aprilie; Zenas (Zina sau Zinon), cunoscător al legii (Tit III, 10), episcop de Diospolis și mucenic (4 ianuarie, 27 septembrie).

ANEXA Nr. 12: *Sfintele femei amintite în istoria biblică a Noului Testament:* Ana proorocița, fiica lui Fanuil, muceniță, 28 august, 3 februarie; Claudia Procula (Procla), soția lui Pilat, 27 octombrie; Elisabeta, mama Sf. Ioan Botezătorul, 24 iunie; Fotina (Luminătoarea), femeia samarineancă de la fântâna lui Iacob (Ioan IV), 26 februarie; Ioana-mironosița, soția lui Huza, 27 iunie; Maria, Sfânta Fecioară

(Maica Domnului), 8 septembrie, 15 august, 26 decembrie; Maria (soția) lui Cleopa și mama Sf. Iacob cel Mic, mironosița, 23 mai; Maria Magdalena, mironosița, 22 iulie și Duminica a III-a după Paști; Maria, sora lui Lazăr din Betania, 18 martie, 21 martie, 4 iunie; Marta, sora lui Lazăr din Betania, 4 iunie (între cei 70 ucenici); Salomeea mironosița, mama Sf. Apostoli Ioan și Iacob, 3 august; Tavita, fecioara din Iope, mûceniță, 25 octombrie; Veronica, 12 iulie; Suzana, mironosiță, 7 iunie.

IV. — Persoane sfinte din Istoria Bisericii

ANEXA Nr. 13: *Sfinți mucenici (cei care au fost clerici se numesc Sfinți mucenici):*

- Acachie, mai mulți mucenici cu acest nume, din diverse locuri și epoci, pomeniți în zilele de 24 octombrie, 11 și 9 martie, 1 mai, 7 mai, 21 și 28 iulie;
- Achepsima, episc. Persiei († 380), 3 noiembrie;
- Achila, 14 iulie, 20 martie;
- Achindin din Nicomidia, 20 aprilie, 22 august;
- Achindin din Persia, 2 noiembrie;
- Adrian din Cezareea Palestinei, 3 februarie;
- Adrian din Corint, 17 aprilie;
- Adrian din Nicomidia, 26 august;
- Aetiu din Sevastia, 9 martie;
- Afrodisie din Cilicia, 21 iunie;
- Afrodisie din Schitopolis (Palestina), 4 mai;
- Aftonie din Persia, 2 noiembrie;
- Agapie, mai mulți mucenici cu acest nume, pom. la 20 sept., 2, 3, 19 și 22 noiembrie, 24 ianuarie, 15 martie, 19, 21 august;
- Agatanghel, 5 noiembrie, 23 ianuarie;
- Agathodor, 13 octombrie, 2 februarie, 7 martie;
- Agatonic din Nicomidia, 22 august;
- Aghiu din Sevastia, 9 martie;
- Aglaie din Sevastia, 9 martie;
- Acvila din Trebizonda, 21 ianuarie;
- Ahmed din C-pol, noul mucenic († 1682), 24 decembrie;
- Aithala din Adrianopol, 12 septembrie;
- Alcibiade, 16 august;
- Alexandru, mai mulți mucenici, pom. la: 28 septembrie, 22 și 30 octombrie, 7 și 26 noiembrie, 25 februarie, 9, 14, 15 martie, 13, 14 și 26 mai, 9, 10 și 14 iunie, 25 iulie, 1, 12 august;
- Alexie din C-pol (sec. VIII), 9 august;
- Alimpie, 27 mai;
- Amandin din Roma (sec. III), 30 ian.;
- Amfian, din Patara — Liciei († 306), 2 aprilie;
- Amfilohie guvernatorul Iliriei (sec. II) 23 martie;
- Ammian, 4 septembrie;
- Anania persul, 1 decembrie;
- Anania preotul, 26 ianuarie;
- Anastasie (mai mulți), 25 oct., 5 decembrie, 22 ianuarie, 1 februarie, 21 iunie, 8 iulie;
- Anastasie bulgarul, noul mucenic († 1794), 8 august;
- Anatolie din Galatia, 20 noiembrie;
- Anatolie Stratilatul, 23 aprilie;
- Andrei (mai mulți), 6, 20 și 23 septembrie, 17 și 21 octombrie, 28 și 30 noiembrie, 18 mai, 9 iulie, 31 august;
- Adrian armeanul, 3 februarie;
- Andromah, 12 octombrie;
- Anempodist din Persia (sec. IV), 2 noiembrie;
- Anghel, noul mucenic (2), 1 septembrie, 3 decembrie;
- Anichit din Nicomidia, 12 august;
- Antigon, 13 octombrie;
- Antim (2), 17 octombrie, 19 noiembrie;
- Antioh (2), 8 și 16 iulie;
- Antipatru din Cizic, 29 aprilie;
- Antonie (12) 23 septembrie, 7, 9 și 12 noiembrie, 8 ianuarie, 5 și 25 februarie, 1 mart., 14 apr., 4 mai, 6 și 10 iulie;
- Antonin (3), 20 octombrie, 20 aprilie, 9 august;
- Apion, 26 iulie;
- Apolo, 21 aprilie;
- Apolon din Egipt, 5 iunie;
- Apolonie (5), 4 septembrie, 14 decembrie, 6, 10 și 28 iulie;
- Arcadie din Cipru, 6 martie;
- Ardalion, 14 aprilie;
- Areta, 24 octombrie;
- Arghiros din Tesalonic, noul mucenic († 1806), 11 mai;
- Arhelaos, episcop, 5 martie;
- Arhip arhontele, 3 septembrie;
- Arian din Antinoe (Egipt), 14 decembrie;
- Aristion, ep. Alexandriei, 3 septembrie;
- Aristocle preotul, din Cipru, 23 iunie;
- Arpil din Goția, 26 martie;
- Arsachie, 12 noiembrie;
- Artemidor, 20 septembrie;
- Artemie, 20 octombrie;

- Artemon din Cizic (sec. IV), 29 aprilie;
- Artemon preotul, din Laodiceia, 13 aprilie;
- Asclepiodot, 3 iulie;
- Asincrit, 19 iunie;
- Asterie (2), 30 octombrie, 6 iulie;
- Astion monahul, 7 iulie;
- Atanasie (8), 8 septembrie, 29 octombrie; 7 și 13 ianuarie, 9 martie, 23 aprilie, 23 iunie, 24 iulie;
- Atinodor din Siria, 7 decembrie;
- Atinoghen (Antinoghen), episcop de Sevastia, 16 iulie;
- Auxentie din C-pol, noul mucenic († 1720), 25 ianuarie;
- Avacum din Persia, 6 iulie;
- Audact din Efes, 14 octombrie;
- Averchie (2), 5 decembrie, 26 mai;
- Avramie, 31 octombrie;
- Avxentie, 15 decembrie;
- Barnaba din Palestina, 31 octombrie;
- Bonifatie din Roma, 19 decembrie;
- Calinic (4), 28 septembrie, 14 decembrie, 24 mai, 29 iulie;
- Caliopie (2), 10 noiembrie, 7 aprilie;
- Calist din Amoreia, 16 martie;
- Calistrat din Cartagina, 27 septembrie;
- Candid (2), 21 ianuarie, 9 martie;
- Carp, episc. Tiatirei, 13 octombrie;
- Carterie (2), 5 noiembrie, 8 ianuarie;
- Castor (2) 18 septembrie, 5 noiembrie;
- Celestin, 25 mai;
- Censorinus din Roma, 30 ianuarie;
- Chelsie (2), 14 octombrie, 8 ianuarie;
- Chesarie (2), 1 noiembrie, 20 aprilie;
- Chindeas (Cîdea) din Durostolum, 20 noiembrie;
- Chindeu presb., 11 iulie;
- Chiprie (Ciprie) din Roma, 30 ianuarie;
- Chir, 31 ianuarie;
- Chiriac (6), 6 septembrie (2), 1 august, 2 și 24 mai, 25 iunie;
- Chiric (2), 15 iulie, 1 august;
- Chiril (3), 20 noiembrie, 14 iunie, 9 martie;
- Chirin (2), 30 ianuarie, 6 iulie;
- Chrisogon (Hrisogon), 24 noiembrie;
- Ciprian (5), 2 octombrie, 5 iulie, 10 martie, 10 mai 17 august;
- Claudian (Claudie) (7), 25 octombrie, 3 iunie, 30 octombrie, 18 decembrie, 9 și 19 martie, 3 februarie;
- Cleonic din Amasia (Pont), 3 martie;
- Clement (Climent) (2), 23 februarie, 23 ianuarie;
- Codrat (5), 4 și 26 martie, 21 aprilie, 10 martie, 7 mai;
- Codru, 22 mai;
- Comod din Roma, 30 ianuarie;
- Concordie din Roma, 4 iunie;
- Conon, 5 și 6 martie, 5 iunie;
- Constantin (4), 6 martie, 4 august, 14 noiembrie, 26 decembrie;
- Coprie din Egipt, 9 iulie;
- Coronat, 13 august;
- Cosma (4), 4 august, 17 octombrie, 1 iulie, 22 septembrie;
- Crescent (3), 28 mai, 10 martie, 15 aprilie;
- Cristodul (Hristodul), 22 februarie, 27 iulie;
- Dada din Durostolum, 28 aprilie;
- Dada din Persia, 29 septembrie;
- Damaschin, noul mucenic (2), 13 noiembrie, 16 ianuarie;
- Damian (4), 17 octombrie, 23 februarie, 31 octombrie, 4 iulie;
- Daniil (2), 16 februarie, 10 iulie;
- Darie din Damasc, 1 noiembrie;
- Dasie (Dasius), 18 iulie, 20 noiembrie, 21 octombrie;
- David din Palestina, 12 aprilie;
- Desideriu citețul din Italia, 21 aprilie;
- Diadoh, 31 august;
- Didim (2), 11 septembrie, 5 aprilie;
- Dima din Smirna, noul mucenic († 1363), 10 aprilie;
- Dimitrian din Schepsia, 11 septembrie;
- Dimitrie, izv. de mir († 303), 26 octombrie;
- Dimitrie (alți 3 mucenici), 15 noiembrie, 9 august, 10 septembrie;
- Dimitrie, noul mucenic (7), 27 ianuarie, 28 mai, 2 iunie (2), 29 ianuarie, 13 aprilie, 19 martie;
- Diodor (7), 6 iulie, 3 februarie, 3 mai, 31 ianuarie, 13 iunie, 11 septembrie, 19 martie;
- Diogen, 5 decembrie;
- Diomid (5), 3 iulie, 28 august, 2 septembrie, 11 septembrie, 16 august;
- Dion (2), 8 martie, 6 iulie;
- Dionisie (7), 19 aprilie, 3 iunie, 6 septembrie (2), 10, 15 martie, 18 mai.
- Dionisie monahul noul mucenic († 1520), 1 noiembrie;
- Dioscor (2), 11 mai, 13 octombrie;
- Dioscorid, 28 mai;
- Dometian, 9 martie;
- Dometie (6), 8 și 23 martie, 16 și 30 octombrie, 7 decembrie, 7 august;
- Domin (4), 5 noiembrie, 21 martie, 1 octombrie, 16 octombrie;
- Donat (4), 16 ian., 23 apr., 6 mai, 4 iulie;
- Dorimedont (2), 19 și 29 septembrie;
- Dorotei (2), 5 noiembrie, 28 decembrie;
- Edessie din Patara — Liciei, 2 aprilie;
- Eladie (2), 28 mai, 8 ianuarie;

- Eleazar, 1 august;
- Elefterie, 4 și 8 august, 21 iulie, 3 octombrie, 15 decembrie, 13 aprilie;
- Eliodor din Pisidia, 28 septembrie;
- Elpidie, 15 noiembrie;
- Elpidifor (2), 3 aprilie, 2 noiembrie;
- Emilian (2), 18 iulie, 18 august;
- Epictet preotul, 7 iulie;
- Epimah (4), 9 mai, 6 iulie, 31 oct. (2);
- Eraclie ostașul, 22 octombrie;
- Erasm, 2 iunie;
- Ermia (Ermie), 17 iunie, 31 mai, 18 august, 4 noiembrie;
- Erminigheld gotul († 585), 1 noiembrie;
- Ermocrat din Nicomidia (sec. IV), 26 iulie;
- Ermoghen (4), 24 ianuarie, 24 iulie, 10 decembrie, 1 septembrie;
- Ermolae, preot din Nicomidia, 26 iulie;
- Eterie, 18 iunie;
- Etimasia monahul, 23 noiembrie;
- Eubul, 6 martie;
- Eudoxie (2), 2 și 3 noiembrie;
- Eufrosin, 6 martie;
- Eutropiu (2), 16 iunie, 3 martie;
- Evanghel, 7 iulie;
- Evarest din Heracleia, 23 decembrie;
- Evcarpion din Nicomidia, 18 martie;
- Everat, 21 octombrie;
- Evdoxie, 6 septembrie;
- Evghenie (7), 21 iulie, 24 noiembrie, 10 decembrie, 13 decembrie; 23 septembrie, 21 ianuarie, 7 martie;
- Evgraf din Alexandria, 10 decembrie;
- Evlampie (3), 5 martie, 3 iulie, 10 oct.;
- Evloghie din Palestina, 5 martie;
- Evod din Nicomidia, 1 septembrie;
- Evplu, 30 mai;
- Evpor din Creta, 23 decembrie;
- Evprepie din Arabia, 17 octombrie;
- Evpsihie (3), 9 aprilie, 7 septembrie, 5 noiembrie;
- Evsevie (9), 20 ianuarie, 24 aprilie, 31 mai, 4 octombrie, 28 aprilie, 21 septembrie (2), 30 ianuarie, 7 oct.;
- Evsignie din Antiohia, 5 august;
- Evstatie (4), 7 iulie, 28 iulie, 20 noiembrie, 14 aprilie;
- Evstație (Eustațiu) Plachida, 20 septembrie;
- Evstație romeul, 28 septembrie;
- Evstohie (2), 15 noiembrie, 23 iunie;
- Evstratie (2), 13 decembrie, 23 martie;
- Evtihian (3) 2 septembrie, 17, 19 aug.;
- Evtihie (Eutihie) (5), 20 ianuarie, 2 septembrie, 25 aprilie, 24 august, 9 martie;
- Evtimie (3), 22 martie, 1 mai, 26 dec.;
- Fanurie cel nou arătat, din Grecia († c. 1500), 27 mai;
- Farmachie din Anatolia, 25 iunie;
- Faust (7), 12 iulie, 16 iulie, 31 august, 25 octombrie, 25 aprilie, 6 septembrie, 4 octombrie;
- Fedros, 29 noiembrie;
- Felix, 7 octombrie, 17 iunie, 30 august și 19 octombrie;
- Fil din Goția (sec. IV), 26 martie;
- Filadelf (2), 2 septembrie, 10 mai;
- Fileort, 31 august;
- Filimon (3), 14 decembrie, 29 aprilie, 21 martie;
- Filip, 17 august, 24 decembrie;
- Filonid, ep. Cariei, 17 iunie;
- Filotei din Samosata — Siria, 29 ianuarie;
- Filumen (2), 24 noiembrie;
- Flaviu din Sevastia, 9 martie;
- Flor (2), 18 august, 18 decembrie;
- Florentie din Tesalonic, 13 octombrie;
- Foca (2), 23 iulie, 22 septembrie;
- Fortunat (2), 16 aprilie, 15 iunie;
- Fota, fiul Sf. Terentie († 303—305), 28 octombrie;
- Fotie (2), 9 august, 12 august;
- Gaie (5), 11 august, 21 octombrie, 9 martie, 23 iunie, 4 oct.;
- Galaction (2), 5 noiembrie, 22 iunie;
- Gaudențiu, 31 decembrie;
- Gavriil († 836), 22 ianuarie;
- Gavriil, noul mucenic (3), 2 februarie, 3 decembrie, 18 octombrie;
- Ghelasie din Creta, 23 decembrie;
- Geminian din Roma, 17 septembrie;
- Ghelasie (2), 6 iunie, 27 februarie;
- Gheorghe (4), 21 iulie, 22 ianuarie, 23 aprilie, 5 iunie;
- Gheorghe, noul mucenic (7), 23 aprilie, 2 octombrie, 14 februarie, 5 aprilie, 26 mai, 26 noiembrie, 11 februarie;
- Ghermano (3), 7 iulie, 20 octombrie, 12 noiembrie;
- Gherontie, 1 aprilie;
- Ghervasie, 14 octombrie;
- Glicherie (2), 23 aprilie, 28 decembrie;
- Golinduh, 3 iulie;
- Gordian (3), 9 mai, 31 octombrie, 13 septembrie;
- Gordie din Cezareea Capadociei, 3 ianuarie;
- Gorgonie (2), 28 decembrie, 9 martie;
- Grigore (2), 28 noiembrie, 8 ianuarie;
- Gurie din Edessa — Mesopotamia, 15 noiembrie;
- Haralambie (3), 31 mai, 17 septembrie, 10 februarie;
- Haris, 28 ianuarie;
- Harisim din Seleucia, 22 august;
- Hariton (3), 9 septembrie, 1 iunie, 28 noiembrie;

- Heraclie din Sevastia, 9 martie ;
- Hrisaf, 25 octombrie ;
- Hrisant din Alexandria, 19 martie ;
- Hrisogon, dascăl din Roma, 22 dec. ;
- Hristea grădinarul, noul mucenic, 12 februarie ;
- Hristodul (2), 26 februarie, 4 dec. ;
- Hristofor (2), 9 mai, 5 iunie ;
- Iachint din Amastrida, 18 iulie ;
- Iacob (Iacov), (5) 1 noiembrie, 29 ian., 27 noiembrie, 10 apr., 1 noiembrie ;
- Ianuarie, 30 august, 16 aprilie ;
- Iason, fiul lui Claudiu tribunul, 10 mart. ;
- Ierax din Roma, 1 iunie ;
- Ieremia din Egipt, 16 februarie ;
- Ieron din Tiana — Capadocia, 7 noiembrie ;
- Ierotei monahul, 28 noiembrie ;
- Ignatie (2), 26 iulie, 1 mai ;
- Ilarie (2), 12 și 14 iulie ;
- Ilarian din Sevastia, 9 martie ;
- Ilarion Criteanul, noul mucenic († 1804), 20 septembrie ;
- Ilie (4), 16 februarie, 9 martie, 17 septembrie, 19 decembrie ;
- Ilie, noul mucenic († 1686), 31 ian. ;
- Iliodor (Eliodor), 20 aug., 19 noiembr. ;
- Imeneu, 24 iunie ;
- Inochentie din Atena, 17 iunie ;
- Ion (Ioan) (20), 22 ianuarie, 7 iunie, 12 aprilie, 9 august, 28 noiembrie, 20 martie, 31 ianuarie, 29 noiembrie, 9 martie, 14 aprilie, 20 septembrie, 4 iunie, 1 noiembrie, 12 iulie, 30 iulie, 28 noiembrie, 23 septembrie, 27 martie, 20 noiembrie, 24 mai ;
- Ion Valahul (Românul), 12 mai ;
- Ioan cel Nou de la Suceava, 2 iunie ;
- Ioan, noul mucenic (8), 21 octombrie, 5 martie, 26 februarie, 15 septembrie, 23 septembrie, 18 aprilie, 20 decembrie, 29 mai.
- Ioasaf noul mucenic, 26 octombrie ;
- Iona din Persia, 29 martie ;
- Iordan din Trapezunt, noul mucenic, 2 februarie ;
- Iosif (2), 20 noiembrie, 3 noiembrie ;
- Ipatie (3), 3 iunie, 18 iunie, 31 martie ;
- Ipolit din Roma, 10 august ;
- Iraclie (4), 14 iulie, 18 mai, 31 august, 22 octombrie ;
- Irinarh din Sevastia, 29 noiembrie ;
- Isaac, 9 decembrie ;
- Isaachie (3), 21 aprilie, 20 noiembrie, 16 mai ;
- Isaia (2), 16 februarie, 15 ianuarie ;
- Isidor (4), 7 decembrie, 6 iulie, 14 mai, 10 iulie ;
- Isihie (5), 19 februarie, 7 iulie, 2 septembrie, 22 și 9 martie ;
- Ismail din Persia, 17 iunie ;
- Iulian (14), 6 martie, 18 mai, 2 septembrie, 4 septembrie, 8 ianuarie, 16 februarie, 9 august, 28 iulie, 6 februarie, 30 octombrie, 12 septembrie, 29 ianuarie, 21 iunie, 7 octombrie ;
- Iust (3), 21 iulie, 1 iunie, 14 iulie ;
- Iustin martirul și filozoful, 1 iunie ;
- Juventin, 12 octombrie ;
- Lavrentie, 28 august ;
- Lavru, 18 august ;
- Lazăr bulgarul, noul mucenic († 1802), 23 aprilie ;
- Leon (3), 18 august, 7 decembrie, 18 februarie ;
- Leonid(a), 8 august, 2 septembrie, 5 iunie, 10 aprilie ;
- Leontie (10), 24 aprilie, 13 septembrie, 16 și 17 octombrie, 9 martie, 9 aug., 10 iulie, 1 aug., 14 mai, 18 iunie ;
- Levchie din Bitinia, 14 decembrie ;
- Licarion (2), 7 iunie, 6 februarie ;
- Lisimah din Sevastia, 9 martie ;
- Lolian, 15 iulie ;
- Longhin (3), 24 aprilie, 25 iunie, 16 oct. ;
- Luca noul mucenic, 23 martie ;
- Luchian din Roma, 3 ianuarie ;
- Luchilian din Nicomidia, 3 iunie ;
- Lucian (5), 7 iulie, 25 octombrie, 6 iulie, 13 septembrie, 15 octombrie ;
- Lucie (2), 20 august, 14 august ;
- Lup, 23 august ;
- Macarie (4), 11 august, 6 septembrie (2), 30 octombrie ;
- Macarie, noul mucenic (2), 14 septembrie, 6 octombrie ;
- Macedon(ie), 28 martie, 12 septembrie, 28 iunie ;
- Magnu din Cizic, 29 aprilie ;
- Maior, 15 februarie ;
- Mamant (4), 24 ianuarie, 29 iulie, 2 septembrie, 12 iulie ;
- Manuil (4), 20 martie, 26 martie, 30 octombrie, 17 iunie ;
- Manuil noul mucenic, 15 martie ;
- Marcel (7), 1 martie, 22 mai, 18 iulie, 15 noiembrie, 14 august, 9 februarie, 25 februarie ;
- Marcelin, 18 decembrie ;
- Marcian (5), 1 martie, 8 iunie, 11 iulie, 9 august, 25 octombrie ;
- Marco (2), 24 octombrie, 22 noiembrie ;
- Marcu (6), 8 iunie, 3 iulie, 11 august, 18 decembrie, 16 iunie, 28 septembrie ;
- Marcu Criteanul, noul mucenic, 14 mai ;
- Mardarie din Aravachia, 13 decembrie ;
- Mardonie (2), 30 sept., 28 dec. ;
- Marian (2), 10 decembrie, 19 martie ;
- Marin (4), 18 octombrie, 17 martie, 6 iulie, 16 decembrie ;

- Maron, 18 iulie ;
- Martin, 22 septembrie ;
- Martinian din Roma, 11 aprilie ;
- Martinie, ipodiaton din C-pol, 25 oct. ;
- Matei, 25 iulie ;
- Matur din Lyon, 25 iulie ;
- Mavrachie (3), 1 iulie, 21 februarie, 10 iulie ;
- Mavros (Mavru), 19 martie, 30 ian. ;
- Maxim (12), 6 februarie, 19 februarie, 7 mai, 15 septembrie, 17 septembrie, 12 octombrie, 10 aprilie, 9 octombrie ; 25 septembrie, 28 aprilie, 30 iulie, 30 ianuarie ;
- Meletie stratilatul, 24 mai ;
- Meliton din Sevastia, 9 martie ;
- Memnon din Tracia, 20 august ;
- Menandru din Persia, 31 martie ;
- Mercurie, 25 noiembrie ;
- Mihail (3), 1 octombrie, 23 mai, 20 septembrie ;
- Mihail noul mucenic (2), 16 aprilie, 30 iunie ;
- Mil, episcop de Suza în Persia, 10 noiembrie ;
- Min din Perga Pamfiliei, 1 august ;
- Mina (6), 12 iulie, 31 august, 10 decembrie, 11 noiembrie, 30 ian., 12 apr. ;
- Mineu, 1 august ;
- Miron (2), 17 septembrie, 17 august ;
- Miron Criteanul, noul mucenic († 1793), 20 mai ;
- Mochie (2), 30 ianuarie, 11 mai ;
- Modest din Sicilia, 15 iunie ;
- Monagrie din Roma, 30 ianuarie ;
- Montan, preotul din Singidunum († 304), 26 martie ;
- Narsi (2), 15 iunie, 9 decembrie ;
- Natalie, 30 mai ;
- Nazarie din Roma, 14 octombrie ;
- Neanisc, 11 iunie ;
- Neofit (5), 11 august, 7 decembrie, 21 ianuarie, 22 august, 21 ianuarie ;
- Neon (4), 24 aprilie, 28 aprilie, 30 octombrie, 28 septembrie ;
- Nerdon, 24 octombrie ;
- Nestor (3), 2 martie, 28 febr., 27 oct. ;
- Nestorian, 1 martie ;
- Nicandru (5), 8 iunie, 15 martie, 8 iunie, 4 noiembrie, 5 iunie ;
- Nichifor (7), 8 februarie, 20 octombrie, 25 octombrie, 9 februarie, 12 noiembrie, 31 ianuarie, 28 noiembrie ;
- Niceta (Nichita) Romanul († 414), 15 septembrie ;
- Nicodim, noul mucenic (2), 11 iulie, 16 august ;
- Nicolae (2), 16 mai, 9 martie ;
- Nicolae cel Nou din Vunena, 9 mai ;
- Nicolae noul mucenic (4), 6 decembrie, 12 noiembrie, 24 aprilie, 23 sept. ;
- Nicon (2), 23 martie, 28 septembrie ;
- Nicostrat (2), 8 iulie, 18 decembrie ;
- Nil, ep. în Egipt († 310), 17 septembrie ;
- Nin, 10 noiembrie ;
- Nirsa, episcopul Persiei (sec. IV), 20 noiembrie ;
- Nisie, 27 februarie ;
- Ochean, 4 februarie ;
- Olimpie (2), 30 iulie, 30 ianuarie ;
- Olivian episcopul, 29 mai ;
- Onisifor, 9 noiembrie ;
- Onisim, 6 iulie ;
- Orentie din Anatolia, 25 iunie ;
- Orest (2), 13 decembrie, 10 noiembrie ;
- Orion, 10 noiembrie ;
- Oropsis, 22 august ;
- Pagarie (Panharie), 19 martie, 19 noiembrie ;
- Pahomie, 13 ianuarie ;
- Pahomie noul mucenic, 21 mai ;
- Pamfil (3), 12 august, 5 noiembrie, 16 februarie ;
- Pamfalion, 17 mai ;
- Pamvon din Egipt, 5 iunie ;
- Panaghiot Chesarineanul, noul mucenic, 25 iunie ;
- Pandoleon, 17 septembrie ;
- Pansirion, 24 ianuarie ;
- Pansofie din Alexandria, 15 ianuarie ;
- Pantelimon din Nicomidia, 27 iulie ;
- Papa (3), 1 august, 16 martie, 14 sept. ;
- Papia (4), 3 februarie, 28 iunie, 7 iulie, 25 octombrie ;
- Papie de Corint, 31 ianuarie ;
- Papilin, 13 mai ;
- Papirin, 13 ianuarie ;
- Paramon din Nicomidia, 29 noiembrie ;
- Parigorie (2), 18 februarie, 29 ianuarie ;
- Parod preotul, 22 ianuarie ;
- Pasicrat din Misia, 24 aprilie ;
- Paternutie (2), 17 septembrie, 9 iulie ;
- Patrichie (2), 20 martie, 19 mai ;
- Patroclu din Galia, 17 august ;
- Pavel (13), 24 ianuarie, 3 februarie, 28 mai, 21 octombrie, 10 martie, 25 septembrie, 18 iulie, 16 februarie, 18 mai, 31 iunie, 16 iulie, 6 noiembrie, 4 martie ;
- Pavsilip din Tracia, 8 aprilie ;
- Peon din Roma, 1 iunie ;
- Peregrin (2), 7 iulie, 17 iunie ;
- Pers, 31 octombrie ;
- Petronie, 24 septembrie ;
- Petru (13), 3 iulie, 21 octombrie, 28 noiembrie, 9 februarie, 12 ianuarie, 4 octombrie, 4 august, 13 ianuarie, 18 mai, 28 decembrie, 30 iunie, 16 mai, 26 ian. ;
- Petru cel Nou, 14 iunie ;

- Pevsip din Galia, 16 ianuarie ;
- Pierie preotul din Antiohia, 27 iunie ;
- Pigasie din Persia, 2 noiembrie ;
- Pimen din Pisidia, 28 septembrie ;
- Pin (Pinna) din Sciția Minor, 20 ian. ;
- Pionie preotul, din Smirna, 11 martie ;
- Pistos, 21 august ;
- Piulie, 18 februarie ;
- Platon din Ancira, 18 noiembrie ;
- Plisie din Egipt, 15 martie ;
- Plutin, 12 februarie ;
- Policarp, 2 aprilie ;
- Policarp cel Nou, 7 iulie ;
- Polidor din Efes, noul mucenic († 1794), 3 septembrie ;
- Polieuct (3), 1 august, 19 decembrie, 9 ianuarie ;
- Polihronie (3), 23 febr., 30 iulie, 7 oct. ;
- Pombian, 22 iunie ;
- Pombie, 7 iulie ;
- Pompie (3), 10 aprilie, 23 dec., 25 iulie ;
- Ponticus din Lion, 25 iulie ;
- Pontie, senator din Roma, 5 august ;
- Porfirie (6), 10 februarie, 16 februarie, 9 noiembrie, 4 noiembrie, 15 septembrie, 25 noiembrie ;
- Prisc (us), 9 martie, 21 septembrie ;
- Proclu din Calipta — Galatia, 12 iulie ;
- Procopie (3), 24 noiembrie, 8 iulie, 21 aprilie ;
- Procopie, noul mucenic († 1811), 25 iunie ;
- Protasie, 14 octombrie ;
- Protoleon Stratilatul, 23 aprilie ;
- Prov (4), 23 iunie, 9 iulie, 19 decembrie, 12 octombrie ;
- Puplie, 27 aprilie ;
- Quintilian din Ozovia — Durostor, 28 aprilie ;
- Quirin, ep. de Siscia-Panonia, 4 iunie ;
- Revocat din Cartagina, 1 februarie ;
- Righin, episcop, 25 februarie ;
- Ril din Goția, 26 martie ;
- Rim din Sciția Minor, 20 ianuarie ;
- Rodion, 20 martie ;
- Romano (2), 30 mai, 18 noiembrie ;
- Romano noul mucenic (2), 6 ianuarie, 5 ianuarie ;
- Romil, 6 septembrie ;
- Romul ipodiac. din Diospolis-Egipt, 15 martie ;
- Ruf (4), 8 septembrie, 22 octombrie, 29 aprilie, 25 septembrie ;
- Rufian, 8 septembrie ;
- Rustic (2), 30 ianuarie, 3 octombrie ;
- Sadoc (Sadot), ep. Persiei, 20 februarie ;
- Sakerdon din Sevastia, 9 martie ;
- Salona romanul, 23 mai ;
- Samona din Edessa, 15 noiembrie ;
- Samuil din Egipt († 309—310), 16 febr. ;
- Sarapavon Senatorul, 6 septembrie ;
- Sarvil (2), 28 octombrie, 29 ianuarie ;
- Satormin, fiul Iulianei, 22 iunie ;
- Satornic din Creta, 23 decembrie ;
- Saturnin (3), 12 febr., 7 iulie, 1 febr. ;
- Satorus din Cartagina, 1 februarie ;
- Sava (2), 1 mai, 31 octombrie ;
- Sava Gotul († 372), 18 aprilie ;
- Sava Stratilat († 272), 24 aprilie ;
- Sava Nigdeli, noul mucenic († 1732), 12 noiembrie ;
- Savatie, 19 septembrie ;
- Savel din Persia, 17 iunie ;
- Savin (3), 25 octombrie, 30 ianuarie, 16 martie ;
- Teodor (12), 1 august, 6 martie, 24 noiembrie, 20 septembrie, 5 septembrie, 21 aprilie, 30 ianuarie, 28 noiembrie, 12 iulie, 27 decembrie, 8 februarie, 17 februarie ;
- Teodor, noul mucenic (2), 17 februarie, 30 ianuarie ;
- Teodorit presvit. din Antiohia, 8 martie ;
- Teodosie, 26 martie, 13 aprilie ;
- Teodot (6), 19 februarie, 3 iulie, 4 iulie, 17 septembrie, 18 mai, 29 aprilie ;
- Teodotion, 24 ianuarie ;
- Teodul (9), 16 februarie, 18 iunie, 4 septembrie, 12 septembrie, 5 aprilie, 23 decembrie, 9 martie, 2 mai, 28 octombrie ;
- Teofan, noul mucenic († 1559), 8 iunie ;
- Teofil (6), 4 iulie, 23 iulie, 6 martie, 5 noiembrie, 30 ianuarie, 9 martie ;
- Teofil noul mucenic († 1635), 24 iulie ;
- Teognie, 21 august ;
- Teognis din Cizic, 29 aprilie ;
- Teoid, 5 ianuarie ;
- Teona (2), 20 aprilie, 5 ianuarie ;
- Teopempt, 11 iunie ;
- Teopist, 20 septembrie ;
- Teoprepie (2), 22 august, 28 martie ;
- Teostih din Cizic, 29 aprilie ;
- Teotechi, 10 decembrie ;
- Teotegn, 10 octombrie ;
- Teotim, 4 septembrie, 5 noiembrie ;
- Terentie, 5 aprilie, 16 octombrie, 28 octombrie, 10 aprilie, 21 iunie ;
- Terinos, 23 aprilie ;
- Termu, 5 aprilie ;
- Tespesie (2), 1 iunie, 20 noiembrie ;
- Tiburtie din Roma (2), 22 noiembrie, 18 decembrie ;
- Tigrie, preotul din C-pol (sec. V), 16 iunie ;
- Timolae din Pont, 15 martie ;
- Timotei (6), 3 mai, 19 august, 19 decembrie, 5 și 28 noiembrie, 24 ianuarie ;
- Tion și doi fii ai săi, 1 februarie ;

- Tirs din Bitinia, 14 decembrie;
- Trancvilian preot din Roma († 288), 18 decembrie;
- Triandafil Zagoreul, noul mucenic († 1680), 8 august;
- Tribun din Roma, 30 ianuarie;
- Trifon (2), 29 septembrie, 1 februarie;
- Trivimiu din Perga-Pamfiliei, 2 martie;
- Troadie din Neocezaria Pont, 2 martie;
- Trofin (5), 21 iulie, 19 septembrie, 18 martie, 29 septembrie, 16 martie;
- Uar din Egipt, 19 octombrie;
- Urban (3), 23 iunie, 4 și 5 septembrie;
- Urpasian din Nicodimia, 9 martie;
- Ursichie, 14 august;
- Vach, 7 octombrie;
- Vach cel Nou din Palestina (sec. VIII), 15 decembrie;
- Vadim din Persia, 9 aprilie;
- Valent din Sevastia, 9 martie;
- Valentin (3), 24 oct., 24 apr., 6 iulie;
- Valerian (6), 13 septembrie, 1 iunie, 22 noiembrie, 4 mai, 21 ianuarie, 14 sept.;
- Valerie (2), 23 aprilie, 25 octombrie;
- Valeriu (2), 29 noiembrie, 9 martie;
- Varahisie din Persia, 29 martie;
- Varipsava, 10 septembrie;
- Varlaam, 19 noiembrie;
- Varsim, 24 ianuarie;
- Varula copilul din Antiohia, 18 noiembrie;
- Varvar (3), 14 mai, 6 mai (2);
- Vas, 3 ianuarie;
- Vasile (5), 25 octombrie, 28 noiembrie, 1 ianuarie, 5 iulie, 22 martie;
- Vasilid (3), 20 ian., 10 aprilie, 23 dec.;
- Vasilisc bătrînul, 29 iulie;
- Vata persul, 1 mai;
- Vatus preotul din Goția (sec. IV), 26 martie;
- Vavila, 24 ianuarie;
- Venedim din Lampsac, 18 mai;
- Venerie din Roma, 30 ianuarie;
- Vianor din Pisidia, 10 iulie;
- Victor (3), 5 aprilie, 11 noiembrie, 20 aprilie;
- Victorin (2), 5 aprilie, 18 decembrie;
- Vil, fiul Sf. Terentie, 28 octombrie;
- Virco din Goția (sec. IV), 26 martie;
- Virie, 29 iulie;
- Vit din Sicilia, 15 iunie;
- Vitalie, 28 aprilie;
- Viv monahul, 6 septembrie;
- Vivian din Sevastia, 9 martie;
- Vruhie, 27 martie;
- Vusiris, 31 decembrie;
- Zaharia, 21 octombrie;
- Zaharia noul mucenic (3), 20 ianuarie, 30 martie, 22 mai;
- Zarvil, 4 septembrie;
- Zina din Arabia († 304), 22 iunie;
- Zinon (10), 5 aprilie, 28 aprilie, 11 august, 22 august, 3 septembrie, 6 septembrie, 27 septembrie, 22 iunie, 21 septembrie, 20 aprilie;
- Zenovie ep. Egeilor, 30 octombrie;
- Zoil, 13 aprilie;
- Zosima (3), 28 septembrie, 19 iunie, 14 septembrie;
- Zotic, 31 decembrie, 23 decembrie, 20 aprilie; 22 august, 21 octombrie;
- Xantie din Sevasta, 9 martie.

ANEXA Nr. 14: Sfinte mucenițe

- Achilina din Fenicia († 303), 13 iunie;
- Achilina din Sinope († 310), 7 aprilie;
- Agapi, fiica lui Sofia, din Roma († 137), 17 septembrie;
- Agapia din Tesalonic († 304), 16 aprilie;
- Agata din Sicilia († 251), 5 februarie;
- Agatochia, 17 septembrie;
- Agatonica, sora Sf. Papii († 250), 15 octombrie;
- Agni (Agnes) romana († 304—305), 21 ianuarie;
- Agripina din Roma (sec. 3), 23 iunie;
- Alexandra împărăteasa († 303), 21 aprilie;
- Alexandra din Aminso († 310), 20 martie;
- Alexandra din Ancira-Galatia († 303), 18 iunie;
- Alla din Gotia (sec. IV), 26 martie;
- Ana (sec. III), 22 octombrie;
- Ana, 28 noiembrie;
- Ana din Gotia (sec. IV), 26 martie;
- Ana, mama Sf. Chiriac (sec. IV), 28 octombrie;
- Anastasia (4), 15 aprilie, 12 octombrie, 22 decembrie, 29 octombrie;
- Anatoli, 26 februarie;
- Andropelaghia, 6 septembrie;
- Animas din Goția (sec. IV), 26 martie;
- Anisia din Tesalonic († 298), 30 decembrie;
- Anthia, 12 octombrie;
- Antonina (2), 10, 12 iunie;
- Antuza (2), 22 februarie, 27 august;
- Arghira din C-pol, 30 aprilie;
- Arghelaia, fec. din Italia, 6 iunie;
- Ariadna din Frigia, 18 septembrie;
- Aroa, 4 iulie;
- Asclepiodota (2), 19 febr., 17 sept.;
- Atanasia (2), 31 ianuarie, 2 martie;

- Blandina din Lyon († 177), 25 iulie ;
- Caliopi, 8 iunie ;
- Calisa din Elada († 304), 16 aprilie ;
- Callista din Nicomidia († 309), 1 sept. ;
- Calodoti, 6 septembrie ;
- Capitolina din Capadocia († 304), 27 oct. ;
- Casdoas din Persia (sec. IV), 29 sept. ;
- Cecilia din Roma († 232), 22 noiembrie ;
- Cherchira, 28 aprilie ;
- Chirana din Tesi, noua muceniță († 1651), 28 februarie ;
- Chiriachi (3), 19 mai, 7 iulie, 2 noiemb. ;
- Chirienna din Tars, 1 noiembrie ;
- Claudia din Aminsă († 310), 20 martie ;
- Claudia din Ancira-Galatia, 18 mai ;
- Crescentia, 15 iunie ;
- Cristina prunca, 24 mai ;
- Cristina (Hristina), 24 iulie, 13 martie ;
- Daria, 19 martie ;
- Denahida fecioara, 20 noiembrie ;
- Doamna (2), 5 aprilie, 28 decembrie ;
- Domnina din Edesa, 4 octombrie ;
- Doroteia din Capadocia, 6 februarie ;
- Ecaterina din Alex. († 305), 25 noemb. ;
- Eleonida din Tesalonic, 28 mai ;
- Elena, sora Sf. Averchie, 26 mai ;
- Elisabeta, 22 octombrie ;
- Elpis, 17 septembrie ;
- Enata din Gaza, 10 februarie ;
- Enata din Persia, 9 iunie ;
- Epiharia din Roma, 27 septembrie ;
- Epistimi, 5 noiembrie ;
- Ermiona, 4 septembrie ;
- Erotiida din Capadocia, 27 octombrie ;
- Esia din Sicilia, 7 iunie ;
- Eudoxia, 31 ianuarie ;
- Eufimia (Evfimia), 19 noiembrie, 20 martie, 11 iunie ;
- Eufrazia (2), 18 mai, 19 ianuarie ;
- Eustația (Evstasia), 12 ianuarie ;
- Eutropia (2), 30 octombrie, 25 iunie ;
- Evantia, 11 septembrie ;
- Evdochia (2), 4 august, 1 martie ;
- Evghenia (Eugenia), 24 decembrie ;
- Eulalia, fec. din Spania, 22 august ;
- Evlampia din Nicomidia, 10 octombrie ;
- Eutalia din Sicilia, 2 martie ;
- Fainia din Ancira, 18 mai ;
- Fausta din Cizic, 6 februarie ;
- Felicia din Cartagina, 1 februarie ;
- Fevronia din Nisibi, 25 iunie ;
- Filipia, 21 aprilie ;
- Filonida din Tars, 11 octombrie ;
- Gaiani din Roma, 30 septembrie ;
- Galini din Elada, 16 septembrie ;
- Glafira din Italia, 26 septembrie ;
- Glicheria (2), 22 octombrie, 13 mai ;
- Golinduhia din Persia, 13 iulie ;
- Hariesa din Elada, 16 aprilie ;
- Harita, fec. din Roma, 1 iunie ;
- Haritina (2), 4 septembrie, 5 octombrie ;
- Hionia (2), 16 iulie, 16 aprilie ;
- Hira, 26 septembrie ;
- Hrisi, noua mucenică († 1795), 13 oct. ;
- Hrisia, fec. din Roma, 30 ianuarie ;
- Hristina (vezi Cristina) ;
- Hristodula fec., 4 decembrie ;
- Ierusalima, 26 iulie ;
- Ilaria, 19 martie ;
- Iraida din Palestina, 5 martie ;
- Irina (4), 16 aprilie (2), 18 aprilie, 5 mai ;
- Iulia (2), 18 mai, 16 iulie ;
- Iuliana (5), 20 martie, 1 noiembrie, 21 decembrie, 5 iulie, 4 martie ;
- Iuliani (2), 22 iunie, 18 august ;
- Iulita (2), 30 iulie, 15 iulie ;
- Justina, fec. din Cartagina, 2 octomb. ;
- Kaleria din Cezareia Palestinei, 7 ian. ;
- Kiriachia din Cezareia Palestinei, 7 iunie ;
- Larisa din Goția, 26 martie ;
- Leonida, 25 iunie ;
- Lidia din Roma, 28 martie ;
- Livia, 25 ianuarie ;
- Lolita, 23 iunie ;
- Lucia (4), 4 iulie, 17 septembrie, 6 iulie, 13 decembrie ;
- Ludmila din Boemia († 927), 16 sept. ;
- Malfeta, 12 octombrie ;
- Mamelta din Persia, 5 octombrie ;
- Mamina din Goția, 26 martie ;
- Manato fec., 20 octombrie ;
- Marato din Schitopole, 12 noiembrie ;
- Marcelia, 22 iulie ;
- Marcia, 27 iunie ;
- Marciana, 24 iunie ;
- Maria (4), 6 februarie, 7 ianuarie, 9 iunie, 9 august ;
- Mariamni din Persia, 9 iunie ;
- Marina, 17 iulie ;
- Masionila, 21 iunie ;
- Marta (3), 6 februarie, 9 iunie, 6 iulie ;
- Matriona (3), 20 și 27 martie, 18 mai ;
- Mavra din Tebaida, 3 mai ;
- Maxima din Singidunum, 26 martie ;
- Medula, 25 ianuarie ;
- Melhion din Marcianopolis-Tracia, 16 septembrie ;
- Meletina, 29 octombrie ;
- Minodora din Bitinia, 10 septembrie ;
- Miropi din Efes, 2 decembrie ;
- Mitrodora din Bitinia, 10 septembrie ;
- Moica din Goția, 26 martie ;
- Natalia din Nicomidia, 26 august ;
- Nemi, 31 decembrie ;
- Neonila (3), 16 ianuarie, 30 și 28 oct. ;
- Nichi (2), 25 aprilie, 16 aprilie ;
- Nimfodora din Bitinia, 10 septembrie ;

- Nunchia din Elada, 16 aprilie ;
- Olimpiodora, 31 decembrie ;
- Oreozila, 26 iulie ;
- Paladia, 24 mai ;
- Paraschevi, sora Fotiniei, 26 februarie ;
- Paraschiva cea veche din Iconium, 28 octombrie ;
- Paraschiva din Roma († 140), 26 iulie ;
- Partagapi, 2 septembrie ;
- Pelaghia (3), 25 martie, 4 mai, 8 oct. ;
- Perpetua din Cartagina, 1 februarie ;
- Petronia din Palestina, 29 septembrie ;
- Pistis, 17 septembrie ;
- Poplia diaconița din Antiohia Siriei, 9 octombrie ;
- Potamia, 7 august ;
- Potamișani din Alexandria, 7 iunie ;
- Prozdoca din Edesa, 4 octombrie ;
- Raida fec. din Egipt, 23 septembrie ;
- Ripsimia din Roma, 30 septembrie ;
- Sebastiana din Tracia, 16 septembrie ;
- Sebastiani din Marcianopole, 24 oct. ;
- Serafima din Antiohia, 29 iulie ;
- Simforoza din Italia, 18 iulie ;
- Sira din Persia, 24 august ;
- Sofia (3), 18 și 17 septembrie, 22 mai ;
- Sosana (2), 15 decembrie, 7 iunie ;
- Ștefanida din Italia, 11 noiembrie ;
- Suzana (2), 6 iunie, 11 august ;
- Tatiana fec. din Roma, 12 ianuarie ;
- Tattis din Damasc, 25 septembrie ;
- Tecla (6), 6 septembrie, 19 august, 24 septembrie, 9 iunie, 20 noiemb., 6 iunie ;
- Tecusa din Ancira, 18 mai ;
- Teis (Tea) din Gaza, 18 iulie ;
- Teoctista, 31 ianuarie ;
- Teodora (2), 5 aprilie, 16 aprilie ;
- Teodosia (5), 25 martie, 29 mai (2), 20 martie, 8 iulie ;
- Teodota (6), 3 iulie, 22 octombrie, 3 noiembrie, 29 iulie și 22 decembrie, 17 septembrie, 21 octombrie ;
- Teodotia (2), 4 iulie, 31 ianuarie ;
- Teodula din Cilicia, 5 februarie ;
- Teopisti, 20 septembrie ;
- Teotimi, 19 mai ;
- Tesalonichi din Amfipole-Macedonia, 7 noiembrie ;
- Tomaida din Alexandria, 14 aprilie ;
- Trifina din Cizic, 31 ianuarie ;
- Valentina (2), 10 februarie, 18 iulie ;
- Varis din Goția (sec. 4), 26 martie ;
- Varvara din Heliopole-Egipt, 4 dec. ;
- Vasilisa, 24 dec., 16 și 15 apr., 3 sept. ;
- Vassa, 21 august ;
- Vautha fecioara, 20 noiembrie ;
- Verina din Edesa, 4 octombrie ;
- Vevea (2), 29 ianuarie, 4 septembrie ;
- Virca din Goția (sec. IV), 26 martie ;
- Zenaida (2), 11 octombrie, 7 iunie ;
- Zevina (2), 20 octombrie, 12 noiembrie ;
- Zinovia, 30 octombrie ;
- Zoe din Roma, 18 decembrie ;
- Zoi, 2 mai ;
- Xen(a), 18 ianuarie ;

ANEXA Nr. 15: *Sfinți mărturisitori și Sinte mărturisitoare*

- Acachie, episc. Antiohiei († 250), 31 martie ;
- Akemenid persul (sec. V), 3 noiembrie ;
- Atanasie din Pavlopetra († 821), 2 feb. ;
- Barsameu, ep. Edesei (sec. II), 29 ian. ;
- Evstatie (Eustațiu), ep. în Chiul-Bitinia (sec. 9), 29 martie ;
- Gheorghe, ep. Antiohiei din Pisidia (sec. 9), 19 aprilie ;
- Gheorghe Limniotul (sec. 8), 24 august ;
- Iorest (Ilie), mitrop. Ardealului († 1657), 24 aprilie ;
- Ioan din m-rea Patalaria, 3 august ;
- Ioan din Irinopolis-Decapolia (sec. 9), 27 aprilie ;
- Isaachie Mărt. (sec. IV), cuvios, 30 mai ;
- Isichie din Adramit-Missia, 10 mai ;
- Lazăr zugravul din Caucaz († 857), 17 noiembrie ;
- Levchie din Alex. (sec. II), 20 iunie ;
- Macarie din C-pol († 830), 1 aprilie ;
- Mariamna, sora Sf. Filip (sec. I), 17 februarie ;
- Maxim din C-pol († 662), 21 ianuarie ;
- Mihail Sincelul din Ierus. († 845), 18 decembrie ;
- Naucratie Studitul († 848), 8 iunie ;
- Nichita din Cezareia, 3 aprilie ;
- Nicolae Studitul (868), 4 februarie ;
- Oprea din Săliște (Ardeal, † c. 1780), 21 octombrie ;
- Pafnutie din Egipt (sec. IV), 25 sept. ;
- Pavel, ep. Plusiadei din Bitinia († 850), 8 martie ;
- Procopie Decapolitul († 750), 27 feb. ;
- Stefan din m-rea Triglia (sec. 9), 28 martie ;
- Stefan episc. Surojiei (sec. 8), 15 dec. ;
- Tadeu Studitul din C-pol (sec. 9), 29 decembrie ;
- Talaleu din Cilicia (sec. V), 27 feb. ;
- Teodor Studitul din C-pol († 826), 11 noiembrie ;
- Teofan din Palestina († 880), 11 oct. ;
- Teofan mărt. cuvios (sec. III), 9 sept. ;
- Teofan mărt. din C-pol († 814), 12 martie ;

- Teofil de lângă Tiberiopolis (sec. 8), 10 octombrie;
 — Cuv. Teofil Mărturisit. (sec. 8), 2 oct.;

f. 129—144 v. Rugăciuni la diferite tre-

— Vlasie boariul din Cezareia Capodo-

— Visarion Sarai († 1750), 21 octombrie;

ANEXA Nr. 16: *Sfinți cuvioși (pustnici, asceți, călugări).* Pomenirea lor generală se face în simbăta lăsatului sec de brinză (vezi slujba și *Sinaxarul* din Triod).

- Acachie cel de la Scară, 7 iulie;
 — Acachie cel Nou din Athon († 1730), 12 aprilie;
 — Acachie episc. Melitinei, 17 aprilie;
 — Achepsima, 29 iunie;
 — Achepsima preotul, 3 noiembrie;
 — Afraat din Persia, 29 ianuarie;
 — Agapie din Plachidiane, 11 ianuarie;
 — Agapie din Vatopedi, 1 martie;
 — Agapit doctorul din Pecerska, 1 iunie;
 — Agapit episc. Romei, 17 aprilie;
 — Alexie omul lui D-zeu, 17 martie;
 — Alimpie din Pecerska, 17 august;
 — Alipie Stîlpticul, 26 noiembrie;
 — Alonie, 4 iunie;
 — Ammon, 10 ianuarie;
 — Amona, 10 ianuarie;
 — Ammun egipteanul, ep. de Nitria, 4 octombrie;
 — Anastasie episc. C-pol, 10 februarie;
 — Anastasie patr. Antiohiei, 20 aprilie;
 — Anastasie Sinaitul, 21 aprilie;
 — Andrei pustnicul din Egipt, 2 dec.;
 — Andronic din Antiohia Siriei, 9 oct.;
 — Anin din Calcedon, 16 martie;
 — Antim, 7 iunie;
 — Antioh din Targal-Siria, 23 februarie;
 — Antion, 26 iunie;
 — Antonie cel Mare († 356), 17 ianuarie;
 — Antonie cel Nou din Veria, 17 ianuarie;
 — Antonie din Novgorod, 3 august;
 — Antoniu, 23 februarie;
 — Anuv, purtătorul de semne, 6 iunie;
 — Anuvie mărturisitorul, 5 iunie;
 — Apollos din Heliopolis-Egipt, 25 ian.;
 — Arcadie, 26 ianuarie;
 — Areta din Pecerska, 24 octombrie;
 — Arsachie, patr. C-pol, 11 octombrie;
 — Arsenie cel Nou, 8 mai;
 — Arsenie din Latro, 13 noiembrie;
 — Asclepie, 27 februarie;
 — Atanasie cel din Aton, 5 iulie;
 — Atanasie de la Meteore, 20 aprilie;
 — Atanasie de la Pecerska, 2 decembrie;
 — Atanasie făc. de minuni, 3 iunie;
 — Atinodor, 29 decembrie;
 — Anxivie, ep. Solunului, 17 februarie;
 — Avraam din Smolensk, 21 august;
 — Avramie din Mesopotamia, 14 febr.;
 — Avramie din Rostov;
 — Baradat din Siria, 22 februarie;
 — Barsanufie, 6 februarie;
 — Benedict din Nursia, 14 martie;
 — Canid din Capadocia, 10 iunie;
 — Carion (2), 1 februarie, 24 noiembrie;
 — Castin, ep. Bizanț, 25 ianuarie;
 — Castor, 12 august;
 — Chindeu (2), 1 august, 20 februarie;
 — Chir, 9 iunie;
 — Chiriac sihastrul din Corint, 20 sept.;
 — Chiric din Apro, 27 martie;
 — Chiril, apostolul slavilor, 11 mai;
 — Chiril (2), 2 decembrie, 9 iunie;
 — Claudiu, 27 ianuarie;
 — Conon din Pentucla, 10 februarie;
 — Constantin cel din Iudei, 26 decembrie;
 — Coprie din Egipt, 9 iulie;
 — Cosma din Palestina, 1 iulie;
 — Cosma sihastrul din Faran, 3 august;
 — Cūpie din Palestina, 24 septembrie;
 — Dalmat, 3 august;
 — Damian din Esfigmenu-Atos, 23 febr.;
 — Damian din Pecersca, 5 octombrie;
 — Damian din Siria, 23 februarie;
 — Daniil din Tasios, 12 septembrie;
 — Daniil Stîlpticul din Mesopotamia, 11 decembrie;
 — David din Tesalonic, 26 iunie;
 — David din Palestina, 6 septembrie;
 — Dia din Antiohia Siriei, 19 iulie;
 — Dimitrie Basarabov (cel Nou), 27 oct.;
 — Dimitrie Schevofilaxul, 25 ianuarie;
 — Dionisie din Olimp, 24 ianuarie;
 — Dionisie din Athos, 25 iunie;
 — Dometie din Athos (2), 25 iunie, 7 aug.;
 — Donat, ep. Evriei din Epir, 30 aprilie;
 — Dorotei pustnicul din Tebaida, 16 sept.;
 — Dositèi din Gaza, 13 august;
 — Dunale Mărturisit., 17 decembrie;
 — Efrasia, episc. Ianopolei, 17 iulie;
 — Efrem, ep. de Periaslav, 28 ianuarie;
 — Efrem Sirul († 379), 28 ianuarie;
 — Eftimie cel Mare († 473), 20 ianuarie;
 — Eftimie din Athos, 9 noiembrie;
 — Eftimie cel Nou din Ivir, 13 mai;
 — Eftimie de la Susdal († 1404), 1 aprilie;
 — Eleu episcopul, 23 noiembrie;
 — Elie (Ilie), monahul din Egipt, 14 iulie;
 — Emilian monahul din Roma, 7 martie;
 — Erasm (2), 18 iunie, 24 februarie;
 — Eterie, ep. Chersonului, 7 martie;
 — Eubul, 28 februarie;
 — Eufrosin bucătarul, 11 septembrie;
 — Eustratie din Tars, 19 ianuarie;

- Eulalie ierarhul, 30 august;
- Evarest din Galatia, 26 decembrie;
- Evghenie Mărt., 19 februarie;
- Evloghie primitorul de streini, 27 aprilie;
- Evsevie (Eusebiu) pustnicul din Siria, 15 februarie;
- Evtihie (2), 27 martie, 23 august;
- Fantin din Calabria, 20 august;
- Faust, 3 august;
- Filaret cel Milostiv din Galatia, 1 dec.;
- Filipie preotul, 24 ianuarie;
- Filon, ep. Calpasiei, 24 ianuarie;
- Filotei careotul din Athos, 5 decembrie;
- Filotei din Athos, 21 octombrie;
- Flavian, 16 februarie;
- Florentie din Nursia-Italia, 23 august;
- Forvin, 4 aprilie;
- Fostirie, 5 ianuarie;
- Fotas, 6 iunie;
- Gavriil, 26 ianuarie;
- Gavriil din Ivir-Athos, 13 mai;
- Ghelasie, 31 decembrie;
- Ghenadie din Vatoped-Athos, 17 noiembrie;
- Gheorghe cel Nou, 23 martie;
- Gheorghe din Maleon, 4 aprilie;
- Gheorghe Hozevitul, 8 ianuarie;
- Gheorghe Iviritul (din Ivir), 13 mai;
- Gheorghe teoforul, 11 martie;
- Gherasim de la Iordan, 4 martie;
- Gherasim din Athos, 15 septembrie;
- Gherasim din Peloponez, 20 octombrie;
- Grigore Decapolitul, 20 noiembrie;
- Grigore din Athos (2), 6 aprilie, 7 dec.;
- Grigore din Piatra de Aur, 24 noiemb.;
- Grigore domesticul din Atos, 1 oct.;
- Grigore egum. Vologodschi, 30 sept.;
- Grigore episc. Acragandei-Sicilia, 23 noiembrie;
- Grigore episc. din Cipru, 4 martie;
- Grigore sihastrul din Nicomidia, 2 apr.;
- Grigore Sinaitul, 6 aprilie;
- Gurie arhiepisc. Cazan, 4 octombrie;
- Hariton Mărt., 28 septembrie;
- Herimon monahul, 16 august;
- Iacov (2), 27 februarie, 13 iunie;
- Iacov Mărturisit., 21 martie;
- Iacov, pustn. din Cyr, 26 noiembrie;
- Iasim, făcăt. de minuni, 4 februarie;
- Iason, episc. Damascului, 12 octombrie;
- Ieremia din Pecersca-Kiev, 5 oct.;
- Ieronim, 15 iunie;
- Ierotei din Ivir, 13 septembrie;
- Ignatie din Capadocia, 28 septembrie;
- Ignatie din Rostov, 28 mai;
- Ilarion, 6 mai;
- Ilarion cel Mare din Palestina († 372), 21 octombrie;
- Ilarion cel Nou, 28 martie;
- Ilarion egum. Dalmatului, 6 iunie;
- Ilarion preotul, 4 mai;
- Ilie, 3 noiembrie;
- Ilie din Galatia, 13 septembrie;
- Ilie făcătorul de minuni, 12 ianuarie;
- Ilie pustnicul din Egipt, 8 ianuarie;
- Ilirie din Mirsiona, 3 aprilie;
- Ioan arhiep. Novgorod, 7 septembrie;
- Ioan Cassian (romanul), 29 februarie;
- Ioan cel dela puț, 30 martie;
- Ioan Colibașul din C-pol, 15 ianuarie;
- Ioan Colovul din Sceta-Egipt, 8 noiembrie;
- Ioan Cucuzel, 1 octombrie;
- Ioan Damaschin, 4 decembrie;
- Ioan din Lavra Veche-Palestina, 19 aprilie;
- Ioan din Lico-Egipt, 6 februarie;
- Ioan din Targal-Siria, 23 februarie;
- Ioan ep. Irinopolei, 4 februarie;
- Ioan ep. Polivotului din Asia Mică, 4 decembrie;
- Ioan, fiul cuv. Ana, 13 iunie;
- Ioan din C-pol, 26 ianuarie;
- Ioan Hozevitul, 3 octombrie;
- Ioan mult-pătimitorul din Pecerska, 18 iulie;
- Ioan pustnicul din Egipt, 2 decembrie;
- Ioan pustnicul din Emesa-Siria, 21 iulie;
- Ioan de la Rila (Rilski)-Bulgaria, 19 octombrie;
- Ioan Scărarul din C-pol, 30 martie și duminica IV din post;
- Ioan Sihastrul din Palestina, 19 iunie;
- Ioan Varsanufie, ep. Damasc, 28 febr.;
- Ioan cel Mare din Bitinia († 846), 4 noiembrie;
- Ioan din Hio, 20 mai;
- Ioan din Ivir, 13 mai;
- Ioan pustnicul din Licopolis-Egipt, 27 martie;
- Iona, arhiep. Novgorod, 26 noiembrie;
- Iona mitropolit Kiev, 31 martie;
- Iona Savaitul, 21 septembrie;
- Iordan făcătorul de minuni, 2 mai;
- Iosif anahoretul, 17 iunie;
- Iosif din Hio, 20 mai;
- Iosif Sihastrul din Meteor, 20 aprilie;
- Iraclimon pustnicul din Egipt, 2 dec.;
- Isaac Sirul, 12 aprilie;
- Isaachie, 3 august;
- Isaachie din Pecerska, 14 februarie;
- Isaachie ep. de Cipru, 21 septembrie;
- Isaachie mărturisitorul, 30 mai;
- Isaia, ep. Rostov, 15 mai;
- Ischirion, 23 noiembrie;
- Isidor din Rostov, 14 mai;
- Isidor Pelusiotul, 4 februarie;

- Isihie, 6 martie;
- Isihie Horivitul, 3 octombrie;
- Isihie Mărturisitorul, 10 mai;
- Iulian din Galia, 13 iulie;
- Iulian pustnicul din Mesopot., 18 oct.;
- Iulie preotul, 21 iunie;
- Justin din Vatoped-Atos, 17 noiembrie;
- Karion din Tebaida-Egipt, 5 decembrie;
- Lampadie din Irinopolis, 5 iulie;
- Lavrentie, 10 mai;
- Lavrentie Zăvorîtul din Pecerska, 29 ianuarie;
- Lazăr, 7 noiembrie;
- Leon cel din staul, 11 iulie;
- Leon pustnicul, 1 iulie;
- Leontie din Aton, 18 iunie;
- Leontie păstorul, 18 iunie;
- Longhin din Vatoped-Aton, 17 noiemb.;
- Lot, 22 octombrie;
- Luca din Focida, 7 februarie;
- Luca din Sicilia, 6 noiembrie;
- Luca Stilpnicul din Anatolia, 19 dec.;
- Luca Triglinul, 27 decembrie;
- Macarie, 19 februarie;
- Macarie Alexandrinul, 19 ianuarie;
- Macarie de la apele galbene, 25 iulie;
- Macarie Egipteanul, 19 ianuarie;
- Macarie Romanul, 23 octombrie;
- Macedonie preotul din Fenicia, 24 ian.;
- Mal, 16 octombrie;
- Malh, 24 noiembrie;
- Mamant, 6 mai;
- Marcel egum. din Apameia-Siria, 29 decembrie;
- Marcel monahul, 5 martie;
- Marcian din Cir, 2 noiembrie;
- Marco trigleanul, 24 noiembrie;
- Marcu de la Pecerska, 29 decembrie;
- Marcu din Atena, 5 aprilie;
- Marcu mitrop. Efes, 19 ianuarie;
- Marcu pustnicul, 20 mai;
- Maron, 25 ianuarie;
- Maron din Siria, 14 februarie;
- Martin ep. Terachin, 12 noiembrie;
- Martin Tebeul, 24 martie;
- Martinian, 18 mai;
- Martinian din Efes, 4 august;
- Martinian din Palestina, 13 februarie;
- Matei din Pecerska, 5 octombrie;
- Mavsima Sirul, 23 ianuarie;
- Maxim Căvsocalivitul din Athos, 13 ianuarie;
- Meletie cel Nou, 1 septembrie;
- Meletie ep. Ciprului, 21 septembrie;
- Meletie Mărturisit., 9 februarie;
- Meletie Vasiliotul, 19 ianuarie;
- Melion preotul din Antiohia, 28 oct.;
- Metodie apostolul slavilor, 11 mai;
- Mihail Malein din Capadocia, 12 iulie;
- Mina din C-pol, 17 februarie;
- Mina monahul din Sinai, 5 ianuarie;
- Moise din Targal-Siria, 23 februarie;
- Moisi ungurul, 26 iulie;
- Nanu din Bulgaria, 23 decembrie;
- Natanail, 27 noiembrie;
- Nectarie din Bitolia, 5 decembrie;
- Nectarie din Meteora-Tesalia, 17 mai;
- Neofit de la Dochiar-Athos, 9 noiemb.;
- Nestor, 26 aprilie;
- Nestor ep. Trimitundeii-Cipru, 7 martie;
- Nestor din Pecerska, 27 octombrie;
- Nicanor, făcător de minuni, 7 august;
- Nichifor din Athos, 4 mai;
- Nichifor din Bitinia, 4 mai;
- Nichifor din C-pol, 19 aprilie;
- Nichifor din Capadocia, 23 octombrie;
- Nichita din Hio, 22 mai;
- Nichita din Pecerska, 25 ianuarie;
- Nichita Hartularie din C-pol, 3 sept.;
- Nichita pustnicul din Paflagonia, 13 octombrie;
- Nicodim Aghioritul († 1809), 14 iulie;
- Nicodim de la Tismana († 1406), 26 decembrie;
- Nicodim din Pecerska, 31 octombrie;
- Nicodim din Vatoped-Atos, 11 iulie;
- Nicolae, ep. Tesalonic, 29 noiembrie;
- Nicolae monahul, 24 decembrie;
- Nikon din Pecerska, 11 decembrie;
- Nikon din Radonej, 26 noiembrie;
- Nikon din Armenia, 26 noiembrie;
- Nifon din Athos († 1330), 14 iunie;
- Nifon ep. Novgorod, 8 aprilie;
- Nil din Athos, 12 noiembrie;
- Nil pustnicul din C-pol, 14 ianuarie;
- Nil din Rusia, 7 decembrie;
- Non, 5 decembrie;
- Olivian, 25 mai;
- Onesim din Cezareia, 24 iulie;
- Onufrie Egipt. (cel Mare), 12 iunie;
- Or monahul din Tebaida, 7 august;
- Orion din Rait, 14 ianuarie;
- Ortisie, 15 iunie;
- Pafnutie din Borob, 1 mai;
- Pafnutie, 25 septembrie;
- Pahomie, 6 mai;
- Pahomie cel Mare (Egipt), 15 mai;
- Paisie cel Mare din Egipt, 19 iunie;
- Paladie din Galatia, 28 ianuarie;
- Palamon, 12 august;
- Pamvo egipteanul, 18 iulie;
- Pancosmie, 29 noiembrie;
- Papos, 3 iunie;
- Pasarion, 11 august;
- Patapie din Teba-Egipt, 8 decembrie;
- Paternutie din Egipt, 9 iulie;
- Pavel arhiep. de Neocezareia, 23 dec.;
- Pavel cel Smerit, 4 octombrie;

- Pavel din Latron, 15 decembrie;
- Pavel ep. Corint, 27 martie;
- Pavel, 7 martie;
- Pavel Tebeul, 15 ianuarie;
- Pavel din Xiropotamis-Aton, 28 iulie;
- Pavsicachie, ep. Sinoadelor, 13 mai;
- Perget, 8 februarie;
- Petronie, 23 octombrie;
- Petru din Agreea, 13 septembrie;
- Petru din Athos, 12 iunie;
- Petru din Galatia, 1 februarie;
- Petru din Rostov, 30 iunie;
- Petru egipteanul 27 ianuarie;
- Petru făcătorul de minuni, 3 mai;
- Petru din Galatia, 9 octombrie;
- Petre patriciul, 1 iulie;
- Petre preotul, 28 noiembrie;
- Petre sihastrul, 25 noiembrie;
- Pimen cel cu multe dureri din Pecerska, 7 august;
- Pimen egipteanul (cel Mare), 27 august;
- Pimen din Galatia, 27 august;
- Pinufrie, 27 noiembrie;
- Pior, 17 iunie;
- Pitirun, 29 noiembrie;
- Platon Studitul din C-pol, 4 aprilie;
- Policarp din Pecerska, 24 iulie;
- Polivie, ep. 12 mai;
- Pople, 25 ianuarie;
- Procopie din Ustiog, 8 iulie;
- Policarp din Pecerska, 10 februarie;
- Puplie, 4 aprilie;
- Roman din Cilicia, 9 februarie;
- Solomon sihastrul, 23 ianuarie;
- Samson din Roma, primit. de străini, 27 iunie;
- Saramata, 30 august;
- Sava din Sinai, 14 ianuarie;
- Sava rusul, egumen, 3 decembrie;
- Sava cel Sfințit, 5 decembrie;
- Savatie din Solovăț-Carelia, 17 aprilie;
- Savin episc., 17 octombrie;
- Senufie, 25 martie;
- Serafim de la Sarov, 2 ianuarie;
- Serapion din Sidon, 14 mai, 21 martie;
- Serghie, 12 august;
- Serghie de la Radonej († 1392), 25 septembrie;
- Serghie Mărturisitorul, 13 mai;
- Serida din Gaza, 13 august;
- Sil, ep. în Persia, 26 noiembrie;
- Simeon, 4 aprilie;
- Simeon cel nebun pentru Hristos, 21 iulie;
- Simeon cel vechi de la Sinai, 26 ian.;
- Simeon dela Chilandar, 14 ianuarie;
- Simeon din muntele minunat (Antiohia), 24 mai;
- Simeon egum. de la Filotei-Athos, 19 aprilie;
- Simeon Metafrastul din C-pol, 9 noiembrie;
- Simeon monahul, 25 iunie;
- Simeon noul teolog, din Galatia, 11 octombrie;
- Simeon stilpnicul, 1 septembrie;
- Simon din Atos, 28 decembrie;
- Sisinie Mărturisitorul din Cizic, 23 noiembrie;
- Sisoe cel Mare (Egipt), 6 iulie;
- Sofronie de la Cioara († 1776), 21 oct.;
- Solomon, ep. Efes, 2 decembrie;
- Spiridon prescurarul din Pecerska, 31 octombrie;
- Spoe, 9 august;
- Stefan (2), 7 iunie, 12 august;
- Ștefan cel Nou (3), 9 decembrie, 28 noiembrie, 18 mai;
- Stefan din Atos, 27 februarie;
- Stefan din Plachidiane, 11 ianuarie;
- Stefan ep. de Vladimir, 27 aprilie;
- Stefan făcătorul de minuni, 31 martie;
- Stefan Savaitul, 13 iulie;
- Stefan Paflagonul, 26 noiembrie;
- Talasie, 20 mai;
- Talasie din Siria, 22 februarie;
- Teoctist din Sicilia, 4 ianuarie;
- Teoctist, 3 septembrie;
- Teodor cel nebun pentru Hristos, 25 februarie;
- Teodor cel Sfințit din Tebaida-Egipt, 16 mai;
- Teodor din Plachidiane, 11 ianuarie;
- Teodor egum. din Atos, 8 august;
- Teodor pustn. de la Iordan, 5 iunie;
- Teodor Sicheotul din Galatia, 22 apr.;
- Teodor Trihina din C-pol, 20 aprilie;
- Teodosie chinoviarhul din Capadocia, 11 ianuarie;
- Teodosie din Antiohia, 11 ianuarie;
- Teodosie din Grecia, 5 februarie;
- Teodosie egum. din Pecerska, 3 mai;
- Teodul Cipriotul, 3 decembrie;
- Teodul eparhul din C-pol, 3 decembrie;
- Teodul preotul din C-pol, 14 ianuarie;
- Teofan cel Nou din Macedonia, 19 aug.;
- Teofan din Antiohia, 10 iunie;
- Teofan din Meteore, 17 mai;
- Teofil din Atos, 8 iulie;
- Teofil din Cilicia, 23 iunie;
- Teofil mărturisitorul, 2 octombrie;
- Teofil plîngătorul din Pecerska, 29 decembrie;
- Teofil pustnicul din Egipt, 2 decembrie;
- Teona, 4 aprilie;
- Teostirict mărturisitorul, 17 martie;

- Timotei, 1 februarie ;
- Timotei din Cezareia, 27 februarie ;
- Timotei din Asia Mică, 21 februarie ;
- Tit din Pecerska, 27 februarie ;
- Tit făcătorul de minuni, 2 aprilie ;
- Titos, 26 august ;
- Toma, 10 decembrie ;
- Toma din Maleo — Grecia, 7 iulie ;
- Ulpian din Corint, 28 iunie ;
- Urban ep. de Macedonia, 29 noiembrie ;
- Varlaam, 30 mai ;
- Varlaam din Novgorod, 6 noiembrie ;
- Varlaam din Pecersca, 26 noiembrie ;
- Varuh, 21 octombrie ;
- Vasian din Siria, 10 octombrie ;
- Vasile, 1 iulie ;
- Vasile arhiep. Tesalonicului, 1 febr.
- Vasile cel nou din Asia Mică, 26 martie ;
- Varlaam din Pecerska, 11 august ;
- Vavila din Nicomidia, 28 decembrie ;
- Vendimian din Misia, 1 februarie ;
- Veniamin, 29 decembrie ;
- Veronichie, 17 iulie ;
- Viril (Chiril) ep. Cataniei, 21 martie ;
- Visarion din Egipt, 6 iunie ;
- Visarion din Larissa — Grecia, 25 septembrie ;
- Vitalie, 11 ianuarie ;
- Vitalie monahul din Egipt, 22 aprilie ;
- Vlasie din Amoreia, 31 martie ;
- Zaharia din Kiev, 24 martie ;
- Zaharia din Egipt, 5 decembrie ;
- Zevin din Siria, 23 februarie ;
- Zinon (5), 3 martie, 12 iunie, 10 februarie, 19 iunie, 30 ianuarie ;
- Zoil, 3 martie ;
- Zosima, 24 ianuarie, 4 ianuarie, 4 aprilie, 17 aprilie, 21 ianuarie, 8 iunie ;
- Xenofont din C-pol, 26 ianuarie ;

ANEXA Nr. 17: Cuvioase femei (călugărițe, pustnice, ascete)

- Ana, 13 iunie ;
- Ana care s-a numit Evfimie, 29 octombrie ;
- Ana din Levcadia — Cipru, 23 iulie ;
- Anastasia din Egina, 18 aprilie ;
- Anastasia Patriciana, 10 martie ;
- Antuza mărturisitoarea, 27 iulie ;
- Apolinaria din C-pol, 5 ianuarie ;
- Anastasia din Egipt, 18 aprilie ;
- Anastasia soția Sf. Andronic, 9 octombrie ;
- Chira din Beria — Siriei, 28 februarie ;
- Domnica din Cartagina, 8 ianuarie ;
- Efimia, 16 mai ;
- Elisabeta din C-pol, 24 aprilie ;
- Eufrosina din Cernigov, 25 septembrie ;
- Eufrosina din Poloțka, 23 mai ;
- Evstolia din Roma, 3 noiembrie ;
- Ieria, 3 iunie ;
- Irina din Capadocia, 28 iulie ;
- Irina stareța, 28 august ;
- Isidora, 1 mai ;
- Isidora din Tebaida — Egipt, 10 mai ;
- Iulita, 14 iunie ;
- Iusta, 26 aprilie ;
- Macrina, sora Sf. Vasile, 19 iulie ;
- Maria din Bitinia, 12 februarie ;
- Maria Egipteanca, 1 aprilie și Dum-nica V din Post ;
- Maria din Bereia-Siriei, 28 februarie ;
- Marta din Cilicia, 1 septembrie ;
- Matrona din Hio, 20 octombrie ;
- Matrona din Pamfilia, 9 noiembrie ;
- Melania din Roma, 8 iunie ;
- Melania Romana, 31 decembrie ;
- Nimfa, 28 februarie ;
- Olimpiada, diaconița din C-pol, 25 iulie ;
- Pansemni din Antiohia, 10 iunie ;
- Pelaghia din Antiohia, 8 octombrie ;
- Piamuna fec. din Egipt, 3 martie ;
- Platonida, diac. din Mesopotamia, 6 aprilie ;
- Sara, 13 iulie ;
- Singlitichia din Alexandria, 5 ianuarie ;
- Sofia, 4 iunie ;
- Sopatra din C-pol, 9 noiembrie ;
- Taisia din Alexandria, 8 octombrie ;
- Tatiana, 5 ianuarie ;
- Teoctista din Metimna-Lesbos, 9 noiembrie ;
- Teodora din Alexandria, 11 septembrie ;
- Teodora din Cezareea, 20 decembrie ;
- Teodora din Tesalonic, 29 august ;
- Trifonia din Cizic, 11 aprilie ;
- Xenia (Evsevia) din Roma, 24 ianuarie ;

ANEXA Nr. 18: Sfinți ierarhi (episcopi, arhiepiscopi, mitropoliți, patriarhi), care pot fi zugrăviți în altar, pe registrul inferior al pereților absidei (vezi și la Sf. Cuvioși și mucenici).

- Agapit, ep. de Sinade (Frigia), 18 feb. ;
- Agapit, ep. Romei, 17 aprilie ;
- Agaton, ep. Romei, 20 februarie ;
- Ahilie, ep. de Larisa, cuvios, 15 mai ;
- Alexandru, arhiep. Ierusalim, mucenic, 16 mai ;

- Alexandru, ep. Prusa, mucenic, 9 iunie;
- Alexandru, ep. de Roma, mucenic, 16 martie;
- Alexandru, patr. C-pol, mucenic, 30 august;
- Alexie, ep. Bitiniei, cuvios, 10 iunie;
- Alexie, mitropolitul Kievului, cuvios, 12 februarie;
- Ambrozie, ep. Milanului, 7 decembrie;
- Amfilohie, ep. de Iconiu, cuvios, 23 noiembrie;
- Anania, arhiep. Efes, cuvios, 1 dec.;
- Anastasie, arhiep. C-pol, cuvios, 10 februarie;
- Anastasie, patriarhul Antiohiei, 20 apr.;
- Anatolie, patriarh C-pol, 3 iulie;
- Andrei, arhiep. Critului, cuvios și inograful, 4 iulie;
- Antim, ep. Nicomidiei, mucenic, 3 sept.;
- Antipa, ep. Tergam mucenic, 11 apr.;
- Antipatru, ep. de Bostra, cuvios, 13 iunie;
- Antonie, arhiep. C-pol, cuvios, 12 febr.;
- Apolinarie, ep. Ravenei, cuvios, 23 iulie;
- Aprion, ep. de Cipru, cuvios, 7 febr.;
- Arcadie, ep. de Trimitunde-Cipru, cuvios, 7 martie;
- Arsenie, ep. de Cherchira-Corfu, cuvios, 19 ianuarie;
- Asterie, ep. Amasiei, mucenic, 7 aug.;
- Atanasie cel Mare, patriarhul Alexandriei, 18 ianuarie;
- Atanasie ep. Corint, cuvios, 4 mai;
- Atanasie ep. Seleuciei-Siria, mucenic, 22 august;
- Atanasie patriarh C-pol, cuvios, 28 octombrie;
- Attic, patriarh C-pol, cuvios, 8 ian.;
- Averchie, ep. de Ierapole, cuvios, 22 octombrie;
- Avramie, ep. de Arbela-Persia, mucenic, 4 februarie;
- Calinic Cernicanul, ep. Rîmnicului, cuvios, 11 aprilie;
- Calinic patriarh C-pol, 23 august;
- Calist, patriarh C-pol, cuvios, 20 iunie;
- Celestin, ep. Romei, cuvios, 8 aprilie;
- Chir, patriarh C-pol, cuvios, 8 ian.;
- Chiriac, arhiepisc. Ierusalim, mucenic, 28 octombrie;
- Chiril, patriarhul Alexandriei, cuvios, 18 ianuarie;
- Chiril, patriarh Ierusalim, cuvios, 18 martie;
- Ciprian, episc. Cartaginei, mucenic, 31 august;
- Clement, ep. Ohridei, 22 noiembrie;
- Clement, ep. Romei, mucenic, 24 noiembrie;
- Constantin patriarh C-pol, 29 iulie;
- Cosma, ep. de Calcedon, cuvios, 18 aprilie;
- Crescent, ep. de Viena în Galia, 30 iulie;
- Dimitrie al Rostovului, cuvios, 31 aug.;
- Dionisie Areopagitul, ep. Atenei, mucenic, 3 octombrie;
- Dionisie ep. Alexandriei, mucenic, 5 octombrie;
- Dionisie ep. Corintului, mucenic, 29 noiembrie;
- Dometian, ep. Melitinei, cuvios, 10 ian.;
- Dorotei ep. Tirului, mucenic, 5 iunie;
- Efrem, ep. de Cherson, mucenic, 7 martie;
- Efrem, patriarh Antiohia, cuvios, 7 martie;
- Eftimie, ep. Sardelor, mucenic, 26 dec.;
- Elefterie, ep. Ilirului, mucenic, 15 dec.;
- Elpidie, ep. de Cherson, mucenic, 7 martie;
- Emilian, ep. de Cizic, cuvios, 8 aug.;
- Epifanie, ep. de Constanța-Cipru, 12 mai;
- Ermoghen, ep. în Sicilia, cuvios, 24 noiembrie;
- Evghenie, ep. în Cherson, mucenic, 7 martie;
- Evloghie, arhiep. Alexandriei, cuvios, 13 februarie;
- Evloghie, arhiep. Antiohiei, cuvios, 13 iunie;
- Evloghie, episcopul Edesei, cuvios, 25 august;
- Evmenie (Eumeniu), ep. de Gortina-Creta, 18 septembrie;
- Evsevie (Eusebiu), ep. de Samosate, mucenic, 22 iunie;
- Evshimon, ep. de Lampsac, mărt., 14 martie;
- Evstafie, arhiep. Serbiei, cuvios, 4 ian.;
- Evtihie (Eutihie), patr. C-pol, cuvios, 6 aprilie;
- Fabiu, episcopul Romei, mucenic, 5 august;
- Filagrie, ep. în Sicilia, cuvios, 9 febr.;
- Filip, mitrop. Moscovei, mucenic, 9 ian.;
- Filogonie, ep. Antiohiei, mărt., 20 dec.;
- Firmilian, ep. Cezareei Capadociei, cuvios, 28 octombrie;
- Flavian, arhiep. de C-pol, cuvios, 16 februarie;
- Foca, episcop de Sinope, mucenic, 22 septembrie;
- Frumentiu, episcopul Etiopiei, cuvios, 30 noiembrie;

- Gavriil, arhiep. Serbiei, noul mucenic, 13 decembrie ;
- Ghenadie, patr. C-pol, cuvios, 31 aug. ;
- Gheorghe, ep. Amastridei, cuvios, 21 februarie ;
- Gheorghe, ep. de Mitilene, cuvios, 7 aprilie ;
- Gheorghe, ep. de Nicomidia, cuvios, 29 decembrie ;
- Gheorghe, patr. de C-pol, cuvios, 18 august ;
- Gherman, patr. de C-pol, cuvios, 12 mai ;
- Grighentie, episc. Etiopiei, 19 dec. ;
- Grigorie, arhiep. Alexandriei, cuvios, 5 noiembrie ;
- Grigorie de Nazianz (Teologul), arhiep. C-pol, 25 ianuarie, 30 ianuarie ;
- Grigorie Dialogul (cel Mare), episcopul Romei, 12 martie ;
- Grigorie de Nisa, 10 ianuarie ;
- Grigorie Iluminătorul, episcopul Armeniei, mărt., 30 septembrie ;
- Grigorie Palama, arhiep. Tesalonicului, cuv., 14 nov. și Dum. II din Păresimi ;
- Grigorie Taumaturgul, episc. Neocezareei Capadociei, cuvios, 17 noiembrie ;
- Iacob, episc. de Nisibe-Mesopotamia, cuvios, 31 octombrie ;
- Iacob fratele Domnului, primul episcop al Ierusalimului, 23 octombrie și prima duminică după Nașterea Domnului ;
- Ianuarie, episc. de Neapole, mucenic, 21 aprilie ;
- Ignatie Teoforul, episc. Antiohiei, mucenic, 20 decembrie ;
- Ignatie, patr. de C-pol, cuvios, 23 oct. ;
- Ioan Ajunătorul (Postitorul), patr. de C-pol, preacuvios, 2 septembrie ;
- Ioan Gură de Aur, arhiep. C-pol, 13 noiembrie, 27 și 30 ianuarie ;
- Ioan al III-lea, arhiep. C-pol, 25 aug. ;
- Ioan arhiep. Novgorodului, cuvios, 7 septembrie ;
- Ioan mitrop. Calcedonului, cuvios, 18 iulie ;
- Ioan patr. C-pol (sec. VI), cuvios, 30 august ;
- Ioan patr. Ierusalimului, cuvios, 30 martie ;
- Ioan episc. Gotiei, cuvios, 26 iunie ;
- Ioan Milostivul, patr. Alexandriei, cuvios, 12 noiembrie ;
- Ioan Tăcutul, episc. Coloniei-Armenia, cuvios, 3 decembrie ;
- Iorest (Ilie), mitrop. Transilvaniei (sec. XVII), mărt., 24 aprilie ;
- Iosif, arhiep. Tesalonicului (sec. IX), cuvios, 15 iunie ;
- Ipatie, episc. de Rufiniana, cuvios, 25 februarie ;
- Ipatie, episcop de Lidia, mucenic, 20 septembrie ;
- Ipolit, episc. Romei, mucenic, 30 ian. ;
- Iraclid (Eraclide), episcop în Cipru, mucenic, 17 septembrie ;
- Irineu, episc. de Lugdunum (Lyon), mucenic, 23 august ;
- Irineu, episc. de Sirmium, mucenic, 26 martie ;
- Juvenalie, patr. Ierusalimului, 21 iulie ;
- Leon cel Mare, episc. Romei, 18 febr. ;
- Leon episcop de Catania-Sicilia, cuvios, 20 februarie ;
- Leon episc. Niceei, mucenic, 22 ian. ;
- Leontie, arhiep. Ierusalimului, cuvios, 14 mai ;
- Libериu, episc. Romei, cuvios, 27 aug. ;
- Manuil, episc. de Adrianopole, mucenic, 22 ianuarie ;
- Marcel, episc. Romei, 7 iunie ;
- Marcelin, episc. Romei, mucenic, 7 iunie ;
- Marcian, episc. Siracuzei, cuvios, 30 octombrie ;
- Marcu, episc. de Aretusa, mucenic, 29 martie ;
- Marcu, mitrop. Efesului, cuvios, 19 ian. ;
- Martin, episc. Galiei, cuvios, 12 nov. ;
- Martin, episc. Romei, mărt., 14 aprilie ;
- Marut, episc. de Tagrit-Mesopotamia, cuvios, 16 februarie ;
- Maxim patr. C-pol, cuvios, 17 nov. ;
- Maxim, patr. Ierusalimului, mărt., 6 martie ;
- Maximilian, patr. C-pol, 21 aprilie ;
- Meletie, arhiep. Antiohiei, cuvios, 12 februarie ;
- Melito (Meliton) de Sardes în Lidia, cuvios, 30 iunie ;
- Metodie, episc. Patarei-Licia, mucenic, 20 iunie ;
- Metodie, patr. C-pol, cuvios, 14 iunie ;
- Mihail, episc. Sinadelor, mărt., 23 mai ;
- Mina, patr. de C-pol, cuvios, 25 aug. ;
- Miron, episcopul Cretei, 8 august ;
- Mitrofan, patr. de C-pol, cuvios, 4 iunie ;
- Modest, patr. Ierusalimului, cuvios, 18 decembrie ;
- Narcis (Narchis), arhiep. Ierusalimului, 7 august ;
- Nectarie, patr. C-pol, cuvios, 11 oct. ;
- Nichifor, patr. de C-pol, cuvios, 2 iunie ;
- Nichita, episc. Apoloniadei, mărt., 20 martie ;
- Nichita, episc. Calcedonului, mărt., 28 mai ;

- Nichita (Niceta), episc. de Remesiana, 22 iunie ;
- Nicolae, arhiep. Mirelor din Licia, 6 decembrie ;
- Nicolae, episc. Tesalonicului, cuvios, 29 noiembrie ;
- Nicolae, patr. de C-pol, cuvios, 16 mai ;
- Nifon, patr. de C-pol, 11 august ;
- Osie, episc. Cordovei (Spania), cuvios, 27 august ;
- Pangratie, episc. de Tauromene (Sicilia), 9 iulie ;
- Partenie, episc. de Lampsac, cuvios, 7
- Partenie, patr. de C-pol, mucenic, 24 martie ;
- Paulin, episc. de Nola (Italia), cuvios, 23 ianuarie ;
- Petru, episc. Alexandriei, mucenic, 24 noiembrie ;
- Petru, episc. Niceei, cuvios, 10 sept. ;
- Petru, episc. de Sevastia, 9 ianuarie ;
- Policarp, episc. Smirnei, mucenic, 23 februarie ;
- Polieuct, patr. de C-pol, cuvios, 5 febr. ;
- Porfirie, episc. Gazei, cuvios, 26 febr. ;
- Potamon, episc. de Heracleia (Egipt), mucenic, 16 mai ;
- Potin, episc. de Lugdunum (Lyon), mucenic, 25 iulie ;
- Proclu, patr. de C-pol, cuvios, 20 nov. ;
- Proterie, patr. Alexandriei, mucenic, 28 februarie ;
- Protoghen, episc. Cariei, cuvios, 25 august ;
- Sava cel Sfințit, arhiep. Serbiei, cuvios, 14 ianuarie ;
- Sava (Brancovici), mitrop. Transilvaniei, mărt., 24 aprilie ;
- Sarafim, episc. de Fanar, noul mucenic, 4 decembrie ;
- Serapion, episc. de Thmuis (Egipt), cuvios, 5 aprilie ;
- Serghie Mărt., patr. de C-pol, 13 mai ;
- Silvan, episc. de Emesa (Siria), mucenic, 29 ianuarie ;
- Silvan, episc. de Gaza, mucenic, 14 oct. ;
- Silvestru, episc. Romei, cuvios, 2 ian. ;
- Simeon, episc. Persiei, mucenic, 17 apr. ;
- Sinesie, episc. de Cirenaica, cuvios, 27 iunie ;
- Sisinie, patr. de C-pol, cuvios, 11 oct. ;
- Sixt, episc. Romei, mucenic, 10 august ;
- Sofronie, episc. Ciprului, mucenic, 8 decembrie ;
- Sofronie, patr. Ierusalimului, cuvios, 11 martie ;
- Spiridon, episc. Trimitundei din Cipru, cuvios, 12 decembrie ;
- Stefan, arhiep. C-pol, cuvios, 18 iulie ;
- Stefan, episc. Romei, mucenic, 3 aug. ;
- Tarasie, arhiep. C-pol, cuvios, 25 febr. ;
- Telesfor, episc. Romei, mucenic, 22 februarie ;
- Teoctist, patr. de C-pol, mărt., 20 nov. ;
- Teodor, episc. Alexandriei, mucenic, 12 septembrie ;
- Teodor, episc. de Ancira, mucenic, 3 noiembrie ;
- Teodor, episc. de Cirene, mucenic, 4 iulie ;
- Teodor, episc. Edesei, cuvios, 19 iulie ;
- Teodor, patr. de C-pol, cuvios, 27 dec. ;
- Teodot, episc. în Cipru, mucenic, 2 martie ;
- Teodot, episc. Romei, mucenic, 18 mai ;
- Teodot, episc. Efesului, cuvios, 12 oct. ;
- Teofil, episc. Nicomidiei, mărt., 8 mar. ;
- Teoqhen, episc. Pariei, mucenic, 21 ianuarie ;
- Teona (Teonas), episc. Tesalonicului, cuvios, 4 aprilie ;
- Teopempt, episc. Nicomidiei, mucenic, 5 ianuarie ;
- Terapont, episc. în Cipru, mucenic, 14 mai ;
- Terapont, episc. Sardelor, mucenic, 27 mai ;
- Tihon, episc. Amatundei, cuvios, 16 iunie ;
- Timotei, episc. Prusei, mucenic, 10 iunie ;
- Toma, patr. de C-pol, cuvios, 21 martie ;
- Trifilie, episc. în Cipru, cuvios, 13 iunie ;
- Trifon, arhiep. de C-pol, cuvios, 19 aprilie ;
- Valentin, episc. Umbriei, mucenic, 30 iulie ;
- Vars, episc. Edesei, cuvios, 15 oct. ;
- Varsanufie, episc. Damascului, cuvios, 29 februarie ;
- Varsanufie, episcop în Rusia, cuvios, 4 octombrie ;
- Vasian, episc. Laudiei (Italia), cuvios, 10 iunie ;
- Vasile, arhiep. Tesalonicului, cuvios, 1 februarie ;
- Vasile cel Mare, arhiep. Cezareei Capadociei, 1 ianuarie, 30 ianuarie ;
- Vasile, episc. Amasiei, mucenic, 26 aprilie ;
- Vasile, episc. Pariei din Misia, mărt., 12 aprilie ;
- Vasilevs, episcop în Cherson, mucenic, 7 martie ;
- Vavila, episc. Antiohiei, mucenic, 4 septembrie ;

- Vetrano (Vetranion), episc. Tomisului, cuvios, 25 ianuarie ;
- Vitalie, episc. Ravenei, mucenic, 23 iulie ;
- Vlasie, episc. Sevastiei (Capadocia), mucenic, 11 februarie ;
- Vlasie, episc. Romei, cuvios, 22 febr. ;
- Vucol, episc. Smirnei, 6 februarie ;
- Zaharia, patr. Ierusalimului, cuvios, 21 februarie ;
- Zeno (Zenon), episc. Veronei, mucenic, 12 aprilie ;
- Zosima, episc. de Babilon (Egipt), cuvios, 4 iunie ;
- Zosima, episc. Siracuzei, cuvios, 21 ianuarie ;

ANEXA Nr. 19: *Siinți imnografi și melozi (poeti bisericești)*

- Anatolie, patr. C-polului (sec. V), 3 iulie ;
- Andrei Criteanul (arhiep. în Creta, † 726), 4 iulie ;
- Arsenie, episc. de Corfu (sec. VIII—IX), 19 ianuarie ;
- Chiril, patr. Alexandriei, 18 ianuarie, 9 iunie ;
- Cosma, episcop de Maiuma (Ierusalimiteanul, sec. VIII), 12 octombrie ;
- Efrem Sirul (Sirianul), cuvios (sec. IV), 28 ianuarie ;
- Gheorghe, episc. Nicomidiei (sec. IX), 29 decembrie ;
- Gherman (Ghermano), patr. de C-pol (sec. VIII), 12 mai ;
- Ioan Cucuzel, cuvios (sec. XII), 1 oct. ;
- Ioan Damaschinul, cuvios (sec. VIII), 4 decembrie ;
- Iosif Imnograful (Scriitorul de cîntări sau Peregrinul, † 883), 4 aprilie ;
- Iosif Studitul (Mărturisitorul), episc. de Tesalonic († c. 830), 15 iulie ;
- Metodie Mărturisitorul, patr. de C-pol († 846), 14 iunie ;
- Mil, făcătorul de cîntări, cuvios, 8 mai ;
- Nicodim Aghioritul, cuvios († 1809), 14 iulie ;
- Nicolae Studitul, mărturisitor († 868), 4 februarie ;
- Proclu, patr. de C-pol (sec. V), 20 noiembrie, 24 octombrie ;
- Roman Melodul (Dulce-Cîntărețul), 1 octombrie ;
- Serghie Mărturisitorul din Ierusalim (monah, sec. IX), 13 mai ;
- Simeon cel de la Muntele Minunat, cuvios († 592), 24 mai ;
- Simeon Metafrastul din C-pol († 970), 9 noiembrie ;
- Sofronie, patr. Ierusalimului († 644), 11 martie ;
- Ștefan Savaitul sau Aghiopolitul, zis și Ștefan cel Nou, cuvios († 794), 13 iulie ;
- Teodor Studitul, mărturisitor († 826), 11 noiembrie ;
- Teofan Graptul (Mărturisitorul), mitrop. al Niceei (sec. IX), 11 octombrie.

ANEXA Nr. 20: *Sfinți militari (ostași), care se zugrăvesc de regulă pe registrul de jos al pereților naosului.*

- Agapie din Sevastia, mucenic, 2 nov. ;
- Anatolie Stratilat, mucenic († 303), 23 aprilie ;
- Andrei Stratilat, mucenic († 303—305), 19 august ;
- Andrei Stratilat (altul), mucenic, 12 iulie ;
- Corneliu sutașul (apostol din cei 70), 13 septembrie ;
- Dasius (Tasios) din Durostolum (sec. IV), mucenic, 20 noiembrie ;
- Dimitrie, izvoritorul de mir († 303), mucenic, 26 octombrie ;
- Eudoxie din Sevastia, mucenic (sec. IV), 2 noiembrie ;
- Eustatie din Ancira, mucenic († 303—305), 28 iulie ;
- Evdochim dreptul, din Capadocia (sec. IX), 31 iulie ;
- Evtihian ostașul, mucenic, 19 august ;
- Evsignie din Antiohia, mucenic (sec. IV), 5 august ;
- Gheorghe, marele mucenic, 23 aprilie ;
- Iacob Persul, mucenic († 421), 27 nov. ;
- Ieraclie ostașul, mucenic (sec. III), 22 octombrie ;
- Ioan ostașul, mucenic (sec. IV), 30 iulie ;
- Ion ostașul, 12 iunie ;
- Ion Stratilatul, mucenic (sec. II), 24 mai ;
- Longin sutașul, mucenic (sec. I), 16 oct. ;
- Lucie ostașul, mucenic, 14 august ;
- Meletie Stratilatul, mucenic (sec. II), 24 mai ;
- Mercurie, mucenic (sec. III), 24 (25) noiembrie ;
- Mina din Egipt, mucenic († 304), 11 noiembrie ;
- Nestor, mucenic († 303), 27 octombrie ;
- Porfirie Stratilatul, mucenic († 305), 25 noiembrie ;

- Protoleon Stratilatul, mucenic († 303), 23 aprilie;
- Sava Stratilat, mucenic († 272), 24 apr.;
- Sebastian Stratilatul din Roma, mucenic, 26 februarie;
- Ștefan Stratilatul, mucenic (sec. II), 24 mai;
- Teodor Stratilat din Eraclea, mucenic († 320), 8 februarie;
- Teodor Tiron din Evhaita-Pont, mucenic († 304), 17 februarie;
- Varvar ostașul, mucenic (sec. IV), 6 mai.

ANEXA Nr. 21: *Binecredincioși și Binecredincioase* (personaje importante, din istoria Bisericii, care au zile de pomenire — de obicei ziua morții — în sinaxarele ortodoxe).

- Alexandru Nevski, cneazul Rusiei († 1263), 30 august;
- Antuza din C-pol († 811), 12 aprilie;
- Antuza din Seleucia (sec. III), 22 aug.;
- Chesarie, fratele Sf. Grigorie Teologul († 369), 9 martie;
- Constantin cel Mare, împărat († 337), 21 mai;
- Domnica din Cir (sec. V), 1 martie;
- Drosida, fiica împăratului Traian (sec. II), 22 martie;
- Elena împărăteasa, mama împăratului C-tin cel Mare († 327), 21 mai;
- Evdochia, soția împăratului Teodosie II († 460), 13 august;
- Evdochim dreptul, din Capodocia (sec. IX), 31 iulie;
- Fevronia, fiica împăratului Heraclius (Iraclie, sec. VII), 28 octombrie;
- Gorgonia, sora Sf. Grigorie Teologul (sec. IV), 23 februarie;
- Irina, împărăteasa Bizanțului (sec. IX), 13 august;
- Justinian, împăratul Bizanțului († 565), 2 august;
- Leon cel Mare, împăratul Bizanțului († 474), 20 ianuarie;
- Marcian, împăratul Bizanțului († 457), 17 februarie;
- Marciana, împărat. Bizanțului, 27 ian.;
- Nona, maica Sf. Grigorie de Nazianz († 374), 5 august;
- Olga, cneaghina rusă († 969), 11 iulie;
- Pavel, doctorul, din Corint, (sec. III), 28 iunie;
- Petru vameșul (sec. VI), 22 septembrie;
- Placilla (Flacilla), împărăteasa din Bizanț (sec. IV), 14 septembrie;
- Polixenia din Spania (sec. I), 23 sept.;
- Pulcheria, împărăteasa Bizanțului († 453), 10 septembrie;
- Serghie magistratul, drept și fericit, ctitor de m-re, 28 iunie;
- Teodota, făc. de minuni (sec. IX), 21 august;
- Teodora, împ. Bizanțului († 817), 11 februarie;
- Teodosie cel Mare, împăratul Bizanțului († 395), 17 ianuarie;
- Teodosie cel Tânăr, împăratul Bizanțului († 450), 29 iulie;
- Teofana împărăteasa Bizanțului († 893), 16 decembrie;
- Vladimir, cneazul Rușilor († 1015), 15 iulie;
- Xantippi din Spania (sec. I), 23 sept.

ANEXA Nr. 22: *Sfinți români și Sfinți cu moaște la noi în Țară.*

- *Călinic Cernicanul*, ep. Rîmnicului († 1868), 11 aprilie (ierarh și cuvios), moaștele lui se păstrează în biserica Sf. Gheorghe din Mînăstirea Cernica, lângă București.
- *Dimitrie cel Nou sau Basarabov*, ale căruia Sfinte moaște se află în catedrala Patriarhală din București (sec. XIII), 27 octombrie (cuvios).
- *Filoiteia*, marea muceniță, ale căreia Sfinte moaște se află în paraclisul mînăstirii lui Neagoe din Curtea de Argeș (sec. XII), 7 decembrie;
- *Grigorie Decapolitul*, ale căruia Sfinte moaște se află la mînăstirea Bistrița din Oltenia (sec. IX), 20 noiembrie (cuvios și mărturisitor);
- *Ioan cel Nou de la Suceava* († 1332), 2 iunie (mucenic), moaștele sale se păstrează în biserica Sf. Gheorghe din mînăstirea Sf. Ioan cel Nou de la Suceava;
- *Ioan Valahul sau Românul* († 1662), 12 mai (mucenic);
- *Iorest (Ilie)*, mitropolitul Ardealului (sec. XVII), 24 aprilie (ierarh și mărturisitor);

- *Iosif cel Nou de la Partoș*, episcopul Timișoarei († 1656), 15 septembrie (cuvios și ierarh), moaștele lui se păstrează în catedrala mitrop. Banatului din Timișoara;
- *Nicodim de la Tismana*, unde se mai păstrează o parte din Sfintele sale moaște († 1406), 26 decembrie (cuvios).
- *Nifon*, patriarhul Constantinopolului († 1508), al cărui cinstit cap și mîna dreaptă se păstrează la catedrala mitropolitană din Craiova, 11 august (ierarh și cuvios);
- *Paraschiva*, cuvioasa (sec. XI), 14 octombrie, Sfintele moaște în catedrala mitrop. din Iași;
- *Oprea* (Nicolae sau Miclăuș), din Siliștea Sibiului (sec. XVIII), 21 octombrie (mărturisitor);
- *Sava (Brancoveci)*, mitrp. Ardealului (sec. XVII), 24 aprilie (ierarh și mărturisitor);
- *Serghie*, mucenic († 303—305), 7 octombrie (capul său se păstrează la catedrala mitropolitană din Craiova);
- *Sofronie de la Cioara* (ieromonah, sec. XVIII), 21 octombrie (cuvios și mărturisitor);
- *Tatiana*, muceniță († 235), 12 ianuarie (capul ei se păstrează la catedrala mitrop. din Craiova);
- *Vach*, mucenic († 303—305), 7 octombrie (capul său se păstrează la catedrala mitropolitană din Craiova);
- *Visarion Sarai*, ieromonah (sec. XVIII), 21 octombrie (cuvios și mărturisitor).

ANEXA Nr. 23: *Înțelepți păgîni și Sibila (profetese păgîne), care se zugrăvesc pe suprafața dinafară a zidurilor bisericii.*

— Anaximandru, filosof grec, sec. VI î.Hr.; — Anaximene (din Milet), filozof grec, 550—480 î. Hr.; — Apolloniu (de Tyana), filozof grec, sec. I î. Hr.; — Aristarh (de Samos), astronom grec, sec. IV—III î. Hr.; — Aristotel, filozof grec, sec. VI î. Hr.; — Chilon, unul din cei șapte înțelepți ai Greciei, sec. VI î. Hr.; — Filo (n) iudeul din Alexandria, filolog, sec. I d. Hr.; — Hermes (Ermis), zeul grec al elocvenței; — Iosif (Flaviu), istoric grec, de origine evreiască, sec. I d. Hr.; — Plato(n), filosoful grec, 428—348 î. Hr.; — Plutarh, scriitor grec, 50—125 d. Hr.; — Porfiriu, filosof grec, 234—305 d. Hr.; — Ptolemeu, astronom și geograf grec, sec. II d. Hr.; — Pythagora, filosof și matematician grec, sec. VI î. Hr.; — Seneca, filosof latin, sec. I d. Hr.; — Sibila chimerică (de la Marea Neagră);	— Sibila de la Cumae (italica); — Sibila delfica (Pythia de la Delfi) sau grecească; — Sibila europeică (europeană); — Sibila eritreică (de la Marea Roșie); — Sibila frigiană (din Frigia); — Sibila helespontică (de la Dardanele); — Sibila libiană (africană); — Sibila persică (persană); — Sibila tiburtină (italică sau romană); — Socrate, filosoful grec, sec. V î. Hr.; — Sofocle, poet tragic grec, sec. V î. Hr.; — Solo (n) Atenianul, înțeleptul și legiuitorul, 640—558 a. Hr.; — Thucydide, istoric grec, sec. V î. Hr.; — Thulis, împărat al Egiptului (nume diformat); — Valaam astronomul (vrăjitorul), vezi cartea Numeri cap. XXII și urm. (trecut la proorocii V. Testament, anexa nr. 5); — Vulisis, împărat al Egiptului (nume diformat).

Pr. Prof. ENE BRANIȘTE

ALȚI CLERICI MUSCELENI PARTICIPANȚI LA REVOLUȚIA DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ DIN 1848

Arătăm cu altă ocazie că la revoluția din Muntenia din anul 1848 n-a participat numai preotul din Celei, Radu Șapcă și preotul Neagu, cum scrie N. Iorga¹, ci multe fețe bisericești între care *ieromonahii Meletie și Ilarion*, care slujeau chiar la Mănăstirea Negru-Vodă din Cîmpulung-Muscel².

Recent, cercetînd arhiva protoieriei din orașul Cîmpulung-Muscel am descoperit alți doi clerici musceleni care au participat la Revoluția din 1848 și anume: *Evghenie monahul ce-i zice și Zugravul și preotul Nicolae din satul Ciocănești*, plasa Podgoria, jud. Muscel.

La revoluția din Țara Românească din 1848 au luat parte numai fețe bisericești, alături de orășeni, țărani și clerici.

Din Cîmpulung Muscel menționăm și pe următorii: pictorul Ion D. Negulici, Constantin D. Aricescu, Constantin Brezoianu, Dumitru Jianu, frații Rucăreanu și D. Urianu³.

Dar trădarea boierimii reacționare a dus la înăbușirea revoluției, iar conducătorii au fost arestați și surghinuiți peste graniță, în frunte cu N. Bălcescu, Fuad Efendi, comisarul împărațesc otoman ocupînd Bucureștiul cu oștile sale, a dizolvat locotenința domnească, formată din membrii fostului guvern provizoriu: Heliade Rădulescu, Nicolae Golescu și Cristian Tell și a numit în locul ei pe caimacamul Constantin Cantacuzino, reprezentantul boierimii reacționare. Acesta a început prigoana împotriva celor ce participaseră la revoluție⁴.

Autoritate superioară bisericească a fost îndemnată să ia măsuri pentru prinderea și predarea clericilor care participaseră la revoluție.

În acest scop, mitropolitul Neofit poruncise, fiind obligat de împrejurări «...cătrecuție toti cucernicii protopopi și către mănăstirile și chinoviile din Prințipat ca să nu îndrăznească cinevași a primi pă vreunul din fețele bisericești streine a se pripăși pe undevași...»⁵. Ceruse să i se trimită *un tabel nominal*, în care să fie menționați

1. N. Iorga, *Istoria Românilor, vol. IX, Unificatorii*, București, 1938, Tipografia «Datina Românească»-Vălenii de Munte, p. 399, v. p. 151 și 171.

2. Octavian Mărculescu, *Participarea unor clerici ai Mănăstirii Negru-Vodă din Cîmpulung-Muscel la Revoluția din 1848*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVIII (1970), nr. 1-2, p. 216-224.

3. *Ibidem*, p. 221, v. anexa, nr. 3, unde sînt trecute numele revoluționarilor și textul jurămîntului depus pe noua Constituție.

4. N. Iorga, *op. cit.*, vol. IX, p. 155-180 ; *Istoria României*, vol. IV, Editura Academiei, p. 79-112.

5. Arhiva protoieriei din orașul Cîmpulung-Muscel, *Dosar nr. 8, v. Doc. nr. 178* din 1 ianuarie 1849 trimis de Neofit Mitropolitul Ungrovlahiei Cucernicului Protopop Nicolae Sache-larie al plășilor Plaiurile și Podgoria, jud. Muscel (Anexa I).

«...cîți din fețele bisericești va fi luat parte la acea revoluție...»⁶. Deducem aceasta întrucît, mitropolitul Neofit împuta protopopului Nicolae din Cîmpulung-Muscel că: «...prin răspunsul ce ai întors la întrebarea ce ți s-au făcut pentru cîți din fețele bisericești va fi luat parte la acea revoluție, nu arăți nimic pentru pomenitul preot Nicolae...»⁷ ce luase parte la Revoluția din 1848.

Mai mult, mitropolitul era informat de Departamentul din Lăuntru pentru depistarea preoților ce susținuseră Revoluția. Așa se explică faptul că prin *Porunca nr. 178* din 1 ianuarie 1849 face cunoscut «Cucernicului protopop Nicolae Sachelarie al Plășii Plaiurile și Podgoria, jud. Muscel că între fețele bisericești care au fost amestecați luînd parte lucrătoare la turburările trecutei răzvrătiri revoluționare (a) fost și unul Evghenie Monahul ce-i zice și Zugravul, (care) îndată după intrarea împărăteștilor oștiri în prințipat, s-au făcut nevăzut, și cu toate că de atunci s-au dat poruncile noastre către toți cucernicii protopopi și către mînăstirile și chino-viile din prințipat că să nu îndrăznească a primi pe vreunul din fețele bisericești streine (sau) a se pripăși pe undevași și să-i trimită la Sfînta Mitropolie...»⁸.

Fiindcă mitropolitul nu primise nici o înștiințare în cuprinsul aceleiași porunci, cere protopopului Nicolae Sachelarie să cerceteze «cu scumpătate și oriunde se va afla (Evghenie Monahul) să se ridice și cu într-adins bună pază să se trimită aici la Sfînta Mitropolie, cunoscînd cu încredințare că dacă se va dovedi spre dînsul sau pentru alții că au fost îngăduiți în cuprinsul plășii cucernicieii tale... vei lua deopotrivă parte și Cucernicia ta la învinovățirea ce se va face aceluia»⁹.

Protopopul Nicolae Sachelarie, temîndu-se de amenințarea forului superior raportează Prea Sfinției Tale Părintelui Mitropolit arătînd că, încă de la primirea poruncilor cu numerele 2354 și 2724 referitor la monahul Evghenie ce-i zice și Zugravu poprit prin porunca nr. 178 «...a stăruit cu tot dinadinsul și cu destulă luare aminte să-l dovedească, însă n-a stat în putință de a-l găsi precum s-au supus la cunoștință Prea Sfinției Voastre prin raportul nr. 127 de la 30 decembrie acel an»¹⁰. Totodată îl asigură că se va îngriji «ca să-l dovedească»¹¹.

De asemenea, la Revoluția din 1848 din Muntenia luase parte și «...preotul Nicolae din satul Ciocănești, plasa Podgoria, jud. Muscel. Acesta fusese închis în arestul Văcărești, pentru că a luat parte la revoluția trecută...»¹².

Din titlul Dosarului nr.8, Anul 1849, aflăm că monahul Evghenie și preotul Nicolae din satul Ciocănești erau vinovați pentru că «fețele bisericești au luat parte la lucrarea Constituției». Cu alte cuvinte, sus-numiții clerici au fost de față la citirea *Proclamației de la Islaz* (care cuprindea și un proiect de Constituție) și pînă la 15 septembrie 1848, cînd revoluția fusese înăbușită, după ce dăinuise trei luni.

6. Arhiva protoieriei din orașul Cîmpulung-Muscel, *Porunca Mitropolitului Neofit către Protopopul Nicolae*, nr. 1847 din 16 mai 1849 (Anexa III).

7. *Ibidem*.

8. Arhiva protoieriei din orașul Cîmpulung-Muscel, *Doc. citat nr. 178* din 1 ianuarie 1849 (Anexa I).

9. *Ibidem*.

10. Arhiva Protoieriei din orașul Cîmpulung-Muscel, *Raport Prea Sfinției Sale Părintelui Mitropolit Nr. 17* din 6 februarie 1849 (Anexa II).

11. *Ibidem*.

12. Arhiva protoieriei din orașul Cîmpulung-Muscel, v. *Porunca Mitropolitului Neofit către Protopopul Nicolae*, Nr. 1847 din 16 mai 1849.

La 15 septembrie 1848, un corp de armată rus comandat de generalul țarist Luders intră în Muntenia și ocupă jumătate din București, în raza căruia se afla și închisoarea Văcărești; în cealaltă jumătate a Capitalei porunca comisarului turc Fuad-Efendi¹³. «Excelența sa Dl. General Luders pă temeiu chezașiei dată de preotul Nicolae din satul Ciocănești... s-au slobozit de sub arestul Văcărești...»¹⁴.

Departamentul Treburilor din Lăuntru, cu adresa nr. 3289 din 22 Martie 1849, înștiințează Mitropolia Munteniei că generalul Luders a pus în libertate pe sus-numitul preot. Mitropolitul Neofit cu adresa, nr. 1847 din 16 mai 1849 poruncește protopopului Nicolae Sachelarie ca preotul Nicolae din satul Ciocănești «...să nu fie cu nici un chip slobod a sluji cele preotești, ca să fie poprit pînă la a doua poruncă...»¹⁵.

În concluzie, *Evghenie monahul* ce-i zice și *Zugravul* după înăbușirea Revoluției din Muntenia «se făcuse nevăzut», probabil se stabilise în Transilvania. Iar preotul Nicolae din satul Ciocănești, plasa Podgoria, bănuim că ulterior i s-a ridicat oprirea și a putut sluji în biserică.

Iată deci alte două fețe bisericești, doi patrioți, care participînd la Revoluția din Muntenia din 1848, au făcut cinste clerului luminat, din acea epocă de profunde transformări sociale.

OCTAVIAN MĂRCULESCU

A N E X E :

I

Dosarul nr. 8, anul 1849, luna ... Înregistrat la Nr. 357

Pentru fețele bisericești care au luat parte la lucrarea Constituției (din anul 1848).
Neofit, cu mila lui Dumnézeu Arhiepiscop și Mitropolit al Ungrovlahiei
Cucernicului Protopop Nicolae Sachelarie al Plășilor

Plaiurile și Podgoria jud. Muscel

Între fețele bisericești cari au fost amestecați luînd parte la turburările trecutei răzvrătiri revoluționare, fiind fost și unu *Evghenie Monahul* ce i se zice și *Zugravul*, el îndată după intrarea împărăteștilor oștiri în prințipat, s-au făcut nevăzut, și cu toate că de atunci s-au dat poruncile noastre către toți cucernicii protopopi și către mînăstirile și chinoviile din prințipat, ca să nu îndrăznească cinevași a primi pă vreunul din fețele bisericești streine a se pripăși pă undevași, ci pe unii ca aceia să-i prinză și să-i trimită la Sfînta Mitropolie, dar pentru numitul de mai sus neprimindu-să pînă acum vreo știință de undevași, scriem că aceasta cucernicieii tale ca să se ia cele mai de aproape măsuri, cercetîndu-se cu scumpătate și oriunde să va afla să se ridice și cu într-adins bună pază să se trimită aici la Sfînta Mitropolie, cunoscînd cu încredințare că dacă prin alte mijloace să va dovedi despre dînsul sau pentru alții, că au fost primiți și îngăduiți în cuprinsul plășii cucernicieii tale și s-au iconomisit cu tănuire, vei lua de o potrivă parte și Cucernicia ta la învinovățirea ce să va face acelaia.

(ss) Indescifrabil.

Anul 1849 luna ianuarie 1 nr. 178.

13. N. Iorga, *op. cit.*, vol. IX, p. 177—180.

14. Arhiva protoleriei din orașul Cîmpulung Muscel, *Doc. citat*, Nr. 1847 din 16 mai 1849 (Anexa III). 15. *Ibidem*.

II

Raportul Prea Sfinției Sale Părintelui Mitropolit*Nr. 17, anul 1849 februarie 6.*

Pentru monahul Evghenie ce-i zice și Zugravu poprit prin porunca nr. 178 Protopopia încă de la primirea celor cu numerele 2354 și 2724 din anul trecut a stărut cu tot dinadinsul și cu destulă luare aminte ca să-l dovedească prin preajmă de loc din cuprinderea acestei despărțiri și n-a stat în putință a-l găsi precum s-au supus la cunoștință Prea Sfinției Voastre prin Raportul nr. 127 de la 30 Decembrie-acei an. Precum și în urma aceștia arăt că ne vom îngriji ca să-l dovedească.

(fără semnătura cuiva)..

III

Porunca Mitropolitului Neofit către Protopopul Nicolae*Nr. 1847, din 16 mai, 1849.*

La 22 ale trecutei luni Martie de către cinstitul Departament al Treburilor din Lăuntru prin adresa cu nr. 3289 urmat după decretul Cinst. Căimăcămii cu nr. 1229, ni s-au făcut cunoscut că înalt Excelența sa Dl. General Luders pă temeul chezășiei dată de preotul Nicolae de la satul Ciocărești dintr-acea plasă, s-au slobozit de sub arestul Văcărești, unde au fost închis pentru cuvânt că au luat parte la revoluția trecută, și fiindcă pomenitul preot urmează să se fi întors la urma sa, poruncim Cucerniciei tale ca să nu fie cu nici un chip slobod a sluji cele preoțești, ci să fie poprit pînă la a doua poruncă, tot deodată facem băgare de seamă că, cucernicia ta prin răspunsul ce ai întors la întrebarea ce ți s-au făcut pentru cîți din fețele bisericesti va fi luat parte la acea revoluție, nu arăți nimic pentru pomenitul preot Nicolae și o asemenea umare din parte-ți, de va fi săvîrșită cu precugetare ca să tănuiești pe vinovat, apoi te socotești de o potrivă vinovat.

(ss) Indescifrabil

MANUSCRISE ROMÂNEȘTI ȘI SLAVE ÎN BIBLIOTECA EPISCOPIEI ORTODOXE ROMÂNE A ORADIEI

În Biblioteca Episcopiei din Oradea se păstrează 16 mss datînd din sec. XVI—XVIII, în afară de cele ce se vor fi pierdut. Prezentăm mai jos ms, în majoritate scrise în limba română cu caractere chirilice. Numai la cele slave, vom specifica «scris în l. slavă». În expunere, peste tot, vom folosi transliterația, ex. $\alpha = o$, $\lambda = e$, $\omega = o$, $s = dz$ etc. La documentația unei probleme, vom folosi exemple în textul original.

Importanța acestor ms se vedește din activitatea prodigioasă a copiștilor și din însemnările făcute pe ele, fie de copiști, fie de alte persoane în decursul timpului. Din ele putem cunoaște limba română în acea epocă și particularitățile ei; stările sociale cu tot convoiul de neajunsuri, ca: pustietate, bejenie etc; starea religios-morală și culturală a epocii. Deși românii ardeleni iobagi au avut mult de suferit, totuși nu și-au pierdut credința strămoșească, la care țineau cu cea mai mare sfințenie. Aici, în Ardeal, pe lângă copiștii localnici, au venit copiști și din alte ținuturi românești, unde s-au scris cărți de cult pentru bisericile românilor ortodocși și unde se pregăteau preoți și se organizau școli pentru copiști etc.

Manuscrisele au, în general, o însemnătate covârșitoare pentru cultura poporului nostru.

1. — <Moliftenic>. — 1700. Hîrtie. Cota nr. 30. Inițial, ms. a fost numerotat în file, purtînd signatura pe restavul de sus, în partea dreaptă a filei. În prezent are 356 f. prinse în caiete a 8 file. De la începutul ms lipsesc 14 f., iar de la sfîrșit — cîteva; există și file rupte, de ex. f. 17, 23, 370, ș.a. Suprafața scrisă: 135×110 mm, cu 17 rînduri pe pagină.

Cuprinsul :

f. 16 «Slujba Sfîntului Botez».
f. 33—41. Rugăciuni la diferite trebuințe.
f. 42—70. «Rînduiala cununiei».
f. 70 v. «Rînduiala la ispovedanie».
f. 84. «Rînduiala Sfîntului Maslu»
f. 136—198. «Rînduiala îngropării la oameni morți».
f. 198 v. «Rînduiala părăstasului».
f. 208—244 v. «Rînduiala osfeșceniei la Bojoiavlenie și în prima zi a lunii august».
f. 247 v. «Slujba la Rusalii».
f. 270—321 v. «Învățătură», «Iertăciuni», «Cazanie la morți».
f. 321—347. «Evangheliile Învierii», «Evanghelia lui Lazăr» și alte Evanghelii.

f. 248—370. Molitfe la diferite trebuințe.
f. 32 v. — albă Filele 319 și 320 au fost scrise de o altă mîină. Fila 370 este deteriorată.

f. 245. Postfață : «Această os(via)șscenia au cumpărato Giurgo și cu soțusău Măria. și au dato pomană să-i fie drept sufletul părinților. în mîna lui Popa Mihoc6 din Răbăgani. și care preot va ceti pre dănsa. să pomenească aceste nume. Flore, Pătru, Mărinica, Anuța, Floria, Mihei, Crăciun, Ion, Varbure. și tot rodul lor, pomenește-i Doamne întru Împărăția Ta.

Pocol, Gavril, Ilona și Petca.

Scris-am eu dascălul Vasilie Sturze-Moldoveanul în Răbăgani. 1700, iunie 28 zile» (Planșa 1)

† А҃чи҃тѣ сѣщѣнїѣ а҃х҃ і҃с҃х҃ г҃в҃рѣ
по ч҃дѣць. шн҃с҃г҃оцѣвѣх҃ мѣрїѣ.
шн҃а҃х҃ а҃г҃г҃о По мѣнѣ сѣн҃сѣе а҃н҃рѣ
тѣ с҃х҃ фл҃г҃г҃ѣ пѣр҃н҃цѣло. р҃мѣнѣ
лх҃н Попѣ мн҃х҃оѣ а҃н҃ рѣдѣт҃ сѣн҃н.
шн҃с҃г҃арѣ прѣсѣтѣ вѣч҃стн прѣдѣн҃
сѣ. сѣпомѣнѣтѣ сѣвѣ а҃ч҃тѣ нѣмѣ.

флорѣ. мѣрїѣ. сѣн҃сѣа. б҃р҃г҃мїѣ. б҃лнїѣ.
пѣт҃рѣ. Пѣт҃рѣ. тѣр҃нїѣ. сѣн҃сѣа.
флорѣ. мн҃х҃аѣ. і҃г҃р҃н҃тѣ. І҃с҃. сѣн҃
с҃х҃рѣ. шн҃л҃отѣ рѣдѣ ло. помѣнѣ
щѣн҃ д҃мнѣ рѣдѣ пѣр҃н҃цѣтѣ

Пог҃о сѣв҃рнѣ. І҃лопѣ. шн҃Пѣт҃рѣ

Сн҃рнѣ сѣдѣннѣ вѣсннѣ сѣдѣтѣ. по

рѣдѣтѣ. сѣ. рѣ. шн҃. рѣ.

În ms mai există însemnări, dar fără importanță istorică.

Elemente decorative puține; regulile tipiconale, unele titluri și inițiale sînt scrise cu roșu. S-au desenat două-trei frontispicii simple. Hîrtia e simplă, spongioasă, de culoare gălbuie, legătura veche, scoarțele lipsesc; caligrafia potrivită, scriere uncială.

Ms a fost scris de dascălul Vasile Sturze-Moldoveanu, în Răbăgani jud. Bihor, la 1700. El nu e cunoscut cercetătorilor și ms n-a fost publicat.

II. — <Molitifelnic>. — 1720. Hîrtie. Cota nr. 24 Ms a fost numerotat în file, cu semnatura pe restavul de sus la dreapta filei. În prezent are 293 f. în loc de 327 cît a avut inițial, restul lipsește. Filele sînt prinse în caiete a cîte 8 f. Suprafața scrisă: 140x100 mm, cu 17 rînduri pe pagină.

Cuprinsul :

f. 1—10. «Rînduiala Sf. Botez».
 f. 11—21 v. Rugăciuni la diferite trebuințe.
 f. 21 v. «Rînduiala logodnei»
 f. 25. «Rînduiala cununiei».
 f. 44 v. Pe restavul din stînga și de jos s-a însemnat: «Vestire am făcutu dekem. 26 de zile».
 f. 44 v. «Cununia a doua».
 f. 53. «Rînduiala ispovedaniei».
 f. 70. «Începutul Maslului ce se zice sfințirea oloiului».
 f. 129—144 v. Rugăciuni la diferite trebuințe.
 f. 145. «Rînduiala îngropării la omul mort».
 f. 184 v. «Prohodul la Paști».
 f. 199—231 v. Rugăciuni și slujbe la diferite trebuințe, ca: Slujba parastasilui, Rînduiala osfiașceniei la Bogoiavlenie etc.

f. 232—293. Rugăciuni și ierurgii la diferite trebuințe, ca: Rînduiala la sfințirea apei în luna august, întăia zi; Rînduiala la blagoslovenia casei noi; Slujba la Rusalii seara; Rînduiala Panaghiei; Molifta la Paști ș.a.

f. 231 v. Pagina se termină cu aliniatul :

«Pisal mnogogrešni Vasilie Sturze Moldoveanu, roc bojii 1720, meseața act. 23, pisau Katiglet». (A scris mulpăcătosul Vasilie Sturze Moldoveanu, anul Domnului 1720, luna octombrie 23. A scris la Cotiglet).

f. 46 v. Însemnare: «Feurarie ploe mare».

f. 293. Scrise 12 rînduri, restul alb, pe care copistul, după semnele de sfîrșitul rugăciunii, a scris, «eu Toder» și mai jos cu roșu: «molitfa».

Filele: 243—244, 250—255, 258—293 par a fi scrise de o altă mînă, probabil de acel Toader.

Ms e sărac în elemente decorative, frontispiciile aproape lipsesc; majoritatea titlurilor cu litera la fel ca cea din text — afară de cîteva cu litera înaltă de 10 mm, inițiale mici. Caligrafia frumoasă, scriere uncială. Regulile tipiconale, unele inițiale și titlurile sînt scrise cu roșu. Hîrtia este groasă, gălbuie și puțin spongioasă. Legătura veche, scoarțele lipsesc.

Ms a fost scris de Vasile Sturze Moldoveanu la 1720, în Cotiglet j. Bihor.

Ms n-a fost publicat și nu este cunoscut cercetătorilor.

Am prezentat mai sus două Molitifelnice alcătuite de Vasile Sturze Moldoveanu. Probabil că nu în zadar și-a părăsit el Moldova și pe moldovenii săi dragi, trecînd în Ardeal, unde și-a desfășurat activitatea de dascăl de biserică și de copist, printre românii ardeleni iobași. El auzise, desigur, apoi chiar a și văzut suferințele ardelenilor oprimați de alte naționalități, de alte credințe. Dorul, dragostea sa față de frați, l-a făcut să umble, să pribegească prin satele ardeleni, în care și-a desfășurat activitatea.

Dascălul Vasile a fost cel mai fecund copist al epocii sale, scriind între altele, un Molitfelnic (1698), — Liturghier (1700), — Molitfelnic (1700) prezentat de noi sub nr. 1 (toate acestea au fost scrise în com. Răbăgani j. Bihor). Alt Molitfelnic (1720) — prezentat — nr. 2 (scris în Cotiglet lângă Beiuș) ș. a.

Situația Transilvaniei era tulbure. Între 1705—1708, țara a trecut de sub o stăpânire sub alta, din mîna curuților în mîna imperialilor; luptele aduceau unora sau altor victoria, pînă la înăbușirea răscoalei curuților. Zbuciumările și frămîntările erau neîntreprupte; fuga a luat proporții de masă, haiducia a devenit o formă de luptă deosebit de răspîdită¹.

În mijlocul acestor frămîntări, dascălul Vasile, trăitor pe acele meleaguri în acele vremuri, a scris în prefața unui manuscris: «Pravila la Sf. Părinți despre cele 7 taine», scrisă în Sîntandrei de lângă Timișoara, în 1708, în care subliniază: «Și am scris în satul Sîntandruș... și era mare răotate în Ardeal și la Crișul Negru și în Cîmpia Giulei că era pustie toată. Și eu dascălul Sturze încă am fugit... leat 1708, iunie 22»².

Dascălul Vasile Moldoveanul a remarcat starea deplorabilă a românilor iobagi din Transilvania, din acele vremuri.

III. — <Molitfelnic>. — Sec. XVI. Hîrtie. Cota nr. 26. Inițial, ms a fost nume-rotat în file, purtînd signatura pe restavul de sus, în partea dreaptă. În prezent, ms are 147 file, prinse în caiete a cîte 8 file. Suprafața scrisă: 135×100 mm, cu 17 rînduri pe pagină.

Cuprinsul :

f. 16—36 v. «Rânduiala botezului».	f. 125. «Rânduiala la odosfeșteniia : în luna lui august : întîia zi».
f. 36 v—51 v. «Rânduiala cununiei după isprăvirea dumnezeiaștii Liturghii».	f. 143—148 v. Rugăciuni.
f. 52—58. «Rânduiala: cununiei a doua».	f. 148 v. «Prăstaiia Bogorodițe pomoga nam6 pravoslavnim6 hristianam6 i spasă nas6» (Preasfîntă Născătoare de Dumnezeu ajută nouă creștinilor ortodocși și ne mîntuiește pe noi).
f. 58 v—67 v. Rugăciuni.	f. 149. «Rânduiala ispovedaniei».
f. 68. «Începutul provodului (prohodului) la om6 miren6;»	f. 162. «Rânduiala la temeliia besăricii».
f. 92 v. «Rânduiala îngropării pruncilor mici».	
f. 102. Rugăciuni.	
f. 105. «Rânduiala la odosfeșteniia (sfințirea apei) în ziua de apă Botăză».	

Din ms, la început, lipsesc 15 f., din f. 6 se păstrează numai un mic colț la cotorul cărții în partea de sus a filei, restul ruptă, și de la sfîrșitul ms lipsesc file. Din f. 162 se păstrează doar partea de sus a f. de 70 mm, iar din 5 f. — numai mici resturi la cotorul cărții, restul filelor rupte. Între f. 98—102 — file tăiate.

Ms e sărac în elemente decorative, avînd inițiale mici cu înălțimea de 10 mm, în titluri — de 8 mm și în text — de 4 mm. Copistul a desenat trei frontispicii simple (f. 68, 105, 125). Ca semne de punctuație a folosit sporadic două puncte și un punct, semne diacritice puțin. Regulile tipiconale, titlurile, inițialele sînt scrise cu roșu. Ms e scris de o singură mînă, în semiuncială. Legătura veche în lemn și piele de culoarea maro închis, avînd imprimate elemente decorative florale, încadrate de linii, iar în centrul primei scoarțe — o cruce încadrată într-un romb.

1. Cf. Acad. Constantin Daicoviciu ș.a., *Din Istoria Transilvaniei*, I, 1960, Ed. Ac. R. P. R., p. 228 ș. a.

2. Cf. Dr. Șt. Lupșa, *Istoria bisericească a românilor bihoreni*, Oradea, 1935, p. 26.

Filigran: Coroană (f. 108, 109, 113, 131).

Avînd în vedere că în ms, copistul a folosit ca semne de punctuație două puncte (:); arhaisme ca: Începutul provodului, ispovedanie, Domnitoriule doamne, adosfištenia, blagosloven Bog nan (nu «naș»), Prăstaiia Bogorodite pomoga nam ș. a., filigranul, toate acestea ne îndreptătesc a crede că manuscrisul a putut fi alcătuit în sec. al XVI-lea, în Banat, avînd influențe sîrbești.

Ms nu este cunoscut cercetătorilor și n-a fost publicat.

IV. — <Evhologhion> [Molitfelnic]. —1705. Hîrtie. Cota nr. 29. Inițial, ms a fost numerotat în file, purtînd signatura pe restavul de sus în partea dreaptă a filei. În prezent are 312 f., prinse în caiete a cîte 8 f., primele 2 f. au fost completate și adăugate ulterior. Suprafața scrisă 145×110 mm, cu 16 rînduri pe pagină, iar filele 296—310 nr au fost scrise și adăugate ulterior.

Cuprinsul :

f. 6. «Rînduiala botezului».
f. 1 și 31—37. Rugăciuni la diferite trebuințe.
f. 37—65. «Rînduiala cununiei».
f. 65. «Rînduiala mărturisirii».
f. 77. «Rînduiala Maslului».
f. 128—132. Rugăciuni la diferite trebuințe.
f. 141—192. «Rînduiala îngropării».
f. 202—236. «Rînduiala sfințirii apei».
f. 239. «Rînduiala la Pogorîrea Duhului Sfînt».
f. 258. «Rînduiala parastasului».

f. 262—283 v. Rugăciuni la diferite trebuințe.
f. 284. Evanghelii și Apostoli la morți.
f. 295. Cuprinsul.
f. 296—310. Rugăciuni la diferite trebuințe.

Postfața: Scris-am eu smeritul între preoți popa Florea din Giosani. această sfîntă carte, anume Molitfelnic. și mă rog cititori pre dănsa cetînd pre noi po(a)te... și ce oiu fi greșit nu blestemareț — ce aruncați blestemul pre... și fiți sănătoși. (rok (— anul) 1706. ian. 18).

Ms e lipsit de elemente decorative, la început are un frontispiciu simplu; regulile tipiconale, unele titluri și inițiale sînt scrise cu roșu. Caligrafia simplă, scriere uncială, hîrtia de calitate inferioară, gălbuie și spongioasă. Legătura veche în lemn și piele de culoare maro închis (deteriorată); pe care au fost imprimate elemente decorative, cîndva a avut și două închizători. În ms sînt multe file volante.

Ms a fost scris de popa Florea din Giosani, j. Bihor, la 1705. El nu e cunoscut cercetătorilor și ms n-a fost publicat.

V. — <Molitfelnic>. —1758—1760, iunie 16. Hîrtie. Cota nr. 25. Inițial, ms n-a fost numerotat, în prezent are 213 f. prinse în caiete a cîte 8 f. Din ms lipsesc file atît de la începutul cărții, cît și de la sfîrșitul ei. Suprafața scrisă: 160×120 mm, cu 16—18 rînduri pe pagină. Ms a fost scris de o singură mînă.

Cuprinsul :

f. 1—23 v. «Rănduiala botezului».
f. 24. «Rugăciune ce se citește după 40 de zile».
f. 30. «Rănduiala ispovedaniei».
f. 38. «Rănduiala cununiei».
f. 51 v. «Rănduiala cununiei a doua».
f. 61 «Rănduiala Sfîntului Maslu».
f. 101. «Rănduiala osfiașteniei celei mici».
f. 114 v. «Rănduiala osfiașteniei la Botezul Domnului nostru Is. Hs.».

f. 130 v—157 v. Rugăciuni și slujbe la diferite trebuințe.

f. 159—213. Diferite ierurgii, ca: Rînduiala pogrebaniei pruncilor celor mici; Rănduiala îngropării oamenilor mireni; Rănduiala parastasului.

Însemnări :

f. 37. Pe restavul de jos. copistul a scris: «Roc Bojii «ψηη (— Anul Domnului 1758).

f. 37 v. Pe restavul de jos stă scris de copist: «Pisal popa Filip» (— A scris popa Filip). Iar în partea de jos s-a desenat o mână, care arată cu degetul arătător spre cuvintele menționate: «pisal etc.».

f. 60 v. Pagina — albă, pe care s-au făcut diferite însemnări, dintre care menționăm: «...această sfântă și dumnezească carte... ..scrisua eu... Dimitrie din Ormeniș... anu 1840».

Pe f. 100 v — albă, f. 133 r și 133 v — albe, f. 139 — albă, s-au făcut diferite însemnări, însă fără importanță istorică.

Ms este sărac în elemente decorative, cele câteva frontispicii sînt simple, inițiale mici, în tiluri litera are înălțimea de 10 mm, în text — de 4 mm. În ms sînt file volante. Inițialele, regulile tipiconale, titlurile sînt scrise cu roșu, caligrafia frumoasă, scriere uncială. Legătura — veche, în prezent scoarțele lipsesc.

Ms a fost scris de popa Filip în cursul anilor 1758—1760, el nu este cunoscut cercetătorilor și ms n-a fost publicat.

VI. — <Minei>. — 1666. Hirtie. Cota nr. 20. Manuscris slav. Inițial, ms a fost numerotat în caiete, cu semnatura pe prima și ultima f. a caietului, în partea de jos la dreapta filei. Din ms lipsesc primele 24 caiete (198 f.), file lipsesc și în restul ms, iar unele sînt volante, lipsesc și scoarțele. În prezent are 124 f., prinse în caiete a câte 8 f., suprafața scrisă: 220×140 mm, cu 28 rînduri pe pagină.

Cuprinsul :

Ms cuprinde slujba bisericească de strană din ultima parte a lunii decembrie și ianuarie. Probabil că a cuprins slujba lunilor decembrie și ianuarie.

f. 1—6. «Voscresenie Sf. Oteț 6 (= Dumineca Sf. Părinți). Din această slujbă se păstrează numai o parte).

f. 6. «Mesiata togojde 20. Predprazdnic Rojdestva

Hristova i pamet 6 Sfiașcenomucenica Ignatia Bogonosta» (= Aceeași lună în 20. (Duminica) dinaintea Nașterii lui Hristos și pomenirea Sf. mucenic Ignatie purtătorul de Dumnezeu).

f. 14. «Rînduiala Ceasurilor dinaintea Nașterii lui Iisus Hristos»³.

f. 16. «Aceași lună în 25. Nașterea după trup a Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos».

f. 26 v. Aceeași lună în 25. Sfîntul și primul mucenic Ștefan.

f. 30 v. «Duminica după Naștere. Pomenirea Sfîntului și dreptului Iosif logodnicul, a lui Iacov fratele Domnului și a Împăratului David».

f. 33. «Luna ianuarie în 1. Tăierea împrejur după trup a Domnului nostru Iisus

f. 114. Pagina se termină cu cuvintele: «Pisal pop Filip ot ...selo». (— A scris popa Filip sin satul...).

f. 158 v. În partea de jos, pagina se termină cu: «Roc Bojii 1760; iunie 16; Popa. Filip». (— Anul Domnului...).

f. 29 v — albă. Pe ea s-a însemnat: «La anul 1802 au fost secetă mare toată vara și nau plouat pînă la Adormirea Mariei o ploaie. de aci nau plouat pînă la octombrie la 22 de zile și bucatele nau fost pre multe...» După mici însemnări din 1872..., continuă: «scris-am eu Bordoș Todor la anul 1802, octombrie 22».

Hristos. Și amintirea Sf. Părintelui nostru Vasile cel Mare».

f. 41 v. «Aceași lună în 2. Sărbătoarea înaintea Luminării».

f. 47. «Aceași lună în 6. Sf. Arătare a Domnului și mîntuitorului nostru Iisus Hristos».

Apoi. Pomenirea Fer. Teodosie; Fericitul Antonie (17 ian.); Fericii părintii noștri Atanasie și Chiril (18 ian.); Fericitul părintele nostru Eftimie cel Mare (20 ian.); Cel întru Sfînti părintele nostru Grigorie Teologul (25 ian.); Strămutarea moaștelor Sf. Ioan Gură de Aur (27 ian.).

f. 122. «Aceași lună în 30. Sf. Trei Ierarhi. Sf. Vasile cel Mare, Grigore Teologul și Ioan Gură de Aur».

Între f. 64—65 — o filă ruptă.

I Însemnări. f. 224 v... 1 let ot săzdanie mira 7174. a ot voploșcenia Gospoda i spasa nașego Is. Hs 1666. (= În anul de la zidirea lumii 7174, iar de la

3. În continuare, vom da titlurile numai în traducere.

Intruparea Domnului și Mintuitorului nostru Is. Hs. 1666).

II. f. 123—124. Pe rastavul de jos: «Scri-am despre rîndul (= soarta) acestei cărți anume jumătate de Sbornic cum

că l-au lăsat pop Ivan din Căsteu la biserica Căsteianilor să-i fie lui pomană în veci».

Filigran: Ancora în cerc cu stea deasupra (f. 7, 5, 11).

Ms e bogat în elemente decorative cu inițiale mari și mici înflorate, unele titluri cu înălțimea literei de 18 mm, inițiala «P» înflorată, f. 70 — cu înălțimea de 50 mm, «B», f. 87 v — cu înălțimea de 60 mm, hîrtia de calitate foarte bună, caligrafia excepțională. Scris în șlava bisericească, de redacție medio-bulgară, scriere uncială. Copistul nostru n-a folosit iusurile, ex. Зрши крaсot ꙗ în loc de «крaсot Ж» (caz sc. sing.), молиме в loc de молимса etc.; amesteca pe ѣ cu и, ex. велнкѣи, аггаскѣи f. 72 etc. ligaturi, ca s, y, ex. ș. a., s-a folosit influența Școlii efitimiene de la Tîrnovo, ex. къ богоу, възжегь, юко тѣзонменитѣ в loc de тѣзонменитѣ, съвршилѣ («p» și « » vocalici), literele ц, р, ш, ș. a. de la sfîrșitul paginei — cu linia verticală trasă mult în jos, sînt la fel cu cele moldovenești⁴. Asemenea litere cu linia verticală trasă mult în jos se observă și în Tetraevanghelul de la Suceava, scris de ieromonahul Macarie la Putna în 1529⁵.

Amestecul literelor din manuscrisul nostru, ca și în manuscrisele româno-slave datate, folosirea ortografiei efitimiene, asemănările cu manuscrisele moldovenești, toate acestea atestă că manuscrisul de care ne ocupăm, a fost scris de un copist din Școala ieromonahului Macarie de la Putna, în părțile de Nord ale Moldovei sau Bucovinei, fie în Ardeal, unde au venit mulți copiști moldoveni, ca să ajute pe ardeleni în lupta lor împotriva celor de alte credințe.

Cum a ajuns cartea în biblioteca în care se păstrează nu se cunoaște.

Felul impecabil în care se prezintă manuscrisul, ca: scriere frumoasă și îngrijită, cerneala de bună calitate, chinovarul, hîrtia de o calitate superioară, lux în folosirea materialului de scris, lăsînd pe pagini margini mari albe de 50 și 30 mm, reiese că acest ms a fost scris pentru o persoană aleasă, fie pentru un ierarh, fie pentru un dregător.

Cartea a fost legată. Legătura ei inițială se păstrează, dar scoarțele i s-au pierdut.

Regulile tipiconale, inițialele mari și mici, titlurile sînt scrise cu roșu.

Insemnarea: «În anul de la ...» menționată mai sus a fost făcută de o altă mîna, dar culoarea cernelii e la fel cu cea din text. Probabil că manuscrisul a fost scris în 1666, cum se menționează în însemnare sau în apropiere de această dată, dat fiind că însemnarea menționată este făcută de altă mîna.

Manuscrisul n-a fost cunoscut cercetătorilor, și nu a fost publicat.

VII. — <Octoih>. — Sec. XVI. Hirtie. Cota nr. 32. Scris în limba română și slavă. Inițial, manuscrisul n-a fost numerotat, în prezent are 268 file, prinse în caiete a câte 16 file. Suprafața scrisă: 100×65 mm, cu 12—16 rînduri pe pagină.

4. Planșele nr. 2 și 3, în Studii Teologice nr. 3—4 1968, p. 258—272.

5. *Tetraevanghelul de la Suceava* (Manuscris slav), 1529, în Mitropolia Moldovei și Sucevei nr. 7—8 1968, p. 442.

Cuprinsul :

f. 1—7 v. Slujba bisericească de strană pe glas I, din care condacul și icosul în limba română, restul în l. slavă.

f. 8—20. Slujba de strană pe gl. 2, toată în l. slavă.

f. 21—33 v. «Vъ subotѣ vecerѣ na Gospodi vozvah» (= Sîmbătă seara la «Doamne strigat-am»), glas 3. Condacul și icosul — în l. română, restul în slavă.

f. 34—47. Slujba de strană la vecernie și utrenie pe glas 4. Condacul (f. 43) în l. română.

f. 47 v—63 v. Sîmbătă seara la vecernie. Urmează slujba pe gl. 5, sedealna — în l. română (f. 53 v). Canon (f. 56 v — 59 v) în l. română.

f. 64—78. Sîmbătă seara la vecernie, gl. 6. Canon (f. 72 v—75 v) — în l. română, restul — în l. slavă.

f. 78 v—91. Urmează slujba de strană pe gl. 7. Canon (f. 85 v—87 v) — în l. română.

f. 91 v — 126. Slujba pe gl. 8. Canon (f. 99 v—103 v), sftilnele 2—9 (f. 106 v—126). în l. română, restul în l. slavă.

f. 127—131. Polieleu, în l. română.

f. 131—151 v. Psalmi aleși (izbrană).

f. 153—217 v. Sinaxarul celor 12 luni, începînd cu luna septembrie. «Preacuviosul Simion Stolpricѣ» — în l. română. Aici s-au introdus canoane, tropare, condace, scrise în limba slavă în care s-au intercalat și stihiri în limba română.

f. 217 v—268 v. Canon de rugăciune la diferite sărbători, ca: Duminica florilor (Floriilor) f. 225, Înălțarea Domnului ș.a.

f. 126 v — albă. Filele 221—224 v au fost albe, pe care s-au făcut diferite însemnări, însă fără importanță istorică. Între f. 240—241 — două f. rupte, din care se păstrează numai cîte un colț de filă la cotor în partea de sus a cărții.

Filele 241—262 v au fost scrise de altă mînă.

Elemente decorative puține, cîteva frontispicii simple, inițiale mici — neînflo-rate. În titluri, litera înaltă de 7 mm, în text — de 3 mm. Regulile tipiconale, unele titluri și inițiale s-au scris cu roșu. Scris în slava bisericească de redacție mediu-bulgară și l. română, scriere uncială, cu arhaisme în text și scrierea continuă, cu mici excepții.

Copistul amestecă pe ъ cu и ex. вѣшлемъ, evpeisk ъ — f. 7 r și v жени f. 32; ierii nevocalizați ex. вѣспрѣломъ, вѣпѣше f. 11, f. 13 r și v; cît și omiterea lor, ex. првож — f. 1 ș. a.; a folosit pe «г» și «л» vocalici, ex. прѣтрѣпѣвъ f. 6, дрѣзанте f. 21 v etc.; amestecă pe ъ cu ж ex. на рѣжж — f. 12, текъши — f. 1 ș. a.; arhaisme: чловеци — f. 96 v, сворици — f. 63, на рамъ — f. 35 v, în l. română: шпортоарѣи іадѣлѣи — f. 87 v (adică: porțile iadului — Mat. XVI, 18), în мѣгѣра галѣлѣи — f. 107, лѣцен ши лѣиклѣшпа — f. 114, съспѣше (se mîntuiește), роугѣль богословѣ — f. 158 v, патриаршии — f. 29. пре инѣ (— pe el). народѣ f. 103 ș. a. Se observă mici influențe ale Școlii patriarhului Eftimie de la Tîrnovo, ex. вѣчиѣа adică вѣчиѣа — f. 11 v, аггѣль — f. 26 ș. a.

Legătura veche în lemn și piele de culoare maro închis, pe care s-au imprimat chenare geometrice, cîndva a avut și două închizători.

Luînd în considerare: amestecul unor semne ca și în ms româno-slave date, folosirea ortografiei efitimiene, arhaismele din text, lipsa semnelor diacritice, toate acestea vădesc că grămăticul nostru și-a putut alcătui ms său în sec. al XVI-lea, în părțile Moldovei.

Manuscrisul nu a fost cunoscut cercetătorilor și nu a fost publicat.

VIII. — <Octoh> [Osmoglasmic]. — 1703. Hîrtie. Cota nr. 22. Inițial, ms a fost numerotat în file, cu semnatura pe restavul de sus, în partea dreaptă a filei. Din ms lipsesc mai multe file; începe cu f. 56, restul lipsește. În prezent are 44 f., prinse în caiete a cîte 8 f. Suprafața scrisă: 150×100 mm, cu 18 rînduri pe pagină. Filele 35—44 au fost scrise de o altă mînă, cu literă mărunță, avînd înălțimea de 2 mm.

Cuprinsul :

f. 5—23 v. «Sîmbătă seara la «Gospodi vozvah» (= ... la Doamne strigat-am), stihirile Învierii glas 7 și glas 8 (f. 14 v).

f. 24. «Sfetilna cu evanghelsca».

f. 25. «Rînduiala vecerniei de sîmbătă și a praznicilor domnești și a sfinților».

f. 41—44 v. «Rînduiala utreniei».

f. 34 v. În ultimul aliniat al paginei, copistul ms a scris: «Scris-am eu popa Flore această carte anume osmoglasnic. [p]e sama lui Belia Nicoară din Prisăcă: să o diae în mîna lui Sarlea (probabil Șarlea) Ignat că sau împăcat amîndoi: anii 1708. luna april 26».

Ms e sărac în elemente decorative, cu inițiale mici — simple, în titluri litera are înălțimea de 12 mm, fără frontispicii. Copistul a folosit o caligrafie frumoasă, cu litera de 4 mm înălțime, scriere uncială. Titlurile, regulile tipiconale, inițialele sînt scrise cu roșu. Legătura veche în scoarțe de lemn și piele de culoare maro închis, pe care s-au imprimat chenare florale.

Limba copistului e influențată de slavisme, ca: «la gospodi vozvah», «sfetilna cu evanghelsca», «citiaste» etc.

Ms a fost scris de popa Florea la 1708, pe seama lui Beliu Nicoară din Prisăca j. Bihor.

Manuscrisul nu este cunoscut cercetătorilor și n-a fost publicat.

IX. — <Octoih>. — 1725. Hîrtie. Cota nr. 15. Ms e numerotat în caiete a cîte 8 f., cu semnatura pe restavul de jos la mijlocul filei, la începutul și sfîrșitul caietului. În prezent are 151 file, cu suprafața: 116×70 mm și cu 15 rînduri pe pagină. Din ms lipsesc file.

Cuprinsul :

f. 1—20 v. Textul cuprinde slujba de strană la vecernie și utrenie.

f. 21 v—120 v. Slujba de strană la vecernie și utrenie, distribuită pe cele opt glasuri. De ex. f. 21 v. «Sîmbătă seara la «Doamne strigat-am», stihirile Învierii glas 1, urmează utrenia f. 34. «Sîmbătă seara ... etc.

f. 121. «Sfetilnele pe opt glasuri».

f. 21 — albă, pe care s-au făcut însemnări. Partea de sus a filei este ruptă 35 mm. Din aceste însemnări reținem: «anul 1761, februarie în 17 zile», restul indescifrabil.

Insemnare: f. 21 v—36 v., Pe restavul de jos: «Această carte o au cumpărat anume Nicoară să-i fie pomană. Nicoară Floare, Merie Mudură... ș. a. cine o va fura sau vinde să fie treclat și proclat și să i se verse mațele ca lui Arie. Amin. V let 1725», pe care o considerăm și ca dată a alcătuirii manuscrisului. Chiar de nu a fost scris în anul 1725, totuși, în apropiere de această dată, copistul și-a alcătuit ms său.

Ms este sărac în elemente decorative, cu inițiale mici, neînflorate, fără frontispicii, cu înălțimea literei din titluri de 10 mm, în text de 3 mm. Titlurile și inițialele sînt scrise cu roșu, caligrafia bună, scriere uncială. Hîrtia de calitate bună. Legătura veche în lemn și piele de culoare maro, ulterior reparată; cîndva a avut două închizături. Manuscrisul a putut fi scris în 1725, în ținutul Banatului.

Nu este cunoscut cercetătorilor și ms nu a fost publicat.

X. — Sbornic ales la praznice domnești și la sfinții mari pe limba rumânească, zis și Prăznicar.

1713. Hîrtie. Cota nr. 31. Inițial, ms a fost numerotat în file, purtînd semnatura pe restavul de sus, la dreapta filei. În prezent are 494 file, prinse în caiete a cîte 8 file. Suprafața scrisă: 130×95 mm, cu 13—14 rînduri pe pagină.

Din titlu reiese cuprinsul manuscrisului. Cu mici excepții, pe care le vom semnala mai jos, el se aseamănă cu ms X, cota nr. 16, prezentat mai sus. Ms de care ne ocupăm este mai voluminos (494 f. față de Prăznicarul nr. X 110 f.). Cuprinde și unele titluri ce lipsesc în prăznicarul precedent (cota 16). De ex. «Evangheliile și Apostoli la praznice Gospodnei (= domnești) și la sfinți mari» — f. 243. «Psalmi aleși și polilei» f. 475.

Acest prăznicar începe cu 1 sept. cu pomenirea Sf. Simion Stîlpticul și se încheie cu Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul (29 aug.).

Insemnări: f. 327. «Cones (= sfîrșit) Evangheliilor cu Apostoli la praznice Gospodni și la sfinți mari. rok (= anul) 1713. mar[tie] 25 în Samoș» [Gherla de azi].

f. 211 v. «Scris-am eu diaculu din Forosigu Moga Zaharie în Vinerea Paștilor în luna lui aprilie în 14 zile, atunce au fost anii de la Hristos 1777».

I. Pe prima filă a copertei din față s-a scris: «Această carte ieste a sfintei biserici din satul Lupoae, scris-am supt anul 1852. Poapp Zaharie». În anii 1835, 1841, cartea a aparținut tot bisericii din Lupoae.

II. Tot pe aceeași filă: «În anul 1882 în iarna aceea nu au picat nici un strop de neao toată iarna, nici primăvara ploaie pînă la Rusalii».

În ms s-au făcut și alte însemnări, dar fără importanță deosebită.

Ms e complet, a fost scris de o singură mîină. Ulterior, s-au făcut pe alocuri completări la text, însă ilizibile.

Copistul n-a folosit elemente decorative, inițiale mici-simple, un singur frontispiciu — simplu la începutul lucrării, cu litera din titluri de 10 mm înălțime — scrise cu negru, unele inițiale și regulile tipiconale sînt scrise cu roșu. Hîrtia de calitate simplă, gălbuie, spongioasă, caligrafia mediocră, greoaie la citit, scriere uncială. Legătura veche în lemn și piele de culoarea maro-închis. Ultima scoartă e desprinsă de carte, cîndva, ms a avut două închizători.

Ms a fost scris în Samoș (= Gherla) j. Cluj, la anul 1713. A fost și în Forosig j. Bihor (1777) și Lupoae, j. Bihor (1835—1852).

Ms nu este cunoscut cercetătorilor și n-a fost publicat.

XI. — <Prăznicăr>. — 1739. Hîrtie. Cota nr. 16. Inițial, ms a fost numerotat în file, purtînd signatura pe restavul de sus, în dreapta filei, are 110 f. prinse în caiete a cîte 8 f. Suprafața scrisă: 235=155 mm, cu 29—30 rînduri pe pagină. Ms pare a fi scris de o singură mîină, pe două coloane, este complet.

Cuprinsul :

f. 1. «Luna lui septembrie întîia zi, începutul anului nou și pomenirea Părintelui nostru Simion Stîlpticul».

f. 9. «Luna lui răpciuni în 8 zile. La nașterea Sfintei Marii».

f. 15. «Luna lui septembrie⁶ în 14 zile, la înălțarea cinstitii Cruci».

f. 22 v. «Luna lui octombrie, în 14 zile, la Preacuvioasa Paraschiva». Slujba de strană a acestei sărbători se termină cu priceasna: «Bucurați-vă dreptilor de Domnul».

Urmează slujba de strană, pe luni, la sărbătorile: «Sf. Dimitrie; Sf. Mihail și Gavril, la Vovedeniia⁷ Precistii; Sf. Nicolae; La Nașterea Domnului nostru Is. Hs.; la Obrezanie Domnului nostru Is. Hs.; La Bogoiavlenia⁸ Domnului nostru

6. Scris : «septembrie».

7. «Vovedeniia».

8. Scris. «Bogoiavleia».

Is. Hs.; La stretenie; Vineri întâie săptămînă din post; La 40 de mucenici; La Blagoveştenie; Sf. Gheorghie; La Ispas — Înălţarea Domnului; La Pogorîrea Duhului Sfînt; la naşterea Sf. Ioan Botezătorul; Sf. Ap. Petru şi Pavel; La Preobrajenie; Adormirea Maicii Domnului; La tăierea cinstului cap al Sfîntului Ioan Botezătorul; Viaţa preacuviosului părintelui nostru Alexei omul lui Dumnezeu».

Ms cuprinde slujba de strană numai la sărbătorile mari din cuprinsul anului, ceea ce rezultă şi din denumirea de «Minei» izbrănit» (ales).

I. *Insemnări*: f. 105 v. În partea de jos a coloanei a doua, copistul a scris: «V¹ let 1739 de ani. Scris-am eu robul lui Dumnezeu Ioan, de la Sălagiu: de strămoş¹ din Bărsăul de sus».

II. f. 11 v. «Această dumnezească şi sfîntă carte anume Prăznicar în anul 1806, Mai 3 zile o am dat lui Şereş Anna lăcuitoare în Ola Săndmuş lui popa Nicolae din Ola Sen-Micloş, în Veci, a lui să fie şi a pruncilor lui».

f. 1. Cartea începe cu scena «Deisis».

f. 22 v. În partea de jos a paginei, la sfîrşitul pricesnei: «Bucuraţi-vă dreptilor de Domnul», copistul a desenat, în culoare neagră, pe Iisus în chipul unui tînăr, încadrat de două persoane; în dreapta — un bărbat, iar în stînga o femeie, ambii cu spatele spre Iisus, înfăţişaţi de plecare, probabil în lume la propoveduire.

Copistul a folosit şi elemente decorative, ex. La început scena «Deisis», deasupra fiecărui titlu şi la început de lună se află cîte un frontispiciu simplu, iar la început de lună acesta este mai dezvoltat, în culori negru şi roşu. S-au folosit iniţiale mici; în titluri, litera înaltă de 10 mm, în text de 3 mm; hîrtia de calitate simplă, gălbuie, spongioasă; caligrafia frumoasă, scriere uncială. Titlurile, iniţialele, regulile tipiconale sînt scrise cu roşu.

Legătura este veche în lemn şi piele de culoare maro închis, pe care s-au imprimat: pe prima scoartă o cruce înălţată pe o vază, încadrată de elemente decorative geometrice încadrate şi ele de linii, aranjate în trei rînduri; pe ultima scoartă aceleaşi elemente, afară de cruce.

Copistul a folosit o limbă românească curată, cu mici influenţe arhaice, inerente secolului

Ms are file volante cu scoarţele desprinse de carte. El a fost scris de Ioan din Sălagiu, j. Sălaj, la 1709.

Ms n-a fost publicat şi e necunoscut cercetătorilor.

XII. — <Triod şi Prăznicar>. — *Triod. Sec. XVII.* Hîrtie. Cota nr. 18. Iniţial, ms a fost numerotat în file (1—80), restul nenumerotat, purtînd signatura pe restavul de sus, în partea dreaptă a filei, în prezent are 210 f., prinse în caiete a cîte 8 f., scris pe două coloane; primele 16 f. — pe o singură coloană, care s-au adăugat ulterior şi sînt scrise de o altă mînă. Suprafaţa scrisă: 225×150 mm, cu 31 rînduri pe pagină; primele 16 f. — 245×150 mm, 35 rînduri pe pagină, cu o literă ce are 2 mm înălţime. Din ms lipsesc file.

Cuprinsul:

f. 1 v. «Sîmbătă la lasatul secolui de carne».

f. 5. «Lunea brînzii». Şi aşa urmează slujba bisericească de strană, pe zile şi săptămîni, pînă vineri a 6-a săptămînă din post.

f. 208. «Sedelnele din oxtai[h], care se cîntă după catizme».

f. 215 v. «Troicinicile de post».

Între f. 5—6 — o filă ruptă.

f. 127 v, f. 143 v, f. 219 v — albe.

Însemnări : «Scris-am eu poşa Toma din Poenele» — f. 42.

f. 127 v. În partea de jos a paginei, copistul a scris : «Mulţumim6 milostivului Dumnezeu c-am scris această sfântă carte, anume Triod6, iară cine-i⁹ citi bucurase-va în Domnul».

Ms este sărac în elemente decorative, iniţiale mici neînflorate; în titluri, litera are 8 mm înălţime — scrise cu negru, în text — de 3 mm, caligrafia frumoasă, regulile tipiconale şi unele iniţiale sînt scrise cu roşu, scriere uncială. Hîrtia e de calitate bună, puţin gălbuie. Semne diacritice — puţine.

Ms a fost scris de popa Toma, în Poeni, j. Cluj.

Data scrierii lipseşte.

Avînd în vedere ductul literelor, semne diacritice puţine, cuvinte şi expresii arhaice ca : «Omoratu-m-am cu lemnului şi cu lemnulu cruciei înviiiau, spre carele se găvozdi (= pironi) Hristosului mieu...» f. 166 v. «Pre coconii cei din Vavilon...» — f. 190. «Sedzu Lazăru în mormăntu 2 dzile» — f. 198. «Cetenie» (cetire) — f. 197. «...vei aşterne dărschine¹⁰ şi cenuşe...» — f. 197. «...Dumnezeu încrosnat (= împovărat) cu trupul muritor...» — f. 147 ş. a., toate acestea vădesc că manuscrisul de care ne ocupăm a putut fi scris în sec. al XVII-lea.

Prăznicar [Minei izbranit]. — Sec. XVII. Ms are 213 f., prinse în caiete a cîte 8 file, numerotat în file, cu signatura în partea de sus la dreapta filei; şi în caiete, purtînd signatura pe prima şi ultima filă a caietului, pe restavul de jos, la mijlocul filei. Această numerotaţie se observă pînă la caietul 19, restul lipseşte, probabil că s-a tăiat la legatul cărţii. Ms e scris pe o singură coloană, numai f. 144—147 sînt scrise pe două coloane. Suprafaţa scrisă : 245x155 mm, cu 27 şi 33 rînduri pe pagină.

Cîteva titluri din cuprins¹¹ :

f. 1. «Sbornicr pre limba rumânească la praznice dumnezăeşti şi la sfinţi mari. Sept. 1. Sfîntul Simion Stălpnic¹² şi începerea Anului nou»¹².

f. 20 v. «Septembrie [în] 14 zile».

f. 24 v. «Diminineaţa în ziua crucii».

f. 68 v. «La Vovedenie. Precistii».

f. 97 v. «Luna lui ghenuarie întăe zi».

f. 107. «Luna lui Ghenuarie în 6 zile. La botegiune Domnului nostru Is. Hs.».

f. f. 130. În partea de jos a filei, în-cadrat în linii stă scris : «Toma pop».

f. 165 v. «Eu pop 1 Toma pis» (= scris).

f. 179. «Eu pop Toma cum am aflat scris, aşă am scris şi eu, în Poeni».

f. 207. «Tăierea capului sfîntului Ioan Botezătorului», cu care se încheie ms.

f. 63 v, f. 66 v — albe; f. 76 — jumătatea de jos — albă.

f. 107. Sus, la începutul praznicului Botezului Domnului Is. Hs., copistul a desenat scena «Deisis» şi alte frontispicii, ex. f. 1, 20 v, 97 v, în culori roşu, negru şi alb.

Însemnare : f. 106 v, în partea de jos a paginei, copistul a scris în chinovar : «Eu pop Toma ot (= din) Poenele cum am aflatu scrisu aşă am scri(s)».

Acest manuscris este mai bogat în elemente decorative decît partea I-a a manuscrisului. Popa Toma a folosit în unele titluri, iniţiale şi reguli tipiconale chinovarul aurit, iniţiala «A» înflorată f. 68 v ş. a. În partea a II-a a lucrării, copistul a folosit din abundenţă chinovarul. Hîrtia de calitate bună, caligrafia frumoasă,

9. Scris : «cinei».

10. «dărschine» (= pînză de sac semne ale doliului).

11. În general, vezi cuprinsul manuscrisului nr. X, cota nr. 16.

12. La sfişitul slujbei fiecărei sărbători, copistul a scris Evanghelia şi Apostolul zilei respective.

scriere uncială. Legătura veche în lemn și piele de culoare maro închis, pe care s-au imprimat chenare florale, iar în mijlocul scoarțelor din față și din spate câte o cruce. Cîndva, ms a avut două închizători; pielea de pe scoarță este deteriorată.

Ms a fost scris de popa Toma, în Poene, j. Cluj. Avînd în vedere arhaismele, ca: La botegiune, ghenuarie, încrosnat, dărschine, la lergie (liturghie), demineacea, na stihoavnele, na hvalitele, psalom și lipsa semnelor diacritice, fără îndoială putem admite că și această parte a ms de care ne ocupăm a putut fi alcătuit în sec. al XVI-lea. Copistul a legat două cărți la un loc.

Ms nu a fost publicat și nu este cunoscut cercetătorilor.

XIII. — <Triod>. — 1720. Hîrtie nr. 17. Inițial, ms a fost numerotat în file, purtînd signatura pe restavul de sus, în dreapta filei. Filele sînt volante. Ms are 278 f., suprafața scrisă. 250 × 120 mm, cu 31 rînduri pe pagină.

Manuscrisul începe cu «Dumineca Vameșului...», și urmează cu serviciul bisericesc de strană pînă în săptămîna a 6-a din post.

f. 267. «Sedelnele pe cele 8 glasuri».

Circa 220 × 90 mm din manuscris, din partea de la cotorul cărții, e distrus de umezeală. Această parte a ms e ilizibilă, filele și scoarțele — volante; cuprinsul cărții nu se poate preciza în întregime.

Insemnări: f. 278. «Scris-am eu popa Florea cînd ședeam în sat în Girim, în anii 1720, februarie 23». S-au mai făcut și alte însemnări, dar fără importanță istorică.

Ms este sărac în elemente decorative, inițialele mici neînflorate, înălțimea literei din titluri e de 15 mm, în text — de 3 mm, scris în două coloane. Titlurile, inițialele, îndrumările tipiconale sînt scrise cu roșu. Caligrafia frumoasă, scriere semiuncială. Legătura veche în lemn și piele de culoare maro închis, în care s-au imprimat chenare florale pe ambele scoarțe. La mijlocul primei scoarțe s-a imprimat o cruce, avînd înălțimea de 160 mm, brațele de 60 mm, lățimea chenarului cu motive florale din care e formată crucea e de 20 mm. Ultima scoarță e mai distrusă decît prima.

Ms a fost scris de popa Florea la 1720, în Girim (Ghirișa) j. Satu Mare.

Ms nu este cunoscut cercetătorilor și n-a fost publicat.

XIV. — <Cazanie>. — Sec. XVII. Hîrtie. Cota nr. 28. Ms a fost numerotat în caiete a câte 8 file, purtînd signatura pe restavul de jos la începutul și sfîrșitul caietului, la mijlocul filei. Ulterior, cineva l-a numerotat în file cu cifre slavone. Din ms lipsesc file de la începutul și sfîrșitul cărții, în prezent are 298 f. Suprafața scrisă: 143 × 110 mm, cu 18 rînduri pe pagină, scris de o singură mînă.

Cuprinsul:

f. 2. «Nedelia 2 o bludnem sinu». (= Duminica a doua despre fiul risipitor — rătăcit).

f. 9. «V ned. siropustnoe. poucenie». (= Învățătură în duminica lăsatului de brînză).

f. 16 v. «Povestea sfîntului Teodor marele mucenic a lui Hristos».

f. 21 v. «Ned 1 pos. învățătură în lume». (= Duminica întîia din post...).

f. 25. «Ned 2 pos. poucenie miru, oța Afanasia». (= Duminica a 2-a din post, învățătură lumii, a părintelui Atanasie).

f. 28 v. «Ned. 3 pos poucenie Sfiatogo oța Atanasia» (= Duminica a 3-a din post, învățătură a Sfîntului părinte Atanasie).

Urmează duminica a 4-a și a 5-a din post, titluri în l. slavă, învățătură de același Sf. Părinte.

f. 37. «V soboto 6 ned. pos. de învierea lui Lazăr . mortul». (= În simbăta săptămîinii a 6-a din post, despre...).

f. 43. «V ned tvetnoe. slovo stgo oța Afanasie». (= În Duminica Floriilor, cuvînt al Sf. Părinte Atanasie).

f. 48 v. «În ziua de Paști, poveste de Învierea lui Hs.».

f. 58. «Ned. 1 po paste apostola Fama uverenie. voscresenia Hristova». (= Duminica 1-a după Paști a Apostolului Toma, adevărare a Învierii lui Hristos).

f. 65. «Kirila mniha slovo o slepțe, i o zavisti jidova. v ned. 5 po paste». (= Cuvînt a lui Chiril monahul despre orb și

despre zavistia iudeilor, în Duminica a 5-i după Paști).

f. 73 v. «Ned. 7 po paste. săbor sviatih oteeț 318 ije v niki». (= Duminica a 7-a după Paști Soborul celor 318 Sfinți Părinți din Niceia).

Urmează. Cuvînt de învățătură la Înălțarea Domnului — f. 71 ;

la Pogorîrea Duhului Sfînt — f. 77 ;

la Duminica tuturor sfinților — f. 80 ;

Învățătură a Sf. Teodor Studitul despre umilînța sufletului — f. 86 ;

Învățătură a Sf. Ap. Petru — f. 89 v ;

Învățătură a lui Isaia proorocul — f. 91 și alte 46 de titluri de predici sau cuvinte de învățătură.

De remarcat este faptul că, titlurile sînt scrise în majoritate în l. slavă ; iar textul — în limba română. Nu este exclus, ca grămăticul nostru să fi tradus lucrarea din l. slavă, mai ales că și textul e plin de slavisme.

f. 94 v — albă. Pe ea s-a însemnat : «Mai marele nostru Misail Manoil vlădicul Muncaciului sau repausat fără de zile octovrie 10, la 1 ceasu din zi, la an de la Hs. 1767, iar de la facerea lumii 7275».

Mai jos : Ano 1811 Astile Nicolae Popoviciu din Făncica». Pe pagină s-au făcut și alte însemnări, dar fără importanță istorică.

Elemente decorative lipsesc, inițiale mici neînflorate, două titluri cu litera înaltă de 10 mm, restul nu se deosebesc de text, fără frontispicii. Caligrafia satisfăcătoare, cu litera înaltă de 4 mm, scriere uncială. Titlurile, inițialele sînt scrise cu roșu. În text copistul a folosit influența Școlii efitimiene de la Tîrnovo, ex. *сиропѣстижа* — f. 9' *вѣтнжа* — f. 43, *плавърь* — f. 37, *оте ц* — f. 73 v, *въ* — f. 73 ș. a. ; a folosit ierurile nevocalizate și pe «р» și «л» vocalici, ex. *фѣкѣторѣн* — f. 92 v, *вскрѣн* — f. 92 v etc. ; cuvintele în majoritate sînt împreunate, semne diacritice — puține ; cuvinte și expresii arhaice, cu multe slavisme în text, *е нже* — f. 73 v, *алергарѣ* în Galileiu — f. 47 v, *curse* (= merse) — f. 46 v, *timpino* (= întîmpină) — f. 46 v, *ce ai tu făcut* — f. 231 (slavism), *a să oscărbi de feciorii săi* — f. 92 v, *nu-s destoinii* — f. 5 ; «Învățătoare, ce voi cere să dai nouă. acela zise. cești să dau voo. acee zisero vrerem să ședem ...» ș. a.

Toate acestea ne sugerează gîndul că manuscrisul a fost alcătuit pe teritoriul Țărilor Române, probabil în Muntenia și cu toată probabilitatea putem admite că a fost scris în sec. al XVII-lea, de un copist muntean.

Ms n-a fost publicat și nu este cunoscut cercetătorilor.

XV. — <Cazanie>. — 1728. Hîrtie. Cota nr. 19. Inițial, ms a fost numerotat în file, purtînd signatura pe restavul de sus, în partea dreaptă a filei. Numerotarea s-a făcut : 1—220 (corect 227) și 1—115. Din ms lipsesc 10 file, în prezent are 341¹³, prinse în caiete a cîte 8 file. Copistul a numerotat ms și în caiete, cu signatura pe restavul de jos, la mijlocul filei. În partea I-a sînt 29 caiete (226 f.), ultimul caiet are 3 f. iar partea a II-a are 15 caiete (f. 115), total 44 caiete. Suprafața scrisă : 248×150 mm, cu 32 rînduri pe pagină. Ms a fost scris de o singură mină.

13. fila 1 lipsește.

Copistul și-a început manuscrisul cu Duminica Vameșului și a Fariseului și încheie cu: «Cazanie la 29 de zile a lui august (capul toamnei)». Prima filă cu titlul predicii lipsește, dar stă scris deasupra textului «Duminica Vameșului».

În total ms are 72 de titluri, 50 titluri în partea I-a (f. 2—227) și 22 titluri în partea a II-a (f. 1—115).

De la începutul manuscrisului, copistul a numerotat filele de la 1—136, după care revine la 129 și urmează pînă la 220, fapt ce ne-a determinat să numerotăm filele corect: 136, 137 etc., pînă la 227, în loc de 220.

În partea I-a (f. 1—227), copistul a scris 50 de Predici sau Cuvinte de învățătură, începînd cu «Duminica Vameșului și a Fariseului» și încheie cu «Duminica a 32-a după Rusalii»; iar în partea a II-a (f. 1—115), el a scris 22 Cuvinte de învățătură, începînd cu: «Septembrie 1 zi. Învățătură de viață pre cuviosului Părintelui nostru Simion » și încheie cu: «Cazanie la 29 de zile a lui avgust ». Deci, sărbătorile lunilor de peste an, cele împărătești și ale sfinților mari.

Manuscrisul are influențe sîrbești, ca și celelalte lucrări scrise în Banat.

Insemnări. f. 136 v. În partea de jos a filei: «Scris-am mult păcătos popa Ioan din țara leșasco. lăcuiitor în Surduc. ani 1728. mța I.12».

f. 227 v. În partea de jos a paginei: «Scris-am multpăcătos popa Ion, lăcuiitoriu în Oradea Mare, ani 1728, mesața Iunie. 17 zile».

f. 90 v. Tot în partea de jos a paginei: «Scris-am mult păcătos Pop Ion den țara Leșască, lăcuiitor în Oradea Mare, anii Domnului 1728. Mesața dec. 27».

Din cele trei însemnări de mai sus se poate deduce că numele și prenumele copistului din Țara Leșască (Polonia) s-au încetățenit, anume: din Ioan a devenit «Ion» și din popa — (preotul) — «Pop» Ion.

Manuscrisul e sărac în elemente decorative, inițiale mici, titlurile cu înălțimea literei de 10 mm, în text — de 3 mm; copistul n-a folosit decît cerneala neagră. Hîrtia este groasă, spongioasă, de culoare gălbuie. Legătura veche, dar scoarțele lipsesc.

Manuscrisul a fost alcătuit de Pot Ion în Surduc și Oradea Mare, la 1728.

În linii mari, planul Cazaniei u liPop Ion de la Oradea se aseamănă cu Cazania lui Varlaam din 1643. Ambii au împărțit materialul în două părți, cu deosebirea că la Varlaam partea I-a cuprinde 54 titluri, pe cînd la Pop Ion — 50 titluri; în partea a II-a, ambele Cazanii cuprind 22 titluri. Ambele cazanii încep în partea I-a cu Duminica Vameșului și se încheie cu Duminica a 32-a după Rusalii, iar în partea a II-a, ambele cuprind cuvinte de învățătură la sărbători împărătești și sfinți mari¹⁴.

Față de Cazania lui Varlaam, Cazania lui Pop Ion este scrisă într-o limbă mai apropiată de cea borbită astăzi.

Ms nu este cunoscut cercetătorilor și n-a fost publicat.

XVI. — <Strastnie> [Patimile Domnului Is. Hs.]. — 1674. Hirtie. Cota nr. 23. În prezent, manuscrisul are 192 f., numerotat în caiete a cîte 8 f. cu semnatura pe prima și ultima filă a caietului, pe restavul de jos, la mijlocul f. Din ms lipsesc file, numerotația fiind defectuoasă nu se poate stabili numărul filelor lipsă. Suprafața scrisă: 150×110 mm, cu 16—18 rînduri pe pagină.

14. Tot după *Cazania lui Varlaam*, popa Ion din țara leșască a mai copiat o cazanie, cînd locuia în Bălaia, Jud. Bihor, în 1724.

Cuprinsul :

- f. 7. «Despre chinul lui Is. Hr. scris-au Sfântul Mateiu Evanghelistul».
- f. 149 v. «Cîntecul lui Ionașu proroc».
- f. 155. «Cîntecu lui Iadamu cel bătrînu».
- f. 161. «Cîntecu : la Joi Mari».
- f. 167. «Rugăciune în Vinere Paștilor»¹⁵.

Insemnări: În partea de jos a filei, cu literă ceva mai mică decît cea a textului, copistul a scris : «Cu mila lui Dumnezeu și cu ajutorul Ț Duhului Sfînt eu popa Ioan din în Lu[n]ca Spriei¹⁶ și a¹⁷ feciorului lui Dume Mihaiu am scris această litanie de la Naștere o 1674 de ani, de cînd au zidit Dumnezeu lumea 7 mii de ani și 100 de ani și 74. Începutu-s-au a să scrie în lăsatul postului Crăciunului l-a dzi și o am sfîrșit 6 dzile cătră Crăciun».

f. 87. «Scris-am eu Răbăganu Teodoru cînd am fos de 19 ani. 1774».

f. 120 v. «Scris-am eu popa Flore în ziua de Rusalii, lăudînd pe Dumedzău în casa noastră».

În ms s-au mai făcut și alte însemnări marginale, dar fără importanță istorică.

Ms e sărac în elemente decorative, inițiale mici, fără frontispicii, s-a folosit numai cerneală neagră, în titluri litera are înălțimea de 17 mm, în text — de 4 mm, caligrafia greu lizibilă, scriere semiuncială, mai mult cursivă, de redacție sîrbă amestecată cu medio-bulgară.

În ms se observă expresii ca acestea : «...cum di moarte el sculat» — f. 24 ; «Cărtularii» — f. 20 v ; «Gravril» — f. 21 v ; «...și va fii rătăcitura. de apoi mai mare... cu multu.. decît . rătăcitura di întăe» — f. 24 ș. a.

Hîrtia, în prima jumătate a ms e subțire, în restul mai groasă, spongioasă și gălbuie.

Legătura veche în lemn și piele de culoare maro închis, deteriorată, din prima scoarță se păstrează doar două părți volante.

Ms a fost scris de popa Ioan din Lunca Spriei, j. Bihor, cu feciorul lui Dume Mihaiu, în 1674, iar după data de «7174», menționată mai sus, în 1666.

Ms n-a fost publicat și nu e cunoscut cercetătorilor.

*

În încheiere, dăm cîteva nume de copîști, în majoritate oameni ai Bisericii : Dascălu Vasile Sturze Moldoveanu, pr. Florea, pr. Filip, pr. Pop Ion, pr. Ion din Lunca Spriei și Ion din Sălagiu.

Pr. Lector C. PISTRUI

15. Titlurile de pe filele : 149, 155, 161, 167 sînt încadrate între linii.

16. Scris «Spăi». 17. Scrie «s-au».

«ORATORIUL BIZANTIN» DE PAUL CONSTANTINESCU ÎN LUMINA PRESEI STRAINE

Numele compozitorului Paul Constantinescu (1900—1963) se bucură de peste trei decenii de o unanimă prețuire universală. De curînd Editura Bärenreiter Verlag din Kassel a tipărit partitura oratoriului bizantin *Nașterea Domnului* sub îngrijirea muzicologului Vasile Tomescu și în traducerea lui Klaus Kessler, stimulînd astfel prezentarea acestei capodopere a repertoriului vocal-simfonic românesc și peste hotare. Într-adevăr, în scurtă vreme muzica lui Paul Constantinescu a răsunat în Domul din Meissen și în Krenz-Kirche din Dresda, iar în toamna acestui an se așteaptă prima audiție la München. Entuziastul director al editurii vest-germane, Dr. Karl Vötterle ne-a trimis zilele acestea un prim ecou al Oratoriului bizantin, în presa germană, întreaga critică muzicală manifestîndu-și entuziasmul față de acest «Bach al României».

De altfel, cum remarca de pildă Herbert Gadsch în *Der Kirchenmusiker* (mai iunie 1971) «este neîndoielnic meritoriu faptul că se adaugă nenumăratelor execuții anuale ale *Oratoriului de Crăciun* al lui Bach încă o nouă prezentare a unui oratoriu de Crăciun, dar este și mai meritoriu faptul că s-a abandonat acea practică unilaterală din trecut de a se interpreta și alte lucrări de Crăciun, mai mult sau mai puțin neglijate». Și autorul felicită pe dirijorul Dr. Erich Schmidt din Meissen «de a fi avut curajul să execute în primă audiție germană oratoriul de Crăciun al unui autor român necunoscut, cel puțin la noi, al lui Paul Constantinescu». Iar despre muzică, un alt cronicar german scria: «Cu prezentarea lucrării s-a făcut o descoperire. În asemenea ocazii nu se mai cercetează stilul folosit, fie el cît de interesant, ci conținutul și forța de expresie a operei». Și autorul articolului *Byzantinische Weihnachts Oratorium* (decembrie 1970) precizează în continuare: «În oratoriu sînt incluse numere muzicale veridice, scene complexe inteligent concepute, conforme dramaturgiei (recitative, arii, coruri, interludii orchestrale) peste care s-a așternut un înveliș de aur. «Aur veritabil», deoarece această muzică pe cît de naturală, pe atît de spontană, contopește naivitatea simplă cu opera de artă... Cu o sensibilitate înnăscută și sigură, autorul român, cunoscut și în calitate de compozitor de simfonii și opere, s-a lansat spre culmi nebănuite».

Aproape întreaga presă germană relevă coloritul orchestral și originalitatea materialului tematic. «Opera are o sonoritate deosebit de plăcută. În ea răzbate o armonie expresivă, izvorîta din cîntecul popular românesc» — remarca cronicarul ziarului berlinez *Der Morgen* (25 decembrie 1970). Iar Hans Böhm în *Die Union* completează: «Bogăția cromaticii sonore îi conferă lucrării un accent estetic». «Celesta, harpa și clopotele aduc efecte sonore argintii. Foarte înțelept a dozat Paul Constantinescu alăturările» — remarca Hans Böhm în *Darmstädter Echo* (23 decembrie 1970).

Nu există comentator al *Oratoriului bizantin* care să nu rețină «culoarea locală» specifică muzicii compozitorului român. «Sursele folclorice se fac simțite înainte de toate în puterea de exprimare melodică a partiturilor solistice și în forța sonoră a culminațiilor corale. Intrarea corului aduce totdeauna momente culminante. Și aici, Paul Constantinescu se dovedește a fi un maestru care a creat o operă deosebită atât prin splendoarea omofonă a sonorității corale, cât și prin conducerea liniară, orizontală, a fiecărei voci în parte» — remarca W. P. în articolul *Bizantinische Passionmusik*, din 17 aprilie 1973, în urma execuției recente de la Dresda. Despre aceleași elemente «tipice cercurilor de cultură din sud-estul Europei» — amintește și Martin Lehnert în nr. 4/1970 din revista *Musik und Kirche*. Și conchide: «Lucrarea este ancorată într-o pluralitate modală de voci, melodica se afirmă pe mai multe planuri tonale. Lumea modală a sunetului ajunge la o dezvoltare liberă, fără a exclude soluțiile clasice, tradiționale».

Fără îndoială, asemenea aprecieri situează oratoriul *Nașterea Domnului* printre lucrările fundamentale ale genului din repertoriul universal. Nu întâmplător numele compozitorului român apare alături marilor Bach sau Bruckner.

În încheiere, reținem una din cele mai recente și pertinente aprecieri: «Lumi trecute despart stilul lui Constantinescu de muzica zilelor noastre, dar forța lăpidară a limbajului său tonal asigură operei o viabilitate fără margini. Măsurile lente de tempi, cât și armonia arhaică legată tonal, conferă muzicii sale un caracter deosebit de măreț. Pericolul unei anumite monotonii, rezultată din țesătura psalmodică a partiturii «Evanghelistului», este înlăturat de cromatica aprinsă a marilor episoade corale, apropiate de ardoarea lui Bruckner, ce încadrează lucrarea. Opera care marchează un fapt ieșit din comun — aprecia cronicarul german în articolul *Uraufführung eines Oratoriums*, 13 aprilie 1973 — a produs asupra tuturor veritabila dispoziție a trăirii intense și durabile proprie unei lucrări de artă de o valoare neobișnuită».

Eugen Vicos

GHID BIBLIOGRAFIC, PE TEME ȘI PROBLEME,
DIN PUBLICAȚIILE REVISTELOR BISERICEȘTI PATRIARHALE

(C o n t i n u a r e)

SLUJIREA BISERICII

I. — DOCTRINA ȘI ATITUDINEA BISERICII ORTODOXE, ÎN GENERAL,
față de datoria slujirii (servirii) ei în lume

Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *Misiunea socială a Bisericii în lumina Sfintei Scripturi* (Ort., III (1951), nr. 1, p. 45—66).

A. Krașeninicov, *Misiunea creștinismului în lumea contemporană*: (Trad. rom., de Conf. I. Negrescu) (Ort., II (1950), nr. 1, p. 88—107).

Prof. Ioan Zăgrea, *Creștinismul și drepturile fundamentale ale omului* (S. T., IV (1952), nr. 3—4, p. 135—141).

Prof. N. Chițescu, *Atitudinea principalelor religii ale lumii față de problemele vieții pămîntești*: Atitudinea creștinismului față de problemele vieții pămîntești (Ort., IV (1952), nr. 2, p. 244—259).

Pr. Lect. D. Fecioru, *Biserica Ortodoxă sprijină strădaniile credincioșilor săi pentru o viață mai bună* (S. T., IV (1952), nr. 9—10, p. 489—499).

Prof. Teodor M. Popescu, *Biserica în actualitatea socială* (Ort., V (1953), nr. 1, p. 27—45).

Diac. Dr. N. Tanislav, *Actualitatea Epistolei I-a a Sfântului Ioan*: Slujirea lui Dumnezeu este incompatibilă cu orice fel de împlinire a voinței diavolului, cu orice act de idolatrie, cu orice acțiune izvorâtă din nesocotirea învățaturii creștine (S. T., V (1953), nr. 3—4, p. 225—246).

(Autorul nesemnat), *Misiunea Bisericii creștine* (Ort., V (1953), nr. 4, p. 651—660).

Pr. Prof. P. Rezuș, *Ortodoxia în fața vieții* (Ort., VI (1954), nr. 4, p. 592—602).

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Religiile lumii și solidaritatea umană*: Atitudinea Bisericii Ortodoxe pentru slujirea idealurilor umane (Ort., XIII (1961), nr. 3, p. 464—474).

Prof. Const. C. Pavel, *Opera mîntuitoare a Domnului nostru Iisus Hristos și slujirea Bisericii Sale*: Slujirea Bisericii în lume și imperativele vremii. Elementele comune tuturor creștinilor (Ort., XV (1963), nr. 3—4, p. 447—455).

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Slujirea ca funcțiune esențială a Bisericii* (Ort., XVII (1965), nr. 4, p. 591—593).

Magistr. Aurel Grigoraș, *Biserica slujitoare*: Datoria tuturor oamenilor de a contribui la rezolvarea problemelor contemporane. Conștiința creștinilor și a Bisericilor despre datoria servirii a început să fie foarte vie. Iisus Hristos — slujitorul: întruparea Mîntuitorului ca temei dogmatic al slujirii; Iisus Hristos model al slujirii; Iisus Hristos ca învățător al slujirii; Iisus Hristos proclamă valorile slujirii. *Slujirea creștină la Sfinții Apostoli. Slujirea creștină la unii dintre vechii scriitori creștini*: slujirea la Părinții Apostolici; la Sfântul Ioan Gură de Aur; la Sfinții Vasile cel Mare și Grigorie de Nazianz. *Slujirea, însușire esențială a Bisericii*: slujirea face parte din ființa Bisericii; servirea în smerenie; un creștinism cu fapta; slujirea în numele lui Hristos. (Ort., XVIII (1966), nr. 2, p. 222—245).

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Biserica și problemele societății actuale* (Ort., XVIII (1966), nr. 3, p. 476—484).

Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Umanismul evanghelic și responsabilitatea creștină* (Ort., XIX (1967), nr. 2, p. 163—165).

Dr. Nicolae Mladin, Mitropolitul Ardealului, *Biserica și lumea în rapidă transformare*: (Notă bibliografică, de P. I. David) (S. T., XX (1968), nr. 3—4, p. 323).

Prof. Dr. Nikos Nissiotis, *Reflecții asupra sensului solidarității Bisericii cu lumea*: (Notă bibliografică) (S. T., XX (1968), nr. 7—8, p. 611—612).

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Teologia contemporană a «slujirii» și principiile sale ortodoxe*: Considerații generale. Domnul nostru Iisus Hristos și slujirea. Duhul Sfânt și slujirea. Preoția și slujirea (Ort., XXI (1969), nr. 1, p. 25—40).

II. — DOCTRINA ȘI ATITUDINEA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE față de datoria slujirii (servirii) ei în lume

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Umanismul Ortodoxiei românești*: Se poate vorbi de un umanism al Ortodoxiei românești, în trecutul istoriei Bisericii Române și în prezent? (B.O.R., LXVI (1948), nr. 1—2, p. 43—77).

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Rolul social și misionar al Bisericii Ortodoxe Române* (S.T., I (1949), nr. 7—8, p. 501—513).

Pr. Serafim F. Morozan, *Temeiuri patristice în gândirea, trăirea și slujirea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian*: Biserica Ortodoxă Română sprijină lupta pentru împlinirea idealurilor omenirii contemporane (B.O.R., LXXIX (1961), nr. 5—6, p. 470—472, 480—481).

(Autorul nesemnat), *Primire de Anul nou la Palatul patriarhal din București*: Biserica este chemată să îplinească slujirea sub toate aspectele (din cuvântul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, rostit cu acest prilej) (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 8—10).

Nicolae, Mitropolitul Banatului, *Teologia în slujba vieții*. — *Considerații asupra orientării și perspectivelor teologiei românești* (S.T., XX (1968), nr. 5—6, p. 327—341).

(Autorul nesemnat), *Ortodoxia românească, sprijinitoare a năzuințelor poporului român* (Ort. XX (1968), nr. 4, p. 511—521).

(Autorul nesemnat), *Viața religioasă a credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române și integrarea lor în noile idealuri ale poporului român* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 6, p. 693—702).

Pr. Prof. Corneliu Sîrbu, *Preotul vremurilor noastre* (Rev. cit., p. 703—709; — Vezi și: Ort., XX (1968), nr. 4, p. 586—589).

Vezi și: *Dialog interconfesional*; — *Dreptatea*; — *Ecumenism creștin*; — *Egalitatea între oameni*; — *Fraternitatea*; — *Pacea și războiul*

III. — DOCTRINA ȘI ATITUDINEA BISERICII ROMANO-CATOLICE față de datoria slujirii (servirii) ei în lume

Vezi: *Biserica Romano-Catolică* (Atitudini moral-sociale, de la 1948 încoace, ale Bisericii Romano-Catolice); *Dialog interconfesional*; — *Ecumenism creștin*; — *Pacea și războiul*

IV. — DOCTRINA ȘI ATITUDINEA BISERICII PROTESTANTE față de datoria slujirii (servirii) ei în lume

Jean-Jacques von Allmen, *Le Saint Ministère selon la conviction et la volonté des réformés du XVI-e siècle*: Învățătura despre slujire așa cum a primit-o Biserica Reformată însăși, după convingerea și voința reformatoilor din veacul al XVI-lea și cum este ea cuprinsă în Cap. XVIII din Confesiunea helvetică posterior: «temelia, necesitatea și continuitatea slujirii»; «există o diversitate de slujiri?»; «legitimitatea slujirii»; «preoție și slujire»; «autoritatea slujirilor»; «îndatorirea slujirilor» (Recenzie, de Pr. Traian Seviciu) (Ort., XX (1968), nr. 4, p. 583—586).

Vezi și: *Dialog interconfesional*; *Ecumenism creștin*; *Pacea și războiul*

V. — DOCTRINA ȘI ATITUDINEA CELORLALTE RELIGII față de slujirea idealurilor vieții umane

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Religiile lumii și solidaritatea umană: Slujirea idealurilor umane* (Ort., XIII (1961), nr. 3, p. 464—474).

(Același autor), *Îndatoririle religiilor de a colabora între ele pentru binele și propășirea omenirii* (Ort., XVI (1964), nr. 3, p. 455—465).

Vezi și: *Dialog interreligios; — Ecumenism creștin* (Ecumenism interreligios...); — *Pacea și Războiul*

S P I R I T I S M U L

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Religie, superstiție, ocultism, spiritism și teosofie: Spiritismul* (S.T., I (1949), nr. 5—6, p. 313—320).

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Superstițiile și combaterea lor: Superstiții individuale sau colective: spiritismul..* (S.T., II (1950), nr. 9—10, p. 5994).

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Spiritismul o primejdie religioasă, morală și socială: Definiția, istoria, doctrina și practicile spiritismului. Atitudinea Bisericii Ortodoxe față de spiritism, fundamentată pe Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți* (S.T., V (1953), nr. 7—8, p. 454—470).

Magistr. Anca Manolache, *Cunoașterea ocultă — falsificarea cunoașterii adevărului: Falsitatea metodei întrebuintate de diverse curente oculte: spiritismul ș. a., precum și reaua credință de care dau dovadă doctrinele lor și elementul moral în scopul propus* (S.T., VI (1954), nr. 3—4, p. 174—188).

Magistr. Dumitru Gh. Radu, *Structura actului religios după doctrina ortodoxă: Spiritismul* (S.T., VI (1945), nr. 3—4, p. 150—151).

Pr. Magistr. Gh. Butnariu, *Lipsa de temeinicie a spiritismului: Doctrina. Răstălmăcirea creștinismului. Marea amăgire a timpului: comunicarea cu morții prin mijloace sensibile este o imposibilitate; opera conștientă sau subconștientă a mediumului; ființa colectivă; transpunerea lumii pămîntești pe planul vieții de dincolo; iluzia comunicării cu marile personalități ale istoriei; fraude; promiscuitate și imoralitate; patologicul; halucinațiile etc.* (S.T., VIII (1956), nr. 5—6, p. 318—329).

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Sincretismul religios în vremea noastră: Despre spiritism* (S.T., XIX (1967), nr. 3—4, p. 152).

S T A T U L

I. — RAPORTURILE DINTRE STAT ȘI BISERICĂ ÎN TRECUTUL ISTORIC

Pr. Prof. Liviu Stan, *Importanța canonică-juridică a Sinodului al IV-lea Ecumenic: Cu privire la relațiile Bisericii cu Statul* (Ort., III (1951), nr. 2—3, p. 456—457).

Vezi și: *Relațiile dintre Biserică și Stat* (Temeiuri doctrinare despre relațiile ce trebuie să existe între Biserică și Stat; — Relațiile Bisericii cu Statul în decursul timpului); — *Slujirea Bisericii*

II. — RAPORTURILE DINTRE STAT ȘI CULTELE RELIGIOASE în actualitate

(Autorul nesemnat), *Noua lege a cultelor: Raporturile dintre Stat și cultele religioase, din țara noastră* (B.O.R., LXVI (1948), nr. 5—8, p. 381—383).

Pr. Prof. Liviu Stan, *Legea cultelor în R.P.R.: Raporturile dintre culte și Stat, în țara noastră* (S.T., I (1949), nr. 9—10, p. 853—858).

(Autorul nesemnat), *Primirea la Consiliul de Stat a conducătorilor cultelor religioase din Republica Socialistă România (29 februarie 1968)* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 17—26).

Vezi și: *Ecumenism creștin* (Ecumenismul interconfesional și interreligios local al Bisericii Ortodoxe Române); — *Pacea și războiul*

III. — RAPORTURILE DINTRE STATUL ROMÂN ȘI BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ în actualitate

(Autorul nesemnat), *I. P. S. Patriarh Locotenent Justinian a votat împreună cu clerul Capitalei* (B.O.R., LXVI (1948), nr. 3—4, p. 196—197).

(Autorul nesemnat), *Depunerea jurământului Înălților Chiriarhi ai Bisericii Ortodoxe Române pentru R.P.R.* (Rev. cit., p. 202—205).

(Autorul nesemnat), *Aniversarea a 15 ani de la eliberarea României Semnificația mesajului adresat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române cu acest prilej* (Ort., XI (1959), nr. 3, p. 347—350).

(Autorul nesemnat), *Vizita conducătorilor de Partid și de Stat la Mînăstirea Dealu* (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 5—6, p. 517—621).

Diac. Drd. Iuliañ A. Șchiopu, *Norme pastorale pentru preoțimea ortodoxă română de azi în activitatea și opera scrisă a Prea Fericitului Patriarh Justinian: Supunerea față de legile Statului* (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1169).

Participarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și a altor reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române la diferite ocazii și evenimente din viața Statului și a poporului român. (—Cronică —) B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 68; — nr. 3—5, p. 340; — nr. 7—8, p. 935; — nr. 11—12, p. 1277, 1278).

Schimb de telegrame între conducerea Bisericii Ortodoxe Române și conducătorii Statului nostru la diferite evenimente, fapte și aniversări din viața Bisericii și a poporului român (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 1, p. 3, 4—6; — nr. 3—6, p. 262, 284; — LXIX (1951), nr. 1—2, p. 23—24; — LXX (1952), nr. 4—5, p. 110; — nr. 6—8, p. 373; — LXXX (1962), nr. 7—8, p. 584, 585, 586—587, 588—589; — nr. 9—10, p. 769, 770; — nr. 11—12, p. 973—974, 975, 983—984; — LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 59, 64; — LXXXVII (1969), nr. 3—4, p. 245—247).

Telegrame ale Sfântului Sinod și ale Adunării Naționale Bisericești trimise conducătorilor Statului nostru, cu prilejul sesiunilor lor anuale de lucru

Vezi: *Orînduirea canonică și administrativă a Bisericii Ortodoxe Române, în contemporaneitate* (Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române; — Adunarea Națională Bisericească).

Pentru alte aspecte din viața și activitatea Bisericii Ortodoxe Române în strînsă legătură cu Statul și poporul român

Vezi: *Ecumenism creștin*; — *Pacea și războiul*; — *Relațiile dintre Biserică și Stat* (Relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu Statul în contemporaneitate; — Fapte și evenimente din viața poporului român, de la 1944); — *Slujirea Bisericii*; — *Statul* (Raporturile dinare Stat și cultele religioase din țara noastră, în actualitate)

SUFERINȚA

Pr. Magistr. Vasile Ignățescu, *Netemeinicia dogmatică a practicii indulgențelor: Rostul suferințelor în concepția creștină ortodoxă* (Ort., VII (1955), nr. 2, p. 222—229).

Diac. Prof. N. Balca, *Sensul suferinței în creștinism: Teorii filozofice despre suferință și sensul acesteia. Critica concepției schopenhaueriene despre asceza creștină și sensul suferinței în creștinism: pesimismul schopenhauerian și asceza creștină; sensul suferinței în creștinism. Prin pesimism la optimism, prin suferință la înviere* (S. T., IX (1957), nr. 3—4, p. 155—176).

Pr. Magistr. Gh. Butnariu, *Temeiurile doctrinare ale optimismului creștin: Problema suferinței în creștinism* (S.T., IX (1957), nr. 5—6, p. 326—332).

Pr. Matei Pîslaru, *Johann Wolfgang Goethe despre religie în general și creștinism în special: ... Despre suferință* (S.T., IX (1957), nr. 3—4, p. 293).

Friedrich-Wilhelm Krummacher, *Ruf zur Entscheidung (Apel la hotărîre): Durerile și suferințele în viață (cauzele lor, alinarea și înlăturarea lor)* (Recenzie, de Diac. Prof. O. Bucevschi) { *Ort.*, XVIII (1966), nr. 3, p. 469).

SUPERSTIȚIILE (Manifestări nesănătoase)

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Religie, superstiție, ocultism, spiritism și teosofie: Despre superstiție* (S.T., I (1949), nr. 5—6, p. 304—307).

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Superstițiile și combaterea lor: Considerații generale. Felurile superstițiilor* (S.T., II (1950), nr. 9—10, p. 590—596).

Pr. Prof. Liviu Stan, *Superstițiile și obscurantismul mistic. — Lupta împotriva superstițiilor și a obscurantismului mistic, lupta pentru pace* (S.T., II (1950), nr. 3—4, p. 280—287).

Pr. Asist. Haralambie Cojocaru, *Legislația canonică a Bisericii Ortodoxe față de superstiție, magie, vrăjitorie și obscurantism: Condamnarea superstițiilor...* (S.T., I (1949), nr. 5—6, p. 333—341).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Formele și cauzele falsului misticism: Domeniul superstiției...* (S.T., IV (1952), nr. 5—6, p. 252—257).

Prof. N. Chițescu, *Atitudinea principalelor religii ale lumii față de problemele vieții pămîntești: Combaterea superstițiilor în Vechiul Testament* (*Ort.*, IV (1952), nr. 2, p. 242—243).

Magistr. Dumitru Gh. Radu, *Structura actului religios după doctrina ortodoxă: Superstițiile, manifestări religioase nesănătoase* (S.T., VI (1954), nr. 3—4, p. 149).

Protos. Magistr. Gr. Băbuș, *Ierurgiile ca mijloc și prilej de pastorație... Combaterea superstițiilor prin ierurgii* (S.T., VI (1954), nr. 9—10, p. 550—551).

Pr. A. Negoită, *Religia canaanită: Mantica (oniromanția, ornitomanția, necromanția, astrologia, terafinii)* (S.T., XI (1959), nr. 9—10, p. 541—544).

Prof. N. I. Ștefănescu, *Dramaturgia antică elină în opera lui Clement Alexandrinul: Superstițiile ca refugiu pentru a evita nedreapta și tiranica putere a zeilor. Lupta adevărului cu minciuna începe cu combaterea superstițiilor și continuă contra sofistilor* (*Ort.*, XIII (1961), nr. 2, p. 172—175).

Arhim. Magistr. Justinian Dalea, *Scrieri omiletice împotriva superstițiilor în Biserica Ortodoxă Română: Lupta împotriva superstițiilor în istoria literaturii religioase românești. Cărți favorabile răspîndirii concepțiilor superstițioase. Scrieri omiletice și studii auxiliare îndreptate în mod special împotriva superstițiilor* (S.T., XV (1963), nr. 7—8, p. 461—476).

Asist. Ștefan C. Alexe, *Sfântul Niceta de Remesiana și ecumenicitatea patriotică din secolele al IV-lea și al V-lea: Trăirea creștină după Sfântul Niceta de Remesiana: luptă împotriva superstițiilor* (S.T., XXI (1969), nr. 7—8, p. 557—558).

Pr. Magistr. Mihai Georgescu, *Sfintele Taine, după Catehezele Sfântului Chiril al Ierusalimului: Sfintele Taine la Sfinții Părinți și Scriitorii bisericești pînă la Sfântul Chiril al Ierusalimului. Sfintele Taine în Catehezele Sfântului Chiril al Ierusalimului* (S.T., XI (1959), nr. 7—8, p. 429—431).

Magistr. Viorel Chițu, *Catehezele Sfântului Chiril al Ierusalimului: Cuprinsul Catehezelor Sfântului Chiril al Ierusalimului și împărțirea lor după cuprins* (S.T., XII (1960), nr. 3—4, p. 163—164).

Magistr. Vasile I. Bria, *Elemente cultice și dogmatice în lucrările Sfântului Ambrozie: De Sacramentis și de Mysteriis: Ritualul Tainelor. Sfintele Taine și realismul sacramental* (*Ort.*, XII (1960), nr. 3, p. 339—350).

Magistr. Constantin I. Cornițescu, *Studiu comparativ între «Marele Cuvînt Catehetic» al Sfântului Grigorie de Nissa și Manualul către Laurențiu al Fericitului Augustin: Despre Sfintele Taine, în general* (*Ort.*, XVI (1964), nr. 1, p. 123—125).

(Același autor), *Idei dogmatice în cuvântările Sfântului Ioan Hrisostom la praznicile împărătești*: Despre Sfintele Taine (S.T., XVII (1965), nr. 7—8, p. 446—447).

Asist. Ștefan C. Alexe, *Sfântul Niceta de Remesiana și ecumenicitatea patriotică din secolele al IV-lea și al V-lea*: Învățătura sfântului despre Biserică: Sfintele Taine sau viața harică a Bisericii (S.T., XXI (1969), nr. 7—8, p. 541—544).

T

TAINELE SFINTE

(Sfintele Taine)

A. — DESPRE SFINTELE TAINÉ, ÎN GENERAL

I. — SFINTELE TAINÉ — CONFIRMATE SCRIPTURISTIC ȘI PATRISTIC

Prof. N. Chițescu, *Sfintele Taine (Temeiuri biblice și patristice)* (S.T., I (1949), nr. 7—8, p. 514—534).

Pr. Lect. At. Negoită, *Texte din Vechiul Testament interpretate fals de către sectanți*: În legătură cu Sfintele Taine... (S.T., II (1950), nr. 3—4, p. 268—270).

II. SFINTELE TAINÉ — PRIVITE INTERCONFESIONALĂ

(La ortodocși, romano-catolici și protestanți)

Diac. Prof. Em. Vasilescu, *Sfintele Taine (Generalități și controverse interconfesionale)*: Definiția. Lucrarea. Instituirea dumnezeiască. Partea văzută și cea nevăzută a Tainelor. Validitatea și numărul Sfintelor Taine (S.T., II (1950), nr. 1—2, p. 21—31).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Ființa Tainelor în cele trei confesiuni*: Doctrina ortodoxă și cea romano-catolică despre Sfintele Taine: noțiunea generală a Sfintelor Taine la ortodocși și catolici; caracterul hristologic și bisericesc al Sfintelor Taine; conformitatea lor cu natura credinciosului; deosebiri între Ortodoxie și Catholicism. Doctrina protestantă despre Taine și temeiurile pentru comunicarea Harului prin acte sensibile (Ort., VIII (1956), nr. 1, p. 3—28).

Prof. N. Chițescu, *Ortodoxie și Protestantism*: Sfintele Taine la ortodocși și la protestanți: conceptul de sfințenie; natura dumnezeiescului Har; însemnătatea Sfintelor Taine; esența și numărul lor; Botezul și Euharistia în Protestantismul clasic și modern (Ort., II (1950), nr. 3, p. 421—427).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Numărul Tainelor, raporturile între ele și problema Tainelor din afara Bisericii* (Ort., VIII (1956), nr. 2, p. 191—215).

Pr. Magistr. Mihai Colotelo, *Importanța «Mărturisirilor Ortodoxe» pentru studiul Dreptului bisericesc*: Despre Sfintele Taine (Ort., XI (1959), nr. 2, p. 258—259).

Pr. Magistr. Ioan Turcu, *Sfintele Taine și faptele bune în mîntuire. Principialități de ființă, de funcție și de raport*: Sfintele Taine în cadrul unor întîlniri multiple cu Dumnezeu. Aspectul de dialog al lor și funcțiile lor deosebite. Considerații în legătură cu Sfintele Taine și cu procesul lor (S.T., XI (1959), nr. 5—6, p. 314—326).

Pr. Prof. Ene Branîște, *Deosebiri interconfesionale cu privire la Sfintele Taine*: Deosebiri interconfesionale cu privire la numărul, ființa și lucrarea Tainelor (Ort., XI (1959), nr. 4, p. 499—504).

(Același autor), *Uniformizarea tipicului și a textelor liturgice în cult și în săvîrșirea Tainelor* (Ort., XV (1963), nr. 2, p. 216—224).

Pr. Magistr. Aurelian Catrina, *Norme canonice în actele din Condica Sfîntă a Mitropoliei Ungrovlahiei*: Norme canonice cu privire la Sfintele Taine (S.T., XVI (1964), nr. 9—10, p. 591—592).

Jaques Courvoisier, *Zwingli, théologien réformé: Concepția Bisericii Protestante despre Sfintele Taine*. Numărul lor (Recenzie, de Pr. Prof. Ioan Rămureanu) (*Ort.*, XVIII (1966), nr. 1, p. 137).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Din aspectul sacramental al Bisericii: Raportul general al Sfintelor Taine cu Biserica*. Raportul între doctrina Bisericii și Sfintele Taine (*S.T.*, XVIII (1966), nr. 9—10, p. 531—539, 557—562).

Diac. Ion Bria, *Despre «caracterul» sacramental și despre «efectul eclezial» al Tainelor* (*Ort.*, XIX (1967), nr. 1, p. 146—148).

F. V., *Frământări în sînul Bisericii Romano-Catolice: Despre Sfintele Taine* (*Ort.*, XIX (1967), nr.2, p. 313).

K. Gamber, *Die Autorischt von «De sacramentis». Zugleich ein Beitrag zur liturgiegeschichtliche der Römischen Provinz Dacia Mediteranea: Părerii mai noi despre paternitatea vestitei scrieri «De Sacramentis» (Despre Sfintele Taine), care cuprinde una dintre cele mai dezvoltate și interesante descrieri și explicații a riturilor Botezului, Mirungerii și Euharistiei din vechea Biserică Apuseană (Recenzie, de Pr. Prof. Ene Braniște) (*Ort.*, XXI (1969), nr. 2, p. 278—280).*

III. — SFINTELE TAINE — LA ANGLICANI

Pr. Prof. Petre Vintilescu, *Conferința română ortodoxă-anglicană de la București, în iunie 1935, privită în cadrul temelor ei sacramentar-liturgice: Sfintele Taine, în general, în perspectiva cărților simbolice anglicane* (*Ort.* X (1958), nr. 2, p. 265—270).

Drd. Ioan. N. Șurubaru, *Tratatul și acordurile anglicano-ortodoxe române din 1935 în perspectiva dialogului între Biserica Ortodoxă și Biserica Anglicană: Sfintele Taine în Biserica Anglicană* (*Ort.*, XX (1968), nr. 1, p. 82).

IV. — SFINTELE TAINE — LA VECHII-CATOLICI

Drd. Petru I. David, *Sucesiunea apostolică și unitatea de credință la vechii-catolici: Atitudinea Bisericilor Ortodoxe față de Bisericile vechilor-catolici în legătură cu Sfintele Taine* (*Ort.*, XIX (1967), nr. 2, p. 223).

V. — SFINTELE TAINE — LA BISERICILE NECALCEDONIENE (Vechi-Orientale)

1. Sfintele Taine în Biserica Nestoriană-Caldeeană

Prof. N. Chițescu, *Ortodoxia și Bisericile răsăritene mai mici. — Biserica Nestoriană: Schiță a deosebirilor, cu privire la Sfintele Taine, între Biserica Ortodoxă și Biserica Nestoriană-Caldeeană* (*Ort.*, XIII (1961), nr. 4, p. 550).

Drd. Mihai Colibă, *Cultul Bisericii Nestoriene: Sfintele Taine* (*Ort.*, XVIII (1966), nr. 4, p. 546).

2. Sfintele Taine — în Bisericile Monofizite

a) În Biserica Coptă

Prof. N. Chițescu, *Ortodoxia și Bisericile răsăritene mai mici. — Biserica Coptă: Sfintele Taine în număr de șapte. În afară de Botez, Euharistie și Pocăință — celelalte nu se deosebesc* (*Ort.* XIII (1961), nr. 4, p. 509—510).

b) În Biserica Etiopiană

Prof. N. Chițescu, *Ortodoxia și Bisericile răsăritene mai mici. — Biserica Etiopiană: Sfintele Taine sînt aceleași și se săvîrșesc ca și la ortodocși* (*Ort.*, XIII (1961), nr. 4, p. 520).

Drd. Mihai Colibă, *Cultul Bisericii Etiopiene: Despre Sfintele Taine, în general, cunoscute în această Biserică* (*Ort.*, XVIII (1966), nr. 3, p. 440).

c) *În Biserica Siriană-Iacobită*

Prof. N. Chițescu, *Ortodoxia și Bisericile răsăritene mai mici. — Biserica Siriană-Iacobită: Principalele deosebiri în ce privesc Sfintele Taine, dintre Biserica Ortodoxă și cea Siriană-Iacobită* (Ort., XIII (1961), nr. 4, p. 530—532).

d) *În Biserica Iacobită din Malabar (India)*

Prof. N. Chițescu, *Ortodoxia și Bisericile răsăritene mai mici. — Biserica Iacobită din Malabar: Deosebiri, la Sfintele Taine, între Biserica Ortodoxă și cea Iacobită din Malabar* (Ort., XIII (1961), nr. 4, p. 542—543).

B. — DESPRE SFINTELE TAINÉ, ÎN SPECIAL

I. — TAINA SFÎNTULUI BOTEZ

1. Taina Sfântului Botez după Sfânta Scriptură, Părinții Apostolici, Sfinții Părinți și Scriitorii bisericești

Magistr. Viorel I. Chițu, *Raportul dintre cultul Vechiului Testament și cultul creștin: Elemente din cultul Vechiului Testament aflate în Sfintele Taine: la Sfântul Botez* (S.T., XIII (1961), nr. 5—6, p. 308—309).

Drd. Leon Gh. Arion, *Unitatea și universalitatea Bisericii după epistolele pauline: Taina Sfântului Botez, element al unității Bisericii* (S.T., XIX (1967), nr. 1—2, p. 51—53).

Magistr. Ștefan C. Alexe, *Eclesiologia Părinților Apostolici: Taina Sfântului Botez* (S.T., VII (1955), nr. 5—6, p. 378).

Drd. Ioan N. Șurubaru, *Doctrina despre Biserică în «Păstorul lui Herma»: Sfintele Taine ca mijloace ale Bisericii pentru sfințirea credincioșilor — Botezul* (S.T., XIX (1967), nr. 7—8, p. 442—443).

Pr. Magistr. Mihai Georgescu, *Sfintele Taine, după Catehezele Sfântului Chiril al Ierusalimului: Despre Sfânta Taină a Botezului — numirile și necesitatea Botezului; pregătirea și condițiile pentru primirea Botezului; efectele Botezului; practica săvârșirii Botezului și simbolismul acestei practici* (S.T., XI (1959), nr. 7—8, p. 431—438).

Magistr. Viorel Chițu, *Catehezele Sfântului Chiril al Ierusalimului ca izvor pentru istoria cultului creștin: Taina Botezului și rînduielile premergătoare ei, după Catehezele Sfântului Chiril al Ierusalimului* (S.T., XII (1960), nr. 3—4, p. 164—167).

Magistr. Armand C. Munteanu, *Chestiuni de cult în Sfintele Canoane: Taina Sfântului Botez* (B.O.R., LXXVIII (1960), nr. 3—4, p. 268—271).

Magistr. Dumitru Popescu, *Doctrina despre Taina Botezului în primele secole creștine* (Ort., XIII (1963), nr. 3, p. 393—404).

Jean Danielou, *Origène (Le génie du christianisme): Despre Sfânta Taină a Botezului* (Recenzie, de Pr. Marin M. Braniște) (Ort. XII (1960), nr. 2, p. 295).

Diac. Magistr. Constantin Voicu, *Probleme dogmatice în opera «Marele Cuvînt Catehetic» al Sfântului Grigorie de Nisa: Taina Sfântului Botez* (Ort. XIII (1961), nr. 2, p. 224—225).

Pr. Magistr. Ioan Turcu, *Aspecte dogmatice din corespondența cu Isidor Pelusiotul: Sfânta Taină a Botezului* (Rev. cit., p. 257).

Magistr. Costin Vasile, *Scrierea pseudoepigrafă «Testamentum Domini» ca izvor pentru istoria cultului creștin: Ritualul catehumenatului și al Botezului* (S.T., XVII (1965), nr. 3—4, p. 209—210).

Sfântul Ambrozie al Milanului, *«De Mysteriis» (Despre Sfintele Taine): Despre Taina Sfântului Botez* (Trad. rom., de Pr. Prof. Ene Braniște și Prof. Gh. Voiusa) (S.T., XVII (1965), nr. 5—6, p. 286—293).

(Același autor), *De Sacramentis (Despre Sfintele Taine): Despre Sfânta Taină a Botezului* (Trad. rom. și introducere, de Pr. Prof. Ene Braniște) (S.T., XIX (1967), nr. 9—10, p. 570—579).

Drd. Iulian A. Şchiopu, *Rînduiala și explicarea slujbei Botezului și a Mirungerii la Sfântul Ambrozie al Milanului și la Teodor de Mopsuestia: Rînduiala și explicarea slujbei Botezului* (S.T., XX (1968), nr. 7—8, p. 543—557).

2. Deosebiri interconfesionale cu privire la Taina Sfântului Botez (la ortodocși, romano-catolici și protestanți)

Diac. Prof. Em. Vasilescu, *Sfintele Taine (Generalități și controverse interconfesionale): Botezul la cele trei confesiuni creștine* (S.T., II (1950), nr. 1—2, p. 31—32).

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Practici romano-catolice de cult folosite ca mijloace de prozelitism: Săvîrșirea Botezului prin stropire* (Ort., VI (1954), nr. 1, p. 75).

Pr. Magistr. Mihai Colotelo, *Importanța «Mărturisirilor Ortodoxe» pentru studiul Dreptului bisericesc: Despre Taina Sf. Botez* (Ort., XI (1959), nr. 2, p. 259).

Pr. Prof. Ene Branîște, *Deosebiri interconfesionale cu privire la Sfintele Taine: Deosebiri interconfesionale cu privire la Sfînta Taină a Botezului* (Ort., XI (1959), nr. 4, p. 504—507).

Magistr. Alexandru-Armand Munteanu, *Opera canonică a lui Petru Maior: Despre prescripțiile Protopapadichiei în legătură cu Taina Sfântului Botez* (B.O.R., LXXVII (1960), nr. 9—10, p. 806).

Prof. N. Chițescu, *Opera teologică a lui A. S. Homiacov (la un veac de la moartea lui): Despre Taina Sfântului Botez* (Ort., XIII (1961), nr. 1, p. 48—49).

Magistr. Ioan I. Ică, *Importanța dogmatică a răspunsurilor patriarhului Ieremia al II-lea: Despre Taina Sfântului Botez* (Ort., XIII (1961), nr. 3, p. 384—385).

C. Cornescu, *Rînduiala Botezului în diferitele Molitfelnice slave și românești folosite în Biserica Română* (S.T., XIII (1961), nr. 9—10, p. 566—585).

Pr. Prof. Ene Branîște, *Contribuții la istoria literaturii teologice bizantine. — Nicolae Cabasila, Despre viața în Hristos: Botezul* (S.T., XIV (1962), nr. 1—2, p. 17).

Magistr. Dumitru I. Găină, *Pravila bisericească de la Iași (Șapte Taine, 1644): Taina Sfântului Botez* (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 5—6, p. 564, 567).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Din aspectul sacramental al Bisericii: Raportul special al Tainei Sfântului Botez cu Biserica* (S.T., XVIII (1966), nr. 9—10, p. 539—540).

Jaques Courvoisier, *Zwingli, théologien réformé: Despre Taina Sfântului Botez la protestanți* (Recenzie, de Pr. Prof. Ioan Rămureanu) (Ort., XVIII (1966), nr. 1, p. 137—138).

{Autorul nesemnat}, *Cultul divin și pastorația creștină, factori de promovare a vieții religioase în Ortodoxie: Sfintele Taine ca mijloace de pastorație colectivă și de sfințire a credincioșilor — Botezul* (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 11—12 p. 1201—1202).

Pr. Silviu Hărăbuș, *O carte de doctrină și pietate ortodoxă. — Evanghelia cu învățătură (1581): Învățăături dogmatice — Sfintele Taine: Botezul...* (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 7—8, p. 759).

Vezi și: Capitolul anterior

3. Deosebiri la Taina Sfântului Botez, în Biserica Veche-Catolică

Pr. Prof. Ene Branîște, *Cultul Bisericilor Vechi-Catolice în comparație cu cel ortodox și cu cel catolic: Rînduiala Tainei Botezului* (Ort., XX (1968), nr. 1, p. 45—47).

Drd. Petru I. David, *Sucesiunea apostolică și unitatea de credință la vechii-catolici: Taina Sfântului Botez* (Ort., XIX (1967), nr. 2, p. 215—216).

4. Deosebiri la Taina Sfântului Botez, în Bisericile Vechi-Orientale (Necalcedoniene)

a) Taina Sfântului Botez în Biserica Nestoriană-Caldeeană

Drd. Mihai Colibă, *Cultul Bisericii Nestoriene: Taina Sfântului Botez* (Ort., XVIII (1966), nr. 4, p. 546—547).

b) *Taina Sfântului Botez în Bisericile Monofizite*— *În Biserica Armeană*

Prof. N. Chițescu, *Ortodoxia și Bisericile răsăritene mai mici. — Biserica Armeană: Taina Sfântului Botez* (Ort., XIII (1961), nr. 4, p. 493—494).

— *În Biserica Coptă*

Prot. N. Chițescu, *Ortodoxia și Bisericile răsăritene mai mici. — Biserica Coptă: Taina Sfântului Botez în această Biserică* (Ort., XIII (1961), nr. 4, p. 509).

Magistr. Mihai I. Colibă, *Cultul Bisericii Monofizite Copte: Despre Taina Sfântului Botez* (Ort., XVII (1965), nr. 3, p. 348—349).

— *În Biserica Etiopiană*

Drd. Mihai Colibă, *Cultul Bisericii Etiopiene: Taina Sfântului Botez* (Ort., XVIII (1966), nr. 3, p. 440).

— *In Biserica tomiților din Malabar (India)*

Magistr. Cezar Vasiliu, *Biserica creștinilor tomiți din Malabar (India): Botezul în această Biserică* (S.T., XVII (1965), nr. 5—6, p. 360).

II. — TAINA UNGERII CU SFÎNTUL MIR (a Mirungerii)

1. Sfințirea Sfântului și Marelui Mir

(Autorul nesemnat), *Sfințirea Sfântului și Marelui Mir: Însemnări și precizări despre sfințirea Marelui Mir în Biserica noastră* (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 3—6, p. 241—245; — LXIX (1951), nr. 10—12, p. 478—479).

Pr. Prof. Ene Braniște, *Sfințirea Sfântului și Marelui Mir: Însemnări și precizări despre sfințirea, rostul și însemnătatea Sfântului Mir în Biserica noastră* (B.O.R., LXXXIII (1965), nr. 3—4, p. 220—225).

(Autorul nesemnat), *Sfințirea Marelui Mir* (B.O.R. LXXXVI (1968), nr. 3—5, p. 260—261).

2. Taina Mirungerii după Sfânta Scriptură, Părinți Apostolici, Sfinții Părinți și Scriitorii bisericești

Magistr. Viorel I. Chițu, *Raportul dintre Vechiul Testament și cultul creștin: Elemente din cultul Vechiului Testament aflate în Sfintele Taine — în Taina Mirungerii...* (S.T., XIII (1961), nr. 5—6, p. 309).

Magistr. Costin Vasile, *Scrierea pseudoepigrafă «Testamentum Domini» ca izvor pentru istoria cultului creștin: Ritualul Mirungerii* (S.T., XVII (1965), nr. 3—4, p. 210—211).

Pr. Magistr. Mihai Georgescu, *Sfintele Taine, după Catehezele Sfântului Chiril al Ierusalimului: Taina Mirungerii* (S.T., XI (1959), nr. 7—8, p. 438—440).

Magistr. Viorel Chițu, *Catehezele Sfântului Chiril al Ierusalimului ca izvor pentru istoria cultului creștin: Taina Mirungerii* (S.T., XII (1960), nr. 3—4, p. 167—169).

Magistr. Armand C. Munteanu, *Chestiuni de cult în Sfintele Canoane: Ungerea cu Sfântul Mir* (B.O.R., LXXVIII (1960), nr. 3—4, p. 271—272).

Sfântul Ambrozie al Milanului, «*De Mysteriis*» (Despre Sfintele Taine): Despre Taina Mirungerii (Trad. rom., de Pr. Prof. Ene Braniște și Prof. Gh. Voiusa) (S.T., XVII (1965), nr. 5—6, p. 293—297).

(Același autor), *De Sacramentis* (Despre Sfintele Taine): Despre Taina Mirungerii (Trad. rom. și introducere, de Pr. Prof. Ene Braniște) (S.T., XIX (1967), nr. 9—10, p. 579—585).

Drd. Iulian A. Șchiopu, *Rînduiala și explicarea slujbei Botezului și a Mirungerii la Sfântul Ambrozie al Milanului și la Teodor de Mopsuestia: Rînduiala și explicarea slujbei Mirungerii* (S.T., XX (1968), nr. 7—8, p. 543—557).

3. Deosebiri interconfesionale cu privire la Taina Mirungerii (la ortodocși, romano-catolici și protestanți)

Diac. Prof. Em. Vasilescu, *Sfintele Taine (Generalități și controverse interconfesionale)*: ...Ungerea cu Sfântul Mir... (S.T., II (1950), nr. 1—2, p. 33—34).

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Practici romano-catolice de cult folosite ca mijloace de prozelitism*: ...Confirmațiunea (Ort., VI (1954), nr. 1, p. 75).

Pr. Magistr. Mihai Colotelo, *Importanța «Mărturisirilor Ortodoxe» pentru studiul Dreptului bisericesc*: ...Mirungerea (Ort., XI (1959), nr. 2, p. 259—260).

Pr. Prof. Ene Braniște, *Deosebiri interconfesionale cu privire la Sfintele Taine*: Cu privire la Taina Ungerii cu Sfântul Mir... (Ort., XI (1959), nr. 4, p. 507).

Magistr. Alexandru-Armand Munteanu, *Opera canonică a lui Petru Maior*: Din cuprinsul prescripțiilor Protopapadichiei în legătură cu săvârșirea Tainei Ungerii cu Sfântul Mir (B.O.R., LXXVIII (1960), nr. 9—10, p. 806).

Magistr. Ioan I. Ică, *Importanța dogmatică a răspunsurilor patriarhului Ieremia al II-lea*: Taina Mirungerii (Ort., XIII (1961), nr. 3, p. 385).

Pr. Prof. Ene Braniște, *Contribuții la istoria literaturii teologice bizantine. — Nicolae Cabasila, Despre viața în Hristos*: Despre Taina Ungerii cu Sfântul Mir (S.T., XIV (1962), nr. 1—2, p. 17—19).

Magistr. Dumitru I. Găină, *Pravila bisericească de la Iași (Șapte Taine, 1644)*: Taina Mirungerii (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 5—6, p. 564).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Din aspectul sacramental al Bisericii*: Raportul special dintre Taina Mirungerii și Biserică (S.T., XVIII (1966), nr. 9—10, p. 540—544).

(Autorul nesemnat), *Cultul divin și pastorația creștină, factori de promovare a vieții religioase în Ortodoxie*: Sfintele Taine — mijloace de pastorație colectivă și de sfințire a credincioșilor: *Mirungerea...* (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 11—12, p. 1202).

Pr. Silviu Hărăbuș, *O carte de doctrină și pietate ortodoxă. — Evanghelia cu învățătură (1581)*: Învățăături dogmatice — despre Sfintele Taine: Taina Mirungerii... (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 7—8, p. 759).

Vezi și: *Capitolul anterior* (Taina Mirungerii după Sfânta Scriptură, Părinții Apostolici, Sfinții Părinți și Scriitorii bisericești)

4. Deosebiri, cu privire la Taina Mirungerii, în Biserica Veche-Catolică

Pr. Prof. Ene Braniște, *Cultul Bisericilor Vechi-Catolice în comparație cu cel ortodox și cu cel catolic*: Rînduiala Tainei Confirmării (Mirungerii) în Biserica Veche-Catolică (Ort., XX (1968), nr. 1, p. 47—49).

5. Deosebiri, cu privire la Taina Mirungerii, în Bisericile Vechi-Orientale (Necalcedoniene)

a) Taina Mirungerii în Biserica Nestoriană-Caldeeană

Drd. Mihai Colibă, *Cultul Bisericii Nestoriene*: ...Taina Mirungerii (Ort., XVIII (1966), nr. 4, p. 547).

b) Taina Mirungerii în Bisericile Monofizite

— În Biserica Armeană

Prof. N. Chițescu, *Ortodoxia și Bisericile răsăritene mai mici. — Biserica Armeană*: Taina Mirungerii în Biserica Armeană (Ort., XIII (1961), nr. 4, p. 494).

— În Biserica Coptă

Magistr. Mihai I. Colibă, *Cultul Bisericii Monofizite Copte*: ...Despre Taina Mirungerii (Ort., XVII (1965), nr. 3, p. 349).

— În Biserica Etiopiană

Drd. Mihai I. Colibă, *Cultul Bisericii Etiopiene*: ...Taina Mirungerii în această Biserică (Ort., XVIII (1966), nr. 3, p. 440—441).

— *In Biserica tomiților din Malabar (India)*

Magistr. Cezar Vasiliu, *Biserica creștinilor tomiți din Malabar (India): Taina Mirungerii (S.T., XVII (1965), nr. 5—6, p. 360).*

III. — TAINA SFINTEI EUHARISTII (a Sfintei Împărtășanii)

1. Sfânta Euharistie, ca jertfă și taină, după Sfânta Scriptură, Părinții Apostolici, Sfinții Părinți și Scriitorii bisericești

Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *Cele patru Evanghelii, dovadă pentru folosirea pîinii dospite la Sfânta Euharistie (S.T., III (1951), nr. 9—10, p. 552—558).*

Pr. Prof. Grigorie T. Marcu, *Premizele biblice ale erorilor papalității: Folosirea azimei la Sfânta Euharistie? (Ort., VI (1954), nr. 2—3, p. 391—393).*

Magistr. Ștefan C. Alexe, *Eclesiologia Părinților Apostolici: Sfânta Euharistie (S.T., VII (1955), nr. 5—6, p. 378—379).*

Magistr. Costin Vasile, *Scrierea pseudoepigrafă «Testamentum Domini» ca izvor pentru istoria cultului creștin: Ritualul împărtășirii după această scriere (S.T., XVII (1965), nr. 3—4, p. 212).*

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Unitatea Bisericii și problema refacerii ei în lumina Sfinților Părinți: Taina Sfintei Împărtășanii (Ort., VI (1954), nr. 2—3, p. 438—439).*

Pr. Gheorghe Tilea, *Evlavia euharistică după Sfântul Ioan Gură de Aur: Considerații generale. Căința de păcate și fapte de milă. Pace și bună învoire. Participarea la cult. Împărtășirea credincioșilor (S.T., IX (1957), nr. 9—10, p. 632—648).*

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Sensul ecumenic al Sfintei Euharistii la Sfântul Ioan Gură de Aur: Considerații generale. Esența și forma Sfintei Euharistii. Sensul sacramentar și comunitar al Euharistiei. Bazele ecumenice ale unității euharistice. Aspecte ale vieții euharistice. Demnitatea cerută pentru împărtășanie. Perspective post-euharistice (Ort., XVII (1965), nr. 4, p. 520—535).*

Pr. Magistr. Mihai Georgescu, *Sfintele Taine, după Catehezele Sfântului Chiril al Ierusalimului: Sfânta Euharistie (S.T., XI (1959), nr. 7—8, p. 440—442).*

Magistr. Viorel Chițu, *Catehezele Sfântului Chiril al Ierusalimului ca izvor pentru istoria cultului creștin: Sfânta Euharistie (S.T., XII (1960), nr. 3—4, p. 169—170).*

Magistr. Armand C. Munteanu, *Chestiuni de cult în Sfintele Canoane: Sfânta Împărtășanie (B.O.R., LXXVIII (1960), nr. 3—4, p. 274—275).*

Jean Danielou, *Origène (Le genie du christianisme): Sfânta Taină a Împărtășaniei (Recenzie, de Pr. Marin M. Braniște) (Ort., XII (1960), nr. 2, p. 295).*

Magistr. Alexandru-Armand Munteanu, *Opera canonică a lui Petru Maior: Din prescripțiile Protopapadichiei în legătură cu săvîrșirea Tainei Sfintei Împărtășanii (B.O.R., LXXVIII (1960), nr. 9—10, p. 807).*

Pr. Magistr. Ioan Turcu, *Aspecte dogmatice din corespondența cu Isidor Pelusiotul: Taina Sfintei Euharistii (Ort., XIII (1961), nr. 2, p. 258).*

Diac. Magistr. Constantin Voicu, *Probleme dogmatice în opera «Marele Cuvînt Catehetic» al Sfântului Grigorie de Nisa: Taina Sfintei Euharistii (Ort., XIII (1961), nr. 2, p. 225—226).*

Sfântul Ambrozie al Milanului, *«De Mysteriis» (Despre Sfintele Taine): Despre Taina Sfintei Euharistii (Trad. rom., de Pr. Prof. Ene Braniște și Prof. Gh. Voiusa) (S.T., XVII (1965), nr. 5—6, p. 297—302).*

(Același autor), *De Sacramentis (Despre Sfintele Taine): Despre Taina Sfintei Euharistii (Trad. rom. și introducere, de Pr. Prof. Ene Braniște) (S.T., XIX (1967), nr. 9—10, p. 585—595).*

Drd. Mircea Nișcoveanu, *Teologia Sfântului Vasile cel Mare în rugăciunile euharistice: Sfânta Împărtășanie ca jertfă. Unitatea euharistică. Pregătirea pentru împărtășanie. Roadele euharistice (S.T., XIX (1967), nr. 5—6, p. 292—299).*

Drd. Ion Caraza, *Doctrina euharistică a Sfântului Chiril al Alexandriei: Considerații generale. Controversa euharistică dintre Sfântul Chiril al Alexandriei și Nestorie. Trupul Mântuitorului este dătător de viață. Participarea la Trupul dătător de viață al Mântuitorului. Trupul dătător de viață euharistic și trupul istoric al Mântuitorului* (S.T., XX (1968), nr. 7—8, p. 528—542).

2. Deosebiri interconfesionale cu privire la Sfânta Euharistie, ca jertfă și taină (la ortodocși, romano-catolici și protestanți)

Diac. Prof. Em. Vasilescu, *Sfintele Taine (Generalități și controverse interconfesionale): Sfânta Euharistie* (S.T., II (1950), nr. 1—2, p. 34—37).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Dumnezeiasca Euharistie în cele trei confesiuni: Euharistia ca Taină. Prezența reală și modul prezenței Domnului în Euharistie. Consecințele prefacerii elementelor. Euharistia ca jertfă: raportul între cele două aspecte (realitatea aspectului de jertfă; rostul acestui aspect în concepția catolică și ortodoxă; atitudinea protestantă față de aspectul de jertfă al Euharistiei); ființa Euharistiei ca jertfă; efectele Euharistiei ca jertfă și taină la catolici, ortodocși și protestanți. Săvîrșirea și împărtășirea Euharistiei* (Ort., V (1953), nr. 1, p. 46—72, 102—115).

Pr. Prof. Petre Vintilescu, *Sfânta Împărtășire în spiritualitatea creștină. Deasă ori rară împărtășire?: Considerații de principiu. Privire istorică. Participarea în spirit. Disciplina împărtășirii în Biserica Ortodoxă. Împărtășirea deasă* (S.T., V (1953), nr. 5—6, p. 382—406).

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Practici romano-catolice de cult folosite ca mijloc de prozelitism: Cultul Sfintei Euharistii* (Ort., VI (1954), nr. 1, p. 73—75).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Mărturisirea păcatelor și pocăința în trecutul Bisericii: Despre împărtășirea cu Sfintele Taine* (B.O.R., LXXII (1955), nr. 3—4, p. 244—249).

Ives de Montcheuil, *Melanges Theologiques: Despre Euharistie în Noul Testament. Unitatea Jertfei și Tainei în Euharistie. Rațiunea permanenței lui Hristos sub speciile euharistice după Bonaventura și Toma de Aquino. Izvoarele obiecțiilor protestanților liberali față de învățătura catolică despre Taine* (Recenzie, de Prof. N. Chițescu) (Ort., VIII (1956), nr. 3, p. 450—456).

Pr. Magistr. Gh. Butnariu, *Jertfa Domnului în cărțile de ritual ale Bisericii: Jertfa de pe Golgota și jertfa nesîngeroasă. Aspectul intimei legături între Jertfa Domnului și celelalte Sfinte Taine* (S.T., IX (1957), nr. 7—8, p. 546—548, 558—559).

Ierom. Prof. Nicolae Mladin, *Morala creștină și morala iezuită: Morala iezuită — împărtășirea celor nevrednici* (Ort., XI (1959), nr. 1, p. 108).

Pr. Magistr. Mihai Colotelo, *Importanța «Mărturisirilor Ortodoxe» pentru studiul Dreptului bisericesc: Sfânta Euharistie* (Ort., XI (1959), nr. 2, p. 260).

Pr. Magistr. Constantin Galeriu, *Pronie, har și libertate după Teofan — fostul episcop de Vladimir: Sfânta Împărtășanie* (Ort., XI (1959), nr. 3, p. 412—413).

Prof. I. Bria, *Aspectul comunitar al dumnezeieștii Euharistii: Considerații generale la problemă. Euharistia, aspectul și simbolismul ei comunitar. Euharistia, taina unirii cu Hristos și comuniunii cu Biserica. Euharistia și viața sobornicească în Biserica* (S. T., XI (1959), nr. 7—8, p. 417—427).

Pr. Prof. Ene Braniște, *Deosebiri interconfesionale cu privire la Sfintele Taine: Cu privire la Taina Sfintei Euharistii* (Ort., XI (1959), nr. 4, p. 508—512).

Magistr. Ioan I. Ică, *Importanța dogmatică a răspunsurilor patriarhului Ieremia al II-lea: Sfânta Împărtășanie* (Ort., XIII (1961), nr. 3, p. 385—386).

Pr. Prof. Ene Braniște, *Contribuții la istoria literaturii teologice bizantine. — Nicolae Cabasila, Despre viața în Hristos: Taina Sfintei Împărtășanii* (S. T., XIV (1962), nr. 1—2, p. 19—21).

Magistr. Dumitru I. Găină, *Pravila bisericească de la Iași (Șapte Taine, 1644): Taina Sfintei Împărtășanii* (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 5—6, p. 564).

Magistr. Sorin Cosma, *Valoarea morală creștină a dumnezeieștii Euharistii: Hristocentrismul și creșterea duhovnicească a vieții morale creștine realizate prin dumnezeiasca Euharistie. Aspectul comunitar al dumnezeieștii Euharistii* (S. T., XVI (1964), nr. 3—4, p. 216—229).

Episcop Nicolae al Makariopolei, *Idei fundamentale în Sfânta Euharistie. Încercare de determinare și explicare a esenței Sfintei Euharistii*: (Recenzie, de Pr. Prof. Ene Braniște și Pr. I. Popescu-Runcu) (Ort., XVI (1964), nr. 2, p. 261—270).

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Sensul ecumenic al lucrării Sfântului Duh în teologia Sfinților Părinți*: Puterea ecumenică a Sfintei Euharistii (Ort., XVI (1964), nr. 2, p. 237—238).

Teodor M. Popescu, *Sfânta Euharistie și comunitatea creștină într-o concepție nouă* (Ort., XVI (1964), nr. 4, p. 557—567).

Jaques Courvoisier, *Zwingli, théologien réformé*: Despre Sfânta Cină și explicarea ei după protestanți (Recenzie, de Pr. Prof. Ioan Rămureanu) (Ort., XVIII (1966), nr. 1, p. 137—138).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Din aspectul sacramental al Bisericii*: Raportul special al Tainei Euharistiei cu Biserica (S. T., XVIII (1966), nr. 9—10, p. 544—557).

Paul Althaus, *Die theologie Martin Luthers*: Sfânta Euharistie — în explicarea lui Luter (Recenzie, de Pr. Prof. Corneliu Sîrbu) (Ort., XVIII (1966), nr. 3, p. 470).

Drd. Leon Gh. Arion, *Unitatea și universalitatea Bisericii după epistolele pauline*: Sfânta Euharistie ca element al unității Bisericii (S. T., XIX (1967), nr. 1—2, p. 53—54).

(Autorul nesemnat), *Cultul divin și pastorația creștină, factori de promovare a vieții religioase în Ortodoxie*: Sfintele Taine ca mijloace de pastorație colectivă și de sfințire a credincioșilor: Sf. Împărtășanie (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 11—12, p. 1202).

Jean Jacques von Allmen, *Essai sur le Repas du Seigneur*: O încercare de reconsiderare a unor puncte fundamentale din teologia euharistică a diferitelor Biserici și confesiuni, privite în lumina datelor biblice, a vechilor liturghii creștine a unora dintre cei mai de seamă teologi ai Bisericii vechi, precum și a unora dintre cele mai noi studii apusene de diverse nuanțe confesionale asupra Euharistiei (Recenzie, de Pr. Prof. Ene Braniște) (Ort., XX (1968), nr. 3, p. 439—446).

Prof. N. Chițescu, *Sesiunea Comisiei Consiliului Ecumenic al Bisericilor pentru «Credință și Constituție», Bristol (Anglia), 29 iulie — 9 august 1967*: S-a discutat și problema Sfintei Euharistii (Ort., XIX (1967), nr. 4, p. 614—617).

Edward Schillebeeckx, *Die Eucharistische Gegenwart (Prezența euharistică)*: Despre «prezența reală» a lui Hristos în Sfânta Euharistie (urmărind să facă dogma euharistică accesibilă gândirii contemporane) (Recenzie, de Diac. Prof. O. Bucevski) (Ort., XXI (1969), nr. 2, p. 272—278).

Prof. D. Stăniloae, *Teologia Euharistiei*: Prezența reală sacramentală a Domnului în Euharistie. Euharistia ca jertfă. Euharistia ca jertfă și taină a comunității bisericești. Unitatea în credință, condiție a împărtășirii euharistice comune (Ort., XXI (1969), nr. 3, p. 343—363).

Pr. Silviu Hărăbuș, *O carte de doctrină și pietate ortodoxă — Evanghelia cu învățătură (1581)*: Invățături dogmatice — despre Sfânta Euharistie (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 7—8, p. 759—760).

Pr. Prof. Petre Vintilescu, *Dumnezeiasca Liturghie comentată în oficiul și în textul ei. — Ritul Proscomidiei* (B.O.R., LXXXII (1964), nr. 11—12, p. 1043—1068).

(Același autor), *Dumnezeiasca Liturghie comentată în oficiul ei. — Epiclesa*: Jertfa și preotul jertfei (B.O.R., LXXX (1962), nr. 1—2, p. 95—101).

(Același autor), *Dumnezeiasca Liturghie comentată în oficiul și textul ei. — Capitulul împărtășirii în cadrul Sfintei Liturghii*: Ritualul sau rînduiala împărtășirii clericilor. Împărtășirea credincioșilor laici (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 3—4, p. 278—284).

(Același autor), *Dumnezeiasca Liturghie comentată... — Împărtășirea la Sfânta Liturghie privită sub aspectul spiritualității creștine* (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 9—10, p. 962—976).

(Același autor), *Dumnezeiasca Liturghie comentată... — Rugăciunile apolisului Liturghiei: «Potrivirea»* (consumarea rămășițelor Sfintelor Taine) (B.O.R., LXXXII (1964), nr. 3—4, p. 281—283).

(Același autor), *Anafora sau Antidoron: Anafura în raport cu Sfânta Euharistie. «Paștele mic»* (S. T., V (1953), nr. 1—2, p. 125—131, 141—145).

Drd. Viorel Mehedintu, *Dogma euharistică în Sfânta Liturghie: Euharistia ca jertfă în Sfânta Liturghie: sensul acestei jertfe și raportul ei cu jertfa de pe Golgota. Comunitatea și preotul în aducerea jertfei euharistice. Euharistia ca taină. Împărtășirea de ea și foloasele acestei împărtășiri pentru cei ce o primesc pentru Biserică* (S. T., XIX (1967), nr. 5—6, p. 276—289).

Vezi și: *Capitolul anterior* (Sfânta Euharistie, ca jertfă și taină, după Sfânta Scriptură, Părinții Apostolici, Sfinții Părinți și Scriitorii bisericești)

3. Deosebiri cu privire la Sfânta Euharistie, ca jertfă și taină, în Biserica Anglicană

Pr. Prof. Petre Vintilescu, *Conferința română ortodoxă-anglicană de la București, în iunie 1935, privită în cadrul temelor ei sacramentar-liturgice: Sfânta Euharistie* (Ort., X (1958), nr. 2, p. 271—277).

Drd. Ioan N. Șurubaru, *Tratatulele și acordurile anglicano-ortodoxe române din 1935 în perspectiva dialogului între Biserica Ortodoxă și Biserica Anglicană: Sfânta Euharistie* (Ort., XX (1968), nr. 1, p. 80—82).

4. Deosebiri cu privire la Sfânta Euharistie, ca jertfă și taină, în Biserica Veche-Catolică

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Sfânta Euharistie în concepția vechilor-catolici și poziția Bisericii Ortodoxe în această problemă: Considerații generale. Taina Euharistiei. Ființa Tainei: Euharistia ca alianță și comemorare; săvârșitor, materie, administrare. Prezența reală în Sfânta Euharistie și modurile acestei prezențe prin lucrări cu efecte deosebite. Sfânta Euharistie — comuniune. Asemănări și deosebiri* (Ort., XIX (1967), nr. 3, p. 321—349).

Drd. Petru I. David, *Sucesiunea apostolică și unitatea de credință la vechii-catolici: Taina Sfintei Euharistii* (Ort., XIX (1967), nr. 2, p. 216—217).

Pr. Prof. Ene Branște, *Cultul Bisericilor Vechi-Catolice în comparație cu cel ortodox și cu cel catolic: Serviciul divin al Sfintelor Taine — Slujba Sfintei Euharistii* (Ort., XX (1968), nr. 1, p. 50—52).

3. Deosebiri cu privire la Sfânta Euharistie, ca jertfă și taină, în Bisericile Vechi-Orientale (Necalcedoniene)

a) Sfânta Euharistie în Biserica Nestoriană-Caldeeană

Drd. Mihai Colibă, *Cultul Bisericii Nestoriene: Sfânta Euharistie* (Ort., XVIII (1966), nr. 4, p. 547—548).

b) Sfânta Euharistie în Bisericile Monofizite

— În Biserica Armeană

Prof. N. Chițescu, *Ortodoxia și Bisericile răsăritene mai mici. — Biserica Armeană: Euharistia* (Ort., XIII (1961), nr. 4, p. 494).

— În Biserica Coptă

Prof. N. Chițescu, *Ortodoxia și Bisericile răsăritene mai mici. — Biserica Coptă: Taina Sfintei Euharistii* (Ort., XIII (1961), nr. 4, p. 509).

Magistr. Mihai I. Colibă, *Cultul Bisericii Monofizite Copte: Despre Taina Sfintei Euharistii* (Ort., XVII (1965), nr. 3, p. 350).

— În Biserica Etiopiană

Drd. Mihai I. Colibă, *Cultul Bisericii Etiopiene: Sfânta Euharistie* (Ort., XVIII (1966), nr. 3, p. 441).

— *In Biserica creștinilor tomiți din Malabar (India)*

Magistr. Cezar Vasiliu, *Biserica creștinilor tomiți din Malabar (India): Împărtășirea* (S. T., XVII (1965), nr. 5—6, p. 360).

IV. — TAINA SFINTEI MĂRTURISIRI (a Pocăinței; a Spovedaniei)

1. Mărturisirea și Pocăința după Sfânta Scriptură, Părinții Apostolici, Sfinții Părinți și Scriitorii bisericești

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Mărturisirea păcatelor și pocăința în trecutul Bisericii: Mărturisirea păcatelor și pocăința în Sfânta Scriptură. Mărturisirea păcatelor în trecutul Bisericii (secolele II—IV). Pocăința în trecutul Bisericii (secolele II—IV și următoarele). Alte rînduiri bisericești privitoare la spovedanie și la disciplina clerului* (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 3—4, p. 218—243).

Magistr. Ștefan C. Alexe, *Eclesiologia Părinților Apostolici: Taina Pocăinței* (S. T., VII (1955), nr. 5—6, p. 379).

Magistr. Vasile Prescure, *Doctrina morală a Părinților Apostolici: Despre pocăință* (S. T., XV (1963), nr. 9—10, p. 551—552).

Drd. Ioan N. Șurubaru, *Doctrina despre Biserică în «Păstorul lui Herma»: Sfintele Taine ca mijloace ale Bisericii pentru sfințirea credincioșilor: Pocăința ...* (S. T., XIX (1967), nr. 7—8, p. 443—444).

Diac. Prof. O. Bucevschi, *Sfântul Ioan Gură de Aur — Omiliile «Despre Pocăință»: Bogăția și frumusețea învățăturilor sfântului cu privire la necesitatea și însemnătatea pocăinței la îmbunătățirea morală a creștinului* (S. T., IX (1957), nr. 9—10, p. 625—631).

Pr. Gheorghe Tilea, *Evlavia euharistică după Sfântul Ioan Gură de Aur: Căința de păcate* (Rev. cit., p. 636—637).

Pr. Magistr. Mircea Nișcoveanu, *Doctrina Sfântului Ioan Gură de Aur în Comentariul său la «Predica de pe munte» (Matei V—VII): Recomandarea pocăinței* (S.T., XVII (1965), nr. 9—10, p. 547—549).

Pr. Magistr. Gheorghe A. Nicolae, *Țeluri morale în predicile despre Pocăință ale Sfântului Ioan Gură de Aur: Căile și elementele Pocăinței* (S.T., XVIII (1966), nr. 1—2, p. 91—99).

Magistr. Armand C. Munteanu, *Chestiuni de cult în Sfintele Canoane: Pocăința sau Spovedania* (B.O.R., LXXVIII (1960), nr. 3—4, p. 272—274).

Jean Danielou, *Origène (Le génie du christianisme): Sfânta Taină a Pocăinței* (Recenzie, de Pr. Marin M. Braniște) (Ort., XII (1960), nr. 2, p. 295—296).

Magistr. Ioan V. Covercă, *Judecata bisericească în epoca veche: Suprimarea mărturisirii publice. Preotul penitențiar-duhovnic și judecător în scaunul de duhovnic și judecător în scaunul de duhovnic. Caracterul juridic al epitiimiilor* (S.T., XIII (1961), nr. 1—2, p. 72—79).

Pr. Magistr. Ioan Turcu, *Aspecte dogmatice din corespondența cu Isidor Pelusiotul: Sfânta Taină a Pocăinței* (Ort., XIII (1961), nr. 2, p. 258—259).

Magistr. Alexandru-Armand Munteanu, *Aplicarea epitiimiilor în lumina Sfințelor Canoane* (S.T., XIII (1961), nr. 7—8, p. 445—465).

F. Bussini, *L'intervention de l'évêque dans la réconciliation des pénitents d'après les trois «postulationes» d'un archidiacre romain du V-e—VI-e siècle: Precizări, cu exemple, despre rînduiala penitenței în Biserica veche* (Notă bibliografică, de O. P.) (S.T., XXI (1969), nr. 3—4, p. 293).

2. Deosebiri interconfesionale cu privire la Taina Sfintei Spovedanii (la ortodocși, romano-catolici și protestanți)

Pr. Prof. Petre Vintilescu, *Spovedania, prilej de pastorație individuală* (S.T., I (1949), nr. 9—10, p. 695—712).

Diac. Prof. Em. Vasilescu, *Sfintele Taine (Generalități și controverse interconfesionale)*: Pocăința (S. T., II (1950), nr. 5—6, p. 377).

Pr. Prof. Petre Vintilescu, *Sfânta Împărtășanie în spiritualitatea creștină*: Spovedania (S.T., V (1953), nr. 5—6, p. 398—403).

Diac. Prof. Nicolae Balca, *Etapele psihologice ale Mărturisirii*: Ce este pocăința și care este necesitatea psihologică și soteriologică a acesteia? Etapele psihologice ale pocăinței: trezirea convingerii neșrămutate că existența și viața creștinului este o existență în răspundere, că el se află în întreaga sa viață și existență în fața lui Dumnezeu, care-i pretinde justificare; necesitatea unei examinări atente a conștiinței noastre; căința, mărturisirea păcatelor, ispășirea păcatelor (epitimii) (S.T., VII (1955), nr. 1—2, p. 25—38).

Pr. Matei Pîslaru, *Johann Wolfgang Goethe despre religie în general și creștinism în special*: Despre Taina Sfintei Mărturisiri (S.T., IX (1957), nr. 3—4, p. 284).

Diac. Prof. Orest Bucevschi, *Despre Sfânta Taină a Mărturisirii* (S.T., XI (1959), nr. 3—4, p. 131—137).

Ierom. Prof. Nicolae Mladin, *Morala creștină și morala iezuită*: Morala iezuită — spovedania (Ort., XI (1959), nr. 1, p. 104—106).

Pr. Magistr. Mihai Colotelo, *Importanța «Mărturisirilor Ortodoxe» pentru studiul Dreptului bisericesc*: Mărturisirea păcatelor (Ort., XI (1959), nr. 2, p. 260—261).

Pr. Magistr. Constantin Galeriu, *Pronie, har și libertate după Teofan — fostul episcop de Vladimir*: Pocăința (Ort., XI (1959), nr. 3, p. 411—412).

Pr. Prof. Ene Branîște, *Deosebiri interconfesionale cu privire la Sfintele Taine*: Deosebiri interconfesionale cu privire la Taina Mărturisirii (Pocăinței) (Ort., XI (1959), nr. 4, p. 512—514).

Pr. Irineu Crăciunaș, *Învățătura ortodoxă despre Pocăință*: Taina Pocăinței (Ort., XII (1960), nr. 3, p. 389—404).

Magistr. Viorel I. Chițu, *Rînduiala Mărturisirii în Molitfelnicile românești și slavo-ruse* (Ort., XII (1960), nr. 3, p. 431—447).

Magistr. Alexandru-Armand Munteanu, *Opera canonică a lui Petru Maior*: Din prescripțiile Protopapadichiei în legătură cu săvârșirea Tainei Pocăinței (B.O.R., LXXVIII (1960), nr. 9—10, p. 807).

Magistr. Ioan I. Ică, *Importanța dogmatică a răspunsurilor patriarhului Ieremia al II-lea*: Pocăința (Ort., XIII (1961), nr. 3, p. 386).

Magistr. Dumitru I. Găină, *Pravila bisericească de la Iași (Șapte Taine, 1644)*: Taina Pocăinței (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 5—6, p. 565).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Din aspectul sacramental al Bisericii*: Raportul special al Tainei Pocăinței cu Biserica (S.T., XVIII (1966), nr. 9—10, p. 551—553).

Pr. Constantin Galeriu, *Sensul creștin al Pocăinței* (S.T., XIX (1967), nr. 9—10, p. 674—690).

(Autorul nesemnat), *Cultul divin și pastorația creștină, factori de promovare a vieții religioase în Ortodoxie*: Taina Sfintei Mărturisiri cu unele explicații și precizări liturgice (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 11—12, p. 1206—1208).

Prot. Dr. Simion Radu, *Epitimie și satisfacție*: Doctrina despre epitimie: conceptul și efectele Tainei Sfintei Pocăințe; numele și esența ei; temeiul nou testamentar și tradițional al epitimiei, Doctrina despre satisfacție: diferențe simbolice; sensul romano-catolic al canonului sau caracterul său satisfacțional; geneza doctrinei despre satisfacție, implicațiile și combaterea ei; combaterea aceleiași dogme cu dovezi din tradiția Bisericii Apusene (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 3—4, p. 335—354).

Pr. Silviu Hărăbuș, *O carte de doctrină și pietate ortodoxă — Evanghelia cu învățatură (1581)*: Învățături dogmatice — despre pocăință și mărturisire (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 7—8, p. 759).

Vezi și: *Capitolul anterior* (Pocăința și Mărturisirea după Sfânta Scriptură, Părinții Apostolici, Sfinții Părinți și Scriitorii bisericești).

3. Deosebiri, cu privire la Taina Sfintei Spovedanii, în Biserica Veche-Catolică

Pr. Prof. Ene Branîşte, *Cultul Bisericilor Vechi-Catolice în comparație cu cel ortodox și cu cel catolic: Rînduiala Mărturisirii. Spovedania (Mărturisirea) auriculară...* (Ort., XX (1968), nr. 1, p. 49—50).

4. Deosebiri, cu privire la Taina Sfintei Spovedanii, în Bisericile Vechi-Orientale (Necalcedoniene)

a) Taina Sfintei Spovedanii în Biserica Nestoriană-Caldeeană

Drd. Mihai I. Colibă, *Cultul Bisericii Nestoriene: Taina Mărturisirii* (Ort., XVIII (1966), nr. 4, p. 547).

b) Taina Sfintei Spovedanii în Bisericile Monofizite

— În Biserica Armeană

Prof. N. Chițescu, *Ortodoxia și Bisericile răsăritene mai mici. — Biserica Armeană: Mărturisirea păcatelor* (Ort., XIII (1961), nr. 4, p. 494).

— În Biserica Coptă

Prof. N. Chițescu, *Ortodoxia și Bisericile răsăritene mai mici. — Biserica Coptă: Taina Pocăinței* (Ort., XIII (1961), nr. 4, p. 509—510).

Magistr. Mihai I. Colibă, *Cultul Bisericii Monofizite Copte: Despre Taina Mărturisirii* (Ort., XVII (1965), nr. 3, p. 349—350).

— În Biserica Etiopiană

Drd. Mihai I. Colibă, *Cultul Bisericii Etiopiene: Taina Mărturisirii* (Ort., XVIII (1966), nr. 3, p. 441).

— În Biserica creștinilor tomiți din Malabar (India)

Magistr. Cezar Vasiliu, *Biserica creștinilor tomiți din Malabar (India): Mărturisirea* (S.T., XVII (1965), nr. 5—6, p. 360).

V. — TAINA CUNUNIEI (a Nunții, a Căsătoriei)

1. Taina Cununiei după Sfînta Scriptură, Părinții Apostolici, Sfinții Părinți și Scriitorii bisericești

Magistr. Viorel I. Chițu, *Raportul dintre cultul Vechiului Testament și cultul creștin: Elemente din cultul Vechiului Testament aflate în Taina Cununiei* (S.T., XIII (1961), nr. 5—6, p. 309—310).

Magistr. tefan C. Alexe, *Eclesiologia Părinților Apostolici: Căsătoria* (S. T., VII (1955), nr. 5—6, p. 379).

Drd. Ioan N. Șurubaru, *Doctrina despre Biserică în «Păstorul lui Herma»: Sfintele Taine ca mijloace ale Bisericii pentru sfințirea credincioșilor — Căsătoria* (S.T., XIX (1967), nr. 7—8, p. 444).

Pr. Magistr. Marin Branîște, *Concepția Sfîntului Ioan Gură de Aur despre familie: Concepția sfîntului despre originea căsătoriei* (S.T., IX (1957), nr. 1—2, p. 127—130).

Magistr. Armand C. Munteanu, *Chestiuni de cult în Sfintele Canoane: Despre cununie* (B.O.R., LXXVIII (1960), nr. 3—4, p. 275—277).

Pr. Magistr. Ioan Turcu, *Aspecte dogmatice din corespondența cu Isidor Pelusiotul: Taina Nunții* (Ort., XIII (1961), nr. 2, p. 259).

2. Deosebiri interconfesionale cu privire la Taina Sfintei Cununii (la ortodocși, romano-catolici și protestanți)

Diac. Prof. Em. Vasilescu, *Sfintele Taine (Generalități și controverse interconfesionale): Taina Nunții* (S. T., II (1950), nr. 1—2, p. 38—39; — *Vezi și: Ort., VI (1954), nr. 1, p. 75).*

Pr. Matei Pîslaru, *Johann Wolfgang Goethe despre religie în general și creștinism în special*: Despre căsătorie (S.T., IX (1957), nr. 3—4, p. 284—285).

Pr. Magistr. Ioan Gh. Chirvasie, *Slujitorul Tainei Nunții în cele trei confesiuni creștine*: Considerații generale ale problemei. Neidentificarea consimțământului cu Taina Nunții în Biserica Ortodoxă vedește caracterul scripturistic și tradițional al acestei Biserici și al Tainelor ei. Identificarea contractului de căsătorie cu Taina Nunții în Biserica Romei schimbă caracterul slujitorului acestei Taine. Nerecunoașterea de Taină a Tainei Nunții în protestantism pune problema slujitorului Tainei Nunții în mod impropriu, dar prin aceasta se limpezește adevărul că preotul e slujitorul acestei Taine (Ort., XI (1959), nr. 2, p. 218—233).

Pr. Magistr. Mihai Colotelo, *Importanța «Mărturisirilor Ortodoxe» pentru studiul Dreptului bisericesc*: Despre cununie (Rev. cit., p. 261—262).

Ioan Th. Panagopoulos, 'Ο τέταρτος γάμος: Despre a patra căsătorie în Biserica Greacă (Notă bibliografică, de Pr. Ol. N. C.) (S.T., XI (1959), nr. 3—4, p. 234—235).

Pr. Prof. Ene Braniște, *Deosebiri interconfesionale cu privire la Sfintele Taine*: Cu privire la Taina Nunții (Ort., XI (1959), nr. 4, p. 515—516).

Magistr. Mihai Plătică, *Contribuția lui Const. Erbiceanu la studiul Dreptului bisericesc la noi*: Despre căsătorie (S.T., XII (1960), nr. 5—6, p. 404—405).

Pr. Magistr. Constantin Galeriu, *Taina Nunții*: Pecetea Sfintei Treimi în Taina Nunții. Taina aceasta mare este: Nunta, calea spre împărăție (S.T., XII (1960), nr. 7—8, p. 484—499).

Magistr. Alexandru-Armand Munteanu, *Opera canonică a lui Petru Maior*: Din prescripțiile Protopapadichiei în legătură cu săvârșirea Tainei Cununii (B.O.R., LXXVIII (1960), nr. 9—10, p. 808).

Magistr. Ioan I. Ică, *Importanța dogmatică a răspunsurilor patriarhului Ieremia al II-lea*: Căsătoria (Ort., XIII (1961), nr. 3, p. 387).

Pr. Dr. Gheorghe Soare, *Impedimente la căsătorie. Necesitatea asigurării unei practici uniforme în toată Biserica Ortodoxă*: Considerații generale. Impedimente provenite din: anumite incapacități; din anumite vicii de consimțământ; dintr-o legătură existentă între două persoane înainte de căsătorie. Diferite alte impedimente (Ort., XIII (1961), nr. 4, p. 576—589).

Stelian Marinescu, *Dispoziții de drept laic în Pravila de la Govora din 1640*: Căsătoria și impedimentele ei (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 3—4, p. 325—326).

Magistr. Dumitru I. Găină, *Pravila bisericească de la Iași (Șapte Taine, 1644)*: Taina Nunții (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 5—6, p. 565, 567).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Din aspectul sacramental al Bisericii*: Raportul special al Tainei Nunții cu Biserica (S.T., XVIII (1966), nr. 9—10, p. 556).

(Autorul nesemnat), *Cultul divin și pastorația creștină, factori de promovare a vieții religioase în Ortodoxie*: Sfintele Taine, mijloace de pastorație și de sfințire a credincioșilor în Biserică — Taina Cununii (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 11—12, p. 1202—1204).

Pr. Prof. Liviu Stan, *Căsătoriile mixte și ultimile măsuri luate de Vatican în privința lor*: Actualitatea problemei. Scurt istoric. Cadrul principal (S. T., XX (1968), nr. 7—8, p. 487—497).

Vezi și: *Capitolul anterior* (Taina Cununii după Sfânta Scriptură, Părinții Apostolici, Sfinții Părinți și Scriitorii bisericești)

3. Deosebiri, cu privire la Taina Sfintei Cununii, în Biserica Veche-Catolică

Pr. Prof. Ene Braniște, *Cultul Bisericilor Vechi-Catolice în comparație cu cel ortodox și cu cel catolic*: Slujba Nunții (cununiei) (Ort., XX (1968), nr. 1, p. 52—54).

4. Deosebiri, cu privire la Taina Sfintei Cununii, în Bisericile Vechi-Orientale (Necalcedoniene)

a) Taina Sfintei Cununii în Biserica Nestoriană-Caldeeană

Drd. Mihai I. Colibă, *Cultul Bisericii Nestoriene: Taina Nunții (Ort., XVIII (1966), nr. 4, p. 549).*

b) Taina Sfintei Cununii în Bisericile Monofizite

— În Biserica Armeană

Prof. N. Chițescu, *Ortodoxia și Bisericile răsăritene mai mici. — Biserica Armeană: Taina Nunții în această Biserică (Ort., XIII (1961), nr. 4, p. 495).*

— În Biserica Coptă

Magistr. Mihai I. Colibă, *Cultul Bisericii Monofizite Copte: Despre Taina Nunții (Ort., XVII (1965), nr. 3, p. 351).*

— În Biserica Etiopiană

Drd. Mihai I. Colibă, *Cultul Bisericii Etiopiene: Taina Nunții în această Biserică (Ort., XVIII (1966), nr. 3, p. 442).*

— În Biserica creștinilor tomiți din Malabar (India)

Magistr. Cezar Vasiliu, *Biserica creștinilor tomiți din Malabar (India): Cununia (S.T., XVII (1965), nr. 5—6, p. 360).*

VI. — TAINA HIROTONIEI (a Preoției)

1. Taina Hirotoniei (Preoției) după Sfânta Scriptură, Sfinții Părinți și Scriitori bisericești

Magistr. Viorel I. Chițu, *Raportul dintre cultul Vechiului Testament și cultul creștin: Elemente din cultul Vechiului Testament aflate în Taina Preoției (S.T., XIII (1961), nr. 5—6, p. 309).*

Pr. Magistr. Ioan Turcu, *Aspecte dogmatice din corespondența cu Isidor Pelusiotul: Taina Sfintei Preoții (Ort., XIII (1961), nr. 2, p. 259—261).*

2. Deosebiri interconfesionale cu privire la Taina Sfintei Hirotonii (la ortodocși, romano-catolici și la protestanți)

Diac. Prof. Em. Vasilescu, *Sfintele Taine (Generalități și controverse interconfesionale): Taina Sfintei Preoții (S.T., II (1950), nr. 1—2, p. 38).*

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Practici romano-catolice de cult folosite ca mijloace de prozelitism: Hirotonia în anumite timpuri (Ort., VI (1954), nr. 1, p. 75).*

Magistr. Sever Buzan, *Hirotonie și hirotesie: Despre hirotonie (Ort., IX (1957), nr. 4, p. 586—613).*

Pr. Magistr. Mihai Colotelo, *Importanța «Mărturisirilor Ortodoxe» pentru studiul Dreptului bisericesc: Taina Preoției (Ort., XI (1959), nr. 2, p. 261).*

Pr. Prof. Ene Braniște, *Deosebiri interconfesionale cu privire la Sfintele Taine: Cu privire la Taina Hirotoniei (Ort., XI (1959), nr. 4, p. 514—515).*

Magistr. Ioan I. Ică, *Importanța dogmatică a răspunsurilor patriarhului Ieremia al II-lea: Preoția (Ort., XIII (1961), nr. 3, p. 386—387).*

Magistr. Dumitru I. Găină, *Pravila bisericească de la Iași (Șapte Taine, 1644): Taina Preoției (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 5—6, p. 564—565).*

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Din aspectul sacramental al Bisericii: Raportul special al Tainei Hirotoniei cu Biserica (S.T., XVIII (1966), nr. 9—10, p. 553—556).*

Vezi și: *Capitolul anterior (Taina Hirotoniei (Preoției) după Sfânta Scriptură, Sfinții Părinți și Scriitorii bisericești).*

3. Deosebiri, cu privire la Taina Hirotoniei (Preoției), în Biserica Anglicană

Pr. Prof. Liviu Stan, *Perspectiva canonică a relațiilor dintre Ortodoxie și Anglicanism: Problema validității hirotoniilor anglicane* (*Ort.*, X (1958), nr. 2, p. 288—297).

Pr. Prof. Petre Vintilescu, *Conferința română ortodoxă-anglicană de la București, în iunie 1935, privită în cadrul temelor ei sacramental-liturgice: Taina Hirotoniei* (*Rev. cit.*, p. 277—281).

Charle Munier, *Une forme abrégée du rituel des ordinations des statuta ecclesiae antiqua: Textul latin al unui vechi ritual anglican al hirotoniilor și hirotesiiilor* (Recenzie, de Pr. Prof. Ene Braniște) (*Ort.*, X (1958), nr. 3, p. 447).

Arhim. Ieronim Kotsonis, *Despre validitatea preoției anglicanilor din punct de vedere al Dreptului canonic al Bisericii Ortodoxe*: (Recenzie, de Pr. Olimp N. Căciulă) (*Ort.*, XI (1959), nr. 1, p. 120—124).

Drd. Ioan N. Șurubaru, *Tratatulele și acordurile anglicano-ortodoxe române din 1935 în perspectiva dialogului între Biserica Anglicană: Succesiunea apostolică și validitatea hirotoniilor anglicane din punct de vedere istoric. Necesitatea preoției și caracterul ei sacramental* (*Ort.*, XX (1968), nr. 1, p. 74—78).

4. Deosebiri, cu privire la Taina Hirotoniei (Preoției), în Biserica Veche-Catolică

Drd. Petru I. David, *Succesiunea apostolică și unitatea de credință la vechii-catolici: Succesiunea apostolică în învățătura Bisericii Veche-Catolică — Hirotonia* (*Ort.*, XIX (1967), nr. 2, p. 212—215, 217—218).

Pr. Prof. Ene Braniște, *Cultul Bisericii Vechi-Catolice în comparație cu cel ortodox și cu cel catolic: Slujba hirotoniei* (*Ort.*, XX (1968), nr. 1, p. 55).

5. Deosebiri, cu privire la Taina Hirotoniei (Preoției), în Bisericile Vechi-Orientale (Necalcedoniene)

a) Taina Hirotoniei în Biserica Nestoriană-Caldeeană

Drd. Mihai I. Colibă, *Cultul Bisericii Nestoriene: Taina Preoției* (*Ort.*, XVIII (1966), nr. 4, p. 548—549).

b) Taina Hirotoniei în Bisericile Monofizite

— În Biserica Armeană

Prof. N. Chițescu, *Ortodoxia și Bisericile răsăritene mai mici. — Biserica Armeană: Taina hirotoniei* (*Ort.*, XIII (1961), nr. 4, p. 494—495).

— În Biserica Coptă

Magistr. Mihai I. Colibă, *Cultul Bisericii Monofizite Copte: Despre Taina Preoției în această Biserică* (*Ort.*, XVII (1965), nr. 3, p. 350—351).

— În Biserica Etiopiană

Drd. Mihai I. Colibă, *Cultul Bisericii Etiopiene: Taina Preoției în această Biserică* (*Ort.*, XVIII (1966), nr. 3, p. 442).

— În Biserica creștinilor tomiți din Malabar (India)

Magistr. Cezar Vasiliu, *Biserica creștinilor tomiți din Malabar (India): Preoția în această Biserică* (*S. T.*, XVII (1965), nr. 5—6, p. 360).

VII. — TAINA SFÎNTULUI MASLU

1. Deosebiri interconfesionale cu privire la Taina Sfântului Maslu (la ortodocși, romano-catolici și protestanți)

Diac. Prof. Em. Vasilescu, *Sfintele Taine (Generalități și controverse interconfesionale): Taina Sfântului Maslu* (*S.T.*, II (1950), nr. 1—2, p. 39).

(Autorul nesemnat), *Practici cultice denaturate* : În legătură cu săvârșirea Tainei Sfântului Maslu (B.O.R., LXX (1952), nr. 6—8, p. 419—420).

Pr. Magistr. Mihai Colotelo, *Importanța «Mărturisirilor Ortodoxe» pentru studiul Dreptului bisericesc* : Taina Sfântului Maslu (Ort., XI (1959), nr. 2, p. 261).

Pr. Prof. Ene Branîște, *Deosebiri interconfesionale cu privire la Sfintele Taine* : Cu privire la Taina Sfântului Maslu (Ort., XI (1959), nr. 4, p. 516—517).

Magistr. Alexandru-Armand Munteanu, *Opera canonică a lui Petru Maior* : Din prescripțiile Protopapadichiei în legătură cu săvârșirea Tainei Sfântului Maslu... (B.O.R., LXXVIII (1960), nr. 9—10, p. 808).

Magistr. Ioan I. Ică, *Importanța dogmatică a răspunsurilor patriarhului Ieremia al II-lea* : Maslu (Ort., XIII (1961), nr. 3, p. 387).

Magistr. Dumitru I. Găină, *Pravila bisericească de la Iași (Șapte Taine, 1644)* : Taina Sfântului Maslu (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 5—6, p. 565—566).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Din aspectul sacramental al Bisericii* : Raportul special al Tainei Sfântului Maslu cu Biserica (S.T., XVIII (1966), nr. 9—10, p. 556—557)

(Autorul nesemnat), *Cultul divin și pastorația creștină, factori de promovare a vieții religioase în Ortodoxie* : Sfintele Taine, mijloace de pastorație colectivă și de sfințire a credincioșilor în Biserică — Taina Sfântului Maslu (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 11—12, p. 1204—1205).

2. Deosebiri, cu privire la Taina Sfântului Maslu, în Biserica Veche-Catolică

Pr. Prof. Ene Branîște, *Cultul Bisericilor Vechi-Catolice în comparație cu cel ortodox și cu cel catolic* : Slujba Maslului (Eleo-ungerii) (Ort., XX (1968), nr. 1, p. 54—55).

3. Deosebiri, cu privire la Taina Sfântului Maslu, în Bisericile Vechi-Orientale (Necalcedoniene)

a) Taina Sfântului Maslu în Biserica Nestoriană-Caldeeană

Drd. Mihai I. Colibă, *Cultul Bisericii Nestoriene* : Taina Sfântului Maslu în această Biserică (Ort., XVIII (1966), nr. 4, p. 550).

b) Taina Sfântului Maslu în Bisericile Monofizite

— În Biserica Armeană

Prof. N. Chițescu, *Ortodoxia și Bisericile răsăritene mai mici*. — Biserica Armeană : Taina Sfântului Maslu în Biserica Armeană (Ort., XIII (1961), nr. 4, p. 495).

— În Biserica Coptă

Magistr. Mihai I. Colibă, *Cultul Bisericii Monofizite Copte* : Despre Taina Sfântului Maslu în Biserica Coptă (Ort., XVII (1965), nr. 3, p. 351).

— În Biserica Etiopiană

Drd. Mihai I. Colibă, *Cultul Bisericii Etiopiene* : Taina Sfântului Maslu în această Biserică (Ort., XVIII (1966), nr. 3, p. 442).

— În Biserica creștinilor tomiți din Malabar (India).

Magistr. Cezar Vasiliu, *Biserica creștinilor tomiți din Malabar (India)* : Maslu în această Biserică (S.T., XVII (1965), nr. 5—6, p. 369).

TEOFANII FALSE (închipuite)

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Criteriologia falselor teofanii* (S.T., I, (1949), nr. 3—4, p. 226—237).

(Același autor), *Criteriile revelațiunii divine și combaterea falselor teofanii* (S.T., I (1949), nr. 5—6, p. 345—364).

Pr. Prof. N. Mladin, *Combaterea falselor revelații* : Precizarea distincției și deosebirii dintre revelația divină și revelațiile particulare. Criteriile de judecare

a revelațiilor particulare și cauzele falsității lor. Atitudinea vizionarului față de revelațiile ce le are și atitudinea ce trebuie s-o aibă duhovnicul față de vizionar (S.T., II (1950), nr. 1—2, p. 178—189).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Formele și cauzele falsului misticism*: Domeniul ocultului sau al magiei și superstiției. Domeniul patologicului. Cauzele morale ale falsului misticism sau domeniul ignoranței și al credinței. O oboseală, o lipsă de curaj în fața vieții, o teamă de viață, un refugiu în falsa mângâiere că face Dumnezeu sau cine știe ce forță supranaturală totul în locul omului (S.T., IV (1952), nr. 5—6, p. 251—272).

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Divinația, falsă precizare a viitorului*: Considerații generale la problemă. Definiția, istoria și metodele de divinație. Cum se întâmplă că unele preziceri se împlinesc? Atitudinea Bisericii față de divinație (față de răspîndirea primejdioaselor profetii false și revelații false) bazată pe Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție (S.T., VI (1954), nr. 9—10, p. 554—576).

TEOLOGIA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN CONTEMPORANEITATE

1. Teologia Ortodoxă Română în vremea arhipăstoririi Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian

Nicolae, Mitropolitul Banatului, *Teologia în slujba vieții. Considerații asupra orientării și perspectivelor teologiei românești* (S.T., XX (1968), nr. 5—6, p. 327—341).

Pr. Prof. Gr. Marcu, *Preocupări și studii de teologie biblică* (Rev. cit., p. 345—363). (Rev. cit., p. 389—407).

Pr. Prof. Ioan I. Rămureanu, *Preocupări și studii de teologie istorică și patristică*, (Rev. cit., p. 364—388).

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Preocupări și studii de teologie sistematică ortodoxă* (Rev. cit., p. 389—407).

Prof. Iorgu D. Ivan, *Preocupări și studii de Drept canonic* (Rev. cit., p. 408—423).

Pr. Prof. Ene Branîște, *Preocupări și studii de liturgică și de istoria artei bisericești* (Rev. cit., p. 424—453).

Pr. Prof. D. Belu, *Preocupări și studii de pastorală, omiletică și catehetică* (Rev. cit., p. 454—470).

2. Considerații și aprecieri de peste hotare cu privire la teologia ortodoxă românească, contemporană

Il. I. G., *Cinstirea teologiei ortodoxe române de către teologia ortodoxă greacă* (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 3—5, p. 330—332).

A. Johansen, *Theological study in the Rumanian Orthodox Church under Communist Rule*: Despre teologia ortodoxă românească și cunoașterea veridică a valorii și a locului ei în gândirea ecumenistă din zilele noastre (Recenzie, de Diac. Ion Bria) (Ort., XX (1968), nr. 2, p. 319—322).

TEOLOGUL ÎN BISERICA CREȘTINĂ

Diac. Drd. Marin Sava, *Profilul teologului după Sfîntul Grigorie de Nazianz*: Chipul teologului și rolul lui în Biserică după Sfîntul Grigorie de Nazianz (S.T., XXI (1969), nr. 5—6, p. 391—398).

TEOZOFIA (Manifestare religioasă nesănătoasă)

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Religie, superstiție, ocultism, spiritism și teozofie*: ... Teozofia (S.T., I (1964), nr. 5—6, p. 320—325).

Magistr. Dumitru Gh. Radu, *Structura actului religios după doctrina ortodoxă*: Teozofia, manifestare religioasă nesănătoasă (S.T., VI (1954), nr. 3—4, p. 151—153).

Magistr. Anca Manolache, *Cunoașterea ocultă — falsificare a cunoașterii adevărului*: Falsitatea metodei de cunoaștere întrebuințată de diverse curente oculiste: teozofia etc., precum și reaua credință de care dau dovadă doctrinele lor și lipsa elementului moral în scopul propus (Rev. cit., p. 174—188).

Gheorghe C. Alexe, *Nașterea Domnului și concepția teosofică despre reîncarnare*: Ce este «teozofia»? Este «teozofia» o religie sau o filozofie sau o știință? (S.T., VIII (1956), nr. 1—2, p. 26—31).

Pr. Magistr. Dumitru Soare, *Pretinsele origini orientale ale teosofiei moderne*: Scurt istoric al teozofiei moderne. Doctrina teozofică, în fața gândirii orientale. Adevăratele origini ale teozofiei moderne (S.T., XI (1959), nr. 3—4, p. 213—224).

Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Sincretismul religios în vremea noastră*: Despre teozofie (S.T., XIX (1967), nr. 3—4, p. 151).

TIMPUL ȘI SPAȚIUL

Prof. N. I. Ștefănescu, *Dramaturgia antică elină în opera lui Clement Alexandrinul*: Timpul și spațiul în concepția lui Clement Alexandrinul (Ort., XIII (1961), nr. 2, p. 189—190).

Oscar Cullmann, *Temps et histoire dans le Christianisme primitif*: O nouă interpretare a problematicii timpului în cadrul revelației creștinismului primar, valorificată de filozofia existențialistă și de cea barthianistă, în vremea noastră (Recenzie, de Prof. N. Chițescu) (Ort., IX (1957), nr. 4, p. 634—642).

TINERETUL

— *Atitudinea și poziția tineretului creștin față de idealurile umane contemporane*

Syndesmos: Mișcare creștină de tineret pentru cauza idealurilor umane contemporane (Recenzie, de Arhid. V. Anania) (Ort., IX (1957), nr. 3, p. 523—526).

Asist. Ștefan C. Alexe, *Mișcarea creștină de tineret — «Syndesmos»*: (Recenzie) (Ort., XXI (1969), nr. 3, p. 485—488).

Drd. Ion Bănățeanu, *Poziția tineretului creștin în lupta pentru construirea unei vieți mai bune în lumea actuală* (Ort., XXI (1969), nr. 1, p. 171—174).

TRADIȚIA SFÎNTĂ ȘI TRADIȚII

SFÎNTA TRADIȚIE ȘI TRADIȚIILE DUPĂ SFÎNTA SCRIPTURĂ,

Părinții apostolici și Sfinții părinți (deosebiri interconfesionale)

Pr. Lect. At. Negoită, *Texte din Vechiul Testament interpretate fals de către sectanți*: În legătură cu Sfânta Tradiție (S.T., II (1950), nr. 3—4, p. 263—265).

Prof. N. Chițescu, *Păstrător al Tradiției Bisericii Ortodoxe*: Precizarea noțiunii de adevărată «Tradiție» creștină (B.O.R., LXIX (1951), nr. 3—6, p. 244—249).

Diac. Prof. N. Nicolaescu, *Sfântul Apostol Pavel și creștinătatea actuală*: Păstrarea intactă a tuturor învățăturilor descoperite de Dumnezeu în Sfânta Tradiție (S.T., III (1951), nr. 7—8, p. 451).

Prof. N. Chițescu, *Scriptură, Tradiție și tradiții*: Considerații generale. Tradiția în Sfânta Scriptură. Tradiție la Sfinții Părinți. Sfânta Tradiție în concepția ortodoxă. Tradiție și tradiții la reformatori. Tradiția și tradițiile în Bisericile răsăritene și apusene (Ort., XV (1963), nr. 3—4, p. 363—366, 369—379, 381—423).

Drd. Viorel Mehedintu, *Apostolicitatea Sfintei Tradiții*: Revelație și Tradiție. Noul Testament despre Tradiția apostolică. Sfinții Părinți și Tradiția apostolică. Tradiția apostolică și tradiția bisericească (S.T., XIX (1967), nr. 9—10, p. 613—628).

C. Vasilescu, *Raportul dintre virtute și păcat după doctrina morală a Didahiei*: Tradiția apostolică scrisă și orală (S.T., XIV (1962), nr. 1—2, p. 52—61).

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Unitatea Bisericii și problema refacerii ei în lumina Sfinților Părinți*: Tradiția — element intern al unității Bisericii (Ort., VI (1954), nr. 2—3, p. 441—444).

(Același autor), *Sfânta Tradiție în lumina Sfinților Părinți*: Considerații generale. Condiții interne ale Sfintei Tradiții: originea și formarea ei. Condiții externe ale Sfintei Tradiții: universalitatea, vechimea și unanimitatea Sfinților Părinți. Infaibilitatea Sfintei Tradiții. Sensul progresului în Sfânta Tradiție. Sfânta Tradiție văzută confesional în raport cu Sfinții Părinți (*Ort.* VIII (1956), nr. 2, p. 163—190).

(Același autor), *Sensul ecumenic al lucrării Sfântului Duh în teologia Sfinților Părinți*: Sfânta Tradiție — opera Sfântului Duh (*Ort.*, XVI (1964), nr. 2, p. 227).

Drd. Constantin M. Iana, *Concepția Sfântului Chiril al Ierusalimului despre Sfânta Scriptură ca temei al învățăturilor Bisericii în «Catehezele» sale*: Despre Sfânta Tradiție (*S.T.*, XIX (1967), nr. 7—8, p. 453—454).

Prof. Teodor M. Popescu, *Sfânta Tradiție în Biserica Ortodoxă spre deosebire de celelalte Biserici*: Problema Sfintei Tradiții privită interconfesional (*S.T.*, IV (1952), nr. 7—8, p. 401—431).

(Același autor), *Sfânta Tradiție ca temei de credință în Biserica Ortodoxă* (*Ort.*, XI (1954), nr. 1, p. 3—41).

Pr. Magistr. Mihai Colotelo, *Importanța «Mărturisirilor Ortodoxe» pentru studiul Dreptului bisericesc*: Sfânta Tradiție (*Ort.*, XI (1959), nr. 2, p. 253—254).

Magistr. Ioan I. Ică, *Importanța dogmatică a răspunsurilor patriarhului Ieremia al II-lea*: Sfânta Tradiție (*Ort.*, XIII (1961), nr. 3, p. 377—378).

Pr. Prof. Liviu Stan, *Premise și perspective pentru unirea Bisericilor*: Tradiția (*Ort.*, XV (1963), nr. 3—4, p. 622—626).

Oscar Cullmann, *La Tradition*: Tradiția apostolică și «Domnul» ridicat la dreapta lui Dumnezeu (Paradosis și Kyrios) (Recenzie, de Prof. N. Chițescu) (*Ort.*, XV (1963), nr. 2, p. 261—263).

Pr. D. Stăniloae, *Sfânta Tradiție. Definirea noțiunii și întinderii ei*: Problema Tradiției în teologia mai nouă — catolică, protestantă și ortodoxă. Expunere sistematică a învățăturii ortodoxe despre Tradiție: noțiunea sau natura Tradiției; raportul între Scriptură, Tradiție și Biserică; extensiunea Tradiției (*Ort.*, XVI (1964), nr. 1, p. 47—109).

Mitropolitul Atenagora de Eleas, *Tradiția și tradițiile*: Cum se poate pătrunde în profunzimile Sfintei Tradiții, ca să se surprindă sensurile ei și să se stabilească influența ei asupra dezvoltării teologiei contemporane (*S.T.*, XVI (1964), nr. 3—4, p. 159—171).

Pr. S. D., *Documentele doctrinare de la Montreal*: Tradiție și Tradiții (*Ort.*, XVI (1964), nr. 4, p. 583—586).

Pr. Prof. Isidor Todoran, *Atitudini protestante contemporane față de Tradiție* (*Ort.*, XVII (1965), nr. 3, p. 367—399).

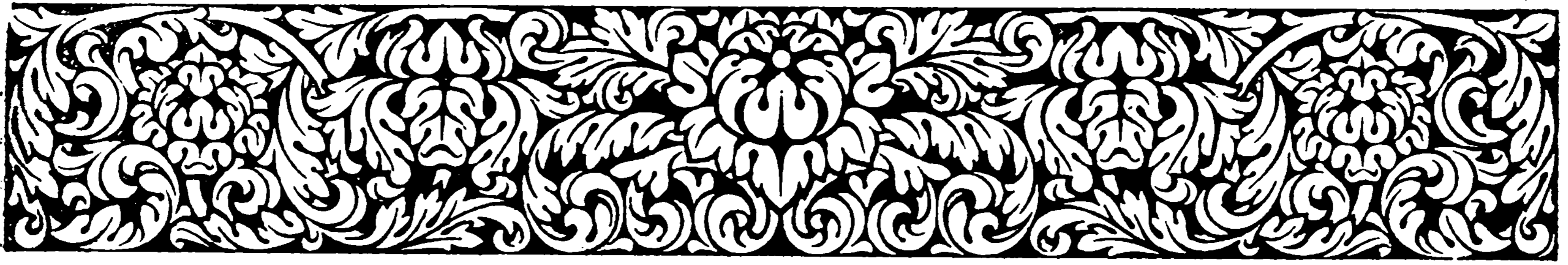
Pr. Prof. D. Belu, *Unele considerații în legătură cu problema înțelesului Tradiției creștine*: Contribuția lui Ladislau Hejdanek la rezolvarea problemei Tradiției creștine, în vederea apropierii și unirii tuturor creștinilor (*Ort.*, XIX (1967), nr. 4, p. 626—627).

Prof. N. Chițescu, *Sesiunea Consiliului Ecumenic al Bisericilor pentru «Credință și Constituție». Bristol (Anglia), 29 iulie — 9 august 1967*: În cadrul acestei sesiuni s-a discutat și problema Sfintei Tradiții (*Rev. cit.*, p. 614—617).

Drd. Ioan N. Șurubaru, *Tratatativele și acordurile anglicano-ortodoxe române din 1935 în perspectiva dialogului între Biserica Ortodoxă și Biserica Anglicană*: Sfânta Tradiție în Biserica Anglicană și în Ortodoxie (*Ort.*, XX (1968), nr. 1, p. 78—80).

Pr. Silviu Hărăbuș, *O carte de doctrină și pietate ortodoxă — Evanghelia cu învățătură (1581)*: Învățăturile dogmatice — despre Sfânta Tradiție (*B.O.R.*, LXXXVII (1969), nr. 7—8, p. 754—755).

Pr. ALEXANDRU-ARMAND MUNTEANU

• R E C E N Z I I •

Noul Testament cu Psalmii, Editura Institutului* Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1972, 800 p. + 3 hărți.

Sub directa îndrumare și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Justinian, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă a Bisericii Ortodoxe Române, mergând pe făgașul cărțurăresc tradițional al Bisericii noastre, a retipărit, în anul 1972, o nouă ediție a Noului Testament.

Cartea începe cu un «Cuvînt înainte» al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, în care întîistătătorul Bisericii noastre împărtășește credincioșilor gânduri și lămuriri privitoare la această nouă ediție. Pe lângă cărțile de cult, în paginile cărora sînt presărate «ca niște mărgăritare de mare preț o mare parte din cărțile Vechiului și Noului Testament», Biserica a pus la îndemîna credincioșilor, pentru zidirea lor sufletească, întreaga Sfîntă Scriptură sau, adesea, numai Noul Testament. Luînd pildă de la atîți «străluciți înaintași», Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a înțeles să meargă «pe același drum luminos, îndemnat de aceeași sfîntă răspundere față de clerul și credincioșii Bisericii noastre străbune». De aceea a inițiat și patronat tipărirea, în 1951, a Noului Testament și, în 1968, a Bibliei, tipăriri care «s-au bucurat de o aleasă primire» în rîndul credincioșilor.

Trecînd mai bine de 20 de ani de la ultima ediție a Noului Testament, care, în acest timp, s-a epuizat, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, țînînd seama de dorința credincioșilor de pe întreg cuprinsul Patriarhiei Române, a dispus retipărirea acestei părți a Sfintei Scripturi.

Prezenta ediție a Noului Testament a avut la bază textul revizuit al Bibliei din 1968, căreia i s-au făcut numeroase îmbunătățiri.

Pe lângă cele 27 de cărți canonice ale Noului Testament, s-au adăugat și Psalmii, cuprinși în Biblia din 1968, și care au fost reproduși după Psaltirea tipărită în 1957. Aceasta înseamnă un mare ajutor pentru credincioșii Bisericii noastre care îi folosesc mult în nevoile lor de fiecare zi și spre sporul lor duhovnicesc.

Pentru ca slujitorii și credincioșii Bisericii noastre să ajungă ca în timpul unui an să citească și să adîncească aproape tot Noul Testament — așa cum do-rește și îndeamnă Prea Fericitul Părinte Patriarh în «Cuvînt înainte» — s-a tipărit la sfîrșitul cărții un «Îndrumar» care indică cum se citesc Apostolul și Sfînta Evanghelie, în fiecare zi, cînd se săvîrșește sfînta liturghie. Țînînd seama de rînduiala liturgică, îndrumarul grupează textele Apostolului și Sfintei Evanghelii pe trei cicluri: ciclul întîi, de opt săptămîni, de la Paști pînă la Cincizecime; ciclul al doilea începînd cu duminica întîi după Rusalii și terminîndu-se la Postul Mare; ciclul al treilea care acoperă săptămîinile Postului Mare. Îndrumarul mai cuprinde indicații despre Apostolele și Evangheliile care se citesc: înainte și după prazni-cele împărătești, la cele douăsprezece praznice împărătești, la sfînti de obște, la morți, la diferite ierurgii și la felurite întîmplări.

O altă noutate pe care o prezintă această ediție a Noului Testament o constituie «Călăuza biblică» privind unele învățături de credință. Este de fapt un indice

alfabetic al celor mai importante adevăruri religioase cuprinse în Noul Testament. Trimiterile la texte din cărțile Noului Testament ale acestei călăuze sînt de mare folos pentru cunoașterea temeinică a învățaturii creștine ortodoxe.

Cele trei hărți colorate de la sfîrșit: Palestina Noului Testament, Ierusalimul Noului Testament și Călătoriile Sfîntului Apostol Pavel îl orientează geografic pe credincios, în locurile sfinte.

Revizuirea traducerii unor cuvinte după textul grec și supravegherea tipăririi acestei ediții a Noului Testament a fost încredințată Prea Cucernicului Preot I. Gajiu, directorul Administrației Patriarhale, în lucrările de îndreptare și corectură a textului fiind ajutat de P. C. Diacon Șt. Gh. Milea și Dl. C. Voicescu de la Redacția Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Patriarhiei Române.

Însoțită de înalta binecuvîntare a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, recenta ediție a Noului Testament este încredințată clerului și credincioșilor Bisericii noastre, spre luminarea și sporul lor duhovnicesc. Ea constituie, în același timp, un act de cultură și reprezintă un moment însemnat în șirul edițiilor Noului Testament în limba română.

Ion Gheție, *Începuturile scrisului în limba română. Contribuții filologice și lingvistice*, Editura Academiei R. S. România, 1974, 207 p.

Una din problemele cele mai dezbătute de istorici și filologi, aproape de o sută de ani încoace, este problema începuturilor scrisului românesc, privind epoca și locul în care au apărut primele texte românești și împrejurările în care scrisul în limba română a ajuns să se impună în cultura noastră.

În lucrarea de față, autorul adună o serie din contribuțiile sale, publicate anterior, și altele care apar pentru întâia oară, pe care le consacră celei mai vechi epoci a literaturii române, însumînd în total zece titluri.

Scopul lucrării este să aducă unele limpeziri într-o problemă, care prezintă încă incertitudini. Ținuta critic-științifică a lucrării o impune filologiei și lingvisticii românești contemporane ca o contribuție valoroasă.

În ordinea cuprinsului lucrării, prima contribuție se referă la *Vechimea scrierii chirilice românești* (p. 9—21). Cele mai vechi scrieri românești cu alfabetul chirilic care ne-au parvenit, nu sînt anterioare secolului al XVI-lea. Prima este scrisoarea lui Neacșu din 1521, urmată în ordine cronologică de *Evanghelia* și *Apostolul* din 1532, de *Catehismul* luteran din 1544 (astăzi pierdute) și de *Evangheliul slavo-român* («din Petersburg»), tipărit la Sibiu (circa 1551—1553). În primele decenii ale secolului al XVI-lea, scrisul românesc se eliberase de sub tutela celui slavon și-și ducea existența sa independentă. Autorul consideră drept epocă probabilă de fixare a tradiției literare românești intervalul 1450—1520.

Al doilea titlu privește *O știre din 1453 a lui Flavio Biondo și începuturile scrierii românești cu litere latine* (p. 21—29). Istoricul italian Flavio Biondo făcea cîteva mențiuni interesante despre români în scrisoarea din 1453 pe care o adresa regelui Alfond al Siciliei, în legătură cu organizarea unei cruciade împotriva turcilor. Este vorba despre creștinii daci ripensi sau valahi din regiunea Dunării, care se mîndresc cu originea lor romană și care vin în fiecare an să viziteze Roma și bisericile Apostolilor. Românii lui Flavio Biondo erau catolici și făceau pelerinaj la Roma, ceea ce dovedește o propagandă catolică și înainte de 1450 în Țările Române.

Se cunoaște că, începînd din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, catolicismul începuse să fie adoptat de nobilii și cnejii români din Banat și din regiunile vecine, siliți de stăpînirea regală, cum se dovedește cu diploma regelui Ludovic I, din jurul anului 1366, și cu diploma regelui Sigismund din 1428, care ordona izgonirea tuturor preoților «schismatici» ortodocși și obliga pe nobilii și cnejii români să-și boteze copiii numai la preoții catolici. Încălcarea dispozițiilor regale atrăgea după sine confiscarea domeniilor nobiliare. Decretul din 1428 confirmă răspîndirea catolicismului printre românii din Caransebeș, Mehadia și Hațeg. Faptul acesta are importanță, fiindcă, după toate probabilitățile, cei care au îmbrățișat primii Reforma

nu au fost românii ortodocși din Hunedoara și Banat, ci tocmai românii catolici convertiți în secolul al XIV-lea și, mai ales, în secolul al XV-lea. Așa se explică mai bine de ce Reforma a câștigat poziții puternice la românii bănățeni și hunedoreni, în timp ce în restul Transilvaniei ea s-a izbit de rezistența îndârjită a românilor. Bănățenii români trebuie să fi manifestat pentru Reformă același interes ca și ungurii și sașii din Transilvania. Pentru acești români, spune autorul, Reforma era o mișcare pornită din interiorul propriei lor Biserici, spre a schimba unele stări de lucrări necorespunzătoare spiritului vremii, și nu o doctrină religioasă străină. Aceasta ar explica succesul Reformei printre românii din Banat și Hunedoara. Cercetări recente au arătat că ideile Reformei au pătruns în Hunedoara încă înainte de 1530. Pe linia aceasta sînt explicate manifestările de etimologism care apar după 1560 în scrierea limbii romane cu litere latine la românii calvini din Banat și Hunedoara. Teza autorului, aduce o nouă apucătură în înțelegerea începuturilor scrisului la români.

În capitolul următor, *Maramureșul anilor 1500 — patrie a textelor rotacizante?* (p. 30—43), autorul analizează opinia admisă de cei mai mulți cercetători români (N. Iorga, I. A. Candrea, P. P. Panaitescu), devenită comună, că Maramureșul este patria textelor rotacizante. Cum textele rotacizante erau considerate a fi cele mai vechi traduceri religioase, Maramureșul era considerat leagănul scrisului literar românesc.

Autorul ajunge la concluzia că textele rotacizante au fost scrise undeva într-o zonă vastă, care cuprindea Ardealul de la nord de Mureș, Crișana și Maramureșul (eventual și Banatul și Moldova); ele datează din secolul al XVI-lea, unele (*Psaltirea Scheiană* și *Psaltirea Voronețeană*) din a doua jumătate a secolului; celelalte două (*Codicele Voronețean* și *Psaltirea Hurmuzachi*) n-au fost datate pînă în prezent în mod precis, dar nu este exclus, afirmă autorul, ca și ele să fi fost scrise după 1550. În toate aceste cazuri este vorba de *copiile* pe care le avem și nu de *originalele* asupra cărora nu știm nimic. Textele rotacizante sînt atribuite de autor unui curent cultural care a fost activ în jumătatea nordică a țării (poate, în Maramureș, dar nu neapărat acolo), în cursul secolului al XVI-lea, mai de grabă în a doua jumătate a secolului. Textele rotacizante pot fi atribuite și altor mișcări culturale, interne sau externe, decît cea care ar fi înflorit în Maramureș (1498—1520) în condițiile luptei Bisericii de acolo împotriva autorității Episcopiei din Muncaci, susținută de P. P. Panaitescu (*Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965).

Problema textelor rotacizante și a originilor scrisului literar românesc (*Codicele Voronețean*, *Psaltirea Scheiană*, *Psaltirea Voronețeană* și *Psaltirea Hurmuzachi*) este continuată în capitolul următor, *Textele rotacizante și originile scrisului literar românesc. Chestiuni de metodă* (p. 44—97). Problema atît de controversată a textelor rotacizante rămîne în continuare deschisă și-și așteaptă de acum înainte rezolvarea ei, pentru care autorul indică trei metode: localizarea textelor trebuie făcută după criterii lingvistice, în privința datării textelor trebuie făcută distincția între copii și originale și a treia operație trebuie să precizeze filiația textelor.

În legătură cu *Catehismul Marțian* (p. 98—109), autorul demonstrează că este transcrierea unei copii rotacizante executate, direct sau prin intermediar, după tipăritura coresiană din 1559—1560 și infirmă existența unei traduceri primitive rotacizante din 1530—1559 a *Catehismului* respectiv.

Pe linia preocupării originilor scrisului literar românesc, autorul analizează în continuare, *Raportul dintre textele rotacizante și tipăriturile coresiene*. (p. 110—138).

Este admisă, în general, părerea că diaconul Coresi, tipărind *Psaltirea* și *Apostolul*, nu făcea altceva decît să reproducă, în alt grai și cu unele modificări, vechile traduceri rotacizante din secolul al XV-lea. Autorul demonstrează însă că, nimic nu ne silește, în chip necesar, să afirmăm că, tipărind *Apostolul* și *Psaltirea*, diaconul Coresi a avut la îndemînă niște manuscrise rotacizante și nici măcar copii nerotacizante provenite din originale scrise cu rotacism. Localizarea maramureșană a textelor rotacizante nu mai stă astăzi în picioare și astfel, nu este obligatoriu ca originalele tipăriturilor coresiene să fi venit din nordul rotacizant al Transilvaniei.

În continuare, reținem capitolul, *Considerații filologice și lingvistice asupra Evangheliarului slavo-român de la Sibiu* (p. 139—171).

Ioan Bogdan a identificat un fragment dintr-o Evanghelie slavo-română din secolul al XVI-lea, aflat în biblioteca imperială din St. Petersburg, numit astăzi în mod curent *Tvangheliarul slavo-român de la Sibiu* (i se mai spune *Evangheliarul din*

Petersburg sau de la *Petrograd*), care cuprinde o parte din *Evanghelia* lui Matei, având în coloana din stînga textul slavon, iar pe coloana din dreapta textul românesc. Ca dată aproximativă a imprimării, I. Bogdan a admis anul 1580, iar locul unde s-a tradus și tipărit *Evangheliarul*, presupunea că nu poate fi decît Transilvania.

Cercetările filologice asupra *Evangheliarului slavo-român* de la Sibiu, întreprinse îndeosebi de M. F. Hervay și L. Demény au dovedit că acest evangheliar este în realitate cel mai vechi text românesc tipărit care a ajuns pînă la noi, precoresian, imprimat la Sibiu, în anii 1551—1553, de Filip Moldoveanul.

Unde și în ce împrejurări s-a făcut traducerea românească a evangheliilor, reprodusă în această tipăritură sibiană, este o problemă asupra căreia cercetătorii mai vechi au optat fie pentru Transilvania (de nord), fie pentru Moldova. Localizarea *Evangheliarului slavo-român* de la Sibiu este o problemă încă deschisă. Autorul consideră că, devreme ce în Banat și Hunedoara Reforma cîștigase prozeiți printre români încă înainte de 1560, nu este exagerat să presupunem că *Evangheliarul slavo-român* de la Sibiu este o traducere datorată acestei timpurii mișcări protestante românești din Banat și Hunedoara și, poate, numai una dintr-o serie de traduceri ale cărților 'sfinte.

Capitolul următor se referă la *Coresi și Reforma* (p. 172—181).

Autorul vede în Coresi nu pe revoluționarul aflat în luptă cu oficialitățile epocii sale, ci pe modestul tipograf care se adaptează vremurilor tulburi, spre a le putea supraviețui. De aceea, el tipărește pînă spre 1567 cărți românești pentru consiliul orășenesc al Brașovului, în frunte cu J. Bekner, care făcea operă de propagandă luterană în mijlocul românilor. În a doua parte a deceniului, în plin avînt al calvinismului protejat de regele Sigismund, atelierul lui Coresi scoate cărți destinate propagandei calvine, condusă de Gh. de Sîngeorz și de Pavel Tordași. După 1571, cînd Ioan Sigismund moare, și, sub catolicul Ștefan Báthory, Reforma cunoaște o mișcare de reflux, el tipărește cărți românești care, foarte probabil, n-au nici o legătură cu vreo acțiune de prozelitism protestant. Pe lîngă tipăriturile românești, el a scos la lumină, în timpul îndelungatei sale activități și cărți slavone, destinate preoților care continuau să se țină de legea veche. Reforma n-a servit numai un exemplu românilor, cum afirmă P. P. Panaitescu, ci s-a aflat în spatele multora din inițiativele de a traduce și tipări cărți în românește, nu însă al tuturor, «căci nu trebuie a cădea în greșeala de a atribui totul Reformei, afirmă autorul, negînd astfel acțiunea factorilor interni, fundamentală în problema apariției scrisului în limba română».

Alt capitol analizează *Raportul dintre Tetraevanghelul lui Coresi și Evangheliarul din Londra* (p. 182—195), în care autorul ajunge la concluzia că, *Evangheliarul din Londra* este transcrierea unei copii executate, direct sau prin intermediari, după *Tetraevanghelul lui Coresi*.

În ultimul capitol al lucrării, *Cu privire la textele slavone cu traducere românească intercalată din secolele al XVI-lea și al XVII-lea* (p. 196—201), autorul analizează opiniile cele mai importante emise asupra acestei probleme: a) După Șt. Ciobanu, textele slavo-române cu traducere intercalată erau destinate spre a fi folosite în școli, la învățarea limbii slavone; b) După N. Iorga și Al. Rosetti, alăturarea textului românesc la cel slav servea la justificarea versiunii românești, pentru a arăta că ea este canonică și nu cuprinde imixțiuni protestante; c) Pentru P. P. Panaitescu, scopul acestor texte bilingve era de a fi un ajutor pentru preoții care citeau în biserică în slavonește, deși nu înțelegeau această limbă, dar aveau în față o tîlmăcire, care le slujea de îndreptar și pe care o împărtășeau și auditoriului neștiutor de carte.

Autorul arată că nici una din explicațiile date nu este inatacabilă. Toți cercetătorii amintiți au luat în considerație numai textele religioase slavo-române și nici măcar pe acestea în întregime. Or, domeniile în care s-au scris textele bilingve sînt numeroase și ele depășesc, arată autorul, cadrul religios. Textele slavo-române cu traducere intercalată, pe care le cunoaștem, sînt următoarele:

1. *Texte biblice*: *Psaltirea*, *Apostolul*, *Evanghelia*, *Apostolul fragmentar Iorga* și *Apostolul Cardaș*.

2. *Cazanii*: *Omilia de Paști*, conservată în fragmentele Iorga, în *Codex Sturdzanus* și în manuscrisul Cardaș.

3. *Textele religioase apocrife*: *Scriptură de la Domnul Hristos căzută în piatră din ceriu*, *din Codicele de la Ieud*, *Legenda Sf. Sisin din Codex Sturdzanus*.

4. *Texte juridice*: *Pravila ritorului Lucaci* și 5. *Cărți populare*: *Floarea darurilor*. Cum aceste texte slavo-române au o structură asemănătoare (versiune slavă segmentată și urmată, după fiecare fragment, de corespondentul românesc), urmează ca această structură să fie explicată într-un singur fel pentru totalitatea lor. În această situație, se impune teoria lui Șt. Ciobanu, și urmează să admitem că textele bilingve erau un fel de juxte folosite în învățămîntul bisericesc sau laic. Scopul inițial și fundament al tuturor textelor slavone cu traducere românească intercalată rămîne cel didactic.

Admițîndu-se că textele slavo-române cu traducere intercalată erau destinate nevoilor didactice, autorul consideră că unele dintre ele puteau avea și o altă destinație. În măsura în care textul românesc era distins, prin culoarea cernelii, de cel slavon, Apostolul sau Psaltirea puteau fi folosite și la lectură sau cîntare în biserici. Autorul nu-și însușește însă opinia lui Ciobanu, după care primele texte românești au fost bilingve, cu versiunea slavă urmată de traducerea românească intercalată, și că din asemenea texte au fost desprinse ulterior toate traducerile românești ale cărților sfinte din secolul al XVI-lea.

Asupra problemei atît de controversată a începuturilor scrisului în limba română, lucrarea autorului aduce contribuții documentate, care o impun specialiștilor, cît și tuturor cercetărilor, care se ocupă de perioada vechii noastre literaturi.

Pr. I. IONESCU

Constantin C. Giurescu, *Formarea poporului român*, Editura Scri-sul Românesc, Craiova, 1973, 170 p.

Formarea poporului român — problemă de bază a istoriografiei naționale —, cu coordonata implicită: continuitatea neîntreruptă a poporului român în leagănul lui carpato-dunărean, le prezintă din nou profesorul de istorie și academician Constantin C. Giurescu, cu competența-i cunoscută și recunoscută, cu riguroasă documentație științifică de la ultimele surse, cu logică dialectică, cu pasiune și obligație pentru obiectivitate și adevăr*, cu grijă pentru cititori..., însușiri ce-i sînt proprii și care asigură lucrărilor sale valoare, interes și cititori.

Pentru istoricul Constantin C. Giurescu, formarea poporului român este o problemă temeinic cercetată și binecunoscută încă de la primul său volum de *Istoria românilor* (1935). De data aceasta stăruie mai mult asupra unor mărturii externe — ca să le numim așa —, anume comparația cu formarea celorlalte popoare europene de origine latină: francezii, italienii, spaniolii și portughezii. Declară în Prefață că «formarea poporului român în spațiul carpato-danubian și continuitatea lui în acest spațiu constituie un proces asemănător formării și continuității celorlalte popoare romanice europene: francez, italian, spaniol și portughez». Arată că, la aceste popoare, constatăm mai întîi *un element etnic* de bază (galii — la francezi, celtiberii — la spanioli și portughezi, galii și etruscii — la italieni). Peste acest element de bază, au venit *coloniștii romani*, cu limba latină, civilizația și cultura romană. Aceștia au asimilat, în împrejurări istorice și în perioade de timp diferite de la popor la popor, elementul etnic autohton (băștinaș), formîndu-se sinteze etnice noi: galo-romanii în Galia, iberoromanii în Spania și Portugalia, romanii în Italia. Peste aceste *sinteze etnice* au venit, în curs de secole, popoarele migratoare. În Galia s-au așezat francii, care au și dat numele poporului francez; în Spania vizigoții, în Portugalia suevii, în Italia longobarzii, vizigoții, goții.. Ei au fost asimilați, însă au rămas influențe și urme de la ei în limbă, toponimie, onomastică.. S-au mai adăugat, la fiecare popor, și unele elemente migratorii secundare, de mai mică însemnătate, pre-

* Într-o convorbire recentă, acad. Constantin C. Giurescu a precizat că «cea dintîi datorie a istoricului este să spună adevărul.. Numai adevărul durează. Numai prin adevăr istoricul slujește nația sa și umanitatea» («Flacăra», nr. 13, din 23 martie 1974, p. 15).

cum arabii în Spania și Portugalia, normanzii în Franța... «Constatăm, prin urmare, scrie autorul, că popoarele romanice de astăzi din Europa sînt rezultatul unei duble asimilări: mai întîi a elementului de bază autohton, de către elementul roman și apoi, a elementelor migratorii, de către populațiile romanice peste care s-au așezat» (p. 6).

La fel s-a petrecut și cu formarea poporului român. «Există un perfect paralelism între formarea poporului român și formarea celorlalte popoare romanice» (p. 6).

Elementul etnic de bază, la români, au fost daco-geții (ramura de nord a tracilor). Peste acest element băștinaș (aborigen), au venit coloniștii romani, cu limba latină (populară), cu civilizația și cultura lor au format sinteza etnică nouă: daco-romanii. Peste ei au venit popoarele migratoare — vandalii, goții, vizigoții, hunii, longobarzii, avarii, slavii —, care au fost asimilați de către daco-romani. Deci dublă asimilare și în etnogeneza poporului român: a elementului autohton dac, de către elementul roman, apoi a elementelor migratorii de către sinteza daco-romană (p. 6).

Paralelismul este perfect, cu excepția următoarelor diferențe specifice — arată autorul.

Poporul român este singurul care și-a însușit și a păstrat numele elementului roman-român, român. Francezii s-au numit după numele germanic al Francilor, spaniolii și italienii au luat numele țărilor respective, portughezii numele primei capitale (Porto-Cale). Poate, explică ipotetic Prof. Const. C. Giurescu, tocmai unde poporul român a fost înconjurat din toate părțile de neromanici, de aceea a ținut mai mult la acest nume care amintea tulpina lui dferită (p. 105).

Datorită conviețuirii de cîteva secole (VI—IX), cu slavii, pe care i-a asimilat, elementul slav este prezent mai larg în etnicitatea și în limba poporului roman la francezi, italieni, spanioli și portughezi a fost elementul germanic. «Dacă ar fi să scriem elementele etnice constitutive ale poporului român, după importanța lor, am avea deci: întîi, elementul autohton, *dacic*, apoi, în al doilea rînd, elementul *roman*, iar în al treilea rînd, la urmă, cel *slavic*. Nu-i mai puțin adevărat, specifică autorul, că însemnătatea lui nu poate fi subestimată... Reprezentăm prin aceasta (prin elementul slav *n. n.*) o nuanță aparte, caracteristică, precum și o civilizație și o cultură deosebită în mijlocul mării familii romanice» (p. 123). În limbă, o șesime de cuvinte (exact 16,41%) sînt de origine slavă, fără însă ca să schimbe structura, morfologia și sintaxa latină ale limbii române.

Și s-ar mai putea adăuga și o diferență specifică confesională — observăm noi. Deși dacoromanii au primit creștinismul în limba latină (p. 118) și, în această parte a Europei, românii sînt cei mai vechi creștini, toate popoarele vecine: bulgarii, sîrbii, ungurii, slovaci, polonezii, rușii au fost creștinate mult în urma lor, datorită legăturilor vechi și strînse cu Bizanțul ortodox, poporul român și-a împrumutat creștinismul oriental-ortodox și l-a menținut.

Paralelismul perfect între formarea popoarelor romanice și formarea poporului român dă cheia, elucidează și problema continuității. Întreabă autorul: «I-a trecut cuiva oare prin minte să nege sau să conteste continuitatea poporului francez în Galia, a celui spaniol și portughez în Peninsula iberică sau a celui italian în Italia? A admis oare vreun istoric că galoromanii și-au părăsit locurile plecînd din Galia, peste Alpi sau peste Pirinei, pentru a se întoarce mai tîrziu, după secole, îndărăt acasă? Sau că spaniolii au trecut peste strîmtoarea Gibraltar, în Africa, pentru a reveni, după sute de ani, în vechiul teritoriu?... Simpla formulare a unor asemenea întrebări arată lipsa lor de temei, totala lor inanitate (șubrezenie' *n. n.*). Tot așa și în Dacia. De altfel, pînă la finele secolului al XVIII-lea, nimeni nu și-a închipuit că țăranii, păstorii și meșteșugarii dacoromani ai ținutului carpato-danubian, avînd drept centru Transilvania, au putut să-și părăsească locurile ancestrale pentru a trece Dunărea, în Balcani, de unde să se întoarcă, după multe secole, îndărăt. O asemenea teorie absurdă a fost formulată numai după ce au intervenit interese de ordin politic, nu științific, cu scopul de a combate dreptul poporului român asupra ținutului amintit, drept întemeiat pe vechime, pe număr și pe muncă» (p. 6).

La paragraful respectiv (p. 101), autorul arată, detaliat și argumentat, imposibilitatea faptică a părăsirii Daciei Traiane de către toți locuitorii ei, în anii 272—275, cînd împăratul Aurelian a fost nevoit să retragă armata și administrația romană și să le strămute la sudul Dunării. Asemenea pretenție și faptul în sine este contra celei mai elementare logici și a bunului simț, pe lîngă că numeroase mărturii istorice,

literare, arheologice, religioase, epigrafice, topinimice... atestă prezența și continuitatea neîntreruptă a dacoromanilor în Dacia romană. Au plecat dincolo de Dunăre trupele, funcționarii și bogătașii. Au rămas pe loc poporul — agricultor și crescător de vite —, meșteșugarii, comercianții, micii funcționari. Aceștia nu aveau nici un interes să-și părăsească locurile care-i hrăneau și casele care-i adăposteau. N-a procedat nimeni, niciodată în istorie, altfel (decît popoarele migratoare, dar ele erau nomade; dacoromanii erau băștinași). «N-au fugit nici galoromanii în fața francilor — se referă din nou autorul la popoarele romanice; n-au fugit nici italienii în fața goților și apoi a longobarzilor; n-au fugit, mai tîrziu, nici sîrbii, grecii, bulgarii, albanezii și muntenegrii în fața turcilor. N-au fugit nici românii în fața tătarilor, așadar, nici strămoșii dacoromani în fața goților» (p. 103).

Un argument puternic pentru nepărăsire îl constituie bogățiile pămîntului, condițiile prielnice de viață. «Bogăția pămîntului carpatodanubian a făcut ca el să fie neconținut locuit din cele dintîi timpuri ale preistoriei, din paleolitic și pînă astăzi. Un asemenea pămînt care-ți dă hrană îmbelșugată și variată, care cuprinde în adîncurile lui sare și aur, spre nu se mai aminti celelalte bogății, un asemenea pămînt nu se părăsește — subliniază cu bună dreptate, istoricul. De aceea sînt naivi sau de rea credință cei care-și închipuie că, la o poruncă a împăratului din Roma îndepărtată, țărani dacoromani și-au părăsit ogoarele, casele și tot rostul lor, ca să se ducă peste Dunăre, în ținutul mai sărac al Moesiei, tot atît de amenințat de altfel. Aveau acasă tot ce le trebuia. Au rămas pe loc. De pămîntul care o hrănește, mulțimea nu fuge... *Bogăția pămîntului românesc este o chezășie a continuității dacoromanilor, în Dacia Traiană*» (p. 17, 103) *.

Un asemenea argument de logică și de bun simț este și amănuntul observat de autor că împăratul Aurelian a părăsit Dacia Traiană, după tratative și bună înțelegere cu goții. A cedat-o. «Desigur nu fără dîrere s-a hotărît Aurelian, unul din împărații viteji și pricepuți pe care i-a avut Roma, să părăsească provincia întemeiată de Traian. Împrejurările erau însă mai tari de cît voința sa; hotarele imperiului trebuiau micșorate; frontul trebuia scurtat, pentru a fi mai bine apărat. Ceea ce a și făcut» (p. 95). A cedat goților Dacia. Goții devin «federati», adică aliați, obligîndu-se să nu mai atace imperiul, ba chiar să-i dea ajutor împotriva altor năvălitori (95—96). Drept urmare a acestei înțelegeri, nici legiunile romane n-au devastat locurile la retragere, nici goții nu le-au pustiit. Iar populația a rămas pe loc. «A plătit biruri altui stăpîn, care n-avea interes să-și ucidă supușii, fiindcă aceasta însemna să ucidă pe cei ce-l hrănea, să-și ucidă izvorul de venit, să-și distrugă singur averea» (p. 17).

Au rămas pe loc dacoromanii și au continuat să are și să semene, să crească vite, să cultive vița de vie, să scoată sare și aur, aramă și păcură din pămînt, să pescuiască și să-și facă singuri uneltele și armele necesare. Goții nu erau nici prima, nici ultima stăpînire străină. Și nici un caz, goții nu erau mai cumpliți decît hunii, nici de cît tătarii. Împreună cu dacii romanizați au rămas, ducînd viața acestora, și urmașii veteranilor așezați pe pămîntul roditor al Daciei, precum și atîția din orășenii săraci.. A rămas astfel întreaga populație cu limba ei romanică și cu numele de români, la care a ținut îndeosebi (p. 104).

În sprijinul continuității, prof. Constantin C. Giurescu apelează și la mărturiile creștine-literare, epigrafice, arheologice..., precum Inscricția de la Biertan, din veacul al IV-lea, martirij de la Niculițel..., care adevăresc vechimea și continuitatea creștinismului după retragerea de la 275 (p. 106, 117—118).

Este sigur că au existat creștini în Dacia și înainte de părăsirea ei afirmă autorul, printre coloniștii și soldații romani. Creștinarea în masă a plugarilor și păstorilor dacoromani s-a făcut în secolul al IV-lea și la începutul celui de al V-lea. Ea este, în bună parte, opera *misionarilor*, adică a propovăduitorilor care au venit din dreapta Dunării (p. 118).

* Prada pe care o iau romanii (de la daci), în aur și argint, după cucerirea Daciei, este enormă; ea îngăduie nu numai restabilirea finanțelor imperiului și numeroase construcții publice, dar și suprimarea impozitelor pe anul 106 și acordarea unui dar de 650 de dinari de fiecare contribuabil. Serbările date la Roma întrec în măreție și somtuozitate tot ce se făcuse pînă atunci; ele au durat 123 de zile, cu participarea a 10.000 de gladiatori și a 11.000 de fiare sălbatice» (p. 39).

Încreștinarea în masă a dacoromanilor a fost înlesnită și de faptul că dacii aveau un puternic fond religios. «Elementul esențial al culturii geto-dacice a fost religia. Ea a impresionat profund pe toți scriitorii lumii vechi care au cunoscut-o, începînd de la Herodot, în secolul al V-lea înainte de era noastră, și isprăvind cu Iulian Apostatul, în secolul al IV-lea al erei noastre. Un element de căpetenie al religiei geto-dacilor era *credința în nemurire*. Ei credeau că nu dispar după moarte, ci își continuă viața în cer» (48). Creștinismul venea tot cu prelungirea vieții dincolo de moarte.

Romanii, îi prezintă autorul, n-au fost oameni de credință profundă și mistică. Religia avea mai mult un caracter raționalist și contractual. Tocmai de aceea însă forma era riguros păzită. Erau toleranți cu religiile și cu zeii popoarelor cucerite și stăpînite de ei. Lăsau să se ridice temple și să se exercite și alte culte, cu o singură condiție: ca adoratorii lor să fie credincioși statului, iar practicile, ceremoniile sau slujbele respective să nu tulbure ordinea și siguranța publică (p. 83).

Prof. Constantin C. Giurescu înfățișează problema formării poporului român și a continuității lui neîntrerupte în spațiul geografic carpato-dunărean, în toate laturile ei, în capitole și aliniate adiacente, precum:

Cadrul geografic, cu paragrafele: Pămîntul românesc în epoca istorică. Influența cadrului geografic asupra istoriei românești.

Elementul etnic autohton: dacii sau geții, cu paragrafele: Străvechi așezări omenești, Tracii, dacii sau geții, Năvălirea sciților, Așezările grecești pe țărmul de apus al Mării Negre, Istoria politică a dacilor sau geților, Civilizația și cultura dacilor sau geților, Rolul dacilor în formarea poporului român.

Coloniștii romani. Dacia romană, cu paragrafele: Hotarele și populația, Persistența elementului autohton, Organizarea administrativă, Organizarea militară, Orașele, și satele, Drumurile, Viața economică, Viața socială. Colegiile, Construcțiile, Ape-ducte, terme, amfiteatre, Învățămînt, Procesul de romanizare în Dacia, Istoria politică a Daciei romane, Părăsirea Daciei, Rolul romanilor în formarea poporului român.

Continuitatea dacoromanilor în ținutul carpato-danubian, cu paragrafele: Românii din Dobrogea. Creștinarea dacoromanilor, Migrațiile, Slavii, Efectele așezării slavilor la sud de Dunăre, Bulgarii, Ungurii, Pecenegii și cumarii, Indelețnicirile principale și formele de organizare ale daco-romanilor, apoi românilor în epoca migrațiilor.

Cu concluzia: *formarea poporului român și persistența lui în spațiul carpato-danubian... se integrează în procesul normal și general de formare a popoarelor romanice, adică a francezilor, italienilor, spaniolilor și portughezilor, comportînd elemente constituante similare și continuîndu-și viața neîntrerupt pe teritoriul pe care au luat naștere* (p. 146).

Cartea este însoțită de o bogată și diversă iconografie cu mărturii istorice, arheologice, numismatice, antropologice, ceramice.. Un *indice* general, alcătuit, sub îndrumarea autorului, de prof. Marcel Ciorcan, bibliograf la Biblioteca municipală Craiova, încheie cartea.

Stilul de expunere este acela al lucrărilor prof. Constantin C. Giurescu — un stil narativ, superior logic, cu suflu intelectual-literar, care face lectura agreabilă și de efect instructiv-didactic. «Istoricului nu-i este permis să uite nici de cititor — declară profesorul în convorbirea citată. Tot ce-i spune cititorului să fie bine gîndit, limpede exprimat, bob numărat, încît să-l convingi și să-l ajuți să înțeleagă».

Acad. Prof. Constantin C. Giurescu scrie în felul acesta.

Pr. GHEORGHE CUNESCU

REVISTA REVISTELOR MITROPOLITANE

«GLASUL BISERICII», revista oficială a Sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei, an. XXXII (1973) :

Numărul 7—8,

pe lunile iulie—august, cuprinde :

— Redacția, 23 August — ziua eliberării (p. 649—651).

— Redacția, Sărbătorirea onomasticii Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian (p. 652—653).

— Redacția, Alegerea și hirotonia Episcopului-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor (p. 654—664) [— dare de seamă asupra alegerii, în ziua de 9 iulie 1973, a P. C. Arhimandrit Roman Stanciu, starețul Mănăstirii Cernica, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, cu ridicarea P. C. Sale la treapta de Arhiepiscop-vicar].

În ziua de 8 august 1973, la Departamentul Cultelor, într-un cadru festiv, a avut loc solemnitatea recunoașterii P. C. Arhimandrit Roman Stanciu, în funcția de Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor. La 15 august 1973, în catedrala patriarhală Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, în sobor cu P. S. Antim Nica, Episcopul Dunării de Jos și cu P. S. Gherasim, Arhiepiscop-vicar al Episcopiei Dunării de Jos, a săvârșit hirotonirea în arhiepiscop al P. C. Arhimandrit Roman Stanciu. Iar la 16 august 1973 a avut loc instalarea P. S. Roman Ialomițeanul, ca Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

În cuprinsul dării de seamă sînt publicate cuvîntarea rostită de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian la hirotonirea în arhiepiscop și cuvîntările rostite de P. S. Episcop Roman Ialomițeanul la alegerea, la recunoașterea ca Episcop-vicar și la hirotonirea sa în arhiepiscop].

În rubrica

«Îndrumări pastorale și omiletice» :

— Pr. Gheorghe Drăgulin, *La sărbătorirea Adormirii Maicii Domnului* (p. 665—667);

— Pr. Corneliu Sava, *Predică la Duminica a III-a după Rusalii* (p. 667—670) ;

— Pr. David Popescu, *La Duminica a VIII-a după Rusalii* (p. 670—673) ;

— Pr. Dionisie Stamatoiu, *La Duminica a XVI-a după Rusalii* (p. 673—678) —

În rubrica

«Pentru pacea a toată lumea» :

— Redacția, *Acțiuni în slujba păcii*, în lunile iulie—august 1973 (p. 679—681).

— Cezar Vasiliu, *Știri ecumenice* (p. 682—690).

În rubrica

«Pagini din Științii Părinți» :

— *Omiliile catehetice ale lui Teodor de Mopsuestia* (p. 691—700) [— continuare (din numărul 5—6/1973 al revistei) a omiliilor traduse de Paraschiv V. Ion. În acest număr este publicată «Omilia a XI-a» în care Teodor de Mopsuestia explică rugăciunea «Tatăl nostru...»].

În rubrica «Medalioane biblice» :

— Pr. Prof. Athanasie Negoiaș, *Biblia și descoperirile arheologice* (p. 701—795) [— prezentare succintă a aportului pe care îl aduc descoperirile arheologice din ultimele decenii la interpretarea Sfintei Scripturi, în-deosebi a Vechiului Testament].

— Pr. Prof. Athanasie Negoiaș, *Moise în cadrul istoriei biblice* (p. 706—711) [— analizînd «mențiunile biblice despre egipteni și despre viața lor, confirmate de către cercetările arheologice moderne», «datele procurate de cercetările arheologice ale Orientului Apropiat și Mijlociu» și «datele Vechiului Testament cu privire la Moise și la epoca lui», autorul demonstrează că informațiile procurate de cărțile Vechiului Testament coroborate cu cele furnizate de arheologia orientală ne pun în față epoca lui Moise într-o lumină cu totul nouă, care anulează vechile ipoteze ale criticii biblice cu privire la epoca lui Moise și la Pentateuh].

În rubrica «Articole și studii» :

— Pr. Gheorghe M. Rădan, *Mitropolitul Dosoftei. Evocare cu prilejul împlinirii a 300 de ani de la tipărirea «Psaltirii în versuri»*

(p. 712—719) [— evocarea reușește să înfățișeze cu limpezime epoca istorică, pe plan intern și extern, din viața Moldovei, în care mitropolitul Dosoftei și-a desfășurat activitatea bisericească, culturală și național-politică. Sînt urmărite îndeaproape înfăptuirile mitropolitului Dosoftei în acțiunea de introducere a limbii române în cult și contribuția lui la formarea limbii române literare prin operele sale, îndeosebi prin traducerea în versuri a Psaltirii. Contopit cu sufletul poporului și luptînd în chip neabătut pentru libertatea și viața mai bună a țaranilor români, mitropolitul Dosoftei «și-a cîștigat în conștiința neamului românesc un loc de cinste, măreț și trainic, ca și opera sa însăși»].

— Doctorand Pr. C. Voicescu, *Cărți de zidire sufletească traduse din grecește și retipărite de mitropolitul Grigorie Dascălușul* (p. 719—725) [— prezentarea analitică a celor opt cărți de zidire sufletească traduse din limba greacă și tipărite de mitropolitul Grigorie Dascălușul: 1. *Cuvinte șase pentru preoție*, de Sf. Ioan Gură de Aur, București, 1820; 2. *Cuvînt pentru preoție*, de Sf. Grigorie de Nazianz, București, 1821; 3. *Două cuvinte ale Sfintului Kassian Rîmleanul*, București, 1825; 4. *Cuvinte puține din cele multe ale Sf. Ioan Gură de Aur*, București, 1827; 5. *Cuvînt la tăierea capului... Sf. Ioan Botezătorul*, de Sf. Ioan Gură de Aur. *Despre muiarele cele reale și cele bune*, București, 1827; 6. *Pateric ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale sfinților bătrîni*, București, 1828; 7. *Carte ce se numește împărțire de grîu*, de Sf. Ioan Gură de Aur, București, 1833.

În aceeași vreme în Moldova mitropolitul Veniamin Costache întreprindea o activitate identică, ce se încadrează într-o acțiune generală ca o consecință a înnoirii monahale române în veacul al XVIII-lea și în prima jumătate a veacului al XIX-lea, sub influența isihastă datorită legăturilor cu Muntele Atos și cu Lavra Pecerska.

Încadrînd tipărirea acestor cărți în întreaga activitate a mitropolitului Grigorie Dascălușul — «care atîta vrea să trăiască, cît să ajutoreze Pravoslaviei și neamului și fraților» —, autorul subliniază importanța culturală și națională a acestor cărți, ca scrieri ce marchează un anumit moment în istoria limbii și literaturii române].

— Pr. Traian Valdman, *Cărțile de cîntări bisericești ale lui Macarie Ieromonahul. 150 de ani de la apariția lor* (p. 725—732) [— după înfățișarea epocii în care a trăit și a creat Macarie Ieromonahul, autorul se ocupă îndeaproape și bine documentat, la în-

ceput, de «viața și activitatea ieromonahului Macarie», și apoi de «primele cărți de cîntări bisericești tipărite în limba română»: *Teoreticonul*, *Anastasimatarul* și *Irmologhionul*, tipărite la Viena în anul 1823, în limba română și pe noua sistemă muzicală psaltică de către Ieromonahul Macarie].

— Ion N. Mailat, *Unde a învățat Radu Grămăticul, autorul «Evangheliarului» aflat la Muzeul britanic din Londra* (p. 732—739) [— o succintă prezentare a situației în care se afla regiunea de pe râul Călmățui, din județul Teleorman, unde în veacul al XVI-lea exista satul Mănicești, sau Mănești de pe moșia cu același nume, al cărei îngrijitor ar fi fost «jupan Drăghici» tatăl lui Radu Grămăticul, care la 1574 a scris *Evangheliarul*, ce se află astăzi în Muzeul britanic din Londra.

În apropierea moșiei Mănicești se aflau sate «domnești» care fuseseră dăruite Mînăstirii Cutlumuș, din Muntele Atos; iar «pe un dîmb» fusese construit un Schit deservit de călugări, din Mînăstirea Cutlumuș. În acest schit este cu puțință ca să fi învățat carte Radu Grămăticul, care apoi a slujit sub diferiți domnitori, pînă la 1591, cînd a fost nevoit să fugă în Macedonia.

Radu Grămăticul — «boier divănit din vremea lui Mihnea Turcitul» — rămîne prin opera lui «un precursor al renașterii culturale în Țara Românească»].

— Doctorand Samir Gholam, *Vasiliada sau instituția de binefacere a Sfintului Vasilie cel Mare* (p. 735—748) [— după prezentarea succintă a situației politice în regiunea Pontului, în a doua jumătate a veacului al IV-lea, autorul înfățișează felul cum era pusă în practică «sarcina lăsată în seama episcopilor» (ori a horepiscopilor, ajutați de un grup de clerici și laici) de a purta grijă de cei oropșiți de soartă.

Aceasta a necesitat înființarea unor instituții de binefacere, dintre care sînt amintite: «vrefotrofiile» (reședințe pentru tru copii), «orfanotrofiile» (reședințe pentru orfani), «partenocomiile» (aziluri pentru fecioare), «gherontocomiile» (aziluri pentru bătrîni), «ghirocomiile» (aziluri pentru văduve), «nosocomiile» (spitale), «ptohiile» (aziluri pentru săraci) și «xenodohiile» (case de oaspeți pentru primirea străinilor).

Sfîntul Vasilie cel Mare a organizat însă o instituție mult mai largă, care constituia un ansamblu de asemenea complexe destinate să suplinească toate carențele statului în domeniul asistenței sociale. Instituția «Vasiliadei» — cum a fost numită întreaga operă a Sfîntului Vasilie cel Mare — funcționa în

chip ireproșabil după regulamente bine întocmite, angajând atât pe clericii de toate treptele, pe monahi și monahii cit și pe creștini în această mare acțiune cu caracter social.

În studiul său autorul înfățișează, întemeiat pe largi extrase dintr-o bine selectată bibliografie, felul cum se desfășura această operă, care constituie mândria Bisericii din veacul al IV-lea].

— Pr. Ioan Mircea, *Sclavia în înțelegerea creștinilor din primele veacuri* (p. 749—765) [— un studiu temeinic documentat, în care autorul analizează starea de sclavie în societatea veche, stare orînduită prin legi speciale; cum era înțeleasă sclavia în Vechiul Testament și cum privește sclavia Noul Testament și atitudinea față de sclavie a Bisericii creștine din primele veacuri.

Autorul concludă că deși religia creștină n-a desființat formal sclavia, totuși prin transformarea interioară și spirituală a ajutat la înțelegerea transformărilor sociale, care au impus cu necesitate desființarea instituției sclaviei.

Pe lângă aceasta studiul analizează felul în care creștinismul a schimbat și concepția despre muncă și despre bunurile materiale, și în genere despre viață, datorită principiilor înalte și înnoitoare creștine care au dus la schimbarea întregii ființe a omului și la stabilirea de raporturi noi între oameni].

— N. D. Necula, *Organizarea învățămîntului teologic în Biserica Ortodoxă Coptă* (p. 765—772) [— în timpul Consfătuirilor neoficiale între teologii Bisericii Ortodoxe și ai Bisericilor Vechi Orientale (începînd cu cea de la Aaarchus, din 1964) s-a propus ca numirile celor două familii de Biserici să fie numiri care să apropie nu să depărteze. De aceea s-a propus ca ele să fie numite: *Biserici Ortodoxe Răsăritene* (toate Bisericile care admit Sinodul Ecumenic de la Calcedon și pe cele următoare) și *Biserici Ortodoxe Orientale* (toate Bisericile care nu admit Sinodul Ecumenic de la Calcedon). O vreme aceste denumiri au fost relativ folosite în limbajul teologic ortodox român; însă curînd s-a renunțat la aceste denumiri, revenindu-se la numirile: *Biserici Ortodoxe* (pentru Bisericile care admit Sinodul Ecumenic de la Calcedon) și *Biserici Vechi Orientale* (pentru cele care nu admit acest Sinod).

În studiul său, autorul socotește util ca, înainte de a prezenta învățămîntul teologic în Biserica Veche Orientală Coptă, să facă o incursiune în istoria «Școlii catehetice din Alexandria», pe care copții o iau ca model în

organizarea învățămîntului lor teologic. De aceea dezvoltarea studiului cuprinde:

I. — «Școala catehetică din Alexandria» (— înființare și scop; — conducători; — disciplina spirituală; — înflorirea școlii; — programul de învățămînt; — declinul școlii catehetice din Alexandria). II. — «Organizarea actuală a învățămîntului teologic în Biserica Coptă» (— Colegiul teologic; — Institutul Didim cel Orb; — Școala pentru instruirea călugărilor; — Institutul superior de studii copte).

Din cele înfățișate, autorul concludă că toate aceste forme și instituții de învățămînt constituie locurile unde se organizează și se lucrează reînvierea spirituală a Bisericii Copte din Egipt].

— N. D. Necula, *Cîntarea cultică în Biserica Coptă Ortodoxă* (p. 773—781) [— pornind de la faptul că o parte importantă a vieții religioase în Biserica Coptă o constituie cîntarea bisericească, autorul prezintă interesante informații despre cîntarea cultică la copti.

La început se oprește asupra «originii cîntării cultice din Biserica Ortodoxă Coptă», pentru ca în partea doua a lucrării să prezinte — temeinic documentat — «Situația actuală a cîntării cultice în Biserica Coptă Ortodoxă».

Din materialul prezentat reiese că imnologia Bisericii Copte are un fundament apostolic și că păstrează poeziile creștine vechi și o muzică ce, în decursul vremii, nu a primit influențe străine — nici bizantine, nici arabe, nici turcești, nici siriene].

— Doctorand Constantin Tuțuianu, *Imperiul și Biserica din Bizanț în secolul al XIII-lea* (p. 781—793) [— ținînd seama de adevărul că decăderea Imperiului bizantin din veacul al XV-lea — la a cărui jumătate Constantinopolul a fost cucerit de turci — a fost pregătită de veacul al XIII-lea, cînd Bizanțul s-a aflat sub stăpînire latină, — autorul urmărește să prezinte (întemeiat pe o bibliografie de specialitate bine selectată) raporturile dintre Imperul bizantin și Biserica Ortodoxă (al cărui rol în viața statului era de covîrșitoare importantă) de la căderea Constantinopolului sub turci și pînă la moartea împăratului Mihail al VIII-lea Paleologul].

— Pr. Doctorand Ștefan-Vlăduț Vasiliu, *Bibliografia lui Charles Diehl* (p. 793—800) [— o folositoare prezentare a vieții și operei «conducătorului necontestat al Școlii franceze de bizantinologie», Charles Diehl (4 iulie 1859—3 noiembrie 1944).

Lucrările lui Charles Diehl, lucrări de răsunet mondial, sînt prezentate și analizate

succint în ordinea apariției lor, ceea ce permite urmărirea dezvoltării gândirii marelui bizantinolog].

În rubrica intitulată

«*Episcopia Dunării de Jos*» :

— Pr. Nicolae Grosu, *Alegerea, recunoașterea în funcțiune și înscăunarea Prea Sfințitului Dr. Antim Nica, Episcopul Dunării de Jos* (p. 800—829) [— dare de seamă în care sînt inserate în întregime cuvîntările rostite

în diferite momente de către : Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian (la deschiderea sesiunii Colegiului electoral bisericesc ; după alegere ; la înscăunare) ; de către P. S. Antim Nica (după alegerea ca Episcop al Dunării de Jos ; la recunoaștere ; la înscăunare ; și la masa oficială, răspunzînd numeroaselor cuvîntări de felicitare rostite în timpul mesei].

După rubrica «*Viața bisericească în cuprinsul Mitropoliei*» (p. 830—836), revista se încheie cu rubrica «*Recenzii*» (p. 836—848).

«MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI», revista oficială a Arhiepiscopiei Romanului și Hușilor, an XLIX (1973) :

Numărul 7—8,

pe lunile iulie—august, cuprinde :

În rubrica «*A XXIX-a aniversare a eliberării Patriei*» :

— Redacția, *23 August 1944 : Ziua eliberării noastre* (p. 437—440).

— Arhim. Adrian Hrițcu, *Prin Iașul de ieri și de azi* (p. 441—446) [— prezentare comparativă a înnoirilor urbanistice înfăptuite în orașul Iași în ultimii 29 de ani].

În rubrica «*Oaspeți*» :

T. M., *Dări de seamă asupra vizitării monumentelor bisericești din Arhiepiscopia Iașilor de către Alain Poher, președintele Senatului francez, și de către scriitorul Miguel Veyrat.*

În rubrica «*Studii*» :

— Pr. Prof. Petru Rezuș, *Aspecte noi ale ecumenismului contemporan* (p. 448—454) [— pornind de la constatarea diversificării ce s-a produs, în anii din urmă, în chiar noțiunea «ecumenism» și în așa-zisa «problematică a Mișcării ecumenice actuale», autorul socotește necesară o precizare terminologică pentru a se putea trece la rezolvarea problemelor ce confruntă Bisericile participante la Mișcarea ecumenică.

În această perspectivă, autorul analizează în chip critic : 1. «Sensul și importanța ecumenismului practic» ; 2. «Dialogul dragostei» ; 3. «Unitatea în diversitate» ; 4. «Unitatea în adevăr și în credință» ; 5. «Problematica ecumenismului actual» ; 6. «Mijloace de apropiere între Biserici»].

— Pr. Prof. Corneliu Sîrbu, *Teologia slujirii* (p. 455—464) [— avînd în vedere că vremea noastră se caracterizează printr-o dezvoltare deosebită și mereu crescîndă a conștiinței solidarității ; că lumea de azi este

în căutarea unei solidarități și responsabilități universale, — ceea ce face ca marea sarcină a veacului nostru să fie desfășurarea unui umanism al responsabilității și solidarității universale —, autorul urmărește să demonstreze că Bisericile creștine nu pot corespunde sarcinilor care le revin în prezent decît printr-o slujire atotcuprinzătoare a lumii de azi.

În această perspectivă, autorul analizează cele mai importante coordonate ale teologiei slujirii, subliniind concluziile de ordin practic ce se desprind din aceste coordonate].

— Prof. Dr. Iorgu D. Ivan, *Raporturile Bisericii Ortodoxe autocefale locale între ele și față de Patriarhia Ecumenică, după canoane și istorie* (p. 465—478) [— sînt cercetate îndeaproape temeiurile canonice în lumina cărora s-au stabilit, pe principiul egalității, raporturile între Bisericile Ortodoxe (între ele și față de Patriarhia Ecumenică), precum și drepturile practice ce decurg din înțietatea onorifică, recunoscută prin canoane, unor scaune.

Din această cercetare reiese că — potrivit dreptului canonic — Bisericile Ortodoxe autocefale sînt pe deplin egale între ele, exercitînd fiecare puterea bisericească deplină și în mod exclusiv, în limitele jurisdicționale proprii, prin sinodul ierarhilor respectivi. În baza egalității între ele, nici o Biserică Ortodoxă autocefală nu poate exercita drepturi jurisdicționale asupra altei Biserici autocefale ; iar independența Bisericii Ortodoxe autocefale nu prejudiciază unității Bisericii Ecumenice a Răsăritului, datorită legăturii permanente și a colabărării dintre Bisericile Ortodoxe autocefale pe temeiul dragostei și a unității de credință.

Autorul prezintă apoi, în lumina doctrinei canonice ortodoxe, raporturile Bisericii Or-

todoxe autocefale cu Scaunul ecumenic al Constantinopolului, căruia i s-a recunoscut o întietate de onoare].

În rubrica «*Predici*» :

— Pr. St. S l e v o a c ă, *Dreptcredincioșii creștini în vremea sfintei liturghii* (p. 479—482);

— Pr. Ioan P ă n o i u, *Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul* (p. 482—484).

În rubrica

«*Dreapta credință a Bisericii noastre*» :

— Pr. T. B o d n a r, *Serbarea Duminicii* (p. 485—501) [— înfățișarea pe larg a tuturor aspectelor, pe care le prezintă problema aceasta, este făcută în următoarele paragrafe : — I. «Ziua a șaptea — simbăta în Vechiul Testament — binecuvîntată și sfințită de Dumnezeu chiar la creația lumii» ; — II. «Simbăta și Duminica în Noul Testament : atitudinea Mîntuitorului față de ziua simbetei» ; — III. «Serbarea duminicii în Noul Testament și în primele veacuri creștine»].

În rubrica «*Însemnări*» :

— Arhim. Adrian H r i ț c u, *Fenomenul «Grupurilor marginale» în Biserica Apuseană* (p. 502—503).

— Pr. Mihai C ă r ă u ș u și Pr. Prof. Ioan Z u g r a v, *Un manuscris cu proverbe, lucrare*

a lui Iraclie Porumbescu (p. 503—510) [— după ce prezintă viața, activitatea și operele tipărite ori pregătite pentru tipar ale tatălui lui Ciprian Porumbescu, autorii se opresc pe larg asupra unei «Colecții de proverbe» adunate de Pr. Ilarie Porumbescu, lucrare rămasă în manuscris și aflată în prezent în posesia familiei cunoscutului folclorist sucevean S. Fl. Marian.

După descrierea manuscrisului și a limbii populare folosite, autorii analizează și conținutul proverbelor culese «de prin munții Carpaților răsăriteni», de Pr. Ilarie Porumbescu, în anul 1847].

— Pr. Nicolae P e n t e l e s c u, *Vechi coruri bisericesti din Moldova de Nord* (p. 510—520) [— o interesantă și bine documentată prezentare a unora din multele coruri bisericesti și laice, care oglindesc trăirea religioasă și națională a poporului român din «Țara de Sus» a Moldovei de-a lungul unui veac.

Articolul este însoțit de șapte fotografii a unora dintre corurile prezetnate «ca o frescă a muzicii corale din Bucovina»].

După rubrica «*Recenzii și note bibliografice*» (p. 521—564), revista se încheie cu rubrica «*Cronica bisericească*» : în Arhiepiscopia Iașilor (p. 565—571) și în Episcopia Romanului și Hușilor (p. 572).

«MITROPOLIA ARDEALULUI», revista oficială a Arhiepiscopiei ortodoxe române de Alba-Iulia și Sibiu, a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului și a Episcopiei Oradiei, an XVIII (1973) :

Numărul 5—6,
pe mai—iunie, cuprinde :

În rubrica

«*25 de ani de arhipăstorire a Prea Fericitului Patriarh Justinian*» :

— † N i c o l a e, Mitropolitul Ardealului, *Douăzeci și cinci de ani de rodnică arhipăstorire a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Articol omagial* (p. 507—511).

— R e d a c ț i a, *25 de ani de la întronizarea Prea Fericitului Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române* (p. 512—519). [— reportaj asupra felului cum a decurs sărbătorirea împlinirii, la 6 iunie 1973, a 25 de ani de la înscăunarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. În cadrul reportajului este publicat în întregime textul cuvîntării festive rostite, în numele Sfîntului Sinod, al clerului și credincioșilor, de către I.P.S. Nicolae, Mitropolitul Ardealului și textul «Actului sinodal» întocmit cu acest prilej, în care sînt

analizate marile înfăptuiri în viața Bisericii Ortodoxe Române, în ultimul sfert de veac sub conducerea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian].

În rubrica

«*Comemorarea mitropolitului Andrei Șaguna (†1873)*»

— † N i c o l a e, Mitropolitul Ardealului, *Întru pomenirea mitropolitului Andrei Șaguna* (p. 520—523) [— cuvîntare rostită, în catedrala mitropolitană din Sibiu, duminică, 1 iulie 1973].

— R e d a c ț i a, *Comemorarea mitropolitului Andrei Șaguna : o sută de ani de la săvîrșirea sa din viață (1873—1973)* (p. 523—532) [— reportaj asupra solemnităților ce au avut loc în cadrul acestei comemorări : la mausoleul din Rășinari și la Institutul teologic de grad universitar din Sibiu (în ziua de 28 iunie 1973) ; în catedrala mitropolitană din Sibiu (în ziua

de 1 iulie 1973); și la conferințele protopopești din luna iunie.

În cadrul reportajului sînt publicate — integral sau în chip prescurtat — cuvîntările rostite de către: I.P.S. Nicolae, Mitropolitul Banatului; I.P.S. Arhiepiscop Teofil al Vadului, Feleacului și Clujului; I.P.S. Nicolae, Mitropolitul Ardealului; P. S. Vasile, Episcopul Oradiei; P. S. Visarion, Episcopul Aradului, Ienopolei și Hălmagiului].

— Sebastian Ș e b u, *Din activitatea pastorală a mitropolitului Andrei Șaguna* (p. 532—536) [— prezentare succintă a unor momente importante din viața și activitatea mitropolitului Andrei Șaguna].

În rubrica

«Biserica și problemele vremii»:

— Pr. Prof. Dr. Corneliu Sîr b u, *Biserica Ortodoxă Română și problema securității europene* (p. 537—546) [— o succintă și documentară trecere în revistă a contribuției pe care Biserica Ortodoxă Română a adus-o, prin reprezentanții săi, în cadrul activității Conferinței Bisericilor Europene, pentru rezolvarea problemei securității europene, de la 1967 pînă la 1972].

În rubrica «Studii»:

— Pr. Prof. Dr. Milan Ș e s a n, *Dimitrie Cantemir academician* (p. 547—652) [— studiu temeinic documentat alcătuit în cadrul comemorării pe plan mondial (organizată de către UNESCO) a lui Dimitrie Cantemir, de la nașterea căruia s-au împlinit, la 26 octombrie 1997, trei sute de ani. Prezentînd sumar viața lui și analizînd pe scurt operele lui în domeniul științei (lucrări pentru care Dimitrie Cantemir a fost ales membru al Academiei din Berlin), autorul subliniază faptul că, prin lucrările sale, Dimitrie Cantemir a servit și «cauza cunoașterii românilor» în toată Europa vremii aceleia].

— Ștefan M e t e ș, *Episcopul Dionisie Novacovici (în anii 1761—1767)* [— în deosebit de interesantul său studiu, autorul analizează cauzele deosebit de grave care au silit pe împărăteasa de la Viena să dea edictul de toleranță religioasă de la 1759 și să numească un episcop ortodox conducător religios al românilor ortodocși din Transilvania. Urmărind ca noul arhipăstor al românilor ortodocși din Transilvania să nu stea sub influența mitropolitului de la Carloviț și să fie îngăduitor cu credința romano-catolică, «menită să învăluie tot mai persistent pe românii

transilvăneni, conducerea Imperiului habsburgic a ales pe episcopul ortodox de Buda, Dionisie Novacovici, care la 26 aprilie 1761 era prezent la Sibiu.

În continuare autorul urmărește îndeaproape viața și activitatea foarte bogată a episcopului Dionisie Novacovici, întemeind fiecare fapt și afirmație pe largi extrase din actele administrative; din corespondența episcopului Dionisie Novacovici; din studiile și articolele scrise asupra situației religioase a romnăilor din Transilvania în veacul al XVIII-lea; precum și din studiile special închinete de Nicolae Iorga (*Sate și preoți din Ardeal; Studii și documente*, vol. IV și vol. XIII) și de Bunea (*Episcopii P. P. Aron și D. Novacovici*).

În rubrica

«Îndrumări omiletice»:

— Pr. Ion B u n e a (Cluj), *Predică la Duminica a IV-a după Paști: a Slăbănogului* (p. 572—575);

— I.P.S. N i c o l a e, Mitropolitul Ardealului, *Cuvîntări ocazionale*: — la încheierea anului școlar 1972—1973 la Institutul teologic din Sibiu, în ziua de 29 iunie 1973 (p. 590—593); la sfințirea bisericii din Imper, Protopopiatul Miercurea Ciuc (p. 599—602); — în timpul vizitei canonice la Micfalău (p. 604—605); — în timpul vizitării centrului mitropolitan din Sibiu de către I.P.S. Arhiepiscop Victorin al Arhiepiscopiei misionare ortodoxe române în America (p. 628—629); — în timpul vizitei la Sibiu a Pastorului Dr. Johannes Althausen (p. 634—635); — în timpul vizitării centrului mitropolitan din Sibiu de către un grup de studenți de la Seminarul teologic prezbiterian din Chicago, Statele Unite ale Americii. (p. 638—640).

În rubrica «Aniversări»:

— P a r t i c i p a n t, *Festivitatea aniversării a 125 de ani de la Revoluția din 1848, la Institutul teologic de grad universar din Sibiu* (p. 576—580) [— dare de seamă asupra festivităților ce au avut loc, în ziua de 14 mai 1973, în aula Institutului teologic din Sibiu, în prezența I.P.S. Nicolae Mitropolitul Ardealului. În cuprinsul dării de seamă este publicată în întregime cuvîntarea pe care a rostit-o cu acest prilej I.P.S. Nicolae, Mitropolitul Ardealului].

După rubrica «Viața bisericască» (p. 581—642), revista se încheie cu rubrica «Însemnări» (p. 643—652).

«MITROPOLIA OLTENIEI», revista oficială a Arhiepiscopiei Craiovei și a Episcopiei Râmnicului și Argeșului, an. XXV (1973) :

Numărul 7—8,
pe lunile iulie—august, cuprinde :

În rubrica «Aniversări» :

— Redacția, 23 August — piatră de hotar (p. 555—558).

În rubrica
«Articole și studii» :

— Pr. Prof. Ioan Coman, *Unitatea neamului omenesc după Sfântul Ioan Gură de Aur* (p. 559—570). Pornind de la constatarea că în operele Sfântului Ioan Gură de Aur — care poate fi considerat unul din cei mai mari umaniști ai tuturor timpurilor — este evidentă tendința de integrare continuă în unitatea Bisericii și a umanității, ca manifestare a spiritului universalist al Evangheliei, autorul înfățișează, temeinic documentat, concepția Sfântului Ioan Gură de Aur despre unitatea neamului omenesc.

În demonstrația sa, autorul urmărește concepția Sfântului Ioan Gură de Aur în cele două etape ale ei : — «unitatea deja dată umanității prin creație, prin istorie și prin orizontul universal al Bibliei, și parțial al lumii păgâne precreștine» ; și — «unitatea de perspectivă creată prin Hristos-Logosul și Biserica Sa și însămințată prin puterea Duhului Sfânt în viața întregii umanități».

La capătul demonstrației sale, autorul precizează că unitatea naturală dată prin creație și consolidată prin istorie și prin acțiunea profeților și a dreptilor (înțelepți, filozofi și oameni simpli) este continuată, îmbogățită și ridicată la un nivel superior prin întruparea, învățătura, moartea și învierea lui Hristos, care, recapitulând pe toți oamenii, i-a adunat în El însuși, prefăcându-i într-o singură ființă.

Iar unitatea hristică — cea care desăvârșește unitatea naturală și istorică — este lucrarea Duhului Sfânt în Biserică, în care unitatea neamului omenesc progresează pînă la treapta universului prin Sfintele Taine. În acest fel unitatea hristică este o unitate profund spirituală, care face cu puțință unitatea socială de tip nou, bazată pe egalitate, pe libertate și pe jertfa pentru toți oamenii, după pilda lui Hristos].

— Pr. M. Neamțu, *Rugăciunea domnească în tilcuirea Sfinților Părinți* (p. 571—

575) [— urmărind scopul pur practic de a ajuta pe cei ce rostesc rugăciunea «Tatăl nostru...» să o rostească totdeauna cu conștiința valorii și frumuseții ei, autorul a recurs la neîntrecutele talmăciri date acestei rugăciuni de următorii Părinți și scriitori bisericești : Tertulian, Sfântul Ciprian, Origen, Sfântul Chiril al Ierusalimului, Sfântul Grigorie de Nisa, Sfântul Ambrozie, Teodor de Mopsuestia și Fericitul Augustin.

În articolul acesta, autorul prezintă «următoarele aprecieri de ordin general ale lor cu privire la valoarea rugăciunii domnești : — «Rugăciunea domnească este de origine divină» ; — «Este o rugăciune simplă» ; — «Este o rugăciune scurtă» ; — «Este o rugăciune completă» ; — «Ca formă literară este o capodoperă» ; — «Este o rugăciune a frăției universale, a unității și a păcii între oameni» ; — «Este o rugăciune bineplăcută și ascultată de Dumnezeu»].

— Prof. Alexie Al. Buzera, *Contribuții la istoria muzicii bisericești și laice din Craiova : II* (p. 576—586) [— continuare din revista «Mitropolia Olteniei», XXIV (1972), nr. 7—8, p. 537—549. Bine documentat, autorul urmărește dezvoltarea muzicii corale, religioase și laice, în Țara Românească, în general, și la Craiova, în special.

Din cercetarea aceasta reiese că învățămîntul muzical special din Craiova a jucat un rol important în viața cultural-religioasă a orașului, contribuind la organizarea și menținerea unor renumite formații corale, bisericești și laice, la afirmarea multor muzicieni, la dezvoltarea literaturii coral-religioase și laice ; și la îmbogățirea patrimoniului muzical românesc].

În rubrica

«Pagini de antologie patristică» :

— Sfântul Niceta de Remesiana, *Opere* : I. *Despre diferitele numiri ale Domnului nostru Iisus Hristos* (p. 587—588) [— traducere din limba latină de Pr. Conf. Ștefan Alexe].

În rubrica

«Studii biblice» :

— Prof. S. N. Sakkos, *Explicarea evangheliilor duminicale din Sfânta Evanghelie după Luca* (p. 589—597) [— traducerea din limba greacă a lucrării Prof. Sakkos de la

Facultate
de Pr. D

În ac
«Evangh
cenici), c
după Ru

— Pr
postolul
după Pa
—602) [—
XXV (19

— Io
fiilor F
noăștere
[— com
1972, în
nicări
Bibliote
lei de
analizat
rea Ani

— F
ment a
Biserici
citol P
cintă ș
sericii
cea, c
lare, a
torită
care
numel
mai n
nia :
pregn
Român
Rej
țește

—
zări
Stelia
temei
țiilor
tului
«în t
ediții
româ
și oc
lui I
slujb
au f
în 17
în F

Facultatea de teologie din Tesalonic, făcută de Pr. Dr. Olimp N. Căciulă.

În acest număr este tradusă tâlcuirea la «Evanghelia întâi (chemarea celor dintii ucenici), care se citește în Duminica a XVIII-a după Rusalii»).

— Pr. Prof. N. Petrescu, *Tâlcuirea apostolului duminical, II: la Duminica a II-a după Paști, a Tomii — Fapte V, 2—20* (p. 597—602) [— continuare din «Mitropolia Olteniei», XXV (1973), nr. 3—3, p. 322—326].

În rubrica «Insemnări»:

— Ion Cruceană, *Importanța monografiilor Părintelui Ioan Răuțescu pentru cunoașterea istoriei județului Argeș* (p. 603—607) [— comunicare ținută în ziua de 17 decembrie 1972, în cadrul sesiunii de referate și comunicări «Monografii argeșene», organizată de Biblioteca municipală Pitești în cinstea celei de a XXV-a aniversări a Republicii. Sînt analizate monografiile: *Drăgoslavele, Mînăstirea Antinoasa, Topoloveni și Cîmpulung*].

— Prof. Victoria Popovici, *Un monument al arhitecturii populare transilvănene: Biserica lui Horia, rectitorită de Prea Fericitul Patriarh Justinian* (p. 608—611) [— o succintă și simțită prezentare monografică a bisericii de lemn din Băile Olănești, Jud. Vîlcea, care, ca monument al arhitecturii populare, are o valoare excepțională nu numai datorită înaltei măiestrii artistice a meșterilor care au făcut-o, ci și datorită asocierii la numele ei a celui care a condus, la 1784, cea mai mare răscoală țărănească din Transilvania: Vasile Nicola Ursu Horia, ca o sinteză pregnantă a contribuției Bisericii Ortodoxe Române la desfășurarea vieții naționale.

Reproducerea fotografică a bisericii însoțește textul].

— Nestor Camariano, *Cîteva precizări în legătură cu edițiile slujbei Sfîntului Stelian apărute la Rîmnice* (p. 612—615) [— o temeinic documentată analiză critică a edițiilor (grecești și românești) ale Slujbei Sfîntului Stelian, duce pe autor la afirmația că «în tipografia de la Rîmnice au apărut două ediții din slujba Sfîntului Stelian, atît în limba română cît și în limba greacă, odată separat și odată la un loc, cu cheltuiala episcopului Filaret, care este și talmăcitorul acestei slujbe în limba română. Primele două ediții au fost tipărite în 1786, iar următoarele două, în 1787. De aceea autorul propune trecerea lor în *Bibliografia românească veche și în Bi-*

bliografia acoluturilor grecești, publicată de Louis Petit].

În rubrica «Documente»:

— Pr. D. Bălașa, *Încă două pomelnice inedite ale bisericii Sfîntul Gheorghe din Rîmnice-Vîlcea* (p. 616—624 [— prezentarea și transcrierea «Pomelnicului nr. 4», care începe la 1806, și a «Pomelnicului nr. 5», care începe la 1814].

— Spiridon Cristocă și Iulian Rizea, *Un document necunoscut de la Vladislav al III-lea, domnul Țării Românești (1523—1525)* (p. 624—625) [— reproducerea și analizarea critică a documentului dat între (1524 septembrie 1 și 1525 august 31) de Vladislav voievod, prin care «întărește Jupanușului Vișan logofătului și altora moșiile Unghiului, Tecuciului, jumătate din Grădiștea...».

Documentul, în traducerea «dascălului Lupu de la Școala Domnească din București», a intrat de curînd în colecția de documente a Muzeului județean Argeș—Pitești].

În rubrica «Manuscriptum»:

— Pr. Dr. Paul Mihail și Zamfira Mihail, *O traducere românească inedită a scrierii religioase spaniole «Desiderie»: II* (p. 626—644) [— publicarea «Părții a doua», în continuare la editarea «Părții întâi» făcută în «Mitropolia Olteniei», XXIV (1972), nr. 7—8, p. 585—628].

În rubrica «Drumar omiletic»:

— Pr. Prof. Ilie Brătian, *Omîlie la Duminica a IV-a după Rusalii: Vindecarea slugii sutașului (Matei VII, 5—13)* (p. 645—648);

— Pr. Ioan I. Băjău, *Predică la Schimbarea la față a Mintuitorului* (p. 648—651).

În rubrica «Folclor»:

— Prof. Alexie Buzera, *Cîntecul lui popa Șapcă* (p. 652—654).

În rubrica

«Insemnări pe file de cronică»:

— T. N. M., *Acțiuni și înfăptuiri din patria noastră și din alte țări ale lumii: iulie—august 1973* (p. 655—661).

După rubrica «Cronică bisericească»: — din «Biserica Ortodoxă Română» (p. 622—667); — din «Arhiepiscopia Craiovei» (p. 668—679); — din «Episcopia Rîmniceului și Argeșului» (p. 679—684); — și din «Mișcarea ecumenică» (p. 684), revista se încheie cu rubrica «Recenzii» p. 685—710).

«MITROPOLIA BANATULUI», revista oficială a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului și a Episcopiei Aradului, an. XXIII (1973):

Numărul 7—9,

pe lunile iulie—septembrie, cuprinde:

— Redacția, *Cununa slujirii darului* (p. 371—376) [— articol omagial închinat Prea Fericitului Părinte Justinian, la împlinirea a douăzeci și cinci de ani de slujire ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române].

În rubrica

«Dreapta învățătură a Bisericii»:

— Diac. Prof. Mircea Basarab, *Sfânta Scriptură în concepția ortodoxă* (p. 377—386) [— după o scurtă prezentare a înțelesului dat Sfintei Scripturi, ca depozitară a cuvântului relevant, autorul se ocupă de: — «Sfânta Scriptură și Biserica»; — «Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție»; — «Ermineutica ortodoxă»; — «Sfânta Scriptură în cultul Bisericii Ortodoxe»; — «Sfânta Scriptură și viața spirituală»].

În rubrica

«Biserica și problemele vremii»:

— *Ortodoxia și ecumenismul* (p. 387—392) [— o severă și temeinic documentată (scripturistice și patristice) punere la punct a poziției eronate adoptate de unii teologi și reprezentanți ortodocși (îndeosebi din Biserica Ortodoxă a Greciei), care «lansează strigăt de alarmă» împotriva «panereziei ecumenismului», după care ar însemna că Mișcarea ecumenică și Consiliul Ecumenic al Bisericilor ar avea ca scop dărîmarea din temelii a Bisericii Ortodoxe.

În realitate, Biserica Ortodoxă, participînd la înființarea și la activitatea Consiliului Ecumenic al Bisericilor, împlinește datoria și misiunea ei de a înfățișa — tuturor Bisericilor, confesiunilor și denominațiilor creștine din Consiliul Ecumenic — moștenirea sfîntă, care constituie lauda ei și de care nu se poate prevala nici o altă Biserică, nici chiar Biserica Romano-Catolică: tezaurul doctrinar creștin al Bisericii celei una și nedespărțită, adevărul creștin care s-a curățit de toate impuritățile în focul confruntării cu erezia, de-a lungul perioadei Sinoadelor Ecumenice»].

În rubrica «Studii»:

— † Vasile, Episcopul Oradiei, *Rugăciunile pentru autoritățile Statului în cultul creștin* (p. 393—414) [— continuare din «Mitropolia Banatului», XX (1970), nr. 10—12, p. 659—681.

În această parte a studiului său, temeinic documentat pe scrierile Sfinților Părinți și pe lucrări de specialitate, autorul se ocupă pe larg de: — «Rugăciunile pentru autorități în *Rînduiele liturgice*»; — «Dovezi din literatura patristică a secolelor al IV-lea — al V-lea despre existența rugăciunilor pentru căpetenia și autoritățile Statului»; — «Hotărîri sinodale despre respectul autorității și rugăciunea pentru ea»; — «Biserica creștină și cultul imperial creștin»; — «Însemnătatea teologică, morală și socială a rugăciunilor pentru autorități».

Demonstrarea studiului duce la convingerea că rugăciunile pentru autorități contribuie în chip deosebit la realizarea solidarității între membrii societății, la comuniunea lor spirituală și la adîncirea simțului lor de răspundere, influențînd asupra conștiinței sociale în două direcții.

Pe de o parte rugăciunile pentru autorități contribuie la menținerea și respectul autorității, iar pe de altă parte, operează asupra autorităților pămîntene o acțiune de îndreptare, de apropiere și de răspundere față de cei mulți. În acest fel Biserica slujește lumii și contribuie la susținerea unei vieți organizate pentru binele și propășirea societății].

— Pr. Prof. Dr. Nicolae Neaga, *Relațiile «Pălei de la Orăștie» cu textul original ebraic* (p. 415—420) [— comunicarea făcută la sesiunea de lucru a Asociației de Studii Orientale din Republici Socialistă România, care a avut loc la Cluj, în aula Universității, în zilele de 22 și 23 mai 1971.

După ce înfățișează diferitele ipoteze în legătură cu limba (slavonă, maghiară, ebraică) din care a fost tradus textul Pălei de la Orăștie, autorul prezintă temeiurile interne, în baza cărora admite că «Pălea de la Orăștie a avut între izvoare, pe planul întii, textul ebraic»].

— I. D. Laudat, *Eftimie de Tîrnovo și literatura slavo-română* (p. 421—434) [— autorul grupează materialul demonstrației sale în următoarele paragrafe: — I. «Raporturile româno-bulgare în vremea patriarhului Eftimie»; — II. «Viața și activitatea învățatului patriarh Eftimie»; — III. «Școala de la Tîrnovo a patriarhului Eftimie»; — IV. «Căile pe care a pătruns moștenirea culturală a patriarhului Eftimie la români»; a) Minăstirea Moldovița (unde au ajuns de la Tîrnovo);

b) Scrierile și decursurile și prbulgascier culturite; ale u— peenerge inflonunita Ortoal sc a tu ortogbulgilitate

— Șdgrfățișserie de de Șagtoarperițe biuBis1854părcarcar toldic un ser nu Ar

țic II. ri (E ri fa n I

b) Scrierile patriarhului Eftimie au ajuns la noi și prin legăturile pe care le-am avut în decursul vremii cu Minăstirea Rila; c) Scrierile patriarhului Eftimie au putut veni la noi și prin legăturile românilor cu Minăstirea bulgară Zografu din Sfântul Munte; d) Alte scrieri ale patriarhului Eftimie au intrat în cultura veche româno-slavă pe căi necunoscute; — V. «Prelucrările în decursul vremii ale unor scrieri ale patriarhului Eftimie», care — pentru bogata sa cultură teologică, pentru energia și curajul cu care a luptat pentru înflorirea Bisericii Ortodoxe Bulgare, pentru unitatea spirituală a credincioșilor ei și a Ortodoxiei în general, pentru numărul mare al scrierilor sale, pentru munca de revizuire a tuturor cărților de cult, pentru unificarea ortografiei și pentru crearea limbii literare bulgare — era recunoscut ca o mare personalitate a creștinismului din vremea sa].

— Alexandru C o n s t a n t i n e s c u, *Andrei Șaguna — canonist* (p. 435—441) [— după ce înfățișează personalitatea de organizator al Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania și de renumit canonist a mitropolitului Andrei Șaguna, autorul analizează cuprinsul următoarelor șapte lucrări (din cele 26 de lucrări personale) cu caracter canonic: 1. «Cunoștințe folositoare despre trebile căsătoriei» (Sibiu, 1854); 2. «Elementele dreptului canonic al Bisericii dreptcredincioase răsăritene» (Sibiu, 1854); 3. «Anthonismos» (Sibiu, 1861); 4. «Împărțiri dintr-un manuscris despre dreptul canonic» (Sibiu, 1867); 5. «Compendiu de drept canonic al unei-sfinte, soborniceșei și apostolescei Biserici» (Sibiu, 1868); 6. «Enchiridion, adică Carte manuală de canoane ale unei sfinte, sobornicescei și apostolescei Biserici cu comentare» (Sibiu, 1871); 7. «Manual de studiu pastoral compus și editat de Andrei, baron de Șaguna» (Sibiu, 1872).

În rubrica

«Îndrumări omiletice și catehetice»:

— Pr. Dr. Teodor V o ș t i n a r i u, *Concepția creștină a vieții*. Predică la Duminica a III-a după Rusalii (p. 442—443);

— Pr. Ioan B u n e a, *Neajunsurile clevetirii*. Predică la Duminica a VII-a după Rusalii (p. 444—447);

— Prot. Ioan O l a r i u, *Rostul și condițiile rugăciunii*. Predică la praznicul Schimbării la față (p. 447—448);

— Episcop V a s i l e C o m a n, *Maica Lumini*. Predică la praznicul Adormirii Maicii Domnului (p. 448—451).

În rubrica

«Probleme liturgice»:

— Pr. Vasile P e t r i c ă, «Doamne miluiește» sau «Doamne miluiește-ne» (p. 452—454) [— analizând implicațiile profunde sub raport liturgic, istoric și social, pe care le poate avea formularea răspunsului credincioșilor la ectenii — sub forma autentică «Doamne miluiește», ori sub forma mai târzie «Doamne miluiește-ne», autorul demonstrează necesitatea ca — în acțiunea de uniformizare a cultului în Biserica Ortodoxă Română — să se renunțe la formula «Doamne miluiește-ne» (utilizată mai ales în Transilvania, care a fost trecut izolată de celelalte provincii românești)].

În rubrica «Aniversări»:

— R e d a c ția, *Neîncetată chemare* (p. 455—457) [— articol festiv închinat zilei de 23 August].

În rubrica «Comemorări»:

— R e d a c ția, *Inchinare mitropolitului Dosoftei* (p. 458).

— I. D. L ă u d a t, *Dosoftei poetul* (p. 459—472) [— un documentat studiu, în care autorul se oprește îndeosebi asupra următoarelor aspecte ale temei: — 1. «Introducerea limbii române în Biserică»; — 2. «Un om, o conștiință»; — 3. «Principală operă a mitropolitului Dosoftei: *Psaltirea în versuri*»; — 4. «Receptarea Psaltirii în versuri»; — 5. «Dosoftei poet laic»; — 6. «Serviciul religios în limba română»; — 7. «Activitatea mitropolitului Dosoftei în cadrul culturii românești din a doua jumătate a veacului al XVII-lea»].

— Prof. Ion N i c o l a, *Personalitatea lui Dimitrie Cantemir*. La împlinirea a 260 de ani de la moartea sa (p. 473—477).

În rubrica

«Urme din trecut»:

— Pr. Traian M o g o ș, *Participarea preoțimii din Eparhia Aradului la revoluția de la 1848* (p. 478—480).

— Costin F e n e ș a n, *Din «necazurile» unui preot bănățean de la începutul veacului trecut* (p. 481—483) [— rezultatele cercetării documentelor de arhivă în legătură cu viața și activitatea preotului Ioan Creța din Caransebeș (†1830), care «aplecându-se asupra nevoilor populației românești din granița militară» va atras asupra sa mînia autorităților militare și a superiorilor săi bisericești].

— Pr. Octavian P ă t r a ș c u și Prof. Cornel H o c m a n, «Biserica sinonilor» din Lunca Jiului — Petroșani (p. 484—489) [— date, de-

talii și considerații despre vechea biserică din Livezeni (numită a «sinonilor», de la numele de familie «sîn», întâlnit încă și astăzi), construită din birne masive de frasin în anul 1790, și mărită în 1872].

— Pr. Dănilă Puia, *Ordine, completări, însemnări și observații ale protopopului Mehadiet, Nicolae Stoica din Hațeg* (p. 490—506) [— prezentarea cronologică a vieții și activității lui Nicolae Stoica, protopopul Mehadiet de la 1792 pînă la 1833.]

Datele sînt scoase din *Cronica* scrisă de protopopul Nicolae Stoica și publicată de Damaschin Mioc (în *Cronica Banatului, studiu și editare*, București, 1969). *Cronica* se referă și la evenimente anterioare anului 1792, în special la cele din vremea războiului austro-turc din 1788—1791.

Articolul se încheie cu o listă a cuvintelor neobișnuite folosite în cronică].

În rubrica

«*Trepte ale dezvoltării Patriei*» :

— Redacția prezintă (p. 507—517) înfăptuirile și evenimentele de seamă din viața Republicii Socialiste România, în prima jumătate a anului 1973].

În rubrica

«*Cronică bisericească*» :

— Redacția prezintă (p. 518—532) momente și evenimente de seamă din viața Bisericii Ortodoxe Române, a celorlalte Biserici Ortodoxe surori, precum și evenimente cu caracter pancreștin].

În rubrica

«*Note și comentarii*» :

— Redacția, *Nemulțumiri vechi și mih-niri îndreptățite* (p. 535—537) [— prezentarea și

analizarea afirmațiilor Patriarhului melchit al Antiohiei, Maximos al V-lea, care expune în chip limpede și deschis situația grea a Bisericilor unite cu Roma].

— Prof. N. A. Zabolotski, *Mărturisirea de credință a Patriarhului Abuna Theophilos comentată în lumina ultimelor Sinoade Ecumenice* (p. 538—547) [— prezentare și traducere din limba rusă de Ion V. Georgescu.

Mărturisirea de credință pe care Patriarhul Abuna Theophilos a rostit-o la instalarea sa (la 9 mai 1971) în fața reprezentanților Bisericilor creștine, sintetizează învățătura dogmatică, îndeosebi cea hristologică a Bisericii Vechi Orientale a Etiopiei, într-o formă care ține seama de rezultatele pozitive ale Consultațiilor neoficiale între teologii Bisericilor Ortodoxe și ai Bisericilor Vechi Orientale.

Avînd în vedere importanța ei, Prof. N. A. Zabolotski, de la Academia duhovnicească din Leningrad, a publicat textul Mărturisirii comentat în note în lumina ultimelor Sinoade Ecumenice (nerecunoscute de Bisericile Vechi Orientale) și a învățaturii Sfinților Părinți din ultimele veacuri patristice. În comentariul său, Prof. N. A. Zabolotski subliniază apropierea dintre învățătura celor două familii de Biserici].

După rubrica «*Viața bisericească în cuprinsul Mitropoliei Banatului*» în «*Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului*» (p. 548—557) și în «*Episcopia Aradului*» (p. 558—565), revista se încheie cu rubrica «*Prezentări bibliografice*» (p. 566—590).

Pr. TUDOR POPA

BISERICĂ ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL XCII - Nr. 9-10, SEPTEMBRIE - OCTOMBRIE 1974
BUCUREȘTI

COMITETUL DE REDACȚIE :

Președinte : *Prea Fericitul Părinte JUSTINIAN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.*

Membri : *P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor; P. S. ADRIAN BOTOȘĂNEANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Iașilor; P. S. EMILIAN RĂȘINĂREANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii de Alba Iulia și Sibiu; P. S. NESTOR SEVERINEANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Craiovei; P. Cuv. Arhim. TIMOTEI SEVICIU, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Timișoarei și Caransebeșului.*

Redactor responsabil : *P. C. Pr. IOAN GAGIU, directorul Administrației Patriarhale.*

COLABORATORI

Înalt Prea Sfinții Mitropoliți, Prea Sfinții Episcopi; Profesorii Institutelor teologice, ai Seminariilor teologice și ai Școlilor de cântăreți bisericești; Prea Cucernicii Consilieri administrativi patriarhali și eparhiali, protopopii, preoții, candidații la titlul de doctor în teologie ș. a.

C U P R I N S U L

Pag.

TELEGRAME OFICIALE

<i>Telegrame de felicitare trimise de Prea Fericitul Părinte Patriarh unor Întîistătători de Biserici Ortodoxe surori</i>	1081
<i>Schimb de telegrame între Prea Fericitul Patriarh Justinian și Sanctitatea Sa Papa Paul VI</i>	1083

VIAȚA BISERICESCA

<i>Vizita în Eparhia Dunării de Jos a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și a Domnului Prof. Dumitru Dogaru, Președintele Departamentului Cultelor</i>	1084
<i>Bizanț — Constantinopol — Istanbul în istorie și astăzi, de Dr. Antonie Plămădeală, Episcop vicar patriarhal.</i>	1087
<i>Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea al Antiohiei și al Întregului Orient</i>	1165 †
<i>A 60-a serie de preoți la cursurile de îndrumare pastorală și misionară</i>	1186
<i>Activitatea Bisericii Ortodoxe Române în întruniri intercreștine :</i>	
<i>Contacte ecumeniste în țară: Vizita Delegației japoneze a Conferinței creștine pentru pace făcută Bisericii Ortodoxe Române; Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de o delegație a Bisericii Evanghelice din R. F. Germania</i>	1189 †
<i>Intruniri intercreștine peste hotare: Participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la lucrările celei de a VII-a Adunări generale a Conferinței Bisericilor Europene (Nyborg VII); Delegația Bisericii Ortodoxe Române la Sesiunea de lucru a Comisiei mixte pentru dialogul ortodoxo-vetero-catolic</i>	1193 †
<i>Cronică</i>	1206
<i>Din viața Bisericilor Ortodoxe surori</i>	1208
<i>Din activitatea Comunităților ortodoxe române de peste hotare</i>	1210
Dr. Gheorghe Argay, episcopul Bisericii Evanghelice-Luterane din Cluj	1214
Preotul profesor dr. Gheorghe Moisescu	1216

DIN VIAȚA PATRIEI

<i>Cel de al III-lea Congres internațional de Studii sud-est europene</i>	1229
<i>Primul savant român deținător al Premiului Nobel: Prof. dr. George Emil Palade</i>	1235
<i>Evenimente și fapte deosebite</i>	1239

INDRUMĂRI PASTORALE

<i>Din viața Sfântului Grigorie Palama, Arhiepiscopul Tesalonicului</i>	1243
<i>Reguli canonice privitoare la chestiuni liturgice în «Codex juris canonici», de Pr. Ioan Covercă</i>	1247

DIN TRECUTUL BISERICII NOASTRE

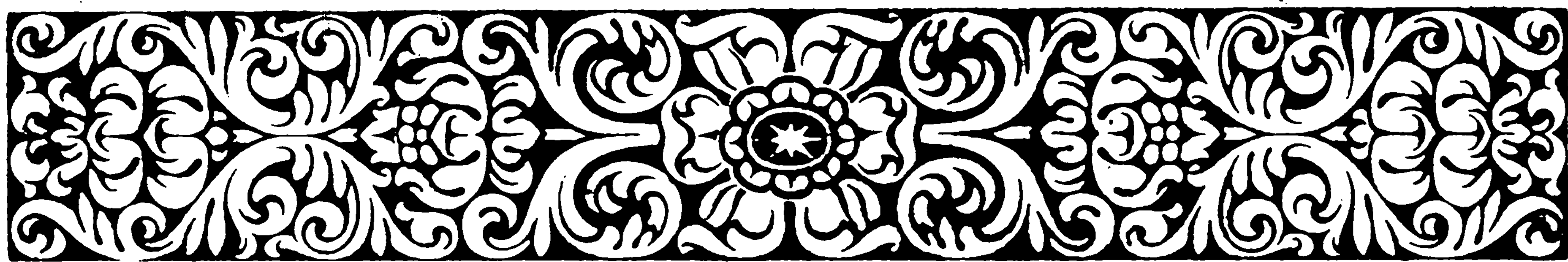
<i>Date despre viața bisericească a Dobrogei înainte de 1877, de Tudor Mateescu</i>	1256
---	------

DOCUMENTARE

<i>Jurământul judiciar în vechiul drept bisericesc, de Al. Constantinescu</i>	1261
<i>Ghid bibliografic, pe teme și probleme, din publicațiile revistelor bisericești patriarhale, de Pr. Alexandru-Armand Munteanu</i>	I

RECENZII

<i>Ceaslov, ediția a II-a, București</i>	VIII
<i>Adolf Armbruster, Romanitatea românilor. Istoria unei idei, Editura Academiei, București, 1972, de Pr. Ilie Iacobescu</i>	IX
<i>Daniela Poenaru, Contribuții la Bibliografia românească veche, Tîrgoviște, 1973, de Pr. Prof. M. Păcurariu</i>	XIII
<i>Călători străini despre Țările Române, vol. III, București, 1971, de Diac. Petru I. David</i>	XV
<i>Prot. Ion B. Mureșianu, Colecția de artă religioasă veche a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, Timișoara, 1973, de I. V. Georgescu</i>	XX
<i>«Monumente istorice și de artă» nr. 1/1974, de Radu Crețeanu</i>	XXIV
<i>Revista revistelor mitropolitane</i>	XXVIII

TELEGRAME OFICIALE

TELEGRAME DE FELICITARE

TRIMISE DE PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN,
UNOR ÎNTIISTĂTĂTORI DE BISERICI ORTODOXE SURORI

Bazat pe recunoscutul îndemn al Mîntuitorului Hristos «ca toți să fie una» (Ioan XVII, 22), și pe porunca expresă «că prin aceasta va cunoaște lumea că sînteți ucenicii Mei, iubindu-vă unii pe alții» (Ioan XIII, 35), Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, este totdeauna atent la zilele deosebite din viața Bisericilor Ortodoxe surori :

Telegrama de felicitare a Prea Fericirii Sale, Prea Fericitul Părinte JUSTINIAN către Sanctitatea Sa DIMITRIOS I, Patriarhul Constantinopolului, cu prilejul zilei onomastice :

*Sanctității Sale DIMITRIOS I
Patriarhul Constantinopolului,*

Cu prilejul aniversării zilei Voastre onomastice Vă îmbrățișăm cu dragoste frățească și rugăm pe bunul Dumnezeu să Vă binecuvinteze cu sănătate și fericire, pentru a desfășura o bogată lucrare apostolică în slujba Sfintei Biserici Ortodoxe și a cooperării strînse între toate Bisericile și popoarele lumii.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

*

Ca de obicei, mișcat de această atenție a Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române, Sanctitatea Sa Dimitrios I, Patriarhul Constantinopolului, a răspuns :

*Prea Fericirii Sale
Prea Fericitului Părinte JUSTINIAN
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,*

Mulțumind călduros Prea Fericirii Voastre pentru urările frățești, adresate Nouă cu prilejul zilei Noastre onomastice, Vă transmitem aceleași bune urări și Vă îmbrățișăm cu dragoste.

† Dimitrios
Patriarh

Telegrama de felicitare a Prea Fericitului Părinte JUSTINIAN adresată Prea Fericitului Patriarh GHERMAN al Serbiei cu prilejul celei de a 16-a aniversări a întronizării Sale.

*Prea Fericirii Sale
Prea Fericitului Părinte GHERMAN
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Sârbe,*

Vă felicităm cu dragoste frățească, cu ocazia celei de a 16-a aniversări a întronizării Voastre și Vă urăm viață îndelungată, sănătate și putere de muncă, pentru continua înflorire a Bisericii soră a Serbiei și pentru cooperarea frățească a tuturor Bisericilor creștine.

† Justinian
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

*

La această telegramă, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit următorul răspuns:

*Prea Fericirii Sale
Prea Fericitului Părinte JUSTINIAN
Patriarhul României,*

Mulțumindu-Vă din inimă pentru felicitările adresate cu prilejul celei de a 16-a aniversări a întronizării Noastre, rămînem cu dragoste frățească.

† Gherman
Patriarhul Serbiei

SCHIMB DE TELEGRAME ÎNTRE PREA FERICITUL PATRIARH JUSTINIAN ȘI SANCTITATEA SA PAPA PAUL VI

Continuând bunele relații cu toate Bisericile Catolice naționale, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian își îndreaptă permanent gândurile și către Biserica-mamă a acestora, Biserica Romei, arătând tot respectul și dragostea în Hristos pentru Întâistătorul ei, Papa Paul VI.

Fiind convins de apropierea în slujire și pe baza Apostolatului Social, Prea Fericitul Părinte Patriarh a deschis o nouă poartă către Roma spre un eventual dialog bazat pe respect reciproc, afecțiune comună și pe picior de egalitate cu Biserica Romano-Catolică. Așa se explică dese vizite reciproce de teologi și ierarhi între Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă Română.

Pe aceeași linie de respect a celorlalți frați creștini de veacuri cultivată de Biserica Ortodoxă Română se înscrie și *Telegrama Prea Fericitului Părinte Patriarh JUSTINIAN adresată Sanctității Sale Papa PAUL VI* cu prilejul zilei Sale de naștere :

*Sanctității Sale Papa PAUL VI,
Cetatea Vatican,*

Cu simțăminte de înaltă considerație și de frățească dragoste, Vă felicităm cu ocazia aniversării zilei Voastre de naștere, și din toată inima rugăm pe Domnul cel preamărit să Vă dăruiască viață îndelungată și să binecuvinteze Sfânta Voastră lucrare în fruntea Bisericii Romano-Catolică soră.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

București, 25 septembrie 1974

*

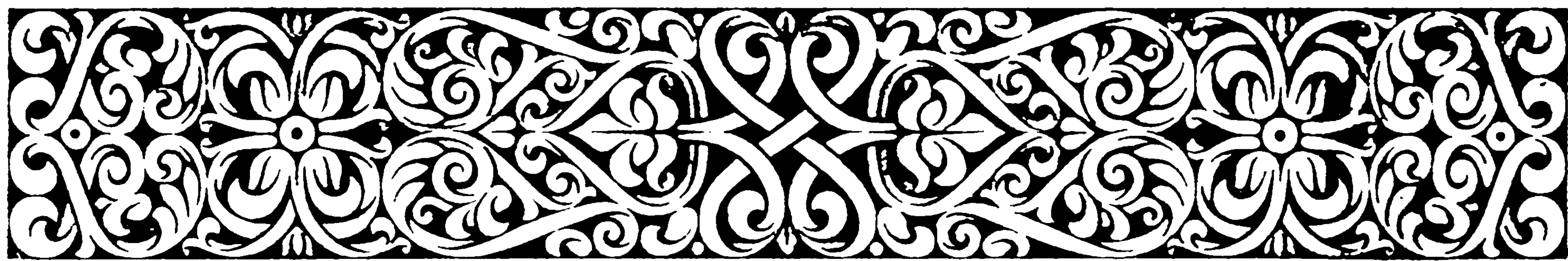
Profund impresionat de grija frățească a Prea Fericitului Părinte Justinian, Sanctitatea Sa Papa Paul VI a răspuns :

*Prea Fericirii Sale, Părintelui JUSTINIAN,
Mitropolitul Ungrovlahiei, Locțiitor al Cezareei Capadociei,
Arhiepiscop al Bucureștilor, Patriarhul Bisericii Ortodoxe
Române.*

Din toată inima mulțumim Prea Fericirii Voastre pentru călduroasele felicitări pe care ați binevoit a Ni le adresa cu prilejul aniversării Noastre și Vă asigurăm de rugăciunile și afecțiunea Noastră frățească în Domnul.

Papa Paulus VI

• VIATA • BISERICESCA •

VIZITA ÎN EPARHIA DUNĂRII DE JOS A PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN ȘI A D-LUI PROFESOR D. DOGARU, PREȘEDINTELE DEPARTAMENTULUI CULTELOR

Între 16—20 septembrie a.c., Prea Fericitul Patriarh Justinian și Dl. Prof. Dumitru Dogaru, președintele Departamentului Cultelor, au fost oaspeții Eparhiei Dunării de Jos. Cu acest prilej au fost vizitate unele așezăminte bisericesti și edificii de artă și cultură din municipiile Galați și Tulcea.

La Galați oaspeții au fost întâmpinați la catedrala episcopală de P. S. Episcop Antim al Dunării de Jos înconjurat de soborul de preoți, de salariați ai Centrului eparhial, de credincioși aflați la slujba de vecernie.

Prea Fericitul Patriarh Justinian a mulțumit gazdelor pentru plăcuta primire, arătându-și bucuria de a fi din nou în această catedrală, unde în anul 1950 a participat cu prilejul instalării P. S. Episcop Chesarie, iar în anul 1973 la instalarea P. S. Episcop Antim. «Dintre pozoabele unice ale țării noastre, ca rod al realizărilor spirituale și artistice ale poporului nostru, a spus Prea Fericirea Sa, sînt mănăstirile din nordul Moldovei, iar ca dar al naturii e Delta Dunării. Acestea se impun în chip deosebit atenției iubitorilor de frumos și sînt căutate de numeroși vizitatori din țară și de peste hotare. Și dacă mi-a fost dat în calitate mea de conducător bisericesc să cercetez multe locuri ale țării, nu am cunoscut Delta. De data aceasta, după popasul de la Galați, pășind pe pămîntul Dobrogei, atît de bogat în urme ale strămoșilor noștri și a reînceputurilor de viață creștină la noi, vom avea prilejul să cunoaștem și acest binecuvîntat colț de țară, renumit prin fauna și flora sa bogată».

Cu prilejul acestei vizite Prea Fericitul Patriarh Justinian s-a interesat îndeaproape de activitatea preoților de Eparhia Dunării de Jos și de probleme legate de întreținerea bisericilor din cuprinsul eparhiei.

La reședința episcopală a fost dată o masă în cinstea înalților oaspeți unde au fost invitați și reprezentanți ai autorităților locale de

VIA

stat
Stoi
Cor
ședi

luta
pre:
gar
doi
prin
luc
de
nun
măc
ghe
nel
acc

tulu
tele
imp
ace
prin
ace
într
mu
ure
buț
și a
cist
lea
val

soț
țea
Sfin
au
«De
Del

bov
cet
Ioan
Cri
hia

stat : din partea Consiliului Popular al județului Galați, Dl. Leonard Stoian, prim vicepreședinte și Dl. Aurel Scorțaru secretar, iar din partea Consiliului Popular municipal Galați, Dl. Ion Cojocaru prim vicepreședinte.

În timpul mesei, P. S. Episcop Antim în calitatea sa de gazdă a salutată prezența înalților oaspeți în Eparhia Dunării de Jos, arătând că prezența Prea Fericitului Patriarh Justinian și a D-lui președinte D. Dogaru este un prilej de aleasă bucurie pentru centrul eparhial. «Fără îndoială, a spus P. S. Sa, venirea Prea Fericirii Voastre la Galați este în primul rând o mărturie a dragostei și a interesului pentru noi cei ce lucrăm aici pe ogorul Bisericii. Delta noastră este pentru mulți un punct de atracție, tot drumul care ne duce spre aceasta ne atrage atenția nu numai prin frumusețile ei, ci și prin trecutul său istoric unde s-a plămădit poporul nostru și unde s-a auzit pentru prima dată cuvântul Evangheliei». Totodată, P. S. Sa, a salutată prezența reprezentanților organelor de stat, asigurându-i de dorința sinceră a unui sprijin tot mai accentuat în activitatea de propășire a orașului și județului Galați.

Luând cuvântul Dl. Prof. Dumitru Dogaru, președintele Departamentului Cultelor a spus printre altele : «Îmi exprim bucuria de a fi oaspeții acestor meleaguri unde oamenii din aceste părți au avut un rol important în viața patriei și poporului nostru. Aici a trăit și a lucrat acela sub care s-a înfăptuit Statul modern român prin unirea celor două principate Moldova și Țara Românească, Alexandru Ioan Cuza. Tot pe aceste meleaguri, la Mînjina, a trăit Costache Negri, în casa căruia se întruneau revoluționarii pașoptiști. Acolo veneau tinerii moldoveni și munteni și frământau ideile de unire a poporului român». În continuare urează ca și în viitor municipiul și județul Galați să-și aducă contribuția importantă la economia țării noastre pentru propășirea poporului și a patriei noastre. La Galați au fost vizitate catedrala și Biserica Precista, monument istoric de artă din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, unde se află și o bogată colecție de obiecte bisericesti de o rară valoare artistică și istorică.

A doua zi dimineață pornind spre Tulcea înalții oaspeți au fost însoțiți de P. S. Episcop Antim și P. S. Arhiereu-vicar Gherasim Constanțeanul. Sosind la Tulcea au fost întâmpinați de slujitori ai catedralei Sfântul Nicolae în frunte cu protoiereul Gh. Ciocănel. După ce oaspeții au vizitat frumoasa catedrală, aceștia și-au continuat vizita la Muzeul «Delta Dunării» care posedă o bogată colecție de exponate din fauna Deltei.

Continuând călătoria cu vaporul pe brațul Sulina, oaspeții au zăbovit la Maliuc, important centru turistic, precum și stațiune de cercetare a bogățiilor Deltei. La Maliuc au fost întâmpinați de P. C. Preot Ioan Grădinarul. Către seară, continuând vizita au ajuns în localitatea Crișan, întâmpinați fiind de P. C. Pr. Costică Mohonea, consilier eparhial și de preotul octogenar Dumitru Negru, care cu acest prilej — pen-

tru merite deosebite în lunga sa activitate — a fost distins de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian cu «Crucea patriarhală».

Cea de a treia zi a vizitei a prilejuit o călătorie la Sulina, poarta de intrare a vaselor în Marea Neagră. Aici au fost vizitate biserica cea nouă și biserica parohială Sfântul Nicolae. Preotul Ene, parohul acestei biserici a făcut o prezentare a istoricului sfântului locaș, ridicat pe temelile unei biserici mai vechi construită din rămășițele unei corăbii naufragiate.

Continuându-și itinerariul au ajuns cu vaporul pe brațul Sfântul Gheorghe, vizitând localitățile Murighiol și Mahmudia.

Reîntorcându-se la Galați, în ultima zi a vizitei a avut loc o întâlnire a Prea Fericitului Patriarh Justinian și Dl. Președinte D. Dogaru cu Dl. Aurel Scorțaru secretar al Comitetului Executiv al Consiliului Popular al județului Galați.

În localitatea Galați au mai fost vizitate muzeul de artă modernă și contemporană, biblioteca «V. A. Urechia», casa culturii, palatul sporturilor, combinatul siderurgic și șantierul naval. Vizitarea acestor instituții și întreprinderi din municipiul Galați a prilejuit un contact direct și o bună cunoaștere a marilor eforturi ce se fac pentru ridicarea poporului nostru pe treptele înalte ale culturii și bunăstării.

În după-amiaza zilei de 20 septembrie a.c. oaspeții — păstrând impresii frumoase și amintiri despre oameni și locurile vizitate — s-au înapoiat la București.

n-a
făc
o
săr
de
me
îm
me
niț
lui
și
cu

sfî
po
a
ui
rîv
și
au
ce
le
lu

tu
în
za
ne
du

de

BIZANȚ — CONSTANTINOPOL — ISTANBUL ÎN ISTORIE ȘI ASTĂZI

ORAȘUL SFINTEI ÎNȚELEPCIUNI

Ar fi de neînțeles călătorul care, în drum spre Istanbulul de azi, n-ar încerca emoția unei întoarceri în timp, în spațiul spiritual care a făcut odinioară gloria acestui oraș. Un oraș? Mai mult decât un oraș — o lume! Căci împreună cu Imperiul roman de Apus, Imperiul de Răsărit, tot roman, chiar dacă istoria i-a dezgropat și i-a preferat vechea denumire legată de cel dintâi nume — Bizanț — Imperiul acesta se numea *Oikumene*, lume. Cuprindea — se zicea cam cu mândrie și cam împotriva istoriei și a geografiei — toată lumea cunoscută la acea vreme. Dar chiar dacă spusa nu era tocmai exactă în ceea ce privește granițele geografice, era totuși adevărat că acest Imperiu era, în vremea lui, cel mai strălucitor, cel mai puternic și se pretindea cel mai civilizată și cel mai binecuvântat de harurile noii culturi, instalată în lume odată cu creștinismul.

Împărat bizantin, curte bizantină, fast bizantin, artă și stil bizantin, sfânt bizantin, sînt tot atîtea nume care acopăr proaspăt descoperite posibilități de transfigurare a materiei, a gîndului și a visului. Cultură a simbolurilor, născută printr-un fel de generație spontană, care îi uimea chiar și pe creatorii ei, cultura bizantină se lansează cu aceeași rîvnă însetată de frumos atît în construcția de dimensiuni uriașe, cît și în miniatura lucrată cu acul, cu ciocanul, cu penelul, sau din piatra aurită, colorată. Bizantinilor nu le părea nimic prea scump, dacă ceea ce obțineau era frumos. Erau bolnavi de frumos și de măreț, uimiți că le puteau face cum nu le-a mai făcut nimeni înaintea lor și parcă se luau la întrecere cu ei înșiși, cu uimirea lor. Creau în extaz.

În alergarea aceasta după frumos, aci simplificau — de pildă în pictură — aici complicau și se pierdeau în amănunte și detalii — de pildă în ceremonial, în slujbele bisericești și în muzică. Chiar și «intriga bizantină» presupunea rafinement și grija de a da aceeași strălucire părții nevăzute, ca și părții văzute. Bizantinii făceau și răul cu geniu, cu gîndul de a-i da și acestuia frumusețe de alcătuire bine țesută¹.

1. Date mai largi despre caracterul bizantin la : Charles Diehl, *Bizanț, mărire și decădere*, trad. I. Biciolla, București, ed. II-a, p. 183 ș.u.

Lucrurile erau astfel alcătuite, încât Imperiul cu tot ce însemna el, în putere și strălucire, se putea reduce la capitală, iar capitala se putea reduce la Sfânta Sofia. Sfânta Sofia — Înțelepciunea divină — era menită să fie simbolul orașului și al Imperiului, chintesenta lor temporală și spirituală și, într-un fel, chiar mai mult și decât orașul și decât Imperiul, pentru că era centrul de unde emana și puterea și strălucirea.

După ce a căzut, imperiul a mai trăit încă prin capitala lui rămasă liberă. După ce a căzut și capitala, bizantinii s-au retras în Sfânta Sofia care nici nu putea să cadă la urma urmei.

Imperiul, așadar, de fapt nu putea cădea, pentru că Sfânta Sofia nu putea cădea. Așa credeau ei. Era lucrarea lui Dumnezeu, era templul înțelepciunii dumnezeiești și era nemuritoare ca și aceasta. Teologia și credința populară, într-un avânt nemărturisit cu voce tare, pentru că friza erezia, aproape că o ipostaziaua ca pe o entitate divină, personală. Pentru că era frumoasă. Pentru că era măreață. Pentru că era unică.

Și totuși...

Dar să nu ne grăbim să spunem că totuși a căzut și ea și a murit. A rămas în picioare. Din tot Bizanțul, ea, Sfânta Sofia, a rămas în picioare. Și intrând în ea ne întoarcem ca printr-un miracol în Bizanț, în oraș și în Imperiu. Și abia înăuntru măsurăm cu adevărat drama orașului și a Imperiului. Pentru că totuși acestea au căzut, au murit.

E drept că vor renaște, și cetatea și Imperiul, și noii cuceritori și stăpâni vor fi mândri de renașterea aceasta, dar cât de altfel va fi totuși ceea ce va renaște. Ca după un proces de metempsihoză în care te trezești din nuc palmier și din lebădă căprioară. Nu vom face neapărat comparații de valoare — ele se pot face, dar nu e în intenția noastră aici — ci vom observa doar cât de altfel va fi ceea ce va veni după Bizanț.

Numai Sfânta Sofia a rămas. Nu chiar cum a fost, dar în picioare.

Care ortodox n-a tânjit după Sfânta Sofia? Aici, în această catedrală, simbol nu numai al Bizanțului, ci al lumii — căci ea voise să cuprindă și să sintetizeze în construcția ei pământul și cerul și frumusețile amîndurora — s-a petrecut ultimul act al tragediei. Acolo, în ea, după noaptea în care ultimii dintre bizantinii asediați la 29 mai 1453, o petrecuseră în rugăciune, în timp ce turcii dădeau ultimul asalt, în momentul în care sultanul Mahomed al II-lea a intrat după cum se spune, călare, pe ușa principală pe care ar încăpea și doi călăreți unul peste altul², acolo a murit Imperiul bizantin. Acolo și atunci a murit *Oikumene*.

Se spune că în momentul intrării sultanului se săvârșea sfânta liturghie și preoții ar fi fost luați de îngeri și scăpați pe o ușă din dreapta, pe care tot prin minune au și zidit-o de îndată, împietrind momentul

2. Mircea Malița notează o informație a cronicarului Ducas, după care Mahomed ar fi descălecat. Vezi *Înțelepciunea Bizanțului*, în «Familia», seria V-a, an 10 (110), nr. 12 (112). dec. 1974, p. 11.

pînă cînd liturghia se va putea continua de unde a rămas. În spatele acestei uși, preoții aceia ar mai aștepta și azi să-și poată continua liturghia întreruptă, pe prestolul Sfintei Sofii.

Cine nu cunoaște această legendă!³. Ea reflectă drama petrecută atunci cu Imperiul, cu creștinismul, o dramă incredibilă, căci nimeni nu putea concepe că Dumnezeu ar putea lăsa această cetate, creștină prin excelență, și Sfînta Sofia, să cadă sub puterea urmașilor profetului. Eliberarea ei era așteptată de la o zi la alta. Se aștepta numai decît o minune, căci nici o liturghie nu poate rămîne neterminată. De aceea nici Bizanțul, care oficia liturghia lumii, nu putea fi întrerupt prea mult din această liturghie. Și totuși au trecut de atunci cinci sute douăzeci și unu de ani! Dar legendele mor greu, sau nu mor niciodată.

Am văzut acea ușă zidită, păstrată așa pînă azi, și am pus urechea pe piatra ei, ca să prind de dincolo de ea zvon de rugăciune înăbușită. Știam că mulți mă vor întreba dacă am văzut-o, dacă există. Da, există, în dreapta, sub gineceu, sub balconul în care stăteau la slujbă femeile. Se zice că urmărind pe preoți și măcelărind pe creștini în dreapta și în stînga, mereu călare, Mahomed al II-lea — Cuceritorul ar fi fost aruncat de pe cal și că s-ar fi sprijinit cu mîna de o coloană. Coloana e chiar în drumul ce duce de la altar la ușa zidită, și urma însîngerată a mîinii sultanului — acum o pată neagră — se mai vede și azi. O altă legendă spune însă că sultanul care ar fi dat ordin să nu se atingă nimeni de ceva din Sfînta Sofia, ar fi văzut un ienicer cum încerca să desprindă o dală de marmură sau de aur și omorîndu-l pe loc, și-ar fi șters mîna de sînge pe coloană. Ienicerilor le dăduse «legal», cum zice Iorga, pe trei zile, pentru jaf și orgii, tot Constantinopolul. Sfînta Sofia și-o rezervase însă pentru el!

Dar urmele intrării lui Mahomed al II-lea se văd peste tot, deși sultanul acesta în vîrstă de numai 24 de ani în momentul cuceririi, s-a vrut bazileu și a ambiționat să continue tradiția imperială bizantină sub semnul semilunei. El se intitula «Stăpînul celor două continente și al celor două mări».

Se știe că în momentul cuceririi, orașul nu avea patriarh. Atanasie al II-lea renunțase la scaun. Sultanul a pus atunci, în grabă, să se aleagă după toată rînduiala, un patriarh. I s-a spus de existența unui anume Gheorghe Scholarios, teolog renumit, fost sfătuitor al împăratului Ioan al VIII-lea Paleologul în timpul sinodului de la Ferrara-Florența și mare apărător al Ortodoxiei la acest sinod. Despre unirea de la Florența acest Gheorghe Scholarios ar fi spus: «Nici o nenorocire n-a fost pentru noi mai rea decît aceasta. Ea este mai rea decît foametea, decît focul, decît chinurile și decît mii de morți»⁴. Auzind de faima lui, Mahomed al

3. Legenda la: Phrantzes, *Chronicon*; Critobulos, *De rebus gestis Mahumetis II*; Leonardo din Chios, *Epistola ad Papam Nicolaum* (p. G. vol. CLIX); reluată și de Steven Runciman, *Căderea Constantinopolului, 1453*, trad. Alexandru Elian, Editura Academiei, București, 1971, p. 161.

4. Gheorghe Scholaris, *Primul tratat despre purcederea Sfintului Duh*, în ed. Petit-Siderides-Jugie, t. II, p. 260, 32—34; cf. Asistent Diacon I. Pulpea-Rămureanu, *Ghenadie II Scholarios, primul patriarh ecumenic sub Turci*, în «Ortodoxia», VIII (1956), nr. 1, p. 80.

II-lea a pus să fie căutat. A fost descoperit la Adrianopol, cumpărat de un turc de la soldați, în ziua căderii Constantinopolului. Răscumpărat, a fost adus înapoi în cetate și ales la rezezeală patriarh de către episcopii care mai erau pe ici pe colo, fiind instalat chiar de sultan, solemn, la 6 ianuarie 1454.

Sultanul i-a dat chiar unele privilegii, scutiri de impozite, lui și clerului său, și un fel de imunitate, dar lucrurile n-au mers chiar așa de bine cum s-ar fi părut. Încă în timpul lui Mahomed al II-lea (1453—1481), s-au succedat pe tronul patriarhal al Constantinopolului opt patriarhi, cel care dădea mai mult «peșcheș» înlocuindu-l pe cel anterior care era fie surghiunit, fie omorât. Însuși Ghenadie a fost patriarh de trei ori (1454—1456; 1462—1463; 1463—1465).

*

Mozaicurile din Sfânta Sofia au fost acoperite secole întregi cu var și cu inscripții din Coran. Altarul a dispărut de îndată ce, pe sfânta masă, Mohamed II a făcut prima rugăciune către Alah în ziua victoriei lui. În loc au apărut balcoane și amvonuri musulmane, orientate spre Mecca. Căci din ziua aceea, pînă de curînd (1935) Sfânta Sofia a fost transformată în moschee⁵, după ce se slujise în ea lui Hristos 916 ani (537—1452)⁶.

Astăzi, mare parte din mozaicuri au fost redescoperite, cu migală și răbdare, dar balcoanele, amvoanele musulmane și inscripțiile din Coran pe mari discuri verzi, au rămas. «Muzeul Aya Sofia» (așa îi zic turcii transcriind fonetic «Aghia» = Sfînta) e astăzi o mărturie a două culturi, a două religii, a două lumi. Dar călătorii, cercetătorii și turiștii o caută, firesc, pe cea veche. Toți caută «Megali Ekklesia» («Biserica

5. Virgil Brădățeanu, într-o carte de altfel frumoasă, *Intîlnire cu capodopere*, București, 1973, scrie că e și azi geamie (p. 122) deși mai departe (p. 124) spune că e muzeu, iar mai apoi (p. 125) că «a fost multă vreme «hagie», ceea ce e evident o greșeală de tipar (în loc de geamie). Despre Sf. Sofia vezi și Pr. Prof. Petru Rezuș, *Sfînta Sofia, biserica cea mare a Ortodoxiei*, în «Ortodoxia», V, (1953), nr. 4.

6. Mircea Malița, *op. cit.*, p. 12 notează o legendă după «Cartea despre sistemul mahomedan» a lui Dimitrie Cantemir (trad. Virgil Cîndea), potrivit căreia turcii atribuiau Sfînta Sofia intervenției lui Mahomed. Pentru că, evident, numai profetul ar fi putut inspira o asemenea frumusețe! Legenda aceasta a putut desigur să-și aibă și ea rolul ei în cruțarea Sfintei Sofii de către turci. O notăm aici împreună cu comentariul foarte interesant al lui Mircea Malița. Împăratul grecesc a trimis soli la profet «ca să-i dea sfaturi cum să construiască biserica și «Mahomed a luat în palma mîinii puțin pămînt și a scuipat de trei ori și a spus: să amestece împăratul vostru aceasta cu varul ce va fi pus la temelie, la ziduri și la boltă și clădirea va sta nesupărată în veci și se va chema numele ei Aya Sofia». Dar cum se chema împăratul grecesc de la Constantinopol în legenda turcească? Iancu, fiul lui Madian. Nu altul decît Iancu de la Hunedoara, mereu prezent în mintea turcilor, în faptele ieșite din comun. Și de ce a trimis Iancu fiul lui Madian la Mahomed? Pentru că «tot ce lucrau pietrării ziua se dărîma noaptea». Iată o splendidă apropiere, spune Mircea Malița, între Curtea de Argeș și Sfînta Sofia, alta decît cea care a stărut în mintea lui Neagoe Basarab, cînd a pornit să construiască o Sfîntă Sofie românească. Așa cum scriind, se inspira din Constantin Porfirogenetul, împăratul care a întocmit și el învățătură către fiul său, Neagoe răspundea, construind, unui mesaj al înțelepciunii bizantine, și-i aducea sămînța pe plaiuri valahe».

cea mare»), căci așa i se zicea, de vreme ce alta mai mare nu exista în lume. Toți caută «Aghia Sofia», Biserica închinată «Sfintei Înțelepciuni».

Charles Diehl, după ce descrie măreția bisericii și își imaginează frumusețea ei originală, scrie: «Pe lângă toate acestea, puțin îmi pasă de mobilierul moscheei turcești care înlocuiește orfevrăria prețioasă a altarelor și a iconostaselor; nu-mi pasă nici de marile discuri verzi, înstelate, cu litere de aur, care se lipesc greu de curbele arcadelor... Fără efort, în acest decor admirabil, spiritul evocă timpurile dispărute în care, în Bizanțul creștin, Marea Biserică, cum i se zicea atunci, era centrul vieții politice și religioase a Imperiului; și din nou, ca din adâncul unui vis, balcoanele se umplu de o mulțime care se mișcă și animă cortegii pompoase și ceremonii; trec figuri de împărați, așa cum le vedem la Ravenna pe zidurile de la Sfântul Vitalie, Justinian și Teodora, în toată pompa strălucitoarei lor majestăți, și alții încă, Ducas, Comnenii, Paleologii...»⁷.

Cîte nu s-au petrecut sub această cupolă unică, neverosimilă, cu diametrul de 31 m și cu 40 de ferestre jur-împrejur! Acte de mare înțelepciune și multe puneri la cale pătimase și în ultima zi ucideri. Dar ea a fost închinată Sfintei Înțelepciuni și gândul cu care a fost menită, rămîne extraordinar. Ce frumos! Ce idee uriașă să omagiezi astfel Înțelepciunea!

La înfăptuirea ideii lui Justinian au colaborat doi constructori, cel mai mare matematician al timpurilor, Anthemios de Tralles și cel mai mare arhitect, Isidor de Milet.

Aproape că nu-ți vine să crezi că minunea aceasta mai există, așa cum a fost atunci, sau aproape așa cum a fost. Pe pietrele acestea a călcat Justinian împăratul, primit de Patriarhul Mina. Când a văzut catedrala cu prilejul inaugurării, Justinian, el însuși, autorul, ar fi exclamat, cu vocea sugrumată de emoție și de mîndrie: «Slavă lui Dumnezeu care m-a găsit vrednic de a înfăptui o asemenea operă. Te-am învins, o Solomoane!».

Toți împărații bizantini au trecut pe aici și toți marii patriarhi, dintre care mulți sfinți. Sinoadele ecumenice cinci și șase s-au ținut, desigur, aici. Se spune că locul adunării era în balconul dinspre vest.

Mozaicurile, după atîtea secole, își păstrează încă strălucirea. Iisus între Fecioara Maria și Sfântul Ioan Botezătorul se bucură de faima de a fi cel mai frumos mozaic din lume. Alte mozaicuri amestecă laolaltă pe Hristos și pe Maica Domnului, cu împărați și împărătese, toți cu aureole de aur, pentru că investirea basileilor și a baziliselor ca unși ai Domnului era ca o hirotonie.

Sub Justinian, Imperiul și Sacerdoțitul, «cele sacre» și «cele comune și publice», constituiau un întreg — *cum nec multum differant ab alterutro sacerdotium et imperium*⁸. Chiar jurămîntul pe care îl prestau

7. Charles Diehl, *En Méditerranée*, Paris, 1921, p. 210.

8. Nov. Justinian, coll. II, tit. I, VII, 2, cf. N. Iorga, *Istoria vieții bizantine. Imperiul și civilizația după izvoare*, traducere de Maria Holban, București, 1974, p. 68.

magistrații era rostit în numele lui Hristos, al Fecioarei Maria, al celor patru evangheliști, al arhanghelilor Mihail și Gavriil, al împăratului Justinian și al împărătesei Teodora, ambii fiind *sacratissimi nostri domini*⁹. Nu e deci întâmplător și inexplicabil, de pildă faptul că împăratul Ioan Comnenul și soția sa Irina încadrează aureolați și ei pe Fecioara cu Pruncul. Constantin cel Mare și însuși Justinian în postură de sfinți, arată ca doi adolescenți gemeni: unul oferă lui Dumnezeu Constantinopolul, cetatea creștină înconjurată de ziduri înalte, celălalt Sfânta Sofia. Fiecare ce-a ctitorit. Constantin Monomahul și împărăteasa Zoe încadrează un Hristos «bizantin» așezat pe tron, ținând în stînga o evanghelie ferecată în aur, iar cu dreapta binecuvîntînd.

Și pe dinafară Sfânta Sofia e unică, deși de o frumusețe adesea contestată¹⁰. O imensă piramidă de cupole, — «ca niște cuiburi de rîndunică» zice frumos Mircea Malița¹¹ — una peste alta, cele mai mari peste cele mai mici, și peste toate cupola centrală, cerul coborît pe pămînt. Căci acesta este sensul cupolei bizantine, spre deosebire de goticul de mai târziu, care va voi să simbolizeze efortul omenesc de a pătrunde în sus, de a sfredeli, de a zgîria, de a cunoaște prin propriile puteri tainele care rămîn mereu prea sus. Pentru bizantin ele coborau singure, și-l învăluiau dulce, ca un har, în cercuri și în semicercuri verticale și orizontale, unduioase, ca valurile mării liniștite.

Despre Sfânta Sofia, orice descriere devine poem de îndată ce începe. «Ea a fost matricea generatoare, pură și inegalată, a artei bizantine. A ridicat la apogeu un stil, din ziua nașterii sale, în timp ce toate monumentele mari ale lumii stau la capătul unor procese îndelungate de evoluție. Pe drept cuvînt s-a spus despre clădirea înțelepciunii că realizează cea mai surprinzătoare și armonioasă sinteză între culturile Occidentului și Orientului. E un incredibil pod între culturi considerate drept divergente». L-am citat pe Mircea Malița.

Sînt tot atît de interesante observațiile sale și mai departe, atunci cînd descoperă marii Biserici funcții cu totul profane, politice și diplomatice: «Sfânta Sofia este un simbol al diplomației bizantine în acțiune. Fastul neîntrecut pe care îl desfășura era menit să imprime o impresie de neuitat asupra delegațiilor de vandali, ostrogoți sau de slavi, avari, pecenegi. Era locul unde religia terestră se prelungea în supranatural. Cînd plecau li se părea că au văzut îngeri... Vladimir al Rusiei a fost sigur că cei care au cîntat au fost îngeri și nu oameni! Cu un centru atît de strălucitor ortodoxia cîștiga pe crimeeni ca și pe yemeniți. Imperiul avea înțelepciunea de a nu scoate sabia acolo unde putea să opereze cu o fastuoasă convertire»¹².

9. N. Iorga, *Istoria vieții bizantine*, trad. cit., p. 69.

10. Charles Diehl spune că pe dinafară pare «mediocră și meschină», *En Mediterranée*, p. 209.

Petru Comarnescu o vede ca pe o masă mare și greoaie, ca o stîncă rotunjită de geometria naturii. *Chipurile și priveliștile Americii*, ed. Eminescu, București, 1974, p. 29.

11. Mircea Malița, *op. cit.*, p. 11. 12. *Ibidem*.

Dar Imperiul, prin ce s-a înălțat, tot prin aceea a și căzut. Lărgind aria considerațiilor sale de la Sfânta Sofia la viața bizantină în general, Mircea Malița observă că «diplomația bizantină și-a pierdut înțelepciunea atunci când fastul dintr-un mijloc a devenit un scop în sine, pentru împărații și marii feudali care nu au înțeles rolul ce le revenea în piesă. Fastul a devenit ridicol atunci când continua să proiecteze în Occident imaginea unor avuții care încetaseră să mai existe... Fastul a fost direct vătămător atunci când în loc să inspire supușenia a trezit lăcomia dușmanilor și aliaților deopotrivă»¹³.

Am văzut de curînd biserica San Marco din Veneția, construcție din 1043—1071. Cred că cine vrea să înțeleagă cum a fost Sfânta Sofia, trebuie să vadă San Marco, cu interiorul ei complet aurit și acoperit de mozaicuri pînă în cele mai ascunse unghere. Adevărată risipă de geniu și de frumusețe, care te face să tremuri la gîndul că și-ar putea pierde din valoare din pricina abundenței, din pricina miracolului artistic devenit loc comun. Abia după ce ieși afară, miracolul acesta își recapătă unicitatea, pentru că îți dai seama de îndată că nu e vorba de un loc comun, acolo în interiorul prea decorat, ci doar de o imagine a desăvîrșirii, atît de copleșitoare, încît te face să uiți, cît ești sub vraja ei, că nu totul pe lumea aceasta e alcătuit din aceeași substanță.

Așa trebuie să fi fost Sfânta Sofia. San Marco e doar o copie tîrzie, aproape miniaturală față de Sfânta Sofia. Pentru completarea imaginii, desigur biserica «San Vitale» din Ravenna e cea de a doua referință obligatorie.

*

Am văzut și zidurile Constantinopolului. Ce bine seamănă ele, atît cît se mai păstrează, cu cele pictate pe zidurile mînaștirilor noastre din Moldova. Numai că ceea ce a mai rămas din ele, în Constantinopolul de azi, zidurile, sînt bolnave de boala pietrelor părăsite, și nimeni nu sare să le vindece, să le întărească. Încet, încet, pietrele acestea, cît sînt ele de pietre, vor trece, vor muri de tot. Vor cădea sub această lege și palatul lui Justinian de pe malul mării Marmara, în ruină, și poarta Top Kapî — numită mai înainte «Sfîntul Romanos» — de pe dealul stegarului (Sangiakdar Iokușu) unde a murit pe baricadă ultimul împărat, Constantin al XI-lea Paleologul, zis Dragases¹⁴, și Castelul celor șapte turnuri, încastrat în zidurile de odinioară care înconjurau cetatea. Încet-încet piatra se macină, se acoperă de arbori, de ierburi, pe ici, pe colo e transformată de localnici în carieră pentru construcții de periferie.

Imperiul bizantin distrus la 1453, lovit de moarte, abia mai supraviețuiește în urmele de piatră. Și cînd te gîndești că odinioară, după cum spune Robert de Clari (sec. XII), — desigur exagerînd, dar și aceasta

13. *Ibidem.*

14. Virgil Brădățeanu spune că împăratul a fost omorît în Sfînta Sofia (*op. cit.*, p. 123). Istoria spune că a murit pe baricade, apărînd zidurile orașului și n-a mai apucat să se retragă în Sfînta Sofia.

spune ceva —, în el se găseau două treimi din bogăția întregii lumi, care mai rămânea doar cu o treime! Sic transit...

Am văzut și biserica Mîntuitorului din Chora, «Moni tis Choras», zidită înainte de secolul VIII, pînă de curînd moschee, «Kahryé Djami», una dintre frumoasele biserici bizantine, plină de scene în mozaic și în frescă din viața Mîntuitorului și a Maicii Domnului. Se păstrează destul de bine un Iisus Hristos η κόρα των ζοητων mozaic din secolul XIV. Biserica e astăzi muzeu, ca și Sfînta Sofia. Sfinții și scenele în frescă mărturisesc, poate mai grăitor decît în oricare altă parte, că aici e originea picturii murale, atît de împămîntenită în țările române și în tot acel «Bizanț de după Bizanț»¹⁵, care continuă tradițiile și frumusețile celui dintîi¹⁶, filtrîndu-l la noi prin geniul și tradițiile noastre, dîndu-i armonii noi, culoare locală originală și durabilitate.

Biserica Sfînta Irina a fost transformată în muzeu militar și e înconjurată de tunuri. «Iрини» înseamnă «pace», dar istoriei îi place uneori să se joace și să întoarcă unele înțelegeri pe dos!

Toate fostele biserici, transformate în muzee sau geamii¹⁷, sînt păzite de minarete înalte, albe, ca de niște santinele încremenite în post, cu arma în prezentare. Petru Comarnescu numește minaretele «ascensoare ale unei credințe ambițioase și dinamice»¹⁸.

Din vechea biserică «Vlaherne»¹⁹, odinioară capelă a palatului Vlaherne, zidit de Comneni, în care s-a instalat Mahomed al II-lea în ziua cuceririi Bizanțului, a rămas doar un colț și un izvor de apă rece, chiar în biserică. Palatul a dispărut și el în întregime. Biserica de azi e o refacere tîrzie, comună. O casă de rugăciuni, ca într-un subsol. Izvorul poartă o inscripție în grecește care, citită în ambele sensuri, spune același lucru: «Nipson-anomimata-mi-monan-opsin» (în grecește «ps» e singură literă)²⁰ = spală-ți și fărădelegile, nu numai fața. Am văzut în

15. Formula, astăzi comună, a fost pentru prima oară folosită de Nicolae Iorga, la «Congresul de studii bizantine de la Sofia din 1934» Cf. Olga Cicanci, *Conceptia lui Nicolae Iorga despre «Byzance après Byzance»*, în vol. «Nicolae Iorga istoric al Bizanțului», Editura Academiei, București, 1971, p. 201.

16. Prof. Al. Elian arată că acest «Bizanț după Bizanț» trebuie căutat «mai ales în nordul Dunării, în acele principate în care civilizația bizantină nu încetează de a se afirma mult după catastrofa din 1453», *Les rapports byzantino-roumains*, comunicare la Conferința de studii bizantine, Praga, 27 oct. — 2 nov. 1957, publicată în «Byzantino-slavica», XIX (1958), nr. 2, p. 212; Idem, *Byzance et les Roumains à la fin du Moyen Age*, în «The Proceedings of the XIII-th International Congress of Byzantine Studies», London, 1967, p. 195—203.

Semnalăm pentru secolele X—XIV asupra legăturilor din Bizanț și noi, cartea lui Răzvan Teodorescu, *Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești*, Ed. Academiei, București, 1974, passim.

17. Despre bisericele bizantine din Istanbulul de azi, vezi Zya Erkins, *Les Eglises byzantines, d'Istanbul*, f. d. 18. Petru Comarnescu. *op. cit.*, p. 27.

19. Zidită în secolul VII de către greci, ea a căpătat ulterior numele de Vlaherne, se crede, din cauză că pe acolo se așezau vlahii cu turmele lor. Karavia Griva, cercetător grec acordă mult credit acestei ipoteze cf. K. A. Karavia Griva, Vlaherna, extras din revista «Pyrros», Istanbul, 1961, fasc. 64—65, p. 40 cf. *Vizita Prea Fericitului Patriarh Justinian la Patriarhia Ecumenică din Constantinopol*, în rev. «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVI (1968), nr. 3—5, p. 293. 20. ΝΙΨΟΝ ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗ ΜΟΝΑΝ ΟΨΙΝ

această biserică o icoană a Maicii Domnului, ștearsă de vreme, veche, foarte veche. Aceasta va fi fiind icoana despre care cîntăm în imnele Bisericii și pe care credincioșii o purtau în procesiune în zilele marelui asalt al lui Mahomed al II-lea și care, alunecînd din mîinile celor ce o purtau, ar fi prezis astfel căderea cetății? Cine mai știe, după atîtea sute de ani!

În această biserică a fost așezat, după tradiție, veșmîntul Maicii Domnului, așezare pe care Biserica o serbează la 2 iulie în fiecare an.

*

Dramatica istorie a Bizanțului, încheiată în acel 29 mai 1453, se supusese parcă unui sfîrșit predestinat. Istoricii notează ca pe o ciudățenie de neînțeles faptul că disputele religioase, chiar în preajma căderii, n-au încetat și n-au cedat locul grijii pentru apărarea cetății și a Imperiului. Să încercăm să descifrăm cît de cît această «ciudățenie».

Ne aflăm îndată după Sinodul unionist de la Ferrara-Florența 1438—1439, cînd un legat pontifical, Cardinalul Isidor al Kievului, a intrat în Marea Biserică și, în prezența împăratului și a patriarhului unionist Grigore Mammas, a săvîrșit o liturghie, în ziua de 12 decembrie 1452, sărbătoarea Sfîntului Spiridon, promulgînd unirea. Bizantinii au părăsit imediat biserica, socotind-o profanată.

Unirea cu Roma era socotită o dramă mai teribilă decît amenințarea ce plana asupra cetății din partea turcilor. Între cele două rele, spune Auguste Bailly, bizantinii i-au preferat pe turci²¹. «Mai bine să vedem turbanul turcesc pe străzile capitalei, decît pălăria de cardinal», ar fi zis marele duce Luca Notaras. Se vede că știau ei ce știau. De altfel Bailly notează părerea unor istorici, că latinii cruciați, în 1204, s-au arătat chiar «mai plini de ferocitate și mai monstruoși»²². O judecată asemănătoare, spune tradiția noastră, a lăsat și Ștefan cel Mare, prin testament urmașilor săi: dacă va fi vreodată să fie în situația de a alege între o stăpînire creștină (catolică) și una a turcilor, s-o aleagă pe cea turcească!

Nu este în intenția noastră să justificăm o astfel de alegere, fie pe seama bizantinilor, fie pe seama moldovenilor, ci doar să arătăm cît de mult legau și unii și alții, la vremea aceea, identitatea lor națională de apartenența la ortodoxie. De altfel, lucrul s-a și verificat ulterior. Grecii din fostul imperiu bizantin și-au păstrat identitatea națională, pentru că și-au păstrat Ortodoxia pe care le-a recunoscut-o chiar Mahomed al

21. Auguste Bailly, *Byzance*, Paris, 1939, p. 426; Steven Runciman citîndu-l pe părintele Joseph Gill, *The Council of Florence*, crede că unirea de la Florența, atîta cît s-a făcut, a fost motivată tot de speranța ortodocșilor că vor fi ajutați, dar ei au fost înșelați. «Grecii cu ideea economiei în minte, poate că s-au gîndit că părăsirea fidelității în cele ale credinței va aduce, în schimb, păstrarea mai departe a împărăției lor creștine. Numai că, așa cum s-au petrecut lucrurile, ei au plătit prețul pe care li se ceruse pentru ajutorul din Apus și au fost înșelați» — în *op. cit.*, p. 88.

La p. 101, Runciman arată că la 26 februarie 1453, șapte vase italiene comandate de Pietro Davanzo, cu șapte sute de oameni la bord au fugit din Cornul de Aur, dînd o grea lovitură capacității de apărare a orașului. 22. *Ibidem*, p. 429.

II-lea, numindu-l pe patriarhul Ghenadie II «șeful națiunii grecești». Odată cu credința și-au păstrat și limba și tradițiile. Același lucru s-a petrecut, de altfel, și cu sîrbii, cu bulgarii și cu românii: «Biserica Ortodoxă ... a fost azilul în care și-au păstrat naționalitatea»²³. Ba chiar ceva mai mult: Ortodoxia a provocat în secolul al XIX-lea renașterea naționalităților oprimite de turci și a dat impuls luptei pentru independență. La 4 aprilie 1821, Arhiepiscopul Ghermanos de Patros proclama răscoala împotriva turcilor în numele Ortodoxiei și al Patriei²⁴.

Cu puțin înainte de căderea cetății, diplomatul lui Constantin XI Dragasses, Phrantzes, n-a căutat soluția pentru evitarea catastrofei ce se presimțea odată cu urcarea pe tronul imperiului otoman a lui Mahomed al II-lea, în unirea cu Roma²⁵, care se vădea imposibilă, ci a încercat să-l căsătorească pe Constantin Dragasses, văduv după două prințese latine, cu văduva sultanului Murad al II-lea, mort în 1451, deși era trecută de 50 de ani. Cine știe ce rol ar fi jucat în istoria lumii această văduvă, dacă ar fi acceptat propunerea! Dar ea a refuzat-o, și Constantinopolul a căzut²⁶.

Explică toate acestea de ce disputele religioase prevalau în acele zile ale teribilei amenințări ce plana asupra cetății și treceau amenințarea pe planul al doilea? Din perspectiva și cu mentalitatea noastră de azi poate că explicațiile nu sînt suficiente, dar raportate la mentalitatea momentului istoric în cauză, ele capătă altă valoare. Aceea pe care au avut-o de fapt, căci nu putem nega faptele numai din pricină că nu ne par destul de raționale, de la distanță. Fobia catolică era mai puternică decît orice alt sentiment și decît orice logică. Și apoi nu trebuie să uităm că acești ciudați bizantini nu credeau în căderea cetății. Înțelegem sau nu înțelegem acest lucru, pentru dînsii și pentru actele lor, părerea noastră nu joacă nici un rol. Ei cu adevărat nu credeau în căderea cetății, tot așa cum cu adevărat credeau în alte lucruri. De aceea continuau să discute despre unirea de la Florența, despre apostazia unora și despre pericolul romano-catolic. Cînd l-au văzut cu adevărat pe celălalt, turcesc, a fost desigur prea tîrziu.

*

Turcii, doritori să continue tradițiile Imperiului dispărut, ca să dea aceeași strălucire și stăpînirii lor, au încercat mai multe replici la Sfînta

23. Charles Diehl, *Bizanț mîrire și decădere...*, p. 387. 24. *Ibidem*, p. 387—388.

25. Roma romano-catolică pune, după cum se știe, drept condiții a trimerii de ajutoare, trecerea ortodocșilor bizantini la catolicism. Fiindcă bizantinii n-au acceptat condiția, istoricii și scriitorii romano-catolici sau produși de mediul romano-catolicism, vor spune după aceea că prin căderea Bizanțului nu s-a pierdut nimic «ci s-a pus doar capăt barbariei». Așa spunea de pildă Voltaire, Montesquieu, Gibbon, Hegel. Cf. Nicolae Șerban Tanașoca. *Introducere la Literatura Bizanțului*, București, 1971, p. 14—15. Teologii și prelații romano-catolici vor spune multă vreme că prin căderea Bizanțului, a fost judecată de Dumnezeu «necredința orientalilor».

E meritul însă tot al unor istorici apuseni, onești și obiectivi, de a fi redescoperit în cele din urmă Bizanțul, începînd cu secolul al XIX-lea. Cam tîrzie descoperire, dar vrednică de laudă totuși.

26. Amănunte la Charles Diehl, *Figuri bizantine*, trad. Ileana Zara, București, p. 448—449.

Sofia, în Istanbul. Moscheea sultanului Ahmed, supranumită «Moscheea albastră» este poate cea mai faimoasă. E construită între 1609—1616 de Ahmed I și încap în ea 35.000 de oameni.

Baiazid, urmașul lui Ahmed a construit «Moscheea porumbeilor». Legenda spune că o femeie n-ar fi avut ce aduce în dar pentru construcția acestei moschei, cum ceruse Baiazid tuturor cetățenilor, și ar fi adus doi porumbei.

Dar adevărata rivală a Sfintei Sofii e considerată «Moscheea Suleymanie», construită în 1550 de arhitectul Sinaan pentru Soliman Magnificul.

Pe locul bisericii Sfinților Apostoli, Mahomed al II-lea a construit Moscheea Fatih sau a Cuceritorului.

Dar ce poate fi mai frumos decât Sfânta Sofia? Astăzi toate moscheile, mari și mici, par repetiții infinite, la diferite scări, ale Sfintei Sofii. De aceea călătorul întreabă mereu, cum dă cu ochii de o moschee: «Asta e Sfânta Sofia?» Și chiar după ce a văzut-o pe cea adevărată, privind de departe peste Istanbul, nu va mai ști s-o regăsească și va repeta întrebarea în legătură cu prima moschee ce-i va apărea în fața ochilor.

*

* *

Constantinopolul despărțit de Bosfor, se întinde jumătate în Europa, jumătate în Asia. Pe partea asiatică, undeva la îmbucătura Bosforului cu Propontida (Marea Marmara) a fost în vechime Calcedonul, orașul Sinodului al IV-lea Ecumenic (451), cel mai numeros sinod — *numerosior* — adunând la un loc 600 de episcopi. Era pe vremea împăratului Marcian. La Roma era papă Leon I, iar la Constantinopol era patriarh Anatolie.

Astăzi, doar mitropolitul locului mai păstrează numele vechiului oraș, în titulatura sa. Despre biserica Sfânta Eufimia în care s-a ținut sinodul nu se mai știe nimic²⁷. Turcii numesc această parte Kadikeuy (corupere de la Calcedon?).

Am întrebat pe cineva, care din cele două părți ale Constantinopolului e mai frumoasă? Norocul meu a fost că cel întrebat era din partea europeană, pentru că așa am putut afla o veche legendă pe care n-aș fi putut-o afla din gura unuia de pe malul asiatic al Bosforului.

Se spune că, mergând pe urmele Argonauților, — acei căutători ai lînei de aur cam pe aici, prin părțile noastre carpato-dunărene — mai

27. Studii importante cu privire la Sinodul IV ecumenic în rev. «Ortodoxia», III (1951), nr. 2—3, număr apărut sub titlul generic : *1500 de ani de la Sinodul al IV-lea ecumenic din Calcedon — 451. Importanța și actualitatea hotărîrilor sale*. Publică studiul: P. F. Patriarh Justinian, Prof. T. M. Popescu, Prof. D. Stăniloae, Pr. Prof. Liviu Stan, Diac. Conf. N. Nicolaescu și Prof. Petru Rezuș.

mulți megarieni (din orașul Megara, situat pe malul golfului Eleusis, aproape de Atena) s-au oprit pe malul asiatic al Bosforului fondînd, în vremuri imemorabile, Calcedonul. În anul 652 î.d.Hr. Byzas, un marinar din Megara, se hotărî și el, împreună cu alți concetățeni, mînați de același vis al îmbogățirii ca și cei ce porniseră odinioară după lîna de aur, să plece spre nord, pe mare, în sus, prin Helespont (Dardanele) spre țărmurile Pontului Euxin, despre care circulau tot felul de legende atrăgătoare: lîna de aur, păduri, mine, cereale etc. Întrebară oracolul de la Delfi, unde să se așeze dacă vor pleca, și oracolul le răspunse: «Vis-à-vis de niște orbi!».

Nu înțeleseră tîlcul răspunsului și porniră cu corăbiile, hotărîți să fie atenți la felul cum se va împlini oracolul. Căci de împlinit trebuia să se îplinească! Trecură prin Helespont, prin Propontida și iată că la intrarea în Bosfor, descoperiră un golf alungit, lung de șapte kilometri și lat de opt sute de metri, intrînd mult în carnea pămîntului european, ca o arteră într-un trup omenesc, pitrocind sînge cald iarna și rece-răcoros vara. Byzas numi golful Chrysokeras, adică «Cornul de aur». Intrară cu corăbiile în golf, se adăpostiră de furtuni, și locul le plăcu din cale afară. Și atunci văzură pe malul asiatic Calcedonul.

— Aceștia trebuie să fie orbii despre care a vorbit oracolul. Căci numai niște orbi s-ar fi putut așeza dincolo, pe malul asiatic, cînd aici e așa de frumos.

Iată deci cum se împlini oracolul. Hotărîră să rămîna în jurul Cornului de aur și fondară acolo o colonie, pe care o numiră, după numele conducătorului, Byzanț²⁸.

Constantin cel Mare îi schimbă numele în Constantinopol, orașul lui Constantin, mai numindu-l și a doua Romă, sau Noua Romă, fiind a doua capitală a Imperiului. Grecii bizantini s-au numit, din cauza aceasta, secole de-a rîndul, *romei*²⁹, iar Patriarhul de Constantinopol se intitulează pînă azi «al noii Rome». *Rum Patrikanesi*, Patriarhia Romană, nu altfel.

Ca să semene cu Roma veche, Constantin își așeză noua capitală tot pe șapte coline, cu gîndul secret de a-i uzurpa odată cu puterea, și tradițiile și legendele. Pe una din coline zidise biserica în locul căreia Justinian va clădi Sfînta Sofia, acest «centru al conștiinței bizantine», cum o numește Iorga.

Nicolae Iorga face observația că noi înșine, ca Țări Române, am preluat cultura și formele Bizanțului, din cauză că «noi ne recunoaștem în baza lor romană». Bizanțul era pentru noi doar un intermediar al continuității romane, așa explicîndu-se și supraviețuirea lui în Țările Române³⁰.

28. Legenda pe larg, la Clément Alzonne, *Istanbul*, Paris, 1937, p. 7—11.

29. Ρωμαίοι, în germană: Rhomäer. Vezi și Kalr Krumbacher, *Literatura greacă medievală*, în vol. «Literatura Bizanțului», ed. Univers, București, 1971, p. 68.

30. Congresele istorice, București, 1937, p. 6—7 cf. Olga Cicanci, *Conceptia lui Nicolae Iorga despre «Byzance après Byzance»*, în vol. «Literatura Bizanțului», p. 228—229.

După cucerirea orașului de către Mahomed al II-lea, numele îi fu schimbat în Istanbul. Să fie o corupere pe cale fonetică de la Constantinopol, operată de turcii care nu-l puteau pronunța cum trebuie și în întregime? Să fie substantivarea lui *is tin polin*, operată tot de turcii care auzeau mereu: «Unde mergi? — Is tin polin (la oraș)». Fără îndoială, specialiștii vor fi găsit cea mai plauzibilă explicație. Fapt e că astăzi, dacă nu vrei să-ți superi vreun prieten turc, nu trebuie să-i vorbești de Constantinopol. Să zici mereu Istanbul. Ei cred că numele acesta e turcesc și de tot atâta faimă ca și celălalt, dacă nu mai mare. N. Iorga observă cu maliție că turcii «nu se pricepură să-i găsească măcar un adevărat nume nou» orașului pe care l-au ocupat!³¹.

În colinde și în vechile noastre cronici, el mai poartă și un alt nume: Țarigrad, orașul împăratului. «La poartă la Țarigrad...!».

*

Am umblat pe străzile acestui oraș cu multe nume și încărcat de istorie, reconstruit de 30 de ori în 2000 de ani, cu sentimentul că revăd locuri familiare. Încercam să-mi reamintesc, ca și cum eu însumi aș fi fost cărăuș, pe unde intrau odinioară hărăbalele cu aur trimis sub amenințare grea, din Valahia și Moldova, și în fiecare palat încercam să recunosc «Poarta», tot așa cum am căutat cu setea ochilor palatul lui Dimitrie Cantemir, Bogdan Seraiul și Vlah Seraiul. Mi s-a spus mai târziu că Bogdan Seraiul, palatul domnitorilor moldoveni a fost demolat cu doi ani în urmă... Am văzut, apoi și «Poarta», astăzi demitizată, o casă... Doar o casă.

Oare unde trăiau beizadelele care ostateceau ca să asigure supușenia părinților lor și să-și asigure propriul lor viitor domnesc? În care turn din Ediculè — cetatea celor șapte turnuri — va fi fost ținut închis și apoi martirizat cu întreaga familie Constantin Brîncoveanu, la 15 august 1714?

Sîntem în 1714 cînd Europa îl avusese deja pe Pascal, pe Erasmus, pe Molière și pe Montaigne. Mai trăiau încă Leibniz, Newton și se născuseră Voltaire și Rousseau!

Acest vestit Ediculè sau «Yedikule» a mai cunoscut și alți români, înainte și după Brîncoveanu, și Brîncoveanu n-a fost ultima victimă. Petru Cercel și Vasile Lupu au trecut și ei pe acolo, iar în secolul al XVIII-lea au trecut, și unii nu s-au mai întors, Mihail Racoviță și apoi Stolnicul Constantin Cantacuzino și fiul acestuia, urmaș la domnie al lui Brîncoveanu, Ștefan Cantacuzino. Ultimii doi au fost omorîți, nu mai cu doi ani mai târziu decît Brîncoveanu (1716), împotriva căruia uneltiseră, după cum ne informează cronicarul Radu Popescu, cu multă «ficlenie»³². Au avut parte de același sfîrșit și, cine știe dacă nu s-a rostit asupra lor o judecată mai înaltă decît a sultanului și poate mai dreaptă, potrivit cu ceea ce scria în catastifele negreșelnice care se țin în cancelariile Dreptei Judecăți.

31. N. Iorga, *Bizanț, după Bizanț*, ed. românească, București, 1972, p. 7.

32. Despre această rivalitate, vezi la Virgil Cândea, *Stolnicul între contemporani*, ed. științifică, București, 1971, p. 100 ș. u.

M-am întrebat umblînd pe străzile Istanbulului de azi, unde vor fi învățat carte înaltă Dimitrie Cantemir, Spătarul Nicolae Milescu, Stolnicul Constantin Cantacuzino, poate și Neagoe Basarab? Unde va fi fost Academia Patriarhiei la care a predat cîndva Teofil Coridaleu și Ioan Cariofil, și la care toți aceștia au fost studenți în tinerețea lor? Probabil toate aceste locuri sînt cunoscute și cineva ni le va arăta.

M-am întrebat de unde pornea «Imbrohorul» cel mare care, venind în Valahia sau Moldova citea hașeriful și mazilea astfel domnii, pentru că, după cum spune Dimitrie Cantemir, nu «îmblînziseră» cum trebuie pe vizir, pe chehaia și pe tefterdar³³.

Va fi știind cineva unde și cum vor fi fost comentate, poate cu uimire, poate cu furie, întîlnirile armate cu Ștefan cel Mare și cu Mihai Viteazul? Căci nu numai noi am tremurat de frica turcilor; au mai tremurat și ei de frica noastră. Și încă bine și de multe ori.

Cum va fi ajuns oare sabia lui Ștefan cel Mare la muzeul Topkapî? Cu ce gînd vor fi luat-o, și cum au luat-o de au dus-o la Istanbul? Căci din mîna lui n-au putut-o lua. O va fi dăruit el vreunui pașă care va fi crezut că odată cu sabia aceasta îi va crește și îndemînarea în mînuirea ei? Va fi dat-o cuiva ca semn de pace? Va fi luat-o careva care știa de faima voievodului?! Nu vom putea ști niciodată. Tot așa cum nu vom ști exact nici cum a ajuns sabia lui Constantin Brîncoveanu în vistieria Sfîntului Mormînt, unde a găsit-o Marcu Beza³⁴. Dar știm că sabia lui Sinan Pașa, prins la Călugăreni de Mihai Viteazul, nu putea ajunge la Muzeul de istorie națională din București, decît pierdută de acesta în încăierarea dreaptă de la Călugăreni, în care a fost zdrobit. Va fi fost ea predată personal de Sinan Pașa? A fost dezarmat ca prizonier? Asta n-o mai știm.

Turcii au hărțuit Țările Române sute de ani ca și cum ar fi urmărit în continuare, cu încăpăținare, Bizanțul refugiat la noi, ca și cum ar fi avut sentimentul — și nu fără îndreptățire — că nu l-au cucerit definitiv dacă mai rămîneau noi. Și-au încercat mereu norocul cînd în Moldova, cînd în Muntenia. De cucerit nu ne-au cucerit niciodată, dar necazuri ne-au făcut destule. E drept că au mai lăsat și ei pe aici, prin multe mlaștini, mulți dinți și multe leșuri, dar noi ne apăram. Ei ne căutau ceartă și ne rîvneau agoniseala. Noi n-am călcat Istanbulul cu armatele niciodată. Nici măcar urmărindu-i cînd fugeau bătuți. Se zice că a fost o vreme, cînd unii creștini au dorit, iar turcii au tremurat la gîndul că Mihai Viteazul ar putea ajunge «împărat al Constantinopolului»³⁵, dar cine știe dacă Voievodul însuși va fi cugetat vreodată la aceasta. După Călugăreni, el s-a întors cuminte și înțelept la București. Îi era mai scumpă unitatea Țărilor Române. La aceasta visa el, aceasta era «pohta ce pohta» el, nu Constantinopolul.

33. Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, trad. de Gheorghe Guțu, București, 1973, p. 129 (Chehaia era locșitorul Marelui vizir, iar tefterdarul era ministru de finanțe).

34. Marcu Beza, *Urme românești în Răsăritul ortodox*, București, 1937, p. 116.

35. N. Iorga, *Bizanț, după Bizanț*, p. 145.

Turcii de azi sînt alți oameni. Nu mai visează ca altădată la raiul de peste Dunăre, de unde puteau cere totul fără să dea nimic în schimb. Au ajuns între timp chiar un fel de simbol al cinstei și onoarei. Poate de aici vine și zicala că «turcul plătește». Nastratin Hogeia e un personaj simpatic și generos.

*

În *Istanbul*, românul se poate plimba astăzi ca în oricare alt oraș din lume. Nu se mai teme că s-ar putea să nu se mai întoarcă.

Sublima Poartă e astăzi doar o poartă ca oricare alta.

Orașul de azi e, ca mai toate orașele din Orient, plin de contraste. Blocuri mari, moderne, autostrăzi suspendate, aceleași ca și la Paris, la Madrid sau la New York, alături de străduțe înguste, cu case mici... Un oraș în care clasele se diferențiază evident... Una e să locuiești în Fanar, alta la Hilton...

Poetul Namîk Kemal, ca omul care își iubește patria cu ochii închiși, spune că Istanbulul e «cel mai frumos oraș din lume. E oceanul splendorii», iar poetului Nabi i se pare «necruțător de frumos». Dar contrastele lui nu scapă totuși unor poeți turci mai puțin romantici. Mehmed Emin cîntă supărat :

*«Oh, Stanbul!
Palatele tale sînt abatoare,
Cazărmile tale sînt închisori!».*

Nazim Hikmet e duios și trist în fața Istanbulului : «Oraș al meu, cu ochi albaștri ca și sora mea ... Stanbul, orașul celor săraci, orașul oamenilor cinstiți și harnici ... Stanbul — oraș bolnav, flămînd și mînios»³⁶.

Sînt nevoit să-l mai citez odată, aici, pe Petru Comarnescu, în legătură cu frumusețea Istanbulului. Și lui i se părea frumos, dar un alt sentiment i-l cenzura pe cel dintîi. Nu putea concepe frumusețea «dezgolită de puterea sufletească din care totul a originat odinioară, pe vremurile falnice ale lui Constantin» și chiar și «odată cu năvala impetuoasă a turcilor». Frumusețea de acum i se pare amăgitoare. «Simt că acele sute de cupole apasă pe necredința oamenilor». Și a turcilor musulmani și a creștinilor care «au uitat să se întristeze pentru suferințele strămoșilor lor».

Iată-l vorbind ca un cruciat despre Sfînta Sofia : «Pe mine, Sfînta Sofia mă-ntristează cu destinul ei. Mahomedanii stăpînesc un lucru care nu-i al lor și pe care creștinii ar trebui să li-l ceară înapoi». De aceea cuvîntului «frumusețe», Comarnescu îi preferă pe acela de «pitoresc». Pitorești pot fi și niște ruine «searbăde», «căci monumentele lipsite de spirit, chiar cînd sînt întregi, sînt de fapt ruine».

Lecția merită să fie ținută minte. Lui Comarnescu, Istanbulul i se pare golit de spirit, ca o sfîntă Sofia care e altceva decît îi e dat să fie.

³⁶. Cf. L. Brașoveanu și N. Grigorescu, *Turcia*, editura științifică, București, 1965, p. 115—116.

«Frumusețea Istanbulului de azi este aceea a unei cochilii în care melcul a murit. Și, deși durează, fără melc cochilia nu mai are aproape nici un sens»³⁷.

De pe terasele Hiltonului, Istanbulul tăiat în două de Bosfor, pare, mai ales noaptea, într-un festival perpetuu. Pe malul european, întinse spații verzi, o Luna Park gălăgioasă și colorată, pe fond de muzică pop care nu mai încetează, un stadion, nenumărate minarete albe... Se spune că Istanbulul ar avea peste trei sute de geamii. Bosforul, plin de vapoare care alunecă în sus și în jos, luminate feeric de becuri atârinate de frînghii, îți dă senzația unui bal care se reia, ca în o mie și una de nopți, seară de seară, la o anumită oră, și ține pînă dimineața. Peste Bosfor s-a construit un pod suspendat, cu un singur rival în lume, în America, pe care se circulă cu viteze mari, pe șase benzi. Seara, luminile orizontale ale mașinilor, ca o perpetuă mișcare, fac împreună cu luminile verticale ale vapoarelor ce alunecă pe Bosfor, în sus și în jos, o imensă cruce albă-roșie, culcată, vie, peste orașul creștin de odinioară.

Dincolo, pe malul asiatic, Kadikeuyul e și el un joc de lumini de toate culorile, iar departe, în Marea Marmara, insulele Principilor scilpesc ca niște stele îndepărtate, pogorîte să se răcorească și să se înomească precum luceafărul din poveste, atingînd cu fruntea lor rece apa mării.

*

Ca într-un apus de viață sau de istorie, seara la Istanbul, cînd stai sub cerul liber în fața Bosforului, văzut în întregime de la înălțimea unui balcon de la al doisprezecelea etaj, de pe una din cele șapte coline, te predispune la reverie și la rememorare bolnavă de trecut. Unde-i Moldova! Unde-i Valahia! Cît erau de departe și cît de aproape totuși. Cît a însemnat Bizanțul acesta pentru noi și ce destin ne-a legat și de cuceritorii lui. Vom ști oare vreodată exact, cît anume și ce anume datorăm Bizanțului, acestor romani de răsărit?

După ce o vreme ne-am lepădat de moștenirea lui, i-am negat literatura și cultura, reducînd totul la ceremonial și la intrigă, în ultima vreme tot mai mulți cercetători se apleacă cu iubire asupra lui și-i descopăr virtuți altădată nebănuite și, mai ales, descopăr urmele lui la noi, în mai multe domenii decît ne-am putut imagina. În orice caz, Bizanț nu mai este cu exclusivitate un nume de ocară, un cuvînt peiorativ.

Se spune că am împrumutat de la Bizanț «concepția decorativă și procedeele tehnice în cadrul satului și tîrgului românesc», am împrumutat «principiile constructive ale lumii bizantine», «cupolele susținute de pandantivi», «fastul de curte și al vieții bisericești», «gustul pentru culoare», «temele create în arta broderiilor», «strălucirea și bogăția cămășilor populare» etc.³⁸.

37. Petre Comarnescu, *op. cit.*, p. 27—33.

38. Corina Nicolaescu, *Lumea românească și Bizanțul în secolele XIII—XV*, în vol. «Cultura bizantină în România», de Ion Barnea, Octavian Iliescu și Corina Nicolescu, București, 1971, p. 55—60.

Eugen Barbu, într-un entuziasm dezlănțuit cu patima reabilitării unui mare nedreptățit, descoperă că toți marii noștri poeți și oamenii noștri de cultură datorează ceva Bizanțului: Mihai Eminescu, Caragiale, Ion Creangă, Ion Barbu, Arghezi, Blaga, Grigore Alexandrescu, George Enescu, Paul Constantinescu, iar dintre cei tineri Ioan Alexandru, Fănuș Neagu, Sabin Bălașa și el însuși, Eugen Barbu. El citează «Sinteza bizantină» a lui Nicolae Iorga și arată că cele patru elemente care o alcătuiesc, elementul roman (dreptul), elementul elenist (miturile), elementul ortodox (parfumul religios) și elementul oriental (fabulosul) sînt toate moștenite, prelucrate și recreate la noi³⁹. Oriunde se întîlnesc aceste elemente, avem de a face cu un bizantin.

Acest oraș și aceste întinderi peste două continente au făcut istorie și pentru alții. M-aș opri de data aceasta asupra unui singur lucru care mi se pare neîndeajuns relevant cînd e vorba de Bizanț. I se contestă cultura, literatura. Și e adevărat: n-a dat o literatură în sensul de azi al cuvîntului, dar cum era să dea altceva decît putea să dea la vremea aceea? A dat însă o mare literatură religioasă. Să-i luăm pe capadocieni: poeți și oratori, astronomi și juriști. Să ne gîndim la literatura aghiografică, imensă și bine scrisă pentru vremea ei. Să nu uităm diferitele *Paterice*, *Lavsaiicoane*, *Proloage*. Oare unde e sorginta miilor de manuscrise din mînăstirile și bibliotecile noastre? Toate vin din Bizanț, și multe din ele, aghiografiile și cărțile de edificare pline de istorioare, sînt adevărate creații beletristice. Roman Melodul, Andrei Criteanul, și toți autorii de minee, alcătuitoarii triodului, penticostarului, octoihului, ceaslovului, sînt poeți veritabili și muzicieni care creează, inventează. Deschideți orice carte de slujbă și veți pipăi Bizanțul.

Și dacă la toate acestea vom adăuga scrierile ascetice, adevărat gen nou înflorit în Bizanț, pe Efrem și pe Isac din Siria, pe Ioan din Damasc, pe Ioan Gură de Aur, pe românul Ioan Casian din Dobrogea, pe autorii Filocaliei pe care îi va strînge Nicodim Aghioritul, alt bizantin, pe Grigore Palama, pe un poet extraordinar ca Simion Noul Teolog, egalat în Apus doar de spaniolul Juan de la Cruz, ne vom da seama că dimensiunile culturale ale Bizanțului n-au fost încă explorate. Bizanțul acesta a fost explorat doar de teologi, dar descoperirile lor au avut mereu o circulație limitată.

Într-o zi, cultura va trebui să revendice la dimensiuni universale acest patrimoniu care înseamnă ceva și foarte mult prin el însuși, ca act de cultură; dincolo și în afara conținutului religios.

Toate acestea au ajuns pînă la noi.

Bizanțul mai trebuie însă explorat în aceste rămășițe și în noi înșine, în acest «Bizanț de după Bizanț». Să nu ne fie teamă că se vor înmulți «bizantinii». Sîntem capabili de sinteze, filtrări și recreeri. Nimic nu trebuie omis cînd e vorba de îmbogățit din propria obîrșie și experiență patrimoniul național.

*

39. Eugen Barbu, *Un bizantin*, (I) și (II) în «Luceafărul» XVII, 1975 nr. 3-4, 11 (și 18) ianuarie 1975, p. 6 (6).

RELAȚII ÎNTRE BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ȘI PATRIARHIA ECUMENICĂ, ÎN ISTORIE

1. În trecutul îndepărtat relațiile dintre Biserica Ortodoxă Română și Patriarhia Constantinopolului au fost frecvente și întotdeauna bune. Istoricii care, dincolo de documente și în lipsa lor, știu să profite de descoperirea unui nume, a unei pietre, a unui vas, a unei monede, fiind în stare să compună și să umple cu ele lungi perioade istorice, reușesc să ne spună foarte multe lucruri chiar despre perioadele cele mai adânc rămase în trecut. Asociind faptul sigur cu cel ipotetic și folosind amănuntele disparate, ei știu să refacă din două litere ale unui cuvânt înscris pe un colț de piatră, fraze întregi care aruncă dintr-o dată lumină asupra unui veac, sau asupra unor perioade de mult considerate întunecate, cu istoria definitiv pierdută.

Istoricii au putut reînsufleți astfel, cu multe detalii și așa-numita mie de ani întunecată din istoria poporului nostru (sec. III—XIII), așa că știm acum că din cele mai vechi timpuri am avut pe aceste meleaguri episcopi și martiri, și multiple legături cu alte Biserici vecine. Episcopi din Dacia au luat parte la sinoade ecumenice și la sinoade locale, iar ca prim propovăduitor al creștinismului la noi, Eusebiu ni-l indică chiar pe Sfântul apostol Andrei, acela care a trecut și pe la Bizanț.

Despre apartenența jurisdicțională a episcopilor celor două Dacii, aureliană și traiană, ca și a celor din perioada sinoadelor ecumenice și pînă în secolul XIV, istoricii încă nu au ajuns la concluzii unanim acceptate. Unii spun că am depins totdeauna de Constantinopol, alții că am mai depins între timp și de Justiniana Prima și de Ohrida, și de alte centre eclesiastice. Am fost chiar și independenți, cum a fost cazul mai ales cu Moldova⁴⁰. În secolul XIV însă, cînd în Țările Române se organizează cele două Mitropolii, ele vor depinde de Constantinopol. Atît Iacint de Vicina (1359) cît și Iosif Mușat (1401) vor fi confirmați de Patriarhii Ecumenici Calist și Matei. «N-am uitat și nu vom uita niciodată că înființarea primelor mitropolii în Țara Românească și Moldova — spune Prea Fericitul Patriarh Justinian cu prilejul vizitei la noi a Patriarhului Athenagora în 1967, — s-a făcut cu aprobarea și binecuvîntarea Patriarhiei de Constantinopol, care a ocrotit și îndrumat, ca o mamă bună, consolidarea organizației noastre bisericești și a ajutat dezvoltarea sănătoasă a Bisericii noastre în învățătura drepte credințe. Nu uităm că Mitropolitul Țării Românești și-a putut adăuga prin bunăvoința Patriarhiei de Constantinopol, titlul de «Exarh al Plaiurilor», recunoscîndu-i-se de timpuriu o autoritate peste ținuturile locuite de ro-

40. Dimitrie Cantemir spune: «De altminteri, Mitropolitul Moldovei are în Biserica răsăritului un anumit rang pe care alții nu-l au. Căci dacă nu se bucură de titlul de patriarh, nici nu este supus vreunui din patriarhi. Intr-adevăr, cu toate că primește binecuvîntarea de la patriarhul Constantinopolului, totuși nici nu poate fi ales de acesta, nici scos din scaun, nici nu este obligat ca toți ceilalți mitropoliți să aștepte ceea ce se numește $\psi\eta\phi\omicron\varsigma$ (aprobarea) mării Biserici constantinopolitane» *Descriptio Moldaviae*, trad. de Gh. Guțu, București, 1973, p. 353.

mâinii dinafara granițelor politice ale Țării Românești, iar mai târziu de «Locțiitor al Scaunului Cezareei Capadochiei», care a adăugat un spor de prestigiu Bisericii noastre și o subliniere a legăturilor ei destul de strânse cu Patriarhia de Constantinopol»⁴¹. Toți mitropoliții de la Curtea de Argeș : Iacint, Hariton, Antim și mulți alții, au fost membri ai Sfîntului Sinod al Patriarhiei Ecumenice.

Legături prietenești găsim presărate de-a lungul secolelor mai ales sub forma vizitelor, dar și sub alte forme. Sfîntul Ioan Gură de Aur l-a avut ucenic pe Sfîntul Ioan Casian din Dobrogea, pe care l-a hirotonit diacon și l-a trimis în Occident, unde a și murit, fiind înmormîntat la Marsilia. La tîrnosirea Mînăstirii Curtea de Argeș, a luat parte alături de ierarhii locali și Patriarhul Ecumenic Teolipt I, însoțit de patru mitropoliți. La începutul secolului al XVI-lea, chemat de Radu cel Mare, Patriarhul Nifon al II-lea vine în Țara Românească (1503—1505), să ajute la organizarea vieții noastre bisericești, iar Patriarhul Pahomie I vine să sfințească Sfîntul și Marele Mir la Curtea de Argeș (1513). Alte nume de patriarhi călători la noi se găsesc în însemnările vremurilor : Ieremia I, Iosaf al II-lea, Pahomie al II-lea, Teolipt al II-lea, Atanasie Patelarie, Partenie al IV-lea, Meletie Pigas. Chiril Lucaris predică în catedrala din Tîrgoviște și participă la tîrnosirea mînăstirii Radu Vodă din București.

Dionisie al IV-lea Seraglanul unge domn pe Constantin Brîncoveanu (1688), moare la noi și este îngropat în catedrala de la Tîrgoviște. Tot acolo se află îngropat și Ioachim I, care moare tot în cursul unei șederi în Țara Românească.

Ultimul patriarh care ne vizitează, înainte de acordarea autocefaliei este Iacob⁴².

Patriarhul Athenagora I, referindu-se la aceste vizite, spune că ele n-au fost totuși doar într-un singur sens, de la Constantinopol la București sau la Iași : «Și răsăritul nostru ortodox a primit vizite și delegații din această parte. Numele strălucit al Basarabilor umple întreaga catedrală din Constantinopol și pretutindeni unde am mers în răsăritul ortodox am găsit aceste urme vii de legături între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă în genere. În afară de Constantinopol, Sfîntul Munte Athos este plin de numele voievozilor ortodocși români».

«Am găsit urme de voievozi români la Damasc, Ierusalim, Alexandria, și chiar la Muntele Sinai, unde am fost în 1959. Toate locurile acestea sfinte păstrează cu evlavie numele străluciților domnitori ai țărilor române pentru marile lor binefaceri, pentru interesul deosebit pe care l-au arătat Ortodoxiei și pentru legăturile sfinte care s-au creat atunci și care continuă neîntrerupt»⁴³.

41. *Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Atenagora I al Constantinopolului a vizitat Biserica Ortodoxă Română și pe Intiistătătorul ei Prea Fericitul Patriarh Justinian*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXV (1967), nr. 9—10, p. 854.

42. *Idem, Cuv. P. F. Patriarh Justinian*, p. 853.

43. *Idem, Cuv. Patriarhului Atenagora I*, p. 866.

Despre vizitele făcute de Patriarhii ecumenici Bisericii Ortodoxe Române, patriarhul Athenagora I spune: «Ferițiții noștri înaintași care au venit și au vizitat țara aceasta, n-au venit numai s-o viziteze, ci și cu dragostea de a trăi viața și credința poporului român. Pentru aceasta au venit, și au rămas ani mulți aici. În nici o altă țară n-au rămas așa de mult ca în țările române. Atît de mult se legau de țara aceasta, încît rămîneau pînă la sfîrșitul vieții și se îngropau în pămîntul acestei țări. Au venit deci aici, nu atît ca organizatori ai Bisericii Ortodoxe Române, ci mai ales pentru dragostea pe care le-a arătat-o poporul român și pentru a trăi și ei în credința puternică a acestui popor⁴⁴.

2. *Autocefalia* pe care ne-a recunoscut-o Patriarhia Ecumenică la 1885, este, după recunoașterea întemeierii celor două mitropolii, — Muntenia, 1359 și Moldova, 1401 — cel de al doilea mare moment de referință în relațiile dintre cele două Biserici. Autocefal înseamnă, mai pe larg și mai pe de-a dreptul spus, a te conduce după propriul tău cap. *αὐτάρχετος*, a sta cu capul pe umerii tăi, sau a avea pe umerii tăi propriul tău cap și nu unul străin.

Anul 1885 este doar anul care încoronează tendințe și dorințe mai vechi și îndreptățite ale ierarhiei Țărilor române de a se conduce după propriul lor cap. Istoricul Sozomen⁴⁵ ne informează că încă la 431 episcopul de Tomis și Sciția avea un fel de autocefalie, mai întîi, în sensul că nu depindea de nici un intermediar, ci avea drept superior direct doar pe patriarh, iar mai apoi va ocupa unul dintre primele locuri chiar în listele episcopilor autocefali în adevăratul înțeles al cuvîntului⁴⁶.

Înainte de epoca fanarioților, tendințele spre autocefalie le permit moldovenilor să organizeze la 1642 Sinodul de la Iași, care va aproba *Mărturisirea ortodoxă* a lui Petru Movilă. În Muntenia, în *Îndreptarea Legii*, tipărită din porunca lui Matei Basarab de către Mitropolitul Ștefan la Tîrgoviște în 1652, se citează *Pravila* lui Matei Vlastare care spune că Moldovlahia care mai înainte fusese supusă Ohridei, «acum nice Ohrideanilor se pleacă, nici Țarigradeanului»⁴⁷. Am arătat mai sus și mărturia lui Dimitrie Cantemir despre situația canonică, a mitropoliei Moldovei și relațiile ei jurisdicționale cu Patriarhia Ecumenică, de la care nu avea nevoie să ceară vreo «aprobare».

Epoca fanariotă — cum era și firesc cu domnitori străini care au adus și ierarhi străini cu ei — a reîntărit jurisdicția Constantinopolului asupra Mitropoliilor Țărilor Române. E ușor de înțeles deci, de ce clerul român s-a alăturat fără ezitare lui Tudor Vladimirescu și acelei revoluții de la 1848, care numără în rîndul conducătorilor și pe un Popa Șapcă.

44. *Ibidem*, p. 871—872.

45. *Istoria Bisericească, Cartea VI, cap. XXI*, P. G., t. LXVII, col. 1345.

46. Cf. Magistrand Constantin Pârvu, *Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române*, în «Studii Teologice», VI, 1954, nr. 9—10, p. 514. 47. Glava 391, cf. Mag. Const. Pârvu, *op. cit.*, p. 521.

Problema autocefaliei s-a pus și în vremea Domnitorului Cuza-Vodă ⁴⁸.

Actele de emancipare încep să abunde și Constantinopolul mai întâi se formalizează, dar după aceea înțelege că moldo-vlahii reclamă un statut care li se cuvine. Cel mai îndrăzneț act de emancipare a fost sfințirea la București, la 25 martie 1882, a Sfântului și Marelui Mir, privilegiu de care se bucurau numai Bisericele autocefale.

Episcopul Melchisedec al Romanului, membru al Sfântului Sinod, face în Sinod, un raport îndrăzneț asupra problemei, apărînd pe baze istorice și pe situația de fapt, autocefalia Bisericii Ortodoxe Române și dreptul ei de a-și sfinți Sfântul și Marele Mir. Însușit de Sfântul Sinod și trimis la Constantinopol, acest raport este, de data aceasta, bine primit.

În 1885, mitropolitul primat Calinic scrie Patriarhului Ioachim' al IV-lea, cerîndu-i formal să recunoască autocefalia Bisericii Ortodoxe Române, urmînd ca astfel să pună capăt neînțelegerilor. E vrednic de menționat faptul că autocefalia, mai mult decît cerută, e anunțată Constantinopolului, ca act anticipativ și ca semn al unei autocefalii existente în fapt, care avea nevoie de o confirmare de drept. Guvernul din acea vreme a sprijinit autocefalia și, prin Ministrul Cultelor și al Instrucțiunii Publice, Dimitrie Sturdza, a scris chiar o scrisoare Patriarhului Ecumenic Ioachim al IV-lea ⁴⁹.

Mitropolitul Primat Calinic, în scrisoarea sa către Patriarh, scrie că Biserica din România «s-a declarat» autocefală. «Acest fapt dorim a-l aduce la cunoștința Prea Sfințitului, Prea Venerabilului și Întîiului Tron Patriarhicesc al Bisericii Răsăritului, adică Marei Biserici din Constantinopol, cu care România întreține de secolii relațiuni, și a cere binecuvîntarea Sa, precum și comunicarea prin Ea a acestui fapt și celorlalte Biserici autocefale». Mai departe cere cuviincios Sfântului Sinod și Patriarhului ecumenic «să recunoască Biserica autocefală a României ca soră», arătînd că această Biserică va «conserva intacte dogmele sacre ale sfintei noastre credințe ortodoxe și tradiția Bisericii, avînd deci totdeauna îngrijirea de a da Prea Sfântului Tron Ecumenic și Patriarhicesc din Constantinopol, conform cu canoanele și cu învățăturile Bisericii, întîietatea de onoare» ⁵⁰.

Răspunzînd, Patriarhul Ioachim al IV-lea spune, printre altele, că el împreună cu Sinodul, «au găsit rațională și dreaptă și corespunzătoare cu așezămintele bisericești» cererea Bisericii Ortodoxe Române. Drept urmare, «cu bucurie sufletească» binecuvîntează Prea Sfînta Biserică Ortodoxă a României, «recunoscînd-o autocefală și întru toate de

48. Al. I. Cuza chiar decretase autocefalia Bisericii (v. Monitorul oficial din 23 februarie 1865, cf. Const. Pârveu, *op. cit.*, p. 523) dar în sensul că statul se substituia Patriarhiei Ecumenice.

49. Vezi scrisoarea în «Biserica Ortodoxă Română», IX, (1885), nr. 5, *Acte privitoare la autocefalia Bisericii Ortodoxe Române*, p. 336. 50. *Ibidem*, p. 337—338.

sine administrată și proclamînd pe Sfîntul ei Sinod de frate iubit în Hristos»⁵¹.

Patriarhia ecumenică emite totodată un Tomos (25 aprilie 1885) prin care autocefalia e proclamată solemn, găsind motivele invocate de români «pe atît de drepte, pe cît și de legitime». Se precizează mai departe, în amănunt, în ce constă autocefalia, iar Biserica română e numită oficial «Biserică soră»⁵².

Tomosul e semnat de Ioachim al IV-lea și de zece mitropoliți constantinopolitani, cu caligrafii complicate, comprimînd titluri lungi pe spații mici, potrivit obiceiului din acea vreme de a semna etajat, supra și subliniar, ordonînd literele după gustul, inspirația și personalitatea fiecăruia⁵³. O semnătură era un act de mare responsabilitate și de creație în același timp. Aveai timp destul să te răzgîndești înainte de a o termina; aveai timp să meditezi la ceea ce angajezi; să-i prevezi implicațiile și să te decizi să-i înfrunți eventualele consecințe neplăcute. Dar cînd, după destulă migală, o terminai, aveai și bucuria că ai zidit ceva prin ea, tu anume, cu cugetul și cu fapta ta, din poziția pe care ți-a conferit-o Dumnezeu și oamenii.

În 1975 se împlinesc 90 de ani de la autocefalie.

3. *Recunoașterea* Patriarhiei Române de către Patriarhia Ecumenică este cel de al treilea moment de referință în relațiile româno-constantinopolitane. Pînă atunci Biserica Ortodoxă Română avea în fruntea ei un mitropolit primat, autocefal din 1885, dar inferior ca rang nu numai patriarhilor apostolici, dar și conducătorilor Bisericilor rusă⁵⁴, sîrbă⁵⁵ și bulgară⁵⁶.

Ca și obținerea autocefaliei, inițiativa transformării din Mitropolie în Patriarhie a pornit tot de la Sinodul Bisericii Ortodoxe Române, ca un act de autopromovare sau, mai exact, ca un act de conștiință.

Propunerea s-a făcut la ședința Sfîntului Sinod din 4 februarie 1925 și a fost primită cu entuziasm de toată lumea. Ea a fost motivată de situația istorică a României ca stat unitar, suveran și independent, cu nimic mai prejos sau altfel decît a statelor suverane dimprejur, dar și de canoane, ca, spre exemplu, canonul 34 al Sfinților Apostoli care zice: «Fiecare popor să cunoască pe cel dintîi stătător în Biserică, drept cap

51. *Ibidem*, p. 342—343.

52. *Ibidem*, Tomosul de la p. 344—350. Toate documentele Patriarhiei sînt publicate în grecește și românește.

53. Scrisoarea de mulțumire pentru Tomosul recunoașterii autocefaliei, ca și scrisorile prin care Mitropolitul Calinic înștiința toate Bisericile despre autocefalia românească, sînt publicate în «Biserica Ortodoxă Română», IX, (1885), nr. 8, p. 552—557.

54. Patriarhul Constantin al Constantinopolului, cu prilejul unei călătorii în Rusia, ridică pe mitropolitul Iov al Moscovei la rangul de patriarh, în secolul al XVI-lea.

55. Țarul Dușan, nepotul voievodului ardelean Borza, ridică la rangul de Patriarh al Sîrbilor pe mitropolitul Ipecului, Ioanichie, în secolul al XIV-lea.

56. Cneazul Simion s-a autoproclamat țar și drept urmare a ridicat și pe mitropolitul bulgar la rangul de patriarh, în secolul al X-lea.

al ei». Hotărîrea Sfîntului Sinod a trecut prin Senat (12 februarie 1925) și prin Parlament (17 februarie 1925) iar la 23 februarie — 1925 se emite și se publică «Legea pentru ridicarea Scaunului Arhiepiscopal și metropolitan al Ungro-Vlahiei, ca Primat al României, la rangul de Scaun Patriarhal».

Entuziasmul a fost mare, iar ideea a trecut prin toate corpurile legiuitoare, bisericești și civile, în mai puțin de o lună.

La 12 martie 1925 Sfîntul Sinod trimite tuturor Bisericilor Ortodoxe surori o Scrisoare irenică, prin care se anunță ridicarea la rangul de Patriarhie. Este o scrisoare lungă, bine documentată, în care se vorbește de întemeierea Mitropoliilor, de Exarhatul asupra plaiurilor (în vechile traduceri românești se zice și «al laturilor», avînd în vedere desigur Transilvania), de unirea Principatelor (1859), de atribuirea titlului de «Primat» mitropolitului de la București de către Sfîntul Sinod (în 1872), de cîștigarea independenței față de turci (1877—1878), de autocefalie (1885), de daniile făcute Orientului cucerit de către turci, de rolul Țărilor Românești în păstrarea dreptei credințe (Sinodul ținut la Iași, 1642), precum și de faptul că în general titlurile ierarhilor au urmat situația politică a metropolelor și a statelor, cum s-a întîmplat de pildă chiar cu Constantinopolul care își datorează situația faptului că orașul a devenit în secolul al IV-lea capitala Imperiului roman de răsărit.

Scrisoarea e trimisă și Patriarhiei Ecumenice, și e semnată «Miron, Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungro-Vlahiei și Patriarh al Biserici Ortodoxe Române».

Actele de recunoaștere n-au întîrziat să sosească la București din toate părțile. Cel dintîi a venit, așa cum și trebuia, de la Constantinopol. Tomosul patriarhal a fost adus la București de o delegație a Patriarhiei Ecumenice, alcătuită din: Ioachim, mitropolitul Calcedonului, Ghermanos, Mitropolitul Sardeonului și Spiru Constantinidis, Mare dragoman al Patriarhiei. Delegația a sosit la București miercuri 23 septembrie 1925, urmînd ca Tomosul să fie înmînat la 27 septembrie, ceea ce s-a și făcut, în cadrul unei slujbe solemne în catedrala metropolitană care devenea din acea zi catedrală patriarhală.

Tomosul, purtînd data de 30 iulie 1925, este semnat de patriarhul ecumenic Vasile. El felicită Biserica Ortodoxă Română pentru hotărîrea luată, socotind hotărîrea «îndreptățită», «necesară și utilă». Printr-o scrisoare din 1 octombrie 1925 același patriarh Vasile, scrie patriarhului Miron că a trimis tuturor Bisericilor Ortodoxe o scrisoare enciclică prin care le anunță despre ridicarea la rangul de Patriarhie a Bisericii Ortodoxe Române. Îndată după aceea vin scrisori de felicitare de la Patriarhul Damianos al Ierusalimului, Grigore al Antiohiei și al întregului Orient, de la Mitropolitul Teofan al Tripolei (între timp murise Patriarhul

Fotie al Alexandriei), de la patriarhul Dimitrie al Sîrbilor, de la Arhiepiscopul Kiril al Ciprului, de la Arhiepiscopul Hrisostom al Atenei, de la Mitropolitul Maxim de Filipopol, Locțiitor de Președinte al Sfântului Sinod al Bisericii Bulgare, de la Dionisie, Mitropolitul Varșoviei, Volniei și al întregii Polonii, și de la mulți alți șefi de Biserici creștine (ex. de la Arhiepiscopul de Canterbury Randal, de la episcopul Vechi Catholic din Elveția, Küry etc.).

Ceremonia investiturii mitropolitului Primat Miron ca Patriarh al României, a avut loc la 1 noiembrie 1925. Au luat parte multe delegații străine. Patriarhia ecumenică a fost reprezentată de Mitropoliții Ioachim al Calcedonului, Fotie al Derconului, Ghermanos al Sardeonului, de Marele dragoman Spiridon Constantinidis și de diaconul Ghermanos.

Cu prilejul prezenței atîtor delegații ale Bisericilor surori la investitura de la București, în ziua de 3 noiembrie 1925, în cadrul unei ședințe solemne a Sfântului Sinod la care au fost invitați toți delegații, s-au discutat o seamă de probleme de interes general bisericesc, urmînd ca ele să capete putere de hotărîri după ce vor fi fost aprobate de către toate Sfintele Sinoade naționale locale.

Deoarece problemele de pe ordinea de zi a acestei consfături au fost pe cît de interesante la vremea lor, tot pe atît și de nerezolvate și transmise de la un an la altul pînă în vremea noastră, le vom însemna mai jos, așa cum sînt înscrise în procesul verbal din 3 noiembrie 1925 :

I. «Constatăm necesitatea și dorința unanimă ca Biserica Sfîntă Ortodoxă de pretutindenea să se întrunească într-o adunare sau Sinod Panortodox.

II. Cu toții sîntem de acord ca această adunare să se facă în urma unei pregătiri prealabile.

În vederea acestui lucru :

a) Sfînta Patriarhie de Constantinopol — ecumenică — să fie autorizată ca pe calea pe care o va găsi de bună să provoace toate Sfintele Biserici Ortodoxe Naționale, ca să studieze chestiunile ce vor face obiectul discuțiilor viitorului Sinod Panortodox ;

b) Programul chestiunilor de discutat va fi supus de fiecare Biserică Națională în parte în studiul unui comitet de specialiști ;

c) Studiile specialiștilor vor trebui să meargă la Sinodul național respectiv care își va da hotărîrea Sa ;

d) După ce aceste studii vor fi aprobate de către Sfintele Sinoade naționale respective, să fie înaintate Sfintei Patriarhii Ecumenice.

e) Sfînta Patriarhie va supune spre sintetizare și armonizare toate aceste studii ale Bisericilor Naționale unei Comisii alcătuită din delegații trimiși de către fiecare Biserică Ortodoxă ;

f) Odată aceste studii terminate, Sfînta Patriarhie Ecumenică e rugată să procedeze la adunarea Sinodului Panortodox în timpul și la locul ce va afla oportun.

III. Sfintele Biserici Ortodoxe Naționale sînt rugate să accelereze studierea chestiunilor pe care Sfînta Patriarhie deja le-a trimis, ches-

tiuni ce vor face obiectul discuțiilor viitorului Sinod Ortodox, în cel mai scurt timp posibil: Un an cel mult»⁵⁷.

Erau optimiști înaintași noștri! «Anul» n-a fost «cel mult unul» ci pînă acum anii s-au făcut jumătate de secol și sînt semne că se vor mai adăuga încă mulți alții. Toate celelalte probleme și recomandări din procesul verbal al anului 1925 seamănă cu ultimele procese-verbale din 1973—1974 ale Secretariatului de la Chambésy însărcinat cu pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod al Bisericilor Ortodoxe, același despre care se vorbea în 1925!

Recunoașterea Patriarhiei Române a fost un act de frățietate, de încredere și de dragoste din partea Patriarhiei Ecumenice și a contribuit la dezvoltarea bunelor relații dintre cele două Biserici, și la mai buna organizare a vieții bisericești de la noi din țară, pe care am putut-o face noi înșine, potrivit cu nevoile și cu capacitatea noastră.

Anul acesta vom serba 50 de ani de la hotărîrea Bisericii noastre de a se proclama Patriarhie ca și de la recunoașterea acestui fapt de către Patriarhia ecumenică și de către toate celelalte Biserici Ortodoxe surori.

4. *Patriarhul Miron face o vizită la Constantinopol* la 23 mai 1927, propunîndu-și să mulțumească și prin viu grai Patriarhului Ecumenic pentru acordarea rangului de Patriarhie Bisericii Ortodoxe Române. El își propune să meargă și mai departe, spre a mulțumi și Arhiepiscopului Atenei și Patriarhilor de la Alexandria și Ierusalim.

«În special datorî sîntem să exprimăm cele dintîi sentimente de recunoștință frățească Sanctității Sale Patriarhului Ecumenic al Constantinopolului și Marei Biserici Constantinopolitane, fără de al cărei canonic consimțămînt Patriarhia canonică în Biserica noastră nu se putea înfăptui»⁵⁸.

La Constantinopol era Patriarh tot Vasile, cel care semnase și trimisese la București Tomosul recunoașterii. Vizita are loc și se bucură de o primire foarte bună.

În cadrul discuțiilor, Patriarhul Miron, propune instituirea unui «Consiliu de reprezentanți» ai tuturor Bisericilor, la Constantinopol, pentru a realiza o unitate panortodoxă în problemele cu care încă de atunci Ortodoxia începuse să fie confruntată și mai ales pentru întărirea poziției Patriarhiei Ecumenice. El spusese în ședința Sfîntului Sinod de la București: «Dacă aceasta se făcea de mult, Patriarhia n-ar fi amenințată de a deveni un simplu episcopat în Turcia»⁵⁹. Dar se pare că

57. Toate procesele-verbale, scrisorile, tomos-urile, cuvîntările referitoare la acordarea rangului de Patriarhie sînt strînse la un loc de fostul mitropolit Tit Sîmedrea în volumul *Patriarhia Românească, acte și documente*, București, 1926, 226 p.

58. Din scrisoarea patriarhului Miron către Ministerul Afacerilor Externe al României (28 aprilie 1927) prin care își anunță intenția de a vizita pe Patriarhii Orientului. Schimbul de corespondență în această privință, în *Dosarul 232/1927*, fila 21 ș. u. Arhiva Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

59. Referatul Înalt Prea Sfințitului Patriarh cu privire la călătoria întreprinsă în Orientul creștin între 22 mai 12 iunie 1927 în *Dosarul* citat mai sus, fila 40.

propunerea nu a găsit totuși ecou, deși n-a fost respinsă formal. Probabil Patriarhia bănuia într-un astfel de «Consiliu» un instrument de limitare a privilegiilor și autorității sale. Intenția Patriarhului Miron nu fusese însă aceasta și Constantinopolitanii au înțeles acest lucru, dar probabil nu aveau siguranța că toate Bisericile ortodoxe care ar fi trebuit să alcătuiască acel Consiliu, ar fi putut da aceleași garanții ca și Patriarhia Română.

La întoarcere, patriarhul Miron a declarat: «Observ că vizita și prezența mea a mângâiat și a încurajat foarte mult pe toți membrii Patriarhiei și ai Bisericii de acolo, convingându-se că Biserica Ortodoxă Română dorește a-i ridica prestigiul»⁶⁰.

Tot în cadrul discuțiilor, Patriarhul Miron a abordat, probabil fiind mandatat de către Biserica bulgară, și problema schismei bulgare. De asemenea a propus organizarea unei conferințe interortodoxe. În raportul său către Sfântul Sinod, la întoarcere, spune: «Am bucuria să vă împărtășesc excelențele bune dispozițiuni, pe care S. S. Patriarhul ecumenic le-a manifestat față de toate problemele discutate»⁶¹.

În afară de Constantinopol, delegația condusă de patriarhul Miron a vizitat și Școala teologică de la Halki⁶².

5. După doi ani de la călătoria patriarhului Miron, la 8 iulie 1829 este trimis la Constantinopol episcopul (mai târziu mitropolit) Tit Tîrgovișteanu. El are însărcinarea să poarte discuții în legătură cu următoarele cinci teme: 1. — consensul cu privire la sărbătorirea Sfintelor Paști în 1930; 2. — convocarea unei conferințe panortodoxe; 3. — ridicarea schismei bulgare; 4. — aplanarea diferendului dintre Patriarhia Constantinopolului și Biserica Albaniei și 5. — disciplinarea călugărilor din Sfântul Munte Athos.

Biserica bulgară ceruse încă din 1925 mediația patriarhului Miron și acesta — după cum ne informează raportul episcopului Tit, intervenise deja de două ori la Patriarhia ecumenică. Episcopul Tit obține promisiuni importante în această problemă. El mai aranjează cu prilejul vizitei și un schimb de studenți.

60. *Ibidem.* 61. *Ibidem.*

62. Intrucît cu trei ani înainte Patriarhul Damianos al Ierusalimului vizitase Biserica Ortodoxă Română, de la Constantinopol delegația română a mers în Grecia și apoi la Ierusalim. După ce s-a întors acasă, patriarhul Miron a scris o scrisoare de mulțumire Patriarhului Ierusalimului rugîndu-l să dea posibilitatea Bisericii române de a-și construi un cămin național în apropierea Sfîntului Mormînt, idee care mai târziu se va concretiza în actualul cămin cu biserică din strada Shivtei Israel.

Un incident cu prilejul vizitei la Ierusalim a delegației Bisericii Ortodoxe Române, ne va introduce în relațiile cu romano-catolicii din aceea vreme. Latinii din Ierusalim au trimis autorităților britanice care guvernau pe atunci Palestina o scrisoare de protest împotriva Patriarhului Damianos, care ar fi încălcat statutul de statu quo al Locurilor Sfinte, prin felul cum a organizat vizita Patriarhului Miron și a delegației care l-a însoțit la Ierusalim și în alte orașe istorice. Consulatul din Ierusalim notează motivele protestului într-o scrisoare (cu nr. 1185/1927) către Legația română din Constantinopol spre a fi transmisă în Țară:

Episcopul Tit constată «la Patriarhia ecumenică un spirit nou și capabil de a înțelege toate problemele mari care se pun în ortodoxie, fără deosebire de nație». El descoperă totodată o atitudine «foarte curtenitoare» față de Biserica noastră în general și față de patriarhul ei în special.

Episcopul Tit își încheie raportul cu afirmația că «autoritatea morală în ortodoxie a Patriarhului ecumenic nu e contestată azi de nici o Biserică soră»⁶³.

În 1929 moare patriarhul ecumenic Vasile al III-lea, în vîrstă de 87 de ani. La București era apocrisiarh al Patriarhiei ecumenice Thimotei Evanghelinidis. La 8 octombrie 1929 el înștiințează pe Patriarhul Miron că a fost ales un nou Patriarh în persoana mitropolitului de Dercon Fotios⁶⁴. Patriarhul Miron trimite noului patriarh ecumenic o scrisoare de felicitare în care amintește și de faptul că acesta vizitase România pe cînd era mitropolit de Dercon. Patriarhul Miron își exprimă speranța că noul Ecumenic va rezolva problemele care stau de mult pe agenda Patriarhiei, asigurîndu-l totodată de «consensul și colaborarea» Bisericii Ortodoxe Române⁶⁵.

De altfel și patriarhul Fotios îl asigurase pe Patriarhul Miron printr-o scrisoare că va avea grijă «ca raporturile și colaborarea frățească să fie cît mai strînse și pronunțate» între Patriarhia ecumenică și Bise-

a) Se protesta împotriva faptului că ierarhi greci ortodocși l-au primit în biserica Sf. Mormînt pe Patriarhul Miron, îmbrăcat în odăjdii ;

b) Se protesta împotriva faptului că Patriarhul Miron a intrat solemn în Betleem, însoțit de guvernator și de primarul orașului, acest privilegiu avîndu-l numai Patriarhul Ierusalimului ;

c) Se protesta în sfîrșit împotriva faptului că Patriarhul Miron a slujit în biserica Sf. Mormînt în limba română, în timp ce acolo e permisă numai limba greacă. La acest protest a răspuns verbal Patriarhul Damianos — informează Consulul României de la Ierusalim — arătînd că toate trei motivele sînt inventate, pentru că și romano-catolicii fac la fel cînd le vin musafiri ierarhi sau cardinali. După ce a primit acest Raport prin Ministerul de externe, Patriarhul Miron a răspuns printr-o scrisoare (nr. 267) la 20 august 1927 arătînd printre altele că «obiecțiunile sînt puerile» și că «aceste întîmplări ilustrează suficient strîmta mentalitate a conducătorilor Bisericii catolice și primejdia pentru liniștea oricărei țări în care ajung la oarecare drepturi.

Cităm în continuare din aceeași scrisoare :

«Deosebit, ne exprimăm părerea și Vă rugăm să binevoiți a face să ajungă la Vatican, că astfel de atitudini din partea reprezentanților Bisericii catolice nu sînt de natură să ne inspire încredere în bunele raporturi ce năzuiesc să stabilească în Țara noastră și prejudiciază enorm însăși interesele Bisericii catolice din România. Provocarea aceasta se produce tocmai în momentul cînd Biserica catolică e pe cale să încheie concordat cu Statul nostru. Dacă la timpul oportun credincioșii noștri vor lua o atitudine protrivnică față de concordat, actul reprezentanților catolici de la Ierusalim constituie o probă suficientă că atitudinea credincioșilor noștri va fi justă și intemeată». Cf. *Dosarul nr. 232* din Arhiva Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, București, filele 25, 27, 28, 31, 32.

63. Referat privitor la Misiunea P. S. Arhieru Tit S. Tîrgovișteanul de la Patriarhia — Constantinopole, 1929, în *Dosarul 267*, 1929, Arhiva Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, filele 57—64.

64. Scrisoarea în *Dosarul nr. 267/1929*, Arhiva Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, fila 216.

65. Sesizarea cu nr. 999/1929, 26 nov. în același Dosar fila 152.

rica Ortodoxă Română ⁶⁶. La acea vreme, la Constantinopol erau 18 mitropoliți și 6 episcopi ⁶⁷.

6. *In anul 1936* Patriarhul Veniamin al Constantinopolului îl numește pe preotul Constantin Moraitachis apocrisiarh oficial al Patriarhului ecumenic pe lângă Patriarhul și Patriarhia Română ⁶⁸. În același an Patriarhia română este vizitată de mitropoliții Ghermanos al Sardeonului și Dorotei al Laodicèei. Atît Patriarhul ecumenic, cît și cei doi oaspeți, scriu scrisori de mulțumire patriarhului Miron, iar acesta pune pe ele rezoluția «Vr'o dată vor trebui astea publicate» ⁶⁹, ceea ce arată importanța pe care o acordă patriarhul român acestor contacte.

7. *In anul 1955* cînd, la inițiativa Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, s-a purces la canonizarea unor sfinți români, Patriarhia ecumenică a fost reprezentată de Mitropolitul Atenagora al Tiatirelor și de mitropolitul Iacovos al celor două Americi.

8. *In anul 1967* cînd s-au serbat 450 de ani de la sfințirea bisericii Mînăstirii Curtea de Argeș, Patriarhia ecumenică a ținut din nou să fie prezentă prin Mitropolitul Hrisostom Tstiter al Austriei.

9. *Patriarhul ecumenic Athenagora I vizitează Biserica Ortodoxă Română în octombrie 1967*. Din delegație au mai facut parte mitropoliții Meliton al Calcedonului, Chiril al Haldeei, Hrisostom al Neocezareei, Maxim, al Sardelor, arhidiaconul Evanghelos, diaconul Ghermanos, Dl. Arhon Mare, Protonotar Prof. Emmanuel Fotiadis, precum și doi cavafi membri în suita personală a patriarhului Atenagora.

Cu acest prilej, delegația constantinopolitană a vizitat mai multe mînăstiri și așezăminte bisericesti din țară și a luat parte la discuțiile oficiale propuse de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. Jurnalul întregii călătorii și al discuțiilor a fost publicat la vreme în revista «Biserica Ortodoxă Română» ⁷⁰.

Vom menționa aici doar cîteva din aprecierile patriarhului Atenagora despre Biserica Ortodoxă Română și despre poporul român :

«Noi toți — a spus patriarhul — simțim puternic legătura noastră strînsă cu poporul român. În ceea ce mă privește pe mine, eu personal, am legăturile mele deosebite cu poporul român» ⁷¹. Patriarhul n-a explicat ce a vrut să însemneze cuvîntul «deosebite», dar fără îndoială s-a referit la faptul că mama sa era macedo-româncă și în copilărie vorbise cu ea românește. În cuvîntarea pe care a ținut-o la Mînăstirea Ghighiu, patriarhul Atenagora a spus : «Noi avem multă viață comună. Azi, la mînăstirile și așezămintele pe care le-am vizitat, ni s-a vorbit de înaintașii noștri care au venit și au rămas aici, unii dintre ei dîndu-și ob-

66. Scrisoarea poartă numărul 1648/23 oct. 1929, în același Dosar fila 152.

67. Cf. Scrisoarea Consulului român din Constantinopol nr. 17519/5 oct. 1929 către Ministerul de Externe al României. Același Dosar, fila 142.

68. Scrisoarea nr. 345/10 februarie 1936. Dosar 412, aceeași arhivă fila 333.

69. Dosar 412, filele 336/338.

70. An. LXXXV, 1967, nr. 9—10 p. 848—914.

71. *Loc. cit.*, p. 867.

ștescul sfârșit pe pământul acestei Țări. Dar în afară de ierarhi, mii și mii de credincioși din partea de sud au venit și s-au așezat aici, rămânând pînă la sfârșitul vieții lor. Multe rude de ale mele au venit și se odihnesc aici și rog pe bunul Dumnezeu să odihnească în pace pe toți părinții și frații adormiți pe pământul ospitalier al României»⁷².

Despre Biserica Ortodoxă Română «sub conducerea înțeleaptă a Prea Fericitului Patriarh Justinian și a membrilor Sfîntului Sinod», Patriarhul Athenagora are cuvinte de laudă și apreciere. El considera că Biserica Ortodoxă Română este «un model de organizare și viață duhovnicească». «Ea a păstrat toată moștenirea strălucită a trecutului»... și este în pas cu noul contemporan. După ce vorbește cu admirație despre București și despre orașele prin care a mai trecut, spune că o impresie deosebită i-au făcut satele românești. Devenit pe loc poet, patriarhul spune: «Iată ce spun eu săteanului: pîinea pe care o mănînc, tu mi-o dai; produsele pe care le consum eu, tu mi le dai; sudoarea care picură pe pămînt cînd muncești, este întocmai ca o aghiazmă de la biserică. Ogoarele tale, grădinile tale și mai ales casele tale, ce frumoase sînt!»

Amintindu-și de șederea în Statele Unite ca mitropolit, spune că a cunoscut acolo mulți români. «Ei aveau tot ce le trebuie, dar din ochii lor curgeau lacrimi că sînt departe de Țara lor»⁷³.

Apreciind dezvoltarea României, patriarhul Athenagora sintetizează totul în cuvintele «siguranță» și «liniște»⁷⁴, iar la Tîrgoviște, după ce văzuse multe locuri românești și mulți români, a scris pe Evanghelia catedralei: «Trecem de la o minune la alta, cu adînc respect și admirație»⁷⁵.

La sfârșitul vizitei a avut loc la București, în sala sinodală, o ședință solemnă la care s-au purtat discuții și s-au făcut declarații foarte importante în legătură cu unele probleme de pe agenda relațiilor interortodoxe și intercreștine.

Prea Fericitul Patriarh Justinian a făcut o largă expunere asupra relațiilor cu romano-catolicii, arătînd principiile care trebuie să stea la baza acestor relații. Prea Fericirea Sa a făcut o analiză exhaustivă a Constituției «De Ecclesia», a Enciclicii «Ecclesiam Suam», a Decretului «De oecumenismo» și a Constituției «Despre Bisericile Orientale». După ce a arătat că toate aceste documente papale tratează problema dialogului de pe poziții inacceptabile pentru Ortodoxie, Prea Fericirea Sa a spus că retragerea acestor documente trebuie să fie condiția prealabilă a începerii dialogului teologic, cu romano-catolicii.

Romano-catolicii, a arătat Prea Fericirea Sa, vorbesc în aceste documente despre unitatea Bisericilor ca și înainte de Sinodul Vatican II,

72. *Ibidem*, p. 879.73. *Ibidem*, p. 872.74. *Ibidem*, p. 874.75. *Ibidem*, p. 869.

cerînd adică «întoarcerea» ortodocșilor la catolicism. După dînșii, singura Biserică ce dă mîntuirea este numai Biserica romano-catolică. Aceste pretenții vor fi întotdeauna inacceptabile pentru ortodocși.

În plus, a spus Prea Fericirea Sa, romano-catolicii trebuie să renunțe la uniație ca formulă a refacerii unității între cele două Biserici, ca și la intenția de a reface uniația acolo unde ea s-a destrămat.

Dialogul cînd va începe, trebuie să se poarte pe picior de egalitate. Episcopii, ori unde ar fi, sînt egali între ei, deci Roma va trebui să renunțe la pretențiile de hegemonie papală, și să transforme sinodul romano-catolic creat după Sinodul Vatican II, dintr-un organ consultativ într-un organ deliberativ.

Cît despre ortodocși, ei trebuie să acționeze întotdeauna și în toate împrejurările, în deplin acord și în înțelegere panortodoxă. Prea Fericirea Sa a arătat în continuare că orice «drum singular» al vreunei Biserici ortodoxe, și orice «atitudine singulară», ar fi nesănătoasă și ar fi folosită de romano-catolici în detrimentul ortodoxiei.

Prea Fericirea Sa Patriarhul Justinian a arătat că singurul dialog posibil în momentul de față cu romano-catolicii, este numai acela al colaborării pe teren practic, un dialog al slujirii»⁷⁶.

Expunerea aceasta a devenit, din acel moment, orientativă pentru toți teologii noștri, ca și pentru alte Biserici care erau gata să se lanseze «pe drumuri singulare». Ea a delimitat cu precizie dialogul iubirii, de dialogul teologic și de dialogul pe terenul creștinismului practic.

Patriarhul Atenagora, după ce a ascultat expunerea, a felicitat pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și pe membrii Sfîntului Sinod român și a declarat: «Și noi tot așa punem problema»⁷⁷. I. P. S. Mitropolit Meliton al Calcedonului a rezumat apoi poziția Patriarhiei Ecu-menice în cele ce urmează: «Am făcut să se știe limpede că (Vaticanul) trebuie să înceteze orice prozelitism; în al doilea rînd să existe un respect desăvîrșit al jurisdicțiilor; iar în al treilea rînd, să înceapă din partea Bisericii romano-catolice o reconsiderare atentă a problemei uniației»⁷⁸.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a arătat apoi cum trebuie înțeleasă de către ortodocși noua hotărîre romano-catolică în problema căsătoriilor mixte, și s-a căzut de acord că această hotărîre nu poate satisface pe ortodocși. S-a mai discutat poziția Bisericilor Ortodoxe cu privire la Locurile Sfinte și poziția Bisericii Ortodoxe Române la Muntele Atos.

Convorbirile au fost cordiale și s-au purtat în spirit de frăție și bună înțelegere. S-au încheiat cu un Comunicat comun.

76. Reportajul asupra vizitei Patriarhului Atenagora în România în revista «Biserica Ortodoxă Română», LXXXV, 1967, nr. 9—10, Expunerea P. F. Părinte Patriarh Justinian, p. 886—895.

77. *Ibidem*, p. 895.

78. *Ibidem*.

Convorbirile de la București, și în primul rînd expunerea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, și-au dat roadele mai devreme decît s-ar fi putut aștepta. Delegația constantinopolitană era în drum spre Roma unde, programul vizitei prevedea o liturghie comună în biserica Sf. Petru, la care Papa Paul al VI-lea și Patriarhul Athenagora I urmau să se împărtășească din același potir și să pună capăt, astfel, schismei. Acest lucru, artificial atîta vreme cît baza doctrinară în cîteva puncte esențiale rămînea diferită, ar fi dat naștere la reacții puternice în sînul Bisericilor ortodoxe.

Romano-catolicii au crezut că vor putea profita de așa-numitul «dialog al dragostei» promovat de Patriarhul Athenagora și vor netezi prin intercomuniune drumul atragerii ortodocșilor la unitatea romano-catolică. Intercomuniunea acceptată de ortodocși cu un papă ferm în pretenția lui de jurisdicție universală, ferm în infailibilitate și ferm în păstrarea tuturor dogmelor proclamate după 1054, ar fi însemnat recunoașterea de către ortodocși a tuturor acestor pretenții și dogme.

Se pare că patriarhul Athenagora n-a avut în vedere de la început toate consecințele acestui act despre care fusese avertizat — programul îi fusese comunicat — și a acceptat să meargă la Roma în condițiile fixate de Vatican. Trecerea din București, Sofia și Belgrad, în drumul spre Roma, a avut darul să schimbe radical hotărîrile sale. Fără îndoială, expunerea clară, hotărîtă și categorică a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care a făcut chiar o aluzie vădită la «drumul singular» al Constantinopolului, a contribuit decisiv la reorientarea Patriarhului Athenagora. Ajuns la Roma, n-a mai oficiat liturghia pentru care totul era pregătit. De altfel chiar de la București declarațiile sale ca și ale Mitropolitului Meliton au indicat pe moment schimbarea pozițiilor și aranjamentelor anticipate de protocolul vizitei la Roma.

În ziua de 26 octombrie 1967, în biserica Sfîntul Petru s-au rostit doar cîteva rugăciuni, iar presa romano-catolică, supărată, a numit ceremonia «o falsă liturghie». Patriarhul Athenagora i-a decepționat profund pe romano-catolici cînd a declarat că «intercomuniunea trebuie precedată de mărturisirea în comun a aceleiași credințe».

E lesne de înțeles deci, de ce declarațiile noului patriarh al Constantinopolului Demetrios I făcute în fața unei delegații romano-catolice conduse de cardinalul Willebrands (Constantinopol 1973) au fost imediat salutate de Prea Fericitul Patriarh Justinian și, în numele său, de delegația care a vizitat Fanarul în iulie 1974 ⁷⁹.

10. *Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian în vizită la Patriarhia Ecumenică.* Între 2—6 mai 1968, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a vizitat Patriarhia Ecumenică în fruntea unei delegații alcătuită

79. Darea de seamă asupra vizitei Patriarhului Atenagora I la Roma în «Biserica Ortodoxă Română», 1967, nr. 11—12, p. 1154—1161.

din : I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, P. S. Episcop Iosif al Râmnicului și Argeșului, P. S. Episcop Visarion Ploieșteanul, pe atunci vicar patriarhal (acum episcop al Aradului) și P. C. Arhidiacon Evghenie Dascălu.

Vizita aceasta a relevat încă o dată bunele relații dintre cele două Biserici surori, s-au evocat legăturile bune din trecut și vizita din 1967 a Patriarhului Athenagora la București. Patriarhul Athenagora l-a calificat pe Prea Fericitul Patriarh Justinian drept «o personalitate religioasă excepțională».

Delegația Bisericii Ortodoxe Române a vizitat Școala teologică de la Halki, unde Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a ținut studenților o foarte substanțială cuvântare. Patriarhul Athenagora, într-una din cuvântări a spus : «Atît de sfinte, atît de vechi și în același timp atît de felurite și de puternice sînt legăturile care au legat această Biserică de la noi, a Constantinopolului, cu binecuvîntata Biserică din România ! Legături de credință și de mărturisire comună în slujirea neîntreruptă din fața altarului, legături de Maică față de fiică, la început, și apoi de soră față de soră, legături de dragoste, de cinstire și de slujire reciprocă întru susținerea greutăților uneia de către cealaltă, în vremuri de fericire și în vremuri de încercare și de tristețe, totdeauna și în prezent»⁸⁰.

Discuțiile de la Constantinopol au avut drept obiect în special pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod Ortodox.

11. *În vara anului 1973.* Biserica noastră a fost vizitată de I. P. S. Mitropolit Damaskinos de Tranupolis, care a avut convorbiri cu comisii de teologi ortodocși români asupra aceleiași teme evocate mai sus : pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod Ortodox. Convorbirile s-au purtat la București și la Iași, cu binecuvîntarea și îndrumarea Prea Fericitului Patriarh Justinian. La București a luat parte la convorbiri și P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, iar la Iași I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei. I. P. S. Mitropolit Damaskinos este Secretarul Comisiei pregătitoare a Sfîntului și Marelui Sinod ortodox, secretariat care funcționează la Chambésy, în Elveția, la Centrul Patriarhiei Ecumenice.

12. *De mai multe ori în ultimii ani,* ultima dată în 1974, Biserica noastră a fost vizitată și de I. P. S. Mitropolit Emilianos de Calabria, Reprezentantul Patriarhiei Ecumenice în Consiliul Ecumenic al Bisericilor de la Geneva.

*

Acestea sînt, în linii foarte generale, antecedentele relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Patriarhia ecumenică, cărora în iulie 1974 li s-a adăugat o nouă vizită oficială la Constantinopol.

80. Vizita Prea Fericitului Patriarh Justinian la Patriarhia Ecumenică din Constantinopol, în «Biserica Ortodoxă Română» LXXXVI, 1968, nr. 3—5, p. 262—301. Citatul de mai sus la p. 282.

**PROGRAMUL VIZITEI DELEGAȚIEI BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
8 — 15 iulie 1974**

Delegația Bisericii Ortodoxe Române, alcătuită cu vrerea și cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, din : *I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei ; I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei ; P. S. Episcop Antonie Plămădeală Ploieșteanul, vicar patriarhal și P. C. Pr. Vasile Costin*, vicarul administrativ al Episcopiei Oradiei, a sosit la Istanbul în ziua de 8 iulie 1974, orele 13,05 cu avionul, — după un drum de un ceas, interval în care abia am avut timp să ne gândim la vremurile trecute în care un astfel de drum dura adesea trei săptămîni și mai bine. Pe aeroportul Yeşil-Köy, — vechiul San Stefano unde s-a încheiat pacea de la 1878 care a recunoscut independența României — au ieșit în întâmpinare : *I. P. S. Mitropolit Meliton al Calcedonului, I. P. S. Mitropolit Evanghelos de Perga ; I. P. S. Mitropolit Vartolomeu de Filadelfia, Secretarul Cabinetului Sanctității Sale Patriarhul Dimitrios I ; Dl. Prof. Em. Fotiadis*, marele protonotar al Patriarhiei ecumenice, *Arhidiaconul Theoclitos*, secretarul Sfîntului Sinod ș. a. Au fost de asemenea prezenți *Dl. Sava Marin*, Consul general și *Dl. N. Piroșca*, Consul, de la Misiunea Română din Istanbul.

De la primul contact, membrii delegației noastre au fost rugați să se considere oaspeții Patriarhiei Ecumenice. Presa grecească din Istanbul a relatat pe larg și cu simpatie modul cum a fost primită delegația, tot așa cum va relata în zilele următoare vizitele pe care le-a făcut, și convorbirile avute (ziarul «Apoghevmatini»).

Am fost găzduiți la «Hotelul Hilton», unde, la dejun, ne-au însoțit toți cei care ne-au întâmpinat la aeroport. Cu acest prilej s-a alcătuit și programul vizitei, asupra căruia am căzut repede de acord. La cină, tot la Hilton, alți mitropoliți și episcopi ai Patriarhiei Ecumenice au venit să ia masa cu noi, cu care prilej s-au purtat discuții neoficiale dar importante, prin aceea că s-au schimbat largi informații reciproce cu privire la viața actuală a celor două Biserici, informații care aveau să ajute la formarea unor imagini cît mai veridice, a ceea ce reprezintă fiecare din cele două Biserici în lumea ortodoxă și în lumea creștină contemporană în general.

Marti, 9 iulie, la orele 10,45, delegația a fost condusă la Catedrala Patriarhală. Nicolae Iorga arată că Patriarhia s-a mutat în această reședință din Fanar la 1600, în locul unor călugărițe. Reparațiile au durat pînă în 1603, probabil pe cheltuiala lui Ieremia Movilă⁸¹. Înainte de aceasta, Patriarhia peregrinase pe la biserica «Pammakaristos», la capela de la «Vlah-Serai» și la «Sfîntul Dimitrie» din Xiloporta⁸².

81. *Bizanț după Bizanț...*, p. 129.

82. *Ibidem*, p. 140.

Emoții pentru călătorul român! Fanar, fanarioți, nume cu rezonanțe adânci în sufletele noastre, încă de pe vremea când ne întâlneam cu trecutul la orele de istorie din școala primară.

După ce treci peste Cornul de Aur, pe podul Galata, o iei la dreapta și intri dintr-odată în Fanar. Călătorul român își temperează acum emoțiile, tot atât de brusc precum e și intrarea în Fanar. Există cel puțin două Istanbuluri: orașul modern și Fanarul, cartierul vechi, fără stil, cu străzi înguste, șerpuitoare, pietruite anapoda. Fanarul nu este nici măcar pitoresc. Pe asemenea drumuri am mers mai târziu și spre biserica Vlaherne și spre Moni tis Choras.

Fanarioții erau de fapt resturile Bizanțului, creștini ortodocși, și, într-un fel, cum spune tot Iorga⁸³, singurii care împreună cu Patriarhul, mai continuau tradiția bizantină în imperiul pierdut. Vor fi făcut aceasta dintr-o adâncă și ascunsă conștiință bizantină? Noi, vedem în ei mai ales pe cumpărătorii scaunelor noastre domnești, pe care le negustoreau la Istanbul, dar erau fără îndoială și agenți ai supraviețuirii Bizanțului, cu voie sau fără voie. Dar nu prin ei «simțim noi Bizanțul, al nostru»⁸⁴, deși erau în genere cultivați și inteligenți⁸⁵. Cartierul lor, cel mai frumos altă dată din tot Constantinopolul — era cartierul palatelor și chiar al împăratului, Pulheria sora lui Teodosie al II-lea clădind acolo biserica Vlahernelor — e astăzi cu totul schimbat.

Urmașii fanarioților vestiți de odinioară sînt azi mai numeroși în Europa, decît în cetatea lor de baștină, din care au căutat doar prilejul bun ca s-o părăsească.

Ajungem la Patriarhia ecumenică. Iorga spune că vechea reședință a patriarhului a fost prefăcută, după căderea orașului, în monetărie națională⁸⁶. Intrarea actualei reședințe are trei uși. Ușa din fund, e închisă de 153 de ani⁸⁷.

Pe trepte ne așteaptă Marele eclesiarh purtînd o lungă ripidă metalică, potrivit unui vechi protocol bizantin. Cîțiva mitropoliți îmbrăcați după toată rînduiala ortodoxă, ne așteaptă și ne îmbrățișează frățeste.

În Turcia, mai ales în orașe, nu se mai poartă turbane, iar fesuri roșii nicăieri, de la Atatürk înapoi. Atatürk, e creatorul Turciei moderne, dar a trebuit să fie foarte aspru atunci cînd a schimbat obiceiurile seculare ale poporului său.

Străinilor li se îngăduie orice fel de îmbrăcăminte.

De la intrarea în curtea Patriarhiei, am fost conduși în procesiune, în catedrală. I. P. S. Mitropolit Iustin, șeful delegației Bisericii Ortodoxe Române, este primit cu Evanghelia și este îmbrăcat într-o frumoasă și

83. *Ibidem*, p. 228.

84. Virgil Cîndea, *Noi și Bizanțul*, în vol. «Lumea Bizanțului», București, 1972, p. 13.

85. Despre fanarioți vezi și Virgil Cîndea, *Les intellectuels du sud-est européen au XVII-e siècle (I)*, *Tirage à part* (extras) din «Revue des Etudes sud-est européennes», t. VIII (1970), nr. 2, p. 215 ș.a.

86. *Bizanț după Bizanț...*, p. 43.

87. 1821—1974.

foarte lungă mantie roșie. Cîț îl îmbracă, avem toți prilejul să ne gîndim la ce va fi fost odinioară un cortegiu patriarhal la Constantinopol în «Sfînta Sofia»! Cortegiul acesta festiv, condus acum de bătrînul Mare eclesiarh în pas solemn și rar, față de cel ce va fi fost la Sfînta Sofia e desigur ca imaginea unui uriaș într-o oglindă care micșorează.

S-a zis că imperiul a avut două forme, statul și Biserica, și că cea din urmă a continuat să funcționeze perfect și după cădere⁸⁸. E mult adevăr în aceasta, mai ales dacă ne referim la sensul interior al celui OIKUMENE pe care Constantinopolul l-a păstrat în ființa și în titulatura patriarhului său, ca pe un simbol al comuniunii și al sobornicității creștine. Patriarhul și patriarhatul sînt și astăzi «ecumenici» în substanța lor spirituală, păstrînd, după ce au pierdut totul, ceea ce nu se poate pierde⁸⁹. Poate că s-a pronunțat asupra Bizanțului judecata lui Dumnezeu și a istoriei căci «se înălțase cîndva pînă la cer», dar bizantinii și-au supraviețuit într-adevăr prin Patriarhie, și solemnitatea aceasta la care participăm e marea prin ceea ce știm că reprezintă, că aminteste, că prelungește peste veacuri.

Așteptam cu emoție întîlnirea cu «Ecumenicul», cu Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Dimitrios I-ul, cu tot ceea ce a rămas viu, aici, în Bizanț, din Bizanțul dispărut cu 521 de ani în urmă.

În biserică, I. P. S. Mitropolit Iustin, care a fost invitat să ia loc în tronul patriarhal — cinste deosebită pentru delegația românească —, dă, la chemarea Arhidiaconului, binecuvîntarea pentru slujba Te-Deum-ului.

Biserica «Sfîntul Gheorghe» e pentru noi încă un prilej de rememorare a «prezenței românești la Istanbul». Există în ea un epitaf din 1777, pe care este brodată stema Moldovei și inscripția: «Biserica Patriarhiei, cu hramul Sfîntul Gheorghe a fost reclădită la 1720, nu fără sprijinul capuchehaelor Valahiei și Moldovei, precum stă scris la intrările din nartex»⁹⁰. Însuși tronul patriarhal în care stă acum I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, tron cu patru trepte înalte, a fost făcut de Dumitrașcu Cantacuzino la 1680, din lemn bătut cu sidef, după cum spune inscripția de pe el. Strămile voievodale din fața tronului pa-

88. Nicolae Iorga, *Literatura bizantină. Sensul, diviziunile, însemnătatea ei*, în vol. «Literatura Bizanțului», p. 109.

89. Trebuie să menționăm, totuși, că Patriarhia Ecumenică urmărește cu grijă menținerea unei suprafețe numerice, în ceea ce privește ierarhiile de sub jurisdicția ei, care să nu-i micșoreze prestigiul canonic de odinioară. În momentul de față, sînt în Constantinopol 26 episcopi (mitropoliți, în cea mai mare parte), cu sau fără jurisdicție activă, iar în afara Turciei, Patriarhia mai are sub jurisdicție încă 85 de mitropoliți și episcopi (Geneva 2, Australia 3, Noua Zeelandă, 1, Dodecanez 4, Creta 5, Franța 8, Anglia 3, Salonic 3, Suedia 2, Germania Federală 2, Berlin 1, Austria 2, Grecia de Nord 33, America de Nord și Sud 12, Atena 4). Cifrele mi-au fost comunicate de I.P.S. Mitropolit Vartolomeu de Filadelfia, cu prilejul vizitei.

90. N. Iorga cf. R. Crețu, *Prezențe românești la Istanbul*, București, 1973, p. 23; Romeo Crețu a scris și textul la volumul de fotografii de Ion Miclea, *Istanbul*. Ed. Meridiane, București, 1970.

triarhal — arhondica — purtau și ele mai demult stemele celor două Țări române, semn că fuseseră dăruite de domnitorii din Principate. Peste câteva zile va aminti despre aceasta mitropolitul Calcedonului, Meliton, într-o cuvîntare pe care ne-o va ține.

De-a lungul istoriei mulți patriarhi ai Constantinopolului au vizitat Țările Române și s-au bucurat de generozitatea românească. Numai în secolul al XVI-lea, de pildă, din 11 patriarhi care au păstorit tronul ecumenic, numai unul n-a vizitat țările române⁹¹.

La orele 11,30 de la biserică, sîntem conduși, din nou în procesiune, spre reședința Sanctității Sale Patriarhului Dimitrios I. Urcăm la etaj, pe vreo treizeci de trepte exterioare, după ce străbatem un coridor îngust. La capătul lui, în dreapta, sîntem introduși în biroul Sanctității Sale Patriarhului Dimitrios, o cameră cam de 3 pe 4 metri, unde Sanctitatea Sa ne așteapta împreună cu aproape toți membrii Sfîntului Sinod.

Sanctitatea Sa stă în picioare, la biroul său. În stînga și în fund tot în picioare, stau membrii Sfîntului Sinod, iar în dreapta sîntem așezați noi, membrii delegației Bisericii Ortodoxe Române, în ordine ierarhică. Deși biroul e mic și simplu, atmosfera e mai mult decît solemnă.

Sîntem în fața Patriarhului Ecumenic Dimitrios I, a celui dintîi în cinstire în toată lumea ortodoxă, a celui care stă pe scaunul Sfîntului Ioan Gură de Aur, al lui Fotie, al lui Cerularie, pe scaunul celui care odinioară îi ungea pe împărați în Sfînta Sofia, sau refuza împăraților păcătoși cuminecătura.

Cînd ai toate acestea în minte, biroul Ecumenicului, masa sa de lucru, statura sa și a Sinodului Său, își recapătă dimensiunile la care le dau dreptul istoria. Primul între egali de pe tronul Constantinopolului, în funcția lui de simbol al unității ortodoxe, nu și-a pierdut nimic din măreție.

Sanctitatea Sa Patriarhul Dimitros, cu un zîmbet bun ne primește cu îmbrățișare frățească, cu mare simplitate și apoi rostește o scurtă cuvîntare :

Înalt Prea Sfințiți și iubiți frați în Hristos,

Avem o bucurie cu totul deosebită, primind în curțile Marii Biserici pe reprezentanții oficiali și cinstiți ai vrednicului de cinste și mult respectatului și mult doritului frate întru Hristos, Prea Fericitul Patriarh al României, D. Justinian și ai Prea Sfintei Biserici surori a României.

Bucuria noastră și a vrednicilor de cinste frați din jurul nostru o completează și o face deplină faptul că Prea Fericitul Patriarh al României, dorind să comunice cu noi în probleme de interes comun pentru cele două Biserici, probleme importante și cu caracter ortodox și

91. Nicolae M. Popescu, *Patriarhii Țarigradului prin Țările Românești*, București, 1914 ; Alexandru Constantinescu și Constantin Bucșan, *Clerici români în misiuni diplomatice (sec. XV—XVII)*, în rev. «Mitropolia Banatului», XXIV (1974), nr. 1—3, p. 63—64.

pancreștin, ne-a făcut cunoscut că ne trimite, ca purtători și interpreți ai gândurilor sale sfinte și a meditațiilor sale, ierarhi distinși și aleși, cinstiți în sfânta slujire, iubitori de progres și de slava Sfintei noastre Biserici ortodoxe, avînd zel și fiind gata să contribuie personal la promovarea din ce în ce mai mult a relațiilor frățesti dintre cele două Biserici, relații existente de un lung șir de veacuri și a legăturilor frățesti, care în toate și întotdeauna se manifestă deja așa cum se cuvine. În bucuria sufletului și a duhului, mărturisim în această clipă și declarăm că Prea Sfînta Biserică din țările dunărene, strîns legată istoricește de acest Preasfînt Tron Apostolic, patriarhal și ecumenic, prin vrednici și luminați ierarhi și prin distinși deținători ai științei celor sfinte, este colaboratoare prețioasă și ajutătoare în problemele bisericesti mai generale, despre care mărturisește în mod evident participarea ei de fiecare dată, cu bună intenție și din inimă, la Conferințele Panortodoxe și la alte întîlniri ortodoxe comune din ultimii ani. Iar contribuția prețioasă și dăruirea conducătorului delegației acesteia, preaiubitul Înalt Prea Sfințit Mitropolit Iustin al Moldovei, în astfel de întîlniri, de la sine înțeles atrage după sine plăcerea și aprecierea Maicii noastre Biserici.

Mulțumim călduros Înalt Prea Sfințite Frate, pentru tot ce ne-ați adresat bun și frumos într-o limbă aleasă și cu dragoste față de noi și față de cei din jurul nostru. Vom depozita în inima noastră și vom păstra întotdeauna o dulce amintire a vizitei și a cunoștinței acesteia.

În cursul șederii Dumneavoastră în acest oraș istoric și frumos, veți avea ocazia să simțiți multe. Aici, toate vorbesc și e suficientă receptivitatea urechilor, pentru ca să înțeleagă cineva mesajele trecutului istoric și ale prezentului trăit. La Dumneavoastră există această receptivitate și anume într-un grad ridicat.

Exprimăm încă o dată bucuria noastră adîncă ocazionată de această vizită și dorim ca șederea aici și schimbul de păreri cu noi să fie agreabil și plăcut.

Bine ați venit, iubiți și mult doriți întru Hristos frați!»

Îi răspunde I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, conducătorul delegației Bisericii Ortodoxe Române:

«Sanctitatea Voastră,

Înalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Frați.

Au trecut deja mai bine de patruzeci de ani din ziua primei mele vizite la Constantinopol. Eram pe atunci student la Facultatea de Teologie din Atena. Ajuns aici, mi-am îndreptat pașii cu adîncă emoție spre biserica Înțelepciunii lui Dumnezeu (Sfînta Sofia), către incomparabila în ce privește frumusețea și spiritul, biserică a lui Iisus Hristos «în care sînt ascunse toate tezaurele înțelepciunii și ale cunoștinței» (Col. II, 3). Biserica Constantinopolului scoțînd ca dintr-o fîntînă nes-

fîrșit de adîncă înțelepciune din înțelepciune, s-a arătat marea învățătoare a Evangheliei între neamuri, Maica cea plină de dragoste a Bisericilor, călăuză plină de strălucire și de experiență a Ortodoxiei. Pentru aceasta, ori de cîte ori vin aici, mă simt ca altă dată student și ucenic iubitor de învățătură, fiu plin de dragoste, cucernic «slujitor al lui Hristos și iconom al tainelor lui Dumnezeu» (I Corinteni IV, 1).

Plini de aceleași gînduri și aceleași simțiri sînt și I. P. S. Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei D. Teoctist, Prea Sfințitul Episcop Ploieșteanul, D. Antonie, Vicarul Prea Fericitului nostru Patriarh și Secretar al Sfîntului și Sfințitului Sinod și Preotul Vasile Costin, Vicarul administrativ al Episcopiei Oradiei, care alcătuim cu toți delegația oficială a Bisericii Ortodoxe Române în vizita aceasta la Venerabilul Scaun Patriarhal ecumenic.

Prea Fericirea Sa Patriarhul României D. Justinian și-a exprimat dorința Sa de a comunica cu Sanctitatea Voastră față către față, îndată după urcarea Voastră pe tronul ecumenic, pentru a îmbrățișa pe Sanctitatea Voastră cu sărutare sfîntă cu ocazia aceea și în același timp, în convorbiri frățești să fie examinate chestiuni care interesează cele două Biserici ale noastre, precum și probleme cu caracter ortodox și pancreștin. Dar cauze binecuvîntate îl împiedică să realizeze dorința aceasta într-un timp mai scurt. De aceea, în dorința de a nu trece prea multă vreme fără de contacte între Biserica Ortodoxă Română și Patriarhia Ecumenică, Sfîntul și Sfințitul Sinod al Bisericii noastre împreună cu Prea Fericitul Patriarh Justinian din fruntea lui, ne-au încredințat nouă lucrul acesta.

Știm cu toții că multe sînt problemele care interesează Ortodoxia. Cu toții avem conștiința răspunderii Bisericii Ortodoxe înaintea lui Dumnezeu și a lumii celei create de El. Iar ogoarele astăzi sînt «albe spre seceriș» (Ioan IV, 35), «și secerișul este mult», iar lucrători astăzi nu sînt puțini. În toate Bisericile Ortodoxe locale există ierarhi înțelepți, mari teologi, interes comun, încurajare, îndemn și ajutor din partea «întregii lumi creștine și a întregii lumi, religioase și nereligioase, care crede în ceva sau care nu crede în nimic», după cuvîntul Sanctității Voastre, rostit în altă ordine de idei.

Mai presus de toate însă, Ortodoxia, care lucrează pentru unitatea Bisericilor, pentru progresul societății omenești și pentru pacea lumii, a regăsit principiile, direcțiile și rosturile lucrării ei, pentru lumea de acum și pentru cea viitoare pe care le-a exprimat de multe ori Sanctitatea Voastră și mai ales în cuvîntarea de răspuns către un venerabil reprezentant al Bisericii din Apus, în respectabila biserică a Patriarhiei Ecumenice.

În numele Bisericii Ortodoxe Române exprim Sanctității Voastre acordul, sprijinul și conlucrarea ei cu Patriarhia Ecumenică în ce pri-

Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Dimitrios, in mijlocul membrilor delegației Bisericii Ortodoxe Române

I. P. S. Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, rostindu-și discursul, la primirea delegației Bisericii Ortodoxe Române de către Sanctitatea sa Dimitrios

vește promovarea în spiritul acesta nou al raporturilor Ortodoxiei cu celelalte Biserici și Confesiuni creștine.

Astfel, ne găsim în curțile Marii Biserici-Mame, atât pentru a exprima cinstirea, respectul și dragostea noastră față de Primul Ierarh al Ortodoxiei, Patriarhul Ecumenic D. Dimitrios și față de Sfântul și Sfințitul Sinod din jurul Său, ca și față de ceilalți frați, Ierarhi, cât și pentru cercetarea în spirit frățesc a problemelor contemporane, care interesează Ortodoxia.

Intrînd în Constantinopol, ne-am găsit deodată înaintea unor uși deschise și înaintea unor inimi fierbinți, bucurîndu-ne de o primire frățească și excepțională. Pentru toate acestea mulțumim lui Dumnezeu care ne-a învrednicit să ne găsim în mijlocul vostru, mulțumim Sanctității Sale Patriarhului Ecumenic D. Dimitrios și iubiților frați și prieteni, II. PP. SS. Ierarhi, pentru cinstirea pe care o au arătat față de noi.

Intru mulți ani Sanctitatea Voastră și Sfințiți Frați !»

Sîntem invitați să luăm loc. Ceremonia solemnă de prezentare s-a terminat. Sanctitatea Sa Patriarhul Dimitrios ne întreabă cum am călătorit, cum se află cu sănătatea Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, cum își desfășoară viața și activitatea Biserica Ortodoxă Română. I. P. S. Mitropolit Iustin îi înmînează un Mesaj din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Iată textul lui :

«Sanctitatea Voastră,

Prea Iubite Frate în Domnul nostru Iisus Hristos,

Mărturisim bucuria de a avea prilejul ca prin mijlocirea delegației Bisericii noastre, să Vă încredințăm de dragostea frățească și statornică pe care o purtăm Sanctității Voastre.

Gîndul de a afla timpul potrivit pentru a putea avea o întrevedere cu Sanctitatea Voastră după Înălțarea pe scaunul de Înălțător al Patriarhiei Ecumenice Ne-a preocupat permanent. În ultimul timp, motive de sănătate Ne-au împiedicat însă să Ne împlinim această dorință.

Nu am vrut să lăsăm să treacă prea mult timp fără o întâlnire între Bisericile noastre și am imputernicit o delegație a Sfîntului nostru Sinod să facă o vizită Sanctității Voastre la sediul Patriarhiei Ecumenice.

Vă rugăm să acordați delegației noastre posibilitatea de a avea un schimb de păreri asupra situației Ortodoxiei și a relațiilor ei în lumea de astăzi, cât și asupra unor probleme de interes reciproc ale Bisericilor noastre surori.

Adresăm Sanctității Voastre calda rugămintă să binevoiți a primi în numele Nostru și al bunelor relații dintre Patriarhia Română și Patriarhia Ecumenică, delegația sinodală română alcătuită din :

1. I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, președintele Comisiei Afacerilor Externe din cadrul Sfîntului Sinod al Bisericilor Ortodoxe Române ;

2. I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, președintele Comisiei canonice, din cadrul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române ;

3. P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, secretarul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române ;

4. P. C. Pr. Vasile Costin, vicar administrativ al Episcopiei Oradiei, ca interpret ;

Sîntem încredințați că Sanctitatea Voastră Veți întîmpina cu dragoste și bunăvoință atît pe membrii delegației Noastre, cît și problemele pe care Vi le vor prezenta.

Asigurîndu-Vă de aleasa Noastră cinstire, Vă îmbrățișăm cu frățescă dragoste și rămînem al Sanctității Voastre, împreună-liturghisitor.

† **Justinian**

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Sanctitatea Sa citește mesajul, mulțumește, se interesează de fiecare membru al delegației noastre, de rosturile fiecăruia în Biserică și în cadrul Sfântului Sinod. Se exprimă dorința unor contacte cît mai dese între cele două Biserici ale noastre, cu atît mai mult, cu cît Sanctitatea Sa a auzit lucruri extraordinare despre România și despre Biserica Ortodoxă Română. Din partea delegației noastre se fac aprecieri laudative cu privire la activitatea Patriarhiei Ecumenice, în trecut și astăzi.

Sanctitatea Sa ne anunță că pentru problemele pe care le avem în vedere pentru discuții, a instituit o comisie, așa că acum nu vom intra în amănunte. Cele două comisii o vor face, desigur, mai sistematic.

Sîntem apoi invitați la masă, împreună cu Sanctitatea Sa Patriarhul și cu membrii Sfântului Sinod care au asistat la primire.

În aceeași zi la orele 14, delegația însoțită de I. P. S. Mitropolit Meliton de Calcedon, a fost primită de Prefectul guvernator al orașului Istanbul, Dl. Namic Kemal Saniturk. Reședința guvernatorului este vechea Președinție a Consiliului de Miniștri de pe vremea cînd capitala Turciei era la Istanbul.

Am fost primiți chiar în fostul birou al Marelui Vizir (primul ministru). De la Atatürk, capitala Turciei a fost mutată la Ankara. În toate birourile oficiale din țară se află fotografia lui Mustafa Kemal Atatürk (mort la 10 noiembrie 1938), în unele chiar în mărime naturală, îmbrăcat în haine moderne.

Discuțiile cu Dl. guvernator s-au limitat la generalități asupra motivului vizitei noastre, la bunele relații dintre România și Turcia (tocmai fusese în România ministrul de externe al Turciei) și la recomandări de monumente ce trebuie neapărat vizitate, atît în Turcia, cît și în România. Dl. guvernator avea deja o invitație în România, așa că era realmente interesat să afle cît mai multe despre țara noastră.

Miercuri, 10 iulie, delegația, însoțită de I. P. S. Mitropolit Vartolomeu de Filadelfia și de alți reprezentanți ai Patriarhiei Ecumenice, a

făcut o vizită la Așezămintele patriarhale din insula Halki, unde am plecat cu vaporul din portul Bostangi, de pe litoralul asiatic al Mării Marmara.

Călătorul român nu poate să nu-și aducă aminte, în drum spre Halki, că aici au fost ascunse, probabil într-o gropniță de mînăstire, osemintele lui Constantin Brîncoveanu strînse prin grija unor călugări de la Patriarhia din Constantinopol și mai ales a doamnei Marica⁹², pînă la 1720, cînd, tot ea, le-a adus pe ascuns în Țara Românească și le-a înmormîntat sub o lespede fără inscripție din biserica «Sfîntul Gheorghe Nou» din București. A pus deasupra o candelă, și doar din inscripția acestei candelă s-a putut afla, tîrziu, că domnitorul își doarme somnul de veci în pămîntul său.

Insula Halki face parte dintr-un arhipelag de patru insule: Proti, Antigoni, Halki și Prinkipos, toate purtînd în comun numele de Insulele Principilor. Pe vremuri, aici își petreceau vacanțele principii bizantini, tot așa cum și astăzi și le petrec boșagi din Istanbul și alții din Europa și din Asia. Pe insula Prinkipos se pare că a fost înmormîntat domnitorul Alexandru Ipsilanti, care în anul 1876 a ridicat aici clădiri pentru o școală în incinta mînăstirii Panaghia⁹³.

Pe insule nu există automobile, ci trăsuri cu cai, împodobite frumos și colorate, spre a părea cît mai exotice și mai atrăgătoare. Dar pe insulele acestea, principii, unii împărați, unele împărătese și chiar unii patriarhi, nu totdeauna petreceau, ci, căzuți în dizgrație și exilați își așteptau sfîrșitul în izolare, în chilii claustrate de mînăstiri păzite, cu darul de a întuneca zilele cuiva, tot așa cum în libertate le puteau lumina⁹⁴. Aici a murit în anul 802 împărăteasa Irina, cea care în viața ei zbuciumată și ambițioasă, își orbise propriul fiu ca să nu-l aibă concurent la tron⁹⁵.

Vaporul Yasaktir face o jumătate de oră de la Bostangi la Halki. Vedem de pe vapor Turcia asiatică, deluroasă, cu multe localități la țărmul mării, acoperite de fumul fabricilor. Peste tot minarete albe, pînă departe în cel mai îndepărtat sat, iar la țărmul mării nenumărate vapoare, de toate mărimile.

92. Informația la R. Walsh, *Voyage en Turquie et à Constantinople*. Trad. de l'anglais par H. Vilmain et R. Rives, Paris, 1828, p. 210; Emil Vîrtosu, *Odoare românești la Istanbul*, în «Bul. Com. Mon. Ist.» XXVIII fasc. 83, 1935 și în extras, București, 1936, p. 12.

În legătură cu mormîntul de la Halki, a se vedea și Virgil Drăghiceanu, *Mormîntul lui Constantin Brîncoveanu Basarab Voievod*, în «Bul. Com. Mon. Ist.», 1914, VII, p. 111—126; Emil Vîrtosu, *Mormîntul lui Constantin Brîncoveanu*, în «Revista istorică», XII (1926), nr. 1—3, p. 207—210.

93. Prea Fericitul Patriarh Justinian, *Cuvîntare ținută cu prilejul vizitei la Constantinopol în 1968*, în rev. «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVI (1968), nr. 3—5, p. 278.

94. Se pot afla amănunte despre aceste lucruri la: G. Schlumberger, *Les Iles des Princes*, Paris, 1884; Charels Diehl, *En Méditerranée*, (cap. «Constantinople»).

95. N. Iorga, *Istoria vieții bizantine...*, p. 234.

Mitropolitul Insulelor Principilor, I. P. S. Constantin, are reședința în insula Prinkipos. Are acolo două biserici și un orfelinat, și mai are o biserică în insula Proti. Aceasta îi dă dreptul să se considere păstor «cu turmă», avînd deci o mitropolie activă, cum mai sînt încă cîteva, Calcedon, Dercon și Imbros. Precizarea aceasta ne-au făcut-o însoșitorii, lămurindu-ne că există alte mitropolii în Asia Mică, fără greci, de la care a rămas doar numele și care au la Constantinopol doar mitropoliți titulari, aceasta însemnînd doar purtători de titlu, fără jurisdicție activă.

Pe insulele Principilor există și cîteva mînăstiri, toate purtînd hramul «Schimbării la Față», deoarece sînt pe vîrfuri de munte, dar ele sînt astăzi goale. Toate sînt stavropighii patriarhale.

Ajungem la Halki pe la orele 11 dimineața. Un grup destul de mare de greci ne întîmpină în port, și împreună cu ei patru mitropoliți. Urcăm în patru trăsuri foarte exotice pictate și cu baldachine multicolore, trecem prin piață, pe lîngă o biserică la care se trag clopotele, și urcăm pe serpentine spre vîrfurile muntelui pe care este așezată vechea Școală teologică de la Halki. Ultimii patriarhi ecumenici, toți mitropoliții și episcopii Patriarhiei, ca și profesorii de teologie ai Patriarhiei, au ieșit din Școala teologică de la Halki, seminar și facultate în același timp. De mult doream s-o văd, mai ales de cînd fusesem coleg la București, timp de trei ani, în timpul pregătirii doctoratului, cu un absolvent de la Halki, Arhimandritul Apostolos Dimelis, astăzi episcop de Evmenia și stareț al Mînăstirii «Sfînta Anastasia» de lîngă Tesalonic.

Pe insula Halki există și un metoc al Patriarhiei Ierusalimului, cu numele de «Sfîntul Gheorghe». Trecem pe lîngă el și urcăm, urcăm mereu spre vîrf. Iată-ne ajunși la poartă, unde ne întîmpină I. P. S. Mitropolit Maxim de Stavropolis și profesorii Constantin Kalinic, Vasile Agnostopoulos și Stavridis, în sunetele clopotelor. Sîntem conduși în Biserica cu hramul Sfînta Treime, după tradiție zidită în secolul IX de către cunoscutul patriarh Fotie, cărturar vestit, alcătuitor al celebrei Biblioteci. De altfel pe iconostas, lîngă ușa diaconească din stînga, se află chipul Sfîntului Fotie, care e chiar patriarhul Fotie, probabil pictat după moartea sa, spre a întări tradiția ctitoriei sale. În dreapta iconostasului, o icoană a Sfîntului Nicolae, se zice din secolul al VIII-lea, seamănă aidoma cu una care aparținea pînă nu demult Mînăstirii Rîșca, probabil din secolul al XIV-lea și care se află acum la muzeul mînăstirii Agapia.

Vizităm Școala teologică. Clădire impunătoare, ca o Acropole ce domină insula. Școala are o bibliotecă veche, în vreo cinci săli mari. Sălile sînt transformate acum în clase de gimnaziu, în care învață vreo treizeci de copii greci din Turcia, deoarece de cîteva ani Școala și-a încetat activitatea.

Vizităm apoi apartamentul Patriarhului Ecumenic, sobru, cu un mic dormitor, un birou și un salonaș pe pereții cărui sînt atîrnate portre-

tele ultimilor 12 patriarhi : Antim, Neofit, Ioachim al III-lea, Gherman, Meletie, Grigore, Constantin, Fotie, Veniamin, Fotie al II-lea, Maxim și Atenagora I.

În sala de recepție se află un vechi iconostas, adus din altă parte a insulei și o dveră împărătească brodată, de la 1750, lucrată de o anume Mărioara. Nimeni nu ne poate spune cine a fost această Marioara, dar, cum e și firesc, nouă ne sună foarte românesc acest nume, și nimeni nu ne contrazice când facem presupunerea că Marioara a fost o româncă. Însoțitorii ne pot informa doar că pe vremea aceea erau la Constantinopol două școli de broderie : Școala Despinei și a Marioarei.

Dăm ocol școlii de la Halki, pe afară. La poale, marea albastră și sate albe, vesele, luminoase. Vegetație mediteraneană, dar și un soi de pini verzi-argintii. Multe flori. Deși nu mai are studenți, fostul Rector, I. P. S. Maxim de Stavrupolis, continuă să locuiască acolo și poartă locului o grijă deosebită.

După conversații care au durat cam o oră, în care timp ne-am informat reciproc asupra vieții bisericești din țările noastre, I. P. S. Rector ne-a invitat la masă. Au mai luat parte la masă : I. P. S. Evanghelos, Mitropolit de Perga, I. P. S. Ieronim, Mitropolit de Rodopolis, I. P. S. Simion, Mitropolit de Irinupolis, I. P. S. Constantin, Mitropolit de Prinkiponisos, I. P. S. Vartolomeu, Mitropolit de Filadelfia și D-nii profesori Kalinic Constantin, Vasile Agnostopoulos și Stavridis, diaconi etc.

Am coborât în port cu aceleași trăsuri și în după-amiaza aceleiași zile am ajuns din nou în Istanbulul european. Spre seară, am făcut o călătorie pe malul Bosforului, de la Marea Neagră la Marea Marmara, cu o mașină pusă la dispoziție de Sanctitatea Sa Patriarhul Dimitrios.

Joi, 11 iulie, fiind ziua Sfintei Eufimia, ale cărei moaște se află la Constantinopol, aduse de la Calcedon, delegația a fost invitată să slujească în catedrala patriarhală, împreună cu ierarhi ai Patriarhiei. A fost de față și Sanctitatea Sa Patriarhul Dimitrios și membrii Sfântului Sinod al Patriarhiei Ecumenice.

La sfârșitul sfintei liturghii, I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, a fost invitat să ia locul în tronul patriarhal, iar ceilalți membri ai delegației alături, în strănile din stînga.

Biserica era plină de credincioși. Slujba fusese anunțată în ziarele grecești din ajun, așa că a venit multă lume.

Din ușile împărătești, I. P. S. Mitropolit Meliton al Calcedonului, din însărcinarea Sanctității Sale Patriarhului Dimitrios, a salutat delegația Bisericii Ortodoxe Române, rostind următoarea cuvîntare :

«Inalt Prea Sfințite Mitropolit al Moldovei și Venerabili reprezentanți ai Patriarhiei Române celei atît de iubite nouă,

La îndemnul venerabil al Sanctității Sale, Întîistătătorului și Stăpînului nostru, Patriarhul Ecumenic D. D. Dimitrios I, în calitate de

de Președinte al Comisiei Patriarhale și Sinodale pentru Chestiunile Interortodoxe, dar și ca Președinte al Comisiei Interortodoxe de pregătire a Sfântului și Marelui Sinod al Sfintei noastre Biserici Ortodoxe, salutăm în locul acesta sfințit pe mult iubita și prea dorita Voastră Înalt Prea Sfinție, și, împreună cu Voi, pe venerabilii membri ai Reprezentanței mult iubitei Patriarhii Române, cu cea mai adâncă cinstire și cu deosebită dragoste.

Plăcile de piatră ale dușumelei acestei venerabile biserici patriarhale sînt martorele pașilor domnitorilor Moldovei și Vlahiei, martorii pașilor Ierarhilor Țărilor de la Dunăre, iar stranele acestea din fața Tro-nului Patriarhal, se numesc la noi, în această venerabilă biserică, strane domnești, afierosite domnitorilor Țărilor de la Dunăre. Astfel că, noi continuăm istoria, sub alte perspective, în contact cu realitatea de astăzi, în prețuirea cererilor epocii noastre, și, în ultimă analiză, în slujba Ortodoxiei, a Creștinătății și a omenirii întregi care crede și care nu crede. În spiritul acesta Sanctitatea Sa, Patriarhul Ecumenic, V-a primit pe Voi, Reprezentanța oficială a Patriarhiei Române și a Prea Fericirii Sale Patriarhul Justinian al României, în acest centru al Ortodoxiei și v-a salutat cu cuvîntul Său.

În același spirit a răspuns și onorabila Voastră Înalt Prea Sfinție, a cărei personalitate — sîntem datori să o mărturisim — atît în Ortodoxie, cît și în lumea creștină în genere, în Mișcarea Ecumenică și în mișcarea pentru pacea lumii întregi, joacă un rol serios și însemnat, ca profesor și om de știință, ca mare Ierarh al Bisericii Române, Înalt Prea Sfințite și venerabili însoțitori ai Înalt Prea Sfinției Voastre, în spiritul acesta Vă adresăm și noi cuvîntul astăzi în această venerabilă biserică patriarhală.

Înalt Prea Sfințite și Venerabili însoțitori ai Înalt Prea Sfinției Voastre, cinstită Reprezentanță a Venerabilei Patriarhii a României.

Declarăm că, în calitatea noastră de Patriarhie Ecumenică, noi prețuim împrejurările și situațiile de fiecare dată și că, potrivit înțelepciunii încredințate de tradiție acestui sfințit Centru, orînduim tactica slujirii în Biserica Ortodoxă. Declarăm că acest Scaun Ecumenic nu are nici o pretenție de stăpînire în Biserica Ortodoxă; doar o singură pretenție de întîietate, în slujirea credincioasă a Ortodoxiei, pe care o găsește în icoana Domnului, Care a spălat picioarele Ucenicilor Săi la Cina cea de Taină, aceasta este pretenția noastră a celor de la Fanar, față de toată Ortodoxia, față de toată Creștinătatea, față de toată omenirea, de a spăla picioarele oamenilor. În ultimă analiză a perspectivei noastre, se găsește întotdeauna omul, cel care crede și cel care nu crede, omul-creația lui Dumnezeu, dispus sau nu față de Împărăția Lui. Nu este un privilegiu al nostru, nici al ortodocșilor, nici al celorlalți creștini Împărăția lui Dumnezeu. După spusele Aceluiași Domn al nostru «mai am și alte oi,

care nu sînt din staulul acesta. Și pe acelea trebuie să le aduc, și vor asculta de glasul Meu și vor fi o turmă și un păstor» (Ioan X, 16), Păstorul Hristos. Către aceasta țintim noi, cei de aici de la Fanar.

Înalt Prea Sfințite, în ceasul de față ne găsim într-o fază însemnată — și fazele însemnate sînt întotdeauna critice — a progresului raporturilor dintre Ortodoxie și celelalte Biserici creștine. Principiul nostru de bază, la Fanar, este, mai întîi, unitatea Ortodoxiei și, în al doilea rînd, după ea, unitatea întregii creștinătăți, în scopul evanghelizării întregii omeniri și a unității ei în pacea și dreptatea Împărăției lui Dumnezeu.

Independent de întîlnirea teologică și deci ecleziologică a Ortodoxiei și celeilalte părți a lumii creștine, există și trebuie să se recunoască cum că pe sfera noastră pămîntească există o lume întreagă a celor care cred într-un fel sau altul în Hristos. Întregul creștinism trăind laolaltă cu religiile monoteiste și cu altele care cred într-un fel de dumnezeire, chiar cu cei nereligioși, în fine cu o mare parte din omenire, care se pot numi indiferenți...

Și iată-ne pe noi, ca Ortodoxie, în mijlocul unei astfel de alcătuirii a întregii lumi de astăzi. Care este datoria noastră? Desigur în primul rînd și mai ales, o direcție verticală: mărturisirea și mărturia. Totuși, putem să neglijăm linia orizontală? Nu, după noi, nu!

Criza momentului de față în lume, în ultimă analiză, este criza justificării în fapte a sfințeniei și independenței persoanei umane, nucleul omenirii. Pentru că, atunci cînd vorbim despre umanitate, nu putem să înțelegem o turmă, impersonală și anonimă și numere, ci nesfîrșit de multe persoane, unice, după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Aceasta a fost poziția umanității în toată cosmogonia sfîntă și în dumnezeiasca iconomie soteriologică. Aceasta a fost considerarea umanității din partea marilor Părinți ai Bisericii și considerația aceasta a dus la dogma Chalcedonului. Aceasta este antropologia Ortodoxiei, întru întîmpinarea celei mai actuale și mai acute probleme a ceasului de față. Pentru că, dacă băgăm bine de seamă, cerința ceasului de față în toată omenirea este căutarea unui echilibru teandric, o acțiune — am putea spune — teandrică echilibrată și un răspuns la agonia omului contemporan. Și exact aici, în acest punct important este locul Bisericii Ortodoxe astăzi...

Domnul Bisericii, Hristos cel ce s-a născut în lume, nu a teologisit cîtuși de puțin și nici nu a dat îndrumări ecclesiologice, arătîndu-se în lume; El pur și simplu s-a întrupat: «Și Cuvîntul Trup s-a făcut și s-a sălășluit între noi și am văzut slava Sa» (Ioan I, 14). Vederea slavei nu a avut loc ca urmare a unei hotărîri teologice, ci din simplul fapt dumnezeiesc al Întrupării.

Socot că sîntem chemați în ceasul acesta, ca Ortodoxie, și acesta este mesajul pe care-l cuprinde, în clipa aceasta importanța Scaunului

acestui Ecumenic, să urmăm calea dumnezeieștei Iconomii, al cărei credincios interpret este Biserica noastră Ortodoxă, Adică, în timp ce ne vom ocupa cu toată seriozitatea de temele curat teologice și ecclesiologice, să fim datori concomitent să ne aplecăm și asupra problemelor curat omenești ale ceasului de față și să ne propunem cu asiduitate pan-ortodoxă și în conlucrare nu numai cu celelalte Biserici Creștine și Confesiuni, ci și cu toți cei ce mărturisesc vreo religie oarecare, acțiuni în favoarea omului care înfometează după pîine.

În ce privește capitolul acesta și în duhul Ortodoxiei și după tradiția de la început a Scaunului acestuia, sîntem pentru respectarea integrității persoanei umane, a demnității omului, a drepturilor sale umane, pentru independența tuturor popoarelor, a dreptății întru aranjarea problemelor internaționale, a dreptății sociale și pentru idealul final al păcii universale și al coexistenței și al trăirii laolaltă în bună stare a oamenilor de pe globul nostru pămîntesc.

În spiritul acestor gînduri salutăm curat, cinstit și sincer venerabila și oficiala Reprezentanță a Patriarhiei Române, de sub conducerea celui mai vrednic Ierarh al ei și trimitem de aici, potrivit cu venerabila poruncă ce am primit, salutul nostru Prea Fericitului Patriarh al României D. Justinian, către Venerabila Ierarhie din jurul Său, către evlaviosul cler și către nobilul popor român.

De asemenea, voim să mai adăugăm și aceasta : că din experiență personală cunoaștem că Venerabila Biserică Română se bucură de libertatea și de sprijinul onoratului Stat Român. La rîndul nostru Vă facem cunoscut că și noi, care trăim în Republica Turcă, avem, prin Constituția Republicii acesteia, care este populară, dispoziții care ne asigură libertatea religioasă și libertatea conștiinței.

Incheind această cuvîntare a noastră, spunem că, în vizita Voastră, pe care o prețuim ca depășind eticheta și ca fiind o mărturie a Ortodoxiei, care s-a împlinit la Sfîntul jertfelnic, în mărturisirea comună a credinței și în împărtășirea din Sfîntul Potir, înțelegem datoria noastră comună de dincolo de Jertfelnic, pentru slujirea mării probleme a dragostei și a păcii dintre popoarele Turciei și României dintre popoarele din Balcani și din toată omenirea lui Dumnezeu».

I-a-răspuns I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, conducătorul delegației Bisericii Ortodoxe Române, rostind în grecește următoarea cuvîntare :

«Sanctitatea Voastră,
Înalt Prea Sfințiți Frați,
Bincredincioși creștini,

Totdeauna se adevăresc cuvintele Psalmistului : «Iată, ce este mai bun sau mai plăcut, decît să locuiască frații împreună» (Ps. CXXXII, 1). Și se repetă acestea neconținut, pentru evidențierea dragostei reciproce.

Dar ceea ce este și mai bine și mai plăcut este să locuiești frații laolaltă în casa părintească. Dacă, în împărăția cerurilor deplină fericire este viețuirea oamenilor ca frații în Dumnezeu, în comuniunea laolaltă a tuturor și «cu Tatăl și cu Fiul Său Iisus Hristos» și «cu Duhul Sfânt» (I Ioan I, 3 ; II Corint. III, 13), un prea mărunț exemplu despre aceasta, pe pământ, este pregustarea din comuniunea unora cu alții în Dumnezeu, în timpul comuniunii fraților cu părinții lor în casa părintească.

Asemenea clipe trăim noi, ca frați, în casa aceasta părintească, Comuniunea noastră aici este fericită, pentru că este liberă. Căci nimeni dintre oameni nu este fericit, dacă este sclav oamenilor.

Dacă ne transpunem de pe plan individual pe plan general, pentru a cerceta în duh ortodox raporturile Bisericilor Autocefale unora cu altele și față de Patriarhia Ecumenică, ajungem la încredințarea superiorității sistemului care guvernează în Biserica Ortodoxă.

În calitate noastră de ortodocși, mai presus de orice altă organizare bisericească, noi avem privilegiul dumnezeiesc de a trăi liber sau independent în comuniune. Structura aceasta a Bisericilor Ortodoxe Autocefale coexistente în Patriarhia Ecumenică, o definește în mod clar Enciclica Patriarhală, care a fost trimisă cu ocazia Duminicii Ortodoxiei din anul 1950 și care zice: «toate Bisericile Ortodoxe care există în diferite locuri și țări și care în ce privește iconomia canonică a lucrurilor bisericești sînt de sine lucrătoare și autocefale și se armonizează laolaltă în Patriarhia Ecumenică, alcătuiesc un trup unitar și nedespărțit...». În felul acesta, Bisericile Autocefale alcătuim un trup, una, sfîntă, catolică și apostolică Biserică și sîntem, în ce privește iconomia canonică a lucrurilor bisericești, de sine stătătoare și autocefale.

După concepția noastră, ecumenicitatea la noi nu constă, în primul rînd, în întinderea peste tot pămîntul locuit, după cum mulți spun de obicei, ci în trăirea de către Bisericile noastre Ortodoxe Surori, în chip independent și liber, într-o absolută comuniune de credință, cult, administrație și viață bisericească în fiecare țară.

Viața noastră în Hristos fiind supusă, principial, slujirii omului și, în prelungirea statului, în și în genere, lumii, Biserica este obligată să se înfățișeze ca fiind străbătută de un spirit larg, deschis, nobil și liberal, pentru ca în toate nevoile și în toate condițiile vieții oamenilor să-și poată împlini misiunea de pe pământ. Cel dintre sfinți, Apostolul Pavel, mărturisește că «tuturor s-a făcut toate, pentru ca cel puțin pe unii să-i mîntuiască» (I Cor. IX, 22). Baza lucrării dumnezeiești a Bisericii în lume o constituie învățătura Domnului nostru Iisus Hristos, ca Cel ce S-a întrupat pentru ca să aducă pe oameni la îndumnezeire, ca și învățătura despre Biserică, întrupată în lumea cea zidită de Dumnezeu, ca să transforme lumea în împărăție a lui Dumnezeu. Pogorîrea Fiului lui Dumnezeu din ceruri pe pământ, pentru ca să transforme pă-

mîntul în cer, constituie temelia pogorămîntului Bisericii față de starea în timp și loc a oamenilor.

Îndatorate deci «a se face tuturor toate», Bisericile locale apar în acțiunea lor mai ales arătînd deosebiri, nu numai în ce privește lucrarea pastorației, potrivit nevoilor credincioșilor, ci și în ce privește sistemul de conducere și în formele cultului ba chiar și în ce privește învățătura de credință.

Desigur, sfintele dogme ale credinței sînt obligatorii pentru adevărul Bisericii și pentru păstrarea unității ei. Dar, atunci cînd este vorba despre vreo pagubă în trupul Bisericii, libertatea gîndirii sănătoase nu este cîtuși de puțin legată. Locul clasic cu privire la aceasta, al lui Grigorie de Nazianz, din prima sa cuvîntare teologică, caracterizează cît se poate de bine spiritul care a însuflețit Biserica Ortodoxă în epoca de aur a marilor ei Părinți și Dascăli: «Pot să filozofez — zice sfințitul Părinte — despre lume și despre lumi, despre materie, despre suflet, despre firile raționale mai bune și mai rele, despre înviere, judecată, răsplată, despre pătimirile lui Hristos. În ce privește toate acestea, a reuși ceva nu este fără de folos, iar a greși cu ceva este fără de primedie» (Fil. XXXVI, 25).

De libertatea aceasta s-au folosit Bisericile locale, dezvoltînd diferitele puncte de vedere ale învățăturii credinței și vieții creștine în cadrul geniului lor național. Este vorba desigur, despre dezvoltarea unor dogme sau despre formularea învățăturii care își are bazele în sfînta descoperire, dar care nu este definită de Sinoadele Ecumenice.

Gîndirea teologică ecumenică s-a îmbogățit din contribuțiile pe care fiecare Biserică Ortodoxă le-a oferit la creșterea tezaurului comun al Ortodoxiei. În cult, de asemenea, Bisericile locale au contribuit din abundență la înfrumusețarea manifestării în afară a simțămîntelor religioase. Conducerea Bisericii s-a format prin diferitele părți în fel diferit, dar fără nici o îndepărtare de la principiile canonicodogmatice. În afară de acestea, un mare loc trebuie să se atribuie dezvoltării artelor frumoase, arhitecturii bisericesti, sculpturii și picturii. Dacă astăzi Biserica Ortodoxă de pretutindeni este admirată și cinstită de către eterodocși, aceasta se datorează, desigur, marii contribuții a spiritului elen în formarea, dezvoltarea și păstrarea tezaurului ecumenic ortodox, ca și contribuției celorlalte popoare ortodoxe.

Tot astfel Bisericile ortodoxe au contribuit la dezvoltarea popoarelor, pe care acestea le servesc din punct de vedere religios. Deși diferite în ceea ce privește țările, totuși și astăzi se observă că țările ortodoxe păstrează armonia care a predominat din vechime între Stat și Biserică. În cele mai multe cazuri, Bisericile slujesc popoarele lor în spiritul slujirii lor în lume, iar statele prețuind lucrarea Bisericilor, le ajută în diferite feluri.

În ce privește raporturile unui popor cu celelalte popoare, Biserica a însuflat fiilor ei convingerea, că toate popoarele sînt egale, de vreme ce toți oamenii care locuiesc pe pămînt sînt egali între ei ca fii ai lui Dumnezeu, pe care toți îl au Părinte comun. Iar prin întărirea spiritului filantropiei și al dragostei între ei, ideea naționalității s-a înnobilit și s-au șters formele excesive ale naționalismului.

Nici nu mai este nevoie să adaug că numai în condițiile organizării Bisericilor ca autocefale, independente, acestea au avut și au posibilitatea exercitării slujirii lor în mijlocul credincioșilor lor.

Cu toate acestea, slava Ortodoxiei constă nu numai în independența Bisericilor autocefale, ci numai în comuniunea lor și în unitatea lor. Fără îndoială Bisericile Ortodoxe se străduiesc «să păstreze unitatea duhului în legătura păcii», mărturisind laolaltă că este «un trup și un duh... o nădejde... un Domn, o credință, un botez, un Dumnezeu și Părinte al tuturor, Cel ce este peste toate, prin toate și în toate. Iar fiecăruia dintre noi s-a dat harul, după măsura darului lui Hristos» (Efes. IV, 3—7). Astfel, este Același Duh, dar există deosebiri de daruri; același Domn, dar sînt deosebiri de slujiri; același Dumnezeu, dar deosebiri de lucrări, după spusele Apostolului Pavel. «Toate le lucrează unul și același Duh, împărțind în mod deosebit fiecăruia, precum voiește» (I Cor. XII, 4—11).

Duhul Sfînt a voit să împartă Bisericii celui dintîi chemat, Apostolul Andrei, harisma slujirii, spre zidirea trupului lui Hristos, harisma păstrării unității Bisericii, harisma călăuzirii Uneia Sfinte, Catolice și Apostolice Biserici Ortodoxe al cărei cap nu este altul, decît numai conducătorul și desăvîrșitorul credinței, Iisus Hristos.

Timp de multe veacuri Constantinopolul a fost cetate creștină, capitală a Imperiului bizantin și în cadrul civilizației eleno-romane și a mediului apostolic, și-a format Biserica răsăriteană forma ei ecumenică. Timp de multe alte veacuri, sub noul nume de Istanbul, cetatea aceasta a fost deopotrivă capitala strălucită a Imperiului turc. În epoca aceea Biserica noastră ortodoxă și-a manifestat vitalitatea ei, confirmînd ecumenicitatea ei sub altă formă. Astăzi din orașul acesta, care se reînnoiește continuu în democrația turcă, pornesc întocmai ca niște raze nădejdie unirii Bisericilor în adevăratul spirit ecumenic.

Biserica al cărei Scaun este cel dintîi printre altele, scoțînd autoritatea ei din nemuritorul ei trecut, încurajare din partea tuturor Bisericilor Surori ale ei și putere de la Dumnezeu, își continuă rostul ei excepțional în cadrul Ortodoxiei. Pe bună dreptate, Patriarhul Ecumenic Isaia a scris într-una din scrisorile lui, pe la mijlocul secolului al XIV-lea următoarele: «Căci de la noi sfintele dogme ale credinței sînt răspîndite peste toată lumea, de la noi sînt învățăturile Sfinților Părinți și ale sfintelor Sinoade; legiurile inspirate de Dumnezeu întocmai ca dintr-un izvor s-au revărsat asupra plinătății Bisericii (G. S. 152, 1208).

Călcînd cu demnitate pe calea la care a fost chemată, marea Biserică slujește în epoca de față tuturor Bisericilor din lume, cu timp și

fără timp, cu osteneală și oboseală, în favoarea desăvârșitei unități în credință, în favoarea desăvârșirii dragostei, în favoarea restabilirii și apărării păcii Bisericilor și popoarelor. Slava ei în slujba ei se descoperă, nu în lucruri lumești. «Căci chipul lumii acesteia trece» (I Cor. VII, 31). Iar «cuvîntul Domnului rămîne în veac». «Căci harurile și chemarea lui Dumnezeu sînt irevocabile» (Rom. XI, 29).

Știri istorice neîndoielnice amintesc de cel întîi chemat Apostol, Sfîntul Andrei, cum că a propovăduit Evanghelia nu numai în cetatea aceasta ci, pe lîngă altele, și în Țările Dunărene dinspre Marea Neagră... După mărturia Patriarhului Fotie, Marea cea «neprimitoare de străini» pînă la încreștinarea popoarelor de lîngă ea, s-a supranumit și a devenit cu adevărat «primitoare de străini», datorită iubirii de oameni a popoarelor creștinate care trăiesc lîngă țărmurile ei. Darul acesta l-au primit strămoșii noștri, ai Românilor, de la Sfîntul Andrei. În persoana lui se întîlnesc astfel, pentru prima dată, Mama de la început a Bisericilor cu Bisericile strămoșilor noștri.

Apoi, de-a lungul veacurilor, raporturile Bisericii Ortodoxe Române cu Patriarhia Ecumenică au fost din ce în ce mai cordiale.

Acordul absolut între ele, ajutorul reciproc și strînsa colaborare, caracterizează legătura sfîntă a Bisericii Ortodoxe Române cu Marea Biserică-Mamă a lui Hristos.

O dovadă în plus a acestei sfinte legături o constituie prezența noastră aici, comuniunea noastră în dragoste și în Sfîntul Potir al sfînteii noastre credințe comune.

Am venit din România aducîndu-vă dragostea noastră și am găsit în curțile acestea ale Patriarhiei Ecumenice deopotrivă aceeași dragoste.

Exprimăm mulțumirile noastre cît se poate de calde pentru primirea cu adevărat frățească de care ne-am bucurat.

Și asupra voastră a tuturor, pleroma Marei Biserici a lui Hristos de aici, asupra celor prezenți și celor absenți, invocăm harul și binecuvîntarea Prea Bunului Dumnezeu, în Hristos Iisus, Căruia este slava și mărirea și puterea în vecii vecilor. Amin».

Ceremonia din biserică s-a încheiat cu un Polihroniu.

După slujbă, în procesiune, delegația a fost condusă în biroul Sanctității Sale Patriarhului Dimitrios I, unde s-au făcut schimburile de daruri, fiind prezenți toți membrii Sfîntului Sinod al Patriarhiei Ecumenice. Delegația Bisericii Ortodoxe Române a oferit Sanctității Sale Patriarhului Dimitrios, din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, două engolpioane și o cruce pectorală patriarhală, o icoană emailată a Sfinților Petru și Pavel, corifeii apostolilor, o icoană a Sfîntului Dimitrie, patronul Sanctității Sale Patriarhului Ecumenic, două epitrahile arhieresti, pentru catedrală și pentru paraclis, albume și cărți, toate obiectele fiind confecționate în atelierele Institutului Biblic al Patriarhiei Române.

Mulțumind, Sanctitatea Sa Patriarhul Dimitrios a trimis Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian un frumos vas de argint, ornamentat iar membrilor delegației le-a oferit spre amintire sfeșnice de argint.

Apoi, Sanctitatea Sa Patriarhul a oferit în cinstea delegației o masă oficială, la care au luat parte toți membri Sinodului Patriarhiei Ecu-menice. Sanctitatea Sa Patriarhul Dimitrios a rostit în timpul mesei oficiale următorul toast :

Înalt Prea Sfințite Mitropolit al Moldovei, D. Iustin, conducător al vrednicei de cinste delegații a vrednicei de cinste și mult prea iubitei Patriarhii a României,

Cinstiți membri ai delegației, iubiți frați în Hristos,

Ca Biserică Ortodoxă niciodată nu ne-am depărtat de apostolicitate. Sîntem legătura neînteruptă și continuarea Apostolilor în credință, în învățarea acesteia, în tradiția apostolică și în mod deosebit în dragoste. În aceste puncte indicatoare ale apostolicității Ortodoxiei, ne-am întîlnit aici cele două Biserici, mama cu fiica ei, în care mama se mîndrește, ca una care a preamărit și va preamări Ortodoxia.

Abia am ieșit din Sfîntul Altar, în care respectabila Biserică a României, prin cinstiții ei reprezentanți a săvîrșit jertfa cea fără de sînge, ca și în casa ei, deoarece, casa părintească este comună tuturor ortodocșilor, după cum a accentuat Înalt Prea Sfinția Voastră. Această casă modestă a Tronului Ecumenic și altarul din centrul ei sînt ale Apostolului Andrei, ale apostolului orașului acestuia și al Dunării.

Urmînd tradiția apostolică de la altar, ne-am întrunit la această masă a dragostei, ca în simplitatea inimii să comunicăm din nou, unii cu alții și în comuniunea desăvîrșită a euharistiei și în viața de toate zilele, din pîinea vieții și din pîinea trăirii să manifestăm unitatea noastră de nezdruncinat în trupul nedespărțit al Sfintei noastre Biserici Ortodoxe, suprema noastră frățietate și să dăm mărturia noastră comună lumii creștine și necreștine.

Cu aceste gînduri și cu aceste sentimente ridicăm în acest moment paharul pentru sănătatea și îndelungarea în zile a vrednicului de cinste și mult preaiubitului nostru frate, Prea Fericitul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, D. D. Justinian, pentru Înalt Prea Sfinția Voastră, mult dorit Înalt Prea Sfințite Mitropolit al Moldovei, cu adevărat distins ierarh al Bisericii Române, pentru cinstiții colaboratori și însoțitori ai Dvs. Pentru Dvs., vrednici de cinste ierarhi ai Bisericii Române ridicăm paharul și transmitem binecuvîntarea noastră patriarhală și urarea acestui Tron ecumenic către Excelența Sa Domnul Președinte Ceaușescu și către nobilul papor român și evlavioșilor credincioși ai Bisericii Ortodoxe Române».

Din partea delegației Bisericii Ortodoxe Române a toastat I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei :

«Sanctitatea Voastră,

Înalt Prea Sfințiți Frați,

Sfîntul Evanghelist Luca, în Faptele Apostolilor, descriind oarecum viața creștinilor din Epoca Apostolilor, spune că cei ce primeau cuvîntul erau «stăruitori în învățătura Apostolilor și în comuniune, în frîngerea pîinii și în rugăciuni» (II, 42).

Evangelistul Luca vorbește și într-altă parte despre comuniune și despre frîngerea pîinii. Deși în noțiunea de comuniune se cuprindea uneori și noțiunea de frîngerea pîinii și, în noțiunea de frîngerea pîinii, se cuprindea și noțiunea de comuniune, totuși, nu este vorba despre unul și același lucru. Comuniunea este desigur sfînta euharistie iar frîngerea pîinii se referă la așa zisele «agape». Acestea erau mesele comune care se dădeau după sfînta euharistie, în timpul cărora creștinii «se împărtășeau de hrană în bucuria și nevinovăția inimii». Desigur că împărtășania — sfînta euharistie — este o taină, iar «agapa» aceasta se înfățișează numai ca o prelungire a vieții duhovnicești în Domnul, în viața concretă a oamenilor».

Tot astfel și masa aceasta, în jurul căreia ne găsim cu toții frățeste, este o prelungire a comuniunii noastre spirituale cu Domnul nostru Iisus Hristos, care a avut loc în biserică, în timpul liturghiei, o prelungire sau o strălucire de raze în viața noastră a împărtășaniei noastre cu prea curatele daruri.

Este și aceasta o bază a viețuirii după Hristos în lume. Sîntem stăpîniți de duhul acesta al proiectării vieții noastre în Dumnezeu nu numai în lume, ci mai mult și în primul rînd în viața noastră bisericească; ne găsim laolaltă în același loc, pentru ca în duhul comuniunii și al răspunderii noastre în fața lui Dumnezeu și a lumii să armonizăm laolaltă conlucrarea Bisericilor noastre locale spre folosul credincioșilor noștri și spre slava lui Dumnezeu.

Avînd în vedere bazele noi puse de Sanctitatea Voastră în ce privește lucrarea Ortodoxiei în mediul interortodox, ne dezbrăcăm de orice lipsă de armonie și de singularizare.

Profitînd de această frumoasă ocazie, în numele Prea Fericirii Sale Patriarhului D. Justinian al României, al Sfîntului și Sfințitului Sinod din jurul Său și în genere în numele Bisericii Române, doresc să încredințez pe Sanctitatea voastră și Sfîntul și Sfințitul Sinod din jurul Vostru, de simțămintele de respect, de dragoste și de solidaritate a noastră față de Patriarhia Ecumenică și de hotărîrea noastră, ca împreună cu această Patriarhie Ecumenică, în ordinea bisericească, transmisă din vechime, să mergem pe calea slujirii Ortodoxiei, a creștinismului și fără deosebire a întregii omeniri.

Întru mulți ani, Sanctitatea Voastră și Înalt Prea Sfințiți și iubiți frați întru Hristos».

Masa s-a desfășurat într-o atmosferă de frățietate și cordialitate.

În seara aceleiași zile delegația a fost invitată la o recepție oferită de I. P. S. Mitropolit Meliton de Calcedon, la reședința sa din Kadikeuy, vechiul Calcedon. Reședința este situată chiar pe țărmul Mării Marmara, avînd în față Insulele Principilor și noaptea un spectacol mirific de apă și lumină, de la vapoare și de la luminile insulelor. Recepția a fost un bun prilej de adîncire a cunoașterii reciproce dintre cele două Biserici. Au participat și ierarhi și demnitari ai Patriarhiei Ecumenice.

Vineri, 12 iulie, întreaga zi a fost consacrată convorbirilor oficiale. S-au discutat probleme de interes general ortodox și unele probleme de interes bilateral. Ne vom ocupa de conținutul discuțiilor într-un capitol special al acestui reportaj.

Seara, delegația Bisericii Ortodoxe Române, a oferit o masă la care au luat parte membri ai Sfântului Sinod al Patriarhiei Ecumenice în frunte cu I. P. S. Mitropolit Meliton de Calcedon, Președintele Comisiei panortodoxe a Patriarhiei Ecumenice, Dl. Ambasador al R. S. România de la Ankara, George Marin, membrii misiunii R. S. România de la Istanbul, Dl. Primar al orașului Istanbul ș. a.

Au toastat : I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, I.P.S. Mitropolit Meliton al Calcedonului, Dl. Ambasador George Marin și Dl. Primar al orașului Istanbul.

★

CONVORBIRILE OFICIALE

Convorbirile oficiale s-au purtat la sediul Patriarhiei Ecumenice, vineri, 12 iulie 1974, între Comisia panortodoxă a Sfântului Sinod al Patriarhiei Ecumenice și delegația sinodală a Bisericii Ortodoxe Române. Din partea Patriarhiei Ecumenice au luat parte la convorbiri : I. P. S. Mitropolit Meliton al Calcedonului, președintele Comisiei panortodoxe, I. P. S. Mitropolit Simion de Irinupolis, I. P. S. Mitropolit Evanghelos de Perga, I. P. S. Mitropolit Vartolomeu de Filadelfia, I. P. S. Mitropolit Maxim de Stavrupolis, P. S. Episcop Ioachim, vicar patriarhal, P. C. Diacon Filip, P. C. Diacon Iacov și Prof. Em. Fotiadis. Din partea Bisericii Ortodoxe Române au luat parte I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, președintele Comisiei pentru relații externe a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, președintele Comisiei canonice a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, secretarul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și P. C. Pr. Vasile Costin, vicar administrativ al Eparhiei Oradea.

Convorbirile au fost deschise de I. P. S. Mitropolit Meliton al Calcedonului care a spus, printre altele :

«Reluăm cu bucurie discuțiile pe care le-am și început, fie în biserică, fie cu prilejul întâlnirilor pe care le-am avut până acum, fie prin cuvântările pe care le-am ținut. Vizita delegației Bisericii Ortodoxe Române, nu este numai un indiciu al frățietății noastre sincere, ci este și un moment istoric în viața Bisericilor noastre. Considerăm vizita Dvs. ca fiind o vizită istorică pentru că atât problemele intercreștine, cât și cele interortodoxe pe care le vom discuta, cer decizii concrete».

I. P. S. Meliton a elogiat apoi Biserica Ortodoxă Română, enumerând patru motive, pentru care Biserica Ortodoxă Română se bucură de o largă apreciere în lumea creștină de astăzi:

1. În sistemul Bisericilor autocefale, Biserica Ortodoxă Română e o Biserică vie, dinamică, o Biserică ce are conștiința deplinei sale chemări pentru a contribui la unitatea creștinilor și la pacea lumii ;

2. Biserica Ortodoxă Română este apreciată unanim și pentru nivelul înalt al Ierarhiei sale, al clerului și al teologilor săi.

3. Biserica Ortodoxă Română este apoi cunoscută ca avînd o foarte bună organizare interioară ;

4. În sfîrșit, Biserica Ortodoxă Română este apreciată pentru bunele relații pe care le are cu Statul român, care îi oferă condiții favorabile de activitate și dezvoltare.

Toate acestea fac ca Biserica Ortodoxă Română să poată aduce o contribuție esențială, alături de Patriarhia Ecumenică și de celelalte Biserici Ortodoxe, la dezvoltarea relațiilor ecumenice și la rezolvarea problemelor generale creștine cu care sînt confruntate Bisericile astăzi.

I. P. S. Meliton s-a referit apoi, la identitatea de vederi dintre Tronul ecumenic și Patriarhia Română, pe care a putut-o observa din primele zile ale vizitei delegației Bisericii Ortodoxe Române. Și-a exprimat speranța că și aceste convorbiri se vor desfășura și se vor termina în același duh de înțelegere și frățietate.

Înainte de a propune ordinea de zi, la care delegația Bisericii Ortodoxe Române va adăuga după aceea și unele probleme de interes bilateral între cele două Biserici ale noastre, I. P. S. Mitropolit Meliton apreciază că cele două Comisii, a Patriarhiei Ecumenice și a Bisericii Ortodoxe Române nu vor lua hotărîri, ci vor prezenta rezultatele discuțiilor, celor două sinoade ale Bisericilor respective, urmînd ca numai după aceea convorbirile să capete putere de hotărîri.

I. P. S. Sa propune pentru ordinea de zi două teme :

1. *Unitatea panortodoxă.* — Acest lucru — spune I. P. S. Sa ne interesează cel mai mult. Să căutăm și să găsim mijloacele de întărire a Ortodoxiei. Să trecem în revistă relațiile interortodoxe și apoi celelalte relații intercreștine și cu Mișcarea ecumenică. Să cădem de acord asupra principiilor generale de la care trebuie să pornim aceste relații.

2. *Problema pregătirii Sfîntului și Marelui Sinod.* — Au trecut trei ani — apreciază I. P. S. Meliton — de cînd a fost instituită Comisia pregătitoare interortodoxă, dar nu s-a progresat prea mult în pregătirea Sinodului. Ultima întîlnire ajunsese la concluzia că trebuie revăzut catalogul temelor propuse la Conferința panortodoxă de la Rodos din 1961. Temele stabilite la Rodos nu sînt, toate, teme reale care să necesite o discuție într-un Sinod. Ele sînt mai degrabă capitole dintr-o enciclopedie teologică, de care însă nimeni nu are nevoie presantă și nu un Sinod e chemat să facă acest lucru. Sinoadele Ecumenice, după cum se știe, s-au adunat pentru o temă-două, care frămîntau realmente lumea creștină, care amenințau s-o dezbină și care reclamau soluționare urgentă.

Delegația Bisericii Ortodoxe Române, în timpul serviciului divin, în catedrala Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol

Membrii celor două delegații, Patriarhia Ecumenică și Biserica Ortodoxă Română, participanți la Convorbirile oficiale

Nu trebuie să ne grăbim totuși — a mai spus I. P. S. Meliton — Sinodul trebuie să fie produsul unei conștiințe coapte. Toate Bisericele trebuie să se angajeze în studierea temelor și să facă propuneri. Se constată că pînă în prezent nu s-au strîns încă nicăieri reacțiile Bisericilor.

În ceea ce o privește, Patriarhia Ecumenică are în studiu două probleme legate de convocarea Sinodului: a) problema catalogului și b) problema procedurii de urmat, pentru stabilirea temelor și pentru discutarea lor. După cum e cunoscut, la a patra întrînire de la Geneva, s-a hotărît următoarea procedură: toate teme să fie împărțite pe grupe de Biserici locale și apoi acestea să le prezinte, bine studiate, conferinței pregătitoare. Or, metoda aceasta s-a dovedit inadecvată din mai multe motive: Cînd o Biserică locală ia o temă în studiu, prin forța lucrurilor ea își precizează și o anumită poziție pe care apoi îi va veni foarte greu s-o schimbe. În afară de aceasta, atîta vreme cît unele teme sînt studiate de un grup de Biserici, iar altele de alt grup de Biserici, înseamnă că elaborarea lor și soluțiile nu vor fi rezultatul conștiinței ortodoxe plene.

I. P. S. Meliton a arătat că Patriarhia Ecumenică nu are încă un plan concret, prin care să ofere o posibilitate mai bună de lucru, dar crede că Bisericele, căutînd împreună, vor găsi o metodă mai potrivită decît cea de pînă acum. Catalogul temelor trebuie în orice caz să fie mai scurt și numai cu probleme importante. Dacă după veacuri, abia acum regăsim conștiința sinodalității, trebuie să tratăm probleme adevărate, care cer soluții urgente, nu să facem pur și simplu o reinventariere a tezaurului dogmatic și canonic.

Înceindu-și expunerea, I. P. S. Meliton a întrebat pe I. P. S. Mitropolit Iustin, conducătorul delegației Bisericii Ortodoxe Române, ce gînduri aduce din partea Bisericii surori din România.

I. P. S. Mitropolit Iustin declară că, înainte de a intra în fondul problemelor, poate spune că este întru totul de acord cu ceea ce a spus I. P. S. Mitropolit Meliton.

În istoria de azi a Ortodoxiei, un stadiu a pregătit întotdeauna stadiul următor. În timpul patriarhului Atenagora, de fericită pomenire, am avut stadiul pregătirii atmosferei pentru dialog, care, ca stadiu al dragostei și al unității, a fost cît se poate de bun. Dar iată că acum am intrat sau intrăm într-un stadiu nou, odată cu urcarea pe tronul patriarhal a Sanctității Sale Dimitrios I⁹⁶. Acest nou stadiu, privește atît relațiile intercreștine cît și pe cele interortodoxe. De la stadiul oarecum general și abstract, trecem la unul mai concret, la stadiul faptelor. Acest

96. I.P.S. Mitropolit Maxim al Sardelor, președintele «Comisiei pentru problemele pancreștine» a Patriarhiei Ecumenice, la întrînirea cu delegația romano-catolică condusă de Eminența Sa Cardinalul J. Willebrands, președintele Secretariatului pentru Unitate Creștină de la Vatican, a spus cu privire la «dialogul dragostei» și «dialogul teologic»: «Drept s-a spus că dialogul teologic nu trebuie să fie opus dialogului dragostei, de vreme ce acesta din urmă cuprinde în sine cu necesitate adevărul. De asemenea, drept s-a observat că dialogul dragostei nu trebuie în nici un caz să se separe și să se desprindă de adevărata lui bază, care este dragostea pentru adevăr».

stadiu cere însă și mai multă grijă decât cel anterior. Desigur că nici un fapt spectaculos nu a marcat începerea acestei noi epoci, dar în smerenia și în modestia aceasta, care a caracterizat și apariția creștinismului ca nouă religie, putem astăzi să urmăm cu încredere pe Sanctitatea Sa Patriarhul Dimitrios și Sinodul din jurul său, deoarece credem că este dreaptă calea aceasta pe care merge Sanctitatea Sa.

Sîntem de acord că unitatea panortodoxă și pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe sînt probleme de mare importanță pentru lumea ortodoxă. Din fiecare din aceste două preocupări izvorăsc și altele mai ales în ceea ce privește relațiile cu celelalte Biserici creștine. Știm că Patriarhia Ecumenică a studiat și aceste aspecte și a găsit soluții ecumenice de pe poziții ortodoxe.

Referitor la relațiile Bisericii Ortodoxe cu Biserica Romano-Catolică, noi declarăm că sîntem cu totul de acord cu poziția actuală a Patriarhiei Ecumenice, aceea arătată de Sanctitatea Sa Patriarhul Dimitrios față de reprezentantul Papei, Cardinalul Willebrands, în luna octombrie 1973. Vă felicităm pentru declarațiile clare și pline de curaj pe care le-ați exprimat cu acel prilej. Sîntem de asemenea întru totul de acord și ne declarăm foarte mulțumiți de poziția Patriarhiei Ecumenice față de problema uniaticismului, și ne pare rău că nu este aici și I. P. S. Mitropolit Maxim al Sardelor, care a prezentat în fața reprezentanților papali punctul de vedere al Patriarhiei Ecumenice. Acest punct de vedere este înțelept și face cinste Patriarhiei Ecumenice.

Și nu este vorba de opoziție împotriva Bisericii Romei, ci despre o declarație clară a poziției noastre ca ortodocși.

Nu sîntem deci împotriva dialogului cu Biserica Romano-Catolică, dar acest dialog trebuie să fie teologic și bine pregătit înainte de începere. La pregătirea dialogului se poate purcede pe bazele stabilite de Patriarhia Ecumenică, cu prilejul amintitei vizite a Cardinalului Willebrands.

I. P. S. Mitropolit Meliton ia cuvîntul pentru a preciza încă o dată poziția actuală a Patriarhiei Ecumenice, în relațiile cu Biserica Romano-Catolică. E drept, a spus I. P. S. Sa că prin dialogul dragostei s-a făcut un real și mare progres în pregătirea dialogului teologic. Intrăm însă într-o etapă nouă și ne întrebăm cum vom face ca Ortodoxia, cu organizarea ei sinodală, să ajungă la un punct de vedere comun în pregătirea dialogului cu Biserica Romano-Catolică care fiind organizată centralist, vine întotdeauna cu puncte de vedere definite și unitare. Sistemul nostru ortodox are nevoie de o coordonare.

I. P. S. Mitropolit Iustin arată că e necesară o coordonare pentru ca orice poziție a noastră, să fie expresia voinței panortodoxe. Noi nu vom accepta în privința aceasta nici o competiție și nici o hegemonie. Nici o Biserică locală nu trebuie să fie mai grăbită decât celelalte Biserici, și nici o Biserică nu trebuie să facă pași unilaterali, înaintea realizării unei armonii ortodoxe.

I. P. S. Mitropolit Meliton se declară de acord cu acest punct de vedere. Se întreabă numai care va fi organul care va realiza coordonarea ortodoxă, spre a se realiza simfonia.

I. P. S. Mitropolit Iustin arată că Bisericile Ortodoxe locale sînt autocefale. Dar, Ortodoxia este un corp unitar și lucrarea ei în problemele de interes general este comună. Biserica are un cap, pe Domnul nostru Iisus Hristos; ea are o conducere sinodală, panortodoxă, are un centru istoric și canonic, Patriarhia Ecumenică, care asigură manifestarea unității Bisericii și lucrarea în comun a Bisericilor. De aceea în afară de Hristos, cap al Bisericii, noi nu putem să acceptăm alte capete în afara și împotriva tradițiilor noastre și a ordinii bisericești de la noi, și nu există nici un motiv să ne determine ca să încercăm s-o schimbăm. Tactica urmată de noi în această privință, credem că exprimă eccleziologia Ortodoxiei și constituie un principiu teologic și canonic.

I. P. S. Mitropolit Meliton, declarîndu-se de acord cu gîndirea eccleziologică ortodoxă a I. P. S. Mitropolit Iustin, propune stabilirea unei Comisii interortodoxe care să se ocupe cu problema relațiilor cu Biserica Romano-Catolică. Această comisie n-ar avea rolul de a începe dialogul, ci de a studia problema pregătirii lui.

I. P. S. Mitropolit Iustin nu face obiecțiuni.

În legătură cu această Comisie au mai luat cuvîntul și I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, ceilalți delegați români, I. P. S. Mitropolit Maxim de Stavropoleos și Prof. Em. Fotiadis.

I. P. S. Mitropolit Meliton concludă că dacă cele două delegații sînt de acord, ideea alcătuirii unei astfel de Comisii va trebui supusă mai întîi Sinoadelor celor două Biserici ale noastre, și apoi tuturor Bisericilor Ortodoxe, spre a se pronunța asupra oportunității și utilității organizării ei. Desigur și Biserica Romano-Catolică va aprecia ideea de a avea în contactele cu noi, părerile noastre panortodoxe.

Din partea Delegației Bisericii Ortodoxe Române se intervine cu precizarea că această Comisie dacă se va institui, va trebui să fie o simplă Comisie tehnică. Ea nu va înlocui Bisericile, nu va vorbi ea cu partenerul Romano-Catolic în numele Bisericilor și nu va limita în nici un fel drepturile Bisericilor. Ea ar urma să fie numai un organ ajutător, care va lucra sub supravegherea Bisericilor.

I. P. S. Mitropolit Iustin arată că Biserica noastră a apreciat foarte mult poziția Patriarhiei Ecumenice, atunci cînd aceasta a declarat că dialogul cu romano-catolicii nu va putea progresa, atîta vreme cît aceștia nu vor înceta propaganda prozelitistă în rîndurile Bisericii Ortodoxe. Noi nu putem interpreta decît în acest fel dorința mereu prezentă a Bisericii Româno-Catolice de a întări uniația. Trebuie să facem Biserica Romano-Catolică să înțeleagă că uniația nu contribuie la refacerea unității creștine.

I. P. S. Mitropolit Maxim de Stăvrupoleos dă lămuriri asupra felului cum a explicat Comisia pancreștină delegației romano-catolice din octombrie 1973, că uniația e o piedică în calea unității.

Cu privire la dialogurile angajate cu vechii catolici, cu anglicanii și cu protestanții, cele două delegații au ajuns la hotărîrea ca să se ceară președinților Comisiilor de dialog să facă rapoarte periodice care să fie aduse la cunoștința tuturor Bisericii Ortodoxe locale.

I. P. S. Mitropolit Iustin, I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, și ceilalți delegați români arată stadiul în care se află unele din aceste dialoguri bilaterale și contribuția Bisericii Ortodoxe Române la dezvoltarea lor.

Cele două delegații au discutat apoi despre raporturile cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor.

I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei a subliniat importanța mesajului Patriarhiei Ecumenice către Consiliul Ecumenic al Bisericilor, cu prilejul celei de-a 25-a aniversări a existenței lui.

Din partea Patriarhiei Ecumenice s-a observat că bazele raporturilor Ortodoxiei cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor au fost puse în chip clar de către cea de a patra Conferință interortodoxă de la Rodos. Ar fi nevoie ca Reprezentanțele ortodoxe pe lângă Consiliul Ecumenic să fie mai numeroase și mai stabile. Facem parte din Comitetul Central, din Comitetul Executiv și din Comisiile unor «unități», dar participarea noastră e sporadică, nu permanentă. S-ar pune deci problema participării noastre mai active, mai numeroase și mai regulate în Comisii, dar și în personalul superior al Consiliului Ecumenic de la Geneva. Poate că ar trebui să ne formăm niște cadre speciale, în stare să ofere occidentalilor gîndirea noastră teologică ortodoxă pe înțelesul lor, pentru a putea contribui mai efectiv astfel și la activitățile Consiliului Ecumenic. Patriarhia Ecumenică are în studiu această problemă.

Cele două delegații au discutat apoi despre viitorul rol al Centrului Patriarhiei Ecumenice de la Chambésy, despre monahii români de la muntele Atos. S-a cerut în această privință sprijinul Patriarhiei Ecumenice care a fost promis⁹⁷.

Înainte de încheierea convorbirilor, s-a reluat problema pregătirii Sfîntului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe.

I. P. S. Mitropolit Iustin a arătat că actualul catalog al temelor trebuie să fie modificat. Despre pregătirea Sinodului, I. P. S. Sa a arătat că există două modalități de a o face: Prima, studiind temele și pregătind material suficient și complet, pentru Sinod, a doua, propunînd Sinodului practici deja existente care ar urma să fie ratificate.

97. Despre situația românilor din Muntele Athos, vezi «Ortodoxia», VI (1953) nr. 2, p. 269—276. Se arată acolo că din cele 757 așezăminte monahale de pe munte, 72 sînt românești. În prezent mai sînt în diferite schituri și minăstiri doar 61 monahi români, în mare parte bătrîni de peste 70 de ani. În 1942 îmai erau acolo 246 monahi români, adică de patru ori mai mulți ca azi.

ÂNĂ

fe-
lice

anii
i se
care

i, și
este
dez-

nsi-

por-
Bise-

turi-
chip

. Ar

c să

tral,

area

tici-

dar

oate

occi-

ntru

me-

rului

e la

Ecu-

ătirii

nelor

rătat

pre-

nînd

2, p.

ânești.

parte

ri mai

I. P. S. Iustin al Moldovei și Sucevei, oferind Sanctității Sale Patriarhului ecumenic Dimitrios daruri din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian

Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Dimitrios, oferind daruri conducătorului delegației Bisericii Ortodoxe Române

I.-P. S. Mitropolit Meliton, arată că desigur așa va trebui să facem, cu specificarea ca toate propunerile să fie rezultatul unui studiu al Conferinței panortodoxe prosinodale.

Delegația română a arătat în continuare ce discuții s-au purtat la București și la Iași, în 1973, între I. P. S. Mitropolit Damasckinos de Tranupolis, Secretarul Comisiei pregătitoare și o delegație a Bisericii Ortodoxe Române.

S-a abordat apoi problema diasporalei ortodoxe. Problema aceasta va fi desigur, pe agenda viitorului Sinod, dar pînă atunci cele două delegații au căzut de acord să se rămînă la statu quo, păstrîndu-se peste tot ordinea canonică, acordîndu-se înțietate Exarhului Patriarhiei Ecumenice, în Conferințele episcopale, acolo unde acestea există, în bună conlucrare reciprocă, așa ca nimeni să nu depășească cele necesare, pînă ce un Sinod panortodox va rezolva problema.

I.P.S. Meliton a luat cuvîntul în încheiere, în numele Comisiei panortodoxe a Patriarhiei Ecumenice, arătînd că aceste convorbiri n-au fost tratative ci sinomie, împreună-convorbire. Nici două monologuri, ci un dialog în dragoste, în înțelegerea reciprocă, în respect reciproc, într-o gîndire comună. Au fost trecute în revistă cele mai importante probleme din viața Bisericilor Ortodoxe în general, și unele probleme de interes bilateral.

I. P. S. Sa a mulțumit I.P.S. Mitropolit Iustin, conducătorul delegației Bisericii Ortodoxe Române, și celorlalți membri ai delegației Bisericii Ortodoxe Române, pentru spiritul pozitiv pe care l-au avut în discuții și pentru că «toți au oferit tot ceea ce a fost mai bun». «Vă mărturisesc că vizita Dv. va lăsa urme adînci în Fanar, iar noi întrînd în această sală vom avea mereu imaginea acestei întîlniri». Apoi, I.P.S. Sa a transmis omagiile Comisiei panortodoxe Prea Fericitului Patriarh Justinian, clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române ca și Guvernului Republicii Socialiste România și în special celui care se ocupă cu competență de problemele religioase din Statul român.

I. P. S. Mitropolit Iustin a luat cuvîntul în numele delegației Bisericii Ortodoxe Române spunînd printre altele: «Venind la Constantinopol, ne-am găsit dintr-o dată într-o atmosferă frățească cordială și am constatat că gîndurile noastre și speranțele noastre, coincid întru totul cu cele exprimate de Patriarhia Ecumenică. Sîntem siguri că și în viitor colaborarea noastră bazată pe aceste nădejdi, va fi din ce în ce mai rodnică, cu rezultate pozitive pentru Bisericile noastre și pentru întreaga Ortodoxie. Doresc să exprim mulțumirile Bisericii Ortodoxe Române și ale delegației noastre pentru primirea deosebită de care ne-am bucurat aici. Este pentru noi o întîlnire de neuitat».

Apoi I. P. S. Sa l-a rugat pe I. P. S. Mitropolit Meliton să transmită Sanctității Sale Patriarhului Dimitrios I sentimentele de recunoștință respect și dragoste ale delegației Bisericii Ortodoxe Române. «Mărturisim aceleași sentimente și față de Dv. toți cei prezenți aici. Vă asigurăm de hotărîrea noastră de conlucrare în același spirit și în viitor, în

toate problemele de interes general ortodox și bilateral. Problemele noastre nu sînt diferite, ci comune tuturor».

Discuțiile oficiale au fost încheiate prin redactarea unui *Comunicat comun*, aprobat de cele două delegații. După discuții amănunțite, Comunicatul a fost semnat de conducătorii celor două delegații, avînd următoarea formă finală :

Delegația Patriarhiei Române, care a făcut o vizită oficială la Patriarhia Ecumenică, sub conducerea I.P.S. Mitropolit al Moldovei și Sucevei, D. Iustin, și alcătuită din I.P.S. Mitropolit al Olteniei, D. Teoctist, P. S. Episcop D. Antonie Ploieșteanul, vicarul Patriarhiei Române și secretar al Sfîntului Sinod al Patriarhiei Române și P. C. Pr. D. Vasile Costin, vicar administrativ al Episcopiei Oradiei, a avut la Patriarhie o consfătuire comună cu Comisia pentru problemele interortodoxe care este prezidată de I.P.S. Mitropolit Meliton de Calcedon.

În cursul acestei consfătuiri, s-a făcut o trecere în revistă a chestiunilor bisericești generale, care preocupă întreaga Biserică Ortodoxă și în mod special s-a examinat stadiul pregătirii Sfîntului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe și anume chestiunea revizuirii Catalogului temelor acestuia și a metodologiei procedurale de urmat.

De asemenea, în cursul acestei consfătuiri, s-a discutat problema relațiilor Bisericii Ortodoxe cu Bisericile creștine în general și cu Mișcarea ecumenică, așa cum se manifestă aceasta în Consiliul Ecumenic al Bisericilor.

Cele două delegații, în tot cursul acestei colaborări a lor și în cursul formulării punctelor de vedere asupra chestiunilor discutate, într-o excepțională atmosferă de frățietate, au evidențiat identitatea de concepții a Bisericilor lor asupra acestor probleme și anume, în mod concret, au subliniat necesitatea și au exprimat dorința :

a) Cele două Biserici, colaborînd strîns, pe de o parte să întărească și să promoveze legăturile sfinte existente între ele de la început în ce privește unitatea lor deplină în Ortodoxie, iar pe de altă parte, stăpînite fiind de același spirit, să contribuie pe mai departe la întărirea și dezvoltarea unității panortodoxe în cadrul rînduielilor canonice ortodoxe și bisericești din vechime, cu respectarea jurisdicțiilor statornice și în strînsă unire a Bisericilor Ortodoxe locale între ele și față de Patriarhia Ecumenică, primul scaun în cinste și slujire ;

b) Ca într-o astfel de unitate panortodoxă să fie promovate relațiile Bisericii Ortodoxe cu Biserica Romano-Catolică, cu Biserica Anglicană, cu Vechile Biserici Orientale, cu Biserica Vechilor-Catolici, și cu toate confesiunile creștine ale Reformei, înlăuntrul și în afara Consiliului Ecumenic al Bisericilor. În deplină înțelegere, cele două delegații au hotărît să supună aprobării Bisericilor lor, ca Patriarhul Ecumenic să propună tuturor Bisericilor Ortodoxe recomandarea înființării unei Comisii interortodoxe teologice tehnice, pentru studierea de către aceasta a temelor teologice privind viitorul dialog teologic între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică.

În mod special și de comun acord, s-a recunoscut de asemenea necesitatea deplinei colaborări cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor și a oferirii unei mai mari prezențe ortodoxe teologice și de altă natură în această organizație ;

c) Cele două delegații, în de comun acord, au recunoscut că este datoria Bisericii să facă tot ce-i stă în putință pentru colaborarea cu toate religiile lumii și cu toți oamenii de bună credință pentru slujirea, pe de o parte, a păcii și prosperității în țară în care trăiește fiecare Biserică, și în întreaga omenire, iar pe de altă parte, pentru instaurarea principiilor respectului demnității omului, a drepturilor umane, a egalității popoarelor și a independenței proprii a fiecărui popor.

d) Din partea Bisericii Române s-a exprimat acordul deplin și aprecierea față de poziția pe care, în diferite cuvântări și texte, interpretând punctul de vedere al Patriarhiei Ecumenice, Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic D. D. Dimitrios I a formulat-o cu privire la tema relațiilor Ortodoxiei cu celelalte Biserici creștine și anume în ce privește punctele :

1. Autoritatea supremă în Biserică ;
2. Neintervenția nici unei Bisericii în viața internă a altei Biserici, și
3. Evitarea oricărui prozelitism și sub orice formă.

În încheiere, cele două delegații au căzut de acord să dezvolte contactele regulate între cele două Biserici, spre binele Bisericii Ortodoxe întregi».

Patriarhia Ecumenică

15 iulie 1974.

Înainte de despărțire, delegația Bisericii Ortodoxe Române a înmînat tuturor membrilor Comisiei Pancreștine, daruri din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, engolpioane, cruci pectorale etc.

*

ULTIMELE ZILE ÎN TURCIA

Sîmbătă, 13 iulie, la sugestia gazdelor, delegația noastră a fost condusă să viziteze cîteva centre antice păgîne și creștine, de egală importanță pentru istoria culturii și a religiei. Ne-a însoțit I.P.S. Mitropolit Gavriil de Colonia. Primul obiectiv a fost Izmirul, vechea Smyrnă, port-la Marea Egee, una din cele șapte biserici menționate în Apocalipsă, acolo unde a fost episcop, în secolul II, Sfîntul Martir Policarp⁹⁸.

Călătoria cu avionul de la Istanbul la Izmir durează 35 de minute. Cu toată briza mării, la coborîre temperatura era de aproape 40 de grade. Drumul de la aeroport pînă la Izmir trece prin cîteva sate așezate pe coline, cu case albe și garduri de piatră.

*

Izmirul, al treilea oraș din Turcia după Istanbul și Ankara, (500 000 de locuitori) e chiar pe malul golfului cu același nume, și, de departe ca și de aproape seamănă cu toate orașele moderne, de coastă sudică, cu blocuri înalte, cu terase, ferestre și balcoane multicolor decorate. Palmieri ca niște struți imenși într-un picior și cactuși mari, cu frunze grase verzi-argintii, sînt prezenți peste tot, pe străzile orașului, în grădini și pe marginile drumurilor. Șadan Gökovali, într-o carte de reclamă despre Izmir care se vinde unde vrei și unde nu vrei în Turcia, începe descrierea orașului citînd cîteva versuri celebre :

*«Cel mai frumos dintre orașele ioniene
Primul oraș al Provinciei Asia
Ochiul Anatoliei
Giuvaerul lumii
Perla Mediteranei».*

E vorba aici, desigur, de vechea Smyrna, și nu de actualul Izmir, pentru că faima lui e numai cea din trecut. Orașul de azi e un oraș frumos bineînțeles, dar numai pentru ceea ce este astăzi, n-ar fi chiar «giuvaerul lumii» ! Smyrna va fi fost însă.

După arheologi, orașul ar fi fost fondat cu 3000 de ani î.d.Hr. de Lelegi sau de Amazoane, a căror regină, Smyrna, i-ar fi dat și numele. Către anul 2000 î.d.Hr. ar fi fost ocupat de hitiți, care au lăsat și cîteva urme (numele unor locuri), iar către anul 1000 î.d.Hr. de către ionieni.

Smyrna este orașul de baștină al lui Homer, autorul Iliadei și al Odiseei. La nord, pe muntele Sipyl, este vechea necropolă a orașului, iar mormîntul cel mai important din această necropolă este cel al lui Tantalos. Cine era Tantalos ? După unii un rege hitit, Tutalya, după tradiția grecească un rege al Lydiei. După mitologie, Tantalus era fiul lui Zeus și al Plotei, tatăl lui Pelops și al Niobei. El ar fi fost pedepsit pentru că și-a ucis fiul ca să-l dea de mîncare zeilor, fără ca aceștia să știe. Dar ei au aflat și pedeapsa pe care i-au hărăzit-o lui Tantalus e vrednică de imaginația mitologică grecească, cel puțin la același nivel cu cea aplicată lui Sisif. El ar fi fost pedepsit să stea pînă la jumătate în apă, dar să moară de sete. Cînd se apropia de apă, apa se retrăgea și el nu ajungea niciodată pînă la ea. Era înconjurat de tot felul de fructe gustoase care îi ajungeau pînă aproape de frunte, dar trebuia să moară și de foame. Cînd ridica mîna să apuce o fructă, creanga se ridica în sus, pînă la nori.

Urme ale vechii Smyrne se găsesc pînă astăzi, la nord de actualul oraș Izmir, la Bayrakly-Tepékule. Printre altele, temeliiile unui templu al Dianei. Un bust al lui Homer, găsit acolo, se află acum la muzeul din Neapole. Se știe că, după Herodot, Homer este cel care a dat nume zeilor. El ar fi trăit în secolul IX î. d. Hr. și tot ce se cunoaște astăzi despre mitologia greacă își are sursa în Iliada și Odiseea.

Aveam sentimentul că se petrecea cu noi minunea întoarcerii în ținuturile zeilor, în țara de baștină a eroilor, a miturilor și a legendelor, Ierusalim păgîn și Țară a Făgăduinței, înainte de Hristos și de Moise.

98. Astăzi există acolo o biserică romano-catolică franceză a Sf. Policarp.

Se spune că orașul vechi ar fi fost mutat mai la sud, la Kadikefale, de către Alexandru cel Mare, care l-a ocupat fără să întâmpine rezistență, în secolul IV î. d. Hr. Marc Aureliu l-a rezidit după un cutremur. Când în 395 Imperiul roman s-a împărțit în două, Smyrna a fost atribuită imperiului roman de răsărit. Zidurile etajate, aproape întregi, (refăcute de otomani), ale unor apeducte romane și bizantine, se văd și astăzi peste apa Meleş, la Sirinyer.

În muzeul arheologic din Izmir se găsesc nenumărate vestigii ale tuturor epocilor : o Demetră de bronz (zeița ce personifică pământul) găsită la Halicarnas (Bodrum), un Meandru, un cap și un braț dintr-o statuie imensă a împăratului Domițian, o Afrodită și un Eros...

Orașul modern de azi e plin de moschei noi, iar blocurile moderne sînt la fel cu cele din America sau de oriunde. Hotelurile au aer condiționat și serviciu european. Culoarea locală o dau doar cîteva turcoaise mute, îmbrăcate în costume naționale, așa cum se mai văd doar pe ilustrațiile de la începutul secolului și mai vechi. Treaba lor e doar aceea de a servi cafea la cerere, în ceșcuțe foarte mici, pe care le poartă grațios printre mese, pe niște talgere de aramă ținute cu un deget și pe care, după ce ridică ceșcuțele se vede Sfînta Sofia.

În mijlocul orașului, o statuie equestră a lui Atatürk rivalizează cu cele opt etaje ale lui Grand Hotel d'Ephèse⁹⁹. La Izmir a dat Atatürk ultimul său ordin către armată, în septembrie 1922 : «Alungați-i pe cotropitori ! Alungați-i în mare !». Mustafa Kemal Atatürk, a biruit, iar la 29 octombrie 1923, Turcia a fost proclamată Republică. Ultimul sultan, bătrîn și neputincios, a părăsit palatul său din Istanbul fugind pe ușa din spate și fără glorie, dar neuitînd să ia totuși un geamantan cu bijuterii strînse probabil de mulți dintre înaintașii săi, poate și de pe la noi, din Țările Române. Se intitulasă, ca sultan, nici mai mult nici mai puțin decît : «Împăratul împăraților, distribuitor de coroane în rîndul regilor de pe pămînt, stăpînul celor două orașe sfinte, guvernatorul orașului sfînt Ierusalim, spaima lumii, stăpînul Europei, Asiei și Africii, marele rege al celor două mări, umbra lui Dumnezeu pe pămînt».

Spaima lumii !! Umbra lui Dumnezeu pe pămînt !! Un bătrînel înspăimîntat și de umbra lui. Ironii ale istoriei !

În după-amiaza aceleiași zile am plecat să vedem o altă celebritate a lumii antice, ca și a celei creștine, Efesul, așezat mai la sud, cale de două ceasuri. Pe șoferul nostru — al mașinii în care se mai afla I.P.S. Mitropolit Teoctist și Pr. Vasile Costin, — îl chema Kadîr, dar a spus că printre șoferi e cunoscut ca Amigo, pentru că vorbește și italiana. A trăit în insula Rodos, care a fost o vreme ocupată de italieni. Amigo e foarte intrigat de faptul că îi înțelegem italiana. E și mai intrigat cînd recunoaște unele cuvinte românești din conversația noastră. Îi explicăm că sîntem latini și se lasă convins, deși el pare a ști altceva. Amigo e sincretist. Trecem printre două cimitire, unul creștin, și altul musulman :

99. Amănunte despre Izmir la Sadan Gökovali, Izmir, Editions Ticaret Matbaacılık T.A.S. Izmir.

«Tot una e. Toți sîntem la fel. Acolo nu mai sînt diferențe», filozofează el.

Trecem printr-o regiune de dealuri dulci, rotunde, cu oarecare verdeață pe ele. Livezi întinse de măslini, de-a dreapta și de-a stînga șoselei. Amigo ne lămurește că uleiul Aivali, din măslini, e cel mai bun. Nu plouase de o lună și arșița se făcea simțită pe lanuri. Pe cîmp, bărbați și femei, lucrează cu capetele și fețele înfășurate în alb. La țară femeile mai poartă încă șalvari. Se muncește greu, în căldură mare.

La un moment dat, urmîndu-și cu voce tare un monolog interior, Amigo ne întrebă : «În România e bine?» Noi îi spunem că e bine. «Și Turcia s-a trezit acum. E bine și la noi. *Lavoro io, lavore tu, mangio io, mangiare tu*, ne spune el în italiana lui...

Trecem printr-o regiune de livezi de piersici, cum am mai văzut doar în sudul Franței, în regiunea Mistralului, la sud de Avignon. Amigo își continuă monologul interior. Schițează zîmbete numai de el înțelese. Se vede că ar vrea să ne întrebe multe lucruri.

Satele au garduri scunde, din piatră. Peste tot măgăruși cu samare încărcate fie cu mărfuri, fie cu unelte și copii care se coc la soare într-o atitudine de împăcare totală cu destinul acesta sudic, în care soarele te toropește, iar măgărușul nu dă la fugă niciodată, la fel de meditativ și el, și păstrînd același ritm al resemnării cu destinul lui de purtător de samar. Am văzut și la Istanbul mulți măgăruși, mai ales în Farnar. Și copii făcînd comerț cu tot ce se poate și cu ce nu se poate. La Istanbul și apa se vinde pe stradă, din burdufuri purtate de copii, vîndută cu paharul, același pahar pentru toți cumpărătorii, pentru că Istanbulul nu are apă bună de băut. Se aduce de departe, de la zeci de kilometri.

În seara în care l-am întîlnit la Misiunea Română pe primarul orașului din Istanbul, D-sa ne-a spus că anual se mută în Istanbul circa 200.000 de oameni, familii întregi, care trăiesc fără case, fără ocupație, crescînd numărul delicvenților și eschivîndu-se de la plata impozitelor. Părăsesc satele, fiindcă viața la țară e din ce în ce mai grea. Vînzătorii de apă, sînt totuși negustori cinștiți. Cel puțin fac ceva, deși nu plătesc impozite pe venituri.

Coborînd tot mai mult spre sud, întîlnim acum livezi de smochini și stafide. Sate cu case sărace, pe care se lăfăesc mari reclame «Fiat», iar la răscruci, stațiile de benzină, fac un contrast aproape ireal cu sărăcia dimprejur. Nu știu, poate nu sînt săraci. Poate doar nu știu să-și îngrijească gospodăriile și casele...

În cartea amintită mai înainte despre Turcia, autorii români își intitulează capitolul despre sate : «Unde nu și-a făcut încă apariția secolul al XX-lea»¹⁰⁰, dar reclamele «Fiat» și stațiile de benzină sînt totuși ale secolului XX. E drept însă că ele nu au nimic în comun cu țărani din satele acestea, rămași după toate semnele exterioare, undeva în trecut. Ajungem la Selçuk.

100. L. Brașoveanu și N. Grigorescu, *op. cit.*, p. 121.

Acesta e Efesul, ne spune Amigo. Efesul de azi, căci din cel de altădată n-au mai rămas decât niște strălucite ruine.

Ne interesează, bineînțeles, ruinele. Primul drum îl facem spre un fel de Acropole, pe vârful rotund-tocit al unui deal care se numește astăzi Ayasuluk și pe care se află, de fapt, marea biserică a Sfântului Apostol Ioan. Intrăm urcând prin masiva «Poartă a persecuției» și dăm cu ochii, pe platou, de resturile bisericii Sfântului Ioan. Construcție masivă, din care au rămas încă în picioare coloane, arcuri, frontoane și o capelă cu pictură în frescă, această biserică a avut cinstea de a adăposti mormântul Sfântului Evanghelist Ioan. Locul mormântului e marcat de o placă mare de marmură dreptunghiulară, cam pe locul Sfintei mese, cu câte o coloană subțire, tot de marmură, în fiecare colț, coloane care probabil vor fi fost picioarele unui baldachin, atunci când biserica mai era încă vie.

Efesul este orașul în care s-a retras la bătrînețe Apostolul Ioan, unde avea o casă și în care a adăpostit-o o vreme și pe Maica Domnului. Ca și Smyrna, și Efesul este unul din cele șapte orașe pomenite în Apocalipsă. Fondat cam cu 3000 de ani î. d. Hr. a fost reconstruit de cinci ori, după distrugeri, arderi, cutremure.

Efesul vechi, rămas pustiu după o epidemie de malarie și dezgropat de sub depuneri seculare de pământ, este poate unul din cele mai mari orașe antice descoperite aproape în întregime. Înainte de a fi fost părăsit, fusese distrus la anul 262 de către goți. În drum spre el, am trecut pe la peștera *Celor șapte tineri din Efes*, despre care se spune că, ascunși în timpul unei persecuții a lui Dioclețian au dormit acolo în chip minunat câteva sute de ani. Când s-au deșteptat și au trimis pe unul din ei în Efes, să cumpere de mâncare, acesta a găsit orașul plin de biserici și preoți creștini, iar monedele lor cu chipul lui Dioclețian le erau completamente necunoscute efesenilor. Ieșiseră din uz de vreo trei sute de ani, iar creștinismul era de mult religie de stat.

Mai sus este o peșteră în care se spune că s-ar fi nevoit în ultimii ani ai vieții și că chiar ar fi murit acolo, Maria Magdalena.

Ne-am plimbat pe străzile de marmură ale Efesului, am văzut băile romane, agora, odeonul, buleterionul (primăria), fântâna lui Traian, templul lui Adrian, băile Scolastice, biblioteca lui Celsius, templul lui Serapis, marele teatru putînd încăpea 24.500 de spectatori, în care s-ar mai putea organiza spectacole și astăzi, toți 24.500 de spectatori fiind astfel plasați în amfiteatrul adunat jos, la scenă, ca să poată auzi și vedea totul fără dificultate. Mare știință a proiectării și a construcției.

Orașul se desfășoară în jurul unui deal înalt, pe vîrf avîndu-și probabil Acropolea sa, ca mai toate orașele grecești antice. Tot la poale este și stadionul, putînd adăposti 30.000 de spectatori în aceleași bune condițiuni de vizionare.

Am căutat mult biserica în care s-a ținut cel de al treilea Sinod Ecumenic. Am găsit-o. Ruine fără glas astăzi, dar ce simfonie a putut fi realizată atunci în ea, de răsună peste veacuri în conștiința Bisericii, cu definițiile dogmatice rămase vii și tot atît de puternice cum au fost proclamate atunci la anul 431 ! Aici a fost condamnat Nestorie, hotărîre

confirmată de Teodosie al II-lea și însușită de toată Biserica. Dar tot aici, în biserica «Sfânta Maria», s-a adunat la 449 și «sinodul tâlhăresc», «lactrocinium Ephesinum», deschis de patriarhul Dioscur la 8 august 449, unde un concurs deloc de cinste a dat și arhimandritul Barsuma, cu călugării lui parabolani, aduși din Siria și Egipt, care au vrut să-și impună punctele de vedere cu ciomagul, creînd suficientă confuzie în Biserică la vremea aceea.

Acest Barsuma, «întrecea pe Eutihie în neștiință și pe Dioscur în violență»¹⁰¹. Dar și efesenii erau oameni care se înfierbîntau repede. Îi știm încă de pe vremea apostolilor (F. Ap. XIX, 28) cînd, revoltați de către Dimitrie Argintarul, făceau manifestație împotriva Sfîntului Pavel care le aducea vestea cea nouă, strigînd în cor: «Mare este Diana Efesenilor». Vremurile se schimbă, oamenii se schimbă și ei, dar unele însușiri se transmit urmașilor intacte. Iată-i peste ani și ani încolonați din nou, numai că de data aceasta strigă împotriva lui Nestorie, patriarhul eretic al Constantinopolului: «Theotocos, Theotocos», arătînd că ei văd în Maica Domnului pe «Născătoarea de Dumnezeu» (θεοτόκος) și nu pe o «născătoare de om» obișnuit. Dacă strămoșii lor n-au izbutit cu Diana, ei au izbutit cu «Theotocos». Nestorie a fost condamnat la Efes și condamnat a rămas pînă astăzi.

Nu fără o deosebită emoție am călcat pe dalele de piatră a ceea ce a mai rămas din biserica în care s-a ținut Sinodul acesta, al treilea ecumenic din Efes, știind că acolo, undeva, într-un anumit loc, a stat ca delegat la Sinod și Episcopul Timotei de Tomis, la anul 431!

De la vechiul Efes, 7 km mai sus, pe dealul numit astăzi sonor dar ciudat pentru noi Bülbüldag, într-o pădurice, se află Meryemana, loc pînă de curînd considerat de romano-catolici a fi locul unde a murit Maica Domnului. În urma repetatelor proteste ale ortodocșilor de la Constantinopol, acum se vorbește doar de «casa» Maicii Domnului, de locul unde ar fi locuit ea în trecerea prin Efes. Pe locul respectiv este o bisericuță romano-catolică, iar alături, cu simț turistic, un restaurant, un parking și prăvălii cu tot felul de suveniruri. L-am convins destul de greu pe I.P.S. Mitropolit Gavriil de Colonia să ne ducă pînă acolo. Maica Domnului va fi fost la Efes, dar nu se mai știe precis unde a locuit, așa cum nu e cunoscută nici locuința Sfîntului Ioan. Noi alternăm calitatea de închinători cu cea de turiști și în cazul acesta, ne-am pre-
valat de cea de a doua și I.P.S. Sa ne-a înțeles și ne-a condus și acolo.

De numele Efesului se leagă și existența aici a uneia din cele șapte minuni ale lumii: templul Dianei. Legenda spune că a fost incendiat de Herostrat, asupra căruia judecătorii au pronunțat, probabil printre altele, și sentința numită «damnatio memoriae» — condamnarea amintirii. Era amenințat cu pedeapsă grea cel care ar fi pronunțat numele incendiatorului, care recursese la incendierea mărețului monument, numai pentru a deveni în felul acesta celebru. Iată că totuși numele lui a străbătut prin veacuri, pînă la noi.

101. Teodor M. Popescu, *Importanța istorică a Sinodului al IV-lea Ecumenic*, în «*Orthodoxia*», III (1951), nr. 2-3, p. 239.

În muzeele oraşului se pot vedea statui originale ale Dianei, zeiţă a fecundităţii, iar turiştii o pot găsi multiplicată la infinit, în toate mărimile, în prăvăliile vânzătorilor de suveniruri.

La Efes ne-am amintit şi de celebrul Marcu Eugenicul, mitropolit al oraşului şi mare susţinător al Ortodoxiei la Sinodul de la Florenţa ca şi Ghenadie Scholarios.

Ne-am întors seara la Izmir, după ce am luat masa la Kuşadaşi (Insula păsărilor), o localitate turistică la 15 km de Efes, pe malul Mării Egee. Aici căldura soarelui de sud e mai puţin supărătoare, fiindcă e mereu vînturată de o briză răcoroasă, sărată. Ne-am întors la Izmir, lăsînd în urma noastră, după dealuri, soarele căzînd obosit în Marea Egee.

Duminică, 14 iulie. A fost ultima zi în sud. Am pornit de dimineaţa să vedem vechea capitală a regatului Pergamului, care purta acelaşi nume şi care şi-a păstrat rolul de capitală timp de 105 ani. Situat la 110 km la nord de Izmir (Smyrna), oraşul poartă astăzi numele de Bergama şi are 30.000 de locuitori. Ca mai peste tot oraşul modern e alături de cel antic, aşa încît cel antic, descoperit în urma săpăturilor arheologice, îşi are propria lui identitate, mai mult sau mai puţin uşor de imaginat cu ajutorul ruinelor rămase, şi, după toate semnele, mai frumos decît cel de azi.

Trecem prin Menemen şi traversăm fluviul Gediz, anticul Hermus, despre care legenda spune că are apele amestecate cu fire de aur. Se ştie că Midas, regele Frigiei, a fost dăruit de către zei, la cererea sa, să poată schimba totul în aur prin simpla atingere. Cînd însă a venit vremea mesei şi a încercat să mănînce, a văzut că toate alimentele de care se atingeau se prefăceau în aur pe loc. Era ameninţat să moară de foame. A alergat să se scalde în râul Pactoe, un afluent al Hermusului şi aşa a scăpat de nefericitul dar, iar râului i-a rămas aurul pe care localnicii îl mai caută şi astăzi.

La 5 km de Gediz, pe un deluşor, lîngă satul Buruncuk, se văd ruinele vechiului oraş Larissa. Regiunea aceasta a Asiei Mici e plină de amintiri şi de nume cu rezonanţe adînci în istoria antică şi în istoria începuturilor creştinismului. Unele nume de localităţi trezesc în amintire vremurile de spaimă de altă dată, cum sînt cele două localităţi de la sud-est de Efes care se numesc Bozdogan şi Yatagan!

Pe stînga şoselei asfaltate ce duce spre Bergama, se află «Băile frumoşii», legate şi ele de o veche legendă. O fiică a regelui Pergamului ar fi văzut într-o zi o păstoriţă mai frumoasă decît ea, şi întrebînd-o a aflat că face baie într-un rîu care izvorăşte la sud de Pergam. A făcut şi prinţesa baie şi miracolul s-ar fi repetat şi cu ea. A ordonat să se construiască acolo nişte băi, şi ele se mai folosesc şi astăzi, cu speranţa că minunea întîmplată fiicei regelui se va repeta. A fost un bun prilej pentru oficiile de turism, de a construi acolo o piscină modernă, un motel şi un camping.

Tot pe stînga, chiar înainte de a intra în Bergama, la 2 km se află aşezămintele spitaliceşti ale lui Asclepios, zeul medicinei. E un ade-

vărat oraș satelit, cu o cale sacră, cu propilée, cu bibliotecă, cu un teatru pentru 5.000 de spectatori, cu izvoare sacre și cu două temple, al lui Esculap și al Telesforei. Localnicii numesc localitatea descoperită prin săpături, Ayraz Ali, iar poarta monumentală, din piatră cioplită, — se poate vedea aceasta din dimensiunile ruinelor — e numită Viran Kapı. În vechime pe poarta aceasta, era înscrisă deviza : «Din porunca zeilor, moartea nu poate intra aici».

Circa opt secole (secolul IV înainte de Hristos — secolul IV după Hristos) Asclepionul a strălucit ca loc celebru de vindecare a bolilor. Se spune că bolnavilor li se administrau somnifere, după ce erau scâldați în băile sacre, iar apoi erau conduși printr-un coridor boltit, din piatră, lung de 82 m., fără uși și fără ferestre, unde, dacă auzeau voci divine, erau vindecați. Această trecere sacră, în stare de semi-hipnoză, avea desigur un efect psihologic deosebit asupra bolnavilor și ea va fi dat și unele rezultate despre care psihopatologia modernă ar putea da suficiente mărturii și astăzi. Coridorul sacru se păstrează în întregime pînă astăzi și nu este turist care, cu o anumită teamă de a nu pierde prilejul unei vindecări — cine n-are cel puțin o boală? —, să nu treacă prin el, tot așa cum în Sfînta Sofia din Constantinopol, un loc anumit de pe o coloană, care aduce noroc, e atins de toți vizitatorii, mai pe față, mai pe ascuns, dar încredințați că trebuie s-o facă, spre a-și asigura norocul. Se crede că bolnavii din Asclepion erau supuși unor tratamente prin psihoterapie. Așa se explică prezența în complexul spitalicesc a teatrului și a bibliotecii. Bolnavilor li se ofereau cărți și spectacole, ceea ce ducea la vindecarea lor mai rapidă.

Orașul Bergama de azi e asemenea tuturor orașelor provinciale, cu străzi înguste, un fel de Fanar cu centrul mai îngrijit și mai curat. Cel mai important monument din oraș e basilica din cărămidă roșie, din perioada romană, lungă de 56 m, largă de 26 m și înaltă de 12 m, cu o curte exterioară de 260/110 m. Are la intrare o piatră de marmură de 30 tone. Inițial a fost dedicată zeilor egipteni Isis și Osiris (Serapis) și se numea «Serapion», iar mai apoi a fost transformată în biserică creștină. Deși în ruină, e încă măreață. De altfel îi lipsește numai bolta.

Ieșind din orașul nou, drumul duce spre Acropole. Pe cîmpie se mai văd încă urmele apeductului care alimenta Pergamul cu apă. Construcție uriașă, din piatră, asemenea celor din Roma, din Spania și de peste tot pe unde au trecut romanii. Era în așa fel construit că urca apa pînă pe Acropole.

Acropole era situată pe o înălțime de 335 m ; un adevărat oraș, cu palate, gimnaziu, bibliotecă, magazine, băi, un teatru și două agorale, cea de sus și cea de jos. Nu s-a păstrat tot atît de bine ca cea din Atena, dar urmele arată că a fost tot atît de măreață. Teatrul, exploatînd coasta de vest a muntelui, este o operă de mare ingeniozitate și îndrăzneală. Scena era jos, iar de la ea porneau în sus 80 de trepte-scaune, cu o înălțime totală de 46 m, cu o înclinație aproape abruptă. Avea o suprafață de 4 200 mp și puteau încăpea în el 15.000 de spectatori.

În Bergama de azi există un bun muzeu arheologic, în care s-au adunat toate piesele găsite în împrejurimi, ilustrând toate epocile, de la epoca de piatră pînă la cea helenistică, romană și bizantină. O statuie a victoriei în curte (Nike), un Eros care surîde, o statuie a lui Adrian, un călăreț care amintește de călărețul nostru trac de la Muzeul de istorie națională din București, atleți, războinici și mai ales «mozaicul Meduzei» foarte bine păstrat, în culori vii, roșu, verde, albastru, cărămiziu, cu capul Meduzei în mijloc sînt piese care dau muzeului o deosebită valoare. Mai există în Bergama și un muzeu etnografic, cu covoare, broderii și obiecte de îmbrăcăminte.

Arcesilas, un filozof născut la Pitane, spunea despre Pergam că «nu este mîndru numai de armele sale, ci și de caii săi. Dacă omul muritor ar putea exprima gîndurile lui Zeus, Pergamul ar fi demn de a cîștiga și mai multă onoare și glorie în viitor». Dar destinul orașelor ca și al oamenilor, e să treacă și ele, și iată că despre glorie se poate vorbi astăzi numai la trecut, citind-o ca prin sită în piatra rămasă mărturie, în ruină, descoperită de sub pămîntul care o și dase uitării ca pentru totdeauna ¹⁰².

De la numele Pergamului vine cuvîntul pergament. Se spune că biblioteca acestui oraș atinsese numărul de 200.000 de volume, cărți și suluri de papirus. Egiptenii geloși pe această performanță, pentru ca numărul cărților din Pergam să nu-l întrecă pe cel al Alexandriei, au interzis exportul papirusului din Egipt. Nevoiți să caute altă soluție, locuitorii Pergamului au inventat pergamentul: au curățit pielea animalelor de blană, au uscat-o și au colorat-o în alb cu cretă ¹⁰³.

Ne-am întors la Izmir la vremea amiezii și am luat masa la «Büyük Efes Oteli», în răcoarea artificială a aerului condiționat din interior, în care ne-am refugiat după căldura aceluia iulie mediteranian, ca într-o oază.

Seara ne-am întors cu avionul la Istanbul.

Luni, 15 iulie, am făcut ultima vizită Sanctității Sale Patriarhului Dimitrios I, la reședința sa din Fanar și după hiritisirile de cuviință, am plecat cu avionul spre București, conduși la aeroport de I.P.S. Mitropoliți: Meliton de Calcedon, Gavriil de Colonia, Vartolomeu de Filadelfia și de alți reprezentanți ai Patriarhiei Ecumenice.

✱

Întorși la București, membrii delegației au prezentat Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian o dare de seamă amănunțită asupra vizitei, textele cuvîntărilor rostite, temele convorbirilor și Comunicatul comun care le rezumă. Delegația a informat de asemenea pe Prea Fericirea Sa și asupra spiritului frățesc în care s-au desfășurat toate.

Luînd cunoștință de «Darea de seamă», Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a trimis Sanctității Sale Patriarhului Dimitrios I o scri-

102. Amănunte despre Pergam la Sadan Gökovale, *Album de Bergama, Izmir-Istanbul-Ankara*, f. a. 103. Cf. L. Brașoveanu și N. Grigorescu, *op. cit.*, p. 119.

soare prin care și-a arătat satisfacția și bucuria că vizita la Constantinopol a delegației Bisericii Ortodoxe Române a fost încununată de roade bogate înștiințând totodată pe Sanctitatea Sa, că Prea Fericirea Sa este întru totul de acord cu conținutul tuturor cuvântărilor rostite, cu discuțiile purtate, asupra tuturor problemelor de pe agenda întâlnirii și cu Comunicatul comun.

Iată textul acestei scrisori :

«Sanctitatea Voastră,
Prea iubite Frate în Domnul nostru, Iisus Hristos,

Cu deosebită satisfacție am luat cunoștință de primirea caldă și frățească pe care Sanctitatea Voastră împreună cu membri, Sfântului Sinod al Patriarhiei Ecumenice ați făcut-o delegației sinodale a Bisericii Ortodoxe Române, între 8 și 15 iulie 1974.

Ne-am bucurat din toată inima aflând de la membrii delegației Noastre că discuțiile asupra problemelor bisericești generale, asupra problemelor care preocupă întreaga Ortodoxie, precum și asupra acelor de interes bilateral, care s-au purtat între delegația Patriarhiei Ecumenice și delegația Bisericii noastre, s-au desfășurat într-o atmosferă frățească de înțelegere și încredere reciprocă.

Cele două delegații au lucrat animate de gândul întăririi unității deși ne aflăm, potrivit vechilor rînduiri canonice statornicite în Biserica lui Hristos, fiecare în jurisdicția lui. Unitatea panortodoxă, care trebuie menținută în spiritul respectului reciproc, al egalității tuturor Bisericilor și al dragostei ce ne-a fost lăsată de Hristos, ca semn de recunoaștere între noi, ca fii ai aceleiași înfierii, este, lucrul primordial pe care trebuie să-l avem în vedere, mai ales astăzi, când Ortodoxia s-a angajat în atâtea relații cu celelalte Biserici creștine. Noi trebuie să dezvoltăm aceste relații, nu izolat și sporadic ci solidar și organizat, toate hotărârile finale trebuind să aibă acordul întregii Ortodoxii.

Noi personal, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, am apreciat în mod deosebit și principiile pe care Sanctitatea Voastră le-ați anunțat ca baze indispensabile pentru orice dialog cu celelalte Biserici creștine. Acest lucru a fost discutat, în același spirit, și de cele două delegații ale Bisericilor noastre. Merită să fie citate ca exemplu al felului cum înțelege Biserica Ortodoxă relațiile dintre Biserici, cuvintele Sanctității Voastre, rostite în fața delegației romano-catolice, condusă de Eminența Sa Cardinalul Willebrands în vizită la Tronul Ecumenic, în noiembrie 1973 : «Nimeni în creștinătate, nici un episcop, nu a dobândit un privilegiu divin sau omenesc, de universalitate, asupra uneia, sfinte, catolice, și apostolice Biserici a lui Hristos ; noi toți, fie la Roma, fie în cetatea aceasta, fie în orișicare altă cetate, din oricare așezare bisericească ierarhică sau politică, sîntem numai și numai împreună episcopi, sub singurul arhieru suprem, care este Capul Bisericii, Domnul nostru Iisus Hristos, întotdeauna în ordinea ierarhică primită pe cale bisericească dintru început».

Sîntem, desigur și noi de aceeași părere că în relațiile dintre Biserici, trebuie să se evite cu desăvîrșire practicarea prozelitismului sub

orice formă și — în ceea ce privește relațiile cu Biserica Romano-Catolică — în special prozelitismul practicat sub forma uniaticismului, în teorie sau în practică.

Trebuie deci înlăptuit un dialog de adâncime, pe teren teologic, bazat pe respectul reciproc, în spirit de deplină egalitate, respingînd orice tentativă de asumare unilaterală a vreunei hegemonii, de orice fel ar fi ea, pentru că ea ar fi împotriva voinței divine a lui Hristos pentru Biserica Sa.

Vă împărtășim, de asemenea, iubite frate întru Hristos, întregul nostru asentiment și cu privire la felul în care cele două delegații au discutat despre pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe, pentru care Biserica noastră s-a oferit de la început și o va face și de acum încolo, să contribuie la buna sa pregătire, acesta fiind lucrul de căpetenie, recunoscut ca absolut indispensabil, înainte de orice de către delegațiile noastre.

Ne bucură că cererea noastră cu privire la trimiterea unor monahi români la Muntele Athos a fost pozitiv luată în considerare, și așteptăm scrisoarea Sanctității Voastre cu privire la aceasta.

Am luat act cu satisfacție de Comunicatul redactat la sfîrșitul convorbirilor delegațiilor noastre. El exprimă pozițiile comune ale Bisericilor noastre ortodoxe surori, atît cu privire la unitatea panortodoxă, la întărirea și dezvoltarea legăturilor tradiționale dintre tronul Ecumenic și Patriarhia Română, cît și cu privire la relațiile pancreștine.

Vom supune cu deosebită plăcere cunoștinței Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române rezultatele fructuoase ale convorbirilor dintre delegațiile Bisericilor noastre, atît în ceea ce privește problemele de interes general ortodox, cît și în ceea ce privește problemele de interes bilateral.

Ne exprimăm nădejdea într-o colaborare și mai strînsă în vederea promovării legăturilor sfinte, de veacuri, care au unit Bisericile noastre pentru sprijinirea acțiunilor de slujire creștină, de slujire a unității, a păcii și prosperității întregii omeniri, în spiritul relațiilor de prietenie, frățietate și al respectului reciproc.

Aducînd vii mulțumiri Sanctității Voastre pentru bunăvoința cu care ați întîmpinat delegația Noastră, ne rugăm Bunului și Atotputernicului Dumnezeu să binecuvînteze rodul strădaniilor membrilor Comisiilor noastre sinodale.

Asigurîndu-Vă de dragostea Noastră frățească și de întreaga stimă ce V-o purtăm, rămînem al Sanctității Voastre iubitor frate în Domnul nostru Iisus Hristos și împreună-liturghisitor».

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

*

RETROSPECTIVĂ ȘI PERSPECTIVĂ

ÎN LOC DE CONCLUZII

1. *Unitatea panortodoxă.* — Vizita delegației Bisericii Ortodoxe Române la Constantinopol în iulie 1974 și convorbirile avute acolo cu Comisia panortodoxă a Patriarhiei Ecumenice, a dat ambelor părți satisfacția constatării că cele două Biserici surori au vederi identice în problemele esențiale cu care sînt confruntate astăzi Bisericile, atît în ceea ce privește relația Biserică-lume, cît și în ceea ce privește relațiile intercreștine și interortodoxe. Vizita a contribuit fără îndoială la întărirea sentimentului de comuniune și unitate panortodoxă. Acestea au fost exprimate în cursul convorbirilor și în toate cuvîntările oficiale care s-au rostit în diferite împrejurări din ambele părți. De altfel chiar primul punct de pe ordinea de zi a convorbirilor a fost: «unitatea panortodoxă și găsirea celor mai bune modalități pentru întărirea ei».

În încercările contemporane de realizare a unității Bisericii despărțite în cursul veacurilor trecute, Ortodoxia trebuie să se prezinte, cu toată diversitatea organizatorică sub formă de Biserici autocefale, ca un corp unitar, atît în ceea ce privește doctrina și tradițiile, cît și în ceea ce privește metoda și limitele angajării în dialogul cu celelalte confesiuni creștine.

Principiul sobornicității care a guvernat dintru început și peste veacuri destinele Ortodoxiei, își reclamă astăzi mai mult ca oricînd reactualizarea, ca unul care poartă cu sine garanția adevărului.

În timpul convorbirilor cele două delegații bisericești, au propus să se evite a se lua hotărîri singulare și izolate, de către unele Biserici sau grupuri de Biserici în relațiile cu mișcarea ecumenică, cu romano-catolicii sau cu protestanții. Dialogurile bilaterale, atunci cînd se produc, vor putea căpăta sancțiunea finală numai la nivel panortodox. Altfel, hotărîrile unei singure Biserici sau ale unui grup de Biserici, în afara sobornicității panortodoxe, nu angajează Ortodoxia și nu pot promova rezultate reale și valabile pentru întreaga Biserică Ortodoxă. Acest lucru trebuie cunoscut și de către partenerii de dialog, spre a nu-și face iluzii gratuite în cazul unor concesiuni obținute ușor din partea unor Biserici sau spre a nu desera în cazul unor eșecuri în relații doar cu Biserici izolate.

Unitatea panortodoxă este forul suprem de decizie și este, în același timp, expresia egalității absolute a tuturor Bisericii Ortodoxe. Ele sînt Biserici surori alcătuint o singură familie, în care nici una nu e mai mare și nu are mai multe drepturi decît alta. În Ortodoxie, în problemele mari de doctrină, ca și în relațiile ecumenice, nici o opinie separată nu capătă vreo autoritate și nu angajează Biserica Ortodoxă. Dacă

un punct de vedere al unei Biserici nu capătă consens panortodox și stăruie în izolare, stă să cadă în prăpastia schismei sau a ereziei.

De când sinoadele ecumenice n-au mai putut fi convocate din pricina dizidențelor majore și a unor condiții istorice noi, ivite mai ales în mileniul al doilea, organul unității panortodoxe a fost *consensul*, mai mult sau mai puțin explicit, dar prezent și eficient ori de câte ori a fost nevoie. Din când în când el s-a exprimat prin *Mărturisiri de credință* și în mod regulat prin Scrisorile irenice schimbate între capii Bisericilor. În ultima vreme, când s-au ivit probleme, s-a apelat și la soluția Conferințelor panortodoxe ca organe ale unității și s-a preconizat chiar ideea convocării unui Sfânt și Mare Sinod Ortodox. Mai târziu ar putea urma și altele. Toate Bisericile Ortodoxe surori au subscris de îndată acestor forme, ceea ce înseamnă că toate au la inimă dorința păstrării unității în dialogul ecumenic contemporan.

2. *Sfântul și Marele Sinod* ca organ suprem al unității panortodoxe va avea misiunea de a situa ortodoxia în problemele pe care le pune credinței și Bisericii societatea contemporană, noile realități culturale, tehnologice și tot ce decurge din acestea, mentalitățile, disponibilitatea sau indisponibilitatea creștinilor de azi față de moștenirea veacurilor trecute și drept urmare necesitatea unor adaptări, dacă nu de conținut, cel puțin de forme și limbaj spre a fi contemporani cu credința noastră.

Sinodul în pregătire vrea să devină un forum al unității într-o lume paradoxală: în aceeași măsură atrasă de ideea ecumenică dar și din ce în ce mai ispășită de diversificare. Tocmai acum apar, odată cu renivelările modeste de pe bolovănosul câmp ecumenic, grupe noi în căutarea de forme noi care nu seamănă cu cele din trecut și care amenință să înmulească diviziunile. Două formațiuni se unesc și se naște a treia care nu seamănă exact cu cele două care i-au dat naștere. Jumătăți din cele două revin la ce au fost, și iată-ne cu trei denominațiuni în loc de două, care i-au dat naștere.

Ortodoxia are nevoie, așa cum a avut și în trecut, de un forum de echilibru stabil, capabil să reziste incantațiilor ușoare ca și presiunilor grele și mai ales tentației de a crede în soluțiile simple. Iată un exemplu între altele: Dialogul iubirii ca formă exclusivă de dialog care dizolvă problemele și dificultățile, cu toată frumusețea și fascinația lui, atunci când a fost situat în modul romano-catolic de a-l înțelege, mai pămîntean și cu totul diferit de al nostru, a trebuit să fie retras și în locul lui să fie reinstalată prudența. Căci romano-catolicii lăseau să se dizolve în iubire problemele noastre, dar rețineau pretențiile lor pe care ni le impuneau. În convorbirile de la Constantinopol s-a vorbit și despre acest lucru și s-a apreciat că așa-zisul «dialog al iubirii» a fost doar o etapă peste care s-a trecut. S-o numim «etapa Athenagora». Poate a fost profetică! Zic mulți așa. Dar fiind profetică era normal să fie inactuală. Atunci când etapa va deveni actuală, vom fi trecut desigur de etapa

dialogului teologic, fără de care nu se poate face nici un pas înainte. Atîta vreme cît mai există probleme, nu le putem rezolva după metoda struțului.

Firește, dialogul iubirii are o funcție importantă, și în vremea noastră, în stadiul actual al relațiilor dintre confesiuni. E un memento permanent : orice dialog asupra credinței trebuie să se desfășoare sub semnul iubirii frățești, în speranța unității. Numai să nu se amestece lucrurile. Probabil aici s-a strecurat o mică eroare atunci cînd s-a mizat exclusiv pe dialogul iubirii : dialogul iubirii a vrut să dea soluții dialogului credinței, minimalizîndu-l. Se întîmplă tot așa și atunci cînd speranța minimalizează în prezent credința și dragostea — ca în unele teologii occidentale — proiectînd și rezolvînd totul într-un viitor eshatologic ideal.

Unitatea celor trei virtuți nu îngăduie totuși nici substituirea lor, nici considerarea lor în succesiune temporală, chiar dacă potrivit Sfîntului Pavel o ierarhie a lor există (I Cor. XIII, 13). Ele sînt interdependente și nici nu se exclud una pe alta, nici nu se includ una în alta, pierzîndu-și dimensiunile proprii. Lucrează fiecare în parte și toate împreună. Dacă una din ele nu lucrează bine, toate încep să lucreze prost. De aceea credința fără dragoste n-are preț. La rîndul ei, dragostea fără credință n-are din ce se întrupa.

S-a spus în convorbirile de la Constantinopol dintre delegațiile celor două Biserici ale noastre, că stadiul dialogului iubirii, inițiat de fericitul întru pomenire patriarh Athenagora I, a făcut acum loc unui stadiu nou, grefat pe cel anterior ca pe o platformă pregătitoare¹⁰⁴. Stadiul cel nou, inaugurat de Sanctitatea Sa Patriarhul Dimitrios I, constă în luarea în considerare a dialogului intercreștin pe baze realiste, pornind de la fapte concrete, de la problemele ce sînt în litigiu în materie de credință între Biserici. Dialog teologic deci. Cele două delegații au apreciat că această poziție poate fi aprobată, însușită și recomandată Bisericilor, fără rezerve.

Se știe că poziția Bisericii Ortodoxe Române a fost dintru început fermă în privința aceasta. În Expunerea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, făcută la București în fața unei delegații a Patriarhiei Ecumenice conduse de patriarhul Athenagora în 1967, ideea unității panortodoxe, respingerea «drumurilor singulare» ale unor Biserici, ideea dialogului teologic ca metodă de dialog autentic cu Romano-catolicii în vederea unității și în plus preconizarea dialogului practic al slujirii ca lucrare comună celor două Biserici, posibilă deocamdată, — au reflectat principiile și poziția Bisericii Ortodoxe Române în dialogul cu Romano-catolicii¹⁰⁵.

104. Vezi asupra poziției Bisericii Ortodoxe Române în problema dialogului, articolul publicat de către Pr. Prof. D. Stăniloae, *Coordonatele ecumenismului din punct de vedere ortodox*, în «Ortodoxia» XIX (1967), nr. 4, p. 494—544.

105. Darea de seamă asupra vizitei Patriarhului Athenagoras la București, *rev. cit.*, p. 886 ș.u.

«După învățătura ortodoxă — spune Prea Fericirea Sa — credința este baza comuniunii în dragoste a întregului popor bisericesc, al cărui organ de exprimare este sinodal episcopatului, călăuzit de Duhul Sfânt»¹⁰⁶.

La Constantinopol, cele două reprezentanțe au reafirmat aceste principii fără nici un fel de rezerve.

Cît privește pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod, în lumina necesităților actuale, cele două delegații au căzut de acord că el trebuie pregătit cum se cuvine, fără grabă, selecționînd temele importante de pe ordinea de zi a preocupărilor ortodoxe și general-creștine de astăzi. Faptul că tot mai multe voci ortodoxe insistă asupra bunei lui pregătiri și că nimeni nu recomandă grabă, dovedește că ideea s-a maturizat și că ceea ce a apărut la început mai mult ca o dorință entuziastă, a căpătat fizionomie de eveniment și lucrare foarte grea și foarte serioasă. Pe măsură ce e gîndit mai adînc și mai bine, Sinodul devine tot mai greu și poate mai îndepărtat. Dar nimeni nu propune abandonarea lui. De unde la început a fost ideea și apoi s-au căutat problemele — oarecum invers decît s-au petrecut lucrurile clasic, cu Sinoadele ecumenice, ceea ce a dat naștere la îndreptățite îngrijorări pe ici, pe colo — acum s-a intrat pe făgașul normal și firesc: s-au ivit problemele — căci probleme există, slavă Domnului — și Sinodul devine o necesitate. Cu cît problemele vor fi mai dificile, cu atît vor cere mai multă pregătire și poate vor împinge mereu mai departe data convocării. Dar o vor și apropia, pe măsură ce se va lucra la pregătire.

Mulți dintre teologii tineri și foarte mulți occidentali au crezut că ideea convocării unui Sinod a fost a patriarhului Athenagora, dar Patriarhia Ecumenică a propus ținerea unui Sinod, după cum s-a arătat într-un capitol anterior, încă din 1925, sinod care trebuia organizat «în cel mult un an». Au trecut pînă acum cincizeci...

3. *Relațiile cu Biserica Romano-Catolică*, au făcut de asemenea obiectul discuțiilor celor două delegații. Cum era și firesc, problema autorității în Biserică a fost cea dintîi abordată. Lucrurile au fost puse la punct de multe ori pînă acum, dar Roma nu obosește reclamînd iară și iară, pentru sine, primatul de jurisdicție universală. Numai din această cauză partea ortodoxă rămîne și ea mereu trează și își spune încă o dată și încă o dată punctul de vedere¹⁰⁷. A făcut acest lucru și patriarhul Dimitrios I pentru ca să se știe ce gîndește și de pe ce poziții este gata să dialogheze cu romano-catolicii.

Intr-o împrejurare potrivită, deși cu totul neașteptată pentru oaspeți, Sanctitatea Sa a spus unei delegații romano-catolice, condusă de Cardinalul Willebrands, care îl vizita la 30 noiembrie 1973: «Ca să fim

106. *Ibidem*, p. 890.

107. Despre aceasta vezi și Antonie Plămădeală, *Patriarhia ecumenică și dialogul cu romano-catolicii*, în «Ortodoxia», XXVI (1974) nr. 1, p. 157—163.

lămuriți, sinceri și cinstiți față de noi înșine și față de alții, dar și față de lumea întreagă, ne simțim datori să repetăm și să accentuăm că nimeni în creștinătate, nici un episcop nu a dobândit un privilegiu divin sau omenesc, de universalitate, asupra Bisericii una, sfântă, sobornicească și apostolească, a lui Hristos, ci că noi toți, fie la Roma, fie în orașul nostru, fie în orice alt oraș din oricare altă așezare bisericească, ierarhică sau politică, sîntem numai și numai împreună-episcopi, sub singurul arhiereu suprem, care este capul Bisericii, Domnul nostru Iisus Hristos, totdeauna în ordinea ierarhică primită pe calea bisericească dintru început».

Suprema autoritate în Biserică, a mai spus Sanctitatea Sa, este Sinodul ecumenic, iar în ceea ce privește jurisdicția episcopilor, fiecare exercită jurisdicție deplină în eparhia sa, în care nu are voie să se amestece nimeni.

Cele două delegații, în convorbirile purtate la Constantinopol, au apreciat aceste fapte ca fiind principii de bază atât în viața ortodoxă cît și în general în creștinism. Este străină tradiției bisericești orice pretenție de hegemonie din partea vreunei Biserici asupra celorlalte. Primatul în cinstire, potrivit rînduielilor istorice și canonice care indică doar o ordine în enumerarea, stabilită pe criterii mai puțin religioase decît de altă natură, nu trebuie să se confunde niciodată cu primatul de jurisdicție, refuzat cu statornicie mai ales în Răsărit, unde tradițiile s-au păstrat mai vii și mai autentice. Toți episcopii sînt egali, la Roma sau oriunde ar fi ei. Dialogul cu Roma deci, nu se poate duce decît pe picior de egalitate. Nu de la Biserică-mamă la Biserică-fiică, sau de la «Biserică» la «frați separați», ci de la egal la egal și numai așa. Fără pretenții de «întoarceri la staul» etc.

Cele două delegații au privit dialogul cu romano-catolicii în perspectivă și au fost cu totul de acord că un obstacol imediat în calea acestui dialog este uniaticismul. S-a făcut referire directă la cuvintele I. P. S. Mitropolit Maxim de Sardes, rostite în fața aceleiași delegați romano-catolice în 1973 :

«Ortodoxia, și în mod special anumite dintre Bisericile Ortodoxe locale, au suferit în trecutul îndepărtat și în cel mai apropiat de pe urma prozelitismului. Acest lucru este adevărat, cînd este vorba despre uniație. Pentru ortodocși, problema uniației a fost un exemplu tipic de prozelitism și a provocat amărăciuni între ei și romano-catolici. Prin uniație, Biserica Romei a socotit că va promova unitatea între Roma și patriarhiile Răsăritului. Istoria a arătat că uniația n-a izbutit cu adevărat să slujească această unitate, și, așa cum au arătat-o dezvoltările recente, o înțelegere nemijlocită și mai apropiată a celor două Tradiții poate să apropie Roma și Răsăritul în chip mult mai ușor și mai adevărat. Ca atare, este clar că motivele creării Bisericii unite, în lumina acestei situații, nu au valoare... Ne pare rău, totuși, că ne vedem obligați să observăm că continuă încă să existe Bisericile unite care au fost înființate pentru slujirea prozelitismului... Dorim să accentuăm încă odată sensibilitatea acută a tuturor Bisericilor Ortodoxe față de pro-

blema uniției pe care o și consideră ca pe una din cele mai serioase piedici în calea promovării raporturilor dintre cele două Biserici ale noastre...».

În Expunerea citată mai înainte, făcută de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian în fața delegației patriarhiei ecumenice conduse de patriarhul Athenagora la București în 1967, ideile de mai sus și-au găsit formulări tot atât de clare și hotărâte, ceea ce arată încă o dată că Biserica Ortodoxă Română se află în aceste probleme pe o linie de consecvență nedezmințită. Prea Fericirea Sa spunea încă de atunci: «*episcopii Bisericii, urmași ai Apostolilor sînt egali între ei (s.n.) și înfrățiți în același Duh Sfînt, în conducerea Bisericii. Biserica Ortodoxă nu poate concepe ca soarta ei și a credinței ei să fie predată în mîinile unui monarh absolut*»¹⁰⁸. Dialogul cu Biserica Romano-Catolică, trebuie să se ducă «*pe picior de egalitate*» (s.n.) iar Biserica Romano-Catolică, preconizează Prea Fericirea Sa, trebuie «*să renunțe la uniție ca formulă a refacerii unității între cele două Biserici*» (s.n.)¹⁰⁹.

Astfel, delegația Bisericii Ortodoxe Române la Constantinopol s-a putut lesne alătura la viziunea cea nouă preconizată de Sanctitatea Sa Patriarhul Dimitrios, principiile ei fiind tocmai acelea preconizate la București încă din 1967.

I. P. S. Mitropolit Meliton al Calcedonului a exprimat ideea necesității unui for ortodox coordonator în dialogul cu romano-catolicii, propunînd instituirea unei Comisii teologice tehnice interortodoxe. Ideea urmează să capete acordul celorlalte Biserici Ortodoxe.

4. *Cele două delegații au discutat despre raporturile cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor și au exprimat dorința ca prezența ortodoxă în conducerea, ca și în Comisiile Consiliului Ecumenic, să fie mai largă și mai eficientă.*

5. *S-a discutat și despre situația locașurilor românești de la Muntele Athos, găsindu-se înțelegere și promițindu-se cooperare din partea Patriarhiei Ecumenice.*

*

* *

Vizita delegației Bisericii Ortodoxe Române la Patriarhia Ecumenică și convorbirile purtate acolo, au scos în evidență, la nivelul a două Biserici surori, comuniunea și unitatea tuturor Bisericilor Ortodoxe, au fixat încă o dată principiile sănătoase care trebuie să guverneze, pe de o parte raporturile dintre Bisericile Ortodoxe surori, pe de altă parte dintre acestea și celelalte confesiuni creștine, ca și atitudinea lor față de Mișcarea ecumenică și în general față de ecumenismul contemporan.

108. *Ibidem.*

109. *Ibidem*, p. 891.

Printr-o scrisoare din 20 octombrie 1974, Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Dimitrios I a propus, și Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a fost de acord, ca întreg dosarul vizitei delegației noastre la Constantinopol — calendarul zilnic, cuvântările, convorbirile — să fie adus la cunoștința tuturor Sanctităților și Prea Fericților Patriarhi, Întâistătorilor Bisericilor Ortodoxe autocefale.

Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Justinian a scris Sanctității Sale Patriarhului Dimitrios cu privire la aceasta :

«Idea de a informa pe ceilalți Prea Fericți Patriarhi și pe conducătorii de Biserici Ortodoxe asupra vizitei delegației Bisericii noastre la Constantinopol, ca și asupra convorbirilor purtate și a propunerilor ce s-au făcut în timpul convorbirilor, este o idee excelentă cu care sîntem întru totul de acord. Noi vedem exprimat în aceasta spiritul autentic al Ortodoxiei, manifestarea concretă a ideii de comuniune desăvîrșită dintre Bisericile Ortodoxe autocefale și dorința de a avea în toate sfătuire și acord panortodox. Împărtășirea reciprocă a problemelor cu care sînt confruntate Bisericile, a experiențelor acumulate ca și a dialogurilor bilaterale, va putea da un nou imbold Bisericilor de a se angaja cu mai multă tărie și cu mai mare încredere, ajutîndu-se reciproc în rezolvarea problemelor ce le stau astăzi în față. Această metodă propusă de Patriarhia Ecumenică poate constitui o bună cale pregătitoare a viitorului Sfînt și Mare Sinod Ortodox, care are în vedere tocmai realizarea deplină a unității panortodoxe în toate problemele de interes vital ale Ortodoxiei».

† Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ
Episcop, Vicar patriarhal

VIZITA FĂCUTĂ BISERICII ORTODOXE ROMÂNE DE PREA FERICITUL PATRIARH ELIAS AL IV-LEA AL ANTIOHIEI ȘI AL ÎNTREGULUI ORIENT

Pe linia păstrării și adâncirii legăturilor tradiționale dintre Bisericile Ortodoxe, la invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, o delegație a Patriarhiei Antiohiei și a întregului Orient, avînd în frunte pe Prea Fericitul Patriarh *Elias al IV-lea*, a făcut o vizită Bisericii Ortodoxe Române, între 24 și 30 octombrie 1974. Din delegație au făcut parte : I. P. S. Mitropolit *Spiridon* de Heliopolis ; I. P. S. Mitropolit *Constantin* de Bagdad ; I. P. S. Mitropolit *Alexe* de Homs ; I. P. S. Mitropolit *Elias* de Alep ; P. Cuv. Arhim. *Elias Morcos*, starețul mînăstirii Sfîntul Gheorghe Deir-El-Harf ; P. Cuv. Arhim. *Makarios Tayar*, reprezentantul Patriarhiei Antiohiei pe lîngă Patriarhia Moscovei ; și P. C. Diacon *Moussa Khoury*.

Joi, 24 octombrie 1974, delegația Patriarhiei Antiohiei și a întregului Orient a fost întîmpinată la Aeroportul internațional Otopeni de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, însoțit de : P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal ; P. C. Pr. Ioan Gagiu, directorul Administrației Patriarhale ; PP., CC. Consilieri patriarhali Dumitru Soare, Constantin Pârvu, Sabin Verzan, Teodor Cazan și Nicolae Diaconu ; P. C. Pr. Conf. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului teologic din București ; Pr. Prof. onorar Ioan G. Coman ; Dl. Mircea Ionescu, contabil-șef al Administrației Patriarhale ; și salariați ai Serviciului Relațiilor externe bisericești.

A fost de față Dl. Prof. Dumitru Dogaru, președintele Departamentului Cultelor, împreună cu alți reprezentanți ai acestui Departament.

Înainte de a sosi în țara noastră, delegația Patriarhiei Antiohiei făcuse o vizită de o săptămîină Bisericii Ortodoxe Ruse.

La ora 10,30, avionul cu înalții oaspeți a aterizat. Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea s-au îmbrățișat călduros. În salonul oficial al aeroportului a avut loc apoi o recepție, în cadrul căreia s-au făcut prezentările membrilor delegației. Oaspeții s-au întretinut în mod cordial cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, cu Dl. Prof. Dumitru Dogaru, președintele Departamentului Cultelor și cu ceilalți reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române veniți în întîmpinare.

Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea și însoțitorii săi au fost conduși apoi la palatul patriarhal, unde au fost găzduiți pe tot timpul șederii lor în București. Pe întregul parcurs al vizitei în țara noastră, delegația

Patriarhiei Antiohiei a fost însoțită de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, precum și de P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, P. C. Pr. Prof. onorar Ioan G. Coman, P. C. Pr. Conf. Dumitru Popescu și P. C. Pr. Consilier patriarhal Dumitru Soare, care au îndeplinit și funcția de traducători.

La ora 11,30, înalții vizitatori și însoțitorii au fost întâmpinați în holul Palatului patriarhal de către P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, PP. CC. Consilieri ai Arhiepiscopiei Bucureștilor, protoiereii Capitalei, profesorii Institutului teologic și Seminarului teologic din București, precum și de salariați superiori ai Administrației Patriarhale și ai Arhiepiscopiei Bucureștilor. P. S. Episcop-vicar Roman Ialomițeanul în fruntea unui sobor de slujitori de la catedrala patriarhală, a săvârșit un polihroniu.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a adresat apoi înalților oaspeți un călduros cuvânt de bun-venit. Salutând prezența Întâistătorului Patriarhiei Antiohiei și a însoțitorilor săi, Prea Fericirea Sa i-a asigurat că sînt primiți cu toată dragostea de către ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române și le-a urat să se simtă bine în casa primitoare a reședinței patriarhale.

Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea, răspunzînd cuvîntului de salut, a mulțumit Prea Fericitului Patriarh Justinian pentru frumoasa primire și l-a încredințat că delegația Patriarhiei Antiohiei nutrește de la bun început convingerea că vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române va aduce roade binecuvîntate pentru promovarea relațiilor de prietenie și frățietate dintre cele două Biserici Ortodoxe surori.

Oaspeții au vizitat palatul patriarhal, primind explicațiile necesare. S-a discutat apoi, în linii mari, programul vizitei.

După-amiază s-a făcut o vizită la Mînăstirea Cernica. Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea și Prea Fericitul Patriarh Justinian nu au participat, rămînînd la reședința patriarhală. La intrarea în biserica mînăstirii, înalții vizitatori au fost întâmpinați, după rînduială, de obștea monahilor, în frunte cu P. Cuv. Arhim. Nifon Bărbieru, starețul mînăstirii. S-a săvârșit apoi un Te-Deum.

P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, a prezentat viețuitorilor Mînăstirii Cernica pe membrii delegației Patriarhiei Antiohiei. P. S. Sa a făcut apoi un scurt istoric al relațiilor dintre Patriarhia Antiohiei și Biserica Ortodoxă Română, subliniind importanța unor momente de seamă ale contactelor dintre cele două Biserici. În încheiere, și-a exprimat bucuria că aceste contacte se continuă și în zilele noastre, aducînd contribuții de seamă la consolidarea unității interortodoxe și la promovarea eforturilor ecumenice contemporane.

P. Cuv. Arhim. *Nifon Bărbieru*, starețul Mînăstirii Cernica, a adresat oaspeților un cuvânt de salut și a prezentat un scurt istoric al mînăstirii.

I. P. S. Mitropolit Spiridon de Heliopolis a exprimat bucuria delegațiilor Patriarhiei Antiohiei de a vizita acest așezămînt monahal. Ca

și P. S. Episcop Antonie, I. P. S. Sa a evidențiat că relațiile dintre Patriarhia Antiohiei și Biserica Ortodoxă Română sînt foarte vechi și ele au continuat de-a lungul secolelor, iar monahismul din Orient păstrează strînse legături cu monahismul ortodox român. În numele Prea Fericitului Patriarh Elias al IV-lea, I. P. S. Mitropolit Spiridon a făcut monahilor din Mînăstirea Cernica urări de viață duhovnicească sfîntă și curată și i-a îndemnat să fie pururea rugători către Dumnezeu pentru ocrotirea și binele întregii lumi.

În continuare, s-a vizitat muzeul mînăstirii, unde sînt expuse icoane de mare valoare artistică, manuscrise importante, obiecte de cult și diferite lucruri rămase de la foștii stareți ai acestui așezămînt. Oaspeții au semnat apoi în cartea de aur a muzeului.

Vineri, 25 octombrie, membrii delegației antiohiene, însoțiți de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, P. S. Episcop-vicar patriarhal Antonie Ploieșteanul, P. C. Pr. Prof. onorar Ioan G. Coman, P. C. Pr. Conf. Dumitru Popescu, P. C. Pr. Consilier patriarhal Dumitru Soare și Arhidiacon Constantin Dumitrescu de la Catedrala patriarhală, s-au îndreptat — cu mașinile — spre Craiova, pentru a face o vizită Centrului mitropolitan de aici și pentru a participa — în ziua următoare — la sărbătorirea hramului Catedralei «Sfîntul Dumitru».

La orele 12,15, oaspeții au fost întîmpinați în fața palatului mitropolitan din Craiova de către I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, P. S. Episcop Iosif al Rîmnicului și Argeșului și P. S. Episcop Nestor Severineanul, vicarul Arhiepiscopiei Craiovei. Erau prezenți de asemenea PP. CC. Consilieri ai Arhiepiscopiei Craiovei și Episcopiei Rîmnicului și Argeșului, protoierei din cuprinsul Mitropoliei Olteniei, profesori și elevi ai Seminarului teologic din Craiova-Mofleni și personal administrativ.

I. P. S. Mitropolit Teoctist a adresat oaspeților un cuvînt de bun-venit, exprimînd bucuria ierarhilor, clericilor și credincioșilor ortodocși, din ținuturile oltene, pentru vizita făcută.

Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea a mulțumit, cu emoție și căldură duhovnicească, pentru primirea plină de dragoste.

I. P. S. Mitropolit Teoctist a oferit apoi unele daruri pentru membrii delegației Patriarhiei Antiohiei, spunînd, printre altele: «...Pe lîngă dragostea din suflet, ne-o arătăm și pe aceea de a vă oferi cîteva daruri care să vă aducă aminte de noi, de clerici și de credincioși». Apoi a recomandat vizitatorilor străini pe P. S. Episcop Iosif al Rîmnicului și Argeșului, pe P. S. Episcop-vicar Nestor Severineanul și pe colaboratorii apropiați ai I. P. S. Sale.

I. P. S. Mitropolit Spiridon de Heliopolis a mulțumit, în numele delegației antiohiene, pentru darurile primite, adăugînd: «Ne simțim aici ca în casa noastră. Acest lucru se vede zugrăvit pe fețele tuturor. Sperăm că relațiile noastre vor fi de aici înainte tot mai strînse și mai roditoare. Considerăm de asemenea că această vizită va fi continuată prin noi vizite frățești. Rugăm pe Dumnezeu să vă dăruiască tuturor viață lungă, bucurii cerești și toate darurile posibile».

După-amiază, la orele 16,30, delegații Patriarhiei Antiohiei și însoțitorii au făcut o vizită la Seminarul teologic din Craiova-Mofleni. În biserica Mînăstirii Coșuna-Bucovățu-Vechi, care servește drept parclis pentru elevii seminarului, erau prezenți : I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, P. S. Episcop Iosif al Rîmnicului și Argeșului, consilieri și protoierei din cuprinsul Arhiepiscopiei Craiovei și Episcopiei Rîmnicului și Argeșului, profesori și elevi ai Seminarului și credincioși.

După săvîrșirea unui Te-Deum, a luat cuvîntul P. C. Diac. Prof. *Constantin Negoescu*, directorul Seminarului, care a dat expresie bucuriei prilejuite de cinstirea făcută acestui așezămînt teologic prin vizita distinșilor oaspeți. În continuare, vorbitorul a prezentat o dare de seamă asupra activității și preocupărilor Seminarului, subliniind deosebita purtare de grijă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian față de această școală — ca și față de întregul nostru învățămînt teologic —, precum și sprijinul acordat de către Stat, prin Departamentul Cultelor. După ce a făcut apoi un scurt istoric al Mînăstirii Coșuna-Bucovățu-Vechi, conducătorul Seminarului teologic a salutat respectuos — în numele corpului profesoral și al elevilor — pe Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea, pe Prea Fericitul Patriarh Justinian și pe însoțitorii acestora, dorindu-le bun-venit.

Răspunzînd cuvîntului de salut, *Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea* a mulțumit pentru explicațiile date asupra vieții și activității ce se desfășoară la acest Seminar. Exprimiîndu-și bucuria de a veni în această școală din incinta mînăstirii Coșuna-Bucovățu-Vechi, mînăstire pe care a vizitat-o cu mai bine de 300 de ani în urmă și înaintașul său, patriarhul Macarie Zaim, Prea Fericirea Sa a mărturisit că ceea ce l-a mișcat mai mult a fost constatarea că la acest Seminar este cultivat cu grijă patrimoniul patristic al Ortodoxiei. În acest context, înaltul vorbitor a subliniat preocupările Prea Fericitului Patriarh Justinian pentru promovarea teologiei patristice, prin includerea acestei discipline în învățămîntul teologic și prin trimiterea la studii în diferite centre ortodoxe dinafara țării a unor tineri teologi români. În încheiere, Prea Fericirea Sa a invocat ajutorul lui Dumnezeu pentru binecuvîntarea strădaniilor depuse de profesorii și elevii Seminarului și a mulțumit, în cuvinte pline de emoție, pentru primirea făcută.

După ce I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei a făcut prezentarea profesorilor Seminarului, înalții oaspeți au vizitat noile construcții ale sălilor de cursuri — aflate în stadiu de finisare — și actualele săli de clasă ale elevilor. În cancelaria profesorală, după o scurtă întrevvedere cu corpul profesoral, au semnat în Cartea de aur a Seminarului. În timpul vizitei, corul elevilor seminarști a intonat cîntece bisericesti, patriotice și populare, creînd o ambianță din cele mai plăcute.

În aceeași zi la orele 18, s-a vizitat Mînăstirea Jitianu de lîngă Craiova, unde oaspeții au fost conduși de către I. P. S. Mitropolit Teoctist, P. S. Episcop Iosif, consilieri și protoierei din cuprinsul Mitropoliei

Olteniei. La intrare au așteptat în întâmpinare, după cuviință, soborul maicilor viețuitoare aici.

În biserica mănăstirii, P. C. Pr. Consilier Ilie Brătan a făcut un succint istoric al acestei ctitorii a Basarabilor. S-au vizitat apoi cimitirul și Muzeul Arhiepiscopiei, aflat în incinta mănăstirii; aici oaspeții au putut admira numeroase exponate de mare valoare, ca: icoane vechi din secolul al XVII-lea, cruci vechi lucrate în email, epitafe de însemnătate istorică, obiecte de cult, fragmente ale unor vechi catapetesme, uși de biserică sculptate în lemn, broderii artistice, vechi manuscrise și tipăriri slavone și române.

Sîmbătă, 26 octombrie, fiind ziua de prăznuire a Sfîntului Mare Mucenic Dimitrie Izvorîtorul de Mir, distinșii vizitatori au participat la sărbătoarea hramului catedralei mitropolitane din Craiova.

La ora 9,30, delegații Patriarhiei Antiohiei, împreună cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian au sosit la Căminul preoțesc «Renașterea», aflat în apropierea catedralei «Sfîntul Dumitru». Aici se aflau întru întâmpinare: P. S. Episcop Iosif al Rîmnicului și Argeșului, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, P. S. Episcop Nestor Severineanul, vicarul Arhiepiscopiei Craiovei, P. C. Pr. Consilier Dumitru Soare, P. C. Pr. Conf. Dumitru Popescu, consilieri și protoierei din cuprinsul Mitropoliei Olteniei, preoți și credincioși din Craiova. După înveșmîntarea ierarhilor care aveau să slujească sfînta liturghie, cei doi patriarhi, mitropoliții, episcopii, preoții și diaconii s-au îndreptat spre catedrala mitropolitană «Sfîntul Dumitru».

Sfînta liturghie a fost oficiată de un înalt sobor alcătuit din: Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea, Prea Fericitul Patriarh Justinian, I. P. S. Mitropolit Spiridon de Heliopolis, I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, P. Cuv. Arhim. Elias Morcos, P. Cuv. Arhim. Caliopi Georgescu, P. C. Pr. Ioan Coman și șapte diaconi.

În strănile din partea dreaptă au luat loc II. PP. SS. Mitropoliți Constantin de Bagdad, Alexe de Homs și Elias de Alep, iar în strănile din stînga, PP. SS. Episcopi Iosif al Rîmnicului și Argeșului, Antonie Ploieșteanul și Nestor Severineanul.

Răspunsurile liturgice au fost date — pînă la citirea Sfintei Evanghelii — de corul elevilor seminariști, dirijat de Pr. Prof. Teofil Sanda și — în continuare — de corul catedralei mitropolitane, dirijat de Prof. Alexandru Buzerea.

În timpul sfintei liturghii, a avut loc hirotonirea întru preot a diaconului Vasile Cîrstea, secretar eparhial.

Predica zilei a fost rostită de P. C. Pr. Ion Iordache, consilier la Arhiepiscopia Craiovei.

La sfîrșitul sfintei liturghii, I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei a rostit următoarea cuvîntare:

Prea Fericirile Voastre,
 Înalt Prea Sfințiți Mitropoliți ai Patriarhiei Antiohiei,
 Prea Sfințiți Părinți Episcopi,
 Prea Cucernici Părinți și
 Iubiți credincioși,

Mare este cinstea ce se face astăzi Mitropoliei Olteniei și celui dintâi altar al său, la prăznuirea Sfântului Mare Mucenic Dimitrie Izvo-rîtorul de Mir, hramul voievodalei noastre catedrale mitropolitane, când ne împărtășim din prisositoarea binecuvîntare patriarhală. Așa a bine-voit bunul Dumnezeu, și astfel a rînduit Prea Fericirea Sa Părintele nos-tru Justinian, ca aici să se arate că «o pîine și un trup sîntem cei mulți ; căci toți ne împărtășim dintr-o pîine» (I Cor. X, 17). Aici, la acest stră-bun altar, să se facă prima stare a unei înalte vizite de care se bucură întreaga Biserică Ortodoxă Română și în mod deosebit noi, cei din Mi-tropolia Olteniei, care primim astăzi pe Prea Fericirea Sa Elias al IV-lea, Patriarhul Antiohiei și al întregului Orient, în fruntea unei prea alese delegații de ierarhi și clerici din Patriarhia Apostolică a Antiohiei.

Dacă, prin bogatele sale semnificații, această vizită are largi ecouri ecumenice, se lămurește de la început cîtă recunoștință datorăm Arhi-păstorului și Patriarhului Bisericii noastre pentru acest gînd, pentru acest semn de înaltă prețuire și de dragoste părintească arătată fiilor Bisericii strămoșești din Oltenia. Adînc mișcați de acest privilegiu, te-mej avem ca în numele întregii suflări ortodoxe din hotarele Mitro-poliei Olteniei, să închinăm un cuvînt de fiască recunoștință față de Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Justinian, pentru bucuria de a Vă întîmpina astăzi pe Prea Fericirea Voastră și pe distinșii Voștri însoțitori.

Prea Fericirea Voastră,

«De este vreo mîngîiere în Hristos, de este vreo unire în Duh... a-tunci faceți-mi bucuria deplină ca aceeași să cugetați și să aveți o dra-goste, un suflet și un cuget», scria Sfîntul Apostol Pavel, cel care a sosit la Antiohia Siriei la începutul apostoliei sale și s-a bucurat să ră-mîină «un an întreg în această Biserică, unde credincioșii lui Iisus au primit, pentru întîia oară, numele de creștini» (Fapte XI, 24—26).

De această bucurie, dragoste și unire a Duhului sîntem pătrunși acum la începutul rostirii Noastre în cinstea solului creștinătății orto-doxe din Siria și Liban, Prea Fericirea Sa Patriarhul Elias al IV-lea, în-conjurat de I. P. S. Spiridon, mitropolit de Heliopolis, I. P. S. Constantin, mitropolit de Bagdad, I. P. S. Alexe, mitropolit de Homs, I. P. S. Elias, mitropolit de Alep și ceilalți membri ai delegației. Geografic, ne des-part țări și mări de bimilenarul Damasc. Cum însă, după credința orto-doxă, ne știm de totdeauna «un suflet și un cuget», istoria ne este mar-toră că tocmai această unire a Duhului, înfruntînd distanțele, a deter-minat multe forme și momente de legături între noi, Biserica Ortodoxă Română și însăși Biserica din Oltenia, cu marea Biserică a Antiohiei.

Viața creștină care a înflorit în Antiohia Siriei a ridicat-o pe aceasta de la început la rangul Bisericilor de frunte. Avînd acest avantaj, ea

s-a impus atenției Bisericii universale — «Katolichi Ecclesia» — după cuvântul folosit pentru prima oară de veneratul ei Episcop Ignatie Purtătorul de Dumnezeu, autorul celor șapte răscolitoare epistole, traduse în românește, încă de la 1672, de cărturarul mitropolit Dosoftei al Moldovei. La Antiohia Siriei s-au succedat episcopi de seamă, teologi și predicatori, între care marele cuvântător Sfântul Ioan Gură de Aur, însemnat pentru istoria Bisericii noastre. Dacă adăugăm acestora și alte nume celebre din literatura creștină de limbă siriacă — precum Sfântul Efrem, cu «chitara Sfântului Duh», vestitele sale poeme nisibiene, sau pe unul dintre luceferii patristicii răsăritene tardive, Ioan Damaschin — ne facem o imagine vie despre importanța trecutului cultural bisericesc al Patriarhiei Antiohiei, despre aportul acestei Biserici la zestrea doctrinară lăsată de Sfinții Părinți, din care preoțimea și călugării sfințelor noastre mănăstiri au sorbit în trecut și sorb și astăzi tăria dreptei credințe.

Zăbovind asupra cronicilor bătrâne ale istoriei noastre, ne reamintim cu acest fericit prilej de acele nume de patriarhi, clerici și soli ai Bisericii din Antiohia care și-au îndreptat pașii în părțile noastre. Dintre aceștia se desprinde pentru Biserica Ortodoxă Română din această Mitropolie chipul patriarhului Macarie și al diaconului său Paul de Alep, care au făcut un popas chiar în orașul Craiova, unde s-au închinat la acest sfânt altar, apoi la istorica mănăstire Coșuna-Bucovăț care adăpostește astăzi Seminarul teologic al Mitropoliei, precum și la ctitoria Basarabilor, Mănăstirea Jitianu din preajma Craiovei, cercetate ieri seară de Prea Fericirea Voastră, și care sînt vatră de credință și evlavie ortodoxă. Pașii l-au purtat apoi pe neobositul patriarh la Episcopia Rîmnicului, aflînd acolo rîvna episcopului Ignatie, și i-au continuat drumul pe la alte multe și frumoase mănăstiri din Oltenia. Rîvnitorul diacon Paul de Alep, încîntat de monumentele românești și de priveliștile întîlnite, precum și de credința localnicilor, ne-a lăsat o cronică de mare preț pentru istoria bisericească și cultura noastră românească.

Peste ani, evlaviosul voievod Constantin Brîncoveanu, pătruns de conștiința răspîndirii culturii, a dăruit patriarhului Atanasie al III-lea Dabbas de Antiohia tipografie cu litere în limba arabă și cărți tipărite în aceeași limbă, prin osîrdia talentatului Antim Ivireanul, mai apoi episcop al Rîmnicului și mitropolit al Țării Românești, punînd astfel punte de legătură trainică între cultura Bisericilor și popoarele noastre. La acestea s-a referit și Președintele României, Dl. Nicolae Ceaușescu, în vizita făcută la Damasc în luna februarie 1974, subliniind hotărîrea poporului român ca «aceleași dorinți să anime și astăzi relațiile dintre popoarele noastre».

Pe acest fir de aur s-au depănat, de-a lungul veacurilor, schimburile culturale care au făcut ca arta și cultura românească să ajungă pînă în frumoasa țară a cedrilor. Ele ne sînt imbold și pentru noi, în spiritul sobornicității panortodoxe, în spiritul ideilor care călăuzesc activitatea Prea Fericirii Voastre și a Prea Fericitului Părintelui nostru Patriarh Justinian, idei și principii care slujesc creștinătatea întregă,

precum și relațiile de colaborare și apropiere între popoare. Fiindu-ne scump idealul unității de credință, ne este în același timp scumpă ideea colaborării, a prieteniei și a apropierii popoarelor, — idealuri care în-suflețesc astăzi poporul român și popoarele arabe din familia cărora face parte și patria Prea Fericirii Voastre, Siria.

Cu aceste simțăminte, Vă întâmpinăm, sub bolțile bătrânei noastre catedrale, în orașul nostru de reședință — Craiova —, mereu întinerit, în pragul jubileului său de 500 de ani de existență documentară, care în ultimele trei decenii a făcut pași uriași — ca de altfel întreaga noastră țară — pe scara culturii, a realizărilor epocale și a făuririi a numeroase izvoare de belșug. Prin rostirea mea, Ierarhii Mitropoliei Olteniei, clerul și bunii credincioși de pe aceste străvechi plaiuri românești, presărate cu biserici mărețe și mănăstiri de mai multe ori seculare, Vă exprimă întreaga lor recunoștință, cu dragoste fiască și cu evlavie adâncă. În vizita Prea Fericirii Voastre vedem și talmăcim viabilitatea sfintei noastre Ortodoxii, drumul ei luminos, lucrarea ei pilduitoare și plină de roadele Sfântului Duh, atât de așteptate și de folositoare creștinătății, umanității și păcii în lume...

Cuprinși de aceste emoții, izvorâte din popasul istoric și sfânt al coliturghisirii săvârșite de Prea Fericirea Voastră și de Prea Fericitul nostru Patriarh Justinian «într-o inimă și un cuget», Vă încredințăm că sub acest dumnezeiesc har vom continua strădania noastră de slujire a lui Dumnezeu și a oamenilor epocii noastre.

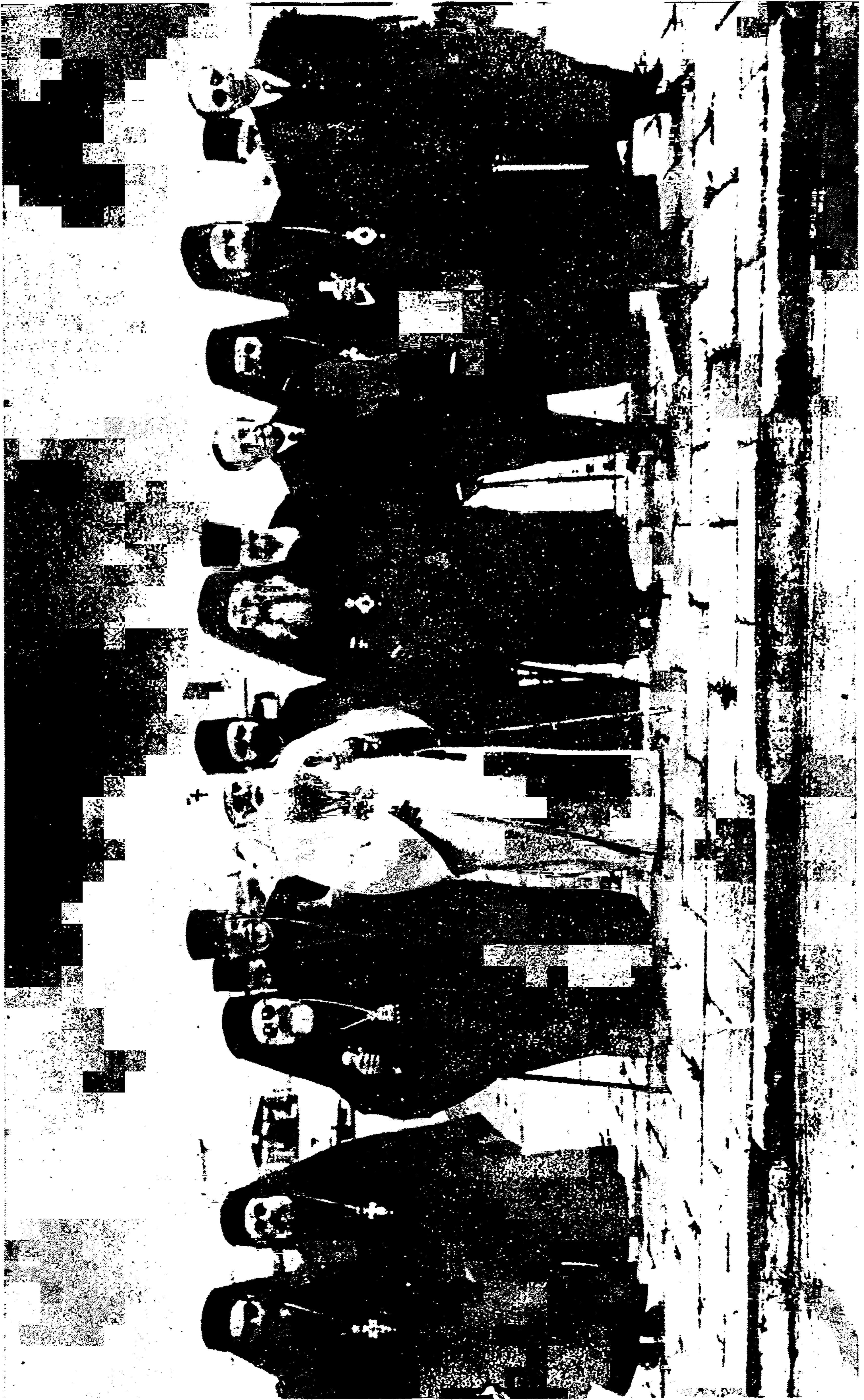
Prea Fericirea Voastră,

Odinioară, Sfântul Prooroc Ilie, protectorul Prea Fericirii Voastre, a arătat puterea și adevărul lui Dumnezeu prin foc, simbolul harului și al luminii cunoașterii și trăirii celei dumnezeiești. Prin limbi ca de foc, Sfinții Apostoli au cunoscut și au primit harul unirii, al puterii și al înțelegerii limbilor, în Duhul Sfânt. Ca purtător al aceluiași nume, har și lumină divină, ați luat drumul apostoliei, din cetatea Damascului pînă aici, în vatra credinței noastre ortodoxe din Oltenia, pentru a ne împărtăși și astăzi căldura, lumina și harul cel dumnezeiesc.

În numele Nostru personal și al Prea Sfințitului Episcop Iosif al Rîmnicului și Argeșului, al Prea Sfinției Sale Episcopului-vicar Nestor Severineanul, al clerului și al tuturor credincioșilor din cuprinsul Mitropoliei Olteniei, Vă rugăm să primiți respectuoase omagii și tradiționalul : Bine ați venit în mijlocul nostru și Întru mulți ani, Prea Fericite Părinte Patriarh Elias al IV-lea !

Răspunzînd cuvîntului I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea al Antiohiei și al întregului Orient a rostit următoarea cuvîntare :

Orașul istoric al Craiovei va rămîne în inima mea ca o amintire îmbălsămată de Duhul Sfânt. Mai întîi, am avut prilejul de a săvîrși sfînta liturghie în această biserică, împreună cu iubitul frate întru Hristos Patriarhul Justinian, cu scumpul meu Arhiepiscop Teoctist și cu toți ceilalți ierarhi și preoți. Este foarte important pentru mine să con-

Sosirea delegației Patriarhiei Antiohiei pe aeroportul București-Otopeni

Soborul ierarhilor la Sfinta liturghie din catedrala patriarhală din București

În timpul vizitei la Seminarul teologic din Craiova

Soborul ierarhilor la Sfinta liturghie din catedrala mitropolitana «Sfintul Dumitru» din Craiova

stat că mă găsesc eu însumi aici, împreună cu Arhiepiscopul de Alep, în locul unde a fost patriarhul Macarie de Zaim, cu diaconul Paul de Alep. Întîmplarea face ca eu, care am fost cîndva arhiepiscop de Alep, să fiu împreună aici ca actualul mitropolit de Alep. Aceasta înseamnă că Sfîntul Duh este mai presus decît istoria. Istoria este foarte scurtă. Sfîntul Duh însă este veșnic. Socot că Sfîntul Duh ne-a trimis aici, pentru a reînnoi legăturile intelectuale și spirituale cu această Mitropolie istorică și cu Biserica Ortodoxă Română.

Scumpul meu frate, sînt mîndru că Vă văd aici împreună cu mine și sînt foarte mîndru că mă aflu în Biserica Prea Fericirii Voastre, Vă pot felicita pentru ceea ce ați realizat pentru Biserica Ortodoxă Română, pentru teologia românească, pentru călugării români, pentru mînăstirile românești și pentru Ortodoxie în general, cît și pentru creștinism. Mai întîi Vă felicit pentru că aveți foarte buni arhiepiscopi, iar unul dintre acești arhiepiscopi este aici, scumpul nostru frate, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Teoctist. Acești arhiepiscopi, împreună cu Prea Fericirea Voastră, cu ceilalți ierarhi, clerici și credincioși, alcătuiesc Biserica Ortodoxă Română, care a luptat foarte mult pentru poporul român. Uniți, Biserica și poporul au creat o istorie celebră. Nu este așa ușor să sfințești un preot aici; aceasta înseamnă că unirea între Biserică este veșnică și Sfîntul Duh este cel care lucrează și ne unește pe toți. Într-adevăr, Sfîntul Duh lucrează între Biserică. El unește întreaga Biserică Ortodoxă și întreaga creștinătate. Hristos este mereu cu noi. Dacă avem pe Hristos, avem libertatea, avem dragostea, avem darul.

Iubite frate Teoctist, consider că am o mare mulțumire, pentru că am sfințit un preot în această biserică. Îngăduiți-mi să mă rog pentru sănătatea Înalt Prea Sfinției Voastre și a colaboratorilor apropiați ai Înalt Prea Sfinției Voastre. Vă mulțumesc din toată inima în numele meu și în numele arhiepiscopilor delegați care mă însoțesc, mai întîi pentru primirea Înalt Prea Sfinției Voastre, apoi pentru cuvîntul pe care l-ați ținut cu privire la Biserica noastră din Antiohia.

Mulțumesc din toată inima credincioșilor ortodocși români care sînt de față. Sper că mărirea lui Dumnezeu, pacea și dragostea Sa vor fi mereu cu Dvs.

Cînd Dl. Nicolae Ceaușescu, acest brav președinte român, a vizitat Damascul, am simțit o plăcere deosebită pentru că am văzut că era un președinte care venind la noi a întărit legăturile istorice între Siria și România. Cu o seară înainte de a pleca înapoi, am vizitat pe președintele Siriei. El mi-a spus: «Sînteți fericit că mergeți în România! Noi care am fost acolo am fost foarte, foarte mulțumiți. Este un popor generos, în frunte cu Președintele Ceaușescu».

La rîndul nostru, noi putem întări legăturile dintre Bisericile noastre.

Vă mulțumim din inimă, Prea Fericite și Iubite Frate, Părinte Patriarh și iubite frate Părinte Teoctist, pentru dragostea pe care ne-o purtați și rugăm pe bunul Dumnezeu să binecuvînteze strădaniile noas-

tre și să ne ajute să ne întâlnim împreună la Ierusalim, pentru a scăpa din mizerie și greutatea mormîntului Mîntuitorului Iisus Hristos și Crucea Sa.

Festivitatea religioasă din catedrala mitropolitană s-a încheiat cu un Polihroniu.

La orele 13, I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei a oferit în cinstea înalților oaspeți, în noul local al centrului mitropolitan, o masă oficială. Pe lângă participanții la serviciul religios, la această masă au participat și reprezentanți ai autorităților locale din municipiul Craiova și din județul Dolj.

La masa oficială s-au rostit toasturi.

Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Olteniei a mulțumit, și cu acest prilej, celor doi conducători de Biserici pentru cinstea făcută prin această vizită. Locuitorii ținuturilor oltene — a spus I. P. S. Sa — sînt cunoscuți astăzi prin multe daruri, între care și acelea că au suflet deschis, orizont larg al vieții și perseverență deplină. Avînd pe buze cîntecul și în inimă soarele, ei întîmpină cu dragoste, respect și bucurie pe solii Bisericii apostolice a Antiohiei, ca și pe Întîistătorul Bisericii Ortodoxe Române și pe însoțitorii săi. De mai bine de 25 de ani, în viața Bisericii noastre se desfășoară lucrări înnoitoare, datorită impulsului imprimat în toate sectoarele de activitate de personalitatea puternică a Prea Fericitului Patriarh Justinian. Vizita Prea Fericirii Sale aici — a menționat I. P. S. Mitropolit Teoctist — adaugă încă o pagină luminoasă la cronica bisericească a Mitropoliei noastre, cinstind începutul lucrării mele aici și zelul colaboratorilor mei de la Centrul eparhial. «Vă mulțumim călduros, Prea Fericirile Voastre pentru această bucurie — a încheiat I. P. S. Sa. Vă rămînem recunoscători și rugăm pe bunul Dumnezeu să Vă înmulțească neîncetat anii vieții cu bucurii trainice și fericire deplină!».

În numele organelor locale de stat, *Dl. Petre Poroineanu*, secretarul Consiliului Popular al județului Dolj, a adresat înalților vizitatori un salut de bun-venit și pentru sănătatea oaspeților, pentru pace și înțelegere între popoare și pentru prosperitate în lume.

Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea și-a mărturisit convingerea că poporul român este, prin firea lui, un popor poet. «El iubește pacea și libertatea — a afirmat Prea Fericirea Sa —, pentru că fără acestea nu poate exista poezia. De asemenea, el iubește muzica; iar muzica are și ea, în adîncurile ei, libertatea. Pentru aceea iubesc eu poporul român, pentru că el iubește pacea și libertatea. La fel și noi, arabii, iubim pacea și libertatea, pentru că sîntem un popor poet». Exprîmîndu-și bucuria de a se găsi în mijlocul clerului și credincioșilor ortodocși români, care au în frunte un patriarh atît de întreprinzător, Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea a făcut tuturor celor de față urări de sănătate și fericire și a toastat pentru libertate și pace pe întregul pămînt.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, referindu-se la afirmația Prea Fericitului Patriarh Elias al IV-lea, că poezia, ca și muzica, fără

pace, nu dau viață, a adăugat că în această privință există și o a treia condiție: «Fără conducători înțelepți, nu e posibilă pacea!». În acest context, Prea Fericirea Sa a amintit despre recentele întâlniri dintre conducătorii popoarelor român și sirian, subliniind că aceștia au ajuns nu numai la stabilirea unor acorduri economice și culturale, ci și la acorduri comune pentru apărarea păcii. În continuare, Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române a toastat pentru sănătatea conducătorilor celor două popoare, dorindu-le multă fericire și izbândă în lupta lor. De asemenea, a ridicat paharul în sănătatea Prea Fericitului Patriarh Elias al IV-lea și a însoțitorilor săi, mulțumindu-le pentru dragostea cu care au răspuns la invitația de a vizita aceste locuri. În încheiere, a felicitat pe I. P. S. Mitropolit Teoctist și pe colaboratorii acestuia pentru realizările frumoase obținute la centrul eparhial.

Masa oficială s-a încheiat într-o atmosferă de înălțătoare bucurie duhovnicească.

După-amiază, delegația Patriarhiei Antiohiei s-a înapoiat la București, împreună cu Prea Fericitul Patriarh Justinian și cu I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, care din acest moment a însoțit permanent pe înalții vizitatori, pînă la plecarea lor din țară.

Duminică, 27 octombrie, delegația Patriarhiei Antiohiei a fost invitată la sărbătorirea Țramului catedralei patriarhale, Cuviosul Dimitrie cel Nou (Basarabov).

La ora 19,15, după înveșmîntare, înalții ierarhi s-au închinat la racla cu moaștele Sfîntului Dimitrie Basarabov, apoi au intrat în biserică, pentru oficierea serviciului divin.

Sfînta liturghie a fost săvîrșită de un înalt sobor de arhieriei și clerici, alcătuit din: Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, I. P. S. Mitropolit Constantin de Bagdad, I. P. S. Mitropolit Elias de Alep, P. Cuv. Arhim. Grigore Băbuș, P. C. Pr. Ioan G. Coman și diaconii: Evghenie Dascălu, Constantin Dumitrescu, Miron Mihuț și Moussa Khouri.

În strănile din dreapta, au luat loc: I. P. S. Mitropolit Spiridon de Heliopolis, P. S. Episcop Roman Ialomițeanul și P. Cuv. Arhim. Macarios Tayar, iar în cele din stînga: I. P. S. Mitropolit Alexe de Homs, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul și P. Cuv. Arhim. Elias Morcos.

Au fost de față: consilieri patriarhali și ai Arhiepiscopiei Bucureștilor, protoierei și preoți din Capitală, profesori ai Institutului teologic și ai Seminarului teologic, studenți teologi, elevi seminariști și numeroși credincioși.

Răspunsurile la sfînta liturghie au fost date de Corala catedralei patriarhale, sub conducerea Prof. Nicolae Lungu. Tîlcuirea Evangheliei a fost citită de P. C. Diac. Miron Mihuț, iar predica zilei a fost rostită de P. C. Pr. Prof. Ioan Rămureanu.

În timpul sfintei liturghii, Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea a săvârșit o hirotonire întru diacon.

După terminarea serviciului divin, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a rostit următoarea cuvântare :

*Prea Fericirea Voastră,
Înalt Prea Sfințiți Părinți Mitropoliți,
Prea Iubiți Frați reprezentanți
ai Patriarhiei Antiohiei și Întregului Orient,*

Este pentru noi o bucurie mare ca să vă avem în mijlocul nostru în această zi de prăznuire a Cuviosului Dimitrie din Basarabi, ocrotitorul catedralei noastre patriarhale și al dreptcredincioșilor creștini din București, capitala țării noastre.

După cum știm cu toții, sfinții reprezintă trăirea cea mai deplină a credinței noastre creștine. Prin viața lor, sfinții s-au identificat total cu învățătura Evangheliei Mântuitorului Hristos, păstrată de Biserica Ortodoxă de pretutindeni, iar acum ei se bucură în cer de toată fericirea și slava făgăduită de Domnul Hristos celor ce au crezut și au urmat neabătut Lui.

Prin aceasta ei sînt modelele comune ale creștinilor dreptcredincioși și se roagă neîncetat pentru toți să meargă pe urmele lor și să ajungă la aceeași fericită vedere a feții lui Hristos.

De aceea întîlnirea noastră cu ocazia prăznuirii unui sfînt cinstit în mod deosebit în Biserica noastră pune și mai puternic în lumină credința noastră comună și idealul comun al vieții noastre.

Credința aceasta comună a fost împărtășită Bisericii din Antiohia chiar de Apostolii Domnului nostru Iisus Hristos : mai întîi de Sfîntul Apostol Pavel și de Varnava, iar mai apoi de Sfîntul Apostol Petru. Credința în Mîntuitorul Hristos a fost trăită cu atîta deplinătate de cei ce ascultau propovăduirea apostolică în părțile Antiohiei, încît, după mărturia consemnată în Faptele Apostolilor, acolo «ucenicii s-au numit, întîia oară, creștini» (Fapte XI, 26), adică identificați întru totul cu Hristos.

Tot în părțile Antiohiei, pe drumul Damascului, s-a săvârșit minunea chemării lui Saul la apostolat, eveniment hotărîtor în răspîndirea creștinismului în lumea greco-romană.

Biserica Antiohiei s-a distins apoi secole de-a rîndul în răspîndirea învățăturii creștine pînă departe în India și a contribuit într-o măsură considerabilă la interpretarea Evangheliei și la stabilirea dogmelor celor mai de seamă ale Ortodoxiei, avînd din vremea apostolică și în decursul istoriei legături temeinice cu celelalte Biserici creștine surori.

În ceea ce ne privește, încă de la întemeierea Țărilor românești, între Patriarhia Antiohiei și Biserica Ortodoxă de pe teritoriul țării noastre s-au stabilit legături folositoare Ortodoxiei noastre comune. Vom reaminti astfel că un șir de patriarhi ai Antiohiei, ca : patriarhul Ioachim, la 1587, vestitul patriarh Macarie, la jumătatea secolului al XVII-lea, patriarhul Atanasie, la 1700, patriarhul Silvestru la 1749, și, nu de

multă vreme, regretatul patriarh Alexandru al III-lea, în 1951, și în 1954, au vizitat țara noastră și Biserica Ortodoxă Română.

Dreptcredinciosul popor român a primit cu dragoste și cu multă prețuire pe acești venerabili înaintași ai voștri și cu dragoste frățească i-a ajutat la susținerea creștinismului ortodox din acele părți.

Ne bucurăm că în zilele noastre se reiau aceste vechi legături și în aceste momente sărbătorești ne amintim cu multă plăcere de cuvintele psalmistului : «Cît este de bine și frumos cînd sînt frații împreună» (Ps. CXXXII, 1).

Dreapta credință a fost păstrată în trecut de Bisericile autocefale ortodoxe laolaltă ; ea trebuie păstrată și astăzi, în mod solidar, printr-o frățietate și printr-o colaborare cît mai strînsă. În fața atîtor probleme pe care le ridică relațiile ecumenice dintre creștini și lumea de azi în continuă mișcare spre o viață mai bună și spre relații de pace și înțelegere între popoare, Ortodoxia trebuie să se prezinte cu o gîndire unitară într-o acțiune solidară de înlăturarea oricărui spirit de hegemonie.

Orice divergență în gîndire, orice acțiune separată poate să slăbească unitatea și puterea ei. Ortodoxia are misiunea să comunice creștinismului și lumii de azi un mesaj comun și convingerea ei este că acest mesaj este cel mai complet mesaj care poate veni din partea creștinismului, pentru pacea și conviețuirea frățească a oamenilor, pentru cooperarea și ajutorul reciproc al popoarelor.

Ne exprimăm convingerea fermă că, la formularea acestui mesaj, Patriarhia Antiohiei poate aduce o contribuție dintre cele mai substanțiale, iar Prea Fericirea Voastră, Patriarhul Antiohiei și al întregului Orient, veți duce mai departe gloria Scaunului Apostolic al acestei străvechi Biserici Ortodoxe.

Ierarhii, profesorii de teologie și preoții Bisericii Ortodoxe Române cunosc și socotesc pe Prea Fericirea Voastră ca pe una din figurile reprezentative ale Ortodoxiei noastre contemporane.

Prea Fericirea Voastră,

Mulțumindu-Vă pentru vizita ce o faceți Bisericii noastre și pentru dragostea ce o arătați poporului nostru dreptcredincios, răspunzînd cu atîta bunăvoință invitației Noastre, Vă rugăm să acordați înalta binecuvîntare a Prea Fericirii Voastre credincioșilor Bisericii noastre.

Bunul Dumnezeu să binecuvînteze întîlnirea noastră cu roade cît mai bogate, spre binele și propășirea Bisericilor noastre, spre bunăstarea și fericirea popoarelor noastre.

Și la încheierea cuvîntului meu, Vă spun din toată inima : Bine ați venit la noi ca soli ai dragostei și frăției, ca vestitori ai evangheliei păcii și ai unității în Domnul nostru Iisus Hristos.

Răspunzînd cuvîntului rostit de Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea a spus următoarele :

Iubite frate în Hristos,

Prea Fericite Patriarh Justinian,

Vizita noastră făcută Bisericii-surori din România ne umple inimile de bucurie spirituală. Căci, sfînta Voastră Biserică, cu Institutele sale

teologice prospere, cu numeroasele sale mănăstiri, centre prețioase ale vieții monahale, cu clerul ei dotat cu o formație spirituală, intelectuală și socială serioasă, cu viața liturgică ferventă și credința de neclintit a poporului său, reprezintă, în mod deosebit, elanul Ortodoxiei vii care se reînnoiește fără încetare în Sfântul Duh, pentru binele lumii întregi. Și acest elan creator reînnoit ne îngăduie să credem că viitorul Ortodoxiei în lume se va clarifica și se va preciza din ce în ce mai mult.

Dealtfel, Biserica Ortodoxă este recunoscută și stimată din ce în ce mai mult în lumea întreagă pentru principiile sale, pentru spiritul său de independență și libertate spirituală, pentru dragostea sa și pentru activitatea pentru mântuirea omului, căci pentru ea omul este centrul lumii; el trebuie să dea rodul cel bun al eliberării și al dragostei și de el depinde reîntoarcerea în Paradis. Într-adevăr, Ortodoxia îl prezintă pe Hristos întrupat pentru a-l elibera pe om și pentru a-l conduce spre iubire și pace.

Iubite și stimate frate în Hristos,

Vizita noastră aici, ca patriarh al Scaunului istoric al Antiohiei, poate fi considerată ca un semn al marelui nostru atașament față de Biserica Voastră. Înaintea Noastră, Patriarhul Macarie Zaim a vizitat această țară ospitalieră și a aflat aici o mare solitudine din partea Bisericii Voastre și a credincioșilor voștri și după el, prima tipografie arabă a fost trimisă de către Biserica Voastră, Bisericii noastre. Cu acest dar al literei tipărite, relațiile noastre frățești au luat o semnificație mai densă și nouă: este Cuvântul care se află în centrul relațiilor noastre, vreau să spun duhul, dragostea și gândirea întrupate.

Prea Fericirea Voastră,

Salutându-Vă în acest ceas cu delegația noastră, cu Sfântul nostru Sinod și cu credincioșii noștri din Antiohia Vă exprimăm respectul dragostei și dorințele de prosperitate și bogăție spirituală, pentru a ajunge împreună la realizarea idealului sfintei Ortodoxii. Puteți fi sigur, Prea Fericite, că Antiohia rămîne și va rămîne totdeauna credincioasă Sfintei Tradiții Ortodoxe, Sinoadelor Ecumenice, duhului Sfinților noștri Părinți, învățaturii ortodoxe celei una și unității în Hristos, în iubire și libertate. Și pe această bază se hotărâsc relațiile noastre cu diferitele Biserici și Confesiuni creștine.

Profităm de această ocazie pentru a afirma că relațiile noastre frățești contribuie și vor contribui la consolidarea și întărirea strânselor relații dintre România și țările arabe... Acest lucru a găsit în timpul din urmă o expresie elocventă în vizita făcută de Excelența Sa Președintele Nicolae Ceaușescu în Siria și în cea făcută de Excelența Sa Președintele Hafez Assad în România.

Încă o dată, sîntem mîndri de a ne găsi printre Dvs. pentru a Vă saluta în numele Sfintei Biserici a Antiohiei și pentru a Vă spune că această mare Biserică apostolică rămîne credincioasă iubirii dintre Biserici și mai ales, iubirii pentru scumpa și sfînta Voastră Biserică Română, reprezentată în persoana iubitei Voastre Prea Fericiri.

După rostirea cuvîntărilor, Prea Fericiții Patriarhi Justinian și Elias al IV-lea s-au îmbrățișat, dîndu-și sărutare frățească.

La orele 13,30, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a oferit — în cinstea Prea Fericitului Patriarh Elias al IV-lea și a însoțitorilor săi — o masă oficială, la palatul patriarhal. Alături de cei doi Întîistătători de Biserici și de delegații Patriarhiei Antiohiei, au luat parte: I.P.S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei; I.P.S. Mitropolit Teoctist al Olteniei; I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului; P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal; P. S. Episcop Roman Ialomîțeanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor; P. C. Pr. Ioan Gagi, directorul Administrației Patriarhale; PP. CC. Consilieri patriarhali și ai Arhiepiscopiei Bucureștilor; PP. CC. Protoierei ai Capitalei; Prof. Virgil Cîndea; salariați superiori ai Administrației Patriarhale și ai Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Din partea Departamentului Cultelor au participat Dl. Președinte Prof. Dumitru Dogaru, și Dl. Vicepreședinte Gheorghe Nenciu.

Cu această ocazie, cei doi conducători de Biserici au rostit toasturi.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a mulțumit Întîistătătorului Patriarhiei Antiohiei pentru bunăvoința și dragostea cu care a răspuns invitației de a vizita Biserica Ortodoxă Română și i-a urat ani mulți și fericiți, cu sănătate deplină, în lucrarea pe care o desfășoară pentru păstrarea și propășirea credinței ortodoxe în Orientul creștin.

De asemenea, a toastat pentru reprezentanții Departamentului Cultelor — Dl. Președinte Prof. D. Dogaru și Dl. Vicepreședinte Gh. Nenciu —, mulțumindu-le pentru prezență și făcîndu-le urări de sănătate și fericire.

Adresîndu-se apoi din nou Prea Fericitului Patriarh Elias al IV-lea, i-a oferit — în amintirea vizitei făcute — un rînd de odăjdii arhieresti lucrate în Atelierele Sfintei Patriarhii, o cruce de binecuvîntare, o garnitură patriarhală de argint aurit și emailat, o cîrjă arhierescă și diferite alte obiecte.

Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea a oferit, la rîndul său, Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian o mantie arhierescă, decorația «Marele Ordin al Patriarhiei Antiohiei», precum și alte daruri. «Mă întorc la Antiohia — a spus Prea Fericirea Sa — cu adînc respect pentru Prea Fericirea Voastră și pentru mitropoliții pe care i-am cunoscut și cu neșpusă dragoste față de preoții și credincioșii Voștri. Relațiile noastre, dintre Patriarhia Antiohiei și Biserica Ortodoxă Română, rămîn sincere și cinstite. Sîntem copleșiți de dragostea și respectul ce Vă păstrăm. Dumnezeu să binecuvînteze Biserica Voastră, cu îmbelșugate și nepieritoare daruri». Amintind apoi de recentul schimb de vizite dintre Președintele Republicii Socialiste România și Președintele Republicii Siria, Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea a ridicat paharul pentru sănătatea celor doi conducători de popoare și pentru adîncirea prieteniei dintre poporul român și cel sirian.

La sfârșitul mesei oficiale, ceilalți membri ai delegației antiohiene au fost conduși în cabinetul patriarhal, unde Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian le-a oferit daruri. Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea a conferit I.P.S. Mitropolit Teoctist și P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul «Ordinul Sfinții Petru și Pavel» în grad de comandor; de asemenea, a oferit unele daruri însoțitorilor permanenți ai delegației Antiohiei.

În aceeași zi, la orele 17, s-a făcut o vizită la Mînăstirea Ciorogîrla de lîngă București.

În întîmpinarea înalților oaspeți au ieșit, după rînduială, călugărițele mînăstirii, în frunte cu maica stareță Evlampia Ghiță. Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea, împreună cu însoțitorii, au fost poftiți în biserica mînăstirii, unde s-a săvîrșit un polihroniu.

Apoi maica *Anastasia Turcu*, făcînd oficiul de ghid, a prezentat un istoric al mînăstirii, subliniind că acest sfînt locaș — întemeiat la 1808 de vornicul Constantin Smurcaș și dărîmat în urma cutremurului din 1940 — a fost reconstruit, prin grija Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, datorită căruia s-au efectuat picturile în frescă și s-au renovat chiliile din jur și atelierele mînăstirii. În starea actuală, aceasta e singura biserică cu trei altare din România: în dreapta, hramul Adormirii Maicii Domnului; în mijloc, Sfînta Treime iar în stînga, Cuvioasa Paraschiva.

În numele viețuitoarelor acestui așezămînt, maica *Evlampia Ghiță*, stareța Mînăstirii, a adresat Prea Fericiților Patriarhi Justinian și Elias al IV-lea și celorlalți membri ai delegației un cuvînt de bun-venit, mulțumind pentru cinstea făcută mînăstirii prin această vizită. După ce a dat explicații asupra felului în care maicile împletesc munca cu rugăciunea, a rugat pe Prea Fericitul Lor să binecuvînteze mînăstirea și pe călugărițele de aici, pentru buna sporire a vieții lor duhovnicești.

Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea a declarat că se simte foarte mișcat de această întîlnire cu maicile din mînăstire. «Sînt foarte mulțumit — a adăugat Prea Fericitul — auzind că Prea Fericitul Patriarh Justinian este al doilea ctitor al acestei mînăstiri. Am spus azi și repet că Prea Fericitul este un adevărat părinte, care înțelege cererile fiilor săi și pune la inimă interesele Bisericii». Mulțumind Prea Fericitului Patriarh Justinian pentru prilejul acestei vizite, precum și pentru explicațiile primite în legătură cu acest sfînt locaș, Întîistătătorul Patriarhiei Antiohiei a binecuvîntat pe maici și le-a făcut urări de propășire pentru viața lor de muncă și rugăciune.

În continuarea vizitei la Mînăstirea Ciorogîrla, s-au dat explicații asupra picturii bisericii și s-au vizitat atelierele de înrămat icoane și de tîmplărie. În timpul unui scurt popas la stăreție, maicile au intonat cîteva cîntări bisericești; apoi Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea și însoțitorii săi au semnat în Cartea de aur a mînăstirii.

Luni, 28 octombrie, la orele 9, delegații Patriarhiei Antiohiei, împreună cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și ceilalți însoțitori,

au vizitat Tipografia Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă. La intrare, înalții oaspeții au fost întâmpinați de P. C. Pr. Ioan Gagi, directorul Administrației Patriarhale și de P. C. Pr. Consilier patriarhal Sabin Verzan care a dat explicații asupra tipografiei și asupra procesului de producție. Au fost vizitate secțiile de zețarie, linotip, mașini, ofset, legătorie, atelierul foto-zincografie și depozitul de tipărituri. Oaspeții au vădit un viu interes pentru această instituție și și-au exprimat satisfacția pentru realizările ei.

În continuare, s-au vizitat Atelierele Institutului Biblic, de la Schitul Maicilor. P. C. Pr. Consilier patriarhal Teodor Cazan a dat explicații cu privire la biserica acestui așezământ, apoi a condus pe oaspeți în atelierele de confecționat obiecte de cult, cizelură, presă, ajustură, pictură și croitorie, dând explicațiile necesare. Vizita s-a încheiat în sala de expoziție a Atelierelor, unde oaspeții au semnat în Cartea de aur, cu aprecieri elogioase asupra rezultatelor muncii din acest sector.

A fost vizitată apoi Mânăstirea Antim, unde oaspeții au fost întâmpinați de P. C. Pr. Consilier patriarhal Constantin Pîrvu, împreună cu personalul Cancelariei Sfântului Sinod, al Serviciului Relațiilor externe bisericești și al Bibliotecii Sfântului Sinod. P. Cuv. Arhim. Paisie Prelipceanu a prezentat un scurt istoric al mânăstirii, subliniind rolul și activitatea mitropolitului Antim Ivireanul pe tărîm bisericesc și cultural. S-au vizitat apoi: Muzeul mânăstirii, Biblioteca Sfântului Sinod și sala sinodală. Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea a mulțumit călduros Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru prilejul vizitelor la instituțiile centrale ale Patriarhiei Române.

După-amiază, la orele 16, s-a făcut o vizită la Mânăstirea Țigănești. La intrare, oaspeții au fost întâmpinați de P. C. Pr. Teodor Cazan, consilier patriarhal și de Monahia Heruvima Timaru, Stareța mânăstirii, împreună cu soborul maicilor.

S-a vizitat mai întâi Muzeul mânăstirii, apoi oaspeții au fost conduși în biserică, unde s-a oficiat un Te-Deum. Aici, în calitate de ghid, Monahia Arsenia Slave a prezentat un istoric al mânăstirii.

Monahia *Heruvima Timaru*, stareța mânăstirii, a adresat celor doi Întâistătători de Biserică un cuvînt de bun-venit, în numele celor 150 de călugărițe viețuitoare în mânăstire, apoi a dat explicații cu privire la activitatea de muncă și rugăciune ce se desfășoară în acest așezământ. Subliniind că viața îmbunătățită de aici se datorește Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, prin grija căruia s-au întreprins vaste lucrări de restaurare a mânăstirii, maica stareță a mulțumit respectuos înalților Ierarhi pentru vizită și i-a rugat să binecuvînteze obștea călugărițelor.

Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea a mulțumit Prea Fericitului Patriarh Justinian pentru bucuria pe care i-a prilejuit-o vizita la această mânăstire. După ce a subliniat rolul și importanța femeii în creștinism, a binecuvîntat pe maici și le-a făcut urări de neîncetat spor duhovnicesc în rugăciune și în muncă.

A urmat vizitarea atelierelor de țesut veșminte preoțești, a secției artistice pentru broderia veșmintelor, a atelierelor de țesut covoare și a depozitului cu materiale de odăjdii.

Vizita s-a încheiat la stăreție, unde maicile au prezentat un program de cântări bisericești și colinde tradiționale.

În aceeași zi, la orele 19, în sala Adunării Naționale Bisericești din Palatul patriarhal, a avut loc o consfătuire, la care au participat, din partea Patriarhiei Antiohiei: Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea, II. PP. SS. Mitropoliți Spiridon de Heliopolis, Constantin de Bagdad, Alexe de Homs și Elias de Alep și P. Cuv. Arhim. Macarios Tayar; iar din partea Bisericii Ortodoxe Române: Prea Fericitul Patriarh Justinian, II. PP. SS. Mitropoliți Iustin al Moldovei și Sucevei și Teoctist al Olteniei, P. S. Episcop-vicar patriarhal Antonie Ploieșteanul, Pr. Prof. Ioan G. Coman, Pr. Conf. Dumitru Popescu și Pr. Consilier patriarhal Dumitru Soare. În cadrul convorbirilor, între reprezentanții celor două Biserici a avut loc un schimb de păreri cu privire la unele probleme comune de interes bisericesc și s-a subliniat necesitatea de a se întări neconținut unitatea Ortodoxiei, cultivându-se cu grijă relațiile interortodoxe.

Marți, 29 octombrie, la orele 9, înalții oaspeți ai Patriarhiei Alexandriei, însoțiți de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și de ceilalți delegați ai Bisericii Ortodoxe Române, au făcut o vizită la Seminarul teologic din București.

La intrare, în fața bisericii Radu-Vodă, au ieșit întru întâmpinare P. C. Pr. Director Vasile Bria, împreună cu profesorii și elevii seminarului. În sfântul locaș de închinare, P. C. Diac. Traian Petrescu a făcut un scurt istoric al bisericii, care se află în curs de pictare — sub conducerea P. Cuv. Arhim. Sofian Boghiu și a D-lui Vasile Caraman —, subliniind că această biserică are drept al doilea ctitor pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, care i-a redat forma ei originală.

În holul seminarului, P. C. Pr. Director Vasile Bria a adresat oaspeților un cuvânt de bun-venit, apoi a făcut o prezentare a activității acestei școli teologice aflate sub directa oblăduire a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. În încheiere, a cerut binecuvântarea celor doi Întâistătători de Biserici pentru desfășurarea muncii de viitor a profesorilor și a elevilor.

În răspunsul său, *Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea* a făcut un vibrant elogiu al preoției, arătând în același timp și răspunderile deosebite ale acesteia. «A fi preot — a spus Prea Fericirea Sa — e un lucru greu, care cere abnegație și jertfă continuă. Jertfa personală înseamnă a ne elibera de patimi, a rămâne departe de ură și de invidie, a deveni curați așa cum am ieșit din baia Sfântului Botez. Numai în felul acesta preotul poate să devină soarele duhovnicesc al credincioșilor». Expri-mîndu-și satisfacția de a constata că elevii de aici au toate condițiile necesare unei bune dezvoltări, datorită purtării de grijă a Prea Fericitului Patriarh Justinian, Întâistătătorul Patriarhiei Antiohiei a binecuvîntat

pe profesori și pe elevi, și le-a făcut urări de continuă propășire duhovnicească.

S-au vizitat apoi cancelaria — unde profesorii au fost prezentați înalților vizitatori — și o sală de clasă. În acest timp, corul elevilor, dirijat de Pr. Prof. Ioan Popescu și Prof. Chiril Popescu, a intonat cântece bisericesti și patriotice.

În continuare, a fost vizitat Institutul teologic din București, unde oaspeții au fost întâmpinați de profesori și studenți cu Imnul arhieresc.

În sala de festivități, P. C. Pr. Prof. *Mircea Chialda*, rectorul Institutului, a rostit un cuvânt de bun-venit. Vorbitorul a făcut apoi o dare de seamă asupra învățămîntului nostru teologic superior, oprindu-se în special asupra transpunerii în viață a disciplinelor teologice și a împlinirii muncii didactice cu rugăciunea și cu educația patriotică.

Corul studenților teologi, condus de Prof. Nicolae Lungu și Diac. Asist. N. Moldoveanu, a executat un program alcătuit din cântări psaltice, colinde și cântece patriotice.

Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea și-a exprimat bucuria de a vizita Institutul teologic din București, unde Patriarhia Antiohiei a trimis pînă în prezent trei tineri la studii, adîncind și pe această cale relațiile ei frățesti cu Biserica Ortodoxă Română. Adresîndu-se studenților teologi, *Prea Fericirea Sa* a ținut să remarce că pentru un teolog esențialul este nu numai să cunoască, ci să și trăiască teologia. În acest sens — aducînd exemplul Sfîntului Apostol Pavel, care după convertire și-a schimbat întreaga sa ființă, ajungînd să declare: «Acum nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine» — înaltul vorbitor a îndemnat pe tinerii teologi să păstreze neîncetat pe Hristos în centrul existenței lor. Asigurînd pe ascultători că îi va pomeni în rugăciunile sale, *Prea Fericitul Patriarh Elias* a felicitat pe studenții coriști pentru sensibilitatea interpretării cîntecelor și a făcut urarea ca viața creștinilor de pretutindeni să constituie o muzică duhovnicească plină de armonie. În încheiere, a mulțumit *Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian* pentru prilejul acestei vizite și a binecuvîntat pe profesorii și studenții Institutului.

Oaspeții au trecut apoi în cancelaria profesorală, unde Pr. Conf. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului teologic, le-a prezentat pe membrii corpului didactic. Între delegații Patriarhiei Antiohiei și profesorii Institutului teologic au avut loc schimburi de păreri în legătură cu preocupările teologiei ortodoxe contemporane. Cu acest prilej, *Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea* a felicitat pe *Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian* pentru atenția acordată studierii Sfîntilor Părinți în acest institut și a subliniat încă o dată necesitatea împlinirii teologiei cu viața, prin trăirea învățăturilor de credință de către teologi, preoți și credincioși.

În numele corpului didactic, Pr. Conf. *Dumitru Popescu* a mulțumit *Prea Fericitului Patriarh Elias al IV-lea* pentru vizita la Institutul teologic și a menționat că *Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian* este exemplul cel mai reprezentativ al faptului că la noi teologia este legată de viață, deoarece *Prea Fericirea Sa* este promotorul tuturor acțiunilor

înnoitoare din sînul Bisericii noastre, — acțiuni menite să transpună în faptă învățătura Mîntuitorului.

În continuare, a fost vizitată biserica «Sfîntul Spiridon», paraclis patriarhal, unde înalții oaspeți au fost întîmpinați de P. C. Preot paroh Cornel Sava. După explicațiile date de către Pr. Prof. Ioan G. Coman cu privire la arhitectura, pictura și istoricul bisericii, delegații Patriarhiei Antiohiei au semnat în Cartea de aur a parohiei.

În aceeași zi, la orele 12, Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea și ceilalți delegați ai Patriarhiei Antiohiei, însoțiți de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, I.P.S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, P. S. Episcop-vicar patriarhal Antonie Ploieșteanul și Pr. Prof. Ioan G. Coman, au fost primiți în audiență la Departamentul Cultelor de către Dl. Președinte Prof. Dumitru Dogaru și Dl. Vicepreședinte Gheorghe Nenciu. Întrevederea a decurs într-o atmosferă cordială.

După-amiază, oaspeții au făcut plimbări în oraș.

Miercuri, 30 octombrie, înainte de plecare, oaspeții au semnat în Cartea de aur a Cabinetului Patriarhal.

Delegația Patriarhiei Antiohiei a fost condusă la Aeroportul Otopeni de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, însoțit de I.P.S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, P. C. Pr. Ioan Gagi, directorul Administrației Patriarhale, PP. CC. Consilieri patriarhali și salariați de la Serviciul Relațiilor externe bisericești.

Au mai fost prezenți : P. C. Pr. Nicolae Goranov, parohul bisericii bulgare din București și un reprezentant al Ambasadei bulgare din București.

Din partea Departamentului Cultelor a fost de față Dl. Președinte Prof. Dumitru Dogaru, însoțit de Dl. Director Eugen Munteanu.

Prea Fericții Patriarhi Justinian și Elias al IV-lea s-au îmbrățișat călduros, înainte de despărțire.

La ora 10,30, avionul cu înalții vizitatori antiohieni a decolat, îndreptîndu-se spre Sofia.

*

Înainte de încheierea vizitei în țara noastră, Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea a acordat pentru publicațiile noastre bisericești următorul interviu :

Intrebare : Ce a impresionat cel mai mult pe Prea Fericirea Voastră în timpul vizitei în Biserica Ortodoxă Română ?

Răspuns : Ceea ce m-a impresionat cel mai mult a fost personalitatea puternică a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, zelul său arzător pentru construirea și restaurarea monumentelor bisericești, fără a mai vorbi de organizarea impecabilă a vieții bisericești, de zelul activ și disciplinat al tuturor membrilor Bisericii (Arhiepiscopi, Episcopi și preoți), de viața monahală și de pietatea poporului român.

Intrebare : Ce ne poate spune Prea Fericirea Voastră despre acest contact direct cu Prea Fericitul Patriarh Justinian al Bisericii Ortodoxe Române și despre rezultatele discuțiilor cu reprezentanții Bisericii noastre ?

Răspuns : Acest contact direct cu Prea Fericitul Patriarh Justinian, cu Biserica Ortodoxă Română și cu reprezentanții săi ne-a prilejuit să ne reconsiderăm relațiile noastre prietenești, ca și relațiile dintre toate Bisericile Ortodoxe Autocefale, ca și respectul reciproc pe care ele și-l arată în libertate și dragoste creștină. Acest contact ne-a permis să punem în lumină acordul nostru total relativ la toate problemele care privesc unitatea Ortodoxiei, ca și relațiile ei cu celelalte Biserici și confesiuni creștine.

Intrebare : Deși scurtă, această vizită V-a pus în contact cu realitățile contemporane din țara noastră. Cu ce impresii plecați din România ?

Răspuns : Nu pot să spun multe lucruri despre România, dată fiind scurtimea acestei vizite. Dar, dincolo de ceea ce am văzut și am constatat, duc cu mine impresia că poporul român este un popor amabil, patriot, muncitor, care lucrează cu o mare și laudabilă ambiție pentru prosperitatea patriei sale și acționează pentru pacea și libertatea oamenilor. Vizita Excelenței Sale Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu în Siria și vizita Excelenței Sale Domnului Președinte Hafez Assad în România și declarațiile lor pentru libertatea oamenilor arată cât de mult iubește poporul român, ca și cel sirian, dreptatea și libertatea.

*

După plecarea din țara noastră, Prea Fericitul Patriarh Elias al IV-lea al Antiohiei și al întregului Orient a adresat Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian o telegramă în care și-a exprimat deosebita satisfacție pentru rezultatele vizitei și a mulțumit Întâistătorului Bisericii Ortodoxe Române pentru primirea călduroasă și atenția binevoitoare cu care membrii delegației antiohiene au fost înconjurați în timpul șederii lor în România.

A 60-A SERIE DE PREOȚI LA CURSURILE DE ÎNDRUMARE PASTORALĂ ȘI MISIONARĂ

Pentru perioada 16 august—16 septembrie 1974 o nouă serie de preoți — a 60-a — a fost chemată la cursurile de îndrumare pastorală și misionară. Această serie a cuprins preoți și diaconi, proveniți din toate eparhiile Patriarhiei Române. Cei mai mulți dintre cursanți sînt preoți tineri, chemați la cursuri pentru examenul de definitivare, după cinci ani de activitate; alături de aceștia sînt și preoți cursanți cu activitate mai îndelungată, chemați pentru examenul de promovare, după zece ani de activitate. Ca și la celelalte serii, cursurile și seminariile sînt ținute de cadre didactice de la cele două Institute teologice — din București și Sibiu —, în runde săptămînale.

În ziua de 29 august 1974 a avut loc festivitatea de deschidere oficială a acestor cursuri, în prezența I.P.S. Teoctist, mitropolitul Olteniei, delegatul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, a P. S. Roman Ialomițeanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, a P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicarul administrativ al Arhiepiscopiei Bucureștilor, a unora dintre Părinții Consilieri patriarhali, ai Arhiepiscopiei Bucureștilor și ai Arhiepiscopiei Craiovei.

Din partea Departamentului Cultelor au participat D-nii: Director Iulian Sořin și Inspector Niță Pascu.

La intrarea în sala de festivități, oaspeții au fost întîmpinați cu imnul arhieresc *Pre Stăpînul*, executat de preoții cursanți sub conducerea P. C. Diac. Asist. Nicu Moldoveanu.

A urmat apoi cîntarea liturgică *Pre Tine Te lăudăm*, după care a luat cuvîntul, în calitate de gazdă, P. C. Pr. Prof. Mircea Chialda, rectorul Institutului teologic universitar din București, care, după ce a arătat că după încheierea cursurilor cu studenții, în iunie, Institutul n-a intrat în vacanță, ci a cunoscut o intensă activitate, fiind gazda unor întruniri și manifestări bisericești pe plan ecumenic, cu participarea a numeroși delegați de peste hotare, între care unii teologi de seamă. După aceea, au fost programate cursurile de îndrumare pastorală și misionară pentru actuala serie de preoți, — a 60-a serie de la înființarea ei, în 1949. Vorbitorul a arătat apoi că această serie are privilegiul de a urma cursurile sub semnificația mărețului jubileu de 30 de ani de la eliberarea patriei noastre de sub dominația fascistă. După aceste considerații de cadru general, P. C. Pr. Rector a prezentat această nouă serie de cursanți, alcătuită mai cu seamă din preoți tineri, crescuți și educați sub soarele luminos al libertății și transformărilor înnoitoare înfăptuite în patria noastră în cei 30 de ani de la eliberare. A arătat apoi importanța și semnificația pentru activitatea liturgică, pastorală și social-patriotică a acestor cursuri pentru preoții tineri îndeosebi, care au nevoie de experiență, dar și pentru preoții cu activitate mai îndelungată. S-a expus planul de activitate, arătîndu-se că se va stărui ca între cunoștințele teoretice din prelegerile de la catedră, și discuțiile de la orele de seminar și activitățile practice la paraclis, să existe cu adevărat o legătură strînsă, organică. În încheierea cuvîntării

sale, P. C. Pr. Prof. Rector Mircea Chialda a asigurat conducerea Bisericii noastre și a Departamentului Cultelor, de toată buna desfășurare a acestor cursuri — seriozitate, sîrguință, disciplină — din partea preoților cursanți ai celei de a 60-a serii.

În continuare preoții cursanți, sub conducerea P. C. Diac. Asist. Nicu Moldoveanu, au interpretat *Cît de bine și frumos e să fie frații împreună*, melodie psaltică și *Te salutăm strămoșesc pămînt*, cîntec patriotic, după care au luat cuvîntul Pr. Covertcă Ioan, în numele preoților cursanți din cuprinsul eparhiilor de dincoace de munți și Pr. Ștefan Popică, în numele preoților din eparhiile din Ardeal. Vorbitorii au arătat necesitatea și utilitatea acestor cursuri, unde, fiind laolaltă preoți din toată țara, au ocazia să se cunoască, să facă schimb de idei și experiență practică, să-și reîmprospăteze vechile cunoștințe teoretice, să capete noi cunoștințe, să fie adică la curent cu mișcarea de idei și fapte, atît în domeniul teologic-bisericesc cît și în cel laic. S-a subliniat de asemenea, rolul important al acestor cursuri în păstrarea și întărirea unității Ortodoxiei românești, de la refacerea căreia se împlinesc în toamna acestui an 26 de ani.

După interpretarea cîntecului *Mîndru-i codrul și-nverzît*, a luat cuvîntul Dl. director Iulian Sorin, reprezentantul Departamentului Cultelor. După ce și-a exprimat mulțumirea de a fi participat la această festivitate, D-sa a vorbit despre însemnătatea acestor cursuri de îndrumare pastorală a clerului, legîndu-le de alte acțiuni orînduite și îndrumate permanent de Biserică și sprijinite cu largă înțelegere de către Departamentul Cultelor. «Cursurile celei de a 60-a serii — a arătat D. Sa — au loc într-un moment de mare însemnătate patriotică: sărbătorirea a 30 de ani de la eliberarea țării de sub dominația fascistă, jubileu pentru care Biserica Ortodoxă Română a convocat în ședință specială Sfîntul său Sinod, în cadrul căreia s-a adoptat textul unui Mesaj pentru sărbătorirea a 30 de ani de la eliberarea României de sub dominația fascistă — Mesaj transmis Conducerii supreme de stat și adus la cunoștința tuturor credincioșilor ortodocși români de pe tot întinsul Patriarhiei Române».

D-sa a scos în evidență «grija Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru preoțimea ortodoxă de-a lungul întregii sale activități pînă astăzi, așa fel ca azi să se poată vorbi de o preoțime nouă, ce reprezintă fidel chipul nou al Bisericii Ortodoxe Române, la sate ca și la orașe». Vorbind de perioada de început, de după eliberare, «cînd s-au pus probleme noi, cînd a fost necesară o nouă orientare a întregii vieți a poporului nostru», vorbitorul a subliniat faptul că «a fost o mare fericire că Biserica Ortodoxă Română a avut, în acele vremuri de răscruce, de înlocuire a vechiului cu noul, un cîrmaci așa de înțelept și de activ ca Prea Fericitul Patriarh Justinian. Prin atitudinea sa față de noile realități, prin orientarea realistă pe care a dat-o Bisericii, slujitorilor și credincioșilor ei — de la treapta cea mai de sus a ierarhiei pînă la ultimul preot și credincios de rînd —, Prea Fericitul Patriarh Justinian a fost expresia vie a atitudinii juste, pe care au adoptat-o toți slujitorii și credincioșii ortodocși în diferite activități de interes social-patriotic». Este aici un merit al preoțimii ortodoxe, — rațiune pentru care Conducerea noastră de stat chibzuind cu discernămint, a acordat reprezentanților și slujitorilor bisericești ortodocși — ca și ai altor culte — ordinele și medaliile de care s-au învrednicit și pe care le-au primit, în ajunul măreței sărbători de la 23 August, cei mai vrednici dintre cei vrednici».

Adresîndu-se preoților de la cursurile de îndrumare, D. Sa le-a cerut să se comporte așa fel încît «să fie vrednici de încrederea pusă în ei atît de Biserica Ortodoxă Română, cît și de Statul nostru, care a privit cu înțelegere inițiativele și înfăptuirile

realizate pentru îmbunătățirea activității slujitorilor ei. Statul nostru a sprijinit Biserica, pentru ca aceasta să-și poată forma preoții ei de care are nevoie azi, — preoți capabili să îndeplinească toate îndatoririle ce le revin în cadrul activității lor. Cu alte cuvinte, oameni bine formați, care știu să slujească cu aceeași demnitate la ambele altare: și la altarul Bisericii și la altarul Patriei». Pentru aceasta e necesar ca preoții din această serie, asemenea celor din alte serii, să depună sîrguință, să recepțieze cît mai temeinic și cunoștințele de specialitate, proprii misiunii lor, dar și cunoștințele de orientare și edificare socială.

Ultimul a luat cuvîntul I.P.S. Mitropolit Teoctist, care a spus printre altele: «Ca delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian la această festivitate de deschidere a cursurilor celei de-a 60-a serii de preoți, particip stăpînit de două sentimente: întii, că reprezint pe șeful Bisericii Ortodoxe Române, pe ctitorul acestor cursuri de îndrumare și al doilea, că mă întîlnesc și particip într-o atîta de frumoasă comuniune de gînduri și simțiri cu preoții din întreaga Biserică Ortodoxă Română, în majoritate preoți tineri, plini de rîvnă și de elan pentru lucrarea sacerdotală și pastorală ... Voi comunica cu deosebită plăcere Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian atmosfera înălțătoare de astăzi, care parcă prelungește marea atmosferă trăită de întregul nostru popor la 23 August anul acesta. Aș vrea să subliniez — a spus în altă ordine de idei I.P.S. Sa — cuvintele de mare prețuire față de Biserica Ortodoxă Română, față de slujitorii ei, și în chip deosebit față de activitatea înțeleaptă a Prea Fericitului Patriarh Justinian, rostite de reprezentantul Departamentului Cultelor. Sînt aprecieri care ne obligă la o tot mai sporită activitate în sectorul nostru de activitate, pe aceleași coordonate majore de devotament nețărmurit, de abnegație, respect și onestitate, de dragoste și prețuire pentru Biserica și Patria noastră».

În contextul ideilor dezvoltate de I.P.S. Mitropolit Teoctist, un loc aparte l-au avut necesitatea și importanța cursurilor de îndrumare pastorală și misionară a clerului, de la înființarea cărora au trecut 26 de ani: «De 26 de ani preoțimea noastră se formează desăvîrșindu-și pregătirea liturgică, pastorală și cetățenească la aceste cursuri. O pregătire în duhul înnoitor al transformărilor mărețe din patria noastră care, an de an, merge pe un drum tot mai luminos».

De asemenea, I.P.S. Sa a subliniat semnificația decorării de către Stat — prin Departamentul Cultelor — a reprezentanților cultelor religioase din patria noastră, — nobil act care arată prețuirea Statului nostru pentru toți aceia care muncesc cinstit și cu devotament pentru unitatea poporului nostru, pentru continua dezvoltare și înflorire a scumpei noastre patrii.

În încheiere, I.P.S. Mitropolit Teoctist a dat sfaturi și îndemnuri preoților cursanți pentru însușirea temeinică a cunoștințelor predate, pentru respectarea programului de practică bisericească și a disciplinei de internat și, binecuvîntîndu-i, le-a urat succes la examene.

După cuvîntul I.P.S. Mitropolit Teoctist, s-a dat citire textului a două telegrame omagiale: una către Prea Fericitul Patriarh Justinian, alta către conducerea Departamentului Cultelor, după care P. C. Pr. Prof. Mircea Chialda, rectorul Institutului teologic, a mulțumit I.P.S. Mitropolit Teoctist pentru prețioasele sfaturi date preoților cursanți și reprezentantului Departamentului Cultelor pentru cuvintele de apreciere la adresa Bisericii noastre și a slujitorilor ei.

ACTIVITATEA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN ÎNTRUNIRI INTERCREȘTINE

CONTACTE ECUMENISTE ÎN ȚARĂ

VIZITA DELEGAȚIEI JAPONEZE A CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE FĂCUTĂ BISERICII ORTODOXE ROMÂNE (24—27 septembrie 1974)

La invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, între 24—27 septembrie 1974, o delegație japoneză compusă din 10 persoane, a făcut o vizită Bisericii Ortodoxe Române. Vizita a fost întreprinsă avînd drept scop cunoașterea modului de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Române. Delegația a fost condusă de Rev. Michinosu Tanaka, moderator în cadrul diocezei Kgushu a Bisericii Unite a lui Hristos.

Din grup au mai făcut parte: Kijuno Sugakiara, primar al orașului Higashiyama, Miss Setsuko Koiohikawo și Miss Ai Kuroki profesoare la seminarul Joshi Gakuu, aparținînd Bisericii Unite a lui Hristos, Rev. N. Itoh pastor al Bisericii Anglicane din Japonia, Rev. T. Ose, Rev. Y. Oikawa, Rev. Y. Harada, Rev. T. Fukase și Rev. S. Honda, toți pastori ai Bisericii Unite a lui Hristos, din Japonia, Biserică membră a Conferinței Creștine pentru Pace.

Programul de vizitare a cuprins o serie de unități aparținînd Administrației Patriarhale, precum și o serie de mînăstiri din cadrul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

În cursul după-amiezii de marți, 24 septembrie, a fost vizitat Muzeul satului și bisericile: M-rea Cașin, catedrala patriarhală, biserica «Domnița Bălașa», și biserica «Sf. Elefterie». La toate aceste biserici, PP. CC. preoți parohi au dat explicații referitoare la istoricul acestor locașuri de cult. De asemenea, oaspeții străini au primit explicații referitoare la modul de organizare a parohiilor din cadrul Bisericii Ortodoxe Române.

În ziua de miercuri, 25 septembrie 1974, delegația japoneză a vizitat Tipografia Institutului Biblic, unde au primit explicațiile referitoare la modul de desfășurare a activității acestei tipografii. Oaspeții s-au interesat asupra numărului de tipografii din Biserica noastră, precum și asupra numărului de Biblii care se tipăresc în aceste tipografii. Rev. Tanaka a mulțumit pentru ocazia oferită de a vizita această instituție, spunînd că Biserica Unită a lui Hristos din Japonia nu dispune de astfel de posibilități de tipărire a cărților de cult. În continuare, au fost vizitate Schitul Maicilor, unde delegația japoneză a văzut expoziția de obiecte de cult, precum și câteva ateliere. În continuare, delegații au vizitat Mînăstirea Antim, muzeul acestei mînăstiri și Biblioteca Sfîntului Sinod.

În cursul aceleiași dimineți, delegația a vizitat Seminarul teologic, biserica Radu Vodă și biblioteca Seminarului. P. C. Director, V. Bria a prezentat modul de orga-

nizare și funcționare a Seminarului. Oaspeții japonezi s-au interesat asupra materiilor de specialitate care se fac în acest seminar, asupra desfășurării programului de învățămînt.

În cursul după-amiezii, delegații au vizitat Mînăstirile Cernica și Pasărea. Ei au fost întîmpinați de conducătorii acestor mînăstiri. Membrii delegației japoneze s-au interesat asupra desfășurării vieții monahale, și au apreciat în mod deosebit muzeul Mînăstirii Cernica.

În cursul dimineții de joi, 26 septembrie a.c., delegații japonezi au vizitat Institutul teologic, unde au fost întîmpinați de P. C. Pr. Mircea Chialda, rectorul acestui institut și o parte din profesori. Părintele rector a făcut o prezentare a modului de organizare și desfășurare a activității Institutului teologic universitar din București. În cursul discuțiilor care au urmat, delegații japonezi au făcut o prezentare a desfășurării vieții creștine din Japonia. De asemenea, Miss Ai Kuroki a prezentat o vedere generală asupra șintoismului, religie oficială în Japonia. De asemenea, ei au subliniat voința întregului popor japonez și a creștinilor din Japonia pentru un climat de pace și colaborare între toate statele și Bisericile creștine din lume.

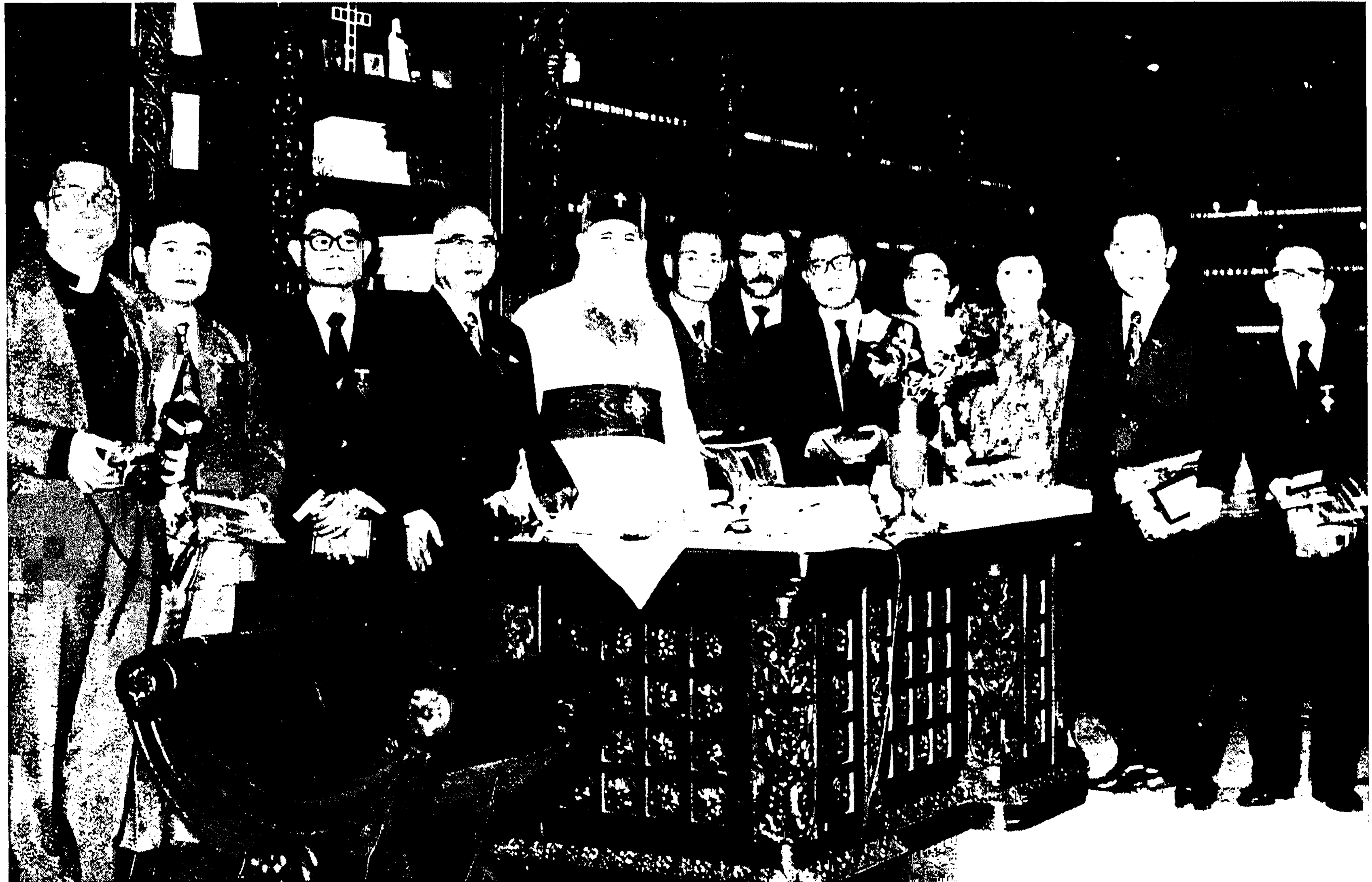
După vizitarea unor cartiere noi din Capitală, delegația japoneză a fost primită, în cursul aceleiași dimineți, de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. Au fost, de asemenea, prezenți P. C. Pr. Dumitru Soare, consilier patriarhal și P. C. Pr. N. Cazacu, secretar patriarhal. Delegații au mulțumit pentru invitația de a vizita Biserica Ortodoxă Română și de a vedea cîteva aspecte din viața Bisericii Ortodoxe Române. Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a răspuns la întrebările membrilor delegației japoneze, cu privire la modul de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Române, la activitatea ecumenică desfășurată de Biserica Ortodoxă Română. Oaspeții, la rîndul lor, au făcut referiri la numărul credincioșilor creștini din Japonia, și apartenența lor la diferitele confesiuni. În semn de respect, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a oferit oaspeților cîteva daruri, precum și «Crucea Patriarhală» pentru mireni.

În cursul după-amiezii, delegații străini au vizitat Mînăstirea Țigănești, unde au fost întîmpinați de stareța acestei mînăstiri P. Cuv. Heruvima Timaru. Aici ei au vizitat muzeul mînăstirii, biserica și atelierile de țesătorie. Ei s-au interesat de numărul de călugărițe care viețuiesc aici, precum și de desfășurarea activității în atelier. În continuare, oaspeții au vizitat Mînăstirea Căldărușani, precum și colecțiile de obiecte de cult și icoane ale mînăstirii. Ei au fost primiți de starețul mînăstirii care a făcut o succintă prezentare a modului de desfășurare a vieții mînăstirii.

În noaptea de 26 spre 27 sept. a.c., delegația japoneză a părăsit Capitala îndreptîndu-se, cu trenul, spre Budapesta.

*

Așa cum reiese din însemnările făcute în cărțile de aur ale așezămintelor vizitate și cu ocazia diferitelor discuții avute, membrii delegației japoneze și-au exprimat satisfacția de a vizita Biserica Ortodoxă Română. Ei au apreciat în mod deosebit realizările obținute sub păstoria Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. De asemenea, au apreciat climatul de libertate al conștiinței religioase din țara noastră și relațiile de colaborare existente între Stat și Biserică, subliniind că această vizită le-a oferit ocazia de a putea îmbogăți relațiile dintre Bisericile din Japonia și Biserica Ortodoxă Română.

Delegația japoneză a Conferinței creștine pentru pace, în timpul audienței
la Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian

VIZITA FĂCUTĂ BISERICII ORTODOXE ROMÂNE DE O DELEGAȚIE A BISERICII EVANGHELICE DIN R. F. GERMANIA

La invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, o delegație a Bisericii Evanghelice din R. F. Germania a făcut o vizită Bisericii Ortodoxe Române, între 21 și 25 octombrie 1974. Din delegație au făcut parte: Excelența Sa Episcopul Hermann Kunst, reprezentantul Bisericii Evanghelice din R. F. Germania pe lângă Bundestag și pe lângă guvernul în funcție; contesa Else von Rittberg și pastorul Hermann Kalina, înalți consilieri bisericești, profesorul Paul Miron, ca translator.

În ziua de 21 octombrie 1974, delegația a fost întâmpinată la aeroportul internațional Otopeni de P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, P. C. Pr. Ioan Gagi, directorul Administrației Patriarhale, P. C. Pr. Dumitru Soare, consilier la Serviciul Relațiilor Externe bisericești, P. C. Pr. Sabin Verzan, consilier la Tipografia Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă și de Dl. Dorin Oancea din cadrul Serviciului Relațiilor Externe bisericești al Bisericii Ortodoxe Române.

Oaspeții au fost conduși la Palatul patriarhal. După o scurtă consfătuire cu P. S. Episcop Roman, Excelența Sa, Episcopul Hermann Kunst a asistat la slujba vecerniei în Catedrala patriarhală.

Marti, 22 octombrie 1974, înalții oaspeți au vizitat Tipografia Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă. Membrii delegației s-au interesat pe larg de felul cum se lucrează în tipografie, urmărind cu mult interes desfășurarea procesului tehnologic în toate etapele sale.

În aceeași zi, la ora 11, delegația a fost primită de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. La audiență au fost de față: P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal; P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, P. C. Pr. Ioan Gagi, Directorul Administrației Patriarhale, P. C. Pr. Consilier Sabin Verzan, P. C. Pr. Consilier Dumitru Soare și Dl. Dorin Oancea. În cursul convorbirilor, Excelența Sa Episcopul Hermann Kunst și-a exprimat satisfacția pentru atmosfera de piozitate adâncă pe care a avut deja prilejul să o observe în bisericile noastre. O notă deosebită — a remarcat Excelența Sa — este aceea dată de icoane, al căror cult este foarte dezvoltat în Ortodoxie. Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a menționat că pictura bisericească are vechi tradiții în Biserica Ortodoxă Română, tradiții care sînt continuate în zilele noastre de cei peste patru sute de pictori bisericești care activează pe întreg teritoriul țării. Excelența Sa Episcopul Kunst a subliniat marea însemnătate ecumenică a cultului icoanelor, arătînd că astăzi cînd persistă încă atîtea deosebiri dogmatice și canonice între diferite confesiuni, conținutul comun al icoanelor este de o deosebită importanță.

După audiența la Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, oaspeții au vizitat Palatul Sfîntului Sinod și Atelierele de la Schitul Maicilor.

În după-amiaza aceleiași zile, delegații Bisericii Evanghelice din R. F. Germania au vizitat Muzeul satului, unde au admirat diversitatea tipurilor arhitectonice de așezări românești, expresie a geniului artistic popular.

Miercuri, 23 octombrie, înalții oaspeți s-au îndreptat cu avionul spre Bacău, de unde a început a doua etapă a vizitei în țara noastră: Moldova, cu unele dintre mînăstirile ei. Pe aeroportul din Bacău, au fost întâmpinați de P. S. Episcop Adrian Botoșăneanul, Vicarul Arhiepiscopiei Iașilor și de P. C. Diac. Consilier Tiberiu Meleş-

can. Oaspeții și însoțitorii s-au îndreptat spre Mănăstirea Agapia, trecînd prin vechea cetate a Romanului și pe lângă faimoasa cetate a Neamțului.

La Mănăstirea Agapia, membrii delegației au intrat mai întîi în biserică, pentru o scurtă meditație. După aceea au fost vizitate atelierele de țesut ale mînăstirii. Oaspeții au avut astfel prilejul să vadă realizarea concretă a îmbinării activității practice cu rugăciunea, cu meditația, îmbinare care poate fi întîlnită în toate mînăstirile Bisericii noastre.

De la Agapia, mașinile s-au îndreptat spre Voroneț. Aici Excelența Sa, Episcopul Hermann Kunst și însoțitorii săi au admirat îndelung frescele interioare și exterioare ale bisericii.

De la Voroneț, oaspeții au plecat la Mănăstirea Moldovița unde au și înnoptat.

Joi, 24 octombrie, s-a vizitat biserica Mînăstirii Moldovița. Tot în cursul dimineții, înalții vizitatori au plecat spre Mînăstirea Sucevița. La Sucevița s-a făcut un popas mai lung în biserică și în muzeul mînăstirii. Ca și la celelalte mînăstirii, oaspeții au admirat și aici acea coloratură specifică picturii murale bucovinene, care îmbină cu măiestrie elementul tradițional bizantin cu cel autohton românesc, îmbinare din care a rezultat un stil original și de mare valoare artistică.

În aceeași zi, membrii delegației Bisericii Evanghelice din R. F. Germania au sosit la reședința mitropolitană din Iași, unde au avut o întrevvedere cu I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei.

În cursul după-amiezii, înalții oaspeți au vizitat biserica Trei Ierarhi, iar cu puțin timp înainte de decolarea avionului spre București au fost primiți din nou de I. P. S. Mitropolit Iustin.

Vineri, 25 octombrie, membrii delegației au făcut o plimbare prin București, pentru a cunoaște mai de aproape orașul și locuitorii săi.

După-amiază, delegația a părăsit Bucureștiul. La aeroportul Otopeni, oaspeții au fost conduși de P. S. Episcop Roman Ialomîțeanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, P. C. Pr. Director Ioan Găgiu, P. C. Pr. consilier Sabin Verzan, P. C. Diac. Petru David de la Redacția Patriarhiei și de Dl. Dorin Oancea. Înainte de plecare, Excelența Sa Episcopul Hermann Kunst a mulțumit încă o dată Prea Sfințitului Episcop Roman Ialomîțeanul pentru căldura deosebită cu care a fost primit în Biserica Ortodoxă Română și pentru dragostea frățească pe care a simțit-o în tot timpul vizitei sale. Conducătorul delegației Bisericii Evanghelice din R. F. Germania și-a exprimat convingerea că această dragoste este o cheazășie a faptului că drumul pe care l-au ales creștinii zilelor noastre este bun, că în ciuda diferențelor dogmatice și canonice calea dragostei îi unește pe toți creștinii în împlinirea îndatoririlor lor. P. S. Episcop Roman Ialomîțeanul a mulțumit Excelenței Sale Episcopului Kunst și celorlalți membri ai delegației pentru cuvintele de apreciere pe care le-au avut pentru țara noastră, dînd glas speranței, exprimată și de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, de a-i avea cît de curînd din nou oaspeți ai Bisericii și ai țării noastre.

Delegația Bisericii Evanghelice din R. F. Germania, în timpul audienței
la Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian

Excelența Sa Episcopul Hérman Kunst, în cabinetul de lucru al Prea Fericitului
Părinte Patriarh Justinian

ÎNTRUNIRI INTERCREȘTINE PESTE HOTARE

PARTICIPAREA UNEI DELEGAȚII A BISERICII ORTODOXE ROMÂNE LA LUCRĂRILE CELEI DE A VII-A ADUNĂRI GENERALE A CONFERINȚEI BISERICILOR EUROPENE (NYBORG VII)

Între 16 și 22 septembrie 1974, au avut loc la Engelberg-Elveția lucrările celei de a VII-a Adunări Generale a Conferinței Bisericilor Europene, denumită convențional «Nyborg VII», cu tema: *Unitate în Hristos și pace pe pământ*.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată printr-o delegație alcătuită din: I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, — conducătorul delegației; P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal; Pr. Conf. Ștefan Alexe; Pr. Conf. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului teologic din București; Pr. Consilier patriarhal Dumitru Soare; Pr. Prof. onorar Gh. Moiescu, parohul bisericii ortodoxe române din Viena; Pr. Lect. Dumitru Radu; Diac. Lect. Ioan Ică; și doctorandul Nicolae Mihăiță. În calitate de delegat al Comisiei «Misiune și Evanghelizare» din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, a participat și Pr. Prof. Ion Bria.

Din partea celorlalte culte creștine din România au participat: Oedön Deak (Biserica Evanghelică-Luterană S. P.); Dr. Maria Eszenyei și Leo Peuker (Biserica Reformată); Prof. Christoph Klein (Biserica Evanghelică-Luterană C. A.); I. Covaci (Cultul baptist).

La această Adunare au luat parte circa 400 delegați, din 24 de țări ale Europei, împărțiți în următoarele categorii: 1. Delegați ai Bisericilor membre; 2. Delegați fraterni; 3. Consilieri; 4. Invitați; 5. Vizitatori; 6. Presă și 7. Personal administrativ.

Deschiderea Adunării Nyborg VII

În ziua de luni, 16 septembrie 1974, orele 17, a avut loc deschiderea oficială a lucrărilor, printr-un serviciu religios ecumenic, în prezența tuturor delegațiilor și invitaților, în biserica mănăstirii benedictine din Engelberg. În cadrul cultului, Episcopul Dr. Werner Krusche din Magdeburg a rostit o predică axată pe tema Adunării Nyborg VII: «Fiți împlintori ai cuvântului» (Iacob I, 22). Printre altele, vorbitorul a subliniat: «Cuvântul lui Dumnezeu ne cheamă la acțiuni și împliniri și nu admite nici o ezitare ... Sîntem împlintori ai cuvântului și făuritori ai păcii numai în măsura în care punem în practică cuvântul lui Dumnezeu».

După serviciul religios, toți participanții au trecut în sala ședințelor plenare de la Hotelul Bellevue, unde a avut loc deschiderea oficială a lucrărilor. În prezidiul Adunării au luat loc: I. P. S. Mitropolit Alexei de Talin; Dr. Ernst Wilm și Dr. Glen G. Williams. Între invitații de onoare care au participat la ședința de deschidere, pot fi amintiți: Ernst Brugger, președintele Confederației Helvetica; Dr. Léon Gauthier, episcopul Bisericii vechilor catolici din Elveția; Dr. Philip Potter, secretarul general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor; Dr. Visser't Hooft, președinte de onoare al Consiliului Ecumenic al Bisericilor; Dr. André Appel, secretarul general al Fede-

rației Mondiale Luterane; Dr. W. Sigrist, președintele Federației Bisericilor Protestante din Elveția; Dr. Károly Toth, secretarul general al Conferinței Creștine pentru Pace de la Praga.

Deschizând ședința, Președintele *Ernst Wilm* a adresat participanților un cuvânt de bun-venit, apoi a trecut în revistă principalele acțiuni ale Conferinței Bisericilor Europene din ultimul timp și a subliniat principalele sarcini și responsabilități ale acestei Organizații intercreștine europene în problema cooperării și securității în Europa, a colonialismului și neocolonialismului și a situației social-politice a țărilor «lumii a treia». După ce a schițat contactele și relațiile dintre Conferința Bisericilor Europene și Consiliul Ecumenic al Bisericilor, a adresat Bisericilor membre un călduros apel pentru sporirea eforturilor comune în vederea realizării unității în Hristos a tuturor creștinilor din Europa. Bisericile — a spus vorbitorul — să-și păstreze propria lor identitate și integritate, dar să se preocupe activ de situația popoarelor și țărilor din Europa, pentru promovarea unui climat de pace, coresponsabilitate și largă cooperare europeană. «Nu mai avem nevoie de declarații, ci de fapte», a subliniat Domnia Sa. În încheiere, Dr. Wilm a salutat cordial pe Președintele Confederației Helvetice, Ernst Brugger, precum și pe celelalte personalități, și a urât deplin succes lucrărilor Adunării Nyborg VII.

În salutul adresat participanților, președintele Bisericilor Reformate din Elveția, *Dr. W. Sigrist*, a subliniat ideea că, Conferința Bisericilor Europene trebuie să aducă o contribuție de seamă la crearea unor relații frățești între Bisericile din Europa și a insistat asupra faptului că divergențele de păreri nu trebuie să însemne și separații.

A luat apoi cuvântul *Dr. Ernst Brugger*, președintele Confederației Helvetice, care, după ce a mulțumit pentru invitație și a făcut urări de succes Adunării, a arătat că aici vorbește nu numai ca președinte al Elveției și ministru al Economiei, ci și ca membru al Bisericii sale, Zwingliene, în problemele care confruntă lumea contemporană europeană. Adunarea Nyborg VII, a subliniat Președintele Elveției, trebuie să examineze și să lămurească rolul Bisericilor în lumea laică, în diferitele ei condiții de existență și viață. În fața vieții sînt responsabile toate țările și toate Bisericile. Sînt posibilități numeroase pentru eliminarea sărăciei din lume. Ideea că omul este creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu trebuie să ne conducă în relațiile noastre ecumenice. Cred că a venit vremea pentru a acționa în acest sens, căci Biserica nu poate fi indiferentă față de nedreptățile sociale. Biserica trebuie să cunoască bine problemele și situațiile politice și să adopte față de ele o critică responsabilă în iubire. Există o separație necesară între elementul eclezial și cel laic; dar aceasta nu implică o separație radicală între aceste domenii. — Există o veritabilă posibilitate de a interveni, în numele lui Dumnezeu, cu argumente scoase din Biblie, pentru activitățile politico-sociale. Desigur, Biblia nu este un cod politic, dar ea conține principii etern valabile de dreptate, iubire și frățietate umană. În încheierea cuvîntului, vorbitorul și-a exprimat dorința ca unitatea creștină să devină o realitate concretă.

Copreședintele Conferinței Bisericilor Europene, *Rev. Dr. E. A. Payne*, a rostit un scurt cuvînt în care a subliniat că Conferința Bisericilor Europene a descoperit aspecte noi ale problemelor ecumenice contemporane, dar în soluționarea unor probleme deosebite este necesară răbdare și perseverență. Conferința Bisericilor Europene este o organizație intercreștină capabilă să unească pe creștinii din Europa. În

încheiere, a cerut Conferinței să se consulte cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor în problemele importante pentru Europa.

Luînd cuvîntul, I. P. S. *Mitropolit Alexei de Talin*, conducătorul delegației Bisericii Ortodoxe Ruse, a dat citire *Mesajului Patriarhului Pimen al Moscovei și al întregii Rusii*, adresat Conferinței. Mesajul subliniază că sarcina Conferinței Bisericilor Europene, în prezent și în viitor, nu este atît de a tinde către o structură administrativă centralizată, cît de a lucra pentru intensificarea activității Bisericilor pe linia restaurării unității Bisericii și pentru binele omenirii. Predicarea Evangheliei în lumea contemporană cere să accentuăm responsabilitatea creștină, atît pe plan individual cît și social. În lumea noastră contemporană există numeroase situații de tensiune, care pot genera conflicte (Orientul Mijlociu, Irlanda de Nord etc.). Este de datoria noastră de a susține prin toate mijloacele diferitele forme de colaborare între țările continentului nostru.

Secretarul General al Conferinței Bisericilor Europene, Dr. G. G. Williams, a dat apoi citire unor telegrame și mesaje de salut adresate Adunării Nyborg VII de către diferite Biserici, organizații creștine și personalități bisericești.

A urmat apelul participanților, pe țări și confesiuni.

La propunerea Mitropolitului Alexei de Talin, participanții au ales în unanimitate următorul prezidiu al Adunării generale Nyborg VII: 1. *Dr. Ernst Wilm*, președinte; 2. P. S. *Episcop Antonie Ploieșteanul*, vicepreședinte; 3. *Prof. Pertti Pesonen*, vicepreședinte; 4. *Glen G. Williams*, secretar.

După aprobarea cererilor de admitere în Conferința Bisericilor Europene, făcute de Consiliul Lutheran din Marea Britanie și de Biserica Evanghelică-Luterană C. A. din România, Adunarea a luat în discuție și a aprobat unele amendamente la cîteva articole din Constituția Conferinței Bisericilor Europene și Regulament. După aceasta, s-au fixat procedurile electorale, s-au desemnat comitetele și s-a anunțat repartizarea participanților pe secții și subsecții.

Lucrările Adunării s-au desfășurat în continuare, în ședințe plenare, comitete de lucru, secții și subsecții. În fiecare dimineață programul de lucru a început cu o meditație biblică, în ședință plenară. De asemenea, în fiecare seară, după încheierea lucrărilor, s-a oficiat un cult ecumenic. Paralel cu lucrările au avut loc și unele reuniuni speciale.

Ședințele plenare

Marti, 17 septembrie, în ședința plenară prezidată de P. S. *Episcop Antonie Ploieșteanul*, *Dr. Helmut Hild* (R. F. Germania) a prezentat referatul cu tema: *Unitate în Hristos și pace pe pămînt*. Conferențiarul, definind conceptul de unitate în Hristos și pe cel de pace, a evidențiat legătura strînsă dintre acestea, bazată pe ideea de înnoire și de «metanoia». Sintetizînd conținutul expunerii sale, vorbitorul a afirmat: «Noi, Bisericile din Europa și din lumea întreagă, ne găsim plasați într-un moment ale cărui semne ne indică clar care este datoria noastră: numai printr-un proces de reînnoire, Bisericile vor putea să realizeze unitatea în Hristos, care fîgăduiește pacea. Numai printr-un proces de reînnoire, lumea va găsi drumul păcii. «Fiți împlinitori ai cuvîntului» înseamnă, altfel spus: «Faceți roade vrednice de o adevărată pocăință» (Matei III, 8).

P. S. *Episcop Antonie Ploieșteanul*, președintele acestei ședințe plenare, făcînd aprecieri asupra referatului, a subliniat că aceasta a alternat pesimismul cu optimis-

mul și a încercat să dea unele soluții. De exemplu, s-a vorbit despre necesitatea aprofundării Tradiției, s-a căutat o soluție privind comuniunea și s-a sugerat cum să se orienteze Bisericele în situația politică de azi. Desigur, a subliniat P. S. Episcop Antonie, Bisericele sînt confruntate astăzi cu fenomenul secularizării; dar ele au datoria de a acționa, fiindcă sînt responsabile față de Dumnezeu și față de oameni.

În continuare, a urmat expunerea complementară a *Prof. L. M. Pákosdy*, din Budapesta, asupra aceleiași teme. Conferențiarul s-a referit la o serie de aspecte bisericești și social-politice, precum: Hristologia ortodoxă și protestantă; noțiunea de Biserică și termenii prin care este redată aceasta în Noul Testament; relația dintre lume și Biserică; propovăduirea Evangheliei astăzi; sarcinile Bisericilor în contextul social-politic din Europa.

P. S. Episcop *Antonie Ploieșteanul*, referindu-se la această expunere complementară, a făcut următoarele precizări: Biserica există pentru om; antagonismul secular interconfesional trebuie înțeles într-o manieră nouă, spre deosebire de trecut, cînd era conceput ca un element de separație. În această privință, este necesar să se pună accentul pe partea practică.

Miercuri, 18 septembrie 1974, a luat cuvîntul *Dr. Philip Potter*, Secretarul general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, care s-a referit la raportul dintre Consiliul Ecumenic al Bisericilor și Conferința Bisericilor Europene și a urat succes lucrărilor Adunării Nyborg VII.

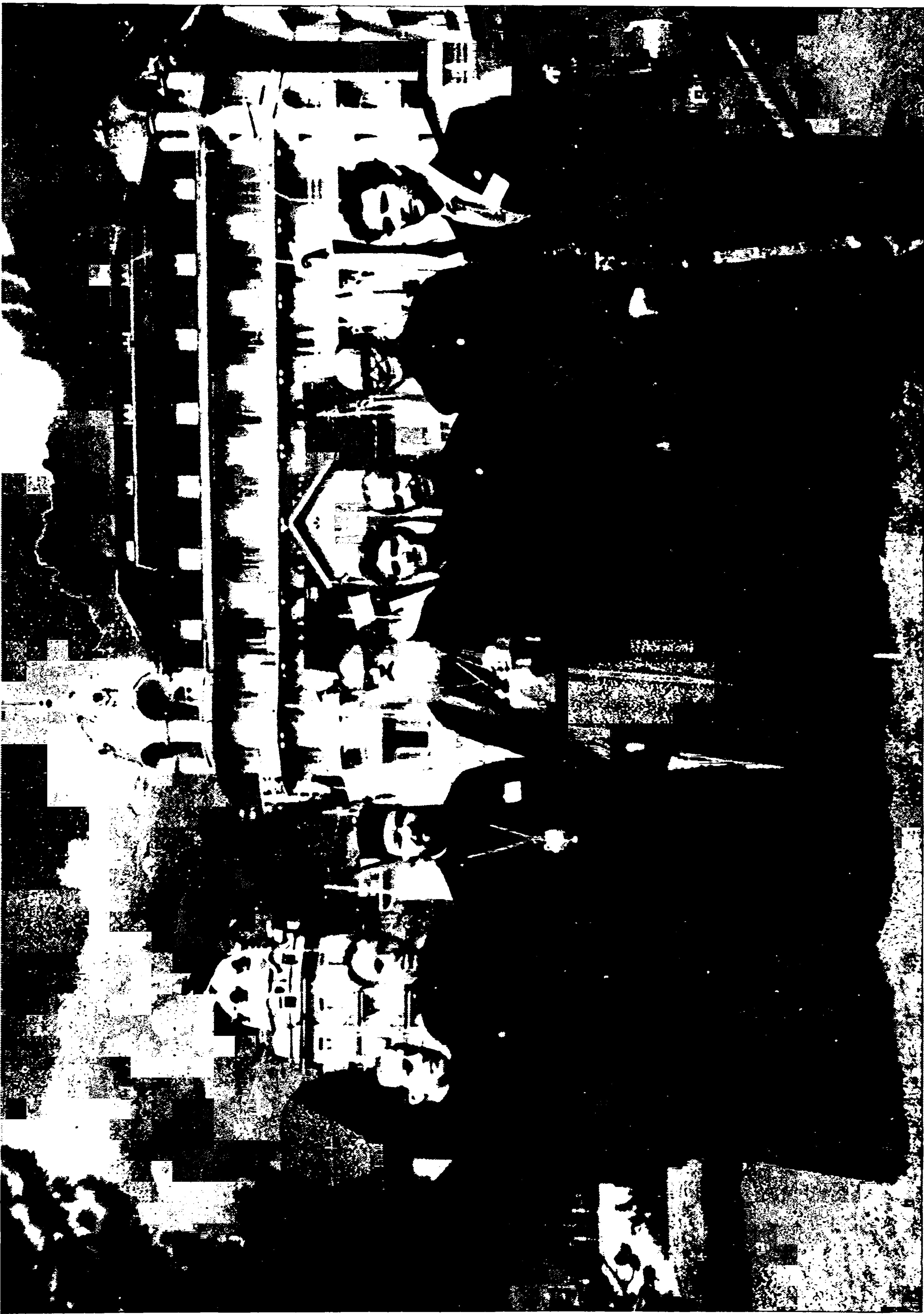
Dr. Glen G. Williams a prezentat *Raportul Secretarului general*. Vorbitorul a făcut un bilanț al activităților Conferinței, în răstimpul de la Nyborg VI pînă la Nyborg VII, scoțînd în evidență contribuția acestei organizații intercreștine la consolidarea climatului de pace, securitate și cooperare în Europa, atît prin promovarea bunelor relații dintre Bisericele membre ale Conferinței cît și prin cele dintre Conferința Bisericilor Europene și alte organisme creștine din Europa. De asemenea, Conferința a adoptat poziții constructive în problema soluționării unor conflicte, ca cele din Cipru și Irlanda de Nord. Apoi, *Dr. Williams* s-a referit la situația financiară nesatisfăcătoare a Conferinței Bisericilor Europene. În ce privește perspectivele de viitor, raportorul a propus o serie de măsuri pentru îmbunătățirea activității și eficienței Conferinței și a cerut Bisericilor membre să-și aducă contribuția la îndeplinirea idealurilor creștine de unitate și pace.

Vineri, 20 septembrie 1974, după ce s-a dat citire *Mesajului Secretarului general al Conferinței Creștine pentru Pace*, *Károly Toth*, adresat Adunării Nyborg VII, *W. Schneider* a citit *Raportul trezorerului Conferinței Bisericilor Europene*, prin care s-a făcut cunoscut Adunării că în bugetul Conferinței persistă un deficit bugetar, datorat faptului că multe Biserici-membre nu-și plătesc contribuția. Trezorerul a cerut să se dea Conferinței Bisericilor Europene o bază financiară sănătoasă și să se rezolve problema deficitului bugetar.

Lucrările în comitetele Adunării

În cadrul Adunării Nyborg VII au funcționat următoarele comitete: 1. Comitetul de candidaturi; 2. Comitetul de finanțe; 3. Comitetul de directive; 4. Comitetul de validare a mandatelor; 5. Comitetul de redactare a Mesajului Adunării; 6. Comitetul de coordonare.

În *Comitetul de candidaturi*, alcătuit din 9 membri, Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de *Pr. Consilier patriarhal Dumitru Soare*. Comitetul s-a întrunit

Delegația Bisericii Ortodoxe Române la Adunarea generală Nyborg VII în frunte cu
I. P. S. Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei

Dr. Philip Potter, rostindu-și cuvîntarea la lucrările Adunării generale Nyborg VII. La masa prezidiului : Dr. P. Pesonen (vicepreședinte), Episcop Antonie Plămădeală (vicepreședinte), Dr. E. Wilm. (președinte), Dr. G. G. Williams (secretar general)

în mai multe ședințe și a propus Adunării alegerea noilor membri în Prezidiul și în Comitetul consultativ al Conferinței.

În *Comitetul de finanțe*, alcătuit din 15 membri, Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, și de Pr. Conf. D. Popescu. Comitetul a întocmit Raportul asupra bugetului Conferinței, care a fost prezentat Adunării Generale de către trezorier.

În *Comitetul de directive*, alcătuit din 20 de membri, Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, care a fost ales și președinte al acestui Comitet. Comitetul s-a întrunit de mai multe ori. În cadrul dezbaterilor, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul a avut numeroase intervenții prin care a indicat obiectivele principale ale Conferinței Bisericii Europene, precum și mijloacele de rezolvare a acestora. Din cuprinsul acestor intervenții ale Prea Sfinției Sale, reținem următoarele :

1. Comitetul de directive trebuie să noteze faptul pozitiv că Bisericele din Europa au răspuns convocării acestei Adunări Generale într-un număr impresionant. Conferința Bisericii Europene a căpătat o importanță din ce în ce mai mare, dar acest lucru îi sporește și responsabilitatea în fața Bisericii.

2. Examinînd activitatea desfășurată în perioada Nyborg VI—Nyborg VII, Comitetul de directive a avut în vedere în mod special circumstanțele actuale sociale, politice și ideologice în care Bisericele din Europa își desfășoară activitatea, problemele cu care sînt confruntate Bisericele și interpelările mai mult sau mai puțin radicale cărora trebuie să le răspundă.

3. Comitetul de directive exprimă convingerea că într-o lume în permanentă schimbare, într-o lume încă tulburată de amenințatori cu războaie, într-o lume preocupată din ce în ce mai presant de probleme grave — populația, penuria de energie, poluarea, inflația, conflictul devierilor, care îi pot afecta existența sau îi pot perverti conștiința și diminua demnitatea și siguranța, — Bisericele trebuie să-și spună cu hotărîre cuvîntul lor, bazat pe mesajul evanghelic pe care îl slujesc.

4. Se poate aprecia că poate niciodată nu a fost mai actual un text ca acesta, ales pentru studiu în această Adunare Nyborg VII: «*Fiți împlinitori!*». Bisericele și toți creștinii devin din ce în ce mai conștienți că pentru «a fi» trebuie să acorde întreaga valoare lui «a face». Bisericele și creștinii de toate confesiunile, în deplină unitate de gîndire și de conștiință, mărturisesc responsabilitatea lor unii față de alții și a tuturor față de lume, în numele calității lor de frați întru Hristos. Toți au mărturisit că imperativul momentului se concentrează în cele două direcții esențiale: cea de a fi realizarea *unității în Hristos*, «pentru ca lumea să creadă», pentru ca Bisericele să-și merite credibilitatea și cea de a doua: asigurarea *păcii în lume*, ca singura stare demnă de ființa umană creată de Dumnezeu pentru iubire, pentru bucurie, pentru muncă creatoare. Bisericele trebuie chemate cu insistență să acorde acestor idealuri tot interesul lor și să caute toate căile posibile prin care aceste două idealuri pot fi realizate.

5. Comitetul de directive a sesizat faptul că Conferința a trecut în permanență prin dificultăți financiare. Ea a trăit într-un provizorat permanent din punct de vedere financiar, sub amenințarea deficitului, dar unele Biserici, înțelegînd acest lucru, au adus contribuții suplimentare. Comitetul propune Adunării Generale să se adreseze acestor Biserici calde mulțumiri și întreaga recunoștință. Propune de:

asemenea să se exprime mulțumiri acelor Biserici care au găzduit reuniuni ale diferitelor Comitete și grupe de lucru, suportând toate cheltuielile.

6. Comitetul de directive apreciază că între Nyborg VI și Nyborg VII Conferința a desfășurat o activitate fructuoasă, a mobilizat Bisericile în vederea afirmării voinței lor de unitate, pace, securitate în Europa și în lume și este sigur că a jucat un rol important în Europa, atât în conștiința creștinilor, cât și în cea a oamenilor politici, a guvernelor și a tuturor celor responsabili de bunăstarea și de pacea continentului.

La sfârșitul dezbaterilor, Comitetul de directive a întocmit un *Raport* care a fost supus Adunării Generale. În acest *Raport*, s-au abordat următoarele probleme: 1. Relațiile Conferinței Bisericilor Europene cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor; 2. Întrajutorarea europeană; 3. Organismele misionare; 4. Evoluția structurilor interne ale Conferinței; 5. Relațiile cu Biserica Romano-Catolică; 6. Situația din Irlanda de Nord; 7. Relațiile cu Conferința Creștină pentru Pace, cu Consiliul Ecumenic al tineretului din Europa etc.; 8. Problema Ciprului; 9. Conferința asupra securității și cooperării europene; 10. Propuneri pentru viitoarea Adunare Generală și întrunirile viitoare ale Prezidiului și Comitetului Consultativ.

Lucrările pe secții și subsecții

În cadrul Adunării Nyborg VII au funcționat două secții, cu următoarele subsecții:

La secția I (*Unitate în Hristos*): 1. Propovăduirea unei singure Evanghelii, față de actualele diferențieri confesionale în Europa; 2. Teologia europeană interpelată dinăuntru și din afară; 3. Interpelări de ordin socio-etic; 4. Căi și mijloace ecumenice.

La secția a II-a (*Pacea pe pământ*): 1. Pacea lui Dumnezeu — pacea oamenilor; 2. Bisericile în mijlocul tensiunilor acute care există în Europa; 3. Pacea este indivizibilă; 4. Sarcini concrete ale Bisericilor în vederea destinderii; 5. Bisericile și Conferința asupra securității și cooperării în Europa.

În urma dezbaterilor în subsecții, cele două secții au prezentat Adunării Generale două rapoarte.

Raportul secției I a tratat următoarele probleme: 1. Europa mai degrabă unită decât împărțită; 2. Conferința Bisericilor Europene și schimburile între Biserici; 3. Biserici și frontiere; 4. Conflictul și nevoia de sinceritate; 5. Responsabilitatea Europei față de celelalte continente; 6. Teologia europeană pusă în discuție din exterior; 7. Unitate și misiune în Europa; 8. Euharistia, element central sau marginal? 9. Exigențele actuale în materie de reflexie și învățămînt teologic; 12. Dificultăți și perspective pentru Biserici; 13. Preocupările umane și sociale ale Bisericilor; 14. Concepția creștină și implicațiile ei practice; 15. Îndatoririle Bisericilor față de emigranți; 16. Raportul dintre creștini și necreștini; 17. Necesitatea unei organizații ecumenice europene solide.

Raportul secției a II-a a tratat problemele: 1. Pacea lui Dumnezeu și pacea oamenilor; 2. Bisericile în mijlocul tensiunilor din Europa; 3. Pacea este indivizibilă; 4. Sarcini concrete ale Bisericilor în vederea destinderii.

Rapoartele au fost discutate de către fiecare secție. Apoi *Raportul secției I* a fost discutat în secția II, iar *Raportul secției II* în secția I. În ședința plenară de închidere, au fost supuse plenului Adunării, spre aprobare.

O parte din membrii delegației Bisericii Ortodoxe Române, în timpul lucrărilor,
la Adunarea generală Nyborg VII

Meditații biblice

Fiecare zi de lucru a fost deschisă printr-o meditație biblică, pe marginea unui text scripturistic, ținută în ședință plenară de Pr. Chiril Argenti din Marsilia. (Patriarhia Ecumenică). Meditațiile respective au fost aprofundate în discuțiile din subsecții, unde s-au căutat căi de transpunere în viață a ideilor acestora. Tema generală a acestor meditații a fost unitatea în Hristos a tuturor creștinilor, cu implicațiile ei în viața de fiecare zi a credincioșilor, în contextul social-politic al Europei de astăzi. Astfel, s-au analizat următoarele texte biblice: Iacob I, 19—27; Ieremia VII, 1—15; Matei XI, 16—19; II Cor. V, 14—21; Rom. XII, 1—17; Isaia II, 2—5.

Duminică, 22 septembrie 1974, între orele 10,15 și 11, a avut loc un serviciu cultic ecumenic special, în biserica mănăstirii benedictine din Engelberg. În cadrul cultului, Pastorul Markus Zbären de la biserica evanghelică Sfântul Matei din Lucerna a rostit o predică axată pe textul din Matei VII, 15—29, în care a cerut ascultătorilor să fie împlinitori, prin faptă, ai cuvântului evanghelic.

Diverse

1. *Reuniuni speciale.* — Paralel cu lucrările Adunării Generale Nyborg VII, în zilele de 17, 18, 19 și 21 septembrie, între orele 14,15—15,30 au avut loc câteva reuniuni speciale, la care participarea a fost benevolă. În aceste reuniuni s-au făcut informări cu privire la: orientarea actuală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, preocupările Conferinței cu privire la situația din Irlanda de Nord ș.a. Alte reuniuni au fost consacrate întâlnirii unor reprezentanți ai Bisericilor din țările latine din Europa, întâlnirii unor reprezentanți ai Conferinței cu delegați ai Bisericii Romano-Catolice, sau întâlnirii unor reprezentanți de organizații ecumenice naționale din Europa.

2. *Recepția oferită de Episcopul Johannes Vonderach și de Pastorul Walter Sigrist.* — În seara de 18 septembrie, Episcopul Johannes Vonderach de Coire și Președintele Federației Bisericilor Protestante din Elveția, Pastorul W. Sigrist, au oferit, în cinstea participanților la cea de a VII-a Adunare a Conferinței Bisericilor Europene, o recepție la Hotelul Europäischer Hof din Engelberg. Cu acest prilej s-au rostit toasturi, iar participanții s-au întreținut cordial.

3. *Decesul Pr. Prof. onorar Gh. Moiescu,* parohul bisericii române din Viena. În ziua de vineri 20 septembrie 1974, orele 11, a încetat din viață, în urma unui infarct miocardic, Pr. Prof. onorar Gh. Moiescu, membru al Delegației Bisericii Ortodoxe Române la Adunarea Nyborg VII. Corpul neînsuflețit a fost depus în biserica mănăstirii benedictine din Engelberg, unde în ziua următoare s-a săvârșit, în prezența tuturor membrilor Adunării Generale Nyborg VII, un serviciu religios de pomenire a celui dispărut, oficiat de I. P. S. Mitropolit Alexei de Talin, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal și Pr. Consilier patriarhal Dumitru Soare. Răspunsurile au fost date de ceilalți membri ai delegației Bisericii Ortodoxe Române și ai delegației Bisericii Ortodoxe Ruse. În aceeași zi, în cadrul unei ședințe plenare, s-a făcut necrologul celui dispărut. În seara zilei de 21 septembrie a.c. sicriul cu rămășițele pămîntești ale defunctului a fost transportat în țară.

Incheierea lucrărilor

Duminică, 22 septembrie 1974, după cultul religios ecumenic oficiat în catedrala mănăstirii benedictine din Engelberg, au avut loc, în ședințe plenare, lucrările de încheiere a Adunării.

a) S-a adoptat de către Adunare, cu unele amendamente, Raportul Comitetului de directive.

b) A fost ales, prin vot secret, noul Prezidiu și noul Comitet consultativ al Conferinței Bisericilor Europene, după cum urmează :

Prezidiul : 1. Mitropolitul Alexei de Talin ; 2. Mitropolitul Iustin al Moldovei și Sucevei ; 3. P. G. Kunst ; 4. André Appel ; 5. Episcop Werner Krusche ; 6. Episcop Gerhard Heintze și 7. Episcop Patrick Rodger.

În *Comitetul Consultativ*, în locul celor cărora le expirase mandatul au fost aleși, sau realeși, prin vot secret următorii : 1. P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal ; 2. Inga B. Castren ; 3. Benj. Fedichkin ; 4. Willibert Gorzowski ; 5. Heinz J. Held ; 6. Konstantin Komarov ; 7. Adam Kuczma ; 8. Fairy von Lilienfeld ; 9. Attila Kovach ; 10. A. Papaderos ; 11. Rui Rodrigues ; 12. Walter Sigrist ; 13. Peter Stephens.

La propunerea președintelui Comitetului de candidaturi, Adunarea Generală a aprobat, în unanimitate, alegerea Dr. Ernst Wilm ca președinte de onoare al Conferinței Bisericilor Europene. În numele Adunării Generale, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul a adus la cunoștința Președintelui Wilm această hotărîre și l-a felicitat în mod călduros.

La sfîrșitul lucrărilor, Prezidiul și Comitetul Consultativ, întrunindu-se în ședință, au ales ca Președinte al noului Prezidiu pe Dr. André Appel (Franța).

c) S-a adoptat prin vot deschis Bugetul general pe anul 1975 și fondurile pentru Direcția de studii. La propunerea Președintelui E. Wilm, Adunarea Generală Nyborg VII a aprobat înființarea unui post de secretar de studii, pentru a se lărgi activitatea Conferinței.

După încheierea lucrărilor, în ședința comună a Prezidiului și a Comitetului consultativ, s-a hotărît alegerea în funcția de secretar de studii a Prof. Gyula Nagy (Budapesta).

d) Adunarea Generală a aprobat, cu unele amendamente, cele două Rapoarte ale secțiilor.

Problema intercomuniunii, avansată în Raportul Secției I, a suscitat reacția ortodoxă. La propunerea P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, s-a aprobat următorul amendament la sfîrșitul pct. 9 : «Totuși ortodocșii insistă asupra faptului că unitatea în credință trebuie să preceadă comuniunea euharistică».

e) Adunarea Nyborg VII a adoptat următorul Mesaj :

«Noi, membrii celei de a VII-a Adunări a Conferinței Bisericilor Europene, ne-am întrunit în Elveția, la Engelberg, de la 16 la 23 septembrie. În studiile noastre biblice zilnice am ascultat împreună cuvîntul lui Dumnezeu, ne-am rugat unii cu alții și am meditat în comun la problemele «unității în Hristos» și a «păcii în lume». Situația Europei, în toată complexitatea și cu toate tensiunile, opozițiile, grijile, nedumeririle și speranțele ei, a fost prezentă în dezbaterile noastre.

In cursul întrunirilor noastre asupra temei «Practicați cuvîntul», am descoperit că, în calitate de Biserici și de creștini individuali, avem nevoie să ascultăm într-un mod cu totul nou ceea ce cuvîntul are să ne spună. Dacă nu facem acest lucru, ne gîndim că cunoaștem deja cuvîntul și ne închidem într-o complezență eclezială care ne face să devenim împietriți față de noul mesaj pe care ni-l adresează Dumnezeu

Noi vom avea nevoie și mai mult de Conferința Bisericilor Europene în viitor. Avem nevoie cu maximă urgență de o instituție care să permită Bisericilor din Europa să se întâlnească, să facă schimb de experiențele lor spirituale, să se consulte și să acționeze împreună. Rugăm Bisericile care ne-au trimis la această Adunare să susțină lucrările Conferinței Bisericilor Europene cu rugăciunile și cu contribuțiile lor financiare.

Plecăm, pentru a regăsi viața noastră zilnică cu îndatoririle ei. Știm că Dumnezeu are nevoie de noi aici ca de colaboratorii Săi. Rămînem uniți împreună în Iisus Hristos, care este pentru noi toți «calea, adevărul și viața».

f) După cuvîntul Episcopului romano-catolic Van Andel (Olanda), care a exprimat speranța unei cooperări tot mai strînse dintre Conferința Bisericilor Europene și Biserica Romano-Catolică și după intervenția unei reprezentante din generația tînă, care a cerut ca documentele Adunării să fie difuzate la nivel local, a luat cuvîntul Președintele Ernst Wilm. D. Sa a adus mulțumiri membrilor Prezidiului și Comitetului consultativ cărora le-a expirat mandatul, felicitîndu-i pentru activitatea depusă în cadrul Conferinței. De asemenea, a mulțumit tuturor organizatorilor Adunării Generale Nyborg VII și participanților la această Adunare. Arătînd că rolul său activ în Conferință a încetat odată cu încheierea acestor lucrări, Președintele Wilm a remarcat că participanții Adunării Nyborg VII au manifestat dorința de a pune în practică cuvîntul Evangheliei, pentru progresul unității în Hristos și pentru promovarea păcii, securității și cooperării în Europa.

Cu acestea, Adunarea Generală Nyborg VII și-a încheiat lucrările.

DELEGAȚIA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE LA SESIUNEA DE LUCRU A COMISIEI MIXTE PENTRU DIALOGUL ORTODOXO—VETERO- CATOLIC

(Antoniushaus «Mattli» — Morschach, Elveția, 25—29 septembrie 1974)

Pentru a se aduce la îndeplinire hotărîrile luate de Comisia mixtă pentru dialogul ortodoxo—vetero-catolic, în prima sa întrunire de la mînăstirea Penteli-Grecia, din iulie 1973, Comitetul de coordonare a socotit că este potrivit să se țină o sesiune de lucru, la care să participe numai teologii de specialitate însărcinați cu redactarea anumitor proiecte pentru ambele comisii și pentru Adunarea generală a Comisiei mixte ce va avea loc în anul 1975. Această sesiune de lucru s-a ținut între 25—29 septembrie 1974, la centrul franciscan Antonius «Mattli» de la Morschach ob Brunnen, în Elveția.

La lucrările acestei sesiuni de lucru au luat parte următorii :

I. *Din partea Bisericii Ortodoxe* : I.P.S. Mitropolit Irineu al Germaniei și Exarh al Europei Centrale ; I.P.S. Arhiepiscop Filaret al Berlinului și Europei Centrale (Biserica Ortodoxă Rusă) ; Prof. Dr. Ioan Karmiris ; Pr. Prof. Dr. Isidor Todoran ; Pr. Conf. Dr. Ștefan Alexe ; Prof. Emanuel Fotiadis ; Asist. Dr. Teodor Nicolau, Arhim. Prof. Dr. Hrisostom Zafiris, Prof. Stoian Gosevic, Prof. Dr. Ioan Kaloghuru și Prof. Dr. Meqan Farantos.

II. *Din partea Bisericii Vetero-Catolice*: Eminentă Sa Léon Gauthier Episcopul Bisericii Creștine Catolice din Elveția; Prof. Dr. Werner Küppers; Episcopul Tadeusz Majewski din Polonia; Prof. Dr. P. J. Maan; Prof. Dr. Christian Oeyen; Pfarrer Dieter Prinz; Prof. Herwig Aldenhoven; Pfarrer Urs von Arx și Prof. Peter Amiet.

Sesiunea de lucru a fost prezidată de I.P.S. Mitropolit Irineu și de episcopul Léon Gauthier.

În prima zi a sesiunii, după cuvântările de salut ale copreședinților, s-a luat hotărârea ca lucrările să se desfășoare după următorul program: 1. delegații să se împartă în trei grupe, după temele centrale: Teologie, Hristologie și Eclesiologie și să se analizeze mai întâi separat apoi în comun, problemele din fiecare grupă; 2. în ultimele zile să se discute în ședințe plenare.

Delegații ortodocși s-au întrunit zilnic spre a-și împărtăși unii altora opiniile asupra referatelor cercetate.

Fiecare grupă de studiu mixtă a prezentat pe scurt observații asupra activității desfășurate. Din aceste observații se pot desprinde următoarele:

I. Grupa I, *Teologie*, a discutat temele: 1. *Revelație, Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiție*; 2. *Canonul Sfintei Scripturi* și 3. *Învățătura despre Dumnezeu în Treime*. Din această grupă au făcut parte: Arhiepiscopul Filaret, Prof. Fotiadis, Arhim. Hrisostom Zafiris, Prof. Farantos, Prof. Maan și Prof. Aldenhoven. La baza discuțiilor au stat următoarele referate: 1. Arhiepiscop Filaret: *Despre Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție; Despre Cărțile canonice și necanonice și Dogma Treimii Persoanelor în Dumnezeu*; 2. Arhim. Zafiris: *Revelație, Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție și Canonul Sfintei Scripturi*; 3. Prof. Farantos: *Învățătura ortodoxă despre unul Dumnezeu întreit în Persoane*; 4. Prof. Maan: *Sfânta Scriptură și Tradiția*; 5. Dr. Visser: *Teze la tema Revelație — Scriptură — Tradiție* și 6. Dr. Parmentier: *Unele observații cu privire la Teologia trinitară*.

Referatele au fost citite în grupe separate, ortodoxă și vetero-catolică și în comun. Pe baza materialului prezentat s-a stabilit, în general, o concordanță între doctrina ortodoxă și vetero-catolică, făcându-se observația că vechii-catolici accentuează importanța Sfintei Scripturi față de Sfânta Tradiție. Referatul prezentat de Dr. Parmentier a fost socotit numai ca o lucrare cu păreri personale ale autorului, neînfățișând învățătura oficială a Bisericii Vechi-Catolice și ca atare neputând fi luat ca bază pentru dialog. S-a căzut de acord ca să fie alcătuite pentru sesiunea Comisiei mixte din anul viitor, la fiecare temă, un text ortodox și unul vetero-catolic, care să servească pentru discuții și pentru o eventuală declarație comună de credință.

Textele vor fi alcătuite astfel: 1. *Revelație, Scriptură și Tradiție*, de către I.P.S. Arhiepiscop Filaret și Prof. Maan (eventual în locul lui va fi Dr. Visser); 2. *Canonul Sfintei Scripturi*, de către Arhim. Hrisostom Zafiris și Prof. Maan și 3. *Învățătura despre Dumnezeu în Treime*, de către Prof. Farantos și Prof. Aldenhoven.

Grupa a II-a, *Hristologie*, s-a ocupat cu temele: *Intruparea Cuvântului veșnic al lui Dumnezeu*; 2. *Uniunea ipostatică și Învățătura despre Maica Domnului și învățăturile care sînt în dezacord cu aceasta*. Din această grupă mixtă de lucru au făcut parte: Prof. Kaloghiru, Pr. Prof. Todoran, Pr. Conf. Alexe, Prof. Amiet și Pastorul Prinz. La baza discuțiilor au stat următoarele referate: 1. Pr. Prof. I. Todoran: *Anteproiect cu privire la mărturisirea de credință comună ortodoxo—vetero-catolică*.